

57

SANCTI
NAVENTUR
PERUM

UNIVERSIDAD DE EXTREMADURA
TS-4336

225

014452893
114809564

UNIVERSIDAD DE EXTREMADURA

2 202000 146612

EN-Buen-4 (6) No. 12425

TS-4336

2.4.378

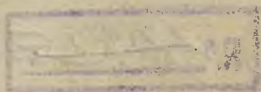

SANCTI
BONAVENTURAE
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. CARDINALIS
EPISCOPI ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
OPERA
TOMVS SEXTVS
COMPLECTENS PRIMAM, ET SECVNDAM
partem Opusculorum, quorum series indicat. pag. 495.
NUNC PRIMVM IN VALLA POST CORRECTISSIMAM
Romae in Vaticanis N. Gregorii, impressor. etc. impensis

LYGDVNI
Sumptib. PHIL. BORDE, L. A. ARNETI,
ET PETRI BORDE
M. DC. LXIII.

1-19-5

R. 1759

SANCTI
BONAVENTURÆ
 EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. CARDINALIS,
 EPISCOPI ALBANENSIS,
 EXIMII ECCLESIE DOCTORIS,
 OPERVM
TOMVS SEXTVS.

COMPLECTENS PRIMAM, ET SECUNDAM
partem Opusculorum, quorum series indicat pag. 495.

NUNC PRIMVM IN GALLIA, POST CORRECTISSIMAS
 Romanam Vaticanam, & Germanicam editiones impressus.

LVGDVNI,
 Sumptib. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD,
 ET PETRI BORDE.

M. DC. LXVIII.
 CVM PRIVILEGIO REGIS.

FRANCISCI LAMATÆ
DOCTORIS THEOLOGI
IN SANCTI BONAVENTURÆ OPUSCULA
PRÆFATIO AD LECTOREM.

TSI ex multis aliis S. Bonaventuræ scriptis, eius doctrina mirabilis appareat, ex opusculis tamen, quæ multa & varia composuit, tam excellens & singularis esse cernitur, ut luculentissimum inde præbeat testimonium, quantum inter alios ætatis suæ scriptores in hoc genere is unus excellat. Nam cum in libris suis omnibus ad eum omnino scopum collimet, ut flammantibus, non instantibus verbis, legentis affectum in Dei amorem accendat, eiusdemque intellectum sanctissimis documentis illuminet; in opusculis, si usquam alibi, huic potissimum cura totus incumbit. In his enim tanquam verus doctor, qui iuxta Pauli doctrinam sapientibus & insipientibus debitor est, nihil prætermittit eorum, quibus vel eruditum Theologum imbuat, vel pro sui status ratione unumquemque fidelem siue ad vitæ institutionem, siue ad spiritualia studia, progressionisque virtutum ita informet, ut perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus.

Doctrina.

Rom. 1.6

Stylus & eruditio. Aug. lib. 4. de doctr. Christi. c. 6. tom. 3. Tritheim. de scriptorib. Eccl. hist. Aug. ubi sup. Utilitas. Rich. de S. vit. de 4. gradib. violenta char. cap. 1.

Porro qui Bonaventuræ sanctissimi opuscula diligenti studio perlegerit, & denotæ ac piæ mentis oculis perlustrarit, intelliget profecto, quàm sit amplexus eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Is vero sermo omni acceptatione dignus senilem illam redolet eloquentiam, quæ ex Augustini sententia, viros summa auctoritate dignissimos, planeque diuinos decet. Atque hinc fit, ut Auctor noster, Tritheimio testante, profundus sit, non verbosus; subtilis, non curiosus; disertus, non vanus: immò quanto eius sermo videtur humilior, (ut ait Augustini verbis) tanto altius alios non ventositate, sed soliditate transcendit. Est enim sermone parcus, ubertate sensuum facundus, sententiarum pondere grauis, doctrina claritate illustris, affectu feruens, mente singularis. Denique ea pollet eruditione, ut pleraque in diuinis Scripturis difficilia, in antiquis Patribus abdita, in Philosophia & Theologia occulta, in secularium literarum magistris huc illucque dispersa, ea coniunctim omnia in breui aliquo S. Bonaventuræ opusculo liceat intueri.

Utilitatem vero opusculorum eius nullus non experietur, qui in eorum assidua lectione diu multumque versatus quamcunque ex ipsis veritatem intellectu perceperit, eandem quoque affectu ruminauerit. Sapit, inquit Richardus, supra modum cordis palato, quod charitate conditur. Cuius materiam non minus utilem, quàm iucundam atque copiosam Bonaventuræ sapiissime inculcans, cor penetrat, & affectum inflammat, animamque ipsam eo medullitus transfigit, ut eius sermonibus & doctrinis, quasi quibusdam stimulis incitata, rapiatur mirifice in diuinos amores sponsi Christi. Neque est in re perspicua diutius immorandum, præsertim cum passim occurrant clarissimorum virorum illustria testimonia, quibus Auctoris nostri opusculorum adeo probatur doctrina, laudatur stylus, commendatur utilitas, ut iis facile quisque conuictus tantum virum admiretur, qui tanquam lucerna ardens, & lucens, luceat ardentem, ardeatque luculenter.

Cùm igitur, Lector humanissime, S. Bonaventuræ opuscula inter alios eiusdem libros ob insignem doctrinam cum summa pietate coniunctam à doctis & piis magno semper in pretio habita, nescio qua vel oscitantia vel indiligentia sine vlla ordinis ratione hæctenus in vulgus emissa mendis penè innumerabilibus scaterent, & pristini sui splendoris parum aut nihil omnino retinerent: operæ pretium fuit, ut cum aliis eiusdem operibus, ordine disposita, emendata, aucta & illustrata ex Typographia Vaticana prodirent. Itaque hæc mihi ab Illustrissimis Dominis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ congregationi præfectis cura commissa est, ut conquisitis undique tam impressis, quàm manuscriptis exemplaribus, eisque diligenter collatis, ad S. Bonaventuræ opuscula restituenda & ornanda omni studio incumberem. In his obtemperavi, ut postulat officij ratio: sed ob tenuem facultatem meam difficile penitus fuit iubentium animo pro dignitate satisfacere. Quare manum labori admouens perquisiui diligenter, quotquot potui, Auctoris nostri opuscula; (desunt enim iniuria temporum multa, si tercenta, ut apud quosdam legitur, ab eo scripta sunt) & cum nulla inter sese methodo colligarentur, sed veluti confusa congeries atque quædam præferrent; non abs re esse existimaui, si iis primum in classes aliquot distributis ad illorum studium te, Lector, alliceremus. Idque eo nobis facilius fuit, quò animaduertimus post plenam, quoad licuit, horum tractatum discussionem, quatuor potissimum in eis à S. Bonaventura egregie præstita. Nam & sanam doctrinam docuit, & de Christo, eiusque Sanctissima Matre pleraque scribens, fidelium deuotionem accendit; actionis præterea & contemplationis, multis hac de re editis tractatibus, studia promouit; ac denique religiofos, præsertim sui ordinis, non solum ad vitæ perfectionem instituit, sed ut eosdem ab aduersariorum calumniis defenderet, stylum exacuit, & calumniatores ipsos contra humilis & pauperuli Francisci institutum superba colla erigentes prorsus confodit. Iuxta hæc igitur quadripertitam officij rationem in quatuor quoque partes

Brullifer in proleg. 1. lib. sentent. S. Bonau. Ann. veter. Franciscan.

S. Bonaventurae opuscula omnia diuisimus quarum prima continet illa in primis qua magis vel ad speculatiuam, vel ad practicam doctrinam spectant. Secunda vero de iis est praecipue, qua de Christo redemptore nostro, eiusque beatissima Virgine matre Maria, Auctor deuote meditatus, & soluta & ligata oratione composuit. Tertia autem ea maxime comprehendit, qua ad exercitia spiritualia attinent, quibus actiuorum & contemplatiuorum vita instruitur. Quarta denique varios & diuersos complectitur libros, qui religiosi viris, praesertim Ordinis Minorum utilissimi sunt ad studium vitae perfectioris. Quia vero de nonnullis opusculis controuertitur, Bonaventurae sint, nec ne, ea, ut separarentur certa ab incertis, statim post quartam partem in appendicem redegitimus. Ex his quatuor opusculorum partibus prima & secunda tomum sextum S. Bonaventurae operum constituunt, tertia vero & quarta cum appendice tomum septimum & ultimum. Fuerunt autem ab hac serie tria tantum opuscula disiecta, quae quia alicuius libri sacri, vel partis eius expositionem continebant, aut alias ad sacram Scripturam spectabant, in alios tomos reiecitimus. Etenim, Principium sacrae Scripturae, in quo de sacrae Scripturae praesentia abunde & copiose Auctor sermonem instituit, initium dat tomo primo, ubi expositiones S. Bonaventurae in libros aliquot Veteris Testamenti collocantur. Huic vero proxime ibidem succedit opusculum inscriptum, Illuminationes Ecclesiae in Hexaemeron. Libellus praeterea, cui titulus est, Expositio orationis Dominicae, pro explicatione sexti capitis Euangelij secundum Matthaeum, tertio tomo continetur, in quo libri commentariorum in Nouum Testamentum à S. Bonaventura compositi, apponuntur. Cuius rei te Lector monitum volui, ne in sexto & septimo tomo haec opuscula desiderares. Adiunximus vero huic Vaticanae editioni tria alia opuscula, quae seorsum ab his opusculorum tomis vagabantur, ut suis locis cernes, videlicet in quarta parte, Legendam S. Francisci, & Biblia pauperum; in appendice autem, Compendium Theologicae veritatis. Atque haec in uniuersum de diuisionis ordine; quo quidem facilius posthac erit unicuique aditus ad inueniendum ea, quae iuxta propositas materias sibi videbuntur magis opportuna.

Verum ut sic in classes distributa Bonaventurae opuscula suam integritatem, quantum fieri posset, retinerent, contuli ea diligenter cum antiquis exemplaribus impressis, & manuscriptis, quacumque reperiri potuerunt. Neque id solum fuisse sufficiens, quo minus multa loca vel mutila, vel minus integra, aut deprauata, & quae nullum prorsus sensum redderent, in eisdem opusculis remansissent, nisi conquisitis fontibus sanctorum Patrum, aliorumve, ex quibus Bonaventurae desumpsit, huic malo aliquod attulissem remedium; qua in re pro communi utilitate non parum laboris suscepimus. Crebro namque citat Auctor Gregorium, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Hieronymum, Basilium, Chrysostomum, & alios huius & inferioris aetatis scriptores quamplurimos, nullo praefinito, aut praescripto libro; sed generatim, & uniuersim, his verbis: Ait Gregorius, ait Ambrosius, &c. quandoque autem ex iisdem auctoribus suam orationem textit, suppressis non solum libris, sed etiam propriis scriptorum nominibus, ubi coniecturis niti oportuit, & ex materia subiecta, stylo seu forma dicendi coniecere, an à Gregorio, vel Ambrosio, Augustino, vel Hieronymo, Bernardo vel Anselmo, Hugone seu Richardo, Bonaventura mutuatus sit. In quibus euoluendis, quorsusque occurreret locus ad sui originis exemplar restituendus, te Lector iudicem constituo diligentia mea. Hos vero scriptores, quibus frequenter noster Auctor usus est ad rem, de qua agitur comprobendam, fere omnes in suis propriis ac peculiaribus locis ita ad marginem citatos reperies, ut & tuum inueter studium, & Auctoris doctrina non mediocriter illustretur. Denique adhibitis argumentis singula opuscula non nihil ornauimus, ut quasi praua quadam & compendiosa institutione introduceretur legentis animus ad ipsius opusculi penitiora, & diffusiora. Interdum si quid contigit obscurum, adhibita notatione explicauimus, ut haec omnia legendo quisque perspiciet. Duos etiam Indices adiunximus tomis sexto & septimo deseruientes; quorum alter locorum sacrae Scripturae est, passim ab Auctore explicatorum; alter vero verborum, & rerum. Quare Lector humanissime, quod ex nostro labore ad utilitatem tuam transferre poteris, gratanter suscipe; quod autem minus aptum tibi videbitur, ita nostrae aut inscitiae, aut negligentiae tribuas, ut ubi ego munerer, tu non desis animo. Vale, & bene nobis in Christo precare.

EX IOANNE TRITHEMIO De Ecclesiasticis Scriptoribus.

Multi doctrinam proferunt, deuotionem praedicant multi, pauci scribendo libros, docuerunt utramque: Bonaventura autem, & multos superauit, & paucos, dum eius doctrina deuotionem, deuotio instruit doctrinam. Si ergo & doctus vis esse, & deuotus, illius opusculis esto intentus.

S. BONAVENTURÆ
 EX ORDINE MINORVM,
 S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI
 Albanensis, Eximij Ecclesiæ Doctoris,
 OPUSCULVM.
 DE REDVCTIONE ARTIVM
 AD THEOLOGIAM.

OPUSCULVM de reductione artium ad Theologiam, in duas potissimum partes distribui potest: in quarum prima Auctor quadrupartitum cognitionis lumen ostendit, & singula membra ita perfecte subdividit, ut in enumeratione artium, atque scientiarum nihil habeat, quod aut desit, aut redundet. Hoc autem lumen desursum descendens, quamvis quadruplex sit: sex tamen eius statuit differentias, quas reduci posse ad senarium numerum formationum, siue illuminationum, in quibus factus est mundus, satis aperte docet. In secunda vero parte copiose demonstrat, quo modo ad lumen sacra scriptura aliqua illuminationes cognitionum referantur, & diuina Theologia tanquam domina famulentur. Quare cum tota scriptura sacra intentio ad charitatem tendat, charitati inniti debet omnis cognitio, ut ex ea fructus uberimus percipiatur. Is enim est scientiarum omnium fructus, Auctore in fine Opusculi attestante, ut adificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, & consolationes hauriantur, qua sunt in unione sponsi, & sponsa.

MNE datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens a patre luminum, inquit Iacobus. In hoc verbo tangitur origo omnis illuminationis, & simul cum hoc insinuat multiplicitas luminis, ab illa fontali luce liberalis emanatio. Licet autem omnis illuminatio interna sit cognitione, possumus tamen rationabiliter distinguere, ut dicamus, quod est lumen exterius, scilicet lumen artis mechanicæ: lumen inferius, scilicet lumen cognitionis sensitivæ: lumen interius, scilicet lumen cognitionis philosophicæ: lumen superius, scilicet lumen gratiæ, & sacra scriptura. Primum illuminat respectu formæ artificialis, secundum respectu formæ naturalis, tertium respectu veritatis intellectu-

lis, quartum & vltimum respectu veritatis salutaris. Primum ergo lumen quod illuminat ad figuras artificiales, quæ quasi exterius sunt, & propter supplendam corporis indigentiam repertæ, dicitur lumen artis mechanicæ: quæ quia quodam modo seruilis est, & degenerat à cognitione philosophicæ, recte ideo potest dici exterius. Et illud septuplicatur, secundum septem artes mechanicas, quas assignat Hugo de sancto victore, quæ sunt, scilicet Lanificium, Armatura, Agricultura, Venatio, Navigatio, Theatrica, Medicina. Quarum sufficientia sic accipitur. Quoniam omnis ars mechanica, aut est ad solatium, siue sit ad excludendam tristitiam, siue indigentiam: aut est ad commodum, siue illud prodest, aut delectat, secundum illud Horatij:

Aut prodesse volunt, aut delectare poeta.

Et iterum:

Omne tulit punctum, qui misouit utile dulci.

Si est ad solatium & delectationem, sic est Theatrica, quæ est ars ludorum, omnem modum ludendi continens: siue sit in cantibus, siue in organis, siue in figmentis, siue in gesticulationibus corporis. Si vero ordinatur ad commodum siue profectum, secundum exteriorem hominem, hoc potest esse, aut quantum ad operimentum, aut quantum ad alimentum, aut quantum ad vtriusque adminiculum. Si quantum ad operimentum, aut illud est de materia molli & leni, sic est lanificium: aut est de materia dura & forti, & sic est armatura siue ars fabrilis: quæ continet omnem armaturam fabricatam, siue ex ferro, siue ex quocumque metallo, siue ex lapide, siue ex ligno. Si vero iuuat quantum ad alimentum, hoc potest esse dupliciter: quia cibamur vegetabilibus, & sensibilibus. Si quantum ad vegetabilia, sic est agricultura. Si quantum ad sensibilia, sic est venatio. Vel aliter, quia iuuare quantum ad cibum, potest esse dupliciter. Aut quantum ad ciborum genituram, & multiplicationem, & sic est agricultura: aut quantum ad ciborum multiplicatorum præparationem, & sic est venatio: quæ continet omne genus præparandi cibos, & potus, & sapes, quod pertinet ad pistores, cocos, & caupones. Denominatur autem ab vnius parte solum, propter quandam excellentiam, & comparabilitatem. Si autem ad vtriusque adminiculum, hoc est dupliciter, aut defectum supplendo, & sic est navigatio, sub qua continetur omnis mercatio, siue pertinentium ad operimentum, siue ad alimentum: aut remouendo impe-

Lumen artis mechanicæ.

Hugo de S. Vict. Excerpti. prior. lib. 1. cap. & lib. 2. Di. ca. 21.

Horat. de arte poet. prope finem.

Iacob. 1. c.

Lumen quadruplex.

dimentum, aut nocumentum, & sic est medicina, siue A proprie dictam, in Mathematicam, & in Metaphysicam: ita quod physica consideratio est circa rerum generationem, & corruptionem, secundum virtutes naturales, & rationes seminales. Mathematica est circa considerationem formarum abstractibilium, secundum rationes intelligibiles. Metaphysica, circa cognitionem omnium entium, quæ reducit ad vnum primum principium, a quo exierunt secundum rationes ideales, siue ad Deum, in quantum principium, finis & exemplar. Licet inter Metaphysicos, de huiusmodi rationibus idealibus, nonnulla fuit controuersia. Postremo, quia regimen virtutis motiue tripliciter habet attendi, scilicet respectu vitæ propriæ, respectu familiæ, & respectu multitudinis subiectæ: ideo moralis philosophia triplicatur, scilicet in Monasticam, Oeconomicam, & Politicam. Quæ distinguuntur secundum triplicem modum prædictum, sicut apparet ex ipsis nominibus.

Lumen cognitionis sensitivæ.

Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 3. & 4. tom. 3.

Quinque sensuum exteriorum sufficientia.

Secundum lumen, quod illuminat nos ad formas naturales apprehendendas, est lumen cognitionis sensitivæ, quod recte dicitur inferius, quia cognitio sensitiva ab inferiori incipit, & fit beneficio lucis corporalis. Et hoc quintuplicatur secundum quinque sensus. Quorum sufficientiam sumit Augustinus secundum naturam luminis elementorum, hoc modo: Quia lumen, siue lux faciens ad distinctionem rerum corporearum, aut est in sua proprietatis eminentia, & quadam puritate, & sic est sensus visus: aut commiscetur aëri, & sic est auditus: aut vaporibus, & sic est odoratus: aut humori, & sic est gustus: aut terræ grossitie, & sic est tactus. Spiritus enim sensibilis naturam luminis habet, & in nervis viget, quorum natura est clara, & perua: & in istis quinque sensibus multiplicatur, secundum maiorem, & minorem depurationem. Itaque cum quinque sint corpora mundi simplicia, scilicet quatuor elementa, & quinta essentia, vt homo omnes formas corporeas possit percipere, quinque sensus habet illis correspondentes: quia nulla fit apprehensio, nisi per aliquam similitudinem, & conuenientiam organi, & obiecti, pro eo, quod natura sensus determinata est. Est & alius modus sufficientiam sensuum sumendi, sed hanc approbat Augustinus, & rationabilis videtur: quia ad hanc sufficientiam, simul concurrunt correspondentia ex parte organi, medii & obiecti.

Lumen cognitionis philosophicæ.

Veritas triplex.

Tertium lumen, quod illuminat, ad veritates intelligibiles perferendas, est lumen cognitionis philosophicæ, quod ideo interius dicitur, quia interiores causas, & latentes requirit: & hoc per principia disciplinarum, & veritatis naturalis, quæ homini naturaliter sunt inserta. Et hæc triplicatur, in rationalem, naturalem, & moralem. Et sufficientia potest sumi sic: Est enim veritas sermonum, veritas rerum, & veritas morum. Rationalis veritatem sermonum considerat, naturalis veritatem rerum, moralis veritatem morum. Vel aliter, sicut in summo Deo est considerate rationem causæ efficientis, formalis, & exemplaris: quia est causa subsistendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi: sic in ipsa illuminatione philosophicæ, quoniam aut illuminat ad cognoscendas causas essendi, & sic Physica: aut rationes intelligendi, & sic est Logica: aut ordinem viuendi, & sic est Moralis. Tertio modo sic: quia lumen cognitionis philosophicæ illuminat ipsam intelligentiam, hoc autem potest esse tripliciter: aut in quantum regit motiuam, & sic est Moralis: aut in quantum regit se ipsam, & sic est Naturalis: aut in quantum regit interpretatiuam, & sic est Sermocinalis: vt sic illuminetur homo ad veritatem vitæ, ad veritatem scientiæ, & ad veritatem doctrinæ. Et quoniam tripliciter potest aliquis, per sermonem, quem habet apud se, interpretari, vt scilicet vel notum faciat mentis suæ cõceptum, vel vt amplius moueat ad credendum, vel vt moueat ad amorem, vel odium: ideo sermocinalis, siue rationalis philosophia triplicatur: scilicet in Grammaticam, Logicam, & Rhetoricam. Quarum prima est ad exprimendum, secunda ad docendum, tertia ad mouendum. Prima respicit rationem, vt apprehensiuam: secunda, vt iudicatiuam: tertia, vt motiuam. Et quia ratio apprehendit per sermonem congruum, iudicat per verum, mouet per sermonem ornatum: hinc est, quod hæc triplex scientia has tres passiones circa sermonem considerat. Rursus quoniam intellectus noster dirigi habet in iudicando, secundum rationes formales: hæc tripliciter considerari possunt, vel in comparatione ad materiam, & sic dicuntur rationes formales: vel in comparatione ad animam & sic dicuntur intellectuales: vel in comparatione ad diuinam sapientiam, & sic dicuntur ideales. Ideo naturalis philosophia triplicatur scilicet in Physicam

Philosophie naturalis partitio.

ita quod physica consideratio est circa rerum generationem, & corruptionem, secundum virtutes naturales, & rationes seminales. Mathematica est circa considerationem formarum abstractibilium, secundum rationes intelligibiles. Metaphysica, circa cognitionem omnium entium, quæ reducit ad vnum primum principium, a quo exierunt secundum rationes ideales, siue ad Deum, in quantum principium, finis & exemplar. Licet inter Metaphysicos, de huiusmodi rationibus idealibus, nonnulla fuit controuersia. Postremo, quia regimen virtutis motiue tripliciter habet attendi, scilicet respectu vitæ propriæ, respectu familiæ, & respectu multitudinis subiectæ: ideo moralis philosophia triplicatur, scilicet in Monasticam, Oeconomicam, & Politicam. Quæ distinguuntur secundum triplicem modum prædictum, sicut apparet ex ipsis nominibus.

Quartum lumen, quod illuminat ad veritatem salutarem, est lumen sacræ scripturæ, quod ideo dicitur superius, quia ad superiora ducit manifestando ea, quæ sunt supra rationem. Et etiam quia non per inuentionem, sed per inspirationem, a Patre luminum descendit. Quod licet vnum sit secundum intellectum literalem, & tamen triplex secundum sensum mysticum & spirituales. In omnibus enim sacræ scripturæ libris, præter literalem sensum, quem exterius verba sonant, concipitur triplex sensus spiritualis, scilicet allegoricus, quo docetur, quid credendum de diuinitate, & humanitate sit: moralis, quo docetur quomodo viuendum sit: & anagogicus, quo docetur qualiter est Deo adhærendum. Vnde tota sacræ scripturæ hæc tria docet, scilicet Christi æternam generationem, & incarnationem, viuendi ordinem, & Dei & animæ vnionem. Primum respicit fidem, secundum mores, tertium finem vtriusque. Circa primum insudare debet studium doctorum, circa secundum studium prædicatorum, circa tertium studium contemplatiuorum. Primum maxime docet Augustinus, secundum maxime docet Gregorius, tertium vero docet Dionysius. Anselmus sequitur Augustinum: Bernardus sequitur Gregorium: Richardus sequitur Dionysium. Quia Anselmus in ratiocinatione, Bernardus in prædicatione, Richardus in contemplatione. Hugo vero omnia hæc, id est omnes sequitur.

Ex prædictis colligitur, quod licet ex primaria diuisione, quadruplex sit lumen desurfum descendens: sunt tamen sex eius differentie: scilicet lumen sacræ scripturæ, lumen cognitionis sensitivæ, lumen artis mechanicæ, lumen philosophicæ rationalis, lumen philosophicæ naturalis, & lumen philosophicæ moralis. Et ideo sex illuminationes sunt in vita ista, & habent vesperam: quia omnis hæc scientia destruetur. Et ideo succedit eis septima dies requietionis, quæ vesperam non habet, scilicet illuminatio gloriæ. Vnde valde aperte possunt reduci sex istæ illuminationes ad senarium formationum, siue illuminationum, in quibus factus est mundus, vt cognitio sacræ scripturæ, primæ formationi, scilicet formationi lucis respondeat: & sic deinceps per ordinem. Et sicut omnes illæ ab vna luce habebant originem, sic omnes istæ cognitiones ad cognitionem sacræ scripturæ ordinantur, in ea clauduntur, & in illa perficiuntur & mediante illa, ad æternam illuminationem ordinantur. Vnde omnis nostra cognitio in cognitione sacræ scripturæ debet habere statum, & maxime quantum ad intellectum anagogicæ, per quem illuminatio nostra fertur in Deum, vnde habuit ortum. Et ideo completus est circulus, completus est senarius, & proportio status.

Videamus ergo qualiter aliæ illuminationes cognitionum reduci habent ad lumen sacræ scripturæ. Et primo videamus de illuminatione cognitionis sensitivæ, quæ tota versatur circa cognitionem sensibilem: vbi tria est considerare, videlicet cognoscendi medium, cognoscendi exercitium, cognoscendi oblectamentum. Si consideremus medium cognoscendi, intuebimur ibi verbum æternaliter generatū, & ex tẽpore incarnatum.

Philosophie moralis partitio.

Lumen sacræ scripturæ.

Inc. 1. a

Scripturæ sensus.

Scriptura sacræ tria præcipue docet.

Luminis desurfum descendens differentie sex.

Reductio cognitionis sensitivæ ad lumen sacræ scripturæ.

Nullum

Arist. lib. 2. de ani. tex. 121.

Galat. 4. 4

Ordinate quis uiuat.

Reductio artis mechanicæ.

Ioan. 14. 4

Nullum enim sensibile mouet potentiam, nisi mediante similitudine, quæ egreditur ab obiecto, sicut proles à parente, & hoc generaliter, realiter, & exemplariter, est necesse esse in omni sensu. Illa autem similitudo non facit completionem in actu sentiendi, nisi uniat cum organo, & virtute. Et cum unitur, noua fit perceptio, & per illam perceptionem fit reductio, mediante illa similitudine, in obiectum. Et licet non semper ita obiectum sentiatur, semper tamen, quantum est de se, gignit similitudinem, cum est in sua completionem. Per hunc etiam modum intelligo, quod à summa mente, quæ cognoscibilis est in interioribus sensibus mentis nostræ, æternaliter emanauit similitudo, imago, & proles: & ille postmodum, quando venit plenitudo temporis, unitus est menti, & carni, id est homini, quem formauerat, qui nunquam fuerat prius: & per illum omnes mentes nostræ reducuntur in Deum, quæ illam similitudinem Patris per fidem in corde suscipiunt. Si vero consideremus sensuum exercitiū, intuebimur ibi ordinem viuendi: vnusquisque enim sensus, se exercet circa propriū obiectum, refugit sibi nociuum, & non vsurpat alienū. Per hunc modū tunc sensus cordis ordinate uiuit, dum seipsum exercet ad id, ad quod est, contra negligentiam: dum refugit sibi nociuū, contra concupiscentiam: & dum non vsurpat sibi alienum, contra superbiam. Omnis enim inordinatio, aut venit ex negligentia, aut ex concupiscentia, aut ex superbia. Ille enim ordinate uiuit, qui uiuit prudenter, temperanter, & obtemperat, ut refugiat negligentiam inoperabilibus, concupiscentiam in appetibilibus, superbiam in excellentibus, siue sublimibus. Si autem consideremus oblectamentū intuebimur Dei, & animæ unionem. Omnis enim sensus suum sensibile conueniens quærit cum desiderio, inuenit cum gaudio, repetit sine fastidio: quia non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Per hunc etiam modum, sensus cordis nostri siue pulchrum, siue consonum, siue odoriferum, siue dulce, siue mulcebre, debet desideranter quærere, gaudenter inuenire, incessanter repetere. Ecce quo modo in cognitione sensitua continetur occulte diuina sapientia: & quam mira est contemplatio quinque sensuum spiritualium, secundum conformitatem ad sensus corporales.

Per hunc modum est reperire in illuminatione artis mechanicæ, cuius tota intentio versatur, circa artificialium productionem. In qua ista tria possumus intueri, scilicet uerbi generationem, & incarnationem, viuendi ordinem, & Dei, & animæ fœderationem. Et hoc si consideremus, scilicet egressum, effectum, fructum. Vel sic: Artem operandi, qualitatem effecti artificij, & utilitatem fructus elicit. Si consideremus egressum, uidebimus, quod effectus artificialis exit ab artifice, mediante similitudine existente in mente, per quam artifex excogitat, antequam producat, & inde producit, sicut disposuit. Producit autem artifex exterius, opus assimilatum exemplari interiori eatenus, quo potest melius. Et si talem effectum posset producere, qui ipsum amaret, & cognosceret, utique faceret. Et si effectus ille cognosceret suum opificem, hoc esset mediante similitudine secundum quam ab artifice processit. Et si haberet obtenebratos oculos cognitionis, ut non posset supra se eleuari, necesse esset ad hoc, ut ad cognitionem sui opificis duceretur, quod similitudo, per quam productus esset effectus, condescenderet usque ad illam naturam, quæ ab eo posset capi & cognosci. Per hunc modum intellige, quod à summo opifice nulla creatura processit, nisi per uerbum æternum: in quo omnia disposuit, & per quod omnia produxit, non solū creaturas habentes rationem uestigij, sed etiam imaginis, ut eidem assimilari possint, per cognitionem, & amorem. Et quoniā per peccatum rationalis creatura oculum contemplationis obnubilatum habuit, decentissimum fuit ut æternum, & inuisibile fieret visibile, & assumeret carnem, & nos ad patrem reduceret. Et hoc est, quod dicitur: Nemo uenit ad Patrem, nisi per me. Et: Patrem

nemo nouit nisi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare. **A** Et ideo dicitur: Verbum caro factum. Considerantes igitur illuminationem artis mechanicæ, quantum ad operis egressum, intuebimur ibi Verbum generatum, & incarnatum, id est diuinitatem, & humanitatem, & totius fidei integritatem. Si uero consideremus effectum, intuebimur viuendi ordinem. Omnis enim artifex intendit producere opus pulchrum, & utile, & stabile, & tunc est charū, & acceptabile opus, cum habet istas tres condiciones. Iuxta hæc tria necesse est, reperiri tria in ordine viuendi, scilicet sciri, uelle, & impermutabiliter operari, siue perseveranter. Scientia reddit opus pulchrum, uoluntas reddit utile, perseverantia reddit stabile. Primum est in rationali, secundum in concupiscibili, tertium in irascibili. Si consideremus fructum, inueniemus Dei, & animæ unionem. Omnis enim artifex, qui aliquod opus facit, aut facit, ut per illud laudetur: aut, ut per illud aliquid sibi operetur vel lucretur: aut, ut in illo delectetur, secundum tria, quæ sunt in appetibilibus, scilicet bonum honestum, conferens, & delectabile. Propter hæc tria, fecit Deus animam rationalem, ut ipse eum laudaret, & ut ipsa illi seruiret, & ut ipsa in eo delectaretur, & quiesceret. Et hoc per charitatem, in qua qui manet in Deo manet, & Deus in eo, ita quod est ibi quædam mirabilis unio, & in unione mirabilis delectatio. Quomam ipse loquitur: Deliciae meæ esse cum filiis hominum. Ecce quo modo illuminatio artis mechanicæ, uia est, ad illuminationem sacræ scripturæ, & nihil est in ea, quod non prædicet ueram sapientiam. Et ideo sacræ scripturæ, frequenter talibus similitudinibus utitur satis recte.

Iuxta hunc etiam modum, est reperire in illuminatione rationalis philosophiæ, cuius principalis intentio versatur circa sermonem. In quo est tria considerare, secundum triplicem ipsius sermonis considerationem, scilicet respectu proferentis, ratione prolationis, & respectu audientis, siue ratione finis. Si sermonem consideremus in respectu, ad loquentem, sic uidebimus quo modo omnis sermo significat mentis conceptum, & ille conceptus interior est uerbum mentis, & eius proles, quæ nota est etiam ipsi concipienti. Sed ad hoc quod fiat nota audienti induit formam uocis, & uerbum intelligibile, mediante illo indumento, fit sensibile, & auditur exterius, & suscipitur in aure cordis audientis, & tamen non recedit à mente proferentis. Iuxta hunc modum, uideamus in uerbo æterno, quod Pater æternaliter ipsum concepit generando, secundum illud: Non dum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Sed ad hoc quod homini sensibili fieret cognoscibile, induit formam carnis, & uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, & tamen remansit in sinu patris. Si uero consideremus sermonem ratione sui, sic intuebimur in eo viuendi ordinem. Ad complementum enim sermonis, necessario ista tria concurrunt, scilicet congruitas, ueritas, & ornatus. Et iuxta hæc tria, omnis actio nostra debet habere modum, speciem, & ordinem: ut sit modificata per modestiam in exteriori opere: speciosa per munditiā in affectione: ordinata, & ornata per rectitudinem in intentione. Tunc enim recte, & ordinate uiuitur, cum intentio recta, & affectio munda, & operatio modesta. Si uero consideremus sermonem ratione finis, sic est ad exprimendum, ad erudiendum, & ac mouendum: sed nunquam exprimit aliquis, nisi mediante specie: nunquam docet nisi mediante lumine arguente: nunquam mouet nisi mediante uirtute. Et sic constat, quod hoc non sit nisi per speciem, & lumen, & uirtutem intrinsecam intrinsecus animæ unitam. Et ideo concludit Aug. quod ille solus est uerus Doctor, qui potest speciem imprimere, & lumen infundere, & uirtutem dare cordi audientis. Et hinc est, quod cathedrā habet in cælo, qui intus corda docet. Sicut ergo nihil cognoscitur per sermonem perfecte, nisi mediante uirtute, lumine, & specie unitatis animæ: sic ad hoc, quod anima erudiat ad Dei cognitionem, per ipsius inter-

Mat. 11. d

Ioan. 1. d

Tria in ordine viuendi.

1. Ioan. 4. c

Prou. 8. d

Reductio Philosophiæ rationalis.

Prou. 8. c

Ioan. 1. b

De ratione sermonis tria.

Heb. 1. a

Reductio:
Philosophiæ
naturalis.Aug. lib. de
Trin. cap. 10.
ante med.
tom. 3.

Apo. 22. c

Vnio animæ
ad Deum
quomodo
fiat.Reductio
Philosophiæ
moralis.Ansel. Dia-
log. de ver.
cap. 13.Rectum tri-
pliciter di-
citur.

nam locutionem; necesse est, quod vniatur ei qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans om- verbo virtutis suæ. Ex quo patet, quam mira est hæc contemplatio, per quam Augustinus in multis libris manuducit ad diuinam sapientiam.

Secundum etiam hunc modum est reperire, in illuminatione naturalis Philosophiæ, cuius principalis intentio, versatur circa rationes formales, in materia, in anima, & in diuina sapientia. Quas tripliciter contingit considerare, scilicet secundum habitudinem proportionis, secundum effectum causalitatis, & secundum medium vnionis. Et secundum hæc tria, est reperire tria præmissa. Si consideremus eas, secundum habitudinem proportionis, videbimus in eis verbum æternū, & verbum incarnatum. Rationes intellectuales, & abstractæ, quasi mediæ sunt inter seminales, & ideales. Sed rationes seminales, non possunt esse in materia, B quin sit in ea generatio, & productio formæ. Similiter vero in anima, non sunt rationes intellectuales, quin sit generatio verbi in mente: ergo nec idealis in Deo, quin sit productio verbi à Patre secundum rectam proportionem: hoc enim est dignitatis, & si cõuenit creaturæ, multo fortius inferri potest de creatore. Propter quod dixit Aug. quod filius Dei est ars patris. Rursus appetitus, qui est in materia, ordinatur ad rationes intellectuales, vt nullo modo perfecta sit generatio, nisi anima rationalis, vniatur materiæ corporali. Per consimile igitur rationem potest argui, quod summa perfectio, & nobilissima in vniuerso, esse non potest nisi natura, in qua sunt rationes seminales, & natura, in qua sunt rationes intellectuales, & natura, in qua sunt rationes ideales, simul concurrant in vnitatem personæ, C quod factum est in filij Dei incarnatione. Prædicat igitur tota naturalis Philosophia, per habitudinẽ proportionis, Dei verbum natum, & incarnatum, vt idem sit Alpha, & Omega, natum scilicet in principio, & ante tempora, incarnatum vero in fine sæculorum. Si vero consideremus rationes istas, secundum effectum causalitatis, perpendimus ordinem viuendi. Quoniam generatio non potest fieri in materia generabili, & corruptibili, secundum rationes seminales, nisi beneficio luminis corporum supercælestium, quæ elongantur à generatione, & corruptione, scilicet a sole, luna, & stellis. Per hunc etiam modum anima non potest opera vitæ facere, nisi suscipiat a sole, id est à Christo gratuiti luminis beneficium, & nisi consequatur ipsius lunæ, id est, Virginis Mariæ matris Christi patrocinium, & nisi imitetur aliorum sanctorum exempla: ex quorum concursu congregetur in ipsa opus vnum atque perfectum. Vnde ordo viuendi pendet in his tribus. Si autem consideremus istas rationes secundum vnionis medium, intelligemus per quem modum fiat vnio animæ ad Deum. Nam natura corporalis animæ, non potest vniri, nisi mediante humore, mediante spiritu, & mediante calore, quæ tria disponunt carnem, vt vitam suscipiat ab anima. Secundum hoc etiam intelligitur, quod Deus non præstat vitam animæ, nec ei etiam vnitur, nisi sit humida per gemitum compunctionis, & pietatis: & nisi sit spiritualis, per contemptum omnis terrenitatis: & nisi sit calida, per desiderium ipsius dilecti, & patriæ cælestis. Ecce qualiter in Philosophia naturaliter latet sapientia Dei.

Penes modos prædictos, est reperire in illuminatione Philosophiæ moralis lumen sacræ Scripturæ. Quoniam intentio moralis Philosophiæ principaliter versatur circa rectitudinẽ: versatur enim circa iustitiã generalem, quæ, vt dicit Anselmus, est rectitudo voluntatis. Rectum autem habet tripliciter notificari, & secundum hoc, tria præmissa relucet in consideratione rectitudinis. Vno modo dicitur rectum; cuius mediũ non exit ab extremis. Si ergo in Deo est summa rectitudo, & secundum se, & in quantum est principium, & in quantum est finis omnium; necesse est in Deo ponere mediam personam secundum se, vt vna sit tantum

producentis, alia tantum producta, media vero produ- A & producta. Necesse est etiam ponere mediũ in egressu, & regressu rerum: sed mediũ in egressu, necesse est, quod plus teneat se à parte producentis, medium vero in regressu, plus à parte redeuntis. Sicut ergo res exierunt à Deo per verbum Dei, sic ad completum reditum; necesse est mediatorem Dei & hominum, non tantum Deum esse, sed etiam hominem, vt homines deducat ad Deum. Alio modo dicitur rectum, quod dirigenti se conformatur. Et secundum hoc in consideratione rectitudinis conspicitur ordo viuendi. Ille enim recte viuit, qui dirigitur secundum regulas iuris diuini. Et hoc est: quando voluntas hominis assentit præceptis necessariis, monitis salutiferis, cõsiliis perfectis, vt probet homo, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et tunc rectus ordo viuendi dicitur, in quo nulla obliquitas potest reperiri. Tertio modo dicitur rectum, cuius summitas est sursum erecta, sicut homo habet staturam rectam. Et secundum hoc, in consideratione rectitudinis, manifestatur Dei, & animæ vnio. Cum enim Deus sit sursum, necesse est, quod apex ipsius mentis sursum erigatur. Hoc autem est cum rationalis assentit primæ veritati propter se, & super omnia cum irascibilis innititur summæ largitati: & cum concupiscibilis adhæret bonitati: tunc qui hoc modo adhæret, vnus spiritus est cum Deo. Et sic patet, quo modo multiformis sapientia Dei, quæ lucide traditur in sacra Scriptura, occultatur in omni cognitione, & in omni natura. Patet etiam, quo modo omnes cognitiones famulantur Theologiæ. Et ideo ipsa assumit exempla, & vtitur vocabulis pertinentibus ad omne genus cognitionis. Patet etiam, quam ampla sit via illuminationis, & quo modo in omni re, quæ sentitur, siue quæ cognoscitur, interius lateat ipse Deus. Et hic est fructus omnium scientiarum, vt in omnibus ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, hauriantur consolationes, quæ sunt in vnione sponsi, & sponsæ. Quæ quidem vnio fit per charitatem, ad quam terminatur tota intentio sacræ Scripturæ, & per consequens, omnis illuminatio desursum descendens, & sine qua, omnis cognitio vana est: quia nunquam peruenitur ad filium, nisi per Spiritum sanctum, qui docet nos omnem veritatem, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Finis Opusculi, de reductione artium ad Theologiam.

SANCTI BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,
Breuiloquium.

Breuiloquium, quod ex eo appellatur, quia summam ac breuiter, Theologiæ instituta, ac præcepta exponit, in proæmium, & tractatum diuiditur. Proæmium, sacræ Scripturæ ortum progressum, statum, latitudinem, longitudinem, sublimitatem, profunditatem procedendi, eamque interpretandi modum demonstrat. Tractatus verò septem partibus continetur: prima est de Deo Trino & vno: secunda de creatura mundi: tertia de corruptela peccati: quarta de incarnatione Verbi: quinta de gratia Spiritus sancti: sexta de sacramentorum medicina: septima de statu finalis iudicij. Materia primæ partis tractatur à Magistro in primo libro sententiarum: secunda, & tertia, in secundo: quar-

Recte quis
viuit.1. Cor. 6. d
Ephes. 3. bFructus
scientiarum
quis sit.

ta, in tertio: quinta, partim in secundo, & partim in tertio: sexta vero & septima in quarto. Has omnes, & quidem grandes materias adeo breui profunditate, & profunda breuitate Auctor edisserit, vt merito Ioannes Gerfo par. 2. tit. lib. leg. Breuiloquium mira compendij arte diuinitus compositum ingenue fateatur.

P R O O E M I V M.

LECTO genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelo, & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriae suae, virtutem, corroborari per spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Scire etiam supereminentem scientiae charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Magnus doctor gentium, & praedicator veritatis diuino repletus spiritu, tanquam vas electum, & sanctificatum, in hoc verbo aperit sacrae Scripturae, quae Theologia dicitur, ortum, progressum, & statum. Insinuans ortum scripturae, attendi secundam influentiam beatissimae Trinitatis: progressum autem, secundum exigentiam humanae capacitatis: statum vero siue fructum, secundum superabundantiam superplenissimae felicitatis.

Ortus namque non est per humanam inuestigationem, sed per diuinam reuelationem, quae fluit a Patre luminum: Ex quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur, a quo per filium eius Iesu Christum manat in nos Spiritus sanctus: & per Spiritum sanctum diuidentem, & distribuente dona singulis, sicut vult, datur fides: & per fidem habitat Christus in cordibus nostris. Haec est notitia Iesu Christi, ex qua originaliter manat firmitas, & intelligentia totius scripturae sacrae. Vnde & impossibile est, quod aliquis in ipsam ingrediatur agnoscenda, nisi prius Christi fidem habeat sibi infusam, tanquam ipsius totius scripturae lucernam, ianuam, & etiam fundamentum. Est enim ipsa fides omnium supernaturalium illuminationum, quandiu peregrinamur a Domino, & fundamentum stabilis, & lucerna dirigens, & ianua introducens: secundum cuius etiam mensuram, necesse est, mensurari sapientiam, nobis diuinitus datam: ne quis sapiat, plusquam oportet sapere sed sapiat ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Mediante igitur hac fide; datur nobis notitia sacrae Scripturae, secundum influentiam beatissimae Trinitatis: iuxta quod expresse insinuat Apostolus in prima parte auctoritatis prius inductae.

Progressus autem sacrae Scripturae non est coarctatus ad leges ratiocinationum, & diffinitionum, & diuisionum iuxta morem aliarum scientiarum: & non est coarctatus ad partem vniuersitatis: sed potius cum secundum lumen supernaturale procedat, ad dandam homini viatori notitiam rerum sufficientem, secundum quod expedit ei ad salutem, partim per plana verba, partim per mystica, describit totius vniuersi continentiam, quasi in quadam summa, in quo attenditur latitudo: describit excellentiam finaliter saluandorum, in quo attenditur sublimitas: describit & miseriam damnatorum, in quo profunditas consistit non solum ipsius vniuersi, verum etiam diuini iudicij. Et sic describit totum vniuersum, quantum expedit de ipso habere notitiam ad salutem, secundum ipsius latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Ipsa etiam habet in suo progressu haec quatuor, secundum quod posterius declarabitur, quia sic exigebat conditio capacitatis humanae, quae magna & multa nata est magnifice, & multipliciter capere, tanquam speculum quoddam nobilissimum, in quo nata est describi, non solum naturaliter, verum etiam

supernaturaliter, rerum vniuersitas mundanarum: vt sic progressus sacrae Scripturae attendatur secundum exigentiam capacitatis humanae.

Status vero siue fructus sacrae Scripturae, non est quicumque, sed plenitudo aeternae felicitatis: Nam haec est scriptura, in qua verba sunt vitae aeternae, quae ideo scripta est, non solum, vt credamus, verum etiam, vt vitam possideamus aeternam. In qua quidem videbimus, amabimus, & vniuersaliter omnia desideria nostra implebuntur. Quibus impletis, vere tunc sciemus supereminentem scientiae charitatem, & ita impleti erimus in omnem plenitudinem Dei. Ad quam quidem plenitudinem, conatur nos diuina introducere scriptura, iuxta praedictae sententiae Apostolicae veritatem. Hoc igitur sine, hac etiam intentione, sacra Scriptura perscrutanda est, & docenda; & etiam audienda. Et vt ad istum fructum, & terminum recto perueniamus progressu, per viam recti itineris scripturarum, inchoandum est ab exordio. Hoc est vt cum mera fide, ad Patrem luminum accedamus, flectendo genua cordis nostri, vt ipse per Filium suum, in Spiritu sancto, det nobis veram notitiam Iesu Christi, & cum notitia amorem ipsius, vt sic ipsum cognoscentes, & amantes, & tanquam in fide solidati, & in charitate radicati possimus, ipsius sacrae Scripturae nosse latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem: & per hanc notitiam peruenire ad plenissimam notitiam, & excellentissimum, & excessiuum amorem beatissimae Trinitatis, quo Sanctorum tendunt desideria, in quo est status, & complementum omnis veri, & boni.

De latitudine sacrae Scripturae.

HVIUS sacrae Scripturae sine concupito, & intento, & principio credito simul, & inuocato videndus est progressus, quantum ad ipsius latitudinem, longitudinem: sublimitatem, & profunditatem, secundum viam, & ordinem Apostolici documenti. Consistit autem ipsius latitudo, in multitudine suarum partium. Longitudo vero, in descriptione temporum, & aetatum. Altitudo in descriptione hierarchiarum, gradatim ordinatarum. Profunditas in multitudine mysticorum sensuum, & intelligentiarum. Si igitur velimus latitudinem sacrae Scripturae speculari, prima fronte occurrit nobis sacra Scriptura, secunda in duo testamenta, scilicet virtus, & nouum. Vetus autem occurrit, cum multitudine librorum. Habet enim libros legales, historiales, sapientiales, & prophetales: ita quod primi sunt quinque, secundum decem, tertij quinque, quarti sunt sex ac per hoc in vniuerso viginti sex, Nouum similiter testamentum, habet libros his correspondentes, secundum quadruplicem formam. Nam legalibus correspondent libri Euangelici: historialibus, actus Apostolici: sapientialibus Epistolae Apostolorum, & maxime Pauli: Prophetalibus correspondet liber Apocalypsis: vt si mira sit conformitas inter vetus, & nouum testamentum, non solum in continentia sensuum, verum etiam in quadriformitate partium. In cuius figuram, & consignationem vidit Ezechiel rotam quatuor facierum, & rotam in medio rotae, quia vetus est in nouo, & econuerso. Nam in libris legalibus, & Euangelicis, est facies leonis, propter excellentiam auctoritatis. In historialibus, est facies bouis, propter exempla virtutis. In sapientialibus, est facies hominis, propter prudentiam sagacem. In libris Prophetalibus, est facies Aquilae, propter intelligentiam perspicacem.

Recte autem sacra Scriptura diuiditur, in vetus, & nouum testamētum, & non in theoreticam, & practicam, sicut Philosophia: quia cum sacra Scriptura fundetur proprie super cognitionem fidei, quae virtus est, & fundamentum morum, & iustitiae, & totius rectae vitae, non potest in ea sequestrari notitia rerum, siue credendorum a notitia morum. Secus autem est de Philosophia, quae non tantum de veritate morum, verum etiam agit

Ephes. 3. c

Iac. 1. c

Ephes. 3. c

1. Cor. 12. b

1. Cor. 5. b

Rom. 12. a

Scriptura sacra quo si ne perscrutanda.

Ibidem.

Veteris & noui testamenti libri sibi respondentes.

Eze. b. 1. d

Sacrae scripturae diuisio.

Quatuor
modis po-
test quis
moueri ad
bonum, &
reuocari à
malo.

Scriptura
sacra flu-
uio similis.

Ioan. 16. e

Ætates se-
ptem.

Gen. 1. a
Gen. 7. d

Gen. 1. a

Ibidem. b

Ibid.

de vero nuda speculatione considerato. Quoniam igitur Scriptura sacra est notitia mouens ad bonum, & reuocans à malo, & hoc est per timorem, & amorem: ideo diuiditur in duo Testamenta: quorum breuis differentia est timor, & amor. Et quia quadrupliciter potest quis moueri ad bonum, & remoueri à malo, scilicet per præcepta potentissimæ maiestatis, vel per documenta sapientissimæ veritatis, vel per exempla, & beneficia innocentissimæ bonitatis, vel ex his omnibus in vnum collectis: ideo tam in nouo, quam in veteri Testamento, sunt quadriformiter traditi libri continentes sacram Scripturam, secundum correspondentiam ad quatuor præmissa. Nam libri legales mouent per præcepta maiestatis omnipotentissimæ: historiales per exempla bonitatis innocentissimæ: sapientiales, per documenta veritatis sapientissimæ: prophetales mouent ex omnium prædictorum aggregatione, sicut in eis manifestissime apparet. Vnde ipsi sunt quasi memoratiui totius legalis, sapientiæ, & doctrinæ. Est igitur Scriptura sacra similis fluuio latissimo, qui ex concursu aquarum multarum aggregatur magis, ac magis, secundum quod longius decurrit. Nam cum primo in Scriptura essent libri legales, postea superuenit aqua sapientiæ historialium librorum, tertio vero superaduenit doctrina sapientissimi Salomonis, post hoc etiam doctrina sanctorum Prophetarum, & tandem doctrina Euangelica, reuelata per os carnis Christi prolata, per Euangelistas conscripta, per sanctos Apostolos diuulgata. Additis etiam documentis, quæ Spiritus sanctus super eos veniens, docuit nos per eos: vt sic omnem veritatem, per Spiritum factum iuxta diuinum promissum edocti, omnis veritatis salutaris doctrinam Ecclesiæ Christi darent, & sacram Scripturam consummando veritatis notitiam dilatarent.

De longitudine sacra Scriptura.

Habet etiam hæc sacra Scriptura longitudinem, quæ consistit in descriptione, tam temporum, quam ætatum, à principio scilicet mundi, vsque ad diem iudicij. Describit enim per tria tempora mundum decurrere, scilicet per tempus legis naturæ, legis scriptæ, & legis gratiæ, & in his tribus temporibus septem distinguit ætates. Quarum prima est ab Adam vsque ad Noë, secunda à Noë vsque ad Abraham, tertia ad Abraham, vsque ad Dauid, quarta à Dauid, vsque ad transmigrationem Babylonis, quinta à transmigracione Babylonis vsque ad Christum, sexta à Christo vsque ad finem mundi, septima decurrit cum sexta, quæ incipit à quiete Christi in sepulchro, vsque ad resurrectionem vniuersalem, quando incipiet resurrectionis octaua. Et sic Scriptura est longissima, quia in tractando incipit à mundi, & temporis exordio in principio Genesis, & peruenit vsque ad finem mundi, & temporis, scilicet in fine Apocalypsis. Recte autem vniuersum tempus, quod decurrit secundum triplicem legem scilicet inditam interius, datam exterius, & desuper infusam, decurrit per septem ætates, & consummatur in fine sextæ, vt sic mundi decursus respondeat mundi exordio, & maioris mundi decursus respondeat decursui vitæ minoris mundi, scilicet hominis, propter quem etiam factus est. Nam prima ætas mundi, in qua facta est ipsius mundi formatio, casus dæmonum, & confirmatio Angelorum, recte respondet primæ diei, in qua facta est lux, & diuisa à tenebris. Secunda in qua per arcam, & diluuium saluati sunt boni, & delati mali, respondet secundæ diei, in qua per firmamentum facta est distinctio aquarum ab aquis. Tertia, in qua vocatus est Abraham, & inchoata synagoga, quæ fructificare, & generare debebat prolem ad Dei cultum, correspondet diei tertiæ, in qua apparuit terra, & protulit herbam virentem. Quarta, in qua vixit regnum, & sacerdotium, quia Dauid Rex ampliauit cultum diuinum, correspondet quartæ diei, in qua facta est formatio luminarium, & stellarum. Quinta in qua

transmigrations inter populos multos versati sunt, & tribulati, correspondet diei, quintæ, in qua facta est formatio piscium ex aquis. Sexta ætas, in qua natus est Christus in effigie hominis, qui vere est imago Dei, correspondet sextæ diei, in qua formatus est homo primus. Septima in qua est quies animatum non habens finem, correspondet septimæ diei, in qua requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Et sic distinguuntur hæc septem ætates, propter insignia facta, quæ fuerunt in earum exordiis, ratione quorum correspondet diebus formationis mundi. Vocatur autem prima ætas infantia: quia sicut infantia tota obliuione deletur, sic illa prima ætas per diluuium est consumpta. Secunda pueritia: sicut enim in pueritia loqui incipimus, sic in secunda ætate facta est distinctio linguarum. Tertia dicitur adolescentia: quia sicut vis generatiua tunc incipit in actum suum exire, sicut tunc vocatus est Abraham, & data est ei circumcisio, & facta est ei promissio de femine. Quarta dicitur iuuentus: quia sicut in iuuentute floret hominis ætas, sic in quarta ætate sub Regibus floruit synagoga. Quinta dicitur senectus: quia sicut in senectute vires minuuntur, & decidit pulchritudo, sic & in transmigracione factum est de Iudeorum sacerdotio. Sexta ætas dicitur senium: quia sicut illa est, quæ copulatur cum morte, habens tamen magnam lucem sapientiæ, sicut sexta ætas mundi terminatur cum die iudicij, & in ea viget sapientia per doctrinam Christi. Sic igitur totus ille mundus ordinatissimo decursu, à Scriptura sacra describitur procedere à principio vsque ad finem, ad modum cuiusdam pulcherrimi carminis ordinati, vbi potest quis speculari, secundum decursum temporis, varietatem, & multipliciter, & æquitatem, & ordinem, rectitudinem, & pulchritudinem multorum diuinorum iudiciorum, procedentium à sapientia Dei gubernante mundum. Vnde sicut nullus potest videre pulchritudinem carminis, nisi aspectus eius feratur super totum versum: sic nullus videt pulchritudinem ordinationis, & regiminis vniuersi, nisi eam totum speculetur. Et quia nullus homo tam longæuus est, quod totam possit videre oculis carnis sue, nec futura potest per se præuidere: prouidit nobis Spiritus sanctus librum Scripturæ sacre, cuius longitudo committitur se decursui regiminis vniuersi.

De sublimitate sacra Scriptura.

Habet nihilominus Scriptura sacra in suo processu sublimitatem, quæ consistit in descriptione hierarchiarum gradatim ordinarum, quæ sunt hierarchia Ecclesiastica, Angelica, & diuina: seu subcoelestis coelestis, & supercoelestis: ita quod primam describit patenter, secundam aliquantulum magis occulte, & tertiam adhuc magis occulte. Ex descriptione Ecclesiasticæ hierarchiæ est alta: ex descriptione Angelicæ altior: ex descriptione diuinæ altissima, ita vt possimus dicere illud prophetæ. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam. Et hoc quidem satis recte. Nam cum res habeant esse in materia, vel natura, habeant etiam esse in anima per notitiam acquisitam, habeant etiam esse in ea per gratiam, habeant etiam in ea esse per gloriam, & habeant etiam esse in arte æterna: philosophia quidem agit de rebus, vt sunt in natura seu in anima, secundum notitiam naturaliter insitam, vel etiam acquisitam: sed Theologia, tanquam scientia super fidem fundata, & per Spiritum sanctum reuelata, agit & de eis, quæ spectant ad gratiam, & gloriam, & etiam ad sapientiæ æternam. Vnde ipsa substernens sibi philosophicam cognitionem, & assumens de naturis rerum, quantum sibi opus est ad fabricandum speculum, per quod fiat representatio diuinorum, quasi scalam erigit, quæ in sui infimo tangit terram, & in suo cacumine tangit cælum, & hoc totum per illum vnum hierarcham Iesum Christum, qui non tantum ratione naturæ humanæ assumptæ, est hierarchia in Ecclesiastica

hierarchia

Ibid. e

Col. 1. e

Gen. 1. d

Gen. 11. b

Gen. 12. a
& 17. a, b

Psal. 138. a

Gen 27. b

hierarchia, verum etiam in Angelica: & est media persona in illa supercelesti hierarchia beatissimæ Trinitatis: ita quod per ipsum à summo capite Deo descendit vntionis gratia, non solum in barbam, verum etiam in oram vestimenti: quia non tantum in Hierusalem supernam, verum etiam vsque in Ecclesiam militantem. Est enim pulchritudo magna in machina mundana: sed longe maior in Ecclesia, pulchritudine sanctorum charismatum adornata: maxima autem in Hierusalem superna: supermaxima autem in illa Trinitate summa, & beatissima: Ideo ipsa scriptura sacra, non tantum habet altissimam materiam, per quam delectat, & per quam in altum leuat intelligentiam mentis, verum etiam ipsa est venustissima, & miro quodam modo intellectum nostrum delectat: & sic magis, ac magis delectando assuefacit ad diuinorum spectaculorum contuitus, & anagogias.

De profunditate sacra Scriptura.

Habet postremo ipsa sacra Scriptura profunditatem, quæ consistit in multiplicitate mysticarum intelligentiarum. Nam præter literalem sensum, habet in diuersis locis exponi tripliciter, scilicet allegoricè, moraliter, & anagogicè. Est autem allegoria, quando per vnum factum indicatur aliud factum, secundum quod credendum est. Tropologia siue moralitas est, quando per id, quod factum est, datur intelligi aliud, quod faciendum est. Anagogia quasi sursum ductio est, quando datur intelligi illud, quod desiderandum est, scilicet æterna felicitas beatorum.

Recte autè hic triplex sensus debet esse in sacra Scriptura præter intelligentiam literalem: quia sic competit ipsius scripturæ subiecto, ipsius auditori seu discipulo, ipsius origini, ipsius etiam fini. Subiecto inquam competit: quia ipsa est doctrina, quæ est de Deo, de Christo, de operibus reparationis, & de credibili. Subiectum enim illius, quo ad substantiam Deus, quo ad veritatem Christus, quo ad operationem, reparationis opus, quo ad omnia hæc, est ipsum credibile. Deus autem est trinus, & vnus. In essentia vnus, in personis trinus: Ideo scriptura, quæ est de ipso, habet in vnitæ literæ triformitatem intelligentiæ. Christus etiam, cum sit vnum verbum, omnia per ipsum facta dicuntur, & in ipso reuolunt, ita quod eius sapientia est multiformis, & vna. Opera reparationis cum sint multa, omnia ad Christi oblationem principaliter habent aspectum. Credibile autem, vt credibile, diuersimodè reuolunt secundum diuersum statum credentium. Ideo propter conformitatem ad omnia præmissa, sacra Scriptura in vna litera, multiformem parit intelligentiam. Competit etiã hoc auditori: quia nullus conueniens est eius auditor, nisi humilis, mundus, fidelis, & studiosus. Ideo sub cortice literæ, aperte occultatur mystica, & profunda intelligentia, ad comprimendum superbiam, vt ipsius profunditate in humilitate literæ latente, & superbi comprimantur, & immundi repellantur, & fraudulentis declinentur, & negligentes excitentur ad intelligentiã mysteriorum. Et quia auditor doctrinæ istius nõ est vnus generis, sed cuiuslibet; omnes enim saluandos oportet aliqua de doctrina hac scire: ideo ipsa multiformem habet intelligentiam, vt sic omnem intellectum capiat, & omni intellectui condescendat, omnem intellectum superexcedat, & omnem intellectum sibi diligenter intendentem, multitudine radiositate suæ illuminet pariter, & accendat. Competit etiam principio, à quo est: quia est à Deo per Christum, & Spiritum sanctum, loquentem per ora Prophetarum, & aliorum, qui hanc doctrinam scripserunt. Quoniam autem Deus non tantum loquitur per verba, verum etiam per facta, quia ipsius dicere facere est, & ipsius facere dicere, & omnia creata tanquã Dei effectus innunt suam causam: ideo in scriptura diuinitus tradita non tantum debet significare verba, verum etiam facta. Christus etiam doctor

Alicet esset humilis in carne, altus tamen erat in deitate: ideo decebat ipsum, & eius doctrinam habere humilitatem in sermone, cum profunditate sententiæ, vt sicut Christus fuit panniculis inuolutus, ita sapientia Dei in scriptura figuris quibusdam humilibus inuolueretur. Spiritus etiam sanctus diuersimodè illustrabat, & reuelationes faciebat in cordibus Prophetarum, ipsum etiã nullus latere potest intellectus, qui missus erat omnè docere veritatem: ideo competebat eius doctrinæ, vt in vno sermone multiplices laterent intelligentiæ. Cõpetit nihilominus ipsi fini: quia scriptura data est, vt per ipsam dirigatur homo in cognoscendis, & agendis, vt tandem perueniat ad optata. Et quia omnes creaturæ ad hoc factæ sunt, vt seruiant homini tendenti ad supernam patriam: ideo scriptura assumit ipsarum creaturarum species diuersas, vt sic per ipsas doceat nos sapientiã dirigentem nos ad æterna. Et quia homo non dirigitur ad æterna, nisi cognitina agnoscat verum credendum, & operatiua faciat bonum operandum, & affectiua suscipiet ad Deum videndum, & amandum, & perficiendum hinc est, quod scriptura sacra per Spiritum sanctum data, assumit librum creaturæ, referendo in finem secundum triplicem modum intelligentiæ: vt sic per tropologiam habeamus notitiã agendorum moraliter: per allegoriam credendorum veraciter: per anagogiam desiderandorum delectabiliter. Vt sic purgati per virtuosam operationem, illuminati per radiosam fidem, & perfecti per ardentissimam charitatem, perueniamus tandem ad brauium felicitatis æternæ.

De modo procedendi ipsius sacra Scriptura.

In tanta igitur multiformitate sapientiæ, quæ in ipsius sacra Scripturæ continetur latitudine, longitudine, altitudine, & profundo, vnus est cõmunis modus procedendi authenticus, videlicet intra quem continetur modus narratiuus, præceptorius, prohibitiuus, exhortatiuus, prædictiuus, comminatorius, promissiuus, deprecatoriuus, & laudatiuus. Et omnes hi modi sub vno modo authentico reponuntur, & hoc quidem satis recte. Quia enim hæc doctrina est, vt boni fiamus & saluemur, & hoc non fit per nudam considerationem, sed potius per inclinacionem voluntatis: ideo scriptura diuina eo modo debuit tradi, quo modo magis possemus inclinari. Et quia magis mouetur affectus ad exẽpla, quã ad argumenta, magis ad promissiones, quam ad rationationes, magis per deuotiones, quam per diffinitiones: ideo scriptura ista non debuit habere modum diffinitionum, diuisionum, & collectiuum ad probandum passionem aliquas de subiecto ad modum aliarum scientiarum; sed oportuit, quod haberet modos proprios secundum varias inclinationes animorum diuersimodè animos inclinantes: vt si quis non mouetur per præcepta, & prohibita, saltem moueatur per exempla narrata: si quis nõ per hæc mouetur, moueatur per beneficia sibi ostensa: si quis nec per hæc mouetur, moueatur per monitiones sagaces, per promissiones veraces, per comminationes terribiles: vt sic saltem excitetur ad deuotionem, & Dei laudem, in qua percipiat gratiam, per quã diligatur circa opera virtuosã. Quoniã igitur hi modi narratiui non possunt fieri per viã certitudinis rationum, quia particularia gesta probari nõ possunt: ideo ne scriptura ista tanquam dubia vacillaret, ac per hoc minus moueret loco certitudinis rationis, prouidit Deus huic scripturæ certitudinem auctoritatis, quæ adeo magna est quod omnè perspicuitatem humani ingenij superexcellit. Et quia nõ est certa auctoritas eius, qui potest fallere, & falli, nullus autem sit, qui falli non possit, & fallere nesciat, nisi Deus, & Spiritus sanctus: hinc est, quod ad hoc, quod scriptura sacra modo sibi debito esset perfectè authentica, non per humanã inuestigationem est tradita, sed per reuelationem diuinam. Ideo nihil in ipsa contemnendum tanquam inutile, nihil respiciendum tanquam falsum, nihil repudiandum tanquam

Psal. 132. a

Luc. 2. a

Homo quo modo ad æterna dirigitur.

Allegoria.

Tropologia.

Anagogia.

Quatuor sensuum sacra scripturæ congruentia.

Ioan. 1. a

Auditor scripturæ qualis debet esse.

Deus & verbis, & factis loqui conuenit.

Affectus quibus magis mouetur.

iniquū : pro eo quod Spiritus sanctus eius auctor perfectissimus nihil potuit dicere falsum, nihil superfluum: nihil diminutum: & propterea, cœlum, & terra transibunt, verba scripturæ sacræ non præteribunt, quin impleantur : Donec enim cœlum, & terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, Salvatore testante. Qui ergo soluerit ea, quæ scriptura docet, & docuerit sic homines, hic minimus vocabitur in regno cœlorum, qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

De modo exponendi sacram scripturam.

Quemadmodum autem scriptura hæc, specialem habet modum procedendi, sic iuxta suum procedendi modum, speciali suo modo debet intelligi & exponi. Cum enim ipsa sub vna litera, multiplicem tegat intelligentiam, expositor debet abscondita producere in lucem, & illam eductam manifestare per aliam scripturam magis parentem: sicut si exponerem illud Psalmi. Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi, & velim explicare, quæ sint arma diuina, dicam, quod eius veritas, & bona voluntas: & quod ita sit, probatur per scripturam apertam. Nam & scribitur alibi: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Et iterum: Scuto circumdabit te veritas eius. Ad quod non potest quis de facili pertingere, nisi per assuefactionem lectionis, textum, & literam Bibliæ commendet memoria: alioquin in expositione scripturarum, nunquam poterit esse potens. Vnde sicut, qui dedignatur prima ediscere elementa, ex quibus dictio integratur nunquam potest cognoscere, nec dictionum significatum, nec rectam legem constructionum: sic qui literam sacræ Scripturæ spernit, ad spirituales eius intelligentias nunquam assurgit. Attendat autem expositor, quod non vbiq; requirenda est allegoria, nec omnia sunt mysticè exponenda. Propter quod notandum est, quod scriptura sacra quatuor habet partes. Vna est, in qua secundum literam agit de mundanis naturis, & per illas significat reparationem nostram, sicut apparet in descriptione formationis mundi. Alia est, in qua agit de actibus, & processibus illius populi Israëliti, & per illos significat reparationem generis humani. Tertia est, in qua nudis verbis significat, & exprimit ea, quæ pertinent ad nostram salutem, quantum ad fidem, vel mores. Quarta est, in qua prænuntiat nostræ salutis mysterium, partim verbis nudis, partim ænigmaticis, & obscuris. Et propterea scriptura in his locis variis, non est vniformiter exponenda.

Debet autem expositor dirigi in expositione sacræ scripturæ, secundum triplicem regulam, quæ trahi potest de verbis beati Augustini. Prima est hæc: Vbi cumque in hac scriptura prima verborum significatio significat res creationis, siue singulares actus humanæ conuersationis, ibidem res significatæ per verba primò significantur, deinde nostræ reparationis mysteria. Vbi vero prima significatio verborum exponit fidem, siue charitatem, ibi nulla est allegoria quærenda.

Secunda regula est ista: Vbi verba huius scripturæ significant res creationis, aut conuersationis populi Israëliti, ibi quærat ex alio scripturæ loco, quid quælibet res significet: & deinde, significationem suam eliciat per verba nude significantia fidei veritatem, vel morum etiam honestatem: vt pote si dicatur, oues pariunt gemellos foetus, ostendat quod oues significant ibi homines, & geminus foetus geminam charitatem.

Tertia regula est ista: Quando aliqua scriptura habet aliquem intellectum literalem, & spirituales, debet discutere expositor, vtrum illa attributio cõueniat historico, an spirituali significato, si forte vtriq; non poterit conuenire: si autem vtriq; competit, tunc literaliter, & spiritualiter debet affirmari. Si vero altero modo tantum, tunc spiritualiter solum debet intelligi: sicut sabbatum legis esse perpetuum, sacerdotium æternum,

possessionem terræ æternam, & pactum circumcisionis esse æternum, quæ omnia ad spirituale significatum referenda sunt.

Ad hoc autem, quod per sacrarum scripturarum siluam, quis secure incidendo, & exponendo incedat, opus est, vt prius nouerit ipsius sacræ Scripturæ veritatem per verba explicita: videlicet, vt attendat quomodo scriptura describat initium, progressum, & summationem duplicis corporis, quæ ex opposito se respicientium bonorum: scilicet, qui hic se humiliant, vt exaltentur sempiternaliter: in futuro & malorum, qui hic se exaltant, vt æternaliter deprimantur. Vnde ipsa agit de toto vniuerso, quantum ad summum & imum, primum, & vltimum, & quantum ad decursum inter medium sub forma cuiusdam crucis intelligibilis, in qua describi habet, & quodam modo videri lumine mentis, tota machina vniuersi, ad quam quidem intelligendam oportet nosse rerum principium, scilicet Deum, ipsarum rerum creationem, lapsum, redemptionem per sanguinem Iesu Christi, reformationem per gratiam, curationem per sacramenta, & tandem retributionem per pœnam, & gloriam sempiternam.

Et quia hæc doctrina tam in scriptis Sanctorum, quam etiam doctorum sic diffuse tradita est, vt ab accedentibus ad scripturam sacram audiendam, non posse per longa tempora videri, nec audiri, propter quod etiam noui Theologi frequenter ipsam Scripturam sacram exhorrent, tanquam incertam, & inordinatam, & tanquam siluam opacam, rogatus à sociis, vt paupere portiuncula scientiæ nostræ aliquid breue in summa dicerem de veritate Theologiæ, eorumq; precibus deuictus assensu breuiloquium quoddam facere, in quo summam non omnia, sed aliqua magis opportuna ad tenendum, breuiter tangerentur, addens simul cum hoc rationem aliquam, ad intelligendum secundum quod occurrebat pro tempore. Quia vero Theologia sermo est de Deo, & de primo principio, vtpote, quia ipsa tanquam scientia, & doctrina altissima, omnia resoluit in Deum, tanquam in principium primum, & summum: ideo in assignatione rationum, in omnibus, quæ in hoc toto opusculo, vel tractatulo continentur, conatus sum rationem sumere à primo principio, vt sic ostenderem veritatem sacræ Scripturæ esse à Deo, & de Deo, & secundum Deum, & propter Deum, vt merito ista scientia appareat, vna esse, & ordinata, & Theologia, non immerito nuncupata. Si quid igitur imperfectum, vel obscurum, vel superfluum, vel minus rectum ibi fuerit, venia occupationi, & breuitati temporis, & pauperulæ scientiæ concedatur: si quid vero rectum, soli Deo honor, & gloria referatur. Vt autem sequentia clarius elucescant, titulos particulares capitulorum præmittere curavi, ad faciliorem memoriam, & lucidiorum contutum dicendorum, quæ septem partitionibus, & septuaginta duobus capitulis distinguuntur.

**SANCTI BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,**

PRIMA PARS,

In qua de Trinitate Dei agitur.

CAPVT I.

De illis septem, de quibus est, Theologia, in summa.

In principio intelligendū est, quod sacra doctrina, sc. Theologia, quæ principaliter agit de primo principio, scilicet de Deo trino & vno, de septem agit in vniuerso: sc. de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de Incarnatione Verbi, de gratia Spiritus S. de medicina sacramentali, & de statu finalis

Quæ oportet præcognosci ad secure exponendum scripturam sacram.

Breuiloquij scribendi causa, materia, modo procedendi in eo, & eiusdem diuifio.

Theologia de quibus præcipue agit.

lis

Matt. 24. c

Matt. 5. c

Psal. 34. a

Psal. 5. c
Psal. 90. a

Scripturæ sacræ quatuor partes.

Tres regulae exponendi sacram scripturam ex B. Aug. verbis 2. lib. de Doct. Christ. cap. 7. de prompta.

Cant. 4. a

lis iudicij. Ratio autem ad intelligentiam huius veritatis, hæc est: quia cum sacra Scriptura, siue Theologia, sit scientia, dans sufficientem notitiam de primo principio, secundum statum viæ, secundum quod necessarium est ad salutem, & Deus non tantum sit rerum principium, & exemplar effectiuum in creatione, sed etiam refectionem in redemptione, & perfectiuum in retributione: ideo non tantum agit de Deo creatore, sed etiam de creatore, & creatura. Et quia creatura rationalis, quæ est quodammodo finis omnium, non stetit, sed suo casu indignit reparari: ideo agit de corruptela peccati, medico, sanitate, & medicina, & tandem de curatione perfecta, quæ erit in gloria impiis proiectis in pœnam: ideo ipsa sola est scientia perfecta, quoniam incipit à primo, quod est primum principium, & peruenit ad vltimum, quod est præmium æternum: incipit à summo, quod est Deus altissimus creator omnium, & peruenit ad infimum, quod est infernale supplicium. Ipsa etiam sola est sapientia perfecta, quæ incipit à causa summa, vt est principium causatorum, vbi terminatur cognitio philosophica: & transit per eam, vt est remedium peccatorum; & reducit in eam, vt est præmium meritorum, & finis desideriorum. Et in hac cognitione est sapor perfectus, vita, & salus animarum: ideo ad eam addiscendam inflammari debet desiderium omnium Christianorum. Ex his patet, quod licet Theologia sit de tot. & tam variis: est tamen scientia vna, cuius subiectum, vt à quo omnia est Deus, vt per quod omnia, Christus: vt ad quod omnia, opus reparationis: vt circa quod omnia, vnicum charitatis vinculum, quo cælestia, & terrestria connectuntur: vt de quo omnia in libr. Canonicis comprehensa; credibile, vt credibile: vt de quo omnia in libris expositorum, credibile, vt intelligibile. Secundum Augustinum: Quod credimus, debemus auctoritati, quod intelligimus rationi.

CAPVT II.

Quid tenendum de Trinitate personarum, & vnitae essentia.

Primo igitur de Trinitate Dei, sunt tria considerata, scilicet, qualiter vnitae substantiæ, & naturæ simul stet cum pluralitate personarum: secundo, qualiter cum pluralitate apparitionum: tertio, qualiter cum pluralitate appropriatorum.

De pluralitate ergo personarum in vnitae naturæ, hoc dicitur recta fides esse tenendum, sc. quod in vnitae naturæ sunt tres personæ, scil. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Quarum prima à nulla est, secunda est à sola prima, per generationem, tertia verò est à prima, & secunda, per spirationem, siue processionem: ita quod Trinitas personarum non excludit ab essentia diuina summam vnitatem, simplicitatem, immensitatem, æternitatem, incommutabilitatem, necessitatem, & etiam primitatem: quin potius includit summam fecunditatem, charitatem, liberalitatem, æqualitatem, germanitatem, conformitatem, & inseparabilitatem, quæ omnia sana fides intelligit esse in beata Trinitate.

Ratio autem huius veritatis hæc est: quia fides, cum sit principium cultus Dei, & fundamentum eius, quæ secundum pietatem est doctrinæ, dicitur de Deo esse sentiendum altissime, & piissime. Non autem sentiret altissime, si non crederet, quod Deus posset se summe communicare; non sentiret piissime, si crederet, quod posset & nolleret: & ideo, vt altissime, & piissime sentiat, dicit, Deum se summe communicare, æternaliter habendo, dilectum, & condilectum, ac per hoc Deum, vnum, & trinum. Huic autem fidei, in quantum dicitur de Deo piissime sentiendum esse, attestatur tota sacra Scriptura, quæ dicitur doctrina secundum pietatem: quia Deum fatetur habere prolem, quam summe diligit, Verbum sibi coæquale, quod ab æterno genuit, in quo cuncta disposuit, per quod cuncta produxit, & gubernat, per quod etiam carnem factum pro summa

benignitate hominem redemi pretiosissimo eius sanguine, redemptumque; cibavit: per quod etiam in fine mundi summam misericordiam impartiendo, ab omni miseria liberabit: & per Christum omnes electi sunt filij summi patris, in quo erit omnis pietatis consummatio, & Dei ad nos, & e conuerso. In quantum autem fides dicitur de Deo sentiendum altissime, non tantum attestatur ei sacra Scriptura, verum etiam omnis creatura, iuxta quod dicit Aug. Neque enim diuinorum librorum tantummodo auctoritas prædicat esse Deum, sed omnis, quæ nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus, vniuersa ipsa rerum natura proclamat, habere se præstantissimum conditorem: qui nobis mentem, rationemque; naturalem dedit, qua viuientia non viuentibus, sensu prædita, non sentientibus, intelligentia non intelligentibus, immortalia mortalibus, potentia impotentibus, iuxta iniustis, speciosa deformibus, bona malis, incorruptibilia corruptibilibus, immutabilia mutabilibus, inuisibilia visibilibus, incorporea corporalibus, beata miseris præferenda videamus. Ac per hoc, quoniam rebus creatis creatorem sine dubitatione preponimus, oportet, vt est, & summe viuere, & cuncta sentire, atque intelligere, & mori, corrumpi, mutarique; non posse, nec corpus esse, sed spiritum omnipotentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimumque; fateamur. Ecce in his duodecim includuntur altissimæ nobilitates essentia diuinæ. Sed post, vt ipse ostendit, hæc duodecim reducuntur ad tria, sc. ad æternitatem, sapientiam & beatitudinem: & hæc tria ad vnum, scil. ad Sapientiam; in qua includuntur mens generans, verbum nascens, & amor vtrumque; necens, in quibus fides dicitur beatissimam consistere Trinitatem. Et quoniam summa sapientia ponit Trinitatem, ponit etiam nihilominus omnes prius habitas nobilissimas conditiones, videlicet vnitatem simplicitatem & cæteras sequentes: necesse est omnes prædictas nobilitates diuini esse, simul stare cum beatissima Trinitate.

CAPVT III.

De istius fidei intelligentia sana.

Ad istius autem fidei intelligentiam sanam, docet doctrina sacra, quod in diuinis sunt duæ emanationes, tres hypostasies, quatuor relationes, quinque notiones, & ex his tantum tres proprietates personales.

Ratio autem ad prædictorum intelligentiam hæc est: quia cum primum, & summum principium, hoc ipso, quod primum, sit simplicissimum: hoc ipso, quod summum, sit perfectissimum: ideo perfectissime communicat, quia perfectissimum: & in diuisione omnimodam seruat hoc ipso, quod simplicissimum. Et ideo salua vnitae naturæ, sunt ibi modi emanandi perfecti. Modi autem emanandi perfecti sunt duo tantum, scil. per modum naturæ, & per modum voluntatis. Primus est generatio, secundus spiratio, siue processio, & ideo hi sunt ibi. Et quia duabus emanationibus substantificis, necesse est emanare duas hypostasies, necesse est etiam ponere hypostasim primo producentem ab alio non emanare, ne sit infinitum abire: & ideo sunt ibi tres hypostasies. Et quia cuilibet emanationi respondet duplex habitudo relatiua: ideo sunt ibi quatuor relationes, sc. paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Et quia per has habitudines innotescunt nobis diuinæ hypostasies: & præter hoc etiam hypostasis illa in qua est prima ratio principiandi innotescit nobis, quia non producit, nam hoc est nobilitatis in ipsa: ideo quinque notionem, scil. quatuor relationes prædictæ cum innascibilitate. Et quia quælibet personarum vnam habet proprietatem, per quam principaliter innotescit: ideo tantum tres sunt proprietates personales, quæ his nominibus exprimentur, proprie & principaliter, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Cum enim proprium sit Patris esse innascibilem, siue ingenitum, esse principium non de principio, & esse Patrem: innascibilitas notificat ipsum

Aug. lib. 15. de Trinit. c. 4. no. 3.

De his, quæ in diuinis.

Emanationes duæ in diuinis.

Hypostasies tres.

Relationes quatuor.

Notiones quinque. Proprietates personales tres.

Theologia sola scientia & sapientia perfecta.

Theologia est vna scientia, & quod sit eius subiectum.

Aug. lib. de utilit. cred. c. 11. no. 6.

De Trinitate tria considerata.

Personarum pluralitas in vnitae natura quomodo stet.

Fides dicitur altissime, & piissime sentiendum de Deo.

Innascibili-
tas quomo-
do notificet
patrem.

Filius, ima-
go, verbum.

Spiritus S.
donum, nex-
us, chari-
tas.

ipsum per modum negationis, licet ex consequenti per modum positionis: quia innascibilitas in Patre ponit fontalem plenitudinem, principium non de principio; per modum positionis cum negatione: esse Patrem per modum positionis, & habitudinis, proprie, complete, & determinate. Similiter cum filius sit imago verbum & filius: imago nominat illam personam, vt similitudinem expressam: verbum, vt similitudinem expressiuam: filius, vt similitudinem hypostaticam. Rursus imago, vt similitudinem conformem: verbum, vt similitudinem intellectualem: filius vt similitudinem connaturalem. Per hunc modum cum proprium sit Spiritus sancti esse donum, esse nexum seu charitatem amorum, esse etiam Spiritum sanctum: donum nominat ipsum, vt datum voluntarium: charitas siue nexum, vt datum voluntarium, & præcipuum: Spiritus sanctus, vt datum voluntarium præcipuum, & hypostaticum. Hinc est quod per hæc tria nomina, quæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, trium personarum proprietates personales insinuantur. Hæc igitur tenenda sunt, ad fidei Trinitatis intelligentiam sanam.

CAPVT IV.

De istius fidei expressione catholica.

AD istius etiam fidei expressionem catholicam tenendum est, secundum sacrorum Doctorum documenta, quod in diuinis sunt duo modi prædicandi, scilicet per modum substantiæ, & relationis. Tres modi supponendi, scilicet essentiæ, personæ notionis. Quatuor modi significandi substantiam, scilicet nomine essentiæ, substantiæ, personæ, hypostasis. Quinq; modi dicendi, scilicet quis, qui, quæ, quod, & quid. Tres modi differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, secundum differentem modum se habendi, & secundum differentem modum intelligendi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est, quia cum primum principium sit perfectissimum simul, & simplicissimum, omnia, quæ perfectionis sunt, de ipso dicuntur proprie, & vere, quæ autem imperfectionis sunt, aut non dicuntur, aut si dicuntur secundum assumptionem humanæ naturæ dicuntur, vel transumptiue. Cum igitur decem sint prædicamenta, scilicet substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio, vbi, quando, situs, & habitus: quinq; vltima spectant proprie ad corporalia, seu mutabilia. Ideo non attribuuntur Deo, nisi transumptiuo modo, & figuratiuo. Alia vero quinq; præcedentia Deo attribuuntur, secundum id quod completionem dicunt, ita tamen quod diuinam simplicitatem non impediunt. Omnia ergo hæc prædicta prædicamenta sunt id ipsum, quod est illud, de quo prædicantur: & ita per comparationem ad subiectum, in quo sunt omnia, dicuntur transire in substantiam, relatione tamen excepta: quæ cum duplicem habeat comparationem, scilicet ad subiectum in quo ad terminum ad quem: primo modo transit, ne faciat compositionem: sed secundo modo manet, vt faciat distinctionem. Et hinc est quod substantia continet vnitatem, & relatio multiplicat Trinitatem: & ideo manent ibi hi tantum duo modi prædicandi differentes, de quibus datur regula.

Quæ dicuntur secundum substantiam, de omnibus dicuntur, & sigillatim, & simul, & singulariter. Quæ vero secundum relationem, aut non de omnibus dicuntur: aut si de pluribus, pluraliter, vt relati, distincti, similes, æquales, propter relationem intrinsecam. Nomen autem Trinitatis comprehendit vtrumque.

Et quoniam plures possunt esse relationes in vna persona, sicut sunt plures personæ in vna natura; ideo distinctio in notione non infert diuersificationem personæ: nec distinctio personæ plurificationem naturæ. Et propterea non quidquid conuenit essentiæ, conuenit notioni, vel personæ, nec econuerso: & hinc est,

A quod sunt ibi tres modi supponendi, de quibus talis consuevit dari regula: Supposita essentia, non supponitur notio, nec persona: & supposita notione, non supponitur essentia, nec persona: & supposita persona, non supponitur essentia nec notio, sicut patet per exempla.

Et quoniam vera distinctio est in suppositis substantiæ, manente essentia vna, ideo necesse est ibi multipliciter significari substantiam, scilicet vt communicabilem, & incommunicabilem. Vt communicabilem per modum abstractionis, per nomen essentiæ; & per modum concretionis per nomen substantiæ: vt incommunicabilem vero, vel vt distinguibilem per nomen hypostasis: vel vt distinctam per nomen personæ. Et aliter, scilicet vel vt distinctam qualitercunq; & sic hypostasis: vel notabiliter, & perfectè, & sic persona. Exempla horum quatuor sunt in creatura, humanitas, homo, aliquis homo, Petrus. Primum essentiam, secundum substantiam, tertium hypostasis, quartum personam dicit.

Et quia in persona, quæ distinguitur, non solum est considerare eum, qui distinguitur, sed illud, quo distinguitur, & hoc est proprietas, siue notio: ideo necesse est quod in diuinis sint quinque modi dicendi, pariter & quærendi: scilicet quis, ratione personæ: qui ratione hypostasis, quia, dicit suppositum substantiæ indistinctæ: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ, quid siue quo, ratione essentiæ.

Et quoniam omnes hi modi in vnitatem essentiæ radicantur, quia quidquid est in Deo, est ipse Deus, vnus, & solus: ideo non ponunt ibi differentiam, nec secundum essentiam, nec secundum esse. Et propterea sunt ibi tantum tres modi differendi, scilicet secundum modum essendi, siue emanandi, sicut differt persona à persona: secundum modos se habendi, sicut differt persona, & essentia: quia vna persona ad alteram refertur, & ideo distinguitur, essentia vero non refertur ad alteram, & ideo non distinguitur: secundum modos etiam intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab altera, vt bonitas, & sapientia. Prima differentia est perfectissima, & summa, quæ possit reperiri in diuinis. Est enim in suppositis, ita quod vnum non dicitur de altero. Secunda differentia est minor, quia est in attributis, licet enim vnum possit dici de altero, vt persona de essentia, aliquid tamen dicitur de vno, quod non de altero, vt persona distinguitur & refertur, essentia vero non. Tertia vero differentia minima est, quia est in connotatis: licet enim vnum de altero dicatur ad inuicem, & idem possit dici de vtriusque; non tamen idem connotatur vtriusque, nec per idem intelligi datur vtrumque. Ex primo modo differendi oritur pluralitas personarum: ex secundo modo, pluralitas prædicationum substantialium, & relationalium: ex tertio pluralitas proprietatum essentialium, & notionum, siue ab æterno, siue ex tempore: siue proprie, siue transumptiue: siue communiter, siue appropriate. Dictorum exempla manifesta sunt. His intellectis, claret satis, & quid sentiendum, & qualiter loquendum sit de summa Trinitate diuinarum personarum.

CAPVT V.

De vnitatem diuine nature in multiformitate apparitionum.

Secundo autem de pluralitate apparitionum docet diuina doctrina hoc esse tenendum. Cum Deus sit incircumscriptibilis, inuisibilis, & incommutabilis, nihilominus tamè habitat in sanctis viris specialiter. Apparuit Patriarchis, & Prophetis, descendit de cælis, misit etiam Filium, & Spiritum Sanctum, ad salutem humani generis. Et licet in Deo sunt indiuisa, natura, virtus & operatio Trinitatis, missio tamen, vel apparitio vnus personæ, nõ est missio, vel apparitio alterius. Licet etiã sit ibi summa æqualitas, solius tamen est Parris

Regula de
modis sup-
ponendi in
diuinis.

Modi dicē-
di quinque.

Modi diffe-
rendi in di-
uinis tres.

mittere,

mittere, & non mitti: Spiritus sancti est tantummodo mitti, respectu diuinarum personarum, nisi forte dicatur mittere hominem assumptum: Filij autem est mittere, & mittit, sicut ex scripturis potest colligi.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: Quia licet primum principium sit immensum, & incircumscriptibile: sit incorporeum, & inuisibile, sit æternum, & commutabile: principium tamen est rerum spiritualium, & corporalium, naturalium, & gratuitarum, ac per hoc rerum etiam mutabilium, sensibilibus, & circumscriptarum: per quas licet ipse sit immutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, seipsum reddit manifestum, & notum. Reddit autem se manifestum, & notum, generatim per vniuersitatem suorum effectuum ab ipso emanantium, in quibus dicitur esse per essentiam, potentiam, & præsentiam, quod se extendit ad omnia creata. Reddit etiam se specialiter notum, per aliquos effectus, qui in ipsum specialiter ducunt, ratione quorum dicitur habitare, apparere, descendere, mitti, & mittere. Habitare namque dicit effectum spirituales, & specialem, cum acceptatione: sicut est effectus gratiæ gratum facientis, quæ est deiformis, & in Deum reducit, & Deum facit nos habere, & haberi à nobis, ac per hoc & inhabitare in nobis. Et quia gratiæ effectus communis est omnibus personis; ideo vna persona non habitat sine alia: immo simul tota Trinitas. Apparere vero, dicit effectum sensibilem, cum expressa significatione sicut: Spiritus sanctus apparuit in columba.

Et quoniam sicut personæ diuinæ, distinctæ sunt, sic distincte significari possunt, & signis, & nominibus. Ideo quælibet persona potest per se apparere, & apparitio potest omnibus competere, siue insimul, siue cuiuslibet personæ per se. Vnde quod Spiritus sanctus dicitur in linguis igneis, & columba apparuisse, hoc non est propter nouum vinculum, vel effectum specialem: sed propter vnionem, quæ est inter signum, & signatum sibi specialiter, & modo, & origine deputatum. Descendere autem dicit vtrumlibet effectum prædictorum, cum inchoatione. Deus enim beatissimis Angelis semper est præsens in cælis, quia in eis semper habitat, & apparet. Peccatoribus autem in terris est modo vt absens, & quantum ad gratiam, & quantum ad notitiam: ideo cum incipit apparere, vel inhabitare, de præsentem, cælis, & quasi absente nobis, sit præsens terris: & ideo licet in se non mutetur, tamé dicitur descendere nobis.

Mitti vero dicit effectus prædictos, cum æterna productione. Tunc enim pater mittit filium, cum faciendo eum nobis præsentem, per notitiam, vel gratiam, insinuat, quod ab ipso procedit. Et quia pater à nullo procedit, ideo nusquam dicitur mitti. Quia vero filius, & producit, & producit, ideo mittit, & mittitur. Quia vero Spiritus sanctus æternaliter producit, sed non producit, nisi ex tempore: ideo ipsius est proprie mitti, & non mittere, nisi respectu creaturæ. Ex quo apparet quod hæc sunt improprie, & exponendæ: Spiritus sanctus mittit se: Spiritus sanctus mittit filium: Filius mittit seipsum, nisi intelligatur, in quantum est de virgine natus. Patet etiam quare mittere, & mitti non competit omnibus, quia licet dicat effectum in creatura, dicit tamen relationem intrinsecam: ita quod mittere dicit auctoritatem, mitti sub auctoritatem, ratione productionis æternæ interius importatæ.

CAPVT VI.

De vnitæte diuinæ nature, in multiplicitate appropriatorum.

Tertio vero de pluralitate appropriatorum hoc docet sacra Scriptura esse tenendum, quod licet omnia essentialia omnibus personis æqualiter, & indifferenter conueniant; tamen Patri dicitur appropriari vnitatis, Filio veritas, Spiritui sancto bonitas. Et iuxta hanc su-

mitur secunda appropriatio Hilarii, scilicet æternitas in Patre, species in imagine, & vsus in munere. Et iuxta hanc sumitur tertia, scilicet in Patre ratio principiandi, in Filio ratio exemplandi, in Spiritu sancto ratio finiendi. Et iuxta hanc sumitur quarta, scilicet omnipotentia Patri, omniscientia Filio, voluntas seu benevolentia Spiritui sancto. Hæc autem dicuntur appropriari, non quia fiant propria, cum semper sint communia: sed quia ducunt ad intelligentiam, & notitiam propriorum, scilicet trium personarum.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est. Quia enim primum principium est nobilissimum, & perfectissimum, ideo conditiones entis nobilissimæ, & generalissimæ in eo reperiuntur in summo. Hæc autem sunt vnum, verum, bonum, quæ non contrahunt ens secundum supposita, sed secundum rationem. Nam vnum nominat ens, vt connumerabile, & hoc habet per indiuisiōem sui in se. Verum, secundum quod cognoscibile, & hoc habet per indiuisiōem sui à propria specie. Bonum, secundum quod communicabile, & hoc habet per indiuisiōem sui à propria operatione. Et quia hæc triplex indiuisiō, se habet secundum ordinem quantum ad rationem intelligendi, ita quod verum præsupponit vnum, & bonum præsupponit verum, & vnum; hinc est quod hæc tribuuntur primo principio in summo, quia perfecta, & generalia, & appropriantur tribus personis, quia ordinata: & ideo summe vnum Patri, qui est origo personarum: summe verum Filio, qui est à Patre, vt verbum: summe bonum Spiritui sancto, qui est ab vtroque, vt amor, & donum.

Et quia summe vnum, est summe primum, quia caret omni inceptiōe: & quia summe verum, summe æquale, & pulchrum: & quia summe bonum, est summe vtile, & proficuum.

Hinc oritur secundo appropriatio Hilarii, quæ est æternitas in patre: quia non habet principium, sed est omnino primum: species in imagine, id est in verbo, quia summe pulchrum: vsus in munere, id est, in Spiritu sancto, quia summe proficuum, & communicatiuum. Quod per alia verba sic insinuat Augustinus: In patre vnitatis, in filio æqualitatis, in Spiritu sancto vnitatis, æqualitatisque concordia.

Rursus, quia summe vnum, & primum, tenet rationem principiandi, & originandi: quia summe pulchrum, & speciosum, tenet rationem exprimendi, & exemplandi: quia summe proficuum, & bonum, tenet rationem finiendi: quia bonum, & finis idem. Hinc oritur tertia ratio appropriandi efficientiam patri, exemplaritatem filio, finalitatem Spiritui sancto.

Rursus, quia à primo, & summo principio fuit omne posse, à primo, & summo exemplari fuit omne scire, & ad summum finem tendit omne velle: ideo necesse est primum, esse omnipotentissimum, omniscientissimum, & benevolentissimum. Vnitatis autem prima, & summa, rediens supra seipsam reditiōe completa, & perfecta, est omnipotentissima, sic & veritas sapientissima, & bonitas benevolentissima: & hæc appropriantur, quia ordinem insinuant. Voluntas enim dat præintelligere cognitionem, & voluntas, & cognitio præsupponunt potentiam, & virtutem, quia posse scire, est aliquid posse.

Ex his apparet, quæ sint appropriata, & quibus, & quæ de causa. Hæc tamen vltima, scilicet potentia, & sapientia, & voluntas, sunt potissime illa, ex quibus in scripturis laudatur Trinitas summa. Et ideo de his aliquid dicendum est breuiter, & summatim.

CAPVT VII.

De omnipotentia Dei.

Igitur de omnipotentia Dei secundum doctrinam sacram, hæc tenenda sunt: videlicet quod Deus est omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuuntur actus culpabiles, vt pote mentiri, & male velle: nec actus pœnales.

Hilar. 2. lib. de Trinit.

Vnum, verum, bonum, summe reperiuntur in Deo.

Hilar. 2. lib. sup.

Aug. lib. 2. de Doct. Christ. cap. 5. tom. 3.

Deo omnipotenti qui actus non attribuantur.

Deus in omnibus per essentiam, potentiam, & præsentiam.

Io. 1. e

Quilibet persona diuina potest per se apparere.

Mitti quid dicat in diuinis, & quibus competit.

vt metuere, & dolere : nec actus corporales, siue materiales, vt dormire, & ambulare, nisi forte tranſumptiue: nec actus inconuenientes, vt pote poſſe facere maiorem ſe, vel alium Deum ſibi æqualem, vel infinitum actu, & conſimilia: quia, vt dicit Anſelmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, apud Deum eſt impoſſibile, licet autem, hoc non poſſit, eſt tamen omnipotens vere & proprie, & perfecte.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc eſt: quia primum principium eſt potens potentia, quæ eſt potentia ſimpliciter: & ideo diſtributio addita ei, diſtribuit pro his, quæ poſſe, eſt poſſe ſimpliciter. Hæc autem ſunt, quæ egrediuntur à potentia completa, & ordinata. Potentiam autem completam dico, quæ non poteſt deficere, nec poteſt ſuccumbere, nec poteſt indigere. Potentia autem incompleta in peccando deficit, in patienti succumbit, in corporalibus actionibus indigentiam includit. Diuina autem potentia, quia potentia ſumma, & perfectiſſima: ideo nec eſt de nihilo, nec eſt ſub aliquo, nec eget aliquo alio: ac per hoc, nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia poteſt: & hoc quia omnipotens eſt potentia completa. Potentiam autem ordinatam contingit tripliciter dici, vel ſecundum actum: vel ſecundum aptitudinem ex parte creaturæ: vel ſecundum aptitudinem ex parte ſolius virtutis increatæ. Quod poſſibile eſt potentiam primo modo dictæ, eſt non tantum poſſibile, ſed etiam actuale. Quod ſecundo modo, & non prima, eſt poſſibile ſimpliciter, licet non actuale. Quod autem tertio modo, & non primo modo, vel ſecundo, eſt poſſibile Deo, ſed impoſſibile creaturæ. Quod autem nullo prædictorum modorum eſt poſſibile, ſicut illud, quod directe repugnat ordini ſecundum rationes, & cauſas primordiales, & æternas, ſimpliciter eſt impoſſibile: ſicut quod Deus faciat aliquod actu infinitum, quod ſimul faciat aliquid eſſe, & nullo modo eſſe, quod faciat id, quod fuit, non fuiſſe, & cætera talia: quæ poſſe, eſt contra ordinem, & complementum diuinæ potentia. Ex his patet, reſpectu quorum eſt diuina potentia: patet etiam, quæ debent dici ſimpliciter poſſibilia, & quæ ſimpliciter impoſſibilia, & quod aliquorum impoſſibilitas ſimul ſtet cum vera omnipotentia.

C A P V T V I I I .

De Dei ſapientia, prædeſtinatione, & præſcientia.

DE ſapientia vero Dei hæc tenenda ſunt, ſcilicet quod ipſa diuina ſapientia limpidiſſime cognoscit omnia bona, & mala, præterita, præſentia, & futura: actualia & potentia, ac per hoc incomprehenſibilia nobis, & infinita: ita tamen quod ipſa in ſe nullo modo diuerſificatur, licet diuerſa nomina ſortiat. In quantum enim eſt cognoscitiua omnium poſſibilium, dicitur ſcientia, ſiue cognitio: in quantum eſt cognoscitiua omnium, quæ in vniuerſo ſunt, dicitur viſio: in quantum eſt cognoscitiua omnium, quæ bene ſunt, dicitur approbatio: in quantum eſt cognoscitiua eorum, quæ futura ſunt, dicitur præſcientia ſiue præuiſio: in quantum eſt cognoscitiua eorum, quæ ab ipſo Deo fienda ſunt, dicitur diſpoſitio: in quantum eſt cognoscitiua eorum, quæ premianda ſunt, dicitur prædeſtinatione: in quantum vero eſt cognoscitiua eorum, quæ damnanda ſunt, dicitur reprobatio.

Et quia ipſa non tantum eſt cognoscitiua, ſed eſt etiam ratio cognoscendi omnia: ideo in quantum eſt ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur lux: in quantum eſt ratio cognoscendi viſa, & approbata, dicitur ſpeculum: in quantum eſt ratio cognoscendi præuiſa & diſpoſita, dicitur exemplar: in quantum eſt ratio cognoscendi prædeſtinata & reprobata, dicitur liber vitæ. Eſt igitur liber vitæ reſpectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: ſpeculum, vt euntium: lux vero reſpectu omnium.

Ad exemplar autem ſpectat idea, verbum, ars, & ra-

tio. Idea, ſecundum actum præuidendi: verbum, ſecundum actum proponendi: ars, ſecundum actum proſequendi: ratio, ſecundum actum perficiendi, quia ſuperaddit intentionem finis. Quia vero hæc omnia vnum ſunt in Deo, ideo frequenter accipitur vnum pro alio.

Et licet diuina ſapientia, ratione diuerſitatis ſcitorum, & ennotatorum diuerſa ſortiat vocabula, non tamen diuerſificatur ſecundum rationem intrinſecam. Cognoscit enim contingentia infallibiliter, mutabilia immutabiliter, futura præſentialiter, temporalia æternaliter, dependentia independentem, creata increate, alia à ſe, in ſe, & per ſe. Et cum infallibiliter contingentia cognoscat, ſimul ſtat libertas, & veritabilitas voluntatis cum prædeſtinatione, & præſcientia.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc eſt: quoniam primum principium, hoc ipſo quod primum eſt & ſummum, cognitionem habet ſimul ſimpliciſſimam, & perfectiſſimam. Quia perfectiſſimam, ideo cognoscit omnia diſtinctiſſime, ſub omnibus conditionibus, quas res habent, vel habere poſſunt: & propterea futura ſcit eſſe futura, & præſentia præſentia: & bona ſcit approbanda, mala reprobanda. Hinc eſt, quod diuerſa ſortitur vocabula, ſecundum quod dictum eſt ſupra. Sed quia ſimul ſtat perfectio ſapientia cum ſumma ſimplicitate, hinc eſt quod omnia alia à ſe cognoscit in ſe, & per ſe: ex quo ſequitur ſecundum, quod creata cognoscit increate: ex quo ſequitur tertium, quod dependentia cognoscit independentem: ex quo oritur quartum, quod temporalia cognoscit æternaliter: ex quo ſequitur quintum, quod futura cognoscit præſentialiter: ex quo oritur ſextum, quod mutabilia cognoscit immutabiliter: ex quo ſequitur ſeptimum, quod contingentia cognoscit infallibiliter. Et ita contingentia, manentia, cōingentia ſunt diuinæ ſapientia prorsus infallibilia, tam in contingentibus, quæ ſubiacent naturæ, quam libertati voluntatis humanæ.

Vnde qui vult hoc verum intelligere, quo modo ſimul ſtet libertas voluntatis creaturæ cum infallibilitate prædeſtinationis æternæ, reſoluendo ab hoc vltimo, procedat per illos ſeptem gradus vſque ad primum, quod primum principium perfectiſſime cognoscit omnia per ſeipſum, quod eſt verum certiſſimum: ex quo cætera prædicta ratiocinando infallibiliter concluduntur. Sicut autem diuinæ cognitionis certitudo ſimul ſtat cum contingentia rerum cognitarum, quia ſimul eſt ſimpliciſſima, & perfectiſſima diuina ſapientia: ſic vnitas ſimul ſtat cum multiformitate rationum, & idearum ex eadem cauſa. Quia enim perfectiſſima eſt, ideo diſtinctiſſime, & perfectiſſime cognoscit vniuerſa & ſingula, & illa omnia diſtinctiſſime, & perfectiſſime repræſentat: & ideo ſingulorum dicitur habere rationes, & ideas, tanquam rerum ſimilitudines perfectiſſime expreſſiuas. Quia vero ſimpliciſſima eſt, ideo omnes ſimilitudines illæ ſunt vnum in ipſa. Vnde ſicut Deus vna virtute omnia producit ex tempore ſecundum omnimodam rerum integritatem, ſic vna virtute omnia exprimit ſempiternaliter. Et ſicut vna eſt in Deo altiſſimo operatio actiua ſecundum rem, dicuntur tamen plures rerum productiones, ratione pluralitatis productorum: ſic vna eſt veritas vnius actus intelligentia in Deo: dicuntur tamen plures ſimilitudines, ideæ, & rationes, ratione pluralitatis idearum, vel exiſtentium, vel futurorum, vel poſſibilium. Hæ autem rationes, vel ideæ, licet ſint vna veritas, & lux in eſſentia non tamē dicuntur eſſe vna ratio vel idea. Ratio enim, vel idea dicitur vt ad alterum, ſecundum rationem intelligendi. Nominat enim ſimilitudinem cogniti, quæ realiter tenet ſe ex parte Dei, licet ſecundum rationem intelligendi, dicere videatur aliquid ex parte ideati. Si autē huius ſimile in creatura requiratur, dicendum, quod hoc eſt ipſius exemplaris proprium: quia ſicut dictum eſt, ſimul eſt ſimplex, & infinitum, & perfectiſſimum, quo præintellecto, cætera conſequenter innotescunt. Quia enim exemplar illud eſt ſimpliciſſimum & perfectiſſimum; ideo actus purus.

Cognitio diuina in ſe perfecta, & immutabilis.

Quo modo ſtet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædeſtinationis æternæ.

Quia

Potentia completa quæ dicitur.

Potentia ordinata tripliciter dicitur.

Sapientia Dei vnde diuerſa nomina ſortitur.

Sapientia Dei, vt eſt ratio cognoscendi omnia, variis nominibus dicitur.

Quia vero infinitum & immensum : ideo extra omne genus. Et hinc est, quod existens vnum, potest esse similitudo expressiva multorum.

C A P V T I X.

De voluntate Dei, & providentia.

Voluntas Dei vna, effica, & recta. Voluntas beneplaciti per voluntatem signi significatur.

DE voluntate Dei hæc tenenda sunt, quod ipsa sic est recta, quod nullo modo possit obliquari: sic est efficax, vt nullo modo possit impediri: sic est vna, vt tamen multiformiter habeat significari. Significatur enim diuina voluntas, quæ est voluntas beneplaciti, per voluntatem signi, secundum quinque differentias signorum, quæ sunt præceptio, prohibitio, consilium, impletio, permissio: secundum quæ disponuntur à voluntate beneplaciti quæcunque in vniuerso fiunt. Est enim voluntas Dei prima & summa causa omnium specierum, & motionum. Nihil enim fit visibile aut intelligibile in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaq; republica, quod non de illa imperiali aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorum, atq; pœnarum, retributionum, & gratiarum.

Prouidentia diuina.

Et quia ista voluntas, ratione regulata, dicitur prouidentia: hic est quod omnia, quæ in vniuerso fiunt, aguntur & reguntur diuina prouidentia, quæ per omnia est irreprehensibilis: quæ nihil præcipit, prohibet, vel consulit, nisi iuste; nihil agit, nisi bene: nihil permittit iniuste. Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: Primum principium cum sit summe nobile, & voluntatem habet, & nobili modo habet. Cum igitur voluntas de se dicat illud, secundum quod in agentibus à proposito attenditur regula rectitudinis, & efficacia operationis; necesse est, quod voluntas in Deo sit rectissima, & efficacissima. Ideo autem rectissima, quia idem est in Deo voluntas, & veritas: ideo efficacissima, quia idem prorsus in Deo est voluntas, & virtus, siue potestas. Et quia nõ potest diuina voluntas carere veritate, ideo non tantum est recta, verum etiam regula rectitudinis. Quia vero nullo modo potest carere virtute, ideo non tantum est efficax, verum etiam fons & origo totius efficacitæ; ita vt nihil sine illa possit effici, nihil cõtra illam possit fieri, nihil etiam sit, à quo valeat impediri. Et quia rectissima est, nullus potest esse reus, nisi conformetur ei. Nullus autem potest ei conformari, nisi voluntas illa innotescat sibi. Oportuit ergo voluntatem diuinam, regulam rectitudinis, notificari nobis. Rectitudo autem quædam est necessitatis, & hæc est in faciendo bonum necessarium, & declinando malum: quædam autem est perfectionis, & hæc est in supererogando vltra debitum: & secundum hoc innotescit nobis per triplex signum, scilicet præceptionem, prohibitionem, & consilium, quod quidem significat diuinum beneplacitum acceptare, tanquam iustum, quod fit secundum diuinum præceptum, quod declinatur secundum diuinam prohibitionem, & adimpletur secundum diuinum consilium. Signa vero hæc, infallibilia signa sunt diuinæ voluntatis, vt est regula rectitudinis.

Voluntas diuina regula rectitudinis.

Voluntas Dei efficacissima.

Rursus, quia efficacissima est, nullo modo potest aliquis aliquid efficere nisi ipsa cooperante, & coëfficiente: nullus deficere, vel peccare potest, nisi ipsa iuste deferente. Et secundum hoc duo sunt signa eius, scilicet impletio, quod est signum voluntatis, vt efficientis: & permissio, quod est signum voluntatis iuste deferentis. Iuste autem deserit, quia iustum est, vt sic administret res quas condidit, vt nõ infringat leges, quas indidit: & sic cooperetur rebus, quas creauit, vt tamẽ eas agere proprios motus sinat: & ideo si liberum arbitrium ad vtrumq; vertibile de legẽ naturæ, in malum dimittat cadere, hoc non permittitur nisi iuste. Rursus, & si per gratiam præueniat, & sustentet, nulli iniuriam facit:

Nota de iustitia & misericordia Dei.

ideo non agit iniuste, nec omnino iuste secundum exigentiam meritorum; quia merita ad hoc non sufficiunt, sed gratis, & misericorditer, & quodam modo iuste, quantum est ex condecencia bonitatis suæ. Cum ergo damnat, & reprobatur, operatur secundum iustitiam: quando vero prædestinat, secundum gratiam, & misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Quia ergo omnes secundum quod de massa perditionis erant, debebant damnari, ideo plures reprobantur, quam eligantur: vt ostendatur, quod saluatio est secundum gratiam specialem, sed damnatio secundum iustitiam communem. Nullus ergo potest conqueri de diuina voluntate, quia omnia agit rectissime, immo in omnibus debemus gratias agere, & honorificare regimen diuinæ prouidentia. Si quis autem quærat, quare magis vni peccatori gratiam largiatur, quam alteri, hic oportet silentium imponere humanæ loquacitati, & exclamare cum Apostolo: O altitudo diuitiarum sapientia, & scientia Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis eius consiliarius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen:

Rom. 11. d

S. BONAVENTURÆ, Eximij Ecclesiæ Doctoris Breuiloquij,

SECUNDA PARS.

In qua de creatura mundi agitur.

C A P V T I.

De productione mundi totalis.

His summatim præintellectis de Trinitate Dei, dicenda sunt aliqua de creatura mundi. Circa quam hæc tenenda sunt in summa: videlicet, quod vniuersitas machinæ mundialis, producta est in esse ex tempore, & de nihilo ab vno primo principio solo, & summo; cuius potentia licet sit immensa, disposuit tamen omnia in certo pondere, numero, & mensura. Hæc generaliter intelligenda sunt circa rerum productionem, ex quibus, & veritas colligitur, & error repudiatur. Per hoc enim, quod dicitur, ex tempore, excluditur error ponentium mundum esse æternum. Per hoc, quod dicitur, de nihilo, excluditur error ponentium æternitatem circa principium materiale. Per hoc, quod dicitur, ab vno principio, excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Per hoc quod dicitur, solo & summo, excluditur error ponentium, Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. Per hoc, quod additur, in certo pondere, numero, & mensura, ostenditur quod creatura est effectus Trinitatis creantis, sub triplici genere causalitatis: efficientis, à quo est in creatura vnitas, modus, & mensura: exemplaris, à quo est in creatura veritas, species, & numerus: finalis, à quo est in creatura bonitas, ordo, & pondus. Quæ quidem reperiuntur in omnibus creaturis, tanquam vestigium creatoris, siue corporalibus, siue spiritualibus, siue ex vtrisque compositis.

Mundus incepit esse à Deo per creationem.

Sap. 11. d

* Aug. lib. de bas. ad Quodiuul. bar. 46. 10. 6. Platonis error in Timeo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia ad hoc, quod sit ordo perfectus, & status in rebus, necesse est, quod omnia reducantur ad vnum

Mundus ex
nihilō pro-
ductus.

Actio prin-
cipij perfe-
ctissimi.

principium, quod quidem sit primum, vt det cæteris statum & perfectissimum, vt det cæteris omnibus cōplementum. Quoniam igitur primum principium, in quo est status, non potest esse nisi vnum solum, si mundum producit, cum non possit, ipsum producere de seipso, necesse est, quod producat ipsum ex nihilo. Et quia productio ex nihilo, ponit esse post non esse ex parte producti, & immensitatem in vnitatem producente ex parte principij, cum hoc sit solius Dei: necesse est, quod creatura mundi sit producta ex tēpore ab ipsa virtute immensa, agente per se, & immediate. Rursus quoniam principium perfectissimum, à quo manat perfectio vniuersorum, necesse est agere à se, & secundum se, & propter se, & quia nullo in agendo indiget extra se: necesse est, quod habeat intentionem triplicis causæ, respectu cuiuslibet creaturæ, scilicet efficiētis, exemplaris, & finalis. Necesse est etiam, omnem creaturam secundum hanc triplicem habitudinem comparari ad causam primam. Omnis enim creatura constituitur in esse ab efficiente, & conformatur ad exemplar, & ordinatur ad finem: ac per hoc est vna vera, bona, modificata, speciosa, ordinata, mensurata, discreta, & ponderata: est enim pondus inclinatio ordinatiua. Et hæc quidem generaliter dicta sunt de omni creatura, siue corporea, siue incorporea, siue ex vtrisque constituta, sicut ex natura humana.

CAPVT II.

De natura corporali quantum ad fieri.

Natura vero corporea nobis consideranda est, quantum ad fieri, & quantum ad esse, & quantum ad operari. De natura vero corporea quantum ad fieri, hæc specialiter tenenda sunt, scilicet quod sex diebus sit in esse producta, ita quod in principio, ante omnem diem creauit Deus cælum & terram. Prima vero die formata est lux: secunda firmamentum factum est in medio aquarum: tertia die separatae sunt aquæ à terra, & congregatae in locum vnum: quarta vero die cælum ornatum est luminaribus: quinta aer, & aqua, volatilibus, & piscibus: sexta terra animalibus, & hominibus: septima vero die requieuit Deus, non à labore, nec opere, cum vsque nunc operetur: sed à nouarum specierum conditione: quia omnia fecerat, vel in simili, sicut illa quæ propagantur: vel in seminali ratione, sicut illa, quæ aliis modis introducuntur in esse.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia enim res manant à primo principio, & perfectissimo, tale autem est omnipotentissimum, sapientissimum, & benevolentissimum: ideo oportuit, quod sic producerentur in esse, vt in earum productione reluceret triplex nobilitas prædicta, & excellentia. Et ideo triformis fuit operatio diuina: ad mundanam machinam producendam, scilicet creatio, quæ appropriate respondet omnipotentia; distinctio, quæ respondet sapientia; ornatus, qui respondet bonitati largissima. Et quoniam creatio est de nihilo, ideo fuit in principio ante omnem diem, tanquam omnium rerum, & temporum fundamentum.

Rursus, quia distinctio corporum mundi attenditur secundum triplicem modum, ideo facta fuit per triduum. Est enim distinctio naturæ luminosæ à perspicua, & opaca, & hæc facta est in prima die in diuisione lucis à tenebris; & est distinctio naturæ perspicuæ à perspicua, & hæc facta est secunda die, in diuisione aquarum ab aquis; & est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca, & hæc facta est tertia die, in diuisione aquarum à terris. In his autem implicite datur intelligi distinctio cælestium, & elementarium, secundum quod post declarabitur. Sic igitur distinctio fieri debuit per triduum.

Et quia ornatus correspondet distinctioni, ideo similiter tribus diebus debuit consummari. Et enim or-

natus naturæ luminosæ, & hic factus est quarta die, in formatione stellarum, & solis, & lunæ: & est ornatus naturæ perspicuæ, & hic factus est quinta die, in qua ex aquis facti sunt pisces, & aues ad ornatum aeris, & aquarum: & est ornatus naturæ opacæ, scilicet terræ, & hic factus est sexta die, in quo factæ sunt bestia, facta sunt & reptilia, facta est etiam ad consummationem omnium natura humana. Hæc autem omnia, licet potuerit Deus facere in instanti, maluit tamen per successionem temporum, tum propter distinctam, & claram representationem potentia, sapientia, bonitatis: tum propter conuenientem correspondentiam dierum, siue temporum, & operationum: tum etiam, vt sicut in prima mundi conditione fieri debebant seminaria operum fiendorum, sic fierent & præfigurationes temporum futurorum. Vnde in illis septem diebus, quasi seminaliter præcessit distinctio omnium temporum, quæ explicantur per decursum septem ætatum. Et hinc est, quod sex diebus operum additur septimus quietis: qui dies non scribitur habere vesperam, non quia non habuit dies illa noctem succedentem: sed ad præfigurandum animarum quietem, quæ nunquam habebit finem. Si autem diceretur alio modo, quod omnia essent simul facta, tunc omnes hi septem dies ad considerationem angelicam referrentur. Veruntamen primus modus dicendi est magis scripturæ consonus, & auctoritatibus sanctorum, & qui præcesserunt, & etiam qui secuti sunt beatum Augustinum.

CAPVT III.

De natura corporali, quantum ad esse.

DE natura vero corporea quantum ad esse tenendum est, quod corporalis mundi machina tota, consistit in natura cælesti, & elementari, ita quod cælestis distincta est in tres cælos principales, scilicet empyreum, crystallinum, & firmamentum. Intra firmamentum autem, quod est cælum stellarum continentur septem orbes septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Natura vero elementaris in quatuor sphaeras distinguitur, scilicet Ignis, Aeris, Aquæ, & Terræ; & sic procedendo à summo cardine cæli vsque ad centrum terræ, decem concurrunt orbes cælestes, & quatuor sphaeræ elementares ex quibus, integratur, & constituitur tota machina mundi sensibilis, distincte, perfecte, & ordinate.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum natura corporalis ad perfectionem sui, & expressionem sapientia multiformis primi principij, requirat multiformitatem formarum, sic apparet in mineralibus, plantis, & animalibus, necesse fuit, ponere aliqua corpora simplicia, quæ multiformiter possunt misceri, ad introductionem formarum multiformium, & talis est natura subiecta contrarietati, & hæc est elementaris. Necesse etiam fuit fieri naturam, per quam haberent hæc contraria in mixto conciliari, & talis est natura elongata à contrarietate, cuiusmodi est natura lucis & corporis supercælestis.

Et quoniam mixtio fieri non potest, nisi per contraria agentia, & patientia: ideo necesse fuit duplicem contrarietatem fieri in elementis, scilicet quantum ad qualitates actiuas, quæ sunt calidum, & frigidum, & quantum ad passiuas, quæ sunt humidum, & siccum. Et quia quodlibet elementum agit, & patitur: ideo quodlibet habet duas qualitates vnam actiuam, & aliam passiuam: ita tamen, quod vnam principalem, & propriam, alteram accidentalem vel acquisitam: ac per hoc necesse est, tantum quatuor esse elementa secundum quatuor qualitates prædictas, quadrupliciter concubinas.

Natura autem cælestis aut est vniformis & immobilis, & hæc est empyreum, quia lux pura: aut mobilis & multiformis, & sic est firmamentum: aut mobilis & vniformis, & sic cælum medium inter empyreum &

Aug. epist.
119. ad Ian.
circa med.
10.20

Mundus in
natura cæle-
sti, & ele-
mentaria
consistit.

Natura ele-
mentaris
necessaria.

Lucis neces-
sitas,
Contrarietas duplex
in elemen-
tis.

Natura cæ-
lestis.

stellatum,

Gen. 1. 4

Gen. 2. 4

Creatio re-
rum.

Distinctio
partium
mundi.

Ornatus
vniuersi.

stellatum, quod est cælum crystallinum. Quartum membrum, sc. quod sit multiforme & immobile non potest stare, quia multiformitas disponit ad motus varietatem, non ad vniformem quietem. Sunt igitur tres cæli, quorum primum per totum est luminosum, sc. empyreum: secundum per totum perspicuum, scil. crystallinum: tertium ex vtroq; coniunctum, scil. firmamentum. Cum igitur tres sint cæli incorruptibiles, & quatuor elementa variabilia, vt fiat debita connexio, concordia, & correspondentia, disposuit Deus septem orbis planetarum, qui sua varietate motuum, & incorruptibilitate formarum, quasi quoddam vinculum essent, & iunctura inferiorum elementarium orbium, & superiorum cælestium, ad perficiendum, & decorandum vniuersum; quod secundum numerales proportionales ordinatum dicitur & connexum, denario cælestium orbium, & quaternio elementorum, reddentibus ipsum proportionaliter tam pulchrum, quam perfectum & ordinatum, vt suo modo suum repræsentet principium.

CAPVT IV.

De natura corporali, quantum ad operari, & influere.

DE natura corporali quantum ad operari, hoc tenendum est, scil. quod cælestia influunt in terrestria, & elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, scilicet dierum, mensium, & annorum. Sic enim dicit scriptura, quod sint in signa & tempora, & dies, & annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, & corruptibilium, scil. mineralium, vegetabilium, sensibilibium, & corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum, & regimen operationum, vt non sint certa signa futurorum contingetium, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui philosophi esse fatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum in corporibus cælestibus propter proximitatem ad primum principium sit lux, motus, calor, & virtus. Lux ratione suæ formæ & speciei: motus respectu superioris influētis: calor respectu inferioris naturæ suspicientis: virtus vero omnibus modis prædictis. Cum, inquam, ita sit, cælestia corpora per lumē & motum sunt indistinctiones temporum, scil. diei, secundum lucem solis, & motum firmamenti: mensis, secundum motum lunæ in circulo obliquo anni, secundum motum solis in eodem circulo: temporum vero, secundum varium planetarum motum, distantiam, & concursum, ascensum, & descensum, retrogradationem & statum, ex quibus oritur diuersitas in temporibus. Per virtutem autem, & calorem, influunt ad productionem eorum, quæ elementis generantur, excitando, promouendo, conciliando: ita quod secundum conciliationem contrariorum ab æqualitate remotam, influunt in mineralia; secundum conciliationem ab æqualitate minus longinquam, in vegetabilia: secundum conciliationem æqualitati proximantem, in sensibilia: secundum vero conciliationem æqualem, in corpora humana, quæ disposita sunt ad nobilissimam formam, quæ est anima rationalis: ad quam ordinatur, & terminatur appetitus omnis naturæ sensibilis & corporalis, vt per eam, quæ est forma, ens, viuens, sentiens, & intelligens, quasi ad modum circuli intelligibilis reducat ad suum principium, in quo perficiatur, & beatificetur. Et quoniam in illud tendit per liberum arbitrium, ideo quantum ad arbitrii libertatem, præcellit omnem virtutem corporalem: ac per hoc cuncta nata sunt sibi seruire, nihil autem sibi dominari habet, nisi solus Deus non fatum, siue vis positionis siderum. Et propterea indubitanter verum est, quod sumus finis omnium eorum, quæ sunt, & omnia corporalia facta sunt ad humanum obsequium, vt ex illis omnibus accédatur ho-

mo ad laudandum, & amandum factorem vniuersorum, cuius prouidentia cuncta disponuntur. Hæc autem sensibilis corporalium machina, est tanquam quædam domus à summo opifice homini fabricata, donec ad domum veniat non manu factam in cælis, vt sicut anima modo ratione corporis, & status meriti nunc est in terris, sic aliquando corpus ratione animæ, & status præmij sit in cælis.

CAPVT V.

De modo describendi prædicta in sacra Scriptura.

EX iam dictis colligitur, quod sicut Deus res ordinate condidit, quantum ad tempus, & ordinate disposuit, quantum ad situm; sic etiam ordinate gubernat, quantum ad influentiam, & scriptura ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sufficientiam. Licet non ita explicite describat distinctionem orbium, nec cælestium, nec elementarium, & parum aut nihil dicat de motibus, & virtutibus corporum superiorum, & de mixtionibus elementorum & elementatorum, & quod plus est, nihil explicite narrat de conditione supernorum spirituum, maxime cum describit istud vniuersum in esse productum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum primum principium reddat se nobis cognoscibile & per scripturam, & per creaturam. Per librum creaturæ se manifestat vt principium effectiuum, per librum scripturæ, vt principium reparatiuum: & principium reparatiuum non potest cognosci, nisi cognoscatur & effectiuum: ideo sacra scriptura, licet principaliter agat de operibus reparationis, debet nihilominus agere de opere conditionis, in quantum tamen ducit in cognitionem primi principij efficientis & rescipientis: & ideo ipsa est cognitio sublimis & salutaris. Sublimis, quia de primo principio effectiuo, quod est Deus creator: salutaris, quia de primo principio reparatiuo, quod est Christus Saluator & mediator. Rursus quia sublimis est, vt pote, quia agit de primo principio & ente summo, ideo non descendit ad describendas speciales entium naturas, motus, virtutes, & differentias: sed stat in quadam generalitate, in qua implicantur specialia, describendo scilicet conditionem mundi, quantum ad dispositionem, & influentiam, quoad naturam luminosam, opacam, & peruiam in generalitate quadam. Et quoniam primum principium, de quo agit, habet in se ordinem naturæ in existendo; ordinem sapientiæ in disponendo: ordinem bonitatis in influendo: ita quod ordo naturæ habet in se simultatem & æqualitatem: ordo sapientiæ considerat prioritatem & posterioritatem: ordo bonitatis superioritatem, & inferioritatem. Ideo ad insinuandum ordinem naturæ, determinat scriptura iuxta quod Deum operari decebat: quod in principio ante temporis decursum fuerit illa triplex natura de nõ esse in esse producta, cum dicit: In principio creauit Deus cælum & terram, & Spiritus Dei ferebatur super aquas. Vbi nomine cæli insinuatur natura luminosa: nomine terræ, natura opaca nomine aquæ, natura peruia, siue perspicua, siue contrarietati subiecta, siue supra contrarietatem eleuata. Vbi etiam insinuatur Trinitas æterna, scilicet Pater in nomine Dei creantis: Filius in nomine principij: Spiritus sanctus in nomine spiritus Dei. Et sic intelligendum est illud, quod dicitur: Qui vinit in æternum creauit omnia simul: nõ quia ea creauit in chaos omnimodæ confusionis, secundum quod sinxerunt Poëtæ, cum producerit hanc triplicem naturam, summam in summo; mediam in medio: & infimam in infimo, nec etiam creauit in esse omnimodæ distinctionis, cum cæcum esset perfectum, & terra incomposita, natura vero media, quasi medium tenens, nondum esset ad perfectam distinctionem deducta. Ad insinuandum autem ordinem sapientiæ in disponendo, determinat, quod hæc triplex natura non simul fuit distincta &

Gen. 1. b

Lumine & motu corpora cælestia distinguunt tempora.

Calore & virtute quomodo in hæc inferiora influant superiora corpora.

Anima rationalis forma nobilissima.

Excellentia liberi arbitrij.

2 Cor. 5. a

Sacra scriptura cognitio sublimis & salutaris.

Gen. 1. a

Eccl. 12. a

Sapientia Dei in disponendis rebus.

ornata : sed iuxta triplicis naturæ creatæ exigentiam per triduum distincta, & per triduum aliud ornata : vt sicut Deus in principio triplicem naturâ simul creauit in primordio temporis, sic successione temporis in triplici mensura temporis, scil. triplicis diei, triplicem facere distinctionem naturæ triplicis creatæ. Et rursus in alio triduo, triplicem ornatum triplicis naturæ, distinctæ. Ad insinuandum vero ordinem bonitatis influendo, determinat, quod hæc triplex natura collocata est in mundo secundum sub, medium, & supra, iuxta suam dignitatem & influentiam. Et quia luminosum plurimum habet de specie: ideo sibi debetur circumferentia, quia vero opacum, minimum habet de specie: ideo sibi debetur centrum. Sed quia natura peruia tenet medium, ideo medium sortita est situm. Et quoniam natura corporis peruij & perspicui, communis est naturæ cœlesti & elementari, & rursus luminosa vtrique conuenit: ideo recte dicitur firmamentum factum in medio aquarum, non quia aquæ super cælos sint aquæ fluxibiles, frigidæ, graues, & corruptibiles, sed quia subtiles, & incorruptibiles, & peruiæ & super omnem contrarietate sublimatæ: ac per hoc cœlestis naturæ, & in cœlestibus collocandæ ratione nobilitatis formæ collocantur etiam ratione virtutis, & influentiæ.

Quia enim omnis actio corporalis in rebus inferioribus regulam, originem, & vigorem sumit à natura cœlesti, cum duæ sint qualitates actiuæ, scil. calidum, & frigidum, & aliquod sit cœlû principaliter influens in calidum, sicut cœlum sidereum ratione luminositatis, congruum fuit, quod aliquod influeret super frigidum, & sic crystallinum. Et sicut cœlum sidereum, licet influat ad calorem, non tamen est formaliter calidum: sic etiam cœlum, quod dicitur aqueum, siue crystallinum non est essentialiter frigidum. Vnde, quod sancti dicunt quod aquæ sunt ibi constitutæ ad reprimendum calorem superiorum corporum, & cetera consimilia, non secundum formalem prædicationem, sed secundum efficientiam, & influentiam sunt intelligenda.

Competit ergo conditio creaturæ secundum ordinem prædictum, & ordini creatricis sapientiæ, & diuine scripturæ, quæ est scientia sublimis. Rursus, quia ipsa est scientia salutaris: ideo non determinat de opera conditionis, nisi propter opus reparationis. Et quoniam angeli, sic conditi sunt, vt labentes nullatenus reparantur, sicut apparebit in sequentibus, ideo tacetur, secundum literam exteriorum angelorum lapsus & conditio, quia non debebat subsequi reparatio. Quia vero sublimitatem sacræ Scripturæ non docebat profusus reticere de conditione sublimissimæ creaturæ: ideo sic sacra scriptura describit rerum condiciones, iuxta quod exigit scientia sublimis, & salutaris, vt tamen secundum spiritualem intelligentiâ tota conditio literaliter descripta, spiritualiter referatur, ad describendam hierarchiâ, & angelicam, & ecclesiasticâ; ideo secundum spiritualem intellectum, describitur in illis tribus naturis primo productis, hierarchia angelica nomine cœli: & ecclesiastica nomine terræ; & gratia, per quâ irrigatur vtraque; nomine aquæ. Rursus per septenarium numerum dierum, intelligitur septiformis Ecclesiæ status, secundum decursum septem ætatum. Per eundem etiam septenarium intelligitur septiformis conuersio angelorum à creatura ad Deum. Et sic ex prædictis apparet sufficientia, & veritas scripturæ in diuersis opinionibus sanctorum, scil. Augustini, & aliorum, qui sibi non contradicunt, cum veræ sint, si recte intelligantur.

CAPVT VI.

De productione supernorum spirituum.

Consequenter vero agendum est de natura spirituali & incorporea, cuiusmodi est angelica, de qua considerari oportet, quantum ad conditionem supernorum spirituum, quantum ad ruinam dæmonum,

& quantum ad confirmationem bonorum angelorum, Sciendum est igitur, quod angelis à primordio suæ conditionis quatuor sunt attributa, scil. simplicitas essentialis: personalis discretio, propter rationem insitam: memoria, intelligentia, & voluntas, & libertas arbitrij ad eligenda bona, & respicienda mala. Hæc autem quatuor attributa principalia alia quatuor comitantur, scilicet virtuositas in operando: officiositas in ministrando: perspicacitas in cognoscendo: & immutabilitas post electionem, siue in bono, siue in malo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum, omnia de nihilo produxit: ideo non tantum prope nihil, sed etiam prope se: non tantum substantiâ à se longinquâ scilicet naturam corpoream producere debuit, verum etiam propinquam: & hæc est substantia intellectualis & incorporea, quæ hoc ipso, quod Deo simillima est, simplicitatem habet naturæ, & discretionem personalem, vt Deo assimiletur ex parte substantiæ siue communis, siue indiuiduæ. Habet etiam in mente imaginem Trinitatis secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Habet etiam voluntatis libertatem, vt assimiletur Deo, ex parte potentiæ siue naturalis, siue electiuæ; vt sic potentia naturalis, insignita sit Dei imagine, electiuæ vero arbitrij libertate. Nequaquam enim perueniret meritorie ad præmium gloriosum, quod facit quenquam beatum, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium: hoc autem esse non potest nisi in substantia rationali, quam comitatur memoria, intelligentia, & voluntas. Vbi autem est ratio, oportet, quod sit rationalis naturæ substantia indiuidua. Necessè est etiam quod sit substantia spiritualis, & incorporea, ac per hoc simplex carens omni diuisione quantitativa. Talis autem substantia hoc ipso, quod simplex est, virtuosa est in operando: hoc ipso, quod virtuosa est, & personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quod simplex, & virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso autem, quod perspicax, & simplex est habens intellectum deiformem, ideo stabilitatem habet post electionem in electo, siue in bono, siue in malo. Et hæc conditiones ipsam generalem conditionem supernorum spirituum generaliter comitantur.

CAPVT VII.

De apostasia dæmonum.

De apostasia vero dæmonum hoc est tenendum, scil. quod Deus angelos omnes fecit bonos, tamen medios inter summum bonum & commutabile bonum, quod est creatum: ita quod si conuerterentur ad amandum, quod est supra, ascenderent ad statum gratiæ, & gloriæ. Si vero ad bonum commutabile, quod est infra, hoc ipso ruerent in malum culpæ, & pœnæ: quia non est deducus peccati sine decore iustitiæ. Primus autem Lucifer inter angelos, præsumens de priuato bono, priuatam appetiit excellentiam, volens aliis superferri, & ideo cecidit cum ceteris consentientibus sibi. Cadens autem factus est impœnitens, obstinatus, & excæcatus, & exclusus à Dei contemplatione, & ordinatus in operatione, toto nitens conamine ad subuertendum hominem per tentationem multiplicem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit summe bonum, nihil facit, nisi quod sit bonum: quia à bono non procedit nisi bonum: quod tamen sit ab ipso, hoc ipso minus est eo, & ideo non potest esse summum bonum. Fuit igitur angelus à Deo cõditus bonus quidem, sed non summus, perficiendus tamen si affectu tenderet in summum. Et quoniam per liberum arbitrium voluntatis, poterat tendere in bonum summum, vel conuerti ad bonum priuatum. Lucifer suæ pulchritudinis, & altitudinis consideratione excitatus ad se diligendum, & suum

Angelis à principio suæ conditionis quatuor attributa.

Deus quales creauit angelos.

Lucifer primus inter angelos peccauit & cecidit.

priuatam

Dei bonitas in influendo.

Angelorum conditio & lapsus eorum secundum literam exteriorum tacetur.

priatum bonum, præsumpsit de altitudine habita, & ambiuit excellentiam propriam, non tamen obtentam: ac per hoc præsumendo, constituit se sibi principium summum, in se ipso gloriando: & ambiendo constituit se sibi summum bonum, in seipso quiescendo. Cum autem ipse non esset summum principium, nec summum bonum; necesse fuit, ut inordinato ascensu appetito, descensu rueret pari ratione, & omnes in hoc consentientes. Et quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ, ideo statim cum cecidit in peccatum, cum ceteris adhærentibus sibi, perdidit locum summum, sc. cælum empyreum, descendens ad imum, sc. caliginosum aerem, vel infernum: ita quod lapsus in culpam fuit per liberum arbitrium, lapsus vero in pœnam, per diuinum iudicium. Et quia immutabilitatem habuit post electionem: ideo statim obstinatus est in malo, & per hoc excæcatus à vero: deordinatus est in operatione, & infirmatus in virtute: ideo voluntas eius impia, & actio auersa à Deo, conuersa est ad hominis odium & inuidiam: & perspicacitas rationis à vero lumine excæcata, conuersa est ad deceptiones per diuinationes & cautelas: & officiositas in ministrando à vero ministerio amota, conuersa est ad tentamenta: & virtuositas immutata, & coarctata, quantum permittitur, conuertitur ad miracula facienda per transmutationes repentinas, quas facit circa corporeas creaturas. Et quia hæc omnia fuerunt deordinata per voluntatem deprauatam per superbiam: ideo hæc omnia conuertit ad fomentum suæ superbiæ, quærens ab hominibus coli, & honorari & adorari ad modum Dei. Hinc est, quod omnia male agit, quod tamen iusto iudicio Deus permittit ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, sicut apparebit per finale iudicium.

CAPVT VIII.

De confirmatione bonorum Angelorum.

DE confirmatione vero bonorum Angelorum tenendum est, quod sicut angeli à Deo quæsi, statim sunt obstinati per impœnitentiam; sic angeli ad Deum conuersi, statim fuerunt confirmati per gratiam & gloriam in voluntate: perfecte illuminati in ratione secundum cognitionem, matutinam & vespertinam: perfecte fortificati in virtute, siue motiua, siue operatiua: perfecte ordinati in operatione siue contemplatiua, siue ministratiua, & hoc secundum triplicem hierarchiam, scilicet supremam, mediam, & infimam. Ad supremam autem spectant Throni, Cherubim, & Seraphim: ad mediam autem Dominationes, Virtutes, Potestates: Ad infimam vero Principatus, Archangeli, Angeli. Ex quibus plurimi sunt in ministerium missi, & ad custodiam hominum deputati, quibus ministrant purgando, illuminando, perficiendo, secundum imperium voluntatis Dei.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est, quia cum angeli propter expressam similitudinem, & propinquitatem ad primum & summum principium, habeant intellectum deiformem, & immutabilitatem, post consensum ex libertate arbitrij, diuina superueniente gratia, ad summum bonum conuersi, cum totaliter in Deum tenderent, per gloriam fuerunt confirmati, pariter & perfecti: ideo quantum ad voluntatem, fuerunt stabiles & felices, quantum ad rationem perspicaces: ita ut non tantum cognoscerent, res in proprio genere, sed etiam in ipsa arte æterna. Ac per hoc non tantum haberent cognitionem vespertinam, sed etiam matutinam, vel etiam diurnam, propter illius lucis plenitudinem, & omnimodam puritatem; respectu cuius omnis creatura merito potest dici tenebra. Quantum autem ad virtuositatem perfecte fortificati, siue in imperando, siue in exequendo, siue in contemplando: vel assumpto corpore, vel etiam non assumpto. Quantum vero ad operationem perfectissime ordinati, ut iam

non possint deordinari, nec ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo ad ministrandum homini: quia cum Deum facie ad faciem contemplantur, quocumque mittantur, intra Deum currunt. Aguntur enim, & agunt secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum per naturam, & consummatum per gloriam, quæ stabiliendo liberi arbitrij vertibilitatem, illustrauit perspicacitatem, ordinauit officiositatem, & roborauit virtutem, secundum quatuor attributa, superius nominata. Perspicacitas autem rationis in contemplantando, aut principaliter respicit ad maiestatem diuinam venerandam, aut ad veritatem intelligendam, aut ad bonitatem desiderandam: & secundum hoc sunt tres ordines in prima hierarchia, scilicet Throni, ad quos spectat reuerentia; Cherubim, ad quos sapientia: & Seraphim, ad quos, spectat beneuolentia. Ad perfectam autem virtuositatem spectat virtus imperatiua, virtus executiua & virtus expeditiua. Prima ad Dominationes: secunda ad Virtutes: tertia vero ad Potestates spectat, quarum est arcere potestates contrarias. Ad perfectam vero officiositatem spectat regere, reuelare, & releuare. Primum est Principatum: secundum Archangelorum: tertium Angelorum: quia custodiunt ne stantes cadant, & cadentes adiuuant, ut resurgant. Et sic patet quod hæc omnia sunt in beatis angelis, secundum plus & minus gradatim à superioribus descendendo, usque ad ima. Ordo autem denominari debet ab eo, quod excellentius accipit in munere.

CAPVT IX.

De productione hominis quantum ad spiritum.

Post naturam vero corpoream & incorpoream, dicenda sunt aliqua de natura ex utriusque composita. Primo ex parte mentis, secundo ex parte carnis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur rationali hæc in summa tenenda sunt, secundum sacram doctrinam, scilicet quod ipsa est forma, ens, viuens, intelligens, & libertate vtens. Forma quidem ens, non à se ipsa, nec de diuina natura, sed à Deo de nihilo per creationem inesse deducta. Forma autem viuens, non ex natura extrinseca, sed seipsa non vita mortali, sed vita perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creatam sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem facta est per memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Forma libertate vtens, quia semper est libera à coactione. A miseria vero & coactione libera fuit in statu innocentie, licet non in statu naturæ lapsæ. Hæc libertas à coactione nihil aliud est quam facultas voluntatis, & rationis, quæ sunt potentie animæ principales.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit beatissimum & beneuolentissimum: ideo sua summa beneuolentia, beatitudinem suam comunicat creaturæ, non tantum spirituali & proximæ, sed etiam corporali & longinquæ. Corporali tamen & longinquæ communicat mediata: quia lex diuinitatis hæc est, ut infima per media reducatur ad summa. Et ideo non tantum spiritum angelicum & separatum fecit beatificabilem, sed etiam spiritum coniunctum, scilicet humanum. Est igitur anima rationalis forma beatificabilis. Et quia ad beatitudinis præmiū peruenire non est gloriosum, nisi per meritū, nec mereri contingit, nisi in eo, quod voluntariè & libere fit: ideo animæ rationali libertatem arbitrij dari oportuit, per remotionem omnis coactionis: quia hoc est de natura voluntatis, ut nullatenus possit cogi, licet per culpam, miseria efficiatur, & serua peccati. Rursus quia forma beatificabilis est capax Dei per memoriam, intelligentiam, & voluntatem: & hoc est esse ad imaginem Trinitatis, propter unitatem in essentia, & trinitatem in potentis: ideo animam hominis necesse fuit esse intelligentem Deū, & omnia ac per hoc imagine Dei insignitā. Et quia nihil beatū potest beatitudinem amittere, nihil

Angeli lapsi
quæ
sunt
consecra.

Angeli boni
in ipsa sua
ad Deum
conuersione
fuerunt in
bono confir-
mati.

Angeli in
ministeriū
hominum
missi quo
modo eis
ministrant.

Angeli agunt
& agunt
secundum
ordinem
hierar-
chicum.

Sufficiencia
triplicis
Hierarchiæ
cælestis.

Anima rationalis.

Aug. de Spi.
& ani. c. 35.
10.3.

Anima rationalis
beatitudinis
capax.

Voluntas
cogi non
potest.

Anima
quomodo
imago Dei.

poterat esse beatificabile, nisi esset incorruptibile, & immortale: necesse igitur fuit animam rationalem immortalis vita de sui natura esse viventem. Postremo, quia omne, quod ab alio beatificabile est, & immortale, est mutabile secundum bene esse, & incorruptibile secundum esse; ideo anima nec à se est, nec de diuina natura, quia mutabilis: nec producta de aliquo, nec per naturam generata, quia est immortalis, & incorruptibilis. Et ita hæc forma non potest per generationem inesse introduci, quia omne naturaliter generabile, est naturaliter corruptibile. Ex his apparet, qualiter finis beatitudinis necessitatem imponit prædictarum conditionum ipsi animæ ad beatitudinem ordinatæ. Quoniam autem ut beatificabilis, est immortalis: ideo cum vnitur corpori mortali, potest ab eo separari: ac per hoc non tantum forma est, verum etiam hoc aliquid: & ideo non tantum vnitur corpori, ut perfectio, verum etiam ut motor, & sic perficit per essentiam, quia mouet pariter, per potentiam & quoniam ipsa non tantum dat esse, verum etiam viuere, & sentire, & intelligere: ideo potentiam habet vegetatiuam, & sensitiuam: & intellectiuam: ita quod per potentiam vegetatiuam generat, nutrit, & augmentat. Generat ut quid, nutrit ut quale, augmentat ut quantum. Per sensitiuam vero apprehendit sensibilia, retinet apprehensa, componit, & diuidit retenta. Apprehendit quidem per sensitiuam exteriorem quinquepartitam, secundum correspondentiam, ad quinque mundi corpora principalia: retinet per memoriam; componit, & diuidit per phantasiam, quæ est prima virtus collatiua. Per intellectiuam autem discernit verum, refugit malum, & appetit bonum. Verum quidem discernit per rationalem: malum repellit per irascibilem: bonum appetit per concupiscibilem.

Rursus, quia discretio est veri cognitio, fuga & appetitus est affectio: ideo tota anima diuiditur in cognitiuam, & affectiuam. Amplius quoniam cognitio veri, est duplex; vel veri, ut veri: vel veri, ut boni: & hoc, vel æterni, quod est supra animam: vel temporalis, quod est infra: hinc est, quod potentia cognitiua, utpote intellectus, & ratio diuiduntur: ita quod intellectus in speculatiuum, & practicum: ratio in superiorem portionem, & inferiorem: quæ potius nominant diuersa officia, quam diuersas potentias.

Postremo, quoniam appetitus dupliciter potest ad aliquid ferri, scilicet secundum naturalem instinctum, vel secundum deliberationem, & arbitrium: hinc est quod potentia affectiua diuiditur in voluntatem naturalem, & voluntatem electiuam, quæ proprie voluntas dicitur. Et quoniam talis electio indifferens est ad utramque partem, ideo est à libero arbitrio. Et quoniam hæc indifferencia confurgit ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta: hinc est, quod liberum arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, ita quod sicut dicit Augustinus omnes prædictas rationales potentias comprehendit. Ait enim: Cum de libero arbitrio loquimur, non de parte animæ loquimur, sed certe de tota anima. Ex concursu namque illarum potentiarum rationis supra seipsam redeuntis, & voluntatis concomitantis, confurgit integritas libertatis, quæ est principium meriti, vel demeriti, secundum electionem boni vel mali.

CAPVT X.

De productione hominis quantum ad corpus.

DE corpore autem humano in statu primæ conditionis tenenda sunt hæc secundum doctrinam fidei orthodoxæ: videlicet quod corpus primi hominis sic conditum fuit, & de limo terræ formatum, ut tamen esset animæ subiectum, & suo modo proportionabile, proportionabile, inquam, quantum ad complexionem æqualem: quantum ad originationem pulcherrimam, & multiformem: & quantum ad statum rectitudinem. Subiectum autem, ut esset obtemperans, sine

rebellionem: esset etiam propagans, & propagabile, sine libidine: esset vegetabile, sine defectione; esset immutabile, ad omnimodam incorruptionem, non interueniente morte; & secundum hoc datus est sibi locus paradisi terrestris in habitationem tranquillam. Formata est mulier de latere viri, in consortium, & adiutorium ad propagationem immaculatam: datum est lignum vitæ ad vegetationem continuam: & tandem ad immutationem perfectam per immortalitatem perpetuam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit in producendo potentissimum, sapientissimum, & optimum, & in omnibus effectibus suis hoc aliquo modo manifestet, potissime debuit hoc manifestare in ultimo effectu, & nobilissimo: cuiusmodi est homo, quem inter cæteras creaturas produxit ultimo, ut in hoc potissime appareret, & reluceret diuinorum operum consummatio. Ut igitur in homine manifestaretur Dei potentia, ideo fecit eum ex naturis maxime distantibus, coniunctis in vnam personam, & naturam: cuiusmodi sunt corpus & anima, quarum vnum, scilicet corpus est substantia corporea: alterum vero, scilicet anima substantia spiritualis & incorporea, quæ distant maximè in genere substantiæ. Ut vero ibidem manifestaretur Dei sapientia, fecit tale corpus, quod proportionem suo modo haberet ad animam. Quoniam ergo corpus vnitur animæ, ut perficienti, & mouenti, & ad beatitudinem sursum tendenti, ideo ut conformaretur animæ viuificanti, habuit complexionem æqualem, non à pondere, vel mole, sed ab æqualitate naturalis iustitiæ, quæ disponit ad nobilissimum modum vitæ. Ut autem conformaretur mouenti per multiformitatem potentiarum, habuit multiformitatem organorum, cum summa venustate, & artificiositate, & ductibilitate: sicut patet in facie, & in manu, quæ est organum organorum. Ut autem conformaretur animæ sursum tendenti ad cælum, habuit rectitudinem staturæ, & sursum erectum caput: ut sic corporalis rectitudo attestaretur rectitudini mentali.

Postremo, ut in homine manifestaretur Dei bonitas, & benevolentia: ideo fecit hominem absque omni macula, & culpa, & absque omni pœna, siue miseria. Cum enim primum principium simul sit optimum, & iustissimum: quia optimum non debuit facere hominem nisi bonum, ac per hoc innocentem, & rectum: quia vero iustissimum, non debuit infligere pœnam ei, qui nullum omnino habebat peccatum: ac per hoc illi animæ rationali tale corpus constituit, quod sibi esset ita obtemperans, ut nulla esset in eo pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis: Ita etiam esset animæ conforme, ut sicut anima erat innocens, & tamen poterat cadere in culpam, sic corpus esset impassibile, & tamen posset cadere in pœnam: & ideo poterat non mori, & poterat mori: poterat habere sufficientiam, & poterat habere indigentiam: poterat obtemperare, & poterat habere rebellionem & pugnam. Et propterea in statu illo corpus erat tale, ut ab eo fieret decisio seminalis ad propagationem prolis, per adminiculum sexus mulieris, pariter & comprincipiantis. Fieret etiam humoris nutrimentalis consumptio, per actionem caloris. Fieret

nihilominus restauratio per alimentum lignorum paradisi, restaurato seu præseruato per lignum vitæ humido radicali: quod quidem lignum hanc virtutem habuit, ob quam, ut dicit Augustinus, fuit non solum in cibum verum etiam in sacramentum. Incorruptio igitur & immortalitas corporis, adæ principaliter veniebat ab anima, sicut à continente, & influente: & à corporis bona, & æquali complexione, sicut à disponente, & suscipiente à ligno autem vitæ, sicut à vegetante, & adminiculante: à regimine vero diuinæ prouidentia, sicut interius conseruante, & exterius protegente.

Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. 4. c. 5. 10. 3.

Anima non tantum forma, sed hoc aliquid.

Cognitio, & affectio proprietates animæ.

Potentia affectiua alia naturalis, alia electiua.

Liberum arbitrium quid.

Doctrina orthodoxa de conditione corporis humani.

Hominis dignitas.

Corpus hominis quale in statu innocentia esset.

Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. 4. c. 5. 10. 3.

C A P V T X I.

De productione hominis, quantum ad totum coniunctum.

DE toto autem homine in paradiso collocato, hæc tenenda sunt, videlicet quod datus est ei duplex sensus, scilicet interior, & exterior: scilicet mentis, & carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, & executiuus in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, & alterum inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ, & disciplinæ. Præceptum naturæ: Crescite & multiplicamini. Præceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Iuxta quæ datum est sibi quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, conscientiæ, synderesis, & gratiæ, ex quibus sufficienter habuit, vt posset stare in bono, & proficere: & à malo cauere, & declinare.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium fecit mundum istum sensibilem, ad declarandum seipsum, videlicet vt homo per illum, tanquã per speculum, & vestigium, reduceretur in Deum artificem, amandum, & laudandum. Et secundum hoc duplex est liber, vnus, scilicet scriptus intus, qui est Dei æterna ars, & sapientia: & alius scriptus foris, scilicet mundus sensibilis. Cum igitur esset vna creatura, quæ sensum habebat intus ad cognitionem libri interioris, vt Angelus; & alia, quæ totum sensum habebat foris, vt quodlibet animal brutum: ad perfectionem vniuersitatis debuit fieri creatura, quæ hoc sensu duplici esset prædita, ad cognitionem libri scripti intus, & foris, id est sapientiæ, & sui operis. Et quia in Christo simul concurrunt æterna sapientia, & eius opus in vna persona: ideo dicitur liber scriptus intus & foris, ad reparationem generis humani. Et quia cuiuslibet sensui correspondet motus, ideo duplex est homini datus motus: vnus secundum instinctum rationis in mente, alius secundum instinctum sensualitatis in carne. Primi est imperare, secundi vero est obtemperare secundum rectum ordinem: quando autem fit econuerso, tunc reformatio & regimen animæ, præcipitur de statu suo. Et quia cuiuslibet motui & sensui respondet appetitus ad aliquod bonum: ideo duplex bonum præparatum est homini, vnum scilicet visibile, & alterum inuisibile: vnum temporale, & aliud æternum: vnum carni, & alterum spiritui. Ex his autem bonis Deus vnum dedit, alterum promisit: vt vnum gratis possideretur, alterum vero per meritum acquireretur. Et quia frustra bonum datur, nisi custodiatur: frustra promittitur nisi ad ipsum perueniatur: ideo duplex fuit præceptum homini datum, scilicet vnum naturæ ad custodiendum bonum datum: aliud disciplinæ ad promerendum bonum promissum, quod nullo modo poterat mereri melius, quam per meram obedientiam. Obedientia autem mera est, quando præceptum ex se solo obligat, non ex aliqua causa alia, & tale dicitur præceptum disciplinæ, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiæ, quæ suo merito ducit ad cælum, suo autem demerito præcipit in infernum. Non ergo datum est illud mandatum homini propter indigentiam aliquam, quam Deus haberet de humano obsequio; sed ad dandam viam merendi coronam, per meram, & voluntariam obedientiam.

Et quoniam homo ratione naturæ defectiuæ ex nihilo formata, nec per gloriam confirmata, poterat cadere; benignissimus Deus quadruplex contulit ei adiutorium, scilicet duplex naturæ, & duplex gratiæ. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsæ naturæ, videlicet vnã ad recte iudicandum, & hæc est reformatio conscientiæ: aliam ad recte volendum, & hæc est reformatio synderesis, cuius est remurmurare contra malum, & stimulare ad bonum. Duplicem etiam superaddit perfectionem gratiæ, vnã gratiæ gratis datæ, quæ fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum seipsum, & Deum suum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum: aliam vero gratiæ gratum facientis, quæ fuit charitas habitans affectum ad diligendum

A Deum super omnia, & proximum sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia, superuicta nihilominus gratia diuina. Ex quo manifestè colligitur, quod si cecidit, non aliunde fuit, nisi ex sua culpa, quia obedire contempsit.

C A P V T X I I.

De completionem & ordinationem totius mundi consummati.

EX prædictis colligi potest, quod creatura mundi, est quasi quidam liber, in quo relucet, representatur, & legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem gradum expressionis, scilicet per modum vestigij, imaginis, & similitudinis. Ita quod ratio vestigij reperitur in creaturis omnibus, ratio imaginis solum in intellectualibus; siue spiritualibus rationalibus, & ratio similitudinis in solis deiformibus ex quibus, quasi per quosdam scalares gradus, natus est intellectus humanus gradatim ascendere in summum principium, quod est Deus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum omnes creaturæ respectum habeant, & dependentiam ad suum creatorem, tripliciter possunt comparari ad ipsum, scilicet, aut sicut ad principium creatiuum, aut sicut ad obiectum motiuum, aut sicut ad donum inhabitatum. Primo modo modo comparatur ad ipsum omnis eius effectus, secundo modo omnis intellectus, tertio modo omnis spiritus iustus, & Deo acceptus. Omnis enim effectus quantumcunque parum habens de esse, habet Deum sicut principium. Omnis intellectus quantumcunque parum habens de lumine, natus est per cognitionem, & amorem Deum capere. Omnis spiritus iustus, & sanctus, habet donum Spiritus sancti infusum sibi. Et quoniam creatura habere non potest Deum sicut principium, quin configuretur ei secundum vnitatem, veritatem, & bonitatem: nec Deum sicut obiectum, quin eum capiat per memoriam, intelligentiam, & voluntatem: nec Deum sicut donum infusum, quin configuretur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per triplicem dotem: & prima conformitas est longinqua, secunda propinqua, tertia proxima: hinc est, quod prima dicitur vestigium Trinitatis, secunda imago, tertia similitudo. Est igitur spiritus rationalis medius inter primam, & vltimam. Ita quod primam habet inferius, secundum interius, tertiam superius. Et ideo in statu innocentie cū imago non erat vitata, sed deiformis per gratiam effecta, sufficiebat liber creaturæ, in quo seipsum exerceret homo ad contuendum lumen diuinæ sapientiæ: vt sic sapiens esset, cum vniuersas res videret in se, videret in proprio genere, videret in arte: secundum quod tripliciter habet esse res, scilicet in materia, vel in natura propria, in intelligentia creata, & in arte æterna. Secundum quæ tria dicit scriptura: Dixit Deus: Fiat, fecit, & factum est ita. Propter quam etiam triplicem visionem accepit homo triplicem oculum, sicut dicit Hugo de sancto Victore, scilicet carnis, rationis, & contemplationis. Carnis, quo videret mundum, & ea quæ sunt in mundo: oculum rationis, quo videret animum, & ea quæ sunt in animo: oculum contemplationis, quo videret Deum, & ea quæ sunt in Deo. Et sic oculo carnis videret homo ea, quæ sunt extra se: oculo rationis ea, quæ sunt intra se: oculo contemplationis ea, quæ sunt supra se. Qui quidem oculus contemplationis actum suum non habet perfectum, nisi per gloriam, quam amisit per culpam: recuperat autem per gratiam, & fidem, & scripturarum intelligentiam, quibus mens humana purgatur, illuminatur, & perficitur ad cœlestia contemplanda: ad quæ lapsus homo peruenire non potest, nisi prius defectus, & tenebras proprias recognoscat, quod non facit, nisi ruinam humanæ naturæ diligenter consideret, & attendat.

Mundi creatura comparatur libro.

Creaturæ ad creatorem tripliciter possunt comparari.

Gen. 1. 2
Triplex hominis oculus.

De homine in paradiso collocato quid sentiendum.

Gen. 1. 4
Gen. 2. 6

Exech. 2. 4
Apo. 5. 6
Christus liber intus & foris scriptus.

Obedientia mera.

Quadruplex adiutorium à Deo homini datum.

Synderesis officium.

SANCTI BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

TERTIA PARS.

In qua de corruptela peccati agitur.

CAPVT I.

De origine mali in communi.

DRÆDETERMINATIS igitur breuiter aliquibus de Trinitate Dei, & creatura mundi: restat nunc aliqua breuiter tangere de corruptela peccati, De qua tenendum est in summa, quod peccatum non est essentia aliqua, sed defectus & corruptela, qua scilicet corrumpitur modus species & ordo in voluntate creata: ac per hoc peccati corruptio est contraria ipsi bono, non tamen habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi à bono. Quod quidem bonum est liberum arbitrium voluntatis: & ipsum nec est summe malum, cum possit velle bonum; nec summe bonum, cum possit declinare in malum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium cum sit ens à seipso, nõ ab alio, necesse est quod sit ens propter seipsum, ac per hoc summe bonum, nullum prorsus habet defectum. Non est igitur aliquid, nec esse potest, quod sit primū, & summe malum: quia principium primum dicit summū complementū, & summe malum dicit defectū per maximum. Quoniam ergo primum principium, vt summe ens, & completum, nec in essendo, nec in operando deficere potest, nec summe malū est, nec aliquod malum est, nec aliquo modo malū principiari potest: quia tamen omnipotens est, potest bonum de non esse in esse deducere, etiam sine adminiculo alicuius materiæ. Quod & fecit, cum creaturam finxit, cui dedit esse, viuere, intelligere, & velle. Quæ quidem quia à summo bono fuit secundum triplicis causæ habitudinē; oportuit, quod haberet in sua substantia & voluntate modū, speciem, & ordinē. Nata ergo fuit agere opera sua à Deo, secundū Deum, & propter Deum: & hoc secundū modum, speciem, & ordinē sibi insitum. Sed quia de nihilo fuit & defectiua, potuit deficere ab agēdo propter Deum, vt scilicet aliquid faceret propter se, non propter Deum: ac per hoc nec à Deo, nec secundū Deum, nec propter Deum: & hoc est peccatum, quod est modi, speciei, & ordinis corruptiuum. Quod quia defectus est, non habet causam efficientem, sed deficientem, videlicet defectum voluntatis creatæ. Quia vero corruptio est, & non nisi boni, & omnis corruptio in re corruptibili est; ideo non nisi in bono est: ac per hoc, cum voluntas libera corrumpat in seipsa modū, speciem, & ordinem, deficiendo à vero bono, peccatum omne, in quantum huiusmodi, est à voluntate, sicut à prima origine: & est in voluntate sicut in proprio subiecto: quod quidem facit voluntas, quando sua defectibilitate, mutabilitate, & vertibilitate, spreto bono indeficiente & incommutabili, inhæret bono commutabili. Ex quibus colligitur, quod peccatum non est appetitio malarum rerum, sed desertio meliorum, & ideo in appetitu voluntatis est modi, speciei, & ordinis corruptiuum, ac per hoc * adeo voluntarium, quod si non est voluntarium, iam non est peccatum. His autem præintellectis, manifeste cadit impietas Manicheorum, ponentium summum malum omnium malorum principium primum. Apparet etiam, quæ sit mali origo, & quid mali subiectum.

Aug. lib. de
nat. bon. con.
Manich. c. 4.
tom. 6.

Peccati origo,
& subiectum.

* Aug. de
vera Relig.
c. 13. tom. 2.
Aug. lib. 2.
de morib.
Manich. c. 2.
et seq. 10. 2.

CAPVT II.

De primorum parentum tentatione.

AD intelligentiam autem qualiter corruptela peccati intravit in mundum, cōsiderare oportet lapsum primi parentis, traductionem culpæ originalis, & ortum siue radicem peccati actualis. Circa lapsum igitur primi parentis hæc tria nobis occurrunt consideranda, scilicet tentatio diabolica, culpa commissa, & pœna inflicta. Hæc igitur de tentatione sunt tenenda, videlicet, quod cum Deus hominem condidisset in felicitate paradisi in sexu duplici, scilicet virili, & muliebri, diabolus inuidens homini, assumpta specie serpentina, aggressus est mulierē, primo quærendo: Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis: secūdo asserendo, dicens: Nequaquā moriemini: tertio promittendo: Eritis sicut dii, scientes bonū & malū: volens ista tentatione deicere mulierem infirmiore, & per illam postea prosternere sexum virilem: quod & fecit, Domino permittente.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut primum principium est potentissimum in operando, siue in producendo, sic etiam est rectissimum in gubernando: & ideo sic res, quas condidit, administrat, vt eas agere proprios motus finat. Quoniam igitur homo sic factus erat, vt per victoriam pugnæ perueniret ad præmium quietis æternæ, licet Deus sciret hominē tentationi succumbere, debuit tamen hominē permittere tētari ab eo, qui sciret, posset & vellet. Quoniā ergo diabolus, qui prius erat sciens, & rectus, per superinuidiā tentare volebat, & per astutiā sciebat: & ideo tētavit iuxta quod potuit, & Deus permisit. Quod igitur in tentando speciem serpentinā assumpsit, hoc dispensationis diuinæ fuit, vt non solum deprehendi eius versutia posset, verumetiam, vt ex illa effigie versutia diabolica in tentando cunctis filiis Adæ innotescere posset. Rursus quia tentavit de præcepto disciplinæ, hoc similiter fuit dispensationis diuinæ, vt siue vinceretur, siue vinceret, cunctis innotesceret meritū obedientiæ siue demeritū inobedienciæ. Quod autem incepit à muliere, hoc fuit versutiæ suæ, quia facilius est deicere minus fortē. Vnde & versutia hostis ex infirmiori parte aggreditur civitatē. Similiter, modus, quo in tentatione processit, maximæ versutiæ fuit, quia experiendo, impellendo, & alliciendo processit. Experienciā enim sumpsit in interrogatione, impulit, in assecuratione, allexit autē in promissione. Primo enim interrogavit de causa mandati, vt rationē duceret in dubiū. Secūdo autem dubitatione habita: Ne forte moriamur, assecuravit, vt irascibilem duceret in contemptū. Tertio promisit, vt concupiscibilem duceret in appetitum: & sic his tribus modis libertatem arbitrij traheret ad cōsensum, quæ facultas est rationis, & voluntatis, complectens nihilominus tres prædictas vires, scilicet rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: respectu quarū diabolus allexit mulierem per triplex appetibile, scilicet per scientiam, quæ est appetibilis rationali: per excellentiā ad modum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatem ligni, quæ est appetibilis concupiscibili, & sic tentavit omne, quod erat in muliere tentabile, per omne illud, quod poterat in tentationem induci, quod est triplex appetibile mundi, scilicet secundum concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ: secundum quæ tria, attenditur omnis tentationis origo, siue à mando, siue à carne, siue à diabolo.

CAPVT III.

De primorum parentum transgressione.

DE culpa verò primorū parentum sunt hæc tenenda, scilicet quod mulier assentiens tentationi diabolicæ, appetiit scientiam, & excellentiam ad modum

Doctrina de
tentatione
primorum
parentum.

Gen. 3. a
Ibidem.

Diabolus
cur mulie-
rem prius
tentavit.

Gen. 3. a

Gen. 3.

1. Ioan. 2. c

Dei.

Dei. Appetit nihilominus experiri suauitatem ligni vetiti, & tandem incidit in transgressionem mandati. Nec his contenta, offerendo fructum ligni vetiti, induxit virum, qui nolens suas delicias contristare, mulierem non corripuit, sed potius consensum præbuit male suadenti, & oblatum pomum gustando, effectus est transgressor diuini præcepti.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum à primo principio, vt prædictum fuit, datus esset homini duplex sensus & appetitus respectu duplicis libri, & respectu duplicis boni, vt secundum libertatem arbitrii, homo posset ad vtrumque conuerti; mulier audita suggestione serpentis exteriori, non recurrit ad librum interiorem, qui legibilem se præbet recto iudicio rationis; sed potius sensum suum circa exteriorem librum tenuit, & circa exterius bonum negotiari cœpit. Et quia sensus eius non accessit vsque ad verum infallibile, appetitus eius conuerti cœpit ad bonum commutabile. Appetit igitur, quod diabolus promisit, & ideo consensit, vt faceret, quod suggestit. Appetendo igitur excellentem scientiam, erecta est in superbiam: hoc ipso illecta est ad gulam: ac per hoc tertio prostrata est per inobedientiam.

Primum fuit in mente: secundum in sensualitate: tertium in opere. Et sicut tentatio ab inferiori incipiens, peruenit vsque ad summum; quia ab auditu per appetitum peruenit ad consensum: sic econuerso, deordinatio à superiori incipiens, peruenit vsque ad imum, & fecit vnum peccatum consummatum, quod in humana natura est omnis peccati initium & origo malorum. Nam mulier illecta illexit virum, qui similiter ad librum exteriorem conuersus, & ad bonum commutabile, nimis appetiando mulieris consortium, & suæ societatis solatium, nec mulierem voluit corripere, nec proprias delicias contristare. Et quoniam debuit eam corripere, & non corripuit, idcirco imputatur ei peccatum mulieris. Quia vero noluit suas delicias contristare à se repellendo mulierem, incepit nimium diligere seipsum, ac per hoc recedens à diuina amicitia, incidit in gulam, & inobedientiam.

Fuit ergo transgressio præcepti vtrique communis, licet ex alia, & alia causa: quia non vir, sed mulier fuit seducta: in vtroque tamen, scilicet viro, & muliere fuit deordinatio à summo vsque ad imum: quia primo in mente fuit siue in ratione, deinde in sensualitate, & postremo in opere. Ideo enim vterque prostratus fuit per inobedientiam, & illectus per gulam, quia vterque erectus fuit in superbiam. Mulier quidem appetendo, & ambiendo quod nondum acceperat, vir autem nimis amando, & appetiando, quod iam habebat: vnde mulier manducando, credidit sublimari; Adam vero existimans se aliquid magnum, & Deo charum, minus grauitur credidit se puniendum. Nondum enim expertus fuerat rigorem diuinæ iustitiæ, & seueritatis. Et sic vterque dum inordinate erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra se, à statu scilicet innocentie & gratiæ, ad statum culpæ & miserie.

CAPVT IV.

De primorum parentum punitione.

DE pœna vero primorum parentum hoc est tenendum, videlicet quod vir, & mulier statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, & erubescentiæ in carne: & ideo ad cooperiendum verenda, fecerunt sibi perizomata. Postea vero diuino iudicio, vt incurrit pœnam laboris & angustie: pœnam famis & indigentie: pœnam mortis & resolutionis in cinerem. Iuxta quod dicitur in scriptura; Maledicta terra in opere tuo, &c. Mulieri vero duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna quoque subie-

ctionis ad virum in conuictu: ac per hoc, secundum quod apparet, satis grauitur punitum fuit peccatum illud, scilicet ligni vetiti esus, licet fuerit faciliter perpetratum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit prudentissimum in gubernando, & rectissimum in præsidendo, nihil prorsus inordinatum dimittit in vniuerso: & quia culpa recte ordinatur in pœna (conuenientius enim iniustus dolet in supplicio, quam lætatur est in delicto, quoniam melius est dolere damnum salutis, quam lætari in damno æquitatis) ideo statim in primis parentibus dedecus peccati subsecutum est decus iudicij, vt quod inordinatum fuit cadendo ab ordine nature, caderet statim in ordinem iustitiæ. Hic enim duplex ordo sic cuncta complectitur, vt quod ab vno ceciderit, statim in alteram differentiam relabatur.

Quoniam ergo vterque parens superbiendo in mente, & gustando in carne, inobediens fuit suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius: & maxime, quantum ad partes illas, secundum quas est coniunctio vtriusque sexus, quæ sunt membra virtuti generatiuæ deseruientia. Et quia hoc inerat eis non ex natura, sed ex propria culpa: ideo erubescabant, & cooperiebant se. Rursus quia vir spreto summo delectabili, quæ fuit in carne delectari: ideo iusto Dei iudicio, inflictus est ei labor, & defectus famis & sitis.

Postremo quia propter bonum carnis, separari elegit à bono mentis; ideo iusto Dei iudicio, anima inuita separatur à carne per mortem, & incinerationem, ac per hoc sicut Deus dederat homini, secundum ordinem nature, corpus subiectum animæ, propagabile sine libidine, vegetabile sine defectione, immutabile sine morte interueniente; sic homine peccante, secundum ordinem iustitiæ factum est, vt subtraheret cætera prædicta, & infligeret opposita: vt sic culpa non remaneret impunita, & inordinata, quod nequaquam pati debet diuina prouidentia. Et quoniam peccatum à muliere exordium sumpsit; ideo pœna eius debuit duplicari. Quia igitur in mente superbiens fuit, subiectionem incurrit: quia lignum ad vescendum suauiter vidit, & appetit, dolorem incurrit: postremo, quia fregit iugum obedientiæ, incurrit vinculum, & pondus multiplicis ærumnæ. Et sic patet quanto ordine diuinæ prouidentie, inflictæ sunt viro pœnæ multiplices, & duplicatæ in muliere, vt sic dedecus peccati non remaneret, seu esset sine decore iustitiæ. Tanta est enim beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.

CAPVT V.

De originali peccati corruptione.

POST lapsum primi parentis, dicenda sunt aliqua de corruptione peccati originalis. Circa quod primo considerandus est modus corruptionis, secundo modus traductionis, tertio modus curationis. Modus autem quo genus humanum per originale peccatum corrumpitur, hic est. Nam quilibet per concubitum generatus, nascitur natura filius iræ, quia priuatus rectitudine originalis iustitiæ: propter cuius absentiam incurrimus, quantum ad animam, quadruplicem pœnam, scilicet infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: quæ quatuor inflictæ sunt propter originale peccatum. Quas sane pœnas spirituales, comitatur in corpore multiplex pœnalitas, multiplex defectus, multiplex labor, multiplex morbus, & multiplex dolor. Ad has quoque pœnas, subsequitur pœna mortis, & incinerationis: pœna carentiæ visionis Dei & amissionis gloriæ cælestis, non solum in adultis,

Ordo diuinæ iustitiæ in pœna inflicta primis parentibus pro peccato.

Modus quo genus humanum per peccatum originale corrumpitur.

Pœnæ originale peccatum subsequitur.

verum

Origo primi peccati.

Gen. 3. 6

Ibidem. c

verum etiam in paruulis non baptizatis : qui quidem paruuli pœna mitissima inter ceteros puniuntur, quia solam pœnam damni habent, sine pœna sensus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium omnia agat à se, & secundum se, & propter se: necesse est esse optimū, & rectissimum, ac per hoc piissimū, & iustissimum: & inde est, quod vniuersæ viæ eius misericordia, & veritas, siue iudiciū. Si enim Deus à principio hominem in tantis miseriis condidisset, nec pietas esset, nec iustitia, quod tāta opus suum opprimeret miseria, nulla præcedēte culpa. Similiter si tātis miseriis nos repletet, vt repleti permetteret sine culpa nec pie, nec iuste gubernaret nos diuina prouidentia. Si ergo certissimum est primum principium, & in producendo, & in prouidendo, rectissimum, & clementissimum esse: necesse est, quod genus humanū taliter fecerit, vt à principio nulla esset in eo culpa, nec miseria. Necesse est etiam, quod taliter administret, vt non permittat in nobis esse miseriam, nisi propter aliquam culpam præambulam. Quoniam igitur certissimū est, quod à nostra origine multiplicem contrahimus miseriam pœnæ, certum est, quod omnes nascimur natura filij iræ, ac per hoc priuati rectitudine originalis iustitiæ, quam priuationem vocamus originale culpam.

Et quia omnis culpa dicit recessum à bono incommutabili, & accessum ad bonum commutabile: & recedere à bono incommutabili est recedere à summa virtute, veritate, & bonitate; accedere autem ad bonum commutabile, est plus debito in illud per amorem tendere: hinc est, quod perdens originale iustitiam, incurrit infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiā. Rursus, quia deserens bonum incommutabile, propter bonum commutabile, efficitur indignus vtroque, hinc est, quod ratione carentiæ originalis iustitiæ perdit anima quietem temporalem in corpore, per multiplicem corruptionem, & mortem, & tandem separatur à visione lucis æternæ, amittendo felicitatem gloriæ, tam in anima, quam in corpore.

Postremo, quia carentia huius iustitiæ in nascentibus, non est per motum voluntatis propriæ, nec per actualement delectationē; hinc est quod originali peccato post hanc vitā, non debetur pœna sensus in gehenna, pro eo quod non supra cōdignum, sed citra punit diuina iustitia, quam semper comitatur superabundans misericordia. Hoc credendum est sensisse beatum Augustin. licet verba ipsius, exterius propter detestationem erroris Pelagianorum, qui aliqualem felicitatem eis concedebant, aliud sentire videantur, vt enim eos reduceret ad medium, abundantius declinauit ad extremum.

C A P V T V I.

De originalis peccati transfusione.

Modus autem traductionis culpæ originalis videtur esse talis: quia licet anima non sit ex radice, originalis, tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum mediante carne per concupiscentiam generata: ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ, & prona effecta ad libidinem, sic caro per libidinem seminata, & secum trahens infectionem vitiosam, inficit, & vitiat animam: quæ quidem infectio vitiosa, in anima non tantum est pœna, sed etiam culpa. Et sic persona corrumpit naturam, & natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animæ, licet eam creando infundat, & infundendo vniat cum carne infecta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primū principium fecerit hominem ad imaginē suam propter sui ipsius expressionem: sic eum condidit ex parte corporis, vt omnes homines propagaretur à primo homine, tanquā ab vno radicali principio: sic ex parte animæ, vt propter expressam similitudinem

tam in essendo, & durando, quā intelligendo, & amando, immediate emanarent omnes spiritus rationales ab ipso Deo, tanquam à primo principio, & immediato. Et quoniam spiritus tanquam excellentior, magis accedit ad primum principium, sic condidit Deus hominem, vt spiritus præesset corpori, & corpus subesset spiritui creato, quandiu ille subesset spiritui increato: & e contra si spiritus non obediret Deo, iusto Dei iudicio, corpus suum inciperet sibi rebellare. Quod & factum est, cum Adam peccauit. Sicut igitur si Adam stetisset in obedientia Dei, corpus suum spiritui obediens esset, & tale ad posteros transmitteret, & Deus illi animam infunderet: ita quod vnita corpori immortalis, & sibi obediēti, haberet ordinem iustitiæ, & immunitatem omnis pœnæ: sic ex quo Adam peccauit, & caro facta est rebellis spiritui, oportet quod talem ad posteros transmittat, & quod Deus secundum institutionem primariam animam infundat: anima vero cum vnitur carni rebeli, incurrit defectum ordinis naturalis iustitiæ, quo debebat omnibus inferioribus imperare. Et quia anima carni vnita est, oportet, quod ipsam trahat, & trahatur ab ipsa: & quia ipsam non potest trahere tanquam rebellē, necesse est, vt ab ipsa trahatur, & incurrat morbū concupiscentiæ: & sic incurrit simul, carentiam debitæ iustitiæ, & morbum concupiscentiæ. Ex quibus duobus tanquam ex auersione, & conuersione dicitur integrari secundum Aug. & Anselm. peccatum originale. Quoniam igitur ordinatissimum fuit, quod natura humana ita conderetur, & quod condita sic propagaretur, & quod peccans ita puniretur, sicut prædictum est prius, ita quod in conditione seruetur ordo sapientiæ: in propagatione, ordo naturæ: in punitione, ordo iustitiæ: patet, quod non est contra diuinam iustitiam, si ad posteros transmittitur culpa. Rursus quia culpa originalis peccati in animam transfundi non posset, nisi pœna rebellionis in carne præcederet; & pœna non esset, nisi culpa præcessisset; nec culpa præcessit à voluntate ordinata, sed inordinata. ac per hoc non à voluntate diuina, sed à voluntate humana: patet, quod originalis culpæ transfusio est à peccato primi hominis, non à Deo, non à natura condita, sed à vitio perpetrato. Et sic verum est, quod dicit August. quod peccatum originale, non transmittit ad posteros propagatio, sed libido.

C A P V T V I I.

De originalis peccati curatione.

Postremo diligenter attende, quod modus curationis culpæ originalis est iste, scilicet, quod sic curatur culpa originalis, quod remanet pœna temporalis, sicut patet in paruulis baptizatis. Sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad actum, & motum concupiscentiæ. Sic curatur in parente, quod nihilominus ab eo, qui curatus est per baptismum, transmittitur in prolem originale peccatum. Sic tollitur originalis peccati macula, quod remanet sequela, cum qua oportet pugnare, quandiu viuimus in hac vita: quia in nullo profus extinguitur concupiscentia per gratiam communem, quod dico propter virginem beatissimam Mariam, in qua conceptione filij Dei extincta fuit per gratiam singularem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut infectio deriuatur in omnes à principio creato à quo fit propagatio corporū, & hoc à parte inferiori, scilicet carnis; sic curatione fieri habet à principio increato à quo fit infusio animarum, & hoc à parte superiori, scilicet mentis. Quoniam igitur ex parte mentis distinctio est in hominibus, ita quod secundum illam vnus non propagatur ab altero, sed immediate exit à Deo, gratia curatiua menti nostræ à Deo infusa respicit vnūquemque, in quantum tenet rationem personæ singularis, & individua, non in quantum tenet rationem productiui secundum virtutem naturæ. Quoniam igitur originale

pecca

Psalm. 24. b

Eph. 2. a

Culpa omnis dicit accessum ad bonū commutabile, & recessum ab incommutabili.

Originale peccatum cur post hanc vitam non puniatur: pœna sensus. Aug. lib. de fide ad Pet. cap. 3. circa med. & cap. 27. in prin. tom. 3. & de ver. Apost. ser. 14. no. 10.

Originale peccatum ex carentia iustitiæ, & morbo concupiscentiæ integratur.

Aug. lib. de fide ad Pet. c. 2. paruulū à med. to. 3.

Culpa origi-
nificat per-
sonam &
naturam.

Baptizatus
cur peccatū
originale
transmittit.

Gratia sin-
gularis B.
Virginis.

Amel. de
concep. Virg.
in pec. orig.
cap. 18.

Inc. 1. b

Peccatum.

Peccatum
actuale
quid, &
quod duplex.

peccatum est morbus inficiens personam pariter & naturam, personam in voluntate, naturam in carne, ideo sic curatur macula originalis in mente, quod remanet infectio, & sequela in carne.

Et quia homo generat non secundum quod curatus est in mente, sed secundum quod corruptus in carne, non secundum quod spiritualis, sed secundum quod carnalis; hinc est, quod quamvis sic baptizatus sit ab originali mundatus in se, trāsmittit tamen in prole originale. Rursus, quia reatus pœnæ æternæ respicit deformitatem mētis & personæ, actus autem siue motus respicit inclinationem carnis & naturæ: ideo transit originale per baptismum, quantum ad reatum, & remanet quantum ad actum. Postremo quia afflictio tēporalis conditionem respicit ex parte carnis, cum caro remaneat semper subiecta cuidam infectioni, remanere debet semper subiecta pœnalitati: & ideo sicut pœnalitas, & corruptio per gratiam non auferitur à carne: sic sequela illa, siue concupiscentia, & languor membrorum, simul stare potest cum gratia curatiua. Et ideo quamvis paulatim minuatur, quia tamen radix non tollitur, nunquam omnino auferitur in viatore, nisi in beata Virgine per gratiam singularem. Quia enim Virgo concepit eum, qui erat expiatio omnis culpæ, ideo data fuit sibi gratiam singularis, qua extincta fuit in ea radicitus omnis concupiscentia, ad concipiendum Dei filium, absque omni peccati labe & corruptela. Nempe decens erat, ut ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo genitum sibi æqualē, tanquam seipsum diligebat, ita dare disponebat, ut naturaliter esset vnus idemque communis Dei Patris, & Virginis Filius: & quam ipse filius specialiter facere sibi matrem eligebat, & de qua Spiritus sanctus volebat, & operaturus erat, ut conciperetur, & nasceretur ille, de quo ipse procedebat.

C A P V T V I I I.

De origine peccatorum actualium.

Postquam autem dictum est de traductione peccati originalis, dicenda sunt aliqua de origine peccati actualis. De ortu igitur peccati actualis, hæc tenenda sunt in summa, videlicet, quod peccatū actuale originem trahit à libera voluntate vniuscuiusque; per suggestionē, delectationem, consensum, & operationem. Iuxta quod dicit scriptura: Vnusquisque tentatur à concupiscentia, sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia: cum conceperit, peccatum parit: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortē. Si autem suggestio, & delectatio sistat citra consensum, est veniale peccatū. Si vero consequatur cōsensus, & opus in his, quæ diuina lege prohibita sunt, peccatum est mortale consummatum. Quod si medio modo fit, ut consensus sine opere sit, aut quia vult in opus procedere, sed non potest: tūc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quam si in ipso facto deprehenderetur: aut quia non vult in opus procedere, sed vult interius voluptuari in delectatione, & tunc manducat mulier, sed non vir. Et licet non sit peccatū plene consummatū: est tamen inter mortalia computandū quia muliere manducante, totus homo dānari meretur quod maxime intelligi habet in peccatis carnalibus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum peccatū dicat recessum voluntatis à primo principio, in quantum ipsa voluntas nata est agi ab ipso, & secundum ipsum, & propter ipsum: omne peccatum est inordinatio mentis siue voluntatis, circa quā nata sunt virtus & vitium. Peccatum igitur actuale, est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista, aut est tanta, quod ordinem iustitiæ exterminat, & hoc modo dicitur mortale peccatum: quia natum est auferre vitam separando ipsam à Deo, per quem viui-

ficatur anima iusta. Aut est tam modica, quod ordinem illum non perimit, sed tantum in aliquo perturbat, & tunc dicitur veniale peccatum: quia de ipso adipisci possumus cito veniam, pro eo quod gratia non tollitur per ipsum, nec inimicitiam diuinam incurrit homo. Est autem ordo iustitiæ, ut bonū incommutabile præferatur commutabili: ut bonum honestum præferatur vtili: & voluntas Dei præferatur voluntari nostræ: ut iudicium rationis rectæ præsit sensualitati humanæ. Et quoniam lex Dei istum ordinem præcipit, & vetat oppositum, quando bonum commutabile præfertur æterno, & bonum vtile præfertur honesto, & voluntas nostra præfertur diuinæ voluntati, & sensualis appetitus præfertur rationi rectæ: tunc committitur mortale peccatum. De quo dicit Ambrosius, quod est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobediencia præceptorum, vel mandatorum. Hæc autem committitur, siue

omittatur, quod lex diuina præcepit: siue fiat id, quod prohibet. Ex quo duplex genus peccati oritur, delictū scilicet, & commissum. Quando vero bonum commutabile plus debito diligitur, sed non præfertur incommutabili: & vtilitas non præfertur honestati: & voluntas nostra plus debito amatur: ita tamē quod non præfertur diuinæ: & caro concupiscit, non tamen præfertur iudicio rationis rectæ: tunc non est mortale, sed veniale: quia licet hoc sit præter legem, non tamen directe est contra legem. Sensualis autem appetitus rationi rectæ non præfertur, nisi quando ei ratio consentit: & ideo peccatum mortale citra consensum non committitur. Si tamen sensualitas inordinate moueatur, cū illa inordinatio ad malum inclinēt, licet ratio non consentiat, peccatū est aliquod, quia aliquo modo lædit ordinem iustitiæ. Et quia in statu innocentia non mouebatur sensualitas, nisi secundum rationis motum: ideo stante homine, non poterat ibi esse veniale peccatum. Nunc autē quia rationi repugnat sensualitas, velimus, nolimus, ideo necesse habemus committere aliquod veniale peccatum per primos motus: qui & si particulariter & sigillatim possint declinari, omnes tamen nullo modo possunt caueri: qui sic sunt peccata, quod sunt etiam pœnæ peccati, & ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur, si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est plenus consensus, ac per hoc peccatū consummatum: quia peruenit vltimū ad virū, id est, vsque ad partem supremā rationis, ex qua pendet plenitudo consensus. Quia vero nō solum in opus, verum etiā in delectationem est cōsensus, in quo inferior portio sequitur sensualitatē: ideo si in delectatione sensuali ratio sensualitati succumbat, mulier serpenti obtemperat: ac per hoc fit subuersio recti ordinis, & ita subuersio iustitiæ, propter quod committitur mortale peccatū, licet minus graue: quod non solum imputatur mulieri, verum etiā viro, à quo mulier compesci debuit, & cohiberi, ne obtemperaret serpenti. Et sic patet, quod in perpetratione omni peccati actualis, fit aliqua imitatio primi peccati, secundum explanationem Doctoris præcipui Augustini.

C A P V T I X.

De origine, & distinctione capitalium peccatorum.

Consequenter descendendum est ad ortum peccatorum in speciali: inter quæ, quædam sunt capitalia, quædam pœnalia, quædam finalia, siue irremissibilia: quasi prima, media & postrema. Circa ortum vero peccatorum capitalium, hoc est in summa tenendum, videlicet quod peccatorum actualium, vnum est initiū, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput, siue capitale peccatum. Vnum, inquam, est capitale initiū, scilicet Superbia, iuxta quod dicit scriptura: Initium omni peccati Superbia. Duplex radix, scilicet timor male humilians, & amor male accedens.

Triplex

Ambr. lib. de
Parad. c. 8.
tom. 1. edit.
Rom.

Peccatum
mortale
non com-
mittitur ci-
tra consen-
sum.

Peccata ve-
nialia non
poterāt esse
in statu in-
nocentia:
nunc singu-
la vitari
possunt, &
si non om-
nia.

Aug. lib. 12.
de Tri. c. 11.
tom. 3.

Ecl. 10. b

Triplex fomentum, secundum tria, quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculi, & superbia vitæ. Septiforme vero caput, scilicet superbia, inuidia, ira, acedia, auaritia, gula, & luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritalia: duo vero vltima sunt carnalia.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum peccatum mortale, sit actualis à primo principio recessus; recessus autem à primo principio non potest esse nisi per contemptum ipsius, vel in seipso, vel in suo præcepto: contemptus autem primi principij cum sit superbia, necesse est, quod omnis mortalis peccati culpa, siue offensa, initium sumat à superbia. Quia vero nullus contemnit primum, & summum principium, vel eius præceptum per se, nisi per hoc quod aliquid aliud ab ipso, vel vult acquirere, vel timet perdere: hinc est, quod necesse est, omne peccatum actuale originem trahere à duplici radice, scilicet timore, & amore: qui radices sunt malorum, licet non æque primæ. Nam omnis timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere: & ideo per ea habet foueri timor, per quæ fouetur & amor. Amor autem inordinatus est respectu commutabilis boni. Et quoniam illud est triplex, scilicet interius, excellentia exterius, pecunia: inferius, carnalis lasciuia: hinc est quod necesse est esse tria peccatorum actualium radicalia fomenta, quæ superius sunt præacta, ad quæ dum anima inordinate fertur, omnia peccata actualia oriuntur.

Deductio
septem capitalium
peccatorum.

Et quia hoc fit secundum septiformem modum, ideo septem sunt peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas vitiorum. Voluntas enim nostra aut deordinatur, quia appetit, quod non est appetendum: aut quia refugit, quod non est refugiendum. Si quia appetit, quod non est appetendum, vt pote bonum, vt nunc, siue commutabile, siue apparens bonum: aut est interius, & sic est priuata excellentia, quam amat superbia: aut exterius, & sic est sufficientia, quam amat auaritia: aut inferius, & sic aut delectabile, quia ad conseruationem indiuidui, & sic alimentum, quod est delectabile secundum gustum, & appetitur à gula: aut quia ad conseruationem speciei, & sic coitus, qui est delectabilis secundum tactum, & appetitur à luxuria. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit, quod non est refugiendum: hoc potest esse tripliciter secundum triplicem modum refugiendi. Aut enim refugit secundum peruersum instinctum ipsius rationalis, & sic est inuidia: aut secundum instinctum irascibilis, & sic ira: aut secundum instinctum concupiscibilis, & sic acedia. Vnde quia quatuor sunt principalia appetibilia, & tres vires, secundum quarum instinctum est fuga: ideo tantum septem sunt capitalia peccata. Rursus, quia sensus appetibilis est cum delectatione, sensus autem rei fugiendæ est cum dolore: hinc est, quod quatuor habent coniunctam lætitiā, tria vero alia habent adiunctam tristitiā, & pœnam: omnia tamen dicuntur capitalia, quia deordinationes sunt principales, & multarum aliarum deordinationum sunt principia suo modo influentia. Vnde licet quædam ex his principaliter fugam respiciant, habent tamen ex ipsa, delectabilia sua. Nam inuidia vult priuatum bonum possidere, sine socio, & ita integraliter. Ira sine contrario, & ita imperturbabiliter. Acedia sine labore aliquo, & ita infatigabiliter. Et quia hæc non de facili obtinentur, ideo magnum exercitium vitiorum secum trahunt ad huiusmodi, quæ appetunt exequenda, vel ad ea, quæ respuunt declinanda, respectu quorum dicuntur capitalia peccata, quasi capita ex quibus manant alia quamplurima.

CAPVT X.

De origine, & qualitate pœnalarum peccatorum.

DE peccatis pœnalibus hoc tenendum est, quod licet malum culpæ, & malum pœnæ, sint diuersæ malorum differentia: quædam tamen sic sunt peccata, quod etiam sunt pœnæ peccati. Speciali namque modo, peccata & pœnæ peccati dicuntur illa, quæ habent adiunctum dolorem, & mœstitiā, sicut acedia, inuidia, & consimilia. Minus specialiter dicuntur illa, quæ habent adiunctam, vel meram deprauationem naturæ, vel ignominiam, vel ignorantiam, sicut sunt illa, propter quæ dicitur peccator in reprobum sensum tradi. Generaliter autem peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, & vltimam gehennæ pœnam, & peccata possunt dici, & pœnæ peccati iuxta quod dicit Gregorius: Crimina criminibus vindicari. Licet autem idem dicatur peccatum, & pœna peccati, tenendum tamen est, quod omnis pœna in quantum pœna iusta est, & à Deo: nullavero culpa iusta est, nec à Deo, sed tantum à liberæ voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere est pœna, à Deo est inflicta: quæ vero est culpa, vel inclinans ad culpam, est contracta, vel acta.

Rom. 1.4

Greg. lib. 25.
Mor. c. 9.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum malum dicat recessum à primo principio, per hoc quod nocet bono: non autem nocet bono, nisi aliquid adimendo de bono, bonum autem consistit in modo, specie, & ordine, nullum est malum, quod non sit modi, speciei, & ordinis corruptiuum: Ordo autem duplex est, scilicet ordo naturæ, & ordo iustitiæ. Ordo autem naturæ est in bono naturali, ordo iustitiæ in bono morali. Et quia bonum naturale in omni natura, bonum morale in voluntate habet consistere: ideo ordo naturæ est in omni natura, ordo autem iustitiæ in voluntate electiua habet consistere. Et quia voluntas est instrumentum seipsum mouens, natura vero non: hinc est, quod ordo iustitiæ est ordo non tantum factus, sed etiā factiuus, ordo autem naturæ, est ordo factus. Quoniam ergo malum potest priuare ordinem iustitiæ, & ordinem naturæ, hinc est, quod duplex est malum, scilicet culpæ & pœnæ. Rursus quia ordo iustitiæ, est ordo voluntarius, hinc est, quod malum culpæ est affectio voluntaria, malum autem pœnæ est affectio inuoluntaria. Postremo quia ordo iustitiæ, qui inest voluntati, est ordo factiuus: ideo malum culpæ, quod est eius priuatio, est malum, quod facinus, & malum pœnæ, est malum, quod patimur. Et quia non est passio, nisi naturaliter præcedat actio, nec est actio, ad quam non sequatur aliqua passio: hinc est, quod nulla est pœna sine præcedente merito culpæ, nulla est, & culpa, quin comitetur aliqua pœna. Et quoniam quod facimus, à nobis est: quod nos vero patimur, potest esse à nobis, & ab aliis, vt pote à causa superiori, vel inferiori: ideo licet omnis culpa sit à nobis, non tamen omnis pœna est à nobis, immo quædam est à nobis acta, quædam inflicta, quædam contracta. Et quia eum, qui facit, quod non debet, iustum est pati, quod debet: ideo omnis pœna in quantum pœna, iusta est, & à diuina providentia: quia est ad culpam ordinata, & ipsius culpæ ordinata. Quia vero passio illa potest esse per ademptionem boni naturalis, vel boni moralis cum naturali: hinc est quod quædam pœna est mere pœna, quædam vero est pœna, & culpa: quia bonum morale, quod est iustitia, non adimitur, nisi per iniustitiā, quæ est culpa. Prima igitur pœna est à Deo, & secundum quod pœna, & secundum id, quod est à Deo, inquam, non instituitur, sed vindicatur. Secunda vero cum sit culpa, secundum id, quod culpa est, à Deo non est, nisi solum quantum ad ordinem, ipsa vero, vel est acta, si sequatur ad actuale, vel est contracta, si sequatur ad originale. Si igitur proprie accipiat malum secundum quod est priuatio boni naturalis, & affectio inuoluntaria, & malum quod patimur, sic non coincidit cum malo culpæ in idem, licet sit annexum eidem. Si vero accipiat large, vt dicatur malum, quod

Aug. de nat.
boni, c. 4.
tom. 6.

Malum duplex.

Omnis culpa à nobis,
non omnis pœna à nobis.

patimur,

patimur, siue à nobis, siue aliunde, siue in natura, siue in voluntate: sic coincidunt in idem, sed non ad idem, vel secundum idem: quia quod est in se culpa, dicitur respectu precedentis culpæ pœna: vel culpa ratione actionis, pœna dicitur esse ratione passionis. Et sic patet quo modo, pro quanto, & quare aliquid simul dicatur esse peccatum, & pœna peccati.

CAPVT XI.

De origine peccatorum finalium, quæ sunt peccata in Spiritum sanctum.

DE peccatis autem finalibus, siue irremissibilibus, cuiusmodi sunt peccata in Spiritum sanctum, hoc est tenendum, quod licet omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum, & vnum: appropriate tamen dicitur aliquod peccatum esse in Patrem, aliquod in Filium, aliquod in Spiritum sanctum. Hoc autem peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicitur in hoc sæculo, & in futuro: non quia in hoc sæculo non possit dimitti, sed quia raro dimittitur, aut vix in hoc sæculo, quantum ad culpam, modicum autem, & quasi nihil fiet remissio sibi in futuro quantum ad pœnam. Huius autem peccati sex sunt differentię, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, desperatio, præsumptio, obstinatio mentis, & impœnitentia finalis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum peccatum dicat recessum à primo principio trino, & vno, omne peccatum imaginem Trinitatis deformat, & ipsam animam fœdat quantum ad triplicem potentiam, scilicet irascibilem, rationalem, & concupiscibilem: & à libero arbitrio procedit, quod gerit in se insigne Trinitatis, scilicet Patris, ratione facultatis: Filij, ratione rationis: Spiritus sancti, ratione voluntatis. Licet autem hæc tria concurrunt simul ad omnem culpam, quælibet tamen harum per suum defectum, potest esse ratio deordinandi alias. Defectus autem circa facultatem est impotentia, circa rationem est ignorantia, circa voluntatem est malitia. Et hinc est, quod cum quædam sint peccata ex impotentia, quædam ex ignorantia, quædam ex malitia: & potentia attribuitur Patri, sapientia Filio, & voluntas Spiritui sancto: quod quædam dicuntur esse in Patrem, quædam in Filium, quædam in Spiritum sanctum. Et quoniam nihil magis est in voluntate, quam ipsa voluntas, & voluntas ipsa est origo peccati, nullum peccatum est adeo voluntarium, & mere, sicut est illud, quod prouenit ex corruptione existente in voluntate. Cum enim dupliciter dicatur inuoluntarium, scilicet per violentiam, & per ignorantiam: primum per defectum potentiæ secundum per defectum scientiæ: quando voluntas sola corruptione sua, licet possit resistere, & sciat hoc malum esse, aliquid eligit, tunc dicitur peccare ex certa malitia: & peccatum tale mere procedit ex improbitate voluntatis liberi arbitrij: & directe impugnat gratiam Spiritus sancti, per quam fit remissio peccati. Et quia mere procedit ex libertate arbitrij, ideo nõ habet colorem excusationis: & propterea modicum, & quasi nihil debet ei, qui punitur, de pœna relaxari. Quia vero directe impugnat gratiam Spiritus sancti, per quam fit remissio peccati, ideo dicitur irremissibile: non quia nullo modo possit remitti, sed quia quantum est de se, directe est impugnatium medicamenti, & remedij, per quod fieri habet remissio peccati: Et quoniam peccati remissio fit à Deo per gratiam pœnitentialem intra ecclesiasticam vnitatem: ideo differentię huius peccati accipiuntur secundum quod directe impugnant illa tria: aut enim impugnant ipsam gratiã pœnitentialem in se, aut in cõparatione ad Deũ, à quo datur, aut in cõparatione ad vnitatem Ecclesiæ, sic quia vnitatis Ecclesiæ cõsistit in fide, & charitate, siue in gratia & veritate: sic est duplex peccatum, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, & impugnatio

veritatis agnitæ. Si in cõparatione ad Deum dantem, quia vniuersæ viæ eius, quantum ad iustificationem maxime sunt misericordia, & veritas: sic est duplex peccatum, vnũ quod impugnat misericordiam, & hoc est desperatio: aliud quod impugnat iusticiam, & hoc est impunitatis præsumptio. Si vero impugnat ipsam gratiam pœnitentialem in se, vel secundum se, sic est duplex: quia gratia pœnitentialis facit resilire à peccatis commissis, & præcauere à committendis. Contra primum est obstinatio mentis, contra secundum est impœnitentia finalis, secundum quod finalis impœnitentia, dicitur propositum non pœnitendi: sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autem quod finalis impœnitentia dicit continuationem peccati vsque in finem, sic est sequela omnium mortalium, quæ in hac vita non remittuntur, & maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne peccatum initium sumit à superbia, & consummationem, siue finem habet in finali impœnitentia: in quã qui peruenerit, corrui in gehennam, à qua quidem impœnitentia finali, nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi: & ideo incarnationem ipsius desiderabat vniuersitas saluandorum, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

QUARTA PARS.

In qua de incarnatione Verbi agitur.

CAPVT I.

De ratione, qua decuit Verbum Dei incarnari.

ROSTQVAM prædicta sunt aliqua de Trinitate Dei, de creatura mundi, & corruptela peccati: restat nunc aliqua breuiter dicere de incarnatione Verbi, per quod quidem Verbum incarnatum facta est salus, & reparatio generis humani: non quia aliter Deus humanum genus saluare, vel liberare non potuerit, sed quia nullus alius modus ita congruus, & conueniens erat ipsi reparatori, & reparabili, & reparationi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium effectiuum rerum, non poterat, nec decuit esse nisi Deum, & non minus sit, res conditas reparare, quam in esse producere, sicut non minus est bene esse, quam simpliciter esse, decentissimum fuit rerum principium reparatum esse Deum Summum: vt sicut omnia creauerat Deus per Verbum increatum, sic omnia repararet, per Verbum incarnatum. Quoniam ergo Deus omnia fecit potenter, & sapienter, & optime siue beneuolenter, decuit, vt sic repararet reparanda, quod suam potentiam, sapientiam, & beneuolentiam ostenderet. Quid autem potentius, quam coniungere extrema summe distantia in vnã personam? Quid sapientius, & congruentius, quam quod ad perfectionem totius vniuersi fieret coniunctio primi, & vltimi, Verbi, scilicet Dei, quod est omnium principium, & humanæ naturæ, quæ fuit vltima omnium creaturarum? Quid beneuolentius, quam quod Dominus propter serui salutem, accipiat serui formam? Immo hoc tantæ benignitatis est, vt nihil clementius, nihil amicabilius, nihil benignius cogitari possit. Conuenientissimus ergo erat hic modus Deo reparatori, propter commendandam diuinam potentiam, sapientiam, & beneuolentiam.

Quare peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile, & quod sint eius differentię.

Peccatum omne deformat Trinitatis imaginem.

Inuoluntarium dupliciter dicitur.

Prima ratio, qua probatur decentia incarnationis Verbi,

Philipp. 2. a

Secunda ratio.

Rursus, quia homo cadens in culpam, auerterat se, & recesserat à principio potentissimo, sapientissimo, & beneuolentissimo: ideo corruerat in infirmitatem, ignorantiam, & malignitatem, ac per hoc de spiritali effectus carnalis, animalis & sensualis: & ideo ineptus erat ad diuinam virtutem imitandum, ad lucem cognoscendam, ad bonitatem diligendam: ad hoc igitur quod homo ab isto statu repararetur, congruentissimum fuit, vt ei condescenderet primum principium, reddendo se illi noscibile, amabile, & imitabile. Et quia homo carnalis, animalis, & sensualis non nouerat, nec amabat, nec sequebatur, nisi sibi proportionalia, & consimilia: ideo ad eripiendum hominem de hoc statu, Verbum caro factum est, vt ab homine, qui caro erat, & cognosci posset, & amari, & imitari: ac per hoc, & homo Deum cognoscens, & amans, & imitans: remediaretur a morbo peccati.

Ioan. 1. b

Tertiaratio.

Postremo, quia homo perfecte reparari non poterat, nisi recuperaret mentis innocentiam, Dei amicitiam, & suam excellentiam, qua soli Deo suberat, & hoc non potuit fieri nisi per Deum in forma serui: ideo congruum fuit Verbum incarnari. Excellentiam, namque recuperare non poterat, nisi reparator esset Deus: quia si mera creatura, tunc homo esset subiectus meræ creaturæ, & sic non recuperaret statum prioris excellentiæ. Amicitiam quoque Dei recuperare non poterat, nisi per mediatorem conuenientem, qui manum posset ponere in vtrumque, & vtrique parti conformis esset, & vtrique amicus: & ideo sicut similis Deo per diuinitatem, sic similis homini per humanitatem. Innocentiam vero mentis recuperare non poterat, nisi dimissa culpa, quam dimittere non decebat diuinam iustitiam, nisi per satisfactionem condignam, & quia satisfacere non poterat, nisi Deus pro toto humano genere, nec debeat nisi homo, qui peccauerat: ideo congruentissimum fuit, humanum genus reparari per Deum hominem, natum de genere Adæ. Quoniam ergo excellentia recuperare non poterat, nisi per reparatorem excellentissimum: nec amicitia reformari poterat, nisi per mediatorem amicabilissimum: nec innocentia reacquiri poterat nisi per satisfactorem sufficientissimum: excellentissimus autem reparator non est, nisi sit Deus: amicabilissimus mediator non est, nisi sit homo: sufficientissimus satisfactor non est, nisi sit Deus pariter, & homo: congruentissima fuit nostræ reparationi incarnatio Verbi, vt sicut genus humanum in esse exierat per Verbum increatum, & in culpam ceciderat per Verbum inspiratum, sic à culpa resurgeret per Verbum incarnatum.

CAPVT II.

De incarnatione Verbi, quantum ad vnionem naturarum.

CIRCA ipsum igitur Verbum incarnatum tria nobis consideranda occurrunt, scilicet vnio naturarum, plenitudo charismatum, & perpeffio passionum; propter redimendum genus humanum. Circa naturarum vnionem hæc tria consideranda sunt ad intelligendum incarnationis mysterium, scilicet opus, modus, & tempus. De opere autem incarnationis, hæc tenenda sunt secundum fidem Christianam, scilicet quod incarnatio est opus Trinitatis, per quam fit assumptio carnis à diuinitate, & vnio diuinitatis cum carne: ita quod assumptio, non tantum est carnis sensibilis, sed etiam spiritus rationalis secundam potentiam vegetandi, sentiendi, & intelligendi: ita etiam quod vnio non fit in vnitatem naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet, sed personæ solius Verbi, in qua tanta fit vnio, vt quidquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, & econuerso, his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est;

Opus incarnationis.

A quia incarnationis opus non solum est à primo principio in quantum est effectiuum in producendo, verum etiam in quantum reparatiuum remediando, satisfaciendo, & reconciliando. Quoniam ergo incarnatio in quantum dicit aliquem effectum, est à primo principio, quod omnia facit, ratione summæ virtutis: & summa virtus, & operatio vnita est, & indiuisa omnimode in tribus personis; hinc est, quod necesse est incarnationis operationem à tota Trinitate emanare. Quia vero est à primo principio in quantum est reparatiuum remediando, & totum genus humanum lapsum fuerat, & vitiatum, non solum ratione animæ, verum etiam & carnis; hinc est, quod necesse fuit, quod totum assumeretur, vt totum curaretur. Et quoniam nobis, magis nota est pars carnis, & magis à Deo distat, vt expressior fiat nominatio, & maior exprimat humilitatio, & profundior explicetur dignatio; hinc est, quod opus istud non inanimatio, sed incarnatio nominatur.

B Rursus, quia cum sit à primo principio in quantum est reparatiuum satisfaciendo, & satisfactio non fit, nisi ab eo qui debet, & potest, & non debet nisi homo, nec potest nisi Deus: oportuit, quod in satisfactione simul esset concursus vtriusque naturæ, diuinæ scilicet & humane. Et quia impossibile est quod diuina natura concurrat cum alia, sicut pars ad constitutionem tertij, nec quod ipsa transeat in aliam naturam, nec alia natura transeat in ipsam, propter simplicitatem, & immutabilitatem ipsius perfectissimam: hinc est, quod deitas, & humanitas non vniuntur, in vnitatem naturæ, nec accidentis: vniuntur igitur in vnitatem personæ, & hypostasis. Et quoniam diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi: ideo vnio illa non potest esse in hypostasi, seu persona hominis, sed Dei: ac per hoc per illam vnionem, primum principium in vna lvarum hypostasum fecit seipsum suppositum humanæ naturæ: & ita vna tantum est ibi personalitas: & vnitas personalis, ex parte, scilicet assumentis.

C Postremo, quia est à primo principio, vt est reparatiuum reconciliando, & reconcilians est mediator, mediatio autem proprie conuenit Dei filio, ideo & incarnatio, Mediatoris namque est, esse medium inter hominem, & Deum, ad reducendum hominem ad diuinam cognitionem, ad diuinam conformitatem, & ad diuinam filiationem. Nullum autem decet magis esse medium quam personam, quæ producit, & producit, quæ est medietrium personarum. Nullumque magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam Verbum, quo se pater declarat, quod est vnibile carni, sicut & verbum voci. Nullumque magis decet reducere ad diuinam conformitatem, quam eum, qui est imago patris. Nullumque magis decet ad filiationem adoptiuam reducere, quam filium naturalem: ac per hoc nullum magis decet fieri filium hominis, quam ipsum filium Dei.

D Quoniam igitur idem omnino est filius hominis, & Dei ratione incarnationis & quæcunque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: hinc est quod necessario fit communicatio idiomatum, nisi sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includatur: sicut sunt ista, in quibus includitur respectus vnionis vnus naturæ ad alteram, sicut vnire, incarnari, assumere, & assumi: vel negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit: sicut incipere, esse, creare, & consimilia, in quibus instantia fertur contra regulam præhabitam, propter causam prædictam.

CAPVT III.

De incarnatione, quantum ad modum.

DE modo incarnationis hoc tenendum est, quod Angelo nuntiante Virgini mysterium incarnationis perficiendum in ipsa, Virgo credit, appetiit & consensit:

Incarnationis opus à tota Trinitate emanauit.

Nec debuit nisi homo, nec potuit, nisi Deus nos redimere.

Continens fuisse filium in incarnari.

Regula de communicatione idiomatum in Christo.

Luc. 1. c

Spiritus

Spiritus sanctus in eam superuenit ad sanctificandum, & foecundandum, cuius virtute Virgo concepit Dei filium, quem Virgo peperit, & post partum Virgo permansit. Concepit autem non solum carnem, verum etiam carnem animatam, & Verbo unitam, nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam, & immaculatam, ratione cuius mater Dei dicitur, & est dulcissima Virgo Maria.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia incarnatio est opus manans a primo principio, in quantum est reparatum modo congruentissimo, modo communissimo, & modo completissimo. Decet enim eius sapientiam operari congrue: decet eius largitatem operari communiter: & virtutem operari perfecte. Quoniam ergo incarnatio est a primo principio reparante modo congruentissimo: & congruus modus est, quod medicina ex opposito respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocimento. Cum ergo genus humanum lapsus fuerit per diabolicam suggestionem, & per consensum mulieris deceptae, & generationem concupiscentialem, transfundentem originale in prolem; oportuit, quod e contrario hic esset Angelus bonus, suadens bonum: & Virgo credens, & consentiens in bonum suatum: & charitas Spiritus sancti, sanctificans, & foecundans ad conceptum immaculatum: ut sic contraria contrariis curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, & per virum concupiscentialiter cognita, & corrupta, transfudit in omnes culpam, morbum, & mortem: sic mulier per Angelum erudita, & per Spiritum sanctum sanctificata, & foecundata, absque omni corruptione, tam mentis quam corporis, prolem generaret, quae omnibus ad ipsam venientibus, daret gratiam, sanitatem, & vitam.

Rursus quia incarnatio est a primo principio reparante modo communissimo. Nam per Verbum incarnatum reparatur lapsus hominum, & angelorum, utpote caelestium, & terrestrium: & hominum lapsus reparatur secundum utrumque sexum: ut medicamentum sit commune omnibus; decentissimum fuit, quod ad incarnationis mysterium fieret concursus Angeli, mulieris, & viri. Angeli, ut denuntiantis mulieris Virginis, & concipientis viri, ut conceptae prolis. Ut sic Angelus Gabriel esset nuntius Patris aeterni: Virgo immaculata esset templum Spiritus sancti: proles concepta esset ipsa persona Verbi. Ac per hoc in communi reparatione omnium, communis fieret concursus trium de triplici hierarchia, scilicet diuina angelica, & humana, ad insinuandum non solum Trinitatem Dei, verum etiam generalitatem beneficij, & liberalitatem reparatoris summi. Et quoniam liberalitas Spiritui sancto appropriatur, & sanctificatio Virginis, in qua perfecta fuit Verbi conceptio: hinc est quod licet opus illud sit a tota Trinitate, per appropriationem tamen dicitur Virgo concepissee de Spiritu sancto.

Postremo, quoniam est a primo principio reparante modo completissimo; hinc est, quod in conceptione completio debita fuit in prole, fuit in conceptu, fuit & in virtute concipientis. Et quia completio debita debuit esse in prole: hinc est, quod in instanti conceptionis, non tantum fuit feminis decisio, verum etiam consolidatio, configuratio, viuificatio per animam, & deificatio per deitatem unitam: & sic Virgo Dei filium vere conciperet per unionem carnis ad deitatem, mediante Spiritu rationali, per quem tanquam per medium congruentiae, caro erat idonea ad unionem. Quia vero completio debita debuit esse in conceptu, cum ex quatuor modis, tres modi producendi hominem praecessissent. Primus nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de muliere, & viro, sicut in omnibus concupiscentialiter natis: de cuius ad complementum vniuersi, quartum modum introduci, qui scilicet esset de muliere, sine semine virili, per virtutem summi operatoris. Quia vero completio debita debuit esse in virtute: hinc est, quod in con-

ceptione filij Dei, simul concurret virtus innata, virtus infusa, & virtus increata. Virtus innata materiam praeparauit, virtus infusa purificando segregauit, virtus increata subito perfecit, quod non poterat a virtute creata, nisi successiue fieri. Et sic beatissima Virgo Maria mater fuit completissimo modo, ipsum Dei filium concipiendo absque viro, foecundante Spiritu sancto. Et quia in mente Virginis amor Spiritus sancti singulariter ardebat: ideo in carne eius virtus Spiritus sancti miracula faciebat, gratia scilicet partim excitante, & partim adiutuante, & partim eleuante naturam, iuxta quod conceptus ille mirabilis exigebat.

CAPVT IV.

De incarnatione quantum ad plenitudinem temporum.

DE tempore vero incarnationis hoc tenendum est: quod licet Deus in principio potuerit incarnari, noluit tamen nisi in fine saeculorum, praecedente lege naturae, & lege figurae, post Patriarchas & Prophetas: quibus, & per quos fuit incarnatio repromissa. Post quos incarnari dignatus est, tanquam in fine temporum, & plenitudine, iuxta quod dicit Apostolus: At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret.

Ratio autem ad intelligentiam horum haec est: quia incarnatio est opus primi principij reparantis, iuxta quod decet, & conuenit secundum libertatem arbitrij, secundum sublimitatem remedij, & secundum integritatem vniuersi: nam sapientissimus artifex, in agendo omnia haec attendit. Quoniam ergo libertas arbitrij hoc requirit, ut ad nihil tradatur inuita, sic debuit Deus genus humanum reparare, ut salutem inueniret, qui vellet quærere Saluatorem: qui vero nollet quærere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret. Nullus autem quærit medicum, nisi recognoscat morbum: nullus quærit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem: nullus quærit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem. Quia igitur homo in principio sui lapsus, adhuc superbiebat de scientia, & virtute: ideo praemisit Deus tempus legis naturae, in quo conuinceretur de ignorantia. Et post, cognita ignorantia, sed permanente superbia de virtute, qua dicebant, non deest, qui faciat, sed deest qui iubeat, addidit legem praecipis moralibus erudientem, & caeremonialibus aggrauantem: ut habita scientia, & cognita impotentia, confugeret homo ad diuinam misericordiam, & gratiam postulandam, quae data est nobis in aduentu Christi: ideo post legem naturae, & scripturae, subsequi debuit, incarnatio Verbi.

Rursus quoniam sublimitas, remedij requirit, ut credatur fide firmissima, & ametur charitate ardentissima, tanquam mysterium secretissimum, & saluberrimum: ideo congruentissimum fuit, ut ante Christi aduentum praerent multa testimonia Prophetarum, tam explicita in verbis, quam implicita in figuris, ut multis & firmis testimoniis, quod erat secretum, fieret certum, & indubitabile ad credendum. Praerent etiam multiplicia promissa, & ardentissima desideria: ut promissum beneficium expectaretur, expectatum differretur, dilatum amplius desideraretur, & diu desideratum feruentius amaretur, & amatum gratiosius susciperetur, & susceptum sollicitius seruaretur.

Postremo, quoniam integritas, & perfectio vniuersi requirit, ut vniuersa sint ordinata quantum ad loca, & quantum ad tempora, & hoc opus, scilicet incarnationis erat perfectissimum inter omnia opera diuina, & processus debet esse ab imperfecto ad perfectum & non econuerso: hinc est, quod opus illud debuit fieri in fine temporum, ut sicut primus homo qui erat totius mundi sensibilis ornamentum, vltimo fuerat conditus, scilicet.

Modus incarnationis, quam conueniens.

Gen. 3.

B. Virgo quomodo dicatur concepissee de Spiritu sancto.

In primo instanti conceptionis Christi multa simul concurrunt.

Gal. 4. 4

Ratio prima de tempore incarnationis Domini.

Ratio secunda.

Ratio tertia.

Gen. 1. 4

sexto die ad totius completionem : sic secundus homo totius mundi reparati complementum, in quo primum principium coniungitur cum ultimo, scilicet Deus cum limo, fieret in fine tēporum, hoc est in sexta ætate, quæ est ætas apta ad exercitium sapientiæ, & ad enervationē concupiscentiæ, & ad transitum à statu turbinis ad quietem: quæ omnia competunt sextæ ætati decursus mundi propter incarnationem filij Dei.

Quoniam ergo aduentus Christi fuit in tempore legis & gratiæ, & in exhibitione misericordiæ repromissæ, & in principio ætatis sextæ, & hæc omnia dicunt plenitudinem: quia lex gratiæ implet legem scripturæ, & solutio promissi implet promissionem, & sexta ætas ratione perfectionis senarij sonat in plenitudine: hinc est, quod in aduentu filij Dei dicitur esse plenitudo temporum, non propter hoc, quod in eius aduentu tempus finiatur: sed quia temporalia mysteria impleantur. Sicut autem Christus nõ debuit venire in principio tēporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: sic nec debuit differre vsque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. Decebat enim Saluatorem, inter tempus morbi, & tempus iudicij, introducere tempus remedij. Decebat mediatorem quædam suorum membrorū præcedere, quædam sequi. Decebat ductorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium: & hoc est in fine temporum, & circa terminum, & in approximatione ad finale iudicium: vt per timorem iudicij stimulari, & per spem præmij attracti, & per perfectionem exempli animati, vigorose & perfecte sequamur ducein de virtute in virtutem, vsque quo perueniamus ad brauium felicitatis æternæ.

CAPVT V.

De plenitudine gratiæ Christi, quantum ad charismata in affectu.

Postquam innotuit nobis Verbum incarnatum, quantum ad vnionem naturarum, considerandum est, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium. Circa quæ primo consideranda est plenitudo gratiæ in affectu: deinde plenitudo sapientiæ in intellectu: & postremo plenitudo meriti in opere, & effectu. De plenitudine igitur gratiæ in affectu in Christo hoc tenendum est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ quantum ad gratiam singularis personæ, quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis. Ita quod gratiam singularis personæ, habuit omnis culpæ imtrinitatem, & quantum ad actum, & quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccatum potuit habere. Per gratiam vnionis dignus est non tantum felicitate gloriæ, verum etiam adoratione latriæ, quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debita. Per gratiam vero capitis influit motum, & sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramenta, siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsequuti. Nam turbæ, quæ præibant, & quæ sequebantur, clamabant: Osanna filio Dauid,

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatio, est operatio primi principij, ita quod ab ipso manat secundum liberalitatem, & ad ipsum reducit secundum conformitatem: ideo oportet, quod fiat per gratiam, & deiformitatem. Gratia enim & manat à Deo liberaliter, & reddit hominem deiformem. Quoniam ergo reparatiuum principium per gratiam reparat, & omnis res plenius & perfectius est in suo fonte & origine, quam alibi: necesse est, quod in principio nostro, reparatiuo, scilicet Christo Domino, fuerit omnis gratiæ plenitudo. Et quoniam reparatiuum principium in reparando non tantum tenet rationem principij, verum etiam medij, & extremi: extremi quidem, in satisfaciendo: medij, in reconciliando: & principij, in superfluendo, ideo necesse est, quod in Christo fuerit pleni-

tudo gratiæ, ratione extremi satisfaciens, medij reconciliantis, & principij superinfluens. Quoniam igitur extremum ad satisfaciendum idoneum, necesse est esse Deo placens: ac per hoc ab omni peccato perfecte immune, & hoc non potest esse nisi per donum diuinæ gratiæ in aliquo homine, necesse fuit ponere in Christo gratiam ipsam sanctificantem, & confirmantem, quam vocamus gratiam singularis personæ. Rursus quoniam medium ad reconciliandum conueniens non est, nisi habeat in se vtramque naturam superiorem, & inferiorem, scilicet adorabilem, & adorantem, & hoc nullo modo fieri potest, nisi per summe dignatiuam, & gratuitam vnionem: ideo necesse est in Christo ponere gratiam super omnem gratiam, & omnimoda reuerentia venerandam, quam vocamus gratiam vnionis, ratione cuius Christus homo, est super omnia benedictus Deus, & ideo cultu latriæ venerandus.

Postremo, quia principium ad influendum efficax nõ est, nisi habeat in se plenitudinem fontalem, & originalem, quæ non tantum est plenitudo sufficientiæ, sed etiã superabundantiæ: ideo necesse est Verbum incarnatum esse plenum gratiæ, & veritatis, ita quod de plenitudine eius accipere valeant vniuersi iusti, sicut vniuersa membra à capite recipiunt influentiam motus & sensus. Et propter hoc vocatur hæc gratia, gratia capitis, pro eo quod sicut caput habet in se sensuum plenitudinem, & cæteris membris est conforme, cæterisque præsidet, ac cæteris beneficium præstat influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiam superabundantem, & nobis consimilis in natura, præ cæteris sanctus, & iustus, cæteris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium gratiæ, & spiritus, per quæ fit sensus, & motus in spiritualibus.

Et quoniam ad ipsum accedere est per fidem, vel per fidei sacramentum, & fides Christi eadem est in præteritis, presentibus, & futuris: ideo ratio influendi in Christo ponitur respectu omnium tam præteritorum, quam præsentium, quam etiam futurorum in Christum credentium, & in Christo renatorum: qui per fidem copulantur Christo, & per gratiam influentem fiunt membra Christi, & templa Spiritus sancti: ac per hoc filij Dei patris, connexi ad inuicem per indissolubile vinculum charitatis. Quod sicut distantia locorum non diuiditur, sic nec diurnitate temporum separatur: ac per hoc omnes iusti, vbicumque sint, & quandoeunque fuerint, vnum efficiunt corpus Christi mysticū, sensum & motum suscipiendo ab vno capite influente, secundum fontalem, radicalem, & originalem plenitudinem omnis gratiæ in Christo habitantis sicut in fonte.

CAPVT VI.

De plenitudine sapientiæ Christi in intellectu.

De plenitudine vero sapientiæ Christi in intellectu, hoc tenendum est, quod in Verbo incarnato Christo scilicet Domino nostro, fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum quantum ad cognita, verum etiam quantum ad cognoscendi modos, & differentias. In Christo nãque fuit cognitio sempiternalis ex parte deitatis: cognitio sensibilis ex parte sensualitatis & carnis: cognitio sciētialis ex parte mentis & spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam scilicet per naturam, quædam per gratiam, & quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, & vt Deus, & vt homo: & vt comprehensor, & vt viator: & vt illuminatus per gratiam, & vt recte formatus per naturam: ita in vniuerso fuerunt in Christo quinque modi cognoscendi. Primus est secundum diuinam naturam, & hoc modo cognouit omnia actualia, & potentialia, finita, & infinita, cognitione actuali, & comprehensua. Secundus est per gloriam, & hoc modo cognouit omnia actualia, & finita, cognitione actuali, & comprehensua, infinita vero, cog-

De triplici gratia in Christo.

Gratia vnionis est sūna, Rom. 9. 6

Ioan. 1. 6

In Christo cur sit ratio influendi respectu omnium.

1. Cor. 6. 4

Plenitudo sapientiæ triplex in Christo.

Quinque modi cognoscendi in Christo.

tione

Quare in aduentu Christi dicitur esse plenitudo temporis.

Christi aduentus quam fuerit opportunus.

Psal. 83. 6
Philip. 3. 6

In Christo à sui conceptione fuit omnis plenitudo gratiæ.

Matt. 21. 9

CAPVT VII.

De plenitudine meriti Christi in effectu.

tione habituali, vel excessiua. Tertius per gratiam, & hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem. Quartus est secundum naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam, & hoc modo cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersi constitutionem. Quintus est secundum sensibilem experientiam, & hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum, secundum quem modum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut reparatiui principij est, nos reparare per liberalissimam gratiam; sic etiam per providentissimam sapientiam. Quod enim secundum ordinem sapientie conditum fuerat, non potest absque luce, & ordine sapientie reparari; & ideo sicut Christus debuit esse immunis ab omni culpa, sic elongatus debuit esse ab omni ignorantia, ac per hoc totaliter repletus supernæ sapientie luce, & circumfulgentia. Qua propter cognitionem perfectam habuit secundum utramque naturam, & potentiam cognoscitiuam, & secundum omnium rerum existentiam.

Hebr. 5. c

Res habent triplex esse.

Quia ergo res habent esse in æterna arte, & in humana mente, & in proprio genere: necesse fuit Christum habere hanc triforem rerum cognitionem. Quia vero res dupliciter potest cognosci in arte, scilicet vel ab ipso artifice, vel ab alio contemplante artem: similiter habet dupliciter cognosci in mente, etiam præter acquisitionem, quæ Christo non competit propter imperfectionem, scilicet vel secundum habitum innatum, vel secundum habitum infusum; hinc est quod necessarium fuit ad perfectam sapientie plenitudinem, quinque modos prædictos reperiri in Christo Deo, & homine, ut in arte æterna cognosceret res, & per naturam deitatis, & per gloriam comprehensionis: in mente autem sua per habitum naturalem, & innatum, sicut cognouerunt Adam & Eua, & Angeli: & per habitum gratuitum, & infusum, sicut sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati: in proprio vero genere cognosceret via sensus, & memoriæ, & experientie, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci, in Christo vero rem cognitam secundum vnum modum, cognosci fecit secundum alium modum. Quoniam autem diuina substantia, virtus, & operatio est immensa, hinc est, quod secundum primum modum: qui est per naturam deitatis, infinita actualiter comprehendit, quodam enim ineffabili modo summe infinito, omnis infinitas est finita. Quia vero creaturæ quantumcunque sublimata finita est substantia, virtus & operatio, ita tamen quod mens humana non quiescit, nisi in bono infinito, nec tamen illud proprie comprehendit, quia infinitum non comprehenditur à finito, accepta comprehensione proprie: hinc est, quod quantum ad secundum modum cognoscendi, anima Christi per gloriam comprehensionis, capit quantumcunque potest capere natura finita per bonum infinitum beatificata, cui est summe vnita: ac per hoc ad finita se extendit actualiter comprehendendo, ad infinita vero habitualiter, vel etiam excedendo. Non enim potest anima Christi æquari Verbo, nec in scientia, nec in aliquo alio. Rursus, quia gratia maxime respicit opus reparationis: hinc est, quod secundum tertium modum cognoscendi per gratiam perfectissimam, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad reparationem nostram longe excellentius & melius, quam aliquis prophetarum, vel etiam angelorum. Amplius, quia natura hominis bene instituta, nata erat omnibus creaturis præesse, & ipsas nosse tanquam eas, quæ debeant sibi seruire, sicut patuit in primi hominis conditione: hinc est, quod quantum ad quartum modum cognoscendi, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad mundanam machinam construendam, longe excellentius quam Adam. Postremo quia sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad obiecti præsentiam: hinc est, quod secundum cognitionem sensitiuam non simul cognoscebat omnia, sed modo hæc, modo illa, iuxta quod opportunum erat ad reparationem humani generis faciendam.

DE plenitudine autem meriti Christi hoc tenendum est, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio & plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur, quia non tantum fuit homo, verum etiam Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur, quia ab instanti conceptionis suæ vsque ad horam mortis suæ. Tertio quantum ad id, per quod merebatur, quia per perfectissimum habitum charitatis, & perfectissimum exercitium virtutis in orando, in agendo, & in patiando. Quarto quantum ad eum, cui merebatur, quia non tantum sibi, verum etiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad illud, quod merebatur nobis, quia non tantum gloriam, verum etiam gratiam, & veniam: & non tantum gloriam spiritus sed etiam stolam carnis: & apertionem ianue cœlestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi, quia licet non mereretur sibi glorificationem mentis, quam iam habebat: merebatur tamen glorificationem corporis, & accelerationem resurrectionis, & clarificationem sui nominis, & dignitatem iudiciali potestatis. Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Cum enim tripliciter dicatur aliquis mereri, vel de indebito faciendo debitum: vel de debito faciendo magis debitum: vel de debito vno modo, faciendo debitum alio modo: omnibus his modis meruit nobis, tertio tantum modo meruit sibi, faciente hoc plenitudine gratiæ Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus, & in statu merendi: ita quod super eius meritum, omnia merita nostra habent fundari.

Septem modi merendi in Christo.

Triplici ter dicitur aliquis mereri.

Plenitudo meriti in Christo probatur ratione triplicis gratiæ.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum in principio reparatiuo, Christo scilicet Domino nostro necessaria fuerit plenitudo gratiæ & sapientie, quæ sunt nobis origo recte, & sancte viuendi: necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo, & perfectio omnis meriti, secundum omnem modum plenitudinis. Quia enim in Christo fuit plenitudo gratiæ vnionis, per quam erat Deus ab instanti conceptionis, habes gloriam comprehensionis, & motum liberi arbitrij: hinc est, quod necessario fuit in Christo perfectio meriti, & quantum ad excellentissimam dignitatem merentis, & quantum ad celerissimam opportunitatem temporis. Rursus quia fuit in eo plenitudo gratiæ singularis personæ, per quam habuit summam charitatem, & omnes virtutes perfectas, quantum ad habitus, & exercitia: necesse fuit, quod in eo esset plenitudo meriti, quantum ad id, per quod contingit mereri, cuiusmodi est radix charitatis, & actus multiplicis virtutis. Amplius, quia fuit in eo plenitudo gratiæ capitis, per quam plenissimam habuit influentiam in membra sua, hinc est, quod plenitudinem habuit meriti, non tantum respectu sui, sed etiam respectu nostri, quibus sicut omnia spiritualia, quæ habemus, influit ratione deitatis, sic meruit ratione assumptæ humanitatis, siue sint bona status presentis, siue æternæ felicitatis.

Postremo, quia tantorum charismatum plenitudo, necessario ponebat in Christo summam, & perfectam felicitatem, secundum sui partem superiorem, licet dispensatiue propter nos esset in statu viæ: hinc est, quod perfectionem habuit meriti, quantum ad id, quod meruit sibi, quia non gloriam & beatitudinem animæ concreatam, quæ naturaliter in ipso omne meritum anteibat, sed solum illa, cum quibus status viæ stare non poterat, sicut stolam carnis cum glorificatione suæ excellentissimæ dignitatis: hinc est, quod perfectionem habuit meriti, quantum ad modum merendi. Quia enim in ipso ab instanti conceptionis fuit perfectissima plenitudo, statim omnia meruit, quæ potuit mereri respectu sui: ac per hoc de debito vno modo, facere potuit debitum alio modo: de indebito autem debitum, vel de debito magis debitum facere non potuit sibi: quia nullo modo potuit in sanctitate proficere, cum à principio esset san-

Omnia
merita no-
stra radica-
ta in merito
Christi.

Isa. 26. b

Psal. 15. a

Altissimus: fecit tamen hoc nobis, qui merito ipsius iustificamur per gratiam, & proficimus in iustitia, & per aeternam gloriam coronamur. Ac per hoc, in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactio pœnæ, siue meritoria vitæ aeternæ: quia nec ab offensa summi boni digni sumus absolui, nec immensitatem aeterni præmij, quæ Deus est, digni sumus lucrari, nisi per meritum hominis Dei, cui dicere possumus, & debemus: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Ipse, inquam, est Dominus, cui propheta dixit: Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

C A P V T V I I I .

De passione Christi, in quantum ad statum patientis.

Christus
humanam
naturam as-
sumpsit, &
defectus
aliquos cir-
ca eam non
tamen om-
nes.

Postquam circa Verbum incarnatum considerata est vnio naturarum, considerata est nihilominus plenitudo charismatum: deinde considerata est tolerantia passionum. Circa quam considerandus est status patientis, & modus patiendi, & exitus passionis. De statu vero patientis hæc tenenda sunt, scilicet, quod Christus assumpsit non tantum humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam. Assumpsit enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim, & lassitudinem. Assumpsit & spirituales, vt tristitiam, gemitum & timorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum corporalium multiformium. Nec omnes, spirituales sicut sunt ignorantia, & rebelliones carnis ad spiritum. Nec qualitercunque, quia sic necessitatem patiendi suscepit, vt tamen nihil pati posset inuite, nec secundum voluntatem diuinitatis, nec secundum voluntatem rationis: licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis, sicut exprimit oratio Saluatoris, quæ dicit: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.

Mat. 26. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum principium reparatiuum in reconciliando, necessario habeat mediatoris officium: ideo necesse est, quod habeat cōuenientiam cum utroque extremorum, non solum quantum ad naturam, verumetiam quantum ad ea, quæ sunt circa naturam: quoniam ergo Deus est iustus, & beatus, impassibilis & immortalis: homo vero lapsus est peccator, & miser, passibilis & mortalis: necesse fuit mediatorem Dei, & hominum, vt posset hominem reducere ad Deum, cum Deo communicare in iustitia & beatitudine; cum homine vero in passibilitate, & mortalitate: vt sic habendo mortalitatem transeuntem, & beatitudinem permanentem, hominem reduceret de præsentis miseria, ad vitam beatam. Sicut econtra, angelus malus, habendo immortalitatem cum miseria & iniustitia, fuit mediator faciens cadere in culpam, & miseriam per suggestionem suam. Quoniam ergo Christus mediator debuit habere innocentiam, & beatitudinem fruitionis, cum mortalitate, & passibilitate: hinc est, quod simul debuit esse viator, & comprehensor. De omni enim statu aliquid habuit in se, secundum quod dicitur, assumpsisse de statu innocentie peccati immunitatem: de statu naturæ lapsæ mortalitatem: de statu vero gloriæ beatitudinem fruitionis perfectæ.

Rursus quoniam pœnalitates vitiosæ, sicut sunt illa quatuor propter peccatum mortale inflictæ, scilicet ignorantia, infirmitas, malitia, & concupiscentia stare non possunt cum perfectissima innocentia: hinc est, quod has nec assumere debuit, nec assumpsit. Quia vero pœnæ, quæ sunt exercitiae virtutis perfectæ, & testificatiue humanitatis veræ, non simulatæ: potissimæ illæ sunt, quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut fames & sitis in absentia alimenti, tristitia & timor in præsentia nocimenti: hinc est, quod illas debuit assumere, & assumpsit.

Postremo, quia nullus innocens debet inuitus aliquam pœnam sustinere, quia hoc esset contra ordinem

diuinæ iustitiæ, nullus etiam mortalis vult mori & pati secundum appetitum naturæ, quia naturaliter refugit mortem: hinc est, quod Christus debuit habere huiusmodi pœnalitates, sic tamen, vt nihil posset pati inuite secundum rationem, non solum propter beatitudinem, & deitatem omnipotentem sibi vnitam, per quam poterat repellere omnia: sed etiam propter perfectissimam innocentiam, qua secundum ordinem naturalis iustitiæ, nihil permittitur pati inuite: sic etiam pateretur, vt etiã hoc esset contra naturalem inclinationem, & appetitum naturæ, qui est in sensualitate, & carne. Et hinc est, quod Christus orans secundum rationem, voluntatem carnis exprimebat, quæ passionem refugiebat, cum dicebat: Transeat à me calix iste: voluntatem rationis voluntati patris conformabat, & appetitui carnis præponebat, cum dicebat: Non mea voluntas, sed tua fiat. Et sic vna volūtas non erat alteri contraria: quia secundum voluntatem diuinam, quod iustum erat, voluit: secundum voluntatem rationis, iustitiæ consensit: sed secundum voluntatem carnis pœnam recusauit, sed tamen iustitiam non accusauit. Et sic vnaquæque voluntas, quod suum erat, operabatur, & quod ad se pertinebat, sequebatur, voluntas scilicet diuina iustitiam, voluntas rationalis, obedientiam, voluntas carnis, naturam: ac per hoc non erat in Christo colluctatio, & pugna, sed pacata ordinatio, & tranquillitas ordinata.

Mat. 26. d

Ibidem.

C A P V T I X .

De passione Christi, quantum ad modum patiendi.

DE modo autem patiendi hoc tenendum est, quod Christus passus est passione generalissima, passione acerbissima, passione ignominiosissima, passione interemptoria, sed viuificatiua. Passione inquam, generalissima, quantum ad naturam humanam, non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum diuinam naturam. Passus est etiam passione acerbissima, quia non solum dolendo, vt patiens per vulnera, sed etiam condolendo, vt compatiens propter nostra delicta. Passus est etiam passione ignominiosissima, & propter patibulum crucis, quæ erat supplicium pessimorum, & propter consortium iniquorum, videlicet latronum, cum quibus fuit deputatus. Passus est etiam passione interemptoria per separationem animæ à corpore, salua tamen vnione vtriusque cum deitate. Anathema enim est, qui dicit Dei filium naturam, quam semel assumpsit, aliquando reliquisse.

Isa. 53. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium, sicut ordinate produxit, sic & ordinate reparare debuit genus humanum. Sic igitur reparare debet, vt salua sit libertas arbitrij, saluus sit nihilominus honor Dei, saluus sit etiam ordo regiminis vniuersi. Quia ergo reparare debuit, salua libertate arbitrij, reparauit dando exemplum efficacissimum: exemplum autem illud efficacissimum est, quod inuitat, & informat hominem ad culmē virtutum. Nihil autem magis informat hominem ad virtutem, quam exemplum tolerandi mortem, propter iustitiam, & obedientiam diuinam, mortem, inquam, non quamcunque, sed pœnalissimam. Nihil vero magis incitat, quam tanta benignitas, qua pro nobis altissimus Dei filius absque nostris meritis, immo cum multis nostris demeritis, posuit animam suam: quæ benignitas tanto maior ostenditur, quanto pro nobis grauiora, & abiectiora pati voluit Deus. Qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipsum amandum, & amatum imitandum.

Exemplū
efficacissi-
mum dedit
Christus in
passione.

Rom. 8. f

Rursus quia reparare debuit, saluo honore Dei, ideo reparauit offerendo obsequium satisfactiuum. Est autem satisfacere, honorem Deo debitum rependere. Honor autem à eo subtractus per superbiam, & inobedien-

Satisfactio
Christi.

tiam,

tiam, respectu rei, ad quam homo astringitur, nullo modo melius restituitur, quam per humiliationem, & obedientiam ad eam rem, ad quam nullatenus tenebatur. Quoniam ergo Christus Iesus, in quantum Deus, æqualis erat Patri in forma Dei: in quantum homo innocens nullatenus erat debitor mortis, dum semetipsum exinanivit, & factus est obediens usque ad mortem, exoluit Deo, quæ non rapuit per obsequium satisfactionis perfectæ, & obtulit sacrificium suauitatis summæ pro perfecta Dei placatione. Postremo quia reparare debuit, saluo ordine regiminis vniuersi, ideo per remedium cõuenientissimum reparauit. Conuenientissimum autem est, vt contraria contrariis curentur.

Quia ergo homo volens esse sapiens, vt Deus, peccauit in ligno vetito volens delectari, ita quod inclinatus est ad libidinẽ, erectus in præsumptione, ac per hoc totum genus humanum infectum est, & perdidit immortalitatem, & incurrit debitam mortem: hinc est, quod ad hoc, quod homo repararetur conuenienti remedio, Deus factus homo, voluit humiliari, & in ligno pati: & contra vniuersalem infectionem pati passione generalissima: contra libidinem passione acerbissima: contra præsumptionem passione ignominiosissima: cõtra mortem debitam & inuitam, pati voluit mortem non inuitam, sed voluntariam.

Quia ergo generalitas corruptionis in nobis infecerat non solum corpus & animam, sed etiam omniem corporis partem, & omnem animæ potentiam: hinc est, quod Christus passus est in omni corporis parte, & in omni potetia animæ, in superiori portione rationis, quæ summe in Deo delectabatur vt ratio, & propter vnionem sui ad superius: & summe patiebatur vt natura, & propter coniunctionem ad inferius, quia Christus erat viator & comprehensor simul.

Rursus, quia libido vehementer infecerat in nobis animam & carnem, & quantum ad carnalia, & quantum ad spiritualia peccata: hinc est, quod Christus & acerbissima passione passus est in carne, & amarissima compassus est in anima. Et quia in carne erat maxima æqualitas complexionis, & perfecta viuacitas sensuum, in anima vero summa charitas ad Deum, & summa pietas ad proximum: hinc est, quod vterque color fuit intensissimus. Amplius quia tumor superbiæ aliquando confugit interius ex præsumptione, & aliquando exterius ex ostentatione, & aliena laude: ideo ad remediandum omnem superbiam, Christus passus est vtrumque genus ignominie, & in se patiente, & in comitatu, quem habuit in passione. Postremo quia hæc omnia non attingebant diuinam naturam impassibilem, sed solum humanam: hinc est, quod in morte Christi sic facta est diuisio animæ à carne, vt tamen salua esset vnitas personæ, & vnio tam carnis, quam animæ cum deitate. Et quia vnio animæ cum corpore facit hominem, & facit viuum: hinc est, quod Christus non fuit homo in illo triduo, licet anima, & caro essent vnitæ cum Verbo. Vnde, quia mors in humana natura, non potuit mortem inducere in personam, quæ semper fuit viuæ: ideo mortua est mors in vita, & per Christi mortem absorpta est mors in victoria, & deuietus princeps mortis: ac per hoc homo à morte, & causa mortis, per meritum mortis Christi, tanquam per medium efficacissimum liberatus.

CAPVT X.

De passione Christi, quantum ad exitum passionis.

DE exitu autem passionis Christi, & fructu hæc indubitanter tenenda sunt, quod anima Christi post passionem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem non omnium, sed eorum, qui inter membra Christi decesserunt, per fidem viuam, vel per fidei sacramenta. Post hæc tertia die resurrexit à mortuis resursumendo corpus, quod primo viuificauerat, sed non tale,

quale prius fuerat: quia prius fuerat passibile & mortale, postea autem resurrexit impassibile & immortale, viuens perpetuo. Deinde post quadraginta dies ascendit ad cœlos, vbi super omnem creaturam exaltatus, sedet ad dexteram Dei patris. Quod dictum intelligitur non quantum ad situm, qui non competit Deo patri, sed quantum ad excellentiam bonorum: quia sc. residet in potioribus bonis patris. Postremo, interiectis decem diebus, misit in Apostolos promissum Spiritum sanctum, per quem congregata est Ecclesia gentium, & ordinata secundum diuersas distributiones officiorum, & gratiarum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut Christus in quantum Verbum increatum, perfectissime omnia formauit; sic in quantum incarnatum, omnia perfectissime reformare debuit. Decet enim perfectissimum principium, opus non dimittere circa perfectum. Debit ergo reparatorium principium redemptionis humanæ remedium producere ad perfectum. Ad hoc autem quod esset perfectissimum, oportuit quod esset sufficientissimum, & efficacissimum. Quia sufficientissimum, ideo se extendit ad cœlestia, terrestria, & infernalina. Quia ergo per Christum sunt infernalina recuperata, terrestria remediata, cœlestia reintegrata: ita quod primum horum fecit per veniam, secundum per gratiam, & tertium per gloriam; ideo post passionem anima descendit ad inferos, ad liberandum in inferno detentos: deinde resurrexit à mortuis, ad viuificandum in peccatis mortuos: ascendit ad cœlos reducendum captiuitatem, ad reintegrandum Hierusalem cœlestem; misit Spiritum sanctum, ad ædificandum Hierusalem terrestrem. Quia omnia necessario consequuntur, & exiguntur ad sufficientiam reparationis humanæ.

Rursus quia remedium illud fuit efficacissimum, tam in eos, qui Christi aduentum præcesserunt, quam in eos, qui sequuntur, qui tamen ad ipsum Christum accesserunt, accedunt, & eius membra fuerunt, & sunt tales autem sunt qui adhærent ei per fidem, spem, & charitatem: ideo remedium illud habere debuit efficaciam, primo in eos, qui in Christum crediderunt, credendo sperauerunt, & sperando amauerunt: ac per hoc statim debuit ad inferos descendere ad ipsorum liberationem. Vnde aperta ianua cœli per Christi passionem, qui satisfaciendo amouerat romphæam, mutando sententiam diuinam, eripuit de inferno omnia membra sua. Debit etiam habere efficaciam præcipuam in eos, qui Christi aduentum sequuntur: vt attrahendo ad fidem, spem, & charitatem, tandem ad gloriam perduceret cœlestem.

Vt igitur ædificaret ad fidem, qua credimus Christum verum hominem, & verum Deum: qua etiam credimus eum voluisse nos redimere per mortem, & ad vitam nos reducere posse per resurrectionem; ideo voluit resurgere ad vitam immortalem, interiecto tamen spatio temporis debito, scilicet triginta sex horarum, in quo ostenditur, quod vere mortuus fuit: nec magis accelerare debuit, ne si citius resurgeret, crederetur, quod non vere mortuus fuisset, sed se mortuum finxisset; nec amplius differre, ne si semper iaceret in morte, crederetur impotens, & quod nullos posset ad vitam reuocare, ideoque resurrexit tertia die.

Amplius vt erigeret ad spem, ad cœlestem ascendit gloriam, quam speramus. Sed quia spes non oritur, nisi ex fide immortalitatis futuræ: ideo non statim ascendit, sed spatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa signa, & argumenta veram ostenderet resurrectionem, per quam animus solidaretur in fide, & subleuaretur ad sperandum gloriam cœlestem.

Postremo, vt inflammaret ad charitatem, misit ignem Spiritus sancti in die Pentecostes. Et quia nullus hoc igne repletur, nisi qui petit, quatit, & pulsat, cum instanti, & importuno spei desiderio: ideo non statim post ascensionem misit, sed decem dierum spatio interiecto, in quo discipuli ieiunantes, orantes, &

Phil. 2. a

Psal. 68. b

Gen. 3. b

Passio Christi generalis, quia generalis fuit in nobis corruptio.

Superbiæ tumor dupliciter cõfurgit.

Christus nõ fuit homo in triduo mortis.

1. Cor. 15. g. ex Osee 13.

Fructus passionis Christi.

Act. 1. b

Gen. 3. d

Christus cur tertia die resurrexit

Ascensio Christi nos erigit ad spem gloriæ cœlestis.

Act. 1. a

Act. 1. c.
Christus
sicut in pas-
sione, sic in
aliis myste-
riis debitam
horam ser-
uauit.

1. Cor. 12. a

gementes disposuerunt se ad Spiritus sancti iuceptionem. Ac per hoc sicut debitam seruauit horam in patiendo, sic in resurgendo, sic in ascendendo in cœlum, sic in mittendo Spiritum sanctum, & propter foundationem trium virtutum prædictarum, & propter multa mysteria, quæ in his temporibus implicantur.

Et quoniam Spiritus sanctus, qui charitas est, & per charitatem habetur, est omnium origo charismatum: ideo cum descendit Spiritus sanctus, effusa est plenitudo charismatum ad corpus Christi mysticum consummandum. Et quia diuersa membra debent esse in corpore perfecto, & diuersorum membrorum diuersa officia, & exercitia, & diuersorum officiorum diuersa charismata: hinc est, quod vni datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanctorum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: quæ omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult, secundum suam liberalissimam prouidentiam, & prouidentissimam largitatem.

S. BONAVENTURÆ,

Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

QVINTA PARS.

In qua de gratia Spiritus sancti agitur.

CAPVT. I

De gratia in quantum est donum diuinitus datum.

DOST tractatum de incarnatione Verbi, quod est origo, & fons omnis doni gratuiti, dicenda sunt aliqua de gratia Spiritus sancti, quæ nobis quadrupliciter consideranda occurrit. Primo in quantum est donum diuinitus datum. Secundo in comparatione ad liberum arbitrium. Tertio in comparatione ad habitus virtutum. Quarto in comparatione ad exercitia meritorum. De gratia igitur, in quantum est donum diuinitus datum, hæc tenenda sunt, scilicet quod ipsa est donum, quod à Deo immediate donatur, & infunditur. Etenim cum ipsa, & in ipsa datur Spiritus sanctus, qui est donum increatum, optimum, & perfectum, quod descendit à Patre luminum per Verbum incarnatum, secundum quod Ioannes in Apocalypsi vidit fluuium splendidum ad modum crysalli procedere de sede Dei, & agni: Ipsa nihilominus est donum, per quod anima efficitur sponsa Christi, filia Patris æterni, & templum Spiritus sancti: quod nullo modo fit nisi ex dignatiua condescensione, & condescensiuâ dignatione maiestatis æternæ per donum gratiæ suæ. Ipsa denique est donum, quod animam purgat, illuminat, & perficit: viuificat, reformat, & stabilizat: eleuat, assimilât, & Deo iungit, ac per hoc acceptabilem facit: propter quod donum, huiusmodi gratia gratum faciens recte dicitur, & debuit appellari.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium productiuum pro sua summa beneuolentia fecit spiritum rationalem capacem beatitudinis æternæ: & reparatiuum principium capacitatem illam infirmatam per peccatum reparauit ad salutem: & beatitudo æterna consistit in habendo summum bonum, & hoc est Deus, & bonum excellens improporcionabiliter omnem humani obsequij dignitatem, nullus omnino ad illud summum bonum dignus est peruenire, cum sit omnino supra omnes limites naturæ, nisi

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium productiuum pro sua summa beneuolentia fecit spiritum rationalem capacem beatitudinis æternæ: & reparatiuum principium capacitatem illam infirmatam per peccatum reparauit ad salutem: & beatitudo æterna consistit in habendo summum bonum, & hoc est Deus, & bonum excellens improporcionabiliter omnem humani obsequij dignitatem, nullus omnino ad illud summum bonum dignus est peruenire, cum sit omnino supra omnes limites naturæ, nisi

A a Deo condescendente sibi eleuetur ipse supra se. Deus autem non condescendit, per sui essentiam incommutabilem, sed per suam influentiam ab ipso manantem: nec spiritus eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem. Neesse est igitur spiritui rationali, vt dignus fiat æternæ beatitudinis, quod particeps fiat influentiæ deiformis. Hæc autem influentia deiformis, quia est à Deo, & secundum Deum, & propter Deum, ideo reddit imaginem nostræ mentis conformem beatissimæ Trinitati, non tantum secundum ordinem originis, verum etiam secundum rectitudinem electionis, & secundum quietudinem fruitionis. Et quoniam qui hoc habet, immediate ad Deum reducitur, sicut immediate ei conformatur: ideo donum illud immediate donatur à Deo, tanquam à principio influxiuo, vt sicut immediate emanat à Deo Dei imago, sic immediate manat ab ipso Deo similitudo, quæ est diuinæ imaginis perfectio deiformis: & ideo dicitur imago recreationis.

Rursum quoniam, qui fruitor Deo, Deum habet: ideo cum gratia, quæ sua deiformitate disponit ad Dei fruitionem, datur donum increatum, quod est Spiritus sanctus, quod qui habet, habet Deum. Et quoniam nullus Deum habet, quin ab ipso specialiter habeatur: nullus habet & habetur à Deo, quin ipsum præcipue, & incomparabiliter diligit, & diligatur ab eo, sicut sponsa à sponso: nullus sic diligitur quin ad æternam beatitudinis hæreditatem adoptetur pro filio: hinc est, quod gratia gratum faciens facit animam templum Dei, sponsam Christi, & filiam Patris æterni. Et quia hoc non potest esse nisi ex summa dignatione, & condescensione Dei: ideo illud non potest esse per habitum aliquem naturaliter insertum, sed solum per donum diuinitus gratis infusum: quod expresse apparet, si quis ponderet quantum est, esse Dei templum, Dei filium, Deo nihilominus indissolubiliter, & quasi matrimonialiter, per amoris, & gratiæ vinculum copulatum.

Postremo, quia mens nostra non efficitur conformis beatissimæ Trinitati, secundum rectitudinem electionis, nisi per vigorem virtutis, splendorem veritatis, & feruorem charitatis: & vigor virtutis animam purgat, stabilizat, & eleuat: splendor veritatis animam illuminat, reformat, & Deo assimilât: feruor charitatis animam perficit, viuificat, & Deo coniungit, & ex his omnibus homo Deo placens, & acceptus existit: hinc est, quod illa influentia deiformis, dicitur habere omnes decem actus prædictos, ita tamen quod denominatur ab ultimo, sicut à completissimo. Dicitur enim gratiam gratum faciens, quia habentem facit Deo gratum, cum non solum gratis detur à Deo, verum etiam sit secundum Deum, & propter Deum: cum ad hoc sit, vt per ipsam opus manans à Deo reuertatur in Deum, in quo ad modum circuli intelligibilis, consistit omnium spirituum rationalium complementum.

CAPVT II.

De gratia in quantum inuat ad bonum meritorium.

SECUNDO de spiritus sancti gratia occurrit nobis considerandum in comparatione ad liberum arbitrium, & hoc secundum duplicem modum. Primo scilicet in quantum ipsa est adiutorium ad meritum. Secundo vero in quantum est remedium contra peccatum. De gratia ergo Dei in quantum est adiutorium ad merendum, hæc tenenda sunt, quod cum gratia dicatur generaliter, specialiter, & proprie: generaliter dicitur adiutorium diuinum creaturæ liberaliter, & gratis impensum, & indifferenter ad quemcunque actum, & sine huiusmodi adiutorio gratiæ, nec possumus aliquid efficere, nec durare in esse. Specialiter vero dicitur gratia adiutorium diuinitus datum, vt quis præparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad meriti statum;

Quo modo
Deus conde-
scendit, &
nos per gra-
tiam eleua-
mur.

Mirabiles
effectus
gratiæ.

Gratia gra-
tum faciens
quare sic
dicta.

Gratia tri-
pliciter di-
citur.

&

Gratiæ Spi-
ritus sancti
quadruplex
consideratio.

Iac. 1. c.
Apoc. 22. a

Gratia gra-
tum faciens.

& talis dicitur gratia gratis data, & sine hac nullus sufficienter facit quod in se est, vt se præparet ad salutem: proprie vero gratia dicitur adiutorium datum diuinitus ad merendum: quod quidem dicitur donum gratiæ gratum facientis, sine quo nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad æternam peruenire salutem. Ipsa enim tanquam radix merendi omnia merita antecedit: propter quod dictum est, quod præuenit voluntatem, vt velit; subsequitur autem, ne frustra velit. Vnde nullus ipsam mereri potest, merito cõdigni, sed ipsa meretur augeri à Deo in via, vt aucta mereatur & perfici in patria, & gloria sempiterna ab ipso Deo, cuius est gratiam infundere, augere, & perficere, secundum cooperationem voluntatis nostræ, secundum propositum siue beneplacitum prædestinationis æternæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sua omnipotenti virtute, & benignissima largitate, creaturam omnem de nihilo produxit ad esse, ac per hoc creatura de se non habeat esse, totum autem esse habeat aliunde: sic facta fuit vt ipsa pro sua defectibilitate semper suo principio indigeret, & primum principium pro sua benignitate influere non cessaret. Cum ergo spiritus rationalis hoc ipso, quod de nihilo est, sit in se defectiuus: hoc ipso, quod natura limitata & egena, sit in se recuruus, amans proprium bonum: hoc ipso, quod totus à Deo, sit totaliter Deo obnoxius. Et quia defectiuus est, de se tendit in non esse: quia recuruus, per se non assurgit ad rectitudinem perfectæ iustitiæ: quia totaliter Deo obnoxius, & Deus bonis eius nõ indiget, nihil potest facere de se, & propria virtute: propter quod Deum sibi constituat debitorem, & maxime mercedis æternæ, quæ Deus est, nisi per diuinam condescensionem. Hinc est, quod ad hoc, quod saluetur in esse, cum sit defectiuus, indiget semper adiutorio diuinæ præsentia, manutentiæ, & influentiæ, per quam manuteneatur in esse: quæ quauis sit vniuersalis in creaturas omnes, nominatur tamen nomine gratiæ: quia non ex debito procedit, sed ex libertate bonitatis diuinæ. Hinc est etiam, quod ad hoc vt se præparet ad donum supernæ gratiæ, cum sit recuruus, indiget dono alterius gratiæ gratis datæ, maxime post naturam lapsam, per quam habilis efficiatur ad bona moralia, quæ sunt bona ex circumstantia, quæ nullo modo possunt dici bona, nisi procedant ex intentione recta, videlicet quod non propter nos, sed propter summum bonum fiant, ad quod non assurgit spiritus noster recuruus, nisi præueniatur à Deo per aliquam gratiam gratis datam. Hinc nihilominus est, quod ad hoc, quod facit bona opera meritoria mercedis æternæ, cum totaliter sit Deo obnoxius, & debitor sui totius, indiget dono gratiæ gratum facientis, per quam Deus sibi condescendat, prius acceptans suam imaginem, & voluntatem, quam operationem ex eo manantem: quia cum causa nobilior sit suo effectu, nullus potest se facere meliorem, nec facere opus Deo placens, nisi prius placeat ipse, vt Deus prius ipsum respiciat, quam ad munera eius. Et ideo omnis radix merendi fundatur in gratia gratum faciente, cuius est facere hominem Deo dignum: propter quod nullus potest eam mereri merito cõdigni, sed solum merito cõgrui. Ipsa autem habita meretur sui ipsius augmentum in statu viæ per bonum eius vsum merito condigni. Nam cum solus Deus sit ipsius gratiæ fontale principium influendi: ipse solus est principium augmentandi, per modum infundentis, & gratia per modum meriti, & dignitatis: & liberum arbitrium per modum cooperantis, & merentis, pro eo, quod liberum arbitrium cooperatur gratiæ, & quod est gratiæ, suum facit; & ideo non tantum liberum arbitrium per gratiæ meretur gratiæ augmentum, in statu viæ merito digni, verum etiam completum in statu patriæ merito condigni: tum propter sublimitatem doni Spiritus sancti in merito cooperantis: tum propter veracitatem Dei promittentis; tum propter veritatem liberi arbitrii consentientis, & finaliter perseverantis: tum propter dif-

ficulatatem status merendi: tum propter dignitatem Christi nostri capitis interuenientis, quod debet glorificari cum suis membris: tum etiam propter liberalitatem Dei tribuentis, quem non decet parua reddere, propter obsequium sibi fideliter obtemperantis; tum propter nobilitatem operis, quod ex charitate procedit, quod tantum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, qui Deum incomparabiliter præponit omnibus creaturis: & ideo non sufficienter, & competenter potest nisi in Deo, & summo bono remunerari. Ex quibus omnibus tanquam ex septem rationibus, gloriam æternam merito non tantum congrui, sed etiam condigni, mereri facit gratia septiformis.

CAPVT III.

De gratia in quantum est remedium peccati.

DE gratia vero in quantum est remedium contra peccatum, hæc tenenda sunt, scilicet, quod liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamen per se in peccatum corruere: sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinæ gratiæ, quæ dicitur gratia gratum faciens. Illa autem gratia licet sit sufficiens remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrii consensus. Ex quo colligitur, quod ad iustificationem impij quatuor concurrunt, scilicet infusio gratiæ, expulsio culpæ, contritio, & motus liberi arbitrii. Expellitur ergo culpa à Dei dono, non à libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiæ gratis datæ est liberum arbitrium reuocare à malo, & excitare ad bonum; & liberi arbitrii est consentire, vel dissentire: & consentientis est gratiam suscipere: & suscipientis cooperari eidem, vt tandem perueniat ad salutem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium hoc ipso, quod primum, & potentissimum, sit caulatiuum omnium, quæ fiunt in vniuerso præter quam peccatorum, quæ sunt transgressiones legis diuinæ, & cœlestium inobedienciæ mandatorum, nihil habet sibi rebelle, iniuriosum, & offensiuum, nisi peccatum: quo contemnendo Dei præceptum, & auertendo nos à bono incommutabili, offendit Deum, deformat liberum arbitrium, perimit donum gratuitum, & obligat ad supplicium æternum. Cum igitur deformatio imaginis, & peremptio gratiæ sit quasi annihilatio, in esse moris, & vitæ gratuita, cum offensa Dei sit tantum ponderanda, quantum est ipse, cum reatus pœnæ æternæ rationem teneat infiniti: impossibile est, quod homo resurgat à culpa nisi recreetur in vita gratuita, nisi remittatur offensa, & pœna relaxetur æterna. Solus igitur, qui fuit principium creatiuum, est & principium recreatiuum, & reparatiuum, Verbum scilicet Patris æternum, quod est Iesus Christus mediator Dei, & hominum, quod quia omnia de nihilo creat, ideo creat seipso solo sine aliquo intermedio.

Quia vero recreat deformatum per vitium culpæ, reformato per habitum gratiæ & iustitiæ, obligatum ad pœnam; absolueno per satisfactionem condignam; hinc est, quod nos reparat, sustinendo pro nobis pœnam in natura assumpta, & infundendo gratiam reformatiuam, quæ quoniam cõtinuat nos suæ origini, facit nos membra Christi, ac per hoc animam peccatricem, quæ fuerat inimica Dei, prostibulum diaboli, & serua peccati, facit sponsam Christi, templum Spiritus sancti, & filiam Patris æterni; quod totum fit per gratuitam, & condescensionem infusionem doni gratuiti. Rursus quoniam Deus sic reformat, quod leges naturæ inditas non infirmat; ideo sic hanc gratiam tribuit libero arbitrio, vt tamen ipsum non cogat, sed eius consensus liber maneat: & ideo ad hoc, quod culpa expellatur, non solum necesse est, quod gratia introducat, verum etiam quod liberum arbitrium in adultis (in adultis dico, quia in paruulis sufficit fides Ecclesiæ, & meritum Christi-

Gratia non cadit sub merito de condigno.

Necessitas triplicis gratiæ.

Gen. 4. 6

Gratia vsu crescit. Ad augmentum gratiæ quomodo Deus, gratia, & liberum arbitrium concurrunt.

Homo per se cadit, non per se surgit.

Iustificatio impij quatuor requirit.

Ambros. lib. de paradiso. cap. 8. tom. 1. edit. Rom.

Peccatum quam graue malum.

1. Tim. 2. 6

Iustificatio impij.

& excusat impotentia sui) necesse est, inquam, quod conformet se expulsionem culpæ, per detestationem omnium peccatorum, quam vocamus contritionem. Est etiam necesse, quod conformet se introductioni gratiæ, per complacentiã, & acceptationem doni diuini, quam vocamus motum liberi arbitrij. Et sic necesse est, ita quatuor concurrere ad iustificationem impij.

Postremo quia prædispositio ad formam completiuam, debet esse ei conformis, ad hoc, quod liberum arbitrium se disponat ad gratiam gratum facientem, indiget adminiculo gratiæ gratis datæ: & quia gratiæ est liberum arbitrium non cogere, sed peruenire, & simul vtriusque est in actum prodire: hinc est, quod in nostra iustificatione concurrat actus liberi arbitrij, & gratiæ consone quidem & ordinate, ita quod gratiæ gratis datæ est excitare liberum arbitrium: liberi arbitrij autem est huiusmodi excitationi consentire, vel dissentire: & consentientis est ad gratiam gratum facientem se præparare, quia hoc est facere quod in se est: & sic disposito gratia gratum faciens habet infundi, cui liberum arbitrium potest cooperari si vult, & tunc meretur: vel contrariari per peccatum, & tunc demeretur. Si ergo cooperetur ei vsque in finem, meretur peruenire ad æternam salutem. Verum est igitur, quod dicit Augustinus, quod qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Verum est etiam quod non est volentis, neque currentis sed Dei miserentis. Verum est etiam, quod nullus potest superbire de meritis, quia nihil in nobis Deus præter sua dona coronat. Reseruauit enim sibi Deus munera gratiæ liberaliter largienda, vt discat homo non esse ingratus: nec in se, quasi non acceperit, sed in Domino gloriari. Verum est etiam, quod licet liberum arbitrium per se legem implere non possit, nec gratiam in se efficere, inexcusabile tamen est, si non facit quod potest: quia gratia gratis data semper est præsto ad commotionem, cuius adminiculo facere potest, quod in se est: quo facto, habet gratiam gratum facientem, qua obtemperat, diuinam impleat legem, & faciat voluntatem Dei: qua facta, tandem ad beatitudinem perueniat sempiternam propter opera meritoria, quæ totaliter sunt à gratia, totaliter etiam à libero arbitrio, licet principaliter à gratia. Quia vt dicit Augustinus, gratia cooperatur ad liberum arbitrium sicut sessor ad equum, qui quidem sessor liberum arbitrium dirigit, deducit, & perducit ad portum æternæ felicitatis exercendo nos in operibus perfectæ virtutis secundum donum ipsius gratiæ septiformis.

CAPVT IV.

De ramificatione gratiæ in habitus virtutum.

Tertio restat agere de gratia in comparatione ad habitus virtutum, circa quam consideranda sunt tria. Primum est qualiter gratia vna ramificatur in habitus virtutum: secundum, qualiter ramificatur in habitus donorum: tertium, qualiter ramificatur in habitus beatitudinum. De ramificatione igitur gratiæ in habitus virtutum hæc tenenda sunt, quod cum vna sit gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes gratiæ, quibus regitur vita humana: tres quidem Theologicae, scilicet Fides, Spes, & Caritas: quatuor Cardinales, scilicet Prudentia, Temperantia, Fortitudo, & Iustitia, quæ vno modo est virtus communis & generalis, alio modo specialis & propria. Hæc autem septem virtutes, licet sint distinctæ, & proprias excellentias habentes, sunt tamen connexæ, & æquales ad inuicem in eodem: & licet sint gratiæ per gratiam informatæ, possunt tamen fieri informes per culpam, sola charitate excepta, & iterum reformari per pœnitentiam adueniente gratia, quæ est habituum virtualium origo, finis, & forma.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut principium productiuum sua summa perfectione in dando vitam naturæ, non tantum dat viuere

quantum ad actum primum, verum etiam quantum ad actum secundum, qui est operari: sic necesse est, quod principium reparatiuum vitam tribuat spiritui in esse gratuito, & quantum ad esse; & quantum ad operari. Et quoniam vnus viuens secundum vnã vitam primam membrorum multæ sunt operationes vitales ad illius vitæ perfectam manifestationem, cum actus diuersificentur per obiecta, & diuersitas actuum requirat diuersitatem, sine distinctionem habituum: hinc est, quod licet vna sit gratia viuificans, ramificari tamen necessario habet in varios habitus propter varias operationes. Et quoniam quædam sunt opera moralia primaria, sicut credere: quædam media, sicut intelligere creditæ: quædam vero postrema, sicut videre intellecta; & in primis anima rectificatur, in secundis expeditur, in tertijs perficitur: ideo gratia gratum faciens ramificatur in habitus virtutum, quorum est animam rectificatæ: in habitus donorum, quorum est animam expedire: & in habitus beatitudinum, quorum est animam perficere.

Rursus quoniam rectitudo animæ perfecta requirit, quod ipsa rectificetur secundum duplicem faciem, scilicet superiorem, & inferiorem, & respectu finis, & respectu eorum, quæ sunt ad finem: ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem, in qua constitit imago trinitatis æternæ, rectificari per tres Theologicas virtutes: vt sicut imago creationis consistit in trinitate potentiarum cum vnitæ essentiæ, sic imago recreationis consistit in trinitate habituum cum vnitæ gratiæ, per quos anima fertur recte in summam Trinitatem secundum tria appropriata tribus personis: ita quod fides dirigit in summe verum credendo, & assentiendo: spes in summe arduum, imitando, & expectando: charitas in summe bonum, desiderando, & diligendo. Necesse est etiam quantum ad inferiorem faciem, animam rectificari per quatuor cardinales virtutes. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia concupiscibilem, iustitia vero rectificat omnes has vires in comparatione ad alterum. Et quia illud alterum determinate potest esse proximus, potest etiam idem homo comparari ad seipsum, vt ad alterum, potest etiam esse ipse Deus: hinc est, quod iustitia circumire dicitur omnes vires. Dicitur etiam non tantum virtus cardinalis, verum etiam generalis, comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Vnde ipsa non tantum comprehendit virtutes ordinantes ad proximũ, sicut est equitas, & libertas: verum etiam ad seipsum, sicut est pœnitentia, & innocentia: nec non ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia.

Postremo quia omnis rectitudo virtutum secundum esse gratuitum manat à gratia tanquã ab origine, & radice, & secundum esse meritorium comparatur ad charitatem sicut ad originem, formam, & finem: hinc est, quod ceteræ virtutes gratiæ, quod ad habitus sunt connexæ, & quo ad actus meritorios sunt æquales. Hinc est etiam, quod ceteri habitus virtutum possunt esse informes, sola charitate excepta, quæ est virtutum forma. Cum enim habentur sine gratia, & charitate, in quibus consistit vita virtutum, tunc sunt informes. Cum autem superinfunditur gratia, tunc formantur, & decorantur, & Deo acceptabiles fiunt: sicut, & colores absque luce sunt inuisibiles, superueniente autem lumine, fiunt lucidi, pulchri, & aspectui complacentes. Vnde quemadmodum ex luce, & coloribus fit vnum in ratione motiui, & vna lux sufficit ad multos colores illuminandos: sic ex gratia, & habitibus informibus cum formantur, fit vnum secundum rationem meritorij, & gratuiti: & vna nihilominus gratia sufficit ad informationem & gratificationem habituum diuersorum.

Gratia & liberum arbitrium quomodo se habeant.

Agust. de Verb. Apof. ser. 15. tom. 3 Rom. 9. d Aug. epist. 105. ad Sixt. tom. 2.

Virtutes septem.

Gratia virtutum origo, finis & forma.

Aris. 2. lib. de ani. tex. 33.

Virtutum, donorum, & beatitudinum officij.

Necessitas virtutum in reformatione hominis.

Iustitia non solum cardinalis, sed generalis virtus.

Virtutes omnes possunt esse informes, charitate excepta.

CAPVT V.

De ramificatione gratia in habitus donorum.

DE ramificatione autem gratia in habitus donorum hæc tenenda sunt, quod licet plurima sint dona gratia gratis data, & generaliter omnes habitus diuinitus dati, dona Dei non absurde dici possint, specialiter tamē, & appropriate septem sunt dona Spiritus sancti, quæ enumerat, & nominat Isaïas, loquens de flore, qui processit de radice Iesse, id est, Christo: de quo dicit, quod requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientia, & intellectus. Spiritus consilij, & fortitudinis. Spiritus scientia, & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione descendendo procedit à summo, & combinando, vt simul ostendatur donorum distinctio, connexio, origo, & ordo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium reparatiuum per summam liberalitatem, non tantum det gratiam ad rectificandum contra obliquitates vitiorum per habitus virtutum, verum etiam ad expediendum contra impedimenta syntomatium per habitus donorum: ideo purificari debent dona gratuita, secundum quod necessarium est ad expeditionis sufficientiam. Quoniam igitur anima nostra indiget septiformiter expediri: hinc est, quod ex septiformi causa necesse est Spiritus sancti dona esse septiformia. Indiget namque expediri contra vitiorum obliquitates, quantum ad vires naturales, quo ad superadditas virtutes, in patiēdo, in agēdo, in contemplando, & vtroque modo.

Primo igitur propter vitiorum obliquitates expeditissime repellendas, septem sunt dona Spiritus sancti, vt pote timor, contra superbiam: pietas, contra inuidiam: scientia, contra iram, quæ quasi est quædam insania: fortitudo, contra acediam, quæ mentem reddit ad bona inualidam; consilium, contra auaritiam: intellectus, contra gulam: & sapientia, contra luxuriam.

Secundo propter expediendas vires naturales, debent septem dona Spiritus sancti esse. Nam irascibilis indiget expediri ad bona tam in prosperis, quam in aduersis: in prosperis expeditur per timorem, in aduersis per fortitudinem. Concupiscibilis autem indiget expediri quantum ad affectionem respectu proximi, & hoc fit per pietatem: & quantum ad affectum respectu Dei, & hoc fit per gustum sapientia. Rationalis vero indiget expediti, in veritatis speculatione, electione, & executione: per donum autem intellectus expeditur ad verum speculandum, per donum consilij ad verum eligendum, per donum scientia, ad electum exequendum: per donum enim scientia recte conuersamur in medio nationis praua, & peruersa.

Tertio propter expedienda septem virtutum officia, septem debent esse Spiritus sancti dona. Nam timor expedit ad temperantiam, timor enim carnes configit, vnde: *Confige timore tuo carnes meas: pietas ad veram iustitiam: scientia ad prudentiam; fortitudo ad fortitudinem, seu patientiam: consilium ad spem: intellectus ad fidem: sapientia ad charitatem.* Vnde sicut charitas est mater, & consummatio omnium virtutum, sic sapientia omnium donorum, ita vt vere dicat Sapiens: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.*

Quarto propter expeditionem in patiēdo conformiter ad Christum septem sunt habitus donorum. Christum autem ad patiendum mouit paterna voluntas, humana necessitas, & virtutis strenuitas. Paterna quidē voluntas mouit, vt cognita per intellectū, vt amata per sapientiam, vt in reuerentia habita per timorem. Mouit etiam nostra necessitas, ad quam cognoscendam necessaria est scientia, ad quam miserandam superadditur pietas. Mouit nihilominus virtutis strenuitas, vt prouida in

A eligendo per consilium: vt vigorosa in perferendo per fortitudinem. Et sic dona debent esse septem.

Quinto propter expeditionem in agendo septem dona dantur à Spiritu sancto. Nam ad actionem expediendam necesse habemus expediri, ad declinandum à malo, quod fit per timorem. Necesse etiam habemus expediri, ad proficiendum in bono duplici, vel necessitatis, vel supererogationis. Circa primum expeditur per scientiam & pietatem, ita quod vnum est dirigens, & aliud exequens: circa secundum expeditur per consilium dirigens, & fortitudinem exequentem. Necesse etiam habemus quiescere in optimo, & hoc quantum ad intellectum veri, & quantum ad affectum boni: primum fit per donum intellectus, secundum per donum sapientia, in quo est quies.

B Sexto ad expeditionem in contemplando, dona Spiritus sancti in septenario numero sunt. Nam ad vitam hierarchicam, & contemplatiuam necessarium est animam purgari, illuminari, & perfici. Purgari autem oportet à concupiscentia, à malitia, ab ignorantia, ab infirmitate, seu impotentia. Primum facit timor, secundum pietas, tertium scientia, quartum fortitudo. Illuminari autem indigemus in operibus reparationis, & primariae conditionis: primum dat consilium, secundum intellectus. Perfici autem habemus per accessum ad summum, quod consistit in vno, & hoc per donum sapientia, & sic arcanum contemplationis à lato consummatur quasi in cubito.

Septimo ad expeditionem in actione, & contemplatione, septem debet esse dona Spiritus sancti. Nam contemplatiua propter conuersionem ad Trinitatem, tria debet habere dona expedientia, scilicet quantum ad reuerentiam maiestatis, timorem: quantum ad intelligentiam veritatis, intellectum: quantum vero ad sapientiam, siue iustum bonitatis, sapientiam. Actiua vero, quæ versatur in agendis, & sustinendis, debet habere quatuor, scilicet pietatem ad agendum, & fortitudinem ad sustinendum: & directiua horum duorum, scilicet scientiam, & consilium. Vnde quia ad expeditionem necessaria est directio: ideo fit donorum combinatio, & plurima sunt dona ad intellectum spectantia, quia lux cognitionis vehementer expedit ad dirigendos pedes in viam rectam, & pacis.

CAPVT VI.

De ramificatione gratia in habitus beatitudinum, & per consequens fructuum, & sensuum.

DE ramificatione autem gratia in habitus beatitudinum hæc tenenda sunt, scilicet quod septem sunt beatitudines, quas Saluator enumerat in sermone de monte: scilicet paupertas spiritus, mititas, iustus, esuries iustitia, misericordia, munditia cordis, & pax. Ad has vero beatitudines propter sui perfectionem, & plenitudinem duodecim fructus Spiritus, & quinque spirituales sensus consequuntur: qui non dicunt novos habitus, sed status delectationum, & vsus spiritualium speculationum, quibus replentur, & consolentur spiritus virorum iustorum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum reparatiuum principium sit perfectissimum, & perfectissime reparatiuum, & reformatiuium per donum gratuitum: ideo gratia donum ab ipso manans liberaliter, & abunde, ramificari debet vsque ad habitus perfectionum, qui cum fini approximent, recto vocabulo nuncupantur ex nomine beatitudinum: quarum sufficientia, numerus, & ordo colligitur ex integritate perfectionis, & ex modis perfectionum, & ex dispositionibus ad perfectionem. Primo igitur ad integritatem perfectionis, requiritur necessario perfectus recessus à malo, perfectus processus in bono, & perfectus status in optimo. Quoniam autem malum aut procedit ex timore superbia, aut ex rancore malitia, aut ex languore concupiscentia:

Ad vitam hierarchicā tres actus necessarij.

Luc. 1. 9

Matt. 5. 4

Integritas perfectionis quibus consistet.

Septem dona Spiritus sancti. Isa. 11. 2

Septuplex indigentia hominis.

Psal. 118. p

Sap. 7. 6

Motiuu passionis Christi tria.

Tres beatitudines contra triplex malum.

Psal. 24. b

Perfectio triplex.

Prov. 20. d

Phil. 4. b

1. Tim. 6. c

Matt. 19. c

Matt. 16. d

Duodecim fructus spirituales.

concupiscentiæ: ideo ad perfecte elongandum ab hoc triplici genere mali, tres sunt necessariae beatitudines: scilicet paupertas spiritus elongans à malo tumoris: mititas elongans à malo rancoris: & luctus elongans à malo libidinis & languoris concupiscentialis. Quia vero perfectus processus in bono attenditur secundum diuinam imitationem, & vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas: hinc est, quod duplex est beatitudo, secundum has duas vias, scilicet esuries, siue zelus iustitiæ, & affectus misericordiæ. Quoniam autem status in optimo est vel per limpidam cognitionem, vel per tranquillam affectionem: hinc est, quod sunt duæ vltimæ beatitudines, scilicet munditia cordis ad Deum videndum, & pax mentis ad perfecte fruendum.

Secundo etiam si modi perfectionum attendantur, debent esse septem habitus beatitudinum. Nam est perfectio religionis, prælationis, & internæ sanctitudinis. Ad perfectionem autem religionis necessario requiritur abdicatio boni privati, acceptatio boni fraterni, & appetitio boni æterni. Primum fit per paupertatem spiritus, secundum per mititatem affectus, tertium per amaritudinem luctus. Ad perfectionem vero prælationis duo necessario requiruntur, scilicet zelus iustitiæ, & affectus misericordiæ: Misericordia enim & veritas custodiunt regem. Secundum hæc duo disponi debet regimen prælationis in Ecclesia militante. Ad perfectionem autem internæ sanctitudinis necessario requiritur puritas conscientiæ, & tranquillitas totius animæ per pacem Dei omnem humanum sensum exuperantem.

Tertio si attendantur dispositiones præambulæ, septem debent esse beatitudines. Timor enim facit recedere à malo, & à mali occasione: & quia radix malorum omnium est cupiditas: ideo timor disponit ad spiritus paupertatem, in qua simul iungitur humilitas cum paupertate, vt sic elongetur vir perfectus a fonte omnis culpæ, scilicet à superbia, & cupiditate. Et hinc est, quod paupertas spiritus est fundamentum totius perfectionis Euangelicæ. Vnde primo oportet hoc fundamentum sternere, qui vult ad culmen perfectionis peruenire, secundum illud: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes. Ecce perfecta paupertas, quæ nihil sibi profusus retinet: Et sequere me. Ecce humilitas, quæ facit, quod homo abnegando seipsum, tollat crucem suam, & sequatur Christum, qui est totius perfectionis principalissimum fundamentum. Disponit ergo timor ad spiritus paupertatem. Pietas autem ad mititatem: nam qui pie ad aliquem afficitur, nec illum irritat, nec ab illo irritatur. Scientia vero disponit ad luctum, quoniam per scientiam cognoscimus nos à statu beatitudinis relegatos in hanc vallem miseriæ, & lacrymarum. Fortitudo autem disponit ad esuriam iustitiæ, qui enim fortis est, tam auide se tenet cum iustitia, vt malit à vita corporali, quam à iustitia separari. Consilium vero disponit ad misericordiam: nihil enim Deus magis consulit in scriptura, quam facere misericordiam, quod super omnia reputat holocausta. Intellectus autem disponit ad cordis munditiam: nam speculatio veritatis mundat cor nostrum ab omnibus phantasiis. Sapientia vero disponit ad pacem: nam sapientia iungit nos summo vero, & bono, in quo est finis, & tranquillitas totius nostri rationalis appetitus.

Qua pace adepta, necessario sequitur superabundans delectatio spiritualis, quæ in duodenario fructuum Spiritus continetur, ad insinuandam superabundantiam delectationum. Est enim duodenarius numerus abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatum exuberantia, quibus fruitur & delectatur anima sancta: & tunc est homo ad cõtemplationem idoneus, & ad aspectus, & amplexus sponsi, & sponsæ, & qui fieri habent secundum sensus spirituales, quibus videtur Christi spõ. si summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditur summa harmonia, sub ratione verbi: gustatur summa dulcedo, sub ratione sapientiæ comprehendentis vtrumque, verbum, scilicet & splendorem: odoratur summa fragran-

tia, sub ratione verbi inspirati in corde: astringitur summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati inter nos habitantis corporaliter, & reddentis se nobis palpabile, osculabile, amplexibile, per ardentissimam charitatem, quæ mentem nostram per ecstasim, & raprum transire facit ex hoc mundo ad Patrem.

Ex dictis igitur manifeste colligitur, quod habitus virtutum ad exercitium principaliter disponunt actiua. Habitus vero donorum ad actum contemplatiua. Habitus autem beatitudinum ad perfectionem vtriusque. Fructus vero Spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas, dicunt delectationes consequentes opera perfecta. Sensus vero spirituales dicunt perceptiones mentales, circa veritatem contemplandam; quæ quidem contemplatio fuit in prophetis, per reuelationem quantum ad triplicem visionem, scilicet corporalem, imaginatiuam, & intellectualem. In aliis vero iustis reperitur per speculationem, quæ incipit à sensu, & peruenit vsque ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, de intelligentia vero ad sapientiam, siue notitiam excessiuam, quæ incipit hic in via, sed consummatur in gloria sempiterna. Ex his gradibus consistit scala Iacob, cuius cacumen attingit cœlum: & thronus Salomonis, in quo residet Rex sapientissimus, & vere pacificus, & amarus, vt sponsus speciosissimus, & desiderabilis totus: in quem desiderant angeli prospicere, & ad quem suspirat desiderium sanctorum animarum: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. Quo quidem desiderio feruentissimo ad modum ignis spiritus noster non solum efficitur agilis ad ascensum, verum etiam quadam ignorantia docta, supra se ipsum rapitur in caliginem & excessum, vt non solum cum sponsa dicat: In odorem vnguentorum tuorum curremus, sed etiam cum Propheta psallat: Et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quam nocturnam & deliciosam illuminationem, nemo nouit nisi qui probat; nemo autem probat nisi per gratiam diuinitus datam, quæ quia nemini datur, nisi ei, qui se exercet ad illam, ideo deinceps consideranda sunt exercitia meritorum.

CAPVT VII.

De exercitio gratia respectu credendorum.

Quarto igitur restat considerare gratiam, quantum ad exercitia meritorum. Circa quod consideranda sunt quatuor. Primo de exercitatione gratiæ in credendis, cuiusmodi sunt articuli fidei: secundo in diligendis, cuiusmodi sunt illa, quæ spectant ad ordinem diligendi: tertio in exequendis, cuiusmodi sunt præcepta legis diuinæ: quarto in postulandis, cuiusmodi sunt petitiones orationis Dominicæ. De credendis autem, hæc tenenda sunt, quod licet per fidem astringamur credere plurima, quæ sunt supra rationem, & generaliter omnia, quæ continentur, & afferuntur in canone sacrae scripturæ: specialiter tamen & proprie articuli fidei dicuntur illi, qui continentur in serie symboli Apostolici: qui quidem vno modo sunt duodecim, si habeatur respectus ad eos qui symbolum ediderunt, alio modo quatuordecim, si consideremus, quæ radicaliter sunt credenda, tanquam omnium credendorum fundamenta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium in seipso sit summe verum & bonum, in opere vero suo sit summe iustum & misericors, & summe vero debeatur firma assensio, summo bono fruens dilectio, summe iusto vniuersalis subiectio, summe misericordi fiducialis inuocatio, & gratia sit ordinatiua mentis nostræ ad primi principij culturam debitam: hinc est, quod ipsa dirigit, & regulat ad debita, & meritoria exercitia in credendis, amandis, exequendis, & postulandis, secundum quod requirit, summa veritas,

bonitas

Gal. 5. d

Gen. 38. c
3. Reg. 10. c

1. Petr. 1. c

Psal. 41. a

Cant. 1. a
Psal. 138. b

Articuli fidei quomodo duodecim, quomodo quatuordecim.

bonitas, iustitia, & misericordia in Trinitate beata. Quoniam igitur veritati est credendum, & maiori veritati magis est credendum, & summæ veritati per consequens summe est credendum, & veritas primi principii in infinitum maior est omni veritate creata, & luminosior omni lumine intellectus nostri: hinc est, quod ad hoc, quod intellectus noster sit recte ordinatus in credendis, necesse est quod plus credat summæ veritati, quam sibi, & quod se redigat in obsequium Christi: ac per hoc quod non solum credat, quæ sunt secundum rationem, verum etiam quæ sunt supra rationem, & contra sensuum experientiam: quod si recusat, non exhibet summæ veritati debitam reuerentiam, dum iudicium industriæ propriæ præfert dictamini lucis æternæ, quod esse non potest absque tumore superbiæ, & elationis improbandæ.

Rursus, quia veritas supra rationem, siue præter rationem, est veritas non visa, nec apparens, sed magis occulta, & ad credendum difficillima: ideo ad hoc quod firmiter credatur, necessaria est illustratio veritatis animam eleuans, necessaria est etiam testificatio auctoritatis animam firmans. Primum fit, per fidem infusam, secundum per scripturam authenticam, quorum utrumque est à veritate summa per Iesum Christum, qui est splendor & Verbum, & per Spiritum sanctum, qui veritatem ostendit, & dicit, & nihilominus credere facit. Hinc est, quod auctoritas præbet fulcimentum fidei, & fides assentit auctoritati. Et quia auctoritas principaliter residet in sacra scriptura, quæ per Spiritum sanctum est condita tota, ad dirigendam fidem catholicam, hinc est, quod vera fides à scriptura non dissonat, sed ei assentit assensione non ficta.

Postremo, quia veritas ad quam credendam arctamur per fidem, & de qua sacra Scriptura agit principaliter, non est veritas quæcumque, sed veritas diuina, vel ut est in natura propria, vel ut est in natura assumpta, nam in huius veritatis cognitione consistit: & præmium patriæ, & meritum viæ: hinc est quod articuli fidei, qui sunt fidei fundamenta, aut spectant ad diuinitatem, aut ad humanitatem. Et quoniam diuinitas habet considerari in tribus personis, scilicet in patre generante, Filio genito, & Spiritu sancto procedente: & quadriformi operatione, scilicet creatione in esse naturæ, recreatione in esse gratiæ, resuscitatione in reparatione vitæ, & glorificatione in collatione gloriæ: hinc est, quod articuli spectantes ad deitatem sunt septem. Similiter, quia humanitas Christi habet considerari ut concepta de Spiritu sancto, ut nata de Virgine, ut patiens in cruce, ut descendens ad infernum, ut resurgens à morte, ut ascendens in cælum, ut veniens ad finale iudicium: hinc est, quod septem sunt articuli spectantes ad humanitatem: & sic sunt in vniuerso quatuordecim, ad modum septem stellarum, septem candelabrorum aureorum, in quorum medio Filius hominis ambulabat.

Quoniam ergo vnus est Christus in natura diuina & humana, & vna tantum est veritas summa, quæ est ratio credendi, vna prima, summa & sola, quæ non mutatur per tempora: hinc est, quod de omnibus prædictis articulis vna tantum est fides & eadem, non mutata, tam in præsentibus, quam in præteritis, quam in futuris: licet magis clara sit & explicita in eis, qui Christum sequuntur, quam in eis, qui præcesserunt eius aduentum: sicut nouum Testamentum clarius est, quam vetus, in quibus prædicti articuli continentur. Et quia Spiritus sanctus hos articulos fidei in scripturarum profunditate contentos, in vnum compegit per duodecim Apostolos, tanquam per testes firmissimos: hinc est, quod prædicti articuli in vnum symbolum Apostolorum collecti fuerunt. Et ideo secundum Apostolos componentes, duodecim articuli dici possunt: quia quilibet Apostolus in ædificationem fidei posuit vnum articulum, quasi lapidem vnum viuum: quod Spiritus sanctus recte præfigurauit in duodecim viris, qui duodecim la-

pidales de Iordanis alueo extraxerunt, ad altare Dominicum construendum.

CAPIT V III.

De exercitio gratiæ respectu diligendorum.

DE diligendis autem hæc tenenda sunt, quod licet omnia opera diuina sint valde bona, quatuor tamē proprie sunt ex charitate diligenda: scilicet Deus æternus, quod nos sumus, proximus noster, & corpus nostrum. In quorum dilectione seruandus est ordo, & modus, ut Deus diligatur primo, & super omnia, & propter se: secundo quod nos sub Deo, & pro Deo: tertio proximus noster, sicut & nos: quarto corpus nostrum infra nos, & infra proximum, tanquam bonum minus præcipuum. Ad hoc autem exequendum datur vnus charitatis habitus, & duplex mandatum, in quo pendet vniuersitas legis, & prophetarum, non solum quantum ad vetus testamentum, verum etiam quantum ad nouum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum est summum; & hoc ipso quod summum, est summe bonum: & hoc ipso quod summe bonum, est summe beatum, & summe beatificatiuum: & hoc ipso quod summe beatificatiuum, est ipso summe fruendum; & hoc ipso, quod est eo summe fruendum, summe est ei inhærendum per amorem, & in eo quiescendum tanquam in fine. Quoniam ergo amor rectus, & ordinatus, qui charitas appellatur, principaliter fertur in illud bonum, quo fruatur, & in quo quiescit, & hoc ipsum est ratio diligendi: hinc est, quod illud præcipue diligit tanquam beatificatiuum, & c. per consequens, quæ per illud idonea sunt beatificari. Quoniam igitur nobiscum ad beatitudinem natus est proximus peruenire, natum est etiam peruenire & corpus nostrum, tanquam beatificabile cum spiritu: hinc est, quod quatuor tanquam ex charitate diligenda esse dicuntur, scilicet Deus, & proximus, spiritus noster, & corpus nostrum.

Rursus quoniam Deus est supra nos, tanquam bonum supremum: spiritus noster intra nos tanquam bonum intrinsecum: & proximus noster iuxta nos, tanquam bonum cognatum: corpus vero nostrum, infra nos, tanquam bonum subiectum: hinc est, quod hic debet seruari ordo in diligendo, ut primo Deus diligatur super omnia, & propter seipsum: secundo spiritus noster sub Deo supra omne bonum caducum: tertio proximus noster iuxta nos ad consimile bonum: quarto corpus nostrum infra nos sicut bonum infimum, & in eodem gradu contineri debet corpus proximi, quia utrumque tenet rationem inferioris boni respectu spiritus nostri.

Postremo, quia amor est pondus mentis, & origo omnis affectionis mentalis, qui de facili reflectitur in se, & difficulter tedit in proximum, & difficiliter eleuatur in Deum: hinc est, quod licet quatuor sint diligenda ex charitate, duplex tamen datur mandatum, vnum quod dirigit in Deum, aliud quod dirigit in proximum. Et quia omnia præcepta, vel ad Deum referuntur tanquam in finem, vel ad proximum tanquam in illud, quod est ad finem: hinc est, quod in his duobus mandatis clauditur collectio mandatorum, & comprehensio omnium virtutum, quæ iungit omnes cum vltimo fine, & ligat omnia ad inuicem simul, & ordinat: ac per hoc ipsa est pondus inclinationis ordinate, & vinculum colligationis perfectæ; ordinem quidem seruans respectu diligendorum diuersorum, quantum ad affectum pariter, & effectum: vnitatem autem habens in habitu quantum ad vnum finem, & vnum principale dilectum, quod est ratio diligendi respectu omnium aliorum dilectorum, quæ per amoris vinculum nata sunt colligari in vnum Christum quantum ad caput & corpus, quod vnitatem continet in se saluatorum: quæ vnitatis nunc inchoatur in vita, sed

consummatur

Aug. lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 23. tom. 3. ex quo Mag. 3. sen. dist. 28. §. Hic presertim dist. 29.

Mat. 22. d

Quatuor esse diligenda.

Ordo seruandus in dilectione.

Duobus mandatis mandata omnia clauduntur. Charitas radix, forma, & finis virtutum.

Ad firmiter credendum duo sunt necessaria.

Distinctio articulorum fidei.

Apos. 1. c. d

Vna & eadem est fides omnium articulorum.

Ios. 5. b

Io. 17. d

I. Cor. 15. d

consummatur in æterna gloria, iuxta quod Dominus orat; vt sint vnū, sicut & nos vnū sumus, & ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum. Qua vnitatem consummata per vinculum charitatis, erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, & pace perfecta, erūtque omnia per amorem communia communione ordinata, & ordinatione connexa, & cōnexionē indissolubiler alligata.

CAPVT IX.

De exercitio gratiæ respectu agendorum, præceptorum, & consiliorum.

Præceptorum diuersitas.
Exod. 13. d

DE præceptis autem legis diuinæ hoc tenendum est, quod in lege Moisaica sunt præcepta iudicialia figuralia, & moralia: vt pote decem præcepta decalogi in duabus tabulis conscripta digito Dei. Lex autem Euangelica iudicialia temperat auferendo, figuralia euacuat adimplendo, moralia consummat adiiciendo. Adicit autem documenta instruētia, promissa excitantia, & consilia perficientia; cuiusmodi sunt consilium paupertatis, consilium obedientiæ, & consilium castitatis, ad quæ implenda inuitat Dominus noster IESVS CHRISTUS eum, qui vult esse perfectus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principiū, sicut est summe bonum in seipso, sic est summe iustum in opere suo, & vniuerso regimine disponendo. Quoniam ergo summe iusti est zelare iustitiam, non tantum in se, verumetiam in altero: iustitia autem consistit in conformando se regulis iuris: hinc est, quod diuinæ iustitiæ est regulas iustitiæ homini imprimere & exprimere, non tantum dictando, per modum veritatis erudientis, sed etiam præcipiendo, & obligando, per modum voluntatis imperantis. Et quoniam gratia facit voluntatem nostram voluntati diuinæ conformem, ipsius est disponere nos ad obtemperandum, & subiucendum illis regulis iustitiæ, secundum dictamen legis diuinitus datæ.

Præceptis diuinis dupliciter obtemperare contingit.

Rursus quoniam diuinis imperiis dupliciter obtemperare contingit, videlicet ex timore pœnæ, vel ex amore iustitiæ: & primum est imperfectorum, secundum autem perfectorum; ideo duplicem Deus hominibus contulit legem, vnā timoris, & alteram amoris: vnā in seruitutem generantem, & alteram in adoptionem filiorum Dei transferentem. Ac per hoc, quia timentibus & imperfectis cōpetit, vt terreantur per iudicia, & manuducantur per signa, & dirigantur nihilominus per præcepta: hinc est, quod lex Moisaica, quæ est lex timoris, continet iudicialia, & figuralia, & moralia. Perfectis autem & amantibus cōpetit aperta instructio documentorum, larga promissio præmiorum, & alta perfectio consiliorum: hinc est, quod lex Euangelica continet ista tria. Et ideo dicitur lex Moisaica differre ab Euangelica: quia illa figuræ, hæc veritatis: illa lex pœnæ, hæc gratiæ: illa literalis, & ista spiritualis: illa occidens, & ista viuificans: illa timoris, & ista amoris: illa seruitutis, & ista libertatis: illa oneris, & ista facilitatis.

Mosaicæ, & Euangelicæ legis discrimen.

Inst. de Iuris. & In. S. penult.

Exod. 13. d
Sufficiētia præceptorum Decalogi.

Postremo quoniam regulæ spectantes ad iustitiæ necessitatem, continentur in diuinis præceptis, & iustitiæ est ius suum vnicuique reddere; necesse est, quod præcepta moralia quædam sint, quæ ordinent nos ad Deum quædam ad proximum secundum duplex charitatis præceptum, quod Spiritus sanctus voluit insinuare per duarum mysterium tabularum: & ideo digito Dei scriptæ dicuntur. Et quia Deus est trinus, Pater scilicet & Filius, & Spiritus sanctus, cui cōpetit summa maiestas adoranda, veritas profitenda, & charitas acceptanda, secundum vim irascibilem, rationalem, & concupiscibilem, per actum operis, oris, & cordis: ideo triplex est mandatum primæ tabulæ, correspondens tribus præmissis, scilicet adorationis subiectiue, iurationis veridicæ, & sabbatizationis sacratæ. Quia vero proximus est imago Trinitatis, & ei, quantum præfert imaginem Patris, debetur

pietas: in quantum imaginem Filij, debetur veritas: in quantum imaginem Spiritus sancti, debetur benignitas: hinc est, quod septem sunt mandata, quæ ad secundam tabulam spectant. Nam penes pietatem duo sunt, vnum, quod pietatem mandat, scilicet de patre honorando: alterum, quod impietatem vetat, scilicet de non occidendo. Penes veracitatem vero, quæ principaliter consistit in verbo, accipitur vnum, scilicet de falso testimonio non ferendo. Penes benignitatem vero, cui opponitur cupiditas, & concupiscentia, quarum vtraque potest esse in opere, vel in corde accipiuntur quatuor, scilicet non mœchaberis: non concupisces vxorem: non furtum facies: & non concupisces rem alienam. Et habent hæc ordinari, secundum maiora, vel minora nocumenta, per quæ infringi potest iustitia. Et sic regulæ spectantes ad iustitiæ necessitatem, debent contineri in decem præceptis. Quoniam autem iustitia ad perfectionem peruenit, dum perfecte se elongat à malo, & quantum ad culpam, & quantum ad causam: & omne malum oritur ex triplici radice, scilicet concupiscentiæ carnis, & concupiscentiæ oculorum, & superbiæ vitæ; hinc est, quod tria sunt consilia Euangelica, perfecte nos elongantia à triplici radice prædicta. Quæ ideo sunt consilia, quia vt perfecte faciant recedere à malo, non solum separant ab illicitis, verumetiam à licitis, & concessis, quæ possunt esse occasio mali: ac per hoc non solum iustitiam continent sufficientem, verumetiam superabundantem, secundum quod competit perfectioni Euangelicæ legis, & exercitationi gratiæ perficientis.

I. Jo. 2. c

CAPVT X.

De exercitio gratiæ respectu petendorum, & orandorum.

DE petitionibus autem orationis Dominicæ hoc tenendum est, quod licet Deus sit liberalissimus, & promptior ad dandum, quam nos ad accipiendum; tamen à nobis vult orari, vt occasionem habeat largiendi dona gratiæ Spiritus sancti. Vult autem orari, non solum oratione mentali, quæ est ascensus intellectus in Deum, verumetiam vocali, quæ est petitio decentium à Deo, non solum per nos ipsos, verumetiam per Sanctos, tanquam per adiutores nobis diuinitus datos, vt quod minus digni sumus impetrare per nos, impetrare valeamus per Sanctos. Et quia quid oremus, secundum quod oportet, nescimus, ne vagaremur in certi, formam nobis tribuit Dominus, & Deus noster Christus in oratione, quam cōposuit: in qua sub septenario petitionum numero vniuersitas cōprehenditur petendorum.

Cur Deus à nobis requirat orandi assiduitatem.

Rom. 8. c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principiū sicut est summe verum & bonum in seipso, sic misericors & iustum in opere suo. Et quia misericordissimum est, ideo libentissime condescendit humanæ miseræ per infusionem gratiæ suæ. Quia vero simul cum hoc iustum est, ideo donum perfectum non dat, nisi desideranti: non dat gratiam, nisi regratianti, non impendit misericordiam, nisi miseriam cognoscenti, vt salua sit libertas arbitrij, & non vilescat nobilitas doni, & integer perseneret cultus honoris diuini. Quoniam ergo orantis est affectare subsidium, proprium allegare defectum, & gratias agere propter beneficium gratis datum: hinc est, quod oratio disponit ad susceptionem diuinorum charismatum, & Deus orari vult ad hoc, vt munera largiatur. Rursus quia ad hoc, quod desiderium efficaciter sursum tēdat ad impetrandum dona diuina, necesse est, quod affectio nostra sit feruida, & cogitatio in vnū collecta, & expectatio nostra sit certa, & firma; & quia cor nostrum frequenter est tepidum, frequenter dispersum, frequenter etiā pauidum propter peccati remorsum, nec audens per se ipsum cōparare ante Dei conspectum; hinc est quod Dominus voluit nos non tantum orare mentaliter, verumetiam

Oratio mentalis,

vocaliter,

& vocalis
& inuocatio
sanctorum

vocaliter, ad nostri affectus excitationem per verba, & ad recollectionem cogitationum per sensum verborum. Voluit etiam nos orare per Sanctos, & Sanctos pro nobis, ad dandam fiduciam pauidis, & quod non audent, vel non possunt impetrare per se, per idoneos impetratores obtineant, ac per hoc in orantibus humilitas conferuetur: in Sanctis intercedentibus dignitas declaretur: in omnibus etiam Christi membris charitas, & vnitas ostendatur: qua quæ inferiora sunt ad superiora fiduciter recurrant, & superiora inferioribus liberaliter condescendant.

Postremo quia Deus iustus & misericors exaudire non debet nisi in his, quæ spectant ad suum honorem & ad nostram salutem: huiusmodi autem sunt, quæ spectant ad præmium patriæ, & ad viaticum viæ, & prima sunt tria, & sequentia quatuor: hinc est, quod B petitiones Dominicæ orationis, quæ docent, quid petere vtiliter debeamus, sunt septem. Quæ enim spectant ad diuinum honorem, & præmium patriæ, sunt tria, scilicet intelligentia veritatis, reuerentia maiestatis, & concordia voluntatis. Siue per alia verba. Vel est visio summi veri, quod non videtur nisi à mundis, & à Sanctis, & hæc petitur, cum dicitur: Sanctificetur nomen tuum, id est tui nominis notitia perfectis Sanctis, & mundis donetur. Vel est tentio summi ardui, quæ reges facit & per quam regnum habetur & hæc petitur, cum dicitur: Adueniat regnum tuum. Vel est fruitio summi boni, quæ non datur, nisi his, qui voluntates suas habent diuinæ voluntati conformes, & hæc petitur cum dicitur. Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Quæ autem spectant ad transitum viæ, aut respiciunt collationem boni conferentis, aut amotionem mali nocentis. Collatio autem boni conferentis petitur in pane quotidiano, siue super substantiali, in quo petitur quidquid necessarium est ad conseruationem vitæ præsentis, siue secundum spiritum, siue secundum corpus. Amotio autem mali nocentis petitur in tribus petitionibus vltimis: quia omne malum aut tenet rationem præteriti, aut futuri, aut præsentis. Vel aliter, aut tenet rationem mali culpæ, aut pugnæ, aut poenæ. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum in victoria tentationum: tertium, & vltimum in liberatione ab oppressione malorum. Et sic septem in vniuerso sunt petitiones, in quibus vniuersaliter petitur quidquid petendum est. Et hoc quidem satis rectè, vt septenarius petitionum respondeat septenario diuinorum charismatum, & donorum gratiæ septiformis. Propter quod notandum est, quod septiformem septenarium proponit nobis sacra scriptura considerandum, scilicet vitiorum capitalium, sacramentorum, virtutum, donorum, beatitudinum, petitionum, & dotium gloriosarum, trium scilicet spiritualium, & quatuor corporalium, vt inferius apparebit. Proponit ergo septenarium vitiorum, tanquam primum, à quo debemus recedere: septenarium sacramentorum secundum, per quem debemus incedere: septenarium donorum vltimum, quem debemus appetere: septenarium petitionum penultimum, quod debemus petere: septenarium autem virtutum, donorum, & beatitudinum, triplicem intermedium, per quem debemus transire: vt sic septies in die laudantes nomen domini & orantes, impetremus gratiam septiformem virtutum, donorum & beatitudinum, qua vincamus septiformem pugnam vitiorum capitalium, & perueniamus ad septiformem coronam dotium gloriosarum, adiuuante nihilominus septiformi medicina sacramentorum diuinitus ad reparationem humani generis statutorum.

Orationis
Dominicæ
petitiones
septem, &
breuis earum
summa.

Septenarius
septiformis
ex sacra
scriptura.

Psal. 118. x

A

S. BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

SEXTA PARS.

In qua de Medicina Sacramentali agitur.

CAPVT. I

De Sacramentali origine.

OSTQVAM actum est de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, & de gratia Spiritus Sancti: iam nunc sexto agendum est de medicina sacramentali. Circa quam consideranda sunt septem. Agendum est enim de sacramentorum origine, variatione, distinctione, institutione, dispensatione, iteratione, & vniuscuiusque integritate. De origine igitur sacramentorum hoc tenendum est, quod sacramenta sunt signa sensibilia diuinitus instituta tanquam medicamenta, in quibus sub tegumento rerum sensibilibus diuina virtus secretius operatur: ita quod ipsa ex similitudine naturali repræsentant, ex institutione significant, ex sanctificatione conferunt aliquam spiritualem gratiam, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & ad hoc principaliter ordinantur tanquam ad finem vltimum: valent tamen ad humiliationem, eruditionem, & exercitationem, sicut ad finem, qui est sub fine.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium reparantium, quod est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod sapientissime dispensat omnia, quia diuinum, & clementissime curat, quia diuinitus incarnatum, sic debet reparare, & saluare humanum genus ægrotum, secundum quod competit ipsi ægrotanti, ægritudini & occasioni ægrotandi, & ipsius ægritudinis curationi. Ipse autem medicus est Verbum incarnatum, Deus, scilicet inuisibilis in natura visibili. Homo ægrotans est non tantum spiritus, nec tantum caro, sed spiritus in carne mortali. Morbus autem est originalis culpa, quæ per ignorantiam inficit mentem, & per concupiscentiam inficit carnem. Origo autem huius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis; occasionem tamen sumpsit à sensibus carnis. Ad hoc ergo, quod medicina correspondens esset omnibus supradictis, oportuit, quod non tantum esset spiritualis, verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut hæc sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Quoniam igitur signa sensibilia, quantum est de se, non habent efficacem ordinationem ad gratiam, licet habeant longinquam representationem de sui natura; hinc est quod oportuit quod ab auctore gratiæ instituerentur ad significandum, & benedicerentur ad sanctificandum: vt sic essent ex naturali similitudine repræsentantia: ex adiuncta institutione significantia: ex superaddita benedictione sanctificantia, & ad gratiam præparantia, per quam curaretur & sanaretur anima nostra. Rursus, quoniam gratia curatiua non datur elatis, incredulis, & fastidiosis; ideo oportuit hæc signa sensibilia diuinitus dari, quæ non solum sanctificarent, & gratiam conferrent, ac per hoc sanarent, veram etiam significationem eradirent, & susceptione humiliarent, & diuinitate exercitarent: vt sic per exercitationem

Propositio
agendorum
in sexta
parte Breuiloquij.

Sacramentum cur sensibile signum

Sacramenta
quo modo
vasa, & cau-
sa gratiæ.

exclusa acedia à concupiscibili: per eruditionem^A exclusa ignorantia à rationali: per humiliationem exclusa superbia ab irascibili, tota anima curabilis fieret à gratia Spiritus sancti: quæ reformat nos secundum has tres potentias, ad imaginem Trinitatis, & Christi. Postremo quoniam per huiusmodi signa sensibilia diuinitus instituta, gratia Spiritus sancti suscipitur, & in eis ab accedentibus inuenitur: hinc est, quod huiusmodi Sacramenta dicuntur gratiæ vasa, & causa, non quia gratia in eis substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, & à solo Deo habeat infundi: sed quia in illis, & per illa gratiam curationis à summo medico Christo ex diuino decreto oportet hauriri, licet Deus non alligauit suam gratiam sacramentis.

Ex præmissis igitur apparet non solum, quis sit sacramentorum ortus, verum etiam quis vsus, & quis fructus. Nam ortus eorum est Christus Dominus. Vsus autem est actus exercitatus, & eruditus, & humiliatus. Fructus autem est hominum cura, & salus. Patet etiam quæ sit causa efficiens sacramentorum, quia diuina institutio, quæ materialis, quia signi sensibilibus repræsentatio, quæ formalis, quia gratuita sanctificatio, quæ finalis, quia hominum medicinalis curatio. Et quia denominatio fit à forma, & sine; hinc est, quod dicuntur sacramenta, quasi medicamenta sanctificantia. Per hæc enim anima à fœditate vitiorum reducitur ad sanctificationem perfectam. Et ideo licet sint corporalia & sensibilia, sunt tamen medicinalia, & ob hoc veneranda tanquam sancta: quia sacra significant mysteria, ad sacra præparant charismata, & sacratissimo Deo data sacra institutione & benedictione diuinitus consecrata, ad cultum sacratissimum Dei in sacra Ecclesia constituta, vt merito dici debeant sacramenta.

CAPVT II.

De Sacramentorum variatione.

DE varietate autem sacramentorum hoc tenendum est, quod sacramenta ab initio ad curationem hominis sunt instituta, & semper cum morbo hominis cucurrerunt, & vsque in finem sæculi perdurabunt: sed alia fuerunt in lege naturæ, alia sub lege scriptæ, alia sub lege gratiæ. Et in his omnibus illa, quæ posteriora sunt significatione, sunt euidentiora, & effectiua gratiæ digniora. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio, & adiuncta est expiatio, & superaddita est oblationum, & decimationum & sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt sacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, & præeminentia digniora, in quibus est impletio simul, & euacuatio sacramentorum omnium prædictorum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia verbum incarnatum, quod est reparationis nostræ principium, & fons & origo sacramentorum, cum sit clementissimum, & sapientissimum; eo quod clementissimum est, non permisit quod curreret morbus peccati sine remedio sacramenti: eo vero quod sapientissimum, ideo iuxta dictamen suæ immutabilis sapientiæ cuncta ordinatissime gubernantis, diuersa adhibuit medicamenta, & varia secundum mutationem variam temporum diuersorum. Quoniam ergo ab initio præcurrente tempore, & aduentu Saluatoris magis ac magis appropinquante, semper magis ac magis effectus salutis creuit, & cognitio veritatis; congruum fuit, & ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia variari: vt effectus gratiæ diuinæ in salutem cresceret, simulque & ipsa significatio in ipsis signis visibilibus euidentior appareret. Et ideo primum per oblationes, postea per circumcisionem, ad vltimum per

baptismalem ablutionem, expiationis, & iustificationis sacramentum formaliter institutum est: quia eiusdem mundationis forma, & similitudo in oblatione quidem occulte inuenitur, in circumcisione vero euidentius exprimitur, per baptismum autem manifestius declaratur. Et hinc est quod illa primi temporis sacramenta, sicut dicit Hugo, fuerunt sicut veritatis vmbra medij temporis sicut figura, seu imago, postremi, scilicet gratiæ sicut corpus, quia intra se veritatem, & gratiam curatricem continent, quam præsentant, & præsentialiter conferunt, quod promittunt.

Rursus quoniam præsentia veritatis, & gratiæ, quæ in lege gratiæ exhibetur ratione suæ excellentiæ, & multiformitatis in opere & virtute, per vnum signum exprimi non poterat, vt decebat; hinc est, quod in omni tempore, & lege plura fuerunt sacramenta data, ad illam veritatem, & gratiam exprimentam: sed præcipue in tempore legis figuræ, cuius est figurare, multa signa & varia præcesserunt, quæ sua varietate Christi gratiam multipliciter exprimerent, & excellentius commendarent, & multipliciter commendando nutrierent paruulos, exercerent imperfectos, & duros onerando frangerent, & ad iugum gratiæ domarent: & quodam modo emollirent.

Postremo, quoniam superueniente veritate, cessat vmbra, & figura prænuntians sortitur finem intentum, quo habito, cessare debet eius vsus, & actus; hinc est, quod gratia superueniente, vetera sacramenta & signa impleta sunt pariter & sublata; quia signa erant prænostica futurorum, & quasi prænuntiantia de longinquo, & noua nihilominus instituta tanquam demonstratiua præsentis gratiæ, & rememoratiua quodam modo passionis Dominicæ, quæ fons est, & origo gratiæ curatiuæ, siue in omnibus, siue in his, qui præcesserunt Christi aduentum: sed in his præcesserunt, tanquam pretium promissum: in his, qui sequuntur, tanquam pretium persolutum. Et quoniam non debetur gratia promissioni pretij, nisi ratione persolutionis, & abundantior debetur persoluto pretio, quam promisso hinc est, quod passio Christi immediatius sanctificat sacramenta temporis legis nouæ, & pleniori gratia in eis redundat. Propter quod illa præparauerunt, & perduxerunt ad hæc, sicut via ad terminum, sicut signum ad signatum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum reducit & præparat ad perfectum.

CAPVT III.

De Sacramentorum numero, & distinctione.

DE distinctione autem, & numero Sacramentorum nouæ legis, hoc tenendum est, quod ipsa sunt septem, secundum correspondentiam, ad gratiam septiformem, quæ per septenarium temporis nos reducit ad principium, quietem, & circulum aternitatis, sicut ad octauam Resurrectionis vniuersalis. Horum autem Sacramentorum ianua est baptismus, deinde confirmatio Eucharistia, poenitentia, vinctio extrema, ordo, & matrimonium: quod licet vltimo collocetur propter morbum concupiscentiæ annexum, ipsum tamen fuit ante omnia introductum in Paradiso, etiam ante peccatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, & curatiuum nostrorum morborum Christus Dominus; Verbum incarnatum, cum sit Dei virtus, & sapientia, & misericordia nostra, sic potèter, sic sapienter, sic clemèter, sic decenter sua debet instituere Sacramenta in lege gratiæ, vt nihil profus desit curationi nostræ quantum cõpetit statui vitæ præsentis. Ad perfectam autem curationem ægritudinis concurrunt hæc tria, scilicet expulsio egri- tudinis, introductio sanitatis, & conseruatio introductæ salutis. Primum igitur quoniam ad perfectam curationem, perfecta & vniuersalis requiritur morbi expulsio, & morbus est septiformis, triplex culpabilis, sci-

Hugo de S. Vict. Dial. de sacram. leg. nat. & script. longissime post med.

Quare in omni lege plura fuerunt sacramenta.

Dignitas sacramentorum nouæ legis.

Sacramen-
ta legis na-
turæ scri-
ptæ & gra-
tiæ

Sufficiencia septem Sacramentorum.

1. Ratio.

licet

licet culpa originalis, mortalis, & venialis: & quadruplex pœnalis, scil. ignorantia, malitia, infirmitas, & concupiscentia, & non sanat oculos, quod sanat calcaneum, sicut dicit Hieronymus: hinc est, quod oportuit adhiberi, contra hæc septenarium medimentorum ad hunc septiformem morbum plenius expellendum, scil. contra originale, baptismum: contra mortalem, pœnitentiam: contra venialem, vnctionem extremam: contra ignorantiam, Ordinem: contra malitiam, Eucharistiam: contra infirmitatem, confirmationem: & contra concupiscentiam, matrimonium, quod eam temperat, & excusat.

1. Ratio.

Rursus quia perfecta curatio non potest esse sine restitutione integræ sanitatis, & sanitas animæ integra consistit in vsu septem virtutum, trium scil. theologiarum, & quatuor Cardinalium; hinc est, quod ad hanc usum sanum restituendum, institui oportuit septiforme Sacramentum. Nam baptismus sanando disponit ad fidem, confirmatio ad spem, Eucharistia ad charitatem pœnitentia ad iustitiam, vnctio extrema ad perseverantiam, quæ est fortitudinis complementum, & summa, ordo ad prudentiam, matrimonium ad temperantiam conseruandam, quam maxime persequitur infirmitas carnis, sed honestas remediatur nuptiarum.

3. Ratio.

Postremo quoniam perfecta curatio esse nõ potest, sine conseruatione salutis introductæ, & salus introducta conseruari non potest in conflictu certaminis, nisi in acie Ecclesiæ, quæ est terribilis, vt castrorũ acies ordinata, & hoc quidem fit per septiformis gratiæ armaturam; hinc est, quod necesse est, septem esse Sacramenta. Nam vt hæc acies sit perfecte, & continue communita, cum constet ex partibus corruptibilibus, indiget Sacramentis munientibus, releuantibus & renouantibus; munientibus pugnantes, releuantibus cadentes, & renouantibus morientes. Sacramentum autem muniens, aut munit ingredientes, & sic est baptismus, aut stantes & sic est confirmatio: aut exeuntes, & sic est extrema vnctio. Sacramentum autem releuans aut releuat à casu veniali, & sic est Eucharistia: aut à mortali, & sic est pœnitentia. Sacramentum autem renouans, aut renouat in esse spirituali, & sic est ordo, cuius est administrare Sacramenta: aut in esse naturali, & sic est matrimonium, quod quia renouat multitudinem in esse naturæ, quod est omnium fundamentum, ideo primo fuit ante omnia institutum, siue introductum, licet propter morbum concupiscentiæ annexum. Et quia minime est sanctificatiuum, quamvis significatione sit Sacramentum magnum, inter medicamenta spiritualia vltimo collocatur, & locum sortitur extremum. Vnde quia baptismus est ingredientium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium, pœnitentia resurgentiũ, extrema vnctio exeunantium, ordo nouos milites introducentium, matrimonium nouos milites preparantium, patet ex his sufficientia, & ordo medicamentorum sacramentalium, & armorum.

Cant. 6. d

Matrimonium cur ante omnia alia Sacramenta institutum.

Institutionis Sacramentorum modus diuersus.

CAPVT IV.

De Sacramentorum institutione.

DE institutione autem Sacramentorum hoc tenendum est, quod septem Sacramenta legis gratiæ Christus instituit, tanquam noui testamenti mediator, & præcipuus lator legis, in qua vocauit ad promissa æterna, dedit præcepta dirigentia, & instituit Sacramenta sanctificantia. Instituit vero ea in verbis, & elementis, ad euidentiã significationis, & efficaciam sanctificationis: ita quod semper habet significationem veritatis, sed non semper efficaciam curationis, non propter defectum à parte sui, sed à parte suscipientis. Instituit autem prædicta sacramenta diuersimode. Quædam scil. ex eis confirmando, approbando, & consummando, vt matrimonium, & pœnitentiam: quædam autem insinuando, & iniciando, vt confirmationem, & vnctionem extremam: quædam vero iniciando, &

consummando, & in semetipso suscipiendo, vt sacramentum Baptismi, Eucharistiæ, & Ordinis. Hæc enim tria & plene instituit, & eiam primus suscepit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium reparatiuum nostrum est Christus crucifixus, Verbum scil. incarnatum, quod quia Verbum est patri coequale, & consubstantiale, est verbum summæ virtutis, summæ veritatis, & summæ bonitatis, ac per hoc, & summæ auctoritatis; & ideo ipse est proprie nouum testamentum introducere, ipse est etiam dare legem integram, & sufficientem, secundum exigentiam summæ virtutis, & veritatis, ac bonitatis suæ. Ratione igitur summæ bonitatis, promissa proposuit beatificantia: ratione autem summæ veritatis, præcepta dedit dirigentia: ratione vero summæ virtutis, Sacramenta statuit adminiculantia: vt sic per Sacramenta virtus repararetur, ad implenda præcepta dirigentia; & per præcepta directiua perueniretur ad promissa æterna, faciente hoc Verbo æterno. Christo, scil. Domino in lege Evangelica, inquantum est via veritas, & vita.

Ioan. 14. a

Rursus quoniam reparatiuum principium non solum est Verbum, inquantum Verbum, sed etiam inquantum incarnatum, quod hoc ipso, quod incarnatum omnibus se offert quantum ad notitiam veritatis, & omnibus digne accedentibus se exhibet ad gratiam curationis; hinc est, quod tanquam plenum gratiæ, & veritatis ad maiorem euidentiã significandi, & efficaciam sanctificandi, Sacramenta instituit in elementis simul, & verbis: vt dum elementa oculis, & verba auribus se offerrent, qui sunt duo sensus maxime cognoscitui, euidentiã darēt significationis expressæ: deinde etiam verba sanctificarent elementa, vt plenior fieret efficacia curationis humanæ, quæ quoniam nulli datur repugnanti & impugnanti fontem gratiæ interius in corde; ideo sic instituta sunt, vt significarent semper, & vniuersaliter, non autem sanctificarent, nisi accedentes digne absque omni fictione.

Ioan. 1. b

Postremo, quoniam & si Verbum incarnatum sit fons gratiæ sacramentalis, aliqua tamen gratia sacramentalis fuit ante incarnationem; aliqua vero non nisi post Spiritus sancti missionem, quædam autem medio modo se habens; hinc est, quod oportuit Sacramenta institui diuersimode. Nam ante incarnationem necessaria fuit compunctio pœnitentialis, generatio matrimonialis; ideo hæc duo Sacramenta non de nouo instituit, sed iam à se instituta, & naturali dictamini quodam modo impressa consummanit, & confirmauit in lege Evangelica, dum pœnitentiam prædicauit, & nuptiis interfuit, & legem coniugij approbavit, secundum quod colligitur ex diuersis Euangelij locis. Ante vero Spiritus sancti missionem, nec fuit plena Spiritus sancti donatio ad confirmationem, & nominis Christi publicam confessionem, nec vnctio mentis plenaria ad euolutionem: ideo hæc duo Sacramenta, scil. confirmationem, & extremam vnctionem Christus solum inchoauit, & insinuauit: confirmationem, manum paruulis imponendo, & prædicando, discipulos baptizando Spiritu sancto: vnctionem vero extremam, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos ungebant oleo, sicut dicitur in Marco. Medio autem tempore, & fuit regeneratio, & Ecclesiæ ordinatio, & spiritualis cibus, ideo Christus hæc tria Sacramenta, scil. Baptismi, Eucharistiæ, & Ordinis, & complete, & clare instituit. Primo Baptismum suscipiendo, deinde formam dando, & ceteris publicando: Ordinem vero, dando primo potestatem ligandi, & soluendi peccata humani generis, & potestatem conficiendi Sacramentum altaris: Eucharistiam vero, comparando se grano frumenti, & conficiendo, & dando discipulis, imminente passione, Sacramentum corporis, & sanguinis sui. Et ideo hæc tria Sacramenta per Christum distincte, & integrè, debuerunt institui, & in lege veteri multipliciter figurari, tanquam Sacramenta substantialia noui testamenti, & propria legislatoris, Verbi scil. incarnati.

Act. 1. a

Mar. 6. b

CAPVT V.

De Sacramentorum dispensatione.

DE dispensatione vero Sacramentorum hoc tenendum est, quod potestas dispensationis Sacramentorum, regulariter spectat ad solum genus humanum. In omnibus autem Sacramentis dispensandis, necessaria est in dispensante intentio. In aliquibus etiam necessario cum intentione requiritur ordo sacerdotalis, vel pontificalis. Pontificalis, inquam, necessarius est, dispensationi confirmationis, & ordinis. Sacerdotalis vero dispensationi Eucharistiæ, pœnitentiæ, & vnctionis extremæ. Baptismus autem, & matrimonium, licet ad sacerdotes spectent, possunt tamen præter ordinem sacerdotalem dispensari de facto, maxime in articulo necessitatis. His autem existentibus, Sacramenta dispensari possunt à bonis, & malis; à fidelibus, & hæreticis: intra Ecclesiam, & extra: sed intra secundum veritatem, & ad utilitatem; extra vero non ad utilitatem, licet dispensentur secundum veritatem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia reparatiuum principium nostrum, Verbum scilicet incarnatum, in quantum Deus, & homo, Sacramenta instituit ad salutem hominum, ordinauit, sicut & congruum fuit, vt hominibus dispensarétur per ministeriũ hominum, propter seruandam conformitatem dispensatoris ad Saluatorem Christum, & ad ipsum hominem saluandum. Quoniam ergo Saluator Christus humanum genus saluauit, secundum quod exigebat æquitas iuris, dignitas ordinis, & securitas salutis, operatus est enim salutem nostram modo recto, ordinato, & certo: hinc est quod secundum horum trium exigentiam, Sacramenta commisit hominibus dispensanda. Primo igitur, quia reuerentia iuris exigit, vt opera hominis, secundum quod homo, non fiant præcipitanter; & opera hominis, vt ministri Christi, aliquo modo referantur ad Christum; & opera hominis, vt ministri salutis, aliquo modo referantur ad salutem, vel in generali, vel in speciali; & dispensatio Sacramentorum est opus hominis, vt rationalis, vt ministri Christi, & vt ministri salutis: hinc est, quod necesse est, quod fiat ex intentione, qua quis intendat facere, quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere, quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta, quia ipsa Ecclesia sicut sacramenta à Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat.

Rursus, quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, minora minoribus, & media mediis committantur: & quædam sunt Sacramenta, quæ præcipue respiciunt excellentiam virtutis, siue dignitatis, vt Sacramentum confirmationis, & ordinis: quædam, quæ respiciunt indigentiam necessitatis, vt baptismus, & matrimonium, quorum vnum generat, alterum regenerat ad existentiam debitam: quædam autem media, vt Eucharistia, pœnitentia, & vnctio extrema; hinc est quod prima tanquam suprema, non possunt dispensari nisi ab Episcopis, & Pontificibus, quantum est de iure communi: alia vero tanquam infima, dispensari possunt à quibuscumque; ordinibus, & personis inferioribus, maxime in articulo necessitatis, quod dico ratione baptismi: media vero à solis sacerdotibus, qui inter Episcopos, & inferiores personas, sunt quasi in medio constituti.

Postremo, quia securitas salutis exigit, vt res sic fiat, vt in dubiũ nõ cadat, & nullus est, qui certus sit de bonitate, & credulitate dispensatoris, & idem ipse nõ est certus de se, vtrũ odio vel amore dignus sit: ideo si Sacramenta dispensari solum possent à bonis, nullus esset certus de susceptione Sacramenti, & sic oporteret sepe iterari, & sic malitia vnus, præiudicaret alienæ salutis. Nulla etiam esset stabilitas in gradibus hierarchiæ Ecclesiæ militantis, quæ maxime consistit in Sacramentis dispensandis: & ideo congruũ fuit, vt Sacramentorum

dispensatio committeretur homini, non ratione sanctitatis, quæ variatur secundum voluntatem, sed ratione auctoritatis, quæ semper manet quantum est de se: ac per hoc oportuit, quod se extenderet ad bonos, & ad malos: ad eos, qui sunt intra, & ad eos qui sunt extra Ecclesiam. Verum, quia extra vnitatem fidei, & charitatis, quæ facit nos filios Ecclesiæ, & membra, nullus potest saluari: ideo si Sacramenta extra recipiantur, non ad salutem recipiuntur, quamvis vera sint Sacramenta, sed vtilia possunt fieri, si quis redeat ad sanctam matrem Ecclesiam vnica Christi sponsam, cuius filius tantum Christus sponsus reputat dignos hæreditate æterna. Vnde Aug. contra Donatistas: Ecclesia Paradiso comparata, indicat nobis posse quidem baptismum eius homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nã & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur, per quas terras fluant, & quod extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quod illa flumina perueniunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur. Ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi, & soluendi clauas accepit. Hæc est vna, quæ tenet & possidet, omnem sponsi sui & Domini potestatem, per quam coniugalem potestatem, etiam de ancillis parere filios potest, qui si non superbiant, in sortem hæreditatis vocabuntur, si vero superbiant, extra remanebunt. Magis ergo, quia pro Ecclesiæ honore atque vnitate pugnamus, non tribuamus hæreticis, quidquid apud eos eius cognoscimus, sed eos arguentes doceamus, quod extra vnitatem habent, non valere ad salutem, nisi ad eandem venerint vnitatem.

CAPVT VI.

De Sacramentorum iteratione.

DE iteratione autem Sacramentorum, hoc tenendum est, quod licet commune sit omnibus Sacramentis non iterari super eandem personam, & materiam, & ex eadem causa, ne fiat contumelia Sacramento; specialiter tamen tria sunt sacramenta, quæ non sunt aliquatenus iteranda, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo. In his namque tribus imprimitur triplex character interior, qui non deletur; inter quos, character baptismalis retinet fundamentum, nec alij possunt imprimi, nisi ille primitus imprimatur. Vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil profus efficitur, sed est totum de nouo faciendum: quia non intelligitur iteratum, quod constat non fuisse factum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, licet ratione suæ summæ virtutis, & sapientiæ & bonitatis nihil agat inefficaciter, nihil ineptè, nihil infructuosè; potissimè tamen hoc obseruare debet in nobilissimis operibus suis, cuiusmodi sunt illa, per quæ reparatur genus humanum. Quoniam ergo Sacramenta sunt de genere huiusmodi operum diuinorum; hinc est, quod contumelia quodam modo fit eis, quando super eandem materiam, & personam, & ex eadem causa iterantur: quia ex hoc ostenditur, quod prius dispensata fuerunt inefficacia, inepta, & infructuosa, contra id, quod exigebat ipsius reparatiui principij virtus, & sapientia, & bonitas summa, quæ semper assistit ad operandum in illis, & per illa Sacramenta.

Rursus quoniam inter hæc Sacramenta reparantia, in quibus est generaliter efficacia diuinæ virtutis ad reparandam humani generis, quædam sunt, quæ tantum introducta sunt propter remedia morborum quædam etiam

Ministri Sacramentorum.

Intentio Sacramentis necessaria.

Eccl. 9. a
Quare non à solis bonis dispensantur Sacramenta.

Aug. de Baptism. con. Donatist. l. b. 4. cap. 2. tom. 7. Gen. 2. b.

Matt. 16. d.

Sacramentorum cur quædam iterabilia

non

sunt, quædam vero non.

non solum ad hoc, sed ad statuendum, discernendum, & ordinandum in Ecclesia hierarchicos gradus: & morbi possunt variari, expelli, & iterum introduci; gradus autem Ecclesiæ debent esse firmi, & solidi, & inconcussi: hinc est, quod Sacramenta, quæ respiciunt morbos iterabiles habent effectus transeuntes: ac per hoc, & iterabiles ratione nouæ causæ. Sacramenta vero illa, quæ respiciunt gradus hierarchicos, & status fidei determinatos, necesse est, quod præter effectus remediâtes, aliquos effectus tribuant permanentes, ad graduû, & statuum Ecclesiæ distinctionem fixam & stabilem. Et quoniam hoc non potest fieri per data naturalia, vel dona gratuita gratû facientia, necesse est, quod fiat per aliqua signa, substantiæ incorruptibili: scilicet animæ incorruptibili à principio incorruptibili; secundum conformitatem ad incorruptibile indelebiter, & gratis impressa, quæ characteres appellantur: qui quoniam nunquam delentur, ideo nec iterari possunt, nec illa Sacramenta, in quibus huiusmodi characteres imprimuntur.

Triplex status fidei.

Postremo, quoniam triplex est status fidei, secundum quem habet fieri distinctio in populo Christiano, in acie Ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet status fidei genitæ, roboratæ, & multiplicatæ. Secundum primum fit distinctio fidelium ab incredulis: per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, & debilibus: secundum tertium fit distinctio clericorum à laicis. Hinc est, quod illa Sacramenta, quæ respiciunt triplicem fidei statum prædictum, characteres imprimunt, per quos indelebiter impressos semper distinguunt: ac per hoc nunquam iterari possunt. Quoniam ergo baptismus respicit statum fidei genitæ, in quo populus Dei distinguitur ab incredulis, ut Israelitæ ab Ægyptiis; & confirmatio respicit statum fidei roboratæ, in quo distinguitur populus fortis ab infirmis, sicut pugiles ab his, qui ad pugnam non sunt idonei; & ordo respicit statum fidei multiplicatæ, in quo distinguitur clerus à laicis, sicut leuitæ ab aliis tribubus; hinc est, quod in his tantum tribus Sacramentis characteres imprimuntur. Quia vero distinctio populi à non populo prima est, & radicalis; hinc est, quod character baptismalis est fundamentum omnium aliorum characterum: & ideo illo non substrato, nihi poterit superædificari: ac per hoc oportet, de nouo fieri. Si autem ille substernatur, alij imprimi possunt, nec vnquam ulterius iterandi sunt, nec Sacramenta tria prædicta, quæ hos imprimunt, ex causa aliqua iterantur, & grauis de facto iteratibus debet pœna imponi, propter diuini contumeliâ Sacramenti: licet alia quatuor ex causis diuersis possint sine sui contumelia iterari.

Character per quæ Sacramenta imprimuntur.

CAPVT VII.

De integritate Baptismi.

Am nunc septimo loco restat videre de integritate vnus cuiusque Sacramenti, quæ sint in numero septiformi, primo dicendum est de baptismi integritate, quod est ianua omnium aliorum Sacramentorum, De integritate igitur Sacramenti baptismi, hoc tenendum est, quod ad hoc, quod aliquis baptizetur vere, & plene, requiritur expressio formæ vocalis à Domino institutæ, quæ est hæc: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen: absque omissione vocabuli, & sine interpositione vocabuli: absque præpositione ordinis suprædicti, & sine commutatione nominis prænotati. Requiritur etiam mersio, vel ablutio, per elementum aquæ in toto corpore, vel saltem in digniori parte: ita quod expressio, & mersio fiat ab vno, & eodem, & in eodem tempore, quibus concurrentibus, si non fit fictio in baptizando, datur ei gratia regenerans, & rectificans, & purificans ab omni culpa. Quod vt efficacius fiat, catechismus & exorcismus tanquam præparatorij præmittuntur tam in paruulis, quam in adulteris; ita tamen, quod in adultis requiritur fides propria; in paruulis sufficit fides aliena.

Forma baptismi.

A Ratiõ autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, tanquam perfectissimum, & sufficientissimum principium reparare habeat genus humanum per medicamenta Sacramentorum, ita quod nihil sit in eis superfluum, nihil inordinatum, nihil etiam diminutum; ita disponere debuit, quod Sacramentum baptismi, & alia integrarentur secundum quod exigebat sua virtus, nostra salus, & etiam noster morbus. Quoniam ergo virtus nos reparans, est virtus totius Trinitatis, quam sancta mater Ecclesia credit in animo, confitetur in verbo, & profitetur in signo trium personarum distinctione, & proprietate, ordine, & origine naturali: est etiam virtus passionis Christi, qui mortuus, & sepultus fuit, & die tertia resurrexit: hinc est, quod ad horum expressionem in Sacramento, quod primum omnium Sacramentorum est, & in quo primo, & principaliter hæc virtus operatur, debuit fieri expressio Trinitatis distincta, propria, & ordinata nominatione, quantum est de forma communi: licet in tempore primitiue Ecclesiæ potuerit fieri in nomine Christi, in quo intellectus clauditur totius Trinitatis. Debuit etiam fieri propria, & ordinata nominatio verbi baptizandi, cum trina mersione, ad expressionem mortis Christi, & sepulture & resurrectionis post triduum factæ, quantum est de congruitate. Et quia simul operatur vtraque virtus, & in vno Christo Salvatore, vtrumque horum debet fieri ab vno & eodem simul, & eodem tempore, propter seruandam vnitatem in Sacramento, & significandam vnitatem in nostro mediatore.

Trinitatis expressio in baptismo necessaria.

Baptismus in nomine Christi claudit intellectum totius Trinitatis.

C Rursus quoniam salus nostra requirebat inchoari per regenerationem, seu renouationem in esse gratiæ conferentis spirituale esse, abstergendo immunditiam, effugando tenebras, & refrigerando concupiscentiam, quæ vniuersaliter labefactat omnem hominem descendentem seminaliter ab Adam: hinc est, quod Sacramentum primum, quod est regeneratiuum, debuit fieri in elemento: quod haberet conformitatem ex naturali representatione ad triplicem effectum prædictum gratiæ inchoantis nostram salutem. Quoniam ergo aqua sua puritate mundat, sua peruietate seu diaphaneitate luminis est delatiua, sua frigiditate refrigerat, & maxime communis est omnibus inter omnia liquida: hinc est, quod Sacramentum regenerationis nostræ perfici debuit in elemento aquæ indifferenter: quia omnis aqua omni aquæ est eadem specie, & etiam ne aliquis propter defectum elementi periculum salutis incurrere posset.

Cur Baptismus in aqua fiat.

D Postremo, quoniam morbus noster, contra quem principaliter est baptismus, est originale peccatum, quod animam priuat vita gratiæ, & omnium virtutum rectitudine habilitante, & prout quodam modo reddit ad omne genus culpæ, & traducitur aliunde, & paruulum facit concupiscentem, & adultum actu concupiscentem, redigit etiam in diabolicam seruitutem, & in potestatem principis tenebrarum: hinc est, quod ad hoc, quod per illud Sacramentum per contrarium sufficiens adhibeatur remedij medicamentum, congruit in eo dari gratiam regenerantem contra priuationem vitæ gratiæ: gratiæ rectificatam in septiformi virtute, contra priuationem virtutis habilitatiuæ: gratiam purificantem ab omni culpa, contra pronitatem ad omnem deordinationem vitiosam.

In Baptismo triplex gratia datur.

E Et quoniam originale peccatum, trahitur aliunde, & paruulum facit concupiscentem, & adultum actu concupiscentem, necessaria est adulto fides propria, & pœnitentia: sed paruulo sufficit aliena, quæ scilicet est in vniuersali Ecclesia. Quia vero baptismus debet eruere à seruitute Diaboli, & de potestate principis tenebrarum tam paruulos, quam adultos; hinc est, quod vtrique exorcizari debent ad expulsionem potestatis contrariæ, vtrique etiam catechizari: adulti, vt expulsa caligine erroris, informantur ad fidem; paruuli vero, vt sciant patrini, quid eos debeant edocere, ne pro humano defectu impediatur baptismatis Sacramentum, quo minus habeat finem suum.

Quid in paruulo, & quid in adulto ad baptismum requiratur.

CAPVT VIII.

De integritate Confirmationis.

Forma Sacramenti confirmationis, & materia.

DE Sacramento confirmationis hoc tenendum est, quod ad ipsius integritatem requiritur forma vocalis, quæ secundum morem magis communem hæc est; Signo te signo crucis, cōfirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen. Requiritur etiam chrisma, quod conficitur ex oleo oliuarum, & ballamo, de quo cum per manus Episcopi signum crucis fronti imprimitur sub prædicta forma, verborum, confirmationis suscipitur Sacramentum, per quod confirmatur homo vt pugil ad nomen Christi audacter & publice confitendum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium nostrum. Verbum scilicet incarnatum sicut æternaliter conceptum est in corde patris, & temporaliter in carne sensibiliter apparuit homini, sic neminem reparat, nisi ipsum & corde credendo concipiat, & creditum exterius confitendo depromat confessione debita: cuiusmodi est confessio veridica, veritate plena, quæ non tantum est veritas speculatiua, verum etiam practica. Hæc autem est in qua, non tantum est adæquatio intellectus, sermonis, & rei; verum etiam in qua totus homo veritati conformatur secundum intelligentiam rationis, secundum complacentiam voluntatis, & secundum adhaerentiam virtutis, vt sit ex toto corde, tota anima, & tota mente: sit ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: talis est cōfessio integra, placida, & intrepida: vt sit ex integra ratione eius, de quo est; placida ratione eius, coram quo fit; intrepida ratione eius, à quo fieri habet illa cōfessio. Quoniam ergo ad hoc homo pusillanimis non est idoneus, nisi per manus supernæ gratiæ confirmetur; ideo ad hoc, Sacramentum confirmationis fuit diuinitus institutum, tanquam immediate sequens baptismum.

Quia vero finis imponit necessitatem iis, quæ sunt ad finem, ideo integrari debet hoc Sacramentum secundum exigentiam confessionis prædictæ, & suarum conditionum, trium videlicet prædictarum. Primo ergo quoniam cōfessio hæc debet esse integra, & integritas confessionis non est, nisi quis confiteatur Christum verum hominem pro hominibus crucifixum, eundemque; verum Dei Filium incarnatum in Trinitate Patri, & Spiritui sancto per omnia cœqualem: hinc est, quod in forma vocali non tantum fit expressio actus confirmandi, verum etiam ipsius signi crucis, & nominis beatissimæ Trinitatis. Amplius, quia confessio debet esse placida ratione eius, coram quo fit, & fieri habet coram Deo & hominibus, & Deo non potest placere nisi adsit lumen intelligentiæ, & nitor conscientiæ, nec proximis, nisi adsit odor bonæ famæ & vitæ honestæ: ideo ad horum designationem in elemento exteriori commiscetur oleum oliuarum, quod est nitidum, & balsamum, quod est odoriferum: vt per hoc significetur quod cōfessio, ad quam hoc Sacramentum ordinat & disponit, coniunctum debet habere nitorem conscientiæ & intelligentiæ, cum suauis odore tam vitæ, quam famæ, ne contrarietas aliqua sit inter linguam, & conscientiam, vel inter linguam, & famam, propter quæ talis confessio non acceptetur ab homine, nec approbetur à Christo. Postremo quoniam talis confessio debet esse intrepida, vt nec pudore, nec timore dimittat quis dicere veritatem, & tempore persecutionis ignominiosam mortem Christi in cruce, cōfiteri publice formidat quis, & erubescit, præcipue horrrens incidere in consimilem poenam, & ignominiam passionis, & huiusmodi timor & pudor potissime apparet in facie, & maxime in fronte: ideo ad omnem verecundiam, & formidinem propulsandam, & manus potestatiua imponitur, quæ cōfirmet; & crux fronti imprimitur, & non erubescat eam publice confiteri, nec formidet pro confessione nominis Christi, si

Confessio vere Christiana. 1. Tim. 1. a

Integritas Sacramenti confirmationis.

A opus fuerit, quantamcunque poenam, vel ignominiam sustinere, tanquam verus pugil vnctus ad prælium, & tanquam strenuus miles ferens in fronte Regis sui signum & crucis eius triumphale vexillum, cum quo paratus sit penetrare hostium cuneos securus. Non enim potest crucis gloria libere prædicari, si crucis poena, & ignominia formideret, iuxta quod sanctus dicebat Andreas: Ego si crucem expauescerem, gloriam crucis minime prædicarem.

CAPVT IX.

De integritate Eucharistiæ.

DE Sacramento Eucharistiæ hoc tenendum est, quod in hoc Sacramento verum Christi corpus, & verus sanguis non tantum significatur, verum etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet & vini, tanquam sub vno, & non sub duplici Sacramento; hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quæ fit in prolatione vocalis formæ à Domino institutæ: super panem scilicet. Hoc est corpus meum; Super vinum vero: Hic est calix sanguinis mei. Quibus verbis cum intentione conficiendi à sacerdote prolatis, transsubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiam in corpus, & sanguinem IESU Christi, remanentibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totaliter, non circumscriptibiliter, nec localiter, sed sacramentaliter totus Christus. In quibus etiam proponitur nobis, vt cibus, quem qui digne accipit, non solum sacramentaliter, verum etiam per fidem, & charitatem spiritualiter manducando, corpori Christi mystico magis incorporatur, & in seipso reficitur, & purgatur: qui vero indignè accedit, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans sanctissimum corpus Christi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, & sufficientissimum est in virtute, & sapientissimum est in sensu: ideo sic nobis cōtulit Sacramenta, secundum quod exigit sapientia, & efficientia sua. Et quia sufficientissimum est, ideo largiendo medicamenta morborum, & charismata gratiarum, non tantum instituit Sacramentum, quod nos in esse gratiæ generaret, vt baptismus: & genitos augmentaret, & roboraret, vt confirmatio: verum etiam quod genitos, & augmentatos enutriet, vt Sacramentum Eucharistiæ, propter quod hæc tria Sacramenta omnibus dantur, qui accedunt ad fidem. Quoniam ergo nutrimentum nostrum quantum ad esse gratuitum attenditur in vnoquoque; fidelium per conseruationem deuotionis ad Deum, dilectionis ad proximum, & delectationis intra seipsum: & deuotio ad Deum exercetur per sacrificij oblationem: dilectio ad proximum, per vnus Sacramenti communionem: & delectatio intra seipsum, per viatici refectionem: hinc est, quod principium nostrum reparatiuum istud Sacramentum Eucharistiæ, dedit in sacrificium oblationis, & Sacramentum communionis, & viaticum refectionis.

Quia vero principium nostrum reparatiuum non tantum est sufficientissimum, verum etiam sapientissimum, cuius est omnia agere ordinate; ideo sic dedit, & disposuit nobis sacrificium, Sacramentum, & viaticum exhibere, secundum quod competit tempore gratiæ reuelatæ, statui viæ, & capacitati nostræ. Primo igitur quoniam tempus gratiæ reuelatæ requirit, quod iam non offeratur oblatio qualiscumque; sed pura, placida, & plenaria; & nulla alia oblatio est talis, nisi illa, quæ in cruce fuit oblata, scilicet Christi corpus, & sanguis; hinc est, quod necessario oportet in hoc Sacramento non tantum figuratiue verum etiam veraciter corpus Christi, tanquam oblationem huic tempori debitam contineri. Similiter quia tempore gratiæ consonat, quod Sacramentum communionis, & dilectionis, non tantum sit communionem, & dilectionem significans, verum etiam ad illam inflammans, vt efficiat, quod figurat: & quod maxime nos inflammant ad dilectionem mutuam, & maxime vnit mem-

Doctrina, vere Catholica de Eucharistia.

1. Cor. 11. d

Eucharistia est sacrificium, Sacramentum, & viaticum.

bra,

bra est vnitas capitis, à quo per vim amoris diffusiuam vnitiuam, & transformatiuam, manat in nos dilectio mutua; hinc est, quod in hoc Sacramento continetur verum Christi corpus, & caro immaculata, vt se nobis diffundens, & nos inuicem vnians, & in se transformans per ardentissimam charitatem, per quam se nobis dedit, se pro nobis obtulit, & se nobis reddidit, & nobiscum existit vsque ad finem mundi. Per hunc etiã modum refectio competens statui gratiã est refectio spiritualis, & communis, & salutaris. Refectio autem spiritus est Verbum vitæ, ac per hoc refectio spiritualis ipsius spiritus in carne, est Verbum incarnatum, seu caro Verbi, quæ cibus est communis, & salutaris: quia licet sit vna, omnes tamen saluantur per ipsam.

Quia ergo non est dare alium cibum spiritualem communem & salutiferum, nisi ipsum verum corpus verum Christi; hinc est, quod necesse est, ipsum in hoc Sacramento veraciter esse contentum, exigente hoc perfectione sacrificij placatiui, Sacramenti vnitiui, & viatici refectiui: quæ debet esse in tempore noui Testamenti, & gratiã reuelatã, & veritatis Christi.

Rursus quia statui vitæ non competit Christum aperte videre, propter velamen ænigmatis, & propter meritum fidei, nec cõuenit Christi carnẽ dentibus attingere, & propter horrorem cruditatis, & propter immortalitã ipsius corporis: ideo necesse fuit, corpus & sanguinẽ Christi tradi velatũ sacratissimis symbolis, & similitudinibus congruis, & expressis. Et quoniam nihil magis idoneũ est ad refectiõnem, quam cibus panis, & potus vini, nihil est etiã magis idoneũ ad significatiõnem vnitis corporis Christi veri, & mystici, quam panis factus de mundissimis granis, & vinum expressum de purissimis acicis in vnum collectis ideo sub his speciebus magis quam sub aliis debuit hoc Sacramentum exhiberi. Et quia Christus sub illis speciebus esse debebat. non secundũ mutationẽ factam in ipso, sed potius in eis ideo ad prolationẽ duplicis verbi predicti, in qua insinuatũ exigentia Christi sub speciebus illis, fit conuersio substantiæ vtriusq; in corpus, & sanguinẽ: remanentibus solis accidentibus, tanquam signis ipsius corporis contentiuis, & etiam expressiuis.

Quia vero corpus Christi beatum, & gloriosum non potest diuidi in partes suas, nec separari ab anima, neque à diuinitate summa: ideo sub vtraque specie est vnus Christus, & totus, & indiuisus, scilicet corpus, & anima, & Deus: ac per hoc vtrouque est vnum, & simplicissimum Sacramentũ continens totum Christum. Et quoniam quælibet pars speciei significat corpus Christi; hinc est, quod totum sic est in tota specie, quod in qualibet eius parte, siue sit integra, siue diuisa: ac per hoc non est ibi, vt circumscriptũ, vt occupans locum, vel habens situm, vt perceptibile per aliquem sensum corporeum, & humanum; sed omnem latẽ sensum, vt fides habeat locum, & meritum. Propter quod etiam, vt non deprehendatur, accidentia illa habent omnem operationem, quam etiam habebant prius, licet sint præter subiectum, quandiu continent intra se Christi corpus: quod quidem est quandiu durant in suis proprietatibus naturalibus, & sunt idoneæ ad cibandum.

Postremo quoniam capacitas nostra ad Christum efficaciter suscipiendum non est in carne, sed in spiritu: non in ventre, sed in mente: & mens Christum non attingit, nisi per cognitionem, & amorem, per fidem, & charitatem, ita quod fides illuminat ad recognitionẽ, vel recordationem, & charitas inflammat ad deuotionem: ideo ad hoc, quod aliquis digne accedat oportet, quod spiritualiter comedat, vt sic Christum per recordationem fidei mastice, & per deuotionem amoris suscipiat: per quã non in se transformet Christum, sed ipse potius traiciatur in eius mysticũ corpus. Propter quod manifeste colligitur, quod qui tepide, indeuote: & inconsiderate accedit, iudicium sibi manducat, & bibit: quia tanto Sacramento contumeliam facit. Et ideo consilium est his, qui se sentiunt minus mundos

mente, vel carne, vel etiam indeuotos, vt differant quousque parati ad esum veri agni, mundi, deuoti, & circumspicere accedant. Propter quod etiam hoc Sacramentum præceptum est celebrari cum solemnitate præcipua tam quantum ad locum quam etiam ad tempus, & quantum ad verba, & orationes, & quantum ad vestimenta in celebratione missarum: vt tam ipsi sacerdotes conficientes, quam etiã suscipientes percipiant gratiã donum, per quã purgentur, illuminentur, perficiantur, reficiantur, viuificentur, & in ipsum Christum per excessiuum amorem ardentissime transferantur.

CAPVT X.

De integritate pœnitentiæ.

DE Sacramento pœnitentiæ hoc tenendum est, quod ipsa est secunda tabula post naufragium, ad quam naufragans per mortale peccatũ recurrere potest, quandiu est in statu præsentis vitæ, quodcumque, & quotiescumque diuinam clemẽtiã voluerit implorare. Ipsius autem partes integrales, sunt contritio in animo, cõfessio in verbo, & satisfactio in facto. Ex quibus tunc pœnitentia integratur, cum peccator omnem mortalem culpam perpetratam & facto deserit, & verbo accusat, & animo detestatur, proponens nunquam iterare peccatum. His autem debito modo concurrentibus cum absolutione facta ab eo, in quo est ordo, claus, & iurisdictio, absoluitur homo à peccato, & reunitur Ecclesiæ: & reconciliatur Christo, mediante clauẽ sacerdotali: per cuius etiam iudicium non tantum fieri habet absolutio, verum etiam excommunicatio, & relaxatio, quæ propriẽ habet fieri ab Episcopo tanquam ab Ecclesiæ sponso.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuũ, Verbum scilicet incarnatũ, eo ipso quod Verbum est fons veritatis, & sapientiæ: eo ipso quod incarnatũ, fons est pietatis, & indulgentiæ; ideo reparare debet genus humanũ per medicamenta Sacramentorũ, & præcipue contra morbũ præcipuũ, qui scilicet est mortale peccatũ: iuxta quod decet Pontificem piũ, medicum peritum, & iudicem æquum: vt sic in curatione nostra appareat Verbi incarnati summa clementia, & summa prudentia, & summa iustitia.

Primum igitur, quoniam in curatione nostra à mortali culpa per pœnitentiã, apparere debet ipsius Christi Pontificis piissimi summa clementia, & summa clementia Pontificis superexcedit omnia peccata humana, qualiãcumque, & quantumcumque; sint, & quotiescumque fuerint perpetrata: hinc est, quod peccantes suscipere ad veniã, est ipsius Pontificis clementissimi, non solũ semel, nec bis, sed quotiescumque; suppliciter implorauerint clemẽtiã Dei. Et quia diuina clementia tunc vere, & suppliciter imploratur, quando interuenit pœnitentiæ lamentũ, & ad hoc potest homo se cõuertere, quandiu est in statu præsentis vitæ. quia conuertibilis est in bonũ, & in malũ: hinc est, quod quantumcumque; & quodcumque; & quotiescumque peccator peccauerit, ad Sacramentũ pœnitentiæ potest habere refugiũ, per quod sibi fiat remissio peccatorum.

Rursus, quia in curatione nostra, debet apparere, & manifestari ipsius Christi medici peritissimi summa prudentia, & prudentia medici est in adhibendo remedia cõtraria; per quã non tantũ morbus auferatur, verum etiã præscindatur causa; & cum peccetur in Deũ delectatione, consensu, & perpetratione. scilicet in corde, ore, & opere; hinc est, quod prudentissimus medicus instituit, vt contra deordinationẽ peccatoris secundum triplicem vim, scilicet effectiuã, interpretatiuã, & operatiuã, quæ fit per delectationis complacentiam occultam, esset reformatio pœnitentis secundum triplicẽ vim prædictã, per dolorem pœnitentiæ conceptũ in corde per compunctiõnem: expressum in ore per confessionẽ: consummatũ in opere per satisfactiõnem. Et quia omnia peccata mortalia ab vno Deo auertunt, & vni

gratiã

Christus verè, & realiter continetur in Sacramento Eucharistiæ.

Sacramentũ Eucharistiæ cur sub panis & vini speciebus magis quam sub aliis debuit exhiberi.

Christus cur sub vtraque specie est vnus totus, & indiuisus.

Quo modo ad Eucharistiã digne accedatur.

1. Cor. 12. d

Hieron. Ep. 65. in med. tom. 2.

In pœnitentiã ostenditur summa Christi clementia prudentia, & iustitia.

gratiæ opponuntur, & vnâ principalem hominis re-
ctitudinē peruertunt; hinc est quod ad hoc quod pœ-
nitentiæ medicamentū sit sufficienter ex suis partibus
integratum, necesse est, quod pœnitentia habeatur de
omnibus peccatis, & quantum ad præteritum, per di-
splicentiam de perpetratis: & quantum ad præsens, per
cessationem de perpetrands: & quantum ad futurum,
per propositum nunquam recidendi, vel in idem, vel
in aliud genus peccati. Vt sic totaliter recedendo à
culpa per pœnitentiam, diuina gratia suscipiatur, per
quam obtineatur venia omnium peccatorum.

Postremo quoniam in curatione nostra manifestari
debet ipsius Christi iudicis recta iustitia, & ipsius in
propria persona non est iudicare ante iudicium vlti-
mum, & finale; ideo ad particularia iudicia ante finem,
iudices debuit constituere: & quia iudices isti inter
Deum offensum, & hominem offendentem, sunt qua-
si intermedij, vt proximi Christo, præpositi populo; Do-
mino autem illi præcipue sunt proximi, & familiares
ratione officij, qui sunt eius præcipue ministerio con-
secrati, scilicet sacerdotes: ideo omnibus in sacerdotali
ordine constitutis, & solis datur potestas duplicis cla-
uis, scilicet clauis scientiæ ad discernendum, & clauis,
quæ est potestas ligandi, & soluendi, ad diiudicandum,
& absolutionis beneficium impendendum.

Quia vero propter confusionem vitandam non qui-
libet cuiuslibet est prælatus in Ecclesia militante, cum
ipsa Ecclesiastica hierarchia debeat esse secundum po-
testatem iudicariam ordinata; ideo hæc potestas ligandi,
& soluendi concessa est primò vni primo, & summo
sacerdoti, cui collata est tanquam summo capiti pote-
stas vniuersalis: & deinde secundum particulares Ec-
clesias diuiditur in partes, ita quod primo in Episco-
pos, deinde in presbyteros descendit à capite vno. Ideo
licet vnusquisq; sacerdos habeat ordinē, & clauem; ad
eos tamen vsus clauis tantū se extendit, qui sibi ordi-
narie sunt subiecti, nisi sibi ab eo, qui habet iurisdic-
tionē ordinariam committatur. Cum vero illa iurisdic-
tio sit principaliter in capite summo, & deinde in Epi-
scopo, & postremo in sacerdote curato; potest quidem
à quolibet eorum committi alteri, sufficienter quidem
ab infimo, magis à medio, & maxime à supremo. Et
quia in Pontifice summo, & etiam in Episcopis est hu-
iusmodi iurisdicção, non tantum ad iudicandum inter
Deum, & hominem in occulto, verumetiã ad iudican-
dum inter hominem, & hominem in aperto, tanquam
in illis, quibus commissum est Ecclesiæ regimen, & cus-
todia, sicut sponso committitur sponsa; hinc est, quod
gladium habent prælati, quo possunt percutere ad iu-
ris defensionem in excommunicatione, & potestatem
largiendi de thesauris meritorum Ecclesiæ, quos habet
repositos, & commendatos tam à capite, quam à mem-
bris, & hoc in relaxatione: vt sic tanquam veri Dei iu-
dices ligandi, & soluendi integram possideant potesta-
tem, per quam impœnitentes feriant, & compescant
rebelles, & nihilominus absoluant, & reconcilient
Deo, & sanctæ matri Ecclesiæ veraciter pœnitentes.

CAPVT XI.

De integritate vnctionis extrema.

DE Sacramento extremæ vnctionis hoc in summa
tenendum est, quod ipsa est Sacramētum exeun-
tium ex hac vita præparans, & disponens ad sanitatē
perfectam. Valet etiam ad delenda venialia, & ad recu-
perandam sanitatem præsentē, si infirmo expediat. Ad
huius autem Sacramenti integritatem requiritur oleū
simplex, sed consecratum: vocalis expressio orationum:
inunctio infirmi in septē partibus determinatis: scili-
cet in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus,
& lumbis. Nec debet illud Sacramentum dari, nisi
adultis, & postulantibus, imminente periculo mortis,
& hoc per manum, & ministerium sacerdotis. Ex quo
colligitur, quod inter hoc Sacramentum, & confirma-

tionē est differentia leptiformis, sc. in efficacia, in mate-
ria, in forma, in suscipiente, in dāte, in loco, & in tēpore.

A Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est:
quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scil.
incarnatum, nos reparat: in quantum mediator Dei, &
hominum, homo Christus IESVS, & in quantum IESVS
habet saluare; in quantum autem Christus vnctus,
habet vnctionis gratiam in alios deriuare: hinc est,
quod ipsius est in Sacramentis suis vnctionem mem-
bris suis tribuere salutarem. Quoniam autem anima, ad
hoc quod perfecte sanetur, indiget triplici genere sa-
nitatis, scil. ad strenuitatem actionis, ad suauitatē con-
templationis, & ad felicitatem comprehensionis: &
prima est intrantum in aciem Ecclesiæ: secunda est
præidentium in eadem, quorum est alios erudire: &
tertia est exeuntium de eadē per mortē: hinc est, quod
non solum vnctionē Sacramentalem instituit Domi-
nus in confirmatione, verumetiã mediam in ordine
pontificali, & extremam imminente periculo mortis.

Quoniam ergo finis imponit necessitatem his, quæ
sunt ad finem; hinc est, quod secundum exigentiam
huius finis debet hoc Sacramentum operari, debet etiã
integrari, suscipi, & dispensari. Primum igitur, quia hu-
ius Sacramenti operatio debet regulari à fine, & finis
est, quia introductum est ad salutem felicitatis perpe-
tuæ facilius & expeditius consequendam, & hoc fit
per deuotionem sursum leuantem, & per exonerationem
à culpis venialibus, & aliis sequelis, quæ deorsum
deprimunt; hinc est, quod Sacramentum istud efficaciam
habet, & ad deuotionem excitandam, & ad venialia di-
mittenda, & ad peccatorum scoriã facilius abolendã.

C Et quia plurimis infirmis expedit adhuc viuere ad
suorum cumulum meritorum; hinc est quod Sacramē-
tum istud, & animã vigorando in bono, & exonorando
à malo, frequenter etiam alleniat à morbo. Et hinc est,
quod dicit B. Iacobus, quod oratio fidei saluabit infir-
mum, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.

Rursus, quia huius Sacramenti institutio debet esse
secundum exigentiam finis, & hæc est acquisitio spiri-
tualis salutis per remissionem culparum, & hæc salus
respicit sanitatē, & munditiã conscientiæ interioris,
secundū quã iudicat ille iudex cœlestis: hinc est, quod
in isto Sacramēto debet esse oleum simplex & conse-
cratum, quia sanctitatem, & nitorē designat in habita-
culo conscientiæ. Quia vero super istam salutē mortali-
s homo, non habet potestatem: hinc est, quod oratio, &
forma vocalis exprimitur per verbū deprecatorium, ad
impetrandum gratiæ donum. Et quoniã anima infirmi-
tates spirituales cōtrahit, in corpore secundū quatuor
virtutes ipsius corporis regitiuas, scil. sensitiuam, inter-
pretatiuã, generatiuã, & progressiuã; hinc est, quod
membra his virtutibus deseruientia, sunt inungenda.
Quia igitur quinque sunt membra deseruientia quin-
que sensibus, scil. oculi visui, aures auditui, nares ol-
factui, manus tactui, & os gustui, & etiam alij virtuti,
scilicet interpretatiuæ, & pedes deseruiunt progressui
& lumbi generationem, quia genitalia indignum, &
pudendum est contrectari, & etiam nominari; hinc est,
quod inunctio debet fieri in septem locis prædictis, vt
sic disponatur homo per hoc Sacramētum ad plenitu-
dinem sanitatis per deletionem omnis venialis peccati.

E Postremo, quia istius Sacramenti susceptio à fine de-
pendet, & finis est velocior transitus ad cœlum, per de-
positionem omnium venialiū, & conuersionem mētis
ad Deū; ideo non debet dari nisi adultis, qui venialiter
peccant, nec aliquibus nisi petentibus, qui deuotione
sursum eriguntur: nec aliquibus nisi in periculo con-
stitutis, & quasi in transitu ad alium statum. Et quia
hoc Sacramentum est periclitantium, & tamen habet
materiam sacram, scilicet oleum consecratum; hinc
est, quod propter periculum euitandum communiter
cōmitti debet sacerdotibus; & propter consecrationem
olei non est, nisi à consecratis manibus contrectandū.
Ex variatione igitur finis in cōfirmatione, & vnctione

confirma-
tionis.

1. Tim. 2. b

Anima tri-
plici genere
sanitatis in-
diger.Efficacia
extremæ
vnctionis.

Iac. 5. c

Cur oleo
simplici cō-
secrato, &
oratione de-
precatia
conficiatur
extrema
vnctio.Quare non
nisi adultis
conferendū.Minister
huius Sa-
cramenti.

extrema,

Potestas li-
gandi, &
soluendi
quibus, &
quo modo
collata, &
distributa
in Ecclesia.Differentia
extremæ
vnctionis, &

extrema, oritur diuersitas in efficacia, in materia, & in forma, in loco, & in tempore, in suscipiente, & in dispensante. In efficacia, quia illud Sacramentum disponit ad melius agonizandum, hoc ad celerius euolandum. In materia, quia illud in oleo in permixto balsamo, hoc vero in oleo puro. In forma, quia illud in indicatiua, hoc vero in deprecatiua. In loco, quia illud in fronte, hoc vero in multiplici parte. In tempore, quia illud in sanitate, hoc vero in ægitudine. In suscipiente, quia illud non solum adultis, verumetiam paruulis, hoc vero tantum adultis. In dante, quia illud ab Episcopis, hoc autem à sacerdotibus quibuscumque. Et hæc omnis diuersitas à fine procedit: quia sicut claruit, diuersitas in finibus proximis diuersitatem introducit in his, quæ ad fines illos habet finaliter ordinari.

CAPVT XII.

De integritate ordinis.

DE Sacramento ordinis, hæc in summa tenenda sunt, quod ordo est signaculum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Licet autem ordo sit vnum de septem Sacramentis, septiformis tamen est ordinis gradus. Primus est in Ostiariis, secundus in Lectoribus, tertius in Exorcistis, quartus in Acolytis, quintus in Subdiaconis, sextus in Diaconis, septimus in Sacerdotibus. His autem quasi per modum cuiusdam præparatorij supponitur clericalis tonsura, & etiam Psalmistatus, per modum autem complementi superponitur Episcopatus, Patriarchatus, & etiam Papatus; à quibus manant ordines, & dispensari debet sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus, solemnitate debita nihilominus obseruata, quatum ad tempus, locum, officium, & personam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, quia vt Deus & homo Sacramentorum medicamenta ad salutem hominum instituit ordinate, discrete, & potestatiue, secundum exigentiam suæ bonitatis, sapietia, & virtutis, hinc est, quod ipsa medicamenta Sacramentorum commisit hominibus dispensanda, non qualitercumque, sed eo modo, quo exigebat ordo, discretio, & potestas. Oportuit ergo aliquas personas ad huiusmodi officium exequendum distingui & segregari, quibus ordinario iure potestas huiusmodi committeretur.

Et quia huiusmodi discretio non debuit fieri, nisi per signa sacra, cuiusmodi sunt Sacramenta; hinc est, quod debuit esse aliquod Sacramentum, quod esset sacrum signaculum, ordinatiuum, distinctiuum, & potestatiuum ad Sacramenta cetera dispensanda modo distinctiuo, potestatiuo, & ordinatiuo. Et ideo ordo diffinitur signaculum quoddam, in quo spiritualis potestas traditur ordinato: ita quod simul in eius notificatione clauduntur tria prædicta, ex quibus colligi possunt in summa, quæ ad integritatem ordinis exiguntur. Primum igitur, quoniam ordo est signaculum distinctiuum, & sequestratiuum ab omni populo, vt quis totaliter diuino sit cultui mancipatus; ideo ordines præcedit distinctio quædam in tonsura, & corona: per quã intelligitur appetituum temporalium resecatio, & mentis eleuatio ad æterna: vt totus ostendatur clericus deputatus esse ad diuinum cultum; ideo dicit in susceptione coronæ: Dominus pars hereditatis meæ. Et quia talis debet esse instructus in diuinis laudibus quæ maxime consistunt in Psalmis: ideo Psalmistatus, tanquam præambulans ceteros ordines, antecedit, quem tamen largo modo Isidorus inter ordines numerauit. Secundo vero, quia ordo est signaculum ordinatiuum, & in seipso etiã est ordinatum, & ordo consistit in graduum disparitate, & distinctione completa, secundum quod exigit septiformis gratia, ad cuius dispensationem Sacramentum ordinis principaliter ordinatur: hinc est, quod septem sunt ordines gradatim ordinati, vsq; ad sacerdotium, in quo

status est ordinum: quia ipsius est consecrare Sacramentum corporis Christi, in quo est plenitudo omnium gratiarum: vnde alij sex sunt tanquam subministratiui, & quasi gradus quidam, per quos ascenditur ad thronum Salomonis. Qui, & sex sunt propter numeri perfectionem: quia senarius est primus numerus perfectus; & propter hoc, quod sic exigit perfectio, & sufficientia officij ministrandi. Nam oportet aliquos ministrare, quasi à remotiori: aliquos à propinquiori: & aliquos à proximo, vt nihil desit ministerio ordinato. Et quia quodlibet istorum ministeriorum geminatur secundum actum purgandi, & illuminandi; hinc est, quod sex sunt ordines ministeriales, & septimus omnium perfectissimus, in quo altaris conficitur sacramentum, qui consummatur in ordine vno, tanquam in termino ultimo & completo.

Postremo, quia ordo est signaculum potestatiuum, non tantum respectu aliorum Sacramentorum dispensandorum, verumetiam respectu sui: & potestas super potestatem est potestas excellens: ideo sibi non tantum cõpetit potestas simplex, cuiusmodi est in ordine simplici, verumetiam eminentia potestatis, cuiusmodi est in his, quorum est ordines ordinare, & dispensare. Et quia excellentia quanto magis descendit, tanto magis dilatatur; & quanto magis ascendit, tãto magis vnitur, hinc est, quod plures sunt Episcopi, pauciores Archiepiscopi, paucissimi Patriarchæ, & vnus pater patrum, qui Papa merito appellatur, tanquam vnus primus, & summus Pater spiritualis omnium patrum, immo, omnium fidelium, & hierarcha præcipuus, sponfus, vnicus, caput indiuisum, Pontifex summus, Christi vicarius, fons, & origo, regula, cunctorum principatum Ecclesiasticorum: à quo tanquã à summo deriuatur ordinata potestas, vsq; ad infirma Ecclesiæ mēbra, secundum quod exigit præcellens dignitas in Ecclesiastica hierarchia.

Et quia hæc dignitas præcipue manet in ordine, ideo hoc Sacramentum non debet dispensari, nisi cum magna discretionem, & solemnitate: ac per hoc non à quolibet, nec quilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore, sed personis literatis, honestis, & à cunctis irregularitatibus alienis, ieiuno stomacho, loco sacro, tempore missæ. Et temporibus ab Ecclesiastico iure statutis debent huiusmodi ordines dispensari, & hoc ab Episcopis, quibus propter eminentiam reseruat dispensatio ordinum, confirmatio per impositionem manuum, consecratio Monialium, & Abbatum, & dedicatio Ecclesiarum, quæ propter sui celebritatem non debent dispensari, nisi ab his, qui habent præminentiam potestatis.

CAPVT XIII.

De integritate matrimonij.

DE Sacramento matrimonij hæc in summa tenenda sunt, quod matrimonium, est coniunctio legitima maris, & femina, in diuinam vitam consuetudine retinens. Hæc autem coniunctio non solum fuit post peccatum, verumetiam ante peccatum. Sed prius institutum fuit sacramentum coniugij in officium, nunc autem non solum in officium, verumetiam in remedium contra libidinis morbum. Prius significabat coniunctionem Dei, & animæ; nunc autem præter hoc significat coniunctionem Christi, Ecclesiæ, & duarum naturarum in vnitatem personæ. Introducitur autem hæc coniunctio in esse per liberum consensum animorum ex parte vtriusque personæ, exterius expressum in aliquo signo sensibili: consummari autem habet in copula carnali. Nam per verba de futuro dicitur matrimonium initiari, per verba de præsentibus ratificari, sed per carnalem copulam habet consummari. Huius autem sacramenti tria sunt bona, scilicet fides, & proles, & sacramentum: & duodecim impedimenta quæ impediunt contrahendum, & dirimunt iam contractum, quæ in his versibus, continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.

Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.

Ordo hierarchiæ Ecclesiasticæ.

Summus Pontifex & eius primatus.

Sacramenti ordinis dispensatio.

Matrimonij definitio.

Aug. l. 3. de Gen. ad lit. c. 7. 10. 3.

Sacramenti ordinis septem gradus.

Ordo quid.

Tonsura clericalis.

Psal. 15. b

Isid. lib. 2. de Eccl. offic. c. 12.

Si

Si sis affinis, si forte coire nequibis.

Hæc socianda vetant coniugia, iuncta retractant.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum sc. incarnatum, eo ipso quod Verbum Dei, est fons sapientiæ in excelsis: eo ipso quod incarnatū, est clementiæ fons in terris: & ideo eo ipso, quod Verbum increatum, est humani generis formatiuum ex summa sapientia: eo ipso quod incarnatū, est ipsius reformatiuum ex summa clementia: ideo enim humanum genus reparat per clementiam, quia prius reparabile fecit ex sapientia, quæ pro suo summo ordine exigebat, quod genus humanū faceret potens stare, potens labi, potens etiam reparari, sicut in præcedentibus, ostensum fuit. Quoniam ergo Verbum Dei in sua sapientia hominem fecit, sicut & congruum fuit, potentem stare, cadere, & surgere; hinc est, quod genus humanū eo modo propagandum ordinavit, quod ex ipso modo propagandi haberet, quod manuduceret ipsum ad standum: haberet etiam quod manuduceret ad remedium, sicut etiā in propagatione illa est aliquid per peccatum, sc. libido, quod traducit morbum. Et quia status hominis erat ex coniunctione ipsius animæ ad Deum per amorem vnitiuum modo castissimo, singulari, & indiuiduo, remedium veniebat ex coniunctione diuinæ naturæ, & humanæ in vnitatem hypostasis, & personæ, vnitatem, inquam, diuina gratia introductam, vt singularem, & indiuiduam. Hinc est, quod Deus ab initio instituit, vt propagatio fieret per coniunctionem maris, & foemine, indiuiduam & singularem, quæ significaret ante peccatum coniunctionem Dei, & animæ, seu Dei, & subcælestis hierarchiæ: post peccatum vero coniunctionem Christi, & humanæ naturæ, seu Christi, & Ecclesiæ: & ideo vtrobique est Sacramentum, sc. ante, & post, licet alio & alio modo, quantum ad significationem, & vsum. Cum enim esset Sacramentum, antequam superueniret morbus: libido, quæ superuenit per peccatum, potius habet per matrimonium excusari, quam ipsum valeat vitare; quia non morbus medicamentum corrumpit; sed medicamentum habet curare morbum. Ex quo manifeste apparet, quid sit matrimonium, & qualiter diuinitus sit introductum in esse.

Rursus quia quælibet prædictarum spiritualiū vnionum in sacramento matrimonij significatarū est vnio vnus sicut agētis, & influētis, alterius sicut patiētis, & suscipientis, & hoc faciēte amoris vinculo, qui ex mera voluntate procedit: hinc est, quod matrimoniū debet, esse coniunctio duplicis personæ, differentis secundum rationem agentis, & patientis scil. virilis sexus, & muliebri, & hoc ex mero consensu volūtatis. Et quia volūtās exterius non apparet, nisi per signa ipsam exprimentia; hinc est, quod necesse est, vt cōsensus, mutuus exterius exprimat. Quia vero cōsensus vt de futuro non est propriè cōsensus, sed ipsius promissio, cōsensus vero ante cōmixtionem non facit plenariam vnionem, quia nondū sunt vna caro; hinc est, quod per verba de futuro dicitur matrimonium esse initiatum, de præsentiatum, & confirmatum: sed in carnali copula consummatum, quia tunc sunt vna caro, & vnum corpus sunt: ac per hoc plene significat vnionem illam, quæ est inter nos & Christum. Tunc enim plene traducitur corpus vnus in corpus alterius secundum sui comparis potestatem ad procreandā prolem. Et ideo ipsius matrimonij sunt tria bona, sc. sacramentum, propter vinculum insolubile: fides, propter debiti solutionem: proles vero, sicut effectus consequens ad vtrumq;.

Postremo, quia dicta coniunctio, matrimonialis debet esse ex libero consensu, procedēs ad copulationem personarū distantium in vnam matrimonij legē, & hoc potest duodecim modis impediri; hinc est quod duodecim sunt impedimēta matrimonij; quod patet sic. Ad matrimonialē namq; consensum requiritur libertas in cōsensu, & libertas in consentiente, & idoneitas ad coniunctionē. Sed libertas in cōsensu tollitur per duo,

secundum duas partes inuoluntarij, scil. per ignorantiam, & per violentiam. Et sic sunt duo impedimenta, sc. error, & violentia. Libertas autem in consentiente tollitur, per hoc, quod quis est alligatus alteri, & hoc, vel Deo, vel homini. Si Deo, hoc est, vel per votum expressum, vel per aliquid, quod habet votum annexum. Primum est in voto, secundum in ordine. Si autem homini, hoc est dupliciter, aut per ligamen existēs, aut per ligamen, præcedens. Primum est in ligamine, quo quis ligatus est vxori: secundū est in crimine, quando mœchus, vel mœcha machinatus est in mortem coniugis, vel, ipso viuente, fidē de contrahendo dedit. Et sic sunt quatuor impedimenta, sc. votum, ordo, ligamen, & crimen. Idoneitas autem ad vnionem est distantia personarum conueniēs, quæ tollitur per nimiam proximitatem, vel per nimiam elongationem. Nimia autem proximitas venit siue per generationem, siue per aliquid simile generationi, vt est cognatio legalis, aut spiritualis: aut venit per cōmixtionem sexuum, aut per contra-

Ationem sponsaliū. Et sic sunt tria impedimenta, sc. cognatio, affinitas, & publicæ iustitiæ honestas. Nimia autem distantia aut attenditur quantum ad ea, quæ sunt naturæ, vt cum non possunt commisceri carnaliter: aut quantum ad ea, quæ sunt fortunæ, quæ non sunt in nostra potestate, vt patet, cum est vnus seruus, & alter liber: aut quantum ad ea, quæ sunt religionis Christianæ, vt cum vnus est baptizatus, alter vero minimè. Et sic sunt tria impedimenta, scil. impotentia cōiundi, error conditionis, & disparitas religionis. Ac per hoc sunt in vniuerso duodecim impedimenta, quæ Spiritu sancto dictante, introducta sunt in Ecclesia Dei. Cui sc. Ecclesiæ, & si omnia Sacramēta sunt cōmissa potissime coniugij Sacramentū commissum est regulandū propter varietates, quæ circa hoc Sacramentū incidere possunt, & propter morbū annexū, qui est maxime infectiuus, & minimè tenens modum: & ideo ipsius Ecclesiæ est gradus cognationum limitare, sicut pro tempore expedire videt, & personas legitimas, vel illegitimas iudicare, & diortia facere. Sed nunquam debet, nec potest matrimonium, quod legitime introductum est annullare: quia quos Deus coniunxit, non potest homo, quantumcunq; sit magnæ potentæ, separare, cum ipsius Dei iudicio iudicandi remaneant vniuersi.

Potestas Ecclesiæ, ad moderanda matrimonij iura.

Mat. 19. 6
& Marc. 10. 8

Matrimo-
nium cur ab
initio insti-
tutum.

Consensus
coniugum
mutuus ex-
terius est
exprimen-
dus.

Impedi-
mentorū
matrimonij
sufficiētia.

S. BONAVENTURÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

SEPTIMA PARS.

In qua tractatur de statu finalis iudicij.

CAPVT. I

De iudicio in communi.

POST QUAM aliqua breuiter dicta sunt, de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, & de medicinali Sacramentali: restat nunc septimo, & vltimo aliqua breuiter tangere de statu finalis iudicij: De quo in summa tenendū est, quod sine dubio iudiciū vniuersorum futurū est, in quo Deus Pater per Dominum nostrum IESVM Christum iudicabit viuos, & mortuos, bonos, & malos reddendo vnicuiq; secundū exigentiam meritorum. In hoc autem iudicio fiet apertio librorum, scil. conscientiarum, quibus merita & demerita vniuersorum sibiipsis, & cæteris innotescunt: faciente hoc virtute illius libri vitæ, Verbi sc. incarnati, qui in forma diuinitatis non videbitur, nisi à bonis:

Apo. 20. 4

in forma vero humanitatis, in qua & sententiam promulgavit, videbitur tam à bonis, quam à malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, & blandus iustis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium cum hoc ipso, quod primum sit à seipso, secundum seipsum, & propter seipsum, hoc ipso, ipsum est efficiens, forma, & finis, vniuersa produ-cens regens, & perficiens: ita quod sicut producit, secundum altitudinem summæ virtutis, sic etiam regit secundum rectitudinem veritatis, & consummat secundum plenitudinem bonitatis. Quoniam ergo altitudo summæ virtutis requirebat, vt non tantum esset productio creaturæ ad vestigium, verum etiam ad imaginem: non solum creaturæ irrationalis, verum etiam rationalis: non solum creaturæ, quæ mouetur secundum impetum naturalem, verum etiam secundum libertatem voluntatis: & creatura, quæ est ad imaginem, quia capax est Dei, est beatificabilis, creatura rationalis disciplinabilis, creatura habens libertatem voluntatis est secundum legem iustitiæ ordinabilis, & deordinabilis: hinc est, quod rectitudo veritatis legem homini imponere debuit, in qua ad beatitudinem inuitaret, & ad veritatem erudiret, & ad iustitiâ obligaret: ita tamen quod libertatem voluntatis non cogeret, quin pro suo libito voluntatis iustitiam relinquere posset, & sequi: cum sic res, quas condidit administraret, vt eas agere proprios motus sinat. Et quia plenitudo bonitatis in consummando, operatur secundum quod exigit altitudo virtutis, & rectitudo veritatis: hinc est, quod consummatio beatitudinis non datur à bonitate summa nisi his, qui seruauerunt iustitiam à rectitudine veritatis impositam; qui susceperunt disciplinâ, & amauerunt illam summam & perpetuam felicitatem plus, quam bona transitoria.

Et quoniam quidam hoc agunt, quidam autem oppositum, pro suarum varietate voluntatum, quæ interius occultantur, & in statu viæ secundum suum arbitrium currunt: hinc est, quod ad manifestationem altitudinis virtutis, rectitudinis veritatis, & plenitudinis bonitatis, necesse est vniuersale iudicium sequi; in quo fiant iustæ retributiones præmiorum, apertæ declarationes meritorum, & irreuocabiles lationes sententiarum, vt in iustis retributionibus stipendiorum, summæ bonitatis appareat plenitudo: in apertis declarationibus meritorum, veritatis appareat rectitudo: & in irreuocabilibus lationibus sententiarum, summæ virtutis, & potestatis appareat altitudo. Primum igitur, quoniam iusta retributio respicit culpam, cui debetur pœna, vel iustitiam, cui debetur gloria, & vniuersi filij Adæ habent hanc, vel illam; hinc est, quod necesse est iudicio retributionis omnes iudicari, vt boni glorificentur, & impij cõdemnentur. Rursus, quia aperta declaratio meritorum requirit, quod simul appareat quid agendum est, & quid actum est, vel omissum à libertate voluntatis humanæ, secundum varietatem circumstantiarum; hinc est quod & libri conscientiarum aperientur, vt appareant merita, & liber vitæ, vt appareat ipsa iustitia, secundum quam approbanda, vel reprobanda sunt merita illa. Et quoniam ille liber vitæ est liber, in quo scripta sũt omnia simul & lucidissime, & in conscientijs scribuntur veraciter; ideo ex concursu apertionis horum librorum fiet aperta declaratio omnium meritorum; ita quod occulta cordis cuiuslibet, & sibi, & ceteris innotescant. Vnde, vt vult August. liber ille est vis, qua fiet, vt ad memoriam cuiuslibet cuncta mirabiliter reuocentur, vt lucide appareat æquitas diuinorum iudiciorum in apertissimo lumine veritatis. Postremo, quia irreuocabilis latio sententiarum debet fieri ab eo, qui possit audiri, & videri, & à quo non possit appellari: & videri ab vniuersis nõ potest summa lux, quam tenebrosi oculi videre non possunt, pro eo quod facie ad faciem videri non potest sine deformitate mentis, & incunditate cordis, necesse est quod iudex appareat in effigie creaturæ. Quia vero pura creatura auctoritatem non habet summam, à qua

appellari non possit, hinc oportet, quod iudex noster, & Deus sit, vt iudicet per auctoritatem summam; & homo sit, vt videatur, & disceptet cum peccatoribus in effigie humana. Et quia vna vox disceptationis terret culpabiles, & affecurat innocentes; hinc est, quod vna eius effigies iustos latificabit, & econtrario impios deterrebit.

CAPVT II.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi est pœna purgatoria.

Deinde in speciali circa statum finalis iudicij consideranda sunt quedam, sicut præambula, quedam, sicut concomitantia: & quedam, sicut consequentia. Præambula autem sunt duo, scilicet pœna purgatorij, & suffragia Ecclesiastica. Primo igitur de pœna purgatorij hoc tenendum est, quod ignis purgatorius est ignis corporalis, quo tantum spiritus iustorum, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, & satisfactionem condignam, affliguntur secundum plus, & minus, secundum quod plus, vel minus de cremabili secum ex hac vita traxerunt. Affliguntur autem minus grauiter, quam in inferno, & grauius, quam in hoc mundo: non tamẽ ita grauiter, quin semper speret, & sciât se in inferno non esse, licet forte pro pœnarum magnitudine, hoc aliquoties non aduertant. Hac autem afflictione, ab igne corporali inflata, purgantur spiritus à reatibus, & scorijs, & etiã reliquijs peccatorum, quibus sufficienter expurgatis, immediate euolant, & introducuntur in gloriam Paradisi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium eo ipso, quod primum, sit optimum, & perfectissimum: & eo ipso, quod optimum, sit summe amatum boni, & summe detestatum mali, sicut summa bonitas non patitur, quod bonum maneat irremuneratum, sic etiam non debet pati, quod malum remaneat impunitum. Quoniam, ergo viri iusti aliquando decedunt, qui in hac vita non totaliter pœnitentiam impleuerunt, cum meritum vitæ æternæ in eis non possit remanere irremuneratum, & vitium culpæ non possit remanere impunitum; ne perturbetur pulchritudo ordinis vniuersi, necesse est, quod ipsi finaliter præmientur, necesse est etiam, quod iidem temporaliter puniantur secundum suarum culpæ exigentiam & reatum.

Et quia culpa commissiua, & offensiua fuit maiestatis diuinæ, & dānicatiua Ecclesiæ, & deformatiua imaginis diuinæ menti nostræ impressæ, maxime si fuit culpa mortalis, & venialis etiã disponit ad hoc: & de offensa requiritur punitio, de dāno vero agenda est satisfactio; & de deformatione requirẽda est expurgatio; hinc est quod necesse est, quod pœna illa sit iuste punitiua, digne satisfactoria, & sufficienter expurgatiua. Primum igitur quoniam pœna ista debet esse iuste punitiua, & spiritus, qui contempto bono æterno, & summo, se subiecit infimo, iuste debet inferiori subiici, vt ab eis suscipiat pœnã, ex quorum occasione perpetravit culpam. & ratione quorum & Deum contempsit, & seipsum vile fecit; hinc est, quod ordo diuinæ iustitiæ exigit, vt spiritus ab igne materiali habeat puniri, vt sicut secundum ordinem naturæ anima vnitur corpori, vt influat vitæ ipsi corpori, sic vnatur igni materiali secundum ordinem iustitiæ, vt punibile puniti. à quo suscipiat pœnã. Et quia viri iusti qui sũt in gratia, nõ sunt digni nisi pœna transitoria, & tãto maiori digni sũt pœna, quanto maiora commiserunt peccata, & minorem egerunt pœnitentiam; hinc est, quod ab igne materiali puniuntur temporaliter, quidam tamen diutius, quidam vero breuius, quidam acerbius, quidam leuius, secundum quod reatus exigit offensarum. Necesse enim est, vt dicit egregius doctor August. quod tantum vrat dolor, quantum hæserat amor. Tanto enim difficilins quis purgatur, quanto medullis cordis eius intimius amor inhæserat mundanorum. Amplius quoniam pœna illa debet esse

Ratio futuri vniuersalis iudicij.

Ratio retributionis præmiorum in iudicio.

Apertio librorum conscientiarum.

Aug. lib. 20. de Ciu. Dei c. 14. tom. 5.

Latio sententiarum irreuocabilis.

Summaria doctrina de purgatorio.

Ratio purgatoriarum pœnarum.

Culpæ grauitas.

Aug. lib. 21. de Ciu. Dei c. 26. prope fin. tom. 5.

satisfactoria, & satisfactio respicit libertatem volūtatis, & statum viæ, potissime cum ibi iam non sit status merendi, & pœnæ illa minime teneant rationem voluntarij: necesse est, quod illud, quod defecit ex parte libertatis in voluntate sustinente, suppleatur in acerbitate ex parte pœnæ. Quia vero gratiam habent, qui purgantur, quam quidem vltra perdere nō possunt: hinc est, quod nec à tristitia penitus absorberi, nec in desperationem incidere, nec in blaphemiam possunt, nec volunt aliquatenus proflire; ac per hoc licet grauer puniantur, longe tamē aliter, & mitius quam in inferno: & statum etiam illum indubitanter sciūt alium esse, quam istum, in quo sunt illi, qui in inferno irremediabiliter cruciatur. Postremo quia pœna illa debet esse expurgatoria, & purgatio illa spiritalis, necesse est, vel quod ignis ille spiritalis habeat virtutem diuinitus sibi datam, vel, vt magis credo, ipsa virtus gratiæ interius habitātis adiuta à pœna extrinseca, ipsam animam iam pro offensis punitam, & à reatum onere alleuiatam purget purgatione sufficienti, vt iam illa remaneat dissimilitudo ad gloriam. Et quoniā tales spiritus dispositi sunt in summo, ad deformitatem gloriæ suscipiendam in se, cum ianua sit aperta, & purgatio consummata, necesse est illos spiritus euolare, in quibus charitatis ignis sursum leuans, & nihil retardans ex parte impuritatis animæ, vel reatus. Nec enim decet diuinam misericordiā, seu iustitiam, vt amplius differat gloriā, cum inueniat receptaculum idoneū, & magna sit pœna in dilatione præmiorum, nec amplius puniri debeat spiritus iam purgatus

Quo modo ab igne materiali in purgatorio spiritus partantur.

Animæ purgatæ statim euolant ad gloriam.

C A P V T III.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi sunt suffragia Ecclesiastica.

DE suffragiis autem Ecclesiasticis hoc tenendum est, quod suffragia Ecclesiæ profunt mortuis, suffragia dico, quæ pro mortuis Ecclesia facit, sicut sūt sacrificia, ieiunia, Eleemosynæ, & aliæ orationes, & pœnæ voluntarie assumptæ pro eorū culpis celerius, & facilius expiandis. Profunt autem mortuis, non quibuscumq; sed mediocriter bonis; vt pote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis; scilicet illis, qui sunt in inferno: nec valde bonis; scilicet his, qui sunt in cælo: quin potius, econuerso eorum merita, & orationes suffragantur Ecclesiæ militanti, cuius membris multa beneficia impetrant beati. Profunt autem secundum magis, & minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, quæ magis sollicitatur pro aliquibus, quam pro aliis, & hoc, vel ad pœnarum mitigationem, vel celeriorum liberationem, secundum quod supernæ prouidentia dispensatio melius eis viderit expedire.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quoniam primum principium cum sit optimum, ac per hoc summæ seueritatis contra malum, debet pariter summæ suauitatis esse ad bonum; & ideo cum ratione seueritatis iustitiæ, iusti, in quibus est reatus culpæ debeant post hanc vitam in purgatorio tormentari; debet etiam ratione suauitatis misericordiæ releuari; & habere auxilium, & munimen: maxime quia in miseria sunt constituti, & suis operibus, & meritis non possunt amplius se iuuare. Disponere igitur debuit regimen diuinæ prouidentia suffragia eis conferri ab eis, qui possunt, salua tamen rectitudine iustitiæ, à qua nec debet, nec potest dulcedo misericordiæ dissentire, nec aliquatenus separari. Quoniam igitur rectitudo iustitiæ exigit conuersationem honoris diuini, regiminis vniuersi, & qualitatis meriti humani; ideo superni, & primi principij prouidentia summa disposuit, hæc suffragia valere defunctis secundum dulcedinem misericordiæ, & rectitudinem iustitiæ, seruantis honoris diuini dignitatem, vniuersi regimen, & humani meriti qualitatem.

Primo igitur quoniam in huiusmodi suffragiis seruari

debet iustitia, quæ diuini præcipue est cōseruatiua honoris; & honor diuinus nihilominus exigit opera satisfactoria, & pœnalia sibi persolui pro culpis: hinc est, quod per illa opera habent suffragia fieri, per quæ potissime fit satisfactio, & honor recompenatur Deo. Quoniam igitur huiusmodi sunt tres partes satisfactionis, ieiunium, oratio, & Eleemosyna, & altaris sacrificium, in quo maxime redditur honor debitus propter placentiam illius, qui in sacrificio illo offertur; hinc est quod suffragia Ecclesiæ consistunt in huiusmodi operibus satisfactoriis, & maxime in missis celebrandis, secundum quod Gregorius in dialogis insinuat aliquos, propter Missarum beneficia de pœnis magnis celeriter liberatos: & per hoc pompa exequiarum, & accuratio funeris, & huiusmodi non debent inter suffragia Ecclesiæ computari: Propter quod & S. Augustinus dicit, quod curatio funeris, conditio sepulturæ, & pompa exequiarum, magis sunt solatia viuorum, quam subsidia mortuorum.

Amplius, quia debet ibi seruari iustitia cōseruatiua ordinis, & regiminis vniuersi, & hæc exigit, vt in communicatione influentiarum saluetur ordo, & symbolum inter ea, in quibus, & in quæ influentiæ illæ manant, ac per hoc inferius non debeat influere in illud, quod est supra, neque in id, quod est per omnimodam distantiam elongatum: hinc est quod suffragia Ecclesiæ non possunt valere his, qui sunt in inferno, quia sunt à corpore Christi mystico penitus separati, vnde nulla spiritalis influentia capitis ad eos peruenit, nec eis prodest, sicut nec influentia capitis prodest membris à corpore amputatis. Hinc est etiā, quod non profunt beatis, quia sunt omnino superiores secundum statum, & iam in termino existentes non possunt ad altiora conscendere, sed magis econuerso ipsi profunt nobis, & eorum orationes, nam & hoc meruerunt in carne; ideo disposuit ordo diuinus, vt etiam ipsis sanctis Dei orationes offerantur, vt & ipsi suffragentur nobis ad diuina beneficia impetranda. Non possunt ergo eis Ecclesiastica suffragia, sed magis nobis profunt sua. Restat igitur quod profunt solis iustis, qui sunt in pœnis purgatorij. Nam ibi ratione pœnæ, & impotentia se iuuandi, sunt viuus inferiores, ratione vero iustitiæ ceteris membris Ecclesiæ sunt coniuncti: ita vt merito eis Ecclesiæ sanctæ merita possint propter symbolū, & ordinem suffragari.

Postremo, quoniam debet in his seruari iustitia, quæ pensat exigentiam meritorum; hinc est, quod suffragia illa, quæ cōmuniter fiunt pro defunctis, licet omnibus bonis valeant pro modulo suo, his tamen amplius valent, qui magis meruerunt, vt sibi valerent, & prodesset dum erant in statu viæ. Illa vero, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, quia intentio faciētis est recta, & secundum Deum procedit, & Ecclesiastica institutio absque dubio non est cassa: ideo plus valent illis, pro quibus determinate fiunt, licet etiam aliis aliquo modo comunicentur. Nec tamen possunt ita aliis subuenire, sicut illi principali personæ, pro eo quod licet sint spiritalia, tamen diuina iustitia pro maiori culpa maiorem exigit emendam, & pro pluribus culpis plures emendas. Vnde exemplum de lumine, quod æqualiter illuminat ad vnam mensam sedentes, non placet: quia huiusmodi suffragia potius assimilari habent pretiis redemptiuis, quam huiusmodi influentiis diffusiuis. Quantum autem euilibet determinate valeant, ille certitudinaliter diffinire habet, cuius est in reatibus, & pœnis & suffragiis attendere pondus, numerum, & mensuram.

C A P V T IV.

De concomitantibus iudicium, sicut est conflagratio ignium.

DEinde aliquid dicendum est de concomitantibus iudicium, quæ sunt duo, scilicet conflagratio ignium mundanorum, & resurrectio corporum. De conflagra-

Satisfactionis partes.

Greg. 4. lib. Dialog. c. 55.

August. lib. de cura pro mort. agen. cap. 2. tom. 4.

Suffragia Ecclesiæ quibus non profunt.

Ecclesiæ suffragia quibus magis profunt.

Ratio suffragiorum pro mortuis.

tione

Gen. 7. d
1. Cor. 7. f

tionē igitur hoc tenendum est, quod ignis præcedet faciem iudicis, quo terræ facies exuretur, ita quod figura huius mundi mundanorum ignium, & conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione tempore diluuij. Dicitur autem transire figura huius mundi, non quantum ad destructionem totalem huius mundi sensibilis, sed quia per actionē illius ignis omnia elementaria inflammantis, consumuntur vegetabilia, & animalia purgabuntur, & innouabuntur elementa, maxime aer & terra: purgabuntur iusti, & adurentur reprobī: quibus factis cessabit etiā motus cœli, vt sic completo numero electorum, fiat quodam modo innouatio & præmiatio corporum mundanorum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium rerum vniuersale, cum sit sapientissimum, & si in omnibus, quæ agit, attendit ordinem sapientiæ, potissime tamen in his debet attendere, quæ spectant ad consummationē: vt sic non discordet primum à medio, nec medium à postremo, sed in cunctis congruentissime ordinatis appareat illius primi principij sapientiæ ordinans, & bonitas, & altitudo. Quoniam ergo Deus secundum sapientiam suam ordinatissimā cunctum mundum istum sensibilem, & maiorem fecit propter mundum minorem, scilicet hominem, qui inter Deum, & res istas inferiores in medio collocatus est: hinc est, quod vt omnia sibi inuicē congruant, & habitatio cum habitatore habeat harmoniam, homine bene instituto, debuit mundus iste in bono, & quieto statu institui: homine labente debuit etiam mundus iste deteriorari: homine perturbato, debuit perturbari: homine expurgato, debuit expurgari: homine innouato, debuit innouari; & homine consummato, debuit quietari.

Primo ergo quoniam mundus ille perturbari debet, homine perturbato, sicut stetit cum stante, & quodammodo cecidit cum labente: & in futuro iudicio propter seueritatem iudicis ostendendam, necesse est omnium corda terreri, & peccatorum maxime, qui vniuersorum Dominum cōtempserunt: vt sic omnis creatura diuinum accipiat zelum, & conformetur auctori, conformetur etiam habitatori, necesse est totius orbis cardines horribilissime commoueri. Et quia nihil intensius, & velocius, & horribilius in agendo commouet alia elementa, quam ignis hinc inde ex omni parte concurrens; hinc est, quod necesse est, quod ipsius iudicis faciem ignis præcedat, non ex vna parte tantum, sed ex omni parte mundi, vt sit ibi concursus ignis elementaris, & terrestris: ignis purgatorij, & etiam infernalis: vt per infernalem, reprobī adurantur: per purgatorium, iusti purgentur: per terrestrē, hæc terræ nascētia consumantur: per elementarem, elementa subtilentur, & ad innouationis faciē disponantur, & simul cū hoc cetera conturbentur, vt non solum homines, & dæmones, verum etiam Angeli videntes terreantur.

Rursus quoniam mundus iste purgari debet cum homine expurgato, & homo in statu finalis temporis indiget purgari à scoria auaritiæ, & malitiæ, sicut in primo tempore à face luxuriæ, indiget etiam purgari & velociter, & intime, & perfecte: hinc est, quod sicut mundus prius delectus est, & quodā modo purgatus, per elementū aquæ, quod est frigidum contra ardorē, & fetorem luxuriæ: sic finalis mundus per ignē propter refrigerium charitatis, & frigus malitiæ & auaritiæ, quæ regnabunt in fine quasi in ipso mundi senectute. Quæ quia maximæ sunt adhærentiæ, necesse est, quod purgans sit actionis intimæ, violētæ, & acceleratæ: quod non contingit reperiri in elemēto alio, quā in igne. Et ideo sicut factū est aquarū inundatione diluuiū; sic per actionē ignis mūdi sensibilis facies exuretur.

Amplius quoniam mundus ille inuouari debet cum homine innouato, nec inuouari potest aliquid in nouā formam, nisi perdat vetustam, & quodam modo disponatur dispositione noua superinducta: hinc est, quod cum ignis maxime habeat virtutē expulsiuam formæ extraneæ, habet etiam vim subtiliatipam, & cœlesti na-

turæ cognatam: ideo per ipsum debet fieri purgatio simul & innouatio, ita quod cum geminam habeat efficaciam, quantum ad aliquam iudicis aduentum præcedit, quantum autem ad reliquam habet sequi. Et cum innouatio sit ad nouitatem, quæ amplius non redit ad vetustatem: ac per hoc ad nouitatem incorruptibilem, quam dare non est in potentia alicuius creaturæ: hinc est, quod licet in illa purgatione & innouatione, ignis aliquid agat per naturalem virtutem, vt inflammare, purgare, rarefacere, & subtiliare: nec necesse est, quod cum illa virtute naturali sit virtus operans supra naturam, cuius imperio fiet conflagrationis initium, & cuius etiam virtute fiet nihilominus complementum.

Postremo quoniam mundus ille debet consummari, homine consummato, & tunc est homo cōsummatus, quando in gloria completus erit numerus electorum, ad quem quidem statum omnia tendunt, sicut ad finē vltimum, & completū: necesse est, facta completionē illius numeri, terminari, & quietari motus naturæ cœlestis: necesse est etiā terminari transmutationes elementares: necesse est etiam per consequens terminari generationem, quæ est in animalibus, & in plantis. Cum enim omnia ista ordinentur ad formam nobilissimam, quæ quidem est anima rationalis, posito statu in animalibus, necesse est & statum, & complementum poni in ceteris præcedentibus. Et ideo corpora cœlestia habita quiete, & luminis plenitudine, dicuntur remunerari. Elementa vero, quæ amplius non habēt vim multiplicandi per transmutationē mutuā, dicuntur interire non quantum ad substantiā, sed quantum ad actionem, & passionē mutuam, & hoc maxime, quantum ad qualitates actiuas. Vegetabilia vero, & sensibilia, quia non habent potestatem, & vitam perpetuā, & durationē sempiternā, quam competit statui illius nobilitatis; necesse est in propria natura consumi: ita tamen quod saluentur in principis, & quodā modo in simili, videlicet in homine, qui similitudinē habet cum omni genere creaturæ: & ideo in ipso innouatione, & glorificatione possunt dici omnia innouari, & quodāmodo præmiari.

Completo numero electorum omnia terminantur.

Commotio totius creaturæ in fine mundi.

Gen. 7

Auaritia & malitia in senectute mundi.

Mundi innouatio.

CAPVT V.

De concomitantibus iudicium, sicut est resurrectio corporum.

DE resurrectione autem corporum hoc tenendum est, quod omnium corpora hominum in generali resurrectione resurgent, nulla in eis existente distantia quantum ad ordinationem temporis, sed magis quantum ad ordinationem dignitatis. Nam mali resurgent cum suis deformitatibus, & pœnalitatibus, miseris, & defectibus, quos habuerant in statu viæ. In bonis autē natura seruabitur, & vitia detrahentur, & omnes resurgent integro corpore, & plena aetate, & debita mensura membrorum; vt sic omnes sancti occurrant in virum perfectū, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Surgēt autē tam in bonis quā in malis corpora eadē numero, quæ prius, & ex eisdē partibus constituta, salua totius veritate naturæ, non solū quantum ad membra principalia, & humiditatē radicalem, verum etiā saluis capillis & ceteris membris, quæ faciunt ad decentiam corporis, ita quod in quascumque auras, vel sinus naturæ, puluis humani corporis cedat, ad eam animam redibit, quæ ipsum primitus, vt viueret & cresceret, animauit.

Vniuersalis resurrectio nis qualitas & ratio.

Eph. 4. b

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium eo ipso, quod primū & summum, est vniuersalissimū, & sufficientissimū, ac per hoc principium est naturarum, gratiarum, & præmiorū: principium etiam potentissimū, clementissimū, & iustissimū, & licet secundum quandam appropriationē sit potentissimū in constitutione naturarum, & clementissimū in collatione gratiarum, & iustissimū in retributione stipendiorum; tamen sigillatim singula sunt in singulis, quia summa potentia, clementia, & i-

sticia nullatenus possunt ab inuicem separari : & ideo in opere retributionis necesse est, quod ipsa fiat secundum quod exigit rectitudo iustitiæ, & reformatio gratiæ, & completio naturæ. Quoniam ergo iustitia necessario requirit, vt homo qui meruit, vel demeruit non in anima solum, nec in corpore solum, sed in anima simul, & corpore puniatur, vel præmiatur in vtroque: reformatio autem gratiæ requirit, vt totum corpus assimilaretur Christo capiti, cuius corpus mortuum necessarium fuit resurgere, cum vnitum esset inseparabiliter deitati: completio vero naturæ requirit, vt homo constet simul ex corpore, & animâ, tanquam ex materia & forma, quæ mutuum habent appetitum, & inclinationem mutuum; necesse est, resurrectionem esse futuram, exigente hac constitutione naturæ, infusione gratiæ, & retributione iustitiæ, secundum quas tota vniuersitas habet regi. Et ideo ex his tribus, omnia clamant hominē suscitandum, vt omnis tollatur excusatio illis, qui contra hanc veritatem fidei obsurdescunt, & merito contra tales vniuersus pugnet orbis terrarū.

Primo igitur, quoniam resurrectio debet esse secundum exigentiam ordinis diuinę iustitiæ, & diuina iustitia reddit vnicuique quod suum est pro loco, & tēpore, & omnis anima corpori semel, & ad punctum temporis vnita, vel habet in eo culpam, vel gratiā: necesse est quod omnes resurgant. Et quia distinctus debet esse status retributionis à statu viæ, & resurrectio spectat ad statū retributionis; vt non confundatur ordo vniuersi, & vt fides habeat meritū, quæ credit, quod non videt, & vt certius, & clarius appareat æquitas diuinę iustitiæ; & vt simul fiat consummatio, & retributio finalis in Angelis, & hominibus; requirit hoc diuina iustitia, vt omnes resurgant simul, quantum est de lege cōmuni. Quod dico propter Christū, & eius beatissimā Matrem gloriosam virginem Mariam. Quia vero malis debetur pœna, & miseria, & bonis gloria: ideo et si simul resurgant in tempore, valde tamen dissimiles erunt in conditione. Nā quia malis resurrectio non est ad vitā, sed ad supplicium, necesse est, quod ipsi cū infirmitatibus, & deformatibus, & defectibus suscitētur.

Rursus, quia resurrectio debet esse secundum exigentiam consummationis gratiæ, & perfecta gratia facit nos conformes Christo capiti nostro, in quo nullus fuit defectus membrorum, sed perfecta ætas, & statura debita, & effigies formosa; opportunū est, quod boni suscitentur in optimis conditionibus, ac per hoc necesse est, quod in eis vitia detrahantur, & natura seruetur. Opportunū etiam est, vt si aliquod membrū deerat, suppleatur: si aliqua erat superfluitas, auferatur: si aliqua membrorum deordinatio, corrigatur: si paruulus erat, ad quantitatem ætatis Christi, quam habebat in resurrectione, licet non in mole, diuina virtute deducatur: si decrepitus, ad eandem ætatem reducatur: si gigas, si nanus, ad mensuram congruam limitetur: vt sic omnes integri, & perfecti occurrant in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Postremo quia resurrectio debet esse secundum exigentiam perfectionis naturæ, & natura spiritus rationalis exigit, quod viuificet corpus proprium, quia proprius actus in propria materia habet fieri: necesse est, quod idem corpus numero resurgat, & alioquin non esset resurrectio vera. Requirit etiam natura animæ rationalis, & immortalis, quod sicut habet esse perpetuum, sic corpus habeat, cui perpetuo inluat vitam: ac per hoc, corpus, quod animæ vnitur, ex ipsa vnione ordinationem habet ad incorruptionem perpetuam: ita tamen quod illud, in quo consistit substantia totius corporis, sicut sunt membra principalia, & etiam humiditas radicalis, & caro secundum speciem habeat ordinationem necessariam; alia vero, scilicet caro secundum materiam, & partes, quæ sunt de bene esse corporis, habeant ordinationem de congruo: & ideo primæ partes sunt ordinatæ ad resurrectionem, secundū ordinem necessitatis, aliæ vero omnes secundū ordinē congrui-

tatis. Quem quidem ordinem, quia Deus impressit naturæ, & natura non potest perficere, quia non potest mortuum suscitare, & ipsa diuina providentia nihil debuit facere frustra: necesse est, quod ipsius virtute repararetur corpus idem numero, & immortale, & ex omnibus partibus constitutū, & salua tota veritate humanæ naturæ. Cum autē hæc natura non habeat in potestate, sed solū in appetitu, quia nec idē corpus numero destructum reparare potest, cum non possit in totam rei substantiam: nec corpus immortale possit efficere, cū omne per naturā generabile sit corruptibile; nec dispersa colligere potest: necesse est, quod resurrectio nō seminalibus, nec naturabilibus causis, sed primordialibus attribuat, vt fiat secundū cursum mirabile & supernaturale, & secundū diuinæ imperium voluntatis.

CAPVT VI.

De consequentibus ad iudicium, scilicet de igne infernali.

Consequenter de consequentibus ad iudicium est dicendum, quæ sunt duo, scilicet pœna infernalis, & gloria cœlestis. De pœna igitur infernali hoc tenendum est, quod pœna infernalis est in loco corporali deorsum, in quo æternaliter affligentur omnes reprobi tam homines, quam spiritus mali. Affligentur autem eodem igne corporali, qui concremabit & affliget spiritus, & etiam corpora: nec tamen corpora illa consumet; sed semper affliget alios plus alios minus secundū exigentiam meritorum. Huiusmodi autem afflictioni ignis coniuncta erit afflictio secundum omnes sensus, coniuncta erit pœna vermis, & carētia visionis Dei: ita quod in his pœnis erit varietas, & cum varietate acerbitas, & cum acerbitate interminabilitas, vt ad reprobatorum supplicium, tormentorum fumus ascendat in sæcula sæculorum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium summum sit, quidquid habet, habet in summo: ideo necesse est ipsum esse rectissimum. Cum ergo in retribuendo agat secundum rectitudinem, sicut contra se facere non potest, nec se negare, nec suam iustitiam impugnare: sic necessario sua rectitudine exigente, oportet, quod peccatū puniatur secundum quantitatem culpæ, in his maxime, qui legem misericordiæ contemnent: per impoenitentiam impegerrant in seueritatē iustitiæ. Quoniam ergo seueritatis iustitiæ est considerare culpam, non solum quantum ad radicem, verumetiam quantum ad circumstantias aggrauantes: congruissimū est, vt iudex iustus pœnas debitas ab impiis exigat vsque ad vltimū quadrantem: & sic non remaneat dededus peccati sine decore iustitiæ: & sicut manifesta est potestas in creando & sapientia in gubernando, & clementia in reparando; sic manifestetur summa iustitia in puniendo. Quoniam ergo diuina iustitia peccatorem impium debet punire secundum exigentiam culpæ; & culpa mortalis, ad quā succedit finalis impoenitentia, ipsa habet rationem deordinationis perpetuę, deordinationis libidinosæ, deordinationis multimodæ: necesse est, quod ipsa puniatur pœnarum æternitate, acerbitate, & multiformitate:

Primo igitur deordinationis perpetuę pœna debet esse perpetua, quia peccatum, quod quis committit, & de quo nunquā pœnitet, perpetuo in animo durat, & à vita perpetua, scilicet Deo separat, & à voluntate procedit, quæ in peccato vellet perpetuo delectari. Et licet delectatio illa transiens sit momentanea, quia tamen deordinatio tenet rationē perpetuitatis, pœna deordinationi respondens, debet habere carentiā finis: vt sicut homo in suo perpetuo finē non apposuit à peccato recedendo, sic Deus in suo perpetuo non desistat à puniendo: & sicut homo contra infinitū peccauit, sic pœnam habeat infinitā. Et quia non potest habere pœnā infinitam intensiue, habeat saltem duratione. Et

sicut

Sap. 5. d

Ratio iustitiæ Dei in resurrectione.

Ratio resurrectionis ex consummatione gratiæ.

Eph. 4. b

Ratio ex conditione naturæ.

De pœna infernali summam.

Apo. 14. 6

Diuinæ iustitiæ seueritas.

Deordinationis perpetuę pœna.

sicut voluntas eius post mortem semper malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ: sic Deus semper affligat sine immutatione sententiæ, requirente hoc perpetuitate deordinationis in impiis damnatis.

Libidinosæ deordinationis pœna.

Rursus quoniam deordinationis libidinosæ pœnæ debet esse afflictiva, quia delectatio punitur per tristitiam contrariâ, & spiritus rationalis in peccando conuertit se ad bonum proprium, & ut nunc, & partiale libidinosè amandum, & ex hoc contemnit diuinum imperium & dominiû: hinc est, quod ad hoc, quod illa delectatio improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quod ad punitiorem illius contemptus & delectationis peccator, siue spiritus præcipitetur in locum infimum, & maxime à statu gloriæ longinquum, hoc est in profundissimum infernum. Necesse est etiam, quod ibi exponatur affligendus infimæ naturæ, ac per hoc non à substantia spiritali patiat, sed à corporali, & infima, hoc est à facibus corporum mûdanorum, ut in facibus defigatur, & igne, & sulphure concremetur. Et quoniam spiritus, qui per naturâ præponitur corpori, & in corpus habet influere, & ipsum mouere, dignitatē naturæ per culpâ peruertit, & se subiicit quodam modo vilitati & nihilitati peccati; hinc est, quod secundū ordinem iustitiæ debet ordinari, ut tam peccator spiritus, quam homo igni corporeo alligetur: non ut in illum influat vitam, sed ut diuino decreto suscipiat pœnâ. Cum enim rei, quam horret per timorem diuinitus immissum, & quam sentit per vim naturalis sensus, sit inseparabiliter alligatus, necesse est, quod acriter tormentetur. Et quia ille ignis non agit nisi per dispositionem peccati, & reatus, & maculæ, ex improbitate libidinis procedentis, & hæc non est æqualiter in omnibus, hinc est, quod ab eodem igne alij cremantur plus, alij vero minus; sicut ab eodem igne aliter utitur palea, & aliter comburitur lignum. Quoniam autem illa peccati distinctio, & reatus, secundū quam actio ignis moderatur, est in eodem vniformis, & nunquam crescit, nec decrescit, nec mutatur; hinc est, quod diuino imperio ordinante, ignis ille sic agit, quod semper vrit, & non consumit: semper affligit, & non interimit; quia non agit ad suæ formę multiplicationem, sed ad pacis animæ in corpore perturbationem, siue ipsius spiritus in seipso. Vnde non fit noua adeptio, sed adeptæ pacis continuatio: ut sic in eadem pœna, nec acerbitas æternitatem, nec æternitas tollat acerbitem.

De ordinationis multimodæ pœna.

Postremo quoniam deordinationis multimodæ pœna debet esse multimoda, & in omni peccato actuali mortali est deordinata auersio à summa luce & bonitate, & inordinata conuersio ad bonum commutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis rectæ: hinc est, quod omnes actualiter peccantes, qui erunt damnati, punientur pœna triplici; propter auersionem, carentia visionis Dei; propter conuersionem, pœna incendiij materialis; propter pugnam volûtatis & rationis, pœna vermis, ut sic ex hac multiplicitate pœnarum afflicti, & varie, & acerbe, & æternaliter crucientur, & tormentorum fumus ascendat in sæcula sæculorum, Amen.

Apo 14. c

CAPVT VII.

De consequentibus ad iudicium, scilicet gloria paradisi.

Præmium beatorum triplex.

1. Cor. 13. d

Bernard. in Cant. serm. 11. post med.

DE gloria autem cælesti hoc in summa tenendum est, quod in ipsa est præmium substantiale, consubstantiale, & accidentale. Præmium, inquam, substantiale consistit in visione, fruitione, & tentione vnus summi boni, scilicet Dei: quem beati videbunt facie ad faciem, hoc est nude, & sine velamine fruentur auidè, & delectabiliter: quem etiam tenebunt, sempiternaliter, ut sic verificetur illud Bernardi, quod Deus futurus est rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriæ continuatio æternitatis. Præmium ve-

ro consubstantiale consistit in gloria corporis, quæ secunda stola dicitur: qua resumpta, perfectius anima beata tendit in summum cælum. Et hæc stola consistit in quadruplici dote corporis, scilicet in dote claritatis, subtilitatis, agilitatis, & impassibilitatis: quæ erunt secundum plus & minus in diuersis secundum maioritatem, & minoritatem prius habitæ charitatis. Præmium autem accidentale, consistit in quodam decore speciali superadiecto, qui quidem aureola nuncupatur, & secundum Doctorum sententiam, debetur triplici generi operum, sc. martyrio, prædicationi & continentia virginali. Et in omnibus prædictis seruabitur gradus, & distinctio, secundum exigentiam meritorum.

Dotes corporis quatuor.

Aureola.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum, habet summam vnitatem, veritatem, & bonitatem, & hoc ipso in eo etiam est ponere summam potentiam, sapientiam, clementiam, & iustitiam. Quoniam autem hæc inuisibilia Dei manifestari decet per opera; ideo Deus mundum istum sensibilem principians, sic produxit, sic gubernat, sic reparat, sic remunerat, & consummat, quod in productione manifestetur summa potentia: in gubernatione summa sapientia: in reparatione summa clementia: & in remuneratione iustitia consummata. Ut ergo manifestaretur potentia ad sui ipsius laudem, & gloriam, & honorem, omnia produxit de nihilo, faciens aliquid prope nihil, scilicet materiam corporalem: & aliquid prope se, scil. substantiam spirituales, & simul hæc iungens in vno homine, in vnitatem naturæ, & personæ, scil. rationalem animam, & materiam corporalem. Ut manifestaretur sapientia, ipse quidem prouidentissime omnia gubernat, & ordinate. Nam ipse supremum hominis regit per seipsum mentem scil. quam illustrat: & infimum, scil. corpus per liberum arbitrium voluntatis, ut sic corpus, & corporalia quo ad regimen subiaceant spiritui, spiritus vero Deo. Ut manifestaretur clementia, lapsum hominem reparauit, assumendo hominis naturam, suscipiendo pœnalitates, & tandem perferendo pœnam: ut sic summa misericordia misero misericordem faceret esse conformem ad reuelationem miseriam, non solum in dignitate naturæ conditæ, verum etiam in defectibus naturæ in miseria constitutæ. Ut tandem manifestetur iustitia, retribuet vnique secundum exigentiam meritorum, non solum malis pœnam, verum etiam iustis gloriam sempiternam. Sic enim exigit retributio æqua, & reparatio gratuita, & gubernatio ordinata, & productio virtuosa. Nam omnium horum consummatio est in fine.

Beatitudinis nostræ ratio. Rom. 1. c

D

Primum igitur quoniam omnium iustorum præmiatio fieri debet, secundum quod exigit retributio iusta, & etiam productio virtuosa, & productio Dei fecit rationalem spiritum prope Deum, capacem Dei, capacem scil. secundum vim inditæ imaginis ipsius B. Trinitatis, cui in iustis totus hominis spiritus secundum integritatē imaginis deseruinit; hinc est, quod à nullo minus Deo potest rationalis spiritus præmiari, nec impleri, nec eius capacitas terminari: ideo in præmiū datur ei deformitas gloriæ, per quam Deo effectus conformis & ratione ipsum videat clare, & voluntate diligat plene, & memoria retineat in æternum: ut sic anima tota viuat tota dotetur in tribus animæ viribus, tota Deo configuretur, tota in illo requiescat: in ipso sicut in omni bono inueniens pacem, lucem, & sufficientiam sempiternam, per quam in statu omnium bonorum congregatione perfecta constituta, & æterna vita viuens, dicatur beata, & etiam gloriofa.

Ratio præmiij iustorum quoad corpus & animam.

E

Rursus quoniam retributio illa debet fieri secundum quod exigit non solum retributio iusta, & productio virtuosa, verum etiam gubernatio ordinata, & Deus in productione corpus animæ alligauit, & naturali, & mutuo appetitu inuicē copulauit: ad gubernationem vero subiecit, & in statu meriti fecit, ut spiritus cõdescenderet, & intenderet corpori gubernado propter exercitiū in merendo; nec naturalis appetitus patitur, quod anima

Boët lib. 3. de consol. filosof. prosa 2 circa prim.

fit plene beata, nisi restituatur ei corpus, ad quod restituendum habet inclinationem naturaliter insertam; nec regiminis ordo sustinet, quod restituatur corpus spiritui beato, nisi per omnia illi conforme, & subiectū, quantum potest corpus spiritui conformari. Quoniam ergo spiritus est visione lucis eternæ clarificatus; ideo debet, in eius corpore claritas lucis permaxime resultare. Quia vero dilectione illius summi spiritus est summe spiritualis effectus; ideo in corpore habere debet correspondentem subtilitatem & spiritualitatem. Quia retentione æternitatis factus est omnino impassibilis, ideo in corpore eius, debet esse impassibilitas omnimoda, tã intra, quam extra. Quia vero ex his omnibus, spiritus promptissimus est ad tendendū in Deum; ideo in corpore glorioso debet summa agilitas reperiri. Quoniam igitur per has quatuor proprietates fit corpus spiritui conforme, & etiam subiectū: hinc est, quod in his quatuor præcipue dotari dicitur, ratione quorum idoneitatem habet sequi spiritum, & locari in regione cœlesti, quæ est regio beatorum. In istis enim proprietatibus, cœlestibus corporibus assimilatur, per quas quasi gradatim distat corpus cœleste à quatuor elementis, & sic dos corporū quadruplicata & corpus in se perfectū reddit, & conforme habitationi cœlesti, & spiritui beato: per quæ à summo capite Deo vsq; in oram vestimenti, sc. corporis, plenitudo dulcedinis, & beatitudinis ebrietas redūdat, & quantū est possibile derivatur.

Postremo quoniam illa præmiatio debet fieri, secundum quod exigit retributio iusta, & productio virtuosa, & gubernatio ordinata, & etiam reparatio gloriosa, & in diuersis Christi membris diuersa sunt charismata gratiarum, non solum quantum ad interiora dona, verum etiam quantum ad exercitia exteriora non solum quo ad habitus, verum etiam quo ad status, non solum quo ad perfectionem charitatis in mente, verum etiam quo ad perfectionis decorem & pulchritudinē in opere corporali: hinc est, quod aliquibus membris non solum stola animæ cū tribus eius dotibus, & stola corporis cum quatuor, verum etiam excellentia quædam decoris & gaudij debetur, propter excellentiam perfectionis, & decoris habitū corpore virtuoso. Quoniam igitur triplex est genus operis præcellentis, perfectum, & pulchrum, & spirituali formositate formosum, secundum triplicem vim animæ: secundum rationalem, prædicatio veritatis perducens alios ad salutem: secundum concupiscibilem, perfecta declinatio concupiscentiarum, per integritatem perpetuam continentie virginis: secundum irascibilem, permissio mortis ad honorem Christi: hinc est, quod his tribus generibus iustorum, scilicet prædicatoribus, virginibus, & martyribus debetur illa excellentia præmij accidentalitatis, quod aureola nuncupatur, quod ad decorem facit, non solum animæ, verum etiam corporis: quia non redditur voluntati tantum, sed operi extrinseco, substernens sibi meritum, & præmium charitatis, quod consistit in septiformi dote, triplici animæ, & quadruplici corporis, in quibus clauditur consummatio, integritas, & plenitudo omnium bonorum spectantium ad gloriæ complementum. Qualia autem & quanta sint illa non verba mea, sed B. Anselmi ponantur. Ait enim in fine Prologij: Excitare nunc anima mea, & erige totū intellectum tuum, & cogita quantum potes, quale & quantum sit illud bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quam delectabile illud bonū, quod continet iucunditatem omnium bonorum: non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt creator à creatura. Si enim bona est vita creata, quam bona est vita creatrix? Si iucunda est salus facta, quam iucunda est salus, quæ fecit omnem salutem? Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quam amabilis est sapientia, quæ omnia condit ex nihilo? Denique si multæ, & magnæ delectationes sunt in tribus delectabilibus, qualis, & quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia.

Qui hoc bono fruatur, quid illi erit, & quid illi non erit? Certe quidquid volet, erit, & quod nolet esse, non erit: ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitavit. Cur ergo per multa vagaris homuncio, querendo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama vnum bonū, in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desidera simplex bonum, quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas caro mea, quid desideras anima mea: ibi est quidquid amatis, quidquid desideratis. Si delectat pulchritudo: Fulgebunt iusti sicut Sol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obistere possit: Erunt similes Angelis Dei: quia seminatur corpus animale, & resurget corpus spirituale: potestate vtique non natura. Si longa & salubris vita, ibi erit sana æternitas, & æterna sanitas; quia iusti in perpetuum viuunt, & Salus iustorum à Domino. Si satietas: Satiabuntur cum apparuerit gloria Dei. Si ebrietas: Inebriabuntur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorum Chori concinunt sine fine Deum laudantes: Si quælibet non immunda, sed munda voluptas; Torrente voluptatis tuæ potabis eos Deus. Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diliget Deum plus, quam seipsum, & inuicem tanquam seipsum, & Deus illos, plus quam seipsum: quia illi illum, & se inuicem per illum, & ille se, & illos per seipsum, Si concordia, omnibus illis erit vna voluntas, quia nulla illis erit nisi Dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis, vt Deus suæ. Nam sicut poterit Deus, quod volet per seipsum, ita poterunt illi per illū quod volent; quia sicut illi non aliud volent, quā quod ille, ita ille volet, quidquid illi volent: & quod ille volet, non poterit non esse. Si honor, & diuitiæ, Deus suos seruos bonos, & fideles supra multa constituet: immo filij Dei, & Dei vocabuntur, & erunt, & vbi erit filius Dei, ibi erunt & illi. Heredes quidē Dei, coheredes autem Christi Si vera securitas, certe ita certi erunt nunquā, & nullatenus ista, vel potius istud bonū sibi defuturū, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectore Deū illud dilectoribus suis inuitis ablaturū; nec aliquid Deo potētius, inuitos Deū, & illos separaturū. Gaudiū vero quale, aut quantū est, vbi tale, ac tantū bonum est? Cor humanū, cor indigens, cor expertū ærumnas, immo obrutū ærumnis, quantū gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possunt gaudiū suū de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quem omnino sicut te ipsum diligeres, eandem beatitudinē haberet, duplicaretur gaudiū tuū, quia non minus gauderes pro eo, quā pro te ipso. Si vero duo, vel tres, vel multo plures id ipsum haberent: tantū de pro singulis quantū pro te ipso gauderes, si singulos sicut te ipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabiliū Angelorum, & hominum beatorum, vbi nullus minus aliam, quam seipsum diligit, non aliter gaudebit quisque; pro singulis aliis, quam pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet suum gaudiū, quo modo capax erit tot, & tantorū gaudiorum? Et vtique quia quantum quisque diligit aliquem, tantū de bono eius gaudet, sicut in illa perfecta felicitate vnusquisque; plus amabit sine comparatione Deum, quam se, & omnes alios secum; ita gaudebit plus absque æstimatione felicitate Dei, quam de sua, & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diliget toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totū cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima. vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

Nondum ergo Domine dixi aut cognoui, quantum gaudebunt illi beati tui, vtique tantū gaudebunt, quantum amabunt: tantū amabunt, quantum cognoscent te. Quantum cognoscent te, & quantum amabunt te? certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent, & amabunt in illa vita. Oro Deus cognoscam te, amem te, vt gau-

deam

Idem Prolog. c. 25.

1. Cor. 2. c

Sap. 3. a
Mat. 22. c
1. Cor. 15. fSap. 5. c
Psal. 36. g
Psal. 16. c
Psal. 35. b

Ibidem.

Mat. 25. b
Mat. 5. a
Rom. 8. cAureola
quibus red-
denda.Ansel. Pro-
log. c. 24.Ansel. Pro-
log. c. 26.

1. Cor. 2. c

deam de te; & si non possum ad plenum in hac vita, vt proficiam in dies, vsq; dum veniat illud ad plenum: proficiat hic in me noticia tui, & ibi fiat plenus; crescat hic amor tuus, & ibi fiat plena; vt hic gaudium meum sit in spe magnum, & ibi sit in re plenum. Domine per filium tuum inbes, immo cōsulis petere, & promittis accipere, vt gaudium nostrum plenum sit. Deus verrorax peto, accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Peto Domine, quod per admirabilem consiliarium nostrum consulis; accipiam, quod promittis per veritatem tuam, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim inde mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, fermocinetur os meum, esuriant illud anima mea, sitiāt caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum, Amen.

1/a. 16. g

Mat. 53. b
Rom. 1. c

S. BONAVENTURÆ

Eximij Ecclesiæ Doctoris,
Centiloquium.

QVOD COMPENDIVM
THEOLOGIÆ DICITVR.

Ingrediendum ad sacram Theologiam generalibus præceptis instruit hoc opusculo eximius Ecclesiæ Doctor: idque breuitate verborum, ac sententiarum vbertate, quibus in Breuiloquio vsus est, egregie præstat. Tractatus vero iste in partes quatuor distributus est, quæ omnes continent Sectiones centum, vnde Centiloquium sibi nomen sortitur. Prima igitur pars est de malo sub ratione culpæ: secunda de malo sub ratione pœnæ: tertia de bono sub ratione gratiæ: quarta de bono sub ratione gloriæ: Vt autem notum sit, perspicere volenti, quomodo Centiloquium, & Breuiloquium connexa sint, animaduertendum est: primam & secundam partem Centiloquij tertiæ omnino, & partim septimæ Breuiloquij respondere: tertiã primam, secundam, quartam, quintam & sextam similiter: quartam vero septimam pro sua ratione. Adeo verò conformis est doctrina vtriusque tractatus, vt eundem & sibi maxime constantem demonstrat auctorem.

P R O O E M I V M.

ECOE descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus, & scientia, vt ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis respondere ex his, illis, qui miserunt te. Informans Sapiens in his verbis eum, qui intendit ad prædicationis officium promoueri, quatuor innuit studioso discipulo videnda, scil. in quo est studendum, quia in trina traditione, cum dicit: Ecce descripsi eam, scil. doctrinam sacram tripliciter: quia ad discretionem boni, & mali, & informam rationalem: ad reiectionem mali, animam irascibilem: ad dilectionem boni, excitam concupiscibilem. Item tripliciter doctrina sacri canonis est descripta, quia præter literalem sensum tribus modis traditur exponenda, scil. moraliter, siue tropologicè, allegoricè & anagogicè. Tropologia siue moralitas, est quando per illud, quod factum est, datur intelligi, quod faciendum est. Allegoria est, quando per illud quod factum est, indicatur illud quod credendum est. Anagogia est, quasi fursum ductio, quando per vnum factum intelligendum est aliud, quod desiderandum est, scil. æterna felicitas beatorum. Secundo, de quo est conferendum, quia de audita lectione, cum addit: In cogitationibus, & scientia, id est, vt

Proo. 22. e

Præfatio auctoris.

Sacra scriptura quot modis exponitur.

A cogites, quæ audisti, & intellectum frequenter cogas circa ruminacionem, vt scias vbi audita, & ruminata comprehendas per cognitionem. Tertio quid proponendum in prædicatione, quia præcepta moralia, quæ sub lege naturæ, scripturæ, & gratiæ, & firma & immobilia permanserunt & Euangelia præcipuè, quæ ex ore altissimi prodierunt, cum dicit: Vt ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis. Quarto per quid respondendum in interrogatione, quia per ea, quæ sunt ex lectione percepta, in ratione collecta, & prædicatione concepta, cum subiungit: Respondere ex his id est examinatoribus illis, qui miserunt, id est missi sunt, quo modo examinent te.

Ecc. 24. a

BIn adminiculum itaq; paruulorum rudis rogatus à rudibus, rudem tractatum rudibus compilaui, in quod rudium ruditas, circa generalia theologiæ, saltem ruditer poterit erudiri, & ex lacte infantis ad cibum solidum præuia Dei gratia, cum sensus industria præparari. Collegi autem hoc ex dictis proborum, quæ hinc inde decerpens, in vnus opusculi angustiam coarctauit. Quod cum & centum recipiat sectiones, centiloquium poterit appellari. Cuius continentia, vt facilius pateat requirenti, præmittantur centum tituli Sectionum, quæ ex quatuor partibus distinguuntur. In vniuerso enim agitur de quatuor in præsentis opusculo. Primo scilicet de malo sub ratione culpæ. Secundo de malo sub ratione pœnæ. Tertio de bono sub ratione gratiæ. Quarto de bono sub ratione gloriæ.

Intentio auctoris.

Centiloquium, Materia tractanda.

C E N T I L O Q V I I

P R I M A P A R S.

Sectionibus triginta tribus comprehensa.

S E C T I O I.

De malo culpæ in generali.

MALVM considerare occurrit quantum ad diffinitionem, Quod diffiniens August. ait: Malum est priuatio modi, speciei, & ordinis. Ad cuius intelligentiam, est notandum, quod creatura quælibet, quantumcunque modica comparari habet ad Deum secundum triplex genus, causæ sc. efficientis, formalis, & finalis: & sic habet modum, speciem, & ordinem. Creatura vero rationalis non solum habet modum, speciem & ordinem, provt est natura quædam, sicut ceteræ creaturæ; verum etiam provt est voluntate libera. Voluntas autem nostra quando habet modum, speciem, & ordinem, tunc est bona. Tunc autem habet hæc tria, quando in operando continuatur virtuti diuinæ, vt principio mouenti: conformatur ei, vt regulæ dirigenti: vnitur ei, vt fini quietanti. In primo est modus, in secundo est species, in tertio ordo attenditur secundum triplex genus causæ. Quandoquæq; vero quis peccat mortaliter; discontinuatur necessario à Deo, tanquam à principio mouente, quia Deus nunquam mouet ad peccatum: discordat à Deo, tanquam à regula dirigente: elongatur, & deordinatur à Deo, tanquam à fine quietante. ponens creaturam finem sui. Et sic malum culpæ priuat, & corrumpit hæc tria inseparabiliter & æqualiter, non tamen totaliter in rationali creatura, in quantum est agens voluntariè, & libere, vltra alias creaturas. Malum vero pœnæ corrumpit hæc tria prædicta, provt cum aliis creaturis conuenit in natura.

Sup. Brenil. 3. p. c. 1. Aug. lib. de nat. boni contra Manich. c. 4. 10. 8.

Voluntas nostra quando bona.

Peccatum mortale corrumpit modum speciem, & ordinem.

Malum triplex.

Item consideratur malum, quantum ad diffinitionem. Distinguitur enim malum per triplicem differentiam, scil. in malum culpæ, siue transgressionis: malum pugnæ, siue tentationis: malum pœnæ, siue punitiois. Malum culpæ idem est, quod iniustitia generalis, siue absentia debitæ honestatis, vel passio voluntaria. Malum

pœnæ est absentia debitæ delectationis, cum tentatio in contrarij, siue passio inuoluntaria. Malum pugna tenet medium inter ista: nam diabolo est culpa in instigando, iusto est pœna in reluctando.

Mali sub-
diuisio,

Quantum ad subdiuisionem. Subdiuiditur enim malum in malum culpæ, secundum se, & per se, quod nullo modo potest bene fieri, vt odire Deum, & blasphemare Deum: in malum in se, siue in genere, vt occidere, quod potest bene fieri propter iustitiam: in malum ex circumstantia, vt dare eleemosynam propter vanam gloriam.

Mali intro-
ductio.

Item consideratur quantum ad introductionem: & sic malum originatur à bono, id est à volutate & libero arbitrio non efficiente, sed deficiente: substantificatur in bono, non enim est essentia aliqua, vel natura, sed corruptio boni, quæ non potest esse, nisi in bono, quod corrumpitur, id est in libera voluntate: contrariatur bono. Ad quod intelligendum nota, quod malum corrumpit & perimit iustitiam, id est rectitudinem voluntatis. Tria enim circa rectitudinem animæ attenduntur, scilicet potentia rectificabilis, hanc non corrumpit: habitus rectificans, hunc priuat simpliciter, & corrumpit, scilicet gratiam & virtutes: habitus media, & hanc dimittit, dum minus redditur homo habilis ad bonum per peccatum, non tamen tollit eam. Non enim opponitur malum illi habilitati, ratione naturæ, cuius est, sed ratione gratiæ, & virtutis, siue finis, ad quæ est.

SECTIO II.

De tentatione.

Malum tentationis siue pugna, notificatur per definitionem Hugonis de sancto Victore. Tentare est callide experiri, & quasi quibusdam blandis conatibus probare. Augustinus: Omnis tentatio probatio est. Cassiodorus: Tentatio diaboli est assimilatio apparentis boni ad fallendum. Sic etiã aliter diffinitur: Tentatio est pulsatio ex intentione, vel proposito ad declarandum bonum hominis siue malum. Multiplicatur per diuisionem. Potest enim tentatio considerari quantum ad motiuum, & sic diuiditur tentatio in eam, quæ est ab hoste, à carne, & à mundo. Iuxta illud: Mundus, caro & demonia diuersa mouet prælia. Item in eam, quæ est tentatio, alia ab hoste, alia à carne: prima generaliter, secunda specialiter. Diuiditur etiam quantum ad instrumentum, & sic generaliter est illa diuisio Greg. Est quædam têtatio per vitia, quædam per flagella. Specialiter, & sic est illa super psalmo: Omnem escam abominata est anima eorum: Multiplex est tentatio, quarum prima est error, siue nescientia viæ veritatis, secunda difficultas vincendarum concupiscentiarum, tertia tedium boni, quarta tempestas sæculi. Quantum ad effectum, & sic generaliter est illa, de qua dicitur: Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Tentatio alia diabolica, alia humana. Diabolica malum habet exitum, quia terminatur in mortali. Humana non habet periculosum exitum, quia vel ibi est peccatum veniale, vel nulla est ibi culpa. Specialiter, & sic est illa de doctrina christiana: Diabolus tentat aut vexando carnem, aut vulnerando naturalia, aut expoliando gratuita. Quantum ad gradum, & sic generaliter est illa: tentatio alia exterior, alia interior. Specialiter, & sic est illa Gregorij: Tentatio tribus modis perficitur, scilicet suggestionem, delectationem, & consensum. Quantum ad tentandi modum. Et sic est illa generaliter & implicite super psalmos: Qui habitat in adiutorio. Quædam tentatio est leuis & occulta; quædam grauis & occulta: quædam leuis & manifesta: quædam grauis & manifesta. Generaliter & explicite, sic est illa Richardi per septem membra. Prima est importuna, quæ pertinaciter insistit: secunda est dubia, quæ animum dubietatis nebula inuoluit: tertia est subita, quæ iudicium rationis præuenit: quarta occulta, quæ deliberationis ordinem præterfugit: quinta est violenta, quæ

Aug. enar.
in psal. 55.
tom. 8.

Tentationis
diuisio.

Aug. enar. in
psal. 106.
tom. 8.

1. Cor. 10. 6

Greg. homil.
16. in Euan-
gel. Gloss. in
psal. 90.

Richard.
in ps. 90. p. 2.

viues mortas transcendit: sexta fraudulenta, quæ animum seducit: septima perplexa: quæ variis vitiis impetit. Si specialiter & implicite, sic est illa Augustini: Diabolus tentat vt leo, tentat vt draco. Si specialiter & explicite, sic est illa Gregorij super Iob: Diabolus premeditando rapit, insidiando circumuenit, minando terret, suadendo blanditur, desperando frangit, promittendo decipit. Diuersificatur autem per intentionem. Nam tentat Deus vt erudiat, diabolus vt decipiat, mundus vt alliciat, homo vt coniciat, caro vt inficiat.

SECTIO III.

De diffinitione peccati.

Viso de malo culpæ in generali, & de malo pugna quod impellit ad culpam, descendendum est ad peccatum in speciali. Circa quod tria considerare debemus, scilicet modum diuisiuum, modum diffinitiuum, modum punitiuum. Potest autem peccatum considerari formaliter prout dicit priuationem, & materialiter prout substernit sibi aliquam actionem. Habet ergo formales diffinitiones, prout dicit priuationem per hunc modum. Nam vt dicit recessum à bono, & sic tribus diffinitionibus quasi idem circumloquentibus diffinitur. Prima ex August. hæc est: Peccatum est absentia boni, vt debet esse. Secunda: Peccatum est appetitio non naturalium malarum, sed desertio meliorum. Tertia: Peccatum est corruptio speciei, modi & ordinis. Aut dicit recessum à naturæ rectitudine, & sic triplex diffinitio idem circumloquens inuenitur. Prima est Damasceni: Peccatum est ab eo, quod est secundum naturam, in id, quod est præter naturam, cõuersio. Secunda est Anselmi: Peccatum est carentia debitæ iustitiæ. Tertia est August. Peccatum est defectus quidam à luce veritatis, naturam non perimens, sed obscuras. Aut dicit recessum ab omni boni complemento, & perfectione, & sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino: Peccatum est auersio à bono incommutabili. Secundo ab eodem in lib. de Christiana religione: Peccatum est carere bonis incommutabilibus, quibus fruendum est. Tertio etiam ab eodem. Peccatum est tenebra intellectus. Habet quoque peccatum materiales diffinitiones prout substernit sibi actum, & secundum hoc potest tripliciter comparari. Aut ad Deum, quem offendit & sic tripliciter diffinitur. Primo ab August. contra Manichæos: Peccatum est in præceptis veritatis, vel in ipsa veritate errare. Secundo ab Ambrosio: Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia madorum, vel præceptorum. Tertio ab Augustino: Peccatum est dictum vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei. Aut ad virtutem quæ excludit. Et sic triplex datur diffinitio de peccato. Prima est Basilij: Peccatum est dispositio animæ, contrarie se habens ad virtutem. Secunda August. Peccatum est voluntas retinendi, vel assequendi quod iustitia vetat. Tertia est Augustini: Peccatum est appetere, quæ Christus contempsit, vel cõtemnere quæ Christus appetiit. Aut ad bonum, quo præterdit. Et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino in lib. de Ciuit. Dei: Peccatum est, male vti bono. Secundo ab eodem: Peccatum est, vti fruendis, & frui vtendis. Tertio etiam ab eodem: Peccatum est, spreto bono incommutabili, rebus commutabilibus adhærere. Duæ autem inueniuntur diffinitiones peccati. Vna hæc est: Peccatum est actus incidens ex defectu boni. Secunda est hæc: Peccatum est demeritum pœnæ æternæ.

SECTIO IV.

De peccato originali.

Viso de peccati diffinitione, sequitur videre de diuisione. Diuiditur autem peccatum in originale, & actuale, veniale, & mortale, delictum, & commissum. Et hæc

Aug. lib. 11.
de ciui. Dei
cap. 9. & 22
tom. 5.
a Aug. lib.
de nat. bo.
cap. 34. 10. 6.
b ibid. cap. 4.
c Damasc.
lib. 4. fid.
ord. cap. 21.
d Ansel. de
concep. Virg.
& pec. orig.
cap. 6.
e August. lib.
1. de lib. arb.
cap. 16. 10. 1.
f c. de fide,
cap. 8. tom. 6.
g Ambros.
lib. de Pa-
rad. cap. 8.
tom. 1. edit.
Rom.
h Lib. 22.
cont. Fauf.
Manic cap.
27. tom. 6.
i Basil. orat.
de vir. &
vit.
k Idem lib.
1. Retr. cap.
15. tom. 1. &
lib. de dua.
animab. cap.
11. tom. 6.
l Idem lib.
de ver. rel.
c. 16. tom. 1.
m Lib. de
Trin. cap. 10.
tom. 3. & lib.
33. quæst. 9.
30. tom. 4.
n Lib. 1. de
lib. arbit. c.
16. tom. 1.

Peccati di-
uisiones.

diuisiones

diuisiones sumuntur penes causam formalem. Item si peccatum cordis, oris & operis. Item in peccatum superbiæ siue inanis gloriæ, inuidiæ, iræ, acediæ, avaritiæ, gulæ, luxuriæ. In concupiscentiam carnis, in concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. In peccatum cogitationis, delectationis, consensus, operis, & consuetudinis. Et hæc sumuntur penes causam materialem. Item peccatum aliud ex ignorantia, aliud ex infirmitate, aliud certa malitia perpetratur. Item peccatum aliud ex timore male humiliante, aliud ex amore male accendente. Et hæc sumuntur penes conditiones peccantis. Item peccatum aliud in Deum, aliud in se, aliud in proximum. Et hæc sumuntur penes circumstantias eius, in quem peccatur.

Primam diuisionem prosequamur primo quantum ad peccatum originale. Circa quod sunt quatuor attendenda, diffinitio, corruptio, curatio, & nominatio: Diffinitur autem peccatum originale ab Ansel. sic: Peccatum originale est carentia siue nuditas debiti iustitiæ per inobedientiam Adæ facta, quam comitatur carentia visionis Dei. Ista diffinitio est formalis, indicans huius peccati essentiam, causam, & pœnam. Item aliter diffinitur sic: Peccatum originale est vitium ex qualitate seminis in humana natura natū. Ista est materialis, ostendens originalis peccati effectum, & originem. Item diffinitur tertio ab Aug. sic: Peccatum originale est concupiscentia, vel concupiscibilitas, quæ paruulum facit concupiscibilem, adultum concupiscentem.

Corrumpitur autem genus humanum, per originale peccatum, quia licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa transit ab anima Adæ, ad animas posteriorum, mediante carne infecta, tanquam per concupiscentiam generata, & per libidinem seminata, quæ infectionem secum trahens, animam sibi unitam inficit, & vitiat, non tantum pœna, sed & culpa. Et sic homo per concubitum generatus nascitur natura filius iræ, quia priuatus est rectitudine diuinæ iustitiæ, propter cuius absentiam incurrit quantum ad animam, infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: quantum verò ad corpus pœnalitates, labores, dolores, defectus, morbos multiplices: præter hæc pœnam mortis, incinerationis, pœnam carentiæ visionis Dei, & amissionis gloriæ cælestis, tam in paruulis, quam in adultis.

Curatur autem originale peccatum per baptismum sic quantum ad culpam, quod tamen remanet quantum ad temporalem pœnam: sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad actum, & motum concupiscentiæ: sic curatur in parente, quod nihilominus à curato parente transmittitur in generatam prolem, sic tollitur originalis culpæ macula, quod remanet sequela, cum qua oportet nos pugnare, quandiu visimus in hac vita.

Nominatur autem originale diuersis vocabulis, tam ex parte culpæ, quæ ex parte pœnæ. Comparatum enim ad animam dicitur infirmitas, quia reddit animam impotentem resistere motibus. Dicitur fœditas, quia secundum eam anima ratione corporis coinquinatur. Dicitur pronitas, propter inclinationem appetitus ad malum. Dicitur corruptio, quia ducit ad nihilum, sc. ad peccatum. Dicitur vitium, quia diminuit naturales virtutes. Dicitur languor naturæ, propter diminutionem boni naturalis & delectabilis. Comparatum verò ad corpus dicitur lex carnis, quia est pœna à lege iustitiæ naturaliter inflicta. Dicitur lex membrorum, quia præstat aptitudinem ad faciendum opera mala. Dicitur tyrannus, propter dominationem quasi violentam in concupiscentiis. Dicitur fomes, quia est causa materialis cõseruandi peccatum in carne. Ambros. diffiniens fontem dicit sic: Fomes est morbidus quidam affectus, qui commouet ad illicitum desiderium, quantum ad actum generatiuæ, & nutritiuæ. Comparatū ad actus delectabiles illicitos, dicitur, concupiscentia, vel concupiscibilitas. Differunt tamen, quia concupiscibilitas, dicit po-

tentiam, concupiscentia vero actum. Dicitur etiam libido, quia sequitur quidquid libet, sc. voluptuosas delectationes in sensu. Comparatum verò ad pœnam, ad quam obligat, dicitur peccatum originale, quia est carentia, vel nuditas debiti, & originalis iustitiæ.

SECTIO V.

De peccato actuali.

Sequitur videre de peccato actuali. Circa quod quatuor videmus, scilicet diffinitionem essentialem, originalitatem, differentiam materialem, & maioritatem.

Diffinitur autem peccatum actuale sic. Peccatum actuale est carentia debiti iustitiæ, facta per inobedientiam propriæ voluntatis: vel est auersio ab incommutabili bono, & ad bonum commutabile conuersio. Trahit autem peccatum actuale originem à libera voluntate vniuscuiusq; per suggestionem, & delectationem, consensum, & operationem. Si autem suggestio, & delectatio sistat citra consensum, peccatum est veniale: Si autem sequatur consensus, & opus in his, quæ diuina lege prohibentur, peccatum est mortale consummatum. Si autem medio modo fiat, v. sit consensus sine opere, hoc potest esse dupliciter: quia aut homo vult in opus procedere, sed non potest, & tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quam si in ipso facto deprehenderetur. Aut non vult in opus procedere, sed vult interius voluptuari in delectatione, & tunc licet non sit peccatum plenarie consummatum, est tamen inter mortalia reputandum, quod maxime de peccatis carnalibus habet intelligi.

Differentiæ materiales actualis peccati sunt duæ, sc. peccatum Angeli, & hominis. Peccatum Angeli inchoatum est in præsumptione: statim enim vt vidit suam pulchritudinem præsumpsit; & consummatum est in ambitione, quia præsumens de se, appetiit quod est supra se: atq; confirmatum est in inuidiæ, & odij auersione; quia ex quo non potuit hoc obtinere quod appetiit, cœpit odio, & inuidia contraire. Et sic in peccato Luciferi, superbia præsumptionis fuit prima generatione, superbia ambitionis fuit prima consummatione.

Peccatum vero hominis fuit obedientia, ad quam præcipit diabolus hominem per triplex appetibile naturale, sc. per bonum gloriosum, copiosum, & delectosum. Tentauit enim de excellentia, sufficientia, experientia, siue demulcentia. Diabolus enim per mulierem volens deiicere hominem, promisit mulieri dignitatis excellentiam, dicens: Eritis sicut dii. Deinde subiunxit cognitionis abundantiam, dicens: Scientes bonum & malum. Tertio prætendit suauitatis experientiam, cum ostendit ei lignum pulchrum visu, & ad vescendum suauem. Vnde peccatum mulieris inchoatum fuit in superbia: progressum habuit in avaritia, quia non in rebus solum, sed etiam in scientia inuenitur avaritia: consummatum fuit in gula. Et sic deordinatum fuit quantum ad irascibilem, appetendo alta: quantum ad rationalem, appetendo scire occulta: quantum ad concupiscibilem, volendo gustare suauia.

Peccatum maius vnum altero dicitur duodecim modis, primo causalitate, & sic peccatum diaboli dicitur maius esse: quia eius inuidia mors intravit in orbem terrarum. Secundo generalitate, & sic peccatum primi parentis fuit maius, quia se per totum genus humanum diffudit. Tertio enormitate, & sic peccatum Iudæ fuit maximum, quia tradidit Dominum Salvatorem. Quarto ingratitudine, & sic eius peccatum dicitur esse maius, qui plura gratiarum dona percepit. Quinto periculositate, & sic peccatum ignorantie dicitur esse grauius, quia periculosius. Sexto inseparabilitate, & sic peccatum cupiditatis dicitur esse maius, quia cum cetera vitia cum homine consenscant, sola avaritia iuuenescit. Septimo importunitate, & sic superbia dicitur esse maximum pecca-

Peccatum actuale quid & quomodo perpetratur.

Peccatum Angeli.

Peccatum hominis.

Gen 3. 6

Ibidem.

Peccatum maius vnum altero duodecim modis.

Peccatum originale.

Ansel. de conc. Virg. & pec. origin. c. 26.

Ex August. colligitur 2. Mag. sent. d. 30. §. Nominem autem.

Curatio originalis peccati.

Originale peccatum varia fortibus vocabula.

tum, quia etiam ex bonis operibus generatur. Octavo pronitate, & sic luxuria dicitur esse grauius, ad quam homines pronius inclinantur. Nono maioris gratiæ impugnatione, & sic peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse grauius. Decimo ratione maioris offensæ, & sic peccatum idololatriæ dicitur esse maius. Undecimo ratione maioris facilitatis resistendi, & sic peccatum Adæ fuit grauius. Duodecimo ratione maioris improbitatis, & libidinis, & sic peccatum cuiuslibet generis potest fieri maius altero.

SECTIO VI.

De peccato veniali, & mortali.

Sequitur videre de diuisione peccati in veniale, & mortale. Ad cuius euidentiam tria sunt breuiter attendenda, scilicet ordo diuinæ iustitiæ, qui imponitur: peccatum veniale, quod contrahitur, & peccatum mortale quod incurritur. Ordo autem diuinæ iustitiæ, ad quem Dominus hominem obligauit: est, ut bonum incommutabile præferatur bono commutabili: ut bonum honestum præferatur bono utili: & voluntas Dei præferatur voluntati nostræ: & iudicium rationis rectæ præferatur, & præsit sensualitati humanæ. Peccatum vero actuale est inordinatio actualis voluntatis. Ista autem inordinatio si est tam modica, quod ordinem istum non exterminat, quamvis in aliquo perturbet, tunc peccatum est veniale. Quod habemus pertractare breuiter, quantum ad diffinitionem, distinctionem, & curationem. Diffinitur autem sic: Peccatum veniale est libido sine amor voluptatis in creatura citra Deum.

Distinguitur autem veniale tripliciter. Nam quoddam est veniale ex surreptione, & ideo veniale est, quia non potest vitari tunc: & quia committitur præter rationem semper est veniale. Quoddam est veniale ex cogitatione sine consensu: & ideo veniale, quia non plene consentitur, ut in cogitatione, & delectatione de muliere, citra cōsensum in delectatione: & ideo veniale fit mortale per complacentiam & consensum. Quoddam est veniale cum delectatione, & consensu: & ideo veniale est, quia non est deordinatio contra præceptum, ut ebrietas & mendacium iocosum: & istud cum sit veniale propter delectationem, quæ est citra Deum, tamen potest fieri mortale propter nimiam libidinem & contemptum. Non tamen intelligendum est, quod aliquod veniale per essentiam fiat mortale, sed quia de veniali fit transitus ad mortale, per complacentiam & consensum, siue per libidinem & contemptum.

Curatur autem peccatum veniale per actus, in quibus est aliqua humiliatio & deuotio, qui quidem actus gratia informati repugnant veniali: & sic ad actum curationis, & deletionis venialium, gratiam gratum facientem coadiuuant, & vigorant. Huiusmodi remedia his versibus continentur.

*Confiteor, tundo, respergo, conteror, oro,
Signor, edo, dono, per quæ venialia pono,
Vnctio, pœna lenis, compassio, quæ fit egenis.*

Hæc enim remedia sunt. Generalis confessio, peccatoris unctio, aquæ benedictæ aspergio, cordis contritio, Dominica oratio, signatio ab Episcopo, Eucharistiæ sumptio, offensæ condonatio, extrema vnctio, lenis poenitentia, compassio fraterna.

Si autem est tanta deordinatio voluntatis, quod ordinem exterminat supradictum, tunc mortale est peccatum, quod potest considerari quantum ad diffinitionem, punitionem, & remissionem. Diffinitur autem ab Ambr. sic: Peccatum mortale est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum, vel præceptorum. Pœna peccati mortalis est æterna damnatio. Dicitur enim mortale quia per ipsum vitæ gratia perditur in præsentem, & vita gloriæ in futuro, Et sic contrahitur mors culpæ, & infligitur mors gehennæ.

Iuste autem propter mortale, in quo quis finaliter

perleuerat, sempiternaliter cruciatur. Vnde secundum Gregorium, quia peccator peccat in suo æterno, æternaliter est cruciatus. Secundum Augustinum vero, quia peccat contra bonum æternum, & infinitum, æternaliter punietur.

Curatur autem siue remittitur mortale peccatum per septiforme remedium, scilicet per baptismum, eleemosynam, martyrium, conuersionem proximorum, dimissionem iniuriæ, fletum poenitentiae, & per dignam Eucharistiæ sumptionem. Attende tamen quod baptismus & poenitentia, non solum valent contra poenam peccati, verumetiam contra culpam, cætera vero valent contra poenam tantum. Vnde versus:

*Sunt septem, delere quibus mortalia possis,
Fons, eleemosyna, martyrium, conuersio fratrum.
In te peccanti dimittere, flere reatum.
Sanguinis, & carnis Christi perceptio digna.*

SECTIO VII.

De ignorantia.

Sequitur videre de diuisione peccati in delictum, & commissum. Præuaricatio, præceptorum est delictum hoc est transgressio præceptorum affirmatiuorum. Præuaricatio prohibitionum est commissum, hoc est transgressio præceptorum negatiuorum. Differentiæ delicti sunt ignorantia, omissio, negligentia. Delictum dicitur quasi derelictum, id est boni desertio. Bonum est duplex, scilicet sciendum, cuius desertio dicitur ignorantia; & faciendum, ad quod duo requiruntur, scilicet quod fiat bonus actus, cuius desertio dicitur omissio; & quod, bene fiat, id est cum debitis circumstantiis, quarum desertio dicitur negligentia.

Circa ignorantiam quadruplex diuisio est attendenda. Prima est hæc: Ignorantia alia negationis, alia priuationis, alia prauæ dispositionis: Ignorantia alia negationis, est in paruulis, quæ non est culpa neque poena, vsque ad præfinitum tempus. Ignorantia priuationis est in adultis, qui tempore determinato ignorant, quæ possent scire, vel obliuiscuntur, quæ aliquando didicerunt. Ignorantia prauæ dispositionis est, qua quis opinatur contraria fidei, quæ potest erronea dici; & est in hæreticis. Prima excusat à toto, secunda à parte non à toto, tertia accusat in toto, quia peruersam sequitur voluntatē.

Secunda diuisio est hæc: Ignorantia alia facti, alia iuris. Iuris, aut iuris naturalis, & hæc non excusat, cum sit scriptum in corde hominis: vel iuris diuini, ut legis, prophetarum, Euangelij, & doctrinæ Apostolicæ, & ista accusat, sicut de magno, & mortali delicto prælatos, maxime Episcopos, & Metropolitanos, qui tenentur de fide & spe reddere rationem. Accusat autem sicut de veniali clericos simplices, & illiteratos, qui cum potuissent discere noluerunt. Laicos vero in nullo accusat, quia ad ipsos non pertinet, dummodo non contemnant. Si est iuris positui, ut legum, & decretorum solos iudices accusat. Si est ignorantia iuris continentis morales constitutiones Ecclesiasticas, ad discernenda peccata, accusat sacerdotes, & confessores. Si vero est ignorantia facti, aut indifferentis, sic sufficienter excusat: aut necessarii ad salutem, & sic aut non potest vitari, sicut in amente, qui à natiuitate caruit iudicio rationis, & hæc excusat: aut potest vitari, sicut in Iudæis, & Paganis, qui potuerunt scire Christum passum fuisse pro salute hominum, & hæc non excusat.

Tertia diuisio ignorantiae est, quia alia est simplex, ut quando aliquis nescit, quæ tenetur scire, facit tamen aliquid, sed non plene: ut illa sciat, hæc excusat à toto, sed non à toto: alia est crassa siue supina, ut quando quis negligit scire, quæ tenetur, & tamen non est determinatum ei, quod teneatur scire illa, hæc minus excusat, non excusat à toto, sed à tanto: alia est affectata siue affectiua, ut quando aliquis negligit scire, quæ tenetur scire, cum ei sit determinatum, quod tenetur scire illa, hæc accusat potius, quam excusat.

Greg. lib. 4. Dial. c. 44.
Aug. lib. 21. de ciu. Dei c. 12. r. 1.
Remedia septem contra mortale.

Delictum & commissum.

Bonum duplex.

Ignorantia prima diuisio.

Secunda diuisio.

1. Pet. 3. 6

Tertia diuisio.

Quarta

Veniale, quid & quod duplex.

Remedia undecim contra veniale.

Peccatum mortale.

Amb. lib. de Parad. c. 8. r. 1. edit. Rom.

Quarta di-
uisio.

Quarta diuisio est: ignorantia alia vincibilis, alia in-
vincibilis. Vincibilis alia, potest remoueri cum magna
difficultate, vt in valde hebetibus, hæc excusat à tan-
to non à toto, si est de necessariis ad salutem. Alia po-
test remoueri cum facilitate, vt in ingeniosis, hæc non
excusat. Inuincibilis, alia est inuincibilis per naturam,
vt in puero, qui non vtitur ratione, & in decrepito,
qui non discernit, & in eo, qui nascitur amens, hæc
excusat à toto. Alia est inuincibilis per culpam, vt in
eo, qui per culpam efficitur furiosus, & secundum
quosdam non excusat à toto.

SECTIO VIII.

De omissione, & negligentia.

Omissio.
quid.

Viso de ignorantia, quæ est desertio debitæ scien-
tiæ, sequitur videre de omissione, & negligentia,
quæ dicunt desertionem rei debitæ faciendæ. Omissio
est desertio actus debiti in tēpore determinato. Et dici-
tur actus debitus quē tenemur facere. Circa omissionē
autem habemus videre quatuor actus debitos. Tenti-
onem, distinctionem, descriptionem, absolutionem. Di-
citur autem omissio, derelictio actus non circumstan-
tiæ: actus principalis, non annexi: præcepti, affirmatiui,
non negatiui. Est autem triplex tentio, quam omittere
non debemus. Quædam est ratione diuinæ obligatio-
nis: & hæc est duplex, vna ad agendum, vt in præce-
ptis affirmatiuis, vt: Honora patrem tuum: alia ad non
agendum, vt in præceptis negatiuis, siue prohibitioni-
bus, vt: Non occides. Prima obligat semper, sed non ad
semper nisi pro loco, & tempore. Secunda obligat sem-
per, & ad semper. Quædam est ratione spontaneæ con-
sensionis, vt in contractibus, votis, iuramentis, promif-
sis, & obligatione, quam facit conscientia. Quædam
ratione culpabilis offensionis. Nam propter culpam
mortalem obligatur homo, siue tenetur ad pœnam
æternalem, propter venialem verò ad pœnam tempo-
ralem. Describitur autem tentio sic: Tentio est alieni
præcepti, vel prohibitionis, vel propriæ, assensus, vel
culpæ, ad agendū, vel non agendū: vel patiendum ob-
ligatio. Ad agendum quantum ad præcepta affirmati-
ua: ad non agendum, quantum ad præcepta negatiua,
& prohibitiones: ad patiendum quantum ad culpam.
Triplex est autem absolutio prædictæ triplicis rationis,
scil. impossibilitas, dispensatio, & pœnitentia.

Obligatio
multiplex.

Negligētia
quid.

Negligentia est debitæ circumstantiæ derelictio in
bono opere faciendo. Circa quam breuiter sunt viden-
da tria, sc. eius originatio, denominatio, concomitatio.
Oritur autem negligentia ex torpore, vnde dicit: Greg.
Duo sunt in bonis operibus timēda, desidia sc. & fraus.
Desidiam facit minor amor Dei: fraudem maior amor
sui. Item desidia per torporem nascitur: fraus per pri-
uatum dilectionem. Fraus ista sic notificatur. Fraudem
in opere Dei perpetrat, qui se inordinate diligens,
ad remunerationis transitoria bona festinat. Triplici-
ter autem fraus ista committitur, aut cum cordis hu-
mani gratia, aut fauoris aura, aut cum quælibet res
exterior desideratur. Vt enim bonum opus bene fiat,
requiritur bonus finis, quem qui omittit, fraudatur.
Requiruntur & aliæ circūstantiæ, vt locus, tēpus, mo-
dus, quas qui omittit, vtiq; negligit. Nominatur autē
duplici vocabulo, sc. negligentia, & desidia, quæ si lar-
ge accipiantur, cōmunia sunt ad quamcunq; omissio-
nem, tam actus debiti, quam circumstantiæ. Si vero ac-
cipiatur strictè per omissionem circumstantiæ, tunc
desidia magis respicit cōmunem significationem. De-
sidia dicitur quasi desistentia: negligentia vero magis
respicit significationem propriam, sc. omissionem cir-
cumstantiæ debitæ, quasi non diligentia: quæ diligētia
circumstantias diligenter prosequitur. Sunt autē comi-
tes negligentia, torpor, & pigritia, quæ quamvis sint
idem, tamen pigritia dicitur eo, quod pigeat difficultas
laboris. Torpor vero aspicit appetitum quietis. Triplex

Fraus.

Desidia.

Torpor.

A est autem torpor siue pigritia, sc. infirmitatis naturalis,
sicut in phlegmaticis, & est pœna, & non culpa. Et
est torpor infirmitatis acquisitæ ex culpa præcedente,
vt in ebriosis, & gulosis: & talis non excusat, secun-
dum quosdam. Et est torpor libidinosus, & dicitur tor-
por captatus, & ille torpor est voluntas recusans face-
re bonum difficile, eo quod difficile. Et talis torpor siue
pigritia cum sit peccatum, reprehenditur in scripturis.

SECTIO IX.

De commissione.

Sequitur videre de commissio. De quo est breuiter
videndum, & adiungendum, quod est transgressio
legis diuinæ prohibentis quantum ad præcepta nega-
tiua. Potest autem aliquid cōmitti contra naturam. Et
hoc dupliciter, sc. contra naturam communem homi-
nibus & brutis, vt quod masculus pro fœmina sic: &
hoc est peccatum sodomiticum. Aut contra naturam
particularem, vt in natura angelica, aut humana: & hoc
est naturale indicatorium dictans malum esse fugien-
dum, & bonum faciendum. Ista natura dicitur, quod
debemus Deo obedire, Deum colere, & diligere, Di-
ctat etiam quod proximo debemus facere, quod nobis
volumus fieri ab eodem. Et quod nobis nolumus
fieri, alij non debemus irrogare. Sic largo modo, omne
peccatum, quod committitur, est contra naturam. Po-
test etiam aliquid contra legem committi. Et hoc du-
pliciter variatur, nam lex prohibet aliquid quantum ad
omne tempus, & hoc est prohibitū, quia est malum, &
sic sunt prohibitiones Decalogi. Prohibet etiam ali-
quid non simpliciter, sed ad tempus, & sic sunt prohi-
bitiones ceteronaturalium: & hoc est malum, quia pro-
hibitum. Committi potest etiam aliquid contra con-
suetudinem, & hoc est, quod committitur contra mo-
res. Proprie autem loquendo mos non scriptus dicitur
consuetudo, mos vero scriptus constitutio nominatur.
Nota tamen quod facere contra consuetudinem con-
seruatiuam honesti, est peccatum: facere contra con-
suetudinem destructiuam honesti, sanctum est: facere
contra consuetudinem indifferentem, malum non est.
Honestum autem est, quod sua vi nos trahit, & sua di-
gnitate nos allicit. Item nota, quod lex respicit hone-
stum; consuetudo siue constitutio respicit vtile, quod
est conseruatiuum honesti.

Peccatum
contra na-
turam.

Peccatum
contra le-
gem.

Peccatum
contra con-
suetudinē.

SECTIO X.

De errore, prauo iudicio, & personarum
acceptio.

Sequitur de diuisione peccati, in peccatum cordis,
Soris, & operis. Et primo aliquid de peccato cordis,
breuiter videamus, & primo de eius diffinitione, po-
stea de differentiis. Peccatum cordis sic diffinitur: Pec-
catum cordis est transgressio legis diuinæ per inordi-
nationē intrinseci motus mentis. Differentiæ autem
eius sunt peccatū cogitationis, delectationis, & cōsen-
sus. De peccato delectationis visum est supra, cum de
peccato actuali ageretur. Ad peccatum cogitationis
pertinet error, prauum iudicium, & acceptio perso-
narum. Ad peccatum consensus reducitur peccatum
conscientiæ. Quātum ad peccatum cogitationis primo
videndum est de ipsa. deinde de prauo iudicio, postre-
mo de personarum acceptio. Cogitationum alia spe-
culatiua pure, & ista non est peccatum, alia practica
siue affectiua. Prima est in cōspectu mentis, & est in-
uoluntaria, quantum est de se. Secūda in aspectu cum
affectu; & est voluntaria, & ideo potest esse peccatum.

Peccatum
cordis quid

Sup. Sect. 9.

Error quidam est infirmitatis, qualis est in febricitati-
bus, quibus dulcia videntur amara. Quidam est in firmi-
tatis naturalis originalis, quo corrumpitur ratio in iu-
diciis, & frequenter deuiat. Iste error quia non est vo-
luntarius, non est peccatum, sed pœna peccati. Qui-
dā est error peruersæ voluntatis, cuius est, habere falsa

Error.

pro

pro veris. Talis autem error aut est contra fidem, vel bonos mores, & ille semper est peccatum. Si non est contra fidem, vel bonos, tunc aut accidit in his quæ sunt supra iudicium humanum, vt iudicare de intentionibus cordium: & sic semper est peccatum: quia tunc vsurpatur, quod solius Dei est. Aut accidit in his, quæ subsunt iudicio humano, vt errare in logicis, naturalibus, & mathematicis: & tunc non est peccatum. Prauum iudicium, recipit diffinitionem, & distinctionem. Diffinitur autem sic.

Prauum iudicium,

Prauum iudicium, est ex errore proueniens temeraria sententia, vel suspicio mali de occultis aliorum. Error est habere ignota pro notis. Sententia est in assertoria, vel diffiniendo, quod ita est. Suspicio est in opinando cum dubitatione temeraria, etiam sententiando quæ ad ipsum non pertinent. Distinguitur autem humanum iudicium secundum hunc modum. Iudicium aliud est certitudinis, aliud temeritatis, aliud suspicionis. Primum scilicet iudicium certitudinis non est peccatum, quia de manifestis licite iudicamus. Secundum iudicium temeritatis est triplex videlicet diffinitionis, argutionis, assertionis. Diffinitionis, cum quis de futuris male iudicat. Nam de alicuius correctione desperare; & eum tanquam abiectum reprehendere, qui nunc apparet malus, cum nesciamus qualis futurus sit, temerarium iudicium est. Argutionis, cum quis iudicat de his, quæ ad eum non pertinet, de quo Paulus dicit: Tu quis es, qui alienum seruum iudicas? Assertionis, cum quis iudicat de occultis. Glossa super prædictum locum: De quibus incertum est quo animo fiant, sine periculo nemo iudicat. August. vel Beda super illud dictum Christi: Nolite iudicare, dicit: hoc loco, nihil aliud nobis præcipi, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Primum est perniciosum, secundum præsumptuosum, tertium superstitiosum. Tertium iudicium, scilicet suspicionis est triplex, scilicet suspicionis violentæ, quando omnia signa apparent mali, nulla, vel pauca boni: temerariæ, quando multa boni, pauca mali: leuis, quando multa mali, pauca boni. Primo modo non est peccatum, secundo veniale graue, tertio veniale paruum. Nota quod iudicium certitudinis, nec veniale est, nec mortale. Iudicium temeritatis mensuratur iuxta illud Saluatoris: In quo iudicaueritis, iudicabimini. Glossa: Si quem iudicaueris temerarie damnatione veniali, venialiter condemnaberis, si damnatione mortali, mortaliter cõdemnaberis. Et hoc intellige sine præiudicio. Iudicium suspicionis, quandiu manet in suspitione, non est mortale, nisi veniat in assertionis iudicium.

Rom. 14. a

Matt. 7. a

Matt. 7. a

Personarum acceptio.

Circa personarum acceptionem, attendendum est quantum ad diffinitionem, & differentiam triplicem. Diffinitur autem sic: Personarum acceptio est iniustitia qua præfertur persona personæ propter causam indebitam. Differentiæ acceptionis personarum sunt tres. Vna committitur in honoris exhibitione. De qua Iacobus dicit: Fratres mei, nolite habere fidem Iesu Christi in personarum acceptione. Alia est in iudicij executione. De qua in Deuteronomio: Non accipies personam in iudicio. Alia in promotione ad dignitates quæ prohibetur in electione Dauid, cui non prætulit Dominus fratres suos, propter vultus pulchritudinem seu propter altitudinem stature.

Iac. 2. a

Deu. 16. d

1. Reg. 16. c

SECTIO XI.

De peccato consensus, & de peccato contra conscientiam, & de perplexitate.

Consensus quid.

Sequitur videre de peccato consensus, vbi primo videndum est de ipso consensu, quid est. Secundo de peccato contra conscientiam. Tertio de differentiis perplexitatis. Consensus diffinitur sic: Consensus est natus voluntatis spontaneus, vel motus animi liber sui. Et cum nihil ita sit in potestate nostra, sicut consenti-

re, vel dissentire: hinc est, quod cõsumatur ibi omne peccatum. Initiatur enim in cogitatione, crescit in delectatione, perficitur vero in consensu.

Ad intelligentiam, quo modo peccatur, quando agitur contra conscientiam, multiplicitas conscientiæ attendenda est. Conscientia enim vno modo dicitur superior pars rationis, quam Græci synderesim vocant, & apud nos, scintilla conscientiæ potest dici. Hæc diffinitur à Basilio sic: Conscientia est naturale iudiciorum faciendi, vel non faciendi. Differunt tamen secundum rationem synderesis, & conscientia. Nam synderesis iudicat faciendum, id est dignum fieri. Conscientia vero iudicat faciendum, id est debitum fieri. Alio modo dicitur conscientia habitus naturalis dictandi bonum, vel malum, & sic diffinitur à Damasceno: Conscientia est lex intellectus nostri naturalis, apposta peccato. Et secundum hoc, conscientia nunquam errat: Tertio dicitur conscientia opinio habita de agendis, vel non agendis, id est debitis fieri, vel non fieri formata. De qua Apostolus: Quidam cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothyum manducant. Et alibi: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Glossa, id est omne, quod est contra conscientiam. Isto tertio modo, conscientia est habitus acquisitus, frequenter erroneus in iudicando esse faciendum, quod non est faciendum, & econuerso. Potest autem dictare conscientia tertio modo dicta, aliquid secundum legem Dei, præter legem Dei, contra legem Dei. Et est hic sermo de dictamine conscientiæ per modum præcepti sine prohibitionis, non per modum consilii, vel persuasionis. Primo modo conscientia ligat simpliciter, & vniuersaliter: quia legi Dei concordat, quia conscientia ostendit esse ligatum. Secundo modo conscientia ligati quandiu manet: vnde tenetur homo, vel eam deponere, vel quod dictat opere adimplere: vt pote si dictat conscientia, quod leuare festucam de terra est necessarium ad salutem. Tertio modo conscientia non ligat ad faciendum, vel non faciendum, sed potius ad se deponendum: quia cum talis conscientia sit erronea, & error ille repugnet legi diuinæ, necessario, quandiu durat, ponit hominem extra statum salutis, vt pote si dicat peccatrix alicui: Moriar si non cognoscas me, & ille incipiat habere conscientiam de mortali, si non cognouerit peccatricem; non est in statu salutis, ipsa conscientia perdurante: quia si non cognoscit eam, peccat mortaliter cõtemnendo Deum, cum dicat conscientia hoc Domino displicere: si cognoscit eam, facit contra præceptum Domini.

Perplexitas nascitur ex errore conscientiæ. Est autem triplex perplexitas. Prima est intelligentiæ verborum sacre scripturæ, quæ videntur sibi repugnare. Secunda est intelligentia faciendorum, de qua Paulus: Quid oremus, nescimus, &c. Tertia est inenitabilitas peccandi. Prima dissoluitur per distinctionem, & considerationem causarum dicendi vtrumque. Secunda dissoluitur per inspirationem Spiritus sancti, quæ est vnctio docens de omnibus per meritum orationis, de qua Iacobus dicit: Si quis indiget sapientia, postulet à Deo: &c. Et cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Tertia dissoluitur per depositionem erroneæ conscientiæ.

Conscientia.

Basil. hom. in princip. Prouerb.

Damasc. lib. 4. de file orb. c. 23.

1. Cor. 8. b Rom. 14. c

Conscientia erronea.

Perplexitas trip. lex.

Rom. 8. e

Iac. 1. a 2. Paral. 20. b

SECTIO XII.

De mendacio, periurio, & contentione.

Sequitur videre de peccato oris, quod pluribus differentiis variatur. Peccata enim oris sunt mendacium, in quo veritas destruitur: periurium in quo veritas contemnitur: contentio in quo veritas impugnatur. Est enim contentio veritatis impugnatio cum confidentia clamoris. Hæc tria præcipue sunt contra veritatem. Ista vero contra bonitatem sunt, scurrilitas, quæ est contra honestatem: vaniloquium, siue multiloquium, quod est contra vtilitatem: adulatio, quæ est contra rectitudinem in laude aliena: iactantia, quæ est contra rectitudinem

Peccatum oris.

dinem

dinem in laude propria:blasphemia,quæ est contra re-
ctitudinem in vituperium Dei:maledictum, quod est
contra reſtitutionem in vituperium proximi, quantum
ad pœnam:contumelia,quæ est contra reſtitutionem in
vituperium proximi, quantum ad culpam apertam,quæ
improperatur: detractio, quæ est contra reſtitutionem
in vituperium proximi, quantum ad occultam culpam.

De mendacio est videre quantum ad diffinitionem,
& diuisionem. Diffinitur autem ab Auguſt. ſic: Men-
daciũ eſt falſa ſignatio vocis, cum intentione fallendi.
Et nota, quod cum mentiri, ſit contra mentem ire,
poſteſt homo mentiri, dicendo falſitatem ex certa ſcien-
tia. Item poſteſt homo mentiri, dicendo veritatem:
quamuis ſit verum, quod loquitur, tamen aliud ſentit
in conſcientia. Item poſteſt homo dicere falſum non
mentiendo, nec peccando, vt quando fallitur, adhibita
tamen debita diligentia. Diuiditur autem mendaciũ
diuiſione trimembri, ſcilicet in mendaciũ officioſum,
perniciouſum, iocoſum. Officioſum eſt, quod inuat: per-
niciouſum, quod nocet: iocoſum, quod delectat. Diuidi-
tur autem diuiſione octimembri ſic: Octo ſunt genera
mendaciorum: primum, quod ſit in doctrina religionis,
vt dicere Chriſtum non eſſe de virgine Maria natum.
Secundum, quod nulli prodeſt, & alicui obeſt, vt men-
daciũ detractioſis, & ſi quis eſt teſtis falſus in cauſa
criminali. Tertium, quod alicui obeſt, vt proſit alii, vt
quod aliquis ſit teſtis falſus in cauſa pecuniaria. Quar-
tum, quod ſit ſolum mentiendi libidine. Quintum,
quod ſit cupiditate placendi, aut delectandi ſuauis elo-
quio, vt mendaciũ adulationis. Sextum quo quis
mentitur, pro conſeruanda pecunia alicuius. Septi-
mum, quo quis mentitur, pro conſeruanda vita alterius.
Octauum, quo quis mentitur, pro conſeruanda caſti-
tate alterius. Nullo horum mendaciorum eſt mentien-
dum. Dat autem talem regulam Auguſt. quod quanto
aliquid mendaciũ magis accedat ad primum, tanto
maius eſt peccatum; & quanto magis recedit à primo
mendacio, tanto minus eſt peccatum.

Post mendaciũ, quo veritas deſtruitur, ſequitur
periurium, quo veritas contemnitur. Sed quia periurium
eſt violatio iuramenti, prius videndum eſt de iura-
mento quantum ad eſſentiam: & ſic iurare, eſt inuo-
care Deum in teſtem ſuæ locutionis. Quantum ad licen-
tiam: & ſic iurare licet, propter pacem, & iuſtitiam con-
ſeruandam, vel amicitiam conſtituendam. Propter veri-
tatem aſtruendam: & ſic Paulus frequenter iurabat.
Propter calumniam vitandam: ſicut iurant actor, &
reus. Propter fidelitatem ſeruandam: ſic iurant prin-
cipes regi. Quantum ad formam: & ſic eſt forma con-
ceſſa, vt iurare per Deum. Et hæc variatur: nam in veteri
Teſtamento dicebatur: Viuit Dominus, id eſt per
Deum viuum. In Eccleſia primitiua dicebatur: Teſtis
eſt mihi Deus, id eſt teſtem Deum inuoco. Modo vero
dicitur: Per Deum. Et eſt forma non conceſſa: vt iurare
per idola. Quantum ad comites: & ſic dicitur, quod iura-
mentum tres debet comites habere, ſcilicet verita-
tem, quæ debet eſſe in conſcientia, vt nouerit ita eſſe
iudicium, vt diſcrete iuret, & cum deliberatione: iuſti-
tiam, vt quod iuratur ſit licitum, & honeſtum. Quan-
tum ad differentias, quæ ſunt duæ, ſcilicet iuramentum
aſſertorium, vt quando iuratur. vel de præſenti, vel de
præterito ita eſſe, vel fuiſſe: Promiſſorium, vt cum iu-
rat aliquis de futuro aliquid ſe facturum. Modo videri
poſteſt periurii diffinitio, quæ eſt talis. Periurium eſt
mendaciũ iuramento firmatum. Poſteſt etiam videri
diſtinctio, quæ eſt hæc: Periurium dicitur falſa iuratio.
Item, peruerſa iuratio: quod ſit, quando eſt illicitum,
quod iuratur. Tertio dicitur tranſgreſſio iuramenti.

Mendaciũ.
Aug. lib. con.
mendac. ad
Conſen. c. 12.
inſi. 10. 4.

Idem lib. de
mendac. ad
Conſen. c.
14. 10. 4.

Ibidem.

Iuramentũ.

Mag. in 4.
diſt. 39. in pr.

SECTIO XIII.

De adulatione, maledicto, & detractioſe.

SEquitur videre de adulatione, maledicto, & detra-
ctioſe, quæ contra reſtitutionem laudis & vituperii
committuntur. Adulatio autem diffinitur ſic: Adulatio
eſt fermo laudis alicui exhibitus, intentione placendi.
Diſtinguitur autem ſic. Eſt enim quædam adulatio, quæ
bonum non habitum attribuit: quædam quæ habitum
extollit, dicendo maius eſſe, quam ſit: quædam eſt, quæ
malum nutrit, laudando malum, & dicendo eſſe bo-
num, & licitum. Vnde in Pſalmo dicitur: Laudatur pec-
cator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur,
quædam eſt, qua homo homini vult placere, non pro-
pter Deum, laude tamen vera; de qua Paulus: Si adhuc
hominibus placerem, id eſt placere vellem non propter
Deum, Chriſti ſeruus non eſſem.

Maledictum quadrupliciter variatur. Eſt enim male-
dictum ſurreptionis, de quo dicit Auguſt. Si enim cum
omni facilitate; & temeritate maledixerimus, ad minima
pertinet peccata. Laſciuia eſt, cum alicui non ex animo
maledicimus, de quo dicit Hieron. Qui negligit oris ma-
ledici reſecare conſuetudinem, & ſi non corde maledi-
cat, immunditiam tamen labiorum, & oris inquinamen-
tum incurrit. Eſt & maledictum odii, quod ex malo cor-
de procedit zelovindictæ. Quartum eſt maledictum iu-
ſtitia, quod ex charitate procedit, ſcilicet cum alicui amico
noſtro maledicimus ad eius correptionem. De his duo-
bus vltimis dicit Greg. Scriptura ſacra duobus modis
maledictum commemorat, aliud quod approbat, aliud
quod condemnat. Aliter enim profertur amore iuſtitia,
aliter amore vindictæ.

Detractio ſic diffinitur: Detractio eſt alienæ famæ de-
nigratio. Committitur autem ſex modis, ſcilicet cum
bonum negamus, quod nouimus eſſe factum: vel cum
tacemus, ne fiat aliis manifeſtum: vel cum peruertimus
dicendo illud mala intentione eſſe factum: item malum
occultum reuelando, in caſu non conceſſo: vel aug-
mentando, dicendo maius eſſe, quam ſit: vel adinueni-
endo mendaciter malum, quod factum non fuit. Tenetur
autem detractor ad reſtitutionem bonæ famæ,
quam abſtulit. Maius enim bonum auferit detractor,
quam raptor: & non dimittitur peccatum, niſi reſti-
tuatur ablatum.

SECTIO XIV.

De peccato operis.

DE peccato operis breuiter eſt videndum, quan-
tum ad diffinitionem, & diſtinctionem ab offeſſa
voluntatis, & ſuperadditionem ad malitiam volunta-
tis. Eſt autem peccatum operis tranſgreſſio legis di-
uina, per inordinationem extrinſeci motus mentis.
Ad peccatum operis reducitur peccatum conſuetudi-
nis. Peccamus enim cogitatione, delectatione, con-
ſenſu, verbo, opere, & conſuetudine. Peccatum autem
operis comparari habet ad peccatum voluntatis inte-
rioris, prout ſunt coniuncta; & ſic ſunt vnum pecca-
tum, pro eo quod eſt ibi vnus contemptus, & vna
auerſio. Vnum, inquam, ſunt, loquendo formaliter; cum
ſit ibi vna deordinatio præuia. Loquendo tamen mate-
rialiter, plura ſunt peccata: quia plura ſunt deordinata,
ſcilicet voluntas interior, & actus exterior. Si autem
hæc duo adinuicem comparentur tanquam diſuncta,
ita quod vnus peccet voluntate tantum, alius volunta-
te, & opere: tunc diuerſa ſunt peccata, non ſolum mate-
rialiter, ſed etiam formaliter. Superaddit vero malitia
operis, ſuper malitiam voluntatis, quando voluntas
mala non vult in opus procedere: quia tunc non eſt
omnino plenus conſenſus. Nam ſi actus operis ſubſe-
quatur contẽptum, auerſio, & conuerſio conſumman-

Adulatio
quid.

Pſal. 9. 6

Gal. 1. 6

Aug. ſer. 4. 1.
de ſancti,
qui eſt 4. de
animab. de-
ſunc. ante
med. 10. 10.

Greg. lib. 4.
Mor. c. 6.

Detractio

* Aug. Epiſ.
54. ad Mace-
donium 10. 2.

Peccatum
operis

tur. Si autem voluntas mala vult in opus malum procedere, sed non potest, tunc distinguendum est. Nam vnum peccatum maius tripliciter iudicatur, sc. aut ratione maioris contemptus Dei, & sic opus non addit ad iniquitatem voluntatis: aut ratione maioris delectationis, & libidinis, & sic opus aggrauat, maxime quantum ad genus carnalis peccati, quo peccat quis in seipso: aut ratione maioris damnificationis, & sic opus addit ad malam voluntatem, maxime quantum ad genus peccati, quo quis peccat in proximum. Quantumcunq; enim velit quis fornicari, non tantum delectatur in voluntate, quantum in opere. Et quantumcunq; velit quis occidere, non tantum nocet volendo, quantum actualiter occidendo.

SECTIO XV.

De septem vitiis capitalibus in generali.

Sequitur videre de diuisione peccati in septem vitia capitalia, quæ sunt: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. De quibus primo videndum est in generali, deinde de singulis in speciali. In generali vitia sunt in vitiis capitalibus attendenda, scil. diuersa nominatio, connexiua ordinatio, sufficiens assignatio. A beato Gregorio, & aliis Doctoribus sic nominantur: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. Ab Isidoro sic: Gastrimargia, fornicatio, philargiria, tristitia, accidia, cenodoxia, superbia.

Item superbiam quidem, & cenodoxiam, siue vanam gloriam distinxit Isidorus. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, differentes tantum ratione. Superbia enim dicitur, quando aliquis sibi magnus apparet intra animum: vana gloria est, quando aliquis nititur magnus apparere per laudem in facie aliorum. Similiter Isidorus distinxit accidiam, & tristitiam. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, sed differunt ratione. Idem enim motus est in accidia, & tristitia, differens ratione terminorum. Nam secundum auersionem, & recessum ab arduo graui, dicitur tristitia, secundum vero accessum, & conuersionem ad lenia, dicitur accidia: vt quia isti est graue surgere ad matutinas, tristis auertit se: quia vero leue est ei quiescere, accidiosus conuertit se.

Ordinantur autem vitia capitalia secundum connexionem, qua fit, vt vnum ex altero proferatur. Nam superbus non vult subesse maioribus, vult præferri æqualibus; vult conculcare minores. Et si non potest, inuidet maioribus, quia principantur: æqualibus, quia prosperantur: minoribus, quia exaltantur. Et cum sic nihil proficiat, concipit iram de facili ad maiores, mediocres, & minores. Deinde decidit in accidiam, qua mentis tranquillitas perturbatur. Et tunc cum interiorem consolationem amiserit, ad exteriorem per auaritiam se conuertit, & sic factus opulentus immoderate peringluuiem farcit ventrem, & postremo ad luxuriam resoluit carnem, à summo rationis vertice, vsque ad carnis infimum deprauatus. Sic patet quod quinque prima sunt spiritualia, duo vero vltima sunt carnalia.

Accipitur autem sufficientia septem capitalium vitiorum, penes pronitatem ad apparens bonum. Hęc autem pronitas si est respectu boni, quod respicit spiritum secundum se, potest esse quadruplex, secundum quatuor conditiones boni, ad quod appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, & sic est superbia: aut sub ratione proprietatis, & sic est inuidia: aut sub ratione securitatis, & sic est ira: aut sub ratione quietis, & tranquillitatis, & sic est accidia. Si vero sit pronitas respectu boni, quod respicit carnem siue spiritum in carne, sic potest esse tripliciter. Nam spiritus carnalis appetit bonum sub ratione sufficientis, & sic est auaritia: aut sub ratione demulcentis, & sic est luxuria: aut sub ratione reficientis, & sic est gula. Et ex hoc patet numerus & sufficientia vitiorum capitalium.

SECTIO XVI.

De differentia inter capitale vitium, initium peccati, & radicem malorum.

Attendenda est differentia inter capitale vitium, peccati initium, & radicem malorum. Capitale vitium dicitur, quia sicut caput est membrum principale & completum, & aliorum membrorum principium quantum ad motum, & sensum: sic vitium, quod dicitur capitale, nominat peccatum completum, à quo alia vitia oriuntur. Initium vero nominat proprie illud, in quo actus inchoatur. Radix autem illud, à quo nutrimentum trahitur, & fomentum. Vnde cum peccatum nutrimentum trahat ex parte appetibilis, & dicat recessum à Deo: hinc est, quod initium peccati attenditur ex parte auersionis, radix vero, ex parte conuersionis. Et sic auersio est ratione contemptus, conuersio vero est ratione cupiditatis, & libidinis. Et ideo superbia dicitur initium omnis peccati, cupiditas radix omnium malorum.

Dicitur autem initium peccati tripliciter, siue nominatur, aut prout dicit recessum liberi arbitrii à lege maiestatis, & sic superbia siue contemptus Dei, dicitur initium peccati: quia qui præceptum transgreditur creatoris, à superbia incipit & contemptu: aut à lege veritatis, & sic error dicitur initium peccati, quia sicut dicit Sapiens: Omnis malus, ignorans. Et vere ab ignorantia incipit & errore, quia æterna deserit pro terrenis. Aut à lege bonitatis, & sic incipientia dicitur initium peccati, vnde Chryf. super illud Psalmi: A facie insipientiæ meæ, dicit, quod omnis peccati initium insipientia est. Insipientia enim est contraria sapientiæ, in qua diuina bonitas prægustatur. Merito ergo ab insipientia dicitur inchoare, qui potius in malitia peccati, quam in suauitate Dei elegit delectari.

Radix etiam peccati, siue mali, quæ circa peccatum dicitur libidinis pronitatem, tripliciter potest sumi, scil. generalissimè, cum dicitur: Cupiditas, siue libido est radix omnium malorum: generaliter, vt cum dicitur: Duplex est radix malorum, scil. amor male accendens, & timor male humilians, siue deiiciens: amor est respectu boni, timor respectu mali: Minus generaliter, vt cum dicitur, quod triplex est radix peccati, scil. concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Et sic patet ex prædictis, quo modo accipiatur vitium capitale. Patet etiam, quod initium dicitur aliquando de superbia, aliquando de errore, aliquando de insipientia. Patet nihilominus, quod aliquando dicitur vna radix, aliquando tres.

SECTIO XVII.

De superbia.

Am de singulis vitiis capitalibus est videndum. Et primo de superbia. Circa quam tria sunt attendenda, scil. diffinitio, differentia, & gradus. Superbia diffinitur sic à Bernardo: Superbia est propriæ excellentiæ appetitus. Sic ab Augustino: Superbia est amor propriæ excellentiæ. Item ab eodem: Superbia est peruersa celsitudinis appetitus.

Superbia secundum Gregorium habet quatuor differentias. Prima est, quando homo attribuit sibi bonum, quod habet. Secunda est, quando, & sic non sibi, tamen suis meritis. Tertia est, quando iactat se habere; quod non habet. Quarta est, quando se existimat aliis præualere. vnde Versus:

A se pro meritis, falso, plus omnibus inflat.

Secundum Ansel. quatuor sunt exaltationis species. Quædam est exaltatio in opinione, quædam in voluntate, quædam in sermone, quædam in opere. Exaltatio in opinione est, cum quis reputat se dignum Episcopatu,

Caput peccati.

Initium peccati.

Arist. 3. Eth. c. 1. à med.

Chryf. hom. 4. in cap. 5. Ioan. 10. 3. Psal. 37. a

Radix.

1. Ioan. 2. 6

Bern. ep. 42. ante med. Aug. de Gene. ad lit. lib. 11. c. 14. 10. 3. Idem lib. 14. de cin. Dei c. 13. 10. 5. Greg. lib. 23. Mor. c. 4.

Anf. lib. de similitud. cap. 21.

vel

Greg. lib. 31 Mor. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

Vitiorum connexio.

Numerus vitiorum capitalium.

vel aliqua dignitate, tamen nollet eam habere. Exaltatio in voluntate est, cum quis vellet habere Episcopatum, tamen non reputat se dignum, vel etiam opinatur. Exaltatio in sermone est, quando nec se dignum reputat, nec vellet habere, tamen loquitur ampullosa de aliqua scientia, ut magis appareat. Exaltatio in opere est, quando aliquis nec se dignum reputat, nec vellet habere, nec loquitur magna; tamen exaltatur in opere, ut quando vocatur ad consilia, & huiusmodi.

Ber. tract. de grad. humil. §. Primus inq. & seq.

Gradus superbiæ secundum Bernardum sunt duodecim, scilicet curiositas, leuitas mentis, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo. His, quasi quibusdam passibus, superbus diligenter ad finem, quem intendit, peruenit. Curiositas est, quando superbus diligenter inquirat rumores, scilicet quid de ipso dicatur. Leuitas mentis est, quando leuiter aliquis mutatur de delectatione ex verbis laudis, in tristitiam propter verba vituperij. Inepta lætitia est, quando lætatur ex defectibus, & criminibus aliorum. Iactantia est, quando narrat ea, quæ habet, ut laudetur. Singularitas est, quando præter consuetudinem aliqua singulariter operatur, ut solus appareat, & laudetur. Arrogantia est, quando iactat se habere, quod non habet. Præsumptio est, quando ingerit se ad faciendum, quod ad eum non pertinet. Defensio peccati est, quando peccatum suum, & errorem defendit, & excusat quis manifeste, & aperte. Simulata confessio est, quando peccatum suum excusat occulte. Rebellio, quando dissidet, scilicet superioribus, paribus, & inferioribus: superioribus obuiat, inferioribus opprimit, pares molestat, & perturbat. Tunc libertas peccandi succedit, quia nec Deum timens, nec homines reuerens, peccat libere, consuetus ad mala, in profundum decidens peccatorum.

SECTIO XVIII.

De inani gloria.

Sequitur videre de inani gloria, quæ idem est, quod superbia, secundum rem, ab eadem differens ratione. Circa quam breuiter videnda sunt quatuor, scilicet diffinitio, oppositio differentiarum, & filiarum.

Inanis gloriæ diffinitio.

Inanis gloria sic diffinitur: Inanis gloria est amor laudis propriæ, propter excellentiam apparentem. Inanis gloria ad humilitatem habet opponi. Humilitas autem quatuor habet actus, & sic habet quatuor oppositio-nes. Primus actus est, velle subiici, & sic opponitur superbiæ large sumptæ. Secundus est, de se parua sentire. Vnde Augustinus dicit: Humilitas est sensus propriæ paruitatis, & sic opponitur tumori, vel elationi. Tertius est, velle subesse omnibus, scilicet superioribus, paribus, & inferioribus: & sic opponitur superbiæ striete sumptæ, quæ est amor propriæ excellentiæ. Quartus est, de se velle parua dici, & sic opponitur inani gloriæ.

Hier. 9. f

Habet inanis gloria duas differentias formales, scilicet appetitum fauoris, & appetitum laudis. Fauor est excellentia alicuius in corde, laus in ore. Tres autem habet differentias materiales, quæ ponuntur in Hieremia, ubi dicit: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitiis suis: sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosse me, dicit Dominus. Cû gloria sit beatissimæ Trinitatis propria, non est gloriandum in sapientia, quæ attribuitur Filio: nec in fortitudine quæ attribuitur Patri: nec in diuitiis tantum temporalibus, quæ attribuitur Spiritui sancto.

Greg. lib. 31. Mor. cap. 17.

Inanis gloriæ, secundum beatum Gregorium, septem sunt filiarum, scilicet inobedientia, iactantia, hypocrisis, incontinentia, pertinacia, discordia, nouitatum præsumptio. Inobedientia est voluntas fugiens minorationem potestatis, nolens subiicere superioribus in debitis. Iactantia est voluntas, propter apparentem potestatem propriam se ostentans. Hypocrisis est voluntas, per speciem sanctitatis se simulans fallaciter in aperto, & viliter

agens in occulto, siue intentione, siue opere. Incontinentia est voluntas per conformationem sui, ab his, qui mali sunt, laudari appetens. Pertinacia est voluntas fugiens minorationem probitatis, dicta vel facta sua irreuocabiler defendens. Discordia est voluntas fugiens minorationem sapientiæ, ab his, quæ ab aliis dicuntur, dissentiens. Nouitatum præsumptio est voluntas excédens qualitatem sui ordinis, propter apparentem nouitatem scientiæ, vel sapientiæ ostentari cupiens. Isidorus vero distinguens inter superbiam, & inanem gloriam, propter differentiam rationis, dicit, quod de superbiâ oriuntur contemptus, inuidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, & plura alia. De inani gloria vero, secundum eundem, oriuntur contentiones, hæreses, iactantia, & præsumptio nouitatum.

Ibid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XIX.

De inuidia.

Sequitur videre de inuidia quantum ad quinque, scilicet quantum ad diuersam nominationem, diuersam diffinitionem, oppositionem, differentias, & filias.

Inuidia dicitur aliquando nomine iræ, ut dicitur in Genesi: Quare irasceris? Glossa. 1. inuore torqueris. Aliquando nomine odii, ut habetur in eodem: Oderant eum fratres, id est inuidebant. Aliquando nomine emulationis, sicut constat ex primo Regum: Affligebat eam æmula eius. Tamen æmulatio quatuor habet significationes hoc versiculo comprehensas:

Gen. 4. a Ibid. 37. a

1. Reg. 1. a

Æmulor, inflatur, amat, inuidet, ac imitatur.

Aliquando nomine proprio: & sic Damascenus dicit, quod quatuor sunt species tristitiæ, scilicet accidia, quæ est tristitia aggrauans: achos, quæ est tristitia vocem auferens: misericordia, quæ est tristitia de alieno malo: inuidia, quæ est tristitia de alieno bono.

Damasc. Orb. fid. lib. 1. cap. 14.

Diffinitur autem sic inuidia ab Augustino: Inuidia est odium felicitatis alienæ. A Remigio sic: Inuidia est dolor de alieno bono. A Damasceno: Inuidia est tristitia de alienis bonis. A Philosopho: Inuidia est tristitia in apparenti felicitate alicuius inimicorum. Item aliter: Inuidia est dissensio ab alieno bono, existimato diminueri proprium.

Aug. Enar. in Psal. 104. tom. 8. Damasc. Orb. fid. lib. 2. cap. 14. Aristot. 2. Rhet. 8. & 9.

Differentiæ inuidiæ materialiter assignatæ secundum Augustinum sunt tres, scilicet inuidere superioribus, paribus, & minoribus, siue inferioribus. Inuidet enim homo superioribus, quia eis non æquatur: paribus, quia in melius prosperantur: inferioribus, ne ei æquentur.

Aug. lib. 11. in gen. cap. 13. tom. 3.

Opponitur autem timor Domini superbiæ, ratione humilitatis, quam generat: & pietas inuidiæ, ratione charitatis, ex qua generatur. Prima enim, & potissima filia charitatis est pietas, quæ ad omnia valet.

Greg. lib. 31. Mor. cap. 17.

Filiæ inuidiæ secundum beatum Gregorium, sunt quinque, scilicet odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio in prosperis ipsius. Odium est voluntas affectans proximo malum, ut careat contristante bono. Susurratio est voluntas loquendi seminans discordias inter fratres, ut persequatur proximum propter ipsius bonum contristans. Detractio est voluntas famam proximorum per verba denigrans, ut destruat in aliorum opinione contristans bonum. Exultatio in aduersis proximorum est voluntas procurata in proximi aduersitate delectans. Afflictio in bonis proximi est voluntas procurans malum suo desiderio, per euentum prosperitatis contrariæ defraudata.

SECTIO XX.

De ira.

Sequitur videre de ira quantum ad quatuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias & filias.

Diffinitur autem ira à Cassiodoro sic: Ira est animi mo-

Damasc.
Orth. fid. lib.
2. cap. 2.
Ibidem.
Arist. Rhet.
10. lib. 2. c. 2.

tus concitatus, ad pœnam prouocans inferendâ. A Rabano: Ira est omnis malus motus ad nocendum. Ab Augustino: Ira est tristitia ex impotentia vlciscendi. A Damasceno: Ira est feror eius, qui circa cor est sanguinis, ex enaporatione fellis, vel returbatione fiens. Itē ab eodē sic: Ira est id, quod est audax mentis vindex concupiscētia. Item ab eodē: Ira est desiderii reppositionis. A Philosopho: Ira est appetitus contrarii doloris, propter apparentem exanimationem: & appetitus inferendi dolorem sibi aduersanti, propter illatam iniuriam apparentem: quæ quodā modo exanimat, per hoc, quod debito ordine hominem quantum ad iudiciū animæ priuat.

Habet autem ira oppositionem ad mansuetudinem ratione sui inittii, quia mansuetus etiam nunquam vult incipere irasci: ad iram per zelum, ratione materie. Sunt enim circa eandem materiam, scilicet circa personam, ira per vitium, & ira per zelum, quam vtraque vult puniri. Sed ira per vitium, vult quod persona puniatur, vt sic satiatur vindicta personæ. Ira vero per zelum, appetit punitiōnem personæ, vt destruat vitium in persona. Breuiter ira per zelum, vult punitiōnem personæ cum debitis circumstantiis: ira per vitium cum indebitis. Ad patientiam vero habet ira oppositionem ratione finis: quia patientia extinguit iram, ne procedat. Nam qui patiens est, iras mitigat suscitatas, vt testatur Salomon.

Species, siue differentiæ iræ sunt tres secundum Damascenum, scilicet fel, mania, cotus. Fel siue fellea passio, dicitur subitus animi motus impatiens læsionis. Et accidit ex parte corporis, & commotione fellis; & ex parte animæ, ex corruptione vis irascibilis & tunc mouetur fel ad vindictam, vt expellatur tristitia. De qua dicit Aug. Ira est commotio passionis illatæ. Hæc ira cito transit. Mania, dicitur manens ira, & memoriæ tradita. Cotus est ira obseruans tempus ad vindictam.

Filiæ iræ, secundum beatum Gregorium, sunt sex: scilicet rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. Rixa est audax vindicandi voluntas, in iniuriam facti procedentes. Tumor mentis est voluntas vindicandi, fugiens aduersantem, propter estimatas inimicitias. Contumelia est voluntas vindicans per exprobrationem malorum. Clamor est voluntas se vindicans in exaltando vocem, per vituperium, ad aliorum aures perueniens. Indignatio est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratum. Blasphemia est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum. Secundum Isidorum sunt tres filiæ iræ, scilicet homicidium, clamor, indignatio. Quæ sic distinguuntur: nam vindicta infertur homicidio per manum: clamore, per os indignatione, per signum.

SECTIO XXI.

De Accidia.

Sequitur videre de accidia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, & filias. Diffinitur autem sic ab Augustino: Accidia est tædium interni boni. A Richardo: Accidia est torpor animi, bonum inchoare negligentis. A Damasceno: Accidia est tristitia aggrauans. A magistris: Accidia est diffidentia de propriis viribus, & auxilio Dei implendi ardua, siue mandata.

Opponitur autem accidia, in quantum est diffidentia implendi præcepta, virtuti spei, cuius est confidere. In quantum est tædium interni boni, ex quo generatur pusillanimitas, opponitur virtuti fortitudinis. In quantum vero, quod est facile, reputat difficile, opponitur virtuti charitatis, quæ omnia etiam difficilia facit facilia reputari. Quantum vero ad suam essentiam, quæ est tristitia, opponitur gaudio spiritus.

Accidia, secundum beatum Gregorium, habet sex filias, quæ sunt, videlicet malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, vagatio mentis circa illicita. Malitia est voluntas grauedinis impatiens, machinans malum

illius, quem æstimat inferentem. Rancor est voluntas ex impotentia repellendæ grauedinis amaricata, amaritudinem intus clausam per ignem exterius manifestans. Pusillanimitas est voluntas immoderate metuens grauedinē in aggressu agendorum, siue de propriis viribus immoderate diffidens. Desperatio est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficienda agenda diffidens, siue de remuneratione diuina, propter sustinentiā grauedinis, quæ est in implendis præceptis diffidens. Torpor est voluntas grauedinis impatiens, tepida, vel pigra ad expletionem agendorum inchoatorum. Vagatio mentis circa illicita, est voluntas interno gaudio destituta, in rebus exterioribus illicitis quietem, vel solationem quærens. Secundum Isidorum aliæ sunt filiæ tristitiæ, aliæ accidiæ. Ipse enim tristitia vocat voluntatem, in quantum à graui debito se auertit. Accidiam vero vocat voluntatem, in quantum se ad quietem indebitam conuertit. Dicit ergo: De tristitia exeunt rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De accidia secundum ipsum oriuntur otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo mentis, corporis instabilitas, verbositas, curiositas.

SECTIO XXII.

De Auaritia.

Sequitur videre de auaritia, quantum ad quinque, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, & filias. Augustinus super Genesim, ad litteram, diffinit sic auaritiam: Auaritia est appetitus non solum pecuniæ, sed etiam altitudinis, & scientiæ. Idem in lib. de Ciuit. Dei: Auaritia est libido habendi cupiditas. Item Tullius diffinit eam sic: Auaritia est amor immoderatus habendi.

Comparatur autem auaritia idololatriæ: vnde sæpe dicitur idolorum seruitus in scriptura. Hoc autem dicitur, quia cultor Dei, ad Deum tripliciter comparatur, scilicet diligendo, honorando, & in ipso confidendo; quæ tria in auaro respectu pecuniæ inueniuntur, & reperiuntur propter quod auaritia non immerito dicitur seruitus idolorum.

Duplex est etiam actus auaritiæ, scilicet diligere pecuniam, & retinere, siue non dare. Ratione primi actus auaritia opponitur charitati, quæ bonum diligit incommutabile. Ratione vero secundi actus, opponitur largitati, siue liberalitati, quæ dat danda, & retinet retinenda. Duplex quidem est actus largitatis, scilicet dare danda, & retinere retinenda. Cuius duplex est extremitas vitiosa, scilicet prodigalitas, quæ dat non danda, & auaritia, quæ retinet non retinenda. Largitas, siue parcitas, quod idem est, est virtus, tamen ratione actuum differens erit medietas. Si autem attendatur opposito, secundum actum dandi, prodigalitas est superfluitas, quæ dat non danda: auaritia est diminutio, quæ nihil dat: largitas est medietas. Si vero ordinatur secundum actum retinendi: auaritia est superfluitas, quæ retinet retinenda, & non retinenda: prodigalitas est diminutio, quæ nihil retinet: parcitas vero est medietas.

Differentiæ auaritiæ sunt quinque, scilicet beneficii subtractio, furtum, rapina, vsura, simonia. Subtractio beneficii est auaritia retinens beneficium, quod tenetur dare pauperibus in tempore necessitatis, vt diues indigenti. Furtum est auaritia retinens rem alienam inuito domino. Rapina est auaritia per vim occupans rem alienam. Vsura est auaritia acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia est auaritia studiose appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum.

Filiæ auaritiæ, secundum Gregorium, sunt septem, scilicet proditio, fraus fallacia, periurium, inquietudo mentis, violentia, obduratio mentis contra misericordiā. Proditio est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fraus est voluntas profectū proximi decipiens, propter terrenum emolumentum. Fallacia

Proou. 15. c.

Damasc.
Orth. fid. lib.
2. cap. 16.

Greg. lib. 31.
Mor. c. 17.

Isid. lib. in
Deut. cap. 16.

Damasc.
Orth. fid. lib.
2. cap. 14.

Greg. lib. 31.
Mor. c. 17.

Isid. lib. in
Deut. c. 15.

Aug. lib. 14.
de Ciuit. Dei
cap. 15.

Ephes. 5. b

Greg. lib. 31.
Mor. cap. 17.

est

est voluntas per verba decipiens proximum, causa lurandi. Periurium est voluntas violans Sacramentum, & iuramentum. Inquietudo mentis est voluntas cogitare non cessans, qualiter possit diuitias congregare. Violentia est voluntas per vim aliorum bona rapiens. Obduratio mentis contra misericordiam est voluntas concitata aduersus postulationem indigentis, ex nimio ardore pecuniæ retinendæ. Secundum Isidorum, octo sunt filia auaritiæ, scilicet, mendacium, fraus, furtum, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, & rapacitas.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXIII.

De Gula.

Gulæ diffinitio.

Seneca. Epist. ad Lucil. 83.

Sequitur videre de gula quantum ad quatuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, & filias. Diffinitur autem gula quantum ad excessum in cibo sic: Gula est immoderatus amor edendi. Quantum vero ad excessum in potu dicitur ebrietas, quam diffinit Seneca sic: Nihil aliud definit ebrietatem, quam insaniam voluntariam. Quantum vero ad excessum cibi & potus, sic potest diffiniri: Gula est immoderatus amor alimenti. Item sic: Gula est immoderatus amor delectationis eius, quæ est circa, vel secundum gustum.

Secundum hoc gula potest sumi stricte pro immoderantia in cibo, & sic opponitur ei parsimonia. Vel large potest accipi pro immoderantia in cibo & potu pariter. Et sic opponitur ei sobrietas, quæ modum seruat in vtroque.

Isid. sen. l. 2. cap. 42.

Greg. lib. 30. Mor. c. 13.

Differentiæ siue conditiones gulæ, secundum Isidorum, sunt quatuor, scilicet, quid, quantum, quando, quo modo. Quid, ad ipsam rem pertinet: quando, si ante legitimum tempus appetat: quantum, ad immoderantiam refertur: quomodo, si nimis ardentem appetat. Secundum beatum Gregorium, sunt quinque differentiæ, hoc versu comprehensæ:

Præpropere, laute, nimis, ardentem, studiose.

Præpropere, pertinet ad sumptionem cibi ante tempus: laute, pertinet ad cibi substantiam, cum scilicet ex se pretiosus, & delicatus est: nimis, ad cibi quantitatem: ardentem, attenditur ex parte affectiue: studiose, ex parte cognitiue. Duas istas vltimas differentias secundum beatum Gregorium, sub illa, quæ est quarto modo, apprehendit Isidorus.

Idem lib. 31. Mor. c. 17.

Quinque sunt filia gulæ secundum Greg. scilicet, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis, vel sensus circa intelligentiam. Inepta lætitia est voluntas per exteriores lusus excitans libidinem in gustu, & ex ipsa postmodum excitata. Scurrilitas est voluntas per verba carnalia libidinem gustus commouens & ex ipsa postmodum commota. Immunditia est voluntas per nimiam cibi sumptionem, libidinem in gustu continuare desiderans. Multiloquium est voluntas per multiplicationem verborum, intendens in gustu conseruare libidinem. Hebetudo mentis est voluntas libidinis conseruandæ propriæ carnis absorpta, intelligere spiritualia fastidians. Secundum Isidorum, duæ sunt filia gulæ, scilicet, comessatio, & ebrietas, quarum vna in cibo attenditur, alia in potu.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXIV.

De Luxuria.

Luxuriæ diffinitio.

Sequitur videre de luxuria quantum ad diffinitionem, oppositionem, tentationem, differentias, & filias. Diffinitur sic: Luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus. Item sic: Luxuria est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis. Item sic: Luxuria est inordinatus appetitus illius delectationis, quæ est secundum coitum.

Opponitur autem luxuria continentia: cuius triplex est differentia. Est enim continentia coniugalis, vidualis, & virginalis.

Quintuplex autem tentatio est luxuriæ, secundum quod in hoc versu continetur:

Tentatio ncs.

Visus, & alloquium, contactus, & oscula, factum.

Hoc quippe ordine tentatio luxuriæ consummatur. Primo enim inchoatur in visu exteriori, siue interiori, vt in cogitatione: deinde venit ad alloquium: postea transit ad contactum: deinde prorumpitur ad osculum: postea consummatur per factum.

Differentiæ.

Differentiæ luxuriæ sunt sex, scilicet, fornicatio, adulteriū, stuprum, sacrilegium, incestus, peccatum contra naturam. Fornicatio est luxuria, qua solutus cognoscit solutam naturali vsu. Et intelligitur, & solutus, & soluta à vinculo coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, & religionis, vel voti continentia. Adulteriū est luxuria, qua coniugalis thorus violatur. Stuprum est luxuria, qua virginalis incorruptio violatur, seu defloratur. Sacrilegium hic appellatur sacræ personæ lesio, per vitium luxuriæ: & melius luxuria sacrilega dicretur. Hæc est luxuria, qua votum continentia violatur, & hoc in se, vel quando in sacris ordinibus constitutus, vel religiosus aliquis fornicatur, cum aliqua soluta, vel soluta aliqua cum religioso, vel sacerdote. Incestus est coitus contra consanguinitatem, affinitatem, vel paternitatem commissus. Peccatum contra naturam est luxuria, qua naturalis vsus coeundi maris, & feminae dissipatur.

Filia luxuriæ secundum Greg. sunt octo, scilicet, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror, siue desperatio futuri sæculi. Cæcitas mentis est voluntas fastidians despiciens superiora, & spiritualia. Inconsideratio est voluntas, præuidere renuens agenda inferiora. Inconstantia est voluntas libidine carnis confracta, statum suum tenere non valens. Præcipitatio est voluntas ad aggredi quælibet impetuse. Amor sui est voluntas affectione carnis imbuta, sibi propter se super omnia adhaerens. Odium Dei est voluntas, Deum tanquam impedimentum propriæ voluntatis carnalis, vel voluptatis detestans. Affectus præsentis sæculi est voluntas præsens sæculum semper manere desiderans, propter fruitionem voluptatis carnis. Desperatio, siue horror futuri sæculi, est voluntas voluptate præsentis cæcata, de æterna incunditate desperans. Secundum Isidorum, quatuor sunt filia fornicationis, scilicet, turpiloquia, scurrilia, ludicra, stultiloquia. Sapientiæ in sermone opponuntur stultiloquia: bonitati in sermone opponuntur alia tria. Nam cum triplex sit bonitas, scilicet, vtilitas, delectatio licita, & honestas; sermoni vtili opponuntur ludicra: sermoni delectabili licito opponuntur scurrilia: sermoni honesto opponuntur turpiloquia.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXV.

De peccato ex infirmitate, & ignorantia, & industria.

Sequitur videre de diuisione peccati trimembri, quæ est. Peccatum aliud ex infirmitate, aliud ex ignorantia, aliud ex certa malitia siue industria perpetratur. Quod aliis verbis dicitur in Euangelio: Est peccatum in Patrem, peccatum in Filium, peccatum in Spiritum sanctum. In Patrem, cui attribuitur potentia, peccare dicitur, quando quis peccat ex infirmitate: in Filium, cui attribuitur sapientia, qui peccat ex ignorantia: in Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas, qui peccat ex industria, siue ex certa malitia.

Primo videndum est de peccato ex infirmitate, quod est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male accensæ ab infirma creatura, à Deo omnipotente. Duæ sunt differentiæ huius peccati effectiue, timor male humiliatæ, & amor male accensæ. Tripliciter autem distinguitur amor, scilicet, amor gratuitus, libidinosus, & naturalis. Gratuitus habet finem principalem summum bonum, scilicet, incommutabilem Deum: libidinosus habet finem voluptatem, siue delectationem in creatura: naturalis habet finem necessitatem, siue vtilitatem propriam. Primus

Amor triplex.

est laudabilis, quia virtus: secundus vituperabilis, quia peccatum: tertius nec laudabilis, nec vituperabilis, quia naturalis est. Similiter distinguitur triplex timor, scilicet naturalis, gratuitus, libidinosus. Naturalis est passio, id est primus motus, & in testimonium humanitatis veræ fuit in Domino Iesu Christo: gratuitus multiplicatur in seruilem, initialem, & filialem, de quibus alibi dicitur, scilicet in libro de donis: libidinosus, diuiditur in humanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in corpore, & mundanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in possessione. Timore libidinoso homo male humiliatur: timore gratuito bene: timore naturali nec laudabiliter, nec vituperabiliter. Item amore libidinoso homo male accenditur: amore gratuito bene: amore naturali, indifferenter.

Peccatū ex ignorantia est auersio voluptatis ignorantis, & perpetrantis, quod malū est, ab omni sciētia Dei. Nota tamen, quod aliud est peccatū ex ignorantia, aliud peccatū ignorantia. Peccatū ignorantia, est omissio debita scientia: peccatū ex ignorantia, est peccatū, quod committitur ignoranter. Est ignorantia iuris, & ignorantia facti. Ignorantia facti duplex, aut adhibita debita diligētia, & hoc excusat à toto: aut nō adhibita debita diligētia, & hoc excusat à tato, & nō à toto. Ignorantia iuris, quædam est vincibilis, quæ est culpa: hæc autē aut est ex vero cōsensu, vt ignorātia affectata, & ista sic ex vna parte excusat, & alia magis aggrauat: aut est ex negligētia, & ignauiā, sicut ignorantia crassa, & supina, & ista, & si aliquo modo excusat, nō tamen sic excusat, quin æterno igne ardēat, sicut dicit Aug. Sic & ignorantia iuris inuincibilis potest esse duplex: aut enim est introducta per præambulā culpā, aut præter omnē culpam. Si præter omnē culpam, aut simpliciter priuat cognitione iuris, sicut in infantibus, & furiosis, qui omnino carēt vsu rationis, & hæc excusat à toto: vnde dicit Bern. quod paruulis infantibus, & dormientibus, nihil imputatur, quod faciūt: aut nō tollit omnino vsu rationis, sed semiplenū, & tunc non excusat à toto: sed à tanto, sicut in his, qui nō plene sunt furiosi, sed habēt aliquo modo aliqua internalla lucida, & in pueris, qui sūt aliquo modo capaces præcepti, licet nō plene. Si autē ignorātia est introducta per præambulā culpā, sicut in ebrio, & furioso, quorum vterq; præcipit se in hoc per culpam suam, sic nō excusat à toto, sed vt dicit Philosoph. Ebrius habet duplices maledictiones vnā pro culpa præcedenti, aliam pro culpa sequenti. Nō tamen proprie loquendo est dicendum, quod ebrius aliquid perpetrans nouam culpam committat, sed ex consequēti culpa, aggrauatur prima, vt videtur magis peritis, quam vis aliqui dixerunt, quod præter culpam primā in ebrietate cōmissam, secundo committat nouam.

Peccatum ex industria, siue in Spiritum sanctum, est auersio voluntatis malignantis à summo clemēte Deo. Cuius sunt sex differentiæ, scilicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidētia fraternæ gratiæ, obstinatio mentis, finalis impœnitentia. Quarum sufficientia accipitur sic: Istud peccatum impugnat gratiam pœnitentiā, per quam fit remissio peccati à Deo intra Ecclesiasticam vnitatē. Postremo ergo impugnare pœnitentiā in se, & sic sunt duæ species, quia pœnitentia facit resiliere à commissis, contra quod est obstinatio mentis: facit etiam præcauere à committendis, contra quod est finalis impœnitentia, id est propositum nunquam finaliter pœnitendi. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad Deum, à quo datur, sic est duplex species. Nam vniuersæ viæ Domini, misericordia, & veritas, siue iustitia. Misericordiam impugnat desperatio: iustitiam impugnat præsumptio. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad vnitatem Ecclesiæ, in qua recipitur, sic est duplex peccatum. Nam vnitas Ecclesiæ maxime consistit in duobus, scilicet in fide, siue veritate, contra quam est impugnatio veritatis agnitæ: & in gratia siue charitate, contra quam est inuidētia fraternæ gratiæ.

SECTIO XXVI.

De idololatria, & hæresi.

Sequitur videre de diuisione peccati, quæ est peccatum aliud in Deum, aliud in proximum, aliud in se ipsum. Peccatum in Deum, dicitur impietas: peccatum in proximum, iniquitas: peccatum in seipsum, impunitas.

Primo videndum est de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ maiestatis omnipotentia, superstitione colendi, quæ sunt idololatria, ritus Iudaicus, ritus Saracenicus, apostasia, schisma, hæresis. Idololatria est falsa, & supersticiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Idololatria duæ sunt species. Vna in rebus naturalibus, alia est in rebus artificialibus; sicut ostenditur in libro Sapientia.

Committitur autem tripliciter, scilicet protestatione cordis, vt credere de creatura, quod sit omnipotens, quod est proprium creatoris: confessione oris, vt est non solum credere, sed etiam verbis exprimere: exhibitione operis, vt sit in reuerentia, sacrificiis.

Triplex est apostasia, scilicet perfidiæ, cum quis recedit à fide, vt Iulianus apostata: inobediētiæ, cum quis recedit à præceptis Ecclesiæ, & sic: Initium superbiæ hominis est apostatare à Deo: irregularitatis, cum quis recedit à religione claustrali, vel clericali. Apostasia sic potest describi: Apostasia est temerarius à statu fidei, vel obediētiæ, vel religionis recessus.

Schisma est illicita diuisione eorum, inter quos vnitas esse debet, vel illicitus ab vnitatem diuisione. Omnis hæresis est schisma, sed non conuertitur: hæresis est recessus à fidei veritate. Item differunt schisma, & hæresis: nam hæresis addit prauum dogma, schisma in fine confingit aliquam hæresim. Post recessum enim ab vnitatem Ecclesiæ, sequitur inobediētia in mandatis Ecclesiæ, in fine vero sequitur assertio, quod non est obediendum Ecclesiæ.

Hæresis idem est, quod diuisione, & sic dicitur hæresis propriissime recessus à fide: proprie, falsa interpretatio scripturarum: minus proprie, excommunicatio. Secundum hoc hæreticus dicitur multipliciter: vno modo secundum Aug. hæreticus est, qui alicuius temporalis lucri, & maxime gloriæ, principatusque sui gratia falsas opiniones de fide, ac nouas gignit, aut sequitur. Gignit, vt hæresarchæ, Sabellius, & Arrius: sequitur vt Sabelliani, & Arriani decepti per tales. Secundum Hieronymum potest hæreticus appellari, licet ab Ecclesia non decesserit, qui aliter intelligit scripturam, quam sensus Spiritus sancti expostulat. Tertia, dicitur hæreticus quicumque à Sacramentis Ecclesiæ, vel communionem fidelium est diuisus, vt excommunicatus, seu subuersor Ecclesiæ, seu subuersor Sacramentorum, vnde simoniacus hæreticus reputatur.

SECTIO XXVII.

De interdicto, & duabus speciebus excommunicationis.

Sequitur de hæresi, quæ est excommunicatio, diffusius videre in speciali: & primo de interdicto, quod est excommunicationis initium. Ad quod notandum, quod nomine censuræ Ecclesiasticæ intelligitur sententia interdicti, excommunicationis, & suspensionis. Proprie autem excommunicatur persona, à communione Sacramentorum, fidelium separata. Suspenditur etiam persona quandoque ab officio, quandoque à beneficio, quandoque ab vtroque. Interdicitur locus, vt puta ciuitas, villa, vel castrum.

In generali interdicto debent ista conferri ab Ecclesia: Baptismus paruulorum, morientibus pœnitentia, peregrinis crucem accipientibus, ob reuerentiam crucifixi, nō est pœnitentia deneganda. Potest Episcopus baptizatos paruulos confirmare, semel in mente, vel septimana: populum interdictum causa prædicationis ad Ecclesiam conuocare. Item morientibus, si digne pœni-

Idololatria:

Sap. 13.4

Apostasia:

Ecc. 10.6

Schisma:

Hæresis:

Aug. lib. de util. cred. ad Honor. in pr. 10.6.

Hieron. in Epist. ad Galat. c. 5. post med. 10.6.

Censuræ Ecclesiasticæ:

teant,

Timor triplex.

Ignorantia.

Arist. 3. eth. cap. 5.

Peccati in Spiritum sanctum sex species.

Psal. 24.6

teant, potest Eucharistia ministrari. Clerici decedentes, sine pulsatione campanarum, cessantibus solemnitatibus cum silentio in cœmeterio sepeliri possunt, si bene seruauerunt interdictum. In conuentualibus Ecclesiis, bini, vel tres simul horas Canonicas possunt legere, non cantare, ianuis clausis, & interdictis exclusis: & hoc ita demisse, quod exterius non possint audiri. Ex quo colligitur, quod interdicti, & multo fortius excommunicati, non debent horas extra Ecclesiam auscultare. Plerisque tamen religiosis iudultum est, vt ianuis clausis, & interdictis exclusis, possint simul celebrare diuina, quod hodie ad Episcopos extenditur, nisi specialiter eis prohibeatur.

Excommu-
nicatio.

Excommunicatio vero est animaduersio gladij spiritualis Ecclesiæ à cōmunicatione Sacramentorum, & fidelium separatio. Excommunicationis duæ sunt species: vna, quæ dicitur maior, excludens à sacramentis, & legitimis actibus fidelium, hoc versiculo comprehēsis:

Os, orare, vale, communicio, mensa negatur.

Alia, quæ dicitur minor, separans à Sacramentis. Item excommunicatio, quædam infligitur à iure, & hæc est conferuatiua: quia licet videatur esse ad libertatem Ecclesiæ conferuandam, principalius tamē est ad culpam præcauendam: quædam infligitur à iudice, & hæc est curatiua: nam licet videatur esse propter emendam faciendam, principalius tamen est propter contumaciam confringendam. Pœna sustinetis excommunicationem est multiplex, quæ in hoc versu continetur.

Gratia subtrahitur, magis, ac magis obice rupto.

De vitio cadit in vitium, suffragia perdit.

Ecclesiæ satana vexandus traditur ille.

Quem ligat ex propriis anathematis ultio culpis.

Circumstantia vero præseruans personam participantem cum excommunicato, ne excommunicationis vinculo inuoluatur, est multiplex, vt his versibus continetur:

Vile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Hæc anathema quidem faciunt, ne possit obesse.

Vtilitas communicantis, vt quando petit quod sibi debetur: excommunicati, vt quando secum tractat de correctione. Lex matrimonij, quæ ligat virum, & uxorem. Humile, vt filij non emancipati serui, ancillæ, rustici, mancipiis, & aliis obnoxiiis astricti. Res ignorata, vt quando nescitur esse excommunicatus, cum quo participatur. Necesse, vt peregrini, & pauperes, acceteri viatores.

SECTIO XXVIII.

De duabus regulis generalibus circa excommunicationem.

Casus ab
excommu-
nicatione
excepti in
clerici per-
cussione.

Circa excommunicationem nota duas regulas generales. Prima est hæc: quicumque in clericū, vel in personam Ecclesiasticam, manus iniicit temere violentas, excommunicatus est. Hoc fallit in quatuordecim casibus. Primus est in apostata percusso, qui clericus ignoratur: secundus est in apostata admonito, se non corrigente: tertius est in eo, qui gerit procurationem, & administrationem sæculariū personarum: quartus est in eo, qui ex loco iniicit manus in clericū: quintus in magistro, qui causa disciplinæ verberat clericū: sextus in eo, qui vim sibi illatam à clerico vi repellit: septimus in eo, qui clericum deprehendit cum uxore, matre, vel sorore, aut filia commiseri: octauus in eo, qui auctoritate suæ prælationis, vel de mandato prælati, manus iniicit in clericum: nonus in senioribus Ecclesiæ: decimus in dominis: vndecimus in patribusfamilias: duodecimus in propinquis: tertiusdecimus in eo, qui manus in clericū iniicit depositū. & curiæ traditum: quartusdecimus, cum clericus transfert se ad vitā clericatui prorsus contrariam, vt quando fit miles, vel contrahit bigamiam.

Secunda regula est hæc: Quicumque est excommunicatus propter manus iniectas in clericū violentas, pro absolute ad sedem Apostolicam est mittendus. Hoc

autem fallit in quindecim casibus. Primus est, quando percussor est in mortis articulo constitutus: secundus casus est in eo, qui iustā excusationem habet, vt inimicitias capitales: tertius est in ostiario, qui necessitate officij sui aliquem clericum non enormiter percussit: quartus in infirmo: quintus in paupere: sextus in senectute depresso: septimus in claustrali, qui enormem non intulit læsionem: octauus in muliere: nonus in eis, qui sui iuris non sunt: decimus in his, qui sunt magnæ potentia, & nimium delicati, ita vt laborem in eundo ad curiam non possint sustinere: vndecimus in his, qui non grauem læsionem, sed leuem, vel modicam iniuriam inferunt clericis: duodecimus in impubere, siue ante pubertatem, siue post postulet se absolui: tertiusdecimus, in seruo, de cuius absentia Dominus nimium grauaretur, vel cum ipse seruus verberaret clericū, vt materiā habeat euadendi: quartusdecimus de monialibus: quintusdecimus in omnibus communiter viuentibus.

Casus in
quibus per-
cussor sedē
Apost. adire
non tenetur.

SECTIO XXIX.

De diuinatione.

Sequitur videre de peccatis, quibus inhonoratur diuina sapientiæ altitudo, superstitione sciendi, quæ sunt sortilegium, & diuinatione. Ad cuius mali noticiam, est videndum, quid sit diuinatione, quæ sunt eius species, vtrum omnis diuinatione sit prohibita.

Diuinatione sic describitur: Diuinatione est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Cuius quinque sunt species, scilicet mantia, maleficium, sortilegium, augurium, præstigium. Mantia dicta est à Mante, quæ in ea præualuit, & hæc habet quinque species, scilicet necromantiam, quæ est diuinatione facta in cadaueribus mortuorum, a necron, quod est mortuus, & mantia, diuinatione: geomantiam, quæ est diuinatione facta in terra, à Gea, quod est terra, vt in circulo: hydromantiam: quæ est diuinatione facta in aqua, ab hydor, quod est aqua, vt in aqua pluniali: æromantiam, quod est diuinatione facta in aère, vt in contemplatiuis circulis: pyromantiam, quæ est diuinatione facta in igne, à pyr, quod est ignis. Istæ sunt species mantia. Maleficium est peritia, per quam mulieres faciunt aliquas ligaturas in damnum, vel incommodum alicuius, vt de crista galli, & de rana, & de imagine cum eis Sortilegium est ratio diuinandi per sortes. Vnus huius diuinationis fuit in veteri Testamento. Sorte etiam vsi sunt Apostoli, ante Spiritus sancti plenitudinem. Augurium est ratio diuinandi per garritus anium, vel gestus, vt per volatum. Præstigium est, per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere, quod verū est, sed phantastica figmenta, vt faciunt incantatores. Præter hos modos, sunt alij multi, & plures, qui quotidie per diabolum adinueniuntur.

Diuinatione
quid, &
quotuplex.

Est etiam diuinatione facta in varia inspectione psalterij, & Euangelij. Est & diuinatione, quæ futura prædicit in fatis, & constellationibus, dicta mathesis media producta. Est & diuinatione facta per aurarum, vel astrorum inspectionem, dies, & horas custodiens in agendis, & dicitur auruspicium. Est quæ extra, vel intestina pecudum inspicit. Est quæ in aris idolorum à dæmonibus responsa accipit. Dicitur autem Ariolus diuinatorem in aris. Est quæ somnia obseruat. Coniecturator, dicitur obseruator in somniis. Augur in garritu anium. Maleficus immolans dæmonibus pueros, vel saltem lustrans, magnus alio nomine dictus. Incantator est præstigijs fallens oculos intuentium: Phyto est ventiloquus per spiritum malignum loquens, à Phytone, vel Phytio, id est, Apolline dictus. Diuinus id est, auruspex, id est, inspector astrorum. Auspex, qui volatum anium aspicit. Augur, qui voces audit anium. Estipex, qui extra, id est, intestina pecudum inspicit. Astrologus, qui in astris auguratur. Genetiacus, qui mores hominū prædicere conatur, secundum signa sub quibus homines nascuntur: hic vulgo mathematicus vocatur, cuius

Aff. 1. 1. d.

superstitio constellatio dicitur à Latinis. Horoscopus, qui per horas natiuitatem hominum speculatur diuerso & dissimili facto; Sortilegus est, qui sub nomine fictæ religionis, diuinationis scientiam profitetur, vel ex inspectione aliquarum scripturarum prædicit futura. Saliator, qui dum quæcumque pars membrorum ei salierit, exinde aliquid prosperum vel triste significari prædicit.

Omnis diuinationo damnabilis.

Est autem omnis diuinationo, deceptio, & delusio diabolica, ideo maledicta à Deo, & ab Ecclesia interdicta. Nec potest ea ex voluntario commercio quisquam uti sine peccato. Aut enim est ibi peccatum infidelitatis, dum aliquid diuinum diabolo attribuitur, quod Dei est, aut est peccatum idololatriæ, utpote in oblationibus, & sacrificiis: aut est peccatum inobediendiæ, quia fit contra prohibitionem Dei, & Ecclesiæ. Talis autem prohibitio est sancta, quia talis peccat in seipsum, dum discriminis se committit: peccat in maiestatem diuinam, dum recurrit ad diabolum, quasi non sit omnipotens, omnisciens, benignus Deus Christianorum: peccat in Ecclesiam, cum commercium habeat cum illo, qui omnino præcisus est ab Ecclesia, & eidem aduersatur.

SECTIO XXX.

De hypocrisi, simonia, & sacrilegio.

Sequitur videre de peccatis, quibus vilipèditur sanctitas bonitatis diuinæ perueritate utendi: quod fit tripliciter, scilicet. apparentis sanctitatis simulatione, ut in hypocrisi: abusione doni gratuiti, ut in simonia: violatione loci sacri, ut in sacrilegio.

Hypocrisis quid, & quotuplex.

Primo, de hypocrisi sunt videnda notificationes, & differentia. Hypocrisis sic diffinitur à Rabano: Hypocrita est, qui vult videri, quod non est, scilicet bonus, quasi alterius personæ representator. Item aliter diffinitur; Hypocrita est, qui vult videri bonus, cum non sit. Item aliter: Hypocrisis est vitium clausum, simulatione virtutis palliatum. Potest etiam hoc modo diffiniri: Hypocrisis est vitium, quo quis vult videri bonus inordinate. Species hypocrisis secundum Richardum sunt quatuor, scilicet affectatio dignitatis, affectatio libertatis, affectatio auctoritatis, affectatio potestatis. Secundum Gregorium, Pardus in Danièle habens quatuor alas, hypocritas habens quatuor species. Prima est iactantia de bono manifesto: secunda, simulatio de bono occulto: tertia, excusatio de malo manifesto: quarta, dissimulatio de malo occulto.

Richard. de erudi. interi. homi. c. 13. par. 1. Din 7. a

Simonia.

Simonia, est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquod spirituale, vel spirituali annexum. Hæc autem contrahitur tripliciter, secundum Gregorium, scilicet, munere à manu, quod est pecunia: munere ab obsequio quod est seruitus indebite impensa: munere à lingua, quod est fauor. Tres autem sunt differentia materiales simoniæ. Prima est, quando venditur spirituale, sicut sunt Ecclesiæ Sacramenta: secunda est, quando venditur annexum spirituali, ut est præbenda, quæ ratione consanguinitatis, siue pretij, vel fauoris datur, & obtinetur indigne: tertia est, quando venditur spirituale, & annexum spirituali, ut est prædicatio.

Greg. homil. 4. in Euang. longe post med.

Sacrilegiū.

Sacrilegium est sacræ rei violatio, vel eiusdem usurpatio, quasi sacrilædium. Committitur autem sacrilegium aliquando ratione personæ, ut cum religiosus, vel clericus verberatur. Quandoque ratione loci, ut quando Ecclesiæ, vel cœmeterij immunitas violatur. Quandoque ratione rei, ut quando res sacra, vel sacro vsui deputata, usurpatur. Circa quod est distinguendum, quia sacrilegium committitur, aut auferendo sacrum de sacro, aut sacrum de non sacro, aut non sacrum de sacro.

SECTIO XXXI.

De rapina, furto, usura, homicidio, & scandalo.

Sequitur videre de peccatis, quæ committuntur in proximum, quorum tria sunt genera. Quibusdam

Tripliciter in proximum peccamus.

enim læditur proximus in possessione, quæ sunt rapina, furtum, usura. Rapina est manifesta, & violenta alienæ rei contrectatio. Furtum est occulta, & ignorante Domino, & inuito alienæ rei contrectatio. Usura est sub specie negotiationis, domino sciente, alienæ rei contrectatio. Quibusdam etiam læditur in persona, ut in homicidio, & in bello.

Est autem homicidium hominis occisio ab homine facta. Duplex est autem homicidium, scilicet spirituale, & corporale. Spirituale est, quo quis occiditur spiritualiter, quod fit duobus modis, scilicet odiendo: nam qui odit fratrem suum, homicida est, & detrahendo: lingua enim detractoris est gladius acutus. Corporale vero homicidium est, quo quis corporaliter occiditur, quod etiam fit duobus modis, scilicet lingua, & opere. Lingua tripliciter, scilicet præcipiendo, consulendo, & non defendendo. Opere quadrupliciter, scilicet iustitia, calu, necessitate, & voluntate. Quibusdam vero læditur in mente proximus, ut sunt scandala.

1. Ioan. 3. c

Est autem scandalum, dictum, vel factum minus reatum, præbens aliis occasionem ruinæ. Scandalon, grece, latine obex. Sicut ad obicem in via positum læditur pes eantis: sic dictum vel factum minus reatum est obex infirmis in via morum. Scandalum aliquando dicitur obex, scilicet dictum, vel factum, minus reatum. Aliquando dicitur actio, sine impactio illius, qui scandalizat. Aliquando dicitur casus, & ruina illius, qui scandalizatur. Vnde versus:

Scandalum

Scandalum equinocat, obex, impactio, casus.

Est autem duplex differentia scandali. Est enim scandalum actiuum, & passiuum. Actiuum, quo quis alij dat occasionem ruinæ spiritualis: passiuum est ipsa ruina facta ad obicem mali exempli alterius, ut cum fornicatur quis exemplo alterius. Ad sciendum autem, quæ sunt propter scandalum omittenda, duæ regulæ sunt notandæ. Vna est Bernardi, alia Hieronymi. Regula Bernardi est hæc: Peccamus ex infirmitate, vel ignorantia, ex certa etiam interdum malitia, cauendum est ne quid faciamus, quod sit in scandalum alicuius. De talibus dicit Dominus Petro: Ne autem scandalizemus eos, &c. In tertio vero casu, cum scandalum procedit ex certa malitia, non propterea est omittendum opus, vel ab opere desistendum. Vnde dicit Dominus de Pharisæis, scandalizatis ex malitia: Sinite eos, cæci sunt, &c. Regula Hieronymi est talis: Omne quod potest fieri, vel non fieri salua triplici veritate, omittendum est propter scandalum. Non est autem omittenda veritas vitæ, doctrinæ, iustitiæ, propter scandalum euitandum. Veritas vitæ pertinet ad omnes, comprehendens præcepta prohibita: & consilia. Veritas doctrinæ pertinet ad prædicatores, & Magistros. Veritas iustitiæ pertinet ad Prælatos, comprehendens duas partes iustitiæ, scilicet, seueritatem in puniendo malos, & reos, & liberalitatem, in sustinendo iustos.

Matt. 17. d

Matt. 11. d

SECTIO XXXII.

De peccato luxuria, & gula.

Sequitur videre de peccatis, quibus peccat quis in seipsum, quæ sunt duo, scilicet peccatum luxuriæ deordinans generatiuam, & peccatum gulæ deordinans nutritiuam. Peccata, quæ accidunt ex deordinatione generatiuæ, sunt ista, scilicet pollutio nocturna, luxuria in propria vxore, fornicatio simplex, meretricium, raptus, adulterium, incestus, vitium contra naturam. Peccata ex deordinatione nutritiuæ dupliciter committuntur manducando, & sic dicitur gulositas: & bibendo, & sic dicitur ebrietas. Quod fit quinque differentiis, ut supra dictum est, hoc versu comprehens.

Dupliciter in nosipos peccamus.

Præpropere, laute, nimis, ardentem, studiose.

Supposito, quod coitus coniugalis possit esse peccatum, videndum est per distinctionem, quis coitus coniugalis est peccatum, & quis non, & quis venialis, & quis

Sup. sect. 23.

mortalis.

mortalis. Nota ergo, quod coitus coniugalium alius est licitus, alius est fragilis, alius est impetuofus. Licitus est triplex. Quidam fit causa prolis generandæ ad cultum diuinum, & hic est theofebia virtutis, quæ dicitur pietas. Quidam causa reddendi debitum, & hic est iustitia. Quidam causa fornicationis vitandæ, & hic est cautela: de quo Apostolus: Vnusquisque habeat suam uxorem, propter fornicationem vitandam supple. Fragilis ex fragilitate proveniens, cum quis in uxore querit coniugalem delectationem, non causa prolis habenda, nec debiti reddendi, nec fornicationis vitandæ, sed causa delectationis in coniuge. Et distinguitur, aut illa delectatio amatur citra Deum, & tunc culpa est venialis: vel amatur plusquam Deus, vel æque ut Deus, & tunc peccatum est mortale. Impetuofus est, qui ex libidine sola proveniens, metas honestatis, & rationis excedit. Et ideo mortalis est quinque modis. Primo quando fit propter satiam libidinem, per blanditias meretricias: secundo quando fit præter naturalem modum: tertio, quando fit in tempore prohibito: quarto, cum fit in loco prohibito: quinto cum accedit vir ad prægnantem mulierem vicinam partui, aut in fluxu menstruo laborantem.

Simplex fornicatio est luxuria, qua solutus cum soluta naturali usu foeminae commiscetur: ita quod solutus excludit vinculum matrimonij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, voti, religionis: & hoc cum muliere soluta, quæ vnius, vel paucorum libidini se exponit. Meretricium est commercium nefarium cum muliere, quæ multorum parit libidini. Nam meretrix proprie dicta est mulier, quæ multorum libidini se exponit. Adulterium est alterius thori violatio. Incestus est lubricum carnis contra consanguinitatem, affinitatem, votum, commissum, de quibus supra dictum est.

SECTIO XXXIII.

De passionibus, siue proprietatibus peccatorum.

Ad clariorem expeditionem prædictorum, postremo videndum est de passionibus, siue proprietatibus peccatorum. Sciendum est ergo, quod ad peccatum quædam sunt antecedentia, quædam circumstantia, & quædam subsequencia: Antecedentia quædam sunt ex parte auersionis, quædam ex parte conuersionis. Ex parte auersionis à Deo, sunt contemptus, omissio, ingratitude, inobedientia, & præuaricatio. Ex parte conuersionis ad creaturam, sunt libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, & praua intentio. Subsequencia sunt macula, & reatus. Circumstantia sunt illa, quæ circumstantias nominamus. Auersione à Deo comitantur contemptus, omissio, ingratitude, inobedientia, & præuaricatio. Nam voluntas ad Deum conuersa, & Deo conformis, vult quod Deus vult, & non vult, quod Deus non vult, & hoc debet fieri. Tum quia voluntas Dei superior est simpliciter, voluntas rationalis creaturæ inferior: & ideo tenetur sequi superiorem: quod si non facit, dicitur contemnere. Tum quia dignum est facere, quidquid Deus vult fieri: & ideo cum auertimur, dicimur omittere. Tum quia iustum est propter accepta beneficia, obsequium impendere: vnde cum auertimur à Deo, dicimur ingrati. Tum quia ipse est Dominus, & nos serui: ideo tenemur facere quidquid nouimus, ipsam velle, quod cum non facimus, dicimur inobedientes, & præuaricatores: sed inobedientes, quia auertimur à voluntate Dei: præuaricatores, quia transgredimur legem eius. Et nota, quod in voluntate auertente se à Deo contemptus, omissio, ingratitude, inobedientia, & præuaricatio, idem sunt secundum rem, differunt autem secundum rationem. Nam contemptus respicit Dei potentiam: omissio sapientiam: ingratitude beneficium: inobedientia præceptum: præuaricatio legem. Et sic secundum ista, recessus est in frequenti auersione à Deo: elongatio vero est in obduratione.

Conuersionem autem voluntatis ad creaturam co-

mitatur libido, quæ est improbitas voluntatis, bonum creatum præeligens, & deserens increatum. Quam sequitur concupiscentia, quæ est primus motus ex fomite proveniens in sensualitatem, tendens ad delectationem illicitam. Tunc sequitur delectatio, cum inferior pars ratione condelectatur. Tertio est consensus, cum superior pars rationis non contradicit, sed assentit. Iste triplex status designatus est in prima tentatione, per serpentem, mulierem, & virum. Deinde restat operis consummatio, vel adhuc est parua intentio: nam intentio est ad opus. Et sic ex parte conuersionis, actuale peccatum antecedit libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, & praua intentio.

Circumstantiæ vero dicuntur, quæ peccatum circumstant, quæ nos circumstantias appellamus. Est autem circumstantia, proprietas personæ, vel negotij, ex se pertinens ad laudem, vel vituperium, vel diminuendo, vel augendo, vel in aliud genus peccati trahendo. Proprietas personæ est, ut quia pulcher est homo, sapiens, bonus, &c. huiusmodi. Et talis proprietas respondet ad quæstionem factam, per quis. Proprietas negotij est, quæ pertinet ad opus, & est genus operis: ut quia fecit hoc, vbi fecit, quare fecit, quo tempore fecit, & quomodo fecit. Quæ in hoc versiculo continentur.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Quæ possunt in quatuordecim differentias explicari; his versibus comprehensas:

Aggrauat, ordo, locus, persona, scientia, tempus.

Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa.

Et modus in culpa, status altus, lucta pusilla.

Ex his autem, quinque respiciunt personam, scilicet scientia, ætas, conditio, ordo, & status. Tres respiciunt crimen, scilicet copia, causa, lucta pusilla. Duæ sunt adiacentes, scilicet locus & tempus.

Ad peccatum vero sequentia sunt macula, & reatus. Anima enim, cum ad creaturam conuertitur, secundum Augustinum, obtenebratur, peioratur, & destruitur. Ista autem obtenebratio, peioratio, & destructio, idem sunt quod deformitas imaginis Dei, siue diminutio naturalis boni, siue macula, quia ex contractu spirituali inferiorum, qui est per amorem inordinatum, sordidatur imago Dei in nobis, & polluitur. Reatus vero sequitur peccatum, ratione auersionis: quia tantum bonum est Deus, sicut dicit Augustinus, ut nulli bene sit qui ab eo recedit. Sicut ergo ex conuersione ad creaturam est macula: sic ex auersione à Deo est reatus, qui est obligatio ad pœnam. Peccatum quippe pertrahit actu, sed remanet reatu: peccatum scilicet actuale.

CENTILOQVII

SECUNDA PARS.

Quæ recipit septem Sectiones.

SECTIO I.

De vulneratione naturalium.

OSTQVAM visum est de malo, pro vt penetrationem culpæ videndum est de malo, inquantum tenet rationem pœnæ. Est ergo notandum, quod malum, siue peccatum, punitur pœna multiplici in præsentem, & etiã in futuro. In præsentem autem punitur, quantum ad animam, & quantum ad corpus. Quantum ad animam, punitur in vulneratione naturali, & expoliatione gratuitorum.

Vulnera, quibus vulnerata est anima propter peccatum, sunt quatuor secundum Bedam, Dicit enim quod quatuor sunt nobis inflicta propter peccatum Adæ, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia ex his contracta, & constata. Quorum sufficientia sic accipitur. Anima sicut dicit Augustinus, est media inter Deum, & creaturas. Deus autem est omnipotens, omnisciens, summe bonus, essentia indiuisus. Potentia attribui-

Quæ peccatum præueniant.

Circumstantia.

Quæ peccatum sequatur.

In sententia ex Aug. de corrupt. sent. 289. rom. 3.

Pœna peccati.

Bedæ.

1. Cor. 7. 4.

Sup. sect. 24.

tur Patri: sapientia, Filio: bonitas, Spiritui Sancto. Indivisiō ad Patris, & Filij, & Spiritus sancti pertinet unitatem. Avertens ergo se à Deo anima, & ad creaturas transiens per amorem, deserendo potentiam, qua potest, quidquid potest, incurrit infirmitatem: deserendo sapientiam, qua scit, quidquid scit, incurrit ignorantiam: deserendo bonitatem, qua valet, quidquid valet, incurrit malitiam: deserendo substantiam indivisam, incurrit concupiscentiam: qua homo dividitur in seipso, & à seipso, in tantum, ut voluntas sensualitatis, voluntati non subiaceat rationis. Non enim quod volumus, hoc facimus bonum: cum caro aduersus spiritum concupiscat. Est autem infirmitas ex desertione omnipotentiam, impotentia resistendi malis, vel difficultas in agendis bonis. Ignorantia ex desertione summæ sapientiam, est hebetudo ad cognoscendum ea, quæ sunt necessaria ad salutem. Malitia ex desertione summæ bonitatis est pronitas, vel inclinatio ad malum. Concupiscentia ex desertione indivisæ substantiam, est corruptio diuides appetitus, ut appetitus sensualitatis, ab appetitu rationis dissentiat. Peccauit siquidem per rationalem primus parens, scientiam indebitam appetendo: & ideo in rationali potentia est punitus per ignorantiam. Peccauit in concupiscibili, appetendo cibum vetitum: & ideo in concupiscibili est punitus per casum in malitiam, quæ dicitur pronitas ad malum. Peccauit in irascibili, appetendo indebitam potestatem: & ideo in irascibili est punitus, cadendo in infirmitatem. Ex tribus autem prædictis, concupiscentia est conflata. Hæc autem quadruplex pœna, vulnerans animam, per originale peccatum ad posteros est transmissa.

SECTIO II.

De spoliatione gratuitorum.

Sequitur videre de spoliatione gratuitorum, qua spunitur anima propter peccatum. Est autem spoliatio gratuitorum, subtractio gratiæ gratum facientis, mortificatio meriti præcedentis, frustratio sanguinis redimentis, iniuria angeli promouentis, inimicitia Domini præidentis, deformatio diuinæ imaginis, honoratio dæmonis, seruitus peccati, reatus æterni supplicij, debilitatio liberi arbitrij, elongatio superni beneficij, & pronocatio omnis creaturæ Dei in ultionem inimicorum creatoris sui.

Et quia, teste August. nunquam est dedecus culpæ, sine decore iustitiæ, nec est culpa commissa, sine pœna permixta: ideo nota, quod quædam sunt sic peccata, quod etiam sunt pœna peccati. Speciali modo sunt illa peccata, & pœna peccati, quæ habent adiunctam mœstutiam, & dolorem, sicut sunt, inuidia, ira, gula, & accidia. Minus specialiter dicuntur illa peccata, & pœna peccati, quæ habent adiunctam meram deprauationem naturæ, vel ignominiam, sicut sunt illa peccata, propter quæ dicitur homo, tradi in reprobum sensum. Generaliter vero peccata, & pœna peccati dici possunt omnia peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, & ultimam gehennæ pœnam. Dicit enim Beatus Gregorius, quod crimina criminibus vindicantur. Et peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur. Mox suo pondere ad aliud trahit. Licet autem idem dicatur peccatum, & pœna peccati, nota tamen, quod omnis pœna in quantum pœna, iusta est, & à Deo est. Nulla autem culpa iusta est, nec à Deo est, sed tantum à liberæ voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere pœna est, à Deo est inflicta: quæ vero culpa est, vel ad culpam inclinans, est contracta, vel acta. Et sic collige breuiter, quod triplex est pœna, scilicet, acta, inflicta, & contracta. Acta est, quæ sequitur ad peccatum actuale: nam qui culpam mortalem committit, pœnam damni facit sibi, quia gratiam Dei perdit. Pœna inflicta est, quæ Deus non statuendo, sed iudicando, vel vindicando peccatori infligi. Pœna contracta est, quæ sequitur ad peccatum originale.

SECTIO III.

De pœnis corporalibus.

Sequitur videre de pœnis quantum ad corpus, quas homines propter peccata patiuntur. Patiuntur autem homines propter culpam pœnas naturales: de quibus dicit B. Gregorius, quod septem sunt sagittæ, naturam hominum molestantes, scilicet, frigus, calor, fames, sitis, labor, morbus, mors: hæc sunt pœnæ naturales, & generales, quæ e primis parentibus ad posteros sunt transmissæ, & in ipsis progenitoribus inchoatæ. Nam primi parentes, statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, & erubescentiæ in carne: & post diuino iudicio vir incurrit pœnam laboris, & angustie, pœnam famis, & indigentiæ, pœnam mortis, & incinerationis. Mulieri autem duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna subiectionis ad virum in conuictu: Patiuntur etiam pœnas personales complures: plurimi enim filiorum Adam patiuntur in membris diminutionem, quidam superfluitatem, quidam intrinsecam corruptionem, quidam extrinsecam deformitatem, quidam sunt paralytici, quidam epileptici: & alij sunt diuersis infirmitatibus, & ægritudinibus, & specialibus morbis oppressi: alij leprosi, alij à demonibus obsessi. Patiuntur quoque pœnas temporales; nam teste Orosio ab Adam vsque ad nos sunt sæcula transacta, nunc bellis grauias, nunc morbis corrupta, nunc fame tristia, nunc terrarum motibus terribilia, nunc inundationibus aquarum insolita, nunc eruptionibus ignium metuenda, nunc ictibus fulminum, plagisque grandinum sæua, nunc parricidiis, flagitiisque misera.

SECTIO IV.

De locis pœnalibus.

Sequitur videre de pœna, qua punitur quis post hanc vitam. Ad cuius rei notitiam, sunt quatuor attendenda, scilicet, distinctio locorum, apertio librorum, conflagratio ignium mundanorum, & triplicatio cruciatuum inflictorum.

Triplex autem locus est, siue receptaculum, post hanc vitam ad peccata hominum punienda, secundum triplex genus peccati. Est enim locus purgatorius, & hic debetur peccato veniali: est limbus, & hic debetur peccato originali: est infernus, & hic debetur peccato mortali. Et creduntur esse sub terra gradatim posita ista loca, quæ aliter distingui possunt, secundum differentiam quadrimembrem. Pœnalis enim locus dicitur alicui deputatus, aut secundum pœnam damni, & sic est limbus: aut secundum pœnam sensus, & sic est infernus. Vtrumque autem membrorum in duo diuiditur: nam qui pœna damni puniuntur, aut simpliciter, & æternaliter puniuntur, & hi sunt in inferiori parte loci illius, qui dicitur limbus: aut puniuntur non æternaliter, sed ad tempus: & hi erant in superiori parte eiusdem loci, qui dicebatur Abrahæ sinus. Similiter qui pœna puniuntur, aut simpliciter, & æternaliter puniuntur, & isti sunt in inferno proprie dicto: aut ad tempus puniuntur, & isti sunt in purgatorio.

Determinatur autem locus purgatorius secundum legem communem, & sic credendum est, esse inferius, non superius, sicut creditur de limbo: Determinatur etiam secundum dispositionem diuinam, & sic diuersis diuersa concessa sunt loca: vel propter eorum celeriore liberationem, ut possint aliis suam indigentiam reuelare: vel propter nostram instructionem, ut cogitemus post hanc vitam quam magnum restare peccantibus cruciatum: vel propter alicuius sancti impetitionem, sicut legitur, sanctus Patricius cuidam in quodam loco purgationem à Deo impetrasse.

Locus vero infernalis absque dubio, est sub terra, de-

orsum,

Nota.

Rom. 7. c.
Gal. 5. c.

Idem sup.
3. par. Breuil.
c. 4.

Oros. hist. lib.
1. in præf. ad
Aug.

Idem sup. 3.
p. Breuil.
cap. 10.

Rom. 1. c.

Greg. lib. 25.
Mor. c. 9.

Pœna triplex.

Triplex locus, in quo puniuntur peccata post hanc vitam.

Purgatorius locus ubi situs.

Idem sup.
pa. 7. Breuil.
c. 6.

orsum, in quo omnes reprobis æternaliter affligentur, tam homines, quam spiritus mali, sub eodem igne materiali, qui semper affliget damnatos, nec consumet, secundum exigentiam meritorum excrucians omnes sensus. Nec solus ignis reprobos inflammabit, sed & cætera elementa confusa, & permixta, in reprobos conuertentur: ita quod erit ibi ignis ardens, aqua congelans, aer inquietus, & perturbatus, & terre, factor. Vnde Gregorius: In inferno erit frigus importabile, ignis inextinguibilis, factor intolerabilis.

SECTIO V.

De apertione librorum.

Sequitur videre, de apertione librorum, id est, conscientiarum, quæ fiet in iudicio. De qua apertione tenendum est, quod in iudicio singulis aderit vis diuina: quæ fiet, ut omnia merita, vel demerita sibi ipsis, & aliis innotescant. Sibi ipsis autem innotescant propria, ut in promptu habeant singuli cogitationes accusantes, vel etiam defendentes. Reducuntur etiam ad memoriam singulorum cogitationes, affectiones, & operationes, & intentiones, ad ostensionem diuinæ iustitiæ secundum statum illum, & ad ostensionem diuinæ misericordiæ, secundum statum transactum, vel præteritum. Ad ostensionem diuinæ iustitiæ retribuendo singulis, ad memoriam reducentur bona, vel mala, in quibus finaliter permanserunt: quia illa sola digna sunt retributione æterna. Ad ostensionem diuinæ misericordiæ, de præterito rememorabuntur mala bonorum, à quibus sunt misericorditer liberati: bona malorum, quæ eis Dominus misericorditer operatus est. Non solum autem sibi ipsis, verum etiam singulis, singulorum, singula innotescant gesta, & cogitata bona, & mala, & ex tunc nota erunt, & aperta omnibus. Et hoc ad certam liberationem meritorum, quæ scitur in omnium actu bonorum, & malorum recognitione, ita ut singuli de singulis meritis aliorum valeant iudicare. Ostensio quippe malorum in bonis, erit ad manifestationem diuinæ misericordiæ, prius sibi factæ. Ostensio autem bonorum in eisdem, erit ad manifestationem iustitiæ, qua digne à Deo præmiantur. Ostensio autem bonorum in malis, erit ad manifestationem diuinæ misericordiæ, in hoc sæculo sibi factæ. Ostensio vero malorum in eis, erit ad manifestationem iustitiæ, qua digne à Deo condemnantur.

Aperietur nihilominus alius liber qui est liber vitæ, Verbum scilicet incarnatum, cuius virtute omnia ista fient, qui in forma Deitatis non videbitur nisi à bonis. In forma humanitatis, in qua sententiã promulgabit, videbitur tam à malis, quam à bonis, licet in eadem forma appareat terribilis reprobis, blandus iustis.

SECTIO VI.

De igne conflagrationis.

DE igne conflagrationis iam modo est agendum. De hoc breuiter est tenendum, quod ignis præcedet faciem iudicis, quo terræ facies exuretur: ita quod figura huius mundi ignium conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione diluuium. Sicut enim prius mundus deletus est per aquam, quæ est frigida, & purgatiua, contra ardorem, & factorem luxuriæ, qua illud sæculum inficiebatur: sic finalis mundus per ignem, qui calidus est, & consumptiuus finiri debet, contra teporem charitatis, & algorem, siue frigus auaritiæ: quæ maxime regnabit in sæculi senectute. Et quia tunc hominis iniquitas punietur, necesse erit, terreri corda omnium peccatorum, qui vniuersorum Dominum contempserunt. Et quia habitaculum debet conformari suo habitatori, tunc totus mundus perturbabitur, homine perturbato, sicut stetit eum ipso stãte, & quodammodo cecidit cum labente. Quia etiam tunc iudicis

seueritas ostenditur, cum diuinum zelum accipiet omnis creatura, ut suo conformetur auctori: & ideo necesse erit totius orbis cardines commoueri. Et quia nihil est intensius, & velocius, & horribilius in agendo, & commouendo cætera elementa, quam signis ex omni parte concurrens: hinc est, quod ipse iudicis faciem præcedet ignis, non ex vtraque parte tantum, sed ex omni parte mundi: ita quod ibi erit concursus ignis elementaris, terrestres, purgatorij, & infernalis. Et tunc per infernalem reprobis adurentur: per purgatorium, iusti purgabuntur: per terrestrem, terræ nascentia consumuntur, ut pote vegetabilia, & animalia: per elementarem omnia subtiliabuntur, & ad inuolutionem faciem disponentur: & etiam cum hoc non solum homines, sed etiam demones turbabuntur, & tandem homines reprobis, & spiritus mali cum infernali igne in baratrum intrudentur.

SECTIO VII.

De cruciatibus inferorum

Sequitur videre iam septimo, de tribulatione cruciatuum inferorum. Ad cuius rei notitiam est tenendum, quod omnes actualiter peccantes, & in peccatis finaliter perdurantes, pœna triplici apud inferos punientur, secundum quod multimoda deordinatio est in mortali, & actuali peccato. In omni quippe mortali peccato est deordinata auersio à summa luce, & bonitate: & huic debetur carentia visionis Dei. Est etiam deordinata conuersio ad bonum commutabile, & huic debetur pœna materialis incendij: Est etiam deordinatio voluntatis liberæ, contra dictamen rectæ rationis: & huic debetur vermis intrinsecus. Punientur etiam pœna æterna, secundum quod deordinatio in mortali peccato est perpetua. Peccatum enim, quod quis committit, & de quo nunquam pœnitet, perpetuo in anima perdurat, & à vita perpetua, scilicet Deo, perpetuo separat, & à voluntate procedit, quæ vellet in peccato perpetuo delectari: Et licet illa delectatio transiens, sit momentanea, deordinatio tamen tenet rationem perpetuitatis: ideo pœna deordinationi respondens, debet habere carentiam finis; ut sicut homo in suo perpetuo non apposit finem à peccato recedendo: sic Deus in suo perpetuo non desistat à puniendo. Et sicut contra infinitum peccauit, sic pœnam habeat infinitam. Et quia infinitam pœnam non potest habere intensione, saltem infinitam pœnam habeat duratione. Et sicut voluntas post mortem, malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ: sic Deus semper affligat sine sententiæ mutatione. Punientur nihilominus pœna acerba, secundum quod deordinatio in peccato fuit libidinosa. Delectatio enim libidinosa puniri debet per pœnam afflictiuam. Et quia peccatores delectabiliter creaturæ adhæserunt, & creatorem contumaciter contempserunt: ideo præcipitabuntur in locum infimum, & maxime à statu gloriæ longinquum, scilicet in profundissimum infernum: vbi exponentur affligendi infimæ naturæ, scilicet fecibus corporum mundanorum, igne fumoso, & sulphureo concremandi, in illo igne inseparabiliter alligandi, & ab eodem, secundum exigentiam meriti æternaliter cruciandi, nunquam tamen substantialiter consumendi. Et sic patet, quod in pœnis damnatorum erit varietas: & cum varietate æternitas: & cum æternitate acerbitas.

Hac sup. p. 7. Breuil. c. 6.

Damnatorum pœna triplex.

Hac sup. p. 7. Breuil. c. 1.

Rom. 2. 6

Id sup. p. 7. Breuil. c. 4.

Gen. 7. d

CENTILOQUII

TERTIA PARS.

Quæ habet LVII. Sectiones.

SECTIO I.

De eo, quod est frui, & vti.

IC TO de malo culpæ, quod est fugiendum & de malo pœnæ, quod est pertimescendum, videndum est de bono, & hoc dupliciter. Primo, sub ratione meriti in viatoribus: secundo, sub ratione præmij in comprehensoribus. Ad meritum viatorum spectat, cognoscere, & discernere triplex bonum, scilicet bonum increatū, quod est Deus: procreatū, quod est mundus: coniugatū, quod est Christus: Deus est creator: mundus creatura: Christus creator, & creatura. ^a Deo est fruendū, mundo est vtendum. Christi Dei felicitate est fruendum, Christi hominis conformatione est vtendū. Sunt ergo res, quibus est fruendum, vt increatæ: sunt quibus est vtendum, vt procreatæ: sunt quæ fruuntur, & vtuntur, vt Angeli, & homines. Res, quibus est fruendum, faciunt nos beatos: res, quibus est vtendum ad beatitudinem, adiuvant viatores: res quæ fruuntur, & vtuntur, habent Christum Deum, & hominē, vt cōtemplentur delectabiliter eius diuinitatē, & imitentur exemplariter eius humanitatem. Deitas Christi maxime beatificat Angelos, & sanctos etiam comprehensores: humanitas vero eius maxime lætificat, & edificat homines adhuc viatores. ^b Est autem frui, alicui rei amore inhærere, propter seipsā. Vti vero, est id, quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruendū est. ^c Item fruimur cognitio, in quibus ipsa voluntas delectata conquiescit. Vtimur vero eis, quæ ad illud referimus, quo fruendum est. Item aliter accipit hæc duo Aug. dicens: ^d Vti, est assumere aliquid in facultatē voluntatis. Frui, est vti cum gaudio, non adhuc spei sed iam rei. Videndum est ergo per ordinē de his tribus. Et primo de Deo trino, & vno: secundo, de mūdo ex creatura triplici constituto: tertio, de Christo, & triplici eius beneficio, scilicet doctrina, vel Scriptura sacra, gratia virtutum, & medicina Sacramentali.

SECTIO II.

Quid de Deo trino, & vno, credendum est, & intelligendum, & exprimendum.

DE Deo trino, & vno, secundum fidem rectam, habemus credere, intelligere, & exprimere. Credere de pluralitate personarum in vnitatem naturæ, hoc est, quod in diuinis est vna natura, & tres personæ, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: quarum prima à nulla est: secunda à prima sola est per æternam generationem: tertia à prima, & secunda est, per communē spirationem: ita quod personarum Trinitas non præiudicat vnitati, nec essentia vnitatis præiudicat Trinitati. Habemus quoque intelligere, quod in diuinis sunt duæ emanationes: vna per modum naturæ, qua generatur Filius: alia per modum voluntatis, qua spiratur, & procedit Spiritus sanctus. Tres hypostasies, vna Patris, vna Filij, vna Spiritus sancti, Quatuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Quinque notiones, scilicet quatuor prædictæ relationes, & innascibilitas est quinta, ita quod innascibilitas priuatiue, & paternitas positive, sunt duæ patris notiones. Filiatio est notio filij: spiratio actiua est communis notio Patris, & Filij: processio est notio Spiritus sancti. Tres sunt etiam proprietates personales, quæ his vocabulis exprimuntur, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Habemus tertium mysteriū diuinitatis beatæ exprimere, secundum duos modos prædicandi, scilicet per modum substantiæ, &

per modū relationis. Omnia enim prædicamenta dicta de Deo, transeunt in substantiā, excepta relatione quia ratione subiecti, in quo est, transit in substantiā, ne faciat compositionē: ratione vero termini, ad quem est, manet, vt faciat distinctionē, secundū tres modos supponendi, scilicet secundum modum substantiæ, notionis, & personæ, de quibus datur talis regula. Quod supposita essentia non supponitur notio, vel persona, & supposita notione, nō supponitur persona, vel essentia: & supposita persona, non supponitur notio, vel essentia, secundum quatuor modos significandi substantiam, scilicet nomine essentia, substantiæ, hypostasis, & personæ. Horum quatuor exempla in creaturis sunt, humanitas, quæ essentiam: homo qui substantiā: aliquis homo, qui significat hypostasim, siue suppositum: Petrus qui dicit personam, secundum quinque modos dicendi, siue quærendi, per quis, qui, quæ, quod, & quid. Quis, ratione substantiæ: qui, ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod ratione substantiæ: quid, ratione essentia. Secundum tres modos differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, siue emanandi, sicut differt persona, à persona. Secundum modum differentem se habendi: sicut differt persona, & essentia, quia persona vna refertur ad aliam, sed essentia non refertur. Secundum modum intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab alia, vt bonitas, & sapientia.

SECTIO III.

Qualiter Deus trinus, & vnus, manifestat se in effectibus creature.

DE Deo trino, & vno secundum fidem catholicam est tenendum, quod licet sit incommutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, reddit tamē se per creaturas diuersas, id est, per effectus multiplices, manifestum: ita quod in creaturis omnibus dicitur Deus esse, quantum ad naturam, & hoc tripliciter, scilicet per essentiam, præsentiam, & potentiam: ita quod extra immensitatem diuinæ essentia nihil manet: propter limpiditatem diuinæ præsentia nihil latet: contra infinitatē diuinæ potentia nihil valet: & sic esse competit beatissima Trinitati. Dicitur habitare in iustis, quantum ad gratiam, quæ est effectus beatissimæ Trinitatis, ad Deū reducens, & faciens nos habere Deum, & Deum haberi à nobis, ac per hoc Deus Trinitas in nobis dicitur habitare. Dicitur sedere in beatis, quantum ad gloriā, ratione cuius Deus trinus in beatorū mentibus quietatur, in quorum potestatiua sedet, vt æquitas: in cognitua lucet, vt veritas: in affectiua ardet, vt charitas. Dicitur apparere sensibiliter cum expressa significatione. Sicut Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum: & in linguis igneis super Apostolos. Et quia personæ distinctæ sunt, distinctis possunt signari signis, ita quod tres simul personæ: sicut Abraham in tribus Angelis dicitur apparuisse Trinitas personarum: possunt etiam duæ apparere, & quælibet sigillatim dicitur descendere de cœlis: & hoc cum effectus tam spiritualis, quā sensibilis inchoatione: qui quamvis in se immutabilis perseueret, tamen de absente, dicitur fieri nobis præsens, quando in nobis incipit habitare per donum gratuitum, quod non videmus, sicut accidebat frequenter in Ecclesia primitiua. Dicitur mittere, siue mitti cum æterna productione. Pater siquidē mittit Filium, quando insinuat, quod procedit ab ipso per æternam generationē. Pater, & Filius mittunt Spiritum sanctum, cum insinuant, quod procedit ab ambobus per communem spirationem. Pater non mittitur, quia à nullo procedit. Spiritus sanctus non mittit personam, sed mittitur, quia non producit, sed producitur. Filius vero mittitur, & mittit: quia producit, & producit. Dicitur incarnari, per commercium diuinæ naturæ, & humanæ in personæ vnione: quæ vnio facta est tantum in persona Filij, quam tamen est tota Trinitas operata.

Bonum triplex.

^a Aug. libr. 1. de doctr. Christ. cap. 3. to. 3. ex quo Mag. 1. Sen. d. 1. §. Idem ergo.

^b Idem ibi c. 4. ex quo Mag. ibid. ^c Idem libr. 10. de Trinit. c. 10. tom. 3. ex quo Mag. ibid. ^d Ibid. c. 11. ex quo Mag. ibid. §. Notand.

Sup. part. 1. Brenil. c. 2.

Vbi supr. c. 3. & 4.

Duo modi prædicandi in diuinis.

Hac sup. p. 1. Brenil. c. 5.

Deus in quibus habitat, sedeat, & appareat.

Matth. 3. d & Io. 1. d. Act. 2. a

Gen. 18. a

Mitti & mittere quid.

De

SECTIO IV.

*De appropriatis Patri.**Hæc sup. p. 1.
Brenilog. c. 6.**Vbi sup. c. 7.*

DE Deo trino, & vno, secundum fidem Catholicam, est tenendum, quod licet omnia essentialia tribus personis æqualiter, & indifferenter conueniant: tamen Patri dicitur appropriari vnitas, æternitas, ratio principiandi, & omnipotentia. Hæc autem quatuor dicuntur appropriari Patri, non quia fiant propria, cum omnibus personis sint communia: sed quia dicuntur in cognitione personæ patris, quæ est origo personarum in Trinitate, non habens principium, sed principians, à qua etiam fluit omne posse. Est autem Dei potentia completa, non posse deficere, cum non sit de nihilo: non potens succumbere, cum non sit de aliquo: non potens indigere, cum nunquam careat aliquo bono. Potentia vero hominis in peccando deficit: in patiando succumbit: in corporalibus actionibus indigentiam includit. Est igitur Deus omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuuntur actus culpabiles: vt posse mentiri, & malum facere: nec actus pœnales, vt posse metueri, & dolore: nec actus materiales, siue corporales, vt possit curere, & ambulare. Est etiam Dei potentia ordinata, ita quod ei non attribuuntur actus inconuenientes, vt posset facere maiorem se, vel alium Deum æqualem sibi: vel creaturam infinitam actu. Quia sicut dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, est impossibile apud Deum.

SECTIO V.

*De appropriatis Filio.**Vbi sup. c. 6.**Vbi sup. c. 8.**Dei sapientia diuersi
mode appellatur.*

Filio appropriatur veritas, species, ratio exemplandi, & omnis scientia. Hæc autem quatuor, dicuntur appropriari Filio, non quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia dicuntur in cognitionem Filij personæ, quæ est à Patre, vt Verbum, quod est Patri æquale, & ideo summe pulchrum, in quo omnia præuisa, & disposita exemplantur, à quo tanquam primo, & summo exemplari fluit omne scire. Cognoscit autem Dei sapientia limpide omnia bona, & mala, & præterita, præsentia, & futura, actualia, & possibilium, incomprehensibilia à nobis, & infinita. Ita tamen quod in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa vocabula sortiat. Nam in quantum ipsa sapientia Dei est cognoscitiua omnium possibilium, dicitur scientia, siue cognitio. In quantum est cognoscitiua omnium, quæ fiunt in vniuerso, dicitur visio. In quantum est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio. In quantum est cognoscitiua omnium, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio. In quantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio. In quantum eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio. In quantum eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio. Possunt autem ad tria reduci vocabula ista septem, scilicet ad notitiam simplicis cognitionis, qua cognoscit Deus bona, & mala quæ sunt, fuerunt, & futura sunt, & quæ possunt esse, & nunquam erunt. Ad notitiam visionis, qua cognoscit Deus omnia bona, & mala, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt. Ad notitiam approbationis, qua cognoscit Deus, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt tantum bona.

SECTIO VI.

*De appropriatis Spiritui sancto**Vbi sup. c. 6.*

Spiritui sancto appropriatur bonitas, vsus, ratio finiendi, & voluntas, siue beneuolentia. Hæc autem quatuor appropriantur Spiritui sancto, non quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem personæ Spiritus sancti, quæ est

A à Patre, & Filio, vt amor, & donum summe proficuum, & communicatiuum, omnis nostri desiderij finitium, ad quod bonum, tanquam ad finem summum, tendit omne velle rationabiliter ordinatum, & inclinatum. Est autem voluntas Dei sic recta, quod nullo modo potest obliquari: sic efficax, quod nullo modo potest retardari: sic vnica, quod tamen quinque signis habet significari: quæ hoc versiculo continentur:

Imperat, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Dicitur autem voluntas Dei ratione regulata, prouidentia: quia omnia, quæ in vniuerso fiunt, irreprehensibiliter gubernantur, cum nihil præcipiat, prohibeat, & consulat, nisi recte: nihil agat, nisi bene: nihil permittat fieri, nisi iuste. Cum autem voluntas Dei sit rectissima, nullus potest esse rectus, nisi conformetur ei: & nemo potest ei conformari, nisi sibi signis aliquibus innotescat, tanquam regula rectitudinis prosequendæ. Est autem duplex rectitudo, quædam necessitatis, quæ consistit in faciendo bonum, ad quod est præceptum: & in declinando malum, propter quod est prohibitio: quædam est perfectionis in supererogando ultra debitum, ad quod est consilium. Est etiam voluntas Dei efficacissima, ita quod nullus potest aliquid efficere, nisi ipsa coëfficiente, & sic est impletio in signum voluntatis efficientis. Item nullus potest deficere, vel peccare, nisi ipsa iuste, & merito deferente, & sic est permissio, vt signum voluntatis diuinæ iustitiæ deferentis.

*Voluntas
Dei.
Vbi sup. c. 9.**Rectitudo
duplex.*

SECTIO VII.

De quatuor simul creatis, & de mensuris durabilium.

Postquam vidimus de bono increato, quod est Deus, videndum est de bono creato, quod est mundus, Circa productionem autem mundialis machinæ, habemus primo explicare creaturæ summitatem. Et sic dicit Beda: quod quatuor fuerunt primo creata, quæ dicuntur esse cœna, vel fuisse, scilicet natura Angelica, cœlum empyreum, materia quatuor elementorum, & tempus. Quorum sufficientia sic accipitur: Primo debuerunt creari aliqua prima in quolibet genere creaturæ, scilicet respectu creaturarum spiritualium, & corporalium actiuarum, & corporalium passiuarum, & etiam respectu mensurarum. Respectu creaturarum spiritualium primo creata est natura Angelica: respectu creaturarum corporalium actiuarum, est primo creatum cœlum empyreum, de quo dicit Damascenus, quod est continentia omnium corporalium, & spiritualium creaturarum: respectu creaturarum corporalium passiuarum, primo creata est materia quatuor elementorum: respectu mensurarum primo creatum est tempus, quod generaliter accipitur, pro mensura cuiuslibet durationis habentis initium, siue finem habeat, siue non.

Ad cuius rei notitiam sciendum quod tres sunt mensurabilium, siue durabilium mensuræ principales, scilicet æternitas, æuiternitas, & tempus proprie dictum. Æternitas est diuinarum personarum duratio, quæ non habet principium, neque finem: de qua dicit Boëtius: quod est interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio. Æuiternitas est mensura eorum, quæ habent principium, sed non finem, sicut sunt Angeli, animæ cœlestis naturæ, & materia quatuor elementorum. Hæc mensura aliquando dicitur æuum, aliquando æternitas creata. Sed quia æternitas proprie dicitur de diuinis, æuum vero aliquando pro tempore inuenitur: ideo ex his duobus æuiternitas nominatur. Tempus autem proprie dictum est mensura eorum, quæ habent principium atque finem, sicut sunt generalia, atque corruptibilia, quæ secundum motum primi mobilis variantur, vsque ad completionem numeri quatuor elementorum. Quarta vero differentia non potest esse, quæ careat principio, habens finem.

*Damasc. lib.
2. Ortho. fid.
c. 6.**Tres durationis
mensuræ.**Boët. de con-
solatione. lib.
5. prosa 6.*

SECTIO VIII.

A

De veritate exprimenda, cum exclusione erroris, circa productionem mundi.

*Hæc sup p. 2.
Brevil. c. 1.*

*Aug. libr. de
hæres. ad
Quod vult.
bar. 46. to. 6.
Plato in Ti.
mao.
Sap. 11. d*

Secundo habemus errorem extinguere, & exprimere veritatem. Propter quod tenendum est, quod vniuersitas machinæ mundialis est producta in esse ex tēpore, in quo excluditur error ponentium mundum æternum. Ex nihilo, in quo excluditur error ponentium æternitatem circa materiale principium. Ab vno principio, in quo excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Solo, & summo, in quo excluditur error ponentium Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. In certo pondere, numero, & mensura: in quo ostenditur, quod creatura est effectus Trinitatis creatantis sub triplici genere causalitatis, scilicet efficientis, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, & mensura: exemplaris, ratione cuius est in creatura veritas, species, & numerus: finalis, ratione cuius in creatura est bonitas, ordo, & pondus. Omnis quippe creatura constituitur in esse, ab efficientie: formatur ad exemplar: ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, & bona: modificata speciosa, & ordinata: mensurata, discreta, & ponderata. Alijs etiam vocabulis prædictus ternarius nominatur. Ab Augustino in libro de anima, & spiritu, dicitur essentia, species, & vsus. A Dionysio: Harmonia, species, & commensuratio. Item ab eodem: Substantia, virtus, & operatio. Ex vna ergo parte cadunt vnitas, modus, essentia, substantia, mensura, & commensuratio. Ex vna, veritas, numerus, species, virtus, & harmonia. Ex vna, bonitas, ordo, vsus, pondus, & operatio. De primo autem ternario nota, quod vnum nominat ens commutabile, connumerabile, & hoc propter diuisionem sui in se: verum nominat ens cognoscibile, & hoc patet per indiuisiōem sui, à propria specie: bonum nominat ens communicabile, & hoc habet per indiuisiōem sui à propria operatione.

SECTIO IX.

De triplici differentia creaturae.

*Creatura
triplex.*

Tertio circa productionem mundi habemus attendere creaturæ triformitatem. Produxit enim Deus trinus, & vnus differentiam triplicem creaturæ. Nam produxit creaturam pure corporalem, vt est mundialis machina: creaturam pure spirituales, vt est natura Angelica: creaturam ex vtraque compositam, vt est natura humana. Sic enim decuit Deum producere varia & diuersa, vt multiplicitas creaturæ faceret perfectionem vniuersi: quæ consistit in amplitudine ambitus, in sufficientia ordinis, & influenza bonitatis: ex quibus etiam diuina potentia, sapientia, & bonitas innotescit.

*Potentia,
Sapientia,
& bonitas
Dei in crea-
tione.*

Decuit namque Deum sic res producere, vt essent ad manifestationem suæ potentia: quæ quidem apparuit, in productione creaturarum summe distantium, & earundem coniunctione: vt patet in natura humana, in qua corporeum, & incorporeum vniuntur. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ sapientia: quæ maxime ex perfectione ordinis declaratur: qui quidem ordo necessario tria requirit, scilicet infimum, medium, & supremum. Infimum fuit natura corporalis: supremum natura spiritualis: medium, natura composita ex vtraque. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ bonitatis, & benevolentia: quæ maxime consistit in diffusionem, & communicationem in alterum. Sic ergo diuina bonitas communicauit actum nobilissimum, qui est viuere, & intelligere, vt non tantum daret alijs potentiam viuendi, & intelligendi, sed etiam potentiam se communicandi alijs: quod factum est in homine, in quo spiritualis vita, & intellectiua facit corporalem.

SECTIO X.

De productione machine mundialis.

DE his tribus differentiis videndum est per ordinem, & primo de natura pure corporalis, cuiusmodi est machina mundialis, quæ sex diebus fuit in esse producta: ita quod in principio ante omnem diem creauit Deus cælum, & terram. Primo vero die formata est lux: secunda, factum est firmamentum in medio aquarum: tertia die separata sunt aquæ à terra, & congregata in vnum locum: quarta die ornatum est cælum luminaribus: quinta die aer, & aqua ornati sunt piscibus, & auibus: sexta die ornata est terra animalibus, & hominibus: septima die requieuit Deus à nouarum specierum productione: quoniam omnia fecerat: vel in simili, sicut illa, quæ propagantur: vel in ratione seminali, sicut illa, quæ alijs modis introducuntur in esse.

*Sup. p. 2. Bre-
uil. c. 2.*

Gen. 1.

Et sic colligitur ex prædictis, quod triplex fuit operatio diuina, in mundi machina producenda, scilicet creatio, distinctio, & adornatio. Prima operatio appropriatur Patri: secunda, Filio: tertia, Spiritui scto. Creatio fuit ex nihilo: ideo fuit in principio ante omnem diem: tanquam rerum omnium, & temporum fundamentum. Distinctio vero corporum mundanorum fuit modo triplici: ideo per triduum fuit facta. Itaque prima die, fuit facta distinctio naturæ luminosa à perspicua, & opaca, cum lex à tenebris est distincta. Secunda die est facta distinctio naturæ perspicua à perspicua, cum aquæ inferiores à superioribus sunt diuisa. Tertia die facta est distinctio naturæ perspicua ab opaca, cum diuisa sunt aquæ à terra. Ornatus autem, qui distinctioni corporum correspondet, est etiam in triduo consummatus. Ita quod ornatus naturæ luminosa est factus quarta die, in formatione stellarum, & solis, & lunæ. Ornatus naturæ perspicua factus est quinta die, in qua facti sunt pisces, & aues, in aqua, & aeris ornamentum. Sexta die est factus ornatus naturæ opaca, quando facta sunt bestia de terra, facta sunt reptilia, facta est humana natura, ad consummationem omnium prædictorum.

*Operatio
Dei triplex
in producendo
mundo.*

SECTIO XI.

De consistencia machine corporalis.

Consistit autem tota natura corporea, maxime in duobus, scilicet, in natura elementari, & cœlesti. Cœlestis distinguitur in tres cœlos principales, scilicet, empyreum, cristallinum, & firmamentum. In firmamento autem, quod est cælum, continentur septem orbis septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. Natura vero Elementaris distinguitur in quatuor sphaeras, scilicet Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ. Et sic procedendo à summo cœli cardine, usque ad centrum terræ, occurrunt nobis decem orbis cœlestes, & quatuor sphaera elementares: ex quibus tota mundi sensibilis machina integratur. Ita quod cœlestia influunt in terrestria, & elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, dierum, mensium, & annorum, dicente Scriptura: Sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, & corruptibilium, & corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum, rerum, & operationum per lucem, calorem, motum, & virtutem, vt non sint certa signa contingentium futurorum, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui fatum esse. Et sic colligitur ex prædictis, quod Deus ordinate res condidit, quantum ad tempus ordinate disposuit, quantum ad situm, ordinate gubernat, quantum ad influentiam. In scriptura sacra ordinate narrat, quantum ad doctrinam sacra sufficientiam, quæ in principio sui insinuat naturam luminosam, nomine cœli: naturam opacam, nomine terræ: naturam perspicuam,

Sup. ibi. c. 3.

*Natura cœ-
lestis tri-
plex.*

*Natura ele-
mentaris
quadruplex.*

Sup. ibi. c. 4.

Gen. 1. b.

nonine

nomine aquæ. Insinuat & beatissimam Trinitatem, Patrem, in nomine Dei creantis: Filium, in nomine principij: Spiritum sanctum, in nomine spiritus Dei. Insinuat etiam nobis appropriata trium personarum scilicet omnipotentiam Patris, in producendo: omniscientiam Filij, in distinguendo: benevolentiam Spiritus sancti, in influendo.

SECTIO XII.

De sufficientia calorum.

Cælorum
numerus di-
uersimode
computatur.

DE natura cælesti specialiter est videndum. Cælum quidem secundum communem acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam. Secundum vero propriam acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam, nulli contrarietati subiectam. Secundum primam acceptionem, septem cæli à Rabano distinguuntur, scilicet cælum aëreum, æthereum, olympum, igneum, sidereum, aqueum, empyreum. Quorum sufficientia sic sumitur. Cælum enim natura perspicua, & contentiuam, aut est datiuam luminis, aut receptiuam. Si est datiuam, aut est vniformis non mota, & sic est cælum empyreum: aut multiformis, & mota, & sic est sidereum: aut vniformis, & mota, & sic est crystallinum: quarta differentia non habetur, scilicet multiformis, & non mota. Si autem natura perspicua est luminis receptiuam, aut est receptiuam separabiliter, aut inseparabiliter. Si inseparabiliter, aut secundum superioris superficiem circulum, & sic est olympum, quod monti appropinquat olympo: si vero separabiliter, aut secundum superiorem, partem, & sic est æthereum: aut secundum inferiorem, & sic est aëreum.

Si autem dicatur cælum natura perspicua contentiuam nulli contraria, sic à quibusdam octo orbes distinguuntur, scilicet septem planetarum cum octaua sphaera. A quibusdam amplius eruditis, nouem. Ab aliis vero vltius illustratis, decem. Horum autem sufficientia sic potest accipi. Differentia enim cælorum, aut est per primam diuersitatem formarum, aut est per dispositiones motuum, & luminarium contentorum. Si per diuersitatem formarum, sic distinguuntur tres cæli: aut enim in cælo viget natura perfectæ luminositatis, & sic est habile ad statum gloriæ, & quietum, sic est empyreum: aut viget in eo natura perfectæ perspicacitatis, & effectiuæ frigiditatis, & sic est aqueum, siue crystallinum, quod facit ad conseruationem rerum corruptibilium, ideo est habile ad motum: aut viget in eo natura perfectæ perspicuitatis simul, & luminositatis, & effectiuæ caliditatis, & sic est sidereum, quod facit transmutationem inferiorum: ideo est multiforme habile ad motum. Si vero cæli penes contenta luminaria distinguuntur, sic est orbium differentia attendenda: aut enim orbis continet siderum multitudinem, & sic est cælum sidereum, siue stellarum: aut continet vnitatem, & sic septem planetæ septem orbibus sunt distincti, quibus regitur vniuersitas temporum, dierum septenario dispensata.

SECTIO XIII.

De quatuor attributis Angelis, cum conditione sui.

DE natura pure spirituali cuiusmodi est angelica, sex per ordinem sunt videnda, scilicet conditio angelorum omnium, præuaricatio malignorum dæmonum, confirmatio beatorum spirituum, diffinitio aliquorum nominum communium, non omnium, diuisio hierarchiarum diuersorum statuum, custoditio commissorum hominum. De conditione supernorum spirituum est tenendum, quod angelis à primordio suæ conditionis sunt quatuor attributa, scilicet simplicitas essentiæ: differentia personalis propter rationem naturaliter insitam: memoria, intelligentia, & voluntas: & libertas arbitrij ad eligendum bonum, & respuendum malum. Hæc

A autem quatuor principalia attributa, alia quatuor comitantur scilicet virtuositas in operando, officiositas in ministrando, perspicacitas in cognoscendo, & immutabilitas in eligendo. Immutabilitas inquam, post electionem, siue in bono, siue in malo. Substantia quippe spiritualis, incorporea, simplex, & omni carens diuisione quantitatis, cuiusmodi est natura angelica, hoc ipso, quod est virtuosa, & personaliter discreta, competit ei differentia officij in ministrando: hoc ipso, quod est simplex, & virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso, quod est perspicax, & simplex, & habens intellectum deiformem, habet post electionem stabilitatem in electo, siue bonum fuerit, siue malum. Sufficientia horum quatuor sic accipitur. Angelus potest considerari quadrupliciter, scilicet in se, & sic est essentiæ simplicitas, ad alterum angelum, & sic est differentia personalis: ad Deum & sic est memoria intelligentia, & voluntas, in quibus consistit ratio imaginis: ad ea, quæ eius regimini sunt subiecta, & sic est libertas liberi arbitrij.

SECTIO XIV.

De præuaricatione spirituum malignorum.

DE præuaricatione damnatorum spirituum esse tenendum, quod Lucifer primus inter angelos præsumens de bono priuato, appetiit priuatam excellentiam volens aliis superferrit: ideo cum omnibus adhærentibus sibi, perdidit locum summum, scilicet cælum empyreum, descendens in locum imum, scilicet caliginosum aërem, vel infernum, Cecidit autem in culpam per liberum arbitrium, lapsus vero in pœnam per diuinum iudicium. Cadens autem factus est immutabilis per ruinam: ideo statim fuit obstinatus in malo, excæcatus à vero, deordinatus in operatione, infirmatus in virtute. Voluntas diaboli obstinata habet deformitatem, in qua est continuatio, naturæ variatio, decisio siue minoratio ratione primæ maculæ, à cuius adhæensione nullatenus separatur. Habet pronitatem, in qua est continuatio, quantum ad actum peccandi: tamen interuenit variatio quantum ad genus peccati. Ratio vero in diabolo est excæcata. Prædicat aliquando futura, quod dicit Augustinus fieri quatuor modis, scilicet sensus, vel ingenij acrimonia: longa temporum experientia: dolosa cautela, quia proponit aliquando facere, quæ prædicat: aliena doctrina, cum ab Angelis aliquid didicit, iusto Dei iudicio permittente.

Ministerialis diaboli operatio est hominibus interdicta, tum propter peccatum infidelitatis, ne attribuat diabolo, quod est Dei: tum propter peccatum idololatriæ, quia desiderat diabolus aliquid sibi immolari: tum propter peccatum inobedienciæ, quia voluntarium commercium cum diabolo præciso, tam à Deo, quam à Ecclesia prohibetur. Virtus diaboli peccati merito coarctata, quando permittitur, vertitur ad miracula facienda, propter transmutationes repentinas circa corporeas creaturas. Possunt discerni diaboli miracula à miraculis Dei veris, quatuor modis, scilicet ex parte principalis agentis: nam in miraculis Dei operatur virtus potentiæ infinitæ, in miraculis diaboli virtus creaturæ. Ex parte ministri, quia miracula Dei fiunt per publicam iustitiam, scilicet per fidem iustificantem, quæ publice prædicatur, vel signa publicæ iustitiæ, vt in peccatoribus, qui per fidem aliquando sunt miracula operati: miracula diaboli fiunt per priuatos contractus, & arcana quædam: quia sic inuectores artis magicæ cum dæmonibus pepigerunt. Ex parte finis, quia miracula Dei fiunt ad hominum vtilitatem & Dei gloriam: miracula dæmonum, & magorum ad deceptionem, & fraudem. Ex parte facti, quia miracula Dei sunt excellentia, vt suscitare mortuos, illuminare cæcos, & similia: miracula diaboli sunt vilia, vt facere muscas, bufones, & serpentes.

Status: & voluntas diaboli post casum.

Ang. lib. de diui. demon. c. 3. & 8. to. 3. & ex lib. de spir. & ani. c. 28. ibid.

Cur ministerium diaboli hominibus interdicitur

Discretio miraculorum.

SECTIO XV.

De confirmatione spirituum bonorum.

Sequitur videre de confirmatione spirituum beatorum, de quibus tenendum est, quod aliis apostatantibus, ipsi immobiliter Domino adhæserunt: Ita quod aliis per malitiam irrevocabiler obstinatis, ipsi sunt per gratiam, & gloriam in voluntate perfecte confirmati. Simul enim tempore non natura, gratiam, & gloriam conversionis, & adhæisionis ad Deum merito perceperunt: ratione cuius fuerunt quantum ad voluntatem stabiles, & fœlices. In ratione sunt perfecte illuminati, secundum cognitionem matutinam, & vespertinam. Lux quippe diuina Angelum illuminans ad cognitionem Dei, Angelum facit lucem. Cognitio autem Dei in se dicitur dies: quia pure est lux tanquam cognitio, & ratio cognoscendi. Lux autem Angelica diuinitus illustrata, habet cognoscere creaturam: quæ respectu Dei tenebra reputatur: ideo eius cognitio dicitur vespertina, prout cognoscitur in seipsa. Dicitur matutina, prout ex illa cognitione confurgit mens Angelica in laudem Dei, cognitionem illam referens ad cognitionem, quam habet in verbo, & virtute. In virtute sunt perfecte fortificati, siue in operando, siue in exequendo: & hoc siue assumpto corpore, siue etiam non assumpto corpore. In operatione sunt perfecte ordinati, siue cõtemplatiua, siue administratiua. Duplex est enim vis Angelica, contemplatiua, qua contemplantur Deum, & negotiatiua, siue administratiua, qua negotiantur circa salutem hominum. Non possunt autem deordinari ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo in administrando homini: quia quocumque mittuntur, semper currunt, & militant intra Deum.

SECTIO XVI.

De diffinitionibus Angeli, ordinis, & hierarchiæ.

Sequitur videre de diffinitionibus trium vocabulorum, quæ faciunt ad notitiam Angelorum, quæ sunt Angelus, ordo, hierarchia. Ex multis nempe Angelis ordo confurgit, ex pluribus ordinibus saltem tribus constituitur Angelica hierarchia. Angelus diffinitur à Damasceno sic: Angelus est substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, secundum gratiam, non naturam immortalitatem suscipiens. Ordo sic diffinitur à Gregorio: Est multitudo cœlestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ simulantur, sicut & in naturalium datorum munere conueniunt. Triplex autem inuenitur diffinitio hierarchiæ, secundum quod triplex est differentia hierarchiæ, scilicet diuina, Angelica, & Ecclesiastica. Diuina sic diffinitur à Dionysio: Hierarchia est diuina pulchritudo, vt simpla, vt optima, vt consummatua. Angelica sic diffinitur ab eodem: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, & actio, deiforme, quantum est possibile, est similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei similitudinē ascendens. Ecclesiastica magistraliter sic diffinitur: Hierarchia est rerum sacrarum, & rationabilium, ordinata potestas, debitum in subditis obtinens principatum. Hæc autem diffinitio potest etiam conuenire Angelicæ hierarchiæ.

A Damasceno diffinitur Angelus quantum ad substantiam, cum dicit: Angelus est substantia incorporea: quantum ad virtutem, cum dicit: Intellectualis semper mobilis, arbitrio libera. Vbi tangitur triplex virtus Angelica, scilicet cognitiua, cum dicit: Intellectualis operatiua, cum dicit: Semper mobilis, quia infatigabiliter operatur: imperatiua, cum dicit: Arbitrio libera. Operatio tangitur: cum dicitur, Deo seruiens: duratio, cum dicitur, gratia non natura immortalitatem suscipiens, Ordo notificatur, quantum ad fundamentum, cum di-

citur: Ordo est cœlestium spirituum multitudo: & quantum ad complementum, cum dicitur: Qui inter se in aliquo munere gratiæ simulantur: & quantum ad dispositionem, quæ inter hæc medium tenet locum, cum dicitur: Sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Diffinitio Angelicæ hierarchiæ notificat ipsam egredientem à Deo per modum imaginis, cum dicit: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, & actio. Vt ordo, id est ordinata potestas respondeat Patri: scientia, Filio: actio, Spiritui sancto, secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Secundo describitur, vt egrediens per modum similitudinis, cum dicitur: Deiforme quantum possibile est similans, quantum ad habitum, & inditas Dei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei similitudinē ascendens, quantum ad actum. In diffinitione hierarchiæ increatæ, ostenditur esse Vnitas in Trinitate, cum dicitur: Diuina pulchritudo. Pulchritudo enim ex pluralitate, & æqualitate constat. Vt autem ostendatur, quod pluralitas non præiudicat vnitati, dicitur: Vt simpla quod vnitas pluralitati dicitur: Vt optima: quod vnitas spectat ad perfectionem pluralitatis, & è conuerso subiungitur: Vt consummatua.

SECTIO XVII.

De triplici diuisione hierarchiæ.

Sequitur videre de tribus diuisionibus hierarchiæ. Prima hæc est. Hierarchiarum alia supercœlestis, id est, diuina: alia cœlestis, id est, Angelica: alia subcœlestis, id est, Ecclesiastica, vel humana. Omissa Ecclesiastica, & diuina, subdividitur secunda diuisione Angelica hierarchia, in supremam, mediam, & infimam: siue per alia vocabula, in epiphaniam, hyperphaniam, & hypophaniam. Epiphania est incalcentis actionis incendio, altioris intellectus fastigio, iudicii que libera resolutio distributa. Hyperphania est, diuina illuminatio sui particeps inter scalari reuerentia insigniens vsu edocens dominandi, arcensque contrarium. Hypophania est diuinum participium legibus naturæ occurrens, arcana referans pro capacitate discreta. Tertia diuio est hæc. In suprema hierarchia, quæ dicitur Epiphania, sunt Seraphin, Cherubin, & Throni. In media, siue hyperphania, sunt Dominationes, Virtutes, & Potestates. In infima, siue hypophania, sunt Principatus, Angeli, & Archangeli. Aguntur quidem, & agunt Angeli: secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum, per naturam: consummatum, per gloriam, quæ in eis stabiluit liberi arbitrij vertibilitatem, illustrauit perspicacitatem, roborauit virtuositatem, & ordinauit officiositatem. Perspicacitas rationis in contemplando, aut respicit bonitatem desiderandam, sic sunt Seraphin: aut veritatem intelligendam: sic sunt Cherubin: aut maiestatem venerandam, sic sūt Throni. Ad Thronos spectat reuerentia: ad Cherubin sapientia: ad Seraphin beneuolentia. Ad perfectam virtuositatem spectat virtus imperatiua, quæ est in Dominationibus: virtus executiua, quæ est in Virtutibus: virtus expeditiua, quæ est in Potestatibus, quarum est arcere contrarias potestates. Ad perfectam officiositatem spectat regere, quod faciunt Principatus: dirigere, quod faciunt Archangeli, reuelare, quod faciunt Angeli.

SECTIO XVIII.

De custodia hominum per Angelos.

Iam sexto, & vltimo, circa naturam Angelicam, de custodia hominum suo regimini commissorum, est videndum. Ad cuius notitiam est notandum, quod Angeli habent ab omnibus defectum quadruplicem reuelare, scilicet. pronitatem ad malum, difficultatem ad bonum, longinquitatem à Domino, & tepiditatem à mente. Ad quæ quatuor designanda, quatuor nomina Angelorum, & non plura sunt in Scriptura hominibus reuelata, sci-

licet

Angelorum
vis duplex.Damasc. orob.
s. lib. 2. c. 3.
Est Mag. in 2.
Dist. 9. §. con-
siderandum
colligitur ex
Greg. homil.
34. in Euag.Dion. de cœ-
lest. hier. c. 3.Damasc. loco
init. Sect. cit.Angelorum
muruaactio.Huius sect.
doct. fere om-
nis ex Greg.
hom. 34. in
Euang.

Raphaël
Tob. 12. c

Gabriël.

Luc. 1. a
Ibid. c

Michaël.

Apoc. 12. b

Vriël.

3. Esd. 4. a

Angelorum
actus circa
hominem.

* Hier. com-
ment. in Mat.
c. 18. rom. 6.
Greg. lib. 2.
Mor. cap. 15
c. 16.

licet Raphaël, qui interpretatur medicina Dei, siue sanans Dominus. Hic est missus curare Tobiam à cæcitate oculorum, & Saram ab improprio de occisione viro- rum. Et hoc contra duo. quæ ex originali contraximus, quæ sunt ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum: per quæ duo reddimur ad malum labiles. Item Gabriël, qui interpretatur fortitudo Dei, qua fortificamur, & confortamur, ad obseruantiam præceptorum Dei, & ad impletionem consiliorum. In signum primi missus est annuntiare ortum Præcursoris de coniugatis. In signum secundi, missus est annuntiare ortum Saluatoris de virgine. Per Ioannis exemplum, reddimur fortes ad expugnandum malum: per Christi beneficium & exemplum, reddimur dispositi, & faciles ad bonum. Item Michaël, qui interpretatur quis vt Deus, qui dicitur animas in cælo Domino præsentare: propter quas de manu diaboli eruendas, commisit prælium cum dracone. Huius duas solemnitates solemniter celebramus, scilicet apparitionis, & dedicationis. In signum, quod ipse pro nobis est; dum viuimus in hoc sæculo, & dum educimur de exilio.

Item Vriël, qui interpretatur lucens Deo, siue apprensus Deo, vel ignis Dei, aut incendium Dei: quæ duplex interpretatio innuit, quod per eius ministerium illustramur in veritate, & inflammamur in charitate. Mittuntur enim Angeli, ad illuminandum nostrum intellectum, & inflammandum nostrum affectum, & si non effectiue, saltem dispositiue. De hoc nomine Vriël, legitur in tertio Esdræ, quia missus est iste Angelus ad consolationem populi Dei, qui ab alienigenis premebatur.

Habent etiam Angeli circa hominem actum triplicem frequentare, scilicet purgare, illuminare, perficere. Primus actus ordinatur ad amotionem impedimento- rum: secundus actus ad cognitionem verorum: tertius ad dilectionem bonorum. Habent tertio in hominibus effectum duplicem procreare: vnum, scilicet respectu boni, vel conseruandi, vel acquirendi, vel augmentandi: alium respectu mali, vel deferendi, vel vitandi, vel minuendi. Habent nihilominus omnes propter ministerium humani generis militare. Quidam enim mittuntur ad nos missione exteriori: quidam mittuntur ad Angelos propter nos, missione interiori, sicut illa superna agmina, quæ præminent, quæ vsus exterioris officij nunquam habent, tamen ad nos, vel propter nos mittuntur, secundum quod dicit Apostolus: quod omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Habent quoque Angeli ad custodiam hominum deputati, ab infusione animæ vsque ad egressionem de corpore, conatum diaboli contra hominem refrenare. Vnde dicit Beatus Hieronymus: * Magna dignitas animarum, vt vna- quæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum. Et beatus Gregorius dicit, quod vnusquisque habet vnum bonum Angelum sibi ad custodiam, & vnum malum ad exercitium deputatum.

SECTIO XIX.

De diffinitionibus animæ.

Restat videre de tertia differentia creaturæ, quæ composita est ex spiritali, & corporali, cuiusmodi est humana. Et primo, quantum ad animam: secundo, quantum ad corpus: tertio, quantum ad coniunctum. De anima humana duo sunt principaliter videnda, scilicet diffinitio, & potentiarum diuisio.

Anima septem diffinitionibus diffinitur. Prima est in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea, intellectualis, illuminationum, quæ sunt à prima, & vltima relatione perceptiua. Secunda est Remigij. Anima est substantia incorporea, regens corpus. Tertia est Aristotelis, in libro de anima. Anima est actus primus corporis organici physici, potentia vitam habentis

S. Bonauent. Operum Tom. VI.

Quarta est Augustini. Anima est similitudo omnium. Quinta est similiter Augustini. Anima est substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata. Sexta sumitur ex Genesi. Anima est deiforme spiraculum vitæ. Septima est Senecæ. Anima est spiritus intellectualis, in se, & in corpore ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffinitionem notificatur anima rationalis, provt est spiritus: per secundam, & tertiam, provt est anima. Copulatur enim anima, & vnitur corpori, vt motor mobili, & sic est secunda: & vt perfectio perfectibili, & sic est tertia. Per alias vero quatuor, quæ sequuntur, diffinitur vt anima, & spiritus: ita quod quarta est per comparisonem ad creaturas generaliter: quinta per comparisonem ad corpus, quod perficit: sexta per comparisonem ad Deum, tanquam ad suam causam efficientem: septima, per comparisonem ad Deum, vt finem vltimum: circa quem non potest rationalis anima quietari.

SECTIO XX.

De diuisione potentiarum animæ, secundum Magistros in quinque membra.

Sequitur videre diuisionem potentiarum animæ. Ad quarum notitiam habendam, quadruplex est diuisio percurrenda. Vna diuisio secundum Magistros est in quinque membra, scilicet in sensualitatem, sensum, imaginationem, rationem, & intellectum. Sensualitas secundum Magistros est illa potentia, quæ sensificat corpus, & mouet, & appetit ea, quæ sunt delectabilia corpori, & refugit nocua. Sensus est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporales præsentis. Imaginatione est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio est illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum, & fallum discernit infra se. Intellectus est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles, vt animam, Angelum, & Deum.

Istorum quinque membrorum sufficientia, sic potest sumi: Anima est quasi duo, sicut dicit Augustinus. Est anima, & spiritus. Anima in quantum corpus perficit, & viuificat: spiritus in quantum sine corpore consideratur & separata perdurat. Secundum vero quod est anima, comparatur ad corpus, & corpus ad animam: & sic congruit anima corpori, & aptatur ei, vt influat ei vitam, & sensum. Et hæc potentia animæ dicitur animæ sensualitas. Congruit etiam corpus animæ & aptatur ei, vt per corpus perficiatur, quantum ad vitam inferiorem. Et hæc potentia dicitur sensus. Sensus autem est duplex, scilicet interior, qui dicitur imaginatio, & dicitur exterior, qui communiter dicitur sensus: vt visus, qui fit per oculum, & auditus per aurem, & sic de alijs. Ipsa vero anima, in quantum spiritus, dicitur duplicem habere aspectum. Vnum respectu inferiorum, & vnum respectu superiorum, secundum, quod dicit Augustinus, quod anima duas habet partes, scilicet, vnã ad superiora respicientem, & aliam ad inferiora. Inferiorem Magistri appellant rationem, E superiorem vero intellectum.

SECTIO XXI.

De diuisione potentiarum secundum naturales, in tria membra.

Secunda vero diuisio secundum naturales, est in tria membra. Secundum enim quod anima comparatur ad actus, tres sunt animæ potentia, ad actum triplicem ordinata. Tres quidem sunt actus animæ primi, scilicet, vegetare, sentire, & ratiocinari. Et secundum hoc distinguitur triplex animæ potentia, scilicet, vegetabilis, sensibilis, & rationalis. Nota tamen, quod vegetabilis est anima in plantis. Sensibilis est anima in brutis. Rationalis est anima in hominibus. In homine autem non

G 3 sunt

Aug. lib. de
spir. & ani.
c. 6. tom. 3.
Ibid. c. 1.
Genes. 1.

Sensualitas.

Sensus.
Imaginatio.
Ratio.
Intellectus.

Aug. lib. de
spir. & ani.
c. 9. tom. 3.

Ibid. c. 11.

In homine
vna tantum
anima.

sunt tres animæ, sed tres potentia sunt dicendæ in anima, Vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis optime esse. Vegetabilis subdividitur in generatiuam, & nutritiuam, Generatiua est ad conseruationem esse vniuersalis, scilicet speciei. Nutritiua est ad conseruationem esse singularis, scilicet individui. Nutritiua duplex est actus, scilicet nutrire, & iste actus semper est necessarius: augmentare, & iste solum est necessarius vsque ad rei completionem. Vnde nutriuntur semper animalia, non autem semper augmentantur. Vis sensibilis diuiditur in apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiuam, diuiditur in sensum particularem, & sensum communem: siue in sensum exteriorem, & interiorem. Sensus particularis, siue exterior, diuiditur in quinque sensus, scilicet, visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum.

Tria in sensu requisita.

Circa istos quinque sensus, tria necessario requiruntur, scilicet, bonitas organi, dispositio mediij, & presentia obiecti. Organum visus, sunt pupillæ oculorum: organum odoratus, sunt nares: organum auditus, sunt aures: organum gustus, lingua. & palatum: organum tactus, sunt nerui totius corporis. Ista organa descendunt ab interiori parte cerebri: In qua quidem est neruus, qui dicitur opticus, & descendit ad pupillas, & ramificatur in duas partes: alius descendit ad nares: alius ad aures: quidam alius ad linguam, & palatum: quidam multipliciter ramificatus est organum tactus in toto corpore. Obiecta vero sensuum sunt hæc: obiectum visus est color, & eius differentia: obiectum odoratus est odor, & eius differentia: obiectum auditus est sonus, & eius differentia: obiectum tactus sunt elementares qualitates, vt calidum, humidum, frigidum, siccum, rarum, & densum, leue, & graue, asperum, & leue. Media sensuum sunt hæc: aer, & aqua, & quodlibet corpus diaphanum, & transparent. Illuminatum est medium in visu: aer exterior, & interior est medium in auditu: auris enim concaua, in concauitate habet aërem intrinsecum sibi connaturalem. Vapor per aërem delatus, est medium in odoratu, res enim odorifera quasi fumum insensibilem euaporat, ex quo immutatur aer deferens odoratu, odoratum. Humor salialis est medium in gustu. Caro est medium in tactu.

Sensus interior.

Interior sensus diuiditur in tres partes, secundum tres partes cerebri, quæ sunt anterior, in qua est imaginatio: media in qua est æstimatiua: postrema in qua est memoria. Imaginatio aliquando dicitur sensus communis, aliquando imaginatio, aliquando phantasia. Sensus communis dicitur in quantum ibi concurrunt sensus particulares quinq; tamquam lineæ ad centrum, ibique ligantur. Imaginatio dicitur, in quantum repræsentat formas prius receptas a particularibus sensibus quamuis absentes. Phantasia in quantum potest componere formas novas secundum similitudines eorum, quæ præcepit per sensus particulares. Æstimatiua est illa vis, secundum quam dicimur sagacitatem, vel prudentiam in brutis: vt in vulpe, siue in alijs, in appetendis delectationibus, & refugiendis nociuis. Memoria est vis illa, quæ conseruat, siue retinet formas sensibilibus specierum. Vis sensibilis motiuam est motiuum secundum motum mouens vniuersaliter membra corporis, vt caput, brachia, & armos. Motiuam pedum dicitur gressibilis, quia secundum eam mouetur animal motu progressiuo. Vis rationis diuiditur in intellectum speculatiuum qui exercetur in contemplatione veri: & practicum, qui in operatione boni. Secundum hanc duplicem radicem intellectuum, dicuntur vita actiua, & contemplatiua.

SECTIO XXII.

De diuisione potentiarum secundum Naturales, & Theologos.

Tertia diuisione secundum Theologos, & Naturales est hæc: Potentiarum alia corporalis, id est,

corporis regitiua: alia spiritualis. Corporis regitiua distinguitur in animale, vitalem, & naturalem. Secundum has vires anima regit corpus. Vis animalis secundum Medicos est in cerebro, vitalis in corde, naturalis in hepate. Vis animalis diuiditur in cognitiuam, & motiuam. De cognitiua dictum est supra. Motiuam diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem. Motus enim animalis aut est à malo nociuo, & dicitur motus fugæ, qui est ab irascibili. Aut est ad bonum delectabile, & talis motus est à concupiscibili. Vis vitalis, est vis motiuam aëris in corpore animalis, per arterias, vnde est pulsus. Tanti enim caloris est cor, quod nisi refrigeraretur aëre attracto per inspirationem, & emisso per respirationem, animal moreretur. Hæc eadem vis est motiuam ad vocem formandam, eo modo, quo formatur vox irrationalis, vt vox auium, & animalium. Vis naturalis comprehendit nutritiuam, & generatiuam. Sed nutritiua est ad conseruationem naturæ singularis: generatiua est ad conseruationem naturæ vniuersalis. Nutritiua virtuti alia quatuor deseruiunt, scilicet appetitiua, quæ appetit nutrimentum: digestiua, quæ separat conueniens, & non conueniens in alimento: retentiua, quæ transmittit ad singulas partes corporis, quod conueniens est in nutrimento, vt facta deperditio restauretur: expulsiua, quæ expellit, quod in nutrimento fuit inconueniens, & nociuum.

Spiritualis autem, id est, spiritus regitiua, diuiditur aliquando secundum naturam intellectuam, & affectiuam. Aliquando secundum officia, vt cum diuiditur ratio in superiorem, & inferiorem. Aliquando secundum status, vt cum diuiditur, in intellectum speculatiuum, & practicum: Speculatiuus intellectus, extentione fit practicus, dum coniungitur voluntati, & operi. Aliquando secundum aspectus, vt cum diuiditur cognitiua in rationem, quæ aspicit ad inferius, & intellectum, qui aspicit ad par: & intelligentiam, quæ aspicit ad superius. Aliquando secundum actus, vt cum sit diuisione in inuentiuam, & dijudicatiuam. Inuenire enim, & iudicare, sunt actus potentia cognitiua ad inuicem ordinati. Aliquando secundum differentias, vt cum diuiditur intellectus, in agentem, & possibilem, nam prima differentia intellectus vtitur anima ad abstrahendum, secunda vero ad recipiendum. Aliquando secundum diuersos modos mouendi, & sic est diuisione voluntatis, siue appetitus in naturalem, & deliberatiuam. Prima est diuisione principalis in intellectum, & affectum, siue cognitiuam, & affectiuam, siue in rationem, & voluntatem.

Voluntas dicitur potentia, & sic diffinitur ab Anselmo: Voluntas est instrumentum per seipsum mouens. Dicitur actus siue motus potentia, & sic diffinitur ab Augustino: Voluntas est animi motus, cogente nullo ad aliquid admittendum, vel non admittendum, vel adipiscendum, vel non adipiscendum. Dicitur etiam volitum, vt cum dicit aliquis, hæc est mea voluntas. Sex sunt actus ad voluntatem liberam pertinentes secundum Damascenum, scilicet consilium, iudicium, sententia, electio, operatio, & vsus. Liberum arbitrium vult, ecce voluntas: inquit, & seruetur, ecce consilium: iudicat, ecce iudicium: disponit, ecce sententia: eligit, ecce electio, quæ est duobus placentibus alterum præoptare: impetum facit, ecce operatio: agit, ecce vsus.

Ratio autem habet quinque actus, duos, per quos dirigitur in finem veri, quorum vnus præcedit cognoscere, & dicitur ratiocinatio, quæ sic ab Augustino diffinitur: Ratiocinatio est rationis inquisitio. Huic ratiocinationi est insitum ingenium, quod diffinitur ab Augustino: Ingenium est illa vis anima, siue intentio, quasi extendit anima, & exercet ad incognitorum cognitionem. Alius actus est ipsum cognoscere, quod est aspectus veri. Et secundum hoc diffinitur ratio ab Augustino: Ratio est animi aspectus, quo per seipsum verum intuetur. Habet etiam ratio tres actus per quos dirigitur in finem boni. Primus est boni, & mali discretio, siue boni, & melioris: secundus est, discretione facta, boni, siue

Vis animalis.

Vis vitalis.

Vis naturalis.

Vis spiritus.

Arist. lib. 3. de ani. text. 49.

Voluntas. Ansel. Dial. de lib. arb. c. 7. Aug. lib. 21. sent. 14. 10. 4. & lib. de duob. ani. c. 10. 10. 6. Damasc. Orthod. fid. lib. 2. c. 22.

Ratio. Aug. lib. de spirit. & ani. c. 1. 10. 3. Ibid. c. 11.

Ibid. c. 1.

Ibid. c. 11.

melioris

melioris electio : tertius est dilectio : De his tribus dicit Augustinus : Ratio est animæ aspectus, quo bonum & malum discernit, virtutes eligit, Deum diligit.

SECTIO XXIII.

De diuisione potentiarum, secundum Augustinum.

Quartæ diuisionis potentiarum, ponitur ab Augustino in libro de Spiritu, & anima, quæ facit ad maiorem euidentiã prædictorum. Distinguunt autem vires animæ, in rationalem, concupiscibilem, & irascibilem. Per rationalem, est anima habilis ad cognoscendam aliquid infra se, & supra se, in se, & iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, angelum iuxta se, & quidquid cæli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilem, & irascibilem habilis est affici ad aliquid appetendum, vel fugiendum, amandum vel odiendum. De rationalitate omnis sensus animæ nascitur : de concupiscibilitate omnis affectus. Affectus quadripartitus esse dignoscitur, dum de eo, quod amamus, iam gaudemus, vel gaudendum speramus : vel cum de eo, quod odimus, iam dolemus, vel dolendum metuemus. Vnde de concupiscibilitate gaudium, & spes : de irascibilitate, dolor & metus oriuntur. Qui quidem quatuor affectus animæ omnium sunt vitiorum, atque virtutum, quasi quædam principia, & communis materia. Affectus quidem omni operi nomen imponit. Notandum vero, quod sensus animæ virtutes apprehensiuæ vocantur, siue cognitiuæ, quæ à rationabilitate oriuntur. Quinque autem sunt progressus ad sapientiam : sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia. Sensus est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas recipit formas, sed præsentis. Imaginatio est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas recipit formas, sed absentes. Sensus namque formas accipit in materia, imaginatio extra materiam. Et ea vis exterius formata, sensus dicitur, & eadem vsq; ad intimum traducta, vocatur imaginatio, quæ de sensu oritur. Ratio est ea vis animæ, quæ rerum corporearum formas, naturas, differentias, propria, & accidentia omnia percipit incorporea, sed non extra corpora, nisi ratione existentia. Abstrahit enim in corporibus, quæ fundantur à corporibus, non actione, sed consideratione. Intellectus est ea vis animæ, quæ inuisibilia percipit, vt angelos, demones, animas, & omnem spiritum creatum. Intelligentia est ea vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit quidem ipsum summum verum, & vere immutabile. Sic ergo anima sensu percipit corporea : imaginatione, corporum similitudines : ratione, corporum naturas : intellectu, spiritum creatum : intelligentia, spiritum increatum. Ad imaginationem, quæ dicitur sensus communis, & etiam phantasia, pertinent ea, quæ vident in somnis dormientes : de quibus dicit Augustinus, quod omnium, quæ sibi videntur videre dormientes quinque sunt genera, scilicet oraculum, visio, somnium, insomnium, & phantasma. Oraculum est, cum in somnis parens, vel aliqua grauis persona, seu sacerdos, vel etiam Deus aliquid euenturum aperte, vel non euenturum, faciendum, vel vitandum denunciat. Visio est, cum id quis videt, quod eodem modo, quo apparuerat, euenit. Somnium est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, quando id, quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti : sicut est cibi cura, vel potus, vel aliqua studia, vel artes, vel infirmitates. Iuxta infirmitates enim diuersi diuersa accipiunt somnia. Alia enim vident sanguinei, alia colerici, alia melancholici, alia flegmatici. Isti enim vident rubra, & varia : & illi nigra, & alba. Phantasma, est quando vix dormire cœperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruentes in se, vel passim vagantes formas discrepantes, & varias, lætas, & turbulentas. In hoc genere est ephialtes, quem opinantur vulgares inuadere dormientes, & opprimere quiescentes, quod

A non est nisi formolitas conscendens ad cerebrum à stomacho, vel à corde, vim comprimens animalem.

SECTIO XXIV.

De quo est anima.

Potest colligi ex prædictis, quod anima est ens viuens, intelligens, ac libertate vtens. Forma quidem est anima, non à seipsa, nec de diuina natura, sed à Deo per creationem de nihilo in esse deducta. Forma autem viuens est non ex natura extrinseca, sed ex seipsa : non vita mortali, sed perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creata, sed etiã per creatricem essentiam, ad cuius imaginem, & similitudinem facta est. Imago autem nominat conformitatem in quantitate : similitudo vero, conuenientiam in qualitate. Imago namque dicit quandam configurationem, & illa importat figuram, quæ est quantitas in qualitate, & qualitas in quantitate. Similitudo vero, dicitur rerum differentium eadem qualitas. Ex hac primaria differentia, triplex modus distinguendi inter imaginem & similitudinem assignatur, secundum Hugonem. Imago respicit figuram, similitudo naturam : alius est modus distinguendi, quod imago est in naturalibus, similitudo in gratuitis : tertius modus secundum Augustinum est, quod imago est in potetia cognoscendi similitudo, in potentia diligendi. Hæc vltima est per approbationem, pro eo quod in imagine, quæ est per creationem, duæ sunt potetia ex parte cognitiuæ, scilicet memoria, & intelligentia : & vna ex parte affectiuæ, scilicet voluntas. Econtrario autem in similitudine, quæ est per recreationem siue iustificationem, duæ sunt virtutes ex parte affectiuæ, scilicet spes, & caritas : & vna ex parte cognitiuæ, scilicet fides. Et propterea ponitur imago in potentia cognitua, similitudo in potentia affectua. Diffinitur autem imago ab Hilario in libro de synodis sic : Imago est eius rei, ad quam imaginamur, species indifferens. Est etiam anima forma libertate vtens, quia semper est libera à coactione. Hæc autem libertas à coactione, nihil aliud est, quam facultas rationis & voluntatis, quæ sunt potetia animæ principales. Hæc autem libertas, confurgit ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta, & communiter liberum arbitrium appellatur.

De quo libero arbitrio videndum est, quantum ad diuersam diffinitionem, & quantum ad variam denominationem. Liberum arbitrium à Philosopho sic diffinitur : Liberum de voluntate iudicium. **A** Bernardo sic in libro de libero arbitrio : Liberum arbitrium est consensus ob voluntatis in amissibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. **A** Augustino sic : Liberum arbitrium, est facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur, gratia assistente, vel malum, eadem deficiente. **A** Anselmo sic : Liberum arbitrium, est potestas seruandi rectitudinem propter seipsam. Potest enim liberum arbitrium considerari quantum ad actum, & sic diffinitur à Bernardo. Quantum ad actum, & obiectum, & sic ab Anselmo. Quantum ad actum, & obiectum, & finem vltimum, & sic ab Augustino. Denominatur autem ista potentia à Magistro sententiarum : libertas à coactione, siue necessitate, à culpa, & à miseria. **A** Bernardo vero, libertas arbitrij, consilij, & complaciti. **A** Magistro sententiarum priuatiue. **A** Bernardo positiue. Considerari enim potest libertas ista quantum ad esse, & sic dicitur à Magistro libertas à coactione priuatiue : à Bernardo libertas arbitrij positiue. Item quantum ad bene esse, ad quod requiritur duplex bonum, scilicet bonum rectificans, siue ordinans, & bonum delectans, siue quietans. Et excluditur duplex malum, scilicet malum deformans, & malum affligens. Respectu mali deformantis dicitur à Magistro libertas à culpa priuatiue. Respectu boni rectificantis, dicitur à Bernardo libertas consilij positiue. Respectu mali affligentis, dicitur à Magistro libertas à miseria priuatiue. Respectu boni quietantis, dicitur à Bernardo libertas complaciti positiue.

*Sup. in bre-
u. p. 2. c. 9.*

*Hugo Anno-
tari lucina
tor. in Gen
c. 7. Aug. lib
de spir. c.
c. 18. s. 3.*

*Hilar. lib. de
syn. definit. 1.*

*Liberum ar-
bitrium
quid, & qua-
le.
a Refertur à
Mag. 2. sen.
dist. 25. in
prin.
b. Bern. lib. de
lib. arb. ante
med.
c. Habetur
apud Mag.
sent. lib. 2. de
24. c. liberu
vero.
d. Ansel. lib.
de lib. arb.
cap. 13.
e. Mag. 2. sen.
dist. 25.
f. Bern. lib.
pro. cit.*

Ibid. c. 4.

*Tres vires
animæ.*

*Hæc habentur
apud
Aug. lib. mo-
do cit. c. 11.*

Ibid. c. 15.

SECTIO XXV.

A

SECTIO XXVI.

De conditione humani corporis.

Sequitur videre de natura composita, hoc est humana natura quantum ad corpus. Fuit enim corpus primi hominis de limo terræ conditum, & formatum, animæ subiectum, & proportionabile suo modo. Proportionabile, inquam, fuit, quantum ad æqualem complexionem, & quantum ad pulcherrimam & multiformem organizationem, & quantum ad staturæ rectitudinem. Quamvis enim corpus & anima multum distent, tamen infimum spiritus, & supremum corporis, sunt vnibilia miro modo. Spiritus enim animalis, siue rationalis habet potentiam viuificandi, potentiam vegetandi, & potentiam sentiendi. Corpus vero habet complexionis æqualitatem, organorum multiformitatem, & spirituum subtilitatem secundū triplicem differentiam. Habet namque spiritum vitalem, spiritum naturalem, & spiritum animale. Comparando igitur complexionis æqualitatem, ad potentiam viuificatiuam, per medium siue vinculum spiritus vitalis optimus est nexus. Similiter comparando non solum complexionem æqualem, verumetiam organizationis perfectionem, ad potentiam vegetatiuam, & sensitiuam, mediante spiritu naturali, & animali, optima est proportio, & mirabilis nexus. Vnde sicut terra & ignis, quamvis multum distent, duplici tamen medio connectuntur: vno, quod magis communicat cum igne: alio, quod magis communicat cum terra: sic est in proposito intelligendum. Rursus quoniam anima, tanquam ad beatitudinem ordinata, & habilis, tendit sursum; corpus habet staturæ rectitudinem, & caput sursum erectum, vt sic rectitudini spiritus attestetur. Fuit etiam corpus animæ subiectibile & subiectum, ita quod esset obtemperans, sine rebellionē: vegetabile, sine defectione: propagabile sine libidine. Vnde datus est sibi Paradisi terrestris locus, in tranquillam habitationem: datum est ei lignum vitæ, ad continuam vegetationem: formata est ei mulier de latere viri, in consortium & adiutorium, ad immaculatam propagationem.

Et quia homo ex homine, sicut est in cæteris, seminaliter propagatur: de ratione seminali est aliquid adiungendum. Ad quod notandum est, quod causa & causalis ratio communis est ad principium extrinsecum, & intrinsecum, quantum est de vi nominis. Semen vero & ratio seminalis respicit principium intrinsecum. Possunt tamen distingui, vt causa & ratio causalis accipiatur quantum ad principium increatum: semen & ratio seminalis quantum ad principium creatum. Differunt tamen causa, & ratio causalis: quia causa dicit principium productiuum, ratio vero causalis dicit regulam dirigentem illud principium in operatione sua. Similiter etiam differunt semen, & ratio seminalis. Regula autem agentis increati est forma exemplaris vel idealis. Regula agentis creati, est forma naturalis. Et ita rationes causales sunt formæ ideales, vel exemplares: rationes vero seminales, sunt formæ naturales. Et secundum hoc patet, quod rationes causales & primordiales, sunt idem re, differentes solum ratione: Primordiales dicuntur, per priuationem prioris: causales, per positionem posterioris. Et primordiales respiciunt Deum, & primum principium: causales respiciunt Deum, & vltimum finem, qui est causa causarum. Similiter naturales rationes, & seminales, idem sunt re, sed differunt ratione: quia semen dicit, vt ex quo: natura, vt à quo. Ratio seminalis, attenditur in quantum dicit potentiam naturæ, vt ex aliquo aliquid fiat. Vel seminalis ratio respicit inclinationem, & virtutem intrinsecam, quæ mouet, & operatur ad effectus productionem: naturalis vero ratio concernit producentis ad productum assimilationem, & modi agendi assuetudinem.

De toto homine ex corpore & anima constituto.

Iam tertio est videndum de toto homine ex anima & corpore constituto. De quo doctrinaliter est tenendum, quod homini datus est duplex sensus, scilicet interior siue mentis, & exterior siue carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperans in voluntate, & exequens in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, alterum inuisibile. Datum est ei duplex preceptum, scilicet naturæ, & disciplinæ. Preceptum naturæ, Crescite & multiplicamini. Preceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Datum est ei quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, & conscientiæ, synderefsis, & gratiæ. Et sic potest colligi ex prædictis, quod creatura mundi est quasi quidam liber, in quo relucet, repræsentatur, & legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem modum expressionis, scilicet per modum vestigii, per modum imaginis, & per modum similitudinis: Ita quod ratio vestigii inuenitur in creaturis omnibus: ratio imaginis, in solis intellectualibus, siue rationalibus: ratio similitudinis, in solis deformibus. Omnis enim creatura Deum habens vt principium, configuratur ei per vnitatem, veritatem, & bonitatem, & hoc est vestigium: habens Deum vt obiectum, ipsum capit per memoriam, intelligentiam, & voluntatem, hæc est imago: habens Deum vt donum infusum, configuratur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per visionem, tentionem, & perfectam dilectionem, in hoc est similitudo.

Et quia imago est expressa similitudo, & hæc in creatura rationali, secundum gradum triplicem, inuenitur, ampliato nomine, potest distingui triplex imago in creatura rationali, qua repræsentatur expresse trinitas fabricatrix. Est enim imago creationis, quæ consistit in tribus potentiis, & in vnitatem substantiæ: ita quod memoria repræsentat Patrem: intelligentia, Filium: & voluntas Spiritum sanctum. Substantia vero animæ cum sit vna, repræsentat diuinæ essentiæ vnitatem. Est etiam imago recreationis, quæ consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitatem gratiæ gratum facientis: ita quod fides repræsentat Filium: spes, Patrem: & charitas, Spiritum sanctum: vnitatem vero gratiæ gratum facientis, repræsentat essentiæ vnitatem. Est & imago glorificationis, quæ consistit in tribus dotibus gloriosis, & vnitatem gloriæ: ita quod aperta visio repræsentat Filium: secreta tentio repræsentat Patrem: perfecta dilectio, Spiritum sanctum: vnitatem vero gloriæ repræsentat vnitatem essentiæ. Prima imago est animarum à Deo exeuntium, per creationem: secunda est ad Deum peruenientium, per iustificationem: tertia est ad Deum peruenientium, per glorificationem. Prima dicitur proprie imago naturæ, & est angelorum omnium & omnium rationalium animarum: secunda dicitur similitudo gratiæ, & est angelorum conuersorum & animarum iustarum, non autem dæmonum, nec hominum peccatorum: tertia dicitur deiformitas gloriæ, & est angelorum sanctorum, & beatarum animarum. Hæc autem tria operatur tribus vicibus, per singulos hominum beatorum benignitas Saluatoris.

SECTIO XXVII.

De vnione naturarum in Christo.

Postquam vidimus de bono increato, quod est Deus, & de bono creato, quod est mundus: videndum est aliquid de bono ex vtroque coniugato, quod est Christus. De quo breuiter tria sunt videnda, scilicet naturarum sociatio, gratiarum exuberatio, & peccatorum toleratio.

Quantum ad naturarum vnionem in Christo, tenere debe

Gen. 2. b
Animæ hu-
manæ &
corporis
proportio.

Gen. 2. c

Ratio semi-
nalis.

Rationes
causales, &
primordiales.

Homini
principio
data.

Gen. 1. d
Gen. 2. e

Imago tri-
plex in ho-
mine.

Gal. 4. a.

Eus. 1. c. d

debemus, quod in fine sæculorum, quando venit plenitudo temporis, post legem naturæ, & scripturæ, post Patriarchas, & Prophetas, quibus, & per quos fuit incarnatio repromissa, dignatus est Filius Dei incarnari, propter homines redimendos: & tunc angelo nuntiante virgini Mariæ incarnationis mysterium perficiendum in ipsa, virgo credit, appetiit, & consensit: & descendit Spiritus sanctus super eam, ad sanctificandum, & fœcundandum: cuius virtute, virgo concepit Dei Filium, quem virgo peperit, & post partum virgo permansit. Concepit non solum carnem, verumetiam carnem animatam, & Verbo vnitam, & nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam & immaculatam: ratione cuius dicitur mater Dei, & virgo Maria. Hanc autem incarnationem fuit tota Trinitas operata. Per quam quidem incarnationem, facta est assumptio carnis à diuinitate, & vnio diuinitatis cum carne viuifica spiritu rationali, secundum potentiam vegetandi, sentiendi, & intelligendi. In hac autem incarnatione non est facta vnio in vnitate naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet, sed personæ solius Verbi. Hæc vero vnio tanta fuit, vt faceret Deum hominem, & hominem Deum: ita quod quidquid dicitur de filio Dei per naturam, dicitur de filio hominis per gratiam, & e contra: exceptis his, in quibus exprimitur vnio, & includitur negatio. Non enim potest dici, quod humana natura diuinam naturam assumpserit, vel sibi vnierit, sed quod assumpta fuerit, & vnita. Similiter non potest dici, quod filius Dei inceperit esse. Hoc enim negatur de assumente, sed vere dicitur de assumpto.

SECTIO XXVIII.

De perfectione gratiarum in Christo.

Sequitur videre de perfectione gratiarum, quæ fuerunt in Domino Iesu Christo: de quibus tenendum est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ, & quantum ad gratiam singularis personæ, & quantum ad gratiam capitæ, & quantum ad gratiam vnionis: ita quod per gratiam singularis personæ habuit omnis peccati immunitatem, & quantum ad actum, & quantum ad posse: quia, nec peccauit, nec peccare potuit. Quantum ad gratiã vnionis dignus est non solum facilitate gloriæ, verumetiam adoratione latræ: quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitus. Per gratiam vero capitæ, influit motus, & sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt per fidem rectam, vel per fidei sacramenta: siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsequuti. Christo enim considerato in se, quantum est singulare, siue indiuiduum, competit gratia ipsum sanctificans, & confirmans: quam vocamus gratiam singularis personæ. In comparatione ad Verbum vnitum, competit ei gratia vnionis: ratione cuius habuit superiorem naturam, & inferiorem: diuinam & humanam: adorabilem, & adorantem. In comparatione vero ad corpus mysticum, competit ei gratia capitæ, hæc ratione: quia sicut caput habet in se sensuum plenitudinem, & cæteris membris est conforme, cæteris membris præsidet, cæteris præstat beneficium influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiæ superabundantiam: nobis consimilis in natura, præ cæteris sanctis, & sanctus, & iustus: cæteris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium gratiæ, & spiritus, per quem fit sensus, & motus in spiritualibus: sensus, inquam, cognitionis, & veritatis: motus dilectionis, & charitatis.

SECTIO XXIX.

De plenitudine sapientiæ in Christo.

Vidimus de plenitudine gratiæ, quam habuit Christus in affectu: videamus subsequenter de plenitudine sapientiæ, quam habuit in intellectu. Et sic tenen-

A dum est, quod in Verbo incarnato fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum ad cognita, verumetiam quantum ad modos, & differentias cognoscendi. Fuit namque in Christo cognitio sempiternalis, ex parte diuinitatis: cognitio sensibilis, ex parte sensualitatis & carnis: cognitio scientialis, ex parte mentis, & spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam per naturam, quædam per gratiam, quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, vt Deus & homo: vt comprehensor, & viator: vt perfecte illuminatus per gratiam: & vt recte formatus per naturam. Et ita in vniuerso, fuerunt in Christo quinque modi sciendi, siue cognoscendi. Primus, secundum diuinam naturam: & secundum hoc, cognouit omnia actualia & possibilis, finita & infinita, cognitione actuali, & comprehensiuâ. Secundus, per gloriam: & hoc modo cognouit omnia actualia & finita, cognitione actuali: infinita vero, cognitione habituali. Tertius, per gratiam: & hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem, longe excellentius, & melius, quam aliquis Prophetarum, & angelorum. Quartus, secundum naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam, & hoc modo cognouit, quæ spectant ad mundanam machinam construendam excellentius, & melius quam ipse Adam, secundum sensibilem experientiam: & hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum: secundum quem modum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

B Debuit quidem in Christo esse quintuplex iste modus. Nã res habent esse in æterna arte, in humana mente, & in proprio genere. In arte cognouit res per naturam diuinitatis, & per gloriã comprehensionis. In mente per habitum naturalem siue innatum, sicut cognouerunt angeli: per habitum gratuitum, & infusum, sicut cognouerunt sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati. In proprio genere cognouit via sensus, memoriæ, & experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci: in Christo autem rem cognitam secundum vnum modum, fecit per modum alium esse notam.

SECTIO XXX.

De plenitudine meriti Christi.

Sequitur videre de plenitudine meriti, quam Christus habuit in opere, & effectu. Et sic est tenendum, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio, & plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur: quia non tantum erat homo, verumetiam Deus. **D** Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur: quia ab instanti conceptionis, vsque ad horam mortis. Tertio quantum ad id, quo merebatur, propter perfectissimum habitum charitatis, & perfectissimum exercitium virtutis in agendo, orando, & patiando. Quarto quantum ad eum, cui merebatur: quia non tantum sibi, sed etiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad id, quod merebatur nobis: quia non tantum gloriam, verumetiam gratiam, & veniam: Non tantum gloriã spiritus, verumetiam stolam carnis, & apertionem ianux cælestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi: quia licet non mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, merebatur tamen accelerationem Resurrectionis, & glorificationem sui nominis, & dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum quo merebatur. Cum enim dicatur tripliciter quis mereri, scilicet vel de indebito facere debitum: vel de debito facere magis debitum: vel de debito vno modo, facere debitum alio modo. Omnibus his modis meruit nobis: tertio tantummodo meruit sibi, faciente ad hoc plenitudine Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus & in statu merendi. Ita quod supra eius meritum: omnia nostra merita habent fundari. Cum in Christo siquidem fuerit plenitudo gratiæ in affectu, & plenitudo sapientiæ in intellectu, necesse fuit quod in ipso esset plenitudo, & perfectio meriti, secundum omnem modum plenitudinis.

Triplex cognitio in Christo.

Quinque modi sciendi in Christo.

Heb. 5. c. Cur quintuplex modus sciendi in Christo.

Triplex gratia in Christo.

Tribus modis meruit nobis Christus.

SECTIO XXXI.

De tolerantia passionis Domini nostri Iesu Christi.

Christus humanam naturam assumpsit, & defectus aliquos circa eam, non tamen omnes.

Magnitudo passionis Christi.

Isa. 53. d.

Act. 1. a, b

Sequitur videre de tolerantia passionis circa Dominum Salvatorem. Sciendum est, quod Christus assumpsit non tantum naturam humanam, sed etiam defectus circa naturam humanam. Assumpsit enim poenitentias corporales, ut famem, sitim, & lassitudinem. Assumpsit & spirituales, ut tristitiam, gemitum, timorem, & dolorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum multiforum. Nec omnes spirituales, sicut sunt ignorantia, & rebellio carnis ad spiritum, & econtra. Nec eas qualitercumque assumpsit: quia sic necessitatem patiendi assumpsit, ut nihil pati posset inerte, nec secundum diuinitatis voluntatem, nec secundum voluntatem rationis, licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis.

In natura passibili sic assumpta, passus est passione generalissima, quantum ad naturam humanam: quia non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum naturam diuinam. Passus est passione acerbissima, tum propter complexionis æqualitatem: tum propter sensuum viuacitatem: tum propter suspendii continuitatem: tum quia doluit propter vulnera ut patiens: tum quia doluit propter nostra delicta ut compatiens. Passus est passione ignominiosissima, propter patibulum crucis, quod erat supplicium latronum, & pessimorum: & propter consortium iniquorum latronum, scilicet cum quibus reputatus est. Passus est tandem passione interemptoria, per separationem animæ à corpore, salua tamen vnioune vtriusque cum diuinitate. Anathema enim est, qui dicit filium Dei naturam, quam semel assumpsit, reliquisse. Peracto autem mysterio passionis, descendit anima Christi ad liberationem eorum, qui inter membra sua decesserant per fidem rectam, vel per fidei Sacramenta: tertia die rediens ab inferis, corpus, quod prius viuificauerat, factum immortale & impassibile assumpsit: post quadraginta dies cælos ascendit, interiectis decem diebus, Spiritum sanctum misit.

SECTIO XXXII.

De sacra Scriptura, quantum ad duo Testamenta.

Io. 1. b.

Vetus Testamentum.

Sequitur videre de triplici beneficio Christi, & primo de doctrina sacra, ratione cuius dicitur plenus veritatis ad homines descendisse. Doctrinam ergo sacram, siue scripturam diuinam habemus considerare quantum ad diuersitatem Testamentorum, quantum ad generalitatem contentorum, & quantum ad specialitatem præceptorum. Et sic scriptura sacra in duo diuiditur Testamenta, vetus scilicet & nouum. Vetus habet multitudinem librorum. Habet enim libros legales quinque: scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeri, Deuteronomium. Habet historiales decem: qui sunt, Iosue, Iudicum, libri Regum quatuor, libri Paralipomenon duo, libri Esdræ tres, libri Tobia, Iudith, Esther, Iob, & libri Machabæorum duo. Sapientiales sunt quinque: Parabolæ, Ecclesiastes, Cantica, liber Sapientia, & Ecclesiasticus. Prophetales sunt sex, scilicet Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, liber Psalmorum, & libri duodecim Prophetarum: qui sunt Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias.

Nouum.

Nouum Testamentum habet etiam libros multos, scilicet Euangelia quatuor, primum secundum Matthæum: secundum, secundum Marcum: tertium, secundum Lucam: quartum, secundum Ioannem. Habet actus Apostolorum. Habet Epistolas Pauli quatuordecim, ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Gala-

atas vnam, ad Ephesios vnam, ad Philippenfes vnam, ad Colossenses vnam, ad Theſſalonicenses duas, ad Titum vnam, ad Philemonem vnam, ad Timotheum duas, ad Hebræos vnam. Et septem canonicas, scilicet vnam Iacobi, duas Petri, tres Ioannis, vnam Iudæ. Habet etiam librum Apocalypſis. Nouum Testamentum, & maxime quatuor Euangelia, quatuor qualitibus secundum Hieronymum contextuntur: quæ sunt præcepta, mandata, testimonia, & exempla. Præcepta sunt, ad declinandum à malis: mandata, ad faciendum bona: testimonia, ad credendum vera: exempla ad imitandum, & explendum honesta. Timor incutitur præceptis, fides roboratur testimoniis, spes erigitur exemplis, charitas consummatur mandatis.

Assignatur autem differentia inter legem Moſaicam, & Euangelicam in hunc modum: quia lex Moyſi dicitur lex figuræ, lex poenæ, lex literalis, lex occidens, lex timoris, lex seruitutis, lex oneris. Lex autem Euangelica, dicitur lex veritatis, lex gratiæ, lex spiritualis, lex viuificans, lex amoris, lex libertatis, lex facilitatis. In lege quippe Euangelica quatuor condiciones nobilissimæ sunt adiectæ, scilicet documenta instruentia, promissa incitantia, sacramenta adiuantia, & consilia perficientia: quæ sunt consilium paupertatis altissimæ, castitatis mundissimæ, & obedientiæ siue humilitatis subiectissimæ.

Agitur enim de septem in vniuerso in sacra Scriptura tam noui, quam veteris Testamenti, scilicet de Trinitate Dei, & de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicii. Sunt specialiter in scriptura quatuor genera præceptorum; scilicet quædam ceremonialia, ut: Non arabis in bone & asino. Quædam sacramentalia, ut de vitula rufa, & aliis sacrificiis, & circuncisione. Quædam iudicialia, ut oculum pro oculo, dentem pro dente. Quædam moralia, ut decem præcepta Decalogi.

SECTIO XXXIII.

De præceptis Decalogi

Præcepta Decalogi sunt specialiter declaranda, quæ dicuntur moralia, quia cum fide sunt ad salutem hominum necessaria. In fide enim & moribus est salus hominum constituta. Fuerunt autem conscripta digito Dei in duabus tabulis lapideis, in signum geminæ charitatis, diuinæ, scilicet & humanæ. De quibus breuiter duo sunt videnda, scilicet ordinatio, & numeri siue sufficientiæ assignatio. Ordinantur autem à Iosepho historiographo, secundum ordinem rei gestæ quinque in prima tabula, & quinque in secunda. Secundum eundem ordinem, ab Augustino tria in prima tabula, & septem in secunda. Origenes considerans materiam eorum, quæ ordinantur, distinguit primum in duo, scilicet non habebis deos alienos præter me: & non facies tibi sculptibile. In quorum primo prohibetur adoratio statuæ nihil habentis simile in naturis: secundum prohibetur adoratio statuæ habentis similitudinem cum aliqua creatura. Duo vero vltima secundæ tabulæ non distinguit, reputans ea esse vnum, scilicet: non concupisces vxorem proximi tui: Et non desiderabis rem eius. Augustinus vero, considerans finem, ad quem præcepta Decalogi ordinantur, primum non distinguit, quia vtrique secundum intentionem idololatria prohibetur. Et sic ponit tantum tria in prima tabula. Præceptum vero de concupiscentia vxoris, & possessionis alienæ, distinguit in duo, quia alio fine concupiscitur vxor ad vsum voluptatis, alio fine concupiscitur possessio ad vsum cupiditatis: & sic septem ponit in secunda.

Augustinus ergo sequentes, qui tria ponit in prima tabula, & septem in secunda, sufficientiam numeri assignemus. In prima tabula tria fuerunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum sufficientia potest sumi penes subiectum: quod est triplex in nobis scilicet potentia irascibilis,

Hier. præf. in Euang. sec. Marc. 10. 6.

Legis Moſaicæ & Euangelicæ differentia.

Res de quibus scriptura sacra agit.

Deut. 22. b
Num. 19. a
Gen. 17. b
Exod. 21. c
Exod. 20.

Salus hominis.

Exod. 31. d

Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 3. c. 4.
Aug. lib. 2. questio. in Exod. q. 71. tom. 4.

Sufficientiam decem præceptorum.

cibilis, quæ ordinatur per præceptum de protestatione veritatis : potentia concupiscibilis, quæ ordinatur per præceptum de sabbatizatione mentis : potentia rationalis, quæ ordinatur per præceptum de ordinatione maiestatis. Potest etiam sumi penes obiectum, quod est triplex in diuinis, scilicet summa maiestas reuerenda, respectu cuius est primum : summa veritas profitenda, respectu cuius est secundum : summa bonitas diligenda, respectu cuius est tertium. Potest sumi nihilominus penes actum intermedium, qui est triplex, scilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato per actualem adorationem : actus oris, qui exercetur in secundo per fermocinalem prolationem : actus cordis, qui exercetur in tertio, per affectualem dilectionem. Non potest bene sabbatum, id est, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam, non studet omne peccatum mortale declinare. In secunda tabula, septem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia. Quorum sufficientia sic accipitur. Ad proximum habemus dupliciter ordinari, scilicet per beneficentiam, & sic est primum, scilicet : Honorâ patrem & matrem tuam : per innocentiam, & sic possumus nocere proximo tripliciter, actu operis, actu oris, & actu cordis. Actu operis, tribus modis, scilicet in propria persona, & sic dicitur : Non occides. In persona coniuncta, & sic dicitur : Non mœchaberis. In possessione sua, & sic dicitur : Non furaberis. In actu oris, possumus nocere proximo falsum testificando, & sic dicitur : Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum. In actu cordis, possumus nocere ei dupliciter, scilicet affectu carnalitatis, & sic dicitur : Non concupisces vxorem proximi tui : & affectu cupiditatis, & sic dicitur : Non desiderabis rem eius. Decem præcepta per ordinem his versibus continentur.

*Sperne deos, fugito periuria, sabbata serua.
Sit tibi patris honor, sit tibi matris amor.
Non sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus,
Viciniq; thorum, resque caueo suas.*

SECTIO XXXIV.

De præceptorum summa.

Ad maiorem notitiam præceptorum est attendendū, quod est præceptum naturæ, disciplinæ, & scripturæ. Præceptum naturæ est duplex, innatum, & datum. Innatum est duplex, quoddam respectu Dei, quoddam respectu proximi. Respectu Dei est illud Deuteronomii, videlicet : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua. Respectu proximi est duplex, vnum per beneficentiam, de quo Saluator : Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Aliud est de innocentia in Tobia : Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri aliquando tu faciās. Datum est duplex præceptum. Vnum ad conseruationem indiuidui in Genesi. Ex omni ligno Paradisi comede. Aliud est ad conseruationem speciei, ibidem : Crescite, & multiplicamini. Præceptum disciplinæ est duplex : quoddam ad probationem obedientiæ : De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas. Quoddam ad probationem fidei : Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & offeres eum mihi.

Præcepta scripturæ sunt in quatuor generibus comprehensa, sicut supra dictum est. Quædam sunt cæremonialia, quædam sacramentalia, quædam iudicialia, & moralia : Hæc quatuor genera præceptorum, fuerunt in veteri Testamento, tanto multiplicato numero, vt quasi non essent plures dies in anno, nec ossa in homine, quam præcepta data Dei populo. Lex autem Evangelica superueniens, tanquã abbrevians, & consummans cæremonialia, & sacramentalia euacuauit adimplendo : iudicialia temperauit auferendo : moralia consummauit, consilia salutifera adiiciendo. Possunt autem omnia præcepta, quæ legimus in scriptura, reduci ad tres differentias, siue membra : vt dicamus, quod præceptum aliud executionis, sicut est illud quod implere tene-

mur ex Domini voluntate. Aliud probationis, sicut fuit præceptum Abrahæ, vt immolaret filium, in quo requirebat Deus non opus, sed promptitudinem voluntatis. Aliud instructionis, sicut quandoque curabat Dominus aliquos, & mandabat curatis, ne eum in populo diuulgarent. Non enim obligabat Dominus curatos, vt tacerent : sed instruebat, vt de magnis operibus laudes non captemus.

SECTIO XXXV.

De gratia in se considerata, quo ad diffinitionem, diuisionem, & operationem.

Sequitur videre de secundo beneficio Iesu Christi, quod est gratia, ratione cuius, plenus gratia dicitur aduenisse. Est autem considerare gratiam in se, & in comparatione ad habitus virtuales. In se habet considerari gratia, quantum ad diuersitatem diffinitionis, diuisionis, nominationis, & operationis.

Diffinitur autem gratia multipliciter, secundum quod multipliciter comparatur. Comparatur autem ad suum principium, & sic diffinitur ab Isidoro : Gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis est exitus. Ad suum subiectum, & sic est illa super Psalmos, vt exhilaret faciem in oleo. Gratia est quidã nitor animæ, ad conciliandum sanctum amorem. Ad suum oppositum, & sic est, quæ datur in Glossa super Psalmos : Gratia est iustificatio, & rescissio peccatorum. Ad suum effectum, & sic est illa Chrysostomi : Gratia est sanitas mentis, dilectio cordis. Potest quinto comparari ad suum præmium, & sic est illa : Gratia est similitudo gloriæ. Secundum has omnes comparationes, assignatur diffinitio magistralis, quæ talis est : Gratia est forma à Deo data gratis sine meritis, gratum faciens habentem, & opus eius bonum reddens. Inuenitur, & alia notificatio, quæ competit gratiæ gratis datæ : Gratia est manifestatio spiritus ad vtilitatem spiritus, sumpta ab Apostolo.

Diuiditur etiam gratia multipliciter secundum quod multipliciter comparatur. Comparata enim ad suum principium, à quo est, diuiditur in gratiam prædestinationis, vocationis, iustificationis, & magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, secundo affert, tertio confert, quarto complet. Comparata ad suum subiectum, in quo est, diuiditur in gratiam cognitionis, voluntatis, & perfectionis, secundum triplicem potentiam : scilicet intellectuam, affectiuam, & operatiuam. Et sumitur à Bernardo in libro de Libero arbitrio. Comparata ad oppositum, contra quod est, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis, contra quadruplex malum, scilicet pugnæ, siue tentationis : miseriam, siue persecutionis : culpæ, siue infectionis : & sequelæ, siue damnationis. A primo protegit, à secundo liberat, à tertio extrahit, à quarto saluat. Et sumitur de Isaiâ : Proteget Dominus exercituum Hierusalem, protegens, & liberans, transiens, & saluans. Comparata ad effectum, ad quem est, diuiditur in gratiam præuenientem, & subsequenter, siue operantem, & cooperantem : quæ sunt duæ differentiæ gratiæ secundum effectus, quos habet in voluntate. Dicitur enim gratia præueniens, quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ab ipso Deo. Subsequens vero dicitur, vel cooperans, in quantum adiunat liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi.

Exprimitur autem gratia diuersis vocabulis, secundum diuersas intentiones nominantium. Dicit enim gratia gratis data, & gratia gratum faciens : dicitur gratia operans, & cooperans, siue gratia præueniens & gratia subsequens. Accipitur enim gratia largissime, & sic comprehendit dona naturalia, & dona gratuita. Accipitur minus communiter, & sic comprehendit gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem. Et sic dicit beatus Bernardus, quod quædam gratia seminat cogitatum, & hæc est gratia præueniens : quædam perficit bonum, & hæc est gratia sequens. Dicit enim in libro de Libero arbitrio, quod Deus operatur in nobis cogitare, velle, &

perficere.

Gen. 22. x

Io. 1. b

Gratiæ definitiones.

Isidor. de Diff. lib. 1. differ. 27. Psal. 103. b

1. Cor. 12. a

Diuisiones gratiæ.

Isa. 31. c

Gratiæ nomina.

Bern. tract. de lib. arb.

Ibidem.

Præceptum triplex.

Deut. 6. a

Matt. 7. b

Tob. 4. c

Gen. 2. c

Gen. 1. d

Gen. 2. e

Gen. 22. a

Sup. Sec. 32 huius par.

Lex Evangelica.

perficere. Primum sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos: Et nota, quod gratia gratis data communiter à Theologis dicitur gratia, quæ bonis, & malis potest esse communis & plurificatur in homine secundum munificentiam largitoris: Gratia vero gratum faciens solis iustis conuenit, qui sunt præditi charitate: & est in vno homine vna sola, cum ratione vnus principij effectiui, cui assimilatur: tum ratione vnus subiecti perceptiui, quod viuificat: tum ratione vnus finis vltimi completiui, ad quem gradatim ordinat. Nam totum hominem acceptum Deo reddit, opus à libero arbitrio egrediens meritorium facit, & ad vnum summum bonum perducit. Accipitur tertio gratia stricte, & sic comprehendit gratiam gratum facientem: & gloriam: & tunc gratia præueniens est ipsa gratia, gratia subsequens est gloria. Et secundum hoc dicit Augustinus: Gratia præuenit, vt pie viuamus: subsequitur, vt cum illo semper viuamus. Accipitur etiam magis stricte, & sic nominat tantum gratiam gratum facientem: & tunc præueniens dicit effectum contra malum, subsequens ad bonum, vel ad bonum tantum: ita quod præueniens dicitur, secundum quod informat, subsequens secundum quod monet, vel monet.

Aug. lib. de
nat. & grat.
c. 32. fo. 7.

Gratiæ effe-
ctus.

Est duplex effectus gratiæ; vnus in ingressu, alius in profectu. Et sic exponit Augustinus in libro de Natura, & gratia. Hæc autem gratia cum sit vna, tamen multa in anima operatur. Ipsa enim animam efficit sponsam Christi, filiam Patris æterni, & templum Spiritus sancti. Ipsam animam purgat, illuminat, perficit, viuificat, reformat, & stabilis, eleuat, assimilatur Deo, coniungit, ac per hoc acceptabilem Deo facit: propter quod tale donum gratia gratum faciens non immerito debuit appellari.

SECTIO XXXVI.

De gratia in comparatione ad habitus gratuitos: vt sunt virtutes in generali.

SEQUITUR videre de gratia in comparatione ad habitus virtuales, in quos ramificatur: qui sunt in triplici differentia. Sunt enim habitus virtutum, donorum, & beatitudinum, Primi sunt ad primos motus animæ, secundi ad medios, tertii ad perfectos. Sunt enim quædam opera moralia primitiua, sicut credere: quædam media, sicut credita intelligere: quædam postrema, sicut intellecta videre. Item primi sunt respectu incipientium: secundi respectu proficientium: tertii respectu perfectorum. Item primi sunt ad potentias animæ rectificandas: secundi ad expediendas: tertii ad perficiendas.

Primo de virtutibus aliquid videamus breuiter. De quibus in generali tria sunt simpliciter referenda, scilicet diffinitio, & distinctio, & connexio. Multiplex virtutis diffinitio inuenitur. Nam virtus accipitur communiter, proprie, & magis proprie. Communiter accepta virtus, comprehendit virtutem moralem, & naturalem. Et secundum hoc comparata ad actum, diffinitur à Philosopho de cælo, & mundo sic: ^a Virtus est vltimum potentia de re. Comparata ad actum, & finem vltimum, diffinitur ab eodem sic: ^b Virtus est dispositio perfecti ad optimum. Accepta vero proprie comprehendit moralem tantum, ad Politicam & gratuitam se extendens, & secundum hoc comparata ad actum diffinitur à Philosopho in Ethicis sic: ^c Virtus est habitus, qui perficit habentem, & opus eius bonum reddit. Comparata ad principium directiuum, diffinitur ab eodem ibidem sic: Virtus est habitus voluntarius, in mente consistens, recta ratione determinatus, prout sapiens determinauit. Secundum hoc diffinitur à Tullio: ^{*} Virtus est habitus mentis bene compositæ. Item ^d ab Augustino in libro de Quantitate animæ: Virtus est æqualitas quædam vitæ rationi vndique consentientis. Accepta magis proprie, comprehendit virtutem gratuitam. Et secundum hoc comparata ad finem, diffinitur ab ^e Augustino in Soliloquijs: Virtus est habitus ratione recta, ad suum finem perueniens. Comparata ad suum subiectum,

Virtutis de-
finitiones.

^a Arist. lib. 1.
de cal. sex.
106.
^b Idem 7. phil.
sex. 17.

^c Idem 2.
Eth. c. 6.

^{*} Est apud
Aug. lib. de
spir. & ani.
c. 4 fo. 3.
d cap. 16. r. 1.
^e Lib. 1. c. 15.
som. 1.

quod informat, diffinitur ab eodem in libro de Ciuitate Dei: Virtus est bona voluntas: Ad affectum proprium, siue complementum, diffinitur in libro de Moribus Ecclesiæ: Virtus est ordo amoris, siue amor ordinatus. Comparata ad suum principium effectiuum diffinitur ab Augustino sic: ^{*} Virtus est bona qualitas mentis, qua recte viuatur, qua nemo male vitur, quam Deus nobis sine nobis operatur.

Sunt autem septem virtutes, quibus vita regitur Christiana, tres Theologicæ, scil. fides, spes, & charitas: quatuor Cardinales, scil. prudentia, iustitia, temperantia, & fortitudo. Quarum sufficientia sic accipitur. Duplex est facies animæ, scilicet superior, quæ est respectu finis: & inferior, quæ est respectu eorum, quæ sunt ad finem. Superior habet rectificari per Theologicas, & quantum ad triplex obiectum, quod est in diuinis, & quantum ad triplex subiectum, quod est in nobis. In diuinis est summa veritas, in quam nos dirigit fides in credendo, & assentiendo: summa maiestas, siue largitas, in quam erigit spes in laudando, & expectando: summa bonitas, cum qua vnit charitas in complectendo, & diligendo. Triplex etiam subiectum in nobis est, scilicet potentia rationalis, quæ ordinatur, siue rectificatur per fidem: irascibilis, quæ per spem: concupiscibilis, quæ per charitatem. Inferior vero facies animæ habet rectificari per quatuor Cardinales. Nam prudentia rectificat rationalem: fortitudo, irascibilem: temperantia, concupiscibilem: iustitia rectificat omnes vires, siue virtutes, in comparatione ad alterum. In comparatione, inquam, ad proximum, rectificans omnes vires, dicitur iustitia cardinalis. In comparatione vero ad proximum, ad ipsum, & ad Deum, non solum cardinalis dicitur, sed generalis iustitia, totius animæ rectitudinem comprehendens. Potest & aliter sufficientia Cardinalium assignari per subiecta. Nam rationalis rectificari habet respectu sui, & sic indiget prudentia: respectu proximi, & sic indiget iustitia. Irascibilis habet rectificari contra aduersa, & sic indiget fortitudine: concupiscibilis contra prospera, & sic indiget temperantia. Habent autem virtutes esse gratuitum à gratia, tanquam ab origine, & radice: & esse meritorium à charitate, tanquam à motore, forma, & fine. Et ideo omnes virtutes quo ad habitus sunt connexæ, quo ad habitus meritorios sunt æquales.

^{*} Colligitur
ex August.
lib. 1. retract.
c. 9. & lib. 2.
de lib. arb.
c. 18. & 19.
to. 1. Mag. in
2. d. 27.

SECTIO XXXVII.

De fide.

SEQUITUR videre de singulis virtutibus in speciali, & primo de fide. Et primo quantum ad eius essentiam: secundo quantum ad symboli continentiam. In se possumus considerare fidem quantum ad diffinitionem, æquiuocationem, actus diuersificationem, & effectus impetrationem.

Diffinitur autem fides multipliciter. Quantum ad genus proprium diffinitur ab ^a Augustino: Fides est virtus, qua creduntur ea, quæ non videntur. Quantum ad finem vltimum ab Apostolo: Fides est substantia rerum sperandarum argumentum non apparentium. Ab ^b Damasceno: Fides est eorum, quæ separantur hypostasis, rerum, quæ non videntur, redargutio. Quantum ad obiectum, & primum motiuum ab Augustino: Fides est illuminatio mentis ad summam veritatem. Quantum ad actum proprium à ^c Damasceno: Fides est non inquisitus consensus. In ordine ad subiectum à ^d Dionysio: Fides est vnicum credentium fundamentum eos collocans in veritate. In comparatione ad alios habitus, & modum asserendi, ab ^e Hugone sic: Fides est voluntaria quædam certitudo de rebus absentibus supra opinionem, & infra scientiam constituta.

Accipitur autem nomen fidei decem modis. Aliquando enim accipitur pro sponcione, vnde Apostolus: Primam fidem irritam fecerunt. Aliquando pro fidelitate: Perit fides, & sanctus de terra. Aliquando pro conscientia: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Aliquando pro

^a Aug. quæst.
Euang. lib. 2.
c. 39. fo. 4.
Heb. 11. a
^b Damasc.
lib. 3. de fid.
orth. c. 11.

^c Damasc.
lib. 4. de fide
orth. c. 12.
^d Dionys. de
diu. nom. c. 7.
^e Hug. lib. 1.
Miscellan.
c. 18.

1. Tim. 5. b
Hierc. 7. f.
Mich. 7. a
Rom. 14. d

sacra

2 Aug. Epif.
23 ad Boni-
fac. prope fin.
tom. 2.

Rom. 1. b

Iac. 2. d
Rom. 1. b

Aug. expof.
in Io. traët.
40. 10. 9. &
ferm. 29. 4e
verb. Apof.
tom. 10.
* At 11. in
Symb.

Ansel. in
epif. ad Rom.
cap. 4.

Fidei opera-
tio.

Miraculum
quid dica-
tur.

Tria sym-
bola fidei.

Ritus sym-
bolorum.

Sufficientia
articulorum
fidei ex par-
te caufe ef-
ficientis.
Iam sup.
tom. 1. fer. 8.
in Hexaëme.
& infr.
Opusc. die.
Salut. c. 3.

sacramento fidei. Vnde dicit a Augustinus: Parvulos habere fidem, non est aliud, quam fidei habere sacramentum. Aliquando pro acceptione conclusionis, per rationem probatur. Et sic dicit Boëtius: Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Aliquando pro cognitione comprehensionis, & sic accipitur ab Apostolo: Iustitia Dei reuelabitur ex fide in fidem. Glossa in fidem speciei, quæ fides dicitur, quia fidentissima, & certissima est. Aliquando pro habitu fidei informis à Iacobo: Fides sine operibus mortua est. Aliquando pro habitu fidei formata: Iustus ex fide vivit. Aliquando pro actu fidei. Et sic dicit Augustinus: Fides est credere, quod non vides. Aliquando pro obiecto fidei. Vnde dicitur in Symbolo: * Hæc est fides catholica.

Diversificatur autem actus fidei, qui est credere, per credere Deum, credere Deo, credere in Deum. Credere Deum, & credere Deo possunt esse actus informis fidei, & formata. Possunt autem ad eundem actum secundum ordinem pertinere. Nam credere Deum, respicit diuinam veritatem, vt obiectum: credere Deo, vt motiuum: credere in Deum vt finem vltimum. Istum vltimum actum, multiplicat, & exponit Anselmus sic: Credere in Deum est, credendo, eum amare, credendo, in eum ire, ei adherere, & credendo, eius membris incorporari. Ad hoc enim quod fides perfecte tendat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quæ ordinat ad amorem Dei, & sic est prima differentia: ad operationem boni, & sic est secunda: ad perfectionem mali, & sic est tertia: ad dilectionem proximi, & sic est quarta.

Fidei attribuitur operatio miraculorum. Ipsa est enim prima virtus, quæ supra se eleuat intellectum, captiuans eum in obsequium Domini nostri Iesu Christi: & ideo meretur de congruo apud Deum opus arduum impetrare, ad quod se non extendit possibilitas admirantis. Et hoc est, quod tangitur in diffinitione miraculi. Miraculum est opus arduum, & insolitum, supra spem & facultatem admirantis consistens.

SECTIO XXXVIII.

De continentia Symboli quantum ad articulos.

Sequitur de continentia symboli, circa quod tria sunt breuiter attendenda, scilicet differentia symbolorum, sufficientia credendorum, & essentia articulorum.

Tria sunt symbola fidei Christianæ, scilicet symbolum Apostolorum: symbium Niceni concilij, quod CCCXVIII. Episcopi condiderunt: & symbolum Athanasij. Causa principalis conditionis primi, fuit certa fidei traditio: causa secundi, fuit certa probatio vel propalatio: causa tertij, fuit errorum pullulantium exterminatio. Primum dicitur maius, non numerositate contentorum, sed maiori conditorum, vel auctorum. Et dicitur submissa voce, quia fuit conditum tempore veritatis nondum propalata, vel prolata: vel quia est ad propriam conscientiam securitatem. Dicitur etiam in diei principio, & fine, scilicet in Prima, & in Completorio, propter duplicem confessionem fidei necessariam, scilicet in principio Ecclesie, & in fine: vel in principio regenerationis baptismalis, & vltimo defunctionis corporalis, in testimonium conuersationis triumphalis: vel in prosperis, & aduersis: vel in agendo, & patiendo: vel quod fides est scutum contra tentationes diurnas, & contra tentationes nocturnas. Secundum, quia editum est propter veritatem traditam propalandam, in diebus Dominicis, & festis solemnibus, propter maiorem conuentum populi, alta voce cantatur, & hoc post Euangelium: quia est eius breuius collectio: & ante communionem, quia est ad ipsam digna preparatio. Tertium dicitur, nocte finita, Prima diei hora: quia fuit editum tempore veritatis concussa per hereticos, prævalentis finaliter contra eos.

Sufficientia articulorum in Symbolo Apostolico contentorum potest dupliciter assignari, scilicet ex parte cause efficientis, scilicet Apostolorum, quia ad condendum

Symbolum singuli singulas particulas posuerunt. Petrus dicit: Credo in Deum Patrem, omnipotentem, creatorem cæli & terræ. Andreas subiunxit: Et in Iesum Christum filium eius, Dominum nostrum. Deinde Ioannes: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Deinde Iacobus Maior: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Deinde Thomas: Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Deinde Iacobus Minor: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Deinde Philippus: Inde vêturus est iudicare viuos & mortuos. Deinde Bartholomæus: Credo in Spiritum S. Deinde Matthæus: Sanctam Ecclesiam catholicam. Et est sensus: Credo in Spiritum sanctum sanctificantem vniuersalem Ecclesiam. Deinde Simon Chananæus: Sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus, quod remissio peccatorum fit in communionem viuorum, vel sacramentorum. Deinde Iudas Thadæus: Carnis resurrectionem. Et est sensus: Credo quod Deus resuscitabit carnem. Deinde Matthias: Vitam æternam, Amen.

Potest etiam sufficientia assignari ex parte cause materialis, scilicet ipsorum articulorum. Omnes articuli sunt de Deo, vel secundum naturam, in qua consistit, vel secundum naturam, quam assumpsit. Et sic quidam articuli spectant ad diuinitatem, quidam ad humanitatem. Qui ad diuinitatem, aut respiciunt diuinam naturam in se, & sic est primus de singularitate, cum dicitur: Credo in Deum, & non in deos. Aut respiciunt diuine essentiae tres personas, & sic respectu Patri: est: Credo in patrem omnipotentem: Respectu Filij est: Credo in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum. Respectu Spiritus sancti est: Credo in Spiritum sanctum.

Aut respiciunt diuine essentiae operationes, quarum vna est in collatione naturæ, & hæc est creatio habens suum articulum: Credo in creatorem cæli & terræ. Alia est in collatione gratiæ, & hæc est sanctificatio habens suum articulum: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus: Credo quod remissio peccatorum fiat in Ecclesia catholica, vbi est communitio sanctorum masculine, vel sanctorum naturaliter, scilicet sacramentorum. Alia est in collatione gloriæ, & hæc est gloriosa resuscitatio, habens suum articulum: Carnis resurrectionem, & vitam æternam, Amen. Septem sunt ergo articuli respectu diuinitatis accepti. Accipiuntur etiam septem respectu humanitatis Christi, iuxta septem actus principales, quos ad reparationem nostram Dominus Deus ordinauit. Primus fuit incarnari, habens suum articulum: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Secundus fuit nasci, habens suum articulum: Natus ex Maria virgine. Tertius fuit pretium pro nobis soluere, habens suum articulum: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quartus fuit inferos visitare, habens suum articulum: Descendit ad inferna. Quintus fuit infernum spoliare, habens suum articulum: Tertia die resurrexit à mortuis. Sextus fuit cœlestia transcendere, habens suum articulum: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Septimus erit venire ad iudicium, habens suum articulum: Inde vêturus est iudicare viuos, & mortuos. Et sic sunt septem articuli respectu humanitatis Christi. Diffinitur autem à Richardo articulus sic: Articulus est indiuisibilis veritas de Deo, arcans nos ad credendum. Ab Isidoro vero sic: Articulus est perceptio veritatis diuinæ, tendens in ipsam. Prima diffinitio non tantum conuenit articulo formato, sed etiam informi.

SECTIO XXXIX.

De spe.

Sequitur videre de spe. Circa quam possumus considerare quatuor, scilicet diffinitionem, equiuocationem, actus excellentiam, & cum fide differentiam. Spes in quantum est nomen affectionis diffinitur à Philoso-

Sufficientia
ex parte
cause ma-
terialis.

Articulus
quid.

Spei defini-
tiones.
Arist. lib. 2.
Rhet. c. 5.

pho: Spes est suspicio futuri boni. In quantum est nomen virtutis, tribus definitionibus notificatur. Prima est hæc: Spes est virtus, qua spiritualia, & æterna bona sperantur, id est, cum fiducia expectantur. Ista spiritualia bona, possunt intelligi venia peccatorum, gratia meritorum, & gloria præmiorum: vt dicatur quædam spes veniæ, quædam gratiæ, quædam gloriæ. Secunda hæc est: Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus. Tertia est Augustini hæc: Spes est virtus, qua quis se illud, quod credit, peruenturum præsumit.

Accipitur autem multiformiter nomen spei. Aliquando enim nominat affectionem, secundum quod dicit Boëtius:

Gaudia pelle, pelle timorem, Spemque fugato.

Nec dolor adfit. Aliquando nominat habitum virtutis, & tunc spes non habet ortum ex meritis, sed ex ea merita oriuntur. Aliquando nominat virtus actum, & tunc spes oritur ex intuitu meritorum. Nemo enim recte se sperat ad beatitudinē peruenturum, nisi qui Deo seruit, vel seruire proponit. Aliquando nominat virtutis statum, & tunc spes ex meritis concomitantibus habet ortū, iuxta illud Pauli: Probatio operatur spem id est, certitudinē secundū Glossam: ad quam certitudinē per bona opera, & maxime per aduersorū tolerantiam peruenitur. Aliquando nominat virtutis terminum, siue obiectū, id est, rem speratā, scilicet beatitudinē sempiternā, & tunc spes ex gratia, & meritis præcedentibus habet ortum. Et sic spes virtus, secundum primā acceptionem sui præcedit merita: secundum vltimam sequitur: secundū duas intermedias, sequitur & præcedit.

Habet autem spes excellentiam in actu suo. Nam habens potentiam irascibilem pro subiecto, virtutum habitus præsupponit, quibus supereminet, vt regina. Habet enim irascibilis detestari mala culpæ, tolerare mala pœnæ, aggredi terribilia, erigi ad ardua. Ad detestationem culpæ alienæ, requirit iram per zelum. Ad detestationem culpæ propriæ, requirit pœnitentiam. Ad perpeffionem malorum pœnæ, requirit patientiam. Ad aggressionem terribilium, habet fortitudinem, & tunc ad expectationem æternæ beatitudinis per spem erigitur à Deo liberaliter repromissæ.

Assignatur autem inter fidem, & spem differentia, per hunc modum. Nam fides est bonarum rerum, & malarum: spes tantum bonarum. Est etiam fides rerum præteritarum, præsentium, & futurarum: spes tantum futurarum. Item fides est rerum propriarum, & alienarum: spes est solummodo propriarum.

SECTIO XL.

De charitate.

Sequitur videre de charitate. Circa quam debes considerare diffinitionem, distinctionē, perfectionē diligibilem sufficientiam, & ordinis exigentiam. Caritas tripliciter diffinitur. Nam comparata ad obiectum diffinitur in sententiis à Magistro: Caritas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Comparata ad actum proprium, qui est viuere, & adherere, diffinitur ab Augustino sic: Caritas est rectissima animi affectio, coniungens nos Deo. Vel: Caritas est virtus, qua Deum videmus, eo quod frui desideramus. Vel: Caritas est vita, copulans amantem cum amato. Comparata ad habitum sibi iniunctum diffinitur ab Apostolo: Caritas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

Distinguitur enim inter amorem, & dilectionem, & charitatem. Nam amor competit rationalibus, & irrationalibus creaturis. Dilectio vero & caritas tantū rationalibus dicitur conuenire. Item inter dilectionem, & charitatem, differentia inuenitur. Nam dilectio, quasi de diuersis electio rationalibus conuenit siue iustis, siue iniustis: caritas vero solum est iustorum.

Est autem in Charitate præ cæteris virtutibus, perfectio, & dignitas specialis. Nam cum sit forma virtutum non potest esse informis triplici ratione. Vna ex parte obiecti: idem enim habet pro obiecto, & pro fine. Inseparabilis enim est a fine, ratione cuius est perfectio quantū ad meritum in virtute. Alia ex parte subiecti: ipsa enim est regula rectificans voluntatē, qua rectificata, tota anima recte vivit. Tertia est ex parte cause: habet enim similitudinem cum Spiritu sancto, à quo est, qui etiā caritas dicitur siue amor, à quo inseparabilis est: & ideo esse informis omnino non potest.

Quatuor autem sunt ex charitate diligenda secundum Augustinum, vnum, quod est supra nos, scilicet Deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos, scilicet proximus: quartum, quod infra nos est, scilicet humanum corpus. Horum quatuor sufficientia sic accipitur. Ex charitate diligere, est summum bonum optare dilecto. Qui ergo ex charitate diligit, aut optat summum bonum ipsi Deo, & sic est primum membrum: aut sibi ipsi, & sic est secundum membrum: aut sibi simili, & sic est tertium: aut sibi inhærenti, & sic est quartum. Est autem Deus diligendus primo super omnia propter se: nos secundo, pro Deo, & sub Deo: proximus noster tertio, sicut nos, & ex quo nos, quia affectu, & effectu: ad quod nos, quia ad gratiam in presenti, & ad gloriam in futuro: in quo nos, quia in bono: propter quod nos, quia propter Deum. Quarto corpus nostrum infra nos & proximum, tanquam bonum minus præcipuum. Ad hæc autem exequenda datur nobis vnus charitatis habitus, & duplex mandatum, in quo pendet vniuersitas noui, & veteris Testamenti. Assignat autem Ambrosius præter supradictum, alium ordinem diligendi, vt primo Deum, secundo nosmetipsos, tertio parentes, deinde filios, & fratres, postea domesticos, demum inimicos diligamus.

SECTIO XLI.

De prudentia.

Sequitur videre de virtutibus carnalibus, & primo de prudentia. Circa quam tria sunt breuiter videnda, scilicet diffinitio, specierum collectio, & actuum variatio. Prudentia diffinitur, siue describitur ab Augustino: Prudentia est amor, ea, quibus adiuuatur in Deum, ab his, quibus impeditur, sagaciter discernens. A Gregorio sic: Prudentia est cognitio vitandarum rerum, & appetendarum. A Tullio in Rhetoricis sic: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientia. Ab eodem de Officiis: Prudentia est cognitio imitandarum, fugiendarumque scientia rerum. Ab eodem in libro de reque mentis sic: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatione scientiarum.

Partes siue species prudentiæ secundum Tullium in Rhetoricis sunt tres, scilicet memoria, intelligentia, & prouidentia. Memoria est, per quam animus aspicit ea, quæ fuerunt. Intelligentia est, per quam, perspicit ea, quæ sunt. Prouidentia est, per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit. Seneca videtur concordare Tullio in his tribus, dicens: Si prudens es, animus tuus tribus temporibus dispensatur. Præsentia ordinata, futura prouide, & præterita recordare. Secundum dogma Philosophorum, Prudentia dividitur in quatuor species, scilicet prouidentiam, circumspectionem, cautionem, & docilitatem. Prouidentia est præsens notio, futurorum pertractans euentum. Circumspectio est contrariorum vitiorum cautela. Cautio est discernere à virtutibus vitia, virtutum speciem præferentia. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Secundum Augustinum habet prudentia plures actus. Nam prudentia scit quid debeat facere. Prudentia est scire quid possit. Prudentia est in eligendis. Prudentia est nihil pœnitendum appetere, & nihil præter iustum velle facere. Secundum Macrobius prudentia

Perfectio.

Aug. lib. 1. de
Dicit. Christi.
c. 23. tom. 3.
Sufficientia
dilig. biliū.

Habetur
apud Mag.
3. sen. d. 29.
§. Quibus
obuiat.

Aug. de Mor.
Eccles. lib. 1.
c. 15. tom. 1.

Tull. 2. lib. de
inuen.
Idem lib. 1.
offic. in fin.

Idem 2. lib.
de inuen.

Actus.
Aug. lib. de
spir. & ani.
c. 20. 10. 3.

Mag. sent. li.
3. dist. 26. Est
autem.

Boët. de con-
sola. Philos.
lib. 1. met. 7.

Rom. 5. a

Excellentia
spei in suo
actu.

Fidei & spei
differentia.
Aug. enchir.
ad Laur. c. 8.
tom. 3.

Definitio.
charitatis.

Mag. sent. li.
3. dist. 27. Cū
autem.

Aug. lib. 1.
de mori.
Eccles. c. 1.
ro. 1.

1. Tim. 1. a

Distinctio.

Macrob. li. 1.
in somn. Scip.

ta est mundum istum, & omnia: quæ in mundo sunt, diuinorum contemplatione despiciere, & omnem animi cognitionem in sola diuina dirigere. Prudentia est ad rationis normam, quæ cogitat, quæq; agit, vniuersa dirigere, & nihil præter rectum velle facere, humanisq; actibus tanquam rationis arbitrio providere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circumspectio, prudentia, docilitas, agnitio. Item prudentia in homine iâ purgato, est diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse. Officium etiam prudentiæ est, ex præteritis, & præsentibus futura perpédere. Vnde dicit Boëtius in libro de consolatione Philosophiæ: Non quod ante oculos est sitû sufficit intueri: rerû exitus prudentia metitur. Circûspectionis officium, est per diligentem considerationem, inter contraria vitia medium tenere.

SECTIO XLII.

De temperantia.

Sequitur videre de temperantia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actuum variationem. Temperantia describitur à Tullio in prima Rhetorica Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio. Item ab eodem in libro de Officiis: Temperantia est dominium rationis in libidinem, & in motus alios importunos. Ab Augustino in libro de moribus Ecclesiæ: Temperantia est amor Deo sese integrum incorruptumque conseruans. A Macrobio: Temperantis est, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Ab Augustino: Temperantia est affectio coercens, & cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur.

Partes temperantiæ secundum Tullium in prima Rhetorica sunt tres, scilicet continentia, clementia, & modestia. Continentia est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est virtus, per quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Hæc secundum Tullium. Secundum Senecam vero: Clementia est temperantia animi in potestate vlciscendi, vel superioris lenitas aduersus inferiorem in pœnis consti uendis. Modestia secundum Tullium est, per quam pudor honestatis puram & stabilem comparat auctoritatem. Auctoritas in hac descriptione stabilis, appellatur grauitas perseverans. Secundum dogma Philosophorum, partes temperantiæ sunt, quæ scedis motibus dominantur: quæ sunt modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderantia, parcitas, sobrietas, pudicitia. Modestia est, quæ facit cultum, & motum, & omnem nostram occupationem, vltra defectum, & citra excessum sistere. Verecundia est in gestu, & verbo honestatem seruare. Abstinentia, & honestas, moderantia & parcitas, & sobrietas edulij, cohibent nutrimenta. Abstinentia est, statutum terminum prandendi non præuenire. Honestas est, nec lautiores cibos querere, nec in apparatu operam dare. Moderantia est nimium ciborum appetitum rationis imperio reuocare. Parcitas est, mensuram refectionis non excedere. Sobrietas est, excessum in potu cohibere. Huius officium est, arcere mala ebrietatis. Castitas est abstinentia ab omni coitu illicito: quæ est triplex scilicet coniugalis, vidualis, & virginalis. Virginitas est secundum Augustinum in carne corruptibili, perpetuæ incorruptionis meditatio. Pudicitia est, moderamine rationis petulantiam domare.

Actus temperantiæ secundum Augustinum sunt contra prospera non præsumere, quod non possit exerceri in vtendis, terrenas cupiditates non tantum reprimere, sed penitus obliuisci. Secundum Macrobius, temperantia est omnia relinquere, in quantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit.

S. Bonavent. Operum Tom. VI.

SECTIO XLIII.

De fortitudine.

Sequitur videre de fortitudine quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actuum variationem. Fortitudo sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpassio. Item ab eodem in secunda Rhetorica: Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humiliu contemptio, & cum ratione vtilitatis laboru perpassio. Item ab eodem: Fortitudo est rationalis aggressio terribiliu, cum constanti eoru perpassione. Secundum Aristotelē: Fortitudo est virtus, difficiliorum in passionibus operatiua gratia boni. August. de moribus Ecclesiæ: Fortitudo est amor facile omnia tolerans propter id, quod amatur. Fortitudo etiam aliter describitur: Fortitudo est firmitas animi contra molestias sæculi. Et sumitur de Matthæo: Erant quatuor millia, & c.

Partes fortitudinis, siue species, secundum Tullium sunt quatuor, scilicet magnificentia, fidentia, patientia, & perseverantia. Macrobius septē ponit partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, patientiam, firmitatem. Secundum dogma aliquorum: Fortitudo est virtus restringens impetus aduersitatis. Huius partes sunt quæcumq; hæc efficiunt, quæ sunt magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, patientia, fidentia, & perseverantia. Magnanimitas est difficilium spontanea, & rationalis aggressio. Fiducia, est certa spes animi, perducendi ad finem rem inchoatā. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatæ affines non formidantur. Magnificentia, secundum Tullium est rerum magnarū, & excelsarū cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio atque administratio. Secundum Macrobius: Magnificentia, est difficilium, & præclarorū consummatio. Constantia est stabilitas animi firma, & in proposito perseverans. Patientia est virtus contumeliarū, & omnis aduersitas æquanimiter mala portans. Item aliter Patientia est æquanimis malorum illatorum tolerantia: Gregorius: Vera patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum, qui mala irrogat, nullo animi dolore moueri. Item aliter diffinitur: Patientia est omnium molestiarum aliunde illatarū, victoriosa perpassio. Fidentia est virtus, per quam magnis, & honestis in rebus, multū ipse animus se in fiducia collocauit. Perseuerantia secundum Tullium, est ratione bene considerata stabilis, & perpetua permansio. Magistratiter sic describitur: Perseuerantia est permanentia in bono, diuturna siue finalis. Nota quod constantia est permanentia in proposito. Perseuerantia est permanentia in bono, siue cōtinuatio boni. Constantia cauet leuem transitū à proposito in propositū, perseverantia vero discōtinuationem, vel imperfectionem, respectu debiti finis.

Secundum Augustinum: Actus fortitudinis est contra aduersa facere quod possit, constans in tolerandis, nihil nisi turpia timere, & quidquid agimus, vel cogitamus, ad rationis normam dirigere.

SECTIO XLIV.

De iustitia.

Sequitur videre de iustitia, quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actionum progressionem. Iustitia diffinitur sic à Tullio in prima Rhetorica: Iustitia est habitus animi communi vtilitate seruata, suam vnicuique tribuens dignitatem. Macrobius: Iustitia est vnicuique seruare, quod suum est. Aug. libro de libero arbit. Iustitiam quid dicam esse nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? Super Matth. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Iustitia est sua cuique tribuere, sibi, proximo, & Deo. Seneca: Quid est iustitia, nisi naturæ tacita conuentio, in adiutorium multorum inuenta. Idē: Iustitia diuina lex est, & vinculum societatis humanæ: Isidorus: Iustitia est ordo, & æquitas, qua homo cū

Tull. lib. 2. de inuent.

Idem lib. 3. ad Here.

Arist. 3. eth. c. 7. & 8. Lib. 1. c. 15. tom. 1.

Matt. 25. d

Macrob. lib. 1. in som. Scip.

Tull. lib. 2. de inuent. Macrob. loco prox. cit.

Greg. hom. 35. in Euag. non multum ante med.

Tull. loco prox. cit.

Aug. lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3.

Iustitiæ descriptiones. Tull. lib. 2. de inuent. Macrob. lib. sape cit. Lib. 1. c. 13. to. 1. Matt. 5. a

Temperantiæ diffinitiones. Tull. lib. 2. de inuent. Idem lib. 1. de offic. Lib. 1. c. 15. tom. 1. Macrob. lib. 1. in som. Scipionis. Aug. de lib. arb. lib. 1. c. 13. tom. 1. Tull. lib. 2. de inuent.

Senec. lib. 2. de clement. cap. 3.

Aug. lib. de Virg. c. 13. tom. 6. Idem lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3. Macrob. lib. 1. in som. Scip.

Ansel. dial.
de verit.
c. 13.

Lib. I. c. 15.

Instit. de iust.
& in. in
prin.

Tull. de in-
uent. lib. 2.

Latria.

Dulia.

Pietas.
Tull. ibid.

Innocentia.

Bern. Epist.
113. ad So-
phiam in fin.

vnaquaque re bene ordinatur. Anselmus : Iustitia est
rectitudo voluntatis propter se seruata, propter se, re-
ctitudinē, scilicet. Item aliter diffinitur sic : Iustitia est vir-
tus conseruatrix humanæ societatis, & vitæ commu-
nitatis. Aug. de Moribus Ecclesiæ : Iustitia est amor,
soli amato seruiēs, & propterea recte dominās cæteris
quæ homini subiecta sunt. A magistris sic: Iustitia est
cōstās, & perpetua volūtas, ius suū vniciq; tribuens.

Iustitia secundum quosdam diuiditur in seueritatem,
& liberalitatem. Seueritas est virtus, debito supplicio
coercens iniuriam. Liberalitas ex virtus beneficiorum
erogatrix, quæ pro affectu benignitas, pro effectu be-
neficientia nominatur. Et consistit hæc virtus, tota in
tribuendo. Benignitatem vero diuidunt in septem par-
tes, scilicet. in religionem, pietatem, innocentiam, amicitia,
reuerentiam, concordiam, misericordiam. Alij diuidunt
in innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, reli-
gionem, affectum, & humanitatem. Secundum Tullium
in prima Rhetorica: Ad iustitiam pertinent religio, pie-
tas, gratia, vindicatio, obseruantia, & veritas: addo pro
nunc disciplinam, & obedientiam.

Religio est virtus, quæ superioris cuiusdam naturæ,
quam diuinā vocant, curam, cæremoniamq; affert. Hæc
Græce dicitur latria, quæ sic describitur: Latria est cul-
tus Deo debitus, & exhibitus. Vel: Latria est voluntas
impendendi Deo cultum debitum. Impenditur autem
cultus debitus Deo, corde per fidē, spem, & charitatē:
ore per adorationem, laudationem, benedictionem, &
gratiarum actionem: opere per oblationem, thurifica-
tionem, & geniculationem. Huius primum officium,
est perpetrati sceleris pœnitere: secundum est, tempo-
ralium mutabilitatem parumpendere: tertium vitam no-
stram ex toto, Deo committere: quartum veritatē ser-
uare. Non tamen, quod dulia aliquādo idem est, quod
latria. Stricte tamen, & proprie accipitur pro reueren-
tia, sanctis, siue personis sublimibus exhibenda: Quæ
sic describitur: Dulia est seruitus, vel cultus, creaturæ
debitus, & exhibitus. Et videtur idem esse cum reue-
rentia, posita in prima diuisione iustitiæ, quæ sic descri-
bitur: Reuerentia est virtus personis grauibus, vel ali-
qua prælatione sublimatis, debite honorificationis cul-
tum exhibens. Deo autem debetur latria, sanctis dulia,
beatæ virgini Mariæ hyperdulia.

Pietas est virtus, per quam sanguine coniunctis, pa-
triarq; beneuolis, officium, & diligens tribuitur cultus.
Gratia est virtus, in qua amicitiarum & beneficiorum
alterius, memoria, & remunerandi voluntas continet-
tur. Vindicatio, est virtus per quā vis aut iniuria, & om-
nino omne, quod obfuturū est, defendendo, aut vlcis-
cendo propulsatur. Obseruantia est virtus, per quā ho-
mines in aliqua dignitate, cultu quodā, & honore di-
gnantur. Veritas est virtus, per quam immutata ea, quæ
sunt, aut quæ ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur.

Innocentia est puritas animi, iniuriæ omnē illationem
abhorrens. Hac virtute dii placantur. Amicitia est vo-
luntas bona erga aliquem, causa illius, qui diligitur, cū
eius pari intentione, à quo diligitur. Huius primum of-
ficiū est, idem velle, & idem nolle: alterum secreto ad-
monere, & palam laudare. Concordia est virtus, conciu-
es, & compatriotas, in eodem iure, & cohabitatione,
& spontanee metiens. Misericordia est virtus, per quā
animus super calamitate afflictorū mouetur. Hæc vir-
tus nihil humanum à se alienum putat, aliorum damna
vel commoda, sua æstimat. Disciplina, secundum Cy-
prium, est morum ordinata correctio, & maiorū præ-
cedentium patrum regularis obseruatio. Secundum
Hugonē de sancto Victore: Disciplina, est conuersatio
bona, & honesta, cui parum est non malum facere, sed
studet in his, quæ bene agit, per cuncta ireprehensibi-
lis apparere. Idem: Disciplina est omnium membrorū
motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu,
& actione. Bernardus: Disciplina cernicē submittit, de-
ponit supercilia, vultū componit, ligat oculos, cachin-
nos cohibet, moderatur linguam, gulam frænât, iram

sedat, format in cessum. Obedientia sic describitur: Obe-
dientia est voluntas faciendi præceptum, vel mandatū
superiorum. Item sic: Obedientia, est obtemperatio, se-
cundum regulam sacræ Scripturæ maioribus quibuscum-
q; debita. Vel sic: Obedientia est spontaneum, &
rationabile propriæ volūtatis sacrificium. Vel sic: Obe-
dientia, est pio studio propriæ voluntatis abnegatio.
Aug. Citius exauditur vna obedientis oratio, quam de-
cem millia contemptoris. Equitas est amor equalitatis
in his, in quibus debet esse qualitas.

De iustitia dicit Prosper: Iustitia est quædam animi
nobilitas, suam cuique tribuens dignitatem, superiori-
bus reuerentiam, paribus concordiam, inferioribus di-
sciplinā, Deo obedientiā, sibi ipsi sanctimoniam, inimico
patientiam, & misero compassionē. Secundū Aug. Actus
iustitiæ est scire quid debeat reddere: non velle plus,
quam possit distribuere: omnem animi cognitionē ad
solum Deum dirigere, & erigere, eumq; tanquam nihil
aliud sit, sola mentis acie intueri. Secundum alios autē
est etiam actus iustitiæ ad vnam consentire viā vni-
cuiusque virtutis obsequium seruare, vnicuique quod
suum est reddere. Item cum superna, & diuina mente
sociari, vt seruet cum ea perpetuum fœdus imitando.

SECTIO XLV.

De septem donis Spiritus sancti.

Septem sunt dona Spiritus sancti, quæ enumerat
Isaias: scilicet. donum sapientiæ, & intellectus, donum
consilij, & fortitudinis, donum scientiæ, & pietatis, &
donum timoris Domini. Habemus autem videre de
donis diuinis, quæ Spiritui sancto attribuuntur, tria, scilicet.
specialem sufficientiam, singularem consistentiam, &
generalem differentiam.

Specialis sufficientia habituum prædictorū sic acci-
pitur. Dona Spiritus sancti specialiter sunt, vel princi-
paliter ad expediendas potentias animæ in agēdo. Ha-
bemus autem expediri quātum ad declinationem mali,
& sic est donum timoris. Item quantum ad operatio-
nem boni, & hoc dupliciter: nam aut est bonū necessi-
tatis, ad quod expeditur per donum pietatis, cuius
regimen directiuum est donum scientiæ: aut est bonū
supererogationis, ad quod expeditur per donum for-
titudinis, cuius regimen est donum consilij.

Ad maiorem horum donorum euentiam, attendē-
da est consistentia actuum singulorum. Nota ergo pri-
mo, quod sapientia communiter accepta dicit cog-
nitionem generalem rerum diuinarum, & humanarum
secundum August. & Philosophum, qui dicit quod
sapientis est, qui nouit omnia; Minus communiter dicit
cognitionem rerum æternarum, vnde Apostolus. Alii
datur sermo sapientiæ, id est cognitio æternorum. Prop-
rie dicit cognitionem, qua colitur Deus fide, & spe, &
charitate, vnde Iob: Pietas ipsa est sapientia. Magis pro-
prie nominat cognitionem Dei experimentalem, & sic
est vnum de septem donis Spiritus sancti, cuius actus
consistit in degustando suauitatem Dei. Qui quidem
actus partim est cognitiuus, partim affectiuus: ita quod
in cognitione inchoatur, & in affectione consumma-
tur. Item habemus quiescere in optimo, per intelligē-
tiam virtutis, & sic est donum intellectus: & per affe-
ctionem bonitatis, & sic est donum sapientiæ.

Scientia etiam dicitur tribus modis. Quædam enim
est scientia consistens in intellectu pure speculatio,
fundata super principia rationis, vt est scientia acqui-
sita, siue humana Philosophia. Quædam est consistens
in intellectu inclinato ab effectu, fundata super prin-
cipia iuris naturalis, ordinans ad rectam, & honestam
vitā, vt est scientia prudentia virtutis. Quædam est con-
sistens in intellectu inclinato à fide, & inclinante ad
operationē bonā, fundata super principia fidei, habens
ortum à donis spiritualis gratiæ, vt est donū scientiæ,
cuius actus præcipuus est, dirigere in agendis secundū
exigentiam regulæ fidei, & imitationem Christi.

Aug. lib. de
spir. & ani.
c. 20. tom. 3.

Plot. lib. 2.
de virtu.
Enn. 1. & ex
eo Macro.
lib. 1. in som.
Scip.

Isa. 11. 8.

Sufficientia
specialis do-
norum.

Singularis
donorum
consistentia.

Aug. lib. 14.
de Trin. c. 1.
tom. 3.
Arist. lib. 1.
Meta. c. 2.
1. Cor. 12. 4
Iob 28. 6

Scientia.

Intellectus.

De dono intellectus tene quod eius actus consistit in contemplatione, non solum creatricis essentiae, verum etiam in contemplatione spiritualis creaturae. Habetur quidem cognitio de Deo sub ratione veri tripliciter, scilicet per simplicem assensum, & sic est fides faciens assentire: per rationis adminiculum, & sic est intellectus donum, cuius est credita per rationem intelligere: per simplicem contuitum, & sic est munditia cordis, cuius est videre Deum. Etenim ad intelligendum credita, non adiunatur homo per rationes sumptas à conditionibus.

Consilium.

De dono consilii tene, quod consilium aliquando dicitur actum consiliandi: aliquando dicitur illud, ad quod terminatur ille actus: aliquando dicitur habitum, qui expedit, & dirigit animam, ad eligendum prosequenda, & vitandum fugienda. Habitus autem dirigens si sit respectu eligibilium, quae sunt necessitatis, & prudentiae, quae dirigit ad talia, licet minus excellenter, quam scientia, quae est donum. Si autem eligibilia sint arduitate, & difficultatis, est donum consilii. Potest quippe homo dirigi in electione, vel secundum regulam iuris naturalis, & sic est prudentia, vel secundum regulam iuris diuini, & sic est donum consilii, cuius est dirigere in electionem prosequendorum, & fugam vitandorum.

Fortitudo.

De dono fortitudinis est tenendum, quod eius actus consistit in sustinentia passionum, & aggressionem arduorum. Aggredi autem ardua, siue perpeti passiones, potest homo dupliciter, vel propter iustitiam, & honestatis conseruationem, & sic respicit virtutem fortitudinis: vel propter Christi perfectam imitationem, & sic respicit donum fortitudinis. Primum est de dictamine iuris naturalis: secundum de dictamine iuris diuini. Actus ergo doni fortitudinis, attenditur penes promptam, & expeditam tolerantiam passionum.

Pietas.

De dono pietatis tene, quod pietas attenditur erga Deum, & est idem, quod latría: erga parentes, & est pax iustitiae, secundum regulam iuris naturalis, & secundum obligationem necessitatis: attenditur etiam erga proximum Dei imagine insignitum, & sic est Spiritus sancti donum. Sed nota quod misericordiae virtus, attendit in proximo conformitatem in natura, & necessitatem in miseria prauius dictamine iuris naturalis, secundum regulam prudentiae. Pietas vero attendit in proximo diuinam imaginem, prauius dictamine iuris diuini, secundum regulam doni scientiae. Ex dono ergo pietatis est homo beneuolus cuiuslibet creaturae Dei imagine insignitae. Talis autem beneuolentia pro loco, & tempore exit aliquando in compassionis affectum, aliquando in operis beneficium. Actus ergo pietatis praecipuus est, facere hominem beneuolum respectu cuiuslibet proximi, in quantum gerit imaginem creatoris.

Timor.

De dono timoris tene, quod eius actus generalis est resilire ab arduo. Et potest diffiniri communiter omnis timor sic: Timor est resiliatio ab aliquo arduo, vel excellenti. Si autem illud arduum est in genere boni, tunc est resiliatio cum reuerentia. Si autem in genere mali, tunc est resiliatio cum fuga. Damascenus dicit timorem esse expectatorem futuri mali. Augustinus diffiniens timorem, dicit: Timor est fuga animi, ne amittat id, quod habet. Timoris donum tria intuetur, scilicet poenam, ut eam fugiat, & sic est timor seruilis: offensam, ut eam caueat, & sic est timor initialis, qui vnum habet oculus ad poenam & vnum ad offensam: maiestatem summam, ut ei reuerenter subiaceat, & sic est timor filialis, cui duplex respectus est, vnum in refugiendo offensam, ne separetur à Deo, alius est principalior in reuerendo Deum, & iste permanet in beatis. Distinguuntur autem sex timoris differentiae, secundum quod à triplici principio habet ortum. Habet enim ortum à natura, & sic est timor naturalis: à libidine, siue concupiscentia, & hoc vel ex nimio amore sui, & sic est timor humanus: vel ex nimio amore suorum, & sic est timor mundanus: à gratia, & hoc vel à gratia gratis data, & sic est timor seruilis: vel à gratia gratum faciente, scilicet inchoata, & sic est timor initialis: aut à gratia perfecta, & sic est timor filialis. Et iste

Ex Damasc. lib. 2. de fid. orth. c. 12. in fine.

Ex Aug. lib. 83. q. 33. tom. 4.

Timoris species.

A dicitur amicabile, vel amicalis, quia timet voluntatum diuisionem: castus, quia timet sponsi complexus separationem: filialis, quia timet patris indignationem: sanctus, quia timet in omnibus iniquationem.

De Spiritus sancti donis nota differentiam generale. Nam quoddam donum est à Spiritu sancto, & nunquam cum Spiritu sancto, sic est timor seruilis, in quo viget voluntas peccandi, si impunitas speraretur. Quoddam à Spiritu sancto, & nunquam sine Spiritu sancto, & sic est donum charitatis, & gratiae gratum facientis. Quoddam est à Spiritu sancto, & potest esse cum Spiritu sancto, & sine Spiritu sancto, ut est donum scientiae, & donum Prophetiae, ceterae gratiae gratis datae.

Differentia generalis donorum.

S E C T I O XLVI.

B De beatitudinibus, & vita actiua, cum operibus misericordiae: & de vita contemplatiua cum oratione, & duodecim fructibus, & quinque sensibus.

S E P T E sunt beatitudines, quas enumerat Saluator in Smonte, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiae, affectus misericordiae, munditia cordis, & pax. Circa beatitudines, habemus videre numerum, sufficientiam, vitae duplicis excellentiam, vsus duplicis consequentiam. Sunt autem beatitudines numero septem, quarum ratio, & sufficientia sic accipitur: Beatitudines sunt ad potentias animae perficiendas. Ad integram autem perfectionem tria praecipua requiruntur, scilicet perfectus recessus à malo, perfectus profectus in bono, & perfectus status in optimo. Malum autem procedit aut à timore superbiae, à quo elongamur per paupertatem

Matt. 5. a

C Spiritus: aut ex rancore malitiae, à quo elongamur per mititatem: aut ex languore concupiscentiae, à quo elongamur per luctum. Perfectus autem profectus, vel processus in bono, est secundum imitationem diuinam. Vniuersae autem viae Domini sunt misericordia, & veritas, quae pro iustitia ponitur. Deum iustum per esuriam iustitiae imitatur: Deo misericordiae per effectum misericordiae conformamur. Perfectus status in optimo est, per limpida cognitionem in vero, & sic est munditia cordis ad videndum Deum: & per tranquillam affectionem in bono, & sic est pax mentis ad fruendum Deo. Habitus virtutum disponunt ad exercitium vitae actiuae. Habitus donorum ad otium vitae contemplatiuae. Habitus beatitudinum ad perfectionem faciunt vtriusque.

Beatitudinum enumeratio, & sufficientia.

Psal. 24. b

D De his duabus vitis, signatis per Liam, & Rachel, per Petrum, & Ioannem, per Martham, & Mariam, dicit Beda: Actiua panem corporalem esurienti, vel panem doctrinae ignorantem porrigit, errantem corrigit, superbam ad humilitatem reuocat, quae singulis expediunt dispensat. Contemplatiua charitatem Dei, & proximi retinet, sed ab exteriori operatione quiescit, soli conditoris desiderio inheret, & calcatis omnibus curis, ad videndum faciem creatoris inardescit, & desiderat misceri supernis ciuibus, de aeterna Domini incorruptione gaudentibus. Est autem triplex proprietas in vtraque, secundum quas mutuo se excedunt. Prima proprietas actiuae est: diligentia vtilitatis, & necessitatis publicae, respectu rationalis: secunda est charitas erga proximum, cum compassione respectu concupiscibilis: tertia est fecunditas bonorum operum in agendo, cum perfectione patientiae respectu irascibilis. In his contemplatiua exceditur ab actiua. Prima proprietas contemplatiuae est contuitus pulchritudinis summe maiestatis, cum delectatione respectu rationalis: secunda est quies, cum securitate respectu irascibilis: tertia est munditia cordis, cum bonitate respectu concupiscibilis. In his contemplatiua excedit actiuam.

De duplici vita.

Ad actiuam pertinent opera misericordiae, tam corporalia, quam spiritualia. Corporalia sunt septem, hoc versiculo comprehensa:

Opera misericordiae corporalia.

Visito, potro, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Quorum sufficientia sic accipitur. Homo est substan-

tia animata, per hoc tangitur vegetabilis, quæ indiget restauratione calidi, & sicci, & hoc per cibum: frigidi, & humidi, & hoc per potum. Sensibilis, & huic est necessarium duplex operimentum propter exteriora nociva, remotum, & est hospitium: propinquum, & hoc est vestimentum. Rationalis, & sic est substantia libera, nata habere libertatem à carcere, vel ab infirmitate: & sic est contra intrusionem in carcere, vel in lecto visitatio: & à seruitute, & contra hanc est redemptio. Mortalis, & sic inest ei mors: propter quam, siue postquam indiget sepultura. Spiritualia quoque sunt septem, hoc versiculo comprehensa:

Instrue, consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Quorum sufficientia sic accipitur. Defectus spiritualis in proximo, si non potest releuari nisi per Deum, tunc adhibenda est oratio: si potest releuari per hominem, & est cognitua, vt ignorantia cognoscendorum, tunc est instructio: si est ignorantia agendorum, tunc est consilium. Si vero est affectiua, aut est culpa commissa in te, & sic est remissio aut in alios, & sic est correctio. Si est pœna, aut est releuandus verbo, & sic est consolatio: aut factio, & sic est supportatio.

Ad contemplatiuam pertinet oratio. Vnde de contemplatiua videndum est quantum ad diffinitionem, gradum, distinctionem, & contentam sub ea orationem. Contemplatio sic diffinitur, Contemplatio est verus certusque intuitus de quacumque re. A Richardo sic: Contemplatio est libera mentis perspicacia in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa. Vel sic: Contemplatio est perspicax, & liber animi intuitus in res perspicandas vsquequaq; diffusus. Bernard. ponit sex gradus contemplationis, qui sunt vacatio, intuitio, admiratio, dilectio, delectatio, anhelatio. August. de quantitate anime, ponit septem gradus, siue actus. Primus dicitur animatio: secundus, sensus: tertius, ars: quartus, virtus: quintus, tranquillitas: sextus, ingressio: septimus contemplatio. De oratione videndum est quantum ad diffinitionem in generali, quantum ad assignationem petitionum orationis Dominicæ in speciali. Oratio sic describitur ab August. Oratio est pius mentis affectus in Deum directus. A Ioanne Damasceno sic: Oratio est ascensus intellectus in Deum. Idem: Oratio est expressio desiderii directi in Deum propter bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius. Et magistraliter sic: Oratio est ostensio voluntatis nostræ ei, à quo impetrare speramus id, quod desideramus. Greg. Veraciter orare est, in cōpunctione amoris gemitus, & non cōposita verba resonare.

Iam descendendum est ad orationem, quam Dominus composuit: in qua sub septenario petitionum, comprehenditur vniuersitas petendorum, & quantum ad ea, quæ spectant ad premium patriæ, & quantum ad ea, quæ spectant ad meritum viæ. Quæ spectant ad premium patriæ, sunt intelligentia veritatis, siue aperta visio veri, quæ petitur ibi: Sanctificetur nomen tuum, id est notitia tui nominis personis sanctis & mūdis donetur. Reuerentia maiestatis, siue secuta tentio summi ardui, quæ reges facit, & per quā habetur regnū, quæ petitur ibi: Adueniat regnum tuum. Concordia voluntatis, siue perfecta fruitio summi boni, quæ petitur ibi: Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Quæ spectant ad meritum siue transitum viæ, aut respiciunt collationem boni, aut amotionem mali. Collatio boni petitur in pane quotidiano siue supersubstantiali: in quo petitur, quidquid necessarium est ad conseruationem vitæ præsentis, tam secundum spiritum, quam secundum corpus. Amotio mali petitur in tribus sequentibus. Est autem malum triplex. Quoddam tenet rationem præteriti, quoddam præsentis, & quoddam futuri. Siue quoddam est malum culpæ, siue transgressionis: quoddam est malum pugnæ, siue tentationis: quoddam est malum pœnæ, siue tribulationis. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum, in victoria tentationum: tertium, in liberatione ab oppressione aduersorum.

Perfectionem beatitudinum consequitur duplex vsus, scil. quinque sensuum spiritualium, & duodecim fructuum spiritus. Sensus spirituales sunt, visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus. Visu videtur sponsi Christi summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditu videtur Christi summa harmonia, sub ratione verbi: gustu gustatur Christi summa dulcedo, sub ratione sapientiæ, comprehendentis Verbum, & splendorem: odoratu odoratur Christi summa fragrantia, sub ratione verbi inspirati in corde: tactu astringitur, & palpatur Christi summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati, inter homines habitatis. Fructus vero spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, modestia, continentia, & castitas. Non sunt autem sensus, neque fructus, per se habitus: sed fructus dicunt affectuales delectationes, circa bonitatem sponsi degustandæ: sensus autem dicunt intellectuales perceptiones, circa veritatem sponsi contemplandam. Quæ contemplatio fuit in Prophetis per reuelationem quantum ad triplicem visionem, sc. corporalem, imaginariam, siue spiritualementem, & intellectualem. In aliis vero iustis reperitur, per speculationem quæ incipit à sensu, & peruenit ad imaginationem: de imaginatione ad rationem: de ratione ad intellectum: de intellectu ad intelligentiam: de intelligentia ad sapientiam, siue notitiam excessiuā: & sic assistitur vero Salomoni.

SECTIO XLVII.

De Sacramentis in generali.

Iam videndum est de tertio beneficio Iesu Christi, quod est sacramentalis medicina. De Sacramentis ergo primo videamus in generali, postea de singulis in speciali; In generali habemus videre, de Sacramentorum institutione, diffinitione, ordinatione, iteratione, sufficientia, & præcellentia.

Institutio Sacramentorum Deum decuit, & nobis expediens fuit. Decuit quidem diuinam misericordiam nobis providere remedia, non solum quæ faciunt ad remissionem culpæ, sed etiam pœnæ. Decuit diuinam iustitiam, quæ à nobis exigit aliquam humiliationem, quā exhibemus per signorum sensibilibus observationem. Decuit diuinam sapientiam, quæ in sensibilibus decreuit remedia inuenire, ex quibus contingit naturam hominis interire. Nobis expediens fuit. Quoniam enim eramus cæci, quo ad rationalem: ideo data sunt Sacramenta sensibilia, ad eruditionem. Quoniam eramus elati, quo ad irascibilem: ideo data sunt Sacramenta corporalia, ad humiliationem. Quoniam eramus proni ad malum, quo ad concupiscibilem: ideo data sunt Sacramenta plura, ad exercitationem.

Sacramentum sic diffinitur in sententiis: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, cuius similitudinem gerit, & causa existit. Hugo de sancto Victore sic diffinit: Sacramentum est materiale elementum subiectum oculis, similitudine representans, institutione significans, significatione gratiam conferens.

Ordinantur autem Sacramenta sic: Baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium. Quinque prima respiciunt personam. Ordo, & matrimonium Ecclesiam. Ordo patet sic: Nam baptismus est ad vulnerum curationem. Confirmatio, ad curationis habitæ conseruationem. Eucharistia, ad habitæ, & conseruatæ promotionem. Pœnitentia, ad curationis perditæ reparationem. Extrema vnctio, ad venialium expiationem, quo ad culpam, & pœnæ debitæ partem remittendam. Ordo est respectu personarum generantium spiritualiter. Matrimonium est generantium corporaliter. Et vtraque generatio est Ecclesiæ necessaria, ne deficiat in gratia, & natura.

Quatuor autem sunt Sacramenta, quæ possunt iterari, vel potius frequentari, scil. Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, & matrimonium. Baptismus autem,

Quinque sensus.

Fructus spiritus.

Gal. 5. d

Materia huius sectionis habetur. sup. 7 par. Breuil. à cap. 1. usque ad. 7.

Institutio Sacramentorum.

Diffinitio.

Mag. 4. se n. dist. 1. §. 2. de crim. Hugo de sancto Victore. lib. 1. par. 9. cap. 2.

Ordo sacramentorum.

Iteratio,

&

Opera misericordie spiritualia.

Contemplatio. Richard. li. 1. Benjamin. M. io. de contempl. c. 4. par. 1.

Aug. lib. de quant. ani. c. 33. tom. 1.

Aug. lib. de spir. et. ani. c. 50. tom. 3. Damasc. orb. fid. li. 3. c. 24.

Greg. lib. 33. mor. cap. 21. in fin. Oratio Dominica.

Idem. sup. 10. ca. in exposi. c. 6. Marth.

Triplex malum.

Dionys. de Eccl. hierar. c. 13.

& confirmatio, & ordo non iterantur, quia in eis tres characteres indelebiles imprimuntur, quibus secundum diuersos status fidei homines ab hominibus distinguuntur. Nam secundum statum fidei genitæ, est character baptismalis, secundum quod fideles ab infidelibus distinguuntur. Secundum statum fidei roboratæ est character confirmationis distinctius fortium ab infirmis. Secundum statum fidei iam multiplicatæ, est character ordinis, quo clerici à laicis distinguuntur.

Sufficiencia.

Sufficiencia Sacramentorum sic accipitur. Sacramenta sunt medicamenta contra morbum. Morbus autem est duplex, scilicet morbus culpæ, & morbus pœnæ. Morbus culpæ est duplex, scilicet originalis culpæ, contra quam est Baptismus: & actualis culpæ, quæ etiam geminatur: nam quædam est culpa actualis mortalis, contra quam est pœnitentia: Quædam actualis venialis, contra quam est extrema vnctio. Morbus pœnæ est quadruplex, scilicet ignorantia, contra quam est ordo: malitia, contra quam est Eucharistia: infirmitas, contra quam est confirmatio: concupiscentia, contra quam est matrimonium. Sacramenta sunt etiam adiumenta, quia sunt in adiutorium septem virtutum. In adiutorium fidei, est baptismus. In adiutorium spei, est extrema vnctio. In adiutorium charitatis, Eucharistia. In auxilium prudentiæ, ordo. In auxilium temperantiæ, matrimonium. In auxilium fortitudinis, confirmatio. In auxilium iustitiæ, pœnitentia. Sunt quoque Sacramenta, armamenta Ecclesiæ militantis, quæ in Canticis dicitur: Terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et quidem terribilis, quia fortis, munita per Sacramentum confirmationis: Acies, quia coniuncta, & vnita per Sacramentum Eucharistiæ: ordinata per ordinem. Ex hac acie quidam subtrahuntur per mortem, ad hos restaurandos, est matrimonium: quidam prosternuntur per culpam, ad hos releuandos, est pœnitentia. Hanc aciem quidam ingrediuntur, vt præliantur, & hoc per Baptismum: quidam egrediuntur, vt coronentur, & hoc per extremam vnctionem.

Cant. 6. d

Præcellencia.

Dicitur autem vnum Sacramentum aliud præcellere quinque modis, scilicet propter significationem, sic matrimonium præcellit: quia significat vnionem naturarum in Christo: propter continentiam, & sic excedit Eucharistia: propter efficaciam, & sic excedit Baptismus: propter dignitatem dispensatiuam, & sic confirmatio, quæ à solis Pontificibus dispensatur: propter maiorem, digniorem, & nobiliorem gradum, in quo ponit, & sic dicitur ordo maior. Vnde versus:

*Maior in effectu Baptismus, corpus in esse.
Coniugium signo, maiori Chrisma ministro.
Nobiliore gradu præcellere dicitur ordo.*

SECTIO XLVIII.

De Baptismo.

Supr. Breuil. p. 7. c. 8.

Nunc de Sacramentis singulis est videndum. Et primo de Baptismo, quantum ad diffinitionem, significationem, formæ expressionem, effectus collationem, nominis distinctionem, & operis completionem. Baptismus secundum quod est nomen elementi significantis, & sanctificantis virtute verbi, diffinitur ab Hugone sic: Baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata. Secundum vero quod est actus, vel vsus elementi, diffinitur à Magistro in sententiis: Baptismus est intinctio corporis exterior, facta sub forma verborum præscripta. Secundum autem quod accipitur pro sacramento, & re sacramenti, quæ est character, diffinitur à Damasco. Baptismus est vitæ spiritualis principium, sigillum, & custodia, & illuminatio mentis. Et tangitur hic quadruplex conditio characteris, quia enim præparat ad gratiam Dei, dicitur vitæ spiritualis principium: quia distinguit gregem Domini, dicitur sigillum: & quia indelebiliter perseverat, dicitur custodia: quia spiritualiter disponit ad fidem, dicitur illuminatio mentis. Secun-

Hug. de sacr. fid. lib. 2. p. 6. c. 2.
Magist. in 4. dist. 3. in pr.

Damas. lib. 4. de fid. orth. c. 10. in med. Character.

dum quod accipitur pro Sacramento diffinitur, à Dionysio: Baptismus est regenerationis Sacramentum, secundum quod prius subsistit in anima, animales spiritaliter formans motus, ad operationem diuinorum eloquiorum, & actionum, & cælestis quietis anagogen iter faciens. In hac diffinitione tangitur res Sacramenti, quæ est gratia viuificans animam, cum dicitur: Secundum quod prius subsistit in anima. Tangitur habitatio potentiarum per virtutem, primo quantum ad actiuam, cum dicitur: Formans animales motus. Secundo quoad contemplatiuam, cum dicitur: Et cælestis quietis anagogen.

Quantum ad significationem, nota, quod in Baptismo, sicut in cæteris Sacramentis, est aliquid, quod est tantum Sacramentum, siue signum significans, vt elementum visibile: aliquid est res tantum significata, vt gratia curans: aliud quod est sacramentum, & res signata, vt character.

Forma, quando puer immergitur, exprimenda est hæc: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Hæc forma debet exprimi sine omissione vocali, sine intermissione vocabuli, sine præpostestatione ordinis supradicti, & sine commutatione ordinis prænominati.

Effectus autem, qui recipitur in Baptismo, ab homine humiliter accedente, est characteris impressio, gratiæ infusio, & innocentie restitutio, cæli apertio. Gratia inquam, infunditur regenerans, rectificans, & purificans ab omni culpa originali, & actuali, tam mortali, quam veniali, absolvens nihilominus à pœna æternali, & ab omni pœna satisfactoria temporali.

Distinguitur autem triplex Baptismus, scilicet fluminis, fluminis, & sanguinis. In Baptismo fluminis, qui est per pœnitentiam, & Spiritus sancti gratiam, purificamur à culpa. In Baptismo fluminis, purificamur à culpa, & à satisfactoria pœna. In Baptismo sanguinis, purificamur ab omni miseria. Non sunt autem Baptismus fluminis, & sanguinis Sacramenta: cum in eis deficient, quæ conueniunt Sacramento, scilicet representatio ex similitudine, significatio ex institutione, & sanctificatio ex verbi prolatione.

Quantum ad integritatem Sacramenti, sufficiunt verbum, & elementum. Quantum ad solemnitatem, præmittuntur tanquam præparatoria, Catechismus, & exorcismus in paruulis, & adultis: ita tamen, quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit aliena. Quantum ad veritatem, requiritur baptizantis recta intentio. Et quantum ad vtilitatem baptizati, fissionis depositio.

SECTIO XLIX.

De Confirmatione.

Sequitur videre de confirmatione, quantum ad formam, quantum ad materiam, quantum ad dispensationem, quantum ad gratiæ collationem, & quantum ad significationem: Forma in confirmatione seruanda, est hæc: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. In hac forma exprimitur duplex actus, quia in hoc Sacramento datur gratia ad robur fidei, quantum ad confirmationem in corde, & quantum ad liberam confessionem in ore. Vnus actus respicit liberam Crucifixi confessionem, quasi semper ferendam in fronte: alter respicit firmam stabilitatem in corde.

Materia in hoc Sacramento est Chrisma, confectum ex oleo oliuarum, & balsamo. Oleum propter nitorem significat fidem interiorem ex bona conscientia: balsamum propter odorem significat dignam, & laudabilem confessionem in euidencia, & hoc secundum correspondentiam ad duplicem actum in forma expressum.

Istud autem Sacramentum à solis Episcopis dispensatur, quod si alij præsumunt, nihil faciunt. Quia enim

Significatio.

Forma.

Effectus.

Distinctio.

Integritas.

Supr. Breuil. p. 7. c. 8.

Forma.

Materia.

Dispensatio.

tam in confirmatione, quam in ordine datur gratiæ plenitudo: propter hoc hæc duo Sacramenta per eos solummodo dispensantur, qui gerunt auctoritatis plenitudinem.

Gratia.

Gratia, quæ confertur in confirmatione est gratia, gratum faciens. Gratia autem, gratum faciens dicitur dupliciter, aut gratum faciens de non grato, & talis est gratia baptismalis, & pœnitentialis: aut est magis gratum faciens, de iam grato, & talis gratia datur in confirmatione, quæ gratiam prius receptam ampliat, & confirmat.

Significatio.

In isto Sacramento aliud est, quod est tantum signum, vt est forma audibilis, & materia visibilis: aliud est, quod est tantum res, vt est gratia corroborans, & confirmans: aliud est, quod est res, & signum, vt est character.

SECTIO L.

De Eucharistia.

Sup. in Bren. p. 7. c. 9. Eucharistiæ integritas.

Sequitur videre de Eucharistia, & hoc, quantum ad integritatem, significationem, repræsentationem manducationem, & operationem. De integritate, & necessitate huius sacramenti sunt quatuor, scilicet ordo sacerdotalis, intentio consecrandi, materia debita, & forma verborum præscripta.

Materia.

Materia huius sacramenti est panis de frumento, & vinum de vite. Ille enim cibus, inter omnes cibos, & inter omnes potus, est conuenientior, & communior, efficacior, & sanior. Ideo Dominus se comparauit grano frumenti, & ligno vitis. Et ideo in his duabus speciebus confecit, & conficiendum constituit, ad inueniendum, quod corpus suum sub hoc sacramento contentum, vt cibus, non est cibus qualiscunque, sed cibus conueniens, cibus communis, cibus efficax, cibus sanus. Vino miscetur aqua, quæ significat populum, & per coniunctionem sui cum vino, significat membrorum cum capite vnitatem. Per vinum autem significatur vnio membrorum ad inuicem.

Ioan. 12. d. Ioan. 15. a.

Forma.

Forma super panem est hæc: Hoc est enim corpus meum. Super vinum vero est hæc: Hic est calix sanguinis mei. Huius autem formæ positio, est singularis. Est enim verbum operatiuum, non operatione successiua, sed instantanea, & operatiuum non alicuius rei nouæ, vel non existentis, sed terminus eius est, quod ens actu completum, & non mutatum, & ad id terminatum, vt est alterius signum, id est, corporis Christi mystici: & hoc totum fit virtute Verbi increati, adiuncto ministro circa materiam nihil agente. Quia ergo hic sermo est conuersiuus, & operatiuus, operatur circa substantiam panis: ideo pronomen demonstrat substantiam panis sub accidentibus, quæ aspici possunt oculis, & tangitur id, quod conuertitur per subiectum sicut in id, in quod conuertitur per prædicatum. Quia vero terminus operationis est ens, actu non innouatum, debet ibi poni verbum essendi, non fiendi. Quia vero subito fit conuersio, ita quod simul est fieri, & factum esse: ideo præsens verbum instantaneum, non futurum ibi ponitur. Est, scilicet, & non erit. Quia vero operatio terminatur ad corpus verum, vt est signum corporis mystici, in quo est diuersitas operationum, dicitur corpus, & non caro: quia corpus est heterogeneum, non homogœneum, caro vero homogœnea. Quia vero hæc operatio fit virtute verbi increati adiuncta, & vt coniuncta, dicitur meum, non in persona sacerdotis, sed Christi Verbi, scilicet increati. Quoniam autem Minister, nihil operatur circa materiam, nec immutat: ideo nihil plus est de forma. Vnde si minister nec tangat, nec frangat, dummodo consecrare intendat, & verba dicat, confectum est.

Significatio.

Quantum ad significationem tene, quod in hoc Sacramento est aliud tantum signum, vt species visibilis panis, & vini: aliud tantum res, vt corpus Christi my-

sticum: aliud res, & signum, vt corpus Christi verum, quod est res signata per panem ex diuersis granis confectum, & sanguis per vinum ex diuersis racemis expressum, & signum corporis mystici. Quia enim corpus partes habet heterogeneas, diuersas operationes in Ecclesia significat.

In hoc Sacramento fit repræsentatio Dominicæ passionis. Vnde fiunt signationes septem vicibus, propter passionem Domini exprimendam: Prima vice fiunt tres propter trinam Christi traditionem, scilicet à Deo, Iuda, & Iudæo. In secunda vice fiunt quinque, propter quinque personas, quæ in traditione fuerunt: quæ fuerunt persona traditi, persona tradentis Iudæ: personæ ementium, quæ fuerunt tres, scilicet Pontifices, Scribæ, & Pharisei. In tertia vice duæ propter duplicem conuersionem duplicis elementi, scilicet panis, & vini. In quarta vice fiunt quinque, propter quinque plagas. In quinta vice fiunt duæ propter vincula, quibus fuit ligatum corpus, & propter flagella, quibus vsq; ad sanguinem fuit flagellatum. In sexta vice fiunt tres, propter crucifixionem factam lingnis Iudæorum, quando ter clamauerunt: Crucifige. In septima vice fiunt tres cruce de corpore super calicem, propter tres cruciatus, scilicet pro passionis, passionis, & compassionis: & duæ alteræ, propter aquam, & sanguinem, quæ de Christi latere profluxerunt.

B

Duo autem sunt modi manducandi illud Sacramentum, scilicet sacramentalis, & spiritualis: quorum distinctio oritur à triplici principio. Primo à dispositione sumentium: quidam enim accedunt male dispositi, & hi manducant sacramentaliter: quidam bene, & hi spiritualiter, & sacramentaliter: Secundo à modo sumendi: quidam enim sumunt ore carnis, & hi sacramentaliter: quidam ore cordis, & hi spiritualiter. Vnde duplex os, duplex manducatio. Tertio à duplici re huius sacramenti: duæ quippe sunt essentiæ huius sacramenti, scilicet corpus Christi verum, & gratia in corpore mystico faciens vnionem, quarum vna sine altera sumi potest. Manducare autem sacramentaliter, & manducare Sacramentum, vt Sacramentum. Ad quod quatuor requiruntur cibi existentia, eius ad cibatum naturalis conuenientia, vt scilicet sumatur ab homine, non à mure, intentio, & illius intentionis regulatio per fidem. Spiritualis manducatio habet duo, scilicet suo modo masticationem, quæ consistit in recogitatione cibi, scilicet carnis Christi pro nobis expositæ, in pretium redemptionis, & cibum refectiois. Habet etiam incorporationem, quæ confurgit ex tali recogitatione, dum recogitans ardore afficitur charitatis: & ei, de quo recogitat, iungitur, & sic incorporatur: & dum incorporatur, reficitur, & magis assimilatur.

C

D

E

Spiritualis autem operatio, siue efficacia huius sacramenti est, vnire non de nouo, sed iam vnitos per gratiam magis vnire. Digne enim accedentem reddit feruentiorem, vt carbo ignitus: & fortiorem, vt bonus cibus. Et, vt istam efficaciam habeat in sumente, primo oportet ipsum sumentem, cibum istum ab aliis discernere, per fidem: secundo hospitium præparare per sui probationem: tertio in hospitium paratum recipere, cum honore, & deuotione, Et talis dicitur digne accedere. Nota de hostiæ fractione, versus:

*Hostia diuiditur in partes, tincta beatos:
Plene sicca notat viuos, seruata sepultos.*

Fraçtio est passio: partes fractæ, tres iustorum differentiæ. Quidam regnant in celo, hi per tinctam. Quidam securi expectant in sepulchris, hi per eam, quæ antiquitus seruabatur. Quidam pugnant in mundo, hi per siccam partem hostiæ figurantur.

Repræsentatio. Ritus in celebratione Missæ.

Manducatio.

Operatio.

SECTIO II.

De pœnitentia.

Supr. Breuil.
p. 7. c. 10.

Pœnitentiæ
definitio.

a Mag. ex
Amb. 4. sen.
1. 14. cap. 1.
b Aug. lib. de
vera & fals.
pœn. c. 8.

c Greg. hom.
34. in Euag.
post med.
d Magist. in
4. dist. 14. c. 1.

e Matth. 4. 11
f Aug. Hy.
pogn. lib. 3. c.
med. tom. 7.

Nominatio.

Integritas.

Quando sit
iteranda
confessio.

Sequitur videre de pœnitentia, quantum ad diuersam diffinitionem, diuersam nominationem, integrationem, iustificationem, & significationem. Pœnitentia, quantum ad actum principale sic diffinitur: Pœnitentia est prima virtus, perimens veterem hominem. ^a Ambrosius: Pœnitentia est dolor, & amaritudo animæ, pro peccatis, quæ quisque commisit. Augustinus: ^b Pœnitentia est quædam dolētis vindicta, semper puniens in se, quod dolet commisisse. Item diffinitur, quantum ad actum annexum sic ab Ambrosio: Pœnitentia est præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. ^c Gregorius: Pœnitentia est ante acta mala deslere, & flenda non committere. Item sic: ^d Pœnitentia est virtus, vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus, & œdimus, & plangenda ulterius committere nolumus. Diffinitur etiam quantum ad effectum à Damasceno sic: Pœnitentia est ab eo, quod est præter naturam, in id, quod est secundum naturam, conuersio. Item super illud Matthæi: ^e Pœnitentiam agite: Pœnitentia est correctio malæ mentis. Augustinus: ^f Pœnitentia est quædam res optima, & perfecta, omnes defectus reuocans ad perfectum.

Pœnitentia diuersis vocabulis nominatur, secundum quod diuersa contra peccati maculam operatur. Expellit enim peccati actualis maculam, quæ animam deformat: potentiam ad malum inclinât, siue dehabilitat: naturam vulnerat: actu liberæ voluntatis committitur: cum delectatione, & libidine perpetratur. Delere autem culpam, vt deformantem, est gratiæ reformantis: vt dehabilitantem, est virtutis habilitantis: vt vulnerantem, est Sacramenti curantis: vt actu voluntatis commissam, per actum similiter voluntatis: vt cum delectatione, & libidine perpetrata, cum passione contraria. Ideo pœnitentia recte dicitur gratia, virtus, sacramentum actus, & passio.

Partes pœnitentiæ integrantes, siue integrales sunt, cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio.

Cordis contritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptus. Oris confessio debito modo facta, debet habere sexdecim conditiones, his versibus comprehensas:

*Sit simplex, humilis confessio pura, fidelis.
Sitque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accusans, & sit parere, parata.*

In quatuor casibus secundum Magistros, est confessio iteranda. Duo sunt ex parte sacerdotis, quorū priorum primus est propter enormitatem sceleris, ob quam est confitens ad superiorem remittendus, ab eo, si voluerit, iterum audiendus. Secundus est, propter ignorantiam sacerdotis: quia tunc est querendus peritus, sciens soluere, & ligare, cui sunt iterum peccata detegenda. Duo vero sunt ex parte cōfitentis: quorum primus est propter malitiam fictionis, vt si accessit cum voluntate peccandi, vel aliquod peccatum scienter in conscientia referuauit. Secundus est propter contemptum satisfactionis, vt quando satisfacere negligit & contemnit. In duobus vltimis casibus, si vadit ad alium sacerdotem, vel eundem interiectu temporis iam oblitū, debet homo mala sua iterum confiteri. Et sic ex parte sacerdotis est duplex defectus, scilicet quia non potest absoluere, vel quia nescit. Ex parte etiam confitentis est duplex defectus, scilicet quia contemnit sacerdotis absolutionem aut ligationem. Sunt alij duo casus, de quibus est controuersia inter doctores, vnus est de peccati alicuius obliuione, alius de reciduatione. Sed potest dici, quod in his duobus casibus iterum omnia peccata confiteri, sit consilium, non præceptum. Quinque autem sunt casus, in quibus est confitens ad Episcopum mittendus,

vel super eo Episcopus consulendus. Primus est de pœnitentiâ solemnî, quæ ab ipso debet imponi, & per eum pœnitens reconciliari. Secundus est de excommunicatis, quod nō potest sacerdos aliquando absoluere. Tertius est, cum inuenerit sacerdotem, irregularitate contracta, propter quam debet ad Episcopum mittere confitentem, qui si potest, eum absoluat, vel cum literis suis ad Papam mittat. Quartus est de incendiariis. Quintus est, si sit consuetudo, in aliquo Episcopatu, quod certa crimina ad Episcopum mittantur, vt homicidium, & sacrilegium, & ille casus non est generalis. Satisfacere, vt dicit ^g Augustinus: est peccatorum causa excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere. ^h Anselmus vero dicit: Satisfacere est, debitum Deo reddere. Partes autem satisfactionis tres communiter assignantur, scilicet ieiunium, eleemosyna, & oratio. Ieiunium est contra carnis concupiscentiam. Eleemosyna, contra cupiditatem oculorum. Oratio est contra superbiam vitæ. Item, ieiunium ordinat nos ad nosipfos. Eleemosyna ad proximos. Oratio vero ad Deum. Item per orationem reconciliamur Deo, cui secundum ⁱ Augustinum, per ieiunium, & eleemosynam facimus duas alas.

Quatuor autem ad iustificationem impij requiruntur: duo ex parte Dei, scilicet gratiæ infusio, & culpæ expulsio. Et duo ex parte impij, scilicet motus liberi arbitrij consonans gratiæ aduenienti, & cordis contritio, concordans gratiæ culpam expellenti. Hæc autem quatuor præcedit attritio, scilicet ad iustificationem præparatio, quæ est motus fidei, & doloris, quamvis longo tempore semiplenus. Tanguntur autem hæc quatuor supradicta in illo versu: Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est. Gratia quippe adueniens in animam, commouet rationem, secundum quod est potestas, vel potentia liberi arbitrij: & conturbat voluntatem, per contritionem: & postmodum sanat per peccati expulsionem. Et horum redditur duplex ratio, scilicet commotio rationis, & conturbatio mentis, quæ præcessit: vnde subditur, quia commota est. Vnde commotio dicitur à con, quod est simul, quia tunc omnes vires super se punguntur, & mouentur ad bonum.

In sacramento pœnitentiæ est aliquod, quod est tantum signum, vt exterior pœnitentia secundum institutionem Ecclesiæ: in qua est Sacerdotis absolutio, tanquam formale: & confitentis humiliatio, siue quantum ad actum contritionis, siue quantum ad verbum accusationis, siue quantum ad pœnam satisfactionis, tanquam materiale: aliud, quod est tantum res, vt peccati remissio perfecta: aliud, quod est res, & signum, vt pœnitudo interior.

SECTIO III.

De vntione extrema.

Sequitur de vntione extrema. Circa quam septem breuiter sunt videnda, scilicet, quæ materia, quæ forma, quis dispensator, quis susceptor, quæ efficacia, quæ ad confirmationem differentia, & quæ significationis conuenientia.

Materia huius sacramenti est oleum simplex, sed consecratum ab Episcopo. Forma vero est vocalis expressio orationum in ordinariis contentarum. Huius sacramenti dispensatio sacerdotibus competit ex officio, & hoc cōfirmat auctoritas, & ratio. Auctoritas, dicente Iacobo: Quis infirmatur, inducat presbyteros. Ratio etiã hoc confirmat: quia cum materia huius Sacramenti sit oleum ab Episcopo consecratū, consecratis debet manibus contrectari. Et sic cum sit medicina periclitantiū, non ad solos Episcopos pertinet. Oleum autem consecratum, non ad aliquos laicos se extendit. Debent autē illud sacramentū suspicere soli infirmi ratione vtentes, quia scilicet poterunt peccare venialiter, vel etiam peccauerunt, & hoc in mortis articulo existētes. Et sic

Remissio
pœnitentis
ad superio-
rem.

^g Aug. lib. de
Eccel. dogma.
cap. 54. to. 3.
^h Ansel. lib.
Cur Deus
homo, c. 11.

ⁱ August.
enarr. in Ps.
42. in si. 10. 8.
& ser. 49. de
temp. in fin.
tom. 10.

Psal. 59. a

Significatio

Supr. Breuil.
p. 7. c. 11.

Materia.
Forma.
Minister.

Iac. vlt. c.

Quibus &
quãdo dan-
da est extre-
ma vntio.

patet,

patet, quod nec infantibus, nec naturaliter stultis debet extrema vñctio dispensari, nec in trantibus iustum bellum: quia Sacramenta Ecclesiæ non sequuntur fortunam, sed respiciunt naturam: nec etiam per sententiam condemnatis, quia tales, qualitercunque damnati, in Ecclesiæ facie sunt infames: nec mediocriter infirmantibus, quia adhuc possunt venialia iterare.

Efficacia.

Est autem huiusmodi Sacramentum tam finaliter, quam efficaciter contra venialia ordinatum, & quantum ad remissionem culpæ, & quantum ad dimissionem partis pœnæ. Valet etiam consequenter, ad recuperandam corporis sanitatem, si expediat infirmanti. Et quia venialia efficaciter tunc curantur, quando sic delentur, quod non amplius iterantur, tunc debet adhiberi ista medicina, quando desperatur de infirmantis vita. Si tamen contingat eum restitui sanitati, potest, & debet propter venialia iterata, medicina venialium iterari. Et quia venialia peccata per organa sensuum maxime contrahuntur, ideo partes tribus potentiis seruientes inunguntur. Est enim triplex potentia, secundum quam anima regit corpus, & etiam contrahit iustum morbum, scilicet sensitua, generatiua & progressiua. Sensitiua deseruiunt os, oculi, nares, aures, & manus: generatiua, lumbi: progressiua, pedes. Et secundum hoc est infirmus in septem corporis partibus inungendus, scilicet in labiis, in oculis, in manibus, in auribus, in naribus, in lumbis, in pedibus.

Differentia huius Sacramenti, & confirmationis.

Ex prædictis colligitur, quod inter hoc sacramentum, & Sacramentum confirmationis est differentia septiformis: scilicet in efficacia, in materia, in forma, in suscipiente, in dante, in loco, & in tempore. Nota tamen quod vñctio, quæ fit in chrismate, dicitur vñctio principalis, quadruplici ratione, scilicet ratione loci, quia fit in fronte: ratione ministri, quia ab Episcopo: ratione elementi, quia de oleo mixto cum balsamo: ratione effectus, propter abundantiam gratiæ, quia ibi datur Paracletus in magna abundantia. Iuxta quod nota, quod Chrismate inunguntur baptizati in vertice, confirmandi in fronte, Pontifices in capite, Reges, ut dicitur, in scapulis.

Significatio.

In Sacramento extremæ vñctionis, secundum exigentiam sacramentalis significationis, est aliquid, quod est tantum signum, ut exterior vñctio: aliud, quod est tantum res, ut venialis morbi curatio: aliud, quod est res & signum, ut ipsa deuotionis excitatio in anima, quæ non est aliud, nisi quædam spiritualis vñctio.

S E C T I O · L I I I .

De Ordine.

Supr. Brenil. p. 7. c. 12.

Sequitur videre de sacramento ordinis, quantum ad præparationem consignationis, quantum ad ordinis definitionem, quantum ad characteris impressionem, quantum ad debitam dispensationem; quantum ad rectam susceptionem, quantum ad significationem, & quantum ad status consummationem.

Prima tonsura.

Qui sunt ad ordines Ecclesiasticos assumendi, primo assignantur signabulo diuino, distinctiuo, & instructiuo. Nam tonsentur in capite, quod est membrum præ cæteris nobile. Et quia tonsura tam superius, quam inferius facta, formam habet coronæ, quæ est signum dignitatis Regiæ, innuitur, quod qui taliter ab aliis distinguuntur, ad officium nobile, scilicet ad regale sacerdotium assumuntur. Non tantum autem tale signum est signum distinctionis, sed etiam instructionis. In tali enim tonsura est superfluitatis amotio, in quo instruuntur clerici, quid vitandum, quia superfluitas terrenorum. Est etiam summitatis capitis denudatio, in quo instruuntur, quid amandum, quia felicitas super-norum. Est figuræ orbicularis impressio, in quo instruuntur, quomodo conuersandum est, quia figura orbicularis est simplicissima, capacissima, & pulcherrima, ad innuendum, quod taliter coronati, dicunt simplifi-

cati in intentione, amplificari in dilectione, pulchrificari in castificatione.

Ordo sic diffinitur: Ordo est signaculum, in quo spiritualis potestas traditur ordinato. Cum enim septem sint ordines, scilicet ordo Ianitorum, Lectorum, Exorcistarum, Acolytorum, Subdiaconorum, Diaconorum, & Sacerdotum: In ordine sacerdotali datur potestas conficiendi corpus Christi verum, & absoluendi corpus Christi mysticum: & hic ordo tanquam, nobilissimus debet habere alios sibi ministrantes, respectu duplicis potestatis. In conficiendo corpus Christi verum, sibi seruiunt Subdiaconi, & Diaconi, ita quod potestas, & officium Subdiaconi, est in accipiendo hostias à plebe. Potestas & officium Diaconi, est eisdem Subdiacono susceptas Sacerdoti offerre. In absoluendo autem corpus Christi mysticum, quatuor minores subseruiunt Sacerdoti. Ita quod potestas, & officium Ianitorum est, ad locum sacrum admittere. Lectorum est documentum præbere. Exorcistarum est, auxilium præstare. Acolytorum est exempla monstrare. Hoc officio septiformi, Dominus vsus fuit. Fuit namque Ostiarius, quando facto flagello eiecit negotiantes de templo. Fuit Lector, quando legit in synagoga, assumpto libro. Fuit exorcista, quando lallia sua tetigit linguam surdi, & muti. Ostendit se Acolytum, quando dicit, Ego sum lux mundi. Fuit Subdiaconus, quando lauit pedes discipulorum, & linteo se præcinxit. Fuit Diaconus, quando post cœnam corpus, & sanguinem suum discipulis suis dispensauit. Fuit Sacerdos, dum seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos & hostia. Et etiam quando in cœna, panem in corpus, & vinum in sanguinem commutauit.

Ordo quid & quatuorplex.

Ioan. 2. c
Matt. 21. b
Luc. 4. cMatt. 7. d
Ioan. 8. b
Ioan. 13. a

Character impressus.

Character cum sit signaculum impressum, distinctiuum, perpetuum, Christo configuratiuum, imprimitur in quolibet ordine: non idem, sed diuersus. Ordine congruo, non necessario, cum vnus possit recipi, quamvis indebite, alio prætermisso. Ita, quod cum peruentum fuerit gradatim ad ordinem sacerdotis, in quo est status, quamvis septem sint gradus, vnus est tantum ordinis Sacramentum, sicut vnâ dicimus Epistolam, quamvis habeat multas partes. In quolibet autem ordine character imprimitur in eo signo, quod maiorem habet similitudinem ad signatum, & in quo principalis potestas, quam ordo respicit, significatur tradi ordinato. Ad quam significandam duo concurrunt exterius, scilicet traditio alicuius instrumenti, & expressio vocalis verbi, ut in signo visibili, simul & audibili significetur dari: & hæc duo sunt essentialia, & intrinseca ordinis Sacramentum.

Debet autem dispensari hoc Sacramentum, cum magna discretionem & solemnitate, ac per hoc non à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore: sed sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus, ut dictum est: solemnitate nihilominus obseruata, quantum ad tempus, & locum officium, & personam.

Debita dispensatio ordinis.

Requiritur autem multiplex conditio, ut digne, & debite suscipiatur ordinis Sacramentum, scilicet ex parte originis, ut non sit filius Sacerdotis, vel spurius, vel etiam solemniter penitens: à corporis parte, ut non sit corpore vitiatum, dæmoniacum, epilepticum, à parte actionis, ut non sit homicida, vel aliter enormis peccator: à parte conditionis, ut non sit seruus: à parte conuersationis, ut non sit curialis: à parte coniugationis, ut non sit bigamus: à parte sexus, ut non sit mulier, quæ non potest ordinari, nec de iure, nec de facto: à parte sensus, ut non sit infantulus, in quo nondum viget iudicium rationis.

Ordinem suscipientis condiciones.

In hoc Sacramento est aliud, quod est tantum signum, ut exterior operatio in traditione alicuius instrumenti, & expressione verbi. Aliud, quod est tantum res, ut spiritualis potestatis collatio. Aliud, quod est res & signum, ut interior characteris impressio. Collige ex prædictis, quod septem sunt ordines, & non plures, quatuor sunt minores, qui dicuntur non sacri: quia post

Significatio.

eorum

eorum susceptionē, potest clericus coniugari. Tres maiores, sc. subdiaconatus, diaconatus, & presbyteratus, in quo est status ordinum. Hi dicuntur sacri: quia post eorum susceptionem non licet ordinatis carnali operi deservire, cum sint totaliter diuino cultui dedicati. Et sic patet, quod Psalmista status non est ordo, sed officium annexum ordini. Nec Episcopatus est ordo, sed dignitatis nomen & officij. Colligas in vnum, nomina tam ordinum, quam officiorum, & dignitatem, vt deuenias ad vñū hierarchā Ecclesiasticā hierarchiæ, & sic procede, Psalmista, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Archipresbyter, Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha, Pontifex summus.

S E C T I O L I V.

De Matrimonio.

Sequitur videre de sacramēto matrimonij, quantum ad diffinitionem, quantum ad institutionem, & quantum ad contractionem, quantum ad diuisionem, quantum ad significationem, quantum ad bonum proueniens, & quantum ad impedimentum prohibens.

Matrimonium diffinitur sic: Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis, inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Est autem institutum matrimonium à Deo in officium, in remedium, & in sacramentum, vel signum. In officium, inquam, procreandæ prolis, etiam in statu naturæ institutæ. In remedium, contra impulsus libidinis, in statu naturæ lapsæ. In sacramentum siue signum insolubilis coniunctionis naturarum in Christo, diuinæ scilicet, & humanæ. Circa contractionem matrimonij nota, quod per sponsalia de futuro initiatur: per mutuum consensum inter legitimas personas per verba de præsentibus expressum, ratificatur: per carnalem copulam subsequenter consummatur. Circa sponsalia nota, quod ante septennium contracta de iure non valent, post septennium vero tenent. Et hæc quatuor modis contrahuntur: scilicet simplici promissione, fideidatione, siue iuramenti interpositione, datis arrhis sponsalitiis, & annuli subarrhatione.

Sic aut contracta octo modis soluuntur. Primus est, voto solemniter superueniente, vt si alter sponsum intret religionem: secundus est superueniente matrimonio, vt si cum alia contrahat de præsentibus: tertius est superueniente affinitate, vt si cognoscat aliam consanguineam sponsæ suæ, & hoc possit fama vel facto probari: quartus est incurabili infirmitate superueniente, puta lepræ, vel mutilatione alicuius membri: quintus est, altero se absentante, vt cum vadit in regionem longinquam, sine licentia alterius: sextus est altero fornicante: septimus est utroque volente, scil. cum ambo consentiunt, & mutuo se obfoluunt: octauus est, minore petente, vt quando contracta sunt sponsalia inter duos, quorum vnus est in ætate debita, alter non. Duobus primis modis soluuntur sponsalia ipso facto. Consequentibus vero per iudicium Ecclesiæ. Duplex est autem effectus sponsalium contractorum. Vnus est obligatio propter promissionem, vnde tales compellendi sunt ad matrimonium contrahendum, nisi timeatur vxoricidium, vel interueniat aliquis casuum prædictorum. Alius effectus est publicæ honestatis iustitia, quæ est, quod nullus consanguineorum sponsi potest contrahere cum sponsa, vel e conuerso.

Coniuncti matrimonialiter per Ecclesiam tripliciter separantur, aut simpliciter, quantum ad vinculum, cum ostenditur propter impedimentum legitimum nõ fuisse coniugium inter eos: aut separantur ad tempus, ad pœnitentiam faciendam, vt quando cõtra interdictum Ecclesiæ cõtraxerunt: aut separantur simpliciter, quantum ad tempus in pœnam, propter aliquod crimē contra substantiam matrimonij perpetratum, vt quando alter coniugum fornicatur, tunc si petat innocens cum

probatione adulterij absoluitur per Ecclesiam, à mutua cohabitatione vxoris, & debiti redditione. Sunt autem septem casus, in quibus potest adultera excipere contra petentem diuortium. Primus est si fornicari conuincitur: secundus est, si eam prostituat: tertius cum credebatur virum in bello esse defunctum, & nupsit alteri: quartus si cognita est ab altero latenter, quem credebatur esse virum suum: quintus est, si fuit vi oppressa: sextus est, quando post adulterium reconciliauit eam sibi, & petiit debitum: septimus est rarior casus, vt si infidelis repudiavit vxorem, & illa nubet alteri, si veniat ad fidem, debet eam recipere non obstante, quod fuit fornicata.

In matrimonio ratificato est aliud, quod est tantum signum, vt consensus exterior per verba, aut nutus expressus: aliud quod est tantum res, & vnio Dei, & animæ per gratiam, quæ tamen est separabilis per peccati mortalis transgressionem, sicut illud matrimonium est separabile, per ingressum in religionem: aliud quod est res & signum, vt consensus interior animorum. In matrimonio consummato est tantum signum, consensus exterior: tantum res, vnio naturarum inseparabilis in Christo: res, & signum, consensus mutuus animorum.

Tria sunt bona coniugij, scil. bonum fidei, bonum prolis, bonum sacramenti. Fides est, quod suam cognoscat, & non aliam: & hoc est bonum moris cadens in genere honesti. Bonum prolis cadit in genere conferentis: confert enim proles ad speciei conseruationem, & ad numeri perfectionem. Bonum sacramenti cadit in genere delectabilis. Tanta est enim ibi vnio, vt propter vxorem relinquat homo patrem, & matrem. Et sic patet, quod tria sunt in electione, secundum Philosophum, scil. honestum, conferens, & delectabile. In hoc triplici genere sunt bona coniugij distributa, & sunt hæc bona numero tria, qui ad hoc, quod matrimonium sit completum, tria potissime requiruntur, scilicet, institutio, vsus & fructus. Ratione institutionis, est bonum sacramenti: ratione vsus debiti, est bonum fidei: ratione fructus conferentis, est bonum prolis.

S E C T I O L V.

De impedimentis matrimonij in generali.

Circa impedimenta matrimonij, quia frequenter occurrunt, est specialiter insistendum. De quibus est tenendum, quod quædam sunt, quæ impediunt ex congruitate, sicut Ecclesiæ interdictum, & feriarum tempus: & ista dicuntur impedire contrahendum, sed non dirimere iam contractum. Quædam impediunt de necessitate, quia non stat cum eis matrimonij sacramentum: vnde sic impediunt matrimonium cõtrahendum, quod etiam dirimunt iam contractum. Hæc autem sunt numero duodecim, quæ versibus istis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.

Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.

Si sis affinis, si forte coire nequibus.

Hæc socianda vetant connubia, iuncta retractant.

Tria sunt ex parte causæ efficientis, quæ est cõsensus, ad quem concurrunt ratio, & voluntas. Contra actum rationis est error: contra actum voluntatis, est vis, siue violentia: contra actum vtriusque, est conditio seruitutis, quæ impedit partim propter defectum libertatis, partim propter errorem. Tria ex parte causæ materialis. Nam matrimonium, est coniunctio voluntarie introducta, inter personas antea non coniunctas: vnde coniuncti in proximitate ad matrimonium sunt inepti. Coniunguntur autem quidam consanguinitate, quidam affinitate, quidam publicæ iustitiæ honestate, quæ contrahitur ex spõsalibus per verba de præsentibus. Et sic sunt tria impedimenta, sc. cognatio, affinitas, & honestas. Tria sunt ex parte causæ formalis, quia matrimonium est vinculum, in quo est mutua potestas viri, & vxoris. Hæc autem potestas impeditur, quando alter tradit potestatem

corporis.

Ecclesiastica hierarchia.

Materia huius sectionis est diuina, sequitur supra. Br. vi. p. 7. c. 13.

Contractus matrimonij.

Impedimenta sponsalium.

Triplex modus separandi coniuges.

Significatio.

Tria bona coniugij. Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. c. 3.

Gen. 2. d.

corporis sui alij, adhuc viuento proprio, & sic est ligamen: aut quia dedicauit se Deo, & sic est ordo: aut quia mancipauit se Deo, & Prelato, & sic est votum. Tria autem vltima, sunt ex parte causæ finalis. Nam matrimonium est ad procreandam prolem ad cultum Dei, vel saltem in remedium tempestatis. Contra rationem generandi, vel remedij est impotentia coeundi: contra cultum Dei, qui est in fide, est cultus disparitas: contra cultum Dei, qui est in moribus, est criminis enormitas.

Error.

Circa impedimentum, quod prouenit ex errore attendendum est, quod error potest esse circa personam & circa proprietates personæ: error circa personam consensum tollit, & matrimonium impedit: vt si credit consentire in Mariam, de qua cogitat sensu interiori, consentit in Margaretam, quæ offertur sensui exteriori. Si autem sit error circa proprietates personæ, non propter hoc matrimonium impeditur: vt si credat accipere diuitem, & nobilem, quam postea deprehendit ignobilem, & pauperem.

Conditio.

De proprietatibus autem personæ accipitur conditio seruitutis, quæ impedit matrimonium contrahendum & dirimit iam contractum. Circa quod nota, quod triplex potest esse error conditionis, scilicet paris, vt cum seruus credit accipere liberam, & accipit ancillam, talis error non impedit: aut conditionis melioris, vt cum scilicet credit accipere ancillam, & accipit liberam, nec iste error impedit: aut conditionis deterioris, vt cum credit accipere liberam, cum sit liber, & accipit ancillam, talis impedit contrahendum, & dirimit iam contractum, nisi velit in eam libere consentire.

Hugo de sac. fid. lib. 2. p. 12. cap. 3.

Circa votum nota diffinitionem Hugonis. Votum est testificatio promissionis factæ spontaneæ, quæ Deo & de his, quæ Deo pertinent, fieri debet. Item aliter diffinitur. Votum est melioris boni conceptio, cum deliberatione formata. Est autem duplex votum, simplex, & solemne. Simplex est, in quo non est in prælatum translata potestas: impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Solemne votum est, quod solemnizatur ordinis sacri susceptione, professionis emissionem, habitus professorum assumptionem, cum aliis quæ ostendunt hominem professum: impedit contrahendum, dirimit iam contractum.

Crimen.

Circa crimen nota, quod in septem generibus criminum, denegatur connubium. Primum est adulterium, cum occisione mulieris, seu vxoris, scilicet fideidatione de ducenda vxore adultera, propria defuncta, vel cum contractione de facto: secundum est incestus: tertium est raptus sponsæ alterius: quartum est de eo, qui insidiatur matrimonio, filium suum de sacro fonte leuauit: quintum est de eo, qui occidit presbyterum: sextum est de eo qui occidit propriam vxorem, siue persequendo culpam adulterij, siue persequendo personam ratione odij: septimum est solemniter poenitens. In omnibus istis dispensatur, præterquam in primo, quod respicit determinatam personam. Nam adulterium, cum vxoricidio, vel cum fideidatione, vel contractione de facto, respectu illius personæ, impedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

Impotentia coeundi.

Item impotentia naturalis coeundi, si est temporalis, non impedit. Si est perpetua, impedit, & dirimit, si præcedit matrimonium. Si autem sequatur matrimonium, non dirimit. Sic etiam de sectis dicitur.

Ordo.

Ordo sacer triplex impedit contrahendum, & dirimit iam contractum. Minores ordines neutro modo, si voluerit ordinatus Ecclesiæ deservire.

Cultus disparitas.

De cultus disparitate nota, quod infidelis dicitur aliquando, quia caret fide, non tamen fidei Sacramento, vt hæretica baptizata: talis disparitas impedit contrahendum, & non dirimit iam contractum: aut est infidelis, carens fidei Sacramento, & talis disparitas impedit, & dirimit, etiam si mulier sit fidelis, quia caret Baptismo, qui est ianua sacramentorum.

Vis.

Circa vim, siue violentiam, tene, quod coactio potest fieri vi, siue metu. Vis est maioris rei impetus, qui repel-

li non potest, vt cum quis capitur, trahitur, ligatur: talis vis impedit, & dirimit. Metus est instantis periculi trepidatio. Metus autem est duplex, scilicet lenis, & iustus. Lenis est, qui non cadit in constantem virum, vt quando parua est comminatio, vel per hominem parua potentem. Coactio per hunc modum siue metus non dirimit, nec impedit. Iustus metus est, qui potest cadere in constantem virum, vt quando verisimile est, quod malum inferet, qui minatur: & talis coactio tollit consensum, & secundum iura impedit matrimonium, & dirimit iam contractum.

Ligamen.

Circa ligamen nota, quod quantumcumque fiat diuortium inter coniuges, propter crimen adulterij, quantum ad thorum, & cohabitationem, manent personæ sic separatæ innubiles cum aliis: cum inter eos, quamdiu vixerint ambo, permaneat indissolubile vinculum, & ligamen.

Honestas.

Circa honestatem publicæ iustitiæ nota, quod qui contrahit sponsalia cum aliqua post septennium, & decedit ante consummatum matrimonium: ex tali honestate retrahuntur consanguinei sponsi defuncti à contractione matrimonij cum relictæ: & hæc honestas impedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

SECTIO LVI.

De impedimentis affinitatis, & cognationis in speciali, & primo de affinitate.

DE duobus impedimentis, quæ restant, specialiter est videndum, scilicet de affinitate, & cognatione. Et primo de affinitate. Circa quam primo est notanda triplex differentia: secundo notanda est triplex notula. Differt ergo primo interesse affinem, & consanguineum. Consanguinitas enim venit ex carnis propagatione: affinitas autem ex carnali commixtione, præsupposita consanguinitate, quæ diffinitur sic: Affinitas est proximitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela, quantum est de se supple. Vnde si quis cognoscit mulierem, efficitur affinis omnibus consanguineis mulieris, & è contra. Secundo differt inter affinitatem, genus, & gradus. Nam genus attenditur, penes purificationem commixtionis carnis: gradus vero ex parte sanguinis, & propagationis: propter quod dicebatur antiquitus:

Affinitatis, & consanguinitatis differentia triplex.

Mutat nupta genus, sed generata gradum.

ERANT enim quondam tria genera affinitatis. Primum erat ex consanguinitate, & prima carnis commixtione. Verbi gratia: Si frater tuus cõtraxit cum Maria, illa erat tibi affinis in primo genere: Secundum erat est affinitate & secunda carnis commixtione, vt si Maria mortuo fratre tuo, contraxit cum Martino, ipse erat tibi affinis in secundo genere: Tertium erat ex secunda affinitate, & tertia carnis commixtione, vt si Martinus, defuncta Maria, contraxit cum Guillota, ipsa Guillota erat tibi affinis in tertio genere. Et sic nupta mutabat genus, generata vero siue propagata mutabat gradum. Nam si Maria mortuo fratre tuo, ex Martino filiam generasset, illa filia fuisset tibi affinis in secundo gradu, quasi neptis, & non in secundo genere. Hodie vero cessant illa tria genera præter primum, & filia generata ex cognata tua ex alio vero nihil dicitur tibi attinere. Et sic tertio differt, vtrum mulier affinis generet ex consanguineo, vel extraneo. Nam si generet ex consanguineo, proles genita attinet tibi gradu consanguinitatis. Si vero ex extraneo, attinet tibi proles genita gradu affinitatis, vt dictum est secundum iura antiqua. Secundum vero iura moderna, nihil attinet proles illa.

His visis, tres notulæ sunt ponendæ: quarum prima est, quod in primo genere affinitatis, non licet contrahere vsque ad quartum gradum inclusiue, sicut & de consanguinitate dicitur. Si autem quartum gradum velis agnoscere, recurre ad personam, mediante qua affinitas est cõtracta, & quoto gradu distat ab illa, tãto gradu

Notula triplex.

distat

distat à persona, cui est affinis: vt si contraxisti cum muliere, factus es affinis consanguineis mulieris: & quoto gradu aliquis est consanguineus mulieris tuæ, toto gradu est tibi affinis: & si attinet sibi in quarto gradu consanguinitatis, attinet tibi in quarto gradu affinitatis. Et sicut non licet vxori tuæ contrahere cū tali, ita nec tibi. Secunda est, quod ex quo affinitas contracta, nihilominus manet: quia sicut vinculum consanguinitatis est perpetuum, sic etiam affinitatis. Tertia est, quod affinitas non solum contrahitur per coitum coniugalem, sed etiam per fornicatorium.

SECTIO LVII.

De cognatione triplici.

SEquitur videre de cognatione, quæ distinguitur triplex, scilicet carnalis, spiritualis, & legalis. De singulis videndum est per ordinem. Et primo de carnali. Circa quam primo ponenda est triplex diffinitio. Ergo videndum est quid sit consanguinitas, & quo modo diffinitur. Secunda adiungenda est triplex notula.

Primo consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum. Secundo videndum est, quid sit linea: Linea est ordinata collectio personarum, consanguinitate coniunctarum ab eodem stipite descendendum, diuersos gradus continens. Et quia ordo potest attendi quantum ad id, quod est supra, vel ad id, quod est infra, vel ad id, quod est iuxta; tres lineæ assignantur. Quædam ascendendum in qua sunt gradus isti pater & mater: auus & auia: proauus & proauia: abauus & abauia: ataus & atania. Quædam est descendendum, in qua sunt filius & filia: nepos & neptis: pronepos & proneptis: abnepos & abneptis: atnepos & atneptis. Quædam est transversalium, in qua sunt duo fratres, filij duorum fratrum: nepotes duorum fratrum. Tertio videndum est, quid sit gradus. Gradus est habitudo personarum distantium, qua cognoscitur quota generis differentia duarum personarum differunt, seu distant inter se.

Nunc ponendæ sunt tres notulæ. Quarum prima est quod non licet contrahere cum aliqua consanguinea, vsque ad quartum gradum inclusiue. Secunda est, quoto gradu personæ descendentes à stipite distant à se inuicem, quoto distant à stipite. Tertia est, quod quando personæ inæqualiter distant à stipite, utpote vna in secundo gradu, alia in quinto, quod linea consanguinitatis & gradus computari debet secundum differentiam personæ magis remotæ.

Circa cognationem spirituales, primo videndum est quid sit. Est autem cognatio spiritualis propinquitas, siue proximitas, proueniens ex sacramentali donatione vel ad id intentione. Secundo videndæ sunt eius differentia, quæ sunt tres: Comaternitas, quæ est inter patrem spirituales & patrem carnalem: paternitas, quæ est inter patrem, qui suscipit, & eum, qui suscipitur, siue sit masculus siue femina: fraternitas, quæ est inter filium spirituales & filium carnalem, vniuersaliter & præcise: non enim se extendit nisi ad eum, qui suscipitur. Tertio videndum est, quot modis contrahitur, quia dupliciter, scilicet indirecte, vt cum alter coniugum sit E compater alicuius per actum coniugis: directe, vt cum aliquis sit compater alicuius per actum proprium, vt quando ipse personaliter de fonte suscipit filium alicuius. Secundum istum duplicem modum, intellige istos versus.

Quæ mihi, vel cuius mea natum de fonte lenauit:

Hæc mea commater, fieri mea nequit vxor.

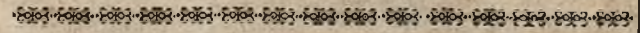
Si qua mea natum non ex me fonte lenauit:

Hanc post functam meam, non inde verabor habere.

Contrahitur autem hæc cognatio per catechismum, baptismum, & confirmationem. Sed per catechismum adeo exiliter, vt vix impediatur matrimonium contrahendum, non autem dirimit iam contractum. Per Baptismum vero & confirmationem contracta cognatio spiritualis, secundum triplicem differentiam supradictam, impedit contrahendum & dirimit iam contractum.

Modo videndum est breuiter de cognatione legali, quæ sic describitur: Cognatio legalis est, proximitas proueniens ex adoptione. Triplex autem oritur cognatio per adoptionem: vna est quasi descendendum, quæ attenditur inter adoptantem, & filiam, vel neptem adoptatam, & inter ipsos non potest contrahi matrimonium: alia est quasi à latere, quæ attenditur inter filium naturalem, & filiam adoptiuam, & isti quamdiu sunt in potestate patris, non possunt matrimonio coniungi, emancipati vero possunt matrimonio copulari: alia est quasi affinitas quædam, quæ attenditur inter adoptatū, & vxorem adoptatis, vel inter adoptantem & vxorem adoptati, inter istas non potest matrimonium celebrari. Nota quod carnalis cognatio sumitur penes legem naturalem: spiritualis, penes diuinam: legalis, penes legem humanam. Prima respicit bonum naturæ: secunda, bonum gratiæ: tertia, bonum fortunæ: Prima corpus, secunda animam, tertia coniunctum.

Cognatio legalis.

CENTILOQVII

QUARTA PARS.

Quæ tribus Sectionibus est contenta.

SECTIO I.

De triplici differentia præmij.

POST QUAM visum est de bono, in quantum tenet rationem meriti; videndum est iam ultimo de bono, in quantum tenet rationem præmij. Circa quod breuiter sunt tria videnda, scilicet triplicis præmij differentia, viæ expedientia, & gaudij sufficientia. Quantum ad primū tenendū est, quod triplex præmium legitur in scriptura, scilicet præmium, quod dicitur aureola: & præmium, quod dicitur fructus: & præmiū, quod dicitur aurea. Aurea est merces incorruptibilis & æterna, veritate & bonitate. Comparatur autem talis merces aureæ propter tria. Aurea enim est corona de auro. Corona autem debetur filio Regis. In qua etiam quantum est in se, non est reperire principium, neque finem. Et materia de qua est scilicet aurum, est inter cætera metalla maxime incorruptibile. Præmio ergo, quod dicitur aurea, præmiatur, qui transeunt ad regni hæreditatē, ad Dei æternitatem: ad sui soliditatem, siue incorruptibilitatē. Hoc autem præmiū debetur cuilibet virtuti, & præcipue redditur charitati, & aliis virtutibus gratia charitatis. Nam si finalis charitas amittatur, illud præmium nulli datur. Et quia est bonum increatum, de quo percipitur ista merces: dicitur autem nunc aurea, nunc præmium substantiale, nunc bonum essentiale.

Aureola vero est gloria incorruptionis, secundum profectum trium virtutum animæ, vel in carne operantium. Tres quippe naturales potentiæ, scilicet rationalis, irascibilis, concupiscibilis in actus perfectissimos egrediuntur respectu carnis tribus virtutibus informatæ, scilicet prudentia, temperantia, & fortitudine. Temperantia habet suum perfectissimum actum, & difficillimum, qui est semper seruare carnem suam integrā, absque omni contagione venereæ actionis: quod faciunt virgines, ratione cuius debetur eis aureola virginū. Fortitudo habet suum actum difficillimū, quem in carne transfigit & exercet mediante carne: vt est sustinere mortem pro iustitia, & veritate, quod faciunt martyres, ratione cuius debetur eis aureola martyrum. Prudentia quoque habet actum suum difficillimū, quem transfigit & exercet in carne, quæ aggrauat animā: & hic est docere alios in fide, & moribus, quod faciunt doctores, ratione cuius

Præmium bonorum triplex.

Aureola triplex.

Consanguinitas. Linea.

Gradus quid.

Notulæ tres.

Cognatio spiritualis.

debetur eis aureola prædictorum. Aureola igitur virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, vsquequo aliquis perseuerauerit vsque ad mortem, pro fide & iustitia patienter. Aureola prædictorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prælatæ, verbo, & mente, & exemplo. De hac aureola prædicatorum dicitur: Quæ est mea spes, aut gaudium, aut coronæ gloriæ? nonne vos ante Deum? In signum huius triplicis aureolæ debitæ tribus generibus saluandorum, præmittuntur in aliquibus Ecclesiis antiphonis Beatæ Mariæ versiculi, in signum aureolæ virginum. Antiphonis beati Pauli Apostoli, pro prædicatoribus. Antiphonis beati Laurentij martyris pro martyribus. Et nota, quod pro quatuor datis maximis, quæ dat homo iustus Deo, ab eo recipit quatuor dona maxima. Nam pro bona voluntate informata claritate, recipit auream: pro bonâ doctrinâ fidei & morum, recipiunt prædicatores aureolam: pro sustinentia mortis, recipiunt martyres suam: pro incorruptione carnis, virgines habent suam aureolam.

Præmium quod dicitur fructus, attenditur secundum vnum prædictorum, scilicet secundum continentiam virginalem. Et diuersificatur fructus, secundum quod diuersificatur continentia. Est enim continentia coniugalis abstinens se ab omni coitu illicito, non tamen ab omni coitu. Huic respondet fructus tricesimus, in quo ad denarius, qui æterna significat: & ternarius trium bonorum coniugij, scilicet prolis, fidei, & sacramenti, quæ ad denarium referuntur. Est continentia vidualis abstinens se ab omni coitu in carne corrupta, respectu temporis, & personæ à posteriori tantum, cui respondet fructus sexagesimus, in quo est denarius significans & senarius operum, in quibus propter denarium æternorum debent viduæ exerceri secundum Apostolum. Quorum operum primum est reddere parentibus vicem, secundum est instare obsecrationibus & orationibus: tertium est filios educare: quartum pauperes hospitio recipere: quintum sanctorum pedes lauare: sextum tribulationem patientibus ministrare: Est tertio continentia virginalis abstinens se in carne corrupta, respectu cuiuslibet temporis, & personæ ab omni coitu, cui respondet fructus, centesimus, qui constat ex denario in se ducto. Iste quidem competit virginibus, quæ in terra manentes, angelicam ducunt vitam, & tantum interius sibi vacant propter æternum bonum, quod est denarium in se ducere. Castitas coniu- galis bene excolit terram suam, vidualis melius, virginalis optime. Et nota quod cum virginitas sit in carne corruptibili perpetuæ incorruptionis meditatio virginitas tria dicit. Primum est abstinencia ab omni coitu illicito: secundum est abstinencia ab omni coitu licito: tertium est integritas mentis, & carnis. Quantum ad primum dicit habitum virtutis, huic debetur aurea: quantum ad secundum, dicit virtutis statum, huic debetur fructus centesimus: quantum ad tertium, dicit decorem, huic debetur aureola. Fructus autem in virginibus determinat ante se aureolam: aureola vero præsupponit auream. Voluntati enim continendi propter Deum debetur aurea: sed cum additur in carne incorrupta, superadditur ei aureola: quia sic est continentia in suo summo. Vtius cum additur, respectu cuiuslibet temporis & personæ, debetur ei fructus centesimus.

SECTIO II.

De expedientia ad præmium.

Sequitur videre de his, quæ animam expediunt ad gloriæ supplementum. Retardatur enim anima exuta, quamvis gratia finali informata, dupliciter, ne totaliter feratur in Deum, scilicet propter cremabile, quod secum trahit, & propter corpus suum sociū, quod dimisit contra primū, expeditur per Ecclesiæ orationes, & suf-

fragia viatorum. Contra secundum, expeditur per consummationem iustitiæ, siue per remunerationem corporum resumptorum. Primo ergo videamus qualiter animabus in purgatorio retardatis, valeant suffragia viatorum. Et post de resurrectione mortuorum.

Profunt autem Ecclesiæ suffragia defunctis, non quibuscunque, sed mediocriter bonis, utpote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis, ut illis, qui sunt in inferno. nec, valde bonis, ut illis, qui sunt in paradiso: sed potius eorum orationes & merita militanti Ecclesiæ suffragantur: quia nobis adhuc miseris multa per eos beneficia impetrantur. Profunt autem suffragia sic impensa secundum magis, & minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro sollicitudine charitatis in viuis. Profunt, inquam, ad pœnarum mitigationem, vel ad celeriore liberationem, pro ut diuina providentia voluerit dispensare. Suffragia autem, quæ valent præcipue in remedium defunctorum, his versibus continentur:

*Missa frequens, crebraque preces, ieiunia sacra,
Profunt defunctis, prodest eleemosyna sancta.*

Cum autem per diuina munera & propria merita, necnon & aliena suffragia, animæ ad gloriam transferantur angelorum, adhuc tamen secundum sanctos propter naturalem inclinationem ad corpus, à contemplatione plena, & fruitione perfecta retardantur.

Vnde videndum est de resurrectione, de qua secundum fidem catholicam est tenendum, quod omnia corpora hominum resurgent in generali iudicio, non existente in eis distantia quantum ad ordinem temporis, sed potius quantum ad ordinem dignitatis. Mali enim non in melius mutabuntur, sed in bonis natura seruabitur, & vitia atque defectus detrahentur. Omnes quippe resurgent in integro corpore, plena ætate, debita mensura membrorum, in eisdem corporibus numero, & eisdem partibus constitutis, salua totius veritate naturæ, non solum quantum ad membra principalia & humiditatem radicalem, verum etiam saluis capillis & mēbris ceteris, quæ ad corporis decentiam pertinebunt: ita quod in quascunque auras puluis humani corporis dispersus fuerit, ad eandem redibit animam, quæ hominem prius, ut viueret & cresceret, animauit. Et quia electi debent esse cōformes primogenito mortuorū, id est Domino nostro Iesu Christo, in quo nullus fuit omnino defectus: necesse erit, ut si aliquod membrorum deerat, suppleatur: & si aliqua superfluitas inerat, auferatur: si aliqua membrorum inordinatio corrigatur. Si paruus erat, ad quantitatem ætatis Christi, quam habebat paruulus, in ratione quamvis non in mole, virtute diuina deducatur. Si decrepatus, ad eandem ætatem deueniet. Si gigas, ad eandem, si nanus deficiens, ad mensuram congruam limitetur: ut sic omnes sancti & integri & perfecti, occurrant in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Erunt autem in corporibus electorum quatuor conditiones nobilissimæ, quæ dotes dicuntur, in quibus cætera bona includuntur. Quæ quidem dotes sunt claritas, agilitas, impassibilitas, & subtilitas, quæ sic corpus perficiunt, quod ordinant ad animæ actionem, quæ duplex est, scilicet cognitio, & dilectio. Claritas habet ordinem ad cognitionem, aliæ tres dotes ad dilectionem. Cōsistit autem dilectio, quæ est delectatio magna, in coniunctione conuenientis cum conuenienti. Est itaq; agilitas, ut coniungatur anima Deo: impassibilitas, ut non retrahatur, subtilitas, ut nihil interponatur inter diligens & dilectum. Potest autem sumi sufficientia harum dotium penes causam materialē sic: Corpus humanum quatuor habet defectus, ex quatuor elementis, quibus componitur & subsistit. Ab aqua habet passibilitatem, quæ est elementum fluidum, contra hunc defectum habet impassibilitatem: à terra habet opacitatē, contra quam habet claritatem: ab igne, qui consumit, habet animalitatem, secundum quam alimoniis reddit ponderosum, contra quem defectum habet agilitatem: ab

Suffragia pro defunctis.

Effectus suffragiorum.

Resurrectio generalis.

Eph. 4. b

Dotes quatuor beatorum corporum.

acere

1. The. 2. d

Ritus.

Præmium fructus.

1. Tim. 5. 6
Sex opera vidualis castitatis.

aere, qui credit cuilibet impellenti, habet infirmitatem contra quam habet subtilitatem siue penetrabilitatem, per quam corpori glorioso erit peruium omne durum.

SECTIO III.

De sufficientia gaudij.

IAm ad gaudij sufficientiam est tertio, siue ultimo transeundum. Circa quam breuiter est attendendum quod gaudium sufficiens, perficitur & completur in tribus dotibus animæ, quæ sunt aperta visio summi veri, certa tentio summi ardui, perfecta dilectio summi boni. In primo perficitur rationalis, in secundo irascibilis, in tertio concupiscibilis. Primum est præmium fidei, secundum præmium spei, tertium præmium charitatis. Sunt autem quidam ternarii in superiori facie animæ, quibus ab imo sui vsque ad summum Dei peruenit, & quiescit. Sunt tria subiecta, scilicet tres potentia, naturalis, rationalis, irascibilis, & concupiscibilis: quæ tanquam fundamenta bonis spiritualibus substituuntur. Sunt tres habitus virtutum theologiarum, scilicet fidei, spei, & charitatis, quæ à Deo gratis ad informationem trium virium prædictarum infunduntur, & quibus ipsæ potentia diriguntur. Sunt tres actus, qui à prædictis potentiis, mediantibus tribus habitibus supradictis, scilicet tribus virtutibus theologis eliciuntur, scilicet credere, assentiendo summæ veritati propter se, & super omnia: sperare, intendendo summæ largitati propter se, & super omnia: diligere, complectendo summam bonitatem propter se, & super omnia. Sunt tria obiecta, ad quæ tres actus egredientes à tribus potentiis virtute trium habituum terminantur. Ista autem obiecta sunt veritas increata, maiestas increata, & bonitas: ita quod summum verum est obiectum fidei, summum arduum est obiectum spei, summum bonum est obiectum charitatis. Verum inquam, sub ratione veri, arduum sub ratione ardui, bonum sub ratione boni. Et respiciunt hæc omnia statum & meritum viatorum. Sunt etiam tria præmia, scilicet cognitio, siue intelligentia veritatis infallibilis: possessio siue permanentia dignitatis inamissibilis: dilectio siue complacentia bonitatis infatigabilis. Et sic potest colligi ex prædictis, quod in gloria cælesti erit præmium substantiale, consubstantiale, & accidentale. Substantiale & ex parte animæ, consistit in Dei visione aperta, Dei tentione secunda, Dei dilectione perfecta: & hæc est prima stola. Consubstantiale ex parte corporis, consistit in claritate, impassibilitate, agilitate, & subtilitate: & hæc est secunda stola. Accidentale consistit in tribus aureolis, quæ non sunt omnium saluandorum.

Tres dotes animæ gloriose.

Præmium triplex.

A iisdem conquirendis, & margini adiungendis pro commoditate legentium. Illud vero animaduertendum est, aliquos Doctorem libros in Pharetra citatos, vel hoc tempore non extare, vel alio titulo in exemplaribus impressis inscribi, & olim vni Auctori adscriptos, iam hac atate in alterius operibus recenseri. Nam, ut de singulis proferatur exemplum libro S. Ambrosij, quem S. Bonaventura Pastorale appellat, titulus est in editione Romana de Dignitate Sacerdotali. S. August. in Canonicam Iacobi expositio, quam Auctor citat, modo non extat. Liber de Singularitate Clericorum, quem August. tribuit, in operibus Cypriani connumeratur in editione Pammeliana. Quare eò recurrendum erit, ubi in margine citatur auctoritas, quo facilius in euulgatis libris inueniatur. Nonnulla vero auctoritates, quæ vel propter rationes iam dictas, vel quia diligentiam superarunt, reperiri nequaquam potuerunt, asterisco notata sunt.

PRÆFATIO.

IN conuersionis meæ primordio cum ob mentis recreationem auctoritates sanctorum legerem, & legens varias corruptiones perciperem: placuit mihi, vt ad ipsum fontem originalium recurrerem, & ob maiorem certitudinem, ipsemet aliqua perciperem, quæ postmodum vt sciui, ordinavi: vt quæ ad meditationem, prædicationem, disputationem ibidem essent vtilia, leuius reperirentur. Hoc autem sciat lector quod reperi aliquando diuersos doctores vnum dixisse, aliquando eundem Doctorem idem in diuersis libris. Distinxi autem Opusculum istud per quatuor libros, vt dicatur liber primus de personarum varietate: secundus de principalium vitiorum & virtutum multiplicitate: tertius de periculis: quartus de gratiosis. In vnoquoque libro posui quinquaginta capitula: quia talis numerus iubilei est figuratiuus. Opusculum autem istud Pharetram appellavi: quia sicut in Pharetra iacula reponuntur, quibus hostis hostem ferit, vulnerat, & deiicit, sic & hæc variaz auctoritates fide dignorum: quas si manu operationis tenemus, hostem antiquum deiiciemus. Sciendum quoque, quod cum duo idem, non apponendo vbi, intelligendum est in priori libro antea posito fore. Originalia ista subscripta ipse excepi.

S. BONAVENTURÆ
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. CARDINALIS,
Episcopi Albanensis, Eximij Ecclesiæ
Doctoris Pharetra.

OPVSCVLI sequentis argumentum. Auctor in Proæmio satis breuiter, & dilucide explicat. In eo enim utilitatem libri, diuisionem, & rationem nominis, cur scilicet Pharetra inscribitur, facile comperies. Et quoniam in hac Pharetra auctoritates Doctorem varia reconduntur, quibus velut sagittis utentes antiquum hostem deiicere possimus: sedula diligentia adhibita est

De S. Gregorio.	De figura sæculi.
Moralia.	De obitu Theodosij.
Hom. super Ezechielem.	Apologiam de Dauid.
Registrum id est Epistolas.	Pastorale.
Homilias super Euangel.	Sermones.
Pastorale.	Epistolas.
Dialogum.	Super Lucam.
Cantica.	Super beati immaculati.
De S. Ambrosio.	De S. Ioanne Chrysofomo.
De virginitate.	Super Mathæum bis.
De viduitate.	Super Ioannem.
De officiis.	De compunctione.
De Patriarchis.	De militia spirituali.
De excessu Satyri.	De militia Christiana.
De fide resurrectionis.	De eo quod non læditur
De Hexæmeron.	homo, nisi à seipso

S. Bonavent. Operum Tom. VI.

Sermo

Sermones.	Ad Bonifacium.
Epistolam.	De pœnitentia.
<i>De S. Isidoro.</i>	De patientia.
Etymologias.	De perseverantia.
Synonyma.	Regulam.
De summo bono.	Enchiridion.
De ortu & obitu antiquo- rum.	De cura pro mortuis.
De nouo Testamento.	De symbolo.
<i>De S. Cypriano.</i>	De ieiunio sabbati.
De duodecim abusibus.	De vtilitate credendi.
<i>De S. Augustino.</i>	De laude charitatis.
De ciuitate Dei.	De vnico baptismo.
De Trinitate.	De baptismo paruulorum.
De doctrina Christiana.	De sermone Domini in monte.
De vita Christiana.	De sententia Iacobi, ad Hieronymum.
De disciplina christiana.	De conflictu vitiorum.
De Agone Christiano.	Super Genesim ad literam.
De confessionibus	Super Genesim contra Ma- nichæos.
De gratia noui testamenti.	Epistolas.
De moribus Ecclesiæ.	Sermones.
De vera religione.	De mendacio.
De consensu quatuor Euangelistarum.	Contra mendacium.
De incarnatione Verbi.	Contra Iulianum.
De essentia diuinitatis.	Contra Adamantium.
De magistro.	Contra quinque hæreses.
De ordine disciplinæ.	Contra Donatistas.
De opere Monachorum,	Contra Epistolam funda- menti.
De singularitate Clerico- cum.	Contra aduersarios legis & Prophetarum.
De octoginta tribus quæ- stionibus.	<i>De S. Hieronymo.</i>
De sex quæstionibus con- tra paganos.	Super Isaiam.
De quæstionibus noui, & veteris testamenti.	Super duodecim prophe- tas.
De quinque responsioni- bus.	Epistolas.
De ecclesiasticis dogmati- bus.	Homilias.
De decem chordis.	<i>De S. Bernardo.</i>
De pastoribus.	Super Cantica.
De ouibus.	Super Missus est.
De catechizandis rudibus.	Super Qui habitat.
De mirabilibus sacræ scri- pturæ.	Super Ecce nos.
De moribus Manichæo- rum.	De consideratione.
De diuinatione dæmonum.	De præceptorum dispen- satione.
De Soliloquiis.	De libero arbitrio.
De meditationibus.	De diligendo Deum.
De virginitate.	De amore Dei.
De viduitate.	De duodecim gradibus.
De bono coniugali.	Epistolas.
De coniugiis adulterinis.	Apologiam.
De quantitate animæ.	Meditationes.
De duabus animabus.	Sermones.
De natura boni.	Flores.
De natura & gratia.	<i>De S. Anselmo.</i>
De correctione & gratia.	De similitudinibus.
De gratia & libero arbi- trio.	Meditationes.
De libero arbitrio.	<i>De Cassiodoro.</i>
De spiritu & litera.	De anima.
De vita bona.	<i>De Seneca.</i>
De perfectione iustitiæ.	Epistolas.
De prædestinatione diui- na.	De copia verborum.
De fide ad Petrum.	De clementia.
Ad <i>Ulcianum.</i>	De liberalitate.
	De spiritu, & anima.
	Et aliqua de aliis libris & glossis.

CAPITA PRIMI LIBRI PHARETRÆ.

<i>E Deo. Cap. I.</i>
<i>De Christo. Cap. II.</i>
<i>De Eucharistia. Cap. III.</i>
<i>De Cruce. Cap. IV.</i>
<i>De Beata Maria. Cap. V.</i>
<i>De Angelis. Cap. VI.</i>
<i>De Homine. Cap. VII.</i>
<i>De Muliere. Cap. VIII.</i>
<i>De Christianis bonis. Cap. IX.</i>
<i>De Christianis malis. Cap. X.</i>
<i>De Prælatibus bonis. Cap. XI.</i>
<i>De Prælatibus malis. Cap. XII.</i>
<i>De Subditis. Cap. XIII.</i>
<i>De Prædicatoribus bonis. Cap. XIV.</i>
<i>De Prædicatoribus malis. XV.</i>
<i>De Vsurpantibus prædicationem. Cap. XVI.</i>
<i>De Negligentibus prædicationem. Cap. XVII.</i>
<i>De Auditoribus verbi Dei. Cap. XVIII.</i>
<i>De Episcopis. Cap. XIX.</i>
<i>De Sacerdotibus bonis. Cap. XX.</i>
<i>De Sacerdotibus malis. Cap. XXI.</i>
<i>De Clericis. Cap. XXII.</i>
<i>De Beneficiatis. Cap. XXIII.</i>
<i>De Ambitiosis. Cap. XXIV.</i>
<i>De Studentibus. Cap. XXV.</i>
<i>De Aduocatis. Cap. XXVI.</i>
<i>De Religiosis bonis. Cap. XXVII.</i>
<i>De Religiosis malis. Cap. XXVIII.</i>
<i>De Nouitiis. Cap. XXIX.</i>
<i>De Iuuenibus. Cap. XXX.</i>
<i>De Monachis bonis. Cap. XXXI.</i>
<i>De Monachis malis. Cap. XXXII.</i>
<i>De Incipientibus. Cap. XXXIII.</i>
<i>De Proficientibus. Cap. XXXIV.</i>
<i>De Perfectis. Cap. XXXV.</i>
<i>De Tribus statibus prædictis. Cap. XXXVI.</i>
<i>De Monialibus. Cap. XXXVII.</i>
<i>De Virginibus. Cap. XXXVIII.</i>
<i>De Viduis. Cap. XXXIX.</i>
<i>De Coniugatis. Cap. XL.</i>
<i>De tribus statibus prædictis. Cap. XLI.</i>
<i>De Pauperibus. Cap. XLII.</i>
<i>De Diuitibus. Cap. XLIII.</i>
<i>De Potentibus. Cap. XLIV.</i>
<i>De Iudicibus. Cap. XLV.</i>
<i>De Nobilibus. Cap. XLVI.</i>
<i>De Militibus. Cap. XLVII.</i>
<i>De Negotiatoribus. Cap. XLVIII.</i>
<i>De Feneratoribus. Cap. XLIX.</i>
<i>De Dæmonibus. Cap. L.</i>

PHARETRÆ LIBER I. IN QVO

De Personarum Varietate tractatur.

CAPVT I.

De Deo.

REGORIVS in moralibus : Deus ipse manet intra omnia, ipse est extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia : & superior est per potentiam, & inferior est per sustentationem, & exterior per magnitudinem, & interior per subtilitatem. b IDEM : Deus hoc est, quod habet : aternitatem quippe haquet, & ipse est aternitas: lucem habet, & lux sua ipse est. c IDEM : Omnipotens Deus & si plerumque mutat sententiam, consilium nunquam. d IDEM : Omnipotens Deus, quid noqis profuturum esse valeat, sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt vita per poenam purgetur, & quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet:alibi quærat. e IDEM : Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ & pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, sed nec omnino sunt. f IDEM : Conditor noster mira dispensatione consilij, & culpas nostras respicit, & viuendi tempora impendit : vt longiora vitæ temporalis spatia aut conuerso fiant adiutorium muneris, aut non conuerso augmentum damnationis. g IDEM in Homiliis: Vbique nobis occurrit superna medicina, quia Deus & dedit homini præcepta, ne peccet, & tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. h IDEM super Ezechielem : Omnipotens Deus, qui sibi met ipsi dissimilis non est, ea virtute videt omnia, qua audit omnia, & ea virtute iudicat omnia, qua creauit omnia. i AVGVSTINVS in epistola : Deus vbique præsens est, & vbique totus præsens, nec tamen vbique habitans, sed in templo suo. Capitur autem habitans ab aliis plus, ab aliis minus. k IDEM : Deus totus oculus est, totus manus, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt:totus est manus, quia omnia operatur:totus pes, quia vbique est. l IDEM : Non tantum modo in hoc nos adiuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit, verum etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. m IDEM dicit, Hieronymum dixisse : Videte Deum sic est in natura sua, oculus hominis non potest. Nec solum homo, sed nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, sed nec omne, quod nominatur. n IDEM de cõfessionibus: Poenitet te Deus & non doles: irasceris, & tranquilluses: opera mutas, nec mutas consilium. o IDEM : O quam excelsus es Domine, sed humiles corde sunt domus tuæ : tu enim erigis elisos & non cadunt, quorum celsitudo tu es. p IDEM : Voluntas & potentia Dei, Deus ipse est. q IDEM super Genesi contra Manichæos : Deum dicimus tantæ bonitatis esse, tantæ iustitiæ, tantæque incorruptionis, vt neque peccet, neque alicui noceat, qui peccare noluerit, nec ipsi aliquis, qui peccare voluerit. r IDEM in Soliloquiis : Constante Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Noli velle esse quasi proprius, & in tua potestate, sed eius clementissimi, & vtilissimi Domini te seruum esse profite-re: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilque tibi euenire permittet, nisi quod tibi proffit, etiam si nescias. s IDEM de coniugiis adulterinis: Absit vt catholicus quisquam dixerit, quando suadet Spiritus sanctus non Deum suadere: cum ipse Deus sit. & inseparabilia sint opera Trinitatis. t IDEM de Ciuitate Dei: Patientia Dei ad poenitentiam inuitat malos, sicut flagellum

Dei ad patientiam erudit bonos. u AMBROSIVS super Lucam: Nihil præsumptum, nihil circumscriptum, nihil emesum, nihil dimensum Trinitas habet: Non loco clauditur, nõ opinione cõprehenditur, non æstimatione concluditur, non ætate variatur. x ISIDORVS de summo bono : Ille qui nos malos tolerat, non dubium est, quin conuersis clementer ignoscat. y IDEM cum de Deo nec secundum quantitatem, nec secundum qualitatem, nec secundum sitim, nec secundum habitum, aut motum, aliquid digne dicatur : inest tamen ei & quodam modo latitudo charitatis, qua nos & ab errore colligit, & continet in veritate, Inest ei longitudo, qua longanimiter nos malos portat: donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei & altitudo, per quam omnem sensum, suæ scientiæ immensitate exuperat. Inest ei & profundum, quo damnandos, inferius iuxta æquitatem disponens præordinat. z IOANNES BCHRYSOSTOMVS super Matthæum : Deus inuitus compellitur, & cum magno dolore peccatores damnare. Non enim sic dolet, quia & ipse ab eis offenditur: quia quasi violenter cogitur perdere aliquem, qui omnes cupit saluare. a IDEM : Deus gaudet, non de suo lucro, sed de salute nostra : tristatur non de sua iniuria sed de nostra perditione. b BERNARDVS in libro de consideratione : Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, sedet vt æquitas, dominatur vt maiestas, regit vt principium, tnetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas. c IDEM : Deus non partibus constat, vt corpus non affectibus distat, vt anima: non formis substat, vt materia: non mutatur, vt omne quod factum est. d IDEM super, Qui habitat : Vigilat super nos indefessus, & per nigel ille singularis clementiæ oculus non dormit neque dormitat, qui custodit Israel. Et id quidem necesse est, quia etiam non dormit, neque dormitat, qui impugnat Israel. e IDEM in sermonibus : Quatuor filix magnæ misericordiæ Dei sunt : immissio amaritudinis, subtractio opportunitatis, virtus resistendi, & sanitas effectus. f AVCTOR de spiritu & anima : Nemo de Dei pietate diffidat, quoniam maior est eius misericordia, quam nostra miseria: & quisquis ad eum toto corde clamauerit, exaudiet illum, quia misericors est. Tardius siquidem ei videtur esse peccatori veniam dare, quam ipsi peccatori veniam accipere. Sic enim festinat. Deus absoluere tormenta compassionis suæ, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quam ipsum miserum passio sui. g GLOSSA : Deus natura misericors paratus est, vt saluet per clementiam, quos saluare non potest per iustitiam.

CAPVT II.

De Christo.

REGORIVS h in Moralibus: Nuntiante Angelo, & adueniente Spiritu sancto, mox Verbu in vtero. & mox intra vterum Verbum caro : & manente incommutabili essentia Verbi, quæ ei est & cum Patre, & cum Spiritu sancto coæterna, assumpsit intra virginea viscera matris, vt impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante secula, temporalis possit esse in fine seculorum : vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto, & partu inuiolabili secundum veritatem vtriusque naturæ, eadem virgo, & ancilla Domini esset, & mater. i IDEM: Ad hoc Dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. k IDEM : In altitudine sua diuinitas a nobis, vt pote paruulis apprehendi non potuit : sed strauit se hominibus, per humanitatem, & quasi in iacentem ascendimus: surrexit & leuati sumus. l IDEM : Qui nos existere fecit ex nihilo, etiam sine sua morte reuocare nos potuit a diabolica passione. Sed vt quata esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod

a Greg. lib. 2. Mor. c. 8. b Ibid. lib. 16. c. 20. c Ibid. lib. 16. c. 4. d Ibid. lib. 14. c. 14. e Ibid. lib. 35. c. 2. non multum a princ. f Ibid. lib. 17. cap. 3. in fine. g Idem homil. 25. in Euangolia circa fin. 33. Moral. c. 10. post med. h Idem ho. 27. in Ege. circa med. i Aug. epist. 57. ad Darda. non multum an fin. tom. 2. k Ibid. epist. 112. ad Fortun. a med. ex Hieron. in ps. 93. l Ibid. epist. 142. ad Fidiam post med. m Ibid. epist. 112. ad Fortunatiana. ante med. n Idem l. 1. Confess. cap. 4. to. 1. o Ibid. l. 11. c. 31. p Ibid. lib. 7. c. 4. q Idem de Gen. con. Man. lib. 2. c. 29. to. 1. r Idem in Solil. lib. 1. c. 15. to. 1. s Idem de Coniug. adul. l. 1. c. 18. post med. tom. 6. t Idem de

cin. Deic. 8. to 5. u Amb lib. 2. in Luc. c. 1. to. 3. x Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 15. sent. 8. y Ibid. lib. 1. c. 2. sent. 6. z Chrysof. operis imperfecti, Ho. mil. 46. fere in med. to. 2. a Ibid. dem. b Bern. l. 5. de consid. an. med. c Ibid. fere in med. d Idem super Qui habitat. ser. 11. in princ. e Idem ser. de triptici miseri. 4. miserati. prope fin. f Auctor de spir. cõ. an. c. 6. apud Aug. to. 3. g Glos. to. 5. h Greg. lib. 18. Moral. c. 27. longe post med. i Ibid. lib. 2. c. 5. k Ibid. lib. 16. c. 14. l Ibid. lib. 20. c. 26. non longe a princ.

a *Ibid. li. 2.4. c. 2. non longe à princ.*

b *Ibid. lib. 27. c. 8. circa med.*

c *Idem in Ezech. Hom. 2. circa med. d Idem lib. 34. Mor. c. 18. longe post med.*

e *Idem Reg. lib. 6. cap. 179. ind. 15.*

* *Idem in homil. 16. in Euang. non longe à princ.*

f *Chrysof. hom. de cruce Dominica in med. to. 3.*

g *Ibid. ser. de prodit. Iuda longe post med.*

h *Ibid. bo. de Cruce, & Latrone, qua est prima inter duas huius tituli longe ante med.*

i *Ambr. de Virg. ad Marc. ser. lib. 3. to. 4.*

k *Idem lib. 2. in Luca c. 2. to. 3.*

l *Ibid. lib. 10. in c. 2. 4.*

m *Aug. lib. medica. c. 39. sparsim to. 9.*

n *Idem de Ve. Relig. c. 16. to. 1.*

o *Idem con. Iulian. lib. 5. c. 9. post med. to. 7.*

p *Ibid. lib. 6. c. 8. in fin.*

q *Idem orat.*

nos esse voluit : vt in semetipso temporaliter mortem susciperet, quam à nobis in perpetuū fugaret. ^a IDEM: Mos medicinae est, vt aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curet. Nam saepe calida calidis, & frigida frigidis : saepe etiam calida frigidis, & frigida calidis sanare consuevit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, & tantis nos inueniens languoribus oppressos, quiddam nobis simile, & quiddam nobis contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus. ^b IDEM: Is, qui propter nos minor angelis sibi exitit: aequales nos angelis, virtute suae minorationis fecit. Vnde & moriendo, docuit mortem non metui : resurgendo, docuit de vita confidi : ascendendo, de caelestis patriae hereditate gloriari. ^c IDEM super Ezechiele: Vt humanum genus à suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cum languor creuit aegroti. ^d IDEM in Moralibus: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostrae suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormeta tolerauit: vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. ^e IDEM in Registro: Descendens ad inferos Christus solos illos, per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderunt, & praecipua eius viuendo tenuerunt. ^f IDEM in Homilia : Deus qui in vtero virginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. ^f IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus, Christus viator factus est, vt te sine labore faceret: ex muliere natus est, vt praeruaricationem Euae deleret: homo appellatus est, vt te Deū vocaret : filius hominis dictus est, vt te in filium adoptaret Dei. ^g IDEM: O misericordia Christi, o Iudae dementia. Ille eum triginta denariis paciscebatur, vt venderet, & Christus eius sanguinem, quem vendidit, offerebat. ^h IDEM: Non sub tecto, sed sub caelo Christus immolabatur, vt vniversus aer in excelsis immolatae ouis odore à tetro mundaretur. Sed & terra simile beneficium sentiebat decursi de latere sanguinis stillatione mundata. ⁱ AMBROSIVS de virginitate: Omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est: si febris aetnas, fons est: si grauaris iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si caelum desideras, via est : si tenebras fugis, lux est: si cibum quaeris, alimentum est. Gustate igitur & videte quoniam Dominus suauis est. ^k IDEM super Lucam : Me illius infantiae Christi vagientis abluunt fletus : illae lacrymae mea delicta lauerunt. Plus igitur Domine Iesu debeo iniuriis tuis, quibus redemptus sum, quam operibus tuis, quibus creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset. ^l IDEM : Non solum fidem firmat, sed & deuotionem acuit, quod Christus vulnera suscepta pro nobis caelo inferre voluit, abolere noluit, vt Deo patri nostrae pretia libertatis ostenderet. ^m AVGVSTINVS in meditationibus : Quid est Iesus nisi Saluator? ergo propter temetipsum esto mihi Iesus. Noli Domine, noli sic attendere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine si ego commisi, vnde damnare potes, tu non amifisti, vnde saluare soles. ⁿ IDEM de vera religione: Nullum peccatum committi potest, nisi cum appetuntur ea, quae Christus contempsit, aut fugiuntur, quae ille sustinuit. Tota itaq; vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. ^o IDEM contra Iulianum: Caro Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit: contagium vero peccati originalis non contraxit, quia concumbentis concupiscentiam non inuenit. ^p IDEM : Christus: in carne quidem & de carne, non tamen carnaliter, sed spiritualiter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto ex virgine MARIA. De Spiritu sancto, vt non esset in illo caro peccati: ex virgine autem Maria, vt esset in eo similitudo carnis peccati. ^q IDEM contra quinq; haereses: Fu-

sus est sanguis medici, & factum est medicamentum phrenetici. ^r IDEM in libro de pastoribus: Ab omnibus tentationibus te eruet Dominus: si ab illo non recesserit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit tunc mori, venit sputis illini, venit spinis coronari, venit opprobria sufferre, venit postremo ligno configi. Omnia haec ille pro te : tu nihil pro illo sed pro te. ^s IDEM de catechizandis rudibus : Omnia bona terrena contempsit homo factus Dominus Iesus, vt contemnenda monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, quae sustinenda praecipit : vt neq; in illis quaeretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. ^t IDEM de praedestinatione diuina : Venit filius Dei quaerere, quod perierat : sanare, quod aegrotabat: erigere, quod iacebat : potestatem habens dimittere peccata: quod non debebat, donare: quod ei debebatur ignoscere. ^u IDEM de ordine disciplinae : Quod hoc nostri generis corpus tantus propter nos Deus assumere, atque agere dignatus est, quanto videtur vilius, tanto est clementia plenius, & à quadam ingenioforum superbia longe lateque remotius. ^v IDEM in Epistola. Ipsa virtus per inuolata matris virginea viscera membra infantis eduxit, quae postea, per ostia clausa membra iuuenis introduxit. ^w IDEM de Verbis Domini: Multos filios Dei fecit vnicus filius Dei, emit sibi fratres sanguine suo, probauit reprobatus, redemit venditus, honorificauit iniuriatus, viuificauit occisus. Dubitas quod dabit tibi bona sua, qui non dedignatus est suscipere mala tua. ^x IDEM in sermone: Expalmatur, qui est vera palma victoriae: spinis coronatur, qui spinas peccatorum venit confringere: ligatur, qui soluit coepeditos: ligno suspenditur, qui erigit elisos: aceto potatur, fons vitae: disciplina caeditur magister aliorum : salus vulneratur: vita moritur : occidit ad tempus vitam mors, vt in perpetua vita occideretur mors. ^y ISIDORVS de summo bono: Christus, sicut peccatum, quod poena dignum est non admisit, ita poenam peccati nostri suscepit: vt per indebitam poenam suam debitam aboleret culpam nostram, vt per hoc admitteret diabolus quos reos tenebat, dum vnum interfecerat: qui nihil peccati admiserat. ^z RABANVS in libro de laude crucis. Passio Christi caelum sustentat, mundum regit, tartarum perfodit. In ea confirmantur angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici, stabiliuntur subsistentia, animantur viuientia, conseruantur sentientia, illustrantur intelligentia. Inde timor ductus à poena fideles liberat: tristitia salubris poenitentes à peccatis mundat: concupiscentia boni virtutum fructus germinat : gaudium vitae spe confidentes laetificat. ^a BERNARDVS super Cantica: In carne Christus & per carnem potenter ac patenter operatus est mira, locutus salubria passus indigna. Per quae euidenter ostendit, quia ipse sit, qui potenter, sed inuisibiliter omnia condidisset, sapienter regeret, benignè protegeret. ^b IDEM: Frustra huius seculi sapientes de quatuor virtutibus carnalibus, tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt, cum illum nescierunt, qui factus à Deo est nobis sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans : & sanctificatio in exemplum temperantiae, continenter viuens : & redemptio in exemplum patientiae, fortiter moriens. ^c IDEM. Vtrumq; mihi es Domine Iesu, & speculum patiendi, & praemium patientis : vtrumq; fortiter prouocat ac vehementer accendit. ^d IDEM : An ignoras quia benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? ad hoc siquidem diu suspendit sententiam ultionis à contemnente, vt quandoque exhibeat remissionis gratiam in poenitente. ^e IDEM: Christus in carnis assumptione condescendit mihi, in culpae vitiatione consuluit sibi, in mortis susceptione satisfecit patri. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Huic securus me credo, qui saluare me velit, nouerit, atq; possit. ^f IDEM: Iesus mel est in ore, mellos in aure, iubilus in corde. ^g IDEM: Est inter oleum & nomen Iesus similitudo, in quibusdam qualitatibus

de quinqu haeres. cap. 7. post med. to. 6. r Idem lib. de Past. c. 5. tom. 9.

s Idem lib. de carbe. rud. c. 22. to. 4.

t Idem de praedest. c. 7. cap. 13. to. 7.

v Idem epist. ad Volu. 5. ante med. to. 2.

x Idem tract. de 4. Virtutibus charitatis post med. to. 9.

y Isidor. lib. 1. de sum. bon. c. 16. sent. 12.

z Rab. lib. 1. de lau. cru. in declarati. 2. fin.

a Bern. in Cant. ser. 6. ante med.

b Ibid. ser. 22. circ. fin.

c Ibid. ser. 47. post med.

d Ibid. ser. 9. cir. med.

e Ibid. ser. 20. paululum à prin.

f Ibid. ser. 15. post med. g Ibid. in med.

olei,

olei, quod lucet, quod pascit, quod vngit, fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. **A** Vide idem de hoc nomine **IESV**: Lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit & vnit inuocatum. **B** **IDEM**: Ego omnino fidenter, quod ex me mihi deest, vlturpo mihi ex visceribus Domini: quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Foderunt manus eius, & pedes, latusque lancea perforauerunt, & per has rimas licet mihi fugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. **C** **IDEM**: Ego fratres ab ineunte mea conuersione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, mihi fasciculum hunc colligare, & inter vbera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei. Primum scilicet infantilium illatarum necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similibus. **D** **IDEM**: Petra refugium herinacis, & re vera refugium. Vbi enim est, tuta firmaque requies infirmis, nisi in vulneribus Christi Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior ad saluandû. Premit mundus, premit corpus, insidiatur Diabolus, non cado: fundatus enim sum supra firmam petram. **E** **IDEM**: Apud Dominum misericordia, & copiosa, apud eum redemptio: profus copiosa, quia non gutta sanguinis, sed vnda largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, & non fecit: illuminauit cæcum, soluit mutum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. **F** **IDEM**: Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te Domine **IESV**, audientes, quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. **G** **IDEM**: Vult benignus dux deuoti militis vultum & oculos in sua sustolli vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, & exemplo sui reddat ad tolerandum fortiozem: enim vero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. **H** **IDEM** in floribus: Sitio, inquit Dominus. Domine quid sitis? ergo ne te plus cruciat sitis, quam Crux. De Cruce files, & de siti clamas, Sitio. Quid? vestram fidem, vestram salutem, vestram gaudium: plus animarum vestrarû, quam corporis mei cruciatus me tenet. **I** **IDEM**: Quid tibi respondeam Domine: quid loquar, aut quid retribuam? Fecisti mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. **K** **IDEM** in sermonibus: Exinanituit Christus semetipsum formam serui accipiens, filius erat & factus est tanquam seruus. Nec solum formam serui accepit, vt subesset: sed etiam mali serui, vt vapularet, & serui peccati, vt pœnam solueret, cum culpam non haberet. **L** **IDEM**: In passione Domini: tria specialiter conuenit intueri, opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charitas commendatur. **M** **IDEM**: Quam dulciter Domine **IESV** Christe cum hominibus conuersatus es: quam abundanter multa, & magna bona hominibus largiri dignatus es: quam fortiter tam indigna, quam aspera pro hominibus passus es: ita vt liceat fugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad vbera, durissimo ad horrenda crucis supplicia. **N** **IDEM**: Vide nunc opera Domini, quæ posuit prodigia super terram flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis cõfossus, affixus patibulo, opprobriis saturatus, omnium tamen dolourum immemor, ait, Pater ignosce illis. **O** **IDEM**: Videns Deus homines omnino carnales effectos, tantum eis dulcedinis in carne exhibuit, vt durissimi cordis sit, quisquis eum toto affectu non diligit. **P** **IDEM**: An trepidas ad Christum accedere? Frater tuus est, caro tua, per omnia tentatus absque peccato, vt misericors fieret. **Q** **IDEM**: Quis cogitare suffecerit: qualiter Dominus præuenit nos, venerit ad nos, subuenit nobis? Singularis illa maiestas voluit mori, vt viueremus: ser-

uire, vt regnarem: exulare vt repatriarem, & vsq; ad seruilissima opera inclinata est, vt constitueret nos super omnia opera sua. **o** **ANSELMVS** in libro, Cur Deus homo. Quatuor modis potest Deus facere hominem, aut de viro & fœmina, sicut assiduus demonstrat vsus: aut nec de viro nec de fœmina, sicut creauit Adam: aut de viro sine fœmina, sicut fecit Euam: aut de fœmina sine viro, quod nondû fecit. Vt igitur hunc quoque modum probet suæ subiacere potestati, & hoc ad ipsum opus dilatum esse nihil conuenientius, quam vt de fœmina sine viro assumeret humanitatē. Vtrum autem de virgine aut de non virgine dignius hoc fiat, non est opus disputare, sed sine omni dubitatione asserendû est, quia de virgine nasci Deum oportebat. **p** **BERNARDVS** in Aduentu Domini: Si personam aduentantis intueor, non capio excellentiam maiestatis. Si attendam ad quos venerit, dignitatem magnitudinis expauesco. **q** Et sequitur: Venit vniuersitatis creator & Dominus ad homines, venit medicus ad ægrotos redemptor ad venditos, ad errantes via, ad mortuos vita: venit non perdere, sed saluare, soluere non ligare. **r** **IDEM**: Priusquã appareret Dei humanitas, latebat eius benignitas. Apparuit enim eius potentia in rerû creatione, apparebat autem sapientia in earum gubernatione: sed benignitas misericordiæ maxime apparuit in humanitate. Apparuit gratia Dei Saluatoris. Nota, Quântumcumque te deieceris, humilior Christo non eris, esto quod pedibus incedas fusca tunica vestiariis, pauperibus æqueris, cellam pauperum dignanter introeas: sis cæcorum oculus, pes claudorum, manus debiliû, aquam ipse comportes, ligna conscindas, focum extrahas, vbi vinculum? vbi sputum? vbi alapa? vbi flagellum? vbi patibulum? vbi mors?

CAPVT III.

De Eucharistia.

GREGORIUS in Homiliis: Singulariter ad abolutionem nostram oblata cum lacrymis, & benignitate mentis, sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se surgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum immolatur. **t** **IDEM** in Dialogis: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē cœlos aperiri, in illo **IESV** Christi mysterio Angelorû chorus adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quoddam ex visibilibus & inuisibilibus fieri. Sed necesse est, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione macemus. **u** **IDEM** infra, capitulo de muliere: Nota duo. **IDEM** etiam capitulo de coniugatis: Si quis sua. **v** **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Ioanne: Vbicumque viderint sanguinem Dominicum, fugiunt quidem dæmones, concurrunt autē Angeli: hic sanguis effusus, omnem orbem terrarum lauit. **w** **IDEM** in sermone: Indigna & fucata mentis mysteriorum celebrantibus secreta, à diabolo præparantur insidiæ, qui magis ac magis à se mutantur, qui non æquo animo communicare festinant. **x** **IDEM**: Sicut corporalis cibus cum ventrem innenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium: ita & spiritualis cibus si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis vitio. **y** **HERONYMVS** in Epistola: Vtinam omni tempore ieiunare possemus, quod in actibus Apostolorum diebus Pentecostes & die Dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, & pungente conscientia, semper possemus accipere. **z** **AVGVSTINVS** de Ecclesiasticis dogmatibus: Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. **aa** **IDEM** de Ciuitate Dei. Corporis, & sanguinis Christi sacrificium

a Ibid. inferius.
b Ibid. ser. 61. ante med.

c Ibid. ser. 61. ante med.

d Ibid. ser. 61. ante med.

e Ibid. ser. 22. circa med.

f Ibid. post med.

g Ibid. ser. 61. prope fin.

h Idem ser. de pass. Domini ser. 4. hebdomada pœnosæ longe post med. q. Idem ser. eo in prin. i Idem ser. eo in prin.

k Idem ser. 2. in die Pentec. prope fin.

l Idem ser. de pass. Domini post med.

m Idem ser. de dili. Deo fere in prin. n Idem in ser. de Natiuitate B. Mariæ.

o Ansel. lib. 2. Cur Deus homo. c. 8.

p Bern. ser. 3. de adu. Dom. in prin.

q Ibid. paulo post ser. 3. in Vigil. Natiui. Domi. r Ex eodem ser. 1. de Epiph. ser. in die Natiuis. Domini. Tit. 2. c.

s Greg. homil. 37. in Euang. post med.

t Idem li. 4. c. 58. & 59.

u Chrysost. hom. 6. ad populum Antiochenû, tom. 5.

x Hieron. Epist. 28. ad Lucinium in fin. 10. 1.

y Aug. de Eccl. dog. c. 54. 10. 3.

z Idem de Ciuit. Dei lib. 17. c. 20. 1. 5.

successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabuntur in vmbra futuri. Et post: Pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus, Corpus Christi offertur, & participantibus ministratur. ^a BERNARDVS in legenda S. Malachia: Eucharistia planè sacramentum potens est peccata consumere, debellare obuias potestates, inferre cœlis reuertentes de terra.

CAPVT IV.

De Cruce.

GREGORIUS ^b super Ezechielem: Redemptor noster: ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. ^c AMBROSIVS super Beati immaculati: Crux est opprobrium perfido, fidei autem gloria, redemptio resurrectio est: quia pro nobis passus est Dominus, illa nos redemit sanguine, illa ad paradysum resurrectione vocauit. ^d IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Crux nobis totius beatitudinis causa est, hæc nos à cæcitate liberauit erroris, hæc è tenebris reddidit luci, hæc debellatis inimicis quieti perpetuæ nos sociauit, hæc alienatos Deo coniunxit, hæc nos peregrinos existentes cœlorum ciues ostendit. ^e IDEM: Crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux, crux desperatorum vita, crux claudorū baculus, crux consolatio pauperum. Et post: Crux adolescentium pædagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux nauigantium gubernator, crux periclitantium portus, crux obsessorum murus. Et infra: Crux insensatorum sapientia, crux libertas seruatorum, crux imperitorum Philosophia, crux lex inopiorum, crux Prophetarum præconizatio, crux annuntiatio Apostolorum, crux martyrum gloriatio, crux monachorum abstinencia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum. ^f AVGVSTINVS super Psalmos: Crux finita est in pœna, sed infinita semper manet in gloria, à locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Qui tantum honorem dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? ^g ISIDORVS de summo bono: Quocumque ò mens procellis mundi inuolueris, lignum conscende crucis, vt à mari, id est, à tempestate huius sæculi libereris. ^h BERNARDVS in floribus. In cruce pendet omnis fructus vitæ: quia ipse est arbor vitæ, quæ est in medio paradisi: ipsa est longitudo & latitudo, sublimitas & profundum. Ipsa bonos colligit & remunerat: ipsa malos dispergit & condemnat: ipsa est mœstorum consolatio, esurientium refectio, perfectorum gloriatio. ⁱ RABANVS de laude crucis: In cruce insinuatur à morte redemptio, demonstratur sancta morum conuersatio, intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad æternam vitam ingressio, æternæ beatitudinis speratur adeptio, & veræ felicitatis acquisitio. ^j IDEM: In te crux S. Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt, in te homines iura salutis suæ cognoscunt, in te inferi iustam retributionem fraudis suæ percipiunt. Omnibus es æqua, omnibus bona, omnibus iusta. Præterita renouas, præsentia illustras, futura præmonstras, perdita requiris, quæ sita inuenis, inuenta custodis. ^k IDEM. Tu S. Crux peccatorum remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio. Infirmorum remedium, laborantium auxilium, & lassorum refrigerium. Sanorum incolumitas, quietorum serenitas, fortunatorum felicitas. ^l IDEM. Tu S. Crux cura ægrotos medicans, tu gaudium mæltos consolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status credentium recte, tu firmitas operantium bene, tu beatitudo perseverantium rite, sancta, pia, bona, iusta. ^m CASSIODORVS super Psalterium: Crux est humilium inuicta tuitio, superbiorum abiectio, victoria Christi, perditio Diaboli, infernorum destructio, cælestium reformatio, mors infidelium, vita iustorum.

CAPVT V.

De B. Maria.

GREGORIUS ⁿ in registro: Dum vnigenitus Dei existens ante sæcula, ex Mariæ vtero natus est homo, inuestigabili miraculo, facta est & ancilla hominis per diuinitatē, & Mater Verbi per carnem. ^o IDEM in moralibus loquens de Verbo illo. Lucæ primo: Virtus altissimi obumbrabit tibi. Quia vmbra non aliter exprimitur nisi per lumen & corpus, virtus altissimi obumbrabit Mariæ: quia in eius vtero lux incorporea corpus sumpsit. Ex qua videlicet obumbratione, omne in se refrigeriū mentis accepit. ^p IDEM: Christus non operatē coitu, sed Spiritu sancto superueniente, conceptus est. Natus autē materna viscera & fœcunda exhibuit, & incorrupta seruaui. ^q AMBROSIVS de virginibus: Talis fuit Maria, vt eius vnus vita, omnium disciplina sit. ^r IDEM: Quicumq; sibi Mariæ exoptat præmiū, eius imitetur exemplum. ^s IDEM: Vidit Maria resurrectionem Domini, & prima vidit, & credidit: vidit & Maria Magdalena, quamvis adhuc ista nutaret. ^t IDEM: Virgo erat Maria non solū corpore, sed & mente, quæ nullo doli ambitu sincerū adulteraret affectum, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi parciore, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperū spem ponens, intenta operi, verecunda sermone. ^u IDEM: Quando læsit Maria vultu parentes? quando desensit à propinquis? quando fastiduit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? eos solum solita erat cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, non præteriret, verecundia. ^x IDEM: Nihil tortū in oculis Mariæ, nihil in verbis proca, nihil in actu inuerecundū, non gestus fractior, non incessus lasciuior, non vox petulantior, vt ipsa corporis species, simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. ^y AVGVSTINVS contra quinq; hæreses: Sicut in transitu Mariæ non est corrupta virginitas, sic in ea nō est maculata maiestas. ^z IDEM: Vnde sordes in Maria, quæ nec concipiēdo, libidinē, nec pariēdo, passa est dolorē? Vnde sordes in domo, ad quam nullus habitator accessit? Solus ad eam fabricator eius & Dominus venit. ^a IDEM: Eva inobediens meruit pœnā. Maria obediendo consecuta est gratiā: illa gustando prohibitū: maledicta, hæc credendo Angelo, benedicta. ^b IDEM de virginitate: Beatior Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnē Christi. ^c IDEM: Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christū corde, quā carne gestasset. Ipsa quoq; virginitas ideo gratior, & acceptior: quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquā cōciperetur, iam Deo dicatā, de qua nasceretur, elegit. ^d IDEM: Quo modo (inquit) fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginē se ante vouisset. Sed quia hoc Israëlitarū mores adhuc recusabat, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat. ^e IDEM in sermonibus: Vera, ratione censeo, confitendū, Mariam in Christo & apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christum, gloriose ad æternitatis gaudia assumptā, benignitate Christi honoratius susceptā ceteris, atq; ad communē vtilitatē non esse adductā post mortē, putredinis videlicet, vermibus, & pulueris. BEATVS BARTHOLOMÆVS vt habetur in legenda: Hæc prima inter fœminas cōstituit in hoc, cōstituit in corde suo, vt diceret Deo: Domine offero tibi virginitatē meam, cum hoc à nullo homine, nec verbo didicisset, nec exemplo ad imitationē inuitata fuisset. ^f HIERONYMVS in sermone: Sicut in comparatione Dei nemo bonus, ita etiā in cōparatione Matris Domini nulla fœminarū inuenitur perfecta, quamvis virtutibus eximia comprobetur. ^g IDEM: Totam repleuerat Spiritus sancti

^a Ber. in vi. in S. Mala. Episc. longissime ante mod.

^b Greg. hom. mil. 6. in Ezech. cir. med. ^c Ambr. in Ps. 118. octo nariis. 2. in fin. tom. 2. edi. Rom. ^d Chryso. hom. 1. de Cruce, & latrone 10. 3.

^e Idem Ho de cruce cir. med. tom. 3.

^f August. enar. in Psal. 36. conc. 2. de 2. p. eius Psal. longe an. med. 8. ^g Isidor. de sum. bo. li. 3. c. 22. sen. 2.

^h Rabal. lib. 1. de Lau. cruc. in Declarati. 17. figura. ⁱ Ibidem in declarati. 21. figu.

^k Ibidem.

^l Ibidem.

^m Cass. in Psal. 4. Vers. signatum est super nos.

ⁿ Greg. Reg. lib. 9. in d. 4. c. 61.

^o Idem Mor. lib. 33. c. 3. in prin.

^p Ibid. lib. 24. Moral. c. 2.

^q Ambr. de Virg. lib. 2. ante mediu tom 4.

^r Ibidem. ^s Ibid. lib. 3. longe ante med.

^t Ibid. lib. 2. non multum à prin.

^u Ibidem.

^x Ibidem.

^y Aug. oratione de quin. hæres. c. 5. tom. 6. ^z Ibidem.

^a Ibidem.

^b Idem lib. de Virg. sancta. c. 3. tom. 6. ^c Ibid.

^d Ibid. c. 4.

^e Ibidem Tractatu de assump. Bea. Mar. c. 8. 10. 9. est serm. 34. de Sanctis.

^f Hieron. in ser. de asumpti. B. Maria. 10. 9. quem ser. alij Sophronio ascribunt. ^g Ibidem.

sancti

sancti gratia, totam incanduerat diuinus amor: ita ut in ea nihil esset, quod mundanus violaret affectus, sed ardor cōtinuus & ebrietas perfusi amoris. ^a IDEM: Quid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totum veritas & gratia fuit, totum misericordia & iustitia, quæ de cœlo prospexit. ^b IDEM: Maria quia mente passa est, plus quam martyr fuit. Nimirum quoniam eius dilectio amplius fortis quam mors: quia mortem Christi suam fecit. ^c IDEM: Si Spiritu Dei omnis virtus Angelorum constat, beatam & gloriosam Virginem, in quam superuenit Spiritus sanctus & Deus totus, ita ut portaretur nouem mensibus in eius utero, creditur ampliora promeruisse virtutum privilegia, & percepisse gratiam ab Angelis etiam collaudatam. ^d IDEM: Si in domo patris mansiones multæ sunt, credimus splendidiorem domum matri filium præstitisse, quam olim ædificauit sibi domum subnixam columnis septem. ^e IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: O inestimabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quam utero eius, & plus credidit gratiæ quam naturæ. Conceptionem manifestam videbat & fornicationem suspicari non poterat: possibilis esse credebat mulierem sine viro posse cōcipere, quam Mariam posse peccare. ^f IDEM: Comestrix aut vinolenta nunquam Maria fuit, non leuis, non otiosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, sicut solent plerumque puellæ, quæ libenter talia, aut loquuntur, aut audiunt: non super virum oculos suos extulit, aut innoxit aspectum. ^g ISIDORVS de nouo testamento: Maria, quæ interpretatur domina siue illuminatrix, clara stirpe David, virga Iesse, hortus conclusus, fons signatus, mater Domini, templum Dei viui, sacrariū Spiritus sancti. ^h BEDA in homiliis: Iure Angelico aspectu simul, & affatu meruit perfrui, quæ Angelicam vitam studuit imitari. ⁱ IDEM: Decebat ut sicut, per superbiam Euz mors intravit, ita per humilitatem Mariæ parideretur introitus vitæ. ^k IOANNES DAMASCENVS: Maria in domo Dei plantata, & impinguata Spiritu sancto, ut oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est, ab omni vitæ huius vitio, & carnali desiderio mente desistens, & ita virginem animam obseruans cum corpore, quod decebat eam Deum in sinu suo suscipere, ^l BERNARDVS super Cantica: Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam non modo cōfixit, sed etiam totaliter pertransiuit: ut nullam in pectore virginali particulam vacuam amore relinqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & esset gratia plena. ^m IDEM super Millus est: In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat a corde, & ut impetres orationis suffragium non deseras conuersationis exemplum. Ipsam enim sequens non denias: ipsam rogans non desperas: ipsam cogitans non erras: ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente non metuis: ipsa duce non fatigaris: ipsa propicia securus ad gratiam petuenis. ⁿ IDEM: Quod Moyse monstratum est in rubo & igne, Aaron in virga & flore, Gedeon in vellere & rore: hoc aperte Salomon præuidit in forti muliere, & eius pretio: apertius præsciuit Hieremias de foemina & viro: apertissime Isaias declarauit de virgine & Deo: & Gabriel tandem exhibuit ipsam virginem salutando. ^o IDEM: Ipsa conteret caput tuum, &c. Cui hæc victoria seruata est nisi Mariæ? ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni spiritus suggestionem tam de carnis illecebra, quam de mentis superbia deduxit ad nihilum. ^p IDEM: Audi filia & vide, &c. Inclinauit Maria aurem suam, videlicet ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum & domum patris sui: quia nec populum augere prolis successione, nec domum patris sui relinquere curauit hæredem, sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercore, ut Christum lucrifaceret. ^q IDEM: Ipsa est nobilis illa stel-

la ex Iacob orta, cuius radius vniversum orbem illuminat, cuius splendor in supernis præfulget, & inferos penetrat, terram etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes quam corpora, fouet mentes, & extorquit vitia. ^r IDEM in Epistola: Fuit procul dubio mater Domini ante sancta, quam nata, fallitur omnino sancta Ecclesia sanctum reputans ipsum natiuitatis diem. ^s IDEM: Decuit reginam virginum singularis privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisque pareret peremptoræ, manus vitæ & iustitiæ omnibus obtineret. ^t IDEM: Si ante conceptum suum sanctificari minime potuit, quoniam non erat: sed nec in ipso conceptu, propter peccatum, quod inerat: restat quod post conceptum in utero iam existens, sanctificationem accepisse credatur. ^u IDEM in sermone: Sileat misericordiam tuam, ô B. Virgo, si quis inuocatam eam in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobis ipsis. Laudamus enim virginitatem tuam, & humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius: quia misericordiam complectimur charius, recordamur læpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim illa, quæ totius mundi reparationem obtinuit, & salutem omnibus impetrauit. ^v IDEM: Quis misericordiam tuam, ô Benedicta longitudo inem, latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque ad nouissimum diem inuocantibus eam subuenit vniversis. Latitudo eius replet orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem: & profundum eius sedentibus in tenebris & in umbra mortis obtinuit redemptionem. ^w IDEM: Maria omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitoricem se fecit, omnibus misericordiam sinum aperuit, ut de plenitudine illius accipiant vniversi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiæ, denique tota trinitas gloriam, filij persona carnis humanæ substantiam. ^x IDEM: Fuit beata Virgo fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione. ^y IDEM: In te sola Beata Virgo rex ille diues & prædiues exinanitur, & excelsus humiliatur, & immensus abbreviatur, & ab Angelis minoratur, verus denique Deus & Dei filius incarnatur. Sed quo fructu? Nempe ut omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate subleuemur, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione ad hærentes Deo, incipiamus vnus esse spiritus cum eo. ^z IDEM: Mariam salutans Angelus, non solum plenam gratiam, sed etiam adhuc superuenturum in eam asserit Spiritum sanctum. Ad quid nisi ut, adueniente iam spiritu, plena sibi, eodem superueniente, nobis quoque superplena & supereffluens fieret? ^a IDEM: Advocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tanquam iudicis mater, & mater misericordiam, suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. ^b IDEM: Filioli MARIA peccatorum scala, MARIA mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repellere te, aut sustinere repulsam, non audire, aut non audiri filius? Neutrum plane. Inuenisti, ait Angelus, gratiam, & sola est gratia, qua egemus. ^c IDEM: Non in sola Mariæ taciturnitate commendatur eius humilitas, sed euidentius resonat in sermone Audierat, quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei, & nihil aliud quam ancillam eius se esse fatetur. ^d ANSELMVS de conceptu virginali: Decebat enim ut illius hominis conceptio de matre purissima fieret, ut ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, & tanquam seipsum diligebat, ita dare disponebat. ^e IDEM in libro orationum: Sicut ô beatissima

omnis

aIbidem.

bIbidem.

cIbidem.

dIbidem.

eChrysest. h. mil. 1. in Mat. operis imper. 20. 2.

fIbid. paulo supra.

gIbid. de vita et morte Sancti. no. te. sta. cap. 68. h. Beda homil. in festo annunt. B. Mar. tom. 7. i. h. hom. in sexta feria. 4. temporum Decemb.

iDamas. 4. or. lib. 4. cap. 15.

lBern. in Cant. ser. 29. in fi.

mIbid. ho. 2. sup. Missus.

nIbid. cir. med.

oIbid. ante med.

pIbid. ho. 3. super Missus est.

qIbid. ho.

r. super. eod. in fin.

sIbidem Epi. 74. ad Canonicos Lugdunen. ante mod. Ibid. paulo post.

tIbid. prope fin.

uIbidem. ser. 3. in Assumpti. B. Mar. in fin.

xIbidem post pauca.

yIbidem ser. 2. de B. Vir. ex ver. Apoc. 12.

zIbidem ser. 3. in Annuntia. Domini. a post. me. i.

aIbid. ser. 1. de Assumpt. B. Maria. bIbidem ser. in nati. B. Maria ante med.

cIbidem ser. 2. de B. Virg. Maria ex. Ver. Apo. 12.

dAnsel. de concep. Vir. ex pec. orig. cap. 18.

omnis à te auersus, & à te despectus, necesse est, vt in-
tereat: ita ad te omnis conuersus, & à te respectus, im-
possibile est, vt pereat. *IDEM: O fœmina mirabiliter
singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa
renouantur, inferna remediuntur, homines saluantur,
Angeli reintegrantur. O fœmina plena & superplena
gratia, de cuius plenitudinis exundantia resperfa sic re-
uirefcit omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius
benedictionem benedicuntur omnes creatura, non solum
creatura à creatore, sed etiã creator à creatura. *IDEM
circa Soliloquium: Loquamur domina, beneficiis tuis
plenum esse mundum, inferna penetrant, cœlos supe-
rant: per plenitudinem enim gratiæ tuæ, & quæ in in-
ferno erant se lætantur liberata, & quæ supra cœlum
sunt, se gaudent restaurata.

CAPVT VI.

De Angelis.

GREGORIUS^a Moralibus: Nisi Angeli quædam
nobis interna nuntiantes ad tempus ex aere cor-
pora sumerent, exterioribus profecto nostris obtutibus
non apparerent: nec cibos cum Abraham caperent, nisi
propter nos solidum aliquid ex cœlesti alimento gesta-
rent. **IDEM**: Diuinitatis celsitudinem quamvis suble-
uata videant, nec virtutes tamen Angelicę comprehē-
dunt. **IDEM**: Certa Angelorum ministeria dispensan-
dis quibusque gentibus sunt prælata. **IDEM**: In hoc
est nunc natura Angelica à nostræ naturæ conditione
distinguita, quod nos & loco circumscribimur, & cęcita-
tis ignorantia coarctamur: angelorū vero spiritus, loco
quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ
longe super nos incōparabiliter dilatantur. Interius ex-
teriori; sciendo distenti sunt, quia ipsum fontem scien-
tiæ contemplantur. **IDEM** in homilia: In hominibus
omne iudiciū per Angelos exhibetur. **AVGVSTINVS**
de Ciuitate Dei: Sancti Angeli, quorum societati & cō-
gregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspi-
ramus, sicut habent permanendi æternitatē, ita cogno-
scendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. **IOAN-
NES CHRYSOSTOMVS** in sermone: Factum est, vt more-
retur mendicus, & deportaretur ab Angelis in sinum
Abrahæ. Tãtæ pœnæ pauperis sic repente deliciis com-
mutantur, vt portaretur ab Angelis, & induceretur in
paradisum, ne saltem ambulans pauper Lazarus labo-
raret. Portatur post tantos labores, quia prius defecerat
& portatur ab Angelis. Non enim suffecerat ad
portandum pauperi vnus Angelus, & propterea plures
veniunt, vt chororum lætitiæ faciant. **IDEM** super Epi-
stolam ad Hebræos: Intellige quantus honor nobis exi-
stit, vt ad nos sicut ad amicos ministros Angelos suos
destinet Deus. Quamvis enim multum intersit inter
Angelos & homines, propinquos tamen nobis eos fe-
cit Deus: quia nostræ salutis, student propter nos dis-
currunt, nobis suo funguntur officio. **ISIDORVS** de
summo bono: Inest Angelis mutabilitas in natura, sed
facit eos incorruptos charitas sempiterna. **IDEM**: Inter
Angelos distantia potestatum est, & pro graduum
dignitate ministeria eisdem sunt distributa, aliisque alij
præferuntur tam culmine potestatis, quam scientia ver-
tatis. **HERONYMVS** infra in capitulo de homine:
Magna dignitas. **BERNARDVS** super Cantica: Gau-
dent Angeli in cōuersione & pœnitentia peccatorum,
salutem hominum sitientes, lacrymęque pœnitentium
vinum eorum. **IDEM**: Non ambigo, quin Angeli gra-
tanter in palatio colligant, quem tam gratanter in ster-
quilinio visitant. Denique lætati sunt in cōuersione pec-
catorum, & in assumptione præmiorum non agnoscēt?
IDEM in Epistola: O si quis haberet oculos apertos,
quos orando Propheta puero reuelauit, videret procul-
dubio quemadmodum præueniunt Principes coniun-
cti psallentibus, in medio iuuenularum tympanistria-
rum: videret, inquam, qua cura, quoue tripudio inter-
sunt cātantibus, adsunt orantibus, insunt meditātibus,

superfunt quiescentibus, ordinantibus & procuranti-
bus præsunt. **IDEM** super Qui habitat: Quid sub tan-
tis custodibus timeamus? nec enim superari, nec seduci,
minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in
omnibus viis nostris: fideles enim sunt, prudentes sunt,
potentes sunt. **GLOSSA**: Quotidie Angeli de terra lon-
ginqua, idest, de superna patria descendentes, in mundo
iustos, vel inter tētationes spe cœlestium roborant, vel,
finito certamine, ad palmam retributionis inducunt. **GLOSSA**: Adest vniciq; nostrum Angelus bonus, qui
regat, moneat, qui pro actibus nostris corrigēdis, & mise-
rationibus nostris exposcendis quotidie videat faciē Dei.

De distinctione nouem ordinum.

GREGORIUS in homiliis: Hi, qui minima nuntiant
B Angeli: qui vero suprema annuntiant, Archangeli vo-
cantur. Hinc est, quod ad Mariam virginem non quilibet
Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. Et in-
fra: Virtutes vocantur hi nimirum spiritus, per quos si-
gna, & miracula frequenter fiunt. Potestates vocantur
hi, qui hæc potentius in suo ordine perceperunt, vt eo-
rum ditioni virtutes aduersę subiectę sint, quorum po-
testate refrenantur: ne corda hominum tantum tentare
præualeant quantum volunt. Principatus quoque vo-
cantur, qui & ipsis quoque bonis Angelorum spiriti-
bus præsunt, qui subiectis aliis, dum quæcunque sunt
agenda disponūt, eis ad explenda diuina mysteria prin-
cipantur. Dominationes vocantur, qui etiam potestates
principatum dissimilitudine alta transcendunt. *Subin-
fert*: Ea ergo Angelorum agmina, quæ mira potentia
præminent pro eo, quod eis cetera ad obediendū sub-
iecta sunt, Dominationes vocantur. Throni quoque il-
la agmina sunt vocata, quibus ad exercendū iudicium,
semper Deus omnipotens præsidet. *Et infra*: Et subli-
miora illa agmina ideo Cherubin vocata sunt: quia tã-
to perfectiori scientia plena sunt, quanto claritatem
Dei vicinior contemplantur: vt secūdam creaturæ mo-
dum eo plenius omnia sciant, quo visioni conditoris
sui per meritum dignitatis opproquinquant. Seraphin
autem ardentes vel incendentes vocantur, quæ quia
sic Deo coniuncta sunt, vt inter hæc, & Deum nulli
alij spiritus medij intersint, tanto magis ardent, quan-
to hunc vicinior vident. **IDEM** in eadem homilia:
Distinctio cōuersionis singulorum hominum disti-
ctis ordinibus congruunt, & in eorum sortem, vel or-
dinem per conuersionis similitudinem deputantur.
D Nam sunt plerique qui parua capiunt, sed tamen hæc
eadē parua pie annuntiare fratribus non desistunt. Isti
itaque in Angelorum numerum currunt. Et sunt non-
nulli, qui diuinæ largitatis munere refectioni, secretorum
cœlestium summa non solum capere præualēt, sed etiam
aliis nuntiare. Quo ergo isti nisi in Archangelorū nu-
merum deputantur? Et sunt alij, qui faciunt mira, signa
valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum
virtutum sortem, & numerum cōgruunt? Et sunt non-
nulli, qui etiã de obsessis corporibus malignos spiritus
fugant, eosque tute orationis & vi acceptæ potestatis
eiiciunt. Quo itaque isti per meritum suum, nisi inter
potestatum cœlestium munerum sortem sortiuntur? Et
sunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiam electorum
E hominum merita transcendunt, cumque & bonis me-
liores sint, electis quoque fratribus principantur. Quo
ergo isti sortem suam nisi inter principatum numerū
acceperunt? Et sunt nonnulli, qui sic in semetipsis cūctis
vitiis, omnibusque desiderijs & illecebris dominantur,
vt ipso iure munditię dij inter homines vocentur. Quo
ergo isti nisi inter numerū Dominationum currunt? Et
sunt nonnulli, qui dum sibimetipsis vigilantia cura domi-
nātur, dum se sollicita intentione discutunt, diuino ti-
mori semper inhærentes, hoc in munere virtutis acci-
piūt, vt iudicare & regere alios possint: quorum profe-
cto mentibus diuina cōtemplatio præsto est, in his ve-
lut in throno suo Dominus præsidēs, aliorum facta exa-
minat, & cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Quid
ergo

o Idem ser.
12. post med.p Glossa in
Prou. 25.
post med.q Glossa in
Num. 25.r Greg. Ho-
mil. 34. in
Euang. ante
med.s Ibid. circa
med.a Greg. lib.
28. Mor. cap.
2. post med.b Ibid. lib. 9.
cap. 10.c Ibid. li. 17.
cap. 8.d Ibid. lib. 2.
cap. 2. paulo
post med.e Idem ho-
mil. 34. in
Euang.
f Aug. lib. 11.
de Ciuit. Dei.
ca. 31. in fin.
g Chryso-
st. hom. de diu-
te in cap. 16.
Luc. tom. 2.h Idem hom.
3. in Epist.
ad Heb. ante
med. tom. 4.i Isidor. de
sum. bo. lib. 1.
c. 12. sen. 2.
k Ibid. sen.
14.l Ber. ser. 30.
in Can. ante
med.m Ibid. ser.
7. in fin.n Idem Epist.
78. ad Suger.
Abb. ante
med.

Rom. 13.6

ergo isti nisi throni sui conditoris sunt? Quia vero Cherubin plenitudo scientię dicitur, & Paulo dicente dicimus, quia plenitudo legis est charitas, omnes, qui Dei ac proximi charitate cæteris amplius pleni sunt, meritorum suorum sortem inter Cherubin numeros perceperunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis amore accensi, in solo conditoris sui desiderio anhelant, nihil iam in hoc mundo cupiunt, solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abiiciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant & ardent, atque in ipso suo amore requiescunt: amando ardent, loquendo & alios accendunt, & quos verbo tãgunt, ardere protinus in Dei amore faciunt. Quid ergo istos nisi Seraphin dixerim, quorum cor in ignem conuersum lucet & vrit?

C A P V T VII.

De Homine.

GREGORIUS^a in homiliis: Curemus fratres charissimi, ne qua nos immunditia polluat, qui in æterna præsentia & Dei ciues & Angelis æquales sumus, vendicemus moribus digni: atem nostram. ^b IDEM in Moralibus: Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, vt si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cœlestem patriam Angelorũ quandoque sine carnis morte transiret. Sic namq, immortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam mori nõ potuisset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non potuisset. ^c IDEM: Homo ad humo appellatus est, & quo modo valet esse sine macula, qui sponte sua ad infirmitatẽ concidit factus de terra? ^d IDEM Non se desperet humana fragilitas, vnigeniti sanguinem consideret, & in pretio suo conspiciat, quam magna est, quæ tanti valet. ^e AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs: Indignantur viri, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuit, quãto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas Christianas. ^f IDEM de Trinitate: Iustitiam sibi dare non potest homo, quam perditam non habet. Hanc enim cum homo conderetur, accepit, & peccando vitæque perdidit. ^g IDEM de libero arbitrio: Ex quo incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequã fiat sapiens: si aut non se accommodet ad accipiendum præceptum, aut cum acceperit non obseruet. ^h IDEM de Civitate Dei. Infantia quidem hominis non à risu, sed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressã sit nesciẽs, Prophetat quodam modo. ⁱ IDEM: Puer à ploratu incipit, nec ridere potest. Propheta calamitatis, lacrymę sunt testes miserię: non adhuc loquitur & iam Prophetat. Erubescant cantatrices ibi non flere, vbi infans, qui non est vnus diei, prædicat esse flendum. ^j IDEM super Genesi contra Manichæos: Omnium animalium corpora, siue quę in aquis, siue quę in terra viuunt, inclinata sunt ad terram, & non sunt erecta sic vt hominis corpus. Quo signatur etiam animum nostrum in superna sua, id est, in æterna spiritualia erectũ esse debere. ^k HIERONYMVS in Matthæum: Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatũ. ^l IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum in hoc sumus imago Dei, vt quod bonum ei videtur, & apud nos sit bonum, & quod ei malum videtur, & apud nos sit malum. ^m IDEM in sermone: Comparatus est, ait Propheta, homo iumentis insipientibus, & similis factus est eis. Peius est comparari, quam nasci, Naturaliter non habere rationem tolerabile est, verum ratione decoratum, irrationali creaturæ comparari, voluntatis est crimen, non naturæ. ⁿ BERNARDVS in meditationibus: Tria in mente mea inuenio, per quæ Deum re-

a Greg. hom. 8. in Enang. cir. fin. b Idem Mor. lib. 4. c. 26.

c Mor. cap. 16 in fin. d Ibid. l. 27. c. 8. cir. fin.

e Aug. de adult. con. l. 2. c. 8. t. 6.

f Idem de lib. arb. l. 3. c. 24. to. 1.

g Idem sup. Gen. lib. 1. c. 17. in fin. t. 1.

h Hieron. li. 3. comm. in Mat. cap. 18. to. 6.

i Chrysost. serm. de Ascens. Dom. cir. med. t. 3.

k Bern. lib. Medit. c. 1. in prin.

colo, aspicio, concupisco. Sunt autem hæc tria, memoria, intelligentia, voluntas. ^l IDEM de consideratione: Homo natus ad laborem, non ad honorem, Homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu. Breui viuens tempore, ideoq, cum metu. Repletur multis miseris, & propterea cum fletu, & vere multis: quia corporis & animæ simul. ^m IDEM: Attende, quid fuisti ante ortum, & quid es ab ortu vsque ad occasum. ac quid eris post hanc vitam De primo paulo post versus:

Forma, fauor populi, feruor iuuenilis, opesque,
Surripuerẽ tibi nosse, quid esset homo:

De secundo:

Post hominem vermis, post vermem fœtor & horror:
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

ⁿ IDEM: Ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine. Et similitudo quidem perit, verumtamen in imagine pertransit homo. Imago liquidẽ in gehenna ipsa vri poterit, non exuri. ^o IDEM: Quotquot degimus in regione vmbre mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter aduertimus, triplici hic incommodo miserabiliter laboramus. Nam & faciles sumus ad seducendum, & debiles ad operandum, & fragiles ad resistendum. Vnde idem. ^p BERNARDVS: Si discernere volumus inter bonum & malum, decipimur: si tentamus facere bonũ, deficiamus: si conamur resistere malo, deiicimur & superamur. Nec mirum, quia vt dicitur in Iob: Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari, scil. aduersarij nostri. ^q BOETIUS in frain capitulo de ignorantia humanæ nature: ^r AVCTOR de spiritu & anima: Anima est rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Per rationabilitatẽ habilis est illuminari ad aliquid cognoscendum infra se, supra se, in se, iuxta se. Cognoscit si quidem Deum supra se, se in se, Angelum iuxta se, quidquid cœli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilitatem & irascibilitatem habilis est affici ad aliquid appetendum vel fugiendum, amandum vel odiendum: & ideo de rationabilitate omnis sensus animæ oritur, & de alijs omnis affectus.

C A P V T VIII.

De Muliere.

^r GREGORIUS^r in registro: Si hora eadem, qua genuerit, actura gratias mulier intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas enim carnis non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est: nam in prolis prolatione gemitus. ^s IDEM: Mēstrua cõsuetudo mulieribus nõ culpa est, videlicet quia naturaliter accidit. ^t IDEM: Si isti mēstrua consuetudine ad Sacramentũ Dominici corporis & sanguinis accedere mulieres non præsumant, de sua recta cõsideratione laudandæ sunt. Dum vero percipiendæ ex religiosæ vitæ consuetudine eiusdẽ mysterij amore rapiuntur, reprimendæ non sunt. ^u IDEM: In Sina mōte Dominus ad populũ locuturus, prius eundem populum abstinere à mulieribus præcepit. Et si illic vbi Dominus per creaturã subditã hominibus loquebatur, tanta provisione est munditia corporis requisita, vt qui verba Dei perciperent mulieribus mixti non essent: quãto magis mulieres, quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, custodire in se munditiã carnis debent, ne ipsa inæstimabilis mysterij magnitudine grauentur. ^v AVGVSTINVS de Civitate Dei: Quod fœmina Adẽ ex eius latere facta est, etiã hinc satis significatũ est, quã sacra mariti & vxoris debeat esse cõiunctio. ^w IDEM de paciẽtia: Non Diabolus vxorẽ Iob, cum etiam filios abstulisset, tanquã nocedi imperitus reliquerat, quæ quantũ esset necessaria tentatori iam in Eva didicerat: sed modo alterũ, Adam, quẽ per mulierẽ caperet, nõ inuenerat. Cautior

l Idem lib. 2. de consid. longe post medium.

m Idem lib. Medit. c. 3. paul. & prin.

n Idem ser. 1. in Annuntiat. B. Ma. circa med

o Idem ser. 7. de aduen. Dom.

p Ibidem.

q Iob 41. d

r Auc. de spir. & ani. cap. 4. apud Aug. tom. 3.

s Greg. Reg. lib. 12. ind. 7. interrogati. August. c. 10. t Ibid. circa med. t Ibid. paulo post.

u Ibid. circa fin.

v Aug. de Cit. Dei lib. 12. c. 26. in fin.

w Idem lib. de patient. c. 12. tom. 4.

fuit

a Idem lib. de dec. chord. cap. 9. 10. 9.

b Idem de verb. Dom. serm. 46. in med. tom. 10. c Ambr. de Virg. lib. 3. pag. 4. à prin. 10. 4. edit. Rom. d Chrysost. operis imperf. Homi. 32. in c. 19. Matth. post med. tom. 2. e Ibid. tom. 44. in c. 23. Matth. in prin.

f Idem hom. n. Pf. 50. ante med. 10. 1. Idem ho. 10. in c. 10. 10. post med. tom. 3. h Hieron. Epist. ad Ocea. de vita cleric. tom 9.

i Greg. l. 31. Mor. cap. 2. k Idem Reg. lib. 7. Ind. 2. cap. 37. l August. de Verb. Dom. ser. 18. post med. 10. 10.

m Idem lib. de vita Christiana. c. 9. in fin. 10. 9. n Ibid. c. 10. in prin. o Isid. lib. 7. Ety. cap. 14.

fuit Iob in doloribus, quam Adam in nemoribus. a IDEM de decem chordis: Illa est casta, & sancta fœmina, & vere Christiana, quæ dolet fornicantem virum, & non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatē. b IDEM de verbis Domini: Quod dolendum est, multi viri vincuntur à fœminis, seruant fœminæ castitatem, quam viri seruare nolunt. c AMBROSIVS de virginibus: Saltat, sed adulteræ filia: quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionē docet, non saltationē. d IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum in originali: Quid est mulier, nisi amicitia inimica, ineffugabilis pœna, notorium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticū periculum, mali natura, boni colorē depicta: Ergo si dimittere illam peccatum est, tenere autem viro tormentum est, necesse est, vt aut dimittentes adulterium faciamus, aut tenentes, quotidianas pugnas & amaritudines habeamus. e IDEM Sexus muliebris incautus & mollis est. Incautus quidem, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum sapientia & ratione considerat. Mollis autē quia facile flectitur, vel de malo ad bonū, vel de bono ad malum. f IDEM in sermone: Quid est speciosa mulier: sepulchrū dealbatum, nisi fuerit casta, sobria, & pudica. Iulchritudo autem est sine his virtutibus præcipitium patens, venenum insipientibus compositum. g IDEM super Ioannem: Nihil fortius muliere religiosa & prudente ad deliniendum virum, & informandum eius animum ad quodcumq; voluerit. h HIERONYMVS in Epistola ad Oceanum: Ianua Diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nocuumq; genus fœminarum est. Cum proximat stipula, incendit ignem, flammigero igne percutit fœmina conscientiam pariter habitantis, exurit fundamentaque montium. * SENECA in Prouetbio: Malo in consilio vincunt fœminæ viros. * SECVNDVS Philosophus: Mulier est hominis confusio, insaturabilis bestia, sollicitudo continua, indefinēs pugna, quotidianum damnum, castitatis impedimentum, domus tempestatis, adulterij vas, viri & continentij naufragium, præcipuum prælium, animal pessimum, pondus grauissimum, aspis insatiabilis, humanum mancipium.

CAPVT IX.

De Christianis bonis.

Gregorius i in Moralibus: Ecce veritas clamat: Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus igitur Christianus quo modo debet res terrenas iurgando defendere, quas non præcipitur possidere: Itaque cū res proprias amittimus, si perfecte Deū sequimur in huius vite itinere, à magno onere leuigati sumus. k IDEM in registro: Christianū decet, vt nobile, plus benignum, quā rigidum, plus misericordem esse, quam districtū, & lucrū de damno alterius non expectare, sed recepti pretij sit sorte contentus: quatenus quidquid cessit pauperi, omnipotens ei Deus multiplicata, sicut promisit, restitutione compenset. l AVGVSTINVS de verbis Domini: Cum Christianus cœperit bene viuere, ac seruire bonis operibus, mundumq; contemnere; statim in ipsa nouitate operū suorum patitur reprehensores & contradictores frigidos Christianos. Si autē perseuerauerit, & eos superauerit perseuerando, & non defecerit à bonis operibus, in idipsum illi iam obsequuntur, quod ante prohibebant. m IDEM de vita Christiana: Hoc est sacrificium, quod Deus super omnes hostias quærit & diligit, vt per iustitiæ nostræ opera nomen suū vbiq; laudetur, & Deus verus esse seruorū suorū actu & opere comprobetur. n IDEM: Non solum hoc à Christiano quæritur, vt malo careat, sed vt bonū exerceat. o ISIDORVS de Etymologiis: Non se gloriatur Christianū, qui nomen habet, & facta non habet: vbi autem nomen secutum fuerit opus, certissime ille est Christianus, qui se factis Christianum ostendit, ambulans sicut & ille ambulauit, à quo & nomen, traxit.

A P AMBROSIVS in Epistola: Omnis, qui Christum recipit, sapiens est: qui autē sapiens est, etiā liber est: omnis igitur Christianus, & liber, & sapiens. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in Epistola: Vnum tantummodo Christianus iudicat malum, solumq; formidat Domini cœlestis offensam. q BERNARDVS in Epistola: Quid prodest Christū sequi, nisi contingat & consequi? Ideo Paulus aiebat: Sic currite vt comprehendatis. r IDEM: Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusq; metā, vbi Christus posuit suam. Factus est (inquit) obediens vsq; ad mortē. GLOSSA Bedæ Iacobi primo: Ne indignemini si mali in mundo florent, si vos patimini: quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo, sed spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via contingat gaudere debetis. Glossa: * Māuetudo hominem spernit, humilitas in se omnibus subiicit, decet autem Christianum æqualibus & inferioribus affabilem esse, & mitem, senioribus humilem.

CAPVT X.

De Christianis malis.

Gregorius f in Moralibus: Multos peste propriæ prauitatis obsessos, sub Christiano nomine ipsa tranquillitas Ecclesiasticæ pacis abscondit: quos tamen si leuis persecutionis aura pulsauerit, mox extra aream velut paleas tollit. r IDEM in Registro: Si veraciter Christianus esses, plus Dei iudicium quam voces hominum timeres. HIERONYMVS infra in Capitulo, De stultiloquio, De turpiloquio: Non flagito. u AVGVSTINVS de decem chordis: Qui non de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christianus est, vt id, quod in fine Deus promittit, accipiat, nondum Christianus est. x IDEM de vita Christiana: Christi, ille non famulus, sed subsannator & irrisor est, qui eius se seruum dicit, cui seruire dissimulat. y IDEM: Non in hoc nobis nomē tantum quod Christiani dicimur, blandiamur, sed propter hoc etiā nos iudicandos credamus, si nomē nobis frustra vendicemus alienum. z ISIDORVS de summo bono: Christianus malum secundum Euangelij doctrinā non viuunt, & ipsam fidem, quā verbo colit, adorta tentatione, facile perdit. a BERNARDVS super Cantica: Intestina & insanabilis est plaga Ecclesiæ, & ideo in pace amaritudo eius amarissima. Sed in in qua pace pax est, & non est, pax à paganis pax ab hæreticis, sed non profecto à filiis. Vox plangētis Ecclesiæ etiam tempore isto. Filios enatrinū & exaltati, ipsi autem spreuerunt me, spreuerunt & maculauerunt me. * IDEM in sermone: Nunc frustra clamat Christus de leuitate oneris sui, sine causa iugum suum suauē prædicat: quando quidem & ab ipsis, qui Christiano censentur nomine, onus Diaboli, & iugum carnis atque sæculi huius delectabilis reputatur. b IDEM: Sicut ipsi Christum prosequuntur, qui ab eo vtique Christiani dicuntur, amici tui Deus & proximi aduersum te appropinquauerunt & steterūt, coniuuasse videtur cōtra te vniuersitas populi Christiani à minimo vsque ad maximum.

CAPVT XI.

De Prælati bonis.

Gregorius c in Moralibus: Pia pastorum mens, quia non propriam gloriā sed auctoris quærit, ab omnibus vult adiuuari. d IDEM: Nolenti mihi atque reuerenti cum graue esset altaris mysteriū, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctū. e IDEM in Dialogo: Petri vicē & ligando & soluendo obtinent, qui locū sancti regimini fide & moribus tenent. f IDEM in pastoralibus: Rector sēper cogitatione sit mūdus, quatenus hūc nulla immūditia polluat, qui hoc suscipit officiū, vt in alienis quoq; cordibus pollutionis maculas tergat: Mūdāmini, & c. g IDEM: Sit rector actione præcipuus, vt vitæ

P Amb. Ep. ad Simpli. cia. de Ver. Pf. 104. 10. 2. Edit. Rom. q Bern. Ep. 6. ad Theodor. Mona. longē post med. tom. 5. r Idem in Epist. 253. ad abb. Garin. prope fin.

f Greg. lib. 25. Mor. cap. 10. cir. med.

t Idem Regi. 12. ind. 7. cap. 30.

u Aug. de dec. chor. c. 4. in prin. tom. 9. x Idem lib. de Vi. Christi. c. 1. s. 9. y Ibid. c. 6.

z Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 2. seni. 12. a Bern. in Cant. ser. in fin.

b Idem ser. 1. in conuers. S. Pauli.

c Greg. lib. Mor. 22. cap. 16. in fin. d Ibid. in Ep. dedi. ad Lean. cap. 2. ante expost. in Iob. e Idem li. 2. Dialog. cap. 23. f Idem past. ca. 2. pag. 152. g Ibidem 2. par. cap. 3.

viam subditis viuendo denuntiet, & grex, qui pastoris A
 vocem morefque fequitur, per exempla melius, quam
 per verba gradiatur: Super montē excelsū, &c. **IDEM**:
 Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut ta-
 cenda proferat, aut proferenda reticefcac. Nam ficur incau-
 ta locutio in errorem protrahit: ita indiscretū silen-
 tium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. De
 Primo in numeris: Vas, quod non, &c. De secundo in
 Ifaia: Canes muti. **IDEM**: Sit rector singulis compaf-
 fione proximus, præ cunctis contemplatione fufpenfus,
 vt & per pietatis viscera in fe infirmitatem cæterorum
 transferat, & per speculationis altitudinem femetipfum
 quoque inuisibilia appetendo transcendat. In Genesi de
 Angelis afcendentibus & descendentibus. **IDEM**: Sit
 rector bene agentibus per humilitatem focius, contra
 delinquentium vitia per zelū iustitiæ erectus, vt & bo-
 nis in nullo se præferat, & cum prauorum culpa exigit,
 potestatem sui prioratus agnoscat. In Epistola ad He-
 braeos dicitur, quod tria erant in arca, scilicet manna dul-
 cedinis, virga disciplinæ, & tabulæ sciētiæ legis. **IDEM**:
 Tales sese, qui præfunt, exhibeant, quibus eorum subie-
 cti occulta quæque sua proderent non erubescant: vt cum
 tentationum fluctus parui tolerant, ad pastoris sui men-
 tem, quasi ad matris suæ sinum recurrant. **IDEM**: De-
 bet, rector subtili examine bona malaque discernere, &
 quæ vel quibus, quando & qualiter congruant studiose
 cogitare, nil proprium quærere, sed sua commoda pro-
 pinquorum bona reparare. **IDEM**: Qui ad sollicitudi-
 nem regendarum animarū se accingit, restat, vt quibus
 æterna prædicat, ad prouidenda quoque eis tempora-
 lium necessitatum subsidia inuigilet. **IDEM** in homi-
 liis: Causæ pensandæ sunt & tunc ligandi atque soluēdi
 potestas exercenda. Videndum, quæ culpa præcessit, aut
 quæ sit pœnitentia secuta post culpā: vt quos omnipotens
 Dēus per compunctionis gratiā visitat, illos pasto-
 ris sentētia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præ-
 sidentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. **IDEM**
 in registro: Prælatorum bonitas subiectorum salubris
 est regula. **IDEM**: Sic nos fidelibus subditis tenere dis-
 ciplinā debemus, sicut boni patres carnalibus filiis so-
 lent, quos & pro culpis, verberibus feriunt, & tamen
 ipsos, quos doloribus affligunt, & habere hæredes quæ-
 runt. **AVGVSTINVS** de pastoribus: Gloriētur pastores,
 sed qui gloriatur in Domino gloriētur. Hoc est Chri-
 stum in subditis pascere, hoc est in Christo pascere, hoc
 est propter Christum & propter subditos sibi non par-
 cere. **IDEM**: De bonis ouibus fiunt poni pastores. **D**
IDEM: Habemus duo quædam, vnum quod Christiani
 sumus, alterum, quod præpositi sumus. Illud quod Chri-
 stiani sumus, propter nos est, quod præpositi sumus,
 propter alios est. In eo quod Christiani sumus, attendi-
 tur vtilitas nostra, in eo quod præpositi sumus, non nisi
 aliena. **AMBROSIVS** in pastoralibus: Quod sumus pro-
 fessione, actione potius, quam nomine demonstramus,
 vt nomen congruat actioni, actio respondeat nomini.
 Ne sit nomen inane, & crimen immane. Ne sit honor
 sublimis, & vita procliuis. Ne sit deifica, professio, & illi-
 cita actio. Ne sit religiosus amictus & irreligiosus pro-
 fectus. Ne sit gradus excelsus, & deformis excessus. Ne
 habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, & conscientia
 sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutionē simulemus
 columbinam, & mentem habeamus caninam. Ne pro-
 fessionem monstremus ouinam & ferocitatem habea-
 mus lupinam. **IDEM** de officiis: Decet omnes censu-
 ra frugalitatis, continentia auctoritas, & maxime eum,
 qui honore præstat, ne præminentē virū thesauri possi-
 deant sui, & pecuniis seruiat, qui præst liberis. **IDEM**:
 Quo modo potes eum iudicare, consilio superiorem,
 quem videas inferiorem moribus? Supra me debet esse,
 cui me committere paro. **IOANNES CHRYSOSTO-**
MVS super Matthæum: Vis apparere sanctus, circa
 tuam vitam esto austerus, circa aliorum benignus, au-
 diant te homines parua mandantē, & grauiam facientē: *****
IDEM: Si erramus modicam pœnitentiam imponentes

nonne melius est propter misericordiam dare rationem,
 quam propter crudelitatem succumbere pœnitentem. **P**
ISIDORVS in Synonymis: Talem te redde subditis, vt
 magis ameris quam timearis. Reuerētia enim ex amore
 procedit, odium vero timor efficit. **BERNARDVS** in
 Epistola: Nec præceps eris in sententia, nec vehemens
 in vindicta, non in corrigendis remissior, non in parcen-
 dis seuerior, non pusillanimis in expectandis, non fu-
 perfluus in victu, non notabilis in vestitu, non citus ad
 promittendum, non tardus ad reddendum, non prodigus
 dator, non tenax ad largiendum. **IDEM**: Non vos felices,
 quia præestis & non prodestis, immo si non prode-
 stis, vos infelices putate. Vt autem secure præesse possi-
 tis, subesse & vos, si cui debetis, non indignemini. Indi-
 gnatio quippe subiectionis, prælationis reddit indignū.
IDEM: Si rebus raritas pretium facit, nil in Ecclesia
 Dei pretiosius, nil optabilius est bono vtilique pastore.
 Nempe rara auis est ista. **IDEM**: In alto noli altum la-
 pere, sed humilibus confertire, nil Deo charius, nil rari-
 us apud homines. **IDEM** super Cantica: Sciant boni
 fidelesque præpositi languentium sibi creditam curam
 animarum, non pompam rerum sæcularium: cumque
 internum murmur cuiuspiam illarum querulæ vocis
 indicio deprehendunt, & si etiam in ipsos vsque ad con-
 uicia & contumelias prorumpentes, medicos se & non
 dominos agnoscentes, parant confestim aduersus frene-
 sim animæ, non vindictam, sed medicinam. **IDEM** infra
 capite de fama: Varios & constantes. **IDEM** de Præ-
 cepto & dispensatione: Ponant præpositi metam obe-
 dientia subditorum ex votis laborum suorum, non
 suorum desideriorum, monentes eos, non cogentes ad
 celsiora, condescendentes eis, cum necesse fuerit ad remis-
 siora, non cadentes cum eis ad deteriora. **IDEM**: Nil
 me prælatus prohibeat eorum, quæ promisi, nec plus
 exigit, quam promisi. Vota mea non augeat sine mea
 voluntate, nec minuat sine certa necessitate. **IDEM**
 de consideratione: Præsis vt prouideas, vt consulas, vt
 procures, vt serues. Præsis vt profis, præsis vt fidelis ser-
 uus & prudens, quem constituit Dominus super fami-
 liam suam. Ad quid? vt des illi escam in tempore, hoc
 est, vt dispenses non imperes. **IDEM**: Si te agnoscis
 sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed de-
 bitorem; conandum summopere tibi & tota vigilantia
 considerandum, quo modo & qui non sapiunt, lapiant,
 & qui desipere, resipiscant. **IDEM**: in secunda parte
 Epistolarum: Pascere tripliciter debemus, exemplo con-
 uersationis, verbo prædicationis, fructu orationis, & pas-
 cere ad mandatum Christi, vt nemo sibi hunc sumat
 honorem, sed qui vocatus fuerit a Deo tanquā Aaron.
IDEM in sermone: Quoties prælatus pro vno ex mi-
 nimis Dei spiritalia studium intermittit, toties pro eo
 spiritualiter animam suam ponit. **IDEM** multa infra de
 temperantia, de dignitate bona, de zelo, de sollicitudine,
 de correptione, de æquitate.

CAPVT XII.

De Prælati malis.

GRIGORIUS in Moralibus. Vnusquisque superbus
 rector toties ad culpam apostasiæ dilabitur, quo-
 ties præesse hominibus delectatus honoris sui singula-
 ritate lætatur. **IDEM** infra in capitulo de stultiloquio, de
 conuiciatione: Sæpe qui in potestate sunt. **IDEM**: Cum
 maiores ipsi voluptati deseruiunt, nimirum minoribus
 lasciuia fræna laxatur. **IDEM**: Hypocrita, assumpto san-
 ctæ conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit,
 & temporalia quæque defendere etiam iurgis quærit. **IDEM**
 in registro: Ita sibi regentium merita connectun-
 tur, & plebium, vt sæpe ex culpa præsentium deterior
 fiat vita subditorum: & sæpe ex demerito plebiū delin-
 quat vita pastorū. **IDEM**: Quod dicere pudet, & graue
 tacere est, regendi rectores, & qui docendi sunt docto-
 res, nec erubescunt videri, nec metuunt. Ducatum ani-
 marum impudenter assumunt, quibus via omnis ducto-

Isa. 40. b
 Ibid. 2. p.
 cap. 4.

Num. 19. e
 Isa. 56. c
 Ibid. 2. par.
 cap. 5.

Gen. 28. c
 Ibid. 2. par.
 c. p. 6.

Ibidem 2.
 par. c. 5.

Heb. 9. a
 Ibidem 2.
 part. Past. c.
 2. refertur
 in Glos.
 Exec. 28.
 Refertur
 in Glos.
 C. 5.
 Idem hō.
 26. in Euan.
 ante med.

Idem Re.
 li. 12. in 7.
 interrogati.
 Au. c. 4.

Augu. de
 Past. cap. 13.
 non longe à
 prin. tom. 9.

Ibid. pau-
 lo ante.
 Ibid. cap. 1.
 in prin.

Amb. li.
 de dignitate
 sacerdotali.
 c. 3. tom. 4.

Idem li. 2.
 offic. cap. 13.

Ibid. ca. 12.

Ibid. lib. de
 Synony. cap.
 penult. in
 prin.
 Ber. Epif.
 4. ad Hen-
 ric Senon.
 Archiepis.
 non longe à
 prin.

Ibid. longe
 post med.

Ibid. Epist.
 248. ad Eu-
 genium Pa-
 pam
 Idem Epi.
 123. Hilde-
 ber. Turo.
 Idem in
 Cant. ser. 25.
 in prin.

Idem in
 tract de præ-
 cep. & dis-
 pens. longe
 ante med.

Ibid. pau-
 lo ante ver-
 ba citata.
 Idem li. 3.
 de confid.
 non longe à
 prin.

Ibid. pau-
 lo post præ-
 dia. ver.

Idem in
 declama.
 sup.
 Ecce nos re-
 liqui. omnia,
 ante med.

Greg. lib.
 Mor. 24.
 cap. 14.

Ibid. li. 2.
 cap. 10.
 Ibid. lib. 3.
 c. 8. in prin.

Idem Reg.
 lib. 6. cap. 17.
 post med. &
 lib. 2. 5. Mor.
 cap. 14.
 Ibid. lib. 7.
 ind. 2. cap.
 114.

a *Ibid.* lib. 4. ind. 13. c. 48.
 b *Aug. de civ. Dei* lib. 19. c. 5. tom 5.
 c *Idem* lib. 2. de pass. c. 1. in prin. to 9.
 d *Ibid.* in fin.
 e *Ibid.* cap. 4. in prin.
 f *Bern. de cob. sid.* lib. 2. cir. med.
 g *Ibid.* paulo ante eic ver. h *Idem* Ep. 42. ad Henr. enon. Arch. duabus pag. in prin. i *Idem* in Cant. ser. 23. ante med.
 k *Ibid.* ser. 77. non longe à prin.
 l *Ibid.* ser. 76. in fin.
 m *Ibid.* ser. 30. cir. med.
 n *Ibid.* ser. 10. non longe à princ.
 o *Ibidem* paulo post.
 p *Ibid.* ser. 77. paulo post princ.
 q *Idem* ser. de conversione ad clorico. 36. 31.
 r *Idem* in declam. super Ecce nos reli.
 omnia. ante med.

ris est ignota, & quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. **A** *Idem* de quodam abbate malo: Qui tot discipulos per suam negligentiam ad infernum duxit, reliquis nunquam præponi debuit. **AUGUSTINVS** in Epistola: Omnis, qui male vivit in conspectu eorum, quibus præpositus est, quantum in ipso est, omnes occidit. **Idem** de Civitate Dei: Illi pacis ordine, quo alij aliis subiecti sunt, sicut prodest humilitas servientibus, ita nocet superbia dominantibus. **Idem** de pastoralibus: Sunt pastores, qui pastorum audire nomina volunt, pastorum officium implere nolunt. **Idem**: Qui quis ita præpositus est, ut in eo, quod præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat, se pascit non oves. **Idem**: Parum est malis pastoribus, quod oves languentes, & infirmas, & errantes, & perditas non curât, sed etiam ipsas fortes, & pingnes necât, quantum in ipsis est: & illæ vivunt, de misericordia Dei vivunt, tamen quantum ad pastores malos attinet, occidunt. Quod modo (inquis) occidunt? male vivendo, malum exemplum præbendo. **BERNARDVS** de consideratione: Monstruosa res est, gradus summus, & animus infimus: status supremus, & gressus minimus: sedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus otiosa: sermo multus, & fructus nullus: vultus gravis, & actus levis: lingens auctoritas, & nutans stabilitas. **Idem**: Simia in tecto, rex fatuus in folio suo sedens. **Idem** in Epistola: Si instar meî qui quis sum, pastor meus & ipse curvus graditur, vultum gerens deorsum, & terram semper respiciens, ventri solum, mente ieiunus, pabula terrena quæritans, in quo discernimur? Væ si venerit lupus, non erit, qui prævideat, qui occurrat, qui eripiat. **Idem** super Cantica: Innumeros cernes simpliciter, ac sine quere la inter fratres conuersari, quos si fratribus præesse feceris, non solum inutiliter, sed & insipienter, & nequiter agere videbis. **Idem**: Non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare: non est custodire, sed perdere: non est defendere, sed exponere: non est instruere, sed prostituere: non est pascere gregem, sed mactare, & deuorare, dicente de prælati Domino: qui deuorant plebem meam, ut cibum panis. **Idem**: Quo modo in pascua diuinorum educet eloquiorum greges Dominicus pastor idiota? Sed & si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum, ne non tam nutriat doctrina, quam vita sterilis noceat. **Idem**: Omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ IESU Christi: ministri CHRISTI sunt, & seruiunt Antichristo: honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricus nitor, histrionicus habitus, regius apparatus in cibis, & potibus. **Idem**: Miror audaciam plurimorum, quos non videmus de suis vineis colligere, nisi spinas & tribulos: vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri, fures sunt & latrones, non custodes, neque cultores in illis. **Idem**: De eis dico, qui animas regere susceperunt, quod sine mirabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, & mortem, hæc omnia in fornace auaritiæ conflant, & profligant in acquisitione turpis quæstus. **Idem**: Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph **Idem**: Parum est nobis, infra in capitulo de oblivione. **Idem** Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui non plus inuigilet subditorum vacuandis marsupiiis, quam vitis extirpandis? Vbi est, qui orando fleat iram Dei, qui prædicet annum placabilem Deo? leuora loquimur, gratiora grauius manet iudicium. **Idem** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. Vtinam qui sine sumptu Euangelium ponere nolunt, ponerent vel pro sumptu, vtinam vel Euangelizarent, ut manducarent. **Idem** de contemptu: O terribilis Deus in consiliis super filios hominum, frustra,

incipient miseri Prælati dicere montibus: Cadite super nos, & collibus: Cooperite nos. Venient ante tribunal Christi audietur populorum querela grauis, accusatio dura, quorum vivere stipendiis, nec diluere peccata, quibus facti sunt duces cæci, mediatores fraudulentum. **Idem** in capite de ignorantia: Quando excusare poterit. **GLOSSA** in Matthæum: Quam rarus est Domino seruiens, oues Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascens. Multa infra lib. 3. cap. de honore, de zelo, de doctrina, de correctione de remissione, de acceptione personæ.

f *Glossa* in Matt. 24.

CAPVT XIII.

De Subditis.

GREGORIUS in Moralibus: Cum subiectorum corda superbia instigat, hoc summopere agere nititur, ut sua acta considerare funditus negligant, & semper tacitis cogitationibus, rectoris sui iudices fiant. **Idem**: Dum salua fide, res agitur, virtus est meritum, si quidquid superior præcipit humiliter toleratur. Debet tamen humiliter suggeri: si forte valeat, quod displicet emendari. **Idem** in registro: Seruorum Dei humilitas, in afflictionis tempore debet apparere. Qui vero se contra præpositos suos erigunt, profecto ostendunt, quia serui Dei esse contempnunt. **Idem**: Qui paternæ adhortationis verba libenti animo suscipit, & in sinu cordis amplectitur, emendatorem se vitiorum fore proculdubio profiteretur. **Idem** in Homiliis: Vtrum iuste, aut iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is, qui subest, & tamen iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam, ex alia culpa, mereatur. **Idem**: Pastor vel absoluere indiscrete timeat vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat iuste, vel iniuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat; ne, & si iniuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. **Idem** infra in capitulo de disciplina; Tanto apud Dominum, &c. **ISIDORVS** de summo bono, Melior est subiecta seruitus, quam elata libertas. **Idem**: in Synonymis; Potiori gradui competentem reuerentiam tribue, & iuxta dignitatem vniciuique; redde honorem. **HERONYMVS** in capitulo de obedientia; Seruias fratribus, &c. **AUGUSTINVS** de natura boni; Iniustum non est, ut improbis accipientibus nocendi potestatem, & patientia bonorum proberetur, & malorum iniquitas puniatur. **Idem** de ciuitate Dei, Iustus quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed examen virtutis. Proinde bonus, etiam si seruiat, liber est; malus autem, etiam si regnet, seruus est, nec vnus hominis, sed quod est grauius, tot dominorum quot vitiorum. **IOANNES CHRYSOST.** super Matthæum; Propter bonos sacerdotes etiam malos honorate, ne propter malos etiam bonos contemnatis. **BERNARDVS** super Cantica; Parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni creaturæ propter Deum; siue Abbati tanquam præcellenti; siue Prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere partibus, subdere & minoribus; sic enim decet nos (inquit) Dominus omnem implere iustitiam. **GLOSSA**; Si subdit aliquid peccant, propter quod doctores à quiete surgere cogantur, non tantum pœnam peccati illius incurrunt, sed etiam puniuntur pro inquietudine doctorum, **Idem**; Qui doctores caelestibus intentos inquietare præsumit, etiam virtutes, quas credebat se habere, perdit.

t *Greg. li. 14* Moral. c. 18. paul. ante med.
 u *Ibid.* lib. 25 cap. 14. cir. med.
 x *Idem* in Reg. lib. 2. cap. 23.
 y *Ibid.* lib. 5. ind. 4. c. 54
 z *Idem* Cor. 26. in Euang. ante med.
 a *Ibidem*.

b *Ibid.* do sum. bo. li. 3. c. 47. sent. 3.
 c *Idem* lib. de Synony. c. 16. in fin.
 d *Aug. lib. de nat. bon. cap. 32. tom. 6.*

e *Idem* de civ. Dei lib. 4. c. 3. in fin. tom. 5.

f *Chryf. oper. imperf. hom. 43. tom. 2.*
 g *Bern. in Cant. ser. 42. cir. me.*

h *Glossa* Cant. 2.

i *Ibidem*.

CAPVT XIV.

De Prædicatoribus bonis.

GREGORIUS in Moralibus, A bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur: sed causa prædicationis victus accipitur, & quoties prædicatibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solâ de

k *Greg. li. 19.* Moral. c. 10. non longe à prin.

rerum

rerum munere, sed de conferentium gaudent mercede.
*** IDEM** : Ille apud Deum magis in amore eius est, qui ad eius amorem plurimos trahit, **a IDEM** : Humani generis Redemptor per diem miracula in viribus exhibebat, & ad orationis studium in nocte pernoctabat: vt perfectis videlicet prædicatoribus inuauat, quatenus, nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate penitus contemnant, sed quieti contemplantes forbeant, quod occupati erga proximos, loquentes refundant. **b**
HIERONYMVS in originali super Hieremiam: Ille est doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas non risum mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. **c** **AVGVSTINVS** de doctrina Christiana: Qui dicendo nititur persuadere, quod bonum est, nihil horum trium spernens, vt scilicet doceat, vt delectet, & flectat; oret atque agat, vt intelligenter, libenter, obedienter audiatur. **d** **IDEM**: Habet, vt obedienter audiatur, quantacumque granditate dictionis, maius pondus vita docentis. Nam qui sapienter, & eloquenter dicit, viuunt autem nequiter, erudit quidem multos discendi studiosos, quamuis animæ suæ sit inutilis. **e**
AMBROSIVS de virginibus. Debet is, qui docet, supra eum, qui docetur, excellere. **f** **ISIDORVS** de summo bono: Prius debet iustus prædicator bene agere, vt consequenter possit bene docere. Sicut enim in numismate metallum, & figura, & pondus perquiritur; ita in omni doctore Ecclesiastico, quem sequatur, quid doceat quo modo viuat, inquirendum est. Per qualitatem igitur metalli doctrina, per figuram sollicitudo patrum, per pondus humilitas designatur. Qui ergo ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit. **g** **BERNARDVS** super Cantica: Est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, & trahendas post te ad cælestia regna, si recte sentias, si digne proloquaris, & si viuendo confirmes. **h**
SENECA in Epistola: Eligamus non eos, qui verba magna celeritate præcipitant, sed eos, qui vita docent; qui cum dixerint, quid faciendum sit, probant hoc ipsum faciendum, quod docent: qui docent, quid vitandum sit, nec vnquam in eo, quod fugiendum dixerunt, deprehenduntur. Eum elige doctorem, quem magis admireris, cum videris, quam cum audieris. Multa libro tertio de doctrina, de coniunctione vitæ, & doctrinæ.

CAPVT XV,

De Prædicatoribus malis.

GREGORIUS in Moralibus: Mens concupiscentiis exterioribus occupata, diuini amoris igne non caret: & idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corpore proferuntur. **k** **IDEM**: Qui mandata Dei in memoria retinet, sed nequaquam facit, is in doctrinæ suæ verbis sententias, quibus damnatur, tenet. **l** **IDEM** super Ezechiel: Turpe est, nimis ibi nos negligendo cadere, vnde prædicando conati sumus alios leuare. **m** **IDEM**: Non facile prædicatoris accipitur, si leuis in moribus esse videatur. Et nulla erit maturitatis ostensio, si contra aduersa non affuerit operis fortitudo. **n** **IDEM** in capitulo de conscientia mala: Scriptura sacra, &c. **o** **IDEM** in registro: Nimis iniquum est, si hi, qui prædicatorum humilitatis facti sunt, de vani nominis elatione gloriantur, cum verus prædicator dicat: Mihi autem absit gloriari, &c. **p** **IDEM**: Quod per linguam prædicamus, per exēpla destruimus, dum iniqua docemus operibus, & sola voce ea, quæ sunt iusta, prætendimus. Ossa ieiunij atterimus, & mente turgemus: corpus despectis vestibus tegimus, & elatione cordis purpuram superamus: iacemus in cinere, & excelsa suscipimus. Doctores humilitatis, duces superbiz, ouin a facie, lupinos dentes abscondimus. **q** **HIERONYMVS** in Epistola: Delicatus est magister, qui pleno ventre de ieiuniis disputat. Accusare auaritiam, & latro potest, sacerdotis Christi os cum mente concordet.

A. q **IDEM**: Nec rusticus, nec simplex frater ideo se sanctum putet, si nihil nouerit: nec peritus, & eloquens lingua existimet sanctitatem. Multoque melius est, ex duobus imperfectis rusticitatem habere sanctā, quam eloquentiam peccatricem. **r** **IDEM** in originali super Michæam: Annon confusionis, & ignominiz est, **IESVM** crucifixum magistrum pauperem, atque esurientē, falsis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinam rubente bucca, tumentique ore proferre? Si in Apostolorum loco, & ordine sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed & conuersationem quoque, & abstinentiam. **s** **IDEM**: Rigida vita, Infra de adulatione. **t** **ISIDORVS** de summo bono: Ad maioris culpæ cumulum pertinet, scire quemquam, quod sequi oporteat, & sequi nolle, quod sciat. **u** **IDEM**: Qui non viuunt, sicut docet, ipsam, quam prædicat veritatem contemptibilem facit. **v** **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Mathæum: Non poterit excusari Doctor, cuius verba aliud sonant, aliud facta demonstrant. **w** **IDEM** de compunctione cordis: Docere, & non facere, non solum nihil lucris, sed etiam damni plurimum confert: Grandis enim condemnatio est componenti quidem sermonem suum, vitam vero suam, atque operam negligentem. **x** **AVGVSTINVS** in Epistolis: Exaudi te ipsum durissime, immanissime, furdissime Doctor, quid mihi lingua aurea, & cor ferreum? **y** **IDEM** de diuinatione dæmonum: In hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videmus, pariter à iustis peruersisque decori. Nec obesse aliquid, immo, & prodesse ad maiorem notitiam famamque veritatis, cum de illa etiam hi, quid quid nouerint, dicunt, qui & peruersis moribus contradicunt. **z** **BERNARDVS** in sermone: Beati, inquit, pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Considerate diligenter non pacificos, sed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, & non faciunt. Sane quemadmodum non auditores legis iusti sunt, sed factores: sic non annuntiatores pacis, sed actores beatificantur. **aa** **SENECA** in Epistola: Hoc turpissimum est, quod nobis obiici solet, verba nos fari, non opera tractari.

CAPVT XVI.

De prædicationem vsurpantibus.

GREGORIUS in pastoralibus: Sunt nonnulli, qui solerti cura spiritualia præcepta perscrutantur: sed que intelligendo penetrant, viuendo conculcant. Repente **D** docent, quæ non opere, sed meditatione didicerunt: & quod verbis prædicant, moribus impugnant. **a** **IDEM**: Redemptor noster, cum in cælis sit conditor omnium, & ostensione suæ potentiz sit Doctor Angelorum, ante tricennale tempus magister fieri noluit hominum: vt videlicet præcipitatis, & vsurpantibus vitam saluberrimi timoris infunderet, cum ipse etiam, qui labi non posset, perfectæ vitæ gratiam, non nisi in perfecta aetate prædicaret. **b** **IDEM** super Ezechiel: Cum prima sunt adolescentiæ, vel iuuentutis nostræ tempora, nobis adhuc à prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ profcindere non audeat terram cordis alieni, cū non habeat duritiem, & aciem incidendi. **c** **IDEM**: Adhuc nobis in infirmitatis confusione iacentibus, præberi non debet auctoritas prædicationis: sed cum iam in bono opere surgimus, cum iam recti stare cœperimus, dignum est, vt ad lucrandum alios cum prædicatione mitti debeamus. **d** **IDEM** in Moralibus: Infirma ætas etiam cum recte sentit, ad prædicandum non debet incautè prosilire. **e** **IDEM**: Qui mundum deserunt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. **f** **ISIDORVS** de summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, qua aut bene sentiendo, quod bene profertur aut nihil sentiendo, nihil dicitur: aut parum sentiendo, loquacitas sola ostentatur: aut optime sentiendo, non eleganter profertur, quod intelligitur. **g** **BERNARDVS** super Cantica: Canales hodie multos habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas. Tantæ enim charitatis sunt, per quos nobis fluēta cælestia manant, vt ante ef-

a Ibid. lib 6. c. 17. Paululum a prin.
b Hieronym. lib. 1. in lament. cap. 1. tom. 4.
c Aug. de doctr. Christ. lib. 4. c. 17. som. 3.
d Ibidem cap. 27.
e Amb. lib. 2. de Virg. in prin. c. 4.
f Ibid. de sum. bo. l. 3. c. 36. sent. 5.
g Bern. in Cant. ser. 16. paululum a prin.
h Senec. Epi. 52. cir. med.
i Greg. li. 8. Mor. c. 26. ante med.
k Ibid. l. 15. cap. 7.
l Ibidem in Ezech. hom. mil. 18. longe ante med.
m Ibidem ho. 3. in Ezech. ante med.
n Ibidem Reg. lib. 6. ind. 15. cap. 169. post med.
o Ibid. l. 4. ind. 12. cap. 76.
p Hieronym. Epi. 2. ad Nepoti. cir. med. to. 1.

q Ibid. post med.
r Idem eb. in Mich. l. 2. c. 2. t. 5.
s Ibid. lib. 2. de sum. bo. c. 2. sent. 10.
t Ibid. l. 3. c. 37. sent. 1.
u Chrys. lib. 1. de compunct. cor. in si. 10. 5.
x Aug. de diu. damo. ca. 6. to. 3.
y Ber. ser. de conuersi. ad Cleric. c. 31.
z Greg. pastor. p. 1. c. 2. in prin.
a Ibid. par. 3. ca. 2. admonit. 26. cir. fi.
b Idem in Ezech. hom. 1. longe ante med.
c Ibid. hom. 9. longe ante med.
d Idem lib. 11. Mor. c. 5.
e Ibid. de sum. bo. lib. 2. cap. 29. sent. 16.
f Ber. super Cant. ser. 18. paululum a prin.

nihil suum quærat Episcopus, sed tantum aut Dei honorem, aut salutem proximorū, aut vtrumque. ^a IDEM de consideratione: Domum Episcopi decet sanctitudo decet modestia, decet honestas, & morum disciplina.

CAPVT XX.

De Sacerdotibus bonis.

GREGORIVS ^b in Registro: Officij sacerdotalis est, vt viduis, ac maritali regimine desolatis impartiri solatia debeant, vt vnde in hoc mundo, humano adiutorio priuantur, Sacerdotali tuitione possint remedia reperire. ^c IDEM: Redemptor noster ad Sacerdotis officium non quærit autum sed animas. ^d IDEM: Lux gregis est flamma pastoris. Decet enim Dominicū Sacerdotem, moribus, & vita clarescere, quatenus in eo tanquam in vitæ suæ speculo plebs commissa possit & eligere, quod sequatur, & videre, quod corrigat. ^e IDEM: Est in illusione nocturna valde necessaria discreto, qua subtiliter pensari debeat, ex qua re menti acciderit dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate: aliquando ex præcedenti cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate euenerit, omnimodo hæc illusio non est timenda: qua hanc animus pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Cum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula grauantur, habet extinde animus aliquem reatum, non tamen vsque ad prohibitionem percipiendi sancti mysterij, vel Missarum solemniam celebrandi: cum fortasse, aut dies festus exigit, aut exhibere mysterium, pro eo quod sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alij, qui implere ministerium valeant, illusio per crapulam facta à perceptione sacri mysterij prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterij, vt arbitror, subtrahere se humiliter debet. Si tamen dormientis mentem turpi imagine non concusserit. Et infra: Si vero ex turpi cognitione vigilantis oritur illusio dormienti, patet animo suus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio vtrum suggestione tantum, an delectatione, vel quod maius est, peccati consensu acciderit. ^f AVGVSTINVS de pœnitentia: Sacerdos, cui omnis profiteretur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo illorum fit iudicandus, quod ipse in aliis iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est ab aliis iudicandus, condemnat seipsum. ^g IDEM de singularitate clericorum: Contemplamini quid sit populo sancto præesse, & considerare quale sit diuinis sacramentis insistere. Altario enim placere debent, qui altario viuunt, & talis conuenit cura sinceritatis sacratis, qualia sunt sacramenta ipsa, quibus exhibent officia seruitutis: ne contra Dominum offendant ipsi, quem tractant, aut contra populum incipiant impedire, quod prædicant. ^h AMBROSIVS super Lucam: Religionis insignia, arma sunt sacerdotis. ⁱ IDEM in Epistola: Sobriam à turbis grauitatem, ac seriosam vitam, & singulare pondus conuersationis, dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quo modo enim potest in exemplum obseruari à populo, qui nihil habet discretum à populo, nihil dispar in moribus à multitudine? Quid enim in te miretur, si omnia tua facta bona, in semetipso recognoscat existere? si nihil in te aspiciat, quod ultra se inueniat, si ea quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitrat, offendat? ^k IDEM de officiis: Sacerdotis est, nulli nocere, prodesse velle omnibus, posse aut solius Dei est. ^l ISIDORVS de summo bono: Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est: ita vt quod docet verbo, instruat & exemplo. ^m GLOSSA AMBROSIVS: Non facile accusanda est persona tam alti ordinis, cum sit vice Christi.

CAPVT XXI.

De Sacerdotibus malis.

GREGORIVS ⁿ in Homilia: Cui rei similes dixerim Sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cœlestem mittit, & ipsa in cloacas descendit? ^o IDEM in Pastoralibus: Si homo apud hominem, de quo minime præsumit fieri intercessor, erubescit: qua mente apud Dominum intercessoris locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ meritū nescit? Aut ab eo, quo modo illis veniam postulat, qui vtrum sibi sit placatus, ignorat? ^p IDEM in Registro: Durum est, & proculdubio à sacerdotis officio alienum, personam positam sub necessitate negligere, & studio congregandi, indecenter inhiare pecuniis. ^q IDEM: Causa sunt ruinæ populi sacerdotes mali. Quis enim se pro populo peccatis intercessor obiciat, si sacerdos, qui exorare debuerat, grauiora committat? ^r IDEM: In contumeliam sacerdotum est, de diuinis cultibus admoneri, quia enim ipsi debent exigere, turpiter exiguntur. ^s AMBROSIVS in sermone: Mendacium est, sacerdotem, vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. ^t IDEM in Epistola: Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere denuntiare. ^u IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Vere magna confusio est sacerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideiores eis & iustiores. Quo modo autem non sit confusio, esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? ^x ISIDORVS de summo bono: Sacerdotes populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiāt, aut peccantes non arguant. ^y IDEM: Multi sacerdotes metu potestatis veritatem occultant, & à bono opere, vel iustitiæ prædicatione, rei alicuius formidine, aut potestatis terrenæ aueruntur. Sed heu proh dolor! inde metuunt, quia vel amore rerum sæcularium implicantur, vel quia aliquo facinoris opere confunduntur. ^z HIERONYMVS in Epistola: Violentos sacerdotes & Apostolus damnat, & vetus lex prohibet. Qui enim altario seruiunt, vinum & siceram non bibant. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. ^a IDEM: Peccator homo si ceciderit, rogabit pro eo sacerdos, pro sacerdotis lapsu quis rogaturus est? ^b IDEM in originali super Malachiam: Ad sacerdotis pertinet disciplinam, interrogatum respondere de lege, qui si non doceat, & respondeat, & resistentes non conuincat, frustra iactat sacerdotis dignitatem, cuius opera non exhibet. ^c BERNARDVS in Epistola: Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus aut exiguus. ^d IDEM in sermone: Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus tuis Domine, qui videntur regere populum tuum. Non est iam dicere, vt populus sic sacerdos: quia sic nec populus, vt sacerdos. Heu heu Domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, & regere principatum. ^e IDEM de contemptu: In multis multipliciter regnat fornicatio, quia puritatis auctori, impuro corde & corpore ministrantes, non ventur stare ante Angelum Dei, qui fecit medios, & disperdat: sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, & intingere in sanguine Saluatoris manus nefarias, quibus paulo ante, proh dolor! meretrices attraxerunt. Sic & altaria circuire, sic & Ecclesias frequentare, psalmos decantare, cum & eiusmodi laus sit execrabilis, & oratio fiat in peccatum.

CAPVT XXII.

De Clericis.

GREGORIVS ^f in Homilia: Clericus admonēdus est, quatenus sic viuat, vt exemplum vitæ sæcularibus præbeat

a Idem de consid. lib. 4. prope fin.

b Greg. in Reg. li. 3. in dist. 9. c. 13. in prin.

c Ibid. lib. 5. cap. 128. d Ibid. lib. 7. cap. 32. in dist. 1.

e Ibid. li. 12. c. 11. paululum à prin.

f August. de vera & falsa pœnit. lib. unico c. 20. tom. 4.

g Reperitur S. Cyprian. scriptus opusculum eiusdem tom. 3. edit. Pammelij.

h Amb. 7. in Luc. ca. 10. tom. 3.

i Idem Epist. lib. 3. Epist. 20. ad Tre-naum, tom. 5.

k Idem lib. 3. offic. cap. 9. tom. 4. l Ibid. lib. 3. de sum. bo. c. 36. sen. 2. m Refer. in Gloss. 1. Tom. 5.

n Greg. homil. 17. in Euang. cir. fin.

o Idem past. par. 1. c. 11. in prin. ferè.

p Idem Reg. l. 4. ind. 13. ca. 70.

q Ibid. li. 9. cap. 64.

r Ibid. lib. 3. c. 5. in prin.

s Amb. ser. 44. de temp. cir. med. c. 5.

t Idem Epist. lib. 2. Epist. 17. ad Theodof. rom. 5.

u Chrysost. oper. imp. hom. 40. in Matth. c. 21. tom. 2.

x Isid. de sum. bo. l. 3. c. 46. sen. 1.

y Ibid. c. 45. sen. 2.

z Hiero. Epist. 2. ad Nepoti. post med. t. 1. Leuit. 10. b.

a Ibid. Epist. 1. ad Heliod.

b Idem in Malac. c. 2. tom. 5.

c Ber. Epist. 42. ad Henri. Senon.

d Idem in ser. 1. de conuers. S. Pauli an. med. c. Idem in Declamat. super Eccenos. longe ante med.

e Idem in ser. 1. de conuers. S. Pauli an. med. c. Idem in Declamat. super Eccenos. longe ante med.

f Greg. Ho. 17. in Euang. cir. fin.

g Greg. Ho. 17. in Euang. cir. fin.

h Greg. Ho. 17. in Euang. cir. fin.

a *Idem in Reg. lib. 3. ca. 26.*

b *Ibid. lib. 2. cap. 36.*

c *Ibid. lib. 3. cap. 26.*

d *Ibid. Ety. mol. lib. 7. cap. 12.*

e *Idem Fpi. 2. ad Nepo. ante med. tom. 1.*

f *Ibid. epist. 4. ad Rusfi.*

g *Est apud Cypr. tom. 3. Pamm. edit.*

h *Bern. in Declamat. super Ecce nos, ante med.*

i *Ibidem.*

k *Idem in serm. de conuersi. ad Cleri. c. 29.*

præbeat. ^a **IDEM** in Registro: Ne vnquam hi, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet, quales ordinentur: vt prius aspiciatur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit, si studium lectionis, si Eleemosinæ amorem habuerunt. ^b **IDEM** Proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex fauore, quod absit, aut ex venalitate prouehitur. ^c **IDEM**: Qui post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, vt ad altaris ministerium ulterius non accedat. ^d **ISIDORVS** in libro Etymologiarum: Cleros Græce, fors, vel hæreditas dicitur: propterea quia dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent. ^e **HIERONYMVS** in Epistola: Clerici vita, Christi debet ornari Ecclesia. ^f **IDEM**: Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. ^g **IDEM**: Procuratores atque dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quod modo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemneré facultates? ^h **IDEM**: Ita age & viue in monasterio, vt clericus esse merearis, vt adolescentiam tuam nulla sorde commacules, vt ad altare Christi, quasi virgo de thalamo procedas, & habeas de foris bonum testimonium. Fœminæ nomen tuum nouerūt, vultum nesciant. ⁱ **AMBROSIVS** in Epistola: Tu quicumque in clero es, Domini portio es, & possessio eius, noli recedere de Domini tui possessione, vt dicas Domino, possedisti renes meos, suscepisti me de utero matris meæ & ille tibi quasi bono seruo dicat: Transi, & recumbe. ^j **AVGVSTINVS** de singularitate clericorum: Cum Christus agnus innocens, immo ipsa cœlestis innocentia, quod est verius, tantum se contempserit pro Ecclesia, vt eam sine macula, vel vlla ruga redderet illibatam, qualis est ille clericus, cui ad hoc sponsa Christi committitur, vt pro vnus fœminæ amore, culpari totam Ecclesiam patiat? ^k **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Laici delinquentes, facile emendantur, clerici autem si semel euaserint, inemendabiles sunt. ^l **BERNARDVS** de contemptu: Væ væ in domo Dei horrendum videmus. Quid: Idololatrias ministrantes. Mentior, si non idolorum seruitus auaritia est. Si non quibusdam etiam venter suus factus est Deus suus. Quod enim quisque præ cæteris colit, id sibi Deum constituisse perhibetur. ^m **IDEM**. Res pauperum, non pauperibus date, per sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sane patrimonia pauperum facultates sunt Ecclesiarum, & sacrilega eis cupiditate furripitur, quidquid sibi ministri, & dispensatores, non vtique Domini, vel possessores, vltra victum accipiunt, & vestitum, ⁿ **IDEM** in sermone: Dilatata videtur Ecclesia: & ipse clericalis sacratissimus ordo super numerum multiplicatus est. Verum, & si multiplicasti gentem Domine, non magnificasti lætitiã; dum nihil minus appareat defecisse meriti, quam numeri accessisse. Multa infra libro tertio, in capitulo de familiaritate.

CAPVT XXIII.

De Beneficiatis.

GREGORIVS ¹ in Registro: sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere, non oportet. ^m **IDEM**: Laudabile studium, & conueniens est clerico, & religioso, terrenis gratiam Deo pacem præferre compendiis, & ex rebus transitoriis mansura semper charitatis lucra mercari. ⁿ **IDEM**: loquens de illo verbo Ioannis: Amen amen dico vobis, queritis me, non quia vidistis signa, sed quia ex panibus meis manducastis, & saturati estis. Per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes non in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ presentis exquirunt: nec cogitant, quid bene videndo imitari debeant, sed quæ concupiscendo compendia sortiantur. ^o **AVGVSTINVS** in Epistola: Si priuatim, quæ nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra, sed pau-

perum, quorum procuracione quodam modo gerimus, non proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicamus. ^o **IDEM**: de verbis Domini: Clericus si non contentus stipendiis fuerit, quæ de altario, Domino iubente, consequitur, sed exercet mercimonia, intercessionem vendit munera libenter amplectitur, hic negotiator magis potest videri, quam clericus. ^p **BERNARDVS** super Cantica: Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiarum Dei: qui in terris sanctorum, quas possident, tam iniqua gerunt, vt stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua, quibus egeni sustentandi forent, impie, sacrilegèque sibi retinent, & in vsu suæ superbias, atque luxuriæ victum pauperum consumere non verentur: duplici profecto iniquitate peccantes, eo quod & aliena diripiunt, & sacris, in suis vanitatibus & turpitudinibus, abutuntur. ^q **IDEM** in Epistola: Honores & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne, & secundum Deum administrare, & velint, & possunt. Et infra: Nec cuiquam, vel adulto plures in pluribus Ecclesiis habere licet, nisi dispensatorie quidem ob magnâ vel Ecclesiæ necessitatem, vel personæ utilitatem. ^r **IDEM**: Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. ^s **IDEM**: Conceditur tibi, vt si bene deseruis, de altario viuas, non autem vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deaurata, varia griseaque pellicea. ^t **IDEM** de contemptu: Væ væ tibi clerice, mors in olla, mors in ollis carniū, mors in deliciis est: non modo quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia populi peccata constat esse, quæ comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Sollicitus esto tanquam redditurus rationem, dignos pro eis gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus. ^u **IDEM**: Quando poterit necessariis esse contentus, qui eo animo introiit, vt stipendia clerici in vsu voluptatis, curiositatis, & vanitatis congreget, seruet, & expendat? Triplex est ergo funiculus, qui difficile rumpitur, hominem miserum in perniciem trahit: qui impure intrat, indigne ministrat, & ipso fructu abutitur temporali. ^x **IDEM**: Non ordinauit Deus his, qui Euangelio seruiunt, de Euangelio quærere delicias, vel ornatum: sed viuere, vt ait Paulus ex eo, vt videlicet sint contenti alimenta corporis, non gula irritamenta, vel incentiua libidinis habere; & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere. ^y **IDEM**: De altario, inquit Apostolus, viuat, non superbiat, non luxurietur: denique non ditetur, non contra sancti cuiusquam plane dignam omni acceptatione sententiam ex clericatu ditior fiat. Non sibi de bonis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis: nec loculos inde congreget, nec in vanitate, aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos, aut neptes, ne filias dixerim.

CAPVT XXIV.

De Ambitiosis.

GREGORIVS ^y in Registro: Sicut is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admodum, sic qui vltro ambit, vel importunum se ingerit, est proculdubio repellendus. ^z **IDEM**: Verecundum nobis est, & dicere pudet, quia sacerdotes sibi dicatū accipiunt, qui exordium religiosæ militiæ non viderunt. ^a **IDEM**: Ordinate ad ordines accedendum est: nam casum appetit, qui ad summa loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta ascensum quærit. ^b **IDEM**: in pastoralis: Nulla ars doceri præsumitur, nisi prius intenta meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastoralis magisterium qua temeritate suscipitur, quâdo ars artium est regimen animarum? ^c **IDEM**: Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Ex se nâque, & non ex arbitrio summi Creatoris regnât ij, qui nullis fultu virtutibus nequaquam diuinitus vocati, sed sua cupiditate, accen-

o *Aug. de verb. Do. ser. 19. in fin. tom. 10. p. Bern. in Cant. ser. 23. post med.*

q *Idem Epi. 271. ad Comitum Theobaldum.*

r *Ibid. Epi. 2. ad Fulconem cir. fin. s. Ibidem.*

t *Idem in declamat. super Ecce nos, longe ante med.*

u *Ibidem.*

Eccles. 4. c.

x *Ibidem.*

Ibidem. 1. Cor. 9. b. 1. Tim. 6. b.

y *Greg. in Reg. lib. 7. cap. 110. ante med.*

z *Ibid. lib. 4. cap. 97.*

a *Ibid. lib. 6. c. 110. paululum. a. med.*

b *Idem past. p. 1. e. 1. in prin.*

c *Ibidem.*

fi, cul

si, culmen regiminis rapiunt potius, quam assequuntur. **A** **IDEM**: Sacrum officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans, in occulta meditatione cogitationis cæterorum subiectione pascitur, laude propria lædatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantia exultat. **B** **IDEM**: Nescit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hanc didicit, cum deesset anhelare. **IDEM**: Quod dicere pudet, supra in capitulo de prælati malis. **C** **ISIDORVS** de summo bono: Qui regimen sacerdotum contendit appetere, ante se discutiatur, si vita honori sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id, quod vocatur, accedat: reatum quippe culpa geminat, si quis cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. **D** **IDEM**: Qui ad hoc conuersionem sanctitatis præterit, ut aliis quandoque præesse possit, iste non discipulus Christi, sed prauitatis, & Antichristi sectator existit: quia non pro Deo, sed pro sæculi honore portare studet crucis Christi contumeliam & laborem. **E** **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si teneatur, & administretur, ut decet, tamen indecenter appetitur. **F** **IDEM** de Trinitate: Homines diabolum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta, vel etiam perosa iustitia, potentia student eiusque vel ademptione lætantur, vel inflammantur cupiditate. **G** **AMBROSIVS** super Lucam: Si Dominus Iesus propria deseruit, tu aliena cur queris? Si creator omnium sæculi gloriam subeundæ paupertatis virtute contempnit, cur tu fastidias ad quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea, quæ ad vltimum tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Caue insidias, caue fraudes. **H** **IDEM**: Ordinatio mundi à Deo, opera mundi à malo: ita etiam à Deo potestatum ordinatio, à malo ambitio potestatis. **I** **IDEM**: Sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subuerrere, facit ambitio criminosos. Habet enim forenses gratiam, domesticum scelus, & ut domineatur aliis, prius seruit. **K** **BERNARDVS** de consideratione: O ambitio ambientium crux, quo modo omnes torquens, omnibus places. Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis eius. An non limina Apostolorum plus ambitio, quam deuotio terret? **L** **IDEM** super Missas: Quoties hominibus præesse desidero, toties Deum meum præire contendo, & tunc vere non sapio ea, quæ Dei sunt. **M** **IDEM**: Videas homines pecuniosos ad honores quosque Ecclesiasticos peruolare, moxque applaudere sibi sanctitatem, vestium duntaxat mutatione, non mentium, & dignos se æstimare dignitate, ad quam ambiendo peruenerunt, quodque si audeo dicere, adepti sunt nummis, attribuerent meritis. **N** **IDEM** super Cantica: O vltimam prælati tam vigiles reperirentur ad curam, quam alacres currunt ad cathedram. **O** **IDEM**: Non probe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas, & quorum non zelus salutem, subiectionem nimis ambitiole vendicas tibi. **P** **IDEM** in Epistola: Ambitio mater hypocritis, latebras amat, & tenebras querit, lucis impatientis. Ambitio spurcum vitium in imo iacet, videt tamen omne sublime, sed videri ipsa refugit: nec mirum, optato namque necesse est careat, nisi caueat arbitros. **Q** **IDEM**: Curritur in clero passim ab omni ætate, & ordine à doctis pariter, & indoctis ad Ecclesiasticas curas, tanquam sine curis quisque videtur sit, cum ad curas peruenerit. **R** **IDEM** super Qui habitat: Radix iniquitatis ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocritis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excecatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. **S** **IDEM**: Omnes quæ sua sunt querunt: non quæ Iesu Christi: ipsa quoque Ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem questum, & tenebrarum negotia transire: nec in his animarum salus, sed luxus queritur diuitiarum. Propter hoc tudentur, propter hoc frequentant Ecclesias, Missas celebrant, psalmos decantant. Pro Episcopatibus, & Archidiaconatibus hodie decertatur, ut Ecclesiarum redditus in superfluitatis,

& vanitatis vius dissipentur. **T** **IDEM** de cōtemptu: Alius undique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat, & dissimulat, miseraque sibi suffragia mendicare non erubescit, manibus & pedibus repens, si quo modo tandem se ingerere queat in patrimonium Crucifixi, & bona Domini, quæ sola ex omnibus inueniuntur exposita. Nimirum peregre profectus est, sed in plenissimo die, ut sua distracta repetat, rediturus. **V** **IDEM**: Vniuersos in ordinibus Ecclesiasticis, ceterisque ad sanctuarium pertinentibus honorem querentes proprium, aut diuitias, seu corporis voluptatē, postremo, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, manifeste profus, & indubitanter non ea, quæ Deus est charitas, sed aliena à Deo, & omnium radix malorum cupiditas introducit. **X** **IDEM**: Potentes potenter tormenta patientur. Ascendat superbia tua semper, sequere regem tuum, omne sublime videant oculi tui, festina multiplicare præbendas, inde ad Archidiaconatum euola, deinde aspira ad Episcopatum, nec ibi quidem requiem habiturus: quoniam sic itur ad astra. **Y** **IDEM** in sermone: O peruersitas, ô abusus filiorum Adam, qui cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum, ipsi & leuiter ascendunt, & descendunt difficilium, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum ipsis etiam angelicis humeris formidandos. **Z** **IDEM**: Curritur passim ad sacros ordines, & reuerenda quoque ipsis spiritibus angelicis mysteria: homines apprehendunt sine reuerentia, sine consideratione. Neque enim signum regni cælestis occupare, aut illius timent Imperij gestare coronam, in quibus auaritia regnat, ambitio imperat, sedet iniquitas, luxuria dominatur, superbia principatur.

CAPVT XXV.

De Studentibus.

GREGORIVS^a in Moralibus: Idcirco nonnquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo maiora præmia ttributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. **B** **IDEM**: A feruore mentis, vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quovsq; proximos, ipsi aliquo modo viuendi vtu veterascimus, & assumptæ nouitatis speciem fuscamus. A qua tamen vultate quotidie, si studia circumspectionis inuigilent, orando, legendo, bene videndo, renouamus. **C** **IDEM** super Ezechielem: Qui idcirco in sacro eloquio ea, quæ dignitatis sunt, contemplatur, ut per hoc, quod intelligit occupari ad quæstiones possit, quia non dulcedine quæsitæ veritatis sanari appetit, sed doctus videri: iste nimirum intellectus sui pennas desuper non extendit. **D** **IDEM**: In verbis sacri eloquij iste debet studij nostri ordo seruari; ut hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, & cognoscentes mala, quæ fecimus, ipsa vitemus, ne alia faciamus. Et cum iam ex magno vtu lacrymarum de peccatorum remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei, quæ intelligimus, ad vitam quoque & alios trahamus. **E** **IDEM** in pastoralibus: Valde inter humana verba cor nostrum defluit, cumque indubitanter constet, quod exterius occupationum tumultibus impulsus à semetipso corrumpat, studere incessabiliter debet, ut per eruditionis studium resurgat. **F** **IDEM** in Registro: Dum his, quibus adificamur, innitimur, locum sine dubio deceptionis excludimus. **G** **H**ERONYMVS in originali super Micham: Non æstimes in eo te placere Deo, si sermones, id est, scripturas illius legas: tunc enim scripturæ profunt legenti, si quod legitur, opere compleatur. **I** **ISIDORVS** de summo bono: Lector strenuus ad potius impiendum, quæ legit, quam ad sciendum erit promptissimus. Minus enim pœna est nescire, quod appetas, quam ea, quæ noueris, non implere. **H** **IDEM** in Synonymis: Disce quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris, antea esto auditor, postea doctor. **I** **IDEM**: In disputatione tolle certamen, tolle pertinacem vincendi defensionem: cede cito veritati, non contradicas iustitiæ. **K** **IDEM**: Disputare stude,

^a *Idem in Declamat. super Ecce nos ansa med.*

^u *ibidem.*

^x *ibid. Sap. 6. b*

^y *Idem ser. 2. in Ascen. Dom. prope fin.*

^z *Idem ser. de conuersi. ad Cleric. c. 29.*

^a *Greg. lib. 6. Mor. c. 6. in fi.*

^b *ibid. lib. 19. cap. 16. post med.*

^c *Idem bo. 4. in Ex. c. ante med.*

^d *ibid. hom. 10. non longe à prim.*

^e *Idem pastor. 2. par. c. 1. r. paululum à princ.*

^f *Idem Reg. lib. 7. ind. 2. c. 110. cir. fi. in lib. 1. 2. ind. dict. 7. ca. 31. cir. fin.*

^g *Isidor. de sum. bon. li. 3. c. 8. sent. 5.*

^h *Idem lib. de Syno. y. c. 16.*

ⁱ *ibidem.*

^k *ibidem.*

non superare: plus dilige audire, quam dicere: plus au-
cultare, quam loqui. ^a AVGVSTINVS in sermone: Multos reperimus negligentissimos iustitiæ, & auidissimos sapientiæ: hos docet scriptura diuina peruenire non posse ad id, que appetunt, nisi seruando quod negligunt: Fili, inquit, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Dominus præbebit illam tibi. ^b IDEM de ciuitate Dei: Philosophiæ est finis boni: nulla est igitur causa philosophandi nisi finis boni. Quamobrem, quæ nullum boni finem sectatur, nulla philosophiæ secta dicenda est. ^c IDEM de Trinitate: Nec pigebit me sicubi hæsito quærere, nec pudebit me, sicubi erro, discere. ^d IDEM: Quiquis hæc legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum cognoscit, reuocet me. Et post. Et hoc placitum primum atque tutum coram Domino Deo nostro, cum omnibus gratum, quia ea, quæ scribo legunt: & in omnibus scriptis meis, maxime in his, vbi quæritur vnitas Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. ^e IDEM de opere monachorum: Quæ est ista peruersitas, lectioni obtemperare nolle, dum vult ei vacare: & dum id quod bonum est, diutius legatur, ideo facere nolle, quod legitur? ^f BERNARDVS super Cantica: Scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat. Quo ordine, vt id prius addiscas, quod est maturius ad salutem. Quo studio, vt id ardentius, quod est vehementius ad amorem. Quo fine, vt non ad inanem gloriam, aut propter curiositatem, aut aliquid simile: sed tantum ad tuam, & proximi ædificationem, & ad Dei gloriam. ^g IDEM: Sunt qui scire volunt eo fine tantum, vt sciant, & turpis curiositas est: & sunt, qui scire volunt, vt sciatur ipsi, & turpis vanitas est: & sunt item, qui scire volunt, vt scientiam suam aliis vendant, verbi causa pro pecunia, & honoribus, & turpis quæstus est: sed sunt quoque qui scire volunt, vt alios ædificent, & charitas est: & item, qui scire volunt, vt ædificentur, & prudentia est. ^h IDEM in epistola: Falleris, fili, falleris, si te putas inueniri apud mundi magistros scientiam, quam soli Christi discipuli, id est mundi contemptores Dei munere assequuntur. Non enim hæc lectio docet, sed vnctio: non litera, sed spiritus: non eruditio, sed exercitatio in mandatis Dei. ⁱ IDEM: Non recte proditur ad scientiæ limen, nisi iustitiæ germen præcedat ad animam, ex quo formetur granum vitæ, & non palea vanæ gloriæ. ^k Idem in sermonibus: Pessimus mons inflans scientia, in quem tamen vsque hodie tanta videas concupiscentia plurimos reperire filiorum Adam, ac sic non nouerint, quantum pater illorum illius montis ascensu descenderit: immo, quam grauitèr ceciderit, quantum tota deiecta sit, & conuulsata posteritas. ^l SENECA in epistola: Tam diu discendum est, quemadmodum, viuas, quamdiu viuus.

CAPVT XXVI

De Aduocatis.

REGORIVS ^m super Ezechielem: Iustus aduocatus iniustas causas nullo modo accipit, nec verba dare pro iniustitia consentit. ⁿ IDEM super illud Iob: De cõuallibus ista rapientes, cum singulari reperissent; ad eam clamore currebant. In valle repertis singulis cum clamore occurrere; ex subortis causarum occasione, etiam pro parua stipe litigare. ^o AVGVSTINVS de verbis Domini: Vique adeo cupiditatis inoleuit malum, vt iam ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur iura, sententia ipsa venalis sit: & nulla iam causa possit esse sine causa. ^p BERNARDVS de consideratione: Quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, non Domini. ^q IDEM: Certe lex Domini immaculata, conuertens animas. Hæc autem non tam leges, quam lites sunt, & cauillationes subuertentes iudiciũ. ^r IDEM: Miror, quemadmodum religiosę aures tuę audire sustinent huius-

modi disputationes aduocatorum, & pugnas verborum, quę magis ad subuersionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas, & labia dolosa claude. ^s IDEM: Aduocati sunt, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium: disertis, aduersus iustitiam: eruditi, pro falsitate: sapientes sunt, vt faciant malum: eloquentes, vt impugnent verum. ^t IDEM: Iniura omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia non coëgit. Appellare, non vt graues, sed si graueris licet. ^u IDEM: Qui non grauatius appellat, liquet quia aut grauari intendit, aut tempus redimere.

CAPVT XXVII

De Religiosis bonis.

REGORIVS ^x in Registro: Expediit paruo incommodo, à strepitu causarum seruos Dei quietos existere, vt & utilitates collectæ: per negligentiam non pereant, & seruatorum Dei mentes ad opus diuinum liberiores existant. ^y IDEM: Sicut veraciter aduersus religiosos dicta crimina digna sunt ultione plectenda: ita ab illatis nihilominus sunt absoluendi, quando nullus eos culpæ reatus astringit. ^z AVGVSTINVS in regula: Non debent velle omnes, quod paucos vident, amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere: ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantum possunt, sunt diuites laboriosi, sunt pauperes delicati. ^a IDEM de moribus Ecclesiæ: Quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam sanctissimam, & castissimam congregati simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla pernicacia turbulenti, nulla inuidientia liuidi: sed modesti, verecundi, placati, concordissimam vitam, & intentissimam in Deum, grauissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse facere meruerunt? ^b ISIDORVS in libro Etymologiarum: Religiosus, ait Cicero, à relego est appellatus, quia retractat, & tanquam relegit ea, quæ ad cultum diuinum pertinent. ^c IDEM de Summo bono: Sancti viri funditus sæculo renuntiantes, ita huic mundo moriuntur, vt soli Deo viuere delectentur: quantoque ab huius sæculi cõuersatione se subtrahunt, tanto internæ mentis acie præsentiam Dei, & Angelicæ societatis frequentiam contemplantur. ^d BERNARDVS super Cantica: Omnis in vobis, qui ceterorum infirmitates tam corporum, quam animorum nõ solum patienter supportat, sed insuper, scilicet si valet, iuuat obsequiis, confortat alloquiis, informat consiliis: & si hoc forsitan non potest propter disciplinam, sollicitus saltem orationibus solatiari non cessat infirmos. Omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino inter fratres spargit odorem. ^e IDEM: Optimum in moribus dixerim, qui in nullo profus aut resistat prioribus, aut inuideat paribus, aut subiectis, vel desit in cura, vel in superbia præsit, prælatis obediens, fociis congruens, subditis vtiliter condescendens. ^f IDEM in epistola: Conuersare simpliciter inter fratres Deo deuotus, magistro subditus, senioribus obediens, junioribus obtemperans, Angelis placens, verbo vtilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. ^g IDEM in sermonibus: Tu qui in congregatione es, bene viuus, si viuus ordinabiliter, socialiter, & humiliter: ordinabiliter tibi, socialiter proximo, humiliter Deo. ^h IDEM: Certum triumphati mundi testimonium est, si corpus castigas, & subiicias seruituti, ne perniciofa libertate seruiat voluptati: si fletui præbeas oculos magis, quã curiositati: si deniq; spirituali dilectione flagrans, nulli dederis animum vanitati. ⁱ IDEM: Quoniam spectaculum facti sumus, & Angelis, & hominibus: Seminemus hominibus exemplum bonum, per aperta opera bona: seminemus Angelis gaudium, per occulta suspiria sancta. ^j IDEM in congregatione positus, voluntates aliorũ tuis voluntatibus anteponas: vt non solum sine querela, sed etiam cum gratia maneat inter fratres, portans omnes,

a Aug. serm. 1. de annuntiat. Domi. tom. 10.
b Idem de ciui. Dei lib. 19. c. 1. prope fin. tom. 5.
c Idem de Trin. lib. 1. ca. 2. to. 3.
d Ibid.
e Idem de opere Monach. lib. unico. c. 17. to. 3.
f Bern. in Cant. serm. 36. ante med.
g Idem.
h Idem epi. 108. ad Thomam de S. Andemaro.
i Ibidem
k Idem ser. 4. in Ascen. Dom. non longe à prin.
l Sen. epist. 76. in prin.
m Greg. ho. 7. in Ezech. circ. fin.
n Idem. l. 20. Morc. c. 15. post med.
o Aug. ser. 19. de verb. Domi. post med. to. 10.
p Bern. de Confid. . 1. ante med.
q Ibidem.
r Ibidem post med.

f Ibidem.
t Ibid. lib. 3. ant. med.
u Ibidem.
x Greg. Reg. lib. 1. indi. 9. ca. 67.
y Ibid. lib. 6. indi. 15. cap. 182.
z August. in Reg. 3. c. 15.
a Idem de mori. Eccle. c. 31. to. 10.
b Ibid. Ety. mol. lib. 10.
c Idem de sum. bon. lib. 3. c. 17. sent. 1.
d Bern. in Cant. serm. 12. circ. med.
e Ibid. serm. 23. circ. mo.
f Idem epi. 87. ad Ogerium post med.
g Idem. ser. 1. in fest. Apostol. Petri & Paul post med.
h Idem in serm. de S. Benedictio post med.
i Idem serm. 1. in Vigil. Nat. Dom. post med.

orans pro omnibus, vt & de te quoque dicatur: Hic est fratrum amator. * IDEM: Parum timet diabolus ieiunantes, vigilantes, continentes, quia tam de istis, quam de illis multos traxit in laqueum ruinæ: sed concordēs, & vnanimiter viuentes in domo Domini, coniuncti Deo, & sibi per vinculum charitatis, hi dolorem, hi timorem, hi liuorem diabolo ingerunt.

CAPVT XXVIII.

De Religiosis malis.

GREGORIUS^a in Moralibus: ex actione seculariū confunditur actio religiosorū, dum illi etiam promittendo non seruant, quæ in præceptis audiunt: & isti viuendo ea custodiunt, in quibus nequaquam legalibus mandatis adstringuntur. **I**DEM: Sæpe nonnulli prauitatis aperte vias deserunt, sanctitatis habitū sumunt: moxque vt prima limina bene viuēdi cōtigerint, oblitū quid fuerint, affligi iam per pœnitentiam de perpetratis nequitiis nolunt: laudari autem de inchoata iustitia appetunt: præesse cæteris melioribus concupiscunt. Quos plerumque dum iuxta votum præsens prosperitas sequitur, multo, quam prius fuerat, de sanctitatis habitu peiores fiunt. **I**DEM: Pravi homines cultum religionis assunt, & bonorum vitam sub despectis vestibus iniquis moribus premunt. **I**DEM super Ezechielē: Sæpe quosdam videmus ad vocem prædicationis, quasi ex conuersione compunctos, habitum, nō animum mutasse: ita vt religiosam vestem fumerent, sed ante acta vitia non calcarent. Augustinus in cap. de Ira: Melior est, &c. **I**DEM de opere monachorum: Qui veram ostendit corporis infirmitatem, humane tractandus est: qui autē falsam præ tendit, & conuinci non potest, Deo dimittendus est. **I**DEM: Vtinam isti, qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis: neque enim tam multos ad imitationem inuitarent, si eis non tantum exēpla pigra, sed etiā muta proponerent. **I**DEM in epistola: Ex quo Deo seruire cœpi, quo modo difficile sum expertus meliores, quā qui in monasteriis profecerunt: ita nō sum expertus peiores, quā qui in monasteriis ceciderūt. **I**SIDORVS de Sūmo bono: Atrociter in discussione diuini iudicij arguendi sunt, qui quod professione sponderunt, opere implere contempserunt. **B**ERNARDVS super Missus: Illam, qua sæculum deseruimus, humilitatē deserentes, dū post hoc cogimur inepta denuo sectari studia secularium, canes effimur reuertētes ad vomitum. **I**DEM: Video, quod magis doleo, post spretam sæculi pompam, nonnullos in schola humilitatis superbiam magis addiscere, ac sub alis mitis, humilisque magistri grauius insolescere, & impatientes fieri in claustro amplius, quam fuissent in sæculo. Quodque magis peruersum est, plerique in domo Dei non patiuntur haberi se contemptui, qui in sua domo non nisi contemptibiles esse potuerunt: vt quia videlicet, vbi a pluribus honores appetantur, id est in sæculo, ipsi locum habere non potuerūt, nec meruerunt: saltem ibi honorabiles videantur, vbi ab omnibus honores contemnuntur. **I**DEM in Apologia: Quid facit superbia sub pannis humilitatis tuæ Domine Iesu? Nunquid nō habet, quo se palliet humana malitia, nisi vnde inuoluta est Saluatoris infantia? **I**DEM in epistola: Iungant se animis, qui iuncti sunt institutis. Inuicem se foveant, inuicem se defendant, inuicē onera sua portent. Ait enim sapiens: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Quod si alterutrum, quod absit, se corroserint, & momorderint, nōne simul ambo desolabuntur? * **I**DEM: Qui debitorem, & procuratorem carnis se constituit, vt magis ventrem sterilem pascere, quam animæ studeat bene facere, nullum religionis iugum, quantumlibet leue, quantumlibet suauē videatur, ei tolerabile est. Vnde contingit, vt neque hic, vbi sine murmure esse nō potest, neque in futuro, vbi pœnam murmurationis tolerare necesse est, pacem inueniat: vbi autem nō est pax, ibi nec Deus, quia in pace factus est locus eius. **I**DEM

in sermonibus: In omnibus fere religiosis congregationibus sane inuenire est homines pusillanimes, & remissos, deficientes sub onerē, virga, & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia pusillanimis tristitia est, quorum breuis, & rara compunctio, animalis cogitatio, & tepida conuersatio est: quorum obedientia sine deuotione: sermo, sine circumspectione: oratio, sine cordis intentione: lectio, sine ædificatione. **I**DEM: Sunt in nos tria genera hominum, ipsaque satis incongrua, & ordini, & homini, qui hanc viam ingressus est. Sunt enim, qui bene inceperunt, sed defecerunt cito: & sunt, qui nusquam inceperunt, sed in sua molliēte permanserunt: & sunt, qui captantur spiritu leuitatis, tardi, ad audiendum: veloces, ad loquendum, paratissimi rursū enumerare, quod faciunt. Sed quid faciunt tamen? **I**DEM: Magna est confusio, & magna valde, & ardentius sæculares perniciose desiderant, quam nos vtilia; citius illi ad mortem properant, quam nos ad vitam. **I**DEM: De eo qui habitum habet religionis, & non vitam, propheta inquit: Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit. Exteriorem quippe superficiem intuens religiosus malus, salua sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui omnia interiora corrodit: manet tonsura, vestis necdum mutata est: ieiuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis, sed cor eorū longe est à me, dicit Dominus. **I**DEM in epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti simpliciter ad bonum, quam vnum quempiam de religiosis proficere de bono in melius. Rarissima enim auis in terris est, qui de gradu, quem in religione semel attigerat, modicum, vel parumper ascendit.

CAPVT XXIX.

De Nouitiis.

GREGORIUS^f in registro: Omnibus cuiuslibet ætatis, aut officij onerosa est nouitas. **I**DEM: Quisquis diuina inspiratione compunctus, relictis sæculi huius actionibus ad Deum conuerti festinat; ita cum charitate suscipiendus est, & blandis per omnia consolationibus refouendus, vt in ea, quam elegit Deo adiuuante, delectetur modis omnibus conuersatione persistere. **I**DEM super Ezechielem: Nullus qui ad bonū propositū conuersus adhuc in mētis teneritudine esse cōspicitur, despiciatur: quia frumentum ab herba incipit, vt granū fiat. * **I**SIDORVS de summo bono: Primordia cōuersorū blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrāt. Qui enim conuersum sine lenitate erudit, exasperare potius, quā corrigere nouit. **B**ERNARDVS de amore Dei: Feruorem nouitiōrū nō decent illæ misericordes in seipsos discretionēs, & districtiōnū dispensationes, facileque indulgentiæ suo iudicio tribuendæ, non tamen recusandæ sunt alieno iudicio. **I**DEM: A nouitio in seipsum rigida debet esse censura, & distracta seneritas: ad regentem autem, vel consulentem spectat paterna vel fraterna charitas, & pietas: si alterum horum desit, vel in deside, & in tepido non spero cursus perseverantiam vel in præcipiti timeo ruinam. **I**DEM: Animalem discretum, nouitium prudentem, insipientem sapientem, in cella diu posse consistere, in congregatione posse durare, impossibile est. **I**DEM: Docendus est nouitiū sic habere corpus suum, sicut ægrum commendatum, cui etiam multum volenti, inutilia sunt neganda, vtilia vero etiam nolenti ingerenda: Sic de corpore suo agere, sicut de non suo, sed eius à quo pretio magno empti sumus, vt glorificemus eum in corpore nostro. **I**DEM super. Qui habitat: Obsecro vos nouellæ plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni, & mali; nolite sequi cordis vestri iudicium, nolite abundare in sensu vestro, ne vos tanquam rudes adhuc versutus ille venator decipiat. **I**DEM super Cantica: Placent, fateor, in nouitiis, quantum ad ea, quæ in facie

Dom. ante med.
o Idem ser. de ligno, fœno, & stipula.
p Idem ser. 1. ad fratres post med.
q Idem ser. 2. in cap. ieiunij ante med.
r Idem epi. 96. ad Ricard. Fontan. abb.
f Greg. Regist. lib. 4. indi. 13. c. 89.
t Ibid. li. 5. indi. 14. c. 149.
u Iam hom. mil. 15. in Ezech. ante med.
x Isidor. li. 2. de sum. bon. cap. 8. sent. 5.
y Bern. lib. de natura & dignitate amoris diuini, c. 3. cir. med.
z Ibid.
a Idem de vita solit. ad frat. de Monto Dei, ante med.
b Ibid.
c Idem ser. 3. in ps. Qui habitat, in princ.
d Idem ser. 63 in Can. post med.

a Gregor. in Mora. pref. in lob c. 2.
b Greg. li. 8. Mora. c. 21. in fin.
c Ibid. li. 31. c. 4. post med.
d Idem hom. 10. in Exec. ante med.
e Aug. li. de oper. Monach. cap. 19. tom. 3.
f Ibid. cap. 22. in fin.
g Idem epi. 137. ad Cleorum & pop. Hippo. in fi. tom. 2.
h Isidor. de sum. bon. li. 3. cap. 22. sent. 3.
i Bern. hom. 4. sup. Missus est, prop. fin.
k Ibid. paulo ante.
l Idem in Apolog. ad Guillelmum abbatem paululum à princ.
m Idem epist. 243. ad Cæsar. ad Regem Romanorum.
n Idem ser. 6. in Ascen.

sunt,

sunt, neglectior utique is, qui foris apparet corporum A cultus, & vestium minor cura, sermo rarior, vultus hilarior, aspectus verecundior, incessus maturior. ^a IDEM in sermonibus: Ante omnia timor nouitiis necessarius est, quo nimirum peccata præterita possint delere, cauere futura. Timor enim Domini, ut ait Scriptura, expellit peccatum, siue quod admissum est, siue quod tentat intrare: expellit hoc poenitendo, illud resistendo.

CAPVT XXX.

De Iuuenibus.

GRIGORIUS ^b in registro: Esto sollicitus, ut pueri ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosius cadant, quanto citius alta conscendere festinant. ^c IDEM in Moralibus: Immensa superbia iuuenum est à seniori sibi reuerentiam exigere, & silentium imperare meliori. ^d IDEM in Pastoralibus: Iuuenes plerumque severitas admonitionis ad profectum dirigit: senes vero ad meliora opera deprecatio blanda componit. IDEM supra in capitulo de vsurpantibus prædicationem: ^e IOANNES CHRYSOSTOMVS de Compunctione: Non canities laudabilis, neque iuuentus culpabilis existit, multi quippe, & in iuuentute philosophiam demonstrant, & in senectute lapsi sunt. Canities sapientia, non capilli candidi commendantur. ^f CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Sicut in senibus sobrietas, & morum perfectio requiritur: ita in adolescentibus & iuuenibus obsequium, & subiectio, & obedientia rite debetur. ^g AMBROSIVS de Officiis: Pulchra virtus adolescentium verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. ^h IDEM: Ut in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur. ⁱ IDEM de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. ^j BERNARDVS super Cantica: Quid amabilius verecundo adolescente: quam pulchra hæc, & quam splendida gemma morum in vita, & vultu adolescentis: quam vere, & minime dubia bona nuntia spei, bonæ indolis index? ^k IDEM de Consideratione: Verbofolum adolescentem, & studentem eloquentia, cum sapientia sit inanis, non aliud, quam iustitiæ hostem reputes: & pro huiusmodi falsis fratribus dicit ille magister disciplinæ: Manus nemini cito imposueris. ^l IDEM de Amore Dei: Sapientes latent, & delitescunt: pueri regnant, & principantur, & fiunt principes, qui mane comedunt: & vix terræ illi. IDEM infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. Eia lætare. ^m ANSELMVS de Similitudinibus: In iuvene tria notantur, quibus ad probitatem venturus prænoscutur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, & verecundia.

CAPVT XXXI.

De Monachis bonis.

GRIGORIUS ⁿ in registro, ad quendam Abbatem: Huius te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos sibi commatres facere. ^o IDEM in homiliis: Monachus reuerentiam sui habitus in actu, in locutione, in cogitatione semper circumspiciat: & ea quæ mundi sunt, perfecte deserat: & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus præstandat. ^p ISIDORVS de Summo bono: Summa monachi virtus: humilitas, summum vitium est superbia. ^q IDEM: Tunc aut se quisque monachum iudicet, quando se minimum omnium existimauerit, etiam si opera maiora virtutum gesserit. ^r Ioannes Chrysostomus de compunctione: Monachus non solum propterea dicitur monachus, quia uxorem non habet: sed quia religioni Dei, & seruitio ipsius mancipatus est: & cura illi est, quemadmodum Deo, non sæculo placeat, & qui magis eligit castitatem, quæ Deo chara est, & Spiritus

sancti habitatio. ^s HIERONYMVS in epistola: Humilitatem vestium tumentis animo non appetas: sæcularium & maxime potentum consortia deuota: quid tibi necesse est ea videre sæpius, quorum contemptu monachus esse cœpisti? ^t IDEM: Monachus non docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se monachum lugeat, & Domini sui semper pavidus præstoletur aduentum, qui sciens imbecillitatem suam, & vas fragile quod portat, timet offedere ne impingat, & corruat, atque frangatur. Vnde & mulierum maxime iuencularum vitæ aspectum, & intantum castigatorem sui est, ut etiam quæ tuta sunt, pertimescat. ^u BERNARDVS de præcepto, & dispensatione: Lego in regula, hæc: Consideratio penes Abbatem sit, & hoc vel illud esse in prouidentia, vel arbitrio, seu dispositione Abbatis. Ut autem pro sua voluntate aliquid mutet de regula, me ibi legisse non recolo: quinimo, inquit, omnes magistrum regulam sequantur, nec ab ea temere deuietur à quoquam. Ergo nec etiam ab ipso Abbate: Omnes, inquit, magistrum sequantur regulam: nemo igitur suam voluntatem. ^v IDEM: Super fratrum transgressionem, non super patrum traditionem constituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, vltor vitiorum. ^w IDEM in epistola: Ordo noster abiectio est, humilitas, voluntaria paupertas, obedientia, pax, gaudium in Spiritu sancto. Ordo noster est esse sub magistro, sub Abbate, sub regula, sub disciplina. Ordo noster est studere silentio, exerceri vigiliis, ieiuniis, ac orationibus, opere manuum, & super omnia excellentiorem viam tenere, quæ est charitas: porro in omnibus his proficere de die in diem, & in ipsis perseverare vsque ad vltimum diem. ^x IDEM: Quocumque de tuis inneneris tristes, pusillanimes, murmurosos, ipsorum te patrem, ipsorum te noueris esse Abbatem, consolando, exhortando, increpando. Tunc enim agis opus tuum, & portas onus tuum: & portando sanas, quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est, ut magis iuuet te quam ituetur a te, huius te non patrem sed fratrem: comitem, non Abbatem esse cognoscas. ^y BENEDICTVS in regula: Magnopere debet sollicitudinem gerere Abbas, & omni sagacitate, & industria curare, ne aliquam de ouibus sibi creditam perdat: nouerit enim infirmarum se curam suscepisse animarum, non super sanas tyrannidè. ^z IDEM: Abbas non conturbet gregem sibi commissum, nec quasi libera vtens potestate iniuste disponat aliquid sed cogitet semper, quia de omnibus iudiciis, & operibus suis redditurus est Deo rationem. ^{aa} IDEM: Oportet Abbatem esse doctum lege diuina, ut sciat unde proferrat noua & vetera: castum, sobrium, misericordem, ut super exaltet misericordia iudicium, ut ipse idem à Domino consequatur, odiat quoque vitia, diligit fratres. ^{ab} IDEM: Abbas in ipsis imperiis suis sit prouidus, & consideratus, siue secundum Deum, siue secundum sæculum sit. Opera quæ iniungit, discernat, & temperet: cogitet discretionem sancti Patriarchæ Iacob, dicentis: Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti vna die.

CAPVT XXXII.

De Monachis malis.

GRIGORIUS ^d in Dialogis: Monachus qui in terra possessionem quærit, monachus non est. ^e IDEM in Registro: Si peculiaritas à monachis habetur, neque concordia, neque charitas in congregatione eadem poterit permanere. ^f IDEM: Quid est habitus monachi, nisi despectus mundi? quo modo ergo mundum despiciunt, qui in monachi habitu positi, aurum quærunt? ^g IDEM: Monachorum quidem species tenetur, multa vero sub sanctitatis habitu sæcularia aguntur. ^h IDEM: Monachi mihi terrenæ mentis esse omnino apparuerunt, qui nimis terrenum hominem Abbatem habere quæsierunt. ⁱ ISIDORVS in etymologiis: Monachus Græca etymologia vocatur, eo quod singularis sit. Monos enim Græcè singularis dicitur. Ergo si solitarius vel singularis interpre-

a Idem ser. de diuersis affectionibus anima post med.

b Greg. Reg. lib. 2. in di. 11. c. 86. c Idem lib. 14. Mor. c. 7. vers. f. d Idem Past. 8. p. c. 1. ad moniti. 2.

c Cyp. li. de duodecim abusib. c. 3.

f Amb. lib. 1. offic. c. 18. tom. 4. g Ibid. c. 17.

h Idem de Virg. lib. 3. papul. à prin. tom. 4.

i Bern. in Cant. Ser. 86. parum à princ.

k Idem de conside. lib. 4. circ. med.

l Idem lib. de natu. & dignit. ad. uini amoris, c. 14. m Anselm. lib. de sem. c. 139.

n Gregor. Reg. lib. 3. in di. 12. c. 40. o Idem homil. 17. in Euang. cir. fin.

p Isidor. de sum. bon. li. 3. cap. 20. sen. 1.

q Ibidem consequen.

r Hieron. epist. 13. post med. tom. 1.

s Idem aduersus Vigilantium cir. f. 10. 1.

t Bar. stat. de præcep. & disp. ante med.

u Ibid. paulo ante.

x Idem epist. 142. ad Monach. Alpb.

y Idem epist. 73. ad Ramald. Abb.

z Benedic. in Reg. c. 27.

a Ibidem. cap. 63.

b Ibidem. cap. 64.

c Ibidem.

d Greg. li. 3. Dialog. c. 14.

e Idem in Reg. lib. 10. indic. 5. cap. 22.

f Ibidem.

g Idem lib. 6. indic. 15. cap. 193.

h Ibid. lib. 10. indic. 5. cap. 22.

i Isid. ety. li. 7. c. 13.

tatur vocabulum monachi, quid facit in turba, qui solus esse debet? **A** IDEM de Summo bono: Multi monachorum amore parentum non solum terrenis curis, sed etiam forensibus iurgiis inuoluntur, & pro suorum temporali salute amicorum, suas animas perdunt. **B** IDEM: Maxime per cenodoxiam subiicit sibi diabolus monachum, ut quem per seculi amorem retinere non potuit, ab humilitatis culmine subtrahat, & per superbiam tumorem subditum faciat. **C** IOANNES CHRYSOSTOMVS, de compunctione: Eos, qui videntur sustulisse crucem suam, & sequi Christum, per latam, & spatiosam viam velle incedere, nonne tibi prodigiosum videtur? **D** IDEM: Denique monachi cum de monasteriis requirunt, & de locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, si requies sit in loco, si abundant omnia. Idem in capitulo de propinquitate: Dico tibi monache, &c. **E** HIERONYMVS in epistola: Monachum, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem accepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet, institorem habeto potius, quam monachum. **F** BERNARDVS in epistola: Labor, & latebra, & voluntaria paupertas, hæc monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeunt, vestra lingua in omnibus audiuntur consiliis, vestra manus omne diripiunt patrimonium. **G** IDEM super Cantica. Quale est hoc, ut in omnibus fluuiis, agris, hortis, cellariisve vix reperiri possit, quod comedas vel bibas? Memento te quæso monachum esse, non medicum, nec de complexionem iudicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium tibi, parce grauiamini domus, parce conscientie, conscientie dico, & si non tuæ, parce saltem conscientie alterius. **H** IDEM in Apologia: Miror vnde inter monachos tanta intemperantia in cibis, & potationibus, in vestimentis, & lectisterniis, equitaturis, & construendis ædificiis inolescere potuit, quatenus ubi hæc studiosius, & voluptuosius, atque effusius fuerint, ibi ordo melius obseruari dicatur, & maior putetur religio. **I** IDEM. Ecce inter monachos parcitas putatur auaritia: sobrietas, austeritas: silentium tristitia reputatur. E contra remisso discretio dicitur: effusio liberalitas: loquacitas, affabilitas: cachinnatio, iucunditas: molities vestimentorum, & equorum fastus, honestas: lectorum superfluus cultus, munditia. **K** IDEM: iam de aquæ potu quid dicam: quando, nec vilo quidem pacto vinum aquatum admittitur, omnes nimirum ex quo monachi sumus, infirmos stomachos habemus, & tam necessariû Apostoli de vino vtendo consilium non negligimus, modo dico tamen quod ille præmisit, nescio cur præmissio. **L** IDEM: Quæritur ad induendum, non quod vilius, sed quod subtilius inuenitur: non quod repellat frigus, sed quod superbiam competat: non denique iuxta regulam, quod vilius comparari potest, sed quod venustius imo vanius poterit ostentari. Heu me miserum qualemcumque monachum, cur adhuc viuo? Tædet animam videre ad hoc deuenisse ordinem nostrum sanctum. **M** IDEM: Habitus noster, quod & dolens dico, qui humilitatis solebat esse insigne, à monachis nostri temporis in signum gestatur superbiam. Vix iam in nostris prouinciis inuenitur, quo vestiri dignemur, miles, & monachus ex eodem panno patiuntur sibi chlamidem, & cucullam. Quivis de seculo quantumlibet honoratus, etiam si Rex, etiam si Imperator ille fuerit, non tamen nostra horrebit indumenta, si sibi suo modo præparata fuerint, & aptata. **N** IDEM super Missus: Ornari, non armari appetunt milites Christi, qui dum se præparare ad prælium, & contra aereas potestates prætereendere paupertatis insigne debuerant, quod utiq; aduersarii multum formidant, in molliæ vestimentorum pacis potius, quam belli præferentes indicium, vltro se suis hostibus, sine sanguine tradunt inermes. Item, in c. de Curiositate lib. 3. Monachus qui sui. Idem in lib. 2. in cap. de Superbia. **O** IDEM in Sermionibus: Nihil turpius quàm monachus per vrbes, & castella discurrens. Nisi cum hoc charitas cogat, quæ operis

multitudinem peccatorum PANSELMVS de similitudinibus: Nec cuiquam prodest habitum monachi exteriorem habere, si non studuerit, & interiorem retinere.

p Ansel. de similitud. c. 90. post med.

CAPVT XXXIII.

De Incipientibus.

GREGORIUS in Pastoralibus: Qui bona inchoata non continuant, dum proposita non perficiunt, etiam quæ fuerunt cœpta conuellunt. **I** IDEM: Nec malos bona imperfecta adiuuant, nec bonos mala inconsummata condemnant. **I** IDEM super Ez chiele: Via Dei, & inchoantibus angusta est, & perfecte iam viuentibus lata. Et dura sunt, quæ contra consuetudinem spiritualiter animo proponimus, & tamen onus Dei leue est, postquàm hoc ferre cœperimus. **I** IDEM in Moralibus: Conuersorum initia bonis moribus, malisq; permixta sunt: quia, & noua vita iam per intentionem agitur, & vetus adhuc ex vltu retinetur. **I** IDEM de summo bono: Qui ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de accetis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam corrumpatur, quam prius per lapsum vitiorum iacebat. **I** IDEM: Valet interdum conuersis pro animi salute, mutatio loci, plurimû enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus. **A**VGUSTINVS super Genesi: Nulla abstinencia sit à voluntate carnali, quæ non habeat in exordio dolorem, donec in meliorem partem consuetudo flectitur. **C**ASIODORVS super psalterium: Initium profectus est carnalia vitia relinquere, Domino supplicare. **V** BERNARDVS in sermone: Solet inter primordia conuersionis acius insurgere tentatio prauæ consuetudinis, & vix possunt extinguat iacula ignita diaboli.

q Greg. past. 3. pag. cap. 2. admonit. 35. r Ibid. admonit. 31. s Idem hom. 17. in Ezech. cir. med.

t Idem lib. 31. v. cap. 17. p. a. à prin. u Isidor. de sum. mor. li. 2. c. 8. sent. 8.

x Ibid. c. 10. sent. 7.

y Bern. ser. 4. in Assump. B. Maria ante med.

CAPVT XXXIV.

De Proficientibus.

GREGORIUS in Moralibus: Omnipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, ut ex hoc homo quod apprehendere conatur & non valet, in illis se non eleuet, quæ iam valet. **A** IDEM: Ad Deum quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis moribus proficit. **B** IDEM: Nonnulli qui etate crescunt ab innocentia decrescunt: electis vero cum foris ætas corporis, intus, si dici liceat, crescit ætas virtutis. **C** IDEM: Si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valde necesse est, ut inchoare nos quotidie credamus. **D** IDEM: Sancti viri quo altius apud Deum virtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendunt: quia dum proximi luci sunt, quidquid eos in seipsis latebat, inueniunt. **E** IDEM super Ezechiele: Quanto plus proficimus in cognitione, tanto nobis indignamur amplius de peruerso opere. **F** IDEM: Plerûque qui plus in contemplatione rapitur, contingit, ut amplius in tentatione fatigetur, sicut quibusdam bene proficientibus contingere sæpe solet: quorum mentem, dum aut compunctio afficit, aut contemplatio super semetipsum rapit, statim etiam tentatio sequitur, ne de his ad quæ rapta est, extollatur. **G** IDEM in registro: In tantum proficis, quantum tibi non studueris derogando fratribus arrogare. **H** IERONYMVS in epistola: Oblitus posteriorum semper priora sectaberis, nequaquam considerans, quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Nec peccantium ducaris multitudine, sed Sanctorum exempla potius imiteris. **I** IDEM: Crescat in te cum annis gratia, crescat cum ætate iustitia, & fides tua eo perfectior esse videatur, quo senior es. **K** AVGVSTINVS de verbis Apostoli: Semper tibi displiceat, quod es, si vis peruenire ad id, quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixisti, sufficit, peristi. **L** IDEM: Semper adde, semper ambula, semper proficere, noli in via desicere, noli retroire, noli deuiare. Remanet enim qui non proficit: retro redit qui ad ea reuoluitur, vnde iam recesserat: deuiat qui apostatat. **M** IDEM de prædestinatione. Cur non, inquit Cypranus, properamus, & currimus ut patriam nostram, vide-

z Greg. li. 12. Moral. cap. 2.

ab Ibid. lib. 25. c. 3. post med. cib. lib. 21. cap. 13.

c Ibid. lib. 22. c. 2. cir. fin. d Ibid. lib. 32. c. 1. in prin.

e Idem hom. 10. in Ezech. cir. fin. f Ibid. hom. 14. ante med.

g Idem Regist. lib. 4. in di. 13. c. 82. h Hier. epist. 4. ad Rustic. Monach. post med. tom 1. i Idem epist. 14. ad dau. fil. cir. f. 9. k Aug. de Ver. Apof. ser. 15. inf. to. 10.

l Ibid. conseq.

m Idem lib. 1. de prædest. sanctor. c. 14. tom. 7.

a Idem lib. 3. de sum. bo. c. 21. sent. 4. b Ibid. c. 22. sent. 8. c Chrysof. lib. 1. de compunct. cord. post med. e. 5. d Ibidem. e Hieron. epist. 13. ad Paul. tom. 1. f Bern. epist. 42. ad Hier. Archiep. Senon. in fin. g Idem ser. 30. super Cant. in fin. h Idem in Apolog. ad Gul. abbat. post med. i Ibid. conseq. k Ibidem multo post. l Ibidem. m Ibidem. n Idem hom. 4. super Miss. prope fin. o Idem in sermionibus paruis, ser. 63.

re, vt parentes nostros salutare possimus? magnus illic A
nos charorum numerus expectat parentum, fratrum fi-
liorum frequens, & copiosa nos turba desiderat: iam de
sua incolumitate secunda, adhuc de nostra salute sollicita.
IDEM in capite de oratione accepta. Qui didicerunt. a
BERNARDVS in epistola: Aut ascendas necesse est, aut
descendas: si attendas stare, ruas necesse est. IDEM in
cap. de verecundia lib. 4. Nolo repente. b IDEM in ser-
mone: Ita nimirum diuina solet pietas conseruandæ hu-
militatis gratia ordinare, vt quanto plus quisque profici-
cit, eo minus se reputet profecisse. Nam & vtque ad ex-
tremum spiritualis exercitij gradum, si quis tantum
proficit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relin-
quitur, vt adhuc vix sibi illum adeptus videatur. * IDEM:
Vbi sane in spirituali profeceris exercitio erit nonnun-
quam raptus a tuo spiritu in diuinum, vt incipias gaudere
de bonis Domini, quia propria ante mala lugebas. c
IDEM: Minime oportet gressus sistere, & respicere retro;
multo minus expedit, sed currendum nobis, & prope-
randum, ne forte egressus, vt gigas ad currendum viam
suam a nobis se Christus elonget. Sed potius prouiden-
tes eum in conspectu nostro semper, & in eius odore
tracti facilius citiusque curramus. Auctor de spiritu, &
anima: Per odium. Infra lib. 4. in cap. de desiderio.

CAPVT XXXV.

De Perfectis.

REGORIVS * in Moralibus: Magna est perfectio, C
sua imperfectionis cognitio. IDEM: Tanto quis-
que perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alie-
nos. c IDEM: Valde perfectorum est, sic de ostenso ope-
re auctoris gloriam querere, vt de oblata laude priuata
nesciant exultatione gaudere. f IDEM: Perfectus quisque
cum in seipso vitia vicerit, statim mentem etiam contra
vulnera passionis accingit. g IDEM: Ille vero perfectus
est, qui ad imperfectionem proximi impatiens non est.
Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens,
proximum deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte non-
dum proficit. h IDEM: Perfecta vita, mortis est meditatio.
i IDEM: Qui perfecte Deo placere desiderant, sibi de se
nil relinquunt. k AVGVSTINVS de spiritu & litera:
Quantum mihi videtur in ea, quæ perficienda est iusti-
tia, multum in hac vita ille proficit: qui quam longe sit
a perfectione iustitiæ, proficiendo cognouit. Idem: Hoc
perfectorum est. Infra in lib. 4. in c. de æquitate. Idem:
Nullus perfectus. Infra lib. de sufficientia. l ISIDORVS
de summo bono: Sicut falsitatis crimen a proficientibus
pertimescitur, ita otiosa verba a perfectis viris sollicitè
vitantur. m IDEM: Peccata quæ incipientibus leuia sunt,
perfectis viris graua reputantur. n BERNARDVS in
epistola: Nemo perfectus, qui perfectior esse non appe-
tit. o IDEM: Proficiendi studium, & iugis conatus ad
perfectiorem, perfectio reputatur. Quod si studere per-
fectiorem esse, perfectum est: nolle proficere, deficere
est. p IDEM: In proposito perfectionis apparere imperfe-
ctum, næuus est. q IDEM: Habes de iusto, quod lex Dei
in corde ipsius, & non in codice. Ne perfectionis gra-
dus. Perfectus carere, & necessariis paratus est. r IDEM
super Cantica: Perfectus omnis reputatur, in cuius ani-
ma tria hæc congruenter, atque opportune concurrere
videbuntur, vt scilicet nouerit gemere pro se, & exulta-
re in Deo, & proximorum utilitatibus potens sit subue-
nire, placens Deo, cautus sibi, utilis proximis.

CAPVT XXXVI.

De Tribus predictis statibus.

REGORIVS s in Moralibus: Tres sunt modi con-
uerforum scilicet inchoatio, medietas, atque per-
fectio. In inchoatione autem sunt blandimenta dulce-
dinis; in medio quoque tempore sunt certamina tenta-

tionis, ad extremum vero perfectio vitiosæ pulchritudi-
nis. t IDEM super Ezechielem: Alia sunt virtutis exor-
dia, aliud perfectio. u ISIDORVS de summo bono:
Tripartitus describitur esse vnusquisque conuersi
perfectus, scilicet primus corrigendi a malo, secundus
faciendi bonum, tertius consequendi boni operis præ-
mium. x BERNARDVS in epistola: Incipientium status
dici potest animalis, proficientium rationalis, perfectio-
rum spiritualis. y IDEM super Cantica: Sunt hi tres ani-
marum affectus, siue perfectus, expertis dumtaxat satis
noti, & manifesti, scilicet cum aut de actibus malis in-
dulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius
etiam indultoris, & benefactoris sui præsentiam (eo
quidem modo, quo in corpore fragili possibile est) ob-
tinent intueri. z IDEM: Inuenit perfectio apud Deum, &
verecunda confessio, quo se humiliando deiciat: & pro-
pera deuotio, vbi se innouando reficiat; & iucunda con-
templatio, vbi se excedendo quiescat. a IDEM in ser-
mone: Alij vacent sanctæ contemplationi; alij dediti
sint fraternæ administrationi; alij in amaritudine animæ
sua recolant annos suos, tanquam vulnerati dormien-
tes in sepulchris. b IDEM sic plane sic opus est, vt Maria
pie & sublimiter sentiat de Deo suo: Martha miseri-
corditer, & benigne de proximo: Lazarus misere, & hu-
milter de seipso.

CAPVT XXXVII.

De Monialibus.

REGORIVS c in registro: Iuenculas Abbatissas C
vehementissime prohibemus. d AMBROSIVS de
virginitate: A iunt pleriq; maturioris ætatis virgines esse
velandas. Neque ego abnuo, sacerdotales cautiones esse
debere, vt non temere velentur. Spectet plane, spectet
ætatem sacerdos, sed fidei, vel pudoris. Spectet maturita-
tem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum
senectam, pudicitia annos, animos charitatis. e AVGV-
STINVS de Virginitate sancta: Non nos in virginibus
prædicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicata
pia continentia virgines. Nam, quod non temere forsitan
dixerim, felicior mihi videtur nupta mulier, quam
virgo nuptura. f IDEM: Nulla carnis fecunditas sanctæ
virginitati comparari potest, Neque enim & ipsa, quia
virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur. g IDEM:
In vita æterna est quædam egregia gloria, non omnibus
in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda: cui
consequendæ parum est liberum esse a peccatis, nisi su-
per hoc aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit cri-
minis non vouisse, sed vouisse, ac reddidisse sit laudis &
honoris. h IDEM: Pergite sancti pueri Dei & puellæ,
mares & fœminæ, cœlibes & innuptæ; pergite perseue-
rante in finē, & laudate Dominum dulcius, quem cogita-
tis vberius: sperate felicius, cui seruitis instantius: amate
ardentius, cui placetis attentius, lumbis accinctis, & lu-
cernis ardentibus expectate Dominum, quando veniat a
nuptiis. i IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Sacratæ
Deo virginitati nuptias coæquari, aut pro amore casti-
gandi corporis abstinentibus a vino, vel carnibus nihil ac-
crescere meriti, credere, non hoc Christiani, sed Iouinia-
ni est. k HIERONYMVS in epistola: Agnosce virgo
statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum,
Christi sponsa diceris, vide ne quid indignum ei, cui des-
ponsata diceris, admittas. Cito rescribet repudium, si in
te viderit vel vnum adulterium. IDEM: l Caue ne cui
vel concupiscendi occasionē tribuas, quia sponsus tuus
Deus zelans est. Criminosior est enim Christi adultera,
quam mariti. m IDEM: Romana Ecclesia Apostolico
sine dubio, cuius Sedem obtinet, spiritu animata, tam
seueram statuit sententiam, vt vix vel pœnitentiæ dig-
nam iudicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosæ
coinquinatione violasset. * ANASTASIVS in sermone:
Nihil prodest corpus velare, & mentem vitiorum porten-
tis maculare. Quid enim prodest nigris vestibus indui,

t Idem hom.
14. in Ezech.
ante med.
u Isid. de
sum. bon. li.
2. cap. 2.
sens. 7.
x Bern. epi.
de vita sob.
ad frat. de
Monte Dei
ante med.
y Idem ser.
4. in Cant.
ante med.
z Ibid. paulo
post.

a Idem ser.
3. in Assump.
B. Maria
circ. med.
b Ibid.

c Greg. Re-
gist. li. 3. in-
dict. 12. c. 11.
circ. fin.
d Amb. li. 3.
de virginibus
ante
med. tom. 4.
e Aug. lib.
de virg.
sancta c. 11.
tom. 6.

f Ibid. c. 8.

g Ibid. c. 13.

h Ibid. c. 27.

i Idem lib.
de Eccles.
dog. c. 68.
tom. 3.

k Hiero. ep.
14. ad Man-
ritij filiam
10. 9. cir. me.

l Ibidem
cir. fin.

m Ibidem
conseq.

a Bern. epi.
91. ad frat.
Suessione
congregates
post med.
b Idem ser.
de 4. mod.
orandi ante
med.

c Idem ser.
de trib. or-
dinibus Ec-
cles. ante
med.

d Greg. lib.
19. Mor. c. 8.

e Ibid. lib. 8.
cap. 30. post
med.

f Ibid. lib. 6.
cap. 8. post
med.

g Ibid. li. 5.
c. 13. cir. fin.

h Ibid. lib.
13. c. 10.

i Ibid. lib.
10. c. 4. ante
med.

k Aug. lib.
de spiri. &
lit. cap. 36.
tom. 3.

l Isid. li. 2.
de sum. bo.
c. 29. sent. 3.

m Ibidem
c. 18. sent. 5.

n Bern. epi.
34. ad Dro-
gonem Mo-
nach.

o Ibid. epi.
253. ad Ga-
rin. abbat.
circ. med.

p Ibid. epi.
249. ad Ber.
Priorem.

q Idem in
vita Mala-
chia in pra-
fat.

r Idem in
Cant. ser.
57. prope fi.

s Greg. lib.
24. Mor. c. 7.
ante med.

Monialium exercitia.

Abbatissæ vita & exemplum.

a Cypr. de discip. & habit. virg. c. 5. tom. 2. b Bern. epi. 114. ad san. Monial. quand.

c Greg. in Ezech. homil. 6. ante med. d Idem lib. 15. Moral. c. 12. e Aug. lib. de Virgini. sanct. cap. 11. tom. 6.

f Ibidem c. 55. g Ibidem.

h Ibidem c. 27.

i Ibidem conseq.

k Ibidem c. 29.

& à detractioe linguam non cohibere.* Idem: In monasterio positæ non otio torpescant, non detractioibus, non obscœnis confabulationibus incumbant; sed aut psalmorum modulationibus, aut manuum operationibus insistant, aut certe diuinis lectionibus aurem accommodent.* IDEM: Minores natu eas, quæ prouectæ sunt ætatis obsequio sanctitatis venerentur. Prouectæ quoque annis, iuniores dictis & exemplis ad bene viuendum informant. Nobiles genere nequaquã ignobilibus se præferant scientes, quia personarum acceptor non est Deus. * IDEM: Vita Abbatissæ velut pennatum animal, ad altum semper per desiderium euolet, per verba resonet, luceat per exemplum. * IDEM: Tales Abbatissæ regendarum animarum curam suscipere debent, quæ subditis verbis, & exemplis ducatum præbeant sanctæ religionis. * IDEM: Omnis actio Abbatissæ semper sit propter Deum, & de Deo, & cogitatio in Deum, & exceptis vitis, quibus non compassio, sed reuerentia debetur, omnibus eam cupio esse compassibilem, omnibus gratam. * CÆSARIUS in sermone: Religiosam quampiam non oportet, nõ decet, non expedit parentum suorum multis obligationibus implicari, aut quorumlibet extraneorum perniciofa familiaritate constringi. * IDEM: Pomposa indumenta, quæ non vtilitati, sed vanitati seruiunt, fastidite, atque contemnite virgines Christi sponsæ. Multæ enim, quod in moribus diligunt, hoc & in vestibus & in operibus suis ostendunt. a CYPRIANVS libro de disciplina & habitu virginum: Non computari iam poteris inter puellas & virgines Christi, quæ sic vniuersis & vadis vt possis ab hominibus adamari. b BERNARDVS in epistola: Vt quid hæcenus monacha, & sanctimonialis vocata es, quæ sub sanctitatis nominibus, non tamen sancte conuersata es? Cur velum in capite mentiebatur reuerentiã, & sub velo petulans oculus exhibebat impudentiã? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum. Sub signo verecundiæ, sermo resonat inuerecundus. Risus immoderatio, incessus lasciuior, vestitus ornatio vnus inflat magis, quam velatæ congruent.

CAPVT XXXVIII.

De Virginibus.

GREGORIUS c super Ezechielem: Candida vita est carnis incorruptio, & flos virginitatis. d IDEM in Mor. Carnis virginitas nequaquã iussa est, sed tantummodo laudata. Nam si illa iuberetur, nimirum iam coniugium in culpam verteretur. Et tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quam acceperant in præcepto. e AVGVSTINVS de virginitate: Profecto habebunt magnum aliquid virgines præter ceteros in illa communi sanctorum immortalitate, quoniã habent aliquid iam non carnis in carne. f IDEM: Non quærit in vobis amator vester pulchram carnem, sed pulchrã mentem & pulchros mores, quibus frenatis & carnem. g IDEM: Tõto vobis figuratur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce: totum ipse teneat in animo vestro, quidquid voluissetis occupacionubio. h IDEM: Virgines sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Quo ire putamus hunc agnum? Certe quo nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quo putamus eum ire, in quos saltus & prata? vbi credo gramina sunt gaudia, non gaudia huius sæculi vana, insani, & mendacis, nec gaudia, qualia in ipso regno Dei ceteris non virginibus: sed à ceterorum omnium sorte distincta. i IDEM: Gaudia virginum Christi sunt, de Christo in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum propter Christum. Gaudia propria virginum Christi, non sunt eadem non virginum quamvis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia. k IDEM: Sequimini agnum, & tenendo perseveranter: quod fouistis ardentem, facite quod potestis; ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil potestis, vt redeat.

A IDEM: Gaudeat magis puella nobilis genere, sed nobilior sanctitate, quod sit per diuinum consortium precipuam in cœlis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connubium prolem in terra propagatura sublimem. IDEM: Infra lib. 4. in capit. de meditatione. Virginalis integritas. IDEM: Infra in capite de connexionione virtutum, scilicet continentia, & charitatis, ibidem: Inspicite vulnera. m IDEM: Illis virginibus in quibus est quidam placendi appetitus, aut elegantiori vestitu, quam tantæ professionis necessitas postulat: aut capitis ligamento notabili, siue tumidis vmbonibus capillorum, siue tegminibus ita teneris, vt retiola subterposita appareant, his non de humilitate, sed de castitate ipsa, vel integritate pudicitia danda præcepta sunt. n IDEM: Bonum est tibi o anima virginalis, vt sic quando virgo es, sic omnino seruans in corde quod renata es, seruans in carne quod nata es, concipias cum timore Domini, vt parturias spiritum salutis. o IDEM: Ille vnus sanctæ virginis partus, omnium sanctarum virginum est decus; & ipsæ virgines cum Maria virgine matres Christi sunt, qui patris eius voluntatem faciunt. p IDEM: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam; q IDEM: Virginitatis bonum, quantum magnum video, tanto ei ne pereat, furem superbiam pertimesco. r HIERONYMVS in epistola: Non proderit ceterorum sanctificatio membrorum, si inueniatur vel in vno corruptio. s IDEM: An tibi de virginitatis prærogatiua blandiris? Memento Adam, & Euam virgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. t IDEM: Cum vniuersos artus tuos mundaneris ab omni sordis peccati, & toto fueris sanctificata corpore; tunc tibi castitatem intelligas profuturã, & cum omni fiducia palmã virginitatis expecta. u IDEM: Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, & verã pudicitia habitus: Sermo semper modestus, & in suo tempore proferendus. x IDEM: Virginitas definitio est, sanctã esse corpore, & spiritu, quia nihil proficit carnem habere virginem, si mente quis nupserit. y IDEM: Audenter loquar, cum omnia possit Deus, suscitare non potest virginem post ruinã. Valet quidem liberare de pœna, sed non vult coronare corruptam. z CYPRIANVS in epistola: Si Christum continentia sequitur, & regno Dei virginitas destinatur, quid est virginibus Christi cum terreno cultu, & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Deum offendunt? a ISIDORVS de summo bono: Omne peccatum per penitentiam recipit vulnerum sanitatem: virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. b IDEM: Virgo carne, non mente nullum præmium habet in re promissione. c AMBROSIVS de hortatione ad virginitatẽ. Attende tibi virgo, vt & tu insistas orationi, & vultus tuus assidua paleasat obsecratione. Sed ante omnem orationem, præpara animã, vt non tu videaris tentare Deum cum deprecaris, vt id quod oras, mores tui loquantur, fides adiuuet, opera comendent. d IDEM: Nec liberio rem lætitiã in virginibus decet esse: quæ si non habent, quod defleant, fleant tamen sæculum, fleant lapsus peccantium. Etenim, quæ aliorum lapsus fleuerit, suos cauebit. Fleant quod à gaudiis paradisi longius euagantur: fleant, quia nesciant an ad illa debeant peruenire: fleant postremo, vel ipsa contemplantione, vt hic flentes, illic accipiant consolationem. e IDEM: Custodi virgo vias tuas, vt non delinquas in lingua. Etenim bona loqui plerumque; crimine est virgini. f IDEM: Ingreditur o virgo mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter: postremo, si vbi non oportet loquaris. Clausæ sint ergo fores labiorum tuorum, & obseratum maneat vocis vestibulum. g IDEM: Virgo, quæ Christum requirit, non debet esse vulgaris, non debet esse in foro, nõ in plateis, voce querula gressu lubrica, facilis auditu, vilis aspectu. h IDEM: Qui non nubunt, & uxores non ducunt, sicut Angeli in terris sunt; vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorent, & mundanæ negotiationis alienentur con-

l Idem epi. 179. ad Prob. & Jul. vid. tom. 2.

m Idem de Virg. san. c. 34. 10. 6.

n Ibidem c. 38.

o Ibidem c. 5.

p Ibidem c. 44.

q Ibidem c. 51.

r Hieron. epi. 14 ad Maur. fil. tom. 9.

s Ibidem.

t Ibidem.

u Ibidem.

x Idem lib. aduersus Heluid. non longè à fin. tom. 2.

y Idem epi. 22. ad Eustoch. ante med. tom. 1.

z Cypr. de discip. & habitu virg. c. 3. tom. 2.

a Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 40. sen. 6.

b Ibidem sent. 7.

c Amb. tract. de hortat. ad virginitat. post med. tom. 4.

d Ibidem paulo post.

e Ibidem prope fin.

f Idem lib. 3. de Virg. post med. tom. eod.

g Ibidem.

h Idem tract. de Hortat. ad Virg. tom. eod.

a Idem lib.
de Viduis
ante med.

b Idem lib.
1. de Virg.
ante med.
c Ibidem
post med.
d Ibid. lib. 3.
non multum
a princ.
e Ibidem
ante med.
f Ibidem.

g Bernar.
hom. 3. Super
Missus, post
med.

h Gloss. ord.
in 3. Reg. j
c. 6.

i Greg. regist.
lib. 5. in d. 1.
14. c. 137.

k Aug. epist.
121. ad Pro-
bam, cap. 16.
in prin. to. 2.

l Idem de bo-
no viduit.
cap. 19 in
prin. to. 4.
m Ibidem
c. 13.

n Idem lib.
de vita
Christi. c. 13.
tom. 9.

o Idem de
Virgin. san.
c. 34. to. 6.

p Hieron.
epist. 10. ad

tagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquam ex-
ti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quæ
Dei cogitant. ^a IDEM: Virginitas adolescentiam de-
cet, iuuentutem ornat, senectutem amplificat, omnique
æuo habet iustitiæ suæ canos, maturitatem grauitatis,
velamen pudoris, qui deuotionem non impediatur, reli-
gionem augeat. ^b IDEM de Virginitate: Quid est vir-
ginalis castitas, nisi expers contagionis integritas? ^c
IDEM: Nec mirum, ô virgines, si pro nobis Angeli mi-
litant: quia Angelorum moribus militatis. Meretur eo-
rum præsidium castitas virginalis, quorum meretur &
vitam & mores. ^d IDEM: Rachel extorto osculo fleuit
& gemuit. Nec flere desisset, nisi proximum cognouisset. ^e
IDEM: Considerate, quia virgines præ Aposto-
lis resurrectionem Domini videre metuerunt. ^f IDEM:
Claudat ora virginis pudor, debilitatem corporis ex-
cludat religio, instituat consuetudo boni operis exer-
citiū. Maturam igitur virginem mihi prius grauitas
morum nuntiat pudore obuio, gressu sobrio, vultu
modesto, & prænantia integritatis, antecedant signa
virtutis. ^g BERNARDVS super Missus est: Solent vir-
gines, quæ veræ virgines sunt, semper ad omnem viri
assatum pauere, & nunquam esse securæ, & vt caueant
timenda, etiam ruta pertimescere, scientes se in vasis
fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis ar-
duū esse viuere inter homines vt Angelum, & in ter-
ris mors cœlestium conuersari. In dialogo sanctorum.
* Basilij & Ioannis: Virgo, quæ arripuit prophetiam
cœlestemque conuersationem Angelorum, repræsen-
tare in terris spondit, atque in hac carne incorpo-
ræ naturæ aggressa est implere virtutem, neque su-
perflus egressus, neque vaniloquia usurpare permit-
titur, maliloquij vero & adulationis etiam nomina
ignorare debet. ^h GLOSSA: Altior professio virtutis,
altio rem debet tenere viam viuendi. Qui enim abren-
nuntiato coniugio virginitatē voto consecrant, oportet
vt mores virginitatis condignos ostendant. Abstineant
ab otiosis verbis, ira, rixa, detractione, habitu su-
perfluo, & oculo impudico: comestationibus, potationibus,
atque huiusmodi vigiliis & sanctis orationibus,
lectionibus, elemosynis, & huiusmodi vacent.

CAPVT XXXIX.

De Viduis.

^GREGORIUS ⁱ in registro. Quanto viduæ bene
viuentes virorum sunt solatio destitutæ, tanto
eis enixius ecclesiastica est impendenda tuitio. Idem in
cap. de sacerdotibus bonis. Officij sacerdotalis. ^k AV-
GVSTINVS in epistola: Quamvis ad omnia mēbra Chri-
sti, hoc est, ad omnes, qui in eum credunt, & eius cor-
pori mystico sociantur, sicut docuit, orare pertineat:
specialiter tamen diligentior cura orationis in scriptu-
ra, eius viduis inuenitur iniuncta. ^l IDEM de viduitate:
Si nondum vouisses Deo continentiam vidualem, ex-
hortaremur profecto vt voueres: quia vero iam vou-
isti, exhortamur vt perseueres. ^m IDEM: Agite cursum
vestrum ô viduæ, & perseueranter currite, vt compre-
hendatis: & exemplo vitæ, exhortationisque sermone
rapite in eundem cursum vestrum quascumque potue-
ritis. ⁿ IDEM de vita Christiana: Tria esse viduarum
genera non ignorare te credo. Vnum, quod perfectis-
simū est cœlestique præmio destinatum, quod ritu il-
lius de euangelio viduæ Deo orationibus & ieiuniis die
noctūque, deseruit. Aliud vero, quod filiorum curā ha-
bet, domus, non tam dignum, nec tamen peccatis ob-
noxium. Tertium autem genus est in epulis & deliciis,
quod æternæ morti seruatur. ^o IDEM de virginitate:
Multas viduarum reuocat à nubendo, non amor præ-
clari propositi, sed aperti dedecoris timor veniens & ipse
de superbia, qua formidatur magis hominibus dis-
plicere, quam Deo. ^p HIERONYMVS in epistola: Vi-
dua quæ marito placere desinit, & iuxta Apostolum

^A vere vidua est, nihil habet necessarium nisi perseue-
rantiam. Meminit pristina voluptatis, scit quid amiserit,
quo delectata sit. ^q AMBROSIVS de viduis: Prope
modum non inferioris virtutis est à coniugio abstinere
quod aliquando delectauerit, quam coniugij penitus
delectamenta nescire. ^r IDEM: Virginitas in eo facilius
est, quod carnis incentiua non nouit, & viduitas in eo
sollicitior, quod præteritas animo recolit voluptates. ^s
IDEM de viduitate: Esto vidua temperans & casta. Té-
pera te primum à vino, vt possis casta esse ab adultero,
nec te ille tentabit: si te vina non tentent. Nam si Iu-
dith vidua vinum bibisset, cum adultero vtique dor-
misset. ^t IDEM de officiis: Quid tam decorum, quam
vt vidua defuncto coniugi fidem seruet? Quid etiam
hoc vtilius, quo regnum cœleste acquiritur? Sunt
enim, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. ^u
IDEM de fide resurrectionis: Mulier satis pie virum
luget, quæ seruat pudorem, non deserit fidem. Sic enim
bene defunctis officia penduntur, vt viuant in menti-
bus, & in affectibus perseuerent.

CAPVT XL.

De coniugatis.

^GREGORIUS ^x in Moral. Tunc solum coniuges in
admixture sine culpa sunt, cum non pro explenda
libidine, sed pro suscipienda prole miscentur. ^y
IDEM in pastore: Necessè est vt coniuges crebris ora-
tionibus deleant, quod pulchræ copulæ speciē admix-
tis voluptatibus sciant. ^z IDEM: Admonendi sunt cō-
iuges, vt ea in quibus sibi aliquando displicent, & pa-
tientes inuicem tolerent, & exhortantes se inuicem
saluent. ^a IDEM in registro: Vir cum propria vxore
dormiens, nisi lotus aqua, Ecclesiā intrare non debet, sed
neque lotus intrare statim debet. Et infra: Nec hoc di-
centes culpā putamus esse coniugū, sed quia etiam ip-
sa licet admixtio coniugum, sine voluptate carnis esse
non potest, à sacri loci ingressu abstinendum est: quia
voluptas ipsa sine culpa esse nullatenus potest. ^b IDEM
Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis, sed solū
procreandorū liberorum gratia vtitur, ille profecto si-
ue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumēdo Dominici cor-
poris sanguinisq; mysterio, suo est relinquendus iudicio,
quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne
positus nescit ardere. ^c IDEM: Cum boni coniuges aut
meritū augere desiderant, aut antea actæ vitæ culpas de-
flectere, vt se ad continentiam astringant, & meliorem vitam
appetant licet. Si vero continentiam, quam vir appetit,
vxor non sequitur, aut quam vxor appetit, vir recusat:
diuidi coniugium non licet, quia scriptum est: Quod
Deus coniunxit, homo non separet. Et iterum: Mulier
corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem,
& vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. ^d
AVGVSTINVS de coniugali: Concubitus necessarius
causa generandi inculpabilis est, & solus ille nuptialis.
Ille autē, qui vltra necessitatē istam progreditur, iam
non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamē non
exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabili-
ter peccet, ad personā coniugale pertinet. Si autē ambo
tali concupiscibili subiungantur, rem faciūt non plane
nuptiarū. ^e IDEM: Cum ille naturalis vsus, qui prolabi-
tur vltra pacta nuptialia, id est, vltra propagandi neces-
sitatē, venialis sit in vxore, in meretrice damnabilis: ille
quæ est contra naturā execrabilis sit in meretrice, sed
execrabilior sit in vxore. ^f IDEM: Bonæ sunt nuptiæ, in
quibus, tanto meliores sunt coniugati, quāto castiores
ac fideiores, Deū timent: maxime si filios, quos carna-
liter desiderāt, spiritualiter nutriāt. ^g IDEM in epistola:
Mulierem coniugatā non licet dicere: facio quod volo
de meo, cum & ipsa non sit sua, sed capitis sui, id est vi-
ri. ^h IDEM super Genesim ad literā: Quod bonū habet
nuptiæ, peccatum nunquā esse potest. Hoc autem tri-
partitum est, scilicet, fides, proles, sacramentū. In fide attē-
ditur, nec præter vinculum coniugale, cū altera vel cū

altero

Furiam ante
med. to. 1.

q Amb. lib.
de Vid. in
prin. tom. 4.
r Est Hieron.
epist. 11. ad
Ageruchi. de
monogam.
ante med.
tom. 1.
s Idem de
Vid. circa
med. tom. 4.
t Idem lib.
2. de Offic.
6. to. eod.

u Idem lib.
de fide Re-
surrect. longe
ante med.
tom. eod.

x Greg. lib.
32. Mor. cap.
17. ante
med.
y Idem Pa-
storal. p. 3.
cap. 2. admo-
nit. 26.
z Ibidem.
a Idem in
Reg. lib. 12.
Ind. 7. c. 10.
circ. med.

b Ibidem.

c Ibid. lib.
11. ind. 4.
c. 39 post
med.

2. Cor. 7. 8

d Aug. lib.
de bo. con-
iug. c. 10.
tom. 6.

e Ibid. c. 11

f Ibid. c. 19

g Idem epi-
199. circa
med. tom. 2.

h Idem lib.
2. de Gen. ad
lit. c. 7. to. 3.

CAPVT XLII.

De Tribus Statibus predictis.

altero concumbatur. In prole, vt amanter suspiciatur, benigne nutriatur, religioſe educetur. In ſacramento, vt coniugium non ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa nec cauſa prolis, alteri coniungatur. ^a IDEM contra Iulianum: Intemperans in coniugio, quid aliud niſi quidam adulter vxoris eſt? Omnis enim vehemens amator propriæ vxoris, adulter eſt. ^b IDEM: Sicut adulterium non poteſt eſſe ſine bono naturæ, nec ideo eſt bonum: ita connubium non poteſt eſſe ſine malo concupiſcentiæ, nec ideo malum eſt. ^c IDEM: Coniuges bene vtentes malo cōcupiſcentiæ, anteponuntur virginibus male vtentibus bono continentiæ. ^d IDEM de viduitate: Nuptiarum bonum ſemper eſt bonum, ſed in populo Dei fuit aliquando legis obſequium, nunc eſt infirmitatis remedium. ^e IDEM: Sicut manente in ſe ſacramento regenerationis, excommunicatus quiſque reus criminis cuiuſcumque, non illo ſacramento, caret, etiam ſi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in ſe vinculo fœderis coniugalis, ſi vxor dimittitur ob cauſam fornicationis, nec carebit illo vinculo fœderis etiam ſi nunquam reconcilietur viro: carebit autem ſi mortuus fuerit vir eius, Idem: Indignanter viri. Supra in capitulo de homine. ^f IOANNES Chryſoſtomus ſuper Matthæum: Abſtine te à menſtrua, abſtine te à prægnante, erubeſce te facere, quod animalia non faciunt. Et infra: Quando dies feſtus eſt dies ieiunii, ſerua vt impleas apoſtolicum præceptum: Nolite fraudare inuicē, &c. ^g AMBROSIVS de viduitate: Non prohibemus ſecundas nuptias, ſed tamen non probamus ſæpe repetitas. ^h IDEM de Virginitate: Bonum coniugium, ſed tamen à iugo tractum, & mundi iugo, vt viro potius cupiat mulier placere, quam Deo. ⁱ IDEM: Iactet licet ſe fœcundo nobilis dotata partu, quo plures generauit, plus laborauit. Numerat ſolatia filiorum, ſed numeret pariter & moleſtias. Nubit & plorat, qualia ſunt vota quæ ſtentur? ^k IDEM: Prius vtique impedimentum fœcunditas carnis incipit afferre, quam fructum. Parturit enim & ægrotat priuſquam pariat: quam dulcè pignus, quod à periculo incipit, & in periculis deſinit: prius dolori futurum quam voluptati. Periculis emitur, nec pro arbitrio poſſidetur. ^l IDEM: A coniugio illa naſcuntur incentiua vitiorum, vt quæſitis coloribus ora depingant, dum viris diſplicere formidant, & de adulterio vultus, meditantur adulterium caſtita- tis. ^m ISIDORVS in etymologiis: Tribus cauſis ducitur vxor. Prima eſt cauſa prolis, de qua legitur in Geneſi: Et benedixit eos dicens: Creſcite & multiplicamini. Secunda cauſa adiutorij, de qua ibi in Geneſi dicitur. Non eſt bonum eſſe hominem ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Tertia cauſa incontinentiæ, vnde dicit Apoſtolus: Qui ſe non continet, nubat. ⁿ HIERONYMVVS in epiſtola: Non negamus viduas, non negamus maritatas, ſanctas mulieres inueniri: ſed quæ vxores eſſe deſierunt, quæ in ipſa neceſſitate coniugij imitantur virginum caſtita- tem. ^o IDEM: Vbi tympana ſonant, tibia clamat, lyra garrit, cymbala concrepant, quis ibi Dei timor? Paraſitus in contumeliis gloriatur. Ingrediuntur expoſitæ libidini victimæ, & tenuitate veſtium nudæ impudicis oculis ingeruntur, his infelix vxor aut lætatur & perit: aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur. ^p IDEM: Nupta ad ſpeculum pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulchrior eſſe, quam nata eſt. ^q IDEM in originali ſuper illud Ioel: Egreditur ſponſus de cubili ſuo, &c. Ego qui in caſtigatione victus, & ieiunio, atque eleemoſynis dicit ſe agere pœnitentiam, fruſtra agit pœnitentiam, qui non ſeruat caſtita- tem, fruſtra hoc ſermone promittit, niſi egrediatur de cubiculo ſuo & ſanctum purumque ieiuniū pudica expleat pœnitentia. ^r GLOSSA: Quoties vxori debitum reddo, orare non poſſum. Quod ſi iuxta Apoſtoli ſermone, ſine intermiſſione orandum eſt, nunquam ergo mihi coniugio ſeruendum: ne aboratione, cui ſemper inſtare iubeor, vlla hora præpediar.

^A VGVS^TINVS ^f in libro de bono coniugali: Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata multum, circa miniſterium ſanctorū: ſed melius, quod Maria ſoror eius ſedens ad pedes Domini, & audiens verbū eius, cum ambæ hoſpicio recepſſent. Ita bonum Suſannæ in coniugali caſtitate laudamus, ſed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ virginis antepoſimus. ^t IDEM de virginitate: Certa ratione, & ſanctarum ſcripturarū auctoritate, nec peccatum eſſe nuptias inuenimus: ſed tamen nec eas bono vel virginalis continētiæ, vel etiam vidualis abſtinentiæ, æquamus. ^u IDEM contra Iulianū: Vera pudicitia, ſiue coniugalis, ſiue vidualis, ſiue virginalis, dicenda non eſt, quæ non veræ fidei mancipatur. Coniuges enim & virgines, & viduæ, poſſunt eſſe, & pudicæ non eſſe, ſi contaminata voluntate mœchantur. ^x HIERONYMVVS in epiſtola: Cum in ſemente terræ bonæ, centeſimum, & ſexageſimum, & trigefimum fructum Euangelia doceant; & centenarius pro virginitatis corona primū gradum teneat: ſexagenarius pro labore viduarū in ſecundo ſit numero: tricenarius fœdera nuptiarum ipſa digitorum coniunctiōe teſtatur: Bigamia in quo erit numero, immo extra numerū, certe in terra bona non oritur, ſed in veribus & ſpinetis vulpium, quæ Herodi impiſſimo comparantur. ^y AMBROSIVS de viduitate: Docemur triplicem caſtita- tis eſſe virtutem: vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis.

CAPVT XLIII.

De Pauperibus.

^GREGORIVS ^z in Homiliis: Pauper cum reprehendiſſibilis cernitur, moneri debet, & deſpici non debet. Si vero reprehendiſſionis nil habet, venerari ſummo- ptere ſicut interceſſor debet. ^a IDEM: Cum quoſlibet pauperes, nonnulla reprehendiſſibilia perpetrare cōſpicias, nolite deſpicere, nolite deſperare: quia fortasſe quod ſuperfluitas tenuiſſimæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. ^b IDEM: Quādo ad fidei agonē venimus, luſtamen contra malignos ſpiritus ſumimus. Maligni autē ſpiritus nudi ſunt, quia nihil in hoc mūdo propriū poſſident. Nudi ergo cum nudis luſtari debemus. Nam ſi veſtitus quis cum nudo luſtatur, citius ad terrā deiicitur: quia habet, vnde teneatur. ^c IDEM in Dialogo: Paupertas mētibus bonis, eſſe ſolet cuſtos humilitatis. ^d IDEM ſuper Ezechielē: Paupertas in inopia mētis eſt, non in quantitate poſſeſſionis. ^e IDEM: Cum deest terrena ſubſtantia, de qua æterno iudici rationē pōnemus liberius ad patriā pergimus, quia quaſi in via pondere caremus. ^f IDEM in Moralibus: Mira ſecuritas eſt cordis, aliena nō querere, ſed vnuiſcuiuſq; diei ſufficiencia contentum manere. Infra de ſufficiencia lib. 4. IDEM: Quiſquis ſtimulo, &c. infra lib. 3. capitulo de iudicio. ^g AVGVSTINVS de Eccleſiaſticiſ dogmatibus: Bonū eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare: melius pro intentione ſequendi Dominū in ſimul pauperibus donare, & abſolutum ab omni ſollicitudine egere cū Chriſto. ^h IDEM in libro de cura pro mortuis, & in libro de ciuitate Dei: Præclaras exequias in conſpecta hominū exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorū: ſed multo clariore in cōſpectu Dei vlceroſo illi pauperi miniſterij præbuit angelorū, qui eū non extulerunt in marmoreū tumulū, ſed in Abrahæ ſinum. ⁱ IDEM ſuper Canonica Iacobi: Magnæ felicitatis eſt cōditio Chriſtianorū, quibus claritudo regni in paupertate poſita eſt. Poſſidere quod cū labore acquiritur, paucorū eſt: cōtemnere, quod cum fructu cōtemnas, omnium eſt. Felicitas ergo magna Chriſtianorū, quibus datum

^a Idem lib. 2. con. Iul. cir. med. tom. 7.
^b Ibid. lib. 3. c. 13. in fin.
^c Ibid. lib. 4. c. 8. poſt med.
^d Idem lib. de ho. viui. c. 8. tom. 4.
^e Idem lib. de adulter. coniug. c. 5. tom. 6.
^f Chryſoſt. oper. imper. ſecti. homi. 34. in. c. 20. ſunt. 10. 2.
^g Amb. lib. de vid. poſt med. tom. 4.
^h Idem lib. 3. de virgini. poſt med. tom. eod.
ⁱ Ibidem lib. 1. ante med.
^k Ibidem.
^l Ibidem.
^m Ibid. E. y. lib. 9. c. 8.
ⁿ Hieron. lib. aduer. Heluid. cir. ſin. tom. 1.
^o Ibidem.
^p Ibidem.
^q Idem com. men. in Ioel. c. 2. 10. 5.
^r Gloſſ. ord. in 1. Pet. 3.

^f Aug. lib. de bon. con. in. c. 8. to. 6.
^t Idem de Virg. ſan. c. 21. tom. eod.
^u Idem. li. 4. con. Iul. c. 8. poſt med. tom. 7.
^x Hier. epi. 11. ad Age- ruchi. de Monoga. ante med. tom. 1.
^y Amb. lib. de vid. ante med. tom. 4.
^z Greg. hom. 40. in Euag. poſt med.
^a Ibidem circ. med.
^b Ibidem homi. 12. non longe à princ.
^c Idem lib. 2. Dial. c. 9. non longe à prin.
^d Idem in Ezech. ho- mil. 18. poſt med.
^e Ibid. ho- mil. 19. poſt med.
^f Idem lib. 15. Mor. cap. 13. poſt med.
^g Aug. lib. de Eccl. doc. c. 7. 10. 3.
^h Idem lib. de cur. pro mort. agen. c. 2. 10. 4. Et lib. 1. de. cit. c. 12.
ⁱ Ibidem.

est, vt paupertate faciant pretium regni cœlorum. * Idem: Non tibi displiceat paupertas tua, nihil enim ea potest ditius inueniri. Vis scire quam locuples sit paupertas? cœlû emit. * IOANNES CHRYSOSTOMVS: Non malum aliquod æstimemus inopiam, etenim sapientiæ, & patientiæ, & omnis philosophiæ nobis magistra est inopia. ^a AMBROSIVS in Hexaëmeron. Iustus vir, qui hic egerit, illic abundabit: & qui hic laborem tolerauerit, illic consolationem habebit. Qui autem hic receperit bona, illic mercedem eorum sperare non poterit. Paupertas enim mercedem suam referuat census absumit. * HIERONYMVS in epistola: Vacuus viator, & nudus latronis non timet insidias securus à nocturnis furibus dormit pauper, etiam si claustra non muniat: diuiti vero suæ opes latronis imaginantur occursum, & iugi sollicitudine somnum adimunt. ^b IDEM: Crates ille Thebanus quondã ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnû auri pondus abiecit in mare: nec putauit se posse, & virtutes simul & diuitias possidere. ^c BERNARDVS in epistola: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatore. Ille gradus proficietium est, hic perfectorum. Amicitia namque pauperum, regis amicos constituit: sed amor paupertatis reges facit. Regnum denique cœlorum pauperum est. * IDEM in sermone: Cum tria sint genera paupertatis, necessaria, voluntaria, & simulatoria, recte diuidens & recte offerens, reiecta simulatione, necessariam patiens, voluntariam amplectens, pauper efficitur spiritu. ^d IDEM: Felix paupertas voluntaria relinquentium omnia, & sequentium te Domine Iesu. Felix plane, quæ tam securos immo gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. ^e SENECA in epistola: Cui cum paupertate bene conuenit, diues est. ^f IDEM: Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. ^g IDEM. Aude hospes contemnere opes, & te quoque dignû finge Deo. Nemo alius est Deo dignus, quam qui opes contempsit: quantum possessionem tibi non interdico, sed hoc efficere volo, vt intrepidus eas possideas. ^h IDEM: Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest salutare fieri studium sine fragilitatis cura.

CAPVT XLIII.

De Diuitibus.

ⁱ GREGORIUS in homiliis: Quicumque bene in hoc seculo habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas, eorundem remuneratio sit bonorum. ^k IDEM: Cum pauci sint, qui spiritualia dona percipiunt, & multi qui rebus temporalibus abundant, per hoc se diuites virtutibus pauperum inferunt, quod eisdem sanctis pauperibus de suis diuitiis partiuntur. ^l IDEM: Plerumque mali eo magis contra Dominum superbiunt, quo ab eius largitate, & contra meritum ditantur, & qui prouocari bonis ad meliora debuerunt, bonis peiores fiunt. ^m AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Temporalibus magis vtendum est, quam fruendum, vt frui mereamur æternis. Non sicut peruersi, qui frui volunt nummo, vt autem Deo: quoniam nonnummum propter Deum impendunt, sed Deum propter nummum colunt. Idem: Præclaras exequias, &c. supra de pauperibus. ⁿ IDEM de verbis Domini: Ecce recole diues primordia tua: dic rogo, quid attuleris? aut si dicere erubescis, audi Apostolum dicentem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, vtique quãdo nati sumus, sed nec auferre quid possumus, vtique quãdo de mundo exhibimus. Nihil attulisti, nihil auferes, quid te inflas contra pauperem? Certe quando habito casu vetera sepulchra franguntur, ossa diuitum ab ossibus pauperum non agnoscuntur. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæo: Non propter hoc diues diuitias accepisti, vt in lasciuia

consumas, sed vt in elemosynam expendas. Nunquid enim tua sunt, quæ habes? Quæ pauperum bona sunt, tibi credita sunt, etiam si ex laboribus iustis, vel ex hereditate paterna possessor factus fueris. * IDEM, super Ioanne: Per innumeras mortes suorum, letantur se cupidi ad pecuniæ ianuas peruenisse. Volutari namque in cœno eius tanquã sues delectantur, & vt tauri sterces eius euoluere. ^o AMBROSIVS de officiis: Isti, qui in luxuria, rapina, questibus, honoribus, studia sua posuerunt, spectatores magis sunt, quam præliatores. Habent lucrû laboris, fructum virtutis non habent. ^p IDEM in Hexaëmeron: Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadauera mortuorum, nisi forte quia grauius foetent diuitum corpora distenta luxuria. ^q IDEM in sermone: In commune omnibus diuitibus, atque pauperibus terra fundata est: cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. ^r IDEM: Quicumque patrimonio suo tanquam possessor non vititur, qui largiri pauperi, & dispensare non nouit, is suarum seruulus est non Dominus facultatum. ^s IDEM: Ipsum nomen considera: Ditem dicunt Gentiles inferni præfulem, arbitrum mortis. ^t HIERONYMVS in originali super Abacuc: Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ. Omnis diues, aut iniquus, aut heres iniqui. ^u SENECA in epistola: Libera te prius metu mortis, illa nobis graue iugum imponit, deinde metu paupertatis: Si vis scire, quam nihil in illa mali sit, compara inter se pauperum, & diuitum vultus, sapius pauper & fidelis ridet. * IDEM: Horum, qui felices vocantur: hilaritas facta est, aut grauis, & suppurata tristitia, eoque grauior, quia interdum non licet esse miseros, sed inter ærumnas, cor ipsum exedentes necesse est agere felicem.

CAPVT XLIV.

De Potentibus.

^v GREGORIUS in registro: Qui post terrenam potestatem cœlestis regni gloriam cupit acquirere ad faciendum lucrum creatori suo debet enixius laborare: vt ad ea, quæ desiderat, operationis suæ gradibus possit ascendere. ^z IDEM: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua vnicuique iura seruari & in subiectis non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est, cuius odiri. ^a IDEM: Tunc regnum bene regitur, cum regnandi gloria animo non dominatur. ^b IDEM: Restringenda sub ratione potestas est, nec quidquam est agendum, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore iustum putat ira, quod fecerit. ^c IDEM in Pastoralis: Contra Deum præsumunt potentes, si eos quos per conditionem tenent subditos, æquales sibi per naturæ consortium non agnoscunt. ^d IDEM in Moralibus: Bene potestatem exercet, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa ceteris æqualitate componi. Humana enim mens plerumque extollitur, etiã cum nulla potestate fulcitur: quanto igitur magis se in altum erigit, cum se ei etiã potestas adiungit? ^e IDEM: Iuncta semper esse superbia potentibus solet. ^f AVGVSTINVS de vita Christiana. Quo potestas sublimior est, tanto ad peccandum maior est audacia: quia totum credit licere sibi, quod potest, & dum alterius iudiciû non timent, qui alios iudicant ad peccandum præcipites fiunt. Idem: Homines diabolû, supra de ambrosio. ^g IDEM de mœdaco: Nulli est iniuria per potentiã, vel leniter inferenda, vt ab alio grauior iniuria repellatur. ^h AMBROSIVS de officiis: Laus Domini, vbi munda possessio, & innocens familiæ disciplina. ⁱ IDEM in Apologia: Peccauit David vt solent Reges: sed penitentiam gessit, fleuit, & ingemuit, quod non solent Reges. ^k ISIDORVS de Summo bono: Qui recte vititur regni potestate, ita præstare se omnibus debet, vt quãto magis honoris celsitudine claret, tãto semetipsû mente magis humiliet, præponens sibi exemplum humilitatis David: qui

de

a Amb. in Hexaëmeron lib. 6. c. 8. prope fin. 10. 1.

b Hier. epist. 3. ad Paul. lin. 10. ante med. c. ornar. epist. 103.

d Idem ser. 8. super Qui habitat.

e Sen. epist. 2. ad Luciliam. f Ibidem. g Idem epist. 18. prope fin.

h Idem epist. 17. ante med.

i Greg. hom. 40. in Euag. post med. k Ibidem homil. 20. post med.

l Idem lib. 11. Mor. c. 2. non longe à prin. m Aug. de Ciuit. Dei, lib. 11. c. 25. tom. 5.

n Idem de verb. Dom. ser. 5. circa med. 10. 10.

o Amb. lib. 1. de off. c. 16. ante med. tom. 4. p. 1. in Hexaëmeron lib. 6. c. 8. tom. 1.

q Idem lib. 10. Nabute. cap. 1. tom. 1.

r Ibid. c. 15. in princ.

s Ibidem c. 6. ante med. t Hieron. com. in Abac. lib. 2. c. 3. tom. 5. u Sen. epist. 80. cir. med. x. Ibidem.

y Greg. Registr. lib. 9. indic. 4. cap. 59. in princ.

z Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 120.

a Ibid. cap. 126. post med.

b Ibid. lib. 8. indic. 3. c. 12.

c Idem pastoral. eu. par. 3. cap. 2. ad mo. 6.

d Idem lib. 26. Mor. c. 26. c. 2. par. c. 6.

e Ibid. lib. 26. Mor. cap. 19. post med.

f Aug. lib. de vita Christiana. cap. 3. tom. 9.

g Idem lib. de med. ad Consent. cap. 11. tom. 4.

h Ambr. lib. 1. off. c. 50. tom. 4.

i Idem in Apologia David. 1. c. 4. tom. 1.

k Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 49. sentent. 1.

de suis meritis non tumidus, sed humiliter sese deiiciēs, dixit: Vilior fiam plus quam factus sum & ero humilis in oculis meis. **IDEM**: Qui recte utitur regni potestate, formam iustitiæ factis magis, quam verbis, instituit, ille namque nulla prosperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur, non nititur propriis viribus, nec à Deo recedit cor eius: regni quoque fastigio humili præsidet animo: non eum delectat iniquitas, non inflamat cupiditas, sine fraudatione alicuius ex paupere diuitem facit, & quod iusta potestate à populis extorquere poterat, hoc sæpe misericordie clementia donat. **IDEM** in Synonymis: Modica est huius sæculi gloria: caduca est & fragilis temporalis potentia. Dic vbi sunt Reges, vbi Principes, vbi Imperatores, vbi locupletes rerum, vbi potentes sæculi, vbi diuites mundi? Quasi vmbra transierunt, velut somnium euauerunt. **BERNARDVS** in epistola: Principis error multos inuoluit, & tantis obest, quantis præest ipse. **SENECA** libro de clementia: Nec promiscuam habere, nec vulgarem clementiam principem decet. Nam tam omnibus ignoscere, quam nulli, malum est. **IDEM**: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum viuere superiorem velis. **IDEM** in epistola: Quoties in mentem tuam venerit, quantum tibi in seruum tuum liceat, toties veniat etiam in mentem tuam tantundem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum dominum habeo. Respondeo, bona forsitan est fortuna, si nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Cræsus, qua Darii mater.

CAPVT XLV.
De Indicibus.

REGORIVS g in homiliis: Durum est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat vitæ alienæ. **IDEM**: Iudicare dignè. In capit. de acceptatione personarum, lib. 3. **IDEM** in Moralibus: Maiora crimina & tarde credenda sunt, cum audiuntur: & citius puniendi sunt, cum veraciter agnoscuntur. **IDEM** Tres sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur ad iudicium. Munus namque à corde, est captata gratia à cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorè. Munus à manu, est præmium per dationem. **IDEM**: Boni te dulcem, in capitulo de æquitate, lib. 4. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Benigni & iusti iudicis est suas iniurias contemnere, & aliorum iniurias iudicare. **IDEM**: Facile deuiat. In capitulo de timore, in lib. 3. **ISIDORVS** in Synonymis: Noli esse plus iustus, quàm iustum est: omne enim quod nimis est, vitium est. **IDEM**: Nullum indices. Infra lib. 3. cap. de stultiloquio in accusatione. **IDEM** de Summo bono: Neminem stultorum vel improborum oportet iudicem esse. Nam stultus per ignauiam, improbus per improbitatem corrumpit, quam didicit veritatem. **IDEM**: Qui recte iudicat, & præmium inde remunerationis expectat: fraudem in Deo, perpetrat, quia iustitiam, quam gratis partiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. **IDEM**: Quatuor modis iudicium humanum peruertitur, timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pauescimus. Cupiditate, dum præmio muneris alicuius corrumpimur. Odio, dum contra quemlibet aduersari molimur. Amore, dum amico vel propinquis obtemperare contendimus. **AVGVSTINVS** in epistola: Iniquum est, vt quisque iudicare de alio velit, & iudicari de se ipso nolit. **IDEM**: Imple, Christiane Iudex, pii patris officium: sic succense iniquitati, vt consulere memineris humanitati. **IDEM** in sermone: Cum iudicaueris te ipsum sine adulatione, iudica proximum cum dilectione. **IDEM** contra Donatistas: Non facile pro vno, vel paucis, aduersus innumerabiles religionis & vnitatis viros, & magno ingenio & vberi doctrina præditos, nisi pertractatis pro viribus atque bene perspectis rebus, ferenda sententia est. **IDEM**: Sacerdos cui omnis, supra de sacerdotibus bonis, lib. 1. **AMBROSIVS** in Apologia: Vnusquisque de

alio iudicaturus, de seipso prius iudicet, nec minora in alio errata condemnet, cum ipse grauiora commiserit. **IDEM**: Sæpe & in iudicando maius peccatum iudicii est, quam peccatum ipsum, de quo fuerit iudicatum.

CAPVT XLVI.
De Nobilibus.

REGORIVS f in dialogis: Nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, vt minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se ceteris aliquid esse, vel fuisse meminerint. **HERONYMVS** in epistola ad Celantiam: Nulli te vnquam de generis nobilitate præponas, nec obscuriores quasque & humili loco natas, te inferiores putes. Nescit enim religio nostra personas, nec condiciones hominum, sed animas inspicit. **IDEM**: Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis. Summa est apud eum nobilitas, clara est virtutibus. **IDEM**: Nobilitatis tuæ tantum ad hoc memineris, vt cum claritate generis, morum sanctitate cõtendas. **IDEM**: Non est, quod sibi aliquis de generis nobilitate blandiatur, si ex meliori parte sit seruus. **IDEM**: Mundanam nobilitatem non naturæ æquitas præstitit, sed cupiditatis ambitio inuenit. **IDEM** in homiliis: Ille apud Deum potior & nobilior est, non quem nobilitas generis aut dignitas sæculi, sed quæ deuotio fidei Deo, & sancta vita commendat. **AMBROSIVS** in sermonibus: Nullum ad commendationem hominis conditio seruitus affert impedimentum, nec dignitas prolapix meritum, sed fides affert: siue liber, siue seruus, omnes in Christo vnũ sumus. **BERNARDVS** in epistola: Minime quidem Deus est acceptor personarum, nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet, an forte, quia plus claret. Siquidè ignobilis cum caret gloria, nõ facile liquet, vtrum quia nolit, aut quia nõ possit habere. Laudo tamen factam de necessitate virtutè: plus illam, quam eligit animi libertas, non inducit necessitas.

CAPVT XLVII.
De Militibus.

REGORIVS b in registro: Summa militiæ laus inter alia bona merita hæc est, obedientiam sanctæ reipublicæ vtilitatis causa exhibere, & quod sibi vtiliter impetratum fuerit, obtemperare. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Inhonestum est apud Deum opus negotiationis, siue dignitatis, siue militiæ. **AMBROSIVS** super illud Luc. 3. Neminem conueniatis. Singulis generibus hominum tribuit sanctus Ioannes Baptista responsum, scilicet publicanis, ne vltra quam præscriptum est eis, exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant. Docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus queritur, prædo grassetur. **AVGVSTINVS** de verbis Domini: Nonnulli qui aut militiæ cingulo detinetur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccant grauius, hac solent à peccatis suis prima se voce excusare, quod militanti: & ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conqueruntur. **IDEM**: Non est delictum militare, sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rem publicam gerere criminofum est: sed ideo agere rempublicam, vt rem familiarem angeas potius, videtur esse damnabile. **IDEM** in epistola ad Bonifacium comitem: Hoc primum cogita, quando armaris ad pugnam: quia virtus tua, & fortitudo corporalis, donũ Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere quidquam contra Deum. **IDEM**: Esto etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas: Beati enim pacifici, ait dominus, quia filii Dei vocabuntur. **IDEM**: Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Et sicut bellanti, & resistenti violentia redditur: ita victo, vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio nõ timetur.

a Ibidem sent. 2.
b Idem in Synon. cap. 7.
c Bern. in epist. 127.
d Senec. lib. 1. de Clem. cap. 2.
e Idem ep. 57. circa medium.
f Ibid. conseq.
g Greg. homil. 26. in Euang. ante med.
h Idem lib. 29. Mor. cap. 14. circa fin.
i Ibid. lib. 9. cap. 17.
k Isidor. in Synon. c. 16.
l Idem de sum. bo. li. 3. c. 55. sent. 1.
m Ibid. cap. 58. sent. 1.
n Ibidem sent. 7.
o Aug. ep. 174. ad Pascens. in princ. tom. 2.
p Ibid. ep. 159. ad Marcel. Trib.
q Ambr. in Apolo. post. David. cap. 2. tom. 1.

Ibidem.
f Greg. lib. 2 Dial. cap. 23
t Hier. ep. 14. ad Cel. post med. tom. 1.
u Ibid.
x Idem ep. 1. ad Deme. triad. post. med. tom. 9.
y Ibid.
z Ibid. ep. 14. ad Mar. fil. ultra med.
a Bern. ep. 113. ad Sophiam vir. ante med.
b Grego. in Regi. lib. 12. ind. 7. c. 24.
c Chryso. oper. imper. homi 41. in cap. 22. Mat. circa med. tom. 2.
d Amb. in Luc. lib. 2. c. 3. tom. 3.
e August. de Verb. Dom. Ser. 19. in princ. tom. 10.
f Ibid.
g Idem ep. ad Bonif. comit. qua est prima ex viginti post. in fin. 2. tom. Aug. h Ibid.
i Ibid.

a *Ibid.*

a IDEM : Ornet mores tuos pudicitia coniugalis, ornet sobrietas & frugalitas. Valde enim turpe est, vt militē, quem non vincit homo, vincat libido: & obruatur vino, qui non vincitur ferro. b IDEM : Ex his quæ habes de militia, gratia age Deo tanquam fonti bonitatis, vnde habes : atque in omnibus bonis actibus tuis illi da charitatem, tibi autem humilitatem.

CAPVT XLVIII.

De Negotiationibus.

c *Greg. hom. mil. 24 in Euang.*d *Ibid.*

Gregorius e in homiliis: Sunt pleraque negotia, quæ sine peccato exhiberi, aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, vt post conuersionem animus non recurat. d IDEM: Negotium autem, quod ante conuersionem siue peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit. * AVGVSTINVS: Studium auaritiæ siue fraudis, proprium solet esse negotiantium facinus. e IDEM super illud Psalmi: Quoniam non cognoui literaturam, & c. alia litera: negotiationes. Nam auidus acquirendi pro damno blasphematur, pro pretiis rerū mentitur & peierat. f AMBROSIVS de virginitate ponit talem literam Can. 3. Circuibō ciuitatem in foro & in plateis, & queram quem dilexit anima mea. Nequaquā ibi quæramus Christū, ibi inuenire non possumus. Non est Christus circumforanus: Christus enim pax est, in foro lites: Christus iustitia est, in foro iniquitas: Christus operator est, in foro inane otium: Christus charitas est, in foro residet obrectatio: Christus fides est, in foro fraus est, ac perfidia. g IDEM de Officiis: Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus Dei negotiationem cognouisse se negat: quia pretiorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. h IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Fuge forum, vt nec patiaris fraudem, nec facias. i IDEM: Prima laus est Christiani, alienum, esse à foro, nullam causam habere cum illo. k IDEM: Homo mercator vix aut nunquam potest placere Deo, & ideo nullus Christianus debet esse mercator: aut si voluerit esse, proiciatur ab Ecclesia Dei, dicente Psalmo: Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. Quemadmodū enim qui ambulat inter duos inimicos, volens amobus placere, & se commendare, sine maliloquio non potest esse: necesse est enim, vt & iste male loquatur de illo, & ille male loquatur de isto: sic qui emit & vendit, sine mendacio & periprio esse non potest. Idem: Qui comparat rem: infra de sceneratoribus. Hieronymus; Negotiatorem clericum: supra de clericis.

CAPVT XLIX.

De Sceneratoribus.

l *Greg. Reg. lib. 8. ind. 3. cap. 40.*
m *Chryso. op. imp. hom. mil. 38. ante med. tom. 2.*
n *Ibidem.*o *Ibidem hom. 5 in Math. post med.*p *Amb. ep. lib. 3. ep. 24 non longe à prin. to. 5.*

Gregorius l in regitro: Nos amatoribus vsurarium nulla ratione manus imponimus. m IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Qui comparat rem, vt illam ipsam integram & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei eiicitur. Vnde super omnes mercatores plus maledictus vsurarius. n IDEM: Si quis rem comparatam vendidit, mercator est, & maledictus: quāto magis maledictus erit, qui non comparatam pecuniam, sed à Deo datam sibi, dat ad vsurā. o IDEM: Nihil vsura turpius, nihil crudelius. Alienas enim hæc negotiatur miseria, & lucrum alterius aduersitatem facit, & mercedem expetit misericordix, velut timens ne appareat misericors, & fictione misericordix profundiorē fodit foueam: in auxiliando conterens inopem, & in porrigendo manum expellēs: & suscipiens quidem vt in portum naufragio: & submittens hunc in vadis & in antris. p AMBROSIVS in epistola: Non dabis pecuniam tuam ad vsuram, quoniam scriptum est, quod is, qui non dedit pecuniam suam ad vsuram, habitabit in tabernaculo Dei. Nam ille est supplantator, qui vsurarū captat emolumentum.

A Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam, quasi nō excepturus, aut certe sortem quam dedit recepturus. q IDEM: Quid durius quam vt des pecuniā tuam, vt ipse duplum exigas? Qui simplum non habuit, quemadmodū duplum soluet? * IN vitis patrum: Cui nocetur, aut iniuriatur, & voluntarie parcat proximo, hic secundum naturā Christi est. Qui nec lædit, nec læditur, hic secundū naturam Adæ est. Qui vero nocet aut iniuriatur, aut calumniam ingerit, aut vsuras exigit, hic secundū diabolum est. * SENECA in epistola: Quid scenus, & calendarium, & vsura, nisi humanæ cupiditatis extra naturā quæsitā nomina: o miserum! si quem hæc delectant.

CAPVT L.

De Demonibus.

B Gregorius r in Moralibus: Hostis malignus quos sanctos vigilantes minime superat, eo dormientes prauis impugnat. Quem tamen hoc maligne agere superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem somnus à probationis præmio vacet. t IDEM: Maligni spiritus certis quibusq; vitiis singuli obsequi sunt credēdi. u IDEM: Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis admixtio nō tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit: quia per carnale corpus, aliquid, quo semetipso minor esset, accepit. v IDEM: Angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit. x IDEM: Occultæ iustitiæ licentia malignis spiritibus datus, vt quos volentes in peccati loqueo strangulant, in peccati pœnam etiam volentes trahant. y IDEM: Ita Deus super omnia est, vt ipse sub nullo sit. Leuiathan vero eius celsitudinis culmen aspiciens, ius peruersæ libertatis appetit, vt præesset cæteris, & nulli subesset. z IDEM: Scimus quod immundi spiritus, qui è cœlo æthereo lapsi sunt, in hoc cœli terræque medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum ascendere ad cœlestia inuident, quanto se à cœlestibus per elationis sui immunditiam proiectos vident. a IDEM: Alius lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facile capiat, vicinis cōspersionibus deceptiones parat. b IDEM: Satanæ voluntas semper iniqua est, sed nunquam potestas iniusta: quia à semetipso voluntatem habet, sed à Domino potestatem. c IDEM in homiliis: In bonis operibus intenti, nisi contra malignos spiritus sollicitè vigilemus, ipsos irrisores patimur in pœnis, quos ad malum persuasores habemus. d IDEM in regitro: Tanto hostis callidus contra nos deceptionis molimina ardentius exquirat, quanto nos cœlesti patriæ feruentius inhiare cognoscit. e IDEM in dialogis: Malignus spiritus, cogitationi, locutioni, atque nostra semper insistit: si fortasse quid inueniat, vnde noster apud examen æterni iudicis accusator existat. f IDEM in Pastoralibus: Diabolus modo aliorum facta grauiora, modo nihil esse, quod perpetratum est, modo misericordē Deum loquitur, modo adhuc tempus subsequens & sufficiens ad pœnitentiam pollicetur: vt dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur: quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala cōtristant. g AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Credendum est, esse spiritus nocendi cupidissimos, à iustitia penitus alienos, superbia tumidos, inuidia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aere habitant: quia de cœli superioris sublimitate deiecti, merito ingressibilis transgressionis in hoc sibi cōgruo velut carcere damnati sunt. h IDEM: Sicut ipsi mali homines in terra, sic etiam dæmones non omnia quæ volunt, facere possunt: nisi quāto ordinatione finitur illius, cuius iudicia plena nemo comprehendit, iuste nemo reprehendit. i IDEM: Mali angeli sua potestate potius delectati, velut tuum bonum ipsi sibi essēt, à superiore cōmuni omnium beatifico bono ad propria defluerunt, & habentes elationis fastum pro excellentissima eternitate,

q *Ibidem paulo post med.*r *Greg. lib. 8. Mor. c. 13. circa fin.*t *Ibid. lib. 15. cap. 16.*
u *Ibid. lib. 9. cap. 28.*v *Ibid. lib. 4. cap. 10.*
x *Ibid. lib. 2. cap. 16.*y *Ibid. lib. 24. c. 17. non longe à prin.*z *Ibid. lib. 2. c. 25. cir. fin.*a *Ibid. lib. 29. cap. 12.*b *Ibid. lib. 2. cap. 6.*c *Idem hom. mil. 37. in Euang. cir. med.*d *Idem Reg. lib. 7. in dist. 2. c. 35. non longe à prin.*e *Idem lib. 3. Dial. c. 19.*
f *Idem Past. lib. 2. par. c. 2. admonit. 30.*g *August. de ciu. Dei. lib. 8. c. 22. to. 5.*h *Ibid. lib. 2. c. 23. in fin.*i *Ibid. lib. 12. cap. 1. ante med.*

vanitatis

vanitatis astutiam : pro certissima veritate, studia partium: pro indiuidua charitate, superbi, fallaces, inuidi effecti sunt. ^a IDEM: Esse natura, in qua nullum bonum sit, non potest: proinde nec ipsius Diaboli natura, in quantum natura est, malum quid est. Idem: Auertat Deus, lib. 2. de inuidia. ^b LEO in sermone: Diabolus omnium discit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus, & ibi causas querit nocendi, vbi quemque viderit studiosius occupari. ^c IOANNES Chryostomus in sermone: Zelatur Diabolus hominem, quia ipse de caelo corruerat. Videbat enim Adam paradisi esse colonum, & inflatus inuidia, induit serpentis imaginem. Incorporalis enim cum esset, corporalibus loqui non poterat. * IDEM: Diabolus non aliunde talis factus est, nisi quia primo quidem post peccatum desperatione vsus est: postea vero ex desperatione in inuidiam incidit & superbiam. ^d CYPRIANVS in Epistola: Lata & speciosa itinera vite lethalis: illic illecebrae & mortiferae voluptates, illic Diabolus blanditur, vt fallat: aridet, vt noceat, illicit, vt occidat. ^e AMBROSIVS in sermonibus: Pater Diabolus non diligit filios suos, sed odit. Sic amat Diabolus filios suos, vt perdat, sicut amat gluto porcellum, vt comedat. ^f ISIDORVS in Etymologiis: Praesciunt daemones futura multa, vnde & solent responsa aliqua dare. Inest enim illis cognitio rerum plus quam infirmitati humanae, partim subtilioris sensus acumine, partim experientia longissimae vitae, partim per Dei iussum Angelica reuelatione. ^g IDEM: Diabolus hebraice, dicitur deorsum fluens: quia qui quietus in caeli culmine stare contempsit, superbiae pondere deorsum currens cecidit. Graece vero Diabolus, criminator dicitur. ^h IDEM de Summo bono: Diabolus non est immissor, sed incensor potius malarum cogitationum & omnium vitiorum. Neque enim alibi concupiscentiae fomenta incendit, nisi vbi prius pravae cogitationis delectationes inspexerit. ⁱ IDEM: Tunc contra eum, quem possidet, Diabolus acrius saeuit, quando se diuina virtute ab eo expellendum cognoscit. ^k BERNARDVS in sermonibus: Laedit nos iniquitas Diaboli atque versutia: sed multo amplius eum nostra simplicitas & misericordia torquet, humilitatem nostram non sustinet, vritur charitate nostra, mansuetudine & obedientia cruciatur.

- ^A De Tribus Theologicis. Cap. XXII.
- De Fide. Cap. XXIII.
- De Spe. Cap. XXIV.
- De Charitate. Cap. XXV.
- De Quatuor Cardinalibus. Cap. XXVI.
- De Prudentia. Cap. XXVII.
- De Memoria. Cap. XXVIII.
- De Intelligentia. Cap. XXIX.
- De Prouidentia. Cap. XXX.
- De Fortitudine. Cap. XXXI.
- De Constantia. Cap. XXXII.
- De Patientia. Cap. XXXIII.
- De Perseuerantia. Cap. XXXIV.
- ^B De Temperantia. Cap. XXXV.
- De Continentia gustus. Cap. XXXVI.
- De Continentia tactus. Cap. XXXVII.
- De Continentia visus. Cap. XXXVIII.
- De Continentia auditus. Cap. XXXIX.
- De Clementia. Cap. XL.
- De Modestia. Cap. XLI.
- De Iustitia. Cap. XLII.
- De Obedientia bona. Cap. XLIII.
- De Obedientia inaccepta. Cap. XLIV.
- De Oratione accepta. Cap. XLV.
- De Oratione inaccepta. Cap. XLVI.
- ^C De Donis. Cap. XLVII.
- De Beatitudine. Cap. XLVIII.
- De Eleemosyna accepta. Cap. XLIX.
- De Eleemosyna inaccepta. Cap. L.

PHARETRÆ LIBER II.
IN QVO

De principalium vitiorum & virtutum multiplicitate tractatur.

CAPVT I.
De Tentatione.

CAPITA SECVNDI
LIBRI PHARETRÆ.

- D**e Tentatione. Cap. I.
- De Cogitatione. Cap. II.
- De Delectatione. Cap. III.
- De Consensu. Cap. IV.
- De Peccato. Cap. V.
- De Superbia. Cap. VI.
- De Vana gloria. Cap. VII.
- De Inuidia. Cap. VIII.
- De Ira. Cap. IX.
- De Accidia. Cap. X.
- De Avaritia. Cap. XI.
- De Gula. Cap. XII.
- De Luxuria. Cap. XIII.
- De Perplexitate. Cap. XIV.
- De Conflictu vitiorum & virtutum. Cap. XV.
- De Gratia. Cap. XVI.
- De Pœnitentia. Cap. XVII.
- De Contritione. Cap. XVIII.
- De Confessione. Cap. XIX.
- De Satisfactione. Cap. XX.
- De Virtute. Cap. XXI.

GREGORIUS ^a in Moralibus: Nisi misericors Deus cum viribus testamenta modifcet: nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias, non corruens, portet. ^b IDEM: Sancta Ecclesia transire sine labore têtationis non potest tempora peregrinationis, quæ etsi foris apertos hostes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. ^c IDEM: Plerumque, qui plus, supra libro I. de proficientibus. ^d AVGVST. contra Iulianum: Quia in ista humana miseria peior hostis est caueda superbia, ideo nimirum non penitus extinguitur in carne sanctorum continetium ista carnalis concupiscentia: vt dum pugnatur aduersus eam, periculorum suorum animus admoneatur: ne securus de meritis per superbiam infletur. ^e IDEM: In nobismetipsis sola infirmitas est causa pugnandi: & rursus infirmitas est admonitio non superbiendi. Proinde vt virtus, qua hæc superbi potest, non superbiatur, eadẽ virtus in infirmitate têtationis perficitur. ^f ISIDORVS de Summo bono: Diabolus, serpens est lubricus, cuius si capiti, idest primæ suggestioni non resistitur, totus in interna cordis, dum non sentitur, illabatur. ^g AMBROSIVS super Lucam: Têtatione nunquam timere debemus: est enim causa victorie materia triumphorum. ^h IDEM: Diues ille, qui têtationem nõ sensit in hoc sæculo, raptus est ad inferos, & sepultus in inferno. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: In primis grauis, & insuperabilis est impetus Diaboli, quod si quis forti animo sustinuerit eum.

^a Ibid. lib. 19. cap. 13. ante med.
^b Leo ser. 7. de nat. Do. circa med.
^c Chryf. hom. de cruce pest med. tom. 3.
^d Cypri de disciplina, & habitu virg. cap. 9. tom. 2.
^e Ambros. Ser. 44. de temp. 10. 5. f. Isid. Etym. lib. 8. cap. 11.
^g Ibid. paulo post.
^h Idem de Sum. bo. lib. 3. c. 5. sent. 5.
ⁱ Ibidem sent. 7. 1.
^k Ber. ser. 3. de dedic. Eccl. ante med.

^a Greg. lib. 9. Mor. c. 25. in fin.
^b Ibid. lib. 31. num. 4.
^c Aug lib 4. cont. Iulian. cap. 2. longe post med. tom. 7.
^d Ibidem.
^e Isid. de sum. bo. li. 3. c. 5. sent. 12.
^f Amb. in Luc. li. 4. ca. 4. 10. 3.
^g Ibidem.

statim iuueniet infirmiore. Quanto enim plus reper-
 cussus fuerit, tanto magis torpescit & deficit. * I D E M :
 Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de
 præmio probationis: in nullo enim negotio potest re-
 quies inueniri, nisi præcesserit labor, quanto magis in
 spiritualibus rebus, nisi præcesserit tentatio, non potest
 esse probatio: ^aBERNARDVS super Cantica: Impulsus
 euerfus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me.
 Quæris, quis ille sit impulsor? non est vnus. Impulsor
 Diabolus, impulsor mundus, impulsor homo. Quis ille
 homo sit, quæris? quisq; sui. ^bI D E M: Necessè est, vt ve-
 niant tentationes: quis enim coronabitur, nisi qui legi-
 time certauerit? aut quomodo certabunt, si desit qui
 impugnet: Tu vero accedens ad seruitutem Dei, sta in
 timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Cer-
 ti namq; sint omnes, qui pie volunt viuere in Christo,
 persecutionem se passuros. ^c I D E M, in sermonibus:
 Oramus quotidie vt Dei voluntas sicut in cœlestibus
 facta est creaturis, sic fiat & in terrenis, vt sicut Ange-
 lus, sic & homo adhærens Deo, vnus spiritus cum eo
 fiat. Sed heu me, quod obstacula separant, quod prohibent
 impedimenta? Obiicit enim se se mediam malitia
 nostra, infirmitas nostra, concupiscentia nostra, & igno-
 rantia nostra. ^d I D E M: Heu me Domine Deus, quæ
 vndiq; mihi bella, vndiq; tela volant, vndiq; pericula,
 vndiq; impedimenta. Quocunq; vertam me, nulla
 vsquam securitas est, & quæ mulcent, & quæ mole-
 stant, timeo, & esurios, & refectio, & somnus, & vigi-
 liæ, & labor, & requies militant contra me,

CAPVT II.

De Cogitatione.

^e GREGORIUS ^e super Ezechielem: Sic sæpe cogita-
 tioni bonæ cogitatio sinistra adiungitur, vt vix
 ipse, qui easdem cogitationes generat, animus agnoscat.
^f I D E M in Moralibus: Tanto longius mens à neces-
 sariis cessat, quanto inania latius cogitat. ^g I D E M: San-
 cti viri quantum agere possunt, ne exterius labantur
 in opere tantum interius nequaquam agere possunt,
 ne vnquam labantur in cogitatione. ^h I D E M: Ante
 oculos Dei vacuæ non transuolant cogitationes no-
 stræ, & nulla momenta temporis per animum trans-
 eunt præter retributionis actum. ⁱ I D E M in registro:
 Illud ab omnipotenti Deo possum esse in opere
 ostenditur, quod ex polluta cogitationis radice gene-
 ratur. ^k I D E M in pastoralibus: Nihil in nobis est corde fugacius
 quod à nobis toties recedit, quoties per prauas
 cogitationes defluit. * ISIDORVS de Summo bono:
 Ferre cogitationes sine perfectione vitiorum non est
 ad damnationem, nec est occasio subeundi discriminis,
 sed potius augendæ virtutis. ^l I D E M: Non est pecca-
 tum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur,
 sed tunc est peccatum, si antequam illudamur, cogita-
 tionis affectibus præuenimur. ^m I D E M: Cogitatio praua
 delectationem. Infra libro 3. c. de consuetudine. ⁿBER-
 NARDVS de consideratione: In acquisitione salutis ne-
 mo tibi germanior vnico matris tuæ: contra salutem
 propriam cogites nihil, minus dixi, quã dixisse debue-
 ram: quidquid se cogitationi offerat, quod nõ quoquo
 modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendū est.

CAPVT III.

De Delectatione.

ⁿ GREGORIUS ⁿ in Moralibus: Esse sine delectatio-
 ne anima nunquam potest. Nam aut in infimis
 delectatur, aut in summis: & quanto maiori studio ex-
 ercet ad summa, tãto maiori fastidio torpescit ad ima:
 quantoq; acriori cura inardescit ad infima tanto tor-
 pore damnabili frigescit à summis. Vtraq; enim simul
 & æqualiter amari non possunt. Qui ergo terrenarum
 rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur.
^o I D E M: Deum apprehendere non valet, qui adhuc in

delectatione peccati iacet. ^p I D E M: Vnusquisq; superbus
 rector. Supra libr. 1. de Palatis malis. ^q I D E M: Mentem
 nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pullat,
 sed cum hanc sibi per delectationem subiugat. ^r I D E M:
 Cum culpa animum tentat, necesse est vt breuitatem
 suæ delectationis aspiciat, ne ad æternam mortem ini-
 quitas rapiat, cum constet, quod ad terminum citius
 mortalis vita percurrat. ^s I D E M: Sæpe bono operi dum
 laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quæ
 quamvis quæsitã non fuerat, tamen oblata delectat.
 Cuius delectatione dum mens bene operantis resolu-
 tur, ab omni intentione intimi vigoris quantocius
 dissipatur. ^t I D E M: Quisquis in hoc mundo appetit pro-
 sperari, ceteros excedere, rebus & honoribus, timere,
 huic nimirum cura sæcularis in delectatione est, quies
 in labore. ^u ISIDORVS de Summo bono: Cogitationes
 illicitas ingerere, dæmonū est: cogitationibus cblectari
 peruersis, nostrum est. ^v AVGVSTINVS de verbis Apost.
 Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitatio-
 nibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non impu-
 tatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitæ
 delectationi si resistamus, non regnat peccatum in no-
 stro mortali corpore. ^x I D E M: Mortua est vna delecta-
 tio, sed viuit altera, & illi dum non consentis, eam mor-
 tificas, cum cœperit omnino non delectari, mortifica-
 sti. Hæc est actio nostra, hæc est militia nostra.

CAPVT IV.

De Consensu.

^y GREGORIUS ^y in Moralibus: Concupiscentiæ car-
 nalis ostia dum consensus noster aperit, ad innu-
 mera nos corruptionis mala pertrahit. ^z I D E M: Proxi-
 morum mala, quæ quis corrigere non valet, taceat, quæ
 cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum
 esse pertimescat: etsi ea, quæ tacet, tolerat: non tamē in
 animo virus doloris occultet. ^a I D E M: Sciendum est
 aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur,
 aliud vero dum per consensum delectationibus obliga-
 tur. Plerumq; enim cogitatione praua pullatur, sed
 renititur: plerumq; autem cum peruersum quid concipit,
 hoc intra semetipsum per consensus desiderium
 voluit. ^b I D E M in homiliis: Ille vere Deum amat, cuius
 videlicet mentem delectatio praua ex cōsensu non su-
 perat. Nam tanto quisq; à superno amore disiungitur,
 quanto inferius delectatur. ^c AVGVSTINVS de mendacio:
 Tunc cōsentimus cum approbamus, & volumus. ^d I D E M:
 Pudicitiam corporis, non consentiente aut non permittente
 anima, nemo violat. Quidquid enim nobis inuitis
 contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est. ^e I D E M
 in Epistola: Bene agere, & illicita non prohibere
 consensus erroris est. ^f I D E M super Genesim contra
 Manichæos: Si ratio humana contentiat, vt quod libido
 cōmonuerit, faciendum esse decernat, ab omni vita bona
 tanquam de paradiso expellitur homo, & iam ei peccatum
 imputatur, etiam si non sequatur factū, quoniam rea
 tenetur in consensione cōscientia. ^g BERNARDVS in
 meditationibus: Dæmonum est malas suggestiones
 ingerere, nostrum est illis non consentire. Nam quoties
 resistimus, Diabolum superamus, Angelos lætificamus,
 Deum honoramus. * I D E M in sermone: Si carnalibus
 distrahor desideriis, & illis, quod absit, ^h consenserō
 quantum possum, etiam si non sequatur factum, in morte
 quidem sum mortuus, utiq; & consequenter sepeliendus
 in inferno. * I D E M: Nulla est his qui sunt in Christo
 IESV damnatio, si concupiscentiæ sensus sit absq;
 consensu. ⁱ I D E M: Peccatum in foribus est, nisi tui-
 ple apertas, non intrabit. Appetitus in corde
 prurit, sed subter te est, nisi tu sponte cesseris, nil
 nocebit. Audi consolationem, consensum cohibe, ne
 præualeat appetitus concupiscentiæ, & immaculatus
 eris. ^j I D E M: Potest inimicus excitare tentationis
 motum, sed in te est si volueris dare, vel negare
 consensum. ^k I D E M: Nemo, fratres. Infra lib. 4. de
 correptione bona.

CAPVT

a Bern. sup. cant. ser. 85. ante med.

b Ibid. ser. 64. in prin.

c Idem ser. 6. in quadrag. statim à prin.

d Ibidem circa med.

e Greg. in Ezech. hom. 21. post med.

f Idem lib. 2. Mor. cap. 26. cir. med. g Ibid. lib. 11. cap. 19. h Ibid. lib. 20. ca. 13.

i Idem regiff. lib. 12. in 7. interrogati. Aug. cap. 10. k Idem Past. cu. 3 p. ca. 2. admoniti. 15.

l Ibid. de sum. bo. lib. 3. ca. 6. sent. 13

m Bern. de consid. lib. 2. ante med.

n Greg. lib. 18. Mor. cap. 8. in prin.

o Ibid. li. 16. c. 15. cir. me.

p Ibid. l. 21. cap. 3.

q Ibid. li. 9. c. 36.

r Ibid. lib. 1. ca. 19. ante medium.

s Ibid. lib. 16. cap. ult.

t Ibid. de sum. bo. lib. 2. c. 25. sentent. 5.

u Aug. de verb. Apost. ser. 6. in prin. to. 10.

x Ibid. ser. 13. paulo post med.

y Greg. lib. 4. Mor. cap. 24.

z Ibid. lib. 10. c. 4. cir. medium.

a Ibid. lib. 21. ca. 3.

b Idem hom. 30. in Euan. non multum à prin.

c August. de mend. ad Conf. c. 19. to. 4.

d Ibid. paulo ante.

e Idem Epi. 182. to. 2.

f Idem de Gen. cont. Man. lib. 2. c. 14. to. 1.

g Bern. lib. med. c. 14. post med.

h Ibid. ser. de sex tribulationibus post med.

i Ibid. ser. 5. in quadrag. ante med.

CAPVT V.

De Peccato.

GREGORIVS ^a super Exechielem : Quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. ^b IDEM : Distincta sunt omnipotentis Dei iudicia, & qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeuntem atque contemnentē, grauius damnat. ^c IDEM : Peccatum quippe quod per pœnitentiā citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatū, & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. ^d IDEM : Grauiores culpæ sunt, quæ superduda specie virtutis, virtutes se mētiantur esse. ^e IDEM in Moralibus : Peccatum quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. ^f IDEM : Tribus modis peccatum committitur, scilicet ignorantia, infirmitate, & studio. Et grauius quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo grauius studio, quā infirmitate peccatur. ^g IDEM : In grauibz peccatis quis positus cū suis premitur, alienā non diluit. ^h IDEM in pastorali : Nonnunquam in parua detertius, quam in maiore culpa peccatur. Maior enim, quo citius, quia si culpa agnoscitur, eo etiam celerius emendatur. Minor vero dum quasi nulla creditur, eo peius, quo & securius in vsu retinetur. ⁱ IDEM in registro : Apud homines culpa, & apud Deum pœna est, nolle quenquam bonum imitari, quod placet. ^k IDEM. Plerumque quod in laicis culpa est, hoc crimen est in sacro ordine constitutis. Idem : Nonnunquam Dominus. Infra libro 4. de certamine. ^l AVGVSTINVS de confessione : Ibam ad inferos, portans omnia mala, quæ cōmiseram, & in te, & in me, & in alios multos, & grauiā super originalis peccati vinculum. ^m IDEM de ciuitate Dei : Paucissimi sunt tantā felicitatis, vt ab ipsa inuente adolescentia, nulla damnabilia peccata committāt. ⁿ IDEM : Quæ sunt ista peccata, quæ ita impediunt peruenitionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam. Difficillimum est inuenire, periculosissimum est diffinire. IDEM : Nunc vsque adeo. Infra lib. 4. de voluntate mala. ^o IDEM de spiritu & litera : Sicut nō impediūt à vita æternā iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. ^p IDEM : contra Iulianum : Diluuntur in baptisate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignorantia, vel scienter adiecta. ^q IDEM : Cum non ad suum referunt auctorem dona Dei, hoc ipso male his vtentes efficiuntur iniusti. ^r IDEM ad Orosium : Malum natura non est, sed priuatio boni hoc nomen accepit. ^s IDEM de baptismo paruulorum : Sicut eorum : per quos renascuntur paruuli iustitię spiritus responsione sua traicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt, sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati traicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. * IDEM in meditationibus. Certe ô miser homo ipsa sola plus est vitanda peccati scditas, quam quælibet tormentorum immanitas. ^t IDEM in Epistola : Quem non potest Diabolus deuorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest, opprobriis & malarum linguarum detractione deficiat, & sic in eius fauces ruat. Si autem famam innocentis maculare potuit, hoc ei persuadere tentat, vt per malenolas suspiciones de fratre suo iudicet, & sic ab illo implicatus absorbeat. ^u IDEM de virginitate : Quia satagentibus, vigilantibusque ne peccent, subrepuunt quodāmodo ex humana fragilitate peccata, quāvis parua, quamvis pauca, non tamen nulla, eadem ipsa magna fiunt, & grauiā, si eis superbia incrementum & pondus adiecerit. * IDEM de patientia : Tanto rectius maiori supplicio dignum iudicaueris animum, quanto magis vitiiis subdit instrumenta virtutum. ^y IDEM de pœnitentiā : Nullum peccatum adeo paruum, quod non

crefcatur neglectum. Non enim considerandum est, quid fecerit, sed quem offenderit, quam bonus est, quam benignus, quam pius. ^z IDEM : Qui peccat, & gratiam suam recuperare non amat, & nunquam curat ab eo diligi qui totus est amor & charitas, nec ad illud redit, vnde sumpsit arrham, in Spiritum sanctum peccat, & nunquam post mortem, sicut nec viuens, consequetur veniam. ^a IDEM super canonicam Ioannis : Ista, quæ dicimus peccata leuia, noli contemnere. ^b IDEM contemnis, quando appendis, expauesce, quando numeras, multa leuia faciunt vnum grande. Ad idem de decem chordis, & super Ioannem. GREGORIVS in pastorali. ISIDORVS de Summo bono : IDEM August. Ex quo incipit homo. Supra de homine. Idem : Voluntas auersa Infra libro. 3. de voluntate. ^b AMBROSIVS de officiis : Qui non repellit a socio suo iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. ^c IDEM in Apologia : Peccatum donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem. * IOANNES Chryostomus super Ioannem : Excogitate quantum est malum, nos ex hominibus pares Angelis, ad feras transponere. Ventri enim seruire, & pecuniarum concupiscentia detineri, & irasci, & mordere, & calcitrare, non hominum, sed ferarum est. ^d ISIDORVS de Summo bono : Si vnum vitium districte iudicetur, & aliena negligentur, inanis est labor. ^e IDEM : Iudicio diuino in reatum nequiores labuntur, qui distringere minora sua facta contemnunt. ^f IDEM : Maioris est culpæ manifeste, quam occulte peccare : dupliciter enim reus est qui aperte delinquit, quia & agit malum, & docet malum facere. Vnde Isaias : Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. ^g BERNARDVS in sermonibus : Caue ne quis parua reputet, quantumlibet parua scienter commissa, nemo, dicat in corde suo, lauia sunt ista, non curo corrigere, non est magnum si in his maneam venialibus, minimisq; peccatis : Hæc est impœnitentia, dilectissimi : hæc blasphemia in Spiritum sanctum, blasphemia autem irremissibilis est. * ANSELMVS de similitudinibus : Natura peccati est, vt non facile videatur ab illo, qui eo premitur, sed mox vt cessauerit, & ab illo se alienauerit, tunc demum cōsiderat in quanta scditate & miseria iacuerat. IDEM : Si hinc peccari pudorē, libro 4. de innocētia.

CAPVT VI.

De Superbia.

GREGORIVS ^h in Moralibus : Septem principalia vitia de superbiæ virulenta radice producuntur, scilicet inanis gloria, inuidia, irā, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. ⁱ IDEM : Scimus, quod aliquādo minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed tamen minus : superbia turpis creditur, minus peccatum à simplicibus iudicatur : luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes eam turpem esse nouerunt. IDEM : Quisquis superbiæ : Infra libro 3. de diiudicatione. ^k IDEM : Cunctis superba apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in respōsione. Horū mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad laceffendos vero alios importuna, ad ea, quæ facere & debet, & præualet, ignaua, ad ea vero, quæ facere nō debet, nec præualet, parata. ^l IDEM : Hoc propriū arrogantium esse vitium solet, vt & pauca credant, quæ ipsi multa dixerunt : & multa credāt, quæ ipsis pauca dicuntur. Qui enim sua dicere semper volunt, aliena audire nō possunt. ^m IDEM : Tolerabilius Deo est, vt infirmitate atq; ignorantia cū humilitate quisquis iaceat, quam cum elatione cordis alta comprehendat. ⁿ IDEM : Adiuuare imbecillum charitatis est : adiuuare vero velle potentem, elationis est. ^o IDEM : Per elationem ple-

^a Greg. in Ex. hom. 9. post. med.
^b Ibid. ho. 12. post. med.
^c Ibidem.
^d Ibid. ho. 5. longe ante med.
^e Ibid. lib. 25. Mor. cap. 9 non multum à prin. Ibid. li. 25. c. 11. in prin. Ibidem in prefat. lib. Mor. cap. 3. Ibidem past. 11. 3. par. c. 2. admoni. 34.
ⁱ Idem regist. lib. 5. ind. 1. 4. cap. 107.
^k Ibid. lib. 8. ind. 3. cap. 5. in prin. Aug. conf. li. 5. c. 5. 10. 1.
^m Idem de civ. Dei. lib. 21. c. 16. t. 5. n. Ibid. c. 27. post med.
^o Idem de sp. & lit. cap. 28. tom. 3.
^p Idem lib. 6. cont. Iul. Pelag. c. 45. post med. tom. 7.
^q Ibid. lib. 4. cap. 3. ante med.
^r Idem in quæst. 65. ad Oros. q. 16. tom. 4.
^s Idem de hap. par. lib. 3. cap. 2. 10. 7.
^t Idem Ep. 136. cir. med. tom. 2.
^u Idem de Virg sancta cap. 50. 10. 6.
^x Idem de pacien. c. 5. tom. 4.
^y Idem de pœn. c. 7. 10. eod.

^z Ibid. c. 4.
^a Idem in 1. Jo Ep. tra. 1. ante med. tom. 9.
^b Amb. offi. lib. 1. cap. 36. in prin. tom. 4.
^c Idem in Apol. Dauid. 1. cap. 6. tom. 1.
^d Ibid. de Sum. bo. lib. 2. cap. 32. senten. 5. e Ibid. c. 19. sent. 1. f Ibid. cap. 20. sent. 1.
^g Bern. ser. 1. in conner. S. Pau. post med.
^h Greg. l. b. 31. Moral. c. 17 post med.
ⁱ Ibidem li. 33. cap. 11.
^k Ibidem lib. 34. cap. 18. circa med.
^l Ibid. li. 26. c. 17. circa fin.
^m Ibid. lib. 17. cap. 7. cir. fin.
ⁿ Ibid. cap. 11. in prin.
^o Ibid. lib. 36. cap. 13. cir. med.

rumque

rumque & vsque ad senium seruata virginitas vitia-
 tur: Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus iu-
 dex despicit, etiam integritatem corporis. ^a IDEM: Dif-
 ficile in se quisque inueteratam superbiam deprehen-
 dit, quia nimirum hoc vitium quanto magis patimur,
 tanto minus videmus. ^b IDEM: Arrogantes sicut infla-
 tur laudibus, ita correptionibus inflamantur, & a quo-
 libet se, vel iusto reprehendi despiciunt, moxque in
 malis suis forniciter defensionis exquirunt. ^c IDEM: Om-
 nino difficile est, vt elatio, quæ regnat in corde, non
 erumpat in voce. ^d IDEM: Arrogantes graue se damnum
 perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate
 constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctio-
 res ostendere, quanto se potuerint multipliciter lo-
 quacitatis aperire. ^e HIERONYMVS in Epistola. Initium
 omnis peccati superbia est, quæ natione cælestis, sub-
 limium mentes inhabitat, sub cinere & cilicio latitans.
^e IDEM: Nihil ita à pueritia vitare conatus sum, sicut
 tumentem animum, & erectam ceruicem Dei contra se
 odia prouocantem. Noui enim magistrum, & Domi-
 num meum in carnis humilitate dixisse: Discite à me,
 quia mitis sum, & humilis corde. ^f AVGVSTINVS in
 regula: Alia, quæcumque iniquitas in malis operibus
 exercetur, vt fiant, superbia vero etiam bonis operibus
 insidiatur, vt pereant. ^g IDEM de Virginitate: Mensura
 humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis da-
 ta est, cui est valde periculosa superbia, quæ amplius
 amplioribus insidiatur. Idem: Quia satagentibus. Supra
 in capite de peccato. ^h IDEM de gratia noui Testamen-
 ti: Superbia odit consortium, & quantum in ipso est,
 solus caput eminere omnis superbus. ⁱ IDEM de ciuitate
 Dei: An forte corrigi pudet? & hoc vitium non nisi
 superbiorum est. ^k IDEM: Superbia peruersè imitatur
 Deum: odit namque cum sociis æqualitatem sub illo,
 sed imponere vult sociis dominationem suam pro illo.
^l IDEM: Facilius seruitur homini, quam libidini, cum
 sæuissimo dominatu vastet corda mortalium, vt alias
 omittam, libido ipsa dominandis hominibus aliis Idem:
 Audeo dicere. Infra libro 3. de reciduatione. ^m IDEM
 in Epistola: Fit miris modis in anima hominis, vt de fal-
 sa humilitate magis infletur, quam si apertius superbi-
 ret. ⁿ IDEM de confessione: Humiliasti tanquam vulne-
 ratum superbum, & timore meo separabar abs te, &
 nimis inflata facies claudebat oculos meos. ^o IDEM:
 Plus hostis vincitur in eo, quem plus tenet, & de quo
 plures tenet: plus autem superbos tenet, nomine nobili-
 tatis, & de his plures nomine nobilitatis, & de his plu-
 res nomine auctoritatis. ^p IOANNES CHRYSOSTOMVS super
 Ioannem: Superbia in vobis existente, omnis nos-
 tra vita immunda fit, etsi sobrietatem, etsi virginita-
 tem, etsi ieiunium, etsi orationes, etsi Eleemosynam, et-
 si quodcumque aliud perficiamus. ^q ISIDORVS de Sum-
 mo bono: Superbia sicut est origo omnium criminum,
 ita ruina cunctarum virtutum: ipsa enim est in peccato
 prima, in conflictu postrema. ^r IDEM: Omnis peccans
 superbus est, eo quod faciendo vitia, contemptui ha-
 bet diuina præcepta. ^s BERNARDVS de duodecim gra-
 dibus: Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque super-
 bia palliare se appetit, ne vilescat. ^t IDEM: Arrogans, de
 alia omni re plus sibi credit, quam aliis, de seipso plus
 aliis credit, quam sibi. ^u IDEM: Monachus præsumptuo-
 sus primus in conuentibus residet, in consiliis primus
 respondet, non vocatus accedit, non missus se intro-
 mittit, reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipse
 non fecit, aut ordinauit: nec recte factum, nec pulchre
 æstimat ordinatum. Iudicat iudicantes præiudicat iudi-
 caturis. Si cum tempus aduenerit non promoueat ad
 prioratum, abbatem aut inuidum iudicat, aut deceptum.
^x IDEM super Cantica: Argumentum superbiæ priua-
 tio gratiæ est: humilibus enim dat Deus gratiam, super-
 bis resistit. ^y IDEM: Perniciosa paupertas, penuria me-
 ritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ, &
 deo diuitias, & paupertatem ne dederis mihi Domine.

GREGORIUS in Moralibus: Inobedientia, ia-
 stantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ,
 discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur de
 inani gloria. ^a IDEM: Quatuor sunt species, quibus
 omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum
 aut à semetipsis habere se æstimant, aut si datum de-
 super credât, pro suis se hoc accepisse meritis putant,
 aut certe cum iactantia se habere, quod non habent,
 aut despectis ceteris singulariter videri appetunt ha-
 bere, quod habent. IDEM: Sæpe bono operi: Supra ca-
 pite de delectatione. ^b IDEM: Qui accepta bona sibi ar-
 rogat, suis contra Deum donis pugnat. ^c IDEM: In co-
 gitatione tumidi proprii fauores oriuntur, ubiq; de sin-
 gularitate sapientiæ blanditur ipsa fatuitas. Pensat ea,
 quæ audierit, ac verba, quæ profert: & miratur sua, &
 deridet aliena. Item: Cuncti vanæ gloriæ infra libro
 3. de diiudicatione. ^d IDEM: Sicut labor iustorum est
 videre praua nec corrigere, ita grauis est labor ar-
 rogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. ^e IDEM: Qua-
 si latrunculus est appetitus laudis humanæ: qui recto
 itinere gradientibus ex latere iungitur, vt ex occultis
 educto gladio, gradientium vita trucidetur. ^f IDEM:
 Agitur, vt ante iusti iudicis oculos, fouea mentis
 sit memoria virtutis, quia reminiscendo quod gessit,
 dum se apud se erigit, apud humilitatis aucto-
 rem cadit. ^g ISIDORVS: Maxime per cenodoxiam: Supra
 de monachis malis. IDEM: Qui ex deteriore: Supra
 de incipientibus. ^h IOANNES CHRYSOSTOMVS super
 Ioannem: Gloriam vanam cupere, ingloriatio est, glo-
 ria autem vera est hanc despiciere, & nullam eius cu-
 ram facere, sed ad id quod Deo placet, omnia & dicere
 & facere. ⁱ IDEM: Qui omnium contemptum pecunia-
 rum habuerunt, & nulli huiusmodi imaginationi se im-
 miscerunt, & magis tyrannicas corporum concupiscen-
 tias domuerunt, hi multoties capti à vana gloria omnia
 perdidit. ^j IDEM: Si laudes amamus, eas quæ à Deo
 sunt diligentius quæramus. Nam, quæ quidem ab ho-
 minibus est laus, qualiscunque fuerit, simul vt appa-
 ruit, perit. ^k AVGVSTINVS de confessione: Domine glo-
 ria nostra tu es, propter te amemur, & verbum tuum,
 & nomen tuum timeatur à nobis. Qui enim laudari vult
 ab hominibus, vituperante te, non defendetur ab ho-
 minibus indicante te, non eripietur damnante te. ^l AM-
 BROSIVS de Officiis: Fortitudo gloriæ caueat appeten-
 tiam, quæ frequenter nocuit immoderatus appetita,
 semper autem nocuit usurpata. ^m BERNARDVS in Epi-
 stola: O stulti filij Adam, qui contemnentes pacem, &
 gloriam appetentes, & pacem perdunt & gloriam.

GREGORIUS in Moralibus: De inuidia odium, su-
 rratio, detractio, exultatio in aduersis proximi,
 & afflictio in prosperis nascitur. ⁿ IDEM: Qui post
 puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetip-
 sos afficiunt inuidiæ tormento. ^o IDEM: Inuidia iram
 generat; quia quanto interno liuoris vulnere animus
 lauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis
 amittitur. ^p IDEM: Dum electi proficiunt, reprobi ad
 rabiem furoris, & inuidiæ excitantur, & bona na-
 scentia, quæ nolunt imitari, grauius persequuntur.
 IDEM: Inuidi dum bonum; Infra libro 3. de stultilo-
 quio in accusatione. ^q IDEM in Dialogis: Antiquus
 hostis vnde bonos cernit per charitatem prouehi ad
 gloriam, inde peruersos per inuidiam rapit ad pœnam.
^r IDEM in homiliis: Quidquid in mundo concupiscimus,
 hoc proculdubio proximis inuidemus. Videtur
 etenim quia nobis desit, quod alius assequitur. ^s IOAN-
 NES CHRYSOSTOMUS in sermonibus: O zelus, ô in-
 uidia

a Ibid. lib. 24. cap. 13.

b Ibid. lib. 26. cap. 1.

c Ibid.

d Ibidem. cap. 18.

e Hier. Epi. 32. ad Abig. tom. 1.

f Aug. reg. 3. cap. 5. fo. 1.

g Idem de Virg. cap. 31. tom. 6.

h Ibid. Epi. 120. ad Honorat. de grat. noni. test. cap. 16. in fin. tom. 2.

i Idem de cin. Dei. lib. 10. cap. 29. post med. tom. 5.

k Ibid. lib. 19. cap. 12. post med.

l Ibidem. cap. 15. post med.

m Idem Ep. 61. ad Paulin. post med. tom. 2.

n Idem conf. lib. 7. ca. 7. in fin. tom. 1.

o Ibid. lib. 8. cap. 4.

p Chryf. in lo. hom. 8. cir. n. fo. 10. 3.

q Ibid. de Sum. bo. lib. 2. c. 38. sen. 7.

r Ibidem. sent. 2.

s Bern. de 12. grad. gradu. 9.

t Ibidem gradu. 6.

u Ibidem gradu. 7.

x Idem. su. Cant. ser. 54. prope. fin. y Ibid. ser. 68. cir. fin.

z Greg. lib. 31. Mor. cap. 17 post med.

a Ibid. lib. 23. c. 4. paululum à pr.

b Ibid. lib. 9. c. 2. in prin.

c Ibid. l. 10. c. 14. in prin.

d Ibid. l. 23. c. 5. cir. fin.

e Ibid. l. 8. c. 13.

f Chryf. in Io. n. hom. 28. post med. fo. 3.

g Ibid. hom. 37. ver. fin.

h Aug. conf. lib. 10. c. 36. tom. 1.

i Amb. offic. l. cap. 29. fo. 4.

k Bern. Ep. 126. ad Epi. scop. Aquiti. post med.

l Greg. lib. 31. mor. ca. 17. post med.

m Ibid. l. 2. c. 20. cir. me.

n Ibid. l. 31. d. c. 17. post med.

o Ibid. l. 28. c. 7. cir. fin.

p Idem l. 3. Dial. c. 15. ante med.

q Idem ho. 5. in Euan. post med.

uidia omni malitia cumulata ! Inuidia ignis inextinguibilis est, etenim sicut tinea comedit vestimentum, sic & inuidia eum qui zelatur, consumit, eum autem cui inuidet, clariorem reddit. * IDEM super Ioannem: Inuidiæ passio, & fornicatione, & adulterio multum est deterior. ^a IDEM; Inuidi oculus liquatur tristitia, inuidus cum morte uiuit continua. ^b AVGVSTINVS de disciplina Christiana: Auertat Deus inuidiæ pestem ab animis omnium, nedum Christianorum. Vitium enim Diabolicum est inuidia, quæ solo Diabolus reus est, & inexpressibiliter reus. Non enim dicitur Diabolo, vt dānetur, quia adulteriū commisit, furtum fecisti, vt vilam alienā rapuisti: sed qui homini stanti, tu lapsus continuo inuidisti. ^c IDEM de Virginitate: Superbiā sequitur inuidia, tanquam filia & pedissequa. Eam quippe superbia continuo parit, nec vnquā est superbia sine tali prole atq; comite. ^d HIERONYMVS in Epistola: O inuidia primū mordax tui, o fatanæ calliditas semper sancta persequens! ^e ISIDORVS in synonymis: Inuidia cuncta bona ardore pestifero deuorat. Inuidia, animæ tinea sensum comedit, pectus vitæ, mentem afficit, cor hominis, quasi quædam pestis depascit. ^f ANSELMVS de similitudinibus: Quia bonis alterius aridet, sanctis consentit: qui vero inuidet, Diabolis similis est. Si quidem magis puto esse saluationem sperandam eius, qui parum boni facit, & factis aliorum fauet, quam illius, qui multa, & inuidet aliis. * SENECA in prouerbiis: Nondū felix es, si nondum turba te deridet. Nam etsi nullos tibi inimicos facit iniuria, multos facit inuidia. * GLOSSA super Psalmum 123. Ira & inuidia iudicio carent.

CAPVT IX.

De Ira.

GREGORIVS in Moralibus; De irarixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemix proferuntur. ^h IDEM: Plerumq; mētem sub obtentu iustitiæ, iræ immanitas vastat, & dum quasi sequit zelo reſtitutionis, rabiem explet ira furoris. ⁱ IDEM: Qui humanorum actuum subtili examine gressus enumerat, iram sine voce, iudicio: irā in voce, cōsilio: iram vero in voce atq; sermone, gehennæ ignibus mācipat. ^k IDEM Plus semper ira in vindicta exigit, quam de iniuria accepit. ^l IDEM in Dialogis: Tanto metuēda est ira iustorum, quanto & constat, quia in eorum cordibus ille præsens est, qui ad inferendam vltionem, quam voluerit, inualidus non est. ^m IDEM in registro: Ira etiam cū delinquentium culpas insequitur, non debet menti nostræ quasi domina præire, sed post rationis tergū quasi ancilla rationis subnixius famulari. ⁿ IDEM: Nemo potest diligere illum, quem ex ira, vel odio non vult videre. ^o IDEM: Ira si semel mentem possidere cœperit iustum esse deputat etiam illud, quod crudeliter facit. ^p IDEM in pastoralibus: Illa quæ mater est omnium custoque virtutum, per iræ, vel impatientiæ vitium virtus charitatis eneruatur. ^q HIERONYMVS in originali super Michæam: Propemodum naturale est, vt & nurus socrum, & socrus oderit nurum. ^r AVGVSTINVS in Epistola: Sicut acetū corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit. ^s IDEM: Multo melius nec iuste cuiquam irascimur, quam velut iuste irascendo, in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. ^t IDEM in sermone Domini in monte: Si irasci non est fas fratri suo sine causa, aut dicere racha, aut dicere fatue: multo minus fas est animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. ^u IDEM Odiū est ira inueterata. ^x IDEM de ciuitate Dei: Iram nihil aliud esse, quam vleiscendi libidinē, veteres diffinierūt, ^y IDEM in regula: Melior est, qui quamvis ira sæpe tētat, tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit iniuriam, quam, qui tardius irascitur, & ad veniam petendam tardius inclinatur. Qui autem nunquā petit veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiam si inde non proiciatur.

^z GLOSSA: Si non dimiserimus ex corde, quod in nos delinquitur, etiam hoc quod per pœnitentiā dimissum erat, à nobis exigitur. ^a CASSIODORVS in Psalmos: Venialis ira est, quæ non ducitur ad effectum. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Quia irascitur sine ratione, multis suppliciis dignus erit, voluntarie seipsum in barathra perditionis ferens, & ante futuram gehennam, hic iam vindictam soluens. ^b IDEM de compunctione cordis: Non iracundos tantum & illatæ malitiæ memores punit Deus tanquam reos, sed & eos, qui & irascentes aut offensos fratres placare negligunt, & contemnunt. ^c IDEM: Osculum pacis porrigere tempore, quo sacramenta offeruntur, in visu Ecclesiæ est. Sed vereor ne plures ex nobis, labiis tantummodo pacem faciant cum tamē Christus non ex ore, sed ex corde desideret, & affectu velit proximum non labiis saluari. ^d IDEM: Si tantummodo non lædas eum, qui te læsit, auertas autē te ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, & iræ dolor augetur in corde. ^e AMBROSIVS de Officiis: Si irascimur, quia affectus naturæ est, non potestatis, malum sermonē nō proferamus de ore nostro, ne in culpā ruamus. ^f IDEM: Is qui cito iniuria illata mouetur; facit se dignū iudicari contumelia, dum vult ea indignus haberi. ^g BERNARDVS in Epistola: Non irasci, vbi irascendum sit, nolle emendare, peccatū est; prius vero irasci, quam irascendum sit; peccatum peccato addere est.

CAPVT X.

De Accidia.

GREGORIVS in Moralibus: De tristitia, vel accidia nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis circa illicita. ^h IDEM: Humana anima quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra Deum appetit, minus est, ideo iure non sufficit, omne quod Deus non est. Hinc est, quod huc illucque spargitur, & ab vnaquaque re fastidio impellente remouetur. ⁱ IDEM in pastoralibus: Plerumq; piger, dum necessaria agere negligit quædam sibi difficilia opponit, quædam vero incaute formidat, & dum quasi inuenit, quod velut iuste metuat, ostēdit, quod in otio quasi non iuste torpescat. ^k IDEM: Si quod mortuum in nobis est, ad vitam non accenditur: hoc etiam extinguitur, quod quasi adhuc viuum tenetur. ^l IDEM: Qui adhuc in peccatis est, conuersionis fiduciam non amittit: qui verò post conuersionem tepuit, etiam spem, quæ potuit esse de peccatorum conuersione, subtrahit. ^m AVGVSTINVS de confessione: Palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis; & oculis agris odiosa est lux, quæ puris amabilis est; & iustitia tua Domine displicet tristibus & iniquis. Idem, Nullo modo decet, & c. infra lib. 4. de exercitio. ⁿ IOANNES Chryf. de compunctione cordis: Non video, quod aliquis nostrum vera & perfecta cupidine cœlestium teneatur, alioquin omnia, quæ videntur esse graui, vmbra putaret & risum. ^o AMBROSIVS super Lucam: Disce rogare, quod cupis impetrare, fastidiosos viros cœlestium profectus munerum non sequuntur. * IDEM in Epistola: Sicut Dominus non vult mortem peccatoris tantū, sed vt reuertatur, & viuat; ita tepidos odio, & cito ei nauseam faciunt. ^p ISIDORVS de Summo bono: Tepidus in conuersione, otiosa verba & vanas cogitationes, noxias esse non conspiciat; quod si à torpore mentis euigilauerit, ea, quæ prius leuia æstimabat, confestim quasi horrenda atq; atrociosa pertimescit. ^q IDEM: Dei seruum sine intermissione legere, orare, & operari oportet; ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis surripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autem vacantem cito præoccupat. ^r BERNARDVS in Epistola: Pro vitando otio otiosa sectari ridiculum est. Otium autem est, quod vel nullam habet vtilitatem, vel vtilitatis intentionem. ^s IDEM Miror quod ad gustum cibi dulcissimi nauseas, si ta-

a Chryf. in Ioan. hom. 54. ver. fin. tom. 3.
b Aug. do Disc. Christ. c. 1. cir. med. 10.9.
c Idem de Virg. san. c. 31. to. 6.
d Hier Epist. 99. ad Anf. cir. med. 10.2.
e Ibid. in fin. c. 9. in prin. f Ansel. do simil. c. 41.

g Greg. lib. 31. Mor. c. 17. post med. h Ibid. l. 26. c. 28. an. me. i Ibid. l. 21. c. 4. cir. med. k Ibid. lib. 28. ca. 9. cir. med.
l Idem lib. 1. Dial. cap. 9. cir. med. m Idem e. g. lib. 7. indi. 2. c. 126. post med. n Ibid. ind. 1. ca. 23. o Ibid. lib. 7. indi. 2. cap. 126. post med. p Idem. past. cu. p. 3. ca. 2. admonit. 10. non longe à prin. q Hier. in Mich. lib. 2. cap. 7. tom. 5. r Aug. Ep. 87. in fi. tom. 2. s Ibid. Epi. 149. ad Prof. cir. med. t Idem de Ser. Domi. in Mon. lib. 1. c. 20. to. 4. u Ibid. lib. 2. c. 30. x Idem de ciu. Dei. lib. 14. c. 14. r. 1. y Idem reg. 3. c. 38. to. 1.

z Gl. Matt. 18.
a Cassiod. in Ps. 4. ante med.
b Chryf. de compunct. cord. lib. 1. ante med. 10.9. c Ibid. paulo post.
d Ibid. post multa.
e Amb. lib. 1. offic. c. 3. in fin.
f Bern. Epi. 69. ad Gui. abb. in princip.
g Greg. lib. 13. Mor. cap. 17. post med.
h Ibid. lib. 26. ca. 28. post med.
i Idem past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 16.
k Ibid. admo. 35. post med.
l Ibid.
m Aug. conf. lib. 7. c. 26. to. 1.
n Chryf. de comp. cord. lib. 1. post med. to. 5. o Ibid. de sum. bo. lib. 2. c. 10. sent. 2.
p Ibid. lib. 3. c. 10. sent. 5. q Ber. Epist. de vita solit. ad frat. de monte Dei ante med. r Idem Epist. 2. ad Tule. post med.

men

men gustasti quam dulcis est Dominus; aut certe nondum gustasti, & nescis quid, aut quomodo sapit Christus, ideoque non appetis incognitum & inexpertum: aut si forte gustasti, & dulce non sapit, sanum non habes palatum. **A** **I**DEM super Cantica: Doleo aliquos nostrum graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec cœli ciues reuereri, sed in præsentia principium tanquam mortuos apparere: cum tamen ipsi nostra alacritate permoti nostris interesse solemnibus delectentur. Vereor ne nostram desidiâ aliquando abominantes, cum indignatione recedant. **B** **I**DEM: Cum te tepore, accidia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere, atque desistere à studio spirituali, sed iuuâtis require manum, trahi te obsecrans. **C** **I**DEM in sermonibus: Tepescimus processu temporis à feruore conuersionis nostræ: paulatim refrigescit charitas, abundat iniquitas, vt heu consumemur in carne, qui spiritu cœperamus. **D** **I**DEM: Quid istud negligentia, quid pigritia, immo quid uerborum est, vt non crebis suspiriis & feruentissima affectione abrumpere hinc, & in illa tam felicia agmina iaculari animos studeamus? Væ nobis à duritia cor lis nostri, væ nobis à peccato gentium, quas Apostolus sine affectione commemorat esse. **E** **S**ENECA in Epistola: Cito inertis otio vita torpebit: si relinquendum est quidquid offendit. **F** **I**DEM: Otium sine literis mors est, & viui hominis sepultura.

CAPVT XI.

De Auaritia.

GREGORIVS in Moralibus: De avaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obdurations cordis oriuntur. **G** **I**DEM: Auaritia desideratis rebus, habitis non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna, quæ consumat, exceperit, magis excrecit, **H** **A**MBROSIVS in sermonibus. Quosdam gradus cupiditas habet, quo plures ascendit, eo ad altiora festinat, vnde fit grauior ruina lapsuro. **I** **I**DEM in Epistola: Ibi abundantia, vbi satietas: vbi autem fames cupiditatum, vbi inexplebilis appetentia, ibi vtique paupertas. **K** **A**VGUSTINVS in sermonibus: Non solum avarus est, qui rapit aliena, sed & ille avarus est, qui cupide seruat sua. **L** **I**DEM de verbis Domini: Inexplebilis est sola avaritia diuitum: semper enim rapit, & nunquam satiatur: nec Deum timet, nec hominem reueretur, nec patri parcat, nec matrem agnoscit: nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat: viduam opprimit, pupillorum res inuadit; liberos in seruitium redigit testimonium falsum profert; res mortui hominis occupantur quasi non & ipsi, qui hoc faciunt, moriantur. **M** **I**DEM de libero arbitrio; Dicitur est, radicem omnium malorum esse avaritiam, hoc est, plus velle, quàm satis est. Tantum autem satis est, quantum sibi exigit naturæ in suo genere conseruandæ modus. **N** **I**DEM de decem chordis; Qua fronte vêturus es ad filium tuum, qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum; An potest mitti in cœlum? Potest profusus. Audi ipsum Dominum dicentem; Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. **O** **I**SIDORVS in Etymologiis; Auidus dictus est ab auendo, auere enim cupere est, hinc & avarus. Nam quid est avarum esse, nisi progredi ultra quam sufficit: Avarus enim dictus est, eo quod sit auidus auri, & nunquam opibus expleatur. **P** **I**DEM de Summo bono; Qui bonâ mundi diligit, velit, nolit, timoris & doloris pœnæ succumbit. **Q** **I**OANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem; Quemadmodum in fontem mundum stercus quis immitens, totum eum immundum facit: ita & in diuitias iustas avaritia intrans, omnia spirare facit ab eo, qui illic est, aut avaritiæ fœtore. **I** **D** **E** **M**; Non amat proximum, qui aurum amat. **Q** **B**ERNARDVS de contemptu mundi; Nunc trahit sua quæque voluptas, odorem turpis lucri sectantes, quæstum estimant pietatem, quorum certa damnatio est. **R** **I**DEM: Vtinam sciperes miser, & intelligeres, cum thesauro

pecuniæ, thesaurum iræ pariter cumulari. Vtinam nouissima prouidens, animaduertes, non facile per foramen acus transituros diuitiarum cumulos. **S** **E** **N** **E** **C** **A** in Epistola; Vidisti aliquando canem, missa à Domino frustra panis ac carnis, aperto ore captantem, quidquid accipit protinus integrum deuorat, & semper ad spem venturi hiat. **T** **I** **D** **E** **M**; Euenit nobis quidquid expectantibus fortuna proiecit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti, & atteti. **I** **D** **E** **M**: Quisquis de accipiendo, &c. Infra libro tertio de ingratitude.

CAPVT XII.

De Gula.

GREGORIVS in Moralibus; De ventris ingluuie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquiû, hebetudo sensus circa intelligentiam oritur. **X** **I** **D** **E** **M**; Quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora præuenit. Aliquando vero tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit. Aliquando quælibet sumenda præparari accuratius expectit. Aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa ciborum quantitate, sumendi mensuram refectiois excedit. **Y** **N** **O** **N** **N** **U** **N** **Q** **U** **A** **M** **V** **E** **R** **O**, & abiectum est, quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Exemplum de primo in Ionatha; De secundo in Israeliticis; De tertio in filiis Heli; De quarto in Ezechiele; De quinto in Esai. **T** **I** **D** **E** **M**: Sæpe dum quasi conciu carni parcimus, ad prælium contra nos hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes viuunt; & cum virtus alitur, plerumque vires vitii agentur. **Z** **I** **D** **E** **M** in pastoralibus: Gulæ deditos, superfluitas locutionis, leuitas operis atque luxuria; abstinentes vero sæpe impatientia atque tristitia, sæpe vero superbiæ culpa comitatur. **A** **H** **I** **E** **R** **O** **N** **I** **M** **V** **S** in Epistola; Difficile inter epulas seruatur pudicitia, nitens cutis sordidum ostentat animum. **I** **D** **E** **M**; Nihil sollicitius, &c. Infra libro 4. de lætitia. **B** **I** **S** **I** **D** **O** **R** **V** **S** de Summo bono; Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit, nesciat; vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. **C** **I** **D** **E** **M**; Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis attendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic fuerat epularum copia. **D** **I** **D** **E** **M**; Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. **E** **A** **V** **G** **V** **S** **T** **I** **N** **V** **S** de Doctrina Christiana; Fieri potest, vt sine aliquo vitio crapulæ, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur; insipiens autem fœtidissima gulæ flamma, in cibum vilissimum ardescat. **B** **A** **S** **I** **L** **I** **V** **S** in regula; Sicut miles plurimo onere prægrauatus præpeditur, ita monachus, vel clericus impeditur ad vigilias, cum escarum plenitudine torpescit. **F** **B** **E** **R** **N** **A** **R** **D** **V** **S** in Apologia; Sanius est modico vino vti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari per auiditatem. Legitur in scientia naturali, quod inter animalia magnorum corporum, nulli dedit natura tam paruum os, secundum corporis quantitatem, sicut homini, quod factum est ad commendationem temperantiæ, & ad detestationem gulositatis. **G** **R** **E** **G** **O** **R** **I** **V** **S**; Quanto corpus impletur, tanto anima minoratur. Vnde **G** **H** **I** **E** **R** **O** **N** **I** **M** **V** **S**; Qui luxuriatur, viuens mortuus est; & qui inebriatur, mortuus & sepultus. **S** **E** **N** **E** **C** **A**; Ciborum copia, sublimitas impeditur. **I** **D** **E** **M**; Ventri obedientes, loco animalium viuimus non hominum. **H** **B** **E** **R** **N** **A** **R** **D** **V** **S**; Voluptas gutturis, quæ tanti hodie æstimatur, vix duorum habet longitudinem digitorum; non durat nisi quantum durat transitus ille per gulam, & pro illo transitu vult domina gula, tot & tanta sibi præparari.

a Idem ser. 7. in cant. ante med.

b Ibid. ser. 21. ante med.

c Idem ser. 3. in ann. Dom. cir. fin.

d Idem ser. 5. in conf. om. Sanct. cir. med.

e Sen. Epi. 81. statim à prin. e Idem Epi. 82. statim à prin.

f Greg. li. 31. Mor. cap. 27. post med. g Ibid. li. 15. cap. 12. circa med.

h Amb. lib. de Nabue. cap. 2. ante med. tom. 1.

i Idem Epi. lib. 4. Ep. 27. ad Simp. cir. fin. tom. 5.

k Aug. ser. 195. de tempore circa med. tom. 10. l Idem de verb. Do. ser. 25. ante med. to. eod.

m Idem de lib. arb. lib. 3. c. 17. tom. 1.

n Idem de 10. chord. c. 12. tom. 9.

o Isidorus Etym. lib. 10. ver. Auidus.

p Idem de Sum. bo. lib. 3. cap. 63. senten. 2.

q Ber. in declam. super ecce nos ante med. r Ibid. post. passio.

f Sen. Epi. 72. post med.

c Ibid.

u Greg. lib. 31. Mor. cap. 17. post med. x Ibid. li. 30. cap. 13.

y Ibid. c. 14. 1. Reg. 14. Num. 11. 1. Reg. 2. Ezech. 16. Gen. 25. † Ibidem mor. cap. 14.

z Idem pass. cu. p. 3. c. 2. admo. 20. in prin.

a Hier. Ep. 47. post med. tom. 1.

b Ibid. de Sum. bo. lib. 2. cap. 43. ser. 1. c. 2.

c Ibid. cap. 42. sen. 8.

d Ibid. sen. 6.

e Aug. lib. 3. de Doct. Christ. c. 12. tom. 3.

f Ber. in Apolo. ad Guliel. abb. ante med.

g Hier. Epi. 83. ad Ocean. post med. tom. 2.

h Ber. ser. de conuers. ad cleric. c. 12.

CAPVT XIII.

De Luxuria.

A mones de omni peccato gaudeant, præcipite tamen gaudent de fornicatione, quia ibi corpus, & anima maculatur, & ideo maxime cauendum.

CAPVT XIV.

De Perplexitate.

Gregorius P in Moralibus: Dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur. q IDEM: Cum in dubiis constringimur, vtiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. r ISIDORVS in Synonymis: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. l IDEM de Summo bono: Argumenta machinationum, malorumque cogitationum semina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit, ita sæpe vndiq; captam implicant mentem, vt ex quacunque parte euadere quisque tentauerit, sine periculo exire non possit: veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces, si non feceris reus peririj sis. In tanto ergo mali discrimine, vt euadendi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. t AVGVSTINVS de mendacio: Illa desinunt esse peccata, quæ propter gratiora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus vtilibus, non vocatur damnnum, quod propter maius lucrum amittitur, sic & in rebus sacratis, non vocatur peccatum, quod admittitur, ne grauius admittatur. u AMBROSIVS de Officiis: Si non potest alteri subueniri, nisi alter lædatur: commodius est, neutrum iuari, quam grauari alterum.

CAPVT XV.

De conflictu vitiorum, & virtutum.

AVGVSTINVS * in libro de Conflictu: O quam amarus est superbiæ congressus, quæ Angelos de cælo proiecit, homines de paradiso minauit. Superbia dicit: Certe multis, immo pene omnibus melior es, verbo, scientia, diuitiis, honoribus & cunctis, quæ carnalibus vel spiritualibus suppetunt charismatibus. Cunctos ergo despice, cunctis teipsum superiorem attende: humilitas respondet: Memento quia puluis es: quia cinis es: quia putredo, & vermis es: quique, etsi altus es, nisi tanto te humilies, quanto magnus es, perdis omnino, quod es. Nunquid tu altior es, quam primus Angelus? Nunquid splendidior in terra, quam Lucifer in cælo? Quod si ille de tanta sublimitate per superbiam cecidit, quomodo tu ad tantam celsitudinem superbiens, de imis ascendes? Inanis gloria dicit: Age bonum, quod vales, ostende bonum cunctis, quod agis, vt bonus à cunctis dicaris, vt sanctus, & venerabilis ab hominibus prædiceris, vt Dei dilectus voceris, vt nemo te contemnat, nemo te despiciat, sed vniuersi debitum tibi honorem persoluant. Timor Dei respondet: Si boni aliquid agis, non pro transitoriis, sed pro æternis honoribus age: occulta, quod agis in quantum vales, sit in animo tuo occultandi voluntas, & non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquando manifestare, quod semper vis celatum habere. Simulatio dicit: quia nihil boni in abscondito facis, ne à cunctis cognitus detestabilis habeatis, finge te foris esse, quod intra non appetis. Vera religio respondet: Immo magis satage esse, quam ostentare, quod non es. Nam hoc hominibus ostendere quod non es, quid aliud, quam damnatio est? Contemptus dicit: Quis tu, vt tibi peioribus obtemperes, deterioribus famulatum exhibeas? te magis, quam illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria coæquare: Obtempera igitur solius Dei imperio, & non sit tibi cura de aliquo. Subiectio respondet: Si Dei obtemperandum est imperio, etiam huma-

p Greg. lib. 32. Mor. cap. 17. longe ante med. q Ibid.

r Isidor. in syn. c. 11. l Idem de summ. bon. lib. 3. cap. 5. ser. 2. 1.

t Aug. de mend. ad Consen. c. 18. in fin.

u Ambros. de offic. lib. 3. c. 9. ante med. tom. 4.

x Aug. lib. de conf. vir. & vir. c. 1. cir. fi. & seq. tom. 9.

Superbia. & humilitas.

Inanis gloria, & timor Dei.

Simulatio, & vera religio.

Contemptus, & subiectio.

a Greg. lib. 31. Mor. c. 27. pest med. b Ibid. lib. 21. c. 9. post med. c Idem Dialog. lib. 4. c. 36. circ. fin.

d Aug. lib. de fi. ad Pet. c. 2. post med. tom. 3.

e Ibid. de Sum. bon. lib. 3. c. 6. ser. 13.

f Ibid. ser. 14.

g Ibid. lib. 2. c. 39. ser. 1.

h Ibid. ser. 10.

i Chrysost. op. imp. homil. 40. ante med. tom. 2.

† Est apud eund. homil. de cruc. anse med. k Hier. in Osea lib. 1. c. 4. tom. 5. l Ibid. lib. 2. c. 9.

m Idem in Na. c. 3. tom. eod.

n Gloss. ord. in prou. 6.

o Gloss. In. serl. Luc. 15.

Gregorius 2 in Moralibus: De luxuria, cœcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror, vel desperatio futuri generatur. b IDEM: Nulla ante Dei oculos iustitiæ pietatisque sunt opera, quæ corruptionis contagio monstrantur immunda. c IDEM in Dialogis: Carnalis delectatio, mentem, quam inficit, obscurat, vt videre veræ lucis claritatem non valeat: sed vnde inferius delectatur, inde caliginem ad superna patitur. d AVGVSTINVS de fide ad Petrum: Quia dum sibi inuicem vir, mulierque miscetur, vt filios gignant, sine libidine non est parentum concubitus, & ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus, & peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido. e ISIDORVS de summo bono: Luxurię imagines, quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus nobis in animo apparent, sed innoxia, si non concupiscendo occurrunt, id est, si non consentimus vigilantes. f IDEM: Qui nocturna illusionem polluitur, etsi extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc, vt tentaretur, culpæ tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat. g IDEM: Deus nonnunquam deiicit occultam mentis superbiam per carnis manifestam ruinam. h IDEM: Inter septem vitia, fornicatio maximum est scelus, quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membra Christi, facit membra meretricis. i IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Vitium libidinis facile ex vacantia & otio nascitur. Nam definitio amoris hæc est, animæ vacantis passio. * Idem: Per omnem actum carnalem, homo animalibus similis inuenitur, maxime autem per vsum libidinis. † IDEM super Ioannem: Porci sunt, qui vitam suam cœnosę libidini, & voluptatibus sæculi manciparunt. k HIERONYM. in originali super Oseam: Sicut vinum, & ebrietas eum, qui biberit, mētis suæ impotem facit, ita fornicatio ac voluptas peruertit sensum, animumque debilitat, & de rationali homine, brutum efficit animal. l IDEM sicut gulę seruietes habent ventrem Deum: ita qui libidini seruiunt, habent Deum Beelphegor. m IDEM in originali super Naum explicans verba illa: Corrueunt in corporibus suis: Septuaginta infirmabuntur in corporibus suis. Multi propter res venereas in corpore debilitati sunt, & cum perditione animæ carnem quoque frangunt, cui seruiunt. n GLOS. in prou. 6. super illud: Pretium scortii: Breuis voluptas fornicationis, & perpetua pœna fornicationis. o INTERLINEARIS: Luxuria consumit omnia bona gratiæ, & naturæ. * SENECA in Epistola: Luxuria voluptas fragilis est, breuis, fastidio obiecta, quo audivus acta est, ocyus in contrarium recidens, cuius subinde necesse est, aut pœniteat, aut pudeat, in qua nihil est magnificum, aut quod naturam hominis Diis proximi deceat, res humilis membrorum turpium aut vilium ministerio exitu fœda. * Idem: Nihil tam mortiferum ingeniis, quam luxuria. * Idem: Vis magna mentis, blandusque animi calor amor est, inuenta gignitur, luxu, & otio, nutritur inter læta fortunæ bona: quem si fouere atque alere desistas cadit, breuique vires perdit extinctus suas: illicita amantur, & excidit quidquid quisquis in primo obstitit, pepulitque amorem tutus ac victor redit, qui blandiendo dulce nutriuit malum, sero recusat ferre, quod subiit iugum. * HIERON. Appetitus fornicationis anxietas est, satietas pœnitentia. Et Paulus Apostolus ait: Qui fornicatur in corpus suum peccat. * GLOS. SA: In fornicationis opere totus homo absorbetur à carne, qui fornicatur, vt iam homo non possit animus suus esse, sed simul totus homo possit dici caro. Et dicit quædam Glossa super Leuiticum, quod cum dæ-

Luc. 10.

no subdi, necesse est magisterio. Ipse enim dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit me spernit. Ita inquis, oporteret, si talis esset, qui loco Dei imperaret: sed non est talis, per quem Deus imperet. Sed audi Apostolum contradicentem tibi. Ait enim: Non est potestas, nisi à Deo, quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt. Quales enim esse debeant hi, qui imperant, non est à subditis discutiendum. Invidia dicit: In quo illo, vel illo minor es? Cur ergo eis æqualis, vel superior non es? Quanta vales, quæ ipsi non valent? Non ergo tibi, aut superiores esse, aut æquales debent. Concordia fraterna respondet: Si cæteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo, quam in summo temetipsum conseruas, semper enim de alto peior fit ruina.

Sap. 2.

Odium & dilectio.

Quod si tibi, ut asseris, quidam superiores, vel æquales sunt, quid te lædit? quid te nocet? Caue profus ne dum aliis locum celsitudinis inuides, illum imiteris, de quo scriptum est. Invidia diaboli mors introiit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Odium dicit: Absit ut illum ames, quem in omnibus contrariū habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te cõuitis exasperat, qui tibi peccata tua improperat, qui te dictis, & operibus, atque honoribus semper præuenire festinat. Nisi enim ipse tibi inuideret, nequaquam se tibi ita præferret. Dilectio vera respondet: Nūquid quia hæc, quæ narras: odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine? sicut Christus, qui in cruce positus inimicos suos dilexit, & ante crucis tormentum admonuit, dicens: Diligite inimicos vestros, &c. Omnem ergo amaritudinem cordis euome, & quo pacto valueris, charitatis dulcedinem sume: nihil enim suauius, nihil illa beatius. Detractio dicit, quis potest sustinere? Quis silentio valet te gere quanta ille, vel illa praua committit, nisi forte qui consentit? Libertas iustæ increpationis respondet: Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentianda, sed charitate fraterna in faciem proximus est redarguendus. Et infra: Nonnunquam & errata delinquentium ad tempus silentio tegenda sunt, ut aptiori tempore corrigantur. Ira dicit: Quæ erga te aguntur, æquanimiter ferri non possunt: immo hæc patienter tolerare peccatum est, quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Patientia respondet: Si passio Redemptoris ad mentem reducitur nil tam durum, quod non æquo animo toleretur: Christus enim, ut ait Petrus, pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius.

Mat. 5.

Detractio, & fraterna correctio.

Ira & patientia.

1. Pet. 2.

Sed quanta sunt hæc, quæ patimur in comparatione illius: Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucem quoque sustinuit, atque mortem: & nos miseri ad nostram confusionem vno sermone fatigamur, vno verbo deiicimur. Proteruita dicit: Nunquid stultis, nunquid insensatis, ac brutis animalibus, leuia verba, & non magis aspera, ut tales decet, dum delinquent, obiicienda sunt? Mansuetudo respondet: Non tua in his persuasio, sed Apostoli sequenda est præceptio: Seniores ne increpaueris. Et rursum: Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Quod videlicet malum proteruitæ, deterius adhuc subditis, quam Prælati nocet. Sæpius enim contingit, ut leniter, & cum charitatis dulcedine prolatam correctionem subditi spernât, & contra humilitatis verba, & despectionis iacula emittant. Tumor mentis dicit: Testem habens Deum in cælis, non tibi sit curæ, quid de te suspicentur homines in terris. Satisfactio debita respondet. Non est danda detrahendi occasio, non susurrandi suspicio, sed si adsunt, quæ corrigantur, manifestanda: aut certe, si desunt humili protestatione neganda. Torpor, & ignauia dicunt. Si lectioni continuato studio semper insistis, oculorum caliginem incurris, si indefinenter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis: si prolelatis vigiliis Psalmorum censum persoluis, insaniam capitis acquiris: si quotidianò labore te conficis, ad opus spirituale quando confur-

Proteruita, & mansuetudo.

1. Tim. 5.
2. Tim. 2.

Tumor, & satisfactio.

Torpor ignauia, & exercitium bonum.

ges? Exercitium bonum respondet: Quid tibi ad hæc perferenda, tam longâ temporum proponis spatia? Nūquid scis si die crastina viuas, imo si vel etiam vnam horam in hac vita facias? An forte de tua mente excidit, quod Saluator in Euangelio dicit: Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam. Quapropter discute corporis inertiam, semperque memento, quia regnum cælorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti, vimque facientes diripiunt. Cupiditas, siue auaritia dicit: Vnde sine culpa es, quod quædam habenda concupiscis, quia non multiplicare appetis, sed egere pertimescis, & quod malus alius male retinet, ipse melius expendis. Mundi contemptus respondet: Ista nec apud homines sæculares sine periculo procurantur, quia quanto quis amplius habere ceperit, tanto amplius habere concupiscit: fitque ut mundum in concupiscendo non habeat dum innumeris huius sæculi curis deseruire festinat. Si ergo sæcularibus viris ita est periculosa cupiditatis industria, quanto magis illis periculosior, qui iam habitu, & conuersatione sæculares esse desierunt? Qui totum, quod viuunt Domino deuouerunt? Dicis forte, ideo à sanctis, religiosisque viris plura habenda sunt, ut melius ab ipsis, quam à popularibus erogentur Christi pauperibus. Et ego consentio, sed prælati, non autem subiectis. Obduratio dicit: Si ea, quæ possides, egentibus tribuis, vnde subiectos absque penuria nutris? Misericordia respondet: Memento, quid purpurato diuiti contigerit, qui non ideo damnatus est, quod aliena tulerit, sed quod egenti pauperi sua non retribuerit, & in inferno positus ad petenda minima peruenerit, qui hæc parua negauit. Ventris ingluuies, siue gula dicit: ad esum Dominus omnia munda creauit, & qui saturari cibo respuit, quid aliud, quam muneri concessio contradicit: Ciborum parsimonia respondet, Vnum horum, quæ dicis, verum est: Ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum Deus munda creauit, sed ne comedendi mensuram excederet, abstinentiam imperauit, atque inter cætera sua mala saturitatem maxime panis Sodoma periiit. Quapropter, sicut æger ad medicinam, sic ad sumendas dapes debet quisquam accedere, nequaquam scilicet in illos voluptatem appetens, sed necessitati succurrens. Ille autem plene huiusmodi vitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parsimoniam tenet, ut sc. refectioem corporis semper esuriens imperet, verum etiã accuratioribus simul, & lautiores epulas, excepta corporis infirmitate, & hospitum susceptione, contempnit. Inepta lætitia dicit: Ut quid animi gaudium intus abscondis? Egredere in publicum lætus, dic aliquid foris, vnde vel tu, vel proximi redeât: fac eos lætos tua lætitia. Moderatus mœror respondet: Vnde tibi inest tanta lætitia? Nunquid iam diabolus vicisti? Nunquid iam de exilio ad patriam venisti? An forte in obliuionem venit, quod Dominus dicit: Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium? Comprime ergo inanem lætitiã, quia non dum euasisti pœnalem ætumnam. Nonne apud omnes insanus iudicatur is, qui carceralibus tenebris reclusus gaudere conatur? Multiloquium dicit: Non reus ille tenebitur, qui plura quidem, sed bona loquitur, sed ille, qui saltem rara, sed mala dicere probatur. Discreta taciturnitas respondet: Verum est quod dicis, sed dum multa bona proferri videntur, sæpe contingit, ut à bonis locutio inchoans, ad praua deriuet. Hoc ipsum sacra Scriptura pronuntiat: Quia in multiloquio non deerit peccatum. Ac forte inter innumera verba declinantur criminosa, sed nunquam declinari poterunt inutilia, atque otiosa, de quibus ratio erit in futuro reddenda. Tenendus est ergo modus in loquendo, atque ab ipsis nonnunquam vtilibus verbis parcendum. Luxuria dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum te quid sequatur, ignoras? Acceptum tempus in desiderijs perdere non debes, quia quam citius pertranseat, nescis. Si enim Deus misceri hominem in voluptate carnis nolle: in ipso humani generis exordio masculinũ, & fœminã non fecisset.

Matth. 25.

Cupiditas & paupertas.

Obduratio & misericordia.

Gula, & parsimonia.

Vana lætitia, & moderatus mœror.

Ioan. 6.

Loquacitas, & silicium.

Prov. 10.

Luxuria, & castitas.

Carnis

Carnis munditia responder: Nolo vt ignorare te fingas, quid post hanc vitam recipias. Si enim pie, & caste vixeris, sine fine gaudebis. Si autem impie, & luxuriose, æternis incendiis subiacebis. Inde autem magis caste vivere debes, vnde quã citius tempus acceptum transeat, ignorare te dicis. Et infra: O quam parua est concubitus hora, qua perditur vita futura! **ISIDORVS** de Summo bono: Interdum vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipso certamine vel mens exerceatur, vel ab elatione concussus animus, restringatur.

CAPVT XVI.

De Gratia.

GREGORIUS in registro: Quia de gratia debemus superna præsumere, vt non simus negligentes in oratione, vel opere voce veritatis exprimitur: Oportet semper orare, & non deficere. Petamus ergo orando, quæramus legendo, pulsemus operando. **IDEM**: Quælibet occulta loca sine Dei gratia, animam saluare non possunt. Quod aliquando in ipsis quoque erratibus concipimus electorum. Nam Loth in peruersa Ciuitate iustus fuit, in monte peccauit. **IDEM** in Moralibus: Cum mentem nostram elatio erigit, à nobis summi protinus cõpunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia vísitat, statim per lachrymas ad sua desideria instigat. **IDEM**: Quanto quisque se minus videt, tanto minus sibi displicet, & quanto maioris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se cognoscit. **IDEM**: Iusti animam gratia vocat, tentatio interrogat. **IDEM**: Quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata de super mensura proficimus, quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. **IDEM**: Vnumquemque electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum eum quasi percutiens deserit. **IDEM**: Miles Dei supernæ gratiæ fretus auxilio, sic vulnera infirmitatis suæ curat, vt aliena non deserat. **IDEM**: Bonum quod agimus, & Dei est, & nostrum. Dei per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam, voluntatem. **IDEM** super Ezechielem: Siue hi, qui electi in Testamento veteri fuerunt, siue hi, qui in Testamento nouo sequuti sunt, nimirum, quia constat, quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vnum Deum diligenter, si eiusdem Trinitatis, quæ Deus est, gratiam non accepissent. **IDEM**: Sunt quidam, qui per donum gratiæ, & ipsa intelligunt, quæ exponi à Doctoribus nõ audierunt. **ISIDORVS** de Summo bono: Hominis meritum superna gratia, vt inueniat, præuenit, & postquã præuenit, perficit, atque ad indignam mentem veniens, facit in ea meritum, quod remuneret, quæ solum inuenerat, quod puniret. **IDEM** in synonymis. In omni opere tuo Dei auxilium posce: omnia diuinæ gratiæ, diuino dono ascribe: nihil meritis tuis tribuas, in virtute tua nihil præsumas. **AVGVSTINVS** de Cõfessione: Gratia tuæ deputo, & misericordiæ tuæ Domine, quod peccata mea tanquam glaciem soluisti: gratia tuæ deputo, & quæcumque non feci mala. **IDEM** de natura, & gratia, Christi gratia, sine qua nec infantes, nec ætate grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur: propter quod gratia nominatur. **IDEM** de correptione, & gratia: Desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est. **IDEM**: Gratia sola homines liberantur à malo, sine qua nullum prorsus, siue cogitando, siue volendo, & amando, siue agendo faciunt bonum. **IDEM**: Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & vt perseueret, delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem. **IDEM** de quinque responsionibus: Opera liberi arbitrii bona, quæ vt fiant, præparantur per gratiæ præuentum, nullis liberi arbitrii meritis, & ipsa faciente, gubernante, & perficiente, vt abundant in libero arbitrio, nõ damnamus: quia ex his, vel huiusmodi ho-

mines Deo iustificati sunt, iustificatur, & iustificabuntur in Christo. **IDEM** de gratia, & libero arbitrio: Charissimi vita nostra bona, nil est aliud, quam Dei gratia, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, & ipsa enim gratis datur. **IDEM** ibidem: Gratia Dei nos facit legis dilectores, lex vero ipsa sine gratia, non nisi præuicacitudo. **IDEM** contra Iulianum: Quia caro concupiscit aduersus spiritum, etiam baptizatis sanctis ingerit pugnantem necessitatem. Contra quid? nisi contra malum, non contra substantiam, sed substantiæ vitium, Dei gratia regenerante, non imputandum, Dei gratia adiuuante frenandum, Dei gratia remunerante sanandum? **IDEM** de sex quæstionibus. Salus religionis huius, per quam solam salus vera veraciter promittitur, nunquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus nõ fuit ab exordio. Ab exordio namque propagationis humanæ vsque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur. **IDEM** de spiritu & litera: Per legem, cognitio peccati: per fidem, impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam, sanatio animæ, & abolitio peccati: per animæ sanitatem, libertas arbitrii: per liberum arbitrium iustitiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio. **IDEM**: Lex data est, vt gratia quæretur: gratia autem data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. **IDEM** de Ciuitate Dei: Patri ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura, cœlestis vero ciuitatis ciues parit, à peccato naturam liberans Dei gratia. **IDEM** de pœnitentiâ: Præsto semper est gratia, quæ nunquam deficit, nisi prius expulsa fuerit. Continue necessario, quod suum est inspirat, si est, qui recipiat. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** de cõpunctione cordis: Gratia rectas mentes diligit, & sine furo propositum. **IDEM** super Matthæum: Debet voluntas præcedere, & sic sequitur gratia, nam nec gratia sine voluntate aliquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Nam & terra non germinat, nisi pluuiam susceperit, nec pluuiam fructificat sine terra. **AMBROSIVS** super Lucam: Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. **AUTOR** de spiritu, & anima: Animam Dei pietas respicit, humilitas subiicit, pœnitentiâ reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. **IDEM**: Facultates, & quasi instrumenta cognoscendi, & diligendi habet anima ex natura, cognitionem vero veritatis, & ordinem dilectionis, nequaquam habet, nisi ex gratia. **IDEM**: Vasa, quæ creatrix sapientia format, vt sint, adiutrix gratia replet, ne vacua sint, si strenuum operarium inuenerit. **BERNARDVS** super Cantica: In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore inueniatis non altum sapere, sed timere.

CAPVT XVII.

De Pœnitentiâ.

GREGORIUS in homiliis: Pœnitentiã agere, est & perpetrata mala plangere, & plangenda nõ perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia cõmittat, adhuc pœnitentiã agere, aut ignorat, aut dissimulat. **AVGVSTINVS** de mirabilibus sacre Scripture: Qui per pœnitentiã peccata diluerit: angelicæ fœlicitatis consors in æternum erit. **IDEM** in libro de pœnitentiâ: Conuertitur qui iam totus, & omnino veritur, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum Deum redire festinat. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de peccatorum suorum remissione: sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de sero pœnitente. **IDEM**: Pietas fidei expostulat credere, quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, & orationes, & opera iustitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam, ad con-

a Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 37. sent. 1.

b Greg. reg. lib. 6. in dist. 15. c.

c Ibid. lib. 6. in dist. 15. c. 269. circa med.

d Ibid. lib. 9. Moral. cap. 33. in fin.

e Ibid. lib. 35. c. 5. in princ.

f Ibid. lib. 20. c. 19. cir med.

g Ibid. lib. 22. c. 14. non lōge à princ.

h Ibid. lib. 31. c. 17. ante med.

i Ibid. lib. 33. c. 20.

k Ibid. in Ezech. hom. 16. ante med.

l Isidor. de sum. bon. lib. 2. c. 5. sent. 5.

m Ibid. in synon. c. 12. post med.

n Aug. conf. lib. 2. c. 7. tom. 1.

o Ibid. de nat. & gratia. c. 4. to. 7.

p Ibid. de corrept. & grat. c. 1. to. eod.

q Ibid. c. 2.

r Ibid. c. 8. ante med.

s Est in hypognost. lib. 3. post med. tom. 7.

t Ibid. de grat. & lib. arb. c. 8. tom. eod. u Ibid. c. 18. ante med. x Ibid. cont. Iul. lib. 2. ante med. to. 7.

y Ibid. ep. 49. ad Deo grat. de sex quæst. q. 2. in fin. tom. 2.

z Ibid. lib. de spir. & lit. c. 30. tom. 3.

a Ibid. c. 19. prope fin.

b Ibid. de ciu. Dei lib. 15. c. 2. to. 5.

c Ibid. de ver. & fals. pœnit. c. 16. post med. tom. 4.

d Chrys. de cõpunct. cord. lib. 1. post med. tom. 5.

e Ibid. oper. imp. homil. 32. post med. tom. 2.

f Ambr. in Luc. lib. 2. c. 1. tom. 3.

g Autor de spir. & ani. c. 36. tom. 3.

h Ibid. c. 7. i Ibidem.

k Bern. in Can. ser. 54. post med.

l Greg. hom. 34. in Euan. post med.

m Aug. de mir. scrip. lib. 1. c. 2. tom. 3.

n Ibid. de ver. & fals. pœnit. c. 17. tom. 4.

o Ibid. c. 12.

uersionem suam. Ideoq; nemo pœnitere digne potest, quem nō sustineat vnitas Ecclesiæ. **A** IDEM: Pœnitens omnes fructus suæ pœnitentiæ paulos habeat, nunquā sufficiat, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccauit, erubescat, & dolorem cum vita finiat. **B** IDEM: Vbi dolor finitur, deficit & pœnitētia. **C** IDEM: Pœnitens semper doleat, & de dolore gaudeat. **D** IDEM: Pœnitens consideret qualitatem, & quantitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate, in conditione personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici exequutione: **I** DEM: Numquam Dominus aliquem sanauit. Infra de contritione. **E** IDEM: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commississe, qui autem dolet, quod detinetur in mortali corpore, desiderat, quod amat, plorat, quod retardat. **F** IDEM: Qui me confessus fuerit coram hominibus, id est, omnis, quantumcumque, & quotiescumque peccator, cuiuscumque ordinis, etiam si fuerit peccator sacerdos, confitebor, & ego eum: nam qui inuocauerit nomen Domini, id est, secundum quod nominatur Dominus, id est, qui inuocauerit eum ad se seruiendo, & non contradicendo, vt forsitan sæpe fecit, omnis, id est, quicumque sit ille peccator, saluus erit. **G** IDEM: Pœnitentia leprosum sanat, leprosum curat, mortuos suscitatur, sanitatem auget, & conseruat, claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit, & roborat. **H** IDEM de quinque responsionibus: Petrum nisi Dominus respexisset, nunquam pœnitentia motus amare fleuisset. Pœnitentia ergo res est optima, & perfecta, quæ defectus reuocat ad perfectum. **I** DEM in sermonibus: Si tunc vis agere pœnitentiam: quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. **K** IDEM in epistola: Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi cum restituatur ablatum, si tamen restitui potest. **L** IDEM: Nemo vitam æternam. Infra libro IV. de desiderio. **A** MBROSIVS: Facilius inueni. Infra libro IV. de innocentia. **I** Sidorus in Etymologiis: Pœnitentia appellata est, quasi punientia, eo, quod ipse homo in se pœnitendo punit, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, qui veraciter pœnitent, nisi vt id, quod male fecerint, impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parentibus, ille parcit, cuius altum, iustumque iudicium nullus contemptor euadit. **M** IDEM: de Summo bono: Pœnitentia est medicamentum vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus, & lacrymarum. Idem: Neque vnquam. Infra libro III. de securitate. **N** IDEM in synonymis: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. **O** CYPRIANVS in sermonibus: O pœnitentia, quæ peccata miserante Deo remittis, & paradysum referas: quæ contritum sanas, omnem tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciã reformas, gratiamq; abundantio rem refundis. **P** IDEM: O pœnitentia, quid de te noui referam, omnia ligata tu soluis, omnia soluta tu referas, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. **Q** IDEM: Pœnitentia respuit avaritiam, horret luxuriam, fugat furorem: firmat amorem, calcit superbiã, continet linguam, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. **R** BERNARDVS super Cantica: Qui amat animam suam, perdet eam, siue ponendo vt martyr, siue affligendo. vt pœnitens. **S** IDEM de duodecim gradibus: Qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: sed quidquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patienter amplectitur. **T** Idem in sermonibus: Si vis agere pœnitentiam, oportet membra punire: corpus affligere, te ipsum iudicare, vt non incidas in manus Dei uiuentis. Iustum id quidem, sed ne quid ni-

mis, alioquin reprimendus est feruor immoderatus, ne noceat vnitati, seruiat indiscretioni.

CAPVT XVIII.

De Contritione.

GREGORIUS in registro: Illum, quem conspicis delicta si tu delere, in conspectu diuinitatis non dubites misericordiam consequi: quia nullum peccantē reuersum ad se despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit. **I** DEM super Ezechielem: Mala, quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, vt per lamenta pœnitentiæ perueniamus ad carmen vitæ: ne si affligi modo pœnitendo nolumus, vā postmodum sine fine sentiamus. **U** IDEM in Moralibus: Quo vberius culpa defletur, eo altior cognitio veritatis attingitur: quia ad videndū internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptizata renouatur. Idem: Quilibet peccator. Infra in capite de iustitia. **X** IDEM: Si nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus prauæ suggestionis obrumescit. **Y** IDEM in Pastoralibus: quasi sus in luctu aqua semetipsum voluit, qui dum fletibus suis vitæ munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas etiã ipsas lacrymas facit. **Z** IDEM: Qui admissa plangit, nec tamen deserit, tanto grauiori culpæ se subiicit, quanto & ipsam, quam flendo impetrare potuit veniam contemnit. **A** AVGVSTINVS de pœnitentia: Sicut comes pœnitentiæ dolor est, ita lacrymæ testes doloris. **B** IDEM de vera, & falsa pœnitentia: Qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant, in tota vita sua, quæ est tentatio super terram, plorant totam vitam suam. **C** IDEM: Nunquam aliquem Dominus sanauit, quem omnino non liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato, quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni peccati contagione liberauit, indicans pœnitentē oportere simul de omni crimine dolere. **D** IDEM: Satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum qui deflet damna corporis, vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit lacrymis. **E** IDEM: Quem pœnitet, omnino pœnitent, & dolorem lacrymis ostendat. **F** Idem in libro meditationum: Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris, & lacrymarum, quem esurio super omnem copiam deliciarum. **G** Idem: Sit pœnitentia continua, amara, comes ætatis meæ, continuus dolor, insatiabilis terror vitæ meæ. Et infra: Si non sum dignus oculos ad cælum leuare orando, certe nō sum indignus eos, vel saltem excæcare plorando. **H** IDEM in Confessione amore amoris tui Domine facio istud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, vt tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax, dulcedo fœlix, & secura, & colligens me à dispersione, in qua frustatum sum discissus, dum ab vno te auersus in multa euanui. **I** IOANNES CHRYSOSTOMVS super Mattheum: Nihil ita conglutinatur, & vnit Deo, vt pœnitentijs lacrymæ. **K** Idem: Quemadmodum, quæ propter mundum est lætitia, tristitiam habet coheredem; & quæ secundum Deum sunt lacrymæ lætitiã assumunt continuam, & immarcescibilem. **L** Idem in sermonibus: Nemo ad Deum aliquando flens accessit, qui nō quod postulauit accepit: nullus ab eo beneficia dolenter optauit, qui non impetraret, quod voluit: ipse enim est, qui consolatur flentes, curat dolentes, informat pœnitentes. **M** IDEM libro de compunctione cordis: Sicut impossibile est, vt ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est, compunctionem vigere in delictis: contra enim hæc inuicem sibi sunt, & peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater risus: illa cor constringit, ista dissoluunt. **N** IDEM: Sola est compunctio, quæ facit hominem horrescere purpuram, desiderare cilicium, amare lacrymas, fugere risum. **O** IDEM: Hæc est humiliati cordis vera compunctio, magna agere & humilia loqui, iuste operari, & super peccatis timere, ac tremere. **P** ISIDORVS de Summo bono: Compunctio cordis

f Greg. regist. lib. 7. ind. 2. c. 53. post m.

c Idem in Ezech. hom. 9. prope fin.

u Idem lib. 27. Mor. cap. 12.

κ Ibid. lib. 3. c. 19. post m. y idem past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 31. z Ibid.

a Aug. de pœnit. hom. 50. c. 1. to. 10. b Idem de ver. & fals. pœnit. c. 8. tom. 4. c Ibid. c. 9.

d Ibid.

e Ibid. c. 10.

f Ibid. lib. 2. conf. c. 2. tom. 1.

g Chrysost. lib. 2. de cōp. cord. ante med. tom. 5.

h Ibid. paulo post. i Ibid. post med. k Ifid. de sum. bon. lib. 2. c. 12. sen. 1.

est

est humilitas mentis cum lacrymis, exorients de recordatione peccati, & timore iudicij. **IDEM**: Qui nocturna illusionem. Supra de luxuria. * **IDEM**: Lacrymæ pœnitentiæ, apud Deum pro Baptismate reputantur, unde, & quamlibet sint magna delicta, quantumvis graua non tamen in illis Domini misericordia desperanda. **A** **AMBROSIVS** de excessu Satyri: Non solus dolor lacrymas habet, habet & lætitia lacrymas suas, & pietas fletum excitat, & oratio stratum rigat. **B** **BERNARDVS** super Cantica: Alta suspitua testantur tristitiã animorum. **C** **IDEM**: Dies mei sicut umbra declinauerunt, & sine fructu præterierunt, impossibile est vt reuocem: placeat tibi Domine, vt recogitem eos in amaritudine animæ meæ. **D** **IDEM**: Abscindatur ferro acutæ compunctionis vlcus inueteratę consuetudinis. **E** **IDEM** de cõtemptu mundi: Fœlices lacrymæ, quas benigna manus Conditoris absterget, & beati oculi, qui in talibus liquefieri fletibus elegerunt magis, quam in superbiã eleuari, quam omne sublime videre, quam auaritiæ & petulantia famulari. **F** **IDEM** de duodecim gradibus: Quos veritas sibi innotescere, ac per hoc vilescere facit, necesse est, vt cuncta, quæ amare solebant, & ipsi sibi amarescant. **G** **IDEM** in sermonibus: Miserere animæ tuæ, qui Deum tibi vis misereri: laua per singulas noctes lectum tuum lacrymis tuis, stratum tuum rigare memento, si compateris tibi ipsi, si laboras in gemitu pœnitentiæ, primus enim is gradus misericordiæ est, misericordiam vtique consequeris. **H** **IDEM**: Si non plangis, plane non sentis animæ vulnera, conscientia læsionem, sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrymis. **I** **IDEM**: Primum opus fidei per dilectionem operantis cordis compunctio est, in qua plene de intus eiiciuntur dæmonia cum ab affectu cordis eradicantur peccata.

CAPVT XIX.

De Confessione.

G **REGORIUS** **k** in Moralibus: Hæc sunt veræ humilitatis testimonia, sc. & iniquitatem suam corde cognoscere, & cognitam voce confessionis integraliter aperire. **I** **AVGVST.** in sermonibus: Vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra debeamus iugiter, & humiliter non solum Deo, sed etiam sanctis, & Deum timentibus confiteri. **M** **IDEM** de pœnitentia: Ita assidua peccata, & quodammodo quasi necessaria, assidua lauentur confessione, assidua restaurentur compunctione. **N** **IDEM**: fit veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione. **O** **IDEM**: Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis: tanto facilius consequetur gratiam remissionis. **P** **IDEM**: Qui confiteri vult peccata, vt inueniat gratiam, querat sacerdotem scientem ligare, & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, quicum misericorditer monet & petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaq; vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. **Q** **IDEM**: Qui omnino confitetur, sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur. **R** **IDEM** se ponat pœnitens omnino in potestate iudicis. Infrade satisfactione. **S** **IDEM**: Cautus sit pœnitens ne verecundia ductus diuidat apud se Confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quæ alij manifestanda conseruant, quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere. **T** **IDEM**: Neq; facilius ab inimico deiicimur, quam cum eum superbiendo imitamur nec vehementius eum prosternimus, quam cum humilitate Dominum sequimur: nec acutiores ei dolores infigimus, quam cum plagas peccatorum nostrorum cõfitendo, & pœnitendo sanamus. * **IDEM**: Peccata, siue parua, siue magna sint, impunita esse non possunt, quia vel homine pœnitente, vel Deo iudicante plectuntur,

cessat autem vindicta diuina, si confessio præcurrat humana. **T** **IDEM** in libris confessionum: Tibi Domine, cuius oculis nuda est abyssus humanæ conscientię, quid occultum esset in me, etiamsi nollem confiteri tibi? Te enim absconderem mihi, non me tibi. **U** **IDEM**: Obsecro te Deus meus, & me ipsum mihi indica, vt confitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me saucium comperero. **X** **AMBROS.** de pœnitentia: Qui iaces in tenebris conscientia, & delictorum tuorum sordibus, quasi in reorum carcere, exi foras, delictum proprium prode, vt iustificeris: Ore enim confessio fit ad salutem. * **IOANNES CHRYS.** de compunctione cordis: Habes accusatorem acerbissimum, & immitem: præueni ergo eum, & obtura os eis impudentissimum propria sponte confitendo delicta. **Y** **ISIDORVS** in etymologiis: Confessio erroris, professio est desinendi. Desinendum ergo à peccatis est, dum quis confessus est: confessio autem antecedit, remissio sequitur. **Z** **ISID.** in synonymis: Confessio sanat: confessio iustificat: confessio peccati veniam donat. Omnis spes in confessione consistit, in confessione locus misericordiæ est. **A** **IDEM**: Vitia cordis tui reuella: prauas cogitationes tuas, illico manifesta: peccatū enim tuum proditum, cito curatur: crimen autem occultum tacendo ampliatur. **B** **IDEM** de summo bono: Seruo Dei tanta recordatio esse debet peccati, vt ea, quæ gessit, semper lacrymans cõfiteatur. **C** **BERNARDVS** in Epistola: Ama Confessionem, si affectas decorem, reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt in confessione lauantur: si bona opera, confessione commendantur. Cum mala tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cum Dei beneficia dicis, immolas Deo sacrificium laudis. **D** **IDEM**: Absq; confessione iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tanquam qui non est, perit confessio. Confessio igitur peccatoris est vita, sed iusti gloria. **E** **IDEM**: sunt qui cõfitendo, sicut fabulam peccatorum suorum narrant historiam, & ægritudines animæ suæ, sine verecundia, & confusione dinumerant, & pene sine pœnitentia, & affectu doloris, & ideo nihil de consolatione reportatur. Ille vero cito lacrymas inuenit, & resoluitur in gemitum cõpunctionis, qui habet sensum doloris. **F** **IDEM** super Cant. Omne quod remordet conscientiam, confitere humiliter, pure, fideliter. **G** **GLOSSA** super Matth. Confessio peccatorum testimonium est conscientia timentis Deum: qui enim timet iudicium Dei, peccata non erubescit confiteri. Perfectus enim timor, solui omnem pudorem. **I** **IBIDEM**: Ideo iubemur confiteri peccata, vt erubescitiam patiamur pro pœna. **H** **SENECA** in Epistola: Somnium narrare vigilantis est, & vitia sua confiteri, sanitatis indicium est. Expergiscamur ergo, vt errores nostros redarguere possimus.

CAPVT XX:

De Satisfactione.

G **REGORIUS** **i** in pastorali: Neque Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorum morbos medicamentis contrariis medetur: vt qui voluptatibus delectati discessimus, rursus fletibus amaricati redeamus: & qui per illicita diffluendo cecidimus, etiam à licitis nosmetipsos restringendo surgamus. **K** **IDEM** in homil. Dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur, debemus pensare malum, quod sequitur: pensantes gemere, gementes vitare ea, quæ commissimus peccata in desinenter aspiciere, aspicientes flere, flentes abstergere. **L** **AVGVSTIN.** in regula: Quicumq; conuictio, vel maledicto, vel etiam crimini; obiecto aliquem læserit, meminerit satisfactione, quam citius curare quod fecit: & ille, qui læsus est, sine disceptatione dimittere: Si autem inuice in se læserint, inuicem sibi debita relaxare debebunt. **M** **IDEM** de Ecclesiasticis dogmatibus: Pœnitentia vera est pœnitenda nõ admittere, sed admissa desistere. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere, ne

a Amb. de ex. Satyr. ante med. 10.4.
b Bern. super Cant. serm. 49. post med.
c Ibid. serm. 20. statim à prin.
d Ibid. serm. 18. post med.
e Idem de clamat. super Ecce nos, post med.
f Idem de 13 grad. humil. an. 1. grad. super b.
g Idem ser. de conu. ad cleric. c. 24.
h Idem ser. 2. in c. ieiun. post med.
i Idem ser. 1. in Ascens. Domin. post med.
k Greg. li. 2. Marc. 9. in princ.
l Aug. hom. 12. in p. 10. 10.
m Idem de ver. & falsa pœnit. c. 8. 10.4.
n Ibid. c. 10.
o Ibidem.
p Ibidem.
q Ibidem.
r Ibid. c. 15.
s Idem hom. 50. c. 8. in fin. 10. 10.

r Idem conf. li. 10. c. 2. 10. 1.
u Ibid. c. 37. prope fin.
x Ambr. de pœnit. li. 2. c. 7. 10. 4.
y Isid. Ery. li. 6. c. 18.
z Idem in synon. c. 1. post med.
a Ibid. c. 12. prop. fin.
b Idem de sum. bo. li. 2. c. 24. sen. 3.
c Bern. epist. 113. ad Soph. Virg. post med.
d Ibid. paulo post.
e Idem ep. de vita solitar. ante med.
f Idem sup. Cant. serm. 16. paulo post med.
g Gloss in Matth. c. 3.
h Ser. epist. 34 post med.
i Greg. pas. cur. 3. c. 2. admo 31. post med.
k Idem hom. 39 in euang. post med.
l Aug. reg. 3. c. 38. 10. 1.
m Idem de Eccl. dogm. c. 54 10. 3.

a Idem de
ver. & fals.
pœnit. ca. 15.
to. 4.

b Ibid. c. 11.
c Idem in
Enchir. c.
71. to. 3.
d Idem epist.
54. ad Mac.
ante med.
to. 2.
e Amb. in
Luc. lib. 2.
c. 2. to. 3.
f Idem in
Psalm. 118.
o Monar. 22.
to. 2.

g Ibid. in sy-
nonym. c. 6.
post med.
h Idem de
sum. bon. lib.
2. c. 13.
sent. 6.
i Ibidem
sent. 13.
k Bern. sup.
Cant. ser. 4.
post med.
l Glos. in
Psalm. 30.

m Greg. lib.
28. Mor. 6. c.
6. post med.
n Ibidem.

o Aug. lib.
19. de ciuit.
Dei. c. 25.
to. 5.

p Idem de
lib. arb. lib. 2.
c. 19. to. 1.

q Idem lib.
83. quaest. 9.
30. to. 4.

r Ibid. de
sum. bon. lib.
2. c. 36. sen.
6.

s Ibid. sen. 9.

t Chryf. ho-
mil. 35. in
Ioan. prope
fin. to. 3.

u Amb. sup.
Luc. lib. 8.
c. 18. to. 3.
x Bern. ser.
58. in cant.
vers. fin.
y Idem ep.

earum suggestionibus aditum præbere. Idem: Secreta satisfactione. Infra lib. 4. de religione. **A** **I**DEM de pœnitentia: Ponat se pœnitens omnino in potestate iudicis, in arbitrio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui, sed vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæcunq; faceret pro euitanda corporis morte. **B** **I**DEM: Qui multos offendit peccado, multos oportet placare satisfaciendo. **C** **I**DEM in Enchiridio: De quotidianis, leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. **D** **I**DEM in Epist. Nihil aliud facit, quem veraciter pœnitet, nisi vt id, quod male fecerat, impunitum esse non sinat. **E** **A**MB. super Lucam: Nemo diffidat, nemo veterum cōscius delictorum præmia diuina desperet: nouit enim Deus mutare sententiã, si tu noueris emendare delictum. **F** **I**DEM super, Beati immaculati: Tanta vis emendatæ conuersationis est, vt in quandã redeat pueritiæ spiritalis ætatem, quæ vias erroris ignoret, & crimē etiam si velit, non possit admittere, quæ definitin vsu peccandi. **G** **I**DEM in synonymis: Cinis es, & in cinerem reuerteris: viuas ergo semper, iugens, semper mœres, semper suspiria cordis emittens. **H** **I**DEM de summo bono: Ille pœnitentiam digne agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit. **I** **I**DEM: Quamvis per pœnitentiã propitiatio peccatorum sit, sine metu tamen homo esse non debet: quia pœnitentiæ satisfactio diuino tantum pensatur iudicio, non humano. **K** **B**ERNARD. super Cantica: Humilis, & reserunda debet esse satisfactio, per quam emendatur superba transgressio. **L** **G**LOSS. super Psalmos: Est quædam confusio temporalis, quæ est ad horam, quæ quidem prodest, sc. perturbatio animi respicientis peccata sua, & respectioe horrentis, & horrore erubescens, & rubore corrigentis.

CAPVT XXI.

De Virtute.

GREGORIUS in Moralibus: Non res eadē semper est virtus, quia per momenta temporum sepe merita mutantur actionum. **A** **I**DEM: Plerumq; virtus cum indiscrete tenetur, amittitur, cum disceret intermittere, plus tenetur: Idem: Omnes virtutes. Infra lib. 4. de connexionē: **A** **V**GVS. de ciuitate Dei: Videtur: Infra de Charitate. **O** **I**DEM: Virtutes, quas sibi habere mens videtur, per quas imperat corpori, & vitis, ad quodlibet adipiscendum vel tenendum, nisi ad Deum retulerit etiam ipsa vitia sunt potius, quam virtutes. **P** **I**DEM de libero arbitrio: Virtutes, quibus recte viuunt, magna bona sunt, species autem quorumlibet corporū, sine quibus recte viuere potest, minima bona sunt: potentia vero animæ, sine quibus recte viuere non potest, media bona sunt. Virtutibus nemo male vititur, ceteris autem bonis id est, mediis, & minimis, non solum bene, sed etiã male quisq; vti potest. **Q** **I**DEM de octogintatribus quæstionibus: Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, est fruendis, frui: & vtendis, vti. **I** **S**IDORVS de Summo bono: Prius vitia extirpanda sunt in homine, deinde inferendæ virtutes. Nam cohærere, & coniungi non potest veritas cum mendacio, pudor cum petulantia, fides cum perfidia, castitas cum luxuria. **F** **I**DEM: Quisquis ex deteriori iam melior esse cæpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam corruat, quam prius ex lapsu vitiorum iacebat. **I** **O**ANNES Chrysofostomus, super Ioannem: Sicut malitia etiam ante gehennam, eos, qui hic ea participant, cruciare consuevit, ita virtus etiam ante regnum, eos, qui hic eam operantur, præparat voluptati, & cum spe optima, & delectatione perpetua viuere facit. **A** **M**BROSIVS super Lucam: Non est virtus, non posse peccare, sed nolle: atq; ita tenere perseverantiã voluntatis, vt voluntas infantiam, vsus imitetur naturam. **X** **B**ERNARDVS super Cantica: Medium vitiorum virtus tenet, ac proinde sedula eget, non solum putatione, sed circumsione. **Y** **I**DEM

in Epistola: Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, in victoria approbatur. **Z** **S**ENEC A in Epistola: Virtus non aliud est, quam recta ratio. ***I** **D**EM: Cum virtus vtique, medium, & modus sit, eque peccatum est, quod excedit, sicut quod deficit. **A** **I**DEM: Nulli præclusa est virtus, omnibus patet, omnes inuitat, omnes admittit, non eligit parentelam, non eligit domum, non censum, nudo homine contenta est. **B** **I**DEM: Virtus extollit hominem, & super omnia mortalibus chara collocat eum, nec ea, quæ bona sunt, nec ea, quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expauescit. **C** **I**DEM: Omnia ista, in quæ dominium casus, & fortuna exercet, seruaia sunt, pecunia, & corpus & honores, imbecilla, fluida, mortalia, possessiones incertæ: illa rursus, quæ virtutis sunt, libera sunt, & inuicta. **D** **I**DEM: Quemadmodum minuta lumina claritas solis obscurat, sic dolores, & molestias, ac iniurias, virtus magnitudine sua elidit, atq; opprimit, & quocunq; affulit, ibi quidquid sine ea apparet, extinguitur. Nam non magis, illam portionem habet incommoda, cum in virtute incidunt, quam in mari nimbis. **E** **I**DEM: Sola virtus præstat gaudium perpetuum, securum, etiam si quid obstat, nubium modo internenit, quæ infra feruntur, nec vnquam vincunt diem. **F** **T**ULLIVS in rhetoricis: Virtus est animi habitus, naturæ modo rationi consentaneus.

CAPVT XXII.

De tribus virtutibus Theologicis.

GREGORIUS in pastorali: Cum districtus iudex venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ confortium iunxit ab eo, procul dubio culpæ reatum non expetit, quem sub eius venia, spes, & charitas, iam abscondit. **H** **I**DEM in Moralibus: In corde nonnunquam per flagella turbatur charitas, per formidinem cōcutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Sed per Dei gratiam omnia tormentorum, & insidiarum genera superantur. **I** **I**DEM: Bona summa sunt, fides, spes, & charitas, quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non possunt. **K** **I**DEM super Ezechielem: Tres sunt virtutes, sine quibus, is qui operari aliquid iam potest, saluari non potest, videlicet fides, spes, & charitas. **L** **I**DEM: Vnusquisq; qui in actiua vitæ exercitio versatur, tantum credit, quantum sperat, amat, & operatur: tantum sperat, quantum credit, operatur, & amat: tantum amat, quantum credit, sperat, & operatur: tantum operatur, quantum credit, amat, & sperat. **M** **I**SDORVS in Etymologiis: Tria sunt, quæ in religionis cultu ad colendum Deum in hominibus perquiruntur, scilicet fides, spes, & charitas. **N** **A**VGVSTINVS de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, & charitate subnixus, & hæc tria inconcasse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. **O** **I**DEM de Trinitate: Vbi sunt illa tria, propter quæ in animo ædificanda omnium diuinorum librorum machinamenta confurgunt, fides, spes, charitas, nisi in animo credente quod nondum videt, & sperante, atq; amante, quod credit: Amatur ergo, quod ignoratur, sed tamen creditur. ***I** **D**EM in soliloquiis: Deo nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit. **P** **I**DEM: Sine tribus istis, scilicet fide, spe, & charitate, nulla anima sanatur, vt possit Deum suum videre, **Q** **B**ERNARDVS de amore Dei: Potest esse, vt fides, vt spes, sint sine charitate: vt autem charitas fidem, & spem in se non contineat, non potest esse. **R** **I**DEM: super Qui habitat: Dicit fides: Parata sunt magna, & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus suis. Dicit spes: Mihi illa seruantur. Sed charitas ait: Curro velociter ad illa. **G** **L**OSSA: Fide, & spe, & charitate vere colitur Deus, & ad contemplationem peruenitur, quæ est vita æterna.

126. ad ep.
Aquit. in
princ.
7 Sen. ep. 66.
post med.
a Idem de
benef. lib. 3.
c. 18.

b dem ep.
66. ante
med.

c Idem ep.
87. ante
med.

d Ibid. paulo
ante.

e Idem ep.
27.

f Tull. de in-
uent. lib. 2.

g Greg. Pas-
ca. p. 2. c. 10.
in fin.

h Idem lib.
2. Moral. ca.
27. ante
med.

i Ibid. lib.
27. c. 27. non
multum à
princ.

k Idem in
Ezech. hom.
16. ante
med.

l Ibid. hom.
22. post med.

m Ibid. in
ety. l. 8. c. 2.

n Aug. de
doct. Christ.
lib. 1. c. 39.
to. 3.

o Idem de
Trinit. l. 8.
c. 4. to. 60d.

p Idem in
Solil. lib. 1.
c. 6. tom. 1.

q Bern. de
nat. & dign.
diuin. amo.
c. 6.

r Idem ser.
10. sup. Qui
hab. prop p
Glos. Eccle.
2.

CAPVT XXIII.

De Fide.

GREGORIUS^a in homiliis: Fides earum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt, quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. **IDEM**: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. **IDEM** super Ezechielem: Nō virtutibus venit ad fidem, sed fide pertingitur ad virtutes. **AUGUSTINVS** in homilia de centum onibus: Deus omnibus equaliter adest, sed ille apud Deum plus habet loci, qui plus attulerit, non argenti, sed fidei. **IDEM** contra Iulianum: Quando Deo adiuvante, ex vera vivitur fide, ipse Deus adest, & menti illuminandæ, & concupiscentiæ superandæ, & molestiæ perferendæ. **IDEM** de verbis Apostoli: Nullæ maiores divitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior est substantia, quam est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, impios iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat. **IDEM**: Ille credit in Christum, qui & sperat in Christum, & diligit Christum. Nam si fidem quis habet sine spe, ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. **ISIDORVS** de Summo bono: Frustra libidinolosus sibi de sola fide blanditur, si bonis moribus non ornatur. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Virtus fidei in periculis secura est, & in securitate periclitatur. **IDEM**: Fides nunquam. Infra lib. 4. de religione. **IDEM** super Ioannem: Magnum bonum fides est, quando à calida sit mente, ab amore multo, & ferventè anima. Hæc Philosophos nos ostendit, hæc vtilitatem humanam conculcat. **IDEM**: Sufficit fides in regnum inducere, sed hæc maxime condemnare habet eos, qui vitam malam demonstrant. Qui enim sciunt voluntatem Domini sui, & nō fecit, plagis verberabitur multis. **BERNARDVS** in Epistola: Multi ante Salvatoris aduentum Deum omnipotentem timentes, & diligentes suæ salutis gratissimum promissorem, credentes eundem in promissione fidelem, sperantes certissimum redemptorem, in hac fide, & expectatione saluati sunt, licet quādo, & qualiter, & quo ordine salus repromissa fieret, ignoraret. **IDEM** super Cantica: Quid est quod non inueniat fides: Fides enim falsi nescia, attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, transcendit fines rationis humane, terminos experientiæ, ac vsum naturæ, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu, quodam modo circumcludit. **IDEM** in sermonibus: Necesse est primo credere, omnium remissionem peccatorum haberi non posse, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quod nihil profus habere queas operis boni, nisi etiā de hoc dederit ipse: postremo quod vitam æternam promereri nullus potest bonis operibus suis, sed quod gratis à Deo detur vita æterna. **IDEM**: Est fides alia præceptorum, alia signorum, alio promissorum: qua credimus in Deum, qua credimus Deum, & qua credimus Deo. Per fidem enim præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est, in eum sperare, & eum diligere. Per fidem autem signorum credimus Deum, qui talia potest, & omnia potest. Per fidem vero promissorum, credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet.

CAPVT XXIV.

De Spe.

GREGORIUS^o in Moralibus: Spes in æternitatem animum erigit, & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. **IDEM**: Tanto spes in Deum solidior surgit, quāto pro illo quisque grauiora pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate col-

igitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. **AUGUSTINVS** in confessionibus: Merito mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes languores meos, per eum, qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: alioquin desperarem. Multi etiam & magni sunt languores mei, sed amplior est medicina tua. **IDEM**: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam: quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ. **IDEM** de gratia noui Testamenti: Non iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis, factus est filius hominis. **ISIDORVS** in etymologiis: Spes vocata est, quod sit pes progrediendi, quasi pes. Ambrosius: Nemo diffidat. Supra de satisfactione. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** in sermonibus: Spes est in qua salus nostra consistit, & quæ de terris animas, velut quibusdam catenis cælitus dependētibus, innexas enehit ad superna. **BERNARDVS** in sermonibus: Spes triplex est, nam de fide præceptorum oritur spes veniæ, de fide signorum spes gratiæ, & de fide promissorum spes gloriæ. **IDEM**: Tria confidero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem promissionis, & potestatem redditionis. Multa infra lib. 4. de confidentia

CAPVT XXV.

De Charitate.

GREGORIUS^y in registro: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulisset. Dominicus enim mandatis præcipimur, proximos sicut nosmetipsos diligere, eorumque languoribus, tanquam propriis infirmitatibus condolere. **IDEM**: O quam bona est charitas, quæ absentia per imaginem, præsentia sibi metipsis exhibet per amorem, diuina vnit, confusa ordinat, inæqualia sociat, & imperfecta consummat. **IDEM**: Magistra bonorum omnium charitas, nihil sapit extraneum, nihil asperum, nihil confusum: ita exercet corda, & corroborat, vt nihil graue, nihil difficile, sed fiat totum dulce quod agitur. **IDEM**: Dum nos vobis per orationis opem coniungimus, quasi ambulantes per lubricum, vicissim manum nobis tenemus: fitque ex magna promissione charitatis, vt eo singulorum robustius charitas perfigatur, quo & alter altero magis innititur. **IDEM**: Si me participem. Infra lib. 4. de communitate. **IDEM**: Dum vnum in redemptoris nostri corpore membrum sumus, sicut in culpa tua dilaceror, ita quoque in bona actione latificor. **IDEM**: Inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de eius profectu deiicimur, nec de ruina illius lætamur. **IDEM**: Charitatem recte prædicator egregius vinculum perfectionis vocat: quia virtutes quidem ceteræ perfectionem generant, sed tamen eas charitas ita ligat, vt ab amantis mente dissolui iam nequeant. **IDEM**: Charitatis cum sit propriū nutrire concordiam, seruare composita, dissociata coniungere, parua corrigere, & virtutes ceteras perfectionis suæ munimine solidare, quisquis in eius radice se inseruerit, nec à viriditate deficit, nec à fructu inanescit. **IDEM**: Nec abesse credendus est, qui per dilectionis vinculum animis inhæret. **IDEM** in Moralibus: Virtuti mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem, quam semel ceperit, à dilectione mundi funditus occidit. **IDEM**: Quod valde mens amat, etiam in sermone replicat. **IDEM**: Probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque vt se diligere, de Deo autem vera cognoscere, de proximo vero meliora quàm de semetipso sentire. **IDEM**: Per amorem Dei, amor proximi gignitur, & per amorem proximi amor Dei nutritur. **IDEM** in pastorali: Nostra sunt etiam illa bona, quæ imitari non possumus, sed in aliis amamus, & amantium fiunt quæcumque amantur in nobis

^a Greg. hom. 26. in Euan. post med.
^b Ibid. non multum à princ.
^c Idem hom. 19. in Ezechiel. ante med.
^d Aug. cont. Iulian. Pel. li. 5. c. 3. ante med. tom. 7.
^e Idem de verb. Apof. ser. 1. vers. fin. ser. 18. c. 1. mp. cap. 12. tom. 10.
^f Idem de ver. Dom. ser. 61. to. eod.
^g Isi de sum. bo. lib. 2. c. 2. sent. 8.
^h Chrys. in Matth. op. imp. hom. 36. post med. tom. 2.
ⁱ Idem in lo. hom. 62. post med. tom. 3.
^k Bernep. 77. ad Hugo. de S. Virg. post. m. d.
^l Idem ser. 28. post med. 76. in Cant. ante med.
^m Idem ser. 1. in Annun. Dom.
ⁿ Idem in ser. paruis, ser. 1.
^o Greg. lib. 6. Mor. c. 14. post med.
^p Ibid. li. 10. c. 12. cir. med.

^q Aug. conf. lib. 10. c. 43 tom. 1.
^r Ibid. lib. 9. cap. 13.
^s Idem ep. 20. ad Hon. de grat. no. Test. cap. 4. c. 1. a. ecy. lib. 8. cap. 2.
^t Bern. in ser. paruis, ser. 1.
^x Est in lib. de dilig. Deo c. 14. apud Aug. tom. 9.
^y Greg. regist. li. 2. indi. 10. c. 24 in prin.
^z Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 95. in prin. & li. 12. indi. 7. cap. 31.
^a Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 112. in prin.
^b Ibid. li. 1. ind. 9. c. 124. longe post med.
^c Ibid. regist. li. 7. ind. 2. cap. 2.
^d Idem li. 22. Mor. c. 6. fere in prin. & Regist. li. 4. ind. 13. c. 95. non longe à prin.
^e Ibid. li. 7. ind. 2. c. 112. fere in prin.
^g Ibidem lib. 9. ind. 4. cap. 62.
^h Idem li. 10. Mor. c. 12. cir. fin.
ⁱ Ibid. li. 31. non longe à prin.
^k Ibid. li. 20. cap. 9. cir. fin.
^l Ibid. lib. 7. p. 10. non longe à prin.
^m Idem in lib. cu. p. 3. ca. 3. admonit. 11.

Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni laboris opera, nostra sine labore facit. **A** **I**DEM in Homiliis: Vis amoris hoc agere in animo solet, ut quem ipse semper cogitat, nullum alium credat ignorare. **B** **I**DEM: Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea, quæ sibi sunt necessaria, partitur. **C** **I**DEM: Ille Deum. Supra capitulo de consensu. **C** **I**DEM: Si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se simulat, siue putat, Charitas autem vera est, cum & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. **D** **I**DEM de dilectione conditoris: Lingua, mens, & vita requirantur. **E** **I**DEM. Nunquam est Dei amor otiosus: operatur etenim magna si est: si vero operari renuit, amor non est. **F** **I**DEM: Si quod impendi nobis recte volumus, hoc aliis impartimur, & quod nobis fieri nolumus, hoc aliis facere deuitamus, tunc charitatis iura illæsa seruamus. **G** **I**DEM super Ezechielem: Tantum quisque portat proximum, quantum amat. Si enim amas, portas, si desistis amare, desistis tolerare. **H** **I**DEM super Cantica: Charitas sancta cor pacificat, mentem in tentationibus roborat, & ut sedes sapientiæ sit anima iusti, quietem tribuit, & locum præparat. **I** **A**MBROSIUS de officiis: Non minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quam si coniugio suscepissem. Non enim vehementior est natura ad diligendum, quam gratia. **K** **I**DEM: Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobiscum putamus futuros, quam quos tantum in hoc sæculo. **L** **I**SIDORVS de Summo bono: Quamvis nonnulli fide, atque operibus sanctitatis videantur esse participes, tamen quia priuatur charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. **M** **H**IERONYMVS in Epistola: Nihil amantibus durum, nullus difficilis labor in amore. Amemus & nos Christum, & facile videbitur omne difficile. **N** **I**DEM in sermonibus: Hoc habet proprium impatiens amor, ut quem desiderat, semper inuenire se credat: ignorat siquidem iudicium, ratione multoties caret, nescit modum, nec aliud cogitare potest, quam quod diligit. Amor non accipit de impossibilitate solarium, neque ex difficultate remedium. **O** **A**VGUSTINVS de Doctrina Christiana: Quatuor sunt diligenda: vnum, quod supra nos est: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est: quartum, quod infra nos est. **P** **I**DEM Ille iuste & sancte viuunt, qui rerum integer æstimator est. Ipse autem est, qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligit, quod non est diligendum: aut non diligit, quod est diligendum, aut amplius diligit, quod minus est diligendum, aut æque diligit, quod minus, vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius, quod æque diligendum est. **P** **I**DEM: Omnis peccator, in quantum peccator est, non est diligendus: & omnis homo, in quantum homo est, diligendus est, propter Deum, Deus autem propter seipsum. **E**t si Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque Deum debet diligere, quam seipsum. **Q** **I**DEM: Omnes æque diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus cõstrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur. **R** **I**DEM de catechizandis rudibus. Diligamus Deum, quoniam prior dilexit nos, & filio suo vnico nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat: nulla enim est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando: & nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impedire, noluit rependere. **I**DEM: Maxime propterea Christus aduenit, ut cognosceret homo quantum Deus diligit eum: & ideo cognosceret, ut eius dilectione, à quo prior dilectus est, inardesceret. **T** **I**DEM de perfectione iustitiæ. Perfecta charitas foras mittit timorem & facit præcepti sarcinam leuè, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam subleuantem vice pennarum. **U** **I**DEM de viduitatis bono: Nullo modo sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, & piscantium. **X** **I**DEM: In eo, quod amatur, aut non laboratur, aut etiam labor amatur. **Y** **I**DEM de Trinitate: Qui amat homines, aut quia iusti sũt, aut ut iusti sint, amare debet. Sic enim seipsum amare debet, aut quia iustus est, aut ut iustus sit: sic enim diligit proximum tãquam seipsum sine vlllo periculo. **Z** **I**DEM: Nemo aliquid volens facit, quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur siue creaturæ, siue creatoris. **A** **I**DEM de moribus Ecclesiæ: Nihil est tam durum, atque ferreum, quod non amoris igne vincatur: quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnis naturam, libera, & admiranda volitabit pennis pulcherrimis, & integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur. **B** **I**DEM: Solus se nouit diligere, qui Deum diligit. **C** **I**DEM: Qui diligit proximum, agit quantum potest, ut saluus corpore, saluusque animo sit: sed cura corporis ad salutem animi referenda est. **D** **I**DEM de Spiritu & litera: Sciri aliquid & credi, & tamen non diligi potest: diligi autem quod neque scitur, neque creditur, non potest. **E** **I**DEM de ciuitate Dei: Perfectum odium debet malis, qui secundum Deum viuunt: sic ut nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem. **F** **I**DEM: Mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, est ordo amoris. **G** **I**DEM de coniugii adulterinis: Multa sunt facienda non inbente lege, sed libera voluntate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cum licerent nobis etiam non impendere: causa tamen dilectionis impendimus. **H** **I**DEM de soliloquiis: Impatiens animus, nec lachrymis modus sit, nisi amor detur quod amatur. **I** **I**DEM de verbis Apostoli: Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris portatio. **K** **I**DEM super 1. canonicam Ioannis: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligis? terra es. Deum diligis: quid dicam? Deus es. Ego, inquit, dixi Dii estis? **L** **I**DEM: Charitas ut perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit, Mihi viuere Christus est, & mori lucrũ. **M** **I**DEM: Dilige, & quod vis fac. Sine taceas, dilectione tace: siue clames, dilectione clama: siue emendes, dilectione emenda: siue parcas, dilectione parce. **N** **I**DEM in Epistola: Diligentia charitatis, freneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare: ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestati quandiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati, gratulantur. **O** **I**DEM: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum, sicut teipsum. Hic Physica: quoniam omnes omnium naturarum causæ, in Deo creatore sunt. Hic Ethica, quoniam vita bona, & honesta non aliunde formatur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, & proximus. Hic est Logica: quoniam veritas, lumenque animæ rationalis, non nisi Deus est. **P** **I**DEM: In hac dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus. **Q** **I**DEM: Tanto nobis melius est, quanto nos magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiorum, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, poterimus habere puriorum. **R** **I**DEM: Non faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores. **F** **I**DEM: Debet homo proximum diligere tanquam seipsum, ut quem poterit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel disciplinæ coercionem, secum ducat ad colendum Deum. **S** **I**DEM in libris confessionum: Minus

Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non A propter te amat. O amor, qui semper ardes, & nunquam extingueris! Charitas Deus meus accende me: continentiam iubes, da quod iubes, & iube, quod vis.

a IDEM: Domine amore tuo percussisti cor meum, & amavi te: sed & celum, & terra, & omnia, quae in eis sunt, ecce undique mihi dicunt, ut amem te: nec cessant dicere omnibus ut inexcusabiles sint. **b** IDEM: Pondus non ad ima tantum est, sed ad locum suum. Ignis enim sursum tendit, deorsum lapis. *Et infra:* Minus ordinata inquieta sunt, ordinant, & quiescunt, Pondus meum amor meus, eo feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur: inardescimus, & imus: ascendimus ascensiones in corde, & cantamus canticum graduum. **c** IDEM: Deus meus, quid amo, cum te amo? Non speciem corporis, non decus temporis, nec candorem lucis, non dulces melodias cantilenarum omnimodarum, non florum, & vnguentorum, & aromatum suavem olentiam, non manna, & mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia: non haec amo cum amo Deum meum. Et tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, & quandam odorem, & quandam cibum, & quandam amplexum, cum amo Deum meum lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei. Vbi fulget animae meae, quod non capit locus: & ubi sonat, quod non rapit tempus: & ubi olet, quod non spargit flatus: & ubi sapit, quod non minuit edacitas: & ubi haeret, quod non diellit satietas. **d** IDEM de laude charitatis: Diuinarum scripturarum multiplicem abundantiam, latissimamque doctrinam sine vilo errore comprehendit, & sine vilo labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo: Plenitudo legis est charitas.

e IDEM: Ille tenet, & quod patet, & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. **f** IDEM: Fratres sectamini charitatem, dulce & salubre vinculum mentium: sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. **g** IDEM: Charitas in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres laetissima, inter falsos patientissima. **h** IDEM: Charitas casta fuit in Susanna erga virum: in Anna, post virum: in Maria, praeter virum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. **i** IDEM: Charitas inter opprobria, secura est: inter odia, benefica: inter iras, placida: inter insidias, innocens: in iniquitate, gemens: in veritate, respirans: in virtute, congratulans.

k IDEM in meditationibus: Non melius, nec decentius, quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est. **l** Auctor de Spiritu, & anima: Miser ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit cum perieram. Non eram, & de nihilo me fecit, non lapidem, non arborem, non auem, aut aliquod de animalibus, sed voluit me esse hominem: dedit mihi viuere, sentire, discernere, & intelligere. Perieram, & ad mortalem descendit, mortalitatem suscepit, mortem sustinuit, mortem vicit, & sic me restaurauit. **m** IDEM: Multa sunt in me, de quibus coram Deo erubesco, & pro quibus valde illi displicere timeo: nec pro omnibus his, quod illi impendā habeo, nisi tantum ut diligam. Non enim melius, &c. ut supra.

n IDEM: Amat Deus, ut ametur: & cum amat nihil aliud vult quam amari. sciens ipso amore beatos, qui se amaerint: per amorem venit ad homines, venit in homines, factus est homo, & deliciae illius esse cum filiis hominum. **o** IOANNES CHRYSOST. super Matthaeum: Omnis species iustitiae in malis inuenitur, sed sola gratia verae charitatis non inuenitur, nisi in seruis Dei. **p** IDEM de compunctione cordis: Hic amantium mos est, ut amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessariis suis, & charis efferunt, & produnt, & flammam amoris intra pectus cohibere non possunt. **q** IDEM: super Ioannem: Et si fratres insanabiliter aegrotauerint, maneamus

curantes, & portemus adinuicem onera, ita enim implebimus legem Christi, & promissis potiemur bonis.

r IDEM: Vitam nihil ita facit claram, ut amor. **q** BERNARDVS de amore Dei, loquens de verbo illo Lucae: Diliges Dominum, &c. Quatuor in Deum a nobis, & toti exiguntur affectus, in eo quod dicit: Ex toto corde tuo, totam sibi vendicat voluntatem: in tota anima, totum amorem: In omnibus viribus, virtutem designat charitatis: In tota mente, fruitionem sapientiae. Primum autem horum scilicet voluntas, ad Deum animam mouet, amor promouet, charitas contemplatur, sapientia fruitur. **r** IDEM: Nihil aliud est amor, quam vehemens, & bene ordinata voluntas. **s** IDEM: Te Domine velle, & vehementer velle, quod est te amare, & singulariter amare: quia amari non dignaris cum aliqua alia re, siue carnali, siue spiritali, siue terrestri, siue caelesti, quae non ametur pro te. Hoc demum est non velle nisi bonum, hoc est habere quaecumque vult omnia: quia habet te quis, in quantum amat te. **t** IDEM de diligendo Deo: Causa diligendi Deum Deus est, modus est sine modo diligere. **u** IDEM: Vide quo modo, immo quam sine modo a nobis Deus amari meruit: qui prior ipse dilexit nos, tantus, & tantum & gratis, tantillos & tales. **x** IDEM: Non sine praemio diligitur Deus. Etsi absque praemij intuitu sit diligendus. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est, quippe non quaerit, quae sua sunt: affectus est, non contractus. **y** IDEM: Quidquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. **z** IDEM super Cantica: Quantitas vniuscuiusque animae aestimatur ex mensura charitatis, quam habet: ut verbi gratia, quae multum charitatis habet; magna sit: quae parum, parua: quae vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habuero, nihil sum. **a** IDEM: Nec ignoro, quia honor regis iudicium diligit, sed praecipue amor, nec iudicium praestolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subiicitur. Rogo, supplico, flagito, osculetur me osculo oris sui. **b** IDEM: Vbi amor est, labor non est, sed sapor. **c** IDEM: Non abduci blanditiis, non seduci fallaciis, nec iniuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. **d** IDEM: Valde mihi amandus est, per quem sum, viuus, & sapiens, si ingratus non sum, & indignus. Dignus plane est morte, qui tibi Domine recusat viuere, & mortuus est, & qui tibi non sapit, desipit: & qui curat esse, nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. **e** IDEM: Spiritus est Deus, & concupiscit decorem animae illius, quam forte aduerterit in spiritu ambulante, & curam carnis non perficientem in desiderio, praesertim cum sui amore flagrantem conspexerit. **f** IDEM: Fateor non sustinui pondus diei, & aestus, sed iugum suauis, & onus leue pro beneplacito patri familias porto. Opus meum vix vnius horae, & si plus, praeter amorem non sentio. **g** IDEM de duodecim gradibus: Vere dulcis, & suavis cibus charitas, quae fessos allenat, debiles roborat, mactos laetificat, denique iugum veritatis facit suauis, & onus leue. **h** IDEM de praeepto & dispensatione: Fons vitae charitas est: nec viuere animam dixerim, quae de illo non hauserit. Haurire porro quo modo potest, nisi fuerit praesens ipsi fonti, qui charitas est, quae Deus est? Praesens ergo Deo est, qui amat Deum, in quantum amat. **i** IDEM in Epistola: Bona mater charitas, quae siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos. **k** IDEM: Seruite in charitate illa, quae timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, praemium non requirit, & tamen plus omnibus vrget. **l** IDEM in apologia: O quanta fiducia charitatis, alius operatur non amans, & alius amat, nihil operans. Ille quidem opus suum perdit, istius vero charitas nunquam excidit. **m** INTERLINEARIS: Omnia facilia amanti. **n** INTERLINEARIS: Nullum permittit Deus cadere, qui ei seruit vero amore.

a Ibi. c. 6. in princ.
 b Ibi. lib. 13. cap. 9.
 c Ibi. lib. 10. c. 6.
 d Idem trac. de laude char. tom. 9. Rom. 18.
 e Ibi. cir. med.
 f Ibi. paulo post.
 g Ibi. conseq.
 h Ibi. dem.
 i Ibi. dem.
 k Idem lib. Medit. de dilig. Deo. c. 6. 10. 9. & de sp. & an. ca. 17. in fin. 10. 3.
 l Auct. de spir. & ani. loco cit. in princ. apud Aug. tom. 3.
 m Ibi. post med.
 n Ibi. c. 36. paulo post med.
 o Chrys. in Matth. op. imp. hom. 5. cir. fi. tom. 2.
 p Idem de comp. cord. lib. 1. post med. tom. 5.

q Est apud Ber. de na. 9. dig. Diu. amor. c. 1. in princ.
 r Idem de am. Dei c. 7. Ibi. c. 8.
 t Idem de dilig. Deo in princ.
 u Ibi. ante med.
 x Ibi. dem.
 y Ibi. dem.
 z Idem sup. Cant. ser. 27. post med.
 i. Cor. 13. a Ibi. ser. 9. non longe a princ.
 b Ibi. ser. 85. post med.
 c Ibi. ser. 20. paulo post med.
 d Ibi. dem in princ.
 e Ibi. ser. 31. post med.
 f Ibi. ser. 14. ante med.
 g Ibi. de 12. grad. humil. longe aliquantulum a princ.
 h Idem de praecip. & disp. vers. fi.
 i Idem ep. 2. ad Fulc. non longe a princ.
 k Idem ep. 143. ad Gla. reual. in fi.
 l Idem in Apolog. ad Guliel. abb. ante med.
 m Glos. interl. If. 40. g n Ibi. dem Apoc. 6.

CAPVT XXVI.

De quatuor Cardinalibus virtutibus.

GREGORIVS^a in Moralibus: Prudentia temperantia, fortitudo, atque iustitia, tanto perfectæ sunt singulæ, quanto vicissim sibimet iunctæ. ^b IDEM super Ezechielem: Vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis, & iustus: tantum temperans, quantum prudens, fortis, & iustus: tantum fortis, quantum prudens, temperans, & iustus: tantum iustus, quantum prudens, temperans, & fortis. ^c AVGVSTINVS: In hac dilectione, supra de charitate. IDEM de Trinitate: Illud, quod agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non ibi erit, vbi nihil omnino mali erit. ^d IDEM de moribus Ecclesiæ: Illas quatuor virtutes, quarum vti nam ita in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam diffinire non dubitem: vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei, quod amatur: Fortitudo, amor facile tolerans omnia, propter id, quod amatur: Iustitia, amor soli amato seruiens, & propterea recte dominans: Prudentia, amor ea, quibus adiunatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter eligens. ^e VNDE mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, est ordo amoris. ^f ISIDORVS in Etymologiis: Prudentia est in rebus, qua à bonis mala discernuntur. Fortitudo est, qua aduersa æquanimitè tolerantur. Temperantia est, qua libido concupiscentiaque rerum refrænatur. Iustitia, qua recte iudicando, sua cuique distribuuntur. ^g HIERONYMVS in Epistola: Vis scire quales quærat Dominus ornatus: habeto iustitiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. ^h IDEM in originali super Naum: Quo modo quatuor, quibus pugnamus, & regimur, sunt scuta virtutum, prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo: ita e contrario quatuor vitia sunt, stultitia, iniquitas, luxuria, formido, quibus ab hoste percitemur. ⁱ BERNARDVS de consideratione: Iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

CAPVT XXVII.

De Prudentia.

GREGORIVSⁱ in Moralibus: Cum rectitudo sanctos viros ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. ^k IDEM in homiliis: Cogitate quid facitis, recogitate quid fecistis: largitatem supernæ pietatis aspiciate, & ad misericordiæ iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrymis venite. ^l IDEM in registro: Summis in rebus, citum non oportet esse consilium. ^m IDEM: Via est vita præfens: & tanto quisque necesse est, vt insidiantes spiritus caueat, quanto maiora sunt dona, quæ portat. ⁿ IDEM super Ezechielem: Restat, vt siue in Verbi ministerio fatigemur, seu indigentibus nostrâ largiamur, seu per abstinentiam carnem domemus, seu zelo moueamur, seu per patientiam aliquando leuiter praua toleremus, vt summo opere debeamus in intentione nostrâ discutere: quatenus omne, quod facimus, non nostro, sed Domini zelo faciamus. ^o AVGVSTINVS de soliloquiis: Cauendum est magnopere, dum hoc corpus agimus, ne quo sensibilibus visco pennæ nostræ impediatur: quibus integris perfectisque opus est, vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus. ^p IDEM de singularitate clericorum: Vtilius est, vt infirmum si homo cognoscat, & fortis existat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. ^q ISIDORVS de etymologiis: Prudens dicitur, quasi porro videns, perspicax est enim & incertorum præuidet casus. ^r IDEM in synonymis: Quidquid boni cum

A discretionem feceris, virtus est: quidquid sine discretionem gesseris, vitium est. Virtus enim indiscreta, pro vitio deputatur. IDEM: Nihil iuuat, &c. Infra lib. 4. de exercitio. HIERONYMVS: Prudentia absque bonitate, &c. Infra lib. 3. de malitia. ^s AMBROSIVS de officiis: Sapiens vt loquatur, multa prius considerat, quid dicat, & cui dicat, quo in loco, & tempore. ^t BERNARDVS de consideratione: Quantum ad considerationis attinet fructum, quatuor tibi consideranda reor, te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te, tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. ^u IDEM: Tui consideratio in tria quidem diuiditur, si consideras quid, quis, aut qualis sis. Quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. ^x IDEM: Consideratio mentem purificat, regit deinde affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitâ honestat, & ordinat. ^y IDEM: Consideratio consula determinat, hiantia comprimit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera inuestigat, verifamilia examinat, ficta, & fucata explorat. Hæc est, quæ agenda præordinat, recogitat acta, vt nihil in mente resideat incorrectum. ^z IDEM super cantica: Discretio est non tam virtus, quam quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatixque affectuum & morum doctrix: tolle hanc, & virtus vitium erit. ^a IDEM: Anima, quæ amat, vigilat, & obseruat: & beata, quam Dominus inuenit vigilantem. Non transibit eam, nec præteribit ab ea, sed stabit, & loquetur ei, loqueturque amatoria, loquetur siquidem vt dilectus. ^b IDEM de duodecim gradibus: inquirimus veritatem in nobis ipsis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos, diiudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, mundo corde contemplando. ^c IDEM in sermonibus: Sedens, computa quid diebus singulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum esse bonum omnino irremuneratum, nec aliquod malum impunitum, & sicut non capillum de capite, sic nec momentum de tempore perituram. ^d TULLIVS in Rhetoricis: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientia. Partes eius memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quæ fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit, quæ sunt. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit.

CAPVT XXVIII.

De Memoria.

GREGORIVS^e in homiliis: Cum bona fratres agitis, semper ad memoriam mala acta reuocare, vt dum caute culpa conspicitur, nunquam de bono opere incaute animus lætetur. ^f IDEM in registro: Cogitationum illecebras, linguæ incontinentiam, delictorum opera ad memoriam reuocemus, & dum licet, & tempus habemus, magno planctu iniquitatum nostrarum maculas deleamus. ^g IDEM super Ezechielem: Cum mala committimus, frustra tunc ad memoriam bona nostra transacta reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. ^h IDEM: Tunc nobis misericordiæ Dei miræ fiunt, cum nobis ad memoriam miseræ nostræ reuocantur. ⁱ IDEM in Moralibus: Patienter illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. ^j IDEM: Cum voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, vt eo erubescamus praua committere, quo nos à Deo meminimus gratuita bona percepisse. IDEM Quisquis à præceptis. Infra libro 3. de remorse conscientia. ^k IDEM super illud Iob: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Ac si iustificato peccatori aperte veritas dicat: Virtutes à me acceptas tibi non tribuas. Noli, contra me de meo munere extolli. Recole vbi te inueni, quando meo te timore solidauit. Vt ergo ego in te non destruam, quod construxi, ipse non cesses considerare, quod in te reperi.

ISIDORVS

a Greg. l. 22. Moral. c. 1.
b Idem in Exec. hom. 22. post med.

c Aug. li. 14. de Trin. c. 9. tom. 3.

d Idem de Mor. Eccl. li. 1. c. 15. to. 1.

e Idem de cin. Deili. 15. c. 22.

f Hier. ep. 2. ad Nep. post med. tom. 1.

g Idem in Na. c. 3. to. 5.

h Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.

i Greg. lib. 7. Mor. c. 15. post med.
k Idem hom. 34. in Euang. prope fi.

l Idem regist. li. 2. ind. 10 cap. 6.
m Ibid. li. 7. ind. 2. c. 125. circa med.
n Idem in Exec. hom. 22. post med.

o Aug. de so. li. 1. c. 14. in fr. tom. 1.
p Est apud Cyp. in ed. Fam. lib. de sing. cler. cap. 2. circ. med. tom. 3.
q Isid. cry. li. 10. verb. princ.
r Idem in Lyon. c. 16. ante med.

s Ambr. de off. lib. 1. c. 10. tom. 4.
t Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
u Ibidem post panca.

x Ibid. lib. 1. paulo post med.
y Ibidem conseq.

z Idem sup. Cant. ser. 49. circa med.

a Ibid. ser. 57. statim à princ.

b Idem de 12. grad. ante med.

c Idem in declam. super ecce nos, post med.

d Tull. de inueni. li. 2.

e Greg. hom. 7. in Euang. post med.

f Idem in Exec. hom. 11. post med.
g Ibidem homil. 18. post med.
h Idem li. 5. Moral. c. 31.

i Ibid. li. 30. c. 9. cir. med.

k Idem l. 30. Mor. c. 6. cir. med.

a *Ibid. de sum. bo. lib. 2. c. 12. sent. 5.*
b *Aug. lib. 3. de Tri. c. 10. post med. 10. 3.*
c *Ber. de conf. ad Eug. lib. 2. post med.*
d *Idem ep. de vita sol. ad frat. de Mo. te Dei cir. med.*
e *Idem in Con. ser. 2. c. post med.*
f *Sen. ep. 11.*
g *Greg. li. 17. Mor. cap. 10. non longe à princ.*
h *Ibid. li. 22. c. 7. cir. fin.*
i *Ibid. li. 24. c. 6. ante med.*
k *Ibid. lib. 2. c. 27. ante med.*
l *Ibid. lib. 18. cap. 27. post med.*
m *Ibid. lib. 22. c. 2. cir. fin.*
n *Ibid. c. 2. post med.*
o *Ibid. li. 24. c. 6. in pr.*
p *Ibid. li. 35. c. 5.*
q *Ibid. li. 27. c. 22.*
r *Ibid. li. 23. c. 10.*
s *Idem reg. lib. 12. ind. 7. in interrogat. Ang. cap. 10. r Idem in E. reb. hom. 1. nō loqe à pr.*

ALSI DORVS de summo bono: Quisquis peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei se visitari sciat praesentia, quando ex eo quod se admisisse recolat, interius erubescit, suoque se iudicio poenitendo iam punnit. **B** AVEVSTINVS de Trinitate; Mihi vtile est, vt meminerim virium mearum, fratresque meos admoneam, vt meminerint suarum, ne vltra quam tutum est, progrediatur humana infirmitas. * **A**MBROSIVS in apologia: Sapiens si epuletur, si cogitet, si oret, ac deprecetur, ante oculos eius semper error est proprius, & momentis omnibus pulsata culpa conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci sinit. Hieronymus: Nec David, & c. *Infra lib. 3. de familiaritate.* Ioannes Chrysostomus: Quando accubueris, & c. *lib. 4. de discussione.* * **I**DEM: super Epistolam ad Heb. Nullum inuenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria. **C** BERNARDVS de consideratione: Inter alia consideranda, qualis sis, & qualis fueris, ad memoriam reuocandum est: conferenda sunt enim posteriora prioribus, & priora sequentibus, vt rum ne profeceris in virtute, in sapientia, in intellectu, in suauitate morum, aut ab his forte, quod absit, defeceris. *Idem: Tertia contemplatio, & c. Infra lib. 4. de contemplatione.* **I**DEM in Epistola: Iturus ad somnum, semper aliquid tecum defer in memoria, vel cogitatione, in quo placide obdormias, quod nonnunquam etiam somniare iuuet. **E** **I**DEM super Cantica: Is qui Christo passo pie compatitur, compungitur, & mouetur facile ad memoriam eorum que perulit, atque istius suauitate deuotionis pascitur, & confortatur, ad queque salubria, honesta, pia. **F** **S**ENECA in Epistola: Aliquis vir bonus eligendus est, atque semper ante oculos habendus, vt sic, tanquam illo spectante, viuamus, & omnia tanquam illo vidente, faciamus. O felicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius, se componat, atque ordinet!

C A P V T XXIX.

De Intelligentia

GREGORIVS g in Moralibus: Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret vnde huc venit, & intelligat quid sit. **H** **I**DEM: Dum pensamus quales erga aliquos fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: quia aliena iniustitia in nobis vindicat, quod in se iuste conscientia nostra accusat. **I** **I**DEM: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspiciere, qualis non est: vt ex bonorum forma metiatur quantum ipse deserto bono deformis est. **K** **I**DEM: Tunc vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando haec quasi amittendo sentimus, quia à nobis seruari non possunt. **L** **I**DEM: Sancti omnes quando in Dei visione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur, quod Abraham cinerem, & puluerem se esse professus est, nisi cum habere meruerit Dei colloquium. **M** **I**DEM: Sancti viri ingenij virtutem ad cognoscendam infirmitatem propriam dirigunt, atque est infirmitatis suae melius cognitione conalescunt. **N** **I**DEM: Nunquam Deus mentem deserit, que in peccatis se veraciter agnoscit. *Idem: Sancti viri minime. Infra de exercitio lib. 4.* **O** **I**DEM: Nemo fortitudinem suam, nisi cum rectus esse coeperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est. **P** **I**DEM: Nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta poenitudinis. **Q** **I**DEM: In hoc mundo dum viuimus, tunc perfecte quae scienda sunt scimus, cum proficientes per intelligentiam, nil nos perfecte scire cognoscimus. **R** **I**DEM: Vera scientia afficit, non extollit: nec superbientes, quos impleuerit, sed lamentantes facit. *Idem Sape dum quosdam. Infra lib. 3. de discordia.* **T** **I**DEM in registro: Bonarum mentium est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. **T** **I**DEM super Ezechielem: Recte Prophetia dicitur, non quia

prædicat ventura, sed quia prodit occulta. **U** **I**DEM: Spiritus Prophetiae, nec semper, nec eodem modo Prophetiae animam tangit. **X** **I**DEM: Aliquando Prophetiae Spiritus Prophetis deest, nec semper eorum mentibus praesto est: quatenus cum hunc non habent, se hunc agnoscant ex dono habere, cum habent. **Y** **A**VEVSTINVS de ciuitate Dei: Tria sunt, quae in vnoquoque homine artifice spectantur, vt aliquid efficiat, natura, doctrina, sensus. Natura ingenio, doctrina scientia, vsus fructu, diudicandus est. **Z** **I**DEM: Multa ad fidem Catholicam pertinentia, dum haeticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur intelligentius, & intelliguntur clarius, & instantius praedicantur, & ab aduersario mota quaestio, discendi nobis existit occasio. **A** **I**DEM de octoginta tribus quaestionibus: Nullum bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur. **B** **I**DEM de Doctrina Christiana: Disputationis disciplina, ad omnia genera quaestionum, quae in literis sanctis sunt, per intellectum penetranda, & dissolueda, plurimum valet: tantum ibi cauenda est libido rixandi. **C** **I**DEM: Bonorum ingeniorum insignis est indoles in verbis verum amare, non verba. **D** **I**DEM de bono perseverantia: Non sumus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. **E** **I**DEM de Trinitate: Scientiam terrestrium caelestiumque rerum, magni aestimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui huic scientiae praepouunt nosse semetipsos, laudabiliorque est animus, cui nota est infirmitas sua, quam qui ea non prospecta, vias siderum scrutatur, ignorans viam, qua ingrediatur ad caelum. * **I** **S** **I** **D** **O** **R** **V** **S** de Summo bono: Nihil peius, quam culpam agnoscere, nec deslere. **F** **C** **A** **S** **S** **I** **O** **D** **O** **R** **V** **S** in libro de anima: nimia magnitudo est suam intelligere paruitatem, nec praeualet hoc ipsum nosse, nisi cum coeperint diuina patescere. **G** **B** **E** **R** **N** **A** **R** **D** **V** **S** in meditationibus: Ab exterioribus ad interiora redeam, ab inferioribus ad superiora ascendam, vt possim cognoscere vnde venio, aut quo vado, quid sim, vel vnde sim, vt per cognitionem mei possim peruenire ad cognitionem Dei. **H** **I** **D** **E** **M** in Epistola: O vtinam sapperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Sapperes, quae Dei sunt: intelligeres, quae mundi sunt: prouideres, quae inferni sunt, profecto inferna horreres, superna appeteres, quae sunt mundi contemneres. **I** **I** **D** **E** **M**: Qui perfecte se examinando cognoscit, suo peccato nullius peccatum par aestimat, quod non sicut suum intelligit. **D** **I** **D** **E** **M** super Cantica: Est quidem, quantum in se est, omnis scientia bona, quae tamen veritati subnixa sit: sed tu, qui cum timore, & tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire prius ampliusque curato, quae praesens feris viciniore salutis. **L** **I** **D** **E** **M**: An non inflationes, & torsiones in conscientia sustinebit, qui huiusmodi est, sciens, videlicet bonum, & non faciens? An non responsum mortis, & damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus: Quia seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, digne ualabit praegis multis? **M** **I** **D** **E** **M** in sermonibus: Super omnes docentes me intellexi. Quare inquam: Nunquid quia bysso & purpura me indui? quia lautioribus epulis abundaui? nunquid quia Platonis argutias, aut Aristotelis versutias intellexi? aut vt intelligerem laboraui? Absit, inquam, sed quia testimonia tua exquisiui. **I** **D** **E** **M**: Orans sanctus quidam, Deus, inquit, nouerim me, nouerim te, breuis oratio, sed fidelis. Haec est enim vera Philosophia, & vtraque cognitio profus necessaria ad salutem. Ex priori siquidem, timor concipitur & humilitas: ex posteriore, spes & caritas generatur. **B** **O** **E** **T** **I** **U** **S**: Humanae naturae. *Infra lib. 3. de ignorantia.* **A** **N** **S** **E** **L** **M** **U** **S**: Primus gradus *lib. 4. de humilitate.* **G** **L** **O** **S** **S** **A**: Vbi maius donum scientiae, ibi transgressor maiori subiacet culpa. **S** **E** **N** **E** **C** **A** in Epistola: Quare liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutem dare possunt, sed quia animum ad excipiendam virtutem praeparant. **P** **I** **D** **E** **M**: Si perpendete te

u *Ibidem inferius.*
x *Ibid. post med.*
y *Aug. de ciu. Dei. lib. 11. c. 27. 10. 5.*
z *Ibid. lib. 16. c. 2. ante med.*
a *Idem. 83. q. lib. 9. 35. post med. tom. 4.*
b *Idem de Doct. Chryf. lib. 2. c. 31.*
c *Ibid. lib. 4. c. 11.*
d *Idem de bo. perce. lib. 2. c. 24. ante med. 10. 7.*
e *Idem de Tri. lib. 4. in princ.*
f *Cassiod. lib. de ani. c. 18. ante med.*
g *Ber. med. c. 1. in princ.*
h *Idem ep. 292.*
i *Idem ep. de vita soli. ante med.*
k *Idem sup. Cant. ser. 36. ante med.*
l *Ibid post med.*
m *Idem ser. 3. in die Pet. cir. med.*
n *Glos. Luc. 6.*
o *Sen. ep. 88. circa med.*
p *Idem ep. 80. in fi.*

voles,

voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus te ipsum considera, nec qualis sis aliis crede. ^a IDEM: Initium salutis, est notitia peccati. Nam qui peccare nescit, corrigi non vult.

CAPVT XXX.

De Prouidentia.

GREGORIUS ^b in Moralibus: Quod valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione prouida, & remuneratione leuigatur. ^c IDEM: Is, qui cuncta priusquam veniant, conspiciat, nequaquam postquam aliquid fecerit, penitendo respicit. ^d IDEM: Qui in dictis suis reprobari meruit, ipse prius debet examinare, quod dicit. ^e IDEM: Nihil sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam ut vnusquisque hoc, quod viuum diligit, mortuum penset. ^f IDEM: In omni, quod dicitur, necesse est, ut causa tempus, & persona pensetur, si verba sententiæ veritas roborat, si hanc tempus congruū postulat, si veritatē sententiæ, & congruentiā temporis, personæ qualitas non impugnat. ^g IDEM super Ezechielem. Sanctorum actio ab omni parte circumspēcta est, bona desiderabiliter prouidens, mala solerter cauens. Sed hoc est laboriosius, vbi sanctorum mens inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. ^h IDEM in registro: Terribilem iudicem venientem considera, & de aduentu illius nunc conscientia tua contremisecat, ne tunc sine causa iam timeat, cum coram illo cælum & terra tremuerit. ⁱ ISIDORVS in synonymis: Perspice, quod, cui aptum sit tempori, quid, vbi, quantum, quandiu facere debeas. ^k IDEM: Cum diu cogitaueris, tunc fac, quod probaueris. * Ambrosius in Epistola: Mens bona, speculatrix consiliorum suorum est, prius examinat quid decorum atque honestum. Hieronymus: Cautē omnes. Infra lib. 4. de fama. ^l AVGVST. de singularitate clericorum: Amator est salutis, suæ, qui euitat alienæ mortis incursum: & ipse est prouidus, qui sollicitus sit cladibus cæterorum. ^m BERNARDVS de consideratione: Non oportet, ut vitia domus tuæ vltimus scias, quod quamplurimis nouimus contigisse. Quapropter alius alia dispenset, de disciplina tu prouide. ⁿ IDEM: Spiritualis homo ille, qui omnia diiudicat, ut ipse à nemine iudicetur: omne opus suum trina quadam consideratione præuenit, primum quidem an liceat, deinde an deceat, prostremo an expediat. ^o IDEM: Diligenter vero omne, quod faciendum erit, tracta apud Deum, & cum his, qui te diligunt, tracta ante factum, quia post factum fera tractatio. * IDEM in meditationibus: Habes domum, ô anima, sed cito casura est domus tua, tu quoque, nisi aliam prouideris vento & pluuiæ exponenda. ^p IDEM in sermonibus: In omnibus operibus tuis memorare nouissima, horrorem mortis, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum, ab oculis cordis tui nullatenus patiaris elongari. ^q IDEM: Cum iudicium carnis ex anima pendeat, nihil carni potest vtilius, quam salus animæ prouideri, ut videlicet in tempore sit respectus illius, & locia passionis, felicitatis quoque consortium mereamur.

CAPVT XXXI.

De Fortitudine.

GREGORIUS ^r in Moralibus: Iustorum fortitudo est carnem vincere, propriis voluptatibus contrariare, delectationem vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum corde superare. ^s IDEM: Qui in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine conualescunt, eo à propria virtute deficiunt: & quo robustius æterna appetunt, eo fortius à temporalibus salubri deflectione lassan-

tur. ^t IDEM: Tanto vnusquisque ad fortitudinem profecisse verius demonstratur, quanto aliena mala æquanimius tolerat. ^u IDEM in registro: Mores meos bene habes cognitos, quia diu porto: sed, si semel deliberauero non portare, contra omnia pericula lætus vado. * Hieronymus in Epistola: Nihil eo fortius qui vincit diabolum, nihil imbecillius, quam qui à carne, superatur. ^x IDEM in originali super Isaiam: Fortitudo atque constantia via regia est, à qua declinat ad dexteram, qui temerarius est & pertinax: ad sinistram, qui formidolosus est & pavidus. ^y AVGVST. ad Hieronymum de sententia Iacobi Apostoli: Qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsul e timet. ^z AMBROSIVS de Officiis: Est fortis, qui se in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, cum vnusquisque seipsum vincit, iram cōtinet, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. ^a IDEM: Non in inferenda, sed depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. ^b IDEM: Fortitudo inuicta est ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec, ut dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, auariciam fugiat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effocinet. ^c IDEM super Lucam: Fortitudo animum corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo, vel dolore. ^d SENECA in Epistola: Sapiens & fortis ad omnem incursum munitus & intentus, non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedem referet intrepidus, & contra illa ibit, & inter illa stabit. ^e IDEM: Sapiens virtutem, si licebit, in diuitiis explicabit: si minus in paupertate: in patria si poterit, si minus in exilio: si poterit Imperator, si minus miles: si poterit integer, si minus debilis. Multa infra lib. 4. de certamine.

CAPVT XXXII.

De Constantia.

GREGORIUS ^f in homiliis: Non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent: ut qui in soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moueatur. ^g IDEM in Moralibus: Sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi vnquam à veritate conticescunt. ^h IDEM: Electi ipsa, quæ fortiter tolerant supplicia, perhorrescunt, ita ut in eis vno eodemque tempore, & constantia ex virtute sit, & pavor ex carne. ⁱ IDEM: Iusti viri securitas recte leoni comparatur: quia cum contra se quoslibet insurgere conspiciat, ad mentis suæ constantiā redit, & scit quia cunctos aduersantes superat, quia illum solū diligit, quem inuitus nullo modo amittit. ^k IDEM: Vir sanctus quo maiore persecutione premitur, eo ad prædicandū veritatem acrius instigatur, & cum constanter persecutores tolerat, ardentem ad se auditores trahere festinat. ^l IDEM: Si semel in appetitu supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. ^m IDEM super Ezechielem: Timeri ab omnibus homo debuerat, si ipse auctorem omnium, ut homo timuisset. Nam, qui rationis sensum ad timorem Dei non habet, tanto in nullo timendus est, quanto hoc, quod ipse esse debuit, non est. ⁿ IDEM in registro: Hoc certissime scito, quod placere Deo, & prauis hominibus nullus potest. In tantum ergo se existimet fraternitas tua omnipotenti Deo placuisse, quāto se peruersis hominibus displicuisse cognouerit. Idem: Nullius vos. Infra lib. 4. de tranquillitate. * Augustinus in Epistola: Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. ^o IDEM de ciuitate Dei: Virtutes habenti, magna virtus est contemnere gloriam. ^p IDEM: Qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam

^a Idem. ep. 28. prope fin.

^b Greg. lib. 8. Mor. c. 5. non longe à princ. ^c Ibid. lib. 9. c. 6. nō multum à princ. ^d Ibid. lib. 8. c. 2. ^e Ibid. lib. 16. c. vlt. ^f Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fin.

^g Idem in Ezech. hom. 7. non longe à princ. ^h Idem in reg. lib. 1. ind. 9. c. 42. cir. fi.

ⁱ Ibid. in synon. c. 17. ante med. ^k Ibid. c. 13.

^l Est apud Cyp. lib. de sing. cler. c. 2. tom. 3. ^m Bern. de consid. ad Eug. lib. 4. post med. ⁿ Ibid. lib. 3. post med.

^o Ibid. lib. 4. paulo ante med.

^p Idem ser. 1. in fest. om. sanct. ante med. ^q Idem de clam. sup. Eccenos, paulo ante med.

^r Greg. lib. 7. Mor. c. 8. in princ.

^s Ibid. lib. 4. c. 30. ante med.

^t Ibid. lib. 5. c. 13. cir. fi. ^u Idem regi. lib. 7. ind. 1. c. 1.

^x Hieronym. com. in Isa. lib. 16. c. 57. tom. 4. ^y Aug. ep. 29. ad Hier. ante med. tom. 2. ^z Amb. de off. lib. 1. c. 36. ante med. tom. 4.

^a Ibid. in princ.

^b Ibid. c. 39.

^c Idem in Luc. lib. 5. c. 6. tom. 3. ^d Senec. ep. 59. paulo ante med.

^e Idem ep. 85. vers. fi.

^f Greg. hom. 6. in Euang. cir. med. ^g Idem lib. 8. Mor. c. 1.

^h Ibid. lib. 14. c. 11. post med. ⁱ Ibid. lib. 31. c. 14. ante med.

^k Ibid. lib. 31. c. 15. cir. med.

^l Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med.

^m Idem in Ezech. hom. 10. ante med.

ⁿ Idem regi. lib. 8. ind. 3. c. 36.

^o Aug. de cin. Dei. lib. 5. c. 19. ante med. tom. 5. ^p Ibid. post pauca.

fulpi

fuspiciantium temeritatem : quorum tamen si vere bonus est, non contemnit salutem. * IDEM in sermonibus: Nec valde gaudere debemus, quando laudamur, nec contristari quando vituperamur, quia nec damnare iniuria, nec coronare potest laus falsa. ^a AMBROS. de officiis: Bene sibi conscius, falsis non debet moueri: nec aestimari plus ponderis in alieno esse conuitio, quam in suo testimonio. ^b IOANNES CHRYSOST. in sermone: Quidquid erroris habet mundus, contemno: quidquid delectabile habet, rideo: diuitias non cupio, paupertatem non horresco, mortem non timeo. * HIERONYM. in Epistola: Utinam ob Dei mei nomen, atq; iustitiam, vniuersa me infidelium turba persequatur, & tribulet, utinam in opprobrium meum solidus exurgat hic mundus, tantum ut à Christo merear laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. ^c IDEM: Gratias ago Deo meo, quod dignus sum habitus, quem mundus oderit. ^d IDEM: Per bonam & malam famam, à dextris & à sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, non diuitiis tumet, non confunditur paupertate, & læta contemnit, & tristitia. ^e IDEM: Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expauescimus: Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus, quoniam dissipat Deus ossa eorum, qui hominibus placere desiderant. * SENECA in Epistola: Honores & iniuriæ vulgi in promiscuo sunt habendæ, nec his gaudendum, nec illis dolendum. ^f IDEM: Animum excellentem, constantem, & moderatum, & omnia tanquam se minora transeuntem, quidquid timemus optamusque ridentem, cœlestis potentia agit. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. ^g IDEM: Vir bonus, quod honeste se facturum putauerit, faciet, etiam si laboriosum erit, faciet etiam si periculosum erit. Rursum quod turpe erit non faciet etiam si pecuniam afferet, etiam si voluptatem, etiam si potentiam, & dignitatem, ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla re inuitabitur. ^h IDEM: Equo animo audienda sunt imperitorum conuitia, & ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus.

CAPVT XXXIII.

De Patientia.

ⁱ GREGORIUS in Moralibus: Nunquam est patientiæ virtus in prosperis. Ille autem est vere patiens, qui rebus aduersis ateriatur, & tamen à spei suæ rectitudine non curuatur. ^k IDEM: Tunc vere ostendimus, quod accepta bona recte tenuimus, cum profecto equanimiter ad momentum sublata toleramus. ^l IDEM: Quos ad fortia trahere nitimur, eorū necesse est ut infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per cōpassionem flectit. ^m IDEM: Sancti viri patienter audiunt, etiam quæ se nunquam fecisse meminerunt, quamvis ea mala, quæ sibi ingeri cōspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint perpetrata. ⁿ IDEM: Tunc illata conuicia bene toleramus, cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quod aliena iniuria percitumur, dum in actione nostra conspiciamus, quia peius est supplicium, quod meremur. ^o IDEM super Ezechielem: Linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiã excitatas debemus æquanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat. ^p IDEM: Patientia vera est, quæ etiam ipsum amat, quem portat. Nam tolerare & odisse, non est virtus patientiæ, & mansuetudinis, sed velamentum furoris. ^q IDEM in Dialogis: Ego virtutem patientiæ & signis, & miraculis maiorē credo. ^r IDEM in homiliis: Tribus modis virtus patientiæ exerceri solet. Alia namque sunt quæ à Deo, alia quæ ab antiquo aduersario, alia quæ à proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna, & contumelias: ab antiquo aduersario tentamenta: à Deo flagella toleramus. ^s IDEM: Perfecite ad-

uersarius vincitur, quando mens nostra, & inter tentamenta diaboli à delectatione, atque consensu omnibus modis refrænatur, & inter cōtumelias proximi custoditur ab odio, & inter flagella Dei custoditur à murmuratione. ^t IDEM: Patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. ^u IDEM: Ille veraciter. Infra lib. 4. de lætitia. ^v IOANNES CHRYSOST. in originali super illud Matthæi: Audistis quia dictum est, oculus pro oculo, &c. Primus gradus patientiæ est recipere iniuriam. Secundus postquam recepta est, non velle vindicari. Tertius est, non facere vexanti hæc quæ passus est, sed quiescere. Quartus tribuere seipsum in patiēdo mala. Quintus, & amplius tribuere, quam ipse vult, qui fecit. Sextus, non odio habere eum, qui operatur hæc. Septimus est diligere. Octauus est, benefacere. Nonus est, Deum pro ipso deprecari. ^x IDEM super Ioannem: Nō memoriā malorum habeamus in eos qui nos lædunt, sed redarguamus eos, & ploremus: ploratu enim digni sunt, non qui patiuntur, sed qui mala faciunt. Nam seipso quidē maxime lædunt & amarus calumniator, & quicumque alii aliquid malum faciunt: nobis autem profunt maxime nisi nosipso vendicauerimus. * AVGVST. super Ioannem: Pro dilectione Dei debemus patienter persecutiones & mūdi odia sustinere, necesse est enim ut nos oderit, quos cernit nolle, quod diligit. ^y IDEM in libro de patientia: Non sicut omnes, qui sciunt, participes sunt scientiæ, ita nec omnes, qui patiuntur, sunt participes patientiæ. Sed qui passione recte vtuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur. ^z IDEM: Inde est patientia iustorum vera, vnde est in eis charitas Dei vera, & inde est patientia iniquorum falsa, vnde est in eis cupiditas mundi peruersa. ^{aa} IDEM: Patientia pauperum Christi, sed ditandorum hæredum Christi, non peribit in æternum. Non quia illic patienter ferre debeamus, sed quia pro his, quæ hic patienter pertulimus, illic æterna beatitudine perfruemur. ^{bb} IDEM: Iob sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos, coniugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, & seruabat vbique patientiam. ^{cc} IDEM de moribus Ecclesiæ: Perpetienda sunt vitia multitudinis, ut curentur: & prius toleranda, quam sedanda est pestilentia. ^{dd} IDEM in libro de ouibus: Tolerata, quia toleratus es. Si sēper bonus fuisti, habeto misericordiam: Si aliquando malus fuisti, noli perdere memoriā. Et quis est semper bonus? Si te Deus diligenter discutiatur, facilius te inueniet etiam nunc malum, quam tu te semper bonum. Ergo toleranda sunt zizania inter frumentum. ^{ee} IDEM: Vis desideriorum. Infra libro 4. de desiderio. ^{ff} AMBROSIVS super Lucam: Christus voluit ab Apostolo suo tradi, ut tu à socio desertus, à socio proditus, moderate feras tuum errasse iudicium, perisse beneficium. * HIERON. in Epistola: Libens tunc tormenta patiar, ut tunc futura mihi gloria seruetur. Non enim iudicabit Dominus bis in idipsum. ^{gg} ISID. de Summo bono: Aduersus conuicium linguæ, fortitudo est adhibenda patientiæ, ut tentatio verbi, quæ foris impugnat, tolerantia virtutē victa discedat. ^{hh} BERNARDVS in Epistola: Vera patientia est pati, vel agere contra quod libeat, sed non præter quod liceat. ⁱⁱ IDEM in sermonibus: Est homo pacatus, qui bona pro bonis reddens quantum in se est, nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens malum pro malo, etiam potens est sustinere nocentem. Est enim pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet prodesse nocenti. Primus quidem paruulus est, & facile scandalizatur: nec facile, qui huiusmodi est, & in hoc sæculo nequam & pleno scandalis poterit obtinere salutem. Secundus, ut scriptum est, in patientia sua possidebit animam suam. Nam tertius quidem non modo suam possidet, sed & multorum animas lucrificat. ^{kk} TULLIVS in Rhetoricis: Patientia est honestatis aut utilitatis causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria, ac diuturna permissio.

^a Amb. de off. li. 1. c. 5. 10.4.
^b Chryf. homil. quad. cū de ipsius expulsiōe ageretur in princ. 10.5.
^c Hier. ep. 99. ad Anse. post med. 10.2.
^d Idem ep. 2. ad Nep. post med. 10.1.
^e Idem ep. 12. quæ est prol. in Hester. 10.3.
^f Senec. ep. 41. circa med.
^g Idem ep. 76. circa med.
^h Ibid. ante med.
ⁱ Greg. li. 11. Mor. c. 17.
^k Ibid. li. 2. c. ult. in fi.
^l Ibid. li. 7. c. 6. cir. fi.
^m Ibid. li. 13. c. 1.
ⁿ Ibid. li. 30. c. 9. cir. med.
^o Idem hom. 9. in Ezech. ante med.
^p Ibid. hom. 17. post med. & homil. 20. post med.
^q Idem li. 1. Dial. c. 2. post med.
^r Idem hom. 35. in Euang. post med.
^s Ibidem.

^c Ibidem. cir. med.
^u Chryf. ho. 18. in Mat. ante med. 10.2.
^x Idem hom. 70. in Ioan. post med. 10.3.
^y Aug. lib. de patient. c. 6. 10.4.
^z Ibidem c. 17.
^{aa} Ibidem c. 29.
^{bb} Ibidem c. 12.
^{cc} Idem de mor. Ecc. li. 1. c. 2. 10.1.
^{dd} Idem de ouib. c. 5. 10.9.
^{ee} Amb. in Luc. 1. c. 6. 10.3.
^{ff} Isid. de sum. bo. l. 2. c. 29. sent. 4.
^{gg} Bern. ep. 7. ad Adam monachum paulo ante med.
^{hh} Idem ser. de conuers. ad cler. c. 26.
ⁱⁱ Cic. de inueni. lib. 2. post med.

CAPVT XXXIV.

De Perseuerantia.

GREGORIVS ^a in registro: Magna est contra peccatum virtutis pœnitentiæ, si quis in eadem pœnitentia perseueret. * **I**DEM: Illa Deo nostro semper opera grata sunt, quæ à bonis, quæ cœperint, non recedunt. ^b **I**DEM in Moralibus: In cunctis vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumspeditionis suæ prouidentia perseuerare. ^c **I**DEM: Bene cœpta cunctis diebus agenda sunt, vt cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantiæ manuteneatur. ^d **I**DEM: Mirum non est, si quis bona inchoet: sed valde mirabile est, si intentione recta, in bono opere perduret. ^e **A**VGVSTINVS de corruptione & gratia: Prædestinatorum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficiet, aut si qui sunt, quorum deficit, reparatur antequam vita ista finiatur: & deleta, quæ intercurrerat, iniquitate, vsque in finem perseuerantia deputatur. ^f **I**DEM de coniugiis adulterinis: Quæ rectissime vouentur, cum homines vouerunt, nulla conditione rumpenda sunt: quæ sine illa conditione vouerunt. ^g **I**SIDORVS de Summo bono: Tunc Deo placet nostra conuersatio, quando bonum quod inchoamus, perseueranti sine complemus. ^h **I**DEM in synonymis: Salus inchoantibus promittitur, præmium perseuerantibus datur, non est beatus qui bonum facit, sed qui incessabiliter facit. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. ⁱ **B**ERNARDVS in Epistola: perseuerantia sola meretur viribus gloriam, virtutibus coronam. Profusus absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. ^k **I**DEM: Perseuerantia vigor virium, virtutum consummatio est, nutritrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. ^l **I**DEM: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gloriam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. ^m **I**DEM in sermonibus: Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria inquinatur, qui cæteris quibuscumque inficitur pestibus: quoniam non est hoc viuere, sed magis vitam confundere, & appropinquare vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. ⁿ **S**ENECA in Epistola: Plus operis in eo, vt proposita custodias, quam vt honesta proponas. Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit, quod bona voluntas est.

CAPVT XXXV.

De Temperantia.

GREGORIVS ^o in Moralibus: Is qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus, & arridens timere debeat, & iratus amari: vt eum nec nimia læticia vilem reddat, nec immoderata seueritas odiosum. ^p **I**DEM: Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. In quantum enim ad delectationem ducimur, intantum minus ab illicitis temperamus. * **I**DEM in homiliis: In talibus mentibus Dominus pascitur, quæ per respectum gratiæ temperare corporalibus desideriis non vtuntur. ^q **I**DEM in registro: Romanorum semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis lauari, & purificationem querere, & ab ingressu Ecclesiæ paulum reuerenter abstinere. ^r **I**DEM: Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipsum, differ tempus furoris: cum tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. ^s **I**DEM in pastoralibus: Cum non malitia, sed sola ignorantia, vel infirmitate delinquitur, profecto necesse

est, vt magno moderamine ipsa delicti correptio temperetur. ^t **A**VGVSTINVS de libero arbitrio: Temperantia est afflictio coercens & cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur. ^u **I**DEM de confessionibus: De illecebra odorum non satago nimis: cum absunt, non requiro: cum adsunt, non respuo: semper tamen carere paratus. * **I**DEM de opere monachorum: Tanto gloriosius mens ad superiora promouetur: quanto diligentius ab inferioribus concupiscentia cohibetur. ^y **I**DEM de singularitate clericorum: Disce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris excessum. Ama fœminas inter sacra solemnia, & odio habe in comunione priuata. ^z **I**DEM de moribus Ecclesiæ: Omne officium temperantiæ est exuere veterem hominem, & in Deo renouari: id est, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad inuisibilia & diuina conferre. ^a **I**DEM: Curiosi esse prohibemur, quod magnæ temperantiæ munus est. ^b **I**SIDORVS de Summo bono: Quidquid nimis & ultra modum est, perniciosum fit, studiumque suum in contrarium vertit. In omni ergo opere modum, & temperamentum oportet habere. ^c **I**DEM in synonymis: In omni re tene temperamentum. Nihil intemperantius agas, nec minus, nec nimium aliquid, nec ultra quam oportet, nec infra. Etiam in bonis moderatum esse decet. ^d **I**DEM: Quæ cum temperantia fiunt, salubria sunt, & bona quæuis etiam cum immoderato vsu, noxia efficiuntur. Nimietas enim omnis, in vitio deputatur. ^e **B**ERNARDVS de consideratione: Non est temperantia in solis refecandis superfluis, est etiam in admittendis necessariis. ^f **T**ullius in Rhetoricis: Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio: eius partes, continentia, clementia, modestia.

CAPVT XXXVI.

De Continentia gustus.

GREGORIVS ^g in Moralibus: Per abstinentiam vitia sunt exinguenda, non caro: & tanto quisque sibi met debet moderamine præesse, vt & ad culpam caron non superbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in opere subsistat. ^h **I**DEM: Virtus abstinentiæ aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus suum non edomat quantum valet: aut valde inordinata est, si corpus atterit plusquam ferre valet. ⁱ **I**DEM in pastoralibus: In casum per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis dimissa motibus mens vitiis dissipatur. ^k **I**DEM in homiliis: Qui à Paradisi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc, in quantum possumus, per abstinentiam resurgamus. ^l **A**VGVSTINVS de confessionibus: Hoc me docuisti Domine, vt quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. ^m **I**DEM de bono coniugali: Ad hoc iusti cum opus est prudent, vt tanquam boni domini, quod bonum, & iustum, & æquum est seruis suis, id est corporibus suis præbeant. ⁿ **I**DEM in sermonibus: Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiecit, cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. ^o **I**DEM in libro de ieiunio sabbati: Sicut, quod ait Apostolus, verum est: Malum est homini qui per offensionem manducat, ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. ^p **I**OHANNES CHRYSOSTOMVS in Acta Apostolorum: Indigentia sicut sanitatis, ita delectationis est mater. ^q **I**DEM super Matthæum: Qui ieiunat, & peccat, non ad gloriam Dei ieiunat nec se humiliat, sed substantiæ suæ parcat. ^r **I**DEM: Per ieiunia cessat. Infra lib. 4. de connectione. ^s **A**MBROSIVS in exaemeron: Ieiunium hominis spiritus si serpens gustauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunij sit, vt ex spurto suo ieiunus homo terrenum serpentem interficiat, quanto magis ergo serpentem spiritualem

a Greg. regist. li. 9. ind. 4. c. 39. ultra med.

b Idem li. 1. Mor. c. 20. et ver. 40. c Ibid. c. 21. ver. 41.

d Ibid. li. 12. cap. 24. post med. e Aug. de correptione et gratia. c. 7. post med. tom. 7.

f Idem de coniug. adul. li. 1. c. 24. tom. 6.

g Isid. de sum. bo. li. 2. c. 7. sent. 2.

h Idem in synonym. cap. 1. in fi.

i Bern. ep. 129. ad Genu. ante med.

k Ibid. conseq.

l Ibidem.

m Idem ser. 1. in festo Ap. Pet. et Paul. post med.

n Sen. ep. 16. fere in prin.

o Greg. li. 20. Mor. c. 3.

p Ibid. li. 2. cap. 27. non multum à prin.

q Idem regi. li. 12. ind. 7. interrogat.

r Ibid. li. 8. ind. 3. c. 51. post med.

s Idem Past. cu. p. 2. c. 10. cir. med.

t Aug. de lib. arb. li. 1. c. 13. tom. 1.

u Idem conf. li. 10. c. 32. tom. eod.

x Idem de opere Monach. c. 32. propo. fi. tom. 3.

y Est apud Cyp. li. de sin. cler. c. 9. ante med. tom. 3.

z Idem de morib. Eccle. lib. 1. c. 19. tom. 1.

a Ibid. c. 21. b Isid. de sum. bo. li. 2. c. 44. sent. 10.

c Idem in synonym. c. 16. ante med.

d Ibidem post pauca.

e Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.

f Cic. de inuent. li. 2.

g Greg. li. 26. Mor. c. ult. non longe à prin.

h Ibidem.

i Idem Past. cu. p. 3. c. 2. admonit.

k Idem hom. 16. in Euang. post med.

l Aug. conf. li. 10. c. 31. ante med. tom. 1.

m Idem de bono coniug. c. 8. cir. med. tom. 6.

n Idem ser. 230. de temp. ante med. tom. 10.

o Idem ep. 86. ad Casiu. post med. tom. 2.

p Chrysost. hom. 16. in act. Ap. propo. fi. tom. 3.

q Idem in Matth. op. imp. hom. 15. ante med. tom. 2.

r Amb. in Exaem. li. 6. c. 4. cir. fi. 10. 1.

per

a Hier. ep. 4. ad Ruf. Mo. nac. an. med. tom. 1. b Idem ep. 10. ad Fur. paulo post med. tom. eo. c Ibid. post pauca. d Isid. de sum. bo. li. 2. c. 44. sen. 4. e Ibidem sen. 8. f Ibidem sen. 10.

g Bern. ep. de vita soli. cir. med.

h Idem ser. 3. in quad. post med.

i Ibid. ser. 4. ante med.

k Greg. li. 21. Mor. c. 3. sero in prin. l Ibid. lib. 6. Mor. c. 16. post med. m Idem pas. cu. p. 3. c. 1. admonit. 18. post med. n Idem reg. lib. 7. in. d. 2. c. 15. post med. o Amb. li. de vi. post med. tom. 4. p Idem ep. li. 2. ep. 12. ante med. tom. 5. q Aug. de virg. sanc. c. 8. tom. 6. r Idem de Eccl. deg. c. 64. tom. 3. s Idem sol. lib. 1. c. 10. tom. 1.

t Idem de cin. Dei. li. 1. c. 18. tom. 5.

u Idem ep. 12. ad Vist. in fi. tom. 2.

per ieiunij virtutem. a HIERONYMVS in Epistola: Modicus ac temperatus cibus, & carni & animæ utilis est. b IDEM : Nonnulli pudicam vitam appetentes in medio itinere corruunt, dum solam abstinenciam carniū sufficere putant, & leguminibus onerant stomachum. c IDEM: Parcus cibus & venter semper esuriens triduanis ieiuniis præfertur: & multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluuia enim illa optima est, quæ sensum descendit in terram: subitus autem & nimius imber in præceps arua subuertit. d ISIDORVS de Summo bono: Abstinentia & viuificat & occidit: viuificat animam, & corpus necat. e IDEM: Ieiunia cum operibus bonis Deo acceptabilia sunt. Qui à cibus abstinent, & praua agunt, dæmones imitantur, quibus esca non est, & nequitia semper est. f IDEM: Spernitur à Deo ieiunium, quod in vesperum repletionem ciborum reficitur. Neque enim reputanda est abstinentia, vbi fuerit ventris saturitas sublecuta. g BERNARDVS in Epistola: Obseruandus est sumendi modus & tempus, cibi quantitas & qualitas: fugienda quoque sunt superflua & adulterina condimenta. Obseruandus est modus, vt non effundat, qui comedit, animam suam super omnem cibum: tempus, ne ante horam: qualitas, qualibus vitur: communitas, fraternitatis, excepta causa manifestæ infirmitatis. h IDEM in sermonibus: Si gula sola peccauit, sola quoque ieiunet, & sufficit: si vero peccauerunt & membra cætera, quare non ieiunet & ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa: supple à propria voluntate. i IDEM: Ieiunium non solum est abolitio peccatorum, sed extirpatio vitiorum: nec solum obtinet veniam, sed meretur & gratiam: nec solum delet peccata præterita, quæ commisimus, sed etiam repellit futura, quæ committere poteramus.

CAPVT XXXVII.

De Continentia tactus.

GREGORIUS k in Moralibus: Nulla sunt cætera bona, si occulti iudicis oculis. castitatis testimonio non approbantur. l IDEM: Nulla est castitas carnis, quam non commendat suauitas mentis. m IDEM in pastoralibus: Quos onus licitum coniugij non grauat, nequaquam pondus illicitum terrenæ sollicitudinis premat, sed tanto eos paratiores dies vltima, quanto expeditiores inueniat: ne quo meliora agere vacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia deteriora mereantur. n IDEM in registro: Custodienda est munditia corporis in studiis bonæ actionis. o AMBROSIVS de viduitate: Castitas solitudinem quærit: pudica secretum: impudica conuentum. p IDEM in Epistola: Prima castitatis victoria, est facultatem cupiditatis vincere: quia lucri studiū, tentatio pudoris est. q AVGVSTINVS de virginitate sancta: Sicut nemo impudice vitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam seruat in corpore, nisi spiritui prius insita castitate. r IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Melior est continetia nuptiis, sed non sibi sola sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitia retinetur: sed si & cum affectu causa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugium videbitur esse, quam appetitus castitatis. s IDEM de Soliloquiis: Quantum vxorem velis pingere, atque cumulare bonis omnibus, nihil mihi tam fugiendum, quam concubitum esse decreui. Nihil enim sentio, quod magis ex arce virtutis deiiciat animum virilem, quam blandimenta fœminea, corporumque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. t IDEM de ciuitate Dei: Ita non admittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur & corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiã corpore intacto. u IDEM in Epistola: Quidquid in carne nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis: omnisque illa violentia non pro corruptionis

curpitudine, sed pro passionis vulnere reputabitur. IDEM: Pudicitiam, supra de consensu. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Omnes virtutes spirituales, res sunt angelicæ, præcipue tamen castitas res est angelica: per hanc enim solum singulariter homines angelis similitur, & vincitur natura virtutibus. x IDEM: Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas, vel debilitas corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. y HIERONYMVS in Epistola: Grandis virtutis est & sollicitæ diligentia, superare quod nata sis in carne, non tamen carnaliter viuere, tecum pugnare quotidie, & inclusum hostem Argi, vt fabulæ ferunt, centum oculis obseruare. z Item: Magnus est pudicitia labor, sed maius est præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna. a ISIDORVS de Summo bono: Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degnstata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus est suauitatis, pulchritudo inuiolata sanctorum: castitas securitas mentis, sanitas corporis. IDEM: Nequaquam in senectute. Infra lib. 4. de certamine. b IDEM in Etymologiis: Continens non solum in castitate dicitur, sed & in cibo, & in potu, in ira quoque & vexatione mentis, & detrahendi libidine. Nam continens dicitur, quod se a multis absteat. c CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Pudicitia nobilium ornamentum est, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo debilium, prosperitas laborantium, solamen mæstorum, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorum, Dei creatoris omnium amica. d BERNARDVS in Epistola: Quid castitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se homo pudicus & angelus, sed felicitate non virtute. Nam etsi castitas illius felicitior, huius tamen cognoscitur esse fortior. e IDEM: Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis, & loco, & tempore, statum quendam immortalis gloriæ repræsentat. * Item in sermonibus: Continentum est in veritate, quidam enim continent ex necessitate, non habentes aut loci aut temporis, aut instrumentorum opportunitatem: quidam ex vanitate, propter fauorem videlicet hominum, vel aliquod temporale commodum: quidam ex veritate, soli Deo placere cupientes.

CAPVT XXXVIII.

De Continentia visus.

GREGORIUS f in Moralibus: Ne quædam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quod intueri non decet, quod non licet concupisci. g IDEM: Sancti viri cum sinistra pulsari delectatione sentiunt, ipsa, per quæ formæ species ad mentem ingrediuntur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne prauæ cogitationi visio lenocinata famuletur. h AVGVSTINVS in regula: Oculi vestri, etsi iactantur in aliquam fœminarū, in nulla figantur. Neque enim quando proceditis, fœminas videre prohibemini: sed appetere, vel ab ipsis appeti velle, criminofum est. i IDEM de confessionibus: Resisto seductionibus oculorum meorum, ne implicentur pedes affectus mei, quibus ingredior viam tuam Deus meus, & erigo ad te inuisibiles oculos meos, vt tu euellas de laqueo pedes meos. k IDEM de pœnitentia: Cohibeat se à ludis, à spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam Dina si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset. l ISIDORVS in synonymis: Tolle occasionem peccandi. aufer materiam delinquendi: si vis esse à fornicatione tutus, esto corpore, & visione discretus. m IDEM: Peccati pudore oculos tuos attollere erubescere. Incede abiecto vultu, humiliato ore, deposita facie. n AMBROSIVS de officiis: Est in oculis verecundia, vt nec videre viros fœmina pudica

x Chrysof. hom. 32. ope. imp. post med. tom. 2. y Hier. ep. 10. ad Fur. ante med. tom. 1.

z Idem ep. 14. ad Mauu. fil. non longe à prin. 10. 9. a Isid. de sum. bo. li. 2. c. 40. sen. 5.

b Idem li. 10. etymol. ver. continens.

c Cyp. de 12. abusc. c. 5. in fi. tom. 3.

d Bern. ep. 42. ad Henr. de non Arch. an. med.

e Ibidem conseq.

f Greg. li. 21. Mor. cap. 1. cir. med. g Ibidem cap. 6.

h Aug. reg. 3. cap. 21. tom. 1.

i Idem conf. li. 10. c. 34. tom. eod.

k Idem de ve. & sal. pœn. c. 15. tom. 4.

l Isid. in syn. c. 5.

m Ibid. c. 6. post med. n Amb. lib. 1. de off. c. 18. tom. 4.

a Idem in
Luc. li. 4. c. 4.
tom. 3.

b Bern. ep.
de visa sol.
an. med.
c Idem de
12. grad.
humil.
gradu 1.

d Sen. ep. 69.
ante med.

e Greg. li. 7.
M. r. cap. 6.
post med.
f Aug. li. de
10. chor. c. 4.
post. med.

g Hic. ep.
105. quæ est
pres. in Ios.
tom. 3.

h Idem ep.
14. ad Maur.
fil. longe post
med. tom. 9.

i Ibid. paulo
ante.

k Isid. in sy-
non. c. 9.
post med.

l Greg. li. 22.
Mor. c. 7.

m Aug. de
ser. Dom. in
mon. lib. 1.
c. 3. tom. 4.

n Idem ep.
63. ad Mace.
ante med.
tom. 2.

o Chrys. oper.
imp. hom. 9.
ante med.
tom. 2.

p Ibid. post
pauc.

q Amb. in
Luc. li. 6.
c. 9. tom. 3.

r Isid. in sy-
non. c. 8. in sy-
non. paulo
ante.

s Seneca de
clem. li. 1. c. 22.
u Ibid. c. 3.

nec videri velit. **A** IDEM super Lucam: Quod non videris, non amabis, sed ubi caro concupierit, compatientis quoque animi constantia defatiscit, & mens consortio amoris inflectitur. **B** BERNARDVS in Epistola: Ut te ipsū semper aspicias, ab omnibus oculos auerte. **C** IDEM de duodecim gradibus: Ut quid audes oculos leuare ad cælum, qui peccasti in cælum? Terram intueri, ut cognoscas te ipsum, ipse te ibi repræsentabit, quia terra es, & in terram ibis. Duabus tamen causis inculpabiliter oculos leuas, ut petas auxilium a Deo, vel impendas proximo. **D** SENECA in Epistola: Qui deponere vult desideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauerit, & oculos, & aures ab his, quæ relinquit, auertat.

CAPVT XXXIX.

De Continentia auditus.

GREGORIUS in Moralibus: Necessè est, ut nec ad aures veniat, quod mens à cogitationis aditu vigilans repellat. **F** AVGVSTINVS de decem chordis: Cur ambulamus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus enim turpitudinibus cantionum animi humani illecti eneruantur, & decidunt à virtute defluentes in turpitudinem, & propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, & cum amaritudine digerunt, quod cum temporali delectatione, & dulcedine biberunt. **G** HIERONYMVS in Epistola: Nos ad patriam festinantes, mortiferos sirenarum cantus, surda debemus aure transire. **H** IDEM: Semper linguam tuam de bonis loqui assuesce, & auditum tuum ad bonorum magis laudem, quam ad malorum vituperationem commoda. **I** IDEM: Non licet tibi alterius vituperationem patienter audire, quia nec ab aliis optas recipi tuam. **K** ISIDORVS in synonymis: Nulla aures tuas sermonum impudicitia subrepat. Vanus sermo cito polluit mentem, & facile agitur, quod libenter auditur. **B**ERNARDVS: Verbum scurrile. Infra lib. 3. de stultiloquio.

CAPVT XL.

De Clementia.

GREGORIUS in Moralibus: Minor est virtus certaminis, foris quempiam videre mala, quæ superet, & intus quod toleret non habere. Perfectæ autem mansuetudinis, & clementiæ laus est, aduersa perpeti, & exterius fortiter, & interius clementer. **M** AVGVST. in sermone Domini in monte: Mitis est, qui cedit improbitatibus, & non resistit in malo, sed vincit in bono malum. **N** IDEM in Epistola: Malis parce vit nris & bone: & quanto meliores, tanto mitior esto, & quanto sis celsior potestate, tanto humilior fias pietate. **O** IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Mansuetus neque irritat malum, neque irritatur à malo, neque aduersus eum præualet causa peccati, neque aduersus alterum aliquando ex illo nascitur causa peccandi: sed magis contentus est iniuriam pati, quàm facere. **P** IDEM: Ille est vere mansuetus, qui cum nocitus fuerit ab alio, nec cogitat facere malum, nec facit. **Q** IDEM super Ioannem: Si cogitauerimus quoniam non ei qui contristauit, sed nobis ipsis largimur, cito dimittemus venenum iræ, & vindictæ. **Q** AMBROSIVS in Lucam: Non habet ultionis studium perfecta virtus, nec vlla est iracundia, ubi plenitudo est charitatis. **R** ISIDORVS in synonymis: Aufer à corde fraternam offensionem, alienæ nequitie non ferues dolorem. **S** IDEM: Supplici oranti veniam deprecare, petenti quoque tibi veniam, libenter indulge. **S** BEDA in glossa. Luc. 9. Non semper in eos, qui peccant est vindicandum: quia nunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapsa ad correctionem. **T** SENECA de clementia: Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis. **U** IDEM: Magni animi

proprium est, placidum esse, tranquillumque, & iniurias atque offensiones spernere. **X** IDEM: Clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum, qui cum suis stimulis exagitetur, non prosilit: qui intelligit magni animi esse, iniurias in summa potentia pati, nec quicquam esse gloriosius principe impune læso. **Y** IDEM: Nullum clementia ex omnibus magis quam principem decet. Nam pestifera vis est, valere ad nocendum.

CAPVT XLII.

De Modestia.

GREGORIUS in registro: Sic ea, quæ sunt iustitiæ, foris exequor, ut ea, quæ intus amoris, & dilectionis sunt, minimè postponam. **A** IDEM: Omnia age blandè, & dulciter, ut & actio tua discreta sit, & lingua mitis. **B** IDEM: Cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt solummodo tolerandi sunt: quidam vero seruata charitate prohibendi sunt, non tamen sola cura debet esse, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. **B** AMBROSIVS de officiis: Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cum causa exigit alicuius periculi, vel iusta necessitas. **C** IDEM: Magna virtus modestia, quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vendicans, & quod modo intra suas vires contractior, diues est apud Deum. **D** IDEM: In modestia maxime tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honestatis cura, decoris consideratio spectatur, & quæritur. **E** AVGVSTINVS in regula: In incessu, statu, habitu, & in omnibus moribus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendant aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem. **I** IDEM de vita beata: Modestia dicta est à modo, sicut à temperie temperantia: Vbi autem modus est atque temperies, nec plus est quidquam, nec minus. **S** IDEM: Illud præclarum est, & non immerito diffamatur, ut hoc primum in vita esse vtile, ut ne quid nimis. **H** ISIDORVS in synonymis: Professionem tuam & habitu & incessu demonstra. Sit in ingressu tuo simplicitas in motu puritas, in gestu grauitas, in incessu honestas. **I** BERNARDVS super Cântica: Honestum, in quo animæ decorem locandum censuimus, diffiniatur: mentis ingenuitas, sollicitè seruare cum conscientia bona famæ integritatem, vel iuxta Apostolum, prouidere bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. **K** SENECA in Epistola: Vita non est imperfecta, si est honesta. **L** Item: Nihil honestum est, quod ab inuito coactoque fit. Omne honestum, voluntarium est. Admisce illi pigritiam, querelam, tergiuersationem, metum, quod habet in se optimum, perdit totum. **M** IDEM: Omne honestum, iniustum, incoactumque est sincerum, & nullo modo mixtum.

CAPVT XLIII.

De Iustitia.

GREGORIUS super Ezechielem: Quilibet peccator conuersus in fletibus, iam iustus esse inchoat, cum cœperit accusare, quod fecit. Cur enim iustus non sit, qui contra suam iniustitiam iam per lachrymas sequit? **O** IDEM in registro: Turpe est defendere, quod mihi prius non constiterit iustum esse: quia ego homines propter iustitiam diligo, non autem iustitiam propter homines postpono. **S** IDEM: Iustum est, ut visitatores illic consequantur stipendium, quo pro Christo suum commodare reperiuntur obsequium. **P** IDEM in hominibus: Vera iustitia compassionem habet, falsa vero dedignationem: quamvis & iusti soleant rectè peccatoribus indignari. Sed aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. **Q** AVGVSTINVS de mirabilibus sacre Scripturæ: Perfecta iustitia hæc est, scilicet

x Ibid. c. 20.

y Ibid. c. 3.

z Greg. regi.
li. 6. ind. 15.
c. 168.
a Ibid. li. 5.
ind. 14.
c. 133.

b Amb. de
off. lib. 1.
c. 18. tom. 4.

c Ibid. paulo
ante.

d Ibid. c. 43.

e Aug. reg.
3. c. 20. 10. 1.

f Idem de
vi. bea. disp.
3. post med.
tom. eo.

g Ibid. post
pauc.

h Isid. in sy-
non. c. 9.
cir. med.

i Bern. in
Cânt. ser. 85
post med.

k Sen. ep. 77.
ante med.

l Idem ep.
66. ante
med.

m Ibid. post
pauc.

n Greg. in
Eze. b. hom.
7. prope fi.

o Idem re-
gist. lib. 8.
ind. 3. c. 51.
circ. med.

p Idem hom.
38. in Enig.
non longe à
prin.

q Aug. de
mir. scrip. lib.
1. c. 3. tom. 3.

cerdo

cerdotum, virginitas, & martyrium. Quæ triplex iustitia in Abel primo fuit, qui & munera Deo placita obtulit, profapiam sui generis in sæculo non reliquit, & martyrij coronam sanguinis effusione promeruit. **IDEM**: Quantum mihi videtur. **Supra lib. 1. de perfectis.** **IDEM** de vera religione: Hæc est perfecta iustitia, qua potius potiora, & minus minora diligimus. **IDEM** de ciuitate Dei: Hæc in vnoquoque iustitia est, vt Deus obedienti homini, animus corpori, ratio vitis etiam repugnantibus imperet, vel subigendo vel resistendo, atque vt ab ipso Deo petatur, & meriti gratia & venia delictorum, ac de exceptis donis gratiarum actio persoluatur. **AMBROSIVS** de virginibus: Iustitia in alto quodam suggestu locata, videt exploratque omnia, quæ aliis potius nota quam sibi, non tam suas utilitates, quam publica emolumenta rimatur. **BERNARDVS** de consideratione: Iustitia nec factura est vtique alteri, quod sibi fieri nolit: nec quod sibi fieri velit, alteri negatur. In his nempe duobus liquet integrum esse iustitiæ statum. **IDEM** in Epistola: Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse, nec vnquam dicit satis est: sed semper esurit, sititque iustitiam: ita vt si semper viueret, semper quantum in se est iustior esse contenderet, semperque de bono in melius proficere totis viribus suis conaretur. **IDEM** de contemptu: Panis animæ iustitia est, & soli beati qui esuriunt illum: quoniam ipsi saturabuntur. Nimirum ad imaginem Dei facta est anima rationalis, & cæteris quidem omnibus rebus occupari potest, repleti omnino non potest. **IDEM** in sermonibus: Iustitia virtus est, quod suum est, vniciuique tribuens. Tribue ergo tuis quæ sua sunt, redde superiori, redde inferiori, redde æquali cuique quod debes. **IDEM**: Habemus enim ante nos priores, post nos iuniores, à dextris amicos, à sinistris inimicos. Reddamus ergo singulis quod suum est, prioribus obedientiam, iunioribus doctrinam, amicis lætitiā, inimicis patientiam. **GLOSSA**: Iustitia est sua vniciuique reddere, sibi & proximis, & Deo. **TULLIVS** in Rhetoricis: Iustitia est habitus animi communi utilitate conseruata, suam vniciuique tribuens dignitatem.

CAPVT XLIII.

De obedientia bona.

GREGORIUS in Moralibus: Sola obedientia est, quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quisque conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. **IDEM**: Per obedientiam voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius conspectum, repressâ arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. **IDEM**: Nunquam per obedientiam malum fieri debet, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur, intermitteri. Neque enim mala in Paradiso arbor extitit, quam, Deus homini, ne contingeret, interdixit. Sed, vt in melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat, vt & hunc etiam à bono aliquo prohiberet: quatenus tanto verius hoc quod ageret, bonum esse cognosceret, quāto à bono cessans, auctori suo se subditum humiliter exhiberet. **IDEM**: Notandum quod dicitur: Ex omni ligno Paradisi edite, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comederitis. Qui enim ab vno bono subiectos vetat, necesse est multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si à bonis omnibus omnino repulsa ieiunat. **IDEM**: Obedientia sola virtus est, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertasque custodit. **IDEM**: Si obedientiæ palmam apprehendere nitimur, prosperis huius sæculi ex sola iussione, aduersis autem ex deuotione militemus. **IDEM**: Debet obedientia, & in aduersis aliquid ex suo habere, & in prosperis aliquid ex suo omnino non habere: quatenus & in aduersis tanto sit gloriosior, quanto diuinæ ordinationi etiam ex desiderio sui iungitur: & in pro-

peris tanto sit verior, quanto à præsentī ipsa quam diuinitus percepit, gloria funditus mente separatur. **IDEM**: Obedientia non seruili metu, sed charitatis affectu seruanda est: non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. **IDEM** in registro: Pensate quantum cunctis expedit, ei quem nobis gratia diuina prætulit, integritatē semper in omnibus obedientiam præbere. **IDEM** Vide, vt omnia absque imminutione custodias: quia de his, quæ pro seruanda iustitia scribo, ego absoluo, & tu si negligis, obligaris. **IDEM**: In obedientia valde est vtile, si id quod disciplinæ vigor imponit, nullo cogente humilitas laudanda seruauerit. **IDEM** super Ezechielem: Ille recte loquitur, qui, prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse faciendā: **IDEM**: Mandata Dei pro iussione facere, seruientis & obedientis est: diligendo autem facere, obedientis & amantis est. **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Pax hominis & Dei est ordinata in fide sub æterna lege obedientia. **IDEM**: Obedientia in creatura rationali, mater quodammodo est omnium virtutum. **IDEM** de opere monachorum: Citius exauditur vna obedientis oratio, quam decem milia contemptorum. **ISIDORVS** de Summo bono: Non erit caro subiecta animæ, nec vitium rationi, si animus non est subiectus conditori. Tunc autem recte subiciuntur nobis omnia, quæ sub nobis sunt, si nos subiicimur ei, à quo nobis illa subiecta sunt. **HERONYMVS** in Epistola: Bonum est obedire maioribus, parere perfectis, & post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis disce-re, nec præceptore vti pessimo, scilicet presumptione sua. **IDEM**: Seruias fratribus, hospitum pedes laues, passus iniuriam taceas, præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maioris sententia iudices, cuius officium est obedire, & implere, quæ iusta sunt. **AMBROSIVS** super Lucam: Disce homo Deo esse subiectus, vt non quod ipse vis, erigas, sed quod Deo scis esse placiturum. **CYPRIANVS** de duodecim abusibus: Obedientia, quæ omnium disciplinarum mater est magna exercitatione indiget, quæ sui normam studij à Christo Domino sumpsit: qui obediens patri vsq; ad mortē crucis, ignominiam libenter sustinuit. **BERNARDVS** de præcepto, & dispensatione: Quidquid vice Dei præcipit homo quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus. **IDEM**: Generalis hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis, obedientia gratior, quam grauior præuaricatio iudicetur: & in facilioribus minusque onerosis, contemptus damnabilior, quam actus laudabilior aestimetur. **IDEM**: Nil me. **Supra lib. 1. de prælatis bonis.** **IDEM** in Epistola: Hoc aduertendum, quod quædam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cum prohibentur, nec ista cum iubentur, committenda. Porro inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquam in ligno scientiæ boni, & mali, quod erat in medio Paradisi. In his profecto fas non est, nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum: in his omnino prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. **IDEM**: O monachum obedientissimum, qui ex quibuslibet seniorum verbis ne vnum quidem iota præteruolat, non attendit, quale sit quod præcipitur, contentus, quia præcipitur: & hæc est obedientia sine mora. **IDEM** de contemptu mundi: Age ea age, qui relinquere omnia disponis, te quoque primum inter relinquenda numerare memento: immo vero maxime, & principaliter abnega te ipsum, si deliberas sequi eum, qui exinanivit propter te semetipsum. **IDEM** in sermonibus: Obedientia quinque partita est. Prima, opus rectum, quia non est obedientia contra Deum. Secunda, voluntarium, quia quod fit ex necessitate, non est

a Idem de re. reli. c. 48. tom. 1.

b Idem de ciu. Dei li. 19. o. 27 post med. tom. 5.

c Amb. de virg. li. 3 post med. tom. 4.

d Ber. de con. fid. ad Eug. li. 1. post med.

e Idem epist. 253. ad Abb. Garin. ante med.

f Idem in declam. super Ecce nos, paulo ante med.

g Idem ser. 3. in aduent. Dom. ante med.

h Gl. Mat. 5.

i Tullius de orat. lib. 2.

k Greg. li. 35. Moral. c. 10. ante med. l. Ibid. non longe à prin.

m Ibidem.

n Ibidem.

o Ibidem.

p Ibidem.

q Ibidem.

x Ibidem.

Idem regist. l. 2. indic. 1. 10. c. 8.

c lbi. l. ind. 9. c. 42. cir. ff.

u Ibid. l. 4. ind. 13. c. 51.

x Idem in Exe. hom. 10. ante med.

y lbi. post med.

z Aug. de ciu. Dei. lib. 19. c. 13. to. 5.

a Ibidem li. 14. c. 12.

b Idem de ston. c. 17. to. 3.

c lbi. de sum. bo. li. 1. c. 11. sent. 11.

d Hieron. ep. 8. ad Dem. post med. 10. 1.

e Idem ep. 4. ad Ruf. Mona. post med. 10. eod.

f Amb. in Luc. lib. 10. c. 22. to. 3.

g Cyp. de 12. abus. c. 8. in fi. to. 3.

h Ber. de præcept. & dispens. ante med.

i Ibid. post med.

k Idem ep. 7. ad Adam Monach. ante med.

l Ibid. post med.

m Idem declam. sup. ecce nos non longe à prin.

bonum. Tertia, purum, vt intentio pura sit, quia si oculus simplex est, totum corpus lucidum est. Quarta, discretum, ne quid nimis, aut minus: qui enim recte offert, si non recte diuidat, peccat. Quinta, firmum, id est, perseverans, quæ omnia claudit, & continet. Nullum enim bonum sine perseverantia coronatur. Vt autem perseverantiam habeat murus obedientiæ, inhærere sibi debent propugnacula patientiæ. **a** IDEM: Redde reuerentiam, & obedientiam prælato, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. **b** Benedictus in regula: Obedientia tunc acceptabilis erit Deo, & dulcis hominibus, si quod iubetur non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmure, aut cum responso nolentis efficiatur: quia obedientia, quæ maioribus prebetur, Deo exhibetur. **c** IDEM: Obedientiæ bonum non solum Abbatibus exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi inimicem obediunt fratres, scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad Deum. **d** GLOSSA Interlinearis: Obedientia est complenda sine mora, & obseruanda.

CAPVT XLIV.

De Obedientia inaccepta.

GREGORIUS **e** in registro: Apud nolentis animum quamvis sit evidens ratio non parendi, tamen hoc ipsum, quod non vult, obstaculum obedientiæ esse solet. **f** IDEM in Moralibus: Ille primus inobediens, mox vt superbiendo peccauit, pudenda contexit: quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. **g** IDEM: Cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad percipiendâ hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. **h** IDEM: Ad detrimentum obedientia ducitur, cum mentem ad suscipiendâ probra huius sæculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. **i** IDEM: Dignum profecto est, vt à Dei beneficiis sit extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. **k** IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Quanto leuiores sunt præcepta, tanto maius supplicium his, qui non obediunt. **k** AVGVSTINVS de Confessionibus: Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. **l** BERNARDVS in Epistola: Facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam. **m** IDEM: Extorta seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. **n** IDEM: Non vos foelices. Supra de Prælati bonis. **n** IDEM super Cantica: Non dabit inobedienti copiâ sui, tantus obedientiæ amator, vt mori, quam non obedire maluerit: sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per Prophetam: Laboraui sustinens. **o** IDEM: Si in die ieiunij. libro 3. de voluntate. **o** IDEM: A mandatis tuis intellexi. Infra libr. 4. de gustu. **o** IDEM de præcepto, & dispensatione: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statura seniorum studiosus discutere: hæsitare ad singula, quæ iniunguntur: exigere de quibusque rationem: & male suspicari de omni præcepto, cuius causâ latuerit: nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod fortè libuerit, aut cum non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Et infra: Si iubente seniore, vt sileam, verbum mihi forte per oblivionem elabatur, reum me fateor inobedientiæ, sed venialiter. Si ex contemptu, sciens, & deliberans sponte in verba pronipero, & rupero silentij legem, præuaricatorem me constituo, & criminaliter: & si impœnitens perseuero vsque ad mortem, peccauit etiam damnabiliter: **p** IDEM in sermonibus: Sic profecto, sic multorum hodie pusillanimitas, & peruersitas exigit, vt ab eis quæri oporteat, quid vis, vt faciâ tibi? Non ipsi quærunt: Domine quid me vis facere? considerare nempe necesse habet minister, & vici-

rius Christi, quid sibi præcipi velit, non ipse considerat, quæ sit voluntas præceptoris. **q** IDEM: Qui vel aperte, vel occulte satagit, vt quod vult ipse, hoc ei Prælatus iniungat, ipse se seducit, & frustra sibi blanditur de obedientia. Non enim in ea re ipse Prælato, sed magis ei Prælatus obedit. **r** SENECA in Epistola: Qui imperia libens excipit, partem acerbissimam seruitutis effugit, scilicet facere, quod nolit, non qui iussus aliquid facit miser est, sed qui inuitus facit. Multa infra libr. 3. de Stultiloquio in murmure.

CAPVT XLV.

De Oratione accepta.

GREGORIUS **f** in Dialogis: Obtineri per orationem nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt: sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, vt præcibus obtineantur. **t** IDEM in registro: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum: vt si quid negligentia per sex dies agitur, per diem septimum, qui est resurrectionis Dominicæ, precibus expietur. **u** IDEM in Moralibus: Veraciter orare, est amarus in compunctione genitus, non composita verba resonare. **v** IDEM: Differre solet. Infra libr. 4. de desiderio. **x** IDEM in homiliis: Virtus veræ orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod recte petit, adipiscitur, cum eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur. **y** AVGVSTINVS in Epistola: Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad Deum quem precamur, diuturna, & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quam sermonibus agitur: plus fletu, quam affatu. Talis enim oratio ponit lacrymas in conspectu Dei, & gemitus noster non est absconditus ab eo. **z** IDEM: Qui omnia per verbum condidit, in orationibus etiam humana verba non quærunt. **z** IDEM: Qui didicerunt à Domino IESV CHRISTO mites esse, & humiles, corde plus cogitando, & orando perficiunt, quam legendo, & audiendo. **a** IDEM in sermone: Dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. O sapientia vera, & diuina pronidentia, quæ docuit, & panem solum petere, & hodie nominare. Hoc enim dicto, & auiditas cum auaritia tollitur, & humanæ vitæ insinuat incertum. **a** IDEM: Quid est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum inuisibiliû desiderium? **a** IDEM in meditationibus. Obsecro Domine, amaricatum est cor meum sua desolatione, indulcora illud tua consolatione. Obsecro Domine, quoniam esuriens incepti quærere te, non desinam ieiunus: ad te famelicus accessi, ne recedam impastus: pauper veni ad diuitem, miser ad misericordem, ne redeam vacuus, & contemptus, etsi antequam comedam: suspiro, da vel post suspira, quod comedam. **b** IDEM de ciuitate Dei: **b** Quanto est quisque sanctior, & desiderij sancti plenior, tanto est eius in orando fletus vberior. **c** IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullum credimus ad salutem, nisi Deo inuitante, venire: nullum inuitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum nisi orantem, auxilium promereri. **d** Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Sicut thymiamata bene confecta delectant hominem odorantem, sic oratio iusti suauis est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox, vt de ore processerit, suscipiunt eam Angeli manibus suis, & offerunt ante Deum. **e** AMBROSIVS super Beati immaculati: Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exemplum. **f** IDEM: Media nocte ait Propheta, surgebam ad confitendû tibi, super indicia iustificationis tuæ, & tu surge, vel media nocte, si non potes tota nocte vigilare. **g** Is-

a Idem ser. 3. in aduen. Dom. ante med.
b Benedict. in Reg. c. 5. post med.
c Ibid. c. 71. in prin.
d Glos. Interl. Gen. 17.
e Greg. reg. in lib. 3. ind. 12. c. 41.
f Idem lib. 26. Mor. cap. 13. circ. med.
g Ibid. lib. 35. c. 10. ante med.
h Ibidem.
i Ibid. libr. 10. c. 11. ante med.
k Aug. conf. lib. 1. c. 12. to. 3.
l Bern. ep. 7. ad Adam Monach. ante med.
m Idem ep. 78. ad Ogercan. reg. ante med.
n Idem ser. 46. in Can. cir. med.
o Idem de præc. ep. dispens. ante med.
p Idem ser. 1. in conuers. 5. paul. post med.

q Idem ser. de trib. ordi. Eccl. cir. me.
r Sen. ep. 61.
s Greg. in dial. lib. 1. cap. 8.
t Idem reg. lib. 1. ind. 6. c. 3. cir. fin.
u Idem lib. 23. Mor. c. 21. cir. fin.
x Idem hom. 27. in Euang. post med.
y Aug. ep. 121. ad Prob. c. 10. to. 2.
z Ibid. conseq.
a Idem 126. de temp. cir. med. to. 10.
b Idem de ciu. Dei. lib. 20. c. 17. to. 5.
c Idem de Eccl. dogm. c. 56. to. 3.
d Chryf. oper. imperf. hom. 13. post med. to.
e Ambr. enarr. in Psal. 118. octonar. 8. to. 2.
f Ibidem. glos. in sy. 126. c. 4.
DORVS

CAPVT XLVI.

De Oratione inaccepta.

DORVS in synonymis : Pernocta in oratione, & prece: A
 incumbe nocturnis vigiliis, ad modicum clausis oculis,
 rursus ora. ^a IDEM : Omnibus malis præualet oratio.
^b IDEM de Summo bono : Fidei symbolum, & Domi-
 nica oratio pro tota lege paruulis. Ecclesiæ ad cælorum
 regna sufficit capessenda : omnis enim latitudo scriptu-
 rarum in eadem oratione Dominica, & symboli breui-
 tate concluditur. ^c IDEM : Frequens oratio vitiorum
 impugnationem extinguit. ^d IDEM : Oratio cordis est,
 non labiorum, neque enim verba deprecantis Deus
 intendit, sed orantis cor aspicit. Quod si tacite cor oret,
 & vox sileat, quamuis homines lateat, Deum latere
 non potest, qui præsens est. ^e IDEM : Nunquam oran-
 dum est sine gemitu. ^f IDEM : Qui vult cum Deo sem-
 per esse, frequenter debet orare, frequenter & legere.
 Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur, cum vero ^B
 legimus, Deus nobiscum loquitur. ^g IDEM : Oratio
 priuatis locis opportunius funditur, magisque obtentū
 impetrat, dum Deo tantum teste depromitur. ^h IOAN-
 NES Damascenus in libro suo : Oratio est ascensus in-
 tellectus ad Deum, vel petitio decentium à Deo. ⁱ
 BERNARDVS in Epistola : Oratio est hominis Deo
 adherentis affectio, & familiaris quædam, & pia allo-
 cutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum Deo
 quamdiu licet. ^k IDEM : Dum manibus pectora, geni-
 bus pauimenta traduntur, votis, & deuotis precibus
 altaria cumulantur : dum sordent genæ lacrymis, gemit-
 tibus, atque suspiriis mugiunt colla, & pro forensibus
 causis canticis spiritualibus sacra tecta resultant : nil
 supernis ciuibus magis spectare libet, nil Regi summo
 iucundius exhibetur. ^l IDEM : Et si vocis virtus sit
 opus, & operi tamen, & voci, & gratiam, & efficaciam
 promeretur oratio. ^m IDEM super Cantica : Credimus
 Angelos sanctos astare orantibus, & offerre Deo preces,
 & vota hominum, vbi tamen sine ira, & disceptatione
 lenari puras manus perspexerint. ⁿ IDEM : Orando bi-
 bitur vinum spirituale lætificans cor hominis, vinum
 scilicet Spiritus sancti, quod inebriat mentem, & car-
 nali voluptatum infundit obliuionem, humectans
 interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum
 digerit, & deducit per quædam animæ membra, fidem
 roborans, spem confortans, vegetans, ordinansque cha-
 ritate, & impinguans mores. ^o IDEM : Vnicum in
 dubiis remedium, seu refugium oratio est, & frequens
 gemitus ad Deum, & vt quid, quando, & qualiter, fa-
 cere nos velit Deus, assidue nobis monstrare dignetur.
^P IDEM in sermonibus : Millia millium ministrabant ei,
 & decies centena millia assistebant ei. Quanta ergo
 cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate
 debet accedere, à palude sua procedens ranuncula ? ^q
 IDEM : In omnibus actionibus nostris, & obseruantis,
 multa opus est animi vigilantia, sed præcipue in ora-
 tione. ^r IDEM : Licet omni hora, & omni loco, oculi
 Domini super nos speculentur : maxime tamen in ora-
 tione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam
 præsentamus nos, & ostendimus quasi facie ad faciem,
 cum Domino colloquentes. ^s GLOSSA super illud
 Matthæi : Et orauit tertio eundem sermonem, & c. Tri-
 bus vicibus Christus orauit, vt & nos à peccatis præ-
 teritis veniam, & à præsentibus malis tutelam, & futu-
 ris periculis cautelam à Domino oremus. ^t SENECA
 in Epistola : Sic viue cum hominibus, tanquam Deus
 videat : sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant.
^u IDEM : Audacter roga Deum : nihil illum de alieno
 rogaturus. Roga bonam mentem, bonam valetudinem
 animi, deinde tunc corporis. Multa infra lib. 4. de
 desiderio, de laudatione.

^GREGORIUS ^x in Moralibus : Graui mens nostra
 confusione, orationis suæ tempore, deprimitur : si
 hanc aut sua operatio adhuc inquinat, aut alienæ ma-
 litæ seruatus dolor accusat. ^y IDEM in registro : Vt ad
 aures Dei viam precibus faciatis, vigilantius studen-
 dum est, vt vestræ voces actibus adiuuentur. Nam ina-
 nis sit oratio, vbi praua est actio. ^{* AVEVSTINVS} in
 sermonibus : Qua fronte postulas quod promisit Deus,
 cum non facit, quod iussit Deus ? prius audi monitio-
 nes, & sic exige promissiones. ^{* IDEM} : Dimitte nobis
 debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus no-
 stris. Nec pro eis est efficax oratio, quorum fides sine
 operibus, mortua est, sed pro eis, quorum fides per di-
 lectionem operatur. ^z ISIDORVS de Summo bono :
 Longe à Deo est animus, qui in oratione cogitationi-
 bus sæculi fuerit occupatus. ^a IDEM : Mens qualem se
 in oratione offert, talem post orationem se conseruet.
 Nam nihil proficit oratio, si denuo culpa committatur,
 vnde iam venia postuletur. ^b HIERONYMVS in epi-
 stola : Nescio qua conscientia ea lingua quis Deum
 rogat, qua aut mentitur aut maledicit, aut detrahit.
 Labia sancta exaudit Deus, & ipsis cito annuit preci-
 bus quas lingua immaculata pronunciat. ^c IOANNES
 Chryostomus super Matthæum : Qui orat, & peccat,
 non orat Deum, sed illudit eum. ^{* IDEM} in sermone :
^C Tu non audis orationem tuam, & Deum vis audire
 precem tuam ? Flecto, inquis, genua. Curuasti quidem
 genua intus, sed mens tua foris vagabatur : corpus tuum
 intus in Ecclesia, sed animus tuus foras : os quidem
 loquebatur, sed mens vsuras cogitabat. ^{* BEDA} in ho-
 miliis : Est oratio quæ peccatum facit, sed qui bene
 orat, orando quærit Deum, hic à terrenis ad superiora
 progrediens verticem curiæ sublimioris ascendit : qui
 vero de diuitiis, aut honore sæculi, aut certe de inimici
 morte sollicitus obsecrat, ipse in infimis iacens, viles
 ad Deum preces mittit. ^d BERNARDVS super Cantica :
 Quærentes aliquid, frustrari solent, cum aut videlicet
 non in tempore quærunt, aut non sicut oportet, aut
 vbi oportet. ^{IDEM} : Oratio peccatoris, Infra lib. 3. de
 discordia. ^e IDEM : Miror valde impudentiam aliquo-
^D rum, qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua sin-
 gularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua
 inobedientia coinquinauerint : audent nihilominus ad
 tam sædum conscientiæ suæ lectulum, cum orationum
 instantia, totius puritatis Deum inuitare. Sed sicut
 scriptum est, cum extenderitis manus vestras auertam
 oculos meos, & cum multiplicaueritis orationem non
 exaudiam. ^f IDEM in sermone : Timida oratio, cælum
 non penetrat : quia restringit animum timor immode-
 ratus, vt omnino non dico ascendere, sed nec proce-
 dere queat. Tepida vero in ascensu languescit, & de-
 ficit. eo, quod non habeat vigorem. Temeraria ascen-
 dit quidem, sed resiliit, resistitur enim ei : nec tantum
 non obtinet gratiam, sed meretur offensam. Quæ vero
^E fidelis, & humilis, & seruens oratio fuerit, cælum sine
 dubio penetrabit : vnde certum est, quod vacua redire
 non possit. ^g SENECA in Epistola : Tunc scito te om-
 nibus cupiditatibus esse solutum, cum perueneris, vt
 nihil Deum roges, nisi quod rogare palam possis.
 Nunc autem quanta dementia est hominum, qui tur-
 pissima vota Diis insufurrant, ita, vt si quis autem ad-
 mouerit statim conticescant, & quod scire hominem
 nolunt, Deo narrant ?

a Ibidem.
 b Ibidem de
 sum. bon. li. 1.
 c. 23. sent. 1.
 c Ibid. lib. 3.
 c. 7. sent. 1.
 d Ibid. sent. 4.
 e Ibid. sent. 5.
 f Ibid. c. 8.
 sent. 2.
 g Ibid. c. 7.
 sent. 37.
 h Damasc.
 Orb. fid.
 lib. 3. c. 24.
 Bern. epist.
 de vita so-
 lit. post med.
 k Idem Epi.
 78. ad Sugg.
 abb. ante
 med.
 l Idem epi.
 201. ad Bal-
 duin. abb.
 vers. fin.
 m Idem in
 Cant. ser. 7.
 ante med.
 n Ibid. ser.
 18. post med.
 o Ibidem
 ser. 57. post
 med.
 p Idem ser.
 de quatuor
 modis orandi
 post med.
 q Ibidem
 post pauca.
 r Ibidem.
 s Gloss. in
 Matth. c. 26.
 t Sen. ep. 10.
 in fin.
 u Ibidem
 ante.....

x Greg. libro
 10m. Mor.
 . 11. post
 med.
 y Idem reg.
 lib. 9. ind. 4.
 cap. 45.
 z Ibid. de
 sum. bon.
 lib. 3. c. 7.
 sen 8.
 a Ibidem
 ser. 6.
 b Hierony.
 ep 14. ad
 Maur. fil.
 rom. 9.
 c Chrysof.
 oper imperf.
 hom. 15.
 ante med.
 rom. 2.
 d Bernar. in
 Cant. serm.
 75. ante
 med.
 e Ibid. serm.
 46. circa
 med.
 f Idem ser.
 4. de quad.
 prope fin.
 g Sen ep. 10.
 prope fin.

CAPVT XLVII.

De Donis.

GREGORIUS^a in Moralibus: Donum spiritus, quod in subiecta mente ante aliam prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam format, eandem mentem, vt contra singula, quæque tentamenta erudiat in septem mox virtutibus temperat vt cōtra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam det timorem. ^b IDEM: Grandum est, ne sapientia eleuet: ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas, dum extra rectitudinem inclinatur, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. ^c IDEM super Ezechielem: Est timor in mente. Sed qualis timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat: huius timor ante Omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem. Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si forte pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplina sunt verbere corrigenda. Vt ergo vera, & ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat quid ex iudicio puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quidem si sciat, quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat, nihil valet. Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, vt cum viderit, quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit. Sed sæpè fortitudo, si improvida fuerit, & minus contra vitia circumspicita, ipsa sui præsumptione incassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, vt præuidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed consiliū esse non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo potest bonum dare consilium, quod adiuet? Itaque à consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine viget, moderari se nescit per maturitatem? Ab intellectu ergo, ascendatur ad maturitatem. Ascendamus ergo per intellectum ad sapientiam, vt hoc, quod accuratius intellectus inuenit, sapientia mature disponat. ^d IDEM: Per timorem Dei efficiuntur humiles, per pietatis studium, misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. * AVGVSTINVS super Matthæum: Spiritus sanctus operatione septenaria commendatur, vt sit in nobis spiritus sapientiæ, & intellectus, consilij, & fortitudinis, scientiæ, & pietatis & timoris Dei. Huic septenario bono, constituitur e contrario septenarium malum, scilicet spiritum stultitiæ, & erroris, spiritum temeritatis, & ignauiæ, spiritum ignorantiam, & impietatis, & spiritum superbiæ contra timorem Domini. Et ita alij septem nequiores. Infra lib. 3. de simulatione.

CAPVT XLVIII.

De Beatitudine.

AVGVSTINVS^e de moribus Ecclesiæ: Beatus quantum existimo neque ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet, quod amat, si noxium sit, neque qui non amat, quod habet, etiam si optimum sit. Nam & qui appetit, & adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est, quod appetendum non esset, fallitur: & qui non appetit, quod adipiscendum esset, ægrotat. ^f IDEM de libero arbitrio: Sicut tota vita corporis anima est, sic beata vita animæ Deus est. ^g ISIDORVS de Summo bono: Quia sine fide impossibile est Deo placere, vere beatus est, qui & recte

credendo bene viuit, & bene viuendo fidem rectam custodit. ^h IDEM: Salus perseverantibus. Supra de perseverantia. ⁱ IDEM in etymologiis: Beatus dicitur, quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod vellet, & non patiendo, quod nollet. Ille autem vere beatus est, qui & habet omnia, quæ vult bona, & nihil vult male: ex his enim duobus beatus homo efficitur. ⁱ AMBROSIVS super Lucam: Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum: pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo princeps mundi huius nihil inuenit, pauper illius pauperis æmulus, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Prima ergo beatitudo est, cum depolueris omne peccatum, & exieris omnem malitiam, & simplicitate contentus fueris inops malorum. Superest igitur, vt mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fueris mitis, atque mansuetus? Nam qui sequitur viam rectam, sequitur vtiq; illum, qui ait: Diligite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et infra: Mitiga affectum tuum, vt non irascaris, aut certe iratus, ne peccaueris, iuxta quod scriptum est: Irascimini, & nolite peccare. Prædare est enim motum temperare, nec minoris virtutis dicitur cohibere iracundiam, indignationemque compescere, quam omnino non irasci, cum plerumque illud lentius, hoc fortius æstimetur. Cum autem hoc feceris, memento, quia peccator es, & lugeto peccata tua, & lugeto delicta. Et bene tertia beatitudo est peccata deslenti, quia Trinitas est, quæ peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis, laua fletibus: si tu teipse fleueris, alius non te flebit. Nam si Saül fleuisset peccata sua, Samuel eum non fleuisset. Et post pauca subdit: Deposui peccatum, temperavi mores, delicta desleui, iam nunc esurire incipio, & sitire iustitiam. Eger enim dū in graui morbo est, non esurit, quia ægritudinis dolor excludit famem. Et mox ait: Qui esurit vtiq; virium querit augmentum. Quod autem est maius virtutis incrementum, quam norma iustitiæ? iustitiam sequitur misericordia. Vnde dictum est: Disperdit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Sed qui misericordiam desert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactantiam querit, nullus est misericordiæ fructus. Emunda igitur interiora tuæ mentis. Sed nisi prius tu interiora tua vacue feceris ab omni labe peccati, ne dissensiones, contentionesque ex affectu tuo prodeant, non potes alijs ferre medicinam. ^d A temetipso igitur pacem incipe, vt cum fueris ipse pacificus, pacem alijs feras. Quomodo enim aliorum corda potes mundare, nisi tuum ante mundaueris. Et infra: Qui autem patitur persecutionem, in ultimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitime certauerit, coronetur. ^k BERNARDVS in sermonibus: Videmus pauperes aliquos, qui si veram haberent paupertatem, non adeo pusillanimes inuenirentur, vtpote Reges, & Reges cæli. Sed hi sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur. Sunt & alij milites, sed quandiu nihil dicitur, vel agitur, nisi pro eorum arbitrio. Patebit autem, quam longè sint à mansuetudine, si leuis oriatur occasio turbationis. Hæc igitur mansuetudo quomodo hæreditabit terram promissionis, quæ ^e ante hæreditatē deficit? Alios quoque lugentes video, sed si de corde puro, & conscientia non ficta procederēt illæ lacrymæ, non tam facillè soluerentur in risum. Nunc autem cum abundantius otiosa, & scurrilia verba profluant, quam prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse non arbitror, quibus consolatio diuina promittitur: quandoquidem post illas tam facillè consolatio vilis admittitur. Alij tam vehementer cōtra aliorū delicta zelantur, vt videri possint esurire, & sitire iustitiā, quod quidē verū esset, si esset apud eos de suis quoque peccatis idē iudicium. Sed nunc pondus, & pondus vtrumque abominatio est apud Deum. Nam contra alios tam imprudenter, quā immaniter æstuant, seipos tam insipienter, quam inutiliter palpant. Sunt alij misericordes, de his quæ ad ipsos non pertinet, qui scandalizantur, quod non

summ. bon. lib. 2. c. 2. sentent. 1. h Idem ety. lib. 10. verb. Beatus.

i Amb. in Luc. lib. 5. cap. 6. 10. 3.

a Greg. lib. 2. Moral. cap. 27. ante med.

b Ibid. lib. 1. cap. 29. et. 35.

c Idem in Ezech. hom. 19. ante med.

d Ibid. cir. med.

e Aug. lib. 1. de mor. Ecc. c. 3. tom. 1.

f Idem de lib. arb. lib. 2. c. 16. tom. eod. g Isid. de

k Bern. ser. 4. in aduers. post med.

datur

datur omnibus abundanter, sic tamen ut ipsi nec in modo quidem grauentur: qui si vere misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Et si non possent de terrena substantia, de voluntate saltem bona darent iis, qui contra eos forte peccare viderentur, indulgentiam, darent utique dulce signum, verbum bonum. Et infra: Sunt etiam qui peccata sua sic consentent, ut videri possint ex desiderio mundi cordis id agere, omnia enim in confessione lauantur, nisi quod ea, quae ipsi dicunt aliis, ab aliis, audire patienter non possunt. Sunt etiam alij qui si viderint quempiam, vel leuiter scandalizatum, valde solliciti sunt, quomodo in pacem eum reducere possint, & ob hoc viderentur pacifici, nisi quod eorum commotio, si forte contra eos quidquam factum dictūve videbitur, tardius vniuersis poterit difficiliusque sedari: qui nimirum, si vere pacem diligerent, haud dubium, quin eam primo quæreret sibi ipsis. ^a **SENECA** in Epistola: Beatus non is est, quæ vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluit, sed ille cui bonum omne in animo est, erectum, & excelsum, & mutabilia calcans.

CAPVT XLIX.

De Eleemosyna accepta.

GREGORIUS * in homilia, super illud Luc. 16. Facite vobis amicos, &c. Si cæleste patrimonium eleemosynis emitur, pauperes non sunt auiliendi ut egeni, sed ut patroni exorandi. ^b **IDEM**: Ad tribuendum pigri cur estis, quando hoc, quod iacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis? Dominus ait: Quidquid fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. ^c **IDEM** in Moralibus: tunc plena est nostri cordis compassio, cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metumus, ut illum a passione liberemus. ^d **IDEM**: Rem quamlibet plerumque dat, etiam qui non compatitur, nunquam autem qui vere compatitur, quod necessarium proximo conspicit, negat. ^e **IDEM** in pastorali: Nonnulli huius mundi diuites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitibus nutriunt Histriones. Qui vero indigenti etiam peccatori, panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed pauperem iustum nutrit. ^f **ISIDORVS** de summo bono: Verum est quod peccata omnia, misericordiae operibus expurgentur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impartitur. ^g **IOANNES** Chrysostr. in sermonibus: Melius seruetur pecunia, quæ in dextera pauperis collocatur: hanc mihi non calumniator extorquet, non inuidus criminatur, non latro auferet, non fur nocturnus diripiet, non seruus fugam meditans inuadet, sed semper est tuta, semper integra, semper salua. ^h **IDEM**: Mentem Deus misericordem requirit, non pecuniæ quantitatem. ⁱ **IDEM** super Ioann. Eleemosyna est, quæ est ab omni eruta iniustitia, hæc omnia facit munda, hæc & ieiunio melior, & terræ lectulo, & nimirum difficiliora illa & laboriosa, sed hæc lucubriter illuminat, animam & impinguat, & bonam & speciosam facit. ^j **IDEM**: Da indigenti, & non da saltanti, ut non cum tuis pecuniis, & tuam animam, & illius pereas: tu enim causa es perditionis illius. ^k **AMBROSIVS** in Epistola: Misericordia non de meritis iudicare consuevit, sed de necessitatibus subuenire, iuuare pauperem, non examinare iustitiam. ^l **IDEM**: Habe diues hypothecas in opum sinus, habeas hypothecas viduarum domos, habeas hypothecas orphanorum, ut dicatur tibi ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. ^m **IDEM** de officiis: Perfecta liberalitas de fide causa, loco, tempore commendatur. Fide, ut prius opereris circa domesticos fidei. ⁿ **IDEM**: Non omnibus debemus misericordiam, sed quia plerique fraude eam quæruunt, & consingunt ærumnam, ideo ubi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largius se debet perfundere misericordia. ^o **IDEM**: Affectus diuitum collatorem, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit. ^p **IDEM**: Si peregrinum sub tectum tuum inducas, si suscipias egentem, ille tibi

Acquirit sanctorum amicitias, & æterna tabernacula. **IDEM**: Aurum Ecclesia habet, non ut seruet, sed ut erogat, & subueniat in necessitatibus. ^q **IDEM** super Lucam: Tu qui putas te manum habere sanam: caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur, extende æpius eam, extende eam ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende ut proximum iuues, ut viduæ feras præsidium, eripias iniuriæ, quem vides iniustæ contumeliæ subiaccere. ^r **HIERONYMVS** in Epistola: O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia, & habere Dominum Deum debitorē! ^s **AVGVSTINVS** contra quinque hæreses: Obsequutus est Lot Angelis, tanquam peregrinis consuetudine hospitalitatis, liberatus à periculo ciuitatis, & temporale euasit incendium, & æternum consequutus est præmium. Discite ergo Christiani sine discretionem exhibere hospitalitatem, ne si forte cui domum clausuritis, cui humanitatem denegaueritis, ipse sit Christus. ^t **IDEM** in epistola: Ut ilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quam si ei panis frangitur, ut iniustitiæ seductus, acquiescat. ^u **IDEM** in sermone: Redime te homo dum viuis, redime te ipse dum potes, redime te, inquam, dum pretium in manibus habes, redime te, ne dum te mors amara præuenerit, & vitam simul, & pretium perdas. Sine causa hoc vis dimittere vxori, quæ forsitan alium habebit maritum. ^v **IDEM**: Qui sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, redditis decimis de nouem partibus studeat eleemosynam dare. ^w **IDEM**: Si decimas non habes fructuum terrenorum, quod habet Agricola, quod te pacificum ingenium, Dei est inde decimas expetit, unde viuis, de militia, de negotio, de artificio tuo redde decimas. Aliud enim de terra rependimus, aliud de tonsura ouium, & de lacte. ^x **IDEM** de pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: non sine thesauro remanebis, sed quod habebis in terra sollicitus, habebis in cælo securus. ^y **IDEM** in Enchiridione: Multa sunt genera eleemosynarum, quas cum facimus adiuuamur, ut dimittantur peccata nostra. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. ^z **LEO** Papa in sermone: Magna est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, benevolentia suæ fonte refrigerat: & quodam irriguo largitatis, obruit incendia delictorum, ut quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. ^{aa} **BERNARDVS** in Epistola: Vere beatus, qui intelligit non super cupidum, sed super egenum, & pauperem illum, inquam, pauperem, qui inuite petit, & verecunde accipit, & accipiens, glorificat patrem suum, qui in cælis est. Multa infra libro quarto de connexionione virtutum.

CAPVT L.

De Eleemosyna inaccepta.

GREGORIUS * in registro: Quidquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiam, sed irritat. ^{ab} **IDEM** in Moralibus: Quisquis super eam, cui aliquid tribuit fastu se elationis extollit, maiorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo, mercedem acquirit. ^{ac} **ISIDORVS** in synonymis: Nihil proficit, alterum inde reficis, unde alter maciem facit, condemnat misericordia ista, non propitiatur. ^{ad} **IDEM** de Summo bono: Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quam misericordiae impartitur intuitu: quali enim intentione ab unoquoque largitur, taliter & apud Deum recipitur. ^{ae} **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Sicut non fratri suo dicit fatue, qui cum hoc dicit, non ipsi fraternitati, sed peccato eius insensus est, alioquin reus erit gehennæ ignis: ita è contrario, qui porrigit eleemosynam Christiano, non Christiano porrigit, si non in eo diligit Christum. ^{af} **IDEM** Super Psalmos: Qui dat eleemosynam, ut careat tædio interpellantis, ut non reficiat viscera indigen-

Ibid. lib. 2. c. 28. ante med. m Idem in Luc. lib. 5. c. 6. tom. 3.

n Aug. orat. de hæres. cap. 4. ante med.

o Idem ep. 48. ad Vinc. ante med. tom. 2. p Idem ser. 219. de temp. post med. tom. 10.

q Ibid. paulo post.

r Ibid. ante med.

s Ibid. ser. 50. cir. med.

t Idem in Enchir. cap. 72. prope fin. c. 73. in princ. tom. 3.

u Bern. epist. 17. ad Rogas

x Greg. regi. lib 7. indi. c. 2. c. 110. ante med.

y Idem lib. 21. Moral. c. 14. post med.

z Isid. in syn. c. 18. post med.

a Idem de sum. bon. lib. 3. c. 64. sen. 7. b Aug. de cin Dei, lib. 2. cap. 27. tom. 5.

c Idem in Pl. 2. prope fin. tom. 8.

a Senec. ep. 45. post med.

b Greg. homil. 40. cir. fin.

c Idem lib. 20. Mor. cap. 24. non long. à prin. d Ibid. circa fin.

e Idem past. cu. p. 3. c. 1. admon. 21. circ. med.

f Ibid. de sum. bon. lib. 13. c. 64. sen. 7.

g Amb. de offi. lib. 1. c. 30. ante med. tom. 4. h Ibid. paulo post. i Ibid. post pauca. k Ibid. c. 11. post med.

tis & rem, & meritum perdit. * AMBROSIVS super Lucam: Hospitem esse propter remunerationem, effectus auaritiæ est. IDEM: Qui misericordiam desert, &c. Supra de beatitudine. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Non gaudent martyres, quando ex illis pecuniis, vel elemosynis honorantur, de quibus pauperes plorant. * IDEM: Qualis est ista iustitia, munerare mortuos, & spoliare viuentes? de sanguine miserorum tollere, & Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed violentiæ suæ socium facere Deum: ac si Deus oblatam sibi pecuniam de peccato libenter accipiat, & consentiat peccato. ^a BERNARDVS super Cantica: Non recipit Deus elemosynam de manu raptoris, seu fœneratoris, sed nec de hypocritæ quidem, qui cum facit elemosynam, facit tuba cani ante se, vt glorificetur ab hominibus.

^a Bern. in Cant. in ser. 1. post. med.

A De Latitia. Cap. XLV.
De Vita Cap. XLVI.
De Miseria. Cap. XLVII.
De Morte. Cap. XLVIII.
De Iudicio. Cap. XLIX.
De Damnatione. Cap. L.

PHARETRÆ LIBER III.

IN QVO

De periculosis agitur.

CAPVT I.

De Voluntate.

CAPITA LIBRI TERTII

PHARETRÆ.

De Voluntate. Cap. I.
De Remorsione. Cap. II.
De Stultiloquio. Cap. III.
De Occupatione. Cap. IV.

De Mutabilitate. Cap. V.
De Vagatione. Cap. VI.
De Curiositate. Cap. VII.
De Negligentia. Cap. VIII.
De Securitate. Cap. IX.
De Diuidicatione. Cap. X.
De Reciduatione. Cap. XI.
De Consuetudine. Cap. XII.
De Obstinatione. Cap. XIII.
De Desperatione. Cap. XIV.
De Dilatione. Cap. XV.
De Voluptate. Cap. XVI.
De Carnalitate. Cap. XVII.
De Prosperitate. Cap. XVIII.
De Consolatione. Cap. XIX.
De Ornatu. Cap. XX.
De Ingratitudine. Cap. XXI.
De Discordia. Cap. XXII.
De Malitia. Cap. XXIII.
De Crudelitate. Cap. XXIV.
De Simulatione. Cap. XXV.
De Familiaritate. Cap. XXVI.
De Propinquitate. Cap. XXVII.
De Oblivione. Cap. XXVIII.
De Ignorantia. Cap. XXIX.
De Stultitia. Cap. XXX.
De Credulitate. Cap. XXXI.
De Sapientia. Cap. XXXII.
De Doctrina. Cap. XXXIII.
De Honore. Cap. XXXIV.
De Zelo. Cap. XXXV.
De Argutione. Cap. XXXVI.
De Remissione. Cap. XXXVII.
De Acceptione personæ. Cap. XXXVIII.
De Scandalo. Cap. XXXIX.
De Infamia. Cap. XL.
De Quatuor affectionibus. Cap. XLI.
De Timore. Cap. XLII.
De Dolore. Cap. XLIII.
De Confidentia. Cap. XLIV.

REGORIVS ^b in Moralibus super illud Iob: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, &c. Reprobi recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala recurrunt. Et infra. Bona quidem cupiunt, sed à malis nunquam recedunt. Esse quidem humiles, sed sine despectu: esse contenti propriis, sed sine necessitate: pauperes esse volunt, sed sine defectu: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumeliis volunt. Cumque adipisci quærent virtutes, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud quam & belli certamina in campo nesciunt, & triumphare in urbibus de bello concupiscunt. ^c IDEM: Nequaquam homo ad prauam delectationem rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. ^d IDEM: Cum quis adhuc ex timore bona agit, à malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte potuisset. ^e IDEM: Non intuetur Dominus quantum quisquam mali valeat facere, sed quantum velit: & cum deest potestas malefaciendi foris, apud se tamen tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus. * HIERONYMVS in Epistola: Tantum virtuti adicies, quantum propriæ voluntati subtraxeris. ^f AVGVSTINVS de libero arbitrio: Voluntas auersa ab incommutabili, & communi bono, & conuersa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius peccat. Ad proprium bonum conuertitur, cum suæ potestatis vult esse: ad exterius autem, cum aliorum propria, vel quæcûque ad se non pertinent cognoscere studet: ad inferius, cum voluptatē corporis diligit, atque ita homo superbus, & curiosus, & lasciuus effectus excipitur ab illa vita, quod in comparatione superioris vitæ mors est. IDEM: Voluntas mala. Infra de quatuor affectionibus inordinatis. ^g IDEM de confessionibus. Ex voluntate peruersa facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. ^h IDEM in epistola. Nimis peruersæ se amat, qui alios vult errare, vt error suus lateat. ⁱ IDEM de vera religione: Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. ^k IDEM de Trinitate: Mala voluntate vel sola: miser quisque efficitur: sed inferior potestate, qua desiderium malæ voluntatis adimpletur. ^l IDEM de catechizandis rudibus: In hac vita homines magnis laboribus requiem quærent, & securitatem, sed prauis cupiditatibus seducti non inueniunt. Volunt non requiescere in rebus inquietis: nam si in diuitiis velit homo requiescere, magis superbus efficitur, quam securus. ^m IDEM de verbis Domini: Deus amissus mors animæ est: anima amissa mors corporis est: mors corporis necessaria, mors animæ voluntaria. ⁿ IOANNES CHRYSOSTOMVS de militia spirituali: Scito, quia te non vincet natura corporis, neque strangulabit inuitū, neque enim te obnoxium, & seruum faciet ex libero, nisi voluntaria tua declinatio. * IDEM super Ioannem: Electionis, & propriæ voluntatis est omnis malitia

^b Greg. libr. 7. Moral. cap. 12. ante med.

^c Ibid. lib. 4. c. 15. circa med.
^d Ibid. lib. 1. cap. 11.

^e Ibid. libr. 12. c. 20.

^f Aug. de liber. arbi. lib. 2. c. 39. tom. 1.

^g Idem libr. 8. conf. c. 10. ante med. tom. 1.

^h Idem epist. 7. ad Marcel. nō longe à pr. tom. 2.

ⁱ Idem de ver. rel. c. 14. tom. 1.

^k Idem de Trin. libr. 13. c. 5. tom. 3.

^l Idem de Catech. rudib. c. 16. ante med. tom. 4.

^m Idem de verb. Dom. ser. 6. ante med. to. 10.

ⁿ Chrysost. homil. de milit. spir. ante med. tom. 5.

hominis.

a Bern. in Cant. serm. 71. vers. fin.

b Idem tract. de grat. & lib. arb. post med. c Idem ser. 3. de resurre. Domini ante med. d Idem in ser. quomodo voluntas nostra diu. vol. tripliciter subiici debeat circ. med.

e Greg. libr. 16. Mor. c. 9. circ. med. f Ibid. lib. 18. c. 5. fere in prin. g Idem in Ezech. hom. 10. ante med. h Ibid. in synon. c. 12. cir. med.

i Idem de summ. bon. lib. 2. c. 26. sent. 2.

k Ibidem sent. 3. l Amb. off. libr. 3. c. 4. tom. 4. m Bern. lib. 1. de confid. vers. fin.

n Idem ser. 2. de resurre. Dom. ante med.

o Sen. ep. 43.

p Greg. libr. 2. Moral. cap. 14. q Ibid. lib. 7. c. 17. in prin.

r Ibid. lib. 2. cap. 7. s Ibid. libr. 16. cap. 1. t Idem lib. 3. Dialog. c. 15. post med.

hominis. a BERNARDVS super Cantica: Si in die ieiunij mei inuenitur voluntas mea, non tale ieiunium elegit sponfus, nec sapit ille ieiunium meum, quod non lium obedientia, sed vitium propria voluntatis decoxit. Ego ergo non solum de ieiunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni obseruatione monachi, vbi inuenitur voluntas sua in ea, & non obedientia Magistri, id ipsum sentio. b IDEM: de libero arbitrio: Duo sunt, quae iniustam comprobant voluntatem, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet. c IDEM in sermonibus. Quid odit, aut quid punit Deus, praeter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus iam non erit. In quem enim ignis ille defauet, nisi in voluntatem propriam? d IDEM: Vnde sunt scandala, & vnde perturbatio, nisi quod propriam sequimur voluntatem, & temere, quod voluerit ipsa, in corde nostro desinentes, si quomodo id prohiberi contingat, continuo in impatientiam, & murmurationem, & scandalum proni sumus.

CAPVT II.

De Remorsu conscientiae.

GREGORIVS e in Moralibus: Dum nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat, quia ipsa se conscientia accusat. f IDEM: Quisquis a praecipis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, vel legit, corde suo reprehenditur, atque confunditur: quia id, quod non fecit, memoratur: Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. g IDEM super Ezech. Scriptura sacra ei suavis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reprobata intra conscientiam remordet. h ISIDORVS in synon. Nulla poena grauior mala conscientia. Vis autem nunquam esse tristis? bene vine. i IDEM de Summo bono: Omnia fugere poterit homo, praeter cor suum: non enim potest a se quisquam recedere. Vbi cunque enim abierit, reatus sui conscientia illum non derelinquit. k IDEM: Abyssus abyssum inuocare, est de iudicio suae conscientiae ire ad iudicium damnationis aeternae. l AMBROSIVS de officiis: Quae poena grauior, quam interioris vulnus conscientiae? Nonne hoc magis fugiendum, quam mors? quam dispendium? quam exilium? quam debilitas? quam dolor est? m BERNARDVS de consideratione: Vitiosus, vitiosorum conscientia non refugit: & vbi omnes sordent, vnius foetor minime sentitur. IDEM: An non inflationes. Supr. lib. 2. de intelligentia. n IDEM in sermonibus. Quis magis mortuus eo, qui portat ignem in sinu, peccatum in conscientia, nec sentit, nec excutit, nec expauescit? IDEM: Qui conscientias. Infra de mutabilitate. o SENECA in epist. Quid prodest recondere se, & oculos hominum, auresque vitare. Bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solitudine anxia, atque sollicita est. Si honesta, quae facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem?

CAPVT III.

De Stultiloquio.

GREGORIVS p in Moralibus: Stulte contra Deum loquitur, qui inter diuinam animaduersionis flagella positus, iustificare semetipsum conatur. q IDEM: Duo sunt genera locutionum, importuna valde, & noxia generi humano. Vnum, quod curat etiam peruersa laudare: aliud, quod studet semper etiam recta corrigere. IDEM: Sicut plerique reticent. Infra de crudelitate. r IDEM: Apud homines cor ex verbis, apud Deum vero verba pensantur ex corde. s IDEM: Qui verba sua metire nesciunt, procul dubio ad otiosa dicta dilabuntur: in quibus si se minime reprehendunt, statim ad noxia, & contumeliosa prosiliunt: t IDEM in Dialogis:

A Loquendo cum saecularibus fit, vt ab otiosis ad noxia, a leuibus ad grauiora veniamus, & os nostrum ab Omnipotenti Domino, tanto minus exaudiatur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione. u ISIDORVS de Summo bono: Quadripartita est loquendi ratio: quia vel bonum bene, vel malum male, seu bonum male, seu malum bene, profertur. Bonum quippe bene loquitur, qui ea, quae recta sunt, humiliter annuntiare videtur. Malum male loquitur, qui quodlibet flagitium persuadere conatur. Bonum male loquitur, qui quodcumque rectum arroganter praedicare sentitur. Malum bene loquitur, qui aliquod narrando vitium detestatur, vt ab eo homines auertantur. * AVGVSTINVS super Canonicam Iacobi: Lingua facilitatem habet motus, si in vdo posita est, facile in lubrico labitur: quanto illa citius, & facilius mouetur, tanto tu aduersus illam fixus es.

De Multiloquio.

GREGORIVS x in Moralibus: Certum est, quod verbosus vir iustificari nequeat. y IDEM: Mentis iustitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. z IDEM in Pastoralibus: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis, & cum se per multa verba extra semetipsum euicit, apertam se totam aduersario ostendit, quam ille tanto sine labore superat, quanto, & haec eadem, quae vincitur, contra semetipsum per multiloquium pugnat. In Proverbiis dicitur: Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. a IDEM super Ezechielem: Valde difficile est, vt qui multa loquitur, non etiam mentiatur. b ISIDORVS in synonymis: Loqui multum stultitia est, & vox insipientis in multiplicatione sermonis. c IDEM: Multiloquium non declinat peccatum, fluuius enim exundans cito colligit lutum.

De Nugis.

GREGORIVS d in Moralibus: Otiosum verbum est, quod aut ratione iustae necessitatis, aut intentione pie utilitatis caret. IDEM: Qui verba. Supra eodem. e AMBROSIVS super Beati immaculati: Non mediocre periculum est, cum habeas tanta eloquia Dei, & opera, quae fecit in Genesi, in Exodo, in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicum, libro Regum, atque Esdrae, & quae dixit, & quae fecit in Euangelio, in Actibus Apostolorum: si illis praetermissis loquaris, quae saeculi sunt, audias, quae vana sunt, & otiosa. f ISIDORVS in synonymis: Sermo vanus, vanae conscientiae index est. Mores enim hominis lingua pandit, & qualis sermo ostenditur, talis & animus comprobatur. g IDEM de Summo bono: Vani sermones in ore Christiani, non debent inueniri. Nam sicut malos mores bona colloquia corrigunt, ita praua colloquia bonos mores corrumpunt. h IOANNES Chrysostomus super Mattheum: Omnis sermo vanus, qui dicitur, immundo spiritu dictante profertur. * HIERONYMVS in Epistola: Quidquid non aedificat audientes in periculum vertitur loquentium. i BERNARDVS in Apologia: Vobis conuenientibus in vnum, vt Apostoli verbis utar, iam non est Dominicam coenam manducare: panem quippe caelestem nemo est, qui requirit, nemo qui tribuat: nihil de Scripturis sacris quisquam loquitur, nihil de salute agitur animarum: sed nugae, risus, & verba multa proferuntur in ventum. k IDEM de praecipio, & dispensatione: Stultiloquia, & vaniloquia, nunquam nisi contra mandata Dei vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia, non criminalia reputantur: excepto, cum per contemptum vertuntur in vsu, & consuetudinem, & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. l IDEM de consideratione: Fugienda otiositas mater nugarum, noxerca virtutum. Inter saeculares quippe nugae sunt, in ore sacerdotis blasphemiae: interdum tamen si incidant fe-

u Isido. de sum. bon. lib. 2. c. 29. sent. 17. & 18.

x Greg. libr. 10. Moral. cap. 2. y Ibid. lib. 7. cap. 17. ante med. z Idem Past. cu. par. 3. admonit. 15. & lib. 7. Moral. cap. 17.

a Idem in Ezech. hom. 12. post med. b Isid. in syn. s. 9. in fi. c Ibid. paul. ante.

d Greg. libr. 7. Moral. c. 17. circ. med. e Amb. in Psal. 118. Othon. 22. tom. 2.

f Isid. in syn. c. 9. post me.

g Idem de sum. bon. lib. 2. cap. 29. sent. 5.

h Chrysost. oper. imperf. hom. 11. ante med. tom. 2. i Bern. in Apol. ad Gal. Abb. post med.

k Idem de praecip. & dispens. ante med.

l Idem de consid. lib. 2. vers. fin.

tendae

a Ibid paulo post.

b Ibid. lib. 2. circ. fin.

c Greg. lib. 8. Moral. c. 22. 17. med. d Ibid. lib. 2. cap. 8. e Ibid. lib. 6. cap. 18. ost me. f Idem pas. up 3. c. 1. admon. r. 10. are med. g Ibid. de sum. bon. i. cap. 3. h Bern. de grad. 4.

i Greg. hon. 7. in tnan. ante med. k Idem lib. 22. Moral. c. 9. fere in princ.

l Ibid. lib. 4. c. 19. in princ.

m Ibid. lib. 22. cap. 9. ante med. n Hier. in Of. lib. 2. c. 10. tom. 5.

o Isid. de sum. bon. lib. 3. c. 32. sev. 7.

p Bern. in Cant. ser. 16. post med. q d m de 12. gr. d. hu. mil. grad. 8.

r Idem ser. 2. sup. Qui habitat, ante med.

s Ambr. in Apo. og. 1. D. uid. c. 2. tom. 1.

renu. fortassis, referendæ nunquam: magis interueniendum caute, & prudenter nugacitati. a IDEM: Consecrasti os tuum Euangelio, nugis igitur iam os aperire illicitum est: assuescere vero nugas loqui sacrilegum est. Labia sacerdotis, ait Propheta, custodiunt scientiam, & ex ore eius requirunt legem, non nugas, aut fabulas. b IDEM: Verbum scurrile ab ore procul sit, & procul ab aure relegandum est. Fœde enim ad cachinnos moueris, sed fœdius alios moues.

De Iactantia.

Gregorius e in Moralibus: Procaces quique etiam nota iactanter proferunt: ut loquentes docti videantur. d IDEM: Eo ipso superbiens ab integritate alius conruit, quo iactantia cuiuslibet virtutis intus necit. e IDEM: Arrogantes, si non inueniunt voces boni uerbi, quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. f IDEM in pastorali: Eligit alicuius quælibet mala perpeti, quam per ostentationis titulum bona sua occulta foris publice cognosci. At contra eligit arrogans bona de se, vel falsa iactare, ne mala esset, vel minima perpeti: g ISIDORVS de summo bono: Culpabiliter manus ad Dominum expandit, quia iactata sua iactanter prodit. h BERNARDVS de duodecim gradibus: Monachus iactator, aut loquetur, aut impetitur. Plenus est enim sermonibus, & coarctat eum ueritus ueri sui: propterea fitit, & afficit auditores, uerbis suas iactet vanitates.

De Excusatione.

Gregorius i in homiliis: Sunt multi, qui prauitatem suam ex alienis prauitatibus tuentur. Quia enim alios talia fecisse considerant, eadem facere sibi licenter putant. k IDEM in Moralibus: Vitium humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. l IDEM: Sunt nonnulli, qui nequamquam desunt, quod faciunt, sed etiam laudare, & defendere non desistunt. Et nimirum cum defenditur culpa, geminatur. m IDEM: Superbia vitium est, ut quod de se fateri quisque quasi sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur. n HIERONYMVS in originali super Oseam: Libenter uitiis nostris applaudimus, & superati uoluptatibus, obtendimus carnis infirmitatem, aut dura maiorum imperia. IDEM: Nihil omnino agimus infra de consolatione. o ISIDORVS de summo bono: Est quorundam excusatio peruersorum, qui dum pro suis facinoribus arguuntur, uerba iustorum pro censura declinanda abiiciunt, reseruantes se diuino iudicio, quo puniendi sunt diuini, dum temporaliter contemnunt iudicari ab hominibus. p BERNARDVS super Cantica: In animam peccat suam, qui se excusat dum arguitur, repellens proinde a se indulgentiæ medicinam, & sic uitam sibi intercludens æternam. q IDEM de duodecim gradibus: Multis modis fiunt excusationes in peccatis, aut enim dicit, qui se excusat, non feci, aut feci quidem sed bene feci: aut si male, non multum male: aut si multum male, non mala intentione. Si autem de illa uelut Adam, & Eua conuincitur, aliena suasionem excusare se nititur. r IDEM super, Qui habitat: Omnes aliquando cadere necesse est, dum in hoc sæculo detinentur: sed alij quidem colliduntur, alij non, quia Dominus supponit manum suam. Verum hoc interest inter eorū casus, quod iustus suscipitur a Domino, ideoque resurgit fortior: iniustus autem cum ceciderit, non adiciet, ut resurgat: immo uero, aut in pudorem noxium, aut in impudentiam cadit. Aut enim excusat, quod fecit, & hic est pudor adducens peccatum: aut fit ei frons meretricis, & iam nec Deum timet, nec homines reueretur. s AMBROSIVS in Apologia. Aliqui homines cum a sacerdotibus corripuntur, peccatum suum aggrauant, dum negare cupiunt, aut defendere. AVGVSTINVS:

Nonnulli. Supra lib. 1. de militibus. * GLOSSA: Malum est peccare, peius est perseverare, sed perniciosius est defendendo se in Deum culpam refundere.

De Accusatione.

Gregorius t in Moralibus: Inuidi dum bonum, quod vident, accusare nequeunt, excæcati malitia malum, quod non vident ad accusationem quærunt. u ISIDORVS in synonymis: Nullum iudices suspitionis arbitrio: ante probas, & sic indica. Non enim qui accusatur, sed qui conuincitur, reus est. x AVGVSTINVS de sermone Domini in monte: Accusare uitia, officium est uirorum bonorum, & beneuolorum.

De Murmuratione.

Gregorius y in Moralibus: Si iusta placere Deo sciunt: pati autem nulla, nisi quæ Domino placuerint, possumus: iusta sunt cuncta, quæ patimur. Vnde valde iniustum est, si de iusta passione, & afflictione murmuramus. z IDEM: Qui contra superpositam sibi potestatem murmurat, liquet quod illum redarguit, qui eandem homini potestatem dedit. a IDEM in homiliis: Regnum cælorum nullum murmurans accipit, nec uelut ille qui accipit, murmurare potest. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de præmio probationis. b BERNARDVS de consideratione: Si is, qui murmurat, secundum animam mortuus est, qui ad murmurandum instigat, quo modo uiuit? c IDEM in sermonibus: Nihil sic horrendum, ut murmuratio, & dissensio in congregatione monachorum. d IDEM: Si moleste cæperis sustinere, si iudicare prælatum, si murmurare in corde, etiam si exterius impleas quod iubetur, non est uirtus patientiæ, sed uelamen malitiæ. e GLOSSA: Ignis iustæ ultionis in futuro illos excruciat, qui lingua inflammata a gehenna murmurant, & detrahunt.

De Contentione.

Gregorius f in Moralibus: Culpabiliores esse solent hi, qui in contentione inchoant, quam qui respondent. g IDEM in Pastorali: Quisquis in seminando iurgia dilectionem proximorum perimit, hosti familiaris seruit. h IDEM: Hypocrita assumpto sanctæ conuersationis habitu filiorum suorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere, etiam iurgiis, quærunt. i AVGVSTINVS in regula: Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finatis: ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca, & animam faciat homicidam. Sicut enim legitis: qui odit fratrem suum, homicida est. k IDEM: Uobis a uerbis durioribus parcite: quæ si emissa fuerint ex ore uestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, unde facta sunt uulnera. l ISIDORVS in synonymis: Contentio facies odiorum accendit, pacem cordis contentio extinguit, concordiam contentio rumpit. * SENECA in Epistola: Rixa est inter competitores.

De Conuiciatione.

Gregorius m in Moralibus: Sæpe prauum dum suum uitium fortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant: cumque contra bonos sibi auctoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt quæ non uident, sed audiendo didicerunt, aut ea mala ab aliis mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. n IDEM: Sæpe qui in potestate sunt, ad subiectorū passim contumelias erumpunt, & hoc, quod inuigilantes regimini seruiunt, per linguæ procacitatem perant, minori scilicet rectitudine uerba iudicis penitentes, quia qui sine causa fratrem fatuum dixerit, gehennæ se ignibus adiicit. o IOANNES CHRYSOSTOMVS de compunctione cordis: Sine fatuum n quis dixerit, siue uanum, siue la-

t Greg. lib. 6. Moral. c. 13. post med.

u Isid. in synonym. c. 16. x Aug. de ser. Dom. in mon. lib. 2. c. 30. tom. 4.

y Greg. lib. 2. Moral. c. 13. circa med.

z Ibid. li. 22. ult. circ. fin.

a Idem lib. 19. in Euang. circa med.

b Bern. de cons. lib. 3. post med.

c Idem in ser. paruis ser. 63.

d Ibid. ser. 3. de circumcis. Dom. post med.

e Glos. Numer. 11.

f Greg. lib. 26. Moral. cap. 2.

g Idem pas. cu. p. 3. admon. 24.

h Idem lib. 31. Moral. c. 8. paul. post princ.

i Aug. reg. 3. c. 37. tom. 1.

k Ibidem cap. 39. l Isid. in synonym. cap. 9. ante med.

m Greg. lib. 8. Moral. cap. 23. circ. med.

n Ibid. lib. 5. cap. 8. ante med.

o Chryso. de compunct. cor. lib. 1. longe ante med. tom. 5.

tronem,

tronem, sine quolibet alio nomine iniuriam, vel maledictum fratri ingesserit: ex quolibet horum vocabulo sub maledicti titulo, gehennæ ignis suppliciiis condemnatur. **AVGVSTINVS**: Quicumque conuitio. Supra in capite de satisfactione. lib. 2. **HIERONYMVS** in Epistola: Nec sibi quisquam de corporis castitate supplaudat, cum de verbo otioso, quodcumque locuti fuerint homines, reddituri sint pro eo rationem in die iudicii: cum etiam homicidij sit reatus conuicium in fratrem. **BERNARDVS** in Epistola: Ego plagis conscientie meæ nullum iudico accommodatius medicamentum, probri & contumeliis: non est proinde, quod pro me mouear, homuncio omni opprobrio dignus, & despectione.

De Derisione.

REGORIVS ^c in Moralibus: Timendum est ne Geriam nobis cadentibus surgat, qui à nobis stantibus irridetur, quamuis stare iam non nouerit, qui non stantem nouerit irridere. **IDEM**: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum.

De Maledictione.

REGORIVS ^c in Moralibus: Aliter maledictum profertur prætextu iustitiæ: aliter liuore vindictæ. **IDEM**: Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto vltionis, sed ex iustitia examinis erumpunt. **IDEM**: Qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo Deum facere volunt, nisi quod ipsi aut facere nequeunt, aut erubescunt? **IDEM** in registro ad quemdam Archiepiscopum: Nil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te cogitationem habere significas: dum pro vindicta propriæ iniuriæ, quod sacris regulis prohibetur, maledictum anathematis inuexisti. **IDEM** in Dialogis super illud: Neque maledici regnum Dei possidebunt. Pensa quam grauis est culpa, quæ separat à regno cœlestis vitæ. **AVGVSTINVS** de conflictu vitiorum, & virtutum: Quid de illis dicendum est, qui furore cæcitatatis, vsque ad verba prorumpunt maledictionis, nisi hoc quod Apostolus ait: Neque maledici regnum Dei possidebunt? Et in prouerbis: Maledictum frustra prolatum in quempiam deuoluetur. Interlinearis: In proferentem. **IDEM** Glossa: Est aliquid maledictum iuxta diuinam iustitiam, vt excommunicatio. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** de compunctione: Christus orare nos pro calumniantibus iubet: nos autem insidias, & dolos etiam amicis concinnamus. Christus maledicentibus benedicere iubet: nos autem è contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius, multiplicata maledicta restituimus.

De Detractione.

REGORIVS ^m super Ezechielem: Peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est: quia iam ostenditur aliquid iustitiæ nos habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. **IDEM**: Ne immoderatis. Infra de infamia. **ISIDORVS** in synonymis: Detractio graue crimen est, detractio grauis damnatio est. **IDEM**: Nunquam detrahes si te bene perspexeris. **IDEM**: Erit ille apud Deum. Infra de crudelitate. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** in sermonibus: Ad condemnandum cæteros, omne vitæ nostræ tempus absumimus, à quo vitio neque sæculi hominem, neque monachum vllum facile inuenias liberum. **HIERONYMVS** in Epistola: Quia homines sumus, & interdum contra annorum maturitatem, puerorum vitiis labimur. Si me vis corrigi delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordeas. **BERNARDVS** super Cantica: Vnus est detractor, qui loquitur, & vnum tantum verbum profert: & tamen illud vnum verbum, vno in mo-

mento, multitudinis audientium aures inficit, animas interficit. **IDEM** de consideratione: Detrahente, an detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. **ANSELMVS** de similitudinibus: Tria sunt genera homicidij, quæ pari plectuntur pœna, interfectio hominum, detractio proximorum, odium fratrum. **IDEM**: Detractio est, quoties quis aliquid ea intentione de aliquo dicit, vnde ipse minus amari, vel appreciari possit.

De Adulatione.

REGORIVS ^y in Dialogis: Moris est, vt occupato in multis animo, adulatio valde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa. **IDEM** in registro: Nec nouum, nec reprehensibile est in eligendo Episcopo, populi se vota in duas partes diuidere, sed graue est, quando in huiusmodi causis, non ex iudicio, sed ex solo fauore adulationis venit electio. **IDEM** in homiliis: Vix pro culpa sua quempiam aperta voce reprehendimus; & adhuc quod est grauius, aliquando si persona in hoc mundo potens sit, eius forsitan & errata laudantur, ne si auertatur per iracundiam, munus subtrahat, quod impendebat. **AMBROSIVS** de officiis: Non est vera amicitia, vbi est fallax adulatio. **IDEM**: Prospiciendum est, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, sed etiam ignauitæ videtur. **AVGVSTINVS** de quæstionibus veteris, & noui Testamenti: Adulator est, qui ideo dat consensum, ne offendat eum, quem optat habere propitium. **IDEM** de Trinitate: Si inimicus insultat, ferendus est. Amicus autem si errat, docendus est; si docet, audiendus. Laudator vero, & errans confirmat errorem, & adulans illicet in errorem. **HIERONYMVS** in Glossa Matthæi: Rigida vita, & prædicatio vera declinare debet mollium palatia, quæ frequentant mollibus induti adulantes, qui ponunt puluinaria sub cubito, qui vitam palpant peccantium, non pungunt, vt vel sic aliquid venentur. **BERNARDVS**: Habet vera Infra lib. 4. de amicitia. **GLOSSA** super Psalmos: Plus nocet lingua adulatoris, quam manus persecutoris. **SENECA** in Epistola: Illud præcipue nos impedit, quod cito nobis placemus, si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, & non fumus.

De Suggestione.

REGORIVS ^h super Ezechielem: Hi qui alios ad iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsis ministerium dæmonum suscipiunt. **HIERONYMVS** in Epistola: Cum de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veripatuerit, instant mali, satagunt, ambiunt, vt de aliis omnibus hoc credatur. **ISIDORVS** de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrinis, siue exemplis vitam moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum prædique diripiunt.

De Turpiloquio.

HIERONYMVS ^k in Epistola: Non flagito linguæ nitorem, sed animæ puritatem. Apud Christianos enim solæcismus est, & magnum vitium, turpe quid vel narrare, vel facere. **BERNARDVS** in sermonibus: Dum otiosa tanquam minima spernimus, ad turpia interdum, & inhonesta dilabimur.

De Mendacio.

REGORIVS ^m in Moralibus: Deus mendacio nostro non eget, quia veritas fulciri nõ quærit auxilio falsitatis. **IDEM**: Summopere cauendum est omne mendacium; quamvis nonnunquam sit aliquod genus mendacij culpæ leuioris, scilicet, si quisquam bene-

^c Idem de consid. li. 2. prope fin. n Ansel. de simil. 147.

^x Ibidem. cap. 149.

^y Greg. li. 1. Dial. cap. 4. cir. med. & Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 40. in princ.

^a Amb. off. lib. 3. cap. 16. post med. tom. 4. ^b Ibid. lib. 1. cap. 42. ^c Aug. de q. vet. & no. Test. q. 51. tom. 4. ^d Idem de Tri. lib. 2. non longe à princ. tom. 3. ^e Hieron. in Matth. li. 1. c. 11. tom. 6.

^f Gloss. in Ps. 69. ^g Sen. Ep. 60. circa med.

^h Greg. in Egc. hom. 2. longe ante med.

ⁱ Isid. de sum. bo. li. 3. c. 38. sent. 5

^k Hieron. li. aduer. Hel. mid. longe ultra med. tom. 2. ^l Ber ser. de triplici genere cogitationum prope fin.

^m Greg. lib. 11. Mor. c. 13. circa med. ⁿ Ibid. li. 8. c. 4. non longe à princ.

^a Hieron. Epist. 1. ad Helioid. tom. 1. ver. fin.

^b Bern. Ep. 280. ad Eng. P. P. anse med.

^c Greg. lib. 25. Mor. c. 8. circ. med.

^d Hieron. lib. 10. Moral. cap. 19.

^e Greg. li. 4. Mor. cap. 6.

^f Ibidem.

^g Ibidem li. 22. c. 6. circ. fin. ^h Idem regist. lib. 2. ind. 10. cap. 34.

ⁱ Idem li. 3. Dialog. c. 15. circa med.

^k Aug. de conf. vit. & virt. cap. 9. tom. 9. ^l Gloss. inter. prouer. 26.

^m Chryf. de comp. cord. lib. 1. anse med.

ⁿ Greg. in Eze. hom. 9. ante med.

^o Isidor. in syn. c. 10. ^p Ibid. paulo post. ^q Est apud Chryf. de compunct. cor. lib. 1. ante med. tom. 5. ^r Hieron. Epist. 4. ad Rus. post med. tom. 1.

^s Bern. in Cant. ser. 24. ante med.

a *Ibid. lib. 26. cap. 3.*

b *Ibid. in synon. cap. 11. cir. prin.*

c *Idem de sum. bo. li. 3. c. 59. sen. 2.*

d *Ibid. lib. 2. ca. 30. seu. 6.*

e *August. in Enc. cap. 42. tom. 3.*

f *Ibidem cap. 18.*

g *Ibidem cap. 22.*

h *Idem con. mend. ad Consens. cap. 12. infim. tom. 4.*

i *Idem de ve. relig. c. 33. tom. 1.*

k *Idem de Doa. Chryf. lib. 1. ca. 36. tom. 3.*

l *Aug. cont. mend. ad Conf. cap. 15. tom. 4.*

m *Idem ep. 154. ad Publiu. ante med. tom. 2.*

n *Greg. lib. 1. Moral. ca. 19. in prin.*

o *Ibidem*

p *Est apud Aug. de morib. Manic. li. 2. c. 11. to. 1. q. Gl. ep. 4. ex Aug. comend. ad Conf. cap. 19. post med. tom. 4. r. Aug. tract. 10. in Io. ante med. tom. 9.*

ficiam præstando mentiatur. **IDEM**; Incautesunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant: immo mentiando superbiunt, qui contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. **IDEM**: Quisquis expositor. **Infra lib. 4. de doctrina.** **ISIDORVS** in synonymis: Cave mendacium in omnibus: mendacio enim fides tollitur, error inducitur, veritas aboletur. Nullum mendacium potest esse iustum. **IDEM** de Summo bono: Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum quidem Deo, quem periurando contemnit: consequenter iudici, quem mentiando fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. **IDEM** Nonnunquam peius est mendacium meditari, quam loqui: nam interdum quisque incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem, non potest nisi per studium. **AVGVSTINVS** in Enchiridion: Vtique verba propterea sunt instituta, non per quæ inuicem se homines fallant: sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. **IDEM**: Mihi videtur omne mendacium esse peccatum quidem: sed multum interesse quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. **IDEM**: Omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo non solum quando scit ipse, quid verum sit: sed et si quando errat, & fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit: siue illud verum sit, siue putet, & non sit. **IDEM** in libro de mendacio: Mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi. **IDEM** de vera religione: Inest omni mentiendi voluntas fallendi, etiam si ei non credatur. **IDEM** de doctrina Christiana: Nemo mentiens, in eo quod mentitur seruat fidem. Nam hoc vult vtiq; vt cui mentitur sibi fidem adhibeat, & quam tamen ei mentiando non seruat. Omnis autem fidei violator iniquus est.

De Iuratione.

AVGVSTINVS de mendacio: Dico vobis non iurare omnino, ne scilicet iurando, semel ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem & ex consuetudine in periurium decidatur. **IDEM** super canonicam Iacobi: Falsa iuratio exitiosa est, vera iuratio periculosa, nulla secuta. **IDEM**: Quam graue peccatum est periurare, compendium tibi dedit scriptura dicens: Noti iurare. **IDEM**; Periurium præcipitium est: qui iurat, iuxta est: qui non iurat, longe est: qui verum iurat, non peccat, sed prope est ad peccatum: sed qui non iurat, non peccat, & longe est à peccato. **IDEM**: Qui iuramentum exigit ab alio, multum interest si nescit illud falsum iuratum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, & cogit eum iurare, homicida est: ille enim suo periurio se perimit. **IDEM** in Epistola: Sine dubio minus malum est per Deum falsum iurare veraciter, quam per Deum verum iurare fallaciter. Quanto enim, per quod iuratur, magis est sanctum: tanto magis est pœnale periurium.

De Blasphemia.

GREGORIVS in Moralibus: Filij in cordibus Deo maledicunt, cum recta nostra opera à non rectis cogitationibus prodeunt: cum bona in aperto exerunt, sed noxia in occulto moluntur. **IDEM**: Deo quippe maledicunt, cum se & ab illo accepisse vires intelligunt, sed tamen de eius muneribus propriam laudem quaerunt. **PAVGVS TINVS** de vera religione: Blasphemia est, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgo blasphemia est, vbi mala verba de Deo. **GLOSSA**: Augustini: Blasphemia est per quam de Deo ipso falsa dicuntur: & ideo peius est blasphemare, quam peierare: quia peierando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando, de ipso Deo falsa dicuntur. **IDEM** super Ioannem: Flagellatus est Christus flagellis Iudæorum, sed non minus flagellatur blasphemis falsorum Christianorum. **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Ioannem: Glorificemus Deum, non per fidem solum, sed etiam per

vitam: quia aliter nequaquam erit gloria, sed blasphemiam. Non enim ita blasphematur Deus à Gentili existente inquinato, vt à Christiano corrupto. **BERNARDVS**: Fugienda oriositas. **Supra de nugis.** **IDEM**: Cautete ne quis parua, **Supra lib. 2. de peccato.** **GLOSSA**: Omne peccatum blasphemix comparatū, minus est. **GLOSSA**: Grauius peccat contemptor sedentis in cœlo maifestatis, quam crucifixor ambulantis in terra paupertatis.

CAPVT I V.

De Occupatione.

GREGORIVS in dialogis: Multum est, quod vniuscuiusque præsulis mentem curarum densitas denastat: cumque animus diuiditur ad multa, sit minor ad singula, tantoque ei in vnaquaque re surripitur, quanto latius in pluribus occupatur. **IDEM** in registro: Sicut toto desiderio debemus curas, & occupationem huius mundi fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero subire. **IDEM**: Qui adhuc valetis huius mundi occupationes fugite: quia quanto quisque in eo profecerit, tanto vt video, ab amore Dei amplius decrefcit. **IDEM** in homilliis: Vsu terrenæ curæ à cœlesti desiderio obdurefcit animus: & dum ipso suo vsu durus efficitur, per actionem sæculi ad ea molliri non valet, quæ pertinent ad charitatem Dei. **Idem** in Moralibus: Male homo vigilat quando eum sæcularium negotiorum æstus insolenter inquietat. **Idem**; Plus in hoc mundo **Infra** capitulo de honore. **Idem** super Ezechielem; Quibusdam prauis mentibus nihil est laboriosius, quam si eis præcipiatur, vt in huius mundi actibus non laborent. **Augustinus** de vera religione; Amici huius mundi, tam timent ab eius amplexu separari, vt nihil sit eis laboriosius, quam huius sæculi curis non laborare. **ISIDORVS** de Summo bono; Quanto quisque curis mundi maioribus occupatur, tæto facilioribus otis premitur. **Idem**; Mundi amatores non solum ex eo rei sunt, quod infima præ summis appetunt, verum etiam miseri per hoc, quod cum graui ærumna ad ipsa desiderata pertingunt. **Idem**; Longe à Deo, **Supra lib. 2. de oratione** inaccepta. **AMBROSIVS** in sermone: Excitat diuitem occupatum cupiditas, excitat cura pervigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, sollicitat abundantia. **Idem** in Epistola; Et si alij diues videtur, sibi pauper est, qui non vtitur eo, quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. **Leo Papa**; Diabolus omnium discuit consuetudines, omnium ventilat curas, omnium scrutatur affectus; & ibi causas querit nocendi, vbi quempiam viderit studiosius occupari. **BERNARDVS** de contemptu; Sane vt exercitij spiritualis, & curæ cordis, iudicium euidentis est contemptus exteriorum; sic eorundem sollicitudo, certum signum est mentis incultæ. **SENECA** in Epistola; Quisquis se fortuitis multum dedit, ingentem sibi materiam perturbationis, & inexplicabilem facit. Vna hæc via est ad tuta vadenti, externa, siue fortuita despiciere, & honesto contentum esse. **Idem**; Omnia impedimenta dimitte, & vaca bonæ menti; Nemo enim ad illam peruenit fortuitis occupatus.

CAPVT V.

De Mutabilitate.

GREGORIVS in registro; Si laudibus aliorum glætamur, & aliorum vituperationibus frangimur, gloriam nostram non in nobis, sed in aliorum ore posuimus. **IDEM** in Moralibus; Dum cor in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa, huc illucque quibusdam fluctibus voluitur; ac per modos varios rerum, alternantium mutabilitate versatur. **AVGVSTINVS** de pastoribus; Hominum temerariis iudiciis plena sunt omnia; de quo enim

multum

f *Glos. Isa. 8. t. Gl. Ps. 68.*

u *Greg. lib. 1. Dial. cap. 4. post med.*

x *Idem regist. lib. 6. in. dic. 15. cap. 169. ante med.*

y *Ibid. lib. 2. cap. 30.*
z *Idem hom. 17. in Euag. post med.*

a *Idem lib. 23. Moral. c. 12. non longe à prin.*

b *Idem in Exer. hom. 10. ante med.*

c *August. de ver. relig. c. 35. tom. 1.*
d *Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 48. seu. 4.*
e *Ibid. ca. 63. sens. 1.*

f *Amb. lib. de Nabute. c. 6. circa med. tom. 1.*

g *Idem Ep. lib. 4. Ep. 27. ad Simplic. tom. 5.*

h *Leo ser. 7. de natin. Dom. circa med.*

i *Bern. declam. super Ecce nos, post med.*

k *Sen. Epi. 74. ad Se med.*

l *Idem Ep. 54. post med.*

m *Greg. regist. lib. 9. ind. 4. ca. 39. non longe à prin.*
n *Idem lib. 22. Moral. c. 10. civ. med.*
o *August. de pastoribus, c. 12. tom. 9.*

multum desperamus, subito conuertitur, & fit optimus: de quo presumpseramus, subito deficit & fit pessimus. Nec timor ergo noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque vix nouit ipse homo: si autem utcumque nouit ipse, quid sit hodie: quid autem cras erit, nec alius, nec ipse. * IDEM in meditationibus: Heu me tantæ infelicitatis, tantæ perditionis: dum enim quæ retro sunt, obliuiscens ad ea, quæ ante sunt me extendere volo, subito nescio qua miseria me relabi ad inania, & noxia conspicio. a BERNARDVS in sermonibus: Qui conscientias suas in alienis labiis ponunt, modo magni, modo parui sunt, modo nulli: secundum quod adulantium linguis, vel vituperare placuit, vel laudare. b SENECA in Epistola: Hoc habent inter cetera boni mores, placent sibi, & permanent: leuis est malitia, sæpe mutatur non in melius, sed in aliud.

CAPVT VI.

De Vagatione.

REGORIVS c in pastorali: Interior est custodia cordis, quæ ordinata exterius seruat membra corporis. Qui ergo statum mentis perdidit, subsequenter foras inconstantia motionis fluit, atque exteriori mobilitate indicat, quod nulla interius radice constantiæ subsistat. d HIERONYMVS in Epistola: De agmine columbarum crebro accipiter vnã separat, quam statim inuadat, & laceret, cuius carnibus & cruore satietur, & morbida oues suum relinquunt gregem, & luporum faucibus deuorantur. e IDEM super illud Genesis, secundum aliã literam: Egressus Cain à facie Domini habitabat in terra Naid, quod interpretatur fluctuatio. Quicumque enim à Domino recedit, statim sæculi fluctibus quatitur, & mouentur pedes eius. AVGVSTINVS. Cohibet se. Lib. 2. de continentia visus. BERNARD. Nihil turpius. Lib. 1. de monachis malis. f SENECA in Epistola: Frequens migratio corporis: instabilis animi proprium est. Coalescere otio non potes, nisi desinas circumspicere, & errare. g IDEM: Ut animum possis continere, primo corporis fugam siste: deinde remedia continuata plurimum proficiunt. h IDEM: Sine discere oculos tuos, sine aures assuescere sanioribus verbis: quoties processeris, in ipso transitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas tibi occurrunt. i IDEM: Primum argumentum compositæ vitæ existimo, posse consistere, & secum morari. k IDEM: Non coalescit planta, quæ sæpe transfertur. Nihil tam vile est, quod in transitu proficit. l IDEM: Auarior, ambitiosior, luxuriosior, immo vero crudelior, & inhumanior redeo, quia inter homines fui. m IDEM: Nusquam est, ubique est. n IDEM: Vitam in peregrinatione agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias.

CAPVT VII.

De Curiositate.

REGORIVS * in registro: Dum incongrua dicentes audire non renuis, nõ solum opinionem tuam, sed grauas & animam. o IDEM in homiliis: Graue curiositatis est vitium, quæ dum cuiuslibet mentem ad inuestigandam vitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens se nesciat: & omnis curiosi animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui. p IDEM super Ezechielem: Sicut malus aer, assiduo flatu tractus, inficit corpus: ita peruersa locutio, assidue audita, infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione prauis operis, assiduitate curiosi sermonis. q IDEM in Moralibus: Fit recto retributionis examine, vt qui exteriori oculo negligenter vititur, interiori cordis oculo non iniuste cæcetur. IDEM: Plerumque res. Infra lib. 4. de innocentia. r AVGVSTINVS in confessionibus: Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quam res, quæ cantatur, moueat, pœnaliter me peccare confi-

teor: & tunc mallem non audire cantantem. s IDEM: Præter concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum, & voluptatem, cui seruientes depereunt, qui longe se faciunt à te Domine, inest animæ per eisdem sensus corporis quædam, non se oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana & curiosa cupiditas, nomine cognitionis, & scientiæ palliata. t IDEM: Pulchras formas & varias, nitidos & amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam, teneat eam Deus, qui fecit hæc bona valde, sed ipse est bonum meum, non hæc. u IDEM de vera religione: Miseri homines, quibus cognita vilescunt, & nouitatibus gaudent, libentius discunt, quam norunt, cum tamen cognitio sit finis discendi. * IOANNES Chrysof. in sermonibus: In theatro non solum vides res infauistas, sed & audis spurciloquia, & ex ipso incessu meretricis & habitumolliris: vbi auditu, & cantu Diabolico, læduntur aures tuæ, & vndique percutitur mens tua. x ISIDORVS in synonymis: Noli querere, quid quisque dicat vel faciat: evita curiositatem, omite curam, quæ ad causam tuam non pertinet. y IDEM: Oculi prima tela libidinis, visio prima concupiscentia mulieris. z IDEM de Summo bono: Quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapientes, non vt veritatem ab eis querant, sed vt facundiam sermonis eorum cognoscant more poetarum: qui magis compositionem verborum, quam sententiam veritatis sequuntur. a BERNARDVS in meditationibus: Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt, alios inspiciunt, & seipsos deserunt: Deum querunt per ista exteriora, deserentes interiora sua quibus interior est Deus. b IDEM de duodecim gradibus: O Dina! quid necesse est, vt videas mulieres alienigenas: qua necessitate? qua vtilitate? an sola curiositate? & si otiose vides, non tamen otiose videris. c IDEM: Serua commissum, caue prohibitum, ne perdas concessum. Quid mulierem, tuam mortem, tuam intente intueris: quid illuc tam crebro vagantia lumina iacis? d IDEM: Nisi mens minus se curiose seruaret, tua curiositas tempus vacuum non haberet. Si culpa non est, culpæ tamen occasio est, & indicium commissæ, & causa committendæ. e IDEM: Monachus, qui sui negligens alios curiose circumspicit, dum quosdam suscipit superiores, quosdam despicit inferiores; & in aliis quidem videt quod inuidet, in aliis quod irridet. Inde fit vt pro mobilitate oculorum lenigatus animus, nulla vtiq; sui cura grauatus, modo per superbiam ad alta se erigit, modo per inuidiam in ima se demergit. f IDEM: Ex insolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur; quamdiu enim à sui circumspeditione curiosus torpescit, incuriam sui curiosam in alios facit. Qui enim seipsum ignorat, foras mittitur vt hædos pascat. g ANSELMVS de similitudinibus: Curiositas est studium perscrutandi ea, que scire nulla est vtilitas. h SENECA in Epistola: Nil tam damnosum bonis moribus, quam in curioso spectaculo residere; tunc enim per voluptatem facilius vitia furrunt.

CAPVT VIII.

De Negligentia.

REGORIVS i in Moralibus: Si curare parua negligimus, insensibiliter seducti, statim audenter etiã maiora perpetramus. k IDEM: Plerumque de bonis per incuriæ vitium mala nascuntur. l IDEM: Iniquorum mentes, qui damna sua considerare negligunt, integritatem suam quasi nescientes perdunt. Amittunt namque à corde innocentiam, ab ore veritatem, à carne continentiam, & per accessum temporis ab ætate vitam. m IDEM in registro: Cum diuina præcepta nos moneant, proximos sicut nosmetipsos diligere debere, nõ parua negligentie est præcepta Dei despiciere, & quod sibi quis meruit, alij non timere. n IDEM in pastorali: Si à circumspectionis sollicitudine cor destituitur, vulneribus aperitur; quia hostis callidus, tanto liberius pectus percutit, quã

a Bern. in ser. Nat. S. Ioan Bap. ante med. b Sen. Ep. 47. in fin.

c Greg. Past. 3. admon. 24. non longe à princ.

d Hier. Ep. 8. ad Deme. triad. post med. tom. 1.

e Ibid. Ep. 146. ad Damasum ante med. tom. 3.

f Sen. Ep. 69.

g Ibid. conseq. h Ibidem.

i Idem ep. 2. k Ibidem.

l Idem Ep. 7. ante med. m Idem Ep. 2. n Ibid. conseq.

o Greg. homil. 36. in Euang. ante med.

p Idem in Exec. hom. 9. post med.

q Idem lib. 21. Moral. cap. 6.

r Aug. conf. lib. 10. c. 33. tom. 1.

s Ibid. c. 35. in princ.

t Ibidem cap. 34.

u Idem de ve. relig. ca. 52. tom. eod.

x Ibid. in syn. cap. 10.

y Ibid. cap. 9. z Idem de sum. bo. li. 2. c. 29. sen. 13.

a Bern. medit. c. 1. in princ.

b Idem de 12. gradib. humil. gra. 1. ante med.

c Ibidem paulo post.

d Idem.

e Ibidem gra. 2.

f Ibid. gra. 1. circa princ.

g Ansel. de similit. c. 26.

h Sen. ep. 7. ante med.

to nudum à pœnitentia lorica deprehendit. * **AVGVSTINVS** de verbis Domini: Sic homines negligunt vitam suam vt nolint habere malam rem nisi ipsam. **IDEM**: Tu vulnus. Infra lib. 4. de taciturnitate. **IDEM**: de natura & gratia: Cum vbique sit pœnsens, qui multis modis per creaturam sibi seruientem auersum vocet doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adiuet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras: sed quod negligis querere, quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis. **IOANNES** Chrysof. de compunctione cordis: Si forte in corpore parum aliquid morbi pulsauerit, statim & medicos adhibemus, & pecuniam profundimus, & omnia obseruantia, quæ competunt, gerimus, nec prius cessatur, quàm quæ molesta sunt mitigentur. Anima verò cum quotidie vulneretur, cum per singula lanietur, vratur, præcipitetur & modis omnibus pereat, nec parua quidem, pro ea nos cura sollicitat. * **IDEM**: Non anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est: qui ergo quod primum, & melius est, negligit, & quod inferius est extollit, vtrumque corrumpit. **IDEM**: Certum est, quod omnes pariter corrumpat, & absumat incuria: dum nemo est, qui vel opportuna præbeat, vel importuna prohibeat. * **IDEM** super Ioannem: Omni rei magis parcere debes, quam temporari: aurum enim si cõtemperis, poteris rursus vel id ipsum, vel aliud recuperare: tempus vero si perdidideris, difficile id refumes. **BERNARDVS** in meditationibus: Quanto diutius nos Deus expectat, vt emendemur: tanto districtius iudicabit, si neglexerimus. **IDEM**: de contemptu mundi: Nihil pretiosius tempore, sed heu nihil hodie vilius æstimatur: transeunt dies salutis, & nemo recogitat. **IDEM**, super Cantica: Non curant carnales quærere, quantum desiderant inuenire, cupientes consequi, sed non exequi. **SENECA** in Epistola: Nemo se iudicat quidquam debere, qui tempus accepit, cum inter multa hoc vnum est, quod nec gratus quidem potest reddere.

CAPVT IX.

De securitate.

GREGORIVS in Moralibus: Nonnunquam ipsis bonis, quæ agimus ad deterius propinquamus: quia dum latitiam menti pariunt, quandam etiam securitatem gignunt: dumque mens secura redditur, in torpore laxatur. **IDEM**: Sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatæ culpæ telo perforatur. **IDEM**: Sæpe quem tentationis. Infra capite de remissione. **IDEM**: Sæpe nonnullis graue periculum incauta securitas fait, vt callidi, hostis insidias non tentati, sed iam prostrati cognoscerent. **IDEM**: Fit plerumque. Infra lib. 4. de Innocentia. **IDEM**: Nonnunquam in parua. Supra lib. 2. de peccato. **IDEM**: Quia amoris intimi calorem mens non habet, frigida deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior. **IDEM** in registro: Mater negligentia solet esse securitas. **AVGVSTINVS** de conflictu: Loth exercitio malorum probatus inrer Sodomitas sanctus fuit, in monte vero securitate corporis saluatus cum filiabus peccauit. **IOANNES CHRYSOSTOMVS**: Virtus fidei. Supra lib. 2. de fide. **ISIDORVS** de Summo bono: Neque vnquam oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit, negligentia autem sæpe incautos ad vitia transacta reducit.

CAPVT X.

De diiudicatione.

GREGORIVS in registro: Graue est satis, & indecens, vt in re dubia certa dicatur sententia. **IDEM** in moralibus: Fit vt dum ad aliena diiudicanda mens

ducitur, proprii iudicii lumine priuetur: & eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. **IDEM**: Hoc proprium. Supra lib. 2. de superbia. **IDEM**: Quisquis superbia, vel inuidia in se tyrannidem captiua mente sulceperit, hoc primum damnũ patitur, quod clauso cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis bene geruntur, displicent, & sola ei, quæ ipse vel prauè egerit, placent. **IDEM**: Cuncti vanæ gloriæ sectatores, dum se hominibus præferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt, alios enim censent nihil scire, alios non bene viuere. **IDEM**: Sancti viri aliena opera etiã praua mirantur, sua vero etiam digna despiciunt. Reprobi vero sua, vel quæ parua sunt admittantur: & plerumque de suis malis bona æstimant, de alienis autem bonis male sentire non cessant. **IDEM**: Stulti cum prudentium. Infra de obliuione. **HERONYMVS** in Epistola: Periculosum est de seruo alterius iudicare, & non facilis venia, praua dixisse de rectis. **IOANNES** Chrysof. de compunctione: In alienis delictis seueri & amarissimi iudices residemus, nostras autem trabes (oculis infixas propriis non videmus, qui aliena etiam minima sollicitè perscrutamur. **IDEM**: Iudicare de alterius mente, summa difficultas est. **AVGVSTINVS** de sermone Domini in monte: Maxime hi temere iudicant de meritis alienis, & aliorum facta facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quam emendare & corrigere. Quod quidem vitium, vel superbia est, vel inuidia. **BERNARDVS** de contemptu: Iudicent tunc, & præiudicent superbia filij, & cum rege suo se uentur sicut cedrus libani, transibimus, & ecce non erunt. Opprimant tunc quos possunt, blasphement, congerant maledicta, veniant super nos opprobria exprobrantium Christo, quoniam merces nostra copiosa est in cœlo.

CAPVT XI.

De recidinatione.

GREGORIVS in Moralibus: In vnoquoque lapsu, à minimis semper incipitur, & succrescentibus, ad grauiora peruenitur. **IDEM**: Sæpe committunt homines mala, quæ sciunt, & idcirco permittuntur decipi, vt cadant etiam in mala, quæ nesciunt. **IDEM**: Augeret reatum culpæ sequentis, præconium gloriæ præcedentis. Nam vnus cuiusque casus tanto maioris est criminis, quanto prius quam caderet, maioris potuit esse virtutis. **IDEM**: In cassum bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur; quia & frustra currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit. **IDEM** in pastorali: Si quod videtur, bonum gerendum sollicita intentione non crescit, etiam quod fuerat bene gestum, decrescit. **IDEM**: Qui fortiori studio intederit, retrospicere conuincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. **IDEM**: super Ezechielem: Sicut qui à fide reeedit, apostata est, ita qui ad perversum opus, quod deserit, redit, ab omnipotenti Deo absque vlla dubietate apostata deputabitur, etiam si fidem tenere videatur. **IDEM** in registro: Minoris excessus est, veritatem non cognoscere, quam in ea agnita non manere. **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Audeo dicere, superbis esse vile cadere in aliquod apertum, manifestumque peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando fleuit, quam sibi placuit quando præsumpsit. **IDEM** in libro de viduitate: In viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solum capescere nuptias, sed etiam si non nubatur, vel nubere damnabile est. **IDEM**: Cum quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio communitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habet vouendi necessitatem. **IDEM**: Plane nõ dubitauerim dicere lapsas animas à charitate sanctiore

Ibid. li. 34. cap. 18. ante med.
Ibid. lib. 23. ca. 3. non lōge à prin.
Ibid. li. 26. ca. 26.
Hieron. Ep. 99. ad Ansel. non lōge à prin. tom. 2.
Christ. de comp. cord. lib. 1. ante med. 10. 5.
Ibidem paulo infr. 2 Aug. de ser. Dom. in mon. li. 2. ca. 30. 10. 4.
Bern. declam. sup. Ecce nos. post med.
Greg. lib. 21. Moral. 6. 9.
Ibidem li. 11. c. 7.
Ibid. lib. 18. c. 19. cir. med.
Ibid. lib. 1. c. 17. in prin.
Ibidem Pass. eu. p. 3. cap. 1. admon. 3. 5. post med.
Ibidem admon. 28. in fin.
Ibidem in Ex. ch. hom. 9. lōge ante med.
Ibidem reg. lib. 1. ind. 9. c. 16.
Aug. lib. 14. de ciui. Dei, ca. 13. in fin. 10. 5.
Ibidem de bo. Viduit. c. 9. 10. 4.
Ibid. c. 11.
Ibidem.

a Aug. de nat. & gra. ca. 97. post med. 10. 7.
b Chryf. de comp. cord. li. 1. non lōge à prin.
c Ibidem.
d Ber. med. 6. 2. ante med.
e Idem in declam. super Ecce nos. post med.
f Idem in Cant. ser. 21. ante med.
g Sen. Ep. 1.
h Greg. lib. 1. Moral. c. 17. & vet. 34.
i Ibid. lib. 9. ca. 7.
k Ibid. li. 20. c. 5. non lōge à prin.
l Ibid. li. 9. c. 34. circa prin.
m Idem reg. lib. 6. ind. 15. ca. 186. circa fin. & lib. 24. Moral. c. 7. ante med.
n Augu. de conf. virt. & vit. c. 14. 10. 9.
o Ibid de sum. bo. li. 2. c. 12. sent. 17.
p Greg. re. g. lib. 8. ind. 3. ca. 30.
q Idem li. 3. Moral. c. 18. circa med.

quæ

a Idem de verb. Apof. fer. 15. in fi. 10. 10

b Hieron. Ep. 22. ad Susan. Lap. ante med. 10. 9.

c Ifid. de sum. bo. l. 2. c. 36. sent. 2.

d Ibid. lib. 3. c. 22. ser. 8.

e Bern. Epi. 1. ad Rober. post med.

f Ibidem prope fin.

g Idem Ep. 253. ad abb. Garin.

h Idem in Cant. ser. 17. ante med.

i Greg. ho. 31. in Euang. post med.

k Idem in Ez. ech. hom. 10. longe ante med.

l Idem reg. li. 7. indic. 2. ca. 119.

m Gl. Thren. 3. c. 10. 11.

n Ifid. in syn. ca. 13.

o Idem de sum. bo. lib. 2. c. 23. ser. 3.

p Ibid. c. 29. sent. 1.

q August. de lib. arb. li. 3. c. 5. post med. 10. 1.

r Idem li. 6. con. Iul. Pelag. c. 7. post med. 10. 7.

s Amb. off. lib. 1. ca. 20. 10. 4.

quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. ^a IDEM in libro de verbis Apostoli: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via retardare, noli retro redire, noli deuiare. Remanet enim qui non proficit, retro redit, qui ad ea relabitur, unde iam recesserat, deuiat, qui apostatat. ^b HIERON. in Epist. De Dei virgine: Facta es corruptio satanæ: de sponsa Christi, facta es scortum execrabile: de templo Dei, sanum immunditiæ: de habitaculo Spiritus sancti, tugurium Diaboli: quæ prius incedebas cum fiducia vt columba, nunc lates in tenebris, vt stellio. ^c ISID. de Summo bono: Quemadmodum ad virtutem tendentes culmen non à summis inchoant, sed à modicis, vt sic sensim ad altiora pertingant: ita & qui dilabuntur ad vitia, non statim à magnis criminibus incipiunt, sed à modicis affuescunt, & sic ad maxima prorunt. ^d IDEM: Multis argumētis insidiatur Diabolus eis, qui renuntiant sæculo, vt eis se iterum amori substernant: grauius autem illos concupiscentiis sæculi ferit, quos post renuntiationem ad mundi amorem reduxerit. ^e BERN. in Epist. Habet quidem Christus multos milites, qui fortissime cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem, qui de fuga conuersi, rursus se periculo ingesserint, quod declinauerant, rursusque fugarent hostes, quos fugiebāt. ^f IDEM: Beatus es, si pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis: vā autem tibi declinando pugnam, perdis enim victoriam simul & coronam. ^g IDEM: Si proficere currere est, vbi non proficere ibi & currere desinis: vbi vero non currere est, vbi & deficere incipis: hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. ^h IDEM super Cantica: Septies cadit iustus, & septies resurgit, si tamen cadit in die, vt se cadere videat, & cecidisse sciat, & resurgere cupiat, & requirat manum adiuuantis, & dicat: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus,

CAPVT XII.

De Consuetudine.

GREGORIUS ⁱ in Homiliis: Vistata culpa obligat mentem, vt nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur enim & labitur: quia vbi diu sponte persistit, ibi etiam cum noluerit, coacta cadit. ^k IDEM super Ezech. Frontem cordis in impudentiā atterit culpa frequens: vt quo crebrius committitur, eo de illa committentis animus minus verecundetur. ^l IDEM: in registro: Si prauæ rei aditus antequam diu pateat, non clauditur, vsu fit latior, & erit consuetudine licitum, quod ratione & lege, constat esse prohibitum. ^m GLOS. Difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. ⁿ ISID. in synonymis: Assiduitas mores facit, & iugis vsus in naturam se vertit. ^o IDEM de Summo bono: Cogitatio praua delectationem patit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, & consuetudo necessitatem. ^p IDEM: Dum facta quædam non grauia libere, ac sine metu committimus, ad peiora scelera, & horrenda, peccati consuetudine labimur. ^q AVGVST. de libero arbitrio: Ratio æstimat luce veritatis, vt recto iudicio subdat maiora maioribus: vsus autem consuetudine commoditatis plerumque inclinatur, vt ea pluris æstimet, quæ veritas minora conuincit. ^r IDEM contra Iulianum: Contra istam generalium concupiscentiam, quæ ingenita nobis est per originale peccatum, vehementius vidua, quam virgo: vehementius metrix, cum casta esse voluerit, quam quæ semper fuit casta confligit: & tanto amplius in ea superanda, voluntas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit. ^s IDEM in Glossa super Psalmos: Facilius est retrahi ab ingressu, quam ab arrepto itinere prauæ consuetudinis reuocari. ^t IOANNES CHRYSOST. de compunctione cordis: Consuetudini contemnendi dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. ^u AMBROS. de officiis: Vtus cito inflectit

naturam. ^v SENECA in Epistola: Mali mala sua, quod malorum vltimum est, amant. Tunc autem consummata est infelicitas, vbi turpia non solum delectant: sed etiam placent, & desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerunt vitia mores fiunt.

r Sen. Ep. 39. in fin.

CAPVT XIII.

De Obstinatione.

GREGORIUS ^u in Moralibus: Pravi audire bona patienter nequeunt: & cum vitæ emendationem negligunt, ad verba se obstinatæ responsionis accingunt. ^x IDEM: Quos reatus similis sociat, concordia pertinacia etiam defensio peruersa cõstipat, vt de facinoribus suis, alterna se inuicem defensione tueantur. ^y AVGVST. de agone Christiano: Nolentes se si peccauerint corrigi, nihil aliud elegerunt, nisi cum hoc mundo damnari. ^z IDEM de vita Christiana: Fit, vt qui homines non timēt in delinquendo, in iudicio Deum iudicem sentiant, & vltorē. ^{aa} IDEM de fide ad Petrum: Obdurate viuunt sue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum, siue sic de misericordia Dei sperat, vt vsq; in finem vitæ suæ in suorum criminum peruersitate permaneat. ^{ab} IOAN. CHRYSOST. in sermonib. Peccare humanum est, permanere autem in peccatis Diabolicum est. ^{bc} BERN. de consideratione: Quid est cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate molliitur, nec mouetur precibus: minus non cedit, flagellis duratur: ingraturum ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impanidum ad pericula. ^{cd} IDEM de præcepto & dispensatione: Elatio contemptis, & impœnitentis obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum leuem simplicis transgressionis. ^{de} IDEM in Epist. ad proprios parentes: O dira abusus! domus ardet, ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, euadenti suadetur regredi: & hoc ab his, qui in ipso incendio positi sunt, & obstinatissima dementia, ac dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Proh dolor! si contemnitis mortem vestrā, cur appetitis & meam? ^{ef} IDEM in sermonib. Nonnulli dura ceruice, & attrita sunt fronte, vt quo magis eis compatimur, tanto magis nostra & compassione, & patientia abutantur. ^{fg} IDEM: Putas ne filium Dei reputat lesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consiliis acquiescit? Nonne is si fateatur se nosse Deum, factis eum negat: porro fides sine operibus mortua est. ^{gh} IDEM: Qui imperium dedit ne peccaremus, pœnitentibus statuit, vt confiterentur. Excluditur itaq; digne à regno Dei omnis qui peccat: sed qui post peccatum labitur in contemptum. ^{hi} GLOSSA: Carnale est cadere, sed lapideum est iacere.

u Greg. lib. 10. Mor. ca. 3. in prin.

x Ibid. li. 33. cap. 24. post med.

y Aug. de ago. Christ. cap. 31. 10. 3.

z Idem de vita Chris. ca. 3. tom. 9.

aa Idem de fide ad Pet. c. 3. post med.

ab Bern. de consid. li. 1. ante med.

bc Idem de præcep. & dispens. ante med.

cd Idem Ep. 111. circa med.

de Idem ser. 2. de resur. Dom. ante med.

ef Ibid. ser. 1. in octaua Pascha, ante med.

gh Gl. Mart. 14.

CAPVT XIV.

De Desperatione.

GREGORIUS ^h in registro: Diffidentia quodammodo genus est, contra hoc quod quisque prædicat, torqueri mœstitia. ⁱ IDEM in Moralib. Præsumptio virtutis propriæ tanto grauius in desperatione est: quanto longius ab humilitate. ^{kl} IDEM: Graui desperationis telo mens percutitur, cum supernæ iræ tribulationib. premitur, & linguarum foris opprobriis vrgetur. ^{lm} IDEM: Clausis oculis cordis, eo ea præcipitatur in infimis, quo obscuratur à summis: & tanto securius mala temporalia penetrat, quanto durius bona æterna desperat. ^{no} IDEM: Deus hominem quem benigne condidit, iniqui non spernit. Pensandum est igitur, quanti est periculi transacta munera cernere, & futura desperare. ^{pp} IDEM: Plerumq; congruit. Infra capite de arguitione. ^{qq} IOANNES CHRYSOSTOMUS in sermonibus: Vtrumque periculosum est, &

h Greg. reg. li. 7. indic. 2. c. 111. ante med.

i Idem lib. 22. Mor. c. 5. cir. fin.

kl Idem præf. in exp. pos. lob. c. 3. cir. fin.

lm Ibid. l. 26. c. 8 in fin.

no Ibid. c. 16. n Chrysost. hom. 10. de pœnit. ante med. 10. 5.

confidentia peruerfa, & desperatio, Nam confidentia nimia stantem evertit, & desperatio post lapsum, non permittit exurgere. **IDEM** : Diabolus non aliunde. **Supra** li. i. De dæmonibus. **a** **AVGVSTINVS** de pœnitentia: Qui de Deo non præsumit veniam, non animaduertit, plus peccato suo posse Dei clementiam. **IDEM** : Inter spem, & desperationem. **Infra** in capite de morte. **b** **ISIDORVS** in synonymis : Non desperes de salute, si ad meliora conuerteris : qui enim veniam de peccato desperat, plus se desperatione, quam commisso scelere damnat. Desperatio namque auget peccatum, & peior est omni peccato.

CAPVT XV.

De Dilatione.

GREGORIVS **c** in Moralibus : Sæpe accelerandi **G**boni tarditas consilium putatur : & cum expectatur, vt ex tardatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. **d** **AVGVSTINVS** de confessionibus: Non erat quid responderem tibi Domine, dicenti mihi : Surge, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus: & vndique ostendenti te vera dicere non erat omnino, quid responderem veritate conuictus, nisi tantum verba lenta, & somnolenta. Ecce modo, sine modo, sine paululum. Sed modo & modo, non habebat modum, & sine paululum in longum ibat. **e** **IDEM** de verbis Domini : Scio ego, & mecum omnis homo, qui paulo attentius considerauit, neminem Deum timentem, sub verbis eius non se corrigere, nisi putat, quia plus habeat viuere : & hæc ipsa res est, quæ multos occidit, cum dicunt cras cras, & subito ostium clauditur. Remanebunt foris cum voce coruina, quia non habent gemitum columbinum. Cras cras vox corui est. **f** **IDEM** de ciuitate Dei : Si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis, male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquit, vel eisdem ipsis metuit : ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendis impediunt alios infirmos, & premant atque auertant à fide: non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. **g** **IDEM** de pœnitentia : Quoniam multa sunt, quæ impediunt languentem, & retrahunt: periculosum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. **h** **IDEM** : Purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis: Hic autem ignis & si æternus non sit, miro modo est grauis : excellit enim omnem pœnam quam vnquam quis passus est in hac vita. **i** **BERNARDVS** super Cantica: Instar solis vrentis, desiderij ardor peregrinantem in corpore animam decolorat, dum vultui gloriæ inhiantem impatientem facit repulsa, & excruciat amantem dilatio. **k** **IDEM** de contemptu: Nunquid in die iudicij, miseri dicere incipient : Modo Domine ecce modo, sine paululum? sic enim nunc dissimulant infelices, & modo & modo non habent modum, & sine paululum in longum vadit. **l** **IDEM** : Clama ad Deum anima mea : trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum eurremus : alioquin quando eum remorando, tepescendo, paulando consequi speras? exultabit vt gigas ad currendam viam. Hilarem sine dubio diligit secutorem. **E**

CAPVT XVI.

De Voluptate.

GREGORIVS **m** in Moralibus : Qui nunc male se **G**in voluptatibus dilatat, eum post in suppliciis pœna coangustat. **n** **IDEM** in registro : Si pro luxu animi, atque voluptate carnis, dominico die quis lauare appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec dominico die prohibemus. **o** **HIERONYMVS** in Epistola: Miseriæ delicias, & deliciae miseriis commutantur. In nostro arbitrio est, vel diuitem sequi, vel Lazarum. **p** **IDEM** : Diffi-

cile, immo impossibile est, vt præsentibus quis, & futuris fruatur bonis: vt hic ventrem, ibi mentem impleat: vt de deliciis transeat ad delicias: vt in vtroque sæculo primus sit : vt in cælo, & in terra appareat gloriosus. **q** **BERNARDVS** de contemptu: Nunc & trahit sua quemque voluptas, & odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem: quorum damnatio certa est. **r** **BOETIYS** de consolatione : Tristes esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget: quæ si beatos explicare possent, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lasciuiam festinat intentio. **s** Inter linearis: Nihil voluptuosum, nihil suauæ placet Deo: sed quod habet aliquid mordacitatis & feueritatis, vnde pascha cum amaritudinibus manducatur. **t** **GLOSSA** : Voluptas insatiabilis est, & habita famem non satietatem parit. **u** **SENECA** in Epistola: Voluptates præcipue exturba, & inuisissimas habe, latronum more in hoc nos amplectuntur, vt strâgulent. **Multi** lib. 2. in c. de luxuria.

CAPVT XVII.

De Carnalitate.

GREGORIVS in * homiliis : Vnde caro ad tempus **G**suauiter viuit, inde spiritus in æternum interit. * **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Quid impinguas, dic mihi, corpus? nunquid enim immolare te habemus? nunquid apponere mensæ? * **BERNARDVS** de contemptu : Nonnulli cum spiritu cœperint, heu carne consumantur. **y** **IDEM** : Hodie filij hominum animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio: neque enim peccare metunt, sed puniri : nec virtuti cordis datur opera, sed valetudini corporis, immo & voluptati. **z** **IDEM** super Cantica: Tu tibi metipsum dispensas miserus tui: suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio: vereor tibi illud sub regimine, & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit, non prætermittas. **a** **IDEM**: Quid vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores, & corruptores animorum? Hippocrates, & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli perdere. Quemnam vos è duobus magistrum eligitis? At manifestum se facit qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, illud pectori, vel stomacho nocet. Profecto vnusquisque quod à suo magistro didicit, hoc in medium profert. **b** **IDEM** in apologia : Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionem confundit, talis misericordia crudelitate plena est: quia videlicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Quæ etenim charitas est carnem diligere, & negligere spiritum? Quæ discretio totum dare corpori, & animæ nihil? Qualis misericordia ancillam reficere, & dominam interficere? Nemo pro huiusmodi misericordia speret se consequi misericordiam. * **IDEM** in Epistola: Quicumque in carne sunt, siue præter habitum, siue in habitu religionis, si verax est, immo quia verax est Apostolus, Deo placere non possunt: multum enim citra perfectum proficit, immo infra imperfectum deficit, cuius gula Deus est. **IDEM**: Qui debitorem. **Supra** lib. i. de religiosis malis. **c** **IDEM** in sermonibus: Filij hominum vsque quo graui corde, & pingui corpore? vt quid diligitis vanitatem, & veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciae corporis saturitas ventris, aut ante mortem vos deferent, aut vos in morte illas deseritis: quoniam (inquit) Sanctus, cum interierit homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. **d** **SENECA** in Epistola: Cum tibi feliciter sagina cesserit, & tori creuerint, nec vires vnquam opimi bouis, nec pondus æquabis. Adhuc nunc, quod maiore sarcina animus eliditur, & minus agilis est. **e** **IDEM** : Stringe corpus & animo laxa locum, multa sequuntur incommoda corporis deditos curæ. **f** **IDEM**: Fateor insitam esse nobis

corporis

a Aug. de pœnit. cap. 5. post med. tom. 4.

b Ibid. in synon. cap. 1. post med.

c Greg. lib. 32. Mor. c. 17. longe post med. d Aug. conf. lib. 8. cap. 5. tom. 1.

e Idem de verb. Dom. ser. 16. post med. tom. 10.

f Idem de cin. Dei. li. 1. c. 9. ante med. tom. 5.

g Idem de pœnit. c. 17. tom. 4.

h Ibid. c. 18.

i Bern. ser. 28. in Cars. prope fin.

k Idem de clam. sup. Ecce nos, post med.

l Ibid. multo ante.

m Greg. lib. 14. Mor. c. 4. cir. fin.

n Idem reg. lib. 11. ind. 6. c. 3. vlt. med.

o Hier. ad Pamn. Ep. 50. in fin. tom. 2.

p Idem Ep.

34. ad Inlian. vers. fin.

q Bern. de clam. sup. Ecce nos ante med. r Boet. de consol. poet. lib. 3. prope fin. 10. 7.

s Interli. Gl. Leuit. 2.

t Glos. ord. c. 2. 4. u Sen. Ep. 51. in fin.

x Bern. de clam. sup. Ecce nos ante med. y Ibid. post med.

z Idem in Cars. ser. 30. in fin.

a Ibidem multo ante.

b Idem in Apolog. ad Gul. abb. post med.

c Idem ser. 2. de verb. Apost. Non est regnum Dei esca. etc.

d Sen. Ep. 15. ante med.

e Ibid. paulo post. f Idem ep. 14. in princ.

corporis nostri charitatem: fateor nos huius gerere tutelam: non nego indulgendum, illi seruiendum nego. Multis seruit, qui corpori seruit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. ^a IDEM: Sic gerere nos debemus, non tanquam propter corpus viuere debeamus, sed tanquam non possimus sine corpore.

CAPVT XVIII.

De Prosperitate.

GREGORIUS ^b in Moralibus: Sancti viri omnem presentis vitæ copiam, inopiam deputant: quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quæ veraciter Deum querit. ^c IDEM: Quamvis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo peccemus: tunc tamen per tria hæc animus effrenatus rapitur, cum mundi huius subleuatur prosperitate. ^d IDEM: Non est census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt. ^e IDEM: Solet rerum abundantia tanto magis à diuino timore mentem soluere, quanto magis hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum foris per multa

spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. ^f IDEM: Qui transeuntia amplectitur, eo ipso ad decursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. ^g IDEM: Multos sua peius felicitas strauit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoque illos inopinatus hostis grauius percutit, quo longo quietis vñu negligentes inuenit. ^h IDEM super Ezechielem: Abundantia superbix vicina est.

ⁱ IDEM: Qui à Deo auertitur, & prosperatur, tanto perditionis sit proximus, quanto à zelo disciplina inuenitur alienus. ^k IDEM in registro: Libere nobis non debet dari donum Dei, quod delectationem sui separat ab amore Dei: ne data danti præferamus, & dum bona percipimus etiam mali, vnde crescere in eius amore debuimus, inde à timore illius disingamur. ^{*} IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Ipsa felicitas mundalium rerum, satis magnum impedimentum est animæ ad iustitiam faciendam. ^l IDEM: Qui vult Deum amare, necesse est vt odiat diuitias: qui autem voluerit amare diuitias, necesse est vt odiat Deum. ^m IDEM super Ioannem: Non accuso domos habentes, & agros, & pecunias, & mancipia: sed cum cautela hæc possideri volo, & cum decentia. Quod est cum decentia, nisi vt more dominorum & non seruorum possideant ea, & non possideantur ab eis, vt vtantur eis, & non abutantur?

ⁿ ISIDORVS in synonymis: Diuitiæ nunquam sine peccato acquiruntur, nullus res terrenas sine peccato administrat. ^o AVGVSTINVS in epistola: Fallax in transitoriis suauitas, & infructuosus labor, & perpetuus timor, & periculosa sublimitas: initium sine prouidentia, & finis cum pœnitentia. ^p IDEM: Vtatis hoc mundo tanquam non vtens, vt ex bonis eius bona facias, & non malus fias: quia & ipsa bona sunt, & à Deo bona sunt, nec dantur hominibus nisi ab illo, qui habet omnium cœlestium, atque terrestrium potestatem, Sed ne putentur mala, dantur, & bonis: ne putentur magna, vel summa bona, dantur & malis. Itemque auferuntur & ista bonis, vt probentur: & malis, vt crucientur. ^q IDEM super Lucã: Amor rerum terrenarum viscus est pennarum spiritualium. ^r IDEM de verbis Apostoli: Aurum materia laborum, periculum possidentium, eneruatio virtutum, malus Dominus, proditor seruus, aurum nemo tutus habet, nisi qui semper abscondit: in perniciem Domini fulget, per tenebras queritur, per tenebras custoditur. ^s IDEM: Aurum præbet misericordix materiam, apud bonos animos, & nouo genere lucrì, tunc magis prodest, quando contemnitur, vt scilicet ipsa sui conditione testetur, quoniam mala est eius rei possessio, cuius abdicatio fructuosa. ^t IDEM de moribus Ecclesiarum: Multo enim mirabilis non in hære diuitiis, quamvis possideas, quam omnino eas non possidere. ^u AMBROSIVS in sermonibus: Merito clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi profunt,

si mecum esse post mortem non possunt: hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait Propheta: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. ^{*} BERNARDVS in epistola: Bona temporalia sunt, si non amantur vt illicita: siue autem amentur siue non amentur, non multum expediunt: quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subuertunt. ^x IDEM in sermonibus: Diuitiarum amor insatiabilis. Longe enim amplius desiderio torquet animam, quam refrigeret vsu suo: vtpote quarum acquisitio quidem laboris, possessio vero timoris, amissio plena doloris inuenitur. ^y IDEM: Filij Adam, genus auarum, & ambitiosum, audire. Quid vobis cum terrenis diuitiis, & gloria temporalis, quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum enim & argentum nonne terra est rubra, & alba, quam solus error hominum facit, magis reputat pretiosam? Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Sed homo cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. ^{*} IDEM: Fallax felicitas est maior infelicitas. ^z SENECA in epistola: Res est inquieta felicitas.

CAPVT XIX.

De Consolatione.

GREGORIUS ^a in pastorali: Offerenda est eis consolatio, quos caminus paupertatis excoquit: atque illis inferendus est timor, quos consolatio gloriæ temporalis extollit. IDEM: Habet hoc prauorum. Infra cap. de malitia. IDEM: Mens in qua. Infra lib. 4. de feruore.

^b HIERONYMVS in epistola: Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, & ad consolationem nostram aliena sæpe numerantes vitia, deesse nobis dicimus, quos sequi in virtutibus debeamus. ^{*} BERNARDVS in epistola: Si caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, carnalibus profecto consolationibus, spirituales sociari impossibile est. IDEM: Funes ceciderunt. Infra lib. 4. de gustu. ^c IDEM in apologia: Fusi sumus exterius & de regno Dei, quod intra nos est, relictis veris, ac perennibus bonis, foris querimus vanam consolationem de vanitatibus, & insanis falsis, ac iam religionis antiquæ non solum virtutem amissimus, sed nec speciem retinemus. ^d IDEM super, Qui habitat: Si vis habere ministerium angelorum, fuge consolationes sæculi, & tentationibus resiste diaboli: renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. ^e IDEM: in sermonibus: Vilis est & ad nihilum utilis mundi consolatio, & quod magis est metuendum, etiam veræ ac salubris consolationis est impedimentum. ^f IDEM: Cuius ad alias consolationes mens inhiat, & non penitus renuit consolari in caducis, & transitoriis: ipe sibi profecto cœlestis subtrahit gratiam consolationis: qui si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, querere, pulsare satagaret, sine dubio petens acciperet, querens inueniret, pulsanti aperiretur. IDEM: Alios quoque lugentes. Supra lib. 2. in cap. de beatitudine.

CAPVT XX.

De Ornatu.

GREGORIUS ^g in Moralibus: Præui cum tegendis membris vestimeta querunt, non solum quæ tegat, sed etiam quæ excolant, expetunt: & contra torporis frigoris non solum quæ per pinguedinem muniunt, sed etiã: quæ per molliem delectent, & non solum quæ per molliem tactum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. ^{*} IOANNES Chrysostomus de cõpunctione: Nos omne tempus vitæ nostræ consumimus expoliantes dominam, & adornantes ancillã diuersis ornatibus. ^{*} AVGVSTINVS super Matthæum: Qui immoderato cultu corporis atque vestitus, vel ceterarum reru nitore præfulget, facile couincitur rebus ipsis, pomparu sæculi esse sectator. ^h IDEM de Doctrina Christiana:

^a Ibid. con-
seq.

^b Greg. lib.
22. Mor. c. 2.
ante med.

^c Ibid. lib.
5. cap. 8. in
princ.

^d Ibid. li. 10.
cap. 17. non
longe à prin.

^e Ibid. lib. 1.
cap. 4. circa
med.

^f Ibid. lib. 8.
c. 24. in fin.

^g Ibid. li. 31.
cap. 17. circa
med.

^h Idem in
Ezech. hom.
19. post med.

ⁱ Ibid. homil.
12. cir. med.

^k Idem re-
g. lib. 9.
ind. 4. c. 25.
cir. fin.

^l Chrysost.
ep. imp.
hom. 16. pa-
rum à princ.
tom. 2.

^m Idem in
Ioan. hom.
18. post med.
tom. 3.

ⁿ Isidor. in
syno. c. ult.
ante med.

^o Aug. epi.
82. ad Lar.
tom. 2.

^p Idem epi.
70. ad Bon.
post med.

^q Idem de
verb. Dom.
ser. 33. post
med. tom. 10.

^r Gloss. in
ps. 120.

^s Idem ser.
28. de verb.
Apost. ante
med. tom. 10.

^t Ibidem
Paulo post.

^u Idem de
morib. Ec-
cles. lib. 1.
c. 23. tom. 1.

^v Ambros.
de Nabuc. c. 6.
tom. 1.

^x Bern. ser.
de conuers.
ad clericos
cap. 12.

^y Idem ser.
4. in aduen.
cir. princ.

^z Sen. epist.
36. circa
princ.

^a Gregor.
Past. cu. p. 3.
c. 1. admon.
3. ante med.

^b Hieron.
epi. 14. ad
Celant. ante
med. tom. 1.

^c Bern. apo-
log. ad Gul.
abb. post
med.

^d Idem ser.
4. in psal.
Qui habitat
ante med.

^e Idem ser.
4. in Vigil.
Natal. Do.

^f Idem de-
clam. sup.
Ecce nos,
post med.

^g Greg. lib.
20. Moral.
cap. 15. ante
med.

^h Aug. de
Doct. Chri.
lib. 4. c. 21.
post med.

ⁱ Ambros. de
Virg. lib. 1.
ante med.
tom. 4.

Quem iudicem mulier veriolem requiritis deformitatis tuæ, quam te ipsam quæ videri times? Si pulchra es, quid absconderis? si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ conscientia, nec alieni gratiam oris habitura? **A** **IDEM**: **AVGVSTINVS** de Doctrina Christiana, loquens de fuce mulierum: Tolerabiliora prope modum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. **B** **IDEM** de Doctrina Christiana: Monentis Apostoli vox est: Expurgate verus fermentum, &c. In azimis sinceritatis, &c. Num sinceritas perseverat & veritas, quando quæ sincera sunt, polluuntur, & colorum adulterinis fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dixit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te esse potiolem audaci conatu, & sacrilego contemptu? Crines tuos inficis, malo prælagio futurorum, capillos iam tibi flammeos auspicias. **C** **HIERONYMVS** in epistola: Crimen est caput post chrisimatis sanctificationem, aut croci aut alterius pigmenti fuce vel pulvere sordidari, aut auro, vel gemmis, vel cuiuscumque terrenæ creaturæ specie comi, quod iam cœlestis ornatus splendore refulget. **D** **IDEM**: Quid facit in facie Christiana purpurissus, & cerussa, quorum alterum ruborem genarum labiorumque mentitur, alterum candorem oris, & colli ignis iuuenum fomenta libidinum, impudicitia mentis indicia. *Et infra*: Ornatus iste non Domini est, velamen illud Antichristi est. **E** **IDEM**: Qua fiducia erigit ad cœlum vultus, quos conditor non agnoscit? **AMBROSIVS**: Quo vult audiri? *Infra lib. 4. de simplicitate.* **F** **CYPRIANVS** in epistola: Fugiant castæ virgines, & pudicæ incestarum cultus, & habitum impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Hoc Deus culpat, hoc denotat. Sericum & purpuram indutæ Christum induere non possunt: auro, & margaritis, & monilibus adornatæ, ornamenta cordis, ac pectoris perdidit. **G** **IDEM**: Parem se in omnibus integritas virginea præstet nec bonum cordis, corporis cultus infamet. Quid enim ornata virgo, quid compta procedit, quasi maritum habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si virgo est, ne periculum sui appetat, quæ ad meliora, & diuina se seruat. **H** **BERNARDVS** in epistola: Filia Babylonis, quarum vere gloria in confusione induuntur purpura, & bysso, & subinde conscientia pannosa iacet, fulgent monilibus, & moribus sordent. **I** **IDEM** in apologia: Ex cordis thesauro sine dubio procedit, quidquid foris apparet vitiosum. Vanum enim cor vanitatis notam ingerit corpori, & exterior superfluitas, interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta molliem animi indicant: non tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus. Multa supra lib. 1. de monialibus, & coniugatis.

CAPVT XXI.

De Ingratitudine.

GREGORIVS **K** in registro, de Imperatore Mauritio. Valde mihi durum videtur, vt ab eius seruitio milites suos prohibeat, qui & ei omnia tribuit, & dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit. **I** **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Omne bonum quod non ex amore ipsius boni faciunt homines, ingratum est ante Deum. **L** **AVGVSTINVS** de viduitate: Multi habent multa dona, & Deum nesciendo, à quo habent, impia vanitate iactantur. Nemo autem est donis Dei beatus, qui donati extiterit ingratus. **M** **IDEM** de pœnitentia: Ingratus extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. **N** **IDEM** de spiritu, & litera: Erit anima ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuit, præcipueque iustitiam. **O** **BERNARDVS** super, Qui habitat: Confitenti humiliter, & deuote gratias agenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis inuenitur in modico, iure constituitur super multa. Sicut e contrario accipien-

A dis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. **P** **IDEM** super Cantica: Ingratus reputabitur cum discussio venerit, qui non poterit dicere cum Dauid: Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. **Q** **IDEM**: Nunquid non perit, quod datur ingrato? Ingratitudo enim inimica est gratiæ, perditio animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. **R** **IDEM**: Ingratitudo ventus est vrens, fontem siccans pietatis, torrente misericordiæ, & fluenta omnis gratiæ. **S** **IDEM**: Quid est cor durum? capite de obstinatione. **T** **IDEM**: Abique confessione. **V** **IDEM** in sermone: Ingratitudo vias obstruit gratiæ, & vbi fuerit illa gratia accessum non inuenit, locum non habet. Hinc mihi, charissimi, dolor continuus est, multaque tristitia cordi meo, quod nonnullos tam pronos ad leuitatem, ad risum, ad verba otiosa & scyrrilia video: vt pertimescam valde, ne forte plus quam expediat diuinæ misericordiæ immemores, & ingrati: super tam multis beneficiis suis, aliquando deserantur à gratia, quam non habent vt gratiam. **X** **IDEM**: Omnino nos sola à profectu conuersationis impedit ingratitude nostra: dum quodammodo perditum reputans qui dedit, quod ingratus accepit: cauet sibi de cætero ne tanto plura amitteret, quanto plura ingrato conferret. **Y** **SENECA** in epistola: Quisquis de accipiendo semper cogitat, oblitus accepti est: nec vllum habet malum cupiditas maius, quam quod ingrata est.

CAPVT XXII.

De Discordia.

GREGORIVS **X** in registro: Dubium non est, bonos prauorum odia sustinere, diuinisque intentos operibus, peruersorum aduersitatibus lacerari. **Y** **IDEM**: Quoties res aliqua pluribus agenda committitur, dum quisque dissentit ab altero, dispendiis potius quam vtilitatibus aditus referatur. **Z** **IDEM**: Mihi inimicitiam facio, si fratrum meorum iura perturbo. **A** **IDEM**: Discordia consuevit scādala generare. **B** **IDEM** in Moralibus: Solet inter fratres maior substantia, discordiæ fieri grauioris causa. **C** **IDEM**: Euenire plerumque solet, vt non amissa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa nos contristet: dum & ruente eo quosdam bene erigi credimus, & proficiente eo plerisque iniuste opprimi formidamus. **D** **IDEM** in pastoralibus: Discordes, etsi boni operis fructus in suis actionibus proferunt, profecto nulli sunt, quia non ex vnitatis charitatis oriuntur. **E** **IDEM**: Sæpe dum quosdā maior scientia erigit, à cæterorum societate disiungit: & quasi quo plus sapiunt, eo à concordia virtute desipiunt. **F** **IDEM** in dialogis: Prauis moribus semper grauis est vita bonorum. **G** **IDEM** in homiliis: Quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercuit. **H** **HIERONYMVS** in epistola: Nihil tam contrarium, nihil tam execrabile Deo, quam aliquē velle lædere, vel odisse: Nihil tam probabile, quā omnes amare. **I** **IDEM** in homiliis: Quo modo concordia parua res crescunt, sic discordia maximæ collabuntur. Simile in Glossa, Eccle. 1. **K** **IDEM** in originali super Michæam: Vbique insidiæ, vbique fraudulentia, innoxius sanguis effunditur præ avaritia, & libidine germanitas ignoratur. **L** **AVGVSTINVS** de Verbis Domini: Non poterit habere concordia cum Christo, qui discors voluerit esse cū Christiano. **M** **IDEM**: Quid tibi cōmune cum discordia Christiane? quid similtates amas, quæ Deo tuo non placent. In initio namque inimicitias in protoplastum, dum serpens exeret, interficitur: dum homini inuidet, ipse prosternitur: dum Adam cupit decipere, ipse primitus iugulatur. **N** **IDEM** in epistola: Facile est atque procliue malos odisse, quia mali sunt, rarum autem & piū, eosdem diligere, quia homines, vt in vno eodemque simul & culpam improbes, & naturā probes. **O** **IDEM** de

confessione:

a *Ibid.* paulo post ex eod. Ambr. loco.
b *Ibid.* ante, ex Cypriano lib. de discip. & habitu Virg. cap. 7. tom. 2.

c Hieron. epi. 14. ad Maur. fil. circa med. tom. 9.
d *Ibid.* epi. 10. ad Fur. ante med. tom. 1.

e *Ibid.* conseq.
f Cypr. de discip. & habitu Vir. c. 6. tom. 2.

g *Ibid.* c. 3.

h Bern. epi. 113. ad Sop. Virg. circa med.

i *Ibid.* in Apolog. ad Gul. abb. post med.

k Greg. reg. lib. 2. indic. 11. cap. 103.

l Aug. de viduit. bo. c. 16. tom. 4.

m *Ibid.* de vera & fal. pœnit. c. 14. so. eodem.
n *Ibid.* de spir. & lit. c. 11. tom. 3.
o Bern. ser. 4. in ps. Qui habitat, in princ.

p *Ibid.* ser. 1. in Cant. post med.

q *Ibid.* ser. 51. post med.
r *Ibid.* conseq.

s *Ibid.* ser. 2. de septem misericordiis, circa princ.

t *Ibid.* ser. cont. ingratitude, prope fin.

u Sen. epi. 73. statim à princ.

x Greg. reg. lib. 6. indic. 15. c. 166.

y *Ibid.* lib. 1. ind. 9. c. 78.
z *Ibid.* lib. 2. ind. 10. c. 37. cir. fin.

a *Ibid.* cap. 3. circ. fin.
b *Ibid.* lib. 1. Mor. cap. 4. circ. fin.

c *Ibid.* lib. 2. c. 6. non longe à princ.
d *Ibid.* pastor. cu p. 3. c. 1. admon. 24. non longe à princ.

e *Ibid.* admon. 23. non multum à princ.

f *Ibid.* lib. 2. Dial. c. 3. ante med.

g *Ibid.* homil. 38. in Euang. ante med.

h Hieron. epi. 14. ad Maur. fil. post med. tom. 9.

i *Ibid.* in Matt. c. 12. ante med. tom. 6.

k *Ibid.* in Mich. lib. 2. c. 7. tom. 5.
l Aug. de verb. Dom. ser. 56. prope fin. tom. 10.

m *Ibid.*
n *Ibid.* epi. 53. ad Maced. aliquantulum à princ. tom. 2.
o *Ibid.* conf.

lib. 9. cap. 8. tom. 1.
 a Amb. de virgin. li. 2. vers. fin. tom. 4.
 b Isidor. in synon. cap. 8. in fin.
 c Idem de sum. bo. li. 3. c. 31. sent. 1. d Chryst. ex variis locis in Math. homil. x. 6. circa med. tom. 2.
 e Bern. epi. 78. ad Suger. post med.
 f Idem ser. 71. in Cant. post med.
 g Gloss. 1. Ioan. 3.
 h Boet. de cons. phil. lib. 3. pro. h 5. in fin.
 i Greg. li. 1. Mal. c. 10. circ. med.
 k Ibidem lib. 4. c. 37. circ. fin.
 l Idem lib. 6. Moral. cap. 3. circ. med.
 m Ibidem li. 2. c. 8.
 n Ibid. lib. 10. cap. 3.
 o Ibid. lib. 12. cap. 21. prope prin.
 p Idem Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 10. post med.
 q Ambr. de fuga sacu. cap. 7. post med. tom. 1. r Aug. ser. 219. de temp. post med. tom. 10.
 s Hieron. in Ose. lib. 2. cap. 7. tom. 5. t Bern. in Cant. serm. 85. post med.

confessione: Sicut amici adulantes peruertunt, sic & inimici litigantes plerumque corrigunt. **A**MBROSIVS de virginitate: Quot homines, tot sententia. **I**SIDORVS in synonimis; Odium a regno Dei separat, a caelo subtrahit, a paradiso eiicit: nec passione adimitur, nec martyrio expiatur. **I**DEM de summo bono: Amicitia in rebus tantum bonis habenda est. Nam qui ea in malo vtuntur, non sibi amici, sed inimici existunt. * **I**OANNES CHRYSOSTOMVS in sermone: Zelantur mansuetum inuidi, modestum superbi, probum improbi, mitem tumidi, inimica emulacione laceffunt. **I**DEM super Matthæum: Malos qui monet, offendit; incurrit odium, qui arguit criminosos. **I**DEM: Inimicus manifestus. Infra de simulatione. **I**DEM: Si inimicitia semel. Infra de crudelitate. **B**ERNARDVS in epistola: Veritas nonnunquam odium & discordiam parit. **I**DEM super Cantica: Oratio peccatoris execrabilis erit, frustra quoque offert munus suum ad altare, qui conscius est sibi, quod frater suus habet aliquid aduersum se. Denique non respexit Dominus ad Cain munera, eo quod non recte ambularet cum fratre suo. **G**LOSSA: In perpetuum cum Cain damnabitur, qui hoc genere homicidij tenetur, vt discordet a fratribus. Ibidem; Omnis homicida est, qui vel ferro percutit, vel odio insequitur. **H**BOETIVS de consolatione: Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus? Multa supra lib. 2. de ira.

CAPVT XXIII.

De Malitia.

GREGORIVS in dialogis: Sunt nonnulli, qui idcirco bona facere student, vt gratiam alienæ operationis obnubilent, nec pascuntur bono, quod faciunt, sed laude boni, qua cæteros premunt. **I**DEM: Malitia remanentium meretur, vt hi qui prodesse poterant, festine subtrahantur, & cum mundi finis appropinquat, electi tolluntur, ne deteriora videant. **I**DEM in Moralibus: Iniquorum hominum mentes cum quædam a proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui equuleo torquentur, & grauem malitiæ suæ poenam sustinent, cum bona in aliis tabescendo vident. **I**DEM: Ab omnipotenti munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. **I**DEM: Habet hoc prauorum malitia, vt cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris vitur, si falsis vocibus, & vita corripientis inquinetur. **I**DEM: Mens praua semper in laboribus est: quia aut molitur praua quæ inferat, aut metuit, ne sibi ab aliis inferantur. **P**IDEM in pastoralibus: Frustra indignatio, clamor, & blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Et incassum foras nequitia ramus inciditur, si surrectura multiplicius intus in radice reseruatur. **A**MBROSIVS de fuga sæculi: Vbi inimicitia sunt, ibi discordia est, nocendique studium; vbi nocendi studium, ibi ponitur malitia. **A**VGVSTINVS in sermone: Benefacere Deus semper paratus est, sed hominum malitia prohibetur: quia a Domino Deo sibi dari vult omnia, & non vult de his, quæ possidere videtur offerre. **H**IERONYMVS in originali super Oseam: Prudentia absque bonitate malitia est, & simplicitas absque ratione stultitia nominatur. **B**ERNARDVS de amore Dei: Malitia est sapor mali. * **I**DEM in sermonibus: Alius supra se ambulat in magnis, & mirabilibus; alius extra se inutili curiositate vagatur: alius sub se in carne ambulat, & non potest placere Deo: alius contra se diligens iniquitatem, & odio habens animam suam. Omnis enim qui sæuit in proximum, magis lædit seipsum, eo quod longe peius sit inferre violentiam, quam sufferre.

CAPVT XXIV.

De Crudelitate.

GREGORIVS in registro: Valde iniquum est, vt qui te plus amauerunt, ipsi te sine causa atrociorum contra te sentiant. * **I**DEM in Moralibus: Plerumque dissoluta remissio quasi mansuetudo, ac pietas reputatur, & dum plus quam decet delinquentibus temporaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter referuntur. **A**VGVSTINVS in epistola: Molestus est, & crudelis videtur medicus furenti frenetico, & pater indisciplinato filio: ille ligando, ille cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius falsa mansuetudo, vera crudelitas est. **I**DEM: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis poenitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu remaneat, non desperatione indulgentia, sed rigore factum est disciplina. **I**OANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Sicut oleum non vtique parit lapis, ita nec crudelitas misericordiam: cum enim talem habuit radicem, non vltra elemosyna est, quod tale est. **I**DEM: Cum nos ignoremus esurientem Christum, ignorabit nos, & ipse misericordia indigentes: & iuste, quia crudeles fuimus in idipsum. * **B**ERNARDVS super, Qui habitat: Quantum ego compatiar, & si quid solatij possem impendere, quam libenter id facerem, nouit ille quem nihil latet. Verumtamen si de poenarum diminutione solatium præbere voluero, crudelis, & immisericors ero: quantum enim subtraham de poena, tantum de corona furabor: tantum defraudabo fructus, quantum de semente subtraxero: siquidem modica seminis detractio, non modicum est messis detrimentum. **S**ENECA in epistola: Quid opponitur clementia, nonne crudelitas? quæ nihil aliud est, quam atrocitas animi in poenis exigendis. Crudeles enim vocantur, qui puniendi causam habent, modum non habent.

CAPVT XXV.

De Simulatione.

GREGORIVS in Moralibus: Omnis hypocrita, quia vitam iustitiæ simulans iustorum sibi laudem arripit, alienum est profecto, quod tollit. **I**DEM: Omnes hypocrita dum bonorum vitam simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed veritatē sanctæ actionis non habent. **I**DEM in pastoralibus: Inter hypocritas iure deputatur, qui ex simulatione disciplina ministeriū regiminis vertit in vsum dominationis. **H**IERONYMVS in epistola: Fictam humilitatem fugiens, illam sectare, quæ vera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua nō sit superbia inclusa. Multi enim huius virtutis vmbra veritatem pauci sequuntur. Perfacile est aliquē vestem habere contemptam, salutare submissius, manus, & genua deosculari, inclinato in terram capite, oculisque deiectis humilitatem, ac mansuetudinem polliceri, lenta voce, tenuique sermones infringere, suspirare crebrius, & ad omne verbum peccatorē, ac miserum se clamare. Sed si vel leui sermone offensus fuerit, continuo videbis attollere supercilium, leuare ceruicem, & delicatū illum oris sorum, infano clamore repente mutare. **I**DEM: Sancta magis esse, quam videri stude: quia nihil prodest æstimari quod non sis, & duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, & quod non habeas simulare. * **I**DEM in originali super Matthæum: Nunc rara fides est, aliud in labiis, aliud in corde versatur, venenum animæ linguæ mella contegunt. **I**OANNES CHRYSOST. super Matthæum: Dic hypocrita si bonum est esse malum, vt quid non vis apparere, quod es? Si autē melius est bonū esse, vt quid non vis esse quod vis apparere? **I**DEM: Inimicus manifestus melior est, quam amicus fictus. Ille dum timetur, facile vitatur; iste dū nō cognoscitur, præ-

u Greg. 18. g. st. lib. 12. ind. 7. c. 26. x Idem lib. 32. Mora. c. 17. longa post med. y Aug. epi. 50. ad Bonif. longissime ante med. tom. 2. z Ibid. post med.

a Chryso. hom. 12. in Io. prop. fin. b Vltima verba huius auctoritatis Bernardi reperiuntur in prefatione super: Qui habitat.

c Sen. de Clementia, li. 2. c. 4.

d Greg. lib. 5. Mor. cap. 16. e Ibid. lib. 31. cap. 5. paululum a princ. f Idem Past. ca. 2. c. 6. post med. g Hieron. epi. 1. ad Demet. tom. 9.

h Idem epi. 24. ad Marit. fil. post med. to. eod.

i Chryso. oper. imp. hom. 43. circa prin. to. 2. k Ibid. homil. 42. ante med.

ualet.

a sed. de sum. bon. lib. 3. cap. 29. sent. 2. b Ibidem sent. 3.

c Aug. de virg. sanc. cap. 43. 60. 6.

d Bern. in Cant. ser. 40. 61. med.

e Idem serm. 48. non longe a princ.

f Idem opi. 42. ad Hier. 2. ad Nepo. ante med. post med.

g Sen. epist. 77. post med.

h Greg. lib. 3. Dialog. c. 7. non longe a princ.

i Idem regist. lib. 7. in di. 2. cap. 39.

k Idem ho. 9. in Ezechie. post med.

l Ambr. in Luc. lib. 4. cap. 4. tom. 3.

m Idem de Virg. lib. 3. tom. 4. ante med.

n Ibid. in synon. cap. 5. post med.

o Ibid. ca. 9. post med.

p Est apud Cyp. de sim. cleric. ca. 12. post med. tom. 3.

ualet. IDEM: Oculum pacis. Supra lib. 2. de ira. ^a ISIDORVS de Summo bono: Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulenter. ^b IDEM: Per aduersa magis, quã per prospera comprobatur, si Deus & proximus verè diligatur: quia dum aduersa prouenerint, tunc amicus fraudulentus detegitur. IDEM: Qui crucem portat. Infra lib. 4. de cruce spirituali. ^c AVGVSTINVS de virginitate: Simulatio humilitatis maior superbia est. IDEM: Simulatio dicit. Supra lib. 2. de conflictu. ^{*} IDEM super Matthæum: Malus spiritus, spiritus stultitię: alter peior simulatio sapientię. Spiritus malus, spiritus erroris: alter peior simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus temeritatis: alter peior simulatio consilij. Spiritus malus, spiritus ignauię: alter peior simulatio fortitudinis. Spiritus malus, spiritus ignorantię: alter peior simulatio scientię. Spiritus malus, spiritus impietatis: alter peior simulatio pietatis. Spiritus malus, spiritus elationis: alter peior simulatio timoris. IDEM: Cautus sit pœnitens. Supra lib. 2. de confessione. ^d BERNARDVS super Cantica: Intendere quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocritę plane animę est: cuius, etsi vna facies decora videtur, quod ad Deum qualicumque intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, & magis per totũ ingerit fœditatem. ^e IDEM: Minus semper malitia palã nocuit, nec vnquam bonus, nisi simulatione boni deceptus est. ^{*} IDEM in epistola: Nemo magis iram meretur, quam amicum simulans inimicus. ^f IDEM: Non dicit hypocrita, gloria mea testimoniũ conscientię meę: quia etsi iudicantium secundum faciem, verbo, vultu, & habitu simulatorio, eludat opinioni, sed non eius, qui scrutatur renes, & corda, fallit vel euadit iudicium. GLOSSA: Ita iusta est. Infra lib. 4. de zelo bono. ^g SENECA in epistola: Omnia vitia in aperto leniora sunt. Morbi quoq; tunc ad sanitatẽ inclinant, cum ex abdito erumpunt, atque vim suam proferunt. Auaritiam itaque & ambitionem, &c. Mala mentis humanę, tunc perniciosissima scias esse, cum simulata sanctitate subsistunt.

CAPVT XXVI.

De Familiaritate.

GREGORIUS ^h in dialogis: Qui corpus suum continentię dedicat, habitare cum fœminis non præsumant: ne ruina menti tanto repentina subrepat, quanto ad hoc quod male concupiscitur, etiã presentię concupitę formę famulatur. ⁱ IDEM in registro: Legitur, quod Beatus Augustinus, nec cum sorore habitare cõfenserit, dicens: Quę cum sorore mea sunt, sorores meę nõ sunt. Docti ergo viri cautela, magna debet nobis esse instructio: nam vitium præsumptionis est, quod fortis pauet, minus validum non timere. ^k IDEM super Ezechielem? Sicut perfecti viri peruersos proximos nõ debent fugere, quia & eos sæpe ad rectitudinem trahunt, & ipsi ad peruersitatẽ nunquam trahuntur: ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala, quę frequenter aspiciunt, & corrigere non valent, delectentur imitari. ^l AMBROSIVS super Lucam: Quam religiosum videtur, vt commemorationem Christianę fœminę non recuset: sed crebra inde tentatio: si attentos Deo viderit Diabolus, suggerit, vt decipiat. Sed tu quãvis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturam. ^m IDEM: de virginibus: Teritur officiis pudor, audacia emicat, risus obrepit, modestia soluitur, dum affectatur vrbantitas. ⁿ ISIDORVS in synonymis: Sæpe familiaritas implicat, sæpe occasio peccandi voluntatem facit. ^o IDEM: Melius est habere malorum odium, quàm confortium. ^{*} IDEM Sicut multa bona habet communis vita sanctorum, sic plurimũ mali societas affert malorum. ^p AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Diabolus sicut de simplici charitate amorẽ conflat illicitum: sic per societate clericis, & mulieri inducit interitum: dum autem contentus est cedere, sic valet fortius

occupare: & dum submissus patitur semetipsum præbere denictum, sic plenius deuincere gloriatur. ^q IDEM: De clericis familiaribus erga mulieres Apostolus ait: Gloria in turpitudine eorum. Sed dilectio est, inquit. O dilectio, quę inuidet sibi! O charitas, quę cupit se in vituperatione laudari! Grande miraculum, vt virginum charitas virgines faciat velut coniuges credi, & coniugium charitas coniuges faciat, velut virgines æstimari. ^r IDEM: Conuersatio parilitatis non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, lasciuia pascit, cupidinem cõcipit, ignominiam parit, rabiem concitat, furiam porrigit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat. ^s IDEM: Semel dixerim, omnis inconueniens sodalitas mulierũ, gluten est delictorum, & viscus toxicatũ, quo diabolus homines aucupatur. ^t HIERONYMVS in epistola: Si pudicitiam seruare quęris, fœminã quam bene videris conuersantẽ mente dilige, nõ corporali frequentia. ^u IDEM: Germinat fœminę ipinas cum viris habitantes, & arcana mentium acuto mucrone percutiunt. ^x IDEM: Nec David sanctior, nec Salomone potest esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonũ de possessione sua mulier eiecerit. IDEM: Ianua diaboli. Supra de muliere lib. 1. ^y BERNARDVS super Cantica: Cum fœmina semper esse, & non cognoscere fœminam, nonne plus est, quam mortuum sulcitare? Quod minus est, non potes, & quod maius est vis credam tibi? Quotidie latus tuum, ad latus iuuenulę in mensa, lectus tuus ad lectũ eius in camera, oculus tuus ad oculos eius in colloquio, manus tuę ad manus ipsius in opere, & continens vis putari: Esto vt sis, sed ego suspicione non careo.

CAPVT XXVII.

De Propinquitate.

GREGORIUS ^z in Moralibus: Sæpe ad avaritiam cor parentis illicit fœcunditas prolis: Eo enim ad ambitum congregandę hereditatis acceditur, quo multis hæredibus fœcundatur. ^a IDEM: Ille scire Deũ familiarius appetit, qui præ amore pietatis, nescire desierat, quos carnaliter sciuit. ^b IDEM: Graui dãnno scientia diuina minuitur, si cũ carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi. ^c HIERONYMVS in epistola: Licet spãrso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat, mater ostēdat: licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet postea dies ille, quo victor reuertaris in patriã. ^d IDEM in homiliis: Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum patrem, ama matrem, ama filios. Si autem necessitas venerit, vt amor parentum ac filiorum, Dei amori comparetur, & non possit vterq; seruari, odium in suos, pietas in Deum est. ^e IOANNES CHRYSOST. in homiliis: Dico tibi monache, quid quæris matrem? aut Christiana est mater, aut non est Christiana, aut sancta est, aut peccatrix. Si sancta est, gaudet, quia seruis Domino: si peccatrix, dimitte illam, quia mortua est. ^f IDEM: Qui habet Iesum, habet & patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem. Quid quæris mortuos? sequere viuum, & dimitte mortuos, vt sepeliant mortuos suos? ^g ISIDORVS de Summo bono: Multi dũ propinquorum vtilitates procurat, à Dei amore se separant. Vir autem spiritualis, ita prodesse debet suę propinquitati, vt dum illis gratiam carnis præstare studet, ipse à spirituali proposito nequaquam declinet. IDEM: Multi monachorum. Supra lib. 1. de monachis malis. ^h IDEM: Noueris non prohiberi pietatis officium, sed negari carnalitatẽ effectum: proximis enim carnaliter præstatur, quod extraneis pie impenditur. ⁱ AVGVSTINVS in epistola: Carnalem affectum, & in nobis, & in nostris militia Christiana vt perimamus hortatur: nec tamen ita vt ingratus sit quisque parentibus, & eadẽ ipsa beneficia, quibus in hanc vitam editus, susceptus, atq; nutri-

q Ibidem cap. 18. ante med.

r Ibid ca. 22.

s Ibid. cap. 7.

t Hieron. de vita cler. ad Ocean. tom. 9.

u Ibidem post med.

x Idem epist. 2. ad Nepo. ante med. tom. 1.

y Bern. in Cant. ser. 65. ante med.

z Greg. lib. 1. Mor. cap. 4. in princ.

a Ibid. lib. 7. cap. 14. ante med.

b Ibid. con seq.

c Hieron. epistol. 1. ad Hell. tom. 1.

d Idem in Matt. ca. 10. tom. 6.

e Chrysost. hom. 10. ex variis locis in Matth. tom. 7. f Ibid. paulo ante.

g Ibid. de sum. o. li. 3. cap. 12. sent. 3. & 4.

h Ibidem sent. 5.

i Aug. epist. 38. ad Laurentium post med. tom. 2.

tus

tas est, enumerata derideat, ferret potius vbique pietatem. Habent hæc locum, vbi maiora non vocant. Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ. **A** **I**DEM de viduitate: Nec ideo laudanda es, quia filios habes: sed quia eos pie nutrire atque educare studes. Vt enim tibi nascerentur fecunditatis: vt viuant, felicitatis est: vt instituantur sic, volūtatis est atque potestatis. **B** **B**ERNARDVS in epistola: Ecclesia iubetur, vt concupiscat rex, decorem eius. Obluisci populum suum & domum patris sui. Puer Iesus inter cognatos & notos quæritur, nec inuenitur. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis inuenire salutem. Fuge, inquam, de medio Babylonis, fuge à facie gladij aquilonis. **C** **I**DEM: O dirum patrem, ô læuam matrem, ô parentes crudeles & impios, immo non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filij est, qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis. **D** **I**DEM: Configat carnes tuas diuinitus timor, ne decipiat carnalis amor. Blanditur sed sub lingua eius labor & dolor: lacrymatur, sed insidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum. **E** **I**DEM: Fidelis sermo & omni acceptione dignus: & si impium est contemnere matrem, contemnere propter Christum piissimum est. Nam qui dixit: Honora patrem, & matrem, ipse etiam dixit; Qui amat patrem, & matrem plusquam me, non est me dignus. **F** **G**LOSSA: Perfecta est conuersio, vbi cum cupiditate rerum, carnalis quoque rumpitur dilectio.

CAPVT XXVIII.

De Obluione.

GREGORIUS in homiliis: Nulla nos prosperitas blandiens seducat: quia stultus viator est, qui in itinere amœna prata conspiciens, obliuiscitur ire, quo debet. **H** **I**DEM in Moralibus: Stulti cum prudentium facta conspiciunt, hæc eis esse omnia reprehensibilia videntur: quia suæ imperitiæ, & infirmitatis obliuiscuntur, tanto intensius de alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant. **I** **I**DEM: In istis visibilibus, quæ intuetur cor nostrum, extra se spargitur, & quid de se intrinsecus agatur obliuiscitur, dum extrinsecus occupatur. **K** **I**DEM in registro: Sincera in dilectione, nec vires absentia, nec locum habet obliuio. **L** **I**DEM in pastoralibus: Sæpe nonnulli velut obliuiscuntur, quod fratribus, animarum causa prælati sunt: toto cordis annisu sæcularibus causis inseruiunt. **M** **I**DEM: Ex se debet vnusquisque colligere, qualiter alienæ hunc oporteat imbecillitati misereri: ne contra infirmitatem proximi, si ad increpationis vocem feruentius rapiatur, oblitus sui esse videatur. **I**DEM: Sæpe nonnulli. Supra lib. 1. de religiosis malis. **N** **A**VGUSTINVS de libero arbitrio: Melior est animus cum obliuiscitur sui, præ charitate incommutabilis, vel seipsum penitus in illius comparatione contemnit. **O** **I**DEM de confessionibus: Quis dabit Domine mihi, vt venias in cor meum, & inebries illud, vt obliuiscar mala mea, & vnum bonum meum amplectar te? **P** **I**DEM in sermone: Percutitur hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui, dum viueret, oblitus est Dei. **I**DEM: Væ qui derelinquunt te ducem. Infra capite de sapientia mala. **A** **M**BROSIVS in Apologia: Sentire vitalis vigoris ac muneris est: vnde & ille qui errorem suum non cognoscit, insanit, furit, desipit. **P** **B**ERNARDVS super Missus est: Videas plerisque in Ecclesia Dei de ignobilibus nobiles, de pauperibus diuites factos subito intumescere, pristina obliuisci abiectionis, genus quoque suum erubescere. **Q** **I**DEM super Cantica: Parum est nostris vigilibus, quod non seruant nos, nisi & perdant: alto quippe demersi obliuionis somno, ad nullum Dominicæ comminationis tonitruum expergiscuntur, vt suum ipsorum periculum expauescant. Inde est, vt non parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter, & pereuntes. **R** **I**DEM in sermone: Quantos videmus quasi oblitos sui, & peccatorum suorum: Dei quoque, & be-

neficio eorum immemores, sic non redimere, sed admittere tempus, vt de moribus, & affectionibus suis vltima apud ipsos vix mentio fiat.

CAPVT XXIX.

De Ignorantia.

GREGORIUS in Moralibus: Nescire, ignorantia est, sed scire noluisse, superbia. **I** **I**DEM: Quo nos ipsos minus agnoscimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus videmus. Communia hæc mala sunt, quæ sæpe à subditis in prælatos, sæpe à prælatis in subditos committuntur. **U** **I**DEM: Nemo bene iudicat, qui ignorat. **I** **I**DEM: Sæpe committunt. Supra de reciduatione. **X** **I**DEM: Seclusum ab internis gaudiis genus humanum, exigente culpa mentis oculos perdidit: & quo meritorum passibus gradiatur, nescit. Sæpe enim est donum gratiæ, quod iram deputat: & sæpe diuinæ districtiōis ira est, quod gratiam putat. **Y** **I**DEM in registro: Quæ potest esse pastoris exultatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit? **Z** **I**DEM: Quotiescumque tam de baptismo aliquorum, vel de confirmatione, quam de Ecclesiarum consecratione dubium habetur, & nec scriptis nec testibus certa ratio habetur, vtum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesiæ consecratæ sint: baptizentur tales ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonicæ dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: Quoniam non monstratur iteratum, quod non certis iudiciis ostenditur rite peractum. **A** **I**OANNES Chrysostomus super Matthæum: Non potest eis esse excusatio condemnationis, ignorantia veritatis, quibus fuit inueniendi facultas, si fuisset quærendi voluntas: Nā si veritas salus est, & vita cognoscentium se, magis debet quæri, quam quærere. **B** **I**SIDORVS in synonymis: Ignorantia mater errorum est, ignorantia vitiorum nutritrix. **C** **A**VGUSTINVS super Matthæum: Melior est fidelis ignorantia, quæ temeraria scientia. **I** **I**DEM: Cum vbique sit præsens. Supra de negligentia. **D** **I**DEM de gratia, & libero arbitrio: Ideo diuina præcepta data sunt, vt homo excusationem de ignorantia non haberet. **E** **I**DEM de Trinitate: Error est pro alio, alterius approbatio. **F** **I**DEM: Rem prorsus ignotam amare, omnino nullus potest. **F** **I**DEM de vita beata: Recte dicimus eorum animos, qui nullis disciplinis eruditi sunt, nihilque bonarum artium hauserunt, ieiunos atque famelicos esse. **G** **I**DEM de coniugiis adulterinis: Sunt peccata ignorantium, quamuis minora peccatis scientium. **H** **I**DEM: Certe nullius criminum maculat nescientem. Et est interlinearis. Gen 21. Nesciui. **B** **B**ERNARDVS de contemptu: Quando excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, & doctorem insipientium profiteretur. Ignoras vtique ignorabitur, & multos ignorare faciet, & ignorari. **I** **I**DEM super Cantica: Dico omnes ignorare Deum, qui nolunt conuerti ad eum; neque enim ob aliud proculdubio renunt, nisi quia grauem, & seuerum imaginantur, qui pius est; durum & implacabilem, qui misericors est; ferum & terribilem, qui amabilis est. Et mentitur iniquitas sibi. **K** **I**DEM de duodecim gradibus: Frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. **L** **I**DEM in epistola: Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi: & quidem huiusmodi ignorantia, non habet excusationem. **I** **I**DEM: Multi multa sciunt. Supra de curiositate. **M** **I**DEM de consideratione: Noueris licet omnia mysteria, noueris lata terræ, alta cœli, profunda maris: si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento ruinam, non structuram. **N** **B**OETIVS de consolatione: Humanæ naturæ ista conditio est, vt si se nosse desierit, infra bestias redigatur: Si vero cum cæteris rebus semetipsum agnoscat, excellat easdem. Nam cæteris animantibus sese ignorare, natura est hominibus vitio venit. **O** **S**ENECA in epistola: Non est extrinsecus malum nostrum, sed intra nos est, in visceribus sedet: & ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus.

CAPVT

a Idem de vid. bono c. 14. tom. 4.
b Bern. epi. 107 in fin.
c Idem epi. 111. ante med.
d Ibid. epi. 2. ad Fulc. circ. med.
e Ibid. epi. 104. ad Mag. Galt.
f Gloss. in Mat. c. 4.
g Greg. homil. 14. in Euang. circ. fin.
h Idem lib. 11. Moral. c. 13. circa med.
i Ibidem lib. 25. c. 7. circa med.
k Idem regist. lib. 9. ind. 4. c. 62.
l Idem Past. ep. 2. c. 7. paulo post a princ.
m Ibidem cap. 10. ante med.
n Aug. de lib. arb. li. 3. c. 25. tom. 1. o Idem conf. lib. 1. cap. 5. tom. 6. c. 1.
p Ber. h. m. 4. sup. Missus est. post med.
q Idem in cant. serm. 77. ante med.
r Idem ser. cont. ingratitud. circa med.

f Greg. lib. 2. Moral. c. 116 circ. med. r Ibidem c. 14. circ. fin.
u Ibi. li. 27. c. 1. in fin. x Ibidem lib. 9. c. 7. in princ.
y Idem regist. li. 2. ind. 11. c. 91. z Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 31. post med.
a Chrysost. op. imp. homil. 44. ante med. tom. 2.
b Isidor. in synonym. c. 14.
c Aug. de verb. Apost. ser. 22. ante med. tom. 10.
d Idem de gra. & lib. arb. c. 2. 20. 76.
e Idem de Trin. li. 10. c. 1. tom. 3.
f Idem de vi. bea. disp. 1. dicit ante med. tom. 1.
g Idem ep. 48. ad Vincent. ante med. tom. 2.
h In declam. mat. super illud: Ecce nos reliqu. omn. ante med.
i Idem in cant. ser. 38. ante med.
k Idem tract. de 12. grad. humil. post med.
l Idem epi. 77. ad Hugon. de S. Vict. ante med.
m Idem de consid. lib. 2. ante med.
n Boet. de consol. lib. 2. prosa 5. circa fin.
o Sen. epist. 50. ante med.

CAPVT XXX.

De Stultitia.

GREGORIVS^a in Moralibus: Incautis sæpe ad peccati finem vertitur, etiã hoc, quod pro solo studio mercedis inchoatur. **I**DEM: Quantalibet doctrina mens polleat, grauis eius imperitia est velle docere meliorem. **I**DEM: Sæpe reprobi, per hoc quod vnum vel minimum bonum suum incaute conspiciunt, mala multa & graua, in quibus demersi sunt, non agnoscunt. **I**DEM: Quia testante Paulo, sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, tanto quisque amplius intus stultitia sit, quãto conatur exterius sapiens videri. **I**DEM in registro: Ego & minores meos quos ab illicitis prohibeo, in bonis imitari paratus sum. Stultus enim est, qui in eo se primum æstimat, vt bona, quæ viderit, discernere contemnat. **A**VGVSTINVS de libero arbitrio: Stultitia est, rerum appetendarum, & vitandarum non qualibet, sed vitiosa ignorantia. **I**DEM: Si prudentes dicuntur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem, & viuant paucos dies: quam stulti sic viuunt, vt perdant æternam vitam? **I**DEM de octoginta tribus quæstionibus: Quidquid casu fit, temere fit. **I**DEM de vita beata: Maior & miserabilior egestas nulla est, quã egere sapientia: & qui sapientia non eget, nulla re omnino egere potest. Est ergo animi egestas, nihil aliud, quam stultitia. **I**DEM de ordine disciplina: Quisquis ea sola nouit, quæ corporis sensibus attingit, non solum cum Deo non esse mihi videtur, sed nec secum quidẽ. **I**SIDORVS: Neminem stultorum: Supra lib. 1. de iudiciis. **B**ERNARDVS de consideratione: In his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiæ. **I**DEM super Cantica: Stultus quod viuunt, mortem potius quam vitam esse censuerim: Quo modo vita cum sterilitate? **S**ENECA in epistola: Inter cætera mala hoc quoque habet stultitia proprium, semper incipit viuere. Quid est autem turpius, quam senex viuere incipiens? **I**DEM: Omnis stultitia laborat fastidio sui. **I**DEM: Nihil stultitia pacati habet: tam superne illi metus est, quam infra. Vtrumque trepidat latus, sequuntur pericula & occurrunt, ad omnia pauet, imparata est, & ipsis terretur auxiliis.

CAPVT XXXI.

De Credulitate.

GREGORIVS^a in Moralibus: Error cum virtus creditur, difficilius emendatur. **I**DEM: Sicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate: ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. **I**DEM: Maiora crimina. Infra lib. 4. de æquitate. **P**IDEM: Arrogantes graue se damnium perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate constringunt. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se poterunt multiplicitate loquacitatis aperire. **I**DEM in registro: Nos ignotis hominibus passim credere non debemus. **I**DEM: Ex te aliorum causas æstima, & in quorundam aduersitates falsis suspicionibus non ducaris. **I**SIDORVS de Summo bono: Erit ille apud Deum condemnatus, qui aduersus innocentem, falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solum reus est, qui falsum de aliquo profert, sed is qui cito aures criminibus præbet. **I**OANNES CHRYSOSTOMVS de compunctione: Si inimicitia semel occupauerint homines, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur ita accipiuntur, & intelliguntur, vt ad maiores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: si quid autem mali, hoc solum creditur, hoc confirmatur. **A**VGVSTINVS de baptismo paruulorum: Si est vlla

A humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehendi, si ignotos homines, quos criminatur inimici, nec eorum crimen vlla testificatione demonstrant, nocentes potius quam innocentes crediderimus. **B**ERNARDVS in epistola: Error est humanæ mentis, non modo bonum putare malum, & malum bonum, aut verum fallum, & e conuerso, sed etiam certa recipere pro dubiis, dubia pro certis. **I**DEM de consideratione: Facilitas credulitas est, cuius callidissima vulpecula magnorum neminem comperi satis cauisse versutias: inde ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens abdicatio, inde præiudicia in absentes. **I**DEM: Arrogans de omni alia. Supra lib. 2. de superbia. **S**ENECA in epistola: Vtrumque vitium est, & omnibus credere, & nulli: sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius.

CAPVT XXXII.

De Sapientia.

GREGORIVS^a in Moralibus: Ad veram sapientiam venire non possunt, qui falsæ suæ sapientiæ fiducia decipiuntur. **I**DEM: Valde difficile est, vt is, qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat. **I**DEM: Quia testante. Supra de stultitia. **I**DEM: Sapientia huius mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. **I**DEM in pastorali: Quo quisque melius sapit, eo deterius delinquit: & idcirco inexcusabiliter meretur supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. **I**DEM: Sæpe dum. Supra de discordia. **I**DEM in registro de quodam monacho: Sunt bona, quæ in eo placent, sed hoc est in illo vehemens vitium, quia valde sibi sapiens esse videtur. **A**VGVSTINVS de libero arbitrio: Væ qui derelinquunt te ducem, & oberrant in vestigiis tuis: qui nutus tuos pro te amant, & obliuiscuntur quid innuas. O suauissima lux purgati mentis sapientia! non enim cessas iunere nobis, quæ & quanta sis, & nutus tui sunt omne creaturarum decus. **I**DEM de quantitate animæ: Odore ac sapore mire diiudicare pulmenta, & quo lacu piscis captus sit, vel quod tenue vinum sit, nosse dicere, quædam est miseranda peritia; & his artibus, cum quasi crenisse anima videtur, quæ nec lata mente defluxit in sensus, nihil aliud, quam tumuisse, vel etiam contacuuisse iudicanda est. **I**DEM de ciuitate Dei: Philosophiam si vero ac fideliter amasses, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam cognouisses, nec ab eius saluberrima humilitate, tumore inflatus vanæ scientiæ resillisses. **I**DEM: Incruditos liberalibus disciplinis, & omnino quantum ad Philosophorum attinget doctrinas impolitos, non peritos Grammatica, non armatos Dialectica, non Rhetorica inflatos, piscatores cum retibus fidei, ad mare huius sæculi paucissimos misit, atque ita & ex omni genere tam multos pisces, & tanto mirabiliores, quanto rariores, etiã ipsos Philosophos cepit. **I**DEM de ordine disciplina: Astrologia est magnum religiosi argumentum, tormentumque curiosis. **A**MBROSIYS de virginitate: Nemo potest vestitus amictu Philosophiæ in habitu scilicet sapientiæ, secularis, Christum videre. **H**IERONYMVS in originali super Isaiam: Omnis pompa structuraque verborum, & argumenta Dialectica rediguntur ad nihilum. **I**DEM in epistola: Dæmonum cibus est, carmina Poëtarum, secularis sapientiæ vanitas, Rhetoricorum pompa verborum; hæc sua omnes vanitate delectat, & dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, & peccatoris interna deuincunt. **B**ERNARDVS de duodecim gradibus: Sapere malum, sapere non est, sed desiderare. **I**DEM de contemptu mundi: Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptum in eis extinguit spiritum, quæ voluerat vehementer Dominus accendi? Noli, inquit, præcipitater agere, diu considera, diligenter intueri. Magnū est quod proponis, & opus egens multa deliberatione; experire quid possis, amico consule, ne post factum pœnitere contingat. **I**DEM:

Sapientia

a Greg. lib. 3. Mor. c. 10. post med.
 b Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fin.
 c Ibid. l. 34. cap. 17. post med.
 d Ibid. lib. 18. c. 25. fore in princ.
 e Idem v. gift. lib. 7. ind. 2. c. 63. in fin.
 f Augu. de lib. arb. li. 3. cap. 24. ante med. tom. 1.
 g Idem de 83. quæst. q. 24. tom. 4.
 h Idem de vita bon. dist. 3. diel. ante med. tom. 1.
 i Bern. de consid. lib. 8. ante med.
 k Idem ser. 63. in cant. ante med.
 l Sen. epist. 13. circ. fin.
 m Idem ep. 59. an. med.
 n Greg. lib. 32. Mor. c. 17. longe post med.
 o Ibid. lib. 34. cap. 18. circa med.
 p Ibid. lib. 26. cap. 18.
 q Idem v. gift. lib. 7. ind. 2. c. 64. circ. fin.
 r Ibid. lib. 8. ind. 3. c. 12. post med.
 s Isidor. de sum bo. lib. 3. cap. 59. sentent. 6.
 t Chryso. de comp. cord. lib. 1. ante med.
 u Augu. de unico Bapt. cont. Petri.

cap. 16. ante med. tom. 7.
 x Bernar. ep. 85. ad Vitill. abb. circ. princ.
 y Idem de consid. li. 2. in fins.
 z Sen. epist. 3. post med.
 a Greg. lib. 13. Moral. cap. 14.
 b Ibid. lib. 16. cap. 27. in fin.
 c Ibid. lib. 31. cap. 20. circ. med.
 d Idem Pas. cu. p. 3. c. 1. admon. 23. ante med.
 e Idem v. gift. lib. 7. ind. 2. c. 91.
 f Augu. de lib. arb. li. 2. c. 16. tom. 1.
 g Idem de quant. ani. c. 19. tom. 1.
 h Idem de ciu. Dei, lib. 10. c. 28. to. 5.
 i Ibid. lib. 22. c. 5.
 k Ambr. de vir. lib. 3. post med. tom. 4.
 l Hieron. ep. 146. ad Dam. ante med. to. 3.
 m Bern. de 12. grad. humil. gra. 1. an. med.
 n Idem de clam. sup. Ecco nos, cir. med.
 o Ibid. con. seq.

Sapientia mundi, terrena, animalis, diabolica est, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ Deo solet vomitum prouocare. a IDEM super Cantica: Philosophorum ventosa loquacitas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. b IDEM: Vinum læcularis scientiæ inebriat quidem, sed curiositate non charitate, implens non nutrens, inflans non ædificans, ingurgitans non confortans. c SENECA in epistola: Liberalium artium ostentatio, molestos, in-tempestiuos, verbosos, sibi placentes facit.

CAPVT XXXIII.

De Doctrina.

GREGORIVS d in Moralibus: Sæpe viti feruentes ingenio dum congrua inueniunt, arroganter intumescunt, & quod per elationis vitium plerumque contingit, eisdem acutis sensibus, quibus hostem feriunt, prosternuntur: dum in his quæ recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quærunt. e IDEM: Peruersi cum vera sapiunt, recta quidem & rectis rationibus loquuntur: non vt alios audientes doceant, sed vt ipsi quanta doctrina polleant, innotescant. IDEM: Quantalibet doctrina. Supra de stultitia. f IDEM super Ezechielem: De prædicationis labore laudem transitoriam quærere, quid est aliud quam rem magnam vili pretio venundare? g IDEM: Necessè est, vt semper sermo prædicantis cum auditorum debeat qualitate formari: ne aut verecundis aspera, aut impudentibus leuia loquatur. h AMBROSIVS super Lucam: Vita verbum exigit, & acquirit: sermo autem sine vita non dicitur sermo. i AVGVSTINVS de vera religione: Quid adhuc oscitamus craulam hesternam, & in mortuis peudibus diuina eloquia perscrutamur, si quando ad disputationem venitur, Platonico nomine ora crepantia, quam pectus vero Deo plenum, magis habere gestimus? k BERNARDVS super Cantica: Væ, bene de Deo, & sentire, & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum: si alta sapientes humilibus non consentiant, pauent, quod in Propheta legitur, dicente Domino: Dedi enim aurum meum, &c.

CAPVT XXXIV.

De Honore.

GREGORIVS l in Moralibus: Plus in hoc mundo honor, quam despectio occupat: & magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis aduersitas grauat. m IDEM: Transit quod extollitur, permanet quod punitur, & qui honoratur in via, in peruersione damnabitur, & quasi per amœna prata ad carcerem peruenit, qui per præsentis vitæ prospera, ad interitum tendit. n IDEM: Tantorum pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis hoc mundo principatur. o IDEM: Tumoris elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam enim Deus tribuit, elationem vero potentiae malitia nostræ mentis inuenit. p IDEM: Numerari culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. q IDEM: in pastoralibus: Penset quisque quid subiectus egerit, & repente cognoscat si Prælati bona agere, quæ proposuerit, possit: quia nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desit superbire. r IDEM: Sæpe suscepta cura regiminis cor per diuersa intuendo diuerberat: & impar quisque inuenitur ad singula, dum confusa mente diuiditur ad multa. IDEM: Cum ferum necessitas, infra lib. 4. de dignitate. * IDEM in registro: In alto loco positus, sæpe dum exterius ab hominibus honor tribuitur, ad ima animus mergitur, quia curis discerpētibus grauat. s IDEM: Nec cui libet, feruente gratia, vltra quam meretur, impartior: nec vlli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante denegabo: sed fratres

meos honorare per omnia cupio, sicque studeo honore singulos subuehi, dum non sit, quod alteri iure ab altero possit apponi. t IDEM: Nec honorem reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. * IDEM: Minorem maior præcedit, sicut honore, ita & crimine. u ISIDORVS de Summo bono: Sæpe per honores quorundam mutantur & mores, & quos ante conglutinatos charitate habuerunt, postquam ad culmen honoris venerint, amicos habere despiciunt. * IDEM: Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subditos tramite vitæ melioris præire. Neque enim quisque ad hoc præficitur, vt subditorum culpas corrigat, & ipse vitiis seruiat. IDEM: Qui regimè. Supra de ambiciosus lib. 1. IDEM ibidem: Qui ad conuersionem. y AVGVST. in epistola: Non cogito in ecclesiasticis honoribus tempora ventosa transigere, sed cogito me principi pastorum omnium, rationem de commissis ouibus redditurum. z IDEM de pastoribus: Quisquis ita præpositus est, vt in eo quod præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. a BERNARDVS in epistola: Potestate accepta male in malo quam in bono vti, abuti est. b IDEM: Non dignum est, vt inde exigas honorem, vnde refugis laborem. c IDEM super Cantica: Fratres, reueremur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. IDEM: O peruersitas. Supra lib. 1. de ambiciosus. d GLOSSA: Quanto gradus altior, tanto casus grauior.

CAPVT XXXV.

De Zelo.

GREGORIVS e in Moralibus: Apud misericordem Iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per feruorem zeli ex eius amore peccatur. f IDEM in pastoralibus: Exasperatus rector, cum subditorum mentem plus se quam de iure percussisse considerat apud se, ad pœnitentiam semper recurrat, vt per lamenta, veniam in conspectu veritatis obtineat, ex eo etiam quod per zeli eius studium peccat. g ISIDORVS de Summo bono: Nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit, & zeli studium dum plus est, quam oportet, in iracundiæ vitium transit. h BERNARDVS super Cantica: Zelus minus absque scientia efficax, minusque utilis inuenitur, plerumque autem & perniciosus valde sentitur: quo igitur zelus feruidior, vehementior spiritus, profusiorque charitas, eo vigilantiori opus est scientia, quæ zelum suppressat, spiritum temperet, ordinet charitatem. i IDEM de consideratione: Vides omnem ecclesiasticum zelum feruere sola pro dignitate tuenda: honoribus totum datur, sanctitati nihil. IDEM: Alij tam vehementer. Supra libr. 2. de beatitudine.

CAPVT XXXVI.

De Argutione.

GREGORIVS k in pastoralibus: Corrupti menses ad odium repente proruit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit, addicit. l IDEM: Plerumque contingit, vt dum culpa subditorum cum magna inuentione corripitur, magistril lingua vsque ad excessus verba pertrahatur: cumque increpatio immoderate accenditur, corda delinquentium in desperatione deprimuntur. m IDEM in Moralibus: Furentem, qui per inuentionem corripit, quasi ei, qui non setiat ebrio, plagas imponit. IDEM: Iusto timendum non est. Infra lib. 4. de timore. IDEM Sæpe qui in potestate. Supra de stultiloquio, in contumaciatione. n IDEM: Qui semper increpare appetunt, & nunquam fouere, multa plerumque increpando mentuntur. o ISIDORVS de Summo bono: Non debet vita aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus inseruit: improbum est enim arguere quidquam in alio, quod adhuc reprehendit in semetipso. p AVGVST. in epistola: Ob-

a Idem ser. 58. in Cant. post med. b Ibid. ser. 9. post med. c Sen epist. 88. post med. d Greg. lib. 23. Mor. c. 3. circa med. e Ibid. lib. 10. cap. 3. circa fin. f Idem in Exc. hom. 21. post med. g Ibid. homil. 11. post med. h Ambr. in Luc. lib. 5. ca. 6. tom. 3. i Aug. de ver. relig. c. 3. tom. 1. k Bern. in Cant. ser. 41. vers. fin. l Greg. lib. 5. Mor. cap. 1. m Ibid. lib. 6. cap. 4. n Ibid. lib. 9. cap. 10. in prin. o Ibid. lib. 26. cap. 19. in fin. p Ibid. lib. 24. cap. 16. q Idem Past. cu p. 1. cap. 9. r Ibid. cap. 4. in prin. s Idem regist. lib. 2. indic. 10. cap. 39. circa fin.

t Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 30. circa fin. u Isid. de Sum. bo. li. 3. ca. 29. sen. 6. x Ibid. c. 34. sen. 2. y Aug. epist. 203. ad Max. ep. Don. post med tom. 2. z Idem de Past. c. 1. prope fin. tom. 9. a Bern. epist. 245. ad Euge. PP. prope fin. b Idem. epist. 87. ad Oge. post med. c Idem in Cant. ser. 12. post med. d Gloss. in ps. 36. e Greg. lib. 10. Moral. cap. 5. f Idem Past. cur. p. 2. c. 10. post med. g Isidor. de Sum. bo. lib. 2. cap. 34. sen. tom. 4. h Bern. in Cant. ser. 49. circa med. i Idem de consid. lib. 4. ante med. k Greg. Past. cu p. 2. c. 10. circa fin. l Ibid. lib. 10. Mor. cap. 5. m Idem Past. cu p. 2. c. 10. post med. n Idem lib. 30. Mor. c. 7. o Isidor. de Sum. bo. lib. 3. c. 32. sen. 1. p Aug. epist. 15. ad Hie.

rony. ante
med. tom. 2.

a Idem reg.
3. c. 40. fo. 1.

b Idem ser.
16. de verbis
Domini, ante
med. tom. 10.
c Bern. ser.
12. in Cant
post med.

d Greg. re-
gist. lib. 2.
indic. 12.
cap. 23.
e Ibid. lib. 9.
ind. 4. c. 64.
f Ibid. lib. 4.
ind. 13. c. 62.

g Idem lib.
2. Moral. c.
27. cir. med.

h Ibid. lib.
5. ca. 31. post
med.

i Ibid. lib.
10. cap. 9.

k Idem Past.
cu. pa. ca. 1.
admon. 35.
post med.
l Idem in
Ezech. ho. 11.
ante med.

m Isidor. de
sum. bo. li. 2.
c. 10. fo. 1.

n Aug. reg. 3.
ca. 23. fo. 1.

o Idem ser.
16. de verbis
Domini, ante
med. tom. 1.

p Ibid. epist.
5. ad Marcel.
post med.

q Idem de
civi. Dei, lib.
1. cap. 9. ante
med.

r Bern. de
confid. lib. 4.
post med.

secro te per mansuetudinem Christi, vt si læsi te, dimit-
tas mihi, nec me vicissim lædendo malum pro malo
reddas: lædes autem me, si mihi tacueris errorem meū,
quem forte inueneris in factis vel dictis meis. Nam si
ea in me reprehendis, quæ reprehendenda non sunt, te
lædis magis, quam me. ^a IDEM in regula: Quanto neces-
sitas disciplinæ in moribus corrigendis, dicere vos du-
ra verba compellit, si etiam in ipsis modum vos excess-
sisse sentitis, non à vobis exigitur, vt à vobis subditis
veniam postuletis: me apud eos quos oportet esse subie-
ctos, dum nimium seruetur humilitas, regendi frangitur
auctoritas. Sed petenda est venia ab omnium Domino,
qui nouit eos quos plus iusto corripitis, quāta beneuo-
lencia diligatis. ^b IDEM super illa verba: Si peccauerit in
te frater tuus, & c. Quare illum corripis, quia doles quod
peccauerit in te? absit, si amore tuo id facis, nihil facis:
si amore illius facis, optime facis. ^c BERNARDVS su-
per Cantica: Inhumane eorum redarguis opera, quo-
rum onera refugis: temerarie obiurgat virum de prælio
reuertentem mulier nens in domo.

CAPVT XXXVII.

De Remissione.

GREGORIUS ^d in registro: Cum in subiecto pecca-
tum non corrigitur, in eos qui præsumt sententiā re-
torquetur. ^e IDEM: Qui emendare se potest, & negligit,
participem se proculdubio delicti constituit. ^f IDEM.
Satis graue est, si illic contingat habere prauam actio-
nem refugium, vnde disciplinæ decet prodire censuram.
^{*} IDEM: Consentire videtur erranti, qui corrigenda vt
refecari debeant non occurrir. ^g IDEM in Moralibus: Sc-
pe quem tentationis certamen superare non valuit, sua
deterius securitas strauit. Nam dum lassum se quisque in
otio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit.
^h IDEM: Zeli iram, quia Heli non habuit, motum con-
tra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. ⁱ IDEM:
Plerumque dissoluta. Supra de crudelitate. ⁱ IDEM: Dum
moderari lingua otiosa verba negligit, more inolite re-
missionis capta, audax ad noxia prorumpit: & dum gu-
læ incumbitur, ad leuitatis protinus insaniam proditur.
^k IDEM in pastoralis: Si inchoata bona fortis operantis
manus, ad perfectionem non subleuat, ipsa operandi re-
missio contra hoc, quod operatum est, pugnat. ^l IDEM su-
per Ezechielem: Super ea mala, quæ propria habemus,
alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus,
quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes vide-
mus. ^m ISIDORVS de Summo bono: Multos remissa
conuersio in pristinos errores reducit, ac viuendi te-
pore resoluit. Horum ergo exempla quisque conuersus
euita, ne cum timorem Dei à tepore incipis, rursus mun-
danis erroribus immergaris. ^{*} AVGVSTINVS in sermo-
ne: Qui errātem non corripuerit, de negligentia iudica-
bitur: qui autem clam pro eo non orauerit, de pernicie
condemnatur. ⁿ IDEM in regula: Magis innocentes
non estis, si fratres vestros, quos iudicando corrigere
potestis, tacendo perire permittitis. ^o IDEM: Tu vulnus
fratris contemnis, tu eum vides perire & negligis, pe-
iores tacendo, quam ille conuertiendo. ^{*} IDEM in episto-
la: Sicut non est beneficentiæ adiuuando efficere, vt bo-
num quod maius est amittatur, ita non est innocentie
parcendo sinere, vt in malum grauius incidatur. ^p IDEM:
Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis
nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis inte-
rior roboratur. ^q IDEM de ciuitate Dei: Illud est culpabi-
le, quod hi, qui dissimiliter viuunt, & à malorum factis
abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedoce-
re aut obiurgare deberent. ^{*} AMBROSIVS super Beati
immaculati: Remissas excubias callidus insidiator irrū-
pit. ^r BERNARDVS de consideratione: Mira res, satis
superque Episcopi ad manum habent, quibus animas
credant, & cui suas committant facultates non inue-
niunt: optimi videlicet æstimatores, qui magnam de mi-

nis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed
vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi ia-
cturam, quam nostram. ^f IDEM de pretio escharum &
numero panum cum ministris quotidiana discussio est,
rara admodum cum presbyteris. celebratur collatio de
peccatis populorum. Cadit ašina, & est qui subleuet
eam: perit anima, & nemo qui reputet: nec mirum, cum
nec nostros assiduos setiamus defectus. ^r IDEM: Impu-
nitas, incuriæ soboles, insolentia mater, radix impu-
dentia, transgressionum est nuxix: Et beatus si om-
ni satagas cura, malorum omnium primam parentem
cauere incuriam. ^u IDEM: Impunitas ausum parit, au-
sus excessum.

CAPVT XXXVIII.

De Acceptione persona.

GREGORIUS ^x in homiliis: Iudicare digne de sub-
ditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel
odia vel gratiam sequuntur. ^y IDEM in Moralibus: Quia
ab internis atque inuisibilibus oculos claudimus, & vi-
sibilibus pascimur, plerumque hominem non ex eo quod
ipse est, sed ex his quæ circa ipsum sunt, veneramur:
cumque non intuemur quid ipse sit, sed quid possit, in
acceptione personarum, non ex personis, sed ex rebus
adiacentibus ducimur. ^z ISIDORVS de Summo bono:
Iudices iniqui errant à veritate sententiæ, dum inten-
dunt in qualitate personæ, & exulcerant sæpe iustos,
dum improbe defendunt iniquos. ^a IDEM: Diues mune-
ribus cito corrumpit iudicem: pauper autem dum nõ ha-
bet quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed etiā
contra veritatem opprimitur. ^b IDEM: Quatuor modis su-
pra lib. 1. de iudicibus. ^b HIERONYMVS in Glossa Ma-
lach. Inter omnia peccata Sacerdotum, quasi maximum
notatur, quod non causas sed personas considerant, &
despecto iusto paupere iniustos diuites honorāt. ^c IDEM
in Glossa Isaia super illud: Quare atteritis? Nostri prin-
cipes patiperes delinquentes publice arguant, & con-
fundant, diuitibus peiora peccantibus nec tutum faciūt,
in quorum domibus rapina pauperum, dum Ecclesiæ
opes sibi thesaurizant, & eas in deliciis abutuntur, quæ
ad sustentationem pauperum dantur, & sibi reseruant,
vel propinquis distribuunt, & aliorum inopias suas vel
suorum diuitias faciunt. ^d IDEM in homilia super Amos:
Quicumque aut consanguinitate aut amicitia, & econ-
trario, vel hostili odio, vel inimicitia in iudicando du-
citur, peruertit iudicium Christi, qui est iustitia. ^e AM-
BROSIVS de officiis: Gratia absit, causæ merita discer-
nantur: nihil sic opinionem, imo fidem grauat, quam si
in iudicando potentiori dones causam inferioris, vel
pauperem innocentem arguas & diuitem excuses reum
culpæ. ^f IDEM: Pronum genus hominum fauere hono-
ratoribus. ^g BERNARDVS de consideratione: Non par-
ui te reum peccati æstimes, si facies peccatorum sumis,
& non potius causas iudicas meritorum. ^h SENECA in
epistola: Hoc laboramus errore, sic nobis imponitur,
quod neminem æstimamus eo quo est, sed etiam adici-
mus illi & ea, quibus adornatus est. Atqui cum voles
veram hominis æstimationem inire, & scire qualis sit,
nudum inspice: ponat patrimonium, ponat honores, &
alia fortunæ mendacia, corpus ipsum exuat, animum
intuere, qualis quantusque sit alieno, an suo magnus.

CAPVT XXXIX.

De Scandalo.

GREGORIUS ⁱ super Ezechielem: In quantum sine
peccato possumus, vitare proximorum scandalum,
debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vt
lius permittitur nasci scandalum, quam veritas relin-
quatur. ^k IDEM in pastoralis: Scire Prælati debent, qui
si peruersa vnquam perpetrant, tot mortibus digni sunt,
quot ad subditos suos perditionis exēpla transmittunt,

Ibidem
post pauca.

Ibid. lib.
3. circa fin.

u Ibid. lib. 4.
prope fin.

x Greg. ho-
mil. 26. in
Euang. ante
med.
y Idem lib.
25. Mor. c. 1.

z Ibid. de
sum. bo. lib.
3. c. 57. sen-
ten. 2.
a Ibidem
c. 58. sen. 4.

b Hiero. in
Mal. cap. 2.
tom. 5.

c Idem in
Isa. lib. 2. c. 3.
tom. 4.

d Idem in
Amos, lib. 3.
cap. 6. tom. 5.

e Amb. off.
lib. 2. cap. 24.
tom. 4.

f Ibid. con-
seq.

g Bern. de
confid. lib. 2.
circa fin.

h Sen. epist.
76. post med.

i Greg. in
Ezech. hom.
7. ante med.
k Idem Past.
cu p. 3. ca. 1.
admon. 5.
non longe
à princ.

IDEM

a Ibid. p. 1. cap. 2.

b Ibid. de sum. bo. lib. 3. c. 38. sent. 5.

c August. de Past. c. 4. tom. 9. d Est apud Cyp. de sing. cler. c. 5. cir. med. 10. 3.

e Ber. epist. 7. ad Adam Monac. ante med. f Ibid. epist. 78. ad Gul. abb. post med. g Ibidem epist. 82. ante med.

h Idem ser. 1. in conuer. 8. Pan. ante med.

i Ibid. post multa.

A **IDEM** : Nemo amplius in Ecclesia nocet, quam qui peruersa agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namq; hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. **B** **ISIDORVS** de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrina, siue exemplis vitam moresque bonorum corrumpunt: his qui substantias aliorum prædiaz diripiunt. **AUGVSTINVS** de pastoribus: Parum est malis pastoribus. Supra lib. 1. de prælatis malis. **C** **IDEM**: Qui in conspectu populi male uiuit, quantum in illo est, eum, à quo attenditur, occidit. **D** **IDEM** de singularitate clericorum: Eleazarus maluit vitam suam tormentis obicere, quam cuiquam magister perditionis existere: & nos ubi nulla tormenta sunt, fluxibus solis nolimus anteponeere fratres saluandos, nec contenti sumus sine vllis cruciatibus tam nobis prodesse, quam ceteris. **IDEM**: Cui Christus agnus. Supra lib. 1. de clericis. **IDEM**: Sicut quod ait Apostolus. Supra lib. 1. de continentia gustus. **IOANNES CHRYSOST.** super Ioannem: Omnia agamus ne scandalizetur proximus, vita etenim etsi valde recta fuerit, scandalum aliis præbens, omne perdit. **B** **BERNARD.** in epistola: Constat ubi veritas deest, & ubi veritas necessaria in causa non est, nec licite scandalum quod à quolibet posse committi, nec iuste præcipi, nec innoxie consentiri. **F** **IDEM**: Cum carpuntur vitia, & inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit quod argui debeat, non ille, qui arguit. **G** **IDEM**: Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri, nisi cum scandalo. Vbi enim scandalum, ibi proculdubio charitatis est detrimentum; vbi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritualis exercitij sperari lucrum. **H** **IDEM** in sermonibus: Si Dominus proprium sanguinem dedit in pretium redemptionis animarum, non tibi videtur grauiorem sustinere ab eo persecutionem, qui suggestionem mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas, quas redemit: quam ab illo qui sanguinem suum fudit. **I** **IDEM**: Is qui exemplo suo ad remissius agendum ceteros prouocat, aut singularitate turbat, aut inquietat curiositate, aut impatientia sua, & murmuratione molestat, aut quocumq; modo contristat spiritum Dei, qui est in eis, scandalizans unum de minimis istis credentibus in eum, nonne & hic manifeste persequitur Christum.

CAPVT XL.

De Infamia.

k Greg. reg. lib. 2. ind. 10. cap. 23. in prin.

l Idem lib. 14. Moral. c. 26. circa med.

m Ibid. lib. 12. cap. 25. post med. n Ibid. lib. 22. c. 5. circa med.

o Aug. de vit. com. cleric. ser. 53. ad frat. in cremo. post med. tom. 10. p Ibidem in prin.

q Apud Cyprian. de sing. cler. c. 5. ante med. tom. 3. r Amb. in Luc. lib. 1. c. 1. tom. 3.

G **REGORIUS** **k** in registro: Habet hoc proprium antiqui hostis inuidia, vt quos in prauorum actuum perpetratione, Deo sibi resistente, superare, non valet, opinioniones eorum falsa ad præfens simulando, dilaceret. **l** **IDEM** in Moralibus: Sicut bonus odor ex virtute est, sic foetor ex vitio. **m** **IDEM**: Grauis est iniquitas, quando is qui peruersus est, ostendere & alios peruersos molitur: vt inde & ipse quasi sanctus appareat, quod alios sanctos non esse docuerit. **n** **IDEM**: Ne immoderatis laudibus eleuemur, plerumque miro redemptoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittitur, vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet. **o** **AUGVST.** de vita communi clericorum: Quærentes licentiam male faciendi, quærunt sibi exempla male viuentium, & multos infamant, vt socios inuenisse videantur. **p** **IDEM**: Quia vt ait Apostolus, spectaculum facti sumus mundo, & Angelis & hominibus, qui nos amant, quærunt quid laudent in nobis, qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuvante Domino Deo nostro, & vitam nostram & famam sic custodire debemus, vt non erubescant detraetoribus laudatores. **q** **IDEM** de singularitate clericorum: Peius est quam mœchia, continentiam ducere criminiosam, & infamam facere sanctimoniam, blasphemiam ingerit religioni. **r** **AMBROSIVS** super Lucam: Iudicia hominum sæpe falluntur, vt & iniustus iustitiæ gratiam

frequenter ascribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. **s** **IDEM** in epistola: Quid est quod magis publicum sit, quam offensa pudoris, & defloratio virginitatis: nihil profecto, quod magis se prodad, quam castitatis dispendium.

CAPVT XLI.

De quatuor affectionibus.

G **REGORIUS** **t** in Moralibus: Mens nostra à secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore vexatur, modo deficiendo dolore deiicitur, modo falsa hilaritate releuatur. **u** **IDEM**: Quavis Trinitatis imaginem in natura seruemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati in conuersatione nostra delinquimus: vt modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, lætitia mulceat, dolor affligat. **v** **AUGVST.** de libero arbitrio: Voluntas mala siue cupiditate rapiatur, siue timore reuocetur, siue lætitia diffundatur, siue tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumq; sunt, aliis veleo tempore grauiora contemnat & perferat, potest etiam sine alterius spiritus instinctu se ipsa decipere. **x** **AMBROSIVS** in epistola: Sapiens non metu frangitur, nec potestate mutatur: non attollitur prosperis, nec tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia, ibi fortitudo. **y** **IDEM** de virginitate: Sunt animæ velut quatuor equi, quatuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas timor: quibus furentibus cum cœperit agi, nequaquam se ipsa cognoscit. **z** **HERONYMVS** in originali super Ioëlem: Cauendum est, ne ægritudo quasi eruca nos comedat: ne locusta vastet gaudio huc illucq; volitans, & gestiente lætitia per diuersa se iactans: ne brucus, id est pauor & futurorum metus, radices sapientiæ deuoret: ne rubigo, scilicet desiderium futurorum, res inutiles concupiscat, & nos perferat ad ruinam. **a** **BOETIVS** de consolatione: Viuere si vis tramite recto, gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato, nec dolor adsit.

CAPVT XLII.

De Timore.

D **G** **REGORIUS** ***** in Moralibus: Sæpe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, distractionis æternæ animaduersionem abiiciunt. **b** **IDEM**: Quisquis præsentem gloriam quærit, profecto despectum metuit, qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet dâna formidat. **c** **IDEM**: Magna est securitas cordis nil concupiscentiæ habere secularis. Nam si ad terrena concupiscenda cor inhiat, securum tranquillumque esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit, vt habeat: aut habita metuit, ne amittat. **d** **IDEM**: Multos sæpe vidimus vitam quidam sanctæ conuersationis appetere: sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo futura aduersa formidare. Qui incerta mala dum quasi cauti concupiscunt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. **e** **IDEM** in pastorali: Plerumq; vt ilius apud pusillanimes proficimus, si eorum bene gesta memoramus. **f** **IDEM**: Ignorat mens gratiam libertatis, quam ligat seruitus timoris. **g** **AUGVST.** de libero arbitrio: Nulla re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere. **h** **IOANNES CHRYSOST.** de compunctione: Multa inhonesta & indigna committere, non paupertas, sed pusillanimitas facit. **i** **IOANNES CHRYSOST.** super Matthæum: Facile deuiat à iustitia, qui in causis non Deum, sed hominem formidat. Huic peccandi differt facultas, sed non aufert voluntatem. **j** **ISIDORVS** de Summo bono: Multi cupiunt conuolare ad gratiam Dei, sed timent carere oblectamentis mundi: prouocat quidem eos amor Christi, sed renocat eos cupiditas sæculi. **k** **IDEM**:

l Idem epi. lib. 6. ep. 46. tom. 5.

m Greg. lib. 8. Moral. c. 20. circa med. n Ibid. lib. 10. cap. 9. cir. med.

o Ambros. tract. in ps. 104. ad Simp. ante med. 10. 2. y Idem de Virgin. lib. 3. post med. tom. 4. z Hiero. in Ioel. cap. 1. tom. 5.

a Boet. de consol. phil. lib. 1. metro 7.

b Greg. Mor. li. 10. ca. 12. post med. c Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med.

d Ibid. lib. 30. cap. 12. ante med.

e Idem Past. ep. 3. cap. 1. admo 9. cir. med.

f Ibid. ad mon. 14. non procul à prin. g Aug. de lib. arb. li. 2. cap. 14. in prin. 10. 1. h Chrys. ex variis loc. in Matth. hom. 16. cir. med. tom. 2.

i Isidor. de sum. bo. lib. 3. c. 22. sent. 2. k Ibidem.

e. 59. ser. 7.

Qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi cœlitus prouocat: quia plus pertimescit hominem, quam diuinâ metuat indignationem. **IDEM**: Multi sacerdotes. Supra lib. 1. de sacerdotibus malis. **CASSIODORVS** super illud Psalms: Illic trepidauerunt timore: Sicut cautela est opportune timere, ita ignauia est inepte trepidare. **BERNARDVS** in epistola: Quæso te quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore, vbi non est timor, & timorem Domini derelinquere? Quam salubrius disceres Dominum Iesum Christum, & hunc crucifixum: quam vtique scientiam haud facile, nisi qui mûdo crucifixus est, apprehedit. **IDEM**: Sicut sanctis & electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, si es autem non confundit; sic damnandis & reprobis tribulatio parit è contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatione desperatione, & illa interimit. **IDEM** de contemptu: Vocat magni consilij angelus, qui opus est, vt aliena cōsilia præstoleris; quis enim fidelior, quisve sapientior illo? Deduc me Domine & deducar, fortior esto & inualefce. **IDEM**: O si cognouissetis miseri & vos, mutatis non effugitis pœnitentiam: nam malum impunitum esse non potest, quod non punitur hic propria voluntate, punitur alibi sine fine. Misera sane & extremæ plena dementię commutatio. humanum declinare laborem, & paratum diabolo stridorem eligere sempiternum. **IDEM**: Videmus pauperes aliquos. Supra lib. 2. de beatitudine. **SENECA** in epistola: Plura sunt quæ nos terrent, quam quæ premunt: & sæpius opinione quam re laboramus. **IDEM**: Expauescimus dubia pro certis, non seruamus modum rerum, ita timore venit scrupulus. **IDEM**: Delicati timent mortem, cui vitam suam fecere similem. **IDEM**: Quemcumque ex illis felicibus elegeris, multa trahentibus, multa portantibus, videbis illum comiti, onerique timentem.

CAPVT XLIII.

De Dolore.

GREGORIVS ^k in Moralibus: Sæpe grauitatem cordis, quasi subiuncta ex latere tristitia sequitur, atq; omne opus, quod mens bona intentione inchoat hæc velamine mœroris obumbrat. **IDEM**: Fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. **IDEM**: Vnde ille lucet, qui potestatem suscipit: inde peruersus quisque, qui corrigi metuit, in tristitia tenebescit. **IOANNES CHRYSOST.** super Matthæum: Animal inuidia vulneratum non solum causa idonea, sed etiam leuis occasio excitat in dolorem. **BERNARDVS** in epistola: Non plane bonus color, si sanctorum quispiam anxie ferre abiectioem suam videatur, de qua etiam non gaudere, & non gloriari minus est à perfecto. **IDEM** in sermone: Omnino quantum in se est, inhonorat eum, à quo vocatus est: quisquis in eius seruitio in tristitia permanet, & rancore: ea dico tristitia quæ secundum sæculum est, & mortem operatur. **SENECA** in epistola: Quædam nos magis torquêt, quam debent: quædam antè torquent, quam debent: quædam torquent cum omnino non debent: sic aut augemus dolorem, aut præoccupamus, aut fingimus.

CAPVT XLIV.

De Confidentia.

GREGORIVS ^p in Moralibus: Quasi in aquis deffluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. **AVGVST.** de singularitate clericorum: Aduersa est confidentia, quæ in periculis vitam suam quasi pro certo commendat: & lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari sperat. **ISIDORVS** de Summo bono: Qui male agere

non desunt, vana spe indulgentiam de Dei pietate requirunt, quam quidè recte requirerent, si ab actione praua cessarent. **IDEM**: Qui hic de bono laudem appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. **BERNARDVS** super, Qui habitat: Sunt qui sperant in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia eius sibiipfis blandiuntur, vt à peccatis non emendentur. Vana est omnino spes ista, & hæc confundit, eo quod charitas desit. **IDEM** in sermonibus: Est infidelis inducia, solius vtique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. **SENECA** in epistola: Vitæ, quæ vulgo placeat, quæ casus tribuit, ad omne fortuitum bonum suspiciosi pauidique subsistite: nam fera & piscis, spe aliqua oblectante, decipitur.

CAPVT XLV.

De Latitia.

GREGORIVS ^x in Moralibus: A veritatis pabulo Gieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. **IDEM**: Quilibet in se gaudere appetit, eo ipso iam in lætæ est, quo à vera lætitia recessit. **IDEM**: Sæpe se bono operi lætitia immoderata subiungit: cumque plus mentem, quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus grauitatis, repellit. **IDEM**: Pœnitentia tribulationis, est lætitia satietatis. **IDEM** in homiliis: Si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, vt nunquã amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria. **IDEM**: Nemo potest & hic gaudere cum sæculo, & illic regnare cum Domino. **AVGVSTINVS** de confessionibus: Volentes gaudere extrinsecus, facile euanescent, & offenduntur in ea quæ videntur, & temporalia sunt, & imagines eorum famelica cogitatione lambunt, & ô si fatigentur inedia & dicant; Quis ostendet nobis bonâ? **IDEM**: Quare ambularemus. Supra de continentia auditus, lib. 2. **IDEM** in sermonibus: Frequenter ridens æger, ploratur à sanis. **IDEM**: Vt quid animi. Supra lib. 2. de conflictu. **IDEM** super Lucam: Sæculi lætitia est impunita nequitia. **IOANNES CHRYSOST.** super Matthæum: Non dat Dominus ludere, sed diabolus. **IDEM**: En agon instat nobis difficillius, & ad innisibiles nobis virtutes colluctatio instat, ad spiritualia nequitia est prælium, ad principatus & potestates est bellum, & admirabile est, studentes, & vigilantes, & erectos posse siluestrem illum exercitum sustinere. Si ergo riserimus, & luserimus, & desides fuerimus ante certamen, à propria cademus pigritia. **Basilius** in regula: Locus remissam efficit animâ, & negligentem erga Dei præcepta, nec delicta sua potest ad memoriã reuocare, sed obliuiscens ea non se instigat ad pœnitentiã, & ita paulatim omnibus bonis priuatur. **BERNARDVS** de duodecim gradibus: Inepte lætum aut raro aut nunquã gementem audies, lacrymantem videbis, putes si attendas aut sibi oblitum, aut ablutum à culpis. In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu, pronus ad iocû, facilis ac promptus in risu. **IDEM** in epistola: Eia lætare iuuenis in adolescentia tua, vt decedete pariter cû ætate temporali lætitia, succedat, quæ te absorbeat æterna tristitia. **IDEM**: Patriæ est non exilij frequentia gaudiorû, & numerositas festiuitatû ciues decet, nõ exules. **SENECA** in epistola: Hæc, quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac profusoriam voluptatem, & quodcumque iuuentitium gaudium est, fundamento caret.

CAPVT XLVI.

De Vita.

GREGORIVS ^l in Moralibus: Hoc ipsum nostrum viuere quotidie à vita transire est, quia dū infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad iuuentutem, iuuentus ad senectutem, senectus transit ad mortem in cursu vitæ præsentis ipsis suis augmentis ad trimeta impellitur. **IDEM**: Carnales mœtes idcirco præsentia diligunt, quia vita carnis quã fugitiua sit, mini-

sum. bo. lib. 2. c. 4. ser. 1.

f Ber. serm. 1. in ps. Qui habitat, circa med. c Idem ser. 3. in Annun. Domi. ante med. u Sen. epist. 8. ante med.

x Greg. lib. 5. Mor. c. 7. non longe à prin. y Ibid. lib. 1. c. 19. ante medium. z Ibid. lib. 2. c. 9. non longe à prin. a Idem ho. 39. in Euag. ante med. b Ibid. hom. 11. in Euag. cir. fin. c Aug. conf. lib. 9. cap. 4. post medium tom. 1.

d Idem ser. 37. de verb. Dom. post med. 10. 10. e Chryso. hom. 6. in Matth. post med. tom. 2. f Ibidem paulo post.

g Ber. trac. de 12. gra. humil. gra. 3. cir. med.

h Idem epist. 2. ad Fulconem, non longe à fin. i Idem epist. 174. post med. k Sen. ep. 23. ante med.

l Greg. lib. 11. Moral. c. ult. circa med.

m Ibid. lib. 8. c. 6. cir. fin.

me

a Cassiod. in psal. 13. post med. b Ber. epist. 108. an. me.

c Idem epist. 32. ante med.

d Idem de clam. s. p. Esce nos, circ. med.

e Ibid. ante med.

f Sen epist. 13. ante med.

g Ibidem post med. h Ibid. epist. 82. ante med.

i Idem epist. 57. vers. fin.

x Greg. lib. 1. Moral. c. 19. ante med.

l Ibid. lib. 11. c. 5. in fin. m Ibid. lib. 16. c. 25. post med.

n Bern. epist. 249. ante med.

o Sen. epist. 13. ante med.

p Greg. lib. 22. Moral. c. 2. non longe à prin. q Est arud Cyp. de singular. cleric. c. 2. tom. 3. r Isidor. de

CAPVT XLVIII.

De Morte.

mēpendunt: Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperantem minime amarent. **A**
IDEM: Hi vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitæ sequentis æternitas non attendunt: dumque soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam tenebras lumen, cursum stationem putant.
B **IDEM** in registro: Vita nostra nauiganti similis est: is namque qui nauigat, stet, sedeat, iaceat, vadit, quia impulsu nauis ducitur. Ita ergo & nos sumus, quia siue vigilantes, siue dormientes, siue iacentes, siue ambulantes, siue volentes, siue nolentes, per momenta temporū, quotidie ad finem ducimur. August. de verbis Domini: Scio ergo. Supra capite de dilatione. **C** **IDEM** super Psalmos: Omnis malus, aut ideo viuut vt corrigatur, aut ideo viuut, vt per illum bonus exerceatur. **D** **IDEM** de verbis Domini: Non sunt mali dies, quos agimus in corruptela huius carnis, inter tantas difficultates, vbi falsa voluptas, nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida? Ecce quam mali dies, & tamen rogant Deum homines, vt diu viuant. Quid est autem diu viuere nisi diu torqueri? **E** **IDEM**; Dicimur panem. Supra lib. 2. de oratione accepta. **F** **SENECA** in epistola: Nemo quam bene viuat, sed quandiu curat: eum omnibus possit contingere, vt bene viuant, vt diu nulli. **F** **IDEM**: Non viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapiens viuut quantum debet, non quantum potest, videbit vbi victutus sit, &c. Infra lib. 4. cap. de sapientia.

CAPVT XLVII.

De Miseria.

GREGORIVS in homiliis: Fastidio nostro tabescimus, & longa inedia peste fatigamur: & quia gustare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foras miseri famem nostram. **H** **IDEM** in Moralibus: O miseri, qui affectante laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum, cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. **I** **IDEM**: Quod hoc nisi humanæ vitæ miseria est, quod amissa cœlesti patria repulsus homo delectatur exilio, grauat curis, & tamen cogitare dissimulat, quam graue sit, quia multa cogitantur? **K** **IDEM** super Ezechielem: Necesse est, vt peccantes tunc quoq; consideremus amplius miseros, quando eos inspicimus in culpa sua sine flagello derelictos. **L** **AVGVST.** de libero arbitrio: Quid tam opus habens misericordia quam miser? & quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? **M** **IDEM** de Trinitate: Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. **N** **IDEM** de ciuitate Dei: Qui peruerse amat cuiuslibet naturæ bonum, etiam si adipiscatur, ipse fit in bono malus, & miser meliore priuatus. **O** **ISTODORVS**: Mundi amatores. Supra de occupatione. **P** **AMBROSIVS** de fide resurrectionis: Quid nobis miserius, qui tanquam spoliati & nudi proiicimur in hanc vitam corpore fragiles, corde lubrico, imbecillo animo, anxii ad sollicitudines, desidiōsi ad labores, proni ad voluptates? **Q** **AVCTOR** de spiritu & anima: Iugi meditatione animum nostrum exerceamus, & consideremus miseria & necessitates nostras, labores & dolores. **R** **LU**gentes enim in hanc vitā intrauimus, cum labore viuimus, cum dolore & timore exituri sumus. **S** **BERNARD.** de libero arbitrio: Nulla verior miseria, quam falsa lætitia. **T** **IDEM**: Quotquot degimus. Supra lib. 1. de homine. **U** **IDEM**: Oramus vt Dei. Supra lib. 2. de tentatione. **V** **SENECA** in epistola: Si cui sua non videntur amplissima, licet totius mundi Dominus sit, tamen miser est. **W** **IDEM**: Quid eo miserius, cui beneficia excidunt, hærent iniuriæ? **X** **IOANNES** Chrysof. super Matthæum: O miserimus mundus, & miserissimi qui eum sequuntur. Semper homines mundi alia opera excluderunt à vita. Multa in cap. de renuntiatione libr. 4.

CAPVT XLIX.

De Iudicio.

GREGORIVS in homiliis: Horum vltimam. **D** **OG**minus noster idcirco nobis voluit esse incognitā, vt semper possit esse suspecta, vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. **E** **IDEM** in Moralibus: Nil sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam vt vnusquisque, hoc, quod viuum diligit, mortuum penset. **F** **IDEM**: Malitia remanentium. Supra de malitia. **G** **IDEM** super Ezechielem: Esse nobis conditor noster diem mortis nostræ incognitū voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: & tanto quisque sit feruentior in operatione, quanto & incertus est de vocatione. **H** **AMBROSIVS** de fide resurrectionis: Vna est mors spiritalis, alia naturalis, tertia pœnalis. **I** **AVGVST.** de verbis Domini: Agnoscat se homo mortalem, vt frangat elationem, cetera nostra & bona, & mala incerta sunt, sola mors certa est. **K** **IDEM** super Ioannem: inter spem & desperationē fluctuat anima. Quid ergo egit Deus cum periclitantibus utroque morbo: propter illos, qui de ratione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, fecit diem mortis incertum. **L** **BERNARDVS** in meditationibus: Certum est quod morieris, & incertum est quando, aut quomodo, aut vbi. Quoniam vbique te mors expectat, tū quoque si sapiens fueris, vbique eam expectabis. **M** **IDEM** in epistola: O quam beati mortui, qui in Domino moriuntur, audientes à spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis, non hoc solum autem, sed succedit incunditas de nouitate, de æternitate securitas. **N** **IDEM**: Bona mors iusti propter requiem, melior propter notitiam, optima propter securitatem. Contra, mors peccatorum pessima. Et audi vnde pessima, mala si quidem in amissione mundi, peior in separatione carnis, pessima in vermibus, ignisq; duplici contritione. **O** **IDEM**: In hac vita quandiu durat compara tibi illam, quæ semper durat. Dum viuus in carne morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quam beati mortui, qui in Domino moriuntur. **P** **IDEM** in sermonibus: Quid in rebus humanis certius morte: quid hora mortis incertius inuenitur: non miseratur inopiam, non reueretur diuitias, non generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcat ætati, vbique senibus est in ianuis, inuenibus in insidiis. **Q** **INTERLINEARIS**: Non debet extolli in his que agitur, qui nescit quo modo huc venit, vel quando, & quo modo exibat. **R** **SENECA** in epistola: Iunior es, non refert, non dinumeratur anni, incertum est, quo te loco mors expectat: itaque tu illam omni loco expecta. **S** **IDEM**: Percepit sapientiam, si quis tam securus moritur, quam nascitur: nunc vero trepidamus, cū periculum accesserit, non animus nobis, non color constat, lacrymæ nihil profuturæ cadunt. Quid est turpius, quam in ipso lumine securitatis esse sollicitus? causa autem hæc est, quod inanes in omnium bonorum sumus.

a Ibid. c. 8. in prin.
b Idem regist. lib. 6. indic. 10. c. 190.
c Aug. enar. in Psal. 54. ante med. tom. 8.
d Idem ser. 17. de ser. Dom. circa med. to. 10.
e Sen. epi. 22. in fin.
f Idem epi. 70. ante med.

g Greg. homil. 36. in Euang. non multum à prin.
h Idem lib. 8. Mor. c. 30. ante med. i Ibid. li. 11. c. 26. ante med.
k Idem in Ezech. hom. 12. circa med.
l Aug. de lib. arb. lib. 3. c. 10. to. 1.

m Amb. de fide Resur. ante med. tom. 14.
n Aug. de spi. c. 49. apud Aug. tom. 3.
o Bern. tra. de lib. arb. ante med.
p Sen. ep. 9. vers. fin.
q Ibid. epi. 81. post med.
r Chrysof. oper. imper. homil. 41. post medium tom. 2.

f Greg. hom. 13. in Euang. post med.
g Idem lib. 16. Mor. cap. vlt.
h Idem in Ezech. hom. 17. ante med.
i Amb. de fide Resur. ante med. tom. 4.
j August. de verb. Dom. serm. 1. circa med. to. 10.
k Idem in Io. tract. 33. prope fin. tom. 9.
l Bern. in medit. c. 3. post med.
m Idem epi. 105. ad Roman. Subdiae.
n Ibid. conseq.
o Ibid. paulo ante.
p Idem ser. de conuers. ad cler. c. 14.
q Interlin. Iob 38.
r Sen. epi. 26. post med.
s Idem epi. 22. vers. fin.
t Greg. regist. lib. 2. ind. 11. cap. 100. cir. fin.
u Idem in Ezech. hom. 2. post med.
v Ibid. hom. 7. longe post med.

a Idem lib.
11. Moral.
cap. 13. non
longe à prin.
b Ibid. lib.
10. cap. vlt.
circa med.
c Ibidem.
d Aug. ep.
6. ad Ital.
vid. ante
med. tom. 2.

e Idem de
ciuit. Dei. lib.
20. c. 30. pro
p. fin. 10. 5.

f Idem de
cate. rud. c.
10. circa
med. tom. 4.

g Hieron. in
Ioel. c. 3. 10. 5.

h Chrysof.
oper. imper.
homil. 19.
post med.
tom. 2.

i Ambr. in
Luc. lib. 2. c.
3. tom. 3.

k Isidor. de
sum. bon. lib.
1. cap. 30.
sent. 10.

l Bern. de
clam. sup.
Ecce nos,
post med.

m Idem ep.
1. ad Rober.
cir. med.
n Idem in
Cant. ser.
55. ante
medium.
o Idem de
12. grad.
humil. post
med.
p Idem in
ser. de ver.
Abac. ante
med.

hunc eundem pauendum, atque terribilem conspicient reprobi. **A** IDEM in Moralibus. Ille postmodum cum Deo iudex veniet, qui hic ei modo in prece familiaris extiterit. **B** IDEM: Quisquis stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, in iudicio proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit. **C** IDEM: Tunc cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniuste iudicantur. **D** AVGVSTINVS in epistola: Cum venerit Dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum & manifestauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximum in proximo, nec erit quod suis quisque aperiat, & abscondat alienis. **E** IDEM de ciuitate Dei: In illo iudicio, vel circa illud iudiciũ, has res didicimus esse venturas, Heliam Tesbitem, fidem Iudæorum, Antichristũ persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque discretionẽ, mundi conflagrationem, eiusdemq; renouationem. **F** IDEM de catechizandis rudibus: Iubentur serui Christiani & boni fideles, dominis suis temporalibus æquanimiter fideliterq; seruire: quos iudicaturi sunt, si vsq; in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si & illi ad verũ Deum conuersi fuerint. **G** HIERONYMVS in originali super Ioel. Merore diei iudicij, & tormenta pereuntium, ne Sol quidem & Luna, astraq; cetera poterunt intueri, sed retrahunt fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentis vnique secundum opus suum, in caput suum aspicere non audent. Non quo clementiora sunt Dei iudicia, sed quo omnis creatura in tormentis aliorũ, de suo iudicio pertimescat. **H** IDEM: Etiam qui sancti sunt, præsentia Dei absq; formidine non videbunt. **I** IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: In illo die nihil est quod respondeamus, vbi cœlum & terra, aqua, Sol & Luna, dies & noctes, & totus mundus stabit aduersum nos in testimonium peccatorum nostrorum, & si omnia taceant, tamen ipsa cogitationes nostræ, & ipsa opera specialiter stabunt ante oculos nostros, accusantes nos ante Deum dicente Apostolo: Cogitationibus inuicem accusantib. **K** AMBROSIVS super Lucam: Væ mihi est, si non peccata mea defleuero: væ mihi est, si non media nocte surrexero ad confitendum tibi Domine: væ mihi, si dolum proximo meo fecero: væ mihi, si non locutus fuero veritatem. Ad radicem securis posita est, faciat fructũ qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ, adest Dominus, qui fructum requirat, fecundos viuificet, steriles deprehendat. **L** ISIDORVS de Summo bono: Duæ sunt differentia, vel ordines hominũ in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor, Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicatur, & alius, qui iudicatur, vtriq; tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborũ iudicatur in duobus, dum qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, & dãnandi: qui vero extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantũ damnandi. **M** BERNARDVS de contemptu. Non vnus ciuitatis, aut populi, aut regionis vnus sed vniuersitatis iudices habent præsidere cum Christo non solum homines, sed etiam ipsos angelos iudicabũt, qui parentem ad modicũ vaporem præsentis gloriæ indignantes, & exsufflantes improperium Christi, vniuersis præposuerunt titulis dignitatum. Nolite timere pusillis grex, quoniam complacuit patri, dare vobis regnũ. **N** IDEM in epistola: Veniet, veniet dies iudicij, vbi & plus valebunt pura corda, quam astuta verba, & conscientia bona, quam marsupia plena, quandoquidẽ index ille nec fallitur verbis, nec flectitur donis. **O** IDEM super Cantica: Quid in Babylone turum, si Hierusalem manet scrutiniũ. **P** IDEM de duodecim gradibus: Cognoscetur recte Dominus iustitiam faciens, qui nunc ignoratur misericordiam quærens. **Q** IDEM in sermonibus: Nudi stabunt ante tribunal Christi, vt audiant vocem iudicij, qui ad vocem consilij obdurauerunt aures suas. Quid enim loquitur Deus; Agite pœnitentiam, inquit. Multi tamen dissimulant, multi cõment aures suas, & dicunt: Durus est hic sermo. Non sic impij non sic, cũ intonue-

rit sermo durus, & verbum asperum. Ite maledicti in ignem æternum. **R** ANSELMVS in libro meditationũ: O lignũ aridum & inutile, æternis ignibus dignũ, quid respondebis in illa die, cum exigetur à te vsq; ad ictum oculi, omne tempus viuẽdi tibi impensum, qualiter fuerit à te expensum: Tunc quippe condemnabitur quidquid fuerit inuentũ in te, operis vel otij, sermonis & silentij, vsque ad minimum cogitationem, etiam quod vixisti, si non fuerit ad voluntatem Dei directum. **S** IDEM: O angustia, hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus, etsi iustus vix saluabitur, peccator sic depressus, in quam partẽ se premet constrictus: Vbi latebo: vbi apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. **T** IDEM: Dies ire dies illa, & c. Quid dormitas anima tepida & digna euomi? Qui non expergiscitur, qui non tremat tantum tonitruum, non dormit, sed mortuus est.

CAPVT L.

De Damnatione.

GREGORIUS 9 in Moralibus: Fit miseris, mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit: mors perimit, & nõ extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauore fugat: flamma comburit, sed nequaquã tenebras discutit. **I** IDEM: In inferno ignis non lucet ad consolationẽ, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces suos secũ in tormento reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorũ amore deliquerunt: quatenus, qui eorũ vitam carnaliter contra præcepta conditoris amarunt, ipsorũ quoq; interitus eos in augmentũ suæ damnationis affligat. **J** IDEM: Sicut in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic dãnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit disparilitas criminis. **K** IDEM in homiliis: Vt peccatores in supplicio amplius puniatur, & eorũ vident gloriã, quos contempserunt, & de illorũ etiam pœna torquentur, quos inutiliter amauerunt. **L** HIERONYMVS in originali super Isaiam: In consummatione mundi, præteritarum deliciarum recordatio erit materia cruciatuũ. **M** AVGVST. in sermonibus: Quare in inferno mors quæritur, & non inuenitur? quia quibus in hoc sæculo vita offertur, & nolunt accipere, in inferno quærent mortem, & non poterunt inuenire. **N** IDEM in Enchiridione: Mitissima sane omnium pœna erit eorũ, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: & in ceteris, qui addiderunt, tanto ibi quicquid tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem. **O** IDEM de catechizandis rudibus: Sicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte simile potest inueniri gaudio vitæ æternæ, quam sancti accepturi sunt: ita nullus cruciatus pœnarum temporalium potest sempiternis iniquorum cruciatibus comparari. **P** IDEM de natura boni: Peccantes in suppliciis ordinantur, quia ordinatio eorum naturæ non competit, ideo pœna est: sed quia culpæ competit, ideo iustitia est. **Q** IDEM: Melius ordinatur natura, vt iuste doleat in supplicio, quam vt impune gaudeat in peccato. **R** IOANNES CHRYSOST. in sermonibus: Excludi à bonis æternis, & alienum effici ab his, quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt etsi nulla extrinsecus pœna torquere: hæc sola sufficeret. **S** IDEM: Non putemus, quia suppliciorũ nimietas ipsa dabit finem dolorũ, sed peccata quidẽ pœnas accendent, incorruptio verò animæ, & corporis, nullum supplicii terminũ dabit. **T** ISIDORVS in synonymis: Intende animo quascumq; sæculi pœnas, quoscumque tormentorum dolores, quascumque dolorum acerbitates, compara hoc totum gehennæ, & leue est omnẽ, quod pateris. **U** Fulgentius in epistola: Principalia sunt duo tormenta in inferno, ibi frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: Vnde in Euangelio legitur: Illic erit fletus

q Greg. lib.
9. Moral. c.
39. circa
med.

r Ibidem.

s Ibidem
ante med.

t Idem ho-
mil. 40. in
Euang. post
med.

u Aug. ser.
252. de tẽp.
circa med.
tom. 10.

x Idem in
Enchir. cap.
93. tom. 3.

y Idem de
catech. rud.
c. 24. in fin.
tom. 4.

z Idem de
na. bo. con.
Manich. c.
7. tom. 6.

a Ibid. c. 9.

b Isidor. in
synon. c. 1.
ante med.

&

& stridor dentium: fletus namque in liquefactione oculorum de calore nascitur, stridor vero dentium de frigore oritur. ^a BERNARDVS in Epistola: Ob hoc procul dubio inflexibilis, & obstinatae mentis punitur aeternaliter malum licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate. *IDEM in ferm. Singulis excessibus, singulis & membris, quae arma fuerant iniquitatis, sua debetur poena pro qualitate, vel quantitate commissi. In quo autem membro creator amplius offenditur, peccator grauius torquebitur. ^b ANSELM. de similitudinibus: Partes miseriae sunt turpitudine, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vite breuitas, insipientia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. ^c AVCTOR de spiritu & anima; Quaedam animae in eisdem locis, in quibus culpam commiserunt, puniuntur, quaedam vero abditis receptaculis, vsq; ad vltimam resurrectionem continentur, sicut vnaquaeque digna est requie & miseria.

a Bern. Ep. 253. ad Gar. abb. circa med.

b Ansel. de simil. c. 49.

c Auc. de spir. & ani. apud Aug. co. 3.

- A De Dolore. Cap. XLII.
- De Confidentia. Cap. XLIII.
- De Latitia. Cap. XLIV.
- De Connexione. Cap. XLV.
- De Exemplo. Cap. XLVI.
- De Fama. Cap. XLVII.
- De Aduersitate. Cap. XLVIII.
- De Martyrto. Cap. XLIX.
- De Gloria. Cap. L.

PHARETRÆ LIBER IV.

IN QVO

De gratiosis agitur.

De Voluntate

CAPVT I.

CAPITA LIBRI QVARTI

PHARETRÆ.

- De Voluntate. Cap. I.
- De Tranquillitate. Cap. II.
- De Taciturnitate. Cap. III.
- De Exercitio. Cap. IV.
- De Innocentia. Cap. V.
- De Excusatione. Cap. VI.
- De Discussione. Cap. VII.
- De Mortificatione. Cap. VIII.
- De Disciplina. Cap. IX.
- De Cruce spirituali. Cap. X.
- De Certamine. Cap. XI.
- De Humilitate. Cap. XII.
- De Simplicitate. Cap. XIII.
- De Verecundia. Cap. XIV.
- De Amicitia. Cap. XV.
- De Concordia. Cap. XVI.
- De Renuntiatione. Cap. XVII.
- De Solitudine. Cap. XVIII.
- De Religione. Cap. XIX.
- De Sufficientia. Cap. XX.
- De Communitate. Cap. XXI.
- De Societate. Cap. XXII.
- De Bonitate. Cap. XXIII.
- De Desiderio. Cap. XXIV.
- De Feruore. Cap. XXV.
- De Meditatione. Cap. XXVI.
- De Ascensione spirituali. Cap. XXVII.
- De Contemplatione. Cap. XXVIII.
- De Gustu. Cap. XXIX.
- De Consolatione. Cap. XXX.
- De Re gratiatione. Cap. XXXI.
- De Lectione. Cap. XXXII.
- De Sapientia. Cap. XXXIII.
- De Doctrina. Cap. XXXIV.
- De Dignitate. Cap. XXXV.
- De Zelo. Cap. XXXVI.
- De Sollicitudine. Cap. XXXVII.
- De Correctione. Cap. XXXVIII.
- De Aequitate. Cap. XXXIX.
- De Quatuor affectionibus. Cap. XL.
- De Timore. Cap. XLI.

REGORIVS ^a in homiliis: Ante Deioculos nunquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. ^b HIERONYMVS in Epistola: Certe Christus pro animi voluntate, omnia in acceptum refert. Nemo Apostolis pauperior fuit, & nemo tantum pro Domino dereliquit. ^c AVGVST. de vera religione: Tales seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent. ^d IDEM de spiritu & litera: Nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem: sed consentire, vel dissentire, propriae voluntatis est. ^e IDEM contra quinq; hæreses: Ad compellendum non potest esse molestus exactor, cum ad reddendum deuotus est debitor. IDEM: Nemo aliquid. Supra lib. 2. de charitate. ^f IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cū affectu teneat sanctitatem. ^g IDEM de viduitate: Nostrum est velle: sed volūtas ipsa, & admonetur, vt furgat; & sanatur, vt valeat: & dilatatur, vt capiat: & impletur, vt habeat. ^h IDEM de soliloquiis: Quanto augetur spes vidēdæ illius, cui vehementer æstuo, pulchritudinis, tanto ad illam totus amor voluntasque conuertitur. ⁱ IDEM de agone Christiano: Omnis creatura velit nolit, vni Deo, & Domino suo subiecta est: sed hoc admonemur, vt tota voluntate seruiamus Domino Deo nostro. Quoniam iustus liberaliter seruit, iniustus autem compeditus serui. ^k IOANNES CHRYSOST. super Mattheum. Voluntates bonæ sic suaves sunt apud Deum, quemadmodum apud homines odoriferi flores. ^l IDEM: Sicut peccatū opus sine voluntate non facit, ita & iustitia ex opere non cōsummat, nisi & voluntas affuerit. IDEM: Illa est gloriosa. Supra l. 2. de continentia tactus. IDEM: Debet voluntas. Supra lib. 2. de gratia. ^m BERNARDVS de libero arbitrio; Ordinatio est omnimoda conuersio voluntatis ad Deum, & ex tota se, voluntaria deuotaq; subiectio. *IDEM in Epist. Regnum Dei intra nos est. Quid est hoc regnum? sana & libera voluntas hominis, ita se cōformans voluntati Dei, vt nihil velit quod sciat ei displicere, nihil nolit quod sciat ei placere. ⁿ ANSELMVS de similitudinibus: Voluntas bona est quæ Dei voluntati subiecta est, quando id vult, quod Deus vult illam velle debere, & iusta siue recta dicitur, quando id quod Deus vult illam velle debere amplectitur. ^o IDEM: Non semper velle debemus, quod Deus vult, sed hoc velle debemus, quod Deus vult nos velle debere.

a Greg. ho. 5. in Euan. circa med.

b Hieron. Exuperan. Ep. 35. to. 1.

c Aug. de vera rel. ca. 14. to. 1.

d Idem de spi. & lit. c. 34. to. 3.

e Idem ora. de 5. hæres. c. 1. in prin. to. 6.

f Idem de Eccl. dogm. c. 86. to. 3.

g Idem de bon. vid. ca. 17. to. 4.

h Idem soliloq. l. 1. c. 10. tom. 1.

i Idem de agone Christiano. c. 7. to. 3.

k Chryso. oper. imp. hom. 39 ante med. to. 2.

l Ibid. hom. 32. post med.

m Bern. trac. de lib. arb. ante med.

n Ansel. de simil. c. 158.

o Ibidem c. 159.

p Greg. reg. li. 6. indic. 15. c. 178.

CAPVT II.

De Tranquillitate.

REGORIVS P in registro: Nullius vos ibi lingua implicet, vbi cōscientia nō accusat. Quæ enim cōscientia defendit, & inter accusatores liber est, & liber, vel

a Idem lib. 26. Mor. ca. 2. cir. med.

b Aug. de Cates. rud. c. 16. ro. 4.

c Idem de gen. ad lit. l. 12. c. 34. ro. 3.

d Ifid. de sum. bo. li. 3. c. 20. sent. 3.

e Bern. ser. 24. in Cant. ante med. f Ibid. ser. 25. post med. g Idem de confid. lib. 2. ante med.

h Sen. Ep. 59. prope si.

i Greg. lib. 7. Mor. c. 17. cir. fin.

k Ibid. l. 20. c. 17. cir. fin.

l Ibid. l. 22. c. 2. paulo post prin.

m Idem ho. 18. in Euang. post med. n Idem hom. 11. in Ezech. ante med. o Ibidem hom. 9. longe post med. p Idem Past. cu. p. 3. ca. 1. admon. 15. q Hieron. Epist. 2. ad Nep. post med. 20. 1. r Aug. de mend. ad Consent. c. 10. ro. 4.

sine accusatione esse non potest, si sola quæ interius audit conscientia accusat. **I D E M** in Moralibus: Piorum conscientia grande sibi conferri præmium credunt, cū de quibusdam modo suis illicitis actionibus arguuntur Præponunt enim ante oculos cordis, quia districtū Dei iudicium tanto verius tunc super eos mitigabitur, quanto nunc acrius homine arguente præuenitur. **A V G.** de catechizandis rudibus: Tu qui veram requiem, quæ post hanc vitam Christianis promittitur, quæris, etiam hinc eam inter amarissimas vitæ huius molestias suauem gustabis, si eius, qui eam promisit præcepta dilexeris. Cito enim senties dulciores esse fructus iustitiæ, quam iniquitatis, & verius atque iucundius gaudebis de bona conscientia inter molestias, quam de mala inter delicias. **I D E M** super Genesim ad literam: Etiam in ipso homine lætitia quædam bonæ conscientie paradus est. Vnde & Ecclesia in sanctis temperanter, & pie & iuste videntibus paradus recte dicitur, pollens affluentia gratiarum castique deliciis. **A M B R O S I V S**: Bene sibi conscius. Supra lib. 2. de constantia. **I S I D O R V S** de Summo bono: Semper conscientia serui Dei, humilis esse debet & tristis: vt scil. per humilitatem non superbiat, & per humilem mœrorem cor ad lasciuian non dissoluat. **B E R N A R D V S** super Cantica: Sufficit aduersum os loquentium iniqua opinio bonorum cum testimonio conscientia. **I D E M**: Omnis gloria sanctorum intus non foris est, hoc est, non in flore scæni, aut in ore vulgi, sed in Domino. **I D E M** de consideratione: Perfecta cuique, & absoluta excusatio est, testimonium conscientia suæ. Mihi enim pro minimo est, vt ab illis iudicer, qui dicunt bonum malum, & malū bonum. **I D E M**: Magnæ diuitiæ bona conscientia. Et re vera quid ditius in rebus, aut quid dulcius, quid in terra quietius, atque securius? Bona conscientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quippe quæ & morte ipsa magis erigitur quā deiicitur. **I D E M**: Bona bonæ conscientia reuirescunt in laboribus, non arescunt, nec in morte euanescent, sed reflorescunt, lætificant viuentem, morientem consolantur, rescipiunt mortuum, nec deficiunt in æternum. **S E N E C A** in Epistola: Sapiens nunquam sine gaudio est, gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia.

CAPVT III.

De Taciturnitate.

G R E G O R I V S in Moralibus; Discrete vicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cum restringi debet lingua, per verba se inutiliter soluat: aut cum loqui uiliter potest, semetipsam pigra restringat. **I D E M**: ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus: non iam lucra dei querimus, sed nostra. **I D E M**: Proximo mala. Supra lib. 2. de consensu. **I D E M**: Quoties auditores nostri nostra volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnia taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum culpa, quæ erat, esse non desinat, & nostra, quæ non erat, fiat. **I D E M** in homiliis: Imitatione Dei, gloriosus est tacendo iniuriā fugere, quam respondēdo superare. **I D E M** super Ezechielem: Quasi quoddam nutrimentum verbi est censura silentij: Et recte per ex crescentem quoque gratiam sermonem accipit, qui ordinate antea per humilitatem tacet. **I D E M**: Sicut mali ideo Deum exasperant, quia loquuntur, & faciunt mala: ita nonnunquam boni exasperant, quia reticent bona. **I D E M** in pastorali: Qui proximi mala respiciunt, & tamen silentio linguam premunt, quasi conspectis vulneribus, vsuum medicaminis subtrahunt, & eo mortis auctores fiunt, quo minus, quem poterant, curare nolunt. **H I E R O N Y M.** in Epistola: Nunquam de mulierum formis disputes: nec quid in cuiusquam domo agitur, alia domus per te nouerit. **A V G V S T I N.** de mendacio: Licet vel differtori ac disputatori, ac

prædicatori rerum æternarum, vel narratori atque pronuntiatori rerum temporalium ad edificandam religionem, atque pietatem pertinentium, occultare in tempore quidquid occultandum videtur, mentiri autem nunquam. **I D E M** de baptismo paruulorum: Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando. **I D E M**: Magis innotentis. Supra lib. 3. de remissione. **I D E M** ibidem: Tu vulnus. **I S I D O R V S** in synonimis: Tempore congruo loquere, tempore congruo tace, non loquaris nisi interrogatus fueris, non dicas priusquam audias. **I D E M**: Ab otioso sermone compesce linguam, caue fabulas ineptas, aniles fabulas non requiras, inania verba non garras. **I D E M**: Vis virtutes tuas augere prodece noli. **I D E M**: Fuge videri, quod esse meruisti: quod manifestando potes amittere, tacendo custodi. **A M B R O S I V S** super Lucam: Rarior tacendi virtus, quam loquendi. **I D E M** de officiis: Quamplures vidi loquendo in peccatum incidisse, vix quenquam tacendo, ideoque tacere nosse, quam loqui difficilius est. **I D E M**: Quando nobis aliquis conuincitur, lacessit, ad violentiam præuocat, ad iurgium vocat: tunc silentium exerceamus, tunc muti fieri non erubescamus. **B E R N.** de consideratione: Vtilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo vbique frænanda lingua præceps, maxime autem in conuiuio. **I D E M**: Nemo fratres. Infra de correptione. **G L O S S A** in Leuiticum: Quod gula peccauit, ieiunium corrigat: quod garrulitas admisit silentium deleat, & similiter contrariis curentur contraria.

CAPVT IV.

De Exercitio.

G R E G O R I V S in registro: Apud Dominum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. **I D E M**: Qui Ecclesiasticis famulantur obsequiis, Ecclesiastica, vt possibilitas exigit, debent adipisci subsidia. **I D E M**: Iustitiam, quam mente geritis, oportet coram hominibus luce operum demonstratis. **I D E M** in Moralibus: Cum opus crescit, præmij fiducia proficit, cum vero opus torpuerit, spes à remuneratione lassescit. **I D E M**: Iste in hac vita iustorum labor est, vt semetipsum inueniant, inuenientes flendo atque corrigendo ad meliora perducant. **I D E M**: Sicut malis securitas præsens labor est, ita bonis præsens labor perpetuam securitatem parit. **I D E M**: Sancti viri minime exultant, cum cognoscunt, quæ faciunt, sed cum faciunt, quæ cognouerunt, et si intelligendo congaudent muneri largitoris, mœrentes tamen considerant debitum operis. **I D E M** super Ezechielem: Actiua vita, est panem esurienti tribuere, verbū sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum reuocare, infirmantis curam gerere, & commissi nobis qualiter subsistere valeat, dispensare. **I D E M**: Considerandum nobis est opus nostrū quale sit, quæ cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione. **I D E M**: Quid iam de scriptura sacra didiceris, & quantum proximum tacitus ames, in latitudine boni operis ostendes. **I D E M** in Dialogis: Opus ex dono est, non donum ex opere. Omne quippe opus dona præueniant, quamvis ex subsequenti opere, ipsa etiam dona succrescunt. **I S I D O R V S** in synon. Præcaue otium, non diligas otium, non ducas vitam in otio: fatiga corpus laboribus, exerce operis cuiuslibet studium. **I D E M**: Grauius libido vrit, quem otiosum inuenit. Cedit autem libido rebus, cedit operi, cedit industria & labori. **I D E M** de Summo bono: Nihil inuat, quod inter bonum & malum sensu prudentiore discernimus, nisi opere, aut male cogitata caueamus, aut bona inchoata faciamus. **I D E M**: Dei seruū sine intermissione legere, orare, & operari oportet: ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis furripiat. Cedit enim la-

f Idem de pecc. merit. in remis. de Bap. par. li. 2. cap. 36. ro. 7.

g Ifid. in syn. cap. 9.

h Ibidem paulo ante.

i Ibid. c. 10. y Ibid. post pauca.

z Amb. in Luc. l. 9. ca. 19. ro. 3.

a Idem offic. lib. 1. cap. 2. ro. 4.

b Ibid. ca. 5.

c Bern. de confid. l. 4. vers. fin.

d Glos. Leuit. 25.

e Greg. li. 4. ind. 3. c. 70. in prin.

f Ibid. lib. 1. ind. 9. c. 46. in prin.

g Idem li. 8. Mor. c. 3. cir. fin.

h Ibidem li. 11. ca. 21.

i Ibid. li. 10. ca. 12. post med.

k Ibid. lib. 22. c. 3. post med.

l Idem in Ezech. hom. 14 circa med.

m Ibidem hom. 20. longe post med.

n Ibidem hom. 17. ante med.

o Idem li. 1. Dial. ca. 4. ante med.

p Ifid. in synon. ca. 5.

q Ibid paulo ante.

r Idem de sum. bo. lib. 2. c. 25. sent. 10.

s Ibid. lib. 3. ca. 20. sent. 5.

bori

pori voluptas, animū autem vacantem cito præoccupat. **A** **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Mattheum: Qui habent spiritum Dei, non sunt contenti sedere otiosi: sed ipse spiritus, qui est in eis, urget eos aliquod bonū apprehendere. **B** **IDEM** de compunctione: Merces maior tibi augetur, quando non spe mercedis operaris, sed studio placendi. **C** **AVGVSTINVS** in sermone: Noli esse piger in opere, cuius mercedem desideras, si quem & tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mercedem numerares, quam in opere exerceres. **D** **IDEM** de baptismo paruulorum: Propter hoc de paradiso emissus, Adam contra Eden habitauit, id est contra sedem deliciarum, ut significaret, quod in laboribus, qui sunt deliciis contrarij, erudienda est caro peccati. **E** **IDEM** de opere monachorum: Nullo modo decet, ut in ea vita ubi Senatores fiūt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi: & quo veniunt relictis deliciis, qui fuerunt prædiorum domini, ibi sint rustici delicati. **IDEM** in glossa super 1. Tim. 5. Qui ad pedes fratrum inclinatur, in corde, vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. **IDEM**: Vis desideriorū Infra in c. de desiderio. **F** **BERNARDVS** de consideratione: Si labor terret, merces inuitet: vnusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet. **G** **IDEM** in Epistola: Non ex folijs, non ex floribus, sed ex fructu arbor bona, malave cognoscitur: denique à fructibus eorum cognoscetis eos: opera ergo, & non verba discernunt inter filios Dei, & filios dissidentia. **H** **IDEM** de amore Dei: Quamvis adhuc non videat oculus, non cesset operari manus: ut qui proficere vult in magno, fidelis sit in minimo: & in eo, quod ex conditoris largitate iam prærogatum habet, vis potestatis officium exhibeat bonæ voluntatis. **IDEM**: Miserere animæ. **I** **SENECA** in Epistola: Satis multum temporis sparsimus, incipiamus vasa in senectute colligere: in freto viximus, moriamur in portu.

CAPV T V.
De Innocentiâ.

G **REGORIVS** in Moralibus Plerumque res quælibet innocenti mente conspiciuntur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio cõfoditur. Non enim David Viræ coniugem ideo studiose respexit, quia concupuerat: sed ideo potius concupiuit, quia incaute respexit. **K** **IDEM**: Nil simplici corde felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, nihil est, quod pati ab alijs formidet. **L** **IDEM**: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum. **M** **IDEM**: Si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt quandoque roborantur. **N** **IDEM** in registro: Sicut multorum iam experimento didicimus, in damno expenditur, quidquid cum peccato congregatur. Si igitur vultis nihil iniuste perdere, summopere studete de iniustitia nihil habere. In terrenis enim rebus, semper causa damni est origo peccati. **O** **IDEM**: Vosmetipsos ita ante conspectum omnipotentis Domini, in bonis operibus debetis exhibere, ut inueniri in vestra actione nequeat, quod ab eodem Deo iudice percuti, vel homine insidiante valeat accusari. **P** **IDEM** in pastorali: Fit plerumque Deo gratior amore ardens vita post culpam, quam securitate torpens innocentia. **Q** **AMBROSIVS** de officiis: Hoc est innocentem esse, ignorare quod noceat, et si circumscribitur ab aliquo de omnibus, tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. **R** **IDEM**: Beatam vitam efficiunt tranquillitas conscientia, & securitas innocentia. **S** **IDEM** de poenitentia: Facilius inueni, qui innocentiam seruauerint, quam qui congrue egerint poenitentiam. **T** **HIERONYMVS** in Epistola: Malitiam, odium, atque inuidiam, quæ vel maxima, vel sola semina sunt nocendi Christiana à se anima propellat: neque manu tantum aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam. **V** **IDEM**: Tum demum lætare de innocentia conscientia, si cum potest adiuuare, non desistas. **W** **IOANNES CHRYSOSTOMVS** in sermone: Gaude innocentia & exulta; gaude inquam,

quia vbique illefa es, vbique securâ. Si tentaris, proficis: si humiliaris, erigeris: si pugnas, vincis: si occideris, coronaris. **X** **AVGVSTINVS** super Psal. Duobus modis nocet homo, si facit miserum, vel si deserit miserum. Innocens vero est, qui nec sibi, nec alijs nocet. **Y** **IDEM** de ciuitate Dei: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo spe posita, cuius adiutorio innititur, ut mens talis cuiuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si illa concupiscentia, vel inobedientia, quæ in membris habitat, præter nostræ voluntatis legē quasi sua lege mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis? **Z** **IDEM**: Pertinet ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum: ut aut ipse, qui peccatur, corrigatur experimento, aut alij terreatur exemplo. **AA** **IDEM**: Sicut non est beneficentiæ. Supra de remissione. **BB** **IDEM** ibidem: Magis innocentes. **CC** **IDEM** de vita Christiana: Nihil Deo dignius, nihil charius esse potest, quam ut innocentia tota obseruatione tenentur. Licet enim quis in alijs operib. detotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blanditur. **DD** **CASSIODORVS** in libro de anima: Vir fixus, purus, innocuus omnes laudat, se semper accusat: ut complaceat vniuersis, si sibi soli displicet. **EE** **BERNARDVS** de consideratione: Non eris innocens, si aut punias eum, cui fortasse parcendum esset: aut parcas ei, qui fuerat puniendus. **FF** **ANSELMVS** de similitudinibus: Si hinc peccati pudorem, & illinc cernerem inferni horrorem, & necessario vni eorum haberem immergi, prius me in infernum immergerem, quam peccatum in me immitterem. Mallem enim purus à peccato, & innocens, gehennam intrare, quam sordè pollutus cælorum regna tenere: cum cõstet, solos malos in inferno torqueri, & solos bonos in cælesti beatitudine foueri.

CAPV T VI.
De Excusatione.

G **REGORIVS** in Moralibus: Iustus etsi quid vniquam delinquendo loquitur, tamen dignum non est, ut ab iniustis, & præue viuentibus iudicetur. **IDEM**: Cum quoslibet. Supra lib. i. de pauperibus. **AA** **AVGVSTINVS** in Epistola: Discamus in similitudine operum discernere animos operantium, ne clausis oculis calumniemur, & beneuolos pronocentibus accusemus. **BB** **IDEM** in sermone Domini in monte: Ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretamur. **CC** **IDEM**: Non reprehendamus ea, quæ nescimus, quo animo fiât, neque ita reprehendamus, quæ manifesta sunt, ut desperemus sanitatem. **DD** **BERNARDVS** super Cantica; Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid reprehendas, nec sic iudices proximum; magis autem excusationem, si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnē omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud teipsum; Vehemens fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem. **EE** **IDEM**: Si is qui de claustris est, eum qui versatur in populo interdum minus discretè sese agere reprehendat, verbi gratia, in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio non ad iudicandum confestim profluiat, sed miminerit scriptum; Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Nam tu quidem in tua custodia vigilans benefacis, sed qui iuuat multos, & melius facit & virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vitæ & conuersationis suæ, memento quia charitas operit multitudinem peccatorum. **FF** **SENECA** in Epistola: Sapiens non vertit omnia in peius, sed nec quærit, cui imputet casum; & peccata ad fortunam potius refert; non calumniatur, nec verba, nec vultus; quidquid accidit, benigne interpretando leuat. **GG** **IDEM**: Semper quidquid dubium est, humanitas inclinet in melius.

a Chrysof. oper. imp. hom. 5. ante med. tom. 2.
b Idem de compunct. lib. 2. post med. tom. 5.
c Aug. ser. 245. de tēp. ante med. tom. 10.
d Idem de pec. meris. & remis. & de bapt. paru. lib. 2. cap. 34. tom. 7.
e Idem de op. mon. cap. 25. in fin. tom. 3.
f Bern. lib. 2. de consid. ante med. Ep. 107. circa princ.
g Sen. Ep. 19. circa princ.
h Greg. li. 2. 1. Moral. cap. 6.
i Ibid. lib. 12. c. 2. in prin.
j Ibid. lib. 10. cap. 15. in fin.
k Ibid. li. 5. c. 32. post med.
l Idem rog. lib. 9. ind. 4. cap. 57.
m Ibid. li. 11. ind. 6. ca. 20.
n Amb. off. li. 2. c. 1. to. 4.
o Idem de poenit. lib. 2. c. 10. tom. 4.
p Hieron. Ep. 14. ad Celsant. ante med. tom. 1.
q Ibid. post pauc.

t Aug. in Ps. 100. ante med. tom. 8.
u Idem de ciu. Dei lib. 1. c. 25. to. 5.
x Ibid. lib. 19. cap. 18.
y Idem de vita Christiana. cap. 10. post med. i. 9.
z Cassiod. de ani. c. 18. circa princ.
a Bern. de consid. lib. 2. post med.
b Anselm. de similit. ca. 190.
c Greg. lib. 17. Moral. cap. 17.
d Aug. Ep. 48. ad Vincent. longissimo ante med. tom. 2.
e Idem de ser. Dom. in mon. lib. 2. c. 28. tom. 4.
f Ibidem g Bern. in Cant. ser. 40. prope fin.
h Ibid. ser. 12. post med.
i Sen. ep. 81. post med.
k Ibidem post pauc.

CAPVT VII.

De Discussione.

a Greg. lib. 11. Moral. cap. 18.

b Ibid. lib. 29. cap. 5. c Ibid. cap. 6.

d Ibid. lib. 14. cap. 13. circa med. e Chrysoft. homil. 2. in Ps. 50. ante med. tom. 1.

f August. de ue. reli. cap. 31. post med. tom. 1.

g Bern. in Cano. ser. 55. post med.

h Ibid. paulo ante.

i Sen. Ep. 68. ante med.

k Idem Ep. 27. ante med.

GREGORIVS ^a in Moralibus: Iusti viri, cum distributionem venturi iudicis contemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt: desunt, qui commiserunt: districte se iudicant, ne iudicentur. ^b IDEM: Dominum tanto quis securius expectat, quâto quotidie viam suam suspectus examinat. ^c IDEM: Electi intra sinum cordis aduersum se, quidquid se impugnat enumerant: tibi ante oculos suos omne, quod desunt, coaceruant: ibi quidquid per iram districti iudicis discerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent, nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor ex cruciat. ^d IDEM: Qui semetipsum prius non iudicat, quid in alio recte iudicet, ignorat. ^e IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Quando accubueris super stratum tuum, & neminem infestum pateris, antequâ veniat tibi somnus, profer in medium codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo seu in facto, vel in cogitatione peccasti. ^f AVGVSTINVS de vera religione: Spiritualis homo omnia iudicat, quia super omnia est, quando cum Deo est: cum illo est autem, quando purissime intelligit, & tota charitate, quod intelligit, diligit. IDEM. Non facile. Supra lib. 1. de iudicibus. ^g IDEM de verbis Domini: Nihil est, quod sic quisque cogitare debeat, nisi vt in semetipsum oculos conuertat, se discat, se discutiatur, se inspiciat, se quærat, & se inueniat: quod displicet, necet, & quod placet, optet & plantet. ^h BERNARDVS super Cantica: Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine indicatur: iudicabo proinde mala, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire ieiuniis: ceterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me sentiam humiliter, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo. ⁱ IDEM: Babyloniorum manifesta sunt peccata præcedentia iudicium, & non egent scrutinio sed supplicio: mea autem, qui videor monachus & hierosolymita peccata certe occulta sunt, nomine & habitu monachali obumbrata & idcirco necesse erit, subtili ea inuestigari discussione. Multa supra lib. 2. de prudentia, de intelligentia. ^j SENECA in Epistola. Quod homines de aliis libentissime faciunt, de te apud te male existima. Assuesce & dicere verum, & audire. ^k IDEM: Clamo mecum ipse: Numera annos tuos, & pudebit eadem velle, quæ volueras puer. Hoc denique tibi citra mortis diem præsta: moriantur ante te vitia.

CAPVT VIII.

De Mortificatione.

l Greg. lib. 31. Moral. cap. 17. ante med.

m Idem ho. 32. in Euang. ante med.

n Aug. reg. 3. cap. 11. tom. 1.

o Idem de bon. vid. cap. 20. in fin. tom. 4.

p Apud Cyprian. de sing. cler. ca. 21. post med. tom. 3.

q Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 65. sent. 6.

GREGORIVS ^l in Moralibus: Tanto mens melius ad superna appetenda componitur, quanto ab illicitis arctius corpus edomatur. ^m IDEM in homiliis: Nisi quis à semetipso deficiat, ad eum, qui supra ipsum est, non appropinquat: nec valeat apprehendere, quod supra ipsum est, qui nescit macerare, quod est. ⁿ AVGVSTINVS in regula; Carnem vestra domate ieiuniis, & abstinentia escæ & potus, quantum valetudo permittit. Quando autem aliquis non potest ieiunare, non tamen extra horâ prandij aliquid alimenterum sumat, nisi cum ægrotat. ^o IDEM de viduitate; Facilius concupiscentia refrenatur, quæ nulla expectatione succenditur. ^p IDEM de singularitate clericorum: Amputanda sunt omnia nobis, quæcumque igniferi fomitis, sulphurantibus flammis scatens fornax ebullietis carnis exarsuat; ne vel tenuis quidem scintilla seruata, maiora confluet incendia. ^q ISIDORVS de Summo bono: Mori oportet hominem in carne mundo, ne moriatur in anima Christo. Nam tunc quisque viuere dici-

tur, si secundum sæculum moriens, in solo Deo viuere delectetur. ^r CASSIODORVS de anima; Væ carni, quæ hic superata non fuerit. Nam quæ in hac conuersatione vincitur, illic sine dubio coronabitur. ^s BERNARDVS in Epistola: Durius tractandum quidem est corpus ne rebellet, ne insolescat; sic tamen vt seruire sufficiat, quia ad seruiendum spiritui datum est: nec sic habendum est, tanquam propter illud viuamus, sed tanquam sine quo viuere non possumus. ^t SENECA in Epistola: Vetas me cælo interesse, id est; iubes me viuere capite demisso; Maior sum & ad maiora genitus, quam vt mancipium sim mei corporis: quod quidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum. ^u IDEM: Contemptus sui corporis, certa libertas est. ^x IDEM: Honestum ei vile est, cui corpus nimis clarum est; agatur eius diligentissime cura, ita tamen vt cum exiget ratio, cum dignitas, cum fides; mittendum sit in ignes. ^y IDEM: Hanc sanam & salubrem formam vitæ tenere, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est; durius etiam tractandum est, ne animo male pareat.

CAPVT IX.

De Disciplina.

GREGORIVS ^y in registro: Cum sit proprium disciplinæ ab illicitis prohibere, & excessus culpârû salubriter resecare, studiose eius seruanda censura est. Nam si negligitur, cuncta in confusionem deueniunt, dum vnus destruit, quidquid eâ custodiendo alter ædificat. IDEM: Sic vt nos. Supra lib. 1. de prælatis bonis. ^z IDEM in Moralibus: Sancti viri cum huius mundi potestate fulciuntur, tanto sub maiorem mentis disciplinam se redigunt, quanto sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita, quasi licetius sciunt. ^{aa} IDEM; Solus in illicitis non cadit, qui se aliquando & à licitis cæte restringit. ^{bb} IDEM: Intentioni animæ si exterior euagatio clauditur, interior secessus aperitur. Nâ quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se intendere per profectum potest, quia & in altum crescere arbor cogitur, quæ per ramos distendi prohibetur. ^{cc} IDEM: Mens mutabilitatis suæ pondere, ad aliud semper impellitur, quam est, & nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur, semper in deteriora dilabitur. IDEM: Sancti viri. Supra lib. 2. de continentia visus. ^{dd} IDEM; Tanto apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina autem nostra, subditos diuino iudicio tanto liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sua vindicta non deserit. IDEM: Peccata quæ feriri. Supra lib. 2. de donis. ^{ee} AMBROSIVS in Epistola; Non natura seruum facit, sed insipientia; nec manumissio liberum, sed disciplina. ^{ff} IDEM; Si quæris vitam sapientiæ & disciplinæ, colere Deum, atque ei subditum esse sapientia est; abstinere autem à peccato, disciplina est. ^{gg} IDEM de viduitate; Prima institutionis est disciplina, culpam auertere; & secunda, virtutem infundere. ^{hh} CYPRIANVS de duodecim abusionibus; Disciplina est ordinata morum correctio, & maiorum præcedentium regularis obseruatio. ⁱⁱ BERNARDVS in Epistola; O quam compositum reddit omnem puellaris corporis statum, nec non mentis habitum disciplina! ceruicem submittit, deponit supercilia componit vultum, ligat oculos, cohibet cachinnos, moderatur linguam, frenat gulam, sedat iram, format incessum. Talibus decet pudicitia vestem distingui margaritis. IDEM; Non oportet. Supra de prouidentia lib. 2.

CAPVT X.

De Cruce spirituali.

GREGORIVS ^k in homiliis; Crux à cruciati dicitur. Et duobus modis crucem Domini basulamus, cum aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per compassionem proximi, ne cessitatem illius nostram pu-

r Cassiod. de anim. c. 18.

s Bern. Ep. de vita solitar. ante med.

t Sen. Ep. 65. post med.

u Ibid. post pauca. x Idem Ep. 14.

y Greg. reg. li. 7. ind. 2. c. 36. in prin.

z Idem lib. 5. Mor. c. 8 non longe à prin.

a Ibidem. b Ibid. li. 30. c. 9. post med.

c Ibid. li. 11. cap. 26. post med.

d Ibid. lib. 26. c. 19. post med.

e Ambro. tract. in Ps. 104. ad Simp. ante med.

f Idem. Ep. 11. 3. Ep. 20. cit. med. tom. 5.

g Idem. li. de viduis, multo ante med. tom. 4.

h Cyp. de 12. abus. cap. 11. tom. 3.

i Bern. Ep. 103. ad Sophi. Virg. post med.

k Greg. homil. 37. in Euang. ante med.

tanus.

a Idem lib. 5. Mor. ca. 3. cir. fin.

b Ibid. l. 8. e. 26. post med.

c Amb. in Luc. li. 6. 8. 10. 3.

d Ber. Apolog. ad Gul. abb. non longe a prin.

e Ibid. conseq.

f Idem ser. 1. in sancto die Pascha, ante med.

g Greg. li. 3. Dial. c. 10. h Ibid. c. 14. post med.

i Idem li. 20. Mor. c. 5. non longe a prin. k Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med.

l Ibid. li. 26. c. 15.

m Ibid. lib. 28. c. 9. longe post med.

n Aug. Ep. 133. ad Iulic. cir. fin. tom. 2.

tamus. ^a IDEM in Moralibus: Quia Paulus nec mundi gloriam querebat, nec à mundi gloria ipse querebatur, & se mundo, & mundum sibi, crucifixum esse gloriabatur. ^b IDEM: Cum vitii & concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, vt iam de mundi gloria nil quaramus. Nam qui corpus macerat, sed honorib. anhelat: crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius viuit. ^{*} AVGVST. in glossa. Gal. 5. super illud: Qui Christi sunt. Congruit nostræ deuotioni, vt qui Domini crucifixi passionē celebramus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis faciamus. ^{*} IDEM in sermonibus: Tota vita Christiani hominis, si secundum Euangelium viuat, crux atq; martyrium est. ^H IERONYMVS: Licet sparsa crine. Supra lib. 3. de propinquitate. ^c AMBROS. super Lucam: Non amanti diuitias, non amanti honores, non amanti quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, non amanti quæ videntur, sed quæ non videntur, non cupido vitæ, sed ei, qui festinat dissolui, & cum Christo esse, crucifixus est mûdus. Hoc est enim crucem tollere, & sequi Christum, vt & nos commoriamur, & sepeliamur cum eo. ^{*} ISID. de Summo bono: Qui crucem portat, debet & mundo mori, nam ferre crucem, mortificare seipsum: ferre & non mori, simulatio hypocritarum est. ^{*} BERNARD. de floribus: Mira res, nihil formidolosius homini, quam crucē pati. Sed quare timent homines crucem: quia latrones sunt. Si latrones non essent, crucem non timerent. ^{*} IDEM: Circumire possum, Domine, cælum & terram, mare, & aridâ, & nusquam te inueniam nisi tantum in cruce: ibi dormis, ibi pascis, ibi cubas in meridie. Crux enim tua fides est, cuius latitudo charitas, longitudo longanimitas, altitudo spes, profundum timor. In hac cruce te inuenit, quicumq; te inuenit. In hac cruce anima suspenditur à terra, & dulcia poma de ligno vitæ decerpit. ^d IDEM in apologia: Væ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyrenæus alienam. Væ citharædis citharizantibus, non vt illi de Apocal. in citharis suis, sed vere vt hypocritæ in alienis. ^e IDEM: Væ semel & væ iterum pauperibus, væ, inquam, semel, & væ iterum portantibus crucem Christi, & non sequentibus Christum: quia nimirum cuius passionibus participant, humilitatem sectari negligunt. Duplici quippe contritione conterentur, qui huiusmodi sunt, cum & hic pro temporali gloria se affligant, & in futuro pro interna superbia ad æterna supplicia pertrahentur. ^f IDEM in sermonibus: Neminem audiamus, fratres, nõ carnem & sanguinem, non spiritum quemlibet descensum à cruce suadentem: persistamus in cruce, moriamur in cruce, deponamur aliorum manibus, non nostra leuitate.

CAPVT XI.

De Certamine.

^g GREGORIUS in dialogis: Sine laboris certamine, Non est palma victoriæ. ^h IDEM: Nonnunquam Dominus eis etiam, quibus magna dona tribuit, parua quædam reprehensibilia relinquit, vt semper habeant, contra quod bella gerant: & deuictis magnis hostibus, mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. ⁱ IDEM: Vos qui viam. Infra de religione. ⁱ IDEM in Moralibus: Semper est ad certamen aduersarij erigendus animus, semper contra occultas insidias cautela prouidenda. ^k IDEM: Scio quia per infirmitatis verecundiam plerumq; grauioris est certaminis, commissa peccata prodere, quam non admissa vitare, & vnumquodq; malum, quamvis robustus videtur, tamen humilius proditur. ^l IDEM: Labor protrahitur pugnae, vt crescat corona victoriæ. ^m IDEM: Minor est. Supra lib. 2. de clementia. ⁿ IDEM: In iniquitate concepti, & in delicto editi, per insitæ corruptionis molestias, pugnam nobiscum huc deferimus, quam cum labore viucamus. ^{*} IDEM: Excitatur hostis in prouocationem certaminis, cum ius amiserit peruersæ dånationis. ^a AVGVST. in Epist. Non debet cum præliatur infringi, qui

vult post prælium coronari, vires illo subministrante certantibus, qui præparat ineffabilia dona victoribus. ^o IDEM: Cõtra istam genitalium. Supra lib. 3. de consuetudine. ^{*} IDEM de verbis Domini: Ecce baptizati sunt omnes iustificati sunt à peccatis: restat tamen lucta, cū carne, cum mundo, & cum Diabolo. Qui autem luctatur aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur. ^p IOANNES CHRYSOST. de compunctione: Nostri agonis tempus. in quo adscripti videmur, pro risu pœnam habet, laudem vero pro luctu, & pro tribulationibus salutem confert. ^{*} IDEM super Matth. Incipe resistere desideriis tuis, & tunc intelliges, quam fortes sunt spiritus desideriorum malorum, qui te persequuntur. Hæc est pugna periculosa, & hæc est gloriosa victoria: qui potuerit odisse quod amat, & amare quod odit. ^p AMB. super Lucam: Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest nisi vicerit coronari: nemo potest vincere nisi ante certauerit, ipsius quoque coronæ maior est fructus, vbi maior est labor. ^{*} LEO Papa in sermone: Vim sibi factura est anima, vt palmam laborum, quam sibi subtrahi multis inimicis aduersantibus sentit, viribus contendat eripere. ^q ISIDORVS de Summo bono: Nequaquam in senectute continententes vocandi sunt, qui in iuuentute luxuriose vixerunt. Tales non habent præmium, quia laboris certamen non habuerunt: eos enim expectat gloria, in quibus fuerunt laboriosa certamina. ^r HIERON. in Epistola: Quis sanctorum, sine certamine coronatus est? Solus in deliciis Salomon fuit, & ideo forsitan corruit. ^s BERNARD. super Cantica: Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat Iebulæus, subiugari potest, non exterminari. ^o IDEM: Solet inter primordia. Supra libro 1. de incipientibus.

CAPVT XII.

De Humilitate.

^t GREGORIUS in Moralibus: Magna, quæ agimus, quasi minima ducimus, cum fortiorum exempla pensamus. Sed tunc apud Deum crescunt per meritum, cum apud nosmetipsos per humilitatem decrescunt. ^u IDEM: Quia prima stulticia Angeli elatio cordis fuit, vera sapietia efficitur hominis humilitas sue æstimationis. Quam quisquis vel magna sapiendo deserit, eo ipso vehementer desipit, quo seipsum nescit. ^x IDEM: Electi ne inuite curuentur in morte, sponte curuantur in humilitate. ^y IDEM: super Ezech. Ad hoc nobis cuncta de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatem. ^z IDEM in homiliis: Miranda actio cum elatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, in vento puluerem portat, & vnde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. ^{aa} IDEM in dialogis: Mês, quæ diuino spiritu impletur, habet euidentissime signa sua, virtutes sc. & humilitatem quæ si vtraq; in vna mente perfecte conueniunt, liquet quod de præsentia sancti Spiritus testimonium ferunt. ^{bb} IDEM: Qualis quisque. Infra de latitia. ^{bb} IDEM in registro: Non grãde est, his non esse humiles, à quib. honoramur, quia & hoc sæculares quilibet faciunt, sed his maxime esse humiles debemus, à quibus aliqua patimur. Nam Psalmist. dicit; Vide humilitatem meam de inimicis meis. ^{cc} IDEM: Ab omnib. corripì, ab omnibus emendari paratus sum, & solum mihi amicum æstimo, per cuius linguã ante apparitione districti iudicis, meæ maculas mentis tergo. ^{dd} IDEM: Nolo, dum in hac carne sum, si qua me dixisse contigerit, ea facile hominib. innotesci. ^{ee} IDEM: Omnes fratres sumus, Imperatoris potestate conditi, & sanguine redempti; & idcirco fratres nostros quoslibet pauperes, & abiectos in nullo despiciere debemus. ^{ff} HIER. in originali super Isaiam: Noti statim multitudini ac quiescamus iudicio, sed electi in principatum, nouerimus mensuram nostram, & humi-

o Chryf. de comp. cord. lib. 2. ante med. 105.

p Amb. in Luc. lib. 2. c. 4. tom. 3.

q Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 39. sent. 25.

r Hieron. Ep. 22. ad Eust. to. 1.

s Bern. in Cant. ser. 58. post med.

t Greg. lib. 30. Mor. c. 5. ante med.

u Ibid. lib. 28. c. 5.

x Ibid. lib. 25. c. 2. circa med.

y Idem hom. 12. in Ezech. ante med.

z Idem hom. 7. in Euang. cir. fin.

aa Idem li. 20. Dial. ca. 1.

bb Idem reg. lib. 2. indic. 10. c. 24.

cc Ibidem tra. 37. circa med.

dd Ibid. li. 106. ind. 5. c. 22. ultra med.

ee Ibid. lib. 90. ind. 4. c. 39. ante med.

liemur

^a Aug. de
Virg. sanct.
c. 52. to. 6.

^b Ibid. con-
seq.
^c Ibid. post
pauc.

^d Idem de
ciu. Dei. lib.
5. c. 20. to. 5.

^e Idem de
confl. vitio.
de vir. c. 2.
in fin. to. 9.

^f Idem de
Tri. li. 2. non
longe à prin-
cipio. 3.

^g Ibid. in
syn. c. 6. ante
med.

^h Ibidem
post pauc.

ⁱ Chrysost.
Epist. 6. ad
Theod. mo-
na. ch. ante
med. to. 5.

^k Idem in
Mar. hom.
66. post med.
tom. 2.

^l Idem do
comp. lib. 2.
cir. med. to. 5.
^m Cass. de
ani. c. 19.
post med.

ⁿ Bern. in
Can. ser. 34.
ante med.
^o Ibid. ser.
37. vers. fin.

^p Ibidem
ser. 16. post
med.

^q Idem Ep.
42. ad Her.
Senon. Ar-
chiep. ante
med.

^r Idem Ep.
37. ad Oge.
post med.

^s Ibid. Ep.
42. cit. post
med.

^t Ibid. multo
post.

liemur sub potenti manu Dei, quia Dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam. ^a AVGVST. de virginitate: Humiliter ad humilem venite si amatis, & ne discedatis ab illo ne cadatis. Qui enim timet ab illo discedere, rogat & dicit: Non veniat mihi pes superbiæ. ^b IDEM: Pergite viam sublimitatis, pede humilitatis: ipse exaltat humiliter sequentes, quem descendere non piguit ad iacentes. ^c IDEM: Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores. ^d IDEM de ciuitate Dei: Qui vera pietate in Deum, quem diligit, credit, & sperat plus intendit in ea, in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi, quam veritati placent. Neq; id tribuit, vnde iam placere potest, nisi eius misericordiæ, cui meruit displicere, de his sanatis gratias agens, de illis sanandis preces fundens. ^e IDEM de conflictu: Christus humiliavit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Si ergo tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, superbire in aliquo audet aut debet humana infirmitas? ^f Idem in Epist. Absit, vt non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendate correctus. ^f IDEM de Trinitate: Magis optabo à quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab adulante laudari. ^g ISID. de Summo bono: Superflua est humilitas eorum, qui se gessisse accusant, quod non admiserunt: qui vero sine arrogãtia bona facta sua pronuntiant, proculdubio nequaquam peccant. ^g IDEM in synonim. Descende vt ascendas, humiliare vt exalteris, ne exaltatus humiliaris. Qui enim extollitur, humiliatur: qui exaltatur, deiicitur: qui eleuatur, prosteritur: qui inflatur, alliditur. ^h IDEM: Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deum pretiosior: quanto fueris ante oculos tuos despectior. ⁱ IOANNES CHRYS. in Epist. Humilitas non tantum illa laudatur, quæ de conscientia peccatorum euenit: sed & illa, quæ ex virtute descendit, Deo chara est. Et quia in ea requiescit Dominus, ideo omnibus dominatur. ^k IDEM super Matth. Humilis à nulla capitur passio: non ira hunc molestare potest, non gloria cupido, non æmulatio, non zelotypia. ^l IDEM de compunctione: Hoc vere magnum & mirabile est, quia is, qui vere magnus est, nihil de se magni sentit, aut loquitur, sed omnium se vltimum iudicat, & saltem de sola misericordia Dei sperat. ^m CASSIOD. de anima: Ad te Domine sancte nemo se erigendo peruenit, sed potius humiliatus ascendit: cum altissimus sis, proximior redderis supplicatione curuatis. ⁿ BERN. super Cãtica: Oportet humiliter sentire de se, nitentem ad altiora: ne dum supra se attollitur, cadat. ^o IDEM: In anima non est plane timenda quantalibet humiliatio: horrenda autem, nimiumque pauenda, vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. ^p IDEM: Appetere de humilitate laudem, humilitatis nõ est virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet contemptu sui, hoc solo plane superbus, quod laudes contemnit. ^q IDEM in Epist. Vt castitas siue charitas datur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam: seruat acceptas, quia non requiescit spiritus, nisi super quietu & humilem: & seruatas cõsummat, nã virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur: & inimicam gratiæ, omnisq; initium peccati debellat superbiã. ^r IDEM: Humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutẽ appetis humilitatis, viam non refugas humiliatiõnis. Nam, si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. ^s IDEM: Nescio quo pacto familiaris semper humilitati propinquare solet diuinitas. Deniq; ipsa se induit, vt appareret hominibus, substantiã, formam, habitumq; gestauit humilem, ipse nobis commendans virtutis excellentiam, quam speciali sui voluit honorare præsentia. ^t IDEM: Sapientis est consiliu: Quanto maior es, humilia te in omnibus: Sapientiæ vero præceptum: Qui maior est vestrum, fiet sicut minor.

^u IDEM de duodecim gradibus: Humilitatis talis potest esse diffinitio: Humilitas est virtus, quas homo vera cognitione sui ipse sibi vilescit. ^x IDEM: Humilitatis primus gradus est, corde, & corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus. Secundus, vt pauca, & rationabilia verba loquatur, non clamosa voce. Tertius, vt non sit facilis, aut promptus in risu. Quartus taciturnitas vsq; ad interrogationẽ. Quintus, tenere quod cõmunis habet monasterij regula. Sextus credere, & pronuntiare se omnibus viliozem. Septimus, ad omnia indignum, & inutilem se cõfiteri, & credere. Octauus confessio peccatorum. Nonus pro obedientia in duris, & asperis patientiam amplecti. Decimus vt omni obedientia subdat se maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt cum timeat, & memor sit omnium, quæ præcepit. ^y ANSELM. de similitudinibus: Primus gradus humilitatis est, quandoq; cognoscere contemptibilem se esse. Et quia sunt quidam, qui contemptibiles se esse cognoscunt, sed inde non dolent: secundus est dolere contemptibile se esse. Quia vero sunt alij, qui se cõtemptibiles docent, sed cõfiteri nolunt: tertius est cõfiteri se cõtemptibile esse. At v. ro, quia rursus sunt alij, qui se cõtemptibiles cõfitentur, sed nolunt, vt ita credatur: quartus est, persuadere contemptibilem se esse. Sed quia quidã contemptibiles quidem volunt credi, sed hoc sibi nolunt dici: quintus est patienter pati, vt contemptibilis dicatur. Sed quia quidam patiuntur, vt contemptibiles dicantur, sed tamen pati nolunt, vt contemptibiliter tractentur: sextus est pati, vt contemptibiliter tractetur. Sed quoniam & hoc quidã inuiti patiuntur: septimus est amare, vt contemptibiliter tractetur, vbi postquam quis ascenderit, clara est in luce, id est in perfecta sui cognitione. IDEM: Alterius virtutem. Infra de ascensione. ^z GLOSSA in Matth. Perfecta humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali: hic vocatur sufficiens, quia sufficit aliquem sic humiliari, & iste gradus omni iusto est necessarius. Secundus gradus est subdere se æquali, nec præferre se minori: hic dicitur abundans. Tertius est subesse minori, in quo est omnis iustitia.

CAPVT XIII.

De Simplicitate.

^a GREGORIUS in homiliis: Si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret: Erat indutus pilis camelorum. ^b AVGVST. in regula: Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus. IDEM: In incessu. Supra lib. 2. de modestia. ^c IDEM super Matth. Resistit Deus superbis, & calamitatis, & pannosis, humilibus dat gratiam. ^d IDEM in Epist. Verus ornatus maxime Christianorum, & Christianarum non tantum fucus mendax, verum ne auri quidem vestisque pompa, sed mores boni sunt. ^e IDEM: Auri circumpositio, & intorsio crinium, & cæt. huiusmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi solent, merito reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo personæ habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis obseruãtia cõuenire. ^f Et infra: Quid enim est absurdius, quam mulierẽ de humili veste, viro probibete, superbire? cui te potius expediret obtemperare, candidis moribus, quam nigellis vestibus repugnare. ^g IDEM de viduitate: Interiore pulchritudine Christo placete; hanc pulchritudinẽ studiosa cura & sollicita cogitatione cõponite. Non amat ille fallaciarum fucos, veris veritas delectatur, & ille, si quod legisti, agnoscis, veritas vocatur. ^h AMB. de officiis: Non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, sed simplex, neglectus magis, quam expeditus, non pretiosus, & albetibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati, vel vtilitati nihil desit, nihil accedat nitori.

^u Idem de
12. grad. hu-
mil. non lon-
ge à prin-
cipio. 3.
^x Apud Be-
ned. in reg.
ca. 7.

^y Ansel. de
simil. c. 10.
C. seq.

^z Gl. Ma. 3.

^a Greg. hom.
40. in Euang.
ante med.
^b Aug. reg.
3. c. 18. to. 1.

^c Idem Ep.
63. ad Possid.
circa med.
to. 2.
^d Idem Ep.
199. post
med. to. 2.

^e Idem de
bon. via. ca.
19. ante
med. to. 4.

^f Amb. off.
lib. 1. ca. 19.
to. 4.

^a IDEM

a Idem in Epist. 1. ad Tit. c. 2. post med. tom. 3.
 b Chryf. ope. imp. hom. 3. ante med. 10. 2.
 c Hieron. ep. 4. ad Rust. monach. ante med. 10. 1.
 d Bern. ep. de vi. solit. paulo post med.
 e Idem ep. 2. ad Fulc. vers. fin.
 f Idem ser. 71. in Cant. ante med.
 g Greg. li. 9. Moral. c. 34. in fi.
 h Ibid. lib. 28. c. 15.
 i Ibidem.
 k Ibid. lib. 32. c. 17. longe post med.
 l Ibid. lib. 5. c. 7. cir. fin.
 m Ibid. lib. 7. c. 16.
 n Idem in Ezech. hom. 10. an. med.
 o Ibidem.
 p Amb. ser. 43. de temp. post med. 10. 5.
 q Idem off. li. 1. c. 18. circa prin. tom. 4.
 r Ibid. post multa.
 s Aug. ser. 53. ad frat. in Eremo de com. vi. cler. post med. tom. 10.
 t Id. m de ve. & fal. penit. c. 10. circa med. tom. 4.
 u Hieron. ep. 14. ad Celan. circa med. 10. 1.
 x Ber. epist. 201. ad Balduin. abb. ante med.
 y Idem ser. 86. in Cant. ante med.

IDE M: Qui vult audiri, inclinare se debet amota pompa, vt misericordiam Domini prouocet. **HABITUS** enim superbus, nec impetrat, nec recta de se credi facit. **IOANNES CHRYSOST.** super Matthæum: Omne vestimentum ad tres pertinet causas, aut ad speciem visionis, seu ad vanam gloriam: aut ad delectationem corporis: aut ad tegumentum nuditatis. Ad speciem visionis habere vestimentum, seruis Dei non conuenit: similiter ad delectamentum corporis. Deo seruientibus non est aptum: sed quod tantum ad tegumentum nuditatis. **HIERONYMVS** in Epistola: Sordes vestium candidæ mentis indicia sunt: vilis tunica contemptum sæculi probat, ita duntaxat, vt animus non timeat, nec habitus sermoque dissentiat. **BERN.** in Epistola: Pauperior cultus in aliis frænat concupiscentiam, in aliis circa amorem paupertatis afficit conscientiam. **IDE M:** Si dederit, inquit Iacob, mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum, quæ operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo & nos contenti simus, vestimentis, quibus operiamur, non quibus lasciuimus, non quibus superbiamus, non quibus mulierculis similari, vel placere studeamus. **IDE M** super Cantica: Simplicitas candor est. Probamus à contrario: Nam nauus duplicitas. Parum dixi, macula est.

CAPVT XIV.

De Verecundia.

GR EGORI VS g in Moralibus: Sæpe cum nos à sancti desiderij exercitatione torpescere, superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtutibus obicit, vt mens per otium remissa, quo in aliis vigilantiam profectus cõsiderat, eo in se pigritudinem torporis erubescat. **IDE M:** Nonnunquam quidam in Dei seruitio ex ante acta acrius debilitate roborantur, eosq; ad custodienda mandata, & futurorum trahit desiderium, & impellit memoria præteritorum: vt hinc ad ventura amor prouocet, illinc de præteritis verecundia infliget. **IDE M:** Boni eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. **IDE M:** Facile culpa corrigitur, qua erubescitur. **IDE M:** Cunctos vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. **IDE M:** Qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est, vt instruere spiritualiter proximorum mentes erubescat. **IDE M** super Ezech. Erubescere malum, sapientiæ est: bonum vero erubescere, fatuitatis. **IDE M:** Qui erubescit penitendo mala, quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. **P AMBR.** in sermonibus: Solet citius mereri indulgentiam, qui verecundius deprecatur. In omni ergo culpa ante flendum est, quam precandum. **IDE M:** Pulchra virtus. Supra lib. 1. de iuuenibus. **IDE M** de officiis: In ipso genere canendi, prima disciplina verecundia est, immo etiam in omni vsu loquendi, vt sensum quis aut psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat, vt verecunda principia commendat processum. **IDE M:** Est etiam in ipso motu, gestu, in cessu, tenenda verecundia: habitus enim mentis in corporis sta u cernitur. **IS ID.** Peccati pudore. Supra lib. 2. de continentia visus. **IDE M:** Quisquis peccatorum. Supra lib. 2. de memoria. **AVGVST.** de vita & moribus clericorum: Fateor vobis, de pretiosa veste erubesco: quia non decet hanc professionem. **IDE M:** Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ, turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. **HIERON.** in Epistola: Omet prudentiam verecundia, & quod præcipuum in foeminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet. **IDE M:** Omnino pudor. Infra de connexionem. **BERNARDVS** in Epistola: Nec sterilis verecundia grata est, nec humilitas præter veritatem laudabilis. **IDE M** super Cantica: Verecun-

dia specialis gloria conscientia est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitia, naturæ laus, & insigne totius honestatis. **IDE M:** Nolo repente fieri summus, paulatim proficere, volo, quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum penitentis verecundia placet, citius placas eum, si mensuram tuam seruaueris, & altiora te non quæseris. **IDE M:** Quid amabilius Supra lib. 2. de satisfactione. **IDE M:** Humilis, & verecunda. Supra lib. 2. de satisfactione. **IDE M** in sermonibus: Credo considerantes, quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis: erubescamus non sustinere, vel parua pro nobis. **GLOSSA** in Apocalypsim: Melius est hic erubescere coram paucis, quam in futuro coram omnibus. **Glossa:** Est quædam. Supra lib. 2. de satisfactione.

CAPVT XV.

De Amicitia.

GR EGORI VS e in Moralibus: Cum quis in prosperitate diligitur, incertum est valde, vtrum prosperitas, an persona diligatur: amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. **IDE M:** Qui ex aduersitate proximum despicit, aperte conuincitur, quod hunc in prosperis non amauit. **IDE M** in Dialogis: Inter amantes se amicos, magnum charitatis familiaritas ausum præbet. **IDE M** in pastoralibus: Ab illo, qui summe rectus est, eo ipso iam discrepat, quo peruersorum amicitia vita nostra concordat. **IDE M** in registro: Amicorum amissio nos tanto debet tolerabilius contristare, quanto amissuros nos illos conditio mortalitatis exposcit. **IDE M:** Vt aiquid secularis auctoritatis loquar, cum amicis omnia tractanda sunt, sed prius de ipsis. **IDE M** Nemo potest diligere, quos vult videre. **IS ID.** in etymologiis: Amicus quasi animi, vel amicitia custos per deriuationem, dictus autem proprie amicus ab amo, id est à catena charitatis. **IDE M** de Summo bono: Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat: hi cito deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim, quæ munere glutinatur, eo suspensio dissoluitur. **IDE M:** Sæpe per honores. Supra lib. 3. de honore. **AVG.** in Epist. Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis: quod si gratis non fiat, nullo fieri pacto potest. **IDE M** de catechizandis rudibus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, noluit rependere. **IDE M** in soliloquiis: Illam amicitia legem iustissimam esse arbitror, qua præscribitur, vt non minus, ita nec plus quis amicum, quam seipsum diligat. **IDE M:** Tanto magis amo amicos meos, quanto magis bene vtuntur animi rationali, vel certe quantum desiderant ea bene vti. **AMBROSIVS** de officiis: Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, & inferior superiori fidelem. **IDE M:** Amicitia nescit superbiam. **IDE M:** Virtus est amicitia, non quæstus, non pecunia paratur, sed gratia: non pollicitatione pretiorum, sed concertatione beneuolentiæ. **IOANNES CHRYSOST.** de compunctione: Vbi amicitia permanet, nihil facile creditur, nil facile recipitur, quod dissidium possit operari. **HIERON.** in Epistola: In amicis non res quæritur, sed voluntas: quia alterum & ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola charitas tribuit. **IDE M:** Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor, & diuinarum scripturarum studia conciliant. **IDE M:** In originali super Michæam: Delicatia est amicitia, quæ amicorum felicitatem & diuitias sequitur. **BERNARDVS** in Epistola. Habet vera amicitia nonnunquam obiurgationem, adulationem nunquam. **GLOSSA** in Ecclesiasticum: Plena & perfecta amicitia, inter perfectos viros, eiusdemque virtutis

z Ibid. ser. 3. post med.

a Idem ser. 6. in ps. qui habitas, ante med. b Glossa in Apocal. 3.

c Greg. li. 7. c. 10. ante med.

d Ibidem.

e Idem li. 3. Dial. cap. 37. paulo post prin.

f Idem Past. eu. p. 3. c. 1. admo. 23. post med.

g Idem regi. lib. 1. ind. 9. cap. 11.

h Ibid. lib. 1. ind. 9. cap. 3. post med.

i Ibid. li. 7. ind. 1. ca. 23. k Ibid. ety li. 10. verbo Amicus.

l Idem de sum. bo. li. 3. c. 30. sent. 2.

m Aug. ep. 52. ad Mac. circa prin. 10. 2.

n Idem de catech. rud. c. 4. non longe à prin. 10. 4.

o Idem solit. 1. c. 3. 10. 1.

p Ibid. c. 2. in fi.

q Amb. li. 3. off. c. 16. 10. 4.

r Ibidem. s Ibidem.

t Chryf. de compun. cor. lib. 1. ante med. 10. 5.

u Hieron. ep. 33. ad Cass. prope prin. 10. 1.

x Ibid. ep. 103. ad Paulin. in princ. 10. 3.

y Idem in Mich. lib. 2. cap. 7. 10. 5.

z Bern. ep. 243. ad Ro. post med.

a Glossa Eccl. 9.

perseuerare potest, & ad hanc quibusdam gradibus peruenitur. Primus est mundanorum contemptus. Secundus, ne quis se sapientem & consultum iudicans, sibi quam amico credere malit. Tertius vt omnia, quæ uilia & necessaria æstimat, bono charitatis & pacis præponat. Quartus vt omnino desinat ab ira. Quintus, vt iram fratris etiam irrationabilem sedare cupiat: quia alterius tristitia perniciofa est, sicut propria, nisi eam quantum in te est, etiam de fratris mente depellas. Postremus gradus est omnium uitiorum peremptorius, vt de hoc mundo credas te quotidie migraturum. ^a SENECA in Epistola: Qui utilitatis causa assumptus est, tandiu placebit, quandiu utilis erit. Hac re florentes amicorum turba circumfudet, circa euerfos solitudo est, & inde amici iugiunt ubi probantur. ^b IDEM: Amicum paro, vt habeam pro quo mori possim: vt habeam quem in exilium sequar: cuius me morti opponam, & impendam. Detrahit amicitia maiestatem suam, qui illam parat ad bonos casus. ^c IDEM: Amicos optime res secundæ parant, aduersæ certissime probant.

CAPVT XVI.

De Concordia.

^c GREGORIUS in registro: Quisquis patris hæres esse desiderat, filius existere pacem custodiendo non reuolat. Nam qui locum præbet discordia, ipse profecto tanti se muneris exortem esse constituit. ^d IDEM: Pacem tunc ueraciter tenemus, cum, superbiorum culpas charitate & iustitia simul insistente persequimur, cum eos diligimus, & eorum uitia odio habemus. ^e IDEM: Manifestum bonitatis esse liquet indicium, in unius electione cunctorum conuenire consensum. ^f IDEM: Laudabile & studio est religioso conueniens, terrenis gratam Deo pacem præferre cõpendiis, & ex rebus transitoriis mansura charitatis semper, lucra mercari. ^g IDEM in Moral. Sicut noxium esse solet, si unitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe unitas corroborat, dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. ^h IDEM super Ezech. Ita bona facere opera debemus, vt per hæc quoq; cum his, cum quibus uiuimus, unanimitatem, in quantum recte possumus, conseruemus. ⁱ AUGUSTINUS de uerbis Domini: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, uinculum amoris, cõsortium charitatis. ^k IDEM: Pax cunctis est placida, non quæ alienum, nihil deputat suum, docet amare, quæ odisse non nouit, nescit inflari. Hanc ergo qui accepit, teneat, qui perdidit repetat, qui amisit, requirat: quoniam qui in ea non fuerit inuentus abdicatur à patre, exheredatur à filio, nihilominus à Spiritu sancto efficitur alienus. Respuit enim munus oblatum, qui datæ legis contempserit bonum, nec poterit ad hæreditatem Domini peruenire, qui testamentum noluerit obseruare. ^l IDEM de ouibus: Testamentum Dei & hæreditas pax est, vt à concordibus confortibus possideatur, non à litigantibus diuidatur. ^m IDEM de quæstionibus ueteris ac noui Testamenti: Qui pacem suscipit Saluatoris, inimicitiam contrahit mundi. Nisi enim discordauerit à Diabolo, pacem non habebit cum Christo. ⁿ IDEM de ciuitate Dei: Tantum est pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atq; moralibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri. ^o IDEM: Pacem constat Belli esse optabilem finem. ^p IOANNES CHRYSOST. de compunctione: Vbi pax est, ibi omnia prosperabuntur, ubi sobrietas lucret, ubi unanimitas, abstinentia coronatur. ^q IDEM super Ioannem: Est & mala concordia; est & bona dissonantia. ^r AMBROSIVS super Lucam: Fuge contentiones, dissensiones, strepitus, tumultus discordia, ne per portas mortis ingressus intereas. IDEM: Sed nisi prius tu. Supra li. 2. de beatitudine. ^s ISIDORVS de Summo bono: Pax plebis sanitas, gloria sacerdotis, & patriæ læticia, & terror hostium, siue uisibilium, siue in-

uisibilium. ^t IDEM: Pax cum bonis & bellum cum uitiis semper habendum est, mala siquidem hominum impiorum odio habenda. ^u BERNARDVS super Cantica: Pacem habete, & vos nolite lædere inticem, non facto, non uerbo, non signo qualicumque: ne quis forte exacerbat, & præoccipit atus à puillanimitate spiritus, & tempestate Deum interpellate cogatur, aduersus eos qui se læserint, & contristauerint, & prorumpere in uerbum graue contingat: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. ^v IDEM: in sermonibus: Nisi unitate opus tuum feceris, Deo, qui uisus est, acceptus esse non poteris. Scriptum quippe est: Non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. IDEM: Est homo pacatus, supra lib. 2. de patientia. IDEM: Sunt etiam alij qui si uiderint. Supra lib. 5. de beatitudine.

CAPVT XVII.

De Renuntiatione.

^w GREGORIUS in dialogis: Despiciendus à nobis hic mundus foret, etiam si blandiretur, si reb. prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis premitur, tanta aduersitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud, quam ne diligatur, clamat. ^x IDEM in homiliis: Fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat, ad hoc germinat, vt, quodcumque germinauerit, cladibus consumat. ^y IDEM: Si nihil in hoc mundo tam amando possidetis, etiam possidendo cuncta reliquistis. ^z HIERONYMVS: Licet sparso crine. Supra de propinquitate lib. 3. ^{aa} ISIDORVS in synonimis: Semper interna quiete fruere, si te à strepitu terrenarum actionum subtraxeris. IDEM: Nullus sapientiam. Infra de sapientia. ^{ab} IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Sicut difficile est arborem iuxta uiam positam fructus suos usque ad maturitatem seruare, sic difficile est uirum fidelem iuxta illum mundum uiuentem, in actibus eius iustitiam immaculatam usque ad finem tenere. Recede de uia, & plantare in loco secreto, vt nec mundus tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundo. ^{ac} IDEM super Ioannem: Qui pecuniarum concupiscentiam deriserunt, hi maxime sunt qui Deum, vt oportet, diligunt. ^{ad} AUGUSTINVS in Epistola: Vincula huius mundi, habent asperitatem ueram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam uoluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseria, spem beatitudinis inanem. ^{ae} IDEM: Quid prodest acquirere in hoc sæculo quodlibet temporale, & transitorium, siue sit pecunia, siue sit uoluptas uentris & gutturis, siue sit honor in laude humana? Nonne omnia fumus, & uentus? Nonne omnia transeunt, & currunt: Et uæ his, qui hæserint transeuntibus; quoniam simul transeunt. ^{af} IDEM: Utilius terrena opulencia tenetur humiliter, quam superbe relinquitur. ^{ag} IDEM de pœnitentia: In omnibus dolens, aut sua relinquit, aut saltem illa, quæ sine admixtione mali non sunt administrata, vt mercatura, & militia, & quæ uentibus sunt nociua, vt administrationes sæcularium potestatum, nisi his utatur ex obedientia licentia. IDEM Recedat amor. Infra de gloria. ^{ah} BERNARDVS in Epist. Voci Dei tui dulciori super mel & fauam, si præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expedito, & vacante interno sensu, dicas tu cum Samuele; Loquere Domine, quia audit seruus tuus. ^{ai} IDEM: Si sapias, si habes cor, si tecum est lumem oculorum tuorum, desine iam, & ea sequi, quæ & consequi miserum est. Beatus, qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquant, amissa cruciant. ^{aj} IDEM: Generositas sanguinis, proceritas corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia, immensa suppellex, infulaque dignitatum, adde & sapientiam mundi, de mundo sunt hæc, & mundus quod suum est, diligit. Sed quousque? Non solum enim non semper, vt qui non semper erit uerum nec diu quidem. Diu siquidem ista in te mundus habere

r Bern. in Cant. ser. 29. ante med.

s Idem ser. 5. in Assump. Beata Mar. post med.

t Greg. lib. 3. Dial. c. 38.

u Idem ho. 1. in Euang. cir. med. x Ibidem hom. 27. cir. ca fin. y Isid. in syno. c. 18. ante med.

z Chrysof. op. imp. homil. 39. ante med. 10. 2.

a Aug. Epi. 39. ad Licet. ante med. tom. 2.

b Idem in Ioan. tract. 10. ante med. 10. 9.

c Ibid. ep. 34. ad Paul. post med. d Idem de ue. ep. sal. pœn. c. 15. in prin.

e Bern. Ep. 107. uers. fi.

f Ibidem ep. 103. post med.

g Ibid. Ep. 7. circ. prin.

a Sen. Ep. 9. ante med.

b Ibid. post pauca.

c Greg. reg. gift. lib. 7. ind. 1. c. 5. d Ibid. li. 4. ind. 13. c. 80. in med.

e Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 59. in prin. f Ibid. lib. 7. ind. c. 27.

g Idem lib. 33. Moral. c. 23. post med.

h Idem in Exech. ho. 21. circa me.

i Aug. de uerb. Dom. ser. 57. 10. 10. k Ibid. conseq.

l Idem de ou. c. 13. ante med. 10. 9. m Idem q. uet. ep. no. Test. q. 92. tom. 4.

n Idem de ciu. Dei lib. 18. c. 11. in fin. tom. 5. o Ibid. c. 12. circa prin.

p Chrysof. hom. 56. in Ioan. post med. 10. 3. q Amb. in Luc. lib. 6. ca. 9. tom. 3.

non poterit, & te quidem ipsum in breui non habiturus. Nam breues dies hominis sunt. **A** **I**DEM: Subito procedenti de umbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit. Sed cum ab his desuoluerit, & ad illa se paulisper assuescere coeperit, usus tollit difficultatem, inuenitque facile esse, quod difficile ante putauit. Idem: Falleris o fili. Supra lib. 1. de Studentibus. Idem: Vigiliis times. Infra de meditatione. **B** **I**DEM de contemptu: Ecce nos relinquimus omnia, bene, optime, & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit & concupiscentia eius, & relinquere haec magis expedit, quam ab eis relinquere. **C** **I**DEM: Sequuti sumus te nimirum: quia exultauit, ut Gigas ad currendum viam suam. Nec currentem sequi poterat oneratus, sed nec inutilis commutatio pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maxime. **D** **I**DEM in sermonibus: Conuolate ad vrbes refugij, vbi possitis, & de praeteritis agere poenitentiam, & in praesenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter praestolari: non vos retardet conscientia peccatorum, quia vbi illa abundauerit, superabundare gratia consuevit: non poenitentiae austeritas ipsa deterreat, neque enim condignae sunt passionis huius temporis ad praeteritam culpam, quae remittitur, non ad praesentem consolationem, quae immititur, non ad futuram gloriam, quae promittitur. **E** **I**DEM: Quid si periclitaretur castitas in deliciis, humilitas in diuitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequam saeculo: fugite de medio Babylonis, fugite, saluate animas vestras. **F** **I**DEM: Nil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur: quibus & gratia confert auxilium, & obediendi deuotio lenit imperium.

CAPVT XVIII.

De Solitudine.

GREGORIUS in Moralibus: Qui mortificare se appetit, valde ad inuentam requiem contemplationis hilarescit, ut exterius mundo lateat, & cunctis exteriorum rerum perturbationibus se intra sinum intimi amoris abscondat. **H** **I**DEM: Prodest solitudo corporis, si solitudo est mentis. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuit, sed tumultibus conuersationis humanae terrenorum desideriorum cogitatione se inserit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tamen nullus saecularium tumultus in corde patitur, non est in vrbe. Idem: Quaelibet occulta. Supra lib. 2. De gratia. Idem: Vos qui viam. Infra de religione. **I** **H**ERONYMUS in Epistola: Mihi oppidum carcer est, & solitudo paradysus. **K** **I**DEM: Infinita eremi vastitas terret? sed paradysum mente ambula. Quotiescunque illuc mente conscenderis, toties in eremo non eris. **L** **I**DEM: Hospitiohym tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas, & virgines Christi, aut aequaliter ignora, aut aequaliter dilige. **M** **I**DEM: Bonus honor in Ecclesia, si a consortio clericorum longe sint foeminae. Monachum, vel clericum solitudo facit non publicum. **N** **A**VEVS TINVS de singularitate clericorum: Strages pessimae conuersationis nemo prosternit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quae munimen inuictum est sanctimoniae, & expugnatio fortis infamiae, fortitudinis firmitas, & lasciuiae petulantis infirmitas, probitatis praesidium, & improbitatis excidium, animae victoria, & corporis praeda, vbertas gratiarum, & sterilitas criminum. **O** **I**DEM: Non est sine filiis cum claritate, nisi singularitas sola, quam non solum concupiscentia sua nullis sordibus maculat, sed etiam nullae opinionis suspectae pluralitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculinum & foeminam pariter in virginitate conseruet, non habet claritatem, quoniam communitas ipsa,

non potest nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurari. **P** **B**ERNARDVS in Epist. Cum quo Deus est, nunquam minus est solus, quam cum solus est. Tunc enim libere fruitor gaudio suo, tunc ipse suus est, ibi ad fruendum Deo in se, & se in Deo: Tunc in luce veritatis, & sereno mundi cordis vltro patet sibi pura conscientia, & libere se infundit de Deo memoria: & illuminatur intellectus, & bono suo fruitor affectus, vel libere seipsum deflet humanae fragilitatis defectus. **Q** **I**DEM super Cantica: Solus es, si non communia cogites, si non affectes praesentia, si despicias, quod multi suspiciunt, si fastidias, quod omnes desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec, si solus corpore es, solus es. **R** **C**ASSIODORVS de anima: Nimia turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solitudo gratiae suffragatur. **S** **S**ENECA in Epistola: Subducendus est a populo animus tener, & parum tenax recti, facile transitur ad plures. Socrati, & Platoni, & Laelio, excutere morem suum, dissimilis multitudo potuisset.

CAPVT XIX.

De Religione.

GREGORIUS in registro: Vos, qui viam vitae praesentis extra hominum frequentiam ducitis, tanto maiora certamina pati necesse est, quanto ad vos ipse Magister tentationum accedit. **U** **I**DEM: Melius est de ouili Dominico morbosam ouem eicere, quam vnus vitio sanas amittere. **X** **I**DEM: Cura est sollicitudinis adhibenda, ut quae pro quiete religiosae conuersationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quaedam valeat praesumptio perturbare. **Y** **I**DEM: Multi qui possunt religiosam vitam etiam cum saeculari habitu ducere, & plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint saluari apud Deum nullatenus possunt. **Z** **I**DEM: Religiosam vitam eligentibus, congrua nos oportet consideratione prospicere: ne cuiusdam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur, quod absit, conuersationis infringat. **A** **I**DEM: Sicut studij nostri esse concedet, a litigijs foralibus, Monachos submouere, ut diuinis ministerijs pie, ac solerter inuigilet: ita necesse est, nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare ne distenta mens per varias causarum curas effluat, & ad celebraudum opus consuetum eneruata torpescat. **B** **I**SIDORVS in Eymologijs: Religio appellata est, eo, quod per eam vni Deo religemus animas nostras, ad cultum diuinum vinculo seruiendi. **C** **A**VEVS TINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Secreta satisfactione solui crimina non negamus, sed mutato prius saeculari habitu, & confesso religionis studio per vitae correctionem, & in iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo: ita duntaxat, ut contraria pro his, quae poenitet, agat. **D** **I**DEM de quantitate animae: Omnibus subuentum velle debemus, etiam qui nos laeserunt laedere, aut omnino laedi volunt. Haec est vera, haec perfecta, haec sola religio. **E** **I**DEM: Est religio vera, quia se vni Deo anima, vnde se peccato velut abruperat, conciliatione religat. Idem: Nullo modo decet. Supra de exercitio. **F** **I**DEM: Non debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, ut in monasterio, vbi quantum possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes dedicati. Idem: Melior est, qui quamvis. Supra lib. 2. de ira. **G** **A**M-BROSIVS in Epistola: Praferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas, quae praeponeat diuina humanis, perpetua temporalibus. **I** **O**ANNES Chrysostomus super Matthaeum: Fides nunquam fenescit, & religio fatigationem non sentit. **H** **B**ERNARDVS de Consideratione: Nos in monasterijs recipimus omnes spe meliorandi, at curia bonos facilius recipere, quam facere consuevit. **I** **I**DEM in Epistola: Vbi non timetur reprehensor, securius acce-

a *ibid. epist. 1. ad Robert. Nepo. prope fin.*
b *Idem de clam. super. Ecce nos. cir. prin.*
c *ibidem consequ.*
d *Idem ser. de conuersa. ad cleric. cap. 30.*
e *ibidem.*
f *ibidem.*
g *Greg. li. 5. Mor. c. 5. post med.*
h *ibid. lib. 30. c. 12. ante med.*
i *Hier. epist. 4. ad Rust. Monach. ante med. to. 1.*
k *ibid. ep. 1. ad Heliod. ultra med.*
l *ibid. ep. 2. ad Nep. ante med.*
m *Idem ep. ad Ocean. de vi. cleric. post med. tom. 9.*
n *Est apud Cypr. de singul. cleric. 22. ante med. tom. 3.*
o *ibid. c. 23. ante med.*

p *Bern epist. de vi. solit. longe ante med.*
q *Idem ser. 40. in Cant. prope fin.*
r *Cassiodor. de ani. c. 18. post med. Senec. epist. 7. circa med.*
s *Greg. regi. lib. 7. ind. 2. cap. 53. ante med.*
t *ibid. lib. 8. ind. 4. c. 69. circa fin.*
u *ibid. lib. 7. ind. 2. c. 115. fere in prin.*
v *ibid. lib. 1. ind. 11. cap. 100. ante med.*
w *ibid. c. 56. in princ.*
x *ibid. lib. 1. ind. 9. ca. 67. in princ.*
y *ibid. cty. lib. 7. cap. 2.*
z *Aug. de Eccle. dogm. cap. 53. to. 3.*
aa *Idem de quantis. ani. cap. 34. post med. tom. 1.*
bb *ibidem. c. 36. ante med.*
cc *Idem reg. 5. ca. 15. tom. 100.*
dd *Amb. Annot. in exord. ad Rom. sermo 1.*
ee *Bern. de consid. lib. 4. circa med.*
ff *Idem epist. 15. cir. med.*

ditentator licentius perpetratur iniquitas. In conuentu vero bona, si quæ facis, nemo prohibet: malum autem A
facere si vis, non licet. Mox enim à pluribus comperitur, arguitur, emendatur: sicut econtrario bonum cum omnes vident, mirantur, venerantur, imitantur. IDEM: Ordo noster. Supra lib. 1. de monachis bonis. ^a IDEM: Moriens vix vnquam aliquis à cella in infernum descendit, quia vix vnquam nisi cælo prædestinatus, in ea vsq; ad mortem perussit. * IDEM: Experto credite, quia hæc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior inuenitur in progressu. IDEM: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis. * IDEM in sermonibus: Qui est in mundo, fugiat ad claustrum negotiaturus, & qui in claustro est non dormitet, nec torpescat per acediam, tanquam piger seruus, & nequam. Vita enim confert meritum, locus non facit beatum. ^b IDEM: Minus dånabile est in sæculo perire, quam in monasterio. ^c IDEM: Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria conqueritur Martha; nam Mariam Marthæ æmulati, indignum prorsus est. * IDEM: Regio australis, est claustrum vel eremus, in quo Christus suos abscondit à contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum. * IDEM: Claustralis paradysus, ad suauem spirantis auri elementiam quasi tot floribus vernat, quot virtutibus abundat. ^d IDEM: Sicut bonum noscere, sic & velle solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est. ^e IDEM: Nihil sic horrendum, vt murmur, & dissensio in congregatione.

CAPVT XX.

De Sufficientia.

Gregorius in registro: Non delectamur xeniis. G IDEM in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non querere, sed vnus cuiusque diei sufficientia, contentum manere. Ex qua videlicet securitate, etiam perennis requies nascitur, quia à bona & tranquilla cogitatione, ad gaudia æterna transitur. ^b IDEM: Super Ezechielem: Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid vnde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. ⁱ IDEM: Ille pauper est, qui eget, eo quod non habet. Nam & qui non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. ^k IDEM: Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat: Nec nisi ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. ^l AVGVSTINVS de soliloquiis: Siue de cibo, siue de potu, siue de balneis, ceteraque corporis voluptate nihil interroges, tantum ab eo pete, quantum valetudini opem conferre potest. ^m IDEM de vita beata: Nullus perfectus aliquo eget, & quod videtur corpori necessarium sumet, si affuerit: si non affuerit, non cum istarum rerum franget inopia. Omnis namque sapiens fortis est. ⁿ IDEM: de vera religione: uem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse appetat: & quem regnare delectat, vni omnium regnatori Deo funditus adhæreat. ^o BERNARDVS in epistola: Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complexas explica manus, exercitare in aliquo, & statim senties sola te appetere, quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quidem sapes cibus exercitium, quos tulit inertia multa, quæ respis otiosus, post laborem sumes vel desiderio. ^p SENECA in epistola: Magni animi est magna contemnere, ac mediocria mala, quam nimia. Illa enim vitalia vtiliaque sunt, at hæc eo quod superfluum, nocent: sic segetem nimia sternit vbertas, & rami onere franguntur. ^q GLOSSA: Perfecta humilitas. Supra capite de humilitate.

Gregorius in registro: Nullus vestrum, neglecta G
utilitate communi, suo lucro prospiciat. ^f IDEM: Si me participem operatio non facit laboris vestri, me participem charitas facit: quia, sicut existimò bonum proximi etiam otioso commune sit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. IDEM: Melius est de ouili. Supra de religione. Idem: Summa malitiæ. Supra lib. 1. de militibus. ^t IDEM in Moralibus: Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, & ad sua singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Omne quod nostrum est, tunc magis nostrum erit, si sit nobis commune cum fratribus. * IDEM super Ioannem: Qualiter est imitatores fieri Christi, ad communem utilitatem, omnia negotiantes, & non quæ nostra sunt querentes? ^u AMBROSIVS de officiis: Sic Deus generari iussit omnia, vt partus omnibus communis esset, & terra foret omnium quædã communis possessio. Natura ergo ius commune generauit, vsurpatio ius fecit priuatum. * IDEM: Qui perfecte sapit, nescit sua spectare comoda, sed ad illud, quod æternum est, quod decorum, atque honestum, toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile est, sed quod omnibus. ^y IDEM: Nihil iudicandum vtile, nisi quod in commune proficit: quomodo enim potest vni prodesse quod omnibus nocet? Mihi crede, non videtur, qui inuiliis est omnibus sibi vtilis esse posse. Idem: Non sit affectatus. Supra de simplicitate. ^z IDEM super Lucam: Verum est causam inopiæ nostræ videri auaritiam, etenim volatilibus cæli idcirco sine labore pabuli vsus exuberat, quod fructus sibi communes ad escam datos, speciali quodam nesciunt vendicare dominatu. ^a IDEM: Qui iustus est nõ negat, quod est ad vsum omnibus communiter datum. ^b AVGVSTINVS super actus Apostolorum: Melior est fraternitas Christi fraternitate sanguinis: fraternitas sanguinis interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia diuidit cum æmulatione, hæc autem sua communicat cum gratulatione. ^c IDEM in regula: Omnia opera vestra in vnum fiat, maiori studio, & frequentiori alacritate, quam si vobis singulis feceritis propria; charitas enim, de qua scriptum est: Non querit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponi; & ideo quanto amplius rem communem, quam propria vestra curaueritis, tanto vos amplius proficere noveritis. ^d BERNARDVS de consideratione: Queritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est, vbi utilitas pronocat, dispensatio laudabilis est, vtilitas dico communis non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. ^e IDEM de duodecim gradibus: Singularis ad omnia sua strenuus, ad communia piger, vigilat in lecto, dormit in choro. Idem; Observandus est. Supra lib. 2. de continentia gaudus. ^f IDEM in sermonibus: Dominus communis disciplina, communi vita, communibus studiis delectatur. Vsquequo miser diuerticula captas, & consolationes propriæ voluntatis, tanto labore queritas; tanto rubore mendicas? & quid faciam, inquis, eiice ancillam, & filium eius. * Beda in Glossa; Qui ita viuunt vt sint omnia communia in Domino, cenobitæ vocantur, quæ vita tanto felicior est, quanto statum sæculi futuri imitatur, vbi omnia communia, quia Deus est omnia in omnibus, & quia ibi summa pax, & securitas: ciuitas in qua typus huius vitæ præcessit, Hierusalem, id est visio pacis dicta est. ^g SENECA in epistola; Non potest quisquã beate degere, qui se tantum intuetur, qui omnia ad utilitates suas conuertit, alteri viuas oportet, si tibi vis viuere. * IDEM; In hoc gaudeo aliquid dicere, vt doceã, nec me vlla res delectabit, licet sit eximia, & salutaris, quod mihi vni sciturus sum. * Idem in prouerb. Quietissime viuerent homines, si duo verba tollerentur, meũ, & tuum.

^r Greg. reg. lib. 2. indic. 11. cap. 68. circa med. ^s Ibid. lib. 6. ind. 15. cap. 201. post med.

^t Idem lib. 30. Mor. c. 4. ante med.

^u Amb. off. lib. 1. cap. 28. ante med. tom. 4.

^x Ibid. lib. 3. c. 2. post med.

^y Ibid. ante med. cap. 4.

^z Idem in Luc. lib. 7. cap. 12. to. 3.

^a Ibid. lib. 5. cap. 6.

^b Aug. ser. 27. de verb. Apost. ante med. tom. 10.

^c Idem reg. 3. c. 27. so. 1.

^d Bern. de consid. lib. 3. post med.

^e Idem d. 12. gr. hum. gra. 5.

^f Idem ser. 6. in Ascens. Domi. post med.

^g Senec. epist. 48. ante med.

^a Idem epist. de vi. folis. multo ante med.

^b Idem ser. 3. in festo S. Mich. ante med.

^c Idem ser. 3. in Assumption. Bea. Mar. ante med.

^d Idem ser. 3. in Ascens. Dom. ante med.

^e Idem in sermonibus par. ser. 63.

^f in regist. lib. 1. indic. 9. cap. 64.

^g Idem lib. 15. Moral. cap. 13. post med.

^h Idem in Ezech. hom. 19. post med. ⁱ Ibid. homil. 18. post med.

^k Ibid. homil. 19. longe post med.

^l August. soliloq. lib. 1. cap. 10. to. 1.

^m Idem lib. de vita beata disput. 3. paulo post princ. to. 1. ⁿ Idem de ver. relig. cap. 48. to. 9.

^o Bern. epist. ad Robert. Nept. post med.

^p Sen. ep. 39.

^q Glossa Matt. 3.

CAPVT XXII.

De Societate.

a Greg. 4i. 8. moral. c. 30. post med.

b Ibid. lib. 1. ca. 1.

c Ibid. lib. 5. cap. 15. ante med. d Idem in Ezech. ho. 5. ante med.

e Idem reg. lib. 4. ind. 13. c. 73. in prim.

f Aug. Ep. 12. ad Pro. ca. 2. to. 2.

g Ibid. de sum. bo. lib. 2. c. 3. fen. 6.

h Idem in synon. cap. 9. post med. i Ambr. de off. lib. 1. ca. 43. tom. 4. k Bern. de consid. lib. 4. non procul à prin.

l Ibidem ante med. m Idem Ep. 25. an. med.

n Idem Ep. 28. post med.

o Ibid. Ep. 42. non longe à princ.

p Sen. Ep. 6. circa med.

q Greg. in Ezech. ho. 4. ante med.

r Idem lib. 20. Moral. cap. 29. post med.

s Idem reg. lib. 6. ind. 15. ca. 188. non longe à princ.

t Ibid. lib. 1. cap. 3. fere in princ.

u Idem li. 1. Dial. cap. 10. ante med.

x Ibid. c. 12. circa med.

GREGORIVS ^a in Moralibus: Hoc vniuscuiusque esse proprium solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniugi & alios velit, vt diuersitatem vitæ refugia atq; hoc imittandum imprimat, quod amat. ^b IDEM: Sicut grauioris culpæ est, inter bonos, non esse bonum, ita imensi est præconi, bonum etiam inter malos extitisse.

^c IDEM, Cum in itinere comes iungitur, via quidē non detrahitur, sed tamen de societate comitis labor itineris leniatur. ^d IDEM super Ezech. Qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vlu locutionis, exemplo operis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorum suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit. ^e IDEM in registro: Qui assistunt iudicibus, & sinceris erga eos dilectionibus astringuntur, illa eis suadere debent, atq; suggerere, quæ animam saluant, & opinioni non derogant. ^f AVG. in Epist. Si paupertas angit, si luctus mœstificat, si dolor corporis inquietat, si vlla calamitas vexat, assint boni homines, qui non solum gaudere cum gaudentibus, verum etiam flere cum flentibus norunt, & salubriter alloqui, & colloqui, sciunt. Per hos plurimum illa aspera leniuntur, releuantur graua, superantur aduersa. ^g ISID. de Summo bono: Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis: & quantum se quisque subtrahit mundo, tanto opus est vt se associet bonorum consortio. ^h IDEM in synonym. Bonorum societatem require: si fueris socius conuersationis, eris & virtutis eorum. ⁱ AMBROS. de officiis: Vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam, & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probatis inserit. ^k BERN. de consideratione: Interest gloriæ sanctitatis tuæ, vt quos præ oculis habes, ita ordinati sint, ita informati, quatenus totius honestatis, & ordinis ipsi sint speculum, ipsi sint forma. ^l IDEM: Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. ^m IDEM in Epist. Inter bonos bonum esse, salutem habet: inter malos vero & laudem. Illud tantæ facilitatis est, quantæ est securitatis: hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe est illud tangere, icem, & non inquinari ab ea, in igne sine læsione versari? ⁿ IDEM: Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium aut quorumcunq; sed tantum bonorum. Bonos in consilio, bonos in obsequio, & bonos habeas contubernales, qui vitæ & honestatis tuæ custodes sint & testes. ^o IDEM: Omnes iuxta Domini præceptum etiam inimici diligantur, si ad consilium soli elegantur, qui & prudenter esse videantur, & beneuoli. ^p IDEM: Vbi non timetur. Supra de religione. ^q SENECA in Epistola: Nullius boni sine socio, iucunda possessio est. ^r IDEM: Cum his conuersare, qui te meliorem facturi sunt. Illos tecum admitte, quos tu poteris meliores facere. Mutuo ista fiunt, & homines dum docent, discunt.

CAPVT XXIII.

De Bonitate.

GREGORIVS ^q super Ezechielem: Omne bonum quod agimus per intentionem semper ad cœlestia leuamus. ^r IDEM: Hi veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere, etiam inter malos possunt. ^s IDEM: in regist. Quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam de alienis sentitis. ^t IDEM: Bona Deo accepta non sunt, quæ ante oculos eius malorum admixtione maculatur. ^u IDEM: Bona quæ hominibus innotescunt, sine periculo vix esse possunt. ^v IDEM in dialogis: Multa videntur bona, sed non sunt: quia bono animo non fiunt. ^x IDEM: Vitæ vera æstimatio in virtute est operū; non in ostensione signorum. Nam sunt pleriq; qui & signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares nō sunt. ^y IDEM

super Ezechiel. Bonum valde est, quod iustus tribuit, quando male agentibus libera voce contra dicit. ^y IDEM in registro: Bonorum mentium est, & ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. ^z IDEM: Vestrum sine dubio bonum facitis, si bona volentibus opem fertis. ^a AVG. de verbis Domini: Potes aurum perdere, & nolens potes domum, potes honores, potes ipsam casu salutem: bonum vero, quo vere bonus es, nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. ^b IDEM in Epist. Quis est in hac vita sine aliquo peccato? Sed etiam dicimus bonum, cuius prævalent bona: illumq; optimum, qui peccat minimum. ^c IDEM de natura boni: Et omne bonum à Deo est: omnis ergo natura à Deo est. ^d IDEM: Omnia quanto magis moderata, speciosa, ordinata sunt, tanto magis bona sunt: quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, minus bona sunt. ^e IDEM de virginitate: Aliquando alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus. ^f IDEM de libero arbitrio: Bonum est aliquid homo & melius quam pecus, ex eo quod præcepti capax, & hoc melius cum præceptum iam cepit, rursus hoc melius cum præcepto paruit: & his omnibus melius, cum eternæ lumine sapientiæ beatus est. ^g IOAN. CHRYSOST. de militia Christiana: Non agamus similem infidelibus vitam, sed à quibus fide discernimus, ab eorum studiis, etiam & moribus diuidamur. ^h IDEM in sermonibus: Pietati hoc proprium est, vt in tenebris fulgeat; impietas autem etsi in lumine fuerit, tenebescit. ⁱ BERN. in Epistola: Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult; & vbi incipis nolle fieri melior, ibi desinis etiam esse bonus. ^k IDEM super Cantica: Non mediocri titulus profecto virtutis inter prauos viuere bonum, & inter malignantes innocentie retinere candorem, & morum lenitatem. ^l SENECA in Epistola: Tranquillitas animi, & expulsis erroribus absoluta libertas, quæris quæ sit ista: non homines timere, non turpia velle, nec nimia, in seipsum maximam habere potestatem, inæstimabile bonum est suum fieri. ^m IDEM: Nulla sine Deo mens bona est. ⁿ IDEM: Pars magna bonitatis est velle fieri bonum. ^o IDEM: Animus nunquam maior est, quam vbi aliena se posuit, & fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo.

CAPVT XXIV.

De Desiderio.

GREGORIVS ^o in Moralibus: Sæpe nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur, quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. ^p IDEM: Valentiores voces apud sacratissimas aures Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria. ^q IDEM: Differre solet omnipotens Deus, desideria petentium vt crescant, quatenus eo magis exaudiuntur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. ^r IDEM: Quisquis in solo æternitatis desiderio figitur nec prosperitate attollitur, nec aduersitate quassatur: dum nihil habet in mundo, quod appetat, nihil est in mundo, quod pertimescat. ^s IDEM super Ezech. Vulnerata charitate ego sum. Mala salus est cordis, quæ dolorem huius vulneris nescit. Cum vero anhelare in cœlesti desiderio iam, & sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius ægrotabat ex salute. ^t IDEM in homiliis: Sancta desideria dilatione crescunt. Si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. ^u IDEM: Augent spirituales deliciae desiderium in mente, dum satiant; quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod audius ametur. ^v IDEM: Habere hic possunt & iusti bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere; quia dum meliora id est æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona affuerint, cum sanctis desideriis æstuant, bona minime videntur. ^y AVGVSTINVS in Epist. Quod dicit Apostolus: Sine intermissione orate, quid est aliud quam beatam vitam,

y Idem reg. lib. 12. ind. 7. interrog. Aug. cap. 10. ante med. z Ibid. li. 7. ind. 2. c. 118. post med. a Aug. de verb. Dom. ser. 12. post med. to. 10. b Idem Ep. 54. ad Macced. ante med. to. 2. c Idem de nat. bon. c. 19. tom. 6. d Ibid. ca. 3. e Idem de Virg. Saz. c. 46. tom. eod. f Idem de lib. arb. li. 3. c. 24. post med. to. 1. g Chryso. hom. de milit. Christiana ante med. tom. 5. h Idem ho. de cru. & lat. ante med. to. 3. i Bern. Ep. 9. post med. k Idem in Cant. se. 48. ante med. l Sen. ep. 75. ante med.

m Idem ep. 73. vers. fin. n Idem Ep. 34.

o Greg. lib. 26. Mor. cap. 15. non longe à princ. p Ibid. lib. 22. c. 13. ante med. q Ibid. lib. 20. c. 22. cir. fin. r Ibid. lib. 10. cap. 12. post med. s Idem in Ezech. hom. 15. longe ante med.

t Idem ho. 25. in Euzg. longe ante med. u Ibid. hom. 36. non longe à princ. x Ibid. hom. 40. an. med.

y Aug. Ep. 121. ad Prob. ca. 9. tom. 2.

quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui illâ dare solus potest, sine intermissione desiderare? Sæper hanc à Domino Deo desideremus, & semper oremus. **Idem**: Tanto illius, quod valde magnû est: quod nec oculus vidit, quia non est color, nec auris audiuit, quia nō est sonus, nec in cor hominis ascēdit, quia cor hominis illuc debet ascēdere, sumus capaciores: quanto id, quod fidelius credimus, & speramus firmiter, & desideramus ardentius.

Idem: Diu orare cum vacat, id est, cum alia bonarum & necessariarum actionum non impediunt officia, quavis & in eis desiderio semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neq; enim ut nonnulli putant, hoc est orare, in multiloquio: si diutius oretur. **Idem**: Hierusalem futuram desideramus utiq; ut quanto impatientius desideramus ipsam, tanto patientius sustinemus omnia propter ipsam. **Idem** de patientia: Vis desideriorum facit tolerantiam laborum & dolorum: & nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte suscipit ferre quod cruciat. **Idem** de pœnitentia: Nemo vitam æternam incorruptibilem, immortalemq; desiderat, nisi eam huius vitæ temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat.

Idem in meditationibus: Quando venies consolator meus quem expecto? ô si quando videbo gaudium meum, quod desidero! ô si fatiabor, cum apparuerit gloria eius, quam efurio! ô si inebriabor ab ubertate domus tuæ, ad quam suspiro! **Idem** de verbis Domini: Seruat tibi Deus quod non vult cito dare, ut & tu discas magna magne desiderare. **Ioannes Chrysostr.** super Ioannem Sicut ex otio desidia gignitur, ita ex actione desiderium generatur. **Bern.** super Cantica: Accepi fateor meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. **Idem**: Subtractio rei, quam amas, augmentatio desiderij est: & quod ardentius desideras, cares ægrius. **Idem**: Oportet ut sancti desiderij ardor, præueniat faciem Dei, ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnē consumat rubiginem vitiorum, & sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quam iuxta est Dominus, cum se senserit igne illo succensam. **Idem** super illud: Nolite me considerare, &c. Vrentis solis instar. Supra lib. 3. de dilatione. **Idem**: Modicum, & non videbitis me. O modicum longum, pie Domine modicum dicis, quod non videmus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est multum valde: veruntamen utrumq; verum, & modicum meritis, & longum votis. **Idem** in epistola: Sicut fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad perfectam dilectionem: Sic ut dicitur: Nisi credideritis non intelligetis: Sic dic æque non absurde potest: Si non desideraueritis, non perfecte amabitis.

Avctor de spiritu & anima: Anima per odium mundi & sui proficit in amorem Dei & proximi: & per contemptum temporalium & inferiorum, crescit in desiderium æternorum & superiorum. **Glossa**: Desiderium est orare: nec vnquam desinit orare, qui non desinit amare. Charitas enim clamor est.

CAPVT XXV.

De Feruore.

Gregorius in Moral. Sæpe electorum conuenit: et si tepidus prima inchoat, feruentius extrema consummat, videlicet semper inchoare se estimat, & idcirco infatigabiliter in nouitate perdurat. **Idem**: Hi quos fortasse despiciamus, & tarde possunt incipere, & tamen vitâ nostram feruentioribus studiis anteire. **Idem** super Ezech. Mens in qua anima per amorem inuisibili sponso iniungitur, nullam præsentis sæculi cōsolationem recepit, sed ad illam quam diligit medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur, vilis ei sit salus sui corporis, quia transfixa est vulnere amoris. **Idem**: Nisi mentis intentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam semper anima ad ima reuocatur. **Idem**: Esse nobis. Supra lib. 3. de morte. **Idem**: Tanto hostis. Supra lib. 1. de dæmonibus. **Avctor** de spiritu & anima: Meditatio siquidem parit scientiam. Supra in eodem. **Idem**: Meditatio est occultæ veritatis studiosa inuestigatio, & contemplatio

uore iacet: & feruor vehemens absq; discretionis temperamento præcipitat. **Idem**: Feruorem nouitiorum. Supra lib. 1. de nouitiis. **Idem** in sermonibus: Si quis deuotus, si quis sollicitus est, si quis spiritus feruens, caueat sibi, ne suis fidat meritis, ne suis operibus inuitatur: alioquin nec huiusmodi animum intrat gratia, nimirum qui plenus est, nec in eo iam inuenit gratia locum sibi. **Idem**: Opera nostra in feruore agenda sunt, & desiderio cordis, ut sint lucernæ ardentes in manibus nostris. **Idem** de contemptu: Tu si videris hominem in bonis operibus strenuum, & feruore conuersationis hilarem, viuere in eo fidem ne dubites, indubia tenens vitæ illius argumenta: sed nonnulli cum spiritu cæperint, heu carne consummantur. **Idem**: Ut vigoris esse dignoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro iustitia tribulationem sustinere: sic feruori videtur attribuendum, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris eneruari.

CAPVT XXVI.

De Meditatione.

Gregorius in Moralibus: Solerter animus actionis suæ primordia cuncta debet aduersa meditari, ut semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid acciderit prouidus superet, & quidquid non accesserit lucrû putet. **Idem**: Vita nostra dum lacrymis lauatur, dum bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad nouitatem suam sine cessatione reparatur. **Idem** in registro: Stude quæso, & quotidie creatoris tui verba meditare. Disce cor Dei in verbis Dei, ut ardentius ad æterna suspires, ut mens tua ad cælestia gaudia maioribus desiderijs accendatur. Tâto enim tunc maior ei erit requies, quanto modo non ab amore conditoris sui requies nulla fuerit. **Idem** in homiliis: Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo, ut perfecte mereamur, in Deo, gaudere cum proximo. **Isid.** de Summo bono. Omnis profectus ex lectione & meditatione procedit, quæ enim nescimus ex lectione discimus, meditationibus conseruamus. **Idem** in etymologiis: Philosophia est meditatio mortis, quod magis conuenit Christianis, qui sæculi ambitione calcata, conuersatione disciplinabili similitudine futuræ vitæ viuunt. **Avctor** de meditationibus: Quanto magis homo mala sua intelligit, tanto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidem, parit scientiam, scientia compunctiōnem, compunctiō deuotioem, deuotio commendat orationem. **Idem**: Considera ô homo, quid tibi erat, & quid tibi factum sit, & pensa qui tibi hoc fecit, quanto amore dignus sit. **Idem** de virginitate: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, cinnis pudicitia coningalis. **Idem** de conflictu: Auaritiæ moribus nunquam melius compescitur, nisi cum dies mortis sine obliuione meditat. **Basilius** in regula: Tunc aniditate cælesti anima flagrans Christi amori copulatur, cum in terris degens, de cælestibus & superis iugiter meditat. **Bern.** super Cantica: Quid tam efficax ad curandum conscientie vulnera, nec non ad purgandum mentis aciem, quam vulnerum Christi sedula meditatio? **Idem** in epistola: Vigiliis times, & ieiunia, manuumque laborem: sed hæc leuia sunt meditati flammæ perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exterior facit non horrere sollicitudinem, si futuram cogitas de verbis otiosis discussionem, non valde displicebit silentium status æternus, & stridor ille dentium ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet & mattam & culcitram. **Idem**: Iuge silentium, & ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cælestia meditari. **Glossa**: Egredimini, &c. Non debemus in desiderijs carnis mollescere, & segnes in bono esse, sed in meditatione legis & exercitio virtutum strenui. **Avctor** de spiritu & anima: Meditatio siquidem parit scientiam. Supra in eodem. **Idem**: Meditatio est occultæ veritatis studiosa inuestigatio, & contemplatio

r Idem ser. 3. in annun. Domi. prope fin.

f Idem ser. 2. in Purif. B. Maria. circa med.

c Idem de claus. sup. Ecce nos, ante med.

u Greg. lib. 5. Moral. c. 31. post med.

x Ibid. lib. 19. c. 26. post med.

y Idem reg. lib. 4. ind. 13. cap. 84.

z Idem hom. 30. in Euag. cir. fin.

a Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 8. sent. 3. b Idem eiy. lib. 2. c. 25. cir. med.

c Aug. de spir. & ani. c. 49. & 50. to. 3.

d Idem de Virg. san. c. 13. to. 6.

e Idem de const. virt. & vit. cap. 16. post med. to. 9.

f Ber. serm. 72. in Cant. post med.

g Idem ep. 1. ad Rob. Nepot. post med.

h Ibidem ep. 78. ad Sugg. abb. ante med. i Gl. Hier. 51.

k Aug. de spir. & ani. c. 32. apud Aug. to. 3.

est

a Ibid. ca. 8. in fin.

b Ibidem c. 10.

c Ibid ep. 52. ad Pau. lin. non longe à prin.

d Idem de pa. sen. c. 4. to. 4.

e Est apud eund. hom. 50. ca. 4. to. 10.

f Idem me. dic. c. 41. in fi. to. 9.

g Ber. serm. 9. in Cant. cir. prin.

h Ibid. ser. 51. prope princ.

i Ibid. ser. 31. ante med.

k Ibid. ser. 74. ante med.

l Idem ep. 78. circa med.

m De spir. & ani. c. 4. apud Aug. to. 3.

n Gl. ps. 37.

o Greg. lib. 19. Mor. c. 16. ante med.

p Ibid. lib. 25. ca. 8. cir. med.

q Ber. ser. 23. in Cant. cir. med.

est perspicua veritatis iucunda admiratio. Illam itaque diuina reuelatio illuminat, vt veritatem cognoscat: istam diuina inspiratio inflamat, vt eam diligit. * **SENECA** in Epistola: Nihil est tam difficile & arduum, quod humana mens non vincat, & in familiaritatem perducatur assidua meditatio. * **IDEM**: Hoc quotidie meditare, vt possis equo animo vitam relinquere.

CAPVT XXVII.

De Ascensione spirituali.

GREGORIUS ^a in homiliis: In cunctis, quæ agitis, radicem boni operis humilitatem tenete, nec quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis aspice: vt dum meliora vobis exempla proponitis, ad maiora semper ascendere ex humilitate valeatis. **IDEM** ^b in registro: Tanto verius intus ascenderem, quanto per conuallum lacrymarum foris humilius iacerem: at nunc multum me deprimit honor onerosus. **ISIDORVS** ^c de Summo bono: Qui prius in actiua proficit, ad contemplationem bene ascendit, merito enim ista sustollitur, qui in illa utilis inuenietur. **BERNARDVS** in Epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti ad bonum, quam vnumquempiam de religiosis transire ad melius: rarissima auis in terris est, qui de gradu quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat. * **IDEM**: Qui ascensiones in corde suo disponunt, qui de virtute in virtutem eunt, videre Deum Deorum in Sion eo facilius merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt, puriori conuersationis ordine. **IDEM**: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, tuas necesse est. **IDEM**: Ab exterioribus supra lib. 2. de intelligentia. **IDEM** de amore Dei: Cogitationes, intentiones, voluntates, affectiones, & omnia interiora mea, venite ascendamus in montem, vbi Dominus videt, vel videtur. Curæ, sollicitudines, anxietates, pœnæ, seruitutes, exspectate me hic cum asino corpore isto, donec ego cum puero, ratio, scilicet cum intelligentia, vsq; illuc properantes, reuertamur ad vos. Reuertemur enim & heu reuertemur quam cito. **IDEM** in sermonibus: Scienti legem & non facienti peccatum est illi: propterea sciens quia in oratione datur bona voluntas, cum videris, quæ agenda sunt, vt conualescas ad agendum quæ videris, ascende tu ad orationem, ora instanter, ora perseveranter. **IDEM**: Sub te sit appetitus tuus, & tu domineris illius. Nam vt in cœlum ascendas, prius necesse est leuare te super te, carnalia calcando desideria, quæ in te militant aduersum te. **IDEM**: Perseuerate in disciplina quam susceperitis, vt per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc est via, & non est alia præter ipsam, qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit, quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam. **AVCTOR** de spiritu & anima: Quia bona exteriora diu stare non possunt, iustus est homo, ab exterioribus ad interiora redire: & ab interioribus ad superiora ascendere: tantæ enim dignitatis est humana conditio, vt nullum bonum præter humanum ei sufficere possit. **IDEM**: Qui interius intrans, & intrinsecus penetrans, seipsum transcendit, ille veraciter ad Deum ascendit. **ANSELMVS** de similitudinibus: Tria necessaria sunt ascendenti, innocentia, beneficium, prælatio. Innocentia talis esse debet, vt nulli noceat: beneficium, vt omnibus, profit: prælatio, vt se omnibus inferiorem iudicet. Vnde Apostolus: In humilitate superiores inuicem arbitantes. Hæc tria debet vnusquisque aliis impendere, & nihil horum sibi fieri, ex debito exigere. **IDEM**: Alterius virtutem non vitium, suumque vitium non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis ascendere studet.

a Greg. hom. 8. in Euang. in fin.

b Idem reg. lib. 7. ind. 2. c. 225. ante med. c. Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 15. fen. 3. d Bern. eps. 96.

c Ibid. ep. 91. post med. f Idem de amore Dei cap. 1. in prin.

g Idem ser. 4. in Ascens. Dom. post med.

h Ibid. paulo post.

i Ibid. ser. 2. post med.

k Auct. de spir. & ani. ca. 14. circa med. apud August. 10. 3.

l Ibidem post med. m Ansel. de similit. c. 116.

n Ibidem c. 110.

CAPVT XXVIII.

De Contemplatione.

GREGORIUS ^o super Ezechielem: Contemplatiua vita est, charitatem quidem Dei & proximi tota mente retinere, ab exteriori actione quæ escere, soli desiderio conditoris inhærere: vt nihil iam agere libeat, sed caritatis curis omnibus ad videndam faciem sui creatoris animus inardescat: ita vt iam nouerit carnis corruptibilis pœdus cum maiore portare, totisq; desideriis appetere illis hymnicis: Angelorum choris interesse admisceri cœlestibus cinibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. **IDEM** Primus contemplationis gradus est, vt mens se ad se colligat. Secundus, vt videat, qualis est collecta. Tertius vt super semetipsum surgat, ac se contemplationi auctoris inuisibilis intendendo subiiciat. Sed se ad se nullo modo colligit, nisi prius didicerit, terrenarum atque cœlestium imaginum phantasmata ab oculis mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid da tactu & gustu corporeo, cogitationi eius occurrit, respicere, atq; calcare, & se talem quærat intus, qualis sine istis est. **ISIDORVS**: Sancti viri funditus. Supra de religiosis bonis, lib. 1. **BERNARDVS** de consideratione: Potest contemplatio diffiniri, verus intuitus animi de quacumq; re, seu apprehensio veri non dubia. **IDEM**: Contemplationis species quatuor sunt. Prima & maxima contemplatio, est admiratio diuinæ maiestatis. Hæc requirit cor purgatum, vt a vitiis liberum, atq; exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdum quoque per aliquas morulas, stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuitus iudicia Dei, quo sane pauido aspectu dum vehementius concutitur intuitus, fugat vitia, fundat virtutes, iniat sapientiã, humilitatem seruat virtutum; si quidem bonum quoddam, & stabile fundamentum, humilitas nempe, si nutet, illa virtutum aggregatio, non nisi ruina est. Tertia contemplatio, occupatur vel potius otatur circa memoriam beneficiorum: & ne dimittat ingratum, sollicitat amantem ad amoris benefactoris. De talibus dicit propheta: Memoriam abundantie suauitatis tuæ eructabunt. Quarta, quæ retro sunt obliuiscens in sola requiescit expectatione promissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis, siquid, quæ promittuntur æterna sunt, longanimitatē animi, & perseverantiam dat vigorem. Puto iam facile est, quatuor nostra hæc illis quatuor Apostoli assignare, dum longitudinē comprehendit meditatio promissorum: latitudinē, recordatio beneficiorum: sublimitatē, contēplatio maiestatis: profundū, inspectio iudiciorum. * **IDEM** in meditationibus: Viscus contemplationis est amor possessionum, affectus cognationis, cupiditas honoris, & voluptas carnis, quibus anima inuolucatur, & irretitur, vt non pennis contemplationis per plateas supernæ Sion discurrere possit. **IDEM** super Cantica: Excedente anima, et si non vita certe vitæ sensu, necesse est etiam vt nec vitæ tentatio sentiat. Quis ergo dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam. ² Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis. ¹ **SENECA** in Epistola: Quantum potes propria, quod diutius frui emendato animo & composito possis: fruieris, quidem dum emendas etiam dum componas, alia tamen illa voluptas est, quæ percipitur à contemplatione mentis, ab omni labe puræ & splendidæ. ⁴ **IDEM**: Subsilire in cœlum ex angelo licet, exsurge modo, & te quoque dignum Deo finges, & non auro non argento: non potest ex hac materia, imago Deo exprimi similis.

o Greg. in Ezech. ho. 14. cir. med.

p Ibidem hom. 17. ante med.

q Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med. r Ibid. lib. 5. prope fin.

s Idem ser. 52. in Cant. cir. med.

t Sen. Ep. 4. in prin.

u Ibid. Ep. 31. prope fin.

x Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fin.

CAPVT XXIX.

De Gustu.

GREGORIUS ^x in Moralibus: Superiora amare iam sursum ire est: dumque magno desiderio, mens

ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsum, quod accipere quatit, degustat. ^a **IDEM** super Ezechielem: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cœlestibus gaudia nulla gustauit: quia quanto minus æterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. ^b **IDEM**: Si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum, qui illi hymnidici chori angelorum, quæ incomprehensibilis visio Trinitatis: huic quanto illud dulce fit, quod intus videt, tanto in amaritudinē vertitur omne, quod foris sustinet. ^c **IDEM**: Contemplatiua, maior est quam actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat. ^d **AVGVSTINVS** in sermone: Cetera creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat. ^e **IDEM** de meditationibus: Fac precor me Domine gustare per amorem, quod gusto per agnitionem: sentiam, per affectum, quod sentio per intellectum: plus tibi debeo, quam meipsum totum. Sed nec plus habeo, sed nec hoc ipsum per me totum possum reddere: trahe Domine in amorem tuum vel hoc ipsum quod sum. ^f **IDEM** de vera religione: Quoad sumus in corpore, & peregrinamur à Domino, gustemus saltem quam suavis est Dominus, qui dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, & desideremus ipsum vitæ fontem: vbi sobria ebrietate inundemur, & irrigemur, sicut lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. ^g **IDEM**: Tu qui vitam. Supra de tranquillitate. ^h **AVCTOR** de spiritu, & anima: Hæc est requies cordis nostri, cum in Dei amore, per desiderium figitur: hæc est vita cordis nostri, cum Deum suum contempletur, & ipsa sui contemplatione suauiter reficitur. ⁱ **IDEM**: Anima prius sanatur, sanata introducit, introducta reficitur. ^j **IDEM**: Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia, illa contempletur, ista delectatur. ^k **BERNARDVS** de duodecim gradibus: Primus cibus est humilitatis purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius cum dulcedine. Tertius contemplationis, solidus cum fortitudine. ^l **IDEM** de diligendo Deo: Ex occasione frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari, quoniam suavis est Dominus. ^m **IDEM** de amore Dei: Stans in domo solitudinis, quasi onager solitarius, & habitaculum habens in terra salsuginis, & attrahens ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, & attraho spiritum. Et nõnunquam Domine, quasi clausis oculis, ad te inhianti mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcedinem adeo confortantem, vt si perficeretur in me, nihil ultra quærerẽ. ⁿ **IDEM** super Cantica: Si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vt minime auocet, aut perturbet, aut sensus egens. vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilius amouetur irruentia imaginationum corporearum phantasmata, poterit quidẽ hic, cum ad nos redierit, gloriari & dicere: Introduxit me rex in cubiculum suum. ^o **IDEM**: A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustum, penitus non deberi. Non ergo putes, de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum. ^p **IDEM** in epistola: Funes ceciderunt mihi in præclaris, cœlestisq; hereditas præclara est mihi, & terrena adulatur promissio, blanditur consolatio carnis: gustato spiritu, necesse est desipere carnẽ: affectanti cœlestia, terrena non sapienti: æternis inhianti, fastidio sunt transitoria. ^q **IDEM** in sermone: Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Quid aliud est hæc consolatio, quã procedens de spe veniæ gratia deuotionis & suauissima delectatio boni, & gustus sapientia licet exiguus, quibus interim benignus Dominus afflictã refrigerat animã. At gustus ille nihil aliud est, quam irritamentum desiderij, & incentiuum amoris, sicut scriptum est: Qui edunt me adhuc esurient, &c. ^r **IDEM**: Vbi sane in spiritali. Supra de proficientibus lib. 1. ^s **SENECA** in

epistola. Tunc animus noster habebit, quo gratuletur sibi, cum emissus his tenebris in quibus volutatur, non tenui visu clara prospexerit, sed totum diem amiserit, & redditus cœlo suo fuerit: cum receperit locum, quem occuauit forte nascendi sursum illum vocant initia sua, erit autem illic etiam antequam hac custodia exsoluatur, cum vitia deuicerit, purusque ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. ^t **IDEM**: Philosophia animum à terrenis admittit ad diuina, hæc libertas eius est, hæc etagatio subducit interim se custodia in qua tenetur, & cœlo reficitur.

CAPVT XXX.

De Consolatione.

^u **GREGORIUS** in registro: In summa tribulatione positus, sola est consolatio misericordia creatoris, ^v **IDEM**: In Dei causis occupatus, consolatione fulciri debet, non amaritudine deprimi. ^w **IDEM**: Est mihi bone vir hoc ex Dei manere in magna consolatione, quod opus sanctum, quod in me non habeo, diligo in te. ^x **IDEM**: Facilis erit consolatio, si inter flagella, quæq; patimur, quæq; fecimus, ad memoriam delicta reuocemus, atque hæc non flagella, sed dona cognoscimus. ^y **IDEM** de quodam Episcopo: Valde cõtristabar, quod de illo quædam superba cognoueram, sed quia mores suos ipse correxit. meam tristitiam, simul meipsum vincendo consolatus sum. ^z **IDEM** in Moralibus: Magna consolatio in rerum amissione est, illa tẽpora ad mentem reducere, quibus nos contigit, res, quas perdidimus, non habuisse. ^{aa} **IDEM**: Magna est consolatio in eo quod displicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustum placeat. ^{ab} **IDEM**: Laborantẽ cõsolari, est pariter in labore persistere: quia subleuatio laboris est visio collaborantis. ^{ac} **IDEM**: Minus tentat probatio, quã remuneratio cõsolatur. ^{ad} **IDEM**: Grauis mœror. Infra de dolore. ^{ae} **IDEM**: Festina consolatio bonorũ, est consideratio finis malorum: quia dum ex eorũ interitu conspiciunt malũ, quod euadunt, leue æstimant, quidquid in hac vita patiuntur aduersũ. ^{af} **IDEM** in pastoralibus: Non flendo flere, & sic exteriora aduersa plangere, vt tamen mēs nouerit de æternæ spei consolatione gaudere. ^{ag} **ISIDORVS** de Summo bono: Qui vitæ futuræ præmia diligenter excogitat, mala omnia vitæ præsentis equanimiter portat, quoniã ex illius dulcedine, huius amaritudinẽ temperat. ^{ah} **IDEM** in synonymis: Intende miseria eorum, quibus acerbè aliquid accidit; dum aliena pericula memoras, mitius tua portas, aliorũ enim exempla dolorẽ reuelant alienis malis facilius cõsolatur homo. ^{ai} **AMBROSIVS** de viduis: Paratus mœstitudini animi fletus sculorum miseriã conciliat, laborẽ minuit, dolorem alleviat, pudorem seruat, nec iam miseria sibi videtur, quæ consolationem in lacrymis habet. ^{aj} **BERNARDVS** super Qui habitat: In quo horũ omnium speras solatiũ aliquid, vel auxiliũ inuenire? Si quæras intra te, aruit cor tuum, & obliuioni datum te reperis tanquã mortuã à corde: si infra te, corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: si circa te, terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem: Quære ergo supra te, sed cautus esto, ventosa agmina transilire. ^{ak} **IDEM** de contemptu: Pretiosa diuina consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. ^{al} **IDEM** in sermonibus: Mentior, quod ad consolationem vestram dico, si non ex manibus huius peccatoris, monachorum nouitiorum, & conuersorum, animæ ad cœlorum gaudia volauerunt tam liberæ, quam liberatæ de carcere nostre mortalitatis. ^{am} **IDEM**: Beati, qui lugent. Supra de gustu.

CAPVT XXXI.

De Regratiatione.

^{an} **GREGORIUS** g in registro: Rectæ mentis est, Deũ non solum in prosperis benedicere, sed etiam in aduersitatibus collaudare. ^{ao} **IDEM** ad Episcopum exponentem

a Idem in
Exec. bom.
10. longe
post med.
b Ibid.

c Ibid. homil.
3. longe
ante med.

d Auc. de
spir. & ani.
c. 10. circa
med. apud
Aug. tom. 3.
e Ibid. c. 11.
ante med.
f Bern. de
15. gradib.
humil. ante
med.
g Idem tract.
de diligen.
Deo, post
med.
h Idem de
amore Dei,
tom. 9. circa
med.

i Idem ser.
23. in Can.
vers. fin.

k Ibidem,
ser. 40 ante
med.

l Idem epi.
111. post
med.

m Idem ser.
1. in festo
omn. sanct.
post med.

n Sen. ep. 79.
post med.

o Greg. re-
gist. lib. 8.
ind. 3. c. 31.
p Ibid. li. 12.
ind. 7. c. 30.
circa med.
q Ibid. lib. 7.
ind. 2. c. 125.
non longe
à prin.
r Ibidem
cir. fin.

s Ibidem lib.
2. Moral.
c. 12.
t Ibidem
c. 13.
u Ibid. lib.
5. c. 5. non
longe à prin
x Ibid. lib.
35. c. 8
y Ibid. lib.
21. c. 4. in
prin.
z Idem Pass
cu. p. 3. c. 1.
admon. 28.
ante med.
a Isidor. de
sum. bo. lib. 3.
c. 62. sen. 5.
b Idem in
synon. c. 1.
ante med.

c Amb. de
viduis, an.
med. tom. 4.

d Bern. ser.
16. in psal.
Qui habitat.
post med.

e Idem de
clamat. su-
per: Ecce nos,
post med.
f Idem ser.
de quadru-
debito, ante
med.

g Greg. re-
gist. lib. 8.
ind. 3. c. 31.
h Ibid. lib. 9.

ind. 4. c. 4. 8.
a Aug. en-
chirid. ad
Laurent. c.
94. tom. 3.

b Idem epi.
108. ad Vi-
tal. Care.
vers. fin. so. 2.
c Idem epi.
ad Bonifac.
qua est pri-
ma ex 21.
in fin. tom. 2.
positis.
d Idem con-
fess. lib. 1. c.
1. tom. 1.
e Idem de
spir. & lit.
c. 13. tom. 3.

f Idem de
catechiz.
rudib. c. 18.
cir. med.
tom. 4.

g Hiero. op.
24. ad
Maur. fil.
non longe a
fi. tom. 9.

h Ber. ser.
47. in Cant.
prope fin.

i Ibid. paulo
ante.

k Ibid. ser.
51. post med.

l Ibidem
ser. 13. post
med.

m Ibidem
conseq.

mentem grammaticam: In vno se ore, cum Iouis laudibus Christi laudes non capiunt. ^a **AVGVST.** in enchiridione: Misericordiam, & iudicium canabo tibi Domine, quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, & nisi per debitum iudicium nemo condemnatur. * **IDEM** de verbis Domini: Felix sit mundus, euertatur mundus: benedicam Dominum, qui fecit mundum: secundum carnem bene sit, secundum carnem male sit, benedicam Dominum in omni tempore. **IDEM**: Hæc in vnoquoq; supra l. 2. de iustitia. ^b **IDEM** in epistola: Qui est orandus vt faciat, illi est actio gratiarum reddenda, cum fecerit. ^c **IDEM**: Ex his quæ habes, gratias age Deo, tanquam fonti bonitatis, vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi autem humilitatem. ^d **IDEM** de confessionibus: Tu Domine excitas, vt laudare delectet, quia fecisti eos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. ^e **IDEM** de spiritu, & litera: Illa est sapientia quæ pietas vocatur, qua colitur pater luminum: a quo est omne datum optimum & omne donum perfectum: colitur autē sacrificio laudis actionisq; gratiarum, & cultor eius non in semetipso, sed in illo gloriatur. * **IDEM** de meditationibus: Gratias agamus de acceptis, & quod nondum accepimus, eo ipso quod de acceptis ingrati non sumus, nos accepturos esse confidamus. ^f **IDEM** de catechizandis rudibus: Quidquid homo fecerit, laudabilem in suis factis inuenit Deum. Si recte egerit, laudabilem inuenit per iustitiam præmiorum: si peccauerit, laudabile inuenit per iustitiam suppliciorum: si peccata confessus ad recte viuendum redierit, laudabilem inuenit per misericordiam indulgentiarum. ^g **HERONYMVS** in epistola: Cum psalmum dicis, cuius verba loqueris, a nosce: & in cōpūctione magis animi, quam in tinnulæ vocis dulcedine delectare: lacrymas psallentis Deus magis, quam vocis gratiam comprobatur. * **IOANNES CHRYSOST.** super Ioannem: Glorificemus Deum, & per fidē, & per opera: nulla enim vtilitas nobis in salutem dogmatum sanorum, corrupta nobis vita. * **IDEM**; Rapuit ille, gratias egisti tu pro iniustitia? & glorificasti Deum, & finitas per gratiarum actiones multas fructificasti mercedes. ^h **BERNARDVS** super Cantica: Nil aliud dum psallitis, quam quod psallitis, cogitatis, nec solas dico vitandas cogitationes vanas & otiosas, vitandæ sunt & illæ dūtaxat, illa hora, & illo loco, quas officiales fratres, pro communi necessitate, quasi necessario frequenter admittere cōpelluntur: sed ne illa quidē profecto recipere cōsulerim, quæ forte paulo ante in codicibus legeratis. ⁱ **IDEM**: Moneo vos discretissimi, pure, ac strenue diuinis interesse laudibus, strenue quidē, vt sicut reuerenter, ita & alacriter Dominō assistatis: non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes, vocibus non prædicetes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis & remissis vocibus, muliebre quiddā balba de nare sonantes, sed virili, vt dignum est, sonitu, & affectu voces sancti Spiritus depromentes. ^k **IDEM**: Disce in referendo gratias, non esse tardus, aut segnis: disce ad singula dona gratias agere: diligenter, inquit, cōsidera, quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla, deniq; iubemur colligere fragmenta, ne pereant. ^l **IDEM**: Omnis de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis, referatur ad ipsum laus, laudabilium siquidem vniuersorum auctorem, & largitorem, idque non fiste, quemadmodum ab hypocritis, nec sola consuetudine, sicut à secularibus, sed nec necessitate quidē, vt iumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, deuotione sollicita, hilaritate grata, non tamen dissoluta. ^m **IDEM**: Immolantes hostias laudis, & reddetes vota nostra de die, in diem, curemus omni vigilantia iungere sensum vsui, affectum sensui, exultationem affectui, grauitatem exultationi, humilitatem grauitati, libertatem humilitati, quo interim liberis purgatæ mentis passibus procedamus, & excedamus per inuitatas quasdam affectiones, spirituales letitias, in-

uisibiles amicitias in lumine Dei, in suauitate, in Spiritu sancto. * **IDEM** in quotidianis exercitiis, & bellis, quæ nulla hora pie in Christo viuentibus desunt à carne, à mundo, à diabolo, sicut militiam vitam hominis esse super terram, incessanter experimini in vobismetipsis, quotidiana necesse est Cantica pro assequutis victoriis immolari. * **IDEM** in sermonibus: Non tantum verbo, & lingua, sed opere, & veritate, exhibeamus nos non ingratos: non enim gratiarum dilectionem, sed gratiarum actionem exigit à nobis Dominus Deus noster. ⁿ **IDEM**: Oportet hominem gratiosum, & deuotum esse: quia libenter dona multiplicantur, si priora bene salua videntur.

CAPVT XXXII.

De Lectione.

GREGORIUS in registro: Si ad consolationem nostram sacra scriptura parata est, tanto magis debemus legere, quanto nos conspiciamus sub tribulationum fasce lassari. ^p **IDEM**: Idcirco pictura in Ecclesiis adhibetur, vt hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. ^q **IDEM**: Stude quæso. Supra de meditatione. **IDEM** in Moralibus: Scriptura sacra mentis oculis, quasi quoddam speculum opponitur, vt interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi enim facta, ibi pulchra nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus: ibi docemur à profectu quam longe distamus. ^r **IDEM**: Scriptura narrat gesta sanctorum, & ad imitationem prouocat corda infirmorum, dumq; illorum victicia facta commemorat, contra vitiorum prælia debilia nostra confirmat. ^s **IDEM**: Quasi quædam sit lectio mentis nostræ, species considerata creaturæ. ^t **IDEM**: Plerumque res, quælibet per historiã virtus est, per significationem culpa. ^u **AMBROSIVS** de officiis: Cur non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas: cur non Christum reuisas, Christum alloquaris, Christum audias: illum alloquimur cum oramus, illum audiamus, cum diuina legimus oracula. * **IDEM** in Hexæmeron: Scriptura diuina salutem suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatē legens capias, non præcipitii crimen incurras. **IDEM**: Non mediocre. Supra lib. 3. de Stultiloquio. * **HERONYMVS** in originali super Ionam: Difficile homines potentes, & nobiles: & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obsecratur enim mens eorum diuitiis, & opibus atque luxuriis, circundati diuitiis non possunt videre virtutes simplicitatemque Scripturæ. ^v **IDEM** in Ep. Ama scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. ^w **IDEM**: Orationi lectio, lectioni succedat oratio, & breue videbitur omne tempus, quod tantis dierum varietatibus occupatur. ^x **ISIDORVS** de Summo bono: Sanctarum Scripturarū altitudo quasi montes pascuæ sunt, ad quos dum quisq; iustorum conscenderit, pascuæ indeficientis refectio inuenisse se gaudebit. ^y **IDEM**: Geminū confert bonum sanctarum lectio Scripturarū: siue quia intellectum mentis erudit, siue quia à mundi vanitatibus abstractum hominem, ad amorē Dei perducit. ^z **ISIDORVS** in synonymis: Lectio docet quid caueas, lectio ostēdit, quo tendas, lectione sensus augetur, & intellectu. ^a **AVGVST.** in Epistola: Tanta est Christianarum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. * **IOANNES CHRYSOST.** super Ioannem; Non propterea datæ sunt Scripturæ, vt in libris eas habeamus solum, sed vt in cordibus conglutinemus eas. * **IDEM**: Si turpiloquium sordidat, & demones vocat, manifestum est, quoniam spiritualis lectio sanctificat, & spiritus auferit gratiam, diuinæ enim sunt incarnationes Scripturæ. ^b **BERNARDVS** super Cantica: Ante carnē disciplinæ studiis edomitam, & emancipatam spiritui, ante speram, & abiectā saculi pompam, & sarcinam, indigne ab impuris lectio sacra scriptu-

n Idem ser.
2. de Euang.
7. parum
ante med.

o Greg. re-
gist. lib. 2.
ind. 10. c.
37. circa
med.
p Ibid. lib. 7.
ind. 2. c. 109.
q Idem lib.
2. Mor. ca. 1.
in prin.

r Ibidem.

s Ibid. libro
26. c. 8. post
med.
t Ibid. lib.
3. c. 16. sero
in prin.
u Amb. de
off. lib. 1. cap.
19. vers. fin.
tom. 4.

x Hiero. ite
Ionam, c. 3.
tom. 5.

y Idem ad
Rustic. ep.
4. cir. med.
tom. 1.
z Ibid. ep.
7. ad latam
post med.
tom. eod.
a Ibid. de
lum. bo. li. 1.
c. 18. sent. 2.
b Ibid. lib. 3.
c. 8. sen 4.
c Idem in
synon. c. 5.
prope fin.
d Aug. ep.
3. ad Volt.
sian. ante
med. so. 2.

e Ber. ser.
1. in Cant.
ante med.

rae præsumitur, quomodo nempe lux incassum circumfundit oculos cecos, vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.

GREGORIVS^a in Moralibus: Neque hoc est sapere quod intelligere, quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. **I**DEM in registro: Sapienter illicita superat, qui didicerit etiam non uti concessis. **A**VGVST. de libero arbitrio: Nemo sine sapientia beatus est: nemo enim beatus est nisi summo bono, quod in ea veritate, quam sapientiam vocamus, cernitur, & tenetur. Idem: Væ, qui derelinquunt. Supra lib. 3. de sapientia. * **I**DEM de ordine disciplinæ: Quisquis omnem Philosophiam fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam. * **I**DEM: Duplex est via quam sequimur: cum rerum nos obscuritas mouet, aut ratione, aut certe auctoritate, Philosophia rationem promittit. * **I**DEM: Tria sunt genera rerum, in quibus rationale apparet, vnum est in factis ad aliquem finem relatis, alterum in discendo, tertium in delectando. Primum nos admonet, nihil temere facere. Secundum recte docere. Vltimum beate contemplari. **I**DEM de ciuitate Dei: Non est vera sapientia, quæ intentionem suam, in his quæ prudenter discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iusteque distribuit, non ad illum dirigit finem, vbi erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, & pace perfecta. **I**SIDORVS in etymologiis: Sapiens dictus est à sapore, quia sicut aptus est gustus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dignoscendam rerum atque causarum, quo vnumquodque dignoscat, atque sensu veritatis discernat. **I**DEM de Summo bono: Nullus sapientiam Dei plene recipit, nisi qui se ab omnium abstrahere actionum cura contendit. **A**MBROSIVS in Epistola: Nihil peccare solius Dei est: sapientis est, & corrigere erratum, & poenitentiam agere peccati. **I**DEM: Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes præfecit, & quæ seruos propriis scenerari Dominis facit. Idem: Sapiens non metu. Supra lib. 3. de affectionibus. * **I**DEM: Ille vere sapit, cuius animus in Christo est, & cuius interior oculus erigitur ad superna. **B**ERNARDVS de consideratione: Quid prodest si vniuersum mundum lucreris, te vnum perdens: et si sapiens aliis sis, deest tibi sapientia, si tibi non fueris. **I**DEM super Cantica: Nescitis, quia angelus satanæ multoties transfiguratur se in angelum lucis? Sapientia est Deus, ut vult se amari non solum dulciter, sed & sapienter. **S**ENECA in Epistola: Sapiens videbit vbi victurus sit, cum quibus, quo, quid acturus, cogitat semper qualis vita, non quanta sit. **I**DEM: Sapiens omnia examinabit secum, quid acceperit, à quo, quantum, vbi, quemadmodum. **I**DEM: Sapiens bonorum rector, est malorum victor. **I**DEM: Facere docet Philosophia, non dicere, & hoc exigit, ut ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat. **P** IDEM: Rogo atque hortor, ut Philosophiam in præcordia imo demittas, & experimentum profectus tui capias, non oratione, nec scripto, sed animi firmitate, cupiditatum diminutione, verba rebus proba. **I**DEM: Affectator sapientiæ adhæret quidem in corpore suo, sed optima sui parte abest, & cogitationes suas ad sublimia intendit. * **I**DEM: Ad Philosophiam te confer, si vis saluus esse, si securus, si beatus, denique si vis esse, quod maximum est, liber. **I**DEM: Non est Philosophia populare artificium, nec ostentatione paratum, nec in verbis, sed in rebus est, nec ad hoc adhibetur, ut cum aliqua oblectatione cõsumatur dies, ut dematur otio nausea: animum format & fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda & omittenda demonstrat.

GREGORIVS^f super Ezechielem: Quisquis expostor in explanatione sacri eloquii, ut fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua & non Dei verba loquitur, si tamen placendi, vel seducendi studio mentiatur. Nam si in verbis Dominicis virtutem requirens, ipse aliter quam is, per quæ prolata sunt, senserit, etiam si sub intellectu alio ædificationem charitatis requirat, Domini sunt verba quæ narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacram Scripturam loquitur, ut nos ad suum & proximi amorem trahat. **I**DEM: Pefare debet doctor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. **I**DEM: Loqui de Deo, quietæ valde & liberæ mentis est. Tunc namq; bene dirigitur lingua in sermone, cum secure sensus quiescit in tranquillitate. * **I**DEM in pastoralis: Clavis apertionis est sermo correctionis: quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit, ipse etiam qui perpetravit. **I**DEM in Moralibus: Qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec spe subtrahæta, in solo eum timore derelinquat. **I**DEM: Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est, ut causarum origines à sacris paginis sumat: ut omne, quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificium suæ locutionis firmet. **I**DEM in homiliis: Cum malorum peruersitas crescit, non solum frangi prædicatione non debet, sed etiam augeri. **I**DEM: Plus est verbi pabulo, victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem morturæ carnis terreno pane fatiare. **I**DEM: Subtili occultoque iudicio, à quorundam auribus prædicatione sancta subtrahitur: quia suscitari per gratiam non merentur. **I**DEM in registro: Lingua nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuât, desides hortatu succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos consoletur: ut quia doctores dicimur, viam salutis gradientibus ostendamus. **I**DEM in dialo: Si inuisibilia pensamus, nimirum constat, quia maius est miraculum, prædicationis verbo, atque orationis solatio peccatorẽ conuertere, quam carne mortuũ resuscitare. **D** AVGVST. de sensu Evangelistarum: Ex Evangeliorum, vniuersa varietate verborum, rerum autem, sententiarumq; concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil querendum in verbis nisi loquentium veritatem, cui demonstrandæ inuigilare debent omnes veridici narratores, cum de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. **I**DEM de opere monachorum: Multo misericordius operatur erga animas infirmorum, qui fame bonæ seruorum Dei consulit, quam erga corpora egentium, qui panem esurientibus frangit. **I**DEM de Trinitate: Nec trepidus ero ad proferendam sententiã meam, in qua magis amabo inspicere à rectis, quam timebo morderi à peruersis: Gratanter enim suscipit oculum colubinum pulcherrima & modestissima charitas, dentem autem caninum, vel euitat cautiissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. **I**DEM: Persuadendum erat homini, quantum nos dilexerit Deus, & quales: quantum, ne desperarem: quales, ne superbiremus. **I**DEM de catechizandis rudibus: Dilectione tibi tanquam fine proposito: quo referas omnia quæ dicis, quidquid narras, ita narra, ut ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, & sperando amet. **I**DEM de bono perseuerantiæ: Facile est immo & vtile, ut taceatur aliquod verum, propter incapaces. **I**DEM: Cum res vera ita se habet, ut fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere nõ potest, nobis autẽ tacentibus illi, qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendum est potentius

f Greg. in Exec. hom. 10. ante med.

c Ibid. hom. 11. ante med.

u Ibid. hom. 11. post med.

x Idem Past. ca. p. 2. c. 4. & regist. lib. 1. ind. 9. cap. 2. 4. cir. med.

y Ibid. lib. 33. Moral. cap. 11. non longe à prin.

z Ibid. li. 18. c. 14. non longe à prin.

a Idem hom. 18 in Euang. cir. med.

b Ibid. hom. 6 prope fin.

c Ibid. hom. 4. non longe à prin.

d Idem regist. lib. 7 ind. 2. c. 111. circa med.

e Idem. li. 3. Dial. cap. 17. post med.

f August. de consen. Euag. lib. 2. c. 28. tom. 4.

g Idem de oper. monach. c. 22. vers. fin. 20. 3.

h Idem de Trin. lib. 2. non longe à prin. 10. 3.

i Ibid. lib. 4. c. 1. circa med.

k Idem de catechiz. rudib. c. 4. in fin. tom. 4.

l Idem de bon. perseue. lib. 2. c. 16. ante med.

m Ibidem paulo post.

n Ibidem paulo post.

o Ibidem paulo post.

p Ibidem paulo post.

q Ibidem paulo post.

r Ibidem paulo post.

s Ibidem paulo post.

t Ibidem paulo post.

u Ibidem paulo post.

v Ibidem paulo post.

w Ibidem paulo post.

x Ibidem paulo post.

y Ibidem paulo post.

z Ibidem paulo post.

aa Ibidem paulo post.

ab Ibidem paulo post.

ac Ibidem paulo post.

ad Ibidem paulo post.

ae Ibidem paulo post.

af Ibidem paulo post.

a Greg. li. 1. Moral. c. 16. b Idem regi. lib. 7. ind. 2. c. 39. c Aug. de lib. arbi. lib. 2. c. 9. circa med. tom. 5.

d Idem de ciu. Dei, lib. 19. c. 10. tom. 5.

e Ibid. ery. lib. 10. verbo, sapiens.

f Idem de sum. bo. lib. 2. c. 1. sent. 6. g Amb. annot. in Gen. ad Simplic. ante med. tom. 1.

h Idem trac. in Pf. 104. ad eund. ante med. tom. 2.

i Ber. de cons. lib. 2. ante med.

k Idem ser. 19. in Cant. prope fin.

l Senec. ep. 70. ante med.

m Ibid. ep. 81. ante med.

n Ibid. ep. 85. vers. fin.

o Ibid. ep. 20. circa prin.

p Ibidem.

q Ibid. ep. 65. post medium.

r Ibid. ep. 16. ante med.

verum, vt qui potest capere capiat, quam tacendum vt non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret & caperet per illum plures discerent: quo enim est capax vt discat, eo, magis est idoneus, vt alios doceat. ^a IDEM: Non sumus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. ^b IDEM in Epistola: Sollicitissime cauendum est in docendo superbia vitium, quod in discendo non ita est. ^c AMBROSIVS de officiis: Absit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quam vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue ira? sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. * ISIDORVS in synonymis: Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuntia. ^d IDEM de Summo bono: Quadriforma est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur. ^e HIERONYMVS in Epistola: Docente te in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymæ auditorum, laudes tuæ sunt. ^f IDEM: Prædicator continentia, nuptias ne conciliet. ^g BERNARDVS super Cantica: En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus, de plenitudine non de penuria largientes, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio penitentia, labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. * IDEM: Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

CAPVT XXXV.

De Dignitate.

^h GREGORIUS in registro: Ad hoc locorum gradus rationis ordo distinxit, & iudicia esse constituit, vt nec præpositi in opprimendos se frustra valeant occupare subditos, nec subiectis, iterum contra suos præpositos effrenata sit resultandi licentia. ⁱ IDEM: Ad hoc diuinæ dispensationis prouiso, gradus & diuersos constituit ordines esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vna concordia fieret ex diuersitate connexio, & recte officiorum gereretur administratio singulorum. * IDEM: Quia homo quod sibi tribuitur, quo iudicio disponatur, ignorat, nec ad appetendum locum superiorem procax insistere, nec ad repellendum contumax debet inueniri. ^k IDEM in pastoralibus: Virtutibus polens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat. ^l IDEM: Cum rerum necessitas exposcit, pensandum valde est, ad culmē quisquis regiminis qualiter veniat: atque ad hoc rite perueniēs, qualiter viuat: & bene vitens, qualiter doceat: & recte docens infirmitatem suam quotidie quanta consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat, aut peruentioni vita contradicat, aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam præsumptio extollat. ^m IDEM in dialogis: Vfus rectæ conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam Prelatis non nouit exhibere. ⁿ IDEM in homiliis: Illi debent curam pastorem suscipere, qui in suo corde sciunt fluxa luxuriæ domare: vt cum aliis fortia prædicant, ipsi desiderii mollibus eneruiter non succumbant. ^o IDEM in Moralibus: Nolenti mihi atque renitenti, cum graue esset altaris ministerium, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctum. ^p ISIDORVS de Summo bono: Vir Ecclesiasticus, & crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet, & dispensationem Ecclesiastici ordinis, si ex Dei voluntate protulerit, volēs quidem sed humilis gubernadam suscipiat. ^q BERNARDVS super Cantica: Non otiose toties repetitum est: Petre amas me, in commissione ouium. Ego quidem id significatum prouide, puto, ac si dixisset illi IESVS, nisi te-

^a stimonium tibi perhibente conscientia, quod me amēs & valde perfecte amēs, hoc est plus quam tuā, plus quā tuos, plus etiam quam te, vt huius repetitionis in eā numerus impleatur, nequaquam suscipies curam hanc me intromittas de omnibus meis, pro quibus utique meus effusus est sanguis. ^r IDEM: In Prælatione opus est viro forti, spirituali, & fideli, forti ad propullandas iniurias, spirituali, ad deprehendendas insidias, fideli, qui non quæ sua sunt, querat. ^s IDEM in Epistola: In alto positum, non alta sapere difficile est, & omnino inusitatum, & quanto inusitatus, tanto gloriosius.

CAPVT XXXVI.

De Zelo.

^t GREGORIUS super Ezechielem: Nullum omnipotentis Deo, tale est sacrificium, qualis est zelus animarum. ^u IDEM: Restat vt siue. Supra libro 2. de prudentia. ^v IDEM in Moralibus: Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. ^x IDEM: Aliquando necesse est, vt prauis mentibus, quæ humana prædicatione corrigi nequeunt, diuina flagella optari benigne debeant. ^y IDEM: Euenire plerumque. Supra lib. 3. de discordia. ^z IDEM: Si sic proximos vt nos amare præcipimur, restat vt sic eorum erratibus sicut nostris vitis irascamur. ^{aa} IDEM: Erga errata proximorum sic mansuetulo zelum temperet, quatenus a iustitiæ studio non enervet. ^{ab} AVGVSTINVS in Epistola: Quid hic magis persequitur vitam bonorum, quam vita iniquorum; non cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere, quod videt. Quoniam coram pio viuens impie, etsi non obligat consentientem cruciat sentientem. ^{ac} IDEM: Pia est. Infra de dolore. ^{ad} BERNARDVS super Cantica; Zelum tuum inflamet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruor, sit circumspectus, sit inuictus, nec teporē habeat, nec discretionē careat, nec timidus sit. ^{ae} IDEM in Epistola: Habeat charitas zelum, sed adhibeat pro tempore modum, seueritas nunquam remissa, intermissa tamen plus proficit. ^{af} IDEM: Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem quanto diuino igne vehementer suscenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermitat. ^{ag} GLOSSA: Ira iusta est, qua irascitur quis suis, & alienis peccatis, videns hominēs consistentes Deum orare, & negantes moribus; renuntiantes sæculo verbis & non factis, & videns fratres fratribus detrahentes, oculos dantes, & fidem non seruantes. ^{ah} GLOSSA: Bonus zelus est feruor animi, quo mens abiectio humano timore, pro defensione veritatis accenditur, & eo magis commendabilis, quo quilibet prauis, quæ viderit, corrigere satagit, si nequit, tolerat, & gemit.

CAPVT XXXVII.

De Sollicitudine.

^{ai} GREGORIUS in Moralibus: Sancti viri quia breuitatem vitæ indefinenter aspiciunt, quasi quotidie moriētes viuūt; & tanto se sollicitius māsuras præparāt, quanto & nulla esse transitoria ex sine se semper pensant. ^{aj} IDEM: Mens tanto altius intentionum fluctus attollitur, quāto sollicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur. ^{ak} IDEM: Magna sollicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in aliis cernimus, quod non habemus. ^{al} IDEM: Dominum tanto. Supra de discussione. ^{am} IDEM in registro: Illa sollicitudo præpositorum vtilis est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nil vindicat. ^{an} IDEM: Quanto morati vicinior efficeris, tanto fieri sollicitior atque timidior debes. ^{ao} IDEM: Cum honoris augmento, cura quoque sollicitudinis debet excrescere. ^{ap} IDEM: Cum curata negotia sollicitudine indagatæ veritatis indigeant,

tamen

^a Ibidem cap. 24. ante med.
^b Idem Ep. 132. ad Florent. circa med. tom. 2.
^c Amb. de off. lib. 1. cap. 22. tom. 4.

^d Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 29. sen. 16.

^e Hier. Ep. 2. ad Nepot. ultra med. tom. 1.
^f Ibidem. g. Bern. in Cant. ser. 18. prope fin.

^h Greg. reg. lib. 7. ind. 1. cap. 8.

ⁱ Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 69. in prin.

^k Idem Past. ep. 1. ca. 9.
^l Ibidem prol. in Past. ad Io. Episc. Raven.

^m Idem li. 1. Dial. c. 1. post med.

ⁿ Idem hom. 22. in Euan. prope fin.

^o Idem Ep. ad Leand. in exposic. lib. 10b. c. 13.
^p Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 33. sen. 1.

^q Bern. ser. 76. in Cant. post med.

^r Ibid. vers. sus. fin.

^s Idem Ep. 42. post med.

^t Greg. in Exec. bo. 12. longe post med.

^u Idem lib. 5. Moral. c. 31. post med.
^x Ibid. li. 13. ca. 3. in prin.
^y Ibid. lib. 5. cap. 31. post med.

^z Ibid. li. 10. c. 4. cir. med.
^{aa} Aug. Episc. 147. ad Sebast. tom. 2.

^{ab} Bern. ser. 20. in Cant. ante med.

^{ac} Idem Episc. 25. prope fin.

^{ad} Ibid. ser. 57. post med.

^{ae} Gloss. in Ps. 30.

^{af} Ibidem Ps. 68.

^{ag} Greg. lib. 7. Mor. cap. 14. post med.

^{ah} Ibid. lib. 21. cap. 17. ante med.

^{ai} Ibid. li. 24. c. 6. post med.

^{aj} Idem reg. lib. 8. ind. 3. cap. 12.

^{ak} Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 1. in Ibidem cap. 112. post med.

^{al} Ibid. lib. 2. ind. 1. cap. 47. in prin.

tamen quæ ad deiectionem sacerdotium graduum spectant, sunt districtius trutinanda. **A** IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Occupatio virium, sollicitudinum, suggestionum voluptates plerumque excludit. Hieronymus: Grandis virtutis. Supra lib. 2. de continentia tactus. **B** BERNARD. super Cantica: Omnis cura sanctoium, spreto ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia præbet, & occupat excolendo, atque decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, & renouatur de die in diem. Idem: Omnis de bonis. Supra de re gratiatione. **C** IDEM in sermonibus: Dignum valde est, & omnino exigit ratio æquitatis, vt quibus à constitutione mundi regnum paratur, ipsi etiam sese regno parare non negligant. * **A**VGVS. de ordine disciplinæ: Opera danda est optimis moribus, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit, bene autem viuentes facillime exaudiet. **D** SENECA in Epistola: Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est.

CAPVT XXXVIII.

De Correptione.

GREGORIVS **e** in Moralibus: Quisq; perpendere sollicite sciat, ne luctus tempore verba increpationis inferat. **F** IDEM: Quos de aperta infirmitate reprehendimus, superest, vt de occultæ fortitudinis æstimatione veneremur. Idem: Ex se, debet. Supra lib. 2. de obliuione **G** IDEM in registro: Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Et melius est, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quam per vnus licentiam multi periclitentur. **H** IDEM: Vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. * **I**SIDORVS de Summo bono: Sicut peccatorem conuenit argui iniustum, sic conuersum exulcerari. **I** IDEM: Qui veraciter fraternam vult corripere ac sanare infirmitatem, talem se præstare fraternæ vtilitati studeat, vt eum quem corripere cupit, humili corde admoneat, hoc faciens ex compassione quasi communis periculi, ne forte & ipse subiiciatur tentationi. **K** **A**VGVS. in Enchiridione: Qui emendat verbere, in quem potestas datur, & coercet aliqua disciplina, & tamen peccatū eius, quo ab illo læsus, aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat, vt ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit, atque orat, verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat. Multa enim bona præstantur inuitis, quanda eorum consulitur vtilitati, non voluntati. Idem si peccauerit. Supra lib. 3. de argutione. **L** IDEM in Epistola: Quantum illi laudandi, atque prædicandi sunt, qui dignati non sunt cū mundo etiam florente, florere: tantum increpandi, & accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat. **M** IDEM de correptione & gratia: Corripiantur à præpositis suis subditi, fratres, correptionibus vtique de charitate venientibus, pro culpæ diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa, quæ damnatio nominatur, quam fecit Episcopale iudicium, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere, atque proficere. **N** IDEM de doctrina Christiana: Quid locis, & tempori, & personis eueniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. **O** IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Omnis correptio similis est cæteris tentationibus. Sicut enim omnis tentatio fideles quidem magis ædificat, infideles autem amplius destruit: sic & omnis increpatione disciplinæ religiosum hominem, & timentem meliorem facit, irreligiosum autem, & malum conturbat, & ad deterius ire compellit. **P** BERNARD. Non contemnenda increpatione iusti, quæ ruina peccati cordis sanitas est, nec non & Dei via ad animam. **Q** IDEM in sermonibus: Nemo fratres vitia palpet, peccata nemo dissimulet, cum viderit ordinem deperire, vel minui di-

sciplinam. Est enim consentire, silere cum arguere possis, & scimus quia similis pœna facientes maneat, & consentientes. **R** GLOSSA: Raro, & non sine magna necessitate, obiurgationes sunt adhibendæ, & non nisi Dei respectu remota ab oculo trabe, id est odio.

CAPVT XXXIX.

De Æquitate.

GREGORIVS **f** in registro: Ita vos in ea, quæ Deum offendent, & ad iracundiam prouocant, districtos ac sollicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non affligat. **I** IDEM: Manifesta peccata, non sunt occulta correctione purganda, sed palam sunt arguendi, qui palam nocent: vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur. **U** IDEM: Cū increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio pastor occidit. Hac ergo consideratione compulsus, velis nolis locuturus sum: quia omni virtute aut, te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. **X** IDEM: Sicut obstinati esse humilibus nõ debemus, ita districti esse superbis debemus. **Y** IDEM: Sicut perseuerati culpæ debetur inre vindicta, ita resipiscens est venia concedenda. Idem: Summū in regibus. Supra lib. 1. de potentibus. **Z** IDEM: Boni te dulcè, prauī sentiant correctorē. In qua videlicet correctione hunc esse ordinē noteris obseruandum, vt personam diligas, & vitia persequaris: ne si aliter agere fortasse volueris, transeat in crudelitatem correctio, & perdas quos emendare, desideras. **A** IDEM: Iustitia & rationis ordo suadet, vt qui sua à successoribus desiderata mandata seruari, prædecessoris sui proculdubio voluntatē & statuta custodiat. **B** IDEM: Sicut in his, qui per ignorantia fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est: ita in his fortiter insequenda, qui non metuumt sciendo peccare. **C** IDEM: Effectum iusta postulantibus indulgere, & vigor æquitatis, & ordo exigit rationis, præsertim quando petentium voluntatem, & pietas adiuvat & veritas non relinquit. **D** IDEM: Sicut rationi contraria procul est abiicienda petitio, ita in his, quæ bene desiderantur, effectum non conuenit negare. **E** IDEM: Minorem maior præcedit, sicut honore, ita & crimine: & quem maior sequitur culpa, maiori plectatur vindicta, & sic postea penitentia credatur esse fructuosa. **F** IDEM: Sicut laudabile, discretumque est, reuerentiam & honorē debitū exhibere prioribus, ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua in eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere: ne totum, quod absit, incipiat corpus inuadere, si languor non fuerit curatus in capite. **G** IDEM: Manifesti excessus, canonica semper moderatione premendi sunt: vt vna res, & præteritorum correctio, & esse regula possit futurorum. **H** IDEM: Quoties contra Ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplinam, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, irrequisitum hoc relinquere non audemus. **I** IDEM: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere non oportet. **K** IDEM: Iurgantium controuersias, celeri sententia terminare, & æquitati proculdubio conuenit, & vigori. **L** IDEM: Sicut ab aliis nostra exigimus, ita singulis sua iura seruemus. **M** IDEM in Moralibus: Maiora crimina, & tarde credenda sunt, cum audiuntur, & citius punienda sunt, cum veraciter agnoscuntur. **N** IDEM: Superiores cū per disciplinam alios feriant: sic alienam infirmitatē debent percutere, vt etiam ad suam nouerint oculos reuocare. **O** IDEM in pastoralī: Aliquando subiectorum vitia prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulantur, indicanda: aliquando etiam aperte cognita, mature toleranda, aliquando vero subtiliter & occulte perscrutanda: aliquando leniter arguenda, aliquando & vehementer increpanda. **P** AMBROSIVS in Epistola: Hostem ferire victoria est, reum: æquitas, innocentem: homicidium. **Q** **A**VGVS. de ciuitate Dei: Melior est animi æquitas,

quam

a Chrysof. ope. imperf. hom. 40. in Mart. ante med. tom. 2. b Ber. ser. 25. in Cant. post med. c Idem ser. de verb. 1. b. In sex tribulationibus, etc. in prin. d Sen. ep. 16. ante med. e Greg. li. 13. Mor. cap. 2. f Ibid. lib. 13. c. 8. non longe à fin. g Idem regi. li. 12. ind. 7. cap. 31. post med. h Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 1. i Ibid. de sum. bo. li. 3. ca. 32. ser. 2. k Aug. Enchirid. ad Laur. c. 72. tom. 3. l Idem. ep. 45. non longe à prin. 10. 2. m Idem de correptione & grat. cap. 15. in prin. 10. 7. n Idem da doct. Chris. lib. 3. c. 12. tom. 3. o Chryf. ope. imperf. hom. 406. in Mart. ante med. tom. 2. p Ber. sup. Cant. ser. 57. circa med. q Idem ser. in Nat. S. Jo. Bap. post med.

r Gloss. super Mat. c. 7. s Greg. regist. li. 9. ind. 4. c. 63. t Ibid. li. 12. ind. 7. c. 31. post med. u Ibid. lib. 1. ind. 7. c. 3. x Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 10. in fin. y Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 12. in prin. z Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 8. a Ibid. lib. 5. ind. 14. c. 112. cir. fin. b Ibid. lib. 12. ind. 7. interrogat. Aug. cap. 7. c Ibid. lib. 11. ind. 6. c. 5. in prin. d Ibid. c. 58. in prin. e Ibid. li. 7. ind. 2. c. 53. cir. med. f Ibid. li. 10. ind. 5. c. 36. in prin. g Ibid. c. 33. non longe à prin. h Ibid. lib. 9. ind. 14. c. 103. i Idem lib. 2. ind. 11. c. 32. k Ibid. ind. 10. c. 28. in prin. l Ibid. ind. 11. c. 68. in fin. m Idem lib. 19. Moral. c. 14. cir. fin. n Ibid. li. 14. c. 24. o Idem Past. ep. p. 2. c. 10. in prin. p Amb. ep. li. 6. ep. 48. ante med. tom. 5. q Aug. de ciuit. Dei, lib. 19. c. 13. post med. tom. 5.

CAPVT XLII.

De Timore.

GREGORIUS in Moralibus: Iusto timendum non est, ne derisor, cum corripitur, contumelias inferat: sed ne tractus ad odium peior fiat. **I**DEM: Creator noster, qui ubiq; totus est, & cernens cuncta non cernitur, tanto metuendus est, quanto inuisibilis permanens, de nostris actibus, quando & quid decernat ignoratur. **I**DEM in homiliis: Tanto de se vnusquisq; sollicitus metuat, quanto ignorat quod restat. **P**AVGVSTINVS in libro de pœnitentiâ: timeat, anima iam corrupta, docta experimento quod ignorat virgo. **I**DEM de coniugiis adulterinis: Si à coniugali vinculo immunis, minus appetitur vita sanctorum, exhorreatur pœna mœchorum, & timore saltem frenetur concupiscentia, si non amore eligitur continentia. **I**DEM in Epistola: Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere: ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennâ odit. **I**DEM in regula: Deo vir sanctus timeat displicere, ne velit femine male placere. Illum cogitet omnia videre, ne velit femine male videri. **I**SIDORVS in synonymis: Timor expellit peccatum, timor reprimit vitium, timor cautus facit hominem atq; sollicitum: vbi timor non est, ibi dissolutio vite est; vbi timor nō est, ibi desperatio est. **I**DEM de Summo bono: Sæpe quæ apud hominum iudicium bona patent, apud examen diligentissimi, & acutissimi iudicis, reproba deteguntur. Ideoq; omnis sanctus veretur, ne forte bonum quod agit, pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum sit. **H**IERONYMVS in Epistola: Vbi timor & tremor est, nō ibi vocis elatio est, sed animi flebilis lacrymosa deiectio. **I**DEM: Quando iratus fuero, & aliquid mali in meo animo cogitauero, & me nocturnum phantasma deluserit Basilicas martyrum intrare non audeo: ita totus & corpore, & animo contremisco. **I**DEM in originali super Ioëlem: Nunquam tuta est humana fragilitas, sed quanto virtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. **B**ERNARDVS super Cantica: Beatus homo qui semper pauidus est. Time ergo cum arripserit gratia, time cum abierit, time cum de nouo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. **I**DEM: In veritate didici. Supra li. 2. de gratia. **I**TEM in sermone: Primus timor est, ne cruciemur à gehenna. Secundus, ne exclusi à visione Dei, priuemur tam inestimabili gloria. Tertius replet animam omni sollicitudine, ne forte deseratur à gratia. **I**DEM: Sicut securitas, vel desidia, causa & mater est omnium delictorum, sic timor Domini radix & custos omnium bonorum. **I**DEM: Heu me. Supra lib. 2. de tentatione.

m Greg. lib. 8 Moral. c. 24. cir. med. n Ibid. lib. 16. cap. 25.
o Idem hom. 38. in Euang. post med. p Aug. de vera & falsa pœnit. c. 15. post me. 10. 4. q Idem de adul. con. iug. li. 2. c. 13. & 6. Idem Epi. 144. ad Ana. cir. med. 10. 2. Idem reg. 3. c. 21. tom. 1.
t Ibid. in syn. c. 7. in prin.
u Idem de sum. bon. li. 2. c. 27. sent. 4.
x Hier. Epi. 14. ad Maur. si. cir. fi. 10. 9. v Ibid. ad uer. Vigilant. vltra med. 10. 2.
z Idem comment. in Ioël. c. 2. tom. 5.
a Ber. ser. 54. in Cant. post med.
b Idem ser. 2. in Dom. 1. post oct. Epiph. post med.
c Ser. de donis Spir. sancti, c. 1. post med.

a Idem de unico Bap. cap. 2. tom. 7.
b Bern. Epi. 119. post me.
c Ibid. Epi. 200. post me.
d Ibid. Epi. 102. in fin.

CAPVT XL.

De quatuor Affectionibus.

AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Recta voluntas est bonus amor: & voluntas peruersa, malus amor. Amor ergo inhians habere quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eoque fruens, lætitia est: fugiens quod ei aduersatur, timor est: idq; si acciderit sentiens, tristitia est: proinde mala sunt ista si malus est amor: bona, si bonus. **I**DEM: Apud nos iuxta scripturam, sanamq; doctrinam ciues sanctæ ciuitatis Dei, in huius vitæ peregrinatione, secundum Deum viuentes, metuunt, capiuntque: dolent, gaudentque, & quia rectus est amor eorum, istas omnes affectiones rectas habent. **I**DEM de patientia: Voluntas bona, id est, voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni amoris accensa, voluntas quæ diligit Deum, & proximum propter Deum, siue amore de quo respondet Apostolus Petrus: Domine tu scis, quia amote: siue timore, de quo dicit Apostolus: In timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini: siue gaudio, de quo dicit idem: Spe gaudentes, in tribulatione patientes: siue tristitia, qualem idem Apostolus se dicit habuisse magnam pro fratribus suis quæcumque amara & aspera sufferat, charitas Dei est. **I**SIDORVS de Summo bono: Quatuor sunt qualitates affectionum, quibus mēs iusti tædio salubri compungitur, hoc est, memoria prætorum facinorum, recordatio futurarum pœnarum, consideratio peregrinationis in huius vitæ longinquitate, desiderium supernæ patriæ, quo quantocius ad eam valeat peruenire. **A**uctor de spiritu & anima: Habet anima affectiones, quibus exercetur ad virtutes. Dolor namq; de peccatis, timor de pœnis, desiderium de promissis, gaudium de præmiis, quædam exercitia sunt virtutū. **I**DEM: Affectus quadripartit' esse dignoscitur, dum de eo quod amamus iam gaudemus, vel gaudendum speramus, & de eo quod odimus, iam dolemus, vel dolendum metuimus; & ab hac concupisibilitate gaudium & spes, de irascibilitate dolor & metus oriuntur. Qui quidem quatuor affectus animæ, omniū sunt vitiorum, atq; virtutum quasi quædam principia, & communis materia. **B**ERNARDVS super Cantica: Habent voces suas affectus, per quas se etiam cum volunt, produnt, timor verbi causa meticulosas; dolor, gemebundas; amor, incundas. **I**DEM in sermone, loquens de illo verbo Ioël 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro: Conuertatur amor tuus, vt omnino nihil diligas nisi Deum, aut certe propter ipsum. Conuertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia peruersus est timor omnis, quo metuis aliquid præter eum, aut non propter eum. Sic & gaudium tuum, & tristitia æque conuertantur ad ipsum: hoc autem ita fiet, si non nisi secundum eum doleas, aut læteris. Quid enim peruersum mavis, quam latari, cum malefeceris, & in rebus pessimis exultare? sed & ea quoque, quæ secundum sæculum est, tristitia mortem operatur.

e Aug. de ciu. Dei lib. 1. c. 7. post med tom. 5.
f Ibid. cap. 9. sero in prin.
g Idem de patient. ca. 25. tom. 4.
h Ibid. de sum. bon. lib. 2. c. 12. sent. 4.
i Auc. de spir. & ani. cap. 4. ante med. apud Aug. tom. 3.
k Bern. ser. 67. in Cant. ante med.
l Idem ser. 2. in Quadrage. circa med.

CAPVT XLII.

De Dolore.

GREGORIUS in registro: Quanto cordi nostro læticiam, Ecclesiæ ordo inculpabiliter custoditus infundit, tanto rescissus tædium doloris imponit. **I**DEM: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulisset. **I**DEM in Moralibus: In amaritudine animæ sunt omnes electi, quia vel punire flendo non desinunt quæ deliquerunt, vel graui se mœrorē afficiunt, quia longe huc à facie Conditoris proiecti, adhuc in æternæ patriæ gaudiis non sunt. **I**DEM: Valde affligitur anima iustorum, quando mali contra bonos districtas sententias intorquent, qui bene viuere ignorant, & vocē sibi iustitiam vendicant, quam moribus impugnat. **I**DEM: Grauis mœror est, duris cordibus, infructuose prædicare: laborem in ostendenda veritate sumere, sed nullum de conuersione audientium laboris fructum inuenire. At contra, magna prædicatorum consolatio est, subsequens profectus auditorum. **I**DEM: Anima sancta intus doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per

d Greg. reg. lib. 7. ind. 1. c. 15. in prin: e Ibid. lib. 2. ind. 10. c. 24. in prin. f Idem lib. 5. Mor. cap. 3. in prin.
g Ibid. li. 14. c. 12. non lōge à prin.
h Ibid. lib. 35. c. 9. post med.
i Ibid. lib. 5. c. 7. non longe à prin.

lacrymas emanat. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Cum quidam peccauerimus nos, vel alij, tunc solum triftari bonum est: cum autem in humanas circumstantias inciderimus, inutilis in nobis de reliquo triftitia vsus. * AVGVSTINVS de verbis Domini: Geme vt columba, & tunde pectus, & tundendo correptus esto, ne videaris non conscientiam cedere, sed malam conscientiam pugnis pauimentare, solidiorem reddere non corruptiorem. ^a IDEM in epistola: Pia est ista triftitia, etsi dici potest, beata miseria, vitiis alienis tribulari, non implicari: mœrere, non hæere: dolore contrahi, non amore attrahi. IDEM: Quid sic. Supra de zelo bono. ^b IDEM contra Iulianum: Mentibus amicorum sanorum, fletum commouet risus freneticorum. * IDEM in meditationibus: Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris, & lacrymatum, quem esurio super omnem copiam deliciarum. * IDEM: Aut continui dolores cruciabant pœnitentem vitam meam, aut æterni cruciatus vexabunt, puniendam animam meam. ^c BERNARDVS in sermonibus: Cum cœperit triftitia, implebit cor tuum, sed si perseveraueris, triftitia tua vertetur in gaudium. ^d CASSIODORVS: Lætus & lasciuus spiritus obligat hominem peccato, sed spiritus contribulatus est sacrificium, quo peccatum soluitur.

CAPVT XLIII.

De Confidentia.

^e GREGORIUS in Moralibus: Tanto animus à laboris afflictione subtrahitur, quanto per spem ad summa sustollitur. ^f IDEM: Quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leue ac facile spes remunerationis ostendit. ^g IDEM: Quia nunc per tribulationem seritur, vt post gaudij fructus metatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. ^h IDEM: Ille bene nouit in exterioribus miseriis subsistere, qui scit semper de interna spe gaudere. ⁱ IDEM: Cum iam pœnitentiæ lamentis culpa diluicur, & sic perpetrata planguntur, vt plangenda minime perpererentur: magna menti fiducia nascitur, ad conspicienda supernæ retributionis gaudia, cordis nostri facies leuatur. ^k IDEM super Ezechielem: Non in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus. ^l IDEM: Spes per desideria atque suspiria, introducit ad quietis gaudia. * AMBROSIVS in Hexæmeron: In grauissimis passionibus spem deponimus, fractique animo resoluiumur, improuidi & inertes iacemus, cum de diuina miseratione tunc sperandum amplius sit, cum præsidia humana defecerint. ^m AVGVSTINVS de confessionibus: Nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriori melior, non fiat etiam ex meliore deterior: vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, Deus misericordia tua. ⁿ IDEM de verbis Apostoli: Ipsa spes peregrinationi necessaria est, quæ consolatur in via: tolle viatori spem perueniendi, continuo franguntur vires ambulandi. ^o IDEM de verbis Domini: Spes ad hoc nos hortatur, vt præsentia contempnamus, futura expectemus: ea quæ retro sunt obliuiscetes, cum Apostolo in anteriora, nos extendamus. Nihil itaque tam inimicum spei, quam retro aspicere. ^p HIERONYMVS in Epistola: Cum vniuersos artus mundaueris ab omni sorde peccati, & toro fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, & cum omni fiducia palmam virginitatis expecta. ^q BERNARDVS in sermonibus: Hæc est vera hominis fiducia, à se deficientis, & innitentis domino Deo suo.

CAPVT XLIV.

De Latitia.

^r GREGORIUS in Moralibus: Sancti viri, cum multa se proficere virtutum prosperitate considerant, quodam dispensationis supernæ moderamine, exerceri, se etiam tentationibus exultant: quia tanto robustius acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi, infirmitatem suam humiliter cognoscunt. ^s IDEM: Quo se interius gaudiis animus robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. ^t IDEM in homiliis: Ille veraciter patientiam seruat, qui & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & eadem retrahens, pertulisse se talia exultat. IDEM: Si me participem: Supra de comunitate. ^u IDEM in dialogis: Qualis quisque apud se lateat, contumelia illata probat. Nam sicut superbi honoribus, sic plerumque humiles sua desperatione gratulantur. * AVGVSTINVS de verbis Domini, Quando gaudetur in Domino, non gaudetur in sæculo: vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in sæculo: gaudium in Domino semper augeatur, gaudium in sæculo, semper minuatur, donec finiatur. IDEM: Tu qui veram requiem. Supra de tranquillitate. ^y IDEM de confessionibus: Est gaudium quod non datur impiis, sed eis qui te gratis colunt Domine, quorum gaudium tu ipse es, & ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, & non est altera. ^z HIERONYMVS in Epistola: Nihil sollicitius prouidendum est, quam vt solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare martyrem, quem scimus Deo placuisse ieiuniis. ^a BERNARDVS in Epistola: Reuera illud solum & verum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, & quod cum possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo, quodcumque aliud delectare possit, molestum. ^b IDEM in sermone: Non est regnum Dei & esca & potus, sed iustitia, & pax. ^m gaudium, in Spiritu sancto: Sic fatui filij Adam & præcipiti saltu, iustitiam transilientes, & pacem rem finalem, in principium, conuerrere, & peruertere vultis, ^d Nemo est, qui gaudere non velit, non stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax, impiis, sic nec gaudere, dicit Dominus. Non sic impij, non sic prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic apprehendere gaudium immo à gaudio comprehendere. * SENEC A in Epistola: Ad verum gaudium specta, & de tuo gaude, quid autem est hoc de tuo, de teipso, & optima tui parte corpusculum quoque, & si nihil potest fieri sine ipso, magis necessariam rem euaderem, quam magnam.

CAPVT XLV.

De Connexione virtutum.

^e GREGORIUS in Moralibus: Omnes virtutes in conspectu conditoris, vicaria ope, se subleuant: vt quia vna virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua coniunctione fulciantur. ^d IDEM: Valde singula quælibet destituitur, si non vna virtus virtuti alij suffragetur. ^e AMBROSIVS super Lucam: Connexæ sunt sibi concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur.

De timore, & spe.

^f GREGORIUS in Moralibus: In peccatoris pectore, incessanter debet spes & formido coniungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat. ^g IDEM: De statu suo David cadente nemo

superbiat

^a Aug. Epi. 145. ad Seb. ante med. tom. 2.

^b Idem cont. Iulian. Pel. lib. 4. c. 3. post med. tom. 7.

^c Bern. ser. 3. in asc. Dom. post med.

^d Cassiod. expof. in Psal. 50. post med.

^e Greg. lib. 6. Mor. cap. 7. cir. med. ^f Ibid. lib. 1. c. 7. post med. ^g Ibid. lib. 10. c. 12. post me.

^h Ibid. lib. 13. c. 3. ant. med.

ⁱ Ibid. lib. 16. c. 9. cir. med.

^k Idem in Exch. hom. 7. ser. in fin. ^l Ibid. hom. 17. post med.

^m Aug. conf. lib. 10. c. 32. tom. 1.

ⁿ Idem de ver. Apost. ser. 16. post med. tom. 10. ^o Idem. de verb. Dom. ser. 29. ante med. 10. eod.

^p Hier. Epi. 14. ad Maur. fil. paulo post med.

^q Bern. ser. 3. in Annūc. Dom. ante med.

^r Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.

^s Ibid. lib. 10. c. 12. non longe à prin. ^t Idem. hom. 35 in Euang. post med. ^u Idem lib. 1. Dia. c. 5 in fi

^x August. de ver. Dom. ser. 37. cir. prin. tom. 10.

^y Idem confe. lib. 10. c. 22. tom. 1.

^z Hier. Ep. 19. ad Eustoch. post med. to. 1

^a Bern. Epi. 114. cir. prin.

^b Idem ser. 2. de ver. Apost. Non est regnū Dei esca & c. ante med.

^c Greg. li. 21. Mor. c. 3. non longe à prin. ^d Ibid. lib. 1. cap. 16.

^e Amb. in Luc. li. 5. c. 6. tom. 3.

^f Greg. lib. 33. Mor. c. 11. non longe à prin.

^g Ibid. lib. 3. c. 10. cir. fin.

a Ibid. li. 9. ca. 18.
b Idem li. 3. Dial. cap. 7. circ. fin.
c Isid. in syn. no. c. 6. in fi.
d Idem de sum. bo. lib. 2. c. 4. sen. 2.
e Greg. lib. 9. Moral. c. 35. post med.
f Ibid. li. 5. c. 17. post med.
g Ibidem.
h Greg. lib. 22. Mor. c. 14. circa med.
i Ibidem.
k Aug. de virg. sanct. cap. 38. no. 6. l. Idem de fide ad Pet. c. 3. post med. tom. 3. m. Idem ser. 18. de ver. Apost. post med. 10. 10.
n Bern. de consid. lib. 5. multum post med.
o Idem Ep. 74.
p Greg. hom. 16. in Enag. cir. fin.
q Ibidem.

superbiat. De lapsu etiam suo David surgente nemo desprecet. a IDEM: Viri sancti ita melli sunt vt confidant, atque ita confidunt, vt tamen ex securitate non torpeant. b IDEM: in dialogis: Oportet & de Dei nos semper miseratione confidere, & de nostra infirmitate formidare. IDEM: Qui peccatori predicat. Supra, de doctrina. c ISIDORVS in synonymis: Nulla te securitas deceptum blandiatur: Nulla te securitas a poenitentiae intentione suspendat, incessanter in corde tuo, spes, & formido, persistat. d IDEM de summo bono: Omnis iustus spe, & formidine nitet, quia nunc illum ad gaudium spes erigit, nunc illum ad formidinem timor gehennae adducit. * AVGVSTINVS de meditationibus: Respira peccator, respira ne desperes: spera in eo quem times, affuge ad eum a quo aufugisti, inuoca importune, quem superbe prouocasti.

De timore, & gaudio.

g REGORIVS e in Moralibus: Cum bona in aliis ceruimus, valde necesse est vt exultationem nostrae formidini, & formidinem nostrae exultationi misceamus: quatenus & de alienis profectibus charitas gaudeat, & in suis infirmitatibus conscientia conficta contremiscat. f IDEM: Sancti viri, cum de quibusdam se vitiis exptos hilarescunt, magno se metu, etiam in ipsa exultatione concutiunt, quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse se tamen adhuc in incerti maris dubiis fluctibus sciunt. g IDEM: Sancti viri sic spe exultant vt pauore trepident, sic pauore timent, vt spei fiducia exultent.

De timore & amore.

h REGORIVS h in Moralibus: Cum plus ipsi, quod timeamus, agnoscinus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur, quod amamus. i IDEM: Appositis quasi quibusdam gradibus, profectus nostri mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, & postmodum per charitatem ad alta amore leuamus. vt ab eo, quo quisque timet, reprimatur, vt timeat: & ab eo, quod iam timuit, subleuetur, vt praesumat. k AVGVST. de virginitate: Ama Dei bonitatem time seueritatem: vtrumque te superbum esse non sinit. Amando enim times ne amantem & amatum grauer offendas. l IDEM de fide ad Petrum: Diligentes Dei misericordiam, metuentelque; iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis. m IDEM de verbis Apostoli: Non intrat charitas incomitata, habet secum socium suum timorem, quem introducit ipsa, sed illum castum permanentem in saeculum saeculi. * IDEM: super primam canonicam Ioannis: Exhorresce quod minatur omnipotens: ama quod pollicetur omnipotens, & vilesce omnis mundus siue promittens siue terrens. * HIERON. in Epistola: Vide vt omnia quaecunq; bene facis, propter Deum facias, sciens eius rei tantam te a Domino recepturum esse mercedem, quam eius timoris & dilectionis causa perfeceris. n BERN. de consideratione: Sanctum facit affectio sancta, & ipsa gemina: timor Domini sanctus, & sanctus amor, his perfecte anima affecta, veluti duobus quibusdam brachiis suis Deum amplectitur, stringit & tenet, & ait: Tenui eum nec dimittam. o IDEM in Epistola: Mens quam semel affecerit charitas, sui iuris esse non sinitur, metuit quod nescit, dolet quod non oportet, sollicitatur plusquam voluerit, & vnde noluerit. * IDEM in sermone: Timeamus & amemus Christum Dominum: Timeamus, pro nostra indignitate: pro ipsius dignatione amemus: non dissimulemus, non excusemus, in medio est omnibus se offerens.

De abstinentia, & eleemosyna.

q REGORIVS p in homiliis: Hoc quod tibi subtrahit alteri largire, vt vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. q IDEM: Illud ieiunium Deus approbat, quod ad eius oculos manus Eleemosy-

narum leuat, quod cum proximi dilectione agitur, quod cum pietate conditur. r IDEM: Non Deo, sed sibi quisque ieiunat, si ea quae ad tempus sibi subtrahit, in opibus non tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthaeum: Si ieiunaueris sine Eleemosyna, nihil ieiunium tuum reputatur: sed ventrem implente & inebriante deterior est, qui talis est: & tanto deterior, quanto lasciuia crudelitas est difficilior. s GLOSSA: Deo ieiunat, qui eius amore se macerat, & quod sibi subtrahit, alij impendit.

De abstinentia & oratione.

t AVGVSTINVS in Epistola: In ieiuniis, & vigiliis, & omni castigatione corporis, quam plurimum adiuuatur oratio. u IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthaeum: Qui orat cum ieiunio, duplices habet alas, & ipsis ventis leuiore. Neque enim oscitat & tenditur, & torpet orans, quod patiuntur mali: sed est igne vehementior, & terra superior. Ideoque maxime hie talis daemonebus est inimicus & hostis. Nihil enim homine orante, proprie est potentius. * IDEM: Sicut nec miles sine armis est aliquid, nec arma sine milite, sic nec oratio sine ieiunio, nec ieiunium sine oratione. ISIDORVS de Summo bono: Hoc est perfectum & rationabile ieiunium, quando noster homo exterior ieiunat, interior orat. Facilius enim per ieiunium oratio penetrat caelum. z BERNARDVS super Cantica: Abstinere a vino, quia in vino luxuria est, aut si infirmus sum modico vtat iuxta consilium Apostoli: abstinere & a carnibus, ne dum mihi nimis carnem nutriunt, simulque & carnis nutriant vitia: panem etiam ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum taceat. a IDEM in sermonibus: Oratio virtutem imperat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & Deo representat. b IDEM: Quid nobis ieiunium proderit, si relinquatur in terra? Subleuetur ergo pena quam orationis. c GLOSSA: Prius est mortificare concupiscentiam, postea offerre Deo placabilia vota cordis. d GLOSSA: Sola oratio pinguescit, quam macies corporis pascit.

De misericordia & oratione.

e IOANNES e Chrysostronus super Matthaeum: In lege scriptum est: Ne intres ante conspectum Domini vacuus. Vacuus intrat ante Deum, qui veniens ad orationem nullam facit Eleemosynam. * IDEM: Infirma est oratio, quae Eleemosynarum largitate non est munita. * S. Maximus in sermone: Oratio quae castitatis, iustitiae, & Eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradysum, euolat ad ipsum summam maiestatis, Angelo offerente, conspectum.

De misericordia & iustitia.

f REGORIVS f in registro: Ipsa in te dulcedo cauta sit non remissa, correctio vero diligens sit non seueras: sed sic alterum conditur ex altero, vt & boni habeant amando quod caueant, & prauis metuendo quod diligant. IDEM: Boni te dulcem. Supra de aequitate, & ibidem alia plura. g IDEM in pastorali: Disciplina, vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. h IDEM: Iuxta Pauli vocem, in arca tabernaculi cum tabulis virga simul & manna est: quia scripturae sacrae scientia in boni doctoris pectore, sicut est virga distractionis, sic est & manna dulcedinis. i AMBROSIVS in Epistola: Beatus qui & seueritatem & mansuetudinem tenet, vt altero disciplina seruetur, altero innocentia non opprimatur. Nimia enim seueritas, extorquet plerumque crudelitate mendacium. k IDEM: de officiis: Neque seueritatem esse duram conuenit, neque nimiam remissionem: ne aut potestatem exercere, aut susceptum officium nequaquam implere videamur. l ISIDORVS in synonymis: Impia iustitia est, humanae fragilitati non ignoscere: non ergo ama-

r Ibidem.
s Gl. Mat. 6.
t Aug. Ep. 121. ad Prob. ca. 16. cir. fin. 10. 2. u Chrysostr. hom. 59. in Mart. post med. tom. 2.
x Idem ope. imperf. hom. 15. in Mart. ante med. tom. eod. y Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 44. sen. 1. z Ber. serm. 66. in Cant. ante med.
a Idem ser. 4 in Cap. ieiun. ante med. b Ibidem conseq. c Glos. Cant. 61. 3. d Gl. Tob. 3.
e Chrysostr. oper. imp. hom. 15. in Mart. ante med. tom. 2.
f Greg. reg. lib. 9. ind. 4. cap. 8.
g Idem Past. eu. p. 2. c. 6. longe post med.
h Ibidem cir. fin.
i Amb. Ep. lib. 5. ep. 42. ad Clement. prope fi. to. 5.
k Idem de offi. lib. 2. cap. 24. circa prin. tom. 4.
l Isidor. in syn. cap. 17.

aIbid con- 199

lIem de um. bo. lib. 54. sen. n. 4

Chrys. oper. b. m. 46. ante med.

ser. 23

longe ante med.

eIdem de confid. l. b. 2 post med.

f Gl. Mat. 1

g Amb. de virginib. l. 1. mult. post med. 10. 4.

h lfd. de sum. bo. li. 2. c. 4. sen. 7.

i lIbid. c. 53. sent. 8.

k Amb. de Virginib. li. 2. ante med. 10. 4.

lIem de off. lib. 1. cap. 18. ante me. 10. eod.

m Hieron. Epist. 14. ad Maur. fil. ultra med. 10. 9.

n Ber. serm. 86. in Cant. ante med.

o Greg. in Ezech. hom. 8. longe ante med.

p Aug. de Virgi. San. c. 54. 10. 6.

q Ibidem.

damnare, sed emendare potius & corrigere. ^a IDEM : Tene rigorem in discussione iustitiæ; misericordiam in diffinitione sententiæ. ^b IDEM de summo bono : Omnis qui recte iudicat. stateram in manu sua gestat, in utroq; peno iustitiam & misericordiam portat: sed per iustitiam reddit peccato sententiam, & per misericordiam peccati, temperat pœnam. ^c IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Iustitia sine misericordia non est iustitia, sed crudelitas: sic misericordia sine iustitia, non est misericordia, sed fauitas. ^d BERNARDVS super Cantica: Si interdum seueritate opus est, paterna sit non tyrannica matres vos fouendo, patres corripiendo exhibeatis. ^e IDEM de consideratione : Iustitiæ, vt iustitia sit, temperantia modum im, onit. Noli nimis esse iustus; ait sapiens, ostendens per hoc minime approbandam esse iustitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenatur. ^f BEDA in homiliis: Necesse est vt rectorem subditis & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina: atq; inter hæc sollicita circûspectione prouidendum, ne aut ditricatio frigida, aut pietas sit remissa. IDEM dicit B. Gregorius in registro. ^g GLOSSA : Vera virtus est, cum nec pietas sine iustitia, nec sine pietate iustitia exequitur: quæ separata ab inuicem dilabuntur.

De continentia & abstinentia.

AMBROSIVS ^g de virginibus: Cibus parsimonie & potus abstinentiæ docent vitia nescire : quia docent causas nescire vitiorum. Causa peccandi etiam iustos sæpe decipit : hinc populus Dei postquam sedit māducare & bibere, Deum negavit. ^h ISID. de Summo bono : Libidinis ignes fomentis ciborum incrementum, corpus autem quod abstinentia frangit, tentatio non exurit : vnde & tres pueros abstinentes flamma Babyloni incensij etsi tetigit, non combussit. ⁱ IDEM: Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt ita & aquam cum mensura sumunt, afferentes ad castimoniam carnis, etiam aquæ abstinentiam cōuenire. ^{*} IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus : Per ieiunia cessat pugna carnis aduersus animam, & anime aduersus carnem: nec vltra insurgit ancilla in dominam, nec serua superbit in liberam, sed vniuersa hæc prælia ieiuniorum præsentia conquiescunt.

De continentia & verecundia.

AMBROSIVS ^k de virginibus: Vbiq; in virgine comes singularum virtutum est pudor, hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. ^l IDEM de officiis: Verecundia est pudicitia comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. ^{*} HIERONYMVS in sermone : Omnino pudor indiuiduus virginitati esse debet, sine quo recte castitas seruari non potest. ^m IDEM in Epistola : Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, & veræ pudicitia habitus, sermo semper modestus, & in suo tempore proferendus. ⁿ BERNARDVS super Cantica : Verecundia soror continentia est, nullum eque manifestum indicium columbinæ simplicitatis: & ideo omnino testis innocentia est, & lampas pudicitia mentis.

De continentia & charitate.

GREGORIUS ^o super Ezechiel: Antiquus inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit non timet: quia nec ipse carne premitur, vt in eius luxuria dissoluatur. ^p AVGVST. de virginitate: Si nuptias contempsistis filiorum hominū, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filiis hominum Vacare vobis liberum est conjugalius vinculis, sed non vacare vobis liberum est à vinculo charitatis. ^q IDEM: Inspicite vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credentis, commercium redimentis. Hæc quanti valeant cogitate, hæc in statera charitatis appendite,

& quicquid amoris nuptiis vestris impendendum habebatis, illi rependite. ^r IDEM Illa virgo conjugata merito præponitur, quæ nec multitudini se amadam præponit, cum amorem vnus ex multitudine inquit: nec se vni componit, vno iam inuento, cogitans quæ mundi sunt, quomodo placeat viro: sed speciosum forma præ filiis hominum sic amant; vt quia eum sicut Maria concipere carnem non posset, ei corde concepto etiam carnem integram custodiret. ^s IDEM de bono conjugali: Quid inquit, si omnes velint ab omni concubitu cōtinere, vnde subsistet genus humanum? vti nam omnes hoc vellent, dumtaxat in charitate de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: multo citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolū, vbi ait cum inde loqueretur: Vellem omnes homines esse sicut me. ^t Bernardus in Epistola : Castitas sine charitate, lampas sine oleo est: subtrahe oleum, lampas non lucet: tolle charitatem, castitas non placet. Sed ô quam pulchra est, sapiens clamat, casta generatio cum charitate! ^u IDEM super Cantica: Quo modo claritas, vt aiunt, Lunæ non nisi à Sole est, sic absque charitate seu iustitia, continentia meritum nullum est.

De continentia & humilitate.

GREGORIUS ^x in moralibus: Sic mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen sollicite debeat in humilitate subterni. ^y IDEM: Per humilitatis custodiam seruanda est munditia castitatis: si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non leuatur. ^z AVGVSTINVS. de virginitate : Sapiens virgines esse decet, ne lampades earum extinguantur: quo modo sapientes nisi non alta sapientes, sed humilibus consentientes? ¹ IDEM. * Quia perpetua continentia, & maxime virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauendum est, ne superbia corrumpatur. ² IDEM: Facilius sequuntur agnum, & si non quocunq; ierit, certe quovsq; potuerint, conjugati humiles, quam superbientes vigines. ^b IDEM: Neq; simulare debet virgo humilitatem, sed exhibere. Simulatio humilitatis maior superbia est. ^{*} IDEM super Ioanem: Melior est quidem virginalis sanctitas, quam pudicitia conjugalis, quis dubitet? tamen si tu tenueris superbiam, & tua mater humilitatem, melior mater erit quam filia, non dubito præferre humilem mulierem superbæ virgini. ^c AMBROSIVS super Lucam: Decet vt quanto castior virgo, tanto humilior sit, nouerit deferre sen ioribus, sit magistra eius humilitas, in qua est professio castitatis. ^d BERNARDVS super Missus: Pulchra commixtio virginitatis & humilitatis nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas, exornat humilitatem. ^e IDEM: Potes sine virginitate saluari, non potes sine humilitate: potest inquam placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam, sine humilitate autem, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. ^f IDEM super cantica : Continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoq; maxime opus est, etiam puritate intentionis, qua soli Deo mens nostra, & placere appetat, & valeat inhærere.

De actione & contemplatione.

GREGORIUS ^g super Ezechiel: Actiua in necessitate, contemplatiua in voluntate est: illa in seruitute, ista in libertate. ^h IDEM: Sicut bonus est ordo viuendi, vt ab actiua in contemplatiua tendatur: ita plerūq; a contemplatiua animus ad actiuam reflectitur, vt per hoc quod contemplatiua mentem accenderit, perfectius actiua teneatur. ⁱ IDEM: Amor Dei ad contemplatiuam, amor vero proximi pertinet ad actiuam. ^j IDEM: Contemplatiua maior est: supra de gustu. ^k IDEM in moralibus: Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur: quia magna sunt actiua merita, sed contemplatiua potiora. Vnde nec auferri vnquam Mariæ pars

r Ibidem cap. 11.

s Idem de bo. coniug. o. 10. in prin. 10. 6.

t Bern. Ep. 42. an. med.

u Idem ser. 27. in Cant. circ. med.

x Greg. lib. 3. Mor. c. 17. in fine.

y Ibidem li. 26. c. 13. ante med.

z Aug. de Virg. sancta ca. 42. 10. 10.

a Ibid. c. 51.

b Ibid. c. 43.

c Ambr. in Luc. lib. 2. c. 1. 10. 3.

d Ber. ser. 1. sup. Missus est, in med.

e Ibid. paulo post.

f Idem ser. 7. in cant. post med.

g Greg. in Ezech. bo. 3. ante med.

h Ibid. bo. 14. post med.

i Ibid. hom. 18. an. med.

k Idem li. 6. Moral. c. 18. ante med.

dicitur

dicitur, quia actiua vitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiua autem gaudia melius ex fine conualescunt. **IDEM**: Humani generis. Supra lib. i. de prædicatoribus bonis. **IDEM**: Qui culmen apprehendere perfectionis nitantur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitiū probant. **ISIDORVS** de summo bono: Actiua vita mundanis bene vititur, contemplatiua nec mundo renuncians, soli Deo viuere delectatur. **IDEM**: Qui prius. Supra de ascensione. **AVGVST.** de ciuitate Dei: Ex tribus illis vitæ generibus, sc. otioso, actiuo, & ex utroque cõposito, quamvis salua fide quisq; possit in quolibet eorum vitam ducere, & ad sempiterna præmia peruenire: interest tamen quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat. Nec si esse debet vnusquisq; otiosus, vt in eodem otio vtilitatē non cogitet proximi: nec sit actiuus, vt contemplationē non requirat Dei. **IDEM**: Otium sanctum quærit charitatis: negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuentæ vacadum est veritati. **BERNARDVS** in Apologia: Nec Iacob nisi cognita prius Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. **IDEM** super cãtica: Aliter sane afficitur mens fructificans verbo, aliter fruens verbo: illic sollicitat necessitas proximi, hic inuitat suauitas verbi. Et quidem lata in prole mater, sed in amplexibus sponsa lætior, chara pignora filiorū sed oscula plus delectant. **IDEM**: Ex bonis operibus in fide non ficta radicatis, recipit consolationem mens assueta quietis, quoties sibi lux vt assolet contemplationis subtrahitur. **IDEM** in sermonibus: Bonum acquirit gradum, qui bene ministrauerit proximo: forte meliorem, qui bene vacauerit Deo: optimum autem, qui perfectus est in utroque. **IDEM**: Optimam partem elegit sibi Maria, licet non minoris fortasse meriti sit apud Deum humilis conuersatio Marthæ: sed de electione Maria laudatur, quoniam illa quidem omnino quantum ad nos spectat, nobis eligenda, hæc vero si iniungitur, patienter est toleranda. **IDEM**: Absit vt qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam. **IDEM**: Felix domus. Supra de religione.

De scientia, & humilitate.

REGORIVS in Moralibus: Summa cura prouidendum est, ne accepta sapientia cum ignorantia tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, vt iam sapientia esse nequeat. Quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine, cor loquentis obscurat. **IDEM** supra de intelligentia, quære lib. 2. **IDEM** in homiliis: In omne quod scit, sese mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis spargat. **IDEM**: Sancti viri, vt humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare, quod nesciunt: vt dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfecti sunt, eorum se animus non extollat, scientia etenim virtus est, humilitas etiam custos virtutis. **ISIDORVS** In disputatione. Supra de studentibus lib. i. **Idem**: Disputare stude.

De scientia & charitate.

REGORIVS in moralibus: Quem charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertit. **IDEM** super Ezechielem: Inter charitatem, & scientiã, testis est bona operatio: quæ si fortasse defuerit, profecto certum est, nec cognouisse te Deum, nec diligere proximum. **IDEM**: Sæpe dum quosdam. lib. 3. de discordia. **AVGVST.** super Ioannem: Scientia cauenda est, ne inflat: ergo amate scientiam, sed anteponite charitatem, quia charitas ædificat & non permittit inflati scientiã. **IDEM** ad Hieronymum de sententia Iacobi: Sicut mors auram auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus huic subseruit scientia, cum est vtilis, nam sine illa inflat. **Idem**: Spiritalis homo.

Supra de discussione. **BERNARDVS** de diligendo Deo: Liqueat & absq; scientia dignitatem esse omnino inutilem, & scientiam absque virtute damnabile. **IDEM** super cantica: Cibus indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ita & multa scientia ingesta stomacho animæ, qui est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit. **Idem**: Sicut bonū. Supra de religione.

De scientia & doctrina.

REGORIVS super Ezechielem: Sancti viri amando discunt, quod docendo proferunt. **IDEM** in pastorali: Cum spiritale aliquid à subditis pastor inquiritur, valde est ignominiosum, si tunc quærat discere, cum quæstionem debet enodare. **IDEM**: Plerique dum metiri se nesciunt, quæ non didicere, docere concupiscunt: qui pondus magisteri, tanto leuius existimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant. **AVGVST.** in Epistola: ad discendum quod opus est, nulla ætas mihi fera videri potest: quia & si lenes magis decet docere, quam discere, magis tamen volo discere, quam quod doceam, ignorare. **IOANNES CHRISOST.** de compunctione cordis: Non confundamus diuinas literas, neque sancti Spiritus sententiã, propriis sententiis peruertamus. **HIERONYMVS** in epistola: Multo tempore discere vt doceas, nec laudatoribus tuis immoderis auribus libenter accommodes.

De vita & doctrina.

REGORIVS in moralibus: Cum à vitiiis caro, restringitur, cum mens virtutibus exercetur, restat vt loquendo quisq; doceat alios vitam, quam moribus seruat. **IDEM**: Spiritualis quisque prædicator studet summopere, contra maleficos rumores aduersantium, & defendere loquendo quod vinit, & ornare viuendo quod dicit. **IDEM** in pastorali: Illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat. **IDEM**: Boni prædicores prius propria crimina fletibus curent, & tunc, quæ aliorum sunt puniendã, penuncient: & antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt operibus clamet. **ISIDORVS** de summo bono: Tam vita quam doctrina clarere debet Ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutile facit. **IDEM**: Vnusquisq; doctor & bonæ actionis & bonæ prædicationis habere debet studium: nam alterum sine altero non facit perfectum. **IOANNES** Chrysostomus in sermonibus: Adicit doctrinæ auctoritatem bona vita doctoris. **AMBROSIVS** de officiis: Vir iustus dictis & rebus probatur: nam si exercitatus sit sermonibus, desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit. **HIERONYMVS** in Epistola: Prius faciamus & post doceamus, ne doctrinæ auctoritas cassis sermonibus destruat. **AVGVST.** de confessionibus: Surgunt indocti & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. **BERNARDVS** in sermone: Est tantum lucere, vanum: tantum ardere, parum, ardere & lucere, perfectum.

CAPVT XLVI.

De exemplo.

REGORIVS in Moralibus: Multi in tenebris vitæ presentis dum superiora de se exēpla exhibent, astrorū more nobis desuper lucent. **IDEM**: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspiciere, qualis non est: vt ex bonorū forma metiatur, quantum ipsè deserto bono deformis est. **IDEM** Qui vitam præcedentium patrum conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. **IDEM** Sæpe cum nos. Supra de verecundia. **IDEM**: In dialogis: Nunquã pec-

a Ibidem e. 17. post med.

b Ibid de sum. bo. lib. 3. cap. 15. sent. 2.

c August. de ciuit. Dei lib. 19. c. 19. ante med. tom. 5.

d Ibid. post med.

e Ber. apo. 17. ad Gu. liel. abb. ante med. f Idem ser. 86. in cant. ver. fin.

g Ibid. ser. 51. ante medium. h Idem ser. 3. in Assum. B. Maria ante med. i Idem ser. de verb. Pf. Audiam quid, p. st medium.

k Idem ser. 3. in assum. B. Maria ante med.

l Greg. lib. 27. Mor. c. 27. non multum à prin.

m Idem ho. 7. in Euang. post medium. n Ibidem.

o Greg. lib. 8. Mor. cap. 26. cir. med. p Idem in Ezech. hom. 17. ante medium.

q Aug. Epi. 29. ad Hier. tom. post med. to. 2.

r Ber. tract. de dilig. Deo multum ante med. s Idem ser. 36. in cant. circ. med.

t Greg. in Ezech. hom. 5. prope fin. u Idem Past. cu. p. 2. c. 11. circ. fin.

x Ibid. prologo in Past. ad Ioan. Epif. Rauen.

y Aug. Epi. 18. ad Hier. uatim à prin. tom. 2.

z Chryf. de compunct. cord. lib. 2. ante med.

a Hieronym. Epif. 4. ad Rustic. monach. post med. tom. 1.

b Greg. lib. 6. Mor. cap. 16. post med.

c Idem Past. cu. p. 2. c. 3. non longe à prin.

d Ibid. c. 6. in fin. e Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 36. sen. 1.

f Ibidem sent. 3.

g Chryf. ho. de erudit. discipl. post med. tom. 5.

h Amb. de offi. lib. 2. c. 2. post med. tom. 4.

i Aug. Confess. lib. 8. c. 8 tom. 1.

k Ber. ser. in Nativitat. S. Ioan. Bapt. ante med.

l Greg. lib. 4. Moral. cap. 21. cir. med.

m Ibid lib. 24. c. 6. ante med.

n Ibid. lib. 9. c. 35. in fin. o Idem lib. 3. Dial. c. 37. in fin.

a Idem bo.
11. in Enam.
non longe à
prin.
b Ibidem
hom. 39. post
med.
c Isidor. de
sum. 10. lib.
2. c. 11. sen. 5.
d Ibidem
sent. 2.
e Ambr. in
Luc lib 5. c.
7. m. 3.
f Idem. lib. de
Ioseph. Pa-
triarcha. c. 1.
in prin.
rom. 5.
g Ber. ser. di
S. Benedicto
Abb. cir.
med.
h Idem ser.
3. de aduen-
tu Domi.
post med.
i Sen. Epist.
83. ante me.

k Greg. Re-
gist. lib. 7.
ind. 2. cap. 2.

l Idem lib.
22. Mor. cap.
5. ante med.
m Ibidem.

n Ibidem.
post med.

o Ibid lib.
26. cap. 23.
post med.

p Ibid. lib.
35. cap. 13.
ante med.

q Ibid. lib.
22. cap. 5.
ante med.

r Aug. ser.
53 ad fra-
tres in exemo
rom. 10.

s Idem de bo-
no vidu. cap.
22. in prin.
rom. 4.

t Ibid. paulo
post.

u Hierony.
Epist. 131.
ad Russ in
prin. rom. 3.

x Ibid Epist.
2. ad Nepo-
tian. ante
med. rom. 2.

y Ibid. ad
Ageruch.
Epist. 11. ul-
tra med. to.
col.

z Ibid Epist.
5. ad Salai post
med.

catores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si nulla eis set bonorum exempla, quæ eorum mentem traherent. a **A** **I**DEM in homiliis: De bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo soli placere quærimus, semper optemus secretum. b **I**DEM: Ad amorem Dei & proximi plerumque corda audientium, plus exempla, quam verba excitant. **I**DEM; Qui sancto viro. Supra de societate. c **I**sidorus de summo bono: Propterea virtutes sanctorum ad exemplum nostrum Deus proposuit, ut quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iustitiæ præmia, tanto de perseverantia mali sint grauiora tormenta. d **I**DEM: Reprobi non attendunt documenta beatorum, quæ imitentur ad melius: sed proponunt sibi exempla pravorum, quæ ad suorum morum peruersitatem imitantur in peius. e **A**MBROSIVS super Lucam: Vnius exemplo plurimi corriguntur. f **I**DEM de Patriarchis: Sanctorum vita ceteris norma viuendi est. * **I**DEM de officiis: Sit nobis vita maiorum disciplina speculum, non calliditatis commæarium. g **B**ERNARDVS in sermonibus: Sermo vnus & efficax exemplum est operis, facile faciens suadibile quod dicitur, dum monstratur factibile quod suadetur. h **I**DEM: Nullum consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neque lingua, sed opere & veritate. **S**ENECA in Epist. Instruenda est vita exemplis illustribus.

CAPVT XLVII.

De fama.

GREGORIVS k in registro: Quidquid granare potest aut opinionem tuam, aut animam omnino refugas, & te committere illud, nullius suasionem, consentias. * **I**DEM: Eius quem videre me non licet, bona me pascit opinio. l **I**DEM in moralibus: Fama à bono opere vires accipit, & favoris gratiam, quasi claritatis lumen aspergit. m **I**DEM: Dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumque illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergeni in iunere exempli lumen præbetur. n **I**DEM: Nonnunquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudent, cum per hæc ad meliora proficere, audiētes, p̄sant. o **I**DEM: Laus sua iustos cruciat, iniquos exultat. Sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. p **I**DEM: Virtutes proficientium in noticia ceterorum hominum, quasi suauitate fragrant odorum. q **I**DEM: Sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumque, si laudibus famæ nostræ intendimus, à virtute vacuamur. r **A**VGUSTINVS de moribus & vita clericorum: Qui nos amant, quærunt, quid laudent in nobis: qui autem nos odiunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, & vitam nostram, & famam sic custodire debemus, ut non erubescant detractoribus laudatores. s **I**DEM de viduitate: In omnibus spiritualibus deliciis, quibus fruuntur in nuptiæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. t **I**DEM: Nobis est necessaria vita nostra, aliis fama nostra, & utique quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat utilitatem. u **I**DEM: Multo misericordius. Supra de doctrina. v **H**IERONYMVS in Epistola: Multa in vtramque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falsorum ore celebrat. x **I**DEM: Caueto omnes suspiciones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuota. y **I**DEM: Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspicio: nec paratum habeas illud de trinio. Sufficit mihi conscientia mea: non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. z **I**DEM: Tenera res in foeminis fama pudicitiae est,

quasi flos pulcherrimus, cito ad leuem marcescit auram, lenique flatu corrumpitur. a **B**ERNARDVS super cantica: Validos & constantes necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, nec non & longanimes in spe, atque ad superna verticem mentis attolentes, qui & bonum fidei suæ, & conuersationis vbiq; odorem spargentes, dicere cū Apostolo possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. b **I**DEM: Erit quidem virtus contenta candore conscientiae, vbi sequi non poterit odor famæ, ceterum odor famæ, nec excusare sufficit vitium conscientiae decoloris, prouidebit tamen semper quantum in se est homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed coram hominibus, ut vere sit liuū. c **I**DEM: Sufficit. Supra de tranquillitate. d **I**DEM: de consideratione: Interest tuæ perfectionis, & malas res, malas pariter species deuotare: in altero conscientiae, in altero famæ consulis. e **I**DEM: Esto fortis in fide, decorus in gloria, & probasti te imitatore Dei. Fortitudo tua fides conscientiae est: & decor tuus splendor bonæ opinionis est.

CAPVT XLVIII.

De aduersitate.

GREGORIVS e in registro: Pœna præfens si afflictum animum conuertit, finis est culpæ præcedentis: si eum ad timorem Domini minime conuertit, initium est pœnæ sequentis. f **I**DEM: Inter flagella positos flagellis digna committere, contra ferientem est specialiter superbire, & sæuieris acius iracundiam prouocare. g **I**DEM: Aduersitas, quæ bonis votis obicitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis. h **I**DEM: In omnipotenti Deo tunc certa fiducia est, quando pro bono opere, aduersitatis aliquid in hoc mudo recipitur, ut plena merces in æterna retributione seruetur. i **I**DEM: ipsa malorum societas purgatio bonorum est. l **I**DEM: Dubium non est. Supra de discordia lib. 3. k **I**DEM: in moralibus: Sicut aromata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur, expandunt: ita sancti viri omne, quod virtutibus redollet, in tribulatione innotescunt. l **I**DEM: Flagella bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut quæ poterant perpetrari futura diuitant. m **I**DEM: Cum peruersum quenquam Deus omnipotens percutit, & condolendum est miseriam percutit, & congaudendum iustitiæ iudicis. n **I**DEM: Electi vniuscuiusque mens tribus vicibus, id est vel labore conuersionis, vel tentatione probationis, vel formidine solutionis atteritur atque ipsa attritione purgata liberatur. o **I**DEM: Pœna interrogat, si quietus quis veraciter amat. p **I**DEM: plura supra de certamine. q **I**OANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Sicut pluuia in terram descendens eleuat femina, sic & tribulatio animam intrans, erit desiderium. * **I**DEM: Qui aduersatur, virtutem suam destruit, nobis vero per patientiam coronas operabitur. r **A**VGUSTINVS de pastoribus: Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. s **I**DEM in Epistola: Terror temporalium potestatum, quando veritatem oppugnat iustis, fortibus gloriosa probatio est, in firmis periculosa tentatio. * **I**DEM super Genesim ad literam: Ipse sibi homo in intentionibus certius innotescit, & iuste salus illa perpetua quæ turpiter amissa est per voluntatem, fortiter recipitur per dolorem. t **I**SIDORVS in synonymis: Aduersa corporis animæ remedia sunt, ægritudo carnem vulnerat, mentem curat: languor enim vitia excoquit, languor vires libidinis frangit. u **I**DEM de summo bono: Viri sancti plus formidant prospera, quam aduersa: quia Dei seruos prospera deiciunt, aduersa vero erudiunt. v **B**ERNARDVS super Qui habitat: Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum mihi in tribulatione, magis amplecti te, in camino habere te mecum, quam esse sine te vel in cælo. Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? **I**DEM super cantica In petra. Infra de Martyrio.

a Bern. in
cant. serm.
46. non longe
à prin.

b Ibid. ser.
71. cir. prin.

c Idem de
consil. lib. 3.
post med.

d Idem paulo
post.

e Greg. Re-
gist. lib. 9.
ind. 4. c. 25.
non longe à
prin.

f Ibid. lib. 8.
ind. 3. c. 41.
cir. fin.

g Ibid. lib. 7.
ind. 2. cap.
126. ante
med.

h Ibid. lib. 9.
ind. 4. c. 39.
ante med.

i Ibidem.

k Idem præ-
fat. in expo-
sit. Job. cap. 2.

l Idem lib.
16. Moral.
cap. 19.

m Ibid. lib.
22. c. 6. post
med.

n Ibid. lib.
24. c. 7. longe
post med.

o Idem præ-
fat. in expo-
sit. Job. cap. 3.

p August. de
pastorib. cap.
5. paulo post
med. rom. 9.

q Idem Epi.
48. ad Vin-
cent. ante
med. rom. 2.

r Ibid. in
Synon. cap. 7.
ante med.

s Idem de
sum. bon. lib.
3. cap. 62.
sent. 2.

t Ber. ser. 17.
in psal. Qui
habitat. post
med.

CAPVT XLIX.

De martyrio.

GREGORIVS^a in registro: Sicut beatus Cyprianus, ait, martyre non facit poena, sed causa. **DEM** in homiliis: Mori a persequente, martyrium in aperto opere est: ferre vero contumelias, & odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. **DEM**: Habet pax nostra martyrium suum: quia & sic carnis colla ferro non subdimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria trucidamus. **ISIDORVS** in Etymologiis: Duo sunt genera martyrii, vnum in aperta passione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desideriis resistentes, per hoc quod se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, & pacis tempore martyres facti sunt. **IOANNES** Chrysostomus in sermone: Habet paupertas martyrii suum, & egestas bene tolerata facit martyrii: sed egestas propter Christum, non propter necessitatem. **HIERONYMVS** in legenda sanctae Paulae: Non solum effusio sanguinis in confessione martyrii reputatur, sed deuotae quoque mentis seruitus, quotidianum martyrium est. **DEM**: Haec est sola digna retributio cum sanguis sanguine compensatur, & redempti cruore Christi pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorum sine certamine, &c. Supra de certamine. **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Quicumque etiam non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur, sacro fonte baptismatis. **DEM**: Quanto erit acrior impetus belli, tanto maior gloria non cedenti, tanto densior corona martyrii. **BERNARDVS** super cantica: Stat martyr tripudians, & triumphans, toto licet lacero corpore: & rimate lacero ferro, non modo fert fortiter, sed alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire sanguine. Vbi ergo tunc anima martyris: nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Iesu. **DEM**: In petra habitans, quid mirum si in modum petrae diruerit: sed neque hoc mirum, si exul a corpore dolores non sentiat corporis: facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus non amittitur: non deest dolor, sed contemnitur. **DEM** in sermonibus: Est martyrii genus, & effusio quaedam sanguinis in quotidiana corporis afflictione: est etiam baptismus aliquis in compunctione cordis, & lacrymarum assiduitate. Sic quippe infirmis, & pusillis corde necesse est, ut quem semel ponere pro Christo non sufficiunt, saltem mitiori quodam, sed diuturniori martyrio sanguinem fundant: sic & baptismi sacramentum, quoniam iterari non licet his, qui saepius in multis offendunt, frequentiori ablutione suppleri.

CAPVT L.

De gloria.

GREGORIVS^m in moralibus: Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: ut secundum quod hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. **DEM** super illud Iob: Donec impleatur risu os tuum, &c. In illa aeterna patria cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur. **DEM**: Ibi vnus cuiusque mentem ab alterius oculis, membrorum corpulentia non abscondet: sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa corporis harmonia, sicque vnusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi. **DEM**: Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animae quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium post eos, qualiter disponatur, nesciunt. Quia & vita spiritus longe est a vita carnis: & sicut corporea, atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quae intus omnipotentis Dei charitatem vident, nullo modo credendum est, quia sit foris aliquid, quod ignorant. **DEM**: Quando ad ipsum fon-

tem vitae venerimus, erit nobis delectabiliter impressa sitis simul, atque satietas: Sed longe aberit a siti necessitas, longe a satietate fastidium; quia & sitientes satiamur, & satiati sitiemus. **DEM**: Aeterna contemplatione agitur, ut omnipotens Deus, quo magis visus fuerit, eo magis diligatur. **DEM**: In illa resurrectionis gloria, erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. **DEM** in homiliis: Credendum est, quod ante retributionem extremi iudicij, iniusti in requie quosdam iustos conspiciant, ut eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed de eorum bono crucientur. Iusti vero in tormentis semper intuentur iniustos, ut hinc eorum gaudium crescat: quia malum conspiciunt quod misericorditer euaserunt, tantoque ereptori suo maiores gratias referunt, quanto vident in aliis, quod ipsi perpeti, si essent derelecti, potuerunt. **DEM** in dialogis: Sicut electos beatitudo laetificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui, ignis reprobos exurat. **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Erit illius ciuitatis, & vna in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indefinenter aeternorum incunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita poenarum: nec tamen ideo sua liberationis oblita, ut liberatori suo non sit grata. Quantum ergo attinet ad scientiam rationalem, memor erit praeteritorum etiam malorum suorum, quantum autem ad experientis sensum prorsus immemor. **DEM**: Pax caelestis ciuitatis, est ordinatissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo. **DEM**: Quanta erit illa foelicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum: vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agetur, ubi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur? nescio. **DEM**: Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fide videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur: hoc munus, hic affectus, hic actus profectio erit omnibus, sicut in ipsa vita erit communis. **DEM**: In nobis ipsis imaginem Dei contuentes tangamus, & ad illum redeamus, a quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrum non habebit mortem, ibi nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensioem. **DEM**: Absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio: & si quid aliud illud non deest regnum, in quo resurrectionis, & promissionis filij aequales erunt Angelis Dei, si non corpore, non aetate, certe foelicitate. **DEM**: Ita Deus erit notus, atque conspicuus, ut videatur spiritui a singulis nobis, in singulis nobis: videatur ab altero in altero: videatur in seipso: videatur in caelo nouo, & in terra noua, atque in omni quae tunc fuerit creatura: videatur & per corpora in omni corpore, quocumque fuerint spiritualis corporis oculi, acie perueniunt directi, patebunt etiam cogitationes nostrae inuicem nobis. **DEM** de Trinitate: Contemplatio est merces fidei, cui mercedi per fident corda mundantur, sicut scriptum est: Mundans fide corda eorum. **DEM**: Illud quod agit iustitia supra lib. 2. de quatuor virtutibus. **DEM** de libero arbitrio: Tanta est pulchritudo iustitiae, tanta iocunditas lucis aeternae, hoc est incommutabilis veritatis, atque sapientiae, ut etiam si non liceret in ea amplius viuere, quam vnus diei mora, propter hoc solum, innumerabiles anni huius vitae, pleni deliciis, & circumfluentia temporalium bonorum, recte meritoque contemneretur. Non enim falso, aut paruo affectu dictum est: Quonia melior est dies vna in atriis tuis super millia. **DEM** in sermonibus: Tunc non peccabimus non solum factis, sed nec concupiscentiis, cum illam faciem videbimus, quae vincit omnes concupiscentias. Tam enim dulcis est fratres mei, tam pulchra, ut illa visa, nihil aliud possit delectare: satietas enim erit insatiabilis, nullum fastidium, semper esuriemus, semper saturi erimus. **DEM** de conflictu: Recedat amor praesentis saeculi, in quo omnes sic viuificantur, ut deinceps morian-

^a Greg. Reg. lib. 2. ind. 10. cap. 36. non longe a prin. ^b Idem homil. 35. in Euang. cir. med. ^c Ibidem homil. 3. in fin. ^d Isidorus etym lib. 7. c. 11.

^e Hierony. epist. 27. ad Eustoch. vers. fin. ^f Ibid. epist. 12. ad eand. vers. fin. ^g Aug. de ciuit. Dei lib. 13. c. 7. in princ. 10. ^h Ibid. lib. 20. cap. 13. cir. med. ⁱ Ber. ser. 61. in cant. post med.

^k Ibid. conseq.

^l Idem ser. 1. in die S. pascha post med.

^m Greg. lib. 4. Mor. cap. 31. ante med.

ⁿ Ibid. lib. 8. c. 31. cir. med.

^o Ibid. lib. 18. cap. 27. ante med.

^p Ibid. lib. 12. cap. 14. statim a prin.

^q Ibid. lib.

18. c. 28. post med.

^r Ibid. lib. 5. c. 7. ante med. ^s Ibid. lib. 14. cap. 29. non longe a prin.

^t Ang. de ciuit. Dei lib. 22. cap. 30. cir. med. tom. 5.

^u Ibid. lib. 19. c. 13. circa prin. ^x Ibid. lib. 22. c. 30. in prin.

^y Ibid. paul. post.

^z Ibid. cap. 20. in fin.

^a Ibid. c. 29. in fin.

^b Idem de Trin. lib. 1. c. 8. post med. ^c Idem de lib. arti. lib. 3. c. 25. vers. fin. tom. 1.

^d Idem de conf. vi. tor. & virt. cap. 26. tom. 9.

tur: & succedat amor futuri sæculi, in quo omnes sic viuificantur, vt deinceps non moriantur; vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat: sed perennis lætitia regnat. * IOANNES Chrysoft. super Ioannem, Beati, & ter beati, & multoties beati, qui beata illa potiuntur requie, quemadmodum miseri, & ter miseri, & infinite miseri, qui à beatitudine illa seipfos abiiciunt. * FVLGENTIVS in epistola: Sicut per speculum vitreum, trina nobis visio administratur, qua nosipfos, & ipsum speculum, & quidquid præsens adest videmus: sic per speculum diuinæ charitatis, & ipsum Deum, vt est, videmus, quantum possibile erit creaturæ, & nosipfos & omnia alia, vera & certa sciëntia cognoscemus. ^a BERNARDVS super canticum: Qui replet in bonis desiderium animæ, & ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati plenitudo pacis, ipse memoriæ, cõtinuatio æternitatis. ^b IDEM: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me: Speram in Deo; quoniã adhuc confitebor illi, cū error videlicet à ratione, à voluntate dolor, atq; à memoria timor omnis recesserit, & successerit illa, quã speramus, mira serenitas, plena suauitas, æterna securitas. ^c IDEM in sermonibus: Quemadmodum circa rationale nostrum, & sciëntia, & ignorãtia constat, tanquã habitus, & priuatio: sic & circa concupiscibile, desiderium, & contemptus, & circa id quod dicitur irascibile, & lætitia pariter, & ira versatur. Implebit ergo Deus rationale nostrum luce sapiëntiæ, ita vt penitus nobis nihil desit in vlla sciëntia: implebit concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam, & ea penitus repleamur, sicut scriptum est: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur, per quam iustitiã quidquid respicere debet anima, respiciet: & quidquid concupiscere, concupiscet, & ex his omnibus magis appetet, quod magis fuerit appetendum. Iam vero quod dicitur in nobis irascibile, cū repleuerit illud Deus, perfecta erit in nobis tranquillitas, & in summã iucunditatẽ, atq; lætitiã replebimur pace diuina. ^d IDEM: Sicut replebit animas nostras Deus cū fuerit perfecta in eis sciëntia, perfecta iustitia perfecta lætitia: sic replebitur maiestate eius omnis terra nostra, cū fuerit corpus immortale, agile, impassibile, configuratum denique corpori claritatis sue. * IDEM: Æterna omnium beatorum solemnitas est facie ad faciẽ Deum intueri, eius dulcedine sine fastidio satiari, vt quæ semper habet, semper habere velint, ac eius visione sine defectu perfrui. ^e ANSELMVS de similitudinibus: Partes beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapiëntia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, & gaudiũ. Ista, vt æstimo sunt, quæ propter se, & propter quæ alia quæq; ab hominibus appetuntur. Et ita notandum, quod septem priores beatitudinis partes, ad corporis beatitudinẽ, septemque posteriores, ad animã pertinent. ^f IDEM: In illa vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septemplex quã modo sit, splendidiore erit, adæquabitur. ^g IDEM: Velocitas nos tanta concomitabitur, vt ipsi Angelis Dei æque celeres simus, qui à cælo, ad terras, & e cõuerso, dicto citius dilabuntur. ^h IDEM: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiã si velit terrã commouere possit: & sic e cõuerso iniustus imbecillus, vt nec etiã vermes amouere queat ab oculis suis. ⁱ IDEM: Gaudiũ erit iusto, intus & extra, gaudiũ sursum atq; deorsum, gaudiũ circumcirca, vbiq; gaudiũ plenum. ^k IDEM: Tunc iusti scient, cuncta quæ Deus facit scienda, tã ea quæ præterita, quã ea quæ postmodum sunt. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscuntur: nec quenquã omnino latebit qua patria, qua gente, qua stirpe, quis editus fuerit, vel quid etiã in vita sua fecerit. Si autẽ fueris malus, vera omnino sapiëntia priuatus, tãtis vrgeberis doloribus, vt non solũ insipiens, verum etiã omnino fias & amens. ^l IDEM: In illa vita si bonus fuerit, nihil patietur, quod nolit, sed agere permittetur, quodcunq; voluerit: si vero fuerit malus, ad omnia quæ noluerit, cogetur, & ab omnibus, quæ voluerit, prohibebitur. *Pharetra Finis.*

S. BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Declaratio,
Terminorum Theologiæ.

Cum omnis doctrina, vt S. Augustinus inquit, de Doctrina Christiana lib. 1. cap. 1. vel rerum, vel signorum sit, resque per signa discantur: cumque, vt ibidem asserit lib. 2. c. 3. signorum, quibus inter se homines sua sensa communicant, quadam pertineant ad oculorum sensum, pleraque ad aurium, paucissima ad ceteros sensus: verba inter homines prorsus obtinuerunt principatum significandi quacumque animo concipiuntur, si ea prodere quisque velit. Vm igitur & verborum significatione vnaquaque sciëntia pertractanda nosse oportere, libro de reprehensionibus Sophistarum c. 1. docuit Aristoteles. Ex quibus facile colligitur, quantum opusculum hoc, quod Declaratio Terminorum Theologiæ inscribitur, ad ipsius Theologiæ tractationem afferat utilitatis. In eo enim Auctor dilucide explicat Terminos, quibus in præcipuis Theologica Sciëntia materiis Professores Theologi vtuntur, ne ex illorum ignorantia quisquam allucinetur, vel in perniciosos errores, quod hac de causa plerisque aliquando contigit, prolabatur. Quæ vero hoc opusculo continentur, fusi in Breuiloquio auctor edisserit, vt ibi pro cuiusque materia ratione manifeste appareat. Adeo vt non tam Declaratio Terminorum Theologiæ sit iste Tractatus, quam Compendium totius Theologiæ compendiosissimum, longeque ipso Breuiloquio breuius.

DIMIPTENS Deus Pater, Filius, Spiritus sanctus vnus est Deus: nam in vnitatem naturæ numerali est realis pluralitas personarum, quarum prima, scilicet Pater, à nullo est producta, nec producibilis: nec genita, nec generabilis: nec spirata, nec spirabilis: nec creata, nec creabilis. Secunda persona, scilicet Filius est genita à patre naturali productione, naturali fecunditate intellectus per memoriam. Tertia persona, scilicet Spiritus sanctus, est spirata à Patre, & Filio, non genita, nec creata, sicut nec secunda persona est creata, nec spirata.

Essentia autem diuina est summe vna, id est, nullo modo diuisibilis in plures essentias. Secundo est summe simplex, id est, non composita ex multis rebus distinctis à se inuicem, nec cõponibilis cum rebus à se re distinctis: sed quidquid est in ea, propter sui infinitatẽ, est vna res cū ea. Tertio est immensa, id est, ipsa per seipsam est præsens omni rei, & persona per ipsã operatur in omni re, & manu tenet, & intelligit omnia. Quarto, est æterna, id est, non inceptit, nec desinit, simul & semel omnes perfectiones indiuisibiliter continet. Quinto, est incõmutabilis, id est, nec substantialiter, nec accidentaliter mutabilis: nec generabilis, nec corruptibilis: nec aliquo modo perfectibilis, vel defectibilis. Sexto, est necessaria, id est, ipsa non potest nõ esse, nec aliquid ab eo deficere, & omnis sua actio est ipsa essentia, & necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra nõ sit necessarius. Septimo, est prima, id est, radix & fundamentum emanationum, & personalium proprietatum, & omnino prima entitas, inter omnia entia, & in diuinis, & creaturis, Octauo, in ea est summa fecunditas, id est, memoria perfecta ad producendum personam vtramque. Nam memoria, quam dicunt intellectiuam, naturam Dei dicit cum intellectu, quæ fecunda est respectu verbi. Sed memoria, quã dicunt spiratiuam, naturam Dei dicit cum voluntate, quæ est fecunda respectu

Diuinæ personæ.

Essentia diuina.

spectu

^a *Ibid.* ser. 11. in cant. post med. ^b *Ibid.* post pauca.

^c *Ibid.* ser. 4 in festo omn. sanct. post med.

^d *Ibidem* prope fin.

^e *Anf. de similit. c. 48.*

^f *Ibid. c. 50.*

^g *Ibid. c. 51.*

^h *Ibid. c. 52.*

ⁱ *Ibid. c. 71.*

^k *Ibid. c. 59.*

^l *Ibid. c. 53.*

spectu Spiritus sancti. Nono, est in ea summa charitas, id est, vna numero voluntas in tribus personis, & per consequens eadem volitio, & volitum idem. Decimo est in ea summa liberalitas, id est, communicabilitas suae essentiae, & omnis infinitae perfectionis in deitate ipsis personis, & suae bonitatis, & influentiae in creaturis omnibus rebus productis. Undecimo, est in ea summa aequalitas, id est perfectio patris non est maior, nec minor perfectione filij, similiter & Spiritus sancti, nec filius est perfectionis maioris, vel minoris quam Pater, & Spiritus sanctus. Idem dicendum de Spiritu sancto respectu Patris, & Filij, nec est deitas alia in Filio, & Spiritu sancto, quam in Patre, nec econuerso: nec est potestas alia in Patre, quam in Filio, & Spiritu sancto, nec maior, nec minor. Nec est duratio suae aternitas maior, vel minor in Patre, quam in Filio, & Spiritu sancto. Duodecimo est in ea summa germanitas, id est naturae, & essentiae est summa vnitas, scilicet numeralis in tribus personis, similiter & talis vnitas est in omni perfectione essentiali in tribus personis, non autem in omni proprietate notionali. Tertiodecimo, est in ea summa conformitas, id est, essentialium proprietatum summa vnitas, & identias, & nulla diuersitas: voluntatis concordia, nulla discordia, si saltem debet dici concordia: operationum ad creaturas indiuisibilitas, & omnium effectuum similis producibilitas. Quartodecimo, est in ea inseparabilitas, id est, personarum similtas in existendo, vtique praesentiam exhibendo, & omnia operando.

Emanationes duae sunt in diuinis, scilicet generatio, & spiratio. Generatio est productio substantifica per modum naturae. Spiratio, est productio substantifica per modum voluntatis. Tres hypostases, id est supposita, vel personae sunt in diuinis, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Sequuntur quatuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, processio, spiratio. Sequuntur etiam quinque notiones, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, processio, spiratio. Paternitas, est generatio actiua. Filiatio, generatio passiuua. Processio, est spiratio passiuua. Spiratio, est spiratio actiua. Innascibilitas, est proprietates nobilitatis, scilicet a nullo produci.

Proprietates personalis est, qua persona proprie, & principaliter innotescit. Et sunt tres, scilicet paternitas, filiatio, spiratio passiuua. Notio est, qua persona innotescit, vt distinguatur ab alia. Innascibilitas, innotescit patrem principaliter per modum negationis, & ex consequenti per modum positionis, id est, fontalis plenitudinis.

Filius dicitur Imago, in quantum expressa similitudo patris. Filius dicitur Verbum, in quantum est similitudo expressiuua. Filius dicitur filius, in quantum est similitudo hypostatica. Secundo filius dicitur Imago, vt similitudo conformis. Dicitur Verbum, vt similitudo intellectualis. Dicitur filius, vt similitudo connaturalis.

Spiritus sanctus dicitur donum, vt datum voluntarium, & praecipuum. Dicitur spiritus, vt datum voluntarium, & primum. Dicitur charitas Patris, & Filij, vt datum hypostaticum.

Pradicamenta quinque vltima non sunt in Deo, quia pertinent proprie ad corporalia. Pradicamenta quinque vltima attribuuntur Deo figuratiue. Pradicamenta quinque prima, secundum id quod est completionis in eis, sunt in Deo, & reducuntur ad duo, scilicet substantiam, & relationem. Ideo dicuntur duo modi praedicandi in diuinis, scilicet per modum substantiae, & relationis. Praedicare per modum substantiae, est praedicare de omnibus personis simul, & sigillatim, & singulariter. Praedicare vero secundum relationem, aut est non dici de omnibus, aut si de pluribus, pluraliter dici.

Essentia diuina dicitur essentia, in quantum communicabilis in abstracto: sed dicitur substantia, in quantum communicabilis in concreto.

Sunt quinque modi dicendi simul, & querendi in di-

uinis. Quis ratione personae: qui ratione hypostasis: quae ratione notionis: quod ratione substantiae: quid siue quo, ratione essentiae.

Habitare Deum in nobis, est effectum spirituales causare in nobis, cum acceptione per charitatem, quae Deus nos habet, & habetur a nobis. Tota Trinitas autem inhabitat in homine. Deum apparere, est in signo sensibili expresse significari, vt Spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, & columba. Deum descendere, dicitur vtrumque, scilicet inhabitare, vel apparere. Deum mitti, est cum vtroque praedicto aeternaliter produci. Deum sedere in beatis est, glorificare beatos.

Appropriare aliqua personis diuinis, est ipsa communia omnibus personis ad notitiam propriorum personalium facientia, alicui personae attribuire: vt patri vnitatem, aeternitatem, principationem, omnipotentiam. Filio veritatem, speciem, exemplationem, omniscientiam. Spiritu sancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem.

Vnum, est ens indiuisum in se. Verum, est ens intelligibile. Bonum, est ens communicabile.

Deus est omnipotens, non quod possit actus culpabiles, vt mentiri, nec actus poenales in se recipere, vt timere, nec corporales vt dormire, nec inconuenientes vt facere aliquem maiorem se. Est, inquam, Deus perfecte, vere, & proprie omnipotens, id est potens omnia, quae sunt alicuius potentiae, & potentiae completae.

Potentia completa, est quae non potest deficere, nec succumbere, nec indigere. Potentia incompleta, quae potest in peccando deficere, in patiendo succumbere, in corporali actione indigere. Potentia diuina est, quae nec est de nihilo, nec sub aliquo, nec eget aliquo, nec culpabilia potest, nec poenalia, nec materialia.

Sapientia Dei est illa, qua limpidissime Deus cognoscit omnia bona, mala, praeterita, praesentia, & futura, actualia, & possibilis, & per consequens, est infinita, & incomprehensibilis nobis. Sapientia Dei dicitur scientia, in quantum est cognitio omnium possibilium. Dicitur visio, respectu omnium actualiter existentium. Dicitur approbatio, in quantum est respectu bonorum. Dicitur praescientia, in quantum est respectu futurorum. Dicitur dispositio, in quantum est respectu fiendorum ab ipso Deo. Dicitur praedestinatio, respectu praemiorum. Dicitur reprobatio, in quantum est respectu damnatorum. Dicitur lux, in quantum est ratio cognoscendi omnia. Dicitur speculum, in quantum est ratio cognoscendi visa, & approbata. Dicitur exemplar, in quantum est ratio cognoscendi prauiua, & disposita. Dicitur liber vitae, in quantum est praedestinata. Sapientia Dei est liber vitae, respectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: speculum, vt euntium: lux, respectu omnium. Ad exemplar spectat idea secundum actum prauidendi. Verbum secundum actum proponendi. Ars secundum actum prosequendi. Ratio secundum actum perficiendi. Simplex Dei notitia est, qua cognoscit Deus bona, & mala, quae sunt, fuerunt, & erunt, & possunt esse, quae etiam nunquam erunt. Notitia visionis est, qua cognoscit Deus omnia mala, quae sunt, fuerunt, & erunt. Notitia approbationis est, qua cognoscit tantum bona, quae sunt fuerunt, & erunt. Voluntas Dei dicitur ratione regula

ta praesidentia, qua omnia quae in vniuerso sunt, irreprehensibiliter gubernantur.

Deus est causa efficiens mundi, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, & mensura. Deus est causa exemplaris mundi, ratione cuius, est in creatura veritas, species, & numerus. Deus est causa finalis mundi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus.

Liber intus scriptus, est Dei aeterna ars, & sapientia. Liber foris scriptus, est mundus sensibilis. Obedientia mera est, quando praecipuum ex se solum obligat, non ex aliqua alia causa.

Ordo Angelorum secundum Gregorium est multitudo caelestium spirituum, qui inter se in aliquo mu-

Deus omnipotens.

Potentia duplex.

Sapientia multipliciter dicta.

Deus causa efficiens, exemplaris, & finalis.

Liber scriptus intus & foris.

Est Mag. in 2. d. 9. §.

nere

Quot sunt processiones, hypostases, relationes, & notiones in diuinis.

Proprietates personalis quid & quotuplex.

Filius.

Spiritus sanctus.

Quae pradicamenta non sunt in Deo.

Essentia diuina quo modo essentia, & substantia dicitur.

Quinque modi dicendi in diuinis.

voluntas se vindicans, per opprobrium Deo vel sanctis A illatum.

Acedia.

Acedia, est tedium operandi bonum. Pusillanimitas, est voluntas immoderate metuens grauedinem, in aggreffu agendorum. Desperatio, est voluntas grauedinem repruens, de adiutorio ad perficiendum bonum diffidens, siue de remuneratione diuina diffidens. Torpor, est voluntas grauedinis impatiens, tepida ad explendum inchoata.

Auaritia.

Auaritia est amor immoderatus habendi. Prodigalitas, est superfluitas, quae dat non danda. Furtum, est auaritia rapiens, vel retinens rem inuito Domino. Rapina, est auaritia, violenter occupans rem alienam. Vsuraria, est auaritia, acquirens per mutuum aliquid praeter sortem. Simonia, est auaritia, studiosè appetens vedere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum. Proditio, est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fallacia, est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Fraus, est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum.

Gula.

Luxuria.

Gula, est immoderatus amor edendi. Luxuria, est concupiscentia nimia experiendae voluptatis.

Peccatum multiplex.

Peccatum ignorantiae, est omisso debita scientiae. Peccatum ex ignorantia, est peccatum quod committitur ignoranter, & si non fuisset ignorantia, non fuisset commissum. Peccatum ex industria, est auersio voluntatis malignantis à summe clemente Deo. Peccatum ex infirmitate, est auersio voluntatis male humiliatae, vel male in amore accensae. Peccatum in Deum, dicitur impietas. Peccatum in proximum, dicitur iniquitas. Peccatum in seipsum, dicitur impuritas. Idololatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Apostasia est temerarius a statu fidei, vel obedientiae, vel religionis recessus. Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos debet esse vnitas. Hæresis est recessus à vera fide. Diuinitio est superstitiosa inuestigatio praescientiae futurorum. Nigromantia est diuinitio facta in cadaueribus mortuorum. Geomantia est diuinitio facta in terra. Hydromantia est diuinitio facta in aqua. Aeromantia est diuinitio facta in aere. Pyromantia est diuinitio facta in igne. Maleficium est mulierum opus, vel ligatura alicuius rei, in damnum, vel commodum alicuius hominis. Sortilegium est diuinitio per sortes. Augurium est diuinitio per garrus, vel gestus auium. Praestigium est per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere verum. Hypocrisis est velle videri, qualis non est.

De gratia, & de virtutib.

Gratia generaliter dicitur adiutorium diuinum, creaturae liberaliter, & gratis impensum ad quemcunque actum indifferenter. Gratia gratis data est adiutorium diuinitus datum, vt quis praepararet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad statum meriti. Gratia gratum faciens est adiutorium diuinitus datum ad merendum.

Virtutes Theologicae.

Fides est habitus, quo creduntur ea, quae non videntur. Spes est virtus, qua spiritualia, & aeterna bona cum fiducia expectantur, propter confidentiam meritorum precedentium, & gratiam diuinam. Caritas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Amor est naturalis affectio communis rationalibus, & irrationalibus. Dilectio est affectio rationalium, & intellectualium.

Virtutes Cardinales.

Prudentia est notitia eorum, quae sunt agenda, & eorum quae sunt vitanda. Memoria est notitia praeteritorum, vt praeterita sunt. Intelligentia prudentiae est notitia praefentium. Prouidentia est notitia futurorum. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum. Cautio est discretio virtutis à vitio, speciem virtutis praeferente. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Temperantia.

Temperantia est domatio libidinum, & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptum conseruans. Continentia temperantiae est regimen cupiditatis, per consilij gubernationem. Clementia est virtus, per

quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Modestia est virtus, qua pudor honestatis comparat puram, & stabilem auctoritatem. Verecundia est obseruatio honestatis in gestu, & verbo.

Fortitudo.

Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum humilitate laborum peipessio. Magnanimitas est difficilium spontanea, & rationalis aggressio. Fiducia est certa spes animi perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatae affines non formidantur. Magnificencia est magnarum rerum, & excellentiarum, cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio, atque administratio. Constantia est stabilis in bono perseverantia. Patientia est æquanimis malorum tolerantia. Fidentia est in maginis, & honestis firma fiducia, & tuta collocatio. Perleuerantia est finalis permanentia in bono.

Iustitia.

Iustitia est virtus, qua sibi, Deo, & proximo, quod suum est tribuitur. Seueritas est virtus debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix. Latria est cultus soli Deo debitus, qui fit fide, spe, & charitate. Dulia est seruitus creaturae debita. Hyperdulia est seruitus, vel cultus excellentibus creaturis debitus. Reuerentia est virtus, qua personis grauibus, & praelatione, vel officio sublimatis, debitus cultus reuerentiae impenditur. Pietas est virtus, qua consanguineis, & patriae beneuolis diligens cultus impenditur. Gratia iustitiae est beneficia iugi memoria recordari, & possibiliter rependere. Vindicatio est virtus, qua omne iniustum repellitur, & debite punitur. Obseruantia est virtus, qua superiores honorifice tractantur. Veritas est virtus, qua rebus cor & verba concordare iubentur. Innocentia est animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriae Deo, sibi, & proximo. Amicitia est dilectio alicuius proximi propter bonum ipsius proximi. Concordia est voluntatum, & actionum conformitas. Misericordia est compassio miseriae, & indigentiae proximi. Disciplina est conuersatio honesta, cui parum est non agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere. Obedientia est obtemperatio voluntati superioris secundum regulas legis diuinæ, vel humanae. Aequitas est amor aequalitatis in his, in quibus aequitas esse debet. Contemplatio est clara, & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiam, & propriam & naturalem possibilitatem. Oratio est ascensus mentis in Deum, siue est expressio desiderij directi in Deum, ad bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius.

Sacramentum quid, & quomplex.

Sacramentum est materiale elementum oculis subiectum, similitudine representans, institutione significans, significatione gratiam conferens. Baptismus est tinctio corporis exterior facta, sub forma verborum praescripta. Confirmatio est signatio hominis baptizati in fronte, facta ab Episcopo ad roborandum hominem in fide. Eucharistia est vera & realis praesentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. Poenitentia est absolutio hominis peccatoris poenitentis a sacerdote, clauae non errante, poenam aeternam in temporalem diuinam auctoritate commutante. Vnctio extrema est vnctio hominis infirmi à sacerdote, in remissionem venialium peccatorum. Ordo est signaculum, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Matrimonium est viri, mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitae consuetudinem seruans.

Praemium triplex.

Praemium substantiale consistit in visione, fruitione, tentione vnus summi boni. Praemium consubstantiale consistit in gloria corporis. Praemium accidentale consistit in quodam decore speciali superaddito, & dicitur aureola. Aurea est ipsa beatitudo substantialis. Aureola est gloria incorruptionis secundum profectum trium virium animae in carne operantium, scilicet vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinetia

Aureola multiplex.

mortis

mortis pro fide, vel iustitia. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolata, mente, verbo, & exemplo. Hæc sunt, charissime frater, paucula, quæ pro usu & exercitio tibi relinquo, postquam, Deo dante, te iteratò videro, latius tibi exponam.

S. BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doctor. Compendiosum Principium,
In Libros Sententiarum.

Quid in singulis Sententiarum Libris contineatur summam, breuiter, & artificiose hoc opusculo S. Bonauentura complectitur Ecclesiastici verbis usus. Gyrum cæli circuiui sola, &c. Quoniam autem in primo Libro Sententiarum secundum triplicem gyrum de Deo agitur, ut ipse ait, quorum unum de Deo secundum circuminceptionem personarum esse affirmat: circuminceptionis nominis notationem, eiusque vim tam apud Latinos Doctores Scholasticos, quàm apud Græcos Theologos obseruare libuit. Circuminceptio igitur id est, quod Græcè περιχρησις, quæ vox, ut patet ex Dionysio de diuinis nominib. c. 9. & ex Damasceno lib. 3. fidei Orthod. c. 5. & 7. mutuan aliquorum commutationem, siue inter se inaccessum significat. Quam vocem ex eo fortasse Scholastici Latini professores nonnulli usurparunt, quod in aliquam Damasceni versionem antiquam incidissent Græcum vocabulum per circuminceptionem exprimentem. Neque enim antiqui omnes Scholastici huius nominis meminerunt: Nam S. Thomas nusquam, quod in mentem veniat, eius mentionem facit, cum tamen 1. p. q. 42. art. 2. & 1. sent. d. 19. eam questionem inculcet, an Pater in diuinis sit in filio, & è conuerso. At vero apud S. Bonauenturam huius vocis frequens est usus, ut videre est in hoc opusculo, & serm. 2. in hexaem. & 1. sent. d. 19. ac multis aliis locis. Præterea in recentiorib. Scholasticis Scoto scilicet, Gabriele, Occhan, Durando & aliis, vox circuminceptio reperitur. Vim vero huic nomini à Theologis Græcis attributam aliter Doctores nostri Scholastici interpretantur, oculos animi conuertentes ad mentem Hilarij, Ambrosij, & Augustini, quos Magister Sententiarum eadem 19. d. lib. 1. profert in explanationem illius loci Ioannis 14. Ego in patre, & pater in me est. Qui patres isto Domini sermone simpliciter significari putauerunt personas inter se esse consubstantiales. Quam ob causam Scholastici Doctores circuminceptionem à Græcis introductam cernentes propter hunc Ioannis locum, & similes exposuerunt habitudinem persona ad personam vel genus inexistentiæ, quo aliqua inexistunt per naturæ participationem, siue communionem. Vnde apud ipsos circuminceptio personarum in Deo nihil aliud est, quam vnā personam esse in alia, & è conuerso. Græci vero Theologi hoc nomine non solum consubstantialitatem diuinarum personarum significare voluerunt, sed potius earum inseparabilitatem, mutuum, & arcum complexum, & in se inuicem quasi penetrationem, & introitum

admirabilem, ac stupendum citra confusionem tamen & mixtionem. Quo fit, ut persona diuina, circuminceptione sint vna, siue etiam vnus Deus, quia per illam vniuntur, immanent, circum se incedunt, & commeant. Etenim quia immensus est Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus extra se versari nequeunt. Itaque ut se mutuo capiant, seque metiantur necesse est: idque sine vlla confusione, ac mixtione. Hoc appellatur Græcè περιχρησις, Latine vero circumincedere, siue vltro citroque commeare. Rem hanc si fusius explicari desideras, lege ex recentioribus Gilbertum Genebrardum Parisiensem Theologum, linguarum usu, & cognitione peritissimum, secundo suo libro de Trinitate, & in eiusdem apologia contra Blasphemiam 14. & 15. Schegky hæretici.

YRVM cæli circuiui sola, &c. Quam fit libri Sententiarum inaccessibilis celsitudo: quam fit libri Sententiarum perplexa nodosæ profunditatis indagatio: quam fit libri Sententiarum perfecta, cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo: quam fit hebes cæcutientis intellectus caligo, ostendit increata sapientia in verbo proposito: Gyrum cæli circuiui sola, &c.

Libri Sententiarum inaccessibilis celsitudo tangitur, quando dicitur: Cæli, ut verè possimus dicere cum Iob: Suspice cælum, & intuere æthera, quod altior te sit.

Perplexa nodosæ profunditatis indagatio notatur cum dicitur: Circuiui. Anfractus enim labyrinthi est, inquirere Trinitatem per cognitionem creaturarum.

Consummata cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo, notatur nomine gyri.

Hebes cæcutientis intellectus caligo, notatur, quando dicitur: Sola. Si enim sola increata sapientia circuit gyrum cæli, humana ratio non attingit. Vnde & Augustinus dicit: Mentis humanæ acies inualida, in tam excellēti luce non figitur. Dicit ergo: Gyrum cæli circuiui sola, &c.

Gyrus cæli habet quadriformē intelligentiā, quatuor libris Sententiarum proportionaliter respondentem.

Gyrus cæli dicitur spheræ ambitus cæli, id est conuexa superficies spheræ cæli.

Gyrus cæli dicitur maior circuius spheræ cæli, quo non est aliquis maior in spherâ cæli, & transit per centrum terræ, quod est centrum cæli. Vnde æquinoctialis dicitur gyrus cæli, qui dicitur cingulum orbis, & vterque colurus potest dici gyrus cæli.

Gyrus cæli, dicitur regyratio primi in vltimum, & vltimi in primū. Et hoc modo Zodiacus dicitur gyrus cæli, quia in eo rotatur Sol ab Oriente in Oriēs per Occidēs.

Gyrus cæli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polulum.

Gyrus cæli, qui est specialis ambitus cæli, materiam designat primi libri Sententiarum, qui agit de Deo. Agitur autem in primo Sententiarum de Deo, secundum trifarium gyrum. Est enim Deus spherâ intelligibilis, cuius centrum vbique, & circumferentia nusquam, ut dicit Hermes Trimegistus. Agitur enim in primo libro de Deo, secundum gyrum vnitatis essentiæ in tribus personis, vsque ad distinct. 31.

Agitur secundo de Deo, quantum ad gyrum circuminceptionis personarum ad inuicem, à dist. 31. vsque ad 35.

Agitur tertio de Deo, quantum ad gyrum appropriatorum, à 35. distinct. vsque in finē. De gyro vnitatis essentiæ in personis potest intelligi, quod scriptum est: Corona aurea per gyrum. Cum enim caput Christi sit Deus, ut dicit Apostolus, & in Canticis legamus: Caput eius aurum optimum. Corona aurea per gyrum, est vnitatis diuinitatis in tribus personis, ut ita dixerim regyrata, non numerata. De gyro circuminceptionis personarum in inuicem potest intelligi, quod scriptum est: Gyrauit

cælum

Ecclesiast. 24. *

Iob. 35. b

Aug. lib. 1. de Trin. c. 2. tom. 3.

Materia 1. lib. Sent.

Exo. 37. a
Ephes. 4. b
Cant. 5. c

Ecl. 3. b

caelum in circuitu glorię. Arcus ille, est verbum increatum, & incarnatum, radius solis ingeniti exceptus in nube concava humanitatis assumptę. Iste arcus, id est, istud verbum Dei, gyrat caelum Trinitatis: sic enim tertium caelum vocat August. In circuitu glorię, quia & verbum in Patre, & Pater in Verbo est, & Pater, & Verbum in Spiritu sancto, & Spiritus sanctus in Patre, & verbo est. De circuitu appropriatorum, id est, potentię, & aliorum intelligi potest, quod scriptum est: Potentes gyrans migrare fecit. Hoc est labium æneum quod Deus præcepit fieri in gyro. Labium enim quandam protensionem, & prominentiam habet, & significat diuinam essentiam per appropriata ad creaturas comparatam. Istud labium est in gyro, quia potentia, sapientia, & iustitia sunt idem in Deo, licet non sint eadem connotata.

Secundo gyrus spherę, qui est maior circulus spherę transiens per centrum spherę, signat materiam secundi libri Sententiarum, in quo agitur de creatione mundi. Nam & omnia corpora mundi principalia, sunt spherica. Figura enim spherica corporibus homogeneis maxime aptatur. Primo propter primitatem, nam & de prima figurarum multilaterum probatur prima passio per circulum, & per illam propositionem Euclidis super datam lineam, triangulum æquilaterum, collocare. Secundo propter capacitatem: nam plus capit circumscriptio superficies sphericę, quam si eadem comprimat in cubum. Tertio propter perfectionem, quia in ea primum coniungitur vltimo.

Agitur autem in secundo libro de triplici gyro, de gyro creationis, & productionis rerum a principio vsque ad distinctionem 21. de gyro tetratoris, & circumuentoris potissimę rei in distinct. 21. Videns igitur diabolus vsque ad distinct. 30. De gyro præuarcationis, & inuolutionis peccati a distinct. 30. vsque ad finem. De gyro creationis, & productionis rerum gyrotarum, intelligi potest, quod dicit sapientia: Dominus possidet me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Quando præparabat caelos, aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos. De gyro tetratoris, & circumuentoris potissimę rei, id est, hominis, scribitur in Iob: Obsederunt in gyro tabernaculum eius, spiritus, scilicet maligni. Quantum ad gyrum præuarcationis, & inuolutionis peccatorum, scribitur de eodem hoste maligno, Per gyrum dentium eius formido. Gyri dentium, sunt inuolucra peccatorum, quibus peccator glutitur, & traicitur in corpus diaboli.

Gyrus, qui est reuolutio quęcunque, siue sit circulus obliquus, siue rectus, significat congruissime materiam tertij libri Sententiarum, in quo quidem agitur de triplici gyro: Primo de gyro incarnationis, in qua primum coniunctum est vltimo. Secundo, de gyro passionis, & redemptionis, per quam vltimum reunitum est primo. Tertio de gyro gratuitę reformationis, per virtutes, dona, & beatitudines, quę sunt media, quibus infimum fruitur summo. Hunc triplicem gyrum subtiliter tangit Ecclesiastes, quando dicit: Oritur Sol, vide gyrum incarnationis. Et occidit, vide gyrum passionis & in circulos suos reuertitur, vide gyrum resurrectionis: Gyrotat per meridiem, vide gyrum gratuitę reformationis: Flectitur ad Aquilonem, ecce gyrus æstiuę fructuionis, nam quando Sol est in signis Aquilonaribus, æstas est.

Gyrus cęli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum; & hoc signat conuenientissime materiam quarti libri Sententiarum, de quo mystice dicit Iob: Nunquid plicare poteris micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? Gyrum arcturi est signum septę stellarum, vt docet Isidorus, indefinenter regyratarum circa Polum. Et est istud signum post caudam maioris vrsę. Iste gyrus septem stellarum, gyrum signat septę sacramentorum, quę gyrotantur continue circa Polum, quia sacramenta totam efficaciam suam a Polo passionis Christi Iesu sortuntur. Dicitur autem gyrus, quia & abluendi ad sacramenta confugimus: & abluti, ad

sacramentum accedimus. Agitur enim in quarto libro de triplici gyro, Primo de gyro sacramentalis expiationis, de qua dictum est: Nunquid gyrum arcturi poteris dissipare? Secundo de gyro resurrectionis, de qua dicitur in Ezechiele: Comportabit aggerem in gyro? In gyro aggerem comportare est cineres, in quos solum est corpus humanum, in idem numero corpus humanum reformare, & eidem animam reuocare. Et hoc facit Magister in dist. 33. quando tractat de resurrectione. De hoc gyro potest intelligi, quod etiam in Ezechiele scriptum est: Circumduxit me per ossa in gyro, & dixit mihi: Fili hominis putas ne viuunt ossa ista? Tertio de gyro iudiciarę examinationis agitur circa finem quarti & quantum ad iudicium condemnationis reproborum & quantum ad iudicium glorificationis electorum. De gyro condemnationis reproborum intelligitur, quod in Threnis scriptum est: Flammę deuorantis eam in gyro. Animę vero beatę sunt in medio filiarum Palestinarum, quę ambulant per gyrum. Omnes enim accensis luminaribus, gyrotant circa eam, id est, circa animam beatam.

Finis compendiosi Principij in quatuor libris Sententiarum.

S. BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesię Doctoris Sententię
Sententiarum,
Carmine Digestę.

Sententię Sententiarum opusculum hoc inscribitur, vel quia breuibus Sententiis carmine digestis, quę in quatuor Magistris Sententiarum libris continentur, S. Bonauentura exponit, vel ob excellentiam opusculi, vel ob Auctoris ingenium, quod in eo elucet. Carmina autem in singulos Sententiarum libros iuxta distinctiones Magistris distincta sunt. Magistri vero Sententię, quam consensus Scholę communis non approbat, versibus minime exprimitur. Proæmium quoque ab Auctore præmittitur, carmine itidem compositum: ubi quatuor animalibus libros quatuor Sententiarum comparans, quid in unoquoque tractetur, miro artificio comprehendit.

PRO O E M I V M.

Fons splendoris, vas dulcoris, sed amoris
Nexus, spes floris, dos roris, dogma saporis.
Verum, vita, via, mihi da, quod philosophia.

Tradit, sanctorum votis præstare tuorum.

Liber primus.

Quid contineat, & cui assimiletur.

EIN primis aquilę primus liber assimilatur.
Quo de diuina natura notificatur,
Et de personis distincte clarificatur.

Liber Secundus.

De quo differat, cuiue similis sit.

HVmana specie reliquus liber effigiatur.
Quo cęlum terra, cunctorum forma creauit.
Hinc homo plasmatur, cui totum subiicitur.
Eiusdem lapsus, & peccatum replicatur.

Liber Tertius.

Quid tractet, cuiusque gerat similitudinem.

Aug. lib. 12
de gen. ad
lit. c. 28. 10.
3.

Eccli. 29. c
Exod. 25. c

Materia 2.
lib. Sen.

Euclid. lib. 1.
elemen.
Prob. 1. pro-
pos. 1.

Prou. 8. c

ob 19. b

Iob 41. a

Materia 3.
lib. Sen.

Eccli. 1. a

Materia 4.
lib. Sen.
Iob 38. d

Isid. li. 13. de
uym. c. 6.

Iob 38. d

Ezech. 26. c

Ezech. 37. a

Thren. 2. a

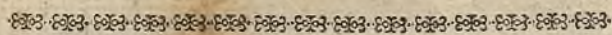
Judith. 13. a

Tertius in vitulo per pulchre significatur.
Cuius conspersus homo sanguine viuificatur.
Sumpfit ob hoc carnem, disponens, quod patiat.
Vt genus humanum lapsus, per eum redimatur.
Præcipit, & donat, beat, ornat, gratificatur.

Liber Quartus.

De quibus agat, cuique sit similis.

Advenit in quarto, leo de Iuda dominatur.
Per sacramenta sibi mundus reconciliatur.
Et seruis eius mundus seruire paratur.
Quæ fuerat cæca iam dudum, gens oculatur.
Eius rugitu mundus trepidus agitur.
Defuncti surgunt, & iudicium celebratur.
Inde coronatur iustus, reus igne crematur.
Gloria seu pœna per sæcula perpetuatur.

LIBRI PRIMI SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

Veteris ac nouæ legis continentiam, &c.

In res & signa doctrinam crede secari.
Et dic per signa, nobis res significari.
Signum dicatur, per quod res significabitur,
Res nihil signabit, signum rem significabit.
Facis vteris, summo factore fruere.
Nunc in spe fruimur, sed re pleneque fruemur,
Cum requiem summam gustantes experiemur.
Dic, quod non homine, sic nec virtute fruendum.
Est tamen vtendum, sic creditur esse tenendum.
Vtitur ipse Deus nobis, propria bonitate.
Vtitur & nobis, pro nostra commoditate.
Sed non credatur, quod nobis ipse fruatur.

DISTINCTIO II.

De mysterio Trinitatis, & vnitatis.

Hoc itaque vera, ac pia fide tenendum est, &c.

Lex noua cum veteri probat ista, iubetque teneri.
Quod tres personæ, Deus est vnus, ratione.

DISTINCTIO III.

Incipit ostendere quomodo per creata poterit
creator cognosci.

Apostolus namque ait, &c.

Summus plasmator partim per plasma videtur.
In quo cunctipotens, bonus, sapiens perhibetur.
Sunt etenim res, quæ pondus retinent speciesque.
Ergo creatura, licet imperfecta figura.
Lumen diuinum, docet vnum credere trinum.
Mens meminit, scit, amat, trinumque; per hæc tria clamat.

DISTINCTIO IV.

Hic quæritur, vtrum concedendum sit, quod Deus
se genuerit.

Hic oritur questio, satis necessaria, &c.

Quod Deus ipse Deum genuit, sane teneamus.
Sed quod genuit aliumve Deum, reprobamus.
A Patre filius est alter, si dissentietur,
Ast à Patre Deo genitus non alter habetur.
Sunt tres personæ, Deus vnicus: & Deus vnus.
Est tres personæ, sic credas ex ratione.
Patrem non alium genuisse Deum, referamus.
Personam genuit aliam, non hoc dubitamus.

DISTINCTIO V.

A Hic quæritur, an Pater genuit diuinam essentiam,
vel ipsa Filium; an essentia essentiam genuit,
vel ipsa nec genuit, nec genita est.
Post hæc quæritur, vtrum concedendum sit, &c.

Essentiam diuinam Patrem genuisse negamus.
Et quod, d, natum genuit, vel se, reprobamus.
Per, d, diuinam naturam significamus.

DISTINCTIO VI.

Vtrum Pater genuerit voluntate Filium, an necessitate
& an volens, vel nolens sit Deus.

Præterea quæri solet, vtrum Pater genuerit, &c.

Dic genuisse Patrem, nullo sibi vim faciente.
Nec præeunte tamen sibi velle, vel adueniente.

DISTINCTIO VII.

Hic quæritur: an Pater potuerit, vel voluerit
gignere Filium.

Hic quæri solet à quibusdam, &c.

Et voluit Pater, & potuit natum generare.
Nec voluit sed nec natus, generare
Altera proprietates: sic & vnica parque potestas,
Qua generare potest Pater & natus generatur.
Nec Pater hoc maior, natusve minor referatur.

DISTINCTIO VIII.

De veritate, & proprietate, & incommutabilitate,
& simplicitate diuinæ essentia.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.

CA Per se stando, Deus est substantia vere.
Non à substando, cum nullo possit egere.
Non permiscetur, hinc summe verus habetur.
Cum nec mutetur, immobilis esse probetur.
Simplicitas summa soli summo proprietur,
De quo non proprie dicentur categoriæ.
Temporibus, Verbi duratio significatur,
Quæ non inceptit, & semper continuatur.
Nam simplex est, sic idē quod habet, quod & hoc est.
Nec Pater Filius fertur, ad Patrem vero refertur.

DISTINCTIO IX.

De distinctione trium personarum, &c.

Nunc ad distinctionem personarum, &c.

DE St alius flatus, alius pater, & generatus.
Sed si dicetur aliud pater, hoc reprobetur.
Per neutrum, natura tribus communis habetur:
Per neutrumque genus, essentia significatur.
Quodque coeternæ sint personæ referetur.
Filius est natus semper, cum * perficiatur.
Nascitur, & semper, quoniam durare probatur.

* id est perfectus sit.

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu sancto agitur; & prius quod sit
amor, Patris, & Filij dicitur.

Nunc vero post filij æternitatem, &c.

VT proprie natus, sapientia summa vocatur.
Ingenito simul, & genito communis habetur.
E Spiritus, hinc merito dilectio summa vocetur.

DISTINCTIO XI.

Quod Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio.

Hic dicendum Spiritum sanctum, &c.

Flumen ab ingenito procedere non dubitetur.
Et simul à genito, licet à Græcis reprobetur.

DISTINCTIO XII.

Vtrum Spiritus sanctus prius, & plenius procedat
à Patre, quam à Filio.

Item

Item queritur cum Spiritus sanctus procedat, &c.

NE prius à Patre, procedente Pneuma putetur, Quam primogenito, seu plenus, hoc remouetur, Tempore, vel causa, vel origine. Suscipietur Hac in parte prius aliter: Pater auctor habetur. Æque pneuma quoque sit procedens ab utroque.

DISTINCT. XIII.

Quare spiritus sanctus, cum sit de substantia Patris, non dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedere.

Post hac considerandum est, quantum, &c.

Ingenitum flatum non dices, aut generatum. Nam Patrem geminum faceres, natum quoque binum,

Et non est natus, procedens à Patre flatus: Nam si sic esset, amborum Filius esset. Et si sic fieret, Patrem, matremque teneret, Spiritus ingentus, quia non genitus referatur, Et priuatine pure tunc accipitur. Omne, vel ingentum, vel factum, vel generatum De facto nato distinguas, atque renato, Et de non nato, non facto. mente notato.

DISTINCT. XIV.

Quod gemina est processio Spiritus sancti.

Præterea diligenter notandum est, &c.

Sacri pneumatis, hic processus congeminatur, Æternus prior est, reliquo pia mens habitatur, Tempore spiratur, cum iustus sanctificatur, Pneuma sacrumve dari sancti nunquam potuere. Sed dare dicetur, faciens id, per quod habetur.

DISTINCT. XV.

Utrum Spiritus sanctus à seipso detur.

Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus detur, &c.

Spiritus ut Deus est, se dat, donumque vocatur. Ex hoc donatur, à se prodire feratur. A se pneuma datur, à se mittique probatur. Hoc concedatur de nato, seu referatur. Est missus natus, semel in terris generatus. Mitti dicatur, cum menti notificatur, Sed quod mittatur generans non ad stipulatur. Quamvis credatur, quod menti notificatur.

DISTINCTIO XVI.

De missione Spiritus sancti, quæ sit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

Nunc de Spiritu sancto videndum est præter illam, &c.

Missio signetur, tibi flaminis, & geminetur. Vna videtur, & hæc perhibetur in igne, columba:

Altera signetur cum mente notificetur. Per primam vero tibi postera significetur. Filius in carne, Patre seque minorificatur, Vnio causa datur, à Pneumate, quod retrahatur,

DISTINCT. XVII.

De missione Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur.

Item nunc accedamus, ad assignandum, &c.

Dicas quod pneuma sit amor, quo frater amatur, Et Deus à nobis, hoc à plerisque negatur. Mitti dicatur in nos, cum sic operatur, Quod Deus à nobis, & in ipso frater amatur. Nobis augetur, non in se, nec variatur. Si, quo diligimus, formaliter accipitur.

Et animi motus, nec non in mente creatur, **A** Informans habitus animam, quo frater amatur. Ipse magister in hoc nunc defecisse probatur, Si sic sumatur, amor augetur referatur, Sed non dicatur proprie, quod diminuatur.

DISTINCT. XVIII.

An concedendum sit, quod per donum dentur dona.

Hic queritur, cum Spiritus sancti, &c.

Dono dona dari, dicas donumque vocari. Pneuma simulque datum, donum tamen esto vocatum,

Æterne flatus, donatum tempore gratum.

B Donum dicatur, quoniam donabilis esse, Non genitum Patri, sed nobis esse probatur. Filius ut donum procedit, & ut generatus, Ut donum flatus procedit, non generatus. Nascendo natus accipit, & ut generatus. Et substantia sit: ut donum Pneuma sacrum sit, Et substantia sit hoc procedendo recipit. Ut donum simul adque Patrem natumque feratur, Utque datum simul addantem quibus & tribuatur. Sic impendentis dicetur, & accipientis. Ut datus est natus noster, non ut generatus, Et sic est noster, quasi panis, non quasi natus.

DISTINCT. XIX.

C Hic quæstio non soluitur, sed differtur in sequentibus. Hic de qualitate trium personarum.

Nunc postquam coæternitatem trium, &c.

IN verbo totus Pater est, ac in Patre totus Filius, æquales summe sunt: nam Deitatis, Et maiestatis eiusdem sic teneatis. Pars, & materia, genus, & species retrahuntur Hic à diuinis: nec in eis inueniuntur. Trinus dicetur Deus, & triplex reticetur.

DISTINCT. XX.

Ostenso, quod aliqua personarum aliam non superat magnitudine, nunc ostendit, quod non excedit aliam potentia.

D *Nunc ostendere restat quomodo, &c.*

Sunt tres personæ veraciter æquipotentes. Hinc Maximini falsi sunt, falsa loquentes.

DISTINCT. XXI.

Queritur, quo modo possit dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint inseparabiles.

Hæc oritur quæstio trahens originem, &c.

Dicas, quod solus Pater est à proprietate, Sed nunquam solus Pater est patria potestate.

DISTINCT. XXII.

De nominum differentia, quibus utimur loquentes de Deo.

Post prædicta nobis differendum, &c.

IN sex sciuntur partes, quæ de Deitate Nomina dicuntur, seruata proprietate. Quæ sigillatim personis appropriantur, Illa relatiua, non substantiua vocantur. Sed substantiuum nomen recte referatur. Per quod natura communis significatur. Non tamen in summa pluraliter accipitur. Nam si dicatur: Sunt tres summi, reprobat.

DISTINCT. XXIII.

De hoc nomine, quod est persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tantum pluraliter non singulariter in summa accipitur.

Predictis tamen adiciendum est, &c.

Quamquam persona substantiuum simulatur.
In summa semper pluraliter accipitur,
Vt dignoscamus ad quid tres, quid referamus.
Personas semper in summa plurificamus,
Lex prohibet vere, tres esse Deos prohibere,
Vt non diuersum, sed simplex esse sciatur.
Vtias dici tres, à sanctis reprobatur.

D I S T I N C T. XXIV.

Quid significetur his nominibus, vnus, duo, vel duæ,
tres, vel tria, trinus, vel trinitas, plures, vel plu-
ralitas, distinctio, vel distincte, cur his
vtimur, de Deo loquentes.

Hic diligenter inquire oportet, &c.

Cum de diuinis vnus, duo, tres referemus,
Nil tunc ponentes excludimus, & remouemus.
Hoc confirmatum, verbis auctoris habemus.
Nunc priuatiue non ponas, sed positue,
Simpliciter numerus à diuinis remouetur,
Sed personarum numerus bene suscipietur.

D I S T I N C T. XXV.

Quid significetur cum dicitur pluraliter tres personæ,
vel duæ personæ.

Præterea considerandum est, &c.

Si discernatur, personæ voce notatur.
Essentia, proprietas, hypostasis, associatur.
Dictum posterius, vsu potiore probatur.

D I S T I N C T. XXVI.

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc
nomine hypostasis.

Nunc de proprietatibus personarum, &c.

Vere res fore tres dicas hypostaseos tres.
Est proprium Patris generare, vel generari,
Nati:spirari, dic Spiritui propriari.
Notio proprietatis est, atque relatio, quare,
Si conuertatur, poteris sic esse probare.
Aut substantiue pia nomina suscipiantur.
Sive relatiue, quæ diuinis propriantur.
Vnus natura genitus sit, munere plures.
Sint vel factura, dubium sic soluere cures.
Spiritui sancto donum nunc appropriatur.
Spiritus & sanctus, genitor, genitusque vocatur.
Et substantiue, sed de flatu referatur.

D I S T I N C T. XXVII.

An Pater, vel Filius, vel Trinitas ipsa, possit dici
Spiritus sanctus.

Hic queri potest, utrum proprietates, &c.

Sacri doctores eadem sunt appropriantes
In re personis, ratione modi variantes.
Si concretive sumas, substant, referuntur.
Ast abstractiue subsistunt non referuntur.
In patre signare prædicta, paterque nitate.
Vt pater, & natus: genitor sic, & generatus.
Propria signantur personis, & referantur.
Verbum filius est, & patris imago vocatur.
Ast essentia sit sapientia, nec referatur.
Vt Deus & lumen sapientia coniciuntur.
Quæ pro personis persæpius accipiuntur.
Sine relatiuis, nec ob hoc proprie referuntur.

D I S T I N C T. XXVIII.

Quod non tantum tres proprietates prædictæ sunt
in personis, sed etiam aliæ, quæ aliis signantur
nominibus, vt ingenitus.

A Præterea considerari oportet, &c.

Ingenitus proprie patri dic appropriari.
Verum non genitus dic sacrum pneuma vocari.
Voce, sed ingeniti, non vult Ambrosius vti.
Hinc genitor sit idem cum nato, non tamen idem,
Cum verbum patris, sapientia nata vocatur.
Nata refert, essentia sub sapiente notatur,
Essentiam diuinam sapientia significabit.
Porro personam supponit, & appropriabit,
Improprie, d, nunc hoc nomen imago notabit.

D I S T I N C T. XXIX.

De principio, quod relatiue dicitur, & multiplicem
notat relationem.

Est præterea aliud & nomen, &c.

B Præterea aliud & nomen, &c.
Pincipium geniti, pater, & fons, esse probatur.
Principium geniti fontale, pater perhibetur.
Pneumatis ambo sunt, nec principium geminetur.
Vnum principium sunt, vna proprietate.
Principiumque rei tantum sit pneuma creatæ.

D I S T I N C T. XXX.

De his, quæ temporaliter de Deo dicuntur, & relatiue
secundum accidens, quod non Deo, sed
creaturis accidit.

Sunt enim quedam, quæ ex tempore, &c.

Ex æuo quædam referuntur, de Deitate.
Est Dominus Deus absque sui mutabilitate,
Et cum pneuma datur, sumens, non dans, variatur.

D I S T I N C T. XXXI.

C Quo modo dicatur Filius æqualis Patri, an secundum
substantiam, an secundum relationem;
ita & similis.

Præterea considerari oportet, &c.

A Equalis, similis, in diuinis positue.
Atque relatiue sumuntur, & inueniuntur.
Vt substantiue, causaliter hieque loquuntur.
Vna facit forma personis æquiparari.
Æternum species, debent vsusque notari,
Hæc ait Hilarius personis appropriari.
Ast Augustinus patri dat monaditatem.
Nexum Spiritui Sancto, genito paritatem.

D I S T I N C T. XXXII.

D Vtrum pater, vel Filius Spiritu sancto se diligant, cum
diligere Deo, idem sit quod esse.

Hic oritur questio ex prædictis, &c.

Pneumate se pater, & genitus dicuntur amare,
Notionaliter hoc debetis amare, locare.
Quod sapiens genita, pater est, propono negare.
Per se, non à se, dicis genitum sapientem.
Sic ipsum per se non à se dicis agentem.
Vna patris tantum sapientia connumeratur.
Vna dicta modo non est amor hic sociatur.

D I S T I N C T. XXXIII.

Vtrum proprietates personarum, sint ipsæ personæ,
& Deus, id est, diuina essentia.

Post supradicta ulterius considerari, &c.

E Proprietates, dic in personis residere,
Quæ sunt personæ nec non essentia vere.
Hæretici nolunt hoc pura mente tenere.

D I S T I N C T. XXXIV.

Opinio quorundam asserentium, non idem esse perso-
nam, & essentiam, & eandem non posse esse
Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sine
personarum confusione.

Predictis adiciendum est, quod quidam, &c.

Esse sciamus idem personas cum Deitate.
Arguis hinc hæresim, de stulta simplicitate.

*Amb. lib. de
Incarn. Do.
min. myst.
c. 8. tom. 4.*

*Hil lib. 2.
de Trin. non
longe à prin.
Aug. lib. 1.
de Doct.
Chr. c. 5.
10. 3.*

Vt

Vt tres personas, vnius non recitamus.
Vnum sicque trium personarum caueamus.
Poffe Patri, fcire genito, velut appropriamus.
Sancto Spiritui bonitatem sic tribuamus.
Iftud nomen homoufion bene fufcipiamus,
ad diuina pie, quædam translata fciamus.

DISTINCT. XXXV.

De quibusdam, quæ fecundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, fcilicet de scientia, & præfentia, prouidentia, & difpofitione, prædeftinatione, & voluntate, & potentia.

Cumque fupra differuerimus, &c.

SCit Deus, & præfcit, quæcumque fuere videnda.
Porro difponit, quæ tantum funt facienda.
Sed prædeftinat, hæc quæ funt ad fuma trahenda.
Nomina prædicta fubstant, & funt referenda,
Sicque creatio, fiue creator funt capienda.
Præfcius nullius non effet, quando futura
Nulla forent, fed & hæc caute diftinguere cura.
Actu præterita, præfentia, fiue futura
Æternus nouit, in quo funt omnia cura.

DISTINCT. XXXVI.

Vtrum concedendum fit, omnia effe in Dei effentia, vel in Deo per effentiam, vt omnia dicantur in Dei cognitione, vel præfcientia.

Solet hic quæri, cum omnia dicantur effe, &c.

Omnia funt in eo femper, velut ipfa fciente.
Nec non funt in eo, velut ipfa creare potente.
Nec probat ipfe mala, nec in ipfo funt vt agente.
Ex ipfo, fic per ipfum, res funt, & in ipfo.
Omne quod ex ipfo, fore non dicitur ipfo.
De præit, ex fequitur, conuerti non reperitur.

DISTINCT. XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus effe in rebus.

Et quoniam demonstratum effe ex parte, &c.

TRipliciter Deus effe in cunctis. Aft habitare,
Dicitur in sanctis, quos nouit gratificare.
Cum fit vbique Deus, nequit à rebus maculari,
Cuncta mouet ftabilis, locat, & nequit ipfe locari.
Quodam fcito modo, naturas fpirituales,
Circumfcriptibiles, nec non has effe locales.
Tempore mutantur, affectu non variantur.

DISTINCT. XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens fuperius dicta, vt addat alia.

Nunc ergo ad propositum reuertentes, &c.

Hinc præfcire Dei, proprie non effe futura
Causam, fcito, rei, tibi fit conuertere curæ.
Scit bona laudando, mala præfcit, fed reprobando,
Eft impoffibile præfcire Dei variari.
Iunctim dic verum, diuifim falificari.

DISTINCT. XXXIX.

Vtrum Dei fcientia poffit augeri, vel minui, vel alio modo mutari, vtrumque videtur poffe probari.

Præterea folet quæri, vtrum fcientia Dei, &c.

SCire Dei, minui nequit, augeri, variari:
Sed res præfcita, minui quit, & euacuari,
Plura potest fcire, quam fcit, fi difcutiatur,
Quot præfcire modis, à sanctis accipitur,
Non tamen ipfe fcians, fed quod fcitur, variatur.
Curam de brutis habet ipfe Deus generalem,

S. Bonavent. Operum Tom. V I.

A De rationali curam retinet fpecialem.
Cunctorumque fimul rationem fcit numeralem.
Hos quos elegit, ipfos pedesque tinuit.
Porro præfcit reliquos, hoc effe reprobauit.

DISTINCT. XL.

An aliquis prædeftinatorum poffit damnari, vel reproborum faluari.

Prædeftinatio vero effe de bonis, &c.

VT præfcriptorum nullus quit glorificari:
Sic electorum, nemo poterit reprobari.
Iunctim dic verum, difiunctim falificari:
Eft indurare, prauum non gratificare.

DISTINCT. XLI.

Vtrum aliquod fit meritum obdurationis, vel mifericordiæ.

Si autem quærimus meritum obdurationis, &c.

Non cadit in merito prædeftinat, aut reprobare,
Si vis fimpliciter, fignatum confiderare,
Ceffat præfcire præfentia, non ea fcire.

DISTINCT. XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius confideratur, quare dicatur omnipotens.

Nunc autem de omnipotentia Dei, &c.

Omnipotens Deus effe, quia cuncta potest operari
Per fe, defectus ab eo debent refecari.

DISTINCT. XLIII.

Error quorundam dicentium, Deum nil poffe, nifi quod facit.

Quidam tamen de fuo fenfu gloriantes, &c.

Suum nil poffe, nifi quod facit, afferuerunt
Quidam: fed sancti bene verum differuerunt,
Et quod plura potest, quam vult, vel agit, pofuerunt.

DISTINCT. XLIV.

DAn Deus poffit facere aliquid melius, quam fecit.

Nunc illud refat difcutiendum, &c.

Quæ fecit facere meliora Deus potuiffet,
Et melius concernendo rem, fi voluiffet,
Quodque femel potuit, hoc femper poffe negatur.
Ipfe magifter in hoc non confentire probatur.
Et quod mutatur in fe Deus adftipulatur.

DISTINCT. XLV.

De voluntate Dei, quæ effentia Dei dicitur, quod vna fit, & æterna, & de fignis eius.

Iam de voluntate Dei, aliquid pro fenfu, &c.

Velle Dei Deus effe, fed, quæ vult, effe negatur.
Cum fers: Vult Deus hoc, effentia resque notatur.
Effe Dei velle, cunctorum causa probatur.
Inde voluntatis eius nec causa petatur.
Signa voluntatis diuinæ funt prohibere,
Confulit, atque iubet, permittit, iunge placere.

DISTINCT. XLVI.

Illi fententiæ, qua dictum effe, Dei voluntatem, non poffe cefari, quæ ipfe effe, quidam videntur obuiare.

Hic oritur quæftio: dictum effe enim, &c.

Velle bene placiti, quod femper perficiatur.
Nullus faluatur, ab eo nifi fufcipiatur.

S 3

Quod

Quod mala vult fieri culpæ, ratione negatur.
Esse bonum, fieri mala simpliciter reprobatur.
Sed concedatur, si iunxeris eliciatur,
Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet,
Quodque mali pœnæ, Deus est auctor, referatur.
Et quod permittit fieri mala sustineatur.

DISTINCT. XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine
quocumque se vertat.

Voluntas quippe Dei, semper efficax est, &c.

Vertat placitum vere, cum possis signa mouere,
Signa voluntatis absolute situantur.
Conditionalis mutari signa probantur.

DISTINCT. XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult, quâ
Deus: & aliquando etiam mala. Idem quod
Deus bona voluntate vult.

Sciendum quoque est, quod aliquando, &c.

Non vult sæpe Deus, quod homo bene velle pro-
batur.

Viuere cum patrem vult quis: Deus, vt moriatur.
Quodque Deus bene vult, aliquis male velle putatur.
Recta voluntas est, si recto fine regatur.
Quod bene vult sæpe Deus implet velle malorum,
Hoc in morte Iesu patet, & factis reprobatorum.
Velle pati Christum, quod mundus, eo redimatur,
Approbo: sed reprobo, cum quis vult vt moriatur,
Sanctum velle pati, quod sanctus glorificetur,
Vel quod sacra fides, per eum magis amplificetur,
Comprobo: sed reprobo, cum quis vt crucietur.

Libri primi sententiarum finis.

LIBRI SECVNDI
SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

Creationem rerum, &c.

Hic nequit errare, dans vnum cuncta
creare.

De nihilo facere quid, dicas esse creare
Est ergo facere de materia præeunte.
Sed creat ipse Deus, non materia sub-
eunte.

Pro facio clare reperitur, sæpe creare.
Condo, creo, facio, vel ago, diuersificantur,
Actio displicuit, passio grata fuit,
Quando creatori, vel nobis, associantur.
Est Domino facere, quod res noua prodit inesse,
Cuncta creata rata sunt diuina bonitate,
Nec non condita sunt ipsorum commoditate.
Vnire voluit animas Deus, vt reseretur
Vnio, qua Domino mens in cælis societur.
Corporibus dantur etiam, quod plus mereantur.
Angelici casus ipsis etiam reparantur.
Est homo factus ob hoc, vt rege Deo frueretur.
Cui si seruiret, sibi mundus subiiceretur.

DISTINCTIO II.

Quæ consideranda sint de Angelis.

De angelica itaque natura, &c.

Angelus, empyreum, tempusque coæua fuerunt,
Vt Beda testatur: hyle dictis sociatur.
Tu teneas vere, simul ista coæua manere,
Angelus, empyreum cælum, sic tempus, & hyle.
Empyreo cælo, tunc Lucifer ipse creatus
Est deprauatus, sed mox cecidit reprobatus.
Est Domini paritas cælum, quod Lucifer optas.

*Bed. in He-
xam. non
longe à prin.
tom. 4.*

A DISTINCT. III.

Quales facti fuerint angeli: & quod quatuor eis attri-
buta sunt in ipso initio suæ conditionis.

Ecce ostensum est, ubi angeli fuerint, &c.

Est rationalis, personalisque creatus
Angelus & simplex, sed libertate probatus:
Spiritus Angelicus bonus à dominante creatus,
Post deprauatus, statim cecidit reprobatus.
Qui permanserunt, confirmari metuerunt.
Cum quibus, aut à quo sint facti, seque scribant.
Naturalis amor inerat; relinquoque carebant:
Idcirco meritis nullis tunc proficiebant.

B DISTINCTIO IV.

An perfectos, & beatos creauit Deus angelos: an mise-
ros, & imperfectos.

Post hac videndum est, utrum perfectos, &c.

Cælestes vigiles, non crede fuisse creatos
Ex toto miseros, aut omni parte beatos.
Sicut nec misera, sic nec perfecte beata
Dicitur angelica natura fuisse creata.
Tempore perfecti, non naturaque fuerunt:
Atque suum casum prænoscere non potuerunt,
Nec præsciuerunt stantes, quod post habuerunt.

DISTINCTIO V.

C De confirmatione, & conuersione stantiam: &
auerfione, & lapsu cadentium.

Post hac consideratio adducit inquirere, &c.

A Verſi quidam, mox de cælo ceciderunt:
Conuersi vero, confirmari meruerunt.
Libertate sua discernere, sic voluerunt.
Qui confirmantur, stantes in amore beantur.
Multi testantur, quod nunc illud mereantur.
Quidam dixerunt, quod tunc simul hoc meruerunt.

DISTINCTIO VI.

Quod de maioribus, & minoribus quidam ceciderunt,
inter quos vnus fuit celsior, scilicet Lucifer.

Præterea sciri oportet, quoniam sicut, &c.

Inter maiores, multi cecidere minores.
Dicas quam plures ab utroque gradu cecidisse.
Luciferum tunc præcipuum pariterque ruisse.
Aere nimboſo nunc sunt: sed post tenebroſo
Carcere claudentur, vbi perpetuo patientur,
Præſunt maiores, vt minent inferiores.
Quidam descendunt, vbi Lucifer esse putatur
Vinctus, vt inferius ab eis reus afficiatur.
Lucifer in finem gentes tentare sinetur,
Nutu diuino, tentare modo prohibetur.
Illum non iterum dæmon tentare probabit
De vitio, de quo, qui tentatur, superabit.

E DISTINCT. VII.

Quod boni angeli adeo sunt confirmati per gratiam, vt
peccare non possint: & mali ita obdurati in
malo, vt bene viuere nequeant.

Supra dictum est, quod Angeli, &c.

Vt nequeunt ruere, qui firmari meruerunt,
Surgere sic nequeunt, qui de cælo ceciderunt:
Arbitrio tamen hi proprio nunquam caruerunt.
Antiqui quia sunt & subtiles, operantur
Magica peruersi: gentes vt decipiantur,
Permittit Dominus, vt iusti plus mereantur.
Iusti siue mali de semine materiali,

Plura

Plura queunt facere, nequeunt tamen ipsa creare.
Magnorum species, possunt hæc significare.
Multo maiora facerent, & deteriora.
Praui, si sineret Deus, aut hos non cohiberet.

DISTINCT. VIII.

Vtrum omnes Angeli corporei sint, quod quibusdam
visum est: quibus August. consentire videtur dicens
Angelos omnes ante casum habuisse corpora te-
nuia, & spiritualia, sed immutata in deterius
malorum corpora, vt in eis
possint pati.

Solet etiam in questione versari, fuit, &c.

Corporei non sunt, formare tamen sibi possunt
Corpora, quæ rursus deponent, & remouebunt,
Quando complebunt, Dominum quæ velle videbunt:
Quamvis non possit, in se Deus ipse videri,
Hunc tamen in specie sancti potuere tueri.
Non animam poterit intrare quis, aut habitare,
Excepto summo, qui cuncta potest penetrare.

DISTINCTIO IX.

De ordinum distinctione, & quot sint, & qui.

Post prædicta, superest cognoscere, &c.

Ordo spirituum iustorum, ter triplicatur.
Vnus plus alio, dono proprio phaleratur.
Quilibet à dono, quo præeminet, intitulatur.
Ascendunt homines ad sedes, quas habuissent.
Deiecti vigiles, nisi per culpam cecidissent.

DISTINCT. X.

Vtrum omnes spiritus cælestes mittantur, & ponit
duas opiniones, & auctoritates quibus
innituntur.

Hoc etiam inuestigandum est, &c.

Mitti maiores dicuntur ad interiora.
Mac alij mitti dicuntur ad exteriora.
Raro maiores mittuntur, sæpe minores.
Nomen naturæ, sit species officiantis,
Angelus hoc nomen, à causa participantis.

DISTINCT. XI.

Quod quæque anima, Angelum bonum ad sui custo-
diam, delegatum habet, & malum
ad exercitium:

Illud quodque faciendum est, quod Angeli, &c.

Est homini duplex datus Angelus, vnus iniqua
Suggerit, ac alius monet aliud ad sectanda pudica.
Vsq; diem finis, plus noscunt plusque merentur
Cives cælestes, quod plures nolle videntur.
Multi mysterium crucis à sanctis didicerunt,
Cuius notitia plena primo caruerunt.

DISTINCT. XII.

Post cognitionem de Angelis habitam, agitur de alia-
rum rerum creatione, & præcipue de opere
& sex dierum distinctione.

Hæc de angelica natura conditione, &c.

Spiritus angelicus, per cælum significatur.
Shyle per terram velut in speciosa notatur.
Et quia confusa per abyssum notificatur.
Cum sit possibilis, ad formas nuda vocatur,
Quæ tunc ante dies, quasi non formata creatur,
Aer obscurus, tenebræ quandoque vocatur.

AIn forma non disposita sunt cuncta creata,
Primo simul, sed post distincte sunt phalerata.
Nunc vbi consistit fuit hyle primo creata.
Omnia per verbum diuinum credo patrata.
Verbo disposuit, sed in hyle cuncta creauit.
Distinxit species, vim seminibus sociavit.

DISTINCT. XIII.

Quæ fuit prima distinctionis operatio:

Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.

LVx cum formatur, mox à tenebris separatur.
Tunc tenebræ, nox: luxq; dies, profecto vocatur.
Lux corporalis fertur, vel spiritualis.
Facta fuit lux, nunc vbi Sol lucere probatur.
Nec mirum si lux in aquis lucere putatur.
BDiuersisque modis præscripta dies habeatur.
Prima dies sola sine mane fuisse probatur,
Si vis ipsa dies moraliter accipiatur.
Vtrum de luce sit sol factus dubitamus.
Solem cum stellis factum de luce putamus.
Dixit, id est, verbum patris æternus generauit.
In quo vel per quem, velut auctor cuncta creauit.

DISTINCT. XIV.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum,

Dixit quoque Deus, Firmamentum, &c.

CIt firmamentum, de aquis factum reputatur.
Tunc aqua subterior ab aqua summa separatur.
Quæ velut glacies seu crySTALLUS solidatur.
Inter aquas illas firmamentum situatur.
Tertia iungit aquas, herbisque solum reparatur.
Cælum luminibus, quartaque die renouatur.
Quinta dedit pisces, aer aibus populatur.

DISTINCT. XV.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia,
& reptilia terræ.

Sequitur: Dixit Deus: Producant aquæ, &c.

SHinc fit homo, cunctis debens de iure præesse.
DQui nisi peccasset, animal sibi nocuisset,
Sed sibi subiectum diuina lege fuisse.
Septima nempe dies est recte sanctificata,
Qua, consummata vidit Deus ipsa creata.
In qua plasmator, vidit bene cuncta patrata.

DISTINCTIO XVI.

De hominis creatione. Vbi considerandum est, quare
creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo
supra tractata sunt: & qualiter factus, & qualiter
lapsus, postremò quo modo sit reparatus,
quæ discutienda sunt.

Hic excussis, quæ supra de hominis, &c.

Sic homo plasmatur, vt imago Dei referatur,
EEt vultu recto cælestia contueatur.

DISTINCT. XVII.

Vtrum anima de aliquo facta sit, vel non, & quando
facta, & quam gratiam habuit in creatione.

Hic de origine animæ plura queri solent, &c.

DE limo corpus Adæ Deus ipse parauit.
Cui cura ætatem prouectam mox cumulauit.
Ac insufflauit animam sibi, huc creauit.
Hunc in terrestri Paradiso, postquam locauit:
Quam Deus vsque globum Lunæ plantando leuauit.
Ligno notitiæ, vitæ lignum solidauit.
Et duplici ligno, duo tunc præcepta ligauit.
Duplex præceptum ligno duplici sociavit.

DISTINCT. XVIII.

De formatione mulieris.

In eodem quoque Paradiso, mulierem, &c.

Sicut principium Deus, unde cuncta creauit:
Svnus sic Adam cunctos homines generauit.
 Ne minor, aut maior Adæ, sed par videatur,
 Euam de latere sumi, ratione probatur.
 Nos Christi latere redimendos significatur.
 Eua fit ex costa sola, sed multiplicatur.
 Non sic natura, si discernas operatur.
 Vere dic, animas ex traduce non generari,
 Immo corporibus, simul infundendo creari.

DISTINCT. XIX.

De primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus, & secundum animam.

Solent quæri plura de hominis statu, &c.

Factus Adam sic est in prima conditione.
Vt vitare queat mortem propria ratione.
 Sed pomo vetito mulieris voce potito,
 Per nullam sortem potuit compescere mortem.
 Quando resurgemus, vitam sine morte sciemus.

DISTINCT. XX.

De modo procreationis filiorum, si non peccassent primi parentes. & quales nascerentur filij.

Post hoc videndum est, qualiter primi, &c.

Si non peccassent, coitu licito generassent.
Svt nunc statura paruos natos genuissent,
 Hinc profecissent, paulatim cognitione,
 Hos ignorantes, non dicimus hac ratione.
 Atque cibos vellent, naturæ conditione.
 Cum peccauerunt, mox expelli meruerunt,
 Acia terrestri Paradiso, non coierunt.
 Post sine morte Deus hos duceret ad meliora.
 Si simul hoc fieret, aut qua, nescitur, in hora.

DISTINCT. XXI.

De inuidia diaboli, quæ ad hominem tentandum accessit.

Videns igitur diabolus hominem, &c.

Inuidus ille Satan hominis de prosperitate.
Tentat Euam, superat serpentis calliditate
 Exterius, non interius primus stimulator.
 Et quia succumbit, culpa maiore ligatur.
 Sed quoniam cecidit ipso Satana stimulante,
 Ad veniam potuit transire, Deo mediante,
 Per se deiicitur Satanas, ideo reprobatur.
 Vt nunquam surgat, nec iam veniam mereatur.
 Vt nunquam surgat; nec surgere promereatur.
 Vt nunquam surgat, sed perpetuo patiat.
 Euz mandatum, per Adam dic esse relatum.
 Constat ob hoc vere, quod possint verba referre.

DISTINCT. XXII.

De origine illius peccati, & quodnam fuerit.

Hic videtur diligenter inuestigandum esse, &c.

EVa virum tentat, Domino vulc æquiparari.
Peccatum fore scit, præceptum præuaricari.
 Debet ob hoc, eius crimen maius reputari.
 Euz consensit Adam credens veniale,

Seu leue peccatum, quod erat morti sociale.
A Qui potuit, sed non voluit rem scire, videtur,
 Quod fit ignorans, peccati lege ligetur.
 Qui vult, nec potuit immunis talis habetur.
 Sic excusari nullatenus Eua meretur.
 Primum peccatum non est sine velle patratum.

DISTINCT. XXIII.

Quare Deus permittit hominem tentari, sciens eum casurum.

Præterea quæri solet, cur Deus hominem, &c.

Tentari patitur hominem Deus, vt mereatur.
 Fit malus hoc ipso, iustis meritum cumulatur.
 Quare permittit Deus, a nobis dubitatur.
 Contulit huic Dominus præclaram cognitionem.
B Sed casus proprii nesciuit conditionem.

DISTINCT. XXIV.

De gratia hominis, & potentia ante casum.

Nunc diligenter inuestigare oportet, &c.

Stare per arbitrium proprium, primus potuisset.
Sed vitando malum, tunc quidquam non mernisset,
 Nam quid ad hoc traheret, pro certo non habuisset.
 Cum nunc tenteris, mala nunc vitando mereris.
 Infima pars animæ, nobis serpente notatur.
 Altera sit mulier, sed vir suprema vocatur.
 Triplex pars animæ tribus his tibi significatur.
C Scito quod tribus peccatum perficiatur.
 Serpens delectat, mulier vult, vir vitiatur.

DISTINCT. XXV.

Redit ad liberi arbitrij considerationem, & ponitur diffinitio liberi arbitrij.

Iam vero ad propositum redeamus, &c.

Prauis, siue bonis, vos arbitrium teneatis.
 Esse voluntatis consensum, seu rationis.
 De contingenti solum sit & aduenienti.
 Non de præfenti, vel de præterito remanenti.
 Factus homo cecidit, reparatur, glorificatur,
D Ex his arbitrium, distincte quadruplicatur.
 Atque modis aliis, si discernas, variatur.
 Sed per peccatum valide modo debilitatur.
 Ad mala quotidie cum pronior efficiatur.

DISTINCT. XXVI.

De gratia operante, & cooperante.

Hæc est gratia operans, & cooperans, &c.

Gratia præueniens in te bene velle lucratur.
Dat quæ subsequitur, volitum quod perficiatur.
 Sic nostrum velle diuino rore rigatur.
 Velle quod in nobis, ad velle bonum moueatur.
 Gratis prima datur, gratum facis, illa vocatur.
E Qua formata fides in nobis inueniatur.
 Quod præit, & sequitur, vnum donum reputatur.
 Sed duplex actus duplici sub voce notatur.
 Esse bonum, magnum, minimum, mediumque sciatur.
 Sub medio vero, libertas contineatur.

DISTINCT. XXVII.

Quid sit virtus, & quid sit actus, vel opus.

Hic considerandum est, cum prædictum sit, &c.

Virtus informat animam, Deus hæc operatur,
 Et iuuat arbitrium, bonus actus, vt eliciatur.

Ex quibus adiunctis, bonus effectus generatur.
 Gratia non meritum fertur, licet hac generetur.
 Nemo fide, fidei tamen actu quisque meretur,
 A multis virtus, animi motus perhibetur.

DISTINCT. XXVIII.

Prædicta repetit, vt alia addat, definitivam assignationem ponens, de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos,

Id vero inconcusse, & incunctanter, &c.

Gratia non propriis meritis datur, aut adhibetur,
 Quæ nisi præcedat, nullus pro posse meretur.

DISTINCT. XXIX.

Vtrum homo ante peccatum egerit gratia operante, & cooperante.

Post hæc considerandum est vtrum homo, &c.

Gratia si desit, nec Adam quidquam meruisset,
 Ante suum lapsum, cum virtutes habuisset,
 Hic vbi peccavit, virtutibus expoliatur.
 Et mox de dulcis Paradisi sede fugatur.
 Huius in introitu, Cherubin gladiusque locatur,
 His amor, & præsens tribulatio significetur,
 Absque quibus quisquam requiem non ingredietur.
 Vbi si ligno vitæ per læpe fuissent,
 Viribus, & vita longæua plus viguissent,
 Raro sumpserunt, citiusque mori potuerunt.

DISTINCT. XXX.

Quod per Adam peccatum & pœna, transit in posteros.

In superioribus insinuatum est, licet, &c.

Ad peccato genus humanum maculatur.
 Culpaque dicatur, lex carnis, & ipsa vocatur.
 Illa resurget, & in cælis caro glorificatur,
 Quæ nobis ab Adam solum transfusa probatur.
 Non quæ quotidie refuit, fluit & vegetatur.
 Hoc tamen à multis recta ratione negatur:
 De nutrimento transfusæ quid solidatur.

DISTINCT. XXXI.

Quo modo peccatum originale à parentibus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum vtrumque.

Nunc superest inuestigare qualiter illud, &c.

Per coitum caro non licitum prorsus generatur.
 Adueniens anima, carnis vitio vitiat.
 Sic in vase malo, vinum purum maculatur.
 Per baptisma patrum, proles non mundificatur.

DISTINCT. XXXII.

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptismo, cum & post sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

Quoniam supradictum est, &c.

Cum baptizatur homo, fomes debilitatur,
 Spiritus interior à culpa mundificatur.
 Est fomes pœna, cuius Deus auctor habetur.
 Auctor, vt est culpa, dæmon, vel homo retinetur.
 Ipse Deus animas mundas creat & pretiosas.
 Per carnis libitum, sese reddunt vitiosas.
 Dic alias aliis natura plus speciosas.

DISTINCT. XXXIII.

An peccatum omnium præcedentium parentum transeat ad filios originaliter.

Prædictis adiciendum videtur, &c.

A Si sine baptismo, quis paruulus hic morietur.
S Pro solius Adæ vitio, leuiter patietur.
 In lumbis Adæ corruptis prorsus eramus.
 Eius ob hoc massam corruptam participamus.
 Facta patris praua, si filius ipse sequetur,
 Pro patre tunc merito puniri nempe meretur.
 Tempore punitur quis pro patre, sic reperitur.

DISTINCT. XXXIV.

Quæ de peccato actuali animaduertenda sint.

Post prædicta de peccato actuali, &c.

R Es bona causa fuit, radix, & origo malorum.
B Prava voluntas est nunc causa sequens vitiorum.
 In re nempe bona, concedo malum situari.
 Verum philosophi credunt hæc euacuari.
 Est natura bonum, corruptio vero probatur
 Esse malum, qua quis prauus, quandoque vocatur.

DISTINCT. XXXV.

Exponit, quid sit peccatum, per eius notificationes.

Post hæc videndum, quid sit peccatum, &c.

S It tibi peccare, legem Domini violare.
S Ut malus interior actus scelus esse probatur:
 Sic malus exterior actus primo sociatur.
C Si modus ac actus sapienter discutatur,
 Actus laudatur, modus in facto reprobatur.
 Non locus à primo distare facit scelus, immo
 Cui sit dissimilis, quando sit crimine vilis,
 Dic nihil esse malum, si per se consideratur.
 Porro substrati ratione quid esse probatur.
 Hoc animæ facies vitiat, & obtenebratur.
 Peccatum priuat, effectus pœna vocatur.

DISTINCT. XXXVI.

Quod quædam simul sunt peccata, & pœna peccati, quædam peccata & causa peccati, alia vero peccata, causa, & pœna peccati.

Sciendum est tamen quadam sic esse, &c.

D Vt quædam scelera, scelus & pœna reputanda.
S Ut timor, inuidia, quis plura sunt socianda.
 Sunt peccatorum causæ, peccata locanda,
 Et peccatorum pœnæ peccata notanda.
 Deformans pœna, vel deficiens remouetur
 A Domino, quæ ponit, & ordinat, huic tribuetur.
 vitas mortale, vitare nequis veniale.
 Quæ bona sunt genere, per finem discutuntur.
 Quæ bona simpliciter, bona simpliciter metiuntur.

DISTINCT. XXXVII.

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus, nullo modo esse à Deo, nec esse bonos, siue in eo quod sunt, siue alio modo.

Sunt autem, & alij plurimi longe aliter, &c.

E Sse malum duplex, culpæ pœnæque notetur
 Pœnæ, non culpæ, vere Deus actor habetur.
 Mortem non fecit Deus, hoc sic accipiatur,
 Culpam non fecit, qua mors inflicta probatur.

DISTINCT. XXXVIII.

De voluntate, & eius fine, ex quo ipsa iudicatur.

Post prædicta de voluntate eiusque fine, &c.

I N cunctis factis finis Deus instituitur,
 Velle voluntatis, hoc vere rectificatur,

Præcepti

Præcepti finis amor est, si continuatur.
 Velle voluntatem, finem, volitumque notabit.
 Nunc hoc, nunc illud, intentio significabit.
 Propter quid volo quid, intentio notificabit,
 Atque voluntates in finem reificabit.
 Has vt sint vna, finis ratione ligabit.

DISTINCT. XXXIX.

Cum voluntas sit de his, quæ naturaliter homo potest:
 quare peccatum fore dicatur, cum nullum
 aliud naturale peccatum sit.

Hic oritur questio satis necessaria, &c.

Vis naturalis, motus malus esse videtur.
 Peccatum: sed vis in se bona semper habetur.
 Quidam de motu dixerunt, quod geminatur.
 Vnus laudatur, alter vero reprobatur.
 Gratia præueniens iuuat hunc, aliusque fugatur.
 Vtrum sint vnus motus tantum, dubitatur.
 Synderesis nequit extinguï, licet impediatur.

DISTINCT. XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, vt simplici-
 ter boni, vel mali dicantur.

Post hac de actibus adiciendum videtur, &c.

Quidam laudantur actus, alij reprobantur.
 Simpliciter: quidam duplici facie variantur.
 Affectus sine directus, opus pretiosum.
 Reddit: si desit vnum, fiet vitiosum.
 Absque bonis, fieri mala plures inficiantur.
 Porro nequaquam bona sunt, quanquam videantur.

DISTINCT. XLI.

An omnis intentio, & actio, quæ fide carent,
 sint mala.

Cumque intentio, vt supradictum est bonum, &c.

Absque fide; bona non fieri, quidam posuerunt.
 Ast alij fieri bona, non bene disseruerunt.
 Distingunt alij bona, quam plures operari.
 Absque fide nequeunt, cum ipsis regna lucrari.
 Absque voluntate quanquam peccare negato.
 Ipsa voluntas est, qua vitam reificamus.
 Et qua peccamus, si legem discutiamus.

DISTINCT. XLII.

An voluntas, & actio mala, in eodem homine, &
 circa eandem rem, sint vnum peccatum,
 vel plura.

Cum autem voluntas mala, & operatio, &c.

Praua voluntas cum facto, duplex reputatur.
 Crimen, & ab aliis vnum nunc esse probatur.
 Si scelus est actu, constat scelus esse reatu.
 Si doleas actu transit, remanetque reatu.
 Nunc duplicem pœnam, nunc culpam sume reatu.
 Multiplices species, peccatorum numerentur.
 Inter quæ, septem capitalia commemorantur.
 Mortem mortale parit, & veniam veniale.
 Est accusandum, damnandum, crique minale.
 Pellico dum pecco, delinquo, recta relinquo,
 Fons est cunctorum tumor, atque cupido malorum.

DISTINCT. XLIII.

De peccato in Spiritum sanctum, quod dicitur etiam,
 peccatum ad mortem.

Est praterea quoddam peccati genus, &c.

Sanctus Spiritus est amor, in quem quisquis amorẽ.
 Peccat, committit culpam, culpis grauiorem.

Vt qui desperat, aut induratus oberrat.

A Vix sunt contriti, vix hinc sibi credo remitti.
 De nullo tamen, ob hoc desperare velimus,
 Nam pius est Dominus, velut exemplis reperimus.

DISTINCT. XLIV.

De potentia peccandi, an sit homini, vel diabolo
 data à Deo.

Post predicta consideratione digni, &c.

A Summo Rege fluit omnis vera potestas,
 Sed cum peccare, priuatio sit, vel egestas,
 Posse Deo detur, priuatio subripietur.
 Si quid præcipiat princeps, non præcipiendum.
 Per quod præceptum Domini sit transgrediendum,
 Quod iubet illicite, constat non esse tenendum.

B Quod ius dictabit licite, sibi nemo negabit.

Libri secundi Sententiarum finis.

LIBRI TERTII

SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

De incarnatione verbi.

Cum venit igitur plenitudo temporis, &c.

Constat, quod gratum tempus, tunc exo-
 riat. Cum verbum patris, carnem vestire, pro-
 batur. Mitti dicitur, de virgine cum generatur.
 Est incarnatum, solum verbum generatum.
 Vt nomen geniti sibi soli sit propriatum:
 Nam per quem fecit Deus omnia, iure refecit.
 Quanquam perfecte, pariter tres operantur.
 Non se, sed genitum, carne vestire, probantur.
 Dicas quod pariter incarnari potuerunt:
 Sed tamen in verbo concorditer hoc voluerunt.

DISTINCT. II.

D Quare totam humanam naturam accepit, & quid
 nominae humanitatis, vel humanæ naturæ
 intelligendum sit.

Et quia in homine tota humana natura, &c.

Æternum verbum sibi tota confociauit.
 Nostram naturam, sapienter & hanc reparauit.
 Hanc simul assumpsit, simul & sibi conciliauit.
 Concipitur, capitur, mox vnitur caro verbo,
 Sic simul inseritur, homo verbo, nec mora scitur.

DISTINCT. III.

De carne, quam Verbum assumpsit, qualis ante fuerit:
 & qualis assumpta sit.

Queritur etiam de carne Verbi, &c.

Quam verbum patris sumpsit, caro sanctificata,
 Et mundata fuit culpæ prius, obque ligata.
 Mater mundatur, fomes tunc euacuatur.
 Et miro more, per eam verbum generatur.
 Adam peccante, fumus omnes commaculati.
 Sunt Abraham dante decimas, nati decimati.
 Nam coïtu carnis omnes fuimus generati.
 Nequaquam legi tali Christus generatur.
 Ergo nec in patribus peccauit, nec decimatur.
 Mox cum concipitur, Deus ac homo mox reperitur.

Corpus

Corpus maiori post quantitate potitur:
Assumpsit gratis poenam, culpam moueatis.

DISTINCT. IV.

Quare tribuatur incarnatio Spiritui sancto, quæ est
opus totius Trinitatis, & de ipso etiam con-
ceptus, & natus dicatur.

Cum vero incarnatio verbi, &c.

Pneumate diuina dilectio significatur.
Causa mouens fuit hæc, quod homo verbo sociat-
tur.
Pneumate Christus ob hoc conceptus commemorat-
tur.

Hac ratione tamen pater eius non referatur,
Sicut nec crinis pater est homo, nec reputatur.
Ex Dauid Paulus hunc factum testificatur.

DISTINCT. V.

Si persona personam, vel natura naturam assumpsit,
& si natura Dei incarnata sit.

Præterea inquiri, oportet cum ex præmissis, &c.

Personam bene naturam sumpsisse probatur.
Sed quia personam sumpsit natura negatur.
Et quod natura naturam sustineatur:
Hinc incarnata natura pie referatur,
Sed quod sit nata, vel facta caro caueatur.
Per se non anima proprie persona vocatur.
Ipse magister in hoc non consentire probatur.

DISTINCT. VI.

De intelligentia harum locutionum: Deus factus est
homo: Deus est homo, an his locutionibus
dicatur; Deus factus esse aliquid, vel
esse aliquid, vel non.

Ex præmissis autem emergit questio, &c.

Hæc concedatur: Deus est homo, discutiatur,
Factus homo Deus est, habitus nec non variatur.

DISTINCT. VII.

Positis sententiis, prolatisque testimoniis, intelligen-
tiarum propositarum locutionum, exequitur se-
cundum singulas sententias, & prius se-
cundum primam.

Secundum primam vero dicitur Deus, &c.

Christus vt est homo sit natus, prædesque tinatus
Ac humanatus Deus est: diuinitatus
Non homo dicitur: à sanctis sic perhibetur.

DISTINCT. VIII.

An diuina natura debeat dici nata de virgine.
Post prædicta inquiri debet utrum, &c.

Personam natam concedimus, & generatam,
Christum bis natum, dici non est reprobatum.

DISTINCT. IX.

De adoratione humanitatis Christi, an eadem adoratio
humanitati, & Deitati sit exhibenda.

Præterea inuestigari oportet, utrum caro, &c.

Est vno cultu caro cum verbo veneranda.
Sicut adoranda, præ cunctis est, & amanda.

DISTINCT. X.

An Christus secundum quod homo est, sit
persona, vel aliquid.

Solet etiam inquiri à quibusdam, &c.

Christus adoptiuus sane non est reputandus:
Ac vt homo solum, non est persona vocandus.

A DISTINCT. XI.

Utrum Christus sit creatura, siue creatus,
vel factus.

Solet etiam quæri, &c.

Christum simpliciter non dicas esse creatum.
Sed iungas hominem, concedas ante negatum.

DISTINCT. XII.

An homo ille, semper fuerit, vel cœperit.
Post prædicta queritur, &c.

Incepit Christus, hominem si conspiciamus:
Sed si personam, tunc incepisse negamus.
Insertus verbo Christus peccare nequiuit.

B Si non insertum ponas, delinquere quiuit.
Sumere de nihilo carnem verbum potuisset,
Ac etiam sexum muliebrem, si licuisset,

DISTINCTIO XIII.

Si Christus secundum naturam hominis in sapientia,
& gratia proficere potuit, vel profecit.

Præterea sciendum est, Christum, &c.

In membris Christus, non in se proficiebat,
Eius virtutem, populus cum percipiebat.

DISTINCT. XIV.

Si anima Christi habuerit sapientiam parem cum Deo:
etsi omnia scit, quæ Deus scit, nec ne.

C *Hic queri opus est, cum animal Christi, &c.*

Concedas animam Christi, fore cuncta scientem.
Porro non ipsam concedas, omnipotentem.

DISTINCT. XV.

De omnibus defectibus, quos assumpsit Christus, in
humana natura.

Illud quoque prætermittendum non est, &c.

Defectus nostros sumpsit, qui conueniebant,
Et libertati nostræ, tunc expediebant.
Tristatur, timet, & turbatur, pars rationis
Infima: sed nunquam pars excellens rationis.
Passio, siue dolor à Christo non remouetur.
Causam seu meritum, tolli solum perhibetur.

DISTINCT. XVI.

An in Christo fuerit necessitas patiendi, vel moriendi,
qui est defectus generalis.

Hic oritur questio, &c.

Sponde necesse pati, sibi Christus consociauit,
Quatuor ex statibus aliquid sibi conciliauit.

DISTINCT. XVII.

Si omnis Christi oratio, vel voluntas impleta sit.

Post prædicta considerari oportet, &c.

In Christo natura duplex si discutiatur.
Ex hoc velle duplex in Christo significatur.
Diuersisque modis volitum diuersificatur.

DISTINCT. XVIII.

Si Christus meruerit sibi & nobis: & quid
sibi, & quid nobis,

De merito etiam Christi prætermittendum, &c.

Morte sibi quidam Christum dicunt meruisse:
Non nu sed mero meritorum proque fuisse.

Non

Non est plus anima Christi dicenda beata
Post mortem: sed in hoc quod non tolerat tolerata.
Dicitur esse datum nomen, super omne leuatum,
Christo per mortem, quia tunc est notificatum.
Non natura dedit Christo, sed gratia, vere
Quod nomen sublime Dei potuisset habere.
Ipse sibi meruit, etiam si non pateretur.
Mortem sustinuit, ut nobis vita daretur.
Quamquam nos aliter saluare Deus potuisset:
Per Christum decuit, ut regnum sic patuisset.

DISTINCT. XIX.

Hic quaeritur qualiter à diabolo, & à peccato nos redemit per mortem.

Nunc ergo quaramus, quo modo per mortem, &c.

Per mortem Christi, mundus tunc iustificatur,
Intus dum per eam dilectio multiplicatur,
Atque fidem mortis eius credens meditatur.
Factus homo moritur, ut homo de morte trahatur.
Nil debens moritur, ut debitor eripiatur.
Ergo patet quod homo per eum iuste redimatur.
Ipse reformator pacis, verus mediator.
Nos enim David patrique reconciliauit.
Sed post baptismum, nos vita sequens maculauit.

DISTINCT. XX.

Quod alio modo potuit liberare hominem:
& quare potius isto.

Si vero quaeritur, utrum alio modo posset Deus, &c.

Vere nos aliter saluare Deus potuisset,
Sed modus hic licuit, ut cunctis forma fuisset.
Cum fuit oblati pius agnus, & immaculatus.
Seque dedit pretium pro cunctis sufficienter,
Electis vere pretium fuit sufficienter.
Et pater, & genitus, & Iudas traditione
Christi, conueniunt, disconueniunt ratione.

DISTINCT. XXI.

Si in Christo diuisio in morte fuit animæ, vel carnis,
à verbo, vel amorum.

Post prædicta considerandum est, utrum in morte, &c.

Expositus morti, diuisus nempe videtur
Exterius Christus: vnitus & intus habetur.
Spiritus à carne per mortem dissociatur.
A Deitate tamen neutrum vere separatur:
Cum caro mortalis, sed non Deitas patitur.

DISTINCT. XXII.

Si Christus in morte fuit homo.

Hic quaeritur, utrum in illo triduo mortis, &c.

Vnitus verbo Christus semper perhibetur.
Hinc quod homo fuit in triduo plerisque videtur.
A multis aliter, recta ratione tenetur.
Christus ubique fuit homo, si persona notetur.
Sed si naturas distinguas, hoc reprobetur.
Sed si descendit de cælo discutietur.

DISTINCT. XXIII.

Si Christus habuit fidem, spem, & charitatem.

Cum vero supra habitum sit, Christum plenum gratia, &c.

Virtus, qua credis non visa, fides habetur.
Quo credis, vel quod, si discernas, variatur.
Credo Deo, credoque Deum, licet inueniatur.
Si non credis in hunc, vere totum nihilatur.

A Formatamque fidem dilectio concornitur.
Informis fiet, si dulcis amor retrahatur.
Ut Deus est vnus, vnum baptisma probatur.
Vna fides genere, qua creditur, accipitur.
Vera fides rebus non visis appropriatur.
Primo fides veluti fundamentum situatur.
Credere, sperare præcedit, sicut amare.
Ut tamen est virtus, neutrum poteris separare.

DISTINCT. XXIV.

Quo modo intelligitur, quod scriptum est: Ut cum factum fuerit credatis: & de fidei obiecto atque materia.

Hic quaeritur, si fides tantum de non visis est, &c.

Thomas tangebatur carnem, quam conspiciebat.
Sed Deus interius in Christi carne latebat.
In quem credebat, visis inuisa videbat.
Sic etiam Petrus Christum sub carne latentem,
Credidit esse Deum, quem cernebat patientem,
Est ex auditu si percipis interiori,
Ipsa fides proprie, sed non ex exteriori:
Quædam non credis sine viuaci ratione,
Et quædam credas sine certa cognitione.

DISTINCT. XXV.

De fide antiquorum

Predictis adiciendum est de sufficientia si, &c.

Et præcedentes aduentum, siue sequentes.
Non sunt saluati, nisi puro sanguine nati.
Christum venturum, Christum nec non moriturum
Inde resurgentem, post in sine venientem
Credebant certe tunc implicite, vel aperte.
Qui sunt saluati pretioso sanguine nati
Christi, Baptista profecto non dubitauit:
Immo velut dubitans dubitantes certificauit.
In Christum credis Corneli, sed quia natum
Nescis, per Petrum tibi sit baptisma relatum.
Virtutum radix, amor est, non euacuatur.
Speque fide, maior, amor hac ratione vocatur.

DISTINCT. XXVI.

De spe quid sit.

Est autem spes virtus, qua spiritualia & aterna, &c.

Per spem speramus, quæ tunc bona desideramus.
Esse futurarum rerum, spem credo bonarum.
Sitque fides rerum sanctarum, siue malarum.
Dictas virtutes nequaquam Christus habebat.
Sicut nec sancti, nam clare cuncta videbat.
Sanctis in limbo spes atque fides remanebat.

DISTINCT. XXVII.

De charitate, qua diligitur Deus, & proximus, quæ in Christo, vel etiam in nobis est.

E Cum autem Christus fidem, & spem non habuerit, &c.

Christus sincera fuit, & dilectio vera.
Primo Deus in se, post ipsum frater ametur.
Hic amor vnus erat, sed præceptum geminatur.
In patria primam complete perficietur.
Ex motu duplici Deus, & post frater ametur.

DISTINCT. XXVIII.

Si illo præcepto iubemur, diligere totum proximum, & nos totos.

Hic quæri potest, utrum illo mandato, &c.

Es tibi tu totus, & frater totus amandus.
Angelus obsequio, tibi proximus est, & amandus.

Spe conuertendi naturæ conditione,
Proximus est, sic obsequio cognaque tione.

DISTINCT. XXIX.

De ordine diligendi, quid prius quid posterius.

Post prædicta, de ordine charitatis, &c.

Sunt in amore gradus, si certe conspiciatur.
Nam plus affinis, quam non affinis amatur,
Affectuque pari non omnes prorsus amamus.
Præmia cum cunctis, eadem pariter cupiamus.
Cum tamen id prauum, cunctis æque cupiamus.
Naturam, sed non vitium, peccantis amemus.
Hic amor incipiet, crescet, post perficiemus.

DISTINCT. XXX.

Si melius est diligere amicos, quam inimicos,
& econuerso.

Hic solet queri, quod patris sit, &c.

Est magis intentus, in amicum, motus amoris.
Ex hoc talis amor, fertur meriti potioris.

DISTINCT. XXXI.

Si charitas semel habita amittatur.

Illud quoque non est prætereundum, &c.

Nunc perdi quit amor, in cælis perpetuatur.
Ipsa fides, & spes, in cælis euacuatur.
Ipse modus, qui nunc scitur, tunc ad nihilatur.
Electus solum sicut se Christus amauit.
Hic amor est patriæ, quem Christus significauit.

DISTINCT. XXXII.

De charitate Dei.

Præmissis adiciendum est, de dilectione, &c.

Nil Deus odisti rerum, quibus esse dedisti.
Prædilexisti tamen illum quem genuisti,
Hinc in amore patris effectus & esse notatur.
Primum mutatur, reliquum nunquam variatur.
Simpliciter Dominus, electos semper amauit.
Similiter reprobos odiuit & reprobauit.

DISTINCT. XXXIII.

De quatuor virtutibus principalibus.

Post prædicta de quatuor virtutibus, &c.

Prudentes, sobrii, iusti, fortesque vocantur.
Virtutes cardinales, quos concomitantur.
Quæ non tollentur, sed vere perficientur.
Harum mutantur vsus, non euacuantur.

DISTINCT. XXXIV.

De septem donis Spiritus sancti.

Nunc de septem donis Spiritus sancti.

In patria dona septem non euacuantur.
In Christo Iesu, prædicta fuisse probantur.
Vnus quorundam, si discernas, variantur.
Nam patriæ more, reuereris Christe timore.
Dat naturalem, solum natura timorem.
Hunc habuit Christus mortis metuendo dolorem.
Ipsa libido parit, humanum nempe dolorem.
Et post mundanum, præ cunctis deteriolem,
Seruilem, post initialem si que halem.
Gratia præstabit, ipsam si quis triplicabit.

DISTINCT. XXXV.

Quo modo differant, sapientia & scientia.

S. Bonauent. Operum Tom. V.

A Post præmissa, diligenter considerandum est, &c.
Æ Ternum sapiens mundana sciens meditatur.
Ast intellectus, animæ motus speculatur.

DISTINCT. XXXVI.

De connexionione virtutum, quæ non separantur.

Solet etiam queri, utrum virtutes, &c.

Virtutes ubi sunt, omnes sunt, atque pares sunt.
Connexæ sibi sunt, tamen vsu dissimiles sunt.
A vitiiis vere totum debes remouere.
Crimina dic vere nexu, paritate carere.
Si præcepta Dei finaliter accipiuntur.
Omnia claudit amor, & ob ipsum præcipiuntur.

DISTINCT. XXXVII.

De decem præceptis, quo modo contineantur in
duobus mandatis.

Sed iam distributio decalogi, qua in duobus, &c.

Sunt præcepta decem, tria respiciunt Deitatem.
Sed septem spectant, ad fratrum commoditatem.
Idola non sunt, si formaliter accipiatur.
Nam Deitas in eis non est, quod gens veneratur.
Ægyptus per præceptum Dei spoliatur,
Hinc excusatur plebs, nec furtum reputatur.
Ægyptus Domini iussu, quoniam spoliatur.
Plebs excusatur, furtum fore nec reputatur.

*Exod. 11.0
& 12.0, f*

DISTINCT. XXXVIII.

De triplici genere mendacij.

Sciendum tamen tria esse genera, &c.

Delectant homines mendacia dicta iocosa.
Quæ profunt, sed non obsunt, dic officiosa.
Obsunt nec profunt, mendacia pernicioosa.
Mortem postrema duo, perfectis operantur.
Prædictæ species, in plures ramificantur.
Sunt obstetrices mentitæ, cum pietate.
Cum propriæ vitæ seruandæ sollicitatæ.
Mysterium Iacob excusat: nam quod faciebat,
Et quod dicebat, hoc sacrum Pneuma docebat.

Exod. 1. d

Gen. 2. 7.

DISTINCT. XXXIX.

D An periurium sit, ubi non est mendacium.

Nunc de periurio videamus, &c.

Si large sumpta mendacia consideremus:
Semper mentitur, quem periurare videmus.
Si striete sumas, præconcessum reprobemus:
Qui falsum dicet hunc periurare sciemus.
Et qui mentitur iurans, huic associemus.
Compulso pro re licita, iurare licebit.
Sic iuramentum, quis acceptare valebit.
Si compellaris, veram iurare licebit.
Sic & iurare permittere quisque valebit.
Si male iuratur, iuramentum nihilatur.
Nec iuramento, iurans de iure ligatur.

E

DISTINCT. XL.

De sexto, & septimo præcepto secundæ
tabulæ.

Sextum præceptum est, &c.

Differt à veteri, noua lex: nam prima timotis
Est, sed dulcoris extat noua lex, sed amoris,
Præceptis & promissis differte probantur,
Et Sacramentis, si leges discutiantur.

Libri tertij Sententiarum finis.

T

LIBRI

LIBRI QVARTI SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

De Sacramentis in generali.

Samaritanus enim vulnerato, appropians, &c.

Sacrum signatum, sacra signans siue sacratum.
Secretum, Sacramentum dic esse vocatum.
Signorum, quædam data, naturalia quædam.

Quædam signa data, sunt Sacramenta vocata.
Vt meritum fidei cre sciat, statusque fugetur.
Otia ne regnent, sunt Sacramenta statuta.
Prima Sacramenta, nobis nota significabant.
Et non saluabant, sed circuncisio vere.
Vim baptismalem, tunc credebatur habere.
Ex verbis pariter, & rebns conficiuntur.
Erudiunt, reprimunt, exercent, hic statuuntur.
Est circuncisus Abraham, proles sociatur.
Vt distinguatur, credat, placeat, redimatur.
Octauaque die præputia petra secabat.
Quæ petra Christum venturum significabat.
Ante dies octo, puerum si mors rapiebat,
Ipsa paterna fides prædicto sufficiebat.
Lex naturalis pueris sic subueniebat.
Per Domini cultus, tunc saluabatur adultus.

DISTINCT. II.

De Sacramentis nouæ legis.

Iam ad Sacramenta noua legis accedamus, &c.

Baptizat, iungit, firmat, cibatur, ordinat, vngit,
Pœnitet: hæc Christi, pia Sacramenta petisti.
Totam virtutem sumpserunt de cruce Christi.
Deiictis primis, quod lex non sanctificauit,
Aduenit Christus, cruce mundum, qui reparauit.
In præcursoris baptismate nulla dabatur
Gratia, qua propterea sanctis post iteratur.
Cum baptizabat, venturum significabat.

DISTINCT. III.

Quid sit Baptisma.

Post hæc videndum est, quid sit Baptismus, &c.

Fit Sacramentum, cum tangit vox elementum.
Christi forma data, sic semper mente notata.
Ne corrumpantur nostri species cauetur.
Quæ si mutatur, certe totum nihilatur.
Etsi mutatur baptismus, nec reputatur.
Seruabis breuiter morem, mergens semel aut ter,
O pia mors Christi legalia tu tumulasti.
Et portas cæli nobis ex tunc referasti.

DISTINCT. IV.

Quod alij suscipiunt Sacramentum & rem, alij
Sacramentum, & non rem.

Hic dicendum, aliquos suscipere, &c.

Subiectos fidei, cum re protestor habere.
Baptismum, fictos re prorsus dico carere,
Passi pro Christo, lanacro, non re, caruere,
Cum baptizari contriti non potuere.
Qni baptizantur, Christum vestire probantur.
Sed iusti plene, ficti quoque non ita plene.

A Sancti, qui lauacrum contingere non potuerunt,
Sanguine siue fide, baptizari meruerunt.
Si quis mundatus, non est baptista paratus,
Per baptismum datur, vt mundior efficiatur.
Virtus augetur, fomes multum reprimetur.

DISTINCT. V.

Quod Baptismus æque sanctus est à bono, vel
à malo datus.

Post hæc sciendum est, Sacramentum Baptismi, &c.

Vita ministrorum, quanquam vitii maculetur,
Vis baptismalis, ex hoc non concutietur,
Si tamen intendas hæresim, nil conficietur.
Nulli nempe datur, vt sit baptismus in eius
B Nomine, ne Domini spes in seruo statuatur.
Ipse Deus solus dimittit crimina vere,
Quanquam ministerium claus tu possis habere.

DISTINCT. VI.

Quibus liceat baptizare.

Nunc quibus liceat baptizare, &c.

A Quocunque datur baptismus, non iteratur.
Si tamen intendat, quod ab Ecclesia celebratur.
Presbyterum quæret, primo si possit habere.
Qui non est natus, non est profecto renatus.
Quisquis non nasci potuit, nec posse renasci.
C Primo quam nati sunt Hier. Io. sanctificati,
Dic patrias sanctas bene baptizare reprobaris.
Si profus ludendo datur, tunc annihilatur.
Si tamen intendat dare ludens, non reprobat.
Si baptizatur adolescens, ipse loquatur.
Infans vel mutus patris voce ligatur.
Hinc exorcismi fiunt, post hos catechismi.
Hinc baptizatur infans, cum fonte lauatur.

DISTINCT. VII.

De Confirmatione.

Nunc de Sacramento Confirmationis, &c.

D Pæsul confirmat, dum frontem chrismate firmat,
Quo confirmatur, vt Christum confiteatur.
A maiore datur, & gratia corroboratur.
Baptismo maius, dicta ratione probatur.
Ieiune decur, si edatur: non iteretur.

DISTINCT. VIII.

De Sacramento Altaris, & Eucharistiæ.

Post Sacramentum Baptismi, &c.

Baptismus mundat, æstus reprimens vitiorum.
Euchariton solidans, reficit pia corda bonorum.
Euchariton bona gratia sit, quam virgo Maria
Concepit, peperit, portauit, lacte cibauit.
Manna figurauit, & Melchisedech referauit.
Agnus promebat, mare cum Baptista tegebat.
Post agnum typicum, datur agnus non maculatus.
Nam passio Christo, prior est agnus tumulatus,
Christum sumetis, ieiuni, vosque paretis.
Formam signetis propriam, quæ conficietis.
Christus contenta res est, ac significata.
Tantum signata, sed non contenta, fideles.
Signa sunt species, rem tamen dico fideles.
Vt corpus verum est Christi, res est specierum.
Ecclesiæ dignum sic credas hæc duo signum.

Hier. 1. a
Luc. 1. b

Exod. 16.
Gen. 14.
Exod. 12.

DIST

DISTINCT. IX.

De duobus modis manducandi.

Et sicut dua sunt res illius Sacramenti, &c.

Sumere crede malos corpus Christi pretiosum.
Hisque salutiferum non est, sed perniciosum,
Digne fumentes sunt fructum percipientes,
Spiritualiter hi, sacramentaliter illi.
Est Sacramentalis modus vnus, spiritualis
Est melior, sine quo præsumens sumere pecco,

DISTINCT. X.

De hæresi aliorum, qui dicunt corpus Christi non esse in altari, nisi in signo.

Sunt item alij præcedentium insaniam, &c.

A Cœlis corpus Christi, nunquam separatur,
In terris quanquam sit. Nam Deus hoc operatur,
Quod simul, hic & ibi, IESVS integer inueniatur,
Panis mutatur in eum, non hic variatur,
Et quod sit totum, specie sub vtraque sciatur.

DISTINCT. XI.

De modo conuersionis.

Si autem queratur, qualis sit illa conuersio, &c.

Totus, & in totum transit, species remouere.
Debes, & Christum sub eisdem crede latere.
Panis mutatur in eum, non adnihilatur.
Sumitur occulte Christus, ne sit tibi stulte
Horror, seu risus, sitque lucrosa fides.
Ne reprehendaris, horrescas, sed merearis;
Credens Ipse IESVS, sub velo sumis in esum
Vino dic animam, sed corpus pane vocari.
Hac duplici specie dic nobis significari,
Totam naturam nostram Christo reparari.
Quam vere sumpsit sibi, nec debet dubitari.
Vino iungatur aqua, qua plebs significatur.
Si non addatur, constat quod conficiatur,
Sed qui sacrificat, hinc dire corripiatur.
Panis triticeus & vinum sacrificantur.
Omnia nullantur, hæc si species variantur,
Panem triticeum, cum vino sacrificabis.
Frustra libabis, species has si variabis.

DISTINCT. XII.

Vbi illa accidentia fundentur.

Si autem queritur, de accidentibus, &c.

Dic species vere, sine subiecto manere,
Ipsæ franguntur, trlicantur, & aspiciuntur.
Christus velatur in eis, vt homo mereatur,
Ambulat in terris Christus, surgit tumulatur.
Hostia partita, docet hoc si discutiatur,
Pugnant, purgantur, alij iam glorificantur,
Et per tres partes diuisa significantur.
Vt te mundabis frater, sic participabis.

DISTINCT. XIII.

Si hæretici, vel excommunicati hoc Sacramentum conficiant.

Solet etiam quari, vtrum prauis sacerdotes, &c.

Sibene seruetur intentio, forma, potestas,
Conficit hæreticus, præcisus non remouetur.
Si quis conatur peruersum dogma tueri,
Et quod ab Ecclesia nouit præsertim prohiberi,
Hic hæresis fautor debet de iure caueri,
Dicitur hinc hæresis doctrina falsa poësis.

A

DISTINCT. XIV.

De Pœnitentia.

Post hac de Pœnitentia agendum est, &c.

Post lapsum primam tabulam Baptisma vocamus,
Cum cadimus reliquam capimus, si pœniteamus.
Pœna resumetur, Baptismus non iteretur,
Pœna Sacramentum, nec non virtus referatur.
Porro Baptismus, virtus non esse probatur.
Crimina deslere, post committenda cauere,
Signabit vere deplangere, pœque nitere,
Verum qui flebit, sed post peccare placebit,
Dissimulat vere, vel nescit pœque nitere,
Vt te peccante rursus reus es velut ante,
Sicut deslebis, bona perdita rursus habebis.
Hæc bona sunt vere, quæ primo viua fuere.
Quorundam more solemnibus non iteratur.
In multis tamen Ecclesiis hoc adnihilatur.
Quandocumque dolet peccator suscipiatur.
Vt patet in David, semper Dominus miseratur.

DISTINCT. XV.

Quod pluribus irretitus peccatis, non potest de vno pœnitere vere, nisi & de omnibus pœniteat.

Et sicut supradictis auctoritatibus, &c.

VNum deleri nequit, ac aliud retineri.
Mortis peccatum teneas sic esse probatum.
Vtque flagelleris, purgeris, siue proberis,
Aut conserueris; pœnam Domini patieris.
Nec non pœna datur, qua Christus glorificatur.
Consule castiga solare, fer, ora, remitte,
Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Interior mundet eleemosyna spiritualis.
Ad vitam, sine qua, tibi nil prodest manualis.
Bis non punitur, qui pœna sufficienti,
Hic in præsentem bene correctus reperitur.
Quæ bona mortua sunt ad vitam nil tibi profunt.
Nil ex condigno, sed congruitate meretur,
Si quis seclusus, ab amoris laude probetur.

DISTINCT. XVI.

De tribus, quæ in pœnitentia consideranda sunt.

In perfectione autem Pœnitentia tria sunt, &c.

Crimen deletur, si cor, manus, os comitetur.
Istis peccamus, ipsisque sacrificamus.
Hunc de peccatis perfecte credo dolere,
Qui fructus dignos faciens, vult sponte carere.
Officiis, quæ vix sine culpa quit retinere.
Pœna reor sancte post baptismum fit & ante,
Crebra medela datur, per quam veniale lauatur.

DISTINCT. XVII. & XVIII.

Tria proponuntur quærenda, primum an sine confessione dimittatur peccatum.

Hic oritur questio multiplex, &c.

Claues carnales non sunt, sed spirituales.
Prima potestatis tenet arcem nobilitatis.
E Officium reliquæ discernendum tribuatis.
His non vtetur, quisquis præcisus habetur.
Incurrens hæresim damnatam connumeretur,
Nec non astrictus anathemate confocietur.
Absoluit Summus culpam, pœnam remouendo.
Presbyter absoluit, hoc Ecclesiæ referendo.
Nec non absoluit, de pœna quid minuendo,
Si disponatur is, qui sibi confiteatur:
Si quis stringatur, anathemate nempe ligatur.
Quisquis labitur in peccatum tenebratur.
Luceque prinatur, cum gratia grata trahatur,

DISTINCT. XIX.

Quando hæc clauis dantur, & quibus.

Postquam ostensum est, quæ sunt clauis, &c.

Cum facer ordo datur, hunc clauis concomitatur.
 Prauos presbyteros clauis tibi constet habere.
 Recto iudicio multos decerno carere,
 Clauibus vtetur digne, qui iusta sequetur
 Petri, viuente sancte, legemque tenentes,
 In quibus est Christus plene benedicere tales
 Presbyteri possunt, quoniam sunt spirituales.
 Prauus spe lucri prauos homines benedicit.
 Hinc Propheta refert, quod eis Dominus maledicit.

Malac. 2. 8

DISTINCT. XX.

De his, qui in fine pœnitent.

Sciendum est etiam, quod tempus pœnitent. &c.

Hic indulgebit, fons immensus pietatis.
 Qui de peccatis saltem moriendo dolebit.
 Quæ non perfecte viuens peccata lauabit,
 Ignis purgabit, & sic ad regna volabit.
 Si lamenteris faciens velut ipse mereris,
 De te vindictam, post mortem nil patieris.
 Pœnam vt iuris non imponens morituris,
 Præfulis assensu, viduam dic posse sacrare.
 Tantum presbyterum, sic quosdam conciliare.
 Si subito iustus in confessus moriatur.
 Secure talis oblatio suscipiatur.
 Quisquis in articulo veniam non despiciatur.

DISTINCT. XXI.

De peccatis, quæ post hanc vitam dimittuntur.

Solet etiam queri, vtrum post hanc vitam, &c.

Constat, post mortem venialia sæpe remitti,
 Et sic admitti, promissam visere sortem;
 In stipula, ligno, fœno, venialia signo.
 Pro grauibus culpis, confessio fit specialis.
 Oblitas, culpasque leues delet generalis,
 Crimina vel saltem semel vni confitearis.
 Te sic accuses, ne mendax inueniaris.
 Deponi debet, vt iuris regula præbet,
 Quisquis non celat, immo confessa reuelat.
 Pastor vitetur proprius si prorsus habetur.
 Inscius, aut hæresis sectam sentire probetur,
 Nec non vitatur, anathemate quando ligatur.
 Non alia debet vitari, ius ita præbet.

DISTINCT. XXII.

Si peccata dimissa redeant.

Cumque multis auctoritatibus supra sit, &c.

Quæ iam deleta primo peccata fuerunt.
 Non iterum redeunt, hoc plures non tenuerunt.
 In culpam rediens, ingratus quippe probatur,
 Hinc reus, vt primo dicta ratione putatur,
 Vt dolor exterior, pro signo prorsus habetur,
 Sic dolor interior pro signo neque tenetur.
 Tantum res, horum dimissio fit vitiorum.

DISTINCT. XXIII.

De Sacramento vñtionis extremæ.

Præter præmissa, est etiam aliud Sacramentum, &c.

Ager inungatur oleo, quod significatur,
 Pontificis dextra, tamen vñtio sic triplicatur,
 In baptismalem, finalem, pontificalem,
 Vñtio mundabit animam, morbum remouebit.
 Si summus Physicus hoc necesse videbit,
 Intus res, signum foris vñtio quit replicari,
 Quam si contempnas in damnum dic reputari.
 Et Sacramenta quædam potuerunt iterari.
 Qui post vxorem primam sibi posteriorem,
 Ducit, non debet benedici, ius ita præbet.

A

DISTINCT. XXIV.

De Ordinibus ecclesiasticis, quot sint.

Nunc ad considerationem, sacra ordina, &c.

Septem sacrorum, species sunt officiorum,
 Hi gradibus septem digne Domino famulantur,
 Qui septem donis septempliciter decorantur.
 Clericus à clero, sortitus forte vocatur.
 Atque coronatur, quia regere se teneatur.
 Ac alios veluti rex, regere regna probatur.
 Ostia seruabit primus de iure minister.
 Eiciensque malos, dignis templum reuerabit.
 Hæc Dominus fecit, cum vendentes & ementes
 De templo iecit, templum minime reuerentes.
B Lectores legere debent, populumque monere,
 Doctor doctorum, legit turbæ seniorum.
 Inuisos hostes, bonus Exorcista fuga bit,
 Quos adiurabit, sic obsessos releuabit.
 Ferre sed Acolyti debent candelabra niti.
 Leuitis Subleuitæ seruire parentur.
 Sistere presbyteris Leuitæ, sicque iubentur.
 In sacris dantis ipsosque iuuare tenentur.
 Leuitæ debent Euangelium recitare.
 Presbyteri soli, debent oblata sacrare.
 Dicta mysteria dudum sunt significata,
 Per Iesum Christum, sunt nobis corroborata.
 Inde per Ecclesiam distincte sunt celebrata.
 Est ordo, quædam promotio magna bonorum.
 Sed tantum sacri tres sunt nihilominus horum.
C Officij nomen dignum sit Pontificatus,
 Ordo Pontificum signet vt quadruplicatus.
 Cantor dicatur in cantu, qui moderatur
 Voce: Sed Missa sonat ad Deum quasi missa.

IOAN. 2. 6

DISTINCT. XXV.

De ordinatis ab hæreticis.

Solet etiam queri, si hæretici ab Ecclesia, &c.

Qui deprauantur hæresi, vel ab Ecclesia refecatur,
 Possunt sacra dare, sacros necnon celebrare.
 Verum lucrose non dant, sed peniciose.
 Cumque semel dentur, nequaquam post iterentur,
 Multi vendentes cum Simone sunt & ementes,
 Sacramentales res vere spirituales.
D Talis ab officio suscepto iure ligatur,
 Quisquis in ordinibus cum Simone simoniatur.
 Si dispensatur cum tali tunc reuocatur,
 Etatem licitam, qua quisquis promoueat,
 Canon declarat, nisi vita magis mereatur.

DISTINCT. XXVI.

De Sacramento coniugij, cuius institutio, & causa ostenditur.

Cum alia Sacramenta post peccatum, &c.

Instituit prius, vt, decuit pius ille creator,
 Coniugium, sed in officium: nunc est mediator,
 Tunc præceptiue, connubia sacra dabantur,
E At indultive, nunc à nobis celebrantur.
 Nunc indulgetur, vt fœda libido ligetur.
 Nunc indulgentur, conceduntur, tolerantur,
 Quod bona sint Christi pia dogmata testificantur,
 Ecclesiæ Christi coniunctus significatur.
 Sacro coniugio, res hinc sacrata vocatur,
 Id figuratur plene, si plene sequatur.
 Vni carnalis, nec non & spiritualis.
 Vxorem Ioseph, Mariam crede fuisse,
 Non tamen hanc carnis consensum dic habuisse.

DISTINCT. XXVII.

Quæ sunt consideranda in coniugio.

Post.

Post hac aduertendum est, quid sit coniugium, &c.

Quique semel per coniugium legale ligantur,
Non nisi per casus certos licite separantur:
Si claustrum petere, consenserit alter eorum,
Non poterit, nisi conueniat, consensus vtrorum.
Coniugium faciens, est acceptatio præfens,
Si sit verborum consensus, vt est animorum.
Quamquam post actum, nunquam veniatur ad actum;
Sponsus dicitur, tantum spondendi futurus,
Si nunc spondetur, sponsus coniuxque vocetur.
Qui cuiquam de præfenti, per verba ligatur,
Et hinc cum reliqua, si contrahat annihilatur.
Inter eos quamvis, carnalia culpa sequatur,
Primum coniugium sic semper fortificatur.

DISTINCTIO XXVIII.

Si consensus de futuro cum iuramento
faciat coniugium.

Hic queri debet, vtrum consensus de futuro, &c.

Quamquam iurando firmitas ius verba futuri,
Post resiliere potes, sed peccas hoc violando.
Contrahe clam, vere contractum crede manere.
Sed nequit Ecclesia, si discedat prohibere.
Cum desint testes, quibus hoc possit cohibere.
Consensus coniugal, contracta valere
Cogit coniugia, carnalis non ita vere.

DISTINCT. XXIX.

Quod non est consensus legitimus, vbi est coactio.

Oportet autem consensum coniugalem liberum, &c.

Si quis cogatur nec consensus tribuatur;
Coniugium tale frustratur, & annihilatur.
Sed post conuiuat, tunc consentire probatur.

DISTINCT. XXX.

De errore, qui euacuat consensum.

Nec solum coactio impedit, vel excludit, &c.

Error fortunæ, velut error, quaque litatis.
Coniugium nunquam dirimunt, sic esse sciatis.
Virgo Ioseph vere nupsit: sed vterque manere,
Virgo censebat, vt sacrum Pneuma monebat
Cura gignendæ prolis, necnon fugiendæ
Luxuriæ, licite sunt vxores adhibendæ.
Causæ, non æque species sunt, diuitiæque.
Ioseph virgo datur, vt eo virgo foueatur,
Et ne suspecta, virgo clemens habeatur:
Mysteriumque sacrum quasi signatum teneatur.

DISTINCT. XXXI.

De tribus bonis coniugij.

Post hoc de bonis coniugij, quæ sint, &c.

Proles atque fides, sacramentumque notentur,
Quæ tria coniugij bona sunt, duo sæpe mouentur.
Postremo latum semper manet inuiolatum.
Et si qui steriles sese reddunt studiose,
Non hoc coniugium propriè voco, sed vitiose.
Ex quo formatur fœtus, necnon animatur.
Quo procreatur sibi mors, homicida vocatur.
Si non ardore coëas, sed prolis amore,
Debita seu dederis, non peccas immo mereris.
Est tamen in coitu mala delectatio vere,
Idque malo culpæ, non pœnæ credo carere.

DISTINCT. XXXII.

De solutione carnalis debiti.

Sciendum etiam est, quia cum nominibus, &c.

Vir mulierque pares sunt iuris redditione.
In eunctis aliis est vir caput ex ratione.

A Si contradicat in voto vir mulieri.
Siue viro mulier pro nullo debet haberi.
Ad ius reddendum dicas vtrumque teneri.
Concedentè viro, si coniux polliceatur,
Hinc habitum mutet, votum nunquam reuocatur,
Si vir concedat vxori posse vouere,
Ac habitum mutet, post non poterit prohibere.
Menstrua quando fluunt reddi tibi iura, scienter
Si petis, offendis; porro ius redde dolenter.
Præcipuis festis offendas iura petendo.
Sed non reddendo, si reddis mente dolendo.
In festis petere ius nulli credo licere,
Hos ius disiungit, quos Septuagesima iungit.

DISTINCT. XXXIII.

B De diuersis legibus coniugij.

Queritur hic de antiquis patribus, &c.

Pures vxores patres habere priores.
Nec delinquebant, causa prolis faciebant.
Sunt idcirco pares, Abraham vir, virgo Ioannes.
Integritas mentis carnis præit integritatem,
Coniugium patrum, præcellit virginitatem,
Si distinguantur leges, quibus hæc variantur.
Non Loth, sed natæ mortem sibi sunt operatæ.

Gen. 19. d

DISTINCT. XXXIV.

C De personis legitimis.

Nunc superest attendere, &c.

Votum, ius, crimen, cum cultus disparitate.
Error, conditio, triplici cum proximitate.
Ordo, ligamentum, coëundi præpedimentum.
Hæc socianda negant connubia, iuncta religant.
Actu non habitu, si quenquam concomitatur,
Nubentem furia: contractus hic annihilatur.
Coniugium macula membrorum non separatur.
Vxoris propriæ soror à te, si violatur,
Hæc non priuatur proprio quin iure fruatur.
Quærere non poteris, sed reddere iura teneris.
Nubere non poteris, vxor quit, si morieris.

DISTINCT. XXXV.

Eodem iure vtitur vir, & mulier.

Hoc etiam notandum, quod Dominus, &c.

Si vir mœchatur coniuxque virum comitatur.
Peccant lege pari, nequeunt ideo separari.
Qui non mœchatur, si vult licite segregatur;
Sed redeat, vel contineat quisquis separatur.
Quæ non à scelere cessat, noli retinere.
A non mœchante mœchus poterit reuocari,
Possunt, quando volunt sic disuncti vocitari.
Pontificis nutu diuortia dic celebrari.
Seu viuente viro se mœcho mœcha vouebit.
Siue viri proprii mortem pro posse mouebit,
Nubere nequaquam mœcho prædicta valebit.
Hanc legem pariter cum mœcha mœchus habebit.

DISTINCT. XXXVI.

Si pro extrema conditione valeat vir separari ab
vxore, & è conuerso.

Nunc de conditione, videamus, &c.

Si seruæ nubas deceptus conditione,
Et resiliere velis, poteris iuris ratione,
Vnius seruæ si seruus nubit alius.
Coniugium cum seruitio perstabit vtrius,
Cum sit coniugium seruorum sæpe duorum,
Coniugium stabit cum seruitio Dominorum.

*Aug. lib. 9.
de Gen. ad
lit. c. 7. n. 3.*

Qui se seruitur, vt coniugium dirimatur,
Nec facit vxorem seruum, nec ab hac separatur.
Certum tempus habent sponsalia, coniugiumque.
Quod nisi seruetur, reuocari possit vtrumque.

DISTINCT. XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri coniugium.

Sunt igitur quidam ordines, in quibus, &c.

Impedit ordo sacer conubia iuncta retractat,
Non aliam ducet vxorem: qui sibi mactat.

DISTINCT. XXXVIII.

De voto.

Nunc de voto inspicimus, &c.

Conjugium voto priuato præpedietur.
Sed per solemne iam contractum dirimetur.
Si mulier nubit, redit, & vir qui perhibetur.

DISTINCT. XXXIX.

De dispari cultu.

Post hæc de dispari cultu, videndum est, &c.

Disparium cultu nunc coniugium dirimetur.
A blasphemante, non blasphemans separetur.
Alterius fidei licite quicumque ligantur,
Legitime tales tunc contraxisse probantur,
Conuerso reliquo simul hi, potuere morari:
Quando ruina patet, conuersus quid separari.

DISTINCT. XL.

De cogitatione, & prius de carnali.

Nunc superest de cogitatione aliquid, &c.

Si distinguatur cognatio, sic geminatur,
Quædam carnalis est, altera spiritalis,
Nubere non poteris consanguineæ mulieri.
Ante gradum quartum constet tibi sic prohiberi,
Ante gradum quartum consanguineæ lociari,
Non licet, affinis hac debet lege ligari.

DISTINCT. XLI.

De affinitatis gradibus

Nunc de affinitate videndum est, &c.

Affines fiunt carnali proximitate,
Adnumeresq; gradus velut in consanguinitate.
Si præit impedit, & coniugium malefiet.
Fornicor est propriæ meretricis, vel viduarum,
Stuprum virginis, incestus consanguinearum,
Sed sit adulterium nuptiarum pestiferarum,

DISTINCT. XLII.

De spiritali cogitatione.

De parentalium graduum famosa questione, &c.

Quisquis de fonte natum leuat, vt separetur,
Pœna plectetur, nec coniugium dirimetur.
Ducere commatrem, vel natas spirituales.
Nemo potest: si fit, debes disiungere tales.
Nati carnales non ducunt spirituales,
Vir nequit vxoris commatri consociari.
Non à coniugibus debet quis fonte leuari.
Coniugium sæpe licite poterit celebrari,
Et sacra coniugia licite possunt iterari.

A

DISTINCT. XLIII.

De resurrectione, & iudicij conditione.

Postremo de conditione resurrectionis, &c.

Voce iubente Dei surgent, qui tunc morientur,
Et iam defuncti: cunctorum facta scientur.
Quod de nocte Iesus sit venturus, perhibetur.
Aut inseparatum tempus sub nocte notetur.
Vel subitum tempus per noctem significetur.

DISTINCT. XLIV.

De ætate & statura resurgentium.

Solent autem nonnulli, &c.

B

Ætatem Christi iuuenilem suscipiemus,
Quando refurgemus; sed staturam variemus,
Nil de materia carnis cuiusque peribit,
Nam de pulueribus dispersis tota redibit.
Nil deforme bonis inerit, sed perficietur.
Quod deforme fuit, hoc prauis non tribuetur.
Corporeis flammis, semper reus afficietur;
Nec consumetur, & dæmon in his patietur:
Sentiet has anima, quod eis sine fine, remetur.
Sicut abortiua, quæ primo viua fuere,
Surgent complete, sic, de monstris puto vere.

DISTINCT. XLV.

De diuersis animarum receptaculis post mortem.

C

Præterea sciendum, quod omnes anima, &c.

Gloria, seu pœna, duplex locus est animarum,
Sumptis corporibus, augetur pœna malorum:
Illis proficiunt suffragia, qui meruerunt,
His quoque plus profunt, qui plus meritis viguerunt.
Sic communia sint specialia plus valuerunt,
Illis pro quibus hic suffragia facta fuerunt.
Orant pro nobis sancti, bona nostra volendo,
Atque preces nostras, summo Domino referendo.

DISTINCT. XLVI.

Si valde malis aliqua detur mitigatio pœnæ.

D

Sed queritur hic, de valde malis, vtrum, &c.

Nulli damnato, saluando Deus miseretur.
Est miserans, quoniam nõ punit, vt ipse meretur.
Est iudex iustus Deus, est miserans miseretur.
Actus, sed non res, in eo diuificatur,
Ipsam iustitia, nec non pietas comitatur.

DISTINCT. XLVII.

De sententia iudicij.

Solet etiam queri, qualiter dabitur, &c.

Vtrum iudicij sententia, voce feratur,
Aut ipsam dicet sibi conscia mens, dubitatur.
Ed quod vocalis erit, à multis reputatur.
Iudex Christus erit, per quem decreta feruntur.
Assistent Christo, qui Christi iussa sequentur,
Cuncta relinquentes, vt Christum testificentur.
Ordine quadruplici, cuncti tunc instituentur,
Duplex sanctorum, duplex erit & reproborum.
Angelicus chorus trahit ad pœnam sceleratos,
Colliget electos ducens ad summa beatos.
Ignis præcedens, electos purificabit:
Et post iudicium mundi faciem renouabit,
Demum damnatos, diuina lege cremabit.
Tunc prælatus erit, Deus vnus euacuabit
Prælatos alios, cum sanctos glorificabit:

DISTINCT. XLVIII.

De forma iudicis.

Solet etiam quæri, in qua forma Christus, &c.

Christus homo cunctis parebit glorificatus.
Stigmata respiciet tam iustus, quam sceleratus.
Si quæras, cur Christus homo potius perhibetur.
Iudex? sit ratio, quod ab omnibus inspicietur,
Quod de diuina natura non referetur:
Quod Iesus in Iosaphat, plerisque videtur:
Aëre vel terra si iudicium celebretur:
Et quod portetur ibi crux tunc conspicietur:
Sed quod in aëre sit magis ex ratione tenetur.
Sol, stellæ, luna tunc eclipsim patientur.
Sed post iudicium maiore luce fruuntur.
Angelici chori, mirantes hoc reuerentur.
Cæli fulgebunt, & motus lege carebunt,
Cuncta quietata persistent, & renouata.
Sed meliorata vita veniente beata.

DISTINCT. XLIX.

De differentia mansionum in cælo, & in inferno.

Post resurrectionem vero, facta vniuerso, &c.

Hierusalem ciues fiunt in fine beati.
Inferni ciues damnati, siue reprobati:
Illi gaudebunt, isti sine fine dolebunt.
In donis, pœnisque gradus distanter habebunt.
Scitur & appetitur à cunctis vita beata.
Esurit hic anima, sed habens hanc sit satiata.
Nam bene vult, & habet quod vult iam glorificata,
Non omnes æque, cognoscent siue fruuntur.
Vna tamen merces est, quam mirando fruuntur.
Ast extensius gaudentes æquiparantur.
Sic cum corporibus, animæ plus glorificantur:
Corpus carnale surget tunc spirituale.

DISTINCT. L.

Si mali inferno peccabunt.

Hic oritur quæstio, ex præmissis ducens, &c.

Nil in damnatis, peruersum velle meretur,
Nam meriti tempus nunc est, sed tunc remouetur
Per tenebras illa privatio plena notetur
Æternæ lucis, quam perpetuo patientur.
Noscere damnati poterunt, hic quid si agatur,
Coniecturando, vel si sibi significatur.
Nec non dilectis damnatus compatietur.
Exemplum præsens in diuite suscipietur:
Ne sanctos videant, post iudicium remouetur,
Semper erunt sancti damnatos inspicientes,
Ex hoc gaudentes, nisi ipsi compatientes.

Plasmator rerum, lumen de lumine verum.
Da veniam scelerum, cernam speciem specierum.
Laus sanctorum, flos florum, spes miserorum.
O lux cæcorum, dux morum, stella polorum.
Tu pia, tu venia, via gloria, virgo Maria,
Voto sincero te desidero, volo, quero.
O contemplator crucis, & pacis reparator,
Legis zelator, & paupertatis amator,
Sic dilexisti feruenter vulnera Christi,
Stigmatibus Christi signari, quod meruisti,
Hinc rogo me signa Franciscæ per hæc tua signa.
Amen.

*Libri Quarti Sententiarum Finis.*A *Plotinum inter Philosophia professores cum Platonem principem lib. 2. de virtutibus Enn. 1. & Macrobius lib. 1. in Somn. Scip. c. 8. secutus Auctor de quatuor virtutibus Cardinalibus in hoc opusculo sermonem scribit, rationemque exponit, quare vocentur Cardinales: ac præterea virtutem earundem officia docet gradus etiam, & status diuersos, quorum causa appellationes diuersas sortiuntur. Nam hæc quatuor virtutes politica, purgatoria, purgati animi, & exemplares dicuntur, immo singula his quatuor nominibus possunt nuncupari. Bona quoque pars huius opusculi desumitur ex tractatu de virtutibus Cardinalibus olim Senecæ ascripto: postea vero Martino episcopo Dumiensi germano suo auctori, ope MS. codicum, restituta. Qui quidem auctor teste Trithemio claruit sub Theudemiro rege Sueorum, Imperium Constantinopolitanum gubernante Iustiniano Augusto anno Domini 540. Hæc autem materia sapius, à S. Bonauentura tractatur, ut videre est apud eundem lib. 3. sent. d. 3. 3. & in Hexam. ser. 5. & 6. tom. 1. & in Breuiloq. p. 5 c. 4. & in Centiloq. p. 3. sect. 36. & 41. cum sequentibus, supra hoc eodem tomo.*

De quatuor virtutibus Cardinalibus, sunt virtutes politica, id est, scientiæ de gubernatione ciuitatum, purgatoria, purgati animi, & exemplares. Seneca: Quatuor virtutum species multorum sapientum sententiis diffinitæ sunt, quibus animus humanus comptus, ad honestatem vitæ possit accedere: quarum prima est prudentia, secunda magnanimitas, tertia continentia, quarta iustitia. Singulæ igitur honestum, & bene morigeratum faciunt virum. Gregorius: solidum nostræ mentis ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In his igitur quatuor virtutibus tota boni operis structura confurgit. Vnde quatuor paradisi fluminibus terra irrigatur: quia dum his quatuor virtutibus cor confunditur, ab omni desideriorum æstu temperatur. Cardinales appellantur, quia sicut ostium vertitur in cardine & regitur, ita his regitur, & vertitur vita hominis. Per virtutes namque Cardinales reificatur anima in suis virtutibus. Nam prudentia reificat vim rationalem: fortitudo siue magnanimitas irascibilem: temperantia siue continentia concupiscibilem: iustitia vero reificat omnes vires. Ipsa enim iustitia apprehendit omnes virtutes ad proximum, ut est liberalitas & ordinantes ad seipsum, sicut est pœnitentia; & innocentia: & ordinantes ad Deum, sicut est latritia, pietas, & obedientia. Et ideo iustitia dicitur retinens omnes virtutes, quia non tantum est specialis, sed generalis virtus, comprehendens totius animi reitudinem, cum ipsa dicatur reitudo voluntatis.

DNota, per virtutes Cardinales homo in omnibus operibus instruitur, & cõtra vitia armatur. Primum fit dupliciter, quo ad se per prudentiam, quo ad proximum per iustitiam. Secundum etiam dupliciter, in prosperis per temperantiam, in aduersis per fortitudinem armatur. Augustinus: Prudentia est in præcauendis infidiis, Iustitia in subueniendis miseris, Fortitudo in perferendis molestiis, Temperantia in cocercendis delectationibus

*Seneca tract. de quat. vir. Card.**Greg. lib. 2. Mor. c. 27. n. longe à prin.**Cardinales virtutes cur dictæ.**Iustitia non tantum specialis, sed generalis virtus.**Aug. lib. 14. de Trin. c. 9. tom. 3.*

tionibus prauis. Politicæ dicuntur, prout sunt in recto regimine rationis. Purgatoriæ prout sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora, & partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando deuictis vitiis possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus moribus prauis primis. Exemplares dicuntur, quæ in mente diuina consistunt. Nam ideæ in Deo sunt, & omnium rerum exemplar est.

Nota, quod quælibet virtus Cardinalis potest coaptari singulis virtutibus iam præmissis. Nam prudentia prout est virtus politica, vt ait Macrobius, est ad rationis normam quæ cogitat, & quæ agit, vniuersa dirigere, nihil præter rectum facere vel velle. Secundo prout est virtus purgatoria est mundum, & omnia quæ in mundo sunt diuinorum cõtemplatione despiciere. Tertio prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & ea, tanquam nihil sit aliud, intueri. Exemplaris autem est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta, & disponit vniuersa, quæ in cælo sunt, & quæ in terra sunt, &c. Primus gradus facit hominem in omnibus rationabiliter operari, & cum hominibus honeste conuersari. Secundus mentem altius erigit: quia cum mundana despicit, æterna, & cœlestia prudenter appetit. Tertius mentem plenius perficit, dum eam in æternis figit, quia sola æterna cœlestia bona concupiscit. Quartus, qui in solo Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit & consummat, quia omnis vera prudentia à Domino Deo est. Seneca: Quisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem recte viues, si omnia prius æstimes, & perpenses. Si prudens esse cupis, in futura prospectum intende. & quæ possint contingere cuncta ante propone. Nil tibi subitam sit, sed ante per otium prospicias. Nam qui prudens est, nunquam dicit, Non putauit id fieri, quia nõ dubitat, sed expectat: nec suspicatur, sed cauet. Si prudentiam amplecteris, vbique idem eris: & prout varietas exigit rerum, ita te accommodes tempori. Sermo tuus non sit inanis, sed aut suadeat aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parce, vituperata parcis: Nam similiter reprehensibilis nimialaudatio, sicut immoderata culpatio. Illa siquidē adulatione, ista malignitate suspecta est. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur, præsentia ordina, futura præuide, & præterita recordare. Nam qui non de futuro præmeditatur, in omnia incautus incedit. Propone animo tuo mala futura, & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Non semper sis in actu, sed interdum animo tuo dato requiem. Sed & ipsa requies plena sit scientiæ studiis, & cogitationibus bonis. Nam prudens, nunquam marcet otio: aliquando animum remissum, nunquam dissolutum habet. Non te moueat auctoritas dicentis, nec quis, sed quid dicatur, attendito: nec quam multis, sed qualibus placeas cogites. Prudentia est bonarum rerum & malarum discretio, vtraque cum fuga mali & electione boni: de qua procedit circumspectio, docilitas, & cautio. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum, qua fugimus auaritiam, & cauemus prodigalitem. Docilitas est potentia erudiendi, hoc ordine vt prius te, & postea alios instruas. Cautio est prudentia discernendi vitia, virtutum speciē inferentia. Prudentia in sex diuiditur: primo in cognitionem præsentium, vnde in Prouerbio dicitur: Præcedant palpebræ tuæ gressus tuos, id est consilia tua facta tua præueniant. Secundo, in memoriam præteritorum, vnde dicit Ezechias, Recogitabo tibi omnes annos meos, &c. Tertio in prouidentiam futurorum, vnde Boëtius: Non sufficit intueri quod situm est ante oculos: prudentia rerum exitus metitur. Quarto in circumspectionem contrariorum, vt in Prouerbio dicitur: Est via, quæ videtur homini recta, nouissima autem illius ducunt ad mortē. Quinto in cohibitionem peccatorum, vnde dicit Paulus: Castigo corpus meum & in seruitutē redigo. Sexto in exercitationem virtutum, ait enim Ecclesiastes: Quodcumq; potest manus tua facere, instanter operare. Secunda virtus Cardinalis est temperantia, quæ pro-

vt est virtus politica, est nihil appetere pœnitendum, in nullo legē moderationis excedere, & sub iugo rationis cupiditatem domare. Secundo prout est purgatoria, est omnia relinquere in quantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Tertio prout est virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Quarto prout est exemplaris, quæ in Deo est, sic est, quod in se perpetua intentione conuersa est. Primus gradus ab excessu, & defectu custodit: quia ei medium virtutis omni tempore ostendit. Secundus mentem ad æterna perfecte dirigit: quia superfluitatem rerum grauantium firmiter excludit. Tertius mentem in æternis figit: quia concupiscentiam omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perducit, & perficit: quia omni creaturæ numerum, pondus, & mensurā tribuit. Seneca: Si continentiam diligis, circumcide superflua, & in arctum desideria constringe. Considera tecum quantum natura deponat, non quantum cupiditas spectat. Palatum tuum fames excitet, non sapores: nec ad voluptatem, sed ad cibum accedas: nec præsentibus deliciis inhærebis, nec desiderabis absentes. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidant: nec quidquam aliud magis vereberis, quā te ipsum. Omnia præter turpitudinem tolerabilius crede. A verbis quoque turpibus te abstine: quia licentia eorum impudentiam nutrit. Si continens es, opus est continue affectiones adulationum repellere, quarum sermones animum quadam voluptate resoluunt. Si continens es, & animi & corporis motus obserua, ne indecori sint: nec ideo contemnes, quia latent, nam nihil differt si nemo videat, cum ipse videas. Cunctis esto benignus, nulli blandus, & paucis familiaris, omnibus æquus: bonæ famæ, neque tuæ seminator, neque inuidus alienæ. Ad iram tardus: ad misericordiam pronus. In aduersis firmus: in prosperis cautus, & humilis. Virtutum occultator sicut alij vitiorum: rari sermonis, sed loquentium patiens. Quæ nosi sine arrogantia, postulanti imparties: quæ nescis sine occultatione ignorantia, tibi postula humiliter impartiri. Notandum quod temperantia est virtus cum potentia resistendi illecebris, in nobis impetus facientibus: ex qua procedit continentia, quæ est virtus ab illecebris, castitas, sobrietas, parcitas, qua retinemus retinenda, largitas, moderantia, honestas, abstinentia, verecundia, modestia, omnium rerum moderatio.

Tertia Cardinalis virtus est fortitudo politica, quæ est animum supra periculi metum erigere, nihilque nisi turpia timere. Secundo purgatoria, est animo non terri contra quæque aduersa. Tertio purgati animi, est passiones non solum vincere corporis, sed animo penitus ignorare. Exemplaris quæ in Deo est, quod semper idem est, nec vnquam mutatur. Ex his potest patere, quod primus gradus hominem facit omnem metum pro vtilitate reipublicæ postponere, & nihil nisi turpia formidare. Secundus magis confortat, vt nulla pœna carnalis eum terreat, quia ad sola æterna fortiter anhelat. Tertius mentem in æternis figit, cum contraria viderit repugnare animo, & confidenter contemnit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat. Ipse attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Seneca: Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, viues cū magna fiducia, liber, intrepidus, alacer. Magni animi hominis bonum est, finem huius vitæ intrepidum expectare. Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliā fieri. De inimico dices: Non mihi nocuit, sed nocendi animū habuit: & cum ipsum in potestate tua videris, vindictā putabis vindicare potuisse, & non fecisse. Scito enim magnum, & honestum vindictæ esse genus, ignoscere. Eris magnanimus, si pericula non appetas vt temerarius, nec formides, vt timidus. Nam timidū nil facit animum, nisi reprehensibilis vitæ conscientia. Fortitudo est immobilis inter aduersa animi laborum, & periculorum susceptio, quæ nec aduersitatis incurfu frangitur, nec

prosperitatis

De prudentia.
Macrobius. lib.
1. in Somn.
Scip. cap. 8.

Seneca. tract.
de quat.
virt. Card.

Prudentia
quid.

Prudentia
diuisio.
Prou. 4. d

Isa. 38 c
Boët. de con-
sol. philosoph.
lib. 2. pr. 1.

Prou. 14. b

1. Cor. 9. d
Eccles. 9. c

De temperantia.

Seneca. tract.
de quat.
vir. Card.

De fortitudine.

Sap. 8. a

Seneca. tract.
de quat.
vir. Card.

Magnum, &
honestum
vindictæ
genus.
Fortitudo
quid.

prosperitatis blandimento eleuatur. De qua oritur magnanimitas, fiducia, securitas, patientia, perseverantia, longanimitas, humilitas, mansuetudo, &c.

Quarta virtus Cardinalis est Iustitia politica, quæ est mundum despiciere, & seruare unicuique quod suum est, scilicet sibi ipsi, & proximo, & Deo. Secundo purgatoria, est ad veram viam proximi consentire, & vniuscuiusque virtutes in suo vigore seruare. Tertio, purgati animi, est cum diuina mente perpetuo fœdere sociari. Exemplaris Iustitia, quæ in Deo est, perenni lege à sempiterna operis sui continuatione non flexitur. Primus gradus ab omni iniquitate custodit, & cum omnibus hominibus conuersari facit. Secundus mentem ad æterna trahit, quia iusto ordini rationis perfecte consentit. Tertius, mentem in æternis figit, quia illam cum Deo æterno perpetuo fœdere sociat. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perficit, quia omnem creaturam sua perpetua & inflexibili lege iuste regit. Ex his patet, quo modo per virtutes Cardinales, vt sunt politicæ, homo ordinatur in operationibus suis, quo ad proximum suum: per virtutes, quæ sunt purgatoriæ, ordinatur ad seipsum: per virtutes purgati animi ad Deum. Seneca: Iustitia est naturæ, tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta.

Finis Opusculi de quatuor virtutibus Cardinalibus.

CAPITA OPUSCULI SEQUENTIS.

De septem donis Spiritus sancti in genere.

- Cap. I. *VO*D Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum, septem donorum largitorem.
- Cap. II. *Quod sint septem Spiritus sancti dona, & quare in septenario numero.*
- Cap. III. *Septem Spiritus sancti dona qualiter ab aliis habitibus, & donis distinguantur.*
- Cap. IV. *Quæ utilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur.*
- Cap. V. *Qui & quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, & qualiter ea obtineantur.*
- Cap. VI. *Qualiter dona ascendendo, & descendendo ordinentur.*

De eisdem donis in specie.

De dono timoris.

- Cap. I. *Quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur.*
- Cap. II. *Quis timor à regno anime per charitatem perfectam expellatur, & quem secum compatiatur.*
- Cap. III. *Qualiter à timore Dei in anima dies clara oriatur.*
- Cap. IV. *Qualiter à dono timoris, anima conuiuium preparatur.*

De dono pietatis.

- Cap. I. *Quid donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur.*
- Cap. II. *Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur.*
- Cap. III. *Qualiter per donum pietatis menti conuiuium preparatur.*

De dono scientiæ.

- Cap. I. *Quæ scientia donum Spiritus sancti dicitur.*
- Cap. II. *Qualiter per donum scientiæ dies in anima oriatur.*
- Cap. III. *Quo modo per donum scientiæ menti conuiuium preparatur.*
- Cap. IV. *De mensa diuine Scripturæ, siue scientiæ, & de ferculis, quæ in ea apponuntur.*

De dono fortitudinis.

- Cap. I. *Quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicitur.*
- Cap. II. *Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur.*
- Cap. III. *Quæle conuiuium per hoc donum anima preparatur.*

De dono consilij.

- Cap. I. *Quid consilium sit, & quid donum consilij dicitur.*
- Cap. II. *Quæ sit doni consilij necessitas.*
- Cap. III. *Quæ sit differentia inter consilia diuina, & ea quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur.*
- Cap. IV. *Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur.*
- Cap. V. *Qualiter conuiuium per donum consilij in anima preparatur, & de tribus consiliariis, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quæ sunt tres potentia.*
- Cap. VI. *Conuiuantes mediæ, qui sunt vigores anime naturales, sensus anime rationales, & virtutes morales quo modo à superioribus, memoria scilicet, intellectu, & voluntate, purgantur, illuminentur, & perficiantur.*
- Cap. VII. *Conuiuantes inferiores, utpote sensus animales, & corporales tam exteriores quàm interiores, quomodo à conuiuantibus mediis illuminentur, purgantur, & perficiantur.*

De dono intellectus.

- Cap. I. *Quare donum intellectus præcedentia dona sequatur.*
- Cap. II. *Quid donum intellectus sit, vel dicitur.*
- Cap. III. *Quæ huius doni sit necessitas, vel quæ utilitas in eo conferatur.*
- Cap. IV. *Veritates diuine in sacra Scriptura abscondite manifestantur per donum intellectus.*
- Cap. V. *Veritates diuinorum Sacramentorum dono intellectus penetrantur.*
- Cap. VI. *Quo modo donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur.*
- Cap. VII. *Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti preparatur.*

De dono sapientiæ.

- Cap. I. *Quid sit sapientiæ, & quid donum sapientiæ dicitur.*
- Cap. II. *Quæ sit necessitas, & utilitas huius doni.*
- Cap. III. *Quæ ratione donum sapientiæ à Deo petatur, & obtineatur.*
- Cap. IV. *Qualiter ex dono sapientiæ dies spiritualis in anima oriatur.*
- Cap. V. *Quæle conuiuium per donum sapientiæ menti preparatur, & de primo conuiuio, quod in mente in corpore humano existente per donum sapientiæ Spiritus sanctus celebrat.*
- Cap. VI. *De vino, ad quod potandum sapientiæ inuitat in conuiuio.*
- Cap. VII. *Qui sint charissimi in conuiuio primo, & quæ sit sobria ebrietas illorum.*
- Cap. VIII. *De secundo conuiuio, quod fit anime à corpore separate per donum sapientiæ.*
- Cap. IX. *De tertio conuiuio sapientiæ quod est regnantium.*
- Cap. X. *Quæ familia, & conuiuantes ad regnantium conuiuium inuitentur, vel sint iam inuitati.*
- Cap. XI. *De tertio conuiuio, & conuiuantium beatitudine, iuxta numerum septem donorum, septem quoque animaduersione digna notantur.*

S. BONAVENTURÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum,

De Septem donis Spiritus sancti.

Conuiuia septem anime, totidemque conuiuia ferculorum quoque, & ministrorum varietas cum distinctione.

Sen. ubi supra.

stinctione, & explanatione mirabili donorum, & operationum Spiritus sancti hoc opusculo demonstrantur. Quod in duas partes distributum est: in quarum prima de donis Spiritus in genere, in secunda vero de eisdem in specie agitur. De hac autem materia quamvis ser. 2. & 3. in Hexaëmeron. & lib. 3. Sent. d. 34. necnon supra hoc eodem tomo Breuioloq. p. 5. Et Centiloq. p. 3. sect. 45. & infra opusculo, quod Dieta salutis inscribitur titul. 6. & aliis locis saepe auctor tractet: hic tamen de Spiritus sancti donis copiosiori manu scribit, & qua ad hanc rem maxime pertinent ex sacra scriptura thesauro depromit. Sanctorum quoque Patrum & aliorum scriptorum doctrinas ad id frequenter inculcat, in quo ut in ceteris eius libris, singularis auctoris pietas cum summa eruditione coniuncta facile cernitur.

CAPVT I.

Quod Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorem.

MNE datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum.

Sanctus Iacobus Apostolus à veritate paterni Verbi illuminatus, & à charitate Spiritus sancti inflammatus, in verbis istis describit nobis patrem æternum, ut est fontana, & perfecta cognitio diuinarum personarum in habitudine ad creaturas: quibus communicauit datum optimum in filij datione in natura humana, ut patet in Isaia, qui dicit, Immensum paruulum datum nobis, scil. in incarnatione: cum quo nobis omnia bona pariter venerunt. Propter quod Apostolus non dixit simpliciter *datum optimum*, sed, *Omne donum optimum*. Omnia enim per ipsum facta sunt. Communicauit eis donum perfectum in Spiritus sancti liberali missione, ut patet in Ioanne. In quo omnia dona largiuntur, ut patet apud Paulum. Propter quod Apostolus Iacobus non dixit simpliciter donum perfectum, sed, *Omne donum perfectum*. Hæc enim omnia operatur idem Spiritus, ut sic per Verbi incarnati, & dati illuminationem, & Spiritus sancti spirati, & donati inflammationem, reducamur ad luminosi, & amorosi patris veram cognitionem, & feruidam dilectionem, & ex his, ad eius perfectam vnionem. Ista enim vnio est finis largitionis luminum, ut per eam reducamur ad patris deificam simplicitatem, & perfectam vnitatem. Vnde Dionysius in principio Angelicæ Hierarchiæ assumens verbum propositum, dicit sic: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Sed & omnis à patre luminis notæ apparitionis processus in nos bonitatis dono veniens, rursus, ut viuifica virtus, extensiuè nos adimplet, & conuertit ad cõgregantis patris vnitatem, & deificam simplicitatē. Et enim ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ut ait sacer Dionysius. Ista exponens cõmentator Linconiensis, ibidem dicit: Sumus enim nos primo, per varios variarum rerum amores distracti, diuisi, & multiplicati, & ex ipsa distractione contracti, corrugati, & multiplicati. Ideo luminum, siue donorum diuinorum apparitio in nos proueniens, velut viuifica virtus ordine conuerso, quo in nos venit, recedendo secum ad suam originem vnde venit, ab huiusmodi contractione, corrugatione, & multiplicatione, nos extendit, dilatatur, & maiorat: & auertens nos à multitudine prius amatorum, conuertit nos ad patris congregantis vnitatem, & deificam simplicitatem. Sequitur: Sua simplicitas autem est deifica, quia spiritum ei soli adhæretem, ut Saluator ait, iam vnit sibi, & conformat, & deiforme efficit, & licet non substantialiter, participatione tamē ipsius, Deum facit, secundū quod ait Psalmista: Ego dixi, Dij estis. Et sic spiritus adhærens Deo puro amore sit magnus, expansus, & simplex, & vnitus, quia à dispersione congregatus. Hæc ille. Verbum igitur pater-*

num dicitur datum optimum: In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei sunt absconditi, secundū Apostolum. Quod Verbum in natura humana nobis datum, non sicut frater efficitur, quem frater sponsa feruenter desiderauit, dicēs: Quis mihi det te frater meum, &c. Spiritus, autem sanctus donum perfectum dicitur, quia à patre, & filio, ut donabilis spiratur, ut dicit Aug. Qualiter Verbum datum optimum mittit nobis donum perfectum suum, ut ipse testatur, dicens: Ignem veni mittere in terram. Quod verbum Ambrosius exponens de missione Spiritus sancti, qui est ignis amorosus, illuminans intellectum, & pariter inflammans affectum, dicit: Venit Dominus ignem mittere in terram, non utique bonorum consumptorem, sed bonæ voluntatis, auctorem, sc. Spiritum sanctum: qui aurea vasa Domini domus, id est, animæ potentias, capaces diuinitatis meliorat, donis & virtutibus adornando, & perficiendo: scenum vero consumit & stipulam, id est, tam magna, quam minora offendicula per ignem charitatis expellendo. Et Bernardus dicit: Spiritus sanctus profecto monet memoriā, docet intelligentiā, & mouet voluntatem. Et in alio sermone: Nec minimā paleam peccati intra cordis, quod possidet habitaculum, patitur residere: sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit illud spiritus suavis & dulcis. Hæc ille. Qui sol infiniti, & amorosi ardoris, scil. Spiritus sanctus, tripliciter exurit montes, id est, eleuatas mentes, scil. memoriā, intellectum, & voluntatem. In quibus consistit imago Dei, & ideo capaces sunt Dei, ut dicit August. de Trinitate. In tantum, ut Pater in memoria audiatur, & Verbum, siue filius in intelligentia videatur: & Spiritus sanctus, in voluntate amplexetur. Dicit enim Richardus: Sic Deus auditur per memoriā, videtur per intelligentiā, deosculatur per affectum, amplectitur per applausum. Vel si melius placet, inquit Richardus, auditur Deus per reuelationem, videtur per contemplationem, sed deosculatur per deuotionem, & astringitur per dulcedinis suæ infusionem, ut infra plenius patebit dono quinto, scil. consilij. Non autem solum sol iste diuinus exurit montes, ut dicitur in Ecclesiastico: sed & igneos radios exufflat, & refulgens radiis suis excæcat oculos. Igneos radios ardentissimæ charitatis exufflat septem, quando nobis inspirat radios suos septem donorum, qui & illuminant, & inflammant mentes humanas, quia Spiritus sanctus datur in eis: intantum ut oculos cæcorum illuminent, & oculos videntium obducant, ut patet, quando Apostoli à Spiritu sancto inspirati, septem donis eius ita lucebant, & ardebant, ut pene totum mundum illuminarent & inflammarent signis & doctrinis, & quosdam propter nimiam refulgentiam obæcarent, non valentes tantum fulgorem vel refulgentiam sustinere. Quare clamabant, dicētes. Isti ebrii sunt, vel musto pleni sunt.

Ista septem dona, privilegiata sanctitate, dicuntur radij ignei: quia Spiritus sanctus per ea, quasi ad modum ignis amorosi humiliat alta, per donum timoris: liquefacit dura, per donum pietatis: illuminat obscura, per donum scientiæ: consolidat mollita, per donum fortitudinis: restringit fluida, vel dirigit deuiantia per donum consilij: clarificat metalla, per donum intellectus: ignis frigida per donum sapientiæ. Spiritus sanctus igitur per dona sua nobis donat lumen veræ cognitionis, & feruorem sancti amoris. Quæ duo maxima dona, & bona sunt, quæ nobis hic dantur ad felicitatē æternam prægustandā, & in futura vita feliciter consummandā. De quibus duobus bonis commentator Dionysij Hugo dicit sic: Duo sunt, cognitio & amor: vnum pertinet ad illuminationem, alterum vero ad refectionem. Cognitio veritatis illuminat: amor bonitatis satiat. In his beatitudo constat, cognoscere verum & amare bonum. Duo inquit Hugo prædicta apud nos sunt magna bona, & non inueniuntur apud nos maiora alia his, neque ad gaudium neque ad felicitatem nostram magis operantia, quam lumen & dulcedo: Nam si illuminaris, magnum bonum est, sed non plenum. Si satiaris & non illuminaris, magnum bonum est, sed non perfectum. Relectio incun-

Can. 8. a
Aug. lib. 15.
de Trin. c.
17. 18. & 19.
tom. 3.
Luc. 12. f
Amb. com.
in Luc. lib.
7. cap. 12.
tom. 3.

Bern. ser. 1. in
festo Pentec.
circa med.
Idem ser. 2.
in eo festo,
prope fin.
Eccl. 1. 43. a

Aug. lib. 11
de Trin. c. 11.
& lib. 14.
cap. 4. tom. 3.
Richard. lib.
4. de contem-
plac. c. 15.
post med.

Eccl. 43. a

Aff. 2. b

Dona Spiritus sancti sunt radij ignei.

Hugo de S. Vi. in cap. 7. cal. Hierar. lib. 7. longe post med.

dum

Luc. 1. c

Isa. 9. a

Sap. 7. b

Ioan. 1. a

Ioan. 1. 4. d
1. Cor. 12. b

Dionys. de
Cal. Hierar.
c. 1. in prin.

Ibidem.

Psal. 81. b

Coloss. 2. a

dum facit, quod intus est. Illuminatio incundum facit, & exhibet quod foris est. Videtur quidē refectio magis necessaria esse, vtrumque tamen ad plenum gaudiū exigitur. Hæc ille. Sed quia hæc duo bona magna, & suauitate nobis necessaria, scilicet refectio & cognitio à Spiritu sancto in septem donis eius conferuntur, vt dicit Gregorius. Ideo diligenter inuestigandum est nobis, qualiter hæc duo in illis bonis inueniantur, & obtineantur, vt nos per ipsa mentaliter illuminemur ad cognoscendum caelestia, & spiritualiter reficiamur ad perfecte consequendum illa. Dicit namque Gregorius ibidem exponens illud Iob: Ibant filij eius septem, & faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo: Dies, inquit, vnus cuiusque filij, id est doni, siue virtutis in mente à Deo concepti, est illuminatio. Qui filij per domos conuiuia faciunt, dum virtutes, siue dona singula, iuxta donum proprium mente pascunt. Hæc ille. Igitur iuxta septem filios, sunt septem dies spirituales, siue illuminationes, & quælibet dies habet suum conuiuium. Igitur sicut septem sunt dies, ita & septem conuiuia erunt, siue septem mētis refectioes, nos præparantia, & nos habilitantia ad illud grande conuiuium, quod verus Assuēns septem diebus iussit præparari, cunctis principibus, & pueris suis.

C A P V T II.

Quot sint septem Spiritus sancti dona, & quare in septenario numero.

Viso quod datum optimum, scilicet verbum incarnatum, misit nobis donum perfectum, scilicet Spiritum sanctum. qui vt sol amoroso ardore exurens montes, id est eleuatas mentes, igneos radios septem donorum inspirando exufflat: vt tanquam scintille ignee in arundinetis mentis discurrant, vt & in operationem foras erum, ant, & proximos verbis, & exemplis tangendo, igne amoris accendant. Ideo modo videndum est de istis septem donis, siue radiis, qualiter in nobis recipiatur, & operentur. Et sunt quedam de donis istis præmittenda in generali, & postea de quolibet dicetur in speciali. Circa primum, quinq; sunt videnda, propter maiorem notitiam aliorum infra dicendorum. Primo videndum est, quot sint dona Spiritus sancti, vel quid dicantur. Secundo qualiter hæc dona, ab aliis habitibus distinguantur. Tertio, quæ utilitates in his donis conferantur. Quarto, qui & quales, istorum donorum capaces efficiantur, & qualiter obtineantur. Quinto, qualiter dona descendendo, & ascendendo ordinantur.

Primo igitur videndum est, quot sint dona Spiritus sancti. Circa quod est sciendum, quod Linconiensis commentator Dionysij exponens verbum illud, Omne datum optimum, & omne donum perfectum: dicit esse differentiam inter dationem, & inter datum bonum, & inter donum perfectum. Nam datio est dantis actio, & quandoque sumitur pro re data quacumq; quæ potest dari. Et hæc datio bona extendit se tam ad dona, data bona, quam ad donum perfectum. Et hæc datio, vel donatio, conuenit toti Trinitati, quæ est infinite liberalitatis, dans omnia omnibus, secundum cuiuslibet capacitatem, & gradum essentia suæ. Si enim natura non deficit in necessariis, vt dicitur in libro de cælo & mundo, & de anima, multo minus Dominus non deficit in necessariis. Qui enim omnia bona creauit, omnia bona regit. Sed talis datio proprie non dicitur donum, pro vt nunc loquimur de donis, donum tamen est. Datum vero bonum, inquit Linconiensis, dicitur, quod nos bonificat, vt omnia quæ nobis à dante conferuntur, quibus boni efficiamur. Sunt autem data bona fortunæ, & omnia talia tam exteriora, quam interiora bona, & cum eis bene vtimur, nos perficiunt perfectione prima. Donum autem perfectum, inquit Linconiensis, sumitur pro bonis gratuitis nos in bene esse perficientibus. Vnde in cap. 3. Angelicæ Hierarchiæ dicit sic: Licet perfecti simus, quantum ad speciem humanam, à natura tamen

perfectio quantum ad bene esse, deficit nobis. Vnius enim cuiusq; rei creatæ plena perfectio est, non esse impedita operationis, propter quam creata est: nec remissa virtutis, à qua procedit. Natura enim operans otiosa est, & intantum deficiens, in quantum ab operatione propria otatur. Cum vero ea non impeditur, nec remissa operatur, non est quod ei ultra ad plenitudinē adiciatur. Ad talem autem perfectionis plenitudinem, homo mortalis peruenire non potest, nisi supernaturalibus luminibus, siue donis adiunetur. Vnde Hugo dicit: Rationalis creatura, quæ sola ad imaginē conditoris facta legitur, data accepit optima, dum conderetur ad infima: & data accepit perfecta, dum sublimaretur ad summa. Neque enim melius alteri naturæ datū est ab eo, quod primum accepit per creationē, scilicet imaginem Dei. Neque perfectius accepit eo, quod postmodū esse meruit per gratiam, scilicet Dei templum, Dei filius vt per amoris vinculum Deo inseparabiliter colligetur, & sic fieri beatā: quod meruit per gratiam. Igitur dona perfecta gratuita, perficiunt dona optima naturalia, vt sic spiritus humanus per habitus donorum deiformium, reducatur ad plenam perfectionem, & operetur operationes non impeditas, pro vt possibile est in corpore corruptibili. Et sic dona ista videntur esse habitus quidam gratuiti, vel gradus quidam, & non habitus diuersi luminis diuini & gratuiti, secundum quosdam à Spiritu sancto mentibus humanis infusi, quibus dispensantur, vt habiles fiant, & dispositi ad consequendum instinctus Spiritus sancti: qui instinctus sunt memoriæ admonitio, intellectus illuminatio, voluntatis motio. Et licet ratio, & synderesis sint quidam instinctus in homine, inclinantes eum ad aliquē sibi conpaturalem finem consequendū per potentias eius: tamen quod consequantur finem vltimū supernaturalem non sufficiunt, quia in corpore corruptibili, habent operationes multipliciter impeditas. Et ideo indigent virtute superioris agentis, ad consecutionē talis finis. Vnde Philosophus in libro de bona fortuna dicit: His, qui mouentur per instinctum diuinum, non expedit consiliari secundum rationē humanam: quia id quod intendunt, consequuntur à meliori principio, quam sit ratio humana, scilicet per instinctū diuinum. Ad cuius instinctus consecutionem dona eius nos habilitant, & præparant, quæ ab ipso liberalissime donantur. Sunt autem hæc priuilegiata dona septem, quæ dicuntur priuilegiata, eo quod in eis donatur Spiritus sanctus proprietate loquendo, & quod secundū Prophetam fulserūt in Christo, vt patet in Isaiā qui dicit ea super florem, qui ascendit de radice Iesse requieuisse, vbi enumerat ea, dicens: Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione, descendendo procedit à summo & combinando per mediā copulam, vt simul ostēdatur donorum distinctio, & connexio, origo, & ordo. Sunt autem hæc dona tantum septem. Quia sicut dicit Gregorius: Per septenarium significatur vniuersitas, vt sicut mūdus septem diebus est perfectus, sic & minor mundus homo, septem donis Spiritus sancti perficitur. Sunt enim septem dona, propter septem expeditiones hominis, tam in vita actiua, quā in vita contemplatiua, necessaria. Nam Anselmus dicit, quod quinque dona inferiora respiciunt vitam actiuam, & duo alia, respiciunt vitam contemplatiuam. Superiora sunt, donū sapientiæ, & intellectus, vt infra patebit. Et sic septē dona, sunt septē radij spirituales, tam splendidi, quā igniti, procedentes à sole ardentissimæ charitatis: quibus sapientia ædificauit sibi domum, & maneriū quasi septem columnis excisis, quibus fulcitur, & adornatur, & perficitur. In qua sapientia, dulcissima conuiuia spiritualia ministrat inhabitantibus. Vnde dicitur: Sapientia immolauit sibi victimas, & miscuit sibi vinum, & proposuit mensam suam: cuius copiam & dulcedinem nemo scit, nisi qui accipit per experientiam, vel per

reuelationem

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Iob 1. a

Esther 1. a

Ecclesiast. 43. a

Sap. 4. b

Dationem, datum optimum, & donum perfectum differre.

Arist. lib. 1. De ca. rex. 32. & lib. 2. rex. 50. & 59. lib. 3. de ani. rex. 45.

Hug. de S. Viç lib. 1. in cal. Hierarch. non longè à prin.

Isa. 11. a

Cur dona Spiritus sancti in septenario numero.

Greg. super Ecc. hom. 3.

Ansel lib de siml. c. 131.

Prou. 9. a

Ibidem. Aug. hom. 2. in Apoc. prope fin. rom 9.

Haymo in
cap. 2. Apoc.

reuelationem, vt dicit Augustinus, vel per prædestinationem, vtrahit Haymo.

CAPVT III.

Septem Spiritus sancti dona qualiter ab aliis habitibus,
& donis distinguantur.

Secundo videndum est, qualiter hæc septem dona Spiritus sancti, ab aliis habitibus, & donis distinguantur. De quo notandum est, quod commentator Dionysii, Hugo super principium Angelicæ Hierarchie dicit sic: Gratia diuina illuminatio est, & ipsa dona gratiæ lumina sunt, illuminantia eos, qui se participant: & omnis gratia ab vno fonte descendit, & omnis illuminatio ab vno lumine: & multi sunt radij, & vnum lumen. Et spargit se vnum lumen, vt multos illuminet, & lucent illuminati multi, & non videtur nisi vnum lumen, & sunt multi vnum, in lumine vno. Hæc ille. Ex quod apparet, quo gratia est lumen, multos habens radios, vel gradus, diuersarum virtutum, & ornamentorum spiritualium. In ipsa enim gratia gratum faciente datur Spiritus sanctus, qui est donum perfectum perficiens animam, vt efficiatur filia patris æterni, spõla Christi, & templum Spiritus sancti. Ideo merito vocatur gratia gratum faciens. Sine enim ipsa nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad æternam vitam peruenire. Ideo necesse est, vt per varios radios gratiæ, habeat anima varia exercitia virtutum, donorum, beatitudinum, fructuum spiritualium, & spiritualia dona sensuum, vt & vita spiritualis ex ipsis perfecta manifestetur. Gratia igitur cum sit origo, & forma omnium habituum, & gaudium virtualium, ramificatur in habitus, vel gradus virtutum moralium, quibus vires appetitiuæ perficiuntur, ad obediendum rationi, qua reguntur, vt in omnibus actibus suis recte, & delectabiliter, & perfecte omnia operentur. Sunt autem quatuor virtutes morales, quæ dicuntur cardinales: quia vt ostium vertitur in cardinibus, sic vita humana vertitur, & regitur in his virtutibus, quæ sunt: Prudentia, quæ rectificat rationalem. Fortitudo, rectificat irascibilem. Temperantia, rectificat concupiscibilem. Iustitia, rectificat omnes vires, quia comprehendit totius animæ rectitudinem, cum ipsa rectitudo dicatur voluntatis. Et dicit August. quod prudentia necessaria est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtendis, iustitia in distribuendis. Et August. dicit, quod prudentiæ succedit contemplatio, fortitudini firma adhæsiõ, temperantiæ, dilectionis mensura, respectu creaturarum, vel creaturæ. Quia dilectionis diuinæ mensura est sine mensura, vt dicit Bernardus. Iustitiæ succedit ordinatio debita ad Deum, & proximum. Ramificatur etiam gratia gratum faciens in habitus, vel gradus virtutum intellectualium, quibus ratio perficitur, quæ est virtutum moralium motiua & directiua, ne per immoderantiam illarum impediatur virtutes intellectuales mentis contemplatiuæ tendentes in cognitionem diuinarum veritatum, quibus mens illuminatur, vel etiam reficitur. Et sunt tres, vt dicit Philosophus. Sapientia regit affectum: Intelligentia intellectum: prudentia regit vtrumque. Prudentia enim Spiritus regit cogitationes, & affectiones. Sapientia regit affectum: dum ei sapere facit vnumquodque prout est, cælestia vt cælestia, terrena vt terrena. Vnde Bernardus: Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiunt prout sunt. Igitur quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram: ait Apostolus. Intelligentia regit intellectum, dum ipsum introducit per omnia velamina vsque ad intimas quidditates rerum. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod intelligentia est, qua de diuinis, quantum possibile est, cognoscitur ad cælestia arcana penetranda. Prudentia vero regit vtrumque quia, vt dicit Philosophus, Prudentia est recta ratio agibilis vtriusq;. Ramificatur etiam gratia gratum faciens, & proficit in habitus & gradus, virtutum Theologicarum, quæ sūt perfectiones, & virtutes prædictæ, eo quod per virtutes Theo-

logicas anima perfectius in Deum fertur, & ei immediatius coniungitur. Sunt autem tres virtutes Theologicæ, scilicet fides, spes, & charitas. Fides Deum quærit, & scrutatur. Spes Deum sapit, & de tentione assecratur. Charitas Deum tenet, & amplexatur. Vnde in Cantico dicit amica: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum nec dimittam, vbi dicit Bernardus: Quis te non teneat Domine Iesu, qui tenentem spe fortificas, perfectione decoras, perseverantia conducis, remuneratione perducis: Ramificatur etiam gratia hæc in habitus, vel gradus septem donorum Spiritus sancti, qui vires animæ disponunt ad hoc, quod bene & prompte subdantur motionibus Spiritus sancti, qui in eis donatur. Et quasi super humano modo operatur, quod tamen perfecte fieri non potest, nisi per dona ista vires mentis sanentur, & reparentur. Dicit namque Hugo in tractatu suo de quinque septenis circa principium sic: Sunt septem vitia capitalia, siue principalia, ex quibus vniuersa mala oriuntur: quæ sunt fontes abyssi tenebrosæ, de quibus flumina Babylonis exeunt: quæ vastant vniuersam naturæ integritatem, & generant quosdam animæ languores, interioris hominis quasi vastores. Quorum quidam hominem spoliant, quidam spolia: um flagellant, quidam flagellatum eiciunt, quidam eiectum seducunt, quidam seductum seruituti subiiciunt. Superbia enim auferit homini Deum. Inuidia auferit ei proximum. Ira auferit ei seipsum. Tristitia spoliatum flagellat. Auaritia flagellatum eicit. Gula eiectum seducit. Luxuria seductum seruituti subiicit, dum spiritum humanum fœdæ carni seruire compellit, vt iam infirmus spiritus cū Psalmista clamat: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Ascendi in altum maris, & tēpestas demersit me. Hæc ille. Sed ecce Spiritus sanctus, qui est fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam vt dicit Dominus, Septem flumina tam splendida veritate, quam ignea charitate, & viuida veritate effudit in orbem terrarum. Hæc autem flumina, septem sunt dona Spiritus sancti, quibus Deus totum regnum animæ purgat, rigat, & fœcundat, & omnes vires mentis sanat, ornat, & consummat, intantum vt quilibet credens, fiat fons de cuius ventre fluent aquæ viuæ, sicut dicit Scriptura, vt ait Dominus. Nam per donum timoris Domini Spiritus sanctus superbiã ab homine expellit, & Deum humiliter introducit. Per donum pietatis, inuidiam turpiter conculcat, & proximum ad se dulciter inuitat. Per donum scientiæ, iram totaliter sedat, & totum hominem intra se prudenter pacificat & quietat. Et per donum fortitudinis acediam velociter opprimit, & vigorem mentis, vehementer ad operandum impellit. Per donum consilij, avaritiam potenter extinguit, & thesauros cælestes sapienter conquirat. Per donum intelligentiæ, seu intellectus, gulam violenter reprimat, & cælestibus deliciis mentem spiritualiter reficit. Per donum sapientiæ luxuriã viriliter despicit, & totum hominem castitati, & libertati restituit. Omnia prædicta, infra in singulis donis patebunt. Et Hugo in fine prædicti libri, concludit dicens. Spiritus ergo sapientiæ, cor sua dulcedine tangens, & foris concupiscentiæ ardorem temperat, & sopita concupiscentia intus spiritualem creat: quatenus dum mens tota ad internum gaudium colligitur, plena ac perfecte homo ad imaginem Dei reformetur. Sapientia namq; à sapore dicitur. Cum igitur mens internæ dulcedinis gustu tacta se per desideriam intus colligit, nec foris iam enormiter in carnis voluptate dissoluitur, totum intus possidet in quo delectatur. Gustato enim spiritu desipit omnis caro. Hæc ille. Est tamen sciendum, quod sicut dicit Gregorius, Dona ad perfectionem plenam non perueniunt, nisi Fide, Spe, & Charitate, fiat omne quod agunt, quia sibi inuicem cooperantur. Ecce sanctissima dona nos habilitant, & disponunt ad summi boni capacitatem, familiaritatem, & fruitionem. Sed quia dicit Augustinus, pertractans illud Psalmi: Lateatur cor quærentium Dominum, quærite faciem eius semper. Qui semper quæritur, nunquam inuenitur.

Virtutes
Theologi-
cæ.

Can. 3. b.

Hugo tract.
de quinque
sept. cap. 2.
Excerpt.
sua allego-
riarum in
Mart. libro
2. cap. 16. &
17.

Psal. 68. a

Ioan. 4. b.

Ioan. 7. e

Hugo de 8.
Virt. lib. pro-
xime cit. c.
4. sen. 28.

Greg. lib. 1.
Moral. cap.
13.

Aug. lib. 15.
de Trin. cap.
2. tom. 3.
Psal. 104. a

Quo

Hugo de S.
Virt. lib. 2.
in celest.
Hierarc. ca.
1. paul. 2.
prin.

Gratia
gratum
faciens.

Quatuor
virtutes
Cardinales.

Aug. lib. 4.
de Trin. cap.
9. tom. 3.
Idem lib. 6.
Musica. cap.
16. tom. 1.

Bern. lib. de
dilig. Deo
cir. prin.

Arist. lib. 6.
Eth. cap. 1. 3.
& 7.

Ber. ser. de
eo quod
scriptum
est:

Beatus ho-
mo qui in-
uenit sapi-
entiam, etc.
post med.

Coloff. 3. a
Auctor de
spir. & ani.

cap. 11. apud
Aug. tom. 3.
Aristot. 6.
Eth. cap. 5.

Quo modo igitur letabitur cor quærentiū Dominum & non magis tristabitur? Et respondet Augustinus quod Dominus incomprehensibilis est: & hoc cognoscere inuenire est. Bene dicit igitur, quod sine fine quærendus, qui sine fine est diligendus. Satiabimur tamen, cū apparuerit gloria eius. Ideo gratia eius gratum faciens, ramificare, & proficere debet, vsque ad gradus & excellentias perfectionum, secundum quas homo operatur, quasi diuino modo perfectissimos actus, quadam excellentia, quia vero fini magis appropinquant, recto vocabulo nuncupantur, ex nomine beatitudinū. Sunt autem septē beatitudines, quas Saluator enumerat. Licet secundū aliquem modū possent dici octo. Et sunt hæc, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries, iustitia, misericordia, cordis munditia, & pax. Numerus istarum beatitudinum, & ordo accipitur, ex integritate perfectionis hominis. Primo, ad integritatem perfectionis, necessario requiruntur tria. Primo perfectus recessus à malo. Secundo, perfectus processus in bono. Tertio, perfectus status in optimo. Sane malum, aut procedit ex timore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ: sed paupertas spiritus elogat à malo tumoris: & est prima beatitudo. Quia dicit Glossa: Sicut initium sapientiæ est timor Domini, sic paupertas spiritus, est principium beatitudinis. Et facit duo, scilicet rerum abdicationem, & spiritus contritionem, siue humiliationem. Mititas elongat à malo rancoris. Luctus elogat à malo libidinis, & languoris concupiscentiæ. Secundo, ad processum in bono, pertinent duæ beatitudines, scilicet esuries iustitiæ, & affectus misericordiæ. Tertio ad statum optimum, pertinet limpida cognitio, & tranquilla refectio. Munditia cordis, valet ad videndum. Pax vltima beatitudo mentis, valet ad perfecte fruendum. Sunt & aliæ rationes, huius numeri & ordinis, vt infra patebit. De hac pace dicit beatus August. sic: Pax & serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est quæ simulates tollit, bella compefcit, iras comprimit, superbos calcit, humiles armat, discordes sedat, inimicos concordat. Cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari. Hanc qui accipit teneat, qui perdit repetat, qui miserit exquirat, quoniam qui in eadem, non fuerit, vel erit inuentus, à patre abdicatur, à filio exheredatur, & nihilominus à Spiritu sancto alienus efficitur, nec ad hereditatē Domini peruenit, qui testamentū pacis, obseruare noluit. Hæc August. Hac agitur pace habita, quid sequitur nisi superabundans delectatio spiritualis, quæ consequitur opera perfecta? Dicit enim Origenes super Canticum. De natura boni operis est, quod ad ipsius multiplicationem multiplicatur delectatio, & quasi quoddam condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operantis. Et Gregorius in Moralibus dicit: Comedere animæ, est bonis operibus satiari. Bonum enim operatum, fert secum dulcedinem in gustu, & gaudium in corde. Cum igitur in beatitudinibus prædictis sint operationes perfectissimæ: necesse est, vt dulcedines dulcissimas generent, in habente illas. Ad has beatitudines igitur propter suam plenitudinem, & perfectionem, duodecim fructus spiritus, & quinque sensus spirituales, consequuntur. Qui non dicunt novos habitus, sed status delectationum, & consolationum, quibus consolantur spiritus iustorum virorum. Continetur autem numerus istorum fructuum in duodenario, propter insinuatam superabundantiam delectationū. Est enim numerus duodenarius abundans, in quo insinuat spirituum charismatum exuberantia, quibus fruitur, & delectatur anima sancta. Fructus autem sunt hi. Caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Qui dicunt delectationes, consequentes opera perfecta. Per sensus autem spirituales, qui dicunt perceptiones, vel experientias mentales, percipit anima spiritualia fructuum oblectamenta. Sed notandum est

quod sicut dicitur in libro de spiritu, & anima: duo sunt sensus in homine, vnus exterior, alter interior, & vterque suum bonum habet, quo reficitur. Sensus exterior reficitur contemplatione humanitatis: sed sensus interior contemplatione diuinitatis. Propterea Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, & tota conuersio hominis, & dilectio esset ad ipsum. Hoc enim totum bonum hominis erat, vt siue egrederetur, siue ingrederetur, in suo factore palca inueniret. Cōstat enim homo ex carne & anima. Et in carne sunt quinque sensus, scilicet visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quos tamen non mouet absque animæ societate. Ita anima simili modo habet quinque sensus spirituales: Quia spirituales res, non corporalibus sensibus, sed spiritualibus rimandæ sunt. Et sequitur ibidem: Vnde diuina vox in Deuteronomio: Videte quod ego sum Dominus solus. Ecce visus spiritualis. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiæ: Ecce auditus spiritualis. Et in Psalmo: Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Ecce gustus spiritualis. Et Apostolus dicit: Bonus odor Christi sumus. Ecce odor Christi spiritualis, vel olfactus. Et in Euangelio, fide mulierem se tetigisse, magis quam corpore ostendit, dicens: Quis me tetigit? Ecce tactus spiritualis. Et sequitur: sic cū omni cautela obseruandum est, quid ad corporis sensus, & quid ad animæ dignitatem pertineat. Hæc ille. Hos sensus spirituales, & eorum experientiam videtur Augustinus habuisse, qui ait sic. Quid amo, cum Deum meum amo, certe non exteriora, sed amo quandam lucem, & quandam vocem, & quandam odorem, & quandam cibum, & quandam amplexum interioris hominis mei: vbi fulget animæ meæ lumen, quod non capit locus, vbi sonat verbum, quod non capit tempus, vbi olet odor, quem non spargit flatus, vbi cibus, quem non minuit edacitas, vbi hæret amplexus, quem non diuellit societas. Hæc amo, cum Deum meum amo. Hæc Augustinus. Ex his aliquantulum apparet vel apparere potest distinctio & differentia prædictorum habituum, vel magis graduum & intensionum perfectionalium. De his sensibus spiritualibus plenius dicitur in tractatu de itineribus æternitatis. cap. 6.

CAPVT IV.

Quæ utilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur?

Tertio videndum est, quæ utilitas in istis septem donis Spiritus sancti conferatur. Circa quod notandum est, quod Spiritus sanctus per sua dona primo sibi domum mentalem in iucundū habitaculum, & in sanctum manerium præparat. Nam donum sapientiæ, virtutibus ædificat mentis domum. Donum intellectus, mentis domum contemplatione illuminat. Donum consilij, domum mentis gubernat prudentia. Donum fortitudinis mentis domum stabilit & defendit patientia. Donum scientiæ, mentis domum multipliciter ditat, & cibis diuinis veritatibus. Donum pietatis, mentis domum diuino cultu perornat. Donum timoris, mentis domum mundam conseruat, & omne peccatū ab eo totaliter expellit, & extirpat: quia timor Domini expellit peccatū, vt dicitur in Ecclesiastico. Hæc posunt elici ex verbis Bedæ, in vna homilia super Matth. cap. 12. vbi dicit. Sapientia domū ædificat. Intellectus gubernacula inuenit. Consilium bona à malis discernere facit. Fortitudo in patientia animam possidet. Scientia diuitiæ Dei & salutis acquiruntur. In pietate prosperitas præsentis vitæ & futuræ consistit, ad omnia enim utilis est. Timore humilitas conseruatur, & omne peccatū expellitur. Et sic mens humana Deo in habitaculum sanctum præparatur. In quo habitaculo, quantum familiaritatem Dominus cum mente humana habeat, & quot consolationes ei exhibeat, infra patebit.

Aut. de Sp.
et an. c. 9.
publ. Aug.
tom. 3.

Quinque
sensus spi-
rituales in
anima.
Deut. 22.
Apoc. 2. c.
d. f.

Psalm. 33. b
1. Cor. 2. d

Mar. 5. e

Aug. lib. 10.
conf. cap. 6.
tom. 1.

Ecli. 1. e

Matth. 5. a

Octo beati-
tudines, &
earum or-
do.

Gloss. in
Matth. 5.

Aug. serm.
167. de rem.
in prin. tom.
10.

Greg. lib. 21.
Mor. cap. 8.
statim à
prin.

Fructus spi-
ritus qui
sunt.

Secundo dona Spiritus sancti, totam familiam domus mentalis, siue vires animæ ad expedite ministrandum Deo, & faciliter obediendum disponunt & habilitant, vt docet Beda super Matthæum exponens illud verbum: Mulier habuit septem viros. Spiritus sapientiæ, negligentiam, scilicet ministerij à pigro repellit. Spiritus intellectus diligentiam ministrandi rationabiliter querit. Spiritus consilij prouidentiam diuinam prudenter iauent. Spiritus fortitudinis impedimenta ministrandi fortiter retundit. Spiritus scientiæ obliuionem diu esse non sinit lubricam. Spiritus pietatis humanam fragilitatem circa ministerium clementer indulget. Spiritus timoris Dei improvidam ignorantiam ardentem decoquit, & mentem pia sollicitudine ad satisfaciendum Deo impellit. Quia qui Deum timet, nihil negligit, ait sapiens. Et Gregorius dicit: Deum timere, est nulla quæ facienda sunt, præterire. Et sic tota familia mentis, seruiet vniuersorum Domina, cui seruire regnare est, ait Apostolus & Gregorius. Sed necesse est scire hic, quæ sit ista familia mentis, & quæ sit dignitas, ordo, & operatio eorum. De quo notandum est, quod in libro de spiritu & anima, dicitur: quod nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua, secundum Psalmistam, tam gloriosa dicta sunt, quia ad imaginem & similitudinem Dei facta sit. *Sequitur.* Sed quia nulla est ciuitas absque populo, ideo disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, id est, sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum. *Et sequitur ibidem:* Ciues huius ciuitatis sunt naturales, & ingenti animæ vigores, tanquam indigenæ: quorum distincti sunt gradus, alij sunt superiores, alij mediij, alij inferiores. Superiores quidem, sunt sensus intellectuales. Mediij rationales. Infimi sunt animales. Et tantum de familia hac sufficiat, quantum ad præsens propositum. Sed de ordine istius familiæ, & operatione infra require, cap. 5. secundæ partis. Tertio Spiritus sanctus per dona prædicta, totam familiam animæ, siue mentis vires erudit, & munit contra tentamenta, & defectus naturales, vel contractos, & quibus secundum dispensationem diuinam, quandoque exercentur: ne otiosi in delectabili tranquillitate donorum tepescant, & inde habeantur vt ingrati, & non cognoscant. Vnde Gregorius dicit sic: Nonnunquam dum mens nostra tanti muneris plenitudine donorum, atque vbertate fulcitur, & continua securitate in his perfruitur, vnde sibi hæc sunt, obliuiscitur: & quasi se putat habere, quod nunquam sibi considerauit abesse. Vnde fit quod eadem gratia donorum, quandoque vtiliter se subtrahat, vt menti præsumenti, quantum in se infirmetur, ostendat. *Sequitur:* Tunc enim vere cognoscimus bona nostra vnde sunt, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia à nobis seruari non possunt. Et dicit ibidem, quod contra singula tentamenta Spiritus sanctus erudit & munit mentem, in septem virtutibus siue donis, quæ pro eodem accipit, vt patet ibidem.

Vnde contra stultitiam humanam, vel mundanam, dat sapientiam diuinam. Contra hebetudinem humanam, dat donum intellectus. Contra præcipationem periculosam, dat donum consilij. Contra timorem, vt est passio, dat donum fortitudinis. Contra totam ignorantiam, dat donum luminosæ scientiæ. Contra cordis duritiam, dat donum benignæ pietatis. Et contra pertinacem superbiam, dat donum humilis timoris.

Et infra dicit: Mira autem hoc nobiscum agitur dispensatione, vt mens nostra culpæ nonnunquam pulsatione feriat. Nam homo magnam virium se esse crederet, si nullum vnquam virium suarum defectum intra mentis arcanum sentiret. Nam vnde se pertimescit enormiter cadere, inde accipit fortiter stare. Et vt dicit Gregorius ibidem: Tentatio talis excitat, vt se mens in certamine cautius accingat. Quarto Spiritus sanctus per dona omnes vires mentis, & totam familiam animæ habilitat, & disponit, vt ad cœlestia per gradus ascendant, vbi est vera patria animæ. Vnde Gregorius

exponens illud, Septem graduum erat ascensus ciuitatis ait: Sunt multi, qui iam per septem gradus, id est, per spiritus septiformem gratiam, aditum vitæ cœlestis inueniunt, vt hi, qui per timorem Dei sunt humiles. Vnde dicitur in Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria scilicet cœlesti. Per pietatis studium, sunt misericordes, quia in Matthæo dicitur: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur, &c. Per scientiam sunt discreti, sunt discernentes inter malum & bonum, & qualiter saluentur. Quam scientiam dat Spiritus sanctus, vt dicit Anselmus. Per fortitudinem, sunt liberi vel animosi, vt nulli vitio subiiciantur: quia fortitudo & decor indumentum eius. Decor autem viciij vincit. Per consilium, sunt cauti: Vnde in Ecclesiastico dicitur: Sine consilio nihil facias, & post factum non poenitebis. Per intellectum, sunt prouidi, quia intellectus cum dono superaddito penetrat omnia velamina vsque ad arcana cœlestia, de hoc infra. Per sapientiam sunt maturi, iuxta illud: Quæ attingit à fine, vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Et hæc amicos Dei constituit. De hac sapientia dicit Alanus libro de planctu naturæ sic: Sapientia est fructus internæ delectationis, deliciosus animæ paradysus. Hæc cum in cœlestem terrenum, id est, in mortalem cadit hominem, in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Sunt & aliæ multæ utilitates, vt in singulis donis patebit.

CAPVT V.

Qui, & quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, & qualiter ea obtineantur.

Quarto videndum est, qui, & quales, & qualiter istorum septem donorum siue radorum capaces efficiantur, quæ tam liberaliter fidelibus exhibentur. De quo notandum est, quod Dionysius de diuinis nominibus, secundum commentum abbatis Vercellensis dicit sic: Cum diuinitas supersubstantialiter sit bona, & suam bonitatem ad vniuersitatem extendat, cuius rei quaecumque iudicium in sole corporeo ostenditur, qui non præmissa electione, sed ex principali naturæ suæ proprietate, per seipsum, quantum in se est, circumquaque cuncta illuminat luminis sui capacia, & sibi exposita, & hoc secundum singulorum illuminandorum proportionem: sic merito diuina bonitas incomparabiliter super solem, non minus super obscuram imaginem, quam super claram, non minus super cæcam, quam videntem, vt alibi exemplificat, ex proprietate naturæ suæ omnibus creaturis suis proportionaliter immittit radios suæ vniuersalis bonitatis, per quos subsistit, vnit, & operatur vnaquæque creatura, prout sibi competit. Propter quod Spiritus sanctus cum sit summæ liberalitatis, radios suorum donorum omnibus exhibet liberaliter, qui ab vno lumine procedentes, exhibentur diuersimode diuersis, secundum cuiuslibet capacitatem. Vnde Bernardus, quasi admirando clamat: Vere multiplex spiritus in virtute, qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur, vt non sit qui se abscondat à calore eius, id est, radiis beatificis eius. Si quidem conceditur hominibus ad vsum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad vsum quidem vitæ præsentis conceditur bonis & malis, dignis pariter & indignis, communia bona abundantissime tribuens, ita vt videatur hic discretionis limen non tenere. Ingratus est vel cæcus, qui in his beneficium Spiritus sancti non agnoscit. Ad miraculū datur in signis & prodigijs, in varijs virtutibus, quas per quorumlibet manus operatur. Ipse enim antiqua miracula suscitatur, vt ex præsentibus fidem astruat præteritorum, quæ quandoque datur sine gratia gratum faciente. Tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat

infirmatam

*Ecccl. 7. c.
Greg. lib. 5.
Mor. cap. 3.
sepe in prin*

*Aut. de spir.
& ani. c. 37.
in princ. to.
3.
Psal. 36. a*

*Greg. lib. 2.
Mor. cap. 37.
ante med.*

*Idem super
Ezec. ho. 17.
ante med.*

Iob 22. d

Matt. 5. a

*Anselmus
Lib. de si-
milit. cap.
130.
Ecccl. 32. d*

Cap. 8. a

*Alan. de in-
fulis.*

*Dionys. lib.
de diui. no-
mi. c. 4. ante
medium.*

*Ber. ser. 2.
de Penteco-
sta.*

*Multiplicē
effectū cau-
sarū Spiritus
sanctus in
homine.*

infirmi-
tatem
nostram.
Datur
etiam
ad con-
solationem,
cum testi-
monium
perhibet
spiritui
nostro,
quod in
Dei sumus.
Ea enim
inspiratio,
ad con-
solationem
nostram
est. Datur
etiam ad
feruorem,
cum in
cordibus
nostris
seu perfec-
torum
vehementius
spirans,
validum
ignem
charitatis
accendit,
vt non
solum in
spe gloriae
filiorum
Dei, sed &
in tribulationibus
gloriantur,
contumeliam
gloriam
reputantes,
opprobrium
gaudium,
despectionem
exaltationem.
Pauci sunt,
qui hoc
spiritu
repleantur.
Hæc ille.
Isti actus
ita excellētes,
sunt actus
donorum,
vt ex
supradictis
patere
potest,
excellentiæ
quorum,
non omnibus
conueniunt.
Istorum
autem
donorum
& actuum
tam excellentium,
& radiorum
tam splendentium,
non sunt
capaces
mundi
amatores:
quia in
eis datur
Spiritus
sanctus,
quem
mundus
non potest
accipere.
Nam
Dominus
dicit.
Spiritus
veritatis,
mundus
non potest
accipere.
Cuius
rationem
reddidit
ibidem,
dicens:
Quia non
vidit eum,
neque
scit eum.
Quod
verbum
Augustinus
in originali
exponens
dicit:
Sicut
iniustitia
iusta esse
non potest,
ita mundus,
id est
amatores
mundi,
non possunt
accipere
Spiritus
sanctum.
Quod
declarat
per
oppositionem,
quæ est
inter
gratiam
& peccatum.
Nam
peccatum
quod est
in
amatoribus
mundi,
opponitur
gratiæ
siue
charitati,
quæ
est in
donis
Spiritus
sancti.
Vnde
Ioannes
in Canonica
dicit:
Qui diligit
mundum,
non est
charitas
patris
in eo.
Quia
omne
quod est
in mundo,
est
concupiscentia
oculorum,
& concupiscentia
carnis,
& superbia
vitæ,
quæ
donis
Spiritus
sancti
opponuntur.
Secundo
probat
hoc,
per
indispositionem
intellectus
mundanorum
hominum
ad
videndum,
dicens:
Mundana
dilectio,
non habet
inuisibiles
oculos,
per
quos
Spiritus
sanctus
videri
potest:
quia
Dominus
dixit.
Mundus
non videt
eum,
scilicet
Spiritus
sanctum,
neque
scit eum.
Cuius
ratio
est,
quia
animalis
homo
non percipit
ea,
quæ
Dei
sunt,
vt
dicit
Paulus:
Quia
oculos
suos
statuerunt
declinare
in
terram,
sicut
dicit
Propheta:
Et
Spiritus
sanctus
aufert
se
à
cogitationibus,
quæ
sunt
sine
intellectu,
vt
dicit,
Sapiens.
Vnde
cæci
sunt,
& ducunt
cæcorum.
Tertio
Gregorius
idem
declarat
in
Moralibus,
ex
defectu
affectus
mundanorum
hominum,
ad
diligendum
Deum,
dicens:
Spiritus
sanctum
mundus
non potest
accipere:
quia
ad
diligendum
inuisibilia
non
assurgit.
Quia
sæculares
mentes,
quanto
se
foris
per
desideria
dilatant,
tanto
ad
receptionem
Spiritus
sancti
sinum
cordis
angustant,
&
quandoque
claudunt:
quia
sicut
dicit
Apostolus:
Qui
secundum
carnem
sunt,
quæ
carnis
sunt
sapiunt:
qui
vero
secundum
spiritum
sunt,
quæ
spiritus
sunt,
sapiunt,
non
quæ
carnis.
Spiritus
enim
sanctus
odit
sordes
peccati,
nec
habitare
potest
in
corpore
subdito
peccatis,
sed
in
mentibus
puris.
Ideo
modo
videndum
est,
qui
sint
capaces
Spiritus
sancti,
&
donorum
eius,
non
ex
suis
meritis,
sed
ex
largitate
dantis
spiritus.
Qui
igitur
e conuerso
mundi
mala
odiant,
vilipendendo
&
contemnendo:
Hierusalem
ascendunt,
mundum
fugiendo,
&
se
elongando:
in
templo
cordis
Spiritus
sanctum
quærunt
fideliter
orando:
sedent
vnanimes
in
domo
cordis,
humiliter
quiescendo,
&
paracletum
desiderando:
præstolantur
aduentum
Spiritus
sancti,
in-
spirationes
eius
studiose
obseruando:
hi
sunt,
qui
capaces
eius
sunt.
Nam
sicut
dicit
Bernardus:
Bonum
quod
in
nobis
spiritus
bonus
operatur
ad
faciendum,
perfecto
monet
memoriam,
docet
rationem,
&
mouet
voluntatem.
In
his
enim
tribus,
tota
consistit
anima
nostra,
vt
in
immagine
Dei.
Memoria
suggerit
bonum
in
cogitationibus
suis,
atque
ignauiam
nostram
torporem
que
repellit.
Sequitur:
Propterea
quoties
huiusmodi
suggestiones
boni
senferis
in
corde
tuo,
da
honorem
Deo,
&
age
reuerentiam
spiritui
sancto,
cuius
vox
sonat
in
auribus
tuis.
Ipse
namque
est,
qui
loquitur
iustitiam.
Vnde
&
Psalmistæ
ait:
Audiam
quid
loquatur
in
me
Dominus
Deus.
Docet
&
rationem:
Multi
si
quidem,
ait
Bernardus,
bene
monentur
vt
bene
faciant,
sed
minime
sciunt
quid
agendum
sit,
nisi
adsit
denuo

gratia
Spiritus
sancti,
&
quam
inspirat
cogitationem,
doceat
in
opus
proferre,
ne
vacua
sit
in
nobis
gratia
Dei,
sed
operetur
provt
ratio
inspirat,
&
dicat.
Sed
quia
scienti
bonum,
&
non
facienti
peccatum
est
illi:
propterea
non
solum
moneri
&
doceri
oportet,
verum
&
moueri,
&
affici
ad
bonum
operandum
necesse
est.
Et
sequitur
ibidem:
Operatur
autem
sic
Spiritus
sanctus
in
nobis
remissionem
peccatorum,
facit
solitum
ambulare
cum
Deo,
scrutatur
profunda
pectorum
nostrorum,
discretor
cogitationum,
&
intentionum
cordis.
Qui
nec
minimam
paleam
intra
cordis
quod
possidet
habitaculum,
patitur
residere,
sed
statim
igne
subtilissimæ
circumspectionis
exurit
Spiritus
dulcis
&
suavis,
qui
nostram
voluntatem
erigat,
&
dirigat
ad
suam,
vt
eam
veraciter
intelligere,
&
feruenter
diligere,
&
efficaciter
implere
possimus.
Hæc
autem
omnia
operatur
vnus
atque
idem
spiritus,
diuidens
singulis,
provt
vult.
Vnde
Bernardus
ibidem
dicit:
Spiritus
sanctus
qui
à
patre
filioque
procedit,
tanquam
firmissimum
&
indissolubile
vinculum
Trinitatis,
&
tanquam
donum
in
quo
omnia
dona
donantur,
&
de
quo
testatur
Scriptura,
quia
procedit,
&
spirat,
inhabitat,
implet,
atque
glorificat:
procedere
dicitur
à
Patre,
&
Filio,
vt
donum
ad
creaturam.
Vnde
procedendo
prædestinat.
Inspirando,
vocat
quos
prædestinauit.
Inhabitando,
iustificat
quos
vocaui.
Replendo,
accumulat
meritis
quos
iustificauit.
Et
glorificando,
ditat
præmiis,
quos
accumulauit
meritis.
Hæc
Bernardus.
Igitur
capaces
Spiritus
sancti,
&
donorum
eius
sunt
prædicti.
Nihilominus
tamen
liberaliter
se
exhibet
omnibus,
vt
ostendit
Bernardus:
dicens:
Venit
Dominus
ad
nos,
accelerat,
appropriat,
adest,
respicit,
alloquitur.
Venit,
affectu
&
studio
miserendi.
Accelerat,
subueniendi
zelo.
Appropriat,
humiliando
semetipsum.
Adest
præsentibus.
Prospectat
in
futuros.
Loquitur,
docens
&
suadens
de
regno
Dei.
Sed
mundani
&
carnales,
neque
cognoscunt,
neque
sciunt
eum:
quia
malitia
eorum
excauit
eos.
Boni
vero
cognoscunt
eum,
dicentes:
O
quam
bonus
&
suavis
est
Domine
Spiritus
tuus
in
nobis.

CAPVT VI.

Qualiter dona ascendendo, & descendendo ordinentur.

Q Vinto
videndum
est
de
istorum
donorum
ordine.
In
eis
namque
sunt
quidam
gradus
scalares,
per
quos
ascenditur.
Necesse
autem
est,
nos
ascendere
&
descendere,
vt
dicit
Bernardus
in
vna
epistola.
Et
Augustinus
dicit:
Semper
ambula,
semper
profice,
noli
in
via
deficere,
noli
retroire,
noli
deuiare.
Remanet
qui
non
proficit,
retrocedit
qui
ad
ea
reuoluitur,
vnde
iam
recesserat,
deuiat
qui
apostatat.
Et
ideo
videndum
est
in
istis
donis
Spiritus
sancti,
qualiter
sit
ambulandum
proficiendo
de
virtute
in
virtutem:
qualiter
ascendendum
sit,
Deum
contemplando:
&
qualiter
descendendum,
proximo
subueniando.
Isaias
enim
loquens
de
flore
Iesu,
qui
ascendit
de
radice
Iesse,
dicit,
quod
repletus
fuit
istis
donis.
Et
enumerando
ea,
incepit
à
summo
dono,
scilicet
dono
sapientiæ,
&
descendit
per
media,
vsque
ad
infimum,
scilicet
donum
timoris
Domini.
Et
rationem
istius
ordinis
assignat
Iacobus,
cum
dicit:
Omne
datum
optimum,
&
omne
donum
perfectum
desursum
est,
descendens
à
patre
luminum.
Sunt
autem
multi,
vt
a
Augustinus
de
Doctrina
Christiana,
b
Et
Gregorius
super
Ezechielem,
&
c
Anselmus.
Qui
enumerando
dona
prædicta,
docent
incipere
ab
infir-
mo
dono
scilicet
timoris
Domini,
&
per
media
ascendere
vsque
ad
summum,
scilicet
donum
sapientiæ.
Est
igitur
in
eis
quasi
ascensus
&
descensus
scalaris,
vt
in
scala
Iacob.
Descensus
de
supremis
ad
media,
&
de
mediis
ad
infima
Dionysius
magis
naturalem
&
rationabilem
ostendit
in
ordinatione
omnium
hierarchiarum,
tam
Angelicarum
quam
Ecclesiasticarum,
quam
etiam
mentium
humana-
rum.
Dicit
enim
Dionysius
in
Augelica
Hierar-

Iac. 4. d

Ber. ser. 2. de Pentecost. prope fin.

Ber. ser. 3. de Pentecost.

Ber. sup. Cant. ser. 57. in prim.

Sap. 2. d Sap. 12. a

August. de verb. Apost. serm. 5. in fin. rom. 10.

Psal. 83. b

Isa. 11. a

Iac. 1. c

a Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. tom. 3. b Greg. in Egc. hom. 19. ante med c Ansel. lib. de similit. cap. 13. c Dionys. lib. Ang. Hier. cap. 10.

Ioan. 14. b

Aug. tract. 74. in Ioan. cir. fin. co. 9.

1. Ioan. 2. c

1. Cor. 2. d Psal. 116. c

Sap. 1. b. Greg. lib. 5. Mor. c. 19. cir. fin.

Rom. 8. b

Qui sunt capaces Spiritus sancti, & donorum eius.

Ber. serm. 1. de Pentecost. circa med.

Psal. 84. b

Ber. ibidem.

chia, secundum commentum Vercellensis sic: Addam & hoc non inconuenienter, quod secundum seipsam vnaquæque mēs tam cœlestis quam humana, spirituales habet & primas, & medias & vltimas ordinationes, & virtutes, & in his omnibus docet descendere à superioribus ad inferiora, communicando eis, quæ receperunt. Nam idē Dionysius dicit: Oportet diuina prius participare, quam distribuere: quia qui præsumunt abusive docere diuina, antequam recte conuerterentur ad huc immundi, omnino à docendi officio sunt extranei. Sicut enim solares radij, primarias & propinquiores materias capaciores, celerius illustrant & adimplent, & illas ad inferiores materias lumina deferunt: sic officium docendi diuina alios, non præsumant suscipere, nisi qui habitum diuinæ scientiæ & veritatis obtinuerunt, tanquam ex Dei inspiratione, & iudicio, ad hoc officium assumpti. Vnde sanctus Ambrosius in libro de Virginibus dicit: Cursus ad superiora est tutus, descensus ad inferiora est periculosus. Gregorius vero super Ezechielem loquens de cœlestibus gradibus donorum & ordinum dicit: Isaias loquens de cœlestibus, magis descendendo, quam ascendendo, dona numerauit, à supremo, hoc est, à dono sapientiæ incipiendo. Sed nos, inquit Gregorius, qui à terrenis ad cœlestia tendimus, eisdem gradus ascendendo numeramus, & incipiendo ab infimo, scilicet timoris Domini, vsque ad donum sapientiæ. Rationem huius ascensionis reddit Gregorius in Moralibus, dicens: Nemo infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio, velut ascensionis cuiusdam gradibus peruenitur. Hæc ille. Quare ascensiones in corde nostro disponere debemus in hac valle lachrymarum, vt ad donum sapientiæ pertingamus, in quo secundum Apostolū gustatur Verbum Dei, & diuitiæ sæculi venturi. Et non solum est nobis ascendendum ad Deum contemplandum, sed etiam nobis est descendendum ad proximum subleuandum, & instruendum de his, quæ sursum sunt. Vnde Dionysius dicit sic: Diuinis & spiritualibus viris, radius intellectualis rerum spiritualium immediate lucens, & eorum mentes spirituali suauitate perfundens, ad alios minus velut non spirituales non similiter procedit: sed ab ipsis spiritualibus sicut occulti intelligibilis contemplatoribus sub ænigmatibus cooperitur, ne ab immundis contaminetur & imperfectis, per quæ ænigmata, inferiores & infirmiores sursum aguntur, secundum singulorum capacitatem vel facultatem. Hæc ille. Est igitur nobis in hac scala ascendendum, & descendendum, ab infimo dono timoris, vsque ad summum donum sapientiæ per gradus disponentes ascensiones in corde, vt eamus de virtute in virtutem, donec videatur Dominus Deus in Sion. Primus igitur gradus ascendendi, est timoris amorosi in omnibus continuatio. Secundus pietatis viscerosa ad Deum, & proximum, sancta liquefactio. Tertius sciētiae omnium beneficiorum Dei, grata recognitio. Quartus fortis omnium operationum bonarum executio. Quintus consulta à Deo omnium eligendorum, & tuta electio. Sextus intellectus omnium veritatum necessariorum, limpida contemplatio. Et septimus sapientialis cœlestium deliciarum prægustatio.

Nec desunt quidem Angeli in scala hac ascendentes & descendentes. Ad cuius euidenciam notandum est, quid sit Angelus iste, de quo Richardus dicit sic: Angelus sanè nuntius dicitur, & proculdubio nuntius est, non quilibet, sed diuinus nuntius est, per quem diuinæ voluntatis beneplacitum cognoscimus. Nuntius est, per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflammamur. *Et sequitur:* Vultis audire qualem nuntium Apostolus Ioannes nobis promittat, cum dicit: Vnctio, inquam, eius docebit nos de omnibus. Sed quæ est vnctio ista nisi Spiritus sanctus, scilicet diuina inspiratio? Hic est ille nuntius, quem diu quarebamus. Hæc est legatio vere

potens, vere sufficiens, animum humanum omnem veritatem docens, & ad omnia diuinæ voluntatis beneplacita inclinans. Et ideo Richardus dicit: Summe amorosa anima sciens nuntios dilecti sui audire, clamat cum Propheta: Manda, remanda. Et postea dicit sic: Nuntius inter nos medius discurrat, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statu meo, sed & de statu tuo me doceat, quo modo apud te sit, & quid tibi de me placuerit. *Et sequitur:* Quotidie, ni fallor, vos qui lectioni vel meditationi insistitis, eius nuntios suscipitis, mandata cognoscitis. Quoties ex abditis scripturarum recessibus novos intellectus eruimus, quid aliud quam quosdam dilecti nostri nuntios accipimus? Huic sane negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxque meditatio. Alij itaque legentibus, aliique meditantibus, diuinorum secretorum nuntij occurrunt, qui dilecti nostri mandata ad nos perferant, & de singulis instruant. Et sepe fit vt in vna, eademque Scriptura, dum multipliciter exponitur, multa nobis in vnum loquatur, moraliter nos docens, quid dilectus noster facere nos velit: allegorice nos admonens, quid pro nobis per seipsum fecerit: anagogice proponens, quid adhuc de nobis facere disponit, & in hunc modum mandat & remandat. De hoc nota bene, dono tertio, capitulo tertio. Dum igitur quotidianis vsibus novos sensus nouosque intellectus quæritant, quid aliud quam manda, remanda per affectum clamant? Hæc ille. Sed qui sunt nuntij falsi, vt carnis, mundi, vel diaboli, solerter discernendum est. Ex fructibus enim eorum, cognoscetis eos. Similiter amatrix anima, nuntios amorosos sibi inspiratos dilecto remittit, secundum dona Spiritus sancti, vt profunda suspiria, alta desideria, contemplationes limpidas, affectiones ecstáticas, orationes vel inuitationes feruidas, expectationes sitibundas, & cogitationes languidas, dicens eis illud Canticorum: Nuntiate dilecto meo: quia amore langueo, vbi dicit Glossa: Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Hæc ille.

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI IN SPECIALI.

De dono Timoris.

CAPVT I.

Quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur.

Is itaque in generali præmissis, modo de singulis donis in speciali videamus. Quorum primum, scilicet in infimo gradus ascendendi ad gustum sapientiæ est timor Domini. De quod Anselmus dicit sic: Horū donorum primum est timor Dei, veluti aliorum quoddam fundamentum. Hunc namque Spiritus sanctus in campo mentis supponit, aliaque dona in suo ordine, veluti in ædificationem superimponit. Prius enim metuere facit, ne pro peccatis suis à Deo separetur, & post in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. De qua tortura Hugo in libro suo de anima dicit sic: Terreat te timor iudicij terribilis, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, igni vrens, vermis mordēs, sulphur foetens, flamma tartarea, & tandem omnia mala, vt tandem clames: In æternum non peccabo. Et sic patet, quod donum timoris est primum in ascendendo.

Sed ad maiorem notitiam huius doni, scilicet timoris, sunt quatuor notāda. Primo quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur. Secundo quis timor à regno animæ per

charitatem

Dionys. ca. 4.
Eccl. Hier.

S. Amb. lib. 3.
de Virg. longe
post med.
tom. 4.
Greg. super
Ezech. tom
19. ante med.

Idem lib. 22.
Mor. cap. 14
non longe à
prin.

Psal. 83. b

Heb. 6. a

Dionys. de
Eccl. Hier.
cap. 4.

Psal. 83. b
Septem gra-
dus ascen-
sionis, sunt
septem do-
na Spiritus
sancti.

Richard. li. 5.
de contempl.
cap. 13.

1. Ioan. 2. d

Ibid. lib. 4.
cap. 13.

Isa. 28. c

Rich. ibid.
cap. 14.

Matth. 7. c

Cant. 5. c

Ansel. lib. de
similitud.
cap. 130.

Timor est
fundamen-
tum aliorū
donorum.

charitatem perfectam expellatur, & quem secum compatiatur. Tertio qualiter à timore Dei, in anima dies clara oriatur. Quarto qualiter à dono timoris, animæ conuiuium præparetur. Primo igitur videndū est quid sit timor, & qualiter secundum diuersos amores multiplicatur, quia ex amore oritur. Timor sicut dicit Augustinus de Ciuitate Dei, est amor fugiens quidquid ei aduersatur. Et cum hoc concordat Glossa Augustini super Ioannem, vbi dicit: Timor est fuga, ne perdat homo quod amat. Igitur timor oritur ex amore. Nam quandiu amorem ordinatum habuit in paradiso, tandiu sine timore inordinato fuit in seipso. Et quam cito amorem inordinatum admisit, tam cito timor inordinatus affuit pœna peccati, quare se abscondit, dicens: Domine audiui vocem tuam & timui. Quare timuit, nisi quia per inordinatū amorem, præcepti Domini transgressor fuit? Quanto ergo homo à falso & inordinato amore recedit, & ad veram charitatem accedit, tanto inordinatum timorem euadit. Ideo notandum est, quod Hugo, & Glossa super Psalmo 138. dicunt, quod quinque sunt timores, scilicet timor naturalis, timor mundialis, timor seruilis, timor initialis, & timor filialis. Timor naturalis, est passio quæ oritur ex amore naturali, in quo quilibet timet naturaliter nocuum nature suæ, passionibus autem nec meremur nec demeremur, quia non subiacent libero arbitrio, nisi quando quis rationabiliter se habet circa eas. Isto timore Christus timuit mori, sed non nisi quantum voluit nobis in exemplum vel documentum. Vnde si quando est malitia in timore naturali, non est nisi ex defectu rationis & voluntatis. Et licet iste timor non sit à Spiritu sancto, tamen cum ipso stare potest in homine.

Secundus timor dicitur mundanus, quo quis timet nimis de amissione vitæ præsentis, vel rerum ad hanc vitam pertinentium. Vnde qui nimis diligit mundum, vel res temporales, vel amicos, nimis timet ab eis separari. Et hic timor nascitur ex nimio inordinato amore vtriusque, & semper est malus, quia vt dicit Ioannes: Qui diligit mundum, inimicus Dei constituitur: quia non est charitas Patris in eo. Et ideo hic timor, quandoque est peccatum mortale, vt quando quis magis vult amittere vitam æternam, quam corporalem, vel temporalem, thesauros cœlestes, quam mundanos, & quandoque est veniale, quando isto timore facit homo quod non debet, & quandoque omittit quod facere debet, vt per hoc effugiat pœnam temporalem, sed per hoc non mutat voluntatem in bonum, vt dicit Hieronymus super Matthæum, quare hic timor non est donum Spiritus sancti, quia non mutat malitiam voluntatis, licet actu omittit propter timorem temporalem.

Tertius timor dicitur seruilis, quo quis magis timet pœnam quam culpam: qui secundum essentiam dicitur esse à Deo, non tamen sub ratione, qua seruilis est, quia principaliter timet pœnam quam culpam, nec mutat voluntatem in bonum, licet criminis impendat executionem. De hoc timore dicit Augustinus exponendo illud Psalmi. Confige timore tuo carnes meas: Timor legis seruilis pædagogus nouæ præcessit, qui ad Christum ducit, sed carnem crucifigit: ideo quia vult peccandi voluntas, & sequeretur opus, si non sequeretur pœnalitas. Nec iste timor est donum Spiritus sancti, quia potest esse sine charitate, immo nec potest esse cum charitate gratuita.

Quartus timor dicitur initialis, quia est incipientium & initium sapientiæ, & dicitur esse donum Spiritus sancti, tamen sub imperfecto esse. Non enim differt à timore filiali, nisi vt imperfecta charitas à perfecta. Vnde Ioannes dicit: Perfecta charitas foras mittit timorem, vbi dicit Glossa. Timorem illum emittit, qui dicitur initium sapientiæ. Illo enim timore, se cohibet homo à peccato principaliter propter Deum, secundario vero, propter pœnam æternam. De timore isto Bernardus dicit sic: Non immerito hic timor dicitur initiū

sapientiæ, qui sepe se insipientiæ primus opponit. Hic enim timor, quidam ingressus est ad sapientiam. Plane domus Dei est, & porta cæli, & tanquam ingressus gloriæ. *Et sequitur:* In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendā, & retinendam, & recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non altū sapere, sed timere. *Et sequitur:* Non est enim locus, quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de ceteris vitiis sentiendum est: quæ necesse est omnia à plenitudine timoris excludi, tunc Deum si plene, si perfecte timueris, dabit saporem charitatis. Hunc tamen timorem initialem, perfecta charitas foras mittit, vel forte, secundum quosdam, ipsum perficit, cum iam sapientiam ingressus fuerit. Quod sentit Bernardus libro de diligendo Deo, parum ante finem, vt infra patebit capite sequenti. Quintus dicitur timor filialis, & est vnum de septem donis Spiritus sancti, sub esse perfecto doni. Per ipsum enim anima redditur bene mobilis ab inspirationibus Spiritus sancti, & quasi per talem timorem se Spiritui sancto omnino subiicit, & in nullo repugnat: prout possibile est in via. Vnde Gilbertus Porretanus dicit: Quid timor ille filialis nisi amor esse conatur, qui iam nescit officium timoris, & pene timor esse desit: hunc timorem sibi charitas perfecte collaterat indiuisibiliter. Et sic patet, quid sit timor, plenius tamen dicetur infra de hoc amore.

CAPVT II.

Quis timor à regno animo per charitatem perfectam expellatur, & quem secum compatiatur.

Secundo videndum est, quis timor à charitate perfecta foras expellatur, & quem timorem secum patiatur, cum in prima Ioannis dicatur: quod charitas perfecta foras mittat timorem, tanquā inutilem in officio suo. Et huius reddit rationem, dicens idem: Hæc enim charitas nihil pœnale habet, timor autem pœnā habet. Sed necesse est, primo videre quæ sit perfecta charitas, quæ non compatiatur secum timorem, sed foras emittit eum. De quo sciendum, quod duplex est perfectio charitatis. Prima est necessitatis, & sufficiētiae. Secunda est privilegiata sanctitatis, & excellētiae. Et has perfectiones tangit Prosper de vita contemplatiua, dicens: Perfecti sunt illi, qui perfecte Deum diligunt, qui volēdo quod vult Dominus, nullis peccatis, quibus offenditur Dominus, acquiescunt, & semper ad virtutes diligendas, & habendas se extendunt. Perfectionē necessitatis tangit cum dicit: Qui vult quod Deus: quam habent quicumque, tenent charitatem. De hac charitate dicit Dominus: Perfectus eris, & absque macula coram Domino. Absque macula scilicet criminati, dicit Glossa. Et hæc perfectio charitatis, bene compatiatur secum aliquos timores, vt supra dictum est. Perfectio vero excellentiæ charitatis tægitur, cum dicitur, qui semper ad virtutes diligēdas, & habendas se extendunt. Quare Bernardus in epistola quadam dicit: Indefessum studiū proficiendi, & iugis conatus ad perfectionem, reputatur perfectio. Et hæc charitas foras mittit omnē timorem, qui pœnam habet, vt dicit Ioannes. Sed qualiter hoc intelligendum sit, ostendit Gilbertus Porretanus super Cantica, vbi dicit: Charitas proximi caret liuore, sed charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet, sed timor pœnam habet. Igitur in charitate Christi non erit timor. Quod probat sic: Quid enim timebit charitas veteres offensas: quia multitudinem peccatorū operis charitas, vt dicit Petrus. Quid infirmitatem propriæ conscientiæ timebit ne decidat, quia fortis vt mors dilectio est, vt habetur in Canticis: Quid temporales pro Christo timebit molestias finibiles: cū nec quidem etiam si æternæ fuerint, diffatigari, aut euanescere poterit dilectio consummata, id est perfecta. Non ideo amat charitas ne pereat, sed magis vult foris in æternum perire pœnaliter, quam priuari vsu

August. 14. de Cin. Dei cap. 7. Glos. in Ioan. 20. ex Aug. in Psal. 67. tract. 4. in Ioan.

Gen 3.6

Hug. de S. Viſ. lib. 2. de sacram. par. 11. c. 5. Timor naturalis.

Timor mundanus.

1. Ioan. 2. c.

Seruilis.

Aug. in Psal. 118. enarr. 25. tom. 8.

Initialis.

1. Ioan. 4. d.

Ber. serm. 22. super Cant.

Filialis.

Gilb. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.

1. Ioan. 4. d.

Duplex est perfectio charitatis. Prosper. lib. 3. de vita contemp. cap. 15. circa fin.

Deut. 18. c.

1. Ioan. 4. d. Gil. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.

1. Pet. 4. b.

Cant. 8. b.

Quis timor
manet cum
charitate.

amoris interni æternaliter. Si enim dederit homo omnem substantiam pro charitate, quasi nihil despiciet eam, scilicet substantiam. *Et sequitur infra:* Deditur charitas timoris commercium, cogi nesciens, quæ nescit compefci. Ideo charitas perfecta foras mittit timorem, velut inutilem & superuacuum in officio charitatis, sed non timorem illum, qui castus permanet in sæculum sæculi. Et post hæc ostendit ibidem Gilbertus, quis timor manet cum charitate, ubi dicit: Est enim timor quem foras mittit charitas, ut seruilis. Et est timor quæ foras mittit veritas, ut initialis. Et est timor, quæ intronitit & charitas, & veritas, ut filialis. Primus est castus. Secundus castus, sed non permanens in sæculum sæculi. Primus veretur pœnam. Secundus offensam. Tertius totus liber, quædam humilis & secreta reuerentia est. Et primus quidem timet offensam, sed propter pœnam. Secundus propter offensam, sed propter ipsam. Tertius, quod metuat non habet. Quid enim metuat completa felicitas, & consummata charitas? Timor hic de plantario oritur charitatis. *Sequitur:* Non audeo dicere quod charitas est, nec tamen audeo negare. Quid enim non amor conatur, qui iam nescit affectum timoris? Quo modo non amor est, qui iam pene timor esse desit? Quid timor ille est, nisi quædam votina subiectio, obedientia non coacta, & vltro reuerentia impensa? Aut quo modo erit timor, qui offendere non metuit, nec valet? Timor ergo non videtur, qui nihil nec peccati nec periculi metuit. Sed e contra, inquit Gilbertus ibidem: Quo modo non erit timor, qui offendere non audet? Certè timor est, qui nihil audacter & temere præsumit. Quid est igitur timor ille, nisi reuerentia quædam humilis ex iure conditionis, & quasi necessitate impensa, sed necessitatis nihil passa? Est enim necessitas obsequendi iure conditionis, sed necessitate ignorat libertas dilectionis. Quid timor ille, ubi temeritatis & negligentia magis priuatio est, quam necessitatis coactio? *Sequitur:* Vides qualiter timor iste appropinquat ad charitatem, pene illa est, sed non plene est. Causis enim distant timor & amor, sed obsequio & affectu libero cognati. Primus itaque timor metuit puniri. Secundus priuari: & tertius neutrum. Primum perfecta charitas exterminat. Secundum ad tempus tolerat. Tertium sibi indiuise tolerat. Vnde charitas nunquam erit sine timore casto, qui est sine omni pœna, quia manet in sæculum sæculi. Hæc ille. Quidam enim dicunt, ut Bernardus, quod timor filialis augetur augmentata charitate, & charitate perfecta perficietur, & ideo habebit in patria eundem actum omnino quem habet modo, & illi adducunt auctoritatem Augustini de Ciuitate Dei, ubi dicit: Timor ille castus permanens in sæculum sæculi, si erit in futuro sæculo, non erit timor exterrens a malo quod accidere potest, sed tenens se in bono quod adimi non potest, & ita alium actum habebit quam modo. Ratio huius est, quia ubi boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest, mali cauendi timor securus est. Hæc ille.

CAPVT III.

Qualiter à timore Dei in anima dies clara oriatur.

Tertio videndum est, qualiter à dono timoris Domini, dies spiritualis in mente humana oriatur. Circa quod notandum est, quod Hugo dicit, quod sic ut oculus corporalis habet diem, & noctem suam, ita quoque oculus cordis habet diem suam & noctem suam. Sed alij sunt dies exteriores, & alij interiores. Nam dies exteriores transeunt, nec ad momentum stare possunt, sed continue ad mortem vel occasum tendunt. Homo enim nunquam in eodem statu permanet dicit Iob, & propheta dicit: Dies hominis fœnum, & tanquam flos agri, &c. Dies vero interiores in æternum permanent, si volumus, qui sunt quasi quidam gradus vitæ spiritualis, per quos homo tendit ad vitam

eternam. De quibus Psalm. ait: Nuntiate de die in diem salutare eius, donec per radios salutaris incarnati, transformemur à claritate in claritatem, vsque in diem æternitatis eius: Et ideo Hugo dicit, quod interiores dies magis amare debemus, ubi lucem nullæ tenebræ sequuntur, ubi æterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, ut valeat homo operari opera lucis, tanquam filius lucis, quia in mundo nox sicut dies illuminabitur, per præsentiam solis æterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creata sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radios veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: & quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de spiritu & anima. Quia quando sensus exteriores vigilant, sensus interiores dormiunt, sicut hæc experientia docet. Hanc diem timor Domini inchoat tanquam mane, tanquam meridiem deducit, tanquam vesperam consummat. Vnde Hugo dicit, quod primus dies noster interior, est timor Domini permanens in sæculum sæculi. Cuius ratio est: Quia timor Domini initium est sapientiæ, ut dicitur in Ecclesiastico. Et hic à sapientia nunquam recedit, sed cum ea quotidie crescit, & proficit vsque in perfectum diem. Vltimo formam timoris filialis inducit secundum quosdam. Vnde Hugo de arca Noë dicit: Sapientia Dei, in cordibus sanctorum tanquam in paradiso inuisibili, per timorem seminatur, per gratiam rigatur, iam mane diei spiritualis oritur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, ut sit quasi lux meridiana, lucens & feruens, per fidem viret, per circumspectionem frondet, & expandit ramos, per disciplinam floret, per virtutem fructificat, per patientiam maturescit, per mortem carpitur, per contemplationem eibat, & tunc dies timoris vesperscit, quando à labore quiescitur & spiritualiter homo reficitur. Et iste est cibus de quo Psalmista ait: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. In omnibus istis radiis sapientialibus timor Domini permanet in sæculum sæculi, & ut radix sapientiæ discurrit, & circuit sollicitè circumspiciens, ne aliqua tenebræ peccatorum lateant, vel se istis radios luminibus immisceant, quæ diem mentis obscurant, vel oculis Dei displiceant, ut sunt tenebræ concupiscentiarum, quæ frequenter claritatem diei spiritualis impugnant, & obnubilant. Vnde Richardus dicit: Quis in vltimo prælio victor extitit, ubi spiritus aduersus carnem & carum aduersus spiritum concupiscentiarum suarum debellauit, si sine timore pugnauit: quia timor Domini maxime confortat cor contra concupiscentias. Et sanctus Bernardus in sermone quodam dicit: Repletus timore Domini, non habet locum ubi admittat peccati tenebras, propter quod dies mentis, sicut lux meridiana clara permanet in sæculum sæculi: ideo vesperam non habet diem terminantem, sed consummantem. Igitur qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Qui ambulat in die tali, scilicet timoris Domini non offendit. Et est dies primus, quia initium sapientiæ est timor Domini.

CAPVT IV.

Qualiter à dono timoris, anima conuiuium præparetur.

Quarto, quia Gregorius in Moralibus dicit: quod donum timoris Domini in die suo conuiuium facit in mente humana, quia dum premit mentem ne superbiat, de futuris illam cibo spei confortat. Ideo videndum est, qualiter illud donum conuiuium menti præparet. De quo notandum est, quod nisi donum timoris conuiuium spirituale in anima facere

posset

Psalm. 95. a
1. Cor. 3. d

Hug. ibid.

Psalm. 138. b

Auct. de spir.
rit. & ani.
cap. 9. apud
Aug. tom. 3.

Hug. ibid.

Eccel. 1. b

Hug. lib. 2.
de Arca
Moralis. cap.
vlt.

Psalm. 15. b

Eccel. 2. a

Eccel. 1. b

Greg. lib. 1.
Mor. cap. 16.
circa med.

Bern. lib. de
diligen. Deo
cir. fin.

Aug. lib. 14.
de Ciuitate Dei
cap. 9. post
med. tom. 5.

Hug. de S.
Vid. lib. de
trib. dietis
circa fin.

Iob 14. a
Psalm. 102. c

Psal. 30. c

Greg. lib. 12. Mor. c. 4. Job 12. c

Bern. in Cant. ser. 23.

Luc. 7. a Luc. 10. b

Gal. 2. d

Luc. 17. e

Arist. 1. Eth. c. 5. Rom. 14. c

Ecl. 1. c

Aug. 1. 4. de Civ. Dei c. 4. tom. 5. Arist. 1. 5. Eth. c. 1.

posset, Psalmista quasi admirando non clamaret, dicens: Quā magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Non quod illa multitudo dulcedinis totaliter abscondita sit à timentibus eum, sed quod ipsa est in eis abscondita à non timētibus Deum. Multa enim manifestantur bonis, quæ tamen absconduntur à malis. Vnde Greg. in Moralibus exponens illud Iob : Auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem, dicit sic: In his verbis Iob de electis & reprobis aliquid innuere videtur: quia verba sapientia quæ reprobi audiunt, quasi exterius, electi non solū audiunt, sed & gustant interius, vt in corde sapiat eis, quod reproborum cordibus non sapit, sed solum auribus sonat. Sequitur: Aliud namque est nominatim cibum audire solum modo, aliud vero degustare. Electi itaq; cibum sapientia sic audiunt, vt gustent: quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit, reprobi vero, qualiter sapiat, ignorant. Quia aliud est aliquid scire, aliud vero quod cognoscitur faucibus intelligentia degustare. Hæc ille: Ex his patere potest, quod timentes Deum tanquam solliciti de voluntate Domini cognoscenda & facienda, non solum attendunt ad illud quod commune & publicum est, sed & ad illud quod intimo secreto mentis absconditum est, aspiciunt, & gustare per experientiam illud quærunt, quod per timorem Domini sapere didicerunt. Quod autem timor Domini dulcem saporem in mente causet, ostendit Bern. super Cantica, vbi dicit: Timor Domini bene dicitur initium sapientia, quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam ad timendum, non tantum ad sciendum instruit: quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem. Times Dei iustitiam, times potentiam, & sapit tibi iustus, & potens Deus. Sapientia enim à sapore dicitur. Igitur timor initium sapientia, saporem sapidū in intimo mentis secreto multipliciter immittit, & ita multipliciter reficit totam mentis familiam, sed & totum regnum animæ iustificat, pacificat, & lætificat: quæ tria percipiunt conuiuū timoris Domini, quod non in exterioribus animæ celebratur, quia regnum Dei intra nos est, vt dicit Dominus. Et Maximus exponens illud: Appropinquabit in vos regnum Dei, dicit sic: Regnum Dei est potētia eius in omnibus, actu vero est in his qui respuunt carnalem vitam, & respiciunt solam spiritualem: qui dicere possunt illud Apostoli: Vno ego, iam nō ego, viuit autē in me Christus. Quod verbum exponens Vercellensis in prologo super Cant. dicit: Sicut anima sobria me regit naturaliter, & disponit ad omnem actum interiorem, & exteriorem, sic virtus Christi cui actu vno gratuite me viuificat, & ad omnia disponit. Ex quo igitur regnum Dei intra nos est, vt dicit Dominus, plantum est, quod conuiuium quod in illo regno celebratur, non consistit in istis corporalibus, & in voluptatibus carnalibus, quibus effimur bestiales, vt dicitur primo Ethicorum sed consistit in bonis spiritualibus nos perficientibus. Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Ecce tria, quæ necessaria sunt in conuiuio spirituali. Primum est iustitia, conuiuantes in omnibus rectificans. Secundum est pax, conuiuantes in omnibus concordans. Tertium est gaudium, conuiuantes in omnibus lætificans. Hæc tria, ex timore Domini oriuntur. Nam iustitia ex timore Domini oritur, sed ex iustitia pax nascitur, de pace vero gaudium generatur, quod est dulcissima mentis refectio, & spiritualis conuiuij perfectio. Primum igitur scilicet iustitia, conuiuantes rectificans in conuiuio spirituali Dei, & animæ, ex dono timoris Domini oritur, quia sicut dicitur in Ecclesiastico: Qui sine timore est, non potest iustificari. Quo modo autem erit iucunda societas, vbi deest iustitia æqualitas? Dicit enim August. Remota iustitia, quid sunt regna nisi latrocinia? Et sicut patet in Ethicis. Sicut iustitia continet omnem virtutē, ita iniustitia continet omnem maliciam siue iniquitatem: vbi autem ab-

undat iniquitas, quō modo erit vera amicitia & societas? ergo nec regni, nec conuiuij tranquilla iucunditas Manebit autem iustitia, quia timor Domini expellit peccatum vel iniustitiam, cum ex eo oriatur iustitia, vt dictum est. De talibus conuiujs potest dici: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā, quoniam ipsi saturabuntur. De hac saturitate iustitiæ dicit Bern. Saturabuntur, quia implebit Dominus concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam iustitiam, per quam quidquid anima respuere debet, respuet: & quidquid concupiscere debet, concupiscet. Et tunc totum regnum mentis iustificabitur, & incolæ eius, & Dominus rex iustitiæ regnabit in illo, & ipsi cum eo, quia iustitia & iudicium præparatio sedis eius est. Secundo pax conuiuantes concordans, & quietans in conuiuio spirituali ex iustitia nascitur, vt dicit Cæsarius. Nam ex iustitia regum, oritur pax populorum. Et Aug. dicit: Duæ sunt amicæ, iustitia & pax, ipsæ se osculantur, & si iustitiam amicam pacis non amaueris, nec ipsa pax te amabit, nec ad te veniet. Nisi igitur pax adsit non erunt conuiuia, sed dissidia. Vera autem pax est vbi nihil repugnat, & beati pacifici sunt, qui motus animi componunt, & rationi subiiciunt, ait Glossa. Sed nota, quod Bern. in quibusdam dictis ostendit triplicem gradum pacis, dicens: Est homo pacificus bona pro nobis reddens, & quantum in se est, nemini vult nocere. Hic paruulus est, & faciliter scandalizatur: quia in eo, vt incipiente, lex carnis adhuc repugnat legi mentis. Et Glossa dicit: Quo modo pacifici alii erimus, si nec nobis possumus esse pacifici? Pax enim à nobis incipit. Item est alius patiens, non reddens mala pro malis, sed potens est sustinere nocentem. Et hic in patientia possidet animam suam, vt ait Euangelium, vbi dicit Glossa. Patientia radix & custos est omnium virtutum. Vera enim patientia, est aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui mala irrogat, nullo dolore moueri. Ideo animas nostras possidemus, quæ corpus possident, cum ipsas ad patiendum ratione regimus. Hæc dicit Glossa: Item est tertio pacificus bona pro malis reddens, & in promptu habet prodesse nocenti. Et sic solus veram pacem habet, & multos lucrificat Christo. De hac pace dicit August. in libro de verbis Domini sic: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est quæ bella compescit, iras comprimit, discordes sedat, & inimicos concordat, cunctis est placida. Et qui in eadem pace non erit inuentus, à patre abdicatur, à filio exheredatur, à Spiritu sancto alienus efficitur, & c. vt supra. Hæc August. Hanc pacem perficit timor Domini. Vnde Sapiens: Corona sapientia timor Domini, replens pacem & salutis fructum. Tertio gaudium in Spiritu sancto conuiuantes reficiens, & lætificans in conuiuio spirituali ex utroque prædictorum, scilicet ex iustitia, & pace generatur. Vnde Bernardus in quibusdam dictis suis dicit: Iustitiam, quam Deo exhibes, & pacem, quam proximo debes, noli contemnere, si enim procedentibus, erit gaudium spirituale non gaudium sæculare, non gaudium cuius extrema luctus occupat, sed in quod magis tristitia vertitur. Et hoc gaudium nemo tollet à te, donec intres in gaudium Domini tui. De hoc gaudio dicit Bernardus in Epistola quadam. Illud reuera verum est gaudium & solum, quod non de creatura, sed de creatore nascitur & concipitur, quod cum possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mortua est, & omnis suauitas dolor est, & omne dulce amarum, & omne decorum fœdum, & omne aliud quod delectare possit molestum. Hæc omnia Bernardus. Istud gaudiosum conuiuium, per Spiritum sanctum in timore Domini paulatim inchoatur, proficiendo continuatur, & beatitudine æterna consummatur, vbi anima cum Deo suo beatificatur. Primo istud gaudiosum conuiuium, quod in Regno Dei, & animæ per donū timoris Domini celebratur, paulatim & sapienter initiatur, & cōtinuatur,

Mat. 5. a

Bern. in ser. 4. De omnib. Sanctis. post med.

psal. 8. b Casar. Arelat hom. 12. in illud Lu. 17. Regnum Dei intra vos est. August. super psal. 84. 10. 8.

Glossa in Mat. 5. Pacis triplex gradus.

Glossa in Mat. 5.

Glossa in Luc. 21. E. Greg. bō. 25. in Euan. circa med.

Aug. form. 157. de verb. in princ. 10. 10.

Ecl. 1. b

Bern. in flor. verbo iustitia.

Pro. 14. b

Ber ep. 114. statim à pte.

Ecc. 1. b

& feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico. Initium sapientiae est timor Domini, & gloria, & gloriatio, lætitia, & corona exultationis. Ecce quatuor dulcia ferula mentalis conuiuij. Sed primo timor Domini, gustum mentis ad manducandum in sapientia præparat: quia sicut dicit Bernardus super Cantica, Timor Domini bene dicitur initium sapientiae: quia tunc primum Deus animæ sapit, cum ea ad timendum afficit.

Bern. sup. Cant. ser. 23. post med.

Tunc enim menti maxime diuina beneficia sapiunt: quia iam amaritudo peccati, ab ore mentis per timorem expulsa est. Vnde tunc gloria laudabilis famæ interior valde sapit animæ, & similiter gloriatio laudabilis famæ exterior multum delectat. Similiter lætitia consolationis interioris hominis reficit, & exultatio exterioris hominis similiter afficit, & delectat. Secundo illud iucundum conuiuium mentis delectabiliter in perpetuum in timore Domini continuatur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiā, & gaudium in longitudinem dierum, id est, in æternum: quia timor Domini, permānet in sæculum sæculi. Ecce vtriusq; hominis experimentalis delectationis perpetuatio. Tertio illud delectabile conuiuium mentis quantum ad interiorem vitam, & exteriorē, in timore Domini feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico: Timentem Deum, bene erit in extremis, scilicet hominis, quando perficitur, & cōsummatur. Et in die defunctionis benedicetur, quantum ad vitam exteriorē, quæ tunc cum benedictione terminatur. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, ait Palmista. De perfecta consummatione istius sancti timoris dicit Ioannes Cassianus de institutione monachorum sic: Principium nostræ salutis, nostræq; sapientiae, secundum scripturas, timor Domini est. De timore enim Domini nascitur compunctio salutaris, de compunctione cordis procedit abrenuntiatio, id est, contemptus omnium facultatum: de abrenuntiatione humilitas procreatur: de humilitate mortificatio voluptatum generatur: de voluptatum mortificatione, extirpantur, atq; marcescunt vniuersa vitia: de vitiorum expulsionē virtutes fructificant, atq; succrescunt: de virtutum pullulatione puritas cordis acquiritur, per cordis puritatem Apostolicæ charitatis perfectio possidetur. Hæc fuit sententia Beati Antonij. Hæc ille. Timete ergo Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum, ait Psalmista. Hæc de dono timoris sufficiant.

Ecc. 1. b

Ecc. 1. c

Psal. 127. b

Cassianus de institut. monachorum l. 4. c. 43.

Psal. 33. b

DE DONO PIETATIS.

CAPVT I.

Quid donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur.

Secundo dicendum est de dono pietatis, quod immediate sequitur donum timoris in ascendendo, quod ostendit Anselmus in libro de similitudinibus, vbi dicit sic: Huic denique dono timoris Spiritus sanctus superimponit pietatem, cum menti sic timenti sui ipsius aspirat compassionem, pieque recolere facit, quam misera erit, si à Deo separata, in inferno, cum diabolo torta fuerit: ideo rationabiliter à dono timoris, ascendit ad donum pietatis. Cum quo & Augustinus concordat, dicens: Cor contritum & humiliatum sacrificia Deo, vnde accendatur ad pietatem, vt non resistat voluntati eius, sed obediatur. Hunc ordinem multi tenent, vt supra patet.

Ans. lib. de similit. 130.

De hoc autem dono pietatis, sunt tria notanda. Primo quid donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur. Secundo qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur. Tertio qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur. Primo igitur videndum est, quid donum pietatis dicatur. De quo notandum est, quod sicut dicit Hugo in libro de claustro animæ: Pie-

Donum pietatis quid dicitur.

tas est ex benignæ mentis dulcedine, grata omnibus auxiliatrix affectio infusa, & diuini cultus deuotio religiosa. Ex quo patet, quod donum pietatis est dulcis radius à sole infinitæ pietatis mentibus inspirans, quo mens in seipsa illuminatur, quia radius solaris in seipso afficitur, & reficitur, quia fonte dulcedinis ad Deum vt ad patrem colendum, sursum habilitatur, & inferius ad proximo subueniendum pie inclinatur. Et quia affectio pietatis inclinans ad aliquid est multiplex: quædam enim est innata, quædam acquisita, quædam infusa, vt ostendit Hugo, in tractatu, qui incipit, Charissime: ideo de illis aliquid dicendum est.

Primo ergo sciendum est, quod pietas innata est, quædam affectio inclinans ad aliquid, vt ad filios parentes, & c. conuerso, & ad patriam, & c. huiusmodi. Et hæc est passio naturalis. Nam hæc pietas etiam in brutis inuenitur. Vnde Solinus in libro de mirabilibus mundi, & Isidor. in Etymologiis dicunt: Eximia ciconiæ inest pietas. Nam quantum temporis parentes impendunt pueris educandis, tantum temporis pulli impendunt parentibus in senectute educandis: quod & de coruis narratur. Vnde hæc pietas non est donum Spiritus sancti, licet ab eo detur, quia hæc cum illis nascitur. Ita autem quæ est donum Spiritus sancti, à Deo inspiratur, vt dicit Augustinus.

Item est quædam pietas acquisita, de qua dicit Gregorius in Moralibus sic: Sunt nonnulli, qui pietatis suæ viscera tendere ad incognitos nesciunt, sed solum ad eos, quos per assiduitatem notitiæ didicerunt, quorum miserentur, apud quos plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines sunt, sed quia noti sunt, largiuntur. Sed ista pietas etiam non est donum Spiritus sancti, de quo modo loquimur, sed est virtus ex quædam familiari notitia contracta, vnde ad extraneos & inimicos, non extenditur. Hæc autem quæ est donum Spiritus sancti à Deo datur & ad inimicos extenditur. Vnde Matthæus dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt.

Item est alia pietas menti à fonte pietatis infusa, de qua dicit Bernard. in Epistola quadam sic: O clementissima pietas, quæ non desinit sua largiri beneficia, nõ solum his, vbi nullum meritum inuenitur, sed & his, vbi totum videtur contrarium. De hac pietate, & eius vtilitate dicit Ambrosius super Psal. Beati immaculati in via: Pietas grata est Deo, Dominum conciliat, necessarios & parentes fouet: est Dei cultura, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum refugium, vel suffragium, indulgentia peccatorum. Hæc ille. Hæc est perfecta pietas quæ & antequam flectatur precibus, nouit condescendere fatigatis, ait Cassiod. in epistola. Et hæc pietas, est donum Spiritus sancti. Quæ sicut dicit Apostolus, ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ, vt dicit Glof. Omnis summa disciplina, & consummatio, consistit in pietate & misericordia. Pietas vt sepius respicit necessitatem spiritualem. Vnde quædam Glossa dicit: Exerce te ad pietatem, id est, ad fidem puram, & veritatem rectam, hæc est pietas. Misericordia vero quæ est secundus actus pietatis, respicit necessitatem spiritualem & corporalem. Vnde Augustin. in libro de opere monachorum dicit: Multo misericordius operatur, erga animas infirmorum, qui bonæ famæ seruorum Dei consulit, quam qui erga corpora egrotantium sollicitus panem esurientibus tribuit. Opera huius misericordiae sunt quatuordecim, videlicet septem corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt hæc: Visitatio infirmorum, Potatio sitientium, Cibatio esurientium, Redemptio captiuorum, Vestitio nudorum, Collectio peregrinorum, & sepultura mortuorum. Prima sex sunt in Euangelio, aliud in Tobia. Opera misericordiae spiritualia, sunt hæc. Delinquenti ignoscere, peccatorem corripere, ignorantē docere, titubanti consulere, mœstum

Ibid. Etym. lib. 12. c. 7.

Greg. lib. 21. Moral. c. ap. 14. cir. fin.

Mat. 9. g

Amb. in Ps. 118. oct. 18. tom. 2.

Cassiod. l. 4. epist. 26. 1. Tim. 4. b

August. de opere Mon. c. 22. tom. 3.

Opera misericordiae quot & quæ.

Mat. 24. d

consolari,

consolari, pro salute proximi orare, & iniurias sustinere, vt alter mitigetur. Et sic patet, quid est pietas.

C A P V T II.

Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur.

Secundo videndum est, qualiter per donum pietatis in regno animæ dies spiritualis oriatur, proficiat, & consummetur. De quo notandum est, quod sicut dicit Gregorius in Moralibus: Dies vniuscuiusq; doni, est sua illuminatio. Ipsa enim dona, lumina sunt. Cuius ratio est, quia ille donatur in eis, qui est Sol infiniti splendoris, & ardoris sc. Spiritus sanctus. Cum igitur ratio solis corporalis super terram faciat diem corporalem: in qua oportet operari opera corporalia corpori necessaria, cur non multo magis præsentia solis æterni, scilicet Spiritus sanctus, in mente humana causat diem spirituales, in qua oportet operari opera spiritualia necessaria spiritui, & sicut opera pietatis etiam aliorum habituum? Omnia enim opera nostra mortua sunt sine pietate, prout est cultus Dei. Quare Apostolus dicit, exhortando Timotheum: Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas vero ad omnia vtilis est. Cuius rationem reddit Hugo de sancto Victore, dicens: Visibilis actio, est quasi quoddam corpus, deuotio vero quasi spiritus eius, quia deuotio charitatis actionem viuificat, sicut anima corpus. Vnde omnis actio, quæ sine deuotione est, mortua est. Quia sicut postea dicit, licet quod viuat, moriatur, tamen vita non moritur. Actio quidem transit, sed pietas actionis, licet fiat in tempore, non tamen finitur cum tempore. Hæc ille. Opera enim illorum sequuntur illis. Ex quo patet, quod sententia Apostoli vera est. Quia pietas omnibus prodest, quæ est ex benigne mentis dulcedine grata auxiliatrix omnibus affectio infusa, vt dictum est.

Sed sciendum, quod sicut in die exteriori tres horæ distinguuntur, sc. mane, quod est initium diei, meridies quæ est diei medium: & vespera, quæ facit diei, & laboris terminum. Sic in die spirituali pietatis, distinguuntur tres horæ, id est, mane, quæ est initium pietatis lucentis circa subiectum proprium. Meridies, quæ est feruor pietatis lucentis ad diuinum cultum. Et vespera, quæ est inclinatio pietatis lucetis ad proximū. In qua hora completur terminus laboris, & fit initium quietis. Primo igitur donū pietatis oriens ex sole æterno, velut quoddam mane, & initium diei spiritualis, in mente diem inchoat. Quia vt dicitur in Ecclesiastico: Pie agentibus, dabit Dominus sapientiam. Sapientia autem est lumen pietatis inextinguibile. Quanto autem pietas magis operatur, tanto lumen sapientie magis ei datur, quo crescit, & proficit, vsq; ad perfectum diem. Sic & operatio impietatis, lumen pietatis in mente minuit, & tenebras gignit. Vnde in Prouerb. dicitur: Lustrorum sensu, quasi lux splendens, procedit, & crescit vsque ad perfectum diem. Via autem impiorum tenebrosa, nesciunt vbi cornuant. Hoc igitur donum pietatis, mane suæ diei inchoat, dum noua luce mentem irradians, ad sui ipsius compassionem inclinatur. Dicit enim Ansel. in libro de similitudinibus. Spiritus sanctus pietatem menti inspirat, dum eam sibi compati, pieq; recollere facit, quam misera erit si à Deo separata fuerit. Ex qua inspiratione mens illuminata omnes operationes, pio desiderio in fontem pietatis intendit, & omnem impietate excludit. Tunc pietatis donum in mente sicut lux auroræ oriente sole mane, absq; nubibus rutilat. Et ad horam meridianam proficiendo properat in qua diuinum cultum feruenter & perfecte exercet.

Secundo donum pietatis, facit horam meridianam diei spiritualis in anima. Quia sicut dicit Aug. de Ciuitate Dei. Pietas, proprie est cultus, qui debetur soli Deo, tanquam excellentior & perfectior. Sed nota quid

lit iste cultus. Ad quod respondet Augustinus in libro de verbis Domini: Colimus Deum, & Deus colit nos Colimus Deum adorando, & vt culmen nostrum inuocando, Colit nos Deus amando tanquam agricola, quia agricultura eius in nobis est, eo quod non cessat, verbo suo extirpare mala semina de cordibus nostris, & aperire cor nostrum, tanquam sermonis aratro plantare semina præceptorum, & expectare pietatis fructum. Sed ad quid est pietatis fructus? Respondet ad omnia vtilis est.

Sed notandum quod duplex est cultus sc. cultus interior, & exterior. Interior cultus est quo quis se offert Deo tanquam principio suæ creationis, & fini suæ beatificationis, & hoc quantum potest secundum omnia quæ ab ipso recepit. Quod recta ratio dicit, & natura ad hoc inclinatur. Ratio dicit, quia inferius debet subesse superiori à quo dependet, & à quo multipliciter deficit, ideo indiget eius influentia, quam consequitur natura rationalis suum superius colendo, vt dictum est. Similiter natura ad hoc inclinatur. Quod satis ostendit natura rationalis, cuius desiderium non quiescit plene, nisi in suo superiori. Vnde August. in libro confessionum primo dicit: Domine inquietum est cor meum donec veniat, ad te. Cuius ratio est, quia Dominus est animæ patria, vt dicitur in libro de spiritu & anima. Simile dicit Isaac: in libro de contemptu mundi in principio. Cultus exterior, consistit in oblationibus, sacrificiis, adorationibus, & similibus, quæ sunt signa protestantia interiorum cultum, qui soli Deo debetur. Vnde Augustinus, in libro de Ciuitate Dei, dicit quod hic cultus soli Deo debetur, quia videmus in omni republica obseruari, quod rectorem suum aliquo singulari signo honorat, quicumque alteri exhiberet, incurreret crimen læsæ maiestatis. Vnde lege diuina pœna mortis statuitur, his qui diuinum honorem aliis exhibent. Qui immolat diis occidetur, præterquam Domino soli.

Et tamen sciendum, quod aliquis cultus potest exhiberi aliquibus creaturis sine peccato, vt reliquiis sanctorum, sanctæ Cruci, & imaginibus Christi, & huiusmodi. Vnde Damasc. loquens de adoratione imaginum dicit, quod in veteri testamento, non fuit assuetus vsus imaginum. Cuius ratio est, quia Dominus inuisibilis, incorporalis, & incircumscribitus, adhuc carnem non assumpserat, incarnato autem Christo, docuit habere imagines, primo ad rememorationem actuum Christi, & martyrum, vt simplices literas nescientes, triumphos Christi & martyrum vitam, in picturis quasi in libris, legerent. Et Dam. ad confirmationem sui dicti adducit exemplum Christi. De quo refertur, quod Abagarus Edessenorum rege mittente pictorem, vt imaginem Domini depingeret, quo non potente, propter resplendentem claritatem faciei Christi, Dominus vestimento apposito faciei suæ similitudinem propriæ faciei mirabiliter impressit, & sic suam imaginem desideranti Regi transmisit. Imaginibus igitur, & reliquiis, debetur aliqua reuerentia sibi competens, soli autem Deo debetur latria. Quando igitur pietas quæ est cultus Dei facit mentem nostram colere Dominum, vt principium nostræ creationis, & finem nostræ beatificationis, tam per operationes interiores, quam per operationes exteriores, fit mens humana sicut lux meridiana clara, quando absque nubibus rutilat.

Tertio donum pietatis diem spirituales, in anima consummat, & labores eius terminat, dum mentem ad misericordiam proximi compatiendo inclinatur. Hoc enim donum pietatis, alium diem à prædicta die timoris facit in anima, vt dicit Gregor. in Moral. & eandem per misericordiam consummat. Et quia iam donum pietatis, in homine diem spirituales initiauit, illuminando eum per inclinationem, & veram compassionem quantum ad seipsum, & secundo lumen meridiani feruoris menti in fluxit, dum eam illuminat, & in flamat ad exercendum diuinum cultum: ideo tertio pie

Idem de Verb. Dom. ser. 59. in pr. tom. 10.

Cultus duplex.

Aug. l. 1. c. 6. f. c. 1. 10. 1.

Isaac Syrus De contemptu mundi. c. 1.

Aug. l. 1. de Ciuitate Dei ca. 4. 10. 5.

Exod. 23. c.

Adoratio imaginum. Damasc. lib. 4. fid. orth. c. 12.

ibid.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 16.

Præsentia Spiritus Sancti causat diem spirituales, in anima. 1. Tim. 4. b.

Apo. 1. 4. c.

In die pietatis distinguuntur tres horæ.

Mane diei pietatis. Eccl. 4. 3. d. Sap. 7. b.

Prou. 4. c.

Ansel. lib. de similit. c. 130.

2. Reg. 23. a.

Aug. l. 1. de Ciuitate Dei. c. 1. 10. 5.

tatis

tatis lumen vespertinum diei spiritualis in mente terminat, dum eam clementer per misericordiam inclinat ad proximum. Dicit enim Ioannes: Qui diligit fratrem suum in lumine est, & scandalum in eo non est, scilicet tenebrarum. Illud tamen lumen dicitur vespertinum respectu luminis meridiani. Vnde Linconiensis super Angelicam Hierarchiam, cognitionem, quæ habetur, à creaturis de Deo, vocat cognitionem vespertinam, ideo quia lumen pietatis, quod inclinat ad diuinum cultum purius, & melius videtur, quam quod inclinat ad proximum. Quare & Bernardus dicit: Porro in aliud tendere, quam in Dominum, licet propter Dominum, non otium Mariæ, sed negotium Marthæ est, quæ adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, cum vnum sit necessarium. Et ideo non potest terrenorum actuum anima, vel tenui puluere, conspergi. Sic igitur donum pietatis causat mane, meridiem, & vesperam in die sua. Factum est ergo vespere & mane dies secundus, vt habetur in Genesi,

CAPVT III,

Qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur.

Tertio videndum est, qualiter per donum pietatis in regno Dei, & animæ conuiuium spirituale animæ, & omnibus viribus eius præparetur. Dicit enim Greg. in Moralibus: Pietas in die suo conuiuium facit, & menti exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Opus autem bonum est cibus animæ, vt dicit Gregorius. Et Idem dicit: Comedere animæ est bonis operibus satiari. Hæc ille. Primo igitur donum pietatis prudentissime à conuiuio suo impietatem, & omnem familiam illius expellit, quia omnia fercula mentis inficit, & insipida facit. Nam vt ait Augustinus in sermone quodam. Etiam iustitia quæ est virtus specialis, & dulce ferculum piæ mentis, sine pietate crudelitas est. In crudelitate autem nulla dulcedo est, sed amaritudo impietatis in ea regnat. Quare cibaria animæ nullo igne charitatis decoquit, sed cruda & insipida relinquit. Vnde Seneca in libr. de moribus dicit: Respice crudelitatem, & matrem eius iram, cum omni familia sua. Hæc enim humanæ naturæ maxime inimica est, pietas autem amica est, ait Tullius libro tertio de officiis, ideo ipsa est dulce condimentum humanorum actuum. Quare per oleum significatur, vt ait Richardus, in tractatu de gemino Paschaté. Et sic donum pietatis, impietatem à conuiuio suo omnino expellit.

Secundo donum pietatis non solum inuitat omnes vires mentis, tanquam incolas regni ad suum conuiuium sed exteriores, & laborantes, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Similiter & pia mater pietatis, omnes vires: & virtutes suas, ad operationes, & ad officia dulciter inclinat, & inter se concordat, & ad concordiam morum, & ad amicitiam mutuam vehementer inuitat, & ad cultum Dei, tanquam ad officium proprium maxime instigat. Quod bene ostendit Hugo, dicens sic: Inuitat pietas desperatum: trahit charitas inuitum: misericordia pacificat iratum: hilaritas reddit securum: affabilitas familiarem facit: familiaritas secretum aperit: apertio secreti amicitiam parit: morum concordia amicitiam custodit: humilitas Deo proximum facit. Hæc ille. Et si pietas omnes conuiuantes inter se concordat, & ad exteriores inclinat, & eos Deo approximat, eum colendo humiliter, & obediendo viriliter: Sola enim humilitas Dominum perfecte colit. Sunt & aliæ familiæ pietatis, quarum quædam ministrant in choro, humiliter psallendo: quædam in refectorio, dulciter ministrando: quædam in dormitorio, somnum quiete contemplationis procurando: quædam in coquina, mentis opera bona tanquam cibaria dulcia igne charitatis decoquendo: quædam in infirmary, debiles pie reficiendo: quædam in capitulo, misericorditer, & compassiue corripiendo. Et

sic pietas omnes ministrantes sua dulcedine reficit & consolatur. Quod & dici potest de tota familia animæ, alioquin pietas non esset utilis ad omnia.

Tertio donum pietatis omnes incolas & conuiuantes regni Dei, & animæ, quod in nobis est, vt dicit Dominus, multipliciter, reficit, dum eis diuersa fercula spiritualia apponit. Sed prænotandum est, quod sicut dicit August. libro decimo de Cinitate Dei, pietas est cultus Deo debitus principaliter. Cuius ratio est, quia homo efficitur debitor alicuius diuersimode, vel secundum eius excellentiam, vel secundum beneficia accepta: & secundum vtrumque istorum, est homo debitor Dei, quia Deus primum & summum locum obtinet, quia est excellentissimus, & principium nobis essendi, causandi, conseruandi, gubernandi, & beatificandi. Ideo pietas est, summæ originis pius sensus, & deuotus affectus, & fidelis famularus, siue cultus per fidem, spem, & charitatem. Istis enim colitur Deus, vt dicit August. dum per fidem, spem, & charitatem in Deum tenditur. Ad quod pietatis donum inclinat, & habilitat. Et in hoc cultu diuino, pietas fercula dulcia & multifaria menti apponit, & propinat. Nam in fide tot dulcia fercula menti exhibentur, & pascua virentia ostenduntur, quot saporosæ virtutes & veritates in ea continentur, quæ sunt miræ. Vnde Bernardus dicit sic: Hi scil. cultores Dei, pro fidei magnitudine digni inueniuntur, qui in omnem plenitudinem Dei inducuntur, nec est in omnibus apothecis sapientiæ aliquid omnino, à quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, non conscios vanitatis. Magna enim fides, magna meretur. *Sequitur:* Istiusmodi magnis spiritibus, magnus occurrit sponus, emittens lucem & veritatem suam, eosque adducit & deducit in montem sanctum suum, & in tabernacula sua, Regem in decore suo videbunt præeuntem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, ad lilia conuallium ad amœna hortorum, ad irrigua fontium, ad delicias cellariorum, & odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubilis. Vbi sunt thesauri sapientiæ, & scientiæ penes sponsum absconditi. Hæc vitæ pascua præparata sunt, in refectionem animarum fidelium: Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, hæc Bernardus. Hæc pascua, dulcissima fides mēti ostendit. Quid enim non inuenit fides? Fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ait Bernardus super Cantica. Et Augustinus de verbis Apostoli dicit: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla huiusmodi substantia maior est, quam fides Catholica, quæ peccatores saluat, cæcos illuminat, mortuos viuificat, &c. multa quæ ibi enumerantur, quæ omnia mentem reficiunt. Secundo pietas in cultu diuino, qui fit per spem non vt est passio, sed vt est virtus Theologica, mentem ad conuiuium introducit. Et ibi multa fercula sapida ei proponit, & conuiuantibus. Proprium enim obiectum spei, est beatitudo æterna, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt ait Boetius de consolatione. Sed sperare beatitudinem æternam, siue Deum, est appropinquare illi. Quia sperans propinquius se habet ad Deum, vel beatitudinem, quam desperas, vt patet. Quare magis attingit Deum, innitens eius auxilio ad consequendum bonum speratum, quam fides, dicens: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Vnde & beatus August. libro de Trinitate, attribuit spei quoddam frui, vbi dicit: Quoddam est frui quod est spei, & non rei, ex quo spes immediatius attingit Deum quam fides, & sic magis propinquat Deo. Quanto autem mens per spem magis appropinquat, tanto suauiores odores Dei sentit. Quod ostendit Bernardus, dicens: Licet Dominus suauis sit vniuersis, maxime autem domesticis, quanto ei quis familiaris pro vitæ meritis, & puritate mentis appropriat, tanto eum recentiorum aromatum arbitror, & vnctionis suauioris sentire fragrantiam. Porro huiusmodi non capit intelligentia, nisi quantum attingit experientia

1. Ioan. 2. b

Bern. super cant. ser. 40. circa med.

Gen. 1. a

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibid. li. 21. c. 8. statim à prin.

Pietas impietatem expellit à conuiuio suo.

Rich. tract. de gem. Paschaté. circa med.

Matt. 11. d

Aug. lib. 3. de clausuro animæ, c. 5.

Luc. 17. c

Aug. lib. 10 de Ciu. c. 1. tom. 5.

Aug. Enchi. cap. 3. tom. 3.

Bern. super Cant. ser. 32. post medium.

Psal. 125. a

Psal. 42. a

Coloss. 2. a

Ps. 126. c
Bern. super Cant. ser. 28. post med. c. 76. ante m.
August. de verb. Apof. ser. 1. vers. fin. c. ser. 181. de temp. ca p. 21. tom. 10.Obiectum spei proprium.
Boet. de consol. philos. lib. 3. pr. 2. non longe à prin.Psal. 72. d
Aug. lib. 10. de Trin. c. 11. tom. 3.

Bern. super Cant. ser. 2. non longe à prin.

perientia

perientia. Et ibidem ostendit piæ spei plures odores esse diuersas virtutes, dicēs: Vides ne aliquos magis ad pœnitentiam animari spe indulgentiæ, immo omnino Domine Iesu, propter mansuetudinem, quæ prædicatur in te, curremus post te in odorem vnguentorum tuorum, audientes, quod non spernas pauperem, non horrescas peccatorem, nec horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Cananæam supplican-tem, non deprehensam in adulterio, non clamantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non crucifigentes tuos. In odorem istorum vnguentorum piissimorum curremus, donec regeneremur in spem viam. Hæc spes immortalitate plena est. Et sicut dicit Greg. Spes illa in aternitatem animam erigit, & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. Tertio pietas in cultu diuino, qui fit in charitate dulcia cibaria à fidei conuiuantiis iudicata, & à spe præparata iam gustare facit. Ratio huius est, quia charitas perfectius attingit Deum, quàm fides vel spes. Licet enim mens Deum attingat aliquatim in lumine fidei sub spem, vel ratione visionis ænigmaticæ, hæc tamen non est perfecta attingentia, nisi Deus qui est præsens menti per modum sic visi, fiat præsens sub ratione sperati & amati. Spes enim præsupponit fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere, quia est. Et ideo spes aliquatim magis attingit Deum quam fides, vt supra dictum est. Sed nec hæc attingentia, seu præsentia spei perfecta est, nisi Deus attingatur, & præses fiat per modum amati, & amplexus, quæ debentur volutiæ potentiæ, cui proprie conuenit habere, & possidere, vt patet per August. vbi dicit sic: Appetitus quo inhiatur rei cognoscendæ fit amor cognitæ, dum tenet, atque amplectitur placidam prolem, id est, notitiam gignenti contingit. Et idem August. dicit, quod quidam Deum cognoscunt, tamen eum propter hoc habent. Vbi præscindit cognitionem, ab habere. Multum enim differt, cibum cognoscere, habere, & gustare. Gustus autem non est in cognitione, sed in amore. Huius ratio est, quia dicit Hugo super Angelicæ Hierarchiæ, Amor acutus est, & transit omnia, & penetrat, donec ad amatum, & in ipsum veniat, nec quiescit donec amatum teneat, & dicat. Non dimittam ipsum donec introducā eum ad omnia intima mentis meæ, vbi esurio, & sitio ipsum, vt dicitur, in Cantica. Quod exponens Bernardus dicit. Quis te non teneat Domine, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, perseverantia con-ducis, remuneratione perducis, vt scilicet reficias? Sequitur: Ego autem non dimittam te, nisi benedixeris mihi, & nunquam dimittam te, quia non benedicis, nisi tenentes te. Hæc ille. Igitur tenetur in cultu charitatis, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo, in quo Dominus manet, dulci charitate, reficitur. Quia sicut dicit Richardus, Amor siue charitas, est dulcedo saporis intimi, & quanto quis ardentius amat, tanto dulcius gustat, igitur in charitate est dulcior refectio. Iste gustus amorosus, totam familiam conuiuij mentalis primo ab impuritate mundat, virtutibus adornat, dulcedine cibatur, dilectione inebriat, lumine serenat, gaudio exhilarat. Ista Rabanus in sermone quodam declarat, dicens: Amor est ignis in meditatione, purificans mentem à sordibus vitiorum omnium. Est lux in oratione mentem iradians claritate. Est mel in gratiarum actione, mentem dulcorans in dilectione diuinorum beneficiorum. Est vinum in contemplatione mentem inebrians iucunda dilectione. Est sol in beatitudine, mentem clarificans serenissima illuminatione. Est vita mentem exhilarans ineffabili gaudio, perenni iubilatione. Hic cultus charitatis, fidem & spem format & conformat, & totum conuiuium mentis & consummat & perficit. Vnde Cassiodorus super Psalmo dicit: Charitas est mors criminum, virtus pugnantium, palma victorum, concordia mentium, societas electorum: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium

bonorum seruit. Ad quod conuiuium nos conducat, qui est benedictus in æternum.

DE DONO SCIENTIÆ.

CAPVT I.

Quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur.

Tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timeret sibi, & compatitur, vt quo valeat modo saluari, scrutatur, eique Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet August. de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo, qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur. Tertio, quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur.

Circa primum nota, quod Bernardus super Cantica in quodam sermone dicit: Scientiæ quædam est sæcularis, quæ inebriat non charitate, sed curiositate, implet sed non nutrit, inflat & non ædificat, ingurgitat, & non confortat. Et talis scientia, non est, donum Spiritus sancti. Est alia scientia de qua Augustinus dicit. Est scientia quæ non est rerum vanarum, nec rerum curiosarum, sed de his, quibus fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, & hæc dicitur donum Spiritus sancti. Et hoc donum gratuitum, est lumen supernaturale. Cuius actus est bene iudicare, secundum regulas legis æternæ de agibilibus per nos, quorum non est determinata via quo ad nos, qualiter fieri debeant, eo quod non semper uniformiter fiendæ sunt. Vnde per donum scientiæ, innotescit homini rectum iudicium de creaturis, quod non est in eis verum bonum, & hoc fit per lumen supernaturale, scilicet per principia fidei, quæ sunt articuli fidei. Ideo ex consequenti, ad donum scientiæ pertinet resolvere hominis actiones: ad fidei articulos vt ad principia. Et notandum est, quod donum scientiæ principaliter respicit speculationem, scilicet in quantum homo scit quid fide tenere debeat. Secundo, se extendit ad operationem, quia per scientiam credibilium, & eorum quæ ad credibilia consequuntur, dirigitur in agendis. Vnde illi donum scientiæ habent, qui ex infusione gratiæ certum iudicium habent circa credenda, sic quod in nullo deuiant à rectitudine iustitiæ. Et hæc est scientia sanctorum, de qua dicitur: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi scientiam sanctorum. Ex his patet, quod donum scientiæ est habitus infusus, in quo homo habet certum iudicium circa credenda, & agenda. Igitur sicut dicit Hieronymus in prologo super Biblia, Discamus in terris, quorum scientia remanebit nobis in cælis. Valde enim indignum esset, quod tantum laborarem circa scientiam, & virtutes, si desidererent esse in morte. Vnde Hieronymus, ibidem dicit, quod sacra Scriptura, est habitaculum regni cælestis. Euacuabitur tamen imperfectio eius.

CAPVT II.

Qualiter per donum scientiæ dies in anima oriatur.

Secundo videndum est, qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur. De quo notandum est, quod cum donum scientiæ sit habitus luminosus, à Spiritu sancto animæ infusus, qui omnia scrutatur, & omnem veritatem docet, quo habitu anima habet rectum & certum iudicium circa credenda, & agenda, vt supra dictum est, huiusmodi non possunt fieri sine lumine. Lumen autem facit diem, sicut dicit Hugo in libro de tribus diætijs. Planum est, quod donum scientiæ causat diem spiritua-

Greg. lib. Mor. cap. 15.

Anselm. lib. de similit. c. 130.

Aug. lib. 2. de Doctr. Chri. cap. 7. tom. 3.

Aug. lib. 14. de Tri. cap. 1. tom. 3.

Sap. 10. b

Hier. epist. 103. ad Paulin. cir. fin.

Donum scientiæ, causat diem in anima tribus horis distinctam.

lera

1. Pet. 1. a
Sap. 3. a
Greg. lib. 6.
Mor. cap. 21.

Heb. 11. b

Aug. li. 9. de Trin. cap. 12. in fin. tom. 3.

Idem epist. 57. ad Dard. post med. tom. 2.

Hug. in Aug. Hæ- rar. c. 7. to. 6. Cant. 3. a

lem in anima, quæ secundum maiorem, & minorem illuminationem causat mane meridiem, & vespertinam horam. Mane huius diei, causat donum scientiæ, dum se extendit ad lumen scientiarum acquiratarum per studium & doctrinam: quæ scientiæ, licet sint quædam lumina, tamen sunt obscura. Quia sicut dicit Hugo in prologo super librum Angelicæ Hierarchiæ, Philosophis, vel sapientibus mundi datum est, veritates aliquas inuenire propter nos, quibus consummatio seruabatur. Vnde inueniunt veritatem illam, quam oportuit suscipere filios vitæ, ad obsequium summæ veritatis. Illis labor appositus est, nobis autem fructus seruabuntur. Ipsi arcana scientiæ non nouerant: quia conditorium thesaurorum, scilicet incarnatum Iesum non nouerant, sed naturali documento solo utentes, lippiendi acie lumen nubilum, & ambiguum adduxerunt, propterea errauerunt, & euauerunt, cum mente transire vellent ea quæ eis concessa sola fuerant nosse. Etiam hæc scientiæ assimilatur auroræ, quæ est mane & initium diei. Aurora enim est lux noua tenebris permixta, vt dicit Richardus. Sic & scientiæ humanæ tenebris permixtæ sunt, donec donum scientiæ faciat nos circa eas in te sentire, & recte iudicare.

Secundo donum scientiæ extendens se ad lumen sacrae Scripturæ, & ad credibilia, causat in animæ horam meridianam diei spiritualis. Nam lumen horæ meridianæ clarius illuminat, & vehementius inflammat, vt patet ad sensum. Sic lumen sacrae Scripturæ, super omnes scientias mentem clarius illuminat, & vehementius inflammat. Vnde Gregorius dicit sic: Quamvis omnem scientiam atque doctrinam, Scriptura sacra sine aliqua comparatione, transcendat, vt taceam quod vera prædicat, quod ad cælestem patriam vocat, quod à terrenis desideriis ad superna amplectenda cor legentis inuitat, quod dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur, quod nec clausa est vt pauesci debeat, nec sic patet, vt vilescat, quod vsa fastidium tollit, & tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur, quod legentis animum humilibus verbis adiuuat, sublimibus vero sententiis lenat, quod aliquo modo cum legentibus crescit, quod ab auidis lectoribus quasi recognoscitur, & cum doctis semper noua reperitur. Vt ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen omnes atque doctrinas, ipso etiam locutionis suæ more transcendit. Hæc illé. Sic ergo donum scientiæ per lumen sacrae Scripturæ, animam illuminat & inflammat ad modum lucis meridianæ, vt dicatur de ea illud Isaiæ: Sicut lux meridianæ clara est.

Tertio donum scientiæ se extendens ad lumen scientiæ moralis, & ad agibilia, facit horam vespertinam in die spirituali animæ, quæ est hora quietis, & terminus laboris: Exhibet enim homo mane ad operationem suam vsque ad vespertinam, ait Psalmista, sic donum scientiæ notificans homini rectum iudicium circa credenda, & agenda, ipsum quietat, dum eum in veritate stabilizat. Sed & laborem minuit, & quasi terminat, dum eum gaudenter operari facit, quia finis laboris quietem eternam ei pie ostendit. Vnde Dionysius dicit: Fides diuina est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans in transmutabili identitate. Sequitur. Et credentem in veritate, teste Scriptura, nihil moueat, à lætitia, quæ est secundum veram fidem, sed habeat in ea permanentiam immobilis identitatis. Et parum infra dicit. Ita igitur, principes, & duces nostræ scientiæ, scilicet Apostoli, & eorum discipuli, pro veritate quotidie lætantur, & moriuntur, testificantibus omnibus verbo & opere veritatem, sicut conueniens est: Et sic vespere, & mane dies tertius perficitur.

CAPVT III.

Quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur?

Tertio videndum est, quo modo per donum scientiæ, menti humanæ conuiuium præparetur in die

suo, & de diuersitate ferculorum illius. Circa quod sciendum est, quod Augustinus in libro de vita beata dicit, quod sicut scientia est cibus animæ, ita vitia sunt fames animæ & sterilitas. Et illa fames causat quoddam ieiunium spirituale in anima, quod donum scientiæ expellit ab anima. Vnde Gregorius in moralibus dicit: Scientia in die suo conuiuium facit, quia in ventre mentis, ignorantia ieiunium superat. Ex quo patet, quod ignorantia, & vitia causant in anima ieiunium spirituale, quæ quamvis sit incorruptibilis, tamen multum debilitatur, eo quod interius nullis veritatibus cibatur, & ex consequenti nec appetitus veris bonis satiatur: quia incognita amare non possumus, ideo nec gustare possumus, vt dicit Beda super Lucam cap. 8. Igitur sicut consulit Augustinus in libro de vera religione: Omissis nugis theatricis, & poetiis, diuinarum scripturarum consideratione & tractatione pascamus animam atque potemus, vanæ curiositatis fame ac siti festum, & æstuantem & inanibus phantasmatis, tanquam pictis epulis, frustra refici, satiarique cupientem, cum talia animam non satient.

Secundo donum scientiæ prouocat animæ appetitum, per manifestationem dulcissimarum veritatum. Nam sicut dicit Augustinus super Ioannem: Veritas panis est, & mentem reficit, nec tamen deficit. Et quanto donum scientiæ dulces veritates magis manifestat, tanto appetitum magis prouocat. Quia quanto alimenta spiritualia plus sumuntur, tanto plus appetuntur, ait Gregorius. Alioquin, sicut dicit Hugo libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuinæ cognitionis abundantia crescit, nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma angecat. Sed dilectio siue charitas, est cibus dulcissime reficiens mentem. Vnde Bernardus in libro de gradibus humilitatis dicit: Dulcis cibus & suavis est charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mæstos lætificat, iugum denique veritatis facit suauem, & onus leue in illo scilicet conuiuio mentali.

Tertio donum scientiæ coniuantes multipliciter reficit, per ferculorum diuersorum deliciosam exhibitionem, quæ in scientia sacrae Theologiæ occulta ostendit, & coniuantes illuminando gustare facit. Vnde Gregorius in moralibus exponens illud Iob: Tunc super omnipotentem deliciis affluere, dicit: Super omnipotentem deliciis affluere, est in amore illius sacrae Scripturæ epulis satiari. In quibus nimirum tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus: vt modo nos nuda pascat historia: modo sub textu litteræ velata nos reficiat medullitus, allegoria: modo ad altiora suspendat contemplatio anagogiæ, in præsentis vitæ tenebris, iam de lumine æternitatis intermicans. In his verbis Greg. innuit, triplicem mensam esse sacrae Scripturæ, in quibus animæ studiosæ mediante dono scientiæ, diuersimode & dulciter reficiuntur. Prima est mensa historiæ. Secunda est mensa allegoriæ. Tertia est anagogiæ. In mensa historiæ, simplices cibantur ferculis grossioribus. In mensa allegoriæ, cibantur doctores ferculis subtilioribus. In mensa anagogiæ, perfectiores cibantur ferculis dulcioribus. In mensa historiæ, simplices cibantur ferculis grossioribus, fidem roborantibus, dum simplices legunt in sacra Scriptura, quod aqua in vinum mutatur, Lazarus suscitatur, leprosus mundatur, cæcus illuminatur, & huiusmodi. Tunc turba simplicium pascitur, quando fides exemplis roboratur. Vnde Alexander Nechan, super Cantica dicit: Ecce nobis recumbentibus ad mensam sacrae Scripturæ, proponuntur poma miræ fragrantia. Arbor siquidem propaginis, cuius radix erat protoplastus, decorata multitudine ramorum, qui sursum tenduntur protulit poma, id est, exempla comestibilis & commendabilis saporis, per quæ intellige bona opera, seu prophetarum vaticinia, quorum delicioso odore, sancta Mater Ecclesia quotidie recreatur. Hæc ille. In mensa secundæ allegoriæ reficiuntur subtiliores, vt doctores, & similes, subtilioribus & dulcioribus ferculis, dum eis panis

Aug. de vita beata. dist. 1. dist. 1. tom. 1.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Aug. lib. de ver. Relig. c. 51. tom. 1.

Aug. serm. 41. in Ioan. non longe à prin. tom. 6.

Ber. tract. de 12. gradibus. in super. non longe à prin.

Greg. lib. 16. Mor. cap. 9. in prin.

Ale. Nech. sup. Cant. cap. 5.

Ioan. 6. d.

verus

Hug. lib. 3. in Aug. Hierar. cap. 1. ante med.

Rich. lib. 5. de contempl. ap. 6.

Greg. lib. 20. Moral. cap. 1.

Isa. 18. c.

Psal. 103. c.

Dion. de di. nom. cap. 7. cir. fin.

Quæ fames & quis cibus animæ sit.

CAPVT IV.

De mensa diuina Scripturæ siue scientiæ, & de ferculis, quæ in ea apponuntur.

DE hac mensa diuinæ Scripturæ, siue scientiæ Hugo loquens, dicit idem, sed per alia verba, quæ forte magis sapiunt: Vnde dicit sic. Sicut homo exterior in refectorio materiali ad horam cibo potuque reficitur, sic homo interior in refectorio sanctæ mediaticionis diuersorum exemplorum ferculis saginatur, & vino compunctiõnis potatur. *Sequitur:* In hoc ergo refectorio tres ponuntur mensæ, id est, tres intellectus diuinæ Scripturæ, videlicet mensa historialis, mysterialis, & moralis. Prima mensa ponitur simplicibus, secunda doctoribus, tertia vtrisque communiter. In prima ponitur cibus grossior. In secunda, cibus subtilior. In tertia, cibus dulcior. Prima saporem continet exemplorum. Secunda continet dilectionem mysteriorum. Tertia dulcedinem morum. In prima Christus panem fregit. In secunda, figuris ministrat vinum. In tertia, docet verum. In prima, pascit miraculis. In secunda, figuris. In tertia, verbis. Refectio miraculorum corroborat fidem. Impletio figurarum confortat spem. Doctrina morum adauget charitatem. Cum enim mortui suscitatur, leprosi mundantur, cæci illuminantur, tunc simpliciorum turba pascitur. Sed fides inde succrescit, dum Deus hoc fecisse creditur. Dum vero resurrectio Christi creditur, tunc nostra resurrectio speratur. Dum semen feminantis quibus terris congruat, assignatur, quid aliud sit, quam quod in mentibus hominum, verbi Dei amor ordinatur. Ponuntur itaque mensæ, ponuntur & panes. Ad primam mensam Moyses offert panem conspersum, tanquam cibum grossiorem. **C** Oleo deuotionis conspersum in superficie: quia lex nullum ad perfectum duxit. Dabatur autem populo Dei exeunti de Ægypto ille panis, ad aliqualem deuotionem eius, & alleuacionem. Ad secundam mensam, Ruth obtulit panem intinctum in aceto Dominicæ passionis. Qui habet virtutem patienter sustinendi omnia aduersa. Vnde Augustinus in libro de conflictu vitiorum, & virtutum dicit: Si passio Redemptoris nostri ad memoriam reducat, nihil tam durum, quod non æquo animo toleretur: parua enim omnia reputamus, si suæ passioni comparemus, quæ patimur. Simile dicit Isidorus de summo bono. Ad tertiam mensam, scilicet anagogiæ: Christus dat panem supersubstantiali, seipsum in corpore, & sanguine suo, vt sicut dicit Hugo, Per cibum carnis, inuitet ad gustum diuinitatis, vt homo manducet panem Angelorum omne delectamentum, in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Ideo maxime reficit. Vnde Vercellensis super Cantica dicit: Nihil est, quod ita gratam mentibus præstet refectiõnem sicut panis supersubstantialis, id est, Eucharistiæ. Et sic conuiuantes in prima mensa, ad exeundum de Ægypto alleuiantur. In secunda mensa, ad sustinendum patienter pericula viæ animantur. In tertia mensa, conuiuantes sic reficiuntur, vt in æternum non moriantur. Post appositionem panum, ponuntur diuersa genera pulmentorum. Nam tres pueri afferunt legumina. Paulus infirmus ministrat olera. Moyses affert diuersa ferculorum genera, mel scilicet de petra, oleumque de saxis durissimis, butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum filiorum Basan, & hircos cum medulla tritici, & sanguinem vix biberent meracissimum. Post appositionem pulmentorum, ponuntur diuersa fercula carniũ. Nam Abel offert agnum, Abraham arietem. Iosue, vaccam: Moyses volatilia pennata, & rex Euangelicus altilia occisa, per quæ signantur patres noui testamenti. Quidam dum gratiam pinguedinis internæ dulcedinis percipiunt, à terrenis desideriis, ad sublimia contemplationis suæ penna subleuantur, ait Greg. Post appositionem carniũ, ponuntur diuersa fercula piscium. Nam Apostoli afferunt pisces de mari. Tobias affert pisces de fluuio. Pisces de stagno in Leuitico vbi dicitur. Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari quam in fluminibus, & stagnis comedetis: vbi dicit

verus de cælo promittitur, & datur, habens in se omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis. Ex cuius manducatione resurrectio nobis promittitur, vita æterna speratur, ianua cælestis aperitur, mensa æternæ refectiõnis præparatur, corpus Christi hic vere manducatur, in quo nobis diuinitas propinatur. Vnde Hugo in primo cap. super librũ Anglicæ Hierarchiæ dicit carnẽ assumptam Iesus nobis in eduliũ proposuit, vt per cibũ carnis, ad gustum inuitaret diuinitatis. Ex his autem confortatur anima, & surgit in spem viuam. De qua spe Greg. in moralibus dicit: Spes in æternitate animum erigit, & idcirco nulla exterius aduersa, quæ tolerat, sentit, quod non est modica refectio mentis. In mensa tertia, scil. anagogiæ, spirituales & perfectiores pascuntur, ferculis dulcissimis, & sapidissimis. Cuius ratio potest esse talis: Anagogia, vt dicit Hugo, est ascensio, siue eleuatio mentis in contemplationem supernorum. Ideo ascendendo transcendit narrationẽ mensæ historiciæ, sed contemplando transit vltra velamina mensæ allegoricæ. Plena autem eleuatio, & pura contemplatio, in mête miram, & dulcem generat delectationem, & refectiõnem. Vnde Greg. dicit sic: Contemplatio amabilis, & mirabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, id est, cælestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abscondit, vt talis contemplatrix dicat illud Cantici. Ego dormio, & cor meum vigilat. *Sequitur:* Vigilanti etenim corde dormit, per hoc quod iuterius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quiescit. *Sequitur:* Neque adhuc omnipotens Deus in sua claritate conspicitur, sed quædam ab illa anima speculantur, vnde refecta proficiat, & post ad visionis gloriam pertingat. Hæc ille. Quare contemplatrix anima desiderans clarã dilecti visionem, & plenã refectiõnem, confortata petit iam trahi de istis mensis ad illam gloriosam mensam, & epulationem cælestis conuiuij, dicens illud. Indica mihi quem diligit, anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Bern. exponens hæc verba dicit sic: Primo aduerte, quam elegantet sponsa amorem spiritus ab amore carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis iam volens affectione, quam nomine, non simpliciter dicit, quem diligo, sed inquit, quem diligit anima mea, spiritualem designans, amorem non carnem. Indica mihi igitur, vbi pascas, & c. Antequam adimplebis me læticia cum vultu tuo, vultum tuum requiro: vultus autem tuus vera meridies est. Hæc ille. Hic meridies anagogiæ clarior est in splendore, & feruentior in calore. In splendore clarior, dum pater per verbum infiniti splendoris se perfecte manifestat. Et in calore feruentior dum per amorem suũ spiratum, qui est infiniti ardoris siue charitatis, se ad gustandum, amplexandum, & habendum liberalissime in anagogia communicat. Sed Bern. ibidem dicit: Veruntamen quantumlibet, hic meridies viæ incalescat, & radios suos multiplicet, per omnia mortalis huius vitæ curricula, sitque nobiscum vsque ad consummationem sæculi, non tamen ad lumen perueniet meridianum patriæ. Nam hic pascas, sed non ad saturitatem: nec cubare licet, sed vigilare oportet, propter timores nocturnos: nec hic clara lux nec plena refectio, nec tua mansio. Igitur indica mihi vbi pascas, vbi cubes in vera meridie, scilicet in claritate lucis, & feruore charitatis tuæ infinitæ. Hæc ille. De hac meridie dicit Bernardus ibidem, quod admirando exclamat, dicens: O vera meridies plenitudo feruoris & lucis, solis statio, vmbra exterminatio, paludum desiccatio, fœtorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies. O lumen meridianum. O vernalis temperies. O æstiuu venustas. O autumnalis vbertas. O quies & feriatio hiemalis. Hunc locum inquit, tantæ claritatis, & pacis, & plenitudinis, indica mihi, vt ego te in lumine tuo per mentis excessum merear contemplari, pascentem vberius, quiescentem securius. Hæc est mensa veri Salomonis, in qua Regina Saba vltra non habuit spiritum humanum, tota absorpta in spiritu diuino.

Hug. in 1. c. Ang. Hierar. l. 2. post med.

Greg. lib. 6. Mor. cap. 13. vers. fin.

Hug. lib. 1. super Ang. Hierar.

Greg. in Exe. hom. 14. post med.

Cant. 5. a

Cant. 1. b Ber. ser. 33. in Cant. ante med.

3. Reg. 10.

Hug. lib. 3. de claustr. anima cap. 8. in princ.

Leuit. 7. a, b

Heb. 7. c Ruth. 2. c

Aug. lib. de cõflic. vit. & vitior. c. 9. in princ. Isid. lib. de contempl. mund. ca. de patientia in aduersis. Ioan. 6. d Sap. 16. c Hug. super. 1. Ang. Hier.

Dan. 1. c Rom. 14. a Deut. 22. b

Gen. 4. a Gen. 22. c Ios. 8. f Psal. 77. c Matt. 22. a Ioan. vlt. a Tob. 6. a Leuit. 11. b

Gloss. in Leuit. 11. ex
Greg. lib. 5.
Mor. c. 8.

Greg. in Glof. Pisces, qui habent pinnulas, solent saltare super aquas, & signant animas, quæ eleuantur vltra illa fluxibilia per contemplationem, & etiã aliqui sunt in aeterna vita, & illi sunt comedendi, & Ecclesiæ incorporandi, vel traiciendi, quia sunt mundi. Sed Hugo dicit: Pisces de mari sunt sæculares, qui sunt adhuc in hoc mari magno, Pisces vero de flumine, sunt doctores qui fluunt scientia ad alios inquieti, sed pisces de stagno sunt claustrales quieti, qui omnes in flumine baptismi mundati sunt, & ideo comedendi sunt, id est, in corpus Ecclesiæ traiciendi sunt. Cum prædictis ferculis, donū scientiæ tot vina ministrat potanda, quot proposuit fercula reficientia, Et huius ratio est, quia donū scientiæ vt est donū Spiritus sancti, illuminat ad veritates sacre Scripturæ cognoscendas, & ad cognititas diligendas. Cognitio autē cibat, sed dilectio potat. Cognitio cibat multipliciter. Quia sicut dicit Greg. in Moral. In Scripturæ sacre verbis, tot delicias inuenimus, quot ad profectū nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus. Sed sicut in nobis crescit cognitio, ita in nobis debet augeri, & dilectio. Alioquin sicut Hugo dicit, in libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuinæ cognitionis abundantia crescit, nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma augetur, quæ animos inebriat, & pascit. Hic est notandum, quod sicut Greg. in Moral. Scriptura sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus est. Cibus est in locis obscurioribus, qui quasi exponedo frangitur, & masticando glutitur. Potus vero est Scriptura in locis apertioribus, qui ita absorbetur sicut inuenitur. Ex his patet, quod in isto conuiuio non sufficiunt vina præcipua Assueri, nec vina cõdita sponsæ, nec vina mera Psalmistæ, & c. sed quot erūt fercula, tot erūt in conuiuio illo vina. Quia sicut dicit Origenes super Cãtica: Nõ est plena refectio, nec omnimoda refectiois delectatio, nisi cum cibo potus iungitur. Hæc ille. De ista refectioe spirituali siue conuiuio Richardus de sancto Victore dicit. O qualis refectio, vbi dapifer est Christus, pincerna vero Spiritus sanctus. Christus enim ministrat in cibo. Vnde David: Mittit Crystallum suam sicut buccellas. Spiritus sanctus ministrat in potu. Vnde David ibidem dicit: Flabit spiritus eius, & fluent aquæ viuæ, quia viuificant. Hæc ille. Ratio huius appropriationis potest esse talis. Aug. de Trinitate dicit, quod verbum perfectum est notitia cum amore. Cum igitur verbū æternum sit notitia manifestans patrem, & cum hoc notificet omnem veritatem, illuminat enim omnem hominẽ venientẽ in hunc mundum. Veritas autem est dulcis refectio mentiũ, vt dicit Aug. super Ioan. Pater, quod refectio appropriatur filio. Sed cum in notitia sit amor, qui appropriatur Spiritui sancto, & amor sit vnum spirituale, potans, & reficiens & inebrians mentem, patet quod potare vino spirituali & inebriare, appropriatur Spiritui sancto. Quod autem amor siue charitas, sit quoddam optimum vinum spirituale, ostendit Hugo de Arca Noë, vbi dicit: Charitas siue amor similis est vino, quia habet effectus vini. Vinum namq; eos, quos inebriauerit, reddit hilares, audaces, fortes, obliuiosos, & quodam modo insensibiles: sic charitas siue amor mundando conscientia mentem exhilarat, secundum Psalmistã. Deinde audacẽ reddit, quando per munditiam conscientie fiduciam præstat. Deinde vires auget, quia sicut testatur Scriptura, Fortis est vt leo, qui confidit in Domino. Obliuionem quoq; generat, quia dum totam intentionem ad desiderium æternorũ trahit, omnium transentium memoriam ab anima funditus euellit, & insensibilem reddit; quia dum mentẽ per internam dulcedinẽ medullitus replet, quidquid exterius amari infertur, contẽnit, quasi non sentiat. Hæc ille. De hac ebrietate, dono septimo cap. 7. Supra posita exempla nemo contemnat, quia donum scientiæ in omnibus sensibilibus diuinos radios lucere manifestat. Vnde Dionys. dicit: Non solum sensibilia signa scripturarum, sed & totus iste mundus sensibilis, secundum quamlibet sui partem, est quasi pro-

positio signans diuina inuisibilia, iuxta illud: Inuisibilia Dei, & c. Hi autem radij non reuelantur immundis, sed solum amatoribus sanctitatis, qui studendo veræ sapientiæ in sanctis signis rerum materialium, abolita omni inepta & phantastica expositione, per intelligentiam puræ veritatis, & amorem veræ bonitatis, per donum scientiæ transeunt ad contemplationem simplicis, & puræ veritatis. Ad quam nos perducatur, qui est Deus benedictus in æternum. Amen. Hæc ille.

DE DONO FORTITVDINIS.

CAPVT I.

Quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur.

Quartum donum Spiritus sancti, est donum fortitudinis, quod immediate sequitur donum scientiæ. Quod Anselmus ostendit in libro de similitudinibus, dicens: Spiritus sanctus donum fortitudinis superimponit dono scientiæ. Cuius ratio est: Dum enim mens pauida timens, atque donum pietatis compariens, & iam quid agere debeat dono scientiæ sciens, oportet vt dono Spiritus sancti sit fortis, ad operandum quæ dicit, & quibus se saluari posse confidat. Quia sicut dicit Hugo super Angelicam Hierarchiam, perfectum non facit agnitio, seu cognitio veritatis in mente, nisi subsequatur habitus veritatis in operatione. Et veritas dicit: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis. Ideo fortitudinis donum sequitur donum scientiæ. Circa hoc donum fortitudinis sunt notanda tria. Primo quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per hoc donum, dies spiritualis in anima oriatur. Tertio quale conuiuium, per hoc donum animæ præparetur.

Circa primum sciendum, quod duplex est fortitudo, vna quæ est virtus, alia quæ est donum Spiritus sancti. De fortitudine quæ est virtus, multa dicit Philosoph. in Ethicis, inter quæ dicit, quod fortis est qui non timet terribilia, & sustinet vt oportet boni gratia. Et Paulinus in epistola ad Hieronym. dicit: Qui vere fortis est nec temere audet, nec inconsulte. Et hæc fortitudo se habet respectu ardui, & mali pœnæ, secundum dictamen naturalium principiorum. Et tali fortitudine sustinet homo pericula & læsiones propter bonum virtutis. Vnde Aug. narrat, quod multi vtilitatem reipublicæ, propriæ vitæ præponebant. Et Tullius de officiis dicit, quod duo erant præcepta Platonis, volentibus reipublicæ prodesse. Primum vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quæcunq; agunt ad eam referant, oblitam commodorum suorum. Secundum præceptum fuit vt totum corpus reipublicæ curent principaliter, ne dum aliquã partem tueantur, reliquas deserant, & ideo hæc fortitudo ordinat hominem ad finẽ, qui est infra limites naturæ, vt patet. Est alia fortitudo, quæ est donum Spiritus sancti, quæ se habet respectu illius pœnæ secundum dictamen supernaturalium principiorum legis æternæ, sequendo Spiritus sancti specialem inspirationem, vel instinctum, quo mouetur aliqui ad vltro se offerendum ad sustinetiam pœnæ prædictæ. Ex quo patet quod donum fortitudinis, est habitus existens sicut in subiecto in voluntate inquantũ negotiatur circa ardua, quo voluntas habilitatur ad volendum mortem sustinere, pro defensione seu pro motione veritatis fidei vel morum, secundum dictamen legis æternæ sequendo Spiritus sancti motiuam inspirationem. Ex consequenti tamen, per ipsum donum fortitudinis, bene se habet voluntas respectu cuiuslibet alterius arduæ pœnæ, & melius quam per aliquam moralem veritatem. Et ideo per istam fortitudinem, sancti fecerunt opera fortitudinis super humano modo, sustinendo talia cum gaudio & exultatione, vt patet in Apostolorum actis, vbi dicitur. Ibant Apostoli gaudentes, & c. Et ista fortitudo ordinat, & disponit ad finem

Rom. 1.6

Ansel. lib. de similitud. c. 130.

Hug. in 7. Ang. Hier.

Ioan. 13. b

Duplex est fortitudo. Arist. lib. 3. Eth. c. 8. 29.

Aug. l. 5. de Civ. Dei ca. 17.

Quæ fortitudo est donum Spiritus sancti.

A. 5. 8

super

Greg. lib. 16.
Mor. c. 9. in prin.

Greg. lib. 1.
Mor. cap. 8. cir. med.

Psal. 147. b

Aug. lib. 9.
de Trin. c. 10. 20 3.

Ioan. 1. 4

Idem tract. 4. in Ioan. 10. 9.

Hug. li. 4. de Arca morali. c. 8.

Psal. 103. b

Prou. 28. 4

Dionys. in epi. ad Tim.

Greg. hom. 27. in Euan. cir. med.

Idem hom. 30. in Euan. post med.

Psal. 23. b

Ioan. 1. a. Amb. lib. 1. de off. ca. 39. som. 4.

Tres animarum potentiarum sunt tres portae mentis.

Aug. li. 9. de Trin. & seq. som. 3.

Psal. 76. c. Greg. li. 18. Mor. c. 24.

Idem lib. 2. 2. Mor. cap. 14.

supernaturalem. De hac fortitudine dicit Gregorius in quadam homilia sic: Fortes facti sunt sancti, tortores domant, spiritum roborant, virtutibus coruscant, terrena despiciunt, caelestia appetunt, occidi possunt, flecti autem nequeunt: nec sustinere flagella per infirmitatem metuunt, nec laesi unquam a veritate conticescunt. Haec etiam fortitudo, instigationes ad malum fortiter retundit, & repellit, sicut dicit Augustinus super Marcum, & Gregorius in homilia: Apostoli mundi huius potestatibus contrarie non praesumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset, exemplificando de Petro, qui magna auctoritate respondit. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, iam spiritu sancto confortatus.

CAPVT II.

Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur.

Secundo videndum est, qualiter per donum fortitudinis dies spiritualis, in mente humana oriatur. De quo sciendum est, quod cum isto dono sicut cum aliis donis praedictis, Spiritus sanctus sit & habeatur, qui ad modum ignis illuminat, & inflamat, ut dictum est: ideo animam, quam inhabitat, illuminat, dum impetum irascibilis, & concupiscibilis, & aliarum passionum obumbrantium conuiuium animae fortiter reprimat, & tenebras vitiorum viriliter expellit, & ornatum virtutum omnium custodit, & omnes partes mentis constrictis uentibus diuino soli patenter aperit, & dicit: Eleuamini portae aeternales, & introibit rex gloriae, fortis, & potens in praelio. Qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. De hac fortitudine dicit Ambr. de officiis: Non mediocris uirtus animi est fortitudo, quae sola defendit ornamenta uirtutum omnium, & iustitiam custodit, & quae implacabili praelio aduersus omnia uitia decertat. Intuita ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus uoluptates, auaritiam fugat tanquam labem quandam, quae uirtutem efforminat, & sic mentem obtenebrat. Sed necesse est uidere, quae sint portae animae, per quas diuini radij animam ingrediuntur, & qualiter per donum fortitudinis aperiantur.

De primo notandum est, quod tres portae mentis sunt tres potentiae, scilicet memoria, intelligentia, & uoluntas: secundum quas homo ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, quae potentiae conuenienter dicuntur portae aeternales, quia aeternitatis sunt capaces, eo quod imago Dei in eis consistit. ut dicit August. de Trinitate. Has portas Spiritus sanctus per donum fortitudinis aperit, dum eas per fortes conatus ad aeterna conuertit, iam a temporalibus aliquantulum eleuatus. Vnde appropriateloquendo secundum appropriationem August. de Trinitate. Primo per donum fortitudinis, porta memorialis aperitur patri aeterno, dum forti conatu a temporalibus abstractam, & eleuatam, & diuinis beneficiis gratificatam, in patre incipitiam delectari, & gratias agere de filij consubstantialis datione, & de Spiritus sancti missione, & de omnibus aliis beneficiis, ut dicat illud Psal. Memor fui Dei, & delectatus sum. Quod exponens Gregorius super Iob dicit: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari non possum, quasi de umbra: sed cum memor fui Dei, delectatus sum: quia auctor mei, quem adhuc uidere non ualeo, sola memoria delectat, quod sine lumine esse non poterat. Sequitur: Exercitatus sum, continua meditationis meae apertione diuino soli, & defecit spiritus meus, scilicet superbiae tenebrantis, & caecantis: & diuinus illuxit. Quia quanto Spiritus sancti uirtus in nobis fortificatur, & proficit, tanto noster spiritus deficit. Et tunc in Deo plene proficimus, cum a nobis plene defecerimus, ait Gregorius.

Secundo per donum fortitudinis, porta intellectualis aperitur uerbo aeterno siue filio, dum eam forti co-

natu a clamore, & sollicitudine temporalium constricta abstrahit, & ad auditionem Verbi Dei conuertit, & instructionem, & fidei eius receptionem, & praecceptorum eius obseruationem. Quia sicut dicit August. Sapiencia quae est Filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam, ut ad se conuertatur, & sic saluetur. Et valde necesse est, ut se homo ad lumen sapientiae conuertat: quia sicut dicit August. de libero arbitrio, Auertentes se a lumine, ad umbram carnalitatatis, continue obtenebrantur, in tantum quod non possunt uidere etiam quod summe bonum est, & malum reputant, quod etiam in se bonum est. Sicut ergo isti obtenebrantur & sunt in nocte, ita illi illuminantur & in die sunt. Quia sol refulget in clypeos aureos, id est, in puros animos, & ideo fortitudo gentium caecarum, id est, irrationalium uirium, dissipata est.

Tertio per donum fortitudinis, porta uoluntatis aperitur Spiritui sancto, id est, amatori aeterno: quia sicut dicit Augustinus libro de Moribus Ecclesiae: Fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens. Ille ergo fortis amor aperit uoluntatem Spiritui sancto, dum eam omnem carnalitatem fortiter vincere facit, ita ut etiam seipsum contemnat, & omnes delectationes huius uitae fortiter extinguat. Ex tunc enim nihil resistit Spiritui sancto. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Iustorum fortitudo est, carnem vincere, propriis uoluptatibus contraire, delectationes uitae praesentis extinguere, huius mundi aspera pro aeternis praemiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum superare. Constrictis igitur istis uentibus ferreis uoluntatis, & amoris per donum fortitudinis, aeternus sol ingrediens, & tripliciter exurens montes mentis, igneos radios exsufflat. Sol iste diuinus tripliciter exurit montes, secundum tres horas diei fortitudinis, scilicet mane, meridie, & uespere: quae accipiuntur secundum tres gradus fortitudinis. Primo enim donum fortitudinis facit mane diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis politicae. Politica autem fortitudo, ut dicit Macrobius de somno Scipionis, est mentem supra metum periculi erigere, & nihil nisi turpia formidare. Quod utique perfectius facit fortitudo ut donum est, ut patet ex Actibus in Apostolis, ubi dicitur, quod gaudentes ibant a conspectu concilij. Gaudium autem causat serenitatem mentis, id est, lucem.

De hoc potest exponi illud Psal. Mane astabo tibi, & c. Secundo donum fortitudinis facit meridiem diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est uirtus purgatoria. Fortitudo autem purgatoria, ut dicit Macrobius ibidem, est animam non terreri corpore patiente. Quod utique perfectius facit fortitudo ut donum est, ut patet per sanctum Andream, qui toto corde gaudens desiderabat poenam crucis. Et Agatha quasi ad epulas inuitata, & c. Hi cum sponsa, desiderabant Christum sequi ad cubitum cruicis in meridie, id est, in seruire charitatis. Tertio donum fortitudinis facit horam uespertinam diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est purgati animi uirtus. Fortitudo autem purgati animi, ut dicit Macrobius ibidem, est passiones non vincere, sed omnino ignorare. Quod utique perfectius facit fortitudo, ut donum est, ut patet in illis, qui possunt dicere cum beato Iob. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Neque enim reprehendit me cor meum in omni uita mea quod ostendit fortitudinis consummationem. Factum est, igitur uespere & mane dies quartus.

De primo notandum est, quod tres portae mentis sunt tres potentiae, scilicet memoria, intelligentia, & uoluntas: secundum quas homo ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, quae potentiae conuenienter dicuntur portae aeternales, quia aeternitatis sunt capaces, eo quod imago Dei in eis consistit. ut dicit August. de Trinitate. Has portas Spiritus sanctus per donum fortitudinis aperit, dum eas per fortes conatus ad aeterna conuertit, iam a temporalibus aliquantulum eleuatus. Vnde appropriateloquendo secundum appropriationem August. de Trinitate. Primo per donum fortitudinis, porta memorialis aperitur patri aeterno, dum forti conatu a temporalibus abstractam, & eleuatam, & diuinis beneficiis gratificatam, in patre incipitiam delectari, & gratias agere de filij consubstantialis datione, & de Spiritus sancti missione, & de omnibus aliis beneficiis, ut dicat illud Psal. Memor fui Dei, & delectatus sum. Quod exponens Gregorius super Iob dicit: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari non possum, quasi de umbra: sed cum memor fui Dei, delectatus sum: quia auctor mei, quem adhuc uidere non ualeo, sola memoria delectat, quod sine lumine esse non poterat. Sequitur: Exercitatus sum, continua meditationis meae apertione diuino soli, & defecit spiritus meus, scilicet superbiae tenebrantis, & caecantis: & diuinus illuxit. Quia quanto Spiritus sancti uirtus in nobis fortificatur, & proficit, tanto noster spiritus deficit. Et tunc in Deo plene proficimus, cum a nobis plene defecerimus, ait Gregorius.

Secundo per donum fortitudinis, porta intellectualis aperitur uerbo aeterno siue filio, dum eam forti co-

Tertio videndum est, quo modo donum fortitudinis menti humanae in die suo conuiuium spirituale praeparat, & conuiuantes disponat ad omnem uerita-

Aug. super Gen. ad litteram, li. 1. cap. 5. som. 1. Idem li. 2. de li. ar. cap. 16. cir. fin. som. eod. 1. Mac. 6. c

Aug. de Mor. Ec. c. 15. so. 1.

Greg. lib. 7. Mor. ca. 8. in prim.

Ecc. 43. a

Tres sunt gradus fortitudinis. Mac. lib. in so. Scip. c. 8.

Act. 5. a

Psal. 5. a

Cant. 1. b

Iob. 27. b

Gen. 1. c

CAPVT III.

Quale conuiuium per hoc donum anima praeparatur?

Tertio videndum est, quo modo donum fortitudinis menti humanae in die suo conuiuium spirituale praeparat, & conuiuantes disponat ad omnem uerita-

Greg. lib. 1.
Mor. cap. 16.

tem. De quo notandum est, quod sicut Gregorius in Moralibus dicit, fortitudo in die suo conuiuium facit, dum aduersa non meruit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Necessitatem huius refectionis ostendit Glossa super Matthæum, quæ videtur accepta de libro Augustini de sermone Domini in monte, vbi dicitur: Quia nondum Dei visione fruimur, cibus in via est nobis necessarius, vt quandoque ad patriam veniamus, & ideo panem petimus, ad quem nemo peruenit sine Spiritu sancto in dono fortitudinis, quia vbi fortitudo, ibi est esuries iustitiæ. Æternus enim cibus animæ plenitudo est iustitiæ: & quotidianus, cum quotidie illam esurientes implemus. Hæc ille. Igitur videmus, qualiter donum fortitudinis in mentali conuiuio operetur, & reficiat vires conuiuantes. De quo sciendum est, quod sicut dicit Tullius primo libro rethoricæ, Fortitudinis, vt est virtus humana, quatuor sunt partes, scilicet fidentia, magnificentia, patientia, & perseverantia. Fidentia siue fiducia, conuiuantes de conuiuio inchoato, vsque in finem, certa spe assecurat. Magnificentia vero, in conuiuio vt decet administrat. Perseuerantia conuiuantes ad stabilem mansionem inuitat. Patientia autem conuiuantes confortat & quietat.

Fortitudinis
quatuor
partes.

Fidentia.

Fidentia igitur vt est virtus humana conuiuantes de conuiuio hic assecurat, hic inchoat amicabiliter, & de fine consummando, hic temporaliter, & delectabiliter assecurat: Vnde Tullius vbi supra dicit: Fidentia est certa spes animi, perducendi in finem rem inchoatam. Sed fidentia, vt est ex dono fortitudinis, quod est donum Spiritus sancti, conuiuantes de conuiuio temporaliter inchoato, assecurat de fine consummando feliciter, & possidendo æternaliter. De hac fidentia Petrus dicit: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam, regeneravit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis, &c. Hæc fidentia conuiuantes dulciter reficit, quia secura mens est quasi iuge conuiuium. Hæc confidentia expellit à conuiuantibus omnem diffidentiam, Psalmus: Qui confidunt in Domino sicut mons, &c.

1. Pet. 1. a

Prou. 15. b
Psal. 124. a

Magnificentia.

Magnificentia vero, vt est virtus humana, & in conuiuio magnifice ministrat, & splendide, vt decet. Vnde Tullius dicit ibidem. Magnificentia est magnarum rerum splendida administratio. Sed magnificentia, vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes magnifice ditat, & consolatur, & exultat. Vnde Psalmista dicit: Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Gregorius in Moralibus dicit: Deus hominem magnificat, quia largitate rationis ditat, quia infusione gratiæ vsitat, quia honore collatæ virtutis exultat. Quibus anima maxime reficitur: quia magno animo & rationali nihil est magnum, nec satiat eum nisi solus Deus, qui est immensus. Vnde Macrobius dicit: Nihil est magnum præter animum magnum, nec tibi magno aliquid est magnum. Hæc igitur virtus, quæ hominem sic magnificat, excludit vitium oppositum, scilicet paruificentiam, quod à magnificentia debita & recta facit deficere. Vnde opes & sumptus conuiuij, non possunt mensurari: quod in tam excellenti, & solemniori conuiuio fieri non licet.

Psal. 125. a
Greg. lib. 8.
Mor. c. 7.

Patientia.

Patientia autem conuiuantes confortat, vt est virtus humana, ne propter difficultatem imminentium periculorum, huius vitæ frangantur. Vnde Tullius ibidem dicit: Patientia est causa honestatis, ac utilitatis, arduarum rerum voluntaria ac diuturna perpessio. Sed patientia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes non solum facit aduersa volutarie sufferre, sed & vt victores sine murmure gaudenter pertransire, vt Apostoli faciebant. Vnde Cassiodorus super Psalmos dicit: Patientia vincit aduersa, non colluctando, sed sufferendo, non murmurando, sed gratias agendo. Ipsa est quæ facies totius voluptatis abstergit, ipsa est quæ limpidas animas Deo reddit. Hæc virtus expellit vitia opposita à conuiuio,

Apo. 5. b
Cass. in ps. 22

quæ tranquillitas mentes confundunt, vt impatientiam, discordiam, rixam, seditiones, &c. talia quæ mentis conuiuium molestant, & perturbant. Et hæc patientia perfectius animam reficit, quia perfectum opus habet. Vnde Dominus dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vbi Gregorius dicit: Quid est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisque mentis motibus quasi ex arce veritatis dominari, quod vtique valde animam consolatur & reficit.

Luc. 21. d
Greg. lib. 5.
Mor. cap. 13.
in fin.

Perseuerantia.

Perseuerantia vt est virtus humana, conuiuas fortiter & stabilitat in bono, & conseruat in permanentia, vsque ad conuiuij plenam consummationem, vt fit in via. Tullius vbi supra dicit: Perseuerantia est in ratione bene constituta stabilis, & perpetua permanentia. Sed perseuerantia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes in conuiuio non solum perseuerare facit vsque ad conuiuij temporalis terminum, sed & introducit in conuiuium sine termino æternum, vbi est resectio mentis excellentissima & satietas: quia tunc satiabor cum apparuerit gloria tua, ait Psalmista. Vnde S. Bern. in epistola dicit: Absque perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Ipsa enim est nutritrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Sequitur: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, ne claudem fortitudo. Sola est enim cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc ille. In hac perseuerantia est resectio dulcissima. Nam idem verbum Domini, scilicet qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit, exponens Augustinus in libro de verbis Domini dicit: Cum perueneris ad tres panes perseuerando, hoc est ad cibum & ad intelligentiam Trinitatis, habes vnde viuas, & vnde pascas, nec timeas, ne finias. Non enim panis ille finietur, sed omnem indigentiam tuam finiet: ergo & omnem famem affligentem à te expellet. Ex his igitur patere potest, qualiter quatuor partes fortitudinis perficiuntur, vt sunt virtutes humanæ per donum fortitudinis, quia habitus supernaturales perficiunt naturales, vt dicit Dionysius.

Psal. 16. c
Ber. ep. 129.

Mat. 10. c
Et 24. b

Aug. de per.
Dom. ser. 29.
ante me d.
tom. 10.

Dionys.
Ang. Hier.

DE DONO CONSILII.

CAPVT I.

Quid consilium sit, & quid donum consilij dicatur.

Quintum donum Spiritus sancti, quod facit diem spiritualem in anima & conuiuium, est donum consilij, quod immediate sequitur donum fortitudinis, vt Gregorius ostendit in Moralibus, vbi dicit: Valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur. Et Anselmus in libro de similitudinibus dicit: Post donum fortitudinis, Spiritus sanctus donum consilij superaddit: quia cum mens iam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse faciendam sui experimento, ducit ex Spiritu sancto, quid de omnibus consulere debeat. Ex quo concludit, quod post donum fortitudinis, sequitur immediate donum consilij. Ad maiorem autem notitiam istius doni consilij sunt quinque notanda. Primo quid consilium sit, & quid donum consilij dicatur. Secundo necessitas istius doni consilij declaratur. Tertio differentia inter consilia diuina, & propria assignatur. Quarto qualiter dies spiritualis ex dono consilij in anima oriatur. Quinto qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur.

Greg. lib. 1.
Mor. c. 16.
Ans. li. de
simi. c. 130.

Primo quid sit consilium, & quid donum consilij dicatur, videndum est. Et quia proprium rationali creaturæ est, quod per inquisitionem rationis moneatur ad aliquid agendum, vel non agendum, quæ quidem inquisitio consilium dicitur humanum. Vnde Damascenus di-

cit:

Damas. li. 2.
fid. orob. cap.
22. cir. med.

Sap. 9. d
Sap. 7. d

Quid sit
donum con-
siliij.

Greg. lib. 2.
Mor. cap. 27.
ante med.
Eccli. 23. d

Arist. lib. 3.
Eth. cap. 3.

Greg. lib. 1.
Mor. cap. 11.

Ibidem.

cit: Consilium est appetitus inquisitionis à ratione directus, de his quæ à nobis sunt faciendæ vel non faciendæ. Et Aristoteles in epistola ad Alexandrū dicit, quod; Consilium est oculus & cautio futurorum. Sed quia inquisitio & ratio humana per se non sufficiunt comprehendere singularia omnia, & contingentia quæ occurrere possunt in nostris actionibus, quæ requiruntur ad consecutionem beatitudinis nostræ, quia cogitationes mortalium sunt timidæ, & incertæ, providentiæ nostræ, ut dicitur in libro Sapientiæ. Ideo indigemus inquisitione certiori, & directione nobiliori, sc. diuina. Tam inquisitio autem, quam directio nobis in dono consilij à Spiritu sancto confertur, qui omnium est artifex, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, ideo talis inquisitio, & directio à Spiritu sancto donata, consilium dicitur quod est donum Spiritus sancti. Sed nõ debet mouere nos quod donum consilij est respectu eiusdem obiecti, respectu cuius est donum scientiæ: quia hoc verum est materialiter, non formaliter. Vtrūque enim donum est respectu agibilium per nos, sed differenter: quia actus doni scientiæ est de talibus predictis bene iudicare, secundum regulas legis æternæ: sed actus doni consilij est secundum regulas legis æternæ bene inuenire, quæ ardua sunt per nos agenda, & quæ fugienda, ad obtinenda ea quæ conferunt ad vitam æternam, & non præcipitanter agere. Quia sicut dicit Greg. in Moralibus: Spiritus sanctus dat contra præcipationem consilium, cui opponitur præcipitatio. Vnde sapiens dicit: Sine consilio nihil facias, & post factum non poenitebis. Ex his igitur patere potest, quod donum consilij est habitus à Deo infusus, ex quo secundum consilium Spiritus sancti monemur ad operationes bonas, quarum non est determinata via qualiter sit agendum, eo quod non vniuniformiter semper fiendæ sunt. De talibus enim consiliamur, sicut dicit Philosophus in Ethicis.

CAPVT II.

Qua sit doni consilij necessitas.

Secundo videndum est, quæ sit necessitas huius doni, sc. consilij. De hoc nota Greg. in Moralibus, ubi dicit: Qui sine consilio viuunt, se præcipationem, & fortunæ tradunt præcipientes vitam suam negligunt, dum transitoria inconsulte appetunt, dum æterna non intelligunt, vel intellecta contemnunt, dum auxilium & miseriam suam non cognoscunt, quia cæci: ideo nec consilium habere sciunt, & ideo merito tales in insipientia sua peribunt. Sed è contra inquit Greg. Electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, ea ad quæ sunt conditæ exquirunt. Cumque eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis, siue consilij exercitatione illorum cogitatione fatigata, in conditoris sui specie & contemplatione requiescere quærunt. *Sequitur*: Vnusquisq; eorum adhuc in mundo corpore positus, mente tamen extra mundum surgit, ærumnam exilij quam tolerat, deplorat, & ad sublimem patriam incessabilibus se amoris stimulis excitat. Vnde inuenit salubre consilium, temporale hoc despiciere quod percurrit, & quo magis crescit consilij scientia, ut peritura deserat, eo augetur dolor, quod nec dum ad mansura, siue æterna contingat. Et ideo solerti consilio infigit mentem, & caute se in omni actione circumspectando considerat. Et ne ex re, quæ agitur, repentinus finis & aduersus surripiat, hunc prius molliter posito pede cogitationis palpat, & p̄sat: ne in his quæ agenda sunt, præcipitatio impellat, ne praua per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta per inanem gloriam insidiando supplantent. *Sequitur*: Et mens electi cuiuslibet, quo magis per consilium viuere nititur, ex angusti itineris dolore fatigatur. Hæc ille. Ratio istius vltimi dicti est, quia consilia Dei sunt perfectissima: valent enim ad vitandum omne malum, & ad consequendum omne bonum perfectissime, & ideo

ducunt per itinera arctissima. Arcta est enim via quæ ducit ad patriam, ut Christus dicit. Arctæ autem viæ, ut plurimum sunt rectiores & breuiores, quam latæ. Perfecti autem viri stimulis amoris agitati vehementius amplectuntur, ut perfectius & citius inueniatur quod amatur, & creditur, & quæritur. Istis consiliis primis anima deuota fuit à Spiritu sancto inspirata & instructa, quando post inquisitionem Dei, in lectulo corporalis commodi, & non inuento, dixit: Surgam circumibo ciuitatem, & per vicos, & plateas quæram quæ diligit anima mea. Origenes alloquens animam illam, ait: O te dementem & vesanam, quæ omnia mouentem immota quæsiisti in lectulo, omnia illuminantem radiis inmensi luminis quærebas in tenebris, quæ inmensum & incomprehensibilem quæsiisti ductu rationis, & inuenire voluisti & tenere. Non bono consilio vsaes, vide quid facias. *Sequitur*: Dixit ergo surgam, ubi dicit Origenes: iam nunc video, quia meliori consilio vsa es, quod commodum lectulis vis postponere, tenebras noctis euadere, delicta & commissa punire, & ab eis vis diuidi, à quibus Deum non potest aliquo modo inueniri. *Sequitur*: Circumibo ciuitatem, id est, Ecclesiã militantem inquirendo à spiritualibus viris, & doctoribus de quæsito, & non inuento, licet gloriosa dicta sint de Ciuitate Dei testante Psalmista: Igitur quæram per plateas, id est, per præcepta, quæ sunt via omnibus credentibus communis & lata. Quæram, per vicos, Glossa, id est, in his, qui sunt viri spirituales, qui gradiendo ad cælestia, arctam viam consiliorum tenent. Vnde & Bernardus dicit. In vicis ambulamus, qui corpus arctamus, qui pœnas hic luimus, qui munditiæ & continentia vacamus. Et Vercellensis super Cantica dicit: Optimum est consilium, surgere ad sponsum quærendum, & efficaciter inueniendum in plateis præceptorum, & in vicis spiritualibus consiliorum. Vnde in eis instructa, & excitata ab Angelis inuenit quem diligebat & quæsiuit dicens: Inueni quem diligit anima mea. Surge igitur & ad consilium ingredi ciuitatem, ibi tibi dicetur, quid te oporteat facere.

CAPVT III.

Qua differentia inter consilia diuina & ea, quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur.

Tertio videndum est, quæ sit differentia inter consilia à Spiritu sancto inspirata per donum consilij, & inter consilia exorta ex propria voluntate liberi arbitrij. Prius autem videndum de consiliis propriis ex voluntate propria surgentibus, ut ex hoc facilius cognoscantur consilia diuina ex inspiratione Spiritus sancti procedentia. Primo igitur notandum est, quod Bern. in sermone de lepra Naaman dicit sic: In corde est duplex lepra, sc. propria voluntas, & proprium consilium. Et lepra vtraque nimis est pessima. Et prius hic videndum est, quid sit propria voluntas. De hoc dicit Bern. in eodem sermone: Voluntatem propriam dico, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum: quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum & proximi, sed propter nos ipsos facimus, non intendentes placere Deo, & prodesse fratribus vel proximo, sed satisfacere propriis animorum motibus, tunc propria voluntas mala est. Sic & loquens ex propriis mendax est, ait Ioann. 8. *Et sequitur*: Huic cõtraria est recta fronte charitas. Quid enim odit Deus, aut quid punit præter propriam voluntatē? Cesset voluntas propria, & inferns non erit. In quem enim ignis ille de sæuiet, nisi in propriam voluntatē? Nam voluntas illa propria dicitur, cui assætumur, & cui se liberum inclinatur arbitrium. Hæc autem desideria, & concupiscentiæ, quæ inuitos tenent non voluntas, sed corruptio voluntatis est. Et idem super Cantica dicit: Græde malum propria voluntas, qua fit, ut bona tua tibi bona nõ sint. Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur propria voluntas

Matt. 7. b

Cant. 3. a

Psal. 86. a

Cant. 3. b
Act. 9. a

Ber. de Resur. Dom. ser. 3. ante med.

Voluntas propria quid sit.

Ioan. 8. f

Idem super Cant. ser. 71. circa fin.

Isa. 58. a
Idem ser. 3.
de Resur.
Dom. cit. 9

Rom. 1. c

Rom. 10. a

Luc. 18. b. e

Consilia
Dei quæ &
qualia.

Aug. 1. 10.
conf. c. 26.
10. 1.

Aug. contra
Faust. 1. 26.
cap. 6. post
med. 10. 4.

Con silia
diuina qua-
liter au-
dienda.

Ioan. 8. f

Luc. ult. g

Hug. in c. 6.
Aug. Hier.
Ber. li. de na-
tura & dig-
am. diu. c. 10.
post med.

Mat. 13. f
Apoc. 2. g
Greg. super
Ezech. hom.
14. non longe
à prin.

Rich. exposi.
in Apoc. c. 5.
longe post
med.

mea, non tale ieiunium elegit Dominus. Ex illa voluntate propria oritur proprium consilium, de quo dicit Bernardus in eodem sermone, scilicet de lepra Naaman sic: Lepra proprii consilij eo perniciosior est, quo magis occulta, quanto plus abundat, tanto quis sibi sapientior videtur esse. Hæc est illorum qui zelum Dei habeat, sed non secundum scientiam sequentes errorem suum & obstinati in eo, ita ut nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt unitatis diuersores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, sibi placentes, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Et quæ maior superbia, quam ut vnus homo totius congregationis iudicio iudicium suum præferat, tanquam si ipse solus habeat spiritum Dei? Eant nunc qui se faciunt religiosiores aliis, qui non sunt sicut cæteri hominum, ecce areoli & Idololatæ facti sunt. Ecce consilia propria.

Sed nunc de consiliis diuinis videamus, quæ & qualia sunt. De quo primo sciendum est, quod Deus summe sapiens & summe bonus, omnibus consulentibus eum de omnibus liquide respondet, & se affabilem & amicum verum ostendit. Vnde Augustinus libro confessionum parum ultra medium dicit: Domine omnibus consulentibus te, simulque audientibus & diuersa consulentibus, tu liquide respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes vnde volunt, consulunt te, sed non semper quod volunt, audiunt. *Sequitur*: Optimus minister tuus est, qui non magis meretur hoc à te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod à te audierit. Hæc Augustinus Ratio huius est, quia ipse solus scit, quid nobis necessarium est, & quid nobis expedit: & ideo magis debemus sequi consilia sua, quam nostra tanquam optima. Dicit enim Augustinus contra Faustum, quod consilium Dei est super omne consilium creaturæ. & eius consilium omnibus consiliis præferimus, sicut & fidem Euangelicam omnibus hæreticorum disputationibus anteponimus. Consilia enim diuina valent ad omnia mala declinanda, & omnia bona consequenda, sicut in consiliis Euangelicis patet, & ideo sunt sollicitè audienda, & studiose obseruanda.

Sed quæris, qualiter consilia diuina audienda? Respondeo, quod sunt consilia à Christo dicta, sunt consilia à sanctis doctoribus scripta, & sunt consilia à Spiritu sancto inspirata. Consilia à Christo dicta, nemo potest audire, nisi sit ex Deo. Vnde Dominus dicit: Qui ex Deo est, verba Dei audit: propter hoc vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ex Deo autem sunt, qui quantum ad intellectum, sunt aliquibus luminibus diuinis illuminati, & quantum ad affectum aliquibus affectionibus diuinis calefacti, & à patre tracti. Consilia à sanctis doctoribus scripta, nemo potest audire, nisi cui Christus aperit sensum, scilicet interiore. Vnde in Luca dicitur: Tunc aperit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Habet enim anima sensus interiores, ut dictum est, sicut & exteriores. Et illos sensus Dominus aperit per experientiam, quæ est intelligentiæ magistra, ut dicit Hugo. Vnde & Bernardus exponens dictum verbum, scilicet. Aperuit illis sensum, dicit sic: Cum enim scripturarum interiorem sensum, & veritatem miraculorum, & sacramentorum Dei cœpimus, non solum intelligere, sed & quadam, ut ita dicam, experientiæ manu palpare & tractare, quod non sit nisi quodam conscientiæ sensu: tunc aperuit nobis sensum, ut scripturas intelligamus. Consilia autem à Spiritu sancto inspirata, nemo audire potest, nisi habeat aures interiores. Vnde Dominus dicit. Qui habet aures audiendi, audiat quid Spiritus dicat. De hoc Gregorius dicit super Ezechielem: Non aures corporis, sed mentis quærit Dominus. Et Haymo exponens illud ibidem verbum dicit: Carnis aures ad audiendum tantum consistit, cordis vero aures, auditu simul & intellectu viget. Sed Rich. Aures audiendi habet, qui habet sensum intelligendi, & affectum diligendi, & promerendi ea, quæ consuluntur & promittuntur, ut supra dictum est. Item consilia à Spiritu sancto inspirata sunt occulta,

sed tamen suæ euidentiæ habet plura testimonia. Quod S. Bernardus ostendit in epistola ad Comitem, in qua dicit sic. Cum mors animæ peccatum sit, vita eius sine dubio iustitia fidei est, quoniam iustus ex fide viuunt. Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo vicem reppendit amoris? Quod non fit, nisi reuelante Spiritu sancto per fidem homini æternum Dei propositum super salute sua futura. Quæ sane reuelatio non est aliud, quàm infusio gratiæ spiritualis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, simul accipiens in vno spiritu, & vnde se præsumat amatum, & vnde redamet, ne gratis amatus sit. Ecce testimonium vnum. *Sequitur*: Hoc itaque est illud sacrum secretumque consilium, quod à Patre Filius in Spiritu sancto accipiens, suis, quos nouit per eundem spiritum iustificando, comunicat, & communicando iustificat: quando id quisque accipit in sui iustificatione, ut incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est, cum videlicet datur & ipsi in testimonium præsentire aliquid de sua futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in prædestinante, & plenius appariturum in beatificante. De qua tamen percepta iam suimet ex parte notitia, interim quidem gloriatur in spe, nondum tamen in plena securitate. *Sequitur*: Quam miserandi sunt, qui ad tam iucundum consilium iustorum, nullum adhuc tenent suæ vocationis testimonium? *Sequitur*: O infelices amatores sæculi male securi, quantum distat vestrum consilium à consilio iustorum. Procul dubio inter consilia vtrorumque magnum chaos firmatum est. Nam quomodo iustus longe se facit à consilio & concilio malignantium: ita nec resurgent omnino impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Hæc Bernardus ibidem. His subtiliter & fideliter intellectis, apparet aliqualiter differentia inter consilia humana & diuina.

C A P V T I V.

Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur.

Quarto videndum est, qualiter per donum consilij dies spiritualis in anima oriatur. Circa quod notandum est, quod Dionysius dicit, quod magnus iste Sol est evidens diuinæ bonitatis imago, totus splens, semper lucens, & omnia luminis sui capacia illuminat, quantum in se est, & mensurat dies, & horas totius nostri tēporis. Sic sol diuinus Spiritus sanctus, septē radiis donorum tam fulgidis quàm fernidis, causat diuersos dies & horas spirituales in anima, ut dicit Gregorius in Moralibus ubi dicit, quod donum consilij facit alium diem, quam alia dona. Et exemplificat de omnibus. Dies enim consilij est illuminatio quædam mentis, quæ conuiuantes faciat cautos, ne in aliquo periculo præcipitentur, & ut omnia prudenter & ordinate operentur. Vnde consilium dicitur oculus & cautio futurorum, ubi supra. Qui ambulat in hac die non offendit. Mane autem huius diei oritur ab æterno radio, & proposito diuinæ voluntatis, se menti humanæ manifestantis per radios inspirationis. Ex quibus mens inspirata exurgit, ad conformandum se voluntati diuinæ, secundum quod inspiratur à Spiritu sancto, & dirigitur à sapientia increata: quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, suauiterque disponit omnia. A consilio istius mirabilis consiliarij, & voluntate nunquam recedendum est. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Fili audi, & accipe consilium meum, & ne abiicias illud. Fili, inquit sapientia, audi consilium meum quantum ad intellectum: accipe quantum ad affectum: & ne abiicias, quantum ad effectum, ut dicas cum Psalmista: Mane attabo tibi, ad consilia tua sollicitè inquirenda: & videbo, veraciter intelligēdo: ex his quod tibi placeat vel displiceat, fideliter exequēdo. Sed quæ est voluntas Dei, cui iubemur conformare nostram voluntatem? Respondet Cæsarius in epistola ad Donatum, ubi dicit sic: Voluntas Dei est, quam Christus fecit

Bern. epist.
107. post me.
Rom. 1. b

Psal. 1. b

Dionys. de
diu. nom.
c. 4.

Greg. lib. 1.
Mor. c. 16.
Quæ sit
dies con-
silij.

Ioan. 11. b

Sap. 8. a

Ecc. 6. c

Psal. 5. a

Quæ est
voluntas
Dei.

&c

& docuit, humilitas in conuersatione, stabilitas, in fide, in verbis modestia, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facienti non nocere, & illatam tolerare posse, pacem cum omnib. tenere, crucifixo fortiter assistere, charitati eius inseparabiliter adherere, Christo nihil præponere, quia nec ille nobis, quidquam præposuit. Mane igitur astabo tibi, & videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Meridies consilij.

Meridies autem huius diei clara, & feruida, procedit ex dono consilij, prout intellectum veritate illuminat, & affectum charitate inflamat, ad inquirendum & obseruandum præclarissima præcepta Domini Iesu. In quibus conuiuantes maxime inflammantur, & illuminantur: quia præceptum Domini lucidum illuminans oculos, ait Psalmista. In istorum præceptorum & consiliorum obseruantia sancta Trinitas mētes amicabiliter viuat, & dulciter inhabitat. Vnde dicit Dominus: Qui diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Veniet ad nos pater visitando memoriam, & excitando ad operandum: verbum patris illuminando intellectum, seu intelligentiam, ad clare contemplandum: Spiritus sanctus voluntatem inflammando, ad dulciter amandum. Mansionem autem faciunt apud nos. Cuius rationem assignat Gregorius in Homiliis, dicens: In quorūdam corda venit Deus, & mansionem non facit: quia sic Deum recipiunt, vt tamen tempore tentationis ab eo recedant. In quorūdam vero corda venit, & mansionem facit: quia sic eos amor diuinus penetrat, vt & tempore tentationis non recedant ab amore. Ille enim vere amat, cuius mentem delectatio praua ex consensu non superat. Qui autem in charitate manet, in Deo manet, & Deus in eo. De hac mansionem, in prouerbis dicitur: Delicia mēz esse cum filiis hominum. Tunc in meridiano exurit terram Sol diuinus.

Psal. 8. b

Ioan. 14. c

Greg. hom. 30. in Euang. non longe à prin.

1. Ioan. 4. d

Prou. 8. d
Eccl. 43. a
Quæ sit vespera consilij.

Greg. lib. 26. Mor. c. 20. post med.

Matth. 19. c

Ibidem.

Matth. 5. g

Chrys. hom. 18. in Matth. c. 5. cir. med.

Vespera vero huius diei spiritualis consummativa, donum consilij causat in anima, dum eam inclinat ad inquirendum, & seruandum diuina & perfecta consilia à Domino tradita in Euangelica historia. De quibus consiliis Gregorius in Moralibus, dicit: Quidam præcepta legis generalis, virtute perfectionis suæ transcendunt. Qui nequaquam hoc solum quod cunctis diuina vox præcepit implere, contenti sunt, sed præstantiore desiderio, plus exhibere appetunt, quā in præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cētuplum accipietis, &c. Tales, inquit Gregorius ibidem, cum Christo regnant, & iudicabunt, & non iudicabuntur. Sequitur: Paucis enim dicitur, & non generaliter omnibus illud, quod adolescenti diuiti dicebatur: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, & sequere me. Paucis dicitur, quia non omnibus tāta perfectio donatur: ex quo per obseruationem consiliorum quasi in vespera diei spiritualis consummatur. Ratio huius est, quia per hæc cōsilia perfectissima, gradatim ascenditur vsque ad summos apices virtutum consummantū, vt simus perfecti, sicut & pater noster cœlestis perfectus est. Et quanto hæc consilia sunt perfectiora, tanto luminosiora, & diem spiritualem mentis magis perficientia, vel consummantia. De gradibus istorum consiliorum & perfectione eorum Chrysost. loquens, vbi Dominus tradit hæc cōsilia perfectissima, dicit sic: Vide quot gradus ascendit Dominus, & qualiter nos in ipsam virtutis verticem statuit, cum ostendit, quod primus gradus est, non incipere iniuriam à quacumque occasione, vel contra quemcunque. Secundus est quibuslibet malis nullo modo vindicari. Tertius gradus est, non facere vexanti, quæ quis ab eo passus est. Quartus est, exponere seipsum ad patiendum mala illata. Quintus amplius se tribuere, quam ille vult, qui fecit mala. Sextus, non odio habere eum, qui talia mala infert. Septimus, diligere eum, qui hæc mala operatur. Octauus benefacere ei, qui tantis malis offendit. No-

nus, orare pro illo, qui in malitia sic obstinatus est. Et ad ista principalia reducuntur alia consilia Euangelica. Sequitur: Et quia magnum erat consilium, præclarum præmium subdit dicens, quod tales similes erunt Deo. Vnde Dominus dicit, vt sitis filij patris vestri, & perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Et August. in libro de sermone Domini in monte dicit: Ex illa regula intelligendum est, quod hic dicitur, de qua Ioannes dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, non natura, sed præceptorum & consiliorum obseruantia.

Aug. li. 1. de ser. Do. in Mo. cap. 46. in prin. tom. 4. Ioan. 1. b

CAPVT V.

Qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparatur, & de tribus consiliariis, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quæ sunt tres anime potentia.

Quinto videndum est, qualiter Spiritus sanctus, per donum consilij in die suo, & illuminatione sua, conuiuium spirituale initiet in mente, & perficiat. Circa quæ duo sunt videnda. Primo, qualiter familia mentis & conuiuantes secundum dignitatem suam ordinentur, & in conuiuium locentur. Secundo est videndum, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, & quæ fercula ministrentur.

De primis, scilicet, qualiter familia mentis, & conuiuantes in conuiuium, secundum dignitatem ordinentur, & locentur, sciendum est, quod sicut dicitur in libro de spiritu & anima, vt supra dictum est: Nobilis creatura est anima, Ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, scilicet quod ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, id est, sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum & operandum. Sequitur: Ciues huius ciuitatis, sunt naturales & ingenti animæ vigores, tanquam indigenæ. Quorum distincti sunt gradus, alij superiores, alij mediij, alij inferiores. Superiores, sunt intellectuales sensus, mediij rationales, infimi animales. Quorū huiusmodi differentia est. Animales siue sensuales, vel sensibiles, appetunt visibilia. Rationales discernunt, & discretionis oculo aspernantur mala, & eligunt bona. Intellectuales vero, penetrant ea ad diuina. Sequitur: Intellectuales ergo sensus sunt, tanquam animæ consiliarij dicentes ei: Deum time, & mandata eius observa. Hoc enim est omnis homo, id est, totus. Rationales sunt milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensibiles sensus, sunt tanquam rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis insistent, & corpori necessaria ministrant, vt infra patet. Sequitur: Hanc triplicem vim animæ, id est, intellectualem, rationalem, & sensualem, vocant partes animæ non integrales, sed virtuales, quia potentia eius sunt. Hæc omnia prædicta sunt in libro de spiritu & anima. Inter familiam intellectualem, possunt locari & ordinari habitus infusi, vt fides, spes, & charitas: qui multum ornāt conuiuium mentis. Inter familiam rationalem, locantur, vel possunt locari habitus acquisiti, vt prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia: qui viriliter repellunt vitia. Inter familiam sensualem, locantur habitus innati, vel etiam passiones aliquæ, vt amor, & odium, dolor, & gaudium, & sensus interiores, & exteriores, secundum aliquem modum: quos donum consilij mediate vel immediate modificat, vt infra patebit. Et sic patere potest ordo & dignitas huius familiæ; sed de ministerio eorum infra dicitur.

In conuiuium cōsiliij qualiter familiaria mentis & conuiuantes ordinentur. Auct. de spir. & ani. c. 37. in prin. apud Aug. tom. 3.

Secundo videndum est, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, quæ fercula in illo ministrentur. De quo sciendum est, quod conuiuium consilij nusquam conuenientius celebratur, & quietius, quam in tabernaculo fœderis, siue in secreto mētis, vbi consilia in silētio tractantur, in veritate masticantur, & in amore incorporantur, & in operis executione consumantur. Hoc satis,

Donum consilij vbi conuiuium celebret.

Num. 20.

expresse innuitur in libro Numerorum, vbi scribitur, quod Moyses in rebus dubiis ad consulendum Dominum relictis turbis crebro, reuertebatur, & intrabat tabernaculum, vbi Dominum consuluit, & consilium recepit: quod postea populo proposuit, & sic fieri iussit.

Greg. lib. 23.
Mor. cap. 12.
circa med.

Hoc verbum exponens Greg. in Moralibus, dicit sic: Ad tabernaculum redire, & intrare, est postpositis exterioribus tumultibus secretum mentis intrare, Ibi enim Dominus consulitur: & quod foris agendum est publice, intellectu intus silēter auditur. Et tunc vocem Dei, quasi per occultam inspirationem, audiunt, dum in meditatione mentis se à carnalibus sensibus abstrahunt. Hæc ille. Primo igitur ingrediantur consiliarij, scilicet sensus intellectuales tanquam superiores & digniores, vt memoria, intellectus, & voluntas, relictis foris turbis tumultuantibus, à Domino in silentio audiant consilia, & in veritate intelligant, & in charitate operando perficiant. Et primo memoria ab omnibus euacuata, & purgata, ingrediatur tabernaculum, id est, mētis secretum, & dicat cum Psalmista: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. De hac auditione dicit Richardus: Sic Deus auditur per reuelationem, donec voce eius paulatim inualescente, tota perstreptentium turba & tumultuatio sopiatur, solaque ipsius vox audiat, donec omnis illa tumultuantium turba dispareat, solusque cum sola remaneat: Hæc ille. Tunc adductam in solitudinem loquitur ad cor eius, vt dicit Oseas: Sed quid loquitur dicit Psalmista? Loquetur pacem in plebem suam. Sed quare magis pacem, quam omnia alia? Respondeo, quia vbi pax non habetur, nec dulcedo diuinorum consiliorum gustatur, nec vox eius auditur, nec conuiuium in mente eum Deo habetur, quia in pace factus est locus eius, secundum Psalmistam. Vnde Leo Papa in vno sermone dicit: Vera pax est à Dei voluntate non diuidi, & in his quæ solius Dei sunt, delectari. Quando enim sensualitas nulla parte resistit voluntati, & voluntas nulla parte contradicit rationi, & ratio regulatur lumine fidei: tunc est serenitas mentis, & tunc est in nobis, regnū Dei, vt dicit Dominus. Ideo pax rationabiliter præmittitur. Regnum autem Dei, non est esca & potus corporalis, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto, ait Apostolus. Iustitia rectificans iudicia rationis, pax tranquillans imperia facultatis, gaudium adimplens desiderium voluntatis. Non est autem delectabilior relectio, quam voluntatis oblectatio. De hac refectione memoria, tanquam expertus dixit David in Psalmo: Memor fui Dei & delectatus sum, & sequitur: & defecit spiritus meus. id est humanus, dicit Gregor. & factus quasi

Psal. 84. b

Richard. lib.
4. d. contēpl.
p. 15.

Osee. 2. c

Psal. 84. b

Psal. 75. a

Leo ser. 9 in
Nat. Do. cir.
med.

Luc. 17. c

Rom. 14. d

Psal. 76. a

Greg. lib. 22.

Mor. cap. 14.
non longe à
prin.

Rich. lib. 4.
de contēpl.
cap. 15.

Bern. ser. de
7. spiritibus,
qui incipit
Mag. Gen-
tium. ante
med.
1. Ioan. 4. a

Psal. 84. b

Psal. 77. c

diuinus. Quia quāto in nobis quotidie spiritus diuinus proficit, tanto noster in nobis deficit: propter quod tandem memoria nostra plena Deo deiformis fit. Secundo intelligentia ingrediatur tabernaculum mentis, & suum secretum iam ab omnibus phantasmatis, & impedimentis abstracta, vt veritatem consiliorum discutiat, & inter consilia discernat à quo spiritu procedant. Nam Richardus dicit: Sicut Deus memoria auditur per reuelationem, ita intelligentia videtur per contemplationem: ex qua visione illuminatur, vt consilia discernat à quo spiritu procedat. Nam sicut dicit Bernardus in sermone Magistri gētium. Spirituum diuersa sunt genera, ideo necessaria est nobis eorum discretio, præsertim cum ab Apostolo didicerimus, non omni spiritui esse credendum. Videri enim potest, inquit Bernardus, minus eruditus, & qui habent parum exercitatos sensus, omnē cogitationem vel consilium non alterius, quam ipsius spiritus humani esse sermonē. Quod falsum esse ostendit certa fidei veritas. Quod & probatur testimonio scripturarum diuinarum. Audiam, inquit propheta, non quid ego loquar, sed quid loquatur in me Dominus Deus. Similiter ait: quod immissiones sūt per Angelos malos. Probat etiam Scripturā esse spiritum carnis, & spiritum huius mundi. Sequitur: Igitur quisquis ex his tribus spiritibus loquatur spiritui nostro nō credamus eis, quia sanguinem siciunt animarum & mor-

tem, à sermonibus tamē eorum cognoscimus eos. Nam spiritus carnis suggerit mollia. Spiritus autem mundi, suggerit vana. Spiritus vero malignus, suggerit amara, vt rixas, iras, & huiusmodi. Si autē spiritus suggestio sit de corpore castigando, de corde humiliando, de seruanda veritate, & de exhibenda charitate, cum hæc in corde versantur, sine dubio spiritus diuinus est qui loquitur & suggerit hæc. Vt igitur intelligentia, hæc cōsilia caute discutiat, & prudenter discernat, ingrediatur tabernaculum, siue mentis secretum, vbi Dominum cōsulat super omnibus dubiis, quæ oriuntur circa conuiuium, & conuiuantes, & refectionem eorum. Sollicitudo enim istorum incumbit intelligentiæ, quæ habet regere illos, & totum regnum animæ. Vnde Greg. in Moralibus, dicit, quod boni rectores quotidie cum se cognoscunt res dubias nescire discernere, ad secretum mentis velut ad quoddam tabernaculū reuertuntur, vbique lege diuina perspecta, quasi coram posita arca Domini consulant Dominum, & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foras postmodum agentes innotescunt, sc. consilia & veritates reficientes totam familiam mētis. Quia sicut dicit August. super Ioannem: Veritas panis est, qui mentes reficit, nec tamen deficit: sed mentes mutat, quia verificat. Quot ergo veritates in tabernaculo suo, & quot consilia intelligentiæ percipit à Spiritu sancto, tot dulcia fercula conuiuantes in voluntate, manducanda proponit. Tertio voluntas libera à phantasmatis, & distractionibus, & curis sæcularibus abstracta & absoluta ingrediatur tabernaculum, siue secretum suum. Quia Richardus dicit: Sicut in memoria auditur Deus per recordationem, & in intelligentiā videtur per contemplationem, sic in voluntate amplexatur per dilectionem, quæ licet sit posterior in ordine, est tamen principalior per ingentiam libertatem. Hæc voluntas affectu experimentalis præcipiens diuina consilia à patre in memoria dicta, & intelligentia examinata, & verificata, & ipsi voluntati efficaciter impressa, clamat cum sponsa, dicens illud Cantici: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. In quibus verbis, exprimit anima diuinorum consiliorum certam auditionem, quia dilectus locutus est: & auditorum consiliorum efficacem impressionem, quia liquefacta est: Hanc auctoritatem exponens Origenes dicit: Diuinæ cōsolationis, vt audio, felicissimus effectus, est liquefactio. Liquefit enim anima dum deuotione mollescit, vt dilectus in ea suauiter cubet, vt nihil duri in ea inueniat, quod eius consiliis resistat. Liquefit dum in deuotione calefit, vt dilectus in ea diuini caloris persentiens moderamen sine moderamine, eo ineffabilem, & delectabilem inueniat, quo caliditas hæc quamvis occultissima, suauissima tamen secundum contactum, dilectationem spiritualem generat. Liquefit dum amore perestruit, vt dilectus dominium plenum habeat in ea, quo ad ipsum solum tunc omnis motus, omnis virtus, omnis impetus ipsius habet terminum. Siquidem humidum male terminabile est termino proprio. Vnde fluida mens non nisi in æternitate sistit. Quare Origenes dicit ibidem: Qui sancto desiderio intus æstuat, eo ad quodlibet bonum habilis inuenitur, quo nihil duri in corde portat, quod non seruore æstuantis desiderij in Deum liquefiat. Sic igitur tres isti consiliarij, id est, tres potentia à Trinitate salutaribus consiliis instructi, purgati, illuminati, & perfecti, totam familiam mentis, & conuiuantes hierarchicè purgant, illuminant, & perficiunt, & in æternitatem dirigunt, vt statim patet.

CAPVT VI.

Conuiuantes medi, qui sunt vigores anime naturales, sensus anime rationales, & virtutes morales, quo modo à superioribus, memoria scilicet, intellectu, & voluntate purgantur, illuminantur, & perficiantur

Postquam igitur dictum est de consiliariis, qui dicuntur principales inter conuiuantes, qualiter in se-

creto

Greg. lib. 23.
Mor. cap. 12.
cir. med.

Aug. tract.
42. in Ioan.
non longe à
prin. tom. 9.

Rich. lib. 4.
de contēpl.
cap. 15.

Cant. 5. b

creto tabernaculo mentis à diuinis consilijs per dona Spiritus sancti sunt purgati, illuminati, & perfecti. Videndum est modo qualiter medijs, scil. vigores animæ naturales, & sensus, animæ rationales; & milites, siue virtutes morales viriliter expugnantes, & repellentes omnia vitia à conuiuio animæ, à superioribus purgentur, illuminentur & perficiantur. Ille enim est debitus ordo, vt superiores perficiant medios, & medijs inferiores, secundum ordinem cœlestis hierarchiæ, quem sequitur Ecclesiastica hierarchia & humana. Dicit enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes; purgationem, vt mundi sint, & illuminationē vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui sequantur in ordine & subiecti sunt, purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, id est, memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij à Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti medios inter conuiuantes, tanquam ejs inferiores, scil. vigores animæ naturales, id est, sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinē Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scil. memoria consulit omnia, quæ sunt ad vitiorum conuiuantium purgationē, & virtua- lem exercitationē, dum per rememorationē omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per pœnitentiã deleat, & totaliter extirpet. Nam sicut dicit Hugo: Nisi præcedat purgatio, non sequitur illuminatio: nec sequitur perfectio nisi præcedat illuminatio. Vt igitur mēs cum tota familia sua purgetur, pœnitēdo dicat, illud Isaïæ: Recogitabo mihi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, donec dicere possit, quod sequitur: Proiecasti post tergū tuum omnia peccata mea. Dum sic viuatur, pater notam faciet filiis veritatem suam: quia ad receptionē lucis non requiritur, nisi purgatio recipientis. Vnde alius commē- tator, scil. Linconiensis dicit: Necessaria est rationali creatura primo purgatio, quia impura non suscipiunt illuminationē, sed tenebrosa non possunt habere operis perfectionem: quia ambulant in tenebris, & nesciūt vbi corruant, aut quo vadant. Sensus igitur rationales, & milites, vt virtutes morales primo purgentur, vt postea illuminentur, & post operationis perfectionem consequantur. Secundus igitur consiliarius, scil. intellectus in tabernaculo consilij illuminatus videns, quod illuminatio necessaria est ad operis perfectionem, consulit omnibus conuiuantibus accedere ad illuminationem, dicens: Accedite ad Deum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Acceditur ad Deum similitudine, & receditur à Deo, dissimilitudine, vt dicit August. Similitudine autem facies honoratur imagine diuina. Dissimilitudine vero, facies confunditur imagine pecorina. Vnde Psalmista dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ecce carentes intellectu pecoribus comparantur, sed intelligentes dij appellantur. Vnde Psalmista intelligentibus loquens, ait: Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Omnes igitur conuiuantes illuminat. Quid autem est illuminari, ait Linconiensis, nisi tam per virtutes speculatiuas, quam operatiuas, in finem vltimum recte dirigi: Vnde Dauid in Psalmo dicit: Dabo tibi intellectum, quantum ad speculationem: & instrua te, quantum ad operationem, *Sequitur*: In via qua gradieris, firmabo super te oculos meos, quantum ad directionem in finem. Tertius igitur consiliarius, scil. voluntas, tanquam excellentior consulit, & iubet omnia fieri, quæ sunt necessaria ad conuiuantium operatiuam perfectionem, dicens: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Operari cibum qui perit, est affici secularibus rebus, & non operari propter permanentia, sed propter pereuntia quæcumque. Et quamvis quādoque in vsu operis sit temporalitas, tamen in intentione debet esse æternitas, vt dicit Beda

super Lucā. Operamini igitur, quidquid memoria purgata, & à Deo inspirata, & à Deo illuminata faciendū dictauerit, & à voluntate charitatem impellente fieri imperatur: quia tunc à nobis, non nisi bonum procedit. Dicit namq; August. super Ioannem: Bonum & rectū est omne quod agimus, si nec memoriam obliuio decipiat, nec error intellectum excæcet, nec iniquitas voluntatem subuertat, ab his est omne quod agimus. Hoc consilium, & mandatum in tabernaculo mentis à Deo acceptum, voluntas vt alter Moses, & omnibus suo imperio subiectis indicit, & iniungit, & sensibus rationalibus, militibus pugnantibus, siue virtutibus Moralibus, & omni familia eorū, siue speciebus, quæ multæ sunt valde. Qui iam omnes à superioribus purgati, illuminati, & quasi perfecti in suis operibus secundum legem charitatis voluntati obtēperantes viriliter operantur, omnia vitia à conuiuantibus extirpando fortiter virtutibus insistendo, & Deo tanquam regi suo, & patrifamilias humiliter obediendo. Et tunc & ipsi idonei sunt ad purgandum, & illuminandum, & perficiendum inferiores sibi, vt supra dictum est.

CAPVT VII.

Conuiuantibus inferioribus, vt pote sensus animales, & corporales tam exteriores quam interiores, quo modo à conuiuantibus medijs illuminentur, purgentur, & perficiantur.

DICTO de conuiuantibus rationalibus, qui quasi medium gradum tenent in conuiuio, & qualiter sint purgati, illuminati, & perfecti: videndum est, qualiter, & isti sibi inferiores illuminent, purgent, & perficiant, vt pote sensus animales & corporales, tam interiores, vt imaginationes, &c. quam exteriores, vt visum, auditum, &c. qui sunt tanquam artifices & rustici, necessaria corpori administrantes, vt dicitur libro de spiritu & anima. Quos rationales conuiuantibus, milites purgant, dum in eis motus illicitos concupiscentiæ mortificant, vel exterminant, quantum potest fieri in corpore corruptibili, dicentes eis illud Apostoli: Si secundum carnem vixeritis, moriemini, id est, secundum corruptionem vestram. Si autem spiritu rationali, facta carnis mortificaueritis, viuētis. Similiter illos, quasi illuminant, dum eos à sua præcipitatione retrahunt, & impediunt, & eos dono consilij obedire compellunt, dicentes eis illud Apostoli: Debtores sumus spiritui, non carni, id est, debemus magis obedire spiritui, quam carni. Similiter illos, quasi perficiunt, dum eos, vitam illam, quam in futura habituri sunt, docent hic inchoare, & prælibare, & imitari. De his Bernardus libro de amore Dei dicit sic: Quidam in sanctitate vitæ, & hominis interioris glorificatione, & contemplatione, & quadam fruitione diuinitatis, iam futuræ vitæ beatitudinem prælibare in hac vita videntur & imitari, vt & de corporum suorum glorificatione, quam post plene percepturi sunt, in hac vita non nihil percipiant. *Sequitur*: Accepta enim gratia, qua habitantes in vno seipsis in Deo, & Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis sic sentiunt vicisse omnes contradictiones, vt vniuersa carnis substantia, non sit eis nisi instrumentum boni operis. Nam & si ipsius miseris & infirmitatibus contabescunt: sed ex hoc ipso in interiori homine fortius conualescant: quia quando infirmor, tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus. *Sequitur*: Sensus enim quandam nouam percipiunt, & prope spiritualement gratiam. Oculi enim sunt simplices, vt, certa experientia docet, & aures obtēperantes. Aliquando in fernore orationis tanta odoris ignota quædam fragrantia conspirat: quæ sola experientia percipitur, quia ignota. Et tanta est gustus in gustando suauitas, quæ etiam non potest nisi per

Quid sit purgare, & illuminare sensus exteriores.

Auct. de spir. & ani. c. 37. apud Aug. tom. 3.

Rom. 8. c

Ibidem. c

Bern. lib de natura, & dignitate amoris diuini, cap. 14.

1. Cor. 12. c

experientiam

Hugo super 2. Ang. Hierarch.

Hug. super 3. Ang. Hierarch.

Isa. 38. c

Linco. Ibid. cap. 3.

Psal. 33. a

Psal. 31. c

Psal. 81. b

Psal. 31. b

Ioan. 6. c

experientiam sciri, id est, per mutuum contactum spiritualis charitatis: quo incentiuum tantum fit, ut videantur sibi inter seipso, spiritualis cuiusdam voluptatis gerere paradysum. Vultus etiam, & totius corporis compositione vitæ, & morum & actuum, decore mutæ etiam seruitutis, & etiam deuotis exhibitionibus, & piis susceptionibus, siue cuiusdam gratiæ beneplacito, sibi inuicem conueniunt, & conuiuunt, ut sit vere eis cor vnū, & anima vna. Nimirum futuram corporum suorum gloriam iam hic inchoant, ex puritate conscientiæ & mutæ conuersationis gratia perfecte eam habituri in futura & perenni vita. Hæc Bernard. Ecce donum consilij, reficit conuiuantes supremos, scilicet consiliarios sacris contemplationibus, dum eos in tabernaculo, id est, in secreto mentis facit diuina consilia audire. Item reficit conuiuantes medios, scilicet sensus rationales, milites & ciues morales, sacris veritatibus, dum facit eos consilia diuina in tabernaculo vere intelligere. Item reficit conuiuantes infimos, scilicet artifices, rusticos, & ministrantes, ut sensus animales, interiores, & exteriores in regno, vel in ciuitate animæ laborantes, deiformibus operationibus, dum eos facit diuina consilia operando adimplere, quod perfectiorum est. Sequimini igitur consilium Dei, quia sicut dicit August. Consilium Dei est super omne consilium creaturæ, ut & mundanis videatur stultitia, ut ostendit Gregorius in Moralibus: Non quod sit defectus in consiliis, sed quia sunt tantæ perfectionis, quod mundus ea non potest intelligere, neque cognoscere. Quod non est mirum, cum nec ipsum consiliarium cognoscere possit, scilicet Spiritum sanctum, ut dicit Dominus.

DE DONO INTELLECTVS.

CAPVT I.

Quare donum intellectus præcedentia dona sequatur?

Sextum donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum intellectus. De quo sunt quinque notanda. Primum, quare donum intellectus præcedentia dona sequatur. Secundo, quid donum intellectus sit, vel quid dicatur. Tertio, quæ huius doni sit necessitas, vel quæ utilitas in conferatur. Quarto, qualiter ex eo dies spiritualis in anima oriatur. Quinto, qualiter conuiuium animæ, ex eo præparetur.

Primo igitur videndum est, qualiter donum intellectus præcedentia dona sequatur. De quo sciendum est, quod Anselmus dicit, istum ordinem esse rationabilem. Cuius rationem ibidem assignat, dicens: Quinque dona Spiritus sancti præcedentia pertinent ad vitam actiuam, hæc autem duo, scilicet intellectus & sapientia pertinent ad vitam contemplatiuam: quæ duo Spiritus sanctus prædictis quinque superimponit, ut edificium perfecte compleatur. Sed vita actiua præcedit contemplatiuam, tanquam disponens potentias contemplatiuas ad actus suos, ne in operationibus suis impediatur. Vnde Greg. in Moralibus dicit: Qui arcem contemplationis ascendere desiderant, prius necesse est ut in opere actionis perfecte se exercent. Igitur in ordine ascensionis ab infimo dono, scilicet timoris, ad summum donum, scilicet sapientiam, quinque dona prædicta præcedere debent donum intellectus & sapientiæ. Vnde Anselmus ibidem dicit sic: Postquam Spiritus sanctus mentem facit pauentem per donum timoris, sibi que compatiens per donum pietatis, & ea, quæ sunt facienda, manifestat per donum scientiæ, & illa fortiter exequitur per donum fortitudinis, & de ipsis suo exemplo facit aliis consulere per donum consilij: post Spiritus sanctus accendit mentem ad intelligendum, cur hæc & illa fieri debeant, & ultimo à solo Deo remunerationem querat istorum. Sed quare donum intellectus immediate sequatur donum consilij, huius ratio est,

nam cum consilium sit affectuum inquisitionum & rationis directiuum, ut dictum est supra, intellectus autem sit lumen, ut dicitur in libro de spiritu & anima, & philosophus, de anima vocat intellectum agentem, lumen quod penetrat vsque ad intima, scilicet ad essentias rerum & quidditates: ideo nunquam est perfecta veritatis inquisitione, neque perfecta inuentio, ubi non fuerit intellectualis illuminatio. Vnde consilium sine intellectu, manet sine affectu. Est & alia ratio, quam Aug. ponit in libro de Doctrina Christiana, parum post principium, ubi loquens de septem donis, dicit de dono intellectus sic: Post quintum gradum, scilicet donum consilij, per quod anima leuatur ab appetitu fordidum inferiorum, ascendit in sextum gradum, scilicet donum intellectus, ubi iam ipsum oculum purgat, quo videri potest Deus ab his, qui huic sæculo moriuntur, qui intantum vident, inquantum moriuntur sæculo. Ab illis enim non solum certior, sed & iucundior spiritus lucis incipit apparere, in ænigmate tamen. Quædiu enim in hac vita sumus, peregrinamur à Domino, quamvis conuersationem habeamus in cælis. Vterius igitur introducit ad sapientiam.

CAPVT II.

Quid donum intellectus sit, vel dicatur?

Secundo videndum est, quid sit donum intellectus, & quare sic nominatur. De quo sciendum est, quod nomen intellectus, importat quandam intimam cognitionem. Dicitur enim intelligere quasi intus legere. Et hoc patet, consideranti differentiam inter cognitionem intellectus & sensus. Nam cognitio sensitua occupatur circa sensibiles qualitates exteriores. Cognitio autem intellectiua, tanquam excellentior & subtilior, penetrat vsque ad quidditates, & rerum essentias interiores: quia obiectum intellectus est quod quid est, ut dicitur de anima. Vnde cognitio humana incipit à sensu tanquam ab exteriori, quæ non perficitur, nisi perueniatur ad intellectum, qui vere cognoscit, quod est res. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod quicquid sensus recepit exterius, imaginatio repræsentat interius, ratio inuestigat, intellectus diiudicat, intelligentia comprehendit, & ad contemplationem adducit, quæ memoria conseruat. Sed aduertendum est, est, quod intellectus quandoque accipitur, ut est vis animæ naturalis. Et sic de intellectu loquitur Auctor libri de spiritu & anima, qui dicit, quod intellectus est vis animæ, qua inuisibilia percipit. Cui concordare videtur Philosophus de anima, & hic intellectus ut plurimum cæcutiens est. Vnde Psalmus dicit: Nescierunt neque intellexerunt. Item intellectus quandoque accipitur, ut est virtus intellectualis, siue ut est habitus principiorum naturalium, quæ subsunt lumini intellectus, ut patet in Ethicis. Sed neuter istorum est donum Spiritus sancti, licet vterque sit à Spiritu sancto. Sed quia homo ordinatur ad beatitudinem, sicut ad finem supernaturalem, ut apparet ex eius imagine: ideo oportet ponere intellectum, siue lumen aliquod, ut est habitus supernaturalis principiorum supernaturalium, quæ sunt articuli fidei, & ex consequenti quarundam operationum, per quæ ordinantur ad fidem; quia fides per dilectionem operatur, ut dicit Apostolus. Et hoc lumen supernaturale, & superadditum intellectui & datum homini, vocatur donum intellectus, quod nominat quandam excellentiam cognitionis, penetrantis vsque ad intimas rerum intelligendarum essentias & veritates: quæ non fit ita complete ex virtute luminis, naturalis intellectus, sicut ex virtute luminis supernaturalis superadditi intellectui naturali. De quo intellectu dicitur in libro de spiritu, & anima, quod intelligentia est vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit siquidem ipsam summum verum & vere incommutabilem. Sic anima percipit corpora sensu, imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporearum rerum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Vel sicut dicitur

Arist. lib. 3.
de ani. text.
18.

Aug. lib. 2. de
Doct. Christ.
c. 7. tom. 3.

1. Cor. 5. b

Cognitionis
sensitiuæ &
intellectiua
discrimen.

Arist. lib. 3.
de ani. text.
37.
Auct. de spir.
c. ani. c. 11.
apud Aug.
tom. 3.

ibidem.

Psal. 81. a

Arist. lib. 6.
Eth. c. 6.

Gal. 5. b

Auct. de spir.
c. ani. c. 11.
apud Aug.
tom. 3.

in

Act. 4. f

Aug. contra
Faust. lib. 26.
c. 7. tom. 6.
Greg. lib. 20.
Moral. c. 26.
c. lib. 27.
cap. 18.
Ioan. 14. c

Ansel. lib. de
seruil. c. 130.

Greg. lib. 6.
Mor. c. 17.

Ansel. ubi
sup. proxi.

Ibid. c. 37. in eodem libro, Intellectus est ea vis animæ, qua de diuinis, quantum homini possibile est, cognoscitur, ad cœlestia arcana penetranda, quæ penetrari non possunt, nisi per spiritum eius, qui etiam profunda Dei scrutatur. Vnde Apostolus dicit: Nobis autem reuelauit, Deus per spiritum suum, qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

CAPVT III.

Que huius doni sit necessitas, vel qua utilitas in eo conferatur.

Ad quid sit necessarium donum intellectus.

Tertio videndum est, quæ sit necessitas sine utilitas doni intellectus. De quo sciendum est, quod cum veritates necessariae ad salutem, sint nobis absconditæ, & quasi velatæ, tam in rerum, naturis, quam in sacris Scripturis, quam in diuinis sacramentis, & figuris, in tantum vt intellectus humanus sine adiutorio supernaturalis luminis, non possit ad eas apprehendendas plene pertingere: planum est, quod necesse fuit, vt Spiritus sanctus intellectui humano superadderet aliquod lumen supernaturale, quo velamina dictarum veritatum penetraret, & veritates absconditas apprehenderet, & eas sic nobis manifestaret. Quod vtique Spiritus sanctus facit, dum nobis donum intellectus inspirat. Hoc enim donum intellectus, primo facit nos penetrare velamina, siue tenebras mentis nostræ, donec ad notitiam propriam perueniamus, & imaginem sanctæ Trinitatis, nobis concreatam cognoscamus; cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est, id est, imagine sua. Primo igitur donum intellectus facit nos ad interiora nostra ingredi dum menti inspirat, vt seipsam primo cognoscere discat, & in hoc diligenter se exerceat, donec se videre quid sit, incipiat. Dicit enim Richardus sic: Hoc exercitio cordis oculis mundatur, ingenium acuitur, intelligentia dilatatur. Nihil recte æstimat, qui seipsam ignorat. Nescit quod sub pedibus eius mundana gloria iaceat, qui conditionis suæ dignitatē non pensat. Nescit omnino quid de spiritu angelico, quid de spiritu diuino sentire debeat, qui spiritum suum prius non cogitat. *Sequitur*: Si non idoneus es intrare ad teipsum, quomodo ad illa rimanda idoneus eris. quæ sunt supra teipsum? In hoc exercitio homo per donum intellectus incipit aliquantulum videre, quod factus est ad imaginem Dei, vt docet August. de Trinitate. Et auctor in libro de spiritu & anima: Tanta dignitas hominis, esse cognoscitur, vt non solum iubentis sermone, sicut alia opera sex dierum sunt facta, sed & consilio sanctæ Trinitatis, & opere diuinæ maiestatis creatus sit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum deberet suo creatori, non solum propter primæ conditionis priuilegium acceptum, sed & quod ad imaginem & similitudinē suam Deus creauit eum. Nam sicut dicitur in eodem libro de spiritu & anima: Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est vnus Deus, non tres dii, sed tres personæ, ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non sunt tres animæ, sed vna in vno corpore, & tres vires. Et sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, sed ex intellectu & voluntate procedit memoria. Multæ aliæ similitudines ponuntur ibidem. Ex eo autē, quod anima est imago Dei, est capax Dei, vt dicit August. de Trinitate. Item per donum intellectus potest homo cognoscere, quod est factus ad similitudinē Dei. Vnde in libro de anima & spiritu dicitur sic: Creatura est anima à Deo, vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortalibus: vt non sit lōge à creatore suo, cui appropinquare videtur simplicitate essentiæ. Quia creata est anima magna à magno, recta à recto. Eo magna quo capax æternorum: eo recta, quo est appetens æternorum vel supernorum: eo beata, quo Deo vnita. *Sequitur*: Anima namque, quam Dei pietas respicit, humilitas subiicit, pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia cō-

Aducit, perseverantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ibidem dicitur: Quis maior honor esse potuit homini, quam quod ad similitudinē sui conditoris crearetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor. De quo in Psalmo legitur: Dominus regnauit decorem indutus est, quasi omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. *Sequitur*: Et quod maius dedecus homini, aut infeliciores miseria, quam vt hac similitudinē gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationale inmentorū similitudinē dilabatur? *Sequitur*: Quapropter quisque diligentius attendat primæ suæ conditionis excellentiā: vt venerandam sanctæ Trinitatis in se ipso imaginem agnoscat, honoremque diuinæ similitudinē, ad quam creatus est, nobilitate morum, & exercitatione virtutū, & dignitate meritorū habere contendat. Vnde quando apparebit, similes ei erimus, vel apparebimus, qui nos condidit & reformauit. Hæc ille. Similiter per donum intellectus, homo regnum Dei in se inuenit, cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est. Vbi dicit Glossa Gregorij: Regnum Dei nobis insitum est, dicit forsitan inditam animabus nostris lætitiā per Spiritum sanctum. Ea enim est velut imago & arrha perennis lætitiæ, qua in futuro sæculo animæ Sanctorum gaudent. De hoc require supra in cap. de dono timoris. Quærite ergo, & inuenietis, & nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, ait psalmus.

Ibid. cap. 35. post med.

Psal. 92. 8

1. Ioan. 3. 8

Luc. 17. 8

Psal. 31. 8

CAPVT IV.

Veritates diuina in sacra Scriptura abscondita manifestantur per donum intellectus.

Luc. 17. 8

Rich. lib. 3. de contempl. cap. 6.

Aug. de spir. c. 35. in prin. apud Aug. tom. 3.

Gen. 1. d

Ibid. inferius.

Aug. lib. 10. de Trin. c. 8. non longe à prin. tom. 3. Aug. de spir. c. 36. apud Aug. tom. 3.

Post hoc Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina sacrarum scripturarum introducens nos ad clarā contemplationem puræ veritatis. Quod autem veritates Theologicæ, & diuinæ quæ sunt nobis necessariae ad salutem, sint velatæ & absconditæ in sacra Scriptura, ostendit obscuritas prophetarum, vel prophetiarum, multiplicitas figurarū, & diuersitas expositionum. Quandoque enim exponuntur historice, quandoque tropologicæ, quandoque allegorice, quandoque anagogice, vt supra patet in eapitulo de dono scientiæ. Sed Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare omnia velamina occultantia nobis veritates scripturarum, necessarias nobis ad salutem, donec intremus ad veritatis puras illuminationes, & cōtemplationes in scripturis absconditas. Puræ autem veritatis illuminationes, vt dicit Hugo, sunt, quando veritas sine imaginibus & figuris per semetipsam percipitur. Richardus super Apocalypsi, & Haymo dicunt, quo excellentior cognitio est, cum spiritus humanus per internam inspirationē suauiter tactus, nullis rerum visibilium formis ad cœlestium contemplationem erigitur, sicut vidit Dauid propheta. Sed Haymo dicit ibidem: Est quædam visio intellectualis, quæ non fit per corporales res, nec per similitudines, sed ipsa veritas in mente manifestatur vidētibus, quod proprie electorum est. Et notandum, quod donum intellectus quandoque intantum penetrat omnia veritatis velamina, & intantum introducit mentem ad sua interiora, vt audiat ibi verba, quæ non licet homini loqui, quia nec forte proprie poterunt dici per os carnis. Quia cum sint verba intellectualia, nihil corporale habentia, nec imaginem, nec similitudinē, ideo per os carnis non exeunt. Et ideo illa nemo scit, nisi qui accipit, vt in Apocal. Quod exponens, August. ibidem dicit, quod nemo scit, nisi qui accipit per reuelationem, vel per experientiam. Cum his concordare videtur commentator super Angelicā Hierarchiā, loquens de proprietatibus seraphicis, vbi dicit sic: Ille qui hæc verba dicebat, vsq; ad tertium cœlum peruenerat, & intrauit paradisu Dei, vbi verba omnino secreta & proxima silentio audiuit, ad quæ auris humana non contigerat, quæ nemo audiret, donec sciret: intus enim audiebantur,

Hug. in 7. 6. Ang. Hier.

2. Cor. 12. 8

Apoc. 2. d. Aug. hom. 2. in Apoc. cit. fin. tom. 9. Hug. super 7. Ang. Hierarch. d.

ibique

ibiq; dicebantur, & non poterant exire foras, vbi erat homo, & propterea ab eo qui intus erat, & valde intus, introrsus audiri poterat. Sed his qui foris erant, dici non debuerant. Ne autem illi, qui foris erant, derelingeretur, si ab eo, qui intus erat, non vocarentur; nata sunt verba de verbis, sicut verba de verbo nata fuerant. De verbis, quæ intus seruari debuerunt, verba, quæ foris proferri potuerunt; de immensis magna, de occultis obscura, de impenetrabilibus profunda; quæ à nobis audita sunt in scripturis, vtrum intellecta nescio. Vnctio tamen spiritus docet nos de omnibus, dicit Ioannes. Item spiritus sanctus per donum intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ, sed & veritatis increatæ. Velamina autem veritatis incarnatæ sunt omnes infirmitates, & defectus, quos pro nobis assumpsit natura humana, vt defectus passibilitatis, famis, sitis, & mortalitatis, &c. Quæ donum intellectus omnia facit penetrari vsque ad inuentionem nudæ veritatis. Quia ipsa veritas incarnata dicit: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Spiritus veritatis dicitur, quia à veritate procedit: & ideo docet omnem veritatem, quia docet eum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi, Nam quia ab alio procedit, ipsum manifestat. Vnde Dominus dicit ibidem: Non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur: quia de meo accipiet, ex quo docebit vos omnem veritatem necessariam, quam audiuit. Docere autem, est ipsum intellectum ad suum obiectum, quod est veritas, applicare, ex quo sequitur veritatem cognoscere.

Sed sciendum, quod triplex veritas est. Nam est veritas cognitionis, veritas operationis, & veritas dilectionis. Per veritatem cognitionis, spiritus sanctus ostendit nobis fidem Christi, & doctrinam esse verissimam. Per veritatem operationis Christi, docet nos operationem perfectissimam. Per veritatem dilectionis Christi ostendit nobis charitatem maximam. Ad has veritates, possunt reduci aliæ veritates necessariæ. Item spiritus sanctus per donum intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ, sed & velamina veritatis increatæ. Vnde dicit Iesus: Ille scilicet spiritus sanctus me clarificabit. Quod verbum exponens Augustinus dicit: Spiritus sanctus clarificat filium, non ita quod de non claro faciat clarum, sed eum clarificat in nobis, quando nobis eum manifestat, vt clarum clare cognoscamus. Sed quia spiritus sanctus procedit ab utroque; scilicet patre & filio, ideo vtrumque nobis reuelat. Hæc autem reuelatio fit, quando spiritus sanctus per donum intellectus, mentem nostram à terrenis eleuat, & purgat, & inflammat. Affectus enim terrenus, & animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, ait apostolus. Ideo talibus non fiunt reuelationes. Spiritus sanctus intellectum, voluntatē, memoriam, & totam familiam mentis ab inferioribus abstrahens, impellit ad Dominum querendum & habendum. Vnde Bernardus dicit, spiritus sanctus profecto monet memoriam, docet intelligentiam, mouet voluntatem, & ibidem. Nec minimam paleam peccati, intra cordis quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspeditionis exurit illud spiritus dulcis & suavis. Igitur mente purgata & mundata per internam monitionem, excitat memoriam ad paternæ allocutionis auditionem, quia Deus per meriam auditur, vt dicit Richardus. Item dicit Bernardus ibidem, spiritus sanctus docet intellectū, & illuminat, scilicet ad diuini verbi intellectionem. Quia sicut dicit Richardus, vbi supra, Deus per intelligentiam videtur. Item dicit Bernardus ibid. quod spiritus mouet voluntatem, scilicet ad sanctę Trinitatis perfectā dilectionē. Quia dicit Richardus vbi supra: Deus per voluntatem vel affectum amplexatur, & sic habetur. Sed & filius reuelat patrem. Vnde dicit apostolus: Vsque in hodiernum diem, id ipsum velamen in lectione veteris testa-

menti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur, dum nobis patrem reuelat. Vnde dicit Dominus: Ego clarificauit te pater. Quod exponens Augustinus dicit: Filius clarificauit patrem, non quod de minus claro fecerit magis clarum, cum essentialiter fuerit æternaliter clarus, sed filius in nobis clarificatus, eum in nobis clarificat, dum ipsum Verbū paternū manifestat nobis patrem. Vnde dicit Verbum: Pater manifestauit nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Quod Augustinus de Trinitate exponens dicit: Si verbum nostrum temporale & transitoriū, quod nos proferimus, & se ostendit, & eum qui loquitur: quanto magis verbū Dei, per quod facta sunt omnia, se nobis ostendit, & patrē, sicuti est, quia idem cum patre est, & seipsum ostendit nobis. Vnde dicit Dominus: Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sed & pater clarificauit filium vt in miraculorum operatione, in passione, resurrectione, & in cælum ascensione, & in multis aliis, vt filius clarificet patrem, vt supra patuit. Vnde Ioannes dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

CAPVT V.

Veritates diuinorum Sacramentorum dono intellectus penetrantur.

Post hæc videndum est, qualiter spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina veritatum diuinorum sacramentorum: Habent namque sacramenta velamina quædam, quibus luciformes margaritas abscondunt, ne pedibus porcorum immundæ multitudinis conculcentur, & ne derideant vel cõtemnant eas, sicut & Dominus dicit: Nolite ponere margaritas, &c. De istis velaminibus conqueritur sanctus Bernardus, dicens sic: Mihi apponitur veritas: sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo grano, me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentū, carnis furfure, palea literæ, fidei velamine. Et hæc talia sunt, quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus, quantumque accipiant condimentum, quod fit per donū intellectus. Vnde sequitur: Denique absque spiritu sacramentum ad iudiciū sumitur, & caro non prodest quidquam, litera occidit, & fides mortua est: sed spiritus sanctus est, qui viuificat, vt viuam in eis. At quantalibet sana abūdantia spiritus noster pinguescat, non tamen pari iucunditate sumitur cortex sacramenti, & adeps frumenti, fides & spes, memoria & præsentia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma serui. Nempe in omnibus fides mihi est locuples, intellectus pauper. Hinc Bernardus ostendit, quod intellectus humanus est pauper & quasi cæcutiens, sine adiutorio diuino, in cognitione tam absconditarum veritatum sacramentaliū, sed adiutorio spiritus sancti, qui donat veritates theologicas dirigentes, & ad plenum perficientes donum intellectus, & cetera dona, fit diues & fortis ad penetrandum velamina, & ad inueniendū veritates absconditas. Vnde Greg. in moralibus dicit sic: Ad perfectionem plenam dona non perueniunt, nisi fide, & spe, & charitate fiat omne quod agunt. Nam Christus est ostiū, per quod intratur ad notitiam sanctę Trinitatis. Vnde August. exponens illud Ioannis, Ego sum via dicit Verbum assumens humanitatē, factum est via. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Et dicit ipse Dominus: Ego sum ostium ouium, &c. hoc ostium fides aperit. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. Igitur fides intellectum adiuuat. Spes autē intellectum introducit. Vnde dicit apostolus: Habemus spem firmam, & incedentem vsq; ad interiora velamina, sc. puræ veritatis. Sed charitas inuenit & vnit, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Cuius ratio est, quia sicut dicit Hugo, Amor siue charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilectū veniat. Sic igitur donum intel-

Ioan. 17. a
Aug. tract.
105. in Ioan.
tom. 9.Ioan. 17. a
Idem lib. 7.
de Trin. cap.
3. tom. 3.

Ioan. 14. a

vbi supra.

Matth. 7. a

Ber. ser. 33. in
Cant. ante
med.Greg. lib. 1.
Mor. cap. 13.August. de
verb. Dom.
sc. Ioan. ser.
55. circa fin.
tom. 10.Ioan. 14. a
Ioan. 10. b
Isa. 7. b
Heb. 6. d
1. Ioan. 4. cHugo. sup.
7. Ang. Hierarch.

lectus

1. Ioan. 2. d

Ioan. 16. c

Golth. 2. a

Aug. tract.
110. in Ioan.
tom. 9.

1. Cor. 2. d

Ber. ser. 1.
de Penteco-
ste circa
med.
Idem ser. 2.
in eod. festo
prope fin.
Ber. de Pen-
tasof. ser. 1.Rich. lib. 4.
de contempl.
c. 15.

2. Cor. 3. d

lectus, in fide, spe, & charitate, penetrat omnia velamina sacramentalia, superius à Bernardo enumerata, ut dicat illud Canticorum: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam eam, donec introducam eum ad certissimam veritatem, & intimam.

CAPUT VI.

Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oritur.

Quarto videndum est, qualiter per donum intellectus dies in anima spiritualis oritur. De quo sciendum est, quod sicut absentia lucis solaris causat noctem & tenebras in terra, & sicut presentia eius causat diem siue lumen ut videantur sensibilia, sic absentia doni intellectus in anima causat tenebras. Unde Psalmista: Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulat, eiusdem doni presentia causat in anima diem spirituales, qua videntur intelligibilia. Unde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob. Vnusquisque in die suo, dicit sic: Sicut ignorantia obscuritas, sine dubitatione nox cordis dicitur, sic intellectus dies vocatur. Ratio huius est, quia intellectus suo lumine penetrat omnia velamina obumbrantia veritatis radios, tam naturarum, quam scripturarum, & sacramentorum, ut supra patet, planum est quod lumen illud doni intellectus, proficit & crescit, vsque in perfectum diem, quo spiritualia contemplantur, in quo die, mane, meridies, & vespera distinguuntur.

Primo igitur mane huius luminose diei in mente humana oritur, quando per donum intellectus ad nostra interiora reuocati per lumen compunctionis, omnes tenebras peccatorum de lectulo conscientie abstergimus, ut dicamus cum Psalmista: Lauabo per singulas noctes lectum meum, scilicet conscientie, ut post hoc ad claritatem meridianae horae per contemplationem mane surgamus. De mane illius diei loquens Gregorius in Moralibus exponens illud Iob, Confurgentque diluculo offerebat holocausta, dicit sic: Diluculo namque surgimus, cum compunctionis luce perfusi, humanitatis nostrae noctem deserimus, & ad veri luminis radios, mentis oculos aperimus. Sequitur: Offerebat holocausta. Holocaustum totum incensum dicitur, quod offerre, est totam mentem igne compunctionis incendere, ut in ara amoris tota ardeat, & quasi delicta propriae cogitationis exurat. De mane illo dicit Psalmista: Mane astabo tibi & videbo.

Secundo post mane huius diei luminose, horae meridianae claritas feruida oritur in mente ex dono intellectus, quod pariter illuminat, & inflammat in sacra Scriptura, ad modum horae meridianae, dum eloquium Domini vehementer ignitum, quod est penetrabilis omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animae, secundum Apostolum, manifestat. De claritate huius meridiei & radiis huius, Richardus dicit sic: Lucunda sane admodum plaga est meridiana à nimietate lucis & feruore diei, eo quod dulce sit valde & delectabile aspectui, contemplari beatorum spirituum ordines, hilarescentes in claritate & charitate. Et sequitur infra: In meridie illa scilicet lucis & feruoris scripturae contemplantur praemia meritorum beatorum, gaudia ciuium supernorum, & arcana diuinorum secretorum, & cetera huiusmodi. Propter quod, dicit Dominus: Scrutamini scripturas. Quod verbum Chrysostomus exponens dicit: Salvator scripturas vocat ostium. Haec enim cognitionem Dei aperiunt, haec oues custodiunt, haec lupos superuenire non permittunt, haec hereticis introitum pracludentes. Haec ille. De feruore autem horae meridianae, scilicet scripturae factae in qua nobiscum Deus loquitur per verbum suum proprium tamen incarnatum, quantus sit ostendit Ecclesia, quae ex ardentissimo feruore tacendo clamat, dicens: Osculetur me osculo oris sui. Hunc feruorem aduertere possumus, si verba pen-

semus. Nam Bernardus exponens haec verba dicit: Securus suscipio mediatorem Dei filium, quem agnosco fratrem meum. Minime mihi iam suspectus erit: frater enim & caro mea est, puto eum spernere me iam non posse, os de ossibus meis, & caro de carne mea. Igitur loquatur mihi osculo oris sui. Quid mihi haec ora prophetarum semiverba loquuntur? Ipse potius speciosus forma praefiliis hominum me osculetur, osculo oris sui alloquendo. Nam audio iam Moysen, impedientioris linguae est. Isaia labia immunda sunt. Hieremias nescit loqui, quia puer est. Non in eis iam loquatur mihi, quonia tenebrosa aqua in nubibus acris. Et Prophetae omnes elingues sunt, sed ipse loquatur mihi, cuius gratiosa praesentia, & admiranda fluente doctrinae, fiant in me fons aquae salientis in vitam aeternam. Cuius utique sermo viuus & efficax, mihi osculum est, non quidem coniunctio labiorum, quae interdum pacem mentitur animorum, sed plane infusio gaudiorum, reuelatio secretorum, mira quaedam & quodam modo indiscrcta connexio superni luminis, & illuminatae mentis. Adhaerens quippe Deo, vnus spiritus est. Haec ille. Ideo sponsa in Canticis dixit: Anima mea liquefacta est, ut dilectus meus locutus est, mihi spiritus feruorem tantum infundendo, vel influendo, ut tota feruida sim, ait Vercellensis ibidem. Igitur quasi lux meridiana est.

Tertio post horam clarae & feruidae meridiei, hora vespertina succedit, in qua labor quotidianus terminatur, somnus contemplationis inchoatur, deliciae nocturnales celebrantur. Labor quotidianus terminatur, quia sole declinante, virtus debilitatur operantium. Unde dixerunt Domino discipuli, simulanti se longius ire: Mane nobiscum Domine, quoniam ad vesperas cit, & inclinata est iam dies, quia virtus est, debilitata, & ideo à labore quiescendum est. Quare & in Psalmo dicitur: Exhibet homo ad opus suum, & ad operationem suam, vsque ad vespem. Secundo in hora vespertina, per donum intellectus, somnus contemplationis inchoatur. Unde dicit anima contemplatiua: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quod exponens Vercellensis dicit sic: Ego, quod sum per naturam, dormio, dormitio autem suspendit vsu sensuum exteriorum, & intendit & quasi inuigilat circa exercitium sensuum interiorum, quod incomparabiliter nobilius est, quam exercitium sensuum exteriorum, quod perfecte haberi non potest, nisi sensus exteriores obdormiant. Unde in libro de spiritu & anima dicitur: Cum sensus exterior carnalis suo bono utitur, interior sensus quasi obdormit. Et Gregorius dicit: Vigilanti etenim corde dormit, per hoc, quod interiorius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quiescit. Tertio in hora vespertina, deliciae spirituales post labores diurnos à Deo ministrantur per donum intellectus tunc ex Iacob reuersa de agro ad vespem fit Israel, quia post sudationes boni operis, peruenitur ad lucem contemplationis, ut dicit Hugo. Unde in Iob dicitur: quasi meridianus fulgor, confurget tibi ad vespem. Quod exponens Gregorius in Moralibus ait: Confurget, quia quanta sibi claritas meridiana maneat cum iam occumbere coeperit, post agnoscat, quia scriptum est: Timentem Deum bene erit in extremis. Haec ille. Fulgor namque meridianus illuminat, & inflammat. Illuminatio pertinet ad cognitionem, inflammatio ad refectionem. Nam in charitate refectionis est, quae duo maxime faciunt ad delicias spirituales, & vespertinas, ut patet per Hugonem, ut supra dictum est. Factum est igitur vespere, & mane dies sextus, per donum intellectus.

CAPUT VII.

Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti praeparatur.

Quinto videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus in die sua, id est, in illuminatione sua conuiuium spirituale menti praeparat. De quo sic dicitur, quod Greg. in Moralibus dicit sic: Intelle

Bern. super Cant. ser. 2. post med. Gen. 27. f

Gen. 2. d

Psal. 44. a Exod. 4. c Isa. 6. b Hier. 1. b

Psal. 17. b

Ioan. 4. a

1. Cor. 6. d Cant. 5. b

Isa. 18. c

Vespera huius diei.

Luc. 24. d

Psal. 103. e

Cant. 5. a

Auct. de sp. & ani. c. 9. apud Aug. rom. 3. Gregor. in Ezer. hom. 14. post med.

Hug. lib. 4. de clastro anima cap. 43. Iob. 11. d Greg. lib. 10. Mor. c. 11. circ. med. Eccl. 1. c

Hug. super 7. Ang. Hierar.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 16.

Cant. 3. b

Psal. 81. b Per donum intellectus oritur dies in anima.

Mane diei doni intellectus.

Psal. 6. b

Greg. lib. 1. Mor. ca. 19.

Psal. 5. a Meridies huius diei.

Heb. 4. c Rich. lib. 3. de contempl. cap. 7.

Ioan. 5. g

Cant. 5. a

ctus in die suo conuiuium, preparat vel parat: quia in eo quod audita penetrat reficiendo cor tenebras eius illustrat. Ergo in penetratione auditorum inuenta veritate mens reficitur. Et ratio huius est, quia menti non sufficit gustare velamina veritatum, testas, vel umbram quidditatum, vt supra dictum est, sed nucleum, id est veritatem puram, & quidditatem nudam. Veritas pura est, quando per seipsam videtur, non per subiectam imaginem, vel figuram, dicit Hugo. Et hic intellectus vere reficit. Vnde Linconiensis super principium mysticæ Theologiæ dicit sic: Intellectum Scripturæ historicum, allegoricum, & morale habent multi, sed interior homo quærens videre Deum in circumuolante, & vere, non est his contentus, sed transcendens, ascendit cum sacris contemplatiuis ad summam anagogicorum intellectuum. In quibus tamen non videtur Deus sine symbolis, donec tandem ab omnibus absoluitur, & cum Moyse caliginem ignorantie ingrediatur, in qua mens summe reficitur, vt patet per Moysen ieiunantem à cibo corporali quadraginta diebus, vt legitur in Exodo. Cuius igitur donum intellectus secundum Gregorium penetret omnia velamina veritatis diuinæ, tam in scripturis, quam in doctrina, tam in figuris, quam in sacramentis, & vsque ad intimam & nudam veritatem intelligendam, & degustandam, quadam intellectuali experientia pertingat, quod perfectissimorum est, vt dicit Bernardus super Cantica. ideo donum intellectus, dulcissime mentem reficit. De hoc gustu experientie Bernardus loquens in libro de amore Dei, dicit: Gustus experientie scripturarum, & sacramentorum Dei, qui est in Christo, facit nobis sensum, vt intelligamus scripturas. Vnde Dominus post resurrectionem aperuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. *Et sequitur ibid.* Cum scripturarum interiorum sensum, & veritatem mysteriorum Dei, & sacramentorum cœperimus, non solum intelligere, sed & quadam, vt ita dicam, experientie manu palpare, & tractare, quod non fit, nisi quodam conscientie sensu, & experientie disciplina, intelligentis, & scientis bonitatem Dei, & veritatem quam potenti bonitate, & quam efficaci veritatis in filiis gratie opus ipsius gratie, operatur: tunc intellectus cum sapientia operatur, quod suum est, & exequitur: tunc sapientia vnctione sua, docens de omnibus necessariis, sapore suo intellectui iam comunicato, vt per claritatem cognitionis illuminetur, & per dulcedinem cognitionis reficiatur: vtrumque enim necessarium est ad conuiuium spirituale, vt supra dictum est. Sed tam perfecta cognitio, quam perfecta refectio, principaliter in vno consistit, quod solum est necessarium vt dicit Dominus: Ideo donum intellectus multa transcendendo, & penetrando, ad illud perfectum, & necessarium vnũ tendit, & intrat. Quia sicut dicit Richardus in tractatu suo, de violenta charitate. Vnũ solum est, in quo mens humana requiescit, reficitur, & satiatur. Sed & Hugo idem probat, sic dicens: Multa in hoc mundo sunt & hæc omnia cor hominis satiare non possunt, vt probat experientia. Vnum autem est bonum, & hoc solum percipitur satietas inuenitur, ergo non in multitudine, sed in vnico est satietas: vnum ergo est necessarium bonum, quod nobis præparauit Deus. Sic ergo in mensa Dei, non nisi vnum ferculũ nobis apponitur. Sed noli (inquit) contemnere, satietas enim multa est. Satiabor (inquit) propheta, cum apparuerit gloria tua. Noli igitur timere cum audis vnum. Vnum quidem est bonum, sed in illo bono, omne bonum est. Vnam refectioem, vnum cibum, vnum ferculũ, vnum panem præparauit nobis Deus. Sed ne despicias. Audi quid scriptũ est: Panem (inquit) habentem omnem saporem, & omne delectamentum suauitatis. *Et sequitur:* Ipsa vere simplex, & vna dominica refectio singularis dicitur: quia cum aliena, & extranea delectatione, & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis tantum & familiaribus præparatur. Dicitur & viuifica, quia vnum secum efficit omnes, quibus se sumendam, & percipiendum præbet. Hæc ille. Igitur quia hæc refectio, vt dicit Diony-

sius, est simplex & vna, & ideo in spiritu, & non in carne percipitur: ideo spiritum humanum confortat contra infirmitates spirituales. Item quia omnem delectationem extraneam, excludit, ideo spiritum verificat, quia vbi est simplicitas, ibi est veritas. Item quia tantum amicis datur, ideo spiritum gratificat, quia charitas est radix amicitie, vt satis patet in Ioanne. Item quia viuificat, ideo spiritum Deo conformat, & concordat, & ex hoc concordare facit cum seipso, & cum proximo. Vnde Origenes super Cantica dicit: Concordia hic inchoat, quæ in futura gloria inter electos cœlestis patriæ semper durat. Hic enim bonis conformatur, in pugna luperat, consolatione inebriatur, Deo associatur, amorem & amicitiam augmentat, hic inchoat, quod in cœlo consummat. Hæc ille. Cum his concordat illud Psalmistæ: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus, &c. In eo quod dicit parasti in conspectu meo mensam, & cetera, innuit in intelligentia cum perspicuitate mensam esse reficientem. In eo quod dicit, aduersus eos qui tribulant me, inuenit quod hæc refectio conuiuantes confortat, & in ediam siue famem spirituales, quæ virtutes conuiuantium debilitat, extirpat. In eo vero quod dicit: Impinguasti in oleo caput meum, innuit, quod gratiosa dulcedine, & delectatione, caput anime, id est, mentem nutrit, & decorat. Sed in eo quod dicit, calix meus inebrians, quam præclarus est, innuit spirituales & sobriam spiritus ebrietatem, quæ mere inducit ad obliuionem sui, & ex hoc ad veram concordiam, & ad vnitam societatem, & associationem Dei. Cibatur igitur sapientia mentem, pane vitæ & intellectu. Quem loco pascuæ collocavit diuinarum scripturarum, vbi dicit Glossa id est in intelligentia diuini sermonis, quæ meditates saginat in intellectu diuinarum scripturarum. Quarum pascuarum experientiam habuit Gregorius quando dixit: Liber, qui viscera intellectualia repleuit dulcedine in ore sancti, mel factus est, quia intelligentes, de Deo sciunt suauiter loqui, qui hunc didicerunt in cordis sui visceribus veraciter amare: in eius quippe ore Scriptura dulcis est, cuius vitæ viscera mandatis illius replentur. Quare suauis est eis ad loquendum, cui interior in intellectu impetia ad viuendum fuerat. Ex abundantia enim cordis os loquitur, ait Dominus.

DE DONO SAPIENTIE

CAPITULUM I.

Quid sit sapientia, & quid donum sapientie dicatur.

Septimum donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum sapientie quæ est lux descendens à patre luminum, & radians in animam, facit eam deformem, & Donum Dei. Illustrat enim intellectum, inflamat affectum, roborat operatiuum. Facit intellectum speciosum, affectum amœnam, operatiuum robustum. Hoc autem donum immediate sequitur donum intellectus. Vnde Augustinus de Doctrina Christiana dicit, quod à timore vsque ad sapientiam, quæ septima est in donis & vltima, per gradus tenditur, & peruenitur. Et reddit rationem ibidem dicens: Hæc sapientia vltima, & summa est, quia hac habita, animus pacatus tranquillusque; perficitur, & delectatur in ea, ergo vltima est, in qua est consummatio. Similem rationem assignat Anselmus, dicens: Spiritus sanctus menti inspirat ad postremum sapientiam, quam aliis donis superaccumulat, vt quod recte intelligit, scilicet in dono intellectus, sibi sit sapidum, atque; dulcissimum in dono sapientie, soloque rectitudinis amore sequatur, quo intelligit esse sequendum. Non enim perfectum facit cognitio veritatis nisi etiam sequatur gustus experimentalis, quia experientia est magistra intelligentie, ait Hugo. Et addit Anselmus ibidem dicens: In isto edificio sic composito donorum Spiritus sanctus residet, totamque familiam domus interioris

Hug. super 7. Ang. Hierarch.

Exo. 24. c

Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. cap. 10. post med. l. 1. ult. g

Luc. 10. g

Rich. tract. de 4 grad. Viol. chari. ante med. Hug. super 7. Ang. Hierarch.

Psal. 16. c

Sap. 16. c

Dionys. de Ang. Hier. cap. 7.

Ioan. 15. a

Psal. 22. b

Ecol. 15. a

Greg. hom. 10. super Exec. ante med.

Matt. 12. e & Luc. 6. g

Iac. 5. e

Aug. lib. 2. de Doctri. Christ. cap. 7. tom. 3.

Anselmus Lib. de similit. cap. 131.

Hug. super 7. Ang. Hier.

Psal. 22. A

interioris, id est, omnes animæ sensus, regit, & ad suum obsequium disponit, scilicet ascendendo ad Dominum, & descendendo ad proximum, vt cum Psalmista dicat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ, ibi me collocauit.

Rom. 8. b

Ad huius doni maiorem noticiam, sunt quinque per ordinem notanda. Primo quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur. Secundo, quæ sit necessitas eius, & quæ utilitas in eo conferatur. Tertio qualiter donum sapientiæ à Deo petatur, & obtineatur. Quarto quo modo dies spiritualis ex dono isto oriatur. Quinto quale cõuiuium menti ex eo præparetur. Primo igitur videndum est quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur. De quo notandum, quod omiſſa sapientia carnis, quæ inimica est Deo, & sapientia mundi huius quæ stultitia,

Iac. 3. d

apud Deum, quarum vtraque secundum Iacobum Apostolum in Epistola sua, est terrena, animalis, & Diabolica. Sapientia mundi stultitia est apud Deum. Ratio est, quia peius meliori præponit. Stultus vtique esset qui cuprum eligeret pro auro, sic isti faciunt. Nam bona temporalia præponunt æternis, sicut diuitias, honores, fauorem mundi, & laudem eius. Vnde merito diabolica vocatur hæc sapiëntia. Nam sicut Diabolus semper studet ad perditionem hominis, sic tales ad perditionem propriam student. Nec dicuntur sapientiæ nisi abusiue, quia non sunt scientiæ sapidæ, sed stultæ & inspidæ. Nulla vtique illarum est donum Spiritus sancti. Est & alia sapientia vera & increata de qua dicitur in libro Sapientiæ, quod ipsa est candor lucis æternæ, & speculum sine macula diuinæ maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest, & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit, scilicet, per internam locutionem, quia sicut dicit Augustinus: Sapientia increata, quæ est filius Dei, nõ cessat loqui occulta inspiratione & reuelatione, ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, & sic formetur, cum ipsa omnia formet & innouet. Sed nec ista sapientia est donum, de quo nunc est sermo, sed largissima omnium donorum datrix est. Est alia sapientia creata, & hæc est duplex, quia quædam est per studium humanum acquisita, & est virtus intellectualis, de qua loquitur Philosophus in Metaphysica sua, quæ potest dici sapientia aliquantulum, cum in ea sapor quidam inueniatur. Habet enim Philosophia admirabiles delectationes, vt dicitur in Ethicis. Licet sapor ille non sit oleo gratiæ conditus. Potest etiam illa sapientia, per rationis inquisitionem aliquantulum rectum iudicium circa aliquas res diuinas habere, licet incomplete, sicut ostendit Hugo, vbi dicit sic: Philosophis datum fuit, propter nos, quibus cõsummatio seruabatur, & inchoatio parabatur, vt inuenirent veritatem illam quam oportuit suscipere filios vitæ ad obsequium summæ veritatis, cuius labor ipsis appositus est, nobis autem fructus seruatur. Nouissime autem Theologiam quandam pro ratione diuinorum, & scrutatione inuisibilium, quasi consummaturi sapientiam addiderunt, & ibi corruere cœperunt in mædacia figmentorum, & ideo defecerunt & euauerunt. Hæc ille. Vnde nec illa sapientia est donum Spiritus sancti, de quo nunc loquimur quamvis ab eo detur.

Sap. 7. d

Est igitur alia sapientia, quæ desursum est. Sicut dicit Iacobus Apostolus in Epistola sua. Desursum est, quia à patre luminum est creata. Et hæc est vera sapientia, quia ipse est veri splendoris, & boni saporis. Splendor dirigit intellectum ad veri cognitionem, & sapor eripit affectum ad boni saporosam dilectionem. Igitur quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram, ait Apostolus. Obiectum ergo doni sapientiæ principale est Deus, non sub ratione veri absolute, sed sub ratione veri in relatione ad rationem boni, vt est excitatiuum voluntatis, ad eius saporosam dilectionem. Actus autem sapientiæ est contemplari Deum, non quocumque modo, sed ex dilectione, cum quadam experimentalis suauitate & affectu. Vnde Augustinus dicit: Vbi nulla est dilectio, scilicet gratuita, quis vllam dicet esse sapientiam? Et Bernardus dicit: Nec du-

Aug. lib. 1. de Gen. ad litteram. c. 5. tom. 3.

axerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni diffinierit: quare sapientia à sapore denominatur. Vnde & Isidorus in Etymologiis dicit: Sapiens dictus est à sapore: quia sicut gustus aptus est ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dignoscendum saporum, atque causarum aptus est. Ex his igitur apparet, quod donum sapientiæ est habitus supernaturalis, animæ à spiritu sancto infusus, ad Deum cognoscendum, & saporose diligendum.

Hug. super ead. Hier. c. 1.

Secundo videndum est, quæ sit necessitas & utilitas huius doni. De quo notandum est, quod dicit Bern. Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus animæ coniungitur, vita mediante. Sic anima habet suos quinque sensus spirituales, quibus Deo coniungitur mediante charitate. Sequitur: Per sensus corporis veterascimus, & huic sæculo conformamur. Per sensum vero mentis, renouamur in agnitionem Dei in nouitate vitæ, secundum voluntatem Dei, & beneplacitum Dei. Vnde dicit Apostolus: Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et iterum Bernardus dicit: Sicut omnes sensus corporales, vt visus, auditus, olfactus, & c. Sine sensu gustus infirmantur, & habentur in operationibus suis, sic omnes sensus spirituales infirmantur, & languescunt in operibus suis, sine gustu spirituali, vel sapientiali, qui gustabilia spiritualia sapida facit. Quod Bern. bene ostendit, dum super Cantica dicit: Hunc saporem perdidimus, ab ipso pene exordio generis nostri. Ex quo enim cordis palatum, sensu carnis præualeſcente, infecit virus serpentis, antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare, scilicet, concupiscentiæ, & sensus hominis prompti facti sunt ad malum. Et ideo multa bona fiunt, quæ non sapiunt facientibus, quia sapor carnalis, seu mali, non est totaliter exterminatus. Sed nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus, quas intrauerit, saporem mali quem malitia iniecit, sapore meliori exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmat, & infatuat, intellectum purificat, & cordis palatum sanat, & reparat: sanato palato iam sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua est in bonis nullum melius. Hæc ille. Sensu autem gustus reparato per sapientiam, omnes

Iacob. 3. d

Densus spirituales conualescunt & vegetantur. Vnde Bern. dicit: Gustum autem qui fit in sapientia, quædam sequitur saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscipit cuncta discernit, & diiudicat, seque & omnes sensus vegetat, & confortat, scilicet, interiores. Hæc ille. Hic enim gustus saporosæ sapientiæ, sensum visus interiorem clarificat, ad Deum lapide contemplandum. Vnde sapiens: Est enim in sapientia spiritus intelligentiæ, omnia prospiciens, & cetera, ibi scripta. Sensum auditus excitat, ad Verbum Dei dulciter audiendum. Vnde dicit Sapiens: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et infra: Qui me inuenerit, inueniet vitam. Sensum olfactus interiorem, incitat ad dilectum suum suauiter odorandum. Vnde dicitur: In plateis sicut cynamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Sensum tactus interiorem fortificat ad dilectum inseparabiliter tenendum, vt dicit Sapiens: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam beatus. Gustu igitur spirituali animæ per sapientiam reformato, omnes sensus spirituales animæ reformantur, & vegetantur. Quod etiam Augustinus in confessionibus ostendit, vbi dicit, quod omnes sensus sui interiores, per anorosæ sapientiæ saporem febrebantur in summum appetibile. Et exemplificat ibi, vt infra patebit. De huiusmodi sapientia dicit Iacobus. Sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est,

Colos. 3. d

S. Bonavent. Operum Tom. VI.

Aug. lib. 15. de Tri. cap. 7. cir. med.

Ber. ser. 85.

CAPUT II.

Quæ sit necessitas, & utilitas huius doni.

Secundo videndum est, quæ sit necessitas & utilitas huius doni sapientiæ. De quo notandum est, quod dicit Bern. Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus animæ coniungitur, vita mediante. Sic anima habet suos quinque sensus spirituales, quibus Deo coniungitur mediante charitate. Sequitur: Per sensus corporis veterascimus, & huic sæculo conformamur. Per sensum vero mentis, renouamur in agnitionem Dei in nouitate vitæ, secundum voluntatem Dei, & beneplacitum Dei. Vnde dicit Apostolus: Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et iterum Bernardus dicit: Sicut omnes sensus corporales, vt visus, auditus, olfactus, & c. Sine sensu gustus infirmantur, & habentur in operationibus suis, sic omnes sensus spirituales infirmantur, & languescunt in operibus suis, sine gustu spirituali, vel sapientiali, qui gustabilia spiritualia sapida facit. Quod Bern. bene ostendit, dum super Cantica dicit: Hunc saporem perdidimus, ab ipso pene exordio generis nostri. Ex quo enim cordis palatum, sensu carnis præualeſcente, infecit virus serpentis, antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare, scilicet, concupiscentiæ, & sensus hominis prompti facti sunt ad malum. Et ideo multa bona fiunt, quæ non sapiunt facientibus, quia sapor carnalis, seu mali, non est totaliter exterminatus. Sed nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus, quas intrauerit, saporem mali quem malitia iniecit, sapore meliori exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmat, & infatuat, intellectum purificat, & cordis palatum sanat, & reparat: sanato palato iam sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua est in bonis nullum melius. Hæc ille. Sensu autem gustus reparato per sapientiam, omnes densus spirituales conualescunt & vegetantur. Vnde Bern. dicit: Gustum autem qui fit in sapientia, quædam sequitur saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscipit cuncta discernit, & diiudicat, seque & omnes sensus vegetat, & confortat, scilicet, interiores. Hæc ille. Hic enim gustus saporosæ sapientiæ, sensum visus interiorem clarificat, ad Deum lapide contemplandum. Vnde sapiens: Est enim in sapientia spiritus intelligentiæ, omnia prospiciens, & cetera, ibi scripta. Sensum auditus excitat, ad Verbum Dei dulciter audiendum. Vnde dicit Sapiens: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et infra: Qui me inuenerit, inueniet vitam. Sensum olfactus interiorem, incitat ad dilectum suum suauiter odorandum. Vnde dicitur: In plateis sicut cynamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Sensum tactus interiorem fortificat ad dilectum inseparabiliter tenendum, vt dicit Sapiens: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam beatus. Gustu igitur spirituali animæ per sapientiam reformato, omnes sensus spirituales animæ reformantur, & vegetantur. Quod etiam Augustinus in confessionibus ostendit, vbi dicit, quod omnes sensus sui interiores, per anorosæ sapientiæ saporem febrebantur in summum appetibile. Et exemplificat ibi, vt infra patebit. De huiusmodi sapientia dicit Iacobus. Sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est,

Super Cant. cir. med. Isid. lib. 10. Etym. verbo sapiens.

Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. c. 7. post med.

Rom. 12. m

Ber. vbi supra. cap. 10.

Idem in Cant. ser. 85. cir. med.

Quare multa bona non sapiunt facientibus.

Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. c. 10.

Sap. 7. d

Prou. 8. d

Eccl. 24. b

Prou. 3. c

Aug. lib. 10. conf. cap. 6. tom. 1.

Iac. 3. d

quã vitat corruptelas peccati: pacifica & modesta est, in omnibus tenens medium: suadibilis est, bonis consentiēs, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiæ in pace seminantur facientibus pacem. Igitur donum sapientiæ nõ solum docet, secundum rectum iudicium contemplari diuina, sed etiam docet regulari humanos actus, excellentiori modo, quam sapientia, quæ est virtus intellectualis. Cuius rationem assignat Augustinus de Trinitate, dicens: Superior pars rationis, sapientiæ deputatur, inferior autem scientiæ. Superior autem ratio, ut ipse in eodem libro dicit, intendit rationibus supernis, scilicet diuinis, conspiciendis & consulendis. Conspiciendis quidem, secundum quod diuina in seipsis contemplatur. Consulendis autem secundum quod per diuina iudicat de humanis, per diuinas regulas dirigens actus humanos, ut homo non solum assimiletur Deo secundum imaginem, sed etiam secundum operationes pro-
B ut potest. Vnde Augustinus de sermone Domini in monte dicit: Sapientia est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem, & suscipiens similitudinem Dei. Pretiosior est sapientia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, non valent huic comparari.

CAPVT III.

Qua ratione donum sapientiæ à Deo petatur, & obtineatur.

Tertio videndum est, qualiter iste pretiosissimus thesaurus doni sapientiæ inueniri, & obtineri possit. De hoc notandum, quod sapientia, & est quærenda, & est postulanda à Deo: quærendo inuenitur, sed postulando à Deo possidetur. Inuenitur per cognitionem, sed possidetur, per dilectionem: per cognitionem videtur, per dilectionem amplexatur & gustatur. Videre pertinet ad intellectum, sed amplexari & gustare, pertinet ad voluntatem & affectum. Vnde Richardus dicit: Sicut Deus per memoriam auditur, per intellectum videtur: Ita per affectum amplexatur, & gustatur, vel astringitur, & sic tenetur, & hoc utique est perfectius, quam videre solum. Quod ostendit Augustinus de Trinitate, ubi dicit, quod actus amplexandi siue tenendi est proprius actus voluntatis. Non enim sufficit voluntati illud quod est præsens intellectui per modum visi, nisi etiam fiat præsens voluntati per modum amati. Dicit enim idem Augustinus, quod quandoque fit, quod aliqui cognoscunt Deum, & eum non habent. Exemplum de medico, qui sanitatem alicuius cognoscit, non propter hoc habet. Ibi præscindit Augustinus cognoscere, ab habere. Primo igitur quæramus sapientiam, inuestigando per cognitionem, donec tandem mereamur eam à Deo recipere per amplexum, & degustationem. Hunc pretiosum thesaurum sapientiæ docet quærere Salomon, dicens: Si quæseris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam tunc intelliges timorem Domini, qui est initium sapientiæ. Quæ verba exponens Hieronymus dicit: Qui thesauros effodit, terram reiicit, foueam in altum fodit, sedulus insistit, donec inueniat quod quærit. Sic qui thesauros sapientiæ inuenire desiderat, omne pondus terrenum à se reiiciat, in se fossam humilitatis faciat, nec quiescat donec inueniat. Hæc ille. Ipsa enim sapientia, facilliter videtur ab his, qui quærunt eam: & cogitare de illa, sensus est consummatus. Est igitur quærenda sapientia, quia sicut ipsa dicit: Qui me inuenit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino. Sed quo modo cognoscitur inuenta sapientia, hoc docet Bern. in quibusdam dictis suis, ubi dicit sic: Inuenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata desleas, si huius sæculi desiderabilia parvipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiant, prout sunt, ut hæc quidem amara, & omnino fugienda, illa quoque velut caduca, & transitoria contem-

A nenda: ita vero ut perfecta bona totis desideriis appetenda, quæ intimo quodam animi sapore diiudices & discernas. Hæc Bern. Est igitur etiam hoc pretiosum donum sapientiæ cum habitus sit supernaturalis, & à Deo animæ infundatur à Deo fideliter postulandum, ut docet Iacobus in Epistola sua, dicens: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. In verbis Apostolus innuit, quod in postulante debent esse quatuor, scilicet Indulgentia. Vnde dicit: Si quis vestrum indiget sapientia. Certe hac omnes indigent. Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia habitat. Impetrandi confidentia. Vnde dicit, postulet à Deo. Postulare enim est filiorum, rogare autem seruorum. Vnde in Psalmo: Postula à me, &c. Postulati largitas. Vnde dicit: Qui dat omnibus affluenter. Vnde in libro Regum dicitur: Sed & hæc quæ non postulasti dedi tibi, diuitias & gloriam. Postulantis stabilitas. Vnde dicit: Postulet autem in fide nihil hæsitans. Fides autem mentem stabilizat. Vnde Dionysius dicit, quod circa veritatem vere existentem, & non errantem, versatur fides diuina, quæ est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans. Sic igitur patet, qualiter est à Deo sapientia quærenda, & inuenienda, & qualiter est à Deo postulanda, & possidenda. Nobilis enim animæ possessio est.

CAPVT IV.

Qualiter ex dono sapientiæ dtes spiritualis in anima oriatur.

Quarto videndum est, qualiter ex dono sapientiæ in mente humana dies spiritualis oriatur. De quo notandum est, quod cum sapientia sit quasi sol lucens ratione cognitionis, & feruens ratione dilectionis (utrumque enim horum inuenitur in sapientia, ut ex prædictis patet). Ideo donum sapientiæ causat in anima diem lucentem cognitione, & feruentem dilectione. Quare Alanus de planctu naturæ dicebat: Sapientia est sol, per quem lumen mentis diescit in tenebris, cordis oculus, fructus internæ dilectionis, deliciosa animæ paradus. Hæc in cœlestem terrenum, in immortalem caducum, hominem in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Hanc luminosam sapientiam desiderauit qui dicebat: Inuocavi & venit in me spiritus sapientiæ, & in ira: Proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius, & venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manum illius. Sapientia pro luce habenda merito est, quia ipsa totum regnum animæ dirigit, non solum in contemplandis, sed etiam in agendis: quia sapientiæ donum non solum est speculatiuum, sed etiam practicum. Vnde etiam dicit: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, quoniam omnium bonorum mater est. Tullius primo de legibus dicit sic: Mater omnium bonarum rerum est sapientia, qua nihil vberius, nihil præstâtius, quia bonum vitæ datum est. Hæc enim cunctas res omnes docuit, tum quod difficillimum est docuit, ut nos nosceremus. Hæc ille. *Sequitur:* Et venit mihi innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum, quoniam antecedebat me ista sapientia. Nam decor, & maturitas honestæ vitæ in luce sapientiæ inuenitur, ab his qui in regno animæ, & conuicio sapientiæ commorantur. Dicit enim Bern. in sermone quodam super Cantica sic: In sapientia est maturitas, ideo superest, decorem illius quæramus, sine quo nemo Deo placere potest, decor autem iste honestum dicitur. De honesto autem exterior conuersatio interrogetur, non quod ex ea honestum procedat, sed per eam exeat foras. Nam in conscientia est habitatio eius & origo. Si quid claritas eius, testimonium conscientiæ est. Nihil hac luce clarius, nihil hoc testimonio gloriosius, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt, quod in nullo conscientia eru-

bescat

Aug. lib. 12.
de Trin. cap.
14. rom. 3.
Ibidem c. 3.

Idem lib. 1.
de ser. Do. in
monte, cap. 9.
ante med.
rom. 4.
Prou. 3. b

Rich. li. 4. de
contempl.
cap. 5.

Aug. li. 9. de
Trin. cap. 12.
cir. fin. ro. 3.

August. in
Epist. 57. ad
Dardanum,
post med. ro.
mo 1.

Prou. 2. a

Prou. 3. d

Ber. in sen-
tent.

Iac. 1. a

In postulan-
te quatuor
esse debent.
Sap. 7. d

Psal. 2. b
3. Reg. 3. b

Dionys. li. de
diui nomi.
cap. 7.

Alan. de
insulis.

Sap. 7. a

Bern. sup.
Cant. ser. 85.
post med.

bescat, præsentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem, quasi confusam, & repercussam à lumine dei. *Sequitur*: Hic plane illud decorum est, quod super omnia bona animæ diuinos oblectat aspectus, hoc diffinimus honestum. *Sequitur*: Cum autem decor huius claritatis, abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras tanquam lucerna sub modio lucens, immo lux in tenebris lucens latere nescia. Porro hunc decorem fulgētem vel effulgentem, & veluti quibusdam radiis suis erumpentē mentis simulacrū corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus ibidem omnis relucent actio, sermo, aspectus, incessus, & cetera omnia hominis. Hæc Bernardus. In hac igitur die siue lumine sapientiæ, totū regnum animæ illuminatur, tota actio hominis honestatur, & omnis labor laborantium conuiuantium dulcoratur. Quod etiam ostendit nobis Bernardus, dicens: Cum iam in his diutius fueris exercitatus, rogat tibi dari lumen deuotionis, siue sapientiæ diem serenissimū, & sabbatum mentis, in quo tanquam emeritus miles, in laboribus viuas absque labore, vt quod prius cum amaritudine & coactione tui spiritus faciebas, de cetero iam cum summa dulcedine peragas, & delectatione. Verum quidem ad hanc perfectionem pauci, nisi fallor, perueniunt in hac vita. Multi enim tota vita sua ad hoc tendunt, & non pertingunt, qui tamen plene post hanc vitam recipiunt, quod hic dispensatiue negatum est. Abiiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Hæc dies septimi doni, scilicet sapientiæ, significatur per diem septimam, quæ vespērā non habet. Cuius ratio est, quia sicut dicit Anselmus in libro de similitudinibus, donum sapientiæ pertinet ad vitam contemplatiuam, quæ est optima pars, quam Maria elegit, quæ non auferetur ab ea. Sed magis in patria perficitur. Vnde Glossa ibidem dicit sic: Contemplatiua vita hic incipit, & in cœlesti patria perficitur: qui amor est ignis qui ardere incipit, sed cum ipsum quem amat videbit, amplius in amore ignescet. Et Gregorius in Moralibus exponens illud verbum, dicit: Actiua vitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiua autem vitæ gaudia melius ex fine conualescunt: quare non deficient, sed sine fine manebunt. Quare secundum Psalmistam: Melior est dies vna in atriis tuis super millia, quia in illa die septima quietis, quæ nullam vespēram alicuius finis habebit, mens contemplatiua per septiformem spiritum æternaliter requiescit, dicens cum Psalmista: Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo; quoniam elegi eam.

C A P V T V.

Quale conuiuium per donum sapientiæ menti præparetur, & de primo conuiuium, quod in mente, in corpore humano existente, per donum sapientiæ Spiritus sanctus celebrat.

Qvinto videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum sapientiæ in die illius, id est in illuminatione sua, conuiuium spirituale menti præparet, de quo notandum est, quod S. Bernardus in libro de diligēdo Deo ultra medium libri dicit, quod sapientiæ triplex celebrat conuiuium, & ex mera complet charitate, gradatim tamen. Cibatur in hac vita laborantes, potatur post hanc vitam quiescentes, & inebriatur in æterna vita regnantes, scilicet beatos. Primo enim in carne mortali, labores manuum nostrarum manducamus, cum tali quali labore masticando quod glutendum est. Post mortem vero, in vita spirituali iam bibimus, suauissima quadam facilitate à corpore absorpti. Tandem in rediuitis corporibus, in vita immortalis inebriamur mira plenitudine exuberantes. Quare sponsus in Canticis dicit: Comedite amici mei ante mortem, bibite charissimi post mortem, & inebriamini charissimi post resurrectionem. Et ibidem dicit Bernardus sic: Inter istos tamen differentia est. Nam hi qui in carne grauati sunt, & adhuc viuunt, amici dicuntur,

pro charitate, quam habent: qui vero soluti sunt à carnis compedibus eo sunt chariores, quo & promptiores, & expeditiores sunt ad amandum. Porro beati merito charissimi nominantur: quia & maiori charitate inebriantur, & consolantur, vt infra patebit. Et dicit ibidem Bernardus: Anima fidelis comedit panem suum, sed heu in sudore vultus sui, quia manens in carne, adhuc ambulat per fidem, quæ tamen per dilectionem operatur. Porro ipsum opus cibus est, dicente Domino: Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei. Nota, multi desiderant charitatem, sed nolunt laborare pro ea. Audi quid Origenes super Cantica dicit, quod ad boni operis multiplicationem, dilectio multiplicatur: multiplicatio autem dilectionis est dulcis refectio manentis.

De his tribus conuiuiis dicendum est. Primo igitur de conuiuium primo, quod est conuiuium amicorum, quod Spiritus sanctus per donum sapientiæ celebrat in mente humana, vt existit in corpore. De quo Gregorius in Moralibus dicit: Sapientia in die suo conuiuium facit: quia mentem de æternorum spe & certitudine reficit. Cuius ratio est, quia sicut dicit Gregorius in moralibus, Spes in æternitatem animum erigit, & ideo nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit, sed magis gaudet & hilarescit. De quo conuiuium est notandum, quod Richardus in tractatu suo de diuersis affectibus dicit, quod amor est dulcedo saporis intimi, à quo sapore denominatur sapientia, & quanto quis ardentius amat, tanto suauius gustat. Igitur secundum gradus amoris & sapientialis saporis, possunt distingui gradus conuiuii spiritualis, quod Spiritus sanctus per donum sapientiæ celebrat in mentibus viuentium, & in corpore laborantium. Nam inter viuentes in corpore (inquit Bernardus ibidem,) quidam sunt chari, quidam chariores, quidam charissimi, quod Salomon innuit in Canticis, dicens: Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini Charissimi. Hi sunt chari, qui inuitantur ad comedendū: chariores autem inuitantur ad bibendū: charissimi autem inuitantur ad inebriandū. Ratio huius ordinis est, quia secundum mensuram dilectionis, etiam dispensatur & modus manifestationis, & sapientiæ degustationis, vt dicit Richardus. Amici autem hic dicuntur, qui tanquam incipientes, aliquem gradū charitatis attingunt, quare dicuntur amici Dei. Amicos autē Dei oportet mundum istum sapienter odire. Nam qui mundum diligit, inimicus Dei constituitur, quia non est charitas patris in eo, ait Ioannes. Ideo tales indigent, vt à sapientia reficiantur, per aliquam degustationem spiritualis consolationis competentē eis, æstum concupiscentiæ refrigerantis, vt à mundo & delectationibus abstrahantur, & pane sapientiali confortentur. Hoc ostendit Hugo de Arca Noë, vbi dicit sic: Postquam enim mens hominis quadā, vt ita dixerim, violentia, à delectatione carnali partim abstracta fuerit, necesse est, vt statim iam aliquid spiritualis gaudij prægustare incipiat, ne si omnino à delectatione aliena remanserit, quasi semen sine humore, ad germen sapientiæ conualescere nequeat. Fit ergo diuina gratia aspirante, vt cū animus perfectius à corporeis passionibus, desideriis terrenis exutus fuerit, quadā statim insolita lætitia perfundatur, vt eo amplius amarū esse cognoscat, quod deseruit scilicet mundū, quo magis dulce sentit esse, quod inuenit scilicet sapientiam. Illas enim mentes in æternæ dulcedinis desiderium trahit, quas nullus concupiscentiæ carnalis affectus foris religauit. Hæc ille. Amici igitur dicuntur comedere, quia tanquam minus perfecti in charitate, cibum spiritualem difficilius sumunt. Vnde Richardus loquens de ista commixtione amicorum dicit: Certe qui comedunt, dum sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicunq; labore, illud in quo delectantur, traiciunt. Nonne illi tibi videntur comedere, qui cum multo studio, & multa meditatione vix possunt ad veritatis delicias pertingere. Hæc ille. Vnde sapientia vocat prius ad comedendum, dicens: Venite, comedite panem meum Et quis est iste panis alius, ad quem sapientia inuitat, nisi ille quem Spiritus sanctus de cœlo præparauit: Quæ Spiritus sanctus

Idem ser. 3. de circumcissione Dom. post med.

Rom. 13. d

Ansel. lib. de similit. c. 131. Luc. 10. g

Greg. lib. 6. Mor. cap. 18.

Psalm. 83. c

Psalm. 131. e

Ber. lib. de dilig. Deo longè post med.

Cant. 5. a

Ioan. 4. c

De tribus conuiuiis sapientiæ. Greg. lib. 1. Mor. cap. 16.

Ibidem lib. 5. c. 14. post med.

Bern. vbi sup prox.

Cant. 5. a

Rich. lib. 4. de contemp. c. 16.

1. Ioan. 2. c

Hug. lib. 4. de Arca Noë. cap. 2.

Richard. lib. 4. de contemp. cap. 16. post med.

Prou. 9. a

sapientiae in utero Virginis formavit, ut dicit Ambrosius. Quem omnibus suis donis adornavit, ut legitur in Isaia. Quem spiritus charitatis, in igne passionis pistavit. Hoc enim est sacrificium coctum in clibano, de simila panis absque fermento. Quem spiritus largitatis, in sacramento charitatis nobis comunicavit. Quem quasi quotidianum postulamus. Quem omni delectamento, & saporis suavitate Spiritus sanctus condidit. Habet enim in se panis ille, omne delectamentum. Quem nobis manducandum cum Angelis, in aeterna beatitudine conservavit, de quo dicitur: Beatus qui manducat panem in regno Dei. Vbi dicit Augustinus in Glossa: Quis est panis regni Dei, nisi qui dicit. Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi: non cibus corporis, sed cordis: non figurativus, sed verus: non mortuus, sed vivus: non transiens, sed permanens: non deficiens, sed aeternaliter reficiens, & dulciter satians. Hunc cibum docet comedere Origenes, exponens illud Cantici: Et fructus eius dulcis gutturi meo. Vbi dicit sic: Da mihi Domine fructum dulcem, fructum vitae animae meae. Altus est, at tolle desiderium: benedictus est, sanctifica obsequium: impuribilis est, purifica affectum: suavis est, laetifica animum. Et Glossa dicit ibidem: Saturata sum caelesti dulcedine, de corpore suo. Sunt & alia fercula amicorum, de quibus habes supra in dono scientiae, quae ministrantur in mensa sacrae Scripturae. Sed cum iste cibus, & fructus benedictus, habeat in se delectamentum omnis suavitatis, Ideo non solum, ut dicit Cantuariensis, est dulcis gutturi, sed & omnibus sensibus interioribus, & spiritualibus dulcis est, & eos confortat. Vnde iste cibus est dulcis visui, per contemplationem limpida. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre sapientiae solem. De quo Propheta: Solem nube tegam, id est, corpore. Dulcis est auditui, per inspirationem calicam. Vnde dicitur: Bonis amici consiliis anima dulcoratur. Dulcis est olfactui, per suavitatem odoriferam, quia in odore unguentorum tuorum currimus post eum. Dulcis est gustui, per masticationem sapidam, ut ait Petrus. Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Dulcis est tactui, per tentationem amabilissimam, de qua dixit amatrix eius: Tenui eum, nec dimittam. De hoc fructu vel cibo dicit Alexander Nechan ibi, sic: Isto fructu civis superni recreatur, illo fructu delectatur, illo fructu satiatur. Ideo o Virgo virginum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, ora quo & nos reficiamur, licet aliquali labore dulcis masticationis.

CAPVT VI.

De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio primo.

Sed quia in conuiuio spirituali mentis, existentium in corpore non sufficit cibus sine potu, magis diligentibus & dilectis, vnde clamant cum Maria: Vinum non habent. Ideo sapientia post inuitationem amicorum ad comedendum, secundo inuitat magis dilectos, in amore exercitatos ad potandum, dicens: Et bibite vinum, quod miscui vobis. Rationem huius ordinis assignat Origenes ibidem, dicens: Non est plena refectio, nec omnimoda refectiois delectatio, nisi cum cibo potus iungatur. Et amica iam in amore exercitata, postquam dixit se a dilecto dulcibus refectam fructibus, statim subiunxit, se in cellam vinariam introductam ab eodem, dicens: Introduxit me rex in cellam vinariam. Vbi Origenes dicit: Sponsa haec nequaquam gratias egisset de introductione sua in cellam vinariam, nisi ipsa cella vinaria, multiplex vinum ex multiplici collectu vinea habuisset. Diuersitas enim poculi boni, melioris, & optimi, diuersitatem delectationum generat. Haec cella vinaria, sicut dicit Vercellensis, est Verbum aeternum, sapientia Patris, continens omnes theorias, id est reuelationes, quae plenissime continent vinum, spiritualis gaudij, & vbertim fundunt in amantes. In hac namque cella vinaria, in-

uenitur omne genus vini mentes sanctas reficiens, & laetificans, secundum varios gradus amoris, ut ostendit Glossa super illud: Introduxit me Rex in cellam vinariam, vbi dicit sic: Quam cito guttur meum dulcedine gratiae eius attingit, ita me recreauit spiritu, & ab amore terrenorum in superna translatum sentio, ac si in cella vinaria noui meri odore in poculo sum refecta. In hac cella inuenit vinum perspicuum, siue purum, vinum ignitum, vinum conditum, & caetera huiusmodi vina, vinum praecipuum appositum magnificentia regia dignum. Vinum quoque ut regia magnificentia dignum erat, abundans, & praecipuum ponebatur. Vinum perspicuum siue merum, distributum manu sapientifica, in Psalmo: Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Vinum ignitum, incalescens humana praecordia, in Esther, postquam Assuerus vino incaluerat. Psalmista: Incaluit cor meum intra me. Vinum conditum, seu aromaticum, redolens pigmenta fragrantia in Canticis: Dabo tibi poculum ex vino condito. Sed quid haec diuersa vina significant, nisi quosdam gradus charitatis, amatrices animas potantes & reficientes, non tamen adhuc inebriantes, secundum Richardum, qui dicit: Attende quod ex Magnitudine diuinae dilectionis, pendet modus diuinae reuelationis. Quare dicit ibidem: Dilecti comedunt, chari bibunt, sed charissimi inebriantur. Cuius rationem infra assignat, dicens: Quoad huiusmodi ebrietatem & excessum in nobis non sentimus, quid aliud de nobis sentire debemus, nisi quod minus diligimus, & nisi quia minus diligimus? Sequitur: Si enim quisquis es plene, perfecteque diligeres, forte dilectionis tuae nimietas, & stuantisque desiderij anxietas, in eiusmodi te raperet ebrietate & excessus. Sequitur: Sane si dilectione plene dignus extitisses, si tanta dignatione idoneum exhiberes, forte tanta luminis te claritate, siue intelligentiae oculos tuos irradiaret, tanta intimae dulcedinis suauitate cordis tui desiderium inebriaret, quae te ipsum supra te ipsum raperet, & per mentis excessum in superna elenaret. Igitur amici comedunt, qui sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicumque labore illud in quo delectantur, traiciunt. Qui vero bibunt ex diuinis reuelationibus, summa cum facilitate & iucunditate hauriunt, quod intima veritatis suauitate concupiscunt. Haec ille. Sed charissimi inebriantur vino fortissimo dulcissimae charitatis. De quibus modo dicendum est.

CAPVT VII.

Qui sint charissimi in conuiuio primo, & quae sit sobria ebrietas illorum.

Igitur tertio videndum est, qui sint charissimi in conuiuio spirituali existentium in corpore, & quae sit sobria ebrietas illorum. Primo notandum est, quod Origenes exponens illud Cantici: Amore languero, distinguit inter simplicem amorem, ardorem, & languorem, dicens: Amant incipientes, ardent proficientes, sed languent in amore perfecti. Languor iste, sicut dicit Vercellensis ibidem, vsque ad mortem ducit. Mors autem, est plena separatio vitalis spiritus a corpore, & significat plenam separationem vitalis affectus per excessum mentis, & omnimodam vnitionem ad Deum. Et Glossa ibidem dicit: Prae amoris magnitudine, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Qui autem maxime Deum diligunt, maxime ab eo diliguntur, ideo charissimi sunt, quia dicit Dominus: Ego diligentes me diligo. Sunt charissimi Deo, qui maxime in Deo delectantur, quia maxime diligunt. Vnde in Canticis dicit dilectus verae amatrix suae: Quam pulchra es, & quam decora charissima in deliciis. Quod exponens Vercellensis dicit: Quam pulchra es feruoribus affectualibus & spiritualibus charissima propter praecipuam pulchritudinem, & feruorem dilectionem, quia nihil est menti dulcius, nec est aliquid quod mentem Deo chariorem faciat, quam si in ipso intime delectetur, quo nihil delectabilius est. Haec ille. Cum hoc concordat Glossa ibidem, quae dicit: Charissima es Domino tuo,

ex

Isa. 11. a

Leuit. 2. a

Luc. 11. a

Sap. 16. c

Luc. 14. d

Ioan. 6. f

Cant. 2. a

Sap. 16. c

Eccle. 5. e

Ezec. 32. b

Prou. 27. b

Cant. 1. a

1. Pet. 2. a

Cant. 3. b

Ioan. 2. a

Prou. 9. a

Cant. 2. a

Cant. 2. a

Psal. 74. b

Eph. 13. a

Psal. 38. a

Cant. 8. a

Rich. lib. 2.

de contempl.

cap. 16.

Lb. 5. cap. 5

Qui amant,

qui ardent,

& qui languent amo-

re.

Prou. 8. b

Cant. 7. c

ex hoc quod vacas cælestibus deliciis. Cuius experientiam videtur habuisse, qui loquens de sapientia dixit: Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiã, & gaudium, & amicitia illius delectatio bona.

Sed nunc videndum est, quid sit illa ebrietas qua charissimi in conuiuio mentali sobrie inebriantur. De qua Dionysius sic dicit: In nobis siquidẽ ebrietas in malo, dicitur incomensurabilis adimpletio, & excessus mentis, & sensuum. Ideo autem attribuitur ebrietas in bono, quæ nihil aliud est, nisi superplena omnium bonorum immensuratio, præexistens in ipso secundum causam. *Sequitur*: Dicitur ergo Deus inebriatus, & excessu passus in eo quod his omnibus supereminet excedendo omnem mensurationẽ, & est extra omnia, & super omnia. Et Vercellensis super Cantica tractans illud, inebriamini charissimi, dicit: Quæ vera & sancta ebrietas sit, colligitur ex verbis magni Dionysij ad Titum, vbi recitat eadem verba, quæ supra dicta sunt, exponens illud: Introduxit me, dicit ibi: Assidua theoriarum, id est reuelationum varietas, & profectus assidui sponsæ, inducent quasi experimentaliter talem ebrietatem, vt videatur idem repetere. Quæ supra dixit, cellaria, modo dicit, cellam vinariam quæ quasi idem sunt. Nõ, inquit Vercellensis, intelligitur sponsa aliquando dicta repetere, sed assiduas illuminationes experiri, quod mentibus contemplatiuis, tam fortiter, quam assidue, ad radium superiorem exercitatis omnino familiare est. Dicit ergo experimentaliter introduxit me, per interiores & profundiores theorias, quam prius: quia in Heremia dicitur: Post me ingredi non cessabis, in cellam, vinariam, id est, vinum continens omnes theorias id est reuelationes. Et ibidem Vercellensis dicit: Ad huius ebrietatis super substantialis qualemunque similitudinem spirituales viri dicuntur inebriari, propter excessiuam abundantiam luminũ diuinorum. Audi, inquit Richardus, hominem hac ebrietate madentem, & quid circa eum agatur omnino ignorantem. Sine in corpore, inquit, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Quo modo putas inebriatus erat, quo modo mundus ei in obliuionem venerat, qui seipsum nesciebat? Hæc Richardus. Hæc autem ebrietas spiritualis, causatur ex nobilissimo vino fortissimæ charitatis. Vnde Richardus dicit: Ecce charissimi inebriantur. Ebrietas autem mentis alienationem efficit, & supernæ quidem reuelationis infusio eos dumtaxat, qui charissimi sunt, in mentis excessum adducit. Talem Propheta ebrietatem designare voluit, cum dixit: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. *Et sequitur*: Si igitur cupimus hac ebrietate madere, & mētis theoreticos excessus frequentare, satagamus Dominum nostrum intime, & summe diligere, & omni hora in diuinæ contemplationis gaudium cum summo desiderio anhelare. Nam quando mens nostra, intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene, inebriata fuerit, quid sit, quid fuerit penitus obliuiscitur, & in abalienationis excessum tripudii sui nimietate traducitur, & in supermundanum quendam affectum, sub quodam miræ foelicitatis statu raptim transformatur. Nec mireris, quia sicut dicit Vercellensis in prologo super Cantica, Tanta est virtus veri amoris boni & pulchri, quod non solum facit homines & Angelos quasi naturam propriam egredi, vt in Deum ascendat, sed etiam Deum facit quasi naturam propriam egredi, ingressibilem tamen à se, vt ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. Et accepit istud verbum à Dionysio de diuinis nominibus vbi dicit sic: Audendum est dicere pro vero, quia ipse Deus omnium, tam pulchro & bono amore, exit per abundantiam amatiuæ bonitatis quasi extra seipsũ. sic prouidet omnibus existentibus, & per bonitatem & amorem quasi trahitur, & ad illud quod est in omnibus deducitur, secundum virtutem super substantialem facientem ecclasiã, sed à seipso ingressibile, vt adamas ferrũ trahit

ad se immotus manens. Ipse enim mouet sicut desideratum & amatum, vt dicitur libro de cælo & mundo.

CAPVT VIII.

De secundo conuiuio, quod fit anima à corpore separata per donum sapientia.

Sed post hæc secundo videndum est de secundo conuiuio, quod est animæ separata à corpore. Et secundum Bern. vbi supra, est conuiuium quiescentium, & magis dilectorum. Et in hoc conuiuio, Spiritus sanctus per donum sapientiæ, conuiuante, potat vino non puro, sed lacte mixto. Vnde Bern. ibidem dicit: Animæ à carne exuta, iam pane doloris non cibatur, sed vinum amoris post cibum plenius haurire permittuntur, non tamen purum, sed cum lacte mixtum, vt quælibet illarum possit dicere illud Canticum: Bibi vinum cum lacte meo. Vinum enim diuini amoris, miscet cum dulcedine lactis, id est naturalis affectionis, quæ resumere corpus suum glorificatum desiderat. *Sequitur*: Æstuat ergo anima nunc sanctæ charitatis vino potata, sed plane nondum vsq; ad ebrietatem consummata: quia temperat interim ardorem diuinæ charitatis permixtio humoris lactis, id est naturalis affectionis. Idẽ dicit Bern. ibidem. Sic ebrietas corporalis denique solet euertere mentes, atque ideo immemores reddere sui: Sed non ex toto sui oblita est, quæ adhuc & de proprio corpore cogitat resuscitando, propter quod desiderium anima perfecte beata esse non potest, sed post resumptionem corporis sui cum consummabitur: Hæc ille. Cum his concordat August. dicens sic: Animæ inest quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quandiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille quiescat. Non obstante tamen illo desiderio anima in patria est beata, licet non consummate, & tamen nullum dolorem sentit ex illo naturali appetitu. Sed quid de ista anima à corpore separata antequam cælum ingrediatur, numquid illa vino qualicumq; potatur aliquo modo, & consolatur quandoque? Respondetur quod sic, nisi per pœnam sensus, vel damni vel vtriusq; impediatur. Nam anima in imagine pertransit à corpore, vt dicit Plal. sed tamen desiderium eius corporis manet. Imago autem consistit in memoria, intellectu, & voluntate, secundum quas potentias est capax sanctæ Trinitatis, vt dicit August. de Trinitate, & per has anima exercet vitam contemplatiuam, quæ est optima pars Mariæ, quæ non aufertur ab ea, vt dicit Dominus. Vbi dicit Glossa: Vita contemplatiua hic incipit, & in cælesti patria perficitur: quia amor est ignis qui ardere incipit hic, sed cum ipse quem amat videbit, amplius in amore ignescet. Tanto igitur anima à carne separata, vitam contemplatiuam perfectius exercet, quanto à corpore grauante absoluitur, & dilectum suum vehementius amat, quia sicut dicit Bern. in libro de diligendo Deo, vt supra dictum est: Animæ quæ sunt absolutæ à compedibus corporis, eo similiter chartores, quo ad amandum sunt expeditiores, & ideo vinum amoris diuini plenius haurire permittuntur, non tamen purum, sed adhuc lacte mixtum. Et Auicenna 6. naturalium dicit, quod anima separata clarius videt, & intelligit, quam coniuncta corpori corruptibili. Vita autem contemplatiua dulcissimas consolationes animæ contemplatiuæ administrat, vt supra dictum est. Igitur absolutio animæ à corpore grauante, non est formidanda, sed desideranda. Hanc enim abolitionem à corpore, & desiderabat Apostolus cum dixit: Cupio dissolui, & esse cum Christo, & alibi: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, quo premo? Et mouebatur desiderio bono, & rationali. Quia sicut dicit Bernardus in quadã epistola: Pretiosa est mors sanctorum, pretiosa plane tanquam finis laboris, tanquam victoriæ consummatio, tanquam vitæ ianua, & perfectæ saturitatis ingressus. Et quidam sanctus dicit: Mors nihil aliud est quam exitus de car-

S. p. 8. c.

Dion. in ep. ad Titum cir. fin.

Quæ sit ebrietas spiritus. Cant. 2. a.

Hier. 3. f.

Rich. lib. de Patriarch. sua Beniamin minor. cap. 37.

Rich. li. 4. de contempl. cap. 16.

Psal. 35. b.

Dion. de diuin. nom. c. 4. cir. fin.

Arist. lib. 1. de calo rex. 100.

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.

Cant. 5. a.

Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35. tom. 3.

Psal. 38. b.

Aug. lib. 14. de Trin. c. 8. tom. 3. Luc. 10. g.

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.

Phil. 1. d Rom. 7. d.

Est apud Bern. serm. cransitu Malachia episcopi. cir. med.

Patris mei mansiones multae sunt, dicit sic: Si dispar retributio in illa beatitudine non esset, vna potius mansio, quam multae essent. *Sequitur:* Multae ergo mansiones sunt in quibus & distincti beatorum ordines, propter meritum consortium communiter latentur, & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt, qui in multis mansionibus distinguuntur, quia & vna est beatitudo, quam illic percipiunt, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur. Hae ille. Et ideo sicut differt stella a stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum, vt dicit Paulus. De multitudine istius familiae caelestis conuiuij quanta sit, nemo scit siue angelorum, siue hominum, nisi solus Deus. Vnde Ioanes loquens de angelorum multitudine dicit: quod erant millia milliū in circuitu throni, vbi dicit Haymo, quod non posuit numerum certū cum dicit, Millia milliū: quia numerus angelorum nobis est innumerabilis, quamvis Deo sit numerabilis. Et in Iob dicitur: Nunquid est numerus militum eius: Quod exponens Gregor. in Moral. dicit, quod angeli sunt milites Dei, & quod numerus eorum Deo est numerabilis, nobis autem innumerabilis demonstratur. Et idem dicit Dionys. & in Daniele dicitur: Millia milliū ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et similiter familia beatorum hominum innumerabilis nobis est. Vnde in Apoc. ait Ioan. post enumerationē multorum. Vidi turbam magnam, quā dinumerare nemo poterat, id est nullus homo ait Glossa. Deus enim numerat multitudinē stellarum, & omnibus eis nomina vocat, secundū Psalmist. Tota ista familia tam angelorum quā hominum, laudat Deum sine intermissione. Vnde Hugo super Angelicā Hierarchiam dicit sic: Omnes Hierarchiae tam angelorum, quam hominum, tam superiorum, quā inferiorū, ad laudem diuinā ordinatae sunt, & instituta, vt ab omnibus laudetur Deus: a quo, & per quem sunt omnes, & omnibus omnia. *Et sequitur:* Qui excellentiores sunt, amplius laudant, & qui amplius laudant, sublimius remunerabuntur, vt qui sunt sublimiores in cognitione & feruentiores in amore. Hae ille. Sed sicut dicit Dionys. de diuinis nominib. Nullus veritatis amator, quae est super omnē virtutem, adeo efficax est, vt possit laudare super substantialē diuinitatem, secundū aeternam & superbōnam essentiam suā, quibus cūq; vocabulis intelligibilib. siue vt rationē, siue vt veritatē, aut mentē, aut vitam, aut substantiā, aut alio vocabulo quāto cūque sublimi: sed oportet laudare eam, sicut excellentē, & segregatam ab omni eo quod mente concipitur, & generaliter ab omnibus existentib. *Sequitur:* Ne tamen ab eius laude cessetur, cum ipsa sit essentia ipsius bonitatis, & sic causa omnium existentium, ideo ex omnib. affectib. laudabilis est, sicut docet Scriptura. Hae ille.

CAPVT XI.

De tertij conuiuij, & conuiuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum, septem quoque animaduersione digna notantur.

Tertio videndum est de huius conuiuij & conuiuantium beatitudine, de quo sunt septem notanda, iuxta numerum septem donorum praedictorum, quae secundum vsus & actus suos excellentissimos in hoc conuiuij ministrant deiformiter, quia non euacuabuntur secundum actus illos, sed manebunt in patria in beatis, vt probat Magister sententiarum per auctoritatem Ambrosij, & communiter tenetur. Primo dicendum est de huius conuiuij gloria. Secundo de huius conuiuij excellentia, & dignitate, & aeternitate. Tertio de huius conuiuij abundantia, & vbertate. Quarto de huius conuiuij lege, & charitate. Quinto de huius conuiuij gaudio, & iucunditate. Sexto de istius conuiuij mensa, & perfecta saturitate. Septimo de eiusdem conuiuij beata & sobria ebrietate.

Primo igitur de huius conuiuij aeternitate sciendum

est, quod necesse est, ipsum esse aeternum. Cuius ratio est, quia ipsum conuiuium celebratur in regno aeterno Christi, & mensa aeterna eius, quare ipse rex aeternus regni aeterni dicit: Ego dispono vobis regnum, vt edatis super mensam meam in regno meo, cuius regni non erit finis. De huius regni, & conuiuij aeternitate dicit August. O vita, vitalis, dulcis, & amabilis, & semper memorialis, vbi summa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix aeternitas, aeterna beatitudo, & beata vita sine fine, & visio atque laudatio Dei. Ibi affluentia diuitiarum, influentia deliciarum, confluentia bonorum. Et Anselmus dicit sic: In illo scilicet conuiuij caelesti, est longa & salubris vita. Ibi enim est sana aeternitas, quia aeterna sanitas, quia iusti in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum, scil. vita aeterna.

Secundo videndum est de istius conuiuij excellentia & dignitate. De hac dignitate dicit Bernard. Merces sanctorum & gaudia, in illo regno & aeterno conuiuij tam magna sunt, quod non possunt mensurari, tam multa sunt, quod non possunt numerari, tam copiosa sunt, quod non possunt finire, tam pretiosa sunt, quod non possunt aestimari: immo tam excellentia sunt, quae praeparauit Deus in isto conuiuij diligentibus se, quod ipse Dominus conuiuij dicit, quod talia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Vnde, nec omnes Arithmetici mundi possent ea numerare, nec omnes Geometrici possent ea mensurare, nec omnes Rethorici possent ea verbis, vel sermonibus explicare, cum nec plene possent excogitari.

Tertio videndum est de huius regni & conuiuij abundantia, & vbertate, de quibus Bern. dicit: In illo regno, & conuiuij meridiano erit candor lucis aestivalis, amoenitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hiemalis, immo Deus bonum infinitum communicat se omnibus incolis illius regni, & conuiuij illius mensae, quantum quilibet capax est, vnde ipse implebit sensus interiores maximis delectationib. Erit enim Deus speculum visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos delectabilis tactui. Ibi sicut dicit Augustinus. Laudes & carmina non deerunt, praemia non deficient. Ibi nihil quod amabitur, deerit, nihil desiderabitur quod non adsit. Ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

Quarto de huius regni conuiuij lege & charitate, vel societate, Anselm. dicit sic: Existentes in regno illo & conuiuij, diligunt Deum plusquam seipfos, & intuem tanquam seipfos, & Deus diligit illos plus quam illi seipfos: quia illi illum, & se, & inuicem per illum, & ille se, & illos per ipsum. Quare omnibus erit vna voluntas, quasi nulla esset illis nisi Dei voluntas, ideo erit omnibus plena concordia. Et ideo sicut illi nolunt aliud, quam quod ille, ita ille vult quidquid volunt illi, & ideo filij Dei, & dij, vocabuntur, & constituet eos Deus super omnia bona sua. Ibi est quidquid desideramus, & quidquid amamus. Hae ille. Quare Aug. libro de corporis, & animae miseria exclamat, dicens: O anima mea & caro mea, illam vitam amplecti debuisti, vbi vita est sine morte, vbi iuuentus sine senectute, vbi lux sine tenebris, vbi gaudium sine tristitia, vbi pax sine discordia, vbi voluntas sine iniuria, vbi regnum sine commutatione. Hae ille. De hac lege Aug. de spiritu & anima dicit: Lex Dei charitas est. Lex data est vt gratia quaeratur, gratia data est, vt lex impleteretur. Hae ille.

Quinto de huius regni, & conuiuij gaudio iucunditate. De hoc gaudio Anselmus, vbi supra loquens dicit sic: Gaudium illud, quale aut quantum est bonum? Certe quantum utiq; quisq; diligit alium, tantum de eo gaudebit. *Sequitur:* Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium beatorum spirituum seu angelorum & hominum, vbi nullus minus diligit alium quam seipsum non aliter gaudebit quisq; pro singulis aliis quam pro seipso. Et infra dicit: In illa perfecta felicitate, vni-

quisque

1. Cor. 15. c

Apoc. 5. c

Iob 25. b

Greg. lib. 17. Mor. cap. 9.

Dionys. 14. 2. ug. Hier. Dan. 7. c

Apoc. 7. b

Psal. 146. b

Hug. super 2. Ang. Hier. 1. c.

Dionys. de diuin. nomi. c. 1.

Mag. lib. 3. Sent. d. 34. in prin. ex Amb. lib. 1. de Spir. san. no cap. 20. 10. 4.

Beatitudo est aeterna.

Luc. 22. c

Ansel. lib. prologi. cap. 25.

Sa p. 5. c

Excellentia beatitudinis.

1. Cor. 2. c

Bern. ser. 33. super Cant. Vbertas beatitudinis.

Aug. lib. 22. de C. h. Dei. c. 30. 10. 5.

Ansel. lib. prolog. c. 24.

Mutua dilectio beatorum.

Gaudium Beatorum. Anselm. in Prologi. c. 24.

quisque plus amabit sine comparatione Deum quam seipsum, & omnes alios secum, ideo & plus gaudebit absque æstimatione de felicitate Dei, quam de sua & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligunt toto corde, tota mente, & tota anima, ut tamen totum cor, tota mens & tota anima non sufficiant dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, ut totum cor, tota mens, tota anima non sufficiant plenitudini gaudij. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes. *Sequitur*: Deus verax, peto & accipiam, ut gaudium meum plenum sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum semocinetur os meum, efuriat illud anima mea, fiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula. Amen. Hæc ille.

Sexto de huius conuiuij mensa & satietate beata, Cum Dominus dicat: Super mensam meam comedetis, & bibetis in regno meo, ideo illud conuiuium tantum regnantibus & charissimis præparatum est. De quo notandum est, quod Beda ibidem in Glossa dicit sic: Mensa proposita omnibus sanctis ad fruendum, est gloria cælestis vitæ, qua qui esuriunt & sitiunt iustitiam, saturabuntur fruendo desiderato gaudio veri boni. Verum autem bonum solum est in quo ratio omnis boni est, quod solus Deus est, qui essentialiter bonus est. Et ideo in illo solo perfecta satietas est. De hac mensa beata & satietate. Hugo commentator Dionysij loquens in Angelica Hierarchia, parum ante finem, & exponens illud, diuisio alimento repleta, dicit: Vna est refectio, & vnum alimentum. Ergo inquit Hugo, in mensa Domini non est nisi vnum ferculum, quod apponitur. Sed noli contemnere, satietas multa est. Satiabor, inquit psalmista, cum apparuerit gloria tua. Vnum est enim bonum quod tibi præparauit Deus, sed in illo bono omne bonum est. Vnam enim refectioem, vnum cibum, vnum ferculum, vnum panem habentem omnem saporem, & omnem dulcedinem suauitatis, præparauit nobis Deus. Igitur vnum est necessarium, quod vere reficit. Quod ibidem sic probat, dicens: Multa in hoc mundo sunt, & illa omnia cor hominis satiare non possunt, ut experientia docet. Vnum autem est bonum, & hoc solum cum percipitur, satietas inuenitur. Non enim in multitudine, sed in vnitae satietas est. Idem Verbum August. de verbis Domini tractas dicit: Multa sunt diuersa, quia corporalia, quia temporalia sunt, præponitur autem vnum multis. Non enim à multis vnum, sed multa ab vno sunt. Multa distrahunt, ut Martham, sed vnum colligit, ut Mariam, quæ non dilexit multa, sed multum. Et Richardus in tractatu suo de amore violento dicit: Vnum solum est, in quo mens humana quiescit, & reficitur, & satiatur. Quod declarat sic: Perfectus amor omnem alium affectum excludit, quia nihil præter vnum diligit, & propter vnum. Ideo vnum amat, vnum diligit, & vnum sitit, vnum concupiscit, ad vnum anhelat, vnum suspirat, vno inardescit, & in vno requiescit: illo vno satiatur, quia nihil sapit nisi hoc vno condatur. Hæc ille. De istius conuiuij satietate Bernardus admirando exclamat, dicens sic: O felix vere & gloriosa satietas. O sanctum conuiuium. O desiderabiles epulæ: vbi nimirum nulla anxietas, nullum poterit esse fastidium, sed satietas summa, & cum hoc summum desiderium. Et idem dicit: Festinemus igitur ad locum tutiorem, ad agrum vberiore, ad pastum saniorem, vbi habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Hæc ille.

Septimo & vltimo, quia Dominus non dixit solum, ut super mensam meam edatis, sed addidit, & bibetis. Ideo bibendum est, de huius mensæ vino dulcissimo potante, & sobrie inebriante, quod est vinum purissimæ, & perfectæ charitatis, quod tantum regnantibus & charissimis propinatur, in regno & mensa Christi. De hoc vino immixto purissimæ charitatis, dicit Bernardus in libro, de diligendo Deo, parum post medium sic: Cum Scriptura loquatur Deum omnia fecisse propter semetipsum

erit profecto ut factura sese quandoque conformet & concordet auctori suo, & oportet proinde nos in eundem affectum tranire charitatis quandoque ut quomodo Deus omnia esse voluit propter semetipsum, sic nos quoque nec nos ipsos, nec aliquid fuisse vel esse velimus nisi æque propter ipsum, ob solam ipsius voluntatem, non nostram voluptatem. *Sequitur*: Delectabit sane non tam nostra, vel sopita necessitas, vel sortita felicitas, quæ quod eius in nobis & de nobis voluntas adimpleta videbitur, quod & quotidie in oratione postulamus. Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra, &c. Illa igitur est vera & sincera charitas, & omnino de corde puro & de conscientia bona, & fide non ficta, qua Deum sic diligimus, qua & proximi bonum, ut nostrum diligimus. Et ibidem Bernardus, hanc charitatem commendando exclamat, dicens: O amor sanctus & castus. O dulcis & suavis affectio charitatis. O pura & defæcata intentio voluntatis, eo certe defæcator & purior, quo in ea de proprio nihil mixtum relinquitur; eo suavior, quo totum diuinum est quod sentitur. *Sequitur*: Sic affici, deificari est. Quo modo stilla aquæ modica multo infusa vino puro, à se deficere tota videtur, & saporem vini induit & colorem: & quo modo ferrum candens ignitum simillimum igni fit, pristina propriaque forma exutum: & quo modo solis luce aer perfusus in eandem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus quam ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in sanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo, necesse est à semetipsa liquefacere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quo modo Deus erit omnia in omnibus, si in homine aliquid de homine supererit? *Sequitur*: Manet substantia, sed in alia forma, alia gloria, aliaque potentia. Et quando hoc erit, quando veniam & apparebo ante faciem Domini; *Sequitur*: Donec igitur absorpta sit mors in victoria, & vndique noctis terminos lux perennis inuadat, & occupet vsquequaq; quatenus in corporibus cælestis gloria effulgeat, non possunt animæ ex toto seipsas exponere, & transire in Deum. Adepto autem corpore, iam qui impedit animam à se ipsa quodam modo abire, & totam in Deum, ire, & eo penitus sibi dissimilem fieri, quo Deo simillimam effici se conatur. Tunc demum ad cœnam sapientiæ admissa est, ad illam videlicet, de qua legitur: Et calix meus inebrians, quam præclarus est. *Et sequitur post multa*: Quid mirum si iam inebriatur ab vbertate domus Dei, cum nulla mordente culpa vel cura, de proprio secunda bibit purum, & nouum vinum illud cum Christo in domo patris eius? Rediuius igitur corporibus resumptis, in vita immortalis, inebriantur, mira plenitudine exuberantes post resurrectionem tanquam charissimi. Et merito inebriantur, qui ad nuptias agni introduci merentur, edentes & bibentes super mensam illius in regno sapientiæ, quando sibi exhibet gloriosam Ecclesiam. Tunc profus inebriat charissimos suos, tunc torrete voluptatis suæ potat eos, quando in cœplexu illo arctissimo ipsi & sponsæ, fluminis impetus latificat ciuitatē Dei, ut delectentur in latitia in æternū. Hæc ille. Tunc sapientia suos charissimos inebriat, & in patria regnare facit, & coronat, dicens illud: Per me reges regnant. Regnantes autē coronas aureas habent in capitibus. & quibus in Apocalypsi: Quod expones Richardus dicit: Coronas habent in capitibus, ob gloriæ decorē, & regni cælestis infinitatem, vnde corona illa, de qua dicitur in Apocalypsi, quod habuit duodecim stellas, id est vniuersalē perfectionē. Nam secundū Richardū rotunditas coronæ, significat illius regni æternitatē, & præclaritas stellarū numero duodenario, signat beatorū omnium æterni regni infinitatē. Vnde & Bernardus in sermone dicit, quod ille stellæ duodecim, designant plenā perfectionem, quæ beatis in patria debetur. Prima enim stella, inquit Bernardus, est memoria sine obliuione. Secunda stella, est ratio sine omni errore. Tertia stella est voluntas sine omni perturbatione. Quarta est impossibilitas moriendi, quia resurget corpus incorruptibile. Quinta est charitas, quia

configura

Ibid. c. 26.
circ. fin.

Luc. 22. c

Hug. in 7.
c. A. g. Hier.
rar. parum
ante fin.

Psal. 16. c

August. de
verb. Dom.
ser. 26. c. 9
27. tom. 10.
Luc. 10 g
Rich. tract.
de 4. grad.
Viol. chari.
ante med.Ber. ser. 1. de
omnib. san-
ctis post med.Idem ser.
33. in Cant.
ante med.Luc. 22. c
Vinum
beatorum
est perfecta
charitas.Bern. lib. de
dili. Deo
post med.

Matt. 6. b

1. Tim. 1. a

Ber. Ibidem
conseq. vbi
sup. proxi.1. Corint.
15. d

Psal. 41. a

1. Corint.
15. g

Psal. 22. b

Psal. 45. a

Prou. 8. b
Apo. 4. b
Rich. lib. 2.
in Apo. c. 1.
Apo. 12. a

configuramur claritati Christi corporaliter. Sexta est agilitas, vt corpus sit agile secundū agilitatē mentis. Septima est subtilitas, vt corpus nostrum pēnetret omnia corpora. Octaua est, vt quilibet diligat alium sicut seipsum. Nota est, videre quod proximus quilibet diligit ipsum sicut seipsum. Decima est Deum perfecte diligere, & plus quam seipsum. Vndecima, est diligere seipsū tantummodo propter Deum. Duodecima est videre Deum diligere se, diligentem plus quam ille homo diligit seipsum. Hæc ille. Omnium autem horum bonorum mater est sapientia, vt dicit Sapiens. De huius sapientia increata, & incarnata mensa, dicit Richard. de sancto Victore: O qualis refectio, vbi dapifer Christus, pincerna Spiritus sanctus. Et certe pater hospes largissimus, Christus ministrat cibum, dum semetipso conuiuantes reficit & satiat, vt patet in Ioanne. Spiritus sanctus vero potum propinat, dum suis donis conuiuantes potat & inebriat, vt patet in Actis. Pater vero, in vtroque seipsum liberalissime exhibet, & communicat in filio, ad cognoscendum & habendum, sicut dicit Iesus Philippo. In Spiritu sancto autem ad amplexandum, & degustandum appropriate loquendo, vt patet per Rich. de hac mensa amorosa sapientia exponens illud quod legitur Regum tertio, vbi dicitur: Regina Saba videns omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensa eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, pincernasque & holocausta, que offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum, dicit Rich. Regina Austri, illius calida regionis inhabitatrix, succensa, quæ alia intelligi potest, quam illa sancta anima & beata, quæ regnum suum in pace possidet, & verum Salomonem contempletur. Vnde Greg. in Moralib. dicit: Testimonio sacrae Scripturae, reges vocantur, qui prelati sunt cunctis motibus carnis. Et sicut dicit Isidorus de summo bono: Reges, à recte regendo vocati sunt, ideo recte agendo, regis nomen obtinent. Omnes igitur reges & reginae, sunt in illa regia mensa rectitudinis conuiuantes, qui veterem hominem exuentes, & nouum hominem induentes, qui secundum Deum creatus est, deiformes efficiuntur, vt dicit secundum Psal. appellentur. Deiformitas enim, vt dicit Linconiensis, est renouatio spiritus rationalis, & conformitas ipsius ad Deum, prout possibile est. Hi sunt reges & reginae Dei, deiformes effecti, dii appellati, videntes in mensa sapientiam nostri regis veri Salomonis, cuius sapientia non est numerus, secundum Psal. Videntes etiam domum quam ædificauit, id est, naturam assumptam, quam septem columnis, id est, septem donis muniuit, & adornauit: In qua sunt omnes thesauri sapientia, & scientia Dei absconditi. Videntes & cibos mensa eius, qui sunt quasi infiniti, cum vnum tantum sit ferculum, scilicet omne datum optimum, in quo est ratio omnis boni, scilicet in quo & ex quo est omne donum, vt dictum est. Videntes etiam habitacula seruorum, id est, numerum, & distinctionem calicorum mansionum, quæ multæ sunt, & quasi infinitæ in domo Patris, vt dicit Dominus. Videntes etiam ordines ministrantium, & assistentium angelorum, qui innumerabiles sunt, vt dictum est supra. Videntes etiam pincernas, & gradus eorum, id est haurientes de occulto diuinitatis lumina gaudiosa, & mentes suscipientium inebriantia, quia superiores hausta communicant inferioribus, vt dicit Dionysius. Et Bernardus dicit sic: Si Cherubin & Seraphin, immediato haustu de fonte vite bibentes, inferioribus ordinibus angelorum effundunt de consiliis lacu, qui latificat ciuitatem Dei, quāto magis gloria theothocos occultis filii in amplexionibus eius degustata mysteria, & hominibus & angelis copiosius effundis & propinas? Hæc ille. Videntes septimo & ultimo holocausta siue sacrificia. Holocaustum enim, vt Papias dicit, est sacrificium quod totaliter igne consumitur. Et signat quod omne opus siue corporale, siue spirituale quod offertur Deo, vel offerendum est Deo, igne ardentissima siue perfectissima charitatis,

totaliter consummetur siue perficiatur. Quod perfecte faciunt omnes Ciues caelestis patriæ, tam angeli, quam homines, vt in omnibus, & per omnia laudetur & honorificetur Deus, vt sicut dicitur in Tobia per omnes vicos cantetur alleluia. De alleluia autem specia'is fit mentio, quia sicut dicit Cassiodorus. In hac laude alleluia totus honor est. Quod cum sit in Hebræa lingua reconditum, nullo tamen constat alio sermone translaturū. Hoc Græcus, hoc Latinius, Hoc Chaldæus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cuncta terrarum natio, & quidquid est dedicatum diuina dignitate, huius nominis pia deuotione & laude veneratur, & in vsu habere commonemur. Illis visis & auditis, regina Saba, id est anima beata, ultra non habebat spiritum, scilicet humanum, sed diuinum. Vnde Rich. exponens illud verbum, dicit sic: Cur non recte dicatur spiritus semetipsum non habere, quando incipit à semetipso omnino deficere, & à suo esse, in supermundanum quendam, & vere plus quam humanum statum transire, & mirabili transfiguratione spiritus ille, ab humano videtur in diuinum deficere, ita vt ipse iam non ipse, eo dumtaxat tempore, quo Deo incipit ætius inhaerere: quia qui adhæret Deo vnus spiritus est, & psallere potest qui eiusmodi est cum Psal. Defecit in salutare tuum anima mea. Hæc ille. Et idem potest dicere quilibet beatus.

Ad istud igitur conuiuium solemnissimum, & mensam omnium deliciarum plenissimam, oportet ascendere per gradus donorum, & aliorum habituum gratuitorum prædictorum. Quia sicut dicit Gregor. Nemo infima deserens, repente fit summus, quia ad obtinendum perfectionis meritum, oportet vt mens quotidie in altum quasi quibusdam gradibus ascensionis perueniat. Vnde Psal. bene dicit: Ibunt de virtute in virtute, donec videatur Deus deorum in Sion. Quare August. dona septem Spiritus sancti, vocat quosdam gradus ascensionis, dicens: Primo ante omnia opus est donum timoris, quod est infimum donum, conferens ad cognoscendam Dei voluntatem, quid nobis appetendum vel fugiendum præcipiatur, & quo quasi clauatis calcibus, omnis superbiae modus ligno crucis affigat. Deinde opus est secundus gradus vt donum pietatis habeamus, per quod veritas fidei, & scripturae sane exponatur & firmiter teneatur, & si non perfecte intelligatur. Tertius gradus est donum scientia, per quod docemur, quod Deus ex toto corde diligitur, & ex tota anima, & ex tota mente, proximum vero, vt nosmetipsos diligamus. Quartus gradus est donum fortitudinis, quo esuriunt, & sitiunt in solitudine, qua à temporalibus receditur, & ad æternam veritatem, & ad æternam trinitatem conuertimur. Quintus gradus est donum consilii, quo anima ab omnibus sordibus lauatur, & vsque ad inimici dilectionem, iam spe confortata, & viribus integris peruenitur. Sextus gradus est donum intellectus, quo oculus interior purgatur, & homines mundo moriuntur, & inde Deum contemplantur in ænigmate tamen. Nam intantum Deum vident, in quantum huic sæculo moriuntur. Et licet in hac vita peregrinemur, conuersationem tamen habemus in caelis. Septimus gradus est donum sapientia, quod vltimum, & septimum est, quo animus pacatus, & tranquillus Deo sapide perfruitur, quia initium sapientia timor Domini est, a quo vsque ad ipsam sapientiam per hos gradus tenditur, & peruenitur. In cuius mensa beati perpetuo quiescent, & dulciter reficientur. Quam qui inuenit, inueniet vitam, & qui tenuerit eam beatus. Et quia beneficia non plene recompensari possunt sine gratiarum actione, dicit Seneca, ideo cum toto corde, qui vocati sumus ad cenam agni, dicamus Deo gratias. Quia sicut dicit Augustinus, & Hieronymus, Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo explicemus, quam Deo gratias? Hinc nec dici breuius, nec audiri latius nec intelligi gratius, nec agi fructuosius, aliquid potest, quam Deo gratias.

Finis huius Opusculi.

S. BONA

Sap. 7. b

Ioan. 6. b

Act. 2. a

Io. 14. b
Rich. lib. 4.
de contempl.
cap. 14. & li.
5. cap. 12.
3. Reg. 10. a

Greg. li. 11.
Mora. cap. 8.
Isidor. de
sum. bu. lib.
3. cap. 48.
Senti. 7.

Ephes. 4. c

Psal. 81. a
Lincon. super
3. Ang. Hier.

Psal. 146. a

Coloss. 2. a

Iac. 1. a

Io. 14. a

Dionys. 7.
Hier. ang.
Ber. n. ser. de
salut. Ang.

Tob. 13. a

Cassiod. su-
per titulum.
Psal. 149. b

Rich. lib. 5.
de contempl.
cap. 12.

1. Corint. 6. a

Psal. 83. b

Greg. li. 22.
Mor. o. 14.

Psal. 83. b
Aug. li. 2. de
Doctr. Christ.
ca. 7. tom. 3.
Iob. 2. a

Eccles. 1. b

Prout. 3. c

Sens de bene-
ficiis lib. 3.
cap. 1.
August. in
Psal. 132.
tom. 8.

S. BONAVENTURÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

De resurrectione à peccato ad gratiam.

Materiam de gratia, qua celeberrima est in Theologia scientia, non minus docte, quam breuiter hoc Opusculo S. Bonauentura edisserit. Diuiditur autem opusculum in tres partes: In quarum prima diuisiones gratia iuxta quatuor eius considerationes proponuntur, & singula cuiusque diuisionis membra explicantur. In secunda vero parte, que est de resurrectione hominis à culpa tria scitu dignissima continentur, scilicet hominem neque à culpa resurgere, neque aduersarium vincere, neque tentationibus resistere absque gratia posse. In tertia denique parte, que est de resurrectione hominis ad gratiam, tria iidem, breuiter tractantur. Primo an possit homo sufficienter se disponere ad gratiam gratum facientem absque gratia gratis data. Secundo an voluntas possit in aliquod bonum sine gratia. Tertio an sine gratia possit homo mandata Dei adimplere. De hac materia videndus est Auctor multis aliis locis, præsertim vero 2. Sent. dist. 24. 26. 27. & 29. Breuiloq. 5. p. per tot. Centiloq. 3. p. sect. 35. & 36. Phares. lib. 2. cap. 16.

DAVLVS Apostolus videtur firmiter asserere, hominem in hoc sæculo non proprie esse absque gratia, cum inquit: Gratia Dei sum, id quod sum. Ideo merito de necessitate gratiæ quantum nobis prodest, dicendum est, & primo de diuisione gratiæ, secundo de resurrectione à peccato, & tertio de resurrectione hominis ad gratiam.

Pro diuisione gratiæ est notandum, quod gratia est vna & eadem, sed secundum diuersas considerationes, ipsa multas fortitur denominationes. Primo secundum considerationem ad principium à quo. Secundo secundum considerationem ad subiectum in quo. Tertio secundum considerationem ad oppositum suum. Quarto secundum considerationem ad effectus ad quos ordinatur. Vnde secundum considerationem ad principium à quo procedit, gratia ipsa diuiditur in gratiam prædestinationis, seu præparationis, qua Deus homines prædestinavit, in gratiam vocationis, quam Deus offert vocando: in gratiam iustificationis, quam Deus confert: & in gratiam magnificationis, quam Deus complet. Et hæc diuisio ponitur in Epistola ad Romanos, vbi dicitur: Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, & sequitur: Quos autem prædestinavit, hos & vocauit: & quos vocauit: hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & magnificauit.

Sed secundum considerationem vel respectum ad subiectum in quo est, diuiditur in gratiam cogitationis, scilicet bonum cogitando: in gratiam voluntatis, in bono volendo: & in gratiam perfectionis, in completionem operis. Vnde hæc diuisio fit secundum triplicem potentiam animæ, in qua est gratia, scilicet secundum intellectiuam, affectiuam, & operatiuam.

Secundum vero respectum ad suum oppositum, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis. Et hæc diuisio sumitur, secundum quod gratia adiuvat, contra triplex malum, scilicet contra malum tentationis siue pugne, contra malum persecutionis seu miseriar, & contra malum culpæ, & malum sequelæ vel poenæ. Nam à primo protegit, à secundo liberat, à tertio extrahit & saluat. Et hæc diuisio sumitur ab illo dicto

Isaiæ: Protegat Dominus exercituum, Iudæam, & Hierusalem, & protegens & liberans, transiens & saluans.

Sed secundum comparisonem ad effectum ad quem ordinatur, diuiditur in gratiam præuenientem seu operantem, & in gratiam subsequenter seu cooperantem. Vnde gratia præueniens siue operans dicitur, in quantum ipsam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ipsa à Deo. Sed gratia cooperans dicitur, in quantum adiuvat ipsam voluntatem, & liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi, & prosequendi.

Sed notandum est, quod secundum multipliciter huius nominis gratia, potest dari alia diuisio. Nam gratia potest capi vno modo largissime, & sic comprehendit & dona naturalia & gratuita, & sic diuiditur in præuenientem gratiam, & subsequenter, ita quod præueniens vocatur dona naturalia, & subsequens dona gratuita. Secundo modo accipitur gratia minus large, & sic diuiditur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem, & sic diuidendo, est diuisio in gratiam præuenientem & subsequenter. Tertio modo capitur gratia strictè, & tunc sub se comprehendit, vel diuiditur in gratiam gratum facientem & gloriam: & sic diuidendo, gratia præueniens dicitur gratia gratum faciens, & gratia subsequens dicitur gloria: quia post gratiam in homine decedente in gratia, sequitur gloria æterna.

Secundo dicendum est de resurrectione à culpa vel à peccato, & de hoc tria considerata sunt. Primo, quod homo non potest resurgere à culpa absque gratia. Secundo, quod non potest aduersarium suum vincere absque gratia. Et tertio, quod non potest absque gratia tentationibus resistere. Primo igitur dicendum est quod homo absque diuino Dei adiutorio seu gratia, non potest resurgere à peccato vel culpa, & hoc capiendo gratiam pro habitu ipsius animæ, vt sc. est quædam qualitas spiritualis in anima existens. Nam nec gratia illa quæ dicitur gratuita Dei voluntas, qua nobis Deus condonat offensam, sufficit, nec gratia illa quæ dicitur liberalis passio Christi, qua mediante fit morbi curatio, & imaginis reformatio: sed requiritur gratia gratum faciens. Et hoc patet per illud Apostoli: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ante: Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Et alibi: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, id est, per gratiam, & c. Ideo illi Pelagiani merito sunt censendi hæretici, qui dixerunt, quod ad deletionem culpæ sufficit sola gratuita Dei misericordia cum libero arbitrio, & quod per liberum arbitrium poterat homo se iustificare, & velle bonum.

Secundo dicendum est, quod homo non potest vincere aduersarium absque gratia. Pro cuius declaratione est notandum, quod differt dicere, aliquem resistere aduersario, & aliquem vincere aduersarium: nam plus importat victoria, quam resistentia. Resistentia enim consistit in hoc, quod quis non consentit suggestioni diabolicæ. Sed victoria, non solum consistit in non consentiendo, sed etiam in assequendo oppositum eius, quod, diabolus intendebat. Nam diabolus intendit hominem reddere inimicum Deo, & facere dignum supplicio æterno. Et tunc vincit homo diabolum, quando sic resistit tentationi, vt efficiatur magis Dei amicus quàm ante, & sic faciendo, mereatur vitam æternam: sed hoc non potest facere absque Dei gratia gratum faciente: igitur concludi potest, quod homo non potest vincere aduersariū, faciendo se amicum Dei absque tali gratia. Et hæc conclusio probatur per illud: Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum Dominum. Et alibi: Infelix homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respondet: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Itē super illud Psalmi: Infirmati sunt, & ceciderunt, dicit Glossa: non potentes virtutibus resistere per se. Sed quis posset obicere: diabolus vincit hominem absque gratia, ergo similiter homo potest vincere hominem, vel diabo-

Homo absque auxilio Dei non potest resurgere à peccato.

Rom. 3.6

Tit. 3.6

1. Cor. 15.6
Rom. 7.6

Psal. 26. d

lum

lum absque gratia. Ad hoc facile respondetur, quod hæc similitudo non valet, quia victoria diaboli consistit in subiugando hominem per peccatum, quæ non requirit gratiam: sed victoria hominis respectu peccati diaboli, consistit in promerendo illud, quod diabolus amisit. Item diabolus non vincit hominem nisi volentem, sed diabolus nunquam dicitur volens, ergo, &c. Vnde notandum, quod hæreticus qui vincitur, seipsum deiecit, & ideo non est ibi victoria, sed magis deiectio.

Pro tertio dicendum est, quod absque aliqua gratia non potest homo tentationibus resistere, quod patet per illud: Et ne nos inducas in tentationem. Vnde homo propter suam infirmitatem non potest resistere. Iuxta illud: Peccatum peccavit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Item Glossa super illud: Misericordie Domini, &c. dicit: Non potest homo diu stare contra insultus diaboli, nisi misericordia Domini adiuuetur. Nota tamen, quod per gratiam gratis datam potest homo resistere diabolo, & tentationi, ergo potest ei non consentire, sed non potest per talem consensum esse amicus Dei, absque gratia gratum faciente: ergo, &c.

Tertio dicendum est de resurrectione ad gratiam, & primo multa sunt terminanda. Primo quod homo non potest se disponere sufficienter absque gratia gratis data ad gratiam gratum facientem. Secundo qualiter non potest voluntas absque gratia in aliquod bonum. Tertio, quo modo homo possit mandata sine gratia adimplere. Primo ergo dicendum est de præparatione hominis ad gratiam gratum facientem, an scilicet hoc possit facere absque gratia gratis data. Pro quo aduertendum est quod per gratiam gratis datam, non tanquam intelligimus illa, quæ ab Apostolo enumerantur, cum dicit: Alij enim datur per spiritum, &c. Sed per gratiam gratis datam intelligimus omne illud, quod superadditum est naturalibus, adiuuans, aliquo modo & præparans voluntatem ad habitum vel vsum gratiæ, siue tale gratis datum sit habitus, vel timor seruilis, siue aliqua vocatio, siue locutio vel prædicatio, mediante qua, incitatur anima ad se præparandum. Et ideo dicendum est, quod nunquam absque tali gratia gratis data, potest se disponere homo ad gratiam gratum facientem, quia vix caret homo tali dono. Vnde prima præparatio, quæ fit ad gratiam gratum facientem, est cogitatio vel apprehensio & illa non potest fieri absque gratia gratis data. Et ratio huius est, non quia gratia gratum faciens præexigat necessario dispositionem gratiæ gratis datæ, sed quia ipsa est quid diuinum & res existens supra liberum arbitrium, & etiam supra naturale iudicium. Ideo nunquam liberum arbitrium, vel voluntas libera assurgit ad ipsam vel petendam, vel cognoscendam, nisi aliquo modo adiuuetur desursum & excitetur, & ideo per additionem gratiæ gratis datæ, quæ tenet medium inter gratiam gratum facientem. Vnde ordo liberi arbitrij & gratiæ diuinæ, ponitur clare ab Augustino in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, & ponit quatuor gradus, cum dicit: Initium salutis nostræ Deo miserante habemus. Ut acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est. Ut adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Ut non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij. Ex quibus verbis potest clare cognosci, quantum potest liberum arbitrium respectu gratiæ. Nam cum sint in opere salutis ista quatuor, scilicet inuitari, acquiescere, adiuuari, & permanere: primum est inspirationis Dei, secundum libertatis arbitrij tertium muneris diuini, & quartum sollicitudinis nostræ, & pariter diuini adiutorij. Per hoc patet satis clare solutio quæstionis.

Sed oritur dubium vtrum quis possit detestari culpam, virtute propria naturæ. Respondetur, quod detestari culpam, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quia talis detestatur in quantum ex offensa maiestatis. & æquitatis diuinæ, & isto modo nullus potest absque gratia: quia non potest absque gratia gratis data cognoscere ipsam offensam. Alio modo potest detestari, quia est le-

sua propriæ naturæ, verbi gratia, quia quis per naturam suam cognoscit, quod per fornicationem perdidit oculum, vel aliud membrum, vel incurrit aliquem alium morbum, & isto modo potest quis per liberum intellectum cognoscere, & detestari culpam propriam.

Secundo autem videndum est, qualiter potest voluntas in aliquod bonum. Pro quo notandum est, quod aliter quod opus potest dici bonum, tripliciter. Vno modo aliquod opus dicitur bonum simpliciter, & illud dicitur quod est ordinatum in finem optimum, & tale est bonum meritorium, & in istud non potest liberum arbitrium absque gratia gratum faciente. Secundo modo aliquod opus dicitur bonum, & alio modo de congruo disponit ad bonum, tale est bonum, quod fit extra charitatem, nihilominus tamen facit, cum recta intentione, & in tale non potest liberum arbitrium, nisi cum gratia gratis data, per quam illuminatur & dirigitur, vt velit facere, quod Deo est placitum, & hoc patet per illud: Sciu quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Tertio aliquod opus dicitur bonum, quia in finem est ordinabile, & habet aliquam ordinationem intra se, sicut pascere esurientem, &c. siue ex debita circumstantia, siue exigentia temporis, loci, &c. & ad istud potest liberum arbitrium absque gratia, quamvis ad hoc quod fiat faciliter, requiratur gratia aliqua diuina superaddita naturalibus. Et sic patet responsio, quod liberum arbitrium absque gratia superaddita per dona naturalia, potest in aliquod bonum morale, licet per illud consequenter non disponatur ad gratiam, nec ad gloriam, & hoc per se, licet quodam modo disponat, quia est ordinabile in vltimum finem. Hoc autem sic suadetur, nam si liberum arbitrium dimitteretur in puris naturalibus, adhuc sibi remaneret aliquod iudicium, quo iudicaretur parentes esse honorandos, & hoc patet. Quod si habere tale naturale iudicium, scilicet naturaliter parentes esse honorandos, & talem naturalem instinctum de parentibus venerandis, post illud velle: & sic cum habeat organa exteriora, potest complere illud opus, secundum quod dicitur iudicium rationis, absque munere gratiæ diuinæ superaddito. Sed bene verum est, quod non potest illud facere, nec velle absque diuinæ gratiæ munere, prout tale cogitatum aut velle est ordinatum ad consequendum beatitudinem. Et sic sunt intelligendæ auctoritates Sanctorum, quæ concludunt, quod absque munere diuinæ misericordie & gratiæ, non potest liberum arbitrium in aliquod bonum.

Sed oritur dubium. Nam secundum dona naturalia, natura ipsa appetit suam perfectionem, ergo signum est quod tendit ad acquisitionem gratiæ. Ad hoc dicitur, quod duplex est perfectio, quædam est intra limites naturæ, & istam appetit natura. Alia est, quæ est supra naturam, & de ista non oportet quod appetat, & si appetat, non tamen appetitu perfecto, qui requirit gratiam, sed magis appetitu confuso & imperfecto, qui non est ordinatus debito modo.

Pro tertio, vtrum homo possit mandata Dei implere, notandum est, quod communiter distinguitur, quia contingit mandata impleri dupliciter. Vno modo quantum ad genus operis, vel secundum alios, quantum ad substantiam mandatorum. Alio modo quantum ad intentionem præcipientis, & mandantis. Si loquamur primo modo, potest homo absque gratia gratum faciente illa implere, vt patet de mandato adorationis & venerationis Sabbatorum. Sed secundo modo non potest homo implere mandata, absque gratia gratum faciente. Et hoc confirmatur per Apostolum, dicentem: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum: Plenitudo legis dilectio. Item alibi: Finis præcepti est charitas de corde puro.

Sed oritur quæstio, cum ita sit, quod quis potest facere quod in se est ad impletionem mandatorum, quare ille non absoluitur, quamvis sit in peccato? Ad hoc respondetur, quod facere quod in se est, potest dupliciter intelligi. Vno modo positue, vel proprie, quia scilicet talis facit circumstantias, & tantum facit quantum potest, & isto

Voluntas qualiter possit in aliquod bonum.

Sap. 8. c.

Matt. 6. a

Thren. 3. e
Ibidem.

1. Corint.
12. a

Aug. lib. de
Ecc. dog. c.
21. tom. 3.

An possit
quis propriis naturæ
viribus culpam detestari.

Rom. 13. c
Ibidem.
1. Tim. 1. a

modo nullus potest facere quod in se est, absque gratia gratum faciente. Alio modo potest intelligi priuatiue vel improprie facere quod in se est, hoc est, facit quod potest, sed non quantum potest, nec aliquid ordinatum ad impletionem mandatorum, & isto modo per liberum arbitrium quis potest facere quantum in se est, sed non absoluitur ab obseruatione mandatorum. Et sic patet responsio ad quaestionem.

S. BONAVENTURÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

De tribus Ternariis peccatorum infamibus.

Opusculum hoc de tribus ternariis peccatorum infamibus mutilum & imperfectum est: id quod Lector facile intelligere potest. Nam cum S. Bonauentura sermonem instituat de tribus peccatorum ternariis: quorum primus est de originali, mortali, & veniali peccato: secundus de peccato cordis, oris, & operis: tertius de concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: primum tantum ternarium explicando prosequitur, reliqui vero duo neque in impressis, neque in M.S. codicibus reperiuntur. Illud autem quidquid ex hoc Opusculo residuum est, de omni peccatorum conditione doctrinam valde utilem continet. Si quis vero materiam hanc copiosius ab Auctore explicatam desiderat, legat eundem lib. 2. Sententiarum dist. 35. & 36. Breuiloq. p. 3. per tot. Centiloq. p. 1. per tot. Pharet. lib. 2. cap. 5. Vbi multa de peccato Sanctorum Patrum Sententia coniunguntur. Diat. Salut. tit. 1. & multis aliis locis.

CAPITA HVIVS OPVS CVLI.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere. *Cap. I.*

De peccato originali, & de quadruplici eius distinctione ab aliis peccatis. *Cap. II.*

Quid sit peccatum originale, & de eius effectibus. *Cap. III.*

De Mortali peccato, & eius effectibus. *Cap. IV.*

De Venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia. *Cap. V.*

De radice peccatorum, que est amor sui, *Cap. VI.*

Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare. *Cap. VII.*

Quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur. *Cap. VIII.*

CAPVT I.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere.

TRES sunt ternarij peccatorum infames. In primo est peccatum originale, mortale, & veniale, ad quæ omnia alia peccata reducuntur. In secundo est peccatum cordis, oris, & operis: & his tribus modis omnia peccata committuntur. In tertio est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: & ab his tribus omnia peccata oriuntur. Quantum autem ad primum nota, quod illa tria possunt distingui secundum naturam corporalis infirmitatis. Est enim quædam infirmitas, quæ cum natura producitur, sicut podagra. Est quædam per quam tota vita destruitur, sicut febris continua. Et est quædam per quam natura debilitatur, sicut febris discrasia. Secundum hunc modum, ista tria peccata distinguuntur. Nam peccatum originale est illud, quod cum natura traducitur. Et ideo dicitur: Omnes nascimur filij iræ. Peccatum mortale est illud per quod tota vita spiritualis destruitur, vel con-

sumitur. De quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Peccatum veniale est illud, per quod natura debilitatur. Et ista duo sic differunt. Nam peccatum veniale est in anima, sicut punctura pulicis in corpore, quæ modicum lædit: sed peccatum mortale est in anima, sicut morsus serpentis in corpore, qui veneno hominem interficit. Vel aliter potest patere sub tali exemplo. Peccatum mortale opponitur charitati, sed veniale opponitur feruori charitatis. Unde sicut homo quando proicit in ollam fermentem modicum aquæ frigidæ, impedit feruorem, sed non tollit caliditatem: ita peccatum veniale impedit feruorem charitatis, quia ex hoc efficitur homo tepidus: sed non tollit charitatem, quia compatiuntur se ad inuicem in eodem subiecto. Sed mortale destruit totum, sicut si homo proiceret in ollam fermentem aquam frigidam in maxima copia, & feruorem impediret, & caliditatem extingueret. Sic ergo differunt mortale, & veniale.

CAPVT II.

De peccato originali, & de quadruplici eius distinctione ab aliis peccatis.

CIRCA originale nota, quod ab aliis in quatuor distinguitur, quia habet unitatem, communitatem, æqualitatem, & differentem qualitatem. Primo unitatem habet, quia est vnum in omnibus. Nam in vno homine, est vnum numero in omnibus est vnum proportionem respectu ad vnum principium. Alia autem peccata sunt varia & diuersa. Quod autem peccatum originale sit vnum, patet ex ipsa natura cum qua traducitur: quia sicut humana natura est vna, ita infectio naturæ est vna. Et hoc potest patere multis exemplis. Videmus enim quod arbor vnius naturæ multa folia habet, & tamen omnia folia eandem figuram habent. Et arbor vna multos fructus producit, qui similem saporem habent: simile est in proposito, quia ab vno homine omnes homines producantur. Et quia ipse primus homo peccatum originale commisit, ideo in omnes posteris transmisit. Ideo dicitur: Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum.

Secundo habet communitatem, quod de aliis non cõtingit. Peccatum enim mortale non est in omnibus, quia non fuit in Ioanne Baptista, Hieremia, & multis aliis, & etiam veniale, quia non fuit in Beata Virgine, August. Cum de peccatis agit, nolo de Virgine fieri mentionem. Sed originale omnibus est commune, qui per carnalem originem descenderunt. Et quia Christus non descendit ab Adam per originem carnalem vel feminalem, ideo peccatum originale non contraxit. Et ideo dicit Aug. quod esse sine peccato, solius est Redemptoris, qui fuit sine peccato contracto & commisso. Et si aliquis alius miraculose ex carne humana formaretur, peccatum originale non haberet, quia ab Adam secundum legem communem, scilicet concupiscentiæ non descenderet. Cum autem omnes ab eo secundum legem prædictam descendant, id est secundum feminalem rationem, omnes contrahunt originale peccatum, cuius signum est mors, quæ est stipendium originalis. Unde Paulus: Stipendium peccati mors. Unde sicut omnes morimur, ita omnes originale contrahimus. Sed si aliquis non cõtraheret, redemptione facta per Christum non indigeret: quod est hæreticum, & a fide Catholica alienum.

Tertio habet æqualitatem. In aliis peccatis magna diuersitas est, quia homicidium est maius peccatum quam furtum, & adulterium quam fornicatio, & sic de aliis. Et in venialibus sunt etiam gradus penes illa tria, quæ dicit Apostolus, id est lignum, fœnum, stipulam: sed peccatum originale æquale est in omnibus, quia est à principio naturæ, quæ æqualiter est in omnibus.

Quarto habet differentem qualitatem, quia reliqua peccata ideo sunt peccata, quia voluntaria, & si non essent voluntaria, non essent peccata: sed peccatum originale non est voluntarium voluntate contrahentis, sed

Ezech. 18. d

Peccatum veniale & mortale suo modo differant.

Peccatum originale qualiter ab aliis differat.

Rom. 5. b

Aug. lib. de nat. & gra. cap. 36. 107. Idem lib. 2. de pecc. mor. & remiss. cont. Pelag. c. 20. & 29. tom. 7. lib. 5. cont. Iulian. Pelag. c. 9. post medium tom. eodem.

Rom. 6. d

1. Cor. 3. c

Tres peccatorum generales diuisiones.

Eph. 2. a

tantum

tantum voluntate primi originantis. Alia etiam peccata non traducuntur in filios à parentibus, sed originale traducitur. Et ratio huius est, quia in quolibet homine duo sunt natura, & persona. Ea quæ sunt personæ, non traducuntur à parentibus in filios. Non enim pater traducit in filios virtutes, & scientiã, quas proprio studio acquisiuit, nec peccata, quæ proprio actu comisit: sed ea, quæ pertinent ad naturã speciei à parētib. in filios traducuntur, nisi aliquod eueniat impedimentũ. Vnde oculus generat oculatum. Et sic cum originale peccatum sit naturæ, à parentibus in filios traducitur. Sed peccatũ mortale cum sit peccatum personę, in filios non traducitur. Huius exemplum, scilicet. peccati originalis in rebus sensibilibus apparet. Si aliquis vellet haurire de fonte aquam, quæ esset turbida, & corrupta hauriendo aquã, hauriret corruptionẽ. Simile est in proposito, quia cum tota natura sit corrupta per peccatum originale, quicumque recipit naturã, simul recipit, & peccatum. Item alio modo: Omnes homines qui nascuntur ex Adam, possunt considerari, vt vnus homo, in quantum conueniunt in natura, quam à primo parente accipiunt, & sic multi homines ab Adam deriuati, sunt tanquam multa membra vnus corporis. Actus autem vnus membri corporalis, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate ipsius animæ, quæ primo mouet mēbra. Vnde homicidium quod manus committit, non imputatur manui ad peccatum secundum se, vt diuisa à corpore: sed imputatur ei, in quantum est hominis aliquid, per quod mouetur, quia à principio hominis est motio. Sed inordinatio quæ est in homine isto, non est voluntaria voluntate, sc. ipsius hominis, sed voluntate primi parentis. Vnde inordinatio Adæ, in qua omnes originaliter fuimus, redundat in omnes. Sic calefactio hepatis redundat in faciem. Videmus enim, quod illi qui habent hepar calefactum, habent vultum croceum, propter colligationem membrorum ad vnum principium.

CAPVT III.

Quid est peccatum originale, & de eius effectibus.

NVnc autem videndum est, quid sit originale peccatum. Circa quod sciendũ, quod sicut quilibet artifex opus suum ordinat & disponit, vt possit consequi debitum finem, ita Deus hominem ordinauit, vt possit peruenire ad vltimum finem. Cum igitur finis humanæ naturæ, omnis naturæ facultatem excedat, non poterat homo ad prædictum finem peruenire. Et ideo Deus addidit humanæ naturæ donũ iustitiæ naturalis: quæ quidẽ iustitia in hoc consistebat, quod quando fuit anima Deo subiecta, ipsi animæ subiiciebantur omnes vires corporis, & ipsum corpus, ita quod nullus motus poterat esse in corpore, sine imperio rationis. Vnde in elementis, ex quibus corpus componitur, non fuisset aliqua pugna, nec in humoribus aliqua discrasia, si anima Deo perfecte subiecta fuisset. In viribus etiam corporis & animæ non fuisset motus contra imparium rationis: quia nec concupiscentia tetendisset effrenate in delectabile præter regulas rationis, potentias animæ, & vires corporis regulantes, quantum ad obiecta & actus earum. Et ideo statim amoto primo ordine, etiam secundus ordo est rationabiliter mutatus: quia quamcito anima fuit inobediens Deo, & corpus fuit inobediens animæ. De qua inobedientia dicitur: Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meę, & c. Illud ergo quod hunc ordinem priuat, dicitur peccatum originale, id est priuatio originalis iustitiæ. Quod tali patet exemplo. Corpus in statu innocentie erat sicut equus infrænatus, qui ducitur secundum voluntatem sessoris, sed postquam frænũ deponitur, inordinate mouetur. Ita etiam Deus in primo statu infrænabat corpus, quod moueri non poterat nisi secundum regimen rationis: sed postquam homo peccauit, Deus frænũ deposuit, & subtraxit, & sic effrenate effertur contra imperium rationis. Hoc est, quod dicitur: Caro concupiscit aduersus spiri-

tum. Ex isto peccato multi defectus sunt in homine, sicut ex graui infirmitate corporali relinquuntur reliquæ infirmitatis præteritæ, scilicet. debilitas in operando, alteratio gustus in appetendo, visus in respiciendo, gressus in ambulando. Sic ex originali peccato quædam reliquæ relinquuntur, quæ vulnera appellantur: Quod sic patet: quando fuit anima Deo subiecta, nihil inordinatum contingebat in carne, nec in viribus animæ. Nam desiderium ordinate ferebatur in suum delectabile, & animus in aggressibile, & intellectus in intelligibile, & voluntas in appetibile.

Ex quo autem anima recessit à Dei imperio, statim inordinatio, & contradictio in omnibus accessit. Et sic desiderium vulneratum concupiscentia, animum discrasia, intellectum ignorantia, voluntatem malitia habuit. Sicut ergo ista quatuor vulnera ex primo peccato inflata. Quorum primum, sc. concupiscentia, est quasi vulnus insanabile, vnde miro modo inimicatur animæ: ideo assimilatur cuidam animali, quod vocatur enhydrus, quod mirabiliter inimicatur crocodilo. Cum enim sit animal venenosum, inuoluit se in herba, quam crocodilus deglutit, ex veneno moritur, & enhydrus de ventre eius exit illæsus: sic concupiscentia inuoluit se delectationibus, & homo deglutit mundi delectabilia, deglutit concupiscentiam, qua anima venenatur, & priuatur vita gratiæ. Hæc est ergo plaga insanabilis, quæ quanto magis degustatur, tanto magis degustans famelicus redditur, vel efficitur. Et ideo dicitur in prouerbio, & habetur septimo Ethicorum: Quid oportet bibere eum, quem aqua suffocat? Quasi diceret: Sicut aqua suffocat non satiat, ita concupiscentiæ deditum, nihil est quod satiet. Hæc est plaga, quæ omne bonum eradicat spirituale, ideo dixit Daniel seni, qui in concupiscentiam Sulannæ exarserat: Concupiscentia subuertit cor tuum. A corde siquidem procedunt sentus, & motus, & corporales actus. Vnde destructo corde, omnia illa destruuntur. Et sic concupiscentia cum cor subuertit, omnia alia bona consumit.

Secunda plaga est ignorantia, quæ vulnerat intellectum. Psalmus: Lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Sed omisso visu, amittitur omne gaudium, secundum illud: Quale gaudium mihi erit; qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Et hoc ideo, quia dulce lumen & delectabile est oculis, videre solem. Et ratio huius est, quia, vt dicit sapiens, inter omnes sensus visus est diligibilior. Sed si hoc est de visu corporali, multo magis de visu spirituali. Hæc ergo plaga ex primo peccato est, quia omnes inuoluimur tenebris, vt dicitur in Iob.

Tertia plaga est passionis, vel impotentie discrasia, quæ potest dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporalis. Dicitur autem corpus infirmum, quando debilitatur vel in executione propriæ operationis, vel impeditur propter aliquam inordinationem partium corporis, ita humores, & membra non subduntur virtuti regitiuæ corporis. Sicut oculus dicitur infirmus, quando non potest clare videre: sic infirmitas animæ dicitur, quando ipsa impeditur in propria operatione, eo quod partes eius non subduntur regimini rationis. Vnde Philosophus in primo Ethicorum comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disposuit. Ideo clamat Apostolus: Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Inter omnes autem passiones, quæ debilitant animam, nulla ita debilitat, vt amor carnalis. Vnde anima propter amorem languet. Languior autem est infirmitas animæ, vt dicit Tullius. Et ratio huius est, quia tunc anima infirmatur & languet, quando à propria & naturali forma discedit: hoc autem facit amor, qui transformat amantem in amatum, ita quod amans iam non agit secundum suam formam, sed secundum formam amati. Ideo dicebat sponsa in Canticis: Nuntiate dilecto meo, quia amore langueo. Quando autem passio amoris multum intenditur, amittit rationis vltimam, quia multi propter abundantiam amoris versi sunt

Peccati originalis effectus.

De concupiscentia.

Inlius Solin. Polyhis. ca. 34. post med.

Arist. 7. Ethic. ca. 2.

Dan. 13. f.

De ignorantia. Psal. 37. b.

Tob. 5. b.

Arist. 1. Metaph. text. Tob. 37. d.

De infirmitate.

Arist. 7. Ethic. cap. 8. comparat incontinentem epilepticis.

Cant. 2. b.

Iustitia originalis in quo consisteret.

Rom. 7. d.

Gal. 5. e.

Amor quid.

in insaniam. Amor autem nihil aliud est, quam complacencia alicuius rei conuenientis, acceptæ per sensus. Ex hoc amore procedit concupiscentia, quæ tendit in rem amatam, nec potest quietari, donec perueniat, & cum peruenit, delectatur: quia delectatio nihil aliud est, quam quietatio in re adepta. Hic plura dicta sunt, quæ possunt conuenire primo vulnere.

De malitia.

Dion. lib. de diu. nom. c. 4.

Quarta plaga est malitia, quæ vulnerat voluntatem. Sed videtur, quod voluntas nullum peccatum committit ex propria malitia, quia sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus. Nullus ad malum non potest operatur. Ad quod dicendum, quod malum non potest esse secundum se intentum, sicut vsurarius extorquendo vsuram, non intendit offensam diuinam, sed intendit multiplicare pecuniam. Vnde bene vellet si posset absque offensa Dei habere pecuniam, sed duobus propositis, offensam Dei negligit, & acquirit pecuniam. Et sic est de omnibus aliis.

CAPVT IV.

De mortali peccato, & eius effectu.

Argumenta in contrarium.

DICTO de originali peccato, dicendum est de mortali. Et queritur. Vtrum aliquid possit esse mortale peccatum: Et videtur quod non, quia mortale dicitur, quod mortem infert: sed non potest inferri animæ mors, cum sit immortalis: ergo nullum peccatum est mortale.

Item mors propria operatione hominem priuat, vnde homo mortuus nihil potest operari: sed peccatores in peccato existentes, multa strenue operantur, & perspicue intelligunt: & sic videtur, quod nullum sit peccatum mortale.

Peccati mortalis effectus.

Et dicendum, quod multa sunt peccata mortalia, & vere aliquis actus humanus habet rationem peccati mortalis. Est enim peccatum mortale, quod corrumpit vitam, tollit efficaciam, dimittit viam, & obligat ad gehennam. Vita autem spiritualis consistit in calore, sicut vita corporalis: Vnde defectus caloris est defectus vite. Sicut videmus in morientibus quod paulatim calor deficit in extremitatibus corporis, quæ prius infrigidantur, & calor ad principium vitæ, id est, ad cor recolligitur, qui cum ex toto deficit ibidem, vita totaliter perit. Huius exemplum videmus in lucerna, in qua quandiu est calor, vel humor, vel liquor, tandiu est ibi splendor luminis, & deficiente calore, deficit lumen: sic vita spiritualis non est aliud nisi quidam calor, id est amor diuinus, qui quidem duplicem faciem habet, secundum duplicem aspectum, vnam quæ respicit Deum, aliam quæ respicit proximum: quia charitas nihil aliud est, quam dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Illud ergo quod istum amorem corrumpit, est peccatum mortale, sicut blasphemia periurium, hæresis, & huiusmodi, quæ charitatem corrumpunt, quam habemus ad Deum: falsum testimonium, furtum, & huiusmodi, quæ contrariantur charitati, quam habemus ad proximum, & omnia quæ præceptis decalogi prohibentur, peccata mortalia iudicantur.

Charitas quid.

Secundo tollit virtutis efficaciam. Ex quo enim homo in mortale se præcipit, iam non potest per se resurgere, nisi gratia Saluatoris mediante. Ideo dicitur in Psalmo, quod homo est spiritus vadens, & non rediens, id est, per se in peccatum vadens, sed non per se resurgens: Sicut per se potest se proicere in profundum lacum, vel lutum, sed non potest per se exire, Et ideo per se homo ad mortem vadit, sed non per se redit nisi miraculose: quia non est regressus de priuatione ad habitum secundum naturam.

Psal. 77. d

Tertio dimittit viam. Omnis enim via ducit ad aliquem finem, sicut omnes viæ contra ciuitatem, ducunt ad ciuitatem. Vltimus autem finis omnium est vnus, scilicet Deus. Nam sicut ipse est vnus principium, & vniuersale, ita est vnus finis & vltimus omnium. Quando autem alius constituitur, diligitur, & eligitur, receditur

Finis vltimus Deus.

ab hoc sine vltimo. Et cum finis sit maxime diligibilis, ille finis constitutus, diligitur plusquam Deus, qui est vltimus finis. Hoc autem non potest sine mortali accidere, sicut patet in gulosis, qui ventrem pro Deo colunt. De quibus Paulus: Quorum Deus venter est. Et hoc sic patet. Si proponatur guloso Deus ex vna parte, & cibus delectabilis ex alia parte, ipse, spreto Deo incommutabili bono, per amorem cibo inhæret, tanquam vltimo fini. Et si luxurioso ex vna parte proponatur adulterium, pro vt est delectabile, & ex alia parte Deus prohibens, contemnit Dei prohibitionem, & se adulterinæ delectationi immergit, & deuiat à fine. Et hæc est differentia peccati mortalis à veniali: quia mortale totaliter elongat à via, & retrorsum graditur, & ideo quanto magis a via deuiat, tanto magis à fine recedit, & elongatur, iuxta illud Psalms: Longe à peccatoribus salus: Veniale autem a via non abducit, nec ab vltimo fine separat.

Philip. 3. d

Psal. 118. d

Quarto obligat ad gehennam, quod non contingit de veniali vel originali. Sed videtur inconueniens, quod pro modica delectatione quis adiudicetur aternæ damnationi. Et dicendum quod poena commensatur, secundum conditionem illius in quem peccatur. Vnde magis peccat, qui percutit militem, quam qui rusticum: & magis qui regem offendit, quam qui militem: & sic de aliis secundum gradum nobilitatis. Qui ergo offendit Deum, qui est infinitum bonum, merito poenam incurrit infinitam, propter contemptum maiestatis diuinæ: & infinitati culpæ respondet infinitas poenæ in damnatione. Vnde poena damnatorum est infinita, & est finita. Finita est in acerbitate: & hoc respondet delectationi, quæ fuit in actu peccati. Infinita est in duratione: & hoc propter contemptum Dei qui est infinitus.

Pœna damnatorum quo modo finita & infinita. Ad opposita. Est apud Aug. tract. 19. in Ioan. an. med. & in auctore libri de cog. vera vita, c. 31. apud Aug. 10. eo. Et de ver. Apost. ser. 13. in med. 10. 10.

Ad illud quod obiicitur, quod animæ non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturæ & culpæ. Quo ad mortem naturæ, anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpæ moritur. Quia sicut dicit Aug. in libro de mendacio. Sicut corpus viuit ex anima, ita anima viuit ex Deo: sed anima separata à corpore moritur corpus, ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, & c.

Ad aliud quod mors priuat ab operatione, dicendum quod quidquid peccator operatur, mortuum dicitur, nec tamen debet cessare à bonis operibus. Sicut infirmus, si vtatur malis cibis leuiter moritur, si autem bonis, paulatim ad sanitatem reducitur.

CAPVT V.

De Venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia.

POST mortale & originale, dicendum est de veniali. Circa quod quatuor querenda sunt, scil. de ipsius essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia.

Quot modis dicatur peccatum veniale.

Quantum ad primum, peccatum veniale dicitur tripliciter, sc. ab euentu, à causa, & sua natura. Ab euentu quia omne mortale dicitur veniale per poenitentiam, vt dicit Amb. A causa, quando in natura sua habet, vt veniam mereatur, sicut peccatum, quod fit ex infirmitate, vel ignorantia, habet in se causam veniæ. Nam qui ex infirmitate frangit ieiunium, non incurrit peccatum. Et si ex ignorantia aliquis faciat, quod non credat peccatum, veniam meretur. A sua natura & à suo genere, vt verbum otiosum, ridere, & huiusmodi.

Quo ad sufficientiam licet peccata venialia non sint determinata aliquo modo, possunt tamen reduci ad certum numerum, sc. ad ternarium, sc. lignum, foenum, & stipulam. Et ratio huius est, quia veniale dicitur quod de facili purgatur, & consumitur, & ideo per hæc tria designatur, quia ab igne de facili cõburuntur. Per lignum quidem, peccata venialia grauiora designantur, per stipulam leuiora, per foenum media designantur. Et huius ratio est, quia omnia ternario consistunt. Vnde quælibet creatura habet suum ternarium, scil. essentiam, virtu-

Venialium peccatorum tres differentia.

Ternario omnia consistunt.

tem

tem, & operationem. Et quælibet operatio consistit in ternario, scilicet in principio, medio, & in fine. Et anima in sua natura habet ternarium, scilicet memoriam, intellectum, & voluntatem. Item peccata mortalia per tria distinguuntur, sicut dicit Glossa super Epistolam primam ad Corinthios: scilicet per ferrum, æs, & plumbum.

Quo ad efficientiam, nota, quod homo potest esse sine peccato mortali, sed non sine veniali. Et ratio huius, quia homo dum unum veniale vitat, aliud incurrit. Unde dicunt Doctores, quod homo potest vitare quodlibet veniale in particulari, sed non in vniuersali. Et est exemplum de naui, in qua sunt multa foramina, quorum quodlibet in particulari nauta oppilare potest, sed non omnia simul. Et ideo sine veniali vix homo esse potest, dicente Ioanne: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

Quo ad indulgentiam, nota, quod sicut veniale multipliciter incurritur, ita multipliciter purgatur. Modi autem purgationis his versibus continentur:

Confiteor, tundo, conspergo, conteror, oro.

Signor, edo, dono, per hæc venialia pono.

Id est depono & tollo. Remittuntur ergo per generale confessionem, per pectoris tunctionem, per aquæ benedictæ asperisionem, per cordis contritionem, per Dominicam orationem per confirmationem, ac Episcopalem benedictionem, Eucharistiæ sumptionem, offensæ condonationem, extremam unctionem, leuem penitentiam, compassionem fraternam, vt petet in hoc versiculo:

Vnctio, poena leuis, compassio qua fit egenis.

Vide in Centiloquio de peccato veniali latius.

CAPVT VI.

De radice peccatorum, qua est amor sui.

Nunc dicendum est de radice peccatorum, quæ radix dicitur amor sui. Sed videtur, quod non. Illud enim quod est causa omnis boni, non potest esse causa omnis mali. Sed Apóstolus cum dicit: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, &c. probat charitatem esse causam omnis boni, ergo omnia bona sunt ab amore & charitate.

Item ab eodem carnali non potest exire dulcis & amara aqua, nec ab eadem arbore fructus bonus & malus. Et ita videtur, quod nec ab amore, bonum meriti, & malum peccati.

Et dicendum quod ab amore procedit omne meritum & demeritum, & omne malum: quia ab amore casto & diuino procedit omne bonum, sed ab amore carnali procedit omne malum. Non potest autem procedere ab eodem carnali numero, simul & semel bonum & malum, &c. Sicut enim ab eodem foramine non fluit dulcis & amara aqua, sic nec ab eodem amore bonum & malum.

Dicendum est ergo, quod amor sui est causa omnis mali, & peccati. Et ratione conuersionis, & ratione appropriationis, & ratione reflexionis. Ratione conuersionis, quia homini propositum est duplex bonum, scilicet incommutabile, & æternum, & commutabile, & transitorium. Sed peccatum nihil aliud est, nisi spreto incommutabili bono, inherere alicui commutabili, & temporali bono. Hoc autem non procedit, nisi ex aliquo inordinato appetitu, alicuius boni temporalis. Sed quod aliquis appetat inordinate aliquod bonum temporale procedit ex hoc, quod inordinate, amat seipsum: quia amare aliquem non est, nisi velle ei bonum. Et est in tantum quod inordinatus amor sui, est causa omnis peccati. Quod patet in multis exemplis, tum ex parte passionis anime, tum ex parte peccatorum. Ex parte passionis anime, quia amor est causa desiderij & delectationis: homo enim propter hoc desiderat aliquam rem, quia eam amat, & si non amaret, non desideraret. Item delectatio ex amore causatur, quia vt dicit Augustinus, amor inherens habere, quod amat, est cupiditas, eoq; fruens est lætitia. Itē ab

A amore procedit tristitia, quia homo tristatur de re amissa, quia illam amat. Item ab eo procedit gaudium, & odium. Ideo enim aliquid odio habetur, quia est impedimentum eius, quod amatur. Ex parte etiam peccatorum, quia ex amore sui procedit superbia. Nam superbia est amor propriæ excellentiæ. Item inuidia, quæ est dolor de bono alterius, in quantum est diminutiuum proprii. Item accidia, quæ est tristitia de bono spirituali, in quantum per ipsum impeditur bonum temporale, vel corporale. Item ira, ideo enim quis accenditur ad vindictam, quia honor proprius nimis amatur. Item gula, & luxuria, quæ propter corporalem delectationem appetuntur. Et sic omnes malæ passionis, & vitia capitalia, ex amore inordinato tanquam à radice procedunt.

B Secundo ratione appropriationis. Bonum enim commune melius est particulari, qui ergo appropriat sibi quod commune est, peccatum incurrit. Sicut vsurarius, qui vendit tempus, quod omnibus commune est, & omnibus rebus communius. Cum igitur amor est communius omnibus creaturis, & terrenis, & spiritualibus, & cælestibus, est super omnia diffusiuus, & ideo peccatum graue est, quod vni soli approprietur.

Tertio ratione reflexionis. Est enim duplex amor, scilicet concupiscentiæ, & amicitiae. Ex amore amicitiae procedit bonum, quia talis amor diligit amicum, eo quia amicus. Sed amor concupiscentiæ super seipsum reflectitur, sicut homo diligit vinum non propter vinum, sed propter seipsum, quia sibi sapit. Et iste amor est, qui est causa omnis peccati.

CAPVT VII.

Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare.

Potest autem queri, quare homo potest peccare, & nulla alia creatura sub celo. Ratio huius est, quia vbi non est voluntarium ibi non est peccatum: & ideo nec in brutis, nec in aliis creaturis potest esse peccatum. Sed quia in homine est liberum arbitrium, ideo peccatum committitur ab eodem. Quod potest ostendi quadruplici ratione, scilicet ratione domicilij, ratione confortij, ratione iudicij & ratione oppositi. Primo ratione domicilij, siue ratione loci, quia vt dicit sapiens, locus est conseruatiuus locati, vnde res extra locum suum diu conseruari non potest. Et sicut est in corporalibus, ita est in spiritualibus. Si enim piscis extrahatur de mari, & ponatur in terra, post modicum moritur, quia est extra locum suum. Et si homo ponatur in mari moritur, quia mare non est locus eius proprius. Et rosa quandiu est in spina recens conseruatur, quando autem à spina decerpitur, & in manu tenetur, corrumpitur, & marcescit, quia manus non est locus eius. Et hæc est causa, quare leuia & tēdunt sursum, & graua deorsum, quia scilicet vadunt ad locum proprium, vbi conseruantur. Et tanta est virtus loci, quod quanto magis res appropinquat ad locum proprium, tanto fortius mouetur in ipsum. Vnde motus naturalis est in principio debilis, & fortis in fine. Et secundum hunc modum, quia anima est extra locum suum, non potest esse quin in peccatum labatur. Ideo dicitur in Canonica Ioannis: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Locus animarum Deus est, secundum illud Augustini: Circui in mente mea, &c. Et ideo animæ Sanctorum quæ sunt in Deo, sicut in loco proprio, peccare non possunt, de quibus Sapiens: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ, id est peccatum, in quo anima tormentatur, sicut ostendit Augustinus dicens: Iustisti Domine, & sic est vt poena sibi sit omnis inordinatus animus. Et ideo valde mirabile est, quod homo animam suam ponat in loco immundo in hoc terrenitatis cœno. Ibi enim ponis animam tuam, vbi ponis amorem tuum: Amor enim applicat amantem cum amato, & ideo anima terrenis applicata, maculatur, & inficitur, vt dicitur in Osea: Facti sunt aominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.

Glos. in ep. 1. ad Cor. c. 3.

Sine veniali peccato quo modo homo esse non potest.

1. Io. 1. d

Veniale peccatum multipliciter expiatur.

Centiloq. p. 1. sect. 6.

An amor sui sit radix omnium peccatorum. 1. Cor. 13. b

Amor sui est causa omnis mali, & peccati tripliciter.

S. Tho. 1. 2. q. 77. art. 4. in corp.

Aug. lib. 14. de Civ. Dei, c. 7. tom. 5.

Arist. 4. Physicor. text. 4.

1. Ioan. 1. d

Sap. 3. a

Aug. lib. 2. conf. c. 12. to. 1.

Osea. 9. c

Ecc. 13. a
Psal. 17. c

Ier. 2. d

Secundo ratione confortij. Nam propter malum confortium inducitur ad peccandum, quia qui tangit picem inquinabitur, & c. Psalmista: Et cum sancto sanctus eris. Et quia anima confortium habet ad carnem, ideo frequenter peccatum incurrit. Huius exemplum videmus in mari. Nam aqua maris in profundo vbi à terra elógatur, habet dulcedinem, sed superius vbi ei admiscetur vapor terrestris à sole combustus, contrahit amaritudinem. Sic anima propter confortium ad terram, contrahit peccatum, quod est amarissimum, vt habetur in Ierem. a: Vide quam malum, & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum, & c. Sicut enim ex coniunctione ad Deum, causatur summa delectatio, & dulcedo, ita ex separatione summa amaritudo. Tanto autem quis à diuino confortio auertitur, quanto interius delectatur, vt Gregorius dicit.

Tertio ratione iudicij. Anima enim in operando quodam vtitur syllogismo. Nam ratio superior proponit omne malum vitandum. Inferior subiungit: Fornicatio est malum. Sensualitas adiungit: Accedere ad hanc est delectabile. Si ergo voluntas sit fortis, & aspiciat ad hoc quod fornicatio sit malum, elegit non peccare. Si autem respiciat inferius ad hoc, quod est delectabile, eligit fornicari, & sic incurrit peccatum, quia de agendis male iudicat. Vnde ita facit caro animæ, sicut quædam herba posita in igne, quæ trabes domus facit apparere serpentes. Caro enim continuo fumans, ita obumbrat aspectum intellectus, vt illud quod est amarum, facit videri dulce, & bonum malum, & c.

Quarto ratione oppositi, quia quælibet res habet diuersas conditiones, & secundum vnã est appetenda, & secundum aliam est fugienda, sicut patet in pulchritudine. Pulchritudo enim potest appeti in quantum est quædam resultatio diuini decoris, & secundum hoc bonum est respicere pulchrum. Et secundum hunc modum loquitur Psalmist. Delectasti me Domine in factura tua. Sed quia aspectus pulchri incitat ad concupiscentiam, ideo aspicere pulchrum est malum. Vnde dicit Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo. Sic ergo res quæ sensui obicitur propter diuersas conditiones ducit hominem in errorem, dum vnã considerat, & aliam negligit. Sicut patet de medico, qui iudicat aliquid esse expediens vni ægro, considerata vna eius infirmitate, quod tamen non est sibi expediens simpliciter propter aliam ægritudinem, quam non considerat, quæ ex curatione alterius augmentatur. Exemplum horum videmus in piscibus, qui videntes escam, & non aduertentes hamum sub ea latentem, volentes capere escam, capiuntur ab hamo. Similiter aues videntes virgulas, & non aduertentes viscum, dum in virgulis resident, capiuntur à visco. Hoc etiam patet in his, qui propinant venenum: homo enim considerans poculum, & non attendens venenum, bibens poculum à veneno occiditur. Sic peccator considerans rem delectabilem apparentem, & non attendens amaritudinem latentem, incidit in peccatum. Et huius signum est, quia vt dicit sapiens: Præui replentur plenitudine, quia dum sentiunt amaritudinem penitent, quia conscientia eorum remurmurat de peccato. Sic ergo patet, quod peccatum potest esse in hominibus, & non in aliis sensibilibus.

CAPVT VIII.

Quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur.

Quæritur quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur. Ad quod dicendum, quod peccatum cognoscitur tripliciter. Primo ex opere, quia sicut dicit Aug. contra Faustum: Peccatum est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. In dicto peccatum est, quia cum locutio inuenta sit ad exprimendum conceptum cordis, vel conceptionem, quandoque quis loquitur quod in corde non habet, discordat à lege eterna, quæ est regula humanorum actuum. Ideo præcipi-

tur in Leuitico: Non periurabis. In quo prohibetur mendacium. Item consistit in facto, cuius ratio est, quia cum manus sit ministra rationis, vt dicit sapiens, conceptiones enim rationis per manus explicantur: quandoque manuale opus discordat à lege diuina, quæ dicit, Non occides, Non furaberis, peccatum incurritur. Item consistit in desiderio, & concupiscentia. Concupiscentia enim præter rationis regulam est peccatum, quia quilibet debet esse contentus suis terminis, & ideo hoc prohibetur lege diuina, quæ dicit: Non concupisces rem proximi tui.

Secundo cognoscitur ex fine. Et ideo dicit Aug. in libro de libero arbitrio: quod peccatum nihil aliud est quàm neglectis regulis æternis, temporalia sectari. Et in libro octoginta trium quæstionum dicit, quod omnis humana peruersitas est vt fruendis, & frui vtendis. Et ratio huius est, quia cum omnis res ordinetur ad fidem debitum, quando à fine deuiat, incurrit peccatum, sicut patet in operibus naturæ. Homo enim generans, intendit generare sibi simile, secundum omnium membrorum proportionem. Quando vero conceptum generatur cum duobus capitibus, vel duobus digitis, dicitur esse peccatum naturæ, quia deuiat à debito fine. Et secundum hunc modum, cum homo sit ordinatus tanquam ad debitum finem ad diligendum æterna, ideo natura dedit homini oculos sursum, vt respiciat quod diligere debeat. Quia dicitur in Ethicis: Nullus diligit aliquid, nisi præ delectatione visus, sicut patet in amore carnali, quia homo videns rem pulchram & delectabilem, incipit eam ex eius visione diligere, & diligendo desiderare, & desiderando apprehendere, & cum adeptus fuerit, tunc in bono conuenienti incipit delectari. Sic debet homo sursum oculos dirigere, & caelestia contemplari: quia ex hoc generabitur amor, & ex amore desiderium, & ex desiderio acquirendi studium. Sed quia peccatores, vt dicitur in Psalmo, Statuerunt oculos suos declinare in terram: ideo terram diligunt, & sic deuiant à recto fine, ex quo incurrit peccatum.

Tertio cognoscitur ex ratione, quia vt dicit Dionysius: malum hominis est contra rationem esse. Et quia ratio est regula proxima humanorum actuum, ideo si volumus videre, vtum aliquis humanus actus sit rectus vel vitiosus, inspiciamus regulam rationis. Sicut patet in artificialibus, quia tunc lignum cernitur rectum vel obliquum, si apponatur regulæ rectæ. Rectum enim est iudex sui & obliqui. Et hoc patet in actu comestionis. Cum enim in homine sit regula rationis, & concupiscentia carnis, si homo sumat cibum existimans sibi necessarium, secundum quod ratio dicat, non incurrit peccatum, etiam si quantitatem excedat. Si autem propter concupiscentiam sumat, vel propter delectationem solum, pertinet ad gulæ peccatum. Et sic patet quod ratio est recta mensura, & regula actuum humanorum, quantum ad bonitatem moralem: & si ab hac discordatur, incurritur peccatum.

Quarto cognoscitur ex priuatione, quia secundum Aug. in libro de natura boni: Peccatum est priuatio speciei, & modi, & ordinis. Secundum quæ tria dicitur: Omnia constituiti in numero, pondere, & mensura. Ita quod pondus referatur ad ordinem, mensura ad modum, & numerus ad speciem: quia vnaquæque res dicitur mensurata, pulchra, & ordinata natura. Quælibet enim res mensuratur his tribus duntaxat exceptis, scilicet gratia Christi, charitate Dei, luce cæli. Gratia Christi mensuram non habet. Nam Deus omnibus sanctis gratiam mensuratam dedit, filio autem dedit spiritum non ad mensuram, vt dicitur in Ioanne. Et ratio huius est, quia ipse fuit fontale principium, à quo est omnis gratiarum influxus. Propter quod ipse dicit: Qui credit in me, de ventre eius fluent aquæ viuæ. Item charitas non habet mensuram respectu Dei: quia cum charitas eius non sit, nisi respectu boni, & vbi est maius bonum ibi sit maior amor, sicut homo magis diligit aurum quam argentum, quia vbi maius bonum inuenitur, illud magis diligitur, & Deus est infinitum bonum, in tantum, quod quanto plus diligitur

Deus

Leu. 19. c
Arist. lib. 4.
de part. ani.
mal. ca. 10.

Aug. lib. 1.
de lib. arb.
c. 16. to. 1.
Idem li. 83.
q. 30. to. 4.

Psal. 16. c

Diony. c. 4.
de din. nomin.

Aug. lib. de
nat. bon. ca.
4. to. 6.
Sap. 11. d

Ioan. 3. d

Ioan. 7. b

Peccatum
quot modis
cognoscitur.

Aug. li. 22.
cont. Faust.
Man. c. 27.
to. 6.

Bern. lib. de
Dilig. Deo
statim à
princ.

Deus, tanto diligibilior inuenitur: ideo dicit Bern. Modus diligendi Deum, est sine modo diligere. Item lux cœli non habet mensuram respectu sensibilibus, quia cum sensibilia habeant virtutem determinatam, & mensuram, vt patet in arboribus, nam arbor vnus speciei non extendit se ad producendum fructus alterius speciei, vel arboris, sicut ficulnea non facit vitas. Lux autem ad omnia se extendit. Vnde dicit Dionysius, loquens de radio solari, quod ad sensibilibus generationem confert, & ad vitam mouet, nutrit, perficit, & auget. Aliæ vero res, habent determinatam mensuram in augmento & diminutione. Vnde sapiens dicit: Quod omnium natura constantium, terminus est & ratio magnitudinis & augmenti, sicut patet in natura humana. Nam est terminus aliquis in augmento, vt in gigantibus, & in diminutione vt in pigmeis, & sic est de singulis rebus: quia secundum rerum diuersitatem, est diuersitas mensurarū. Anima etiam rationalis habet hanc mensuram, quia potest capere omnes scientias & virtutes, & potest esse habitaculū creatoris. Illud autem quod hanc mensuram minuit & destruit, est peccatum: quod animam ita astringit, quod Deus in ea habitare non possit. Exemplū huius patet in materialibus. Peccatum enim facit in anima quod frigus in aqua. Aqua enim antequam congeletur, est receptiua corporum, quæ immittuntur: postquam autem per frigus congelatur, ita constringitur, quod nihil in ea recipitur, nisi resoluatur per calorem. Sic anima per peccatū tantum constringitur, quod nulla virtus in ea recipitur, & Deus inde recedit, nisi calore gratiæ resoluatur. Et sic patet, quod peccatum corrumpit animæ mensuram.

Item quælibet res est suo modo pulchra, licet aliquando videatur deformis: quia secundum diuersitatem rerum, est diuersitas pulchritudinis, quia quod est pulchrū in homine, non est pulchrum in equo. Et secundū hunc modum dicit Dionysius, quod illud quod est laudabile in vno, est vituperabile in alio: sicut esse furibundum est laudabile in cane, & vituperabile in homine. Et esse mansuetum, est laudabile in homine, & vituperabile in cane. Et sic est de pulchritudine, quia videmus quod rubedo est pulchritudo in rosa, & albedo in lilio, & nigredo est pulchritudo in equo, & turpitudine in homine, licet apud Æthiopes quanto quis nigrior, tātō pulchrior reputetur. Vnde dicitur, quod apud eos imago Christi colore nigro depingitur, & Diaboli albo. Sic anima habet suam pulchritudinem, sc. claritatem: quia anima est splendor diuinæ lucis. De quo Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil autem tollit illam pulchritudinem, nisi peccatum: quia peccatum est quoddam obstaculum, quod interponitur inter animam, & Deum, siue lucem diuinam. Vnde sicut videmus, quod quando arbor, vel turris opponitur radiis solis, ex opposito facit vmbra: ita peccatum quod interponitur inter lucem diuinam & animam, facit vmbra in anima, & sic animā peccatoris remanet vmbrosa, & tenebrosa, & amittit nitorem, & pulchritudinem suam. Et hoc deplorat Hieremias: Quo modo obscuratum est aurum. Sic ergo peccatum est corruptio speciei.

Item quælibet creatura est ordinata. Ordinatur autem ad duo, sc. ad operationem, & operatio ad delectationē. Operatio autem hominis est duplex, sc. intelligere veritatem, & diligere bonitatem. Illud autē quod corrūpit intellectum, non est nisi peccatum. Vnde primus homo licet fuerit mente præditus, tamen per peccatum fuit obtenebratus, & per consequens totum genus humanum fuit tenebris inuolutum. Et ideo quantumcumque studeant homines, non possunt peruenire ad cognoscendum plenē veritatem, licet quilibet apponat aliquid, ad istam quoque cognitionem det operam studio veritatis, sicut patet de Philosophis, & Doctoribus sacre Scripturæ. Et sic ex omnibus congregatis, licet cognitio veritatis aliquod magnum augmentum recipiat, tamē adhuc pro maiori parte remanet veritas incognita: quia quādiu sumus in præsentī vita, non possumus cogitare primam veritatem. Et hoc est in nobis valde miserabile, quia il-

lud quod valde lucet, non possumus respicere, sc. Deū & substantias separatas. Vnde exemplū ponitur à sapiente, quod sicut oculus noctuæ non potest respicere lucem Solis, sic nos non possumus respicere lucem Creatoris. Et huius exemplum videmus in naturalibus. Illud enim quod maculat oculum, impedit oculi visionem. Vnde oculus maculosus non potest clare videre: sic cū peccatum maculat animam impedit intellectualem eius visionem, ideo diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

Item operatio ordinatur ad delectationem: quælibet enim propria hominis operatio habet annexam delectationem. Et virtus etiam facit delectabiliter operari, quia in modum nature inclinatur, vt dicit Tullius. Ideo dicitur secundo Ethicorum. Signum autem generati habitus, oportet accipere in operatione delectationem. Illud autem quod impedit delectationem est peccatum, quia licet luxuriosus faciat aliquando casta opera, non tamen facit vt castus, quia castus talia delectabiliter operatur, & luxuriosus cum tristitia, & sic de similibus, & sic peccatum priuat delectationem, ad quam operatio ordinatur. Et sic patet, quod peccatum priuat modum, speciem, & ordinem. Huius exemplum habetur in infirmitate corporali, quæ priuat à corpore modum, quia totum attenuatur: speciem, quia totaliter deformatur: & humorum ordinem, ex quibus componitur, & c.

S. BONAVENTURÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

Quod DIÆTA salutis inscribitur.

Dieta nomen significationes varias sortitur. Nam habitationem in hortis amœnitatis & voluptatis causam extructam significat, & cœnaculum in adibus. Vnde quidam dietas affirmant dietas, eo quod in eis per diem ederetur, idque Varronis auctoritate fulciunt. Dieta quoque vocatur victus ratio, & illa pars medicina, quæ victu medetur, diætetica nuncupatur. Postremo diæteta, vnus diei iter significat, vt legitur in c. Nonnulli. & de reser. in c. Quamuis, S. 1. de offic. ord. l. 6. Ex hac significatione S. Bonauentura huic Opusculo nomen dedit Diæteta salutis, diætetaque pro via usurpat, vt ex ipso proœmio patet. Diuiditur autem hoc Opusculum in nouem dietas, & decem titulos cum appendice quadam. Ratio autem quare plures sint tituli, quā diæteta, hac est quia nouē viis ab Auctore constitutis ad vltimum terminum peruenitur, extra quem non est vltius progrediendum. Ideoq; tituli nouem sunt pro diætarum ratione, de peccatis, de penitentiā, & c. Titulus vero decimus de gloria paradisi, & de pœnis inferni tractat: quia post iudicium generale, electi ad caelestem paradisi patriam æternis afficiendi præmiis conuolabunt: reprobi vero in inferni baratrum æternis affligendi cruciatibus detrudentur. Has omnes vias Sanctissimus David cōplexus est breui illo versu Ps. 36. Declina à malo, & fac bonum. Nam prima diæteta initium seu terminus, à quo ad penitentiā peruenitur, peccatum est, ab eoque statim declinare oportet, nihilque in eo immorari. Beatus enim vir ille est, vt idem Propheta Ps. 1. testatur, qui in via peccatorū non stetit. Itaq; statim hac via declinata, per alias dietas siue vias, quæ ad bonum faciendum spectant, progrediendum est, quousq; ad æternam patriam perueniamus. Appendix verò applicationem materialium diæteta salutis continet, quib. in Dominicis, & festiuitatibus Sanctorum per annum occurrentibus,

Arist. 1. Meteor. cap. 1.

Psal. 118.

Arist. 2. Ethic. cap. 3.

Arist. lib. 1. Phys. cap. 36.

Psal. 4. b.

Thre. 2. a.

quodam tibi proposito themate, concionatores utantur. Est sane Opusculum hoc, miro artificio compositum, sacra Scriptura locis totum refertum: pulchris etiam similitudinibus ornatum: quibus res de qua agitur confirmari, & veluti imago ad vinum expressa ob oculos poni possit. Ideoque omnibus legentibus non mediocrem utilitatem prestat, iis vero maximam, qui in predicationis verbi Dei munere versantur.

PROOEMIUM.

Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram neque ad sinistram ait Isaias. Magnam misericordiam facit, qui erranti viam ostendit, maxime de nocte in terra hostium, & tempore guerrarum. Errantes sunt peccatores, iuxta illud quod dicitur: Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Et Ioannes dicit: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi seducimus, & veritas in nobis non est. Cum igitur omnes simus peccatores, ergo omnes sumus errantes, sicut dicitur: Omnes nos quasi oves errauimus, unusquisque in viam suam declinavit. Nox est peccatum instar niuis frigidum, id est in frigidans dilectionem: obscurum, id est obscurans rationem: ineptum faciens ad bonam operationem. Venit (inquit) nox, quando nemo poterit operari. Terra hostium, est mundus, in quo principatur Diabolus, ut testatur Dominus, dicens: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Tempus guerra, est tempus presentis vitæ: quia nunc caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut dicit Apostolus: Quia igitur omnes peccatores & errantes sumus, per consequens extra viam veritatis imus, & in nocte, & in terra hostili, & in tempore guerra mortales sumus & existimus. Ideo predicator verbi diuini, maximam misericordiam facit errantibus, in tantis periculis constitutis, quando viam salutis eis ostendit. Vnde magnum meritum apud Deum & coronam acquirit. Ideo dicitur: Qui conuerteri fecerit peccatorem ab errore viae suae, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Officium enim predicantis verbum Dei, est proprie errantes dirigere, & ad viam salutis reuocare. In cuius persona verbum Dei promissum peccatoribus errantibus, est authentice proclamatum, cum dicitur: *Hæc est via, ambulate in ea.*

Quoniam autem peccatores tripliciter possunt errare, scilicet malam viam eligendo, & in via errando, & a via diuertendo: ideo predicator in verbis istis propositis, docet nos specialiter tria de via ista salutis, scilicet salubriter eligere, viriliter incedere, & viae salutis insistere. Primo igitur docet nos viam salutis subtiliter eligere, cum dicit: *Hæc est via, scilicet & nulla alia ad salutem eligenda.* Secundo docet nos per viam salutis viriliter incedere, cum dicit: *Ambulate in ea,* quasi diceret, studete remanere in illa. Tertio docet nos, viae salutis insistere, cum infertur: *Nec ad dexteram, nec ad sinistram,* quasi diceret nolite diuertere ab ea. Primo ergo docet nos predicator viam salutis eligere, cum dicit: *Hæc est via,* id est, non erroris, sed veritatis: non periclitationis, sed salutis, non ad infernum, sed ad caelum. Et nota, quod hæc via salutis habet specialiter nouem diætæ. Prima est a peccato ad poenitentiam, tanquam ad medicinam & remedium peccatorum. Secunda a poenitentia ad præcepta. Tertia est a præceptis ad consilia. Quarta est a consiliis ad virtutes, tanquam ad instrumenta quæ docent operari recte. Quinta est a virtutibus ad dona Spiritus sancti, quæ docent operari faciliter & expedite. Sexta est a donis ad beatitudines, quæ docent operari perfecte. Septima est a beatitudinibus ad fructus Spiritus, qui docet operari delectabiliter, & deliciose. Octaua est a fructibus ad iudicium. Nona est a iudicio ad caelum. Et secundum hoc in presenti opere, quod dicitur via vel diætæ salutis, sunt decem tituli. In primo agitur de vitiis, a quibus est remouendum, & recedendum. In secundo agitur de poenitentia.

In tertio de præceptis moralibus, a Deo hominibus datis. In quarto de consiliis Euangelicis. In quinto de virtutibus Theologicis, & Cardinalibus. In sexto de septem donis Spiritus sancti. In septimo de beatitudinibus Euangelicis. In octauo de duodecim fructibus Spiritus. In nono de iudicio generali. In decimo de inferno, & poenis, necnon & de gloria paradisi.

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS PRIMVS,
De peccatis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

B De peccato in communi.	Cap. I.
De peccato in speciali.	Cap. II.
De superbia.	Cap. III.
De inuidia.	Cap. IV.
De ira.	Cap. V.
De Auaritia.	Cap. VI.
De Accidia.	Cap. VII.
De Gula.	Cap. VIII.
De Luxuria.	Cap. IX.

CAPVT I.

De peccato in communi.

Primo igitur nota de peccato, vel vitio in communi. Et est sciendum, quod peccatum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, ut dicit Augustinus. Et est sciendum, quod est vitandum specialiter & præcipue propter tria. Primo, quia est deformitas, quam Deus detestatur: iniquitas, quam dæmon amplexatur: & infirmitas, qua mundus dissipatur. Primo, peccatum est detestandum, quia est deformitas, quam Deus summe detestatur. Vnde nota, quod nihil posset cogitari, quin Deus fecerit propter odium peccati, ipse enim propter peccatum semel fere dissipauit omnia opera sua, scilicet totum mundum per diluuium, ut patet in Genesi. Alij autem reges & potentes in præiudicium inimicorum depopulantur terras eorum: Deus autem dissipauit terram propriam, quia peccatum intrauerat terram suam. Item non solum habet peccatum odio, sed & quidquid peccatum tangit. Alij autem homines propter vinum corruptum, non proiciunt in mari vasa aurea, vel argentea, sed seruant vasa, & vinum effundunt: Deus autem non solum peccatum, sed etiam vasa peccati, id est, creaturas rationales, scilicet animas ad suam imaginem factas, & suo pretioso sanguine redemptas, in odium peccati proicit in oceano infernali: quia ut dicitur. Odio est Deo impius, & impietas eius. Deus insuper in tantum peccatum odit, quod propter peccata mundi innocentem vnigenitum interfecit. Vnde dicitur: Propter scelus populi mei percussit eum. Et ipsemet Dei filius ut peccatum interficeret, vel occideret, tradidit in mortem animam suam, ut dicitur similiter ibidem. Nullus autem inuenitur, qui tam odiat inimicum, quod in eius odium vellet interficere vnigenitum proprium, vel etiam semetipsum. Item Deus persecutus est peccatum ab initio, in tantum, quod proiecit ipsum de caelo, & videns quod remanserat in mundo, ipse in propria persona descendit in mundum, ut de ipso fugaret peccatum, & tandem in iudicio proiciet, & includet ipsum in inferno, quia dicitur: Proiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

Secundo peccatum est iniquitas, quam dæmon amplexatur. Et nota quod triplex est signum: quod peccatum placet Diabolo. Primum signum est, quia in nullo alio delectatur, quia ipse non vult aliud balneum, non querit aurum, non amat argentum, quia in persona eius dicitur: Da mihi animas, cetera tolle tibi. Sicut enim auis rapax amat cor prædæ: sic ipse cor hominis, ut patet de illo qui

Isa. 30. e
Rom. 3. a
1. Ioan. 1. e
Isa. 53. b
Ioan. 9. e
Ioan. 12. e
Gal. 5. e
Iac. 5. d
Officium predicantis.
Peccatores tripliciter errare possunt.

Diffinitio peccati.
Aug. lib. 22. cont. Faust. Manich. cap. 27. tom. 6.
Gen. 7.
Sap. 14. b
Isa 53. e
Ibid. d
Mich. 7. d
Gen. 24. d

interro

interrogavit Diabolum quid plus amabat, & Diabolus respondit, quod tria præcipue, scilicet lunam primam, rotam solis, & ferrum molle. Hoc est cor, quod componitur ex tribus literis, quæ habent illas tres figuras. Secundum signum quod Diabolus amat peccatum est: quia in procurando peccatum nunquã fatigatur. Etenim sex millia annorum sunt, & amplius, quo nihil aliud fecit, quam procurare peccata. Vnde quando Dominus interrogavit eum. Vnde venis? respondit: Circuitui terram, & perambulavi eam, &c. Non licet enim sibi capere cibum nec somnum, tantũ est occupatus in negotio peccatorum, iuxta illud: Qui me comedunt, non dormiunt. Tertium signum, quod Diabolus amat peccatum, est: quia nunquam potuit nec poterit peccato saturari. Iam enim non possunt numerari illa infinita millia hominũ peccatorum, quos absorbit, & deuoravit, & tamen est adhuc famelicus, & sicut leo circuit quærens quem deuoret vt habetur in prima Petri: Adhuc etiam est insatiabilis peccato non solum famelicus, sed etiam sitibundus. Vnde dicitur: Absorbebit fluum & nõ mirabitur, & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. Peccatores cum impetu currentes in os eius, id est, in infernum, vocantur hic fluius quem absorbet Diabolus, & non miratur: iusti vero quieti & pacifici dicuntur Iordanis, qui interpretatur humilis descensus, & tales summe diaboli desiderat absorbere. Exemplum in vitis patrum de capitulo dæmonum, & singulis dæmonibus, de peccatis & malis quæ procurauerant reddentibus rationem, & de illo qui specialiter fuit laudatus & honoratus à principe eorum, & in cathedra collocatus, quia fecerat fornicari vnum monachum, quem in quadraginta annis vix traxerat ad peccatum.

Tertio, peccatum est infirmitas qua mundus dissipatur. Et nota, quod peccatum est febris tertiana propter triplicem concupiscentiam, scilicet diuitiarum, deliciarum, & honorum, de qua dicitur: Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Quartana etiam est propter quadruplicem gradum peccati, scilicet cordis, oris, & consuetudinis, contra quæ dicitur: Revertere, reuertere Snamitis, id est, anima misera, quare dicit reuertere, propter illa quatuor prædicta. Est etiam febris quotidiana propter peccatum superbiæ, quod est in omni peccato: & continue, vel continua est, quia est valde periculosa. Nam sicut febris continua aliquando aufert vitam temporalem, vel corporalem, & confert mortem corporalem: sic peccati infirmitas aufert vitam, non solum temporalem, sed & aliquando spiritualem, quia confert mortem infernalem, vel æternalem. Podagra pedum vel gutta est, propter peccatum acediæ. Paralysis manuum est, propter peccatum inuidiæ, vel iræ. Hydrophisis est propter peccatum auaritiæ. Dolor viscerum vel tortiones propter peccatum iracundiæ. Squinantia propter peccatum gulæ. Lepra propter peccatum luxuriæ. Et propter hæc omnia dicitur de peccatore: A planta pedis vsque ad verticem capitis, non est in eo sanitas.

CAPVT II.

De peccato in speciali.

Secundo, nota de vitiis in speciali. Et est sciendum, quod septem sunt vitia principalia & capitalia. Quinque dicuntur spiritualia, scilicet superbia, inuidia, auaritia, ira, & accidia: duo vero dicuntur carnalia, scilicet luxuria, & gula. Vnde versus:

Dat septem vitia dictio saligia.

In qua scilicet sunt tot literæ, quot sunt vitia capitalia, licet non sit in vitiis, & literis idem ordo. De quolibet vitio nota præcipue tria, scilicet typum quem præfert, foetum quem profert, & damnum quod infert.

Primo enim, notandæ sunt adaptationes peccati in communi. Et nota, quod peccatum est sicut putredo in pomo. Sicut enim putredo aufert pomo decorem, valo-

rem, colorem odorem, & saporem: sic peccatum aufert animæ decorem vitæ, & odorem famæ, valorem gratiæ, & saporem gloriæ. Vnde dicitur: Quasi putredo confundendus sum.

Secundo peccatum est sicut vulnus in corpore humano, nam recenter vulneratus, permittit se tangi, & vulnus premi & inuestigari, sed post tertium diem, non siue magno dolore tangitur in vulnere: sic peccatum in sua recentia cito curatur, & post tertium diem est grauissimus dolor vulnerum. Vnde dicitur: Die tertio quando grauissimus dolor vulnerum erat, acceptis gladiis duo filij Iacob Simeon & Levi fratres Dinæ, ingressi sunt urbem confidenter, & Emor, & Sichem pariter necauerunt: quia scilicet quasi intolerabilis est correctio, vel sanatio peccati post tres dies. Tres dies isti sunt peccati perpetratio, peccandi consuetudo, & peccati obstinatio. Nam post istum tertium diem, peccator permittit se tangi per correctionem, iuxta illud: Peccator cum in profundum peccatorum venerit contemnit. Sicut enim illud: Loquimini nobis placentia, videte nobis errores: excæcauit enim eos malitia eorum. Vnde etiam odio habuerunt corripientem in porta, vt habetur in Amos.

Tertio peccatum est, sicut falsitas in panno. Nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori medium, neque finem, sed tantum caput: sic Diabolus qui est mercator peccati, ostendit fatuo emptori solum caput panni, id est, delectationem culpæ, non medium, id est, remorsum conscientiæ, vel finem, id est, pœnam gehennæ. De hac mercantia dicitur: Sicut emens, sic ille qui vendit: quia scilicet tam peccator quam Diabolus in mercatura peccati est deceptus.

Quarto peccatum est sicut taberna Diaboli, in qua vendit vinum voluptatis in mundo pro pretio anime: & sicut tabernarius ponit tres taxillos in taberna, quibus occupantur ribaldi: sic Diabolus in taberna peccati ponit pro ribaldis, id est, pro amatoribus voluptatis, tres taxillos, id est, tres concupiscentias mundanas, de quibus habetur in Ioanne: Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

Quinto, peccatum est sicut ludus aleatoris, qui vulgo dicitur ludus corrigiæ. Nam sicut ille falsus aleator, id est corrigiator permittit illos homines in principio aliquid lucrari, & finaliter aufert & recuperat totum, quod amiserat, & cum hoc lucratur ab eis quidquid habent, etiã quandoque vestes: sic Diabolus tanquam falsus aleator permittit peccatorem in aliquo temporali prosperari, sed finaliter aufert animam, & corpus, gratiam & gloriam temporalem, & substantiam. Contra quod Sara gloriabatur, dicens: Nunquam cum ludentibus miscui me, id est, cum dæmonibus siue aleatoribus.

Sexto, peccatum est sicut rete, & sicut virga inuiscata, nam sicut piscis in retibus se agitando, se plus inuoluit, & auis plus ambulans per virgam inuiscatam fortius se capit: sic peccator magis elongatur à Deo, & strictius illaqueatur à Diabolo, quia de tali dicitur: Tenebitur planta illius laqueo.

Septimo, peccatum est sicut vinculum, quo ducitur porcus ad macellum, & bos ad victimam, & quo ligatur falco ad perticam, & simia ad runcum. Sicut enim carnifex ducens porcum, non stringit nimis pedem eius, ne clamet: sic Diabolus non stringit nimis peccatorem per temporalem aduersitatem, ne clamet per confessionem vel orationem, vt sic ducat eum liberius ad macellum infernale. Vnde dicitur: Ignorat, quod ad vincula stultus trahitur. Item, sicut bos ligatus, non sentit se esse ligatum, quando ducitur ad macellum, nisi quando vult fugere. Item sicut simia non sentit se esse ligatam, nisi cum vult pilotam à se remonere, nec falco nisi cum vult de pertica volare: sic peccator non sentit vinculum peccati, dum perpetrat & in peccato perseverat, sed tunc vincula sentit, cum anima infelix à corpore recedit.

CAPVT III.

De superbia.

Ex Aug. de
Gen. ad lit.
cap. 14. 10. 3.
Et lib. 14. de
Ciu. Dei.
c. 13. tom. 5.
Nouem
compara-
tiones
Superbiæ.

Superbia est libido dominandi, vel appetitus pro-
priæ excellentiæ. De qua nota tria: Typum quem
præfert, factum quem profert, & damnum quod infert.
Superbia igitur, quæ est primum & principale, ac capi-
tale vitium, habet multiplicem typum in natura, & in
Scriptura, cui congrue comparatur.

Comparatur prima vento propter tria, quia ventus
extinguit lucem, & exsiccat rorem, & exufflat pulue-
rem: sic superbia extinguit lucem sapientiæ, exsiccat
rorem gratiæ, exsiccat, vel exufflat puluerem vanita-
tis mundanæ, & ideo cum homo sit puluis ex sua condi-
tione, iuxta illud: Puluis es, & in puluerem reuerteris:
magis timendus est ventus superbiæ in alto quam in
basso, id est, in statu prælationis, quam subiectionis:
quia ventus si in alto puluerem inueniret, citius exuff-
flaret, quia *perflant altissima venti*, vt dicit Poeta.

Secundo comparatur superbia fumo, quia sicut fu-
mus magis ascendendo deficit: sic superbus plus exal-
tatus, plus euanescit, iuxta illud: Mox vt honorificati
fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus
deficient.

Tertio, comparatur paleæ propter lenitatem, & in-
constantiam, & defectum valoris, quia sicut torrens tra-
hit paleas & ista lenia ad oceanum: sic torrens tentatio-
nis trahit secum vanos, non humiles, ad oceanum inferni.

Quarto, comparatur stillæ aquosæ, quæ inflat, & sta-
tim adnihilatur, & vesicæ, quæ mox deficit, dum ta-
men acu pungatur: sic superbus mox inflando deficit,
& punctus modica febre, vel tribulatione adnihilatur.

Quinto, comparatur araneæ, quia sicut aranea, se cui-
scentat texendo telam, vt muscas capiat: sic superbus
perdit animam, vt capiat laudem humanam. Vnde di-
citur: Telas araneæ texuerunt.

Sexto, comparatur feretro, quia sicut feretrum tunc
solum ornatur, cum mortuus in eo ponitur: sic viri, &
mulieres præcipue tunc ornant feretrum corporis sui
pex exteriorum vestium paraturam, cum anima intus
est mortua per superbiam.

Septimo, comparatur superbus luctatori incauto.
Nam si in lucta vnus de luctatoribus possit leuare pe-
dem alterius, deiecit ipsum: sic si dæmon possit leuare
pedem, id est, hominis affectionem per superbiam, de-
iecit eum in damnationem æternam. Vnde dicitur: De-
iecisti eos, dum allenarentur.

Octauo, comparatur gallinæ, quia sicut gallina statim
cantat, cum posuerit ouum: sic superbus statim vult vi-
deri, cum fecerit aliquod opus bonum.

Nono, comparatur lupo. Dicitur enim quod lupo
vno mense viuit de vento: sic superbus vno mense, id
est, mensura vitæ suæ, viuit, vel pascitur vento gloriæ
mundanæ, iuxta illud: Ephraim pascit ventum, id est,
gloriam mundanam, sequitur æstum tota die, id est, su-
perbus est semper famelicus laudis humanæ.

Damna vero, quæ superbia facit in homine, sunt spe-
cialiter quinque. Primum enim hominem arefacit, vt
melius accendatur, id est, illum sine humore gratiæ &
sine compassione efficit. Vnde dicitur: Non te extollas
in cogitatione animæ tuæ, & sequitur: vt non derelin-
quaris vt lignum aridum in eremo, id est, in inferno,
vbi concremabuntur arbores infructuosæ, id est, pecca-
tores. Secundo, hominem consumit, id est, omne bonum
hominis adnihilat & perdit, iuxta illud: Consumit bra-
chia ipsius, id est, hominis superbi, primogenita mors,
id est, superbia, quæ est primogenita filia peccati, vel
Diaboli. Tertio, homines infatuat & decipit, cuius signum
est, quia superbus pretiosa vilipendit, id est, gratiam &
gloriam, & vilia care emit, id est, gloriam transitoriam,
iuxta illud: Arrogantia, & superbia cordis tui decepit
te. Quarto hominem præcipitat, & ideo hominem ad

alta leuat, vt maior & grauior sit ruina, de qua dicitur:
A Qui se exultat, humiliabitur. Quinto hominem penitus
facit infelicem. Superbus enim ab eo est infelix, quia de
bono semine malam messem colligit: quæ enim sunt bo-
na aliis, in malum conuertit. De sanitate enim infirma-
tur, de vita moritur, de medicamine vulneratur, a victo
vincitur, a mortuo superatur, atque occiditur. Hæc om-
nia eueniunt superbo, quia de dono suo gloriatur, &
sic de bono efficitur malus, & de virtute efficitur vi-
tiosus iuxta illud: Contritio & infelicitas in viis eo-
rum, id est, superborum.

Filiæ vero superbiæ sunt septem, scilicet præsum-
ptio, ambitio, inobedientia, irreuerentia, erubescencia
boni, & irrisio bonorum, vel simplicium, vana gloria &
hypocritis. Hæc autem peccata, quæ a superbia nascun-
tur, figurantur per septem annos, quibus filij Israël
seruierunt Chusanrasathaim Regi Mesopotamiæ,
Chusanrasathaim interpretatur tenebrosa iniquitas, per
quam figuratur Diabolus, qui ex iniquitate tenebro-
sus est, qui bene dicitur rex Mesopotamiæ, quæ dicitur
eleuata per superbiam: quia ipse est rex super omnes
filios superbiæ, vt dicitur in Iob.

CAPVT IV.

De inuidia.

Inuidia est tristitia alienæ felicitatis, & in aduersita-
te lætitia. De inuidia nota specialiter tria, scilicet ty-
pum quem gerit, actum quem facit, & factum quem
parit.

Inuidia enim habet multas similitudines otiosas, est
enim sicut vermis in ligno, rubigo in ferro, tinea in ve-
stimento. Nam sicut ista rodunt proprium subiectum,
& consumunt illud plusquam alia: sic inuidia rodit inui-
dum, & plus inuidus nocet sibi, quam aliis.

Secundo est sicut draco, quia sicut draco insidiatur
elephantis partui, vt ipsum pungat, & mordeat, vel co-
medat: sic inuidus bono alieno insidiatur iudicio præ-
suspicionis, & postea mordet vel pungit aculeo mur-
murationis, & insicit veneno detractiois. Vnde de in-
uido dicitur: Frater sui draconum, & socius struthionum.

Tertio similis est leproso, Iudæ proditori, & Diabo-
lo. Leprosus enim vellet quod nullus esset sanus, &
Diabolus quod nullus esset bonus. Vnde dicitur: Inui-
dia Diaboli, mors intravit in orbem terrarum. Iudas
contristatus fuit de effusione vnguenti super Christum,
vt habetur in Matthæo: Sic inuidus instar leprosi, &
Diaboli, dolet de bono proximi, etiam ad modum Iudæ
proditoris tristatur de bona fama fratris, & odore vir-
tutis. Vnde magnam iniuriam faceret Dominus inuido,
si eum poneret in paradiso, moreretur enim præ dolo-
re, vbi videret alios gaudere.

Quarto similis est inuidus oculo menstruata. Nam
sicut illa insicit speculum cum respicit eum: sic inuidus
insicit proximum, cum respicit eius bonum, quoniam
omni studio laborat ponere aliquam maculam in proxi-
mo. Vnde dicitur: Bona in mala couertit insidiator, &
in electis ponit maculam.

Quinto, similis est inuidus noctuæ & igni Græco.
Noctua enim de nocte videt, & de die excæcatur, &
ignis Græcus in aqua fortius inardescit, siue succen-
ditur: sic inuidia in aquis gratiarum fortius exardescit,
vnde deberet extinguui, & ad modum noctuæ a luce
excæcatur, vnde deberet illuminari, sicut Heli, qui non
poterat, videre lucernam, donec extingueretur, vt dicitur
in libro Regum.

Sexto, inuidus similis est aquæ, & nauis, & candelæ
serpentiæ. Nam in aqua virga recta apparet tortuosa: &
in nauis existentibus cum ipsi fortiter descendunt, vide-
tur, quod montes currant velociter: & ad lucem candele
serpentiæ, omnes paleæ videntur esse serpentes. Fit au-
tē candela serpentiæ de cera temperata in aqua, in qua ser-
pens coctus est, & post eum candela illa facta de tali cera
ardet, videtur hominibus, quod omnes paleæ & omnes
alia

Luc. 14. b

Psal. 13. c

Superbiæ
filia septē.

Iudic. 3. a

Iob 41. d

Ex August.
Enar. in Ps.
104. tom. 8.Nouem si-
militudines
inuidiæ ap-
taræ.

Iob 30. d

Sap. 2. d

Mat. 26. a

Eccl. 11. d

1. Reg. 3. b

Gen. 3. d

Psal. 36. d

Isa. 59. a

Psal. 72. b

Osea 12. a

Superbia
damna-
quinque
hominis in-
fert.
Eccl. 6. a

Iob 18. c

Hier. 49. e

aliæ candelæ quæ ibi ardent, sint serpentes: sic invidus ad modum aquæ, recta facit tortuosa: & instar existentium in nauis, quia cum ipsi inuidi ad infernum descendunt, videtur eis, quod montes, id est, viri sancti & stabiles ad damnationem currant: & ad lucem candelæ serpentinæ, scilicet inuidiæ, innocentes & bonos existimant serpentinos. Omnia enim in malum conuertunt, vt dicitur in Ecclesiastico: Bonum in malum conuertit insidiator.

Septimo comparatur invidus Cain, de quo dicitur: Quicumque inuenerit me, occidet me: sic inuidum interficit omnis homo, quia aut videt bonum in homine, & tunc dolet: aut malum, & sic gaudet, & sic in omni homine peccat, vel moritur per peccatum.

Octauo, invidus comparatur acrisia Sodomorum, id est, cæcitati, qua percussit Dominus Sodomitas, vt dicitur in Genesi. Acrisia autem est passio, quæ aufert iudicium. Et dicitur ab à, quod est sine, & crisis, quod est iudicium, quia invidus non iudicat illa, quæ oportet videre & iudicare.

Nonò, invidus similis est nihilo, pro eo, quod dissimilis est tam creatori, quam omni creaturæ, siue bono creato: creator enim communicat bona sua liberaliter, & creatura similiter. Nam videmus in sole, quod lumen suum communicat omnibus creaturis, & ignis calorem suum, & sic de aliis: sed invidus non solum non communicat bona sua, sed etiam, quantum in se est, ad nihilat aliena, quia sibi valde displicent, & etiam cum solus invidus sit nihil, ita vellet, quod nihil nisi inuidia esset.

Damna inuidiæ sunt specialiter quinque. Primum est, quia claudit viam salutis, & aditum paradisi, est enim blasphemia in Spiritum sanctum quæ non remittitur in hoc seculo, neque in futuro, vt dicitur in Matthæo: Sunt autem sex peccata in Spiritum sanctum, quarum inuidia est vnum, scilicet inuidia fratris gratiæ, impugnationis veritatis agnitæ, præsumptio de impunitate, obstinatio mentis, desperatio, & finalis impenitentia. Dicuntur enim peccata in Spiritum sanctum, scilicet, quia impugnant gratiam Spiritus sancti. Secundum est: quod implet hominem omni malo. Vnde vt plenum dolium, vino, quod vulgo dicitur, est plenum vsque ad oculum: sic invidus, cuius signum est, quia malitia inuidi per oculum exit. Nam dicitur in Ecclesiastico: Nequam est oculus inuidi, & in Matthæo: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Tertium est, quod spoliat hominem omni bono, & causa est, quia odit & impugnat omne bonum. Alia namque vitia opponuntur vni virtuti, vt superbia humilitati, luxuria castitati, auaritia largitati, & sic de aliis: inuidia vero, vt dictum est, opponitur omni bono, vnde non tantum dicitur mala sed pessima. Hæc est enim fera pessima, quæ deuorauit Ioseph, sicut dicitur in Genesi. Quartum est, quia facit hominem penitus immisericordem, sicut patet in Cain, qui ex inuidia non pepercit Abel fratri suo innocenti. Sicut patuit etiam in filiis Iacob qui inuidia stimulantibus, non pepercerunt Ioseph innocenti. Sicut patuit etiam in Iudæis, qui non pepercerunt Christo innocentissimo, immo innocentia Domino: cuius causa fuit inuidia, vt patet in Mat. Quia Pilatus sciebat, quod per inuidiam tradidissent eum. Quantum est, quia facit hominem penitus infelicem: invidus enim de bonis aliorum affligitur, & de melioratione deterioratur, de profectu deficit, de pinguedine marcescit, de sanitate infirmatur, de vita moritur, & ipse amittere se putat, quod alij lucrantur. Et sicut diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ita inuidio omnia cooperantur in malum. Vnde quidam pulcherrime describens inuidum, ait.

*Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes:
Pectora felle vident, lingua est suffusa veneno.
Risus abest: nisi quem visum mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigila tibus excita curis,
Sed videt ingratos, in abescitque videndo
Successus hominum: carpitque, & carpitur vna,
Suppliciumque suum est.*

Duæ sunt filia inuidiæ, scilicet tristitia in prosperis pro-

ximi, & exultatio in aduersis, quæ contrariantur specialiter charitati, cuius officium est, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur ad Romanos. Istæ duæ filia figuratur per Oola, & Ooliba, quod interpretatur tabernaculum meum, quia in persona Diaboli dicitur, quod assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, scilicet in inuido. De istis filiabus dicitur alibi: Duæ mulieres filia vnius matris fuerunt, scilicet inuidiæ, quæ ipsas ex Diabolo concepit. Vnde illæ duæ filia possunt valde proprie dici Diabolicæ, imitatur enim Diabolum patrem suum, qui de bono dolet, & de malo gaudet. Ideo dicitur: Inuidia Diaboli, mors intravit in orbem terrarum. Imitantur autem illum quia sunt ex parte illius.

CAPVT V.

De ira.

IRA, est libido vel appetitus vindictæ. De ira nota specialiter tria, scilicet odiosam eius effigiem, eius ruinosam perniciem, & eius vitiosam propaginem.

Ira plures habet adaptationes & figuras, inter quas primo comparatur igni, nam sicut ignis domum ligneam, & omnem materiam aridam accendit: sic ira accendit præcipue aridos, id est, homines iracundos, qui carent humore gratiæ. Vnde homo iracundus est sicut homo habens domum ligneam, qui mane est diues, & in vespere nihil habet: quia ignis iræ combussit sibi domum, id est, conscientiam, & per consequens, abstulit sibi quidquid habebat.

Secundo, iracundus est similis olla bullienti: sicut enim olla bulliendo emittit aquam, & omnia alia: sic iracundus ebulliendo per iram, emittit stultitiam & verba inordinata, iuxta illud: Os fatuorum ebullit stultitiam.

Tertio, iracundus similis est apro, nam sicut aper ex furore impingit, & currit contra gladium: sic iracundus currit ad peccatum, scilicet contentionem, iniuriam, & homicidium. De talibus dicitur: Pedes eorum ad malum currunt. Et Gregorius in Pastoralis: Mentem impellit furor, quo non trahit desiderium, & agit incommoda vellet nesciens, quæ postea dolet sciens.

Quarto, iracundus similis est infano, vel arreptitio, qui precipitat se in ignem vel aquam: sic iracundus in quacumque malitia. Vnde dicitur de illo arreptitio, quod vbi cumque apprehendit eum, allidit eum: sic ira iracundum allidit, per impatientiam molestando: & spumat per clamores contendendo vel contumendo: & fridet detibus malitiam machinando: & arescit, odium & rancorem concipiendo. Hæc enim sunt signa iræ & opera iracundiæ.

Quinto, iracundus similis est calculo emittenti ignem. Nam sicut calculus percussus malleo, emittit scintillam: sic iracundus tactus verbo, ostendit impatientiam suam. Et sicut calculus non emittit ignem, nisi tangatur aliquo duro: sic multi reputantur patientes, qui tam exardescunt in iram, tacti aliquo verbo contumelioso. Dicitur enim quod lapis calore solutus, in æs conuertitur. Lapis, animus durus & lapideus, qui quando soluitur calore iracundiæ, statim ad modum æris reddit fontem indignationis & contumeliæ.

Sexto, iracundus similis est rhamno. Rhamnus enim est quidam frutex spinosissimus, habens ita duras spinas, quod ad impetum venti emittit scintillas, vt dicit Iosephus: sic iratus propter ventum indignationis emittit scintillas spinosissimæ contentionis. Vnde dicitur: Egredietur ignis de rhamno, & deuoret cedros libani, id est, superbos & potentibus huius seculi, quia specialiter confueverunt esse iracundi.

Septimo, iracundus similis est vase vacuo, posito iuxta ignem. Videmus enim quod si vas vacuū & terreū ponatur ad ignem, frangitur, si autem sit plenum aquæ, in nullo læditur: sic homo qui est de sua conditione terreus, si ponatur ad ignem aduersitatis, vel tribulationis, statim frangitur per impatientiam, si sit gratia vacuus, si autem sit gratia plenus, non læditur. Et ideo dicitur: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.

DAMNA

Ecc. 11. d

Gen. 4. b

Gen. 19.

Inuidiæ
damna
quinque.

Mar. 12. d
Peccata in
Spiritum
sanctum.

Ecc. 14. a
Mat. 20. b

Gen. 37. d

Gen. 4. b

Gen. 37. d

Mat. 27. c

Rom 8. e

Ouid. 2. Me-
tamorph lib.
2. fab. 12.

Filia inui-
diæ duæ.

Rom. 12. c

Mat. 12. d
Ezec. 23. a

Sap. 2. d

Octo simi-
litudines,
quibus ira
significatur.

Prou. 15. a

Prou. 1. b
Greg. Past.
cu. p. 3. cap. 1.
adm. 10. sta-
tim à prin.

Luc. 9. d

Iob. 23. a

Ioseph. An-
tig. Iud. li. 3.
cap. 9. non
longe à prin.
Iud. 9. b

Ecc. 27. a

Damna iræ
quinque.
Psal. 6. c.

Iac. 1. c.

Prou. 29. d.

Tob 5. a.

Prou. 19. c.

Luc. 21. d.

Prou. 27. a.

Filiæ iræ
sex.
Ezech. 9. a.

Nouem si-
militudini-
bus auaritia
ostenditur.
Ecol. 1. b.

Abac. 2. a.

Luc. 16. c.
Ezech. 7. c.

Iob 1. d.

DAMNA iræ sunt specialiter quinque. Primo enim excæcat rationis oculus, nam dicitur: Turbatus est à furore oculus meus, id est, rationis: & per consequens nõ potest videre iratus quid iustum, vel iniustum. Vnde dicitur: Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Et Seneca dicit, quod duo impediunt consilium, sc. festinantia, & ira. Secundo, ira facit hominem proum ad quodcumq; peccatum. Vulgo namq; dicitur de homine valde irato, vel accenso, quod omnia faceret. Et ideo dicitur: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuor. Tertio reddit hominem stultum & quasi rabidum. Vnde eo tempore, quo homo est iratus, perit ratio & humanitas in homine, & sic per consequens mutatur homo, & efficitur bestia. Nam homo est animal mansuetum natura, vt dicit Philosoph. De stultitia hominis iracundia dicitur: Virum stultum interficit iracundia. Quarto, aufert homini seipsum, sicut vulgo dicitur, quod homo turbatus vel iratus non est in seipso. Satis autem damnificatur, qui perdit seipsum. De tali damno dicitur: Qui impatiens est, sustinebit damnum, sc. sui ipsius. Sic e contrario patientia seruat hominem sibi ipsi. Nam dicitur: In patientia vestra, possidebitis animas vestras. Quinto, aufert homini omnem misericordiam & compassionem. Ideo dicitur: Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. Vnde homo iratus fugiendus est, sicut canis rabidus, & leo concitatus.

Filiæ iræ sunt sex, sc. odium, lis, guerra, incendium, homicidium, & rapina. Ista sex figurantur in Ezechiele cum dicit: Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, id est, de superbia, quæ est porta ad iram: quæ respicit ad aquilonem, id est, aduersitatem, qui generat iram, vel turbationem, & vnusquisque vas interius in manu eius, quia isti filij, & filiæ iracundiæ sunt quasi sex vasa interitus, vel mortis æternæ.

C A P V T VI. De Auaritia.

Auaritia est immoderatus amor pecuniæ acquirendæ vel retinendæ. De qua nota specialiter tria, sc. typum ridiculosum, & damnum periculosum, & partum perniciosum.

Auaritia multas habet comparationes. Primo enim comparatur auaritia mari, morti, & inferno. Nam sicut mare nunquam redundat, vt dicitur in Ecclesiaste: sic auarus nunquam redundat dando Eleemosynam, vel faciundo restitutionem: licet ad modum maris omnes fluuios mundi bibat, id est, absorbeat omnes diuitias per cupiditatem. Vnde ratione huius insatiabilitatis comparatur mari, & eodem modo morti, vel inferno, quia nunquam satiatur illa occidendo, & ille deglutendo. Vnde de auaro dicitur: Dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors & non adimplebitur.

Secundo auarus similis est talpæ, in quatuor. Auarus enim ad modum talpæ est niger per nequitiam, cæcus per ignorantiam, quot habet possessiones, tot habet tumulos, in quibus sepelit seipsum per continuam sollicitudinem, quidquid fodit, ponit supra se, quia de omnibus facit Deum.

Tertio, comparatur sterquilinio, quia sicut sterquilinium cõgregatum corrumpitur & foetet, dispersum veto facit agros fructificare: sic diuitiæ auari quãdiu sunt cõgregatæ, animam corrumpunt, sed dispersæ pauperibus, ipsos nutriunt & diuitiũ peccata redimunt, iuxta illud: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. De hoc sterquilinio dicitur: Aurum eorũ in sterquilinum erit.

Quarto, auarus similis est rotæ molendini, quantumcumq; enim, & quotiescumq; vertatur, semper tamen in eodem loco inuenitur: sic auarus, qui nudus in mundũ venit, quantumcumq; labore, nudus tamen de mundo recedit solum. Vnde dicitur: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.

Quinto, auarus similis est porco, porcus enim nihil valet dũ viuit, sed quãdo moritur, valere incipit: sic auarus non valet aliquid in vita, quia viuẽs non vult restituere, nec Eleemosynam dare, sed moriens quandoq; in-

cipit liberalis esse, de hoc quod nõ potest secum portare: quia Diaboli habent animam, ver mes corpus, amici diuitias, quia diuitiæ deferunt eum, non ipse diuitias, sicut canis sequens duos homines, in capite viarum ostendit, quis sit Dominus eius, quia tũc sequitur Dominum suum proprium, & dimittit extraneum: sic diuitiæ in capite mortis sequuntur mundum, & dimittunt auarum. Nam dicit Apostolus: Nihil enim intulimus in hunc mundum, nec dubium, quia nec auferre quid possumus.

Sexto, similis est auarus pixidi perforatæ superius, quæ recipit pecuniam, quam nunquam potest reddere, nisi frangatur: sic auarus, & præcij ue viurarius, pecunias & diuitias haurit & congregat, sed nunquam, nisi morte frangatur, eas restituere curat. Ideo dicitur de auaro: Comminetur, sicut conteritur lagena figuli, contritione perualida.

Septimo, auarus similis est trunco arboris. Nam sicut Dominus, qui habet truncum in horto, potest inferere ramum cuiuscumq; generis voluerit: sic Diabolus, quando potest in corde hominis inferere auaritiã, vel cupiditatem, omnia vitia inferit: quia iam habet omnium malorum radicem & principium. Iuxta illud Apostoli: Radix omnium malorum est cupiditas.

Octaui, auarus similis est gallinæ, nam gallina naturaliter furda est in Augusto vel estate, sic auarus in æstate, id est, in statu meriti, vel in tempore gratiæ, quando debet colligere bonorũ operum messem, ad modum gallinæ iurda est, quia nõ vult audire prædicatores. Vnde auaris dicitur in persona Domini: Vocauit, & renouit, &c.

Nono, auarus similis est apostemati, quod est proximum cordi, & rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Apostema enim tunc est periculosum, quãdo est iuxta cor: sic diuitiæ tunc sunt mortiferæ, quando diliguntur nimio amore. Vnde dicitur in Psalmo: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Per eandem etiam rationem comparatur rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Nunquam enim res bene potest videri, quæ nimis est propinqua oculo, ideo auarus male videt diuitias, quia nimis prope apponit mentis oculus, & nimis diligit eas, ideo dicit idem Psalmista: Oculos suos statuerat declinare in terram.

Damna auaritiæ sunt præcipue nouem. Primo enim facit hominem nudum. Vnde dicitur in Apocalypsi: Dicit, quia diues sũ & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Nota hic quinque infortunia auari. Est epim miser, quia diuitias cũ labore acquirit: miserabilis, quia cum timore custodit: pauper, quia cum dolore perdit: cæcus, quia nihil aliud respicit: & nudus, quia nullum aliud bonum facit. Secundo auaritia facit hominem seruum: nam diuitiæ non sunt auarorum, sed sunt auari diuitiarum. Ideo signanter dicit Propheta in Psalmo: Viri diuitiarum non virorum diuitiæ. Tertio auaritia facit hominem stultum, nam stultus non præcauet periculo, quamvis sit propinquus; sic auarus non fugit periculũ inferni, cum sit etiã morti propinquus. Ideo dicitur auaro in Luca: Stulte hac nocte animam tuam reperent à te, scilicet demones. Hæc autem quæ parasti, id est, congregasti, cuius erunt? quia thesaurizat impius, & ignorat cui congregabit ea. Quarto auaritia facit hominem abominabile. Vnde dicitur in Osea: Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Non enim mirum est, si Deus abominatur auarum, cum ipse tantum Deum contemnat, quia plus diligit nummum, vel obolum quam Deũ.

Cuius signum est, quia pro obolo aliquando non veretur mentiri, nec vult dare obolum pauperi pro amore Dei. Quinto facit insatiabilem. Vnde auarus cõparatur hydropico, qui bibit & nunquam satiatur. Vnde dicit Eccles. Auarus non implebitur pecunia. Sexto facit hominem insatiabilem, vel solitarium, sicut aues rapaces volant non congregatim, sed solitariæ: sic auarus semper est solitarius, quia nõquam vult socium in pecuniã. Vnde de auaro dicitur in Ecclesiaste. Vnus est, & secundum non habet. Et ideo sua est hæc maledictio, quæ ibidem

scribitur:

scribitur: Væ soli, quia si ceciderit, & c. Septimo facit hominem obliuiofum propriæ salutis, & in signum huius Manasses & Ephraim fuerunt fratres, vt habetur in Genesi. Manasses interpretatur obliuio: Ephraim fructificans, vel crescens, & figurat auarum, qui est creicens Ephraim, id est in diuitiis, & est Manasses, quia sc. obliuicitur propriæ salutis. Octauo facit hominem angustiolum, nam dicitur in Ecclesiaste: Labor stultorum affligens eos. Ideo diuitiæ dicuntur spinæ in Luca, quia cruciant possidentes, sicut videmus, quod spina in pede non sinit hominem quiete dormire. Nono facit hominem tempestiuolum, nunquam enim cupidus, vel auarus potest habere, nec in conscientia, nec in domo propria pacem. Vnde dicitur in Prouerbiis: Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam. Est enim talis sicut canis, qui dum rodit os irascitur omni appropinquanti sibi, siue sit extraneus siue notus: quia vulgò dicitur, quod canis non vult focium in coquina.

FILIAE autem auaritiæ sunt duodecim, scilicet. v. s. rapina, latrocinium, talliæ iniustæ, fraus negotiatorum, deceptio aduocatorum, acceptio munerum, simonia pro promotione consanguineorum, peccata Anachoritarum, id est illorum, qui promouentur fauore & potentia principum, fraus mercatorum, auaritia scientiæ, & iniquitas lutorum. Ista enim peccata quæ generat auaritia, figurantur per duodecim duces, quos Ismael generauit. Ismael enim erat idololatra, & figurat auarum. De quo dicitur ad Ephesios: Auaritia est idolorum seruitus. Filij eius recte dicuntur duces, quia fere totus mundus regitur, & ducitur istis duodecim peccatis, quæ ex auaritia nascuntur. Nam dicit Isaias: Omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam à summo vsque ad nouissimum. Et in Hieremia dicitur: quod à minori vsque ad maiorem omnes auaritiæ student.

CAPVT VII.
De Acedia.

ACedia est paruus amor boni, cum tædio & inordinata animi tristitia, & impatientia rei diuina. De acedia nota specialiter tria, scilicet typum turpissimum, damnum grauissimum, & partum vilissimum.

ACEDIA habet multas figuras, & similitudines detestandas. Primo comparatur acedia salicibus, quæ sunt arbores infructuosæ, & solum faciunt umbram: sic acediosi & otiosi nullum faciunt fructum, sed solum umbram diabolo, & refrigerium. Vnde dicitur de diabolo in Iob: Circumdant eum, scilicet diabolus, salices infructuosæ. Secundo comparatur acedia febrî heclicæ, vel phrîficæ, vel lassæ, vel paralyti. Febris heclica vel phrîfica, fit ex consumptione humoris naturalis: sic acedia fit, quia deficit humor diuinæ dilectionis, & deuotionis. Similiter febrî lassæ comparatur, nam febris huiusmodi, vix aut nunquam curatur: sic piger vel otiosus, cum sit semimortuus, vix corrigitur. Est enim languor, de quo dicitur in Ecclesiastico: Languor prolixior grauat medicum. Comparatur etiam paralyti, quæ facit membra arida & impotentia: sic acedia facit pedes impotentes ad ambulandum, manus ad operandum: & membra omnia ad laborem pœnitentiæ sustinendum. Vnde de talibus dicitur in Psalmo: Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt. Tertio comparatur Adonibezech, de quo dicitur: quod amputauit manus & pedes septuaginta regibus. Adonibezech enim interpretatur dominator egestatis, & significat acediam, quæ facit subditos suos egentes & inopes: nam dicitur in Prouerbiis: Egestatem operata est manus remissa, id est pigra. Iste Adonibezech amputat manus & pedes regibus: quia ad literam, reges & prælati volunt viuere nunc otiosi. Vel reges dicuntur viri religiosi, iuxta illud Ecclesiastici: Qui vngis reges ad pœnitentiam. Religiosi quidem deberent se, & alios regere per vitam & doctrinam, sed aliqui habent manus & pedes amputatos per acediam. Quarto comparatur otiosus canis famelico, huiusmodi enim piger, & otiosus ad modum canis esurit, & omnes sensus vniuersalem famem patiuntur, iuxta illud

Psal. Famem patientur vt canes: os enim eius esurit cibaria delicata, lingua verba vana, manus vilia, cor honores, auris rumores, & oculi vanitates. Ideo dicitur in Prouerbiis: Desideria occidunt pigrum. Quinto comparatur otiosus vel piger ferro, terræ, & aquæ, & vestis, scholari negligenti homini stanti & non ambulanti: istis enim sex eadem ratione adaptatur: Ferrum quidem, quod non tractatur, cito rubiginatur. Terra quæ non colitur, malas herbas generat. Aqua quæ non mouetur, cito corrumpitur. Vestis quæ non portatur, de facili à tineâ corrumpitur. Scholaris negligens, qui non addiscit, de necessitate nihil scit. Homo stans qui non vadit, facilius cadit, quam ille qui semper incedit. Sic acediosus, quia non exercet se in aliquo bono opere, ideo succumbit vitij, & vincitur tentatione. Vnde dicit Hier. ad Rusticum monachum: Semper aliquid boni facito, vt te diabolus non inueniat otiosum. Facilius enim diabolus occupat, illos, quos in bono opere non inuenit occupatos. Nam immundus spiritus cum inuenit domum vacantem, scilicet per acediam, assumit alios septem spiritus nequiores se, id est vniuersa vitia, & ingressi habitant ibi, vt dicitur in Matth. Sexto comparatur otiosus & piger Lethargico, qui moritur dormiendo, sicut Sifara, de quo dicitur: quod soporem morti locians, defecit, & mortuus est. Et sicut vulgò dicitur, quod nimis fortiter & profunde dormit, qui culcitram sibi furari permittit: sic piger nimis oppressus est somno acediæ, qui permittit sibi furari culcitram, id est quietem bonæ conscientiæ.

DAMNA acediæ sunt specialiter septem. Primum est paupertas, quæ facit hominem egentem tam corporaliter, quam spiritualiter. Ideo dicitur in Prouerbiis: Egestatem operata est manus remissa. Et in Matth. dicitur de seruo pigro: Tollite ab eo talentum. Quia vere talentum gratiæ meretur amittere, qui illud negligit multiplicare. Secundum est vilitas, facit enim acedia hominem vilem. vnde dicitur in Eccl. In lapide luteo lapidabitur piger. Lapis luteus potest dici peccatum immundum, ad quod acedia facit hominem pronum. Tertium est timor, vel pusillanimitas: facit enim hominem pauidum & pusillanimum ad modum leporis. Vnde dicitur in Prouerbiis: Timor deiicit pigrum, scilicet de cacumine virtutis. Quartum est spiritualis corruptio. Corruptitur enim ad instar aquæ non motæ. Ideo dicit Hieremias: Moab non est transfusus de vase in vas. Moab interpretatur acediosus, qui de vase in vas non est transfusus, quia in bonis operibus non est occupatus. Quintum est vitiorum accumulatio: replet enim acedia hominem vniuersis vitijis. Nam dicitur in Prouerbiis: Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum repleuerant vrticæ. Vrtica recte figurat acediam: nam vrtica habet molle folium, sed in folio habet aculeum pungitiuum: sic acedia ad modum vrticæ, habet in mollitie remissionis aculeum pungitiuæ tentationis. Sicut asinus libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est carduis: sic piger libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est delectationibus peruersis, quasi aculeatis. Sextum est exprobrabilis accusatio: facit enim acedia hominem exprobratione dignum. Vnde dicitur in Prouerbiis: Vsquequo piger dormies? Et ideo ad confusionem suæ negligentia, immittitur otiosus in schola formicæ ad discendum. Iuxta illud quod scribitur in Prouerbiis: Vade ad formicam, ô piger. Et satis est homini magna confusio, quod oporteat eum addiscere à tam paruo & despecto magistro.

Et nota, quod pigritia vel negligentia est præcipue reprehensibilis in decem casibus. Primo quando est magnum iter, & tempus breue: sic nos habemus magnum iter, scilicet vsque ad cælum. Iuxta quod dictum est Elia: Grandis enim restat tibi via, & tempus est valde breue, scilicet via nostra, quæ est quasi transitus umbræ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Secundo est reprehensibilis negligentia, quâdo quis expectatur à magistris, & pigritat venire: sic nos periculose pigritamur, qui expectamur ab angelis, & sanctis. Tertio quando quis vocatur ad magna: sic pigritari est periculosum, quia vocamur ad magna, scilicet

Gen. 41. g
Eccles. 10. e
Luc. 8. b
Prou. 15. d
Filiae Auaritiæ sunt duodecim.
Gen. 17.
Eph. 5. b
Isa. 56. d
Hier. 6. c
Sex Acediæ comparationes.
Iob. 40. c
Eccles. 10. b
Psal. 113. c
Iud. 1. b
Prou. 10. a
Eccles. 48. a

Psal. 58. c
Prou. 21. d
Hier. ep. 4. ad Rust. Monach. circa med.
Mat. 12. g
Iud. 4. d
Damna, quæ inferit Acedia septem.
Prou. 10. a
Matt. 25. c
Eccl. 22. a
Prou. 18. b
Prou. 24. d
Ibidem.
Prou. 6. a
Pigritia in decem casibus est reprehensibilis.
3. Reg. 19. b
Sap. 2. b

cet ad regnum cœlorum. Quarto quando multa impedi-
mēta sunt in via: sic nos nullo modo debemus pigri esse,
quia viam nostrā impediunt tentationes diuersæ. Quinto
quando res impignorata non redimitur in termino:
sic nobis periculosum est si negligamus animam redi-
mere, quæ est impignorata diabolo per peccati delecta-
tionem. Sexto quando præscriptio est prope terminum
suum: sic nobis est valde periculosum, cum diabolus
præscripserit hominem seu animam per peccata multo
tempore, si non inquiratur eius præscriptio, sc. lacryma,
confessione, & oratione, & hoc ante terminum præ-
scriptionis, sc. ante diem mortis; quia dicitur in Ecclesi-
astico: Ante mortem confitere. Et iterum: Viuus & sanus
confiteberis. Septimo quando qui cecidit in turpem lo-
cum Turpis enim locus in quem cecidimus est pecca-
tum, quod est quid turpissimum, & ideo non debemus
esse pigri ad surgendum. Octauo quando magnum do-
num offertur. Hoc donum est diuina gratia, & si illud
negligimus accipere, hæc negligentia est valde pericu-
losa. Nono, quando quis est in magno periculo, nisi ei
succurratur, est valde periculosum ei: sic negligentia val-
de periculosa est homini pigro, nisi cito animæ succur-
rat, quæ est in periculo infernalis præcipitij. Decimo
quando tempus est plantandi arbores, & non plantan-
tur: putandi vineas, & non putantur: seminandi agros &
non seminantur: metendi messes, & non metuntur: do-
mandi animalia, & non domantur: curandi vulnera, &
non curantur: lauandi vestes, & non lauantur: salendi
carnes, & non saliuntur. In omnibus istis valde pericu-
losa pigri negligentia, & merito sunt reprehensibiles,
qui in istis specialiter, sunt negligentes. Est enim modo
tempus ad omnia prædicta specialiter facienda: nunc
enim est tempus plantandi per charitatis radicationem,
putandi per peccatorū confessionē, serendi per eleemo-
synarum largitionem, metendi per bonorum operum ac-
cumulationē, domandi animalia per carnis mortificatio-
nem, curandi vulnera per pœnitentiæ medicationem, la-
uandi vestes per lacrymarum effusionem, salendi carnes
per continentię satisfactionem. Hæc enim decem præ-
dicta sunt, quæ oportet fieri cito, vt dicitur in Apoc.

FILIE acediæ sunt quindecim. Tepiditas, mollities,
sommelentia, otiositas, dilatio, tarditas, negligentia, im-
perseuerantia, remissio, dissolutio, ignauia, inuotio, tri-
stitia, tædium vitæ, desperatio. Hæc quindecim peccata
quæ nascuntur ex acedia, figurantur per quindecim cubi-
tos, quibus ascendit aqua diluuij super montes vniuersos.
Sicut enim aqua diluuij submersit mundū, sic acedia
suffocat otiosum. Et sicut tunc quindecim cubitis super
omnes mōtes effluxit aqua: sic ex acedia quindecim ge-
nerantur peccata. Ideo nota quod contra prædicta pecca-
ta, summum remedium est diuersitas occupationum.

CAPVT VIII.

De Gula.

Gula est immoderatus appetitus edendi, & potandi.
De gula nota specialiter tria, scil. typum reprobandum,
damnum lamentandum, & partum detestandum.

Gula multis rebus detestabilibus comparatur. Primo
est squinantia similis, nam squinantia est morbus gut-
turis, & cito suffocat hominem: sic gula, quæ ad literam
est gutturis vitium, facilliter strangulat hominem per
peccatum. Vnde dicitur in Eccl. Propter crapulam multi
abierunt: morte quadruplici, sc. morte naturæ, culpæ, in-
famiae, & gehennæ. Secundo comparatur morbo regio,
nam ille morbus requirit magnas expensas, & inde dicitur
regius, quia soli reges & homines potentes, possunt
specialiter sufficere ad expensas tam grādes: sic gulæ vi-
tium est tam magnarum expensarum, quod vix potest ei
aliquid sufficere. Nam dicitur in Eccl. Omnis labor ho-
minis est in ore suo, id est, quidquid ex labore acquirit,
ore suo gulose consumit. Tertio comparatur bolismo,
nam bolismus est caninus appetitus, qui interficit ho-

minem gulosum, quia non potest satiari: sic gula male-
dicta, ad modum appetitus canini interficit gulosum,
qui nunquam potest satiari. Vnde dicitur in Prouerbiis:
Venter impiorum insaturabilis. Quarto comparatur gu-
losus sacco pertuso vel perforato in fundo, qui quan-
tumcunque ex vna parte accipit, tantum ex altera parte
perdit: talis saccus est gulosus homo, qui ex vna parte
habet coquinam ad implendum ventrem, & ex altera
lattrinam ad euacuandum. Et satis miser homo, qui sem-
per est deditus tam vili officio. Vnde dicitur: Qui mer-
cedes congregauit, & misit eas in sacco pertuso. Quinto
gulosus comparatur porco, nam porcus est animal dedi-
tum gulæ, diabolus autem nutrit & impinguat porcos
& Bachones suos, sc. gulosos, & postea ad fumum infer-
ni ponit eos, vt in æternum deuoret & pascatur. Vnde
dicitur in Matthæo: Si eiicis nos hinc, mitte nos in por-
cos, id est, in gulosos. Sexto comparatur gula fræno, nam
sicut fessor ducit equum quocunque voluerit, postquam
ipsum infrenauit: sic gula ducit gulosum ad omne pecca-
tum, ex quo homo vitio gulæ infrenari se permittit. Ideo
de guloso dicitur in Psal. In chamo & freno maxillas
eorum constringe. Septimo gulosus comparatur Esau,
qui pro cibo lenticulæ vendidit primogenita sua: sic gu-
losi pro gula vendunt præmia æterna. Nam dicitur in
Threnis: Dederunt quæque pretiosa pro cibo. Octauo
comparatur pisci & aui, nam sicut piscis per guttur ca-
pitur cum hamo, & auis per collum cum laqueo tenetur:
sic gulosus per guttur, & collum capitur gulæ vitio.
Et præcipue inter aues, gulosus similis est auibus pin-
guibus propter tria specialiter. Primo quippe quia auis
pinguis non potest multum alte volare: sic gulosus, nec
cœlestia desiderare. Item auis pinguis, sicut sunt cotur-
nices in vindemiis, quando sunt bene pingues, de facili
capiuntur ab accipitre: sic homines dediti gulæ, facili
vincuntur a tentatione. Item sicut auis pinguis, sc. acci-
piter, quando est bene satur, non vult venire ad manum
Domini, quantumcunque sibi ostendantur carnes: sic
gulosi fugiunt manus Dei, quantumcunque ostendat eis
carnes rubeas, scilicet benedictæ passionis Christi. Nam
in Deuteronomio dicitur de guloso: Incrassatus, impin-
guatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Com-
paratur gulosus cani, qui ducit cæcum in lutum. Nam
canis ducens cæcum, propter id quod videt in luto, du-
cit cæcum in lutum: sic gula ducit gulosum in lutum,
scilicet in immunditiam peccati. Et ideo suadet sapiens:
Post concupiscentias tuas non eas.

DAMNA gulæ sunt specialiter sex. Primum est mentis
brutalitas quantum ad rationis defectum. Nam dicit Petrus:
Hi, scil. gulosi, sunt velut irrationabilia pecora, &
etiam quantum ad defectum compassionis: nulla enim
compassione mouetur gulosus ad pauperem, & afflictū,
ac si esset animal brutū. Vnde dicitur in Amos: Bibentes
vinum in phiala, nihil compatiebantur super contritio-
ne Ioseph, id est pauperis. Exemplum de diuite epulone,
qui non est compassus Lazaro, cui tamen compatieban-
tur canes, eius vlcera lingendo: Secundum est corporis
infirmetas. Nam dicitur in Ecclesiastico: In multis escis
non deerit infirmetas, & etiam mors triplex, sc. naturæ,
culpæ, & gehennæ. Tertium est oris loquacitas, sicut
patet de Herode, qui in conuiuio temere promisit, &
iurauit saltatrici puellæ, se daturum quidquid peteret, &
ad petitionem eius præcepit amputari caput Ioannis
Baptistæ, vt dicitur in Marco. Quartum est inopia rerū,
exemplum de filio prodigo, qui dissipauit omnia bona
sua, quousque fuit ita pauper, quod cupiebat de siliquis
porcorū satiari, quæ idem sunt, quod fur secundum
aliquos, & secundum alios cortices fabarum. Quintum
est carnis luxuria, nam ex vicinitate membrorum, scil.
ventris, & genitalium, intelligitur confœderatio vitio-
rum. Ideo dicit Ieremias: Saturauit eos, & mœchati sunt.
Sextum est cordis stultitia. Vnde dicitur in Prouerbiis:
Quicumque bis delectatur, non erit sapiens, & Oseas
dicit, quod vinum & ebrietas auferunt cor.

FILIE gulæ sunt duæ, scilicet castrimargia, & ebrie-
tas.

Eccl. 17. d
Ibidem.Apoc. 1. a
Filia ac-
diæ quindecim.

Gal. 7. d

Remedium
contra ac-
diam.Gulæ com-
parationes
octo.

Eccl. 37. d

Eccl. 6. b

Prou. 13. d

Aggai. 1. b

Matt. 8. d

Psal. 31. b
Gen. 25. d

Thren. 1. d

Deut. 3.

Eccl. 18. d

Damna gu-
læ sex.
2. Per. 2. c

Amos. 6. b

Luc. 16. e

Eccl. 37. d

Mar. 6. c, d

Ierem. 5. b

Prou. 20. a
Oseas 4. c

tas. Gastrimargia est excessus in cibo : Et dicitur à Castro & mergo, ideo quod anima mergit in Castro ventris. Ebrietas est excessus in potu : & dicitur ebrietas quasi extra briam. Nā bria dicebatur antiquitus calix vel poculū, qui erat mensura potus, nam vinū dabatur ad mensurā. Et istæ duæ filia sunt illæ filia, de quibus dicitur in Prouerbiis: Sanguisuga duæ sunt filia, dicentes: Affer, affer. Sanguisuga dicitur venter, quia ad modū sanguisugæ citius obruitur quā satiatur, vt dicit Bernardus. Huiusmodi ergo sanguisugæ, scil. ventris duæ sunt filia, scil. gastrimargia & ebrietas, dicentes, Affer. Nam gastrimargia dicit affer cibum: ebrietas dicit, affer potū. Vna vult aliquantulum comedere post potum : & alia aliquantulum bibere post cibum. Et sic in infinitum.

CAPVT IX.

De Luxuria.

Luxuria est immoderatus appetitus secundū tactum. De luxuria nota s̄ specialiter tria, sc. quod habet typum odiosum, damnū remorsiuū, & partū perniciosum. Luxuria habet multas figuras detestabiles, & similitudines odiosas. Primo enim comparatur gehennæ; nam in gehenna sunt specialiter tria, scil. ignis ardens, vermis rodens, & sulphur foetens: sic in peccato luxuriæ est ignis concupiscentiæ, vermis, scil. remorsus conscientiæ, & sulphur, scil. fumus infamiæ. Et ideo qui est in peccato luxuriæ, iam quodammodo est in supplicio gehennæ. Vnde dicitur in Matthæo: Expedi tibi, scil. ô luxuriose, vt pareat vnum membrum, scil. illud vilissimū, & innominandum, quam totum corpus tuum mitatur in gehennam. Secundo comparatur luxuriosus fatuo mercatori, qui rem pretiosam dat pro vili pretio: sic luxuriosus dat pro vili pretio, scil. pro peccato. Vnde dicitur in Prouerbiis: Pretium scorti vix est vnus panis, mulier autem pretiosam animam viri rapit: & facit magnam iniuriam iste fatuus mercator Christo, qui carissime emerat animam eius. Deuissit enim dixisse Diabolo, qui emit animas ad tam vile pretium: Non possum tibi vendere animam meam, quia alius, scilicet Christus satis maioris pretio emit eā. Iuxta illud quod dicit Apostolus: Empti enim estis pretio magno. Iste enim fatuus mercator, scil. luxuriosus, qui tam magnū forum fecit de mercibus suis, non est mirū si cito amisit capitale suum. Et ideo inter omnes peccatores, luxuriosus veniet ad iudiciū pauperrimus. Nam ipse vendidit & destruxit quid habeat, scil. Deum & sanctos, animam, famam, gloriam, substantiam, & gratiam. Tertio comparatur luxuriosus coruo, qui cadaueribus adhæsit vt dicitur in Genesi: sic facit luxuriosus, quia dimissa arca continentia, & castitatis, adheret cadaueribus, id est delectationibus immundis. Quarto luxuriosus comparatur fatuo bellatori, scil. inermi, qui vix cauet hostē suum, quando ipsum melius videt armatū, Arma namq; Diaboli sunt mulieres, illæ enim sunt balistæ Diaboli de longe infigentes. Tunc enim fatuus est luxuriosus, qui non curat hostē suum fugere, sed attendit pulchritudinē balistæ. Similiter mulier compta & pulchra cū suis ornamentis, est gladius Diaboli bene scindens, & bene limatus. Luxuriosus est tantum infatuatus, & attentus circa pulchritudinē istius gladij, quod non curat fugere ictū inimici sui. Similiter mulieres sunt castra in quibus Diabolus ponit vexilla, id est diuersa paramēta. Luxuriosus nimis appropinquat ad castrū, vbi videt arma Diaboli: quia non cauet, percutitur & iaculatur, tantū tactus est pulchritudine vexillorū. Vnde bene figuratur luxuriosus per Abimelech, de quo dicitur: Quod veniens ad oppidū Abimelech appropinquauit ad turrim, & ecce vna mulier fragmen molæ desuper caput eius iaciens, confregit caput eius, cerebrumq; effudit. Abimelech iste nimis appropinquans ad turrim, est homo luxuriosus, incaute appropinquans ad mulierem. Fragmen molæ quod mulier iecit, & Abimelech interfecit, est tentatio quæ à muliere procedit, & miserum luxu-

riosū interficit. Quinto cōparatur luxuria sagem, nam sagem onne genus pisciū capit, nec facit aliquam differentia, sed quidquid inuenit, apprehendit: sic peccatū luxuria fere totū mundum inuoluit. Nam dicitur de Diabolo, qui piscatur, cum hac sagem: Totū in hamo subleuauit, totū traxit in sagem suam. Sexto comparatur luxuria igni Græco. Ignis enim Græcus horribiliter ardet & aquas cōburit, & vix potest extinguī: sic ignis luxuriæ, etiam in frigidis, & mortificatis ardet, & fere omnia deuorat. Nam dicitur de luxuria. Ignis est vsq; ad consumptionē deuorās. Et in Ioel: Ignis, sc. luxuriæ, comedit speciosa deserti, id est pulchros viros & mulieres huius mūdi. Et nota, quod ignis iste Græcus conuenit extingui cū duobus, sc. cum arena, & cum aceto: quia luxuria habet ista duo magna remedia, arenā, id est, considerationē infructuositatis huius mūdi, & acetū, id est, acrimoniam, & austeritatē pœnitentiæ. Septimo comparatur luxuriosus equo: nam equus nihil valet sine calcaribus & frenis: sic homo nisi habeat frenū continentia cum calcaribus pœnitentiæ, efficitur inutilis ad modum equi non frenati, propter luxuriæ lasciuia. Ideo dicitur in Psalmo: Nolite fieri sicut equus & mulus, &c. Octauo cōparatur luxuriosus nauī, quæ à nauta sine vllō gubernatore ducitur, sed solum aquæ fluxū sequi permittitur. Iuxta illud quod vulgo dicitur: Qui vadit ad votū suum, vadit ad dolorē suum. Nautis enim nunquā per se ad portū ducitur, nisi recte à nauta ducatur, vel regatur. Caro nostra est nauis, & spiritus est nauta: sed nunquā caro veniet ad portū salutis, nisi à spiritu ducatur gubernaculo virtutis: immo sequeretur fluxū aquæ, id est, impetū, luxuriæ, & tandē præcipitaret hominē in mare Oceanū damnationis æternæ. In figura huius dicitur in Mat hō, quod nauiculā operiebatur fluctibus: quia vere caro nostra mergeretur fluctibus tētationis, nisi adesset auxiliū diuinę virtutis. Nono cōparatur luxuria stercorei, & luto propter vilitatē, nam sicut porcus fouetur in luto, & equus iacet in proprio fimo: sic luxuriosus perseverantes interdū moriuntur in proprio peccato. Et ideo dicitur in Ioel: Cōputruerunt iumenta in stercore suo. Super quo dicit beatus Greg. Iumenta in stercore suo purescere est luxuriosū in foetore luxuriæ vitā finire. Damna luxuriæ sunt sex. Primo enim hominem ducit ad maximā paupertatem, aufert siquidem gloriā & gratiam, & propriam substantiam. Vnde dicitur, quod filius Prodigus, per quē luxuriosus figuratur, dissipauit substantiam suam in meretricibus, vinēdo luxuriose. Secundo deiicit in pessimam seruitutem, facit enim quod turpior & vilior pars quæ est in homine, dominatur ei. Hæc seruitus figuratur per seruitatē Ægypti, quæ erat seruitus luti & lateris, vt dicitur in Exodo: per quā bene intelligitur luxuria, quæ est seruitus lutosæ delectationis. Tertio proiicit hominē in maximā vilitatē: quia hominem, qui similis est Deo & Angelis, facit esse parem brutis. Vnde dicitur in Psalmo: Homo eum in honore esset, non intellexit, sc. quod ad imaginē Dei creatus sit: comparatus est inmentis insipientibus & similis factus est illis. Quarto luxuria priuat hominē omni ratione, sicut animalia bruta turpiter infatuat sicut patet in Salomone, qui tantæ fuit sapientiæ, & tamen de ipso dicitur, quod deprauatū est cor eius propter mulieres. Quinto hominē acriter mortificat, occidit enim triplici morte, scil. morte culpe, morte infamiæ, morte gehennæ. Et ideo dicitur in Ecclesiaste: Inueni amariorē morte mulierem. Mors enim naturæ simplex est, & transitoria: sed mors luxuriæ multiplex est & sempiterna. Sexto hominē fortiter illaqueat, vnde dicitur etiā in Ecclesiaste de muliere: Laqueus venatorū est, id est demonū, qui venantur animas peccatorū: sagem cor eius, vincula sunt manus illius. Et nota hic de muliere triplex genus captura, scil. laqueum, quo capiuntur volatilia, sagem qua capiuntur natatilia, & vincula quibus capiuntur animalia siluestria & terrestria. Luxuria vero capit volatilia, id est superbos: natatilia, id est deliciosos, & animalia terrestria, id est auaros, & sic fere nihil sibi euadit.

Prou. 30. b

Bern. in Apol. ad Gu. lielm. abb. post med.

Luxuriæ comparationes novem.

Mat. 5. e

Prou. 6. c

1. Cor. 6. d

Gen. 8. a

Iud. 9. g

Abac. 1. a

Iob 31. b

Iob 1. d

Psal. 31. c

Mat. 8. c

Ioel. 1. d

Greg. hom.

10. in Euan-

gel. post me-

diūm, & in

Psal. 4. pœn-

expon. ver.

Psal. Benigne

fac Domine,

etc.

Luc. 15. c

Exod. 1. c

Psal. 48. c

3. Reg. 11. a

Ecol 7. d

Ibidem

Filiæ luxu-
riæ; quinq;

4. Reg. 6. e

Filiæ luxuriæ sunt quinque, scilicet fornicatio, quæ est cum muliere soluta: adulterium, quod fit cum coniugata: stuprum, quod est cum virgine, vel religiosa: & incestus, qui est cum affine, vel consanguinea: & peccata contra naturam. De istis quinq; filiabus habetur in figura in quarto Regum: ubi dicitur quod quarta pars cæbi stercoreis columbarum quinq; argenteis vendebatur. Stercus columbæ quæ est avis luxuriosa, figurat immunditiã luxuriæ. Quinq; argentei quibus sterces emittitur, vel venditur, sunt ista quinq; peccata, quibus delectatio luxuriæ procreatur. Et bene quarta pars stercoreis emittitur quinq; argenteis, quia cum quatuor sint in peccato luxuriæ, scilicet cogitatio, delectatio, consensus, & operatio, vnum solum de istis, scilicet delectationem, id est, quartam partem peccati præcipue emittit, & procurat luxuriosus. Ab his omnibus vitiis supradictis nos clementer absoluat, & potenter eripiat, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus Amen.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SECVNDVS.

De Pœnitentia, & eius partibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Pœnitentia in communi.	Cap. I.
De Contritione.	Cap. II.
De Confessione.	Cap. III.
De Sanctificatione.	Cap. IV.
De Oratione.	Cap. V.
De Ieiunio.	Cap. VI.
De Eleemosyna.	Cap. VII.

CAPVT I.

De Pœnitentia in genere.

POST tractatum de vitiis, sequitur tractatus, de pœnitentia, quæ est prima diætæ salutis, scilicet a peccatis ad pœnitentiam peruenire. Et nota primo de pœnitentia specialiter tria, scilicet laudes multifarias, partes necessarias, & partes meritorias. Vel per alia verba: laudes eius figurales, eius partes integrales, & virtuales. Laudes eius monstrat multiplex eius figura, & comparatio. Partes eius integrales sunt, contritio, confessio, & satisfactio. Partes eius virtuales sunt ieiunium, eleemosyna & oratio.

Habet igitur pœnitentia laudes multiplices, secundum diuersas ipsius figuras, & comparationes. Comparatur autem primo specialiter tribus. Est enim pœnitentia sicut aqua calida contra canes, sicut clamor contra fures, sicut arma contra hostes. Et itaq; pœnitentia sicut aqua calida contra canes, & maxime quantum ad contritionem. Sicut enim aqua calida eiicitur canis de coquina: sic cum aqua lacrymarum feruentium, eiicitur diabolus & peccatum de anima. In cuius figura dicitur in Genesi: Anna inuenit aquas calidas primo in deserto Anna qui interpretatur donatus, vel sanctificatus, signat pœnitentem: aquæ calidæ, id est lacrymæ, monstrat pœnitentis contritionem: solitudo vero in qua aquæ calidæ inueniuntur, designat vitam solitariam pœnitentis seu mundificationem, vel meditationem. De qua Ambrosius: Lacrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri. Iste est Anna, qui inuenit aquam calidam, cum pasceret asinos patris sui sacerdotis. Comparatur autem pœnitentia arbori, cuius radix est contritio, frondes confessio, & flores sancta deuotio, fructus bona opera, humor gratiæ diffusio. Vel dicuntur pœnitentes radicati in Christo per humilitatem, extensi per charitatem, operati cortice per austeritatem, dantes umbram aliis per bona exempla, & consilia. Vnde dicitur in Apocalypsi: Nolite nocere terræ, & mari neque arboribus. Hæ arbores sunt oliua, vitis, & ficus. Oliua, actiui misericordes: ficus, contemplatiui claustrales: vitis sancti Prædicatores. Et in libro Indicum dicitur, quod ficus noluit regnare super ligna siluarum, id est super homines infructuosos. Et etiã

A pœnitentia sicut clamor contra fures quantum ad confessionem. Nam sicut ad clamorem fugiunt fures, sic pœnitentis clamorosa confessio, vel oratio, fugat demones. Vnde in figura huius dicitur in libro primo Machabeorum, quod timore Iudæ, qui interpretatur confessio, repulsi sunt inimici eius. Est insuper pœnitentia sicut arma contra hostes, maxime quantum ad satisfactionem: nam satisfactio pœnitentis sicut ieiunium, & eleemosyna sunt quedam pœnitentis arma. Nam dicit Apostolus: Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed supple, carnis maceratiã. De eleemosyna dicitur in Ecclesiastico: Super seutum potentis, & super lanceam pugnabis aduersus inimicum tuum. Item pœnitentia est turbatiua instar maris, accensiuã instar ignis, & conclusiuã instar sepi. Et itaq; pœnitentia sicut quedam maris turbatio. Nam sicut mare non emittit immunditias nisi sit turbatum: sic anima mea non emittit peccatum, nisi in se habeat pœnitentiã, & contritionis commotionem & motum. Vnde de pœnitentia dicitur in Threnis: Magna est velut mare contritio tua. Est etiã pœnitentia sicut quedam ignis accensio. Nam sicut ignis producit fumum de viridibus lignis, sic virtus pœnitentiæ de peccatoribus educit fumum contritionis: & sicut ligna viridia reddunt aliquem humorem per virtutem ignis, sic peccatorum oculi, eructant virtute pœnitentiæ humorem lacrymosæ compunctionis. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Et sicut ligna viridia, quæ sunt bene accensa, fortius ardent, vel calefiunt: sic peccatores pœnitentes qui sunt igne pœnitentiæ vehementer accensi, fortius diligunt, sicut patet in Luca, ubi dicit Saluator: Cui multum dimittitur, multum diligit. Sed sunt multi qui non inueniunt ignem, sed aquam crassam, ut dicitur in secundo Machabeorum.

C Tales sunt qui cogitant vitam suam præteritam, non ad contritionem, sed ad delectationem. Et item pœnitentia sicut quedam sepi conclusio. Nam agricola cum eiusdem spinis quas extrahit de vinea, claudit vineam contra porcos, & bestias: sic pœnitens cogitatio peccata sua, debet claudere & munire cor suum contra tentationes bestiales & immundas. Hæc est sepes, de qua dicit sapiens: Vbi non est sepes, diripietur possessio. Quia vere ubi non est sepes pœnitentiæ, quæ animam claudit contra reciduum, facile dirumpitur possessio virtutum.

Item pœnitentia est discrete imponenda, deuote assumenda & perfecte adimplenda. Est enim pœnitentia discrete imponenda. Nam sicut virus serpenti vitam conseruat, sed homini mortem propinat: & sicut ignis aurum probat, & virgulta incinerat: & sicut talpa moritur in luce, & sub terra viuit: & sicut ignis, quæ cetera animalia timent, salamandram nutrit: & sicut homo sub aqua moritur, ubi piscis delectatur. Sic eadẽ pœnitentia non omnibus est imponenda, vel iniungenda, nec contra omnia peccata, sed diuersis diuersa. Nam sacerdos debet discernere inter pœnitentiã & pœnitentiã, & culpam, & culpam: sicut ex lege Domini debebat sacerdos, & mandato Domini discernere inter lepram & lepram, ut dicitur in Leuitico. Est etiã pœnitentia deuote assumenda. Sicut enim miles non recusat onus, vel pondus armorum: sic pœnitens non debet recusare onus pœnitentiarum. Et sicut avis non recusat onus pennarum, nec peregrinus onus baculi, nec equus onus quadrigæ: sic pœnitens non debet recusare onus pœnitentiæ. Vnde ille bonus pœnitens Dauid comparat se iumento, cum dicit in Psalmo: Ut iumentum factus sum apud te. Et insuper pœnitentiã perfecte adimplenda, ut non solum pœnitens peccatum vitet, sed peccati reciduum, & importunitates omnes, quasi quasdam radices & gemina peccatorum. Sicut enim herba falcata renouiscit, sed eradicata non ita: peccata de facili pullulant, si non fuerint radicitus euulsa. Ideo dicit Augustinus: Pœnitentia est causas peccatorum excidere, & cis aditum non indulgere. Item bonus & perfectus pœnitens fugit diabolum, sequitur Christum, spernit mundum, & appetit cælum. Pœnitens itaq; perfectus fugit diabolum, & currit ad latibulum pœnitentiæ. Sicut enim auicula ponit se inter spinas, ut possit accipitrem euadere; &

eadem

1. Mach. 4. e

2. Cor. 10. d

Ecclesi. 29. c

Thren. 2. d

Psal. 118. r

Luc. 7. g

2. Mac. 1. e

Ecclesi. 36. d

Pœnitentia imponenda discrete, assumenda deuote, & adimplenda perfecte.

Documenta pro confessoribus, & pœnitentibus.

Leuit. 13. e 14.

Psal. 72. d

Aug. l. b. de Ecclesi. dog. c. 54. tom. 3.

Pœnitentia laudes, & triplex eius comparatio.

Gen. 3. e. c

Amb. lib. 10. com. in Luca cap. 22. vers. fin. tom. 3. e serm. in fer. 3. hebdom. Sanctæ, qui est 48. de temp. tom. 5. Apoc. 7. a

Indic. 9. b

eadem ratione, sicut liliū inter spinas crescit valde bene, vt dicitur in Canticis: Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter liliās spinæ. Spinæ siquidem quibus liliū clauditur, prohibent ne liliū tangatur. Per hunc modum spinæ pœnitentiæ custodiunt animam instar auiculæ à prædali accipitre: instar lilij ab omni tactu delectationis immundæ. Bonus pœnitens sequitur Christum, & imitatur. Nam certe pœnitentia fuit via, qua Christus ambulauit. Vnde post baptismum statim intravit desertum, vt dicitur in Luca. Pœnitentia etiam fuit prima doctrina, quam Christus prædicauit, vt habetur in Matthæo. Pœnitens igitur si est bonus discipulus, libenter intrat cum Christo pœnitentiæ desertum, contra simulatos pœnitentes, qui ad modum vsurarij volunt esse discipuli Christi. Sicut enim vsurarius vult esse illius socius, cui mutuatur pecuniam in lucro, & non in dano: sic multi vellent sequi Christum in prosperis & non in aduersis: vellent cum Christo regnare in cœlo, sicut filij Zebedæi, & non cum ipso certare in stadio. Vnde dictum est eis illud: Nescitis quid petatis. Pœnitens nihilominus spei nituntur li prospera, contra aliquos, qui sunt quasi simia quando inuenit nuges novas, & recentes, propter exterioris corticis amaritudinem, iudicat nucem esse amaram & spernit nucleum interiorem: sic à multis repudiatur pœnitentia; quia videtur carni amara. Ideo dicitur: Omnis disciplina in præsentī non est gaudij, sed mœroris. Pœnitens insuper appetit cœlum, & sicut puer rumpit vestem veterem, vt citius habeat nouam: sic bonus pœnitens lacerat secum carnes, vt citius animæ suæ acquirat stolam felicitatis æternæ. Vnde dicitur: Conscidisti sacco meū, & circumdedisti me lætitia.

CAPVT II.

De Contritione.

Nota partes pœnitentiæ integrales, & nota quod pœnitentia habet tres partes ipsam virtualiter integrantes, scilicet contritionem cordis, confessionem oris, & satisfactionem operis.

Nota de pœnitentia, primo quantum ad contritionem, quæ est pars prima pœnitentiæ. Nota quod contritio de peccatis specialiter debet esse septiformis. Nam debet esse morosa & intenta non perfunctoria, solitaria non publica, integra non diminuta, ordinata non confusa, propria non aliena, gemebunda non deliciosa, & iusta non simulata. Et hæc septem sunt in versu: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et iste versiculus debet esse perpetuæ memoriæ illorum septem, quæ vera contritio debet habere,

Primo enim vt dictum est, debet esse intenta, non perfunctoria. ideo dicit *Recogitabo*, contra illos, qui veniunt ad confessionem incogitati de peccatis, quia nullam, vel modicam videntur habere sollicitudinem, cum tamen hæc sint maiora debita & maiora negotia, quæ homo habet, vel habere possit in hac vita. Ista enim debita sunt decem millium talentorum, vt dicitur in Matthæo. Ista enim sunt negotia, pro quibus filius Dei mortuus est, & pro quibus congregabit Angelos de cœlo, & sanctos etiam homines de mundo, & omnes dæmones de inferno, vt dicitur in Matthæo. Bene autem est fatuus, qui de his maximis debitis & negotiis, nunquā est sollicitus, vt dicit ille bonus pœnitens Dauid: Cogitabo pro peccato meo, non dicit pro numero vt auarus, nec de cibo, vt gulosus, nec de luto vt immundus, nec de vento vt superbus, nec de mendacio, vt verbosus: sed de peccatis meis ero dolens, & sollicitus, quia vulgo dicitur:

Quo dolor est dentis, versatur lingua dolentis.

Secundo, contritio debet esse solitaria, non publica: ideo dicit, *Tibi*, quia debet esse solum in conspectu Dei, iuxta illud: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Infirmus non consuevit stare in platea, sed in camera clausa, & consilia ardui negotij, non tractantur in publico, sed in loco secreto, ideo dicitur: Tu autem cum oraueris pro peccatis tuis intra cubiculū, sc. cordis tui.

Tertio debet esse integra, non dimidia. Ideo dicitur:

A *Omnes*, modicum enim de liquore corrupto inficeret vas, si remaneret in illo. Ideo dicitur: Effunde sicut aquam cor tuum. Bene autem dicit sicut aquam, quia alius liquor vix potest bene effundi, quin ibi remaneat aliquid de colore, vel de odore, vel de sapore. Videmus enim quod post effusionem lactis remanet in vase color, post effusionem vini, odor: post effusionem mellis sapor. Debet igitur pœnitens effundere non sicut lac, ne scilicet maneat color pristinae conuersationis: nec sicut vinum ne remaneat odor prauæ imaginationis: nec sicut mel, ne remaneat sapor immundæ delectationis, sed sicut aquam perfectam & integram contritionis.

Quarto debet esse contritio ordinata, non confusa. Ideo dicit, *Annos*. Annus namque distinguitur per quatuor tempora, scilicet hiemem, ver, æstatem, & autumnum. **B** Debet igitur pœnitens annos, vel circulum vite suæ distinguere per tempora, vt sua melius possit inuenire peccata, & præcipue debet inuestigare peccator, si in vita sua inueniat hiemem, & frigiditatem temporis, id est, corporis, & acedia: ver autem, id est humiditatem corporalis lasciuia: & æstatem, id est caliditatem indignationis & iracundia: & autumnum, id est siccitatem cupiditatis & auaritia. Hæc sunt tempora, quibus distinguuntur anni peccatorum. De quibus dicitur: Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aranea si quidem meditataur, & totum studiū suum ponit, vt ordinet telam vilem, & fragilem ad capiendum muscas: talis est vita hominis fragilis & vilis, & solum muscas capit, id est delectationes immundas. Vnde dicitur: Ipsi telas araneæ texerūt.

Quinto, debet esse contritio propria, non aliena, id est de peccatis propriis, non alienis, propter hoc dicit, *Meos*. Vix enim homo prosperatur, qui dimissis negotiis propriis, sollicitus est de alienis. Vnde dicit Saluator: Filia Hierusalem nolite flere super me: sed super vos ipsas flete. Et sic vult Christus, quod nunquā fleamus, vel plangamus, mortem suam benedictam, quousque luxerimus culpam propriam, nihilominus non habet gratum, quod nos iudicemus culpam alienam, sed sicut vulgo dicitur: Quilibet plangit telam suam, id est, damnū proprium. Iuxta illud illud Apostoli: Vnusquisque onus suum portabit.

Sexto, debet esse contritio gemebunda. Ideo dicit, *In amaritudine*, non in risu. Risus signum est mortis, quando infirmus ridet febre infirmitatis, & maxime quando ægrotus affligitur & anxiatur, & viuaciter sentit ægitudinem, sicut crism & terminum subsequentem. Vnde dicitur: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Contritio namque amara pro incurfu diuinæ offensæ: amarior, pro damno supernæ patriæ: amarissima, pro reatu pœnæ æternæ: Facit infirmum quiescere, & cruciatum terminare, & ægrotam facit animam ceticare.

Septimo, & ultimo, contritio debet esse intima, non ficta, vel simulata. Ideo dicit, *Anima mea*. Emplastrum enim debet poni super locum doloris infirmi, sicut collyrium ponitur super oculum, non in calcaneo, & ideo quia peccatum est morbus animæ, ipsa præcipue debet contritionem peccati sentire. Vnde dicitur: Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra; contra illos, quorum pœnitentia est in vultu, non in spiritu; in veste, non in corde; cum Hypocrates noster medicus Christus animarum nostrarum, doceat pœnitentem faciem lauere, vestes componere, caput vngere, & cor pungere, vt dicitur in Matthæo.

CAPVT III.

De Confessione.

Secundo, nota de pœnitentia quantum ad confessionem, quæ est secunda pars, eam virtualiter integrans. Et est sciendum, quod septem sunt in confessione attendenda. Primo enim debet esse festina, non tarda, contra aliquos, qui quando plus possunt differunt confitetti, nisi in infirmitate grauissima, & tales sunt similes latronibus, quorū confessio aculeo, & quæstionibus extorquetur; quia talium confessionem torquet Deus per aculeū febris acutæ, vel grauissimæ infirmitatis, cū tamen dicat Pro-

Psal. 94. a

pheta : Præoccupemus faciem eius in confessione, sicut ille, qui diffidit de iure suo, debet ante iudicium de pace, & compositione tractare, & diem suum præuenire.

Rom. 6. d

Secundo, confessio debet esse humilis & verecunda, iuxta illud Apostoli: Quem fructu habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis; Latrones enim demisso capite, & rubore perfusi, scelera confitentur, contra aliquos, quorum sunt horrenda facinora, qui nec timent Deum nec homines verentur. Latrones timent patibulum, cum sit tamen breue supplicium, & transitorium: & tales non timet infernum, & interminabilem cruciatum. Latrones verecundantur, & tamen parum, aut nihil prodest eorum verecundia: isti autem non erubescunt, cum tamen pars penitentia sit ipsa erubescencia. De talibus dicitur: Confusi sunt, quia abominationem Deo fecerunt, qui post confessionem non sunt confusi, & erubescere nescierunt, quia tales habent utique erubescencia causam, & meritum, & tamen non habent utique erubescencia signum.

Ier. 6. d

Tertio, confessio debet esse aperta, non paliata: & dicitur aperta confessio in qua peccator se accusat, exprimendo omnes peccati differentias, & præcipue aggravantes circumstantias, quia dicitur: Iustus prior est accusator sui. Sic confitebatur David, qui dicebat: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, non dicit pro me, se laudando, vel adulando, sicut faciebat Phariseus: sed aduersum me, se accusando, sicut faciebat Publicanus, sicut dicitur in Luca.

Prou. 18. c
Psal. 31. b

Luc. 18. b. c

Quarto, debet esse confessio vera, non ficta, & dicitur vera confessio, quæ est cum proposito emendandi, non solum oris, sed etiam cordis. De qua dicit David: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: contra aliquos, quorum confessio est lupi, de quo narrat fabula, quod semel confitebatur iniquitates suas, & interim erat multum sollicitus, quia videbat oves recedentes, unde dixit confessori suo, quod cito eum absolueret, ut scilicet posset sequi oves: sic confitentur aliqui in Quatagesima, proponentes ad peccatum redire post Pascha.

Psal. 110. a

Quinto, debet esse confessio integra, non dimidia, parum enim valeret, si infirmus, medico febrem reuelaret, & pestem febris celaret, & si nauta aliqua nauis foramina obstrueret, & aliqua non. Debet igitur penitens, Deo integram offerre confessionem. Deus enim est rex nobilis & in mensa regia poni debent panes integri, non fragmenta. Deus enim non consuevit dimidiare veniam. Ideo totum hominem sanum facit in sabbato, ut dicitur in Ioan. Et sicut magni mercatores, in grosso non obolam, non denariatam vendunt, sicut pauperes mercatores: præ cæteris, quia mercatura Dei, sc. gratia & venia est res indivisibilis, cum ipse sit summus mercator. Ista duo erunt indivisibilia, instar margarite, vel alterius lapidis pretiosi, qui totus emitur, vel totus dimittitur. Ipse autem est negotiator margaritarum, qui querit bonas margaritas, ut dicitur in Matthæo.

Ioan. 7. d

Mat. 13. f

Sexto, confessio debet esse flebilis, & lacrymosa, sicut Petri, & Magdalene, quia misericordia & lacryma ad inuicem sunt valde amicæ, & ideo ubi est lacryma, ibi est statim amica sua misericordia: hæc est enim aqua, quam Christus valde sitit, & nullus fons tantum eum delectat, quantum puteus lacrymarum. In cuius figura, qui enit iuxta puteum Samariae, & petiit aquam Samaritanæ, sc. lacrymarum, à muliere Samaritana, id est, à peccatrice anima, ut habetur in Ioanne.

Ioan. 4. a

Septimo, & ultimo confessio debet esse obediens, & prompta, ut sc. penitens studeat suscipere & obseruare sacerdotis mandata. Infirmus, qui nihil vult facere pro medico, vix aut nunquam curatur à morbo. Unde obedire debet penitens non contendere, sicut David, qui dicebat: Ut iumentum factus sum apud te: ad iumentum namque non pertinet sibi onera taxare, vel imponere, sed taxata & imposita portare.

Psal. 72. d

Confessio
triplex.
Psal. 31. b

Nota quod triplex est confessio. Prima est confessio peccati. De qua dicitur: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. In hoc autem verbo tangitur sex, quæ debet vera confessio habere. Primum est præmeditatio, quod notatur cum dicitur: Dixi. Secundum est

compunctio cordis, & oris, ut ore simul & corde fiat, quod notatur per, *Confitebor*. Tertium est, quod sit accusans non excusans, quod notatur per, *Aduersum me*. Quartum, quod de malis, non de bonis, quod notatur per, *Iniustitiam*. Quintum, quod sit propria, id est de peccatis propriis, non alienis, quod notatur per, *Meam*. Sextum, quod sit ad honoré Dei, & honestaté sui, quod notatur per, *Domino*, & talis confessio est utilis. Unde sequitur: *Et tu remisisti impietatem peccati mei*. Secunda est confessio laudis, de qua in Ecclesi. dicitur: Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo, & de his duobus dicit: Psal. Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi. Tertia est confessio fidei. De qua dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, & c. Et nota, quod confessio in qua sunt septem conditiones prædictæ, comparatur viela, in qua sunt septem chordæ. Unde viela confessionis, quæ habet istam septuplicem chordam, reddit in auribus Dei suavissimam & dulcissimam melodiam: nec est aliquod organum musicum, quod ita libenter Deus audiat, sicut veram confessionem peccatorum: & ideo manus quæ sic tangit viela confessionis coram Deo, statim reportat salarium id est veniam de omnibus peccatis. Unde dicitur: Narra si quod habes, ut iustificeris. Et David consulit omnibus nimis, id est peccatoribus penitentibus, qui volunt in curia regis aeterni introire, ut tangant eo modo viela confessionis, ut supra dictum est. Dicit enim Psalmista: Introite portas eius in confessione.

Ecclesi. 5. a
Psal. 74. a

Rom. 10. a

Ier. 43. d

Psal. 99. a

CAPVT IV.

De Satisfactione.

Tertio nota de penitentia, quantum ad satisfactionem. Et sunt præcipue septem notanda, ad hoc necessaria, ut sit perfecta penitentia, & peccati medicina.

Primo enim ad satisfactionem requiritur abstinentia à peccato. Sicut enim prima lex quam medicus ponit infirmo, est abstinentia à cibo: ita primum, quod est necessarium penitenti, est diætæ, sc. abstinentia à peccato. Hanc legem imponebat Hypocrates noster Christus egrotis suis, quos habebat in cura, sicut patet in adultera, cui Christus dixit: Vade & amplius noli peccare.

Satisfactio-
nis condi-
tiones se-
ptem.

Ioan. 8. b

Secundo requiritur ad satisfactionem penitentia restitutio rei alienæ & hæc est sicut quædam minutio, vel flebotomia: minuit enim sanguinis substantiam, sed auferit febris materiam, & conseruat vitam. Sic qui aliena restituit, pecuniam minuit: sed auferit cupiditatis & mortis æternæ materiam, & conseruat gratiam, & animæ vitam. Et sicut sunt quædam infirmitates, quæ non possunt sine flebotomia curari: sic quædam sunt peccata, à quibus non potest quis sine restitutione curari, aut iustificari: sicut furtum, vsura simonia, rapina, & huiusmodi: quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, ut dicit August. Hanc flebotomiam faciebat sibi Zachæus, qui dicebat: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: sed utinam vsurarij modo redderent simplum.

Aug. ep. 54.
ad Maced.
post med.
tom. 2.
Luc. 19. b

Tertio requiritur ad satisfactionem cinis humilitatis, cinis enim & aqua calida faciunt bonum liximum: sic cinis veræ humilitatis, & aqua calida lacrymarum faciunt penitentiam purgatiuam. Et sicut aqua quantumcunque calida, nisi transeat per cinerem, non bene purgat sordes vestium: sic lacryma quamvis calida, nisi transeat per cinerem humilitatis, non lauant sordes vitiorum. Ideo dicebat Iob: Ago penitentiam in fauilla, & cinere, in fauilla deuotionis, & cinere humilitatis.

Iob. 42. a

Quarto requiritur ad satisfactionem penitentis, cilicium mortificationis. Hoc est proprium & speciale malagma, & emplastrum carnalis repressum luxuriæ, & carnalis lasciuie, & sicut emplastrum temperat & reprimat dolorem lateris: sic cilicium mortificationis reprimat libidinem. Hoc emplastrum ponebat directe supra locum doloris Iudith. De qua dicitur quod habens supra lumbos suos cilicium, ieiunabat, cilicium, contra luxuriam & ieiunium contra gulam.

Iudith. 8. a

Quinto requiritur ad satisfactionem penitentis ieiunium afflictiuum: quia ad literam, panis & aqua est cibus, & vita infirmi, & præcipue prohibetur vinum infirmis. Unde ille bonus medicus Paulus dicit: Nolite ine-

Eph. 5. b

briari

briari vino, in quo est luxuria. Sed nota, quod omnia conceduntur infirmis, de quorum salute dubitatur, & desperatur, sed aliis, de quibus habetur spes, quod curentur, subtrahuntur nociua, quantumcunque delectabilia, ut dicitur in Ioele: Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Et sequitur ibi: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus? quasi diceret, ex quo Deus, qui est summus medicus, ieiunare nos præcipit, nequaquam de nostra salute diffidit.

Sexto requiritur ad satisfactionem pœnitentis elemosyna & hoc est quasi salarium medici. Fidelius enim laborat medicus quando sperat bene se remunerari. Et nota quod salarium est taxandum medico, secundum quod plus, vel minus laboravit circa infirmum & quanto à maiori & periculosiori morbo liberavit ægrotum. Bene est igitur remunerandus medicus noster Christus, qui tantum circa nos laboravit, immo propter infirmitatem nostram animam suam morti tradidit, ut dicitur in Isaia. Et etiam qui à tam gravi, & multiplici infirmitate nos liberavit. Ipse enim, qui sanat omnes infirmitates nostras, & redimit de interitu vitam nostram, ut dicitur in Psal. Si enim bene remuneretur iste medicus, nequaquam de morte timeat ægrotus. Debet enim remunerari, non in se, quia bonorum nostrorum non eget, sed in hæredibus suis, sc. pauperibus. Reputat enim sibi factum, quod sit pauperibus amore ipsius. Vnde ipsa veritas dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. De isto salario elemosynæ dicitur in Tobia: Eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.

Septimo & ultimo requiritur ad satisfactionem pœnitentis oratio deuota. Sicut enim mater pro filio egrotato facit candelam, & emittit votum, cum nullum consilium, vel auxilium superest medicorum: sic quando videmus spiritum nostrum periclitari graui morbo peccati, debemus Deo facere candelam bonæ operationis, iuxta illud: Lucernæ ardentes in manibus vestris, & emittere votum deuotæ orationis. Et hoc genus demoniorum, sc. peccatum non eiicietur, nisi in oratione, & ieiunio, ut dicitur in Matthæo. Oratio namq; pestes mentis curat, & ieiunium pestes corporis.

C A P V T V.

De Oratione.

Tertio nota partes pœnitentiæ virtuales, quæ sunt tres, sc. oratio, ieiunium, & elemosyna: Primo specialiter de oratione est dicendum, quid est. Oratio est petitio decentium, in Deo, vel à Deo. Vel oratio est mentis eleuatio in Deum, Damasceno auctore.

De oratione nota specialiter quinq; sc. typus decens, virtus ingens, modus competens, locus congruens, & tempus conueniens. Habet igitur oratio typum decentem, & figuram elegantem. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim oratio sicut incensum diuinæ miserationi offerendum, sicut scutum diuinæ indignationi opponendum, sicut tributum diuinæ dominationi persoluendum. Est ergo oratio primo similis thuri vel incenso, quod diuinæ miserationi debemus offerre. Sicut enim thus vel incensum super carbones positum, spirat suauem & redolentem odorem, vel fumum: sic oratio incensa super carbonem deuotionis multum fragrat in conspectu diuinæ maiestatis. Et ideo dicitur: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Secundo, est oratio similis scuto, quod diuinæ indignationi debemus opponere. Nam sicut scutum prohibet ictum lanceæ, vel sagittæ: sic oratio fertur hominem à lancea, vel à sagitta sententiæ & iræ Dei. Vnde dicitur de Aaron, quod proferens scutum orationis restitit iræ. Tertio, oratio est similis tributo, quod diuinæ dominationi debemus persolvere. Sicut enim emphiteuta, vel feudatarius soluit tributum regi, pro emphiteusi, vel feudo, quod tenet ab ipso: sic tributum laudis & orationis soluendum est

Deo pro emphiteusi corporis & animæ quam accepimus in feudo, iuxta illud: Reddite quæ sunt Cæsari. Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

Item oratio habet triplicem figuram aliam valde pulchram. Est enim vir orans sicut homo regi portans encenium, sicut a rege petens iudicium, sicut a rege petens succursum. Est itaq; homo qui orat, sicut ille, qui præsentat regi magnum encenium & nobile, ut homo magnus, vel nobilis domi bellus: sic oratio est encenium adeo nobile & magnum, quod solum debet præsentari Deo per hominem magnam, sc. iustam. Hoc est enim officium Christi hominis & mediatoris nostri, qui orationes nostras, & opera nostra præsentat Deo patri. Quod figurat diaconus in Ecclesia, vel in Missa, cum offert thuribulum sacerdoti. Hoc est officium Angeli, qui nostras orationes similiter offert in conspectu Dei, sicut dixit Angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lacrymis & sequitur ibidem. Ego orationem tuam offerebam Domino. Et sicut regi non offert, qui sibi ministrat ferculum coopertum cum muscis: sic qui orat, non debet regi regum offerre ferculum cum muscis, id est cogitationibus vanis & immundis. Est etiam homo qui orat, sicut ille, qui à rege petit iudicium, sicut enim ille qui in iudicio loquitur, debet habere testes de his quæ præponit, alioquin non crederetur sibi, vel audiretur, immo à iudice puniretur: sic oratio vocalis debet habere testimonium cordis, sed tamen cauendum est, ne cor orantis sit falsus vel corruptus testis, corruptione scil. iniquitatis, quia dicitur Iniquitatem si aspexi in corde meo, &c. Sed si conscientia bona, & testimonium fidele ferat, oras iudicium pro se reportat. Nam dicit Apost. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Est insuper orans, sicut ille, qui à rege in obsidione quærit, vel petit succursum. Nam sicut ille qui tenet castrum regis, si obsideretur ab inimicis reputaretur infidelis, nisi castrum regi denuntiaret obsessum, vel peteret succursum, vel nisi expectaret a rege auxilium, vel si post auxilium redderet hostibus castrum, sic cum hostes visibiles & inuisibiles obsident animam tentationibus, statim debemus regi regum nuntium orationis mittere, & obsidionem denuntiare, sicut Prophetæ qui dicebat: Consilium malignantium obsedit me. Deus enim non differt auxilium mittere: quia fidelis, & statim faciet succursum, cum ad tentationem fuerit peruentum, ut dicit Apostolus ad Corinthios.

Item qui orat, debet clamare sicut clamat parvulus, qui vult vbera, sicut clamat catulus, cum sentit verbera, & sic clamat populus, cum videt pericula. Et itaque homo qui orat, sicut parvulus volens vbera. Nā sicut parvulus clamat pro desiderio lactis: sic viri spirituales debent emittere ululatum orationis deuotæ pro vberibus consolationis diuinæ, iuxta illud quod dicitur: Meliora sunt vbera tua vino. Est etiam homo qui orat, sicut catulus sentiens verbera. Nam sicut catulus sentiens verbera, clamat plus, cum plus percutitur: sic plus debet clamare orando, qui à Domino tribulationis verbera castigatur. Nam dicitur: Ad Dominum cum tribularer &c. Est insuper homo qui orat, sicut populus videns pericula, sicut enim consuevit populus clamare præcipue propter tria, sc. contra aquam, ignem, & hostes: sic homo debet emittere clamorem contra triplex genus tentationis, sc. contra carnalem concupiscentiam, quæ per ignem figuratur: contra concupiscentiam terrenam seu mundanam, quæ per aquam effluentem intelligitur: contra diabolicam guerram, quæ proprie hostis appellatur. Hæc pericula timebat Dauid, qui dicebat: Pericula inferni inuenerunt me.

Item in oratione debemus os cordis aperire, sicut retumaticus aëri, sicut pullicus matri, & sicut infantulus nutrici. Est itaq; orans, sicut homo retumaticus, qui nares habet strictas, necessaria est enim ad respirandum apertio oris: sic qui habet imperfectum odotatum, sc. desiderij cælestis debet aperire os, & mittere vocem orationis. Nā dicit propheta: Os meum aperui, & attraxi spiritum. Est

Ioel. 2. c.

Isa. 53. d.
Ps. 102. a.

Mat. 25. d.

Tob. 4. b.

Luc. 12. c.

Mat. 17. c. d.

Dam. lib. 3.
Orthod. fid.
c. 24.

Orationis
compara-
tiones.

Psal. 140. a.

Sap. 18. d.

Mat. 22. b.

Ritus.

Tob. 12. c.

Psal. 65. d.

2. Cor. 1. c.

Psal. 21. d.

1. Cor. 10. c.

Cant. 1. a.

Psal. 119. d.

Psal. 114. b.

Psal. 113. r.

etiam os aperiendum orationi, sicut infans aperit os nutritrici. Sicut enim nutritrix pascere infantem non posset, si pner os non aperiret: sic si volumus nutrimentum vite suscipere orando aperiatur os nostrum ad nutrimentum vite æternæ, sc. gratiæ diuinæ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Est insuper homo, qui orat, sicut pulliculus, qui quando sentit venire matrem, aperit rostrum versus cælum: sic cum frequenter visitat nos Deus per inspirationem suam, quasi semper debemus habere os apertum per orationem deuotam, sicut dicit Apostolus: Sine intermissione orate. Et de viro iusto dicitur: Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

Item oratio est, sicut armatura militem orans, sicut lucerna viâ demonstrans, & sicut columba oliuam portans. Est itaq; oratio sicut armatura. Nam sicut miles non exit sine armis ad bellum, ita sine armis orationis nullo modo debemus intrare tentationis conflictum. In cuius figura dicitur, quod Moyse eleuante manus ad orationem, vincebat Israel, & cum remittebat manus superabat Amalech, id est diabolus. Est autem oratio, sicut lucerna viam demonstrans. Nam sicut lucerna est necessaria in tenebris: sic oratio in rebus dubiis. In cuius figura mulier illa Euangelica, id est anima deuota, accendit lucernam, & inuenit dragmā, vt dicitur in Luca. Lucerna est orationis instātia, dragma vero est gratia diuina, quæ quasi perdita fuerit, reperitur cum oratione deuota. Et sicut lucerna dirigit gressus, sic oratio dirigit omne bonum opus. Vnde dicit Hieron. ad Paulam: In principio cuiuslibet operis boni, præmitte signū crucis in fronte cum oratione Dominica. Est insuper oratio, sicut columba, quæ reuerfa est ad arcam, cum oliua, vt habetur in Genesi. Nam sicut illa denuntiavit pacem, & iam cessasse diluuiū: sic oratio denuntiat pœnitentiam, reconciliationem, & veniam peccatorum. Et sicut columba illa portauit ramum oliuæ: sic oratio ramum diuinæ gratiæ. Et sicut columba habet duplicem alam: sic oratio habet duplices alas, sc. ieiunium & eleemosynam. Vnde dicitur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo per orationem, & requiescam per deuotionem.

CAPVT VI.

De Ieiunio.

DE ieiunio nota specialiter tria, quibus ieiunium comparatur, quid in ieiunio reprobatur, & quale ieiunium comendatur.

Primo enim comparatur ieiunium pluribus & specialiter tribus. Est enim sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla, sicut agilitas in auicula, & sicut concanitas in viela. Est itaque ieiunium sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla, sicut enim subtrahendo ligna, vel ignem de sub olla, cessat eius bullitio: sic corpori subtrahendo cibaria, cessat tentatio carnis. Vnde versus:

Luxuriat raro, non bene pasta caro.

Vnde nota, quod ancilla prouida tripliciter impedit ebullitionem ollæ, scil. ligna subtrahendo, aquam infundendo, & quæ sunt in olla mouendo: sic anima pœnitens, instar ancillæ, contra ebullitionem carnalis concupiscentiæ, debet ligna subtrahere parce comedendo. Vnde versus:

Subtrahit ligna foco, si vis extinguere flammam.

Debet aquam infundere, ad literam aquam, bibendo vinum bene lymphatum. Debet ollam mouere se vtiliter occupando. Vnde dicit Apost. In laboribus, in ieiuniis, in vigiliis, sc. occupemus nos. Nam caro nostra ad flatum diaboli, sicut carbo ignis accenditur, & sicut ollæ succensæ, atq; feruentes. Vnde dicitur: Halitus eius prunas ardere facit. Est etiam ieiunium, sicut agilitas in auicula. Nam sicut auis macilenta est agilis ad fugiendum accipitrem ad volatum sublimem, sic mens hominis ieiunantis & abstinentis est habilis ad fugiendum accipitrem, id est hostis tentationis, ad sublimem volatum contemplationis. De tali dicitur: Volauit super pennas ventorum. Volauit fugiendo tentationem, & volauit se eleuando ad contemplationem. E contrario vero est de

grauis, & pinguis, sicut de coturnice tempore vindemiarū, quæ non potest accipitrem fugere, nec alte volare: sic homines carni dediti, nec bene possunt tentationem diaboli vitare, nec bene cœlestia cōtemplari. Vnde in figura istorū Elias ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt sc. persecutionem Iezabel euaderet, & ad montem Dei Oreb celeriter perueniret, vt legitur in libris Regum: Elias in figura signat animā hominis abstinentis: persecutio Iezabel designat tentationem carnis: & mons Dei Oreb significabat sublimitatem cōtēplationis. Est etiam ieiunium, sicut concanitas in viela. Nam sicut viela, nisi esset concana, & chordæ superextensæ, non esset sonorosa: sic homo nisi vacuus per abstinentiam, & extensus per rigidam pœnitentiam, nō reddit sonorosam diuinæ laudis melodiam. Vnde in figura huius dixit Dominus Moyse, quod faceret altare concanum non solidum, sed inane. Concannum altare est cor pœnitentis, vbi debet immolari sacrificium contritionis & sacrificium laudis: quod quidem non debet esse solidum, id est, deliciis plenum, sed inane, & concannum, id est pœnitentia & ieiunio attenuatum.

Est etiam ieiunium remedium ad expiandum morbum, bonum consilium ad effugiendum lupum, & certum ingenium ad impinguandum castrum. Est itaque ieiunium remedium valde sanum ad curandum morbum. Nam sicut lex prima medicorum infirmantibus corporaliter est diætæ sic primum auxilium vexati febribus tentationis, est ieiunium & abstinentia. Vnde ieiunium ponitur primo inter opera pœnitentiæ, quæ suadet summus ille Hypocrates Deus in suis aphorismis, dicens: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, &c. Est etiā ieiunium valde bonum consilium ad fugandum lupum, sicut enim vulgo dicitur: Fames eiicit lupum de nemore: sic abstinentia & ieiunium fugant diabolum ab homine. Vnde dicitur: Hoc genus dæmoniorū non eiicitur, nisi in ieiunio & oratione. Nam oratio fugat pestes cordis, & ieiunium pestes corporis, vt dicit Aug. In figura etiam huius Iudith ieiunans occidit Holofernem, vt dicitur in Iudith: Iudith quæ confitens interpretatur, signat pœnitentē, qui peccata sua confiteretur. Holofernes, quem Iudith ieiunans occidit, signat diabolum, qui confessione, & abstinentia superatur. Est insuper ieiunium valde certum ingenium, ad expugnandum castrum: sicut enim non est adeo forte castrum, quod non possit expugnari, si possent eivictualia subtrahi, sic non est adeo rebellis caro spiritui, quin subtrahendo cibaria non valeat à spiritu subiugari. Caro siquidem nostra, castrū diaboli est, quæ semper rebellat se contra spiritum. De hoc castrum dicitur: Cum fortis armatus, sc. custodit atrium suum. Atrium diaboli, est castrum corporis immundi, tunc in pace sunt omnia, quæ possidet, habens, sc. turres superbæ, fossatum auaritiæ, rupes inuidiæ, habens pro muro defensionem culpæ propriæ, habens etiam portas conuersationis indisciplinatæ, habens pacem peruersam intrinsecus delectationis immundæ, sed tamen quantumcunque muniatur, per ieiunium, vt dictum est, subtrahendo cibaria expugna ur.

Idem nota quod quatuor in ieiunio reprobantur: scilicet cum ieiunans vacat culpæ, cum ieiunans inhiat famæ, cum ieiunans parcat burſæ, & cum ieiunans seruit gulæ. Est igitur reprobandum in ieiunio, cum ieiunans vacat peccato. Qui enim ieiunat à cibo & non abstinet à peccato, similis est diabolo, cui esca non est, & malitia semper inest, vt dicit Isid. De hoc ieiunio dicitur: Hoc est ieiunium, quod elegi. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes. Sed in eodem capitulo dicitur: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Est etiam in ieiunio reprobandum, quando ieiunans quærit ex hoc laudem humanam, & gloriæ transitoria famam. Nam qui ieiunat propter humanam laudem, de hoc, quod subtrahit vni hosti, pascit duplicem hostem, quod enim vnico aduersario, scil. carni subtrahitur per ieiunium, de hoc pascit alios duos, scilicet diabolum & mundum. Tale erat ieiunium Phariseorum, de quibus

dicitur:

Sap. 16. c

1. Theſ. 5. c
Eccle. 39. a

Exod. 17. d

Luc. 15. b

Est simile
apud Hiero.
nymum epiſt
22. ad Eusto
chium post
med
Gen. 3. b

Pſal. 54. a

Ieiunij
compara
tiones.

2. Cor. 11. c

Iob 41. b

Pſal. 17. a

3. Reg. 19. b

Exod. 38. a

Iob 2. c

Marc. 9. d

Iud. 13. a

Luc. 11. c

Quatuor
in ieiunio
reprobantur.
Isid. de summo
bo. lib. 2.
c. 44. sent. 8.
Iſa. 58. b

dicitur: Cū ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, &c. Est tertio reprobandum valde in ieiunio quando ieiunans, ideo ieiunat, vt parcat burſæ, talis enim nihil aliud videtur facere niſi quod ſubtrahit ſibi, & ponit in ore diaboli, id eſt in burſa, quæ eſt os diaboli. Vnde auarus videtur multum diligere diabolum, quando ſubtrahit ori proprio, vnde paſcat & impinguet ipſum. Tale ieiunium reputat ſapiens infeliciffimū dicens: Vir cui dederit Deus diuitias, ſubſtantiã & honorem, & nihil deest animæ ſuæ ex omnibus, quæ deſiderat, nec tribuit ei Deus potēſtatē, vt comedat ex eo, ſed homo extrane⁹ vorabit illud, hoc vanitas, & magna miſeria eſt. Eſt inſuper reprobandū in ieiunio, quando ieiunans, ideo ieiunat vt Deo ſuo, ſc. gulæ ſeruiat & ventri, quod ſit præcipue tribus modis. Quidã enim ſunt, qui ideo ieiunant, vt poſtea melius comedant, tales nihil aliud faciunt, niſi quod ſolemnitatem Dei ſui, ſc. ventris, præueniunt vigilia ieiunij deteſtabilis. Sunt etiam alij, qui tempore ieiunij quærunt magis delicata cibaria, & tunc volunt comedere ſplendidius & lautius, & tãtum vna vice comedunt, quantum in duabus, quando non ieiunant; & tales talem gratiam ſolum faciunt Deo, ſc. quod duos obolos dent ſibi pro vno denario, & eandem gratiam facerent Iudæo vel Saraceno. Sunt nihilominus aliqui, qui tribus diebus plus māducant pro vno miſerrimo ieiunio, quod ieiunant. Nam die ꝛæcedenti dicunt, cras ieiunabimus. Die ſequenti dicunt, heri ieiunauimus. Die ipſius ieiunij dicunt, hodie ieiunamus. Et ita defraudant Deum, quia pro tribus obolis non ſoluunt, niſi vnum denarium. De talibus conqueritur Dominus: Circumuenit me in negotiatione ſua Ephraim. De tali ieiunio poteſt intelligi illud: Nolite ieiunare: ſicut ad hanc diem.

Item triplex ieiunium in ſacro eloquio commendatur, ſc. bonum, melius, & optimum. Bonum eſt, quando quis ieiunat pro ſatisfactione peccati. Melius quando quis ieiunat ad honorem Dei. Optimum quando quis ieiunat cum exercitio boni operis. Bonum igitur dicitur, quãdo quis iam poſt mortem peccati, per contritionem & cōfeſſionem reſurrexit, & in charitate exiſtit, & ieiunat pro peccatis, quæ fecit, ſi autem charitatem non habet bonū amittit, quod habet, quia dicitur: Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatē autem non habeam, nihil mihi prodeſt, & offert quaſi cadauer mortuum Deo, qui ieiunat in peccato mortali, cū debeamus Deo offerre corpora noſtra hoſtias viuentes, vt dicit Apoſt. ad Romanos. Melius vero ieiunium vocatur quod ad Dei honorem & ſanctorum ſuorum gratis & cum deuotione celebratur. De quo intelligitur illud: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, ſc. oleo vinctuſque compaſſionis: & faciem tuam laua, aqua lacrymoſæ cōtritionis, vt dicit Gloſ. Deo ieiunat, qui pro eius amore ſe macerat, & qui, quod ſibi ſubtrahit, pauperibus elargitur. Optimum ieiunium dicitur, quando homo exterior ieiunat, & homo interior orat, vt dicit Iſid. & quando quis ieiunat, ex vna parte ieiunando macerat corpus, & ex altera parte bona agere non ceſſat, contra aliquos, qui nihil poſſunt facere, cum ieiunant: immo tūc ludunt ad ſcacos, vt ieiunium non ſentiant, & ſic otiano, otium vident, contra hoc, quod dicit Boët. quod pro otio vitando, otia ſectari ridiculoſum eſt. Ieiunium bonum ſignificatur per ieiunium Moysi, vt habetur in Exodo. Ieiunium melius ſignificatur per ieiunium Eliæ, ſicut dicitur in libris Regum. Ieiunium optimum ſignificatur per ieiunium Chriſti, vt habetur in Matthæo.

CAPVT VII.
De Eleemoſyna.

DE eleemoſyna quatuor ſunt ſpecialiter notanda, ſcilicet typus elegans, motus ſtimulans, modus regulans, & fructus abundans.

Habet ergo eleemoſyna typum vel ſimilitudinem elegantem, & ſpecialiter triplicem, eſt enim eleemoſyna, ſicut lumen radioſum, ſicut lumen copioſum, & ſicut ſemē

fructuoſum. Eſt itaq; eleemoſyna, ſicut lumen radioſum
A Nam ſicut lumen ſerenat aerem: ſic eleemoſyna ſerena mentem Et ſicut lumen fugat omnem tenebram: ſic eleemoſyna fugat omnē culpam, Et ſicut lumen debet portari non poſt, ſed ante hominē: ſic homo prudens facit eleemoſynam in vita ſua, non poſt mortem. Qui autem eleemoſynam non facit in vita ſua, ſed poſt mortem ſuã: ſimilis eſt homini, qui poſt tergum vult portare lumen, id eſt lucernã. Dicit enim ſapiens: Ante mortem benefac amico tuo, id eſt animæ tuæ, vel Chriſto in ſuis mēbris. Eſt etiam eleemoſyna ſicut flumen. Nam ſicut flumen manat ex influētia fontis: ſic eleemoſyna ex influentia pietatis. Et ſicut ſons, vnde manat fluiuius, per occultos meatus, proœdit à mari: ſic pietas hominis, vnde manat eleemoſyna, per occultam inſpirationem venit ex gratia Dei, & ſic eleemoſyna venit à Deo & datur Deo.
B Nam dicit Sapiens: Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Et ſicut flumen quandoque exit extra ripas, nec eſt contentum propriis alueis: ita interdū eleemoſyna danda eſt bonis indifferenter & malis, maxime tēpore neceſſitatis. Sicut pater cœleſtis, qui ſolē ſuū oriri facit ſuper bonos & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, vt dicitur in Matth. Eſt inſuper eleemoſyna ſicut ſemē. Et nota quod ſex ſunt, quibus eleemoſyna bene ſemini comparatur. Primo, quia ſicut ſemē debet abſcondi, ita eleemoſyna debet occulte dari. Nam dicitur: Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis. Secundo, quia ſicut ſemen videtur perdi, cum tamē potius renouetur: ſic eleemoſyna videtur amitti, cum datur, quæ tamen tunc optime ſeruatur, & theſaurizatur in theſauro Paradifi. Vnde dicitur ſic: Perde pecuniam propter fratrem. Tertio, ſemen cum ſcœnore ſurgit: ſic qui dat eleemoſynam à Deo centuplum accipiet. Vnde ſuper illud: Pœneratur Domino, qui miſeretur proximo, dicit Gloſ. centuplum accepturus. Quarto ſemen, quod eſt pretioſum, ſicut triticū in vno anno ſeritur, & in alio metitur, vile vero, ſicut hordeum & milium, in eodē anno metitur, & ſematur: ſic eleemoſyna pretioſa eſt, quæ hic in anno gratiæ ſeritur, ſed fructus eius in alio anno, ſc. gloriæ, expectatur. Viliſ vero reſpectu huius videtur eleemoſyna illa, quæ in præſenti remuneratur, quia dicit Saluator: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Pretioſa vero non ſolum in præſenti, & tēporaliter, ſed etiam remuneratur æternaliter, quia dicit Apoſt. Quod pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionē habens vitæ, quæ nūc eſt, & futura. Quinto ſicut ſemen gelu præſum, & retardatum, profert vberiore fructū: ſic eleemoſyna, quam quis facit, dum ſuſtinet tribulationem, vberiore eſt habitura repromiſſionem, ſeu fructum, vel remunerationem. Vnde dicitur: Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina ſua. Venientes, autem, &c. Sexto, ſemen ſuſtinet moleſtias multas, ſicut gelu, grandines & pluuias: ſic homo, qui libens eleemoſynam dat, cū cor habeat compaſſione plenum, talis ſuſtinet omnes neceſſitates pauperum, & miſeris afflictorum. In cuius perſona dicit Apoſt. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Item eleemoſynarius eſt, ſicut arbor, quæ fructū facit, ſicut nutrix, quæ puerum nutrit, & ſicut mercator, qui merces vendit. Eſt itaq; bonus eleemoſynarius vt arbor: ſicut enim arbor melius creſcit, & fructificat, cum ab ea reſecatur ſuperflua: ſic diuites melius proficiunt in gratia reſecantes diuitias ſuas, ſc. dando eleemoſynam, quæ eſt de ſuperfluis danda, vel faciēda, ſicut dicitur: Quod ſuper eſt, date eleemoſynam. Et ſicut agricola tolerat in vinea aliquas infructuoſas arbores, quæ ſuſtinent vites, ſic ſumus agricola Deus in vinea ſua, ſc. in Eccleſia tolerat multos diuites, qui cum eorum eleemoſyna ſuſtentant pauperes. Vnde dicitur: Vineam paſtinavit homo. In vinea ſiquidem non ſolum ſunt vites, quæ fructificāt, immo & paxilli aridi, ſic in Eccleſia Dei ſunt peccatores & iniuſti, qui vites fructificātes, id eſt iuſtos, ſuis eleemoſynis ſuſtētant. Homo etiã eleemoſynarius eſt ſicut nutrix, quæ lactat puerū. Nā ſicut nutrices cōſueuerūt impinguari, vt abundēt in lacte, & bene nutriāt pueros: ſic

Dominus

Eccleſ. 6. a

Oſe. 11. d

Iſa 58. a
Ieiunium
triplex com-
mendatur
in ſcriptura.

1. Cor. 13. a

Rom. 12. a

Mat. 6. b

Iſid. de ſum-
mo bo. li. 2.
c. 44 ſent. 1.

Exod. 24. d

3. Reg. 19. b

Eleemoſy-
næ ſimilia.

Eccleſ. 14. b

Eccleſ. 1. b

Mat. 5. g

Eccleſ. 19. g

Ibidem.

Prou. 19. c

Mat. 6. a

1. Tim. 4. c

Pſal. 125.

2. Cor. 11. g

Luc. 11. c

Mat. 12. a

Psal. 12. a

Eccel. 12. a

1. Tim. 6. d

Mat. 25. b

Eleemosyna
triplicem
motum sti-
mulantem
habet.

Mat. 25. d

Prou. 21. c

Paral. 29. d

Eleemosyna
habet tri-
plicem mo-
dum regu-
lantem.

Prou. 3. b

Dominus impinguat diuites bonis temporalibus, vt abundant in lacte compassionis, & nutriant filios, id est pauperes suos. Vnde dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. Tunc enim Dominus oleo caput impinguat, quando mentem ad pauperes, oleo compassionis humectat. Est insuper homo eleemosynarius sicut mercator industrius. Nam sicut mercatores pecuniam suam non tradunt eis, qui reddere non possunt, vel eis, qui ad nundinas, venturi non sunt: sic homo prudens non dat eleemosynam histrionibus, qui nihil habent, sc. de gratia Dei, & qui venturi non sunt ad nundinas paradisi. Ideo dicitur: Benefac humili, & ne dederis impio. Hoc vero in duobus casibus intelligitur, vnus quando datur histrionibus, non intuitu pietatis, sed ratione histrionatus: Alius est si credas, quod propter eleemosynam tuam, impius negligat iustitiam. Et sicut pedagium non petitur ab illis, qui transeunt vacui, sed ab illis, qui sunt onerati: sic Dominus pedagium eleemosynæ non petit à pauperibus, qui sunt vacui rebus transitoriis: sed à diuitibus, qui sunt onerati diuitiis, & pleni temporalibus bonis. Vnde dicit Apostolus: Diuitibus huius sæculi præcipe, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum in futurum. Et sicut Dominus terrenus mercatoribus, qui furantur pedagium, aufert quantum totum capitale: sic illis diuitibus, qui pedagio eleemosynæ defraudant pauperem, aufert Dominus non solum gratiam, immo interdum temporalem substantiam. De tali dicitur: Tollite ab eo talentum & date illi, qui decem talenta habet. Auaro siquidem tollenda est temporalis substantia, & danda illi, qui miserando pauperibus, implet mandata Domini.

Secundo eleemosynæ habet motum stimulantem & specialiter triplicem. Vnde nota, quod ille, à quo petitur eleemosyna, debet præcipue considerare tria, scilicet. Quis petit, pro quo petit, & ad quid petit. Primo igitur quando pauper petit eleemosynam, debet diues considerare quis eam petit: quia Dominus, pro cuius amore petit eam mendicus. Debet enim adeo diligere pauperes, quod quidquid sit eis, propter amorem suum, reputat sibi factum. Nam dicitur: Quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Petit ergo eleemosynam per pauperem suum ille, à quo diues petit, quandoque regnum: Et ideo cum pauperi negat diues modicum frustum panis, timere debet, quod Deus non audiat eum, cum petit ab eo regnum æternæ felicitatis, quia dicitur: Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, clamabit ipse, & non audietur. Debet secundo considerare diues, quid petit Deus, quando eleemosynam petit in suis pauperibus. Petet enim Deus non nostrum sed suum. Ideo valde ingratus est Deo, qui pauperi negat modicam eleemosynam, cum de bonis Dei habeat abundanter ad mensam suam. Hoc considerauit David qui dicit: Tua sunt Domine, omnia, & quæ de tua manu accepimus, dedimus tibi. Tertio, debet considerare diues homo, ad quid petit Deus. Deus enim petit non ad dandum sed ad mutandum, nec tantum ad triplas, immo ad centuplas vsuras. Vnde dicit Aug. Homo quid sceleras homini, scelerare Deo, & centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Et ideo nimis ingratus est, qui ad tales vsuras non vult commodare Deo: ad quales mutuaret Iudæo, vel Saraceno.

Tertio, eleemosyna habet modum regulantem, & specialiter triplicem. Vnde nota, quod in dando eleemosynam, debet esse modus iustus, modus gratus, & modus pius. Iustus sine iniuria, gratus sine tristitia, & pius sine superbia. Primo igitur, qui dat eleemosynam, debet habere modum iustum, vt sc. det suum, & non alienum. Sicut enim aqua munda lauat, & immunda coinquinat: sic eleemosyna munda, quæ sc. est sine peccato vsuræ, vel rapinæ, dantem mundat, pauperem lauat, & Deum placat. Vnde dicitur: Honora Dominum de tua substantia, non de aliena: quia eleemosyna de alieno, vt de rapina, vsura, vel de furto, dantem inficit: proximum lædit, & Deum offendit. Vnde in figura huius dicitur.

Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento erit, sc. vsuræ, furti, vel rapinæ, vel cuiuscunq; acquisitionis iniustæ. Secundo, qui dat eleemosynam debet habere modum gratum, vt sc. ostendat pauperi lætum vultum, dulce verbum, & promptam manum. Nam de læto vultu dicit Apost. Hilarem enim datorem diligit Deus. De dulci verbo, dicitur. Responde illi, sc. pauperi pacifice in mansuetudine. De prompta manu dicitur: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Tertio, qui dat eleemosynam debet habere modum pium, & sine omni superbia, vel præsumptione, vt sc. dando eleemosynam, laudem non querat, pauperem ne despiciat, seipsum sine eleemosyna non dimittat. Qui enim dat eleemosynam, laudem vitet humanam. Nam dicitur: Te autem faciente eleemosynam, nesciat, & c. Debet etiam, qui dat eleemosynam, non propter hoc pauperem despiciere, quia dicitur: Et carnem tuam ne despexeris. Nec debet seipsum sine eleemosyna dimittere, qui vult aliis misericors esse. Dicitur enim: Miserere animæ tuæ, placens Deo. Et Augustinus in Enchiridion: Qui vult eleemosynam ordinate dare, à seipso debet incipere. Si enim non deberet dici misericors, qui extraneis faceret misericordiam, & matri propria crudelis & immisericors esset: sic multo minus dicenda est misericordia, vel eleemosyna, quam quis faceret aliis, anima sua neglecta, & in peccato dimissa. Vnde dicitur: Qui sibi nequam est, cui bonus? Et Augustinus: Quid est miserius misero non miserante sibi ipsi?

Leuit. 2. c

2. Cor. 9. b
Eccel. 4. a
Prou. 3. c

Mat. 6. a

Isa. 58. b

Eccel. 30. d
Aug. in En-
chir. c. 76.
to. 3.

Eccel. 14. b

DIÆTÆ SALVTIS TITVLVS TERTIVS De Præceptis diuinis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Præceptis in communi.	Cap. I.
De Præceptis primæ tabulæ.	Cap. II.
De Præceptis secundæ tabulæ. Et de honore parentum.	Cap. III.
De non lædendo proximo, vel occidendo.	Cap. IV.
De Prohibitione concubitus illiciti.	Cap. V.
De Prohibitione furti.	Cap. VI.
De non dicendo falso testimonio, & de peccatis lingua.	Cap. VII.
De Prohibitione concupiscentiæ.	Cap. VIII.
De Præceptorum editione, ac promulgatione.	Cap. IX.
Quod transgressores præceptorum instar Pharaonis decem mulctantur.	Cap. X.

CAPVT I.

De præceptis in communi.

QUOTIENAM dictum est de penitentia, dicitur etiam de præceptis, quia hæc est secunda diætæ salutis, scilicet à penitentia venire ad præcepta. Et ideo nota de præceptis diuinis specialiter tria, scilicet qualiter sunt descripta indelebiter, distincta rationabiliter, edita vniuersaliter.

Circa præceptorum descriptionem est notandum quod ad observandum præcepta diuina, debet nos monere præceptorum scriptura tripliciter, si attendamus, quis scripsit, vbi scripsit, & quo modo scripsit. Primo enim si queris, quis scripsit: dicitur quod digitus Dei, sc. Spiritus sanctus. Scriptura enim magis est authentica & plus observanda, quando per manum publici tabellionis est cõfecta. Ille tabellio est Spiritus sanctus, sc. qui ex nihilo fecit cælum & terram, & omnia elementa, & corpus Christi formauit in virginali vtero, & puluere formauit corpora nostra. Itē idem scripsit decem præcepta. Ille enim est notarius publicus, qui fecit instrumentum de matrimonio quod cõiunxit Dei filium in virgine Ecclesia, & in nostra carne. Et ipse scripsit testamentum, quod condidit Christus in Cruce, in quo legauit spiritum Deo Patri,

Tria de
præceptis
diuinis cõ-
sideranda.

matrem

Phil. 3. d

munditia, de quibus dicit Apostolus: Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Pagani comparant Deum auto pretioso: avari nummo rubiginoso: gulosi ventri ignominioso.

PRÆCEPTVM II.

Secundum præceptum est: Non assumes nomen Dei in vanum. In quo prohibetur periurium, & blasphemia & omne peccatum, vel inordinatio linguæ, maxime contra Deum. Et nota tria hic specialiter de periurio, vel blasphemia. Primo, quia periurus, vel blasphemus pessimus destruit animam suam. Prouocat enim contra se tres personas, quarum fauor valde est necessarius in iudicio, ad sententiam obtinendam, scilicet iudicem, testes & aduocatos. Qui enim false iurat per Deum, habet contra se iudicem, scilicet Deum, qui est iustus, vt dicitur in Psalmo. Qui iurat false per sanctos, habet contra se aduocatos, scilicet sanctos, qui sunt aduocati nostri, & specialiter qui iurat per Virginem matrem Dei. Nam de illa

Psal. 7. c

cantat Ecclesia: Eia ergo aduocata nostra, & c. Summum aduocatum prouocat contra se, qui false iurat per Christum, vel per corpus suum, vel altare sacrum, quia ipse est præcipuus aduocatus noster, iuxta illud: Aduocatum habemus apud patrem Iesum, & c. Qui vero false iurat, per sancta Dei Evangelia, fidem vel conscientiam suam habet contra testes. Nam sancta Dei Evangelia sunt testimonia veritatis: & fides, & conscientia nostra sunt testes nostri, iuxta illud: Gloria nostra hæc est, & c. Quo modo ergo blasphemus, vel periurus faciet, qui veritatem, iudicem, aduocatum & testes contra se habet? Per quam viam incedet in extremo, & iusto iudicio Dei, vbi vix iustus saluabitur, qui quando credit pro se sententiam habere, habet contra se? De talibus conqueritur Dominus, dicens: Iugiter tota die nomen meum blasphematur.

1. Ioan. 2. a

Non mireris ergo si periurus & blasphemus dāentur, qui nomen Dei gloriosum assumunt in vanum, Virginem gloriosam, fidem suam, & conscientiam suam, sancta Evangelia, & Christum, & omnes sanctos, & omne bonum assumunt in vanum, & omnia, vt videtur, habent pro nihilo. Non erit, inquam, mirum, si à Deo, & Virgine, & sanctis omnibus in iudicio illo tremendo procul repellatur.

2. Cor. 1. c

Tertium præceptum est: Memento vt diem sabbati sanctifices. Et nota, quod transgressores huius præcepti videntur specialiter memoriam amisisse. Vnde istis solum dicitur: Memento, & c. Primo igitur, tales videntur memoriam amisisse, quia non reminiscuntur eorum quæ vident in natura, nec eorum, quæ legunt, vel audiunt in scriptura. Videmus enim in natura quod omnia quiete appetunt post laborem. Herba namque & plantæ, segetes & arbores fructificant, & suo modo laborant scilicet in vere, autumno, & æstate, & quiescunt in hieme, & quodammodo somniant. Legimus autem in scriptura, quod Deus fecit cælum, terram, & omnia, quæ in eis sunt in sex diebus: tamē in die septima requieuit. Apostoli & martyres & alij sancti laborauerunt in hoc mundo, & tamen nunc quiescunt in cælo. Solus vero diabolus nunquam quiescit, nec illi qui sunt in inferno. Transgressores ergo huius præcepti, sunt illi, qui laborant per totam illam septimanam, nec quiescunt, nec cessant in diebus Dominicis, nec in aliis festis. Non enim sunt, vt patet, similes Deo qui requieuit septima die, nec creaturis, quæ requiescunt, in hieme, nec sanctis, qui requiescunt in cælo: sed sunt similes diabolo, & damnatis, quia nunquam quiescunt sed semper laborant, & laborabunt in inferno. Nam de damnato dicitur: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in fine. Secundo tales videntur memoriam amisisse; quia intentio fuit Dei, vt in die festo vacaremus diuino cultui: tales autē faciunt totum contrarium. Nam diebus festiuis vadunt ad mercato & nundinas & similia, & dimittunt sermones & missas & fugiunt à Deo, & vacant mundo, & quod peius est, peccato. Tales enim sunt similes cancro, qui semper vadit, & serpit ex transuerso retrogradiendo. Tertio tales videntur perdidisse memoriam, quia Dominus mandat sanctificari sabbatum, & illi polluant sabbatum, & quod peius est, quasi sanctificant septimanam: vacant enim in

Isa. 52. b

PRÆCEPTVM III.

septimana operibus licitis, in sabbato, vel die festo ebrietatibus & immunditiis, sordibus & peccatis, per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicens: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis.

Gen. 1.

Septimana operibus licitis, in sabbato, vel die festo ebrietatibus & immunditiis, sordibus & peccatis, per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicens: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis.

Psal. 48. b

septimana operibus licitis, in sabbato, vel die festo ebrietatibus & immunditiis, sordibus & peccatis, per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicens: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis.

Ezec. 22. b

CAPVT III.

De præceptis secunda tabula, & primo de honore parentum.

DE præceptis secunda tabula, est notandum, quod septem sunt in vno. Primum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non moechaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces rem proximi tui. Septimum, Non desiderabis uxorem proximi tui. Et de istis septem, primum est affirmatiuum, & alia sunt negatiua. Præcepta autē affirmatiua ligant semper, sed non ad semper, sed pro loco, & tempore: negatiua vero ligant semper & pro semper.

Secunda tabula præcepta vij.

Primum ergo præceptum secunda tabula est: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & est affirmatiuum. Et nota, quod triplex est ratio, quare honorandi sunt parentes, scilicet quia nos genuerunt, nutrierunt, & instruxerunt. Quia per ipsos sumus geniti, debemus eis corporale obsequium: quia per ipsos, sumus nutriti, debemus eis temporale nutrimentum, vel subsidium: & quia per ipsos sumus instructi, debemus eis imitationis exemplum. Prima ergo ratio honorandi parentes, est: quia ipsi nos genuerunt. Vnde dicitur: Honora patrem tuum & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. meditando, quia nisi per illos non fuisset. Et propter hoc, vt dictum est, debemus eis corporale obsequium, scilicet. Corde debemus eos diligere, contra illos qui eos contemunt, & desiderant mortem eorum, maxime quando senescunt. Lingua debemus eis reuerenter loqui & benedicere, contra illos, qui non benedicunt: sed maledicunt. Auribus debemus eis obedire, contra illos, qui eorum præcepta paruipendunt. Manibus debemus eis seruire, contra illos, qui eos percutiunt.

PRÆCEPTVM I. Triplex ratio, ob quam sunt honorandi parentes.

Ezec. 7. b

Secunda ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos nutrierunt, & propter hoc debemus eis temporale nutrimentum, vel subsidium.

Tertia ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos instruxerunt. Vnde debemus eis imitationis exemplum, scilicet in bonum, quia dicitur: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Vnde vide salarium. Filius bonus est benedictio patris & matris, quia in eo benedicuntur pater, & mater, sicut vulgo dicitur de bono filio, Benedicatur pater tuus, & mater tua. Sicut illa bona mulier dixit Saluatori nostro: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Et econuerso pro salario mali filij, patris, & matris, dicitur de malo filio: Maledicatur pater, qui te genuit, & mater quæ te lactauit. Exemplum de Linetio, de quo narrat Boetius in libro de disciplina scholarium.

Prou. 1. a

Item nota, quod triplex est poena eorum, qui non honorant parentes suos. Prima est filiorum suorum inobedientia, nam eandem falsam dabunt eis filij sui, quam ipsi dederunt parentibus, iuxta illud: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Luc. 11. d

Secunda poena est infamia. Nam secundum canonicas & legitimas sanctiones, maligni parentibus infames sunt, & ex eorum malignitate potest testamentum & donatio reuocari, & possunt omni facultate & hereditate priuari paterna, & ultra hoc tales frequenter mala morte moriuntur in hac vita, & interdum horribiliter puniuntur vel perimuntur. Tertia poena est breuis vita, sicut præmiū honoratum est vita longa, vt dicitur: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longeuus super terram. Nec est mirum si tales reputantur indigni vita eterna, qui etiam reputantur indigni vel indicantur in hac vita misera transitoria: vt istis vita subtrahatur, cum alijs peccatoribus conceditur ad poenitentiam faciendam.

Triplex poena eorum, qui parentes non honorant. Luc. 6. f

Exod. 20. b

CAPVT

CAPVT IV.

De Non ledendo proximo, vel occidendo.

PRÆCEPTUM II.

1. Ioan. 3. c

Aug. lib. 1. de ciu. Dei, c. 17. tom. 5. Tob. 12. c

Exod. 12. e

Isa. 26. c

Isa. 57. a

Pœna triplex homicidarum.

Iob. 10. d

PRÆCEPTUM III.

Luxuria ob triplicem causam prohibetur.

Matth. 5. a

Eclli. 42. c

Iob 30. c

Secundum præceptum, secundæ tabulæ est: **NON OCCIDES**, scilicet iniuste. Nam istis tribus modis vel actu mortem inferendo, vel lingua mortem procurando, vel corde proximum odiendo, homicidium perpetratur. De ultimo enim, de quo minus videtur, dicitur: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.

Item nota specialiter, quod tria sunt homicidarum genera. Sunt enim quidam qui interficiunt seipfos pro peccatis, & secundum Augustinum illi inter omnes sceleratissimi homicidæ sunt. De his dicitur: Qui facit peccatum & iniquitatem, hostis est animæ suæ. Sunt alij qui spiritualiter interficiunt proximum per scandalum & malum exemplum, quod figuratur in morte primogenitorum Ægypti, vt habetur in Exodo. Tunc enim moriuntur primogenita in Ægypto, quando maiores præstant minoribus materiam peccati vel ruinæ, suo malo exemplo. Sunt etiam alij, qui procurant abortum, scilicet quando bonum propositum in se extinguunt, quod eis misericorditer inspiratur, ex quo per gratiam imprægnantur, sicut in persona ipsorum dicitur: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. Mali vero concipiunt, sed non parturiunt, quia suffocant conceptum. De his dicitur: Venerunt filij, vsque ad partum, & virtus non est pariendi.

Item nota, quod triplex est homicidarum pœna, scilicet exilium, patibulum, & irregularitatis impedimentum. Homicidæ enim exulant, quando autem possunt capi, suspenduntur: sic qui occidunt se vel alios per peccatum, exules sunt à gratia, & patria. Homicidæ autem suspenduntur, quando possunt tangi, in patibulo iudicis: sic spiritualiter homicida suspenditur in patibulo inferni, quando moritur. Homicidæ etiam non possunt ad sacros ordines promoueri: sic animæ homicidarum non promouebuntur ad ordines angelorum, sed erunt in inferno. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, vt habetur in Iob.

CAPVT V.

De Prohibitione concubitus illiciti.

Tertium præceptum secundæ tabulæ est: **NON MOECHABERIS**, vbi prohibetur omnis concubitus illicitus, & actus carnis inordinatus, tam contra ordinem naturæ, quam contra ordinem scripturæ & gratiæ.

Et notandum quod triplex est ratio, quare prohibetur mœchia vel luxuria. Primo igitur mœchia est huiusmodi mundi quasi vilis infirmitas, quia fere totus mundus tabescit & ægrotat, vel moritur isto peccato, & est morbus ita contagiosus, quod solo aspectu inficit hominem. Vnde Saluator noster, prohibuit aspectum illicitum, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Mulier namque adultera, sicut basiliscus, solo aspectu interficit hominem: propter quod nos non debemus nimis propinquare, vel familiares esse eis: sicut nec infirmis qui laborant morbo contagioso; quia dicitur: De vestimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.

Secundo, quia mœchia est maior mercatura diaboli. In aliis enim peccatis lucratur diabolus vnum peccatorem, pro vno peccato: sed in Mœchia, vt vulgo dicitur, lucratur pro vno peccato duos, immo tres, & interdum plures, scilicet adulterum, & adulteram, & vetulam, quæ procurat peccatum. Quia etiam diabolus in hoc magis multiplicat vsuras suas, ideo huic mercaturæ, vel negotio plus intendit, immo non curat dormire, vel comedere, tantum est intentus huic pessimæ mercaturæ. Dicitur enim: Qui me comedunt, scilicet, tentando, non dormiunt, scilicet à tentatione cessando.

Tertio, quia etiam mœchia est communior via inferni, hoc est, strata publica magis lata, quia plures ambu-

lant per eam. Alia peccata vendicant sibi specialia hominum genera, sed luxuria nulli parcit, & fere ad omne genus hominum se extendit. Exemplum de diabolo, qui secundum fabulam habuit vxorem, & ex illa habuit septem filias, & maritauit eas. Superbiam dedit mulieribus, quæ totum studium suum ponunt in vanitate, & speculo, pectine, & crinibus, & monilibus, & ornatu capitum, &c. Vsuram dedit Burgensibus: rapinam Militibus & Magnatibus: simoniã Clericis & Prælati: hypocrisim religiosis, & luxuriã vniuersis. De hac via dicitur: Lata est porta, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam.

Matth. 7. b

CAPVT VI.

De Prohibitione furti.

Quartum præceptum secundæ tabulæ est: **NON FURTVM FACIES**. In quo prohibetur furtum, rapina, & simonia, & omnis illicita contractio rei alienæ.

Et nota, quod furtum cum suis comitibus est contra triplicem legem. Est enim primo contra legem naturæ, secundum quam omnia debent esse communia. Fures autem & sui comites non solum retinent sua propria, immo vsurpant aliena, contra illud præceptum naturæ, quod scriptum est: Quod ab alia oderis tibi fieri, vide ne tu alteri aliquando facias. Est contra legem scripturæ, vt dicitur: Non furtum facies. Est etiã contra legem gratiæ. Nam charitas, quæ est secundum præceptum legis gratiæ, non querit sua, sed aliena. Charitas præcipit dare dicens: Date & dabitur vobis, communicando. Hæc autem potius nititur auferre. Charitas autem communicata, facit nos similes Deo, qui non solum, & sua æterna, sed etiam seipsum pro nobis dedit, vt habetur ad Ephesios. Fures, raptores, & vsurarij auferendo alijs, sunt similes morti & diabolo. Nam mors nititur furari & auferre corpus, diabolus autem animam. De talibus dicitur: Percussimus fœdus cum morte & cum inferno, id est, diabolo fecimus pactum, qui furatur animam. Et præcipue vsurarij, fures, vel raptores, qui auferunt sua pauperibus, sunt similes morti: qui auferunt pauperibus victum suum necessarium, & per consequens vitam suam. Nam dicitur: Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est.

PRÆCEPTUM IV.

Furtum est contra triplicem legem.

Tob. 4. c

Exod. 20. c

Luc. 6. e

Ephes. 5. a

Isa. 28. d

Eclli. 34. d

CAPVT VII.

De Non dicendo falso testimonio, & de peccatis lingua.

Quintum præceptum secundæ tabulæ est: **NON FALSVM TESTIMONIUM DICES**. In quo prohibetur omne peccatum & omnis inordinatio linguæ, & specialiter contra proximum.

Sunt autem, secundum Doctores, viginti duo peccata, vel deordinationes linguæ, & omnes prohibentur, scilicet blasphemia, murmur, defensio peccati, periurium, mendacium, detractio, accusatio, multiloquium, verbum otiosum, scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, indiscretio, conuicium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, seminare discordias, maledictio, adulatio, peccatum bilinguium, rumor, iactantia, & secreti reuelatio specialiter.

Et nota, quod falsus testis tribus personis est obnoxius, vt dicit Isidorus de summo bono: est enim obnoxius Deo, quem contemnit, & iudici quem decipit, & proximo, quem lædit. Mendax est sicut denarius falsus, vel potius sicut falsus monetarius, qui fabricat falsam monetam: & talis de iure punitur morte æterna, iuxta illud: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Detractor similis est cani, qui lambit in homine, non carnem suam, sed vlcera & saniem. Murmurans autem, similis est rotæ deteriori carri, quæ plus est quã alia garrulosa, quia scilicet nõ est vncta oleo: sic isti deficit vnctio Spiritus sancti. Iactãs similis est cuculo, qui nescit nũciare,

PRÆCEPTUM V.

Linguæ peccata 22.

Falsus testis. Isid. de sum. bono lib. 3. c. 59. sent. 2.

Psal. 5. b

nisi de seipso. Adulatores similes sunt canibus, qui, cum obuiant sibi inuicem, osculantur se in loco immundo. Bilinguis, vel reportator verborum, similis est serpenti, qui habet linguam bifurcatam, sic tales loquuntur ad duas partes. Qui stulte promittit, similis est arbori, quæ habet lata folia, sicut vitis, quæ cito folia defluit, ut dicitur in Psalmo. Qui loquitur scurriliter, similis est porco, qui vbiunque ponit pedem, non veretur ponere os. Qui peccatum defendit vel excusat, similis est Adæ, qui retorfit culpam suam in Deum, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, &c. Qui maledicit, similis est histrioni viliori, immo vilissimus est inter omnes, qui vulgo dicitur ioculator, sic de maledicente, qui multis est odiosus. Qui multum loquitur, est sicut fatuus mercator, qui sine numero, pondere, & mensura vendit merces suas, & ideo non est mirum, si interdum defraudetur. Qui indiscrete comminatur, similis est cani, qui plus latrat & minus facit; nobilis enim canis sicut leporarius, vix latrat. Qui conuitiatur, est sicut canis macelli, qui semper os portat sanguinolentum. Qui contendit vel contentionem incipit, est sicut ille, qui diabolo mutuam recipit, qui in contentione recontendit, diabolo vsuras soluit. Qui prauè consulit, est sicut serpens, qui inficit quidquid lingua eius tangit. Qui rumores multos narrat, similis est lupo, qui, ut dicunt, vno mense viuunt de vento. Qui loquitur verba otiosa, est sicut vlinus & aliarum arborum, quæ nullum fructum ferunt, sed folia tantum. Qui bonos deridet, est sicut cæcus, qui sputat & nescit vbi, sed sputat aliquando super vultum alicuius, quando credit sputare super terram vel lutum. Qui seminat discordias, est sicut serpens ignominiosus, quia talis vomit ignem & incendit rancorem. Qui secreta reuelat, est sicut saccus sine fundo, & sicut vas sine opertorio. De blasphemo & periuro dictum est supra. Et propter hoc per talia, quæ à lingua procedunt, vocatur vniuersitas iniquitatum in Zacharia.

CAPVT VIII.

De Prohibitione Concupiscentiæ.

Sextum præceptum secundæ tabulæ est: **NON CON-
CUPISCES REM PROXIMI TUI.** Septimum præceptum est. **NON DESIDERABIS VXOREM EIUS.** In primo prohibetur concupiscentia oculorum. In secundo concupiscentia carnis.

Et nota quod triplex est ratio, quare specialis ista concupiscentia carnis duplex prohibetur, tum quia est quædam animæ labes, quæ cito maculat, & vix potest tergi: tum quia est quidam animæ ignis, qui subito inflammat, & vix potest extingui: tum quia est quædam animæ sitis, quæ semper cruciat, & vix potest satiari. Primo igitur hæc duplex concupiscentia est animæ labes, quæ vix potest tergi. Vna istarum, id est, concupiscentia carnis, est sicut aqua propter labilitatem transitorie delectationis. Altera scilicet concupiscentia oculorum, est sicut terra, propter ariditatem, terrenæ affectionis. Sicut ergo ex aqua & terra fit lutum materiale, ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale, quo anima sordidatur, & per consequens fœtet, & displicet in conspectu Dei ad modum vilissimi luti. Vnde dicitur in Psalmo: **Vt lutum platearum delebo eos.**

Secundo ista duplex concupiscentia est animæ ignis, qui vix potest extingui. De quo dicitur in Iob: **Ignis est vsque ad perditionem deuorans.** Inflammat enim animam, & inflammando incinerat, & tunc tertia soror earum, scilicet superbia vitæ, quæ est sicut ventus, insufflat in animam sic redactam in cineres, & dispergit eum in ventum, & per consequens annihilat. Et ideo dicitur in Psalmo: **Quod impius est sicut puluis, quem proicit ventus à facie terræ.**

Tertio ista duplex concupiscentia est animæ sitis, quæ vix potest satiari, cuius duæ sunt sanguisugæ filię dicentes, **Affer, affer,** sicut dicitur in Prouerbiis. Concupis-

centia oculorum dicit, **affer diuitias:** concupiscentia carnis dicit, **affer delicias.** Vna non cessat congregare, alia non cessat effundere. Vnde dicit Aggæus: **Qui mercedes congregauit, misit eas in saccum pertusum.** Homo mundanus diuitiarum & deliciarum sitibundus, saccus dicitur pertusus; & ideo non est mirum, si nunquam potest satiari: quia nunquam potest impleri ad modum sacci pertusi.

CAPVT IX.

De Præceptorum editione, ac promulgatione.

DE præceptorum editione, vel promulgatione notandum, quod sunt vtiliter edita, & sub triplici pœna, & primo sub pœna corporis, & animæ. Lex enim Imperatoris editur sub pœna corporis tantum, sed lex Creatoris sub pœna animæ & corporis, ut dicitur in Matthæo: **Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.** Secundo, præcepta diuina edicuntur, vel mandantur sub pœna bonorum mobilium & immobilium. Bona mobilia dicuntur bona gratiæ, quia possunt perdi & recuperari: bona immobilia dicuntur bona gloriæ, quia semel habita nunquam possunt amitti. Transgressores ergo præceptorum diuinorum, bonis gratiæ & gloriæ priuantur. Ideo obseruantibus datur gratia in presenti, & gloria in futuro, iuxta illud Psalms: **Gratiam & gloriam dabit nobis Dominus.** Tertio, præcepta diuina edicuntur sub pœna patibuli infernalis; transgressor ergo diuini præcepti iam est in via, qua ducitur à diabolo ad patibulum inferni. Et nota, quod tria sunt quæ fiunt latroni, quando ducitur ad patibulum. Oculis velatur, manibus ligatur, & veste nudatur: sic peccatori qui ducitur ad infernum, velantur oculi rationis, ligantur manus bonæ operationis, denudatur veste honestæ conuersationis. Sic ergo præcepta diuina edicuntur sub multiplici pœna. Ideo dicitur in Psalmo: **Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis.**

CAPVT X.

Quod transgressores præceptorum, instar Pharaonis, decem mulctantur.

NOta, quod sicut decalogus est decem præceptorum Dei, sic sunt decem transgressores decalogi, qui figurantur per decem plagas Ægypti, quæ fuerunt sanguis, rana, cinifes, & muscæ, animalium pestis, & vesica, grando, & locusta, tenebræ, & mors primogenitorum. Et per istas decem plagas Ægypti figurantur, ut dictum est, transgressores decalogi. Nam sicut plagæ illæ vastauerunt Ægyptum: sic plagæ peccatorum corrumpunt mundum istum. Prima ergo plaga Ægypti fuit sanguis, omnes enim aquæ Ægypti versæ fuerunt in sanguinem, & hoc signat sanguinem, & corruptionem luxuriæ. Secunda plaga fuit rana, tota enim Ægyptus bulliuit ranis, & significat loquacitatem & peccata linguæ. Tertia plaga fuit cinifes, cuius aculeus amarus quasi inuisibiliter pungit, & significat aculeum inuidiæ. Quarta plaga fuit musca grauissima, & hæc significat indignationem & peccatum iræ. Quinta plaga fuit pestis animalium, & hæc significat languorem, vel peccatum acidiæ. Sexta plaga fuit vesica turgens & ampulosa, & hæc significat inflationem, & peccatum superbiæ. Septima fuit grando, & hæc significat persecutionem, & peccatum iniuriæ, quia ex superfluitate nascitur iniuria vel malitia. Octaua fuit locusta, quæ deuorauit quidquid residuum fuit in grandine, & significat voracitatem, & peccatum gulæ. Nona plaga fuit palpabilis tenebra, & hæc significat cæcitatem ignorantie. Decima, & vltima fuit mors primogenitorum, & hæc significat scandalum, vel notam infamiæ, quando scilicet maiores præbent occasionem peccandi, vel materiam ruinæ. Hæc fuerunt plagæ Ægyptiorum ad literam, & istæ sunt mysticæ plagæ peccatorum transgressionis decem præceptorum. Vnde sicut Ægyptij post plagas istas fuerunt submersi

Gen. 3. b

Sup. c. 2. huius tituli. Zach. 5.

PRÆCEPTUM VI. ET VII.

Triplex ratio, ob quam duplex concupiscentia carnis prohibetur.

Psal. 17. d

Iob 31. b

Psal. 1. b

Prou. 30. b

Aggæi 1. b

Matth. 10. c

Psal. 83. e

Psal. 118. n

Transgressores decalogi decem.

in mari rubro: sic homines mundani post plagas istorum peccatorum, si non fuerint per poenitentiam loti, vel sanati, submergentur in inferno cum Pharaone, & suis curribus, id est, cura diabolo & Angelis suis. Qui autem fuerit transgressor diuini præcepti, non erit immunis à plagis peccatorum, & à gutture tormentorum, quia dicitur in Ecclesiaste: Qui custodit præcepta, non experietur quidquam mali.

DIETÆ SALVTIS

TITVLVS QVARTVS.

De Consiliis Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Religione.	Cap. I.
De Obedientia.	Cap. II.
De Paupertate.	Cap. III.
De Castitate.	Cap. IV.

CAPVT I

De Religione.

OST tractatum de præceptis, dicendum est de Cõsiliis Euangelicis. Hęc est enim tertia Dieta salutis, scilicet de præceptis ad consilia Euangelica, sicut à minus perfectis ad magis perfecta peruenire. Et quoniam istam Dietam ambulant viri perfecti sicut religiosi, ideo dicendum est hic de religione in communi.

Vnde in nomine Domini de religione, vel congregatione nota specialiter tria, scilicet typum, cui comparatur, ortum, vnde deriuatur, votum quo ligatur. Habet ergo religio typum multiplicem, qui ipsam reddit commendabilem. Vnde nota, quod tria commendantur in religione vel religiosi, scilicet pondus maturitatis, amor communitatis, & fuga proprietatis. Religiosus ergo debet habere pondus maturitatis, sicut verus trapezita, vel campfor, cognoscit meliores denarios ad pondus: sic absque dubio, in pondere maturitatis cognoscitur religiosus. Nam in Psalmo dicitur: In populo graui laudabor. Religiosus debet amare communitatem, & hoc multiplici exemplo. Videmus enim quod plures homines, quãdo sunt congregati incedunt securius, resistunt fortius, solatiantur incundius. Vnde dicitur in Ecclesiaste: Melius est duos esse simul quam vnum. Videmus insuper e contrario, quod auis sola singularis, vel est rapax, vt accipiter, vel amisit socium, vt turtur: sic religiosus singularis vel est rapax detrahendo, vel iudicando patrem, vel proximum, vel amisit socium, id est, Christum quia dicitur etiam in Ecclesiaste: Vx soli. Ideo in oblatione Domini in templo, fuit par turturum, non sola turtur, vt dicitur in Luca. Videmus enim quod sola candela per ventum extinguitur, sed non ita de facili, quando cum aliis ardet: sic plures congregati vinculo charitatis, iuncti melius lucent per exemplum, vehementius ardent per desiderium diuinum. Vnde dicitur in Psal. Congregate illi sanctos eius. Videmus enim præterea, quod non solus denarius, sed plures faciunt thesaurum: non vnus miles, sed plures faciunt exercitum: non vnus scholaris, sed plures faciunt studium: non vnus bos, sed plures trahunt iugum: non vnum membrum, sed plura faciunt corpus vnum: non vna apis, sed plures componunt fauam: non vnum granum, sed plura faciunt acerium: non vna species, sed plures faciunt electuarium: sic cum plures sunt vniti per amoris vinculum, est in eis absque dubio maior abundantia meritorum. Vnde in figura huius non vnus solus discipulus, sed plures discipuli receperunt Spiritum sanctum, vt dicitur in Actis. Religiosus debet insuper fugere & cauere proprietatem. Sicut enim vel peritilio bibit oleum in Ecclesia, vbi laudant

alij Deum: sic religiosus proprietarius, instar vel peritilionis, bibit, & furatur bona monasterij, vbi alij vacant laudibus, & Dei seruitio, sicut Iudas, qui solus inter Apostolos pecuniam furatus est, vt dicitur in Ioanne.

Item nota, quod tria sunt reprobata specialiter in quolibet religioso, scilicet indeuotio, dissolutio, & vagatio. Nam religiosus indeuotus, est sicut scirpus, vel iuncus, aut mergus, qui interius est aridus, quod tamen stat in aqua, vel loco aquoso. Item sicut piscis, qui semper bibit aquam, & cum aperitur venter, inuenitur vacuus, talis iuxta panem moritur fame, iuxta fontem moritur siti, iuxta ignem moritur frigore. Et de talibus dicitur in Psal. Diuites egerunt, & esurierunt. Est etiam probanda in religione dissolutio vitæ, & inhonestas in conuersatione. Nam secularis inhoneste viuens, solum infamat seipsu: religiosus vero inhonestus, & dissolutus, infamat totum monasterium, & ordinem suum. Nam sicut quando vinum proclamatur in villa, per vinum quod portatur in scypho iudicant homines de toto vino, quod est in dolo: sic mundus per conuersationem, quam videt in vno religioso, iudicat omnes alios qui sunt in monasterio, vel in ordine suo, & hoc tam in bono, quã in malo. Vnde dicit Apostolus: Spectaculum facti sumus mundo. Est insuper in religioso valde reprobanda vagatio. Sicut enim piscis non diu viuit extra aquam: sic religiosus vagabundus cito moritur per culpam. Vnde dicit Hieronymus: Otium mihi carcer & solitudo paradus.

Item nota, quod religiosus debet se castigare, non interficere, prælato obedire, non contradicere, & semper in bono proficere, non retrocedere. Religiosus itaque debet corpus proprium non occidere, sed disciplinare, & disciplinam cum ratione regulare, & interdum disciplinam remittere. Sicut aquila retrahit alas, vt melius extendat, & balistarius remittit, vel distendit arcum, vt fortius postmodum trahat: sic interdum remittenda & temperanda est disciplina, vt postea conualescat. Nam dicit Apostolus: Rationabile sit obsequiũ vestrum. Religiosus etiam suo prælato debet obedire humiliter, & non resistere. Sicut enim membra iudicantur paralytica, quæ non mouentur ad imperium capitis: sic peruersus est religiosus subditus, qui non sentit motum, & imperium patris spiritualis. De talibus dicitur in Exodo: Fiant immobiles quasi lapis. Et sicut omne humidum, sicut dicit Philosophus, male terminatur termino proprio, & bene alieno: sic religiosus bene tegitur, si obseruet prælati præceptum, male vero si sequatur propriæ voluntatis votum. Nam dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Religiosus insuper debet semper proficere & introcedere, & ideo à latioribus incipere debet, vt proficiendo ad altiora valeat peruenire. Nam dicit Gregorius: In via Dei non proficere, deficere est. Sicut enim ædificium in fundamento fit latius, & post modum construendo fit strictius: sic religiosus talem perfectionem debet accipere, quod ad illam valeat addere, & in ea perseverare, ne dicatur illud Euangelicum verbum contra ipsum: Hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare, vt dicitur in Luca. Debet autem super omnia in religione perseverare, quia dicit Saluator: Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei. Sicut enim stultus est, qui tempore tempestatis exit de nauì, & proicit se in mari: ita summa stultitia est, tempore tentationis nauem religionis dimittere, & ad submergendum se in mare sæculi præcipitare. De talibus autem dicitur in Actis: Nisi in nauì manseritis, peribitis.

Item nota, quod religiosus debet in disciplina nutrirì, & informari tripliciter, scilicet sicut paruulus in domo, sicut plantula in horto, & sicut virgula in virgulto. Debet itaque religiosus ad modum pueri in disciplina diligenter nutrirì & educari. Vnde nota, quod debet habere duas obstetrices in processu, duas nutrices in progressu; & duas consiliatrices in perfectione, vel statu. Debet igitur habere duas obstetrices, scilicet obedientiam, quæ liget sibi manus & pedes, & inuoluat eum in

Eccles. 8. a

Ioan. 12. a

Psal. 33. c

1. Cor. 4. b

Tria præstanda religioso.

Rom. 12. a

Exod. 15. c
Aristot. 2. de gener. text. tom. 9.

Ber. ser. 3. de resurr. Dom. ante med.

Enc. 14. f

Idem 9. g

Act. 27.

Tria de religione notanda.

Psal. 34. c

Eccles. 5. c

Ibid. b

Luc. 2. d

Psal. 49. a

Act. 2. a

panniculo paupertatis, & humilitatē, quæ inclinet eum in præsepio & in cunabulo claustrum, cum freno temperatiæ & capistro cilicij. Istæ sunt duæ obstetrices Hebræorum, id est, Religiosorum, quæ conseruabant mares, id est, perfectos religiosos & perfecte viuere volentes, vt habetur in Exodo. Debet etiam habere duas nutrices in progressu, sc. veritate, quæ doceat eum loqui, iuxta illud Petri: Si quis loquitur, quasi sermones Dei, & honestatem, quæ doceat eum ambulare, iuxta illud quod dicit Apostolus ad Thessalonicenses: Præcipimus vobis, vt honeste ambuletis ad eos qui foris sunt. Debet nihilominus habere duas consiliatrices in perfectione & statu, sc. charitatem ad Deum, & ad proximum. Nam dicit Apostolus: Charitas fraternitatis maneat in vobis, & austeritatem ad seipsum: iuxta illud eiusdem Apostoli: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Religiosus instar plantulæ, debet nutriri in disciplina, vel in religione. Vnde notandum est, quod hortulanus fodit sæpe circa plantulas quæ sunt in horto suo, quæ spiritualiter debent fieri; nouo religioso. Plantulæ vero de vno loco eradicantur, & in alio transplantantur, clauduntur, rigantur, purgantur, fodiuntur, & coluntur: sic nouitius debet instar plantulæ, de mundo radicitus euelli, & in religione transplantari, & in sancto proposito radicari, circumspeditione claudi, deuotione rigari, confessione purgari, exercitio & occupatione fodi, & excoli, & tales sunt sicut nouellæ plantationes in inuentute suæ, vt dicitur in Psal. Religiosus insuper, sicut virgula in virgulto, debet educari in disciplina. Vnde nota, quod agricola, quando habet virgulam vel surculum generosæ vel fructuosæ arboris, protidet ei in multis, sc. quod habeat radicem, stipitem, frondes, & folia, flores & fructus: sic virgula spiritualiter, scilicet neophytus, vel nouitius in virgulto religionis, debet habere ista sex, scilicet radicem profundæ humilitatis, stipitem rectæ intentionis, frondes sinceræ dilectionis, folia honestæ locutionis, flores pulchræ conuersationis, & tandem super omnia fructus bonæ operationis: quia per fructus eorum cognoscit eos Deus, sicut dicit Saluator in Matth. De talibus virgulis generosis, & fructuosis dicitur in Psal. Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ, id est, religionis sanctæ.

Habet etiam religio ortum primordiale valde laudabilem. Vnde nota, quod omnis religio & omnis spiritualis congregatio, vel fraternitas, habuit primo ortum à Samuele, qui congregauit cuneum Prophetarum, vt dicitur in primo Regum. Et ita dicit ibidem Magister historiarum. Secundo habuit ortum, ab Helisæo, cum quo habitauerunt filij prophetarum, vt dicitur in quarto Regum. Tertio habuit ortum à Ioanne Baptista, qui congregauit discipulos, vt dicitur in Ioanne: Quarto habuit ortum à Christo, qui congregauit discipulos & Apostolos, vt dicitur in Matth. Quinto habuit ortum ab Apostolis, quibus adhæserunt multi discipuli, simul habitantes post missionem Spiritus sancti, sicut dicitur in Actis. Quia nemo quidquam eorum, quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis erant communia. Sexto habuit ortum à Marco Euāgelista, quia apud Alexandriam discipulos vitæ mirabilis habuit, vt habetur in Ecclesiastica historia. Inde processerunt Monachi, quorum fuerunt tria genera, scil. Cœnobarum, qui in communi viuebant: aliorum, qui dicebantur Remoboth, qui Ebinij & trini habitabant: & Anachoretarum, qui soli in deserto viuebant, quorum auctor fuit Paulus, illustrator Antonius, princeps Ioan. Baptista, vt dicit Hieronymus.

Habet insuper religio nodum regulantem valde notabilem, qui ipsam facit valde notabilem. Est enim in ipsa triplex nodus valde laudabilis, sc. nomen religionis obedientiæ subiugantis, paupertatis alieniantis, & castitatis decorantis. Obedientia aufert religioso propriam voluntatem, & per consequens infernum, iuxta illud Bernardi: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Paupertas aufert ipsi terrenam cupiditatem, & per consequens omne malum, iuxta illud verbum Apostoli: Radix omnium malorum, est cupiditas. Castitas au-

fert homini carnalem fœditatem, & per consequens facit eum Angelum, iuxta illud Matthæi. Neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. De hoc triplici nodo per ordinem est dicendum. Et primo de obedientia.

CAPVT II.

De Obedientia

DE obedientia nota specialiter tria, scilicet præconia quibus commendatur, auxilia quibus adiuuatur, & officia quibus occupatur.

Habet ergo obedientia multa præconia, quæ ipsam laudant. Vnde nota, quod obedientia est Schola Saluatoris, nobile genus martyrij, palma triumphalis, & scala paradisi. Primo ergo obedientia est Schola Saluatoris: Vnde nota, quod Saluator exemplo suo docuit obedientiam tripliciter, scil. ad mundum veniens, in mundo manens, & de mundo transiens. Ad mundum veniens obedientiam docuit, vt dicitur in Ioanne: Descendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, patris. Obedientiam docuit in mundo manens, vt dicit Paulus: Factus est obediens vsque ad mortem. Obedientiam docuit de mundo transiens. Nam in passione dixit patri: Nō sicut ego volo, sed sicut tu. Est etiam obedientia quoddam nobile genus martyrij & palma triumphalis, quia decollat hominem, & amputat ei propriæ voluntatis caput. De hoc martyrio dicitur in primo Regum: Melior est obedientia, quam victima. Est autē obedientia scala paradisi, cuius septem sunt gradus quos assignat Bern. Primus gradus obedientiæ, est obedire libenter sine recalcitatione. Exemplum de Paulo, qui dicit in Actis: Domine quid me vis facere? Secundus gradus est obedire simpliciter sine simulatione, exemplum de Dauid, qui dixit in Psal. Vt iumentum factus sum apud te. Tertius gradus est obedire hilariter sine murmuratione, exemplum de Simone Cyrenæo, qui portauit in angaria, id est, in dolore crucem Christi, vt habetur in Matth. Quartus gradus est obedire velociter, sine recalcitatione, exemplum de Petro & Andrea, qui ad vnam Domini vocem, relictis retibus omnibus, secuti, sunt eum, sicut etiam dicitur in eodem Matth. Quintus gradus est obedire viriliter, sine æstimatione, exemplum de Petro, qui dixit: Domine paratus sum tecum in carcerem, & in mortem ire. Sextus gradus est obedire humiliter, sine elatione, exemplum de discipulis, quibus dixit Saluator: Dum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite; quia serui inutiles sumus, in eodem Luca. Septimus gradus est obedire perseueranter, sine discontinuatione, exemplum de Christo, de quo dicit Apostolus: Factus est obediens vsque ad mortem. Ipsi septem gradus erant spiritualiter in scala Iacob, de qua habetur in Genesi: quæ significat obedientiam, tum qua Angeli descendebant & ascendebant, per illam, per quod intelligitur, quod obedientia est vita angelica, tum quia scala ista tangebatur cælos, in quo innuitur, quod vera obedientia est cælestis via. Item nota, quod obedientia est nauis ad cælum transiens, clauis cælum aperiens, & anis ad cælum ascendens. Est itaque obedientia sicut nauis, nam sicut qui est in nauis semper procedit, & tamen ipse quiescit: sic qui est in nauis obedientiæ, semper proficit in mundo, dormiendo, vigilando, comedendo, abstinendo, ambulando, quiescendo: quia instar nauis non mouetur motu proprio, sed alieno. De hac nauis habetur in Prouerbis: Facta est quasi nauis institoris ad est, mercatoris. Per eandem rationem obediens comparatur equitanti: Nam sicut equitans quiescendo procedit, quo non mouetur motu proprio, sed equi: sic bonus obediens quando pausat, meretur, quia non innititur motui voluntatis suæ, sed maioris sui. Vnde dicitur in Canticis: Equitanti meo assimilauit te amica mea. Est etiam obedientia sicut clauis paradisi, sicut enim inobedientia clausit paradysum, vt habetur ex Genesi: sic obedientia paradysum aperuit. Et in figura huius Christus

dedit

Exod. 1. c.

1. Pet. 4. c.

1. Theff. 4. c.

Hebr. 13. a.

1. Cor. 9. d.

Religiosus instar plantulæ nouellæ nutriendus.

Psal. 143. b.

Matt. 7. g.

Psal. 127. c.

Religionis ortus.

1. Reg. 10. b.

4. Reg. 4. f.

Ioan. 1. e.

Matt. 4. c. d.

Act. 4. a.

Hieronym. epist. 22. ad Euseb. post med. tom. 1. Nodus siue votum quo religio ligatur.

Bern. ser. 3. de resurr. Dom. ante med.

1. Tim. 6. b.

Matt. 22. c.

De obedientia tria præcipue notanda. Obedientia præconia.

Ioan. 6. d.

Phil. 2. a.

Matt. 26. d.

1. Reg. 15. e.

Bern. ser. de virt. obed. eius gradus. Act. 9. a.

Psal. 72. c.

Matt. 27. d.

Matt. 4. d.

Luc. 22. c.

Luc. 17. c.

Phil. 2. a.

Gen. 28. c.

Prou. 31. b.

Cant. 1. c.

Gen. 3. e.

dedit Simoni, qui interpretatur obediens, claves regni cælorum, vt dicitur in Matthæo. Et sicut Dominus maledixit primo homini inobedienti, dicens: Maledicta terra in opere tuo: sic benedixit obediens Simoni Dominus, dicens: Beatus es Simon Bariona. Est etiam obedientia, sicut auis ad cælum ascendens. Nam sicut auis cum duabus alis volat ad sublimia: sic obediens cum duabus alis, scilicet cum ala paupertatis, & cum ala castitatis scandit ad cœlestia. Hoc est quod dicitur in Apocalypsi: Data sunt mulieri duæ alæ, vt volaret in desertum locum. Mulier ista potest dici obedientia. Duæ alæ possunt dici duo illa vota, simul coniuncta, scilicet castitatis, & paupertatis voluntaria. Item nota, quod obedientia est summa in merito, vicina Deo, & proxima cælo. Est itaq; inobedientia in merito suprema, & in figura huius Christus Apostolis præposuit, Simonem obedientem. Vult enim Creator, quod omnia obediant obedienti, nec mirum si vult, quod obedienti obediant cætera creaturæ: quia etiam ipse Deus voluit obedienti obedire. Exemplum de Iosue, de quo dicitur: Non fuit ante & postea tam longa dies, obediens Domino voci hominis. Est etiam obedientia Deo vicina, in cuius figura Dominus recubuit in domo Simonis, vt dicitur in Luca. Et omnes qui erant in Bethania diligebat; vt dicitur in Ioanne: Bethania quippe domus obedientiæ dicitur. Est enim obedientia scala cæli, & Deo proxima, & in figura huius, Dominus ascendit in cælum de Bethania, sicut habetur in Luca.

Habet etiam obedientia auxilia, quæ ipsam iuuant. Vnde notandum est, quod sex sunt, quæ iuuant obedientiam, scilicet humilitas flectens, consuetudo frequens, dilectio feruens, affectus terrena contemnens, gratia interius vngens, & Prælatus modeste præcipiens. Obedientia igitur iuuat, & facit hominem obedientem. Humilitas reddit hominem flexibilē, sicut enim gracilitas & subtilitas virgæ facit virgā faciliter inclinare: sic gracilitas humilitatis facit homines faciliter obedire. Ideo dicit Apost. de Christo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem. Iuuat etiam obedientiam consuetudo, nam sicut equus assuescit circumuolutionibus, vt sciat se ad omnem partem flectere: sic assuefactio obedientiæ facit homines ad nutum obedire. De tali equo bene ductibili dicitur in Prouerbiis: Equus paratur ad diem belli. Dominus autem salutem tribuit. Iuuat tertio obedientiam dilectio Dei. Nam sicut ignis facit ceram mollem & tractabilem: sic amor Dei ignis facit hominem obedire. Vnde dicitur in Luca: Ignem veni mittere in terram, id est, animam deuotam. Iuuat nihilominus obedientiam contemptus mundi, & separatio voluntatis ab omni re corporali. Sicut enim pellis est tractabilis à ligno separata, quæ tamen est rigida, quando est ligno affixa: sic anima cum instar pellis à terrenis seiungitur, ad obediendum facile inclinatur. In cuius persona dicit Psalmista: Paratus sum, & non sum turbatus. Iuuat etiam obedientiam vnctio gratiæ interioris. Sicut enim corium vnctum fit molle & tractabile, quod tamen ante vnctionem erat durum & rebelle: sic homo facilis est ad obedientiam, quando anima intus est vncta per gratiam. Hæc est vnctio, de qua dicit Ioannes: Vnctionem quam accepistis maneat in vobis. Tandem iuuat obedientiam modestia præcipientis. Exemplum de Deo, qui vnum solum lignum prohibuit, & omnia alia concessit dicens: De omni ligno paradisi comedite, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.

Habet etiam obedientia officia, quæ ipsam occupant, scilicet tria genera præceptorum. Vnde nota, quod debet quilibet obedire præceptis iudicis per naturam, quæ scripta sunt à Tobia dicente: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias; & in Matthæo: Omnia quæcunq; vultis ne faciant vobis homines, ea nolite facere eis. Vel debemus obedire præceptis iniunctis per scripturam, quæ scripta sunt in Exodo. Vbi ponuntur præcepta: Non habebis deos alienos, &c. Debemus etiam obedire præceptis inspiratis per gratiam, vt

de dilectione Dei & proximi, quæ scripta sunt in Matthæo. Horum expositionem quære supra in materia de præceptis, & in materia de charitate.

CAPVT III.

De Paupertate.

DE paupertate nota specialiter tria, scilicet quod paupertas est cæleste pretium, cum quo pauperes mercantur: cæleste prandium, ad quod pauperes inuitantur: & cæleste solum, in quo pauperes locantur.

Primo igitur paupertas est cælestæ pretiū, à quo pauperibus emitur cælum, sicut dicit Aug. Regnum, inquit cælorum paupertate emitur. Et nota quod regnum cælorum iure emptionis conuenit pauperibus, quia ipsi proprie soluunt pretium, quod taxauit Christus dicens: Omnis qui reliquerit domum, aut agros, &c.

Secundo paupertas est cæleste prandium, quo pauperes reficiuntur. Sicut enim videmus, quod quando clamatur ad elemosynam, & paradysum, soli pauperes veniunt & accelerant: sic ad prandium cæli, ad quod Christus inuitat, soli pauperes intrant, quod figuratur in Luca; vbi dicitur, quod homo quidam fecit cœnam magnam &c. Et nota quod tria genera hominum ad illā cœnam venire noluerunt, sed excusationes friuolas allegauerunt, scilicet auari diuitiis in crassati, immundi impinguati, superbi dilatati honoribus, iuxta illud Deuteronomij: In crassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Auari figurantur per illum, qui quinque iuga bouum emerat immundi per illum, qui uxorem duxerat. Superbi, per illum, qui villam comparauerat. Et ideo omnes isti à cœna illa proprie sunt exclusi, & soli pauperes intramissi. Nam dicitur ibidem: Voca pauperes & debiles, & introduce, &c.

Tertio, paupertas est cæleste solum, in quo pauperes sedent, sicut dicitur in Matth. Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. & sequitur: Sedebitis & vos super sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Sed nota, quod sicut qui esset supra cælum, totam terram reputaret quasi centrum: sic pauperes totam terram reputant rem minimam, & vilem, quia in cælo, vt dictum est, habent sedem & mansionem suam. Nam dicit Apostolus in persona eorum: Nostra conuersatio in cælis est.

Item nota, quod pauper habet tria bona, scilicet vitam securissimam, mentem quietissimam, & vestem nobilissimam. Primo igitur pauperes sunt in vita securissima securi, quia per paupertatem non mouentur lites, non timentur fures, non formidantur rerum tempestates: sed diuites huius mundi sustinent omnes istas tribulationes. Vnde in figura huius, Cain, qui interpretatur possessio, habebat caput tremulum, & significat diuitum curam, & sollicitudinem auarorum. Secundo pauperes mente sunt quieti; & à spinis diuitiarum minime lacerati, & ab earum pondere liberi, & ab earum inquinacione mundi. Nam diuitiæ faciunt ista tria mala, bona siquidem temporalia possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant, vt dicit Bernardus. Vnde in figura spiritalis quietis, quam habent pauperes & anxietates, quæ communicant diuitiis, Israël à Deo, accepit sabbatum, id est, quietem, & Aegyptij anxietates, & curas, vt dicit Greg. Propter hoc dicitur ad Hebræos: Relinquitur sabbatismus populo Dei. Tertio sunt pauperes veste decori, id est, honestate conspicui. Ideo Sapiens iungit ista duo: Paupertas, inquit, & honestas à Deo sunt: quia in semitis pauperum relucet spiritualiter Christi signum, de quo dicitur in Luca: Et in signum cui contradicetur. Et nota, quod triplex fuit signum Christi, cui contradicetur à diuersis amatoribus mundi. Primum fuit paupertas, cui contradicetur ab auaris: secundum fuit castitas, cui contradicetur ab immundis: & tertium fuit humilitas, cui contradicetur à superbis.

Item nota, quod paupertas alia tria bona habet; est enim paupertas summe Christo copulata, bonis summe cumulata, & cælis summe cœquata. Primo ergo pau-

Matth. 22. d

De paupertate nota tria.

Simile est apud Aug. de Verb. Domini. sec. Luc. ser. 28. circa mod. com. 100

Matth. 19. d Paupertas cæleste prandium.

Luc. 14. d

Deut. 32. c

Luc. 14. d Paupertas cæleste solum.

Matth. 19. d

Phil. 3. d Paupertatis tria bona.

a Bern. serm. de conuers. ad cleric. c. 12. & ser de negotiatione. & quinque region. ante med.

b Greg. lib. 18. Mor. c. 25. ante med. Heb. 4. b Eccl. 11. b Luc. 2. c

Triā alia paupertatis bona.

peritas est summe Christo copulata, habet enim Deus pauperes quasi familiares & domesticos, & diuites quasi ignotos & extraneos. Vnde in figura huius Christus in ortu suo prius vocauit pauperes, quam diuites: piscatores, quam mercatores: pastores, quam reges: pauperes de prope, & diuites magos ab oriente. Secundo paupertas est summe coæquata cælo: & causa est, quia est summe elongata à mundo. Pauper enim summe cælum appropinquat: quia omnia mundana conculcat. Sicut videmus, quod ille qui vult alte attingere, scabellum conuenit sub pedibus locare: sic pauper manu tangit cælum, quia de omnibus terrenis contemnendo & conculcando, facit sibi quasi sub pedibus scabellum, iuxta illud Deuteronomij: Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. Tertio paupertas est summe cumlata omni bono, optime enim scit thesaurizare. Propterea enim dimittit terram talpis, id est, auris, fimum porcis, id est, immundis, puluerem serpentibus, id est, superbis, iuxta illud Isaïæ: Serpenti puluis panis eius. Ipsa enim dedignatur fimum stabuli habere loco thesauri. Fimus stabuli sunt diuitiæ huius mundi: quia mundus est stabulum, id est, locus iumentorum, & hominum bestialium. Ipsa enim bona immobilia retinet, id est, cælestia, & dispergit bona mobilia, id est, omnia terrena, quod figuratur in Genesi. Vbi dicitur, quod Abraham dedit Isaac omnia, quæ possidebat, & filiis concubinarum largitus est munera.

CAPVT IV.

De Castitate.

DE Castitate nota specialiter tria. Castitas enim est florens, sicut lilium inter spinas, habet lilium incorruptibile, habet pretium improciabile, habet folium insuperabile, habet pretium inter gemmas, & tenet folium super stellas.

Primo ergo castitas est florens sicut lilium, nam dicitur in canticis: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et nota, quod in lilio sunt sex folia niuei coloris, & sex grana aurei coloris, sex folia niuea, significant carnis pudicitiam: & sex grana aurea, significant mentis munditiam. Primo ergo in lilio sunt sex folia, in quibus figurantur sex ad pudicitiam necessaria. Primum folium est cibi & potus sobrietas, vnde dicit Hieronymus. Virgo figiat vinum, vt venenum. Nam vinum & adolescentia, est duplex incendium voluptatis. Vnde in Prouerb. dicitur: Luxuriosa res est vinum; & in Genesi dicitur, quod Loth propter vinum perpetravit incestum. Secundum folium, est habitus asperitas. Vnde dicit Bern. Memento, quod asperior cardo pannum facit leniorem, sicut asper habitus facit carnem castiorem. Et per contrarium filij Israël fornicati sunt cum mulieribus Moab, quia ornata erant vestibus delicatis, vt dicitur in Numeris. Tertium folium, est laboris strenuitas, & per contrarium ignauia & otium sunt summa luxuriæ nutrimentum; quia vt dicitur in Ezech. Hæc fuit Sodomæ iniquitas fororis tuæ superbia, saturitas, abundantia panis, & otium. Dauid in domo otias, commisit adulterium, vt habetur in secundo Regum. Quartum folium, est custodia sensuum, & maxime quoad visum & auditum: quia curiositas videndi & audiendi, via est ad peccatum. Cuius exemplum patet in Dina filia Iacob, quæ ad videndum mulieres religionis illius egressa, à Sichem filio Emor fuit corrupta, vt dicitur in Genesi. Quintum folium est modestia verborum, & maxime immundorum: quia maxime excitatur luxuria, per verba dissoluta, & inhonesta. Nam dicit Apost. Nolite seduci inanibus verbis. Corruptunt enim bonos mores colloquia praua. Sit, inquit Hieron. sermo virginis pudens, modestus, & tardus vel rarus, nec tam eloquentia pretiosus, quam pudore. Idem: Sit vitæ nouæ grauitas, honestas admirabilis, & stupenda verecundia, mira patientia, virginalis inaccessus, & veræ pudicitie habitus, sermo semper modestus, & suo in tempore pro-

ferendus. Hæc ille. Sextum folium, est fuga occasio- num, & opportunitatum, & maxime mulierum. Dicitur enim in Genesi: Ne stes in omni loco circa regionem. Videmus enim, quod animalia siluestria pulchriorem pellem habent, quam domestica. Legimus enim in secundo Regum, quod Thamar ab Amon fratre suo fuit corrupta: quia in thalamo fuit sola cum solo. Vnde Bernardus dicit: Virgines quæ vere virgines sunt, semper debent esse pauidæ, & nunquam securæ, vt & non timenda securæ etiam pertimescant.

Sunt etiam in lilio sex grana aurea, in quibus figuratur triplex modus diligendi Deum, & triplex causa dilectionis. Primo ergo est triplex modus dilectionis, quem debet habere animus castus: est enim diligendus Deus prudenter, ne decepti, ab amore eius discedamus: dulciter, ne elati ab amore eius abscindamur: fortiter ne oppressi, ab amore Dei euellamur, vt dicit Bernardus. Sunt autem tres causæ præcipuæ, in quibus debemus Deum diligere. Est enim diligendus toto corde, quia Creator: tota anima, quia Redemptor: tota mente, quia remunerator, vt dicitur in Matthæo.

Secundo castitas habet ingens pretium super omnes gemmas, quia dicitur: Non est digna ponderatio continentis animæ. Et nota, quod castitas est thesaurus cum valore charitatis, ideo summe amandus, & ideo dicitur: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito & cetera. Est thesaurus in vase fragilissimo, & ideo summe conseruandus. Nam dicit Apostolus: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Vnde maioris virtutis est, in carne corruptibili seruare castitatem. Est thesaurus cum malignissimo hoste, & ideo summe timendus, sicut videmus, quod valde est laudabile, castrum debile defendere contra hostem fortissimum.

Tertio, castitas habet excellens folium super omnes stellas, quod figuratur per thronum de ebore grandem, vt dicitur in libris Regum. Et nota quod ebur est frigidum, & solidum & candidum. Frigidum contra concupiscentiam: solidum per firmam perseverantiam: candidum per meram innocentiam. Item nota, quod quando ebur in vno panno lineo mundo inuoluatur, seruat pannum ne incendatur: in quo significatur, quod interior castitas mentis, seruat corpus exterius, ab incendio libidinis.

Item nota, quod castitas habet fructum vberimum, cursum celerimum, & sertum pulcherrimum. Primo ergo castitas habet vberimum fructum; & nota quod triplex est fructus Euangelicus, scilicet, tricesimus, quem habet castitas coniugalis: sexagesimus, quem habet castitas vidualis: centesimus, quem habet castitas virginalis, vt dicitur in Matthæo. Secundo castitas habet celerimum motum: castitas enim consequitur Deum tripliciter, scilicet, currando, natando, & volando. Currit enim castus per bonam operationem: natat per internam deuotionem: volat per supernam contemplationem; & sic sequitur agnum quocumque ierit, vt dicitur in Apocalypsi. Tertio, castitas habet pulcherrimum serum. Non enim solum habet aureolam præmij accidentalitatis, sed etiam aureolam præmij essentialitatis.

Et nota, quod triplex est aureola, scilicet, virginum, martyrum & doctorum. Virginum florea: martyrum gemmea: doctorum aurea. Aureola igitur virginum est florea, de qua dicitur: Veni de Libano sponsa mea: veni coronaberis, scilicet, aureola castitatis; quia in Scriptura castitas flos dicitur, merito castis corona de floribus datur. Et nota, quod castitas instar floris solo tactu marcescit: quia tactus impudicæ delectationis, castitatem omnino corrumpit. Sicut enim flos sole præsentem, decorem suum ostendit, nam flos, vt videmus, de nocte clauditur, & oriente Sole rursus expanditur: sic homo vere castus de castitate tantum coram Deo, non coram hominibus, gloriatur, dicente Apostolo: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Aureola vero martyrum est gemmea, nam dicitur: Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso. Aureola doctorum est aurea, de qua

dicitur:

Gen. 19. d

2. Reg. 23.
Bern. ho. 3.
super Missus
est cir. med.Animus
castus tri-
plexem de-
bet habere
dilectionis
modum.Ber. super
Cant. ser. 20.
ante med

Mat. 22. d

Eccl. 26. d

Mat. 13. f

2. Cor. 4. b

3. Reg. 11.

Mat. 13. a

Apo. 14. a

Aureola
triplex.

Cant. 4. c

2. Cor. 1. c

Psal. 20. a

Deut. 11. c

Isa. 65. d

Gen. 25. a

De Castitate
tria notanda
præcipue.

Cant. 2. a

Sex ad pu-
dicitiam ne-
cessaria.
Hier. ep. 22.
ad Eustoc.
longe ante
med. 10. 1.
Prou. 20. a
Gen. 19. g

Num. 25. a

Ezech. 16. f

2. Reg. 11. a

Gen. 34. a

1. Cor. 15. d

Hier. ep. 1. ad
Demet. post
med. 10. 9.
Idem ep. 14.
ad Maurity
filiam post
med. 10. eod.

Ecl. 45. c
Cant. 4. d
Ibid.
Luc. 12. c
Dan. 10. 4
Apo. 1. c
Arist. de his-
tor. anim. li.
1. cap. 17.
Greg. ho. 13.
in Euang.
ante med.

Luc. 10. g
1 Cor. 13. d
Sap. 8. b
Isa. 11. a
Matt. 5.
Gal. 5.
Aug. de spir.
& ani. c. 4.
apud. Aug.
tom. 3.

dicitur: Corona aurea super caput eius. Item nota, quod Castitas indiget studiosa clausura: castitatem decet pretiosa cinctura: & in ea lucet speciosa pictura. Primo ergo Castitas debet habere clausuram studiosam, nam dicitur: Hortus conclusus, soror mea sponsa. Et nota, quod in horto bene clauso, non potest quis intrare, nisi de alto: sic in homine casto, qui habet clausuram continentiam, nullum desiderium debet intrare, nisi caelestium. Si tamen hortus conclusus bestiis esset plenus, clausura parum proficeret, immo plus noceret, quam prodesset, ita quanto bestiales motus libidinis strepunt in mente, parum aut nihil valet clausura castitatis in carne. Et ideo sponsa dicitur: Non solum hortus conclusus, sed fons signatus. Hortus conclusus, propter castitatem carnis, fons signatus propter puritatem mentis.

Secundo castitas debet habere cincturam pretiosam, quia dicitur: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. Et nota, quod Daniel vidit virum accinctum renibus, auro obrizo, quod est aurum pretiosum valde, ut dicitur in Daniele, & Ioannes vidit filium hominis, praecinctum ad mamillas zona aurea, ut dicitur in Apocalypsi; quod scilicet ad duplicem castitatem refertur. Nam zona aurea, vel cinctura renum, significat corpus castum: zona vero aurea inter mamillas, significat cor mundum: quia ut dicit Philosophus libro de animalibus, cor hominis est inter mamillas, aliquantulum declinans ad partem sinistram.

Tertio castitas debet habere picturam speciosam. Sicut enim candor materialis, vel albedo, est caput & fundamentum aliorum colorum, ut dicit Philosophus: sic castitas est quasi caput & fundamentum aliarum virtutum, & bonorum operum. Vnde dicit Gregorius: Quod non est opus bonum sine castitate.

A nam & ordinant hominem ad proximum, & ideo illae dicuntur Theologicae, id est, divinae, à theos, quod est Deus, & logos quod est sermo, quia principaliter sunt ad Deum: sed Cardinales dicuntur à cardine, in quo vertitur ostium, quia principaliter respiciunt vitam actiuam, quae tota est mobilis super Cardinales virtutes. Vnde tres virtutes Theologicae pertinent ad Mariam, quae intendit circa vinum, id est, circa bonum increatum, quod non aufertur ab ea, nec mutatur: quatuor vero Cardinales pertinent ad Martham, quae intendit circa multa, & turbatur erga plurima, scilicet bona creata. Sunt vero loca scripturae, ubi reperiuntur virtutes, dona, beatitudines, & fructus: Virtutes Theologicae ponuntur, iuxta illud: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria haec. Quatuor vero virtutes Cardinales, ponuntur secundum illud: Sobrietatem, prudentiam, iustitiam, & fortitudinem: quibus nihil utilius est in hac vita hominibus: Dona vero Spiritus sancti sunt septem, scilicet donum sapientiae, intellectus, consilij, fortitudinis, pietatis, scientiae, & donum timoris. Ista autem dona ponuntur iuxta illud: Et requiescet super eum Spiritus sapientiae, & intellectus, Spiritus fortitudinis, & consilij, Spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. Beatitudines autem sunt octo, scilicet paupertas, mitis, vel mansuetudo, iustus, esurians, misericordia, munditia cordis, pax, & iustitia. Ista ponuntur in Matthaeo. Fructus Spiritus sancti duodecim, scilicet charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Ista ponuntur ad Galatas.

C VIRTUS sic diffinitur in libro de spiritu & anima: Virtus est habitus mentis bene instituta. De virtute in communi nota specialiter tria, scilicet, eius pretiosam comparationem, virtuosam operationem, & gratiosam procreationem. Comparatur ergo virtus tribus specialiter, scilicet ligno fructuoso, lapidi pretioso, & caelesti paradiso. Primo comparatur ligno fructuoso: homo enim absque virtute, est sicut arbor silvestris, vel vinea, quae profert labruscas, id est, delectationes carnales, vel glandes, quae sunt cibaria porcorum, id est, hominum immundorum. Sed si ramus virtutis, tali arbori fuerit insertus, totam arborem trahit ad naturam suam, & facit eam ferre fructus optimos, quae laetificant Deum & Angelos Dei, iuxta illud: Gaudium est Angelis Dei, super vno peccatore, &c. Haec est illa arbor pulcherrima, cuius fructus nimius, & esca vniuersorum in ea, ut habetur in Daniele.

Secundo comparatur lapidi pretioso. Virtus enim quae est in viro iusto, facit eum praevalere multis peccatoribus: nam dicitur: Melior est vnus timens Deum, quam mille filij impij. De hoc lapide pretioso dicitur: Quasi lapidis virtus probatio erit in eis, scilicet operibus bonis: tamen hodie multum vilipenditur, in tantum, quod si esset venalis, à paucis emeretur. Sicut gallus, qui inuenit in sterquilino margaritam, & granum putridum, inspecta margarita, elegit granum putridum: sic homo mundanus spreta virtute, appetit bonum temporale transitorium. Et ratio est, quare vilipenditur virtus, quia nescit homo pretium eius, ut dicitur in Iob. Et propter hoc dicit Saluator: Ne mittatis margaritas ante porcos, id est, homines immundos & mundanos, quia plus volunt surfurè carnalis, & immunda delectationis, quam margaritas gratiae, vel virtutis.

Tertio comparatur paradiso tam caelesti, quam terrestri. Terrestri, comparatur in tribus, sc. in situs eminentia, in fructus opulencia, & in fontis affluentia. Est enim primo, paradisi locus altissimus, ita, quod aquae diluuij, vsque ad illud locum non peruenerunt: sic viri religiosi, vel virtuosos, vitam habent eminentem, instar paradisi, ita quod nunquam submergantur diluuiio peccati. Vnde dicit Sapiens in persona viri iusti: Exaltasti super terram habitationem meam. Est secundo paradisi locus fructibus opulētus: producit enim omne lignum pulchrum visu, & ad

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS QVINTVS.

De Virtutibus Theologicis, & Cardinalibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Virtute in communi.	Cap. I.
De Charitate.	Cap. II.
De Fide.	Cap. III.
De Spe.	Cap. IIII.
De Prudentia.	Cap. V.
De Temperantia.	Cap. VI.
De Fortitudine.	Cap. VII.
De Iustitia.	Cap. VIII.

CAPVT I.

De Virtute in communi.

OST tractatum de praecipuis, & consilijs dicenlum est de virtutibus, donis, beatitudinibus & fructibus. Ista quatuor sunt quaedam specialia incentiua ad operandum diuina praecipua, & consilia Euangelica. Differunt autem ista quatuor per hunc modum, quia virtutes faciunt operari recte: dona faciunt operari fideliter, & faciliter expedire: beatitudines faciunt operari perfecte: fructus faciunt operari delectabiliter, seu deliciose.

Et nota, quod virtutes sunt septem, scilicet quatuor Cardinales, & tres Theologicae. Theologicae sunt Fides, Spes, & Charitas. Cardinales sunt, Prudentia, Fortitudo, Temperantia, & Iustitia. Differunt autem, quia Theologicae habent Deum, vel bonum increatum pro fine, vel pro obiecto. Virtutes Cardinales habent bonum creatum pro obiecto. Praeterea virtutes Theologicae respiciunt magis vitam contemplatiuam, & ordinant hominem ad Deum. Cardinales vero pertinent ad vitam acti-

Virtutes se-
prem.

Luc. 15. b
Dan. 4. b
Ecl. 16. a
Ecl. 6. c
Iob. 28. b
Matt. 7. c
Ecl. 31. b

Gen. 2. b

vescendum suaue, vt dicitur in Genesi. Sic vir iustus vel virtuosus, omne lignum pulchrum visu producit, per honestam conuersationem: ad vescendum suaue, per bonam operationem & internam deuotionem. Vnde dicitur in persona viri virtuosi: Flores mei fructus honoris & honestatis. Est nihilominus paradysus terrestris locus aquis irriguus: nam dicitur, quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Qui inde diuiditur in quatuor capita. Paradysi fluuius virtus est vel gratia, quia de fonte diuinitatis oritur. Quatuor capita sunt quatuor principales virtutes, vel cardinales, quæ à gratia deriuantur, sc. iustitia, temperantia, prudentia, & fortitudo. Iustitia habet locum in rebus certis, non enim potest esse iustitia, vel iusta sententia, nisi in rebus certis: prudentia habet locum in dubiis: temperantia habet locum in prosperis: & fortitudo in aduersis. Comparatur autem virtus paradiso cælesti in quatuor, est enim paradysus cælestis habitatio Dei, locus gaudij, locus lucis, & locus ordinati amoris. Talis est anima viri iusti & virtuosi: nam ibi est habitatio diuine gratiæ, ibi est gaudium bonæ conscientiæ, ibi est lux veritatis, ibi est amor charitatis. De tali paradiso dicitur: Gratia sicut paradysus in benedictionibus. E conuerso anima peccatoris non dicitur paradysus, sed potius infernus: habet enim quatuor mala opposita bonis supra dictis. Ipsa enim est habitatio, non Dei, sed demonum: ipsa namque loco gaudij habet remorsum conscientiæ: loco lucis habet tenebras ignorantia: loco amoris ordinati, habet ignem concupiscentiæ. Vnde de tali inferno dicitur: Quia non infernus consistebitur tibi, id est, anima peccatoris, quæ est quasi locus infernalis.

Ecc. 2. 4. c
Gen. 2. b

Ecc. 4. 0. c

Isa. 38. d

Item virtus vel gratia comparatur aliis tribus, scilicet signo vel characteri, pretio vel pignori, oleo vel vnctioni. Virtus enim est signum, vel character prædestinationis. Sicut enim pastor signat oues signo, quo distinguit oues proprias ab extraneis: sic Deus, qui est pastor animarum nostrarum, vt habetur in Ioanne, ponit in ouibus suis signum gratiæ & virtutis, quo distinguit oues ab hædis. De hoc signo dicitur: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, scilicet gratiæ, virtutis, & veritatis.

Ioan. 10. d

Ephes. 4.

Signa quibus Deus electos suos signat.

Ephes. 1. c

1. Ioan. 2. c

Rom. 8. c

Et debemus considerare quatuor signa, quibus electos suos signat Deus. Est enim virtus pignus vel pretium saluationis. Sicut enim qui habet pretium, rem potest emere, & sicut qui habet artham vel pignus sufficiens, certus est de solutione: sic qui habet virtutem, vel gratiam gratuitam, securus est de æterna saluatione. De hoc pignore habetur: Signati estis spiritu promissionis sancto, scilicet gratiæ, qui est pignus hereditatis nostræ. Est nihilominus virtus gratuita vnctio regalis promotionis. Sicut enim Reges, qui promouentur, & ad regna terrena vnguntur: sic Deus electos suos vngit vnctione gratiæ ad obtinenda regna cælestia, & terrena. De hac vnctione dicitur: Vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Nota, quod electi, qui habent vnctiones virtutis, vel gratiæ, reges debent dici triplici ratione, tum quia Deus regnat in eis per gratiam: tum quia futuri sunt reges per gloriam: tum quia eis in hoc mundo seruiunt omnia per obedientiam. Omnia namque eis cooperantur in bonum, scilicet tam bona, quam aduersa, vel peruersa, vt dicit Apostolus.

Rom. 13. d

Item virtus, vel gratia tribus alijs comparatur, sc. armaturæ forti, præbendæ nobili, & optimæ possessioni. Virtus enim est armatura tã fortis, quod omnia vincit, & nunquam vincitur, vel superatur. Homo autem sine virtute, est sicut homo inermis in medio hostium suorum, id est, inter prospera & aduersa, & ab vtrisque læditur, & superatur: nam ipsum decipiunt prospera, & aduersa, propter quod monet Apostolus, dicens: Induamur arma lucis, id est, arma virtutis, vt dicit Glossa. Virtus est præbenda nobilis, quod pater ex duobus, sc. ex parte dantium, & ex parte recipientium, seu ex parte dantis & ex parte recipientis. Sicut enim Papa & alij prælati cõsueuerunt sibi retinere collationem pinguem: vel præ-

bendam nobilem vel nobilium: ita Deus collationem huius nobilis præbendæ, sc. virtutis vel gratiæ retinuit ad manum suam, iuxta illud: Gratiam & gloriam dabit Dominus: nullus enim alius habet duas præbendas conferre. Ex parte recipientis patet nobilitas huius nobilis præbendæ, quia præbendæ virtutis vel gratiæ, nunquã conferuntur nisi amicis & charis. Alia namque bona naturalia & temporalia quasi viles præbendæ, vel communes, dantur indifferenter inimicis & amicis. Vnde dicit August. de ciuitate Dei: Interdum abundant plus in talibus inimici quam amici, id est, peccatores, quam iusti. Et nihilominus virtus vel gratia quasi possessio optima. Sicut enim bene sedet possessio, quæ est prope ciuitatem, melius quæ est iuxta muros ciuitatis, sed optime, quæ est intra muros, propter securitatem clausuræ, vel habitationis: sic peroptime sedet virtus, quæ est in secreto cordis. Vnde narrat Seneca de quodã Philosopho, quod vxore capta & liberis, cum solus ex incendio euassisset, interrogatus à Tyranno, quid amississet: Nihil, inquit, perdidit: nam bona mea mecum sunt. Bona namque interiora, sicut sunt virtutes vel gratia, non possunt auferri, vt vulgo dicitur, nec vento, nec gelu, & ideo dicitur in Psalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Filiæ regis est anima fidelis, cuius tota gloria est de interiori possessione virtutis.

Psal. 83. c

Aug. lib. 1. de
ciu. Dei. c. 8.
tom. 5.

Psal. 44. c

CAPVT II.

De Charitate.

Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, vel in Deo, vt habetur in libro tertio sententiarum. De charitate nota specialiter tria, scilicet eius typum figuralem, eius actum virtualem, eius fructum finalem.

Mag. 1. 3.
sen. d. 27.
§. Charitas.
Charitas multis similitudini-
bus ostenditur.

Circa primum sciendum, quod multiplex est typus, vel figura, cui charitas comparatur. Primo enim comparatur auro probato, ferro ignito, & vino condito. Nam sicut aurum in valore excedit omnia metalla: sic charitas excedit omnes virtutes, & omnia bona opera. Maior autem horum est charitas. De hoc auro pretioso dicitur: Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum, vt locuples fias. Charitas autem est sicut ferrum ignitum, quod est molle & ductile, frigidum vero, durum & rebelle: sic anima, sine charitate est dura & rebellis per malitiã, ignita vero charitate, est ductilis per obedientiã, & mollis per misericordiam. Vnde charitas de corde lapideo, facit cor carneum id est, dulcẽ, & piũ, vt dicitur in Ezechiele. Charitas nihilominus est sicut vinum conditum, quod dicitur nectar: nam vinum nectaricum vel conditum est dulce, acutum, & forte. In his tribus, quæ habet vinum conditum, innuitur triplex modus diligendi Deum. Diligendus est enim fortiter, prudenter, & perseveranter, vt dicit Bern. In hoc autem excedit charitas vinum, quantumcunque dulce, vel conditum: quia charitas est adeo dulcis, quod omne amarum dulcescit eum vino charitatis: hoc est vinum, de quo dicitur: Dabo tibi poculum ex vino condito. Deus enim potat animam condito vino charitatis, & inebriat eum nectare sui dulcis amoris. Item charitas comparatur alijs tribus, sc. aui prædam rapienti, nauis in mari nauiganti, & morti carnem perimenti: Charitas enim est sicut auis generosa, quæ viuit de præda, sicut accipiter, & falco, & aquila. Istæ namque aues nobiles, vix vel nunquam tangunt terram nisi quando rapiunt prædam: sic homines charitatem habentes, bona ista transitoria non tangunt, vel terrena per affectum, nisi quærendo solummodo simplicem victum. In quorum persona dicit Apostolus: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Sicut etiam aquilam nulla auis effugit, sic charitatem nullum bonum opus euadit. Hæc est aquila grandis magnarum alarum, de qua dicitur in Ezechiele. Alæ eius sunt duæ, sc. dilectio Dei & proximi. Charitas etiam est sicut nauis maris. Nam sicut illa non vadit, nisi quo ducit eã flatus venti: sic qui habet charitatem nauigando per

1. Cor. 13. d

Apos. 3. d

Ezech. 36. f

Bern. sup.
Cant. serm.
20. ante me.

Cant. 8. a

1. Tim. 6. b

Ezech. 17. e

mare

mare huius mundi, solum ducitur flatu Spiritus sancti, sicut illa caelestia animalia, de quibus dicitur, quod ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Hæc est nauis de qua dicitur. Facta est quasi nauis institoris, id est, mercatoris, vt dicit Papias. Charitas nihilominus est sicut mors, vt dicitur: Fortis est vt mors dilectio. Nam sicut mors perimit carnem, sic charitas carnalitatem. Et sicut mors aufert sensum mortuo, sic charitas facit hominē insensibilem mundo. Et sicut mors facit vt puluis id est, corpus reuertatur in terrā suam, & spiritus redeat ad Dominū suum, qui fecit illum, vt dicitur in Ecclesiaste: sic charitas facit cōsiderare propriæ carnis fragilitatē, & facit desiderare sempiternā spiritus felicitatem.

Item nota quod charitas tribus aliis comparatur. Est enim charitas sicut funis bene tortus, sicut canis bene doctus, & sicut later bene coctus. Charitas comparatur funi bene torto. Nam sicut funis bene tortus, est valde fortis: sic charitas est indissolubilis, quia dicit Apostolus: Quis nos separabit a charitate Dei? quasi dicat, nihil. Et hæc charitas fortior est omni fune, non est enim aliquis alius funis, quem non valeat rumpere ignis, vel gladius: charitas autem nunquā potest rumpi, nec igne tribulationis, nec gladio mortis. Iste funis charitatis indissolubilis componitur ex tribus funiculis, scilicet, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, vt dicitur ad Timotheum. Hic est enim ille funiculus triplex, qui difficile rumpitur, vt dicitur in Ecclesiaste. Charitas etiam comparatur cani bene docto ad venationem. Sicut enim canis sequens prædam, non sentit spinam: sic qui charitatem habet, & sentit odorem paradisi, quasi non sentit spinam, id est, tribulationem huius mundi. In persona talis potest dici illud Prouerbiorum: Verberauerunt me, sed non dolui, traxerunt me, & ego non sensi. Comparatur nihilominus lateri bene cocto. Sicut enim later bene coctus, facit solidum fundamentum, & si male sit coctus, facit ruinosum: sic homo bene coctus per charitatis incendium habet optimum & virtuosum fundamentum, de quo dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Sed later male coctus, id est, homo tepidus, & charitatis modicæ, cito dissoluitur, & conuertitur in lutum carnis concupiscen- ię: tales lateres male cocti sunt lateres Ægypti, qui sola palea dicuntur esse cocti, vt legitur in Exodo.

Item charitas aliis tribus comparatur, scilicet arbori vel ligno, oneri vel iugo, glutino vel cæmento. Charitas enim est sicut arbor vel lignum fructuosum, in quo pendeat fructus pietatis, flores honestatis, folia veritatis. Et sicut de arbore refecatur ramusculi, vt arbor melius crescat & proficiat: sic refecandi sunt amores inordinati, vt amor Dei fortius inualescat. Vnde bonus agricola vel hortolanus, purgat palmitem ferentē fructum, vt fructum plus afferat, vt habetur in Ioanne. Charitas etiam est sicut onus leue, & iugū suaue. Est enim onus leue & alleuians, sicut in aibus ala, & sicut in equis quadriga. Nam sicut auis cum onere alarum volat velocius, & equus cum onere quadrigæ portat duplū facilius: sic onus pœnitentiæ, & tribulationis facilius est, & per duplū portatur, cum alleuiatur in onere charitatis. Ipsa enim est iugū suaue: & causa huius suauitatis est, quia Christus in Cruce subiit illud iugū, & adhuc sub eo vult esse nobiscum. Vnde ipse portat quasi totū pondus, vel maiorem partem ponderis, & ideo non est mirum si iugum charitatis est suaue. Propter quod dicitur:

Iugum enim meum suaue est, & onus meū leue. Charitas nihilominus est sicut glutinum, vel cæmentū. Nam sicut glutino iunguntur asseres, vel cæmento lapides, sic charitate vniuntur fideles. Hoc glutino vel bitumine linita fuit specialiter arca Noë, vt habetur in Genesi: Vnde si arca Ecclesiæ nō vniiretur virtute huius glutinis, esset in periculo submergendi. Hoc enim virtuosum cæmento vniuntur lapides in spiritali ædificio, & cum isto cæmento fit murus Ecclesiæ fortissimus, sine quo esset Ecclesia quasi acervus lapidū, ruina propinquus, sicut dicitur: Hierusalem in acernū lapidum erit.

Item charitas eleganter & proprie tribus aliis comparatur, scilicet fonti naturali, vesti nuptiali, igni virtuali. Charitas quidem est sicut fons naturalis. Sicut enim aqua fontis naturalis, in hyeme est calida: sic charitas feruet in tribulatione. Et sicut aqua fontis est frigida, vel frigescit interius, cum calor inualescit exterius: sic etiam interius tepescit amor Dei, cum inualescit exterius amor mundi. De hac aqua fontis mundani dicitur: Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum: quia vt vulgo dicitur, talis aqua inflat & non satiat: Sed de aqua fontis diuini, dicitur ibidem: Aqua quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis, in vitam æternam. Charitas enim est sicut vestis nuptialis, de qua habetur, quod ille, qui ea caruit, fuit eiectus de nuptiis: sic qui non habet charitatis tunicam non venit ad cœnam æternam. Et nota, quod charitas dicitur vestis nuptialis, quia tegit turpitudinem peccatorum, quia protegit a frigore tentationum, quia orn. t. munere donorum, iuxta illud: Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, &c. Quia in malitia satiati sunt, vidit hominem, id est, totum cœtum malorum: non vestitum veste nuptiali, id est, fidem non habentem, siue charitatem.

Et nota, quod vestis charitatis a quatuor præcipue commendatur, a quibus consuevit commendati vestis nuptialis, scilicet ab artificio, a materia, a colore, a fragrantia. Commendatur ergo vestis charitatis ab artificio, quia magoo studio componitur a Deo, iuxta illud: Annunciatē inter gentes studia eius. Hæc enim sunt studia diuina, vt componat in nobis charitatis indumentā. Commendatur etiam hæc vestis a materia. Nam alię vestes sunt vel de velleribus animalium, vt vestis lanæ: vel de corticibus herbarum, vt vestis lineæ: vel de visceribus vermium, vt vestis serica. Vestis autem charitatis fit ex gratia Spiritus sancti, & de visceribus Christi. Vnde signanter dicit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum. Commendatur autē hæc vestis a colore. Est autem duplex color huius vestis, scilicet byssinus, & purpureus. Et sicut rubeus color, optime sedet super byssinum, vel candidum: sic charitas optime stat super hominem castum. Vnde dicitur: Byssus & purpura indumentum eius. Commendatur autem hæc vestis a fragrantia, iuxta illud. Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris, & ideo qui portat hanc vestē meretur benedictionem, sicut Iacob. Vnde dicitur: Statim, vt Isaac sensit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malū, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit, vt dicit Apostolus.

Item vestis charitatis habet duas petias, quatuor sagittas, & sexdecim fimbrias vel crepas. Est enim partita sicut tunica nobilis domicelli, duæ petiæ eius sunt dilectio Dei & proximi. In parte dextera est petia dilectionis Dei: in parte sinistra, est petia dilectionis proximi. Vna est de bysso, alia de purpura. In indumento eius quatuor sagittæ ponuntur, iuxta illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Sexdecim fimbrię vel crepæ ponuntur sicut supra dictum est, Charitas patiens est, &c.

Charitas comparatur igni in decē: Nam primo ignis est virtuosior omnibus elementis: sic inter omnes virtutes efficacior est virtus charitatis. Vnde dicitur: Ignē veni mittere in terram. In hoc autem charitas excellit ignem, quia aqua extinguit ignem naturalem: sed aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, vt dicitur in Canticis. Secundo ignis ardet & lucet: sic charitas in homine ardet per affectum, & lucet per exemplū, sicut Ioannes Baptista de quo dicitur: Ille enim erat lucerna ardens & lucens. Tertio ignis frigidum ferrum accendit, & etiam carbonem extinctum: sic incendium charitatis expellit ab homine gelu auaritiæ,

Ezech. 1. e

Prou. 31. b

Cant. 8. b

Ecc. 12. e

Rom. 8. g

1. Tim. 1. a

Ecc. 4. d

Prou. 23. d

Ephes. 3. c

Exod. 5. b

Ioan. 5. a

Matt. 11. d

Gen. 6.

Ier. 26. f

Ioan. 4. b

Matt. 22. b

Psal. 44. b

Charitatis vestis.

Psal. 9. b

Rom. 13. d

Pro. 31. c

Cant. 4. c

Gen. 27. d

1. Cor. 13. b

Luc. 10. e

Charitas igni comparatur. Luc. 12. f

Cant. 8. c

Ioan. 5. f

&

& etiam mortem culpæ, & facit viuere sicut carbonem extinctum, vt dicitur: Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Quarto ignis incinerat: sic virtus & incendium charitatis redigit hominem in cinerem humilitatis. Vnde dicebat Abraham: Loquar ad Deum meum, cum sim puluis, & cinis. Quinto ignis semper tendit sursum: sic charitas facit ascendere sursum vel ad cælum per desiderium. Vnde dicebat Apostolus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sexto ignis semper in motu: sic charitas semper est in aliquo bono actu. Nam sicut dicit Gregorius: Amor Dei nunquam est otiosus, Operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est: Septimo ignis aufert rubiginem à ferro: sic charitas tollit rubiginem peccati. Vnde dicitur: Deus autem ignis est, vsque ad consumptionem deuorans, scilicet peccati rubiginem, per suam ignitam dilectionem: Octauo ignis scintillas emittit: sic charitas mentem deuotam scintillas cælestium desideriorum emittit, sicut legitur in Danièle: Vir desideriorum es. Nono ignis facit ollam feruere, & olla feruenti non incidunt muscæ: sic mens, quæ per charitatem feruet, muscas tentationis non timet. Diabolus autem propter inuestigationem tentationum, inter alia nomina sua vocatur Beelzebub, qui interpretatur Deus, vel pater muscarum, vt habetur in Luca: Decimo ignis seruat lampades à mure: mus namque cum lampadem extinctam conspicit, mox bibit oleum, sed ipsum non audet fugere, quandiu conspicit lampadem ardere: sic charitas ardens in animo, oleum gratiæ custodit à spiritu maligno. Hoc oleum volunt prudentes virgines in suis lampadibus habere, vt cum sponso valeant ad nuptias intrare, sicut dicitur in Matthæo.

CAPVT III.

De Fide.

Fides est virtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, firmiter creduntur, vt habetur in tertio sententiarum. De fide nota specialiter tria, scilicet eius typum speciosum, eius actum virtuosum, & eius fructum generosum.

Primo dico, quod fides habet typum speciosum, vel figuram multiplicem, cui eleganter, vel strenue, vel congrue comparatur. Et primo comparatur tribus, scilicet arce testamenti, stellæ firmamenti, & petræ fundamenti. Fides quidem est sicut arca testamenti. Nam dicitur: Propitiatorium non excedit arcam, sed arca propitiatorii: sic per fidem, & nunquam sine fide habetur propitiatio peccatorum. Fides etiam est sicut stella armamenti, & præcipue dicitur stella maris, quia nauigantibus ostendit portum gratiæ siue salutis. Dicitur etiam stella matutinalis, quia præuenit Solem iustitiæ. Dicitur nihilominus stella orientalis, quia ducit Reges spirituales, & facit eos Christum adorare, sicut illa, de qua scribit Matthæus. Fides etiam est sicut petra fundamenti. Nam sicut ædificium est solidum, quod est supra petram fundatum, vel locatum: sic structura virtutum, & omne spirituale ædificium optime locatur supra fidei fundamentum. Vnde dicit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Item fides aliis tribus bene & congrue comparatur. Figuratur enim per mundum speculum, per dexterum oculum, & per sponsæ annulum. Fides namque comparatur speculo mundo. Quia sicut turris magna in modico speculo cernitur: sic maiestas, & magnitudo diuina in speculo fidei representatur. Bene ipsa est speculum sine macula, vt dicitur in libro Sapientiæ. Fides etiam comparatur oculo dextero. Sinister oculus est ratio, quæ solum de naturalibus iudicat: dexter vero fides, quæ omnia tam naturalia, quam miracula determinat, & intellectum in obsequium Christi captiuat, vt dicit Apostolus. Et sicut qui amisit oculum dexterum, inutilis est ad bella, quia scutum operit sinistrum, & sic nullum habet

oculum, quo videat ferire vel caedere aduersarium: sic qui non habet fidem, inutilis est ad pugnam spirituale. Vnde Naas dicit hominibus vel uiris Iabez Galaad: In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium oculos dextros, vt habetur in libris Regum. Naas interpretatur serpens, vel coluber, & signat serpentem antiquum, id est, diabolum, qui nititur eruere oculum dexterum, id est, fidem, vt ad bellum spirituale hominem reddat inutilem. Ipse enim est coruus infernalis, qui cum cadauera inuenit, primum oculum inuadit. Fides insuper comparatur annulo: quia sicut in subarrhatione sponsæ, annulus in digito ponitur ad orationem: sic fides ornat rationem, quæ per digitum intelligitur, quia disceruit, & sic à Deo spiritualiter desponsatur. Nā dicitur: Sponsabo te mihi in fide. Annulus iste atgenteus potest dici, eo quod fides instar argenti, luceat per veram cognitionem, & resonet per perfectam confessionem: quia dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem.

Item fides comparatur aliis tribus, scilicet signo vexillari, scuto militari, & radio solari: Fides enim est sicut vexillum regis. Nam sicut vexillum regis monstrat, quod res est præsens in acie, maxime vt terreantur hostes: sic fides est signum, quod Rex regum, scilicet Deus præsens est in pugna, vel tentatione, vt fugiant demones. Et ideo dicitur: Cui resistite fortes in fide: Sicut enim vexillum regis in signum Domini ponitur in arcem urbis: sic fides locatur in arce mentis, id est, in eminentia rationis. De hoc vexillari signo dicitur: Leuabit Dominus signum in nationes, id est, fidem sub credentes. Fides etiam est sicut militare scutum. Nam sicut scutum ponitur ad sinistram partem: sic fides præcipue armat hominem contra aduersitatem. Et sicut scutum portatur à parte cordis, quod est in sinistra parte hominis: sic fides est armatura mentis. Et sicut scutum est triangulum, ita fides credit Deum trinum & vnum. De scuto dicit Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei. Fides nihilominus est sicut Sol, vel Solis radius. Nam sicut Sol videtur solum propriis radiis, non torchiis, vel candelis: sic Deus videtur solum radio fidei, qui solum inmittitur luci primæ veritatis, non torchiis, id est, lumine naturalis rationis. Vnde dicit Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur, non dialecticis. De hoc lumine, vel radio fidei potest intelligi, quod dicitur: Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Tamen nota, quod Sol non videtur in propria rota, nisi ab aquila: Deus non videtur in propria essentia, nisi ab anima valde deuota, & peninis cõtemplationis eleuata. Item cæcus non videt Solem, sed tamen credit videnti: non videt viam, & tamen credit cani ducenti: nec videt locum profundum, & tamen credit baculo tangenti, & tentanti; ita simplices, qui per se sacramenta non vident, videntibus id est, prælatis: & pastoribus suis se committere debent, sicut cæcus committit se ductori, & sicut ovis committit se pastori. Tamen summum periculum est, quando ipsi pastores vel ductores cæci sunt & ignorantes, quia dicit veritas: Si cæcus cæco ducatur præstet, ambo in foueam cadunt.

Item fides tribus aliis comparatur, scilicet columnæ sacramentali, auroræ spirituali, & luci primordiali. Fides namque est sicut columna illa, quæ præcedebat populum Israël in exitu de Ægypto. Nam illa ex parte Israël erat lucida, & ex parte Ægyptiorum tenebrosa: sic fides credentibus luget, & infidelibus est obscura: quia ipsi sunt rebelles luminis, vt dicitur in Iob. Fides etiam est sicut aurora. Nam sicut illa est exorsa latronibus: sic fides odiosa est demonibus, qui sunt latrones animarum. De ipsis enim dicitur: Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Fides autem nihilominus est sicut lux primo creata. Nam sicut illa primum opus in maiori mundo: sic fides prima virtus in minori mundo, hoc est in corde humano: & ideo cum sit primogenita, specialiter benedici meretur, sicut antiqui primogenita benedicebant. Vnde dicitur de talibus: Qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham.

Item

1. Reg. 11. a

Osee. 2. d

Rom. 10. b

1. Pet. 1. 5. c

Isa. 11. 5

Ephes. 6. e

Amb. lib. 1. de fide. c. 5. cir. fin. to. 4. Eccl. 1. 1. b

Mat. 15. b

Exod. 13. d

Iob 24. e

Ibidem.

Gal. 3. b

1. Ioh. 3. c

Gen. 18. d

Philip. 1. d

Greg. hom. 30. in Enag. ante med.

Deut. 4. d

Dan. 10. b

Luc. 11. b

Mat. 23. a

Mag. 3. sent. dist. 23. 5. Fides est virtus.

Fides multis comparatur. Exod. 25.

Mat. 2. a

Mat. 16. b

Sap. 7. d

2. Cor. 10. b

Item nota, quod fides ad hoc, quod sit commendabilis debet habere tria, scilicet veridicam confessionem magnificam deuotionem, & catholicam probationem. Primo ergo fides debet habere veridicam confessionem, scilicet, vt verum dicat, ne aliud dicat, aliud credat, aliter viuat. Vt scilicet fides sit viuam non mortua: vera non ficta. Res enim mortua, proprie non est res, nisi æquiuoce: sicut homo mortuus non est homo. Res etiam ficta, non est proprie dicenda res, sicut leo pictus, non est leo verus, nec denarius falsus, sicut ille qui est de aurichalco, quod debet esse de auro, non est verus denarius, tales sunt falsi, & ficti Christiani, de quibus dicitur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Tales sunt sicut chimæra, quæ est res tantum ficta, & tamen nihil est in rerum natura. Fides veridica est, quæ verum dicit, sic viuendo sicut credit, sic credendo, sicut dicit. Talis est moneta vera ad emendum paradysum, & vera arbor, & generosa ad producendum frondes diuinæ dilectionis, folia salutiferæ confessionis, flores honestæ conuersationis, & fructus bonæ operationis.

Secundo debet habere deuotionem magnificam, & est notandum, quod fides ostenditur esse magna in tribus. Primo vt in solo Deo confidat, etiam si naturalis ratio contradicat, Talem fidem habuit Abraham, qui vetulus de vetula & sterili, contra omnem rationem credidit Deo promittenti, quod haberet semen, in quo benedicerentur omnes gentes, vt dicitur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Talem fidem non habuit Thomas, qui noluit credere, quod Christus resurrexisset à mortuis, nisi oculis videret, & manibus contrectaret. Tales sunt illi, qui nolunt credere vel mutare, nisi sub bono pignore. De tali modica fide, dicit Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Secundo fides est magna, si in aduersitate non deficiat, sed tunc plus inualescat, de qua dicit Saluator: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, &c. Granum sinapis quanto plus teritur, tanto fortius viget: talis fuit fides Martyrum, qui per fidem vicerunt regna, ludibria, verbera, insuper vincula, & carceres. De hac fide dicitur: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Talem fidem non habuit Petrus, qui videns ventum validum timuit, & statim veritus fuit, cui dixit Saluator: Modicæ fidei, quare dubitasti? Sic multi infideles ventum validum tribulationis videntes, statim titubant, & merguntur in mari tentationis, vel desperationis, quod est mare mortuum, in quo nihil potest viuere. Tertio fides est magna, si homo propter dilationem, petere non desistat, quousque obtineat. Talem fidem habuit mulier Chananæa, quæ quantumcumque fuisset à Christo repulsa, non quieuit à prece, quousque fuit exaudita. Vnde dicit ei Saluator: Mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti, quia, vt vulgo dicitur: Quod differtur, non auferitur.

Item fides debet habere professionem catholicam. Et notandum, quod catholica professio Christiana, continet duodecim articulos fidei, qui in symbolo Apostolico continentur, scilicet Credo in Deum, &c. Sunt autem duodecim articuli, quia duodecim sunt Apostoli. Quilibet autem duodecim Apostolorum, posuit in symbolo suum articulum.

Petrus autem dixit: *Credo in Deum Patrem, &c.* Iste articulus pertinet ad patrem. Et est sciendum, quod aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo. Credere Deo, est credere, quod vera sunt, quæ dicuntur de Deo, & sic possumus credere, & credimus Petro, & Paulo. Sed credere in Deum, vt dicit Augustinus est credendo amare, credendo in eum per amorem ire, in eum vel eius membris incorporari. Nota de isto articulo cum dicitur: Patrem omnipotentem, quia ipse est Deus Pater, non deest sibi bona voluntas: quia Omnipotens, non deest sibi potestas implendi, quod promittit, quia dicitur, Omnia quæcumque voluit, fecit.

Andreas dixit: *Et in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum.* Iste articulus pertinet ad diuinitatem

Filij. Et nota quod specialiter Christus dicitur Dominus noster, quia proprie dominatur nobis duplici iure, scilicet iure creationis, quia nos creauit & fecit: & iure redemptionis, quia nos magno pretio scilicet sanguine suo redemit, vt ait Apostolus: Empti enim estis pretio

magno. **IACOBVS** maior dixit: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.* Iste articulus est primus, qui pertinet ad humanitatem. Et nota, quod Maria mater Dei caruit in conceptione culpa. Et ideo dicitur Christus de Spiritu sancto conceptus, quia sine culpa fuit, quod Spiritus sanctus fecit in natiuitate Filij. Caruit etiam pœna. Et ideo dicitur Christus de Virgine natus, quia nullam pœnam sensit, nec damnus sustinuit: quia virgo peperit, & post partum virgo permanit. Et in hoc Christus dedit exemplum filiis omnibus, vt nullum

damnum nutritibus, vel progenitoribus suis inferrent. **IOANNES** dixit: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* Iste articulus pertinet ad humanitatem. Et nota quatuor in hoc articulo, pro quibus, & in quibus, nõ solum grati esse debemus Redemptori nostro, sed etiã specialiter, in his quatuor ipsum imitari. Christus enim est passus, vt nos patiamur, scilicet habendo patientiam in aduersitatibus, & tribulationibus nostris. Christus etiam crucifixus est, vt nos per pœnitentiam crucifigamus carnem nostram, cum vitiis, & concupiscentiis. Christus etiã mortuus est, scilicet in cruce, vt in cruce pœnitentiæ, vsque ad mortem perseueremus. Christus nihilominus sepultus est, vt nos terram nostram mortalitatis consideremus, & cum cinere nostram mortalitatis: ad modum carnis falsæ superbiam condiamus: quia carnes cito putrescunt & corrumpuntur, nisi sale condiantur.

THOMAS dixit: *Descendit ad inferna.* Iste enim articulus & tertius pertinent ad humanitatem. Descendit autem Christus ad inferos secundum animam, vt extraheret suos de limbo. Nota etiam magnam peruersitatem nostram, quia nos vix volumus sequi Christum ad Cælum, quantumcumque sciamus, quod Christus secutus est hominem vsque ad infernum, scilicet ad eum liberandum.

IACOBVS minor dixit: *Tertia die resurrexit à mortuis.* Iste est quartus articulus, pertinet ad humanitatem. Et nota quod Christus resurrexit tertia die, vt nos à peccato resurgamus, in tertia die, scilicet pœnitentia, confessione, contritione & satisfactione.

PHILIPPVS dixit: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est iudicare viuos & mortuos.* Iste articulus est quintus, pertinet ad humanitatem. Et nota, quod hæc duo quæ sunt in isto articulo scilicet ascensus Christi ad cælos, & aduentus ad iudicium: magnam fiduciam nobis ingerunt, quia scimus, quod causam nostram frater noster iudicabit.

BARTHOLOMÆVS dixit: *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Id est, credo, quod Spiritus sanctus est in se, & in electis suis: & quod non solus est sanctus, sed etiam Ecclesiam facit sanctam. Et iste est primus articulus, qui pertinet ad Spiritum sanctum. Et sunt tria in præsentem pertinentia ad Spiritum sanctum, & duo in futuro. Primum, quod ad ipsum pertinet in præsentem, est sanctificatio. Nam primus eius articulus, vt diximus, *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Credo, quod Spiritus sanctus, qui in se sanctus est, ipse sanctificat Ecclesiam, per gratiam & bonitatem suam, quia ipse bonitas est.

MATTHÆVS dixit: *Sanctorum communionem.*

Iste articulus pertinet in præsentem ad Spiritum sanctum: quia Spiritus sanctus pertinet ad Sanctorum communionem, id est, vniõnem membrorum in corpore Ecclesie ad caput, scilicet ad Christum, & alia membra in corpore naturali, id est, fidelium adinuicem. Sicut spiritus bonus vnit membra in corpore naturali: sic Spiritus sanctus vnit membra spiritualia, scilicet fideles in corpore mystico, quod est Ecclesia. Vnde sensus huius articuli est: Credo Sanctorum communionem, id est, credo, quod sancti, id est, fideles tanquam vnius corporis Ecclesie membra, communicant, id est, vniuntur sibi, & capiti suo, & hoc

per

Tit. 1. d

Fides tribus magnifica ostenditur.

Gen. 15. b

Greg. hom. 26. in Euan. gel. non longe à princ. Mast. 17. c

1. Ioan. 5. d
Matt. 14. d

Matt. 15. c

Idem habetur apud Au. Ser. 8. in Hexaem. tom. 1. & sup. cent. p. 3. scilicet. 38. hoc tom. mutatum ex 8. Aug. se. 115. de temp. 10. 10. facit etiam pro hoc Leo epi. 961. Psal. 13.

per Spiritum sanctum. Et nota, quod triplex est cōmunio, quam fideles debent habere adinuicem scilicet communionem vnius corporis: quia faciunt vnum corpus. Et communionē societatis: ex qua societate venit, quod quilibet, qui est de corpore Ecclesie, partem habet in omnibus bonis, quæ sunt in Ecclesia. Tertia cōmunio est mutuae supportationis: quia vnus debet supportare onus alterius, scilicet mala, per patientiam: & bona communicare per elemosynarum largitionem. Vnde dicitur: Alter alterius onera portate.

SIMON dixit: *Remissionem peccatorum*, scilicet credo. Iste est tertius articulus, pertinens ad Spiritum sanctum. Per Spiritum sanctum enim, qui est benignitas ipsa, in baptismo, & in pœnitentia remittuntur peccata. Et nota, quod peccata remittuntur, lauantur, & tolluntur. Remittuntur, quantum ad culpam: lauantur, quantum ad maculam: tolluntur, quantum ad pœnam.

IVDAS THADÆVS dixit: *Carnis resurrectionem*. Iste est quartus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem corporis. Et nota, quod in seruitio regis, qui potest reddere, vel restituere equum, si continget eum mori in bello potest miles secure exponere eum, pro ipso rege, & duce suo: sic nos equum nostrum, id est, corpus proprium, secure possumus exponere pro Christo: quia ipse potest equum reddere, id est, corpus restituere, id est, resuscitare.

MATHIAS dixit: *Vitam æternam. Amen*. Iste enim est quintus, & vltimus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem animæ, vel etiam vtriusque. Et nota, quod quia si sollicitus est homo, ad prouidendum huic miseræ vitæ transitorie, multo magis debet esse sollicitus ad prouidendum illi vitæ, quæ nunquam poterit finem habere. Vnde sciendum est, quod tribus modis prouidetur huic temporali vitæ, scilicet mendicando, laborando: & mutuū accipiendo. Ibi enim non est locus mendicandi, sicut patet de diuite epulone, qui voluit mendicare guttam aquæ, & non potuit obtinere, vt habetur in Luca. Ibi etiam non est locus laborandi. Ideo dicitur. Venit nox, quando nemo potest operari. Ibi nihilominus non est locus mutuū accipiendi, vel emendi, vt patet de fatuis virginibus, quæ voluerunt mutuo habere, vel emere oleum, & non potuerunt habere. Et ita, qui non vult hic prouidere per bona opera, egestatem æternam patietur in illa vita æterna. Ideo dicit Saluator: Primum quærite regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adiicientur vobis, &c.

CAPVT IV.

De Spe.

Spes est futuræ beatitudinis certa expectatio, ex Dei gratia, & ex meritis proueniens, vt habetur in libro tertio Sententiarum. De spe nota præcipue tria, scilicet typum comparationis, scetum generationis, & fructum operationis.

PRIMO ergo spes comparatur tribus, est enim sicut columna domum firmans, sicut galea caput armans, & sicut anchora nauem seruans. Spes itaque est sicut columna, quæ domum sustentat. Nam columna debet esse solida, & de forti ligno, non fragilis, & vacua, vt arundo: sic spes, quæ est in Deo, quia est solida, est quasi de forti ligno, & facit ædificium solidum: sed spes, quæ est in mundo, est fragilis & vacua, & quasi de arundine, & ideo facit ædificium ruinosum. Nam dicitur: Qui confidit in diuitiis suis, corruet. Sic superuacua & fragilis spes, & fiducia annorum, & amicorum: quia dicitur: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem suam, id est, carnalem hominem, brachium suum, id est, fiduciam vel auxilium, quod est in solo Deo collocandum. Spes etiam est sicut galea. Nam sicut galea est munimentum capitis: sic spes est armatura intentionis. Vnde dicit Apostolus: Induite galeam spem salutis. Spes nihilomi-

nus est sicut anchora. Nam sicut anchora seruat nauem contra procellas fluctuum: sic spes mentem contra tentationis impulsus. Et ideo dicitur. Confugiamus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam & firmam.

Item spes tribus aliis comparatur. Est enim sicut arbor fructuosa, sicut gemma pretiosa, & sicut mola virtuosa. Spes ergo est sicut arbor fructuosa. Nam sicut arbor profert vberes fructus, quæ habet irriguum aquarū viuentium: sic spes profert fructus bonorū operum, quæ sita est, & plantata iuxta irriguum aquarum. Vnde dicitur: Ego autē sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei mei. Spes enim est sicut margarita, vel gemma. Nam sicut gemma est grata: sic spes est Deo placita. Sicut gemma habet valorem magnum: sic spes facit hominem pretiosum. Et sicut gemma est perlucida: sic spes est quodammodo diaphana, quia per eā videntur, & sperantur loca cælestia. De ipsa dicitur: Gemma gratissima expectatio præstolantis. Spes nihilominus est sicut mola. Et nota, quod duæ sunt molæ spirituales scil. timor supplicij, & spes præmij. Timor est mola superior, quæ premit animam, ne evanescat per elationem. Spes est mola inferior, quæ animā sustinet, ne deficiat per desperationem. Istas duas molas debet pœnitens coniungere, sicut Dauid, qui dicebat: Ab altitudine diei, scil. à die iudicij timebo, ecce mola superior. Ego vero in te sperabo, ecce mola inferior. Vnde vna sine altera non valet. Et ideo in figura huius dicitur: Non accipies loco pignoris, inferiorem & superiorem molam, id est, spem & timorem non subtrahas peccatori, & inter istas duas molas, fit optima molitura tritici, id est, perfecta contritio peccati.

CAPVT V.

De Prudentia.

Prudentia est appetendarum rerum, fugiendarumque scientia, vt dicit Tullius in libro de officiis. De Prudentia nota specialiter tria, scilicet typum decentissimum, actum vtilissimum, partum nobilissimum.

HABET autem Prudentia typum multiplicem, & elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scilicet assessori iudicis, quatuor etiam minimis, & astutiæ serpentis. Prudentia quidem est sicut assessor iudicis, vel regis. Nam sicut assessor iudicando dirigit iudicem, vel regem: sic prudentia rationem. Sicut assessor absente, interdum peruertitur iudicium regis: sic cum abest prudentia, peruertitur iudicium rationis. Vnde dicitur in Proverbiis: Dux indigens prudentia, multos opprimit per calumniam. Prudentia etiam comparatur quatuor minimis terræ. De quibus dicitur: Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sūt sapientiora sapientibus, scilicet formica, lepuscus, stelio, vel lacertus, & locusta. Nam & prudens dicitur formica, ratione prudentiæ. Et nota, quod formica habet decem laudabilia, & à viris prudentibus imitanda. Formica est animal paruum, vel modicum, in quo laudatur humilitas, grano pascitur, in quo docetur honestas. Socios adiuvat, in quo laudatur charitas. Sollicita est, in quo laudatur prudentia. Nunquam est otiosa, in quo commendatur occupatio. Grana detruocat, ne germinent, vel putrescant, in quo monstratur carnis afflictio. Tempore imbris grana abscondit, in quo docetur fuga tentationis. Tempore sereno granum soli exponit, in quo laudatur virtus orationis: Pondus portat maius quam ipsa sit, in quo monstratur zelus compassionis. De ipsa dicitur prouerbum: O piger, vade ad formicam, & discite sapientiam, quæ cum non habet ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate, & congregat in messe cibum sibi, scilicet in messe gratiæ, cibum gloriæ sempiternæ. Item prudentia comparatur lepusculo ratione confidentiæ quam homo prudens habet solum in Deo. Sicut lepuscus locat in petra cubile suum, vt dicitur in Proverbiis: ita homo in Christo. Petra autem erat Christus,

Gala. 9. e

Luc. 16. e

Ioan. 9. a

Matt. 25. a

Matt. 6. d

Mag. lib. 3. sen. d. 26. in princ.

Spei comparationes.

Prou. 11. d

Hiero. 17. a

1. Thes. 5. a

Hebr. 6. d

Psal. 51. a

Prou. 17. b

Psal. 55. a

Deut. 24. b

Prudentia tribus comparatur.

Prou. 28. e

Prou. 30. d

Formicæ prudentia.

Prou. 6. a

Prou. 30. d 1. Cor. 10. a

vt

vt dicit Apostolus. Prudentia etiam comparatur stelli-
ni. Nam stellio, vel lacertus, quia alas non habet, vngui-
bus, vel manib. vitur, quia diligentia operationis lauda-
tur. Nam in viro prudente, diligentia in operatione, sup-
plet defectum naturæ. Prudens nihilominus compara-
tur locustæ. Nam sicut locusta habet volatum recidi-
uum, volat enim ad alta, & statim cadit in ima: sic pru-
dens volat ad alta per desiderium patriæ cælestis, & ca-
dit ad ima per considerationem propriæ fragilitatis, iuxta
illud: Ascendit vsque ad cælos, descendit vsq; ad aby-
sos. Prudentia tertio comparatur astutiæ serpentis. Et
nota, quod quinque astutiis vitur serpens, quas vir pru-
dens imitatur. Prima astutia serpentis, est custodia capi-
tis: nam caput summe custodit, pro quo seruando, totum
corpus exponit: sic sancti Christum, qui est caput no-
strum summe custodiunt, & pro ipso omnia alia exponunt,
sicut Apostolus, qui dicebat: Quæ mihi fuerunt lucra,
hæc arbitratus sum propter Christum detrimen a. Se-
cunda astutia serpentis, est depositio pellis, ponit enim
se in arcto foramine, vbi renouatur deposita veteri pel-
le: sic sancti in arcto pœnitentiæ, seipos incarcerant, vt
veterem conuersionem deponant, sicut monet Apo-
stolus: Deponite vos secundum pristinam conuersionem
veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria
erroris. Tertia astutia serpentis, est delusio incantatoris.
Deludit enim incantatorem, obturando vnam aurem cum
terra, & aliam cum cauda, vt dicitur: Sicut aspidis sur-
de, & obturantis aures suas: sic viri sancti & prudetes,
deludunt incantatorem, id est, tentationem diaboli: quia
vnam aurem obturat cauda, id est, memoria mortis, iuxta
illud: Memorare nouissima tua, & in æternum non pec-
cabis: & aliam obturant terra, id est, consideratione pro-
priæ fragilitatis, quia dicitur: Puluis es, & in puluerem
reuerteris. Quarta astutia serpentis, est insidiatio pedis,
insidiatur enim calcaneo, non capiti: sic viri sancti supe-
rant desideria carnis, attendentes, quis finis delectatio-
nis, scil. mors immortalis, vel infernalis, iuxta illud: Fi-
nis illorum mors. Quinta astutia serpentis, est fuga mu-
lieris. Nam sicut propter inimicitias eius fugit, & lati-
tat sub spinis: sic etiam viri sancti propter inimicitias
fornicationis, fugiunt consortium mulierum, & latitant
sub spinis pœnitentiæ, secundum consilium Apostoli:
Fugite fornicationem. Ad imitandas istas serpētis astu-
tias dicit Saluator: Estote prudetes sicut serpentes, quas
habent cum mulierem fugiunt & latitant. Et ne serpen-
tis astutia fiat virulenta, tem, erat eam simplicitas co-
lumbina, vnde addit: Et simplices sicut columbæ.

CAPVT VI.

De Temperantia.

Temperantia est nihil appetere vnde sit pœniten-
dum, in nullo modum vel legem excedere, sub iu-
gationis cupiditatem domare, vt ait Macrobius. De
temperantia nota specialiter tria, scilicet eius typum
nobilem, eius partum fertilem, & eius actum vtilem.
Habet autem Temperantia typum multiplicem, vel
figuram. Comparatur autem temperantia specialiter tri-
bus, scil. freno quo equus regitur, bysso quo caro tegi-
tur, & muro quo castrum cingitur. Est itaque temperan-
tia, sicut frenum equum regens. Nam sicut a fessore, me-
diante freno ducitur equus: sic caro a spiritu, freno tem-
perantiæ gubernatur. Maxime enim frenandus est equus
iuxta aquam, iuxta ignem, iuxta præcipitium. Frenum
temperantiæ necessarium est carni, contra aquam tran-
sitionæ delectationis, contra igitem concupiscentiæ car-
nalis, & contra præcipitium aternæ damnationis. De hoc
freno dicit Apostolus: Sobrie & iuste & pie viuamus
in hoc sæculo. Nam quod ubet debet viuere sobrie quan-
tum ad seipsum, iuste quantum ad proximum, pie quantum
ad Deum. Est etiam temperantia sicut byssus carnem te-
gens. Nam byssus, vt dicit Papias, est genus lini candi-
dissimi, quod crescit in Ægypto, & inde fit tela, quæ

vulgo dicitur serica. De hac tela byssina fit camisia no-
bilis & delicata, per quam figuratur castitas & tempe-
rantia. Et sicut ista camisia nobilis est immediate carni
contigua, & coniuncta: sic castitas, & temperantia, est
carni præcipue necessaria, & ei inseparabiliter coniu-
genda. Et ideo dicitur de muliere forti: Byssus & pur-
pura indumentum eius. In bysso figuratur castitas, quæ
est præcipuum ornamentum mentis: in purpura figura-
tur temperantia, quæ est sicut auriphrygium, vesti ap-
positum ad decorem. Est nihilominus temperantia, sicut
castrum cingens. Nam sicut castrum muratur præcipue
ab ea parte, quæ magis est infirma: sic temperantia mu-
nit castrum hominis ex parte magis infirma, scil. ex parte
corporis. Dicit enim m: Spiritus, quidem promptus est,
caro autem infirma. Item temperantia, est quidam honor
Deo assimilans, quidam valor mentem magnificans, &
quidam dolor hostem mortificans. Est enim temperan-
tia honor quidam Deo assimilans. Deus enim est Spiritus,
vt dicitur in Ioanne. Temperantia vero, est qua-
si nutrix spiritualis, quæ ablacat filios Dei, & facit
de carnalibus spirituales, & sic assimilat Deo, iuxta il-
lud: Iucorruptio facit proximum Deo. Est enim tempe-
rantia valor quidam, mentem magnificans. Nam sicut
valor magnificat aurum: sic temperantia magnificat &
impretiabi em facit hominem temperatum & castum,
quia dicitur: Non est digna ponderatio animæ continen-
tis. Est igitur temperantia dolor quidam hostem mor-
tificans. Diabolus enim libenter quiescit & dormit in
locis humetibus, id est, voluptuosis hominibus, vt dicitur
in Iob. Temperantia vero ponit ipsum in arido pœ-
nitentiæ, vbi non inuenit requiem: & sic interficit, vel
fugat hostem, quia dicitur: Cum immundus spiritus
exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens re-
quiem, & non inuenit. Loca arida sunt homines sobrij:
in quibus requiem non inuenit. Quia in talibus non
sternit lectum voluptuosum peccati.

CAPVT VII.

De Fortitudine.

Fortitudo est firmitas animi contra molesta sæculi, vt
dicit Glossa super Matthæum. De fortitudine nota
specialiter tria, scilicet typum valde pulchrum, partum
valde dignum, & fructum valde bonum.

Primo igitur virtus fortitudinis, habet typum multi-
plicem, & similitudinem elegantem. Comparatur autem
specialiter tribus, scil. fornaci, quæ probat aurum: radici,
quæ portat lignum: & lorice, quæ vetat ictum. Est itaq;
fortitudo sicut fornax, aurum probans. Nam sicut for-
nax reddit aurum lucidum: sic fortitudinis virtus, facit
hominem honestum & decorum. Nam de talibus dicitur.
Fortitudo, & decor indumentum eius. Et sicut for-
nax, quædam metalla reddit solida, & quædam liquida:
sic virtus fortitudinis, corda facit nunc solida contra
tentationem, nunc liquida per compassionem, nunc ro-
rida per deuotionem. Nam dicitur: Anima mea liquefa-
cta est, dilectus meus locutus est. Et sicut in fornace ma-
gnus flatus follium, & magnum ignis incendiū: sic ignis
fortitudinis, solum est in illis, in quibus est flatus diui-
næ inspirationis, & vehemens incendium charitatis. Et
in figura huius aduentus Spiritus sancti super Apo-
stolos, vbi fuit eis datus ad robur spiritualis virtutis, fuit
tanquam adueniens spiritus vehemens, vt dicitur in Acti-
bus Apostolorum. Est etiam fortitudo sicut radix ligni, vel
arborem portans. Nam sicut radix portat pondus arboris,
& frondes, flores, fructus, & folia: sic virtus fortitu-
dinis, sustinet omnia bona opera, & merita nostra. Vnde
dicitur: Confortare, & esto robustus. Est nihilominus
fortitudo sicut thorax, vel lorica ictum verans. Nam si-
cut thorax, vel lorica, seruat corpus ab ictu gladij: sic
virtus fortitudinis custodit animam a tentatione diaboli,
& cuiuscunq; aduersarij. Tonus enim mundus non con-
cernit vnū hominē, in quo est fortitudo Dei, sicut patet,
quod puellæ virgines, puta, Catharina, Cæcilia, Agnes,

Psal. 110. c

Phil. 3. b

Ephes. 4. c

Psal. 57. a

Ecl. 7. d

Gen. 3. d

Rom. 8. d

1. Cor. 10. c
Matth. 10. b

Macr. lib. 1.
in som. Scip.
cap. 8.
Similitudi-
nes Tempe-
rantia.

Tit. 3. d

Prou. 31. d

Matth. 26. d

Ioan. 4. d

Sap. 6. c

Ecl. 6. b

Iob 4. d

Matth. 12. f

Fortitudo
tribus præ-
cipue simi-
lis est.

Prou. 31. d

Cant. 5. b

Act. 2. a

Ios. 1. b

Lucia, Agatha, Barbara, beata Clara, & ceteræ Virgines, reges, & tyrannos, & omnia tormentorum genera superabant. Nec mirum, quia fortitudo illa non hominis, sed Dei erat. Vnde dicitur: De celo fortitudo est.

Item fortitudo tribus aliis comparatur, scilicet virgæ, quæ non incuruatur: ferro, quod non superatur: & petre, quæ non perforatur. Est itaque fortitudo similis virgæ inflexibili, & talis virga, vel baculus est valde necessarius ambulanti, & certanti, & laboranti: sic fortitudo, est quasi baculus & virga inflexibilis, quæ valde est necessaria: quia locus, in quo sumus, est locus certaminis, locus itineris, & locus laboris. Et hæc tria hominum genera indigent specialiter baculo vel virga. Ideo dicitur: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Est etiam fortitudo similis ferro indomabili. Nam sicut ferrum non domatur, sed comminuit, & domat omnia metalla, vt dicitur in Danièle: sic viri fortes mori possunt, vinci vero non possunt immo ipsi omnia aduersa, & prospera vincunt, & quod plus est, regnum cælorum violenter rapiunt. Nam violenti rapiunt illud, vt dicitur in Matthæo. Est nihilominus fortitudo similis petre infrangibili, qualis est Adamas. Nam sicut qui Adamantem percutit, ipse magis percutitur: sic qui virum fortem molestat, magis læditur, quam lædit. Et sicut Adamas non frangitur violentia: ita vir fortis nulla frangitur impatientia. Et sicut Adamas scinditur sanguine hirci: sic vir fortis memoria passionis Christi. Propter ista de viro forti dicitur: Vt Adamantem, & vt filicem dedi faciem tuam.

CAPVT VIII

De Iustitia.

Iustitia est virtus, sua unicuique tribuens, vt dicit Augustinus de libero arbitrio. Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, vt ait Anselmus. De iustitia nota specialiter tria, scilicet typi figuræ elegantiam, partus filialis abundantiam, & actus virtualis efficaciam.

Primo ergo iustitia typum habet multiplicem, & figuram valde elegantem. Comparatur enim tribus specialiter, sicut recta semita, sicut recta regula, & sicut recta linea. Est autem iustitia sicut recta semita. Nam sicut illa est rectissima viarum: sic per viam iustitiæ citius peruenitur ad brauium sempiternum: immo omnis alia via est deuium. Nam dicitur in Psalmo: Errare fecit eos in inuio & non in via. Vnde dicitur ibi de iustis: Deduxit eos in viam, vt irent in ciuitatem habitationis. De iniustis vero dicitur alibi: In circuitu impij ambulat. Est etiam iustitia sicut recta regula. Nam sicut recta regula est rectissima mensurarum, sic iustitia est optima mensurarum, & certissima mensura ad donum operandum. Hæc est enim regula diuina, quæ dirigit opera nostra: Vnde dicitur: Dominus diligit iustos. Et sapiens ait: Qui sequitur iustitiam, diligitur à Domino. Est nihilominus iustitia sicut recta linea. Sicut enim recta linea est pulcherrima linearum, vt dicit Philosophus: sic iustitiæ rectitudo facit hominem, in intentione, & conuersatione pulcherrimum & decorum. Nam sicut statura humani corporis, est pulchrior inter omnes, quia est recta ad cælum: sic statura cordis est pulcherrima, cum per iustitiæ est recta ad Deum. Vnde sponsa dicitur: Statura tua assimilata est palmæ. De hac rectitudine dicitur: Solummodo hoc inueni, quod Deus fecit hominem rectum.

Item iustitia multum proprie tribus aliis comparatur. Nota, quod triplex est iustitia: generalis, quæ dirigit hominem in omni bono, à qua dicitur homo factus bonus: iudicialis, quæ corrigat, vel coercet ab omni malo, & ista corrigit delicta propria vel aliena: cardinalis, vel moralis, quæ reddit unicuique proprium bonum. Est itaque iustitia, sicut gemma in sermo aureo, sicut stella in dolo arctico, & sicut dea in nostro microcosmo. Est igitur iustitia sicut gemma in sermo aureo. Nam sicut gemma sermo aurei est ornamentum, quia totum sermum ornat, & facit pretiosum: sic etiam sermum aureum dicitur gra-

tia, eo quod in illa, & per illam coronantur opera nostra bona. Nam etiã opera bona: quæ fierent extra gratiam, nunquã coronam mererentur. In hac corona aurea, vel sermo aureo, insertæ sunt quatuor gemmæ valde pretiosæ, vel quatuor virtutes, principales, scilicet prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia. Gemma prudentiæ ponitur in anteriori parte coronæ, quia ad prudentiam pertinet, non solum præsentia disponere, immo & futura præuidere. Gemma temperantiæ locatur à dextris, quia temperantia facit hominem iustum, & sobrium in dextera prosperitatis. Gemma fortitudinis inseritur à sinistris, quia fortitudo facit hominem robustum in sinistra aduersitatis. Gemma vero iustitiæ incastratur in posteriori parte, sicut Episcopus in fine processionis, sicut Rex in fine aciei, sicut nauta vel gubernator in cauda nauis, sicut sententia iusta profertur in fine causæ, sicut etiã post laborem certaminis, datur victori corona triumphalis. Vnde ab ista, tanquã à principali gemma denominatur corona. Dicit enim Apostolus: Reposita est mihi corona iustitiæ. Aurifex in cuius aurificina fabricatur hæc pretiosa corona, est scientia increata. De qua dicitur: Sobrietatē & prudentiã docet, & iustitiã, & virtutem, id est, fortitudinē, quibus nihil vtilius est in vita hominibus. Istæ quatuor virtutes, vt dictum est, tanquam quatuor gemmæ pretiosæ, in aureo sermo gratiæ sunt incastratæ.

Est etiam iustitia sicut stella Arctici poli. Nam circa ipsam voluitur cælum, & sicut ipsa non mutat locum: sic volubilitas vitæ nostræ, mira volubilitate vertitur, iustitia vero nullo accidente mutatur. Si quidē vita nostra, tota est volubilis sicut rota: tunc enim hominem eleuat honore, quem paulo post humiliando occultat, iuxta illud: Ascendunt vsque ad cælos, &c. Interdum è conuerso hominem humilitate deprimit, quem postea ad honores attollit, quia dicitur: Suscitans à terra inopem, & de stercore, &c. Quandoque hominem à læna mutat in dexteram, scilicet ab aduersis, in prospera: interdum à dextris in lænam, id est, à prosperis in aduersa, iuxta illud quod Abraham dixit ad Loth: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Sed vir iustus in omnibus his, semper manet immobilis. Nam ipsum humilitas non deprimit, ipsum honor non ambit, ipsum aduersitas non frangit. Vnde dicitur: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

Est nihilominus iustitia sicut dea nostri microcosmi, id est, minoris, & inferioris mundi. Sicut enim Deus in suo megacosmo vel maiori mundo, disponit omnia in numero, pondere & mensura, vt dicitur in libro Sapientiæ: sic iustitia in suo microcosmo præsidens, tanquam Deus facit, vt in omnibus meritis, & operibus nostris, sit numerus bonæ operationis, pondus sanctæ affectionis, & mensura intentionis. Vnde isti deæ nobilissimæ sacrificium iustitiæ debemus offerre, sicut dicitur in Psalmo: Sacrificate sacrificium iustitiæ.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SEXTVS.

De septem donis Spiritus sancti.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Dono Timoris.

Cap. I.

De Dono Consilij.

Cap. II.

De Dono Intellectus.

Cap. III.

De Dono Sapientia.

Cap. IV.

CAPVT I.

De Dono Timoris.

ROST tractatum de virtutibus sequitur de donis Spiritus sancti. Et hæc est quinta Diætæ Salutis, scilicet à virtutibus ad dona Spiritus sancti peruenire: quia sicut diximus, virtutes docent recte operari, sed dona expedire. Cum autem sint septem

dona

1. Mach. 3.0

Psal. 22.6

Dan. 2. f.

Matt. 11. b

Ezech. 3.

Aug. de lib.

arb. lib. 1. c.

12. som. 1.

Ansel. dial.

de veritate

c. 13.

Compara-

tiones iusti-

tiæ.

Psal. 106. d

Psal. 11. d

Psal. 145. b

Prov. 15. b

Cant. 7. c

Ecl. 7. d

1. Tim. 4. b

Sap. 8. b

Psal. 106. b

Psal. 112. b

Gen. 13. b

Psal. 140. b

Sap. 11. e

Psal. 4. b

Isa. 11. a
Psal. 120. b
Timoris Domini similitudines.
Mat. 10. c
Psal. 118. p
Prou. 28. b
1. Thef. 5. a
Eccl. 7. e
Iob 9. c
Ier. 9. f
Eccl. 1. c
Prou. 22. c

dona Spiritus sancti, quæ scilicet enumerantur, scilicet spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris Domini. A sapientia autem non peruenitur ad timorem Domini, sed potius à timore ad sapientiam, tanquam ab inferiori gradu ad superiorem, iuxta illud quod dicitur: Initium sapientiæ timor Domini. Ideo de timore Domini, nota specialiter tria, scilicet quam multipliciter figuratur, quam virtualiter operatur, & quam rationabiliter mercatur.

Primo ergo timor Domini habet multiplices figuras elegantes, & comparationes conuenientes. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim timor Domini, sicut ostiarius custodiens ingressum, sicut iustitarius puniens maleficium, sicut terrarius vel speculator euigilans exercitum. Primo ergo timor Domini est sicut bonus ostiarius, qui diligenter custodit ostium cordis, ne intret inimicus, id est, diabolus. Et sicut ostiarius condit baculum vel gladium ad timorem intrantium: sic timor Dei, ne permittamus diabolum ad cor intrare, portat clauem pœnæ æternæ, gladium ex vtraque parte acutum, scilicet æquitatem diuinæ sententiæ, quæ condemnat improbos in anima & corpore. Vnde dicitur: Timete eum, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam. Secundo timor Domini est sicut bonus iustitarius, qui perimit maleficos & suspendit. Nam sicut illi, qui tenent iustitiam, ponunt in montibus & locis patentibus, patibulum, vel furcas ad expauentaculum latronum: ita timor Domini ponitur in corde hominis, propter expauentaculum peccatorum. Et sicut iste iustitarius crucifigit latronem: sic timor Domini nititur crucifigere carnem, tanquam pessimum animæ latronem. Vnde dicitur: Cõfige timore tuo carnes meas. Tertio timor Domini est sicut bonus terrarius, vel speculator, qui euigilat exercitum. Nam sicut speculator, tempore belli maxime, non sinit dormire milites: sic timor Domini, cum sit modo tempus belli & guerræ mortalis contra carnem, mundum, & diabolum, non permittit dormire spiritum, per delectationem vel consensum. Vnde dicitur: Beatus est homo, qui semper est pavidus. Non solum autem tempore belli debet homo esse pavidus, immo etiam tempore pacis debet esse timorofus, sicut videmus, quod magni reges, & sapientes, quamvis actu non sit guerra, muniunt tamen & custodiunt castra sua. De incautis dicit Apostolus: Cum dixerint: Pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus. Et Ecclesiastes: Qui timet Deum nihil negligit, quia nec bonum, nec malum: quia per timorẽ Domini malum euitat, tanquam nocium, & bonum formidat, & nescit si est gratum. Vnde dicit Iob: Verebar omnia opera, sciens quia non parces delinquenti, maxime autem tempore guerræ. Iste vigil vel speculator mandat custodiri portas sensuum, qui ibi est quasi totum periculum. Sicut ad literam illi, qui sunt in minutione summe custodiunt portas, cum vident castrum ab hostibus obsessum: sic spirituales viri, qui habent timorẽ Dei, custodiunt portas, scilicet, quinq; sensuum, ne intrent inimici, timetes, quod dicitur: Ascendit mors per fenestras nostras. Item timor Domini aliis tribus comparatur, est enim sicut medicina infirmorum, sicut disciplina puerorum, & sicut officina religiosorum. Primo igitur, timor Domini est sicut infirmorum medicina. Nam sicut medicina bene temperata repellit omnes morbos nocuos, & omnes nocuos humores: sic timor Dei omne peccatum & omnes peccati occasiones expellit, sanguinem luxurix, ætimate, acediæ, & melancholiam iræ, & choleram superbiæ. Vnde dicitur: Timor Domini expellit peccatum. Secundo timor Domini est sicut puerorum disciplina. Nam sicut virga disciplinæ castigatur puer, instruitur, & informatur: sic per timorem Domini omnis motus sensualis, & puerilis, sub isto pædago ad rationem reducitur, & puerilis extirpatur, iuxta illud, quod dicit Sapiens: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et nota quod secundum Bedam quatuor mala sunt propter peccatum nobis iniuncta, & nobis colligata, quæ

sunt omnis mali & peccati materia, scilicet impotentia, ignorantia, concupiscentia, & malitia. Vnde quidam peccant ex impotentia, & isti parum peccant, & maximam habent excusationem, nisi illa impotentia per culpam eorum sit introducta. Alij peccant ex ignorantia, & isti plus peccant, & minorẽ habent excusationem, quia ex ignorantia non excusantur à toto, sed à tanto: maxime si sit ignorantia affectata, quæ non excusat, sed peccatum aggrauat, & augmentat. Vnde de hoc dicit Ambrosius: Si ignoras, grauissime peccas. Alij sunt, qui peccant ex concupiscentia, & isti plus peccant, & quasi nullam habent excusationem, maxime si sit deliberata. Alij sunt, qui peccant ex malitia, & certa scientia, & isti maxime peccant, & nullam habent excusationem, immo tales dicuntur peccare in Spiritum sanctum, quia spiritui sancto bonitas, quæ est malitiæ contraria, appropriatur.

Sciendum est autem, vel notandum diligenter, quod sex sunt peccata in Spiritum sanctum, scilicet impugnatio veritatis agnitæ, inuidia fraternæ gratiæ, præsumptio de impunitate, obstinatio, desperatio, & finalis impoenitencia. Et iste sunt sex blasphemix in Spiritum sanctum, quæ nõ remittuntur in hoc sæculo, nec in futuro, vt dicitur in Matthæo.

Tertio timor Domini, est sicut officina religiosorum, maxime est sicut quoddam capitulum, quod est factum præcipue ad culparum correctionem. Nam sicut in capitulo increpatur, & recognoscitur, & punitur culpa: ita in hoc capitulo timoris Dei, corriguntur peccata, quia vt dicitur in Prouerbiis: Timor Domini odit malum. Et sicut religio nulla esset, si correctio capituli deficeret: sic si timor in capitulo cordis non esset, totum veritatis ædificium deperiret: quia dicitur in Ecclesiastico: Si non in timore Domini tenueris instanter, cito subuertetur domus tua. Et nota, quod in Dei capitulo, culpabilis quatuor facit. Primo genu flectit, secundo culpam recognoscit, tertio spoliat se, & vestem deponit, quarto disciplinam accipit: sic timor Domini, facit primo hominem penitentem humiliter genu flectere, quia dicitur in Isaiâ: Mihi curuabitur omne genu. Secundo facit humiliter culpam propriam recognoscere, sicut Dauid qui dicebat: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Tertio facit hominem veterem, sicut vellem turpem spoliare, sicut Apostolus dicit: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, veterem conuersationem cum vitiis, & concupiscentiis. Quarto facit hominem disciplinam accipere, id est, carnem lasciuam macerare & castigare, sicut Apostolus faciebat, qui dicebat: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.

Item timor Domini, est speciosus sicut hortus, virtuosus sicut ventus, & pretiosus sicut thesaurus. Primo timor Domini est valde pretiosus, instar horti paradisi. Habet enim amœnitatem sicut paradysus, dulcedinẽ, & delectationem. Vnde in Psalmo: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Habet fertilitatem, & vbertatem sicut paradysus, sicut dicit idem Psalmista: Non est inopia timentibus eum. Habet nihilominus securitatem sicut paradysus. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Qui timet Deum, nihil trepidabit. Et Philosophus: Qui timet Deum, omnia timent eum, qui vero non timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, statim habuit caput tremulum, & ait: Omnis qui viderit me, occidet me, vt dicitur in Genesi. Igitur timor Domini propter amœnitatem, vbertatem & securitatem est sicut hortus conclusus, vt dicitur in Canticis. Est etiam sicut paradysus, vt dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini sicut paradysus benedictionis.

Secundo timor Domini est sicut ventus virtuosus, & specialiter sicut ventus aquilonaris. Nam sicut ventus aquilonaris pluuias dissipat, nubes fugat, ærem serenat, reptilia exterminat, & aquam congelat: ita timor Domini dissipat pluuias carnalium delectationum, fugat nubes carnalium imaginationum, serenat mentem per amorẽ puritatis, exterminat reptilia, id est, mortificat vitia carnis, congelat aquas, id est, restringit fluxum mundanæ pro-

Peccata in Spiritum sanctum.

Mat. 23. d, e

Prou. 8. b

Eccl. 27. a

Isa. 45. d

Psal. 50. a

Col. 3. b

1. Cor. 9. d

Psal. 30. c

Psal. 33. c

Eccl. 34. b

Gen. 4. b

Cant. 4. d

Eccl. 40. d

Matth. 14. d
Dan. 3. d

spetitatis: ita vt possit homo timens Deum ambulare super aquam, sicut Petrus de quo legitur in Matthæo. A Iste est ventus de quo dicitur in Daniele: Angelus Domini fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem: quia fornax omnium desideriorum carnalium temperatur, & refrigeratur per Dei timorem.

Tertio timor Domini est pretiosus sicut thesaurus. Nam sicut thesaurus qui est res pretiosa, facit hominē semper sollicitū de custodia: sic timor Dei de se, & virtutibus semper est sollicitus, & de Dei gratia cum habetur: de perdita vt recuperetur: & de recuperata vt à reciduo conseruetur. Vnde dicit Bern. super Cantica: Cū adest gratia, time ne indigne opereris ex ea. Amplius time subtrahat gratia, quod derelinquat te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius timendū, ne forte contingat pati recidiuū. Reciduiare enim quā cadere peius est, quia dicitur in Ioanne: Ecce iam factus factus es, noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Iste igitur thesaurus est pretiosus, & ideo sume custodiendus, vnde dicitur in Isaia: Timor Domini ipse thesaurus eius.

Bern. super
Cantic. ser. 54.
post med.

Ioan. 5. b

Isa. 33. a
Septem ef-
fectus timo-
ris Domini.

Secundo timor Domini virtualiter operatur. Vnde nota, quod timor Domini habet septem nobiles effectus. Primo namque timor Domini curat hominem à culpa perpetrata: est enim sufficiens medicina contra peccata. Et nota, quod sicut medicus sapiens volens purgare ægrotum, primo dat sirupum præparatiuū, postea potionem, vel antidotum purgatiuum: sic timor Domini instar sirupi, præparat peccatorē generando attritionem, iuxta illud Ecclesiastici: Qui timent Deum, præparabunt corda sua. Secundo instar antidoti, purgat omnes peccati faeces, generando perfectam contritionem, quia dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini expellit peccatum. Et est differentia inter contritionem, & attritionem: quia attritio est dolor de peccato, non tamen perfectus, quia adhuc est in proposito peccandi de futuro.

Ecl. 2. d

Ecl. 1. c

Secundo timor Dei custodit hominem à culpa futura. Sicut enim sapiens medicus infirmo quem habet in cura, non solum dat antidotum ad expellendum morbum, sed etiam ministrat curato aliquod electuarium contra reciduum: sic timor Dei instar electuarij conseruatiui, custodit hominem ab omni peccato reciduo. Vnde dicitur in Exodo: Vt probaret vos venit Dominus, & vt timor illius esset in vobis, & non peccaretis.

Exo. 20. d

Tertio Timor Domini abiicit temporalia, vel terrena, quæ sunt sæpe peccandi materia. Sicut enim videmus, quod nauæ videntes naufragium imminere, merces quæ sunt in nau proiciunt in mari, vt euadant periculum naufragij: sic timor Domini bona temporalia facit abiicere, vt possit ab æterno naufragio liberare. Et propterea dicebat Iob: Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pōdus eius ferre non potui.

Iob 31. c

Quarto timor Domini contemnit, & sustinet temporalia mala, & euadet æterna. Nam sicut infirmus sustinet cauterium, & adustionem, vt possit euadere mortem: ita timor Domini facit sustinere cauterium temporalis vitæ, vt possit homo euadere mortem, vel supplicium mortis æternæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Timenti Dominum, non occurrent mala, & c.

Ecl. 33. a

Quinto timor Domini gratiam & bona opera introducit. Sicut enim seta introducit filum: sic timor Domini gratiam & omne bonum, iuxta illud: Initium sapientiæ timor Domini.

Ecl. 1. b

Sexto timor Domini super omnia facit fugere, & euadere supplicium gehennæ. Vadit enim ad infernum, in dimidio dierum, vt non vadat in fine dierum, sicut Ezechias, qui dicebat: Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Facit etiam alas ad melius fugiendum, vt dicit Poëta: Pedibus timor addit alas. Sicut videmus, quod lepus fugiens leporarium, præ timore videtur volare, & alas habere. Timor etiam facit hominem montes & colles transire, vt possit diabolum fugere, & inferni præcipitium cauere, quia dicitur in Isaia: Tunc saliet sicut ceruus claudus.

Isa. 38. a

Isa. 35. b

Septimo timor Domini meretur stipendium vitæ

æternæ, hominem namque humiliat, & sic secundum regulam Saluatoris, ad gloriam exaltat: quia qui se humiliat, exaltabitur. Et ideo dicitur in Prouerbijs: Humilem spiritum suscipiet gloria.

Luc. 14. c
Prou. 29. d

Sex species
timoris.

Timor Domini multipliciter variatur. Vnde nota, quod sunt sex species timoris, scil. timor naturalis, mundanus, humanus, seruilis, initialis, & filialis. Primus igitur est naturalis, scil. quando homo naturaliter timet mortem, & omne quod est sibi nocuum. Iste timor naturæ non est meritorius, nec demeritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timore Christus timuit mortem sicut dicitur in Marco: Cœpit Iesus pauere, & tædere.

Mar. 14. d

Secundus timor dicitur mundanus, scil. quando aliquis nimis timet de rebus transitorijs, vel de rebus mundanis, vel temporalibus perdendis. Isto timore timebant Iudæi, qui occiderunt Christum, ne perderent locum suum, vt dicitur in Ioanne: Si dimittimus eum sic omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem nostram.

Ioan. 11. f

Tertius timor dicitur humanus, scil. cum aliquis plus debito timet de corpore suo. Iste timor prohibetur in Matthæo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Iste timor aliquando est veniale peccatum, vt quando est citra Deum, aliquando mortale peccatum, vt quando est supra Deum, qualis fuit in Petro, quando negauit Christum, ne perderet corpus suum.

Matth. 10. c

Quartus timor est seruilis, cum aliquis timet peccare & abstinere se à peccato timore gehennæ, habet tamen voluntatem peccandi, si peccatum posset impune fieri, & in quantum in se est, vellet non esse iustitiam, vt posset perpetrare culpam. Iste timor est quasi vestis de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum caelorum, sicut figuratur in Esther, vt dicitur: Indutum sacco non intrare aulam Assueri. De hoc timore dicit Apostolus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, & c.

Esther. 4. a
Rom. 8. c

Quintus timor initialis dicitur, de quo in Psalmo: Initium sapientiæ timor Domini. Iste timor duo facit, timet enim puniri, & timet à Deo separari: sed principaliter timet separari. Iste licet timeat malum incurere, plus timet bonum perdere, & ita quodam modo incipit bonum amare. Et ideo dicitur initialis proprie: quia sicut seta introducit filum, & filo introducto exit seta: sic iste timor initialis charitatem introducit, & charitate introducta timorem foras mittit.

Psal. 110. c

Sextus timor dicitur filialis. Nam sicut filius super omnia timet offensam patris, etiam si pater non intenderet eum percutere: sic qui habet timorem Domini filialem instar boni filij, timet & cauet offensam patris caelestis, etiam si ex offensa illa, illud mali deberet sibi accidere.

Psal. 18. b

De hoc etiam timore dicitur in Psalmo: Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi. Iste timor à sanctis Doctoribus vocatur castus timor, qualis famulorū Susannæ, qui secundum Daniëlem verecundantur specialiter, & timent in turpi facto. Sine hoc timore verecundiæ nihil rectum esse potest, nihil honestum, vt dicit Tullius. De hoc timore verecundo, dicit Bernardus mirabilia super Cantica: Timor, inquit, verecundus & castus, est omnium ætatum ornatus, sed in iuuenili ætate amplius enitescit. Quid enim amabilius verecundo adolescentem? quam pulchra hæc & splendida gemma morū in vultu adolescentis? quam vera & minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis index, soror continentie est? Nullum æque manifestum signum columbinæ simplicitatis testis innocentie, lampas pudicæ mentis specialis gloria conscientie, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, insigne totius honestatis. Merito igitur iste timor castus dicitur, quia qui timorē istum habet instar virginis Mariæ, ante partum suorum operū, & post partum, semper manet incorruptus. Et sicut mater Dei est virgo, & decor virginum: sic timor iste castus decor est, & virgo virtutū animæ.

Dan. 13. c

Bern. sup.
Cantic. ser. 80.
statim à pri

Item post donum timoris dicendū esset de dono pietatis: sed quia pietas idem est, vel quasi idē cum miseri-

cordia,

cordia, ideo infra cum dicemus de Beatitudinibus in materia de Misericordia, cap. 4. Titulo 7. de pietate dicemus. Item post donum pietatis esset dicendum de dono scientiæ, sed quia scientia ad prudentiam potest reduci, ideo illa quæ in materia de virtutibus supra dicta sunt de prudentia, c. 5. Titulo 3. applicari possunt ad ea, quæ de dono scientiæ sunt dicenda. Et post donum scientiæ, esset dicendum de fortitudine: sed quia fortitudo non tantum est donum, sed virtus, ideo de fortitudine sufficiant quæ dicta sunt in capitulo de virtute, & specialiter in materia de fortitudine, cap. 7. Tit. 5.

CAPVT II.

De Dono Consilij.

Post donum fortitudinis, esset dicendum de dono consilij: sed pauca de dono consilij sunt dicenda, & hoc quia ad donum consilij pertinent fere omnia, quæ superius in capitulo de virtutibus & de virtute prudentiæ sunt dicta, c. 7. Tit. 5. Nam prudentia & consilium in hoc differunt, quod consilium dicit vtrum aliquid sit agendum. Prudentia vero, ostendit quo fine, & quibus circumstantiis adhibitis, vt quo tempore, & qualiter aliquid sit agendum. Sicut alterius est scientiæ, cognoscere: an expediat aliquæ saluari: alterius vero scire qualiter aliquid sit saluandum. Quia primum pertinet ad Theologiam, secundum ad Medicinam. Item donum consilij excellentius est, quam virtus prudentiæ: quia consilium contra omne præcipitium virtutem prudentiæ rectificat, ne post factum pœniteat: & hic proprie est actus, & opus consilij, sc. prohibere præcipitium, & cauere. Sicut enim videmus, quod frænum est contra præcipitium equi: sic donum consilij, contra cõmunem præcipitationem operis boni. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sine consilio nihil facias, post cuius factum non pœnitebis. His suppositis, inter illa pauca, quæ de dono consilij sunt dicenda, sunt hæc consilia notanda.

Nunc de consilio specialiter nota tria, scil. quæ sunt in consilio necessaria, quæ sunt in consilio laudabilia, & quæ sit consiliorum differentia. Primo ergo dicendum est quæ sunt in consilio necessaria. Et nota, quod in consilio quatuor sunt necessario obseruanda, scil. expediens, facile, certum & securum. Contraria istorum vitanda, sc. damnosum, difficile incertum, & periculosum. Vnde ille, qui dat consilium ceteris paribus debet præponere expediens damnofo, facile difficili, certum incerto, securum periculoso. Propter omnia illa, dicitur in Prouerbiis: Erit salus, vbi multa consilia.

Secundo videndum est, quæ sunt in consilio laudabilia. Et nota, quod in consilio quatuor sunt laudabilia, scil. gratia consilium, requirendi, gratia consilium eligendi, gratia consilium exhibendi, & gratia consilium acquirendi. Primo igitur, est valde laudabile, scil. consilium in omnibus libenter requirere. Ideo dicitur in Tobia: Consilium semper à facientibus require. Secundo in consilio, est laudabile, consiliarium bonum eligere. Vnde nota, quod secundum doctrinam sacræ Scripturæ, Deus consiliarius est eligendus præ omnibus. Nam in consilio & pro consilio requirendo, primo eligendus est Deus, non diabolus: Vnde dicitur in eodem Tobia: Omnia consilia tua in ipso, scil. in Deo maneant. Secundo eligendus est iustus, non impius. Vnde dicitur in Ecclesiastico. Cor boni consilij statue tecum, quia dicitur in Prouerbiis: Consilia impiorum fraudulenta, quia vix scit aliis consilium dare, qui sibi nescit accipere. Et ideo dicitur in Genesi: In consilia eorum, sc. impiorum non veniat anima mea. Tertio eligendus est sapiens consiliarius non fatuus, ideo dictum est in Tobia: Consilium semper à sapiente require, non à fatuo, quia dicitur in Ecclesiastico. Cum fatuis non habeas consilium: non enim possunt diligere, nisi quæ eis placent. Quarto eligendus est senex & expertus, vt dicitur in Ecclesiastico: Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, &

consilium. Non est pro consilio eligendus iuuenis lasciuus. Ideo Roboam pro magna parte amisit regnum suum: quia relicto consilio seniorum, adhæsit consilio iuuenem, vt dicitur in tertio Regum.

Tertio videndum est, quæ sit consiliorum differentia. Et nota: quod sicut sponsus iocalia consuēit portare sponsæ, cum qua de nouo contraxit: ita Christus qui tanquam sponsus de thalamo procedens, nouæ sponsæ suæ Ecclesiæ, cum qua naturam nostram cum sua vniendo in vnitatem personæ matrimonium sacramentale contrahit, noua iocalia, id est, tria Euangelica consilia apportauit. Primum consilium est castitas, contra concupiscentiam carnis. De hoc consilio habetur in Matth. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Tales sunt enim Eunachi, qui se castrant propter regnum cælorum. Secundum consilium, est voluntariæ paupertatis, contra concupiscentiam oculorum. De quo consilio habetur in Matth. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et Seneca dicit, quod quietissime viuerent homines, si hæc duo pronomina tollerentur de mundo, sc. meum, & tuum. Tertium consilium est obedientiæ & humilitatis, contra superbiam vitæ, de quo dicitur in Matth. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Semetipsum abnegare, est propriam voluntatem relinquere. Optimum consilium. Vnde dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit. Exemplum de fratre orante, & diabolo insultante. Et quia superius in tractatu de consiliis, plene dictum est de his tribus consiliis: ideo quæ dicta sunt de dono consilij modo sufficiant.

CAPVT III.

De Dono Intellectus.

Post donum consilij dicenda sunt pauca de dono intellectus, & dono sapientiæ: quia hic possunt dici tere omnia, quæ dicta sunt supra tractatu de virtute prudentiæ. Vnde notandum, quod virtus prudentiæ & donum consilij, differunt à dono intellectus, & sapientiæ, quia consilium & prudentia pertinet ad vitam actiuam, & sunt de actiuis: intellectus & sapientia pertinet ad vitam contemplatiuam, & sunt de contemplatiuis. Differunt autem intellectus, & sapientia, quia intellectus est cognitio speculatiua, & quasi cognitio per visum: sapientia vero est cognitio experimentalis, & practica, & quasi cognitio per gustum. Et ideo superior est sapientia, quia intellectus tantum dicit cognitionem, vel visionem: sapientia supra cognitionem dicit delectationem. Et nota, quod intellectus foris stat: sapientia per affectum intrat, & ipsa delicias suggerit. Vnde dicitur in Psal. Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. Gustare ad sapientiam pertinet, sed videre ad intellectum: quia quod intellectus acute inuenit, sapientia mature disponit, & ad spiritualem delectationem conuertit, vt dicit Gregorius. Summa huius differentiæ est, quod donum intellectus est proprie penetratiuum; sed donum sapientiæ est proprie saporatiuum.

His propositis, de dono intellectus notanda sunt pauca, & specialiter tria. Debemus enim per donum intellectus subtiliter penetrare, & intelligere, quæ sunt supra nos, vt Deum: quæ sunt iuxta nos, vt proximum, & quæ sunt infra nos, vt corpus nostrum. Primo igitur debemus intelligere superiora, iuxta illud quod dicit Apost. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & Diuinitas. Et nota, quod duplex est liber, in quo intellectus potest legere, & intelligere, & addiscere Deum, sc. liber Scripturæ. Et hunc librum dedit Saluator discipulis suis post resurrectionem, vt sc. in figuris legalibus, & Canticis Prophetalibus intelligerent mysteria gratiæ, quæ operatus est Christus, id est, vt per ea quæ facta sunt, & dicta in veteri Testamento, intelligant ea quæ completa

Prudentia & consilium in quo differant.

Eccle. 32. d

Quatuor in consilio necessaria.

Prou. 11. d

Quatuor laudabilia in consilio.

Tob. 4. d

Ibidem.

Eccle. 37. b

Prou. 12. a

Gen. 29. a

Tob. 4. d

Eccle. 8. d

Ibid. 25. a

3. Reg. 12. c

Matth. 19. b

Ibid. e

Matth. 19. d

Ber. ser. 3. de resurr. Dom. ante med. Supt. 4. diara sal. per totum.

Intellectus & sapientia quo modo à prudentia, & consilio, atque inter se differant.

Psal. 33. b

Greg. hom. 19. in Ezach. ante med.

Rom. 1. o

Duplex liber legendus.

Luc. 24. g

sunt in nouo. Vnde dicitur in Luca: Tūc aperuit eis sensum, vt intelligerent Scripturas. Alius est liber creaturæ, in quo intellectus fidelis debet Deum quærere: quia potest eum inuenire, sicut in magnitudine creaturarum, omnipotentiam Dei: in pulchritudine & ordine, sapientiam in vtilitate & fructu, bonitatem Dei summam: quia dicitur in libro sapientiæ: A magnitudine speciei creaturæ, cognoscibiliter potest eorum Creator videri.

Sap. 13. b

Hunc intellectum non habuerunt Philosophi, quia intellectus eorum nesciunt ascendere à magnitudine creaturæ ad magnitudinem Dei. Et ideo fuerunt similes pueris, qui cum legunt literas pulchras & deauratas, attente respiciunt, sed quid literæ significant, non intendunt. Item notandum diligenter, quod creatura duplex est, sc. naturalis, & artificialis: & sic omnis creatura significat suum Creatorem dupliciter. In creatura est signum naturale, & positium. Signum naturale dicitur in creaturis, quas condidit per se diuina sapientia: signum positium dicitur in fabricis & operibus sacramentalibus, quæ constituit Ecclesia, vt sunt formæ Ecclesiarum, & vestes & ornatus ministrorum, quæ omnia sunt instituta, vt intelligamus Deum, quia in altitudine Ecclesiarum, sublimitatem: in magnitudine, immensitatem vel infinitatem: in quadratura, soliditatem: in longitudine, æternitatem: & similiter de aliis. In ministris similiter & ornamentis eorum intelligo Deum, vt in veste candida, munditiam, & puritatem: in veste rubea, Dei clementiam, & charitatem: in veste aurea Dei sapientiam & claritatem, & sic de aliis. Iste intellectus proprie vocatur donum Dei, vt dicit Apostolus: Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum.

Duplex creatura dupliciter significat suum creatorem.

1. Tim. 2. a

Secundo debemus intelligere, quæ sunt iuxta nos, sc. proximum, iuxta illud quod dicitur in Ecclesiastico: Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso. Nam frigore meo, debeo intelligere pauperis nuditatem: in fame & siti, pauperis sitim & esuriam: & in dolore meo, pauperis infirmitatem, & sic de aliis. Et sicut homines bene intelligentes, consueuerunt ad honores & dignitates promoueri: ita qui intelligunt necessitatem proximi, promouentur & quasi episcopantur ad beatitudinem paradisi. Vnde dicitur in Psalmo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem.

Ecccl. 31. a

Psal. 40. a

Tertio debemus intelligere, quæ sunt infra nos, sicut animam nostram, & corpus nostrum. Sicut enim oculus noster dirigit manum in opere & motu exteriori: sic intellectus regulat affectum, in omni opere & motu interiori. Vnde intellectus, dicitur interior lectus: quia animam informat, animam tranquillat & quietat, sicut corpus in lecto pausat. Dicitur etiam interior locus: quia sicut locus continet & conseruat locatum: sic intellectus stabilizat & conseruat liberum arbitrium, & omnem interiorem motum. Ideo dicitur in Psalmo: Intellectus bonus omnibus facientibus eum, quia si homo non faciat, quod intellectus & conscientia dicunt, nec Deus, nec Angelus, nec homo, quia ista tria habent intellectum, dici meretur: sed potius iumento comparatur. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cum in honore esset, non intellexit Creatorem suum: sed iumentis comparatus, & similis factus est illis.

Psal. 110. c

Psal. 48. c

CAPVT IV.

De dono Sapientia.

Post donum intellectus, pauca debemus dicere de dono sapientie, quod multum conuenit cum virtute prudentiæ & aliis virtutibus seu donis, quæ informant cognitiuam: tamen quia sapientia non tantum informat cognitiuam, sed etiam affectiuam: ideo dicenda sunt de sapientia pauca, scilicet tantum tria. Vnde notandum, quod sapientia est donum splendidissimum instar lucis, donum lapidissimum instar mellis, & donum profundissimum instar maris.

Primo ergo donum sapientiæ, est donum splendidissimum, non solum sicut sol, sed est plusquam sol. Sol enim iste non ostēdit nobis nisi quæ sunt supra terrā, & infra cælum: sapientia autem Dei facit nos cognoscere

omnia, scilicet infernum vt timeamus, mundum vt cōtemnamus, cælum vt appetamus, Deum vt laudemus, & istud est vltimum libri sapientiæ, & ab isto donatur. scilicet cognitio diuinorum, vt dicit Augustinus, & propterea dicitur in libro Sapientiæ: Hæc scilicet sapientia est speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata, & inuenitur prior: quia per lucem, visibilia videntur tantum, per sapientiam vero etiam inuisibilia cognoscuntur.

Sap. 7. d

Secundo sapientia est donum lapidissimum instar mellis, non solum sicut mel, sed etiam plusquam mel. Vnde dicit sapientia in Ecclesiastico: Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauam. Mel namq; vnum habet saporem, & illo gustato desipiunt alia etiam meliora sicut vinum: quod post mellis gustum, non apparet lapidum. Sed sapientia diuina omnem habet saporem, quia sibi sapiunt omnia vt debent; sc. tam mala quam bona temporalia, vt vilia & insipida: bona spiritualia, vt chara: bona æterna, vt fructuosa & summe nobilia. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Sapientia secundum nomen suum est scilicet lapida scientia, & non multis est manifesta. Ideo dicit Bernardus: Inuenisti plene sapientiam, si prioris vitæ peccata desleas: si huius sæculi desideria parui pendas: si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiant pro vt sunt.

Ecccl. 24. c

Ecccl. 6. a

Ber. in sen.

Tertio sapientia est donum profundissimum instar maris, non solum sicut mare, sed etiam plusquam mare: quia mare habet fundum, sapientia diuina nullum habet fundum, vt dicitur in Iob: Longior est terra mensura eius, & latior mari. Et propterea dicit Apost. O altitudo, id est, profunditas, diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: quia nimis longe sunt sapientiæ diuinæ iudicia, quibus disposuit omnia inuestigabilia, quam guttæ maris valeant numerati. Exemplum de patre & filio volentibus haurire totum mare cum cochleari paruo, vt narrat Hieronymus. Ideo dicitur donum, quia nunquam per studium acquiritur, nisi per inspirationem diuinam habeatur. Et ideo dicit Iacob. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, & dabitur ei. Et ita Sapientia: Da mihi Domine sedium tuarum afflictricem sapientiam, vt mecum sit, & mecum labore, vt sciam, quid acceptum sit coram te omni tempore. Amen.

Iob 11. b

Rom. 11. d

Iac. 1. b

Sap. 9. a

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS SEPTIMVS.
De Beatitudinibus Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Humilitate.	Cap. I.
De Mansuetudine, vel Mititate.	Cap. II.
De Fletu.	Cap. III.
De Misericordia.	Cap. IV.
De Munditia cordis.	Cap. V.
De Pace.	Cap. VI.
De Patientia.	Cap. VII.

CAPVT I.

De Humilitate.

OST tractatum de donis Spiritus sancti, dicendum est de Beatitudinibus: hæc est sexta Diætæ Salutis, scil. à dono Spiritus sancti, ad beatitudinem peruenire. De Humilitate enim quatuor sunt præcipue notanda, sc. typum figuratiuum, motum in citatiuum, signum demonstratiuum, & gradum distributiuum.

Habet ergo Humilitas, in sacra Scriptura typū, & multiplicem figuram. Nota igitur, quod Humilitas est breuis sca'la deuotionis, breuis schola perfectionis, & breuis via

Similitudines, quibus humilitas figuratur.

saluationis

saluationis. Breuis, inquam, scala, si vis ascendere: breuis schola, si vis addiscere: & breuis via, si vis incedere. Est igitur humilitas breuis scala. Et nota tria in scala humilitatis, sc. scalæ extremum, imum, & supremum: scalæ latera, dextrum & sinistrum: scalæ spatia, sc. triplicem gradum. Habet enim scala humilitatis duo extrema, imum, & supremum. Ium vel pes huius scalæ, est timor supplicij: supremum vero est amor præmij. Vnde Psal. ait: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, & c. Item habet scala duo latera, sc. dextrum & sinistrum. Dextrum est temperantia in prosperis: sinistrum patientia in aduersis. Vnde Apostolus: Per arma iustitiæ, à dextris & à sinistris. Item hæc scala habet tria spatia, vel tres gradus, inter quos primus est contemptus mundi, secundus est humilis abiectio sui, tertius est humilis amor Dei. Hæc est scala Iacob, de qua dicitur in Gen. Item est humilitas breuis scola, est enim compendium totius iustitiæ. Vnde ipsa dicitur omnis iustitia in Matth. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam, glossa, id est, humilitatē. Ideo Saluator & magister optimus, in sua schola prolixitatem totius legis reduxit ad quādam summam, id est, ad methodum humilitatis, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Humilitas autem sic describitur: Humilitas est, ex intuitu propriæ cōditionis, vel conditione voluntaria, mētis inclinatio. Est insuper humilitas sicut breuis via: quia cū humilitas petat centrū, per consequens vetat circulum, & specialem circuitum, & facit diametrum, & diametraliter pertransit spatium, & ita rectissime venit ad terminum. Ideo dicit Isaias: Hæc est via, ambulate in ea.

Item humilitas se attenuat, vt ametur à sponso, se adnihilat, vt creetur de nouo: & se euacuat, vt impleatur à Deo. Humilitas itaque se attenuat, & sic facit seipsum gracilem, ad domicellæ modum. Vnde humilitas est gracilitas sponsæ, quæ sponsum incitat ad eius amorem. Et causa huius est: quia gracilitas significat, vel attestatur incorruptionem, sicut econtrario tumor significat corruptam esse mulierem, & prægnantem. Vnde nota, quod quidam tument & inflantur de genere, & nobilitate, & tales imprægnantur à proprio patre, sicut filiæ Loth, vt habetur in Genesi. Quidam inflantur de subditorum multitudine, & potestate, & tales imprægnantur à toto populo: sicut Dauid, qui fecit murrurare populum, vt dicitur in secundo Regum. Quidam etiam tument & inflantur de incorruptione corporis, & per consequens; quod detestabile, imprægnantur à virginitate, sicut fatuæ virgines, de quibus dicitur in Mattheo. Item humilitas se adnihilat, vt denouo creetur. Ipsa enim est illud nihilum, super quod Deus fundauit terram, vt dicit Iob: Qui appendit terram super nihilum, id est, animam, super humilitatis fundamentum. Humilitas insuper se euacuat, vt impleatur, id est, vacuum & inanem se reputat. Vnde figuratur per altare tabernaculi: de quo dicitur in Exodo, quod erat in'concauum, vt posset recipere ignem, ligna, & victimas. Sic humilitas est vacua, vt capiat ista tria, scilicet ignem dilectionis, ligna compassionis, & victimam deuotionis.

Item nota quod humilitas est, quidquid in valore est pretiosius, quidquid in odore est deliciosius, & quidquid in decore est gratiosius. Primo igitur dico, quod humilitas in valore est summe pretiosa, & propter hoc comparatur auro & balsamo, quæ sunt duo valde pretiosa, balsamum, super omnes liquores, aurum, super omnia metalla. Et sicut ista duo sunt valde rara, & ideo pretiosa: sic rarissima est humilitas vera, ideo summe chara. Et sicut aurum est valde ponderosum, & naturaliter petit centrum, & balsamum semper petit fundum: sic vera humilitas instar auri & balsami, semper appetit inferiorem locum. Et propterea de valore humilitatis dicitur in libro Sapientiæ: Omne aurum in comparatione illius, arena est exigua. Est etiam humilitas in odore multum deliciofa, & propter hoc comparatur in scriptura tribus, quæ sunt valde odorifera, scilicet thuri, quod est granum modicum, & tamen fragrantissimum. Ideo di-

citur in Ecclesiastico: Quasi thus redolens in diebus ætatis: Comparatur etiā nardo, quæ est arbor parua, & valde odorifera. Vnde dicitur in Canticis: Nardus mea dedit odorem suum. Comparatur etiam cinnamomo, quod est cinerei coloris, & cum frangitur, spirat quandam visibilem & fragrantissimum odorem, id est, vaporem ad modum cineris, sic verus humilis, quia cinerem se reputat, emittit spiramina fragrantissima virtutis. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans, odorem dedi. Est insuper humilitas in decore mentis valde speciosa, & propter hoc comparatur virori & color viridi, qui super omnes colores est proportionabilis oculis, & delectabilis ad videndum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus, & super omnes virides sationes, vel fetetea satior viridiorque est virtus humilitatis.

Item nota, quod humilitas se humiliat vt ascendat, se incinerat vt redoleat, se mortificat vt resurgat. Humilitas itaque se humiliat & semper inclinatur. Sicut enim ramus, in quo pendet fructus, & sicut spica plena grano, respicit & declinat versus terrā: sic anima humilis, quæ instar rami, quæ est onusta fructibus bonorum operum, & ad modum spicæ granatæ est plena granis virtutum, respicit terram, id est, propriam fragilitatem, & carnis vel corporis conditionem terrenam. E contrario ramus erectus monstrat, quod in eo est nullus fructus, & spica erecta, quod est gracilis & vacua: ita homo per superbiam erectus, est ad modum rami sterilis & infructuosus. Et ideo dicit Saluator in Mattheo: A fructibus eorum, cognoscetis eos. Humilitas etiā se incinerat & puluerizat, & sic suauius fragrat, sicut herbæ & species aromaticæ, plus redolent, quanto sunt minutius tritæ & puluerizatæ. Vnde dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertū, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Et notandū, quod omnis homo debet se puluerem & cinerem reputare ex parte carnis, de qua certus est, quod efficietur puluis, vt dicitur in Gen. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Ex parte animæ, debet se quilibet puluerem & cinerem reputare, præcipue propter tria. Pr mo propter vilitatem. Sicut enim cinis est vilis, quantumcunque fuerit de pretiosa materia: sic anima valde vilis est ex culpa, quamvis sit valde nobilis ex natura. Ideo dicit Psal. Ad nihilum deductus est in cōspectu eius malignus. Secundo propter resistendi difficultatem. Quia sicut cinis statim dispergitur, & non potest resistere modico flauti: sic homo nō potest resistere modicæ tentationi, immo frequenter cadit ad sibilum modici verbi. Vnde dicitur in Psal. Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis, & c. Tertio propter resurgendi impossibilitatem. Nam sicut cinis non potest redire ad statum suæ materiæ: sic homo peccator non potest redire ad statum gratiæ, nisi sola Dei virtute, quia dicit Ecclesiastes: Nemo potest corrigere, quem Deus despexit, & in Psalmo: Nisi Dominus edificauerit domum, & c. Humilitas insuper se mortificat, vt resurgat: quia humilis quasi semper considerat mortem propriam, vt resurgat ad viam.

Et nota, quod memoria mortis facit in homine præcipue sex bona. Primo facit peccata vel vitia fugere. Nam sicut latrones timent & fugiunt faciem iudicis: sic vitia memoria mortis. Et sicut iumentū cū cauda se defendit à muscis: sic homo à tentatione vitiorum ex consideratione mortis. Nam de peccatore dicitur in Threnis: Sordes eius in pedibus, id est, in affectionibus. Et subdit causam: Quia non recordatus est finis sui. Secundo facit mundum contemnere. Vnde dicit Hieron. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Nam concupiscentia oculorum contemnitur, quando quis cogitat se in terram reuersurum: concupiscentia carnis deprimitur, quādo quis cogitat, quod corpus in deliciis nutritum, erit cibus vermium: superbia vitæ contemnitur, quando quis cogitat, quod ille qui vult esse super alios, ponetur sub terra, quæ est infimum elementorum. Tertio facit seipsum despiciere, & propter resolutionem

Ecclesi. 50. a

Cantic. 1. c

Ecclesi. 24. b

Ecclesi. 40. d

Matth. 7. e

Cantic. 3. b

Gen. 3. d

Psal. 14. b

Psal. 1. b

Ecclesi. 7. b
Psal. 126. aMemoria
mortis sex
bona facit
in homine.

Thren. 2. c

Hieron. de
reg. mona.
chor. tit. de
tim. vit. Iu-
dicij, tom. 9.
prope fin.

ad terram, in sui ipsius cognitionem venire. Qui modus cognoscendi, secundum Philosophum, est certissimus inter omnes. Propterea dicitur in Psalmo: Sciunt gentes, quoniam homines sunt, id est, de humo. Quarto facit vitam presentem recte regere. Sicut enim gubernator nauis se ponit in cauda, ut rectius gubernet nauem: sic qui in mari huius mundi vult recte & secure navigare, nouissima sua debet cogitare vel recordari. Nam dicitur in Ecclesiastico: Memorare nouissima, & in aeternum non peccabis. Quinto facit recte temperare presentem laetitiam. Sicut enim fatua est esca sine sale: sic praesens laetitia est inepta sine mortis consideratione, instar salis. Dulcedo laetitiae temporalis, miscetur cum amaritudine mortis. Vnde dicitur in Ecclesiastico: O mors, quam amara est memoria tua homini iniusto. Sexto facit recte diuidere presentem, & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eam diligenter considerat, quasi in medio praesentis & futurae vitae se collocat, & ideo recte videt, quid spernere & quid eligere debeat. Ideo dicitur in Ecclesiastico: In die bonorum, ne immemor sis malorum.

Item humilitas, est gratiosa instar floris speciosi, luminosa instar sideris radiosi, & virtuosa instar lapidis pretiosi. Est itaque humilitas gratiosa, instar floris speciosi. Comparatur autem inter flores praecipue violae, quae est flos modicus, & valde pretiosus. Et nota; viola est formata instar auiculae paruae, habet enim quoddam rostrum paruum, & quasdam paruulas alas, & quandam caudam paruulam: ita humilitas, habet ad modum violae ista tria diminutiva per propriam reputationem, habet namque rostrum ad laudandum Deum: habet etiam alulas vel pennas, ad contemplandum caelum. Habet caudam, ad cogitandum finem proprium. Haec est viola pretiosa, de qua dicitur in Canticis: Ego flos campi, &c. Est etiam humilitas luminosa, instar sideris radiosi. Nam sicut sidus vel stella est modica in apparentia, cum tamen sidus in veritate, ut tradunt Mathematici, sit maior tota terra: sic humilis cum sit paruus in veritate, est apud Deum maximus, ex sua tamen & hominum reputatione vult esse quasi nullus. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quanto maior es, humilia te ipsum in omnibus. Ipsa enim est instar lunae: nam sicut luna est luminare, quod minuitur ex consummatione, ut dicitur in Ecclesiastico: sic humilis se minorare nititur, cum a Deo per gratiam consummatur. Sicut Virgo Maria, ut habetur in Luca, quia reputauit se ancillam humilem, cum salutaretur venerabiliter per Archangelum Gabrielem, & a filio Dei eligeretur in matrem. Est etiam humilitas instar lapidis pretiosi virtuosa. Nam lapides pretiosi sunt, ut plurimum, quantitate modici, & virtute magni.

Et nota, quod humilitas comparatur specialiter, & proprie quinq; lapidibus pretiosis. Primo Amethysto, qui reprimit ebrietatem: sic humilitas superbiam, quae se inebriat per ambitionem. Vnde superbia est ebria, & non a vino, ut dicit Isael: Expergiscimini ebrii, & non a vino, sed a vento, scilicet superbiae. Secundo Iaspidi, qui fugat phantasmata, sic humilitas honores transitorios, qui sunt quasi phantasiae vel somnia. Quia dicitur de superbo in Ecclesiastico: Cor tuum plantafias patitur. Tertio humilitas est sicut Sapphirus. Nam sicut Sapphirus reprimit humores, seu tumores corporales: ita humilitas superbas & ampullosas inflationes. Ipsa enim non inflatur, non est ambitiosa, sicut de charitate dicit Apostolus. Quarto humilitas est sicut Onychinus. Nam sicut Onychinus dicitur hominem reddere inuictum: sic humilitas reddit inuictum hominem, & facit de hostibus triumphare. In cuius figura dicitur, quod Dauid qui dicitur humilis cum lapidibus fundae Goliath interfecit, ut dicitur in libris Regum. Quinto humilitas est sicut Adamas. Nam sicut Adamas est lapis, qui reddit hominem gratiosum: sic humilitas hominem Deo & hominibus facit esse placentem & gratum. Vnde dicitur de humilitate in Deuteronomio: Sit placens de fratribus suis. Et sicut coram Deo & hominibus est superbia odiosa, ut

dicitur in Ecclesiastico: ita humilitas est Deo & hominibus gratiosa.

Item humilitas cum Deo quasi de pari contendit, cum diuina liberalitate, eius gratiam semper recipiendo. Superbiam circumuenit, & meliorem partem eligendo. Diabolum despicit, eius laqueos euadendo. Humilitas igitur quasi de pari contendit cum diuina liberalitate: quia quanto diuina liberalitas animae plura tribuit, tanto ipsa ad recipiendum fit capacior; & hoc triplici arte, scilicet se dilatando per gratiarum actionem, incuruando per deuotam orationem, & euacuando per modicam sui reputationem. Primo enim humilitas cum recipit Dei beneficia, gratias agendo se dilatat, & sic recipiendo parat semper locum, ut Deus amplius infundat. Vnde ipsa est vas admirabile opus excelsum, ut dicitur in Ecclesiastico. Et bene humilitas vas admirabile dicitur, quia dum impletur, de impletione capacior efficitur. Secundo humilitas per orationem se incuruat, & sic ad magis hauriendum se praeparat. Nam sicut hydria curuatur, ut hauriat aquam: sic humilitas se incuruat ut hauriat, & hoc orando, gratiam diuinam; & quanto Deus amplius donat, tanto ipsa amplius postulat, immo nunquam petere cessat; & ideo in ea impletur, quod dicitur in libro Ecclesiastico: Cum consummauerit homo, tunc incipiet. Tertio humilitas per propriam reputationem se euacuat, & quodam modo se exinanit, & per consequens ad recipiendum capacior fit. Et hoc triplici arte existit, quia dum gratiam Dei in plenitudine recipit, seipsam tamen vacuam recognoscit. Ideo in persona Dei dicitur de humili in Ecclesiastico: Qui bibunt me, adhuc sitient.

Item humilitas etiam superbiam circumuenit, meliorem partem eligendo. Et nota specialiter decem, in quibus humilitas respectu superbiae eligit meliorem partem. Superbia enim eligit quod est extra, humilitas quod est intra. De primo dicitur in Matth. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. De humilibus vero dicit Apostolus: Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Superbia eligit sarpillas, humilitas tortillas. Superbia eligit corticem, humilitas nucleum. Superbia eligit paleam, humilitas granum. Superbia demum eligit flores, humilitas vero fructum, iuxta illud: Fructus eius dulcis gutturi meo. Superbia eligit montes, humilitas valles. Et nota, quod in montibus sunt quatuor mala, scilicet ariditas deuotionis, durities incompassionis, sterilitas operationis, & praecipitium damnationis. Humilitas vero eligit valles, in quibus sunt quatuor bona, illis malis opposita. Nam sicut valles contra ariditatem sunt irriguae, contra duritiam sunt molles, contra sterilitatem sunt fructiferae, contra praecipitium sunt securae: sic humiles ad modum vallis, sunt irrigui per deuotionem, & molles per compassionem, fructiferi per bonam operationem, securi per diuinam protectionem: quia in inferno non oportet timere praecipitium. Superbia eligit pulchrum, humilitas bonum. Superbia eligit imaginem, humilitas veritatem. Superbia eligit contentionem, id est, locum superiorem, pro quo contendunt ambitiosi, humilitas pacem, scilicet locum inferiorem, pro quo nullus contendit. Ideo dicit Saluator: Recumbe in nouissimo loco. Et sic in pace factus

est locus eius, ut dicitur in Psal. Superbia eligit esse in ore hominum, & ideo non est mirum si sentit aliquando morsus detractionis: humilitas vero eligit esse in iudicio Dei, per quem solum vult iudicari, sicut dicit Apostolus: Qui autem iudicat me, Dominus est. Humilitas insuper despicit, & paruipendit diabolum, eius scilicet laqueos euadendo. Nam sicut pisciculi euadunt sagemam; sic humiles rete, id est, tentationes diabolicas. In cuius figura rex Chaldaeorum transfuit in Babyloniam, & captiuauit nobiles & potentes, & dimisit pauperes, id est, agricolas & vinitores, ut dicitur in libris Regum.

Humilitas insuper habet motum incitatum, id est, causas multas, quae hominem mouere debent ad se humiliandum. Vnde nota, quod sunt quinque causae praecipuae, ex quarum consideratione debet homo seipsum

humiliare.

Psal. 9. d

Ecc. 7. d

Ecc. 11. c

Ecc. 11. c

Cant. 2. a

Ecc. 3. c

Ecc. 4. a

Luc. 1. d

Isa. 1. a

Ecc. 4. a

1. Cor. 13. b

1. Reg. 17. f

Deut. 33. d

Ecc. 10. a

Ecc. 43. a

Ecc. 18. a

Ecc. 24. a
Humilitas
in decem
meliorem
partem eli-
git, respectu
superbiae.
Matt. 23. a
1. Cor. 1. f

Cant. 2. c

Luc. 14. b

Psal. 75. a

1. Cor. 4. a

4. Reg. 24.

Causa quin-
que, quae ho-
minem ad se
humilian-
dum incitat

humiliare. Si consideret, quæ sunt infra, quæ sunt intra, quæ sunt iuxta, quæ sunt contra, & quæ sunt supra. Prima igitur causa humilitatis est consideratio creaturæ corporalis, quæ in homine est. Debet igitur creaturas corporales diligenter considerare, & ex illis humilitatem haurire. Si enim consideret terram, videt proprium sepulchrum: si attendat ignem super terram, videt supplicium peccatorum: si consideret quadrupedia, videt ea fortiora: si volatilia, videt ea leuiora & agiliora: si terræ nascentia, videt meliora, sicut fructus, & pulchriora, sicut flores. Vltimo, si consideret proprium subiectum, videt quod in principio est semen immundum, in medio fæcus stercoreum, & in fine cibus vermium, vt dicit Bernardus. Et iterum vide vnde veneris, & erubescere vbi es, & ingemisce quo vadis, & contremisce. Et ita cum homo diligenter considerat proprias vilitates, tunc humiliter resumit vires. Sicut enim muscus in locis foetentibus recuperat odorem, sic humilitas fragrantior efficitur, cum quis considerat propriam vilitatem. Et ideo dicebat Abraham: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis?

Secunda causa humilitatis, est consideratio status interioris. Omnis autem homo, aut scit se esse peccatorem, aut iustum. Si sciat se esse peccatorem, multum debet humiliari: quia quantum ad hoc, deterior est cane vel bufone; quia peccator est debitor temporalis & æternæ mortis: illa vero solum temporalis. Et in illis solum est miseria pœnæ, in peccatoribus vero pœnæ & culpæ, & in hoc sunt similes diabolo. Si autem fuerit peccator aiquando, nescit, vtrum iustificatus est à peccato, quia dicitur in Ecclesiaste: Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futuro seruantur incerta. Si autem sciat aliquis se esse in gratia, tamen se humiliare debet propter quatuor, quæ interdum etiam viris iustis & perfectis nocent: scilicet negligentia proficiendi, difficultas standi vel præseruandi, facilitas cadendi, etiam ad sibilum vniuersi verbi, difficultas vel impossibilitas resurgendi. Homo enim potest per se ire ad culpam, sed per se non potest redire ad gratiam; quia dicitur in Psalmo: Spiritus vadens, & non rediens.

Tertiâ causa humilitatis est, considerare sæpe de proximis nostris. Videmus enim multos de fratribus & proximis nostris, in scientia & virtutibus profecisse, & nos in peccato vel ignorantia remansisse, vnde debemus erubescere. Videmus etiam multos fratres & proximos cæcos, mendicos, & diuersis miseriis afflictos; & ideo debemus compati, timere, & Deo grati & humiles esse, & laudare eum, qui nobis potuit, & potest similia ex sua æquitate infligere, & nos ex sua pietate custodire, & propter hanc causam humilitatis dicitur in Iob: Visitas speciem tuam non peccabis. Visitans speciem tuam, sc. in proximum, qui est species tua, vel species vna tecum.

Quarta causa humilitatis, est consideratio hostis aduersantis, cui sine Dei adiutorio non possumus resistere: immo si comparati fuerimus ei, ipse quasi gigas, & nos quasi locustæ, vt dicitur in Numeris. Cuius etiam tanta est crudelitas, quod nos omni hora transglutiret, nisi etiam diuina protectio nos custodiret; quia dicitur in Threnis: Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti: cui debemus totam virtutem ascribere.

Quinta causa humilitatis, est consideratio diuinæ magnitudinis, cui tenemur humiliter subesse, propter beneficium creationis, iuxta illud Psalmi. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Et propter beneficium redemptionis, iuxta illud Ecclesiastici: Gratiam fideiussoris tui, ne oblitiscaris. Humiliare etiam debemus nos Deo, cuius potentiam euadere non possumus, cuius sapiëntiam latere non possumus, cuius iustitiam corrumpere non possumus. Vnde notandum iuxta hoc, quod tribus de causis debet se quis inclinare & dimittere. Primo quando videt capiti suo gladium imminere: sic nos debemus humiliari, & timere, quod videmus super caput nostrum gladium diuinæ sententiæ vibrare. Vnde dicitur ab Apostolo Petro: Humiliamini sub potenti manu Dei. Secundo incli-

nat se aliquis, quâdo oportet ipsum transire per ostium bassum: sic nos debemus humiliari, qui ad vitam transaturi sumus, per ostium bassum & humile, quod est Christus, quia dicitur in Ioanne: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Tertio consuevit quis inclinare se, quando videt superiorem se, in inferiori loco sedere. Non enim est decens militem sedere in scamno, si rex sederet in pauimento: sic nos humiliari est necessarium, cum videamus regem gloriæ propter nos in tantum humiliatum. Vnde dicitur in Matthæo: Sufficit seruo, si sit sicut Dominus eius.

Item habet humilitas multiplex signum demonstratiuum. Et nota, quod quinque sunt signa, iater alia, humilitatis demonstratiua. Primum est humilem amare, exemplo creaturarum, quæ diligunt sibi similes; quia dicitur in Ecclesiastico: Omne animal diligit sibi simile. Secundum est, honores & laudes fugere, sicut mel venenatum, & sicut sagittas limatas & venenatas: exemplo Christi, qui fugit cum turbæ vellent eum facere regem, vt dicitur in Ioanne. Tertium signum est, opprobria & contumelias æquanimiter tolerare: exemplo Dauid, qui cum Semei malediceret ei, dixit Abisa regem vindicare volenti: Dimitte eum, vt maledicat mihi, vt in libris Regum reperitur. Et exemplo Apostolorum, de quibus dicitur in actibus: Quod ibant gaudetes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ideo dicitur de humilitate in Threnis: Saturabitur opprobriis. Quartum signum est, vilia officia non recusare, exemplo Abigail, quam cum Dauid vellet ducere in vxorem, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei, vt habetur in libris Regum. Quintum signum est, libenter obedire: exemplo Christi, qui humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, vt ait Apostolus.

Habet etiam humilitas multiplicem gradum distributum. Vnde nota, quod tres sunt gradus humilitatis, sicut dicitur in glossa super Matthæum. Primus est subesse maiori, nec præferre se æquali, & hæc est sufficiens & necessaria. Secundus gradus est subesse pari, nec se præferre minori, nec velle præferri, & est humilitas copiosa. Tertius gradus est subesse minori. Et nemini præferri, & hæc est humilitas excellens & perfecta. Et ideo humilitas cum his gradibus suis, eleganter figuratur per altare tabernaculi, quod habebat tres cubitos in altitudine, vt dicitur in Exodo.

Item secundum alios, gradus humilitatis sunt quatuor. Primus est spernere mundum. Secundus spernere nullum. Tertius est spernere seipsum. Quartus est contemnere se semper, vel non curare sui cõtemptum. Ideo humilitas per istum quadruplicem gradum figuratur satis aperte per rationale, in quo erant quatuor versus, vel ordines gemmarum, vt habetur in Exodo.

CAPVT II.

De Mansuetudine, vel Mititate.

DE Mansuetudine vel Mititate, quæ est secunda beatitudo, specialiter sunt tria notanda. Habet enim mansuetudo, vel mititas pacem & societatem cum proximo, gratiam & familiaritatem cum Deo, & regnum, & hæreditatem in cœlo.

Habet namque homo mitis & mansuetus cum proximo pacem & societatem, & cum his, qui oderunt pacem, scit esse pacificus. Sicut enim contra lapidæ machinæ opponitur aliquid molle, per quod frangitur impetus violentiæ suæ: sic & vir mitis frangit iram, & impetum indignationis, opponendo molliem responsionis, vt in Prouerbiis patet: Responsio mollis frangit iram.

Habet etiam homo mitis cum Deo familiaritatem. Et nota, quod signum triplex est, quod homo mitis Deo sit familiaris. Primum est, quod Deus mitis libenter exaudit, sicut videmus, quod à rege obtinent quod volunt, qui ei familiares existunt. Vnde dicitur in libro Iudith:

Humiliamini

Bern. li. Meditacion. c. 3. ante med.

Gen. 38. d

Eccles. 9. a

Psal. 77. d

Iob. 5. a

Num. 13. d

Thren. 3. e

Psal. 99. a

Eccles. 19. e

1. Pet. 5. b

Ioan. 10. b

Mat. 10. e

Quinque præcipua signa humilitatis.

Eccles. 23. d

Ioan. 6. n

1. Reg. 16. b

Act. 5.

Tren. 3. d

1. Reg. 15. g

Phil. 2. a

Humilitatis gradus tres. Gl. Mat. 3.

Exod. 27. a

Exo. 28. b. c

Prou. 15. a

Signum triplex hominis mitis cum Deo familiaritatem habentis.

Judith. 9. d

Humilium & mansuetorū tibi semper placuit deprecatio. Secundum signum est, quod Deus in anima miti libenter pausat & dormit. Mansuetudo enim est sicut culcitra mollis in lecto florido continentia, de quo dicitur in Canticis: Lectulus noster floridus. Tertium signum est, quod Deus ad videndum, & loquendum, se ostendit mitem, vel exhibet. Sicut videmus quod illi, qui sunt familiares prælati, quando volunt, ad eos intrant, & loquuntur, pro voluntate, cum eis: sic homo mitis loquitur cum Deo, vt in Exodo, legitur de Moyse. Qui loquebatur cum Deo facie ad faciem, sicut solet loqui amicus ad amicum suum. Causa inter alias erat, quia homo mitissimus erat, vt dicitur in Numeris.

Cant. 1. d

Exod. 33. b

Num. 12. a

Matt. 5. a

Aug. lib. de
Suluaribus
documen. c.
10. tom. 4.

Prou. 16. c

Prou. 19. a

Psal. 75. e

Habet insuper homo mitis hæreditatem in cælo, vt dicitur in Matth. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, sc. viuientium. Et nota quod triplex est ratio, quare mites possident cælum. Prima est, quia possidentur à Deo, & ideo lege vicissitudinis possidebunt Deum in cælo. Quia dicit August. Nullius erit Dei possessio, nisi eius, quem ipse prius possederit. Secunda ratio est, quia mites possident corda sua, & dominantur sibi ipsis, quod non faciunt iracundi, immo ira dominatur eis. Ideo dicit Sapiens: Melior est qui dominatur animo, expugnatore urbium. Tertia ratio est, quia mites possident hic bona sua. Mites autem sciunt hic bona spiritualia optime possidere, quia nulla aduersitas potest eis ipsa auferre, quod iracundi facere nesciunt: immo bona spiritualia, si quæ habent, per impatientiam perdunt, vt dicitur in Prouerbis: Qui impatiens est, sustinebit damnum, scilicet non solum boni exterioris, quod perdit in via, sed etiam boni interioris, quod ipse effundit. Mites etiam bona temporalia possidere sciunt, quia sibi non permittunt dominari: quod nesciunt facere avari & cupidi, quia diuitiarum suarum nesciunt esse domini, sed potius serui. Quia dicitur in Psalmo: Viri diuitiarum, non diuitiarum virorum. Quia igitur mites, vt dictum est, se, & sua possidere sciunt, merito terram viuientium possidebunt.

Et nota, quod mititatem vel mansuetudinem hominis natura ministrat, corporis figura demonstrat, & canonis scriptura commendat. Mititas igitur à natura ministratur, & cum homine à natura copulatur, vel concreatur. Nam dicit Philosophus, quod homo est animal natura mansuetum. Sicut leoni à natura inest crudelitas: sic homini mansuetudo vel mititas. Mansuetus enim dicitur quasi manu assuetus: & ideo homo qui relicta mansuetudine regitur crudeliter, non est homo, sed bestia siluestris. Mititas etiam figura humana demonstratur. Figura enim hominis exterior quædam dulcedinem & affabilitatem demonstrat, & mititatem interiorem: In omni siquidem animalis specie, figura corporis exterioris signum est naturæ interioris. Sicut enim videmus, quod vngues magis fortes & acuti, & magna & ampla labia, significant rabiem & crudelitatem leonis & canis: sic naturaliter homo habens faciem venustam, & carnem mollem, & cutem leuem, & vngues breues, & modicitatem oris, & gratiam in oculis, mansuetudinem significat, & multa alia testimonia mititatis; quæ possent dari. Et e conuerso videmus, quod homo iratus habet tortam, & hirsutam faciem, & exiit humanam naturam, & induit furiam; & quodammodo exterior effigies monstrat, quod homo iratus iam non est homo, sed incipit esse bestia, iuxta illud Psalmi: Comparatus est iumentis, &c. Mansuetudo insuper vel mititas in scriptura valde commendatur. Dicitur enim de mediatore nostro in Ieremia: Ego sicut agnus mansuetus qui portatur ad victimam. Et iterum dicitur in Psalmo: Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam, &c. Vnde nota tria, quæ recte hominem deducunt, quæ sunt mansuetudo cordis, veritas oris, & iustitia operis.

CAPVT III.

De Fletu.

Fletus triplex.

DE Fletu, quæ est tertia beatitudo, nota specialiter tria, scilicet quod est fletus compunctionis, fletus compassionis, & fletus deuotionis.

A Primus fletus, scilicet compunctionis, est sicut collyrium medicatum. Vnde in Apocalypsi legitur: Collyrio inunge oculos tuos. Sicut enim collyrium purgando oculos, turbat visum, & inturbando purificat: sic fletus compunctionis animam turbat per penitentiam, sed medicat per gratiam. De hoc fletu dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt, &c.

Apoc. 3. d

Psal. 118. r

Secundus fletus est compassionis. Et est sicut vnguentum lenificatum. Nam sicut vnguentum vngendo sanat membra paralytica: sic humor compassionis sanat cupidos à paralyti, id est, ab avaritia. Et nota, quod ad vngendum & sanandum membra infirma, præcipue tria sunt necessaria, scilicet, ignis, vnguentum, & confricatio manuum: sic ad opus misericordiæ requiritur ignis dilectionis, vnguentum compassionis, & manus subuentionis. De hoc fletu dicitur in Iob: Flebam quondam super eos, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Iob. 30. d

Tertius fletus, scilicet deuotionis, est sicut balneum delectatum. Vnde anima, in qua sunt lacrymæ deuotionis, natat in deuotione, & lacrymis, sicut piscis in flumine. Nam dicitur in Prouerbis: Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneis.

Prou. 14. b

Item nota, quod sex sunt fletus incitamenta, & sex fletus impedimenta, & sex fletus emolumenta.

Sex incitant
ad fletum

Fletus igitur incitamenta sunt sex. Primum est recognitio propriæ culpæ. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Secundum est incolatus præsetis vitæ, vt dicitur similiter in Psal. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Tertium est timor gehennæ. Nam dicitur in libro Threnorum: Plorans plorauit in nocte, id est, in peccato. Quartum est recordatio passionis Dominicæ, vt legitur in Psalmo: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Quintum est compassio humanæ miseræ, vt dicit Apostolus: Flete cum flentibus. Sextum est desiderium cœlestis patriæ, vt dicitur in Psalmo: Super flumina Babylonis, id est, calcando delectationem transitoriam: sedimus per quietam meditationem: & fleuimus propter cœlestis patriæ delectationem. Vnde sequitur: Dum recordamur tui Sion. Sicut interdum peregrinus lacrymari cogitur, cum suæ patriæ recordatur.

Psal. 118. r

Psal. 119. b

Thren. 1. a

Psal. 41. a

Rom. 12. c

Psal. 136. a

Sex sunt etiam fletus impedimenta. Primum est superbiæ elatio. Sicut videmus, quod montes & alta loca consueuerunt esse arida: sic mons elationis & superbiæ est aridus. Vnde dicitur in Iosue: Terram arenam dediisti mihi, iunge & irriguam: sic e conuerso humiles abundant lacrymis, sicut videmus, quod valles abundant aquis. Nam humilitas est vallis lacrymarum. Secundum impedimentum est terrenorum affectio: sicut videmus, quod terra inspissat aquam, & turbat & redigit in ea. Vnde dicitur in figura huius in libro Gen. quod Cain interfecit Abel. Cain interpretatur possessio, Abel iustus. Cain igitur Abel interfecit, quando possessio, & affectio terrenorum, lacrymarum irriguam interfecit, & interrumpit. Ideo dicitur in figura huius in Genesi, quod omnes puteos, quos fecerunt serui Isaac, obstruxerint Philistinim, implentes terrenorum affectione puteos deuotionis. Tertium impedimentum est cordis incompassio, sicut videmus, quod de rupe non scaturit aqua, nisi miraculose. Vnde dicitur in libro Genesi, quod puteus grandi lapide claudebatur. Per os putei irriguam deuotionis intelligitur, & tunc grandi lapide clauditur, quando fletus propter cordis duritiam impeditur. Quartum impedimentum est nimia occupatio, sicut videmus quod in æstate, quando est tempus occupatum valde, fontes & putei exsiccat. Contra hoc dicitur in Isaia: Recedite à me, amare flebo. Quintum impedimentum est ignorantia excusatio. Sicut videmus, quod phreneticus & fatuus non potest flere, sed ridere, quia non cognoscit morbum suum. Hoc impedimentum tangit Dominus dicens: Si cognouisses & tu, fleres, &c. Sextum impedimentum est peccati multitudo. Sicut enim videmus, quod nimium frigus congelat aquas:

Fletus im-
pedimenta
sex.

Ios. 15. d

Gen. 4. a

Gen. 26. c

Gen. 29. a

Isa. 22. a

Luc. 19. f

ita

ita magnum gelu peccati impedit lacrymas. Ideo dicitur in Matthæo: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, & per consequens, cessauit irriguum lacrymarum. Qui ut dicit Gregorius in Moralibus: Vis amoris per lacrymas emanat, & ideo ubi amor non est, lacryma cessat.

Sex sunt etiam fletus emolumenta vel utilitates. Vnde nota, quod lacryma spiritum contritum lauat, ipsum deuotum leuat, spiritum malignum necat, terram cordis irrigat, sitim sedat, orando efficaciter impetrat. Primo ergo lacryma spiritum contritum lauat. Vnde figuratur per mare æneum in tertio Regum. In quo ingressuri tabernaculum lauabant manus & pedes, id est, opera & affectiones. Secundo leuat animam deuotam, scilicet per contemplationem. Quod figuratur per diluuium, ut habetur in Genesi: Multiplicata sunt aqua, & eleuauerunt arcam in sublime à terra, id est, conscientiam ad sublimia contemplationis. Tertio, spiritum malignum lacryma necant, quod figuratur per mare rubrum, ut legitur in Exodo. Vbi submersus est Pharao & exercitus eius, id est, diabolus & omnis malignus spiritus. Nam dicitur in Psalmo: Contribulasti capita draconum in aquis, id est, tentationes dæmonum in fletibus lacrymosis. Quarto lacryma terram cordis irrigat & fecundat, quod figuratur per fontem Paradisi, ut habetur in Genesi: Fons ascendebat de terra, scilicet irriguum lacrymarum, irrigans vniuersam superficiem terræ ad producendum fructus bonorum operum. Nam dicitur in Psal. Cui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Quinto lacryma sitim & ardorem concupiscentiæ sedat. Sicut contra sitim curritur ad fontem, & contra ignem curritur ad aquam: sic contra concupiscentiæ ignem & incendium, currendum est ad fontem lacrymarum. Vnde dicit Gregor. in Moralibus, quod flamma suggestionis extinguit citius aqua lacrymarum. Sexto, lacryma efficaciter orando impetrat. Et nota, quod de hoc sunt noue exempla præcipua in Scriptura. Primum Anna: de qua dicitur in primo Regum, quod cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum fleus largiter, quæ à Deo exaudita est. Secundum, Ezech. cui dictum est ab Isaiâ: Vidi lacrymam tuam, & ecce sanavi te. Tertium est Tobia. Quartum est Sara, de his duobus dicitur in Tobia: quod orauit Tobias cum lacrymis, & Sara similiter, & exaudita sunt preces amborum. Quintum est Indith, quæ dixit: Indulgentiam ipsius fuis lacrymis postulemus, quod & fecit, & Deus eam exaudiuit. Sextum David, de quo dicitur in Psal. Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Septimum est Mariæ Magdalene, quæ pedes Saluatoris lauit lacrymas, & misericordiam impetrauit, ut dicitur in Luca. Octauum est Petri, de quo dicitur in Matthæo: quod post trinam negationem fleuit amare; & obtinuit remissionem. Nonum est Christi, de quo dicit Apostolus, quod cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia, scilicet Christus. Propter hanc efficaciam lacrymarum dicit Augustinus, quod lacrymæ violentæ sunt in precibus. Et Glossa dicit, quod oratio Deum lenit, & lacryma cogit.

De esurie, & siti iustitiæ, quæ est quarta beatitudo, nihil ad præfens aliud est dicendum, quam quod in tractatu de virtute iustitiæ, superius dictum est.

CAPVT IV.

De Misericordia.

DE Misericordia, quæ est quinta beatitudo, sunt specialiter tria notanda, scilicet comparationes, quibus figuratur, meditationes, cum quibus adiutur, operationes, cum quibus occupatur.

Primo ergo notanda sunt eius figurales comparationes. Vnde nota, quod misericordia est interna Christi passio, prima Christi lectio, & optima Christi vnctio. Primo ergo misericordia est interna Christi passio, id

est, compassio, quæ melior est, & maior fuit, quam aliqua passio. Vnde nota, quod duplex fuit crux Christi, sc. exterior, quæ fuit lignea: & interior quæ fuit aurea. Exterior fuit passionis & pœnitentiæ: interior fuit cõpassionis & misericordiæ. Ideo Christus dicitur pro nobis animam posuisse, prius quàm carnem. Vnde dicitur in Ioan. Christus pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animam ponere. Et sicut dolor passionis Christi non habuit parem, ita dolor compassionis non habuit similem, ut patet in Threnis. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, & c. Secundo, misericordia est summa Christi lectio, ut dicit Amb. In signum huius, Christus in hac lectione præceteris examinabit scholares suos in die districti iudicij, dicens: Esurini, & non dedistis mihi manducare, & c. Dyscoli, qui nesciunt huius lectionis, scilicet misericordiæ versiculum, in æternum sentient sine pietate flagellum: quia dicit Iacobus: Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Tertio, misericordia est optima Christi vnctio. Nam cum sit triplex vnctio, sc. contritionis, & deuotionis, & compassionis: vnctio compassionis optimum est, ut dicit Bernardus: Bonum est, inquit, vnctio, quod de recordatione peccatorum nascitur: melius quod ex deuotione conficitur: porro vtrumq; vincit compassio charitatis, vel pietatis. Et nota, quod isto vnctio debent tria perungi, scilicet caput, id est, intentio, pedes, id est, affectio, manus, id est, operatio: quia in his tribus, scil. intentione, affectione, & operatione, debet præcipue relucere. De vnctio capitis dicitur in Matthæo: Vnge caput tuum. De vnctio pedum dicitur in Luca: quod Maria vnxit pedes Iesu. De vnctio manuum dicitur in Canticis: Manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.

Item nota, quod misericordia decenter conuersatur, prudenter negociatur, & abundanter remuneratur. Primo, misericordia facit hominem decenter conuersari. Nam vir pius & misericors benedicitur à Deo, placet proximo, & natat in oleo. Benedicitur à Deo, per gratiæ effusionem: placet proximo, per iustam conuersationem: natat in oleo per internam deuotionem. Hæc simul figurantur in Deuteron. Benedictus filius Aser, quantum ad primum. Sit placens fratribus, quantum ad secundum. Intingat in oleo pedem suum, quantum ad tertium. Ferrum & æs sit calceamentum eius. Secundo misericordia prudenter operatur. Nam de malis aliorum melioratur, de sordibus lauat, de paupertate ditatur, de infirmitate sanatur, de onere alleviatur. Ipsa enim omnibus compatitur, omnium onera portare nititur, & quanto plus onera assumit, tanto plus lucratur, & velocius currit. Ideo dicit Apost. Alter alterius onera portate, & c. Et nota, quod misericors homo instar prudentis mercatoris considerat tria. Nam mutuat libenter regi, qui potest sibi capitale reddere, & damnum resarcire, & vsuras & lucrum soluere. Talis rex liberalis est Deus, qui mercatoribus suis consuevit capitale custodire, conseruando gratiam: damna resarcire, remittendo culpam: vsuras soluere, scilicet largiendo gloriam, & æternam vitam. De ista mercatura dicit Matthæus: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, id est, oleum misericordiæ & compassionis in vasis suis, id est, in interioribus vasis cordis. Quia sicut ignis sine oleo non ardet in lampade: sic ignis charitatis sine oleo misericordiæ non ardet in corde. Hanc negotiationem docuit summus mercator, sc. Christus: Vade & vende omnia, quæ possides, & da pauperibus. Homo etiam misericors ad modum boni & industrii mercatoris, in nouat & renouat veteres merces in novas, & viles in pretiosas, & quodam modo circumuenit Deum in sua negotiatione: quia pro calice aquæ frigidæ, recipit torrentem voluptatis æternæ. Vnde dicit Aug. Habe tectum, & accipe cælum. Et ideo dicitur in Oseâ: Circudedit me in negotiatione sua Ephraim. Tertio, misericordia abundanter remuneratur. Vnde nota, quod duæ virtutes

Cruz Christi duplex.

Ioan. 10. c

Thren. 1. d

Matth. 2. 5.

Isa. 2. c

Bern ser. 12. in Cant. post med.

Matth. 6. b

Luc. 7. f

Cant. 5. b

Deut. 33. d

Gal. 6. a

Matth. 25. a

Matth. 10. c

Oseâ 11. d

valde

Matth. 24. a

Fletus emolumenta sex.

3. Reg. 7. f

Gen. 7. b

Exod. 14. g

Psal. 73. e

Gen. 2. a

Psal. 125. b

1. Reg. 1. b

Isa. 38. a

Tob. 3. a

Iud. 8. b

Psal. 55. b

Luc. 7.

Matth. 26. g

Hebr. 4. a

Gl. Tob. 4. a

Sup. tit. 5. c. 8.

Comparationes quibus misericordia figuratur.

Psal. 118. d

2. Cor. 1. a

Misericordia ceteras virtutes superat, & præcipue tres excellentes. 1. Tim. 4. o

2. Cor. 11. g

Iac. 2. c

Psal. 144. a

Matth. 5. b

Matth. 6. b

Luc. 6. e

Prov. 19. c

Aet. 1. a

3. Reg. 6. b

Meditationes, quibus ad misericordiam mouemur.

Mat. 23. a
Isa. 58. e

Eccl. 31. b

valde copiosæ, & plenæ, veniunt ad iudicium, propter quod recipiunt salarium valde copiosum, scilicet charitas & misericordia. Charitas enim aliena bona facit sua, iuxta illud Psalmi: Particeps ego sum omnium timentium te, & c. Misericordia facit aliena mala sua, iuxta illud: Sicut socij estis passionum, ita & consolatorum. Hæc est enim lex fidelium mercatorum, scilicet sicut sunt socij in damno, ita sunt socij in lucro.

Item nota, quod misericordia est virtus, quæ cunctas superat, modus qui reum liberat, & clavis quæ cælum referat. Primo igitur, misericordia est virtus inter ceteras virtutes superans, & specialiter excedit tres virtutes inter alias excellentes, pœnitentiam, quia pœnitentia immolat corpus, misericordia vero animam. Ideo dicit Apost. Corporalis exercitatio, id est, pœnitentia admodum utilis est, sc. respectiue. Pietas autem ad omnia valet, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Misericordia autem superat charitatem, in eo, quod charitas est fluuius diuinæ pietatis, & currit cum alijs suis, & non exit extra ripas, quia solum bonum diligit, & sua communicat: pietas vero & misericordia extra ripas inundat, & sua bonis & malis cõmunicat, & ideo non solum bona proximorum, sed etiam mala libentissime portat, iuxta Apost. Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Misericordia nihilominus superat iustitiam: sc. in signum huius de cura iustitiæ, si est à peccatore suspecta, licet ad consistorium misericordiæ appellare. Nam dicit Iacob. Misericordia superexaltat iudicium. Et de hac excellentia misericordiæ respectu aliarum virtutum, dicitur in Psal. Misericordia eius super omnia opera eius. Secundo, misericordia est modus absolutionis optimus liberans reũ & Deum obligans. Reum itaq; liberat à delicto vel debito decem millium talentorum. Et nota, quod homo misericors, de remissione peccatorum suorum, habet spiritualiter tria paria literarũ, id est tria testimonia Evangelica, quæ homini pio denuntiant peccata remissa. Primum est in Matth. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Secundum est in eodẽ Matth. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester cœlestis peccata vestra dimittet. Tertium est in Luca: Dimittite & dimittimini. Et non solum misericordia à delicto liberat, verum etiam ad sanandum hominem Deum obligat. Nam dicitur in Prouerbijs: Fœneratur Dõmino qui miseretur proximo. Tertio, misericordia est clavis cælum referans. Vnde in figura huius dicitur, quod Christus ascendit in cælum de monte Oliueti, quo figuratur eminentia misericordiæ. Christus qui dicitur vnctio, est homo misericors, vnctus vnctione pietatis, talis ascendit in cælum, quia homini pio referatur aula cœlestis gloriæ. Et nota, quod duo ostia facit pietas in cælo, cum homo misericors intus compatitur, & proximo extra subuenit, quod optime figuratur in tertio Regum. Vbi dicitur, quod Salomon fecit in ingressu oraculi duo ostiola de oliuis, quæ quidem sunt duplex, misericordia scilicet corporalis, & spiritualis: corporalis subueniendo, spiritualis compatiendo.

Secundo notandæ sunt meditationes, in quibus adiutur misericordia, & homo misericors, ad miserandum mouetur. Vnde nota, quod tria sunt, quæ mouent hominem ad misericordiam. Primum est naturalis conformitas. Omnes enim vnum habemus principium, & ex vno patre sumus geniti, & omnes sumus filij Dei: & ideo debemus inuicem compati, sicut si essemus fratres germani. Vnde dicitur in Matthæo. Omnes enim vos fratres estis. Et ideo dicitur in Isaia: Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Secundum motiuum misericordiæ, est propria indigentia vel necessitas: quia homo qui bene considerat propriam miseriam facilius, & libentius releuat alienam. Nam dicitur in Ecclesiast. Ex te ipso intellige quæ sunt proximi tui. Tertium motiuum pietatis est Christi & membrorum suorum sc. pauperũ, amor, & vnitas. Adeo namq; Christus afficitur ad amorem pauperum, quod quidquid fit

eis, reputat sibi factum: quia dicitur in Matthæo: Quod vni ex minimis meis fecistis, & c.

Tertia notandæ sunt operationes, quibus misericordia occupatur. Et notandum, quod septem sunt opera misericordiæ corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt iua, nempe, esurientem pascere, sitientem potare, nudum vestire, hospitem colligere, infirmum visitare, vinctum liberare, & mortuum sepelire. Septem spiritualia sunt, peccata dimittere, peccantem corrigere, pro peccante orare, ignorantem instruere, hæsitantem consulere vel confirmare, lugentibus consolationem præbere, & ad omnes afflictos cordis compassionem habere. Sex de istis numerantur in Matthæo. Septima in Tobia. Et in figura horum dicitur in Apocalypsi, quod similis fito hominis erat in medio septem candelabrorum aureorum, & habebat in dextera sua septem stellas. Filius hominis, dicitur homo pij cordis, quia secundum philosophum, pietas est proprium hominis, sicut crudelitas leonis. Candelabra aurea signant septem opera misericordiæ corporalia, quæ sunt vt aurum pretiosa. Septem stellæ, quæ sunt in dextera, sunt septem opera misericordiæ spiritualia, in cordis hemisphærio lucentia tanquam sidera radiosa.

CAPVT V.

De Munditia Cordis.

DE munditia cordis, quæ est sexta beatitudo, est notandum, quod tria sunt quæ cordis munditiam faciunt, sc. lectio scripturarum, largitio elemosynarum, & effusio lacrymarum. Prima lectio scripturarum efficit cor mundum, quia dicitur in Ioanne: Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod figuratur eleganter per lauatorium tabernaculi, vt legitur in Exodo. Et nota, quod duo erant in lauatorio, sc. speculum, & aqua munda: & hæc duo sunt mystice in sacra pagina; est enim speculum, quia peccati maculas ostendit: & est aqua, quia maculas tergit. Secundo facit cor mundum effusio lacrymarum, quia dicitur: Lauabo per singulas noctes lectum meum, sc. conscientiam. Et nota, quod lacryma, ad hoc quod cor sit bene mundum, debet habere tria, sc. quod debet esse calida per deuotionem, amara per contritionem, & cinerea per mortis recordationem. Sicut enim aqua transiens per cineres, facit lixiuum, quod optime sordium est mundatum: sic talis lacryma est cordis mundatiua. Tertio, fit cor mundum per elemosynarum largitionem, quod dicitur: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Videmus enim, quod ad sanandum vel purgandum vulnus, non solum adhibentur cauteria, immo apponuntur emplastra. Cauterium est correctio iustitiæ, & emplastrum est largitio elemosynæ.

Item nota, quod sunt alia tria, quæ ad cordis munditiam disponunt, id est, scopa confessionis, lima correctionis, & fornax affectionis. Primo igitur facit munditiam cordis scopa confessionis, id est, frequenter confiteri, quia dicitur: Lauare septies in Iordane. Lauatur autem septies, qui septem vitia mortalia vel capitalia, humiliter confitetur, quia tunc cor mundatur & sanctificatur. Nam dicitur: Facta est Iudæa sanctificatio eius. Iudæa interpretatur confessio, ipsa enim est cordis sanctificatio. Et nota quod in sacro eloquio valde saepe adiungitur decor & pulchritudo. Et in figura huius, quod scopa confessionũ, summe disponit, ad munditiã cordis dicitur: Confessionem & decorem induisti. Et iterum: Confessio & pulchritudo in cõspectu eius, & sic de alijs. Secundo multum disponit ad munditiã cordis lima correctionis. Nam sicut lima mudat ferrum à rubigine: sic correctio cor à labe. Vnde ait Gregor. Ille solus amicus erit, qui in aduentum districti iudicis, maculas suæ mentis tergit. Sed nota, quod quidam sunt adeo miseri, quod vnde deberent mundari, sordidantur. De talibus dicitur: Destruisti eũ ab emundatione. Tertio, munditiam cordis facit fornax tribulationis. Nam sicut fornax

Mat. 25. d

Operationes, quibus misericordia occupatur.

Mat. 26. c
Apo. 1. c

Tria faciunt munditiam cordis.

Ioan. 15. a

Exod. 38. a

Psal. 6. b

Luc. 11. f

Tria disponunt ad munditiam cordis.

4. Reg. 5. c

Psal. 113. a

Psal. 130. a

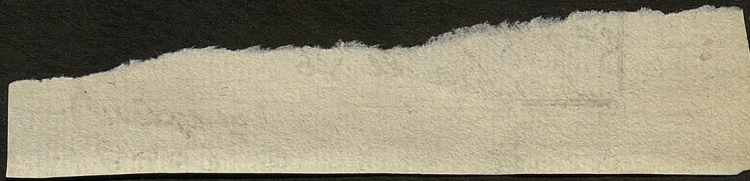
Psal. 95. b

Psal. 38. g

reddite

ca y reg
noviembre de 86

huy exorde
Canoa

reddit aurum purum: sic tribulatio facit cordis munditiam, iuxta illud: Probasti cor meum tecum. Sed sunt quidam, qui ab igne tribulationis non mundantur, sed vruntur: tales non sunt aurum sed scoria: non granum, sed palea: non oleum, sed amurca. Vnde multum posunt formidare de illo verbo Euangelij: Paleas autem comburet igni inextinguibili. Sicut enim videmus, quia confricatio panni asperi, facit, & conseruat munditiam scyphi: sic tribulatio & carnis maceratio facit munditiam animi. Exemplum de Ioanne Baptista, qui habebat vestimentum de pilis camelorum, vt habetur in Matthæo. Sciebat enim, quod aspera faciebant cor mundum.

Item nota, quod cor efficitur mundum ab omni peccato, specialiter & præcipue triplici baptismo, scilicet fluminis, flaminis, & sanguinis. Baptismo fluminis mundantur infantes, baptismo flaminis mundantur pœnitentes, baptismo sanguinis mundantur martyres, quando scilicet Sacramentum volunt, & non possunt habere. Et iste triplex modus mundandi, figuratur per illa tria quibus fiebat munditia in veteri lege. Fiebat enim per tria, scilicet per aquam expiationis, vt dicitur in Exodo: per effusionem sanguinis, vt dicitur ad Hebræos, per vnguentum vntionis, vt dicitur in Exodo. Ablutio vero, quæ fiebat per aquas, significat munda- tionem, quæ fit per solam gratiam. Expiatio, quæ fiebat per sanguinem, significat martyrium vel carnis mortificationem. Sanctificatio quæ fiebat per vnguenti vntionem, figurat martyrum perfectionem. Et nota, quod in illo tertio modo, sanctificabatur solus Aaron & filij eius, in quo intelligitur, quod clerici, & religiosi debent esse mundificati excellenter vntione Spiritus sancti.

Item nota, quod quinque erant ex quibus conficiebatur vnguentum vntionis, vt dicitur in Exodo, scilicet myrrha electa, cinnamomo, cassia, calamo, & oleo oliuarum. Prima ergo species illius vnguenti erat myrrha pura & electa, sicut illa quæ sponte manat ab arbore, & est pretiosior, quã illa quæ ex arboris incisione. Ista significat pœnitentiam, quæ fit in iuuentute, quæ gratiosior est Deo, quam illa, quæ fit in senectute. Nam caro, myrrha prius condienda est, vt sit purissima, antequam vermibus sit consumpta. Contra fatuitatem multorum, qui myrrha pœnitentiæ nolunt se vngere, donec toti putruerint vermibus peccatorum vel vitiorum. Secunda species illius vnguenti erat cinnamomum, quod est cinerei coloris, & cum frangitur, emittit quandam nebulam spiramenti redolentis etiam visibilis, vt dicit Glossa: Quod figurat humilitatem, quæ debet esse in clericis, & religiosi: de quibus manare debet visibiliter spiramentum odoris, id est, redolentia humilitatis, per exemplum ædificationis. Tertia species illius vnguenti erat cassia, quæ crescit in aquis, & figurat fidem Ecclesiæ, quæ ex aquis sacræ Scripturæ proficit. In quo intelligitur, quod fides innititur scripturæ, non rationi humanæ, quia vt dicit Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur non dialecticis. Quarta species illius vnguenti erat calamus. Est autem calamus, vt dicit Glossa, arbor aromatica, crescens in Libano, cuius cortex facit quendam sonum, & significat in clericis, & religiosi officium Ecclesiasticum: quod instar calami, debet esse aromaticum per deuotionem, & sonorum per diuinæ laudis expressionem. Quinta species illius vnguenti erat oleum oliuarum, & significat dulcedinem compassionis, quæ debet abundare in clericis, & religiosi. Quia sicut oculus est lacrymabilior, & tenerior, & passibilior cæteris membris: sic prælati & clerici, & religiosi, qui sunt oculi Ecclesiæ, debent esse præ cæteris teneri compassione, lacrymabiles pietate. De hoc habemus exemplum in Christo, qui valde pronus erat ad lacrymandum, & quem misericordia traxit de cælis in mundum. Vnde dicitur: Propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ, præ confortibus tuis.

DE Pace, quæ est septima beatitudo, notanda sunt tria, scilicet quæ sunt pacis præconia, quæ sunt pacis subsidia, & quæ sunt pacis contraria.

Primo notanda sunt pacis præconia. Vnde nota, quod tria sunt præconia pacis. Nam pax est cæli linguagium, Christi encænium, & Dei vestigium. Est igitur pax cæli linguagium, cuius signum est triplex, quia Christus illud idioma loquebatur, qui venit de cælo. Dixit enim Apostolis: Pax vobis, post resurrectionem: quando erat immortalis, vt habetur in Ioanne. Tale linguagium etiam locuti sunt Angeli qui sunt cæli ciues. Dixerunt enim in ortu Christi: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax. Tale etiam idioma loquebantur discipuli, quia dictum erat eis à Christo: In quacumque domum intraueritis, dicite: Pax huic domui. Secundo pax est encænium Christi, & pretiosus inter omnia alia iocalia. Cuius causa est: quia istud pretiosum iocale legauit Christus Apostolis in morte. Amici namque amicis dant & legant magis pretiosa in fine.

Et nota, quod Christus dedit pacem discipulis suis, & amicis, triplici iure, scilicet iure donationis inter viuos, iure vltimi testamenti, iure codicillorum. Iure donationis, & testamenti dedit pacem, quando dixit: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: iure codicillorum, quando post resurrectionem, quasi firmando testamentum, dixit: Pax vobis. Tertio pax est vestigium Dei, & certissima semita. De qua dicitur: Omnes semite illius pacificæ. Et nota, quod huiusmodi viæ diuinæ sūt tres Diætæ, vel semitæ, scilicet pax interna, quæ dicitur pax pectoris: pax externa, quæ dicitur pax temporis: & pax superna, quæ dicitur pax æternitatis. De Diætâ pacis internæ dicitur: Pax Christi exultet in cordibus vestris. De Diætâ pacis æternæ dicitur: Si fieri potest quantum ex vobis est cum omnibus pacem habentes. De Diætâ pacis supernæ dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.

Vnde nota tria pacis subsidia, & ad pacem ducentia, vel inducentia, scilicet conformitas, humilitas, & tranquillitas. Conformitas cum Deo, humilitas cum proximo, & tranquillitas in seipso. Primo ergo iuuat ad pacem habendam, conformitas voluntatis nostræ ad voluntatem diuinam. Sicut enim semper est in guerra, qui nititur regi resistere, cui non potest aliquatenus præualere: sic continua pace gaudet, qui voluntatem suam voluntati diuinæ conformare studet, cui nihil valet resistere. Ideo dicitur: Quis restitit ei, & pacem habuit: quasi diceret, nullus. Secundo iuuat ad pacem habendam, cum quis habet veram humilitatem. Nam vulgo dicitur, duo grossi in vno sacco non possunt bene capi, & per contrarium humilitas facit mentes modicas, & graciles, & per consequens ad inuicem capaces. Vnde dicit Apostolus: Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Tertio iuuat bonum pacis tranquillitas mentis. Sicut in lecto spinoso nullus potest bene pascere: sic cor inquietum non potest veram pacem habere, Et conuerso sicut homo bene pascit in molli culcitra: sic Deus quiescit in mente tranquilla. Vnde dicitur: In pace in idipsum dormiam, & requiescã. Et rursus: In pace factus est locus eius. Et iterum: Mansueti hereditabunt terram. Et ibidem in multis locis patet.

Tertio notanda sunt pacis contraria, Vnde nota, quod triplex est pax mala, quæ est veræ paci contraria, scilicet pax inquinata, pax simulata, & pax inordinata. Primo ergo, est veræ paci contraria pax inquinata, & dicitur pax inquinata, quãdo corda sunt ad malum concordata, talem pacem habuit Pilatus cum Herode. Qui cum essent ante inimici, facti sunt in morte Christi amici, vt dicitur in Luca. De tali pace dicitur: Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Secundo est veræ paci aduersa pax simulata, qualis fuit simulatoris Iudæ, qui oscula-

1er. 12.

Luc. 9. 4

Matth. 3. 4

Exo. 29. 2
Hebr. 9. 4
Exod. 30. 6

Ibidem d

Gl. Exod. 30.

Amb. lib. 1
de fide, cap. 5.
cir. fin. tom. 4.
Glos. ibid.
c. 4

Psal. 44. b

Pacis præconia.

Ioan. 20.

Luc. 2. b

Matth. 10.
& Luc. 9. 4

Ioan. 14. d

Ioan. 20. 8
Prov. 3. c

Col. 3. e
Rom. 12. d

Ips. 32.

Iob. 9. b

Eph. 4. 6

Psal. 4. b
Psal. 75. a
Psal. 30. b

Luc. 23. b
Psal. 72. a

Mat. 26. b
Psal. 27. b

Mat. 10. d

Psal. 121. b

tus est Christum in signum pacis, & tradidit ipsum Iudæis, ut dicitur in Matthæo. De tali pace dicitur, Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Tertio & ultimo, est pax inordinata, quando maior obedit minori, ut prælatus inferiori, vel ratio sensualitati: talis pax est deterior, quam guerra. Talem pacem habuit Adam cum Eva vxore sua, qui obediuit vxori suæ, quæ erat sibi potius ad obediendum, & ad regendum commissa. Noluit enim contristare delicias suas, ut dicit Magister historiarum. De tali pace dicit Saluator: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Item nota, quod quadruplex bellum in scriptura distinguitur, quod paci aduerfatur, & per pacem sedatur. Bellum enim est inter carnem & spiritum, quod pacificat pœnitentia. Bellum est inter hominem & Deum, quod pacificat iustitia. Bellum etiam fuit inter hominem, & Angelum, quod pacificauit filij incarnatio benedicta. Et bellum est inter hominem, & proximum suum, quod pacificat patientia. Et quia pax est ita fructuosa & necessaria, ideo ad eam obtinendam, docet nos orare Propheta, dicens: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.

CAPVT VII.

De Patientia.

DE Patientia, quæ est octaua & vltima beatitudo, notanda sunt specialiter quatuor, scilicet Patientiæ testimonia, Patientiæ beneficia, Patientiæ exercitia, & Patientiæ adiutoria.

Circa Patientiæ igitur testimonia, & laudes eius, primo sunt tria notanda, scilicet quia est prudentissima, strenuissima, & nobilissima. Prudentissima ad regendum: strenuissima, ad bellandum: & nobilissima, ad regnandum. Primo igitur patientia est ad regendum prudentissima. Et nota, quod in tribus patet hominis patientia prudentis, scilicet acquirendo, conseruando, & multiplicando. Prudens enim facit soluere omnia debita sua de his, quæ nihil videntur valere, scilicet de malis pœnæ, quæ sustinet, ut Deus remittat sibi debitum culpæ, & soluendo nihil expendit de suo, immo de his, quæ accepit ab initio, sicut de opprobriis, & contumeliis, soluit quæcumque & quidquid debet Deo, & cum alienis se retinendo, scit acquirere gratiam in præfenti, & gloriam in futuro. Et ideo dicitur: Ab Aquilone aurum venit quod patiens acquirit in tribulatione. Item patientis prudentia patet in conseruando: quia cum perdit bona temporalia, retinet, & claudit bona spiritualia. Econtrario facit qui patientiam non habet: qui cum amittit bona exteriora, effundit æterna, & bona interiora, & sic auget capitale Diaboli, respondendo ad verba, & ad contumelias inimici, & associat hostem suum, ne forte vadat solus in infernum. Male igitur, qui impatiens est, custodit diuitias suas, qui cum aliquid perdit, etiam residuum effundit. Ideo dicitur: Qui impatiens est, sustinebit damnum. Prudentia etiam patientis patet in multiplicando: quia sputa & opprobria scit mutare in aurum & argentum, & lapides pretiosos. Ipse enim ad modum vtri verberibus impingatur, & instar salamandræ, igne tribulationis fouetur. Et sicut asinus pungitiuis pascitur, sicut struthio comedit ferrum, & omnia dura, sicut piscis marinus crescit in aqua salsa & amara, id est, tribulationibus & passionibus, & tantam scit in negotio habere industriam, ut per hostes suos faciat sibi fabricare coronam, dicente Psalmo: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Magna est igitur prudentia patientis, quod tam prudenter scit acquirere, conseruare, & multiplicare bona sua.

Secundo patientia est ad bellandum strenuissima, quia ait Sapiens: Melior est patiens viro forti, Et nota, quod strenuitas patientis patet in tribus, scilicet si attendas pugnantis animum, pugnandi modum, & pugnandi scutum. Primo ergo patiens habet animum valde strenuum, quia plus vult pugnare, quam pausare. Gloriosius

A & generosius est militi, stare in bello, quam in balneo: esse in cæpo cum rege, quam in lecto cum muliere: certare in pugna, quam delectari in mensa: & portare armam regis, quam simbrias mulieris. Vnde dicit Apostolus: Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Secundo patiens habet in pugnando modum valde strenuum. Ipse enim sine fuga euadit, sine ictu teli recedit, sine repercussione vincit, & adeo est in pugnando strenuus, quod contra hostem non leuat festucam de terra, ut ait Psalmista: Confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum. Tertio patiens in pugna habet nobilissimum scutum. Et nota, quod scutum patientiæ debet esse triangulum. In inferiori enim angulo debet esse timor supplicij: in dextro amor proximi: in sinistro passio Christi, iuxta illud: Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Et iuxta illud: Christo igitur in carne passio, & vos eadem cogitatione armamini. Et hoc scutum sustinet omnia tela, & specialiter tria, scilicet damnum rerum, molestias corporum, & contumelias verborum. Cum hoc scuto homo se conformat voluntati Domini, correctiones eius sustinendo: vincit Diabolum, eius tentationes euadendo: sanctificat semetipsum, carnis afflictiones, & passionem corporis tolerando. De strenuitate patientis dicit Apostolus: Per patientiam curramus ad propositum nobis terminum.

Tertio patientia est ad regnandum nobilissima, quia dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et nota, quod homo pacificus potest dici rex præcipue propter tria, scilicet quia regali dominio omnibus dominatur, quia ad regale prandium inuitatur, & quia sibi regale ferculum ministratur. Primo enim homo patiens rex dicitur, quia habet regale dominium in omnibus. Nam patienti seruiunt omnia, quæ aliis sunt nocua, ut sterilitas agrorum, quæ implet sibi cellarium: hostes fabricant sibi coronam: febres parant, & medicinam: mors aperit sibi carcerem ad euadendum miseriam: ignis, qui domos incendit alijs, sibi confert pabulum, vel constituit in cœlis palatium, & sic verificatur illud Apostoli: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur bonum.

Secundo patiens inuitatur à Deo ad regale prandium: & non solum inuitatur, sed etiam trahitur: nec solum trahitur, immo vestis eius ut veniat, laceratur. Vnde nota, quod triplex est signum, quod inuitans ex corde inuitet amicum, scilicet trahendo, vocando, & rumpendo. Magnum signum est, quando efficaciter eum inuitat, sine vocat per prædicatoris verbum, alios per tactum inspirationis, sed patientes, quos summe diligit, per rupturam tribulationis. Vnde dicit: Compelle eos intrare, scilicet patientes vocando, trahendo, & rumpendo.

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fereula gustauit Christus, qui est rex regum, scilicet tribulationes, persecutiones, periuria, paupertates, dolores, & passionem, & mortem. Vnde dicit filiis Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? &c. Et sicut magna incurialitas reputatur, cum quis respuit scyphum, quem rex mittit ad bibendum post ipsum: sic magna ingratitudo est, calicem tribulationis respuere, quem amore nostri, Christus voluit primo gustare, immo sicut vinum, quod de se est forte & durum, transeundo per gariophilos, & species aromatics, efficitur nectar dulcissimum: sic tribulationes mundi dulcescunt, si per memoriam passionis Christi transeant. Vnde dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Vinum conditum ad literam dicitur nectar, & significat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria passionis Christi, quod nobis concedat ipse Dei filius, qui est benedictus in sæcula.

Gal. 6. d

Psal. 75. a

patientis scutum quale esse debet.

Thron. 3. g
1. Pet. 4. a

Hebr. 12. a

Mat. 5. a
Homo pacificus propter tria rex dici potest.

Rom. 8. e

Luc. 14. e

Mat. 20. e

Cant. 8. d

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS OCTAVVS.

De duodecim Fructibus Spiritus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

- De Gaudio spirituali. Cap. I.
- De Longanimitate. Cap. II.
- De Benignitate. Cap. III.
- De Mansuetudine. Cap. IV.
- De Fide. Cap. V.
- De Modestia. Cap. VI.
- De Continentia. Cap. VII.
- De Castitate. Cap. VIII.

CAPVT I.

De Gaudio spirituali.

ROSTRATUM de beatitudinibus: Sequitur tractatus de fructibus spiritus, & ista est octaua Diæta salutis, scilicet à beatitudinibus ad fructus spiritus peruenire. Quia beatitudines faciunt operari, vel ambulare simpliciter & perfecte: fructus autem suauiter, & deliciose. Sunt isti fructus spiritus duodecim. Quos enumerat Apostolus: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Primo igitur inter istos fructus, dicendum esset de charitate: sed quia in tractatu de virtutibus, de ipsa dictum est, ideo hic nihil ad præsens est dicendum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est à mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est à cœli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est à cœlesti gaudio pigmentatum.

PRIMO igitur, gaudium spirituale est à mundi gaudio separatum, & distinctum. Vnde sciendum est, quod quatuor sunt differentie inter spirituale gaudium & mundanum. Prima differentia est puritas & impuritas. Gaudium enim spirituale est purissimū, & ideo fortius est ad inebriandum, ad diligendum Deum: sicut videmus quod vinum purum citius inebriat, quam limphatum. Istud vinū spiritualis gaudij fit de botro Cypri, id est de sanguine Christi, expresso in crucis torculari, sicut dicitur: Botrus Cypri dilectus meus mihi. Gaudium verò mundanum, sicut vinum cum aqua mixtum ad inebriandum debilissimum, & insipidum. De quo dicitur: Vinum tuum mixtum est aqua. Quia, vt dicit Boëtius: Dulcedo felicitatis humanæ, multis amaritudinibus est respersa. Et notandum, quod gaudium humanum cum duobus est admixtum, scilicet cum remorsu conscientie, & sollicitudine cruciante. Remorsus conscientie est sicut infirmitas, quæ dicitur regius morbus, qui rodit carnem, & est magnarum expensarum. Vnde dicitur regius, quia oportet, quod ex gallinis, & aliis delicatis carnibus, morbus ille pascatur, quæ super locum morbi ponuntur, ne caro totaliter consumatur, quantumcumque tamen caro pascatur, tamen plus consumitur à morbo, quam sustentetur à fomento. Ita in gaudio mundi, plus cruciat remorsus conscientie, quam delectet dulcedo iucunditatis transitorie & mundanæ. Secundum gaudium mundanum est mixtum cum sollicitudine cruciante. Sollicitudo enim auget cruciatum, quia, vt dicit Bernardus, Diuitiæ mundanæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, & cum dolore amittuntur. Vnde versus:

*Dines diuitias non congregat absque labore,
Non tenet absque metu, non desinit absque dolore.*

Secunda differentia spiritualis gaudij est continuitas & discontinuitas. Spirituale gaudium est continuum & securū. Vnde dicitur: Secura mens quasi iuge coniuuiū. Gaudium vero mundanum est breue & transitorium,

A quia vt dicitur: Gaudiū hypocritæ instar puncti. Hypocrita dicitur iste mūdus: quia hypocrita licet interius sit corruptus, exterius tamen apparet bonus & mundus, in veritate malus, & fœtidus interius, exterius tamē est floridus & venustus, & ideo gaudiū eius est solum quasi punctus, instar puncti, non habens longitudinem perseverantiae, nec latitudinem amicitie, nec profunditatem bonæ conscientie: sicut punctus, qui caret longitudine, quam habet linea: & latitudine, quā habet superficies: & profunditate, quam habet corpus. Tertia differentia spiritualis gaudij & mundani, est dignitas & indignitas. Gaudiū enim spirituale est de rebus valde dignis, quia de Deo præcipue, & de rebus diuinis. Vnde dicit Apostolus: Gaudete in Domino semper, &c. Gaudium vero mundi est de rebus indignis, & præcipue, sicut de voluptate carnis, de qua dicit Seneca: Voluptas est membro vilium, & turpium ministratio veniens ex exitu fœtido. Et Augustinus dicit: quod sæculi læticia est impunita nequitia, videlicet luxuriari, in spectaculū vagari, ebriositate impinguari, turpitudine fœtere, & mali nihil pati. De quo gaudio turpissimo dicitur: Stultorum exultatio ignominia. Quarta differentia spiritualis gaudij & mundani, est salubritas & noxietas. Gaudium enim spirituale est salubre & studiosum tripliciter, quia facit carnem despiciere. Fugato enim spiritu desipit omnis caro, vt ait Augustinus. Secundo facit Diabolū vincere; quia, vt dicebat S. Antonius: Vnica ratio vincendi Diabolum est læticia spiritualis. Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest duobus dominis seruire, vt habetur in Luca. Ideo qui gaudet de Deo, tristatur de mundo.

SECONDUM spirituale gaudium est à cœlesti gaudio deriuatum, id est à donis cœlestibus. Vnde notandum est, quod quinque sunt bona cœlestia, à quibus est spirituale gaudium deriuatum, scilicet: spiritualis puritas, spiritualis tranquillitas, spiritualis sanitas, spiritualis libertas, & spiritualis conformitas. Primum a quo causatur spirituale gaudiū est spiritualis puritas. Animus enim generosus libentius quiescit in lecto conscientie, quando est mundus, quam quando est immundus. Nam naturaliter homo appetit munditiam, & abhorret immunditiam. Propterea dicit sponsa: Lectulus noster floridus. Secundū à quo causatur spirituale gaudiū, est spiritualis sanitas. Sicut videmus, quod naturaliter nō est gaudiū, si corpus est infirmum. Vnde dicitur: Dulcedo animæ est sanitas ossium, id est virium animæ. Et alibi: Non est census, super census salutis corporis: non est oblectamentum, super cordis gaudiū. Tertiū à quo deriuatur spirituale gaudiū, est spiritualis libertas. Peccator enim est sicut homo captus & ligatus, ad bene operandum ineptus. Vnde dicitur: Iniquitates sue capiunt impium. Sed adueniente spiritu sancto, libertas causatur in anima, iuxta illud Apostoli: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Quartum à quo spirituale gaudium causatur, est spiritualis tranquillitas. Itaque in hoc mūdano gaudio sunt diuersarum cogitationum, tumultus, & diuersarum affectionum cruciatus, & conscientie remorsus. Quidam vero cruciantur cupiditate in acquirendo. Quidam timore in custodiendo. Quidam dolore in amittendo. Isto gaudio humano, quidam cruciantur ira, quidā inuidia: sed animus spirituali gaudio plenus quietus est, & iucundus, & quasi quidam lectus mollissim⁹. Videmus enim quod in lecto molli, & quieto libentius homo quiescit, quā in lecto spinoso. Iste est lectus floridus, in quo quiescit sponsus, & sponsa, vt dicitur in Canticis. De ista quiete gaudij spiritualis dicit Gregorius: Sancti nihil huius mūdi appetunt, nullis corde tumultibus comprimuntur. Et Augustinus dicit, quod qui biberit de flumine paradisi, cuius vna gutta est maior Oceano, restat quod in eo sitis huius mūdi extincta sit. Quintum à quo causatur spirituale gaudium. Est spiritualis conformitas, scilicet cum voluntate Dei, quia cum voluntas humana voluntati diuinæ conformatur, nihil ei repugnat, & sic voluntas Dei in omnibus impletur, iuxta illud: Omnia quæcumque voluit, fecit. Hæc autem maior dilectio, & maius gaudium est quod

Iob. 20. 2

Phil. 4. 0

Senec. lib. 6. de benefic. c. 2.

Aug. ser. 3. de verb. Dom. sœc. Luc. post med. tom. 10. Prou. 3. d

Athan. de vita Antonij. Luc. 16. c

Bona cœlestia, à quibus deriuatur gaudium spirituale, quinque sunt.

Cant. 1. d

Prou. 16. 0 Eccl. 30. 0

Prou. 5. d

2. Cor. 3. d.

Cant. 1. d Greg. lib. 4. de or. c. 28. cir. med.

Psal. 113. 0

Gal. 5. d

Sup. 2. 5. c. 2.

Quatuor differentie inter spirituale gaudium, & mundanum.

Cant. 1. d

Isa. 1. d Boët. lib. 2. de cons. philosoph. prof. 4. post med.

Bern. ser. de consens. ad cleric. c. 12.

Prou. 15. b

possit esse, omnia ad nutum habere, & nihil ei repugnare. Etiam ignis gehennæ facilis esset, si voluntas illum acceptaret. Qui igitur sunt voluntati diuinæ conformes sunt quasi Dij suæ voluntatis compotentes. Exemplum, de quodam sancto patre, qui sciebat flere, quodcumque volebat.

Spirituale gaudium à cœlesti gaudio quomodo pigmentatum sit.

TERTIO, & ultimo spirituale gaudium est à cœlesti gaudio pigmentatum: conficitur enim instar nectaris, speciebus cœlestibus, & gariophilis. Vnde notandum est deuote & diligenter, quod triplex est genus nectaris, scilicet nectar Dominicæ passionis, nectar virtuosæ operationis, & nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis. Primum est nectar Dominicæ passionis, quod est dulcissimum, & animæ deuotæ inebriatiuum. Et notandum, quod in hoc nectare benedicto, quatuor apponuntur, scilicet vinum illud myrrhatum, quo Christus fuit potatus. Pro gariophilis sunt clauis positi, quibus Christus fuit cōfossus. Pro cinnamomo est lignū crucis, in quo fuit suspensus. Pro zucaro est ibi dulcissima charitas, & misericordia, quia pro nobis tractatus fuit, passus & mortuus. De isto nectare dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Secundum nectar, est virtuosæ operationis: Habet pro vino charitatem Dei, & proximi: & pro gariophilis, clauos pungitios confessionis peccati: pro cinnamomo plantam ostensiuum recognitionis peccati: pro zucaro, habet dulcedinem pietatis, & boni operis. De isto nectare dicit sponsa: Bibi vinum meum cum lacte meo. Vinum est dulce, & lac est mundum: quia bona voluntas habet ista duo, scilicet dulcedinem veritatis, vel pietatis & gratiæ, & mundiciam conscientiæ. De isto gaudio dicitur: Non est oblectamentum super cordis gaudium. Tertium est nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis, quod Angelicam & iucundissimum est, & ideo facit beatos, continue cantare: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, &c. Sicut videmus quod nectar in conuiuio, facit conuiuas choreas ducere & cātare, sic, &c. Istud nectar conficitur ex quatuor. Habet enim pro vino, puritatem diuinæ visionis: pro gariophilis, habet venustatem Dominicæ passionis: pro cinnamomo habet firmitatem æternæ donationis, vel fruitionis: pro zucaro, vel pro melle, habet dulcedinem, vel suauitatem æternæ fruitionis. De isto nectare dicitur: Bibite & inebriamini amici mei charissimi. Istud est spirituale gaudium, à cœlesti gaudio pigmentatum, de quo dicitur: Intra in gaudium Domini tui, &c. Tertius fructus, est fructus pacis, sed quia de isto fructu, tractatum est in beatitudine septima, ideo de ipso nihil amplius est hic dicendum. Quartus fructus est patientia. De qua similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, cum dicebatur de octaua beatitudine.

CAPVT II. De Longanimitate.

Quintus fructus est Longanimitas, vel perseuerantia. De qua etiam notanda sunt tria. Primum est, quam laudabiliter commendatur: secundum est, quam efficaciter operatur: & tertium est, quam singulariter coronatur.

P R I M O igitur commendatur Perseuerantia; quia Deus perseuerauit quousque fecit opus suæ creationis, iuxta illud: Compleuit Deus die septimo opus quod fecerat. Christus perseuerauit, quousque perfecit opus nostræ redemptionis, quia dicitur: Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Sancti perseuerauerunt, quousque perfecerunt opus suæ perfectionis. In quorum persona dicit Apostolus: Bonum certamen certauimus, cursum consummaui, fidem seruauimus.

Genes. 2. a

Ioan. 17. a

Perseuerantiæ effectus triplex.

S E C U N D O Perseuerantia operatur efficaciter. Vnde notandum, quod triplex est perseuerantiæ effectus: nam perseuerantia perficit inchoata, impetrat postulata, & stabilizat acquisita. Primo igitur perseuerantia perficit inchoata, & nihil imperfectum relinquit, etiam si robur deficit. Sicut videmus, quod mulierculæ quantumcumque senilis ætatis laborando, & perseuerando, &

A continuando, perficiunt laborem suæ peregrinationis. Et sicut videmus, quod natura continue operando, ex modica radice, vel nuce, facit arborem miræ celsitudinis. Et sicut videmus, quod gutta aquæ, quamuis sit res valde mollis, continue cadendo, cauat lapidem robustæ soliditatis. Et ideo dicitur: Nolite negligere, nolite cessare. Secundo perseuerantia impetrat postulata. Sicut Maria Magdalena perseuerando vidit resurrectionem Christi. Sicut Apostoli perseuerando in oratione acceperunt donum Spiritus sancti, vt dicitur in Actis Apostolorum. Et propterea dicitur: Si perseuerauerit pulsans, & si non dabit ei, surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit ei quotquot habet necessarios. Tertio perseuerantia seruat acquisita. Sic videmus, quod ignis seruetur continue ministrando ligna. Et propterea dicit Augustinus; Perseuerantia est magnum donum Dei, quo dona conseruantur.

T E R T I O perseuerantia coronatur singulariter, vnde ait Bernardus, quod aliæ virtutes coronam merentur, sed sola perseuerantia coronatur. Et notandum, quod in scriptura quadruplex inuenitur, & laudatur corona. Est enim corona pudicitiae virginalis, & hæc est florea, & debetur virginibus. Vnde dicitur: Gloria & honore coronasti eum: quod dicitur de sponso virginum. Secunda corona sapientiæ magistralis, & hæc aurea est, quæ debetur doctoribus, iuxta illud: Corona aurea super mitræ eius. Tertia corona est perseuerantia triumphalis, & hæc est gêmea, quæ debetur martyribus, & omnibus perseuerantibus, secundum illud: Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso. Et Apostolus ait: Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Quarta corona est gloriæ immortalis, & hæc est stellea, quæ debetur felicibus, iuxta illud: In capite eius corona duodecim stellarum. Corona stellæ, est felicitas æterna, de qua dicitur infra in vltima Diætæ, vbi tægetur de gloria paradisi. Hac corona coronantur perseuerantes, quia, vt dicit Saluator: Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Sextus fructus est fructus bonitatis. De isto fructu actum est in tractatu de beatitudinibus. Ideo de ipso nihil est dicendum, nisi quod quatuor sunt, de quibus bonitas prædicatur. Est enim bonitas naturæ congregantis, fortunæ adornantis, gratiæ reformantis, & gloriæ quietantis. De quibus dicitur: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, scilicet bona naturæ, bona fortunæ, bona gratiæ, bona gloriæ: & erant valde bona.

CAPVT III. De Benignitate.

Septimus fructus, est fructus benignitatis. De isto fructu, similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, in capitulo de misericordia. Et ideo nihil ad præfens dicendum est de ipso, nisi quod quatuor sunt quæ ad benignitatem nos inducunt, scilicet præceptum, quod inducitur vel imponitur: exemplum, quod proponitur: supplicium, quod euaditur: & stipendium, vel præmium, quod acquiritur. Primo debet nos mouere ad benignitatem præceptum, quod à Christo inducitur, vel imponitur. Vnde dicitur: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Secundo debet nos mouere exemplum, quod ab ipso proponitur de Samaritano. Tertio debet nos mouere supplicium inferni, quod euaditur. Quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Quarto monet nos præmium, quod in cœlo acquiritur. Vnde dicitur: Beati misericordes, quoniam, &c.

CAPVT IV. De Mansuetudine.

Octauus fructus, est fructus Mansuetudinis, de quo supra dictum est in tractatu de beatitudinibus, in cap. de mititate. Ideo de ipsa parum est hic dicendum.

Iudic. 3. c

Act. 2. a

Luc. 11. b

Aug. de bono perseuer. 6. 2. cir. fin. tom. 7.

Bern. Epist. 32. & Epist. 109.

Corona quadruplex in scripturis.

Psal. 8. b

Ecccl. 45. b

Psal. 20. a

1. Cor. 9. d

Apor. 12. a

Matt. 10. c

Sup. 1. 7. c. 4.

Gen. 1. d

Sup. 1. 7. c. 4.

Quatuor nos inducunt ad benignitatem.

Luc. 6. e

Matt. 20. c

Iaco. 2. c

Matt. 5. 4

Sup. 1. 7. cap. 2.

Et

Et breuiter est notandum, quod mansueti clarius informantur, rarius impugnantur, altius eleuantur, & amplius venerantur. Primo igitur mansueti clarius informantur. Exemplum de discipulis. Vnde Iacobus in canonica sua dicit: In mansuetudine suscipite infitum verbum. Secundo mansueti rarius impugnantur. Sicut enim videmus cōmuniter, quod non impugnantur nisi castra alta, & altius eleuata: sic etiam videmus, quod leo, & canis non inuadunt hominem si inueniant ipsum iacentem, vel sedentem super terram. Vnde dicitur: Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Tertio altius eleuatur, sicut patet de Christo, qui venit ad nos mansuetus. Sicut patet de B. Virgine, & multis aliis. Vnde dicitur: Exurget in iudicio Deus, vt saluet omnes mansuetos terræ. Quarto mansueti amplius honorantur. Exemplum habemus à Christo, qui ait: Recumbe in nouissimo, &c. & David: Suscipiens Dominus mansuetos, &c.

CAPVT V.

De Fide.

Nonus fructus est fides, de qua dictum est in tractatu de virtutibus, in capite de fide. Et ideo nihil aliud est hic dicendum, nisi quod fides est, sicut fundamentum ad sustinendum, sicut armatura ad euadendum, sicut argumentum ad concludendum, & sicut instrumentum ad ascendendum.

Primo igitur fides est sicut fundamentum ad sustinendum. Sicut enim videmus, quod natura, quando vult producere plantam, primo ponit radicem, similiter quando edificator facit domum, primo ponit fundamentum: similiter in moralibus, si aliquis vellet edificare bona opera, debet supponere fidem: quæ est vt petra durissima, & totius spiritualis ædificij fundamentum. Et ideo dixit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et nota, quod dixit super hanc: quia fundamentum aliud nemo potest ponere, nisi illud quod positum est, quod est Christus Iesus, vt dicitur ad Corinthios. Et ideo si quis ædificat, super illud fundamentum, ædificet, quia ait Apostolus: Sine fide impossibile est placere Deo.

Secundo fides est armamentum ad euadendum: est enim sicut scutum militare. Scutum autem militare habet superficiem & tres angulos, & portatur à parte sinistra, contra aduersarium, & à parte cordis ad protegendum ipsum, & ratione signi habet representare Deum: sic vera fides Catholica est ad repellendum aduersarium, cum tribus cateruis: ad protegendum animum, cum tribus potentiis: ad constendum Deum in tribus personis. Vnde ait Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei, &c.

Tertio fides est sicut argumentum ad concludendum, non sicut argumentum dialecticum, quod procedit ex probabilibus, aut sicut argumentum tentatiuum, quod procedit ex his quæ videntur probabilia, & non sunt: sed est argumentum apodicticum, id est, faciens scire. Nunquam enim aliquis sapiens per suam scientiam potuit peruenire ad tantam scientiam de Deo & creaturis, ad quantam venit simplex piscator Petrus, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Vnde per istud argumentum; probatur vnitas diuinæ essentia, trinitas personarum, vnitas primæ causæ, & multiplicitas creaturarum, pietas misericordiæ, multiplicitas gratiarum, & multa alia, Christus & eius discipuli per istud argumentum demonstratiue illuminati cæcorum, rectificatio claudorum, auditus surdorum, locutio mutorum, cæcæ sive extensio aridorum, & suscitatio mortuorum. Et ideo dicebat Christus: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et ideo volens Apostolus diffinire fidem, ait: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.

Quarto, fides est sicut instrumentum ad scandendum.

Videmus enim quod naturaliter omnis res habet locum proprium ad quem naturaliter tendit per suam naturam, sicut grauias habent locum deorsum, ad quem per naturam grauitatis naturaliter descendunt. Leuia autem habent locum sursum, ad quem per naturam leuitatis naturaliter ascēdunt. Homo cum sit omnium creaturarum corporalium nobilior, habet locum super omnia corpora, ad quem locum ante peccatum poterat per gratiam ascendere, quamvis non posset per naturam totaliter. Sed propter peccatum gratia fuit sibi ablata, & natura totaliter sauciata: & ideo ad hoc, quod possit ad locum proprium remeare: indiget instrumento quodam. Quod instrumentum nullus per suam sapientiam, vel vitam potuit fabricare præter Christum: qui fabricatus est auroram & solem. Ideo omnes qui saluati sunt per ministerium ipsius Christi, scilicet per fidem saluati sunt. Quæ quidem est velut vna scala, per quam ad cælum ascenditur, continens duodecim gradus, id est, duodecim articulos per Apostolos declaratos, iuxta numerum, duodecim cælorum, incipiendo ex aère, qui cælum dicitur vsque ad cælum empyræum, in quo duodenarius numerus terminatur. Latera autem istius scalæ sunt diuinitas, & humanitas. Ista autem scala fuit per Christum Deum & hominem fabricata, sed nobis fuit per duodecim Apostolos reuelata. Ista est scala, quam vidit Iacob Patriarcha, cuius cacumen pertingebat ad cælum, cui etiam Dominus erat innixus, per quam ascendebant Angeli, & descendebant. De ista scala dicit Augustinus in sermone Ascensionis: Ascendamus interim corde, id est, fide, vt cum dies promissus aduenerit, sequamur, & corpore.

CAPVT VI.

De Modestia.

Decimus fructus est Modestia. De isto fructu in tractatu de temperantia dictum est, & ideo ad præsens nihil est dicendum.

CAPVT VII.

De Continentia.

Vndecimus fructus est Continentia. De isto fructu in tractatu de consiliis, in capitulo de castitate. Similiter dictum est.

CAPVT VIII.

De Castitate.

Dodecimus fructus est Castitas. De isto fructu similiter in tractatu de consiliis dictum est in capitulo de castitate. Et ideo non est amplius dicendum.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS NONVS.

De Generali Iudicio.

CAPVT VNICVM.

De his, quæ ante ipsum, & in ipso Iudicio agentur.

Post tractatum de fructibus Spiritus sancti de generali & vltimo iudicio est dicendum. Ista est octaua Diæta, scilicet à fructibus bonorum operum, venire ad iudicium extremum. De generali iudicio quatuor specialiter sunt notanda, scilicet signa quæ præmittentur, scripta quæ aperientur, verba quæ dicentur, & facta quæ sequentur. Signa quæ præmittentur, erunt sicut quædam peremptoria citatio. Scripta, scilicet libri, quæ aperientur, erunt sicut quædam acta, & processus recitatio, & testium publicatio. Verba quæ dicentur erunt sicut quædam sententiæ promulgatio. Facta quæ sequentur, erunt sicut quædam latæ, & promulgatæ sententiæ executio.

Iac. 1. c
Psal. 36. c
Matt. 21. a
Psal. 75. c
Lus. 14. b
Psal. 146. b
Sup. 5. c. 3.
Quatuor similitudines congruetes.
Matt. 16. c
1. Cor. 3. c
Hebr. 11. b
Eph. 6. c
Mat. 16. c
Igan. 15. d
Hebr. 11. a

Psal. 33. b
Gen. 28. c
Aug. Ser. 2. in Ascens. Dom. statim à prin. tom. 10.

Sup. 5. c. 6.
Sup. tit. 4. cap. 4.
Sup. tit. 4. cap. 4.

Signa iudicium vniuersale præcedentia. *Mar. 13. a*

PRIMO igitur præcedent illud iudicium, vt dicitur in Marco, signa; sicut quædam citatio peremptoria. quæ signa dicit Hieronymus se reperisse in historiis Hebræorum. Prima die eriget se mare quindecim cubitis super altitudinē montiū, stans in loco suo quasi murus. Secunda die descendet, ita quod vix poterit videri. Tertia die, pisces & marinæ belluæ apparentes super mare, dabunt mugitus vsque ad cælum. Quarta die, ardebit mare & aqua. Quinta die, herbæ & arbores dabunt florem sanguineū. Sexta die, ruent ædificia. Septima die, petra adinuicē collidentur, & in octo partes seindētur, & vnaquæq; pars collidet aliam, & non sciet homo sonum illum, sed tantum Deus. Octaua die, fiet generalis terræ motus, qui tantus erit, vt dicitur, quod nullus homo, vel animal aliquod stare poterit, & in terram omnia prosterrentur. Nona die, æquabitur tota terra & omnes montes, & colles in puluerem redigentur. Decima die, exhibūt homines de cauernis terræ, & ibūt velut amētes, nec poterunt sibi mutuo loqui. Vndecima die resurgent omnia ossa mortuorū, & stabunt super sepulchra. Omnia enim sepulchra aperientur, vt mortui exire valeant. Duodecima die, cadent stellæ de cælo. In hac enim duodecima die dicitur, quod animalia cuncta venient ad cāpos mugientia, non gustantia, nec bibentia. Tertiadecima die, morientur homines viuentes, vt cum mortuis resurgāt. Quartadecima die, ardebit cælum & terra, & superficies terræ & aëris. Quintadecima die fiet cælum nouum, & terra noua, & resurgēt mortui secundum virtutes, merita & demerita. Ista enim signa erunt, sicut dictū est, quædam peremptoria citatio, & terribilis cum executione sententiæ sine omni excusatione ad iudicium vocatio & præconizatio. Vnde dicit Apostolus: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archægeli, & in tuba Dei descendent de cælo. De ista terribili citatione dicit Hieronymus: Siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper videtur sonare illa terribilis tuba in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium. Quid faciam cum resurgam ad iudicium?

SECUNDO in illo iudicio tremendo aperientur scripta, sicut quædam acta. Et nota, quod ibi aperientur tria scripta solemnia, & authentica, & sine omni calumnia, scilicet liber passionis Dominicæ, liber conscientia, liber vitæ. Primo aperientur quasi quædam acta scilicet liber passionis Dominicæ, in quo sunt, scilicet crux, clauis, lancea, corona spinea, & in carne Christi cicatrices, & Christi vulnera, vt dicit Chrysostomus, & non erit tunc necessitas accusationis, cum viderit quilibet crucem, & ipsum Christum habentem in corpore sua testimonia passionis. Vnde dicitur: Tunc apparebit filius hominis in cælo. Secundo aperientur libri conscientia. Et nota, quod liber conscientiarum continebit tria capitula, scilicet cogitationes, quia vt dicitur: In cogitationibus impij interrogatio erit. Continebit etiam verba & locutiones otiosas. Vnde dicitur: De omni verbo otioso quod locutus fuerit homo, reddet rationē in die iudicij. Continebit etiam liber ille facta & operationes, iuxta illud: Cuncta quæ sunt, adducet Dominus in iudicio, pro omni errato, siue bonum, siue malum sit. Bonū, scilicet ommissum, & malum commissum. Tertio aperietur liber vitæ, id est, Christus, cuius virtute manifestabuntur secreta conscientiarum vnius ad alterum sicut dicit Apostolus: Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dies Domini, &c. De istis libris dicitur: Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta sunt in libro secundum opera ipsorum.

TERCIO, in illo tremendo iudicio verba iudicis promulgabuntur, sicut sententia diffinitiva. Vnde nota in ista sententia specialiter tria. Primo, causæ magnitudinem, siue immensitatem, de qua erit illa sententia; quia non erit pecuniæ, vel possessionis terrenæ, sed damnationis, vel saluationis æternæ. Illi vero qui obtinebūt, mutantur ad possessionem hæreditatis, quia dicitur: Et ibunt hi in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam. Secundo, nota in illo iudicio auditorum multitudinem, vel curiæ solemnitatem, in cuius conspectu reprobi confundantur: totus enim mundus congregabi-

tur, omnes Angeli de cælo, omnes homines de mundo, omnes Diaboli de inferno, vt dicitur: Congregabuntur ante eum omnes gentes. Et ideo est bonum consilium cum homine, qui de iure suo diffidit ante diē sententiæ periculosa coram sacerdote de compositione tractare. Vnde dicit Sapiēs: Ante iudiciū, para iustitiam. Tertio, in illo iudicio tam tremendo, vel sententia tremenda iudicis, nota securitatem, vel inflexibilitatem. Vnde dicitur: Et quis poterit cogitare diem aduentus eius, aut quis stabit ad videndum eum? Tanta namque erit tunc iudicis seueritas, & inflexibilitas, quod si B Virgo, & omnes Angeli, & sancti, & sanctæ genua flecterent, & cum lacrymis orarēt pro aliquo, qui esset in mortali peccato, iudex non exaudiret eos, quia dicitur: Zelus & furor viri non parceret in die iudicij, nec acquiescet cuiuscumque precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

QUARTO, & ultimo in isto tremendo iudicio facta statim executioni dabūtur. De executione illius sententiæ nota specialiter tria. Primo multitudinem & potentiam ministrorum, qui parati erunt ad verbum iudicis exequendum, quia dicitur: In consummatione sæculi exhibunt Angeli, & separabūt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminū ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium. Secundo, in ista executione nota impotentiam & angustiam reprobatorum, quia nulla erit via ad euedendum. Vnde dicit Augustinus: O quam angustæ erunt vndique reprobatorum viæ. Superius erit tunc index iratus, inferius chaos inferni horrendum: à dextris accusantia peccata, à sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahentia: intus conscientia vrens, foris mundus ardens: miser peccator sic deprehensus quo effugiet latere erit impossibile, apparere intolerabile, & ideo dicitur, quod desiderabunt homines mortem, & fugiet mors ab eis. Tertio nota in ista executione defectum, & carentiam omnium auxiliorum. Tunc enim Christus, qui tantum misericors est, quod pro peccatoribus tradidit semetipsum, ridebit in damnatione eorum, in cuius persona dicitur: Ego quoque in interitu vestro ridebo. Sancti etiam, qui se pro salute omnium morti exposuerunt, non compatientur tunc miseræ reprobatorum, sed potius gaudebunt in damnatione eorum, iuxta illud: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, &c. Sicut enim nunc est tempus clementiæ, sic erit tunc tempus vltionis: & vindictæ, dicente Domino: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et hæc de iudicio vltimo dicta sufficiant.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS DECIMVS.

De Pœnis inferni, atque Gloria Paradisi.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Pœnis inferni.	Cap. I.
De Gloria Paradisi.	Cap. II.
De duodecim fructibus crucis, & passionis Christi Domini.	Cap. III.
De duodecim fructibus gloria immortalis.	Cap. IV.
De amœnitate, & pulcherrima structura supernæ ciuitatis Hierusalem.	Cap. V.
De incundissima societate, & tripudio cœlestis ciuitatis Hierusalem.	Cap. VI.

CAPVT I.

De Pœnis inferni.

ROST tractatum generalis iudicij, sequitur videre de pœnis inferni, & gloria paradisi. Ista est enim vltima Diætæ, scilicet à iudicio ad infernum, vel ad cælum. Nam reprobi faciunt pessimam Diætam de iudicio ad æternum supplicium. Iusti vero faciunt optimam Diætam à iudicio ad regnum æternum.

PRIMO

1. Thef. 4. d

In iudicio tria scripta aperientur.

Mat. 24. c

Sap. 1. c

Mat. 12. c

Ecc. 12. d

1. Cor. 4. a

Apoc. 20. c

Sententia iudicis in die vltima.

Mat. 25. d

Mat. 24. d

Ecc. 13. c

Mat. 3.

Prov. 6. d

Executio sententiæ finalis iudicij.

Mat. 13. g

Apoc. 9. b

Prov. 1. c

Psal. 57. b

Psal. 74. a

De pœnis reprob-
orum quin-
que notan-
da sunt,

Acerbitas æterni cru-
ciarum.
Epist. 206.
apud Aug.
tom. 2.

Luc. 13. f
Diuer-
sas pœna-
rum inferni.

Isa. 66. g
Psal. 10. b

Iob 24. c

Isa. 65. b

Luc. 16. e
Greg. hom.
39. in Evan-
gel. ante
med.
Idem lib. 6.
Mor. cap. 16.
statim à
principio.
Mar. 18. a
Iob. 10. d

Mat. 22. b
Greg. lib. 9.
Mor. cap. 28.

Idem lib. 9.
Mor. cap. 39.
cir. med.

Dolor in-
est damna-
tis ex qua-
tuor causis.
Psa. 48. d

Hiere. 8. g

Isa. 65. a
Bern. ser.
de quinque
region. post
med. Et ser.
in festo S.
Nicol. cir.
fin.

PRIMO igitur, dicendum est de pœnis, & suppliciis reprob-
orum: de quibus notanda sunt quinque, scilicet, primo pœnarum acerbitas, secundo pœnarum diuersitas, tertio pœnarum diurnitas, quarto pœnarum vni-
uersitas, quinto pœnarum inutilitas.

PRIMO igitur pœnæ reprob-
orum erunt acerbissimæ,
& intolerabiles. Grauiſſima enim pœna, quæ in hoc
mundo potest tolerari, minor est pœna purgatorij, vt di-
cit Augustinus in quodâ sermone: quanto magis pœna
inferni? In signû huius vehementis doloris dicit Salua-
tor in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

SECUNDO, pœnæ inferni erunt diuersæ, vnde nota,
quod in sacra scriptura inueniuntur nouem pœnæ. Pri-
ma est pœna ignis. Secunda pœna est vermis. Ignis arde-
bit carnem, vermis ardebit mentem. De istis duobus si-
mul dicitur. Vermis eorum non morietur, & ignis non
extinguetur. Tertia pœna est fætor, vt dicitur: Ignis
sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum, id
est pœnæ eorum. Quarta pœna est frigus quia dicitur:
Transibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium, qui
erit maxima pœna, mutatio subita: quia natura muta-
tiones non patitur, repentinâs, vt dicit Hypocrates.
Quinta pœna erit fames maxima, iuxta illud: Serui mei
comedent, & vos esuriatis. Ibi namque est tanta inopia,
quod neque guttam aquæ poterunt habere, vt legitur
de diuite epulone sepulto in inferno. Vnde Gregorius:
Guttam aquæ petiit, qui micam panis Lazaro negauit.
Maxima pœna erit fames, quæ ibi erit, & magis im-
mortalis est carentia visionis diuinæ. Vnde Gregorius:
Immortalis ibi fames interficit, quia faciem suam Salua-
tor eis abscondit. Sexta pœna est tortor, vel potius tor-
tores, quia dicitur: Tradidit eum tortoribus donec red-
deret vniuersum debitû. Septima pœna est horror. Vn-
de: Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Et
ista erit maxima pœna, quia videmus si nunc apparet
nobis vnus solus diabolus, magnus horror, & quasi in-
tolerabilis esset: quid ergo erit tunc cum tot horribi-
les apparebunt? Octaua pœna erit tenebra, in qua in-
carcerabuntur, & ligabuntur reprobi, quia dicitur: Liga-
tis pedibus, & manibus eius, proiicite eum in tenebras
exteriores. Et Gregorius dicit in moralibus: Ignis infer-
nalis concremationem habet, & non lucem. Nona pœ-
na, & quasi principalis erit dolor, quia in illis pœnis,
non solum erit acerbitas, sed contrarietas. Vnde dicit
Gregorius in moralib. libro nono: Horrendum enim erit
reprobis, ibi dolor cum formidine, flamma cum obscu-
ritate, mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defe-
ctu, quia & mors viuit, & finis semper incipit, & defe-
ctus deficere nescit. Mors perimit, & non extinguit, &
dolor cruciat, & pauorem non fugat. Et ratio est, quia
cum peccator, & diabolus in culpa consentiant, iustum
est, vt creaturæ in reprob-
orum pœna conueniant.

Et notandum, quod à diuersis causis, ipsis reprobis
inest dolor. Sunt autem quatuor causæ doloris. Prima
est, quia amiserunt bona temporalia huius mundi. Vn-
de in Psalmo: Cum interierit homo, non sumet omnia,
nec descendet cum eo gloria eius. Secunda causa est,
quia tempus perdiderunt. Vnde: Transit æstas, & facta
est messis, & non saluati sumus. Damnati namque da-
rent libenter totum mundum pro vno momento tem-
poris, si possent habere ad pœnitendum. Tertia causa
est, quia visionem & gloriam Dei perdiderunt. Vnde
dicit Chrysostomus, quod omnes gehennæ cruciatus
sunt carentia visionis Dei. Quarta causa est quia infer-
ni vilitatem & miseriam acquisierunt. Est enim locus
infernalis tenebrosus, & penuriosus. Quod erit maxi-
ma pœna diuitibus & hominibus voluptuosis & ma-
gnatibus, quia invita habuerunt domos sine fumo, &
ibi erit fumus continuus, quia dicitur: Fumus eius in
furore meo. De istis pœnis dicit Bernardus in sermone
de negotio spiritali: O gehennalis regio fugienda,
vbi ignis ardens, frigus rigens, vermis immortalis, fæ-
tor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpa-
biles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum, hor-

ribiles facies dæmonum. Totus tremo ad huiusmodi re-
gionis memoriam.

TERCIO est ibidem pœnarum diurnitas. Pœnæ
enim infernales erunt diurnæ, immo sempiternæ, quia
dicitur: Quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus
sempiternis? Discedite à me maledicti in ignem æter-
num. Dicit Gregorius, quod ad magnam iustitiam iudi-
cis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui nun-
quam dum viuerent, voluerunt carere peccato. Et illud
est summe horrendum in ista pœna, quod sit maxima
& æterna. Si enim damnati singulis diebus fletent, &
in fletu emitterent modicam lacrymam, plus de aqua
per processum tēporis de oculis vnus damnati exiret,
quā sit aqua totius mundi. Cuius probatio est, quia illa
aqua est infinita: aqua autem totius mundi est finita.

QUARTO est in inferno pœnarum vniuersitas. Sicut
enim quidam dicere volentes, quod in inferno vniuersæ
partes hominis, tam corporis, quam animæ, post diem
iudicij erunt in igne, quia dicitur: Timete eum, qui post-
quam occiderit, potest corpus & animā perdere in ge-
hennam ignis. Nunc autem videmus, quod homo non
possit sine maximo tormento ignem in parte vnus digi-
tati sustinere per vnā horam: quantus ergo erit dol-
or quando totus homo ardebit in igne? Vnde in signum
istius maximi doloris dicit Saluator frequenter in
Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

QUINTO, & vltimo istæ pœnæ infernales erunt in-
utiles, & infructuosæ. Pœna enim præsentis vitæ breuis
est, leuis, & fructuosa: sed futura est longissima, & grauiſ-
sima, & infructuosa, quia si damnatus flendo, tantû de
lacrymis emitteret, quantum est de aqua in mari, non
sufficeret ad lauandum maculā vnus peccati mortalis.
Erunt tamen intra se pœnitentiâ agentes, & præ angu-
stia spiritus gementes, vt dicitur. Et tamen infructuose,
quia in inferno erit stimulus pœnitentis, nulla tamē erit
correctio voluntatis. Exemplū de sancto patre, qui ora-
uit pro diabolo, & responsione Domini, & obstinatione
diaboli. Et hæc de pœnis inferni dicta sufficiant.

CAPIT II.
De Gloria Paradisi.

POST tractatum de pœnis inferni sequitur vltimo vi-
dere de Gloria Paradisi. Hæc enim, est finis vltimæ
Dixit, quia finis est omnium desideriorum. De qua ad
præfens tria sunt dicenda scilicet valor impre-
tialis, decor inæstimabilis, honor infrangibilis.

PRIMO igitur istius gloriæ cælestis est valor impre-
tialis, quia dicitur: Oculus non vidit, Deus absque
te, quæ præparasti diligentibus te. Et illud: Oculus non
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit,
quæ præparauit Deus diligentibus se. Valor autē istius
gloriæ cælestis attenditur in hoc, quod ita care Deus
vendit eam suis amicis. Constitit enim Petro martyriū
crucis. Paulo constitit decollationem capitis. Est autem
verissimum, & certum, quod Deus non decipiet vnū
amicorum suorum, & quod plus est, ipse Christus emit
gloriam illam pro amicis sub tormento & ignominia
crucis. Est enim certissimum, quod Deus Pater non de-
cipiet vnigenitum filium suum, in emendo illud regnū.
Cum ergo, illud regnum tantum constitit filio Dei &
aliis eius amicis, certum est, quod res maxima est & im-
pre-
tialis valoris. Vnde dicitur: Empti enim estis pre-
tio magno, glorificate & portate Deū in corpore vestro.

SECUNDO, gloria illa cælestis est decoris inæstimabilis.
Vnde dicitur: Pulchritudinem coloris eius admi-
rabitur sensus. Ex duobus potest colligi decor illius reg-
ni. Primo ex decore rerum naturalium inferiorum,
quas Deus vult ita decorare sicut videmus, quod liliam
in hieme apparet vile, & postea decoratur in vere &
æstate. Vnde dicitur: Considerate lilia agri, &c. Secun-
do apparet decor illius gloriæ ex rebus artificialibus, si-
cut videmus, quod ligna, lapides & metalla per se vidē-
tur vilia, & quasi terrea, sed afficiuntur per artificē pul-
chra & splēdida, quando sunt polita & deaurata. Quan-

Pœnarum
inferni
diurnitas.
Mat. 24. d
Isa. 33. c
Greg. lib. 4.
Dial. 6. 44.
ante med.

Vniuersitas pœna-
rum in in-
ferno.
Mat. 10. c

Mat. 13. g
Luca 13. f

Pœnæ in-
ferni quo-
modo in-
utiles, &
infructuosæ.

Sap. 5. a

Isa. 64. b
1. Corint.
2. b

1. Cor. 6. d

Eccli. 43. c

Mat. 6. d

Mat. 6. d

tum igitur faciet summus artifex, cuius sapientia est infinita in decorandis amicis suis beatis in illa cælesti gloria? Ideo dicitur. Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, sic Deus vester: quanto magis vos modicæ fidei?

Ansel. lib. de
simil. c. 68.
Mat. 25. c
Rom. 8. c

Luc. 12. c

Psal. 81. b

Aug. in 1.
cap. Ioan. ho.
2. in fin. 20. 9.

Psal. 81. b

Ioan. 12. d

Psal. 20. a

Mat. 13. f

Corona San-
ctorum du-
plex.

Ecc. 45.

Apoc. 5.

Psal. 8. b

Psal. 20. a

Dan. 12. b

Apoc. 12. a

Mat. 5. c

Tertio, gloria cælestis est honoris insuperabilis. Quod probatur ex quatuor. Primo, quia omnes sancti erunt reges, suæ voluntatis omnipotentes: vt dicit Anselmus. Ideo dicitur. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est, &c. Secundo, quia omnes erunt filij charissimi & hæredes Dei, & cohæredes Christi, vt dicit Paulus. Tertio, quia erunt omnes, quasi Domini. Christus etiam in propria persona honorabit eos, quia dicit: Præcinget se scilicet Christus, & transiens ministrabit illis, & faciet illos discumbere. Sicut filius regis consuevit in propria persona seruire, quando vult multum suos nobiles honorare. Quarto quia omnes erunt dii, sicut dicitur in Psalmo: Ego dixi dii estis & filij excelsi omnes. Et hoc quia diuinitas erit in sanctis & multitudine vel magnitudine dilectionis, quæ transformat amantem in amatum, vt dicit Philosophus. Et Augustinus dicit: Vnusquisque talis est, quale est dilectum. Si autem terram diligis, terra es, si autem Deum diligis, quid dicam Deus eris, non audeo dicere ex me, sed per scripturam quæ dicit: Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes.

Item in illa cælesti curia considero alia tria, scilicet locum summe gloriosum, sertum summe speciosum, & fructum summe speciosum. Primo igitur in illo cælesti regno erit locus, summe gloriosus, quia quilibet sanctus erit in loco, in quo est ipse Dei filius, quia dicitur: Vbi sum ego, illic & minister meus erit. Secundo in illo cælesti regno est sertum speciosum, vel corona, quia dicitur in Psalmo. De quolibet sancto: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Iste lapis est margarita illa, quam qui inuenit, vendit omnia, & emit eam, vt dicit Matheus.

Et nota, quod duplex est corona sanctorum, scilicet aurea & aureola. Aurea dicitur præmium substantiale, quod consistit in tribus, scilicet in visione Dei clarissima, in fruitione suauissima, & in intentione securissima, de qua dicitur: Corona aurea super mitram eius, quæ est ornatus Pontificum. Quia omnes sancti non solû erunt reges omnipotentes suæ voluntatis, sed etiam erunt sacerdotes, & Pontifices, offerentes Deo semper sacrificium laudis. Et ideo dicitur: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Alia corona dicitur aureola, id est coronula parua, & ista aureola secundum Doctores dicitur, quædam gloria accidentalis, quæ debetur sanctis, ratione operis excellentis. Datur enim tribus generibus operum, Datur enim Virginibus, & hæc est florea. Datur Martyribus & hæc est gemmea. Doctores & hæc est stellata. Aureola florea datur virginibus, quia honore virginitatis floruerunt. Vnde dicitur in psalmo de virgine virginum Christo, & agno quem virgines sequuntur: Gloria & honore coronasti eum. Aureola gemmea datur martyribus quia instar lapidis fortissimi & pretiosi fuerunt. Vnde dicitur: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Aureola stellata Doctores, quia cælestia docuerunt. Vnde dicitur: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Et qui ad iustitiam erudierunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et de muliere gloriosa dicitur: Quod erat amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Mulier amicta sole est anima doctoris iustitiæ, & sapientiæ diuinæ, quæ per pedes figurantur, habent plenam pietatem, quæ per lunam intelligitur, quæ est valde humida. Corona stellarum significat aureolam doctorum. Vnde & erant stellæ duodecim in corona, quia duodenarius numerus abundans est, in quo intelligitur, quod doctrina sacra scripturæ est abundantissima omnis iustitiæ, sicut fuit doctrina Christi, qui fuit doctor doctorum, de cuius doctrina dicitur: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquã

A scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Peccatores autem, & reprobis, qui munditia castitatis abundant, vt virgines: nec fortes, nec perseverantes fuerunt in amore Christi, sicut martyres: nec veritatem portauerunt in ore, vt doctores, aureolam non habent. Et quia gratiam Dei hic non habuerunt, idcirco auream gloriam substantialis præmij non habebunt. Et si omni corona aurea & aureola carebunt, quid aliud erit, nisi quod pro loco coronæ æternæ felicitatis, coronabuntur corona æternæ calamitatis, iuxta illud quod dicitur: Coronans coronabit te tribulatione. Tertio in illa cælesti gloria benedicta, erit fructus optimi & vberissimi. Vnde nota, quod in sacra scriptura inueniuntur tres fructus differentiæ, scilicet fructus crucis triumphalis, fructus gratiæ spiritualis, & fructus gloriæ immortalis, & quilibet est in quadruplici numero.

Isa. 22. c

CAPVT III.

De duodecim fructibus crucis, & passionis Christi Domini.

PRIMO igitur sunt duodecim fructus crucis, & passionis Christi. Primus fructus, est dæmonum expugnatio, quia abstulit eis totum mundi principatû. Iuxta illud, quod dicitur: Nunc principes mundi huius eiiciuntur foras. Secundus fructus, est carceris inferni confractio. Vnde Psalmista: Attollite portas principes vestras, & eleuamini, &c. Tertius fructus, est mortuorum, & peccatorum suscitatio, nam dicitur: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quartus fructus, est captiuorum redemptio, dicente Paulo: Empti enim estis pretio magno, glorificate, &c. Quintus fructus est, inquinatum mundatio: Dilexit enim nos, & lauit nos in sanguine suo. Sextus fructus, est cæcorum illuminatio. Vnde dicitur: Tunc aperientur oculi cæcorum. Septimus fructus, est tepidorum & frigidorum calefactio. Vnde dicitur: Non est qui se abscondat à calore eius. Octauus fructus, est deformium, & turpiû decoratio. Vnde in Psalmo dicitur: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealabor. Nonus fructus est sitibundorum, vel sitientium potatio, & recreatio: Sanguis meus vere est potus. Decimus fructus, est Patris placatio, vnde dicitur: Accessistis ad sanguinis aspersionem melius clamantem, quam Abel clamauit vindictam. Iuxta quod dicitur: Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra, scilicet iustitiam & vindictam peccati, sed sanguis Christi clamauit melius, scilicet misericordiam, quia peccatores Deo patri reconciliauit. Vndecimus fructus, est ianuæ paradisi apertio. Vnde dicitur: Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli, quæ scilicet facta est aperta in apertione lateris Christi. Eodem namque tempore aperta est porta paradisi, Domino scilicet moriente, quæ clausa fuerat, Adam præuaricante in hora nona. Duodecimus fructus, est hereditatis cæli acquisitio, & confirmatio, quia vt dicitur: Hic est sanguis noui testamenti. In veteri testamento sanguine conferebantur terrena: in sanguine autem noui testamenti, id est passionis, confertur hereditas æterna. De isto fructu multiplici dicitur in psalmo: Et erit, scilicet crux Christi, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquatum, id est gratiarum abundantiam, quæ sine mensura fuerunt in Christo, quod fructum suum dabit in tempore mortis suæ sacratissimæ & benedictæ. Secundo sunt duodecim fructus gratiæ spiritualis, de quibus dicitur: Fructus autem spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Et de istis duodecim fructibus dictum est superius in tractatu de fructibus Spiritus sancti, Titulo octauo, ideo nihil ad præsens addemus.

Ioan. 12. c

Psal. 22. b

1. Corint.
15. c1. Cor. 6. d
Apoc. 1. b

Isa. 35. b

Psal. 18. b

Psal. 50. b

Ioan. 6. b

Hebr. 12. c
Gen. 4. b

Matt. 26. c

Psal. 1. a

Psal. 1. a

Gal. 5. d

CAPVT IV.

De Duodecim Fructibus Gloria immortalis.

Tertio sunt duodecim fructus gloria immortalis: Primus fructus, est sanitas absque infirmitate: Qui sanat omnes infirmitates tuas. Secundus fructus, est iuentus sine senectute. Vnde in Psalmo dicitur: Renouabitur vt aquila iuentus tua, id est Christi, quia in etate Christi triginta trium annorum semper manebunt sancti, vt dicit Apostolus: Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram etatis plenitudinis Christi. Tertius fructus, est satietas sine fastidio, vnde ait Psalmista: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quartus est, libertas sine seruitute. Vnde dicitur: Creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei. Quintus fructus, est pulchritudo absque deformitate. Vnde Apostolus: Reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae. Sextus erit impassibilitas vel immortalitas. Vnde dicitur: Praecipitabit Dominus mortem in sempiternum. Septimus erit abundantia sine indigentia, iuxta illud: Rerum omnium abundantia perfrueris. Octauus, est pax sine perturbatione. Nonus erit securitas absque timore. De his duobus dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, in requie opulenta. Decimus erit cognitio absque ignorantia. Vnde Apostolus: Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Vndecimus est gloria sine ignominia, teste Paulo qui ait: Cum Christus apparuerit vobis, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Duodecimus, est gaudium sine tristitia. Sed de isto gaudio nota, quod sunt sex causae praecipuae, quare sancti gaudent, scilicet loci amenitas, quam possidebunt: iucunda societas, in qua regnabunt: corporis glorificatio, quam habebunt: mundus, quem contempserunt infernus, quem euaserunt. Isti enim fructus figurantur, per duodecim fructus ligni vitae, quod erat in medio paradisi, vt legitur in Apocalypsi: Fructus summe bonos det nobis Christus, qui creauit in caelo.

CAPVT V.

De Amoenitate, & pulcherrima structura supernae Ciuitatis Hierusalem.

Item in illa caelesti gloria consideranda sunt alia tria: multis suspiriis affectanda, scilicet amenissima ciuitas, amantissima societas, & amplissima foelicitas. Primo ergo caelestis gloria habet amenissimam ciuitatem. Vnde in psalmo: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Vnde nota, quod ciuitas ista est gloriosissima specialiter in tribus. Habet enim figuram valde speciosam, mensuram spatiosam, & structuram valde pretiosam.

Primo igitur ista ciuitas beata est in figura valde speciosa, est enim in quadrum disposita, & formata, vt dicitur in Apocalypsi. Ciuitas in quadrum posita, & quadrata, figurat soliditatem & securitatem, illius regni caelestis. Sicut videmus, quod figura quadrata est solidior quam alia figura, vnde lapides conuenerunt quadrari, & postea in aedificio collocari: ita etiam summus artifex Deus lapides suos, id est viros suos & electos, conuenerunt quadrare quadratura virtutum, scilicet, prudentia, temperantia, fortitudine, & iustitia, & sic locare in aedificio regni caelestis.

Secundo ciuitas ista est in mensura valde spatiosa. Vnde dicit Bernardus, quod ad literam quilibet sanctus in caelo empyreo habebit locum suum, sibi assignatum proprium & speciale, magis spatiosum, quam sit ab oriente vsque ad occidentem. De mensura istius ciuitatis dicitur, in Apocalypsi, quod habet stadia duodecim millia. Stadium est mensura quinquaginta passuum. Quinquagenarius vero numerus in sacra scriptura, remissionem peccatorum significat. Quinquagesimo anno, qui dicitur iubilaeus, secundum legem fiebat remissio debitorum, & reuertebatur quilibet ad possessiones suas & ad terram patrum suorum, vt dicitur in Leuitico. Beata ciuitas ista bene mensuratur per stadia, quae

continet, vt dictum est, passus quinquaginta, quia instar iubilei quinquagesimi anni, omnibus istius ciuitatis ciuibus primitus peccata dimittuntur, & sic remissis peccatis, ad possessionem suam, & haereditatem aeternam, ad quam erant, vel sunt praedestinati, facilliter reuertuntur. Et ideo quilibet homo debet esse sollicitus de peccatis suis, per poenitentiam delendis: quia alias non posset esse ciuis regni caelestis, quia ibidem dicitur, scilicet, quod non intrabit in eam aliquid coinquatum, & faciens abominationem & immunditiam. Sed valde notandum est, quod stadia sunt duodecim millia. Per numerum duodenarium, qui est numerus abundans, designatur abundantia meritorum, & bonorum operum, sine qua non est aliquis conciuis ciuium supernorum, quia dicit Saluator: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Iustitia Pharisaeorum erat in opere exteriori, non interiori virtute, quae ex timore erat non amore, & ideo erat nimis stricta. Sicut videmus quod timor habet cor hominis valde constringere, & amor dilatare. Vnde in Psalmo dicitur de virtute charitatis: Latum mandatum tuum nimis. Per millenarium autem numerum, qui est vltimus limes, & terminus numerorum, figuratur eleganter illud caeleste praemium, quod est finis, & quies omnium desideriorum, vt dicit Augustinus. Et in psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Tertio illa ciuitas beatissima est structura pretiosissima, quia dicitur in Apocalypsi, quod fundamenta muri ciuitatis sunt omni lapide pretioso ornata. Vbi notandum est, quod duodecim lapides pretiosi nominantur, & ponuntur in aedificio huius ciuitatis, scilicet Iaspis, Sapphyrus, Chalcedonius, Smaragdus, Sardonix, Sardius, Chrysolitus, Beryllus, Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus, & Amethystus. Isti duodecim lapides pretiosi & fundamentales istius ciuitatis caelestis, significare possunt duodecim articulos fidei, quod est fundamentum omnis boni, & praemii futuri, vt dicit Apostolus: Fides est sperandarum rerum substantia, id est fundamentum aeternorum bonorum. Vel isti duodecim lapides fundamentales significant virtutum perfectiones, quibus anima per gratiam hic perficitur, quibus etiam caeleste praemium fabricatur. Et sicut sunt quatuor ternarii pretiosorum lapidum, sic respondent eis quatuor trinitates perfectionum.

Prima trinitas lapidum est Iaspis, Sapphyrus & Chalcedonius, qui significant fidem quae debet habere pretiosam & nobilem trinitatem. Fides namque debet esse viuens non mortua, & hoc significat Iaspis, qui est viridis coloris. Color enim viridis in herba, vel planta vel arbore, signum est vitae: & conuerso signum est, quod vita plantae deficit, quando viror eius marcescit: sic quando in homine est viror honestatis, & bonae operationis, tunc est maximum signum cordis viuientis, alias enim fides mortua est & informis, nec est fundamentum aedificij caelestis. Et sicut Iaspis fugat phantasmata: sic fides viuens & virens per bona opera, vitat omnia diaboli machinamenta. Fides etiam debet esse caelestis non terrea, id est de caelestibus bonis, non de operibus terrenis anxia: caelestis, id est diuinae non humanae rationi innixa, quia dicit Gregorius: Fides non habet meritum, vbi humana ratio praebet experimentum. Et hoc signat Sapphyrus, qui habet caelestem colorem, sicut caelum serenum. Et sicut nobilis Sapphyrus fugat venenosa, & mortificat araneam: sic vera fides venenosis suggestionibus resistit, & culpam in corde occidit, ac de corde expellit. Vnde dicitur: Fides purificans corda eorum. Tertio fides debet esse fortis non infirma, contra persecutiones, & pericula vniuersa, & diabolica nocumenta, quia dicitur de diabolo: Cui resistite fortes in fide. Et hoc signat Chalcedonius, qui in colore est pallidus, & omnis sculpturae repulsiuus; omni namque sculpturae resistit, & nullam recipit: sic qui habet veram fidem, vtique per poenitentiam est pallidus & mortificatus: sed nullam sculpturam extraneam peccati recipit, sed secum conseruat solam imaginem Dei, ad quam est creatus. Vnde nota, quod diabolus in quibus non inuenit fidem ca-

tholicam

Psal. 102. 6

Ibidem.

Eph. 4. b

Psal. 16. c
Rom. 8. d

Philip. 3. d

Isa. 25. b
Deut. 8. b

Isa. 32. d

1. Cor. 13. d

Coll. 3. a

Apoc. 22. a

Psal. 86. a

Apoc. 21. e

Apoc. 21. c
Stadium
quid.

Leuit. 5. b

Num. 12.
quid figuratur.

Matth. 5. e

Psal. 118. m
Millenarius
numerus
quid significet.
Psal. 16. c
Aug. li. 22.
de ciu. Dei
cap 30. ante
med. tom 5.
Apoc. 21. d

Hebr. 11. a

Fides.

Greg. hom.
1. o. in Euang.
non longe a
princ.

Act. 5. b

1. Pet. 5. b

tholicam, vel fortem, in illis sculpsit & format figuram leonis, id est peccatum superbiæ. In quibusdam figuram draconis, id est peccatum inuidiæ. In quibusdam figuram carnis, id est peccatum iræ. In quibusdam figuram talpæ, id est peccatum auaritiæ. In quibusdam figuram asini, id est peccatum acediæ. In quibusdam figuram lupi, id est peccatum gulæ. In quibusdam figuram vrsi, id est peccatum luxuriæ. Contra quod monet Apostolus, dicens: Nolite conformari huic sæculo, id est peccatis, quæ sunt in hoc sæculo.

SECUNDA trinitas lapidum est Smaragdus, Sardonyx, & Sardi. Et isti tres lapides preioli signant spem, quæ habet similiter nobilem claritatem. Et enim Spes veniæ, spes gratiæ, & spes gloriæ. Spes veniæ figuratur per Smaragdum, qui colorem habet viridem & gratiosum, & curat diuersas infirmitates & specialiter morbum caducum. Color viridis & gratiosus in Smaragdo signat virtutem gratiæ, quæ incipit per spem veniæ reuiuiscere in viro pœnitenti & contrito. Et sicut color Smaragdi est valde gratiosus, sic conuersio peccatoris per pœnitentiam reuiuiscens, est gratiosa Deo & Angelis. Vnde dicitur: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Et sicut Smaragdus fugat febres & curat morbum caducum: sic spes veniæ fugat tentationes, & sanat omne peccatum, quia vt dicitur in psalmo: Non delinquent omnes qui sperant in eo. Et in Prouerbiis dicitur: Septies in die cadit iustus & resurget. Septies in die cadit per ruinam sepeiformis culpæ, scilicet superbiæ, iræ, auaritiæ, accediæ, gulæ, inuidiæ & luxuriæ, & tamen resurget, in virtute, & in efficacia sepeiformis gratiæ. Spes autem gratiæ, est qua quis non confidit de viribus propriis, nec de diuitiis, sed solum de gratia Dei, vt dicitur: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem, brachium, id est, carnalem hominem, fortitudinem. Et sequitur: Beatus qui confidit in Domino, & est Dominus fiducia eius. Talis qui non solum sperat in omnibus bonis & in malis nisi de sola gratia Dei, recte figuratur per Sardonychem. Nam Sardonyx est tricolor, in imo niger, in medio candidus, in supremo rubicundus. Quia spes gratiæ facit tria bona in sperante. Facit enim ima, id est, terrena nigrescere & contemnere, & ima inferni timere. Facit in medio, id est, in corde candidum, id est, castum esse, iuxta illud psalmi: Cor mundum crea in me Deus. Facit etiam in supremo, id est, in Deo rubescere per charitatem, & vino dilectionis Dei, & proximi odoriferum esse dicitur: Super vinum, id est plustquam vinum, diligunt, te: Et sicut Sardonyx facit hominem humilem & pudicum & charitatum: sic spes diuinæ gratiæ facit hominem descendere, & de propriis meritis non superbire, & in solo Deo sperare, quia specialiter de præsumptibus de se dicitur in psalmo: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua. Spes gloriæ, est certa & secura expectatio futuri & æterni boni, ex gratia & meritis proueniens, vt dicit Magister Sententiæ. Ista gloria figuratur per Sardi, qui est rubei coloris, eo quod spes regni cælestis fuit martyribus, causa effusionis proprii sanguinis. De quibus dicitur: Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni, id est Christi, passionis sanguine rubicundi, iuxta illud quod dicitur: Quare rubrum est vestimentum tuum? dicitur in persona Dei patris, id est, quare corpus tuum per innocentiam candidum est passionis sanguine cruentatum? Et sicut Sardi gaudium accendit, & timorem expellit, hominem audacem reddit: ita ad literam spes gloriæ accendit in homine gaudium spirituale & cæleste, & expellit timorem mundanum. & humanum & seruillem, quia vt dicitur: Perfecta charitas foras mittit timorem, & tandem hominem reddit audacem, scilicet contra hostium tribulationem & persecutionem de Domino præsumptem, vt dicitur: Non derelinquis præsumptes de te, & de sua virtute gloriantes humilias.

Tertia trinitas lapidum est, Chrysolitus, Beryllus, &

A Topazius. Isti tres lapides significat charitatem, quæ habet similiter suam nobilissimam trinitatem. Debet enim charitas habere tria, scilicet speciosam puritatem, fructuosam bonitatem, & radiosam veritatem. Debet enim charitas esse puritate speciosa, vt non sit immunda: bonitate fructuosa, vt non sit dilectio vana: & veritate radiosa, vt non sit dilectio ficta. Istam trinitatem nobilem charitatis describit Apostolus, dicens: Finis præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Virtus enim charitatis, vt dictum est, est speciosissima trinitatis, ideo dicitur, *De corde puro*: est fructuosissima bonitatis, ideo dicitur, *De conscientia bona*: est, radiosissima veritatis, ideo dicitur, *De fide non ficta*. Primo igitur, charitas debet esse puritate speciosa, & de corde puro, vt non solum sit dilectio impura, vel immunda, vel coinquinata, siue luto cupiditatis, qualis est amor diuitiarum temporalium, siue fumo vanitatis, qualis est amor pomparum sæcularium. Talis charitas figuratur in Chrysolito, qui est gemma valde nobilis, scintillas emittens, & ignis, capacissima: quia si iuxta ignem ponatur citissime inflammat. Certum est enim quod ignis est purissimæ virtutis. Est enim virtus ignea charitatis instar ignis: quia sicut ignis aufert omnem rubiginem & impuritatem de auro & argento, & omni metallo, & reddit ipsum purum & lucidum: sic charitatis incendium tollit de corpore humano omnem fœtorem peccati, & facit ipsum mundum. Sicut enim Chrysolitus est amatiuus, & capax ignis, quia iuxta ignem positus ad se trahit & rapit ignem: sic cor purum cum appropinquat ad Deum, qui est ignis consumens secundum desiderio instar Chrysoliti, rapit & trahit in se diuinam dilectionem. Incorruptio, enim facit esse proximum Deo, vt dicitur. Appropinquatio ad Deum facit ignem diuinum rapere & trahere ad seipsum. Et ideo Saluator noster, vt nos posset igne suæ charitatis incendere, dignatus est nobis appropinquare. Vnde dicitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi, vt ardeat? Secundo, charitas debet esse in bonitate fructuosa, & conscientia bona, vt non sit dilectio inutilis & vacua, quia dicitur: Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Et Gregorius in Moralibus Amor Dei nunquam est otiosus. Operatur enim magna si est: si autem operari renuit, amor non est, quia probatio dilectionis exhibitio est operis. Iste amor signatur per Beryllū, qui est lapis viridis & aliquantulum pallidus, & in figura sex angulorum est politus: quia qui habet charitatem, debet ad proximum virere per honestam conuersationem: debet pallefcere ad seipsum per carnis mortificationem: debet etiam sex angulos habere, ad pauperem & egenum, per compassionem, & operum misericordiæ exhibitionem, quæ sunt in numero septenario, vt dicitur: Saluator noster qui est verus iudex, qui de ipsis in iudicio habet quærere rationem, & dicere: Esurini & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Nudus eram, & cooperuistis me. Hospes eram & recepistis me. Infirmus fui & visitastis me. In carcere fui & venistis ad me. Tertio, charitas debet esse veritate radiosa, & fide non ficta, vt non sit dilectio simulata, aut palliata, sed luminosa, quia dicitur: Qui diligit fratrem suum, in lumine manet: quia qui charitatem habet per exemplum bonæ conuersationis, & honestatis lucet. Hanc figurat Topazius, qui in duobus coloribus, scilicet aureo, & æthereo splendet, & omnium gemmarum superat claritatem, & in conspectu sui prouocat aspicientem. Duo colores Topazij signant dilectionem Dei, & proximi. Æthereus color signat dilectionem Dei, & aureus dilectionem proximi: quia vnus est color cælestis, & alius terrenus, quia in his duobus tota lex pædet. Et sicut Topazius superat omnem claritatem omnium gemmarum: ita charitas est maior omnium virtutum, vt dicit Apostolus. Et sicut Topazius recipit in se qualitatem omnium gemmarum: sic charitas facit omnium opera virtutum. Quia dicitur: Charitas patiens est, & ita exercet opus patientiæ. Benigna est, & ita exercet opus benignitatis, & misericordiæ. Et sequitur.

Charitas.

1. Tim. 1. a

Heb. 12. g

Sap. 6. d

Luc. 12. f

1. Io. 3. d
Est apud
Greg. hom.
30. in Euan.
ante med.

Matt. 25. a

1. Io. 2. b

1. Cor. 17. d

1. Cor. 13. b

Omnia

Prosper. de
vita contem-
pl. lib. 3. c. 13.

Omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Vnde Prosper dicit in libro de vita contemplativa, quod charitas est mens & anima omnium virtutum: quia ipsa est sicut anima, & virtutes animæ sunt potestates siue mentis. Quia sicut anima facit oculum videre, aurē audire, pedes ambulare, & sic de aliis: ita charitas facit oculum mentis ad pauperes aperire aures, diuina præcepta audire, & manibus opera iustitiæ exercere: & ita de omnibus aliis bonis, quæ charitas tanquā sibi propria vult omnia adimplere.

Iustitia.

Quarta trinitas lapidum pretiosorum est Chrysoprassus, Hyacinthus, & Amethystus. Ista trinitas lapidū signat iustitiam, & æquitatē generalem, quæ splendor est omnis virtutis, ex qua omnes viri boni omnia bona nominantur, vt dicit Tullius de officiis. Ista similiter habet quandam nobilitatem. Cum enim iustitia sit virtus unicuique reddens, quod suum est, vt ait Ambrosius libro de officiis: Iustitia est virtus unicuique quod suum est reddens. Reddit igitur, omnis homo per iustitiam sibi ipsi continentiam, proximo amicitiam, & Deo honorificentiam: Primo iustitia reddens homini continentiam, significatur per Chrysoprassum, qui est lapis igneus de nocte, & aureus de die: in quo significatur continentia viri iusti, qui semper est splendor, siue in aduersitate tentationum, quæ figuratur per noctem, siue in prosperitate deliciarum, quæ significatur per diem. Nam istis duobus præcipue continentia, vel castitas impugnatur, scilicet tentationibus hostis, & fomentatione carnis. Nam plures vincuntur in prosperitate deliciarum, quam in aduersitate tentationum, iuxta quod dicitur in psalmo: Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Latus autem sinistrum signat tentationes Diaboli, dextrum vero significat delicias mundi. Pauciores igitur sunt, qui cadunt in aduersitate tentationum, & plures qui labuntur in temporalibus abundantis. Bene autē est iustitia instar Chrysoprassi ignea & aurea: quia ad custodiam castitatis occurrit iustitia duobus modis, scilicet recte ascendendo ad cælum sicut ignis, considerando bona cælestia & æterna, ne forte illa per momentaneam luxuriæ delectationem amittat. In persona talium dicitur in psalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et respondet: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Nullum opus videtur maius esse iustitia, quæ delectationi momentaneæ bona cælestia, & æterna præfert. Occurrit etiam vir iustus custodia castitatis instar auri, quod est ponderosissimum, quando rectissime, & velociter descendit ad centrum, id est, ad infernum, considerando ne forte delectatione momentanea, & modica, incurrat æterna supplicia, quia dicit Gregorius: Momentaneum est quod delectat, sed æternum quod cruciat. Ita descendebat ad infernum Ezechias, vt dicitur in Isaiā: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Optime namque consuluit pro dimidio dierum suorum, quod vadat homo ad infernum in dimidio viæ suæ, id est, dum est iuuenis & sanus, & hoc per diligentem considerationem, vt postea non descendat in fine vitæ suæ, per æternam damnationem. Secundo iustitia reddens proximo amicitiam signatur, per Hyacinthum, qui est lapis pretiosus, habens colorem caruleum, quasi cælum. Iste lapis conformat se aëri. Vnde in nubilo est nubilus, in sereno est serenus. Color cælicus vel caruleus in Hyacintho significat diuinū amorem cælestem per desiderium in viro iusto, quia amicitia quæ impenditur proximo, debet radicari in cælo, id est in amore diuino. Iuxta quod dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Quia vt ait Gregorius: Ille charitatem veraciter habet, qui amicū diligit in Deum, & inimicū diligit propter Deum. Bene autē Hyacinthus est in nubilo nubilus, & in sereno serenus: quia vir iustus semper vult gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt ait Paulus. Tertio, iustitia reddens honorificentiam Deo, signatur per Amethystum, qui inter omnes gemmas purpureas obrinet principatum: sic & iustitia est præclarissima virtutum, vt ait Philosophus in ethicis. Amethystus est etiam ex colore purpureo, & viola-

Cic. de offic. lib. 3.

Amb. lib. 2. de offic. c. 9. tom. 4.

Psalm. 90. b

Psalm. 15. d

Isa. 38. b

Eph. 3. d Greg. hom. 9. in Euang.

Rom. 12. c

Arist. lib. 5. Eth. c. 1.

A ceo permixtus, & flammam ex se emittit: quia vir iustus qui vult Deum honorare, debet habere tria: debet esse instar Amethysti purpureus, sicut rosa, id est iucundus in laude diuina. Quia rectos decet collaudatio, vt dicit Psal. Psa. 32. b mista. Debet etiam esse violaceus, scilicet sentire modica de seipso & magna de Deo, vt dicit Saluator in Luca: Cum omnia bene feceritis, dicite, serui inutiles fumus, quod debuimus facere, fecimus. Debet etiam vir iustus esse flammeus sicut Elias, qui erat quasi signis, cuius verbum sicut facula ardebat, vt dicitur in Ecclesiastico. De cuius zelo flammeo dicitur: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, & hoc est proprium opus iustitiæ, scilicet pro diuino amore zelare.

Psal. 32. b

Luc. 17. c

Ecc. 48. b 3. Reg. 19. c

CAPVT VI.

De Iucundissima Societate, & Tripudio cælestis ciuitatis Hierusalem.

Secundo illa gloria cælestis habet antantissimam societatem, quia sancti coram Deo semper faciunt choream omni iucunditate plenam. Vnde nota, quod in illa cælesti chorea, vel bellata sunt tria deuotissime consideranda, scilicet innumerabilis cœtus, interminabilis circuitus, & inestimabilis cantus. Vere beata est illa chorea cuius cœtus infinitus, cuius circuitus æternus, cuius cantus fœlicitas.

PRIMO igitur in illa cælesti chorea est cœtus, vel exercitus infinitus, id est non nobis, sed soli Deo cognitus. Ibi enim est Christus tanquam Monarcha præcipuus. Ibi enim est regina cum puellis, id est virgo virginum, scilicet Maria cum virginibus sanctis. Ibi sunt Angeli tanquam nobilissimi regis domicelli. Ibi sunt Patriarchæ & Prophetæ, sicut collaterales & regis consiliarij quibus tanquam senioribus expertis reuelat ministerium consistorij sui. Ibi sunt Apostoli tanquam regis senescalli, habentes plenitudinem potestatis: quia rex reputat factum, quod ipsi faciunt, sibi factum. Ibi sunt martyres sicut strenuissimi regis milites, qui per fidem vicerunt tria regna, scilicet mundi, carnis, & Diaboli. Ibi sunt sancti Pontifices, Cōfessores, & Doctores. Sicut videmus, quod rex nobilis & illustris, qualis est rex regum & Dominus dominantium, non solum habet milites in aula, sed clericos in capella celebrantes, prædicantes, & orantes. Ad celebrandum habet sanctos Pontifices, ad prædicandum & scribendum sanctos Doctores, ad orandū & psallendum habet sanctos Anachoretas, & alios Confessores. Vltimo sunt ibi alij sancti & fideles innumerabiles, de quibus dicitur: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, populis, & linguis, stantes ante thronū agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Vbi per ordinem notantur quinque laudes, & priuilegia beatorum, scilicet prædestinatio ab æterno, iustificatio à peccato, contemplatio deuota, conuersatio honesta, & operatio fructuosa. Prædestinatio sempiterna vel æterna innuitur in numero infinito, quia turbam illam magnam nemo dinumerare poterat. Electorum nāque numerus est nobis ignotus, & soli Deo agnitus: quia ipse solus scit numerum. Quia vt dicit Apostolus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Secundo notatur iustificatio interna in illis quatuor, scilicet, gentibus, tribubus, populis, & linguis, de quibus electi sunt vocati. In quibus monstrantur quatuor peccatorum differentia, à quibus sunt per Dei gratiā iustificati. Ita quod per gentes designatur peccatū luxuriæ, quod in gentibus idololatriæ regnauit præcipue, vt ait Apostolus. Per tribus designatur peccatū auaritiæ, quod in tribubus Iacob regnauit valde. Quod patet, quia pro terrenis seruiērūt & terrena in promissione acceperunt, vt dicitur in Isaiā: Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, & quod plus, tātum cupidi & auari fuerūt, quod ne terrena perderēt. Christū occiderūt, vt patet in Ioāne. Per populos designatur peccatū superbiæ, quia populus, vt dicit Augustinus, est collectio ciuitatis, qui iuxta sententiā Christi monstrat superbiā, vt patet de illo, qui noluit venire vocatus ad cœnā, qui emerat villā, vt dicitur in Luca. Et videmus,

Cœtus, siue exercitus cælestis.

Apo. 7. b

Quinque priuilegia beatorum. Prædestinatio æterna.

1. Tim. 2. c

Iustificatio interna.

Rom. 1. d

Isa. 1. c.

Ioan. 11. f Aug. lib. 9. de ciui. Dei c. 24. Luc. 14. d

quod

Contem-
platio de-
uota.

2. Cor. 5. b
Conuer-
satio ho-
nesta.

Cant. 5. c

Operatio
fructuosa.

Cant. 5. c
Circuitus
intermi-
nabilis
choreæ
cælestis.

10. 2. 16.

Apoc. 7. d
Apoc. 14. a

Mat. 25. c
Prou. 4. d

Cantus
admira-
bilis cæ-
lestis cho-
ræ.

Ioan. 2. a

Luc. 1. c

Psa. 102. d

Apoc. 7. c

Exod. 3. d

Exod. 19. a

Exod. 19.

quod populus, id est habitatores ciuitatis populosæ me-
lius confueuerunt resistere, melius acquirere, & magis
esse superbi & pomposi. Per linguas signatur peccatum
linguæ. Contemplatio deuota monstratur, in hoc quod
stant ante thronum, quia contemplantur ante Deū cogi-
tantes assidue, qualiter oportet venire ad iudiciū suum.
Iuxta quod dicit Apostolus: Omnes nos manifestari
oportet ante tribunal Christi. Conuersatio honesta no-
tatur, per hoc, quod amicti sunt stolis albis, id est vestib^o
candidæ conuersationis. Iuxta quod dicitur in Canticis:
Dilectus meus candidus & rubicundus. Cādidus hone-
state, rubicūdus charitate. Operatio fructuosa signatur
per hoc, quod palmæ erant in manibus eorum. Palmæ
namque, quæ portantur in manibus electorum signant
fructus bonorū operū, secundū quod dicitur in Canti-
cis: Ascendam in palmā, & adprehendam fructū eius.

Secundo, in illa cælesti chorea est considerandus in-
terminabilis circuitus: quia supererit in beatis ingres-
sus, egressus, & regressus. Ingressus ad intuitū diuinita-
tis: egressus ad aspectū humanitatis nostri Saluatoris, vt
habetur in Ioanne. Et sicut in aliis choreis est vnus du-
cēs totam choream, ita Christus est & erit ille chorealis
ductor, ducens ac præcedens illam societatem beatissi-
mam. Et ideo dicitur, quod agnus, qui in medio throni
est, reget eos, & alij sequentur agnum quocumque ierit:
Sed sciendū est, quod illa beata chorea non vadit ad si-
nistram partem, sicut chorea mundi, in signum, quod est
& vadit ad sinistram inferni: sed ista super vadit ad dex-
teram partē, in signum quod est ad dexteram Dei, quia
ad sinistram ponentur reprobi, & ad dexterā ponentur
electi, vt dicitur in Matthæo. Propter quod dicitur in
Prouerbiis: Vias quæ à dextris sunt, nouit, id est appro-
bat Deus: quæ autem à sinistris sunt, peruersæ sunt.

Tertio, in illa cælesti chorea est considerandus in-
estimabilis cātus & admirabilis. Et ideo nota, quod sicut
Christus præcedit gressū, ita præcedet cantu. Et primo
cantabit suæ virgini matri, dicens: Quid mihi & tibi
mulier? quasi diceret: Mihi est diuinitas, & humanitas:
& tibi est virginitas, & fœcunditas. Mihi diuinitas, &
humanitas, quia Deus sum, & homo: & tibi fœcunditas,
& virginitas, quia mater es & virgo. Mihi diuinitas
ex virgine patre, & humanitas ex virgine matre: tibi
virginitas sine labe, & fœcunditas sine semine. Ad hæc
Maria tanquam dulcis tympanistris respondebit dul-
cissimam cantilenam: Magnificat anima mea Domi-
num, & exultauit spiritus meus, &c.

Secundo Christus cantabit angelicis spiritibus can-
tum, qui scribitur in Psalmo: Benedicite angeli poten-
tes virtute facientes verbum eius, ad annuntiandum vo-
cem sermonum eius. Vos qui estis angeli, id est nuntij
discurrentes, vos qui estis potentes, id est mirabilia
operantes, qui facitis verbum meum, id est mei imperij
obedientes, & alios obedire facientes. Ad hunc can-
tum Christi respondebunt sancti Angeli cantilenā quæ
scribitur in Apocalypsi: Benedictio & claritas, & sapi-
entia & gratiarū actio, honor, virtus & fortitudo Deo no-
stro in sæcula sæculorum. Amen. Tibi Christe sit bene-
dictio in incarnatione, claritas in natiuitate, sapientia in
prædicatione, gratiarum actio in redemptione, passione,
& morte: honor in resurrectione, virtus in ascensione,
fortitudo in iudicii consummatione.

Tertio, Christus cantabit Patriarchis, & Prophetis
cantilenam, quam cantauit Moyfi in visione rubi: Deus
Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrū nostro-
rum misit me ad vos. Hoc nomen est mihi in æternū, &
hoc memoriale meum in generatione & generationem.
Christus enim ad sanctos Patres & Patriarchas, & Pro-
phetas, specialiter fuit missus, quia de semine electo,
scilicet sanctorum Patriarcharum, & Spiritus sancti opera-
tione ex Maria Virgine natus, & quia sanctis Prophetis
eius aduentus fuit singulariter reuelatus. Vel potius cā-
tet nascendo eis cantum illum gratiosum, qui scriptus
est: Vos ipsi vidistis, quid fecerim Ægyptiis, quomodo
portauerim vos super alas aquilarum. *Et sequitur:* Vos
eritis mihi regnū sacerdotale, & gens sancta. Vos enim

A submersis Ægyptiis, id est mundi amatoribus in mar-
rubro, id est in peccato, & tandem in inferno: ad terram
promissionis, id est ad hanc terrā viuentium promissam
adduxi. Et super alas aquilarū vos portauit, id est in pen-
nis contemplationis angelicæ vos eleuauit ad speculan-
dū aduentum meum, & omnia mysteria gratiæ: & hæc
cantilena est specialiter Prophetarum. Et eritis mihi in
regnum sacerdotale, quia à patribus Christus descendit
in Virgine Maria, quæ fuit de tribu sacerdotali & re-
gia, quia pater Domine nostræ, scilicet Ioachim fuit de tribu
Iuda, & mater eius Anna fuit de tribu Leuitica, vt patet
in historia: & hæc est cantilena communis Patriarcha-
rum. Et quia Patriarchæ fuerunt reges, & duces, sicut
patet in David, & filiis suis, Prophetæ vero fuerunt sa-
cerdotes, sicut Samuël, Zacharias, & Ioannes Baptista:

B ad istud canticum gratiosum & gloriosum respondebūt
sancti Patriarchæ & Prophetæ illud canticum, quod est
scriptum in Apocalypsi, vbi dicitur, quod quatuor ani-
malia, & vigintiquatuor seniores cantabant canticum
nouum dicentes: Dignus es Domine accipere librū, &
soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti
nos in sanguine tuo. *Et sequitur:* Et fecisti nos Deo no-
stro regnum & sacerdotes. Tu Domine solus dignus es
aperire librum Dei patris, scriptum per Spiritum, san-
ctū in pergamento virgineo tuæ carnis. Tu enim ape-
ruisti septem signacula libri, de virgine carnem assūmē-
do, & de virgine nascendo, & in cruce pro nobis mo-
riendo, & ad infernum descendendo, & à mortuis resur-
gendo, & ad cælum ascendendo, & ad iudicium venien-
do. De istis septem articulis tuæ humanitatis manifesta-
sti nobis arcanum tuæ diuinæ miserationis, scilicet myste-
rium humanæ redemptionis. Et ideo sequitur cantile-
na, quoniam occisus es, & fecisti nos Deo nostro regnū
& sacerdotes. Regnum, quia fecisti nos obedire præce-
ptis tuis, sicut regnum obseruat dictum regis: & sacer-
dotes, quia in mundo fecisti nos offerre sacrificium spi-
ritus tribulati, & tunc in cælo sacrificium perpetuæ lau-
dis pro beneficiis tuis immolamus tibi.

C Quarto Saluator cantabit sanctis Apostolis dulcissi-
mam cantilenam, quæ scripta est: Vos estis qui perman-
sistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vo-
bis regnum, sicut Pater meus disposuit mihi regnum, vt
edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, &
sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim
tribus Israël. Vos estis non serui, sed amici mei, & ego
vester socius. Vos discipuli mei estis & ego magister
& pædagogus. Vos fratres mei & ego vester charitate
germanus. Quia fuistis participes tribulationis meæ, do
vobis triplicem dignitatem gloriæ supernæ. Facio enim
vos reges omnipotentes cælestes, & hoc est quod di-
cit: Dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater
meus regnum, vos per gratiam non per naturam. Facio
vos conuiuas cælestis mensæ, vbi humanitas est cibus,
& deitas est potus, & hoc est quod dicit, vt edatis & bi-
batis super mensam meam in regno meo. Facio vos ni-
hilominus iudices cælestis curiæ. Vnde sequitur: Sede-
bitis super sedes duodecim, iudicantes &c. id est diui-
num iudicium approbantes, sicut æterni cōsistorij affe-
sores, iudicantes duodecim tribus Israël, id est vniuer-
salem multitudinem fidelium: quia infideles iam indi-
cati sunt, vt dicitur in Ioanne. Qui signantur hodie per
numerum duodecim tribuum Israël, quæ solum coluerūt
vnum Deum. Ad hanc cantilenam respondebunt sancti
Apostoli cantilenam, quæ scripta est, quam pro om-
nibus cantauit Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus,
verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognoui-
mus, quia tu es Christus filius Dei viui. Credimus in
verbo & radio, fidei merito, & cognoscimus claritatem
in cælo, quia tu es Christus, id est vnctus oleo diuinæ
miserationis, balsamo odoriferæ conuersationis, chris-
mate dignissimæ consecrationis, regis scilicet, & sacer-
dotalis filius Dei potestate, æternitate, & maiestate Deo
patri æqualis.

D Quinto Christus rex noster cantabit sanctis Martyri-
bus cantilenam illam, quæ scripta est: Beati qui perse-
cutionem

E

Exod. ubi
supra.

Apoc. 4. b

Apoc. ubi
supra.

Luc. 22. c

Ioan. 19. b

Luc. 22. c

Luc. 22. c

Ioan. 3. b

Ioan. 6. g

Mat. 5. a

curionem

2. Tim. 2. b
Rom. 8. d
1. Pet. 2. b
Matt. 5. b
Col. 4. b
Matt. 5. b
Matt. 5. a
Psal. 65. c
Matt. 11. d
Sap. 4. a
Cant. 1. a
Sap. 8. d
Apoc. 14. a

cutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, quasi diceret: sanctis martyribus: Graue fuit martyrij pondus, quo persecutionem passi estis. Dignus fuit martyrij titulus, quia propter iustitiam, non propter culpam sustinistis. Et ideo magnus fuit martyrij fructus, quoniam vestrum est regnum cælorum. Ad hanc cantilenam respondebunt martyres gloriosi, & dicent cantilenam, quam in persona ipsorum martyrum dicit Apostolus: Et si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinuerimus, & cum eo regnabimus, quasi diceret: Labor noster est modicæ passionis, sed magnus est fructus diuinæ fruitionis, quia non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt dicit Apostolus.

Sexto, Christus cantabit sanctis Pontificibus & Doctoribus & aliis Cōfessoribus & primo sanctis Pontificibus cantilenam quæ scripta est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Genus electum, per prædestinationem: regale sacerdotium, per subditorum protectionem: gens sancta, per virtutum perfectionem: populus acquisitionis, per exemplorum ædificationem, & diligentiam pastorem. Postea sanctis Doctoribus Christus cātabit illud quod scriptum est: Vos estis sal terræ. Nam sicut sal est sapor omnium saporum: sic expositio catholica Doctorum, est quasi condimentum sacrorum eloquiorum. Et sicut omnia cibaria sine sale sunt insipida: sic verba sacræ scripturæ, maxime legalia Sacramenta, sine catholica expositione Doctorū, videntur simplicibus non esse multum fructuosa. Et sicut sal conseruat carnes à putrefactione vermium, sic Doctrina & expositio Doctorū conseruat carnales homines à corruptione peccatorū. Vnde propter ista dicitur: Sermo vester semper sit sale conditus.

Septimo, Christus cantabit omnibus sanctis Monachis & Anachoretis, id est Solitariis, & omnibus aliis Confessoribus cantū illum, qui scriptus est in Matthæo: Vos estis lux mundi. Sol dicitur lux mundi ad literam, & sancti Confessores dicuntur lux mundi per figuram scilicet, instar solis, mundum illuminantes splendore honestatis, instar solis mundum inflammanes feruore charitatis, instar solis mundum superantes quantitate virtutis. Nam secundum astrologos, sol est octies maior quam terra: sic sancti viri mundanos excedunt octies virtute & gratia, id est octo beatitudinibus vel virtutibus, quas Christus docuit in schola sua tanquam in sua prima lectione, dicens: Beati pauperes spiritu. Istæ namque octo beatitudines sunt quædam gratiæ præsentis, in quibus viri sancti superant homines mundanos & carnales. Ad istam beatam cantilenam omnes vnanimiter Pontifices & alij Doctores Christo respondebunt cantum illum dulcissimum, qui scriptus est in Psalmo: Transiuimus per ignem & aquam. Per ignem fortes in aduersis: per aquam humiles in prosperis. Et eduxisti nos in refrigerium fœlicitatis, scilicet per miseras. Vnde Saluator ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis inigo præceptorum meorum, & ego reficiam vos plenitudine cœlestium gaudiorum.

Octavo cantabit Christus Virginibus cantilenam illam: O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Casta generatio dicitur pudicitia virginalis, & continentia vidualis, & temperantia coniugalis. Istitis tribus triplex claritas correspondet Nam Virgines habent claritatem incorruptionis, & aureolæ: viduæ claritatem deuotionis internæ: coniuges claritatem successionis benignæ: & omnes pariter habent claritatem odoriferæ famæ, & opinionis bonæ. Ad hanc cantilenam Virgines & continentes respondebūt illud canticum dulcissimū, quod est in Canticis: Oleum effusum nomē tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. Nimis dicitur propter ariditatem continentia, quia dicitur: Scio quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Et ideo dicitur. Quia nemo poterat dicere canticum illud, scilicet virginalis nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Numerus centenarius

competit Virginibus, quibus datur fructus centesimus, vt dicitur in Matthæo. Quadragenarius competit viduis, quia quadraginta signat statutam pœnitentiam. Ideo tam Moyses, quam Elias; quam Christus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauerunt. Quaternarius competit coniugatis castitatem amantibus; quia secundum doctrinam quatuor Euangelistarum obseruare conantur coniugalem thorum. Vnde dicit Apostolus: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Millenarius vero competit continentibus, quia per millenarium, qui est limes, & terminus omnium numerorum signatur cæleste gaudium, quod est finis omnium desideriorum. Vnde dicitur in Psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Vltimo Christus cantabit communiter omnibus sanctis illam dulcissimam cantilenam, scilicet: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Venite benedicti patris mei, per gratiæ adoptionem, per quā estis filij & fratres mei. Quia vt ait Apostolus: Si filij, & heredes: heredes quidē Dei, coheredes autem Christi. Quod vobis paratum est ab origine mundi, per æternam prædestinationem, per quā estis æterna præscientia electi. Ad istam cantilenā Christi respondebit altissime totus chorus, vel chorea, vel ballata sanctorum illum cantum, qui rescribitur in Paulo: Regi sæculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Tibi inquam Domine, qui es omnium sæculorum pro nobis tantum humiliatus: tu immortalis, qui pro nobis in cruce es mortuus: tu inuisibilis, qui tamē nobis visibilis: tu solus sanctus in maiestate, nobis tamen misericorditer associatus: tu es omnipotēs, pro nobis autē homo factus es. Tibi, inquam, honor ex creatione: gloria ex redemptione: In sæcula sæculorum, ex æterna saluatione: Amen, ex omnium promissorum tuorum certissima adimplerione.

Tandem omnes sancti dicent, alter ad alterum, illum sacratissimum hymnum & trifagium gloriosum, quod scribitur in Isaia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, vel exercituum, pleni sunt cæli & terra gloria eius. Cuius est tanta virtus, quod qui dicit illud, à morte subitanea, & fulgure, & omnibus tribulationibus est securus, vt ait Damascenus. Propter quod statuit sancta Synodus Chalcedonenis quarta, hoc trifagium sanctæ Trinitatis à fidelibus dici, contra omnes stellionatus, id est minas diuinis, vt ait Damascenus ibidem, scilicet Agios, ô theos, Sanctus Deus: Agios, Ichyros, Sanctus fortis: Agios, athanatos, eleyson, ymas, Sanctus, & immortalis, miserere nobis. In quo trifagio sancti faciunt specialiter tria, scilicet Trinitatem constituentur in vna essentia. Vnde dicit Isaia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Potestatem, & iudicia admirantur, dicentes: Dominus Deus exercituum. Pietatem & beneficia venerantur, addentes: Plena est omnis terra tam viuentium, quam morientium, gloria eius, id est misericordia eius, in qua Deus præcipue ostenditur gloriosus, vt exponit Glossa. Vnde dicit Apostolus: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quæ est infinita. Ad quam gloriam, nos perducatur, & participes efficiat ductor illius, choreæ Iesus Virginis filius, cui cum Deo Patre, & Spiritu sancto, vni soli Deo viuo, & vero est honor, & imperium maiestatis, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

APPENDIX DIÆTÆ SALVTIS, quæ applicationem materialium ipsius Diætæ continet ad vsum Concionatorum in diebus Dominicis, & Festiuitatibus per annum.

Dominica I. in Aduentu Domini.

BIICIAMVS opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c. In aduētū magni Regis, & Principis expiatur sordes, & parantur vestes: & ideo Apostolus in his verbis per hunc modum, propter summi regis

aduentum, ad faciendum hæc duo, specialiter nos inuitat. Primo ad vitiorum sordes expurgandas, cum dicit: *Abiciamus opera tenebrarum*. Secundo, ad virtutum vestes præparandas, cum addit: *Et induamur arma lucis*. Primo igitur, debemus expurgare sordes vitiorum, & propter tria, quæ sunt in peccato. Require in materia de peccato in communi. Secundo, debemus vestes virtutum præparare, & specialiter vestem charitatis. Et sicut videmus, quod vestis nobilior portatur in festis præcipuis. De hac veste quære in materia de charitate.

Dominica II. Aduentus.

Deus autem spei repleat vos omni gaudio. Quoniam à viris spiritualibus sunt debiles sustinendi, & tristes consolandi: idcirco Apostolus in verbis propositis duo facit. Primo enim promittit debilibus sustentationem, cum dicit: *Deus autem spei*. Secundo, tristibus consolationem, cum addit: *Repleat vos omni gaudio*, & in Psalmo: *Spera in Domino*, sequitur: *Et pascaris in diuitiis eius*. Primo, dico, quod spiritualis sustentatio est virtute spei. Quære in materia de spe. Secundo spiritualis consolatio est in gaudio virtutis. Vnde virtus comparatur paradiso. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica III. Aduentus.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est. Rege præsentem consueuerunt domicelli, & milites multum alacriter & honeste incedere: ideo Apostolus præuidens regis æterni præsentiam propinquam ad conuersationem honestam in verbis propositis nos hortatur. Et secundum hoc in verbis istis duo facit. Primo enim hortatur nos ad conuersationis honestatem, cum dicit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus*. Secundo ostendit conuersationis causam, cum addit: *Dominus prope est*. Primo igitur, forma conuersationis consistit specialiter in mansuetudine vel mititate. Require in materia de mititate, & mansuetudine. Secundo virtus spiritualis conuersationis, & orationis, castitatis, & pietatis, faciunt propinquam Dei præsentiam. Require in materia de castitate, oratione, & pietate.

Dominica IV. Aduentus.

Nolite ante tempus indicare, quo ad vsque veniat Dominus. Dicit lex Imperatoris, quod adueniente Præfide, cessat iunior potestas. Ideo Apostolus considerans aduentum æterni iudicis, duo facit in his verbis. Primo namque reprimit inuidiam iniquam, dicens: *Nolite ante tempus indicare*. Secundo prædicat Saluatoris iustitiam futuram, cum dicit: *Quousque veniat Dominus*. Primo igitur reprimitur inuidia propter tria. Require in materia de inuidia. Secundo prædicatur causa, iudicis sententia. Require in materia de iudicio futuro.

Dominica Infra octauam Natiuitatis.

Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius & heres per Deum. Magnus debet magna donare. Vnde Apostolus in his verbis describit Saluatoris magnificentiam. Et secundum hoc tria facit. Primo enim describit culpæ subiectionem, à qua sumus liberati, cum dicit: *Itaque iam non est seruus*. Secundo, gratiæ cooperationem, per quam sumus liberati & iustificati, addens: *Sed filius*. Tertio, gloriæ possessionem ad quam sumus prædestinati, subdens: *Quod si filius, & heres per Deum*. Primo igitur, subiicitur homo per culpam, specialiter propter gulam, luxuriam, & auaritiam. Quære in materia de gula, de luxuria, & de auaritia. Secundo iustificatur homo per gratiam pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Tertio beatificatur homo per gloriam. Quære in materia de gloria paradisi.

A

Dominica Secunda.

Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Omnis cibus quantumcumque pretiosus, insipidus est, nisi sit sale conditus, ideo Apostolus hortatur nos in verbis propositis, vt cibum prudentiæ condiamus sale discretionis. Et secundum hoc duo facit. Primo prohibet sapientiam temerariam, dicens: *Non plus sapere quam oportet sapere*. Secundo suadet temperantiam necessariam, addens: *Sed sapere ad sobrietatem*. Primo igitur cauenda est prudentia vel sapientia inordinata. Quære in materia de prudentia. Secundo quærenda est sobrietas modesta. Quære in materia de temperantia.

B

Dominica Prima post octauam Epiphania.

Odientes malum, adherentes bono. Naturaliter gustus bene dispositus respuit amaritudinem & appetit dulcedinem. Ideo Apostolus in his verbis monet nos ad duo, videlicet ad detestationem culpæ, dicens: *Odientes malum*. Secundo monet nos ad dilectionem gratiæ, ibi: *Adherentes bono*. Primo igitur detestanda est culpa. Quære in materia de peccato in communi. Secundo, diligenda est virtus, vel gratia. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica Secunda.

Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum ira. Non est tutum militem sine armis intrare locum certaminis: ideo Apostolus in his verbis specialiter nos instruens, duo facit. Primo docet esse sumendum scutum patientiæ, dicens: *Non vosmetipsos defendentes*. Secundo docet cauendum ictum iracundiæ, addens: *Sed date locum ira*. Primo debemus assumere patientiam tanquam scutum. Quære in materia de fortitudine, & de patientia. Secundo, debemus cauere iracundiam tanquam ictum. Quære in materia de ira.

Dominica Tertia.

Qui diligit proximum suum, legem impleuit. Mercatores facientes computum, prius ipsum in petias & partes diuidunt, & postea in summam reducunt, sic & Apostolus in his verbis diuinæ legis summam reducit in charitatem. Et secundum hoc monet nos Apostolus ad duo, videlicet ad dilectionem proximorum, dicens: *Qui diligit proximum*. Ad impletionem mandatorum, addens: *Impleuit legem*. Primo igitur, debemus proximum diligere. Quære in materia de charitate. Secundo, debemus præcepta adimplere. Quære in materia de præceptis.

Dominica Quarta.

Pax igitur Christi exultet in cordibus vestris. Mundus ille contueuit duo multum desiderare, scilicet concordiam pacis, & lætitiæ cordis. Ideo Apostolus in his verbis optat nobis hæc duo, quæ naturaliter desiderat omnis homo, scilicet proximi concordiam amicabilem, cum dicit: *Pax igitur Christi*. Secundo animi lætitiæ delectabilem, cum addit: *Exultet in cordibus vestris*. Primo igitur, affectanda est concordia pacis. Quære in materia de pace. Secundo, lætitiæ cordis est optanda. Quære in materia de charitate, & in materia de gaudio.

Dominica in Septuagesima.

Sic currite, vt comprehendatis. Quoniam nõ incipientibus, sed proficientibus regnũ cæleste promittitur: ideo Apostolus in verbis istis ad duo specialiter nos hortatur. Primo ad fructuosam operationem, cum dicit: *Sic currite*. Secundo ostendit fructuosæ operationis rationem, cum addit: *Vt comprehendatis*. Primo igitur, debemus cur-

Rom. 12. a

Tit. 5. c. 5.
Ibid. c. 6.

Ibidem. c

Tit. 1. cap. 1.

Tit. 5. c. 1.

Rom. 12. d

Tit. 5. cap. 7.
& tit. 7. c. 7.
Tit. 1. c. 5.

Rom. 13. c

Tit. 5. c. 2.
Tit. 3. per
tot.

Col. 3. c

Tit. 7. cap. 6.
Tit. 5. cap. 2.
& tit. 8. c. 1.

1. Cor. 9. d

sum

Tit. 3. per tot.
Tit. 10. c. 2. & seq.

sum præceptorum perficere. Quære in materia de præceptis. Secundo, fructum præmiorum appetere. Quære in materia de gloria paradisi.

Dominica in Sexagesima.

1. Cor. 12. b

Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Infirmitas si prudens est, libenter sustinet sudorem propter frequentem sanitatem. Ideo Apostolus in his verbis duo docet, scilicet afflictionem carnis quam debemus libenter portare, *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.* Secundo possessionem virtutis, quam debemus feruenter amare, cum addit: *Vt inhabitet in me virtus Christi.* Primo igitur afflictio carnis est libenter portanda. Quære in materia de fortitudine. Secundo, possessio virtutum est amanda. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica in Quinquagesima.

1. Cor. 13. b

Charitas patiens est. Decet reginam, habere regium apparatus. Ideo Apostolus in his verbis describit specialiter ista duo, scilicet charitatem sicut virginum reginam dicens: *Charitas.* Secundo patientiam sicut reginæ armaturam, addens: *Patiens est.* Primo igitur, charitas est virtutum regina. Quære in materia de charitate. Secundo, patientia est reginæ armatura. Quære in materia de fortitudine. Et in materia de patientia.

Dominica prima in Quadragesima.

2. Cor. 6. b

Vt castigati & non mortificati. Filius si peccauerit castigandus est, & non inactandus: corrigendus & non occidendus. Et secundum hoc Apostolus in isto verbo specialiter ostendit duo. Primo quod peccator debet se corrigere cum flagello pœnitentiæ, cum dicit: *Vt castigati.* Secundo, quod non debet se occidere cum gladio culpæ, addens: *Non mortificati.* Primo igitur, castigandus est peccator flagello pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Secundo, non est occidendus gladio culpæ, quære in materia de peccato in communi.

Dominica secunda in Quadragesima.

1. Theff. 4. a

Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Tunc regnum bene regitur, quando populus voluntatem regis obseruat, & quando rex plebis utilitatem procurat. Vnde Apostolus in his verbis hæc duo facit. Describit enim quid summe obseruandum, quia voluntas diuina, dicens: *Hæc est voluntas Dei.* Secundo quid summe affectandum, quia sanctitas propria, addens: *Sanctificatio vestra.* Primo igitur, debemus diuinam voluntatem obseruare implendo præcepta. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus per munditiam propriam castitatem seruare. Quære in materia de castitate.

Dominica tertia in Quadragesima.

Eph. 5. a

Ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit vos. Vnicuique experto in sua scientia credendum. Et ideo, quia Apostolus summe fuit expertus in præceptis & scientia, audire debemus lectionem suam, quam nobis proponit in his verbis, de schola diuinæ lectionis. Hæc autem lectio continet duo capitalia dilectionis, scilicet viam regulantem, & ideo dicitur: *Ambulate in dilectione:* & dilectionis formam exemplarem, & ideo subditur: *Sicut & Christus dilexit vos.* Primo igitur sequenda est dilectionis via. Quære in materia de dilectione & charitate. Secundo, attendenda est dilectionis forma. Quære in eadem materia.

Tit. 7. c. 2.
Ibidem.

Dominica quarta in Quadragesima.

Eiice ancillam & filium eius. Vulgo dicitur, quod bonum opus facit, qui de stulto se expedit. Et ideo Apostolus in hoc verbo monet nos, ad expellendum peccatum de cordis hospicio. Et hoc quantum ad duo, scilicet quantum ad affectionem, qua peccatum concupiscitur, dicens: *Eiice ancillam,* id est voluntatem malam, & quantum ad operationem, qua peccatum perpetratur, addens: *Et filium eius.* Primo igitur, per pœnitentiam expellenda est affectio mala, & fit præcipue per contritionem, & per confessionem. Quære in materia de pœnitentia. Secundo expellenda est operatio praua, & fit per satisfactionem. Quære in eadem materia.

Gal. 4. d

Tit. 2. per tot.
Ibidem.

Dominica in Passione Domini.

Per proprium sanguinem introiit semel in sancta. Religiosi consueuerunt se minuere, quando volunt infirmariam intrare, & recreationem suscipere: sic Dominus in passione sua fecit se minui, & sic intrauit infirmariam, & recreationem paradisi recepit. Et sic Apostolus in verbis istis duo ostendit, scilicet passionis Christi minucionem, dicens: *Per proprium sanguinem.* Secundo resurrectionis recreationem, addens: *Introiit semel in sancta,* scilicet in calum. Primo igitur, passio Christi est iugiter meditanda. Quære in materia de contemplatione & de gaudio. Secundo, bona cælestia sunt feruenter desideranda. Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Hebr. 9. c.

Tit. 8. c. 1.
Tit. 5. cap. 4.
& Tit. 10. c. 2.

Dominica in ramis Palmarum.

Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Qui vult librum scribere vel corrigere, super omnia de exemplari veraci debet curare: & ideo Apostolus in his verbis proponit nobis pro libro exemplum vitæ Christi, ad transcribendum, & corrigendum librum cordis nostri. Proponit autem hic nobis quatuor capitula huius libri, in cordis nostri codice transcribenda. Primum, scilicet humilitatis inclinantis, cum dicit: *Humiliauit semetipsum.* Secundum obedientiæ subiugantis, cum dicitur: *Factus obediens.* Tertium perseverantiæ coronantis, cum subditur: *Usque ad mortem.* Quartum pœnitentiæ crucifigentis, cum subinfertur: *Mortem autem crucis.* Primo, igitur, debemus nos humiliter inclinare. Quære in materia de humilitate. Secundo, debemus nos obedientia subiugare. Quære in materia de obedientia. Tertio debemus nos perseverantia coronare. Quære in materia de fortitudine. Quarto, debemus nos pœnitentia cruciare. Quære in materia de pœnitentia.

Phil. 2. a

Tit. 7. c. 1.
Tit. 4. c. 2.
Tit. 5. c. 7.
Tit. 2. per tot.

Dominica prima post Pascha.

Hæc est victoria que vincit mundum, fides nostra. Multum gloriatur miles in gladio, quando cum illo triumphauit in omni bello: ideo Ioannes Apostolus ostendit in his verbis Christi militibus specialiter duo, scilicet triumphum vitiorum, dicens: *Hæc est victoria que vincit mundum.* Secundo genus armorum securissimum: *Fides nostra.* Primo igitur, debemus perseverantia triumphare. Quære in materia de fortitudine. Secundo, debemus nos armis fidei armare. Quære in materia de fide.

1. Jo. vlt. a

Tit. 5. c. 7.
Ibid. c. 3.

Dominica secunda post Pascha.

Christus passus est pro nobis, vobis relinques exemplum, ut sequamini vestigia eius. Sequi debet miles ducem, proles patrem, scholaris doctorem: & ideo Apostolus ostendit nobis in his verbis, quæ sunt necessaria, & facienda nobis. Primo est nobis cum Christo militandū, & ideo dicitur: *Christus passus est pro nobis.* Secundo cum Christo conuersandū, & ideo subditur: *Vobis relinques*

1. Pet. 2. d.

exemplum. Tertio per Christum ambulandum, & ideo subinfertur: *Vt sequamini vestigia eius.* Primo igitur debemus laborare cum Christo, per pœnitentiam dignam. Quære in materia de pœnitentia. Secundo, debemus conuersari in Christo per vitam honestam. Quære in materia de castitate, & temperantia. Tertio, debemus post Christum ambulare per mandatorum semitam rectam. Quære in materia de præceptis.

Dominica tertia post Pascha.

Obsecro vos tanquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, que militant aduersus animã. Qui bene dirigit in via, prædicat omnia diuerticula, & pericula. Et secundum hoc, Apostolus monet nos in his verbis ad tria, scilicet ad habendam mortis memoriam, dicens: *Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos.* Secundo, ad domandam carnis lasciuia, dum dicit: *Abstinere vos à carnalibus desideriis.* Tertio ad frangendam hostis malitiam subdens: *Que militant aduersus animam.* Primo igitur, habenda est mortis memoria, & hoc est humilitatis. Quære in materia de humilitate. Secundo, domanda est carnis lasciuia, quod est opus castitatis. Quære in materia de castitate, & temperantia. Tertio, fugienda est hostis malitia, & hoc opus fortitudinis. Quære in materia de fortitudine, & continentia.

Dominica quarta post Pascha.

Sit omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Vulgo dicitur: Qui non est prudens, sit saltem bene credens. Et ideo beatus Iacobus Apostolus monet nos specialiter ad tria: Primum est velocitas contra contemptum obedientiæ, dicens: *Sit omnis homo velox ad audiendum.* Secundum est taciturnitas contra peccatum linguæ, ideo addit: *Tardus ad loquendum.* Tertium est mititas contra peccatum iræ, ideo dicit: *Tardus ad iram.* Primo igitur, debemus acquiescere. Et hoc est opus obedientiæ. Quære in materia de obedientia. Secundo, debemus libenter tacere contra vitium linguæ. Quære in materia de præceptis. Tertio debemus esse quieti contra peccatum iræ. Quære in materia de ira.

Dominica quinta post Pascha.

Religio munda, & immaculata apud Deum patrem, hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Boni pictoris industria appareat in bona pictura, & secundum hoc Apostolus pingit bonam picturam quantum ad tria, quæ sunt ad bonam vitam necessaria, scilicet decor conuersationis, & ideo dicitur: *Religio munda, & immaculata apud Deum & patrem hæc est.* Secundo, dolor miserationis, cum additur: *Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* Tertio fuga iniquationis, cum subditur: *Et immaculatum se custodire ab hoc seculo.* Primo ergo debemus pie conuersari, quod est opus honestatis. Quære in materia de honestate, vel castitate. Secundo debemus pie misereri, & hoc est opus pietatis. Quære in materia de pietate, & misericordia. Tertio, debemus iniquationem detestari, & hoc est opus virtutis, & hoc quantum ad triplicem concupiscentiam, scilicet mundi, carnis, & hostis. Quære in materia de præceptis, & oratione.

Dominica infra octauam Ascensionis.

Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus. Omnis bonus operarius vitur regula ad dirigendum opus. Et secundum hoc Beatus Petrus Apostolus ostendit in his verbis duo nobis necessaria, scilicet obsequium exterioris operis, dicens: *Si quis ministrat.* Secundo iudicium interioris virtutis, addens: *Quam administrat Deus.* Primo debemus bonum opus exercere, & specialiter triplex, scilicet opus iustitiæ in obseruan-

do mandata. Quære in materia de præceptis. Secundo, opus pœnitentiæ in emendendo peccata. Quære in materia de pœnitentia. Tertio, opus misericordiæ in subleuando proximi incommoda. Quære in materia de misericordia.

Dominica prima post Pentecosten.

Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Duplicem modum consuevit facere, qui rem vult bene ligare. Et secundum hoc Ioannes Apostolus ostendit nobis duo de vinculo charitatis; iniunctionem, qua iniungitur sub discreto præcepto, & ideo dicitur: *Hoc mandatum habemus à Deo.* Charitatis perfectionem, quæ perficitur duplici modo, & ideo subditur: *Vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Primo igitur charitatem debemus seruare tanquam præceptum, quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem nodare tanquam vinculum. Quære in materia de charitate.

Dominica secunda post Pentecosten.

Qui odit fratrem suum homicida est. Secundum leges sæculares, non solum reputatur homicida qui interficit ictu gladii, sed qui parat potiones veneni. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet odium expellendum ad modum veneni, dicens: *Qui odit fratrem suum.* Secundo homicidium abhorrendum, instar gladii, addens: *Homicida est.* Primo igitur, debemus odium fratris vitare, quod est inuidiæ corruptio. Quære in materia de inuidia. Secundo, debemus homicidium abhorre, quod est præcepti transgressio. Quære in materia de præceptis.

Dominica tertia post Pentecosten.

Humiliamini sub potenti manu Dei, vt exaltet vos in die visitationis, &c. Saltatores consueuerunt se curuare, vt melius possint ad alta saltare. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet humilitatis inclinationem profundam, dicens: *Humiliamini sub potenti manu Dei.* Secundo humilitatis eleuationem incundam, addens: *Vt exaltet vos in die visitationis.* Primo igitur, debemus nos ipsos humiliare. Quære in materia de humilitate, & superbia per contrarium. Secundo debemus nos per contemplationem ad gloriam leuare. Quære in materia de gloria paradisi.

Dominica quarta post Pentecosten.

Existimo enim quod non sunt condigna passiones huius temporis, ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis, &c. Consuevit homo accipere pro parte sua, quod plus ponderat in statera. Et secundum hoc Apostolus quasi in statera proponit nobis duo verba in proposito, scilicet præsentem tribulationem ad suscipiendum, dicens: *Existimo, quod non sunt condigna passiones huius temporis.* Secundo æternam remunerationem ad eligendum, addens: *Ad futuram gloriam.* Primo igitur, debemus præsentem tribulationem sustinere patienter. Quære in materia de patientia, & acedia per contrarium. Secundo æternam remunerationem expectare. Quære in materia de spe & gloria paradisi.

Dominica quinta post Pentecosten.

Si quid patimini propter iustitiam, beati, &c. Vix acquiruntur magnæ diuitiæ sine magno labore. Et secundum hoc in verbis propositis ponuntur specialiter tria, scilicet virtus laborem sustinens, cum dicitur: *Si quid patimini.* Iustitia laborem decorans, cum additur: *Propter iustitiã.* Fructus, laborem remunerans, cum subditur: *Beati.* Primo enim debemus laborem præsentem patienter portare: Quære in materia de fortitudine, superbia, luxuria, & auaritia per contrarium. Secundo, debemus præsentem laborem titulo iustitiæ decorare. Quære in materia

Tit. 2. per
rot.
Tit. 4. c. 4.
& tit. 5. c. 6.
Tit. 3 per
rot.

I. Pet. 2. b

Tit. 7. ca. 1.
Tit. 4. c. 4.
& tit. 5. c. 6.
Ibid. & tit.
5. c. 7.

Iac. 1. e

Tit. 4. c. 2.

Tit. 3. per
rot.

Tit. 1. c. 5.

Iac. 1. d

Tit. 4. c. 4.

Tit. 6. ca. 4.

Tit. 3. per
rot.

& tit. 2. c. 5.

I. Pet. 4. c

Tit. 3.

Tit. 1.
Tit. 6. ca. 4.

I. Io. 4. d

Tit. 3.
Tit. 5. ca. 2.

I. Io. 3. c

Tit. 1. c. 4.
Tit. 3. c. 4.

I. Pet. ult. b

Tit. 7. ca. 1.
Tit. 1. c. 3.

Tit. 10. c. 2.

Rom. 8. d

Tit. 7. c. 7.
& tit. 1. c. 7.

Tit. 5. ca. 4.
& tit. 10. c.
2.

I. Pet. 3. c

Tit. 5. c. 7.
& tit. 1. c. 3.
6. 9.

Tit. 5. cap. 8.
Tit. 5. c. 4. &
tit. 10. c. 2.

de iustitia. Tertio, debemus laborem fructu fœlicitatis coronare. Quare in materia de spe, & gloria paradisi.

Dominica Sexta post Pentecosten.

Rom. 6. b

Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod simul uiuemus cum eo, &c. Consueuerunt pueri rumpere vestes antiquas, vt citius habeant nouas. Et secundum hoc Apostolus in hoc verbo specialiter ostendit nobis duo, scilicet vestem carnis mortificandam, cum dicitur: *Si autem mortui sumus cum Christo, stolam gloriæ desiderandam, cum additur: Quod simul uiuemus in eo.* Primo igitur, debemus vestem carnis rumpere per pœnitentiam. Quare in materia de pœnitentia, acedia, luxuria, & gula per contrarium. Secundo debemus stolam gloriæ æternæ frequenter appetere. Quare in materia de spe, & gloria paradisi.

Dominica Septima post Pentecosten.

Rom. 6. d

Habetis fructum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Qui prudens est considerat fructum laboris, & finem operis. Et secundum hoc Apostolus in omni hora docet nos considerare duo, scilicet fructum iustificantis, dicens: *Habetis fructum in sanctificationem, & desiderare finem iustificantis, addens: Finem vero vitam æternam.* Primo, fructus boni operis consistit in opere iustitiæ. Quare in materia de præceptis. Secundo finis operis consistit in cõsummatione perseverantiæ. Quare in materia de perseverantia. Tertio in expectatione futuræ gloriæ. Quare in materia de spe & gloria paradisi.

Dominica Octaua post Pentecosten.

Rom. 8. b

Si secundum carnem vixeritis moriemini, &c. Infirmus si semper bibit secundum sitim febris, de facili incurrit periculum mortis. Et secundum hoc, Apostolus ostendit nobis duo, scilicet febrem vel sitim carnis omnino reprimendam, dicens: *Si secundum carnem vixeritis.* Et gehennalem pœnam mortis omnino fugiendam, addens: *Morietur.* Primo igitur debemus desideria carnis reprimere. Quare in materia de temperantia & gula, per contrarium. Secundo, debemus mortis supplicia formidare. Quare in materia de timore, & superbia per contrarium.

Dominica Nona post Pentecosten.

1. Corint. 10.

Non simus concupiscentes malorum. Qui equitat lascium equum debet ipsum refranare specialiter iuxta periculum. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet concupiscentiæ vitium caute refranandum, cum dicit: *Non simus concupiscentes, & concupiscentiæ periculum formidandum, addens: Malorum.* Primo igitur concupiscentiæ vitium refranandum. Quare in materia de præceptis. Secundo debemus concupiscentiæ periculum formidare, quantum ad gulam, luxuriam, auaritiam. Quare in materia istorum.

Dominica Decima post Pentecosten.

1. Cor. 12. a

Diuisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus. Multum decorat honorem regum, multiformis varietas, & distributio ministeriorum. Et secundum hoc in his verbis duo specialiter describuntur, scilicet obsequij diuini distributio salutaris, cum dicitur: *Diuisiones ministeriorum sunt.* Dispensationis Dei dominatio singularis, cum additur: *Idem autem Deus.* Primo igitur, debemus nos occupare, quantum ad opera misericordiæ, & iustitiæ, & pœnitentiæ. Quare in materia eorum. Secundo, debemus vnum Deum adorare. Quare in materia de præceptis.

Dominica Vndecima post Pentecosten.

1. Cor. 15. b

Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Naturaliter arbor prius nititur radices

figere, & postea fructus proferre. Et secundum hoc Apostolus in his verbis de quolibet viro iusto ostendit nobis duo, scilicet veritatis stabilitatem, dicens: *Gratia Dei sum id quod sum.* Et operis fœcunditatem, addens: *Et gratia eius in me vacua non fuit.* Primo igitur debemus esse virtutibus fixi. Quare in materia de fide, spe, charitate, & veritate in communi. Secundo, debemus esse in bonis fœcundi. Quare in materia de misericordia & auaritia, & acedia per contrarium.

Dominica Duodecima post Pentecosten.

Sufficiencia nostra ex Deo est. Sicut luna recipit lumen suum a sole, ita creatura donum suum a Creatore: & ad hoc quod luna plene lumen suum recipiat, oportet vt sol directe respiciat. Et secundum hoc duo specialiter in verbis istis ostenduntur, scilicet integralis iusti perfectio, cum dicitur: *Sufficiencia nostra.* Secundo iusti spiritualis contemplatio, cum additur: *ex Deo est.* Primo igitur, debemus perfectionem virtutis habere. Quare in materia de virtute in communi. Secundo, debemus ad Deum per contemplationem respicere. Quare in materia de oratione & contemplatione.

Dominica Decimatertia post Pentecosten.

Lex propter transgressionem posita est. Sicut enim principis equus indiget freno: sic pronitas ex concupiscentia nostra iustitiæ præcepto. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet æquitatem diuini præcepti, cum dicit: *Lex, & pronitatem peccati, cum dicit: Propter transgressionem posita est.* Primo igitur, æquitas præcepti est obseruanda. Quare in materia de præceptis. Secundo peccati pronitas moderanda. Quare in materia de pœnitentia, temperantia, gula, & luxuria per contrarium.

Dominica Decimaquarta post Pentecosten.

Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Tempus guerræ est valde periculosum, & maxime quando est continuum, & infestum. Idcirco milites consueuerunt incedere armati. Et secundum hoc in verbo isto duo nobis ostenduntur, scilicet carnis hostilitas domanda præ omnibus, cum dicitur: *Caro concupiscit aduersus spiritum, & mentis sinceritas armanda virtutibus, cum additur: Spiritus aduersus carnem.* Primo igitur, debemus hostilitatem carnis domare, & specialiter quantum ad gulam, & luxuriam. Quare in materia de gula, & luxuria. Secundo, debemus mentis sinceritatem amare. Quare in materia de pœnitentia.

Dominica Decimaquinta post Pentecosten.

Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Boves iunguntur vt facilius trahant iugum, & equi combinantur, vt facilius trahant currum. Et secundum hoc, Apostolus in hoc verbo ponens nos sub dilectionis iugo, docet specialiter duo portare, scilicet proximorum partem laboris, cum dicit: *Alter alterius onera portate.* Secundo conseruare legem amoris addens: *Et sic adimplebitis legem Christi.* Primo ergo est necessitas proximorum supportanda. Quare in materia de pietate & misericordia. Secundo, est Dei & proximi charitas adimplenda. Quare in materia de præceptis & charitate.

Dominica Decimasexta post Pentecosten.

Solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. Sicut opus glutini est fortiter coniungere, & sicut vinculi est ligare: sic opus charitatis est fortiter amare. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito monet nos ad duo, scilicet ad habendum charitatis glutinum in unitate mentis: ubi: *Solliciti seruare unitatem spiritus, & ad habendum charitatis vinculum in unitate pacis, addens: In vinculo*

Tit. 5. cap. 2.
& Tit. 1. c. 4.
Tit. 7. c. 6.
& Tit. 1. c. 5.

pacis. Primo igitur, charitas loco glutini habet mentium unitatem. Quare in materia de charitate, & invidia per contrarium. Secundo charitas loco vinculi habet necessariam pacem. Quare in materia de pace, & ira per contrarium.

Dominica Decimaseptima post Pentecosten.

Eph. 3. d

In charitate radicati & fundati. Sicut radix arborem portat, & sicut fundamentum ædificium sustinet: sic charitas bonum inchoat, & conseruat. Et secundum hoc in verbis propositis de charitate duo proponuntur. Quoniam ipsa est radix, à qua generatur fructus boni operis, & ideo dicitur: *In charitate radicati.* Ipsa est fundamentum, in quo situatur omnis structura veritatis, & ideo subdit: *Fundati.* Primo igitur, charitas est radix respectu operis boni. Quare in materia de charitate. Secundo, charitas est fundamentum respectu virtutis. Quare in eadem materia.

Tit. 5. cap. 2.

Ibidem.

Dominica Decimoctava post Pentecosten.

1. Cor. 1. d

Confirmabit vos usque in finem sine crimine. Vulgo dicitur, quod finis, non pugna coronatur. Unde incaute & in vanum laudatur nauta antequam acceperit portum, & miles antequam acqviserit triumphum. Et secundum hoc, Apostolus hortatur nos specialiter ad duo, scilicet ad firmitatem perseverantiæ, cum dicitur: *Confirmabit vos.* Ad puritatem innocentie, addens: *Sine crimine.* Primo igitur, debemus in bono perseverare. Quare in materia de perseverantia. Secundo, debemus peccatam odire. Quare in materia de peccatis in communi.

Tit. 8. cap. 2.

Tit. 1. c. 1.

Dominica Decimanona post Pentecosten.

Eph. 4. d

Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manib. suis. Mercatores consueverunt mercaturam illam eligere, quam cognoscunt ad lucrum utiliore esse. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito facit specialiter duo. Prohibet acquisitionem furtivam cum dicit: *Qui furabatur, iam non furetur.* Suadet occupationem, addens: *Magis autem laboret, &c.* Primo igitur, debemus furtum & rapinam detestari. Quare in materia de præceptis & avaritia. Secundo, debemus bonis operationibus occupari, & specialiter in operibus iustitiæ. Quare in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia.

Tit. 3. cap. 6.
& Tit. 1. c. 6.
Tit. 3. & 2.
per tot. &
Tit. 7. c. 4.

Dominica Vigesima post Pentecosten.

Eph. 5. c

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Medici summe prohibent vinum infirmis, quia summe accendit materiam febris. Et secundum hoc in verbo isto Apostolus duo facit. Primo enim prohibet vinum gulæ, dicens: *Nolite inebriari vino.* Secundo prædicit febrem luxuriæ, addens: *In quo est luxuria.* Debemus igitur, gulam & luxuriam cauere. Quare in materia de luxuria & gula.

Tit. 1. cap. 8.
& 9.

Dominica Vigesima prima post Pentecosten.

Eph. 6. c

State succincti lumbis vestris in veritate, & induti lorica iustitiæ. Consueverunt antiqui & probati milites, docere pugnare, & armare minores. Et secundum hoc, Apostolus docet nos in his verbis tria, scilicet corporis castitatem, dicens: *State succincti lumbis vestris,* oris veritatem, addens: *In veritate,* & æquitatem, subdens: *Induti lorica iustitiæ.* Primo igitur, debet esse caro munda. Quare in materia, de castitate & luxuria per contrarium. Secundo, debet esse lingua vera. Quare in materia de veritate & mendacio per contrarium. Et quare in materia de præceptis. Tertio, debet esse operatio iusta. Quare in materia de iustitia.

Tit. 4. c. 4.
& Tit. 1. c. 9.

Tit. 3. c. 7.

Tit. 5. c. 8.

A

Dominica Vigesima secunda post Pentecosten.

Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei. Mercatores socij consueverunt primo lucro intendere, & postmodum lucrum diuidere. In omni opere bono, sunt socij Deus & homo, & honor est portio Dei, qui gratiam largitur, fructus vero est portio hominis, qui bonum opus exequitur. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito monet nos quantum ad duo, scilicet ad fructum boni operis cumulandum, quæ est portio nostra dicens: *Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum.* Ad laudem & honorem Deo perfoluendum, quæ est portio sua, addens: *In gloriam & laudem Dei.* Primo igitur, debemus bonis operibus insistere, & specialiter operibus misericordie. Quare in materia de misericordia: vel operibus pœnitentiæ. Quare in materia de pœnitentia. Secundo debemus in omnibus Deum laudare. Quare in materia de bonitate, & superbia per contrarium.

Philip. 1. b

Tit. 7. c. 4.
Tit. 2. per tot.

Tit. 1. c. 3.

Dominica Vigesima tertia post Pentecosten.

Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Consuevit nutrix in conspectu pueri contra immunditiam spueri, vt puer addiscat immunditias non tractare, & secundum hoc Apostolus in verbis istis describit nobis tria vitia detestanda, scilicet immundorum idololatriam detestabilem, dicens: *Quorum Deus venter est.* Superborum vanam gloriam confusibilem, addens: *Et gloria in confusione ipsorum.* Cupidorum avaritiam inexplicabilem, subdens: *Qui terrena sapiunt.* Primo igitur, debemus immunditiam fugere, & specialiter gulam & luxuriam. Quare in materia eorum. Secundo, debemus superbiam calcare. Quare in materia de superbia, & humilitate. Tertio, debemus auiditatem cupidorum relegare. Quare in materia de avaritia & paupertate.

Philip. 3. d

Tit. 1. c. 8.
& 9.

Tit. 1. c. 3.

& Tit. 7. c. 11.

Tit. 1. c. 6.

Tit. 4. c. 3.

Dominica Vigesima quarta post Pentecosten.

In omni tempore bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. Arbor nouella facit naturaliter duo. Nam crescendo fructificat, & fructificando crescere non cessat. Et secundum hoc, Apostolus in verbo isto monet nos ad duo, scilicet ad fructum bonorum operum, dicens: *In omni opere bono fructificantes,* & ad augmentum virtutum, addens: *Et crescentes in scientia Dei.* Primo igitur debemus bonis operibus insistere, & specialiter tribus, scilicet iustitiæ. Quare in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia. Secundo, debemus in virtutibus proficere. Quare in materia de virtutibus in communi, & de acedia per contrarium.

Col. 1. b

Tit. 3. tit. 2.
Tit. 7. c. 4.

In Visitatione Prelatorum ad Subditos.

Facit iudicium & iustitiam in terra. Bonus paterfamilias prius seruis suis prædicit misericordias, quam inferat plagas, & hoc est quod dicit Dominus per Ieremiam Prophetam, & in verbo isto proponit duo, scilicet Christi iudicium, quod debemus summe formidare, dicens: *Faciet iudicium,* & secundo Christi iustitiam, quam debemus obseruare, addens: *Et iustitiam in terra.* Primo igitur, proponitur Christi iudicium ad formidandum. Quare in materia de timore & iudicio. Secundo proponitur iustitia ad obseruandum. Quare in materia de iustitia & præceptis.

Ier. 23. b

Tit. 6. c. 1.
& Tit. 10.
cap. 1.

Tit. 5. c. 8.

& Tit. 3.

De Apostolis.

Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Consuetum est in Ecclesia, quod in magna solemnitate pulsatur maior campana. Ita & in festo Apostolorum recitantur magna charitatis, quæ est maxima virtutum, & secundum hoc in verbis istis Saluator in laudem huius Apostoli nobis proponit de charitate duo, scilicet charitatis gaudium, quod non potest altius esse, dicens:

Ioan. 15. b

Maiorem

Maiorem hac dilectionem nemo habet. Charitatis signū, quod non potest certius esse, addens: *Vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Primo igitur, debemus exemplo huius Apostoli dilectionis gradus ascendere. Quære in materia de charitate & acedia per contrarium. Secundo debemus signum dilectionis ostendere. Quære in materia de charitate, & acedia per contrarium.

Item de eisdem Apostolis.

Estote prudentes sicut Serpentes, & simplices sicut columba. Miles debet esse præcipue armatus contra illa tela, quibus vitur inimicus. Et ideo quia mundus habet duo tela præcipua, scilicet fraudulentiam, & violentiam, quia per fraudulentiam decipit, per violentiam opprimit. Ideo Saluator in his verbis armat milites suos specialiter duobus armis, scilicet serpentina sagacitate, contra mundi fraudulentiam, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes.* Columbina simplicitate, contra mundi violentiam, addens: *Et simplices sicut columba.* Primo igitur, debemus habere exemplo huius Apostoli, prudentiam serpentinam. Quære in materia de prudentia. Secundo debemus habere imitatem columbinam. Quære in materia de mansuetudine, & ira, per contrarium.

De eisdem Apostolis.

Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Consequitur luparius lupo exponere agnum, ut cum agno capiat lupo. Isto modo nouo venationis usus est Christus, qui principibus mundanis exposuit Apostolos, & per Apostolos cepit principes, & reges mundanos. Et secundum hoc in verbo isto ad laudem huius Apostoli, describitur duo, scilicet diuinam auctoritatem, dicens: *Ecce ego mitto vos.* Quinam simplicitatem, addens: *Sicut oves in medio luporum.* Primo igitur, Apostoli fuerunt missi ad prædicandum Dei verbum. Quære in materia de prædicatione. Secundo, fuerunt missi ad ædificandum per exemplum. Quære in materia de religione. Propter primum, est Apostolorum dignitas honoranda. Quære in materia de humilitate. Propter secundum, est eorum humilitas imitanda, præcipue quantum ad paupertatem, obedientiam, & charitatem. Quære in materia de paupertate, & charitate, & obedientia.

De eisdem Apostolis.

Hoc est præceptum meū, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Consequitur magister, quando vult scholares bene instruere, exempla sensibilia in lectione proponere, ut scholares possint facilius retinere. Et ideo Saluator legens scholasticis suis, id est, Apostolis, lectionem charitatis, proponit seipsum tanquam exemplum lectionis. Et secundum hoc charitas, quæ fuit lectio Apostolorum, describitur hic tripliciter, scilicet, ut mandatum intransgressibile, cum dicitur: *Hoc est præceptum meum. Vt vinculum indissolubile, cum additur: Vt diligatis inuicem. Vt exemplum intelligibile, cum dicitur: Sicut dilexi vos.* Primo igitur, debemus charitatem sicut præceptum seruare. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem sicut vinculum nodare. Quære in materia de charitate. Tertio, debemus charitatem Christi sicut exemplum palpare. Quære in materia de charitate.

De vno Martyre.

Iustus ut palma florebit. Consuevit agricola arbores generosas eligere, ut eas possit in suo virgulto plantare, sic Dominus noster IESVS CHRISTVS elegit arbores nobilissimas in virgulto paradisi plantandas: inter quas elegit huius venerandi Martyris victoriam, sicut palmam fructuosam & speciosam. Et secundum hoc Martyr iste gloriosus in isto verbo, tripliciter, commendatur, scilicet, ut iustus in opere, cum dicitur: *Iustus.* Vt fortis in tribulatione, cum additur: *Vt palma.* Vt pulcher in conuersa-

atione, cum subditur: *Florebit.* Primo igitur, debemus exemplo huius Martyris habere iustitiæ rectitudinem. Quære in materia de iustitia. Secundo, patientiæ fortitudinem. Quære in materia de fortitudine. Tertio, munditiæ pulchritudinem. Quære in materia de castitate.

Item de eodem Martyre.

Posuisti, Domine, in capite eius coronam de lapide pretioso. Magnus honor est quando Imperator promouet aliquem in militem, & maior cum coronat seruum regem. Talem honorem isti Martyri glorioso exhibuit Dominus: quoniam non solum in strenuum militem ipsum promouit, sed cælesti diademate coronauit. Et secundum hoc à Propheta in laudem suæ coronæ duo specialiter proponuntur, scilicet maiestas Imperialis, cum dicitur: *Posuisti Domine super caput eius.* Valor martyrialis, cum dicitur: *De lapide pretioso.* Primo igitur, exemplo huius martyris, corona meritorum nostrorum debet esse in virtutibus speciose formata. Quære in materia de continentia. Secundo, debet esse preteriose fabricata. Quære in materia de virtute & humilitate.

De pluribus Martyribus.

Sancti per fidem vicerunt regna. Bene debent reputari strenui milites, quando paucissimi vincunt plures. Tales fuerunt isti S. Martyres, qui superauerunt mundanos principes & reges. Et secundum hoc Apostolus in verbis istis describit tria martyrum præconia gloriosa, scilicet vitæ munditiæ, dicens: *Sancti.* Mentis iustitiæ, addens: *Per fidem.* Mortis victoriæ, subdens: *Vicerunt regna.* Primo ergo exemplo sanctorum Martyrum debemus habere castitatem pro lorica. Quære in materia de castitate. Secundo, fidem pro lancea. Quære in materia de fide. Tertio perseverantiam, pro corona. Quære in materia de fortitudine.

De eisdem Martyribus.

Iustorum anima in manu Dei sunt. Consueuerunt incolæ steriles terras, & tyrannorum regna dimittere, & ad fertiles terras & ad regna pacifica se transferre: sic fecerunt S. Martyres, qui dimiserunt terras steriles huius sæculi, & tyrannidem Diaboli, & transfulerunt se ad pacificum regnum Christi. Et secundum hoc in verbis istis duo Martyrum præconia proponuntur, scilicet plena perfectio respectu sui cum dicitur: *Iustorum anima.* Plena subiectio respectu Dei, cum subditur: *In manu Dei sunt.* Primo igitur exemplo Martyrum debemus esse virtute iustitiæ perfecti. Quære in materia de iustitia. Secundo debemus obedientia esse subiecti. Quære in materia de obedientia.

De vno Confessore Pontifice.

Assimilatus filio Dei manet Sacerdos in æternum. Satis res commendatur de candore, quando comparatur niui, & res de calore, quando comparatur igni. Sic commendantur merita huius Confessoris, & Pontificis gloriosi, cum comparantur Christo. Et secundum hoc in verbis istis iste Confessor commendatur de duobus, scilicet de sanctitate perfecta, cum dicitur: *Assimilatus filio Dei,* & de dignitate præcellsa, cum dicitur: *Manet Sacerdos in æternum.* Primo igitur exemplo huius Confessoris est Christi sanctitas imitanda. Quære in materia de mititate, vel virtute in communi, & de humilitate, misericordia, & fortitudine. Secundo est non terrena, sed cælestis dignitas appetenda. Quære in materia de spe, & humilitate.

De vno Doctore.

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Naturaliter os hominis facit duo, scilicet gustando

Tit. 5. cap. 2.
Et tit. 1. c. 7.
Ibidem.

Mat. 10. b

Tit. 5. cap. 5.
Tit. 7. cap. 2.
Et tit. 1. c. 5.

Mat. 10. b

In Proem.
Tit. 4. cap. 1.
Tit. 7. cap. 1.
Tit. 4. cap. 2.
Et 3. Et tit.
5. cap. 2.

Ioan. 15. b

Tit. 3.
Tit. 5. cap. 2.

Ibidem.

Psal. 91. c

Tit. 5. cap. 8.
Ibid. cap. 7.
Tit. 4. c. 4.

Psal. 20. a

Tit. 4. cap. 4.
Tit. 5. c. 1. Et
tit. 7. cap. 1.

Hebr. 11. f

Tit. 4. cap. 4.
Tit. 5. cap. 3.
Ibid. cap. 7.

Sap. 3. a

Tit. 5. cap. 8.
Tit. 4. cap. 2.

Hebr. 7. a

Tit. 7. cap. 2.
Et tit. 5. c. 1.
Et tit. 7. c. 1.
Et 4. Et tit.
5. cap. 7.
Tit. 5. cap. 4.
Et tit. 7. c. 1.

Psal. 36. d

probat cibum, & loquendo format verbum. Et secundum hoc gloriosus iste doctor habuit duo bona, ex quibus extollitur in his verbis, scilicet gustum sapientiæ in cõtemplatione, ideo dicitur: *Os iusti meditabitur sapientiam.* Verbum eloquentiæ in prædicatione, & ideo additur: *Et lingua eius loquetur iudicium.* Primo igitur exemplo huius sancti doctoris debemus imitari sapientiam, quam ipse consideravit, & præcipue mortis miseriam ad humiliandum, & cœli gloriam desiderandam. Quære in materia de humilitate quantum ad primum, & de spe quantum ad secundum. Secundo debemus formidare iudicia quæ ipse formidavit. Quære in materia de timore.

De uno Confessore non Pontifice.

Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Multum lætatur peregrinus, quando de aliquo vertice montis ostenditur ei terminus suæ diætæ: sic fecit Dominus huic sanctissimo confessori, cum in vertice contemplationis ostendit ei regnum æternæ felicitatis. Et secundum hoc, sapiens in verbis istis proponit duo præconia huius confessoris, scilicet suæ peregrinationis progressum certissimum, dicens: *Iustum deduxit Dominus per vias rectas.* Et suæ glorificationis visum rectissimum, addens: *Et ostendit illi regnum Dei.* Primo igitur exemplo huius sancti confessoris, debemus per iter præceptorum incedere. Quære in materia de præceptis. Secundo debemus ad finem præmiorum recte ascendere. Quære in materia de gaudio Paradisi.

De Virgine Martyre.

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, &c. Consueverunt amatores, laudibus amicas extollere, & cantionibus laudare: sic amator virginum Christus, in laudibus huius gloriosæ virginis, & martyris sponsæ suæ, cantat per sapientiam cantilenam huius dulcissimæ melodiæ. Et secundum hoc in verbis istis commendat eam quadrupliciter, scilicet vt decoratâ candore flore, cum dicit: *Sicut lilium.* Vt laureatam cruore roseo, cum additur: *Inter spinas,* scilicet Martyrij. Vt liquefactam

A amore flammeo, cum subdit: *Sic amica mea.* Vt exaltatam honore stelleo, cum concludit: *Inter filias,* id est, inter animas beatas. Primo igitur exemplo huius virginis, debemus incorruptionis florem diligere. Quære in materia de castitate & luxuria per contrarium. Secundo debemus tribulationis spinas sustinere. Quære in materia de fortitudine, de pœnitentia, & de acedia per contrarium. Tertio debemus igne charitatis ardere. Quære in materia de charitate. Quarto debemus consortium cœlestis desiderare. Quære in materia de spe & timore per contrarium.

De Virgine non Martyre.

B *Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginem.* Sicut de prato colliguntur flores pulchriores: sic Christus de mundo per Angelos suos colligit virgines: Proponuntur duo in verbis istis, scilicet regale connubium, ad quod fuit assumpta, cum dicitur: *Quæramus Domino nostro regi.* Virginalis præconium, ad quod fuit electa, cum dicitur: *Adolescentulam virginem.* Primo igitur exemplo huius virginis anima fidelis debet esse Christo desponsata. Quære in materia de fide & charitate. Secundo debet esse castitatis priuilegio decorata. Quære in materia de castitate, & de luxuria per contrarium.

Item de Virgine non Martyre.

C *O quam pulchra est casta generatio cum claritate.* Consuevit homo mirari, specialiter propter tria. Miratur enim homo in re multum pulchra, in re multum noua, & in re multum clara. Et secundum hoc huius sanctæ Christi sponsæ tria miranda præconia proponuntur, scilicet decor conuersationis, cum dicitur: *O quam pulchra est,* Cador incorruptionis, cum additur: *Casta generatio.* Et splendor contemplationis, cum subditur: *Cum Claritate.* Primo igitur exemplo huius virginis, debemus esse pulchri. Quære in materia de virtute in comuni, & temperantia. Secundo debemus esse decori incorruptione. Quære in materia de castitate, & luxuria per contrarium. Tertio debemus esse radiosi per contemplationem. Quære in materia de contemplatione.

*Finis Diætæ Salutis, & Primæ Partis Opusculorum
S. Bonaventuræ.*

Tit. 7 cap. 1.
& tit. 5. c. 4.
Tit. 6. cap. 1.

Sap. 10. b

Tit. 3. per
tot.
Tit. 10. c. 2.

Cant. 2. a

Tit. 4. cap. 4.
& tit. 1. c. 9.
Tit. 5. cap. 7.
& tit. 2. per
tot. & tit. 1.
cap. 7.

Tit. 5. cap. 2.
Tit. 5. cap. 4.
& tit. 6. c. 1.

3. Reg. 1. a

Tit. 5. c. 2. 3.

Tit. 4. cap. 4.
& tit. 1. c. 9.

Sap. 4. a

Tit. 5. cap. 1.
& 6.
Tit. 5. cap. 4.
& tit. 1. c. 9.
Tit. 2. cap. 5.

SANCTI
 BONAVENTURÆ
 EX ORDINE MINORVM,
 S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI
 ALBANEN. EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS,
 Opusculorum

PARS SECUNDA.

HAC secunda parte tomi sexti ea sancti Bonauenturæ Opuscula continentur, quæ de CHRISTO Redemptore nostro, eiusque beatissima matre Maria virgine, tam soluta quam ligata oratione deuote ipse composuit. Hæc vero ad excitandam fidelium deuotionem plurimum conferunt, nec doctrina & eruditione carent. Eorum autem series mox infra sequitur.

SERIES
 OPUSCULORVM,
 QUÆ
 SECUNDA HAC PARTE
 CONTINENTVR.

Meditationes vitæ Christi.

Lignum vitæ.

De quinque Festiuitatibus pueri IESV.

Officium de Passione Domini.

Opus Contemplationis.

Laudismus de sancta Cruce.

Philomena.

De septem verbis Domini in cruce.

Speculum Beatæ Mariæ Virginis, siue

Mariale.

Officium de compassione Beatæ Mariæ Virginis.

Corona B. Mariæ Virginis.

Carmina super canticum, Salve Regina.

Laus Beatæ Virginis Mariæ.

Psalterium minus B. Mariæ Virginis.

Psalterium eiusdem.

S. BONA

S. BONAVENTURÆ, ^A

EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. Cardinalis Episc. Albanensis,
Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

*Cui titulus est, Meditationes vitæ
CHRISTI.*

*Hoc Opusculo, cui titulus est. MEDITATIONES
VITÆ CHRISTI, spiritualē filiam S. Bonaventura
instruit, ut ad actuosas omnes, luminosasq; vir-
tutes progressionē faciat. Quod ut melius præslet
Christi Domini vitā tanquam lucidissimū, ac niti-
dissimum speculum ei ob oculos ponit, ad quod vitā
suam moresq; componat, atque in eius semper medi-
tatione versetur. Iugis enim & assidua vitæ Christi
meditatio, qua cōtinet virtutū omnium perfectio-
nem, contra vana & caduca, mentē roborat: contra
tribulationes, & aduersa fortificat: contra hostium
insidias, ac blandimenta fallacia erudit: ita ut his
instrueta præsidiis, & documentis nec vi hostium
opprimi, nec fraude decipi unquā possit. Intentum
vero Auctoris ex proœmio patet, & infra etiam ex
c. 9. dum nec omnia, qua Christus fecit, quenquam
meditari posse, nec scripta esse affirmat: atque ita
Christi Domini gesta se narraturū pollicetur, quæ-
admodum contigerunt, vel contigisse credibile est
secundum imaginarias quasdam representationes,
ut ipse ait, quas animus diuersimode percipit. Quod
non esse à sacra Scriptura alienum in proœmio ite-
dem egregie demonstrat. Diuiditur autem Opuscu-
lum generatim in partes sex. Prima est de iis, qua
incarnationem Domini præcesserunt. Secunda de
ipsa incarnatione. Tertia de Christi natiuitate.
Quarta de toto Christi Domini vitæ cursu. Quin-
ta de eius sanctissima passione & morte. Sexta de
Christi resurrectione, & ad cælos ascensione, ac de
Spiritus sancti missione. In his vero meditandis Au-
ctor ita se gerit, ut à capite primo vsq; ad decimum
octauum meditationes prolixè tractet. Deinde ve-
ro rem gestam prout narrat Euangelista, proponit,
existimans quamlibet Christi actionem nobis suffi-
cere ad plenam meditationem & instructionem.
Quod si nonnunquam aliqua in meditationem
adducit, qua humilia nimis & puerilia videntur:
non propterea contemnenda sunt, aut parvipenden-
da. Quia, ut Auctor ipse c. 14. & 15. docet, vtilia
sunt valde, & nos ad maiora transmittunt. Quod
enim stultum Dei, sapientius est hominibus, & quod
infirmum, potentius. Disponit vero suas medi-
tationes iuxta singulas hebdomadæ dies, ut quid in
singulis meditari de Christo vtile sit, quisque in-
telligat. Sanctorum quoque Patrum auctoritatibus
Opusculum conspersum est, præsertim S. Bernardi,
cuius rei rationem c. 36. reddit Auctor his verbis:
Ideo libenter Bernardi verba in hoc Opusculo
interfero, & adduco, quia non solum spiritualia
sunt, & cor penetrantia: sed & decore plena,
& ad Dei seruitium excitantia. Ex quibus con-
stat, quam dignus sit iste tractatus S. Bonaventura
doctrina, pietate & deuotione.*

P R O O E M I V M.

NTER alia virtutū & laudum præconia de san-
ctissima virgine Cæcilia legitur quod Euange-
lium Christi absconditum semper portabat in
pectore. Quod sic intelligi debere videtur, quod ipsa de
vita Domini IESV in Euangelio tradita, quædam sibi de-
uotiora prælegerat, in quibus meditabatur die ac no-
cte, corde puro, & integro, attentione præcipua & fer-
uenti, & cum plena circulatione reincipiens iterum &
dulci ac suauī gustu ruminans ea in arcano pectoris sui
collocabat. Simile tibi suadeo faciendum. Super omnia
namque inter spiritualis exercitij studia, hoc magis ne-
cessariū magisque proficuum credo, & quod ad celsio-
rem gradū producere possit. Nusquam enim inuenies,
vbi sic doceri possis, contra vana blandimenta & cadu-
ca, contra tribulationes & aduersa, contra hostium ten-
tamenta, & vitia, sicut in vita Domini IESV, quæ fuit
absque omni defectu perfectissima. Ex frequenti enim
& assueta meditatione vitæ ipsius adducitur anima in
quandam familiaritatem, confidentiam, & amorem ip-
sius, ita quod alia vilipendit & contemnit. Insuper for-
tificatur & instruitur quid facere, quidve fugere debeat.

Dico primo quod iugis meditatio vitæ Domini Iesu
roborat, & stabilis mentem contra vana & caduca, ut
patet in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor suum reple-
uerat, de vita Christi, quod in ipsam vanam intrare non
poterant: vnde in pompa nuptiarum existens, vbi tot
vana geruntur, cantantibus organis, ipsa stabili corde
soli Deo vacabat, dicens: fiat Domine cor meum, & cor-
pus meum immaculatum, ut non confundar.

Secundo fortificat contra tribulationes & aduersa, ut
patet in Martyribus. Circa quod sic dicit Bernardus: In-
de tolerantia martyrij provenit, quod in Christi vulne-
ribus tota deuotione versetur, & iugi meditatione de-
moretur. In illis stat martyr tripudians & triumphans,
toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro. Vbi
ergo tunc anima Martyris? Nempe in vulneribus Iesu,
& vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si
in suis esset visceribus, scrutans ea, ferrum profecto sen-
tirt, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Huc-
vsque Bernardus: Inde est quod non solum martyres,
sed & confessores in tribulationibus & infirmitatibus
suis, tantam patientiam habuerunt, & tota die habent.
Si legas de beato Francisco, & de beata virgine Clara
matre ac Ducissa tua, poteris inuenire, quomodo in mul-
tis tribulationibus penuriis, & infirmitatibus, non solum
patientes, sed etiam hilares existebant. Idem quotidie
videre potes in ducentibus sanctam vitam: hoc ideo,
quia ipsorum animæ nec erant, nec sunt in eorum corpo-
ribus sed in Christo ex deuota meditatione vitæ ipsius.

Tertio dico, quod docet circa gerenda, ut nec hostes
nec vitia irruere vel fallere possint, hoc ideo, quia per-
fectio virtutum reperitur ibidem. Vbi enim virtutes
excelsæ paupertatis, eximie humilitatis, profundæ sa-
pientie, orationis, mansuetudinis, obedientie, patientie,
ceterarumque virtutum exempla, & doctrinam sic
inuenies, sicut in vita Domini virtutum? De hoc sic
breviter ait Bernardus: Incassum proinde quis labo-
rat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas
putet, quam à Domino virtutum: cuius doctrina fe-
minarium prudentie, cuius misericordia opus iustitie,
cuius vita speculum temperantie, cuius mors insigne
est fortitudinis. Hucusque Bernardus: Qui ergo eum se-
quitur, errare non potest, neque falli. Ad cuius virtutes
imitandas & adipiscendas, ex frequenti meditatione cor
accenditur, & animatur. Deinde illuminatur virtute, ita
quod virtutem induit, & à vetis falsa discernit: adeo
ut plures fuerint illiterati, qui magna & profunda
Dei mysteria cognouere. Vnde credis quod beatus
Franciscus ad tantam virtutum copiam, & ad tam lucu-
lentam intelligentiam scripturarum, ad tam etiam per-
spicacem notitiam fallaciarum hostium & vitiorū per-
uenit, nisi ex familiari conuersatione & meditatione

Vitæ Chri-
sti medita-
tio fre-
quens quæ-
tum ani-
mæ proficit.

Ber. ser. 61.
super Cant.
vers. 5m.

Idē ser. 22.
super Cant.
in fin.

S. Francis-
cus vitæ
Christi
meditator
assiduus.

Domini

Domini sui IESV: Propterea sic ardentè afficiebatur ad ipsum, vt quasi sua pictura fieret. Nā in eunctis virtutibus quam perf. ctius poterat, imitabatur eandem, & tādē complente ac perficiente IESV per impressionem sacrorum stigmatū, fuit in eum transformatus totaliter. Vides ergo ad quam excelsum gradum meditatio vitæ Christi perducit, sed & tanquam fundamentum efficax ad maiores contemplationis sublimat gradus: quia ibidem inuenitur vnctio, quæ paulatim purificans & eleuans animam, docet de omnibus, de quibus non est sermo ad præfens.

Nunc autem te in ipsas vitæ Christi meditationes, aliquantulum introducere cogitauit: sed vellem, quod hoc à magis experto, magisque docto acciperes, quia in talibus maxime insufficiens sum. Verumtamen iudicans melius fore aliqua, vt cumque dicere, quam penitus tacere, experiar impotentiam meam, & familiariter tecum loquar, rudi, & impolito sermone: tum vt melius possis, quæ dicuntur capere: tum vt non aurem sed mentem studeas inde reficere. Non est enim in ornatis sermonibus, sed in Domini IESV meditationibus insistendum. Ad quod etiam Hieronymi doctrina inducimur, dicentis: Sermo rudis vsque ad cor penetrat, politus autem pascit aures. Spero autem, quod ruditati tuæ conferet aliquid mea modicitas: sed & in hoc magis spero, quod si te in his exercitari sedula meditatione volueris, ipsum Dominum de quo loquimur, magistrum habebis. Non autem credas, quod omnia quæ per ipsum dixisse, vel fecisse constat, meditari possimus, vel quod omnia scripta sint: ego vero ad maiorem impressionem, ea sic, ac si ita fuissent narrabo, prout contingere vel contigisse credi possunt, secundum quasdam imaginarias representationes, quas animus diuersimode percipit. Nam & circa diuinam scripturam meditari, exponere, & intelligere multifarie, prout expedire credimus, possumus: dummodo non sit contra veritatem vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, & non sit contra fidem, & contra bonos mores. Cum autem me narrantem inuenies. Ita dixit vel fecit Dominus IESVS, seu alia, quæ introducuntur: si illud per scripturam probari non possit, non aliter accipias, quam deuota meditatio exigit. Hoc est proinde accipe, ac si dicerem, mediteris, quod ita dixit vel fecit Dominus IESVS, & sic de similibus. Tu autem si ex his fructum sumere cupis, ita te præsentem exhibeas, his quæ per Dominum IESVM dicta & facta narrantur, ac si tuis auribus audires, & oculis ea videres, toto mentis affectu diligenter, delectabiliter, & morose, omnibus aliis curis & sollicitudinibus tunc omisissis. Quare te precor dilecta filia, vt hunc laborem meum quem ad laudem Domini IESV, & tuam profectum, & meam vtilitatem assumpsi, lætanter suscipias: & lætantius, deuotius, & sollicitius te exerceas in eodem. Initium de incarnatione sumendum est, sed quædam ipsam præcessisse meditari possumus, tam in cœlis circa Deum & Angelos suos beatissimos, quam in terris circa Virginem gloriosissimā, quæ mihi videntur primitus explicanda. Et ideo de ipsis videamus.

CAPVT I.

De sollicita pro nobis intercessione Angelorum.

Cum per longissima tempora ultra spatium quinque millium annorum miserabiliter iaceret genus humanum, & nullus propter peccatum primi hominis ascendere posset ad patriam, beatissimi Angelici spiritus, compatiētes tantæ ruinæ, & de sua restauratione solliciti, licet etiam pluries, primo tamen adueniente plenitudine temporis, deuotius, & instantius taliter supplicauerunt Domino procedentes in facies suas ante thronum eius simul omnes congregati, & dixerunt: Domine placuit maiestati vestræ, & rationalem creaturam, scilicet hominem creare propter vestram bonitatem, vt ipse esset hic nobiscum, & vt nobis ex ipso nostrarū contingeret restauratio ruinarum. Sed Ecce pereunt omnes, & nemo saluatur, & in tot annorū curriculis hoc videmus, quod de omnibus hostes nostri triumphant, & de ipsis nō nostræ

ruinæ, sed tartaræ speluncæ replentur. Vt quid ergo Domine nascuntur? Quare traduntur bestiis animæ cōfidentes tibi? Et si secundum iustitiam vestram hoc fiat, tamen misericordiæ tempus est. Et si primi parentes vestrum mandatum incaute transgressi sunt, subueniat misericordia vestra. Mementote, quod ad similitudinem vestram creastis eos. Aperite Domine misericorditer manum vestram, & implete misericorditer. Oculi omnium spectant ad vos, sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum, donec misereamini & subueniatis remedio salutari humano generi.

CAPVT II.

De contentione inter misericordiam & iustitiam, veritatem & pacem.

His dictis, misericordia pulsabat viscera patris, vt subueniret, secum pacem habens: sed cōtradicebat veritas, habens secum iustitiam. Et inter eas magna cōtrouersia facta est, prout narrat B. Bernardus pulchro & longo stylo. Sed ego succincte, vt potero, referam summam. Frequenter enim ipsius dicta melliflua intēdo adducere, sed plerumque cum exceptione, propter prolixitatem vitandam. In hoc ergo loco hæc est dicti sui summa. Dicebat Domino misericordia: Nunquid in æternum proiciēs Domine, aut obliuisceris misereri? & hoc ei longo tempore susurrabat. Respondit Dominus: Vocentur sorores vestræ, quas contra vos paratas videtis, & eas pariter audiamus. Quibus vocatis, incōpit misericordia: Eger miseratione diuina creatura rationalis, quoniam misera facta est, & miserabilis valde, venit tempus miserendi, & iam præterit. Econtra veritas: Oporteret Domine implere sermonem quem locutus es. Totus moriatur Adam, cum omnibus, qui in eo erant, quando præuaticando pomum gustauit. Dixit misericordia: Vt quid ergo Domine me fecisti? Scit enim ipsa veritas, quod ego petij, si nunquam misereberis. Econtrario ipsa veritas. Si prædictam tuam sententiam præuicator euaserit, perit & veritas tua, & non permanet in æternum. Fuit ergo hæc quæstio missa ad filium. Ipsa autem veritas & misericordia coram eo eadem dicebāt, & addebat veritas: Fateor Domine, quod bono zelo mouetur misericordia: sed non secundum iustitiam, quæ potius præuicatori vult parcere quam forori. At misericordia: Tu neutro parcis, & tanta indignatione sæuis cōtra præuicatore, vt inuoluas pariter & sororem. Sed nihilominus veritas fortissime allegat: Domine contra te ista quæstio intorquetur, & est cauendum, ne verbum patris euacuetur. Dixit pax: Parcite vobis à verbis istis, virtutum non est honesta contentio. Vides controuersiam magnā, & rationes fortes & efficaces. Nō videbatur quomodo circa hominem possent & misericordia & veritas conseruari. Scripsit autem Rex sententiam, quam paci, quæ propinquius ei stabat, dedit legendā, sic continentē. Hæc dicit, Perij si Adā non moriatur. Et hæc dicit, Perij si non misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habeant vtræque quod petunt. Obstupuerunt omnes in verbo sapientiæ, & consenserunt quod moriatur Adam, misericordiam consequendo. Sed quærunt quo modo mors potest fieri bona, cum horribilis sit ipsi auditui? Respondit Rex: Mors peccatorum pessima, sed mors sanctorum pretiosa, & ianua vitæ. Inueniatur qui ex charitate moriatur, non obnoxius morti: & sic mors non poterit tenere innoxium, sed faciat in ea foramen, per quod transeat liberati. Placuit sermo. Sed vbi talis poterit inueniri? responderunt. Rediit ergo veritas ad terram, & misericordia remansit in cœlo. Nam iuxta Prophetiam: Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Et circuit orbem terrarum. Et nemo mundus à sorde, nec infans vnus diei. Sed à misericordia perlustratur cœlū, & neminē inuenit, qui sufficere ad hoc habeat charitatem. Omnes enim serui sumus, & qui cū bene fecerimus, dicere debemus illud Lucæ: Quia inutiles serui sumus. Et cū nullus inueniretur, qui maiorem charitatem haberet, vt animam suam pro seruis inutilibus poneret, redeunt ad constitutam diem anxie plurimum. Non in-

uēto

Quomodo circa diuinā Scripturā & dicta & facta Saluatoris meditari debemus.

Psal. 73. b

Psal. 112. b

Bern. ser. 8. de annuntiatione.

Psal. 76. b

Psal. 33. d

Psal. 115. a

Psal. 35. a

Iob 29. secundum 70. interp.

Luc. 17. c

Iobn. 15. b

Psal. 13. a

Gen. 7. b

Zach. 9. b

Psal. 84. c

Dam. lib. 4.
 fid. orth. c. 15.
 Niceph. lib. 1.
 Eccl. hist.
 cap. 7.

Septem
 petitiones
 B. Mariæ
 Virginis.

uento quod desiderabant, dixit pax: Vos nescitis quidquam nec cogitatis, Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum: sed qui dedit consilium ferat auxilium. Intellexit hoc Rex, & ait: Pœnitent me fecisse hominem. Pœnitentiam me agere oportet, pro homine quem creâni. Et vocato Gabriele dixit: Vade, dic filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit. Hucusque Bernardus: Vides ergo, quam magni periculi fuit & est peccatum, & quam magna difficultas est remedium inuenire. In hoc ergo consenserunt prædictæ virtutes præcipue in persona filij. Nam persona patris aequaliter videtur terribilis & potens: & sic suspicari quodammodo potuissent pax & misericordia. Persona vero spiritus, benignissima est: & sic suspicari poterant veritas & iustitia. Vnde persona filij tanquam media accepta est, ad hoc remedium faciendum, hoc autem non proprie, sed appropriate intelligas. Tunc ergo impletum est illud Propheticum: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia, & pax osculatae sunt. Et hæc de his quæ in cælis contingere poterunt, possumus meditari.

CAPVT III.

De vita Mariæ Virginis, & septem petitionibus eius.

CIRCA Virginem, ex qua incarnatio facta fuit, meditari possumus vitam ipsius. Vnde scire debes, quod dum esset trium annorum, fuit à parentibus oblata in templum, & ibi stetit usque ad decimum quartum annum. Quid autem ibi fecerit, scire possumus ex reuelationibus suis, factis cuidam suæ deuotæ. Et creditur, quod fuit S. Elisabeth, cuius festum solemniter celebramus. In quibus hæc inter alia continentur: Cum (inquit) pater meus & mater mea me dimiserunt in templo, statui in corde meo habere Deum in patrem: & deuote ac frequenter cogitabam, quid possem facere Deo gratum, vt dignaretur mihi dare gratiam suam, & feci me doceri legem Dei mei. Ex omnibus tamen præceptis diuinæ legis, tria præcepta præcipue seruaui in corde meo, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Item, diliges proximum tuum sicut teipsum. Item, habebis odio inimicum tuum. Ista inquit seruaui in animo meo, & statim omnes virtutes comprehendi, quæ in ipsis continentur, & ita volo te facere. Anima autem aliquam virtutem habere non potest, si Deum toto corde non diligit. Ab isto enim amore descendit omnis gratiæ plenitudo, sine qua nulla virtus in aliquam descendit, nec perseverat in anima, sed fluit vt aqua, nisi suos inimicos, id est, vitia & peccata habuerit odio. Qui vult ergo suam gratiam habere, & possidere, oportet eum cor suum ad amorē & odium ordinare. Volo ergo te facere, vt faciebam ego. Surgebam enim semper in noctis medio, & pergebam ante altare templi, & tanto desiderio, & tanta voluntate, & tanta affectione, quanta poteram, & sciebam, petebam gratiam ab omnipotenti Deo obseruandi illa tria præcepta, & omnia alia madata legis. Et sic stando ante altare septem petitiones Domino faciebam, quæ sunt hæc:

Primo enim petebam gratiam, qua possem implere dilectionis præceptū, scilicet ipsum diligere ex toto, &c.

Secundo petebam gratiam, qua possem diligere proximum secundum voluntatem, & beneplacitum suum, & vt faceret me amare omnia, quæ ipse amat & diligit.

Tertio petebam, vt me faceret odire & fugere omnia, quæ odit.

Quarto petebam humilitatem, patientiam, benignitatem, & mansuetudinem, & omnes virtutes, per quas efficeret gratiofa ante conspectum suum.

Quinto petebam, vt faceret me videre tempus, in quo esset nata illa beatissima Virgo, quæ debebat filiū Dei parere: & vt conseruaret oculos meos, vt possem eam videre: linguam, vt possem eam laudare: manus, vt possem ei seruire: pedes, vt possem ire ad seruitium suum: genua, vt possem adorare Dei filium in gremio suo.

Sexto petebam gratiam, obediendi mandatis, & ordinationibus Pontificis templi.

Septimo petebam, vt templum, & vniuersum populum suum ad seruitium suum conseruaret.

His auditis dixit ancilla Christi: O dulcissima Domina non eratis vos gratia, & virtutibus plena. Respondit B. Virgo: Pro firmo scias, quod ita me reputabam ream, & vilissimam, & gratia Dei indignam sicut tu. Propterea petebam sic gratiam & virtutes. Et iterum: Filia tu credis, quod omnem gratiam quam habui, habuerim sine labore: sed non est ita. Immo dico tibi, quod nullam gratiam, donum vel virtutem habui à Deo sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda deuotione, multis lacrymis, & multa afflictione, dicendo, cogitando semper placita sibi, sicut sciebam, & poteram, excepta sanctificationis gratia, qua sanctificata fui in vtero matris. Et addidit: Pro firmo scias, quod nulla gratia descendit in animam, nisi per orationem & corporis afflictionem. Postquam autem dedimus Deo quæ per nos possumus, licet sint pauca, ipsa venit in animam, secum ferens ista altissima dona, quod videtur anima in seipsa deficere, & perdit memoriam, & non recordatur se fecisse, vel dixisse aliquid Deo gratum, & tunc videtur sibi ipsi vilior, & despectior quam vnquam fuerit. Hucusque de dictis reuelationibus.

Beatus vero Hieronymus de vita ipsius scribit: Hanc sibi regulā B. Virgo statuerat, vt à mane usque ad horā tertiam orationibus insisteret. A tertia usque ad nonam, externo opere se occuparet. A nona vero iterū ab oratione non recedebat, quousque dum illi Angelus appareret, de cuius manu escā accipere solebat, & melius in Dei opere & amore proficiebat. Fiebat, vt in vigiliis inueniretur prior, in sapientia legis Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Dauidicis elegantior, in charitate gloriosior, in puritate purior, in omni virtute perfectior. Erat enim constans & immobilis, & cum quotidie melius transisset, hanc irascentem nullus vel vidit vel audiuit. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, vt cognosceretur in lingua eius, Deus. Semper in oratione, & in scrutatione legis Dei permanebat. Et erat sollicita circa socias suas, ne aliqua ex eis in vllō sermone peccaret, ne aliqua in ritu vocē suam exaltaret, ne aliqua iniurias aut superbiam contra parē suam exerceret. sine intermissione benedicebat Deū, & ne forte in salutatione sua à Deo laudibus tolleretur, si quis eam salutabat, illa pro salutatione sua, Deo gratias, respondebat. Denique primū ex ipsa exiit, vt dum salutantur homines sancti, Deo gratias, dicant De escā quam de manu Angeli accipiebat, ipsa reficiebatur: quam vero à Pontificibus templi accipiebat, pauperibus erogabat. Quotidie videbatur ei Angelus loqui, & quasi charissimæ sorori vel matri obtemperabat ei. Hucusque Hieronymus.

In quatuordecimo autem anno fuit B. Virgo Mariā desponsata Ioseph per diuinam reuelationē, & rediit in Nazareth, quod qualiter fuerit factum inuenies in legenda de natiuitate sua. Et hæc sunt quæ ante incarnationem Domini Iesv possumus meditari: ipsa rumines bene & delecteris in eis, toto affectu ea memoriæ commendando, & opere adimplendo, quia deuotissima sunt. Nunc ad incarnationem veniamus.

CAPVT IV.

De Incarnatione Christi.

POSTquam autem venit plenitudo temporis, vel deliberasset quomodo ordinauit summa Trinitas humano generi prouideri, per incarnationem verbi, propter nimiam charitatem suam, qua ipsum genus humanum diligebat, commouente eum misericordia sua, & nihilominus ad instantiam supernorum spirituum, & Beata Virgo Maria rediisset Nazareth, vocauit Deus omnipotens Gabrielem Archangelum, & dixit ei: Vade ad dilectissimam filiam nostram Mariam desponsatam Ioseph, super omnes creaturas

Gal. 4. a

Eph. 2. a

nobis

nobis charissimam: & dic ei, quod filius meus concipit speciem suam, & sibi eam elegit in matrem. Et roga eam, vt ipsum lætanter accipiat: quia per eam salutem totius generis humani operari decreuit, & obliuisci volo iniuriæ mihi factæ. Attende hic & recordare, quæ tibi in principio supra dixi, vt discas, omnibus, quæ dicuntur & fiunt, te exhibere præsentem. Hic ergo imagineris, & aspicias Deum, vt potes, quia incorporeus est: sed aspice eum tanquam magnum Dominum, sedentem folio excelso, vultu benigno, pio, & paterno, quasi reconciliare volentem, siue reconciliatum esse, hæc verba dicentem, & Gabrielem facie hilari & iucunda, flexis genibus, & inclinato vultu timoroso & reuerenti, ambasiatam Domini sui attente suscipientem. Surgens igitur Gabriel iucundus & gaudens, volitauit ab altis, & in humana specie in momento fuit coram Virgine Maria, in thalamo domunculæ suæ manente. Sed nec cito sic volauit, quin præueniretur à Deo, & sanctam ibi Trinitatem inuenit, quæ præuenit nuntium suum.

Scire namque debes, quod excelsum incarnationis opus totius Trinitatis fuit, licet sola persona filij fuerit incarnata. Quemadmodum si tunicam induenti, duo ex lateribus eius stantes adiuuarent eum, & tunicæ manicas tenerent, Nunc ergo & hic bene aspice, & tãquam ipsi factò præsentem existeres, intellige omnia quæ dicuntur & fiunt. O qualis fuit & nunc est in meditatione tua illa domuncula, vbi tales sunt, & talia exercentur. Nam licet vbiq; sit Sancta Trinitas, tamen ibi nunc aliquò singulari modo esse mediteris, ratione singularis operationis. Ingressus ergo Gabriel paranymphus fidelis ad Virginem Mariam, dixit: Aue gratia plena dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Ipsa vero turbata, nihil respondit. Non fuit turbata turbatione culpabili, nec de visione Angeli, quia eos sepe videre solita erat: sed, iuxta verba Euangelij, turbata fuit in sermone eius, cogitans de nouitate talis saluationis, non enim sic eam consueuerat salutare. In qua saluatione cum videret se tribus commendari, non poterat humilis Domina non turbari. Commendabatur enim quod esset gratia plena, & quod Dominus erat secum, & quod erat benedicta super omnes mulieres: at humilis non potest sui commendationem, sine rubore & turbatione audire. Turbata ergo fuit ex verecundia honesta, & virtuosa. Cœpit etiam timere, an hoc esset verum: non quod non crederet Angelum vera loqui, sed ex eo quod proprium est in humilibus, quod non examinant suas virtutes, sed defectus potius ruminant, vt sic semper proficere possint reputantes magnam virtutem parvam, & paruum defectum magnam valde. Tanquam ergo prudens, & cauta, pauida, & pudorosa nihil respondit. Quid enim respondisset? Disce & tu exemplo suo tenere silentium, & tacurnitatem amare: quia magna & utilis valde talis virtus est. Nã ipsa bis prius audiuit, quam semel responderet. Abominabile enim est, virginem esse loquacem. Angelus enim causam suæ dubitationis cognoscens, dixit: Ne timeas Maria, nec verecunderis de laudibus, quas dixi tibi, quia sic est: Nec solum ipsa gratia plena, sed eam toti generi humano recuperasti, & reinuenisti à Deo. Nam Ecce concipies, & paries altissimi filium: qui te elegit in suam matrem, saluabit omnes in eum sperantes. Tunc ipsa respondit, non tamen confitendo, nec negando commendationes præfatas, sed de alio certificari volens, de modo plus dubitabat, scilicet ne perderet virginitatem suam. Quæ fuit ergo ab Angelo huius conceptionis modum, dicens: Quo modo fiet istud, quia virginitatem meam firmissime Domino meo deuoui, ne in perpetuum hominem cognoscam? Et Angelus: Fiet per operationem Spiritus sancti, qui te singulari modo replebit, & eius virtute concipies, salua tibi virginitate tua, & ideo filius tuus vocabitur filius Dei. Nihil enim ei est impossibile. Nam Elisabeth cognata tua cum esset senex, & sterilis, iam sunt sex mentes, quod filium virtute Dei concepit.

Intuere hic pro te, & meditare, qualiter tota Trini-

tas est ibi expectans responsum & consensum huius suæ filia singularis, amanter & delectabiliter aspiciens verecundiam eius, & mores & verba. Et etiam qualiter Angelus diligenter & sapienter inducit eam, & ordinat verba sua, stans inclinatus, & reuerens coram Domina sua, vultu placido, & sereno, fideliter exequens ambasiatam suam, & attente obseruans verba Dominae, vt possit congrue respondere, & super hoc opere mirifico perficere Domini voluntatem. Et qualiter etiam Domina stat timorata ac humiliter, facie pudorosa præuenta ab Angelo, & ex improviso in verbis istis non extollitur, neq; se reputat. Et cum audit magnalia de se, qualia alicui nunquam dicta fuerunt, totum diuinæ gratiæ ascribat. Disce ergo eius exemplo esse pudorosa & humilis, quia sine his virginitas parum valet. Gaudet prudentissima Virgo, & auditis verbis Angeli consentit. Et, vt in suis reuelationibus continetur, profunda deuotione genuflexit, & iunctis manibus dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc filius Dei statim totus & sine mora intrauit vterum Virginis, & ex ea carne assumpsit, & totus remansit in sinu patris. Potes autem pie imaginari, qualiter ipse filius tantam obedientiam & laboriosam legationem suscipiens, patri se inclinauit, & recommendauit, & in eodem instanti anima creata & infusa fuit, perfectus homo secundum omnia corporis lineamenta, sed paruulus valde: ita quod in vtero postea naturaliter crescebat, vt alij, sed non fuit dilata infusio animæ, vel membrorum distinctio, vt in alijs. Erat enim perfectus Deus, sicut perfectus homo, & ita sapiens & potens, vt est modo. Gabriel autem tunc cum Domina sua similiter genuflexit, & parum post eum ea surgens, se iterum inclinans vsq; ad terram, & valesfaciens ei, disparuit, & ad patriam rediens hoc narrauit, & fuit ibi nouum gaudium, & nouum festum, & exultatio magna nimis. Domina vero tota inflammata, & in amore Dei magis solito succensa, sentiens se concepisse, genibus flexis gratias egit de tanto dono, humiliter & deuote supplicans eidem, vt eam dignaretur instruere, ita quod in his, quæ circa filium suum faciendâ occurrerent, faceret sine defectu.

Considerare autem debes, quanta est hodierna solemnitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitiæ. Inaudita est enim vsq; modo à sæculis, nec vnquam fuerat. Talis namq; hodie est solemnitas Dei patris, qui nuptias fecit filio suo in desponsatione humanæ naturæ, quam hodie filius sibi vniuit inseparabiliter. Hodie est & solemnitas nuptiarum filij, & dies natalis eius in vtero, sed postea erit ex vtero. Hodie est solemnitas sancti Spiritus, propter hoc opus mirificum & singulare ipsius incarnationis, quod eidem attribuitur: & hodie incepit ostendere benignitatem singularem humano generi. Hodie est solemnitas gloriosa Dominae nostræ, quæ à patre in filiam, & filio in matrem, & Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solemnitas totius cælestis curiæ, quia inchoatur eorû reparatio. Hodie est multo magis solemnitas humanæ naturæ: quia eius salus incepit & redemptio, & totius mundi reconciliatio, & sublimata est atq; deificata. Hodie nouam obedientiam suscepit filius à patre, de nostra peragenda salute. Hodie à summo cælo egrediens, exultauit vt gigas ad currendum viam, & se reclusit in horto vteri virginalis. Hodie etiã factus est vnus ex nobis, & frater noster, & cœpit peregrinari nobiscum. Hodie de cælo lux vera descendit, ad tollendas & fugandas nostras tenebras. Hodie panis viuus, qui dat vitam mundo, decoquitur in virginalis vteri clibano. Hodie Verbum caro factum est, vt habitaret in nobis. Hodie clamores & desideria Patriarcharum & Prophetarum exaudita sunt & impleta. Clamabant desiderio inenarrabili & dicebant: Emitte agnum Domine, & c. Et iterum: Rorate cæli desuper. Et iterum: Utinam dirumperes cælos & descenderes. Et iterum: Domine in iuna cælos tuos & descende. Et iterum: Domine ostende nobis faciem tuam. & c. Et talia multa, de quibus tota Scriptura est plena. Nam hodiernam diem vehe-

Sine pudore & humilitate virginitas parum valet.

Psal. 118. a

Ioan. 1. b

Isa. 45. b

Isa. 64. a

Psal. 143. b

Psal. 79. a, b, d.

mentissime expectabant. Hodie est principium & fundamentum omnium solemnitatū, & initium totius nostri boni. Nam vsque nunc indignatus est Dominus contra genus humanum, propter transgressionem primorum parentum: sed amodo videns filium hominem factum, non ulterius irascetur. Hodie dicitur esse temporis plenitudo. Vides admirabile opus & quā sollemnissimum factum sit istud, totum est delectabile, totum iucundum, totum desiderabile, & cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione, lætitiā & exultatione ducendum, & omni veneratione dignissimum. In his ergo meditare, in his delectare, & iucundaberis, & forte ostendet tibi Dominus ampliora, &c.

CAPVT V.

Quo modo Beata Virgo visitauit Elisabeth. Et quo modo Magnificat, & Benedictus, facta fuerunt.

Post hæc recogitans Domina verba Angeli, quæ dixit de consobrina sua Elisabeth, eam visitare proponit ad congratulandum eidem, ac etiam seruiendum. Iuit ergo vnā cum Ioseph sponso suo à Nazareth ad domum ipsius, quæ distabat à Hierusalem per quatuordecim vel quindecim milliaria, vel circa. Nō ergo retardatur asperitate, vel longinquitate viæ, sed cum festinatione iuit, quia volebat diu in publico videri. Et sic non erat ex conceptu filij aggranata, vt aliis mulieribus contingit. Non enim fuit Dominus Iesus onerosus matri. Concipe ergo hic quo modo vadit sola cum spōso suo regina celi, & terre, & non eques sed pedes, non ducit frequentiam militum vel baronum, non camerarium & domicellarum comitiū. Vadunt autem cum ea paupertas, humilitas & verecundia, omniumq; virtutum honestas. Est & Dominus secum, magnam & honorabilem comitiū habens, sed non sæculi vanam & pomposam. Cum autem intravit domum, salutauit Elisabeth, dicens: Salue soror mea Elisabeth. Illa vero exultans & tota exhilarata, & accensa Spiritu sancto surgit, & amplexatur eam tenerime, & exclamans præ gaudio, dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventri tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me: &c. Cum enim Virgo salutauit Elisabeth, repletus est in vtero Ioannes Spiritu sancto, repleta est etiam & mater: nec prius repletur mater quam filius, sed filius repletur replet & matrem, non quidem in anima matris aliquid efficiendo, sed per Spiritum sanctum aliquid in ea fieri promerendo, eo quod in ipso Spiritu sancti gratia affluentior refulgebat, & prior gratiam sensit. Et sicut illa Mariam, sic ille aduentum Domini sensit. Et ideo exultauit, & illa propheticè locuta est. Vide quanta virtus sit in verbis Dominae, quia ad eorū pronuntiationem cōfertur Spiritus sanctus. Sic enim abundanter ipsa erat plena, quod eius meritis ipse Spiritus sanctus etiam alios replebat. Respondit autem Maria ad Elisabeth, dicens: Magnificat anima mea Dominum, &c. totum ibidem complens canticum iucunditatis & laudis. Deinde se ad sedendum ponentes, Domina humillima ad inferiorem locum se ponit ad pedes Elisabeth: sed illa incontinenti exurgens, & hoc nō patiens erexit eam, & pariter consederunt. Quærit autem Domina de modo suæ conceptionis, & Elisabeth de modo suæ: & hæc sibi inuicem narrant lætanter, & laudāt Deum de vtraq; conceptione, & in gratiarum actione consistunt, & agūt dies lætitiæ. Et stetit ibidem Domina quasi mēsis tribus, ministrans & seruiens ei in omnibus quæ poterat humiliter, reuerenter, & deuote, quasi obliuiscens se matrem Dei esse, & totius mūdi reginam. O qualis domus, qualis camera, qualis lectus, in qua & quo pariter cōmorantur & requiescunt, tales matres talibus filiis fecundatæ, Maria & Elisabet, Iesus & Ioannes. Sunt & ibi magnifici senes, sc. Zacharias & Ioseph. Adueniente ergo tempore suo peperit Elisabeth filium, quem Domina leuauit à terra, & diligenter aptauit, vt

A expediens erat. Paruulus autem, ipsam quasi intelligens aspiciebat, & cum eum matri porrigere vellet, caput ad eam vertebat, & in ea solum delectabatur, & ipsa lætanter colludebat eidem, amplexabatur, & osculabatur iucunde. Considera magnificentiam Ioannis. Nullus vnquam talem baiulam habuit. Multa alia magna priuilegia reperiuntur de ipso, quibus non insisto ad præsens. Die autem octauo circumcisus est puer, & vocatus est Ioannes. Et tunc apertum est os Zachariæ, & Prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israël, &c. Et sic in domo illa hæc duo cantica pulcherrima, sc. Magnificat, & Benedictus facta fuerunt. Domina vero stans post aliquam cortinam, ne videretur ab hominibus, qui conuenerant ad circumcisionem Ioannis, auscultabat attente ad canticum illud, in quo de filio suo fiebat mentio, & omnia conferebat in corde suo sapientissime. Tandem valesciens Elisabeth & Zachariæ, ac benedicens Ioanni, rediit ad domum suæ habitationis in Nazareth. In qua reuersione paupertatem eius adiuuicem reuoca. Redit enim ad domum, in qua nec panem, nec vinum, nec alia necessaria est inuentura. Sed nec possessiones habebat, nec pecuniam. Stetit his tribus mensibus apud illos forte opulentos: nunc autem redit ad paupertatem suam, & vt propriis manibus laborando victum procuret. Compatere tibi, & in amorem paupertatis accendere.

CAPVT VI.

Quo modo Ioseph voluit dimittere Mariam, & quo modo Deus permittit suos tribulari.

Cum autem simul habitarent Domina & sponso eius Ioseph, & crescente Iesu in vtero matris pendens Ioseph ipsam gravidam esse doluit vltra modum. Attende hic bene, quia multa pulchra discere poteris. Si dubitas quare Dominus voluit matrem suam habere virum, cum semper vellet eam virginem esse. Respondetur propter tria, vt scilicet ne grauida infamaretur, vt viri ministerio & societate frueretur, & diabolo partus filij Dei occultaretur. Conspiciebat ergo Ioseph coniugem suam semel & pluries, & dolebat & turbabatur, & eidem vultum ostendebat turbatum, & oculos auertebat ab ea tanquam à mala, suspicans eam ex adulterio concepisse. Vides quo modo Deus permittit suos tribulationibus vexari, & tentari ad ipsorum coronam. Cogitabat autem eam occulte dimittere. Vere de hoc dici potest, quod eius laus est in Euangelio. Dicitur enim ibi, quod erat vir iustus, magnæ namque virtutis erat. Cum enim communiter dicitur, quod quasi summæ verecundiæ, doloris, & furoris sit vir o adulterium vxoris, tamen ipse virtuose se temperabat, & accusare nolebat, patienter hanc magnā pertransibat iniuriam, nō se vindicans, sed pietate victus, cedere volens, occulte volebat eam dimittere. Sed nec Domina pertransiuit absq; tribulatione, perpendebat enim, & videbat enim turbatum, & de hoc etiam ipsa turbabatur. Humiliter tamē tacebat & occultabat donum Dei. Potius volebat reputari vilis, quam ipsum sacramentū Dei propalare, & de se aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem Dominum, vt ipse remedium apponere dignaretur, & hanc sibi & viro suo tribulationē auferret. Vides quam magna tribulatio & anxietas erat eis, sed Dominus prouidit vtriq;. Misit ergo Angelum suum, qui dixit Ioseph in somnis, quod vxor eius de Spiritu sancto conceperat, & vt confidēter & gaudenter staret cum ea. Vnde tribulatione cessante, rediit cōsolatio magna. Sic & nobis contingeret, si in tribulationibus patientiam habere sciremus: nam Deus post tempestatem tranquillum facit. Nec dubitare debes: quia non permittit eas ad suos venire, nisi pro vtilitate eorum. Quæ fuit Ioseph de hac conceptione mirifica, quæ ei Domina diligenter narrauit. Remanet ergo, & stat Ioseph gaudēs cū sua coniuge benedicta. Et vltra quā dici possit, eam casto diligit amore, & curam ipsius fideliter gerit, & Domina cum eo

S. Ioannis
Baptistæ
priuilegiū

Luc. 1. d

Luc. 1. d

Quanta sit
in verbis B.
Mariæ vir-
tus.

1. Cor. 8. d

Mat. 1. c

Ibidem.

confiden

confidenter moratur, & in sua paupertate latenter vi-
 nunt. Stat ergo Dominus Iesus reclusus in vtero, vsque
 ad menses nouem more aliorum: Stat benigne ac patiē-
 ter sustinet, & expectat tempus debitum. Compatere si-
 bi, quod ad tantam humilitatis profunditatem deuenit.
 Multum ergo deberemus hanc affectare virtutem: nec
 vnquam deberemus ad elationem, vel ad nostri reputa-
 tionem tumescere, quando tantum se inclinavit Domi-
 nus maiestatis. Et de hoc secundo beneficio huius tam
 prolixæ pro nobis reclusionis, nunquam ei digne posse-
 mus satisfacere. Sed saltem corde hoc cognoscamus, &
 gratias eidem toto affectu agamus, quod nos ex aliis as-
 lumere dignatus est, vt vel hoc modicum rependamus
 eidem, vt reclusi stemus ad seruitium suum. Ipsi quip-
 pe beneficium est hoc, non nostrum meritum, & qui-
 dem per maximum multumque acceptabile ac venera-
 bile est. Non enim ad pœnam, sed ad tutelam reclusi su-
 mus, & in arce religionum tutissima collocati. Ad quam
 huius nequissimi mundi venenosæ sagittæ vel tumultu-
 osi maris procellæ, nisi nostra temeritate attingere
 non poterunt. Conemur ergo toto posse, mente reclusa
 & abstracta ab omnibus caducis, eidem cordis puritate
 vacare: quia corporalis reclusio nihil, aut parum sine
 mentali prodest. Eidem etiam Domino Iesu in hoc com-
 patere, quod est in continua afflictione, & fuit à suæ
 conceptionis primordio vsque ad mortem, ex eo, scilicet
 quod patrem, quem summe diligebat, cognosceat
 propter idola relinqui à peccatoribus, & inhonorari, &
 ex compassione, quam habebat ad animas ad imaginem
 suam creatas, quas eernebat miserabiliter, quasi vni-
 uersaliter damnari, & erat sibi mai r pœna, quam
 fuerit passio corporalis. Nam propter hanc tollendam
 sustinuit illam. Vides quam pulchra fercula hic tibi
 propinata sunt, si vis eorum sentire dulcedinem, ea
 rumenta diligenter, & sæpe.

SECUNDA FERIA.

CAPVT VII.

De Natiuitate Christi, & aliis.

Luc. 2. 8

ADVENIENTE autem nouem mensium termino,
 exiit edictum ab Imperatore, vt describeretur vni-
 uersus orbis, scilicet quilibet in ciuitate sua. Cumque
 Ioseph ire vellet in ciuitatem suam, scilicet Bethleem,
 & sciret instare tempus partus suæ coniugis, duxit eam
 secum. Vadit ergo iterum Domina hoc longo itinere.
 Nam Bethleem est prope Hierusalem, per quinque vel
 sex miliaria. Ducunt autem secum bouem & asinum,
 & vadunt sicut pauperes mercatores bestiarum. Cum
 autem fuerunt in Bethleem, quia pauperes erant, nam
 multi concurrerant pro eadem causa, hospitium inueni-
 re non potuerunt. Compatere hic Dominæ, & conspice
 ipsam delicatam & iuuenem, quindecim enim erat an-
 norum, ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia
 inter gentes conuersantem, quærentem vt quiescat, &
 non inuenit: omnes licentiant eam & socium eius, & sic
 coguntur diuertere ad quandam viam coopertam, vbi
 homines tempore pluuiæ diuertebant. Ibidem Ioseph,
 qui erat magister lignarius, forte aliquo modo se clausit.
 Nunc autem diligentissime inspice omnia, maxime quia
 referre intendo quæ ab ipsa Domina reuelata & offen-
 sa fuerunt, prout à quodam sancto nostræ ordinis fide
 digno habui, cui puto reuelata fuisse.

Cumque venisset hora partus, sc. in media nocte Do-
 minicæ diei, surgens virgo appodauit ad quandam co-
 lumnâ, quæ ibi erat, Ioseph vero sedebat mœstus ex
 eo forte quod non poterat quæ decebant, parare. Surgens
 ergo & accipiens de foeno præsepis, proiecit ad pedes Do-
 minæ, & vertit se in aliam partem: tunc filius Dei æter-
 ni exiens de matris vtero, sine aliqua molestia vel læsio-
 ne, in momento sicut erat in vtero, sic fuit extra vterum
 super foentim ad pedes matris suæ. Et mater incôntenti

A se inclinans, recolligens eum & dulciter amplexans, po-
 suit in gremio suo & vberem de celo plenum, & Spiritu
 sancto edocta, cœpit lauare siue lintre ipsum per totum
 cum lacte suo: quo facto, inuoluit eum in velo capitis
 sui, & posuit eum in præsepio. Et nunc bos & asinus
 flexis genibus posuerunt ora super præsepium, stantes
 per nases ac si ratione videntes cognoscerent, quod
 puer sic pauperime contactus calefactione, tempore
 tanti frigoris, indigebat. Mater vero flexis genibus ado-
 rauit, & gratias agens Deo, dixit: Gratias tibi ago Do-
 mine sancte Pater, qui filium tuum mihi dedisti, & ado-
 ro te Deus æterne, & te filium Dei viui & meum. Ioseph
 autem similiter adorauit eum, & accipiens sellam
 atini, & extrahens de ea cussinellum de lana siue bora,
 posuit iuxta præsepem, vt Domina super eo sederet. Ipsa
 ergo se posuit ibi ad sedendum, & sellam posuit subtus
 cubitum, & sic stabat Domina mundi, tenens vultum
 suum super præsepem, innixa oculis & toto affectu super
 dilectissimum filium suum. Hucusque de reuelatione.

His ergo sic ostensis, disparuit Domina, & remansit
 Angelus, & dixit eidem laudes magnas, quas etiam ille
 mihi dixit, sed nec discendi, nec scribendi aptitudinem
 habui. Vidisti ortum sacratissimi principis, vidisti simul
 & partum reginæ cælestis, & in vtroque arctissimam
 paupertatem potuisti conspiceret, multis necessariis in-
 digere. Hanc virtutem altissimam Dominus reinuenit.
 Hæc est illa Euangelica Margarita, pro qua emenda om-
 nia sunt vendenda. Hæc est totius spiritualis ædificij
 primum fundamentum: nam cum sarcina temporalium
 rerum spiritus ad Deum non potest ascendere. De qua

Cdicebat beatus Franciscus: Paupertatem fratres nouerit
 esse spiritualem viam salutis, tãquam humilitatis fo-
 mentum, & perfectionis radicem, cuius est fructus mul-
 tiplex, sed occultus. Magna ergo nobis est verecundia,
 quod eam non amplectamur toto posse, sed oneramus
 superfluis, quando mundi Dominus, & Domina mater
 eius eam sic strictissime, & studiosissime seruauerunt.

De qua sic dicit Bernardus: Abundabat in terris hæc
 species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque
 Dei filius concupiscens descendit, vt eam eligat sibi &
 nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna
 thalamum, scilicet humilitate & paupertate. In his
 complacet sibi pannis, & Maria testimonium perhibente:
 his sericis delectatur inuolui, & abominati nes
 Ægyptiorum immola Deo tuo. Hucusque Bernardus. Idem
 in sermone natiuitatis, qui incipit: Benedictus Deus,

D& pater. Denique populum suum consolatur. Vis nosse
 populum eius? Tibi derelictus est pauper, ait homo
 secundum cor Dei. Sed & ipse in Euangelio: Væ vobis,
 inquit diuitibus, qui habebitis hic consolationem
 vestram. Quid enim consoletur eos, qui suam habent
 consolationem? Non consolatur Christi infantia gar-
 rulos: non consolantur Christi lacrymæ cachinnantes,
 non consolantur panni eius ambulantes in stolis: non
 consolantur stabulum & præsepem amantes primas ca-
 thedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus annun-
 tiatur gaudium lucis, & eis natus dicitur esse Saluator.
 Pauperibus atque laborantibus non vobis diuitibus,
 qui vestram habetis consolationem, & vestrum domi-
 nium. Hucusque Bernardus. Potuistis etiam attendere
 in vtroque, profundissimam humilitatem in hac ipsa na-
 tiuitate, non enim sunt stabulum dedignati, non bestias,
 non fœnum, & cetera vilia. Hanc virtutem in omnibus
 actibus, tam Dominus, quam Domina perfectissime ser-
 uauerunt, & nobis commendauerunt. Nitamur ergo om-
 ni, quo possumus studio, ipsam amplecti: quia sine ipsa
 non est salus, nulla enim operatio nostra cum superbia
 Deo placere potest. Nam secundum beatum Augusti-
 num: Superbia fecit Angelos dæmones, humilitas facit
 homines Angelis similes. Et Bernardus: Qualem putas
 necesse est hominem inuenire, qui repulsiati locum An-
 geli fortiaur? semel turbauit superbia regnum illud,
 concussit muros, etiam profrauit ex parte, & parte non
 modica. Quid ergo? Nunquid non odit ciuitas illa, &

Matt. 23. f

paupertas.

Bern. serm. 1.
 in Vig. nat.
 Dom. post
 med.

Idem. ser. 3.
 nat. Dom.
 cir. fin.
 Psal. 9. d

Luc. 6. e

Aug. lib. de
 sing. doc. cap.
 18. in fine,
 tom. 4.
 Bern. ser. 2.
 de verb. If. 6.
 Vidi Dominum
 etc. cir. med.

vehementer huiusmodi pestem abominatur? Certi estote fratres. eum qui superbis non peperit Angelis, nec hominibus patiturum. Non est cōtrarius sibiip̄si. Hucusque Bern. Potuisti etiam attendere in utroque, maxime in puero Iesu non paruam cordis afflictionem. De qua sic dicit Bern. Nasciturus itaque Dei filius, cuius in arbitrio erat, quodcumque vellet eligere tempus, eligit quod molestius est præsertim paruulo & pauperis matris filio: quæ vix pannos haberet ad inuoluendum, præsepe ad reclinandum. Et cum tanta esset necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. *Et infra*: Christus utique qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tanquam à seductore canendum. *Et infra*: Et tamen fratres ipse est promissus olim per Iaiam: Paruulus sciens reprobare malum, & eligere bonum. Malum ergo voluptas corporis: bonum vero afflictio est. Siquidem & hanc elegit, & illam reprobat. Fuit sapiens, Verbum infans. Hucusque Bernardus. Vade & tu fac similiter, discrete tamen, vt non excedas posse tuum. Et de his virtutibus alias poterit dici, redeamus ad domum natiuitatis.

Nato itaque Domino, Angelorum multitudo ibi existens, suum Deum adorauerunt, & confestim ad pastores iuerunt, qui erant ibi prope forte per milliarem, nuntiantes eis ipsam natiuitatem & etiam locum. Exinde ascenderunt in cælum cum Canticis & iubilis, concinibus suis ea similiter nuntiantes. Tota igitur superna curia exhilarata, magnosq; facto festo & laudibus, & gratiarum actionibus Deo patri exhibitis, venerunt omnes quotquot ibi erant, successiue per ordines suos videre faciem Domini Dei sui, & adorantes eum cum omni reuerentia, & etiam matrem eius, laudem eidem & cantica personabant. Quis enim eorum auditis nouis, remansisset in cælo, quin visitasset Dominum suum sic humiliter constitutum in terra? In nullo eorum hæc superbia cadere potuisset. Et ideo dicit Apostolus: Et cum introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Hæc meditari de Angelis iucundum puto, qualitercunque se habuerit veritas. Veneruntque pastores & adorauerunt eum, referentes quæ audierunt ab Angelis. Mater vero prudentissima, omnia quæ de ipso dicebantur, conseruabat in corde suo, illi autem gaudentes abierunt. Genu flecte & tu qui tantum distulisti, & adora Dominum Deum tuum & postea matrem eius, & reuerenter saluta sanctum senem Ioseph. Deinde osculeris pedes pueri Iesu iacentis in lecto, & roga Dominam, vt eum tibi porrigat vel permittat accipere. Accipias eum inter brachia tua, retine, & intuearis faciem eius diligenter, ac reuerenter deosculare, & delectare in eo confidenter. Hoc facere potes, quia ipse ad peccatores venit pro eorum salute, & cum eis humiliter conuersatus, & tandè se ipsis dimisit in cibum. Vnde benignitas sua patienter se tangi pro tuo velle permittet, nec imputabit præsumptioni sed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hæc facias, quia ipse sanctus sanctorum est. Postea redde ipsum matri: & conspice diligenter, quam studiose, & sapienter gubernat eum, lactat, ac cætera ei facit obsequia. Ita & tu adiua eam si potes, in his delectare, iucundare, ac sedulo meditari memento, & quantum potes famuleris Dominae, & puero Iesu, & intuearis faciem eius sæpe, in quam desiderat Angeli prospicere. Semper tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulsam, reputare enim te debes indignum talium conuersatione.

Meditari debes etiam cum gaudio, quanta sit hodierna solemnitas. Hodie namque natus est Christus, & sic vere est dies natalis Regis aeterni, & filij Dei viui. Hodie filius datus est nobis, & puer natus est nobis. Hodie sol iustitiæ qui erat in nubilo clare refulsit. Hodie Spiritus sanctus Ecclesiæ electorum caput processit de Thalamo suo. Hodie desideratam faciem ostendit, forma speciosus præ filiis hominum. Hodie factus est ille Hymnus Angelicus: Gloria in excelsis Deo. Hodie pax

hominibus est annuntiata, vt in eodem Hymno continetur. Hodie, vt etiam cantat Ecclesiæ per totum mundum, mellisui facti sunt cæli, & in terra cantant Angeli. Hodie primitus apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris Dei nostri. Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ superant omnem intellectum, & sola fides apprehendere potest, sc. quod Deus nascitur, & Virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia, quæ dicta sunt de incarnatione quasi hic clarius elucescunt: ibi inchoata, hic manifestata. Vnde nunc illa, & istis meditationibus ista cōiunge. Merito ergo est dies illa iubilationis, & gaudij, & lætitiæ magnæ nimis. Nam Romæ de quadam taberna dicta emeritoria (quia milites ibi spatiando, & emendo necessaria, ea quæ stipendiis suis meruerant, expendebant) fons olei largissimi emanauit de terra, & per totum diem largissimo riuo fluxit. Et circulus ad modum cælestis arcus circa solem in toto orbe apparuit. Et Romæ statua aurea, quam Romulus in suo palatio posuerat, quæ prophatabatur non cadere donec virgo pareret, statim vt Christus natus est, corruit. In quo loco Calixtus Papa Ecclesiam Sæctæ Mariæ, quæ nunc dicitur trans Tiberim, constituit.

CAPVT VIII.

De Circumcisione, & fletu Domini.

Octauo autem die circumcisus est puer. Duo autem magna hodie facta sunt. Vnum, quia manifestatum est nomen salutis, quod ab aeterno sibi impositum erat, & ab Angelo vocatum. priusquam in utero conciperetur, hodie fuit declaratum & nominatum. Et vocauerunt nomen eius IESUS. Iesus autem dicitur Saluator, quod est nomen super omne nomen. Nec est enim, vt Apostolus Petrus ait, aliud nomen sub cælo, in quo nos oporteat saluos fieri. Secundum quod hodie factum fuit, quia incepit Dominus Iesus suum factatissimum sanguinem pro nobis effundere. Tempestiue enim cepit pro nobis pati: qui peccatum non fecit pro nobis pœnam hodie portare incepit. Compaterere tu ei, & plora cum illo, quia hodie fortiter plorauit. Nam in solemnitatibus multum gaudere debemus propter nostram salutem: sed multum compati & dolere propter suas angustias & dolores. Audisti in natiuitate quantam afflictionem habuit & penuriam, & inter alia hoc etiam fuit, quod quando mater posuit eum in præsepio, ad caput eius posuit quendam lapidem interposito forte fano, vt habui à fratre nostro qui vidit, & adhuc ille lapis apparet ad memoriam ibidem muratus. Credas quod libentius posuisset puluina si habuisset, sed cum aliud non haberet quod poneret, cum cordis amaritudine posuit illum lapidem. Audis & hodie, quia sanguinem suum sudit. Fuit enim caro ipsius cum cultello lapideo incisa. Nonne ergo compatiendum est ei? Ita. Sic certe & matri. Plorauit ergo puer Iesus hodie, propter dolorem, quem sensit in carne sua: nam veram carnem & passibilem habuit, sicut ceteri homines. Sed eo plorante, credis ne quod mater potuerit lacrymas continere? Plorauit ergo & ipsa, quam plorantem filius stans in gremio eius aspiciens, paruulam manum suam ad os, & vultum eius ponebat, quasi nutu rogans eandem, ne ploraret: quam enim tenerrime diligebat, à ploratu cessare volebat. Similiter & mater, cuius viscera te taliter commouebantur in dolore, & lacrymis filij, & nutu & verbis consolabatur eum. Intelligebat enim tanquam prudentissima voluntatem eius, quamvis nondum loqueretur. Et dicebat: Fili si vis me à ploratu cessare, cessa & tu. Non enim possum te plorante non plorare. Et tunc ex compassione matris, filius à singultibus desistebat. Mater vero & ipsius, & suos oculos tergebat, & vultum vultui applicabat, lactabat eum, & omnibus quibus poterat modis consolabatur. Et sic faciebat quoties plorabat: quod forte sæpe puerorum

more

Idem ser. 3.
de nat. Do-
mini non
longe à prin.

Isa. 7. c

Heb. 1. c

1. Pet. 1. c

Isa. 9. b

Psal. 44. d
Luc. 2. b

Tit. 3. b

1. B. 4. c

more faciebat, ad ostendendum miseriam naturæ humanæ, quam vere assumpserat, & ad occultandum se, ne à diabolo cognosceretur. Cantat namq; de ipso Ecclesia: *Vagit infans inter arcta, &c.* Hodierno autem tempore cessat circumcisio corporalis, & habemus baptismum, qui est maioris gratiæ, & minoris pœnæ. Sed debemus habere circumcisionem spiritualem, & omnia superflua reiicere, hoc est quod paupertatem commendat: nam verus pauper est verè spiritualiter circumcisus. Et hanc secundum Bernard. paucis verbis tradit Apostolus, dicens: Habentes victum & vestitum, his contenti sumus. Spirituales etiam circumcisio debet esse in omnibus sensibus corporis nostri, videndo, audiendo, gustando, tangendo paucitate vtamur, & maxime in loquendo.

Loquacitas est vitium pessimum, & Deo & hominibus odiosum, & displicibile; vnde debemus esse circumcisi lingua, id est pauca & vtilia loqui. Signum leuitatis est multum loqui: vnde silentium est virtuosa res, & non sine causa in religionibus ordinatum. Et circa hanc materiam, sic dicit Beatus Gregorius: Ille loqui veraciter nouit, qui prius bene tacere didicerit: Quasi enim quoddam nutrimentum verbi est censura silentij. Idem alibi: Qui sensu leues sunt & in locutione præcipites erunt: quia quod leuis conscientia concipit, leuius protinus lingua promit. De hoc etiam dicit Bern. Sermone de Epiphania, qui incipit. In opetibus Domini: lam vero de lingua quis nesciat, quam multum inquinauerit nos, per vaniloquia, & mendacia, per detractiones & adulationes, per verba malitiæ siue iactantiæ? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet cultos religionis, in quo est fortitudo nostra. Idem alibi: Otiositas mater nugarum est, & nouerca virtutum. Inter sæculares nugæ, sunt in ore sacerdotum blasphemia. Sed & si nuge incidunt, interdum ferendæ fortasse sunt: sed referendæ nunquam. Consecrasti enim os Euangelio: illicitum iam talibus aperire illud.

CAPVT IX.

De Epiphania, siue apparitione Domini.

Die autem tertio decimo puer Iesus manifestauit se gentibus, id est Magis, qui gentiles erant. Attende circa diem istum, quia vix inuenies aliquod festum sic ab Ecclesia solemnizatum, & multiplicatum in antiphonis, responsoriis, & sermonibus, & aliis, quæ ad solemnitatem pertinent, sicut illud: non quod sit maius omnibus aliis, sed quia multa & magna tali die facta sunt per Dominum IESVM, & maxime circa ipsam Ecclesiam.

Primum est, quia hodie ipsa Ecclesia recepta est ab eo in persona Magorum: quia Ecclesia ex gentibus congregata est. Nam die natalis sui apparuit Iudæis in persona pastorum, qui Iudæi non receperunt verbum Dei, nisi pauca ex ipsis: hodie vero apparuit gentibus, & hæc est Ecclesia electorum. Vnde festum hodiernum est proprie festum Ecclesiæ, & fidelium Christianorum.

Secundum, quia Ecclesia est hodie desponsata ab eo, & eidem verè coniuncta per baptismum, quem tali die suscepit, scilicet reuoluto vigesimo nono anno. Et ideo lætanter cantatur. *Hodie caelesti sponso iuncta est Ecclesia, &c.* Nam in baptismo desponsantur animæ Christo, qui à suo baptismo sumpsit virtutem, & animarum baptizatarum congregatio vocatur, Ecclesia.

Tertium, quia tali die scilicet reuoluto, anno post baptismum, fecit primum miraculum ad nuptias, quod etiam ad Ecclesiam & spirituales nuptias potest adaptari. Videtur etiam postea fecisse tali die miraculum de multiplicatione panum & piscium: sed prima tria Ecclesia hodie representat. illud autem non. Vides ergo quam venerabilis est dies illa, quam Dominus elegit ad tot magna beneficia, hodie sibi à suo sponso exhibita, grata existere volens, exultat, iucundatur & iubilat, & hunc diem magnifice solemnizat.

Dicamus ergo de primo, quia de aliis sermo erit secū-

dum ordinem vitæ ipsius Christi. Sed de primo opere scilicet de Magorum aduentu ad Christum, non est intentionis meæ narrare moralitates, & expositiones, quæ sic diligenter per sanctos traditæ sunt. Qualiter ergo venerunt Magi ab Oriente Hierosolimam, & quid inter eos & Herodem actum sit, & de ductu stellæ, & quare talem oblationem fecerunt, & de aliis huiusmodi, legas textum Euangelij, & sanctorum expositiones, & inuenies. Ego enim in hoc & in aliis vitæ Christi actibus intendo, vt in principio tibi dixi, aliquas meditationes tangere, secundum quasdam imaginarias repræsentationes, quas anima diuersimode percipere potest, secundum quod gesta fuerunt per ipsum, vel sicut fuisse credi possunt. De expositionibus autem raro intromittere me cogitavi: tum quia ad hoc insufficiens sum, tum etiam quia nimis esset longa materia. In præsentem ergo negotio sis præsens, & conspice bene singula: quia vt alias tibi dixi, in hoc est tota vis harum meditationum.

Venerunt ergo isti tres reges, cum multitudine magna, & honorabili comitiua, & sunt ante illud tugurium in quo natus est Dominus Iesus. Domina sentit strepitum & tumultum, & accipit puerum. Intrannt illi domunculam, & genuflectunt, & adorant Dominum puerum Iesum reuerenter. Honorant eum vt Regem, & adorant vt Dominum. Vide quam magna fuit eorum fides. Quid enim erat credere, quod ille puerulus sic viliter indutus, cum paupercula matre inuentus, & in loco sic abiecto, sine locustate, sine familia, sine omni ornatu, esset Rex, & Deus verus? Et tamen vtrumque crediderunt. Tales duces, & talia primitiua nos oportebat habere. Stât ergo genuflexi coram eo, colloquuntur cum Domina, vel per interpretem, vel per seipos: quia sapientes erant, & forte linguam Hebraicam sciebant. Quarunt ab ea de conditionibus istius pueri. Domina narrat: & illi omnia credunt. Conspecte bene ipsos, quia reuerenter, & curialiter loquuntur, & audiunt. Conspecte & Dominam, quia cum rubore in verbis, & oculis ad terram demissis, ac cum verecundia loquitur, non delectatur loqui nec videri. Dominus tamen dedit ei vigorem in hoc magno opere: quia illi repræsentabant vniuersam Ecclesiam futuram ex gentibus. Conspecte & puerum Iesum: nondum loquitur, sed stat cum maturitate, & grauitate tanquam intelligens, & benigne respicit illos, & illi multum delectantur in eo, tam visu mentali, tanquam intus edocti, & illuminati ab eo, quam corporali, quia speciosus erat præ filiis hominum. Tandem consolatione magna recepta, offerunt eidem aurum, thus, & myrrham, aperientes thesauros suos, & ponentes aliquem pannum vel tapetum ante pedes Domini Iesu obtulerunt, scilicet quilibet illorum illa tria in maxima quantitate præcipue de auro. Alias enim pro parua oblatione non oportuisset aperiri thesauros, quia parua de leui habuissent ad manus Senascalli eorum. Et tunc reuerenter & deuote, osculati sunt pedes eius. Quid si tunc puer sapientissimus vt eos magis consolaretur, & in amore suo roboraret, porrexisset etiam ad deosculandum manum? Signauit etiam eos, & benedixit. Illi ergo se inclinantes & valescientes, cum magno gaudio recesserunt, & per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Quid autem de auro isto factum putas, quod erat sic magni valoris? Nunquid Domina reseruauit sibi, vel depositum fecit? vel nunquid emit domos, agros, & vineam? Absit, non curat de talibus paupertatis amatrix. Zelans ergo Domina fortiter pro paupertate, & intelligens filij voluntatem, tam intus docentis, quam foris signa ostendentis, quia vultum forte auertebat ab auro, & vilipendebat: totum infra paucos dies pauperibus erogauit. Graue enim erat sibi sarcinam tenere, vel deferre. Vnde sic ista totaliter expendit, quod quando intrauit in templum non habuit vnde vnum agnum emeret, quem offerret pro filio, sed emit turtures vel columbas. Vnde rationale est credere, quod magna fuit oblatio Magorum, & quod Domina zelans paupertatem, quia plena charitate, dedit eam pauperibus.

Magorum fides.

Psal. 44. a
Mat. 2. b

B. Virgo Maria aurum à Magis oblatum pauperibus erogauit.

Ber. Ser. 1. in circum. Do. post med. 1. Tim. 6. b

Loquacitas vitium pessimum.

Greg. hom. 11 in Ez. cbi. an. med. Idem lib. 5. Mor. cap. 11.

Bern. Ser. 2. in Dom. 1. post Epiph. post med.

Idem lib. 3. de Confid. ad Euang. c. 13. statim à princ.

Ioan. 2. a. b

Ioan. 6. a. b

Paupertas.

Vides præconium paupertatis, & in duobus hic attende. Primo, quia hodie puer Iesus eleemosynam recepit vt pauper, & etiam mater sua. Secundo, quia non solum non curabant acquirere, vel congregare, sed etiam quæ dabantur, retinere nolebant, semper in eis crescebat desiderium paupertatis. Sed nunquid circa humilitatem aliud attendisti? Si bene aduertitur, etiam humilitatis cernitur profunditas. Sunt enim qui se viles & abiectos reputant in animo suo, & in oculis suis non extolluntur: sed non sic esse volunt in oculis aliorum, nec patiuntur vilipendi ab aliis, vel derideri, & suam vilitatem, vel defectus nolunt aliis innotescere, ne vilipendantur: Non sic fecit hodie puer Iesus omnium Dominus, qui & aliis suis & sua vilia patere voluit, & non paruis aut paucis, sed magnis & multis, sc. regibus, & sociis eorum quampluribus. Et in tali casu & tempore, in quo multum erat timendum. Nam cum illi venirent vt inuenirent Regem Iudæorum, quem etiam Deum esse putabant, dubitare poterant, ne talibus de ipso visis, reputantes se fatuos, & delusos recederent sine fide, & deuotione: sed non dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni, recedamus ab humilitate: & quod discamus etiam in aliorum oculis viles, & abiecti velle apparere.

Humilitas.

CAPVT X.

De Mora Domina apud Præsepe.

Expeditis Magis, & versus patriam suam regressis, & totis eorum oblationibus erogatis, adhuc stat Domina mundi cum puero Iesu, & nutritore suo Sancto sene Ioseph apud præsepe, in illo locello patienter vsque ad quadragesimam diem, ac si esset quædam mulier alia de populo, & puer Iesus esset homo purus, & indigeret legis obseruatione.

Sed quia nolebant prærogatiuas singulares, legem obseruabant vt cæteri. Non sic faciunt multi, qui in communi congregatione degentes, sibi speciales prærogatiuas exigunt fieri, & ab aliis tanquam honorabiliores, volunt in talibus discerni: sed hoc non patitur humilitas vera. Stabat ergo Domina more aliarum, dictam diem expectans ingressura in templum. Stabat vigilans, & attentâ super custodia dilecti filij sui. O Deus! cum quanta sollicitudinè & diligentia ipsum gubernabat, ne in minimo esset defectus. Cum quanta etiam reuerentia, & caritela, & quo timore ipsum contrectabat, quem sciebat esse Deum suum, & Dominum suum flexis genibus accipiebat, & imponebat eum in cunis. Cum quanta etiam incunditate & confidentia, & auctoritate materna ipsi amplexabatur, osculabatur. stringebat dulciter, & delectabatur in eo, quem sciebat esse filium suum. Quam sepe curiose intuebatur eum in vultu, & singulis partibus eius sacratissimi corporis: quam seriose, ac pudenter tenella membra fascia componebat. Sicut enim fuit humillima, sic fuit, & prudentissima: vnde in singulis officiis & obsequiis, vigilanti & dormienti sedule ministrabat, non solum infantulo, sed grandæuo. O quam libenter eum lactabat. Vix fieri potuit, quin magnam etiam, aliis sceminis inexpertam, dulcedinem in talis filij lactatione sentiret. Sed & de sancto Ioseph refert Bern. se credere, quod & puerum Iesum super gēna sua tenens, eidem frequenter arrisit.

Stante ergo Domina apud præsepe, ita & tu cum ea iuxta præsepe, & delectare frequenter cum puero Iesu: quia virtus exit ab ipso. Qualibet anima fidelis, & maxime religiosa persona, die Natiuitatis Domini, vsque ad Purificationem, deberet saltem semel in die, apud prædictum præsepe Dominam visitare, adorare puerum IESVM, & Matrem eius affectuose, meditari de paupertate, humilitate, & benignitate ipsorum.

CAPVT XI.

De Purificatione Beata Virginis.

Adueniente autē quadragesima die, prout in lege statutum erat, exiit Domina cum puero IESV, & Ioseph, & ierūt de Bethlethem in Hierusalem, quæ sunt quinque vel sex miliaria, vt secundum legem sisterent eum Domino. Vade & tu cum eis, & iuuâ portare puerum, & conspice attentè singula, quæ dicuntur & fiunt, quæ deuotissima sunt. Adducunt ergo Dominum templi, ad templum Domini. Cumque intrassent templum, emerunt duo turtures, aut duos pullos colubarum, vt offerrent pro eo: sicut pro pauperibus fiebat. Et quia erant pauperrimi, credendum magis de pullis columbarum, quia & pro minori pretio inueniuntur, & ideo in lege ponuntur in ultimo loco, & Euangelista tacet de agno, qui erat oblatio diuitum. Et ecce Simeon iustus in spiritu venit in templum, vt sicut responsum acceperat, videret Christum Domini. Cum autem festinanter veniens vidisset eum, statim cognouit eum Prophetico spiritu, & accelerans genuflexit, & adorauit eum inter brachia matris. Puer autem benedixit eum, & aspiiciens matrem inclinauit se ostendens se velle ad eum ire. Quod mater intelligens, quamvis admirans, porrexit eum Simeoni. Ille autem gaudenter, & reuerenter in vlnis suis eum recipiens, surrexit benedicens Deum, & dixit, *Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.* De passione ipsius prophetauit. Superuenit & ipsa Prophetissa Anna, & adorans eum similiter de ipso loquebatur. Maria vero de his admirans, omnia conseruabat in corde suo. Deinde puer IESVS extendens brachia versus matrem, ad eam rediit, postea vadunt ad altare processionem facientes, quæ hodie representatur per vniuersum mundum. Præcedunt alacriter illi duo honorabiles senes, sc. Ioseph, & Simeon, tenentes se per manus, & cum exultatione magna iubilantes, & psallentes: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum, &c.* *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, &c.* *Quoniam hic est Dominus Deus noster in æternum & in seculum seculi: ipse reget nos in secula. Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.* Sequitur mater portans Regem IESVM, & Anna sociat eam, vadens ex latere, cum reuerentia iubilans, & ipsa gaudio indicibili laudans Dominum. Ab istis ergo fit processio, paucis quidem, sed valde magna representantibus, quia de omni genere hominū, sunt inter eos, de masculis, & sceminis, senibus & iuuenibus, virginibus, & viduis. Cum autem peruenerunt ad altare, mater cum reuerentia genuflexit, & obtulit dilectissimum filium suum Deo patri suo, dicens: *Accipite pater excellentissime vniogenitum vestrum, quem secundum mandatum vestræ legis vobis offero, quia primogenitus matris est. Sed rogo pater, vt eum mihi reddatis. Et surgens dimisit ipsum super altare.*

O Deus! qualis est oblatio ista, nunquā a sæculo talis facta fuit, nec fiet. Respice bene singula. Stat puer IESVS sedens super altare, sicut quilibet alius puerulus, & facie matura respexit matrem, & alios, & humiliter, & patienter expectat quid deinceps fieri debeat. Adducuntur sacerdotes, & redimitur Dominus omnium tanquam seruus, quinq; siclis more aliorum. Siclus erat genus monete. Quibus a Ioseph sacerdote solutis, mater lætanter recepit filium. Accepit etiam de manu Ioseph prædictas aues, vt eas offerat, & genuflextens, & tenens eas in manu sua, eleuatis oculis & in cælū porrectis eas obtulit, dicens: *Accipite clementissime patet hanc oblationem, & munusculum, & primum donum, quod paruulus vester vobis hodie de sua paupertate præsentat. Sed & puer Iesus manus suas ad aues porrigens, oculos ad cælum leuauit, & nondū loquens, gestibus vnâ cū matre offerebat, & posuerūt eas super altare. Vidisti quales sunt oblatores isti mater & filius. Nunquid potius talis hostia, quamvis parua, repudiari? Absit, sed potius per manus Angelorum fuit in suprema*

curia

Leuit. 12.

Luc. 2. d

Luc. 2. d

Psal. 117. a

Psal. 144. c

Psal. 47. e

Ibidem. a

curia presentata, & valde acceptata, ita quod tota curia iubilans exultavit. Postea Virgo Sancta discessit de Hierusalem, & visitavit Elisabet, volens videre Ioannem priusquam de partibus illis disceret. Vade & tu semper cum ea quocumque ierit, & adiua portare. Cum ergo venisset ad eam, festum magnum fecerunt, & maxime de pueris suis. Sed & pueri lætabatur adinuicem, & Ioannes quasi intelligens, reuerenter se habebat erga Iesum. Accipe & tu reuerenter Ioannem, quia hic puer magnus coram Domino, si forte benedixerit tibi. Aliquibus autem diebus ibi mora contracta, discedunt volentes ire Nazareth. Si autem in prædictis vis informari de humilitate, & paupertate, considerata oblatione, & redemptione, ac legis obseruatione, de facili potes aduertere.

TERTIA FERIA.

CAPVT XII.

De Fuga Domini in Ægyptum.

Cum ergo pergeret versus Nazareth, nescientes adhuc super hoc consilium Domini, & quod Herodes pararet se ad necem pueri Iesu, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens ei, ut cum puero & matre fugeret in Ægyptum: quia Herodes volebat animam pueri perdere. Ioseph vero euigilans, & excitans matrem dixit ei. Ipsa incontinenti surgens, nulla mora contracta voluit iter arripere: concussa enim sunt ad hanc vocem viscera eius, & circa filij sui salutem nolebat negligens inueniri. Ergo de nocte incontinenti coeperunt ire versus partes Ægypti. Conspice & meditare prædicta, & infra scripta, & quomodo puerum Iesum dormientem eleuant, & compaterentur ipsis, & attende hic diligenter, quia multa & bona considerare potes in presenti negotio. Primo considera quemadmodum Dominus in sua persona suscepit aliquando prospera, aliquando aduersa. Et cum simile tibi contigerit, non sis impatiens: nam iuxta montem inuenies vallem. Ecce enim in natiuitate sua Christus magnificatus fuit pastoribus tanquam Deus: & post partum parum, circumcisus fuit tanquam peccator: deinde venientes Magi eum plurimum honorauerunt, & nihilominus ipse in stabulo remanens stabat inter bestias, & plorabat, ut cuiusdam homunculi filius. Postea presentatus erat in templo, quem multum extulerunt Simeon, & Anna, & nunc ab Angelo dicitur, quod fugiat in Ægyptum. Et de multis aliis poteris in vita sua pendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere. Cum ergo consolationem haberis, tribulationem expecta, & econtra. Unde in eas nec extolli, nec frangi debemus. Dat enim Dominus consolationes ad spem subleuandam, ne deuiemus: & tribulationem ad humilitatem conseruandam, ut cognoscentes miseriam nostram, semper in suo stemus timore. Ad nostram ergo instructionem hæc fecisse meditemur, & etiam ut se diabolo occultaret.

Secundo considera circa Dei beneficia & consolationes, quod qui ea percipit, non debet se præferre non percipienti: & qui non percipit non deiciatur animo, nec habenti inuideat. Hoc dico, quia Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cum tamen longe ea esset inferior. Item & qui percipit, licet non percipiat suo velle, non debet esse ingratus, nec murmurare, cum etiam Ioseph, qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis tales allocutiones percepit.

Tertio considera, quo modo Dominus permittit, suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Tunc enim magna erat tribulatio matri & Ioseph, cum viderent puerum ad occisionem quæri. Quid enim grauius audire poterant? Et erat eis in hoc tribulatio magna: quia licet scirent eum filium Dei esse, tamen poterat sensaualitas eorum turbari, & dicere: Dominus Deus omnipotens quid opus est, quod iste tuus filius fugiat? Non potes hic eum defendere: Et etiam in hoc erat tribulatio, quod in

terram longinquam oportebat eos ire, quam ignorabat, & per vias asperas, cum essent inhabiles ad eundum, Domina propter iuuentutem, Ioseph vero propter senectutem: ipse etiam puer quem portare habebant, vix erat duorum mensium, & peregrinari habebant in terra aliena, & pauperes quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionis materia. Tu ergo cum tribularis patientiam habe, nec credas tibi ab eo privilegium dari, quod nec sibi tribuit, nec matri.

Quarto considera benignitatem. Vides enim quomodo, & quam cito persecutionem patitur, & fugam de terra natiuitatis suæ, & tam benigne cedit furori illius, quem poterat perdere in momento. Profunda est hæc humilitas, & patientia magna. Nolebat enim sibi vicem reddere, nec offendere, sed fugiendo insidias eius vitare: sic & nos facere tenemur obiurgantibus, scilicet vel reprehendentibus, vel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere, sed patienter eos portare, & ipsorum furori cedere, & quod plus est, pro eis orare, ut alibi Dominus in Euangelio docet. Fugiebat ergo Dominus ante faciem serui, immo potius serui diaboli. Portabat eum mater tenera & iuuenis valde, & Sanctus Ioseph multum senex in Ægyptum per viam siluestrem, obscuram, nemorosam, asperam & inhabitatam, per viam etiam valde longam. Dicitur, quod ad iter cursoris sunt duodecim, vel quindecim Diæ: pro eis autem fuit fore iter duorum mensium, & plurimum. Inerunt enim, ut dicitur, per desertum illud, per quod transierunt filij Israel, in quo steterunt quadraginta annis. Sed quo modo faciebant de victu secum portando? Vbi etiam, & quo modo de nocte quiescebant, & hospitabantur? raro enim domos in illo deserto inueniebant. Compaterent ergo eis, quia labor difficilis, & magnus, & longus est tam ipsis quam puero Iesu, & vade cum eis, & adiua puerum portare, & seruias in omnibus, in quibus potes. Non deberet videri nobis labor, pro nobis ipsis penitentiam agere, quo quibus tantus labor ab aliis, & a talibus, & toties est assumptus. De his autem quæ ipsis in deserto & per viam contigerunt, quia pauca authentica inueniuntur, referre non curo. Cum ergo Ægyptum intrauerunt, omnia idola ipsius provincie corruerunt, sicut per Isaiam fuit prophetarum. Inerunt ergo ad quandam ciuitatem, quæ vocatur Heliopolis, & ibidem aliquam domunculam conducentes, habitauerunt ibidem per septem annos tanquam peregrini & aduenæ, pauperes & egeni.

Sed hic occurrunt pulchra, pia, & compassiua valde meditatio. Aduertas bene quæ sequuntur. Unde enim & quo modo vivebant isti tanto tempore? Nunquid mendicabant? Legitur autem de Domina, quod colo, & acui quærebat sibi & filio necessaria: suebat ergo & filabat mundi Domina, paupertatis amatrix. Multum per omnem modum isti paupertatem dilexerunt, & eidem perfecte usque mortem seruaerunt fidem. Sed nescis quid ibat ipsa per domos petendo pannum, & alia in quibus operaretur? Oportuit enim hoc per viciniam innotescere, alias vacasset a talibus operibus: quia illæ mulieres non poterant diuinare. Sed & cum Iesus cepit esse quinquennis, vel sic, nunquid & ipse portabat ambagatas matris, petendo pro ipsa, ea in quibus operari valeret: non enim habebat alium scutiferum. Sed & nunquid reportabat opera facta, petens ex parte matri solutionem & pretium? Nonne in talibus erubesceret puer Iesus, filius Dei altissimi, & etiam mater ipsam mittens? Sed quid si aliquoties dum opus reddisset, & pretium peteret, mulier aliqua superba rixosa, & loquax, iniuriose respondit, optis factum accepit, eum sine pretio expulit, & sic vacuus domum rediit? O quot & quantæ sunt iniuriæ aduenis: quas Dominus vitare non venit, sed suscipere. Quid etiam si aliquando domum rediens, & famem patiens more puerorum, petit panem, nec vnde daret, habuit mater? Nonne in his & similibus totaliter concutiebantur viscera sua? Consolabatur verbis filium suum, & opere ut poterat, procurabat, & sibi forte aliquando subtrahebat de victu, ut filio referuaret. Hæc & his similia

Matt. 5. g

Isa. 19. 4

Meditatio pia, & pulchra.

Quantum
sunt vtilis
contem-
plationes.

1. Cor. 1. d

Curiositatis
mala.

Greg. hom.
30. in Euan-
gel. ante
med.

de puero Iesu meditari potes, dedi tibi occasionem. Tu vero sicut videbitur extendas & prosequaris, si que paruula cum paruulo Iesu, nec paruipendas talia humilia, & quæ puerilia videntur, meditari de ipso. Videntur enim dare deuotionem, augere amorem, accendere feruorem, inducere compassionem, puritatem & simplicitatem conferre, & humilitatis, & paupertatis vigorem nutrire, & conseruare familiaritatem, & conformitatem facere, ac spem eleuare. Nam ad sublimia ascendere non valemus, sed quod stultum Dei est, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Videtur etiam talium meditatio superbiam tollere, cupiditatem eneruare, ac curiositatem confundere. Vides quot bona inde proueniunt? Sis ergo, vt dixi, cum paruulo paruula, & cum grandescente grandescas, semper tamen humilitate conseruata: & sequaris eum, quocunque ierit, & intuearis faciem eius semper. Sed nunquid in superioribus attendisti, quam laboriosa fuerit eorum paupertas, & quam verecunda? Et si ex opere manuum victum quærere oportebat, quid de vestimentis dicemus? quid de utensilibus, scilicet lectis, & aliis intra domum opportunis? Nunquid duplicia habebant? nunquid superflua? nunquid curiosa? Hæc contra paupertatem sunt, & ideo etiam si habere posset, nollet ea paupertatis amatrix. Sed & nunquid Domina suendo, vel alias operando, faciebat amore quorundam opera curiosa? Absit. Faciant hæc quæ tempus perdere non curant. Non enim poterat ipsa in tanta posita egestate, tempus in vanis expendere, sed nec alias fecisset. Est enim periculosissimum vitium, & maxime temporibus nostris. Vis videre quo modo? Attende primo quo modo tempus ad laudem Domini concessum, expenditur contra ipsum in vanis, multum enim plus de tempore occupat quam expediat curiosum opus, & hoc malum est valde. Secundo quia faciendi est causa vanæ gloriæ. O quoties aspicit, recogitat & mente reuoluit, etiam quando non operatur, & etiam quando debet diuinis intendere, vt pulchrum opus faciat, & exinde se reputat, & vult reputari. Tertio quia ei, cui facit, est causa superbiæ, tali enim oleo ignis superbiæ nutritur, & magis accenditur. Sicut enim rudia & grossa sunt humilitatis fomenta, sic ista superbiæ. Quarto, quia est materia retrahendi animam à Deo, nam, iuxta beatum Gregorium tanto quis à summo amore defungitur, quanto inferius delectatur. Quinto quia est concupiscentia oculorum, de tribus vnum, ad quæ omnia peccata de mundo reducentur: ad nihilum enim talia curiosa valent, nisi vt exinde oculi vane pascantur. Quoties autem quis in talibus delectabiliter & vane oculos pascit, tam qui facit quàm qui portat & vititur, toties offendit. Sexto, quia multorum aliorum est laqueus & ruina, nam talia respicientes, multis modis offendere possunt, vel malum exemplum habendo, vel delectabiliter aspiciendo, vel simile concupiscendo, vel iudicando, vel murmurando, vel detrahendo. Cogita ergo quoties Deus offendi potest, antequam illa curiositas sit deleta: de omnibus autem illis ipse, qui tale opus facit, est causa. Vnde etiam si tibi dicerem, quod talia pro me faceres, vel certissime scires me talibus vti velle, tu facere non deberes: quia nulla de causa peccato consentiendum est, & ab offensa Dei est omnibus modis abstinendum. Quanto ergo magis offendis, si tuo motu ad solam complacentiam facis, volens magis placere creaturæ, quam Creatori? Hæc igitur faciunt, qui singulariter viuunt, talia enim sunt ornamenta mundi, blasphemia Dei. Sed qui in puritate conscientiæ viuere intendit, miror quo modo hæc facere audet, & se hac face fœdare. Vides quot mala ex tali curiositate proueniunt. Adhuc est aliud malum & peius, scilicet, quod curiositas directe obuiat paupertati. Et ultra omnia prædicta est etiam hoc, quod leuis, & vani, & inconstantis animi est indicium. Hæc autem omnia de curiositate dixi, vt tu curiosa deuities. Ab ipsis igitur tam faciendis, quam vtendis, tanquam à venenoso serpente omnino abstinere curato: non tamen intelligi debet, quin aliquando li-

ceat facere opera pulchra, & potissime in his, quæ diuino cultui manciantur, in quibus tamen omnino ordinata affectio, intentio, & delectatio summopere canenda est, & ab animo sollicitè longius propellenda. De hac autem curiositate sic dicit Bernardus: Spectacula vana, rogo, quid corpori præstant? quidve animæ conferre videntur? Nam certe nihil in homine, cui curiositas proficit inuenies. Friuola profus & inanis, ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecer, nisi vt semper habeat quod requirat, qui iucunda quietis pacem fugitans, curiosa inquietudine delectatur.

Sed redeamus ad Dominam in Ægyptum, à qua digressionem fecimus, propter maledictum curiositatis vitium, & conspice ipsam in laboribus suis, suendo, filando, & texendo, quo modo facit ea fideliter, humiliter, & sollicitè: habens nihilominus diligentissimam curam super filio suo, & super gubernatione domus, necnon vigiliis, & orationibus, iuxta posse eam semper intenta. Tu ergo toto affectu eidem compatere, & considera, quod non habuit omnino gratis regnum Domina regni. Sed & illud forte contingebat frequenter, quod aliqua bonæ matronæ videntes eius paupertatem, aliqua transmittabant eidem, quæ humiliter & cum gratiarum actione recipiebat. Sed & Sanctus Ioseph senex aliquid operabatur in arte lignaminis. Vndique igitur occurrat compassionis materia, cum qua tandem cum aliquam moram cum ea contraxeris, pete licentiam recedendi, & benedictione recepta primo à puero IESU, deinde à matre, postea à Ioseph genibus flexis, cum lacrymis, & compassione magna, vale facias eis: quia tanquam exbanniti, & exules à patria sua sine aliqua causa remanent, ad peregrinandum ibidem per septem annos, in sudore sui vultus victuri.

CAPVT XIII.

De Reditu Domini ex Ægypto.

Completi septem annis, quibus Deus peregrinatus est in Ægypto, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens: Tolle puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël. Defuncti enim sunt, qui quærebant animam pueri. Qui accepit puerum & matrem eius, & rediit in terram Israël. Et cum peruenit ibi, audiens quod Archelaus, filius Herodis, regnaret tibi timuit illud ire. Et iterum admonitus ab Angelo, iuit in Galilæam in ciuitatem Nazareth. Fuit autem reditus eius circa festum Epiphaniæ, scilicet secunda die prout in martyrologio legitur.

Vides etiam hic, sicut fuit tactum in superiori tractatu, quo modo Dominus dat consolationes, & reuelationes per partes, & non ita plenas vt appetitus exposceret. Quod ex duobus in hoc facto perpendere potes, tum quia in somnis non palam, vt tibi dixi: tum etiam quia non vna vice simul, sed per duas vices, ei dixit ad quem locum ire deberet. Et dicit Glossa, quod hoc fecit Dominus, quia ex frequenti visitatione quis certior redditur. Vnde qualescunque sunt, nobis debent videri magnæ: & inde simus grati, quia semper ex parte sua facit, quod nobis vtilius esse cognoscit.

Nunc autem circa Domini reditum insistamus. Circa quem diligenter attende, quia pia est hæc meditatio valde. Redeas ergo in Ægyptum, gratia visitandi puerum IESUM, quem cum extra inter pueros forte inuenieris, ipse te videns occurrat tibi: quia benignus & affabilis, & curialis est. Tu vero genuflectens, osculeris pedes eius, & post inter brachia ipsum suscipias, & aliquantulum cum eo quiescas. Tandem forte dicet tibi: Data est nobis licentia redeundi in terram nostram, & cras hinc recedere debemus. Bona hora venisti, quia redibis nobiscum. Cui alacriter respondeas, te ex hoc multum gaudere, & quod eum optas sequi quocunque ierit, & in his colloquutionibus delecteris cum eo. Dixi iam tibi, quod huiusmodi quæ puerilia videntur, meditari,

multum

Bern. ser. de
conu. ad cle-
ricos, cap. 12.

Matth. 2. d

multum valent, & postea ad maiora transmittunt. Postea ducet te ad matrem, & curialiter honorabit. Tu vero genuflectens, fac ei reuerentiam, & Sancto seni Ioseph, & requiescas cum eis.

Discessus B. Mariæ Virginis ex Agypto.

Mane sequenti die videbis aliquas bonas matronas de ciuitate, & etiam homines venientes ad sectandum eos vsque extra portam ciuitatis, propter placabilem, & sanctam conuersationem ipsorum. Prædixerant enim discessum suum per vicinam per plures dies. Primum quia non est conueniens, quod subito quasi furtim inde recederent: secus tamen fuit, quando venerunt in Agyptum, quia timuerunt mortem pueri. Incipiunt enim recedere, & Ioseph cum hominibus præcedit, & Domina sequitur à longe cum matronis. Tu vero accipiens puerum per manum, vade in medio ante matrem, nam ipsum post se non dimittit. Cum autem sunt extra portam, Ioseph non se patitur amplius sociari. Tunc vero aliquis ex illis diues compatiens paupertati eorum, puerum vocat vt aliquos ei denarios tribuat pro expensis. Verecundatur puer accipere, tamen paupertatis amore manum parat, pecuniam accipit verecunde, & gratias agit. sic & plures fecerunt. Vocatur etiam à matronis & similiter faciunt. Nec minus hic mater verecundatur quam filius, verum tamen humiliter gratias eis agit. Vere hic eis compati potes, cum ille cuius est terra & plenitudo eius, pro se & matre & nutritio suo sic paupertatem arctam elegerit, & in tanta penuria vixit. Multum in eis relucet paupertas sanctissima, & nobis amabilem & imitabilem ostendunt. Tandem gratias agentes eis, vale faciunt omnibus, & suum arripiunt iter. Sed quo modo redibit puer Iesus, adhuc tener infantulus? Difficilior enim mihi videtur reditus quam accessus. Nam quando venit in Agyptum ita paruulus erat, quod portari poterat: nunc autem sic magnus est quod portari non proualeat, & sic paruus quod per se ire non potest. Sed forte aliquis ex illis bonis viris dedit vel accommodauit aliquem asellum, super quem ire posset. O puer egregie ac delicate, rex cæli & terræ quantum laborasti pro nobis, & quam cito cœpisti! Bene propheta in vestra prædixit persona: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones corporis constantissime assumpsisti, habuistis vos ipsos quasi odio pro amore nostro. Certe solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenam redemptionem sufficere debuisset. Accipe ergo puerum Iesum, & pone super asellum, ac fideliter ducas eum, & cum descendere voluerit, latanter eum in brachiis suscipias, & aliquantulum teneas, saltem quousque veniat mater eius, quæ aliquantulum tardius siue planius ambulat. Tunc puer ibit ad eam, eritque matri requies magna receptio filij. Vadunt ergo & transeunt per desertum, per quod venerunt, & in ipso itinere saepe poteris eis compati, habentes parum quietis. Et respice eos fatigatos, & ex labore deuictos, tam de die quàm de nocte. Cum autem fuerunt prope finem deserti, inueniunt Ioannem Baptistam, qui iam ibi pœnitentiã agere cœperat, cum tamen nullum haberet peccatum. Dicitur, quod locus Iordanis, in quo Ioannes baptizauit, est ille vnde transferunt filij Israël, quando venerunt de Agypto per dictum desertum, & quod prope illum locum in ipso deserto Ioannes pœnitentiam fecit. Vnde possibile est, quod puer Iesus inde transiens, in reditu suo inuenit eum ibidem. Mediteris ergo, quo modo suscepit eos alacriter, & ibi aliquantulum subsistentes, comederunt cum eo illa cruda cibaria, tandè immensa recreatione spiritus habita, vale fecerunt ei. Tu autem & in aduentu & in recessu genu flecte Ioanni deosculas pedes eius, benedictionem petens, & ei te recomendans, excellens enim & valde mirabilis à cœnabulis est puer iste. Ipse enim fuit primus eremita, & principium & via religiose viuere volentium. Fuit ergo purissimus, fuit prædicator permaximus, fuit plus quàm propheta, fuit etiam martyr gloriosus. Postea transeuntés Iordanem, appulerunt ad domum Elizabeth, vbi magnum & iu-

Isal. 87. e

Ioannis Baptistæ laus.

cundum festum factum fuit inter eos. Et ibidem audiens Ioseph, quod Archelaus filius Herodis regnabat in Iudæa, timuit, & admonitus in somnis ab Angelo, iuerunt in Galilæam in ciuitatem Nazareth.

Ecce reduximus puerum Iesum de Agypto, & eo reuerso concurrunt sorores Domina, & alij consanguinei & amici ad visitandos eos. Ipsi autem in Nazareth quiescunt, & pauperè vitam ducunt. Exinde autè vsque ad duodecimum ætatis annum pueri Iesu, aliquid non legitur de ipso. Dicitur tamen & verisimile est, quod adhuc ibi est fons, de quo puer Iesus deferebat aquam matri. Faciebat enim huiusmodi seruitia matri humilis Dominus, non enim habebat alium seruentem. Potes etiam hic meditari, quod cum matre propria, scilicet sorore Domine veniebat Ioannes Euangelista, qui tunc erat annorum quinque. Nam legitur de ipso, quod obiit anno à passione Domini sexagesimo septimo, ætatis verò suæ anno nonagesimo octauo: & sic tempore passionis Domini habebat triginta & unum annos, cum Dominus haberet triginta tres, vel parum plus. Cum ergo in hoc reditu Dominus esset septem annorum, Ioannes erat quinque. Intuere itaque ipsos stantes simul & conuersantes, sicut Dominus dabit tibi. Hic enim fuit postea ille discipulus, quem familiariter diligebat Iesus.

Quid fecerit puer Iesus, vsque ad duodecimum annum.

CAPITULUM XIV.

Quomodo Puer Iesus remansit in Hierusalem

Cum autem esset annorum duodecim, ascendit cum parentibus in Hierusalem, secundum consuetudinem & præceptum diei festi, & durabat per dies octo. Laborabat ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis & vadit, vt honoret patrem suum cælestem in festis suis. Est enim amor summus inter patrem & filium. Sed maior erat ei afflictio, & dolor cordis acerbior, de inhonoratione patris in peccatorum multiplicium commissione, quam de honore parentis, & exterioris pompæ festi lætitia. Stabat ergo Dominus legis obseruans legem, & inter alios conuersans humiliter quasi quilibet alius pauper cultus. Consummatis autè diebus festis, recedentibus parentibus, ipse in Hierusalem remansit. Attende hic bene, & omnibus quæ dicuntur & fiunt, te presentem exhibeas: valde enim deuota materia & proficua est hæc. Dixi autè iam ibi supra in principio, quod Nazareth, vbi Dominus habitabat, à Hierusalem distat quatuordecim, vel quindecim milliariis, vel circa: Cum ergo mater & Ioseph per diuersas vias incedentes, venerunt in sero ad locum, vbi Dieta explebatur, & vbi hospitari deberent. Videns Domina Ioseph sine puero, quem cum ipso redisse credebat, quærit ab eo: Vbi est puer? Et iste: Ego nescio, non rediit mecum; tecum enim eum redisse credebam. Tunc illa dolore vehementi concussa, cum lacrymis dixit: Non rediit mecum. Video quod non bene filium meum custodisti, & velociter cœpit ire per domos, & quam decenter potuit, illo sero circuibat, quærens de ipso, & dicens: Vidistis vos filium meum? & vos vidistis ne filium meum? & vix præ dolore & ardore desiderij sentiebat. Ioseph vero sequebatur eandem cum fletu. Quo non inuento qualem quietem habere poterant, tu ipse cogita, & maxime mater, quæ ipsum arctius diligebat. Et licet à notis confortaretur, non tamen poterat consolari. Quid enim erat perdere Iesum? Consilice bene ipsam & vehementer compatere, quia in angustia est anima sua: nunquam ex quo nata fuit vsque tunc, fuit in tanta. Non ergo turbemur, quando tribulationes habemus, cum etiam matri non pepercit Dominus. Ad suos enim eas permittit venire, & signa sunt suæ dilectionis, nobis autem expedit eas habere. Tandem Domina in camera se recludens, ad orationem & planctum se conuertit, dicens: O Deus & pater æterne, elementissime ac benignissime, vobis placuit mihi dare filium vestrum: sed ecce perdidisti eum, & nescio vbi sit, reddite eum mihi.

Luc. 2.

Supra hoc opus. c. 6.

Quam magnus fuerit dolor Mariæ, & Ioseph, pro puero Iesu amisso.

O Pater

O Pater tollite mihi amaritudinem istam, & ostendite mihi filium meum. Respicite pater afflictionem cordis mei, & non ad negligentiam meam: incaute enim me habui, sed ignorans feci. Sed propter bonitatem vestram reddite ipsum mihi, quia sine ipso vivere non possum. O fili dilectissime ubi es? quid est de te? apud quem nunc hospitaris? Nunquid ad patrem tuum redisti in caelum? Scio enim quod Deus es, & Dei filius: sed quomodo mihi non dixisses? sed & nunquid insidiosè ab aliquo es quaesitus? Scio enim quod verus homo es ex me natus, & alias te ab Herode quaesitum, in Aegyptum portauit. Pater tuus te ab omni malo custodiat fili mi. Indica mihi fili mi ubi sis, & veni ad te, vel tu redi ad me; parce mihi hac vice, quia nunquā amplius continget mihi, ut te custodiam negligenter. Nunquid aliquā offensam feci tibi fili mi? propter quam ergo causam recessisti à me? Scio quod dolorem cordis mei cognoscis. O fili mi, ne tardes venire ad me. Nunquam ex quo natus es vsque modo sine te fui, comedi, vel dormiui, nisi nunc solum. Modo autem sum sine te, & nescio qualiter hoc factum sit: tu scis quia tu es spes mea, vita mea, & omne bonum meum, & sine te esse non possum. Indica ergo mihi ubi tu es, & quomodo te valeam inuenire. Talibus & similibus dictis, se mater per noctē angustiabat super dilecto filio suo. Mane vero sequenti die tempestiue domū exeuntes, qua rebant eum etiam per circumstantia loca, nam per plures vias patebat reditus. Sicut qui de Senis vellet redire Pisas, posset ire per Podiū Bonichi, & per Colle, & per alia loca. Die ergo sequenti ibant per alias vias, quaerentes eum inter cognatos & notos: quo etiam tunc non inuenito, mater quasi sine spe anxietate, & non poterat consolari. Tertia vero die redeuntes in Hierusalem, inuenierunt eum in templo sedentē in medio Doctorū. Tunc ipsa videns eum exhilarata, quasi reuiuiscens genuflexit, & cum lacrymis Deo gratias egit. Puer autē Iesus videns matrem, venit ad eam, quē ipsa inter brachia suscipiens, & stringens, & osculans dulciter, ponit vultum ad vultum, & tenens eum in gremio suo aliquantulum cum eo sic requieuit: neque enim tunc aliquid praeter tenentem dicere potuisset. Postea respiciens eū, dicit: Fili, quid fecisti nobis sic? ego & pater tuus dolentes quaerebamus te. Et ille, quare me quaerebatis? in his enim, quae patris mei sunt, oportet me esse, quod verbum illi intellexerunt. Dicit ergo ei mater: Fili, volo quod redeamus ad domum nostram, non vis redire nobiscum? Et ille, ego faciam quod placuerit vobis, & rediit cum illis Nazareth.

Vidisti ergo afflictionem matris in praedicto negotio. Sed quid fecit praedictus Puer in isto triduo? Conspice etiā eum attente, quomodo se reducit ad aliquod hospitale pauperum, & cum verecundia petit se hospitari, & ibidem comedit, & hospitabatur cum pauperibus Iesus pauper. Conspice eum sedentem inter Doctores vultu placido, sapienti, & reuerenti, & audiebat, & interrogabat eos quasi ignorans, quod ex humilitate faciebat, & etiam ne illi verecundarentur super mirabilibus responsis eius.

Considerare autem potes in praedictis tria valde notabilia. Primum, quia qui Deo vult adhaerere, non debet inter consanguineos conuersari, sed ab eis distcedere. Nam & puer Iesus à se dimisit dilectissimā matrem cum operibus patris sui intendere voluit: & etiā postea quaesitus, inter cognatos & notos inuentus non fuit. Secundum, quod qui spiritualiter viuunt non miretur, si aliquando mente arida remanens, videtur sibi se esse derelictum à Deo: cum etiā matri Dei hoc contigerit. Non ergo mente tabescat, sed diligenter eū quaerat in sacris meditationibus & bonis operibus persistendo, & reinueniet eum. Tertium, quod non debet quis esse proprii sensus, vel propriae voluntatis. Nam cum Dominus Iesus dixisset, quod oportebat eum operibus patris intendere, mutauit consiliū, & matris voluntatē secutus est, & recessit cum ea & nutritio suo, & erat subditus illis. In quo etiā admirari potes humilitatē ipsius, de qua plenius infra proxime dicemus.

CARV XV.

Quid Dominus fecit à duodecimo anno vsque ad tricesimum.

Reuerfus ergo Dominus Iesus à templo, & Hierusalem, cum parentibus suis in ciuitatem Nazareth, erat subditus illis, & habitauit ibidem cum eis, ab inde vsque ad principium tricesimi anni. Nec in scripturis reperitur, quod in toto isto tempore aliquid fecerit: quod mirabile videtur valde. Quid ergo mirabimur, & imaginabimur ipsum fecisse? Stetit ne Dominus Iesus otiosus tanto tempore, ut nihil faceret dignum recitatione, & scriptura? Si enim fecisset, cur non fuisset scriptum, sicut reliqua facta sua? Omnino stupor videtur. Sed attende hic bene, quia patenter videre poteris, quod nihil faciendo fecit magnifica. Nihil enim de factis eius à mysterio vacat. Sed sicut virtuose operabatur, sic virtuose tacebat, quiescebat, & se subtrahebat. Magister ergo summus aliquando docturus virtutes & viam vitae, coepit à sua iuuentute opera facere virtuosa, sed modo mirabili, & incognito, ac retroactis temporibus inaudito: se videlicet reddendo in conspectu hominum inutilem, & abiectum, & insipientem, ut deuote & sine omni temeraria assertionem cogitari potest. Nulla tamen in hac meditatione tibi affirmo, quae per auctoritatem sacrae scripturae, vel doctorum sacrorum non probantur, ut etiam in principio tibi dixi. Subtrahebat ergo se à consortio, & conuersatione hominum. Ibat ad Synagogam, id est Ecclesiam. Stabat multum ibi in oratione in locoviliiori se ponens. Redibat domum: stabat cum matre, & aliquando suum nutritium adiuuabat. Pertransibat eundo, & redeundo inter homines, ac si non viderit homines. Mirabuntur cuncti, cernentes iuuenem tam speciosum nihil facere, quod apparebat laude dignum. Expectabant enim quod magnifica faceret, & opera probi viri. Cum enim puer erat, proficiebat aetate & sapientia coram Deo, & hominibus: sed crescens & perueniens à duodecimo anno vsque ad tricesimum & ultra, nulla ei era faciebat praetendentia speciem aliquam probitatis, & virilitatis, stupebant vehementer, & deridebant eum, dicentes: Iste est quidam inutilis, ipse est idiota, & homo de nihilo, & stultus & insipiens. Nec etiam literas discit, & inter gentes in proverbium venit, quod erat grandis, & captiuus. Et hunc viuendi morem sic tenaciter tenebat, & continuabat, quod apud omnes communiter erat visus, & abiectus reputabatur. Quod bene ante per Prophetam dictum fuit in persona eius: Ego sum vermis & non homo, &c.

Vides ergo quid faciebat nihil faciendo: reddebat se vilem & abiectum, ut dixi, omnibus. Sed an hoc tibi parum videtur? Ipse quidem non indigebat, sed ego. Certe in operibus nostris nullū maius reputo, nec difficilius cognosco. Ad altissimum gradum mihi peruenisse videtur, qui ad hoc peruenit, ut ex corde, & animo vero non ficto, ita se vincit ac dominatur animo suo, ac superbo supercilio carnis suae, quod nolit aliquid reputari, sed sperni, ut abiectus & vilis. Maius ex hoc, quā vincere vrbes, iuxta sententiam Salomonis, dicitis: Melior est patiens viro forti: qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Vsque ergo quo peruenias ad hunc gradum, nihil tibi videaris facile. Nam cum in veritate omnes simus inutiles, etiam cum omnia bene fecerimus, iuxta verbum Domini: quo vsque in hoc abiectiois gradu non sumus, adhuc in veritate non sumus, sed in vanitate consistimus, & ambulamus. Quod etiam Apostolus manifeste ostendit, dicens: Qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Si ergo quaeras, quare Dominus Iesus hoc faciebat? Respondeo tibi, non quia indigeret, sed ut nos instrueret. Vnde si non discimus, inexcusabiles sumus. Abominabile prorsus est, si se erigit vermiculus, & vermium

Luc. 2. f

Ibidem.

Psal. 21. b

In operibus humanis quid maius, & difficilius.

Rom. 16. d

Luc. 17. e

Gal. 6. b

esca

Tria notatu digna.

esca futurus, vbi sic se humilians abiecit Dominus ma-
iestatis.

Si autem absurdum alicui videatur, quod sic inutiliter staret, & quod Euangelistæ multa omiserunt, & similia dicat: responderi potest, quod non erat inutile tantæ virtutis exemplum præbere & facere, immò erat vtilissimū, & omnium virtutū rectum ac stabile fundamentum. Sed ex verbis ipsius in Euangelio Ioannis sic habemus: Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis, scilicet prædicatores. Et Petrus in electione Sancti Matthiæ Apostoli dicit: Oportet ex his viris, &c. quò intrauit inter nos Dominus Iesus, incipiens à baptisate Ioannis, &c. Tunc autem erat incipiens quasi annorum triginta, sed nec ipse Ioannes eius præcursor fuisset, si Dominus Iesus prius eos prædicare cœpisset. Item si prius incepisset, quo modo non fuisset notus in tot annis à vicinis, qui dicebant: Nonne hic est fabri filius? cum postea in paruo tempore filius David vocaretur etiam à sociis? Si ergo citius incepisset, vel aliqua notabilia fecisset, scripta essent, vel saltem aliqua ex eis, nec sic ex toto omnes Euangelistæ tacuissent. Hoc autem quod dico, videtur ipse Bernardus sentire, vt habebis in proximo tractatu, in vltima auctoritate. Quocunque se habeat veritas, ego sic meditari pium valde puto. Fabricabat ergo Dominus Iesus sic faciendo gladium humilitatis, vt per prophetam fuerat dictum ei: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Nullo quippe decentius gladio, quam humilitatis, decebat superbium aduersarium iugulare. Nam gladio suæ magnitudinis non legimus quod fuerit vsus, sed potius contrarium pro illo tempore, quo maxime indignisset, scilicet tempore passionis. Idem Propheta conquestus est ad Deum patrem pro filio, dicens: Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Habes ergo quo modo Dominus Iesus cœpit prius facere quam docere, dicturus enim erat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Hoc ergo primo facere voluit, & non fecte, sed ex corde faciebat, sicut vere & ex corde humilis erat & mitis. Non poterat in eum cadere simulatio, sed potius intantum fundauit & profundauit se in humilitate, & vilitate, & abiectione, & sic etiam se in conspectu omnium humiliavit: quod etiam postquam prædicare incepit, & loqui altissima & diuina, & etiam vere miracula & magnifica opera, non reprobabant eum, sed vilipendebant, & deridebant, dicentes: Quis est hic? Nonne hic est fabri filius? & alia similia derisoria & despectiua. Verificatum ergo est secundum hunc intellectum, verbum Apostoli, dicentis: Exinaniuit seipsum formam serui accipiens, & non solum cuiusque serui per incarnationem, sed inutilis serui per humilem & abiectionem conuersationem.

Vis ergo videre, quod potentissime hunc gladium sibi accinxit, considera singulos actus, semper in eis relucet humilitas. Vidisti in superioribus, reducās bene in memoriam. Habemus in sequentibus etiam in multis, quod augmentatam vsque ad mortem fidem ei seruauit, & etiam post mortem, nec non etiam post ascensionē, Nonne in fine lauit pedes discipulorum: Nonne humiliatus est, vltra quam dici posset, crucis patibulum sustinendo? Nonne post resurrectionem glorificatus, vocauit discipulos suos fratres? Vade, dicit Magdalenæ, & dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum, &c. Nonne etiam post ascensionem locutus est Paulo humiliter, quasi ad comparem suum: Saule, Satie quid me persequeris? Nec ibi nominauit se Deum, sed ipsum. Nonne & in sede maiestatis suæ consistens, dicturus est in die iudicij: Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis?

Non sine causa virtutem hanc tantum amauit. Sciebat enim sicut omnis peccati superbia, sic fundamentum omnis boni & salutis humilitas. Sine hoc funda-

A mento frustra sit ædificium. Vnde nec de virginitate, nec de paupertate, nec de aliqua virtute, vel opere, sine humilitate confidas. Hic ergo ipsam fabricauit, id est, ostendit qualiter possit acquiri, scilicet per vilificationē & per abiectionem sui ipsius in suo, & aliorum conspectu, & per continuū exercitium humilium operum. Vade ergo & tu fac similiter, si humilitatem vis adipisci. Oportet enim quod precedat humiliatio, id est, sui vilificatio, & exercitium vilium operum, & humilium. De quo sic ait Bernardus: Humilitas ad quam vtique ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamentum. Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugas humiliatio- nis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Idem: Oportet humiliter sentire de se nitentem ad aliorum: ne dum supra se extollitur, cadat à se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui subuehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto signum illud in bonum, omnino argumentum est gratiæ appropinquantis. Nam sicut ante ruinam exaltatur cor, ita & ante exaltationem humiliatur. Sane vtrumque legis, Deum scilicet & superbis resistere, & humilibus dare gratiam. Et post pauca. At parū est, cum per seipsum nos humiliat Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando & per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quomobrem accipe huius rei mirabile documentum de sancto David. Aliquando maledictum est ei etiam à seruo: at ille nec cumulatam iniuriam sensit, quia præsens gratiam. Quid mihi, ait, & vobis filij Seruicij? O vere hominem secundum cor Dei, qui se vlciscenti potius, quam exprobranti succendendum, vel irascendum putauit. Vnde & secunda conscientia loquebatur: Si reddidi retribuentibus, &c. Et de hac virtute hæc ad præsens sufficiant.

Et redeamus ad intuentos actus, & vitam Domini Iesu speculi nostri, sicut est principale nostrum propositum. Igitur te omnibus præsentem exhibeas, vt sapius tibi dixi. Et considera illam super omnes alias benedictam familiam paruam, sed valde excelsam paupertatem, & humilem vitam ducentem. Felix Ioseph senex quarebat, quod poterat de arte lignaminis. Domina vero acu, & conu pretio laborabat. Faciebat & alia domus obsequia, quæ multa sunt, vt melius nosti, parabat victum sponso, & filio, & alia expedientia faciebat, non enim habebat seruientem. Compatere ergo sibi, quam sic suis manibus laborare oportet: compatere etiā Domino Iesu, quia ipse eam adiuuabat, fidei laborabat in his quæ poterat. Venit enim, vt ipse ait, ministrare, & non ministrari. Nonne ergo in ponenda mensula, cubilibus aptandis, & aliis secretioribus domus eam adiuuabat? Intuere ergo eum bene humilia obsequia per domum facientem, & nihilominus etiam Dominam intuere. Conspice etiam, qualiter ipsi tres simul comedunt ad vnam mensulam per singulos dies, non lautas & exquisitas, sed pauperes & sobrias cœnas sumētes, & qualiter postea colloquuntur, non inania & otiosa verba, sed plena sapientia, & Spiritu sancto: nec minus mente reficiuntur, quam corpore. Sed qualiter post aliqualem recreationem, ad orationem se conuertunt in cubilibus suis: non enim erat eis domus ampla, sed parua. Meditare etiam circa cubicula, scilicet vnum pro quolibet eorum, & intuere Dominum Iesum super humum in sero, post orationem se componere per singulas noctes tam longissimi temporis, sic humiliter, sic vtiliter: vt quicumque alius pauperculus de populo. Sic etiam perseueranter quolibet sero in hoc statu deberes eum aspiciere. O Deus abscondite! quare sic affligebatis corpus istud innocentissimum? vnius quippe noctis peregrinatio sufficere debebat, ad totius mundi redemptionem. Amor ad hoc compellebat immensus, vehementer zelabitis pro oue perdita, vestris humeris ad

Ioan. 15 d
Act. 4 d
Lus. 3 c
Matt. 13 g
Psal. 44 b
Psal. 88 f
Act. 1 a
Matt. 11 d
Matt. 13 g
Philip. 2 c
Humilitas in Christi actibus maxime elucet.
Ioan. 20 d
Act. 9 a
Matt. 25 d
Humilitas cur tantopere à Christo amata.

Bern epist. 87. ad Ogerium canonicum reg. vers. fin.
Idem ser. 34. super Cant. statim à prim.
Prov. 16. b
Iac. 4. b
1. Reg. 16. b
Psal. 7. b
Matt. 20. d
Iac. 19. c

caelestia

caelestia pasqua reportanda. Vos Rex Regum & Deus aeternae, qui omnium penuriam subleuatis, omnia subministratis omnibus abundanter, prout exigit cuiusque conditio. Vobis tantam paupertatem, vtilitatem, & alperitatem, vigilando, dormiendo, abstinendo, comedendo, & aliis vestris omnibus actibus per tam longa temporis spatia reseruastis? Vbi ergo sunt quærentes otia corporis, quærentes curiosa ornamenta & varia? Non didicimus in schola huius magistri, qui talia volumus, sed & nunquid sapientiores eo sumus? Ipse nos docuit verbo & exemplo humilitatem, paupertatem, afflictionem corporis, & laborem. Sequamur ergo summum magistrum, qui nec fallere vult, nec falli potest. Et habentes, iuxta doctrinam Apostoli, victum & vestitum, his contenti simus, ad congruentem necessitatem, non superabundantiam. Aliis etiam virtutum exercitiis, & spiritali studio, continue, indefinenter, & vigilantissime insistentes, &c.

CAPVT XVI.

De Baptismo Domini nostri Iesu Christi.

Completi ergo vigintinouē annis ætatis suæ, quibus, vt dictū est, sic pœnose vixerat & abiectione, dicit Dominus Iesus matri: Tempus est vt vadam, & glorificem, & manifestem patrem meum, & ostendam me mundo, & operer animarum salutem, pro qua me pater huc misit. Conforteris ergo mater bona, quia cito redibo ad te, & genuflectēs humilitatis magister petiit benedictionem. Ipsa vero similiter genuflectens, & cum lacrymis eum amplexans, tenerrime dixit: Fili mi benedice, vadē cum benedictione patris tui, & mea, esto memor mei, citoque redire memento. Sic ergo reuerenter se licentians ab ea & nutritio suo Ioseph, iter arripuit à Nazareth versus Hierusalē ad Iordanē, vbi erat Ioannes baptizans: qui locus distat à Hierusalem decem & octo miliaribus. Vadit autem solus Dominus mundi, nondum enim habebat discipulos. Intuere ergo eum pro Deo diligenter, quo modo vadit solus, pedibus nudis per tam longa itinera, & vehementer eidem comparere. O Domine; quo transitis? Nonne vos estis super omnes reges terræ? O Domine, vbi ergo sunt Barones, & Comites, Duces, & Milites, equi, & cameli, elephātes, & cursus, haruesij, & famuli, & frequentia comitiū. Vbi sunt qui vos circudent, & defendant ab irruentibus turbis, vt moris est aliorum regum, & virorum magnorum? Vbi sunt tubarum clangor, instrumentorum sonitus, & vexilla regalia? Vbi sunt qui præcedunt ad hospitia, & necessaria præparanda? Vbi sunt honores, & pompæ, quibus nos vermiculi vtimur? Nonne Domine pleni sunt cæli & terra gloria vestra, quo modo ergo sic itis inglorius? Nonne vos estis cui mille millia ministrabant in regno vestro, & decies centena millia assistebant? Cur ergo sic solus inceditis, calcando terram pedibus nudis? Sed non estis in regno vestro modo, quam puto causam. Nam regnum vestrū non est in hoc mundo. Exinanistis vosipsum, sumendo formam serui, non regis. Factus estis sicut vnus ex nobis, peregrinus & aduena sicut omnes patres nostri, factus estis seruus; vt nos Reges siamus. Venistis enim, vt nos ad regnum vestrum adduceretis, viam ponendo ante oculos nostros, per quam illuc ascēdere valeamus. Sed quare illam negligimus? Quare vos non sequimur? quare non humiliamus nosippos? quare honores & pompas caduca & vana sic anide poscimus & tenemus? Certe quia regnum nostrum est de hoc mundo, nec consideramus nos esse peregrinos, & propterea omnia ista mala incurrimus. O vani filij hominum, cur vana pro veris, caduca pro firmis & certis, temporalia pro æternis acceptamus, & sic studiose amplectimur? Certe bone Domine, si mente fixa suspiceremus, nos esse peregrinos & aduenas, faciliter vos sequeremur, & ex his visibilibus tantum necessaria sumētes, non retardarem post vos currere in odorem

vnguentorum vestrorum. Essemus enim sine sarcina, & ista trāsitoria quasi iam transecta reputarem, & leuiter sperneremus. Vadit ergo Dominus Iesus sic humiliter, contuatis diætiis quo vltiq; perueniat ad Iordanem. Cum ergo venit ad Iordanem, inuenit Ioannem baptizantem peccatores, & turbam magnam, quæ illuc cōcurrerat ad prædicationem ipsius. Habebant enim eum quasi Christum. Dicit ergo ei Dominus Iesus: Rogo te, vt me cum istis baptizes. Ioannes vero intuens, & eum spiritu cognoscens, timuit & reuerenter dixit: Domine ego à te debeo baptizari. Cui Dominus Iesus: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Non dicas hoc modo, nec me diuulges, quia nondum venit tempus meum, sed me baptiza. Nunc enim est tempus humilitatis, & ideo implere volo omnem humilitatem.

Attende ergo, tu etiam hic de humilitate, nam locus est de ipsa tractandi, & debes scire, quod sicut in hoc loco dicit glossa: Humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali. Secundus est subdere se æquali, & non præferre se minori. Tertius & summus est subdere se minori; & hunc gradum hic tenuit Christus, & ideo omnem humilitatem impleuit. Vides quo modo augmentata est eius humilitas à præcedenti tractatu. Subiecit enim hic se seruo, se vilificat, & seruum suum iustificat, & magnificat. Sed in alio considera quo modo creuit humilitas. Nam vsque modo conuersatus est humiliter quasi inutilis & abiectus, hic etiam peccator voluit apparere. Peccatoribus enim prædicabat Ioannes pœnitentiam, & baptizabat, & Dominus Iesus inter eos, & coram eis voluit baptizari. Hic autem quantum ad hoc, sic dicit Bern. Inter populares turbas ad baptismum Ioannis aduenit. Venit tanquam vnus de populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum crederet filium Dei? quis putaret Dominum maiestatis? Valde quidem humilias te Domine, nimis absconderis: sed Ioannem latere non poteris. Huc vsque Bern. Licet idem dici posset de circumcisione, quia ibi voluit apparere peccator: tamen hic plus, quia hic coram turba publice, ibi occulte. Sed nonne hic timendum fuerat, cum ipse admodum vellet intendere ad prædicandum, ne sperneretur tanquam peccator? Sed non propterea dimisit humilitatis magister, quin profundissime se humiliaret. Ipse ergo voluit apparere quod non erat, in abiectioem & despectum sui, semper nos instruendo: è contra nos volumus apparere quod non sumus, in laudem & gloriam nostram. Si quid enim in nobis videtur esse probitatis, ostendimus: defectus vero celamus, cum simus peccatores & mali. Qualis humilitas nostra? Audi super hoc non me sed Bernardum qui ait: Est humilitas, quam charitas format, & inflamat: & est humilitas, quam nobis veritas parit, & non habet calorem. Atque hæc quidem in cognitione, illa in affectu consistit. Etenim si tu temetipsum intus ac lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione diiudices, non dubito quin humilieris, & tu in oculis tuis factus vilior tibi, ex hac verò cognitione tui: quam vis necdum fortasse illud esse patiaris in oculis aliorum. Eris ergo humilis, sed de opere interim veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstrauit, sicut splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses: voluisses proculdubio, quod in te est, eandem de te omnes tenere sententiam, quam ipse apud te veritatem habere cognoscis. Sane quod in te dixerim, quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate & charitatis veritate vetamur palam fieri, quod noceat agnoscanti. Alioquin si priuato amore tui tentus, detines pariter intra te iudicium veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere cui propriū præfers vel commodum vel honorem: *Et infra*: Tunc si iam apud temetipsum humiliatus fueris necessaria illa humilitate, quam scrutans corda & renes veritas sensibus ingerit animæ vigilantis, adhibe voluntatē, & fac

Timot. 6. b

Dm. 7. c

Ioan. 18. f
Phil. 2. a
Psal. 38. c

Ca. 7. 1. a

Matt. 3. d

Tres humilitatis gradus.

Bern. Ser. 1. in Epiph. post med.

Bern. Ser. 42. super Can. parum ante med.

de

de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine
conuenientia voluntatis. Tunc autem fiet illud, si nolis
aliter apparere foris, quam te inuenis intus. Alioquin
time, ne de teipso legas: Quoniam dolose egit in con-
spectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. Pon-
dus inquit, & pondus abominatio est apud Deū. Quid
enim? Tute depretiaris in secreto apud teipsum verita-
tis trutina ponderatus, & foris alterius pretij metiens,
maiori te pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepi-
sti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere, vt
quem humiliat veritas, extollat voluntas. Hoc enim est
resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. Magis au-
tem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec
tantum subdita, sed & deuota. Nonne Deo, inquit, sub-
iecta erit anima mea? At parum est esse subiectum Deo,
nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum, siue
Abbati tanquam præcellenti, siue prioribus ab eo con-
stitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere &
minoribus. Sic enim decet nos, inquit, impere omnem
iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis in iustitia esse
perfectus, defer inferiori, minori te inclinato. Hucusq;
Bernardus. Idem sic dicit: Quis iustus nisi humilis? De-
nique cum se manibus Baptistæ serui, Dominus incli-
naret, & ille expanfceret maiestatem. Sine, inquit, sic
enim decet nos implere omnem iustitiam, consumma-
tionem perfectæ iustitiæ in humilitatis perfectione
constituens. Iustus ergo humilis. Hucusque Bernardus.
Hæc autem iustitia in hoc apparet in humili, quia reddi-
tur vnique ius suum: non sumit alienum, sed hono-
rem dat Deo, & sibi retinet vilitatem. Hoc vero melius
cognosces, si consideraueris iniustitiam elati, qui bona
Domini sibi attribuit. De quo idem Bernardus sic dicit:
Sicut de magnis bonis mala oriri solent, cum facti exi-
mij de bonis Domini vtimur donis tanquam non datis,
nec damus gloriam Deo: ita profecto qui maximi vide-
bantur pro accepta gratia, pro non reddita, minimi re-
putantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Vltus sum
modestioribus vocibus, maximo minimoque, sed quæ
sentio, non expressi. Discrimen inuolui, ipse nudabo:
optimum pessimumque dixisse debueram. Nam vere &
absq; dubio eo quisq; pessimus, quo optimus est, si hoc
ipsum quo optimus est, adscribat sibi. Nepe pessimus
hoc. Quod si dicat quis: Absit, agnosco, gratia Dei sum
id quod sum, studeat autem optare gloriam, pro gratia
quam accepit: nonne fur est & latro? Audiat qui huius-
modi est: Ex ore te iudico serue nequam. Quid nequius
seruo vsurpante sibi gloriam Domini sui? Hucusque
Bernardus. Vides quomodo perfectio iustitiæ in humi-
litate consistit, & non surripit honorem Deo, nec sibi
attribuit quæ non debet. Certe nec lædit proximum.
Non enim diiudicat eum, nec alicui se præfert humilis,
se minorem omnibus reputat, & locum nouissimum
eligit sibi. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid scis
ô homo, si vnus ille, quem forte omnium vilissimum,
atq; miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam,
ac singulariter sceleratissimam horres, & propterea illum
putas spernendum, non modo præ te, qui forte iam so-
brie, & iuste, & pie viuere te cõfidis, sed etiam præ cæ-
teris omnibus sceleratis, tanquam omnium sceleratissi-
mum: quid scis, inquam, si melior, & te & illis muta-
tione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo
verò iam sit? & propterea non mediocrem non vel pen-
ultimum, non ipsum saltem inter nouissimos eligere
locum nos voluit. Sed recumbe, inquit, in nouissimo
loco, vt solus videlicet omnium notissimus, sedeas, teq;
nemini, non dico præferas, sed nec comparare præsu-
mas. Hucusque Bern. Hæc humilitatis virtus multipli-
cibus auctoritatibus commendatur in eodem Bernardo.
Dicit enim: Magna mater & sublimis virtus humili-
tas, quæ promeretur quod non docetur: digna adipisci
quod non valet addisci: digna a verbo, & de verbo
concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest.
Cur hoc? Non quia sit meritum: sed quia sic est placitum
coram patre verbi sponsi animæ Iesu Christi Domini

nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.
A b Idem: Humilitas est virtus, qua homo verissima sui
cognitione, sibi ipsi vilescit. Idem alibi: Sola virtus hu-
militatis lætæ est reparatio charitatis. d Idem alibi: Sola
profecto non solet gloriari, non nouit præsumere, con-
tendere non consuevit humilitas. Non contendit iudi-
cio, non prætendit iustitiam, qui vere humilis est. Porro
humilitas Deo nos reconciliat, Deo placet in nobis.
e Idem: Semper solet esse diuinæ gratiæ familiaris virtus
humilitatis. Nimirum conseruandæ humilitatis gratia di-
uina solet pietas ordinare, vt quando quis plus proficit,
eo minus se reputet profecisse. Nam vsq; ad extremum
exercitij spiritua'is gradum, si quis profecerit, aliquid ei
de primi gradus imperfectione relinquetur, vt vix pri-
mum sibi videatur adeptus. f Idem pulchra permixtio
virginitatis & humilitatis. Nec mediocriter placet illa
anima, in qua humilitas commendat virginitatem; &
virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas ve-
neratione digna est, in qua humilitatem exaltat fecun-
ditas, & partus consecrat virginitatem? Audis virgi-
nem, audis humilem Si non potes virginitatem humi-
lis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus vir-
ginitas: sed magis humilitas necessaria. Illa con ulitur:
ista præcipitur. Ad illam imitans: ad istam cogers. De
illa dicitur: Qui potest ea, ere, capiat. De ista dicitur:
Nisi quis efficiatur sicut paruulus iste, non intrabit in
regnum cælorum. Illa ergo remuneratur: ista exigitur.
Potes denique sine virginitate saluari: sine humilitate
non potes. Potest inquam, placere humilitas, quæ vir-
ginitatem deplorat amissam. Sine humilitate, audeo
dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. Super quem, in-
quit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem &
quietum? & c. Si ergo Maria humilis non fuisset, super eam
Spiritus sanctus non requieuisset. Si super eam non
requieuisset, nec imprægnasset. Quomodo enim de iplo
sine ipso conciperet? Pater itaque, quia vt de spiritu
sancto conciperet, vt ipse perhibet. Respexit Dominus
humilitatem ancillæ suæ, potius quam virginitatem.
Vnde constat, quia vt placeret virginitas, humilitas
proculdubio fecit. Quid dicis Virgo superba? Maria
se Virginem oblita, gloriatur de humilitate, & tu ne-
gligendo humilitatem, blandiris tibi de virginitate? Re-
spexit, ait illa, humilitatem ancillæ. Quæ illa? Virgo
vtique sancta, virgo sobria, virgo deuota. Nunquid
tu castior illa? nunquid deuotior? nunquid tua forte
pudicitia gratior castitate Mariæ? vt, scilicet sine humi-
litate placere sufficias ex tua, quæ illa non potuit ex sua?
Denique quanto honorabilior es ex singulari munere
castimoniam, tanto tibi tu maiorem iniuriam facis, quan-
to vitæ decorem fœdas permixtione superbiæ. Idem:
Charitas, castitas, & humilitas nullius decoris sunt, sed
nonnullius decoris, nec mediocris decoris, quæ diuinos
quoque delectare possit aspectus. Quid castitate deco-
rius quæ mundum de immundo conceptum semine, de
hoste domesticum, Angelum denique de homine fa-
cit? Differunt quidem inter se Angelus & pudicus ho-
mo, sed felicitate, non virtute. Sed & si illius castitas fe-
licior, huius tamen fortior esse cognoscitur. Sola est ca-
stitas, quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore, ita-
tum quendam immortalitatis gloriæ representat. Sola
inter solemnia nuptiarum morem illius beatæ regionis
vendicat sibi: in qua neque nubent, neque nubentur,
præbens quodammodo iam cælestis illius conuersatio-
nis experientiam. Vas interim fragile quod portamus,
in quo & crebro periclitamur, tenet castitas in sanctifi-
cationem, instar odoriferi balsami, quo condita cadaue-
ra incorrupta seruantur. Sensus ipsa & artus continet
& stringit ne dissoluantur in otis, ne corrumpantur in
desideriis, ne carnis voluptatibus computrescant. Et post
paucula. Verum quantalibet venustate sui, castitas emine-
re appareat, sine charitate tamen, nec pretium habet,
nec meritum. Nec mirum. Quod enim absque illa bo-
num accipitur: fides? Sed nec si montes transferat,
Scientia: Nec illa, quæ linguis loquitur Angelorum.

b Idem trãss.
de 12. grad.
i umil. non
longe à prin.
cidem ser. 2.
in Nat.
Dom. cir. fin.
d Idem epis.
42. ad Henr.
Sennon. post
med.
e Idem ser. 4.
super Missus
est, cir. med.

f Idem ser. 1.
super Missus
est, cir. med.

Matt. 19. d
Matth. 18. a

Isa. 66. b

Luc. 1. f

Idem sp' st.
72. ad Henr.
Sennon. Ar-
chiep. longè
ante med.

1. Cor. 13. b

Martyrium nec illud si tradidero, inquit corpus meum, ita vt ardeam. Nec absq; illa quodlibet bonum suscipitur, neq; cum illa quodlibet exiguum respicitur. Castitas sine charitate, lampas sine oleo. Subtrahere oleum, lampas non lucet. Tolle charitatem, castitas non placet.

Iac. 4. b

Isa. 66. a

Et post multa circa medium Epistola: Iam de tribus, quæ proposuimus, sola tractanda est humilitas, quæ duabus præmissis virtutibus intantum est necessaria, vt absq; ista, illæ nec esse virtutes videantur. Nempe vt castitas, siue charitas obtineatur, humilitas meretur. Quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat humilitas etiã virtutes acceptas: quia nec requiescet spiritus nisi super quietum & humilem. Seruatas consummat: nam virtus in infirmitate perficitur, hoc est, in humilitate. Inimicam omnis gratiæ, omnisq; initium peccati debellat superbiam, & tam à se quam ab aliis virtutibus superbiam illius propulsat tyrannidem. Siquidem cum ex aliis quibusque bonis virium magis suarum capere soleat incrementum superbia. Sola hæc omnium propugnaculum quoddam, turrisq; virtutum, eius fortiter resistit malitiæ, obuiat præsumptioni. Huc vsque Bernardus. Igitur habuisti multa & pulchra de humilitate in tractatu præfenti à verissimo Bernardo, atque humillimo. Vide vt ea etiam, quæ de aliis virtutibus tangit, mente intelligas, & opere compleas. Sed iam ad baptismum Domini redeamus. Postquam ergo Ioannes vidit Domini voluntatem, obediuit, & eum baptizauit.

Osea 2. d

Matt. 3. d
Mar. 1. b
Bern. ser. 1.
in Epiph.
ver. fin.

Luc. 3. e

Matt. 11. d

Nunc ergo eum bene conspice. Sponsiat enim se Dominus maiestatis, sicut quilibet alius humunculus, & mergitur in aquis frigidis, tempore frigoris magni: pro nostro amore operatur nostram salutem, constituens sacramentum baptismi, & lauans crimina nostra. Desponsat ergo vniuersalem Ecclesiam, & singulariter omnes animas fideles. Nam in fidei baptismate desponsamur Domino Iesu Christo, dicente Propheta in persona ipsius: Sponsabo te mihi in fide. Vnde hæc solemnitas & hæc operatio magna, & utilis valde est. Et ideo cantat Ecclesia, quod hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia: quoniã in Iordane lauit Christus eius crimina. Et in hoc opere excellentissimo, tota se Trinitas modo singulari manifestauit, & descendit, & requieuit Spiritus sanctus super eum, in specie columbæ, & vox patris intonuit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. In hoc autem loco dicit Bern. Ipsum, inquit, audite: Ecce Domine Iesu, vel nunc iam loquere, licentiam loquendi habes à patre. Quandiu Dei virtus, & Dei sapientia, quasi infirmus aliquis & insipiens, lates in populo? Quandiu nobilis Rex, & Rex cœli, fabri filium te pateris appellari, pariter & putari? Etenim Lucas Euangelista testatur, quoniam adhuc filius Ioseph putabatur. O humilitas Christi, quantum confundis superbiam meã vanitatis; parum aliquid scio vel magis scire mihi videor, & iam filere nescio. Nam impudenter & imprudenter me ingerens, & ostentans promptulus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat, cum seipsum abscondebatur, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria patris? Vtique timebat, sed non sibi? nobis timebat ab illis, quibus nouerat esse timendum. Nobis cauebat, nos instruebat: tacebat ore, sed instruebat opere, & quod docuit postea verbo, iam clamabat exemplo: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Nam de infantia Domini parum aliquid audio ex tunc. Iam vsq; ad hunc trigessimum annum nihil inuenio. Nunc vero iam latere non potest, quia tam manifeste demonstratur à patre. Huc vsq; Bernardus. Et hæc est auctoritas, quam in superiori tractatu allegaui, per quam habes quomodo siluit Dominus Iesus humiliter ad nostram instructionem. Vides ergo vbiq; redolere humilitatem. De hac libenter tibi loquor, quia magnifica virtus est valde, & ea plurimum indigemus, eoq; studiosius querenda, affectuosiusque amanda, quo Dominus in singulis suis actibus tam signanter studuit eam obseruare.

De Ieiunio & Tentationibus Christi. Item de Reditu eius ad Matrem. De quatuor, quibus peruenitur ad cordis puritatem. De Oratione plura bona. De resistendo gula. Quare & pro quo, Deus fecit Mirabilia.

Postquam Dominus Iesus fuit baptizatus, incontinenti perrexit in desertum super quendam montem ibi ad quatuor milliaria vel circa, qui vocatur Quarentana, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus. & iuxta Marcum, erat ibi cum bestiis. Considera ergo hic & attente conspice ipsum: plurimum enim virtutum exempla tibi demonstrat. Vadit enim in solitudine: ieiunat, orat, & vigilat: iacet & dormit in plana terra, & humiliter cum bestiis conuersatur. Compatere ergo ei, quia semper & vbique sed hic maxime vita sua pœnosa est, & corporis afflictina. Ac eius exemplo discere ab eo in his exercitari. Nam quatuor hic tanguntur, quæ spiritualis exercitij sunt, & mirabiliter se inuicem adiuant, sc. solitudo, ieiunium, oratio, & afflictio corporis. Et per ista maxime peruenire possumus ad cordis puritatem, quæ puritas vtique est nimium peroptanda, eo quod in se omnes virtutes quodammodo comprehendit. Continet enim charitatem, humilitatem, patientiam, & ceteras virtutes, & remotionem omnium vitiorum: quia cum vitiis, vel cum defectu virtutis non stat puritas cordis. Et propterea in collationibus sanctorum Patrum traditur; quod totum exercitium monachi debet esse ad cordis puritatem habendam; hæc enim est per quod homo meretur videre Deum, dicente Domino in Euangelio: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et secundum Bernardum, qui clarior est, ille Deo propinquior. Esse autem clarissimum, peruenisse est. Ad hanc autem habendam, multum valet oratio feruens, & assidua, de qua plenius infra doceberis. Sed oratio cum crapula, vel ingurgitatione corporis, vel eius mollitie, vel otiositate parum valet. Et ideo requiritur ieiunium, & afflictio corporis, discreta tamen: nam indiscreta impedit omne bonum. Præterea ad omnium prædictorum consummationem videtur facere solitudo: nam cum tumultu & strepitu non potest decenter oratio fieri: & videre, & audire multa, vix fieri potest sine impuritate, & offensa. Mors enim intrat per fenestras nostras ad animas, & ideo Domini exemplo vade in solitudinem, id est, quantum potes te separa ab aliarum confortio, & sis solitaria, si vis ei coniungi, & per puritatem cordis eum videre. Fuge etiam colloquutiones, & maxime secularium personarum. Non quæras nouas deuotiones & amicitias. Non impleas oculos, & aures phantasmatis vanis. Et omnia quæ quietem animi & tranquillitatem mentis perturbant, tanquam venenosa & animæ inimica deuota. Non enim sine causa sancti patres petebant nemora, & loca remotissima ab omni hominum conuersatione. Et non sine causa mandabant his, qui in cœnobiiis remanebant, quod essent cæci, surdi, & muti. Vt autem hoc melius intelligas: Audi quid super hoc dicit Bernardus: Tu, inquam, si ad Spiritus sancti incitamenta moueris, & inardescis dare operam, quo modo animam tuam facias sponsam Dei, sed eas secundum prophetam solitarius, quoniam leuasti te super te, volens Angelorum Domino desponsari. An non super te, adhærere Deo, atque vnum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius sicut turtur, nihil tibi de turbis, nihil cum multitudine cæterorum, etiamque obliuiscere populum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum. O sancta anima, sola esto, vt soli omnium serues te ipsam, quæ ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos, secede ab amicis, & ab intimis, etiam & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam, præsentibus cæteris? Secede ergo, sed mente, non corpore: sed intentione, sed deuotione, sed spiritu. Spiritus enim

Mat. 4. a
Mar. 1. b
Luc. 2. e, f

Quatuor ad spirituale exercitium peruenientia.

Ioan. Cass. Coll. 1. c. 7.

Matt. 5. 4

Hier. 9. f

Bern. ser. 40. super Cant. cir. med.

Thren. 3. a

Isa. 44. b

ante

ante faciem tuam Christus Dominus, spiritusque requirit non corporis solitudinem. Quanquam enim interdum & corpore non otiose te separas, cum opportune potes, præsertim tempore orationis. *Et infra.* Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias, quod multi suspiciant, si fastidias, quod multi desiderant, si iurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec si solus corpore es, solus es. Vides ne posse te esse solum etiam inter multos, & inter multos cum solus es? Solus es, in quacumque hominum conuerseris frequentia, tantum caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Hucusque Bernardus. Vides quomodo necessaria sit solitudo, & quomodo non sufficit corporalis sine mentali: sed ut mentalis habeatur, oportet corporalem esse altissimam, ut mens per exteriora non effluat, ut se cum sponso suo recolligere possit. Igitur toto anectū, toto posse tuo coneris imitari Dominum Iesum sponsum, & solitudine, & oratione, & ieiunio, & corporis afflictionibus discretis.

In eo vero, quod conuersatur cum bestiis, discite inter alios humiliter conuersari, & æquanimiter tolerare, etiam eos, qui tibi videntur aliquando irrationabiliter se habere. Ipsum autem Dominum sæpe in hac solitudine visita. Conspicies eum qualiter conuersatur ibidem, & maxime, qualiter iaceat de nocte in terra. Qualibet enim anima fidelis, deberet eum in die semel ad minus visitare, maxime ab Epiphania usque ad quadraginta dies quibus ibi manebat. Completis autem quadraginta diebus, Dominus esuriuit. Tunc tentator accessit ad eum, volens explorare, vtrum fuisset filius Dei, tentauitque eum de gula, dicens: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Sed non potuit magistrum decipere: taliter enim respondit, & sic se habuit, quod nec in tentatione glæ succubuit, nec scire aduersarius potuit, quod voluit. Non enim negauit nec asseruit esse filium Dei, sed eum auctoritate scripturæ conuicit. Et nota hic exëplo Domini esse resistendum glæ: nam ab eo inchoandum est, si vitia volumus superare. Videtur enim, quod qui glæ succubuit, imbecillis reddatur ad alia vitia deuincenda. Sic enim dicit glossa in loco isto super Matthæum: Nisi prius gula refrenetur, frustra cõtra alia vitia laboratur. Postea diabolus assumpsit eum, & portauit eum in Hierusalem, quæ distat inde per decem & octo miliaria, vel circa. Has autem locorum distantias, quas pluries in opusculo tibi narro, ab his audiui, qui in illis partibus fuerunt. Considera hie benignitatē, & patientiam Domini. Permisit enim se portari & contrectari ab illa cruenta bestia, quæ suum & omnium amatorum suorum sanguinem sitiebat. Statuens autem eum super pinnaculum templi, tentauit eum de vana gloria, similiter volens explorare quod supra; sed & hic auctoritate scripturæ deuincitur, & sua intentione frustratur. Ex tunc ergo secundum Bernardum, quia Dominus nihil ostēdit diuinitatis, arbitratus est hostis eum esse hominem, tentauit eum tertio, ut hominem. Exinde ergo assumens eum reportauit in montem excelsum prope dictum montem de Quarantena per duo miliaria. Et tunc tentauit eum de auaritia: sed & hic homicida ille succubuit. Vidisti quomodo Dominus Iesus fuit contrectatus & tentatus. Miraris ergo si nos tentemur? fuit etiam ipse alias tentatus. Vnde Bernardus dicit: Qui quartam tentationē de Domino non legit, ignorat scripturā, quæ dicit, quod tentatio est vita hominis super terram. Apostolus quoque dicit eum fuisse tentatum per omnia, pro similitudine absque peccato. Victoria itaque facta, venerunt Angeli, & ministrabant ei. Hic autem diligenter attende, & conspice Dominum comedentem, solum circumdantibus Angelis, & considera bene omnia, quæ sequuntur, quia pulchra sunt, & deuota valde. Et quæro quid Angeli ministrabant, ut comederet post tam longum ieiunium? De hoc scriptura non loquitur. Possumus autem hoc victoriosum prandium sicut volumus ordinare. Et quidem si eius potentiam consideremus, expedita est

quæstio, quia res quas vellet creare, & de creatis habere, poterat pro suæ arbitrio voluntatis. Sed non inuenimus, quod hac potentia pro se, vel pro discipulis suis usus fuerit: pro turbis autem fecit, quas paui duabus vicibus in multitudine magna de panibus paucis. De discipulis autem legimus, quod eo præsentem spicas vellebant propter famem, & comedebant. Similiter cum fatigatus ex itinere sedebat super puteum loquens cum Samaritana, non dicitur, quod creauit cibos, sed quod misit discipulos in ciuitatem, ad querendum cibos. Nec est verisimile quod per miraculum quia miracula faciebat ad aliorum ædificationem, & in præsentia plurium. Sed hic non erant nisi Angeli, quid ergo circa hoc meditabimur in mente? Namque illic non erat habitatio hominum, nec cibi parati, sed aliunde parata cibaria portauerunt Angeli ei, sicut contigit Danieli. Cum enim Abacuc propheta pararet pulmentum pro messoribus suis, portauit eum Angelus Domini per capillos de iudæa in Babylonem ad Danielelem, ut comederet, & postea in momento eum reportauit. Immoremur ergo hic, & hunc modum assumamus, & iucudemur cum Domino in hoc prandio suo, sentiatque mater sua excellentissima de hac eadem iucunditate & victoria. Pie autem ac deuote sic meditemur. Veniunt Angeli, Satana repulso, in multitudine magna ad Dominum Iesum Christum, & adorantes eum prociderunt in terram, dicentes: salute Domine Iesu, Deus, & Dominus noster, & Dominiis humiliter ac benigne recepit eos, & cum capitis inclinatione, cogitans se fore hominem minoratum paulominus ab Angelis. Dicunt ei Angeli: Domine multum ieiunastis, quid vultis ut vobis paremus? Et ille: ite ad matrem meam charissimam, & si quid habet ad manus, deferte: quia de nullis cibis sic libenter vescor, sicut de suis. Tunc duo ex ipsis pergentes in momento fuerunt cum ea, & eam reuerenter salutantes, ambasiam faciunt, & modicum pulmentum, quod sibi & Ioseph paraauerat, & panem cum tobalia, & aliis opportunis portant, & forte Domina etiam aliquos pisciculos, si potuit, procurauit. Reuersi ergo portant in plana terra, & mensæ benedictionem solemniter peragunt. Conspice autem eum hic bene in singulis quæ agit. Sedet enim in terra cõposita ac curialiter, & sobrie comedit. Circumstant Angeli ministrantes Domino suo. Alius seruit ei de pane, alius de vino, alius parat pisciculos, & alij cantant de canticis Sion, & iucundantur, & diem festum agunt coram eo. Si liceat dici, permixtum est hoc festum compassione per maxima, propter quæ & nos deberemus plorare. Conspiciunt enim eum reuerenter, & considerantes Deum & Dominum suum, & totius mundi creatorem, qui dat escam omni carni, sic humiliatum, & sustentatione cibi corporalis indigentem, & comedentem sicut ceteros de populo, mouentur compassione; clamantes & dices: O Domine quanta fecistis, omnia opera vestra sunt plena stupore, adiuuate me, ut ego aliqua patiar pro vobis, qui pro me tot & tanta sustinistis. Certe hoc solū te in eius amore deberet vehementer accendere. Tandem sumpta refectio, dicit Angelis, ut reportent res, & dicant matri, quod cito redibit ad eam. Iphis autem reuertis, dicit omnibus: Redite vos ad patrem & ad gaudia vera, me enim adhuc peregrinari oportet, rogo autem vos, ut me recomendetis patri, & toti curiæ cœlesti. Qui procidentes in terram, & benedictionem petentes, ea recepta, redierunt ad patriam eius iusta complentes, & de eius victoria, & de his nouis totam cœlestem curiam impleuerunt. Dominus autem Iesus volens, redire ad matrem, cœpit de monte descendere. Conspice nunc etiam bene eum, quomodo solus vadit pedibus nudis Dominus omnium, & ei vehementer comparere. Venit autem ad Iordanem quem Ioannes videns ad se venientem, ostendit eum digito, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, ipse est, super quem vidi Spiritum sanctum quiescentem, quando baptizauit eum. Et etiam altera die dum videret ambulantem iuxta Iordanem, dixit similiter: Ecce agnus Dei. Tunc Andreas, & etiam vnus

Matt. 14.6.
15. d
Ioan. 6. a
Ioan. 4. a

Dan. 14. f

Matt. 4. a

Bern. ser. 1.
in die S.
Pasch. post
med.

Idem ser. 14.
in Psal. Qui
habitat, ante
te med.
Iob 7. a
Heb. 4. d

Psal. 135. d

Ioan. 1. d

alius ex discipulis Ioannis, iuerunt post Iesum. Benignus autem Dominus sitiens eorum salutem, vt daret eis de se fiduciam, vertit se ad eos, & dixit: Quid queritis? At illi dixerunt: Rabbi, vbi habitas? & ipse duxit eos ad domum, in qua tunc se reducebat in partibus illis, & steterunt cum eo vna die. Postea duxit Andreas Petrum fratrem suum ad Iesum, quem alacriter suscepit. Sciebat enim quid de eo erat facturus. Et dixit ei: Tu vocaberis Cephias, & sic in aliqualem notitiam & familiaritatem venit cum eis. Postea volens Dominus Iesus redire in Galilæam ad matrem, discessit de partibus illis, & coepit reuerti. Quem etiam nunc compatiendo, respice, & vade semper cum eo, nam solus vadit more solito, nudis pedibus per tam longam quatuordecim milliarium viam. Cum autem domum deuenit, mater eum videns, vltra quam dici posset, exhilarata surgit, occurrit, & in amplexus strictissimos recipit: cui ipse reuerenter inclinavit, & etiam nutritio suo Ioseph, & cum eis more solito mansit.

QVINTA FERIA.

CAPVT XVIII.

De Apertione libri in Synagoga.

Hucusque per Dei gratiam, vitam Domini Iesu ordinata tetigimus, parum vel quasi nihil de his, quæ sibi contigerunt, vel per ipsum facta sunt omitteutes: sed non sic deinceps facere intendo. Nimis enim esset longum, omnia quæ dixit & fecit, in meditationes redigere, maxime quia nostræ sollicitudinis debet esse, facta Christi continue more Beatae Cæcilie, portare in secreto pectoris nostri. Igitur aliqua ex gestis eius colligamus, in quibus meditando versemur assidue, & hoc vsque ad passionem suam: ex tunc enim nihil est omittendum. Alia etiam non debemus ex toto dimittere, quin pro loco & tempore meditemur in eis. Meditationes autem non intendo deinceps prolixius tractare, nisi per raro. Sufficit enim, quod rem per eum gestam vel dictam ante oculos mentis ponas, & quod cum eo conuerseris, & familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi maior dulcedo, & deuotio efficacior, & quasi totus fructus harum meditationum consistere: vt vbiq; & semper intuearis eum deuote in aliquo actu suo, vt quando stat cum discipulis suis, quando cum peccatoribus, quando etiam loquitur eis, quando prædicat turbæ, quando vadit, & quando sedet, quando dormit, & quando vigilat, quando comedit, & quando aliis ministrat, quando sanat ægrotos, & quando alia facit miracula. In his autem & similibus considera omnes gestus suos, maxime contemplan faciem eius, si potes imaginari, quod super omnia prædicta mihi videtur difficilius. Illud etiam attente obserua, si forte ipse te cum benignitate respiciat. Et tibi hæc sint pro recursum & doctrina omnium, quæ sequuntur, & vbi cumque narrauero, si aliter non expressero singulares meditationes, vel istas omisero, recurras ad hunc locum, & sufficit tibi. Ad narrationem autem sequentium accedamus.

Postquam ergo Dominus Iesus rediit à baptismo conuersabatur humilitatis magister humiliter, vt ante solitus erat: coepit tamen paulatim se manifestare aliquibus, docendo & prædicando occulte. Non enim per totum annum sequentem prædicationis officium publice dicitur assumpsisse, videlicet vsque ad miraculum de nuptiis, quod fuit eodem die, quando fuit baptizatus anno reuoluto. Et si aliquando prædicabat, & discipuli baptizabant: non tamen adeo prædicationem ipsam per se, & suos frequentabat, ante Ioannis incarcerationem, sicut post. Ex hoc nobis tribuens stupendæ humilitatis exemplum, dum Ioanni se longe, & longe inferiori in prædicationis officio, prout ex superioribus pie percipi aut cogitari potest, humiliter deferebat. Non ergo coepit cum boatu, & pompa, sed humiliter & paulatim.

Quadam ergo die Sabbati, dum esset in synagoga cum aliis in Ecclesia Iudæorum, surrexit legere in libro Isaia, & legit locum, vbi scriptum est: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et tunc cum splicuisset librum, dixit: Hæc scriptura impleta est hodie in auribus vestris. Conspice ergo eum, quomodo humiliter suscipiens lectoris officium, benigno & placido vultu legit inter eos, & exponit scripturam, & quomodo humiliter se incipit manifestare, dum dicit: Hodie impleta est hæc scriptura, id est, ego sum ille, de quo loquitur. Et ora omnium erant in eum intenta propter efficaciam verborum, & aspectum humilem, & decorum: fuit enim pulcherrimus, fuit etiam eloquentissimus. Et de vtroq; sic per Prophetam dictum fuerat: Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.

CAPVT XIX.

De Vocatione Discipulorum.

Coepit etiam Dominus Iesus vocare Discipulos, & se sollicitum reddere circa nostram salutem, semper humilitate seruata. Et vocauit Petrum & Andream tribus vicibus. Prima, de qua dictum est supra, quando erat circa Iordanem, & tunc in aliqualem venerunt eius notitiam. Secunda de nauis, quando ceperunt pisces, vt narrat Lucas. Tunc enim secuti sunt eum animo reddendi ad propria. Coeperunt tamen audire doctrinam ipsius. Tertia de nauis, vt narrat Matthæus, cum dixit: Venite post me, faciam vos piscatores hominum. Tunc relictis retibus secuti sunt eum. Similiter vocauit Iacobum & Ioannem, in prædictis duabus vicibus vltimis, & in eisdem locis continetur de ipsis, in quibus continetur de Petro & Andrea. Vocauit etiam Ioannem de nuptiis, vt dicit Hieronymus: in textu tamen Euangelij non habetur. Item vocauit Philippum, dicens: Sequere me. Similiter Matthæum publicanum. De modo vero vocationis aliorum, non est scriptum. Considera ergo & conspice eum in prædictis vocationibus, & conuersatione cum ipsis, quæ affectuose vocat eos, reddens se eis affabilem, & domesticum, & obsequiosum, attrahens eos intus, & extra, ducendo etiam eos ad domum matris, & familiariter vadens ad domos eorum. Docebat & instruebat eos, & curam de ipsis habebat præcipuam, sicut mater de vnico filio. Dicitur, quod beatus Petrus referebat, quod quando in aliquo loco dormiebat cum eis surgens de nocte, si aliquem eorum inueniebat, discoopertum, recooperiebat eos, quia tenerrime diligebat eos. Sciebat enim quid de ipsis erat facturus, quamvis essent homines rudis conditionis, & humilis nationis, tamen principes mundi, & duces in bello spirituali omnium fidelium constituturus eos erat. Et considera pro Deo à quilibet coepit Ecclesia. Noluit enim Dominus eligere sapientes & potentes huius sæculi ne ipsorum probitati adscriberentur opera, quæ fienda erant: sed sibi hæc reseruauit, & in sua bonitate, potentia, & sapientia nos redemit.

CAPVT XX.

De Conuersione aqua in vinum ad nuptias.

Quamvis dubium sit, cuius fuerant nuptiæ in Cana Galilææ, sicut Magister in historia scholastica tangit; nos tamē meditemur fuisse Ioannis Euangelistæ, quod habetur in prologo super Ioanem; vbi Hieron. affirmare hoc videtur. In eis Domina nostra fuit non tamen inuitata tanquam extranea, sed quasi maior, & dignior, & primogenita inter sorores, fuit in domo sororis quasi in domo sua, & tanquam administratrix, & domina nuptiarum: quod ex tribus colligere possumus. Primo ex eo quod in eis continetur, quod mater Iesu erat ibi, & de Iesu & discipulis, quod erant vocati, & sic de aliis, qui ibi fuerunt, intelligi debet. Cum ergo soror eius Maria Salome vxor Zebedæi fuisset ad eam, Nazareth:

quæ

Luc. 4. 8

Isa. 61. 1

Psal. 44. 3

Ioan. 1. f

Luc. 5. b

Mat. 1. b

Hieronymus
presertim in
Ioan.
r. Ioan. 1. g
Mat. 9. 4

Ioan. 2. 4

B. Vir. Maria
nuptiis in Cana
natae fuisse,
tanquam
ministrantem.

Quod pro
sequentibus
animaduertendum.

quæ distat à loco de Chana, per quatuor milliaria, vel circa, dicēs, quod volebat facere nuptias filio suo Ioanni, ipsa fuit cum ea, & præuenit aliquot dies ad præparationem, ita quod quando alij erant inuitati, ipsa iam erat ibi. Secundo ex eo colligere possumus, quod ipsa perpendit defectū vini, vnde ipsa non erat sicut vna ex discumbentibus, sed sicut per cuius manus res ibant: & ideo vidit sibi deficere vinū. Si enim tunc discubisset, nunquid iuxta filium inter homines mater verecunda surrexit: Et si alibi inter mulieres, nunquid perpendisset defectum vini magis, quam alia? & si perpendisset, nunquid surrexisset de prandio, & iret ad filium? Inconuenientia hæc videretur. Et ideo verisimile est, quod tunc non discumbebat. De ipsa namq; dicitur, quod erat valde obsequiosa. Tertio colligitur ex eo, quod ipsa præcepit ministris, vt irent ad filium, & facerent quod mandaret: & sic videtur, quod præcepisset, & quod nuptiæ gubernabantur per eam, & ideo sollicita fuit, ne ibi defectus contingeret. Igitur secundum modum hunc conspice Dominum Iesum, inter alios comedentem, sicut vnumquemvis de populo, & sedentem in loco humili, non inter maiores, prout ex loco ipso colligimus. Non enim superbiorum more volebat primos recubitus in cœnis, nam docturus erat: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse vero cœpit prius facere, quam docere. Conspecte etiam Dominā obsequiosam alacrem, & sollicitam in cunctis faciēdis, & præbentem, & ostendentem ministris quid, & qualiter discumbentibus deferant. Cumque prope finem conuiuij redirent ad eam ministri, dicentes: Non habemus plus de vino, quod apponamus eis. Ipsa respondit: Ego procurabo quod habebitis: expectate parumper. Et exiens ad filium, qui humiliter, vt dixi, sedebat in fine mensæ, prope ostiū cameræ, dixit ei: Fili mi, hic vinum deficit, & hæc nostra soror est pauper, & nescio qualiter habere possumus. Qui respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Dura videtur responsio, sed ad nostram instructionem fuit, secundum Bernardum, qui in hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? Nōne quod filio & matri? Quid ad illam pertinet, quæris, cum sis benedictus fructus ventris eius immaculati? Nonne ipsa est, quæ saluo pudore cœcepit, & sine corruptione peperit? Nonne ipsa est, in cuius vtero nouem mensibus moratus es, cuius virgineis vberibus lactatus es, cum qua duodecim annorum factus, de Hierusalem descendisti, & eras subditus illi? Nunc ergo Domine quid molestus es illi, dicens: Quid tibi & mihi? Multum per omnem modum. Sed iam manifeste video, quod non velut indignans, aut confundere volens, virginis & matris teneram verecundiam, dixeris: Quid mihi & tibi? Venientibus enim ad te iuxta præceptū ministris, nihil cunctatus facis, quod suggessit. Vt quid ergo fratres, vt quid sic responderat prius? vtique propter nos, & conuersos ad Dominum, vt iam non sollicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediunt exercitiū spirituale. Quandiū enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus. Vnde legimus fratrem quendam in eremo conuersantem, cum ad eum carnalis frater auxilij gratia aduenisset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cum ille vtique iam obiisset. Cumq; admiratus qui venerat, responderet, quia ille obiit: Eremita quoq; se similiter obiisse respondit. Optime ergo docuit Dominus ne solliciti simus, super propinquis carnis nostræ prius, quam religio postulet, quoniā ipse matri, & tali matri respondit: Quid mihi & tibi o mulier? Sic & in alio loco: Cum suggereret ei quidam, quoniam mater eius, & fratres foris starent, quærentes ei loqui. Respondit: Quæ est mater mea, & fratres mei? vbi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter super carnalibus propinquis suis solliciti sunt, ac si adhuc viuerent cum eis, & ipsi cum eis? Hucusq; Bernardus. De hac ergo responsione mater non diffidens, sed de sua benignitate præsumens, rediit ad ministros.

A & dixit: Ite ad filium meum, & quidquid vobis dixerit facite. Qui euntes impleuerunt, iuxta Domini mandatū, hydrias aqua. Quo facto dixit eis: Haurite nunc & ferte architriclino. In hoc autem nota primo discretionem Domini, quia primo misit magis honorabili viro. Secundo, quod ipse sedebat longe ab eo, cum diceret, forte illi quasi ab eo remoto. Sed cum ille sederet in loco magis honorabili, colligere possumus, quod Dominus noluit ibi sedere iuxta eum, immo elegit sibi humiliorem locum. Ministri ergo dederunt vinum illi, & aliis, diulgātes miraculum, quoniā ipsi sciebant, quomodo factum fuerat, & crediderunt in eum discipuli eius. Finito autē conuiuiō. Dominus Iesus vocauit Ioannem seorsim, dicens: Dimitte hanc vxorem tuam, & sequere me, quia ad altiores nuptias te perducam, qui secutus est eum. In hoc ergo, quod Dominus nuptiis interfuit, matrimonium carnale approbavit, tanquam à Deo institutum. Sed in hoc, quod vocauit Ioannem de nuptiis, aperte dedit intelligere, quod longe dignius est spirituale matrimonium, quam carnale. Recessit ergo inde Dominus Iesus, volens his, quæ ad salutem hominū pertinent, deinceps publice & palam intendere. Prius autem voluit reducere matrē ad domū suam, talem enim Dominam talem societatem habere decebat. Accipit ergo & eam, & Ioannem, & alios discipulos, & iuerunt Capharnaum prope Nazareth, & post aliquot dies, Nazareth. Conspecte ergo eos per viam, qualiter vadunt pariter, mater & filius, humiliter vadunt, & pedestres, sed multum amanter. O quales duo sunt illi, nunquam alij tales duo in terra visi fuerunt. Conspecte etiam discipulos reuerenter sequentes, & auscultantes verba Domini. Non enim ipse erat otiosus, semper quippe aliquid boni faciebat aut dicebat, non poterat in tali comitatu tædium commeantibus generari.

CAPVT XXI.

De Sermonē Domini in monte, quem incepit à paupertate.

C Onuocans Dominus Iesus discipulos seorsim à Turbis, ascendit cum eis in monte Tabor, prope Nazareth ad duo milliaria, vt eos imbueret eloquijs suis. Decebat enim, quod eos prius & super alios instrueret, quos super alios cōstituturus erat magistros, & duces. Tunc ergo de multis instruxit, & sermo ille pulcherrimus fuit & copiosus; nec mirum, quia os Domini compilauit eum. Docuit autem eos de beatitudinibus, de oratione, ieiunio, & eleemosyna, alijsq; plurimis ad virtutes pertinentibus, quæ in ipso Euangelio poteris reperire. Legas eum diligenter & sæpe, & commenda memoriæ, quæ in ipso dicuntur: quia spiritualissima sunt. Ea tamen nunc non prosequor, quia nimis foret longū, nec tales expositiones bene videntur semper in meditationes cadere: quamvis ad tuam instructionem talia, prout mihi occurrent, interferam, & etiam moralia, & auctoritates sanctorū. Hoc ergo hic tetigisse sufficiat, quod Dominus initium sermonis huius à paupertate incepit, dans intelligere, quod paupertas est totius spiritualis exercitij primarium fundamentum. Non enim expedite potest sequi Christi paupertatis speculum, qui oneratus est temporalibus rebus. Nec est liber, sed seruus, qui animi affectionē subiicit istis rebus transeuntibus. Idecirco dixit: Beati pauperes spiritu, &c. Eius enim rei, quam affectuose diligo, me seruū sponte constituo. Nam amor est animæ pondus, pertans eam quocumq; ipse fertur, vt dicit August. Et ideo nihil omnino est amandū, nisi Deus, vel mere propter Deum Merito ergo Beatus dicitur pauper, qui propter Deum cetera vilipendit. Iam enim pro magna parte Deo suo coniunctus est. De hac autē paupertate sic dicit Bern. Magna quædā penna est paupertas, qua tā cito volatur in regnū cœlorū. Nam in alijs virtutibus quæ sequuntur, promissio futuro tempore indicatur, paupertati non tam promittitur quam datur. Vnde & in presenti tempore

Luc. 14. b

Ioan. 2. 6

Bern. ser. 2. in Domin. 1. post Epiph. vir. med.

Expositio responsionis Christi ad matrem in nuptiis.

Exemplum.

Ibidem.

Mat. 12. g

Mat. 5. 6. 7.

Aug. lib. 13. conf. cap. 9. tom. 1.

Bern. ser. 4. de auentis.

enuntiatum est, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Et postea subdit.* Videmus enim pauperes aliquos, qui si veram paupertatem haberent, non adeo pusillanimes inuenirentur & tristes, vt pote reges, & reges cœli. Sed aliqui sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamē pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiā patiantur. Idem alibi: Et ego, si exaltatus fuero à terra, audaciter dico, omnia trahā ad me ipsum. Nec enim temerarie vsurpo mihi fratris mei vocem, cuius me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent diuites huius sæculi fratres Christi sola possidere cœlestia, qui audiunt dicentem: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ipsi possident terram, & quidem tanquam nihil habentes, & omnia possidentes, non mēdicantes vt miseri, sed vt domini possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus diuitiarum est. Totus plane, quia tam aduersa, quam prospera ipsius æque omnia seruiunt ei, & cooperantur in bonum. Ergo avarus terrena esurit vt mendicus: fidelis contemnit vt dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo seruat. Quare à quouis eorum, qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiant, qui sua vendentes, & dantes pauperibus regnum cœlorum pro terrena mercantur substantia, vtrum sapienter agant nec non? Proculdubio respondebit, Sapienter. Quare recte cur approbat ipse quod non facit? Non possum, inquiet. Quare? profecto quia domina avaritia non permittit: quia liber non est, quia non sunt sua, quæ possidere videtur, sed nec sui iuris. Si vere tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cœlestia commutato. Si non vales facere, te pecuniæ tuæ non dominum esse dicam, sed seruam: custodem, non possessorem. Hucusque Bernardus. Sed redeamus ad meditationem. Conspice ergo, & considera Dominum Iesum humiliter in terra sedentem super illo monte, & discipulos suos circa eum, quomodo stat inter eos, quasi vt vnus ex eis, & quomodo affectuose, benigne, & pulchre, & efficaciter eis loquitur, inducens eos ad dictos actus virtutum. Et semper, vt supra in generali consideratione tibi dixi, respicere coneris faciem eius. Conspice in discipulis, quomodo reuerenter, humiliter, & cum tota mentis intētionē aspiciunt eum, & auscultant illa verba mirifica, & ea memoriæ commendant, & iucunditate magna fruuntur, tam in verbis quam in aspectu. In hac autem consideratione incunderis & tu, aspiciendo ac si videres eum loquentem, & approximando eis, si forte vocata fueris, & immorando ibidem, vt Dominus tibi dabit. Completo sermone, conspice illum Dominum Iesum, vnā cum discipulis ipsis descendentem de monte, & cum ipsis familiariter loquentē, etiam eundo per viam, & quomodo ille simplicium cœtus gregatim sequitur eum, non curiose ordinatus, sed sicut pulli post gallinam, vt quilibet melius audiat, magis eidem nititur approximare. Et quomodo turbæ sibi affectuose occurrunt, & infirmos eidem sanandos offerunt. Ipse vero sanabat omnes.

CAPVT XXII.

De Seruo Centurionis, & filio Reguli à Domino liberatis.

Capharnaüm vero erat quidam Centurio, id est, centum militum ductor, & seruum habebat infirmum. Misit ergo fide plenus ad Dominum Iesum, vt eum curaret. Humilis autem Dominus respondit: Ego veniam & curabo eum. Quod cum sciuit Centurio, remisit ad eum, dicens: domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Iesus autem commendans fidem eius, non iuit vterius, & seruum absentem sanauit. Cum autem in eadem ciuitate esset quidam regulus, id est, paruus rex, iuit personaliter ad Iesum, rogans eum, vt veniret ad domum suam, & sanaret filium suum infirmum. At Iesus ire noluit, filium tamen sanauit. In his autem

considera meritum fidei propter Centurionem, & humilitatem Domini, volentis ire ad seruum, & Reguli pompam refugientis. Considera etiam, quod non debemus acceptare personas. Plus enim honorauit hic Dominus seruum militis, quam filium regis: sic & nos debemus non ad oculos seruire, nec secundum exigentiam exterioris pompæ: sed secundum intentionem vel bonitatem eius qui seruitio indiget, & non ex complacentia, sed ex charitate seruiamus.

CAPVT XXIII.

De Paralytico misso per tectum, & à Domino curato.

IN ciuitate prædicta Capharnaüm, cum Dominus Iesus doceret in quadam domo, & essent ibi congregati Pharisei, & legis doctores multi ex omni castello Iudææ & Hierusalem. Venerunt quidam, volentes ingredi domum cum paralytico, quem portabant, vt à Domino sanaretur. Cumque propter multitudinem non possent, ascenderunt super tectum domus, & inde intromiserunt eum, & posuerunt eum ante Iesum. Dominus vero Iesus videns fidem eorum, dixit: Dimittuntur tibi peccata tua. Ipsi autē Pharisei & legis doctores obseruantes eum ex malitia, intra se dicebant, ipsum blasphemasse Deum: quia solus Deus potest dimittere peccata, & ipse hoc attribuebat sibi, quem purum hominem esse credebant. At ergo benignus & humilis Dominus, scrutans corda, & renes hominum. Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Et addidit, vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terrā dimittendi peccata, &c.

Hic quatuor sunt meditanda. Primum perspicacitas intellectus Christi, qui cogitationes illorum vidit. Secundum, quia propter peccata veniunt infirmitates, & ex absolutione à peccatis aliquando contingit liberatio infirmitatum. Sic etiam habetis infra de curato apud piscinam, cui dicitur à Domino, ne amplius peccet, ne deterius sibi contingat. Tertium considera, quam magnum sit meritum fidei, nam etiam alter us fides alteri prodest, sicut supra proxime habuisti in seruo Ceturionis: sic & infra habebis in Chanaanæ, in cuius fide filia fuit sanata. Hoc quotidie contingit in pueris, qui baptizantur, quod si ante annos discretionis moriantur, in alterius fide suscipiunt arrham, propter quam in merito Christi saluantur, quod est contra quosdam hereticos maledictos. Circa quartum meditandum de ipso inter illos sedente, & benigne malignis respondente, & miraculum faciente, recurre supra ad generalem considerationem, quam tibi dedi.

CAPVT XXIV.

De Socru Simonis liberata.

Contingit, Dominum Iesum in ciuitate prædicta Capharnaüm diuertere in domum Simonis Petri, vbi socrus eius magis febribus tenebatur. Humilis ergo Dominus familiariter tetigit manum eius, & curauit eam, adeo vt incontinēti surrexerit, & ei & discipulis ministraverit. Sed quid ministravit eis, non est scriptum. Cogita ergo, quod in domo pauperis, paupertatis amatori aliqua cibaria grossa, & quæ cito parari poterāt, eis apposita sunt. Considera etiā ipsum Dominum Iesum iuuantem præparare, maxime in domo discipuli sui. Et quævis humilia cogita; siue de tabula ponenda, siue de fratris lauandis, & similibus. Talia enim omnia faciebat humilitatis magister, qui ministrare venerat, & non ministrari. Et se familiariter ad sedendum ponebat in medio mensæ, & comedebat alacriter, præcipue cum in prandio relucebat paupertas, quam sic amabat.

CAPVT XXV.

De Dormitione Domini in nauicula.

INtrans Dominus Iesus in nauiculam cum discipulis suis, posuit se ad dormiendum, tenens caput super ceruicali,

Idem ser. 21.
super Cant.
Ioan. 12. c

Matth. 12. a

Luc. 5. c.
Mar. 2. a

Mar. 9. a

Ibidem.

Quatuor
meditanda.

Ioan. 5. b

Matth. 9. c

Matth. 8. b
Mar. 1. c
Luc. 14. f

Matth. 8. a

Luc. 7. a

Ioan. 4. g

CAPVT XXVIII.

De Conuersione Magdalene, & alijs.

cernicali. Ipse enim multum vigilabat de nocte in orationibus, multumq; de die in prædicationibus laborabat. Cumq; dormiret, orta tempestate, discipuli periclitari timebant, sed non audebant eum excitare. Timore tandem coacti, excitauerunt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus. Qui surgens increpauit eos de modica fide, & imperauit mari, & ventis, & cessauit tempestas. In prædictis ergo actibus suis inuere, & respice, eum, secundum generalem regulam, sine traditionem supra traditam Hoc autem hic considerare potes, quod licet nobis circa nos & facta nostra Dominus videat dormire, maxime quando tribulamur: ipse tamen diligentissimus est super custodiam nostram. Et ideo debemus esse in fide constantes, de nihilo hæsitantes.

CAPVT XXVI.

De Filio viduæ à Domino suscitato.

Cum semel iret Dominus IESVS versus ciuitatem Naïm, obuiauit multitudini hominum portantium quendam iuuenem filium viduæ mortuum ad sepulchrum. Pietate ergo pius Dominus IESVS motus, tetigit feretrum, & portantes steterunt. Ipse autem dixit: Adolescens, tibi dico, surge. Et statim surrexit, qui fuerat mortuus, & reddidit eum matri suæ. Omnes autem stupuerunt, & laudauerunt Dominum. In considerationibus vero, recurre vt supra.

CAPVT XXVII.

De Puella suscitata, & Martha curata.

AD petitionem cuiusdam ex principalibus ibat Dominus Iesus cum eo ad sanandum filiam suam. Cum ergo turba magna iret cum eo, intererat quædam mulier grauer infirma, quæ dicitur fuisse Martha soror Mariæ Magdalene, quæ intra se dicebat: Si tetigero tamen simbriam vestimenti eius, salua ero. Et cum timore approximans, tetigit & liberata est. Dixit autem Dominus Iesus: Quis me tetigit? Et respondit Petrus: Domine turbæ comprimunt te & affligunt, & tu dicis: quis me tetigit? Vide hic patientiam Domini. Nam sæpe comprimebatur à turbis, quia volebant ei approximare. Iesus autem sciebat quid dicebat. Et iterum dixit: Ego sensi virtutem ex me exiisse. Tunc Martha negotium publicauit. Libenter eam Dominus curauit: cum qua multam familiaritatem postea habuit. Et tunc dixit ei: Fides tua te saluam fecit. In hoc ergo miraculo habes fidei commendationem, habes etiam, quod Dominus vult miracula nota esse, propter vtilitatem communem, sed quantum in se propter humilitatem abscondebatur, vt hic etiam habes, quod enim diuina fecerat potestate, fidei illius attribuebat. Habes etiam hic quoddam valde notabile ad humilitatis custodiam, sicut Beatus Bernardus hoc modo introducit: Quilibet perfecte Domino seruiens, potest appellari simbria quasi vltima pars vestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad dictum statum peruenerit, quod sciat se à Domino exaudiri in liberandis infirmis, vel alijs miraculis, non extollatur propterea, nec sibi attribuat, quia non ipse, sed Dominus fecit. Quamvis enim hic Martha tangeret simbriam, ad cuius tactum se liberari confidebat, & sic contigit, non tamen à simbria, sed à Domino virtus liberationis exiuit. Et propterea ipse dixit: Sensi virtutem ex me exiisse. Nota ergo hoc bene, & nihil boni tibi in perpetuum attribuas, quia totum est à Domino IESU. Tandem Dominus IESVS inuit ad domum Principis, & inuentam filiam mortuam suscitauit.

Cerialissimus Dominus inuitatur quadam die à Simone leproso, inuit ad prandendum cum eo: quod facere solitus erat, tum ex sua curialitate: tum ex benignitate, & zelo, quem habebat ad saluandas animas, pro quibus de cælo descenderat, vnde comedendo cum hominibus & conuersando cum eis, ad amorem sui eos attrahebat: Tum etiam ex amore paupertatis. Nam & ipse pauperrimus erat, & de mundi huius substantia pro se, & suis nihil sumpterat: Humiliter ergo, & cum gratiarum actione speculum humilitatis Iesus cum inuitabatur, recipiebat pro loco & tempore. Audiens autem Magdalena, quod in domo Simonis prædicti recumberet, quæ iam forte ipsum sæpe prædicantem audierat, & ardentem amabat, licet nondum hoc propalasset, tacta dolore cordis intrinsecus, pro peccatis suis, & amoris eius igne succensa, considerans quod sine ipsa salutem obtinere non poterat, & amplius differre non volens, perrexit ad locum conuiuij, facieq; inclinata, ac oculis in terram demissis, ante conuiuias transiens, non quieuit donec peruenit ad Dominum, ac dilectum suum, Et tunc illico ad pedes eius prostrata, visceroso dolore pariter & rubore repleta de peccatis suis, procumbens & ponens vultum super ipsius pedes, cum confidentia quadam, quia iam intra se eum super omnia diligebat, cœpit fortiter fletibus atq; singultibus abundare, ac tacite intra se dicere: Domine mi firmiter credo, scio atq; confiteor, vos Deum, ac Dominum esse meum. In multis autem, & magnis offendi maiestatem vestram, & multiplicauit peccata super numerum arenæ maris: sed ad vestram misericordiam confugio iniqua & peccatrix. Doleo & compungor, veniam peto, emendare peccata parata, & nunquam à vestra obedientia discedere propono. Nō patiar quæso repulsam à vobis, quia aliud refugium nec me posse habere scio, nec habere volo, quia vos solum super omnia diligo. Non ergo me repellatis à vobis, sed de meis sceleribus me punite vt libet, misericordiam tamē peto. Interim autem lacrymæ decurrentes largiter, pedes Domini balneauerunt, & lauerunt. Vnde hic manifeste habere potes, quod Dominus Iesus discalceatus ibat. Tandem à fletu cessans, & eum perpendit, indignum iudicans, quod suæ lacrymæ pedes Domini contigissent, capillis suis eos absterxit. Ideo cum capillis, quia secum aliud pretiosius non habebat, quo eos tergeret: & etiam quia ea quibus ad vanitatem vsa fuerat ad vtilitatem conuertere intendebat. Et etiam ne vultum à pedibus Domini elongaret, & amore crescente, osculabatur eosdem amanter, & saepe. Et quia etiā pedes ipsius Domini propter itinera squalidi erant, eos vngebat pretioso vnguento. Conspice ergo bene ipsam, & super his morose mediteris ob deuotionem eius, quæ ita singulariter à Domino fuit dilecta, & etiam quia solemne festum fuit hoc valde. Cōspice etiam Dominum Iesum, quam patienter suscipit eam, & quam patienter sustinet quidquid facit. Cessat & quiescit à comedendo, donec negotium compleatur. Cessant etiam conuiuæ, & omnes super hac nouitate mirantur. Simon autem vehementer eum iudicabat in corde suo, quod à tali femina se permittebat tangi, quasi non esset propheta, nec eam cognosceret. Dominus autem cogitationibus cordis eius respondens, se verum ostendit prophetam, & exemplo debitorum conuicit. Et volens aperte demonstrare, quod omnia in dilectione consummantur, dixit: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ad eam dixit: Vade in pace. O verbum delectabile & suauis, quam libenter illud Magdalena audiuit, & quam iucunde recessit. Et perfecte ad eum conuersa, deinceps sancte & honeste vixit, ac eidem & matri eius perseuerat adhæsit. Meditare ergo hæc diligenter, & tantam charitatem imitari digneris, quæ hic maxime verbo, & opere sic à Do-

Matt. 8. e
Mar. 4. d
Luc. 8. c

Luc. 7. b

Matt. 9. e

Ibidem.

Bern. Ser. de
4. modis
grandi.

Luc. 8. g

Luc. 7. e, f

Christus
discalceatus
incedebat.

Luc. 7. g

mino commendatur. Hic enim expresse habes, quod A
 charitas inter Deum, & peccatorem pacem reformat.
 Vnde & Beatus Petrus dicit, quod charitas operit mul-
 titudinem peccatorum. Itaq; cum charitas omnes vir-
 tutes informet, nullaq; Deo placeat sine charitate, vt
 ad ipsam habendam tota virtute nitaris, quæ te sponso
 tuo Christo Iesu acceptam faciat, aliquas de ipsa au-
 ctoritates adducam in medium. Dicit ergo de ipsa Bern.
 Charisma peroptimum charitas est plane incompara-
 bile, quod nouæ sponsæ cælestis sponsum toties incul-
 care curabat. Nunc quidem, dicens: In hoc cognoscent
 omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habue-
 ritis adinuicem. Nunc vero: Mādatur nouum do vobis,
 vt diligatis inuicem. Et: Hoc est præceptum meum,
 vt diligatis inuicem. Itemq; orans vnum eos fore, sicut
 ipse & pater vnum sunt. Et paulo post: Deniq; quidnam
 huic comparandum putamus, quæ ipse præfertur mar-
 tyrio, ac fidei transferenti montes? Hoc est ergo quod
 dico: Pax vobis, à vobis sit, & omne quod extrinsecus
 minari videatur, nõ terret, quia non nocet. Idem: Quan-
 titas cuiusq; animæ ællimerur de mensura charitatis,
 quã habet: vt verbi gratia, quæ multũ habet charitatis,
 magna sit: quæ parum, parua: quæ vero nihil, nihil, di-
 cente Apostolo: Si charitatem non habeo nihil sum.
 Quod si quantulacũq; habere cœperit, vt saltem dili-
 gentes se diligere curet, ac salutare fratres suos, & eos
 qui se salutant: iam non nihil quidem illam animam di-
 xerim, quæ in ratione dati & recepti, socialem saltem
 retinet charitatem, Veruntamẽ iuxta sermonem Domi-
 ni quid amplius facit: nec amplam proinde: nec ma-
 gnam, sed plane angustam modicamque censuerim ani-
 mam, quam adeo modicæ charitatis esse cognouerim.
 At si grandescat, & proficiat, ita quod transiens limites
 angusti huius, obnoxiique amoris, latos fines bonitatis
 gratuita tota libertate spiritus apprehendat, quatenus
 largo quodam gremio bonæ voluntatis, ad omnem se-
 ipsam curet extendere proximum, diligendo vnumquẽ-
 que tanquã seipsam nunquid iam illi recte dicitur. Quid
 amplius facis? Quippe quæ seipsam tam amplam facit,
 amplum, inquam, gerit charitatis sinum, quæ comple-
 ctitur vniuersos, etiam quibus nulla se nouit carnis ne-
 cessitudine iunctam, nulla spe percipiendi commodi cui-
 usquam illectam, nulla spe percepti retributione ob-
 noxiam, nullo deniq; adstrictam debito, nisi illo sane de
 quo dicitur: Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem
 diligatis. Verũ si adicias etiam vsquequaq; vni facere
 regno charitatis, vt vsq; ad vltimos eius terminos oc-
 cupare illud pius inuasor præualeas, dum ne inimicis
 quidem viscera claudere pietatis existimes, benefacias
 his quoq; qui te oderunt, ores pro persequentibus &
 calumniantibus te, nec non & cum ipsis qui oderunt
 pacem, esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cæ-
 li, latitudo animæ, & altitudo non dispar, sed nec diffi-
 milis pulchritudo: Impleturq; demum in ea quod dicitur:
 Extendens cælum sicut pellem, in quo iam miræ la-
 titudinis, altitudinis & pulchritudinis cælo, summus, &
 immensus atque gloriosus non modo dignanter ha-
 bitat, sed & spatiosè deambulat. Hucusque Bernardus.
 Vidisti ergo quam sit utilis, quamque necessaria chari-
 tatis virtus, sine qua profecto impossibile est placere
 Deo, cum qua sine dubio placet quicumque. Igitur toto
 corde, tota mente, totaque virtute studeas ipsam habe-
 re, quæ te libenter faciet omnia dura & aspera pro Deo
 portare, & proximo.

CAPVT XXIX.

Quomodo Ioannes misit Discipulos ad Iesum.

Gloriosus Miles, & Præcursor Domini Iesu Ioan-
 nes Bapt. cum esset in vinculis incarceratus ab He-
 rode propter iustitiæ defensionem: quia redarguebar
 eum, qui tenebat vxorem fratris sui viuentis, volẽs in-
 ducere discipulos suos, vt sequerentur Dominũ Iesum,
 cogitauit eos ad ipsũ mittere, vt auditis verbis, & visis

operibus eius, exardescerẽt in amorem ipsius, & seque-
 rentur eum, Iuerunt ergo ad eum, & ex parte Ioannis
 dixerunt: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?
 Dominus autem Iesus magnam turbam tunc habebat
 coram se. Conspice bene ipsum, quomodo vultu placido
 recipit nuntios Ioannis, & quomodo sapienter primo
 factis, & postea verbis respondit eis. In eorum ergo
 præsentia surdos sanauit, & mutos, & cæcos, & alia
 multa miracula fecit, & populo prædicauit, & postea il-
 lis inter alia dixit: Ite, & renuntiate Ioanni, quæ audistis
 & vidistis. Iuerunt ergo, & ea retulerunt Ioanni, qui ea
 libentissime audiuit. Illi autem discipuli post mortem
 Ioannis firmiter Christo adhæserunt: Dominus Iesus
 post illorum discessum, valde Ioannem coram populo
 collaudauit, scilicet, quod erat plusquam propheta,
 quod inter natos mulierum maior eo non surrexerat, &
 de aliis vt in Euangelio habes. Tu ergo aspice Domi-
 num Iesum semper, & dum prædicat, & dum prædicta
 miracula facit, vt supra habuisti.

CAPVT XXX.

De Obitu Ioannis Baptista.

Hic potest occurrere meditatio de morte ipsius Bea-
 ti Ioannis Baptista. Cum ergo Herodes ille ne-
 quissimus, & adultera illa pessima, simul forte condixis-
 sent, ipsum occidere, vt peccati sui redargutionem
 non haberent: contigit, vt in die conuiuij saltanti mi-
 seræ filia ipsius Herodiadis daretur caput Ioanis. Et sic
 fuit in carcere decollatus. Vide quantus vir, & quam
 viliter, & quam enormiter, regnante, ac imperante ne-
 quitia occubuit. O Deus qualiter hoc fieri permisisti?
 C Quid est hoc cogitare, quod taliter moriatur Ioannes,
 qui tantæ perfectionis, & sanctitatis erat, vt putaretur
 esse Christus: Igitur si vis bene hoc negotium rumina-
 re post nefaria opera eorum, cogita Ioannis magnitu-
 dinem, & excellentiam singularem, & tunc poteris stu-
 pere. Audisti autem in superiori tractatu, qualiter fuit
 à Domino commendatus in multis, audi nunc quomo-
 do commendat eum Beatus Bernardus in quodam ser-
 mone, sic dicens: Illa mater & magistra omnium Ec-
 clesiarum Romana Ecclesia, & de qua est dictum. Ego
 pro te rogavi Petre, vt non deficiat fides tua: in honore
 Ioannis Baptista post Saluatoris nomen consecrata
 est & signata. Dignum namq; fuit, vt singularem ami-
 cum sponsæ, illuc prouheret, vbi principatum ipsa
 conscendit. Crucifigitur Petrus, Paulus gladiatur, sed
 tamen dignitas remanet Præcursori. Purpuratur Roma
 multitudine martyrum, totaq; sublimitas Beato refundi-
 tur Patriarchæ, Ioannes vbiq; maior, in omnibus singu-
 laris, mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annuntia-
 tus est? Quis sic specialiter intra matris vterum Spiritu
 sancto legitur fuisse repletus? Quem legistis intra
 matris vterum exultasse? Cuius natiuitatem audistis
 Ecclesiam celebrare? Quis sic eremum cupiuit? Quis
 sic sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiam,
 & regnum cælorum primus ostendit? Quis regem glo-
 riæ baptizauit? Cui se primum Trinitas sic aperte reue-
 lauit? Cui tale testimonium præbuit Dominus Iesus
 Christus: Quem sic honorauit Ecclesia? Ioannes Patri-
 archa, immo Patriarcharum finis & caput. Ioannes Pro-
 pheta, immo plusquam Propheta: quia quem venientem
 nuntiat, digito monstrat. Ioannes, Angelus, sed inter An-
 gelos electus est, Saluatore testante, qui dicit: Ecce ego
 mitto Angelum meum, &c. Ioannes Apostolus, sed
 Apostolorum primus, & princeps, qui primus fuit ho-
 mo missus à Deo. Ioannes Euangelista, sed Euangelij
 primus annuntiator, prædicator prædicans Euangelium
 regni Dei. Ioannes virgo, immo virginitatis insigne
 speculum, pudicitia titulus, castitatis exemplum. Ioan-
 nes martyr, sed & martyrum lumen. Inter natiuitatem
 mortemq; Christi, martyrij constantissima forma. Ipse
 vox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco ver-
 bi. Ipse est Elias, vsque ad eum lex & prophetæ, lucer-

Matt. 14. n
 Marc. 6. c

Lnc. p. a

Bern. Ser. de
 privilegio S.
 Ioan. Baptis.
 post med.

Ioan. 1. b

na

1. Pet. 4. b

Bern. ser. 29.
 super Cant.
 ante med.

Ioan. 13. d

Ibid. d
 Ioan. 15. b

Ioan. 10. e

Idem Ser. 27.
 super Cant.
 post med.

1. Cor. 13. n

Rom. 13. e
 Matt. 5. g
 Psal. 119. b

Psal. 103. a

Matt. 11. a

Pet. Chryfog.
ser. de decoll.
S. Io. Baptist.

Superborum
mos.

na lucens, & ardens. Silētio transeo, quod sic nouem Angelorum ordinibus insertus est, vt etiam ad Seraphin apicem transferatur. Hucusque Bernardus. Audi nunc qualiter eum commendat Petrus Chrysogonus Archiepiscopus Rauennensis in sermone quodam, sic dicens: Ioannes schola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, &c. Si ergo ad inuicem comparas excellentiam, & dignitatem Ioannis, & profunditatem scelerum eorum, qui ipsum occiderunt, merito habebis materiam stupendi, & murmurandi, si fas sit dicere, etiã contra Deum. Nam ad hunc talem, & tantum mittitur spiculator, vt amputet caput eius, ac si esset aliquis vilissimus, & pessimus homicida, & depopulator. Conspice ergo eum reuerenter & cum dolore, qualiter ad iussum vilis, & nequam spiculatoris collum parat, humiliter genua flectit, & gratias Deo agens ponit sacratissimum caput super aliquo trunco vel lapide, & patienter ictus sustinet, quo vsque totaliter abscindatur. Ecce quo modo vadit Ioannes amicus intimus, & Domini Iesu consanguineus, & Dei maximus secretarius. Vere magna nobis confusio, qui patientiam in quibuscunque aduersitatibus non habemus. Ioannes innocēs mortem, & talem mortem sustinuit patienter, & nos plerumque peccatis aggrauati, & ira Dei digni, non possumus etiam paruas iniurias, & grauamina tolerare: immo plerumque nec verba. Dominus autem Iesus erat tunc in partibus Iudææ, sed non in terra illa. Cum autem obitus eius fuerat ibi nuntiatus, fleuit pius Deus pugilem suum & consobrinum, fleuerūt etiam Discipuli eius cum eo, fleuit Beata Virgo, quæ ipsum natum de terra leauit, & tenerrime eum dilexit. Sed Dominus consolabatur matrem suam, ipsa vero dicebat: Fili, quare non defendisti eum, ne sic moreretur? Cui filius: Reuerenda mater non expediebat ei talis defensio. Nam ipse pro meo patre mortuus est, & pro defensione suæ iustitiæ: cito autem erit in eius gloria. Ipse enim pater non intendit suos defendere tali modo in hoc mundo, quia non sunt hic diutius moraturi, nec eorum patria hic est, sed in cælis. Ioannes solutus est à vinculis corporis, nec est vis in mundo moriendi sēuit hostis in eum quantum potuit, sed ipse regnabit cum patre meo in æternum. Igitur consoleris charissima mater, quia Ioanni semper erit bene. Postea vero aliquibus elapsis diebus, discessit Dominus Iesus de partibus illis, & rediit in Galilæam. Tu autem prædictis omnibus te præsentem exhibeas, & ea mediteris deuotē, & quocunque Dominus ierit, eum sequaris.

C A P V T XXXI.

De Locutione cum Samaritana.

Ioan. 4. a

Cum Dominus Iesus de Iudæa in Galilæam rediret, quæ via est decem & septē milliarium, & amplius, vt pluries tibi dixi, & transiret per Samariam, fatigatus est ex itinere. Conspice pro Deo eum, hic quo modo fatigatur. Plane incedit, sæpe fatigatus est, & tota vita ipsius laboriosa fuit. Posuit ergo se ad sedendum super quendam puteum, & quiescebat. Discipuli autem iuerūt ad ciuitatē ad quærendos cibos. Venit ergo mulier quedam, quæ vocabatur Lucia, pro aqua ad ipsum puteum. Dominus autem cum ipsa incepit loqui, & de magnis factis tractare, & seipsum eidem manifestare. De quibus autem cum ea loquebatur, & qualiter discipuli redierunt, & qualiter ad verbum mulieris ciuitas ei obuiam venit, & qualiter ipse iuit cum eis, stetit, & discessit, non intendo referre: plana est enim Euangelica historia, lege ipsam, & ipsum Dominum Iesum conspice in omnibus actibus. Ex ipsa autem historia quadam pulehra & vtilia nota. Et primo humilitatē Domini Iesu: tum quia solus remansit humilis Dominus, discipulis in ciuitatem euntibus, confidenter enim se habebant ad eum: tum etiã quia cum illa muliercula sola de tam magnis factis sic tractabat humiliter, ac de pari loquebantur ad inuicem. Non enim dedignabatur eam, sed talia cum ea dicebat, quod si multis sapientissimis respondisset de talibus magnum fuisset. Non sic superbi faciunt. Si enim ampullosa verba sua funderent inter paucos, ne dum cum vno, ea perditā reputarent, sed nec illos iudicarent dignos suscipere verba sua. Secundo paupertatem ipsius & corporis afflictionem considera, sed & humilitas est immixta cum eis. Habes enim hic, quod discipuli iuerunt ad ciuitatem ad quærendum cibos, & quæritos portauerunt, & volebant quod manducaret. Sed vbi manducasset: certe ibi ad puteum vel ad aliquem riuum, siue fontem. Vide ergo qualiter fatigatus, ac famelicus reficiebatur. Non credas quod hac sola vice casu sic factum fuerat, sed secundum consuetudinem suam. Vnde aperte hic colligere potes, quod humilis Dominus ac paupertatis amator, cum ibat per mundum, sæpe comedeat extra ciuitatem, & hominum habitationes ad aliquem riuum vel fontem, quantumcumque fatigatus, vel afflictus foret. Non habebat etiam exquisita cibaria, non vasa curiosa, non delicata vina, sed habebat aquam puram ex ipso fonte vel riuo. Qui vineas fecundabat, & creauerat fontes, & omnia quæ mouentur in aquis, & panem, tanquam pauper sedens in terra humiliter comedebat. Tertio considera quo modo intentus erat studio spirituali. Nam cum discipuli eum vt comederet, inuitarent, dixit: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, nec voluit manducare, sed expectabat illos, qui veniebant de ciuitate, vt eis primo prædicaret, prius operari volens ea quæ spiritus erant, non corporis, quantumcumque tunc indigeret. Conspice ergo eum in prædictis, & eius virtutes studēas imitari.

Lucia fuit
nomen Sa-
maritanæ.

Christi hu-
militas.

C A P V T XXXII.

Quo modo veluerunt precipitare Dominum de supercilio montis.

Cum redisset Dominus Iesus Nazareth, & illi ab eo miracula peterent, & ipse eos miraculis indignos ostenderet, furore accensi, expulerunt eum intra ciuitatem. Benignus ergo Dominus ante eos fugiebat, & illi persequebantur eum. Quid tibi videtur? Intantum furor eorum exarsit, & creuit, quod ipsum vsq; ad supercilium montis duxerunt, vt eum inde præcipitarent. Dominus vero diuina virtute transiens per medium illorum ibat, nondum enim mori elegerat. Et dicit hic Glossa: Quia dicitur quod cum Dominus Iesus de manibus illorum elapsus, de monte descenderet, & sub rupe lateret, saxum subterfugit, & locum ei dedit quanta erat sua capacitas, ac si fuisset de cera: & rugæ vestis ipsius ibi remanserunt, ac si ibi sculptæ essent. Conspice ergo eum ante eos fugientem, & latentem sub rupe, & compatere afflictionibus suis, & in humilitate ac patientia ipsum imitari coneris.

Luc. 4. 8

Glo. Luc. 4.

C A P V T XXXIII.

De Habente manum aridam. Et à Domino curato.

Quadam die sabbati docebat Dominus Iesus in sinagoga: & ibi erat quidam habens manum aridam, & fecit eum Iesus stare in medio, & quæsiuit ab illis sapientibus, si liceat in die sabbati bene facere. Ipsi vero tacuerunt. Dixit ergo Iesus habenti manum aridam: Extende manum tuam. Et sanatus est. Pluries in diebus sabbatorum fecit Dominus miracula ad confusionem Iudæorum, quod carnaliter legem intelligebant, quam Deus spiritualiter obseruari volebat. Non enim in die sabbati à bono erat abstinendum, & ab operibus charitatis, sed à peccatis, & operibus seruilibus. At illi scandalizabantur inde multum, & conspirabant contra eum, ac dicebant: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Dominus autem propterea non dimittebat, immo studiosius faciebat, vt eos erueret ab errore. Considera eum ergo in prædictis operationibus, & eius exemplo non cesses à bono opere,

Luc. 6. b

opere,

opere, quamvis alius inde scandalizetur iniuste. A bono namque opere necessario ad salutem animæ, ac etiam ad profectum spiritus conferente, cessare non debes propter alicuius scandalum. A commodo vero corporali secundum perfectæ charitatis exigentiam, abstinendum est propter scandalum fratris. Propter quod dicit Apostolus ad Romanos: Bonum est non manducare carnem & non bibere vinum, neque in quo frater tuus ostenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

CAPVT XXXIV.

De Multiplicatione panum, & quo modo se diligentibus subuenit.

DE duabus vicibus legitur, quod benignus Dominus multiplicauit paucos panes, & inde multa millia hominum satiauit. Tu autem redige in vnam meditationem & in ea considera verba & facta ipsius. Dixit enim tunc: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant, & si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Quidam enim ex eis de longe uenerunt. Et postea panes multiplicauit, ita quod omnes comederunt abundanter. Considera ergo hic plura & bona, & specialiter quo modo Dominus Iesus erat misericors, & curialis, & gratus, quo modo discretus & circumspectus. Primo ergo considera, quod erat misericors, quia misericordia traxit eum ad subueniendum illis, & ideo dicit: Misereor super turbam. Nam: Et misericordia eius plena est terra.

Secundo erat curialis, & gratus ex causa quam assignat: Quia ecce, inquit, iam triduo sustinent me. Vide curialitatem, & gratitudinem magnam ac mirabilem. Nam quasi pro beneficio ab eis recepto sic loquitur, cum in veritate ipsorum bonum esset, & non suum. Sed sic est, ut alibi dicit: Deliciæ suæ sunt esse cum filiis hominum, cum sibi nihil boni accrescat, nobis autem proueniat salus. Illos autem qui eum sequuntur, & præcepta & monitiones eius custodiunt, diligit Dominus, nec manum suam eis claudit, quin subueniat, cum expedit eis.

Tertio discretus & circumspectus fuit, eo quod considerabat eorum indigentiam & impotentiam, qualiter deficere poterant, & qualiter aliqui eorum de longe uenerunt. Vides ergo quam sapida, & quam meliflua ista verba fuerunt. Sic quotidie nobis spiritualiter contingit. Non enim habemus quid manducemus, nisi ipse det: & in via deficimus, si nos ieiunos dimittit: & sine ipso non possumus nobis in aliquo spirituali negotio providere. Non ergo habeamus elationis materiam, cum de manu Domini aliquam consolationem percipimus, vel cum aliquem profectum spiritualis exercitij sentimus; quia non à nobis, sed ab ipso est. Et ideo si bene attendimus, quanto perfectiores fuerint serui Dei, & Deo propinquiores, & in donis eius excellentiores, tanto humiliores videbis: quia nihil sibi attribuunt nisi peccata, & defectus. Et quanto quis ei magis appropinquat, tanto est amplius illuminatus: & ideo Dei magnificentiam, & misericordiam clarius videt, & sic in eo locum habere non potest superbia, vel vana gloria, quæ ex ignorantia cæcitate procedunt. Non enim qui Deum vel se bene cognosceret & examinaret, superbire posset. Est etiã longa via, qua ad Deum uenimus, & specialiter de me, & mei similibus loquor, qui in tam longam regionem ab eo discessimus propter peccata. Ad eum ergo rediens quis dicitur de longa via venire. Post verba ergo dicta, fecit Christus facta. Conspice ergo eum, qualiter illos panes accipiens, & patri gratias agens, dedit discipulis, ut apponerent turbæ, & in manibus eorum ista multiplicauit, ut omnes pro suo libito comederent, & multa supererant fragmenta. Considera etiam, qualiter aspexit illos, comedere, & in iucunditate illorum lætatur. Conspice etiam illos, qualiter super illo miraculo mirantur, & unus ad alterum inde loquendo lætantur, & cum gratiarum actione manducant non solum corporaliter, sed saltem aliqui ex ipsis mentaliter forte refectionem percipientes. Sed nunquid fuit ibi Domina nostra, ut & ipsa de panibus libenter mulieribus porrigeret, & de

ipsarum recreatione gauderet? Scriptura de hoc non loquitur. Tu autem meditare, prout Dominus tibi donat.

CAPVT XXXV.

De Fuga Domini, quando uoluerunt eum facere Regem. Item contra mundi honores.

Postquam Dominus satiauit turbas, ut in superiori tractatu continetur, illi uoluerunt eum facere regem. Considerabant namque, quod posset eorum necessitatibus subuenire, & sub tali rege videbatur eis non posse egere. Dominus autem Iesus cognoscens voluntatem eorum, fugit ab eis in montem: ita quod illi non perperderunt, nec eum inuenire tunc potuerunt. Noluit ergo temporaliter honorari. Et uide quo modo uere, & non fictè hunc fugit honorem: mitit enim discipulos per mare, & ipse ascendit in montem, ut si eum ulterius inter discipulos quærerent, ipsum inuenire nequirent. Discipuli autem uolebant separari ab eo, sed ipse coegit eos intrare in nauiculam, & transfretare. Bonum erat ipsorum desiderium, stare, sc. uelle cum Domino suo semper, sed ipse aliter prouidebat. Conspice nunc ergo eos quo modo inuite ab eo discedunt, & quo modo Dominus Iesus coegit eos, ostendens penitus se ita uelle, quod uadant in nauem sine ipso, & tunc ipsi humiliter obediunt, quantumcumque graue, & durum uideatur eis. Sic quotidie spiritualiter nobiscum facit. Nollemus enim quod ipse à nobis discederet ullo tempore, sed ipse aliter se habet cum anima, vadit, & redit pro suo uelle, sed pro nostro bono. Propter quod audire te uolo, quid in hac uictoria dicat Bernardus: Ait enim sic: Cum sponsus uigiliis, & obsecrationibus, & multo imbri lacrymarum quæsitus fuerit, subito dum teneri putatur, elabitur, & rursus lacrymanti, & insectanti occurrens: comprehenditur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi à manibus euolat, & si insisterit precibus & fleatibus deuota anima, de nouo reuertetur, & uoluntate labiorum eius non fraudabit eam. Sed rursus mox disperebit & non uidebitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia: quia & si uisitatio lætificat, sed molestat uicissitudo. Et hoc tandiu necesse est pati dilectam, donec semel, posita corporea sarcinæ mole, auolet, & ipsa leuata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocumque ierit, nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, nisi illi dumtaxat, quam ingens deuotio, & desiderium uehemens, & prædulcis affectus sponsam probat, & dignam ad quam gratia uisitandi accessurum uerbum, decorem induit, formam sponsi accipiens. Idem alibi: Forte ideo subtraxit se, quo auidius reuocaretur, teneretur fortius. Nam & aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc uolebat, sed quia uolebat audire: Mane nobiscum, quoniam aduersperascit. *Et mox subdit:* Ergo istiusmodi piam simulationem, immo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter uerbum corpori interdum exhibuit, non cessat identidem spiritus, modo suo speciali, cum deo ita sibi anima sedulo acuitare: Præteriens teneri uult, abiens reuocari: & ire quidem illi dispensatorium, redire uero semper uoluntarium est, utrumque autem plenum iudicij, ac penes ipsum horum ratio. Nunc uero constat in anima fieri huiusmodi uicissitudines, euntis, & redeuntis Verbi, sicut ait: Vado & uenio ad uos, item: Modicum, & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me. O modicum & non modicum! ô modicum & longum, pie Domine! Modicum dicis, quod non uidebimus te. Saluum sit uerbum Domini mei, longum est & multum ualde nimis: ueruntamen utrumque uerum, & modicum meritis, & non modicum uotis. Habes utrumque in Propheta: Si moram fecerit, inquit, expecta eum: quia ueniet & non tardabit. Quo modo non tardabit, si moram fecerit: nisi quod ad meritum satis est, non tamen satis ad uotum. Porro anima amans uotis fertur, & trahitur desiderijs, dissimulat merita, maiestati oculos claudit,

aperit

Ioan. 6. a

Bern. ser. 32.
super Cant.
non longe à
prin.

Psal. 20. a

Idem ser. 6.
super Cant.
ante med.
Luc. 24. dIoan. 14. d
Ioan. 16. b

Abac. 2. a

Rom. 14. d

Matt. 15. d
Mar. 8. a.

Ioan. 6. a

Psal. 32. a

Prou. 8. d

aperit voluptati, ponens spem in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida denique, & inuerecunda reuocat verbum, & cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans non Dominum sed dilectum, & dicens: Reuertere dilecte mi. Idem alibi: Has alternare vices non cessat, in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, & subito probans. Hucusque Bern. Habes ergo quo modo Dominus Iesus spiritualiter visitat animam atque ab ea discedit, & quid tunc anima facere debeat. Reuocare enim debet eum sollicite, & instanter, interim autem patienter sustinere discessum sponsi, & exemplo discipulorum hic obedientium sine ipso nauem intrantium, sustinere procellas, & ipsius adiutorio liberationem expectare. Sed redeamus ad ipsum Dominum Iesum. Ingressis namque discipulis in mare, ipse solus ascendit, & sic euasit manus illorum, qui eum querebant. Fides enim quanto studio, & caucela fugit, & declinavit regni honorem. Exemplum nobis dedit, vt & nos similiter faciamus. Non enim pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat namque quantæ sit temeritatis, si ad honores adspicimus. Honor enim de maioribus laqueis est ad captiorem, & grauioribus ponderibus ad animarum subuersionem, quam ego cognoscam, siue sit honor prelationis & potentiae, siue scientiae. Vix enim fieri potest, quod qui delectatur honore, in periculo & precipitio magno sit, vel quod peius est, iam precipitio collisus, & hoc ostendam tibi pluribus rationibus. Prima, quia animus ultra modum in honore delectatur, & sollicitus est, quo modo ipsum conseruet, & auget. At secundum beatum Greg. Tanto quis a superno amore distungitur, quanto inferius delectatur. Secunda, quia intendit ad habendos amicos sequaces, & complices, quibus mediantibus & adiuuantibus tueatur, & augmentet honorem, propter quod multa occurrunt, in quibus contra Deum, & conscientiam propriam ad talium amicorum complacentiam operatur, vt illos pro se faciat operari. Tertia, quia æmulatur habentes, & detrahit eis, vt ipse magis honoratus remaneat, & sic in odium, & inuidiam labitur. Quarta, quia se putat & reputari optat honore dignum, & sic cadit in elationem & superbiam. Sed iuxta Apostolum: Qui exultat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Et propterea dicit Dominus in Evangelio: Cum omnia bene feceritis, dicite: Serui inutiles sumus: sed quando dicit hoc, qui vult honorari? Quinta, quia non secundum spiritum ambulat, sed secundum carnem, non enim habet animum adunatum, & eleuatum ad caelestia, sed vagum, & multa sparsum. Sexta & vltima, quia ex quo in honore incipit delectari, intantum allicitur, quod satiari non potest, & nouos quotidie, & maiores procurat, & quanto plures recipit, tanto ad plures anhelat: quia semper honorabiliorem, & digniorem in suis, & aliorum oculis esse se credit: & sic labitur in ambitionem, quæ est vitium pessimum, & multorum aliorum vitiorum radix & causa. De huiusmodi malignitate audi non me, sed Bern. qui sic ait: Ambitio, inquit, subtile malum, & secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, lioris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. Et quantos hæc pestis nequiter supplantatos, turpiter quoque deiecit: vt ceteri quoque quos latuit occultus efflor, subitam exauescerent ad ruinam. Quid vero hunc vermem alit, quam mentis alienatio, & obliuio veritatis? Aut quid nisi veritas hunc prodendum inuestigat proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Nimirum hæc est, quæ dicit: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat? Et idem: Potentes, inquit, potenter tormenta patientur. Hæc est quæ sedula suggestionem reducit in mentem, quam sit in ambitu friuola consolatio, graue iudicium, vsus breuis, finis ignotus. Et ideo tentatio Domini de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si

cadens adoraret eum. Vides enim quod ambitionis via, adoratio diaboli est, qua videlicet ad honores mundi, & gloriam perueniendum suis ille adoratoribus pollicetur. Idem alibi: Cupidi si quidem sumus ascensionis, exaltationem concupiscimus omnes. Nobiles enim creaturæ sumus, & magni cuiusdam animi: ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio. Sed væ nobis, si voluerimus eum sequi, qui ait: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Heu miser in lateribus Aquilonis. Frigidus est mons ille, non te sequimur, potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsumis potentiae. Quanti tamen vsque hodie fœda sequuntur, infeliciaque vestigia tua, immo vero quam pauci euadunt, quibus non dominandi libido dominetur? Quem sequimini miseri? Quem sequimini? Nonne iste est mons in quem ascendit Angelus, & diabolus factus est? Et illud aduerte, quod post casum suum inuidia cruciante, male sollicitus de supplantando homine, similem ei montem alterum monstrauit. Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum & malum. Post aliqua: Et ista potestatis ambitio Angelum felicitate priuauit angelica. Scientiæ etiam appetitus, hominem immortalitatis gloria spoliavit. Conetur quis ascendere in montem potestatis, quantos putas habebit contradictores, quantos inueniet expulsores, quanta obstacula, quam difficilem viam? Quid si tandem adipisci eum contingeret, quod optabat? Potentes potenter, ait scriptura, tormenta patientur, vnde præsentis sollicitudines, & anxietates quas ipsa potestas parit, omittam. Cupidus alter est instantis scientiæ, quantum laborabit, quantum anxietabitur spiritus eius, & tamen audiet: Nec si te ruperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus eius, quoties videre contigerit cui se posteriore iudicet, aut ab aliis reputari putet. Quid cum intumuerit multum? Perdam, inquit, Dominus sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Iam ne multis immorer, vidistis, vt arbitror, quam fugiendus nobis sit mons vterque, si precipitium Angeli, si casum hominis expauescimus. Montes Gelboe nec ros nec pluuia veniat super vos. Quid tamen agimus? Ascendere sic non expedit, ascendendi tenemur concupiscentia, quis docebit nos ascensum salubrem? quis nisi de quo legimus: Quoniam qui descendit, ipse etiam ascendit? Et ab ipso demonstranda erit nobis ascensionis via, ne ductoris immo seductoris iniqui, aut vestigium aut consilium seque remur. Quia ergo non erat qui ascenderet, descendit altissimus, & suo nobis descensu suauem ac salubrem dedicauit ascensum. Descendit de monte potestatis, carnis infirmitate circumdatus, de monte descendit scientiæ, quoniam placuit Deo, per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quid enim tenello corpore, & infantilibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet paruulo, qui sola matris vbera nouit? Quis impotentior eo, cui omnia membra clauis sunt affixa, cuius dinumerantur omnia ossa? Quis insipientior videtur eo, qui tradebat in montem animam suam, & quæ non rapuit tunc exolebat? Vides qui multum descenderat, quantum a potentia, quantum a sapientia exinaniuerit seipsum? sed non potuit altius in montem bonitatis ascendere, nec suum expressius commendare charitatem. Nec mirum si descendendo Christus ascendit, quando priorum vterque cecidit ascendendo. Idem alibi: Propterea charissimi perseuerate in disciplina, quam suscepistis, vt per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc via est, & non est alia præter illam. Qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit: quia sola est humilitas quæ ascendit, & quæ exultat, hæc est quæ sola ducit ad vitam. Et infra: O peruersitas, ô ambitio filiorum Adam, quod cum ascendere difficillimum, descendere autem facillimum sit, ipsi & leniter ascendunt, & descendunt difficiliter, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum, ipsis etiam angelicis humeris formidandos. Ad sequendum autem te Domine Iesu, vix inuenitur, vel qui trahi patitur, qui velit duci per viam mandatorum tuorum Hucusque

Bernardus

Cant. 1. d
Idem ser. 17.
sup. Cant.
ante med.

Greg. hom.
30. in Euan.
ante med.

Gal. 6. a

Luc. 17. c

Bern. ser. 6.
super Psal.
Qui habitat,
circa med.

Matt. 16. d

Sap. 6. a

Idem ser. 4.
de Ascens.
Dom. ante
med.

Isa. 14. e

Gen. 3. a

Sap. 6. a

1. Cor. 1. e
ex Is. 26. a
& Abd. 1. a

1. Reg. 1.

1. Cor. 1. a

Idem ser. 2.
de Ascens.
Dom. post
med.

Bernardus. Habet ergo ex prædictis, qualiter ad verum honorem pertingere possis, sc. per humilitatem, & qualiter fugiendus est hic temporalis, & falsus honor. Sed forte blandiuntur sibi aliqui ambitiosi scientiæ, ac honoris sub specie lucri animarum, quasi sic melius possint intendere aliorum salutem. Sed audi quid eis respondeat Bernardus: Vtinam tamen quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quam fiducialiter se ingessit. At difficile fortassis, ac impossibile est, ut ex amara radice ambitionis, suavis fructus prodeat charitatis. Hucusque Bernardus. Ad hoc autem ut honores vilipendas, ut concedet, necessaria est virtutis præcellentissimæ magnitudo. Nam sicut dicit Chrysostomus: Tale quid est uti bene honoribus, ac si aliquis cum puella speciosissima conuerteretur, & leges accipiat, ne in ipsam vnquam oculos iniiciat impudicos. Ideoque procul dubio valde forti opus est animo, ut quis potestate vel honore sibi concessio, in his quibus oportet utatur.

CAPVT XXXVI.

Quo modo Dominus orauit in monte, & descendens ambulauit super aquas, & multa plura de oratione.

Sicut in superiori tractatu habuisti, Dominus Iesus coegit discipulos intrare nauem, & ipse ascendit in montem. Compleamus ergo, quæ Dominus operatus est post illud miraculum de panibus, quia illa materia contigua est, & ea quæ istis tractatibus continentur, simul facta fuerunt. Ipsa tamen dimisi, ut melius posses capere, & ut eorum moralitates possent clarius explicari. Postquam ergo discipuli nauem intrauerunt, ipse in montem ascendit, & ibi stetit in oratione vsque ad quartam vigiliam noctis, id est, vsque ad partes tres noctis, quæ recesserant, & quarta restabat. Ex quo habes, quod Dominus Iesus pernoctabat in orationibus, & pluries legitur, eum orationi intendisse. Conspice ergo eum, qualiter orat, & se humiliat coram patre. Quærit solitaria loca, & solus vadit ad ea, affligit se, & vigilat vigiliis longas. Intercedit pastor fidelis pro ouibus suis, orat enim non pro se, sed pro nobis, tanquam aduocatus noster & mediator apud patrem. Orat etiam, ut exemplum nobis daret orandi. Frequenter etiam discipulos monuit de hoc, & opere comprobauit. Dicebat namque eis, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Et quomodo importunitas orationis impetrat quod poscit, proponens eis exemplum ad hoc de iudice & vidua, ut habes in Luca. Hortabatur eos etiam ad confidentiam impetrandi petita, dicens: Petite & dabitur vobis. Ad hoc aliud proponens exemplum de amico, qui propter importunitatem amici petentis panes necessarios commodat, ut similiter habetur in Luca. Et hoc dicebat, ut nobis commendaret virtutem orationis. Est quippe virtus eius inæstimabilis, & efficax ad omnia proficua impetranda, & nociua remouenda. Si vis enim patienter tolerare aduersa, sis homo orationis. Si vis tentationes & tribulationes superare, sis homo orationis. Si vis prauas affectiones conculcare, sis homo orationis. Si vis astutias Satanæ cognoscere, ac eius fallacias vitare, sis homo orationis. Si vis lætanter viuere in opere Dei, & laboris, & afflictionis viam incedere, sis homo orationis. Si vis spirituali vita te exercere, & carnis curam non agere in desideriis, sis homo orationis. Si vis vanas mulcas cogitationum effugare, sis homo orationis. Si vis animam tuam sanctis, & bonis cogitationibus, desideriis, feruoribus, & deuotionibus impinguare, sis homo orationis. Si vis cor tuum virili spiritu, & constanti proposito in Dei beneplacito stabilire, sis homo orationis. Denique si vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, sis homo orationis. In ea enim recipitur sancti Spiritus vnctio, quæ de omnibus mentem docet. Item si vis ad contemplationem ascendere, & frui amplexibus sponsi, sis homo orationis. Ad eam namque contemplationem & cœlestium

de gustationem, per orationis exercitium, deuenitur. A Vides quam magnæ potentia, & virtutis sit oratio. Ad quorum omnium confirmationem omissis scripturarum probationibus, hoc tibi sit pro efficaci probatione, quod audimus, & videmus quotidie per experientiam, illiteratas personas & simplices, prædicta & alia plura maiora, per virtutem orationis fuisse adeptos. Multum ergo animam debent ad orationem dare omnes, qui Christum imitari desiderant, & præcipue religiosi, quibus maior debet esse vacandi copia. Quare te hortor, tibi que quantum possum, mando districtius, ut pro principali exercitio tuo, sumas orationem, nihilque aliud, necessariis curis tantum exceptis, te delectet nisi oratio: quia nihil tantum te delectari debet: quam morari cum Domino, quod per orationem fit. Ut autem melioris hortatoris fungaris consilio, audi melliflua, quæ super ista materia narrat Bernardus. Dicit enim sic: Quibus studium est frequenter orare, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido, & arido accedimus ad altare: orationi incumbimus, persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis, & si sit qui premat lac conceptæ dulcedinis, vbertim vbera fundere non tardabunt. Idem in principio quadragesimæ: Quoties, inquit, de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde meo. Quid enim est quod licet nunquam ab oratione celsimus, vix vnquam experiri videtur aliquis vestrum, quis sit orationis suæ fructus: Sicut ad orationem accedimus, sic & redire videmur, & nemo respondet nobis verbum, nemo quidquam donat. Sed iudicium fidei sequere, non experimentum tuum. Quoniam fides quidem verax: sed experimentum fallax. Quæ est igitur veritas fidei, nisi quod promissit filius Dei dicens: Quidquid autem orantes petitis, credite: quia accipietis & fiet vobis. Nemo vestrum fratres parumpendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, non parumpendit eam. Prius quam egressa sit ab ore nostro, ipse eam scribi iubet in libro suo. Et vnum de duobus indubitanter sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nouit nobis vtilius. Nos enim quid oremus sicut oportet nescimus, sed miseretur ille super ignorantia nostra, & orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est vtile, non tam cito dari necesse est, minime tribuit. Oratio tamen infructuosa non erit, ita sane si fecerimus quod monemur in Psalmo, scilicet si delectemur in Domino. Ait enim Sanctus David: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Est post pauca: Sed considera, quod petitiones cordis dixerit, quas approbat iudicium rationis. Nec habes quod caueris, sed vnde magis toto affectu in gratiarum actione verferis. Quandoquidem tanta super te cura est Deo tuo, ut quoties quæris quod tibi inutile est, non te audiatur super hoc, sed mutet illud meliori dono. Sicut pater carnalis paruulo quærenti panem libenter porrigit: quærenti cultellum, quem non necessarium putat, non consentit, sed magis ipsi panem quem ei dedit, ipse frangit. Porro petitiones cordis in tribus crede consistere, nec video, quid præter illa electus quisquis sibi debeatur postulare. Duo quidem huius temporis sunt, scilicet bona corporis, & bona animæ: tertium autem beatitudo vitæ æternæ. Nec mireris quod bona corporis à Deo dixerim esse quærenda: quoniam eius sunt corporalia omnia sicut spiritualia bona. Ab eo enim est petendum & sperandum, nobis euenire, ut possimus in eius seruitio sustentari. Veruntamen pro necessitatibus animæ orandum est nobis, & frequentius & feruentius, id est, pro obtinenda gratia Dei, animæque virtutibus. Sic & pro vita æterna tota pietate, totoque nobis orandum est desiderio: vbi nimirum & corporis, & animæ plena, & perfecta est beatitudo. Et infra. Sit ergo oratio, quæ pro temporalibus est, circa solas necessitates restricta. Sit oratio quæ pro virtutibus animæ est, ab omni impuritate libera, & circa solum beneplacitum Dei intenta. Sit ea quæ sit pro vita æterna, in omni humilitate præsumens,

Bern. ser. 9.
super Cant.
post med.

Idem ser. 5.
de Quadr.
circa med.

Mar. 11. c

Psal. 36. a

Idem ser. ad
clericos, c. pe-
nult. in fin.

Mar. 6. a
Ioan. 6.
Matt. 14. a

1. Ioan. 2. a

Luc. 18. a
Ibid. f

Luc. 11. a

Multiplex
fructus ora-
tionis.

idem ser. 86.
super Cant.
ir. med.

Toren. 2. f

de sola miseratione diuina. Idem : Non modo locum, sed & tempus obseruare oportet eum, qui sibi orare uoluerit. Tempus feriatum commodius, aptiusque : maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit, puriorque oratio. Consurge in nocte, inquit, in principio vigiliarum tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui. Quam secure de nocte ascendit oratio, solo arbitro Deo, sanctoque Angelo, qui illam superno altari suscipit presentandam? Quam grata & lucida, uerecundo colorata rubore? Quam serena, & placida, nullo interim turbata clamore, vel strepitu? Quam denique munda, & sincera, nullo resperfa puluere terrenæ sollicitudinis, nulla aspiciente laude, seu adulatione tentata? Propter hoc igitur sponsa non minus uerecunde, quam caute, & lectuli secretum petebat, & noctis : orare, hoc est, uerbum quærere uolens. Vnum est enim. Alioquin non recte oras si orando præter uerbum aliquid quæras, aut quod propter uerbum non quærīs : quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia uulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi refarcitus defectuum, ibi profectuum copię, ibi denique quidquid accipere, uel habere omnibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud à uerbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam si ista temporalia, cum necesse est, postulare familiarius uidemur, si uerbum in causa est, ut quidem dignum est, non utique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Hucusque Bern. Audisti igitur uerba pulcherrima altissimi contemplantis, & orationum dulcedinem degustantis Bernardi. Ruminas ea si uis, ut sapiant tibi. Ideo autem libenter ipsius uerba in hoc Opusculo interfero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia, sed & decore plena, & ad Dei seruitium exercitantiã. Ipse enim fuit eloquentissimus, & spiritu sapientiæ plenus, & sanctitate præclarus : quem te desidero imitari, & ipsius monita, & uerba, opere exercere, propter quod sæpe tibi propono eundem.

Sed redeamus ad Dominum Iesum. Dum igitur Dominus esset orans in monte, discipuli erant in mari afflicti, & angustiati uehementer: quia uentus erat eis contrarius, & naui procellis, & fluctibus iactabatur. Conspice ergo eos, & cõpatere eis, quia in magna sunt tribulatione & angustia. Tempestas enim inuasit eos, tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Quarta autem uigilia noctis descendit Dominus de monte, & ambulans supra mare, appropinquauit eis. Conspice ergo eum bene hic pro Deo, & uide quo modo fatigatus ex uigilia lōga, & oratione proluxa solus descendit noctis tempore de monte laborioso, & forte petroso, pedibus nudis, & quo modo uadit supra mare firmo uestigio sicut super terram. Cognouit ergo creatura suum Creatorem. Cum autem appropinquauit nauī, discipuli timentes, clamauerunt, putantes esse phantasma, at benignus Dominus nolens amplius eos vexari, assecravit eos dicens: Ego sum, nolite timere. Tunc Petrus confusus de potentia Domini, ad insum eius cœpit & ipse supra mare ambulare: sed postea titubans cœpit mergi, sed dextera Domini eum ne demergeretur, erexit. In hoc autem loco dicit Glossa: Super mare ambulare facit eum, ut ostendat diuinam potentiam: mergi facit, ne infirmitatem obliuiscatur, ne putet se æqualem Deo, & ne superbiat. Intrauit autem Dominus nauem, cessauit uassatio, & omnia sunt pacata. Discipuli uero eum reuerenter recipiunt, multumque gauisi sunt, & in quiete magna remanserunt. Conspice bene ipsum, ac discipulos in omnibus prædictis, quia pulchra, & deuota sunt ualde. In hoc igitur facto moraliter considerare potes, quia Dominus quotidie sic nobiscum facit spiritualiter, patitur, & sustinet, ut electi affligantur in hoc mundo, in interiori, & exteriori homine, quia flagellat omnem filium quem recipit. Qui enim extra disciplinam sunt, ut ait Apostolus, non filij, sed adulteri sunt. Expedit autem nobis tribulari, & affligi hic, nam inde erudimur, inde uirtutes acquirimus, & acquisitas conser-

uamus, & quod maius hic est, inde futura, & æterna præmia expectamus. Et ideo non debemus in eis frangi, uel esse impatientes: sed ipsas affectare, & diligere. Sed quia magna à multis tamen incognita est utilitas tribulationum, & idcirco talibus difficiles & importabiles uidentur. Ut tu instruaris, & patienter eas sustineas, adduco tibi more solito uerba Bernardi, qui ait sic: Utilis est tribulatio, quæ probationem operatur, ducit ad gloriam. Cum ipso sum, inquit, in tribulatione, & cætera. Agamus ergo gratias patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulatione, & in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim, ut dixi, necessaria est tribulatio, quæ in gloriam uertitur, quæ mutatur in gaudium. Gaudium sane longum, quod nemo tollet a nobis, gaudium multum, gaudium plenum. Res necessaria est, ista necessitas, quæ parit coronam. Non contemnamus, fratres, semen modicum est, magnus exinde fructus exurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non cõsideramus quæ uidentur, sed quæ non uidentur in eo. Quæ enim uidentur temporalia sunt, quæ non uidentur æterna. Et infra: Cum ipso in tribulatione sum, ait Dominus, & ego non aliud meritum quam tribulationem requiram. Mihi adhærere Deo bonum est. Non solum autem, sed & ponere in Domino Deo spem meam, quia eripiam & glorificabo eum, cum ipso sum in tribulatione. Deliciæ, inquit, meæ esse cum filiis hominum. Descendit ut prope sit his qui tribulato sunt corde, ut nobiscum sit in tribulatione nostra, erit autem quando rapiemur in nubibus obuiam Christo in æra, & sic semper cum Domino erimus, si tamen curemus eum interim habere nobiscum. Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulati sine te, sine te gloriari. Vasa figuli probat fornax, & uiros iustos têtatio tribulationis. Quid trepidamus? Quid cunctamur? Quid refugimus hunc caminum? Sæuit ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione. Si Deus nobiscum, quis contra nos est? Nihilominus quoque si ille eripit, quis est qui eripiat de manu eius? Postremo si iste glorificat, quis humiliabit? Idem: Non solum igitur in spe, sed gloriamur in tribulatione. Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Op-tanda infirmitas quæ Christi uirtuti compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed destitui, ac deficere penitus à memetipso, ut Domini uirtutum uirtute stabiliar? Nam uirtus in infirmitate perficitur. Denique ait: Quando infirmor tunc fortior sum, & potens. Idem: Propterea sponsa non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leue præ amore in ipsis ducat, quidquid laboris imminet, & doloris. Bene fasciculus, quia paruulus natus est nobis. Bene fasciculus, quia non sunt condignæ passionis huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Id enim, inquit, quod in præsentī momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operabitur in nobis. Erit igitur quandoque nobis ingens cumulus: gloriæ: qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus cuius iugum suaue est, & onus leue? non quia leue in se, nec enim leuis passionis asperitas mortis amaritudo, sed leuis tamē amanti. Idem super istum uersum: *A sagitta*. Si magnum illud Ecclesiæ corpus considerare libet facile satis aduertimus, longe acrius impugnari spirituales uiros ipsius Ecclesiæ quam carnales. Agit hoc sane superna, semperque inuidiosa malicia, perfectiores quosque uehementius pulsans, iuxta illud: *Esca eius electa*. Agit, inquam, & non sine certa diuini dispensatione consilij: qui quidem nec imperfectiores non super id quod possunt ferre tentari permittit, faciens cum tentatione prouentum: & perfectioribus non modo gloriosiores, sed numerosiores parat ex hoste triumphos. Et post pauca: Longe ampliori sollicitudine, & calliditate multipli pars aduersa vulnerare in nobis dexteram satagit, quam sinistram, nec tam corporis profecto, quam cordis laborat auferre substantiam. Et infra: Illic autem studiosius re-

Ber. ser. 10.
super Psal.
Qui habi-
ent, an. med.

Psal. 90. c

Psal. 72. d

Prou. 3. d

Eccli. 27. d

Idem ser. 25.
super Cant.
post med.
2. Cor. 12. b

Ibid. a
Idem ser. 43.
super Cant.
sciam à
prin.
Rom. 8. d
2. Cor. 3.

Idem ser. 7.
super Psal.
Qui habitat.

Abac. 1.

Auctoris
de S. Bern.
testimoniū

Mat. 14. d

Hebr. 12. b
Ibidem.

pugnandum, vbi grauior vrget necessitas, vbi totum A belli imminet pondus, vbi colluctationis ratio vniuersa consistit. Vnde nobis tota paratur, aut victis ignominiosa captiuitas, aut vinctibus gloria triumphans: *Et post aliqua.* Hæc denique gratia, & misericordia Dei in seruos eius, & respectus in electos illius, vt in eorum interim sinistram quidem velut dissimulans, dexteræ semper studiose protector assistat. Hinc est, quod de ipso Propheta testatur: *Præuidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniã à dextris est mihi ne commouear.* *Et infra:* Vtinam mihi semper à dextris sis Iesu bone, vt semper teneas manum dexteram meam. Scio enim & certus sum, quod nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim & tundatur sinistrum latus, pulsetur iniuriis, vellicetur opprobriis, libens illud expono, dum à te custodior, dum sis ipse protectorio mea, super manum dexteram meam. Idem: Aliud est animo virtute agi, aliud sapientia regi, aliud dominari in virtute, aliud in suauitate deliciarum. Licet namque sapientia potens, & virtus suavis existat, vt tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiam placidas animi, cum spirituali quadam suauitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam: vbi post multa hortamenta, ad virtutem pertinentia, adiecit, quod sapientia est in suauitate in Spiritu sancto. Igitur resistere, vim vi repellere, quæ vtique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idem ipsum honorẽ tuum laboriose defendere, & quiete possidere. Non idem virtute agi, & virtute frui. Quidquid virtus elaborat, sapientia fruitur: & quod sapientia ordinat, & deliberat, moderatur virtus, & exequitur. Sapientiam scribe in otio ait sapiens: ergo sapientiæ otia, negotia sunt, & quo otiosior sapientia, eo exercitior in genere suo. E regione virtus exercita clarior est, eoque probator quo officiosior. Et si quis sapientiam, virtutis amorem definiat, non mihi à veris deuiare videtur. Vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia à sapore denominatur, quasi virtuti accidens quoddã, velut condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa & aspera quodammodo sentiebatur. Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. *Et infra:* Itaque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere, ad sapientiã gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum, & sustinere Dominum, virtutis quidem est, gustare: & videre quoniam suavis est Dominus, sapientiæ est. Et vt magis ex proprio bono naturæ bonum vtrumque clarescat, modestia animi probat sapientiam, constantia virum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia, cum virtus sit quoddam stabile fundamentum, super quod sapientia ædificet sibi domum. Idem: Felix, qui passiones corporis sui propter iusticiam ordinat, vt quidquid patitur, propter Dei filium patitur: quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore versetur gratiarum actio, & vox laudis. Qui sic extulerit se, iste tollit grabatum suum, & vadit in domum suam. Grabatum, nostrum corpus est, in quo prius lægidi iacebamus: seruientes desideriis, & concupiscentiis nostris. Nos portamus illud, cum spiritui cogimur obedire. Idem: Vere multiplex spiritus qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur: vt non sit qui se abscondat à calore eius. Si quidem conceditur eis ad vsum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem, ad vsum quidem vitæ, bonis & malis, dignis pariter & indignis omnia bona abundantissime tribuens: ita vt videatur hic discretionis limitem non tenere. Ingratus est, qui in his quoque beneficia spiritus non agnoscit. Ad miraculum in signis, & prodigiis, in variis virtutibus quas per quorumlibet manus operatur. Ipse est antiqua miracula suscitans, vt ex præsentibus fidem astruat præteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria vtilitate largitur, tertio infunditur ad salutem: cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in

omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in spe gloriæ filiorum Dei, etiam in tribulationibus gloriemur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionẽ exultationem. Omnibus nobis, ni fallor, datus est spiritus ad salutem: ad feruorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur, pauci qui studeant æmulari. Contenti sumus angustiis, nec respirare in libertatem illam, nec saltem ad illam spirare conamur. Hucusque Bern. Vides igitur quam pulcherrimis & pluribus rationibus, nobis ostendit facundissimus Bern. quod tribulationes nobis expediunt. Non igitur mireris, si Dominus permittebat discipulos suos, quos ita diligebat vexari procellis, vtilitatem ipsorum exinde cognoscens. Pluries enim legitur, eorum nauiculam fluctibus, & contrariis ventis exagitata, sed nunquam submersam. His ergo monitis, cor tuum stabilire, ac ordinare procures, vt in contingentiis aduersis, & in quibuscunque displicentiis, & patienter & lætanter te habeas, & in via spiritus te ita exerceas, vt eius repleta feruore etiam appetas pro amore Domini Iesu tribulari, qui in se & suis hanc viam excelsum tenuit, & monstrauit.

DE CHANANÆA.

CAPVT XXXVII.

Quomodo Angeli nostri nobis fideliter seruiunt, notabilis discursus.

CUM Dominus Iesus laborans circuiret prædicando, & infirmos curando, accessit ad eum mulier Chananaea, id est, de terra Chanaan, quæ erat gentium & non Iudæorum, rogans eum vt liberaret filiam suam, quæ à dæmonio vexabatur. Erat enim fidens in eo, quod hoc facere posset. Et Domino non respondente nihilominus instabat, & perseverabat clamans, & petens ab eo misericordiam: in tantum, vt discipuli pro ea rogarent. Cumque Dominus responderet, non debere dare panem filiorum canibus, ipsa se humilians respondit, vt saltem more canis de micis posset habere, & sic meruit exaudiri. Conspice ergo Dominum & discipulos, & ipsum in prædictis, iuxta considerationem generalem, quam dedit tibi supra. Nihilominus etiam considera virtutes huius mulieris, & eas ad totã tuam vtilitatem conuerte, quæ maxime tres fuerunt. Prima fuit fides magna, vt etiam vsque ad filiam se extenderet, & de ipsa fuit commendata hæc à Domino. Secunda fuit orationis perseverantia, & non solum perseverans fuit, sed etiam importuna. Quam importunitatem etiam Dominus acceptat, & eam inuitat, vt in priori tractatu certa habuisti. Tertia fuit humilitas profunda, nam nec negauit se canem, nec dignam putauit se inter filios reputari, vel habere panem integrum, sed contenta fuit de micis accipere. Vnde valde se humiliavit, & ideo quod postulauit, obtinuit. Sic & tu si corde integro, fidei & puro in oratione perseverans, coram Deo tuo te humiliaueris, indignam te reputans omni bono suo, certissime credas, quod quidquid petieris, obtinebis. Et sicut Apostoli rogauerunt pro Chananaea: sic & Angelus tuus pro te rogabit, & offeret orationem tuam Domino. Super quo audi Bern. dicentẽ: Suspiranti animæ meæ frequenter, immo sine intermissione oranti, & afflictanti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum Hieremia: Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Sed & Angelus eius qui vnus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus minister profecto & arbiter, secretæ mutæque salutationis. Is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collæatur, & condelectatur, & conuersus ad Dominum Dicit: Gratias ago tibi Domine maiestatis:

Quia

Psal. 115. c

Idem ser. 85.
super Cant.
post med.

Ecclesi. 38.

Psal. 32. b

Pro. 9. a

Idem ser. de
passione D.
in Feria 4.
habdomada
pænosa vers.
fin.Idem ser. 3.
de Pentec.
vers. fin.

Matt. 15. b

Idem ser. 31.
super Cant.
ante med.

Thren. 3. c

Psal. 20. a

Quia desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum: Ipse est qui in omni loco sedulus quidem pedisequus animæ non cessat sollicitare, & assiduis suggestionibus monere, dicens: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Et rursum. Expecta Dominum, & custodi viam eius. Item si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Ad Dominum autem: Sicut cernus, inquit, desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat ista ad te Domine. Desideravit te in nocte, sed & spiritus tuus in præcordiis eius. De mane vigilavit ad te. Et iterum: Tota die expandit ad te manus suas. Dimitte illam, quia clamat post te. Convertere aliquantulum, & deprecabilis esto. Respice de celo & vide & visita desolatam. Fidelis paronymus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non tuam querit, sed Domini gloriam. Discurret medius inter dilectum & dilectam, vota offerens, dona referens, excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repræsentat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Si quidem domesticus est, & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem patris. Hucusque Bernardus.

Vides quam fideliter Angeli nostri seruiunt nobis ex quo autem occurrit de ipsis aliqua loquendi materia. Scire te volo, quod magnam erga eos reuerentiam habere debemus, & eos quotidie laudare, honorare, ac eis gratiarum actiones referre tenemur, & in eorum præsentia, qui semper nobiscum adsunt, nihil illicitum, nihil turpe cogitare, dicere, vel operari debemus. De quo etiam à beato Bernardo monemur, qui sic dicit super Psalmum, Qui habitat: Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia. Caute ambula, ubi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus viis tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. Nec tu audeas illo præsentem, quod vidente me non audeas. *Et paulo post:* Adsunt igitur tibi non tantum modo tecum, sed etiam pro te. Adsunt ut protegant, adsunt ut prosint. Quid retribuies Domino pro omnibus quæ tibi? Si quidem ei soli honor & gloria. Quare ei soli? Quia ipse mandavit, & omne datum optimum non nisi ab illo est. Veruntamen si ille mandavit ipsis quoque, qui & ei ex tanta charitate obediunt, & nobis subueniunt in tanta necessitate, ingratos esse non licet. Simus ergo deuoti, simus grati tantis custodibus, redamemus eos, & honoremus eos quantum possumus, quantum debemus. Hucusque Bernardus. Habes ergo in prædictis commendatum Angelorum obsequium, & adiutorium, & orationis virtutem. Hanc tenere studeas, & illis omnem quam potes reuerentiam exhibe.

CAPVT XXXVIII.

Qualiter aliqui ex verbis Domini scandalizati fuerunt.

Non mireris, si aliquando ex verbis & factis nostris scandala oriuntur, quantumcumque fideliter & bene fiant: cum ipsi Domino, qui errare non poterat, pluries contigerit. Dum enim quadam vice Pharisei Dominum interrogarent, quare discipuli non lauabant manus quando manducabant: Dominus dure respondit eis, increpans, quod exteriorem munditiam non interiorem quærebant. De quo illi scandalizati sunt, sed Dominus non curauit. Alia vice cum spiritualia verba doceret in Synagoga, aliqui ex Discipulis eius tanquam carnales, non intelligentes recesserunt. Sed ad duodecim discipulos ait: Nunquid & vos vultis abire? Et Petrus pro se & aliis respondit, Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Considera ergo eum in prædictis, & aliis similibus, quo modo cum potestate loquebatur, & docebat veritatem, non curans de scandalo prauorum siue insipientium. Notandum, igitur primo, quod propter alterius scandalum non debemus recede-

re à virtute iustitiæ. Secundo, quod de interiori munditia magis, quam de exteriori honestate curare debemus, quod etiam alibi expressius Dominus dixit in Luca: quod spiritualiter viuere debemus, ita quod verba Domini non videantur nobis extranea, sicut illis discipulis, qui quando Christus dixit in Ioanne: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. non poterant sustinere, sed recesserunt: sed potius recognoscamus ipsa esse verba vitæ æternæ, ut vna cum duodecim, ipsam imitemur perfecte.

CAPVT XXXIX.

De Retributione relinquendum omnia.

Cum fidelis & prudens discipulus Simon Petrus, quæreret à Domino Iesu pro se & sociis, de retributione ipsorum: respondit Dominus inter alia, quod omnes qui temporalia dimittentes ipsum sequerentur, centuplum accipient in hoc mundo, & vitam æternam in futuro. Nota bene hanc retributionem, & gaude gaudio magno, & gratias, & laudes Domino referas toto affectu, quod ad talem negotiationem te adduxit, ut manualiter de vno centum lucreris, & nihilominus etiam vitam æternam. Hoc autem centuplum spirituum non corporalium rerum est, videlicet consolationum internarum, & virtutum, quas per experientias cognoscimus, non per doctrinam. Cum enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis nitorem, & patientiæ cæterarumque virtutum, & delectatur in eis: nonne centuplum recepisse videtur tibi? Ea si ulterius ascendat, ut visitationem sponsi recipiat, & ad eius præsentiam gloriatur: nonne tunc recipit plus quam millecuplum omnium quæcunque fuerint, & quomodocunque fuerint, quæ pro eo dimiserat? Vides quomodo verum est quod loquitur veritas, non fallit quin centuplum reddat in hoc sæculo, etiam non tantum semel sed pluries, & sæpe animæ sibi deuotæ, adeo ut sic afficiat eam, ut non solum quæ reliquit, sed totum mundum arbitretur stercora, ut sponsi sui lucrifacere possit. Ut autem super hoc centuplo plenius instruaris, audi quid inde dicat Bernardus: Si forte adhuc sæcularis quispiam dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Ut quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An homini potius ostendenti, quam veritati crederes promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis, victori promittitur, nomen nouum, quod nemo nouit, nisi qui accipit: *Et paulo post:* An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod longe plus, quàm centuplum est visitatio Paraleti spiritus, & præsentia Christi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis, qui sperant in te. Vides quo modo memoriam abundantiae suauitatis huius eructet anima sancta quo modo exprimere gestiens verba multiplicet. Quam, inquit, magna multitudo. Hoc ergo centuplum ad optio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus deliciae charitatis, gloria conscientia, regnum Dei quod intra nos est. Non utique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium, in Spiritu sancto. Gaudium sane non modo in spe gloriæ, sed in tribulationibus. Hic est ignis, quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium deridere carnifices. Stephanum in morte pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax, quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam, si quidem donum, & pax est electis Dei. Pax utique patris, & donum futuræ gloriæ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quidquid sub sole placet, quidquid in mundo concupiscitur, non potest comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de om-

*Psal. 36. a
Ibid. f*

*Abac. 2. a
Psal. 41. a*

*Psal. 87. b
Mat. 15. c
Psal. 89. c*

*Angelos
quanta re-
uerentia
prosequi
debemus.*

*Bern. ser. 12.
super Psal.
Qui habitat,
cir. med.*

*Psal. 115. a
Luc. 1. c*

*Mat. 5. a
Mar. 7. a*

Ioan. 6. a

Luc. 1. a

Ioan. 6. f

Mat. 19. d

*Centuplum
Euangelij.*

*Bern. in de-
clam. super
Ecce nos
reliq. om. ex
Mat. 19. nō
longe à fin.
ex Gregor.
homil. 26. in
Euangel. non
longe à prin.
Apoc. 3. c*

Psal. 30. c

Luc. 11. f

Sap. 3. b

nibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat, quam nemo scit nisi qui accipit. Hucusque Bernardus. Gaude ergo, & latere, ut dixi, & gratias age, quod ad hoc centuplum recipiendum vocata es, & hunc paradysum saepe ingredi, quem ex orationis studio consequi poteris.

CAPVT XL.

Qualiter Dominus quaesuit à Discipulis quid diceretur de eo?

Veniens Dominus Iesus vs in partes Caesareae Philippi, quaesuit à Discipulis, quid diceretur de ipso, & etiam quid inde ipsi sentirent, & de aliis. Quidam responderunt & dicebant: Alij, &c. De se autem dixit Petrus pro se, & aliis: Tu es Christus filius Dei uiui. Et Dominus ad eum: Tu es Petrus, & super hanc, &c. Et tunc dedit ei pro se, & successoribus suis clauis ligandi, atque soluendi super terram. Conspice igitur eum & etiam ipsos, iuxta generalem formam superius tibi traditam. Et nota, quod etiam hic habes, quod Petrum, quem ita magnificauerat, parum post vocauit satanam, eo quod propter amorem carnalem, quem ipse Petrus habebat ad ipsum, dissuasit ei de passione sua, ut non fieret. Sic & tu Domini exemplo, habeas omnes pro aduersariis, qui pro corporali alienatione ab exercitio, & bono spirituali te trahere uellent.

CAPVT XLI.

De Transfiguratione Domini in Monte.

Assumens Dominus Iesus tres ex Discipulis, ascendit in montem Thabor, & transfiguratus est ante eos, ostendens se eis gloriosum. Venerunt insuper Moyses, & Elias loquentes cum eo de passione sua futura. Dicebant autem: Domine non expedit, ut moriaris, quia una gutta sanguinis tui redimeret mundum. Dominus autem Iesus dicebat: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus, sic & facere me oportet. Affuit ibi Spiritus sanctus in specie nubis lucidae, & vox patris facta est in nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Discipuli uero ceciderunt in terram, & cum excitati sunt, non viderunt nisi Dominum Iesum. Conspice igitur bene praedicta, & te praesentem exhibeas, quia magnifica sunt.

CAPVT XLII.

De Eiectione ementium, & uendentium de Templo.

Dvabus vicibus eiecit Dominus Iesus ementes, & uendentes de templo, quod inter eius magna miracula deputatur. Nam licet alias eum vilipenderent, tunc tamen omnes ante eum fugerunt. Et quamuis essent multi, non se defenderunt, sed ipse solus cum quibusdam funiculis omnes eiecit. Et hoc ideo, quia terribilem se eis ostendit in facie. Accensus est enim zelo uehementi, eo quod pater suus sic inhonorabatur ab illis, maxime in loco, ubi magis honorari debebat, fecit ipsas eiectiones. Conspice bene ipsum, & compatere, quia ipse compassionis dolore plenus est. Ac nihilominus time. Nos enim qui in templo Dei sumus de speciali, & magna ipsius gratia deputati, si saecularibus negotiis, ut illi faciebant, nos implicemus, cum ad laudem eius semper debeamus intendere, merito eiectionem ab eo, & indignationem ipsius timere possumus, & timemus. Si ergo non vis hoc timore vexari, nulla ratione vel cum saecularibus curis, vel negotiationibus te audeas implicare. Opera quoque curiosa ne feceris, quae tempus laudibus Dei debitum occupant, & pompis saecularibus correspondent.

CAPVT XLIII.

De Probatica Piscina. Item ne sis fratris iudex temerarius.

Erat in Hierusalem quaedam congregatio aquarum, in qua lauabantur oves, de quibus fiebant sacrificia. In ea dicitur fuisse lignum Crucis. Quolibet autem anno, cum semel commouebatur ab Angelo, sanabatur aliquis infirmus, scilicet qui descendebat in aquam post eius ab Angelo motionem: Unde multi propterea infirmi iuxta eam continue morabantur. Erat autem ibi quidam infirmus, iacens in grabato paralyticus per triginta & octo annos. Hunc igitur Iesus quadam die sabathi sanauit. Conspice eum humiliter euntem ad infirmum, & loquentem more solito. In hoc igitur factotria nota. Primum quia sicut hic Dominus requisit infirmum, si uellet sanari: ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit, & inexcusabiles sunt peccatores non consentientes uoluntati Domini, & suae salutis. Quia secundum Augustinum: Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Secundum cauere debemus, ne relabamur à Domino, quia si sanati à Domino recidiamus, digne nostra ingratitude acrius punietur, sicut huic dixit Dominus: Vade noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Tertio, quia maligni de omnibus perdunt, sicut boni de omnibus lucrantur. Nam cum hic liberatus portaret grabatum, & diceretur ei à Iudeis, quod hoc non licebat in die sabathi, ipse respondit: Qui me saluum fecit, ille mihi dixit, tolle grabatum tuum. Non dicebant, quis est ille, qui te saluum fecit? Et sic accipiebant, quod possent reprehendere, non quod poterant laudare: Sic & carnales homines saepe in malam iudicant partem, quae uideat, & quasi de omnibus perdunt. Spiritualiter autem uiuentes omnia referunt ad laudem Dei, siue sit prosperitas, siue sit aduersitas, & non dubitant, quin recte omnia fiant, Deo cuncta uel recte operante, uel iuste permitte, & omnia in bonam partem interpretantur, iuxta doctrinam beati Bernardi, qui sic ait: Caue alienae conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum. Magis autem excusa intentionem, si opera non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud te ipsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si in me accepisset, similiter potestatem? Hucusque Bernardus. Quod autem de omnibus lucrantur spirituales, etiam de suis, & alienis peccatis & de rebus nociuis, & etiam de diaboli operibus, sic docet Bernardus: Irrationalis, & brutalis spiritus, & si ad spiritualia non pertingat, ad ea tamen capeffenda pro suo corporali, temporalique obsequio, noscitur iuuare illos, qui omnem usum rerum temporalium ad fructum transferunt aeternum, utentes hoc mundo tanquam non utentes. *Et post multa:* Si qua animantia quantum ad usum sui reperiantur incommoda, & si nocua, & si etiam perniciofa temporalium hominum constat esse salutis. Non tamen deest eorum corporibus, unde cooperentur in bonum, his, qui secundum propositum uocati sunt sancti, & si non concedendo incibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, iuxta eum, qui utique omni uenti ratione praesto est, communis disciplinae profectum praebens, quo inuisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nam & diabolus, eiusque satellites cum sit eorum semper maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed si boni amulatores fueritis, absit ut obstant, magis autem profunt: & nolentes, cooperantur in bonum bonis. *Et infra:* Est enim qui bonum operatur non uolens, siue homo malus, siue Angelus malus, & constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit inuito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est, sed nescio quo modo gratius iucundiusque

Ioan. 5. a

Tria mota da in conatione paralytica

Aug. de uer. Apoll. ser. 15. post med. to. 10.

Bern. ser. 40. super Cant. quae uer. 10.

Idem ser. 5. super Cant. aare med.

Rom. 1. b

cundiusque

Idem ser. 54.
super Cant.
cir. med.

Psal. 57. b

Idem ser. 14.
super Cant.

Lur. 7.

Prov. 12. c

Mat. 12. a

cundiusque septimus bonum, quod per malum dispensatorē ministratur. Ipsa est ergo causa cur, & per malos Deus faciat bona bonis, non autem vt opera eorum indigeat in beneficiendo. Idem: Quid superbis terra & cinis? & de Angelis transiit Dominus execrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum, fiat emendatio hominum. Scriptum est enim ad eorum correptionem: Cooperetur mihi in bonū etiam diaboli malum, & laue manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter inquis? audi. Superbo certe diabolo horrenda, & formidolosa maledictio intorquetur. *Et infra*: Si sic est actum cum eo, quid de me fiet terra, & cinere? Ille in cælo tumuit: ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in ditæ superbiam, quam in paupere dicat? Væ mihi. Si tam dure in potente illo animaduersum est, quid de me exiguō, & misero, & superbo: Bernardus etiam loquens de sponsa Ecclesia, quæ post multa peccata venit ad Dominum, nam de gentibus collecta, quæ idola colebat, quod eidem de Synagoga improperabatur: sic in suam vtilitatem torquet, dicens: Ipsa est cui plus dimissum est, & quæ plus diligit, quod æmula improperat ei ad conuitium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem, inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam, inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia, inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem deuotior, ac sollicitior. Hucusque Bernard. Vide quo modo spiritualiter viuentes, omnia interpretantur in bonam partem, & de omnibus lucrum faciunt. Sis ergo spiritualis, & omnia tibi cedent in bonum. Et valet huiusmodi consideratio, etiam ad tolerantiam tribulationum, & tentationum, & animi quietem. Nam per huiusmodi continuum exercitium, ad tantam tranquillitatem animi quis possit peruenire, quod vix, & raro de aliqua re turbaretur, vel haberet locum in eo quod ait sapiens: Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.

CAPVT XLIV:

Quomodo Discipuli Christi. vellebant spicas. Item de paupertate.

Discipuli Domini Iesu quadā die Sabbathi esuriētes, cum nec haberent vnde procurarent quod comederēt, ibant per agros, in quibus erant segetes, & vellebant spicas, fricabant manibus & comedeant. Reprehendebantur autem à Phariseis dicentibus, hoc non licere die sabbathi. Dominus defendebat eos, & multa talia faciebat Dominus in die sabbathi, vt dixi supra de habente manum aridam sanato. Tu autem discipulos intuere, & compatere eis in tanta necessitate constitutis, quamvis ipsi gaudentes hoc facerent ob paupertatis amorem, quam ante omnes virtutes, & beatitudines commendauerat eis eorum Magister, & Dominus. Quid tamen est cogitare principes mundi, præsentem omnium conditore, ad tam tenuem paupertatem reductos, vt tali pabulo, more animalium oporteat sustentari? Aspiciebat eos Dominus, & compatiebatur eis, quia tenerrime diligebat eos: sed nihilominus gaudebat, & tam propter eos quos in hoc multum mereri sciebat, quam propter nos, quibus relinquebat exemplum. In hoc enim exemplo, ad multas virtutes proficere possumus: nam hic mirabiliter paupertas relucet, pompa mundi contemnenda ostenditur, sumptuositas, & saporosa ciborum præparatio destruitur, & gulæ voracitas cum turpi sua vntuositate, & insatiabili appetitu totaliter eneruatur. Tu ergo hoc animaduerte, & tanto exemplo, totis visceribus eam amplectere, quæ sic emicuit in Domino, & Domina matre sua, & præfatis mundi principibus, & omnibus, qui eorum exemplum perfecte imitari voluerunt. Sed attende de qua paupertate intelligere debes. Scio enim, quod in monasterio constituta, paupertatem professi es, & nihil habere potes: de quo gratias age Deo tuo, & ipsam inuolabiliter serua. Sed vterius te ascendere volo, quod tamen à professione non discrepet, quin immo professio ipsa, sine hoc intellecta ver-

Abalis esset, & vacua. Dico igitur de illa paupertate quæ radicitur in corde, virtutes enim in anima collocandæ sunt, non in exterioribus. Optime ergo professionem paupertatis imitatis, si corde consentias. Nam si rerum penuriam exterius pateris, quia forte non abundas, vt sensualitas vellet, intèrius autem cupiditatem habeas, & plus quam necesse sit, deliberato animo appetas: nõ viuus in paupertate, sed in egestate. Quia non est hæc paupertas virtuosa, & meritoria, sed egestas laboriosa & demeritoria. Sufficit enim ad perdendum meritum, & ad omnne peccatum perpetrandum concupiscentia cum consensu. Et cum tali paupertate non credas te posse assurgere ad orationem, vel contemplationem, vel centupli consequi retributionem. Quando enim cor terrenarum cupiditatum pondere aggrauatum, sursum posset ascendere? quando ipso luto & fæce coinquinatum, & terrenum, & grossum effectum, ad Dei & cælestium puritatem posset appropinquare? Igitur corde diligas paupertatem, pro marre assume illam, placeat tibi decor eius, delecteris in ea, nunquam pro re aliqua ipsam lædere velis. Nihil habeas, & nihil omnino habere velis vltra necessitatem. Et si quæris quæ erit illa necessitas? Respondebo, quod quanto intimius paupertatem dilexeris, tanto subtilius de necessitate iudicabis. Illa namque necessaria sunt, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea, sine quibus esse commodè potes, & illa nec habere, nec petere, nec procurare, nec à sponte dantibus recipere velis. Nec tamen Dominum Iesum perfecte in paupertate imitari poteris, quantumcunque te strinxeris, nec video quod nostra paupertas suæ possit æquiparari, quantumcunque sit à nobis totis conatibus obseruata. Et hoc tibi breuiter ostendo vna & pulchra ratione, omissis aliis quæ reddi possunt, scilicet quia Deus, & quia ditissimus, & Dominus omnium, & quia perfectissimus, & huiusmodi: sed eam rationem adduco, quia ipse non solum penuriam paupertatis, sed etiam eius opprobrium assumpsit. Nam nostra paupertas, quia voluntarie assumpta est, & pro amore Dei virtuosa reputatur, & est: & ideo non opprobriosa, sed honorifica reputatur, etiam apud malos. Ipsius vero non sic: non enim cognoscebatur, & nesciebatur, quod voluntarie pauper esset, sed necessaria paupertas parit opprobrium, & contemptum. Cum ergo esset absque domo, & possessionibus, & omni huiusmodi substantia, scientibus vniuersis, magis habebatur contemptui. Huiusmodi enim pauperes ab omnibus conculcantur, & si sapientes sunt, non creditur eis: si nobiles, nihilominus deridentur, & contemnuntur, immo quod plus est, & nobilitas, & sapientia, & probitas, & omnis virtus in reputatione hominum videtur in eis extincta. Deiciuntur enim quasi ab omnibus, vt nec amicitia antiqua, nec sanguinis vincula prosint eis, vt plurimum, cum omnes tales amicos, vel consanguineos habere reculent. Vides bene, quo modo nec eius paupertati æquiparari, nec eum imitari potes, in tam profundæ paupertatis, & humilitatis abiectio. Propterea non sunt contemnendi pauperes mundi, qui ipsum Dominum repræsentant. Igitur desiderabilis est multum hæc virtus paupertatis, & maxime à nobis qui eam promissimus. Ipsam itaque propterea omni reuerentia & deuotione obseruare curato. Si vero etiam vis Bernardum audire, attende quid de ipsa loquitur. Imitemur quoad possumus eum, qui dilexit sic paupertatem, vt quamvis in manu eius essent fines terræ, tamen non habuit vbi caput suum reclinaret: ita vt discipulos adhærentes ei, legamus fame cõpulsos, spicas manibus cõfricasse, cum per fata transirent. Idem inquit: Cur ipse Saluator, cuius est aurū pariter, & argentū, sacrā in suo corpore dedicat paupertatē? Aut certe cur paupertas ipsa, tã sollicitè enarratur ab Angelo? Hoc, inquit, vobis signū, inuenietis infantem pannis inuolutum. In signū positi sunt panni tui Domine Iesu, sed in signum cur à multis vtiq; hodie contradicetur. Exempū dedit nobis, vt & nos ita faciamus. *Et post pauca*: Vtilior siquidē in conflictu lorica ferrea,

Paupertas, quam professi estis, qualis esse debeat.

Paupertatē profrenti quæ sint necessaria.

Bern. ser. 4. de aduen. cir. fin.

Idem ser. 4. Nat. Dom. non longe à princ. Luc. 2. Idem ser. 5. de Resurr. parum à prin.

Idem ep. 100.
Idem ep. 108.

quam stola linea: licet oneri sit illa, hæc honori. Idē: Vere magna abusio, & nimis magna, ut diues velit esse vermculus vilis, propter quē Deus maiestatis, Dominus Sabbath voluit esse pauper. Idē: Nō pauperras virtus reputatur, sed paupertatis amor. Idē: Amicitia pauperū, regū amicos cōstituit, amor paupertatis reges. Regnū cœlorum deniq; pauperum est. *Et infra*: Beatus qui post illa nō abiit, quę possessa onerāt, amata inquināt, amissa cruciāt. Hucusque Bernard. Habes igitur Apostolorū exēplo, & auctoritatibus Beati Bernardi prædictis, & aliis positis supra, de natiuitate Domini, & de sermone ipsius in monte, qualiter paupertatē, tanquā virtutē excellentissimā debes affectare. Sed de abstinentia, & contra gulositatem quid dicemus: quę similiter in hoc exemplo reluctat? Et quidē de istis virtutibus tractare, præter principale propositum est, maxime propter multiplicatam auctoritatū: sed quia vtilitatem tuam considero, quę in talibus nec experta es, nec apta doceri, nec in quibus legis habeas libros, ideo studiose tibi scribo de ipsis, ut saltem per hunc modum innotescat tibi virtutū natura, in quibus earum magistrū: cuius vitā principaliter inquirimus, valeas imitari. Contra gulā igitur scire debes, multū esse insitēdum, & bellū continuum esse, sed omnino vitandā. Multum quidē sancti patres, & qui spiritualibus exercitiis dediti fuerunt, in hoc studuerūt. Contra quā audi quid dicat Bern. Vnde hæc tanta pusillanimitas, & abiectio tam miserabilis, ut egregia creatura capax æternæ beatitudinis, & gloriæ magni Dei, utpote cuius sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram non erubescat, sub putredine hac corporeorum sensuum gerere seruitutē? Merito plane, nec eos quidē apprehendere potest, qui talem deierens sponsum, tales sequitur amatores. *Et paulo post*: Insanus siquidem labor pascere sterile, quæ nō parit, & viduæ benefacere nolle: omittere curam cordis & curā carnis, agere in desiderio: impinguare cadaver putridū: quod paulo post vermium esca futurum, nullatenus dubitatur. Hucusque Bernardus.

Idem ser. ad cler. c. 13.

Idem ser. de triplici gen. bon. & vigil. super cogita. an. med.

Idem ser. 60. super Cant. cir. med.

Idem ser. 36. super Cant. post med.

Habes igitur quomodo vitāda est gulositas, sed descendere possumus corpori ad necessitatē suam, & sanitatē. Vnde idē Bern. sic dicit: Sunt autem omnia bona corporis, & quæ ei solūmodo debeamus, sanitas. Nihil autem ultra ei dandū est, nihil quærendum, sed hoc termino obligandum, & firmandum est, cum fructus eius nullus sit, & mors sit finis illius. *Et paulo post*, Quod si voluptati seruitur, non sanitati, hoc de natura non est, sed sub natura, qui morti manus dat, cū magistrā cōstituit voluptatem. Inde etiā est, quod multi ad tam bestiales impetus descenderunt, vel, ut dicam verius, ceciderunt, voluptatē præferant sanitati, vel illis epulis sapissime voluptuētur, quas sciūt difficiles, & acutissimas subsequi passiones. Sicut autem corporis necessitas est sanitas, ita cordis necessitas est puritas: quo turbato oculo non videbitur Deus: & cor humanum ad factum est, ut suum videat creatorem. Si vero sanitati corporis sollicita est prouidenda custodia, puritati cordis tāto est sollicitior impendenda, quanto pars ista dignior illa cōiungitur. Idē: Suspicionē generat mihi obseruatio ista ciborum, verum tamē si de regula medicorū hoc profers nobis, non reprehēdimus curā carnis, quā nemo vnquam odio habuit. Hucusque Bern. Hoc tamen faciendū non est superstitiose, vel nimis curiose, vel ultra, quam expediat. Vnde quando non habemus actu impedimentum corporale, propter quod appetamus vel fugiamus ciborum obseruantia, illam tenere, ac physice viuere non debemus. Vnde idem Bernard. Vides ne sententia magistri mei carnis sapientia condemnari, per quā utique aut in luxum voluptas dissoluitur, aut ipsa quoque valetudo corporis, ultra quā oportet appetitur. *Et post*: Quid vero prodest temperare à voluptatibus, & inuestigandis diuersitatibus complexionum, ciborumq; varietatibus exquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum grauatur, lac capiti nocet, potū aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt

melancholiam, choleram autem porri accendunt, pisces de stagno, aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc, ut in tot fluuiis, agris, hortis, cellariisve, reperiri vix possit quod comedas? Puto te quęso monachum esse non medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione. Parce obsecro primum quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce grauamini domus, parce conscientia. Conscientia dico, non tuæ, sed alterius, illius videlicet qui prope te sedēs, & edens quod sibi apponitur, de tuo singulari ieiunio murmurat. Scandalo quippe ei est, aut tua odiosa superstitio, aut duritia quā forte putat illius qui tibi habet, prouidere. *Et infra*: Frustra quidem sibi blandiuntur de exemplo Pauli hortantis discipulum non bibere aquā, sed modico uti vino propter stomachum & frequentes suas infirmitates. Qui attendere debent primum quidem Apostolū minime sibi ipsi rem istiusmodi suadere, sed neque discipulum æque expetere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed Episcopo, cuius vita tenera, & adhuc nascenti Ecclesiæ perneccessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterū Timotheum, & ciba etiam si vis auro, & pota balsamo. Cæterum tu tibi metipso dispensas miserus tui. Suspecta est mihi fautor tuæ ipsius vitæ dispensatio, & vereor tibi illud sub tegmine, & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo esse admonitū, ut si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit: non prætermittas. Hucusque Bern. Habes igitur ex prædictis auctoritatibus sanitati corporis posse intendi, sed à superstitiosa obseruatione ciborum cauendum.

1. Tim. 5. d

Sed quid de abstinentia? Audi non me, sed Bernardum eundem, qui sic dicit: Non enim spiritus, & caro, ignis, & tepiditas in vno domicilio commorantur: præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitū prouocare. Si enim Apostoli, carni adhuc Dominicæ adhærentes, quæ sola sancta, quia Sancti Sanctorum erat, spiritu sancto repleti nequierunt, donec tolleretur ab eis; tu carni tuæ quæ fordida est, & diuersarum spurcitiarum phantasiis repleta: adstrictus & cōglutinatus illum meracissimum spiritum te posse putas suscipere, nisi istis carnalibus consolationibus funditus renūtiare tentaueris? Reuera cum inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris tristitia conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, voluntas renouabitur, vel noua creabitur: ut omnia quæ prius difficilia, immo impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine, & auiditate. Idem: Non redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, abstinendo à vino: quia in vino luxuria est. Aut si modico infirmus vtatur, iuxta consilium Apostoli, abstinebo à carnibus, ne dum nimis nutriam carnem, simul & carnis nutriam vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orādum tædeat, & ne impropere etiam mihi Propheta, quod panem meum comederim in saturitate. Sed nec simplici quidē aqua ingurgitare me assuescā, ne distensio sane ventris vique ad titillationem pertingat libidinis. Idem, Vinū & similia, mulsū, & pingua, corpori militant, non spiritui, fixuris non anima saginatur, sed caro, Piper, zinziber, cimum, salvia & mille huiusmodi species salsamentorum, palatū quidē delectant, sed libidinem accendunt. Prudenter sobrieque conuersanti, satis est ad omne condimentū, sal cum pane, & fame: qua sola non expectata necesse est alias atq; alias, de nescio quibus succis extraneis confici permixtiones, quæ videlicet palatum reparent, gulā prouocent, & excitent appetitū. Idem: Vbi cœperit spiritus reformari ad imaginem conditoris sui, mox etiam reflorescēs caro, ex voluntate sua incipit ad reformationē spiritus reformari. Nam & contra sentum suum incipit eā delectare, quidquid delectat spiritū. Insuper & pro multiplici defectu suo, ex pœna peccati multipliciter sitiēs ad Deum, nonnunquā etiam contendit præcedere rectorem suum. Delectationes enim non perdimus, sed mutamus à corpore ad animam, à sensibus ad

Idem ser. 3. de Ascens. Dom. post med.

Idem ser. 66. super Cant. ante med. 1. Cor. 9. c

Ephes. 5. d

Hier. 44.

Idem ep. 1. ad Robert. post med.

Idem ep. ad frat. de monte Dei, de vi. solit. longe satis ante med.

conscien

conscientiam. Panis furfureus, & simplex aqua, olera vel legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt: sed in amore Christi & internæ delectationis desiderio, ventri bene morigerato, gratanter ex his satisfacere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperum ex his, vel ex aliquo horum delectabiliter satisfaciunt naturæ? Facillimum quippe, & delectabile esset, adiuncto Dei amoris condimento, secundum naturam vivere, si insania nostra nos vivere permitteret, qua sanata, statim aridet naturalibus natura. Eodem modo & de labore rusticus duos habet nervos, fortes lacertos: exercitatio hoc facit. Si in ea cum tempore inolescit. Voluntas facit vsus: vsus exercitium in omni labore vires subministrat. Hucusque Bernardus. Ex his auctoritatibus constat aperte, abstinentiam plurimum commendabilem omnino esse faciendam. Eam namque tam antiqui Patres, quam beatus Franciscus, ac ducissa tua beata Clara, ut in eorum vita patet, arctissime seruauerunt. Videtur tamen secundum eundem Bernardum in tribus casibus abstinentia temperanda. Primus cum fieret contra voluntatem Prælati: hoc enim nullo modo fieri debet. Secundus quando fieret cum notabili scandalo sociorum: magis enim confert ad exercitium spirituale, ex charitate uti vita communi, quam ex scandalo fratris, supra vitam communem spirituales abstinentiam exhibere. Tertius casus est, quando fieret ultra corporis possibilitatem: nam indiscreta abstinentia, non virtutis, sed vitij esse perhibetur. Unde de his, sicut dicit Bernardus: Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare ieiunium, non solemnes vigilæ, non imposita disciplina, non mensura, quam vobis partimur in vestimentis, alimentis: priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursus de vobis nos intromittitis? Nam illa, qua toties Dominum conscientijs vestris testibus offendistis, propriam, scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parere, rationi non acquiescere, non obtemperare seruatorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. *Et infra:* An nescitis, quia angelus Satanæ multoties transfiguratur se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari, non solum dulciter, sed sapienter. Unde Apostolus: Rationabile, inquit, sit obsequium vestrum. Alioquin facillime zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas; nec habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit ut incaute, & non cum ratione ambuletur. Idem: Videas, prohi pudor! illos importune superflua quærere, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quamquam si qui in sua forte inuicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, & singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent vnus moris in domo, haud scio sane, an se æstiment pietatem retinere, cum huiusmodi mihi videantur & longius abiecisse. Nam sapientes, qui in oculis suis decreuerunt, apud se, nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Præmiserat autem, quia melior est obedientia, quam victima, & ansultare magis, quam offerre adipem arietum, id est, abstinentiam contumacium. Idem: Quid illud quod nos quoque toties in domo ista & tam grauius iniqua, notabilem loquor quorundam, qui inter nos sunt, superstitiosamque abstinentiam, ex qua se omnibus, sibi que omnes molestos reddunt? Quo modo non hæc ipsa discordia tam generalis, & suæ illius conscientiarum dissipatio est, & quod in ipso est grandis vineæ huius, quam plantauit dextera Domini, nostræ, scilicet omnium vnanimitatis demolitio? Væ homini per quem scandalum venit. Qui scandalizauerit, inquit, vnum de his puellis, durum est quod sequitur; quanto duriora meretur, qui tantam, & tam sanctam multitudinem scandalizat? Durissimum prorsus iudicium por-

tabit, quicumque est ille. Idem: Illis qui ad deuotionis gratiam perueniunt, vnum dicitur restare periculum, & omnino timendum eis à dæmonio meridiano Ipse enim Satanæ transfiguratur se in Angelum lucis. Hoc est ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit: ne dum sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem, ac deinde necesse habeat non sine magno spiritualis exercitij detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ utique mater est virtutum, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis, vel minus fiat. Atque hæc est octaua dies, in quo circumciditur puer: quia discretio vera circumcidit ut nec minus fiat. Nam & qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: sicut qui tepidus est, minus facit. In hac igitur die nomen imponitur, & nomen salutis: nec de eo qui sic conuersatur, dubitem dicere, quod suam ipsius salutem operetur. Vique ad hunc enim diem dicere possunt Angeli, qui nouerunt secreta cœlestia, sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero, quia omnino rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres, suppleat virtus obedientiæ, ut nihil plus, nihil minus, nihil aliter quam imperatum sit, faciatis. Idem: Sunt corporis exercitia, in quibus necesse est corpus laborare: sicut sunt vigilæ & huiusmodi, quæ quidem spiritualia non impediunt, sed adiuant, si cum ratione & discretionem fiant. Quæ si ex indiscretionis vitio sic agantur, ut vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediuntur: qui sic est, corpori suo tulit bonum effectum, spiritui affectum, proximo exemplum, Deo honorem, sacrilegus est, & omnium horum in Deum reus. Non quod secundum sensum Apostoli non videatur etiam humanum hoc, & non iustum sit, caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpe vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi: esurire ventrem vsque ad rugitum, qui sæpe repletus est vsque ad vomitum; sed modus in omnibus est habendus. Affligendum est corpus aliquando, sed non contendum. Nam etiam corporalis exercitatio ad modicum quidem valet, & pietas ad omnia utilis est: propter quod modicum hoc est, non in concupiscentiis, sed tamen cura est carnis agenda, agenda vero est sobrie, cum quadam spirituali disciplina: ut neque in modo, neque in qualitate eius, neque in quantitate appareat aliquid, quod non deceat seruum Dei. Hucusque Bernardus.

Sed ut virtus discretionis tibi melius innotescat, audi breuiter quid de ipsius commendatione dicat idem Bernardus: Virtus siquidem discretionis absque feruore charitatis iacet, & feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis, cui neutrum deest, quatenus & feruor discretionem erigat, & discretio feruorem regat. Idem: Discretio quidem virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, & decorem etiam, & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perseuerat dies, diem virtutem appellans. Est igitur discretio non tam virtus, quam quædam moderatrix, & autiga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis conuerteretur, exterminiumque naturæ. Hucusque Bernardus. Habuisti igitur ex prædictis, quo modo in hoc discipulorum exemplo destruitur superfluitas, & gulositas. Sed quo modo pompa mundi etiam destruat, nondum tibi dixi: quod tamen profecti non intendo, sed nec ex toto omittens. Sed hoc dicere sufficere puto ad præsens: quod hoc exemplo renouata videtur primæ ætatis beata simplicitas, in qua erant homines contenti fructibus arborum, & radicibus herbarum, & simplici aqua. Si igitur sic hodie fieret, non indigeremus molendinis, nec clibanis, nec utensilibus, & apparatu rerum, nec suppellectili varia & pomposa, in quibus humanum genus est inextricabiliter intricatum.

Bern. ser. 19. super Cant. post med. in sensu.

Bern. ibid.

2. Cor. 11. d

Rom. 12. a

Idem ser. 33. super Cant. post med.

1. Reg. 15. c

Idem ser. 64. super Cant. an. med.

Mat. 26. b

Idem ser. 3. de circ. Domini. cir. fin. 2. Cor. 11. d

Discretio mater virtutum.

Idem ep. ad frat. de Monte Dei de vi. solit. cir. med.

1. Tim. 4. b

Idem ser. 23. super Cant. cir. med.

Idem ser. 43. super Cant. cir. med. Psal. 118. 70

FERIA QUINTA.

CAPVT XLV.

De Ministerio Martha & Maria. Item de ordine contemplationis, & quod duas habet partes.

Luc. 10. 5

Cum quadam vice Dominus Iesus iret Bethaniam ad domum Marthæ & Mariæ, ipsæ toto affectu diligentes eum, reuerenter ac multum alacriter susceperunt eundem. Et Martha quidem soror Mariæ se incontinenti parauit, ad refectionem honorabilem ei, & discipulis procurandam. Maria vero ad pedes Domini se posuit. Et cum Dominus nolens existere otiosus, more suo loqueretur verba vitæ æternæ, ipsa oculis, & auribus in eum intenta, iucundabatur in verbis suis, ultra quam dici possit: nec quidquam aliud cogitabat, Martha vero moleste hoc tulit, & eam compelli à Domino ad laborandum secum in ministerio postulauit, sed contrariam sententiam reportauit, & Mariam optimam partem elegisse audiuit. Maria vero quæ verbis Dei quiescebat, ad clamorem sororis, quasi à somno euigilans, de quiete sua timuit, & facie inclinata in terram siliuit. Sed post Domini responsum securus, & iucundus sedit. Deinde parata refectione, & Domino cessante loqui, continuo surgit, aquam manibus eius parat, & deinceps eidem semper assistens, fidelissime seruit. Conspice bene Dominum ingredientem, & illas ipsum lætissime suscipientes, & deinceps alia in prædictis eorum actibus, quia pulcherrima sunt.

Per Martham & Mariam duæ vitæ intelliguntur.

Scire autem debes, quod per istas duas sorores, dicunt sancti duplicem vitam intelligi, scilicet actiuam, & contemplatiuam. De quibus tractare longa materia est. Sed quia tibi expedire credo, non longum tractatum habere, tamen tibi aliqua inde scribam, tum quia beatus Bernardus in diuersis locis ipsum copiosissime tractat: tum quia vtilissimus, spiritualissimus, ac valde necessarius est. Nam secundum prædictam duplicem vitam continue viuimus, & qualiter nos viuere oportet, ignoramus frequenter: quod est magnum periculum, & iactura non leuis, præcipue religiosam vitam gerentibus. Est igitur vita actiua, quæ designatur per Martham. Sed actiua vitæ, sicut ex dictis Bernardi colligere possumus, duæ sunt partes. Prima pars, qua quis se exercet ad suam principaliter vtilitatem corrigendo se, emendando à vitiis, & informando virtutibus. Et idem secundario fit ad vtilitatem etiam proximi per opera iustitiæ, & obsequia pietatis, & charitatis. Secunda pars eius est, quo modo quis principaliter suum exercitium confert in vtilitatem proximi, quamvis ad suum etiam mains meritum, vt alios regendo, docendo, & adiuvando in animarum salutem, vt faciunt Prælati, & Prædicatores, & huiusmodi: & inter has duas partes vitæ actiua, est vita contemplatiua, vt iste sit ordo, quod primo quis se exercent, & laboret in oratione, & sacrarum studio literarum, & aliis operibus bonis, & obsequiis in conuersatione, quasi corrigendo se à vitiis, & acquirendo virtutes. Secundo quiescat in contemplatione, solitudinem mentis quærens, & soli Deo vacans toto posse. Tertio per prædicta duo exercitia, virtutibus, & vera sapientia imbutus & illuminatus, & feruidus effectus, ad aliorum salutem intendat. Primo igitur, vt tetigi, oportet, quod in prima actiua parte, mens expurgeretur, depuretur, & roboretur per exercitia virtutum: deinde in contemplatiua informetur, illuminetur, & instruat: postea confidenter potest ad aliorum profectus exire, vt eos possit adiuvare. Quod autem iste sit ordo rectus, istis auctoritatibus probatur, & primo, quod prima pars actiua præcedat contemplatiuam.

CAPVT XLVI.

Actiua præcedit Contemplatiuam.

Dicit enim Bernardus: Intrante Iesu in hoc castellum, duæ sorores Martha & Maria, id est operatio

A & intellectus exceperunt illum. Iesus autem, cum ad illas venit, duo confert congruentia singulis, virtutem, & sapientiam: virtutem operationi, sapientiam intellectui. Vnde & ab Apostolis prædicatur Dei virtus, & Dei sapientia. Sed quid est, quod intrantem eum Martha excipit, discurrit, & ministrat: Maria vero secus pedes sedens ingressi, in eius verbum cor suspendit, nisi quia prius est actio, postea vero contemplatio? Quisquis enim ad intelligentiam peruenire desiderat, profecto necesse est, vt prius per opera bona se diligenter exercent, sicut scriptum est: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi. Et alibi: A mandatis tuis intellexi. Et: Fide purgans corda eorum. Qua fide? Fide per dilectionem operante. Idem: En forte appetis & ipse contemplationis quietem: & bene facis, tantum ne obliuiscaris flores, quibus lectulum sponsæ legis sponsum. Ergo cura & tu tuum similiter circundare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tanquam flore fructuum sanctum otium præuenire. Alioquin delicato satis otio dormitare volles. si non exercitatus quiescere appetas, & Lix fecunditate neglecta, solis cupias Rachel amplexibus oblectari. Sed & præposterus ordo est ante meritum exigere præmium, & ante laborem sumere cibum, cum dicat Apostolus: Qui non laborat, non manducet. A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias nisi propter obedientiam mandatorum contemplationis gustum penitus nemini deberi. Non igitur putes de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lectulo tuo: illo, præsertim quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis ac vrticis inobedienciæ aspersisti, propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet. Nec enim dabit inobedienci copiam sui tantus obedientiæ amator, qui mori quam non obedire maluerit. Sed neque approbatur contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam: Laboravi sustinens, signans tempus quo exul cælo, & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. Et paulo post: Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, & qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobediencia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam scædum concupiscentiæ suæ lectulum, omni orationum instantia totius puritatis Dominum inuocare. At cum extenderitis, ait, manus vestras, ante oculos meos, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Qui enim lectulus non est floridus, magis autem & putidus est, & tu illic regem gloriæ trahis? Ad paulandum hoc facis, an ad catulandum? Et infra: Perge ergo tu tota die expandere ad Deum tuum manus tuas, qui fratres tota die molestas, vnanimitatem impugnas, ab vnitatem te separas. Et quid vis me facere, inquit? Profecto vt primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ, & disceptationis, & inurmoris, & liuoris, & quidquid omnino aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circundare tibi flores bonorum quorumcumque actuum, & laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum, id est, quæcumque sunt vera, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus discipline. Hæc cogitare, in his te exercere curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum, quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris, & tu: Quia lectulus noster floridus, sed redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Hæc Bernardus. Ex prædictis apparet, quomodo pars actiua, quam vocauit primam, præcedit contemplatiuam.

2. Cor. 1. d

Eccli. 1. d
Psal. 118. n
Aet. 15. cIdem ser. 46.
super Cant.
circa med.2. Thef. 3. c
Psal. 118. n

Hier. 6. c

Isa. 1. b

Bern. ser. 5.
de Assumpt.
Virg. ante
med.

CAPVT XLVII.

De Oratione. *Item septem qua præcedunt bonum Doctorem.*

Sequitur videre, qualiter contemplatiua præcedit actiuam in secunda parte ipsius, & sic contemplatiue stat in medio inter ipsas duas partes actiuæ. Dicit igitur Bern. Sane cauendum est, aut dare quod nobis accepimus, aut quod erogandum accepimus retinere. Rem profecto Christi retines tibi, si, verbi causa, plenus virtutibus cum sis, foris que nihilominus donis scientiæ, & eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo damnabili ligas silentio, certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est, spargis, & perdis, si priusquam infundaris, tu totus semiplenus festinas effundere, contra legem arans in primogenito bouis, & ouis primogenitum tondens. Nimirum vita, atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficaris, & lethali apostemate turgens, in terris. Quamobrem si sapias, concham te exhibebis, & non canalem. Hic si quidem pene simul recipit, & refundit: illa vero donec impleatur, expectat, & sic quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum, qui partem suam fecit deteriore. *Et infra:* Ceterum tu frater cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera, aut arundinea, quod omni flauti cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur doctrinæ vento: immo cui tanta est charitas, & ultra mandatum, quidem diligas proximum tuum plus quam te ipsum, & rursum tantilla, contra mandatum fauore liquecat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, avaritia contrahatur, protrahatur suspicione, ambitionibus inquietetur, cõitiis exagitetur, curis eiusceteretur, honoribus tumeat, liuore tabescat: tu, inquam in propriis te ipsum sentiens, quam dementia quæso, aliena curare, aut ambis aut acquiescis? Sed audi quid consuulat cauta, vigilque charitas. Non ut aliis, inquit, sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. Noli nimium esse iustus. Sufficit vt diligas proximum tuum tanquam te ipsum: hoc quippe est ex æqualitate. *Et infra:* Implere prius, & sic curato effundere. Benigna, prudensque charitas affluere consuevit, non effluere. Fili mi, ne perefluas, ait Salomon. Et Apostolus: Propterea, inquit, debemus intendere his, quæ dicuntur, ne forte perefluamus. Quid enim tunc Paulo sanctior: sapientior Salomone? *Et post pauca:* Sed iam audite, quæ & quanta saluti propriæ sint necessaria, quæ & quanta infundi oporteat, priusquam effundere præsumamus. *Et post:* Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratū? *Et infra:* Quid ei primo opus est? Reuera vt tumor vel vlcus, quod forte supercreuit in vulnere, & potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acuto cõpunctionis vlcus inueteratæ consuetudinis. Sed est acerbus dolor. Leniatur proinde vnguento deuotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiæ exultatio. Hanc continenti parit facultas, ex victoria de peccato. Iam gratias agit, & dicit: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma ieiuniorum, vigiliarum, orationum, & si qua sunt alia pœnitentium exercitia. In labore cibandus est cito boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris. Meus, inquit, cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Itaque comitentur pœnitentiæ labores pietatis opera, quæ confortant. Magnam, ait, fiduciam præstat apud altissimum eleemosyna. Cibus sitim excitat, potandus est. Accedat cibo boni operis, orationis potus, componens in stomacho conscientiæ, quod bene gestum est, & commendans Deo. Orando bibitur vinum lætificans cor hominis, vinum

A spiritus quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectat interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actiuum digerit, & deducit per quædam animæ membra fidem roborans, spem confortans, vegetans, ordinansque charitatem, & impinguans mores. Sumpto cibo, potuque quid restat, nisi vt pauset ægrotus, & quieti contemplationis post sudorem actionis incumbat? Dormiens in contemplatione, somniat Dominum: Per speculum siquidem in ænigmate, non autem facie ad faciem interim intuetur. Cum sic non tam spectati quàm coniectati, idque raptim, & quasi sub quodam coruscamine scintillæ transeuntis tenuiter vix attacta inardescit amore, ait: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritus meus in præcordiis meis. Talis amor zelat, hic deest amicum, vel amorem sponsi. Hinc necesse est, quod ardeat fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, hic replet, hic feruet, hic ebullit, hic iam securus effundit exundans, & erumpens, & dicens: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror: prædicet, fructificet, innouet signa, & immutet mirabilia. Non est quo se immisceat vanitas, vbi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis & cordis est charitas, si tamen plena. Deus denique charitas est, & nihil est in rebus, quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus, qui solus maior est illa. Eam nondum adeptus, periculosissime promouetur, quantumlibet videatur aliis pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum, ita vt ardeat, absque charitate, vacuus est, ait Paulus. En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus. Primo quidem compunctio. Secundo deuotio. Tertio pœnitentiæ labor. Quarto pietatis opus. Quinto orationis studium. Sexto contemplationis otium. Septimo plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur vnus, atque idem spiritus secundum operationem, quæ infusio appellatur, quatenus illa, quæ effusio dicta est, pure, & ob hoc tute iam administratur, ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi. Idem: Hoc siquidem vera & casta contemplatio habet, vt mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligat, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat. Et rursum potita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in id ipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit. Et iterum sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquienda lucra solita alacriter recurat. Ceterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, & vehementer æstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus iusto inhæreat, & sic in vtroque, vel modicum à diuina deniet voluntate. Et fortassis aliquid tale sanctus Iob patiebatur, cum diceret: Si dormiero, dico: Quando consurgam, & rursum expectabo vesperam? hoc est, & quietus, neglecti operis, & occupatus, perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, & somnum contemplationis grauitæ æstare, & in bonis licet semper conuersantem, semper tamen quasi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Vnicum quippe in huiusmodi remedium seu refugium oratio est, quæ frequens gemitus ad Deum, vt quid, quando, & quatenus nos facere velit, assidue nobis demonstrare dignetur, Hucusque Bernardus. Patet igitur ex prædictis quo modo duæ sunt partes actiuæ vitæ, & quo modo inter eas est contemplatiua, & per consequens de modo, & ordine ipsarum. Restat, vt de ipsis singulariter inspiciamus. Sed de tertio membro, id est, de secunda parte actiuæ, qualiter ad lucrum animarum, & ad utilitatem proximi sit exeundum, non intendo tractare, quia tuus status hoc non requirit. Sufficit tibi in hoc totum studium tuum ponere, vt vitiis emendata &

virtutibus

Bern. ser. 18. super Cant. non longe à prin.

Deut. 15. b

2. Cor. 8. c
Eccles. 7. e
Rom. 13.

Prou. 3. c
Hebr. 2. a

Psal. 155. b

Ioan. 4. b

Tob 4. b

1. Cor. 13. b

Matth. 4. a

2. Cor. 11. g

Rom. 13. c

1. Cor. 13. a

Idem ser. 17. super Cant. post med.

Iob. 7. a

virtutibus imbuta, per primam partem actiuæ, Deo tunc vacare possis per contemplationem.

CAPVT XLVIII.

De Exercitio actiuæ Vitæ.

DE ipsa ergo actiuæ, quamvis in parte iam habueris, & maxime in Ser. 46. Bern. super Cant. Tamen adhuc alias eiusdem Bern. auctoritates adducam, vt cæsius vitia fugere, ac plenius virtutes valeas adipisci. Dicit itaque idem in eisdem canticis: Seminate vobis ad iustitiam: metite spem vitæ, & tunc demum illuminare vobis, ait lumen scientiæ. Vltimam posuit scientiam tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super inane: & ideo illa duo præmisit, & subiecit illi tanquam si solidum aliquid picturæ substerneret. Securus iam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu igitur seminasti tibi ad iustitiam, si ex vera noticia tui euigilasti timere Deum, te ipsum humiliasti, fudisti lacrymas, elemosynas profudisti, ceterisque pietatis actionibus mancipasti, si ieiuniis, & vigiliis afflixisti corpus, si pectus tuis sonibus, cælos clamoribus fatigasti. Hoc si quidem seminare est ad iustitiam. Seminant bona opera, bona studia, semina lacrymæ sunt: Ibant enim, inquit, & flebant, mittentes semina sua. Idem in persona sponsæ loquentis ad sodales sponsi, & petentis osculum, id est, contemplationis excelsum, sic dicit: Si cura est ei vlla de me, Osculetur me osculo oris sui. Non sum ingrata, sed amo. *Et infra.* In gratia ipsius multis iam annis caste, sobrieque viuere curo, lectioni infisso, relicto vitiis, orationi incumbo frequenter, vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine animæ meæ, sine querela me arbitror, quatum in me est, conuersari inter fratres, superioribus potestatibus subdita sum, siue egrediens & regrediens ad imperium senioris. Alienam non cupio, mea potius & me pariter dedi, in sudore vultus mei comedo panem. Ceterum quod in his omnibus est totum, constat: de consuetudine, de dulcedine nihil. *Et post pauca:* Mandata forsitan vt eoque adimpleo, sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Vt igitur holocaustum meum pingue fiat, osculetur me quæso osculo oris sui. Idem: Tu quoque si donum, quod desuper accepisti, nobis contubernaliibus libenter impartiaris, si te exhibeas vbique inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem, testimonium habebis ab omnibus, quod fragres & ipse vnguentis optimis. Omnis in nobis qui fraternas infirmitates tam corporum, quam animarum, non solum patienter supportat, sed insuper, si licet ei, & si valet, iuvat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat. Si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus, solatiari non cesset infirmo. Omnis, inquam, qui talia operatur in nobis, bonum omnino spargat odorem inter fratres, odorem de vnguentis optimis, balsamum in ore. Huiusmodi frater in congregatione monstratur digito, dicunt de eo omnes: Hic est fratrum amator & populi Israël. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Idem: Hi sunt magistri, qui à magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt, & docent nos vsque in hodiernum diem. Quid igitur docuerunt, vel docent nos sancti Apostoli? Non piscatoriam artem, nec scenofactoriam, vel quidquid huiusmodi est, non Platonem legere, non Aristotelis versutias innersare, non semper discere, & nunquam ad veritatis scientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res sit scire viuere? Magnum aliquid, immo maximum. Non viuunt, qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui ceteris inficitur pedibus: quoniam non est hoc viuere, sed vitam confundere, & appropinquare, vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. Dicitur vulgo: Qui bene se pascit, bene viuunt. Sed mentita est iniquitas tibi, quoniam non bene viuunt, nisi qui

bonum facit. Arbitror autem, quod tu, qui in congregatione es bene viuus ordinabiliter, sociabiliter, & humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter aliis, humiliter Deo. Ordinabiliter, vt conuersatione tua sollicitus sis obseruare vias tuas in conspectu Domini, & in conspectu proximi: canens & tibi à peccato, & illi à scandalo. Sociabiliter, vt studeas amari & amare, & blandum te, & affabilem exhibere, supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum, quam corporum. Humiliter, vt cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exsufflare, qui ex huiusmodi nasci solet: & quantumcumque illum senseris, ne omnino consensum. Sic & in patiando malum, quoniam triplex est, triplicem oportet adhibere prouidentiam. Est enim quod à te pateris, quod à proximo, quod à Deo. Primum est austeritas penitentiae. Secundum vexatio alienæ malitiæ. Tertium flagellum correptionis diuinæ. In eo, quod à te pateris, debes voluntarie sacrificare: quod à proximo, patienter ferre: quod à Deo, sine murmuratione, & cum gratiarum actione sustinere. Hucusque Bernardus. Et hæc de exercitio primæ partis actiuæ sufficiant ad præsens.

CAPVT XLIX.

De Exercitio Vitæ contemplatiuæ.

Sequitur vt de contemplatiua videamus. De qua sic dicit Bern. Propterea dulcissimus sponsus læuam suam capiti sponsæ supposit, quatenus in sinu eam quiescere faceret, & dormire. Et nunc custos illius dignatissime, & benenolentissime vigilat super eam, ne adolescentularum crebris, minutisque necessitatibus inquietata vigilare cogatur. *Et infra:* Non me capio præ lætitia, quod illa maiestas tā familiari, dulcique confortio nostræ sese inclinare infirmitati minime dedignatur, & superna deitas animæ exulantis inire cōnubia non despicit. Si sic in cælo esse non ambigo, vt lego in terra, sentit pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit omnino ista exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum iam potest. Quid putas illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, vel donatur, vt Dei brachiis amplecti se sentiat, & Dei sinu foueri, Dei cura, custodia, & studio custodiri, ne dormiens forte à quopiam, donec vltro euigilet, excitetur: *Et mox subdit,* Non est autem is sponsæ somnus, dormitio corporis. *Et post:* Magis autem istius modi vitalis, vigilque sopor, sensum interiorem illuminat, & morte propu sata, vitam tribuit sempiternam. Reuera enim dormitio est, quæ tamen sensum non soporat, sed abducit. Est & mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam adhuc in carne viuentes, commendando sic loquitur: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Proinde & ego & non absurde sponsæ ecstasim vocauerim mortem, quæ tamen non vita, sed vitæ eripitur laqueis, vt possit dicere: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Inter medios namque laqueos, in hac vita inceditur: qui vtique toties non timentur, quoties sancta aliqua, & vehementi cogitatione anima à semetipsa abripitur: si tamen eo vsque mente secedat, & auolet, & hunc communem transcendat vsu, & consuetudinem cogitandi. Etenim frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quid enim formidetur luxuria, vbi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, & si non in vita, certe vitæ sensu, necesse etiam est, vt nec vitæ tentatio sentiat. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis, vt non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, vel obstupescam ad sensum libidinis, ad æstuum auaritiæ, ad iracundiæ & impatientiæ stimulos, ad angores sollicitudinum, & molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, vt nulla illaqueet iniustitia, nulla oblectet ini-

Triplici malo triplex prouidentia adhibenda.

Bern. ser. 52. super Cant. statim à princ.

Col. 3. a

Psal. 123. a

Pror. 2. b

Psal. 54. b

quitas.

Bern. ser. 37. super Cant. ante med. Osea 10. d

Psal. 125. a. Idem ser. 9. super Cant. non longe à princ.

Idem ser. 12. super Cant. circa med.

2. Mach. 15.

Idem ser. 1. in festo SS. Pet. & Pau. circa med.

quitas. Bona mors quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona, qua non corpus cadit, sed anima subleuatur; verum hæc hominum est. Sed anima mea moriatur morte etiam, si dici potest, Angelorum, vt præsentium memoriam excedens, rerum se inferiorum, corporearumque non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitque illi pura cum illis conuersatio, cum quibus est puritatis similitudo; talis, vt opinor, excessus aut tantum aut maxime contéplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus viuendo non teneri humanæ virtutis est: corporum vero similitudinibus specularando non inuolui, Angelicæ puritatis est: vtrumque tamen diuinis numeris, vtrumque excedere, vtrumque temetipsum transcendere est, sed non longe vnum, alteram non longe. Beatus qui dicere potest: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt posset quiescere. Transiisti carnis oblectamenta, vt minime iam obediatis concupiscentiis eius, nec tenearis illecebris: proficiendo separasti te, sed nondum elongasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum transuolare mentis puritate præualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si citra inuenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. Sed da mihi qui illuc venerit, & incunctanter fautor quiescentem, qui merito dicat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene fecit tibi. Atque hic vere in solitudine locus, & lumine habitatio. *Et paulo post:* Puto ergo in solitudinem hanc exisse sponsam, ibique pro æternitate loci inter amplexus sponsi suauiter obdormisse, id est, spiritu excessisse, quando prohibita sunt adolescentulæ expergefacerere illam, quoad ipsa voluerit. At illud qualiter? Non simpliciter neque leui, vt assolet, comunitione prohibita sunt, sed omnino noua, & insueta contestatione, per capreas scilicet, ceruosque camporum. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ, sanctæ animæ exuta corporibus, simul & qui cum Deo sunt Angeli, nimirum propter acumen visus, & saltus celeritatem. Vtrumque hoc siquidem vtrisque spiritibus conuenire cognoscimus. Nam facile, & petunt summa, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conuersatio euidenter liberos atque expeditos significat in contemplatione discursus. Quid sibi vult igitur adiuratio facta per istos? Profecto ne inquietæ adolescentulæ audeant leui ex causa euocare dilectam à tam reuerendo collegio, cui absque debito toties admisceatur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, à quorum societate constat euelli illam, ipsarum importunitate. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere, prout oportere iudicauerit, cum veretur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Nouit sponsus quanta fragret dilectione erga proximos sponsa: & satis propria charitate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se villo pacto illis subtrahaturam, seu denegaturam, quantum & quoties opus fuerit: proptereaque securæ discretionis eius credendam censuit hanc dispensationem. Hucusque Bernardus.

CAPVT L.

De Tribus generibus Contemplationis.

SCire autem debes contemplationis tria esse genera, duo principalia propter perfectos, tertium additur pro imperfectis. Duorum perfectorum, sunt contemplatio maiestatis Dei, & contemplatio cœlestis curiæ. Tertium pro incipientibus, & imperfectis est contemplatio humanitatis Christi, quam in hoc libello tibi describo. Et ideo ab hac tibi incipiendum est, si vis ascendere ad maiora, alias non tam ascendere, quam reuereri posses. Vide igitur quam necessaria sit tibi huius libelli doctrina. Nunquam enim ad sublimia Dei, mente

eleuare te posse confidas, nisi in hac te diligenter, & longo tempore exerceas. Super hac autem materia dicit sic Bernardus: Duo liquet contemplationis genera esse. Vnum de statu & felicitate, & gloria ciuitatis supernæ, quo vel actu vel otio ingens illa cœlestium ciuium occupata sit multitudo: alterum de regis ipsius maiestate, æternitate, & diuinitate. Illa in maceria, ista in petra: Sed hæc quanto difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. *Et infra:* Sed quia non ex omni se interim parte adhuc ad petram perforandam accedere Ecclesia potest, neque enim omnium est, qui in Ecclesia sunt, Sacramenta diuinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei, ideo non solum in foraminibus petræ, sed etiam in cauernis maceriæ habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui rimari, & penetrare arcana sapientiæ, & puritate conscientię audent, & intelligentiæ acumine possunt, habitant in foraminibus petræ. De reliquo in cauerna maceriæ: vt qui in petra fodere per semetipsos, aut non sufficiunt, aut non prælumunt, in maceria fodiant contenti, vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui nec hoc quidem possibile sit, huic sane propone Iesum, & hunc crucifixum: vt & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laborauit. Iudæi in his laborauerunt, & ipse in labores infidelium introibit, vt sit fidelis. Nec verendum, quod patiatur repulsam, qui vocatur vt intret. Ingredere, inquit, in petram, absconde te in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius. Infirmæ adhuc, & inertis animæ fossa ostenditur humus, vbi lateat, donec conualescat, & proficiat: vt possit & ipsa per se cauare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi, animi vtique vigore, & puritate. Et si intelleximus fossam humum illam, quæ ait: Foderunt manus meas, & pedes meos, non erit ambigendum de sanitate animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. Quid enim est tam efficax ad curanda conscientię vulnera, nec non ad purgandum mentis aciem, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfecte fuerit, non videbo qualiter illi aptari possit, quod dicitur: Ostende mihi faciem tuam; sonet vox tua in auribus meis. Quo modo denique faciem suam ostendere audeat, vel leuare vocem, cui & latere indicitur: Abscondere, inquit, in fossa humo. Quare? quia non est pulchra facie, nec digna vt videatur. Non erit digna videri, quandiu non erit idonea videre. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, vt reuelata facie speculari gloriam Dei, & ipsa possit: tunc demum quæ videbit, fiducialiter iam loquitur voce, & facie placens. Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim illud posset, nisi clara quoque esset & pura: vtique transformata in eandem quam conspicit, claritatis imaginem: alioquin ipsa dissimilitudine resilliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri poterit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter & vocem audire. Hucusque Bernardus. Vides quam necessaria sit tibi vitæ Christi meditatio: nam vt ex auctoritate patet, nisi in ea depureris, nūquam ad sublimia Dei ascendere poteris. Vnde vigilanter, & indefinenter exerces in ea. Vidisti etiam quomodo tria sunt genera contemplationis, scilicet humanitatis Christi, cœlestis curiæ, ac maiestatis diuinæ. Scire autem debes, quod in qualibet harum duo sunt mentis excessus, intellectualis, & affectualis. De quibus sic dicit Bernardus: Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio etiam, & vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam ex cella vinaria reportantur. Hucusque Bernardus, & in aliis, & in isto.

Idem ser. 62. super Cant. circa med

Isa. 2. b

Psal. 21. d

Cant. 2. d

Tria contemplationis genera.

Bern. ser. 49. super Cant. circa med.

CAPVT LI.

De Contemplatione Humanitatis Christi.

Dicit ergo circa hoc primum: Duo sunt quæ in nobis purganda sunt, scilicet intellectus, & affectus Intellectus vt nouerit, affectus vt velit. *Et paulo ante:* Intellectus, dico, tunc deprimitur cum multa cogitat, cum non colligit se circa vnam & vnicam meditationem, quæ concipitur de ciuitate illa, cuius participatio eius in idipsum. *Et mox subdit:* Affectiones vero, quæ corpore corrupto dineris passionibus afficiuntur, mitigari nunquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas vnum quærat, & tendat ad vnum. *Et infra:* Sed Christus intellectum illuminat, Christus affectum purgat. Venit enim filius Dei, & tot, & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt non immerit intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus euocauerit, vt semper cogitemus, & nunquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatium intelligentiæ campos dereliquit, & torrens istarum cogitationum profundissimus est. Quis enim cogitare sufficiat, qualiter rerum Deus prouenerit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis: & singularis maiestas voluit mori vt uiueremus, feruire vt regnarem, exulare vt repatriarem, & vsque ad seruilissima opera inclinari, vt constitueret nos super omnia sua. Idem: Vnde nobis in his tenebris veritas? Vnde charitas in hoc sæculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno. Putas erit, qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum. Erit, si conuertamur ad Christum, vt velamen de cordibus auferatur. Idem: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Et ego fratres ab ineunte mea conuersatione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Dei mei. Primum videlicet infantilium illarum necessitatum, deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conuictorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis filia Euangelica copiosissime noscitur protulisse. *Et infra:* Hæc meditari dixi sapientiam, in his iustitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his sursum suavis vnctio cõsolationis. Hæc me erigunt in aduersis, in prosperis reprimunt, & inter læta tristiaque vitæ præsentis via regia incedenti, tutum præbent utrobique ducatum, hinc inde mala imminetia propulsando. Hæc mihi mundi iudicem conciliant, dum tremendum potestatis mitem humilemque figurant: dum non solum placabilem, sed amicabilem repræsentant eum, qui inaccessible est principibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis: hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stylo meo admodum familiaria sicut apparet: hæc mea subtilior interiorque Philosophia, scire Iesum, & hunc crucifixum. Huc vsque Bern. Et hæc de cõtemplatione humanitatis sufficiant, quia totum hunc librum de ipso habes. Scire tamẽ debes, quod hanc contemplationem non oportet quod præcedat vita actiua, quia de rebus corporalibus est, scilicet de actionibus Christi secundum humanitatem. Vnde tanquam familiarior non tantum perfectioribus, sed etiam rudibus proponitur intuenda: tum quia in ea sicut in actiua, & à vitis purgamur, & virtutibus imbuiamur, vnde hæc cum actiua concurrat. Cum igitur dicitur, quod actiua debet præcedere contemplatiua: verum est in aliis sublimioribus suis generibus, scilicet cœlestis curiæ, & maiestatis Dei, quæ tantum perfectis reservantur. Et ideo ista de huma-

Bern. ser. 3.
de Ascens.
Dom. non
longe à prin.

Idem ser. 6.
de Ascens.
Dom. circa
med.

Ser. 43. super
Cant. circa
med.

anitate Christi rectius & proprius meditatio, quam contemplatio nominari debet. De prædictis etiam duabus etiam per auctoritates Bernardi videamus.

CAPVT LII.

De Contemplatione cœlestis Curia.

Dicit ergo de cœlesti curia contemplanda hoc modo: Licebit vnicuique nostrum in hoc tempore mortalitatis, nunc quidem Patriarchas reuifere, nunc salutare Prophetas, nunc Senatui immisceri Apostolorum, nunc Martyrum inferi choris: sed & beatarum Virtutum status & mansiones à minimo Angelo, vsque ad Cherubim & Seraphim, tota mentis alacritate percurrendo lustrare, prout quemque sua deuotio feret. Apud quos magis afficietur immittente sibi spiritu, prout vult, si steterit & pulsauerit, confestim aperietur ei. Idem: Felix cuius meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dexteræ Domini vsque in finem, sedula cogitatione reuoluit. Quid illi poterit videri, qui semper tractat mente, quod non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in hoc sæculo nequam, cuius oculus semper videt, bona Domini in terra uiuentium, & semper videt æterna præmia? *Et post pauca:* Quis mihi tribuat, vt omnes surgentes itetis in excelso, & videatis exultationem, quæ ventura est nobis à Domino? *Et infra:* Quid enim tam bonum est, immo, quid aliud bonum videtur, quam in bonis animam demorari, quando quidem adhuc corpus non potest? *Et mox subdit:* Quis enim ex vobis secum cogitans futuram illam vitam, scilicet lætitiã, iucunditatem, beatitudinem, & gloriam filiorum Dei: quis, inquam, talia tranquilla secum conscientia, voluens, non continuo de plenitudine intimæ suauitatis eructat: Domine bonum est nos hic esse? Non sane in hac ærumnosa peregrinatione, vbi corpore detinetur, sed in suauis ac salubri illa cogitatione, in qua corde versatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? *Et post pauca.* Obsecro vos fratres mei, non grauentur corda vestra in curis sæcularibus: exonerate obsecro corda vestra graui mole terrenarum cogitationum. *Et infra:* Formate in cordibus vestris iam non modo Patriarcharum, & Prophetarum tabernacula, sed omnes domos illius curiæ cœlestis, & multiplices mansiones secundum eum qui circuibat, immolans in tabernaculo Domini hostiam vociferationis, & psalmum illum dicens Domino: Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Circuite & vos fratres cum pietatis, & deuotionis hostia, visitantes animo sedes supernas, & multas, quæ in domo patris sunt mansiones, humiliter prosternentes corda vestra ante thronum Dei & agni, cum reuerentia supplicantes singulis ordinibus Angelorum, Patriarcharum numerum, cuneos Prophetarum, Senatuum Apostolorum salutates: conspicientes coronas Martyrum purpureis rutilantes floribus, & redolentes liliis, choros Virginum admirantes, atque ad mellifluum noui cantici sonum, quantum præualet infirmitas cordis erigentes auditum. Hæc recordatus sum, Propheta loquitur, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Huc vsque Bernardus. Et hæc de cœlestis patriæ contemplatione sufficiant.

CAPVT LIII.

De Contemplatione Maiestatis Dei Item quatuor sunt genera Contemplationis.

Veniamus autem ad sublimiorem, ad quam credo paucos attingere, videlicet ad contemplationem Domini. Reueremur tamen quæ dicit Bernardus, vt ab eo aequaliter introducti tentemus, si quando Dominus

Bern. ser. 82.
super Cant.
ante med.

Idem ser. 4.
de Ascens.
Dom. parum
post med.

Rom. 8. d

Matt. 17. a

Psal. 54. a

Psal. 83. a

Psal. 41. a

Bern. ser. 41.
super Cant.
circa med.

dignetur

dignetur aliquid gratum inde percipere. Dicit ergo lo-
quens de sodalibus sponsi, id est, Angelis dicentibus:
Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.
Aurum diuinitatis est fulgor. Aurum sapientia, quæ de
sursum est. Hoc auro fulgentia quædam, quasi varietatis
signacula spondet se figuraturos, hi quibus id ministè-
ri) est, superni aurifices, atque internis animi auribus
inferturos. Quod ego non puto esse aliud, quam texere
quasdam spirituales similitudines, & in ipsis purissima
diuinæ sapientiæ sensa, animæ contemplantis conspecti-
bus importare, vt videat saltem per speculum in æni-
gmate, quod nondum facie ad faciem valet vllatenus in-
tueri. Diuina sunt, & nisi expertis prorsus incognita
quæ effamur, quomodo videlicet in hoc mortali corpore
fide adhuc habentē statum & necdum propalata per-
spicui substantia luminis interni, putæ interdum con-
templatio veritatis, partes suas agere intra nos, vel ex
parte præsumit: ita, vt liceat vsurpare alicui nostrum,
cui hoc datum desuper fuerit illud Apostoll: Nunc co-
gnosco ex parte. Item: Ex parte cognoscimus, & ex par-
te prophetamus. Cum autem diuinitus aliquid rapim, &
veluti in velocitatem coruscæ luminis interluserit mē-
ti, spiritu excedenti, sicut ad tēperamentum nimij splen-
doris, siue ad doctrinæ vsus: continuo, hescio vnde,
adsunt imaginariæ quædam rerum inferiorum simili-
tudines, infusus diuinitus sensibus accommodatæ, quibus
quodammodo adumbratus purissimus ille, ac splendidis-
simus veritatis radius, & ipsi animæ toletabilior fiat, &
quibus communicare illum voluerit capabilior. Existi-
mo tamen ipsas formari in vobis sanctorum suggestio-
nibus Angelorum, sicut e contrario, contrarias & malas
ingeri immisiones per Angelos malos, dubium nō est.
Idem: Felix mens, quæ sibi in hac materia frequenter
cauere studuit, sed quæ in petra felicior. Licet quidem
cauere & in petra, sed ad hoc puriorē mentis acie opus
est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meri-
tis potioribus sanctitatis. Et ad hoc quis idoneus? Nem-
pe ille qui dixit: In principio erat verbum, & verbum
erat apud Deum, & Deus erat verbum. Nonne tibi vi-
detur ipsis se verbi penetrabilibus immeruisse, & de ab-
ditis pectoris quandam eius intimæ sapientiæ sacrosan-
ctam eruisse medullam? *Et infra:* Sed in petra quanto
difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit.
Nec verèaris illud quod scriptura minatur scrutatoribus
maiestatis: tantum affer purum, & simplicem oculum,
non opprimeris à gloria, sed admitteris, nisi non Dei,
sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin suā quisque op-
primitur, non Dei gloria: dum procliuus in istam, ad illam
leuare ceruicem non sinitur, nimirum graui cupiditate.
Hac excussa secure scrutemur in petra, in qua thesauri
absconditi sapientiæ, & scientiæ sunt. Sed si adhuc du-
bitas, audi ipsam petram: Qui operantur in me, non pec-
cabunt. Quis mihi dabit penitias sicut columbæ, & vo-
labo & requiescam? Ibi inuenit requiem mansuetus &
simplex, vbi dolosis opprimittur, & elatus & cupidus
inanis gloriæ. *Et paulo post:* Non opprimitur, qui non
scrutator est maiestatis, sed voluntatis: Nam quod maie-
stati attinet, interdum quidem & in ipsam intendere au-
det, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed si quan-
do per excessum rapti in illam contingat, digitus Do-
mini est iste, dignanter leuans hominem, non hominis
temeritas insolenter Dei alra persuadens. Cum ergo
Apostolus raptum se commemoret, vt ausum excuset:
quisnam alter præsumat mortalium huic se diuinæ
maiestatis horrendo scrutinijs proprijs intrare conati-
bus, & importunus contemplator, pauenda irrumperē
in arcana? Scrutatores proinde maiestatis tanquam irru-
ptores dici reor, non qui rapiuntur in eam, sed qui ir-
ruunt. Ipsi itaque opprimuntur à gloria. Ergo formido-
losa scrutatio maiestatis: at voluntatis tam tuta, quam
pia. Quid ni tota diligentia scrutando in stem Sacramen-
to gloriæ voluntatis, cui mihi patendum per omnia
scio? Quauis gloria, quæ non aliunde, quam de ipsius
suauitatis contemplatione proeedit, quam de diuitiarum

bonitatis ac multæ miserationis intuitu. Denique vidi-
mus gloriam hanc quasi vnigeniti à patre, totum nem-
pe benignum & verè paternum, quod apparuit gloriæ
in hac parte. Non me opprimit gloria ista, totis licet
viribus intendentem in se: ego potius imprimar illi.
Etenim reuelata facie specularantes, in eandem imaginem
transformamur, cum confirmamur. Absit autem vt in
gloriâ maiestatis, & non magia in voluntatis modestia,
Dei ab homine conformitas præsumatur. Gloria mea
hæc est, si vnquam de me audiero: Inueni hominem se-
cundum cor meum. Cor sponsi, cor patris sui. Ipsum
quod: Estote, ait, misericordes, sicut pater vester qui in
cælis est, misericors est. Hæc forma quam videre desi-
derat cum Ecclesiæ dicit: Ostende mihi faciem tuam,
forma pietatis est & mansuetudinis. Hanc cum omni
fiducia letiat ad petram, cui similis est. Accedite (inquit)
ad eum, & illuminamini, & facies vestra non confua-
dentur. Quo pacto humilis ab humili confundetur, à
pio sancta, à mansueto modesta? Non planè abhorrebit
à puritate petra pura facies sponsæ, non magis quam à
virtute virtus, à lumine lumen. Idem: Duæ istæ sorores,
duas vitas amatorum paupertatis signant. Quidam cum
Martha solliciti Domino Iesu duo pulmenta præparant,
scilicet correctionem operis cum salamento contriti-
onis, & opus pietatis cum condimento deuotionis. Hi
vero, qui cum Maria soli Deo vacant, considerantes,
quid sit Deus in mundo; quid in hominibus, quid in
Angelis, quid in seipso, quid in reprobis, contemplan-
tur, quia Deus est mundi rector & gubernator; homi-
num liberator & adiutor, Angelorum sapot, & decor, in
seipso principium & finis, reproborum terror, & hor-
ror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in An-
gelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in re-
probis intolerabilis. Huc vsque Bernardus. In hac autem
maiestatis contemplatione quatuor modis specularumur,
de quibus idem Bernardus sic dicit: Quatuor sunt con-
templationis species. Prima & maxima contemplatio
est admiratio maiestatis. Hæc requirit cor purgatum, vt
à vicio liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad su-
perna leuet, & interdum quoque per aliquas morulas
stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Se-
cunda autem necessaria est huic. Est enim intiens iudi-
cia Dei. Quo sane pauido aspectu dum vehementius
concutit mentem intuentis, fugat vitia, fundit virtutes,
initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. *Et infra:* Ter-
tia contemplatio occupatur, vel potius otatur circa me-
moriâ bonorum, & ne dimittat ingratum, sollicitat
memorantem ad amorem benefactoris: Quarta, quæ re-
tro sunt obliuiscens, in sola quiescit expectatione re-
promissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis (si qui-
dem quæ promittuntur æterna sunt) longanimitatem
alut, ac etiam perseuerantiæ dat vigorem. Huc vsque Ber-
nardus. Et hæc de contemplatione maiestatis Dei suffi-
ciant ad præsens.

CAPVT LIV.

De modo viuendi in actiua vita. Item auctoritas
Bernardi bona.

Postquam vidimus de exercitio vtriusque vitæ, scili-
cet primæ partis actiuæ, & etiam contemplatiuæ, &
de generibus ipsius contemplatiuæ: restat videre, quem
modum tenere valeamus, vt in ipsam possimus facilius
introduci, & eam efficacius adipisci. Scire ergo debes,
quod prima pars actiuæ requirit sociale inter alios con-
uersationem, sicut contemplatio solitudinem. Ideo au-
tem in actiua conuersandum est inter alios, quia melius
& citius quis propositum suum consequetur. Erubescit
enim inter alios de vitijs quæ habet, & de virtutibus
quas non habet, & ideo in vtriusque se corrigit: quod in solitu-
dine non contingit, quia in ea nec ipse quandoque erubescit
pederet, nec esset qui corrigeret, nec coram quo erubescit.
Propterea proficit in correctionibus, & moribus
aliorum, cum est in congregatione: conatur enim vitare
defectus, de quibus alij corripuntur & displicent, & adi-

1. Cor. 13. d

Idem.

Idem Ser. 62.
super Cant.
ante mod.

Ioan. 1. d

Prout. 2. d

Ecc. 2. d
Psal. 54. d

1. Cor. 12. d

Ioan. 1. b

2. Cor. 3. e

Aff. 13. d
ex 1. Reg.
13. e
Luc. 6. f

Cant. 2. d

Psal. 33. c

Idem in par.
& var. ser-
monibus
ser. 4.

Idem lib. 7.
de cons. d.
ult. circa
me.

Prima pars
vitæ actiuæ
consistit in
sociali con-
uersatione.

pisci virtutes in quibus alij commendantur, & placent. Si ergo te facere oportet donec fueris in actiua, vt caute obserues & vites tua, & aliorum vitia secundum modum supra dictum in pluribus locis, maxime in exercitio actiua. Considera diligenter, quæ ibi dicta sunt de virtutibus & vitiis, & secundum ea viuere stude, quo modo te ipsam examinare & ad virtutes aliorum aspiciere debeas, & imitari, & exinde humiliari, & in timore semper manere, quia tu similes virtutes non habes. Sic ergo docet Bernardus: Non sine causa ab heri, & nudius tertius inuasit me languor animi, & mentis hebetudo insolita quædam inertia spiritus. Currebē bene: sed ecce lapis offensionis in via: impegi & corruui. Superbia inuenta est in me: & Dominus declinauit in ira à seruo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, & deuotionis inopia, quam patior. Quo modo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua, nec compungi ad lacrymas queo, tanta est duritia cordis: meditationes solitas non inuenio. Vbi illa inebriatio spiritus? vbi mentis serenitas, & pax, & gaudium in Spiritu sancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgētior, segnior & obtusior ad prædicationem. Heu omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. *Et post:* Nam alium quidem intueor singularis abstinentiæ, aliū vero patientiæ admirandæ, alium autem summæ humilitatis, & mansuetudinis, alium multæ misericordiæ, & pietatis: illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare, & penetrare cælos orationum instantia, aliosque in aliis præeminere virtutibus. Hos, inquam, considero omnes ferentes, omnes deuotos, omnes in Christo vnanimes, omnes in donis cælestibus, & gratia affluentibus tanquam spirituales reuera montes, qui à Domino visitantur, & sponsum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem qui horum in me inuenio nihil, quid me aliud putem, quam vnum è montibus Gelboë, quem præterit in ira & in indignatione sua ille, cæterorum omnium benignissimus visitator? Filioli, hæc cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, viam sponsi saltibus præparat. *Et infra:* Volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos quoties forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiam, virtutē languescere deprehenditis. *Et post:* Hoc facere hominis est, qui curiosus circumspexitur est sui, & scrutator viarū suarū, ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantia vitium, ne surrepat. In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, & recuperandam, quam si omni tempore corā Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pauidus. Idem: Discito tibi præesse, & vitam ordinare, mores componere, temetipsum iudicare: & te ipsum apud te ipsum accusare, sæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat iudicans iustitia, stetera, & temetipsum accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius iudicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipso exactionem: & venturæ diei tu tibi indicito cautionē. Vesperæ præteritæ diei rationē exige, & superuenientis noctis fac indictionem. Sic districto nunquam aliunde lasciuire vacabit. Singulis horis secundū cōmunis instituti Canonē sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui temporalia, temporalia. In quibus sic exoluat omne debitum spiritus Deo, corpus spiritui: vt si quid fuerit intermissum, si quid neglectum, si quid imperfectum, suo modo, suo loco, suo tempore, non abeat impunitum siue irrecompensatum. Idem: Quantum putas, ego illos admiror, quantum vereor in corde meo, quanto amplector charitatis affectu, qui velut nescientes eos quos secum quotidie vident: vnum forte, aut duos, vel etiam plures, quos in maiori feruore spiritus vidēt, vbi ex omnibus eligūt, & cum ipsi fortasse meliores sint semper tamen illorū sibi proponūt, & præponunt sancta in Domino studia, & exercitia corporalia, seu etiam spiritualia. *Et infra:* Væ mihi (inquit) vnus ex nostris, quia

monachum in vigiliis vnum consideravi, in quo triginta virtutes numeravi, quarum vix vnā in me inuenio, & fortasse nullam. Ille tantum habebat, quantum hæc ipsa religiosæ emulationis humilitas. Hic itaque fructus sit mei sermonis, vt aliorum quisque altiora semper attendat, quia in eo constat plenitudo humilitatis. Nam si forte in re aliqua maior tibi fratre aliquo gratia collata videtur: sed in multis si bonus æmulator fueris, iudicare te poteris inferiorem. Quid si forte laborare, aut ieiunare plus ista potes, & ille patientia superat, humilitate præcedit, supereminet charitate: quomodo tota die circa illud quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? Esto magis sollicitus, vt scias quid desit tibi. Hoc enim melius. Hucusque Bern. Vides quam magnum est circumspicere, & examinare seipsum, & etiam alios, vt in suam vtilitatem mores eorum conuertat. In hoc igitur te multum exercens, dum fueris in actiua, semper tenendo charitatis, humilitatis, & pietatis obsequia. Super omnia vero teneas Meditationes Vitæ Christi, & Orationem: quia in vtriusque miro modo illuminaberis circa vitia & virtutes, & super omnia alia exercitia in eis ad puritatem animi proficies, ad quæ totis viribus te intendere oportet, quia omnes virtutes continet, vt dixi supra de ieiunio Domini. Et si bene auctoritates supra de contemplatione positas intellexisti, tanto quis maiori puritate se munire debet, quanto ad celsiorem contemplationem ascendere cupit. Depuratur autem anima in Meditationibus Vitæ Christi, & maxime passionis ipsius, vt habuisti supra in generalibus contemplationibus ex sermone septuagesimo secundo Bernardi super Cantica. Depuratur etiam in oratione quæ vicina, & proxima est contemplationi, & quod oratio laboriosis sudoribus impetrat, contemplatio amœne quiescendo degustat. Et hæc de modo vitæ actiuae sufficiant.

CAPVT LV.

De Modo viuendi in vita contemplatiua.

IN contemplatiua vero aliter, & longe aliter te viuere oportet. Contemplator enim soli Deo vacare debet, & manere in solitudine saltem mentis, de qua habuisti supra de ieiunio Domini. Nihil igitur ad eum de aliquibus rebus communibus vel propriis, nihil ad eum de proximis quantum ad obsequia corporalia pro illo tempore, sed à ratione, & deuotione, & compassione intendit ad eos. Nihil etiam ad eum de seipso. Omnia breuiter, debet post tergum proicere, & tanquam insensibilis, & mortuus esse, vt soli Deo vacare possit, nisi eum necessitas implicet vel inuitū. Oportet enim, quod hanc sapientiam discat in otio: vt habuisti supra, in tractatu de contemplationibus ex sermone Bernardi super Cantica quadragesimo. Oportet quod minore tur actu & taceat, exemplo Mariæ, quantumcumque & quotiescumque interpellatur: & ipsius exemplo dimittat Dominum respondere, & facere, vt omnia dignatissime prouidentia suæ committat. Super his autem audi Bernardus suo facundè loquentem. Dicit enim sic: Habet Martha dum agit formam bene operantis. Maria vero speciem exprimit contemplantis, dum sedet, dum tacet, dum interpellata non respondet: sed tantum in Dei verbum toto mentis studio intendit, ac solam quam diligit gratiam diuinæ cognitionis, cætera respuens, medullitus haurit: foris que vt insensibilis redditur, dum intus ad contemplanda Dei sui gaudia felicissime rapitur. *Et paulo post:* Non miremur quempiam laborantem, & bene operantem, si aduersus fratrem vacantem murmurare videamus, quia & hoc in hoc Euāgelio legimus Martham fecisse aduersus Mariam. Quod autem Maria murmurauerit aduersus Martham, eo quod eius actionibus implicari nollet, nusquam omnino reperitur. Neque enim vtrumque agere competenter sufficeret, & curis exterioribus deseruire, & interiori sapientiæ desiderio vacare. De ipsa quippe sapientia scriptū est, & qui minoratur actu, percipiet illā. Propterea Maria sedet, immo-

taque

Bern. Ser.
5. 4. super
Cant. post
med.

From. 28. c.
Idem Epif.
ad fratres
de monte
Dei, de vi.
sel. longe
ante med.

Idem Ser.
1. de altitu-
dine, & hu-
mil. cordis.

Bern ser. 5.
de assum.
Virgin. pa-
rum ante
med.

Ecc. 38. c.

taq; manet, nec vult interrompere silentij quietem, ne iucundam amittat contemplationis dulcedinem, præfer-
 tim cum ipsum intus audiat Dominum dicentem: Vacate & videte quam suavis est Dominus. Idem: Putas in domo, in qua Christus suscipitur, vox murmuris audietur? Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria Martha conqueritur. Nam Mariam Martha æmulari prorsus indignū, prorsus illicitum est: Alioquin vbi legis Mariam causantē, quia soror mea reliquit me solum ministrare? Absit, absit, vt qui Deo vacat, ad tumultuosam alpiret fratrum officialium vitam. Martha semper insufficiens sibi, & minus idonea videtur, alijsq; magis id operis quod administrat, optet imponi. Vide autem prærogatiuam Mariæ, quod in omni causa habet aduocatum. Indignatur siquidem Pharisæus, conqueritur soror, & etiam discipuli murmurant, vbiq; Maria tacet, & pro ea loquitur Christus. *Et infra*: Videat ergo Maria quemadmodū vacet, & videat, quoniam suavis est Dominus. Videat, inquam, quam deuota mente, quam tranquillo sedet animo secus pedes IESU, prouidens animo semper in conspectu suo, & verba ex eius ore excipiens, cuius affectus amabilis, & eloquium dulce. Diffusa est enim gratia in labijs eius, & est speciosus forma præ filiis hominum, immo super omnem gloriam Angelorum. Gaude & gratias age Maria, quæ partem optimam elegisti. Beati enim oculi, qui vident, quæ tu vides, & aures quæ merentur audire quæ tu audis. Beata plene quæ venas diuini susurri percipis in silentio, in quo utiq; bonum est homini Dominum expectare. Simplex est non tantum sine dolo, sed etiam absq; multiplicitate occupationū, vt tecum sit sermocinatio eius, cuius & vox dulcis & facies decora. Vnum caue, ne incipias abundare in sensu tuo, & velis plus sapere quam oportet: ne forte dum lucem sectaris, impingas in tenebras, illudente tibi dæmonio meridiano. Hucusq; Bern. Vidisti quoniam contemplator debet omnia dimittere, occupationes, & exercitia corporalia quæ occupatio recte opponitur vacationi, & est vnum de maioribus impedimentis, quæ possit habere contemplator. Nam pluribus modis impedit eum: & non solum cum est in occupatione, sed etiam postea, & primo reddendo mentem sollicitam, & inquietā circa id quod fecit, vel facere habet, etiam & relinquendo imaginationes & phantasmata, quæ multum impediunt contemplantem.

CAPVT LVI.

De quatuor Impedimentis Contemplationis.

NVnc utiq; videamus, quæ impediunt contemplationem. Sunt autem impedimenta eius quatuor, de quibus sic dicit Bern. In hoc arcanum cōtemplationis, & in hoc sanctuarium Dei, si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vel minime aduocet, aut perturber, vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilius amouentur irruentia imaginum corporearum phantasmata: poterit quidem hic cum ad nos redierit gloriari, & dicere. Introduxit me Rex in cubiculum suum. Hucusq; Bernard. Primum igitur impedimentum dicit, quod est sensus egens, sc. corporis. Intantum enim anima ad corpus afficitur, quod ea in aliqua sui parte, vel sensu defectum notabilem patiente contemplari non delectat. Tempore igitur infirmitatis non est locus contemplationis, nisi Dominus faceret de gratia speciali. Simile contingit, cum valida fames, vel sitis, vel frigus imminet, vel aliud corporis impedimentum. Secundum impedimentum, dicit quod est cura pungens, id est, sollicitudo curarum, & occupationum, & hoc satis potest esse clarum per auctoritates supra proximo positas. Idem etiam Bern. prolixioribus verbis narrans impedimenta contemplationis, inter alia dicit, quod sicut puluis iniectus in oculum corporealem impedit visum, sic cura terrenorum actuum oculum intelligentiæ confundit, atq; à contemplatione veri luminis excludit. Tertium impedimentum dicit, quod est culpa mordens, id est, peccatum. Et hoc duobus modis potest contingere. Primo

cum peccatum est in anima. Secundo cum fuit, & delectum est per contritionem, & confessionem, sed in memoriam reuocatur: vtrumq; enim imedit contemplationem, vt in eodem sermone refert sic inter alia dicens, quod sicut tenebræ impediunt visum corporealem: sic peccatum cum est in anima impedit ipsam, quia tenebrosa est, sed ad contemplandum requiritur puritas, & pulchritudo animæ: si tunc non est locus contemplationi. Similiter sicut sanguis, vel humor concretus fluens in oculum, impedit visum, sic peccatum cum redit in memoriam, influit in animam, & impedit visum eius: & propterea cauere debes tempore contemplationis, cogitare super peccatis. Omni quidem tempore nos debemus peccatores reputare, sed signanter non debemus cogitationem nostram reflectere super aliquo, vel aliquibus peccatis, tempore quo volumus contemplari. Et de hoc idem Bernardus sic dicit: Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui progressu longioris temporis cooperante gratia Dei in aliquid melius, & lætius proficere poterunt, quando iam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte, & insanabiliter delectari. Interdum etiam reuelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio specularantes, in eandem imaginem transformantur: & de claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu. Hucusq; Bernardus. Quartum impedimentum dicit, quod phantasmata corporearum imaginum: & hoc est difficilius alijs supradictis, & propterea commendatur intantum in hoc statu solitudo. Oportet enim contemplantem esse mutum, & surdum, & cæcum: vt videns non videat, audiens non intelligat, nec loqui delectetur, hoc est, vt ita sit abstractus ab his transitorijs, & ita Deo coniunctus, quod in audiendo, videndo, loquendo, non minuatur cursum suum: sed fugiat quantum potest. Et si quando necessitas ad id cogit, non secum reportet imagines, quæ per has fenestras intrant ad animam nostram. Vnde non debet contemplatiuus sicut actiuus obseruare mores aliorum, ne inde phantasmata reportet. Multo ergo magis tibi debes à secularium colloquutione cessare, quantumcunq; coniuncti sint, vt inde te pluries monui. Si quando etiam obedientia, vel necessitas, vel obsequium, vel recreatio ad aliquid laborandum, vel operandum te impellit, fideliter facias: sed non sic adhæreas voluntate, vel delectari ne, vt inde reportes imagines, ne postea Deo vacans, impediaris. De quo sic ait Bernardus: Aliquid operandum est de manibus, quod iniungi solet, non tamen quod animum delectando detineat ad horam, quam quod spiritualibus studijs delectationem conseruet, & nutriat: in quo remittatur ad horam animus, non resoluatur. Vnde se facile mox vt ad seipsum redeundum visum fuerit, expediat absque controuersia inhærentis voluntatis, absq; contagione contractæ delectationis, vel memoriæ imaginantis. Non enim vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Non spiritualia exercitia propter corporalia, sed corporalia propter spiritualia. Propterea sicut viro creato collatum, vel comparatum est ei adiutorium simile sibi ex ipsa hominis substantia: sic cum in adiutorium spiritualis studij necessaria sint corporalia, non tamen in hoc semper æque continere videntur similitudine, & affinitate. Sicut meditari quod scribatur, vel scribere quod legatur. Subdualia tamen exercitia, sic sæpe etiam spiritum exhauriūt, vt cum grauiori ruralium operum exercitio, sit magna contritio corporis, vsq; ad contritionem, vel humilitatem cordis. Fatigationis enim suæ pressura expriment sæpe vehementioris affectum deuotionis. Seruus tamen bonus, & prudens ad otium sepe comparat laborē, nec in eum dissoluitur, sed per eum magis in seipsum colligitur qui semper præ oculis habuit, non tamen quod agit, sed quod agendo intendit, omnis consummationis attendens finē. Hucusq; Bern. Vidēs quam vigilanter cauere oportet, ne in manualibus laboribus

psal. 33. b
Idem Ser. 3.
de Assump.
Virgin. non
longe post
princ.

psal. 44. a

Bern. Ser.
23. super
Can. circa
fin.

Idem Ser. 5.
de Assump.
Virg. post
med.

Idem Ser.
57. super
Can. circa
fin.

Idem Epist.
ad fratres
de monte
Dei, de vi.
sol. longe
ante med.

animum occupes. Noui enim in hoc quantum impedimentum contemplationis incurres propter curam sollicitudinum. Et hæc de impedimentis contemplationis dicta sufficiant.

Ex quibus manifeste apparere potest, quam sit nociua intricata curiositas, quæ totam animam inficit, & facit inquietam, & impuram. Quam etiam nociua sit cupiditas, & congregatio rerum, & per consequens, quam sit pretiosissima benedicta paupertas, quæ animam expeditam, & puram Deo continue repræsentat. Non autem te moueat, ut supra dixi, quod contemplatiuus proximis non intendit, nam intendit Deo, & in eius dilectione actiuum excedit, sed actiuus excedit cõtemplatiuum in dilectione proximi. De quo dicit Bern. Dico autem per gratiam Dei, quæ in nobis est; & ficus nos habere, & vineas. Ficus quidem, qui suauiores in moribus sunt: vineas vero, qui spiritu feruentiores. Omnis qui se inter nos cõmuniter, socialiterque habet, & non solû sine querela cõuersatur inter fratres, sed etiã cum multa suauitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quid ni illum vicem agere ficus conuenientissime dicam? *Et infra.* Iam qui vineæ sunt, feruentiores nobis, quã suauiores se exhibet in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, & optantes sibi conuenientissime vocem illam: Nõne qui oderunt te Dominẽ oderã, & super inimicos tuos tabescebã? Itẽ. Zelus Domus tuæ comedit me. Et mihi quidẽ illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei, eminere videtur. Hucusque Bern. Vides quoniam cõtemplatiui ad quos maxime spectat zelare, pro Deo, præferuntur actiuus in dilectione Dei. Hoc tamen discrete intellige, quia nunquam cõtemplatiuus proximi charitatem omittit, sed principalius intendit Deo, & secundatio proximo, quamvis hoc ipsum determinationem recipiat. Nam rudis, & incipientis contemplantis est omnino, quam strictius potest, soli Deo vacare, & in solitudine mentis, & etiam corporis si potest, manere, ut etiam zelum Dei, & seipsum, & proximum vel zelo Dei negligere videatur, cum ipsa solitudinis natura id requirat, & maxime quando sponsi visitatione, & frequentia iucundatur, alias enim de facili posset eradicari. Cũ vero iam perfectus, & sublimatus est per longum contemplationis exercitiũ, tunc pro Deo fortiter zelat, & pro animæ salute, ut habuisti supra ex sermone Bernardi 18. super Cantica in hoc tractatu, scilicet quomodo contemplatiua præcedit secundam partem actiuæ. Cum vero necessitas imminet, quilibet contemplatiuus quomodo cunq; insipienter, pro charitate proximi otium intermittit. Vnde idem Bernardus sic dicit: Orantem denique hominem, Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde charitate iubente, abducimur, & auellimur propter eos qui nostra indigent opera, vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, ut operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis iustissime ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemnibus? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem. Hucusque Bernardus.

CAPVT LVII.

Vita contemplatiua præfertur actiua.

Quia ergo in præcedenti auctoritate Bern. ex sermone 60. super Cant. habuisti, quod contemplantes præferuntur actiuus in dilectione Dei: videtur quod contemplatiua præferatur actiuæ. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid tamen sibi vult fratres quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Vbi iam erit quod aduersus eam proferre solemus, si quando forte administrantis Marthæ turbationem inæqualitatem iudicare voluerit? Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier: vbi erit illud: Si quis mihi ministrauerit honorificabit eam pater meus? & illud: Qui maior est vestrum erit minister vester? Postremo, quæ consolatio est laboranti, quasi in eius suggillationem partem sororis attollere? Vnum igitur arbitror à duobus, ut aut de electione Maria laudetur, quod pars ipsa quantum in nobis est, sit

in omnibus eligenda, aut certe ut neutrum defuisse dicatur, nec in partem aliquam præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in vtrumlibet sit parata. Quis enim sicut David fidelis, egrediens, & ingrediens ad imperium regis? Denique (inquit) Paratum cor meum non semel tantum, sed & secundo, & vacare tibi, & proximis ministrare. Hæc plane pars optima quæ non auferetur: hæc mens optima, quæ non mutabitur, quocũq; vocaueris eam. Bonum enim acquirit gradum, qui bene ministrauerit: forte meliorem, qui bene vacauerit Deo: optimum autem qui perfectus est in vtroque. Vnum autem dico adhuc, si tamen id de Martha licet suspicari. Nonne enim quasi otiosam reputasse videtur quam sibi dare petiit adiutricem? Sed carnalis est, & omnino non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, si quis forte vacantem animam suam de vacatione redarguit. Audiatur ergo optimã esse hanc partem, quæ maneat in æternum. Nunquid enim rudis quodammodo videtur anima, quæ diuinæ contemplationis penitus expers, illam intrauerit regionem, vbi hoc vnum omnium opus, vñũ studium, eadem vita? Idem: Duo quædam in intentione, quam faciem animæ dixerimus, necessario requiruntur, res, & causa, id est, quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus, animæ vel decor, vel deformitas iudicatur. *Et infra.* Porro intendere in aliud quam in Deum, tamen propter Deum non solû Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, ut quæ huiusmodi est, quidquam dixerim, illam habere deforme, nec tamen ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris. Quippe quæ adhuc sollicita est, & turbata erga plurima: & nõ potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi. Quem tamen cito, facileque deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta inrentio, & bonæ conscientie interrogatio in Deum. Igitur solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est vtramque bipartitæ intentionis faciem habere pulcherrimam, atque id propriũ ac speciale sponsæ, cui merito singulari prærogatiua audire conueniat: Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Idem: Solitudo, & reclusio nomina miserie sunt. Cella autem nequaquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, ostium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, nunquam minus est solus, quam cum solus est. Tunc libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est ad fruendum Deo in se, & se in Deo. Tunc in luce veritatis, in sereno mundi cordis, vltro patet sibi pura conscientia, & libere se infundit affecta de Deo memoria, & vel illuminat intellectus, & bono suo fruitur affectus, ut libere seipsum deflet humanæ fragilitatis defectus. Propter hoc secundum formam propositi vestri habitantes in cælis, potiusquam in cellis, excluso à vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo. Idem: Otium non est vacare Deo, immo negotium negotiorum. Hucusque Bern. His auctoritatibus videtur, quod vita contemplatiua præferatur actiuæ, & etiam alias auctoritates habuisti in hoc tractatu, quæ ad hoc ipsum faciunt, & etiam supra sub capitulo, quomodo Dominus fugit, quãdo turbæ voluerunt eum facere Regem, ex sermone 32. Bern. super Cantica. Quæ autem sint maioris meriti, Deus nouit. Crede rem tamen, quod qui maiori amore fertur, magis meretur, sed in contemplatiua videtur quis magis affici ad amorem; & valde magnum est speculari Deum, frui Deo, conuersari cum Deo, & eius cognoscere voluntatem, quæ ad contemplatiuum spectant. Hæc enim est degustatio mercedis patriæ, quamvis imperfecte & raro. Et hoc videntur tenere sancti, scilicet quod contemplatiua sit maioris meriti, quam actiua. Sed quidquid sit Dominus vult de vtrisque Et sicut multa in vno corpore membra non eundem actum habent: ita nos multos in Ecclesia multis modis Domino seruire oportet, & non omnibus idẽ spiritus datur, sed alij datur sermo sapientiæ, &c. Vnusquisque igitur in ea vocatione, in qua vocatus est, maneat: & qui aptus est cõtemplationi, moretur in ea, qui vero ministerio proximorum exerceat se in

ipso.

1. Reg. 22.

Psal. 56. b

Idem Ser. 40. super Cant. ante med.

Idem Epif. ad fratres de monte Dei, de vi. sol. longe ante med.

Ibidem.

1. Cor. 12. a

Idem Ser. 60. super Cant. post med.

Psal. 138. d

Psal. 63. b

Idem Ser. 50. super Cant. circa med.

Bern. Ser. 3. de Assum. Virg. ante med.

Eccl. 42. e Ioan. 12. d Mat. 20. d

Ioan. 21. c

Idem Ser. 3.
De Assump.
Verg. vers. fin.

ipso. Nam & Dominus sicut hic dixit de Maria, quod optimam partem elegit, ita cum Petro suas oves, recom- mendavit sub sui amoris examine, tribus ei vicibus hoc impressit. Et hoc sensu potest intelligi quod Bern. scri- bit, dicens: Suscipiat Martha Dominum in domum, cui nimirum credita dispensatio est domus. Suscipiat & ce- teri coadiutores eius singuli, pro qualitate ministerij ex- cipiant Christum, seruiant Christo, ministrent ei in me-bris suis. Ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in suscipiendis hospitibus, & peregrinis, quibus ita sollicitis circa frequens ministerium, videat Maria qua- tum ad Dominum vacet, & videat, quoniam suavis est Dominus. Hucusque Bern. Tu igitur quia status tuus il- lud exigit, contemplatiuam totis viribus assume, præ- missa actiua moris, per quam peruenitur ad ipsam. Et gaude, & gratias age Domino Iesu, qui ad hanc te par- tem vocauit, quam optimam esse dixit.

CAPVT LVIII.

Ex Tribus causis Contemplator reducit ad actiuam. Item de eo quod fides sine operibus mortua est.

Quamvis autem pluries supra tactum sit, quod con- templator soli Deo vacare debet, ac cetera omitti- re: scias generaliter esse verum, sed non semper. Nam tri- bus ex causis à iucunda contemplatione se ad tempus separat, & se recipit in actiuam. Vna causa est, propter lucrum animarum, vt habuisti supra, quomodo contem- platiua præcedit secundum partem actiua ex sermoni- bus 18. & 62. Bernardi super Cantica, Dicit etiam idem Bern. Surge amica mea, sponsa mea, & veni. Commendat sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces: nam iteratio, affectionis expressio est. Et quod rursus ad laborem vinearum dilectam sollicitat, ostendit quam sit de animarum salute sollicitus. Nam vineas, animas esse iam audistis. *Et paulo post*: Sponsam tamen nunquam, vt memini in toto hoc opere adhuc nomina- ui, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Hucusque Bern. Sciens ergo sponsa voluntatem sponsi zelantis animarum salutem, exit ad tempus, videlicet cum est necessarium ad ipsam operā- dam, & postea redit ad ipsam contemplationem. Alia causa intermittendæ contemplationis est, ratione officij imminentis. Nam cum prælatus subditorum necessita- tibus intendere habet, omittit tunc contemplationem. De quo idem Bern. de se ipso loquens ad monachos suos, qui quandoque nimium infestabant eum, sic dicit: Rara, satis mihi ad feriandum à superuenientibus con- ceditur hora. *Et subdit*: Super sedeo, ne magis impatien- tiæ exemplum videar dare infirmis, pusilli enim Domini sunt in eum credentes, non patiar, vt ex me scandalum patiantur. Non vtar hac potestate, magis autem ipsi me vtantur vt libet, tantum vt salui fiant. Parent mihi, si non pepercerint: & in eo potius requiescam, si non me inquietare timuerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quo ad potero, & in ipsis seruiam Deo meo, quandiu fuero in charitate non ficta. Non quæram que mea sunt, nec quod mihi est vtile, indicabo. Hoc solum E deprecor, vt fiat acceptum eis, fructuosumque ministe- rium meum, si forte mihi ex hoc inueniam in die mala misericordiã in oculis patris eorum. Idem ad vtramque causam de prædictis, sic ait: Loquor vobis experimen- tum meum, quod expertus sum. Si quando sane compe- ri profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio otio, & quieti. Cum enim, verbi gratia, post sermonem ira- cundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimis in fortem; porro mitis, humi- lis, fortis in sua quispiam gratia excreuisse, & se ipso melior factus esse cognoscitur, sed & qui forte tepebat, & languebant circa spirituale studium torpentes, & dor- mitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisset, & euigilasse videntur: & qui deserto fonte sapientiæ fo-

Aderant sibi propriæ voluntatis cisternas, non valentes aquas continere, proptereaque ad omne iniunctum graua- ti corde arido murmurabant nullum in se habentes de- uotionis humorem: hi, inquam, cum de rore verbi & pluuiâ voluntaria, quam segregauit Deus hereditati suæ refloruisse probantur in opere obedientiæ, facti in omnibus voluntarij, & deuoti. Non est dico vobis vnde subeat mentem, quasi pro intermisso studio iacundæ contemplationis tristitia, cum talibus fuerit circunda- tus floribus, atque fructibus pietatis, patienter auellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum: Minime pror- sus pigebit me intermissa quietis pro cura sermonis, cum video in vobis germinare semen meum, atque au- geri incrementa frugum iustitiæ vestræ. Caritas enim, quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi iam dudum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præ- ferre utilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & quæ sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratu sum propter vos detrimenta. Hucusque Bernardus.

BTertia causa intermittendæ contemplationis est, quan- do more suo recedente sponso, non sentit anima solitas consolationes: vadit enim, & redit sponsus pro suo vel- le, prout habuisti in cap. 35. quomodo Dominus fugit quando turbæ, &c. Cum igitur recedit, anima languet ex desiderio eius, & toto conatu suo reuocat eum, dicens cum sponsa in canticis: Reuerte dilecte mi. Si nec tunc redit, inuocat sodales sponsi, id est, Angelos in auxilium suum, & dicit: Aduro vos filia Hierusalém, vt si videritis dilectum meum nuntietis ei, quia amore langueo. Si ve- ro nec sic redire dignatur, anima sciens voluntatē sponsi reducit se in actiuam, vt vel sic fructificet sponso. Non enim decet contemplatorem esse desidiosum. Dicit igitur tunc sponsa: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. De hoc sic ait Bern. Fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue, vt opinor, tibi videbitur, si aduertas quomodo instar floris necessario præcedentis fructum, bonumque opus, fide oporteat præ- ueniri. Alioquin sine fide impossibile est placere Deo, Paulo attestante, magis autem æque ipso docente: Om- ne quod non est ex fide, etiam peccatum est. Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonum, sed & fides sine operibus mortua est, sicut inutiliter quoque flos ap- paret, vbi non sequitur fructus. Igitur ex bonis operi- bus fides non ficta radicabitur, recipiet consolationem mens assueta quieti, quoties sibi lux, vt assolet, contem- plationis subtrahitur. Quis enim non dico continue, sed vel diu dum in hoc corpore manet, lumine contem- plationis fruatur? At quoties, vt dixi, corrui à contempla- tiua, toties in actiuam se recipit. In se nimirum tanquam è vicino familiaris reditura in id ipsum, quoniam sunt inuicem contubernales hæ duæ, & cohabitantes pariter. Est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, & si à contemplationis lumine cadit, patitur tamen vllatenus se incidere tenebras peccati, seu ignauiam otij. Sane in luce bonæ operationis se retinens, vt scias etiam opera lucem esse. Luceat lux vestra (inquit) coram hominibus, quod non dubium de operibus fuisse dictum, quæ ho- mines poterant intueri. Hucusque Bernardus. Hæ sunt igitur tres causæ, propter quas contemplator à iucunda contemplatione recedit, & se recipit in actiuam, quam- vis inuitus in hac vltima ex dispensatione tamen diui- na, & in qualibet earum aduertere potuisti ex auctori- tatibus Bernardi, quod ad tempus hoc facit, & redit ad contemplationem, vnde hæc ipsa sunt in argumentum, quod contemplatiua præfertur actiua.

CEia, Deo gratia, expediti sumus de tractatu contem- plationis: copiosa materia est, & utilis valde, in qua non solum de ipsa contemplatione, sed de multis aliis, & quasi de toto studio spiritualis exercitij poteris edoce- ri. Igitur eam attente diligere, & diligenter opere ad- implere coneris: nec tamen credas me tibi omnia in prædicto tractatu retulisse, quæ Bernardus inde tractat: sed sufficiant tibi quæ dicta sunt, &c.

Derant sibi propriæ voluntatis cisternas, non valentes aquas continere, proptereaque ad omne iniunctum graua- ti corde arido murmurabant nullum in se habentes de- uotionis humorem: hi, inquam, cum de rore verbi & pluuiâ voluntaria, quam segregauit Deus hereditati suæ refloruisse probantur in opere obedientiæ, facti in omnibus voluntarij, & deuoti. Non est dico vobis vnde subeat mentem, quasi pro intermisso studio iacundæ contemplationis tristitia, cum talibus fuerit circunda- tus floribus, atque fructibus pietatis, patienter auellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum: Minime pror- sus pigebit me intermissa quietis pro cura sermonis, cum video in vobis germinare semen meum, atque au- geri incrementa frugum iustitiæ vestræ. Caritas enim, quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi iam dudum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præ- ferre utilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & quæ sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratu sum propter vos detrimenta. Hucusque Bernardus.

In quibus liceat, à contempla- tione sub- trahi.

Bern. Ser. 61.
super Cant.
in prin.

Idem Ser. 52.
super Cant.
circa fin.

Idem Ser. 51.
super Cant.
ante med.

1. Cor. 13. b

Cant. 2. d

Cant. 5.

Cant. 2. a
Bern. in ser.
eod. 51. sup.
Cant. non
longe à prin.

Heb. 11. b
Rom. 14. d
Iac. 2. b

Matt. 5. b

CAPVT LIX.

Quomodo Dominus dixit Iudeis, quod Ecclesia demolueretur ad gentiles, sub similitudine cultorum vineæ: qui filium Domini sui occiderunt.

Dominus ac Redemptor noster zelans animarum salutem, pro quibus venerat positurus & suam, omnibus modis nitebatur eas ad se attrahere, & inimicorum faucibus extirpare. Vnde quandoque utebatur sermonibus blandis, & humilibus: quandoque increpatoriis, & duris: quandoque exemplis, & similitudinibus: quandoque signis, & virtutibus: quandoque minis, & terroribus, & variabat modos, & remedia salutis, prout expedire videbat, pro loco, & tempore, & personarum audientium varietate. In hoc autem loco fuit vsus contra principes pharisæos verbis duris & exemplo terribili, & adeo iusto & vero: quod ipsi iidem contra se tulerunt sententiam. Proponit enim eis parabolam de cultoribus vineæ, qui nuntios Domini venientes pro fructibus occiderunt, & etiam filium eius. Quærens autem qua pena digni essent puniri ab illo domino, responderunt: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis. Iesus hoc approbans, intulit sic: Auferetur à vobis regnum Dei, id est, Ecclesia, & dabitur genti facienti fructum eius, id est, gentilibus, ex quibus sumus nos, & vniuersalis Ecclesia. Interposuit etiam exemplum de lapide angulari, qui significabat ipsum, & debebat Iudæos confringere. Et tunc illi intelligentes quod de ipsis parabola esset, non correcti sed magis irati sunt: quia eos excæcauerat eorum malitia. Tunc autem conspice ipsum in prædictis, humiliter quidem sedentem inter illos pharisæos, sed cum auctoritate loquentem, & cum potestate, & vigore virtutis enuntiantem eis casum proprium.

CAPVT LX.

Quomodo voluerunt IESVM capere in sermone.

Sicut multis modis Dominus Iesus nitebatur operari Iudæorum salutem, ita e contrario illi omnibus quibus poterant modis, conabantur ad eius detractionem, & in teritum. Cogitauerunt igitur eum decipere, sed defecerunt scrutantes scrutinio. Miserunt autem ex deliberato consilio discipulos suos cum familiaribus Herodis regis, vt quærent, si liceat dare censum Cæsari, an non? Cogitabant enim, quod ex hoc eum redderent exosum, vel Cæsari, vel turbæ Iudæorum, quasi non posset nisi cõtra se respondere. At ipse scrutator cordium cognoscens eorum malitiam, respondit, quod quæ ad Deum pertinebant, Deo, & quæ ad Cæsarem, Cæsari redderentur: vocans eos hypocritas, qui verbis blandis animo fallaci loquebantur. Illi ergo sua intentione fraudati, cum verecundia recesserunt. Conspecte igitur attente ipsum, vt supra in generali traditione habuisti: & etiam considera hic, quod non vult Dominus, quod Prælati, & Domini temporales in suo debito defraudentur. Vnde peccatum est, & inhibitum non soluete pedagia, & gabelas, & decimas, & datiuia alia, quæ per temporales Dominos debite, & æqualiter ordinantur.

CAPVT LXI.

De Cæco illuminato in Hierico, & multis aliis.

Benignissimus Dominus, qui ex nimia charitate de sinu patris, pro nostra salute descendit, sciens, quod tempus suæ passionis instabat, ad eandem versus Hierusalem se pro ipsa fuscipienda parauit: quam & diuinitas tunc prædixit, sed non intellexerunt eum. Cum igitur appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedens iuxta viam & mendicans, cum intelligeret à turbis eum inde

transire, fortiter cœpit clamare misericordiam: & licet increparetur à turba, non verecundabatur, nec tacebat. Ad cuius fidem & feruorem Dominus Iesus respiciens, fecit eum ad se adduci, & dixit: Quid vis vt faciam tibi? O dulcissimum verbum. Quid vis vt faciam tibi? Et cæcus ad eum: Domine vt videam. Et pius Dominus concessit, dicens: Respice. Et sic eum illuminauit. Conspecte ergo Dominum IESVM, & curialitatem eius diligenter. Et considera hic de virtute fidei, & orationis, & quod orationis importunitas non displicet Deo, immo placet, simile habuisti supra de Chananæa. Et ipse docet in hoc eodem, quod oportet semper orare, & non deficere: dans exemplum de iudice à quo vidua ex importunitate impetravit, quod petebat. Alibi etiam dat exemplum de eo, qui de nocte commodauit panes ex importunitate petentis. Et sic, perseverantibus in petitione, facit Dominus quidquid iuste, ac debite petunt à Deo, vt dicat singulis: Quid vis vt faciam tibi? & facit. Immo plus etiam sæpe facit, quam petatur, & quam audeat petere, vt habes, exemplum in Zachæo, de quo infra proximè dicemus. Igitur pro constanti habeas, quod quidquid fideliter, & perseveranter petieris à Domino, obtinebis. Nec verecundari debes, sicut nec ille cæcus, nec Chananæa, nec Zachæus verecundati fuerunt petere gratias, & eas obtinuerunt. Sic nec nos verecundari debemus seruire Deo, & peccatum deponere, & gratias nobis necessarias postulare. Habere namque pudorem, & verecundiam, pertinet quandoque ad magnam virtutem, & quandoque ad magnum vitium. De quo sic dicit Bernardus: Est pudor adducens peccatum, & pudor adducens gloriam. Bonus pudor est, quo peccasse, aut certe peccare confunderis. Et licet omnis humanus arbiter forte absit, diuinum tamen tanto verecundius reuereris aspectum, quanto verius cogitas illum, plus quam hominem purum esse, tantoque eum grauius offendi à peccatore, quanto constat longius esse peccatum ab illo. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & pœnitendo punit, & confitendo expellit: si tamen gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Quod si quisdam confiteri confunditur, & inde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit: quando malum quod ex profundo cordis confusio conatur expellere, pudor ineptus constrictor labiorum omnino non permittit exire. Idem: O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris, & honestatis. *Et mox:* Itane verecundum est homini vinci à Deo, probro ducitur humiliari sub potenti manu Dei altissimi? *Et post:* Summum victoriæ genus, diuinæ cedere maiestati: & auctoritati matris Ecclesie non reluctari, summus honor & gloria. O peruersitas, non pudet inquinari, & abluere pedes pudet? Est pudor: iuxta Sapientem, adducens gloriam, si vel peccare pudeat vel peccasse, & ita vel certa gloria nõ carebit, reducens nimirum pudore, quam culpa fugauerat. Idem: Nescio an quidquam gratius verecundia aduertit in moribus hominum queat. *Et subdit:* Quæ est certe omnium ornatus ætatum, sed teneræ gratia verecundie in teneriori amplius, & pulchrius enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? Quam pulchra hæc, & quam splendida gemma morum in vultu, & vita adolescentis. Quam vera, & minime dubia, bonæ spei nuntia, bonæ indolis index. Virga disciplina est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ aetatis motus, ætatisque leues coërceat, & cõprimat insolentes. Quid itaque turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis verba, fugitans? Verecundia soror continentie est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis, & ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudicæ mētis iugiter lucens: vt nil in ea turpe, vel indecorum residere attentet, quod non illa illico prodat. Illa malorum impugnatrice, & propugnatrice puritatis innatæ, specialis gloria conscientie est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus & in-

figue

Mat. 21. d

Mat. 22. b

Peccatum est, defraudare principes in pedagogis.

Luc. 18. f

Ibidem a

Luc. 11. a

Luc. 19.

Bern. in lib. de laude noua militia, siue ad milites templi, cap. 12.

1. Cor. 1. c

Idem Epist. 185. ad Eustach.

1. Pet. 5.

Ecccl. 4. c

Idem Ser. 86. super Cant. ante med.

Can. parum post med.

Ingratitudo quid.

signe totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem forte inuenerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet? Vsq̄ adeo germen animi bonum verecundia est, vt & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur. *Subdit:* opera nimirum tenebrarum, & digna latebris occultantes. *Et infra:* Quid tã amicū verecundo animo quam secretum? Denique orare volentes, iubemur intrare cubiculum, vtique secreti gratia. Illud quidem ad cautelam, ne palam orantibus nobis, laus humana, orationis furetur fructum, frustretur affectum. Sed quid tam proprium verecundiæ, quam proprias vitare laudes, & vitare iactantiam? *Et paulo post:* Quid tam indecorum, maxime adolescenti, quam ostentatio sanctitatis: *Et post:* Bona commendatio securæ orationis, si præmittas verecundiam. Hucusque Bernardus. Quæ autem in huius cæci consideratione veniunt, potes considerare de duobus aliis cæcis tunc à Domino illuminatis, scilicet quando exiit de Hierico. Iste enim fuit ante ingressum illuminatus. De illis autem dicitur in Matthæo & Marco, vbi ponitur nomen vnius. Nam eodem modo, vt isti clamauerunt, & responsum, & lumen à Domino receperunt.

CAPVT LXII.

Qualiter Dominus intrauit domum Zachari.

Cum Dominus Iesus ingrediens ciuitatem Hierico ambularet per eam: Zachæus princeps publicanorum hoc audiens, & desiderans vehementer eum videre nec valens propter multitudinem turbæ, quia statura pusillus erat, ascendit in arborem Sycomorum, vt vel sic eum videre posset. Iesus autem cognoscens, & acceptans fidem, & desiderium eius, dixit: Zachæe festina descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Tunc ille descendit, & eum cum magno gaudio, & reuerentia suscepit, ac ei conuiuium magnum præparauit. Vidisti curialitatem Domini Iesu. Plus dicit Zachæo, quam ipse desiderasset: dedit ei se ipsum, quod ille ausus petere non fuisset. Hic igitur habes de virtute orationis. Nam desiderium maxima vox est, & magna oratio est. Et ideo dicit Propheta: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparatione cordis eorum audiuit auris tua. Et Moyse dixit Dominus: Quid clamas ad me? cum ipse ore tunc taceret, sed corde loqueretur. Conspice ergo eum sedentem, comedentem cum illis peccatoribus posuit se in medio mensæ cum Zachæo, & aliquem ex illis honoras, posuit in capite, familiariter & domesticè conuersabatur, vt eos ad se attraheret. Conspice etiam discipulos libenter cum eisdem peccatoribus conuersantes, colloquentes cum eis, & eos ad bona opera confortantes. Sciebant enim hanc esse voluntatem magistri sui, & salutem eorum cupiebant.

CAPVT LXIII.

De Cæco à natiuitate illuminato.

Cum iret Dominus Iesus Hierusalem, vidit cæcum à natiuitate, cuius nomen dicitur fuisse Cælidonius, & inclinans se humilis Dominus, fecit lutum de sputo, & liniuit oculos eius, mittens eum ad natatoriam Siloë, vt lauaret. Iuit ille cæcus, & oculos lauit, & lumen recepit. Quod miraculum fuit, solemniter examinatum ab illis maleuolis, & cessit in confusionem ipsorum. Vide historiam Euangelii, quia satis plana, & pulchra est. In prædictis autem conspice Dominum Iesum iuxta generalem traditionem tibi datam, & considera quam magna fuit huius cæci gratitudo, quia ita viriliter, & constanter defendit partem Domini Iesu ante ipsos principes, & maiores Iudæorum, & nec in vno verbo pepercit eis, cum tamen adhuc non vidisset Dominum Iesum. Multum commendabilis est virtus gratitudinis, & Deo accepta, & detestabile vitium ingratiitudinis. De qua materia sic dicit Bernardus: Disce ad singula dona gratias agere.

Diligenter, inquit, considera quæ tibi apponuntur: vt nulla videlicet Dei Dona à debita gratiarum actione frustrentur, non grãdia, non mediocria, non pusilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant, id est, nec minima beneficia obliuisci. Nunquid non perit, quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, bonorum perditio. Ingratitudo est ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rosẽ misericordiæ, fluentia gratiæ. Hucusque Bernardus.

CAPVT LXIV.

Quomodo Dominus fugit de templo, & abscondit se, quando Iudæi voluerunt eum lapidare.

Ecce modo incipiunt mysteria passionis Domini. Vnde raro amodo auctoritates adducam, vt circa passionem, & eius præambula possim commodius immorari. Dum ergo quadam vice Dominus Iesus prædicaret in templo, & diceret inter alia: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Et illis respondentibus: Ergo tu es maior patre nostro Abraham, qui mortuus est. Dixit Dominus Iesus: Antequam Abraham fieret, ego sum. Ex quo verbo sumentes occasionem, quasi impossibile, vel mendacium loqueretur, tulerunt lapides, vt lapidarent eum. Ipse vero abscondit se, & exiit de templo. Nondum enim venerat hora passionis suæ. Conspice ergo bene hic eum cum dolore vehemente, quomodo Dominus omnium sic vilipendebatur ab illis nequissimis seruis, & quomodo volens eorum furori cedere, abscondit se in aliquo loco templi, post aliquam columnam, vel inter aliquas personas. Intuere ipsum, & discipulos mœste, & inclinato capite tanquam imbecilles, & debiles recedentes.

CAPVT LXV.

Quomodo alia vice voluerint lapidare Iesum.

Cum quadam alia vice in festo Encæniorum, id est in festo dedicationis templi, Dominus Iesus esset in porticu Salomonis, circumdederunt eum lupi illi rapaces cum furore maximo, stridentes dentibus, & dicentes: Vsq̄quo tollis animas nostras? Si tu es Christus, dic nobis palam? At mirissimus agnus humiliter respondit eis, dicens: Loquor vobis & non creditis mihi. Opera quæ ego facio nomine patris mei, testimoniũ perhibent de me. Conspice ipsum nunc bene pro Deo, & totum negotium. Ipse quidem eis humiliter loquebatur, illi vero cum furore caninis latratibus perstrebebant in eum, ex omni parte sicut eum circumdabant: tandem non potuerunt occultare venenum cordis. Acceperunt igitur lapides, vt iacerent in eum. Sed Dominus Iesus nihilominus blando sermone locutus est eis, dicens: Multa bona opera ostendi vobis, propter quod eorum opus vultis me lapidare? Et illi inter alia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Vide mirabilem insaniam. Ipsi volebant eum scire Christum, & quia verbis, & operibus hoc comprobabat, volebant eum lapidare. Nec aliquam excusationem habere possunt quin potuerunt, & debuerunt credere Dominum Iesum fuisse filium Dei. Quia vero necdum venerat hora eius, exiit de manibus eorum, & recessit trans Iordanem ad locum, vbi Ioannes baptizauerat, qui distat à Ierusalẽ per decem & octo miliaria, & ibi stabat cum discipulis suis. Conspice ergo tã eum, quam discipulos contristatos recedere, & eis cõpatere toto posse.

CAPVT LXVI.

De Resuscitatione Lazari.

Præsens miraculum valde celebre, multumque solemne cum deuotione meditandi occurrit: & ideo sic te attentã exhibeas, ac si præses fuisset his, quæ hic dicta, vel

Mat. 20. d & Mar. 10.

Luc. 19.

Psal. 9. d

Exod. 14. d

Ioan. 9.

Ber. ser. 21. super

Ioan. 8. g

Ioan. 10. e

facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & à Domino dilecta, sc. Lazaro, Martha, & Maria. Languente igitur Lazaro, sorores eius prædictæ, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum, in quem recesserat, sc. trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, infirmatur. Et amplius non dixerunt, vel quia hoc sufficebat amanti, & bene intelligenti: vel quia timebant ipsum ad se vocare, cum scirent, maiores Iudæorum insidari eidem, & cupere mortem eius. Dominus autem Iesus audito nuntio siluit per duos dies, & post dixit discipulis inter alia: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, quia non eram ibi. Vide mirabilem bonitatem, & dilectionem Domini, ac solertiam circa discipulos suos. Indigebant adhuc maiori robore & virtute, vnde ipse libenter operabatur eorum profectum. Redierunt igitur, & venerunt prope Bethaniam. Martha vero cum sciuit, exiuit ei obuiam, & procidens ad pedes eius dixit: Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Dominus vero respondit, quod surgeret, & de resurrectione ad inuicem tractauerunt. Postea vero mittit eam pro Maria: hanc enim Dominus singularissime diligebat. Ipsa vero vt sciuit, festina surrexit, & venit ad eum & procidens similia verba Martha dicebat. Dominus autem Iesus videns dilectam suam afflictam, lacrymosam, & desolataui de fratre suo, non potuit etiam ipse lacrymas continere. Vnde tunc lacrymatus est Iesus. Conspice nunc bene ipsum & illas, & etiam discipulos. An non credis, quod & ipsi fuerunt lacrymati? Post aliquam morulam sic plorantibus cunctis, dixit Dominus Iesus: Vbi posuistis eum? Ipse enim hoc sciebat, sed more humano locutus est. Tunc illæ dixerunt: Domine veni, & vide. Et ducebant eum ad sepulchrum. Vadit igitur Dominus Iesus medius inter duas sorores, consolans, & confortans eas. Ipsæ vero tunc de sua præsentia consolabantur, quod quasi omnis doloris, & omnis rei oblitæ in eum solummodo intendebant. Cumq; sic intercederent tres simul per viam, dicebat Magdalena: Domine qualiter fuit vobis, ex quo recessistis à nobis, dolor vehemens fuit mihi de vestro recessu, & nunc cum vos redisse audiri, magnum gaudium habui, sed nihilominus timui, & multum timeo. Scitis enim, quanta machinantur aduersum vos principes, & maiores nostri, & propterea non fuimus ausæ mittere, vt veniretis. Gaudeo quod venistis, sed rogo vos pro Deo, vt caueatis vobis ab illorum insidiis. Dominus autem respondebat: Non timeatis, quia pater super his prouidebit. Et sic colloquendo ad inuicem, venerunt ad monumentum. Tunc iussit Dominus Iesus eleuari ex eo lapidem superpositum sed contendebat Martha, dicens: Domine fœtet, quatruiduanus enim est. O Deus vide mirabilem amorem istarum sororum erga Dominum Iesum: nolebant enim quod fœtor tangeret nares eius. Nihilominus tamen, immo multo magis Dominus fecit lapidem eleuari. Quo facto, ipse Dominus Iesus eleuatis oculis in cælum, dixit: Gratias tibi ago pater, quoniam audisti me, ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter istos dico, vt sciant, quia tu me misisti. Aspice nunc bene ipsum sic orantem, & considera zelum eius ad animarum salutem. Deinde clamauit voce magna, dicens: Lazare veni foras. Et statim reuixit, & profiliit foras, ligatus tamen sicut fuerat sepultus. Discipuli vero ad Domini præceptum soluerunt eum. Qui solutus, & etiam prædictæ sorores genuflectentes, gratias egerunt Domino Iesu de tanto beneficio, & duxerunt eum ad domum suam. Stupuerunt autem, qui ibi fuerant, & hæc viderant: & diuulgatum fuit miraculum, adeo vt multitudo magna à Hierusalem, & aliis partibus venirent ad videndum Lazarum. Et principes Iudæorum se confusos reputantes, de ipso occidendo cogitauerunt.

Ioan. 11. a

Ibidem. e

Ibidem.

Ibidem.

CAPVT LXVII.

De Maledictione ficus.

Quamvis secundum fidem historiarum maledictio ficus, & præsentatio adulteræ in templo, credantur, fuisse post aduentum Domini Iesu in Hierusalem super asello, quia tamen videtur aptius nil post ipsum aduentum meditari, nisi de sua cœna & passione, & earum circumstantiis, ideo cogitavi ista duo hic ponere. Cum igitur Dominus Iesus vadens versus Hierusalem esuriret, vidit ficum ornatam, & pulchram de foliis. Et appropinquans, & non inueniens ficus, maledixit ei. Et statim aruit, ita vt mirarentur discipuli. Conspice igitur eum, & discipulos in prædictis, iuxta formam generalem supra traditam tibi. Conspice etiam, quia mystice hoc factum est à Domino, cum sciret nõ esse tempus ficuum. Per talem igitur arborem virentem foliis, intelligi possunt verbosi, & loquaces sine operibus, necnon etiam hypocritæ, ac simulati, qui exteriorem apparentiam habentes, interius vacui suat, & infructuosi.

Mat. 21. b
Mar. 11. d

CAPVT LXVIII.

De Muliere in adulterio apprehensa.

Vigilabāt in malitiis suis pessimi Principes, & Pharisei contra Dominum Iesum, & sollicitè pertractabant, quo modo eum per astutias, & fallacias vincerent, & odibilem populo redderent: sed retorquebantur in eos sagittæ eorum. Cum igitur quædam mulier fuisset in adulterio deprehensa, & secundum legem deberet lapidari: adduxerunt eam ad ipsum in templo, querentes, quid de ipsa faciendum esset, quasi volentes ei ponere perplexitatem, vt si legem seruandam diceret, notaretur de crudelitate, & immisericordia: si non seruandam, notaretur de iniustitia. Sapiens autem Dominus eorum retia cognoscens, & declinare sciens, inclinauit se humiliter, & digito scribebat in terra, & dicit Glossa: quod scribebat peccata eorum. Erat igitur illa scriptura tantæ virtutis, quod quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua. Dominus autem erigens se, dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinauit curialis Dominus, etiam pro amulis & aduersariis suis, ne verecundarentur. At illi discesserunt omnes, & euauerunt eorum astutiæ. Mulierem autem monitam ne amplius peccaret, Dominus Iesus licentiauit. Conspice igitur bene ipsum in omnibus prædictis factis, & verbis.

Ioan. 8. e

Glos. super
Ioan. 8.

CAPVT LXIX.

De Conspiratione Iudæorum contra Iesum. Et de fuga eius in ciuitatem Effrem.

Appropinquante tempore quo Dominus Iesus disposuerat nostram redemptionem per effusionem proprii sanguinis operari, armavit diabolus satellites suos, & acuit corda eorum contra ipsum Dominum vsq; ad occisionem ipsius, & ex bonis operibus Domini, maxime autem propter suscitationem Lazari, magis ac magis accendebantur, tanquam magis inuidia tabescentes. Non valentes igitur suum furorem protelare, collegerunt Pontifices & Pharisei concilium, in quo Caiapha prophetante, deliberauerunt ipsum agnum innocentissimum occidere. O prauum concilium! O pessimi duces populi, & consiliarij nequissimi! Quid agitis miseris? Quis vos furor exagitat tantus? Quæ ordinatio est hæc? Quæ causa occisionis Domini Dei vestri? Nõne ipse in medio vestrum est, quæ tamen nescitis, & intelligit omnia verba vestra, & scrutatur renes, & corda? Sed sic fieri oportet vt desiderastis, in manibus vestris tradidit eum pater suus per vos occidetur, sed nõ pro vobis. Ipse qui-

Ioan. 11. f

dem

dem morietur, & resurget, vt saluet populum suum, & vos peribitis. Diulgatum fuit istud concilium, sed sapiens Dominus volens dare locum iræ, & etiam quia nondum erant omnia completa, abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem Effrem: & sic fugit humilis Dominus ante faciem nequissimorum seruorum. Conspice ergo prædictos nefarios in suo concilio pessimo æstantes. Conspice etiam Dominum Iesum, similiter & discipulos recedentes tanquam imbecilles, & pauperes. Quid tu putas Magdalenam dixisse? Sed & qualis animi mater Domini Iesu erat, cum sic eum recedere videret, & audiret causam, quia volebant eum occidere? Potes hic meditari Dominam, & sorores tunc remansisse cum Magdalena, & Dominum Iesum eas omnes consolatas fuisse de cita sua reuersione.

CAPVT LXX.

Quo Modo Dominus Iesus rediit in Bethaniam, vbi Maria Magdalena unxit pedes eius.

Sicut in superioribus ad instructionem nostram Dominus Iesus fugiendo vsus est prudentia, ostendens quod pro loco, & tempore furorem persequentium caute declinare debemus: ita nunc vtitur fortitudine, quia debito tempore imminente, sponte redit, vt se offerat passioni, & se in manus ipsorum persequentium tradat: sicut alias fuit vsus temperantia cum fugit honorem, quando turbæ voluerunt eum facere regem. Et e contrario vsus est iustitia, cum voluit tanquam rex honorari, quando populus cum ramis arborum occurrit eidem, satis modeste tamen ipsum honoré voluit, & ideo asellam ascendit, vt hic refert Bernardus. Istis igitur quatuor virtutibus, scilicet prudentia, fortitudine, temperantia, & iustitia vsus est Dominus virtutum propter nostram instructionem. Dicuntur autem Cardinales esse ac principales, quia ab eis omnes aliæ virtutes morales descendunt. Non igitur æstimandus est fuisse varius, vel inconstans, sicut nec aliquis alius, qui secundum diuersos casus in diuersis virtutibus se exercet. Rediit igitur Dominus Iesus die sabbati ante diem palmarum in Bethaniam, quæ est prope Hierusalem, quasi ad duomilliaria: & ibi fecerunt ei cœnam in domo Simonis leprosi, sed & ibi fuerunt Lazarus, Martha, & Maria. Erant enim forte consanguinei, vel multum domestici eiusdem Simonis. Tunc autem Maria fudit super caput eius libram unguenti pretiosi, & ex eo unxit ei caput, & pedes. Et quod alia vice fecit in eadē domo ex contritione, nunc faciebat ex deuotione. Diligebat enim eum super omnia, & de obsequendo eidem satiari non poterat. Sed murmurauit de hoc proditor Iudas. Pro qua Dominus respondit, & eam debito more defendit. Nihilominus tamen proditor indignatus remansit, & inde prodicionis occasionem assumpsit, & die Mercurij sequenti Dominum Iesum pro triginta argenteis vendidit. Conspice igitur eum cœnantem cum illis suis amicis, & conuersantem cum eis, illis paucis diebus, scilicet vsque ad passionem suam. Sed amplius in domo Lazari, domus namque ipsius, & sororis eius erat suum refugium generale. Ibi comedebat de die, & dormiebat de nocte cum discipulis suis. Ibi etiam mater eius Domina nostra cum sororibus quiescebat, & multum honorabant eam omnes, & maxime Magdalena semper sociando eam nec ab ea vllatenus discedendo. Conspice ergo ipsam Dominam, quæ stat timore perterrita de dilectissimo filio suo, nec se ab illo tempore separabat. Et cum Dominus defendens Magdalenam a murmure proditoris dixit: Mittens hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: an non credis, quod huius verbi gladius matris animam pertransierit? Quid enim de morte sua poterat expressius dicere? Similiter & omnes alij stabant perterriti, & anxii cogitationibus pleni, colloquentes ad inuicem vnus cum altero hinc inde, more illorum, qui habent dura, & aduersa tractare, & maxi-

me timebant, quando ibat in Hierusalem quod faciebat quolibet die. Multa enim ab ista die sabbati vsque ad diem cœnæ locutus est Iudæis, & operatus est palam in Hierusalem, de quibus non intendo referre nisi de aduentu super asello, ne meditatio ipsius impediatur. Sumus enim in ianuis passionis. Vide, totum tuum recollige spiritum, ne ad alia sis distracta: vt tam ad hæc mysteria quæ præcedunt quam ad ipsam passionem mente vacua curis, & valde peruigil possis intendere, interim libenter conuerseris in Bethania cum prædictis.

CAPVT LXXI.

De Aduentu Domini in Hierusalem super asello. Ibidem quo modo Iesus dicitur tribus modis fleuisse.

B

FRæquentabatur mysteria, implebantur scripturæ per Dominum Iesum, appropinquante tempore zelabat remedium mundo conferre per proprii corporis passionem. Igitur die sequenti summo mane, scilicet die Dominica parauit se ad eundem in Hierusalem nouo & inconsueto modo, sed sicut fuerat prophetatum. Cumque pergere vellet, mater pio affectu retrahebat eum, dicens: Fili mi quo vis ire? Tu scis conspirationem contra te factam, quomodo vadis inter eos? Rogo te, vt non vadas. Similiter & discipulis aliis videbatur intolerabile, quod ibat: & vt poterant, retrahebant eum. Dicebat Magdalena: Non eatis magister pro Deo. Vos scitis, quod desiderant mortem vestram. Si vos itis in manus eorum, hodie vos capient, & habebunt intentum suum. O Deus quo modo diligebant eum, & quo modo erat eis amaram, quidquid læderet ipsum. Ipse vero aliter disposuerat, qui vniversorum salutem stitabat, & respondebat eis: Voluntas patris mei est, quod ego vadam. Venite, non timeatis, quia ipse defendet nos, & hoc sero huc redibimus illæsi. Cœpit igitur ire, & illa parua comitiua, sed fidelis, secuta est ipsum. Cum autem venit Bethphage, scilicet in viculum quendam in medio itineris, misit duos discipulos in Hierusalem, vt sibi adducerent asinam & pullum eius, alligatos in loco publico ad ministerium pauperum deputatos. Quo facto, Dominus Iesus primo super asinam, & parum post super pullum humiliter ascendit, super quos discipuli vestimenta sua posuerunt. Et sic equitabat Dominus mundi. Et quanquam iustissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrariis, & phaleris vsus fuit. Conspice nunc bene ipsum, & vide, quo modo in hoc suo honore, vituperauit honorabilem pompam mundi. Non enim fuerunt hæc animalia frænis, & sellis deauratis, & phaleris sericatis ornata, more stultitiæ mundialis, sed vilibus pannis, & duobus funiculis, cum esset Rex regum, & Dominus dominorum. Turbæ autem cum sciuerunt, iuerunt obuiam ei, & vt regem cum laudibus, & canticis cum vestium suarum, & ramorum arborum stratione ac lætitia magna susceperunt eum. Immiscuit autem cum ista lætitia fletum. Namque cum vidit Hierusalem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu, supple, feres.

Et debes scire, quod tribus vicibus legimus Dominum Iesum fleuisse. Vna de morte Lazari, sc. humanam miseriam. Alia hic sc. humanam cæcitatem, & ignorantiam. Hic enim fleuit, quia non cognouerunt tempus visitationis suæ. Tertia vice fleuit in passione sua, scilicet humanam culpam, & malitiam: quia videbat, quod passio sua omnibus sufficiebat, & tamen non omnibus proficiebat, quia non reprobis & duris corde, ac impenitentibus. Et de hac refert Apostolus, ad Hebræos, dicens de tempore suæ passionis: Qui cum clamore valido, & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. De his tribus vicibus habetur in texto. Sed & alias tenet Ecclesia quod fleuit, scilicet infans. Et ideo cantat: *Vagit infans inter arcta conditus præsepia.* Quod faciebat, vt mysterium incarnationis diabolo occultaret. Conspice ergo bene

ipsum

Bern. ser. 1.
in ramis
palm.

Mar. 11. a

Ionn. 12. a

Matt. 26. a

Mat. 21. a
Mar. 11. a
Luc. 19. cChristus ter
fleuit.

Hebr. 5. o

ipsum nunc flentem, nam & flere deberes cum eo: Flet enim largiter, & fortiter, quia non simulate, sed vere dolēbat cum ipsis. Unde corde amaro flebat illorum periculum æternale. Prædixit etiam tunc ipsorum excidium corporale. Conspice etiam discipulos, qui diligenter vadunt iuxta eum cum tremore, & reuerentia. Ipsi sunt barones, & comites, sui domicelli & dextratores. Conspice etiam matrem cum Magdalena, & aliis fœminis sequentes attente post eum. Nec credere debes, quod ipso flente, potuerunt mater & alij sui lacrymas continere. Intrauit ergo Dominus Iesus cum isto triumpho, & honore turbarum in ciuitatem, de quo ciuitas commota est. Venit autem ad templum, & eiecit ementes & vendentes. Et hæc fuit secunda eiectio. Et stetit Dominus Iesus publice in templo prædicans populos, & respondens principibus, & pharisæis vsque quasi sero. Et licet sic honoratus fuisset ab illis, non est inuentus aliquis, qui eum etiam ad bibendum inuitaret. Tota igitur die, ipse & sui ieiunauerunt, & sero cum eis Bethaniam rediit. Conspice ergo & nunc bene ipsum, quia valde humiliter vadit per ciuitatem cum illis paucis, qui sic honorifice venerat mane. Ex quo potes considerare, quod parum est de mundano curandum honore, qui sic terminatur in breui. Potes etiam considerare, quo modo Magdalena, & alij gaudebant, quando honorabatur à turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illæsi.

CAPVT LXXII.

Quando Dominus Iesus mortem suam prædixit matri.

Hic potest interponi meditatio valde pulchra, de qua tamen scriptura non loquitur. Cœnante namque Domino Iesu die Mercurij cum discipulis suis in domo Mariæ & Marthæ, & etiam matre eius cum mulieribus in alia parte domus: Magdalena ministrans rogauit Dominum, dicens: Magister fitis memor, quod facietis pascha nobiscum, rogo vos, vt hoc non denegatis mihi. Quo nullatenus acquiescente, sed dicente quod in Hierusalem faceret pascha: illa recedens miro cum fletu, & lacrymis, vadit ad Dominam, & his ei narratis rogat, vt ipsa eum ibi in paschate teneat. Cœna igitur facta, vadit Dominus Iesus ad matrem, & sedet cum ea seorsum colloquens cum ea, & copiam ei suæ præsentis præbens, quam in breui subtrahaturus erat ab ea. Conspice nunc bene ipsos sedentes, & quo modo Domina reuerenter eum suscipit, & cum eo affectuose moratur, & similiter quo modo Dominus reuerenter se habet ad eam. Ipsi igitur sic colloquētibz, Magdalena vadit ad eos, & ad pedes eorum sedens dicit: Domina ego inuitabam magistrum, vt hic faceret pascha, ipse vero videtur velle ire Hierusalem ad paschandum, vt capiatur ibi: rogo vos vt non permittatis eum ire. Ad quem mater: Fili mi, rogo te vt non sic fiat, sed faciamus hic pascha. Scis enim quod insidiæ ad te capiendum ordinatæ sunt. Et Dominus ad eam: Mater charissima, voluntas patris est, vt ibi faciam pascha: quia tempus redemptionis aduenit, modo implebuntur omnia, quæ de me scripta sunt, & facient in me quidquid volent. At illæ cum ingenti dolore hæc audierunt, quia bene intellexerunt, quod de morte sua dicebat. Dicit igitur mater vix valēs verba formata proferre: Fili mi tota concussa sum ad vocem istam, & cor meum dereliquit me. Prouideat pater, quia nescio quid dicam. Nolo sibi contradicere, sed si ipsi placeret, roga eum vt differat ad præsens, & faciamus hic pascha cum istis amicis nostris. Ipse vero, si sibi placebit, poterit de alio modo redēptionis sine morte tua providere: quia omnia possibile sunt ei.

O si videres inter hæc verba Dominum plorantem, modestè tamē & plane, & Magdalenam tanquā ebriam de magistro suo largiter, & magnis singultibus flentem, forte nec tu posses lacrymas continere.

Considera in quo statu esse poterant, quando hæc tra-

ctabantur. Dixit enim Dominus, blande consolans eas: Nolite flere, scitis quod obedientiam Patris me implere oportet: sed pro certo confidite, quia cito reuertar ad vos, & tertia die resurgam incolumis. In monte igitur Sion secundum voluntatem Patris faciam pascha. Dixit autem Magdalena, ex quo non possumus eum hic tenere, simus & nos in domo nostra in Hierusalē: sed credo quod nunquam habuit pascha sic amarum. Acquieuit Dominus, quod & ipsæ in dicta domo facerent pascha.

CAPVT LXXIII.

De Cœna Domini. Item de mensa & modo sedendi in mensa. Exemplum quinque virtutum Christi in cœna. Item quinque ex sermone Domini.

ADVENIENTE iam & imminente tempore miserationum, & misericordiarum Domini Iesu, qui disposuerat salutem facere plebem suam, & eam redimere, non corruptibili auro & argento, sed pretiosissimo sanguine suo: voluit cœnam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum memoriale recordationis, ac etiam vt compleret mysteria, quæ restabant complenda. Fuit autem hæc cœna magna valde, & magna sunt quæ fecit ibi Dominus Iesus. Ad quæ intuenta te cum summa attentione præsentem exhibe: quia si hoc digne & vigilanter feceris, non patietur te curialis Dominus redire ieiunam. Circa ipsam igitur quatuor principaliter, quæ ibi notabiliter facta fuerunt, meditanda occurrunt. Primo ipsa corporalis cœnatio. Secundo pedum discipulorum per Dominum Iesum ablutio. Tertio Sacramenti, sui sacratissimi corporis institutio. Et quarta pulcherrimi sermonis per ipsum compositio. De quibus per ordinem videamus.

CIRCA primum attende, quod Petrus & Ioannes ierunt iussu Domini Iesu, ad quendam amicum suum in montem Sion, vbi erat cœnaculum grande stratum ad parandum Pascha. Sed & Dominus cum aliis discipulis die Iouis, ad vesperascente die ciuitatem intrauit, & ad ipsum locum inuit. Aspice nunc igitur eum stantem in aliqua parte domus, & colloquentem cum suis discipulis salubriter, & interim in cœnaculo parabat pro eis per aliquos de septuaginta duobus discipulis pascha. Legitur namque in legenda sancti Martialis, quod ipse cum aliquibus de septuaginta duobus discipulis fuit ipso die sero ad ministrandum Domino Iesu, quando lauabat pedes discipulorum suorum. Cum autem essent omnia in cœnaculo parata, dilectissimus Ioannes, qui sollicite ibat, & redibat ad parandum, & inuandum in præparatione præfata, venit ad Dominum Iesum, dicens: Domine vos potestis cœnare, quādo placet vobis, quia omnia sunt parata. Conspice nunc bene, & morose omnia quæ dicuntur, & fiunt: quia viscerosa sunt valde, nec abbrevianda sunt sicut cœtera Domini Iesu facta, sed potius dilatanda. In hoc igitur est maxima vis omnium meditationū de ipso, sed & amoris istius magis, sc. propter excessiua insignia, quæ in hac cœna facta fuerunt. Surgit ergo Dominus Iesus, & discipuli eius cum eo. Ioannes vero eius lateri se iungens, ab eo se deinceps nullatenus separauit: nullus enim sic fideliter ac familiariter adhæsit ei, sicut Ioannes. Nam cum captus fuit, introiuit cum eo in atrium principis sacerdotum, nec in crucifixione, nec in morte, nec post mortem dimisit eum, quovsque fuerat ipse sepultus. In hac autē cœna iuxta eum sedet, licet esset minor aliis. Intrauit autem cœnaculum omnes, lauant manus, & circumstātes mensam deuotissime benedicunt. Aspice bene per singula. Scire autem debes, quod ipsa mensa erat in terra, & more antiquorū in terra federunt ad cœnam. Erat autem mensa quadra, vt creditur, de pluribus tamen tabellis, quam ego vidi Romę in Ecclesia Lateranensi, & ego eammet mensuravi. Est autem in vno quadro duorum brachiorum, & trium digitorum, vel palmi vel citra: ita quod licet arcte, tamen in

1. Pet. 1. b

De Cœna agni paschalis.

Mat. 26. b

De modo, quo in vltima cœna Christus cum discipulis sedet ad mensam, & de ipsa mensa.

quolibet

quolibet quadro, vt creditur, tres discipuli sedebant, & Dominus Iesus humiliter in quodam angulo: ita quod omnes in vno catino comedere poterant. Et propterea non intellexerunt eum discipuli, quando dixit: Qui intingit mecum manum in paropsidē, hic me tradet, quia omnes pariter intingebāt. Benedictione igitur facta per dexteram Domini, sedent circa mensam, Ioanne sedente iuxta Dominum Iesum Christū. Agnus paschalis tunc eis defertur. Sed attende, quod dupliciter poteris hoc meditari. Vno modo quod sedeant sicut iam dixi. Alio modo, vt stent recti cum baculis in manibus comedentes agnum cum lactucis agrestibus, & ita obseruantes quæ in lege Domini mandantur, dummodo postea eos mediteris sedere ad aliquid manducandum, vt ex pluribus locis textus potest colligi: quia nec Ioannes recumbere supra pectus Domini aliter potuisset, nisi sedendo. Delato ergo agno paschali asso, accepit eū verus & immaculatus agnus, scilicet Dominus Iesus, qui erat in medio illorum tanquā qui ministrat, sciditque eum in frusta, discipulis alacriter porrexit, & ad comedendum confortat. Ipsi vero comedebant, sed alacritatem non capiebant semper pauidi, ne nouitas contra Dominum fieret. Cœnantibus autē eis, patefecit factum apertius, & inter alia ita ait: Desiderio desideravi, hoc pascha manducare vobiscum antequā patiar. Vnus autem vestrum me traditurus est. Hæc vox in corda ipsorum, vt gladius acutissimus intrauit, & comedere cessauerunt, aspicientes seipsos inuicem & dicētes: Nunquid ego sum Domine? Aspice nūc bene ipsos, & compatere tam Domino Iesu, quam ipsis: quia in magno dolore sunt positi. Ipse autem proditor, ne videretur hæc verba pertinere ad ipsum, comedere non cessauit. Ioannes vero ad instantiam Petri quæ fuit & dixit: Domine quis est, qui tradet te? Et Dominus Iesus tanquam singulari dilecto familiariter ei aperuit. Ioannes vero stupefactus, & cordialiter gladius, versus eum se inclinauit, & super pectus eius recubuit. Petro autē Dominus non dixit, quia vt dicit August. si ipsum sciuisset, dentibus proditorem discerpisset. Sed per Petrum signantur actiui, per Ioannem contemplatiui, vt dicit Augustinus in eadem Homilia in Euangelium, quod legitur in festo sancti Ioannis. Vnde habes hic argumentum, quod contemplatiuus non intromittit se de actibus intrinsecis, & de ipsis etiā offensis Domini vindictam non expetit, sed gemit interiorius, & per orationes se ad Deum cōuertit, & fortius ei per contemplationem approximans, eiq; inhærens, omnia suæ dispositioni committit. Nam aliquando ipse cōtemplatiuus ex zelo Dei, & animarum, exterius exit, vt sua supra plenius habuisti in tractatu de vita contemplatiua. Hic etiam habes, quod nec ipse Ioannes dixit Petro, quamvis ad ipsius nutū Dominū quæruisset. Ex quo potes colligere, quod contemplatiuus non debet secretum sui Domini reuelare. Legitur autem de beato Frācisco, quod reuelationes occultas non reuelabat exterius, nisi quantum fraternæ salutis vrgebat zelus, vel supernæ reuelationis dictabat instinctus. Nunc igitur cōspice Domini benignitatē quo modo dilectum suum supra pectus suum retinet tam benigne. O quam tenerime se ad inuicem diligebant. Conspice etiam alios discipulos multum mœstos ad hæc Domini vocem, non comedentes, sed se inuicem aspicientes, & super his cōsiliū capere nescientes. Hæc de primo articulo sufficiūt.

Circa secundum vero diligenter attende. His namque sic se habentibus, surgit Dominus Iesus à cœna, surgunt statim & discipuli, ignorātes quo ire velit. Ipse autē descendit cū eis in locum alium inferius in eadem domo, vt dicunt qui locum viderunt, & ille omnes sedere fecit, aquam iubet sibi afferri, ponit vestimenta sua, linteo se præcingit, & aquam mittit in peluim lapideā, vt lauaret ipsorū pedes. Recusat Petrus, & totus stupefactus re suo iudicio sic indecentē declinat. Sed audita Christi cōminatione, sapienter consiliū mutauit in melius. Considera nunc bene singulos actus & cum admiratione conspice, quæ gerūtur. Inclinat se summa maie-

stas, & humilitatis magister vsq; ad piscatoris pedes, stat incuruatus, & genibus flexis, coram ipsis sedentibus. Lauat propriis manibus, abstergit, deosculaturq; omnium eorum pedes. Sed & illud superexaltat humilitatem, quod & ipsi proditori eadem obsequia ipse præbet. Sed o cor nequam! & omni duritia dūcius, si sic ad tanta humilitatem non emolliris, si sic Dominū maiestatis non vereris, si sic vsque ad ipsius semper tibi benefici, semperque innocentis sæuis interitum. Sed vā tibi miser, tu quidem obduratus quod cōcepisti parturires, non tamen ipse, sed tu peribis. Admiranda est ergo merito tāta humilitatis, & benignitatis profunditas, &c. Hoc autem completo ministerio, redit ad locum cœnæ, & iterum recumbens, eos ad suum exemplum imitandum confortat. Potes autem hic meditari, quod Dominus Iesus exemplum dedit nobis isto sero quinque magnarū virtutum, scilicet humilitatis, vt dictū est lauando: charitatis, in Sacramento corporis, & sanguinis sui, & in sermone, qui est monitis charitatis plenius: paciētiæ, in sustinēdo proditorem suum, & multa opprobria quando fuit captus, & ductus vt latro: obedientiæ, in eundo ad passionē suam, & mortē ex obedientia patris: orationis, in orando in horto tribus vicibus. In his ergo virtutibus eum imitari conemur. Et hæc de secundo articulo.

Circa tertium vero meditando, obstupece illam charissimam dignationem, & dignatissimam charitatem, qua nobis tradidit semetipsum, & reliquit in cibum. Cum ergo lotis discipulorum pedibus iterum recubisset, volēs finem dare legalibus institutis, & sacrificiis, & nouum incipere testamentum, seipsum sacrificium nouum facit, & accipiens panem, oculos ad patrem eleuans, confecit altissimum Sacramentum corporis sui, & dans discipulis suis dixit: **HOC EST CORPVS MEVM**, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem, dicēns: **HIC EST SANGVIS MEVS**, qui pro vobis effundetur. Aspice nunc bene pro Deo, quo modo diligenter, fideliter, & deuote prædicta facit, & manibus propriis communicauit illam dilectam, & benedictam familiam suam. Et tandem in amoris recordationem, subiungit, dicēns: Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est illud memoriale, quod animam gratam cum ipsum suscipit, manducando, vel fideliter meditando deberet totam ignire, & inebriare, & in ipsum Dominum præ amoris, & deuotionis vehementia totaliter transformare. Nihil enim maius, charius, dulcius, & vtilius nobis relinquere poterat, quam seipsum. Ipse namque, quem in Sacramento sumimus, ille idem est, qui de virgine mirabiliter incarnatus & natus pro te mortem sustinuit, & qui resurgens, & gloriose ascendens sedet à dextris Dei. Et ipse est qui creauit cælum, & terram, & omnia: & qui ea gubernat, ac etiam moderatur. Ipse est à quo dependet salus tua in cuius voluntate & potestate est tibi dare, vel non dare gloriam paradisi. Ipse est qui est in tali hostia modica oblati, & tibi exhibitus. Ipse est Dominus Iesus Christus filius Dei viui. Et hæc de tertio articulo.

Circa quartum vero ad omnium cumulum superfluentem, attende alia dilectionis insignia. Facit enim eis sermonem pulcherrimum, plenum dulcedine, & amoris carbonibus ignitum. Communicatis namque discipulis & pessimo Iuda, secundum Augustinum licet secundum aliquos non fuerit in communicatione, dicit ipsi Iudæ Dominus Iesus: Quod facis, fac citius. Ille autem infelix egrediens, iuit ad principes sacerdotum, quibus eum præcedēti die Mercurij vendiderat triginta argenteis, & petiit ab eis cohortem ad ipsum capiendum. Interim vero Dominus Iesus fecit discipulis dictū sermonem. Ex cuius ornata, vtili, ac veteranda magnitudine, quinq; principaliter meditando assumo. Primū qualiter prædicans eis discessum suum, eos confortauit. Dicebat namque: Adhuc modicum vobiscum sum, sed non relinquā vos orphanos. Vado & venio ad vos iterum autē videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Hæc & his similia, quæ succincte pertranseo, dicebat eis, quæ

Christus Dominus in Cœna quiaque magnarum virtutum exemplum præbuit.

De institutione Sacramenti Eucharistiæ. ex Matth. 26.

De ser. Domini in cœna ex Ioan. 13. vsque ad 7. cap. Aug. Enar. in 1^a Jo. tom. 8. Ioan. 13.6

Ex sermone Domini quinque præcipue meditanda. Ioan. 14.6 Ioan. 16.8

Ino. 22.6

Ioan. 13.6

Aug. tract. 124. in Ioan. tom. 9.

De ablutione pedum. Ioan. 13.6

corda

corda ipsorum totaliter pertransibant, & penetrabant. Non enim de suo discessu poterant aliquid tolerare. Secundo circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter, & instanter instruxit eos de charitate, dicens pluribus vicibus: Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem. Et in hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et alia huiusmodi quæ in textu plenius poteris reperire. Tertio circa sermonem mediteris quo modo monuit eos ad obseruantiam mandatorum suorum, dicens: Si diligitis me, mandata mea seruate. Et: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et alia huiusmodi. Quarto circa sermonem mediteris, qualiter det eis confidentiam contra tribulationes, quas eis prædicit esse venturas, hoc modo: In mundo pressuras habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum. Et iterum: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Mundus quidem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quinto circa sermonem est meditandum, qualiter ipse Dominus Iesus tandem aspiciens in cælum se conuertit ad Patrem dicens: Pater serua istos quos dedisti mihi. Cum essem cum eis ego seruabam eos. Nunc autem venio ad te. Pater ante ego pro eis rogo: non pro mundo, & non pro his tantum, sed pro eis omnibus, qui in me credituri sunt per eos. Pater quos dedisti mihi, volo ut vbi ego sum, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam. Et alia huiusmodi quæ vere erant corda scindentia. Mirum certe quo modo discipuli, qui tam vehementer Dominum Iesum amabant, ad hæc verba subsistere potuerunt. Si ergo quæ in hoc sermone dicta sunt, attente discusseris, & meditando ruminaueris diligenter, & in eorum dulcedine requieveris, merito inardescere poteris ad tantam dignationem, benignitatem, & prouidentiam, indulgentiam, & charitatem, & etiam ad alia per eum hoc sero facta. Conspice ergo eum dum loquitur, quo modo efficaciter, deuote, & delectabiliter loquens, imprimis discipulis suis, quæ narrat, & pascit in amœnitate aspectus eius, atque verborum. Conspice autem discipulos quo modo stant mœsti capitibus inclinatis, lacrymantem, & suspiria magna dantes, pleni sunt tristitia, vsque ad summum, & de hoc veritas ipsamet ferebat testimonium, dicens: Quia hæc dixi vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Inter alios autem conspice Ioannem, eidem familiariter coherentem, qualiter attente & diligenter aspicit hunc dilectum suum, & tenerius anxius omnia verba eius recolligit. Ipse enim solummodo describens hæc tradidit vere nobis. Inter alia quoque dicit eis Dominus Iesus: Surgite, eamus hinc. O quantus pator tunc in eos intrauit, nescientes quo, vel qualiter ire deberent, & de ipsius separatione plurimum formidantes, & nihilominus postea locutus est eis complendo sermonem, in alio loco eundo per viam. Conspice nunc discipulos euntes post eum, & cum eo, quo modo quilibet, qui magis potest magis ei approximat, congregatim pergentes, sicut mos est pullorum pergere post gallinam, impellendo eum modo vnus, modo alius ex desiderio appropinquandi, & audienda verba ipsius. Ipse vero libenter hoc sustinebat ab eis. Tandem cunctis completis mysteriis, vadit cum eis in hortum trans torrentem Cedron, & ibi suum proditorem, & armatos expectauit.

SEXTA FERIA.

CAPVT LXXIV.

Meditatio de passione Domini in generali.

Occurrit nunc, ut de passione Domini nostri Iesu Christi pertractemus. Qui ergo in passione, & Cruce Domini gloriari desiderat, sedula cordis meditatione debet in ipsa persistere, cuius mysteria, & quæ circa eam facta sunt, si toto forent perspecta intuitu, in nouum, ut puto, statum adducerent meditantem.

Nam profundo corde & totis viscerum medullis eam perferunt, multi adfunt passus insperati, ex quibus nouam compassionem, nouum amorem, nouas consolationes, & per consequens nouum quandam statum susciperet: quæ sibi præfagium, & participatio gloriæ viderentur. Ad hunc autem statum consequendum, crede rem tanquam ignarus, & balbutiens, quod totam illuc mentis aciem vigilantibus oculis cordis, ommissis, que aliis curis extraneis, dirigi oporteret: & quod quis se præsentem exhiberet omnibus, & singulis, quæ circa Dominicam ipsam Crucem, passionem, & crucifixionem contigerunt, affectuose, diligenter, amorofo, & perseueranter. Te ergo hortor, ut si vigilanter attendisti præmissa, quæ de ipsius vita dicta sunt, hic multum vigilantius totum apponas animum, totamque virtutem: quia hic maxime apparet illa charitas eius, quæ corda nostra deberet totaliter concremare. Cum hæc vero cum modificatione solita accipe, scilicet quæ sic meditari poterunt, ut narrabo. Non enim in hoc opusculo aliquid affirmare intendo, quod non per sacram Scripturam, vel dicta Sanctorum, vel opiniones approbatas affirmatur, vel dicitur. Videtur autem mihi non incongrue dici, quod non solum illa pœnalis, & mortalis crucifixio Domini, sed ea quæ præcesserunt eandem, sunt vehementissimæ compassionis, amaritudinis & stuporis. Quid enim est cogitare, quod ipse Dominus noster super omnia benedictus Deus, ab hora qua de nocte captus est, vsque ad sextam crucifixionis suæ horam, fuit in bello continuo, doloribus magnis, opprobriis, illusionibus & tormētibus? Non enim sibi datur vel modica requies. Sed in quali erat bello, & cōflictu audi, & vide. Alius ipsum dulcem, & mitem, & piū Iesum apprehendit, alius ligat, alius insurgit, & alius exclamat, alius impellit, alius blasphematur, alius expuit in eum, & alius vexat, alius circumuoluit, alius interrogat, alius cōtra eum falsos testes inquit, & alius inquirentes associat, alius cōtra eum falsum testimonium dicit, aliusque accusat, alius deludit, & alius oculos eius velat, alius faciē eius pulcherrimam cædit, alius colaphizat, alius eum ad columnam ducit, & alius expoliat, alius dum ducitur, percutit, alius vociferatur, & alius eum insultanter ad vexandum suscipit, & alius ad columnam ligat, alius in eum impetū facit, & alius flagellat, alius eū purpura in contumeliam vestit, & alius spinis eum coronat, alius alundinem in manu eius ponit, alius furibunde accipit, ut spinosum caput percutiat, alius negatorie genuflexit, alius deridet genuflexionē, & plura ei intulerunt opprobria. Ducitur, & reducit, spuitur, & reprobat, voluitur, & circumflexit huc, atque illuc tanquam stultus, & stultissime imbecillis, sed & tanquam latro, & impiissimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem, & iterum ad Pilatum, & ibidem modo intus, modo foris ducitur, & attrahitur. Deus meus, quid est hoc in tibi videtur hoc durissimum, amarissimum, & continuum, & magnum bellum? Sed expecta parumper, & duriora videbis: Astant contra eum constanter principes, & Pharisei, seniores, & millia populi. Aclamatur ab omnibus vnanimiter, ut crucifigatur. Crux humeris iam fractis, & laceratis imponitur, in qua crucifigitur, concurrunt vndique ciues, & aduenæ, tam maiores, quam ribaldi, viniq; potatores non ad compatiendum, sed vilissime deridendum. Nemo est, qui eum agnoscat, sed luto, & immunditiis impetuose eum commaculant, & affligunt, & dum ignominiam suam portat, factus est illis in parabolam. Contra eum loquebantur, qui sedebant in porta, & in eum psallebant, qui bibebant vinum. Impellitur & anxiatur, trahitur & acceleratur: & sic flagellatus, fatigatus, totusque maceratus, & opprobriis saturatus vsque ad summum, non sinitur requiescere, non esse in otio, vix potest refocillare spiritum, quousque peruentum est ad Caluarie locum, utique immundissimum & fœtidissimum. Et omnia cum impetu fecerunt, & furore. In ipso autem loco, finis & quies bello imponitur, de quo tractam: sed est illa quies aspe-

Pœnas omnes, quas Christus passus est, in genere recenset.

Psal. 68. b

rior

Ioan. 14. b
Ioan. 15. b

Ioan. 16. g
Ioan. 19. e
Ioan. 16. f

Ioan. 17. d

Ioan. 16. d

Mat. 14. e

Ibidem n
Psal. 21. d

Psal. 36. a

rior bello, & crucifixio, & lectus doloris. Ecce qualis A
quies. Vides ergo quò modo vsque ad sextam horam
passus est longum & durum bellum. Vere intrauerunt
aquæ vsque ad suam animam, & circumdederunt eum
canes multi, terribiles, fortes & feroces, & consilium
malignantium eum obsedit, qui dire, & vt gladius bis
aetus exaceruerunt in eum linguas, & manus. Ex his
ergo, quæ dicta sunt, expedita videntur, quæ de passione
Domini dici possunt summam in tribus horis primis,
vsque ad sextam scilicet, matutinali, prima, & tertia. Sed
non sic, non est tanta amaritudo, & pœna Domini Iesu
sic leuiter pertractanda: propter quod reflecte oculos,
& intende. Magna enim & multiplex consideratio su-
perest, multumque penetratiua, & pia, dummodo, vt di-
ctum est, exhibeas te præsentem: hæc enim in quadam
generalitate sunt dicta. Sed videamus singula diligenter,
non enim debet nos tædere, ista cogitare, quæ ipsum
Dominum non tæduit tolerare.

CAPVT LXXV.

Meditatio Passionis Christi ante Matutinum.

R eassume ergo meditationes istas à principio Pas-
sionis, & prosequere per ordinem vsque in finem,
de quibus sicut mihi videtur, modicum tangam: tu vero
vt placet exerciteris in amplioribus, vt & ibi Dominus
ipse dabit. Attende ergo ad singula, ac si præsens esses,
& cerne eum attente, cum à cœna exiens, sermone
complexo, in hortum cum discipulis suis vadit. Vltimo
nunc intra, & perpède quo modo affectuose, socialiter,
ac familiariter eis loquitur, & ad orationem hortatur,
quo modo etiam ipse pusillum, id est, per iactum lapidis C
progrediens, humiliter, ac reuerenter positus genibus
orat patrem. Hic parumper subsiste, & mirabilia Do-
mini Dei tui mente pia reuolue.

De oratio-
ne in horto.

Orat nunc Dominus Iesus. Sed hæcenus legitur plu-
ries sic orasse: sed pro nobis tunc vt aduocatus noster,
nunc autem pro se orabat. Compatere, & admirare pro-
fundissimam suam humilitatem. Cum enim sit Deus
Patri suo coæternus & coequalis, oblitus videtur se
Deum esse, & orat vt homo, stat tanquam quilibet ho-
munculus de populo, Dominum orans. Considera etiam
perfectissimam obedientiam. Quid enim orat: certe orat
Patrem, vt hora mortis ab eo transferatur, habet hoc
expedire vt non moreretur, si ei placeret, & non exau-
ditur, secundum aliquam dico voluntatem, quæ in eo
erat. Fuit tamen in eo multiplex voluntas, vt dicam. Et D
hic etiam tu compatere, quia vult Pater vt penitus mori-
atur, & ei quamvis vero, & vnico filio proprio non
pepercit, sed pro nobis omnibus illum sic tradidit. Sic
enim dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum dar-
et, Dominus autem Iesus hanc obedientiam suscipit, &
exequitur reuerenter. Vide in tertio loco indicibilem
ad nos charitatem, tam Patris, quam filij, compassione,
admiratione, venerationeque dignissimam. Propter nos
hæc mors indicitur, & sustinetur propter nimiam cha-
ritatem ipsorum, orat ergo Dominus Iesus Patrem pro-
lixè, dicens: Mi Pater clementissime rogo te, vt exaudias
orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam.
Intende mihi & exaudi me, quia contristatus sum in
exercitatione mea, & anxius est in me spiritus meus,
& in me turbatum est cor meum. Inclina ergo ad me
aurem tuam, & intende voci deprecationis meæ. Tibi, E
Pater, placuit me in mūdum mittere, vt pro iniuria tibi
ab homine facta satisfacerem. Et statim cum voluisti,
dixi: Ecce vado. Et sicut in capite libri scriptum est de
me, vt facerem voluntatem tuam, sic volui. Veritatem
tuam, & salutare tuum annuntiaui. Pauper fui, & in la-
boribus à iuuentute mea, faciens voluntatem tuam, &
omnia quæ mandasti feci. Paratus sum etiam complere
quæ restant. Si tamen, Pater mi, fieri potest, tolle à me
tantam amaritudinem, quanta mihi parata est ab aduer-
sariis meis. Vide enim Pater, quanta aduersantur aduer-
sum me, & quot & quanta mihi imponunt, propter quæ
accipere animam meam consiliati sunt. Sed Pater san-
cte, si feci ea, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi

Ioan. 3. b

Psal. 54. a

Psal. 7. a

retribuentibus mihi mala, decidam merito, ab inimicis
meis inanis. Ego enim quæ tibi placita sunt, feci semper.
Ipsi vero posuerunt aduersum me mala pro bonis, &
odiu pro dilectione mea, & discipulum meum corru-
perunt, & suum ducem ad me perdendum fecerunt, &
appenderunt mercedem meam triginta argenteis, qui-
bus appetiatus sum ab eis. Rogo te Pater mi, vt trans-
feras à me Calicem istum. Si autem aliter tibi videtur,
fiat volūtas tua, & non mea. Sed exurge Pater in adiu-
torium meum, festina vt me adiuues. Dato enim dile-
ctissime Pater, quod me nescierunt filium tuum, quia
innocentem vitam cum eis duxi, & multa bona eis con-
tuli, non deberent, Pater, sic mihi esse crudeles. Recor-
dare namque, quod steterim in conspectu tuo, vt loquer-
er pro eis bonum, vt auertam indignationem tuam ab
eis. Sed vā, nunquid redditur pro bono malum: ipsi au-
tem foderunt foueam animæ meæ, & mortem turpissi-
mam parauerunt. Tu vides Domine, ne fileas, ne disce-
das a me: quoniam tribulatio proxima est, & non est qui
adiuet. Ecce in conspectu tuo sunt, qui tribulant me,
quærentes animam meam. Improperium expectauit cor
meum, & miseriam. Et rediens Dominus Iesus ad disci-
pulos suos, excitat, & de orando confortat. Et iterum
secundo & tertio ad orationem rediit, in tribus enim
diuersis locis distantibus ab inuicem per iactum lapi-
dis, non quantum quis excutens brachium prolicere
posset, sed quantum sine magna violentia lapidem mit-
teret, forte quanta est longitudo domorum nostrarum,
vt habeo à fratre nostro, qui fuit ibi, & adhuc in ipsis
locis sunt vestigia Ecclesiarum, quæ ibi factæ fuerunt.
Rediens ergo ad orationem, vt dixi, secundo, & tertio
eundem sermonem orauit, & addidit: Pater si sic decre-
uisti, vt penitus crucis patibulum subeam, fiat voluntas
tua. Sed recomendo tibi dilectissimam matrem meam,
& discipulos meos, quos huc vsque seruaui. Pater mi,
serua eos amodo. Et interim, sacratissimus ille sanguis
corporis sui, in modum sudoris erumpens in hac agonia,
sue certamine, dum prolixius orat, vsque ad terram
abundanter decurrit.

Psa. 108. a

Mat. 27. b

Mat. 26. d

Hier. 18. d

Psal. 68. c

Ioan. 17. b

Considera nunc ergo eum, quanta nunc est animæ
suæ angustia. Sed & hic illud animaduerte contra im-
patientiam nostram, quia Dominus tribus vicibus ora-
uit, antequam à Patre responsonem acciperet.

Cum autem sic orat anxius Dominus Iesus: ecce An-
gelus Domini, Princeps militiæ cœlestis exercitus, Mi-
chaël scilicet astitit confortans eum, & dicens: Salutem
Deus meus Iesu. Ego orationem vestram, & sudorem
vestrum sanguineum Patri vestro obtuli in conspectu
totius curiæ supernæ, & omnes procidentes supplicau-
imus, vt Calicem hunc transferret à vobis. Et respondit
Pater: Nouit dilectissimus filius meus Iesus, quod hu-
mani generis redemptio, quam sic optamus, sine sangui-
nis sui effusione sic decenter fieri non potest: & ideo si
salutem vult animarum, oportet eum pro eis mori. Quid
ergo discernitis? Tunc respondit Dominus Iesus. Ange-
lo: Salutem animarum omnino volo, & idcirco potius
eligo mori vt saluentur animæ, quas ad imaginem suam
Pater creauerat, quàm velim non mori, & animæ non re-
dimantur. Fiat ergo voluntas Patris mei. Et Angelus ad
eum: Confortamini ergo, & viriliter agite, excelsum
enim decet magnifica facere, & magnanimum ardua to-
lerare. Cito pertransibunt pœnalia, & succedent perpe-
tuo gloriosa. Dicit Pater quod semper vobiscum est, &
quod matrem vestram, & discipulos ipse seruabit, ipso-
que incolumes vobis reddet. Et humilis Dominus re-
uerenter, & humiliter suscipit hanc confortationem
etiam à sua creatura, considerans se esse minoratum
paulo minus ab angelis, dum est in hac valle misera te-
æbrarum. Et sic contristabatur vt homo, & vale fecit
ei. Et sic ex verbis angeli fuit confortatus vt homo, ro-
gans, vt eum Patri, ac cœlesti curiæ commendaret. Surgit
ergo tertio ab oratione totus sanguine madefactus,
quem conspice tergentem sibi vultum, vel etiam forte
in torrente lauantem, totumq; afflictum reuerenter cer-

Michaël An-
gelus Chri-
stum in ago-
nia confor-
tat.

ne, eique intime compatere: quia sine ingenti acerbitate doloris hoc sibi contingere nullatenus potuit.

Dicunt tamen Sapientes, & expositores, quod orauit Dominus Iesus Patrem, non tam timore patiendi, quam misericordia prioris populi: quia compatiebatur Iudæis, quia pro sua morte læuissima perderentur. Non enim ipsi occidere eum debebant, quia ex ipsis erat, & in lege eorum continebatur, & tanta eis beneficia impendebat, dum orabat Patrem pro salute Iudæorum, & dicebat: Vt credat multitudo gentium, non recuso passionem. Si vero Iudæi excæcandi sunt vt alij videant, non mea voluntas, sed tua fiat. Fuit enim in Christo tunc quadruplex voluntas, scilicet voluntas carnis, & hæc nullo modo volebat pati. Voluntas sensualitatis, & hæc murmurabat, & timebat. Voluntas rationis, & hæc obediebat, & consensiebat, nam iuxta Isaiam dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Et fuit in eo voluntas diuinitatis, & hæc imperabat, & sententiam ipsa dicebat. Igitur quia verus erat homo, vt homo erat in magna angustia positus. Et ideo intime compatere ei, & considera, & vide diligenter omnes actus, & singulas affectiones Domini Dei tui. Venit autem ad discipulos suos dicens: Dormite iam, & requiescite, qui ibi aliquantulum dormierunt. Bonus autem pastor vigilat super custodiam gregis sui pusilli. O grandis amor. Vere in finem dilexit eos, cum in tanta positus agonia eorum procurat quietem. Videbat autem à longe aduersarios suos venientes cum facibus, & armis, nec tamen discipulos excitauit, nisi cum prope, & iuxta eos erant, tunc dicit eis: Sufficit, satis dormistis, ecce qui me tradet appropinquat.

Et adhuc eo loquente, venit ante illos nequam Iudas, pessimus mercator, & osculatus est eum. Dicitur enim quod moris erat Domini Iesu, discipulos quos emittebat, in osculo recipere redeuntes, & propterea proditor ille in signum, Iesum per osculum tradidit, & præcedens alios cum osculo rediit, quasi dicat: Non sum ego cum istis armatis, sed rediens more solito, te osculor & dico: Aue Rabbi. Intuere ergo bene, & proseques Dominum, vide quo modo patienter, & benigne suscipit ipsius infelicis amplexus, & oscula proditoris, cuius paulo ante pedes lauerat, & summo cibauerat cibo. Et quo modo se patitur capi, ligari, percuti, & furibunde duci, ac si esset malefactor, & omnino impotens ad se defendendum. Quo modo etiam compatitur discipulis suis fugientibus & errantibus. Sed & ipsorum dolores cernere potes, quo modo inuiti, & dolentes gemitus & suspiria dabant, & velut orphani, & timore perterriti recedebant, & magis ac magis eorum augebatur dolor, cum videbant & Dominum suum sic viliter trahi, & canes istos trahentes eum ad victimam, & illum quasi agnum mansuetissimum sine resistentia ipsos sequi. Conspice nunc eum, quo modo ducitur ab illis nequissimis de torrente sursum Hierusalem festinanter, & anxie, manibus post tergum ligatis, exchlamydatu tunica, supercinctus non curiole, capite discoopertus, & curuus ex fatigatione, & vehementi acceleratione incedens. Cum autem præsentatur principibus sacerdotum Annæ & Caiphæ & aliis senioribus congregatis illi, quasi leo capta præda exultant, ipsum examinant, falsos procurant testes, qui eum condemnant & expuunt in eius sacratissimam faciem, oculos velant, colaphizant, alapis cædunt, dicentes: Prophetiza, qui est qui te percussit: & multis opprobriis eum vexant, & in omnibus se patienter habebat. Et hic in singulis eum conspice, & compatere.

Tandem illi maiores recesserunt mittentes eum in quendam carcerem ibi subtus solarium, qui adhuc videri potest, vel eius vestigium, & ligauerunt eum ad quandam columnam lapideam, cuius pars postea comminuta est, & adhuc apparet, vt habeo ex fratre nostro, qui vidit. Dimiserunt nihilominus aliquos armatos ad tutiorem custodiam, qui eum per totam noctem residuam vexauerunt derisionibus & maledictis vacantes. Intuere ergo qualiter audaces, & pessimi conuiciantur

A eidem, dicentes: Credebas tu melior, & sapientior esse principibus nostris? quæ stultitia erat tua: non debebas aperire os tuum contra eos: quo modo fuisti ausus sic facere? Sed nunc apparet sapientia tua, vt stes modo sicut tuis conuenit paribus, & dignus proculdubio es morte, & tu eam habebis. Et sic per totam noctem modo vnus, & modo alius insultabat verbis, & factis contra eum. Quanta credis dicunt, & faciunt hi mercenarij: opprobriis vilissimis indiscrete, & irreuerenter ei insultant. Intuere nunc Dominum verecunde, & patienter tacentem ad omnia tanquam in culpa deprehensum, & vultu in terram demisso, & sibi compatere vehementer. O Domine ad quorum manus venisti: quanta est patientia tua? Vere ista est hora tenebrarum.

Et sic stetit reclusus ad illam columnam ligatus vsque ad mane. Interim autem Ioannes vadit ad Dominam, & socias in domum Magdalene congregatas, in qua cœnam fecerant, & narrat cuncta quæ Domino, & discipulis contigerunt. Tunc indicibilis planctus, eiulatus, & clamor factus est ibi. Intuere eas, & compatere, quia in afflictione permaxima, & dolore vehementissimo sunt de dilecto Domino suo, quia bene vident, & credunt nunc ipsum Dominum moriturum. Tandem Domina secedit ad parietem, & in orationem se conuertit, dicens: Pater reuerendissime, Pater piissime, Pater misericordissime, recomendo vobis filium meum dilectissimum. Non sis ei crudelis, quia cunctis es benignus Pater æterne, morietur ne filius meus Iesus? nihil enim mali fecit. Sed Pater iuste si redemptionem vultis humani generis, per alium modum obsecro faciatis, omnia namque possibilia sunt vobis. Rogo vos Pater sanctissime, si placet vobis, non moriatur filius meus Iesus, liberate ipsum de manibus peccatorum, & reddite ipsum mihi. Ipse propter obedientiam vestram, & reuerentiam non se inuat. Dereliquit seipsum, & tanquam imbecillis, & impotens est inter istos. Vnde vos illum Domine adiuuare. Hæc & his similia orabat Domina cum affectu suo toto, & conatu, & cum magna amaritudine cordis sui. Compatere nunc ei, quam sic cernis afflictam.

CAPVT LXXVI.

Meditatio Passionis Christi hora prima.

M ANE autem tempestiue redierunt principes, & maiores populi, & fecerunt eum ligari manus post tergum, dicentes: Veni nobiscum latro, veni ad iudicium, hodie complebuntur maleficia tua, modo tua sapientia apparebit. Et ducebant eum ad Pilatum, & ipse tanquam nocens sequebatur eos, cum esset agnus innocentissimus. Cum autem mater eius, Ioannes & sociæ, nam & ipsæ summo mane exierunt foras, vt venirent ad eum, occurrerunt ei in biuio, & videntes eum sic vituperabiliter & sic enormiter à tanta multitudine duci, quanto repleti sunt dolore, dici non posset. In isto autem mutuo conspectu, fuit dolor vehementissimus vtriusque. Nam ipse Dominus multum affligebatur ex compassione, quam habebat ad suos, & maxime erga matrem. Sciebat enim, quod propter ipsum dolebant vsque ad animæ à corpore auulsionem. Considera ergo & intuere diligenter per singula, sunt enim permultum, E immo permaxime compassiua.

Ducitur ergo ad Pilatum, & illæ mulieres à longe sequuntur, quia appropinquare non possunt. Accusatur tunc ab illis in multis, & Pilatus ipsum misit ad Herodem. Herodes vero cupiens videre de suis miraculis, gaudens est, sed nec miraculum ab illo habere potuit, neque verbum. Igitur ex hoc reputans eum stultum, fecit in derisionem ipsum indui veste alba, & remisit eum Pilato. Et sic vide qualiter non solum malefactor, sed & stultus est omnibus illis reputatus, ipse autem omnia patientissime tolerabat. Intuere etiam hic eum, dum ducitur, & reducitur, demisso vultu, & verecunde incedentem, & omnium clamores, conuitia & subsannationes audientem, & forte lapidum percussiones, & immunditiarum aliarum foeto-

Quadruplex voluntas Christi dum orat in horro. Isa. 53. b

Matt. 26. e Christus capitur.

Mater Maria cum aliis Christo occurrit.

Ad Pilatum & Herodem ducitur Dominus. Luc. 23. b

CAPVT LXXVII.

Meditatio Passionis Christi hora tertia.

res suscipientem. Et etiã matrem, & suos intueri discipulos cum indicibili mœrore à longe stantes, & inde ipsum sequentes, reducto autem eo ad Pilatum, illi canes cum audacia magna atque constantia prosequuntur suas accusationes: sed Pilatus causam mortis non inueniens in eum, ipsum dimittere nitentur. Dixit ergo: Ipsum corripiam, & dimittam. O Pilate! tu Dominum tuum castigas: nescis quid agis, quia nec mortem, nec flagella mereris, recte ageres, si te ad suum nutum corrigeres. Iussit autem eum durissime flagellari.

Spoliatur ergo Dominus, & ad columnam ligatur, & diuersimode flagellatur. Stat nudus coram omnibus iuuenis elegans, & verecundus, speciosus forma præ filiis hominum, suscipit spurcissimorum flagella dura, & dolorosa, caro illa innocentissima, & tenerrima, mundissima, & pulcherrima. Flos omnis carnis, & totius humanæ naturæ, repletur liuoribus, & fracturis. Fluit vndique regius sanguis de omnibus partibus corporis, super additur, reiteratur, & spissatur liuor super liuorem, & fractura super fracturam, quo vsque tam tortoribus, quam inpectoribus fatigatis solui iubetur. Columna autem, ad quam ligatus fuerat, vestigia cruoris ostendit, sicut in littoriis continetur. Hic ergo eum diligenter considera per longam moram, & si hic non compateris, cor lapideum putate habere. Tunc impletum est quod ait Isaias Propheta: Vidimus, inquit, eum, & non erat aspectus, & reputauimus eum quasi leprosum, & humiliatum à Deo. O Domine Iesu! quis fuit tam audax, & tam temerarius, qui te spoliavit? Et qui illi audaciores, qui te ligauerunt? Sed qui illi audacissimi, qui te tam durissime flagellauerunt? Sed tu sol iustitiæ tuos radios subtraxisti, & ideo factæ sunt tenebræ, ac tenebrarum potestas. Omnes sunt te potentiores. Amor tuus, & iniquitas nostra sic te imbecillum fecerunt. Maledicta sit tanta iniquitas, pro qua sic affligeris.

Soluto Domino a columna, ducunt eum sic nudatum, sic flagellatum, per domum scrutando pro pannis qui sparsim in domo proiecti fuerunt ab expoliatoribus. Intuere eum sic bene afflictum, & tremantem durissime. Erat enim frigus sicut dicit Euangelium. Cum se vellet reuertire, contendunt quidam impiissimi, dicentes Pilato: Domine, hic se fecit regem. Vestiamus eum, & honore regio coronemus. Et accipientes quandam chlamydem sericam rubeam, & turpem, vestiuerunt eum, & spinis coronauerunt. Cerne ergo eum in singulis actibus & afflictionibus suis, quia omnia facit, & sustinet quæ & ipsi volunt. Purpuram suscipit, super caput spineam coronam portat, arundinem manu tollit, & ipsis genuflectentibus, & vt regem salutantibus tacet, & patientissime obmutescit. Cerne nunc in amaritudine cordis, & maxime caput ipsius plenum spinis arundine sæpe percutitur. Et vide depresso collo, cum dolore tam magno acerbos ictus tunc suscipit. Perforabant namque caput eius sacratissimum acerbissimæ illæ spinæ, ac totum madere faciebant sanguine. O miseri! quo modo tremendum adhuc apparebit vobis illud caput regale, quod vos nunc percutitis? Illudebant enim ei tanquam regnare volenti, & non valenti. Omnia autem sustinet, quia eorum sauitia nimia erat, sed nec illis suffecerat, quod ad maiorem illusionem totam cohortem congregauerant, sed & coram ipso Pilato, & toto populo adducunt eum foras publice sic illudum, & portantem spineam coronam, & purpureum vestimentum. Cerne nunc pro Deo quo modo etiam stat facie ad terram demissa, coram tanta multitudine vociferante, & clamante, Crucifige eum, & insuper eum deridente, & insultante quasi sapientiores eo fuerint: & quo modo appareat, quod ipse se insipienter habuerit contra principes, & pharisæos, qui sic eum aptari fecerunt, & ad talem finem perducunt. Et sic non solum dolores, & pœnas, sed etiam opprobria suscipiebat ab eis.

Petit ergo tota multitudo Iudæorum, vt crucifigatur, & sic condemnatur à misero iudice Pilato. Non recordantur beneficiorum, & operum eius, nec mouentur propter innocentiam eius, & quod crudele videtur, non retractantur propter afflictionem, quam ei prius intulerunt, sed gaudent principes, & maiores, quod intentionem prauam perfecerunt. Rident, & derident eum, qui est verus Deus, & æternus, & mortem accelerant. Reducitur intus, spoliatur purpura, & stat nudus coram eis, nec datur ei reuestiendi licentia. Attende hic diligenter, & considera staturam eius in singulis partibus. Et vt intime compatiaris, & simul pascaris, auerte parumper oculos à diuinitate, & eum partim hominem considera, & videbis iuuenem elegantem nobilissimum, & innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatum, & sanguine, liuoribusque respersum, pannos suos vndique proiectos sparsim de terra colligere, & cum quadam verecundia, reuerentia, & rubore se coram eis, quamvis irridentibus reuestire, ac si foret omnium infimus, de relictus à Deo, & omni auxilio destitutus. Intuere etiam eum diligenter, & pietate ac compassione mouearis: nam modo colligit vnã, modo aliam, & coram illis se reuestit. Redeat post ad diuinitatem, & considera illam immensam, æternam, & incomprehensibilem, & imperatoriam maiestatem incarnatam, se fleentem humiliter ad terram reclinantem & pannos recolligentem, se cum reuerentia, & rubore similiter vestiẽtem, ac si esset homo vilissimus, immo seruus emptitius sub istorum dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correctus & castigatus. Intuere etiam eum diligenter, & humilitatem eius admirare, & eidem etiam considerationibus compatiens, intuere potes eundem cum ad columnam ligatus, sic enormiter flagellatur. Et eo reuestito ducunt eum foras, ne mortem vltius differant, & tunc venerabile lignum crucis longum, & grossum, & multum graue ponunt super humeros eius; quod agnus mansuetissimus patienter suscipit, & portat. Et vt dicitur in historiis, opinio est, crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tunc ducitur, & acceleratur, & opprobriis saturatur, vt supra in principio tactum fuit hora matutina. Ductus autem fuit foras cum sociis suis, duobus vtique latronibus. Ecce hæc est sua societas. O bone Iesu! quantam verecundiam faciunt vobis isti vestri amici, latronibus vos associant, sed & deterius faciunt, qui crucem vobis portandam imponunt, quod de latronibus ipsis non legitur. Vnde non solum, iuxta Isaiam, cum iniquis deputatus est, sed iniquorum iniquior. Indicibilis est, Domine, patientia vestra.

Cerne igitur hic eum bene, quo modo vadit citius subtus crucem, & vehementer anhelat. Compatere ergo ei quantum potes, in tot angustiis, & ludibriorum renouationibus posito. Et quia vere mœsta mater eius propter multitudinem gentium ei appropinquare non poterat, nec videre, iuit per aliam viam breuiorẽ cum Ioanne, & sociabus suis, vt alios præcedens ei approximare valeret. Cum autem extra portam ciuitatis in concursu viarum eum habuit obuiam, cernens eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, semimortua facta est præ angustia, nec verbum ei dicere potuit, nec Dominus ei, quia acceleratus erat ab eis, qui eum ducebant ad crucifigendum. Vltius autem Dominus procedens parum post conuertit se ad mulieres flentes, & dixit eis: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsas flete, &c. sicut in Euangelio plenius continetur. Et in his duobus locis apparent vestigia Ecclesiarum adhuc, quæ ibi factæ sunt in memoriam hominum, vt habui à fratre nostro qui vidit. Qui etiam dicit, quod mons Caluarie vbi fuit Christus crucifixus, distabat à porta ciuitatis, quantum locus noster à porta sancti Ger-

Christus ad mortem damnatur.

Christus ducitur ad crucifigendum.

Isa. 53. d

Luc. 23. d

mani. Vnde nimis longa portatio crucis erat. Cum ergo ulterius processisset, & ita esset fatigatus, & contractus, quod amodo portare non posset, crucem deposuit. Illi autem pessimi differre nolentes mortem suam, timentes ne sententiam eius renocaret Pilatus, quia ostendebat voluntatem dimittendi eum: coegerunt quendam crucem portare, ipsum autem sic exoneratum, ut latronem ligatum ad Caluariae locum duxerunt. Nonne igitur hæc quæ in matutinali, & prima, & tertia hora passus est, videntur tibi sine ista crucifixione vehementissimi dolores esse, & amarissimi, & honores valde stupendi: Certe sic puto, & ad compassionem facientia motiua, quinimmo valde inferentia passionem. Sic completa videntur, quæ de his tribus dicenda sunt ad præsens. Videamus ergo nunc quæ contigerunt in crucifixione, & morte, scilicet hora sexta, & nona: postea videbimus de his, quæ contigerunt post mortem, scilicet hora vespertina & completorij.

CAPVT LXXVIII.

Meditatio Passionis Christi hora sexta.

Cum ergo Dominus Iesus ductu impiorum ad Caluariae locum foetidum petuenit, conspiceret potes operarios malos vndique nequiter operari. His autem toto mentis intuitu te præsentem exhibeas, & intueret diligenter cuncta, quæ sunt contra Dominum tuum, & quæ dicuntur, & fiunt ab ipso, atque per ipsum. Videas ergo oculis mentis alios figere crucem in terram, alios parare clauos & martellos, alios parare scalam, & alia instrumenta, alios ordinare quidquid facere debeant, & alios ipsum spoliare. Spoliatur etiam, & nudus est nunc tertia vice coram tota multitudine, renouantur fracturæ per pannos carni applicatos. Nunc primo mater conspicit filium suum sic captum, & aptatum dolore mortis affligi. Tristatur etiam supra modum, & cum rubore, quod videt eum totaliter nudum; nam & ei nec femoralia dimiserunt. Accelerat ergo, & approximat filio, amplexatur, & cingit eum capitis sui velo. O in quanta amaritudine est nunc anima sua, non credo, quod ei verbu dicere potuit: si amplius facere posset, utique voluisset, sed amplius non potuit eum adiuuare. Eripitur enim filius suus de manibus eius furibunde ad pedem crucis.

Hic modum crucis diligenter attende. Ponuntur duæ scalæ, vna retrorsum ad brachium dextrum, alia ad sinistrum brachium, super quas malefici ascendunt cum clauis, & martellis. Ponitur etiam alia scala ex parte anteriori, attingens vsq; ad locum vbi debebant pedes affigi. Conspecte nunc bene singula, compellitur Dominus Iesus crucem ascendere per hanc scalam parua, ipse autem sine rebellionem, & contradictionem facit humiliter quidquid voluit. Cum ergo in superiori parte istius parua scalæ peruenit ad crucem, renes vertit, & illa regalia aperit brachia, & extendens manus pulcherrimas, in excelsum eas porrigit suis crucifixoribus. Aspicit in cælum, patri dicens: Ecce hic sum pater mi, vsque ad crucem me humiliari voluisti, pro amore & salute generis humani: placet, accepto, & pro eis me tibi offero, quos dedisti mihi, & fratres esse voluisti. Accepta igitur & tu pater, & deinceps placabilis esto mei amore, & omnium maculas veteres absterge, & elonga ab eis, me pro eis tibi offero pater. Qui autem retro crucem est, accipit manum eius dexteram, & eam retortit cruci affigit. Quo facto, ille qui est in latere sinistro accipit manum sinistram, & trahit quantum potest, & extendit, & alium clauum immittit, percutit & configit. Descendant post hæc de scalis, & remouentur omnes scalæ. Pendet Dominus ex grauedine corporis deorsum trahentis, solum clauis infixis manibus sustentatur. Nihilominus occurrit & alius, & per pedes quantum potest eum trahit, & eo sic extento, alius configit eius pedes clauo dirissimo. Sunt tamen quidam qui credunt, quod non hoc modo fuerit crucifixus, sed cruce extenta in terra, eum eleuauerunt, & cru-

cem fixerunt in terram. Quod si hoc magis placet, conspice, quo modo ipsum capiunt despicabiliter sicut ribaldum vilissimum, & prosternunt super crucem in terra furibunde, brachia ipsius accipientes, & post violentam extensionem cruci durissime affigentes. Similiter & de pedibus factum intueret, quos traxerunt quantum violentissime potuerunt.

Ecce crucifixus est Dominus Iesus, & sic in cruce extensus, quod dinumerari omnia ossa eius possent, sicut ipse conqueritur per Prophetam Fluunt vndique sacratissimi sanguinis riui ex illis magnis scissuris. Sicque angustatus est, quod se mouere, non potest nisi in capite. Illi tres clauis sustinent totius corporis pondus, dolores acerbissimos tolerat, & ultra quam dici possit, vel cogitari, affligitur. Pendet inter duos latrones. Vndique pœnæ, vndique opprobria, vndique conuitia. Nam sic coangustato à conuitiis non parcut. Alij b'aphemant, dicentes: Vah qui destruis templum Dei. Alij vero: Seipsum non potest saluum facere, & alia dicunt multa conuitia. Si filius Dei est, descendat de cruce, ut credamus ei. Sed & milites qui crucifixerunt eum, diuiserunt sibi vestimenta eius in ipsius præsentia.

Et hæc omnia dicuntur, & fiunt præsentem matre sua inestissima: cuius compassio multum augmentat filio passionem, & e contrario. Ipsa cum filio pendebat in cruce, & potius elegit mori cum ipso, quam amplius viuere. Vndique sunt angustia, & tormenta sentiri poterat, narrari vero nullatenus poterant. Stabat mater iuxta crucem eius, & inter crucem latronis, non auertebat oculos à filio, angustiabatur ut ipse, & tot corde orabat ad patrem, dicens: Pater & Deus æterne placuit vobis, ut filius meus crucifigeretur: non est tempus ut à vobis repetam. Sed videtis in quanta angustia est nunc anima sua: rogo ut mitigetis ei pœnam, si placet. Pater recommendo vobis filium meum. Et filius similiter orat Patrem pro ea, & tacite intra se dicebat: Pater mi, vides quo modo affligitur mater mea? Ego de beo crucifigi, non ipsa, sed mecum est in cruce. Sufficit crucifixio mea, qui totius populi porto peccata, ipsa nihil tale meretur. Vides eam desolatam, tota die mœrore confectam. Recommendo eam tibi: dolores eius tolerabiles facias. Erant autem iuxta crucem cum Domina Ioannes & Magdalena, & duæ sorores Dominae, scilicet Maria Iacobi, & Salome, & forte etiam alia, quæ omnes, & maxime Magdalena dilecta Iesu discipula, vehementer flebant, nec de suo Domino dilecto, ac Magistro poterant consolari, compatiebantur Domino, & Dominae, & sibi ipsis. Sæpe renouabatur eis dolor, quia semper eis renouabatur compassio, cum in conuitiis, vel in factis suo Domino noua passio addebatur.

CAPVT LXXIX.

Meditatio Passionis Domini hora nona.

Dominus autem in cruce pendens, vsque ad exitum spiritus non fuit otiosus, sed faciebat & docebat vilia pro nobis. Vnde dixit septem verba, quæ scripta reperiuntur in Euangelio.

Primum fuit in ipso crucifixionis actu, cum orauit pro suis crucifixoribus, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quod verbum magnæ patientiæ, magnique amoris indicium præstat, & etiam fuit indicibilis charitatis.

Secundum fuit ad matrem, cum dixit: Mulier ecce filius tuus, & ad Ioannem: Ecce mater tua. Non vocauit eam matrem, ne præ amoris vehementis teneritudine amplius ipsa doleret.

Tertium fuit ad latronem pœnitentem, cum dixit: Hodie mecum eris in Paradiso.

Quartum fuit: Eli, Eli, lamazabathani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? quasi dicat: Pater tantum dilexisti mundum, ut dum me pro ipso tradidisti, dereliquisse me videaris.

Quintum fuit cum dixit: Sitio. In quo verbo fuit ma-

Modus, quo Dominus crucifixus fuit.

Psal. 21. c

Thren. 1. c

Ioan. 19. c

Septem verba Christi in cruce.

Luc. 23. c

Ioan. 19. c

Matt. 17. c

Ioan. 19. c

gna

gha compassio matris, & sociorum eius, & Ioannis, & illis pessimis magna fuit lætitia. Nam licet exponi posset, quod sitiebat animarum salutem: tamen in veritate sitiuit, quia sanguinis effusione erat totus exsiccatus intus, & etiam arefactus. Et cum illi maligni cogitare non possent, in quo ei plus nocerent: tamen vexandi nouam materiam acceperunt. Vnde dederunt ei bibere acetum mixtum cum felle. Maledictus eorum furor, quia pertinax, & quantum poterant, nocuerunt.

ibid. f
Psal. 37. d
Sextum verbum fuit, Consummatum est, quasi diceret: Pater, obedientiam quam mihi dedisti, perfecte compleui. Adhuc pater etiam quidquid vis mihi filio tuo præcipere: paratus sum quidquid restat, vltimius adimplere. Ego enim in flagella paratus sum. Sed totum quod de me scriptum est, consummatum est: si tibi placet Pater, reuoca me modo tibi. Et pater ad eum: Veni dilectissime fili mi, omnia bene fecisti, nolo quod amplius anxieris: veni quia in sinu meo, & inter brachia mea te suscipiam. Et ex tunc languere cœpit more morientium, modo claudendo oculos, modo aperiendo, & caput inclinare, modo in vnam partem, modo in aliam, deficientibus omnibus viribus.

Luc. 23. f
Mat. 27. f
Tandem addidit septimum verbum, cum clamore valido, & lacrymis, Patri dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, Emisit spiritum, & inclinato capite super pectus versus patrem, quali gratias agens, quod ipsum reuocabat, tradidit ei spiritum suum. Ad hunc clamorem conuersus fuit Centurio, qui ibi erat, & dixit: Vere filius Dei erat iste, audiens, quod clamans expirasset: Nam alij homines cum moriuntur, clamare non possunt, & ideo in eum credidit. Fuit autem ita magnus ille clamor, quod vsque in infernum fuit auditus. O qualis tunc erat anima matris, cum sic pro nose videbat eum deficere, languere, lacrymari, & mori! Credo quod vel propter angustiarum multitudinem absorpta erat, & quasi insensibilis facta, vel semimortua facta est, nunc quidem multo magis quam cum obuiauit ei crucem portanti. Quid nunc Magdalena fidelis, & dilecta discipula, quid Ioannes præ omnibus dilectus, quid aliae duæ sorores Domine faciebant? Sed quid facere poterant repleta amaritudine, completa doloribus, inebriata absynthio: irremediabiliter omnes flebāt. Ecce ergo pendet Dominus in cruce mortuus, redit tota multitudo, remanet mater mœstissima cū illis quatuor, ponunt se ad sedendum iuxta crucem, contemplantur dilectum suum, expectant à Domino auxilium, quo modo ipsum rehabere, & sepelire tunc valeant. At tu si contemplatus bene fueris Dominum tuum, considerare potes, quod à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas: non est in eo membrum, nec sensus corporis, qui summam afflictionem, seu passionem non senserit. Habes ergo quæ de crucifixione, & morte, in sexta, & nona hora contigerunt, quæ modicitati meæ, vel tuæ ruditati scribenda videntur ad præsens. Tu autem studeas deuote, fideliter, & sollicitè, his omnibus inhærere. Nunc de his, quæ post mortem cōtigerunt, dicamus.

C A P V T L X X X.

De Apertione lateris Christi.

De his, quæ post mortem contigerunt.
C Ommorantibus ergo & sedentibus reuerenda Domina nostra Maria, atque Ioane, Magdalena & Sororibus matris Domini ab vna parte prope Crucem, & aspicientibus quasi sine intermissione, Dominum Iesum pendentem sic in Cruce inter latrones, sic nudum, sic afflictum, sic mortuum, sic & ab omnibus derelictum: ecce armati multi veniebant à ciuitate versus eos, qui mittebantur, vt ipsis crucifixis, crura frangerent, occiderent eos, ac sepelirent, ne corpora in cruce pendentia, in magno die Sabbati remanerent. Tunc Domina & omnes surgunt, & aspiciunt, & vident eos, & nesciunt quid hoc esse possit, renouatur dolor, & timor & tremor crescit. Multum quidem Domina timet, & nescit quid faciat, &

vertens se ad filium mortuum dixit: Fili mi dilectissime, quare redeunt isti, quid facere amplius tibi volunt, nonne te occiderunt. Fili mi, putabam eos satiatos esse de te: sed vt video adhuc te mortuum persequuntur. Fili mi, nescio quid faciam, te defendere à morte non potui: sed veniam, & stabo iuxta crucem tuam ad pedes tuos. Fili mi, roga patrem tuum, vt eos tibi placabiles faciat: ego autem quod potero faciam. Et omnes tunc quinque flentes iuerunt, & apposuerunt se ante crucem Domini Iesu. Appropinquant autem illi cum furore & strepitu magno, & videntes latrones adhuc viuere, frangunt eis crura, & ipsos occidunt, & deponunt & in aliquam fossam velociter illos proiciunt. Redeuntibus autem ipsis versus Dominum Iesum, timens mater ne similiter faciant cum filio suo, tacta dolore cordis intrinsecus, cogitauit ad arma sua currere, sc. ad humilitatem innatam. Et genibus positis, & brachijs cancellatis, vultu lacrymabili, & voce rauca, sic eos alloquitur, dicens: Viri fratres, rogo vos propter Deum altissimum, ne amplius me vexare velitis in dilectissimo filio meo. Ego enim sum mœstissima mater eius, & scitis fratres vos quod nunquam offendi, nec iniuriam aliquam vobis feci, & si filius meus visus est vobis contrarius, ipsum peremistis, & ego vobis remittam omnem iniuriam, & offensam, & mortem filij mei. Hanc tamen misericordiam mecum facite, ne ipsum confringatis, vt saltem integrum valeam tradere sepultura. Non expedit, vt eius crura frangantur: videtis enim quod iam mortuus est, & migravit. Hora enim est postquam discessit. Ioannes vero, Magdalena, & Sorores matris Domini, stabant genuflexi cum ea, & amarissime omnes flebāt. O Domina, quid est quod agitis, ad pedes nefandissimorum statis, ibi oratis inexorabiles, pierate creditis flectere crudelissimos, & impiissimos, & humiliare superbos? Abominatio est superbis humilitas, incallum laboratis. Vnus autem Longinus nomine, tunc impius, & superbus, sed post conuersus, & martyr, & sanctus, porrigens lanceam de longè, eorum preces, & rogamina contemnens, latus Domini Iesu dextrum vulnere grandi aperuit, & exiit sanguis, & aqua. Tunc mater semimortua cecidit inter brachia Magdalene. Ioannes vero dolore urgente, assumpto vigore insurgit contra illos, dicens: Viri nequissimi, quare hanc impietatem facitis, nonne videtis quod mortuus est. Vultis etiam matrem eius mœstissimam occidere? Discedatis, quia nos eum sepeliemus. Tunc illi sicut Deo placuit, discesserunt. Excitatur autem Domina, surgens quasi enigilans, querens quid sit de dilecto filio suo. Respondent ei, nihil esse factum de eo. Postea suspirat, & anxietur, & respiciens filium suum vulneratum, dolore mortis atteritur. Vides quoties mortua est hodie: toties certe, quoties contra filium suum videbat fieri nouitatem. Vnde vere impletum est in ea, quod sibi dixerat Simeon: Tuam inquit, ipsius animam gladius pertransibit. Sed nunc vere filij corpus, & matris animam, huius lanceæ gladius perforauit. Ponunt autem omnes se iterum ad sedendum iuxta crucem, quid facere debeant nescientes. Corpus enim deponere, & sepelire non possunt, quia vires non habent sufficientes, nec instrumenta, quibus deponere ipsum possint. Recedere autem, sic eo remanente, non audent, & diu sic remanere, nocte appropinquante, non valent. Vides in quanta perplexitate sunt. O Deus benigne, quo modo permittis tuam ex omnibus electam, mundi speculum & reclinatorium postum, sic tribulati: Tempus autem esset, vt aliquantulum respirasset.

C A P V T L X X X I.

Hora Vespertina Meditatio.

I Terum autem vident alios plures, per viam venientes Iquierant Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, ducentes secum alios, portantes instrumenta, quibus corpus deponant de cruce, & portabāt quasi centum libras myrrhæ, & aloës, & veniebant ad sepeliendum Dominum. Tunc

Lateris apertio.

Luc. 2. 6

Deposito corporis Christi de cruce.

furgunt omnes cum timore magno: O Deus quanta est ista afflictio hodie. Circa conspiciens autem Ioannes dixit: Ego cognosco ibi Ioseph, & Nicodemum. Tunc Domina, resumptis viribus, dicit: Benedictus Deus noster, qui mittit nobis auxilium, memor fuit nostri, & non dereliquit nos. Fili occurras eis. Vadit ergo Ioannes eis obuius velociter, & attingentes se, adinuicem amplexantur cum fletu magno, non valentes per magnam horam ad inuicem sibi loqui, ex compassionis teneritudine, & abundantia fletus & doloris, postea veniunt aduersus crucem. Quarit Ioseph, qui sunt ibi cum Domina, & quid sit de aliis discipulis. Dicit illi Ioannes istas, quæ ibi sunt. De discipulis autem respondet se nescire, quia nullus ibi fuit hodie. Quarit etiam de his, quæ circa Dominum facta sunt, & narrat ei Ioan. per singula. Cum autem fuerunt prope locum, genuflectentes, & flentes adorauerunt Dominum. Applicantes autem recepti fuerunt reuerenter per Dominam, & alias socias, genibus flexis, inclinantes vsque ad terram. Similiter ipsi genuflectentes cum ploratu magno, sic steterunt per longam horam. Tandem Domina dicit: Benefacitis habentes memoriam Magistri vestri, quia multum vos dilexit: & fateor, quod in aduentu vestro visum est mihi nouam oriri lucem. Nesciebamus enim quid facere deberemus: Dominus vobis retribuatur. Et illi: Dolemus ex toto corde nostro de his omnibus, quæ contra eum facta sunt. Præualuerunt enim impij contra iustum, libenter eum eripuissimus de tanta iniusticia, si potuissimus. Saltem hoc modicum obsequium Domino & Magistro nostro præstabis. Surgentes ergo, parauerunt se ad deponendum corpus Iesu.

Tu autem, vt aliis locis dixi tibi, diligenter & morose modum depositionis attende. Ponuntur duæ scalæ à lateribus crucis oppositæ, Ioseph ascendit super scalam lateris dextri, fatagit extrahere clauum ipsius manus. Sed difficile est hoc: quia clauus grossus & longus, est in ligno valde confixus, & sine magna suppressione manus Domini, non videtur posse fieri. Sed non est vis, quia fideliter facit, & Dominus totum acceptat. Euulso illo Ioannes annuit Ioseph, dictum clauum sibi porrigi, ne ipsum Domina videat. Deinde Nicodemus alium extraxit manus sinistra, & clauum similiter dat Ioanni. Descendit Nicodemus, & iuit ad clauum pedis. Ioseph vero sustentabat corpus Domini, scilicet quippe ipse Ioseph, qui corpus Domini meruit sic amplexari. Tunc pendentem manum dexteram Domina suscepit reuerenter, & ponit ad vultum suum. Intuetur, & osculatur cum lacrymis validis & suspiriis dolorosis. Euulso autem clauo pedum, paulisper descendit Ioseph, & omnes accipiunt corpus Domini, & ponunt in terram. Domina suscipit caput cum scapulis in gremio suo: Magdalena vero pedes, apud quos tantam gratiam olim inuenerat. Alii circumstant, omnes faciunt planctum magnum super eum, omnes enim plangunt eum, quasi vnigenitum amarissime.

CAP V T LXXXII.

Hora Completorij.

Post aliquam morulam, cum nox appropinquasset, rogat Ioseph Dominam, vt permittat eum volui linteamibus, & sepeliri. Ipsa contendebat, dicens: Nolite amici mei, tam cito filium meum accipere, vel mecum ipso sepelire. Flebat autem lacrymis irremediabilibus, aspiciebat vulnera manuum & lateris, modo vnum, modo aliud, aspiciebat vultum eius, & caput, & videbat spinarum puncturas, depilationem barbæ, faciem & sputis & sanguine deturpatam, & caput tonsum, & de fletu & aspectu non poterat satiari. Legitur autem in quadam scriptura, quod Dominus deuotæ suæ reuelauit, quod ipse tonsus fuit capillis, & depilatus barba, sed Euangelistæ non scripserunt omnia. Et quidem quod ipse fuit tonsus, vel sicut est, necio probare per scripturam, sed de depilatione barbæ potest probari. Dicit enim Isaias in persona Domini: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Vnde

ipsa mater, hæc fideliter aspiciebat, morose videre volebat. Tardante autem hora dicit Ioannes: Domina condescendamus Ioseph & Nicodemo, & permittamus aptari, & sepeliri corpus Domini nostri: quia propter nimiam moram possent pati calumniam à Iudæis. Ad hanc vocem tanquam grata & discreta, cogitans quod ipsi Ioanni commissa est per filium, noluit amplius contendere, & benedicens eum, permittit aptari, & inuolui. Tunc Ioannes, & Nicodemus, & alij cœperunt inuolueri corpus, & aptare cum linteamibus, vt mos erat Iudæis. Domina tamen semper tenebat caput ipsius in gremio suo, quod sibi reseruauit aptandum, & Magdalena pedes. Cum ergo venerunt ad crura prope pedes, dicit Magdalena: Rogo vos permittatis me aptare pedes, apud quos sum misericordiam consecuta. Quibus permittentibus, illa pedes ipsos tenebat. Videbatur deficere præ dolore, & quos alias lacrymis compunctionis rigauit, nunc multo magis vndis lacrymarum doloris, & compassionis largiter lauit. Aspiciebat pedes sic vulneratos, perforatos, delictatos, & sanguinatos, amarissime multum flebat. Nam vt veritas de ipsa perhibuit testimonium, dilexit multum, & ideo fleuit multum, & maxime in hoc ultimo obsequio magistri, & Domini sui, sic afflicti, sic flagellati, sic vulnerati, sic mortui, & in nihilum sic redacti. Vix cor sibi in corpore stare poterat præ dolore: sed bene cogitari potest, quod si posset, libenter ad pedes Domini sui expirasset. Non videbat remedium doloris, nec consueuerat ei in talibus obsequi. Nonum & vltimum est hoc obsequium, quod ei nunc præstat, & in hoc præstando amaricatur anima sua, quia non potest illud facere, vt vellet intime, & deceret. Vellet enim totum corpus lauare, vngere, & bene aptare: sed non est tempus & locus. Non enim poterat plus, nõ poterat aliud: facit quod potest. Saltem pedes lauit cum lacrymis, tandem deuote abstergit, amplexatur, deosculatur, inuoluit, & aptat fideliter quantum melius nouit & potest. Sic ergo aptato corpore, respiciunt ad Dominam, vt ipsa cõpleat, & omnes planctum recipiunt. Tuhe ipsa videns quod amplius differre non potest, ponit vultum super faciem dulcissimi filij sui, & dicit: Fili mi in gremio meo te mortuum teneo, durum est valde diuortium mortis tuæ, iucunda & delectabilis fuit inter nos conuersatio, & sine querela, & offensa fuimus inter alios, quamvis tu dulcissime fili mi, vt nocēs sis modo occisus. Fideliter fili mi seruiui tibi, & tu mihi, sed in hac pugna tua dolorosa, nec pater tibi auxiliari voluit, nec ego potui. Tu te ipsum dereliquisti propter amorem generis humani, quod redimere voluisti. Dura, & nimis pœnosa est ista redemptio, de qua gaudeo propter salutem hominum. Sed in tuis doloribus, & morte tua multum affligor vehementer: quia scio quod nunquam peccasti, & sine causa tam amare occisus es morte tam turpissima. Modo ergo fili mi disuncta est nostra societas, & me a te nunc oportet separari. Sepeliam ergo te ego mater tua mestissima, sed postea quo ibo? Vbi etiam morabor fili mi? Quo modo sine te viuere possim? Tecum ergo libentius sepelirer, vt vbiunq; esses, ego similiter essem tecum. Sed ex quo non possum corpore, sepeliar tamen mente, animam meam in tumulo sepeliam cum corpore tuo, eam tibi dimitto, eam tibi commendo. O fili mi, quam anxiosa est separatio ista. Et iterum ex abundantia lacrymarum, multo melius lauit faciem filij, quam Magdalena pedes. Abstergit autem faciem eius, & deosculans os & oculos eius, in quodam sudario caput ipsum inuoluit, & diligenter aptauit. Tandem iterum benedixit eum. Et tunc omnes adorantes eum flexis genibus, & pedes eius deosculantes, accipiunt, & portant ad monumentum. Domina tenebat caput & scapulas, Magdalena pedes, reliqui vero stabant in medio. Erat prope locum crucifixionis sepulchrum, quantum est longitudo Ecclesiæ nostræ vel circa, in quo sepelierunt eum reuerenter flexis genibus, & cum fletibus magnis, & singultibus, & suspiriis crebris & multis. Quo sepulto, Mater iterum benedixit

Luc. 7. 5

Modus, de positionis Christi à Cruce.

Isa. 50. 6

ample

Forma sepulchri.

amplexatur eum, & stat super dilecto filio suo; sed eleuantes eam, posuerunt magnum lapidem ad ostium monumenti. De hoc monumento dicit Beda: quod fuit domus rotunda, de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis, vt vix homo manu extenta culmen posset attingere, introitum habens ab oriente, in parte vero Aquilonari locus Dominici corporis, de eadem petra factus est, septem pedes habens longitudinis.

CAPVT LXXXIII.

Meditatio post Completorium.

Volens autem Ioseph redire in ciuitatem post officium sic completum, dicit Dominæ: Domina mea ego vos deprecor propter Deum, & propter amorem filij vestri & magistri mei, si placet, vt diuertatis in domum meam; scio enim, quod domum propriam non habetis, vt amini mea vt vestra, quia omnia mea vestra sunt; similiter & Nicodemus. O qualis compassio. Regina cæli non habet, vbi caput suum reclinet, & hęc dies lugubres, & viduitatis suæ sub alieno tecto ducere oportebit. Vere dies viduitatis sunt isti, quia Dominus Iesus erat ei filius & sponsus, pater & mater, & omne bonum, & omnia simul, eo mortuo perdidit. Vere vidua est & derelicta, & quo diuertat, non habet. Tunc ipsa se inclinans humiliter, & gratias agens, respondit se esse commissam Ioanni. Quibus Ioannes adhuc eam rogantibus, respondit, quod volebat eam ducere in montem Sion, in domum, in qua magister cœnauit heri sero cum discipulis, & ibidem stare cum ea volebat. Illi vero inclinantes se Dominæ, & adorantes sepulcrum abierunt, & isti, vt Euangelium dicit, remanserunt sedentes contra sepulcrum. Appropinquante autem nocte, dicit Ioannes Dominæ, non est honestum hic nimis morari, vel de nocte in ciuitatem redire: & ideo si vobis placet Domina, recedamus. Tunc Domina surgens & genuflectens sepulcrum amplexatur, benedicensque sepulcrum dicit. Filij mi non possum amplius stare tecum, ego recomendo te patri tuo. Subleuatis etiam oculis in cælum, dicit cum lacrymis & affectu magno: Pater æterne, recomendo vobis filium, & meam animam, quam dimitto. Et recedere tunc cœperunt. Cum autem venerunt ad crucem, ibi genufexit ipsa & adorauit crucem, dicens: Hic requieuit filius meus, & hic est pretiosissimus sanguis eius. Similiter & omnes fecerunt. Cogitare namque potes, quod ipsa prima fuit, quæ crucem adorauit. Exinde recedunt versus ciuitatem, & per viam sæpe vertebat retrospiciens. Cum autem fuerunt in loco, vltra quem sepulcrum & crucem amplius videre non potuerunt, vertit se, inclinauit, genufexit, & deuotissime adorauit; similiter & omnes fecerunt. Appropinquantes ad ciuitatem, sorores Domine velauerunt eam tanquam viduam, cooperientes quasi totum vultum suum, & præcedebant, Domina autem inter Ioannem & Magdalenam sequebatur mœstissime sic velata. Tunc Magdalena volens in ingressu ciuitatis sumere viam, quæ ducit ad domum suam, & illuc eos ducere, prætidit sibi ante, & dicit: Domina mea precor vos amore magistri mei, vt eamus ad domum nostram, & ibi melius stabimus, scitis enim quo modo libenter veniebat ad eam, ipsa vestra est, & omnia mea vestra sunt, rogo vt veniatis. Et hic plangere inceperunt. Domina autem tacente, & annuente versus Ioannem, adhuc illa rogat Ioannem. Ipse vero respondit: Decentius est, vt eamus vsque ad montem Sion, & maxime, quia sic respondeamus amicis nostris, tu potius venias cum ea. Tunc Magdalena respondit: Bene scis, quod veniam cum ea quocumque ierit, & nunquam dimittam eam. Intransibus autem illis ciuitatem concurrunt vndique virgines & matronæ bonæ, cum perpendere eam potuerunt, associant eam per viam consolando, sed magnus vtique fit ploratus. Sed & boni homines compatiabantur eidem, per quos transibant, & mouebantur ad fletum, dicentes: Certe magna iniustitia est facta hodie per principes nostros contra filium istius Domine, & Deus pro eo magna signa ostendit, caueant quid fecerint. Cum autem venerunt ad domum, tunc

Mat 27.

ipsa se vertens versus Dominas, & gratias agens, deuotissime inclinauit. Ipsa vero inclinantes se, & genuflectentes, omnes cœperunt facere planctum magnum. Intrauit ergo Domina domum, & Magdalena, & sorores suæ. Ioannes vero ponens se super ostio, rogauit omnes, vt redirent ad domos suas, quia tarda hora erat, & gratias agens eis, ostium ille clausit. Tunc Domina domum circumspiciens sic dicebat: Filij mi dulcissime vbi es, quia hic te non video? O Ioannes, vbi est filius meus? O Magdalena, vbi est pater tuus, qui te sic tenerrime diligebat? O dilectæ sorores, vbi est filius noster? Recessit à nobis gaudium nostrum, dulcedo nostra, & lumen oculorum nostrorum, recessit autem cum magna angustia, vos audistis. Et hoc est, quod mihi magis auget dolorem, quia recessit totus laceratus, totus anxius, & sitibundus, coactus, oppressus, & violentus, nec ei potuimus in aliquo subuenire, omnes reliquerunt eum, & pater eius omnipotens Deus noluit eum iuuare: & quam cito facta sunt ista, vos vidistis. Cuius vnquam vel sceleratissimi hominis fuit sic accelerata, & fulminata damnatio? O filij, hac nocte captus fuisti, perfide traditus: mane in tertia condemnatus, & in sexta crucifixus, & ita mortuus es. O filij, quam amara est ista separatio tua, & memoria turpissimæ mortis tuæ. Tandem Ioannes rogans vt desisteret, consolatus est eam. Tu autem si vires tuas experiaris, scies vtique eis parere, seruire, consolari, & confortare eam, quod parumper comedat, & alios ad comedendum confortat, quia adhuc ieiuni sunt: postea benedictione à Domina & singulis aliis suscepta, discedas.

Lamentum Virginis.

CAPVT LXXXIV.

Meditatio de Domina, & Sociabus de Sabbato.

Mane autem sabbati, stant in domo ianuis clausis, Domina & aliæ sociæ vnâ cum Ioanne afflictæ & dolorosæ tanquam orphanæ & plenæ mœrore, non loquentes, sed memorantes sedebant simul, aspicientes se mutuo raptim, sicut contingere consuevit, magna pressura & calamitate grauatis. Pulsatum autem fuit ad ostium, & timebant, quia omnia timuerunt; securitas enim eorum discesserat. Tamen Ioannes ibat ad ostium, & aspiciens cognouit Petrum, & dixit: Petrus est. Et Domina: Aperias ei. Ingreditur igitur Petrus veterem, cum singulis magnis, & fletibus, & tunc omnes plorare cœperunt, nec verbum loqui poterant præ mœrore. Postea veniunt successim & alij discipuli etiam plorantes. Tandem cessantes à fletu, incipiunt de Domino suo loqui. Dicit ergo Petrus: Ego verecundor in meipso, nec deberem in conspectu vestro loqui, vel hominibus apparere, quia Dominum meum, qui me tantum diligebat, sic reliqui & negavi. Similiter & alij cum percussione palmarum, lacrymarumque effusione seipos redarguebant: quia Dominum suum dulcissimum sic reliquerant. Tunc dicit Domina: Magister bonus & postor fidelis recessit à nobis, & nos remanemus velut orphanæ: sed spero firmiter, quod cito rehabebimus ipsum, & vos scitis, quia benignus est filius meus, & vos multum diligebat. Non dubitetis, quia bene reconciliabitur, & libenter remittet omnem offensam, siue culpam. Tantus autem fuit, permissione patris, furor contra eum, & ita præualuit malorum audacia, quod non potuissetis eum iuuare, etiam existentes cum eo: & ideo nolite turbari. Respondit Petrus: Vere Domina mea, ita est, vt dicis, nam & ego qui tantum initia vidi, tanto fui autore percussus in atrio Caiphæ, quod vix credebam me posse euadere, & eum negavi. Nec fui memor verborum, quibus hoc prædixerat mihi, quovsque me respexerat. Tunc Magdalena quærit quid ei prædixerat, & respondit de negatione, & narrat ei totum, & addidit, quod eis alia plura dixit in cœna de passione sua. Tunc dicit Domina: Vellem audire de his, quæ dicta & facta fuerunt in cœna per eum. Et Petrus annuit Ioanni, vt ipse referat. Ioannes vero incipit & narrat totum, & sic tam de his quam aliis, quæ fecerat Dominus Iesus cum eis, narrat adinuicem, modo vnus modo alius, sicque totam diem de ipso sermonizando percurrunt. O quam attente aucultabat

Kk 4

Magdalena

Magdalena, sed multum attentius ipsa Domina. O quoties in ipsa die dicitur in narratione gestorum: Benedictus sit filius meus IESVS. Intuere ergo eos diligenter, & compatere, quia sunt in afflictione magna, immo permaxima hodie constituti. Quid enim est videre, quod Domina cœli & terræ, & Principes Ecclesiarum, & omnium populorum, & duces totius diuini exercitus, sic timorosi stant reclusi in domuncula quadam, nescientes, quid facere debeant, nisi quod se confortant, conferentes de factis, & verbis dulcissimi Domini sui. Domina tamen stabat mente tranquilla & pacata, quia certissimam spem habebat de resurrectione filij sui, & in ea sola remansit fides in ipsa die Sabbati: & propterea dies Sabbati attribuitur ei. Non tamen poterat ipsa Domina gaudenter stare, propter mortem filij sui dulcissimi IESU Christi. Sero autem facto, post solis occasum, cum licuit operari, Maria Magdalena & altera Maria iuerunt emere aromata, pro faciendis unguentis. Sero etiam præcedenti cum redierant à sepultura Domini, cœperunt parare vsque ad solis occasum, postea siluerunt. Nam Sabbatum obseruare oportebat à solis occasu die Veneris, vsque ad alium occasum. Nunc ergo vadunt emere aromata. Intuere tu illas diligenter, incedentes mœstis vultibus, more viduarum, & se applicantes ad aliquam apothecam, alicuius forte deuoti Domini, eis compatiens, & libenter satisfaciens voluntati earum. Ipsæ vero postulant aromata, & eligunt quantum possunt meliora, & pretio solito redeunt, parantes se ad faciendam unguenta Domino suo. Conspice ergo diligenter, quomodo humiliter, deuote & fideliter laborant pro Domino suo, cum lacrymis magnis, & suspiriis intimis. Domina vero & Apostoli aspiciunt, & forte adiuuant: quibus factis, nocte siluerunt. Et hæc quidem est meditatio diei Sabbati de Domina, Sociabus, & Discipulis.

SABBATO DIE.

CAPVT LXXXV.

Meditatio de Domino IESU, die Sabbati descendenti ad infernum.

VEnit etiam hoc in considerationem nunc: quid scilicet fecerit Dominus ipsa die Sabbati. Statim cum mortuus fuerat, descendit ad inferos ad sanctos Patres, & stabat cum eis. Et tunc fuerunt in gloria: nam visio Domini, gloria est perfecta. Considera hic ergo, & attende quanta fuerit eius benignitas, in infernum descendere, quanta charitas, quantaque humilitas. Poterat enim vnum Angelum ad eos mittere, & omnes seruos suos liberare, & sibi præsentari vbi voluit: sed hoc non sustinisset amor suus infinitus, & humilitas sua. Per semetipsum ergo descendit, & non vt seruos, sed & vt amicos visitaret Dominus omnium, & stetit cum eis ibidem vsque ad diem Dominicam, prope auroram. Cogita bene de his, & admirare, & imitari coneris. Iubilauerunt autem sancti patres in suo aduentu, & repleti sunt iucunditate immensa, omni displicentia procul expulsa, & stabant in laudibus & canticis coram eo, quas laudes potes hoc modo meditari: Imaginando eos, ac si essent cum corporibus suis sicut post resurrectionem erunt: similiter, & animam illam benignissimam Domini nostri Iesu Christi. Cum ergo præfenserunt eius saluberrimum aduentum, occurrerunt ei gaudentes, seipsum exhortantes, atque dicentes: Benedictus Dominus Deus Israel, qui visitauit, & cætera. Leuate capita vestra, quia ecce venit redemptio vestra. Consurge, consurge Hierusalem, solve vincula colli tui, ecce Saluator venit soluere nos à vinculis. Tollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Adoramus te Christe, & benedicimus tibi, amantissime Deus noster. Et procidentes adorauerunt eum, cum gaudio & lætitia magna. Ipsos autem considera, quia cum reuerentia, & ingenti exultatione, & vultibus iucundis stant ei, & dicunt prædicta coram eo, & in huiusmodi laudibus, & canticis, & iubilationibus steterunt in limbo, vsque prope auroram

A diei Dominici. In conspectu etiam multitudinis Angelorum ibidem existentium, & cum eis iubilantiu. Tunc accepit eos Dominus educens ab inferis in exultatione, & ante eos gloriose procedens, posuit ipsos in paradiso deliciarum. Aliqua vero morula facta, cum eis incunde, & cum Elia, & Enoch eum recognoscentibus, dixit eis: Tempus est, vt excitem corpus meum, vadam, & reassumam illud. Qui omnes procidentes, dixerunt: Ite Domine Rex gloriæ & cito redite, si placet: quia gloriosissimum corpus vestrum videre plurimum affectamus.

Habes ergo, quæ circa Dominum Iesum, & Matrem eius, & discipulos, & sanctos Patres meditari possis in die Sabbati, ante resurrectionem. Verum quia totam passionem Domini tibi sine auctoritatum interpositione transcurri, ne animus ad aliud quam ad ipsam passionem se conuerteret, cogitavi vel nunc auctoritates aliquas tibi referre, vt earum lectio mentem excitet ad ipsam feruentius & deuotius meditanda. Accipe ergo Bernardum more solito, in quibusdam sententiis, sic dicentem, Iesu Christo debes totam vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua, & cruciatus amarus sustinuit, ne tu perpetuo suslineret. Si enim conferrentur in me omnes dies filiorum Adæ, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui sunt, & qui erunt nihil esset ad comparisonem illius corporis, quod spectabile & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in conseruatione miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum. Sicut igitur exaltantur cœli a terra, ita, exaltata est vita sua à vita nostra, quæ tamen posita est. Et sicut nihil ad aliquid nullam habet comparisonem, ita vita nostra nullam habet ad vitam illius proportionem: cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Cum ergo deuotero quidquid possum, non est sicuti stella ad solem, gutta ad flumen, lapis ad montem, granum ad aceruum. Idem: Non simplex, aut modica Christi exinanitio fuit, sed seipsum exinaniuit vsque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Quis digne penset, quanta fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Deum maiestatis carne indui, multari morte, turpari cruce: Sed dicit aliquis: Non valuit opus suum reparare Creator absque ista difficultate. Valuit, sed maluit cum iniuria sui: ne pessimum atque odiosissimum vitium, ingratitude occasionem, ultra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multa dilectionis hominem debitorem teneret, commoueretque ad gratiarum actiones difficultas redemptionis, quem minus deuotum esse fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus, & ingratus. Gratis quidem conditus sum, sed nullo conditoris grauiamine, vel labore. Siquidem dixit, & factus sum, quemadmodum & vniuersa. Et infra: Sed obstructum est os loquentium iniqua. Luce clarius patet, quantum modo, ô homo, pro te dispendium fecit. De Domino seruus, de diuite pauper, caro de verbo, & de Dei filio, hominis fieri filius non despexit. Memento iam te, & si de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos, operatus est salutem nostram in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, hostis tentationes. Nonne sibi crucis aggrauauit ignominiam, mortis sibi accumulauit horrorem. Idem: Super omnia reddit amabilem te mihi, Iesu bone, calix quem bibisti opus nostre redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem, & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum qui pro laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique, dixit & facta sunt, madauit, & creata sunt. At vero hoc, & in dictis suis sustinuit contradictores, & in factis obseruatores, & in tormētis illudores, & in morte exprobratores. Idem: Ad cumulum pietatis tradidit Christus in mortem animam suam, & de proprio latere protulit pretium satisfactionis, quo placat

Quare dies Sabbati attribuitur B. Virgini.

Obseruatio Sabbati.

Ber. ser. 11. sup. cant. post med.

Pf. 140. b Pfal. 62. c

Idem ser. 20. sup. cant. ante med.

Pfal. 32. b

Idem ser. 22. sup. cant. circ. med.

ret

ret patrem. Per quod plane ad se versiculū illum traxit: Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Prorsus copiosa, quia non gutta, sed vnda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanavit. Quid tibi debuit facere, & non fecit? Illuminavit cæcū, soluit vinctum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Quis non post illum libenter, alacriterque currat, qui & ab errore liberat, & errata dissimulat, qui deinde viuendo merita tradit, præmia moriendo conquirat? Quam exultationem habet, qui in odore horum vnguentorum non currit, nisi ad quem forte minime odor peruenit. Sed enim in omnem terram exiit odor vitæ. Quoniam misericordia Domini plena est terra, & miserationes eius super omnia opera eius. Ergo qui vitalem hanc sparsam vbiq; fragrantiam non sentit, & ob hoc non currit, aut mortuus est, aut putidus. Idem: Non erubescit sponsa nigredinem, quam nouit præcessisse in sponso, cui similari quantæ etiam gloriæ est: Nil ergo proinde gloriosius est, quam Christi portare opprobrium. Vnde vox illa prorsus exultationis & salutis: Mihi absit gloriari nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi. Grata ignominia crucis ei, qui crucifixo iurgatus non est. Nigredo est, sed forma & similitudo Domini. Vade ad sanctum Isaiam, & describet tibi qualem illum in spiritu viderat. Quem namq; alium dixit virum doloris & scientem infirmitatē, & quia non erat ei species neq; decor? Et addidit: Non putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus. *Et infra:* Deniq; se ipsum fecit peccatum, & nigrum dicere verear? Intuere sane pannis sordidum, plagis liuidum, illitum sputis, pallidum morte. Idem: Quid enim magis deforme, & nigrum oculis spectantium occurrebat: quam cum expāsis in cruce manibus medius duorum nequā, risum malignantibus daret, fletum fidelibus, & solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori esse debuerat. Idem: Petra refugium herinacis, & vbi tuta, firmaq; infirmis requies, nisi in vulneribus Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad saluandum; stremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur, non cado. Fundatus enim sum supra firmam petrā, peccauit peccatum grande, turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte saluetur? *Et infra:* Clamat clauus, clamat, vulnus, quod vere Deus sit in Christo, mundum reconcilians sibi, ferrum pertransiit animam eius, & appropinquauit cordi, vt non iam nesciat compati infirmitatibus nostris. Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet illud magnum Sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quid ni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu Domine suavis & mitis es & multæ misericordiæ? Maiorem enim miserationem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro additis morti & damnatis.

At etiam alibi Bernard. Meditare passionem crucifixi corporis, & vide si aliquid est in eo, quod non peroret ad Patrē. Pro te diuinum illud caput, multiplici spinarum densitatē densatum, vsq; ad cerebri teneritudinē confixum est, dum configitur spina. Spinis peccatorum suorum, ait Dominus per Prophetam, circumdedit me populus iste. Ne doleret caput tuum, ne tua vulneretur intentio, caligauerunt in mortem oculi tui, & illa luminaria, quæ illuminant orbem, ad horam extincta sunt. Nonne illis obtenebrantibus, tenebræ factæ sunt super omnem terram, & illa duo magna luminaria, cum aliis luminariibus submota sunt? Hoc autem totum factum est, vt auertant oculi tui, ne videant vanitatē, & sic viderent, non attraherētur. Aures illæ quæ in caelis audiunt, Sanctus, Sanctus, Sāctus, Dominus Deus Sabaoth, audiunt in terris: Dæmoniū habes: Et, Crucifixe eum, cru-

cifige eum. Vt quid illud? ne aures tuæ obscurerent ad clamorem pauperis, ne reciperent auditum vanū, ne de tractionis virus susciperent. Speciosa illa facies, speciosa forma præ filiis hominum (pauis illita, afflicta colaphis, addicta delusionibus est. Sic namq; scriptum est: Ceperunt conspuere in eū, & percutere faciē eius, & illudere ei, dicētes: Prophetiza, quis est qui te percussit. Quare hoc? vt facies tua illuminaretur, illuminata confirmaretur, & diceretur de te: Vultus eius nō sunt amplius in diuersa mutati. Os illud quod docet Angelos, & homines instruxit, quod dixit, & factū est, felle potatū est & aceto, sed hoc factum est, vt veritatem & iudicium loqueretur os tuum, & confiteretur Dñm Deum suum. Manus illæ, quæ fundauerūt cælos, extensæ sunt in cruce, clauisq; verberatæ durissimis, vt manus tuæ extēderentur ad inopem, & dicere posses cum Psalmista: Anima mea in manibus meis semper. Quod tenemus in manibus non de facili obliuiscimur, sic & qui animā suam bonæ operationi imprimit, non tradidit eam obliuioni. Pectus illud, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, lancea militari perfoffum est, vt pectus tuum à prauis cogitationibus mundaretur, mundatum sanctificaretur, conseruaretur sanctificatū. Pedes illi, quorum scabellum adorare debemus, quia sanctum est, dura transfixione confossi sunt, vel confixi, ne pedes tui festinarent ad malum, sed current ad viam mādatorum Domini. Quid plura? Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea. Pro te carnem & animā suam posuit, vt corpus & spiritum tuum sibi vendicaret, toto se totum recuperauit. ** Idem.* Expergiscere nunc anima mea, & excutere de puluere, & cōtemplare virum hunc memorabilem, quem in speculo Euangelici sermonis quasi præsentem intuearis. Attēde anima mea, quis est ille, qui ingreditur habens imaginē Regis, & nihilominus serui despectissimi cōfusione repletus. Coronatus incedit, sed ipsa eius corona etiā cruciatus est illi. Et mille pūcturis speciosum eius caput diuulneratur. Regali purpura induitur: sed potius in eo despicitur, quam honoratur. Sceptrum in manu gestat: sed eo ipso reuerendū eius caput feritur. Adorat coram ipso positus in terra genibus, & Regē conclamant: & cōtinuo ad conspuendum amabiles eius genas subsiliunt. Maxillas palmis concutiunt, & honorabile collū inhorant. Vide anima mea, quomodo vir ille per omnia coarctatur, & spernitur. Sub crucis onere dorsū incuruare iubetur, & suā portare ignominiam ad locū deditū supplicij, Myrrha potatur & felle. In cruce subleuatur, & dicit: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciūt. Qualis est hic, qui omnib. pressuris suis nec semel os suū aperuit, vt aliquid querelæ aut excusationis, aut cōminationis, aut maledictionis, aduers⁹ maledictos canes illos proferret, sed nouissime verbū benedictionis super iniustos suos, quale à sæculō nō est auditū, effudit? Quid hoc viro mansuetius, quid benignius, anima mea, vidiisti? Adhuc autem attentius illum intuere quam grandī admiratione & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum, & verberibus laceratum in medio latronum, cruce ignominiose ferreis clauis affixum, aceto in cruce potatum, & post mortē lancea in latere vulneratum, & copiosos sanguinis riuos, ex quinque vulneribus manuum, pedum, & lateris effundentem. Fletum deducite oculi mei, & liquece anima mea igne cōpassionis, super cōtritione amabilis viri huius, quem in tāta mansuetudine, tot vides afflictum doloribus. *Idem:* Respice Domine sancte Pater de Sanctuario, & de excelso cælorum habitaculo, & intuere hanc factosāctam hostiam, quam tibi offert magnus Pontifex noster, sanctus puer tuus Dominus Iesus Christus pro peccatis fratrum suorum: & esto placabilis super multitudinē malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri Iesu, clamat ad te de cruce. Ecce gloria & honore coronatus sum. In dextera maiestatis tuæ astat vultū tuo pro nobis, caro enim & frater noster est. *Idem:* Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi obediens vsque ad mortem factus

Psal. 129. a

Psal. 32.

Idem ser. 25. super Cant. post med.

Gal. 6. d

Isa. 53. a

Idem ser. 28. super Cant. ante med.

Idem ser. 61. super Cant. ante med.

Ioan. 7. e
6. 19. a

Psal. 44.

Mat. 26. g

1. Reg. 1.

Psal. 118. o

Psal. 22. d

* Quæ sequuntur vsque in finem capituli, sunt Ansel. in spec. Euang. ser. c. 12.

Luc. 23. e

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 15.

est,

est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices eius in perpetuum, ut memineris, quantam ab eo pro peccatis nostris satisfactionem receperis. Utinam Domine appendantur in statera peccata, quibus iram meruimus, & calamitas, quam pro nobis passus est innocens filius tuus. Certe hoc grauior apparebit, & hoc magis digne, ut propter ipsam effundas super nos misericordiam tuam, quantum fuit illa, ne pro peccatis nostris contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine Pater referat omnis lingua super abundantia bonitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortem, ut tantum, tamque fidelem Aduocatum haberemus in cælis coram te. *Idem*: Et tibi Domine Iesu fortissime zelotes, quid gratiarum, quid retributionis digne retribuam ego homo: puluis, & cinis, & vile figmentum? quid enim pro mea salute facere debui, & non fecisti? Ab imo pedis vsque ad summum verticis, totam in aquas passionum te demeristi, ut me totum de illis extraheres. Et intrauerunt aquæ vsque ad animam tuam. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, ut meam perditam mihi redderes. Ecce me duplici debito obligasti, nam & pro eo quod dedisti, & pro eo quod mei causa perdidisti, debitor tibi sum, & pro mea quidem vita bis à te mihi data, semel in creatione, semel in redemptione: quid magis iuste tibi reddam, quam ipsam, non habeo. Pro tua autem preciosa anima ita conturbata, quid ab homine digne rependi possit, non inuenio. Nam & si cælum, & terram, & omnem ornatum eorum, pro ea possem rependere, certe vsque ad mensuram debiti, nullatenus attingere possem. Ut autem id ipsum, quod & debeo, & possibile mihi est, retribuam tibi, tui Domine muneris est. Diligendus es mihi toto corde, tota mente, tota anima, tota virtute, & tua mihi sequenda vestigia, qui pro me mori dignatus es, & quomodo fiet illud in me, nisi per te? Adhæret anima mea post te, quia tota virtus eius pendet ex te. Hucusque Bernardus. Habes igitur à beato Bernardo more suo melliflue eructantem de Domini Passione melliflua & pulcherrima. Videas ne in vacuum ea eripias. Sed toto corde, totoque affectu ipsius auctoritatibus incitata in Domini Passione verseris, quia ipsius meditatio, super omnes alias, quæ de vita ipsius occurrere possunt, noscitur eminere. De cætero ad Resurrectionem ipsius Domini Iesu accedamus.

CAPVT LXXXVII.

De Resurrectione Domini, & quomodo primo apparuit Matri Dominica die.

Veniens Dominus Iesus cum honorabili multitudine Angelorum, ad monumentum die Dominico, summo mane, & reacipiens corpus istud sanctissimum, & ipso monumento clauso, processit propria virtute resurgendo. Eadem autem hora, scilicet summo mane, Maria Magdalena, & Iacobi, & Salome licentia petita prius à Domina, ceperunt ire cum unguentis ad monumentum. Domina autem domi remansit, & orabat, dicens: Pater clemētissime, Pater piissime, sicut scitis, mortuus est filius meus, inter duos latrones cruci fuit affixus, & ego eum sepelivi manibus meis: sed potens estis Domine, eum mihi restituere incolumem, rogo maiestatem vestram, ut eum mihi reddatis. Quare tardat tantum ad me venire: Remittite obsecro eum mihi, quia non quiescit anima mea, nisi videam ipsum. O fili mi dulcissime, quid est de te? quid agis? quid moram contrahis? rogo te ne amplius differas venire ad me, tu enim dixisti: Tertia die resurgam. Nonne fili mi, est hodie tertia dies, non heri, sed prius heri, id est, nudius tertius, fuit dies illa magna, & amara valde, dies calamitatis & mortis, tenebrarum & caliginis, separationis & mortis tuæ. Ergo fili mi est hodie tertia dies. Exurge ergo gloria mea, & omne bonum meum, & redi. Super omnia desidero te videre. Consoletur me tuus reditus, quam sic contristauit discessus. Reuertere ergo dilecte mi, veni Domine Iesu, veni spes mea vnica, veni ad me fili mi. Illa ergo sic orante, & lacrymas dulciter emittente, ecce su-

bito Dominus Iesus venit in vestibus albiſſimis, vultu sereno, speciosus, gloriosus & gaudens, & dixit ei quasi ex latere: Salve sancta parens. At illa statim se vertens: Es tu, inquit, filius meus Iesus? Et genuflexit adorans. Cui filius: Mater mea dulcissima, ego sum, resurrexi, & adhuc tecum sum. Eis autem surgentibus, ipsa cum lacrymis iura gaudio amplexans eum, & vultum vultui applicans fortiter stringebat requiescens totaliter super eum, & eam alacriter sustentabat. Postea confedentibus eis pariter, diligenter & curiose intuebatur eandem in vultu & cicatricibus manuum, & per totum quærens, si omnis dolor ab eo discesserat. Et ille. Reuerenda mater, omnis à me dolor abscessit, & mortem & dolorem, & omnes angustias superavi, nec de cætero inde aliquid sentiam. Et illa: Benedictus sis Pater tuus, qui te mihi reddidit, exaltatum, & laudatum sit nomen eius, & magnificatum in sæcula. Stant ergo & colloquuntur ad inuicem gaudentes, & Pascha ducentes delectabiliter, & amanter. Et narrat ei Dominus Iesus, qualiter populum suum liberauit de inferno, & omnia quæ fecit in isto triduo. Ecce nunc ergo magnum Pascha,

CAPVT LXXXVIII.

Quomodo Maria, & alia due Maria venerunt ad monumentum, & de cursu Petri & Ioannis.

Magdalena vero, & alia due Mariæ ibant, ut dixi, ad monumentum cum unguentis. Dum ergo fuerunt extra portam ciuitatis, reuocabant ad memoriam afflictiones & pœnas Magistri sui, & in omnibus locis, in quibus aliquid notabiliter contra ipsum, vel per ipsum factum fuerat, aliquantulum subsistebant, genuflectentes, & osculantes terram, gemitus & suspiria dantes, & dicentes: Hic obuiauimus ei cum cruce super collo, quando Mater eius semimortua est: hic se vertit ad Mulieres: hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide appodiuit parumper: hic sic crudeliter & fortiter impulerunt eum, ut velocius ambularet, & quasi eum currere coegerunt: hic spoliauerunt eum, & totum nudum fecerunt: hic eum crucis patibulo affixerunt. Et tunc cum magno clamore, & inundatione lacrymarum, procidentem in facies suas adorauerunt crucem, & osculatae sunt eam, pretioso adhuc Domini sanguine rubricatam. Deinde surgentes, & euntes versus sepulchrum, dicebant: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et aspicientes, viderunt reuolutum lapidem, & Angelum Domini sedentem super eum, qui dicit eis: Nolite timere, &c. ut in Euangelio continetur. Illæ autem fraudatæ spe sua, quia putabant corpus Domini inuenire non attendentes ad verba Angeli, conterritæ redeunt ad discipulos, dicentes, corpus Domini esse sublatum. Tunc ergo Petrus & Ioannes concurrerunt ad monumentum. Conspice bene eos, currunt ipsi, currunt Magdalena & sociæ post eos, omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum, & animam suam, currunt multum fideliter, multumque feruenter, multumque anxie. Cum autem peruenerunt ad monumentum respicientes in ipso non inuenerunt corpus, sed viderunt lintamina & sudarium, & recesserunt. Compatere ipsis, quia in afflictione magna sunt. Quærunt Dominum suum, & non inueniunt, & nesciunt ubi amplius quærere debeant: ergo dolentes & flentes discesserunt.

CAPVT LXXXIX.

Quod Dominus apparuit tribus Mariis.

Mariæ autem remanserunt ibidem, & respicientes in monumentum, viderunt duos Angelos, stantes in albis, qui dicunt eis: Quem quæritis, viuentem cum mortuis? Illæ autem nec tunc attenderunt ad verba eorum, nec aliquam consolationem acceperunt de visione Angelorum: quia non quærebant Angelos, sed Dominum Angelorum. Iterum duæ Mariæ conterritæ, & quasi absorptæ, elongauerunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes. Magdalena vero nesciens, quid aliud facere deberet, & quia sine Magistro suo viuere non poterat,

Iob 11.

Ibid. c. 16.

Mariæ cum unguentis vadunt ad monumentum.

Matt. 27. g

Marc. 16. b
& Matt. 28. b
Ioan. 20. a

Luc. 24. a

terat.

Dominus apparuit tribus Mariis in via pariter pergentibus.

1. IAN. 20. d

Orig. in diuersos ho. 10. 197. 2.

Dominus apparuit Mariae Magdalene in horto.

10. IAN. 20. d

terat, & ibi eum non inueniebat, & vbi eum quæreret, ignorabat, stabat ad monumentum foris plorans Iterum ergo respiciens in monumentum, quia semper sperabat, ibi eum reuidere, vbi eum sepelierat, vidit ipsos Angelos sedentes, qui dicunt ei: Mulier, quid ploras? quem quæris? Et illa: Tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Vide mirabilem operationem amoris. Paulo ante audierat ab vno Angelo, quod resurrexerat, & postea à duobus quia viuebat, & non recordabatur, sed dicit, Nescio: Amor hoc faciebat, quia, vt dicit hic Origenes, anima sua non erat, vbi ipsa erat, sed ibi erat, vbi magister suus erat, Nesciebat cogitare, loqui, nec audire, nisi de ipso. Cum autem ista sic ploraret, nec de Angelis aliquid curaret, amore suo magister suus non poterat amplius se tenere. Dominus ergo Iesus refert hoc matri, & dicit, quod vult ire ad consolandum eam, quæ hoc multum acceptat, & dicit: Fili mi benedicte, vade in pace, & consolere eam, quia multum te diligit, & de tua morte multum doluit, & memento redire ad me, & amplexans dimisit eum. Venit ergo ad monumentum in horto, vbi erat Magdalenæ, & dicit ei: Mulier, quem quæris? quid ploras? Et illa eum non cognoscens adhuc, vt ebria respondit, dicens: Domine, si tu sustulisti eum, dicit mihi, vbi posuisti eum: & ego eum tollam. Conspice bene eam, quomodo lacrymabili vultu, suppliciter, & deuote eum exorat, vt doceat eam illum, quem quærit: semper enim sperabat, audire aliqua noua de suo dilecto. Tunc Dominus ad eam dixit: Maria. Ipsa vero quasi reuiuiscens, & cognoscens eum ad vocem, indicibili gaudio dixit: Rabbi, id est, magister, Dominus vos estis, quem querebam, quare tandem vos mihi celastis? Et currens ad pedes osculari volebat. Dominus vero volens animum suum eleuare ad cœlestia, vt non quæreret eum amodo in terra, dixit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, &c Et addidit: Nonne prædixi tibi, quod tertia die resurgerem, quomodo igitur me in sepulchro quærebas? Et illa: Dico vobis magister, quod tantus dolor de acerbitate passionis & mortis vestræ cor meum repleuerat, quod omnium oblita, de nihilo recordabar, nisi de corpore vestro mortuo, & de loco, vbi sepeliueram ipsum: & ideo vnguentum hoc mane detuleram. Benedicta sit magnificentia vestra, quæ resurgere, & ad nos redire, dignata est. Stant ergo simul dilecti, cum iucunditate & gaudio magno. Ipsa vero curiose aspicit eum, & interrogat de singulis, & responsum alacritatis recipit. Nunc ergo, & hic est magnum Pascha. Licet autem sic à principio Dominus ei responderet, vix credere possum, quin eum familiariter tangeret, antequam inde discederet, osculando pedes & manus. Sed disensatiue sic fecit à principio, vel quia talem se ostendebat, qualis erat in corde suo, secundum communem expositionem: vel quia, vt dixi, volebat animum suum erigere ad cœlestia, secundum quod Bern. innuere videtur. Pie namque credi potest, quod quam sic amanter & singulariter, ante omnes qui scripti reperiuntur, visitabat, ad lætificandam eam non turbandam, faciebat. Mysterialiter ergo, non pertinaciter dixit illud verbum? quia non pertinax, neque durus, benignissimus Dominus est, & maxime diligentibus se. Post aliqualem vero morulam, discessit Dominus dicens, quia & alios oporteret eum visitare. Tunc Magdalena quasi alterata, sicut nolens ab eo vnquam discedere, dicit: Domine, vt video, vestra conuersatio non erit amodo nobiscum, sicut consueuerat, rogo ne obliuiscamini mei. Mementote Domine tot bonorum, quot mihi contulistis, & familiaritatis & dilectionis, quam habuistis ad me, & recordamini Domine Deus meus. Et Dominus ad eam: Noli timere, confide & constans esto, quia semper ero tecum. Tunc ipsa benedictione ab eo recepta, & Christo discedente, venit ad socias, & nunciat hoc eis. Illæ vero de resurrectione Domini gaudentes, sed quod non viderant eum, dolentes recedunt cum ea. Cum ergo istæ tres Mariæ

A in simul pergerent, antequam venirent ad ciuitatem apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Auete. Illæ vero vltra quam dici posset exhilaratæ, procidentes tenuerunt pedes eius. Hic ergo similiter & quærun & aspiciunt, & responsum iucunditatis accipiunt, & faciunt magnum Pascha. Dicit autem eis Dominus Iesus. Dicit fratribus meis, vt veniant in Galilæam, ibi me videbunt, sicut prædixi eis. Vides, quod magister humilitatis vocat discipulos suos fratres, nunquid hanc virtutem dimisit? Tu autem si in prædictis vis intelligentiam, & consolationem habere, recordare de his, quæ superius tibi dixi, vt, scilicet in omnibus locis & factis ita sis animo, ac si præsens esses corpore. Et idem de infra dicendis.

CAPVT XC.

Quod Dominus apparuit Ioseph, Iacobo minori, & Petro.

D Iscedens ergo Dominus Iesus ab eis, apparuit Ioseph, qui eum sepelierat. Captus enim erat propterea à Iudæis, & reclusus in quodam cubiculo diligenter sigillato, & post sabbatum eum interficere volebant. Apparuit ergo ei Dominus Iesus, & faciem eius extersit, & osculum dedit, & inde saluis sigillis in propriam domum reportauit. Apparuit etiam Dominus Iesus Iacobo minori, qui vouerat se non comesturum, nisi videret Dominum resuscitatum. Dixit ergo ei & his, qui cum eo erant: Ponite mensam. Deinde panem accipiens, benedixit, & dedit ei, dicens: Comede dilecte frater mi, quia filius hominis resurrexit à mortuis. Ista vero refert Hieronymus. Cum autem Magdalena & sociæ redeunt domum, & narrant discipulis, resurrexisse Dominum, Petrus mœrens, quod Dominum suum non viderat, nec quiescere valens propter amoris vehementiam, discessit ab eis, & solus ibat versus sepulchrum. Nesciebat enim, vbi eum alibi quæreret. Dum ergo pergeret, Dominus Iesus apparuit ei, dicens: Pax tibi Simon. Tunc Petrus percutiens pectus suam, & procidens in terram cum lacrymis, dixit: Domine dico meam culpam, quia te dereliqui, & pluries negavi, & osculatus est pedes eius. Dominus autem ipsum erigens, osculatus est eum, dicens: Pax tibi, noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa, ego bene sciebam, & prædixi tibi. Nunc ergo vade, & confirma fratres tuos, & confide, quia mortem & omnes inimicos vestros, & aduersarios deuici. Hic ergo similiter fit magnum Pascha. Stant & colloquantur adinuicem, & diligenter Petrus aspicit eum, & singula notat. Benedictione vero accepta, rediens ad Dominam & ad discipulos, omnia narrauit. Scire autem debes, quod de apparitione facta Domine nihil continetur in euangelio: ideo autem ipsam posui, & ante præmissi, quia de ipsa videtur tenere Ecclesia, vt in legenda de resurrectione Domini plenius habetur.

1. Cor. 15. 3

Hier. lib. de script. Eccles. 1. in Iacobo 10. 1.

CAPVT XCI.

De Reditu Domini ad sanctos Patres post Resurrectionem.

D Dominus ergo Iesus cum discessit à Petro, quia nondum visitauerat sanctos Patres, post resurrectionem suam, quos in Paradiso deliciarum dimiserat, rediit ad eos, procedens in stola candida cum multitudine Angelorum. Quem ipsi in tanta gloria conspicientes à longe, cum indicibili exultatione, & iubilo, canticis, & laudibus, suscipiunt eum, dicentes: Ecce rex noster, venite, occurramus Saluatori nostro Magnum principium & regni eius non erit finis. Dies sanctificatus illuxit nobis, venite omnes & adoremus Dominum. Et procidentes in terram adorauerunt eum, & surgentes, & stantes cum eo reuerenter & iucunde compleuerunt laudes suas, dicentes: Vicit Leo de tribu Iuda, refluuit Domine caro mea, adimple nos lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Resurrexisti gloria nostra, exultabimus & lætabor in te. Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & dominatio tua vsq; in generatione & generationem. Et nos non discedimus à te,

resuscit

resuscitabis nos, & nomen tuum exaltabimus. Præcur-
for pro nobis ingressus est, Pontifex factus in æternum. **A**
Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & læte-
mur in ea. Hodie illuxit nobis dies redemptionis, repa-
rationis antiquæ, felicitatis æternæ. Hodie per totum
mundum melliflui facti sunt cæli: quia Dominus regna-
uit à ligno. Dominus regnavit, decorem indutus est, in-
dutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Can-
tate ei canticum novum, quia mirabilia fecit, Saluavit si-
bi dextera eius, & brachium sanctum eius. Nos autem
populus eius, & oves pascuæ eius, venite, adoremus
eum. Appropinquante autem hora vespertina, dicit eis
Dominus Iesus compatior fratribus meis, quia propter
mortem meam contristati, & conterriti, disperguntur
sicut oves errantes, & multum desiderant me videre.
Vadam ergo & ostendam me ipsis, confortabo, & con-
solabor eos, cito reuertar ad vos. At illi procidentibus di-
xerunt: Sic fiat Domine, vt dixistis.

CAPVT XCII.

*Quod Dominus apparuit duobus Discipulis, euntibus
in Emaüs.*

Cum ergo duo ex discipulis eius irent versus ca-
stellum Emaüs, quasi iam desperati de ipso, & irent
tristes, de his quæ acciderant conferentes: venit Domi-
nus Iesus, & iunxit se ipsis in specie peregrini, & ibat
cum ipsis interrogans eos, & respondens, & conferens
verba salubria, vt in Euangelio habes. Tandem coac-
tus ab eis, intravit cum illis & manifestauit se ipsis.
Hic autem diligenter attende, & considera bonitatem
& benignitatem Domini tui. Primo, quia non potuit
eius feruens amor, sustinere suos sic errare, & tritari.
Vere fidus amicus est, fidelis comes, & benignus Do-
minus iungit se ipsis, quærit tristitiæ causam, & expo-
nit eis scripturas, inflammans corda eorum, ad omnem
rubiginem extirpandam. Sic quotidie nobiscum facit
spiritualiter. Sic enim grauati aliqua perplexitate vel
acedia de ipso loquimur, statim adest confortans & il-
luminans corda nostra, & etiam inflammans in amo-
rem sui; optimum enim est, contra tales pestes loqui de
Deo. Vnde dicit Propheta: Quam dulcia faucibus meis
eloquia tua Domine, super mel & fauum ori meo. Et
iterum: Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus
tuus dilexit illud. Similiter etiam cogitare de Deo; vn-
de idem Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in
meditatione mea exardescet ignis.

Secundo considera bonitatem eius, non solum ex
amore, vt dixi, sed etiam ex humilitate profunda. Cõspi-
ce namq; ipsum, quo modo humiliter vadit cum eis; va-
dit namq; cum suis, quasi vnus ex eis Dominus omniũ;
nonne tibi videtur ad primordia humilitatis rediisse: ex-
emplum nobis est similiter faciendi. Sed & in alio attẽ-
de Domini humilitatem: quia non est dedignatus hos
discipulos inferioris gradus. Nõ enim erant isti de Apo-
stolis, sed de aliis minoribus discipulis, & tamen familia-
riter iungit se ipsis, vadit & loquitur. Non sic elati, nol-
lent enim nisi cum præcipuis viris & magnarum opũ,
conuersari & ambulare. Item in alio relucet hic sua hu-
militas. Nam si consideras elatos, videbis, quod nolunt
ampullosa verba sua spargere inter paucos. Sed Dñs
etiam cum duobus loquitur arcana sua; non vilipendit
paucos, immo nec etiam vnum, sicut fecit olim cum
Samaritana. Tertio considera Domini bonitatem, quan-
tum ad præsens negotium, quo modo instruit discipulos
suos in moribus, reficit & consolatur. Conspicias ergo
eum, quomodo fingit se longius ire, vt eorũ augeat de-
siderium, & inuitetur, & teneatur ab eis; & quo modo
postea benigne intrat cum eis, panẽ accipit, & benedi-
cens suis sacratissimis manib. frangit & porrigit, & sei-
psum eis reuelat, & quotidie hoc facit nobiscum inui-
sibiliter, nã teneri vult & inuitari per desideria, orationes
& sanctas meditationes. Et ideo semper orare oportet,
& nõ deficere, vt ipse docuit, qualiter ista fecit ad no-

stram eruditionem, vt sc. attẽdamus ad opera pietatis, &
hospitalitatis. Et quo modo non sufficit diuina eloquia
legere vel audire, nisi opere compleantur. De hoc in
Homilia Gregorij super hoc Euangelio poteris plenius
edoceri. Non autem dedit istis Discipulis magnam sui
copiam, sed statim porrecto eis pane, euauit ab oculis
eorum. Nam etiam alios consolari volebat, cum quibus
tamen etiam istos est consolatus.

CAPVT XCIII.

Quod Dominus apparuit reclusis in die Resurrectionis.

Redierunt autem prædicti duo Discipuli statim in
Hierusalem, & inuenientes alios discipulos congrega-
tos, absente Thoma, eis ista narrauerunt. At pariter
audierunt: quia surrexit Dominus, & apparuit Simoni.
Tunc Dominus Iesus intrans ad eos ianuis clausis, stetit
in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis. Discipuli vero
procidentes in terram, & suam culpam dicentes, quod
sic eum dereliquerant, ipsum alacriter susceperunt. Do-
minus ergo: Surgite, inquit, fratres mei, quia omnia pec-
cata sunt vobis dimissa. Stat ergo familiariter inter eos,
& ostendit eis manus & latus, & aperit eis sensũ, vt in-
telligant scripturas, & cognoscãt Resurrectionem suam.
Petit ab eis, si habeant aliquid ad manducandum, &
manducat coram eis partem piscis assi, & fauum mellis.
Insufflat in eos, & dicit eis: Accipite Spiritũ sanctum.
Vides quo modo ista sunt plena omni iucunditate &
læticia. Gaudiũ sunt ergo Discipuli viso Domino, lætantur
coram eo, qui ante erant pauescãti. O quam libenter ei-
dem illa porrexerũt, vt comederet, quam fideliter ei mi-
nistrabant, & quam iucunde assistebant ei. Conspice etiã
Dominam ibidem esse, quia Discipuli congregabant se
ad eam. Vide ergo eam indicibili gaudio ista conspiceri,
& iuxta filiũ familiariter sedere, & sicut expedit seruire
alacriter. Dominus etiam Iesus libenter suscipit omne
seruitium de manibus eius, & eam reuerenter honorat
coram discipulis. Non autem omittas Magdalenam dile-
ctam discipulam, & Apostolorum Apostolam. Conspice
etiam, qualiter more solito, sedet ad pedes magistri sui,
diligenter audit verba eius, & si quid potest etiam ipsa,
gaudiose, ac toto affectu eidem ministrat. O qualis tunc
est domuncula ista, & quam gratiosum habitare in ea?
Nonne tibi videtur etiam nunc esse magnum Pascha, si
aliquid deuotionis habes? puto quod sic. Sed parum ste-
tit tunc Dominus cum eis, quia iam erat quasi sero. Ta-
men forte etiam ipsi cõegerunt eum aliquantulum plus
stare, rogantes ne sic cito recederet. An non credis quod
Magdalena, sedens ad pedes iuxta eum, teneret per pan-
nos eum confidenter, & cum reuerenti audacia, ne dis-
cederet ita cito. Erat enim indutus vestimentis albissi-
mis, vestibus gloriæ suæ. Sic enim eum tenebat, non
præsumptuose, sed confidenter faciebat, sic diligens, sic
dilecta, nec Domino displicebat. Teneri vult Dominus,
vt patet in duobus discipulis supra, euntibus in Emaüs.
Tandem Dominus reuerentia matris exhibita, similiter
& ab ea recepta licentia, benedicens omnes, recessit ab
eis; ipsi vero procidentes, de cita reuersione rogauerunt
eundem. Remanserunt autem famelici, & sitibundi de
Domino, de quo tantam copiam habere consueuerant,
eum sæpe suspiriis, & desiderijs reuocantes. Vidisti quo-
ties hodie habuisti Pascha: nam omnes istæ apparitiones
in die Paschatis fuerunt. Sed forte audisti, sed non
sensisti, quia nec forte in passione compassionem habui-
sti. Credo enim, quod si in passione compati scires, &
mentem haberes, vnitam & non sparsam ad sæcularia,
vel superflua, vel curiosa, in qualibet vice sentires Pa-
scha. Et hoc de quolibet die Dominico contingere pos-
set, si mente integra diebus Veneris & Sabbati, te cum
passione Domini præparares, maxime dicente Apostolo:
Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.

Luc. 24. b

Psal. 118. c

Ibidem. 5.

Psal. 38. a

Elatorum
consuetudo.

Luc. 18. a

Luc. 24. f

Ioan. 20. e

Ibidem.

2. Cor. 1. f

CAPVT XCIV.

Quod Dominus apparuit Discipulis in octava Pasche, & erat cum eis Thomas.

Adueniente autem die octava Resurrectionis, iterum apparuit Dominus Iesus Discipulis ianuis clausis. Et erat Thomas cum eis, qui prima die cum eis non fuerat. Et cum alij narrassent ei, qui viderunt Dominum; respondit: Nisi videro in manibus eius fixuram clavorum, & mittam digitum, &c. vt in Euangelio continetur, non credam. Dicit ergo Pastor bonus, & de puillo suo grege sollicitus: Pax vobis deinde dicit Thomas: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Tunc Thomas procidens, tetigit cicatrices Domini, & dixit: Dominus meus & Deus meus. Hominem enim vidit, & Deum credidit. Dixit etiam suam culpam de hoc, quod ipse dereliquerat eum, sicut & alij dixerunt. Dominus autem erigens eum, dixit: Noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa. Hoc autem de Thomae dubitatione dispensatorie permissum est, vt euidentioribus argumentis, Resurrectio Domini probaretur. Conspice autem hic diligenter eum, & considera solitam benignitatem, humilitatem, & amorem feruentem ipsius, quo modo sc. Thomae monstrat & aliis discipulis vulnera sua, vt tolleret omnem obscuritatem de cordibus eorum, ad ipsorum & nostram utilitatem. Reseruauit quoque sibi Dominus cicatrices vulnerum, maxime propter tria, sc. vt faceret Apostolis. fide de sua Resurrectione, & vt ipsas ostendat Patri, quando vult placare eum, & interpellare pro nobis; est enim noster Aduocatus: & etiam vt eas monstrat reprobis in die iudicij. Stat ergo Dominus Iesus cum matre & Discipulis suis, per aliquam morulam loquens de regno Dei, & ipsi cum eo in lætitia magna, audientes ista verba excelsa, & aspicientes faciem eius, plenam gaudio & decore. Attende bene eos circumcirca stantes, sed Dominam familiarius iuxta eum: Magdalenam vero semper ad pedes eius considera. Sta & tu reuerenter, à longe tamē, nisi forte misericordia motus faciat te vocari. Tandem dicit eis, quod vadant in Galilæam, in montem Thabor, vt dicitur, & ibi apparebit eis. Et benedictione data discessit ab eis. Ipsi vero remanserunt, vt prius, famelici & sitibundi de eo, sed plurimum confortati.

CAPVT XCV.

Quod Dominus apparuit Discipulis in Galilæa.

Post hæc Discipulis ad dictum locum pergentibus, iterum apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & docentes eos seruare, quæcunq; mandauit vobis. Et confortamini: quia ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Adorauerunt autem eum in suo aduentu, & stant etiam nunc cum magna iucunditate cum eo. Considera bene eos, & ea quæ dicta sunt modo ipsis: nam magna sunt valde. Manifestat eis, qualiter est Dominus omnium: dat eis mandatum de prædicando: dat formam baptizandi: dat etiam vigorem eis per maximum, dum dicit, quod semper erit cum eis. Vides quantam iucunditatem dat eis, & quot ostendit eis insignia charitatis. His ergo dictis per Dominum data eis benedictione, disparuit ab eis.

CAPVT XCVI.

Quod Dominus apparuit Discipulis ad mare Tiberiadis.

Discipuli vero adhuc remanserunt in Galilæa. Iuerunt autem quadam vice piscatum ad mare Tiberiadis septem ex ipsis, & per totam noctem nihil ceperunt. Mane facto, Dominus iterum apparuit eis, & stetit in littore maris. Attende autem hic, quæ acta sunt, quia iucundissima sunt. Quærens ergo Dominus, si aliquid cepissent, respondentibus. Non, dixit: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & multitudinem magnam ceperunt. Dixit itaq; Ioannes Petro: Dominus est. Tunc Petrus nudus existens, succinxit se tunica, & festinus venit per mare: alij vero nau-

gio venerunt. Et cum descendissent, viderunt piscem positum super prunas, & panem paratum, Dominus enim hoc eis parauerat. Fecit etiam accipi de piscibus eorum, & assari, & simul cum eis comedens, fecit conuiuium & festum magnum cum eis in littore maris. Et consuetudine humilitatis suæ more ministrans eis panem eis porrexit, & fregit: & piscem similiter dedit eis. Stant ergo reuerenter, & multum alacriter isti septem discipuli cum Domino suo, pariter cum eo comedentes, aspiciunt faciem eius desiderabilem & iucundam, & exultant in cordibus suis. Accipiunt de sacratissimis manibus eius escas delectabiles, & reficiuntur non minus spiritualiter, quam corporaliter. O quale conuiuium est illud. Conspice bene singula, & si potes, pascaris cum eis. Attende nihilominus quæ sequuntur, quia pulcherrima sunt & vtilissima. Nam completo isto solemnium conuiuium, dicit Dominus Petro: Diligis me, plus his: & Petrus; Domine tu nosti, quia amo te. Dicit ei Dominus: Pasce agnos meos, &c. Sic ter interrogans, recommendauit ei gregem suum. In quo Domini benignitatem solitam considera, charitatem, & humilitatem. Aperte enim vides, quo modo diligenter affectuose imprimit, reiterat, & recommendat Petro animas nostras. Iterum autem Dominus post hæc prædixit Petro mortem ipsius, dicens: Cum esses iunior, cingebas te, &c. significans, quod per Passionem crucis clarificaturus esset Deum. Et cum de Ioanne Petrus quæreret: Hic autem quid? Dominus respondit: Sic eum volo manere, donec veniam; quasi dicat: Nolo quod per viam passionis me sequatur, sed in senio & contemplatione requiescat. Quævis alij Discipuli intelligerent, quod non moreretur. Sed non erat hoc magnum donum, cum melius sit dissolui, & esse cum Christo. Attendisti quam multa, & quam magna facta & dicta sunt in hac apparitione. Post hoc disparuit Dominus ab eis, & more solito rediit ad sanctos patres: Discipuli vero cum magno gaudio remanserunt, & post redierunt in Hierusalem, &c.

CAPVT XCVII.

Quod Dominus apparuit plus quam quingentis fratribus simul, & de apparitionibus.

Iterum autem apparuit Dominus plus quam quingentis fratribus simul, vt dicit Apostolus sed quo loco, aut quando non est scriptum. Sed stans benignus Dominus inter eos, prædicans, & loquens de regno Dei magna eos iucunditate repleuit: Habes ergo duodecim apparitiones Domini post Resurrectionem vsque ad Ascensionem, absq; duabus cum Ascensione proxime dicendis, & sic fuerunt quatuordecim. Scire tamen debes, quod in Euangelio non sunt scriptæ nisi decem. Nam quomodo apparuit matri, non est scriptum in aliquo loco, sed sic pie creditur. Quo modo autem apparuit Ioseph, dicitur in Euangelio Nicodemi. Quomodo etiam Iacobo, scripsit Apostolus ad Corinthios: & etiã refert beatus Hieron. De ista etiam de quingentis fratribus scripsit beatus Apostolus ibidem. Aliæ vero scriptæ sunt in Euangelio. Potes etiam meditari de pluribus. Nam verisimile est, quod benignissimus Dominus sæpe matrem & discipulos visitabat, & Magdalenam dilectam discipulam, confortans & exhilarans eos qui sic vehementer de sua passione fuerant contristati, & conterriti. Quod etiam beatus Aug. sentire videtur, dicens de tempore post Resurrectionem: Non omnia, inquit, scripta sunt; crebra erat eius cum eis conuersatio. Et etiam forte ipsi sancti Patres, maxime Abraham & Dauid, ad quos specialiter facta fuit promissio de filio Dei, veniebant cum eo ad videndum illam suam excellentissimam filiam matrem Domini, quæ pro eis omnibus gratiam inuenit, & genuit Redemptorem. O quam lætenter eam respiciebant, & reuerenter se inclinabant eidem, & omni qua poterant benedictione, replebant, quamvis non viderentur ab ea. Potes etiã considerare in hoc benignitatem, charitatem, & humilitatem Domini, more solito, de quibus sæpe fecimus mentionem, & in omnibus factis eius relucent. Quod etiam postquam

gloriose vicerat, & resurrexerat, peregrinari adhuc voluit per quadraginta dies, vt suos discipulos confirmaret, & roboraret. Digne namq; post tot annorum curricula, post tot labores & afflictiones, post tam ignominiosam & acerbam mortem poterat triumphator ad suam gloriam remeare, & per suos Angelos confirmare, & confortare Apostolos pro suo nutu: sed quia hoc non patiebatur charitas sua: personaliter voluit conuersari cum eis apparetis eis per quadraginta dies in multis argumentis, & loquens de regno Dei. Pro eis fecit hoc & pro nobis, sed non aduertimus. Dilexit te vehementer, & non diligitur, cum ad talem ac tantum ignem, non solum caleferi, sed ardere debeamus. Nunc ad Ascensionem veniamus.

CAPVT XC VIII.

De Ascensione Domini.

Circa Dominicam Ascensionem te vigilē esse oportet, vt si vnquā toto mentis conatu, te præsensem exhibuisti verbis & factis eius, nūc facies multo magis. Nam hæc solemnitas omnes superat alias, vt clarius infra tibi ostendam. Et saltem hoc te animet ad attentionem, quod nunc Dñs discessurus est corporali præsencia, completo suæ peregrinationis cursu. Vnde verba & facta ipsius sunt attentius consideranda. Quælibet enim anima fidelis debet sponsum suum, Dñm suum, & Deū suum, in eius discessu vigilantissime obseruare, & quæ per eum dicuntur, & fiunt, viscerosius mente amplecti, & eidem se deuotius & humiliter recomēdare, & totaliter animū suum ab aliis abstrahere. Quadagesimo itaq; die à Resurrectione, sciens Dominus Iesus, quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrē, cum dilexisset suos, nunc vero in finem dilexit eos. Accipiens ergo de Paradiso terrestri sanctos patres & alias animas, stans & benedicens Eliæ & Enoch, ibi remanentibus, & adhuc viuentibus, venit ad discipulos suos, qui erant in cœnaculo in monte Sion cum matre ipsius & aliis apprensens eis, voluit etiam ante discessum suum prædere cum ipsis, in signum memorialis dilectionis & gaudij. Omnibus ergo simul comedētibus, cum lætitia magna in hoc vltimo conuiuio Domini sui. Dicit eis Dominus Iesus: Tempus est, vt reuertar ad eum qui misit me, vos autem manete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ex alto: quia infra paucos dies replebimini Spiritu sancto, prout vobis promisi. Postea ibitis per vniuersum mundum prædicantes Euangelium meum, baptizando credentes, & eritis mihi testes vsque ad vltimum terre. Exprobrauit etiam incredulitatem eorum, quia his qui viderant eum resurrexisse, sc. Angelis suis nō crediderunt. Hoc nunc maxime facit, cum de prædicando dicebat, quasi daret eis intelligere: Multo magis debebatis vos Angelis credere, etiam antequam me videretis, quam gentes, quæ credent vobis prædicantibus, & me non videbunt. Fecit etiam hæc, vt cognoscentes defectū suum remanerent humiliores, ostendens eis in suo discessu, quantum placebat ei humilitas, & quasi eam peculiari-ter recommendaret eisdem. Quærentibus autem eis de temporibus futuris, noluit respondere, quia non expediebat eis. Stant ergo, comedunt, & loquuntur, & gaudent propter præsentiā Domini sui, sed nihilominus turbati propter discessum. Tanta enim amoris teneritudine diligebant eum, quod etiam verba discessus sui, non poterant æquo animo sustinere.

Quid autem dicam de matre iuxta eum præsente, quæ super omnes sic intense eum amabat? An non credis, quod, ad hæc verba discessus filij, maternæ dilectionis tacta & commota dulcedine, reclinaret caput suum super filium, & recumberet super pectus eius? Nam si Ioannes hoc fecit in cœna, nunc multo magis meditari potes de ipsa. Vnde suspirans cum lacrymis eum rogabat, dicens: Fili mi, si discedere vis, ducas me tecum. Dominus autem consolatus eam, dicebat: Rogo mater charissima, ne feras moleste discessum meum: quia vado ad Patrem. Te autē remanere hic expedit ad tempus, propter confirmandos credentes, postea veniam ad te, & assumam te ad gloriam meam. Ad quem mater, Fili

mi dilectissime, fiat voluntas tua. Nam non solum remanere, sed & mori parata sum, pro animabus, pro quibus & mortuus fuisti, sed esto memor mei. Dominus autem eam, & discipulos, & Magdalenam, & alias consolabatur, dicens: Non turbetur cor vestrum, neque formidet: non relinquam vos orphanos, vado & venio ad vos, & semper ero vobiscū. Tandē dixit eis, quod exeant in montē Oliueti, quia inde volebat ascendere, & tunc disparuit ab eis. Mater ergo & omnes alij sine mora iuerunt ad dictum montē, qui est ab Hierusalem ad vnum milliare, & ibidem iterum apparuit eis Dominus. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones. Tunc amplexatus est matrem valefaciens ei, & mater eum tenerime. Discipuli autem & Magdalena, & omnes alij procidentes, & lacrymantes, deosculati sunt pedes eius, ipse vero suos Apostolos erigens, benigne osculatus est.

Conspice nunc eos bene, & cuncta quæ fiunt. Considera nihilominus sanctos patres ibidem existentes, inuisibiliter tamen, quomodo libēter & reuerenter intuentur Dominam, & affectuose benedicunt, per quam tantum beneficium consecuti sunt. Quomodo etiam intuentur illos excelsos pugiles, & duces diuini exercitus, quos inter omnes elegit Dominus, ad expugnandum, & vincendum vniuersum mundum. Tandem completis cunctis mysteriis, cœpit Dominus Iesus eleuari ab eis, & ascendere virtute sua. Tunc mater & omnes alij procidebant in terram. Dicebat Domina: Fili mi benedicte, memor esto mei, & propter discessum non poterat lacrymas continere: gaudebat tamen multum, quod filium suum sic gloriose cernebat petere cœlum. Similiter & discipuli eius dicebant: Domine pro te dimittimus omnia, esto memor nostri. Ipse vero eleuatis manibus, facie serenus, & gaudens, regio more coronatus & ornatus, triumphaliter ferebatur in cœlum. Benedicens eis dixit: Constantes estote, & viriliter agite, quia semper vobiscum ero. Ascendebat autem, secum ducens illam nobilem multitudinem, iter pandens ad eos, vt dixerat Michæas propheta. Dominus itaque gloriosus, candidus, & rubicundus, splendens & gaudiosus, præcedebat eos, viam eis ostendens, & ipsi cantantes & iubilantes, lætissimi sequebantur eum, dicentes: Cantemus Domino, qui ascendit super occasum. Dominus nomen illi. Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominū. Benedictus es Domine Deus noster, qui saluos facis sperantes in te; deducens populum tuū in exultatione, & electos tuos in lætitia. Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua, vt liberentur dilecti tui. Ascendens in altum prosperum iter faciens nobis, perducens nos in refrigerium, educis victos tuos in fortitudine, desiderium nostrum tribuens nobis. Intrabimus in domum tuam, & in conspectu angelorum tuorum tibi psallemus. Gloria laus, & honor, tibi sit rex Christe Redemptor. Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.

Interim autem Michaël Præpositus Paradisi pergens ad patriam, nuntiauerat, quod Dominus ascendebat. Ecce omnes spirituum ordines, seriatim per acies suas occurrerunt eidem, vnus ex eis non remansit, qui non veniret obuiam Domino suo, & inclinantes se cum omni qua poterant reuerentia, deducebant eum cum hymnis & canticis ineffabilibus. Quis enim posset cantus & iubilos, qui ab ipsis fiebant, explicare? Aduenerunt ergo principes coniuncti psallentes & dicebant, Alleluia, alleluia, alleluia.

Nomine qui in Domini rex benedicte venis:

Nunc tibi regnanti pangimus ecce melos.

Alleluia, alleluia, alleluia. Benedictus es Domine, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, alleluia, alleluia, alleluia. Dignus es Domine omni laude & honore, alleluia, quia victoriam gloriose fecisti, allel. Confiteantur cœli mirabilia tua Domine, allel. & virtutem tuam, allel. Ecce nunc ascendunt tribus Domini, alleluia, vt confiteantur, & dicant tibi alleluia, Ad lætandū in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cū hæreditate tua, alleluia, alleluia, alleluia. In huiusmodi canticis & confessionibus

Domini
Ascensio.

Michæa.

Cœlestium
spirituum
occursum, cū
Christus in
cœlos ascendit.

Domini

Dominum honorabant vtrinque coram ipso exultantes, & eidem festum honorificum cum omni reuerentia facientes. Et quis posset hoc gaudium enarrare?

Sed & illud quis dicere posset, quod tam beatissimi spiritus, quam sanctissimi patres simul habuerunt, cum sibi ad inuicem occurrerunt? Superni ergo spiritus reuerentia prius Domino exhibita, & canticis eius expletis, illis cum magna iucunditate dicebant. Principes populi vos venire gratulemur, alleluia; congregati estis cum Deo vestro, alleluia; & vehementer eleuamini, alleluia; psallite ei, qui ascendit super cœlum cœli, alleluia, alleluia. Et sancti Patres alacriter respondebant: Principes populi Domini, alleluia; custodes & adiutores nostri, alleluia; gaudium vobis & pax, alleluia; psallite & vos regi nostro, alleluia. Exultate Deo adiutori nostro, alleluia, alleluia, alleluia. Simul etiam ad se inuicem adorantes dicebant: In domum Domini lætantes inuis, alleluia; alleluia: simul nos capiet vrbs veneranda Dei, alleluia, oues pascuæ Domini, portas eius & atria intremus, alleluia, in hymnis & canticis, alleluia, Dominus enim virtutum nobiscum, alleluia, susceptor noster est, alleluia, alleluia. Vidēs ergo quod omnes iubilabant & psallebant. Nam iuxta prophetam: Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. Ascendit autem Dominus Iesus plane propter consolationem matris & discipulorum, quovsque eam poterant videre. Ex tunc autem nubes suscepit eum ab oculis eorum, & in momento cum omnibus angelis & prædictis patribus sanctis fuit in patria. Sic enim dicit prædictus propheta: Ponis nubem ascensum tuum, qui ambulat super pennas ventorum. Pennæ ventorum dicuntur summitates ventorum, id est, partes illæ, quæ præcedunt, & velociores sunt. Et ipse adhuc velocius ascendit, ex quo nubem interposuit. Stabant ergo Mater, & discipuli, & Magdalena, & aliæ flexis genibus, & intuebantur in cœlum euntem illum, quovsque poterant.

O, Quid erat videre Dominum sic gloriose ascendentem, & quid si quis potuisset videre, & audire beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, forte præ gaudio separata fuisset anima talis à corpore, & cū eis etiam ascendisset. Cum ergo sic vultibus adhuc eleuatis aspicerent, ecce duo Angeli steterunt iuxta illos in vestibus albis, dicentes: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui à vobis assumptus est in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Redite ergo in ciuitatem, & expectate, sicut dixit vobis. Considera hic, quomodo de ipsis Dominus fuit sollicitus. Nam statim cum euauit ab oculis eorum, misit Angelos suos, ne nimium ibidē stantes fatigaretur, & vt confortarentur audientes angelicum testimonium concordare secum de ascensione Domini sui. Auditis ergo his verbis, Domina humiliter rogauit Angelos, vt eam recomendarent filio suo. Illi vero se vsque ad terram inclinantes eidem libenter susceperunt mandatum eius, similiter Apostoli, Magdalena, & omnes alij dixerunt eis. Illis itaque disparentibus, ipsi redierunt in ciuitatem ad montem Sion, ibique morabantur, expectantes, vt Dominus Iesus mandauerat eis.

Dominus autem Iesus cum vniuersa prædicta felici & magnifica multitudine, aperiens ianuas paradisi, vsque tunc humano generi clausas, triumphaliter intrauit, & gaudenter patri genuflectens ait: Pater gratias ago tibi, qui mihi dedisti victoriam de omnibus aduersariis nostris. Ecce amicos nostros, qui captiui tenebantur, eos tibi præsentos: sed fratribus & discipulis meis, quos in mundo reliqui, promisi mittere Spiritum sanctum, rogo te pater mi, vt impleas promissionem, & eos recomendo tibi. Tunc Pater erigens eum, fecit eum sedere à dextris suis, & dixit: Benedicte fili mi, omnem potestatem & iudicium dedi tibi, de istis discipulis, & de missione Spiritus sancti, pro tuo velle disponas. Omnes autē sancti patres & beatissimi spiritus, qui adorantes procciderant in facies suas, corā patre surgentes reinceperunt cantica sua, & iubilabant coram Deo laudes. Si enim

A Moyses & filij Israël, post transitum maris rubri, cecinerunt carmen Domino, dicentes: Cantemus Domino glorioso, &c. Et Maria prophetissa soror eius, & reliquæ mulieres eam sequentes, in tympanis & choris Domino cantantibus superatis? Similiter cum Dauid deducebat arcam fœderis Domini Hierusalem, totus populus canebat legitime, & Dauid cum cantoribus citharam percutiebat, & omnes laudabant coram Domino in citharis suis & tympanis, & Dauid saltant totis viribus coram Domino: quanto nunc magis id faciebant, qui vere sunt cum Domino in tanto gaudio constituti? Et si Ioannes, vt in Apocalypsi refert, audiuit vocem in cœlo, centum quadraginta quatuor millia citharædorum, citharizantium in citharis suis, & cantabant, quasi canticum nouum, ante sedem Dei & Agni. Quodcumque gaudium illud significet, ego multo magis ipsum hodie contigisse, meditabor. Omnes ergo ibidem constituti psallunt, omnes exultant, omnes lætantur, omnes cantant, omnes gaudent, omnes iubilant, omnes manibus plaudunt, omnes chorizant, omnes iucundantur, omnes tripudiant. Vere nunc in superna Hierusalem auditur canticum lætitiæ, & per omnes vias eius ab vniuersis dicitur, Alleluia. Nunquam ab origine mundi, tale festum, & tam solemne Pascha celebratum est, nec vnquam erit forte nisi in die iudicij, cum omnes ibi præsentabuntur electi cum corporibus gloriosis. Et propterea tibi dixi in principio, quod hæc solemnitas omnibus consideratis, cunctis supereminet aliis. Percurras singulas, & videbis si verum loquor. Magnum Pascha, & solemne festum est Incarnatio Domini, & initium omnis nostri boni: sed hoc nobis non sibi, nam ipse tunc in thalamo Virginali inclusus est. Magnū etiam Pascha est Natiuitas eius: sed & illud nobis. Nam sibi compatiendum est, quia ad tantam paupertatem, vilitatem, & penuriam natus est. Magnum similiter quo ad nos festum est Passio eius, quia tunc omnia peccata nostra deleta sunt. Nihil enim, vt ait Gregorius, nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset; sed propter tormenta durissima, & mortem turpissimam, quam sustinuit, nec sibi fuit, nec nobis esse debet materia gaudij & lætitiæ. Magnum insuper & solemne, & verum pascha est Resurrectio ipsius Domini Iesu, tam pro se, quam pro nobis, quia ipse gloriosus triumphator apparuit, & nos iustificati sumus. Venerabilis itaque multum: & ideo singulariter in ipso cantat Ecclesia: Hæc dies quam fecit Dominus, &c. secundum beatum Augustinum. Hæc dies sanctior vniuersis, quod exponi potest de præcedentibus. Nam hæc dies Ascensionis maior & sanctior videtur, quia licet resurrexerit Dominus, adhuc tamen peregrinatur in terris, adhuc est clausa paradisi porta, adhuc sancti patres non iuerunt ad patrem, quæ omnia in Ascensione completa sunt. Et si bene inspicias, quidquid Deus fecit vsque modo, fecit vt perueniret ad hunc finem, & sine hoc omnia sua opera erant imperfecta. Nam cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, facta sunt propter hominem: homo autem propter gloriam habendam: ad ipsam vero vsque hodie, nullus quantumcumque iustus, pertingere poterat post peccatum. Vides quam magnificus, & mirificus sit iste dies. Similiter magnum Pascha valde dies Pentecostes & eum multum solemnizat Ecclesia, & recte, quia tunc donum summum recipit, scilicet, Spiritum sanctum. Sed & illud nobis non sibi. Sed hodiernus Ascensionis dies, est proprie festum solemnissimum Domini Iesu, quia hodie incipit sedere ad dexteram patris, & requiem capit à peregrinatione sua. Et etiam proprie festum est omnium supernorum spirituum, quia nouum gaudium suscipiunt à Domino suo, quem ante ibi in humanitatis forma non viderant. Et quia hodie primo restaurari incipiunt ruinae ipsorum in tanta multitudine beatorum, & proprie illorum egregiorum Patriarcharum, Prophetarum, & animarum sanctarum, qui ad supernam patriam hodie primitus intrauerunt. Si ergo festum facimus de aliquo san-

Exod. 15. a

Ibidem e

2. Reg. 6. c

Apoc. 14. a

Quare solemnitas Ascensionis præminet aliis omnibus festiuitatibus.

Psal. 117. d
August. ser.
126. de temp.
tom. 10.

Psal. 46. a

Psal. 103. a

Act. 1.

eto migrante ad cœlos, quāto magis de tot millibus, & quanto magis de Sancto sanctorum. Est etiam festum Dominæ, quæ filium suum regali diademate sublimatum, sic vidit tanquam Dominum verum, super excelsa conscendere. Est etiam nihilominus proprie festum nostrum, quia humana natura hodie super cœlos est exaltata, & quia nisi Christus ascendisset, illud ipsum etiam donū Spiritus sancti, pro quo sic merito solemnizamus, recipere nequibamus. Vnde ipse dicebat discipulis suis: Expedi vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Ad robur autem dicti mei, adduco Bernardum, qui de hac die sic loquitur, in sermone de ascensione Domini. Solemnitas ista, charissimi, gloriosa est. Consummatio enim & adimpletio est reliquarum solemnitatum, & felix clausula est totius itinerarij Iesu Christi filij Dei viui. Merito quidem solemnitatis & lætitiæ dies agitur, quādo sol ille supercœlestis, sol iustitiæ, nostris se præsentauit obtutibus. Magna quoque lætitia & exultatio multa nimis, quando conciso sacco lætitiæ circumdatus est, & nostræ dedicauit primordia resurrectionis. Veruntamen quid mihi & solemnitatibus istis, si conuersatio mea vsque adhuc detinetur in terris? Dico ergo, non multo minus mihi tolerabilior videtur exilij huius habitatio, quam gehenna. Denique; nisi ego abiero paraclitus non veniet ad vos. Videtne quemadmodum cæterarum solemnitatum, ea quam hodie celebramus, & consummationem habeat, & fructum declaret, & augeat gratiam? Sicut enim cætera omnia pro nobis fecit, qui pro nobis natus est: ita quoque ipsius ascensio propter nos facta est, & facit pro nobis. Hucusque Bernardus. Manifeste ergo videas, quod solemnior est dies ista omnibus aliis. Et anima quæ bene diligeret Dominum Iesum, magis hodie exultaret, quam in aliquo die anni. Vnde ipse dicebat discipulis: Si diligeretis me, gauderetis vti que, quia vado ad patrem. Et propterea credo me recte dixisse, quod nunquam in patria fuit aliqua dies adeo solemnizata, vt ista. Durauit autem gaudium & exultatio tanti festi vsque ad diem Pentecostes. Et per hunc modum potest meditari. Ascensio enim Domini fuit hora sexta, nam primo comederat hora tertia cum Discipulis suis. Quamvis ergo omnes in patria, vltra quā dici posset, exultarent: tamen prima die vsque ad aliam sextam sequentis diei Angeli fecerunt singulariter festum, & Dominus Iesus ostendit, vel fecit aliquam singularem familiaritatem & consolationem. Secunda die fecerunt Archægeli. Tertia Principatus. Quarta Potestates. Quinta Virtutes. Sexta Dominationes. Septima Throni. Octaua Cherubim. Nona Seraphim, qui sunt nouē ordines Angelorum. Et sic hæc durauerūt vsque ad sextam Sabati vigiliæ Pentecostes. Et tunc festum fecerunt sancti Patres, vsque ad horam tertiam diei Dominicæ.

CAPVT XCVIII.
De Missione Spiritus sancti.

TVnc his completis, dixit Dominus Iesus patri: Pater mi recordare promissi mei, quod feci de Spiritu sancto fratribus meis. Cui pater: Fili mi, multum gratū habeo quod promisti: tempus est, vt impleatur promissum tuum, dic ergo ad Spiritum sanctum: Rogamus te, vt descēdas ad discipulos nostros, & eas repleas, consolentis, robores, instruas, & cumulum virtutum & gaudiorum conferas eis. Et statim venit, & descendit in linguis ignis, super centum & vinginti Discipulos simul congregatos, & eos repleuit omni gaudio, cuius virtute Discipuli vigorati, docti, & accensi, ac illuminati, totum mundum circumcurrunt, & pro magna parte sibi subiecerunt. Nihilominus tamen superni ciues, etiam postea laudauerunt, & semper laudant Dominum, & habent dies lætitiæ, & nunquā deest ibi solemnitas, & gratiarum actio & vox laudis. Scriptum est enim: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Festinemus itaque & nos, ingredi in illam requiem, vbi tanta superabundat indefectibiliter lætitia, & ad patriam nostrā totis conatibus suspiremus. Odiamus huius miseri, & putridi corporis nostri compagem,

& eius curam non faciamus in desideriis, quod nos hic detinet carceratos, & peregrinos à tanto bono. Dicamus ergo cum Apóstolo: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum: Quamdiu in hoc corpore sumus, peregrinamur à Domino. Et iterum: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Desideremus eius dissolutionem, & eam continue postulemus à Domino: quia per nos eam cum salute consequi non valeamus. Et iterum: Saltem moriamur mundo, pompis & concupiscentiis eius. Abstrahamus nos corde forti & perseveranti, ab his rebus caducis, & à miseris & breuibus consolatiunculis harum visibilium rerum, quæ inficiunt & vulnerant animas nostras. Ascendamus autem mente cum Domino, vel potius ad Dominum, & cum ipso in cœlis sit conuersatio nostra. Et sic facientes, non ex toto simus peregrini, & aduenæ, vt in tempore visitationis nos ad se dignetur assumere, ipse de quo loquimur, Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus, & laudabilis in sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT XCIX.

Excitatio Desiderij ad Patriam, per mortis appetitum.

HAbes ergo ex prædictis dilectissima filia, vitam Domini Iesu, tibi pro maiori parte, in meditationibus traditam. Suscipe reuerenter, libenter, & gaudenter prædicta, & in eis tota deuotione, hilaritate, ac sollicitudine conuersari non pigriteris: quia hæc est via tua, & vita tua, hoc est fundamentum, super quo poteris magnum ædificium constituere. Ab hoc te incipere oportet, si vis ad sublimiora ascendere, pro vt in pluribus locis superius habuisti. Nam hæc vitæ Christi meditatio non solum per se dulciter pascit, sed ad maiorem cibum transmittit. Hæc enim sunt, quæ Dominus gessit in carne, sed longe sublimius est, in spiritu intueri, ad quæ per hanc scalam peruenire poteris, sed in hac interim immorandum, de quo sic ait Bern. Ego hæc arbitror præcipuā inuisibili Deo esse causam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus conuersari, vt carnalium videlicet, qui nō nisi carnaliter amare poterāt, cunctas primo ad suæ carnis amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorē perduceret spiritualium. Et infra: Monstrabat discipulis altioris amoris gradū, cum diceret: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquā. Et paulo post: In carnis igitur deuotione interim consoletur, qui viuificantē spiritum nō habet, eo dumtaxat modo, quo habent illi, qui aiunt: Spiritus ante faciem nostrā Christus Dominus. Et iterum: Si cognouimus Christum secundum carnē, sed nūc iam non nouimus. Nam alias quidem nequaquā sine Spiritu sancto, vel in carne diligitur Christus: & sine illa plenitudine. Cuius tamen mensura deuotionis hæc est, vt totum cor illa suauitas occupet, totum sibi ab amore vniuersæ carnis, ac carnalis illecebræ vendicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ quamlibet consanguinitatē, vel voluptatē, forte præfero carni Domini mei, per quod me, videlicet minus ea implere contingat, quæ in carne manens, verbis & exemplis me docuit: nonne liquido constat, quod toto nequaquam diligo corde, cum illud diuisum habens, partem impendere videat carni eius, partem intorquere ad propriam? Denique ait: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Ergo, vt breuiter dicam toto corde diligere, est omne quod blanditur, de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis amore postponere. In quo & mundi æque gloriam cōprehendo: quia gloria mundi est gloria carnis, & qui in ea delectantur, carnales esse non dubium est.

Vides quomodo etiam carnalis est hæc meditatio, respectu spiritualis hoc non accipias, vt minuatur deuotio, sed vt feruor crescat ad maiora, ad quæ tamen per hæc transeundo, te venire oporteat, in hac etiā ferueat tuus affectus, vt in eam te totum immergas. Bona est enim hæc meditatio carnalis, per quam vita carnalis excluditur, contemnitur, & vincitur mundus, sed & sic

faciendo

Rom. 7. d
1. Cor. 5. b

Phil. 1. c

Vita Christi fundamentum ædificij nostri & cibi animæ.
Bern. super Cant. ser. 20. post med.

Ioan. 6. g

Thren. 4. d
2. Cor. 5. d

Quid sit toto corde Deum diligere.
Matt. 10. d

Ioan. 16. a

Bern. ser. 2. in Ascens. Domini in prin. Idem serm. 4. statim à princ.

Ioan. 16. b

Ioan. 14.

Missio Spiritus sancti.

Aff. 2.

Psal. 83. b

faciendo stabilis mentem, erudiens ad virtutes, & animi robor accipies, vt in prologo tibi dixi. Hæc ergo meditari. sit tota & vna intentio tua, requies tua, cibus tuus, studium tuum. Nam ex his non solum prædicta bona consequeris, nec solum erunt tibi gradus ad cœlestis patriæ & ad maiestatis contemplationes, sed etiam erit continua & perpetua consolatio tua. Non enim qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore. Alioquin viderentur hanc quasi vilem contemnere, quod esset magnæ superbiæ. Vnde recordare, quod habuisti supra in tractatu huiusmodi contemplationis, scilicet de humanitate Christi, quam beatus Bernardus, qui fuit altissimus contemplator, nunquam dimisit. Immo, vt in suis sermonibus patet, eam super modum amplectitur, & extollit.

CAPVT C.

De modo meditando Vitam Christi, & de conclusione Opusculi.

Volo autem tibi tradere modum, quem teneas in meditando prædicta: ne si forte te ipsam crederes pertingere & extēdi ad omnia, quæ supra reperies, quasi per molem grauem negligeres, maxime cum credam meditationibus prædictis, vnius hebdomadæ spatium conuenire. Igitur scire debes, quod meditari sufficit, solum factum quod Dominus fecit, vel circa eum contigit fieri, vel dici secundum historiam Euangelicam, te ibidem præsentem exhibendo, ac si in tua præsentia fierent, prout simpliciter animo in dictis cogitādi occurrit. Moralitates autem & auctoritates, quas ad tuam instructionem in hoc opere posui, non expedit in meditationem adduci, nisi si qua virtus amplectenda, vel vitium detestandum, ipsa prima facie cogitationis occurrat. Eliges ergo in his meditando, aliquam horam quietam, postea infra diem poteris discere moralitatem, & auctoritates, & eas studiose memoriæ commendare. Quod omnino te facere conuenit, quia pulcherrimæ sunt, & quæ te quasi in tota vita spirituali valeant informare.

Meditationes vero sic diuide, vt die Lunæ incipiens, procurras vsque ad fugam Domini in Ægyptum. Et eo ibi dimisso, die Martis, pro eo rediens, mediteris vsque ad apertionem libri in synagoga. Die Mercurij exinde, vsque in ministerium Mariæ & Marthæ. Die Iouis abinde, vsque ad passionem. Die Veneris & Sabbati, vsque ad resurrectionem. Die vero Dominicæ, ipsam resurrectionem, & vsque in finem; & sic per singulas hebdomadas, facias, vt ipsa meditationes tibi reddas familiares, quod quanto magis facies, tanto facilius tibi occurrent, atque iucundius. Libenter conuerseris cum Domino Iesu, & vitam ipsius tanquam Euangelium, ad imitationem beatæ Cæciliæ, in corde studeas inseparabiliter collocare.

De cetero tempus est signandi librum, sed ne meis verbis; illud fiat de vberibus patris Bern. de quibus tibi tot flores, & tam pulchros decerpsi. Fiat conclusio in nomine illius, qui est liber signatus, Dominus noster Iesus Christus, ad cuius laudem totus est liber. Vnde beatus Bernardus quantum ad præsentem materiam spectat, sic ait super illo verbo: Oleum effusum nomen tuum. Est proculdubio inter oleum & nomen sponsi similitudo, nec otiose Spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego autem dico in triplici qualitate olei, quod lucet, pascit, & vngit; si vos non melius habeatis; fuit ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, meditatio. Vide idem nunc de sponsi nomine: luce prædicatum, pascit recogitatum, inuocatum lenit & vngit, & percurramus singula. Vnde putas in toto orbe tanta & tam subita fidei lux, nisi de prædicato Iesu: nonne in huius nominis luce Deus nos vocauit in admirabile lumen suum? quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et infra: Nec tātum lux est nomen Iesus, sed & cibus est. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat, quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, ve-

getat bonos mores atque honestos, castas fouet affectiones: Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur: inspidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus, sed est & medicina Tristatur aliquis vestrum, veniat in cor Iesus, & inde saliat in os. Et ecce ad exortum nominis huius, quod est lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimē, currit insuper ad laqueum mortis desperando, nonne si inuocet nomen Iesu, confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando si stetit ante faciem salutaris huius nominis, infuit duritia, vt assolet, cordis, ignariæ torpor, & rancor animi, languor acediæ? Cui fons forte siccatus lacrymarum, inuocato Iesu, non continuo eruit vberior, fluxit suauior? Cui in periculis palpitanti & trepidanti, inuocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubiis æstuanti, & fluctuanti, nō dubito ad inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in aduersis diffideti, si nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare licet. Inuoca, inquit, me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Nihil tam iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Iesum, hominem mihi propono mitem & humilem, & corde benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique puritate ac sanctitate conspicuum, eundem ipsum Deum omnipotentem, qui suomet exemplo sanet & roborat adiutorio. Hæc omnia mihi sonant, cum insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente, illa tanquam pigmentarias species, hoc tanquam valde acuam eas, & facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit. Hoc tibi electuarium habes, o anima mea, reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus. Iesus salutaris certe, quodque nulli vnquam pesti tuæ inueniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus. Denique & inuitaris. Pone me, inquit, vt signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo. Sed hoc alias. Nunc vero habes, vnde & brachio medearis & cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu, vnde actus tuos vel prauos corrigas, vel minus perfectos, adimpleas. Itemque vnde tuos sensus aut serues, ne corrumpantur: aut si corrumpantur, sanes. Idem: Quam pulcher es Angelis tuis Domine Iesu, in forma Dei in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum, ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ patris, & quidem perpetuus, minimeque fucatus, candor vitæ æternæ. Quam mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui huius positione decoris. Etenim vbi te exinanisti, vbi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsi, ibi amplius gratia radiavit. Quam chara mihi oris stella ex Iacob: quæ lucidus flos de radice Iessæ egredieris: quam incundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto: quam spectabilis & stupendus etiam virtutibus superneis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in consecrationibus miraculorū, in reuelationibus Sacramentorum. Quam denique rutilans post occasum sol iustitiæ, de corde terræ resurgis, quam formosus in stola tua. Demum rex gloriæ in alta cœlorum te recipis, quo modo non pro omnibus his omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tui: Hæc ergo, similiaque pato de dilecto, intuentem sponsam aduertisse, cum diceret: Ecce tu pulcher es & decorus, neque hæc sola; sed insuper aliquid proculdubio de natura decoris superioris, quod nostrum omnino præternolat intuitum, & effugit experimentum: Ergo iteratio vtriusque decorem substantiæ designauit. Hæc Bernardus. Deo gratiarum actio viuenti in sæcula sæculorum. Amen.

Contemplatio & meditatio Vitæ Christi sunt gradus, quibus peruenitur ad salutem.

Discursus de nomine Iesu, pulcher & deuotus.

Psal. 94. b

Meditationes Vitæ Christi per omnes dies hebdomadæ distribuendæ.

Cant. 8. b

Idem ser. 45 super Cant. ver. fin.

Conclusio Opusculi.

Num. 24. b Is. 11. a

Bern. super Cant. ser. 15. circa med.

De nomine Iesu mira encomia.

Eph. 5. b

S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE
Doctoris Opusculum.
QVOD INSCRIBITVR
Lignum Vitæ.

Vt Christi Domini vita, passio, & glorificatio menti, affectui, & memoria Christianorum infixæ semper habeant, S. Bonaventura arborem recogitavit: quæ duodecim expansa ramis, frondibusque ac floribus pulchre ornata instar Ligni Vitæ mysterij, de quo Ioannes Apoc. 22. loquitur, fructum duodenarium affert omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem in se habentem. Hinc fit, vt Opusculum hoc, Lignum Vitæ nuncupetur: cuius subtilitas, utilitas, & commoditas adeo magna sunt, vt inter alia Auctoris Opuscula, hoc, quod in Ligni Vitæ consideratione versatur, non infimum locum teneat. Arbor vero hac ex aduerso descripta, & in præfatione declarata insigne proprium est S. Bonauentura. Ipse quippe B. Pauli Apostoli exemplo, confixus cruci, Christum & hunc crucifixum perpetuo meditabatur. In quo etiam Seraphicum Franciscum tanquam eius religionis alumnus egregie imitatus est, vt cuius ille stigmata corpore & corde gestabat, hic saltem cordi semper impressa haberet.

PRÆFATIO.

CHRISTO confixus sum Crucis. Verus Dei cultor, Christi que discipulus, qui Saluatori omnium pro se crucifixo perfecte configurari desiderat, ad hoc potissimum attento mentis conatu debet intendere, vt Christi Iesu crucem circumferat iugiter tam mente, quam carne: quatenus præfatum Apostoli verbum veraciter valeat in seipso lentire. Porro huiusmodi affectum, & sensum is dumtaxat apud se viuaciter experiri meretur, qui Domine passionis non immemor nec ingratus, laborem, & dolorem, amoremque crucifixi Iesu, tanta memoriæ viuacitate, tanto intellectus acumine, tanta voluntatis charitate considerat, quod veraciter illud sponsæ proferre potest eloquium: Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.

Vt igitur præfatus in nobis attendatur affectus, formetur cogitatus, imprimatur memoria, ex sacri Euangelij silua, in qua de vita, passione, & glorificatione Iesu Christi diffuse tractatur, colligere studui hunc myrrhæ fasciculum, quem & paucis, & ordinatis, & correspondentibus sibi verbis compegi, propter facilitatem memoriæ: nec non simplicibus, consuetis, & rudibus propter declinandam curiositatis vitium, fouendam quoque deuotionem, & ædificandam fidei pietatem. Et quoniam imaginatio iuuat intelligentiam, ideo ex multis pauca collegi, & imaginaria quadam arbore sic ordinatis, atque disposui, vt in prima & infima ramorum ipsius expansione, Saluatoris origo describeretur, & vita: in media, passio, & glorificatio in suprema. Et in prima quidem ramorum serie quatuor aliternis secundum alphabeti ordinem ponentur versiculi: similiter in secunda & tertia: ex quorum quolibet instar fructus vnica pullulatio pendet, vt sic sint quasi duodecim rami afferentes duodecim fructus, iuxta mysterium Ligni Vitæ. Describe igitur in spiritu mentis tuæ arborem quandam, cuius radix irrigetur

A fonte scaturitionis perpetuæ, qui etiam excresecat in fluiuium vitum & magnum, quatuor videlicet capitum, ad irrigandum totius Ecclesiæ paradisum. Porro ex huius arboris stipite duodecim rami frondibus, floribus, fructibusque adornati consurgant, sitque; folium eius contra omne genus morbi medicamentum efficacissimum, tam præseruans, quam reparans, pro eo quod verbum crucis, virtus Dei est in salutem omni credenti. Flos autem eius sit omnis coloris formositate decorus, omnisque odoris suauitate resperfus, qui desiderantium anxia corda refocillet, & attrahat. Fructus tandem sit duodenus, habens in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem: qui sic domesticis Dei ad degustandum proponitur, vt semper eo satientur edentes, & tamen nunquam fastidiant. Et sic quidem fructus est, qui de virginali utero traxit originem, & in ligno crucis ad maturitatem saporosam, per æterni Solis calorem meridianum, Christi videlicet charitatem, peruenit, & in horto paradisi cælestis, in Ecclesia videlicet Dei, desiderantium ipsum, proponitur degustandus. Et hoc insinuat primus versiculus, quo dicitur:

*O Crux frutex saluificus, vino fonte rigatus,
 Cuius flos aromaticus, fructus desideratus.*

Verum licet hic fructus vnus sit, & indiuisus, quia tamen secundum eius multiplices status, dignitates, virtutes, & opera, multiformibus consolationibus deuotas animas cibet, quæ quidem ad duodenarium numerum reducuntur, ideo fructus hic Ligni Vitæ quasi sub duodecim saporibus in duodecim ramis gustandus proponitur, atque describitur. Vt in primo ramusculo mens Christo deuota saporem suauitatis percipiat, præclaram Saluatoris sui recogitando originem, & dulcem natiuitatem. In secundo ramusculo dignitatis condescensionis conuersationem perhumilem. In tertio, celsitudinem perfectæ virtutis. In quarto, plenitudinem abundantissimæ, & perfectissimæ pietatis. In quinto, cōfidentiam, quam habuit in periculo passionis. In sexto patientiam, quam exhibuit in illatis iniuriis, & contumeliis magnis. In septimo, constantiam, quam seruauit in ipso cruciatu, & dolore asperrimæ crucis. In octauo, victoriam, quam assecutus est in conflictu, & transitu mortis. In nono, resurrectionis nouitatem miris dotibus adornatam. In decimo, ascensionis sublimitatem, spiritualium charismatum diffusiuam. In undecimo, æquitatem futuri iudicij. In duodecimo, æternitatem diuini regni.

D Hos autem ideo voco fructus, quia sua maxima suauitate delectant, & virtuositate confortant animam meditantem in his, & diligentius singula pertractantem, si tamen abhorreat exemplum præuaricantis Adæ, qui Lignum scientiæ boni & mali prætulit Ligno Vitæ. Quod quidem vitare non potest, nisi rationi fidem, inuestigationi deuotionem, curiositati simplicitatem, tandemque carnali sensui omni, seu prudentiæ carnis sacram præferat Christi crucem, per quam sancti Spiritus charitas in cordibus deuotis inquitur, & septiformi gratia diffunditur, sicut in duobus supremis, & postremis versiculis postulatur.

Iesus ex Deo genitus.

E Xpergiscere proinde anima Christo deuota, & singula quæ de Iesu dicuntur, diligentius discute. Attente considera, & morose pertracta, cum Iesum audis ex Deo genitum. Caue, ne mentis tuæ oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat, quin potius columbino, & aquilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplare, quod ab illa æterna luce simul immensa & simplicissima, fulgentissima & summe arcana, coæternus, coæqualis, & consubstantialis splendor oritur, qui est virtus, & sapientia Patris generantis, in quo Pater omnia disposuit ab æterno, per quem fecit & sæcula, factaque gubernat, & ordinat ad gloriam suam, partim per naturam, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam; vt nihil in hoc mundo inordinatum relinquat.

Iesus præfiguratus.

A Principio quidem conditionis naturæ, collocatis in paradiso parentibus primis, dehinc propter esum ligni vetiti, per diuini decreti feneritatem expulsi, superna misericordia non distulit, hominem errabundum reuocare ad pœnitentiæ viam, spem veniæ dando per repromissum Saluatoris aduentum. Et ne forte per ignorantiam, & ingratiitudinem tanta Dei dignatio nostræ salutis foret inefficax, in quinque sæculi nuius ætatibus per Patriarchas, Indices, Sacerdotes, Reges, & Prophetas ab Abel iusto, vsque ad Ioannem Baptistam, Filij sui aduentum prænuntiare, promittere, ac præfigurare non destitit: vt per multa millia temporum & annorum, magnis, miris, multiplicatis oraculis, intelligentias nostras ad finem erigeret, & affectus per viuâ desideria inflammaret.

Iesus emissus caluus.

D Enique postquam venit plenitudo temporis, sicut homo sexta die conditus est de terra per diuinæ manus virtutem & sapientiam: sic in principio sextæ ætatis misso Archangelo Gabriele ad Virginem, & Virgine præbente illi assensum, superuenit in eam Spiritus sanctus, sicut ignis diuinus mentem eius inflammans, carnemque ipsius perfectissimâ puritate sanctificans. Sed & virtus eam obumbravit altissimi, vt tantum ferre possit ardorem, qua operante in instanti corpus fuit formatum, anima creata, & simul vtrumque diuinitati in persona Filij conuinitum, vt idem esset Deus & homo, salua vtriusque proprietate naturæ. O si valeres vt cumque sentire, quale, quantumque fuerit illud è cælo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatium, quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio generis, quantaque condescensio maiestatis, si Virginem canentem cum iubilo posses audire, si cum Domina tua in montana conscendere, si sterilis & Virginis suauem contueri complexum, & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco Indicem, vox verbum cognouit, puto quod canticum illud sacrum: Magnificat anima mea Dominum, &c. cum beatissima Virgine, suauiter tunc modulatione concineres, mirumque conceptum virginem vnâ cum Propheta paruulo exultans & iubilans, adorares.

Iesus Maria natus.

S Cæsar Augusti imperio, perturbata prius sæcula serenasset, in tantum, vt per ipsius edictum describeretur vniuersus orbis, diuinæ factum est prouidentiae cura, vt Ioseph Virginis sponsus pregnantem puellam de regali ortu profapia, ad Bethleëmiticam duceret urbem. Et iam à conceptu excursis mensibus nouem, Rex ille pacificus, tanquam sponsus de thalamo processit de vtero virginali: sic absque omni corruptione in lucem editus, sicut fuerat absque omni libidinis contagione conceptus. Qui cum magnus esset & diues, pro nobis effectus paruus, pauper extra domum in diuersorio nasci elegit, panniculis inuolui, lacte virgineo pasci, & inter bouem & asinum in præsepio reclinari. Tunc illuxit nobis dies redemptionis uouæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Tunc per totum mundum mellisui facti sunt cæli. Contemplare itaque nunc anima mea diuinum illud præsepe, vt pueri pedibus labia tua figas, & oscula gemines. Deinde pastorem excubias mente pertracta. Angelorum mirare concurrentem exercitum, cælesti melodiarum tuas interpone partes, corde & ore decantans: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Iesus conformis Patribus.

O Ctauo namque die circumciditur puer, & vocatur Iesus, vt sanguinis sui pretium pro te non tardans effunderet, tuam se verissimum Saluatorem ostenderet, patribus repromissum tam verbo, quam signo, eisque assimilatum per omnia, præter ignorantiam & peccatum. Propter quod & circumcisionis accipit signaculum, sicut & veniens apparuit in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum, nobisque fieret salus & sempiterna iustitia ab humilitate sumens initium, quæ omnium est radix, cultusque virtutum. Quid igitur superbis terra & cinis? agnus innocens, qui tollit peccata mundi, non abhorret circumcisionis canterium; & tu peccator cum sis, dum prætendis te iustum, remedium refugis salutis æternæ, ad quam nullatenus peruenire potes, nisi velis subsequi humilem Saluatorem?

Iesus tribus Magis monstratus.

N Ato Domino in Bethlehem Iudæ, stella tribus Magis in oriente apparuit, & vsque ad domum illius humilis Regis præua claritate perduxit. Noli iam & tu ab illius orientis, & præeuntis stellæ declinare fulgores, quin potius sacrorum Regum comes effectus, Iudæorum scripturam de Christo testimonium perhibentem accepta, & fraudulentæ regis Herodis declinat malitiam. Cum auro, & thure, ac myrrha Christum Regem, & verum Deum & hominem venerare, & cum primitiis gentium vocandarum ad finem, humilem Deum in cunis iacentem adora, & confitere, & laudare, vt sic in somnis commonitus, ne Herodiam sequaris superbiam, post vestigia humilis Christi reuertaris in regionem tuam.

Iesus summissus Legibus.

N on suffecit Magistro humilitatis perfectæ, cum Patri per omnia esset æqualis, quod seipsum subderet humillimæ Mariæ Virgini, nisi & se submitteret legi: quatenus eos, qui sub lege erant, redimeret, liberaretque à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Propter quod & matrem, quanquam mundissimam, legem purificationis voluit obseruare, & seipsum omnium Redemptorem vt primogenitum redimi, in templo Dei offerri, & hostiam pro se dari præsentibus & exultantibus iustis. Exulta igitur & tu cum illo beato senè Simeone, & Anna longæva. Procede in occursum matris, & paruuli. Vincat verecundiam amor. Depellat timorem affectus. Accipias & tu infantem Iesum in vlnas tuas, dicalque cum sponsa in Canticis Canticorum: Tenui eum, nec dimittam. Tripudia cum illo venerabili senè Simeone, & concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.

Iesus Regno fugatus.

Q voniam autem humilitatem perfectam trium specialiter adornari decet comitatu virtutum, sc. paupertatis, in fugiendo diuitias vt fomenta superbiæ: patientiæ vero in æquanimi perpeffione contemptus: obedientiæ quoque, in alienis parendo mandatis. Ideo diuina dispositione altiori permittente consilio, dum Herodes impius paruam Regem quarit, vt perdat supernæ reuelationis oraculo, in Ægyptum transfertur vt peregrinus & pauper, simulque in cœtaneis paruulis, ipsius causa occisis occiditur, & quasi in quolibet trucidatur. Tandem Herode defuncto, iuxta diuinum imperiū reducitur in terrâ Iudæ. Ibique conuersatus, & crescens ætate, & gratia cohabitabat parentibus & adeo erat subditus illis, vt nunquam, vel ad momentum secederet, nisi cum duodecim iam factus annorum remansit in Hierusalé, non sine multo matris dolore quæsitus, nec sine immenso gaudio reiuuentus. Noli ergo & tu fugientes in

Ægyptum

Pueri Iesu circumcisio.

Rom. 8. a

Eccl. 10. a

Matt. 2. a

Magos vocat Reges.

Præsentatio Christi in templo. Gal. 4. a

Luc. 2.

Cant. 3. b
Luc. 3. d

Peregrinatio in Ægyptum.

Gal. 4. a

Verbi diuini incarnatio.

Luc. 1. c

Luc. 2. a

Ibidem b

Agyptum matrem & paruulum, sine comitatu relinquere: Noli cum dilecta quærente dilectum, donec inuenias, ab inquisitione cessare. O cum quanta copia fluerent lacrymæ, si oculis piis aspiceres tam venerabilem Dominam, gratiosissimamque puellam, cum tam tenero, & formoso puerulo peregrinam: si etiam dulcem illam increpationem amantissimæ Dei genitricis audires: Fili, quid fecisti nobis sic? tanquam si diceret: Desideratissime fili, quomodo tam dilectæ, & diligenti matri tantam potuisti materiam præstare doloris?

Iesus Baptista calitus.

Cum autem ad tricesimum ætatis suæ annum Saluator peruenisset, volens operari salutem nostram, cœpit prius facere, quam docere. Et primum inchoans ianua Sacramentorum, & fundamento virtutum, baptizari voluit à Ioanne: vt exempla monstraret perfectæ iustitiæ, & vim regeneratiuam aquis conferret contactu mundissimæ carnis suæ. Quem & tu fideliter comitare; vt fias regeneratus in ipso, eiusque scrutare secreta, vt secus Iordanem in voce Patrem, in carne Filium, in columba videas Spiritum sanctum.

Iesus Hoste tentatus.

Ductus namque fuit IESVS in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo, quatenus & hostilis pugnæ humili perpeffione nos humiles faceret, & victoriæ assecutione viriles. Duram quoque, ac solitariam vitam constanter assumpsit, vt fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, & ad grauia præferenda firmaret. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro secreta solitudinis perquire, vt locius ferarum effectus, arcani silentij, orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trinæ conflictationis cum callido hoste, imitator fias, & particeps, & in omnium tentationum discrimine ad illum discas habere recursum, pro eo quod nõ habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

Iesus signis mirificus.

Ipse nempe est, qui fecit mirabilia magna solus, dum Elementa commutat, panes multiplicat, calcas, fluctusque tranquillat, demones compescit & fugat, leprosos emundat & sanat, mortuos suscitatur: qui & cæcis visum, surdis auditum, mutis eloquium, claudis gressum, paralyticis & aridis sensum restaurat & motum. Ad quem peccatrix conscientia clamat, nunc more fidelis leprosi: Domine si vis, potes me mundare. Nunc more Centurionis: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Nunc more Chananæ: Misere fili Dauid. Nunc more sanguisugæ mulieris: Si tengero, inquit, fimbriam vestimenti eius, salua ero. Nunc instar Mariæ, & Marthæ: Domine, ecce, quem diligis, infirmatur.

Iesus transfiguratus.

Ad confirmandum siquidem mentem humanam per spem retributionis æternæ, assumpsit IESVS Petrum, Iacobum, & Ioannem, quibus & Trinitatis sacramentum aperuit, & passionis abiectionem prædixit, & resurrectionis futuræ gloriæ in transfiguratione monstrauit, contestantibus sibi lege, & Prophetis in apparitione Moyfi & Eliæ: contestantibus etiam Patre & Spiritu sancto in voce & nube: vt sic anima Christo deuota, & iam in veritate firmata, & ad apicem virtutis euecta, fideliter dicat cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse, hoc est in tuæ contemplationis perfruitione serena, immissoque in eam caelesti sopore, & ecstasi, audiat arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Iesus Pastor sollicitus.

Quanta fuerit piissimi pastoris ad perditas oues solitudinis cura, quantaque clementia ipse, bonus pastor in parabola pastoris, & ouis centesimæ perditæ, multa que cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris reportatæ cum gaudio, pia metaphora indicat, & sermone expresso declarat, cum dicit: Bonus pastor, animam suam dat pro ouibus suis. Et in eo vere illud propheticum perfecte impletur: Sicut pastor gregem suum pascet. Nam propter hoc labores, sollicitudines, & inedia passus inter Phariseorum insidias & pericula multa, euangelizando regnum Dei ciuitates circuibat & castra, noctes ducebat in oratione peruigile. Nec Phariseorum veritus murmur & scandalum, publicanis reddebat se affabilem, asserens, propter male habentes se venisse in mundum. Ad pœnitentes quoque paternum prætendebat affectum, apertum ostendens eis diuinæ misericordiæ sinum. Testes horum inuoco, & adduco in medium Matthæum, Zachæum, & peccatricem illam ad pedes eius prostratam, & mulierem in adulterio deprehensam. Hunc igitur pastorem piissimum more Matthæi perfecte sectare, more Zachæi hospitio suscipere, more peccatricis vnguentis perunge, pedesque ipsius abluere lacrymis, tergere capillis, & osculis mulce: vt tandem cum ipsa muliere iudicio ipsius exposita, absolutionis sententiam merearis audire: Nemo te condemnauit; nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.

Iesus fletu rigatus.

Pro summæ quidē pietatis referenda dulcedine fons totius misericordiæ bonus IESVS, non modo pro nobis miseris semel, sed pluries fleuit. Nam super Lazarum primo, dehinc super ciuitatem: & tandem in cruce, ex illis piissimis oculis ad omnem expiationem peccatorum lacrymarum manauere fluentia. Fleuitque Saluator vbertim, nunc humanæ infirmitatis deplorando miseriam, nunc cæci cordis caliginem, nunc obduratæ malitiæ prauitatem. O cor durum, vesanum, & impium, & tanquam vera priuatum vita plangendum, cur more frenetici, flente super te sapientia Patris in tantis miseriis lætaris, & rides? Considera lacrymantem medicum tuum, & luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Iesus rex nobis agnitus.

Sane post Lazarum suscitatum, & post effusum alabastrum vnguenti super caput IESVS, odore famæ eius iam resperio in populo, præsciens ipse turbam sibi obuiam venturam, conscendit asellum, vt inter applausus currentium populorum cædentium ramos, & stercenentium vestimenta in via, miræ præberet humilitatis exemplum. Nec suæ miserationis oblitus, cum turbæ depromeret canticum laudis, ipse lamentum assumpsit super excidium ciuitatis. Surge nunc Saluatoris ancilla, vt tanquam vna de filiabus Hierusalem intuearis regem Salomonem in honore, quem sibi mater Synagoga in Ecclesiæ nascentis mysterium reuerenter exhibuit, vt insidentem aselli tergo, cæli, terræque Dominum velut cum ramis oliuarum atque palmarum, pietatis operibus, virtutumque triumphis iugiter comiteris.

Iesus panis sacratus.

Inter omnia memorialia Christi præcipua constat, recordatione esse dignissimum finale illud conuiuium sacratissimæ cœnæ. In quo non solum agnus paschalis ad edendum proponitur, verum etiam Agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, sub specie panis omne ha-

bentis

Luc. 2. g

Christus baptizatur.
Luc. 3. e
Mat. 3. c
Mar. 1. b
Ioan. 1. e

Mar. 4. a
Christi ieiunium & tentatio in deserto.

Hebr. 4. e

Luc. 5. b
Mat. 8. a
Idem 7. 5. b
Idem. 9. c

Ioan. 11. a

Mat. 17. a

Idem.

1. Cor. 12. a

Luc. 15.

Ioan. 10. b

Isa. 40. c

Luc. 5. d

Ioan. 8. b

Ioan. 11. e

Luc. 19. g

Hebr. 5. b

Hier. 6. g

Thren. 2. f

De ingresso Ch rist i in Hierusalem.

Mat. 21. a

Luc. 19. f

Cant. 3. d

De vltima cœna Domini.

Ioan. 13.

dentis in se delectamentum, & omnis saporis suauitatem, præbatur in cibum. In quo quidem conuiuio mira Christi refulsit bonitatis dulcedo, quando cum pauper-
culis illis discipulis, & Iuda proditore, eadem mensa, & scutella cœnauit. Mirum claruit humilitatis exemplū, dum pedes piscatorum, & etiā proditoris sui Rex gloriæ præcinctus linteo, studiosissime lauit. Mira patuit munificentia largitas, dum sacerdotibus illis primis, & per consequens toti Ecclesiæ & orbi terrarum, corpus suum sacratissimum & sanguinem, verum cibum dedit & potum: vt quod erat futurum in proximo sacrificiū Deo placens redemptionis nostræ impretiabile pretiū, esset viaticum & sustentamentum. Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in finem diligens suos, tam dulciter exhortatione confortauit in bono, Petrū specialiter præmonens ad fidei robur, & Ioanni offerens pectus ad recubitum iucundum & sacrum. O quā mira sunt hæc omnia repleta dulcedine, illi dumtaxat animæ, quæ ad tam celebre vocata conuiuium, tanto mentis currit ardore, vt possit illud propheticum eructare: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Psal. 41. a

Iesus dolo venundatus.

Passionem dulcissimi Iesu Christi pie cōsiderare volenti, primū occurrit perfidia proditoris, qui tantæ fraudis veneno repletus, vt suum Dominum & Magistrum proderet. Tanta fuit flamma malæ cupiditatis succensus, vt optimū Deum argento venundaret, & pretiosissimū Christi sanguinem vilis mercedis pretio compensaret. Tantæ denique ingratitude, vt illū, qui omnia sibi commiserat, & ad honorem, & dignitatē & culmen Apostolicæ potestatis prouexerat, inlequeretur ad mortem. Tantæ duritiæ, vt nec familiaritate conuiuij, nec humanitate obsequij, nec suauitate colloquij, à concepta malitia potuerit reuocari. O mira benignitas Magistri in discipulum durum, & pij Domini in seruum nequissimum. Certe bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Sed quamvis inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen exuperat agni Dei dulcissima mansuetudo, in exemplum data mortalibus, vt iam non dicat ab amico exasperata humanitas: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, &c. quia, Ecce homo vnanimis, qui dux videbatur & notus, qui Christi panes edebat, & in illa sacra Cœna cum illo dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem. Et tamen agnus ille mitissimus, os, in quo non est inuentus dolus, ori, quod abundauit malitia, in ipsa prodicionis hora suauis osculo applicare non renuit: vt omnia illi exhiberet, quæ prauis cordis pertinaciam emollire potuissent.

Iesus orans prostratus.

Sciens namque Iesus omnia, quæ super eum erant ventura, secundum altissimæ dispositionis arcamum, hymno dicto, exiit in montem Oliuarum, more solito oraturus ad Patrem. Et tunc præcipue iam mortis instante agone, cum dispersione quoque ac desolatione ouium, quas pius pastor tenero complexabatur affectu, fuit horribilis in natura Christi sensibili imaginatio mortis, vt diceret; Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Quanta vero fuerit in spiritu Redemptoris pro diuersis causis anxietas, testes sunt guttæ sudoris sanguinei, ex toto corpore decurrentis in terram. Dominator Domine Iesu, vnde animæ tuæ tam vehemens anxietas, & anxia supplicatio? Nonne voluntarium omnino Patri sacrificium obtulisti? Verum, vt veram in te credentes nostræ mortalitatis naturam, formemur ad fidem, & in tribulationum perpeffione consimili erigemur ad spem, & maiores erga te amoris stimulos haberemus, naturalem carnis infirmitatem huiusmodi expressisti evidentibus signis, quibus doceremur, quod vere dolores nostros pertuleris, & non absque doloris sensu degustaueris amaritudines passionum.

Iesus factus in agoniam.

Matt. 26. d

Luc. 22. c

Iesus turba circumdatus.

Sane quam promptus ad passionem fuerit spiritus in Iesu, ex hoc euidenter innouit, quod venientibus vnâ cum proditore viris sanguinum, & quærentibus animā suam cum facibus, laternis, & armis per noctem, vltro occurrit, & seipsum manifestauit, & obtulit. Et vt cognosceret humana præsumptio, nihil se posse aduersus ipsum, nisi quantū ipse permetteret, omnipotentis virtutis suæ verbo improbos satellites terræ allisit. Sed nec tunc misericordiam suam in ira continuit, nec pietatis suæ dulcedinem fauus ille distillare cessauit. Nam & mutilatam à discipulo aurem serui proterui, manus suæ contactu sanauit, & defensoris sui zelum ab inuadentium lusione compescuit. Maledictus furor eorum, quia pertinax, dum nec maiestatis miraculo, nec pietatis beneficio potuit refrænari.

Ioan. 18.
Matt. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Gen. 49. a

Iesus vinculis ligatus.

Denique sine gemitu audire quis possit, qualiter illa hora homicidas manus in Regē gloriæ iniecerunt truculenti lictores, & innocentes mitis Iesu manus vinculis constringentes, ipsum Agnum mansuetissimum nihil obloquentem, instar latronis contumeliose traxerunt ad victimam? Quis tunc doloris aculeus discipulorum corda penetravit, cum viderent dilectissimum Dominum, & Magistrū suum à suo discipulo proditum, ligatis post tergum manibus quasi malefactorem duci ad mortem, cum & ille, impiissimus Iudas pœnitentia ductus, tanta postmodum fuerit ex hoc amaritudine repletus, vt maluerit mori, quā viuere? Væ tamen homini illi, qui nec sic ad fontem misericordiæ per spem veniæ rediit, sed proprij sceleris immanitate perterritus desperauit.

Iesus notis incognitus.

Comprehensio dehinc pastore, dispersæ sunt oves: captoque Magistro, discipuli fugerunt. Petrus tamē tanquam fidelior secutus est à longe, vsque ad atrium principis sacerdotum, vbi ad vocem ancillæ, se Christū non nosse, cum iuramento firmavit, tertioque repetit: donec, gallo cantante, respexit benignus Magister prædilectum discipulum respectu miserationis & gratiæ, quo commonitus Petrus, & foras egressus, fleuit amare. Quisquis es, qui ad vocem impotentis ancillæ, carnis videlicet tuæ, Christum pro te passum negasti procaciter vel voluntate vel actu: rememorans passionem dulcissimi Magistri, foras cum Petro egredere, vt te ipsum amarissime desleas, si quando te respiciat, qui Petrum lacrymantem respexit, geminæ quoque amaricationis, compunctionis, scilicet pro te, & compassionis ad Christum: inebriaberis absinthio, vt expiatus cum Petro à reatu sceleris, replearis cum Petro spiritu sanctitatis.

Luc. 22. f. g.

Iesus vultu velatus.

Consilio siquidem malignantium pontificum, præsentatus Pontifex noster Iesus Christus, & veritatē confessus, se videlicet esse filium Dei, quasi blasphemus adiudicatus est morti, & innumera perpeffus opprobria. Nam vultus ille venerabilis hominibus, desiderabilis Angelis, qui & omnes cælos adimplet lætitia, labij polluti spuris inquinatur: ab impijs, sacrilegis manibus cæditur: velo in derisionem obtegatur, & Dominus vniuersæ creaturæ tanquam seruus contemptibilis colaphizatur, cum ille vultu placidissimo & sermone summissio, vnum ex seruis pontificis dantem alapam sibi, dulciter & benigne corripuit: Si male, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? O verax, dulcis, & pie Iesu: quænam anima tibi deuota hæc videns & audiens, possit se continere à lacrymis, & intimæ passionis occultare dolorem?

Ioan. 18. e

Iesu s

Iesus Pilato traditus.

Horrenda prorsus Iudæorum impietas, quæ tantis iniuriis fatiari non potuit, quin potius ferali rabie fremens, impio iudici tanquam rabido cani, animam iusti deglutiendam exposuit. Vinctum enim Iesum ante Pilatū pontifices perduxerunt, postulantes interim supplicio crucis eum, qui non nouerat omnino peccatum. Ipse vero quasi agnus coram tondente se, sic ante iudicem stabat mansuetus & tacitus, cum fallaces, & impij, falsorum criminum mole obiecta, tumultuosis clamorationibus auctorem vitæ petūt ad mortem: & virum homicidam, seditiosumque latronem seruant ad vitam, lupum agno, mortem vitæ, luci tenebras, tam stulte præferentes, quam impie. Dulcis Iesu, quis tam durus erit, vt clamores illos horribiles: Tolle, tolle, crucifige eum, sine gemitu, & clamore spiritus, aure corporis valeat audire, seu mente tractare?

Iesus Morre damnatus.

Verum, quamvis non ignoraret Pilatus, Iudaicam gentem aduersus Iesum non iustitiæ, sed inuidiæ zelo commotam, cum patenter assereret nullam se in eo mortis causam vel modicam inuenire, humano tamen timore deuictus, repleuit animam suam amaritudinibus, & piissimum regem crudelis tyranni Herodis videlicet iudicio subdidit, quem & ludibrio habitum, & ad se remissum, crudeli mandato nudum in conspectu derisorū astare præcepit, vt atrocissimis verberibus virgineam illam, & candidissimam carnem flagellatores truculenti diuellerēt, plagas plagis, liuores liuoribus crudeliter infligentes. Decurrit ille sanguis pretiosissimus per illa sacra latera innocentis, & amantissimi iuuenis, nullo prorsus in eo reperto reatu. Et tu perditte homo, totius confusionis, & contritionis huius causa existens, quo modo non in fletum erūpis foras? Ecce innocentissimus agnus, vt te à sententia iustæ damnationis eriperet, inuito propter te elegit iudicio condemnari. Ecce, quæ non rapuit, pro te soluit. Et tu anima mea nequam & impia, nec deuotionis exsoluis gratitudinem, nec compassionis rependis affectum.

Iesus spretus ab omnibus.

Postquam autem Pilatus adiudicauerat impiorum vota compleri: non suffecit militibus illis sacrilegis crucifigere Salvatorem, nisi prius, & ipsi illusionibus impleissent animam suam. Nam cōgregata in prætorium vniversa cohorte, exuentes eum vestibus suis, & tunica induentes coccinea, chlamydem illi circumdederunt purpuream, & corona spinea imposita capiti eius, & arundine in dextera manu, irrisorie genuflectebant, & alapas dabant, & expuentes in eum, sacrum illud caput percutiebant arundine. Attende nunc humani cordis superbia, quæ opprobria refugis, & ad honores aspiras, quis est iste qui ingreditur habens imaginem quasi Regis, & nihilominus serui despectissimi cōfusione repletus? Ipse est Rex tuus, & Deus tuus, qui quasi vir leprosus, & nouissimus virorum æstimatus est, vt te ab æterna confusione eriperet, à superbiæ peste sanaret. Væ igitur semel his, & væ igitur, qui post tam clarum humilitatis speculum, superbia tolluntur in altum, rursus ostētui habentes filium Dei: quem tanto amplius ab hominibus omni constat honorificentia dignum, quanto magis pro omnibus indigna sustinuit.

Iesus Cruci clauatus.

Satiatis iam impiis de opprobriis mansuetissimi Regis, rursus Rex noster vestibus suis induitur de nouo exuendus, & baiulans sibi crucem, perducitur ad Caluariæ locum, ibique totus exutus, vili dumtaxat circumtectus ad renes sudario, & super lignum crucis die pro-

iectus, expansus, protensus, & tractus, & in pellis modum hinc inde extensus, clauorum aculeis perforatur, manibus sacris & pedibus cruci affixis, & crudelissime fauciatis, vestes quoque ipsius dan. ur in prædam, diuiduntur in partes, tunica inconsutili indiuisa per sortem transeunte ad vnum. Vide nunc anima mea, quomodo ille, qui est super omnia benedictus Deus, à planta pedis vsq; ad verticem, totus in aquas passionis demergitur: & vt te totam de illis passionibus extraheret, intrauerūt aquæ vsque ad animam suam. Coronatus etenim spinis sub crucis onere dorsum curuare iubetur, & suam ipius portare ignominiam, & ad locum deductus supplicij, veste nudatur, vt ex flagellorum ictibus per dorsum, & latera carnis patefactis liuoribus, atq; scissuris, videretur quasi leprosus, & dehinc clavis transfossus, apparet tibi dilectus tuus propter te sanandam, concisus vulnere super vulnus. Quis mihi det, vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, vt totus tamen mente, quam carne transfodiar, crucisque affigar patibulo cum dilecto.

Iesus inunctus latronibus.

Ad augmentum confusionis, ignominia, dedecoris, ac doloris innocens agnus extra portam in loco punitionis sceleratorum, in die solempni, hora meridiana, in medio latronum super crucem, quasi ad spectaculum eleuatur, flentibus amicis, & insultantibus hostibus. Nam & qui præteribant, mouebant capita sua, & quia stabant, irrogabant conuitia, dicentes, quod alios saluos fecisset, nunc seipsum saluare non posset. Sed & ab irrisione huiusmodi alter latronum nequaquam abstinuit, cum tamen mitissimus agnus, & pro crucifigentibus & irridentibus pietatis dulcedine interpellaret ad patrem, & confitenti ac supplicanti latroni, liberalissima charitate repromitteret paradysum. O verbum totius dulcedinis & veniæ: Pater ignosce illis. O verbum totius amoris & gratiæ: Hodie mecum eris in paradiso. Respira nunc in spem veniæ anima quantumcunque peccatrix, si tamen patientis pro te Domini Dei tui vestigia sequi non abhorres, qui in omnibus preteritis suis nec semel os suum aperuit, vt aut querelæ, aut exultationis, aut comminationis, aut maledictionis sermonem aduersus maledictos illos canes vel leniter diceret, quin potius nouæ benedictionis verbum, quale à sæculis, nõ est auditum, super inimicos suos effudit. Dic ergo cum multa fiducia: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniã in te confidit anima mea, si forte more confitentis latronis audire merearis in mortis articulo: Hodie mecum eris in paradiso.

Iesus Felle, & aceto potatus.

Postea sciens Iesus, quia consummata sunt omnia, vt consummaretur scriptura, dixit: Sitio. Et acetoso & felleo poculo sibi propinato cum spongia, Ioãne, qui præsens fuit, attestante, subintulit: Consummatum est, tanquã si in gustu aceti & fellis, totius amarissimæ passionis consummata plenitudo consisteret. Nam quia per gustum ligni suavis & vetiti, totius nostræ perditionis causa extitit præuaricator Adam, opportunū fuit & congruum, per viam contrariam salutis nostræ inuenire remedium. Cum etiã in singulis mēbris ipius acutissimarū passionum militantes sagittæ crebrescerent, quarum indignatio ebibeat spiritū eius, vt cibi verbiq; vehiculum nequaquam remaneret immune, vt verificaretur in medico nostro propheticum illud: Repleuit me amaritudine, inebriauit me absinthio. Sed & vt illud cōpleteretur in dulcissima, & amantissima matre sua virgine gloriosa: Posuit me quasi desolatam, tota die mœrore confectam. Quæ lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, desolationum tuarū pondus Virgo beata: Quæ præmissis omnibus præsens assistēs, & particeps per omnem modum effecta, benedictam illam & sanctissimam carnem, quam tam caste concepisti, tam dulciter abluisti,

&

& lacte potasti, tam crebro in tuo reclinasti sinu, & labia labiis impressisti, carneo contemplata es visu, nunc ictibus flagellorum diuelli, nunc spinarum perforari aculeis, nunc arundine percuti, nunc palmis pugnisque concidi, nunc clavis perfodi, & stipiti crucis affixam atque pendentem grauius lanari, nunc omni ludibrio habitam, felleque tandem & aceto potari. Sed & diuiniſſimam illam animam oculis conſpexiſti mentalibus, omnis amaritudinis felle repletam, nunc ſpiritu frementem, nunc pauentem, nunc tædentem, nunc agonizantem, nunc anxiam, nunc turbam, nunc omni triſtitia & dolore mœriſſimam, partim propter paſſionis corporeæ viuaciſſimum ſenſum partim propter diuini hõnoris per peccatum ſubtracti feruentiſſimum zelum, partim propter effuſum in miſeris milerationis affectum, & partim propter compaſſionis ad te matrem dulciſſimam infixum in cordis intima telum, cum te coram ſe poſitam, & p̄is conſpiceret oculis, & blandis alloqueretur ſermonibus: Mulier, inquit: Ecce filius tuus, vt tuam conſolaretur inter anguſtias animam, quam paſſionis ſuæ gladio, amplius quam ſi proprio paereris in corpore, vere ſciebat eſſe tranſfixam.

Ieſus Sol morte pallidus.

DEnique cum agnus innocens, qui & verus iuſtitiæ ſol trium horarum ſpatio pependiſſet in cruce, & eodem tempore ſol iſte viſibilis factori ſuo compatiens lucis ſuæ radios occultaret, iam omnibus conſummatuſ, ſons ipſe vitæ hora nona ſiccatur, dum Deus & homo Ieſus cum clamore valido, & lacrymis, ad miſerationis maniſeſtandum affectum, & diuinitatis declarandam potentiam, ſpiritu in manus Pauli commendans, exspirauit. Tunc velum templi ſciſſum eſt à ſummo uſque deoſum. Et terra mota eſt. Et petreæ ſciſſæ ſunt. Et monumenta aperta ſunt. Tunc ipſe Centurio Deum verum ipſum eſſe cognouit. Tunc qui ad ſpectaculum inſultaturi conuenerant, reuertebantur percutientes peſtora ſua. Tunc ſpecioſus forma præ filiis hominum, caligantibus oculis, & pallentibus genis, pro filiis hominum deſortis apparuit, factus holocauſtum ſuauiſſimi odoris in conſpectu paternæ gloriæ, vt auerteret iram ſuam à nobis. Reſpice igitur Domine ſancte Pater de ſanctuario tuo, & de excelſo cælorum habitaculo: reſpice, inquam, in faciem Chriſti tui. Reſpice hanc ſacraſſimam hoſtiam, quam tibi offert Pontifex noſter pro peccatis noſtris, & eſto placabilis ſuper nequitias populi tui. Conſidera & tu homo redempte, quis, qualis, & quantus eſt ille, qui pro te pendet in cruce: cuius mors viuificat mortuos, & cuius tranſitum & cælum luget, & terra, & lapides duri quaſi naturali compaſſione ſcinduntur. O cor humanum omni lapidum duritia durius! ſi ad tanti commemorationem piæculi, nec terrore concuteris, nec compaſſione afficeris, nec compunctiõne ſcinderis, nec pietate molliris.

Ieſus Tranſlanceanus.

Porro vt de latere Chriſti dormientis formaretur Eccleſia, & Scriptura impleretur, quæ dicit: Videbunt in quem tranſfixerunt: diuina eſt ordinatione indultum vt vnus militum lancea latus ſacrum illud aperiendo perfoderet, quatenus ſanguine cum aqua manante, pretium effunderetur noſtræ ſalutis, quod à fonte, ſc. cordis arcano profuſum, vim daret Sacramenti Eccleſiæ, ad vitam gratiæ conferendam, eſſetque iam in Chriſto viuentibus poculum fontis viui ſalientis in vitam æternam. Ecce iam nunc lancea Sæuilis perfidia populi ſcilicet, Iudæici reprobati, caſſo vulnere in parietem diuina miſeratione perlata, foramen fecit in petra, & cauernam in maceria, tanquam habitaculum columbinum. Surge igitur amica Chriſti, eſto ſicut columba nidificans in ſummo ore foraminis, ibi vt paſſer inueniens domum, vigilare non ceſſes, ibi tanquam turtur caſti amoris pullos abiconde, ibi os appone, vt haurias aquas de fontibus

Saluatoris. Hic enim eſt fons egrediens de medio paradifi, qui in quatuor diuiſus capita, & in corda deuota diffuſus, fœcundat & irrigat vniuerſam terram.

Ieſus Cruore madidus.

Cruentatus enim Chriſtus Dominus ſanguine proprio, primum ſanguineo ſudore, ſecundo flagellis, dehinc ſpinarum aculeis, poſt clauis, & tandem lancea, copioſe effuſo, vt apud Deum eſſet copioſa redemptio, veſtem pontificalem habuit rubricatam, quatenus vere rubrum appareret indumentum ipſius, & veſtimenta eius quaſi calcantium in torculari. Et ſic vero Ioseph in veterem dimiſſo cisternam, tunica ipſius intincta ſanguinem hædi, propter ſimilitudinem carnis peccati, approbationis notitia diſcernenda mitteretur ad Patrem. Cognosce igitur, clementiſſime Pater, tunicam prædilecti filij tui Ioseph, quem inuidia fratrum ſecundum carnem tanquam fera peſſima deuorauit, & conculcauit in furore veſtimentum ipſius, & omnem decorem illius reliquiis cruoris inquinauit: nam & quinque ſciſſuras lamentabiles in ea reliquit. Hoc enim eſt Domine veſtimentum, quod in manu meretricis Ægyptiæ, videlicet Synagogæ, innocens puer tuus ſponte dimiſit, magis eligens ſpoliatus à carnis pallio in carcerem mortis deſcendere, quam adulter. nã plebis acquieſcendo voci, teporaliter gloriari. Nam & propoſito ſibi gaudio, crucem ſuſtinuit confuſione contempta. Sed & tu miſericordiſſima Domina aſpice illam dilecti filij tui ſacraſſimam veſtem, de caſtiſſimis membris, & viſceribus tuis Spiritus ſancti artiſticiſſime contextam, & vnã cum ipſo conſugientibus nobis ad te veniam poſtula, vt digni habeamur effugere ab ira ventura.

Ieſus Intumulatus.

Veniens tandem nobilis Centurio, Ioseph ſcil. ab Arimathia, & accepta à Pilato licetia, corpus Chriſti cum Nicodemo deponens de cruce, condidit aromatibus, & inuoluit in ſyndone, & in monumento nouo, quod in orto propinquo in petra ſibi exciderat, cum omni reuerentia ſepelinit. Porro ſepulto Domino, & ad cuſtodiam ſepulchri militibus deputatis, deuotæ illæ mulieres, & ſanctæ, quæ fuerant obſecutæ viuenti, vt iam mortuo pietate officioſa ſamulatum impenderent, emerunt aromata ad corpus Chriſti ſacraſſimum perungendum. Inter quas Maria Magdalena tanto cordis febreſatur incendio, tantæ pietatis afficiebatur dulcedine, tam validis trahebatur vinculis charitatis, vt fœmineæ infirmitatis obliuſa, nec tenebrarum caligine, nec perſecutorum immanitate retraheretur à viſitatione ſepulchri, quin potius foris ſtans, & rigans lacrymis monumentum, recedentibus diſcipulis non recedebat, pro eo quod diuinæ dilectionis igne ſuccenſa eſt, & tam inualeſcente vrebatur deſiderio, & tam impatiente vulnerabatur amore, vt nihil ei ſaperet niſi flere, poſſetque illud propheticum eruſtare veraciter: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: vbi eſt Deus tuus? Deus meus bone Ieſu, concede mihi quãquam per omnem modum immerito & indigno, vt qui corporeiſis intereſſe non merui, fide tamen hæc eadem mente pertractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum, & mortuum compaſſionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & poenitens Magdalena in ipſa paſſionis tuæ hora ſenſerunt.

Ieſus Triumphans mortuus.

Conſumato iam paſſionis agone, cum iam draco cille cruentus, & rabidus leo æſtimaret ſe de occiſo agno victoriam aſſecutum, refulgere cœpit in anima deſcendente ad inferos diuinitatis potetia, quæ leo noſter fortiſſimus de tribu Iudæ cõſurgens in fortem armatũ, prædam ab ipſo diripuit, portique inferorum contra-

ctis

Ioan. 19. e

Hebr. 5. b

Mat. 27. c

Pſal. 44. a

Zac. 12. e

Jo. 19. g

1. Reg. 18. e

Can. 2. c

Pſal. 83. a

Iſai. 12. a

Gen. 2. b

Iſa. 63. e

Gen. 37. d

Gen. 35. a

Luc. 23. g

Pſal. 42. e

Coloss. 2.0
Iob. 40.0
Iud. 16.0
Zach. 9.0
Isa. 9.0
Etis, & alligato serpente, expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipfos. Tunc extractus est Leviathan hamo, ipsius per Christum perforata maxilla, vt qui nihil iuris habebat in capite, quod inuasit illud etiam perderet, quod habere videbatur in corpore. Tunc verus Samson moriens, hostilem prostravit exercitum. Tunc agnus sine macula in sanguine testamenti sui de lacu, in quo non erat aqua, victos eduxit. Tunc habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis, & diu nouæ lucis expectata claritas radiavit.

Iesus Resurgens beatus.

Psalm. 115.0
Mat. 28.0
Luc. 24.0
Iob. 20.0, f, g
Sacræ siquidem quietis Domini in sepulcro, illucæscete tertio die, qui in reuolutione dierum est octauus & primus, Dei virtus, & Dei sapientia Christus, mortis prostrato auctore, etiam ipsam mortem deuicit, æternitatisque aditum nobis aperuit, dum sese à mortuis potentia diuina suscitauit, vt notas nobis faceret vias vitæ. Tunc terræ motus factus est magnus, & Angelus Domini in vestimento albo, & aspectu fulgureo descendit de cælo, piis apparens blandus, impiisque ferus. Propter quod, & proteruos perterritus milites, & confortauit pauidas mulieres: quibus & ipse Dominus resurgens primum apparuit, quia hoc deuotionis intensæ merebatur affectus. Deinde visus est Petro. Postea Discipulis euntibus in Emaüs. Deinde Apostolis omnibus absque Thoma. Postea etiam Thomæ palpandum se præbuit, cum ille fideliter exclamauit: Dominus meus, & Deus meus. Sicque per dies quadraginta multiformiter apparens discipulis, & comedens eum eis, & bibens, & argumentis nos illuminauit ad fidem, & promissis nos erexit ad spem: vt sic tandem donis cælitus datis, nos accenderet ad amorem.

Iesus Decor præcipuus.

Isa. 11.0
Matt. 13.0
Sane flos ille pulcherrimus de radice Iesse, qui in Inscarnatione floruit, in Passione defloruit, sic in Resurrectione floruit, vt omnium esset doctor. Nam corpus illud gloriosissimum, subtile, agile, & immortale tantæ claritatis superuestitum est gloria, vt vere sit sole fulgentius, exemplarem præferens pulchritudinem suscitandorum corporum humanorum. De quibus ipse Saluator ait: Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris, sc. beatitudinis sempiternæ. Quod si iustus quilibet fulgebit sicut sol, quanti putas esse fulgoris ipsum solem iustitiæ? Tanti, inquam, est, vt sit speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem, luci comparatus, & decor præcipuus non immerito indicetur. Fælices illi oculi, qui viderunt: sed & tu vere beatus eris, si fuerint reliquæ seminis tui ad videndum tam interius, quam exterius, illam desideratissimam claritatem.

Iesus Orbi prælatus.

Mat. 28.0
Ex. 2.0, a, b
Apparens quoque Dominus in Galilæa discipulis, omnem sibi potestatem tam cæli quam terræ asseruit à Patre collatam. Propter quod & discipulos misit in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ, salutem promittendo credentibus, damnationem comminando incredulis, cooperante Domino, & sequentibus signis confirmate sermonem, vt in virtute nominis Iesu Christi imperarent omnibus creaturis, & morbis, vereque constaret sæculo toti, quod magni Patris filius Iesus Christus tanquam alter Ioseph, verusque Saluator viuit & dominatur, non solum in terra Ægypti, verum etiam in omni loco dominationis regis æterni, euctus quidem ad imperium Dei cæli de carcere mortis & inferorum, & attonsus mortalitatis comam, commutauit vestem carnis in immortalitatis decorem: & tanquam verus Moyses, de aquis mortalitatis assumptus, Pharaonis subneruauit imperium, tanto sub-

limatus honore, vt in nomine ipsius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & inferorum.

Iesus Ductor exercitus.

Act. 1.0, a, b
Psalm. 67.0
Quadraginta post Resurrectione Domini peractis diebus, non sine magni designatione mysterij, in ipso quadragesimo die conuolens vnà cum Discipulis suis, benignus magister in montem Oliueti conscendit, & inde videntibus illis eleuatis manibus, ferebatur in cælum, nubéque interposita, quæ ascendentem recepit, humanis seiplum aspectibus occultauit. Sicque ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, & cæli aperta iam porta, pandens iter sequentibus, exules introduxit in regnum, conciuens illos faciens angelorum, & domesticos Dei: quatenus ruinas instaurare angelicas, & æterni Patris cumulare honorem, & se triumphatorem ostenderet, & Dominum exercituum se esse probaret.

Iesus Cælo leuatus.

Hebr. 1.0
Hebr. 7.0
Rom. 8.0
Pallentibus Angelis, & exultantibus Sanctis, Deus & Dominus Angelorum & hominum super cælos cælorum ascendit, & super pennas ventorum mira potestatis agilitate volauit, seditque ad dexteram Patris: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis sortitus est nomen, ibique iugiter vultui benignissimi Patris apparet, ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, & excelsior cælis factus, qui in dextera maiestatis assistens, vultus paternæ gloriæ vulnerum, quæ pro nobis pertulit, ostenderet cicatrices. Gratias tibi referat. Dñe Pater, omnis lingua, superinenarrabili dono supereffluentissimæ charitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti in mortem, vt tantum, tanque fidelem aduocatam coram te haberemus in cælis.

Iesus Largitor spiritus.

Act. 2.0
Septem quoque septimanis dierum à Resurrectione Sex curulis quinquagesimo die congregatis in vnum Discipulis, cum mulieribus, & Maria matre Iesu, factus est repente de cælo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, qui & super centum viginti hominum turbam descendit, & apparuit in linguis igneis, pro eo quod ori verbum, intellectui lucem, & affectui ministraret ardorem. Repletique sunt omnes Spiritu sancto, & coeperunt loqui variis linguis, secundum quod eiusdem Spiritus sancti dictabat instinctus. Qui omnem eos veritatem docuit, & ad omnem dilectionem accendit, & in omni eos virtute firmavit. Nam ipse adiuti gratia, illustrati doctrina, & confortati potentia, cum pauci essent & simplices, partim verbis ignitis, partim perfectis exemplis, partim mirandis prodigiis, per totum mundum sanctam Ecclesiam plantauerunt. Quæ & eiusdem Spiritus sancti virtute purgata, illuminata, & perfecta, amabilis facta est sponso suo, eiusque paranympis, vt speciosa nimis, miraque varietate circumdata, satanæ vero & angelis eius terribilis, vt castrorum aëies ordinata.

Iesus Laxans reatus.

Eph. 4.0
In hac siquidem sancta Ecclesia per orbem vniuersum, Spiritu sancto mirabiliter cooperante, multiformiter distincta, & vniiformiter coniuncta, vnus præsidet Pontifex Christus, tanquam summus hierarcha: qui miro ordine instar ciuitatis supernæ in ea dispensat dignatū officia, distribuendo charismatum dona. Nam quosdam in ea dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum, & ad ædificationem corporis Christi. Qui etiam secundum gratiam Spiritus sancti septiformem, septem dedit Sacramenta, quasi septem medi-

camenta morborum, per quorum administrationem, & gratiam sanctificantem tribuit, & peccata dimittit, quæ nunquam nisi in fide, & vnitate eiusdem sanctæ matris Ecclesiæ relaxantur. Et quoniam per ignem tribulationis peccata purgantur, ideo sicut caput Ecclesiæ Christum exposuit Deus fluctibus passionum; sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam, vsque in finem sæculi ad probationem, & purgationem tribulari permittit. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, Confessores, & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiêre fideles. Sic & omnia membra Christi electa vsque ad diem iudicij pertransibunt.

Iesus Testis veridicus.

Porro futuri iudicij tempore, quo Deus occulta cordium iudicabit, præcedet ignis ante faciem iudicis, Angeli cum tuba mittentur, congregabuntur electi à quatuor ventis cæli, omnes quoque, qui in monumentis sunt diuinæ iussione virtute resurgent, omnesque astabunt ante illud iudiciale Tribunal. Tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum. Tunc reuelabuntur consilia cordium. Tunc libri pendentur conscientiarum, & ipse liber aperietur, qui dicitur Liber vitæ. Quo fiet, vt simul, & in instanti omnium omnia secreta omnibus tanta certitudinis claritate patefiant, vt contra testimonium veritatis loquentis in Christo, & conscientie cuiuscumque pariter contestantis, nulla prorsus inficiandi, defendendi, vel excusandi, vel subterfugendi pateat semita, quin recipiat vnusquisque secundum opera sua. Magna igitur indicta est nobis necessitas probitatis, dum omnia agimus in conspectu iudicis cuncta cernentis.

Iesus Index iratus.

Apparente si quidem omnipotentis filij Dei signo in nubibus, virtutibusque cælorum commotis: sed ad orbis conflagrationem mundialibus concurrentibus ignibus, collocatis quoque omnibus iustis ad dexteram, impiis ad sinistram: intantum iudex vniuersorum reprobis iratus videbitur, vt dicant montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Induet enim pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile, æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos; vt qui contra auctorem omnium procaciter pugnaverunt, iusto tunc Dei iudicio ab omnibus expugnentur. Tunc superius iudex apparebit iratus, & inferius horrendum chaos patentis inferni. A dextris peccata accusantia: à sinistris infinita dæmonia: ad infernum trahentia: & interius mordens conscientia. Peccator sic comprehensus, quo effugiet? Certe latere erit impossibile, & apparere intolerabile. Si enim vix iustus saluabitur, impius & peccator vbi apparebunt? Non ergo intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

Iesus Victor magnificus.

Lata sententia damnationis in reprobos, quod flammis exurantur æternis, colligatisque ad modum fascis omnibus inimicis Iesu Christi, omnipotens Dei virtus perpetuæ illos exponet, tam carne, quam spiritu voracitati flammarum: vt & nunquam deficient, & tamen vrantur, & sentiant in æternum, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Tunc bestia, & pseudopropheta, & qui acceperant imaginem eius, in stagnum mittentur ignis & sulphuris, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Tunc egredientur electi ad consideranda cadauera mortua; morte quidem non naturæ, sed pœnæ. Tunc lauabunt iusti manus suas in sanguine peccatorum. Tunc denique victoriosissimus agnus ponet inimicos suos scabellum pedum suorum, quando ingredienti impij in inferiora terræ, tradentur in manus

A gladij, partesque vulpium erunt, id est, dæmonum, qui ipsos suis fraudulentis seduxerunt. *Psal. 68. c*

Iesus Sponsus ornatus.

Demque mundi facie innouata in melius, cum lux lunæ existit lux solis, & lux solis septemplex sicut lux septem dierum, ciuitas illa sancta Hierusalem, quæ de cælo tanquam sponsa ornata descenderat, iam nunc præparata ad nuptias Agni, gemina quoque stola vestita, in cælestis curiæ traducetur palatium, & in gloriosum illum sacrum, arcanumque thalamum introducta, tanto illi agno cælesti copulabitur fœdere, vt vnus fiant spiritus sponsus & sponsa: vestieturque Christus omni pulchritudine electorum tanquam tunica polymita, in qua omni decore ornatus resplendet, tanquam opertus omni lapide pretioso. Tunc illud dulce resonabit epithalamium, & per omnes vicos Hierusalem Alleluia cantabitur. Tunc virgines prudentes, atque paratæ intrabunt cum sponso ad nuptias, vt ianua clausa in pacis pulchritudine sedeant, & in tabernaculis fiducie, & in requie opulenta.

Iesus Rex Regis filius.

Sane regnum Dei æternum æstimari habet, iuxta regnantis celsitudinem gloriosum & nobile, pro eo quod non rex à regno, sed à rege regnum trahit originem. Hic autem est rex, qui habet in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominatum, cuius potestas æterna, quæ non auferetur: & ideo regnum ipsius non corrumpetur. Cui omnes populi, tribus, & linguæ seruient in æternum. Et hic est vere Rex pacificus, cuius vultum & cælum desiderat, & vniuersa terra. O quam gloriosum est huiusmodi excellentissimi Regis regnum, in quo cum ipso regnant omnes Sancti, cuius lex est veritas, pax, charitas, vita, æternitas: quod nec pluralitate regnantium diuiditur, nec participatione minuitur, nec numerositate confunditur, nec inæqualitate deordinatur, nec circumscribitur loco, nec variatur motibus, nec tempore mensuratur. *Apos. 17. d*

Iesus Liber signatus.

Ad gloriam regni perfectam non solum requiritur potestas excellens, verum etiam sapientia fulgens, vt non secundum indeterminatæ voluntatis arbitrium disponatur gubernacula regni, sed secundum fulgorem æternarum legum à luce sapientiæ indeceptæ manantium. Et hæc quidem sapientia scripta est in Christo Iesu, tanquam in libro vitæ, in quo Deus Pater omnes thesauros sapientiæ, & scientiæ recondidit. Ac per hoc vni-genitus Dei filius, vt Verbum increatum, est sapientiæ liber, & lux in mente summi artificis, viuientibus plena rationibus & æternis, vt Verbum inspiratum in intellectibus angelicis & beatis, & vt Verbum incarnatum in mentibus rationalibus carni vnitis: vt sic multiformis sapientia Dei ex ipso, & in ipso per totum regnum resplendet, tanquam in speculo decotis, siue pulchritudinis omnium specierum, & luminum contentiuo, & tanquam in libro, in quo secundum profunda Dei mysteria omnia conscribuntur. O si talem librum inuenire possem, cuius origo æterna, cuius incorruptibilis essentia, cuius cognitio vita, cuius scriptura indelebilis, cuius inspectus desiderabilis, cuius doctrina facilis, cuius scientia dulcis, cuius profunditas imperscrutabilis, cuius verba inenarrabilia, & vnum tamen verbum omnia. Vere qui hunc inuenit librum, inuenit vitam, & haurit sibi salutem à Domino.

Iesus Fontalis radius.

IN hoc siquidem regno æterno data omnia optima & dona perfecta, à patre luminum in affluentia descendunt, & copia per illum, qui est superessentialis radius Iesus Christus. Qui cum sit vnus, omnia potest, in se permanens, omnia innouat. Est enim emanatio quædam claritatis virtutis omnipotentis Dei sincera, & ideo nihil inquinatum in hunc fontalem radium potest incurere. Ad hunc fontem vitæ, & luminis curre, cum desiderio viuo, quæcumque es anima Deo deuota, & cordis intima vi ad eum clama: O ineffabilis decus Dei excelsi, ô purissima claritas lucis æternæ, indeficiens vita omnem vitam viuificans, lux omne lumen illuminans, & conseruans in splendore perpetuo multiformia lumina fulgentia, ante thronum diuinitatis tuæ à primævo diluculo. O æternum & inaccessibile, dulce, clarum, & sapidum profluuium fontis absconditi ab oculis omnium mortalium: cuius profundum sine fundo, cuius altum sine termino, cuius amplitudo incircumscripibilis, & cuius puritas imperturbabilis. Ex quo fluiui procedit olei lætitiæ, qui lætificat ciuitatem Dei, & torrens ignei vigoris: torrens, inquam, voluptatis diuinæ, quo lætabunda ebrietate potati, cælestes illi conuiuæ hymno incessabili iubilant. Hoc nos oleo sacro perunge, huiusque torrentis desiderabilis guttis, siccitas refocilla fauces arentium cordium, vt in voce exultationis, & confessionis decantemus tibi cantica laudis, experientia teste probantes, quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Iesus Finis optatus.

Finem namque omnium desideriorum constat esse beatitudinem, quæ est status omnium bonorum congregatione perfectus. Ad quem quidem statum nullus peruenit, nisi per vltimam resolutionem in eum, qui est fons, & origo bonorum omnium, tam naturalium, quæ gratuitorum; tam corporalium, quam spiritualium; tam temporalium, quam æternorum. Et hic est, qui de seipso dicit: Ego sum *α & ω*, principium & finis. Quia sicut per Verbum æternaliter dictum omnia producuntur: sic per verbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Ac per hoc vere, & proprie dictus est Iesus: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo quis possit obtinere salutem. In te igitur vt finem omnium, credens, sperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omni virtute ferar desiderare Iesu: quia tu solus sufficis, tu solus saluas: tu solus bonus, & suavis requirentibus, & diligentibus nomen tuum. Tu enim, mi bone Iesu, Redemptor es perditorum, Saluator redemptorum, spes exulum, fortitudo laborantium, auxiliator oppressorum, anxiorum spirituum dulce solatium, triumphantium corona, & imperiale fastigium, vnica merces & lætitia omnium ciuium supernorum, in clyta proles summi Dei, & fructus sublimis vteri virginis; vberimus quoque fons gratiarum omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

ORAMVS igitur clementissimum Patrem, per te vni-
genitum eius pro nobis hominem factum, crucifixum, & glorificatum, vt de thesauris suis mittat in nos spiritum gratiæ septiformis: qui super te in omni plenitudine requieuit. Spiritum, inquam, sapientiæ, quo fructum ligni vitæ, quod vere tu es, videlicet saporis viuificos degustemus. Donum etiam intellectus, quo mentis nostræ contuitus illustrentur. Donum consilij, quo post tuorum vestigia gressuum, rectarum semitarum itineribus incedamus. Donum fortitudinis, quo impugnantium hostium violentias eneruare possimus. Donum scientiæ, quo sacræ doctrinæ tuæ repleamur fulgoribus, ad discretionem boni, & mali. Donum pietatis, quo induamur misericordiæ viscera. Donum timoris, quo recedentes ab omni malo, æternæ maiestatis tuæ reuerentia-

S. Bonavent. Operum Tom. VI.

A pondere tranquilemur. Hæc enim nos in illa sacra tua, quæ nos docuisti, oratione petere voluisti. Hæc & nunc per crucem tuam petimus obtinere, ad laudem sanctissimi nominis tui. Cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis sit honor & gloria, gratiarum actio, decus & imperium, per infinita sæcula sæculorum, Amen.

**S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE
Doctoris Opusculum.**

**DE QVINQVE FESTIVITATIBVS
Pueri Iesu.**

Dulcis Iesu Meditatio, & Verbi incarnati diuina cõtemplatio, quam suauiter deuotam animam inebriet, & quam perfecte eam consoletur, atque confortet, docet Auctor initio huius Opusculi, quod de quinque Festiuitatibus pueri Iesu prenotatur. Dum vero quinque hæc festa spiritualiter explicat, mirabiliter nos docet, quomodo sensibilia ad intelligibilia referre, quomodo ex corporalibus spiritualia colligere debeamus: quomodo etiam omnis Christi actio nostra sit, & temporalis, & æterna: & corporalis, & spiritualis instructio.

C Festiuitates quinque pueri Iesu, de quibus agitur in hoc Opusculo,

HÆ SVNT.

<i>De Conceptione pueri Iesu.</i>	I.
<i>De Natiuitate.</i>	II.
<i>De Impositione nominis.</i>	III.
<i>De Magorum adoratione.</i>	IV.
<i>De Præsentatione in templum.</i>	V.

P R Æ F A T I O.

CVM secundum virorum venerabilium, quos in Ecclesia Dei diuina irradiatio amplius illustrauit, & cælestis deuotio abundantius inflammavit, sententiam, & doctrinam, dulcis Iesu meditatio, Verbi incarnati diuina contemplatio deuotam animam super mel, & omnia vnguentorum fragrantia odoramenta, suauius & dulcius inebriet, perfectius consoletur & confortet: hinc est, quod cum me à cogitationum incidentium tumultu paululum subtraxissem, & intra memetipsum cogitarem tacitus, quid de diuina incarnatione in hoc tempore in mente pertractarem, vnde aliquam consolationem spirituales recipebam, in qua diuinam dulcedinem in hac lacrymarum valle per speculum degustarem, vt ea aliquantulum degustata temporalem, & phantasticam consolationem perfectius fastidirem: incidit menti meæ secretius, quod anima deuota benedictum Dei Patris Verbum, & Filium vni-genitum mediante gratia, spiritualiter posset virtute altissimi concipere, parere, nominare, cum beatis Magis quærere & adorare, & demum Deo Patri secundum legem Moyse in templo feliciter præsentare: & sic tanquam vera Christianæ religionis discipula, quinque festa, quæ de puero Iesu agit Ecclesia, mente deuota cum omni reuerentia valeat celebrare. Igitur sicut humiliter concepimus, verbis humilibus conscripsi, concordantias auctoritatum breuitatis causa prætermisi. In quo tractatu breui, & humili, si vel modicum deuotionis meditando dulcissimum Iesum, quis legendo concipiat, ipsum, tanquam omnium bonorum principium, fontem, & auctorem laudet, glorificet, & benedicat: si nihil vel minus sufficienter & digne, scribenti, vel forte sibi minus deuote, & humiliter legenti imputet, & ascribat.

M m 2

PRIMA

PRIMA SOLEMNITAS.

De Conceptione pueri Iesu.

Primo igitur purgato intellectu contritionis lauacro, & inflammato, & eleuato affectu dilectionis igniculo, castis meditationibus, & deuotis cogitationibus pertractandum est, qualiter iste benedictus Dei filius, Christus Iesus sit à deuota mente spiritualiter concipiendus. Cum anima deuota, vel spe cælestis præmij, vel timore æterni supplicij, vel tædio in hac lacrymarum valle diutius commorandi, mota ac stimulata nouis inspirationibus uisitat, sãctis affectionibus inflammatur, meditationibus cælestibus anxiatur: & tandem abiectionis, & deiectionis veteribus defectibus, & pristinis desiderijs, n. uo uiuendi proposito à patre luminum, à quo omne donum optimum, & datum perfectum, spiritualiter spiritu gratiæ fecundatur; quid aliud agitur, quam quod superueniente uirtute altissimi, & obumbratione cælestis refrigerij, carnales concupiscentias mitigat, mentales oculos ad uidentium confortat & adiunat, pater cælestis diuino quodam semine animam grauidam facit, & fecundat? Post hunc conceptum lacratissimum, pallet in facie per ueram humilitatem in conuersatione: fastidium cibi, & potus concipit in mente, plenario mundalium contemptu, & abiectione: desideria variantur in affectione ex diuersorum bonorum proposita intentione: aliquando etiam infirmari, & ægrotare incipit anima in propriæ uoluntatis abiectione. Iam enim incedit tristis & turbulenta propter veterem delictorum perpetrationem, pro temporis omissione, pro hominum adhuc in mundo mundaliter uiuentium societate & conuersatione. Iam paulatim graue & tædiosum incipit esse omne, quod foris est, & foris cernitur, quod intus percipitur, & auditur. O felix conceptus, quem talis sequitur mundi conceptus, & cælestium operationum appetitus. Iam quamuis adhuc modico gustato spiritu, desipit caro cum gemitu, iam anima cum Maria in montana ascendere incipit, post talemque conceptum fastidiuntur terrena, desiderantur cælestia & æterna. Iam fugere incipit societatem illorum, qui terrena sapiunt, & appetit familiaritatem eorum, qui cælestia concupiscunt. Iam incipit anima cum Maria ministrare Elisabeth, hoc est illis, quos diuina gratia amplius per dilectionem inflammat. Et hoc ualde notabile multisque necessarium est, quanto magis se à mundo abstrahunt, tanto familiariter se bonis amicabilem & familiares reddunt: ut tanto amplius ipsis malorum consortium desipiat, quanto dulcius bonorum & spiritualium honesta conuersatio, eorum affectum afficit & inflammat. Quia secundum beatum Gregorium, qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate uisionis, usu locutionis, exemplo conuersationis accipit, ut accendatur in amorem ueritatis: peccatorum tenebras fugat, & amore diuinæ lucis inardescit. Vnde Isidorus: Bonorum societatem require. Accidit enim, ut si fueris socius conuersationis, eris & socius uirtutum. Hæc cogitet fidelis anima, quam casta, quam sancta, quam deuota fuerint illarum sanctarum colloquia, quam diuina salutifera consilia, quam mirandæ sanctitatis mutua societatis opera, dum unaquæque aliam uerbo & exemplo prouocabat ad meliora.

Sic tu deuota anima facias, si te de Spiritu sancto concepisse noua cælestis uitæ desideria sentias. Fuge malorum consortia, ascende cum Maria, quære uirorum spiritualium consilia, imitari stude perfectorum uestigia, contemplare bonorum uerba, opera pariter & exempla. Fuge peruersorum uenenosa consilia, qui semper peruettere querunt, impedire appetunt, lacerare non desistunt, noua sancti Spiritus inspirata desideria, & sæpe sub specie & boni & pietatis, uirus infundunt impietatis, dicentes: Nimis magnum est quod incipis, nimis arduum, quod proponis, intolerabile quod facis, vires tibi non suppetunt, uirtutes naturales deficiunt, ca-

Aput confunditur, oculi destruuntur, infirmitates diuersimode nutriuntur, phthisis, paralytis, calculus, & vertigo capitis, oculorum caligo, sensuum hebetudo, rationis obnubilatio, & uirium destructio, his omnibus subiacebis, nisi ab inceptis abstineas, & commodo corporali amplius intendas. Statum tuum non decent talia, per hæc diminuitur honor tuus, & reuerentia. Vides quod iam factus est magister disciplinæ, & medicus corporis, qui nec mores proprios componere nouit, nec curare propriam infirmitatem mentis? Heu heu quot & quantos maledicta mundalium consilia supplantauerunt, & conceptum in eis per Spiritum sanctum Dei filium extinxerunt. Hæc est illa potio misera & mortifera, persuasio diabolica, quæ in multis spiritualem conceptum impedit, in plerisque conceptum iam per propositum formatum, vel per votum iam perfectum, interficit & extinguit. Sed sunt & alij, qui videntur, & forte sunt, boni & religiosi: sed tamen, salua eorum reuerentia, nimis timidi, non attendentes nondum abbreviatam manum Domini, ut saluare nequeat, nec considerantes nondum diminutam pietatem altissimi, quin iuuare valeat: habentes zelum Dei, sed non secundum scientiam, dum ex compassione corporalis afflictionis, vel forte ex timore naturalis defectiois, dum alios uident uiriliter agere, quod ipsi iam dudum bonum & sanctum iudicabant, & tamen non audebant inchoare, retrahunt homines ab operibus perfectionis. Dissuadent ea, quæ excedunt statum uitæ communis, destruunt sancta consilia diuinæ inspirationis, quorum consilia ratione uitæ quanto magis sunt autentica, tanto magis inueniuntur periculosa. Alij dicunt, & multum callide ex antiqui hostis adinventione obiiciunt: Si talia, vel talia, feceris, sanctus & bonus, religiosus & deuotus iudicaberis. Et cum in te nondum sit, quod esse in aliis putaris. In conspectu summi iudicis tua magna gratia, & horrenda peccata cognoscetis, reus eris, & amittis meritum operis, & simulator & hypocrita reputaberis. Talia & similia exercitia dicunt debere esse illorum, qui nihil mali fecerunt, qui sancte & innocenter uixerunt, qui omnia propter Deum dimiserunt, qui toto tempore uitæ suæ Deo perfecte adhæserunt. Sed & hos Deo deuota & dilecta anima deuota, montem ascende cum Maria. Paulus non sine peccatis uixerat, non diu Deo seruierat, quando in tertium cælum rapiebatur, & Dominum facie ad faciem contemplantur. Maria Magdalena tota superba, tota ambitiosa, tota mundanis uanitatibus intenta, carnis cupiditatibus dedita, non longe post ad pedes Iesu, inter Apostolos sanctos sedit, & cum intentione deuotam doctrinam perfectionis audiuit. Prima omnium in modico tempore uidere Deum meruit, aliisque uerba ueritatis constanter proposuit. Non enim est personarum Deus acceptor, non pensat nobilitatem generis, non diuturnitatem temporis, non multitudinem operis, sed feruorem ampliore, & charitatem maiorem deuotæ mentis. Non enim pensat, qualis aliquando fuisti, sed qualis esse amodo cœpisti. Vnde aliter consulentium consilia essent multum reprehensibilia, si non excusarentur simplicitate, licet non approbanda. Tu ergo, ô anima, diuino semine grauida, fuge indocta consilia. Si non habes oculos lynceos, noli abiicere humanos. Melius est partem habere, quam toto carere. Malum est perdere propter perdidisse: & stultum est nolle proficere propter defecisse. Si non potes saluari per innocentiam, studeas saluari per penitentiam. Si non potes esse Catharina, vel Cæcilia, non contemnas esse Maria Magdalena, vel Ægyptiaca. Si perdidisti iuuentutem, noli amittere senectutem. Si uixisti in maris fluctibus, moriaris in littoris sinibus. Igitur si te sentis, sancto proposito Dei dulcissimum filium Iesum concepisse, prædicta uenena mortifera iuge, & festina, desiderata, & affecta, more parturientis, feliciter ad partum peruenire.

Sed notandum est, quod beata Virgo non statim post conceptionem peperit filium, sed decursis nouem mensibus genuit Christum. Quod non uacat mysterio: qui

non

Iac. 1. c.

Greg. hom. 5. in Ezech. an. med.

Isid. de concept. mundi c. de consorsio bonorum.

Nota contra dissuadentes opera penitentia.

Rom. 10. 6

2. Cor. 12. 4

1. Cor. 10. 6

non est omni spiritui credendum. Sed o anima deuota. A quando nouis illustrationibus vel reuelationibus illustraris, vel illuminaris insolitis inspiratibus, magnæ perfectionis propolis intrinsecus inflammaris, non statim de tuo consilio ad opus propera, sed bene tecum & cum bonis, & potissime cum illis, qui talibus sunt experti delibera, vtrum quæ inspirata sunt, liceant, deceant, & expediant, vtrum dictis prophetarum sint consona, vtrum doctrinis Apostolorum, & sanctorum Doctorum aliquantulum sint contraria, & etiam vtrum exemplis sanctorum sint similia vel dissimilia, & ad opus festina, vel statim absolvas te ab his in tua conscientia: quia periculosum est, tales inspirationes diu, & frequenter in mente concipere, & tamen ad effectum boni operis modicum, vel nihil properare.

SECUNDA SOLEMNITAS.

De Natiuitate pueri Iesu.

Secundo igitur attende, & considera, qualiter benedictus Dei filius spiritualiter nascatur in mente.

Nascitur enim cum post sanum consilium, post discussum sufficienter negotium, post inuocatum diuinum patrocinium, sanctum propositum perducitur ad effectum. Cum iam anima incipit agere, & opere perficere, quod diu pertractauit in mente: cum iam incipit viriliter agere, quod iam dudum proponebat perficere, sed tamen semper formidabat inchoare: quia timebat deficere. In ista beatissima natiuitate angeli iubilant, Deum glorificant, & pacem prædicant. Quia dum quod diu mente conceptum est, ad effectum boni operis perducitur, pax interior reformatur. Non enim in regno animæ pax diuina bene geritur, quando caro spiritui & spiritus carni reluctatur: quando spiritus sollicitudinem, & caro affectat multitudinem: quando spiritum Christus, & carnem mundus: quando spiritus querit quietem contentationis cum Deo, & caro appetit honorem prælationis in sæculo. E contra postquam caro spiritui subiugatur, postquam bonum opus, quod diu per carnem est impeditum, perducitur ad effectum, pax & exultatio interior reformatur. In ista natiuitate non auditur clamor lamentabilis, non sentitur dolor lacrymabilis, non percipitur cruciatus miserabilis, sed admiratio de integritate, exultatio de nouitate Dei, glorificatio de strenuitate. O quam beata natiuitas, quam tanta sequitur angelorum & hominum iucunditas. O igitur quam dulce & delectabile esset, naturam operari, si insaniam nos permitteret, qua sanata statim naturalibus gratia aridet. Iam experitur, quod verum est illud Euangelicum dictum: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est & onus meum leue.

Matt. xi. d

Maria amarum mare.

Sed notandum est hic, o anima deuota, si te hæc iucunda delectet natiuitas, debes esse primo Maria. Nam Maria interpretatur amarum mare, illuminatrix & domina. Esto ergo amarum mare per lacrymosam contritionem, vt pro peccatis commissis amarissime doleas, vt de bonis omissis profundissime ingemiscas, de diebus neglectis & perditis incessanter te affligas. Esto secundo illuminatrix, per honestam conuersationem, per virtuosam operationem, & studiosam aliorum in bono informationem. Esto tertio domina sensuum, carnalium concupiscentiarum, omnium operationum tuarum, & omnes actiones secundum rectum dictamen rationis facias, & in omnibus tuam salutem & proximi ædificationem, diuinam laudem & gloriam appetas, & requiras. Hæc est illa fœlix Maria, quæ pro peccatis perpetratis dolet & ingemiscit, quæ virtutibus fulget & clarescit, quæ carnalibus delectationibus dominatur. Ab ista Maria Iesus Christus cum gaudio sine dolore, absque labore spiritualiter nasci non dedignatur. Post hanc fœlicem natiuitatem cognoscit, & gustat, quam

suauis est Dominus Iesus. Reuera suauis est, quando nutritur sanctis meditationibus, quando balneatur deuotis & calidis lacrymarum fontibus, quando inuoluitur castis desideriorum velaminibus, portatur sanctæ dilectionis in amplexibus, osculatur crebris deuotionis affectibus, & confouetur in interioris mentis sinibus. Non enim ad hoc nascitur, vt abiiciatur: sed vt cum summa diligentia, more regalium infantium, custodiatur. Hic nota fidelis anima, quod in te contingunt illa signa spiritualiter, quæ in Christi natiuitate contigerunt visibiliter. Multis enim signis & prodigiis secundum doctorum sententiam & doctrinam, est illa benedicta natiuitas comprobata. Nam in ciuitate Romana muri templi pacis funditus corruerunt. Sodomitæ in toto orbe morte subitanea interierunt. Vineæ Engaddi illa nocte flourerunt, & fructum balsami protulerunt. Fons aquæ mutatus est in fontem olei, & fluxit vsque in Tiberim, & manauit tota nocte illa. Stella magna apparuit, quæ formam pulchri pueri habuit, & in capite crux splendebat. Tres soles apparuerunt in oriente, & paulatim in vnum corpus solare sunt redacti. In die media circulus aureus apparuit circa solem, & in medio circuli virgo pulcherrima, puerum gestans in gremio. Et quid plura? Istam natiuitatem beatissimam angeli mirabiliter prædicabant, pastores nuntiabant, animalia bruta cognoscebant. Ecce iam vidisti, qualibus signis & prodigiis est visibiliter monstrata natiuitas Saluatoris.

Sed iam aduerte diligenter fidelis anima, quæ cupis esse Iesu mater ex gratia, vtrum in te spiritualiter inuoluta sint hæc signa, immutata mirabilia: vt sic possis aliquantulum certificari de hac natiuitate salutifera. Aduerte diligenter, considera frequenter an aliquod in te corruit templum. hoc est, appetitus vanæ ambitionis & superbix, vtrum ceciderit idolum, id est affectus falsæ possessionis & auaritiæ, vtrum ne adhuc incurrunt sodomitæ, scilicet carnalis delectationis & concupiscentiæ. Hæc sunt quasi prima signa istius natiuitatis salutifera, quando iam anima se sentit euacuatam ab ambitione per virtutem humilitatis: alienatam ab auaritia per desiderium paupertatis: purgatam à macula luxuriæ per amorem castitatis. Post hæc considera cum magna diligentia, vtrum adhuc floreat aliquid vinea balsami, id est, multitudo sanctorum affectionum: vtrum fluat fons olei, id est de tuo corde exeant opera misericordix: vtrum illi tres soles, id est in deuota mente, & vniantur inter se mutua fœderatione. Vide etiam si stella novæ claritatis, id est diuinæ cognitionis adhuc aliquid fulgeat. Si circulus aureus iuxta solem, id est, sancta affectio iuxta cognitionem appareat. Si virgo cum puero illic sedeat, id est, si oratio pura cum deuotione sincera in affectione permaneat. Post hæc omnia si adores animalia, id est, perfecte obediat sensitua. Si quærunt reges, id est desiderijs & affectionibus nouis ad Iesum mouentur virtutes intellectuales. Si angeli, id est, omnes habitus virtuosi per mentis hilaritatem iubilent: propter mentis tranquillitatem, pacem nuntient: propter cordis serenitatem Iesum prædicent. Et postremo subtiliter considera, si pastores, id est sanctæ meditationes paruulum natum Iesum tibi datum, in præsepio inueniant. Præsepium est conscientia inferius clausa per contemptum mundanorum, superius aperta per desiderium æternorum. Hic est locus requietionis pauperis regis, illic post natiuitatem à matre reponitur, ibi à pastoribus inuenitur. O fœlix præsepium, quæ continet Regem gloriæ in te inuenio vt iumentum, & refectorium angelorum. De te pascuntur bruta animalia, & reficitur anima deuota, te, licet improprie, tamen fœlicem prædico. Sed multo fœliciores dico deuotam conscientiam, quæ non est id, quod tu per essentiam: sed tamen continet spiritualiter, quod tu continebas corporaliter.

Multa signa in natiuitate Christi visa.

TERTIA SOLEMNITAS.

De impositione nominis pueri Iesu.

Tertio considerandum, qualiter ille beatissimus infantulus, spiritualiter natus, sit nominandus. Et puto quod non potest nominari congruentius, quam Iesus, quia scriptum est: Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam conciperetur in utero. Hoc est nomen sacratissimum à Prophetis prophetatum, hoc est nomen virtuosum, gratiosum, gaudiosum, deliciosum, & gloriosum. Virtuosum, quia superat hostes, congregat ciues, reparat vires, reuocat mentes. Gratosum, quia in ipso habemus fidei fundamentum, spei firmamentum, charitatis augmentum, iustitię complementum. Gaudiosum, quia iubilus in corde, melos in aure, mel in ore, splendor in mente. Nomen utique deliciosum, quod pascit cogitatum, lenit prolatum, vngit inuocatum, reficit scriptum, instruit factum. Nomen re vera gloriosum, quod dedit cæcis visum, surdis auditum, sermonem mutis, vitam mortuis, & gressum claudis. O nomen benedictum, quod ostendit tantum virtutum effectum. O anima, siue scribas, siue legas, siue doceas, siue aliud quodcumque opus facias, nihil tibi sapiat, nihil tibi placeat, nisi Iesus. Nomen igitur tuum, infantulum in te spiritualiter genitum Iesus, habeat sibi quod nominatur Dei filius, splendor glorię, imago substantię, verbum patris, virtus omnipotentis, hæres vniuersorum, rex regum, Dominus Dominorum. Habeat sibi quod dicitur Christus, id est vnctus & bene, quia in prophetã sicut claruit in doctrinę eruditione: in pugilem, sicut patuit in Diaboli debellatione: in sacerdotem, sicut ostendit in patris reconciliatione: in Regem, sicut monstrabit in præmiorum retributione. Habeat hæc omnia, sibi cum suis beatis communia. Sit tantum tibi Iesus Saluator in huius vitę incolatu & miseria. Saluet, inquam, te à mundi vanitate, quę te impugnat: à dæmonis falsitate, quę te infestat: à carnali fragilitate, quę te cruciat. Clama deuota inter tot huius vitę flagella. O Iesu Saluator mundi salua nos: qui per crucem & sanguinem redemisti nos. Salua, inquam, dulcissime Saluator, confortando debilem, consolando flebilem, adiuuando fragilem, consolidando instabilem. Sed hæc vnium est, quod cum fletu referam, quod non vacat mysterio, quod non statim vt nascitur, circumciditur, & nominatur, sed secundum leges dies octaua expectatur. Puto quod per septenarium, qui in octonario includitur, vniuersitas diuinarum & moralium virtutum, cum vnitatem, & vinculo pacis figuratur. Quia postquam omnia per fortitudinem aduersa tolerauit: per iustitiam miseros, & egentes sustentauit: per temperantiam, concupiscentias superauit: per prudentiam mundi & antiqui hostis insidias declinauit. Adhuc postquam per fidem Deum omnium creatorem intellexit: per spem in eum tanquam remuneratorem in omnibus operibus suis aspexit: per charitatem eum tanquam omnium bonorum largitorem toto corde dilexit. Et demum die octauo circumcisus ab anima omnibus phantasticis imaginationibus, omnibus, vanis & inutilibus cogitationibus, pacatis omnibus animę motibus, & inordinatis affectionibus, per exercitium contemplationis in Domino dulciter requiescit. Tunc puer nominatur, tunc dulce nomen Iesus imponitur, tunc eis dulcedo sentitur & gustatur, tunc experitur virtutem, tunc percipit iucunditatem. O quantam sapius sentit dulcedinem, post illam beatam nominis impositionem, illa scilicet mater naturalis, & vera mater spiritualis, virgo Maria, quando percipit in hoc nomine dæmonia eiici, cæcos illuminari, infirmos curari, mortuos suscitari, miracula cumulari. Sic certe tu, o anima spiritualis, merito debes gaudere, & exultare, quando tu percipis in te & in aliis, quod tuus benedictus filius Iesus dæmones fugat, in peccati dimissione: cæcos illuminat, in verę cognitionis infusione:

A mortuos suscitatur, in gratię collatione: infirmos curat, claudos sanat, paralyticos & contractos rectificat, in spirituali confortatione: vt iam efficiantur fortes & viriles per gratiam, qui prius erant debiles & infirmi per culpam. O quam scilicet & beatum nomen, quod tantam meruit habere virtutem & efficaciam. Aliquando lætificat, aliquando vsque mentis ebrietatem infundit, & suam dulcedinem communicat.

QUARTA SOLEMNITAS.

De Magorum adoratione.

Quarta solemnitas, quę consistit in Magorum adoratione. Postquam etiam anima istum dulcissimum puerum, per gratiam spiritualiter concepit, peperit, & nominauit, tres reges, id est tres animę vires, quę bene reges dicuntur, quę iam carni principantur, sensibus dominantur, in solis diuinis studiis, sicut decet, vere reges, occupantur, puerum iam per effectus multiplices eis reuelatum in ciuitate regia, hoc est in totius mundi machina, æstimant esse quærendum. Quærunt igitur meditationibus, requirunt affectionibus, interrogant deuotis cogitationibus: Vbi est qui natus est? Vidimus stellam eius in Oriente, vidimus claritatem eius fulgentem in deuota mente, vidimus splendorem eius radiantem in intimis animę, audiuius eius vocem, quę est dulcissima, gustauimus eius dulcedinem, quę est suauissima, percepimus eius odorem suauissimum, experti sumus eius amplexum deliciosissimum. Iam Herodes, redde responsum, ostende dilectum, monstra infantulum desideratum. Propter tuam gloriam videndam non venimus, propter tuam gratiam obtinendam non properauimus, propter tuam maiestatem adorandam non festinauimus. Tua enim gratia ipsius est factura, tua maiestas ipsius creatura, tua incunditas sua est potentia, tua opulencia ipsius umbra, tua nobilitas, tua magnificentia est suę infinitę bonitatis & nobilitatis modica scintilla. In te inuenimus quo ipsum cognoscimus, amamus, & desideramus, non in quo requiescere debeamus. Tuus honor & decus est sui decoris nutus. Dic igitur ne protrahas, Vbi est qui natus est? Vbi est ergo longitudo breuis, magnitudo leuis, altitudo subdita, latitudo angusta? Vbi lux lucēs, aqua sitiens, panis esuriens? Dic nobis, vbi potentia regitur, sapientia instruitur, virtus sustentatur, verbo patris lactatur? Dic nobis, vbi eternus Dei filius infans inuenitur? Vbi splendor paternę glorię pannis innolutus cernitur? Vbi audiemus in cunabulis vagientem, qui est miserorum consolatio? Vbi videbimus inter brachia infantulũ baiulatum, qui est angelorum, & hominum, cælorum & creaturarum omnium conseruator & solidatio? Hunc desideramus, hunc quærimus. O dulcissime, o amantissime puer æterne, infans antique, quando te videbimus, quando te inueniemus, quando ante faciem tuam apparebimus? Tædet gaudere sine te, delectat gaudere tecum, & flere tecum. Omne quod tibi est aduersum, nobis est molestum: tuum beneplacitum est nostrum indeficiens gaudium, & desiderium. O si tam dulce est flere de te, quam dulce erit gaudere de te. Vbi ergo es, quem quærimus? Vbi es, quem in omnibus & præ omnibus desideramus & affectamus? Vbi est qui natus est Rex Iudæorum, lex deuotorum, dux miserorum, lux cæcorum, vita morientium, salus æterna æternaliter viuentium? Et sequitur responsio conueniens. In Bethlehem Iudæ. Bethlehem domum panis, Iuda consistens interpretatur. Ibi enim Christus innenitur, vbi post confessionem criminum panis cælestis vitę, id est doctrina Euangelica auditur, ruminatur, & deuota mente retinetur, vt opere impleatur, & aliis adimplenda proponatur. Ibi puer Iesus cum Maria matre inuenitur, vbi post lacrymosam contritionem, post fructuosam confessionem, dulcedo cælestis consolationis aliquando inter abundantissimas lacrymas degustatur: vbi oratio quem pene desperantem inuenit: gaudentem &

Quali affectu anima deuota Iesum quærat.
Matt. 2. A

de uenia præfumentem dereliquit. O felix Maria, à qua Iesus concipitur, de qua Iesus nascitur, & cum qua tam dulciter, & gaudenter Iesus inuenitur.

Iesus à
multis
quæsitus.

Sed notandum est hic, quod Iesus quæsitus legitur à Regibus, & hoc ut ipsum cum omni reuerentia adorarent. A Doctoribus, ut ab ipso veritatis documenta cum summa diligentia audirent. A Sponsa, ut suæ suauitatis dulcedinem per secreta colloquia degustaret. A Maria matre, ut ipsum perditum reperiret, & ab ea se amplius non alienaret. Sic vos ô reges, hoc est, deuotæ animæ vires naturales quærite cum regibus terrenis, ut adoretis, & munera offeratis. Adorate cum reuerentia, quia Creator & Redemptor, & remunerator. Creator in naturalis vitæ formatione: Redemptor in spiritualis vitæ reformatione: Remunerator in æternæ vitæ collatione. O vos reges adorate cum reuerentia, quia rex potentissimus: adorate cum decentia, quia magister sapientissimus: adorate cum læticia, quia princeps liberalissimus. Adorate, inquam, gaudenter, quia est dux æquitatis: adorate decenter, quia est lux veritatis: adorate feruenter, quia est fax charitatis. Nec sufficiat vobis ratio, nisi concomitetur oblatio. Offerite, inquam, aurum dilectionis ardentissimæ: offerite thus consolationis deuotissimæ: offerite myrrham contritionis amarissimæ. Aurum dilectionis, propter bona collata: thus deuotionis propter gaudia præparata: myrrham contritionis propter peccata perpetrata: Aurum offerite æternæ diuinitati thus animæ sanctitati, myrrham corporis passibilitati. Quærite etiam ô reges cum doctoribus, ut nobis pandat secreta suæ inscrutabilis sapientiæ, ut ostendat magnalia suæ admirabilis potentia, ut vos doceat beneplacita suæ voluntatis, & complacentia. Quærite, inquam, cum reuerentia, quomodo omnia tam potenter de nihilo creauerit: quomodo cuncta tam sapienter in vniuerso ordinauerit: quomodo singula tam clementer suo inæstimabili bono decorauerit. Quærite humiliter, si homini fas est in hac vita inuestigare, qualiter illæ tres personæ coæquales & coæternæ subsistant in vna & indiuidua substantia, & hoc in Trinitate beatissima. Qualiter illæ tres substantiæ, videlicet, carnis & animæ & deitatis conueniant in vna persona, & hoc in Christi incarnatione sacratissima. Qualiter ab æterno pater à nullo, filius à patre solo, Spiritus sanctus ab utroque. Ipse quem quæris doctor est, & cognitor omnis veritatis, à quo omnis veritas principaliter quæritur. Post quem veritas exemplariter perducitur, ad quem omnis veritas finaliter reducitur & ordinatur. Ipse est doctor, qui docet omnem veritatem. Veritatem vitæ, quam in multis destruxit lutosâ gulosis: veritatem doctrinæ, quam, heu in plerisque cæcauit voluptuosa vanitas: veritatem iustitiæ, quam effugauit periculosa auuiditas. Quærite ergo vos reges deuoti Iesum, ut vos doceat omnem veritatem: veritatem vitæ, ut sciatis qualiter vos ipsos vtiliter regere debeatis: veritatem doctrinæ, ut cognoscatis qualiter subiectos laudabiliter dirigatis: veritatem iustitiæ, ut intelligatis qualiter Deo seruiliter seruiatis. Quærite etiam Iesum aliquando cum sponsa dilectissima in horto deliciarum, vbi deambulat cum adolescentulis, vbi lilia colligit cum virginibus, vbi comedit fructus pomorum suorum cum iuuenulis. Quærite in cella vinaria, vbi cœnam suam præparauit, ad quam suas specialissimas amicas, quæ sequuntur eum, quocumque ierit, tantum inuitauit; vbi præcinget se, & faciet eas discumbere, & transiens personaliter ministrat eis; vbi administrat fercula varia de pinguedine suæ æternæ, nobilissimæ, & secretissimæ diuinitatis. Vbi propinat pocula suæ dulcissimæ & castissimæ humanitatis. Certe illic bibunt amicæ, sed inebriantur charissimæ. Quærite tandem in cubiculo, vbi requiescit cum sponsa inter amplexus & oscula; vbi cubat in meridie, quando splendor æternæ veritatis tam luculenter lucet, ardor supernæ charitatis tam dulciter ardet. Ibi instillat auribus sponsæ secretissima suæ profundæ & inscrutabilis sapientiæ; ibi donat altissima munera suæ summæ, & in-

comparabilis magnificentia; ibi iocatur, ibi blanditur, ibi consolatur, ibi dilecta alloquitur, dicens: Pete, quod vis, & dabitur tibi. O quam felices, qui Iesum in hoc cubiculo secretissimo inueniunt, qui hoc cubiculum intrare præsumunt. O quam pauci eum in horto deliciarum inueniunt; sed pauciores in cella vinaria reperiunt, paucissimi vero non nisi secretissimi amici cubiculum intrare præsumunt. Quia scriptum est: Adiuro vos filia Hierusalem, ne suscitatis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

Cant. 5. 6

Vnde sufficiat vos ô reges, qui adhuc terrena sapitis, qui adhuc temporalia disponitis, quod Iesum aliquando post diligentem inquisitionem in præsepio inueniatis. Vestra enim conscientia adhuc forte non est facta hortus deliciarum, vbi florent sanctæ meditationes, redolent virtuosæ operationes, vbi vigent deliciosæ affectiones. Nec forte minus perfecte dici potest cella vinaria, vbi illa cœlestia fercula, odorantur, illa vina angelica gustantur, quibus amici aliquando hic in terris consolantur. Sed heu minime, ut timeo, dici potest cubiculum omnibus creaturis absconditum, soli sponso præparatum, stratum, & ornatum, vbi sponsus cum sponsa, dilectus cum dilecta requiescit, inter secreta, & indicibilia sui familiaris oscula; vbi sæpe audiuntur talia & tam arcana, quæ quidem intelliguntur, sed non dicuntur, quia forte vel exprimi nequeunt, vel ab hominibus, secundum hominem viuentibus, percipi nunquam possunt. Si tamē ex abundantia diuinæ pietatis, aliquando ipsum post fletum & planctum, post luctum & gemitum, post positum sæculare negotiū, ad modicum vidistis in horto deliciarum, vel forte, quod magis verum est, ante fores, adhuc vobis clausas, per foramen inspexistis in cellam vinariam, & vidistis sponsum ornatum & succinctum, transeuntem, ministrantem, propinantem suis amicis varia fercula, & vina deliciarum, & statim ignota & incognita, nec adhuc talia admittenda, per ianitores expulsi & repulsi fuistis, & iterato heu ad solita & mundana rediistis. Sed tamen post hoc ad cor reuersi, non immemores illius iucundæ societatis, quam gaudio cordis in horto deliciarum aspexistis. Nec non & illius beatissimæ iucunditatis & solemnitatis, quam desolatam per rimulam inspexistis, de qua nescio quale solatium, sed tamen tale quod exsuperat omnem sensum, & omne huius mundi conuiuium, per spiramentū modicum sensistis. Tunc cum Maria matre Iesum perditum cum dolore & mœrore quærite, currite cum planctu & gemitu post Iesum quærendum, quærite tunc & flentes dicite: O quando te inueniemus consolatorem, quem expectamus! Quando te inueniemus gaudium nostrum, quod desideramus! O si anima nostra adhuc redire semel valeat, & si non ad amplexus & oscula, saltem vbi redolet hortus deliciarum, & suauissime fragrat cella vinaria. Iam anima per te ipsam quære dilectum tuum, quem concepisti, tuus est filius quem genuisti, & quare dimisisti, à quo tot & tam insolita gaudia suscepisti? O vos reges inelyti, vos principes & defensores, & cooperatores mei, vos hætenus quæsiuistis ut regem, qui vos sua gratia coronaret ut doctorem, qui vos sua sapientia illustraret, ut consolatorem, qui sua clementia vos reficeret. Nunc superest, ut ego quæram filium quem perdidisti: dilectum, quem amisisti: amantissimum Iesum meum, quem heu infelix & misera, in templo dimisisti, postquam denuo ad vana & falsa, & inania me conuertisti. Heu me derelictam & desolatam, & omni ignominia plenam reliquit. Quare suis consiliis non acquieui? Quare in suis monitis non permansi? Quandiu suam præsentiam per veram solationem sensi, affuit mihi omnis boni abundantia? quandiu ipsum habui, omnibus bonis abundaui. Sed heu, quam infelix & quam miserabilis, propter paupertatem amisisti diuitias, propter asperitatem postposui delicias, propter curam & sollicitudinem dereliqui quietem magnam, & spiritus dulcedinē, propter alienum neglexi me ipsum, propter hominem regendum perdidisti Deum meum,

dilectum meum, consolatore meum, dulcissimum Iesum filium meum. Quid ergo faciam? quo vadam? ubi quæram, ut iterato ipsum inueniam? Aliquoties propter prædicta ipsum amisi, sed denuo adiuuante, & reuelante clementissimo patre misericordiarum Deo, in cuius vinea laboro, cuius voluntati de consilio maiorum deseruio, ad cuius gloriam ampliandam me dulcis Iesu solatiis per occupationem cordis sapius priuo, propter cuius honorem conseruandum, variis tribulationibus me expono, ipso mihi ex solita pietate auxiliante. Perditum cum ingenti cordis gaudio, post varios singultus, & gemitus, etiam inter abundantissimas lacrymas reperi & inueni. O vtinam ipsum adhuc semel taliter inuenirem, puto quod amplius non dimitterem, sed totis viribus retinerem.

Quid ergo faciam: Surgam & quæram quem diligit anima mea: postquam occupationes & sollicitudines dimittam, ad erandum me conferam. Et si hæc non sufficiunt, inter cognatos & notos, id est, spirituales & deuotos ipsum quæram. Ipsi sunt in quibus habitat, ipsi sunt cum quibus moratur, quando ab aliis amittitur. Hi sunt, cum quibus tanquam in solitudine latitat, quando ipsum à me miser strepitus cogitationum fluctuantium fugat. Heu quando illis similis fui, tunc habui, tunc tenui, tunc amplexata & osculata fui Iesum, quem nunc curis distracta, sollicitudinibus occupata & afflicta, lamentabiliter amisi. Dicite ergo o vos religiosi, vos abstracti, vos solis diuinis meditationibus dediti, num quem diligit anima mea, vidistis? Certe scio quod habetis, scio quod bene scitis, quia sentitis & gaudetis. Reddite ergo in charitate, quod non amittitis: communicate quod non dimittitis. Et si in me propter distractionem ad horam feruor dilectionis tepuit, habitus tamen dilectionis, ut spero, non cessauit. Et si propter occupationem familiarem dilecto allocutionem intermisi, à charitate tamen ipse non recessi, Et si propter proximorum vel modicam ædificationem, ipsi tota mentis intentione non adhæsi, desiderium tamen reuertendi in mente habui. Et re vera, ut verum fatear, non ad gloriam dico, sed tantum ad reuocandum ad dilectum perditum humiliter allego, non propter meum lucrum, sed propter suum consilium: non propter meam ambitionem, sed propter suam æternitatem, gloriam & honorem: non propter prælationis laudem, sed proximorum salutem, curis & sollicitudinibus dedita. Quare ergo propter hoc, quod pia intentione etiam quasi & gemens facerem, dilecti præsentia saltem aliquando, & si raro, consolari non deberem? Non esset æquum, sed, si fas esset dicere, iniustum & impium, quod piissimus Iesus non statuit, quod diuina lex nusquam approbavit. Sæpe enim propter amici voluntatem, dulcis amici præsentia intermittitur, ut postmodum cum ampliori amborum iucunditate reparatur, sic & ego propter ipsum aliquando deserui, si propter suam gloriam ampliandam, labores, persecutiones, detractiones, impugnationes sustinui. Si his omnibus & his similibus etiam vsque ad defectum repleta fui, & ad ipsum gemens, & amens redeo, nunquid ipsius solatio, ut vel modicum in tribulatione respirem, carebo? Quid ergo est, Dilectus meus loquitur mihi? Quid est quod per ipsum in Euangelio clamatur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos? Nunquid ego qui propter honorem eius, dici pondus & æstus sustineo, saltem post laborem, & de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, refici non debeo? Absit ergo ne solummodo vobiscum, o vos contemplatiui, moretur dilectus, & laborans agricola sit contemptus & abiectus. Oportet tamen, sicut Scriptura testatur, laborantem agricolam, aliquando fructibus cælestibus patriæ prælibare, & hoc ne deficiat in labore. Sic Apostoli inter varia opprobria, martyres inter flagella, virgines inter cruciatus & verbera, senserunt dilecti solatia. Ibant gaudentes à conspectu concilij, collaudantes & benedicentes Dominum, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam

pati. Sic confessores & eremite, monachi & anachorete, post vigiliis & ieiuniis, inter lacrymas & gemitus senserunt diuina gaudia. Sic rectores, doctores, & ecclesiarum fideles prælati, postquam laboribus & curis sunt extenuati, de benignitate dulcis Iesu ipsorum piissime, dulciter sunt corda refectioni. Non enim Maria Iesum frequenter habuit sola, sed etiam à Martha post prædicationem hilariter & gaudenter receptus fuit. Ego ergo in Domino confidens, & de diuina clementia tam multipliciter probata, & exemplariter ostensa præsumens, dulcissimum Iesum aliquando quæram cum Maria matre in templo, aliquando cum sponsa in cubiculo, aliquando cum discipulis in consistorio, aliquando cum regibus in diuersorio.

QVINTA SOLEMNITAS.

De Præsentatione pueri Iesu in templum.

Quinto & ultimo consideret fidelis anima, qualiter natus paruulus per diuersorum operum consummationem, & nominatus per cælestium dulcedinum degustationem, & quæsitus, & inuentus, adoratus & honoratus, per spiritualium munerum præsentationem, in templum sit præsentandus, & Domino offerendus, & hoc per debitam gratiarum deuotam & humilem actionem. Igitur postquam felix anima mater Iesu spiritualis, per istius benedicti filij conceptionem purgata per poenitentiam, postquam aliquando iam post natiuitatem confortata per gratiam, postquam etiam est iam per impositionem benedicti nominis consolata medullitus, & tandem in adoratione cum regibus informata diuinitus, quid aliud restat, nisi ut in cæli sancti Hierusalem portetur, & in templum diuinitatis præsentetur Deus, Dei & virginis filius? Ascende igitur spiritualis Maria, non iam in môtana, sed in cælestis Hierusalé habitacula beatae Trinitatis, & indiuiduæ unitatis. Flecte humiliter menti genua in supernæ ciuitatis palatia, ibi ante thronum æternitatis Deo Patri filium tuum repræsenta, laudando, glorificando, & benedicendo patrem & filium cum sancto Spiritu. Lauda cum iubilo Deum Patrem, per cuius inspirationem bonum propositum concepisti. Glorifica cum gaudio Deum Filium, per cuius informationem conceptum propositum opere perfecisti. Benedic & sanctifica sanctum Spiritum per cuius consolationem in bono exercitio hactenus perstitisti. O anima, Deum Patrem in omnibus donis suis, & bonis, tuis glorifica, quia ipse est, qui te de sæculo per occultam inspirationem euocauit, dicens: Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, &c. Deum Filium in omnibus factis tuis magnifica. Ipse enim est, qui te de dæmonis seruitio per secretam suam informationem liberauit, dicens: Tolle iugum meum super te. Iugum suum dæmonis abiice. Iugum amarissimum: iugum meum suauissimum. Iugum suum sequitur cruciatus æternus & tormeta: iugum meum sequitur fructus suauissimus, & requies opulenta. Iugum suum, si quando dulcedinem exhibet, falsa est & momentanea, scilicet dulcedo: iugum meum quando dulcedinem confert & læticiam, vera est & saluifera. Ipse suos seruitores modicum aliquando extollit, ut in æternum confundat. Qui autem honorificat me, sic ad monumentum humiliatur, ut æternaliter gloriatur, & regnet. Ista fuit doctrina, quæ te Dei filius aliquando per se, aliquando per suos doctores & amicos reformauit à dæmonis falsa persuasionem, à carnis & mundi blanda deceptione liberauit. Deum Spiritum sanctum semper benedic & sanctifica, qui te per suam consolationem mellifluam, in bono confortauit, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Qualiter enim o anima tenera & dilecta, fragilis & infirma, deliciis mundi assueta, gaudiis huius sæculi tanquam fæcibus viniis more porcorum inebriata, qualiter potuisses inter tot & tanta antiqui hostis retia, inter tot falsa consilia, inter tam varia impedimenta, inter tam

innume

Cap. 3. a

B

C

D

E

Mat. II. d

2. Tim. 2. a

Act. 5. g

Cap. 6. d

Mat. II. d

Ibidem.

innumerabilia amicorum, consanguineorum, & aliorum propinquorum à via morum vulnerantium iacula, in bono perstitisse: Qualiter potuisses tot funibus peccatorum circumplexa, in bono profecisse, si non Spiritus sancti gratia fuisses misericorditer adiuta, & sapius dulciter consolata & refecta? In ipsum igitur re-funde omnia opera tua, tibi nihil retine. Dic cum pura & deuota mentis intentione: Omnia opera mea operatus es Domine, in conspectu tuo nihil sum, nihil possum, de tuo munere est quod subsisto, sine te nihil agere possum, Tibi clementissime Pater misericordiarum, quod tuum est offero, tibi commendo, tibi committo me indignam, & ingratham omnibus donis tuis, per te mihi collatis humiliter recognosco. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, ô beatissime Pater maiestas æterna: quia me per tuam infinitam potentiam de nihilo creasti, te laudo, te glorifico, tibi gratias ago. O beatissime fili, claritas paterna: quia me per tuam æternam sapientiam de morte æterna liberaisti, te benedico, te sanctifico, te adoro. O beatissime Spiritus alme, quia me per tuam benedictam pietatem, & clementiam de peccato ad gratiam, de sæculo ad vitam religiosam, de exilio ad patriam, de labore ad requiem, de mœrore ad iucundissimam & deliciosissimam beatam fruitionis dulcedinem reuocasti. Quam dulcedinem nobis dulcis Iesus concedat: Qui cum Patre, &c.

178.26.0

S. BONAVENTURÆ, EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS.

De Passione Dominica Officium.

Passionis Dominicae Officium à Matutino usque ad Completorium tam singulari artificio, & ardenti pietatis affectu, à Sancto Bonaventura compositum est, ut compunctus animus acerbissima Passioni Redemptoris compatiens, in eaque infinitam Domini misericordiam erga genus humanum conspiciens, sub hac forma Officij assiduas ad Deum preces effundere valeat.

AD MATVTINVM.

DOMINE labia mea aperies. *R.* Et os meum, &c. *V.* Deus in adiutorium meum, &c. *R.* Domine ad adiuuandum, &c. Gloria, &c. Alleluia. *Inuitato.* Christum captum & derisum, flagellatum & crucifixum. Venite adoremus.

Psalmus. Venite exultemus Domino.

Hymnus.

IN Passione Domini,
Qua datur salus homini,
Sit nostrum refrigerium,
Et cordis desiderium.
Portemus in memoria
Dolores & opprobria,
Christi coronam spineam,
Crucem, clausos, & lanceam.
Et plagas sacratissimas,
Omni laude dignissimas,
Acetum, fel, arundinem,
Et mortis amaritudinem.
Hæc omnia nos satient,
Et dulciter inebrient,
Nos repleant virtutibus,
Et gloriosis fructibus.
Te crucifixum colimus,
Et toto corde poscimus,

A Ut nos sanctorum cœtibus
Coniungas in cœlestibus.
Laus honor Christo vendito,
Et nostri causa prodito,
Passo mortem pro populo,
In aspero patibulo. Amen.

Antiphona. Insurrexerunt.

Psalmus. Quare fremuerunt gentes, &c.

Insurrexerunt in me viri sine misericordia, & non pepercerunt animæ meæ. *V.* Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. *R.* Dedi dilectam animam meam in manus peccatorum. Pater noster. *Absolutio.*

Passio Domini nostri Iesu Christi perducatur nos ad gaudia Paradisi. Amen.

Iube Domine bened. Per suam passionem, det nobis Dominus suam benedictionem, Amen.

Lectio prima.

Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant: Aue Rex Iudæorum. Et dabant ei alapas, & exspuerunt in eum: acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Tu autem. *R.* Ecce vidimus eum non habentem speciem, neque decorem, aspectus eius in eo non est, hic peccata nostra portauit, & pro nobis dolens. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, cuius liuore sanati sumus. *V.* Vere languores nostros ipse abstulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Ipse.

Ioan. 19. a

Iube Domine bened. Per virtutem sanctæ crucis, perducatur nos Dominus ad gaudia veræ lucis. Amen.

Lectio secunda.

Susciperunt ergo milites Iesum & duxerunt, & ba-siulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluarie locus, Hebraice autem Golgota, ubi eunti crucifixerunt, & cum eo alios duos hinc & inde, medium autem Iesum. Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Tu autem. *R.* O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte. Si est dolor vester similis ut dolor meus. *V.* Attendite vniuersi populi, & videte dolorem meum. Si est dolor.

Ibidem e

Iube Domine bened. Sanguinis Christi aspersio sit nobis sempiterna salus & protectio. Amen.

Luc. 23. e

Lectio tertia.

Postea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, ut impleretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum plenum aceto. Illi ergo spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Et cum cepisset acetum, dixit: Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum. Tu autem. *R.* Tenebræ factæ sunt, dum crucifixissent Iesum Iudæi. Et circa horam nonam exclamauit Iesus voce magna: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me: Et inclinato capite, emisit spiritum. *V.* Exclamans Iesus voce magna ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inclinato capite. Gloria Patri, &c.

Ioan. c. 19. e

Ad Laudes.

E Deus in adiutorium meum intende, &c.

Antiphona. Contumelias.

Psalmus 12.

Vsquequo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me? Quandiu ponam consilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me respice, & exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus, præualui aduersum eum.

Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit

Exultabit cor meum in salutari tuo. Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Domini altissimi. Gloria Patri, & c.

Antiphona. Contumelias & terrores passus sum ab eis, & Dominus mecum est tanquam bellator fortis.

Capitulum.

Spiritus oris nostri Christus Dominus, captus est pro peccatis nostris, cui diximus: In umbra tua viuemus in gentibus.

Hymnus.

Christum ducem, qui per crucem.

Redemit nos ab hostibus,

Laudat cœtus noster lætus,

Exultet cœlum laudibus.

Pœna fortis tuæ mortis,

Et sanguinis effusio,

Corda terant, vt te quærant,

Iesu nostra redemptio.

Per felices cicatrices,

Sputa, flagella, verbera,

Nobis grata sunt collata,

Æterna Christi munera.

Nostrum tangat cor, vt plangat

Tuorum sanguis vulnerum,

In quo toti sumus loti,

Conditor alme siderum.

Passionis tuæ donis,

Saluator nos inebria,

Qua fidelis dare velis,

Æterna nobis gaudia. Amen.

ψ. Dedit percutienti se maxillam. R. Fuit saturatus opprobriis.

Ad Benedictus Antiphona. Proprio filio suo non percipit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Domine, & c.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora matutina pro nobis conspui, & a lapidibus cædi voluisti, & cum gloria à mortuis resurrexisti, fac nos contumelias & opprobria pro tui nominis gloria portare, fac nos resurgere ad virtutes à vitiis, vt te videre possimus in Galilæa cum Discipulis. Qui viuus & regnas, & c.

Commemoratio de beata Virgine, Matutino tempore.

Mariæ nuntiatur, quod à Iudæis perfidis Christus captiuatur, & toto corde tremuit, & male tractabatur. ψ. Nunquam mater pertulit dolores. R. Vt Maria filij considerans liuores.

Oratio.

Pietatem tuam, quæsumus Domine, qua pro nobis mortem subiisti temporalem, nec proprio corpori, nec materno dolori parcere voluisti: fac, vt nos tuæ, Matrisque Passionis memores, vobiscum felicitatis perpetuæ finis participes. Qui viuus & regnas, & c.

Ad Primam.

ψ. Deus in adiutorium meum, & c. *Hymnus.*

Tv qui velatus facie

Fuisti sol iustitiæ,

Flexis illusus genibus,

Cæsus quoque verberibus.

Te petimus attentius,

Vt sis nobis propitiis,

Et per tuam clementiam.

Perducas nos ad gloriam.

Laus, & c. *Antiphona.* Faciem meam.

Psalmus 42.

Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat iuentutem meam.

Confitebor tibi in cythara Deus, Deus meus: quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus. Gloria Patri, & c.

Antiphona. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me.

Capitulum.

Recogitate eum, qui talem sustinuit contra semetipsum à peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini animas vestras deficientes. ψ. Cum malediceretur, non maledicebat. R. Et cum pateretur, non comminabatur. ψ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus, & c. *Oratio.*

Domine Iesu Christe, qui hora diei prima pro nobis peccatoribus Pilato iudici es præsentatus, & Mariæ Magdalene apparuisti, appare nobis per inermiam gratiam, & da reis veram penitentiam: vt de malis, quæ commisimus nos, districte iudicemus, ne in extremo iudicio deputemur supplicio, sed tuis fidelibus associemur in caelestibus. Qui viuus & regnas, & c.

Ad Tertiam.

ψ. Deus in adiutorium, & c.

Hymnus.

Hora qui ductus tertia,

Fuisti ad supplicia,

Christe ferendo humeris,

Crucem pro nobis miseris.

Fac nos sic te diligere,

Sanctamque vitam ducere,

Vt valeamus requie

Frui cœlestis patriæ.

Claus. *Antiphona.* Dominus, & c.

Psalmus 63.

Exaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

Protexisti me à conuentu malignantium: à multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram: vt sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt: quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutiny.

DAccedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.

Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos: & timuit omnis homo.

Annuntiauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. Gloria Patri, & c.

Antiph. Dominus tanquam ouis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum.

Capitulum.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. ψ. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. R. Confusione contempta. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei tertia, dura pro nobis sustinuisti verbera, & corda fidelium tuorum sancti Spiritus infusione fecisti flammantia, da nobis malum, quod fecimus, digna castigatione punire, & flammam vitiorum nostrorum lacrymis compunctionis extingue: vt dum deforis & intus affligimur, tui spiritus dulcedine consolari mereamur. Qui viuus & regnas, & c.

Ad Sextam.

ψ. Deus in adiutorium meum, & c.

Hymnus.

Hymnus.

CRucem pro nobis subiit,
Et stans in illa sicut,
Iesus sacratis manibus,
Clavis, fossisque pedibus.

Honor & benedictio,
Sit crucifixo filio,
Qui nos suo supplicio
Redemit ab exilio.

Laus honor. *Antiph.* Posuerunt super caput eius causam
ipsum scriptam, Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.

Psal. 115. Credidi propter.

Capitulum.

Tradet autem iudicanti se iniuste: quia peccata nostra ipse pertulit in corpore super lignum, ut peccatis mortui iustitiæ viamur, cum liore sanati sumus. *ψ.* Oblatus est, quia ipse voluit. *℞.* Et peccata nostra ipse portavit. *Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison, Pater noster.*

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei sexta pro salute nostra manus in cruce expandisti, & quinque vulnera pertulisti, ad te confugientes brachiis misericordiae clementer suscipe, & vulnera mentis nostrae tuo sana medicamine, ut purgati à peccatorum sordibus, templum efficiamur Spiritus sancti.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

Beata Christi Passio,
Sit nostra liberatio,
Ut per hanc nobis gaudia
Parata sint caelestia.

Gloria Christo Domino,
Qui pendens in patibulo,
Clamans emisit spiritum,
Mundumque salvans perditum.

Laus honor. *Antiphona.* Et cum.

Psalms 141.

Voce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundo in conspectu eius orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.

In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognovisti semitas meas,

In via hac, qua ambulabam: absconderunt laqueum mihi. Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me: & non est, qui requirat animam meam. Clamaui ad te, Domine, dixi: tu es spes mea, portio mea in terra viventium.

Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi. Gloria Patri. *Antiph.* Et cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite emisit spiritum.

Capitulum.

Decebat eum, per quem omnia, & propter quem omnia facta sunt, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummati. *ψ.* Tradidit in mortem animam suam. *℞.* Et cum viris sceleratis deputatus est. *Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison.* Domine exaudi orationem meam, &c.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei nona pro salute nostra humana in mortem animam tuam tradidisti, & caelos ascendisti, vivifica corda nostra, per infusionem tui amoris, ut te diligere, menteque caelestibus inhærere, & mortem tuam nostrae carnis mortificatione imitari valeamus: ut dum tua passione participes ef-

ficimur, tuae consolationis nos facias esse confortes.

A Qui vivis & regnas.

Ad Vesp. Deus in adiutorium meum intende.

Antiph. Dignus es.

Psalms 29.

Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me.

Domine deduxisti ab inferno animam meam: salvasti me à descendantibus in lacum.

Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriae sanctitatis eius.

Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

BEgo autem dixi in abundantia mea: non movebor in æternum.

Domine in voluntate tua: præstitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam à me: & factus sum conturbatus.

Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Quæ utilitas in sanguine meo: dum descendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi pulvis: aut annuntiabit veritatem tuam?

Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

Convertisti planctum meum in gaudium mihi: concidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.

Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi. Gloria, &c.

C *Antiph.* Dignus es Domine accipere librum, & aperire septem signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Capitulum.

Vidimus Iesum propter passionem mortis suae gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Hymnus.

Qui pressura mortis dura,
Soluisti nexus criminum,
Nos ad pacem duc veracem
Iesu corona virginum.

In flagellis potum fellis
Bibisti amarissime,
Pro peccatis perpetratis
Æterne Rex altissime.

D Tuæ genti recolenti
Tuæ mortis supplicium,
Da virtutem & salutem
Christe Redemptor omnium,

In amara Cru cis ara
Fudisti rivus sanguinis,
Iesu digne Rex benigne,
Consors paterni luminis.

Sanguis Christi, qui fuisti
Peremptor hostis invidi,
Fac sitire, da venire
Ad cenam agni providi. Amen.

ψ. Disciplina pacis nostrae super eum.

℞. Quia liore eius sanati sumus.

Ad Magn. Antiphona.

Recessit pastor noster bonus, fons aquae vivae, quia animam suam posuit pro ovibus suis, & pro suo grege mori dignatus est. *Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison.*

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei vespertinae Discipulis tuis corporis & sanguinis tui tradidisti mysteria, & de cruce positus es, depone mentis nostrae vitia & perpetrata scelera, ut cum pura conscientia eadem sumamus mysteria, ut sint nobis in remedium hinc & in perpetuum. Qui vivis & regnas, &c.

Cominemo

Matrum occurrentium in mysterio, congratulatione,
Patrum audientium, mysterij admirationem.

Oratio.

Aue Iesu Verbum Dei, factor orbis, salus rei, promissus
diuinitus, honor matris, incarnatus de Maria, nondum
natus, praecursori agnitus.

Feria tertia, Flores, & Fructus arboris sanctissimae vitae.

Flos primus.

Iesus mundum ingrediens in Bethleem est natus.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Naturarum conuenientium diuersitatem,
Circumstantiarum concurrentium congruitatem,
Miraculorum attestantium nouitatem.

Flos secundus.

Iesus paltro vim patiens, ab auro sic vocatus:

Ad Primam, tres fructus attende.

Legis grauem rigorem, in sua obseruatione,
Pueri magnum honorem, in nominis impositione,
Parentum magnum dolorem, in pueri circumfisione:

Flos tertius.

Iesus magis sol oriens, per stellam est monstratus.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Magorum magnam diligentiam, pro puero videndo,
Iudaeorum magnam insipientiam, quod norunt refel-
lendo.

Piorum magnam indigentiam, defectum sustinendo:

Flos quartus.

Iesus cum pare turturum, legaliter oblatiis.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Offerentium miram humilitatem, & deuotionem,
Oblatorum miram dignitatem, & significationem,
Recipientium miram iucunditatem, & exultationem.

Flos quintus.

Iesus, occisis pueris, in Aegyptum fugatus.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Herodis & Iudaeorum aemulationem, Christum perfe-
quendo.

Puerorum & matrum eulationem, in pueros perdendo,
Piorum exultationem, in Aegyptum fugiendo.

Flos sextus.

Iesus in templo perditus, paret matri vocatus.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Iesu mirabilem sapientiam, in Iudaeos docendo,

Parentum inconsolabilem diligentiam, in puerum qua-
rendo,

Filij imitabilem obedientiam, piam matrem sequendo.

Flos septimus.

Iesus Iordanis flumine, Ioanne baptizatus.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Baptizati sublimem dignitatem, in lato testimonio,
Baptistae profundam humilitatem, in suo praeconio,
Baptismatis grandem sanctitatem, in suo mysterio:

Oratio.

Aue Iesu puer natus, circumcisus, visitatus a Magis, le-
galiter immolatus, effugatus, matri parens, baptizatus
in aqua realiter.

Feria quarta, Flores, & Fructus.

Flos primus.

Iesus in deserto abstinens, a daemone tentatur.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Iesu abstinenciam, in corporis domatione,

Iesu sapientiam, in hostis confutatione,

Iesu reuerentiam, in Angelorum ministracione.

Flos secundus.

Iesus notus Discipulis, ad nuptias vocatur.

Ad Primam, tres fructus attende.

Iesu prudentiam, in Discipulorum vocatione,
Apostolorum obedientiam, in prompta imitatione,
Matris beneuolenciam, in vini procuracione.

Flos tertius.

Iesus Doctor circuiens labore fatigatur.

A

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Doctorem veracissimum, moribus, & sermone,
Laborem grauissimum, in circuitione,
Populum rudissimum, in informatione.

Flos quartus.

Iesus pastor reficiens, a turbis frequentatur.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Pastorem benignissimum, sollicitum pro grege,
Populum sollicitum, pro temporali rege,
Iesum laudis incurium, quae sit humana lege:

Flos quintus.

Iesus infirmos medicans, a scribis reprobat.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Medici diligentiam, medicinam gratis dantis,
Morbi pestilentiam, quotidie augmentantis,
Infirmi negligentiam, medicinam non curantis.

Flos sextus.

Iesus naturae imperans, daemoneis minatur.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Iesu miram potentiam, qua daemones coegit,
Rerum obedientiam, quas praeccepto subegit,
Miram experientiam illorum, quos elegit.

Flos septimus.

Iesus coram Discipulis, monte transfiguratur.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Testium auctoritatem, in visu & sermone,
Iesu magnam claritatem, in Transfiguratione,
Discipulorum iucunditatem, in dicta visione.

Oratio.

C

Aue Iesu in deserto degens, vocans in aperto pastore &
praedicans, turbam pascens, aegros curans, daemoneiacos
coniurans, monte te clarificans.

Feria quinta, Flores, & Fructus.

Flos primus.

Iesus iumento infidens, plorat rex honoratus.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Iesu miram humilitatem, in eius asinatione,
Turbae obsequiositatem, in processione,
Vrbis tantae calamitatem, in lacrymatione.

Flos secundus.

Iesus templum ingrediens, mensas vertit iratus.

Ad Primam, tres fructus attende.

Iesu exemplaritatem, in templi visitatione,
Iesu dignam auctoritatem, in Pharisaeorum confuta-
tione,

D

Iesu amandam pietatem, in adultera defensione.

Flos tertius.

Iesus suscitans Lazarum, a martha hospitatus.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Iudaeorum ingratitude, in esurientis expulsionione,
Sororum amaritudine, in Lazari suscitatione,
Iesu miram gratitudine, in hospita consolatione:

Flos quartus.

Iesus in domo Simonis vnctus, donat reatus.

Ad Sextam, tres fructus attende.

mariae poenitentiam, in publica contritione,
Pharisaei falsam reuerentiam, in Iesu reprehensione,
Iesu piam sententiam, in peccatrici excusatione.

Flos quintus.

E

Iesus matris suspiria solatur perturbatus.

Ad Nonam, tres fructus attende.

matris desolationem, cum pia supplicatione,
Filij consolationem, cum pia excusatione,
Discipulorum compassionem, cum pia admiratione.

Flos sextus.

Iesus a Iuda venditus, a Iudaeis damnatus.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Iudae cupiditatem, in magistri venditione,
Iudaeorum iniquitatem, in sua aemulatione,
Iesu longanimitatem, in humili permissione:

Flos septimus.

Iesus in coena seruiens suis, panis sacrat:

Ad Completorium, tres fructus attende.

Charitatis beneficium, in Iesu ministracione,
Praitatis venificium, in Iudæ obstinatione,
Pietatis exercitium, in Discipulorum deuotione.

Oratio.

Aue Iesu suscitator vnctus, culpæ relaxator, rex a fel-
lō infidens, zelum habens, consolator matris, ven-
ditus, sacrator panis, cœnam faciens.

Feria sexta, Flores, & Fructus.

Flos primus.

Iesus orans circumdatus, captus, & subsannatus.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Iesu processum dolorosum, in pœnæ prægustatione,
Luporum accessum dolosum, in agni captione,
Discipulorum recessum timorosum in magistri dereli-
ctione.

Flos secundus.

Iesus, coram iudicibus spretus, & accusatus.

Ad Primam, tres fructus attende.

Pharisæorum iniquitatem, in sua inquisitione,
Iesu miram humilitatem, in sua responsione,
Discipulorum anxietatem, in Magistri persecutione.

Flos tertius.

Iesus flagellis liuidus, consputus, coronatus.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Iesu innocentiam, sine exultatione,
Iudicum sententiam, sine ratione,
Malorum truculentiam, sine miseratione.

Flos quartus.

Iesus damnatus crucifer, est cruci conclauius.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Patientis violentiam, in triplici grauitate,
Pendentis irreuerentiam, in nefanda societate,
Miram impœnitentiam, gentis obstinatæ.

Flos quintus.

Iesus morte mirabilis agnus patri oblatus.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Quam pie Iesus condidit in Cruce testamentum,
Quam libere se obtulit patri per tormentum,
Quam grande mundi pertulit machina lamentum.

Flos sextus.

Iesus aperto latere, est cruci declauatus.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Corpus pendens exanime, absque omni decore,
Aquam aperto latere, fluentem cum cruore,
Corpus de crucis stipite tollentes cum mœrore.

Flos septimus.

Iesus vnctus cum lacrymis, in tumulto locatus.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Materna desideria, in corporis obseruatione,
Deuota ministeria, in sepulchri præparatione,
Planctus & suspiria, in corporis tumulatione.

Oratio.

Aue Iesu orans prostratus, coram turbis accusatus,
Factus plagis liuidus, agnus cruce eleuatus,
Moriens inde delatus, in sepulchro positus.

Sabbato.

Flos primus.

Iesus victor ad inferos, calcans hostes transiuit.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Saluatoris imperium in morte triumphando,
Patrum desiderium in Iesum expectando,
Angelorum ministerium iter præparando.

Flos secundus.

Iesus parentum vincula cum gaudio contriuit.

Ad Primam, tres fructus attende.

Inferni vulationem in eius fractione,
Dæmonum confusionem, in prædæ resignatione,
Patrum exultationem, in paradisi apertione.

Flos tertius.

Iesus Matri Discipulos, mœroribus vniuit.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

A Matris dolorem intimum, in lacrymas fundendo,
Fratrum timorem maximum, in simul latendo,
Iudæorum furorem pessimum, in sanctos persequendo.

Flos quartus.

Iesus sui memoriam, tormentis stabiliiuit.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Loci vtilitatem, in Iesum perdendo,
Tormentorū atrocitatem, in Christum puniendo,
Militum ferocitatem, in plagas inferendo.

Flos quintus.

Iesus testes multiplices, post mortem acquisiuit.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Iudæorum disceptationem, in signis quæ viderunt,
Mortuorum resurrectionem, qui apparuerunt,
Fidelium confirmationem, qui Christo crediderunt.

Flos sextus.

B Iesus feruorem Magdalenz, & omnium præsciuit.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Discipulorum reuerentiam, in matris consolatione,
Mulierum diligentiam, in vnguenti præparatione,
Militum insipientiam, in sepulchri munitione.

Flos septimus.

Iesus, solutis patribus, ad tumulum rediuit.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Patrum piam prouisionem, in tumuli regressione,
Corporis glorificationem, in eius re assumptione,
Custodum confutationem, in lapidis amotione.

Oratio.

C Aue Iesus mors lænæ, solus orbis planctus plene lin-
quens testimonium, in tormentis & plene ne pereat
C crux Magdalenz, spes resumens tumulum.

Dominica Die, ad Matutinum.

Flos primus.

Iesus surgens, apparuit suis glorificatus.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Discipulorum anxietatem, in Iesu recordatione,
Magistri benignitatem, in frequenti apparitione,
Omnium iucunditatem, in crebra confortatione.

Flos secundus.

Iesus scandit ad dexteram patris Rex honoratus.

Ad Primam, tres fructus attende.

Amorosam dilectionem, dum suos consolatur,
Dolorosam afflictionem, dum Iesus separatur,
D Angelorum congratulationem, dum Iesus exaltatur.

Flos tertius.

Iesus emisso spiritu, per orbem prædicatus.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Donorum magnitudinem, ad piorum confortationem,
Linguarum multitudinem, ad fidei prædicationem,
Miraculorum valitudinem, ad gentium conuersionem.

Flos quartus.

Iesus super angelicos matrem exaltat status,

Ad Sextam, tres fructus attende.

Sanctorum diligentiam, in Domini occursum,
Filij reuerentiam, in materno amplexu,
Matris excellentiam, in filij confesso.

Flos quintus.

E Iesus in cæli curia pro nobis aduocatus.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Iesu sollicitudinem, in nostra prouisione,
Humanam ingratitude, in gratiarum actione,
Finis incertitudinem, in meriti expectatione.

Flos sextus.

Iesus Iudex æquissimus, Rex omnibus prælatus.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Infallibilem veritatem, in diiudicando,
Inuincibilem potestatem, in remunerando,
Inflexibilem æquitatem, in perseuerando.

Flos septimus.

Iesus sanctorum gloria finis desideratus.

Ad

Ad Completorium, tres fructus attende.

Deliciarum abundantiam, cum vera tranquillitate,
Amicorum concordantiam, cum mera charitate,
Æternam perseverantiam, cum sincera iucunditate.

Oratio.

Aue Iesu surgens leo, scandens mittens pro trophæo
spiritum, glorificans matrem, iudex iustus, Deo pa-
tri altans pro me reo, finis beatificans, Amen.

Finis huius Opusculi.

S. BONAVENTURÆ,

Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Laudismus de Sancta Cruce.

*Laus ista de Cruce rythmica consonantia leges B
exacte obseruat, eodem fere modo composita, quo
Prosa illa, siue sequentia, quam B. Thomas Aquinas
modulatus est, & canit Ecclesia in festo Corporis
Christi. Quam vero elegans in prosis modulandis
fuerit Auctor noster, hæc una non obscurum argu-
mentum præstat. Nam præter rythmi obseruantiam,
mysteriorum quoque Sanctissimæ Crucis profundita-
tem dilucide enarratam complectitur, nosque ad re-
cordationem, & meditationem beneficiorum huma-
no generi per Christi Crucem collatorum adeo ar-
denter excitat, ut facile quisque intelligat, quam
ex intimis cordis visceribus Prosam hanc cecinerit
Bonauentura Sanctissimus.*

RECORDARE Sanctæ Crucis,
Qui perfectam vitam ducis,
Delectare iugiter.
Sanctæ Crucis recordare,
Et in ipsa meditare,
Insatiabiliter.

Stes in Cruce Christo duce,

Donec viuis in hac luce,
Modo proculdubio.

Non quiescas, non tepescas,
In hoc crescas, ut calescas,
Cordis desiderio.

Ama Crucem mundi lucem,
Et habebis Christum ducem,
Per æterna sæcula.

Cruce corpus circumcinge,
Hanc constringe, manu pinge,
Consignando singula.

Cor in Cruce, Crux in corde,
Absque forde sit cum corde,
Quæ tranquillum faciat.

Lingua crux efficiatur,
Crucem promat & loquatur,
Et nunquam deficiat.

Crux in corde, Crux in ore,
Quodam intimo sapore,
Det tibi dulcedinem,

Crux in membris dominetur,
Et vbi que situetur,
Intra totum hominem,

Cor à Cruce sorbeat,
Et in illam rapiatur,
Amoris incendio.

Dissipata carnis rixa,
Mens sit tota crucifixæ,
Spiritali gaudio.

Specialem fer amorem,
Et præcipuum honorem
Cruci salutiferæ.

Cum feruore medullarum,
Nixu virium tuarum,
Velis hanc diligere.

A

In præclara cruce stude,

Et in ipsa te reclude,
Magna cum lætitia.

Christo sis confixus cruci,
Ut sic valeas perduci
Secum ad cælestia.

Quære Crucem, quære clauos,
Quære manus, pedes cauos,
Quære fossa lateris.

Ibi plaude, ibi gaude,
Sine fraude, summa laude,
Quantumcunque poteris.

Istud pactum non sit fractum,
Crux præcedat omnem actum,
Ut succedant prospera,

Crux est optima medela
Contra Zabulonis tela,
Valde salutifera.

Sis in Cruce Christi totus
Prompto animo deuotus,
Iubilo dulcedinis.

Seruum Dei Crux defendit,
Comprehendit, & ostendit
Vitam rectitudinis.

Cum tentatus & afflictus,
Derelictus quasi victus,
Et inter angustias:

Non sis piger neque lentus:
Sed sollicite intentus,
Cruce frontem munias.

Cum quiescis, aut laboras,
Quando rides, quando ploras,
Doles, siue gaudeas.

Quando vadis, quando venis
In solatiis, in pœnis,
Crucem corde teneas.

Crux in omnibus pressuris,
Et in grauibus & duris,
Est totum remedium.

Crux in pœnis & tormentis,
Et dulcedo piæ mentis,
Et verum refugium.

Crux est porta Paradisi,
In qua sancti sunt confisi,
Qui vicerunt omnia.

Crux est mundi medicina,
Per quam bonitas diuina
Facit mirabilia.

D

Crux est salus animarum,
Verum lumen & præclarum,
Et dulcedo cordium.

Crux est vita beatorum,
Et thesaurus perfectorum,
Et decor & gaudium.

Crux est speculum virtutis,
Gloriosæ dux salutis,
Cuncta spes fidelium.

Crux est decus saluandorum,
Et solatium eorum,
Atque desiderium.

Crux est nauis, Crux est portus,
Crux deliciarum hortus,
In quo florent omnia.

Crux est fortis armatura,
Et protectio secura,
Conterens dæmonia.

Crux est arbor decorata,
Christi sanguine sacrata,
Cunctis plena fructibus.

Quibus animæ oriuntur,
Cum supernis nutriuntur,
Cibus in cœlestibus.

O quam felix permanebis,
Nunc in Cruce si studebis,

E

Donec mundo vixeris.
 Sine fine lætus eris,
 Tu qui sanctam crucem quæris,
 Si perseveraueris.
 Crucem quære, crucem gere,
 Christi crucem intuere,
 Vt amore langueas.
 Summa fide crucem vide,
 Et plenissime confide:
 Donec vitam habeas.
 Circa crucem exercere,
 Mente debes huic placere,
 Et hanc corde gerere.
 Hoc est opus salutare,
 Circa crucem laborare,
 Corde, ore, & opere.
 Recordare frater pie,
 Septem vicibus in die,
 Passionis Domini.
 Per quam sumus liberati,
 Et æternæ vitæ dati,
 Et supremo lumini.
 Hanc si amas & honoras,
 Dicas illi certas horas,
 Adhibendo studium.
 Horam primam matutinam,
 Trinam, Sextam, Vespertinam,
 Nonam, Completorium.
 Quando sedes, stas, & iaces,
 Quando loqueris & taces,
 Fessus cum quieveris.
 Christum quæras in quo speras,
 Crucifixum corde geras,
 Vbicunque fueris.
 Diligenter pone mentem,
 Super Christum patientem.
 Et sibi condoleas.
 Christi mortem Christiane
 Plange sero, atque mane,
 Et in planctu gaudeas.
 Quam despectus quam deiectus,
 Rex cælorum est effectus,
 Vt saluaret sæculum.
 Esuriit & sitiuit,
 Pauper & egenus inuit,
 Vsq̄ue ad patibulum.
 Recordare paupertatis,
 Et extremæ vilitatis,
 Et grauis supplicij.
 Si es compos rationis,
 Esto memor passionis,
 Fellis & abstinthij.
 Cum deductus est immensus,
 Et in cruce tunc suspensus,
 Fugerunt Discipuli.
 Manus pedes perfoderunt,
 Et aceto potauerunt,
 Summum regem sæculi.
 Cuius oculi beati,
 Sunt in cruce obscurati,
 Et vultus expalluit.
 Suo corpori tunc nudo,
 Non remansit pulchritudo,
 Decor omnis aufugit.
 Propter hominum peccata,
 Sua caro cruciata
 Fuit inter verbera.
 Membra sua sunt distenta,
 Propter aspera tormenta,
 Et illata vulnera.
 Inter magnos cruciatus,
 Est in cruce lacrymatus,
 Et emisit spiritum.
 Suspiremus & fleamus,

A Toto corde doleamus,
 Super vnigenitum.
 Qui hæc audis, ingemisce,
 Et in istis planctum misce,
 Et in cordis mœstittas.
 Corpus ange, corde plange,
 Mentem frange, manu tange,
 Christi mortis sæuitias.
 Virum respice dolorum,
 Et nouissimum virorum,
 Fortem ad supplicia.
 Tibi gratum sit & æquum,
 Iam in cruce mori secum.
 Compati conuitia.
 Quando vides te afflictum,
 Desolatum ita victum,
 Quasi deficias.
 B Christi cogites dolores,
 Graues pœnas, & mœrores,
 Sputa, contumelias.
 Bone frater quidquid agas,
 Crucifixi vide plagas,
 Et sibi compatere.
 Omni tempore sint tibi,
 Quasi spiritales cibi,
 His gaudenter fruire.
 Crucifixe fac me fortem,
 Vt libenter tuam mortem
 Plangam donec vixero.
 Tecum volo vulnerari,
 Te libenter amplexari,
 In cruce desidero.
 C Da dolorem quasi rorem,
 Vt te plorem Redemptorem
 Christum, qui te renoues.
 Non te plices, sed felices
 Cicatrices mille vices,
 Tuas in te refones.
 Totum sit quod ego dixi,
 Ad honorem crucifixi,
 Ad laudem & gloriam.
 Vt meorum peccatorum,
 Gloriosus rex cælorum,
 Mihi donet veniam. Amen.

Finis Laudismi de Sancta Cruce.

D. ~~.....~~
S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE
DOCTORIS,
 Philomena.

E *Philomena propterea Opusculum hoc inscribitur, quia multa sunt huius auis propria, quæ Sanctus Bonauentura mirifice transfert ad deuotam animam, quæ sanctissimis meditationibus veluti dulcissimis Philomena cantibus resonans, Saluatoris nostri Iesu Christi vitam, & ab eo in nos singularia beneficia collata, iugiter contempletur.*

PHILOMENA præuia temporis amœni,
 Quæ recessum nuntias imbris atque
 cœni,
 Dum mulcescis animos tuo cantu leni,
 Aue prudentissima, ad me quæso, veni,
 Veni, veni, mittam te quo non possum ire,
 Vt amicum valeas cantu delinire,
 Tollens eius tristia voce dulcis Lyra,
 Quem heu modo nescio verbis conuenire.

Ergo

Ergo pia suppleas meum imperfectum,
 Salutando dulciter vnicum dilectum,
 Eique denunties, qualiter affectum
 Sit cor meum iugiter eius ad aspectum.
 Quod si quærat aliquis, quare te elegi?
 Meum esse nuntium sciat, quia legi,
 De te quædam propria, quæ diuinæ legi,
 Et optato munere placent summo regi.
 Igitur charissime, audi nunc attente,
 Nam si cantus volucris huius serues mente,
 Eius imitatio, spiritu docente,
 Te cœlestem musicum faciet repente.
 De hac aue legitur, quod cum deprehendit
 Mortem sibi propriam, arborem ascendit,
 Summoque diluculo rostrum sursum tendit,
 Diuersisque cantibus totam se impendit.
 Cantilenis dulcibus præuiat auroram,
 Sed cum dies rutilat circa primam horam,
 Eleuat prædulcius vocem insonoram,
 In cantando nesciens pausam, siue moram.
 Circa vero tertiam quasi modum nescit,
 Quia semper gaudium cordis eius crescit,
 Vere guttur rumpitur, sic vox inualescit,
 Et quo cantat altius, pius & inardescit.
 Sed cum in meridie sol est in fernore,
 Tunc dirumpit viscera nimio clamore,
 Oci, oci, clamitat illo suo more,
 Sicque sensu deficit cantus præ labore,
 Sic quassato organo huius Philomenæ,
 Rostro tamen palpitans sit exanguis pene,
 Sed ad nonam veniens moritur iam plene,
 Cum totius corporis dirumpuntur venæ.
 Ecce, dilectissime, breuiter audisti
 Factum huius volucris: sed si meministi,
 Diximus iam primitus, quia cantus isti
 Mystice conueniunt legi IESU CHRISTI.
 Restat, vt intelligo, esse Philomenam,
 Animam virtutibus, & amore plenam,
 Quæ dum mente peragrat patriam amœnam,
 Satis delectabilem texit cantilenam.
 Ad augmentum etenim suæ sanctæ spei,
 Quædam dies mystica demonstratur ei,
 Porro beneficia, quæ de manu Dei
 Homo consecutus est, sunt horæ diei.
 Mane, vel diluculum hominis est status,
 In quo mitabiliter homo est creatus,
 Hora prima, quando est Deus incarnatus,
 Tertiam dic spatium sui in colatus.
 Sextam cum à perfidis voluit ligari,
 Trahi, cædi, conspui, dire cruciari,
 Crucifigi, denique clavis terebrari,
 Caputque sanctissimum spinis coronari.
 Nonam dic cum moritur, quando consummatus
 Cursus est certaminis, quando superatus
 Est omnino zabolus, & hinc conturbatus,
 Vespera cum Christus est sepulturæ datus.
 Diem istum, anima, meditans in hortis,
 Suæ facit terminum spiritalis mortis,
 Scandens crucis arborem, in qua leo fortis
 Vicit aduersarium fractis portis mortis.
 Statim cordis organa sursum eleuando,
 Suum à diluculo carum inchoando,
 Laudat, & glorificat Deum, replicando,
 Sibi quam mirificus fuit hanc creando.
 Pie (inquit) conditor quando me creasti,
 Quam sit tua pietas larga declarasti,
 Nam consortem gloriæ tuæ cogitasti,
 Facere gratuite, gratis quam amasti.
 O quam mira dignitas mihi est concessa,
 Cum imago Domini mihi est impressa,
 Sed creuisset amplius dignitas possessa,
 Nisi iustum Domini fuisset transgressa.
 Nam tu summa charitas tibi cohærere,
 Me volebas iugiter, sursumque habere

A Dulce domicilium, tecumque manere,
 Et me velut filiam alere, docere.
Ex tunc disposueras, in id adunare
 Cælicis agminibus, teque mihi dare,
 Sed pro tanta gratia quid recompensare
 Possum, prorsus nescio, nisi te amare.
Vnica suauitas, vnica dulcedo.
 Cordium amantium salutaris prædo,
 Totum quidquid habeo, vel sum, tibi dedo,
 Denique depositum meum tibi credo.
Oci, cantat tale cor gaudens in pressura,
 Dicens, quia dignum est, vt à creatura
 Diligatur opifex talis mente pura,
 Ei cum extiterit de se tanta cura.
Sic mens hoc diluculum transit meditando,
 Sed ad primam transferens vocem exaltando,
B Tempus acceptabile pie ruminando,
 In quo venit Dominus, carne se velando.
Tunc liquefcit anima tota per amorem,
 Pauida considerans omnium auctorem,
 Vagientem puerum, iuxta nostrum morem,
 Et curare veterem velle se languorem.
Plorans ergo clamitat, ô fons pietatis,
 Quis te pannis induit diræ paupertatis,
 Tibi quis consuluit sic te dare gratis,
 Nisi zelus vehemens, ardor charitatis?
Digne zelus vehemens est hic ardor dictus,
 Cuius est dominio Rex cælorum victus,
 Cuius sanctis vinculis captus & constrictus,
 Pauperis infantuli pannis est amictus.
O prædulcis paruule puer sine pari,
C Felix, cui datum est, te nunc amplexari,
 Pedes, manus lambere, flentem consolari,
 Tuis in obsequiis iugiter morari.
Heu me, cur non licuit mihi demulcere
 Vagientem paruulum & cum flente fleré?
 Illos artus teneros siue confouere?
 Eiusque cunabulis semper assidère?
Pato, pius paruulus hæc non abhorreret,
 Immo more paruuli forsân arrideret,
 Et flenti pauperulo fletu condoleret,
 Et peccanti facile venia faueret.
Felix, qui tunc temporis matri singulari,
 Potuisset precibus ita famulari,
 Vt in die sineret semel osculari
 Suum dulcem paruulum, eique iocari,
D O quam libens balneum ei præparassem,
 O quam libens humeris aquam apporrassem,
 In hoc libens Virgini semper ministrassem,
 Pauperisque paruuli pannulos lauassem.
Sic affecta pia mens sitit paupertatem,
 Cibi parsimoniam, vestis vilitatem,
 Labor ei vertitur in incunditatem,
 Vilem esse sæculi dicit v enustatem.
Ergo sic infantiam Christi retexendo,
 Horæ primæ canticum strenue canendo,
 Transitum ad tertiam facit recolendo,
 Quantum Christus passus est, homines docendo.
Tunc cum fletu recitat illius labores,
E Sitim, famem, frigora, æstus, & sudores,
 Quæ dignanter pertulit propter peccatores,
 Dum illorum voluit innouare mores.
Vox amoris flatibus tota concremata,
 Oci, oci, clamitat Auis hæc beata,
 Mundo mori cupiens, cuius vita lata,
 Cui foetet sæculum, sic est delicata.
Clamas ergo Domine dulcis prædicator,
 Exulum refugium, pauperum amator,
 Qui es pœnitentium pius consolator,
 Post te debent currere, iustus & peccator.
Iusti quippe regula, vitæ es doctrina,
 Peccatorum speculum, mira disciplina,
 Fessis & debilibus efficax resina,
 Aegris & languentibus potens medicina.

Primus in hoc sæculo charitatis scholam
 Instaurasti, quærere docens Dei solam
 Gloriam, deponere grauem mundi molam,
 Et sic posse perditam rehabere stolam.
 Sed hanc stolam temere mundus iridebat,
 Sprenens & annihilans, quidquid promittebat,
 Tua vero bonitas vices non reddebat,
 Immo pœnitentibus totum ignoscebat.
 Quippe cui proprium erat misereri,
 Diligi desiderans, magis quam timeri,
 Sed verba non verbera proferens austeri
 Præceptoris, noluit more reuereri.
 Hæc in adulterio nouit deprehensa,
 Quam sit tua pietas, scilicet immensa,
 Magdalena sensit hoc, cum ei offensa
 Est dimissa, multiplex gratia impensa.
 Et quid multa dicerem, quot sunt consecuti
 Eius magisterium? à suis ablati
 Vitiis, sunt moribus optimis imbuti,
 Et ab hostis inuidi fraude facti tui.
 Felix, cui licuit, sub hoc Præceptore
 Conuersari iugiter, & ab eius ore
 Mel cæleste fugere, cuius præ dulcore
 Amarescunt cætera, plena sunt fœtore.
 Hæc, & multa talia dum mens meditatur,
 Ad reddendas gratias tono præparatur,
 Ad laudandum Dominum magis inflammatur,
 Sicque horæ tertix cantus terminatur.
 Oci, oci, anima clamat in hoc statu,
 Crebro fundens lacrymas sub hoc incolatu,
 Laudans & glorificans magno cum conatu
 Christum, qui tot pertulit suo pro reatu.
 In hac hora anima ebria videtur,
 Sed circa meridiem calor cum augetur,
 Vt amoris stimulis magis perforetur,
 Mox ab illa Passio Christi recensetur.
 Plorans ergo respicit agnum delicatum,
 Agnum sine macula, spinis coronatum,
 Liuidum verberibus, clauis perforatum,
 Per tot loca lateris fossa cruentatum.
 Tunc exclamat pia mens, oci, cum lamentis,
 Oci, oci, miseram, quia meæ mentis
 Turbat statum pallidus vultus morientis,
 Et languentes oculi in cruce pendentis.
 Siccine decuerat (inquit) te benignum
 Agnum, mortis exitum pati tam indignum?
 Sed sic disposueras vincere malignum,
 Et hoc totum factum est, ob amoris signum.
 Hæc amoris signa sunt, & postrema primis
 Copulans associat, summa figens imis,
 Monstrans, vt sic moriens, nos animas nimis,
 Dum te totum funderes tot apertis rimis.
 Tu amicus nouus es, tu es nouum mustum,
 Sic te vocat sapiens, & est satis iustum,
 Totus enim filius reddens dulcem gustum,
 Fundens carnis dolium, licet vas venustum.
 Tantis signis pœnitens monitus iam credat,
 Quod præcordialiter Christus ei se dat.
 Ista signa recolam, ne me Satan lædat,
 Nam peccati rabiem nihil ita sedat.
 Ista signa recolens, oci, oci, clamo,
 Dulcis Ies v querulor, quod te minus amo,
 Stringi tamen cupio disciplinæ chamo,
 Sicut pro me captus es charitatis hamo.
 Quantum hamum charitas tibi præsentauit,
 Mori cum pro homine te sollicitauit,
 Sed & esca placida hamum occupauit,
 Cum lucrari animas te per hoc monstrauit.
 Te quidem aculeus hami non latebat,
 Sed illius punctio te non deterrebat,
 Immo hunc impetere tibi complacerebat,
 Quia desiderium esca attrahebat.
 Ergo pro me misera, quam tu dilexisti,
 Mortis in aculeum sciens imegisti,

Cum te Patri victimam sanctam obtulisti,
 Et in tuo sanguine sordidam lauasti.
 A Quis miretur igitur pro te si suspiro,
 Iuncta sine meritis tam zelanti viro,
 Nam affectum alitis meum modo miro,
 Pro me vitam finiens exitu tam diro.
 Vere iam non debeo tantum suspirare,
 Immo iuxta verbum Iob, crines lacerare,
 In canerna lateris nidulum parare,
 Et extremum spiritum illic exhalare.
 Plane nisi moriar tecum non quiescam,
 Oci, oci, clamitans nunquam conticescam,
 Ab hoc desiderio vere non tepescam,
 Quantumcunque sæculo propter hoc vilescam.
 Tunc, vt demens clamitat, veniant lanistæ,
 Qui affigant miseram cruci tuæ, Christe,
 B Erit enim exitus mihi dulcis iste,
 Sic amplector moriens propriis vlnis te.
 Vere sic non aliter rabies doloris,
 Qua cor meum singulis terebratur horis,
 Deliniri poterit, nisi tu dulcoris,
 Fons abundans medicus mei sis doloris.
 Plane dulcis medicus es, qui nunquam pungis,
 Sed à corde vitium leniter emungis,
 Nam quos tibi firmiter per amorem iungis,
 Tuis charismatibus semper eos vngis.
 Heu quam damnabiliter mundus est cæcatus,
 Qui cum sit ab hostibus dire vulneratus,
 Hunc declinat medicum, cum assit præparatus,
 Languido aperiens suum dulce latus.
 Heu cur beneficia Christi passionis,
 Penes te memoriter homo non reponis.
 C Per hanc enim rupti sunt laquei prædonis,
 Per hanc Christus maximis te ditauit bonis.
 Suo quippe corpore languidum te paut,
 Quem in suo sanguine gratis balneauit,
 Demum suum dulce cor tibi denudauit,
 Vt sic innotesceret, quantum te amauit.
 O quam dulce balneum, esca quam suavis,
 Quæ fumenti digne sit Paradisi clauis,
 Et ei quem reficis nullus labor grauis,
 Licet sis fastidio cordibus ignauis.
 Cor ignauis si quidem minime perpendit,
 Ad quid Christus optimum suum cor ostendit,
 Super alas positum crucis, nec attendit,
 Quod reclinatorij vices hoc prætendit.
 Hoc reclinatorium quoties monstratur,
 Piæ menti toties ei glutinatur,
 D Sicut & accipiter totus inescatur,
 Super carnem rubeam, per quam reuocatur.
 Post hoc clamat anima quasi dementata,
 O reclinatorium caro cruentata.
 Per tot loca propter me, cur non vulnerata
 Tecum sum, dum moreris non sum colligata.
 Licet tamen miseræ sit istud negatum,
 Mihi quidem eligam nouum cruciatum,
 Gemitum videlicet, ingemque ploratum,
 Donec mundi deseram grauem incolatum.
 Post hæc dulcis anima plus & plus feruescens,
 Sensu toto deficit, corpore tabescens,
 Iam, vix loqui sufficit, sed affectu crescens,
 Suo lecto decubat, vtpote languescens.
 E Ergo dulcis gutturis organo quassato,
 Lingua tantum palpitans sonitu sublato,
 Sed pro verbis pia mens fletu compensato
 Lamentatur Dominum, corde sauciato.
 Sic languenti siquidem nil nisi plorare
 Libet, & satagere corde suspirare.
 Suos enim oculos nescit reuocare
 A Christi vulneribus, aut cor separare.
 Sic est autem animus illius illectus,
 Quasi ei præsens sit moriens dilectus,
 Et in cruce minime retrahit aspectus,
 Quia ibi oculus, vbi est affectus.

Gemitus, suspiria, lacrymæ, lamenta,
 Sibi sunt deliciæ, cibus, alimenta:
 Quibus noua martyr est interim inuentâ,
 Sic suo martyrio præbent incrementa.
 In hoc statu respuit, quidquid est terrenum,
 Mundique solatium reputat venenum,
 Sed ad nonam veniens moritur ad plenum,
 Cum amoris impetus carnis rumpit filum.
 Nam cum, consummatum est, recolit clamasse,
 Hora nona Dominum, & sic expirasse,
 Quasi simul moriens clamat penetrasse
 Vocem istam fuit cor, atque lacerasse.
 Ferre tandem impotens iaculum tam forte,
 Moritur, vt dictum est, sed fœlici morte,
 Nam panduntur protinus ei cæli portæ,
 Dignam, vt intelligat, se sanctorum sortem.
 Requiem pro anima tali non cantamus,
 Immo est introitus Missæ, Gaudeamus,
 Quia si pro martyre Deum exoramus,
 Vt decretum loquitur, sancto derogamus.
 Eia dulcis anima, eia dulcis rosa,
 Liliū conuallium, gemma pretiosa,
 Cui carnis fœditas extitit exosa,
 Fœlix tuus exitus, morsque pretiosa.
 Fœlix quæ iam fueris requie cupita,
 Inter sponsi brachia dulciter sopita,
 Eiusque spiritui firmiter vnita,
 Ab eodem percipis oscula mellita.
 Iam quiescunt oculi, cessant aquæductus,
 Nam aperte percipis spei tuæ fructus,
 Quia per quem sæculi euasisti fluctus,
 Tuos inter oscula consolatur luctus.
 Dic, dic dulcis anima, ad quid vltra fleres?
 Habens cæli gaudium tecum cur lugeres?
 Nam solus est omnium, cui tu adhæres,
 Et si velles amplius certe non haberes.
 Sed iam metrum finio; ne sim tædiosus,
 Nam si vellem scribere quam deliciosus
 Sit hic status animæ, quamque gloriosus,
 A malignis diceret fallax, & mendosus.
 Quidquid tamen, alij dicunt frater chare,
 Istum nouum martyrem libens imitare,
 Cumque talis fueris Christum deprecate,
 Vt te cantus martyrum doceat cantare.
 Frequentemus canticum istud soror pia,
 Ne nos frangat tædio vitæ huius via,
 Nam lætantem animam in hac melodia,
 Post hanc vitam suscipit Iesus, & Maria.
 Ergo soror tuum cor ita citharizet,
 Se baptizet lacrimis, planctu martyrizet,
 Christo totis viribus sic nunc organizet,
 Vt cum Christo postea semper solemnizet.
 Tunc cessabunt gemitus, & planctus dolorum.
 Cum adiuncta fueris choris angelorum,
 Nam cantando transies ad cælestem chorum.
 Nupta felicissimo Regi sæculorum, Amen.
 Deo gratias.

Finis huius Opusculi.

**S. BONAVENTURÆ,
 EXIMII ECCLESIAE
 Doctoris Opusculum.**

De septem Verbis Domini in Cruce.

Meditationes carmine exscriptas in septem Verba, quæ Christus Dominus in Cruce protulit, ita hoc Opusculo S. Bonauentura prosequitur, vt ad singula ex his septem verba, singularem quoque orationem adiugat omni affectus ardore feruentem.

A *Primum Verbum.*

Es v salutis hostia, salutis sacrificium,
 Iesu salutis gratia, salutis beneficium.
 Iesu tuta fiducia, & tutum refugium.

Tu pro humano genere, vt captiuum redimeres,
 Tu pro humano scelere, vt culpas nostras tollereres,
 Tu pro diuino munere, vt nos Deo coniungeres,
 Non recusasti vincula, non flagella, non verbera,
 Non latronum patibula, non liuores, non vulnera,
 Sed dum te crux susciperet, & hostis in te fremeret,
 Dum malleus percuteret, & clauus carnem scinderet,
 Dum sensum dolor augetet, & sacer sanguis flueret,
 Dum passio te premeret, angustiaque cresceret,
 B Patrem rogasti precibus, vt tanquam ignorantibus,
 Tuis ignoscat hostibus, ac te crucifigentibus,
 Dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Oratio.

O mitis patientia, ô mansueta mititas,
 O immensa clementia, ô immensa benignitas,
 Qui, vt ouis mitissima, non promis querimoniam,
 Qui, vt mater charissima, iam excusas iniuriam,
 Vt anima dulcissima, tenes beneuolentiam,
 Vt voluntas piissima, præbes misericordiam,
 Ad te vadit spes animæ, ad te clamant suspiria,
 Ad te decurrunt lacrymæ, & pulsant desideria,
 Confidenter dicentia: Ignosce nobis Domine.

C *Secundum Verbum.*

I Esu largitor veniæ, Iesu solamen tristem,
 Iesu laus pœnitentiæ, Iesu spes pœnitentium,
 Dum penderes innoxius, horum in pœna socius,
 Dum te vnus argueret, & stulte reprehenderet,
 Dum insultans insurgeret, & blasphemando diceret:
 Si tu es Dei filius, salua te ipsum & nos,
 Esto tibi propitijs, sicut saluasti alios.
 Dum alter hunc corripere, & hunc stultum ostenderet,
 Dum se malum concederet, & te iustum assereret,
 Dum ad te se conuerteret, & supplex tibi diceret:
 Memento mei Domine, dum ad tuum perueneris
 Regnum plenum dulcedine, dum te regem ostenderis,
 D Tu amas pœnitentiam, corda trahens per gratiam,
 Non solum hanc memoriam concessisti, sed gloriam,
 Dicens: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.*

Oratio.

O prompta Dei charitas, prompta misericordia,
 O prompta libertas, prompta munificentia,
 Ad te currit deuotio, ad te redit memoria,
 Coram te fit confessio, tibi patent præcordia,
 Ideo cum fiducia tibi precamur Domine,
 qui es sine malitia solus, & sine crimine,
 In tua patientia memento nostri Domine.

Tertium Verbum.

I Esu lux, & rex gloriæ, fili Dei & hominis,
 Iesu flos pudicitæ, fili Mariæ Virginis.
 Dum hæc Virgo sanctissima, tota plena doloribus,
 Genitrix amantissima, tot confecta mœroribus,
 Tu mater charissima, tota percussa fletibus,
 Nutrix diligentissima, tota fracta singultibus,
 Iuxta crucem afflueret, & te pendentem cerneret,
 Dum tormenta conspiceret, & præ luctu deficeret,
 Tu videns matrem fœbilem, pressam amaritudinæ,
 Matrem tuam venerabilem, dignam beatitudine,
 Videns quoque discipulum amatum, & amabilem,
 Fidelem Dei famulum Ioannem vita nobilem,
 Alloquens ambos dulciter præ vocis oraculo,
 Commendasti benigniter matrem Christi discipulo,
 Dicens matri: *Mulier, ecce filius tuus,*
 Deinde discipulo. *Ecce mater tua.*

N n 4

Oratio

*August. de
 verb. Apo.
 fol. ser. 17.
 non longe à
 prin. & re-
 fer. ext. de
 Celestiac.
 Miss. cum
 Martha, S
 ult.*

Luc. 23.

Ibidem f

Ibidem.

Ioan. 19. c

Oratio.

O qualis permutatio, ô quanta inæqualitas!
 O qualis desolatio, ô quæ matris acerbitas!
 Dum custos matri traditur, pro magistro discipulus,
 Dum per matrem suscipitur, pro Deo vir pauperculus,
 Dum matri custos mittitur, pro rege simplex famulus,
 Sicutuæ Iesu gratiæ me commendo humiliter,
 Tuæque prouidentia me committo perenniter,
 Vt exorante Virgine, pro nobis te suppliciter,
 A peccatorum turbine simus securi iugiter.

Quartum Verbum.

Iesu patris ingenti virtus, & sapientia,
 Iesu cuiusque conditi, tenor, & consistentia,
 Tu virtute mirabili panes multiplicaueras,
 Tu virtute consimili stellam infans duxeras,
 Defunctos suscitaueras, opera mira feceras,
 Morbos omnes sanaueras, totum orbem formaueras,
 Tu virtute terribili dæmonia eiēceras,
 Tu virtute consimili hostes tuos prostraueras,
 Sed affixus patibulo patri factus obediens,
 Iussu patris, vt vinculo vinctus manens, & patiens,
 Qui vult quod hanc angustiam, vt infirmus, sustineas,
 Neque dictam potentiam te liberans exerceas,
 Quapropter tuo sensui condolens naturaliter,
 Clamorem confers planctui dicens lamentabiliter,
Mat. 27. c *Eli Eli lamaꝛabatani, hoc est, Deus meus,*
Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Oratio.

O lamentum mirabile, salutem agens hominum,
 O innocens cor humile, pœnas deplorans eriminum,
 Ad te fert me compassio, pro me te pati sentio,
 Ante te me proiicio, tecumque luctum facio,
 Nam iste luctus utilis est mihi pro solatio,
 Qui mihi præmialis sit in æterno gaudio.

Quintum Verbum sequitur.

Iesu dulcis memoria, sitibunda dilectio,
 Iesu dulcis fiducia, lætabunda relectio,
 Dum extensus existeres super aram patibuli,
 Dum immolatus ageres redemptionem populi,
 Dum te nudum aspiceret mundus instar spectaculi,
 Dum lamentum ostenderet super te vultus sæculi,
 Dum hostes de te luderent, & noti tui fugerent,
 Dum clau membra tenderent, & nerui se contraherēt,
 Dum vulnera tumescerent, & humores defluerent,
 Dum carnes contremiscerent, & virtutes arescerent,
 Sitim sumpisti feruidam, sitim amore languidam,
Ioan. 19. c *Benigne dicens: Sitio, hominum fidem cupio,*
 Salutemque desidero, pro qua pati me offero.

Oratio.

O sitis saluberrima exoptans amicitias,
 O sitis cordis intima frangens concupiscentias,
 Præsta vt ad te sitiam, & ista siti vt ardeam,
 Prauam sitim effugiam, donec ad te fontem transeam,
 Potumque vitæ hauriam, quo fœlix semper maneam,
 Et Deum meum videam, sanctam ingressus patriam,

Sextum Verbum.

Iesu nostra Redemptio, Iesu Redemptor omnium,
 Iesu nostra dilectio, Iesu salus credentium,
 Dum per crucis mysterium diligenter perageres,
 Redemptoris officium, vt hominem redimeres,
 Sustinendo supplicium, vt inde nos eriperes,
 Consummans sacrificium tuæ carnis, & sanguinis,
 Consummans pacis prælium salutaris certaminis,
 Consummans transitorium cursum huius imaginis,
 Consummans opificium redemptionis hominis,
 Dum mortis horam cerneres, dum hac vita deficeres,
 Dum finem iam contingeres, dum omnia perficeres,
 Vt in summa concluderes, dixisti: *Consummatum est,*
Ioan. 19. c *Nam Iesus crucifixus est, & agnus immolatus est,*
 Sanguis eius effusus est, pretium solutum est,
 Diabolus deuictus est, & bellum consummatum est,
 Chirographum deletum est, & homo iam redemptus
 est.

Oratio.

A O bonitas bone Iesu, qui es nostra iustitia,
 O veritas vere Iesu, qui es nostra scientia,
 O charitas chare Iesu, qui es nostra Redemptio,
 O sanctitas sancte Iesu, nostra sanctificatio,
 Consumma nobis gratiam, & consumma iustitiam
 Consumma conscientiam, & consumma læticiam.

Septimum Verbum.

Iesu via rectissima, Iesu salutis ostium,
 Iesu portatutissima, Iesu protector omnium,
 Iesu salubris veritas, & lux mentem illuminans,
 Iesu vitæ fœlicitas, decor in corde inbilans,
 Dum in extremis ageres, vt animam deponeres,
 Dum hanc vitam desereres, vt ad limbum descenderes,
 Volens viam ostendere, per quam debemus pergere,
 Volens cunctos instruere, qui facti sunt de puluere,
 B Volens illum ostendere, qui potest nos defendere,
 In quo debent confidere, qui mortem debent capere,
 Tuum sacratum spiritum tuo patri sanctissimo,
 Commendaſti per gemitum sermone deuotissimo,
 Dicens: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.*
 Et inclinato capite fixus in crucis stipite,
 Acriter cœuentato te turpiter & indebite,
 Tu emisisti spiritum, & orbis talem fremitum,
 Quod quisque per circuitum tuum percepit obitum,
 Vt cuncta fletum facerent, & elementa tremarent,
 Vt saxa se dirumperent, & sepulchra se panderent,
 Vt terræ motus fieret, velum templi se scinderet,
 Vt luna retrocederet, solque contenebresceret,
 Vt mundus ingemisceret, & natura flens diceret,
 Ego lugens deficio, vel Deo inest passio.

Luc. 23. f

Oratio.

C O mors, mors lacrymabilis, super quam plorant omnia,
 O mors, mors lamentabilis, super quam flent innoxia,
 O mors, mors admirabilis, qua suscitantur mortui,
 O mors, mors amicabile, qua exaltantur strenui,
 O mors sacra, mors nobilis, per quam delentur scelera,
 O mors pia, mors utilis, per quam donantur præmia,
 Præsta, vt hæc memoria nos teneat continue,
 Et stimulet præcordia, corque pungat assidue,
 Vt menti lumen influat, & in agendis instruat,
 Vt nos à culpis exuat, & vitæ donum tribuat, Amen.

Finis Opusculi de septem Verbis Domini.

S. BONAVENTURÆ,
 EXIMII ECCLESIAE
 Doctoris Opusculum,
 QVOD INSCRIBITVR
 Speculum B. Mariæ Virginis.

Sanctus Bonaventura hoc Opusculo salutationem
 Angelicam dilucide explicat, & Sanctissima Dei
 genitricis excellentiam miris laudibus effert. Pro-
 pterea enim Opusculo titulum huiusmodi præfigit,
 quia in eo, Beatissima Virginis gratia, virtutes, &
 dona veluti imagines lucidissimo speculo represen-
 tantur. Adhibet autem ad hoc comprobandum au-
 thoritates varias, quibus totum Opusculum cõsper-
 sum est, & isdem maiori ex parte conquisitis sum-
 ma cum diligentia, pristino suo splendori restitutum.
 Sunt autem decem & octo capita, ad quæ redacti
 possunt omnia, quæ de hoc argumento à Sancto Bo-
 nauentura tractantur: ideoque in lectiones toti-
 dem tractatum istum distinximus.

Singularum Lectionum summa hæc est.

Quod in salutatione Angelica quinque sententia ordinantur, in quibus quinque dulcissima laudes B. Mariæ Virginis insinuantur. *Lectio I.*

Quod B. V. Maria libera fuit à triplici vae culpa actualis, à triplici vae miseria originalis, & à triplici vae pena gehennalis. *Lect. II.*

De significationibus nominis, Maria. Et quod B. V. mare amarum, stella maris, illuminatrix & Domina conuenientissime dicitur. *Lect. III.*

Nomen Maria, B. Virginis quam sit conuenientissimum. Et quod eadem omni vitio caruit, & omni virtute claruit. *Lect. IV.*

Quod gratia B. Mariæ sit vera, immensa, multiplex, & utilis valde. *Lect. V.*

Quod quadruplex gratia in B. Maria est consideranda, scilicet donorum, laborum, privilegiorum, & premiorum, & de earum singulis. *Lect. VI.*

Quod nouem sint plenitudines in Maria, quæ nouem ordinum Angelorum plenitudines representant in gloria. *Lect. VII.*

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, generaliter est Dominus vniuersalis omnium rerum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus, ac indeficientissimus, & cum eo B. Maria etiam talis. *Lect. VIII.*

Quod Dominus de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, specialiter est Dominus creatura rationalis piissimus, iustissimus, certissimus, ac nominatissimus, & talis etiam cum ipso B. Maria. *Lect. IX.*

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, tam singulariter est cum Maria, ut ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima. *Lect. X.*

Quod Maria propter se, & propter nos conuenientissime aurora comparatur. *Lect. XI.*

Quomodo B. Maria sit virga, & virga florens. *Lectio XII.*

Quomodo B. Maria comparetur regina, in palatium cum rege ingredienti. *Lect. XIII.*

Quod B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiæ, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiæ suæ, & ob magnitudinem gloriæ suæ. *Lect. XIV.*

Quod Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia. *Lect. XV.*

Qui, & qualis sit fructus ventris Beate Mariæ. *Lectio XVI.*

Fructus ventris Beate Mariæ quorum sit, & quibus debeat. *Lect. XVII.*

Fructus ventris Beate Mariæ, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim utilitatibus eius. *Lectio. XVIII.*

PROLOGVS.

QVONIAM, vt ait beatus Hieronymus, Nulli dubium est, quin totum ad gloriam & ad laudē pertineat Dei, quidquid digne genitrici suæ impensum fuerit: ideo ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi, aliqua de laude, & gloria gloriosissimæ matris eius promere cupiens, dulcissimam eiusdem matris salutationem pro materia assumere, dignum duxi. Sed certe ad hoc opus nimiam omnino fateor esse

meam insufficientiam, propter nimiam materiæ incomprehensibilitatem: propter nimiam scientiæ meæ tenuitatem: propter nimiam linguæ meæ ariditatem: propter nimiam vitæ meæ indignitatem, & propter nimiam personæ laudandæ laudem, & laudabilitatem. Quis namque materiam illam incomprehensibilem esse dubitat, de qua sanctus Hieronymus ea, quæ sequuntur dicere, non dubitat? Quod natura non habuit, vltus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura etiam miratur omnis cælestis, hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nuntiatur, & per Christum adimpletur. Qua de causa, de tali tantaque me loqui indignum fateor. Item quomodo scientia mea tenuissima, & mens mea obsecrissima, dignas Mariæ laudes excogitare sufficiat; cum in his ille illuminatæ mentis Anselmus deficiat? Ait enim sic: Lingua mihi deficit, quia mens mea non sufficit, Domina. Domina, omnia intima mea sollicita sunt, vt tantorum beneficiorum tibi gratias exsoluam. Sed nec cogitare possum dignas, & pudet proferre non dignas. Beatus quoque Augustinus Mariam alloquens, ait: Quid dicam de te pauper ingenio, cum de te quidquid dixerò, minor laus est, quam dignitas tua meretur? Item: Quomodo lingua mea rudissima, quomodo interpretatiua mea aridissima, in enarrandis Mariæ laudibus non deficiat? cum ille disertissimæ linguæ Augustinus dicat: Quid nos tantilli, quid actione pusilli in laudibus Mariæ referemus, cum omnium nostrum membra si in linguas verterentur, eam laudare nullus sufficere valeret? Item: Cum laus non sit speciosa in ore peccatoris: quomodo ego miser peccator homo, quomodo indignissimæ vitæ ego homuncio, laudes Mariæ audeam sonare, cum in his illum dignissimæ vitæ Hieronymum audiam trepidare? Sic namque dicit: Timeo satis & valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cum nec sanctitas, nec facundia suppetat, vt beatam & gloriosam virginem digne laudare queam. Item. Ad quid aquæ paucillum mari addam? Ad quid modicum lapillum monti adiciam? Sed certe cum Maria diuinis & angelicis laudibus nimium magnificata sit, quid nostra, quid præcipue mea paruitas eius laudibus adiicere possit? Denique beatus Hieronymus de ipsa loquens, ait: Vt verum fatear quidquid humanis dici potest verbis, minus à laude cæli est; quoniam diuinis & angelicis est excellentius prædicata, & laudata præconiis. A Prophetis quidem prænuntiata, à Patriarchis figuris & ænigmatibus, præsignata, ab Evangelistis exhibita, & monstrata, ab angelis venerabiliter atque officiosissime salutata. Hæc omnia diligenter pensata, piū lectorem, piūque auditorem mouere debent merito, vt ignoscat mihi, quidquid insufficientiæ, quidquid imperitiæ ei occurrerit in hoc scripto. Quomodo enim ego tam insufficientis, cudere valere ea, quæ tantæ Virginis laudibus digna, tantæque Virginis zelatoribus forent accommodata, cum in his ille tantus zelator eius & laudator beatus Bernardus coërcetur. Ait enim sic: Non est quod me delectet magis, quam de gloria Virginis matris habere sermonem. Et causam huius subiungens, ait: Tanto eam affectu deuotionis amplectuntur, honorant, suscipiunt, vt dignum est, vniuersi, vt licet de ea loqui gestiant omnes, quidquid dicitur de indicibili, eo ipso, quo dici poterit minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur. Hortatur tamen & consolatur me beatus Hieronymus dicens: Et si ad hoc nemo inuenitur idoneus, votis tamen omnibus cessare non debet quilibet peccator à laudibus. Beatus etiam Augustinus loquens quomodo Dei filius matri suæ fecunditatem veniendo attulit & integritatem nascendo non abstulit, post pauca sic intulit, dicens: Tantum quippe donum Dei nec dari possumus, ad eius enarrandam magnitudinem paruuli, & tamen laudare compellimur, ne tacendo maneamus ingrati. Et certe vidua pauperula, quæ duo ara minuta

Ibidem post multa.

August. de Sanct. ser. 35. ante med. tom. 10.

Ibidem.

Hier. epist. 10. ad Paul. & Eustoch. ante med. tom. 9.

Ibid. paulo post.

Bern. ser. 4. de assump. B. Mar. circa med.

Hier. ubi supra proxime.

Luc. 2. 1. 6

Deo

Hieron. Epist. 10. ad Paulam, & Eustochiam, ante med. tom. 9.

Deo gratissima obtulit. non propter hoc offerre non debuit, quia magis offerre non valuit, immo offerendo quod potuit, summo Deo placuit. Hinc est, quod ego pauper ingenio, immo pauperrimus tam scientia quam eloquentia, hoc exiguum donum, hoc pauperculum scriptum ad honorem tantæ Reginz offerre præsumpsi: vt in ipso tanquam in quodam obscuro speculo, simpliciores eiusdem Reginz amatores, qualis & quanta sit saltem tenuiter speculentur. Et quia idem scriptum ad instar tenuis speculi aliquantum repræsentatiuum est vitæ, & gratiæ, & gloriæ Mariæ: ideo non inconuenienter appellari potest speculum, Maria. Eia ergo benignissima Domina mea Maria, illud exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipio placide. Te enim cum hoc munusculo, te cum hoc Opusculo salutationis tuæ saluto, te genibus flexis, te capite inclinato, te corde, & ore saluto, salutemque dico. Ave Maria, & c.

LECTIO I.

Quod in salutatione Angelica quinque sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissima laudes B. Mariæ Virginis insinuantur.

AVE MARIA gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Audi dulcissima virgo Maria, audi noua, audi mira. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Audi Gabrielem nuntium illum gloriosum. Audi fœcundationis tuæ modum miraculosum. Inclina aurem tuam ad consensum fructuosum. Audi certe quod à Deo patre ibi annuntiabitur. Vide quomodo filius Dei ex te incarnabitur. Inclina aurem Spiritui sancto, qui intra te operabitur. Quia ergo habes aures audiendi, audi, & in principio audiendorum, audi inauditam hanc salutationem: *Aue Maria*, Hoc nomen, Maria, non à Gabriele, sed à fidelium deuotione & Spiritus sancti inspiratione interpositum est. Vltima quoque clausula videlicet: *Et benedictus fructus ventris tui*, non à Gabriele salutante edita, sed ab Elisabeth prophetante addita est. Dicamus ergo singuli, dicamus vniuersi: *Aue Maria*, & c. O vere gratiosa, & venerabilis. O vere gloriosa & admirabilis saluatio, vt ait Beda, quanto humanæ consuetudini inaudita, tanto Mariæ dignitati est cõgrua. In hac dulcissima salutatione quinque dulcissimæ sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissimæ commendationes, siue laudes virginis insinuantur. O vere dulcis insinuatio. Insinuatur namque in his quam purissima, quam plenissima, quam tutissima, quam dignissima, quam vtilissima fuerit virgo B. Maria. Purissima, inquam, propter culpæ carentiam. Plenissima, propter gratiæ affluentiam. Tutissima propter diuinam præsentiam. Dignissima propter personæ suæ reuerentiam. Vtilissima, propter prolis suæ excellentiam. Quam purissima, propter culpæ carentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Aue*. Recte namque ei dicitur: *Aue*, quæ ab omni vâ culpæ immunissima fuit. Sic vti que matrem Dei decuit Ansel. teste, qui ait: Decebat vt hominis illius conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, ita dare disponebat, vt esset vnus atque idem Dei & hominis filius. Item quam plenissima per gratiæ affluentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Gratia plena*. Et vere plena, & plus quam plena, sicut testatur Ansel. deuotissime clamaus & dicens: O fœmina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa, sic reuiuiscit omnis creatura. Item quam tutissima per diuinam præsentiam fuerit Maria bene insinuatur, cum dicitur: *Dominus tecum*. Merito Domino præsentem, Domino secum existente Maria specialiter tutissima est: quia Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus sic secum est, quod ipsa ei specialiter familiarissima est, sicut patet per beatum Bern. qui sic dicit: Nec tantum Dominus

tecum, quem carne tua induis; sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus pater qui genuit, quem concipis. Item quam dignissima propter personæ suæ reuerentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Benedicta tu in mulieribus*. Nequaquam enim persona eius posset non esse dignissima: quæ tanta benedictione est reuerendissima. Vnde iterum stupens, & exclamans dicit Anselmus. O virgo benedicta & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum à creatore, sed creator à creatura. Item quam vtilissima per prolis suæ excellentiam fuerit Maria, bene insinuatur cum dicitur: *Et benedictus fructus ventris tui*. Ad saluandum namque mundum per hoc vtilissima fuit, quod ipsa fructum salutis excellentissimum, & potentissimum genuit. Ideo idem deuotus Anselmus ait: Per fœcunditatem tuam Domina, immundus peccator est iustificatus, damnatus saluatus, & exul reductus. Partus enim tuus Domina mundum captiuum remedit, ægrum sanauit, mortuum suscitauit. Videtis charissimi ergo, quomodo Maria propter culpæ carentiam, & immunitatem merito per *Aue*, salutatur: propter gratiæ affluentiam, & immensitatem merito, *Gratia plena* commemoratur: propter diuinam præsentiam, & familiaritatem, merito, *Dominus tecum* insinuatur: propter personæ suæ reuerentiam & dignitatem, merito, *Benedicta tu in mulieribus* nuntiatur: propter prolis suæ excellentiam, & vtilitatem, merito, *Benedictus fructus ventris tui* proclamatur. De his autem singulis secundum ordinem videamus.

LECTIO II.

Quod B. Virg. Maria libera fuit à triplici vâ culpa actualis: à triplici vâ miserie originalis: & à triplici vâ pœne gehennalis.

AVE MARIA gratia plena, & c. Verbum bonum & suauis personemus illud aue, quod initiata est nostra redemptio ab æternæ vâ. Personemus, inquam, singuli, personemus deuotissime vniuersi, dicentes: *Aue Maria*, *Aue*, & aue, & iterum aue, & millies aue. Ecce charissimi, sicut supradictum est, sanctissimæ Virgini Mariæ propter omnimodam culpæ carentiam & immunitatem, propter omnimodam vitæ innocentiam, & puritatem, merito in principio salutationis. *Aue* dicitur: *Aue* vti que & absque vâ. Considerandum autem est, quod triplex est vâ, à quo immunissima fuit ista, cui dictum est: *Aue*. Est autem vâ culpæ, vâ miserie, & vâ gehennæ. Est autem vâ culpæ actualis, vâ miserie originalis, & vâ pœnæ gehennalis. De his tribus vâ non incongrue intelligimus, quod in Apocalypsi legimus. Audiui, inquit Ioannes, vocem vnus Aquilæ volantis per medium cælum, dicentis voce magna. Vâ, vâ, vâ, habitantibus in terra. Sed ecce quodlibet istorum trium, vâ, multiplicatur, heu per tria vâ, vt sic simul sint nouem vâ, contra quæ Mariæ recte dicitur: *Aue*. Nam tria culpæ, tria miserie, tria gehennæ sunt vâ, pro quorum carentia, ipsa merito salutatur per, *Aue*.

Primo igitur charissimi considerandum est, quod triplex est vâ culpæ, videlicet vâ culpæ cordis, vâ culpæ oris, & vâ culpæ operis. De his tribus vâ etiã dici potest: Vâ, vâ, vâ habitantibus in terra. Vâ ergo peccatoribus pro culpa cordis, sicut dicitur in Isaia: Vâ, qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, & c. Vâ certe profundis corde ad malum, quia profunda corda malorum, sunt profundæ sentinæ diabolorum, & profunda sepulchra plena fœtoribus vitiorum. Vâ ergo eis, vt dicitur in Matth. Vâ vobis scribæ & Pharisei hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, & omnis spurcicia. O quam longe ab isto vâ fuit innocentissimū cor Mariæ, teste Bern. qui ait: Proprium delictum Maria non habuit, & ab innocentissimo corde eius etiã pœnitentia longe fuit. Vnde ergo cor Mariæ pœnitere debuit, cum nunquam di-

gnum

Beda hom. de annunt. B. Mar. tom. 5.

Ansel. de concep. Virg. & pecc. origin. cap. 18.

Bern. homil. 3. super Miss. est, ante med.

Beata virgo immunis fuit à triplici vâ.

Apoc. 8. d

Beata Maria immunis fuit ab omni peccato cordis, oris, & operis. Isa. 29. 6

Mat. 23. b

Bern. ser. 2. in Assumptio. B. Maria post med.

gnum aliquid pœnitentia admittit? Ideoque mundiffimum cor eius non fuit sentina diaboli, non fuit sepulchrum vitij, immo fuit hortus & paradifus Spiritus sancti. Iuxta illud Cant. Hortus conclusus soror mea sponsa. Hortus, vt ait Hieronymus, hortus deliciarum, in quo confita sunt vniuersa florum genera, & odorameta virtutum. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto v&, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item v& peccatoribus pro culpa oris, sicut dicitur in Isaia: V& qui dicitis malum bonum, & bonum malum. V& his, v& omnibus, qui ore peccant, sicut in Psalmo dicitur: Venenum aspidum sub labiis eorum. O quam l&ge ab isto v& fuit sanctiffimum os Mariæ, vnde beatus Ambrosius dicit: Nihil toruum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum fuit. In ore igitur Mariæ non fuit fel, & venenum diaboli, sed mel & lac Spiritus sancti. Iuxta illud Cant. Cantorum: Fauus distillans labia tua sponsa: mel & lac sub lingua tua. Nonne Maria mundiffimum lac habuit sub lingua, quando castiffimum illud verbum ait: Quomodo fiet istud? Nonne etiam Maria dulciffimum mel sub lingua habuit, quando illud melliffimum verbum dixit: Ecce ancilla Domini: Quia ergo à Maria tam longe fuit oris v&, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item v& peccatoribus pro culpa operis, sicut dicitur in Eccliel. V& duplici corde, & labiis scelestis & manibus male facientibus. V& duplici corde pro culpa cordis: v& labiis scelestis, pro culpa oris: v& manibus male facientibus, pro culpa operis. O quam longe à tali v& fuit omne opus, & omnis vita Mariæ. Propter quod Bernardus ait: Decuit Reginam virginum, singulari prituilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, vt dum peccati mortis pareret peremptorem, munus vitæ, & iustitiæ omnibus obtineret. Nota, nec corde, nec ore, nec opere maculam peccati habuit, nec contraxit, vt vere ei Dominus dicere posset: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sic ergo innocentiffima, & sanctiffima Maria corde fuit absque v&, ore absque v&, opere absque v&, & ideo dictum est ei: *Aue*.

Secundo, chariffimi, considerandum est, quod maria immunis fuit non solum à triplici v& culpæ actualis, sed etiam à triplici v& originalis miseriæ: videlicet à v& miseriæ nascentium, à v& miseriæ parientium, & à v& miseriæ morientium. V& miseriæ nascentium est v& fomitis, nascentes infirmantis: & v& miseriæ parientium, est v& doloris parietes cruciantis: v& miseriæ morientium, est v& resolutionis morientes incinerantis. De his tribus v& dici potest: V&, v&, v& habitantibus in terra. V& ergo miseriæ nascentium, est v& fomitis nobis innati, quo secundum originale corruptionem tam infirmi ad bonum, & tam proni ad malum sumus, quod quilibet cum fomite natus, quilibet per fomitem infirmus & plagatus, dicere potest illud Hieremiæ: V& mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane hæc infirmitas mea est, & ego portabo illam. Sed heu, non solum inest nascentibus v& infirmitatis & miseriæ, ad vltos ad peccatū inclinantis, sed etiam v& fœditatis & culpæ, paruulos ad iram obligantis. De qua Apostolus ait: Omnes nascimur filij iræ. O quam immunis ab isto v& nascentium fuit sanctiffima natiuitas Mariæ, quæ non solum ab originali culpa, sed etiam à fomitis miseriæ in quantum ad peccatum ductius erat, sic liberata creditur per sanctificationem in vtero, vt nunquam ad peccatum inclinata fuerit in hoc mundo, teste Bern. qui ait: Puto quod copiosior gratia sanctificationis in ipsam descenderit, quæ non solum ortum eius sanctificauit, sed etiam vitam deinceps ab omni peccato custodierit immunem. Quia ergo natiuitas Mariæ, tam longe fuit ab isto v&, ideo merito ei dictum est: *Aue*. Item v& miseriæ parientium, est illud originalis maledictionis v&, de quo dictum est Euz: In dolore paries filios, & c. De hoc v& plerisque prægnantibus dici potest generaliter quod Dominus de quibusdā prægnantibus dicit specialiter: V& autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. O quam immunis ab isto v& fuit prægnans, & pariens

vterus Mariæ, Augustino teste, qui ait: O quam beata Mater ista est, quæ sine contaminatione concepit, munditia & sine dolore peperit medicinam. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto patientium v&, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item miseriæ v& morientium, est v& incinerationis, quod homini inflictum est, quando peccanti dictum est: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Vnde tam de morientium, quam de v& nascentium, bene intelligi potest quod dicitur in Ecclesiastico: V& vobis viri impij, qui dereliquistis legem Domini altiffimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini, & si mortui fueritis, in maledictione pars vestra erit. Certe tam pij, quam impij nascuntur in maledictione fomitis, & mortui erunt in maledictione pulueris: & tamen solis impiis v& vtriusque maledictionis non in conuenienter hic inculcatur, eo quod ipsis & fomes periculosior, & incineratio odiosior esse videatur. Denique iniustis miseriæ fomitis nocuior, & memoria incinerationis amarior est quam iustis. O quam longe ab isto incinerationis v& fuit, vt credimus, corpus Mariæ sanctiffimum. Hoc enim corpus est arca sanctiffima Dei, quam decuit non putrefieri, sed adinftar filij sui ante omnem putrefactionem suscitari. Vnde tam de filio, quam de matre notabiliter ait Propheta: Surge Domine in requiem tuā, tu, & arca sanctificationis tuæ. Hæc arca de lignis impuribilibus facta est, quia caro Mariæ nequaquam, vt credimus, putrefacta est. Ideoque bene beatus August. ait: Tam præclarum thesaurū dignius est cælū seruare quam terram, tantæque integritatem merito incorruptibilitas, non putredinis vlla resolutio sequitur. Si ergo Maria, eo modo, quo dictum est, longe fuit à nascentium v&, l&ge fuit etiā morientium v&, & ideo merito ei dictum est: *Aue*.

Tertio, chariffimi, considerandum est, quod Maria immunis fuit non solum à triplici v& culpæ actualis: non solum à triplici v& miseriæ originalis, sed etiam à triplici pœna gehennali. Hoc triplex v& consistit in pœnarum magnitudine, multitudine, & longitudine. V& ergo damnatis pariter & damnandis, v&, inquam, propter magnitudinem, v& propter multitudinem, v& propter longitudinem tormentorum. De his etiam tribus v& dici potest: V&, v&, v&, habitantibus in terra. V& ergo gehennæ consistit in pœnarum magnitudine. De hoc v& dicitur in Ezechiele: V& ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Ciuitas sanguinum est collectio impiorum, cuius grandis erit pyra, in grandi concrematione damnatorum. O quam longe ab isto v& grandi magnitudinis pœnæ fuit grandis magnitudo gratiæ, & gloriæ Mariæ: cui contra grandem damnatorum pœnam in inferno, etiam Deus præparauerat grandem gloriam in cælo, vt sicut fuit grâdis in merito, ita etiam grandis esset in præmio. Vnde ipse est thronus ille grâdis, de quo dicitur: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem. Thronus vero Salomonis Maria, grandis omnino in gratia, & in gloria. Propter quod bene beatus Bern. ait: Quantum gratiæ Maria in terris adepta est præ ceteris, tantum in cælis obtinuit gloriæ singularis. Quia ergo Maria tam longissime fuit ab isto v&, ideo merito ei dictum est: *Aue*. Item v& gehennæ consistit non solum in pœnæ magnitudine, sed etiam in pœnarum multitudine. Vnde in Isaia dicitur: V& animæ eorum, quia reddita sunt eis mala. Pluraliter dicit mala, quia plura: immo plurima mala malis redduntur in gehenna. O quam longe ab isto v& multitudinis tormentorum, fuit in Maria multitudo meritorum, & præmiorum, cui contra multa damnatorum mala in inferno iam Deus præparauerat multa bona in cælo: ita vt nullus angelus, nullus sanctorum ei æquari possit, in multitudine & congregatione bonorum cælestium. Iuxta illud Proverbiorum: Multæ filia congregauerunt diuitias, tu sola supergressa es vniuersas. Si filias istas intelligamus sanctas animas, vel intelligentias angelicas, nunquid non supergressa est diuitias Virginum, Confessorum, Martyrum, Apostolorum, Prophetarum, Patriarcharū, & Angelorum? cum ipsa sit primitiua Virginum, speculū Con-

fessorum,

August. ser. 3. de natiu. B. M. prout habetur in Milleloq.

Gen. 3. d

Eccl. 41. b

Corpus B. Virg. surrexit gloriofum ante omnem putrefactionem. Psal. 131. b

Aug. de Assump. Maria, lib. unico, c. 6. tom. 9.

B. Virgo Maria immunis à triplici v& pœnæ gehennalis.

Apo. 8. d

Ezec. 24. b

3. Reg. 10. e

Bern. ser. 1. in Assump. B. Maria, prope fin.

Isa. 3. b

Pro. 31. d

Cant. 4. d Hieron. ad Paul. & Eustoch. de Assump. B. M. ep. 10. circa med. tom. 9. f. 5. e

Psal. 13. c Amb. lib. 2. de Virgin. longe ante med. tom. 4.

Cant. 4. c

Luc. 1. d

Ibidem.

Eccl. 1. e

Bern. Epist. 174. ad Canon. Lug. cir. med.

Cant. 4. b

B. Virgo Maria à triplici v& originalis miseriæ immunis.

Apo. 8. d

Hier. 10. e

Ephes. 2. e

Bern. ubi sup. proxime.

Genes. 3. e

Mat. 24. b

fessorum, rosa Martyrum, registrum Apostolorum, oraculum Prophetarum, filia Patriarcharum, regina Angelorum: Quid enim de diuitiis omnium horum defuit? Hieronymus enim ait: mariam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris & gloriae quod in ea non resplendat. Quia ergo maria tam longissima fuit a praedicto vae gehennae, ideo merito dictum ei: *Aue*. Item vae gehennae non solum in magnitudine, non solum in multitudine, sed etiam in longitudine, siue perpetuitate poenarum consistit. Vnde in canonica Iudae dicitur: Vae illis, qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. *Et post pauca sequitur*: Quibus procella tenebrarum seruata est in aeternum. Nota, quod dicit, in aeternum, & pensa quanta sit illa poenarum & tenebrarum longitudo, quae finem non accipit in aeternum. O quam longissime ab isto longissimo gehennae vae, fuit longitudo gloriae mariae, cui contra aeternas tenebras in inferno, iam Dominus praeparauerat aeternam lucem in caelo, vt sicut anima peccatrix sedes diaboli est mirabiliter tenebrosa in aeternum: ita maria mediatrix sedes Christi mirabiliter luminosa est in aeternum, iuxta illud Psalmi: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in aeternum. Sic ergo beatissima Virgo maria longe fuit a triplici vae gehennae: immo longe fuit a praedictis nouem vae, & ideo merito ei dictum est: *Aue*. Nos ergo, charissimi, omnes ei dicamus aue, omnesque oremus, vt propter suum dulcissimum aue, nos, oret, liberari ab omni vae. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium suum.

LECTIO III.

De Significationibus nominis Mariae. Et quod B. Virgo mare amarum stella maris, illuminatrix, & Domina convenientissime dicitur.

AVE MARIA. Hoc nomen, sicut dictum est supra, non angelus, sed deuotio fidelium interposuit. De hoc beatus Euangelista Lucas signatim ait: Nomen Virginis maria. Hoc nomen sanctissimum, nomen dulcissimum, nomen dignissimum, tam sanctissimae, tam dulcissimae, tam dignissimae Virgini convenientissime est impositum, maria enim amarum mare, maria est stella maris, & maria illuminata, vel illuminatrix, maria Domina interpretatur. maria autem est mare amarum demonibus: & stella maris hominibus: & illuminata, vel illuminatrix angelicis spiritibus: Domina creaturis omnibus. maria, inquam, demonibus est mare amarum spiritualiter, & maria hominibus est stella maris officialiter, & maria angelis illuminatrix est aeternaliter, & maria creaturis omnibus est Domina vniuersaliter.

Considerandum ergo est, quod maria interpretatur amarum mare: hoc optime ei competit contra diabolum. Sed nota, quomodo maria sit mare, & quomodo sit amara, & quomodo simul sit amarum mare. maria est mare gratia affluendo: & maria est amara filio compatiendo: & maria est amarum mare diabolum submergendo. maria vtique est mare, per affluentem Spiritus sancti repletionem. maria est amara, per affluentem filij sui passionem: maria est mare amarum, per submergentem diaboli suffocationem.

Primo considera, charissime, quod maria dicitur mare, propter affluentiam, & copiam gratiarum. Vnde scriptum est in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Flumina sunt Charismata Spiritus sancti. Vnde Ioannes dicit: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquae viuae. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Omnia ergo flumina intrant in mare, dum omnia charismata sanctorum intrant in mariam. Flumen enim gratiae Angelorum intrat in mariam, & flumen gratiae Patriarcharum, & Prophetarum intrat in mariam, & flumen gratiae Apostolorum intrat in mariam, & flumen gratiae Martyrum intrat in mariam, & flumen gratiae Confessorum intrat in mariam, & flumen gratiae Virginum intrat in mariam.

A Omnia flumina intrant in mare, id est omnes gratiae intrant in Mariam. Vnde ipsa optime dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia viae, & veritatis, & in me omnis spes vitae & virtutis. Quid nimirum si omnis gratia in Mariam confluit, per quam tanta gratia ad omnes defluit: Ait enim beatus Augustinus: Gratia est plena Maria, quam apud Dominum inuenisti, & hanc per totum mundum effundere meruisti.

B Secundo considera, charissime, quod maria in Passione filij sui valde amara fuit, quando suam ipsius animam gladius pertransiuit. Vnde ipsa bene potuit dicere illud Ruth: Non vocetis me Noemi, id est pulchram, sed vocate me mara, id est amaram, quia amaritudine valde repleuit me omnipotens. Amara fuit Noemi, quia duo filij sui fuerunt mortui. Noemi pulchra, & amara, signat Mariam, pulchram quidem per Spiritus sancti sanctificationem, amaram vero per filij sui Passionem. Duo autem filij Mariae sunt homo Deus, & homo purus, vnus enim corporaliter, alterius spiritualiter mater est Maria. Vnde beatus Bernardus ait: Tu mater Regis, vt mater exulis, tu mater Dei, tu mater iudicis, & tu mater Dei & hominis, cum mater sis vtriusque discordiae inter filios tuos nequis sustinere. Ideo exclamans, Anselmus ait: O beata fiducia, o tutum refugium mater Dei, & mater nostra. Isti duo filij Mariae ambo mortui fuerunt in passione: Vnus in corpore, alius mente: Vnus crucis acerbitate, alter mentis infidelitate. Et ideo viscera Mariae valde repleta fuerunt amaritudine, sicut Sanctus Augustinus testatur, dicens: Illa, inquit, pia mater immani dolore euulans, pectora debilitata contundens, ita ipsius, viscera omniaque membra fatigauerat, vt Incessu deficiens, vix peruenire potuisset ad Christi funus. Vides modo quomodo maria sit mare Spiritus sancti. Vides secundo, quomodo ipsa sit amara pro morte filij sui.

C Tertio considera, charissime, quod maria est mare amarum diabolo, & angelis eius per ipsam oppressis, quemadmodum mare rubrum amarum fuit Aegyptiis in ipso submersis, de quibus habetur in Exodo: Reduxit super eos Dominus aquas maris. O quam amarum & tremendum est hoc mare Aegyptiis. O quam amara & timenda est haec maria demonibus. Vnde beatus Bernardus ait: Non sic timent hostes visibiles quasi castrorum multitudinem copiosam, sicut aerae potestates Mariae vocabulum, patrocinium, & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera a facie ignis, vbicumque inueniunt crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, sollicitam imitationem. Sic ergo vides, charissime, quomodo maria est mare per affluentiam suae repletionis, quomodo maria est mare per vehementiam Dominicae Passionis, & quomodo maria est mare amarum per potentiam diabolicae submersionis.

D Consequenter considerandum est, quod maria interpretatur stella maris. Hoc optime conuenit Mariae, quae gerit officium stellae marinae. Legitur enim & vetum est, quod nauarum mos est, vt cum in aliquam terram nauigare disponunt, vnum sidus eligunt, cuius signo luce radiante in eam, quam desiderant partem possunt sine errore adduci. Tale certe officium est stellae nostrae Mariae, quae nauigantes per mare mundi in nauem innocentiae, vel poenitentiae, dirigit ad littus caelestis patriae. Propter hoc bene Innocentius ait sic: Quibus auxiliis possunt naues inter tot pericula pertransire vsque ad littus patriae? Certe, inquit, per duo, scilicet per lignum & stellam, id est per fidem crucis, & per virtutem lucis, quam peperit nobis maria maris stella. Bene autem maria stellae maris comparatur, propter puritatem, propter radiositatem, & propter utilitatem. Maria enim est stella purissima, stella radiosissima, & stella vtilissima. maria est stella purissima purissime viuendo: & maria est stella radiosissima, radium aeternum patiendo: maria est stella vtilissima, ad littus patriae dirigendo.

Primo ergo considera, charissime, quod maria est stella purissima, sine peccato purissime viuendo. Vnde de ea dici potest illud Sapientiae: Est enim haec speciosior sole,

Hier. epist. 10. ad Pau. & Esai. 60. post med. 307. 9.

Iuda c. 1. 6

Esai. 88. 6

Luc. 1. 6

Quid significat nomen Maria.

Maria amarum mare.

Eccl. 1. 6

Ioan. 7. d

Eccl. 24. 6

Ruth. 1. 6

Exo. 15. 6

Maria est stella maris.

Sap. 7. 4

& super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur purior. Quidam legunt hic prior, quidam purior, utrumque vero stellae nostrae competit. Maria enim est prior, id est potior sine dignior. Maria etiam purior est Sole, & stellis, & luce: quia tam dignitate, quam puritate, Solem, & stellis, & omnem lucem superat corporalem, immo etiam spirituales, id est Angelicam creaturam. De qua dicitur: Diuisit Deus lucem a tenebris, id est Angelos stantes a cadentibus. Hac utique luce Angelica prior, & purior est Maria. Prior dignitate, & purior sanctitate. Vnde Anselmus exclamans, ait: O benedicta super mulieres, quae Angelos vincis puritate, sanctos superas pietate. Vides modo quo modo Maria sit stella purissima purissime viuendo.

Secundo considera, charissime, quod Maria est stella radiosissima, radium aeternum emittendo, & Dei filium pariendo. Ipsa enim est stella, de qua dicitur in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & conseruetur virga de Israel, &c. Virga ista est Dei filius, cui stellae nostrae Mariae est radius. Radius utique, de quo cantatur: Sicut sidus radium, &c. De quo etiam B. Bern. ait: Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini filius suam virginitatem. O vere beatissima, o vere radiosissima stella Maria: cuius radius non solum mundum, immo etiam caelum, & non solum caelum: immo etiam infernum penetrauit, sicut B. Bernardus scribens, ait: Ipsa est praecleara & eximia stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor etiam in supernis praefulget, & inferos penetrat. Vides modo quomodo Maria est stella purissima, purissime viuendo: vides secundo, quomodo Maria sit stella radiosissima, filium Dei pariendo.

Tertio considera, charissime, quod Maria est stella utilissima nos ad patriam caelestem dirigendo, immo duceudo nos per mare huius saeculi ad gratiam filij sui tanquam ad portum Paradisi. Vnde ipsa est stella illa clarissime fulgens, tres Magos ad Christum rectissime duceudo. Maria certe est stella, quae in fluctibus praesentis vitae valde est necessaria. Vnde Bern. dicit: Ne auertas oculos tuos a fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgunt venti temptationum, si incurris scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Igitur, charissime, ne in mari huius mundi demergaris, stellam sequaris, Mariam imiteris. Securissimum enim est ipsam sequi, sicut idem B. Bernardus testatur, dicens: Ipsam sequens non deuis: ipsam rogans non desperas; ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis; ipsa protegente non metuis; ipsa duce non fatigaris; ipsa propitia peruenis: & sic in temetipso experiris, quam merito dictum sit. Et nomen Virginis maria. Sic ergo vides, quomodo maria est stella purissima a peccato, stella radiosissima in filio, & stella utilissima in mundo.

His visis considerandum est, quod maria etiam interpretatur illuminata, vel illuminatrix. Hoc similiter competit tantae Virgini, quae mirabiliter illuminata est per praesentiam Domini: iuxta illud Apocalypsis: Vidi Angelum alium descendentem de caelo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius. Filius Dei est Angelus magni consilij: terra vero a gloria Dei illuminata est maria, quae sicut illuminata fuit a gratia eius in mundo, ita nunc illuminata est a gloria eius in caelo, ut sic illuminata, fieret illuminatrix in mundo & in caelo. Propter quod considerandum est, quod maria illuminata, illuminatrix est, per exempla, per beneficia, & per praemia: illuminatrix per exempla vitae suae, illuminatrix per beneficia misericordiae suae, illuminatrix est maria per praemia gloriae suae.

Primo ergo considera, charissime, quod maria est illuminatrix plurimorum per exempla lucidissimae vitae suae. Ipsa est cuius vita gloriosa lucem dedit saeculo. Ipsa est cuius vita inlyta cunctas illustrat Ecclesias. Ipsa enim est lucerna Ecclesiae ad hoc illuminata a Deo, ut per ipsam contra tenebras mundi illuminaretur Ecclesia. Oret ergo Ecclesia, oret fidelis anima, & dicat: Quonia tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus il-

lumina tenebras meas. Hanc vere lucernam Dominus illuminauit plenissime, & per hanc illuminationem tenebras animarum nostrarum fugat & fugauit. Hoc bene sentiens Bern. ait: O maria tu virtutum tibi inditarum magnificis exemplis ad imitationem tui nos prouocas, sicque noctem nostram illuminas. Qui enim vias tuas insectans fuerit, non ambulat in tenebris, sed habet lucem vitae. Vides modo quomodo maria est illuminatrix mundi per exempla lucidissimae vitae suae.

Secundo considera, quod maria est illuminatrix per beneficia lucidissimae misericordiae suae: per quam multi in nocte huius saeculi illuminati sunt spiritualiter, sicut quandoque filij Israel per columnam ignis illuminati fuerunt corporaliter, iuxta illud Psal. Deduxit eos in nube, &c. maria est nobis columna nubis, quia tanquam nubes protegit ab aestu diuinae indignationis: protegit etiam ab aestu diabolicae temptationis, sicut iterum dicitur in Psal. Expandit nubem, &c. maria quoque columna ignis est, illuminans nos, immo illuminans mundum multis misericordiae suae beneficiis. Quid nos miseri, nos obtenebrati, quid in nocte huius saeculi faceremus, si tam lucidam lucernam, si tam luminosam columnam non haberemus? Quid enim totus mundus valeret, si Solem non haberet? Propter hoc bene B. Bern. ait: Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, ubi dies: Tolle mariam hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, umbra mortis, ac densissimae tenebrae relinquuntur: Vides modo quomodo maria est illuminatrix, per lucidissimam vitam: vides secundo quomodo maria est illuminatrix per lucidissimam misericordiam suam.

Tertio considera, charissime, quod maria etiam est illuminatrix per lucidissimam gloriam suam, quae per omnia illuminat caelum sicut Sol mundum. Iuxta illud Ecclesiastici: Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius. Sol illuminans est maria, quae est pulchra ut Luna, electa ut Sol. Pulchra ut Luna per gratiam: electa ut Sol per gloriam. Gloria enim Domini plenum est opus eius. Opus Domini excellentissimum est maria. Hoc opus sicut plenum fuit gratia Domini in mundo, sic plenum est gloria Domini in caelo. Sic ergo illuminans maria in gloria sua, rutilans per omnia respicit, quia per omnes Angelos, & per omnes Sanctos gloriae suae illuminationem extendit. Quid mirum si maria praesentiam totum illuminat caelum, quae etiam totum illustrat orbem? Ait enim Bernardus: Mariae praesentia totus illustratur orbis, & ipsa caelestis patria clarius rutilat virgineae lampadis irradiata fulgore. Sic ergo vides quomodo maria illuminatrix est per vitam suam lucidissimam: quomodo illuminatrix per gloriam suam fulgidissimam est maria.

Post praedicta omnia considerandum est, quod maria interpretatur Domina. Hoc quoque optime competit tantae Imperatrici, quae re vera Domina est caelestium, terrestrium, & infernorum. Domina, inquam, Angelorum, Domina hominum, Domina daemonum, Domina vtriusque in caelo, Domina in mundo, Domina in inferno.

Primo considera, charissime, quod maria est Domina Angelorum, ipsa enim signata est in Domina Esther Regina, de qua legitur, quod super unam famulam suam deliciose innitebatur, altera autem famularum sequebatur Dominam desluentia in humum vestimenta sustentans. Per Dominam Esther Reginam, intellige Mariam Reginam: duae famulae, quarum Domina est Regina maria, sunt Angelica, & humana creatura. O quantum gaudendum est nobis, miseris hominibus, quod Angeli Dominum & Dominam habent, ex hominibus. Verissime enim Angelorum Domina, est maria. Vnde August. ipsam alloquens, ait: Si te caelum vocem, altior es. Si matrem gentium dicam, praecedis. Si Dominam Angelorum nominem, per omnia esse comprobabis. Si formam Dei appellem, digna existis. Anima vero humana est famula, quae Dominam suam Mariam sequitur in mundo. Sequitur certe colligens vestimenta Dominae, scilicet, colligens virtutes, & exempla Mariae. Intelli-

Gen. 1. a

Ansel. in inuocatione Matris Virginis Mariae, & filij eius.

Num. 24. b

Bern. hom. 2. sup. Miss. est, circa fin.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Maria est illuminata, & illuminatrix. Apoc. 18. a

Psal. 17. c

Psal. 77. b

Psal. 140. d

Bern. ser. in Nat. B. Mariae, de aqua duct. ante med.

Ecc. 42. e

Bern. serm. 1. in Assumpt. B. Mar. statim a princ.

Maria caelestium, terrestrium, & infernorum, Domina.

Est her 15. b

August. do sanct. ser. 35. ante med. 10. 10.

gentia vero angelica est famula, super quam Domina sua Maria innititur in cælo. Innititur certe tanquam familiarissima se Angelis sociando, innititur etiam tanquam delicatissima in Angelis deliciando: innititur quoque tanquam plenissima se cum sua plenitudine Angelis communicando, innititur insuper tanquam potentissima, Angelis imperando. Omnibus enim Angelis Maria innititur suo imperio. Vnde Augustinus ait: Michael Dux & Princeps militiæ cælestis cum omnibus Spiritibus administratoriis, tuis Virgo paret præceptis, in defendendis in corpore, & in suscipiendis de corpore animabus fidelium, specialiter tibi Domina, & die ac nocte se tibi commendantium. Vides modo, quomodo Maria est Domina Angelorum in cælo.

Secundo considera, charissime, quod Maria est Domina hominum in mundo. De hac Domina in Psalmo dicitur: Sicut oculi ancillæ in manibus Domini suæ, &c. Ancilla Domini Mariæ est quælibet anima fidelis, immo etiã Ecclesia vniuersalis. Oculi huius ancillæ in manibus Domini suæ semper debent esse, quia oculi Ecclesiæ, oculi omniũ nostrum ad manus Mariæ semper debent respicere, vt per manus eius aliquid boni accipiamus, & per manus eius quidquid boni agimus, Domino offeramus. Per manus enim huius Domini habemus, quidquid boni possidemus, testante B. Bern. qui ait: Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret. Per manus quoque huius Domini offerre Deo debemus, quidquid boni egerimus, quemadmodum B. Bern. hortatur, dicens: Modicum illud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Bene nobis, charissimi, bene nobis, quod talem Dominam habemus, quæ manus tam liberales habet ad nos, & tam præpotens est apud filium super nos, vt securi ad ipsam confugere possimus omnes nos. Vnde deuotissimus Ansel. ait: Domina magna, cui gratias agit concio læta iustorum, ad quam territa fugit turba reorum: ad te præpotens & misericors Domina, ego peccator anxius confugio. Vides modo, quomodo Maria est Domina Angelorum in cælo. Vides secundo quomodo Maria est Domina hominum in mundo.

Tertio considera, charissime, quomodo Maria est Domina dæmonum in inferno, tam potenter eis dominans etiam, vt de ipsa accipi possit illud Psal. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus, &c. Virga virtutis est Virgo Maria. Ipsa est virga Aaron florida per virginitatem, & fructifera per fecunditatem. Ipsa quoque est virga, de qua dicitur in Isaia: Egre dietur virga de radice Iesse. Hæc virga Virgo Maria, virga virtutis est cõtra inimicos infernales, quibus magna virtute dominatur, & ideo Domina tam magna, tam magnæ virtutis, merito à nobis amatur, merito à nobis laudatur, & merito à nobis exoratur, vt nos contra inimicos istos tueatur. Exemplum dat nobis Ansel. qui tantam Dominam alloquens ait: Te Domina magna, & valde magna, te vult cor meum amare, te cupit os meum laudare, te desiderat venerari mēs mea, te affectat exorare anima mea, quia tuitioni tuæ se commendat tota substantia mea. Sic ergo vides quomodo Maria est Domina Angelorum in cælo, Domina hominum in mundo, & Domina dæmonum in inferno. Vides ergo ex prædictis, quod Maria mare amarum, quod Maria stella maris, Maria illuminatrix, Maria Domina conuenientissime interpretatur. Maria enim amarum mare est dæmonibus peruersis. Maria stella maris est hominibus conuersis. Maria illuminatrix est Angelis non auersis. Maria est Dominans creaturis vniuersis. Oremus, charissimi, oremus deuotissime, oremus Mariam & dicamus: Eia mare amarum, Maria adiua nos, vt in vera poenitentia totaliter amaricemur. Eia stella maris Maria adiua nos, vt per mare sæculi spiritualiter rectificemur. Eia illuminatrix Maria adiua nos, vt in gloria æternaliter illuminemur. Eia Domina Maria adiua nos, vt tua gubernatione, & dominatione filialiter gubernemur. Per Dominum nostrum, &c.

LECTIO IV.

A Nomen Maria, B. Virgini quàm sit conuenientissimum. Et quod eadem omni vitio caruit, & omni virtute claruit.

AVe Maria. Nomen id affectuosum, & dulcissimum, nomen id gratiosum & nobilissimum, nomen id gloriolum & dignissimum optime conuenit beatæ Virgini Domini nostræ. Conuenientissime Virgo tam pia vocata est Maria. Ipsa enim est Maria, quæ & omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Ipsa, inquam, est Maria, quæ à septem vitiiis capitalibus fuit immunissima. Maria enim contra superbiam profundissima, per humilitatem: contra inuidiam affectuosissima, per charitatem: contra iram mansuetissima, per lenitatem: contra acediam indefensissima per sedulitatem: Maria contra auaritiam tenuissima per paupertatem: Maria contra gulam temperatissima, per sobrietatem: Maria contra luxuriam castissima, per virginitatem fuit. Hæc omnia ex illis scripturis colligere possumus, in quibus nomen Mariæ expressum inuenimus.

Primo considera, charissime, quod Maria profundissima apud se fuit per humilitatem. Ipsa enim est maria, de qua dicitur in Luca: Dixit autem maria: Ecce ancilla Domini. O mira & profunda humilitas mariæ. Ecce mariam Archangelus alloquitur, maria gratia plena dicitur, superuentio Spiritus sancti præmittitur, maria in matrem Domini assumitur, maria iam omnibus creaturis antepositur, maria iam Domina cæli & terræ afficitur, & pro his omnibus non extollitur; sed in his omnibus mira humilitate deprimitur, dicens: Ecce ancilla Domini. Propter hoc bene ait Beda sic: maria nequam se de donis cælestibus quasi à se hæc essent, extulit: sed vt magis magisque donis apta esset diuinis, in custodia humilitatis gressum mentis fixit, Angelo respondens: Ecce ancilla Domini. Hoc est contra multos, qui in prosperis & honoribus, qui in gratiis, & virtutibus non humiliantur cum maria, & cum Christo, sed intumescunt cum Eua, & Lucifero. Sed certe mariæ humilitas, non solum in verbo, sed etiam in facto declaratur: non solum in verbo regalis responsionis, sed in facto legalis purgationis: non solum in verbo, quo se humiliavit tanquam ancillam seruitricem, sed etiam in facto, quo se humiliavit tanquam ream, & peccatricem. Ipsa enim est maria, de qua dicitur in Luca: Postquam impleti sunt dies, &c. O dura, & infelix superbia, ô superba & infelix duritia peccatoris: ecce maria absque omni peccato legem subiit purgationis, & tu miser plenus peccatis non vis legem subire satisfactionis?

Vide, charissime, quod maria affectuosa fuit per charitatem. Ipsa enim est maria, de qua dicitur in Luca: Exsurgens autem maria, abiit in montana cum festinatione, &c. Abiit inquam, vt visitaret, vt salutaret, vt ministraret Elisabeth. Vide quomodo illa visitatio mariæ plena fuit charitate. In descriptione enim illius visitationis, maria quater nominatur, in quo charitas mariæ ad Deum, & ad proximum plenius declaratur. Charitas proximi debet haberi, & foueri, corde, ore, & opere: maria autem charitatē proximi habebat in corde, & propter hoc exsurgens maria abiit in montana cum festinatione. Quid enim eã ad officiũ charitatis festinare cogebat, nisi charitas quæ in corde eius feruebat? Legimus quod pastores venerunt festinantes ad præsepium, & quod maria abiit cū festinatione ad obsequium, & quod Zachæus festinans descendit ad hospitandum Dominum: Væ ergo tardis ad opera charitatis. Itē maria charitatem proximi ore fouebat. Ipsa enim est de qua ibidem dicitur: Et factum est, vt audiuit salutationem mariæ Elisabeth, &c. Charitas, inquam, proximi salutationibus, & aliis charitatiuis locutionibus semper fouenda est. Vnde Angelus salutauit mariam: maria salutauit Elisabeth: Filius mariæ salutauit marias euntes de sepulchro, dicens illis: Auete. Væ eis, qui propter odiũ salutationem proximo negat. Væ & illis, qui dolose proximum salutant, sicut Iudas cū dixit: Ave

Rabbi

Psal. 112.

Bern. ser. 3. in vig. Nat. cal. Dom. in fine.

Bern. ser. in Nat. B. Mariæ, de aqua ductu, circa finem.

Psal. 109. a

Isa. 11. a

Luc. 1. d
B. Mariæ humilitas.

Beda hom. in asinu. de sanct. de sole. De ip. quando visitauit Elisabeth, non longè à prin.

Luc. 2. e

B. Mariæ affectuosa per charitatem. Ibidem.

Luc. 2. b
Luc. 1. d
Luc. 19. b

Matt. 26. c

Buc. 1. f

Ambrosius comment. in Luc. lib. 2. c. 1. com. 3.

Ibidem. e

Hugo de sancto Victor. de Maria virginitate peritura. cap. 2. post med. Mansuetudo, & patientia B. Marię. Luc. 2. e

Hieronimus ad Paul. Ep. Euseb. de Assumpt. Beatae Mariae. epist. 10. post med. tom. 9.

Mar. 6. a

Psal. 37. a

B. Marię diligentia indefessa. Act. 1. g

Augustinus. ser. 31. de sanctis. cir. fin. to. 10.

Luc. 2. f

Beda hom. in Solemn. Deip. Virg. quando saluauit Elisabeth. ante med. tom. 7.

Rabbi. O quam dulciter Maria salutem nouit. O Maria digneris nos per gratiam tuam salutare. Et certe ipsa nos libenter salutat beneficio & consolatione, si nos eam frequenter saluamus seruitio & oratione. Libenter nos salutat cum gratia, si libenter eam salutamus cum Ave Maria. Item Maria charitatem non solum corde habebat, non solum ore fovebat, sed etiam opere exercebat. Ipsa enim est Maria, de qua ibi dicitur: Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Mansit videlicet pro ministerio & consolatione Elisabeth. Vnde Ambrosius: Quae propter officium venerat, officio inhaerebat. Item Maria sicut in omnibus charitatem habuit ad proximum, ita super omnia charitatem habuit ad Deum. Ipsa enim est Maria, de qua ibidem dicitur: Magnificat anima mea Dominum. Anima quod amat hoc magnificat, & in hoc exultat. Idcirco anima Mariae Deum decemissime magnificauit, & in Deo firmissime exultauit, quia Deum excellentissime amauit. De cuius amore bonum verbum dicit magister Hugo de Sancto Victore. Quia, inquit, in corde eius amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne eius, virtus Spiritus sancti mirabilia faciebat.

Tertio vide, charissime, quod Maria mansuetissima fuit per lenitatem, patientissima contra omnem aduersitatem. Ipsa enim est Maria, quam Simeon sic alloquebatur, sicut in Luca dicitur: Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius. Hic gladius acutissimam filij sui passionem, siue mortem signat. Gladius corporalis animam nec occidere potest, nec vulnerare, sic acutissima Christi passio, licet animam Mariae per compassionem pertransiuit, ipsam tamen nec per odium occidit, nec per impatientiam vulnerauit. Maria enim interfectores filij sui nunquam odiuit, nunquam contra eos impatiens fuit. Nam si alij martyres patientissimi fuerunt in martyrio suo corporali, quanto magis martyr nostra Maria in martyrio suo spirituali? De cuius nobili martyrio Hieronimus ait: Quia spiritualiter & atrocius passa est gladio passionis Christi, plusquam martyr fuit. O mira Mariae patientia & mansuetudo, quae non solum patientissima fuit, dum coram ipsa filius eius crucifigeretur, sed etiam dum ante crucifixionem, propter ipsam filius eius vilipenderetur, sicut in Evangelio Marci dicitur: Nonne hic est fabri filius, & Mariae? Vbi post pauca sequitur: Et scandalizabantur in eo. Reuera faber est Christus, sed qui fabricatus est auroram, & Solem. Heu quam longe a gratia mitissima Mariae sunt, qui tam immites, tam impatientes, tam iracundi sunt sicut commensales, & socij & vicini saepe sentiunt.

Quarto vide, charissime, quod indefessissima & studiosissima fuit, per sedulitatem in bonis operibus. Ipsa namque est Maria illa, de qua dicitur in Actis: Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Maria indefesse perseverando in oratione exemplum dedit: quam oportet sequi, & non deficere. Et si Maria tam sedule orauit in terris, quomodo non sedule orabit pro nobis in caelis? Propter hoc nos bene hortatur Augustinus dicens: Omnes Mariae patrocinia omni nisu imploremus: ut, dum supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos prece sedula commendare dignetur in caelis. Sed ecce Maria nostra non solum ore in orationibus, sed etiam corde in sanctis meditationibus indefessa fuit & sedula. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Evangelio Lucae: Maria conseruabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Quia ergo Maria non fuit acediosa, ideo non fuit odiosa: & ideo, non solum mentem in sanctis meditationibus, non solum linguam in deuotis orationibus, sed etiam manus in bonis operibus sedulas habuit. Propter quod bene, sicut supra dictum est, mansit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. Ad quod respondet Beda & ait: Ut mulieri prouectae etatis, virgo in uenula ministerium sedula impenderet. Heu quam longe a gratia Mariae est miser acediosus, cuius mens, manus, & lingua sunt toties a meritis otiose.

Quinto vide, charissime, quod Maria tenuissima fuit per paupertatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur: Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in praesepe. Pastores pauperes inuenerunt pauperem Mariam matrem, & pauperem infantem in paupere loco, non in pomposa curia, sed in paupere praesepe. Quae utique pauperula mater bonum hospitium habuisset, si pauper non fuisset. Ista dum diligenter attendis, tunc paupertatem Mariae euidenter perpendis. De qua Iohannes Chrysostomus ait: Vide paupertatis Mariae magnitudinem, & quicumque pauper est, accipiat consolationem. Quicumque certe propter Deum pauper est uoluntarie, & libenter, uel etiam quicumque pauper est necessarie & patienter, multum consolari potest de paupertate Mariae, & de paupere Christo. Ab illa consolatione iniqui diuites longe sunt, qui longe aliam quaerunt. Vnde Saluator dicit: Vae uobis diuitibus, qui habetis hic consolationem uestram. Nolo tamen desperare diuites, quia non solum pauperes pastores, sed etiam diuites reges pauperem Mariam, & pauperem Filium eius inuenerunt, sicut dicitur in Mattheo: Et intrantes domum inuenerunt, & c. Sic illi diuites ipsos inuenerunt, qui munera attulerunt. Pauperes ergo consolationem istam inueniunt per paupertatem, diuites uero per liberalitatem. Dum pauperes per paupertatem Christo conformantur, diuites per liberalitatem Christo reformantur.

Sexto vide, charissime, quod Maria temperatissima fuit, per sobrietatem. Ipsa enim est Maria, cui dicitur: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam, & c. Nota, quod dicitur: Inuenisti gratiam. Nunquam Maria tantam gratiam inuenisset, nisi gratia Mariam in cibo & potu temperatissimam inuenisset. Non enim se compatiuntur gratia & gula: quia impossibile est, quod homo simul sit per gratiam Deo gratus, & per gulam ingratus. Bonum est ergo quaerere gratiam & fugere gulam. Dicit enim Paulus: Optimum est gratia stabilire cor non escis, quae non profuerunt ambulanti in eis. Nota etiam quod dicitur: Ecce concipies in utero. Nunquam Maria Deum in utero concepisset, si idem uterus contra Deum crasulofus fuisset, & si uterus ille mero aestuaret: cum uenter mero aestuans cito despumat in libidinem. Uterus ergo ille, qui Deo incarnato grauidatus est, nunquam in cibo & potu intemperato grauidatus est. Vnde Iohannes Chrysostomus ait: Comestrix, aut uolenta Maria nunquam fuit. Heu quam longe a gratia Mariae sunt, qui in cibo, & potu toties excedunt.

Septimo vide, charissime, quod Maria castissima fuit per uirginitatem. Ipsa est Maria, de qua dicitur: Nomen uirginis Maria. Eximia castitatis Mariae testem Euangelium, talem ipsam Mariam, talem habemus angelicam personam, casta enim fuit in uirginea carne, sicut Euangelium testatur, dicens: Nomen uirginis Maria. Castior fuit Maria in uirginea mente, sicut ipsamet testatur. Ipsa enim est, de qua dicitur: Dixit autem Maria ad Angelum. Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? id est, non cognoscere propono. Castissima uero fuit Maria in uirginea prole, sicut angelus testatur, qui de illa Maria dixit in Mattheo: Ioseph fili David, noli timere. Ex quo Maria Virgo de Spiritu sancto diuina est prole fecundata, nequaquam uirginitas eius tali est prole uitiata, sed mirabiliter est in tanta prole glorificata. Nam in prole approbata, in prole consecrata, in prole nobilitata, in prole ditata, & dotata, confirmata est tua uirginitas, o Maria. Propter quod bene ait Augustinus: Mariam uirginem ueraciter praedicamus, & matrem: cuius uirginitatem glorificauit uera fecunditas, & cuius ueram fecunditatem glorificauit intemerata uirginitas. Beatus quoque Bernardus ait: Longe gloriosior fuit uirginitas ex fecunditate, & fecunditas ex uirginitate. Heu quam longe a gratia Mariae sunt quicumque continentes non sunt, qui castitatis inimici sunt. Cum ergo dulcissimum nomen Mariae tanta, ut supra dictum est, sit gratia, ideo merito hoc nomen inuocamus orantes, secundum quod beatus Bernardus

B. Marię paupertas. Luc. 2. b

Luc. 6. b

Matt. 2. b

Beatae Marię sobrietas. Luc. 1. a

Hebr. 13. d

Luc. 1. a

Chrysostomus. 1. in Matt. oper. imperf. tom. 2.

B. Marię uirginitas. Luc. 1. b

Luc. 1. b

Matt. 1. a

Bernardus. ser. de B. Virg. ex verb. Apoc. 12. post med.

Idem ser. 4. in Assump. B. Maria in fin.

rans, ait: Dulcissimū Mariæ nomē inuocantibus seruilis per te Regina clemēs gratiæ suæ munera largiatur Iesus Christus, Fili⁹ tuus, qui cū Patre, & Spiritu sancto uiuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LECTIO V.

Quod gratia Beatae Mariae sit vera, immensa, multiplex, & utilis valde.

Ave Maria gratia plena. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per, Ave, salutatur. Ostendendum autem est nunc, quomodo per plenissimam gratiæ affluentiam merito gratia plena fore commemoratur. *Aue ergo gratia plena.* Consideremus, charissimi, gratiam istam, gratiam Mariæ, gratiam admirandam. Consideremus, inquam, gratiæ Mariæ veritatem, immensitatem, multiplicitatem, & utilitatem. Gratia namque Mariæ gratia verissima, gratia immensissima, gratia multiplicissima, & gratia utilissima est.

Primo consideremus gratiæ Mariæ veritatem. De hac Gabriel ait: Inuenisti gratiam, & c. Gratia vtique vera est, quæ apud Deum, inuenitur, qui veritas est, apud Deum dicit, non apud Diabolum. Diabolus enim gratiam malæ prosperitatis offert, vt eo liberius peccet.

Vnde Holofernes, qui Diabolum signat, ait: Bibe nunc & accumbe in iucunditate, quoniam inuenisti gratiam coram me. Item, *Apud Deum dicit*, non apud mundum, quia apud mundum, id est, apud homines mundanos sæpe valde falsa gratia, falsa contritio inuenitur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Non omni homini manifestes cor tuum, ne forte inerat tibi gratiam falsam & conuictur tibi. Item, Apud Deum dicit, non apud homines: Ideo beatus Bernardus: Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum; nam apud homines est gratia fallax.

Item, Apud Deum dicit, non apud carnem, nam gratia carnis falsa est, vt pote carnis pulchritudo, & huiusmodi. Vnde Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo, quia gratissima virgo Maria falsam gratiam Diaboli, falsam gratiam mundi, falsam gratiam carnis, contemplit. Ideo merito apud Deum gratiam inuenit, veram itaque & puram, nulla adulterina mixtura vitiatam, vt vere dicere possit in Ecclesiastico: Quasi balsamum non mixtum odor meus. Balsamum Mariæ est vnctio gratiæ, quæ Maria copiosissime infusa est. Vnde Bernardus loquens de illo verbo, Spiritus sanctus superueniet in te, ait: Pretiosum illud balsamum tanta tibi copia, tantaque plenitudine infuset, vt copiosissime effluat circumquaque. Balsamum misceri solet, & vitari melle, vel oleo. Sed certe balsamum Spiritus sancti in Maria non fuit mixtum, quia nec melle carnalitatibus, & mundanæ consolationis, nec oleo veræ laudis, & adulationis fuit vitiatum. Sed quia tam vera & tam pura Mariæ gratia fuit, ideo bene Hieronymus de ipsa sic dicit: Quicquid in Maria gestum est, totum puritas, & simplicitas, totum gratia & veritas, totum misericordia & iustitia fuit, quæ de cælo prospexit. Quicumque ergo cum Maria veram gratiam inuenire desiderant, ipsi cum Maria omni desiderio, omni studio ad eam, apud quem innentur, accedant; sicut hortatur Apostolus ad Hebræos dicens: Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Et nota, quod quicumque vult inuenire, debet quærere, & quicumque vult inuenire, debet se inclinare. Inclinet ergo se cum Maria per humilitatem veram, quicumque cum Maria inuenire cupit gratiam veram. Dicitur enim in Ecclesiastico: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam. Maria certe quia verissime se per humilitatem inclinauit, verissimam gratiam inuenit, vt vere dicere possit: Respexit humilitatem meam.

Secundo consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ immensitatem, propter hanc dicta est gratia plena. Immensa certe fuit gratia, quæ ipsa fuit plena. Immensum enim vas non potest esse plenum, nisi immensum sit illud quo est plenum. Maria autem vas immensissimum fuit,

ex quo illum qui cælo maior est, continere potuit. Quis est cælo maior? certe ille, de quo Salomon ait: Si cælum & cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificauit? Non vtique domus per Salomonem ædificata, sed domus per illam significata Deum capere potuit. Tu ergo immensissima Maria capaciore cælo: quia quem cæli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Tu capaciore mundo: quia quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera fact⁹ homo: Si ergo Maria tam capacissima fuit ventre, quanto magis mente, & si capacitas tam immensa fuit gratia plena, oportuit vtique quod gratia illa, quæ tantam impleuit potuit capacitatem, esset immensa. Quis immensitatem Mariæ potest mensurare? Ecce quod dicitur in Ecclesiastico: Altitudinem cæli, latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Cælum est maria, tum quia cælesti puritate, cælesti claritate, cælestibus aliis virtutibus abundauit. Tū quia sedes Dei altissima fuit, teste Propheta, qui dicit: Dominus in cælo parauit sedē suā. Terra quoque maria fuit, quæ fructū illū nobis protulit, de quo idē Propheta ait: Terra dedit fructus suos. A byssus etiā est maria in bonitate & in misericordia profundissima. Vnde etiam profundissimā misericordiam Filij sui pro nobis interpellat, quasi abyssus abyssū inuocat. Cælū ergo est maria, terra est maria, abyssus est maria. Quis huius cæli altitudinē, quis huius terræ latitudinē, quis huius abyssi profunditatem, quis inquam, mariæ immensitatem dimensus est, nisi ille solus qui ipsam nō solum in gratia & in gloria, sed etiā in misericordia tā altissimā tam latissimā, tam profundam operatus est: Vnde specialiter de eius misericordia ait beatus Bernardus: Quis misericordiam tuā, o benedicta, longitudinē, & latitudinem, & sublimitatem, & profundū queat inuestigare? Nam longitudo eius, vsq; ad nouissimū diem inuocantibus eam subuenit vniuersis: latitudo eius replet orbem terrarū, vt sua quoque misericordia plena sit omnis terra: sed & sublimitas eius supernæ ciuitatis inuenit refectionem, & profundum eius sedentibus in tenebris, & umbra mortis obtinuit redemptionem.

Tertio consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ multiplicitatem, de qua ipsa dicere potest illud Ecclesiastico: Ego quasi terebinthus, extēdi ramos meos, & rami mei honoris, & gratiæ. Terebinthus magna arbor est in Syria secundū glossā & Pliniū, & habet ramos multos & extēsos. masculus huius arboris nō fert fructū, sed tantū fœmina. Cuius fructus inuenitur duplex, videlicet rubeus, & pallidus, & est iucundi odoris. Arbor ista arbor procera & crescēs in Syria, est beata virgo maria. Syria enim interpretatur humectata. Et vere humectata fuit per gratiā tota vita mariæ, quæ in humore gratiæ creuit ab vtero matris suæ. Quid mirū si maria in humore gratiæ crescat, cō fine humore gratiæ omne semen arecat? Vnde de semine dicitur in Luca: Natū aruit, quia nō habebat humorem. Rami huius arboris, rami honoris & gratiæ, sunt virtutes & exēpla, & beneficia Beatæ Mariæ. Multi enim rami sunt multæ eius gratiæ merita, multæ eius virtutes & exēpla, multæ eius misericordiam, & beneficia. In his ramis libeter habitāt, in his libeter iubilāt cælestes auiculæ, id est anime sancte, vt de ipsis etiā dici possit illud Danielis: In ramis eius conuersabantur volucres cæli. O quam late, quā alte arbor ista magna beata Virgo maria ramos suos extēdit. Quā late ad homines, quā lōge ad Angelos, quā alte ad Deū. Quomodo autē ad hos omnes extēdit ramos gratiarū & misericordiarum suarū, Bern. exponit, dicens: maria omnibus sinum misericordiam aperuit, vt de plenitudine eius accipiāt vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus latitiam, deniq; tota Trinitas gloriā, Filij persona carnis humanæ substantiā. Fructus huius arboris est ille, de quo dicitur: Benedictus fructus v̄tris tui. Iste fructus rubeus fuit sanguine, pallid⁹ autē morte. Vnde spōsa Dei, id est anima sancta, ait illud Cantici: Dilectus cādidus & rubicūdus, iam etiā potest dicere: Dilectus meus pallidus & rubicūdus. Iste quoque fructus

Beatae Mariæ gratia verissima.

Judith. 1.

Eccl. 9. a

Bern. ser. in Natiuit. B. Mariae de aquaductu, ante med. Prou. 31. a

Eccl. 4. 2. b Bern. ibidem ubi sup. proximo, longe ante med. Bern. ser. in Natiuit. B. Mariae de aquaductu, ante med.

Hieron. in ser. de Assump. B. M. quæ est epist. 10. tom. 9. cir. med.

Hebr. 4. c

Eccl. 3. c

Psal. 30. b

Beatae Mariæ gratia immensa.

3. Reg. 8. c

Eccl. 1. a

Sal. 101. d

Psal. 66. b

Psal. 41. b

Bern. serm. 4. de Assump. B. Mariae, post med.

Eccl. 24. b. c

Plin. lib. 13. de nat. hist. cap. 6.

Beata Maria est terebinthus.

Luc. 9. a

Dan. 4. b

Bern. ser. de B. Mariae ex verb. Apoc. 12. longe ante med.

Luc. 1. a

Cant. 4. c

odore

odore incundus est deuotis animabus. Quod bene senserat beatus Ioannes Apostolus, qui Domino dixit. Odor tuus in me concupiscentias excitauit aeternas. O anima, o anima misericordiae odorem huius fructus non sentis? o si sentires nonne post ipsum curreres, sicut dicitur in Canticis: Curremus in odorem unguentorum tuorum? Notabile autem est, quod fructum huius terebinthi non masculus sed foemina huius arboris proferre solet. Sic certe fructum vitae Iesum Christum, non masculus sed foemina, non vir, sed virgo protulit. Propter quod bene Augustinus ait: Electa est virgo mater, quae sine concupiscentia carnis, conciperet carnem, & sine viro pareret virum.

Quarto consideremus, charissimi, gratiae Mariae utilitatem. De hac dicitur: Mulier gratiosa inueniet gloriam, Ecce utilitas gratiae gratiosae Mariae, est inuentio gloriae perpetuae. Vtilissima certe fuit gratia Mariae & sibi & nobis. Vtilissima, inquam, fuit gratia Mariae sibi ipsi. Gratia enim deliciosam, gratia miraculosam, gratia gloriosam fecit Mariam. Deliciosam in animo, miraculosam in Filio, gloriosam in tegno. Deliciosa certe fuit Maria in mente spirituali, miraculosa in prole virginali, gloriosa in diademate aeternali. Gratia ergo mentem & animam Mariae fecit deliciosam deliciis spiritualibus, tanquam Dei vini spiritualium paradysum, iuxta illud Ecclesiastici:

Gratia sicut paradysus in benedictionibus. Vere paradysus Dei fuit, in benedictionibus multiplicium deliciarum spiritualium. De quibus etiam beatus Bernardus ait: Quid nisi delicias dixerim decus virginitalis, cum munere fecunditatis, in signe humilitatis, distillantem charitatis fauam, misericordiae viscera, plenitudinem gratiae, praerogatiuam gloriae singularis? Item, gratia Mariae fecit miraculosam in prole, miraculose conceptu & partu, dum miraculose virgo peperit, & miraculose Deum concepit, Deum peperit. Vnde de hac eius gratia bene dicitur: Inuenisti gratiam apud Deum, & caetera. De hoc nomine beatus Bernardus ad Mariam loquens, dixit: Intellige prudens virgo, quantam ex nomine promissi filij, & quam specialem gratiam inuenieris apud Deum. Item, gratia Mariae fecit gloriosam, propter quod bene supra dictum est: Mulier gratiosa inueniet gloriam. O vere felix inuentrix Maria, quae tam magna in mundo, tam magna in caelo. Nulla pura creatura tantam gratiam in mundo, nulla tantam gloriam in caelo inuenit. Et certe tam gratiam, quam gloriam inuenit apud Dominum, quia sicut in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sed certe charissimi gratia Mariae non solum utilissima fuit sibi ipsi, sed etiam nobis, immo toti humano generi. Gratia enim Mariae colligit malos, impinguat bonos, liberat vniuersos. Colligit a culpa, impinguat gratia, liberat a morte aeterna. Dico ergo, quod gratia Mariae colligit ad misericordiam, colligit ad Ecclesiam malos. Hoc bene signatum est in gratia, quam in colligendis spicis a messoribus derelictis Ruth inuenerat, quando dixit ad Booz: Inueni gratiam in oculis Domini mei, &c. Ruth interpretatur videns, vel festinans: & signat beatam Virginem, quae vere videns in contemplatione & bene festinans fuit in actione. Videns etiam nostram miseriam est, & festinans ad impendendam suam misericordiam. Booz interpretatur virtus, & signat illum, de quo in Psalmo, dicitur: Magnus Dominus, & magna virtus eius. Ruth ergo in oculis Booz, Maria in oculis Domini hanc gratiam inuenit, vt ipsa spicas, id est animas a messoribus derelictas, colligere ad veniam possit. Qui sunt messoris nisi Doctores & Rectores? O vere magna Mariae gratia, qua multi ex eis ad misericordiam colliguntur, qui a Doctoribus, & rectoribus tanquam incorrigibiles relinquantur. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Maria tu peccatorem toti mundo despectum, materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quovsq; horrendo iudici miserum reconcilies. Item gratia Mariae bonos impinguat pinguedine gratiae. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Gratia mulieris sedula delectabit virum suum, & ossa illius impinguet. Mulier sedula Maria fuit: de cuius

sedulitate Beda ait: Maria secreta Dei ore tacito, vigili cum corde sedula scrutabatur. Quis huius mulieris est vir, nisi ille, quem ipsa circumdedit in vtero? de quo dicit Hieremias: Creauit Dominus nouum super terram, mulier circumdabit virum. Huius viri ossa, sunt quicunque in corpore eius, id est, in Ecclesia fortes sunt. Ista ossa suffragante gratia Mariae impinguantur vinctiombus gratiae. Impinguantur, inquam, pinguedine Spiritus sancti, qua & ille impinguari cupiebat, qui dicebat: Sicut adipe, & pinguedine repletur anima mea. O quis aestimare valeat, quam multae animae opitulante gratia Mariae, sint per gratiam impinguae, immo certe, quis aestimare valeat, quanta in ipsa Maria fuit impinguatio gratiarum, cuius gratia impinguae sunt tot millia animarum? Cuius enim virtutis pinguedine ipsa caruit, quae omnium virtutum pinguedine ipsa caruit? Ait enim Ioannes Damascenus: Maria in domo Domini plantata & impinguae spiritu, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Item gratia Mariae liberat a morte aeterna vniuersos, qui liberantur. Hoc bene signatum est in Esther, de qua legitur sic: Adamatit eam rex plusquam omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Huius autem gratiae quam Esther coram rege habuit, duplex legitur fuisse utilitas. Vna quod ipsa diadema regni obtinuit: alia quod ipsa gentem suam morti addictam a morte eripuit. Sic certe Esther nostra beata Maria tantam gratiam coram rege aeterno impetrauit, quod per hanc non solum ipsa ad coronam peruenit, sed etiam generi humano, morti addicto subuenit. Vnde Anselmus ait: Quid, inquit, digne referam genitrici Dei & Domini mei? per cuius fecunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum, de morte aeterna sum exemptus, per cuius prolem, perditus, sum restitutus, & de exilio miseriae ad patriam aeternae beatitudinis sum reductus? O ergo mater gratiae fac nos filios gratiae: fac, vt per gratiam tuam verissimam, colligemur ad veniam remissionis, impinguemur per gratiam deuotionis, liberemur a morte damnationis. Per Dominum nostrum, &c.

LECTIO VI.

Quod quadruplex gratia in B. Maria est consideranda, scilicet donorum, labiorum, privilegiorum, & praemiorum, & de earum singulis.

Ave Maria gratia plena. Adhuc charissimi, aliqua de gratia dulcissimae Mariae sunt dicenda. Consideranda est ergo quadruplex Mariae gratia, videlicet gratia donorum, gratia labiorum, gratia privilegiorum, & gratia praemiorum.

Primo considerate charissimi in Maria gratiam donorum Spiritus sancti. De hac gratia Maria gratulanda dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia vitae, & veritatis. Quid mirum, si ipsa est gratia plena vitae, & veritatis, quae mater est eius, quem legitimus, plenum gratiae & veritatis? Et quid mirum, si in illa virga est tanta donorum Spiritus sancti affluentia, in cuius flore Spiritus sanctus requieuit cum tanta donorum suorum effluentia? Maria namque est illa virga, & filius Mariae est ille flos de quo dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus sapientiae, & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiae, & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. In hoc flore mira Spiritus sancti effluentia: de quo in omnem Ecclesiam tam mira fit influentia, vt beatus Euangelista Ioannes dicat: De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Cum ergo de isto flore tanta gratia redundet in totum hortum, quanto magis in ipsam huius floris virgam in ipsam Mariam? Dicat ergo Maria, dicat secure: In me omnis gratia vitae & veritatis. Gratia certe vitae & veritatis consistit in praedictis septem Spiritus sancti donis. Per praedicta enim septem dona, fuit gratia vitae & veritatis in Maria. Gratia veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, infra se, intra se, & extra se. Gratia, inquam, veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, per donum sapientiae: infra

Beda in ho. hie. de sanct. in auror. natal. Dō. 70. 7. Psal. 61. b Hier. 31. d

Psal. 61. b

Damasc. lib. 4. fin. orth. c. 13.

Esther. 2. c

Cant. 1. a

Beatae Mariae gratia utilissima sibi, & nobis. Pron. 11. b

Eccl. 40. c

Ber. ser. 4. in Assump. B. Mar. cir. prin.

Luc. 1. c Bern. hom. 3. sup. Miss. est. post med.

Pron. 11. b

Psal. 83. c

Ruth. 2. c

Psal. 146. a

Bern. in deprec. & lau. ad Virg. M. non longe a princ.

Eccl. 26. c

B. Maria habuit gratiam donorum, Spiritus sancti. Eccl. 1. 4. c Ioan. 1. b

Isa. 11. a

Ioan. 1. b

se, per donum consilij: intra se, per donum intellectus: A orationibus, & tam multum cum hominibus loquuntur extra se per donum scientiæ. Gratia utiq; veritatis ordinavit animam Mariæ in veritate, supra se, in sapientissima fruendorum contemplatione: infra se, in consultissima fugiendorum prouisione: intra se in certissima credendorum cognitione: extra se, in rationabilissima agendorum discretionem. Gratia autem vitæ, ordinavit vitam Mariæ in bona vita respectu Diaboli, respectu proximi, & respectu Dei. Gratia, in quâ, vitæ ordinavit Mariam in bona vita: erga Diabolum, per donum fortitudinis: erga proximum, per donum pietatis: erga Deum, per donum timoris. Gratia utique vitæ ordinavit vitam Mariæ erga Diabolum, in fortissima resistetia: erga proximum, in piissima benevolentia: erga Deum, in deuotissima reuerentia. Hinc est, quod Spiritus sanctus Mariam, per domum conuenientissime signauit, quam sibi Sapientia increata cum septem columnis septem donorum Spiritus sancti excellentissime ædificauit. Quicunq; ergo columnas Spiritus sancti cœperit desiderare, ipse formam columnarum in ista domo poterit inuenire, quâ pro columnis huiusmodi, debet cum magnis desideriis, & precibus continere. Similiter quicunq; septiformem Spiritus sancti gratiam adipisci desiderat, ipse florere Spiritus sancti in virga querat. Per virgam enim ad florem, per florem ad spiritum, in ipso requiescentem, peruenimus. Per Mariam ad Christum accedimus & per Christum gratiam Spiritus sancti inuenimus. Propter quod bene Mariam alloquens beatus Bernardus, ait: Per te accessum habemus ad filium, ô Benedicta inuentrix gratiarum, genitrix vitæ, mater salutis, ut per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

Secundo considerate, charissimi, in Maria gratiam labiorum, de qua in Psalmo dicitur: Diffusa est gratia in labiis tuis. Tanta siquidem fuit gratia labiorum in Maria, ut ipsa optime per Iudith signari possit, de qua dicitur in libro Iudith: Non est mulier talis super terram, in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. Re vera non est, non fuit, non erit mulier talis super terram, qualis Maria fuit in aspectu clarissimæ vitæ, in pulchritudine mundissimæ conscientiæ, & in sensu verborum disertissimæ linguæ. Gratiam autem verborum labiorum Mariæ videbimus euidenter, si verba labiorum eius ex Euangelio colligamus diligenter. Inuenimus autem septem in Euangelio mellifluas sententias, de mellifluis Mariæ labiis distillantes, & mellifluam labiorum eius gratiam optime indicantes, iuxta illud Canticoꝝ: Fauus distillans labia tua. Septem mellis stillæ, sunt septem dulcissima verba Mariæ, quæ ad Angelum, ad hominem, & ad Deum legitur habuisse. Duo ad Angelum, duo ad hominem, tria ad Deum. Ad Angelum Maria habuit verbum castitatis, & verbum humilitatis. Verbum castitatis habuit Maria ad Angelum in labiis, quando Angelo respondens dixit: Quomodo fiet istud, quoniã virum non cognosco? Hoc est contra impudicos, qui non casta, non pudica, sed impudica, & turpia, & carnalia verba in labiis suis habent. Verbum autem humilitatis ad Angelum habuit Maria in labiis, quando Angelo humiliter respondens, dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Hoc est contra superbos, & arrogantes, qui de se nec humilia sentiunt, nec loquuntur, sed verba iactantiæ, & inflationis in labiis suis habent. Item ad hominem habuit verbum charitatis, & verbum veritatis. Verbum charitatis in salutatione, verbum veritatis in instructione. Verbum charitatis ad hominem Maria in labiis habuit, quando matrem præcursoris tam affectuose salutauit, quod etiam infans in utero eius exultauit. Hoc est contra rancorosos, qui proximis suis, vel charitative non loquuntur, vel omnino eis loqui dedignantur. Verbum veritatis Maria in labiis habuit, quando deficiente vino ministris dixit: Quodcunque dixerit vobis, facite. Hoc est contra illos, qui alios non ad bonum, sed ad malum instruunt, & malum eis consulunt. Item ad Dominum tria verba habuit Maria. Plus ergo cum Deo, quam cum Angelo, vel cum homine locuta est Maria, ex quo, bis Angelo, bis homini, ter autem Deo locuta est. Heu, heu contra multos, qui tam parum cum Deo in

Beata Maria est domus, quam sibi Sapientia ædificauit.

Bern. de Aduen. Domin. ser. 2. prope fin.

Psal. 44. a

Iudith. 11. d

Cant. 4. c

Luc. 1. d

Ibidem.

Ibidem.

Ioan. 1. a

Luc. 1. c

Idem.

Ioan. 2. a

Bern. ser. 2. in Domin. 1. post oct. Epiph. ante med.

Prov. 22. b

B. Maria habuit gratiam privilegiorum 7.

Priuegium primum Bern. epist. 174. ad Canonie. Lugdun. ante med.

Priueg. 2. Hieron. ser. de Assump. B. Ma. quæ est ep. 10. tom. 9. ante med. Ibidem.

Priueg. 3.

Bern. ser. 4. in Assump. B. Mar. post med.

Priueg. 4.

Mirum

Mirum supra modum, quod tam maximum privilegium creaturae concessum est. De hoc etiam privilegio beatus Bern. ait: Ipsa est nostrae virginis gloria singularis, & excellens prerogativa Mariae, quod Filium suum eundem cum Deo Patre, meruit habere communem. Quintum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnem creaturam, Deo corporaliter familiarissima fuit. Nam quod nunquam creaturae concessum est, nec concedetur in aeternum, ipsa Deum novem mensibus in utero portavit, ipsa Deum vberibus de caelo, pleno lactavit, ipsa Deum multis annis dulciter educavit, ipsa Deum sibi subditum habuit, ipsa Deum purum in amplexibus & osculis familiarissime contrectavit, sicut Aug. evidenter asserit, dicens: Nec mirum, Maria, ut dignetur tibi congaudere Deus regnans in caelis, quem parvulum ex te hominem natum, toties osculata es in terris. Sextum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnem creaturam apud Deum, potentissima est. Vnde Aug. Ipsa meruisti existere mater eiusdem Redemptoris. Idem: Impetra, quod rogamus, excusa quod timemus: quia nec potentiorum meritis invenimus quam te, quae meruisti existere mater eiusdem Redemptoris, & Iudicis, Grande privilegium est, quod ipsa praeter omnibus sanctis apud Deum, tam potentissima est, sicut illud August. declarat, dicens: Neque enim dubium, quae meruit pro liberandis proferre premium, posse plus omnibus sanctis libertatis impendere suffragium. Sed quid tanta Mariae potentia prodesset nobis, si ipsa nihil curaret de nobis? Propter hoc, charissimissimi, iuciamus indubitanter, & pro hoc gratias agamus incessanter, quia sicut ipsa apud Deum omnibus sanctis est potior, ita quoque pro nobis apud Deum omnibus sanctis est sollicitior, testante eodem Doctore Aug. qui sic ait. Te solam, o Maria, pro sancta Ecclesia sollicitam praeter omnibus sanctis scimus, quae impetras inducias transgressoribus, ut renuntient suis erroribus. Septimum Mariae privilegium est, quod ipsa super sanctos in gloria excellentissima est. Vnde Hieron. Ubique confidenter sancta tibi canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra Angelorum, vel Archangelorum merita transcenderit. Hoc quippe privilegium quasi non naturae, sed gratiae, est Virginis Mariae. Ecce quam gloriosam gloriae Mariae privilegium, quod ipsa in gloria gloriosissima est post Deum. Gloriosum gloriae Mariae privilegium est, quod quidquid post Deum pulchrius, quidquid dulcius, quidquid iucundius in gloria est, hoc Maria, hoc in Maria, hoc per Mariam est. Gloriosum omnino gloriae Mariae privilegium est, quod post Deum maior gloria nostra, maius nostrum gaudium de Maria est. Vnde Bern. Summa gloria est, o Maria, post Dominum te videre, tibi adherere, in tuae protectionis munimine demorari. Haec igitur sunt septem gloriosissima privilegia Mariae, quorum gratia obtinemus, vitam gratiae. Et ideo obsecrare possumus Mariam, sicut Abraham obsecravit Saram, dicens: Dic obsecro, quod soror mea sis, ut bene mihi sit propter te, & vivet anima mea ob gratiam tuam. O ergo Maria, o Sara nostra, dic quod sis soror nostra, ut propter te bene nobis sit a Deo, & ob gratiam tuam, vivant animae nostrae in Deo. Dic, inquam, charissima Sara nostra, quod sis soror nostra, ut propter talem sororem Aegyptij, id est daemones, nos revereatur, ut etiam propter talem sororem Angeli nobis in acie coniungantur, ut insuper propter talem sororem, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus nostri misereantur.

Quarto considerate, charissimi, in Maria gratiam premium: de qua tamen pro parte, in septimo Mariae privilegio iam tactum est. De hac gratia potest accipi, quod dicitur in Ecclesiastico: Gratia super gratiam mulier pudorata, & sancta. Mulier super omnes mulieres pudorata, super omnes sancta est Maria, in qua est gratia super gratiam, gratia gloriae super gratiam viae, gratia praemiorum in caelo, super gratiam meritorum in mundo. Haec autem gratia beatitudinis Mariae consistit in septem dotibus corporis & animae. Quodlibet enim corpus glorificatum habet quatuor dotes gloriosas, vi-

delicet dotem mirae charitatis, dotem mirae subtilitatis, dotem mirae agilitatis, & dotem mirae impassibilitatis, & si omnium beatorum corpora, his quatuor dotibus Deus glorificavit, quanto magis corpus istud, quod ipsum glorificatorem omnium corporum genuit? Quid mirum, si dote claritatis clarissima sit in caelo, quae dono sanctitatis tam clarissima fuit in mundo? De ipsa namque beatus Bern. ait: Adhuc inter peccatores degens tanta ante Deum clarissimi sanctitate, ut sola folio aeterni Regis, appropinquare merueris. Item, quid mirum si dote subtilitatis subtilissima sit, quae dono humilitatis tam subtilissima fuit in mundo? Ipsam enim alloquens beatus Bern. dicit: Nunquam supra choros Angelorum sublimata ascendisset, nisi prius infra omnes homines humiliata descendisset. Item, quid mirum, si dote agilitatis velocissima sit in caelo, quae dono pietatis tam velocissima fuit in mundo? Ipsa namque abiit in montana cum festinatione pro officio pietatis, de cuius festinationis velocitate Amb. ait: Quo iam Deo plena, nisi in montana cum festinatione ascenderet? Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Item, quid mirum, si dote impassibilitatis impassibilissima sit in caelo, quae dono patientiae, & equanimitatis tam impassibilissima fuit in mundo, ut ipsa nec minimam impatienciae, vel odij vulnus sentiret, cum sua ipsius animam gladius pertranfiret? Immo etiam signum vulneris, signum passionis impatienciae, nec legimus, nec credimus in Maria quandoque apparuisse. Vnde Bern. ait: Reolve diligenter Evangelicae historiae seriem univertiam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique lignum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de caetero suspectam habeas, & accedere vereris. Caeterum si tanta est gloria gloriosissimi corporis Mariae, quanta puta est gloria suae beatissimae animae. Quod licet certe beata anima tres habet dotes ipsam beatificantes, videlicet dotem mirae cognitionis, dotem mirae dilectionis, dotem mirae fruitionis, vel, secundum modernos quosdam, dotem visionis, fruitionis, & tentationis, quocumque autem modo dotes animae accipiantur, certum est quod dotes animae Mariae omnium animarum dotibus praeferrantur. Nam si omnes beatae animae his dotibus beatificantur in caelo, quanto magis anima eius, quae omnium animarum beatificatorem genuit in mundo: Quid mirum si iam in lucidissima cognitione est anima Mariae, quae iam profundissimam unita est luci aeternae? Vnde beatus Bern. ait: Profundissimam divinae sapientiae, ultra quam credi valeat, penetravit abyssum, ut quantum sine personali unione creaturae conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur unita. Item, quid mirum si iam in foecundissima dilectione est anima Mariae? quid, inquam, mirum si praeter omnibus diligat, quae praeter omnibus est dilecta? Vere praeter omnibus. Ait enim beatus Aug. ad ipsam: Te ipse Rex Regum ut matrem veram, & decoram sponsam, praeter omnibus diligens, amoris amplexu sibi associat. Item, quid mirum si iam in iucundissima fruitione sit anima Mariae, quae benedicto fructu ventris sui pascitur dulcissime? Vnde beatus Augustinus, ait: Mariae anima, claritate fruitur Christi, & gloriosis eius amplexibus semper praesens, semper conspiciens, semper videre sitiens inaccessibiliter pascitur. Igitur sicut gloriosissima Maria omnes sanctos excedit in gratia viae, & in gratia meritorum, ita omnes sanctos excedit in gratia gloriae, & in gratia praemiorum. Vnde bene ipsa signata est per Esther reginam, de qua legitur, quod ducta ad cubiculum Regis Assueri habuit gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Esther interpretatur euacuata & eievata. Hoc optime convenit Mariae, de qua beatus Hieron. ait: Eleuatur super choros Angelorum, ut possit speciem vultumque videre Salvatoris, quem amauerat, quem concupierat ex toto desiderio cordis. Ista Esther Regina beata virgo Maria, ducta est in eius assumptione in cubiculum regis Assueri, regis aeterni, in cubiculum utique de quo August. Mariam alloquens, ait: Tu in cubiculi regi-

Ber. ser. 2. de annu. Dom. circa med. Priuileg. 5.

Aug. de Sanct. cir. fin. tom. 10. Priuileg. 6.

Aug. ibidem.

Aug. ibidem, in. fin.

Priuileg. 7.

Hieron. ser. de Assumpt. B. Mariae, qua est epist. 10. tom. 9. ante med.

Gen. 12. c.

B. Maria habuit gratiam praemiorum.

Eccli. 26. c.

B. Maria habet dotes beatorum corporum.

Bern. in deprecatione, & laude ad B. V. Mar. ante med.

Ibidem post med.

Amb. Com. in Luc. lib. 2. c. 1. edit. Ro. tom. 3.

Luc. 2. e.

Bern. serm. de B. Mar. Vir. ex verbis Apoc. 12. non longe a prin.

Ibidem non multo post.

August. de Sanct. serm. 35. circa fin. tom. 10.

Aug. de Assumpt. Beatae Mariae, libro unico, c. 6. tom. 9.

Esther. 2. c.

Hieron. ser. de Assumpt. B. M. Vir. qua est epist. 10. 9. post med. August. de Sanct. ser. 35. circa fin. tom. 10.

beatitudine, gemmis, ac margaritis ordinata consistis. Aucta itaque in hoc cubiculum quietis æternæ Regina Maria, gratiam regis Assueri, id est, gratiam veri regis habet super omnes mulieres, id est, super omnes intelligentias angelicas, & super omnes beatas animas, ut sit in Maria gratia, super gratiam omnium beatorum. Nam reuera in capite eius Rex regum diadema regni posuit. Diadema certe tam impretiabile, diadema tam delectabile, diadema tam mirabile, quod hoc omnilinguæ inenarrabile, omni ingenio inscrutabile est. Sic ergo, charissimi, vidistis quanta gratia donorum, quanta gratia laborum, quanta gratia priuilegiorum, quanta gratia præmiorum affluentissima sit Maria. Rogemus ergo ipsam tantam inuentricem gratiarum, ut & nos faciat iruenire gratiam apud Dominum, per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LECTIO VII.

Quod nouem sint plenitudines in Maria, quæ nouem Ordinum Angelorum plenitudines representant in gloria.

Ave gratia plena. Non sufficit Archangelo gratiam Mariæ simpliciter commendare, sed etiam plenitudinem eius uoluit signanter insinuare, cum dixit: Gratia plena. O uere plena, & plene plena. Adhuc certe non dixerat Gabriel: Ecce concipies in utero, &c. Adhuc etiam non dixerat: Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Si ergo ante superuentionem Spiritus sancti, si ante conceptionem Filij Dei, plena fuit Maria; quanto magis post? Propter hoc bene de eius plenitudine & de plenitudinis eius gratitudine dicit Anselmus: Hæc millies plenissima ab Angelo salutata, Spiritu sancto repleta, plenitudine diuinitatis afflata. Bene ergo plena dicitur Maria. Plena, inquam, illuminatione sapientiæ, plena inundatione gratiæ, plena possessione bonæ uitæ, plena unctiōe misericordiæ, plena fecundatione prolis piæ, plena perfectione Ecclesiæ, plena respiratione odoriferæ famæ, plena resultatione diuinæ gloriæ, plena etiam fructu æternæ lætitiæ. Has nouem plenitudines consideremus in Maria, quæ nouem Ordinum Angelicorum plenitudines representant in gloria.

Primo consideremus, charissimi, quod plena est Maria illuminatione sapientiæ, & intellectus. Vnde ipsa bene per lunam plenam signari potest, de qua dicitur in Prouerbis: Non est uir in domo sua, abiit uia longissima: sacculum pecuniæ secum tulit, in die plenæ lunæ reuersurus. Hic est uir ille, de quo Hieremias ait: Creauit Dominus nouum super terram, Mulier circumdabit uirum. Mulier Mariæ: mulier utique flexu, non corruptione: mater uirtutis Dominum nostrum circumdedit utero suo, circumdedit habitu nostro. Hic uir si tamen, ut ait Iosephus, uirum appellari fas est, tres domos habet. Imperatoriæ maiestatis est, in palatio habere tres mansiones, uidelicet consistorium, cœnaculum, & cubiculum. Consistorium est domus caesarum, cœnaculum ciborum, cubiculum quietis. Sic Imperator noster, qui imperat uentis, & mari, habet domum caesarum, mundum: habet domum ciborum, modo Ecclesiam, olim synagogam: habet domum quietis, rationalem animam. Sed heu, uir iste Dominus uirtutum, à domo mundi, à domo synagogæ, à domo animæ ualde fuit elongatus: quia longe à peccatoribus salus. Uir ergo iste in domo sua non fuit, quando per Hieremiam conquerendo dixit: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Sacculum etiam pecuniæ secum tulit: quia thesaurum misericordiæ, & gratiæ suæ à mundo abscondit. Sed ecce uir iste in die plenæ lunæ reuersus est, illius, inquam, lunæ, de qua dicitur in Canticis: Pulchra ut luna. Lunæ ergo est Maria, luna plena, Maria plena. Lunæ plenæ Maria bene comparata est, quæ lumine sapientiæ & ueritatis à sole æterno plene illuminata est. Vnde Maria bene illuminata interpretatur, siue illuminatrix. Ipsa namq; luna & lucerna nostra illuminata fuit à Domino, & illuminatrix

fuit mundo, iuxta illud Propheticum: Quoniam tu illuminas lucernam, &c. In huius lunæ plenitudine, uir reuersus est in domum, quando Christus per carnem uenit in mundum. O uere mirabilis huius lunæ plenitudo. Ecce si Maria plena fuit lumine sapientiæ, quod à sole æterno recepit, priusquam ipsum concepit, quanto plenior fuit, dum hunc solem tam mirabiliter concepit, & tam totaliter in se recepit? Et ideo bene plenitudinem sapientiæ Mariæ beatus Bernardus commendans, ait: Extruxit in Maria sibi domum sapientiæ cœlestis: quæ adeo mentem eius repleuit, ut de plenitudine mentis eius fecundaretur, & caro ac uirgo singulari gratia eandem ipsam sapientiam, carne tectam pareret, quam prius mente pura conceperat.

Secundo consideremus, quod plena est Maria inundatione gratiæ in affectu. Tanta nempe inundatio gratiæ, tanta profunditas, & magnitudo in Maria fuit, ut ipsa bene mare plenum dici possit, iuxta illud: Tonet mare, & plenitudo eius. Sicut in mari aquarum, sic in Maria sunt congregationes gratiarum. Vnde scriptum est: Congregationesque aquarum appellantur maria. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Omnia flumina sunt omnia gratiarum dona, quæ intrauerunt in Mariam, iuxta illud Sapientis: In me omnis gratia ueritatis, &c. Quam plenum sit hoc mare, quam plena gratia sit Maria, beatus Hieronymus aperit, dicens: Bene plena, quia ceteris per partes præstat: Mariæ uero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. Hoc ergo plenum mare audiamus contra uitia tonare. Tonet ergo mare & plenitudo eius, tonet plenum mare, tonet plena Maria. Tonet contra luxuriam, castitatem proponendo, & dicat: Quo modo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Tonet etiam contra superbiam, humilitatem sentiendo, & dicat: Ecce ancilla Domini, &c. Tonet quoque contra ingrati tudinem, gratias agendo, & dicat: Magnificat anima, &c. De plenitudine huius maris similiter in Psalmo dicitur: Moueatur mare, & plenitudo eius. Moueatur mare, moueatur Maria, moueatur certe suspiriis, & castigationibus, moueatur lacrymis, & orationibus, moueatur elemosynis, & aliis uenerationibus. Moueatur, inquam, plene, ut nobis effundat de sua plenitudine. Attendamus, quid nobis beatus Bernardus de ea loquatur. Ait enim sic: Vas liquore plenum si moueatur, de facili subuertitur, & effundit liquorem. Sic beata uirgo Maria, si moueatur precibus, effundit liquorem in nobis.

Tertio consideremus, quod plena est Maria possessionibus bonæ uitæ in effectu. De hac plenitudine uere possumus dicere: Domini est terra, &c. Per terram bene significatur Maria, de qua sic legitur in Isaia: Aperiatur terra, & geminet Saluatorem. Quid terra humilior? quid terra utilior? Terram omnes sub pedibus habemus, & de terra omnes uitam fouemus. Vnde enim uictum & uestitum, panem, & uinum, lanam, & linum, & huius uitæ necessaria, nisi de terra, & de plenitudine terræ habemus? Quid ergo humilior? quid utilior terra? Similiter quid humilior, quid utilior Maria? Ipsa deniq; humilitate sua omnium est infima. Ipsa plenitudine sua omnium est utilissima. Uitæ namque spiritualis necessaria habemus de plenissima terra Maria. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Altius intuemini quanto deuotionis affectu à nobis uoluit honorari Mariam, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare. Sed à quo, & cuius est tanta huius terræ plenitudo? Audi Psalmistam: Dñi est terra & plenitudo eius. Et iterum: Meus est orbis terræ & plenitudo eius. Plenitudo terræ consistit in fructibus, & diuersis possessionibus terræ, iuxta illud Psalmistæ: Impleta est terra possessione tua. Fructus autem & possessiones plenissimæ terræ. Maria sunt opera, mores, exempla, & diuersa merita sanctissimæ uitæ Mariæ. Talibus enim possessionibus eam Dominus repleuit, talibus eam bonis impleuit, ut dicitur in Ecclesiastico: Dominus in terram re-

Psal. 17. c

B. M. plena inundatione gratiæ.

1. Para. 16. c

Gen. 1. b

Eccles. 1. b

Eccles. 24. c

Hieron. ser. de Assumpt. B. M. qua est p. 10. tom. 9. ante med.

Luc. 1. d

Ibidem.

Ibidem c. Psal. 99. c

Maria est plena possessionibus bonæ uitæ. Psal. 23. Isa. 45. b

Bern. in ser. Nat. B. M. de aqueductu, ante med.

Psal. 23. c 49. c

Psal. 103. c

Eccles. 16. d

spexit,

B. Maria plena illuminatione sapientiæ. Prou. 7. c

Hier. 31. d

Ioseph. An. sig. Iudaic. lib. 18. c. 4.

Matt. 8. b

Psal. 118. u Hier. 12. b

Cant. 6. c

spexit, & impleuit eam bonis suis. De hac eius plenitudine Hieronymus mentionem faciens, inquit: Talibus decebat Virginem oppignerare muneribus, ut esset gratia plena: quae dedit caelis gloriam, terris Deum, pacemque refudit, fidem gentibus, finem vitii, ordinem vitae, & moribus disciplinam.

Quarto consideremus, charissimi, quod Maria plena est vnctione misericordiae, plena oleo pietatis: Vnde ipsa signata esse potest per illam mulierem, cui clauso ostio domus suae, omnia vasa intus congregata, facta sunt miraculose oleo plena, secundum quod Elifaeus ei praedixerat, dicens: Cum plena fuerint, tolles. Mulier ista est Maria, quae etiam a Filio suo mulier appellata est in Ioanne, vbi dicitur: Mulier, ecce filius tuus. Huius mulieris vasa sunt affectus & effectus, desideria & beneficia, quae omnia oleo misericordiae plena sunt in Maria. Vnde de hoc oleo beatus Bernardus bene ait: Nec mirum, o Domina, si ta copioso oleo misericordiae cordis tui, perfusum est sanctuarium: cum illud inestimabile opus misericordiae, quod praedestinavit Deus ante saecula in redemptionem nostram, primum sit in te a mundi artifice fabricatum. Dicamus ergo, charissimi, dicamus Mariae: Date nobis de oleo vestro. Petamus oleum misericordiae eius in mundo, ne frustra petamus in iudicio. Quod autem domus, in qua vasa replebantur, clausa fuit, hoc optime Mariae conuenit, de cuius clausura Ezechiel ait: Porta haec clausa erit, & non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam Dominus Deus Israel egressus est per eam. Porta Mariae clausa fuit sera virginali, vir non transiuit per eam, amplexu maritali: Dominus Deus egressus est per eam, natiuitate singulari. Sed certe quia ad multiplicationem olei, vasa etiam vicinorum non pauca collecta fuerunt: de quoque; per vasa illa omnes signari possunt, qui plenitudinis misericordiae Mariae participes sunt. Qui autem sint illi, beatus Bernardus declarauit cum dixit: Maria omnibus sinum misericordiae aperuit, ut ex plenitudine eius accipiant vnuerfi: captiuatus redemptione, exger curationem, tristis consolatione, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus laetitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanae substantiam.

Quinto, charissimi, consideremus, quod plena est Maria fecundatione proles diuinae. De plenitudine illa intelligere possumus illud Isaiae: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus maiestate eius. Domus illa in cuius solio Dominus sedit, est beata virgo, in cuius metis solio Dominus requieuit: O vere beatissimum, O vere stabilissimum solium, sicut dicitur in libro Regum: Firmissimum solium tuum in aeternum. Hoc solium excelsum est in intellectu, eleuatum in affectu. Excelsum est quoque; super homines, eleuatum super homines. Excelsum insuper est gratia, eleuatum in gloria, in solio ergo Mariae, in solio, inquam, mentis eius Dominus sedebit, & domus corporis eius maiestate Verbi incarnati plena erat. De hac ineffabili plenitudine beatus Ambrosius ait: Bene sola gratia plena dicitur, quae sola gratiam, quam nulla alia, consecuta est, ut gratia repletur auctore. O vere felix domus tam felici fecunditate plena, ait namque beatus Bernardus. Bene gratia plena, quae & virginitatis gratiam tenuit, & fecunditatis gloriam acquisiuit. Dominus ergo in solio mentis Mariae sedit per gratiam, & domum corporis eius maiestate sua impleuit per assumptam naturam. Vnde in tertio Regum dicitur: Impleuerat gloria Domini domum Domini. Tunc ait Salomon. Dixit Dominus, ut habitaret in nebula. Domus ergo Domini Maria impleta est gloria diuinae maiestatis per nebulam assumptam a Deo humanitatis, illam dico nebulam, de qua dicitur in Ecclesiastico: Medicina omnium in festinatione nebulae. Et iterum. Quasi stella matutina in medio nebulae, &c. Nam quasi stella in nebula, est verbum in carne assumpta.

Sexto consideremus, charissimi, quomodo Maria fuerit plena perfectione vniuersalis Ecclesiae. Diuersas & mirificas perfectiones & gratias in diuersis sanctis suis habuit, & habet Ecclesia, in quorum plenitudine vide-

tur detenta fuisse Maria, ut vere possit dicere illud Ecclesiastici: In plenitudine sanctorum detentio mea. Reuera in plenitudine sanctorum. Mariae detentio fuit: dum in mirifica perfectione sua, plenitudo perfectionis sanctorum sibi non defuit. Sicut beatus Bernardus declarat, cum ait: Merito in plenitudine sanctorum detentio eius, cui nec defuit fides Patriarcharum, spiritus Prophetarum, zelus Apostolorum, constantia Martyrum, sobrietas Confessorum, castitas Virginum, fecunditas Coniugatorum, immo nec puritas Angelorum. Scriptum enim est in Ecclesiastico: In plenitudine sancta admirabitur. Ad hoc certe in plenitudine sanctorum, non in plenitudine impiorum detentio Mariae est: quia apud eos, qui pleni sunt sanctitate, non apud eos, qui pleni sunt iniquitate, Maria libenter est. Ipsa quoque non solum in plenitudine sanctorum detinetur, sed etiam in plenitudine sanctos detinet, ne eorum plenitudo minuatur. Detinet nimirum virtutes, ne fugiant: detinet merita, ne pereant: detinet daemones, ne noceant: detinet Filium, ne peccatores percutiat. Ante Mariam fuit, qui sic detinere Dominum auderet, testante Isaia, qui dixit: Non est, qui inuocet nomen tuum, qui confurgat & teneat te.

Septimo consideremus, quomodo plena sit Maria repletionem odoriferam famam. Sicut enim ager plenus odoriferarum specierum odoribus: sic Maria plena est odoriferis famae aspersioibus. De hac plenitudine accipiamus quod legitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Ager iste est Maria, in qua thesaurus Angelorum, immo totus Dei Patris absconditus est. Felix qui vendit omnia, quae habet, & emit agrum istum. Huius agri pleni plenus odor est plena Mariae fama, plenus honor. De hoc beatus Hieronymus ait: Quia multis repleta erat virtutum odoribus, manans ex ea fragrabat suavissimus odor spiritibus angelicis: De isto odore ipsa sancta gloriando dicere, potest, illud Ecclesiastici: Sicut cinnamomum & balsamum, amoenitatis odorem dedi. Odor Mariae fuit sicut cinnamomum exterius, in cortice conuersionis: sicut balsamum interius, in vnctione deuotionis: sicut myrrha in amaricatione castigationis. Fuit quoque odor Mariae sicut cinnamomum in actione: sicut balsamum in contemplatione: sicut myrrha in passione. O vere diues & nimis diues, quae praeter alia aromata, tam plena fuit odorifero Spiritus sancti balsamo, ut bene de illo super illud, Spiritus sanctus superueniet in te, beatus Bernardus dicit: Pretiosum illud balsamum, tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, ut copiosissime effluat circumspectaque. Bene ergo dicere potuit Deus Pater: Ecce odor Filij mei sicut odor agri pleni, quasi dicit: Ecce odor Filij mei, honor Filij pleni, ex honore plenae matris suae est & fama. Vnde Hieronymus ait: Honor maternus eius est, qui de ea natus est.

Octauo consideremus, charissimi, quomodo plena est Maria refulsatione siue expressione diuinae gloriae, iuxta illud Ecclesiastici: Gloria Domini, plenum est opus eius Antonomastice, opus Domini mirabile est Maria, de quo dicitur in Ecclesiastico: Vas admirabile opus excelsum. Vere opus mirabile, quia nunquam inuenitur simile. Vnde de hoc dicitur: Non est factum tale opus in vnuerfis regnis. Non utique; in regno caelestium, non in regno terrestrium, non in regno infernorum: quia nullum tale opus in caelo, nullum tale in mundo, nullum tale in limbo fuit. Hoc enim opus plenum est Dominica gloria, quia super omnem puram creaturam resultat, & relucet plenissime in Maria. Nam praeter assumptam a verbo naturam, nullum est opus, nulla est creatura, in qua tanta diuinae gloriae materia reluceat, sicut in Maria. Gloria enim de refectione facta in caelo, gloria de redemptione facta in mundo, gloria de liberatione facta in inferno, habet Dominus per Mariam, habet per plenitudinem Mariae. Et ideo bene ait Anselmus. sic: Tibi solum loquor, Domina, beneficiis tuis plenum esse mundum, inferna penetravit, caelos superauit. Plenitudinem enim gratiae tuae, quae in inferno erant, se latantur liberata, & quae supra mundum sunt, se gaudent restaurata. Plenum ergo est gloria

Domini

Hieron. in ser. de Assump. B. M. quae est epist. 10. 10.9. ante med.

4. Reg. 4. a

Ioan. 19. c

Bern. in deprecatione ad V. M. non longe a prin.

Matt. 25. a

Eccl. 44. a

Bern. serm. de B. M. ex v. g. M. ex v. erb. Apoc. 12. ante med.

B. Maria plena fecunditate proles diuinae. 1. a. 6. e

3. Reg. 8. b

Ambr. eom. in Luc. lib. 2. cap. 1. edit. Rom. tom. 3. Bern. hom. 3. sup. Missus est, longe ante med.

3. Reg. 8. b

Eccl. 43. e & 50. a

B. Maria plena perfectione vniuersalis Ecclesiae.

Eccl. 24. b

Eccl. 24. b

Isa. 24. b

B. Maria plena repletionem odoriferam famam. Gen. 27. d

Matt. 13. f Hieron. ser. de Assump. B. M. quae est ep. 10. tom. 9. ante med. Eccl. 24. b

Bern. ser. in Natiuit. B. Mariae de aqua ducta, ante med.

Hieron. ibid. vbi supra proxime. B. Maria plena refulsatione diuinae gloriae. Eccl. 42. e Eccl. 43. a

3. Reg. 10. e

Isa. 6. b

Domini opus est Maria, quia sicut dicitur in Isaia: Plena est omnis terra gloria eius. Plena utiq; est omnis terra, plena est tota Maria, relucente in se plenissime diuina gloria. Merito autem omnibus prædictis gratiis plenissima dicitur, quæ omnibus non ingratis gratissima creditur, sicut beatus Bernardus ostendit, qui de hoc verbo, *Aue gratia plena*, loquens sic ait: Bene plena gratia, quia Deo, & Angelis, & hominibus grata. Hominibus per fecunditatem, Angelis per virginitatem, Deo per humilitatem.

B. Maria
plena frui-
tione læti-
tiae æternæ.
Ioan. 16. b

Hieron. ser.
de Assumpt.
B. Ma. qua
ep. 10. 10.
9. post med.

Nono consideremus, charissimi, quomodo plena sit Maria frui-tione lætitiæ æternæ. Quis enim nesciat, eam ab his non exclusam, quibus filius eius dixit: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit: Si ergo omnium Apostolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium plenum est, quanto matris Dei gaudium plenissime est plenum? De hac plenitudine B. Hieron. inquit: Plena siquidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest non possidere pleniter gloriam claritatis æternæ. Quid mirum si lætitiæ & gloriam plenam, & superplenam habet in regno, quæ gratiam plenam & superplenam, habuit in exilio? Quid certe mirum, si tã in cælo quam in mundo eius plenitudo super omnem creaturam sit, de cuius plenitudine omnis creatura vire-scit? Vnde Anselmus ait: O scemina plena & superple-na gratia, de cuius plenitudinis exundantia, res per se re- uiuiscit omnis creatura. Sic ergo, charissimi, videtis in Maria plenitudinem sapientiæ illuminatiuam, plenitudi- nem gratiæ inundatiuam, plenitudinem vitæ fructifica- tiuam, plenitudinem misericordiæ subuentiuam, pleni- tudinem Ecclesiæ perfectiuam, plenitudinem famæ res- persiuam, plenitudinem diuinæ gloriæ expressiuam, & plenitudinem æternæ lætitiæ supergressiuam. Eia ergo plenissima Virgo Maria, nos tam inanes, tam vacuos sic participes plenitudinis tuæ facias, ut tandem ad æter- nam plenitudinem pertingere valeamus. Per Domi- num nostrum Iesum Christum, &c.

LECTIO VIII.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, generaliter est Dominus vniuersalis omnium rerum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus, ac indeficientissimus, & cum eo Beata Maria etiam talis.

Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per, *Aue*, salutatur: ostensum est quoq; quo modo propter copiosissimæ gratiæ affluentiam merito, *Gratia plena*, commemoratur. Ostenden- dum autem nunc est, quomodo propter specialissimam Dei præsentiam merito Dominus tecum fore insinua- tur. *Dominus ergo tecum*. O magne Gabriel, magnum, magnæ Mariæ, de magno Domino nuntias. Magnum est quod ei dicit, *Dominus tecum*. Sed dic nobis, quan- tum, vel quomodo tecum? Et ecce beatus Augustinus in persona Gabrielis ad hoc respondens, ait: *Dominus tecum* sed plusquam tecum. *Dominus tecum*, sed non si- cut tecum. In me licet sit Dominus, memetipsum crea- uit Dominus, per te autem nasciturus est Dominus. Dominus ergo, ô Maria, sed quis, vel quantus Dominus? Dominus terræ, & omnium generaliter, Dominus ho- minum specialiter, Dominus tuus singulariter, ô Maria. Dominus, inquam, creaturæ generaliter vniuersalis, Dominus specialiter naturæ rationalis, Dominus singu- lariter aulæ tuæ virginalis, ô Maria. Considerandum est ergo, charissimi, quod Dominus iste, de quo dicitur: *Do- minus tecum*, ipse est generaliter Dominus creaturæ vniuersalis. Vnde Iudith: Dominus cælorum, creator, aquarum, & Dominus totius creaturæ. Et Sapiens: Om- nium Dominus dilexit illam. Omnium certe vniuersa- liter, omnium inquam, visibilium & inuisibilium. Iste vniuersalis omnium Dominus sic cum Maria fuit, quod etiam ipsam vniuersalem omnium Dominam fecit. Do- minam, inquam, cæli, & Dominam mundi. Propter quod Anselmus ait: Regina cæli, & Domina mundi,

Verbi illius
Dominus
tecum, de-
claratio.

August. de
temp. serm.
18 paulo an-
te med. 10.
10.

Iudith. 9. d
Sap. 8. a

mater eius, qui mundat mundam, tibi confiteor, quod corpus meum nimis est immundum. Sed ecce iste vniuersalis omnium Dominus, ipse est Dominus potentissimus, Dominus sapientissimus, Dominus opu- lentissimus, Dominus indeficientissimus. Dominus enim sine potentia, Dominus sine sapientia, Dominus sine opulentia, Dominus sine permanentia minus per- fectus Dominus esset. Vnde Dominus impotens, Do- minus insipiens, Dominus indigens, Dominus defi- ciens, siue non permanens, minus reputaretur. Domi- nus ergo vniuersalis, ipse Dominus est potentissimus voluntate, Dominus sapientissimus veritate, Dominus opulentissimus proprietate, Dominus indeficientissi- mus æternitate.

Primo attendite, charissimi, quod Dominus vniuer- salis qui cum Maria est, cum Dominus potentissimus voluntate sit, bene de illo Propheta ait: Omnia quæ- cunq; voluit Dominus, fecit, &c. vsq; in abyssis. Ergo nec in cælis, nec in terris, nec in omnibus inferni abyssis, voluntati tam potentissimi Domini resistere quil- quam potest, teste Mar docheo, qui de isto Domino ait: Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est, qui tuæ resistere possit voluntati. Ecce Maria, quantus Dominus est: quam potētissimus Domi- nus est, qui tecum est. Et quia Dominus potentissimus, potentissime tecum est; ideo & tu es potentissima se- cum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ip- sum, ita ut vere dicere possis illud Ecclesiastici: In Hierusalem potestas mea. Hierusalem signat Ecclesiam tri- umphantem in cælis, signat etiam Ecclesiam militan- tem in terris. Nam vere tam in cælis, quam in terris po- testatem habet mater potentissima creatoris. Quam po- tentissimam cognoscit Anselmus, cum orans, ait: Exaudi pia, adesto propitia, adiuua potentissima, ut munden- tur sordes mentis meæ, & illuminentur tenebræ meæ; Dominus ergo tecum, ô Maria potentissima.

Secundo attendite, charissimi, quod vniuersalis Do- minus, qui est cum Maria, ipse est Dominus sapientissi- mus veritate. Ipse enim est Dominus, de quo in Psalmo dicitur: Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. O quam sa- pientissimus Dominus, cuius sapientiæ nihil fallere, nihil latere potest: quia omnia manifesta & occulta nouit. Omnia utiq; opera nostra bona & mala, omnia verba nostra bo- na, & mala, omnes cogitationes, & omnia desideria no- stra bona, & mala, omnia scit Dominus. Vnde Petrus ait: Domine, tu omnia scis. Ecce Maria, qualis Dominus est, quam sapientissimus Dominus, qui tecum est. Et quia Dominus sapientissimus, sapientissime est tecum; ideo tu es sapientissima tecum, sapientissima es per ipsū. Tu enim signata es per illam Abigail, de qua dicitur: Eratq; illa mulier prudentissima, & speciosa. Maria tam prudentissima, tam speciosa fuit, ut Anselmus de ipsa audacter dicat: Omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ in Maria. Dominus ergo tecum, ô Maria sapientissima.

Tertio attendite, charissimi, quod Dominus vniuer- salis, qui cum Maria est, ipse est Dominus opulentissi- mus proprietate, sicut bene de isto Domino Propheta testatur, dicens: Domini est terra, &c. vsq; in eo, Domini certe est non solum terra & plenitudo eius, immo etiã cælum & plenitudo eius. Tu enim Domine sunt cæli, & tua est terra: quia cælum cæli Domino. Domini huius omnia sunt propria, cælum & terra, corporalia & spiri- tualia, omnis natura, omnis gratia, omnis celestis gloria, omnia sunt Domini propria. Dominus ergo ditissimus est, sicut etiam Apostolus, ait: Ideo Dominus om- nium, diues in omnes qui inuocant illum. Ecce Maria, quantus Dominus est, quam opulentissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus opulentissimus, opu- lentissime est tecum, ideo tu es opulentissima siue ditissi- ma tecum, ita ut vere tibi dici possit illud Prouerbio- rum: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergres- sa es vniuersas, Filia Agnes, filia Lucia, filia Cæcilia, filia Agatha, filia Catharina, & multæ alię filiæ, & multę alię Virgines sanctæ, multæ animæ iustæ congregaue- runt

Psal. 113. b

Esther 13. c

Eccl. 2. 4. b

Ioan. 2. 1. c

1 Reg. 25. a

Psal. 23. c

Rom. 10. c

Prou. 31. d

runt diuitias virtutum, & gratiarum, diuitias meritum & praemiorum: sed Maria vniuersis diuitiis supergressa es excellentissime vniuersas. O qua diues est Maria in gloria, qua tam diues fuit in miseria. O quam diues est in caelo, qua tam diues fuit in mundo. O quam diues est in anima sua, qua tam diues fuit in carne sua, vt etiam beatus Bern. exclamans, dicat: O diues in omnes & super omnes Maria, de cuius substantia modica pars assumpta, totius mundi suffecit soluere delicta. Dominus ergo tecum, o Maria opulentissima.

Quarto attendite, charissimi, quod Dominus vniuersalis, qui est cum Maria, ipse est Dominus indeficientissimus aeternitate. Vnde habetis in Exodo: Dominus regnabit in aeternum, & vltra. Et in Psal. De isto Domino dicitur: Tu autem Domine in aeternum permanes. Ecce Maria quantus Dominus est, quam indeficientissimus Dominus est qui tecum est, & quia Dominus indeficientissimus indeficientissime est tecum, & ideo tu es indeficientissime in aeternum tecum. Tu enim es thronus ille indeficiens, thronus in aeternum, thronus Filij Dei, de quo Pater per Prophetam ait: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in aeternum, & vere in aeternum. Vnde non solum vere dicimus: Tu autem Domine in aeternum permanes: sed etiam vere dicere possumus: Tu autem Domina in aeternum permanes. Quid mirum si Maria ipsa in Filio suo permaneat in aeternum, cum etiam beneficia Mariae in seruis suis permaneant in aeternum? Ait enim beatus Bernard. In te o Maria Angeli laetitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inueniunt in aeternum. Dominus ergo tecum o Maria indeficientissima. Gaude nunc Maria gaude. Ecce Dominus potentissimus sic est tecum, quod tu es potentissima tecum. Dominus sapientissimus sic est tecum, quod tu es sapientissima tecum. Dominus opulentissimus sic est tecum, quod tu es opulentissima tecum. Dominus indeficientissimus, sic est tecum, quod tu es indeficientissima tecum. Eia ergo potentissima Domina, esto nobis impotentissimis auxiliatrix. Eia sapientissima Domina, esto nobis insipientibus auxiliatrix; & consiliatrix. Eia opulentissima Domina, esto nobis indigentibus locupletatrix. Eia indeficientissima Domina, esto nobis deficientibus perpetuatrix in omni bono.

LECTIO IX.

Quod Dominus, de quo dicitur Beata Maria, Dominus tecum, specialiter est Dominus creaturae rationalis, piissimus, iustissimus, certissimus, ac nominatissimus, & talis etiam cum ipso Beata Maria.

Consequenter consideremus, charissimi, quod Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, ipse est Dominus specialiter creaturae rationalis, sicut ipsa rationalis creatura in Psalmo ait: Domine Dominus noster, &c. Dominus omnium vniuersaliter: Dominus noster, specialiter. Sic utique Dominus noster, sicut dicitur in Isaia: Dominus iudex noster, Domine legifer noster, Dominus rex noster. Dominus legifer noster, in mundo: Dominus iudex noster, in iudicio: Dominus rex noster, nos coronans in caelo. Iste specialis noster Dominus sic cum Maria fuit, quod etiam ipsam specialem nostram Dominam fecit. Quod bene beatus Bernardus recognoscens, ait: Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo filios nos representa. Sed ecce iste noster specialis Dominus, ipse est piissimus, Dominus iustissimus, Dominus certissimus, Dominus nominatissimus. Dominus enim qui non esset pius in beneficiis, iustus in iudiciis, Dominus qui non esset certus in promissis, Dominus qui non esset nominatus in populis, minus reputaretur. Dominus ergo noster est Dominus piissimus liberalitate: Dominus iustissimus aequitate: Dominus certissimus fidelitate: Dominus nominatissimus famositate.

Primo ergo attendite, charissimi, quod Dominus no-

ster specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus piissimus liberalitate misericordiae suae infinitae. Ipse enim est Dominus, de quo Propheta ait: Tu Domine suavis, & mitis, & multae misericordiae, omnibus inuocantibus te. Multae misericordiae Dominus, in multis beneficiis temporalibus, spiritualibus, aeternalibus; quae ex multa misericordia sua contulit nobis, & conferre non cessat. Vtinam tantis Domini misericordiis non simus ingrati. Vtinam Domino tam misericordissimo simus valde grati cum Isaia, qui de Domino ait: Miserationum Domini recordabor: laudabo Dominum super omnibus, in quibus reddidit nobis Dominus. Ecce Maria qualis Dominus est, quam piissimus, quam misericordiosissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus misericordiosissimus misericordiosissime est tecum; ideo & tu es misericordiosissima tecum, vt vere de te dici possit illud Isaia: Praeparabitur in misericordia solium eius, & sedebit super illud in veritate. Solium diuinae misericordiae est Maria mater misericordiae, in quo omnes inueniunt solatia misericordiae. Nam sicut misericordiosissimum Dominum; ita misericordiosissimam Dominam habemus. Dominus noster multae misericordiae est omnibus inuocantibus se: & Domina nostra multae misericordiae est omnibus inuocantibus se. Propter quod optime Bern. dicit: Sileat misericordiam tuam, Virgo beata, qui inuocatam eam in necessitatibus suis, sibi meminerit defuisse. Dominus ergo tecum, o Maria misericordiosissima.

Secundo attendite, charissimi, quod Dominus noster specialis, qui est cum Maria, ipse est Dominus iustissimus aequitate, sicut bene de Domino isto in Psal. dicitur: Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Et iterum: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Iustus certe est Dominus in omnibus iudiciis suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psal. dicitur: Iustus Dominus, in omnibus viis suis. Dominus ita iustus est in omni via iustitiae, quod propter nullam personam declinat a via iustitiae. Et ideo bene de dicto Domino dicitur: Non subtrahet personam cuiusquam Dominus, qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum, & magnum ipse fecit, & aequaliter est illi cura de omnibus. Ecce Maria qualis Dominus est, quam iustissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus iustissimus est tecum, ideo & tu es iustissima tecum: Tu enim es virga Aaron recte florida & fructifera. Recta immo rectissima per iustitiam & aequitatem. Florida per virginitatem. Fructifera, per fecunditatem. Quae enim esset virga recta, si non virga Aaron esset recta? Quae anima esset iusta, si non Maria esset iusta? Hoc est quod beatus Bern. dicit: Quis iustus, si non Maria iusta, de qua ortus est Sol iustitiae? Dominus ergo tecum, o Maria iustissima,

Tertio attendite, charissimi, quod Dominus specialis noster, qui est cum Maria, ipse est Dominus certissimus fidelitate, & fidelissimus certitudine, sicut Propheta testatur qui ait: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Recogitate ergo verba ista, quibus promisit coronam iustis, & gehennam iniustis, & scio quod Dominus fidelis fideliter verba sua tenebit, fideliter quod locutus est implebit, sicut de isto Domino dicitur in Ezechiele: Ego Dominus locutus sum, & faciam. Verba utique sua Dominus fidelissimus, fidelissime tenebit, sicut ipse in Euangelio suo dicit: Caelum & terra transibunt, &c. Ecce Maria, qualis Dominus est, quam fidelissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus fidelissimus, fidelissime est tecum, ideo & tu es fidelissima tecum. Tu enim es illa fidelissima columba Noe, quae inter summum Deum, & mundum diluuii spiritali submersum, mediatrix fidelissima extitit. Coruus infidelis, columba fidelis fuit. Sic & Eva infidelis: Maria vero fidelis inuenta est. Eva infidelissima mediatrix perditionis: Maria vero fidelissima mediatrix salutis fuit. Ideo beatus Bernardus ait: Fidelis mediatrix Maria, quae salutis antidotum viris, & mulieribus propinauit. Dominus ergo tecum, o Maria fidelissima.

Quarto

Exod. 15. d

Psal. 101. b

Psal. 88. e

Bern. ser. 2. die Pentec. cir. med.

Psal. 8.

Isa. 33. d

Psal. 85. a

Isa. 63. b

Isa. 16. a

Bern. ser. 4. de Assumpt. B. Mar. cir. fin.

Psal. 10. b & 118. f

Ibid. 144. d

Sap. 6. b

Bern. ser. in Nat. B. M. de aquaductu, ante med.

Psal. 144. o

Ezec. 30. b

Mat. 13. d

Bern. in ser. de B. Mar. Vir. ex verbis Apoc. 12. non longe a prin.

Quarto attendite, charissimi, quod noster Dominus A specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus nominatissimus famositate. Magni enim nominis est; teste Hieremia, qui de Domino isto ait: Non est similis tui Domine, & magnus tu, & magnum nomen tuum. Magnum utique fama & laude nomen Domini est in omni populo, sicut Propheta ostendit, dicens: Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ. Iuvenes, & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini. Nominis autem Domini laus & fama, non solum omnem populum, sed etiam ad omne tempus se extendit, sicut per eundem Prophetam patet, qui ait: Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Item nominis Domini laus, & fama non solum ad omnem populum, non solum ad omne tempus: sed etiam ad omnem locum se extendit, sicut iam dictus Propheta declarans, ait: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini. Ecce Maria quantus Dominus, quam nominatus Dominus est, qui tecum est: & quia Dominus nominatissimus, siue famosissimus, famosissime est tecum, ideo & tu famosissima, & nominatissima secum. Tu enim bene signata es per illam Ruth, de qua legitur sic: Sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethleem, id est in Ecclesia. O celeberrimi nominis Maria, quomodo posses nomen tuum non esse celebre, quæ etiam deuote nominari non potes sine nominantis vtilitate? Testatur tuus Bern. dicens: O magna, ô pia, ô multum laudabilis Maria, tu nec nominari potes quin accendas: nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te: nunquam sine dulcedine diuinitis tibi insita, piæ memoriæ portas ingredieris. Maria ergo fratres, optime signata est per illam famosissimi nominis sceminam Iudith, de qua scriptum est: Hæc erat in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbum malum. Famosa quidem est Maria, propter virtutes & exempla sua tam laudabilia. Famosior autem, propter misericordias, & beneficia sua tam inenarrabilia. Famosissima vero propter gratias, & priuilegia sua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quam esse matrem, & virginem, & esse Dei matrem? Quid autem mirum si Maria, de tantis millibus misericordiarum suarum beneficiis, famosa est in mundo, quæ tam famosa est de vnico beneficio suo circa Theophilum exhibitio? Ait beatus Bern. Famosum summæ tuæ benignitatis testimonium est, per te restauratus Theophilus, ô Maria. Dominus ergo tecum famosissima ô Maria. Gaude nunc ô Maria, gaude. Ecce Dominus piissimus sic est tecum, quod tu es piissima secum. Dominus iustissimus sic est tecum, quod tu es iustissima secum. Dominus famosissimus sic est tecum, quod tu es famosissima secum. Eia ergo piissima Maria, nos impios salua per tuam misericordiosissimam pietatē. Eia iustissima Maria, nos iniustos salua per tuam iustissimam æquitatē. Eia fidelissima Maria, nos perfidos salua, per tuam certissimam fidelitatem. Eia famosissima Maria, nos infames salua, per tuam suauissimam famositatem.

LECTIO X.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, tam singulariter est cum Maria, ut ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima.

Post prædicta, charissimi, considerandum, quod Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, non solum est Dominus generaliter creaturæ vniuersaliter, non solum est Dominus specialiter creaturæ rationalis: immo ipse etiam est Dominus singulariter aulæ virginalis suæ sanctissimæ genitricis. Maria singulariter tam corpore, quam anima est aula Domini, domus Dei sanctissima, de qua in Psalmo dicitur: Domum tuam decet sanctitudo Domine. O vere singulariter beatam domum, quæ sola tam singulariter talem meruit habere Dominum. Ecce enim beatus Bern. ait: Tu sola digna inuenta

es, ut in tua virginali aula Rex Regum & Dominus dominantium à regalibus sedibus veniens, primam sibi inter filios hominum mansionem eligeret. Iste singularis Mariæ Dominus sic singulariter cum Maria fuit, quod etiam ipsam tam singulariter Dominam fecit, quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem: dum ipsa singulariter Domini filia, Domini mater, Domini sponsa, & Domini ancilla facta est. Maria enim filia Domini singulariter, generosa mater Domini singulariter, gloriola sponsa Domini singulariter, pretiosa ancilla Domini singulariter obsequio fuit. Si autem illa tribus personis diuinis volumus appropriare, possumus dicere, quod Dominus iste, tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, Dominus trinus & vnus. Ipse est Dominus Pater, cuius Maria filia nobilissima. Ipse est Dominus Filius, cuius Maria mater dignissima. Ipse est Dominus Spiritus sanctus, cuius Maria sponsa iustissima. Ipse est Dominus trinus & vnus, cuius Maria est ancilla subiectissima. Maria certe est filia summæ eternitatis, mater summæ veritatis, sponsa summæ bonitatis, ancilla summæ Trinitatis.

Primo ergo attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus cuius filia nobilissima est Maria. De isto enim Domino, & de illa filia accipi potest, quod Booz dixit: Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Vnde benedicta à Domino filia est Maria à summo, inquam, Domino, cuius ipsa, est filia. O vere nobilissimi Regis nobilissima filia, quæ tam multipliciter ornata es gloria, ut vere de ea dicere possit: Omnis gloria eius filiarum regis ab intus, & c. Ideo tantam verissima Regis filia ad regnum copiosissime est tracta, teste beato Bern. qui ait: Tu filia delicata, & omni gratia plena, charissima in deliciis tuis tracta es ad gloriam decoris tui, & in signum dilectionis. Ista benedicta filia priorē misericordiam posteriore superauit. Magna enim erga miseros fuit misericordia Mariæ adhuc exultatis in mundo, sed multo maior erga miseros est misericordia eius iam regnantis in cælo. Maiorem per beneficia innumerabilia nunc ostendit hominibus misericordiam, qui magis nunc videt innumerabilem hominum miseriam. Vnde pro splendore prioris misericordiarum fuit Maria pulchra ut Luna, pro splendore vero posterioris misericordiarum, est electa ut Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam superat magnitudine splendoris: sic prioris Mariæ misericordiam superat magnitudo posterioris. Quis est super quem Sol & Luna non luceant? quis est super quem misericordia Mariæ non resplendet? Audi quid de hoc beatus Bernardus sentiat, ait enim sic: Quemadmodum Sol oritur super bonos & malos indifferenter: sic Maria petita non discurrit merita, sed omnibus se se exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omnium denique necessitatibus amplissimo miseretur affectu. Dominus ergo tecum, ô Maria, sicut pater cum filia nobilissima,

Secundo attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius mater dignissima est Maria. De isto Domino & de ista matre dixit Elizabeth. Vnde mihi hoc, ut veniat mater Domini ad me? Mater Domini, mater & virgo, mater est dignissima. Ipsa est mater, quæ tali filio est decentissima. Ipsa mater est cui talis filius decentissimus fuit. Ipsa est qua maiorem Deus facere non posset. Maiorem mundum posset facere Deus, maius cælum posset facere Deus: maiorem matrem quam matrem Dei non posset facere Deus. Vnde Bernardus ait: Nec enim decebat Deum alia mater, quam virgo, nec Virginem alius filius quam Deus: quia nec maior inter matres, nec maior inter filios nasci potuit. Hæc itaque mater est flos misericordiarum, mater Solis iustitiarum, mater fontis sapientiarum, mater Regis gloriarum. Mater inquam est eius, cuius misericordia ad dilectionem, cuius iustitia ad timorem, cuius sapientia ad agnitionem, cuius gloria ad

spem

Hier. 10. a

Psal. 148. c

Psal. 112. a

Ibidem.

Ruth. 4. c

Bern. in de-
precaione,
& laud. ad
Virg. Mar.
post med.

Iudith. 8. a

Bern. ibidem
non longe à
princ.

Psal. 92. b

Bern. ibidem
ubi supra
proximè.Dominus
est cum
Maria, eius
filia nobilif-
sima.

Ruth. 3. c

Psal. 44. c

Bern. in ser.
de B. Mar.
Vir. ex ver.
Apo. 12.
ante med.Luc. 1. e
Domini, qui
est singula-
riter cum
Maria, ipsa
est mater
dignissima.Bern. hom. 2.
sup. Missus
est, non longe
à princ. in
sensu.

ipem nos inducit. Maria ergo mater eius, quae effectiue est nostra dilectio per misericordiam, noster timor per iustitiam, nostra agnitio per sapientiam, nostra spes per gloriam, vt vere ipsa dicere possit illud Ecclesiastici: Ego mater pulchrae dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctae spei. sed nunquid solius Christi mater est Maria? Immo certe, quod iucundissimum est, Maria non solum est mater Christi singularis, sed etiam mater omnium fidelium vniuersalis. Vnde beatus Ambrosius ait: Si Christus est credentium frater, cur non ipsa, quae genuit Christum credentium sit mater? Eia, charissimi, omnes nunc gaudeamus, nunc omnes gaudento dicamus: Benedictus frater, per quem Maria est nostra mater: & benedicta mater, per quam Christus est noster frater. Hinc bene Anselmus ait: Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus? Deus ergo tecum, o Maria, sicut Filius cum matre dignissima.

Tertio attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius sponsa venustissima est Maria. Vnde tam de isto Domino, quam de ista sponsa exponi potest illud Osee: Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus. Ecce pulchra sponsa, pulchra in iustitia & iudicio respectu sui, pulchra in miserationibus & misericordia respectu proximi, pulchra in fide respectu Dei. Pulchra utiq; in iustitia vitae, & in iudicio conscientiae, pulchra in misericordia in affectu, & in miserationibus in effectu: pulchra in fide, qua credidit omnia credenda supra se, & qua credidit omnia perficienda in se, iuxta illud: Beata quae credidisti, quoniam perficientur in te ea, quae dicta sunt tibi a Domino. Sed ecce sponsa Spiritus sancti Maria, sicut formosissima fuit & est in conuersatione, ita etiam dulcissima est in allocutione, sicut dicitur in Cant. Fauus distillans, & c. vsque tua. O quam melliflua verba sapientius distillauerunt dulcissima Mariae labia. Quae etiam bene lac & mel sub lingua habuit in duobus verbis, quae ipsa Gabrieli respondit. Nonne Maria lac sub lingua habuit, quando lacteu illud continentiae verbum respondit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco: Nonne etiam mel sub lingua habuit, quando mellifluum illud dulcedinis verbum respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum? De mellifluctia namque huius melliflui verbi, per totum mundum melliflui facti sunt caeli. Maria insuper mel sub lingua habuit, in mellifluis orationibus ad Deum: lac vero sub lingua habuit, in lacteis collationibus ad proximum. Eia ergo quanti decoris, & quanti dulcoris est illa sponsa summi consolatoris. Quia inquit Augustinus: Quae est haec Virgo tam sancta, vt ad eam venire dignaretur Spiritus sanctus? tam speciosa, vt eam sponsam eligeret Deus? Dominus ergo tecum, o Maria, sicut sponsus cum sponsa delicatissima.

Quarto attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius ancilla deuotissima est Maria, sicut ipsa et testatur, dicens: Ecce ancilla Domini. Maria ancilla est Domini Patris, Domini Filij, & Domini Spiritus sancti. Quid mirum, si Maria sit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariae sit huius Domini seruus, secundum assumptam a matre naturam? Ipse enim in Psalmo confitetur, dicens: O Domine, quia ego seruus, ego seruus tuus, & Filius ancillae tuae. O quam bona ancilla, & bonus ancillae Filius. Heu quot sunt malae ancillae, & mali ancillarum filij. Sed quid dicit scriptura? Et ecce ancillam & filium eius. Legitur in Genesi de ancilla Sarae, quod concepisset se videns, despexit Dominam suam. Mala ergo ancilla Agar de foecunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate foecundatur. Ancilla illa superba dominam despexit, ancillam istam humilem Dominus respexit, sicut ipsa humiliter recognoscens dicit: Respexit humilitatem ancillae suae. O anima Christiana Domini ancilla, sic cum Maria amplectere foecunditatem; vt nequaquam deseras

humilitatem. Vt ergo de boni operis foecunditate non infleris, sed magis de humilitate foecundaris; attende humilem ancillam, respice humilem Mariam. Ecce, ait, ancilla Domini, vnde Ambrosius: Vide, inquit, humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit Domini, quae mater eligitur Domini, nec repentino exaltata promisso est. O vere admiranda humilitas. Ecce non solum Domini ancilla, sed etiam seruorum Domini ancilla, quodam modo dignatur esse Maria. Ipsa namque signata est per illam Abigail, pro qua adducenda, cum Dauid nuntios misisset, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Per benedictam ancillam Mariam quasi tot serui Domini loti sunt, quot fideles eius suffragiis a peccatis mundati sunt. Ipsa enim quasi tot seruorum Domini pedibus aquam obtulit, quot poenitentibus lacrymas compunctionis obtulit. Dominus ergo tecum, o Maria, taquam cum ancilla deuotissima, Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, & Dominus Spiritus sanctus tecum. Vnde Bern. Pater, inquit, tecum, qui suum Filium facit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile Sacramentum, miro modo & sibi referat genitale secretum, & tibi seruat virginale signaculum. Spiritus sanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum. Dominus ergo tecum. Dominus certe, cuius filia es, qua nulla nobilior: Dominus cuius mater es, qua nulla mirabilior: Dominus cuius sponsa es, qua nulla amabilior: Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior vnquam fuit, nec est, nec erit in aeternum. Eia ergo Domina, quia Dominus tantus actalis, tantum actaliter est tecum, fac vt etiam ipse per gratiam sit nobiscum.

LECTIO XI.

Quod Maria propter se, & propter nos conuenientissime Aurora comparatur.

Dominus tecum. His dulcissimis verbis ille deuotus Beatae Mariae Anselmus deuote alludens, ait sic; Maria obsecro te per gratiam, qua sic Dominus esse tecum, & te voluit esse tecum fac propter ipsum secundum eandem ipsam gratiam misericordiam tuam mecum: fac vt amor tuus semper sit mecum, & cura meus semper sit tecum: fac vt timor necessitatis meae, quando ipsa persistit tecum, & respectus pietatis tuae, quando ego subsisto, sit mecum: fac vt congratulatio beatitudinis tuae semper sit mecum & compassio miseriae meae semper, quantum mihi expedit, sit tecum. Dominus ergo tecum, o Maria. Tecum certe tecum. Tecum fuit, tecum est, tecum erit. Tecum utique sicut Sol cum aurora ipsu praeueniens; tecu sicut flos cum virga ipsum producente: tecum sicut Rex cum Regina ad ipsum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminosior, flos omnibus floribus pretiosior. Rex omnibus regibus gloriosior est Dominus Iesus Christus. Aurora vero hunc Solem clarissima irradiatione praeueniens, virga hunc Solem mirabilissima emissionem produciens, Regina ad hunc Regem solemnissima processione ingrediens, est beatissima Virgo Maria. De his singulis per ordinem videamus.

Dominus tecum. Tecum certe sicut Sol cum aurora de Sole procedente, & coram Solis praeueniens, & lumine Solis diem initiante. Reuera enim aurora mundi Maria a Sole aeterno singulariter praeparata progrediens, eiusdemque Solis ortum mirabiliter irradiata praeueniens, diem gratiae tantae Solis mundo feliciter initiavit, testante beato Bernardo, qui ait: Sicut aurora valde rutilans in mundo progressa es, o Maria, quando veri Solis splendorem tantae sanctitatis iubare praecurristi, vt vere diem salutis, diem propitiationis, diem quam fecit Dominus, a tanta claritate initiari dignum fuerit. Maria ergo aurora, de qua dicitur: Quae est ista, quae progreditur, usque, confurgens. Bene aurora comparata Maria, tam propter se, quam propter nos. Propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria propter se bene comparatur aurorae secundum scripturam. Primo propter abs-

Eccl. 24. e

Maria omnium fidelium mater est.

Osee 2. d

Luc. 1. e

Cant. 4. d

Luc. 1. d

August. de Sanct. ser. 35. ante med. tom. 10. de temp. ser. 10. Domini, qui est singulariter cum Maria, ipsa est ancilla deuotissima.

Gen. 16. a, b

Luc. 1. e

Amb. lib. 2. com. in Luc. cap. 1. tom. 3. edit. Rom.

1. Reg. 21. g

Bern. hom. 3. sup. Miss. est. ante med.

B. Maria aurorae comparatur.

Bern. in deprec. et lau. ad B. V. M. post med.

Cant. 6. d

cessum noctis culpæ. Secundo propter processum lucis A gratiæ. Tertio propter ortum Solis iustitiæ. Quarto propter locum sedis gloriæ. Primum in plenissima eius sanctificatione. Secundum in clarissima eius conseruatione. Tertium in mirabilissima Filij eius generatione. Quartum in gloriosissima eius assumptione attendamus.

Primo attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria, propter felicem abscessum noctis culpæ in sua sanctificatione. Vnde Iob, maledicens nocti, in qua dictum est, Conceptus est homo ait: Obtenebrentur stellæ eius caligine. Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. Quid hic per stellas, quid per lucem, quid per auroram, signatur? Dico, quod per stellas, animæ sanctorum, per lucem sanctus sanctorum, per auroram Regina sanctorum designatur. Stellæ utique omnes sancti sunt, qui ordinem morum & disciplinæ, cursum quoque feruoris & bonæ vitæ non relinquunt & sic contra diabolum vi pugnaturi sunt. Vnde de his stellis bene legitur in libro Iudicum: Stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnaverunt. Sisara interpretatur tollens recedentem, & signat diabolum, qui quemlibet recedentem à Deo tollit. Per lucem quoque sanctus sanctorum Iesus Christus signatur, sicut ipse ostendit, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Sequamur fratres, sequamur hanc lucem, ne in tenebris ambulantes, cadamus in lutum peccati, & in foueam inferni. Sequamur autem non claudicando, secundum quod dicitur: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Per auroram autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo significatur, cuius natiuitate nox originalis culpæ non initiauit. Nox enim cui Iob maledicit, nox in qua conceptus est homo, peccatum originale est, in quo omnes concepimur. Vnde Psalmista: In peccatis concepit me mater mea. Quia ergo vere omnes sancti in peccato concipiuntur, & in peccato nascuntur, ideo bene hic dicitur, quod stellæ per hanc noctem obtenebrentur. Sed quia Christus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quod nox ista lucem non vidit. Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata, in peccato orta non fuit: ideo non auroram, sed ortum auroræ dicitur nox ista non vidisse. Hoc est contra illos, qui ipsam non solum sine peccato natam, sed etiam sine peccato conceptam dicunt. Contra quos beatus Bernardus arguens ait: Si ante conceptum suum maria sanctificari non potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum, quod inerat; restat ut post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato, sanctam fecerit natiuitatem, non conceptionem.

Secundo attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria propter felicem eius processionem in luce gratiæ, iuxta illud: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora, & cat. Sicut enim lux auroræ progreditur crescendo in claritate: sic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiæ, & bonæ vitæ. Progrediebatur utique proficiendo in omnibus virtutibus vniuersaliter, ut in omni virtutum claritate esset quasi aurora confurgens apud se, pulchra ut Luna apud proximos, electa ut Sol apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibusdam virtutibus specialiter, de quibus beatus Bernardus, ait sic: Feruebat in quærendo gratiam Mariæ charitas, splendebat in carne virginitas, in obsequio humilitas eminebat. Harum itaque virtutum claritate, Maria fuit quasi aurora confurgens in rutilantem virginitate, pulchra ut Luna in micanti humilitate, electa ut Sol in radiante charitate. Felix qui hos tres fulgores, has tres virtutes Mariæ secutus fuerit, per quas ipsa Deum & magistrum omnium virtutum concepit, testante iterum beato Bernardo, qui ait: Hanc inuenit gratiam plena iam gratia, ut charitate feruida, virginitate integra, humilitate deuota, fieret sine virili commixtione grauida, sine muliebri dolore puerpera.

Tertio, attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria, propter felicem ortum Solis iustitiæ. Sol namque iustitiæ Christus Deus noster, mediante aurora sua Maria ortus est in mundo, ortus utique absque vilo peccati nubilo, propter quod aurora illa valde rutilans fuit oriente Sole suo, iuxta illud: Sicut lux aurora oriente Sole mane absque nubibus rutilat, & cetera. Lux igitur auroræ est sanctitas Mariæ, qua ipsam irradiare dignatus est processurus de ipsa Sol iustitiæ. De hoc bene beatus Bernardus, ait: Recte quidem, ô Maria auroræ officium implesti. Ipse enim Sol iustitiæ de te processurus ortum suum quadam matutina irradiatione præueniens, in te lucis suæ radios copiose transfudit. Lux huius auroræ mirabiliter rutilabat, oriente Sole absque nubibus, id est nascente Christo absque originali peccati obfcuritatibus. Ecce hic dicitur, quod Sol absque nubibus oritur: & in Exodo dicitur, quod rubus absque combustione igitur: & in Daniele dicitur, quod lapis sine manibus absconditur. Quid ergo per Solem, quid per ignem, quid per lapidem nisi Christus signatur? Ipse enim est Sol illuminans intellectum, ignis accedens affectum, lapis firmans nos contra defectum. Dico, quod Christus Iesus est Sol illuminans intellectum, iuxta illud Malachiæ: Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iustitiæ. Vide ergo si timeas Dominum, scriptum quippe est: Qui timet Deum, nihil negligit. Item Christus est ignis accedens affectum, ut dicit Apostolus ad Hebræos: Deus noster ignis consumens est. Hic ignis non solum fuit in rubo vteri virginis, sed etiam in rubo deuoti cordis est. Hunc namque ignem senserunt, qui dixerunt: Nonne cor, &c. Item Christus est lapis firmans nos contra defectum, si bene fundati fuerimus super ipsum. Vnde dicitur in Matthæo: Descendit pluuia, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Ecce nec pluuia hæreticæ eloquentiæ, nec flumina mundanæ concupiscentiæ, nec venti humanæ violentiæ, nocere possunt domui mentis supra petram Christi fundatæ. Quid ergo est quod Sol sine nube oritur, rubus sine combustione igitur, lapis sine manu absconditur: nisi quod Christus, qui est Sol veritatis, ignis charitatis, lapis firmitatis, sine æternitatis, ipse concipitur, & nascitur sine nube peccati originalis: sine combustione concupiscentiæ carnalis: sine manibus amplexus maritalis. In conceptione enim Christi nec peccatum prolis, nec concupiscentiam matris, nec amplexus patris inuenies. Quod autem Virgo tam miraculose concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huius miraculo mirabilia multa præmisit. Beatus Augustinus testatur, qui sic dicit: Qui scripsit lapideas tabulas sine ferro, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto. Et qui produxit panem in eremo sine aratione, ipse imprægnauit Virginem sine corruptione. Et qui fecit virgam sine pluuia germinare, ipse fecit filiam David sine semine generare.

Quarto attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria, propter felicem locum eius in gloria, & secundum hoc bene de aurora dicitur à Iob: Nunquid ostendisti auroræ locum suum? Iam certe aurora nostra Maria sublimiter locata in cælo locum tenet vicinissimum Soli æterno. Considerate autem possumus triplicem Mariæ locum notabilem. Primus est, quo ipsa Dominum suscepit spiritualiter. Secundus est, quo Dominum suscepit corporaliter. Tertius est, quo ipsa Dominum recepit æternaliter. Ecce triplex locus Mariæ. Dico quod primus locus, quo Maria Dominum suscepit spiritualiter, est mens Mariæ pacificata & quietata secundum quod Psalmista dicit: Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quod interpretatur, vel speculum, vel speculario. Ecce quicumque Deum mente speculari desiderat, oportet ut ei in pace mentis locum faciat. Nam sine pace mentis nemo venit ad speculationem contemplationis. Vnde Apostolus: Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. O quis enarrare, vel etiã cogitare sufficiat, in qualibus quotidie

specula

B. Maria aurora ob abscessum noctis culpæ. Iob 3. a

Iud. 5. c

Ioan. 8. a

3. Reg. 18. c

Psal. 50. b

Ber. ep. 174. ad Can. Lug. post med.

Can. 6. d

Bern. ser. in Natiuit. B. M. de aqua ducta, ante med.

Bern. ibid. cir. med.

B. Maria aurora ob ortum Solis iustitiæ.

2. Reg. 23. a

Ber. in deprecatione, & laud. ad. B. V. Mar. cir. fin.

Exod. 3. a Dan. 2. c

Mala. 4. a

Eccle. 7. c

Heb. 12. g

Luc. 24. e

Matth. 7. c

August. de temp. ser. 18 post. med. 10. 10.

B. Maria aurora, ob eius locum in gloria. Iob. 38. a

Psal. 75. a

Hebr. 12. d

B. Maria
quomodo
pacificatrix.
Gen. 32.8

Ephes. 1.8

Matt. 25.10

B. Maria de-
fendit nos a
demonibus.

Iob 24.6

Psal. 67.8

Luc. 19. 8

B. Maria il-
luminat nos.

Neem. 4. d

Gal. 6. c

2. Cor. 6. a

speculationibus sancta illa Sion, sancta illa mens Mariae fuerit: dum omnia illa mysteria pra omnibus mortalibus sibi nota feruentissima sibi mente reuoluit. De hoc bene Beatus Hieron. ait: Si qua sunt in vobis viscera pietatis, considerate quo cruciabatur amore, quo ve desiderio aestuabat haec Virgo, dum reuolueret animo cuncta, quae audierat & viderat, quae cognouerat, quantivse mouebatur, repleta Spiritu sancto, caelestium secretorum incitamentis. Item locus, quo Maria concepit corporaliter, est vterus Mariae, de quo accipi potest illud Genesis: Fluvius qui egrediebatur de loco voluptatis, Iesus Christus de vtero Virginis ad irrigandum Paradisum. Paradisus specialis est Maria; vniuersalis, est Ecclesia. Felix irrigatio vtriusque paradisi, per fluvium ventris Mariae Iesum Christum, qui ait: Dixi irrigabo hortum plantationum mearum. Hinc est quod bene sanctus Hieron. loquens de illis verbis: Vidi speciosam ascendente desuper riuos aquarum, ait: Bene desuper riuos aquarum, quia super aquam refectionis educauerat eam Dominus & nutrierat, de qua multieducti riuus, omnem irrigant terram deliciarum, & insundunt hortum voluptatis. Itē locus quo Mariam Dominus suscepit mansuetam aeternaliter in caelo, est locus gloriae, de quo Dominus ad Iob loquitur: Nunquid ostendisti aurorae locum suum? quasi dicat, non tu, sed ego. Non ad te pertinet ostendere aurorae Mariae locum suum in caelo, sed ad me: Bene autem dicit suum, quasi appropriando, & discernendo illum ab aliis omnium sanctorum locis. Hinc etiam bene legitur: Intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum. Hic certe locus est super omnes choros Angelorum. Hic denique locus est in caelo dignissimus, testate beato Bern. qui ait: Nec in mundo locus dignior virginis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in caelis regali folio, quo Mariam Mariae Filius sublimavit. Sic ergo Maria propter se bene comparatur aurorae. Primo propter terminationem noctis culpae, in plenissima eius sanctificatione. Secundo propter progressionem lucis gratiae, in clarissima eius conuersatione. Tertio propter productionem Solis iustitiae, in mirabilissima Filij eius generatione. Quarto propter appropriationem loci gloriae, in gloriosissima eius assumptione.

Deinde considerandum est, quod lucidissima Virgo Maria, non solum propter se, sed etiam propter nos bene comparatur aurorae. Nam sicut in Scriptura per auroram signatum est, ipsa nobis est ad Deum mediatrix, ad Angelos pacificatrix, ad daemones defensatrix, ad nos ipsos illuminatrix.

Primo attendite, quod aurora nostra Maria nobis est ad Deum mediatrix, sicut in Psal. signatum est, vbi dicitur: Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & Solem. Sicut bene beatus Greg. ait. Dies vita iusti, nox vero vita accipitur peccatoris. Et ideo bene Dominus filios Israel praecedebat per diem in columna nubis, per noctem vero in columna ignis: quia ab ardore irae suae tanquam nubes pios protegit, & tanquam ignis impios vrit. Vnde bene Sol intelligitur Christus. Sol utique iustitiae, qui illuminat electos, & vrit reprobos: Grauius quandoque vrit in mundo, grauius autem in iudicio, grauius autem in inferno. De hac triplici vitione intelligi potest illud Eccles. Tripliciter Sol exurens montes, id est, superbos peccatores. Propter hoc bene refrigeratrix, mediatrix inter nos & Solem iustum, indigemus. Et ideo bene Psalmista in praedicto versu, auroram inter noctem & solem ponit mediam, quae certe etiam ordine naturali media est. Aurora itaque est beatissima Virgo Maria, quae inter noctem & solem, inter hominem & Deum, inter hominem iniustum, & Deum iustum est optima mediatrix, optima irae Dei refrigeratrix. Testatur beatus Bern dicens: Securus iam habet homo accessum ad Deum, vbi mediatorem causa suae Filium habet ante Patrem, & ante Filium matrem. Filius nudato corpore Patri ostendit latus & vulnera. Maria Filio peccatus & vbera. Non potest vilo modo fieri repulsa, vbi concurrunt & perorant tanta charitatis insignia.

A Secundo attendite, charissimi, quod aurora nostra Maria nobis est ad Angelos pacificatrix, sicut signatum est in Gen. vbi legitur, quod Angelus qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque Angelo: Dimitte me, iam enim ascendit aurora; non dimisit eum Iacob, nisi ipsum benediceret. In aurora lucta fuit inter Angelum & Iacob, discordia fuit inter Deum, Angelos, & homines. Homo enim peccando offenderat creatorem. Offenso autem creatore, omnis offenditur creatura, quanto magis illa, quae Creatori magis est coniuncta. Illa ergo lucta potuit huius discordiae esse figura. Sed certe adueniente aurora, adueniente Maria, pacificati sunt Angelus atque homo, ita quod in ipsa aurora, in ipsa Virgine Maria Angelicam benedictionem consecutus est homo. Angelus namque dixit, benedicta tu in mulieribus ad Virginem, & per hanc benedictionem Virginis homo consequitur benedictionem pacis, & salutis in filio Virginis, benedictionem utique illam, de qua Apostolus ait: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione in caelestibus in Christo, quam etiam benedictionem ipse benedictus Filius benedictae Virginis confirmabit, quando dicit: Venite benedicti patris, & c. Iacob ergo aurorae ascendenti, & nos Mariae aduenienti gratias agamus pro benedictione, qua cum Angelo pacificati sumus. Merito certe per auroram merito per Mariam homines cum Angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus Angelorum chori reintegrantur, sicut Ansel. insinuat, dicens: O foemina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediuntur, homines saluantur, Angeli reintegrantur.

C Tertio attendite charissimi, quod aurora nostra Maria nobis est contra daemones defensatrix, sicut signatum est in Iob, vbi de homicida, & de fure, & de adultero dicitur: Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Homicida diabolus, fur diabolus, adulter diabolus est. Homicida, inquam, est, quia genus humanum occidit. Fur, quia quaecumque potest, nobis bona subtrahit. Adulter, quia sponsam Dei animam corrumpit. Heu quanta nobis mala huiusmodi malefici, quanta nobis mala spiritus maligni faciunt. Perfodiunt namque in tenebris ignorantiae, in tenebris obscuritatis, interiores domos mentium nostrarum; domos utique, de quibus in Psal. dicitur: Deus in domibus eius cognoscetur. Perfodiunt certe tentationibus perforatis domos illas, in quibus ille libenter habitat, qui dicit: Hodie in domo tua oportet me manere. Perfossis autem domibus, perforatis vsque ad infelicem peccati consensum mentibus, heu quanta mala malefici isti occidendo, furando, adulterando committunt in animabus. Ad euadenda ergo tanta pericula, utinam nobis aurora appareat, utinam nobis Maria succurrat. Si enim subito apparuerit aurora, si cito nobis aduenerit, & superuenerit Mariae gratia & misericordia, arbitrantur umbram mortis, id est, sic timent homines, sic trepidant, sic fugiunt, sicut homines timent, & fugiunt umbram mortis. Propter hoc bene beatus Bern. ait: Non sic timet hostes visibiles, quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aereae potestatis Mariae vocabulum, & exemplum fugiunt, & pereunt sicut cera a facie ignis, vbi cumque inuenerint crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, sollicitam imitationem.

E Quarto attendite, charissimi, quod aurora nostra Maria nobis est, quo ad nos ipsos illuminatrix ad bene operandum. Operarij ab ascensu aurorae incipiunt operari. Vnde in Neem. dicitur: Nos ipsi faciemus opus, media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu aurorae, donec egrediantur astra. Duo nobis necessaria sunt, videlicet, ut bonis operibus insistamus, & ideo bene aiunt aedificantes: Nos ipsi faciemus opus. Quod opus: nisi de quo Apostolus ait: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Bene autem dicitur, Nos ipsi faciemus nos ipsi, non nostri vicarij. Vnde alibi

ait: In omnibus exhibeamus nosmetipfos, sicut Dei ministros. Sed certe Maria non nutricem aliam, non vicariam, sed semper semetipsam exhibuit Dei ministram, sicut beatus August. testatur, dicens: Maria absque dubio operi ministratrix extitit, quæ hunc vtero gessit, partuque profusum aluit, & fuit, in præsepio reclinauit, & à facie Herodis abscondit fugiens in Ægyptum, & omnem infantiam eius pio matris affectu est profecuta, ita ut vsque ad mortem crucis, ab eius indubitanter non recesserit consecratu, non solum gressibus pedum, tanquam pro amore filij, verum etiam imitatione morum tanquam pro reuerentia Domini. Necessarium etiam nobis est, ut non solum bonis operibus insistamus, sed etiã ut vitiis resistamus, & ideo bene additur de lanceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli contra imperium vitij, contra impugnationem diaboli, carnis & mundi. De his lanceis bene dicitur in Hieremia: Polite læceas, induite vos loriceis. Lorica iustitiæ à malo protegimur: sed lancea zeli malum impugnamus. Si lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceam iræ suæ contra te extendet in iudicio. Vnde in Sapientia dicitur. Acuet iram diram in lanceam. O qualis bellatrix fuit Maria, cui sancta zeli sui lancea. Vnde Bern. Tu bellatrix egregia, primo eum qui primus Euam supplantauit, expugnare viriliter aggressa es. Ut ergo bonis operibus fideliter insistamus, & malis viriliter resistamus, necessarium nobis est, ut Mariæ exemplum inspiciamus, Mariæ suffragium imploremus. Tunc quasi ab ascensu auroræ operamur, quando irradiante exemplo & vita Mariæ, quando irradiante patrocinio & misericordia Mariæ, ad bene operandum incitamur. Bene autem operari debemus, donec egrediantur astra, hoc est, donec animæ nostræ lucide tanquam astra, exeuntes de corporibus, euolent ad astra. Sed super omnia astra iam egressa, vel adhuc egressura ad astra, splendidissimum astrum est aurora nostra Maria, testante B. Bern. qui ait. Tu veri solis expressissima imago, inter millia astrorum Deo assistentium, virginali puritate in cælis gloriosa præfulges. Sic ergo, charissimi, vidistis, quã conuenienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum, ô Maria, sicut Sol cum aurora. Eia ergo Domina aurora suauissima, Domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem iustitiæ, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

LECTIO XII.

Quomodo B. Maria sit Virga, & Virga florens.

Dominus tecum. Vilo quomodo Dominus fuit cum Maria, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, videamus nunc quomodo Dominus sit cum Maria, sicut flos cum virga florente. Maria enim est illa virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. His verbis oculum mentis apponamus, & primo ad virgam, secundo ad florem considerationem nostram dirigamus.

Primo consideremus charissimi, quod virga ista virga regia est, Virgo Maria sicut patet per beatum Doctorem Ambrosium, qui beatam Virginem alloquens, ait: Tu ipsa, quæ Dominum genuisti, ex populo Israel; in virgam creuisti, virga de radice Iesse resurrexisti & floruisti, virga Aaron frondiisti & peperisti. Est autem Maria virga fumea, virga lignea, virga aurea, virga ferrea. Maria est virga fumea incipientibus, virga lignea proficientibus, virga aurea consummantibus, virga ferrea incorrigibilibus & dæmonibus.

Dico quod Virgo Maria est virga fumea incipientibus, & pœnitentibus. De hac virga dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Desertum est cor peccatoris, quod vtiq; desertum est à gratia & virtutibus. Fumus aro-

maticus, fumus suavis animæ, est aspiratio spei veniæ. **A** Bea. a itaque virgo Maria per desertum quasi virgula fumi ascendit, quando ipsa suffragante, cor peccatoris fumum veniæ suscepit. Hic autem fumus generatur ex aromatibus myrrhæ in contritione, & thuris in confessione, & vniuersi pulueris pigmentarij, in multimoda satisfactione. Nullum piissima virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatorem despicit, sed quocumque pertransierit suauissimum spei veniæ fumum respergit. Vnde optime beatus Bern. sic ait: Peccatorem quantumcumque fœtidum non horres, non despicias, si ad te suspirauerit, tuumque interuentum pœnitenti corde flagitauerit; tu illum de desperationis baratro pia manu retrahis, spei medicamen aspiras, ac toti mûdo despectum materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quovsque tremendo iudici miserum reconcilies.

B Item Virgo Maria est virga lignea, virga florida proficientibus. De hac virga dicitur in Numeris, quod virga Aaron, quæ vtiq; lignea fuit, flores simul & fructum habuit. Per flores virtutes signantur, quæ post transitum diabolicæ hiemis in cordibus oriuntur, sicut bene de his floribus dicitur in Canticis: iam hiems trãsiit, & c. vsque Nostra. Transeat ergo hiems, transeat torpor, quo charitas refrigescit, & tunc iterum flores virtutum appareant. O quantis floribus Virgo florida abundauit, teste beato Bern. qui ipsã alloquens ait: Tu sanctorum areola aromatum, à cælesti confita pigmentario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernans es. Sicut autem per flores virtutes, ita per fructus opera virtutum signantur. De his bene dicitur: A fructibus eorum cognoscetis eos. Quando ergo in virtutibus, & in virtutum operibus, per exempla & merita Mariæ proficimus, tunc virga lignea florida, & fructifera nobis est Virgo Mar. a.

C Item Virgo Maria est virga aurea perfectis & contemplatiuis. De hac virga legitur, quod Esther cum duabus puellis ingressa est ad regem Assuerum, cum præ nimio stupore pene exanimata fuisset, extendit ad eam Rex virgam auream ad confortandum ipsam. Esther interpretatur, eleuata vel abscondita, & signat animam contemplatiuam, quam in contemplatione eleuat Deus, & abscondit in abscondito faciei suæ à conturbatione hominum. Ista per contemplationem ingreditur ad Regem Christum. Duæ puellæ cum quibus ingreditur, sunt duæ vires animæ, videlicet intellectiua, quæ præcedit per cognitionem, & affectiua, quæ sequitur per dilectionem. Anima autem, quæ sic ad Christum bene ingressa fuerit, ipsa præ stupore quandoque à se deficit, dum inaccessibilem diuinæ gloriæ claritatem, vel terribilem diuinæ iustitiæ seueritatem attendit. Virga aurea, virga regia est illa aurea, illa regia Virgo Maria. Aurea quidem charitate, regia vero nobilitate. Aurea quoque per munditiam, regia vero per iustitiam. Aurea insuper per incorruptionem, & integritatem virginali, regia vero per dominationem & potestatem regalem. Hæc est felix virga, quæ ad animam contemplatiuam confortandam clementer extenditur, quando felix Virgo Maria contemplationi, & deuotioni eiusdem anime tam pia & dulcis ingeritur, quod ex hoc ipsa anima contra terrorem diuinæ iustitiæ, & splendorem diuinæ gloriæ confortatur. Hanc virgam illa contemplatiua Anselmi anima ad se extendi desiderauit, quando tam deuote exclamans dicit: O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quæ euadit capacitatem cordis, nunc præstolare Domina infirmam animam te sequentem.

D Item Virgo Maria est virga ferrea dæmonibus, & incorrigibilibus. De hac virga non incongrue accipi potest illud Psal. Reges eos in virga ferrea. O maria virga aurea perfectis, virga aurea duris, virga aurea hominibus, virga ferrea & dura dæmonibus, arceas dæmones à nobis. Hoc, Domina, petimus, & deuote petimus, cū Innocentijs petente & dicente sic: Aue Dei mater alma, quæ ex dignitate, qua Dei mater es, imperare potes dæmonibus. Cōpescce dæmones, ne nobis noceant. Præcipe An-

gelis,

Aug. de Assump. B. M. lib. unico, cap. 7. tom. 9.

Hier. 46. a

Sap. 5 d Bern. in deprecatione, & laud. ad Mar. Virg. post meum.

Bern. ibid.

Isa. 11. a

Ambros. ser. de Purific. B. M. Virg. tom. 9. edit. Rom.

B. Maria virga fumea incipientibus.

Cant. 3. b

Bern. ubi supra proxi. in princ.

B. Maria virgo florida proficientibus. Num. 17 c Cant. 2. c

Bern. ibid. cir. med.

Mat. 7. b. c

B. Maria virgo aurea perfectis. Esther. 15. c

Psal. 30. d

B. Maria est virga ferrea dæmonibus. Psal. 2. b

gelis, vt nos custodiant. Sic ergo beata Virgo Maria est nobis virga fumea in nostra conuersione: virga florida in nostra conuersione: virga aurea in nostra contéplatione: virga ferrea in nostra defensione. Hanc virgam vere contéplans, & digne admirans beatus Bernardus ait: O Virgo virga sublimis, ad quâtam celsitudinem verticé sanctum erigis, vsque ad sedentem in throno, vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radices humilitatis. Consequenter consideremus, charissimi, florem huius virgæ: consideremus, inquâ, in virga regia, & in virgine Maria quadruplicem florem, videlicet florem pretiosæ virginitatis, floré virtuosæ honestatis, florem miraculosæ fœcunditatis, & floré gloriosæ immortalitatis. De flore primo consideremus, charissimi, in Maria floré pretiosæ virginitatis, qui est ipsa virginitas. De hoc dicitur in Isaia: Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Maria conuenienter solitudo dici potuit, quæ tam libenter solitaria fuit, quam etiâ tanquam libenter solitariâ Angelus visitauit. Ideoq; bene B. Ambrosius ait: Solam in penetralibus, quâ nemo virorû videret, solus autem reperit solam sine comite, aut solam sine teste: quomodo autem ista solitudo, quomodo Maria virgo exultauerit, ipsa dicat, ipsam audiamus. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Hæc terræ solitudo floruit quasi lilium per virginitatem. O lilium Angelicum, ô flos cælestis. O vere flos cælestis, quem tantû dilexit apis illa supercælestis. Dicit enim B. Bernardus: Apis illa quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriam, quando ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit, & ad suauem olentem perpetuæ virginitatis floré peruenit, illi insedit, illi inhæsit. Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot virginitas conditiones & præconia. O quantum huius floris coronæ per Mariam sunt multiplicata. Vnde B. Ambrosius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarcescibiles coronas innectat, & septigeram pudoris aulam immaculato conseruet affectu, quosque integritas perseuerauit ad palmam, vt in puellis trophæum sanctitatis arriperet, & per vestigia maris virginis ad cælestem thalamum perueniret.

Secundo consideremus, charissimi, in Maria florem virtuosæ honestatis, morum, & vitæ, & de hoc quid ipsa dicat, audiamus. Flores mei, inquit, fructus honoris & honestatis. O quam pulcher est virtuosæ & honestæ vitæ flos morum, & disciplina. Sed certe pluraliter dicitur, Flores mei, ideo dicamus, quod tot sunt in moribus flores, quot virtutes. Tot sunt honestæ vitæ flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerunt in terra nostra. De his etiam dicitur: Lectulus noster floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorum, lectus autem mens contemplatiuorum. Terra, inquâ, est mens fructificans in bona actione. Lectulus autem mens quietem fouens in contéplatione. Sine ergo sit mens actiua, siue contéplatiua, semper debet floribus esse venusta. Hoc quoque notandum est, quod flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis, quasi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quâ floridus fuit lectulus Mariæ, quæ in florida vitæ honestate florebat omnium virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus, dicens: Tu sanctorum areola aromatum ô Maria, à cælesti confita pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, inter quorum pulcherrimos trium in te miramur excellentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa charitatis hi sunt.

Tertio consideremus, charissimi, in Maria florem miraculosæ fœcunditatis. Hic flos est ipse Filius virginis, de quo specialiter dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Eia quam pulcher hic flos egressus est sine peccato nascendo, & quam misere contritus est quasi peccator moriendo, iuxta illud: Quasi flos egreditur & conteritur. O quam candidus in egressione, & quam rubicundus in contritione fuit flos iste. Flos, inquâ, Angelis delectabilis, flos hominibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos est Filius vir-

ginis, flos candidus & rubicundus electus ex millibus, flos in quem desiderât Angeli prospicere, flos ad cuius odorem reuiuiscunt mortui. Felix filia, quæ producit huius floris virgam. Felix magis virga, quæ producit hunc floré in filia. Felix super omnia flos; sine quo nulla filia nec virga felix esse potest. Vere felicissimus flos, in quo spiritus Domini sic requieuit, vt sine ipso nullas gratiarum spiritus sancti habere possit. Testatur hoc B. Hieronymus, dicens: Spiritus sanctus, qui in magna filia humani generis requiem non inuenerat, tandem super hunc floré requieuit, ita quod absq; Christo nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi tot habet folia, quot sunt ministeria & exempla. Si hunc florem habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est nimis altus diuinitate, virga tamen est flexibilis pietate. Et si flos est rarissimus, quia in cælo & in terra non inuenitur nisi vnicus, est tamen communissimus tanquam flos non in horto clausus, sed in campo omnibus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Christus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solum propter hoc quod omnibus patulis exponitur: sed etiam propter hoc quod sine omni cultura humana producit. Hoc bene B. Bernardus meminit, eû dixit: Campus sine omni humano floret adminiculo, nõ seminatus ab aliquo, non defossus sarculo, non impinguatus fimo: sic omnino, sic virginis aluus floruit sic inuolata & integra casta Mariæ viscera tanquam pascua æterni viroris protulere, cuius pulchritudo non videat corruptione, cuius gloria in perpetuum non marcescat.

Quarto consideremus, charissimi, florem gloriosæ immortalitatis. De hoc signatû esse potest in libro Numerorum, vbi dicitur, quod virga Aaron flores simul & fructum habuit. In Virga Aaron recte, virgo Maria potest esse figurata. In virga namq; Mariæ rectitudo, in flore autem corporis glorificati pulchritudo, in fructu vero animæ eius beatitudo potest esse signata. Notandû enim est quod caro floret in iuuentute, sicut in Psalmo dicitur: Mane floret & transit flos autem perit in morte, sicut dicitur in Isaia: Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos. Refloret & in gloriosa resurrectione, iuxta Psalmistam: Refloruit caro mea. Iste flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot corpus glorificatum habet dotes & præmia: Et certe quidam sancti Doctores probabiliter sentire videntur, & rationabiliter probare nituntur, & fideles hunc sensum pie amplectuntur, videlicet quod beata Maria iam cum corpore sit assumpta, & corpus iâ omnino eum anima sit glorificatum. De hoc namq; Augustinus sic ait: Vera ratione confitendum censeo, Mariam in Christo, & apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christum, ad gloriam æternitatis assumptam. Vnde digne credimus lætari Mariam lætitia inenarrabili, anima & corpore in proprio filio per filium proprium, nec vllâ sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum filium pariendo integritatis corruptio, quæ omnium integram, perfectamq; genuit vitam: ut cum illo, quem in suo gessit vtero: sit apud illum illa, quæ genuit, fouit, & aluit. Illa Maria Dei genitrix, Dei ministratrix, Dei nutrix, & Dei secutrix. De qua, quia aliter sentire, quam dixi non debeo, aliter dicere nõ præsumo. Secundû hoc ergo Maria iam dicere potest: Refloruit caro mea. Et secundû hoc etiam florem & fructum simul habet. Florem, inquâ, corporis glorificati, & fructum spiritus glorificati. Florem vtique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum vero in voluptuosa animæ beatitudine. Notandû etiam est, quod secundum quadruplicem simul habuit florem prædictum, Virgo Maria quadruplicem simul habuit floré honestatis, & fructum fœcunditatis, simul habuit florem honestatis, & fructum humilitatis, simul habuit in prole florem humanitatis, & fructum diuinitatis, simul habuit floré immortalitatis in corpore, & fructum beatæ voluptatis in anima. Hos igitur flores charissimi, in virga virginea diligamus, & illos nouo, gaudiorum flores de horto vir-

Ber. ser. 2. de Adu. Dom. post med.

In B. Maria fuit flos virginitatis. Isai. 35. a

Amb. lib. 2. comment. in Luc. c. 1. 10. 3. edit. Ro.

Luc. 1. 0

Ber. ser. 2. de Adu. Do. cir. med.

In B. Maria flos honestatis. Eccli. 24. a

Cant. 2. c Cant. 1. d

Ber. in depre. in lam. B. V. M. cir. med.

In B. Maria flos fœcunditatis. Isai. 11. a

Iob. 14. a

Ber. ser. 2. de

Adu. D. circa med.

Hiero. lib. 4. comment. in Isai. c. 11. tom. 4.

Cant. 2. a

Ber. ser. 2. de Adu. Do. post med.

In B. Maria flos immortalitatis. Num. 17. b

Psal. 89. c Isai. 40. b Psal. 27. c

B. Maria corpore & anima assumpta in cælo. Aug. de Assump. B. M. lib. 1. c. 8. tom. 9.

Ber. in depre.
de laud. B.V.
M. cir. med.

gineo colligamus quos vidit, quos collegit, quos nobis commendavit B. Bernardus, cum ad Mariam loquens dixit: Hortus deliciarum nobis est tuus sanctissimus vterus ô Maria: quia ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties recolimus mente, quam magna multitudo dulcedinis immenso orbi inde profluxerit. O igitur dulcissima Virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut flos cum virga ipsum producente. Fac ergo, vt etiam Dominus sit tecum, immo nobiscum, communicetque nobis florem istum, Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

LECTIO XIII.

Quomodo B. Maria comparetur Regina, in Palatium cum Rege ingredienti.

Dominus tecum, ô Domina Domino charissima, Domino familiarissima. Dominus tecum, ô Domina aptissima, Domino dignissima, Dominus tecum. Tecum certe, secundum quod supra dictum est, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, sicut flos cum virga ipsum producente, sicut Rex cum Regina in palatium ingredienti. Viso ergo quomodo Maria sit aurora solem æternum, solem iustitiæ præueniens: viso quoque quomodo Maria sit virgo florem æternum, florem misericordiae proferens; videamus modo, quo modo Maria sit Regina ad Regem æternum, ad Regem gloriæ ingrediens. Maria ergo, charissimi, est Regina illa ingredienti, de qua dicitur, quod ingressa est Regina Sabba in Hierusalem cum comitatu multo & diuitiis. Vere Regina est Maria, testante B. Augustino, qui ait: Hanc vere fateamur Reginam cælorum, pro eo quod Regem peperit Angelorum. Sed de hac Regina disserui in sermone, Astitit Regina, &c. ideo nunc de eius ingressu differendum est. Considerandum est ergo, quod Mariam ingredientem, egredientem; progredientem, & supergredientem inuenimus. Egressus est naturæ, progressus gratiæ, ingressus gloriæ, supergressus abundantiae. Egressa est nascendo, progressa proficendo, ingressa perueniendo; supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstaculo, supergressa sine termino.

Primo considera, charissime, quod inuenimus Mariam egredientem per natiuitatem suam sine peccato. Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. Rubigo fuit ablata de argento, quando ab originali peccato Maria sanctificata fuit in vtero, & certe sic egressa est, tanquam vas purissimum. Hic distinguendum est vas purum, vas purius, & vas purissimum. Vas purum in ingressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quod tamen fomes tam ad mortale, quam ad veniale peccatum in ipso remansit, sicut quidam dicunt fuisse in Hieremia. Vas autem purius, in egressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quod in ipso fomes secundum quod ductius est ad effectum mortalis peccati extinctus fuit, sed ad veniale remansit, sicut in beato Ioanne Baptista, de quo canit Ecclesia: Ne leui saltem maculare vitam fame posset. Vas ergo in egressu purissimum fuit beata virgo, quæ ex vtero sic sanctificata processit, quod in ea, vt creditur, fomes ad effectum tam mortalis, quam venialis peccati non remansit. Propter hoc B. Bernardus ait: Ego puto, quod copiosior benedictio sanctificationis in eam descenderit, quæ non solum eius ortum sanctificauerit, verum etiam vitam eius deinceps ab omni peccato custodiuit immunem. Ablata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex vtero vas purum in Hieremia, vas purius in Ioanne Baptista, vas purissimum in Maria.

Secundo considera, charissime, quod inuenimus Mariam progredientem sine exemplo per gratiam. Vnde in Canticis: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. His tribus luminosis, videlicet Auroræ, Lunæ, & Soli, bene comparatur Maria, propter tria in ipsa lucidissime excellentissima. Fuit enim in corde & mente eius, excellenter lucida virginitas. Fuit in virginitate excellenter lucida fœcundi-

tas. Fuit in fœcunditate eius excellenter lucida singularitas. Aurora refrigeratiua & aibus grata, fuit ista virgo Maria. Ipsa enim virginitate sua carnis ardorem refrigerauit, teste B. Bernardo, qui ad eam loquens ait: Tu ardorem vetitæ concupiscentiæ virtute castitatis in tua virgine carne eatenus extinxisti, vt is in cuius conspectu, nec astra munda sunt, tantæ munditiæ carnem tuam iudicauerit, vt eam suæ diuinæ puritati agglutinare non despexerit. Ipsa enim virginitate sua aibus cæli, id est, Angelis Dei, grata fuit: quia vt Hieronymus ait: Semper est. Angelis cognata virginitas. Propter hoc bene legitur, quod Angelis in aurora benedixit Iacob. Hic Iacob spiritum castum potest signare, qui fratrem suum, id est, corpus suum supplantauit. Hic non solum à patre, sed etiam ab Angelo benedicitur in aurora, hoc est castissima Virgine Maria, cui Angelus dixit: Benedicta tu in mulieribus. Item, pulchra vt Luna fuit Virgo Maria, in luminosa virginitatis fœcunditate. Pulchritudo enim Lunæ consistit in lumine recepto à Sole. Pensa igitur, quam pulchra Luna fuerit Maria, quando æternus ille Sol, totus receptus, & conceptus est in ipsa. Maria ergo est illa Luna, in cuius plenitudine ille vir Ecclesiæ rediit, de quo dicitur: In die plenæ Lunæ reuersurus est in domum suam. Beata Virgo fuit Luna plena, quædo ei dictum fuit: Ave gratia plena. Item electa vt Sol fuit Maria, in lucidissima fœcunditatis singularitate, quando non homo purus, non Angelus verus: sed ipse Dei filius, ipse Sol iustitiæ in Sole posuit tabernaculum suum, dum in Maria conceptus fuit. Valde certe singulare fuisse, si Virgo purum hominem concepisset, multo autem singularius fuisse, si Virgo Angelum concepisset, sed supra omnia singularissimum fuit, quod Virgo Deum concepit, Deum peperit. Propter quod bene beatus Augustinus ait: Merito Beata Maria singulari à nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit, cum tantum se ad cæli fastigia sublimauit, vt Verbum in principio apud Deum manens, de suprema cæli arce susciperet. Beata igitur Virgo Maria progressa est quasi Aurora consurgens, in imitanda carnis & mentis virginitate. Electa vt sol, in adoranda partus virginis diuinitate.

Tertio considera, charissime, quod inuenimus Mariam ingredientem ad gloriam cælestem sine obstaculo. Quis enim obstare posset tantæ Reginæ cum tanto comitatu progredienti? Ipsa namque signata est per Reginam Sabba, de qua dicitur: Et ingressa Hierusalem cum comitatu multo, diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas. Considera in his verbis gloriam ingredientis Mariæ in cælestem Hierusalem. Considera, dico, ingredientis excellentiâ, ingredientis potentiâ, ingredientis opulentiam. Considera excellentiam in principatu, potentiâ in comitatu, opulentiam in apparatu. Considera certe excellentiam principatus Reginæ nostræ Mariæ in eo, quod dicitur: Regina Sabba, quod interpretatur clamor. Maria enim est Regina mundi, vbi est clamor iucundus. Clamant enim in cælo sicut dicitur in Apocalypsi: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens. Hæc & ipsa Regina clamantium cum cæteris clamantibus clamare non cessat, testante Aug. qui ait: Tu Maria conciuis cæli ciuibus, sine fine choris coniuncta Angelis, Archangelisq; sociata, indefessa voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, clamare non cessas. Hæc utiq; est Regina, quæ Psalmist. describens, ait: Astitit Regina, &c. vsq; Varietate. Hanc Reginam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicumque ei in mundo seruiert fideliter. Vnde B. Bernardus præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, vt fiducialiter serui ad Dominam clamantes, Trahe me post te, dicant. Item considera in ingressu Reginæ nostræ potentiam comitatus ipsam stipantis, in eo quod dicitur: Comitatu multo. Ingressa enim est Maria cælestem Hierusalem, cum comitatu multo potentium Angelorum. Vnde B. Hieron. ait: Legimus quam sæpe ad funera & sepulturas quorūlibet sanctorum Angelos aduenisse, & animas electorum vsq;

Ber. in depre.
de laud. B.
M.V. post
med.

Hier. ser. de
Assump. B.M.
qua est epist.
10. ante
med.
Gen. 32. f

Luc. 1. d

Prov. 7. c

Aug. de
Sanct. serm.
38. ante
med.
107. 10.

B. Maria
quomodo
ingressa
fuit cælum.
3. Reg. 10. a

Apoc. 4. c

August. vbi
supra proxime,
circa fin.

Psal. 44. b

Ber. ser. 1. in
Assump. B.
M. ante med.

Hier. ser. de
Assump. B.
M. qua est

ad

3. Reg. 10. a
August. de
Sanct. ser. 35.
paulo post
prin. 10. 10.

Prov. 25. a

Hieremias
Ioannes &
Beata Virgo
diuersimode
de fuerunt
in Marero
vtero san-
ctificati.

Bern. epist.
174. ad Can.
Lug. circa
med.

Gratiam
& priuile-
gia, quæ ha-
buit Maria
in vita.
Cant. 6. c

ep. 10. tom. 9. ante med.

ad caelos cum hymnis atq; laudibus detulisse. Et post pauca. Quanto magis credendum est militiam caelorum cum suis agminibus, festiue obuia venisse Genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, & vsque ad thronum olim sibi ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse. Item considera in Maria opulentiam meritorum, in apparatu munerum pretiosorum. Attulit namque secum aurum infinitum dilectionis Dei & proximi, gemmas pretiosas virtutum & donorum, aromata bonorum operum & exemplorum. Parum est enim, quod de thesauris Mariae dico, respectu eius, quod B. Bernardus Mariam alloquens, dixit: In manibus, inquit, tuis sunt omnes thesauri miserationum Domini. Absit vt cesset manus tua, neque enim gloria tua minuitur, sed augetur, cum poenitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumuntur. Ingressa igitur est mater Domini ad gloriam, tanquam Regina caelorum, ingressa est cum multo comitatu Angelorum, ingressa est cum diuitiis innumerabilium meritorum.

B. Maria ingreditur caelum meritis, & praemiis superans omnes sanctos. Proth. 31. d

Quarto considera, charissime, quod inuenimus supergradientem omnes sanctos in superabundantia meritorum, & praemiorum sine termino, iuxta illud: multae filiae congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Supergressa utiq; es, supergressa certes es in natura, supergressa es in gratia, supergressa es in gloria, vniuersas filias, vniuersas animas, vniuersas intelligentias Angelicas, o Maria. Dico, quod Maria in natura supergressa est vniuersas filias hominum, dum quod natura non admittit, virgo concepit, & virgo peperit, iuxta illud: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, Et non solum hoc, quod virgo filium, etiam quod Deum peperit super omnem naturam est. Ideoq; B. Hieronymus sic ait: Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet caelum, & super terra, creatura etiam omnis miratur caelestis, hoc totum est quod per Gabrielem Mariae diuinitus nuntiatur, & per Christum adimpletur. Item supergressa est Maria in gratia vniuersas animas sanctorum, dum non solum gratia plena, sed etiam superplena fuit, teste Gabriele, qui prius dixit: *Aue gratia plena.* Et postea subiunxit: Spiritus sanctus superueniet in te. Si autem gratia plena fuit, ergo quidquid sibi superueniens postea Spiritus contulit, in hoc utiq; plusquam plena, in hoc certe superplena fuit. Vnde B. Bernardus ait: Veniente iam Spiritu sancto plena sibi, eodem quoq; superueniente nobis superplena & supereffluens fit Maria. Item supergressa est Maria in gloria vniuersas intelligentias Angelicas. Ipsa enim est thronus ille sapphyreus, qui sicut in Ezechiele legitur super firmamentum Angelicum exaltatus est. Propter hoc B. Bernardus bene ait sic: Ascendit plane Maria super omne humanum genus, ascendit vsque ad Angelos, sed & ipsos quoque transcendit, & caelestem omnem supergreditur creaturam. Sic ergo, charissimi, Maria egressa, & progressa, & ingressa, & supergressa est. Egressa, inquam, est nascendo ad vitam miserorum: progressa est proficiendo in gratia priuilegiorum: ingressa est perueniendo ad regnum caelorum: supergressa est excedendo gloriam omnium beatorum. Ecce igitur dulcissima virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut Sol cum aurora progrediente, sicut flos cum virga florente, sicut Rex cum Regina ingrediente. O igitur aurora suavissima fac, vt etiam nobiscum sit Sol sapientiae. O virga sublimissima fac etiam, vt nobiscum sit flos gratiae. O regina potentissima fac, vt etiam nobiscum sit rex gloriae Domini noster Iesus Christus.

Isai. 7. e

Hieron. ser. de Assum. B. M. quia est ep. 10. ro. 9. ante med.

Ber. ser. 2. in Assum. B. M. non longe a princ.

Ezech. 1. g

Ber. ser. in Natiuit. B. M. de aqua ductu, cir. med.

LECTIO XIII.

Quod B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiae, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiae suae, & ob magnitudinem gloriae suae.

Benedicta tu in mulieribus. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitae innocentiam merito per Aue saluatur: ostensum quoq; est, quomodo Maria propter copiosissimam gratiae affluentiam merito

gratia plena commemoratur: ostensum insuper est, quomodo Maria propter specialissimam Dei praesentiam merito Dominus secum fore insinuatur: Ostendendum autem nunc est, quomodo propter gratissimam personae suae reuerentiam, benedicta in mulieribus nuntiatur. Ecce igitur gloriosus ille Archangelus Gabriel, gloriosam virginem Mariam salutans gloriosa salutatione ipsam decentissime consummauit in benedictione, dicens: *Benedicta tu in mulieribus*, id est, benedicta plusquam omnes mulieres. Ac per hoc quidquid maledictionis infusum est per Euam totum abstulit benedictio Mariae, Dicat ergo Gabriel, dicat: *Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiae in te venerandae, benedicta propter multitudinem misericordiae per te praestandae, benedicta propter celsitudinem personae ex te incarnandae, benedicta propter magnitudinem gloriae super te cumulandae.

Primo pensate, charissimi, quomodo vere benedicta est Maria propter plenitudinem gratiae in ipsa veneranda, sicut apte ostendit Gabriel, dicens: *Aue gratia plena Dominus tecum Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta tu, quia plena es tu. Inuenisti enim gratiam apud Dominum, & ideo tu es benedicta apud Dominum. Vnde B. Bernardus optime de hac benedictione Mariae, dicit: Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inter mulieres, inuentrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis. Benedicta tu Maria propter gratiam. Benedicta, inquam, propter gratiam cordis, propter gratiam oris, propter gratiam operis. Benedicta utique in corde, propter gratiam donorum. Benedicta in ore, propter gratiam laborum. Benedicta in opere, propter gratiam morum. Vere benedicta Maria propter gratiam cordis, propter gratiam donorum in corde, propter quam cor eius fuit deliciosissimum, sicut paradus Dei, ita vt de hac benedictione merito intelligi possit Ecclesiasticus: Gratia sicut paradus in benedictione. Ibi dicit interlinearis: Fructificans diuersas species virtutum. De his felicibus gratiarum & virtutum benedictionibus Apostolus dicit: Qui benedixit nos in omnibus benedictione spirituali caelestibus in Christo. Si ergo gratia mentem humanam in benedictionibus virtutum deliciosam facit sicut paradus Dei: quanto magis deliciosissima anima Mariae fuit sicut paradus Dei in benedictionibus donorum Spiritus sancti: Immo certe paradus Dei non solum mente, sed etiam ventre fuit Maria, continens in se lignum vitae Iesum Christum. Vnde B. Bernardus ait: Vere paradus Dei tu es, quae mundo lignum vitae contulisti, de quo qui manducauerit, viuere in aeternum. Heu quam longe est ab hac benedictione Mariae, cuiuscumque mens non est paradus Dei in benedictionibus gratiae, sed est sentina diaboli in maledictionibus malitiae. Talis enim sicut in Psalmo dicitur: Dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Item, charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, sed etiam propter gratiam laborum oris, iuxta illud Psalms: Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum. O quanta in orationibus deuotissimis, quanta in collationibus vtilissimis gratia in labiis Mariae fuit. O quanta ad homines quanta ad Angelos, quanta ad Dominum gratia semper fuit in labiis Mariae Ipse namque Deus verba laborum eius libenter audiuit, testante beato Bernardo, qui alloquens ipsam dicit: Cui placuisti ex silentio, iam magis placebis ex verbo: cum ipse tibi clamet e caelo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Eia quam veracissima, quam sincerissima semper fuerunt Mariae labia, & ideo vere benedixit eam Deus in aeternum. Heu quam longe ab hac Mariae benedictione illi sunt, quorum labia labiis Mariae dissimilia sunt. Illi, inquam, in quorum labiis non est gratia diffusa, sed malitia confusa est: propterea non benedixit, sed maledicet eos Deus in aeternum.

Item, charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, non solum propter gratiam

B. Maria benedicta propter gratiam, quod in se habet. Ber. ser. 2. in Adu. Dom. cir. fin.

Propter gratiam cordis.

Ecc. 40. c

Ephes. 1. a

Ber. in deprec. & lau. ad B. V. M. cir. med.

Psal. 108. e

Psal. 44. a

Bern. hom. 4. super Mis. sus est post med.

B. M. benedicta propter gratiam operationum.

labiorum oris, sed etiam propter gratiam morū conuer-
sationes. Et de hac benedictione accipi potest, quod dicitur
in Hieremia: Benedicat tibi Dominus pulchritudo
iustitiæ mons sanctus. Mons sanctus est sancta Maria,
quæ bene mons dicitur, propter excellentiā meritorum,
propter altitudinē vitæ & morum. Hic est mons, de quo,
sicut in Daniele legitur: Lapis sine manibus abscissus est:
dū Christus de Maria sine opere maritali natus est. Pul-
chritudo huius montis, pulchritudo, in quā, iustitiæ, pul-
chritudo vitæ & morū Mariæ tāta fuit, vt merito in Can-
ticis de ipsa dici possit: Tota pulchra es amica mea, &c.
Pulchra utiq; in vita, pulchra in morū disciplina, & tota
pulchra. Tota certè tota. Quomodo tota? Audi Hieron. ait
enim sic: Quidquid in Maria gestū est, totum puritas &
simplicitas, totū gratia & veritas fuit, totū misericordia
& iustitia, quæ de cælo prospexit. Tali pulchritudini Ma-
riæ Dominus merito benedixit. Heu quā longè est ab
ista benedictione Mariæ, quicūque talis est in opere,
quod sicut Mariæ dicitur: Benedicat tibi Dominus pul-
chritudo iustitiæ: sic ei dici potest: Maledicat tibi Domi-
nus, turpitudine iniustitiæ. O quanta maledictio erit, cum
diceretur: Discedite à me maledicti in ignē aternū. Ecce vi-
dimus ô charissima Maria, quod tu es vere benedicta pro-
pter plenitudinē gratiæ. Benedicta, in quā, propter gratiā
conscientiæ & donorū, benedicta propter gratiā linguæ,
& labiorum, benedicta propter gratiam vitæ & morum.

Secundo pensate, charissimi, quomodo vere benedicta
sit Mariā propter celsitudinem suæ benedictæ prolis, pro-
pter benedictū fructum sui ventris. Merito enim terra illa
benedicta est, quæ tam benedictū fructum profert. Vnde
Psalmus: Benedixisti Domine terrā tuam. Terra illa est
Maria, de qua in eodem Psalmo dicitur: Veritas de terra
orta est. Veritas est Christus, quia ait: Ego sum via, ve-
ritas, & vita. Benedicta est ergo hæc terra, propter bene-
dictū fructum; Benedicta est Maria propter benedictum
Filium. Vnde beatus Bern. dicit: Non quia tu benedicta,
ideo benedictus fructus v̄tris tui: sed quia ille te præue-
nit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta.
Igitur Maria propter prolem piā benedicta. Benedicta,
inquā, à Domino, ab Angelo, ab homine. Propter pro-
lem utique benedicta est à Domino, benedictionē eius
operante, benedicta ab Angelo, benedictionē eius nū-
tiantē, benedicta ab homine, benedictionē eius prophe-
tante. Vnde benedicta propter prolem est Maria à Do-
mino, benedictionē eius operante siue donante. Hoc be-
ne signatū est in secundo Regum, vbi legitur, quod be-
nedixit Dominus Obededom propter Arcā. Obededom
interpretatur seruus sanguineus. Et bene signat Christū,
qui seruus noster factus est, seruiens nobis miseris vsque
ad sanguinē. Propter nos enim seruus, propter nos san-
guineus factus est Christus. Sanguineus in dorso per fla-
gella, sanguineus in capite per spinas, sanguineus in la-
tere per lanceam, sanguineus in manibus & pedibus per
clauos. Huius serui domus fuit Maria, de qua in Psalmo
dicitur: Replebimur in bonis domus tuæ. Arcā in hac do-
mo locata, Christū signat. Christus enim seruus noster,
Christus vita nostra est. In Arca vna aurea & manna.
Arca sanctā carnem sanctam, vna aurea animam Chri-
sti pretiosissimam, manna vero diuinitatem dulcissimam
signat. Propter hanc Arcam, propter Iesum Christum Fi-
lium Mariæ, Dominus benedixit domui Mariæ. O vere
domus benedicta, ex qua omnium processit vita. Ait
enim Augustinus: Benedicta tu in mulieribus, quæ vi-
tam viris & mulieribus peperisti.

Item, charissimi, propter prolem benedicta est Maria
non solum à Domino benedictionem eius operante, sed
etiam ab Angelo benedictionē eius nūtiantē, sicut pa-
tet in Gariële dicente: *Dominus tecum, Benedicta tu in
mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: Tecum in
corde, tecum in ventre. Ideo benedicta tu tecum, quia
sic est tecum. Tecum utique tecum non tantum sicut
creator cum creatura, sed etiam sicut partus cum pari-
tura. Propter partum enim benedicta es ante partum,
propter partum benedicta es in partu, propter partum

benedicta es post partum. Vere benedicta quæ sic par-
tum effudisti, quod ante partum, & in partu, & post par-
tum virgo permansisti: & ideo præcipue benedicta dici
meruisti, quia non hominem purum, non Angelum ve-
rum, sed hominem & Angelorum Dominum peperisti.
Propter quod bene ait Beda sic: Vere benedicta in mu-
lieribus, quæ sine exemplo muliebris conditionis, cum
decore virginaitatis gauisa est honore parentis, quodque
Virginem matrem decebat, Deum Filium præcreauit.

Item, charissimi, benedicta propter prolem est Ma-
ria, non solum à Domino benedictionem eius operan-
te, non solum ab Angelo benedictionem eius nūtiantē,
sed etiam ab homine benedictionē eius prophe-
tante, sicut patet in Elizabeth, quæ exultante in vtero eius in-
fante, repleta Spiritu sancto, prophetando exclamauit,
dicens: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fru-
ctus ventris tui. Ideo utique benedicta, quia benedictus
fructus v̄tris tui. Sicut ager, ideo benedictus, quia bene-
dictus fructus eius est. Maria enim, fratres, est ager ille
benedictus, de quo dicitur in Genesi: Ecce odor filij mei,
sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. De hoc be-
atus Hieronymus, ait sic: Bene ager plenus dicitur, quia
Maria plena gratia pronuntiat, de cuius vtero creden-
tibus fructus vitæ processit. O vere ager super omnes
agros benedictus, propter fructum. O vere mater super
omnes matres benedicta propter Filium, secundum quod
etiam exclamans beatus Augustinus, ait: Ofcæmina super
fœminas benedicta, quæ virum omnino nō nouit, & vi-
rum suo vtero circumdedit. Ecce vidimus, ô dulcissima
Maria, quia tu propter benedictum Filium ventris tui, es
vere benedicta benedictione diuina, angelica, & huma-
na. Heu quā longè ab ista benedictione Mariæ sunt,
qui propter maledictum fructum operis sui, maledictio-
nem incurrunt diuinam, angelicam, & humanam: dum
maledicti à Deo, maledicti ab Angelis, maledicti ab ho-
minibus erunt in æternum.

Tertio pensate, charissimi, quomodo vere benedicta
sit Maria, propter multitudinem misericordiæ suæ. Ipsa
namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur: Benedi-
cta es à Domino filia, quia priorem misericordiā postero-
re superasti. Prior Mariæ misericordia fuit, quā exhibuit,
dum adhuc viueret in mundo: posterior vero eius mise-
ricordia est, quam iam amplius, quam per mille ducen-
tos annos exhibuit de cælo. Posterior namque priorē su-
perauit, quia ista illam multitudinem innumerabilium
beneficiorum excessit. Quis æstimare possit, quam in-
æstimabiliter Maria propter misericordiā suam sit bene-
dicta, cū inæstimabilis sit ipsa eius misericordia? Et quis
æstimare potest, quam inæstimabilis sit Mariæ miseri-
cordia, propter quā ipsa tam inæstimabiliter est benedicta?
Hinc est, quod beatus Bernardus, exclamans dicit: Quis
misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem, & latitu-
dinem, & sublimitatem, & profunditatem queat inue-
stigare? Benedicta ergo est Maria pro multiplici miseri-
cordia, quam per eam homo recipit. Benedicta utique,
quia per eam Deus homini placabilis est. Benedicta quo-
que est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. Benedi-
cta insuper est, quia per eam diabolus homini superabilis
est. Dico, Charissimi, quod Maria benedicta est, quia per
eam Deus homini placabilis est, sicut signatū est in Abi-
gail, de qua legitur, quod cum David offensus occidere
vellet Nabal stultum, Abigail occurrens offensus, placauit
eum. Qui placatus dixit: Benedictum eloquium tuū,
& benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne irem hodie ad
sanguinem, & vlciscerer me manu mea: Nabal stultus si-
gnat peccatorem. Omnis enim peccator stultus est. Sed
heu, sicut dicitur in Ecclesiaste: Stultorum infinitus est
numerus. Abigail Mariam signat, interpretatur enim
Patris exultatio. Quāta Patris cælestis in Maria, & Ma-
riæ in Patre cælesti fuit exultatio, cū ipsa dixit: Exultauit
spiritus meus in Deo salutari meo. Sicut autem Abigail
Dominam nostram, sic David Dominum nostrum signat.
David autē offensus est stulto Nabal, quando Dominus
offens⁹ est homini impio. David Nabal stulto per Abigail

Beda in bo.
hie. de sanct.
in fest. An-
nun. B. M. V.
tom. 7.

Luc. 1. d

Gen. 27. d

Hieron. ser.
de Assumpt.
B. M. qua est
ep. 10. tom. 9.
post med.

Aug. ser. 9.
de temp. cir.
med. 10. 10.

B. M. bene-
dicta pro-
pter miseri-
cordiam,
quam nobis
cum opera-
tur.

Ruth. 3. b

Ber. ser. 4. in
Assumpt. B.
M. cir. fin.

1. Reg. 25. f

Eccles. 1. d

Luc. 1. d

placatur,

Ber. ser. 1. de Assumpt. B. M. post med.

Psal. 64. c

Hier. in ser. de Assumpt. B. M. que est epist. 10. 10. 9. ante med.

Ber. ser. 1 in Assumpt. B. M. non longe a prin.

Iudith 15. d

placatur, quando Dñs impio per Mariam reconciliatur. Abigail placavit David verbis & muneribus, Maria placat Dominum precibus & meritis. Abigail vltionem temporalem: Maria vero æternalem conuertit: dum illa humanum, ista vero diuinum gladium conuertit. Propter hoc bene ait Bern. Nemo tam idoneus Domina, qui gladio Domini pro nobis manum obiiciat, vt tu Dei amantissima, per quam primum suscepimus misericordiam de manu Domini Dei nostri. Itē, charissimi, Maria non solū benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sed etiā ideo benedicta est, quia per eā homo Deo acceptabilis est, eo quod per ipsam benedictā homo benedictus est. Vnde bene in Isaiā dicitur, quod erit Israel benedictio in medio terræ, cui benedixit Dñs exercituum, dicens: Benedictus populus meus, & c. Medium terræ cui benedixit Dominus, dici potest beata Virgo, in quo terræ medio inchoata est salutis nostræ benedictio, iuxta illud Psal. Deus autem Rex noster ante sæcula operatus est salutem, & c. De hoc terræ medio B. Bern. sic ait: Maria mirabili proprietate terræ mediū appellatur, ad illam enim sicut ad mediū, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, & qui habitant in cælo, & qui habitant in inferno, & qui nos præcesserunt, & qui nos sequuntur. Illi qui sunt in cælo, vt resarciantur: qui in inferno, vt eripiantur: qui præcesserunt Prophetas, vt fideles inueniantur: qui sequuntur, vt glorificentur. In hoc ergo benedicto terræ medio, benedictus est Israel, benedictus est Dei populus, tum per benedictā Dei matrē Deo est acceptus. Quid mirum si per benedictā Mariam, benedicta & accepta Deo sit creatura rationalis, cum etiam per ipsam benedicta sit creatura vniuersalis? Vnde Ansel. exclamās dicit: O Virgo benedicta, & super benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solū creatura à Creatore, sed Creator à creatura.

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Dominus homini placabilis est: non solū quoque benedicta est quia per eam homo Deo acceptabilis est; sed etiā ideo benedicta est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Vnde ipsa per Iudith signata est, de qua dicitur: Benedixit te Dñs in virtute tua, qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Inimici nostri sunt demones, quos beata Virgo ad nihilū redegit, dum & in se, & in multis aliis vites eorum confregit, sicut B. Bern. testatur, cū ait: Tu bellatrix egregia, & infra: Omnis ante faciem tuam militia spiritualium nequitiarum, in fugam est conuersa. Fugiamus ergo, fratres, & confugiamus ad auxilium matris Domini, in omnibus vexationib. & impugnationibus diaboli. Ipsa namq; est inimicis animarum nostrarum terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et heu, quia multiplex est nostra miseria, pro qua benedictione Mariæ indigemus & misericordia, ideo hanc benedictionem inuocemus cum beato Bern. qui sic ait: Sit pietatis tuæ Virgo benedicta, ipsam quam apud Deum meruisti, gratiam, notam facere mundo, reis veniam, ægris medelam, pusillis corde robur, afflictis consolationem, peregrinantibus adiutorium & liberationem, sanctis tuis precibus obtinendo. Ecce vidimus, ô dulcissima Maria, quia tu es vere benedicta pro tua multiplici misericordia. Benedicta, inquam, es, quia per te Deus homini placatur: Benedicta es, quia per te homo Deo gratificatur: Benedicta, quia per te diabolus ab homine superatur. Heu quam longe ab hac Mariæ benedictione est, cuiusque Deus placatus non est, quicumq; Deo gratus non est, quicumque à diabolo subiugatus est: & ideo talis à Deo maledictus est.

Quarto pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriæ suæ, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quæ vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco, quo Filius eius apud ipsam requieuit in vtero. Benedicta est de loco, quo ipsa apud Filium requiescit in cælo. Vterq; enim locus di-

gnissimus est, sicut patet per B. Bern. dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in cælis regali sōlio, in quo Mariam Filius Mariæ sublimauit, benedicta ergo est Maria propter gloriam suam, benedicta vtiq; propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate: benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicens: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Nota quod est annus æquanimittatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus militantium in mundo. Secundus eiulantium in inferno. Tertius exultantium in cælo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos, & malos qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosiores. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, sc. solos bonos die clariores. Tot autem dies in hoc anno, quot sunt iusti in cælo. In primo anno æquanimittatis, boni & mali æquanimittiter tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime copiantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta Virgo Maria. Ipsa certē est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorū cæli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur B. Hieron. dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit vltra quam nostræ humilitatis est natura. Filius certe Mariæ est summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam, sequamur, benedictam vtiq; de qua beatus Bernardus ait: Non est nobis hic manens ciuitas, sed eam inquirimus, ad quam hodie maria benedicta peruenit.

Item, charissimi, benedicta est maria, non solum propter gloriam eius excellentissimam dignitate, sed etiam propter gloriam eius copiosissimam immensitate: cuius copia tanta est, quod ad omnes distenditur, & ideo merito ab hominibus benedicitur: secundum quod de ipsa per significationem dicitur in libro Iudith: Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalē, tu latitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Benedixerunt eam vtiq; omnes. Nota, quod dicitur omnes, nam omnis est signum vniuersale, requirens tria appellata. Et ecce quasi tria appellata sunt, Deus, Angelus, & homo, qui mariam benedixerunt. Deus vtiq; benedixit mariā: Pater benedixit mariam: Spiritus sanctus benedixit eā, omnes tres personæ benedixerunt eam. Angelus etiam benedixit mariam. Prima hierarchia benedixit eam, secunda benedixit eam, tertia benedixit eam, omnes Angeli benedixerunt eam. Homo quoque benedixit mariam, coniugati benedixerunt eam, viduæ benedixerunt eam. Virgines benedixerunt eam, omnes benedixerunt eam. Benedixerunt autem eam, dicentes: Tu gloria Hierusalem triumphantis, gloria, inquam, omnium Sanctorum, tu latitia Israel Deum contemplantis: tu latitia, inquam, omnium Angelorum, tu honorificentia populi peregrinantis, honorificentia, inquam, omnium in mundo iustorum. Benedictus ergo sit dulcissimus Filius tuus, ô maria, qui de copiosissima benedictione tuā, tanta præstat bona in cælo & in terra: vt tam Angeli quam homines gratulari possint cum Anselmo, qui ait: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ mariæ prouenerunt.

Item

Bern. in deprecatione, & laud. ad B. V. Mar. fe. te in prin.

Isa. 19. d

Psal. 73. b, c

Ber. ser. 2. de Pentec. circa med.

Iudith 13. c

Ber. in deprecatione, & laud. ad Virg. Mar. post med.

Ber. ser. 4. in Assumpt. B. M. cir. fin.

B. Maria benedicta propter magnitudinem gloriæ suæ. Ezech. 3. b

Item charissimi, Maria non solum benedicta est propter gloriam eius sublimissimam dignitate, non solum benedicta est propter gloriam eius copiosissimam immensitate: immo etiam benedicta est propter gloriam eius stabilissimam perpetuitate. Ipsa namque per domum illam signatur de qua primi Paralipomenon dicitur: Te Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum. Vere in perpetuum, sicut etiam in Psalmo dicitur: Propterea benedixit te Deus in æternum. Si ergo ô dulcissima Virgo Maria, tu es vere in mulieribus, & super mulieres, immo etiam super viros, immo etiam super Angelos benedicta. Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ, quam inuenisti: benedicta propter multitudinem personarum, quam genuisti: benedicta propter multitudinem misericordiarum, quam exhibuisti: benedicta propter magnitudinem gloriæ, quam percepisti. Te igitur, ô nimis benedicta, inuocamus, te imploramus, te oramus cum beato Bernardo, qui te benedictam orans, ait: Fac, ô benedicta, per gratiam, quam inuenisti, per prærogatiuum, quam meruisti, per misericordiam, quam peperisti; ut qui mediante te fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoque intercedente, participes nos faciat beatitudinis, & gloriæ suæ, Amen.

LECTIO XV.

Quod Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia.

Benedicta tu in mulieribus. De benedictione nostre Virginis benedictæ adhuc dicamus, adhuc audiamus. Felix Maria benedicta, infelix vero omnis anima maledicta, omnes, quibus dicitur: Discedite a me maledicti in ignem æternum. Maledicta certe omnis anima vitiosa: benedicta tu vero Maria virtuosa. Maledictionem per septem vitia capitalia mundus incurrit: benedictionem autem per virtutes contrarias Maria obtinuit. Benedicta ergo tu in mulieribus, ô Maria. Benedicta utique pro humilitate contra superbiam, pro charitate contra inuidiam, pro lenitate contra iracundiam, pro strenuitate contra acediam, pro liberalitate contra auaritiam, pro sobrietate contra gulam, benedicta pro castitate contra luxuriam.

Primo audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro humilitate contra superbiam. Superbi enim maledicti sunt, sicut scriptum est: Increpasti superbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis. Contra hanc superbiam maledictionem, Maria obtinuit humilitatis benedictionem. Vnde ipsa per vallem illam signari potest, de qua in libro Paralipomenon dicitur: Vocauerunt locum illum vallem benedictionis. Si omnis humilis est quædam Dei vallis, iuxta illud Isaïæ: Omnis vallis exaltabitur: quanto magis, vallis fuit Maria, quæ tanta fuit humilitate profunda. Quid mirum si ipsa fuit vallis vallium, quæ fuit humillima humilium? O quantis hæc vallis benedicta benedictionibus est exaltata pro humilitate sua, tam profunda, tam utili, tam grata. Vnde B. Aug. ait: O vere beata humilitas Mariæ, quæ Dominum hominibus peperit, vitæ mortalibus edidit, cælos inuauit, mundum purificauit, paradysum aperit, & hominum animas ab inferis liberauit. Vallis quanto humilior, tanto receptibilior est aquarum: sic & Maria gratiarum. Vallis autem irrigationes aquarum recipit, quandoque a superiori, quandoque ab inferiori. A superiori quidem, per pluias de monte defluentes: ab inferiori vero, per aquas de fonte effluentes. Similiter humilis maria quasi de superiori, & inferiori, quasi de monte & fonte irrigata est, cum de diuina & humana Filij sui natura, tanta gratiarum benedictione infusa est. Hæc itaque benedictio est, de qua legitur in libro Iudicum, quod cum Axa diceret patri suo: Da mihi benedictionem; dedit ei pater suus irriguum superius & inferius. Axa mariæ typum gerit, quæ irriguam a Patre cælesti benedictionem suscepit. Dedit enim ei Deus pater irriguum superius in Christi diuinitate, inferius vero in Christi humanitate.

Item superius in mente, inferius in ventre. Item superius in charitate Dei, inferius in charitate proximi. Item superius in contemplatione, inferius in actione. Vel certe Pater eius cælestis dedit ei benedictionem ineffabilis irrigui superius in cælis, inferius in terris: ut in cælis benedictionem gloriæ, in terris vero benedictionem gratiæ possidens, benedicta esset tam in cælo, quam in terra, secundum, quod B. Bern. inuens dicit: Memento maria, quod Christus maledictionem pertulit crucis, qui te suam matrem benedixit in cælis. Sed & in terris ab Angelo benedicta, & a cunctis terræ generationibus merito benedicta prædicaris.

Secundo, charissimi, audiamus, quomodo benedicta est maria pro charitate contra inuidiam. Inuidi namque maledicti sunt, sicut de inuido Cain dicitur: maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Contra inuidiæ maledictionem, maria obtinuit charitatis benedictionem. Vnde ipsa bene per Saram signari potest, de qua Dñs dixit: Benedicam ei, & ex illa dabo tibi Filium, cui benedicturus sum. Sara interpretatur carbo. Hoc bene mariæ cõuenit, quæ tanquam carbo ardore charitatis ignita fuit. Propter quod etiã ipsa bene per rubum ardentem signatur, per quem fidei cuiuslibet benedictio gratiæ ministratur. Vnde in Deuteronomio dicitur: Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph. Ioseph interpretatur augmentum, & significat quemlibet fidelem diuina gratia adactum. Benedictus rubus, & benedictus, qui per incarnationem apparuit in rubo, per quem tanta venit super capita fidelium benedictio. Et ô vere benedictus carbo, tam benedictam flammam producens, benedicta maria tam benedictam prolem gignens. Ex illa, inquit Dominus, dabo tibi Filium, cui benedicturus sum. Penã ergo quantam maria charitatem ad Deum habuerit, cum Deus Filius eius sit corporaliter. Pensa etiam quantam ad proximum habuerit, cum bonus proximus Filius eius spiritaliter sit. Si autem filij eius sumus, ergo & fratres filij eius sumus. Et ideo bene de ista matre benedicta dicit Ansel. O benedicta & exaltata, nõ tibi soli, sed etiam nobis, quid est, quam magnum est, quam amabile est, quod video per te enenire nobis, quod videns gaudeo, quod gaudens dicere non audeo? si enim tu Domina es mater Dei, nonne & alij filij tui fratres Dei?

Tertio, charissimi, audiamus, quomodo benedicta sit maria pro lenitate, & mansuetudine contra iracundiam. Iracundi enim maledicti sunt, sicut scriptum est in Genesi: maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Contra hanc iræ maledictionem, maria obtinuit mansuetudinis benedictionem. Cuius reuera tanta fuit mansuetudo, quod non solum propria ira caruit, sed etiam iram Domini ad mansuetudinem conuertit. Vnde ipsa bene per Abigail signatur, cui David dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea. Proprium est hoc mansuetorum, mansuetis verbis frangere iram offensorum, iuxta illud Prouerb. Responsio mollis frangit iram. mansueta Abigail mansuetam mariam signat. Vis nosse quam mansueta fuerit maria? audi B. Bern. Reuolue, inquit, diligentius Euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum, vel tenuis indignationis occurrerit in maria, de cætero suspectam habeas, & accedere vereris. Quod si plena magis omnis pietatis & gratiæ, plena mansuetudinis & misericordiæ inueneris, quæ ad eam pertinent: gratias age ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. David Christum signat, qui per mansuetissimam mariam mansuescit & placatur: ne se de peccatore per mortem eter. nã vlciscatur. Omnis enim anima morti eterne obnoxia, anhelare non cesset ad tantam mariæ mansuetudinem, pro qua ipsa merito est benedicta. Dico ergo: Omnis spiritus moribundus dicat cum Anselmo, dicente sic: O tu benedicta super mulieres, quæ Angelos vincis

puritate,

1. Par. 17. d

Psal. 44. a

Ber. ser. 2. de Adventu, prope fin.

Mat. 25. d

B. Maria benedicta per humilitatem contra superbiam. Psal. 118. c 2. Paralip. 20. c Isa. 40. a

Aug. ser. 35. de Sanct. post med. tom. 10.

Iud. 1. c

Bern. hom. super Miss. est, cir. med.

B. Maria benedicta per charitatem contra inuidiam.

Gen. 17. c

Deut. 33. c

B. Maria benedicta per mansuetudinem contra iram.

Gen. 49. a

1. Reg. 25. f

Prou. 15. d

Ber. ser. de B. Virg. ex verb. Apoc. 12. non longe à princ.

puritate, sanctos superas pietate, anhelat moribundus spiritus meus ad tantae benignitatis respectum, sed erubescit, ad tanti honoris aspectum.

Quarto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro strennitate contra acediam, Acediosi enim maledicti sunt, qui opera Dei strenue & fideliter non agunt. Vnde Hieremias dicit: Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter. Contra torporis maledictionem, Maria meruit rigoris benedictionem. Ipsa namque per illam Iahel signata esse potest, quae clauo Sisara interfecit. Propter quod in libro Iudicum dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel, & c. Iahel interpretatur ascendens, quod conuenit Mariae, quae non sicut acediosi descendit: sed strenue de virtute in virtutem, de inferioribus semper ascendit. Iuxta illud Canticorum: Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi? Ista benedicta Iahel quid fecit? certe clauo Tabernaculi Sisaram interfecit. Sisara exclusio gaudij interpretatur; & bene diabolum signat: quia a gaudio caelesti exclusus etiam alios excludere festinat. Immo heu nos omnes excluderat per matrem generis humani, cuius exclusionis maledictio, exclusa est per benedictam matrem Saluatoris. Vnde bene venerabilis presbyter Beda ait: Benedicta tu inter mulieres, per cuius partum virgineum, a natis mulierum maledictio primae matris exclusa est. Sed quid per clauum signatur quo caput Sisarae perforatur? Quis est clauus iste, nisi rigor disciplinae? Quid est enim rigor disciplinae acediosis: nisi quasi quidam clauus in oculis: Rigor utique disciplinae clauus est diabolum acerrime pungens, clauus est diabolum rigidissime configens. Benedicta itaque Iahel caput Sisarae clauo interficiente confixit, quando benedicta Maria virtutem Satanae rigore disciplinae in se extinxit. Benedicta ergo inter mulieres Iahel, benedicta inter mulieres Maria. Inter quas mulieres? audi Bedam qui dicit: Non solum benedicta tu in mulieribus, sed inter mulieres benedictas, maiori benedictione specialiter insignis.

Quinto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro liberalitate contra auaritiam. Auari enim maledicti sunt, ut Petrus ait: Cor exercitatum auari habentes maledictionis filij, & c. Contra hanc auari maledictionem, Maria meruit largitatis & profusionis benedictionem. Ipsa tanquam vera fontana semper fuit effluens, semper larga: & ideo vere benedicta, iuxta illud: Sit vena tua benedicta. In temporalibus vena illa Maria plus quam larga fuit, quia large & perfecte omnia contempsit. Vnde secundum expositionem Haymonis, Beata Dei genitrix Lunam sub pedibus habuit, quia cuncta temporalia despexit. O quantae gratiae per hanc venam ad homines defluerunt, Sit ergo, o Ecclesia, vena tua benedicta, per quam tibi tanta affluunt bona. Vera vena nobilis, vena spiritu sancto plena, vena fontis vitae, vena salutis nostrae Maria. Per hanc namque venam fons vitae Christus ad nos venit, & per hanc ad fontem vitae Iesum Christum etiam nos venimus: & ideo vere est benedicta. Vnde beatus Bernardus ait: Per te accessum habemus, o benedicta inuentrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis: ut per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

Sexto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro sobrietate contra gulam. Gulosi namque maledicti sunt, sicut patet in gula primorum parentum: pro qua & ipsi & totum genus humanum maledictionem incurrerunt. Contra hanc gulae maledictionem, Maria obtinuit abstinentiae & omnis temperantiae benedictionem. Merito enim contra maledictiones gulae in paradiso materiali, abundauerunt benedictiones temperantiae in paradiso spirituali, iuxta illud Ecclesiastici: Gratia quasi paradisi in benedictionibus. Tanta gratiarum copia in Maria abundauit, ut etiam ipsa gratiosa Virgo gratia quodam modo dici possit. Haec autem gratia, videlicet gratiosissima Virgo Maria, fuit quasi paradisi in benedictionibus. Sicut enim in paradiso materiali, gula Euae meruit maledictiones poenarum: sic in paradiso spirituali, temperantia Mariae meruit benedictiones gratiarum. Vnde Augustinus ait: Maledictio Euae in benedictionem

vertitur Mariae: Sicut autem gula Euae non solum maledictionem in anima, sed etiam in corpore: sic Maria non solum benedictionem in corpore, sed etiam in anima non solum benedictionem spiritualem, sed etiam corporalem obtinuit. Maledictio enim Euae gulosae, fuit parere cum dolore: benedictio autem Mariae temperatae, parere sine dolore, teste beato Bernardo, qui ait: Benedicta tu in mulieribus, quae illam generalem maledictionem euasisti, quia dictum est: In dolore paries filios; & nihilominus illam qua dictum est: Maledicta sterilis in Israel: ac singularem consecuta es benedictionem, ut nec sterilis maneat, nec cum dolore parias.

Septimo audiamus, charissimi, quomodo benedicta est Maria per castitatem contra luxuriam. Luxuriosus dicitur: Maledictus qui dormit cum vxore alterius proximi sui, & dicit omnis populus: Amen. Sic dicitur in Deuteronomio: Contra hanc incontinentiae maledictionem Maria meruit continentiae benedictionem: sicut signatum potest esse in libro Iudith, ubi dicitur: Benedixerunt eam vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu letitia Israel, tu honorificentia populi, quae fecisti viriliter & confortatum est cor tuum eo quod castitate amaueris, & post virum tuum alium nescieris. Ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in aeternum. In hac casta Iudith benedictione, potest benedictio Mariae non solum signari, sed etiam per locum a maiori probari. Si enim sic benedicta est vidua casta, quanto magis Virgo casta? Maxime talis Virgo, quae Deum parere & certe sic parere meruit, quod virginitatem non amisit. Propter quod bene Beda dicit: Benedicta est incomparabiliter, quae & diuini germinis gloriam suscepit, & coronam virginitatis seruaui. Notandum autem est, quod in scripturis inuenimus benedictam coniugatam, benedictam viduam, & benedictam virginem. Benedicta coniugata fuit Sara, de qua dicitur in Tobia: Dicatur benedictio super vxorem Tobiae. Benedicta autem vidua fuit Iudith, sicut ostensum est. De vidua quoque benedicta in Psalmo dicitur: Viduam eius benedicens benedicam. Benedicta vero fuit Virgo Maria, teste Angelo, qui dixit: Benedicta tu in mulieribus. Benedicta ergo quae coniugalem, benedicta magis quae vidualis, benedicta maxime, quae virginalem amauerit castitatem. Benedicta certe quae cum Sara & Susanna fuerit casta coniugaliter: benedicta magis quae cum Iudith & Anna fuerit casta vidualiter: benedicta maxime quae cum Maria fuerit casta virginialiter. Propter quod beatus Augustinus dicit: Bonum Susannae in coniugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduae Annae, ac multo magis Virginis Mariae anteponimus. Vere dignum & iustum est hoc. Dignum est, ut benedicta sit, quae cum viro suo virum alium non nouit. Iustum magis est, ut benedicta sit, quae nec cum viro suo, nec post, virum alium non nouit. Dignum & iustum est, ut maxime benedicta sit, quae nec suum, nec alium virum nouit, & tamen virum tam immensum concepit. Ideoque Augustinus exclamans, dicit: O foemina super foeminas benedicta, quae virum omnino non nouit, & virum suo vtero circudedit. Sic ergo, charissimi, pro humilitate benedicta, benedicta pro charitate, benedicta pro lenitate benedicta pro strennitate, benedicta pro liberalitate, benedicta pro sobrietate, benedicta pro castitate Maria merito fuit; quae humilitate excellentissima, charitate opulentissima, lenitate patientissima, strennitate feruentissima, largitate affluentissima, sobrietate abstinentissima, virginitate continentissima fuit. Eia ergo tu tam multipliciter benedicta, tu tam feliciter superbenedicta Maria, oremus, ut tua benedictione nos miseros absolutos ab omni maledictione, dignos reddas diuina benedictione. Per Dominum nostrum Iesum Christum, & cetera.

LECTIO XVI.

Qui, & qualis sit Fructus Ventris Beatae Mariae.

Benedictus fructus ventris tui. Ostensum est supra quomodo Maria propter purissimam vitam innocen-

sanct. ser. 18. p.ulo post prius. to. 10.

Bern. ho. 3. sup. Miss. est. cir. med.

B. M. benedicta per castitatem contra luxuriam. Deut. 27. d

Iudith. 15. d

Beda ubi sup. prox.

Tob. 9. d

Psal. 131. c

Aug. ser. 8. de temp. cir. med. 40. 10.

B. M. benedicta per strennitate contra acedia. Hier. 48. d

Ind. 5. d

Cant. 3. b

Beda hom. 27. in solenn. Dep. V. M. quando salutauit Elizabeth, ante med. 7.

Beda ibid.

2. Pet. 2. c

Prou. 5. c

Haymo. in Apoc. 12.

Ber. ser. 2. de Aduen. cir. fin.

B. Maria benedicta per temperantiam contra gulam.

Eccli. 40. c

August. de

tiam

tiam merito per *Aue*, salutatur: quomodo propter copiosissimam gratiæ affluentiam, merito gratia plena commemoratur: quomodo propter familiarissimam Dei præsentiam Dominus secum fore insinuat. Ostendendum autem nunc est quomodo propter vtilissimam proles suæ excellentiam, merito benedictus fructus ventris sui proclamatur. *Benedictus*, ergo, *fructus ventris tui*, ô benedicta mater filij Dei. Hic est ille fructus, de quo propheta dicit: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos. Quod exponens Beda dicit. Dedit Dominus benignitatem, quia in ingressu vnigeniti sui, virginalis vteri templum, Spiritus sancti gratia, consecrauit. Et terra nostra dabit fructum suum, quia eadem Virgo, quæ de terra corpus habuit, Filium genuit diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialem. Considerandum autem est, quod fructus iste fructus generosissimus, fructus deliciosissimus, fructus virtuosissimus, fructus copiosissimus est. Fructus, inquam, generositate sublimissimus, fructus delectabilitate desiderabilissimus, fructus virtuositate vtilissimus, fructus copiositate vniuersalissimus.

Primo consideremus, charissimi, quomodo fructus vteri virginalis generosissimus sit. Generosus quid est, quia de vtero regali est. Generosior autem est, quia de vtero virginali est. Generosissimus certe est, quia de vtero paternali, de vtero, inquam, Patris æterni est. Dico charissimi, quod generosus est fructus iste, quia de vtero regali, de vtero, inquam, regis David prodijt, sicut sibi Dominus promiserat, dicens in Psalmo: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Hoc autem promissum Apostolus testatur, dicens ad Romanos: Qui factus est ex semine David secundum carnem: Et certe fructus iste generosus & nobilis est, non solum propter Regem David, sed & propter omnes illos nobiles Reges, progenitores suos, per quos secundum genealogiam à Matthæo descriptam propagatus in mundum venit, iuxta illud Sapientie: A regalibus sedibus venit. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior tamen est propter vterum virginalē, de quo dicitur: *Benedictus fructus ventris tui*: ventris vtiq; qui secundum quod in virga Aaron significatum fuit, florem virginitatis simul cum fructu fecunditatis retinuit. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Nascitur Christus ex muliere, sed cui fecunditatis fructus sic accedat, vt non decidat flos virginitatis. Ista fructus virginalis nobilitas sicut mirabilior, ita excellentior est, quam prima, plusquam cæli exaltentur à terra. O vere mirabilis & inaudita nobilitas, ô vere nobilis de Virgine natiuitas. Nobilitas, inquit Augustinus, fuit nascētis in virginitate parietis, & nobilitas parientis in Diuinitate nascētis. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior autem propter vterum virginalē, generosissimus tamen propter vterum paternale. Vnde de isto fructu accipi potest illud Osee: Ex me fructus tuus inuentus est. Originale habet, tuus, sed Septuaginta habet, eius. Dicat ergo Deus Pater ad Mariam, dicat ad fidelem animam, dicat ad Ecclesiam: Ex me fructus tuus inuentus est, tuus ô maria, ad hunc fructum producendum electa. Tuus ô anima, ad hunc fructum diligendum electa. Tuus ô Ecclesia, ad hunc fructum percipiendum collecta. Tuus, inquam, tuus. Tuus certe corporaliter per assumptam naturam, tuus spiritualiter per gratiam, tuus sacramentaliter per Eucharistiam, tuus æternaliter per gloriam. Ex me tamen tuus est, quia ex meo vtero genitus est, sicut in Psalmo scriptum est: Ex vtero ante luciferum genui te O vere nimis admiranda, nimisque veneranda nobilitas, quod fructus ventris materni est Filius vteri æterni, & sapientia cordis paterni, sicut & beatus Bernardus de isto fructu, ait: Illius ô maria eris mater, cuius Deus est Pater, Filius Paternæ charitatis, erit corona tuæ castitatis: sapientia paterni cordis, erit fructus vteri virginalis. Ista ergo fructus generosissimi huius nobilitas, primam & secundam in infinitum sua dignitate præcedit, & omnem intellectum humanum & angelicum cum sua sublimitate excedit. Ideoq;

bene de hoc fructu dicitur ab Isaia: Erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis. In magnificentia, propter realem, in gloria, propter virginalem, sublimis propter æternalem siue paternalem generositate.

Secundo consideremus, charissimi, quo modo fructus vteri virginalis deliciosissimus sit. Deliciosus quid est in odore, deliciosior in specie, deliciosissimus vero in sapore. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius charitate percipimus. Dico, charissimi, quod fructus mariæ deliciosus est suauitate odore. Vnde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici: Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris. Fructus vitis, est proles Virginis. Quod tamen vere mirum est, & mire verum est, teste Augustino, qui de hoc fructu sic ait: De creatura Creator omnium procreatus nascitur, de rinulo suo fons magnus educitur, radix omnium de virgulto suo nascitur, & vitis vera palmitis sui fructus efficitur. Fructus vitis vinum est, odor vini delectabilis est. Sic certe odor explorum Christi, odor consolationum Christi, odor promissionum Christi valde delectabilis est animæ Christum sitienti. Et ideo sicut odor vini sitientē, sic odor Christi trahit post ipsum currentem & dicentē: Trahe me post te, &c. Quod nos miseri heu non currimus, sed, vix serpimus, signum est, quod de odore huius fructus heu parum suscepimus. O si olfactum Isaac haberemus, qui huius fructus odore tam longe præsentit, teste beato Bernardo, qui sic dicit: Huius odoriferi fructus fragrantiam sentiebat, qui dicebat: Ecce odor Filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Item, charissimi, fructus iste non solum deliciosus est odore, sed etiā deliciosior est specie & decore. De hoc nota quod dicitur in Leuitico: Sumetisq; die primo fructus arboris pulcherrimæ. Primus dies animam illuminas est fides. Et certe si sumere debemus fructus arboris pulcherrimæ, arbor pulcherrima est Maria, pulchra quidem in folijs oris. Pulchrior autem in floribus cordis. Pulcherrima vero in pulcherrimo fructu ventris. De quo beatus Bernardus infert sic: Si, inquit, fructus ille mortis non solum suavis fuit ad vscendum, sed etiam, teste scriptura, delectabilis aspectu: quāto magis huius vitalis fructus viuificum decore debemus inquirere: illum, inquam, in quem desiderant Angeli prospicere. Pulcher vtiq; fructus Christus est, qui speciosus forma præ Filijs hominum est. Si autem plenius cognoscere volumus fructus huius pulchritudine, recurramus ad ipsam arborē pulcherrimam, requiramus ipsam pulcherrimam eius matrem, & dicamus illud Cantico: Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? Et ecce ipsa respondens statim dicit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Ipse candor lucis æternæ Candidus quidem est diuinitate, rubicundus autem humanitate. Candidus quoque conuersatione, rubicundus passione. Ecce quā pulcher fructus, propter hoc bene de ipso dicit Augustinus: Pulcherrima cælis, pulcher in terris, pulcher in Patre Verbum, pulcher in matre caro & verbum. Hæc autem pulcherrima arbor maria, non solum habet pulcherrimum fructum ventris, sed etiā pulcherrimos habet fructus mentis. De quibus Apostolus ad Galatas scribens, ait: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax patientia, benignitas, bonitas, longanimitas mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Item, charissimi, fructus iste non solum deliciosus est odore, & deliciosior decore, sed etiā deliciosissimus est sapore. Quod bene illa sancta anima experta fuit, quæ in Cantico dicit: Sub umbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quid mirum si fructus iste tam dulcis est, qui tam altus est? Dicit enim beatus Bernardus: Fructus quāto altior, tanto dulcior, ergo tu solus dulcissimus, quia tu solus altissimus. Quo modo autem potest Altissimus esse ille fructus, cuius breuissima est arbor? Sed certe arbor huius fructus maria, & altissima simul est, & breuissima. Altissima dignitate, breuissima humilitate. Altissima in oculis Domini, breuissima in oculis suis, quæ licet hoc modo

Psal. 84. c

Beda ubi sup. prox.

Fructus vteri virginalis generosissimus.

Christus est stirpe regie. Psal. 131. b

Rom. 1. a

Sap. 18. c

Christus ex Virgine.

Bern. ser. 1. de Circumcis. Domini, cir. med.

Osea 14. c

Psal. 109. a

Bern. hom. 3. sup. Miss. est, cir. med.

Isa. 4. a

Fructus vteri virginalis deliciosissimus.

Eccli. 24. c

August. de temp. ser. 9 ante med. tom. 10.

Can. 1. a

Gen. 7. d Ber. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.

Leu. 23. 8

Bern. hom. 3. sup. Miss. est, paulo ante med.

1. Pet. 1. c

Psal. 44. c

Cant. 5. c

Ibidem.

August. de temp. ser. 13. circa med. tom. 10.

Galat. 5. d

Cant. 2. a

modo

Eccli. 11. a

Bern. hom. 3. sup. Miss. est. ante med.

Fructus virginalis vteri virtuosissimus.

Eccli. 1. c

Isa. 11. a

Ast. 4. c

Bern. serm. 2. de Aduen. Dom. post med.

Amos 6. d

Psal. 4. b

Psal. 126. b Hieron. in Psal. 126. tom. 7.

Prov. 11. d

Beda hom. Est. in solem. Deip. V. M. quando saluauit Eli. ab herb. ante med. tom. 7.

Fructus virginalis vteri copiosissimus.

fit breuis, fructus tamen eius est valde dulcis. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Si igitur fructus ventris Mariae in olfactu, in visu, & in gustu deliciosissimus est, ideo vere benedictus est. Sicut etiam beatus Bernardus, testatus est dicens: *Benedictus fructus ventris tui.* Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie.

Tertio, charissimi, consideremus, quo modo virginalis vteri fructus sit virtuosissimus. Nam reuera virtuosus est ad perditorum saluationem, ad saluandorum multiplicationem, & ad multiplicatorum conseruationem. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus virtuosus est ad saluandum, siue ad salutem, propter etiam fructus salutis dicitur. Vnde Ecclesiasticus ait: Corona sapientiae timor Domini, replens pacem & salutis fructum. Quid est, quod dicit pacem & fructum? fructus salutis nostrae & pax nostra ille est, qui fecit vtraque vnum Iesus Christus. Et certe hunc fructum, hanc pacem timor Domini repleuit, teste Isaia, qui ait: Et repleuit eum spiritus timoris Domini. Bene autem dicitur fructus salutis, sine quo nulla salus est nobis: iuxta illud: Non est in aliquo alio salus. Et Anselmus: Non est, inquit, salus nisi quem tu Virgo peperisti. Tu igitur, o Maria, vere es arbor salutis, quae mundo portasti fructum salutis. Sicut beatus Bernardus exclamans dicit: O vere caelestis planta pretiosior cunctis, sanctior vniuersis. O vere lignum vitae, quod solum fuit dignum, portare salutis fructum. Sed heu multi fructum iustum salutiferum faciunt mortiferum, fructumque tam melliferum sibi conuertunt in absinthium aeternum, sicut in Amos dicitur: Conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructus iustitiae in absinthium. Item, charissimi, fructus iste valde est virtuosus, non solum virtute saluatiua, sed etiam virtute multiplicatiua. Vnde etiam in bono exponere possumus, quod scriptum est: A fructu frumenti, vini, & olei sui, multiplicati sunt, vt frumentum ad corpus Christi, oleum ad animam Christi, vinum ad diuinitatem Christi referamus. Fructum quoque frumenti ad Sacramentum corporis Christi, fructum autem vini ad Sacramentum sanguinis Christi, fructum vero olei, ad vnguentum Spiritus sancti referre possumus. Ab hoc ergo fructu multiplicati sunt filii in Ecclesia, & multiplicata est Ecclesia in filiis. Nam omnes filii ventris Ecclesiae, sunt haereditas & merces fructus ventris Mariae, sicut in Psalmo dicitur: Ecce haereditas Domini filii merces, fructus ventris. De hoc quoque beatus Hieronymus ait: Ipse Dominus natus ex Virgine, factus est fructus ventris, cuius assumpta humanitas hanc accepit mercedem, vt gentes vocatae in filiis sint haereditas eius. Item, charissimi, fructus iste benedictus, non solum virtute saluatiua virtuosus, non solum virtute multiplicatiua virtuosior, sed etiam virtute conseruatiua virtuosissimus est. Vnde de hoc fructu possumus accipere illud Prouerborum: Fructus iusti, lignum vitae. Sicut enim lignum vitae, quod fuit in medio paradisi terrestri, virtutem habuit seruandi vitam naturae, sic certe fructus ventris Mariae, qui est lignum vitae, & fructus vitae in medio paradisi Ecclesiae, conseruat vitam gratiae, in medio paradisi caelestis patriae, vitam gloriae. Conseruat quidem vitam gratiae a corruptione culpae, vitam vero gloriae a corruptione omnis miseriae, vt sic recipiamus in fructu Mariae, quod amisimus in fructu Adam & Euae, sicut bene notauit Beda, dicens: Benedictus fructus ventris illius, per quem & semen incorruptionis in agro supernae haereditatis, quam in Adam perdidimus, fructum recepimus. Sit ergo benedictus fructus Mariae salutem dando spiritualiter, saluandos multiplicando vniuersaliter, multiplicatos conseruando aeternaliter virtuosissimus.

Quarto consideremus, charissimi, quo modo virginalis vteri fructus sit copiosissimus. Reuera enim tam copiosus est, quod animam plene potest reficere: tam copiosus est, quod omnibus potest sufficere: tam copiosus est, quod nunquam potest deficere. In primo qui-

dem copiosus, in secundo copiosior, in tertio copiosissimus est. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus tam copiosus est, quod animam rationalem, quam totus mundus, omnisque creatura satiare non potest, fructus iste ad satietatem reficere potest. Vnde scriptum est: De fructu operum tuorum satiabitur terra. Fructus ventris Mariae est fructus operum tuorum Domine. Tuorum utique tuorum, non humanorum, non mortalium, sed tuorum. Tuum enim, Domine, opus est tantae virtutis praeparatio, tuum opus est Gabrielis missio, tuum opus est Spiritus sancti superuentio, tuum opus est tibi & ternis vnio. Talium operum tuorum Domine est fructus iste, quia de talibus operibus, quasi de quibusdam floribus, processit fructus iste. Vnde etiam in Nazareth quod interpretatur, bene apparuerunt flores isti. Dicit enim beatus Bernardus: In Nazareth nuntiatur Christus nasciturus, quia in flore speratur fructus processurus. Terra quae isto fructu satiatur, est anima humana, quae ad modum terrae semper est germinatiua, siue vtilium, siue inutilium herbarum, id est, cogitationum & desideriorum. Ista, inquam, terra fructu Mariae satiatur, sicut scriptum est: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quid mirum si in gloria satientur hoc fructu fruente, cum etiam in miseria satientur credentes? Vnde Cassiodorus exclamans dicit: O fructus ille mirabilis, qui humanum genus dulcissima credulitate satiavit. Vnde non gustare peccare est. Vide ergo quam copiosus iste fructus est, qui animam satiare potest, quam totus mundus satiare non potest. Item, charissimi, fructus iste benedictus non solum tam copiosus est, quod animam infatigabilem potest plene reficere: sed etiam tam copiosus est, quod vniuersitati saluandorum potest bene sufficere. Hinc enim est fructus arboris illius gloriosae, de qua dicitur: Fructus eius nimius, esca vniuersorum in ea est. Vniuersorum certe in Domino viuentium, quiescentium, & resurgentium. Sicut pulchre signaturum potest esse in Leuitico, vbi dicitur: Dabo vobis benedictionem meam anno sexto, & faciet fructum trium annorum. Annus sextus aetatem sextam, septimus septimam, octauus octauam signat. Ite annus sextus est annus plenitudinis, secundum illud Apostoli: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, &c. Hic itaque annus protulit fructum, Dei Filium fructum utique tam copiosum, quod per ipsum, anno sexto viuentium, anno septimo quiescentium, & anno octauo resurgentium, habemus omnes fructus animarum nostrarum. Ipse ergo est fructus sufficiens vniuersitati animarum nostrarum, quia est Dominus sufficiens vniuersitati creaturarum. Hic autem est fructus ventris Mariae, teste Augustino, qui ait: Illa Virgo singulari gratia prauenta est, atque repleta, vt ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet vniuersitas Dominum. Item, charissimi, fructus noster benedictus, non solum in hoc copiosus est, quod animas satiandas potest ad satietatem reficere, non solum in hoc copiosior est, quod animarum satiandarum potest vniuersitati sufficere, sed etiam tam copiosissimus est, quod satiandis animabus & Angelis nunquam potest deficere, iuxta illud Ezechielis: Non deficiet fructus eius. O infinita copia, o copia defectus nescia. Deficere utique non potest copia huius fructus in aeternum, cum sit copiosissime benedictus in aeternum. Ait enim beatus Bernardus: *Benedictus fructus ventris tui*, qui est benedictus in aeternum. Sic ergo fructus iste benedictus copiosus est, dum ad satietatem reficit: copiosior dum satiandorum vniuersitati sufficit: copiosissimus, dum satiandis in perpetuum non deficit. Vides nunc, o lector, vides, o auditor, quam generosissimus, quam deliciosissimus, quam copiosissimus sit fructus ventris Mariae benedictus. Vides, inquam, quo modo sit generosus ex vtero regali, generosior ex virginali, generosissimus ex paternali. Vides etiam quo modo deliciosus sit odore, deliciosior decore, deliciosissimus sapore. Vides nihilominus quo modo virtuosus sit ad curandum, virtuosior ad multiplicandum, virtuosissimus ad conseruandum. Vides insup-

Christus solus animam satiare potest. Psal. 103. b

Bern. serm. 1. sup. Miss. est. cir. med.

Psal. 16. c

Cassiod. in Psal. 1.

Dan. 4. a

Leu. 25. c

Gal. 4. a

Ezech. 47. c

Bern. serm. 3. super Miss. est. ante med.

quomodo copiosus ad satietatem, copiosior ad vniuersitatem, copiosissimus ad perpetuitatem. Hæc duodecim conditiones huius fructus signari possunt per illos duodecim fructus, de quibus in Apocalypsi dicitur, quod Angelus Ioanni ostendit lignum vitæ afferens fructus duodecim. Et quia fructus iste fructus vitæ, lignum vitæ, omnibus hominibus ad vitam producit, ideo merito omni homo ad laudandum huius fructus auctorem inducitur, sicut scriptum est: *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum. Eia nunc benedicta mater huius benedicti fructus, fac ut hoc fructu fruamur in æternum. Per eundem fructum Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Amen.*

LECTIO XVII.

Fructus ventris Beate Mariae quorum sit, & quibus debeatur.

Benedictus fructus ventris tui. Postquam tenuiter vidimus de fructu ventris Mariæ, qualis & quantus sit & credatur: videamus modo quorum sit, & quibus debeatur. Fructus namque iste, non solum est fructus ventris, sed etiam mentis. Fructus est ventris solius Mariæ, fructus autem mentis cuiuslibet fidelis animæ. Fructus ventris per carnem, fructus mentis per fidem. Vnde sanctus Ambrosius, ait: Si secundum carnem vna mater est Christi, secundum tamen mentem omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbum, si tamen immaculata & immunis vitiiis. Igitur secundum Ambrosium, quæcumque mens hunc fructum sibi voluerit adesse, debet à vitiiis immunis esse. Christus enim fructus est mentis non vitiosæ, sed virtuosæ: non vitiosæ per septem vitia capitalia, sed virtuosæ contra septem vitia capitalia. Fructus ergo iste est fructus humilium contra superbiam, fructus amantium contra inuidiam, fructus mitium contra iram, fructus laborantium contra acediam, fructus liberalium contra auaritiam, fructus abstinentium contra gulam, fructus continentium contra luxuriam.

Primo, charissimi, videamus, quomodo fructus iste benedictus sit humilium contra superbiam. De hoc enim accipere possumus, quod dicitur in libro Regum: Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. De domo Iuda fuit beata maria; de domo Iuda est quælibet fidelis anima. Illa corporaliter, ista spiritualiter. Illa per carnem, ista per fidem. Et ideo non solum maria, sed etiam quilibet fidelis volens facere fructum sursum, debet radicem mittere deorsum. Radix autem deorsum mittenda, humilitas est: quæ ad modum radicis semper ad imitendens est. Huius benedictæ radicis arbor, quanto fuerit procerior, tanto radix ipsa debet esse profundior, iuxta illud Ecclesiastici: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Alioquin arbor quanto maior esset, tanto citius vento inflationis subuerteretur, si non magna & profunda humilitatis radice firmaretur. Pensamus ergo quantum illius virgæ radix profunda fuerit, quæ sic in sublime excreuit, quod fructum Angelis altiore ferre meruit, fructum utiq; de quo beatus Ambrosius ait: Ipse fructus est flos radicis. De qua Isaias: *Exiet, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quæcumque anima hanc humilitatis radicem deorsum miserit, ipsa hunc sursum habebit. Sursum, inquam, in alto intellectu, sursum in alto affectu, sursum in contemplatione, sursum in dilectione. Sic ergo fructus iste benedictus humilium est. Ideo maria super omnes homines fuit hoc dignissima, quia super omnes homines humilitate fuit radicatissima. Propter quod bene beatus Bernardus exclamans, dicit: O Virgo virga sublimis, ad quædam celsitudinem verticem sanctum erigis; vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radicem humilitatis.**

Secundo videamus, charissimi, quomodo fructus

A iste benedictus sit amantium Deum & proximum contra inuidiam. De hoc accipere possumus illud Psalmi: *Ecce hereditas Domini filij merces, fructus ventris. Hoc exponens beatus Ambrosius ait: Hereditas Domini, filij sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de mariæ ventre processit. Multi ergo filij sunt merces vnici filij, qui est fructus ventris benedicti. Sed vbi, vel quando meruit hanc mercedem? meruit certe nascendo, meruit in præsepio iacendo, meruit circumcisionem sustinendo, meruit docendo, meruit opera salutis nostræ exercendo, meruit moriendo. meruit, inquam, nobis, triginta tribus annis nobis seruiendo. Et propter hoc iustissime hanc mercedem exigit, dicens: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam. Sed certe non solum filij sunt merces fructus ventris, sed ipse fructus ventris sanctissimi, est merces filij cuiuslibet adoptiui.*

B Qui autem sunt isti filij? audi. Filiorum est diligere patrem, & patris filios. Filij ergo Dei & filij Ecclesiæ sunt, quicumque Deum & proximum diligunt. Vnde Apostolus ad Ephesios: *Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, &c. Et in matthæo dicitur: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filij patris vestri, qui in cælis est, &c. Tales ergo filij, videlicet amatores Dei & proximi, sunt merces huius fructus benedicti, taliumq; filiorum merces est ipse fructus benedictus. Sic igitur fructus iste diligentium est, & ideo maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima: quia super omnes homines fuit charitate affectuosissima. Propter quod bene ait beatus Augustinus sic: Quis dubitare poterit omnino in affectionem charitatis transisse viscera mariæ, in quibus ipsa, quæ Deus est, charitas, nouem mensibus corporaliter requieuit?*

Tertio, charissimi, videamus, quo modo fructus mariæ benedictus sit patientium, & mitium contra iram. De hoc accipiamus quod dicitur in libro Iob: *Acquiesce ergo illi & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Acquiescere & pacem habere, est mitium & patientium. Qui autem tales sunt, ipsi per hæc fructus optimos habebunt. Duo autem optimi sunt fructus, vnus virtutis, alter ventris. Optimus fructus mentis est charitas, de qua Apostolus ait: Fructus autem spiritus, &c. Fructus qui ibi enumerantur, alij quidem sunt boni, alij vero meliores: sed primus qui est charitas optimus est, per quem alij omnes sicut ostendit*

D Augustinus boni sunt. Optimus autem fructus ventris, est Christus. Ille namque bonus fructus ventris est, quicumque in ventre sanctificatus est. Ideoque bonus est fructus ventris Elizabeth, melior autem fructus ventris Annæ, optimus autem fructus ventris Mariæ. Bonus autem fructus ventris Elizabeth Ioannes, melior fructus Annæ Maria, optimus fructus mariæ Iesus. Pensa frater, quis sit iste fructus, & de qua terra sit productus, & videbis quod est optimus. Audi Hieronymum, qui ait: *Fructus est virgo de Virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, Filius ex matre, fructus ex terra. O felices, qui in omnium castigationum disciplina, animarum tam patientem habent, & tam paratum, quod ex hoc iustissime consequuntur fructum patientium, fructum pacatissimum, de quo ad Hebræos Paulus loquitur: Omnis, inquit, disciplina in præsentem quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Exercitatum ergo patientiam habentes, fructum optimum referunt iuxta illud Lucæ: Fructum afferunt in patientia. Sicut ergo fructus iste benedictus est patientium & mitium, & ideo maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit mitissima, ita nec oculo, nec verbo, nec facto tenuissimum impatientiæ signum ostenderit, & patientissima, teste Ambrosio, qui ait: *Nihil toruum in oculis mariæ, nihil in verbis præcox, nihil in actu inuerecundum.**

Quarto, charissimi, videamus, quo modo fructus Ma-

*Psal. 126. b
Amb. comm.
in Luc. lib. 2.
cap. 1. edit.
Rom. tom. 3.*

Zach. 11. 6

Ephes. 5. a

Matt. 5. g

Iob. 22. e

Galat. 5. d

*Hieron. in
Ps. 66. tom. 7.*

Heb. 12. c

Luc. 8. b

*Amb. lib. 2.
de Virg. an-
te med. tom.
4. edit. Rom.*

riae sit exercentium se & laborantium, contra acediam. De hoc dicitur in Sapia: Bonorum laborum gloriosus est fructus. Quarendus ergo est fructus iste cum exercitio laboris, secundum quod apes querit fructum mellis. Fructum, inquam, de quo Ecclesiasticus dicit: Brevis in volatilibus est apes, & initium dulcoris habet fructus eius. Considera, charissime, quo modo apes de horto ad hortum, de arbore ad arborem, de flore ad florem discurret pro fructu mellis: sic & tu meditationibus & desideriis & zelo imitandae virtutis, discurre circa exempla iustorum, & maxime perfectorum. Discurre, inquam, de horto ad hortum, idest, de statu ad statum. Discurre de arbore ad arborem, idest, de iusto ad iustum. De flore ad florem, idest, de virtute ad virtutem, de exemplo ad exemplum. Discurre maxime super illum florem, in quo inuenies totum dinini mellis fructum, super illum vtiq; florem, qui est & flos, & fructus. De quo beatus Ambrosius ait: Flos Mariae Christus est, qui velut bonae arboris fructus, pro nostrae processu virtutis nunc fructificat in nobis. Laboremus fratres bene pro hoc fructu, quia bonorum laborum gloriosus est fructus. Nota ergo: non quorumcumque laborum, sed tantum bonorum laborum est fructus iste, non enim est illorum laborum, de quibus dicitur in Sapia: Sapientiam qui abiicit, & disciplinam infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu. Sic ergo fructus iste benedictus exercentium se in bono, contra acediam. Et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in bono fuit exercitissima, sicut bene ostendit Beda, qui super hoc verbo, Magnificat anima mea Dominum, inducit ipsam sic loquentem: Totum animi affectum in agendis gratiarum laudibus offero, totum quod vivo, quod sentio, quod discerno in eius magnitudine contemplanda, totum in eius praecipis obseruandis impendo.

Quinto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariae sit liberalium contra auaritiam, & maxime illorum liberalium, qui pro hoc fructu renuntiant omnibus temporalibus. iuxta illud Canticorum: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, relinquendo scilicet omnia, dicit Interlinearis. Et iterum Glossa dicit: Per mille perfectio, per argentum omne mundanum accipitur. Qui ergo perfecte omne mundanum pro Christo relinquit, ipse quasi mille argenteos pro hoc fructu tradit. Sed ecce qui dare noluerit mille, omnia relinquendo, det saltem aliqua pro hoc fructu, pauperibus subueniendo, vt sicut oliua fructifera, fructum misericordiae ferendo. Quia vero summus misericordiae fructus est summa misericordiae, quae est Deus: ideo Maria, quae habet misericordiae fructum copiosissime tulit. Ipsa sicut oliua fructifera, ipsa quasi oliua speciosa in campis, conuenientissime fuit: Propter quod bene Ioannes Damascenus dicit: Maria in domo Domini plantata, & impinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Heu quam longe ab isto fructu misericordium, & terrena non concupiscentium, sunt animae auarorum. De quibus dicitur: Ab sollicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitae euntes suffocantur, & non referunt fructum. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Sic ergo fructus iste benedictus liberalium, & temporalia contemptium est, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in contemptu temporalium fuit liberalissima, testante beato Bernardo, qui ait: Quidquid Maria honoris in populo, quidquid rerum terrenarum de paterna domo habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercore, vt Christum lucrifaceret.

Sexto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariae sit abstinentium contra gulam. Et de hoc notemus quod dicitur a Salomone: De fructu oris sui satiabitur bonis. Fructus Mariae fructus oris dici potest, non solum, quia oris oratione & doctrina, sed etiam, quia oris abstinentia acquiritur. De isto fructu satiabitur spiritua-

libus, qui pro isto fructu abstinentis est a bonis temporalibus. Satiabitur bonis de isto fructu, quicumque esurit & sitit corporaliter, magis autem spiritualiter pro isto fructu. Vnde beatus Bernardus ait: Bonus fructus est, qui animarum esurientium & sitientium iustitiam, esca & potus est. Bene qui pro hoc fructu esuriunt in mundo, quia de ipso satiabuntur in caelo, iuxta illud Saluatoris: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Hic ergo pro hoc fructu abstinentes, ibi erunt de isto fructu comedentes. Vnde Ilaias dicit: Dicite iusto, quoniam bene: quoniam fructum adinventionum suarum comedit. Si ergo fructus iste benedictus est abstinentium contra gulam, & ideo Maria super omnes homines fuit contra gulam temperatissima. Propter quod bene Ioannes Chryostomus ait: Comestrix, aut vinolenta nunquam Maria fuit, non leuis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, talia certe intemperantiam sequi solent.

Septimo, charissimi, videamus, quo modo fructus ventris Mariae sit continentium contra luxuriam. De hoc enim dicit Sapiens: Felix sterilis & incoquinata, quae nesciit thorum in delicto, habebit fructum in respectu animarum sanctarum. In respectu, inquam, per gratiam, magis autem in respectu per gloriam. Et certe fructus ventris altissimi, fructus ventris virginalis merito est fructus continentium specialis. Cum enim per fructum Virginis benedictum, benedicantur omnes fideles generaliter, merito continentibus benedicantur per ipsum specialiter, per quem etiam continentium Regina benedicta est pra omnibus, vt dicit beatus Bernardus declarans: Vere benedictus fructus ventris tui, in quo benedicta sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum caeteris, & etiam differentius a caeteris. Vae luxuriosis, qui nullam partem habent in fructu virgineo: vae miseris, qui nullum habent rami, qui possit ferre fructum virgineum. Vnde de adultera dicitur in Ecclesiastico: Rami eius non dabunt fructum. Igitur fructus iste benedictus est continentium contra luxuriam, & ideo Maria super omnes fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit castissima, sicut bene testatur Chryostomus, dicens: O ineffabilis laus Mariae, magis credebat Ioseph castitati eius, quam vtero eius, & plus gratiae quam naturae, possibilis credebat mulierem sine viro concipere, quam Mariam posse peccare. O igitur Maria felicissima, quae vere tanquam virtuosissima fructu diuino fuisti dignissima, adiuua nos, vt virtutibus ad hunc fructum pertingere valeamus, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum. Amen.

LECTIO XVIII.

Fructus Ventris Beatae Mariae, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim utilitatibus eius.

Benedictus Fructus ventris tui. Vidimus de benedicto fructu ventris Mariae quis, & qualis fuit, vidimus quoque quorum, & qualium sit: videamus nunc ad quos & ad quales effectus necessarius sit. Nam fructus iste contra malum, fructus ad bonum necessarius est. Necessarius est quidem propter sex effectus contra malum, necessarius est etiam propter sex effectus ad bonum. Huius itaque benedicti fructus sunt duodecim effectus valde viles, siue utilitates valde notabiles, pro quibus merito eiusdem fructus laudant omnes homines, iuxta quod scriptum est in Psalmo: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. Primus ergo fructus effectus, est expiatio culpae mortalis, secundus pacificatio inimicitiae capitalis, tertius sanatio plagae originalis, quartus releuatio inediae mentalis, quintus euitatio irae iudicialis, sextus elongatio poenae gehennalis, septimus renuntiatio substantiae temporalis, octauus locupletatio animae rationalis, nonus consummatio vitae spiritualis, decimus multiplicatio Ecclesiae vniuersalis, vndecimus reintegratio rui-

Bern. ubi supra proxime.

Luc. 6. c

Isa. 3. b

Chrysostr. hom. 3. oper. imp. in Matthaum, to. 2.

Sap. 3. e

Bern. hom. 3. sup. Miss. est. ante med.

Ecclesi. 23. d

Chrysostr. ibid. ubi supra proxime.

Fructus Virginis, nempe Fluius eius 12. utilitates habet.

Psal. 66. b

næ empyrealis, duodecimus perpetuatio gloriæ æternalis.

Primo ergo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad expiationem culpæ mortalis. De hoc exponi potest, quod dicitur in Isaiâ: Iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Omnis fructus intelligi potest ille, de quo beatus Bernardus loquens, ait: In cruce pendet omnis fructus vitæ, quia ipsa arbor vitæ in medio paradisi. Omnis ergo fructus est totus fructus totus ille. Hic fructus ad hoc datus est, ad hoc natus est, ad hoc passus est, vt auferatur peccatum hominis. Ipse enim, sicut Angelus inquit apud Matthæum, saluum fecit populum suum à peccatis eorum. Ipse quoque est, de quo Ioannes dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iste ergo agnus, iste cerce fructus tollit peccata mundi, tam mortalia, quam venialia: vt qui per hunc fructum purgatus à mortalibus eiusdem fructum portat, purgetur, & a venialibus, vt fructum abundantius ferat, iuxta illud: Omnem, qui facit fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.

Secundo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad pacificationem inimicitiae capitalis, quæ fuit inter Deum, & hominem, inter Angelos, & homines. Vnde Isaiâs ait: Creauit fructum labiorum pacem, pacem; ei qui longe est, & qui prope est. Fructus ventris Mariæ bene potest dici fructus labiorum Mariæ: quia dum de labiis suis stillauerunt melliflua verba illius; Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, statim concepit mellifluum fructum suum. O vere melliflua labia, sicut dicitur in Canticis: Fauis distillans labia tua sponsa. Horum ergo labiorum fructum Iesum Christum, Deus Pater creauit, siue fecit pacem, pacem, inquam, ei qui longe est per culpam, vt fiat prope per gratiam, pacemque ei qui prope est per gratiam, ne fiat longe per culpam. Ipse enim, sicut Apostolus ait, est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Fructus iste etiam factus est pax inter homines, quæ longe est in mundo, & inter Angelum, qui prope est in cælo, vtrosque enim pacificauit in patibulo, iuxta illud Apostoli: Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Itaque fructus iste pax hominis ad hominem, pax hominis ad Angelum, & pax hominis ad Deum factus est. Quid mirum si per hunc fructum pacem habeat homo cum Deo, cum ipse fructus pacificans sit Deus & homo? Testatur Beda, qui ait: Terra nostra dabit fructum suum, quia Virgo Maria, quæ de terra corpus habuerat, D

Filium genuit, diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialem.

Tertio, charissimi, fructus Mariæ benedictus necessarius est ad curationem plagæ originalis: graui enim plaga, immo grauibus plagis homo incidens in latrones, vulneratus est, dum per originale peccatum tam cæcus ad verum, tam infirmus ad bonum, tam pronus ad malum factus est. Sed hæc plagæ per hunc fructum sanantur. In hac quidem vita in parte sanantur per gratiam, in futura vero tota in toto sanabuntur per gloriam. Vnde bene legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Iohanni lignum vitæ, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Lignum vitæ est Mater vitæ Maria: vel lignum vitæ, est lignum crucis; vel etiam lignum est ipse auctor vitæ Iesus Christus, qui E

est fructus vitæ: huius folia sanatiua sunt verba, & documenta ædificatiua. Si autem sanatiua sunt folia eius, quanto magis sanatiuus est ipse fructus? Vt ergo per hunc fructum sanemur, accedamus ad arborem eius, accedamus, inquam, ad Mariam orantes cum Anselmo, qui orans, ait: Exaudi me Domina, sana animam serui tui peccatoris per virtutem benedicti fructus ventris, qui sedet in dextera omnipotentis Patris sui.

Quarto, charissimi, fructus Mariæ benedictus necessarius est ad releuationem inedia, siue famis mentalis, ne propter defectum nutrimenti, deficiant animalia Dei. Propter quod bene dicitur à Propheta Ioële: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa

A deserti, & lignum attulit fructum suum. Desertum, quod sine cultura germinat & profert pastum animalium, signare potest Mariam, quæ sine cultura maritali protulit Filium, qui est pastus omnium fidelium. Ideo bene de ipsa dici potest illud Ezechielis: Terra illa inculta, facta est vt hortus voluptatis. Speciosa huius fertilis deserti sunt speciosa germina cælestium desideriorum, speciosa herbæ operum bonorum, speciosi flores virtutum, & donorum, speciosa folia vtilium verborum, & certe speciosus fructus ventris sui, qui est pastus omnium iustorum. Maria est desertum hoc speciosum, Maria quoque est lignum hoc fructuosum, de quo dicitur: Et lignum attulit fructum suum. O vere mirabilem fructum, per quem tam famem, quam sitis releuatur animarum, sicut testatur beatus Bernardus dicens: Bonus fructus, qui animarum esurientium, & sitientium esca & potus est. Nolite ergo timere animalia Dei, nolite timere fideles Christi, quod inedia deficiatis, cum plena pascua in deserto plenum fructum in ligno, plenum etiam pabulum in præsepio habeatis. Ait enim beatus Bernardus: Natus reclinatur in præsepio, vt fideles omnes velut facta animalia carnis suæ alimento reficeret. Et beatus Augustinus ait: O præsepe splendidum, in quo iacuit fœnum animalium, sed Angelorum inuentum est pabulum.

Quinto, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus ad euitationem iræ iudicialis, quam vtique certam habet omnis iniustus, sicut fructum, quo iram iudicij euadere certum vtique habet omnis iustus. Vnde in Psalmo dicitur: Si vtique est fructus iusto, vtique est Deus iudicans eos in terra, eos, id est, iniustos, sicut exponit Glossa. Iniustos namque iudicabit Deus in terra, dum in iudicio iusti in aère erunt: iniusti vero in terra remanebunt, quia terrenis contra Deum adhæserunt, ita vt dicere possent: Adhæsit in terra venter noster. Dominus ergo ibi sicut vtique est fructus suauis iusto, sic vtique erit iudex grauis iniusto. Væ ergo eis, qui fructum tam suauissimum conuertunt sibi in iudicium amarissimum, sicut dicitur in Amos: Conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium. Fructus, iustitiæ fructus iusti. Iustus est fructus Mariæ, de quo certe Psalmista ait: Iustum fructum dedit terra Virgo, quia veritas de terra orta est.

Sexto, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad elongationem, siue declinationem pœnæ gehennalis, siue mortis æternalis, de quo exponere possumus, quod dicitur in libro Regum: Transferam vos in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis, & olei ac mellis, & viuetis & non motiemini. In terram Mariæ, vel in terram Ecclesiæ transferentur, qui toto corde ad ipsam conuertuntur. Hæc autem terra valde est fructifera, ferens fructum panis, vini, olei, & mellis, Dominum nostrum Iesum Christum. Ipse namque nobis est fructus panis confortantis, contra defectum: ipse nobis est fructus vini, ad perfectum: ipse quoque nobis est fructus olei illuminantis intellectum: ipse insuper nobis est fructus mellis, dulcorantis affectum. Per huiusmodi certe fructum, viuetis, charissimi, non moriemini morte æterna. Benedicta sit terra huius fructus, benedictus super omnia sit ipse fructus, per quem exempti sumus à tantis malis, sicut etiam bene declarauit Anselmus, cum dixit: Quid digne refer à Genitrici Dei, & Domini mei, & per cuius fœcunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum, de morte æterna sum exemptus, per cuius proleam perditus sum restitutus, & de exilio miseria ad patriam sum reductus? *Benedicta in mulieribus*, hæc omnia mihi dedit benedictus fructus ventris tui in regeneratione baptismatis sui. Væ ergo omnibus ab isto fructu alienis. Scriptum namque est: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Septimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad renuntiationem, siue contemptum substantiæ temporalis. Vnde in Canticis dicitur: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, Relinquendo temporalia, dicit Interlinearis. Nam sicut alia glossa dicit, per mille

perfe

Fructus ventris Mariæ necessarius ad expiationem culpæ mortalis.

Isa. 27. c

Matt. 1. d

Ioan. 1. d

Ioan. 15. a

Isa. 57. d

Luc. 1. d

Cant. 4. a

Ephes. 2. c

Coloss. 1. c

Beda hom.

Æst. in solem. Deip.

V. M. quando saluauit

Elizabet, rom. 7.

Fructus ventris Mariæ necessarius ad curationem plagæ originalis.

Apoc. 22. a

Apoc. 22. a

Ioëlis 2. e

Ezech. 36. g

Ioel. 2. e

Bern. hom. 3. sup. Miss. est. ante med.

August. de temp. ser. 9. post med. tom. 10.

Psal. 57. b

Psal. 43. d

Amos 6. d

Psal. 66. a

4. Reg. 18. g

Matt. 3. c

Cant. 8. d

perfectio, per argentum vero omne mundanum accipitur. Vnde quasi mille argenteos pro hoc fructu dat, quicumque perfecte omnibus temporalibus pro Christo renuntiat: & vere merito pro hoc fructu omnia temporalia feruenter vilipendit, quicumque quam pretiosissimus sit ille fructus diligenter attendit dicens illud Prouerbiorum: Melior est fructus mens auro & lapide pretioso, & gemma mea auro electo. Vir certe est, quicumque tam virilis est; vt autem ille viriliter pro hoc fructu contemnere debet non solum res, & diuitias, sed etiam honores & potentias, dicens illud Iudicum: Non possum deserere dulcedinem meam, fructusque dulcissimos, & ire vt inter cetera ligna promouear. Suauissimi sunt fructus Christi, & charitas. Ligna siluarum, sicut dicit Glossa, sunt homines infructuosi, æterno incendio præparati. Igitur propter fructus istos suauissimos viriliter contemnat honores, super ligna siluarum periculosissimos: viriliter contemnat omnia propter fructum benedictum, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula.

Octauo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad locupletationem, siue repletionem animæ rationalis. Vnde dicitur in Prouerbiis: De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. Dominum Iesum non solum fructum ventris, sed etiam fructum oris non incongrue fateamur: quia ipsius oris prædicatione, oris confessione & oris oratione meremur. Ipsum quoque ore exteriori sumimus sacramentaliter, ore quoque interiori spiritualiter. Propter quod Hieronymus ait: Flos Mariæ factus est fructus, vt nos illum comedemus. De illo fructu oris vnusquisque replebitur fidelis bonis spiritualium diuitiarum, bonis, inquam, virtutum & gratiarum. De talium bonorum repletionem Apostolus dicit: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis, in spe & virtute Spiritus sancti. O vere beata huius fructus plenitudo, qua repletus est non solum ager Virginis hunc fructum producentis, sed etiam saccus vnus cuiusque fidelis hunc fructum continentis, sicut pater per beatum Hieronymum, qui ait: Bene ager plenus dicitur, quia plena Virgo Maria pronuntiat, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit, & nos omnes de plenitudine eius accipimus gratiam pro gratia.

Nono, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad perfectionem vitæ spiritualis. Vnde de viro perfecto bene in Psalmo dicitur: Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, &c. vsque, prosperabuntur. Quid intelligere debemus per decursus aquarum, nisi irrigationes gratiarum, per quas homo dat, siue profert fructum suum Dominum Iesum Christum? Tres autem hic conditiones perfectæ vitæ insinuantur, quæ hominem hoc fructu fructiferum comitantur. Perfectorum namque est tempus suum non negligere, propter quod bene dicitur: Fructus suos dabit in tempore suo. Perfectorum quoque est in verbis inutilibus non defluere, propter quod bene additur: Et folium eius non defluet. Perfectorum insuper est quæ spiritui prospera sunt, non omittere, propter quod bene subiungitur: Omnia quæcumque faciet, prosperabuntur. Vel certe ei qui hunc fructum per charitatem tulerit omnia prosperabuntur, quando sibi omnia in bonum cooperantur, sicut scriptum est: Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Beatus vir qui tam perfecte tulerit fructum istum, vt tempus suum non transeat infructuosum, vt verbum sibi non defluat otiosum, vt opus sibi non pereat virtuosum, sicque sit tanquam lignum fructiferum spiritualiter, quemadmodum etiam Maria fuit corporaliter, de qua beatus Bernardus, ait: O vere lignum vitæ, quod solum dignum fuit, portare salutis fructum.

Decimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad multiplicationem Ecclesiæ vniuersalis. Vnde dicitur: De fructu manuum suarum plantauit vineam. Dominus Iesus sicut bene dicitur fructus ventris, quia ventre concipitur, & sicut bene fructus oris dicitur,

quia ore sumitur; ita bene fructus manuum dicitur, quia manibus bonorum operum acquiritur, manibus quoque sacerdotalibus ministratur. Vnde fructus iste plenissime est fructus Mariæ, fructus certe ventris eius est, quia de ventre eius singularissime natus est. Fructus etiam oris eius est, quia ore eius dulcissime comunicatus est: fructus quoque manuum eius est, quia manibus eius deuotissime attritus est. De isto itaque manuum fructu, Maria, vel primitiua Ecclesia, sicut exponit glossa, plantauit vineam, id est, Ecclesiam vniuersalem per orbem diffusam. O quo modo palmites huius vineæ, videlicet fideles Ecclesiæ, per hunc fructum multiplicati sunt, dum rectores Ecclesiæ in cordibus fidelium eundem fructum spiritualiter nasci fecerunt. Hinc bene in Psalmo dicitur: Fecerunt fructum nativitatis, & benedixit, eis & multiplicati sunt nimis. Et quia Ecclesia de omnibus generationibus est per hunc fructum multiplicata, ideo virgo hunc fructum producens, merito ab omnibus generationibus prædicatur beata. Propter quod bene ipsa ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. De quibus verbis loquens Bernardus, inducit Mariam loquentem sic: Ecce iam video, quod futurum est in me, quis fructus procedat de me, quot & quanta bona non mihi soli, sed omnibus generationibus prouenient per me.

Vndecimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad restaurationem ruinæ empyrealis, ruinæ, inquam, factæ in cælo empyreo. De hoc notare possumus, quod Dominus de medulla cedri plantare volens, dixit per Ezechielem: In monte sublimi Israël plantabo illud, & erumpet vt germen, & faciet fructum. Mons sublimis, est sublimis illa mansio, sublimis illa societas Angelorum, quæ bene mons Israël dicitur, quia Israël visio Dei interpretatur. Et ecce Angeli semper sunt in visione Dei, testante eo, qui ait in Euangelio Matthæi: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. In isto sublimi monte, in ista sublimi Angelorum societate Deus plantauit illud, quod de massa perditionis elegit, plantauit, inquam, medullam cedri, medullam generis humani, id est, omnes electos Dei, quorum quidam in re, quidam in spe plantati iam sunt in Angelico monte. O vere super omnia diligendus fructus, propter quem tam sublimiter plantatur omnis electus. Libenter hunc fructum Dominum nostrum Iesum Christum portare possumus, propter quem inter Angelos iam in spe plantati sumus, hunc etiam fructui semper gratias agimus, cuius gratia Angelorum vniuersitatem reintegramus. Vnde huius fructus mater Maria bene potest gloriari, & dicere verba illa, quæ beatus Bernardus, quasi ex ore Mariæ loquens, ait: Angelicarum generationum numerus per meum generatum reintegrabitur, & hominum generatio per Adam maledicta, per benedictum fructum ventris mei ad æternam beatitudinem regenerabitur.

Duodecimo, charissimi, necessarius est Mariæ fructus benedictus, ad perpetuationem gloriæ æternalis, quæ æterna non esset, nisi per hunc fructum conseruaretur. Vnde dicitur in prouerbiis: Fructus iusti lignum vitæ. Optime fructus iste dictus est lignum vitæ, quia sicut lignum fuit ad conseruandam vitam naturalem in paradiso terrestri, sic Christus est ad conseruandam vitam æternalem in paradiso cælesti. Hæc ergo tanta bona, quæ per benedictum Mariæ fructum consequimur, benedictus ille Anselmus bene aduertit, cum dixit: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ prouenerunt.

Sic ergo, charissimi, audistis, quomodo benedictus fructus Mariæ necessarius omnino est. Primo ad expiandam culpam mortalem. Secundo ad pacificandam inimicitiam capitalem. Tertio ad sanandam plagam originalem. Quarto ad reuelandam inedia mentalem. Quinto ad vitandam iram iudicalem. Sexto ad declinandam poenam gehennalem. Septimo ad contemnendam substantiam temporalem. Octauo ad locupletan-

Prou. 8. b

Iudic. 9. b

Prou. 12. c

Hieron. in Psal. 99. tom. 7.

Rom. 15. c

Hieron. ser. de Assumpt. s. Virg. qua est ep. 10. to. 9. post med.

Psal. 1. a

Ibidem.

Rom. 8. d

Fructus Mariæ necessarius ad Ecclesiæ multiplicationem.

Prou. 31. c

Psal. 106. d

Fructus Mariæ necessarius ad restaurationem ruinæ empyrealis. Exe. 17. e

Matt. 18. b

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuationem gloriæ. Prou. 11. c

Epilogus.

dam animam rationalem. Nono, ad consummandam vitam spiritualementem. Decimo ad multiplicandam Ecclesiam vniuersalem. Vndecimo ad reparandam ruinam empyrealem. Dnecimo ad conseruandam gloriam æternalem. Et ecce hi duodecim effectus, siue utilitates huius fructus, signari possunt, per duodecim fructus Ligni Vitæ, quos omnes habemus in fructu vëtris Mariæ. De quibus duodecim fructibus legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Ioanni lignum vitæ, afferens fructus duodecim. Aduua ergo nos, ô benedicta in mulieribus, vt per benedictum fructum ventris tui, benedictionem horum duodecim fructuum consequamur. Aduua, ô Virgo fructifera, vt per fructum tuum his fructibus, ita fructuosi efficiamur, quod per hos fructus fructu tuo frui perpetuo mereamur. Aduua, ô dulcissima, vt nobis concedat dulcedine sua frui, ille liberalissimus communicator sui benedictus fructus ventris tui. Qui cum Patre, & Spiritu sancto vniuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

S. BONAVENTURÆ,

EXIMII ECCLESIAE DOCT.

de Compassione B. Mariæ Virginis,

OFFICIUM.

Officium de Compassione Beatae Mariae Virginis, à Matutino ad Completorium vsque deuote cõcinnauit Auctor, sicut illud de Passione Domini, quod habetur supra pagina 417. huius tomi. Exprimit in eo Matris maestissima pientissimos affectus ob dilectissimi Filij passionem & mortem. Cui quidem sanctissima Matri cõpati, eandemque precari nos docet, vt impetret nobis à Filio suo Domino nostro veram cordis cõpunctionem, qua peccati grauitatem sentientes, eluamus pœnitentiæ lacrymis nostra delicta, ob qua idem Dominus mortem Crucis pertulit. Dum vero S. Bonauentura B. Virginis Matris de morte Filij conceptum dolorem per varios maestitia affectus exaggerat, in ipsius Sancti Doctoris verbis potius est attendendus feruor pie deuotionis, quàm rigor propriae locutionis. Quamuis enim Virgineus dolor plene enarrari, aut concipi non possit, nisi tantum fuisse credamus, quatum vnquam dolere potuit de tali Filio talis Mater: Verum tamen, ait Bernardus de lamentatione Virginis, reatum erat amoris & mœroris continens modum. Non desperabat, sed pie & iuste dolebat, sperans tamen, firmiterque tenens ipsum secundum promissum suum tertia die resurgere. Hæc Bernardus. Cuius documentum apponere hic visum est in utilitatem Concionatorum, qui in enarrandis doloris affectibus ipsius Sanctissime Virginis, eam moderationem adhibere debent, ne dum acerbitatem doloris Virginei ponderant, & amplificant, eius dignitati & excellentiæ quidquam derogent.

AD MATVTINVM.

OMINE labia mea aperies. R. Et os meum, &c.

V. Deus in adiutorium meum, &c.

R. Domine ad adiuuandum me, &c.

Inuitator. Cum Maria Virgine ferui-

de ploremus in sepulchro positum. Venite adoremus.

Psalmus.

Venite mares, fœminæque, ploremus cum Maria Virgine, planctibus fruamur intimis, facies rigando lacrymis. Cum Maria. Cor nostrum ploret, & oculus noster purgetur amoris stimulo: heu Mater carens contagio, tam dulci priuatur filio. Venite. Innocens & expers criminis, moritur misertus hominis, mœroris simus consocij, cum simus causa supplicij. Cum Maria. Gloria Virginis Filio, qui in hoc exilio, se dedit tormentis asperis, vitam reddendo miseris. Venite adoremus. Cum Maria Virgine.

Hymnus.

Imperatrix clementiæ,
 Rorem infunde gratiæ,
 In meum cor tam aridum,
 Vt tibi fiat placidum.
 Largire, quod concipiam
 Tecum cordis angustiam,
 Flens mortem, quam Rex patitur,
 Per quem mundus construitur.
 Tuus tractatur Filius,
 Longe quàm latro vilius:
 Irritus fert ludibria,
 Gente vallatur impia.
 Sit honor, laus, deuotio,
 Iesu Mariæ Filio,
 Tenso crucis patibulo,
 Pro redimendo populo, Amen.

Antiphona.

Noctem.

Psalmus.

Pofuerunt me in lacu inferiori. Super me confirmatus est furor. Longe fecisti notos meos, &c.
 Traditus sum, & non egrediebar, oculi languerunt præ inopia. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Noctem, qua Christus capitur, absq; somno duxisti, & soporatis cæteris, flens vigil permansisti.
 V. Cæteri cum inter fletus obdormirent.
 R. Tu sola mœstas celebraisti vigilias. Pater noster.
 V. Et ne nos inducas, &c.
 R. Sed libera nos, &c.

Absolutio.

Noli me relinquere Iesu Fili bone, fac vt tecum moriar tali passione. Amen.
 Iube Bened. Pro nobis ora crucifixum Virgo decora. Amen.

Lectio prima.

Prolem in cruce pendentem mœsta Mater aspiciens, lacrymatur incessanter: pectus sacrum percutiens, plures mouit ad mœrorem, suo ploratu querulo, natum videns cruentatum, crucis tensum patibulo, animam mœstæ Parentis tunc pertransiuit acrius, iuxta verbum Simeonis heu passionis gladius: sic dum plorat mortem prolis, quem blasphemauit populus, solus erat consolator eius custos & discipulus. Tu autem, R. Consolari Mater non potuit, sic tractatum videns, quem genuit. Hæc dolorem maiorem habuit, quàm Saluator, qui tot sustinuit. V. Mortem Dei videns, quem aluit, nulla Mater sic vnquam doluit. Hæc dolorem.

Iube Bened. Mors prolis Dei Patris, vita nobis sit precibus piæ Matris.

Lectio secunda.

Dum de cruce depositus ad tumulum portatur, inter dolores anxios, portantes sic affatur. Sustine-

te

te paululum, quod dolorem meum plangam, & meum A dilectissimum deosculer, mihi meum dilectissimum subtrahere nolite. Si sepeliri debeat me secum sepelire. Accessit sic ex animis, se super corpus iecit, & sacrum vultum lacrymis rigando madefecit. Tu autem. R. Dum videret supplicia prolis exquisita, torquetur & angustia Mater infinita. Triduo spatio dum langueret ita; squalet eius facies nuper tam polita. V. Pœna tam exasperans nunquam est audita: longe sibi charior erat mors quam vita. Squalet.

Iube Bened. Sic nobis pacifica tremendum Virgo pudica. Amen.

Lectio tertia.

Filij præsentia Mater destituta, Gabrielem Angelum sic est allocuta: Ave plena gratia, mihi protulisti, nunc amaritudine sum repleta tristi, subsequenter, inquiens, Dominus est tecum, heu iacet in tumulo, nec est ultra mecum, omnis benedictio quam tu spondidisti mihi fit contraria propter mortem Christi. Tu autem. R. Cum videret, quod clauso tumulo priuaretur tam dulci speculo, prædilecto stans cum discipulo, corde plorat magis, quam oculo. V. Lacrymarum fluente riuulo, fletum mouit astanti populo. Corde. Gloria Patri, & filio, &c. Corde.

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum, &c.

Antiphona.

Fit vox,

Psalmus.

Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Omnes videntes me deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput.

Sperauit in Domino, eripiet eum, saluum faciet eum, quoniam vult eum.

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex utero. Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Fit vox nimis flebilis vox nimis amara Matris, quando capitur sua proles chara.

Capitulum.

Cum audisset Virgo, quod Filius eius captus esset à Iudæis, & ad Annam duceretur ianuis clausis, sacrum pectus tundere & lacrymas effundere non cessauit.

Hymnus.

O Gloriosa Domina,
Quæ tua cruciamina,
Cum Barrabas dimittitur,
Et pœnas Christus patitur?
Pastorem heu percutiunt,
Oves disperis fugiunt:
Te sola cum Discipulo,
Manente sub patibulo.

Nec mirum si sis anxia,
Visa crudeli furia:

Te sciens puram Virginem
Genuisti Deum, & hominem.

Sit honor. V. Nunquam Mater pertulit tam anxios dolores. R. Vt Maria considerans Filij liuores.

Ad Benedictus. Antiphona. Tanquam latro capitur, vndique constrictus cæditur, conspuitur alapis afflictus, o Matris angustia cum audiret ictus, pro nobis hæc tolerans sit Rex benedictus.

Psalmus.

Benedictus, &c. V. Domine exaudi.

Oratio.

Propter terrores illius commotionis, quo cor tuum contremuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum ab impiis captum, ligatum, & ad supplicia tractum, & traditum, adiua nos vt cor nostrum nunc pro delictis nostris terreatur, & moueatur ad pœnitentiam, ne mortis in hora ad occursum aduersarij pauceat, aut ad aspectum tremendi iudicis accusante conscientia contremiscat, sed potius faciem suam videns in iubilo delectetur, ineffabiliterque lætetur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnant, &c.

Ad Primam.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Hymnus.

Ies v nate de Virgine,
Ex mystico spiramine:
Qui mortem crucis pateris,
Confossus plagis asperis.
Amore Matris anxie,
Nostræ parcas miserie:
Suique fletus copia,
Perducat nos ad gaudia.
Sit honor.

Antiphona.

Stabat Maria.

Psalmus.

Astiterunt reges terræ, & principes.
Dirumpamus vincula eorum.
Qui habitat in cælis iridebit eos.
Tunc loquetur ad eos.
Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

D Stabat Maria Mater pia foris plorans agriter, Regem mundi, furibundi dum tractarent vilitate.

Capitulum.

Sit tuarum obsecro lacrymarum riuus in corde meo
Slapideo mœroris motiuus. R. Deo gratias.
V. Per Mariæ lacrymas Pater pietatis. R. Nobis veram gloriam confer cum beatis.
V. Domine exaudi.

Oratio.

Propter gemitus & lacrymas, quibus afficiebaris Virgo dulcissima, quando vidisti Filium tuum dulcissimum iudici præsentari, acriter flagellari, variis illusionibus, & opprobriis affici, impetra nobis dolorem pro peccatis nostris, & lacrymas salutiferæ contritionis, & adiua nos, ne nobis possit inimicus illudere, neque diuersis pro libitu suo tentationibus flagellare, deictosque statuere terribili iudici, sed magis ipsi accusemus, & iudicemus nosmetipsos de excessibus nostris, & veræ pœnitentiæ disciplinis flagellemus, vt veniam, & gratiam in tempore necessitatis, tribulationis, & angustia inueniamus. Præstante eodem, &c.

Ad Terciam.

V. Deus in adiutorium, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine.

Antiphona.

Quam putamus.

Psalms.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.

Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus Filiis matris meæ.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Et operui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Quam putamus Matris mœsticiam, cum videret prolis angustiam? non dolor est, vt Matris Virginis plorantis Dei & hominis.

Capitulum.

Dum Christus ad locum Caluarie duceretur, & crucem sibi baiularet, sequebatur eum Mater mœstissimas voces emittens, & vberes effundens lacrymas, pectus sacrum percutiens. *ψ.* Quæso mihi misero Virginum Regina. *ꝛ.* Tecum flendi lacrymas vberes propina.

Oratio.

Propter angustias & cruciatus, quos cor tuum sustinuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum adiudicatum morti, & crucis supplicio, succurre nobis tempore infirmitatis nostræ, quando corpus nostrum dolore infirmitatis cruciabitur, & spiritus noster hinc propter insidias dæmonum, illinc propter terrorem districti iudicis angustiabitur, subueni, inquam, nobis Domina tunc, ne damnationis æternæ contra nos proferatur sententia, aut ne flammis gehennalibus tradamur æternaliter cruciandi. Præstante eodem, &c.

Ad Sextam.

Deus in adiutorium meum, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine.

Antiphona.

Ad locum.

Psalms.

Arui tanquam testa virtus mea, lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Ad locum supplicij. Virgo cum venisset, postquam suum Filium & crucem conspexisset, augentur planctus & lacrymæ, multiplicantur dolores & angustia.

Capitulum.

Recta cruce Iesus ascendit & extendit brachia, manus & pedes clauantur, quæ videns piissima Mater præ dolore defecit. *ψ.* Rosa rubens vertitur, heu mortis in pallorem. *ꝛ.* Cum in terram fluere sacrum videret cruorem.

Oratio.

Propter doloris gladium, qui pertransiuit animam tuam, Virgo dulcissima, quando Filium tuum dilectissimum cernebas, nudum in cruce leuatum, clavis perforatum, ac per omnia laceratum plagis ac verberibus,

abus, necnon & vulneribus, adiuua nos, vt cor nostrum nunc compassionis, & compunctionis gladius perforat, diuiniq; amoris lancea vulneret, ita vt omnis peccati sanguis effluat à pectore nostro, & à noxiis vitiis emundemur, virtutum indumentis decoremur, semperque mente ac corpore de hac valle miseræ leuemur ad cælestia, quo tandem cum promissus dies aduenerit, aduenire spiritu & corpore mereamur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine, &c.

B

Antiphona.

Agnus mitis, &c.

Psalms.

Tu scis improperium meum, & cōfusione meam, & reuerentiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miseriam.

Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potuerunt me aceto. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Agnus mitis caput excutiens, Heli clamat in cruce moriens, plorat Mater, cum ipso patitur, ad clamorem eius fere commoritur.

Capitulum.

Clamor Christi Matrem angustiat, nullus planctus plangentem fatiat, est vtriusque compassio, nam præcessit summa dilectio. *ψ.* Virgo Filium tuum in cruce conclauatum. *ꝛ.* Redde tuis precibus miseris placatum.

Oratio.

Propter grauamen & tormentum, & quo torquebatur spiritus tuus Virgo sanctissima, quando iuxta crucem Filium tuum præ doloribus voce magna clamantem te Matrem dilectam Ioanni commendatam, in manusque Dei Patris spiritum commendantem attendebas, succurre nobis in fine vitæ nostræ, & maxime tunc, quando lingua nostra nequiuert se ad te inuocandum mouere, cum oculi nostri lumine priuabuntur, aures surdescent, & obturabuntur, omnesq; vires sensuum nostrorum deficient. Memento piissima Domina tunc, quod nunc fundimus preces ad aures tuæ pietatis & clementiæ, & subueni nobis in illa hora extremæ necessitatis, ac Filio tuo dilectissimo commenda spiritum nostrum, per quem tuo interuentu à tormentis & terroribus omnibus eruamur, & ad desideratam cælestis patriæ requiem perducamur. Præstante eodem, &c.

Ad Vesperas.

E Deus in adiutorium meum intende, &c.

Psalms.

Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.

Laboravi clamans, rauca factæ sunt fauces meæ.

Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Omnis ætas desinat mortem Saluatoris, gloriose Virginis prætextu doloris.

Capitulum.

Capitulum.

Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. R. Deo gratias.

Hymnus.

Casta Parentis viscera,
Pœna torquentur aspera:
Dum illum quem conceperat,
Verbo peruersi verberant.
Illum tractant crudeliter,
Cædunt, cruentant acriter.
Hæc audientis anxietas,
Matris crescunt angustia.
Sed cum ad mortem ducitur,
Hunc Mater tristis sequitur:
Pectus perfundens fletibus:
Afficiens liuoribus.
In cruce dum extenditur,
Videns Mater, quod moritur:
Nullus dolor amarior,
Nam nulla proles charior.
Sit honor laus. V. Nulla nouit Genitrix angustias
tam duras. R. Cum plagas inspiceret, & capitis puncturas.

Ad Magnificat Antiphona

Virgo passo Filio pœnas cordis indicat, & plebis in medio dolorem cordis replicat, vrgente supplicio inuenta voce supplicat, quæ quondam præ gaudio cecinit Magnificat.

Psalms.

Magnificat. V. Domine exaudi.

Oratio.

Propter planctum acerbi eiulatus, quem profundo pectoris fonte manante abscondere non valebas, Virgo castissima, quando, vt pie creditur, in amplexus ruebas exanimis corporis Filij tui de cruce depositi, cuius genas ante nitentes, & ora rutilantia, mortis conspicebas perfudi palloribus, ipsumque totum concussum cernebas, liuidum liuoribus, ac concisum vulnere super vulnus: auxiliare nobis, vt nunc sic nostra plangamus facinora, & emplastris pœnitentiæ peccatorum curemus vulnera, dum corpus nostrum morte deformatur, nostra tantum rutilet anima candore innocentia, quatenus digni simus frui mellifluis osculis, cõstringamurque amoris amplexibus super omnia dulcissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui, &c.

Ad Completorium.

Conuerte nos Deus salutaris. R. Et auerte iram tuam. Deus in adiutorium meum intende, &c.

Antiphona.

Nos Matris compassio.

Psalms.

Adversum me susurrabant omnes. Verbum iniquum constituerunt. Etenim homo pacis meæ. Tu autem Domine miserere. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Nos Matris compassio Iesu Rex insignis, seruet à voragine gehennalis ignis.

Hymnus.

O Genitrix egregia,
Cum Iudæos iu furia:
Christum videres capere,
Cor tuum cœpit tremere.
Alta ducens suspiria,
Tu sequebaris anxia:
In fletibus exuberans,
Ad templum vsque properans.
Sit honor laus, &c.

Capitulum.

Sepulto Domino, dispersisque Discipulis, fides vniuersalis Ecclesiæ solum in Domini Matre manebat. V. Post mortem Filij, Virgo cum Ioanne permanebat.

R. Parata semper ad carcerem, & ad mortem.

Ad Nunc dimitt. Antiphona.

Passionis gladius Virgo carens crimine, tuam pertransiuit animam, omni cum grauamine, quod promisit Simeon plenus sacro flamine, cum in templo dixit: Nunc dimittis Domine.

Oratio.

Propter singultus & suspiria, indicibiliaque lamenta, quibus affligebantur intima tua, Virgo gloriosissima, quando Filium tuum vnigenitum animæ tuæ solatium tibi sublatum atque sepultum videbas, ad nos exules filios Eua ad te clamantes & suspirantes in hac valle lacrymarum, illos tuos misericordes oculos conuerte, & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, tuisque suffragatibus meritis, Ecclesiasticis Sacramentis muniri, & sine beato consummari, & æterno iudici tandem misericorditer presentari. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuunt, &c.

S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE DOCT.

C
Opusculum, quod inscribitur:
CORONA B. MARIAE VIRGINIS.

Tractatus iste pulchre Corona B. Virginis inscribitur: cum nõ abs re sit, preces, quæ ad Virginem fiunt, hoc nomine prænotari, siue quia Sertum ex variis floribus confectum, Corona significat, siue quia quasi rota voluitur, & circumfertur. Vtraque enim significatio huic rei bene aptatur. Offerre siquidem B. Virgini Mariae preces varias tanquam suaves & odoriferos flores, siue easdẽ frequenter repetere, & in modum rotæ iterare, ad eiusdem B. Virginis patrocinium nobis conciliandum, plurimum valet. Modus autem iste recitandi Coronam, à S. Bonauentura traditus, paucis præpositis, vel postpositis, similis est illi, quem à S. Iordano excogitatum narrat Surius. die 13. Februarij, tom. 7. de Vit. Sanct. Sanctus enim Iordanus, præmisso Hymno, Ave Maris stella, singulis quinque elementis nominis Maria, singulos quoque aptauit Psal. Pro primo, sc. elemento M. Magnificat, pro secundo A, Ad Dominum cum tribularer, pro tertio R, Retribue, pro quarto I, In conuertendo, pro quinto A, Ad te leuavi oculos meos, deuote recitabat.

E VM iucunditate memoriam nominis Mariae celebremus, vt ipsa pro nobis intercedat ad Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

GAude virgo Maria Mater Christi,
Quæ per autem concepisti:
Gabriele nuntio.
Iesus fructus ventris tui,
Per te detur nobis frui,
In perenni gaudio, Amen.

Antiphona.

Aue Maria.

Psalms.

Magnificat.

Mediatrix Dei & hominum, tu digne magnificas Dominum, quæ solâ concepisti Filium, qui est vera salus humilium, hinc omnium Deum querentium generatio, te beatam dicere, & deuote salutare debet dicens: Aue Maria, *vsque* tui. *R.* Et beatus venter, qui te portauit, Domine Iesu Christe, & beata vbera, quæ suxisti.

O igitur mediatrix nostra Maria, Mater gratiæ, Mater misericordiæ, pro nobis quæsumus intercede, vt vere compunctionis & deuotionis gratiam nobis inspirare dignetur dilectissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus. Qui cum, &c.

Gaude, quia Deo plena,
Peperisti sine pœna,
Cum pudoris lilio.
Iesus fructus ventris tui, &c.

Antiphona.

Alma.

Psalms.

Ad Dominum cum.

Alma Redemptoris Mater eximia, qui tua egressus claustra Virginea, cum his pacificus factus est incolâ, à quibus dura perpeffus est verbera, vnde digna es, ô Virgo puerpera, vt omnis creatura te veneretur, & benedicat dicens: Aue Maria, &c.

R. Et beatus venter, qui te portauit, &c.

O igitur alma Virgo Maria Mater Dei dignissima, pro nobis quæsumus intercedere digneris, vt sanctum propositum, quod Deo inspirante concepimus, ad effectum salubriter perducere valeamus. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo benedicto Filio tuo. Qui cum Patre & Spiritu sancto, &c.

Gaude, quia tui nati,
Quem dolebas mortem pati,
Fulget Resurrectio.
Iesus fructus ventris tui, &c.

Antiphona.

Regina cæli, &c.

Psalms.

Retribue seruo, &c.

Regina cæli lætare cum iubilo: nam qui pendebat in crucis patibulo, surrexit vere summo diluculo, omni oblato contemptus opprobrio. Vnde digne omnis homo, cum gaudio tibi congratulari, & benedicere debet, dicens: Aue Maria, &c.

R. Et beatus venter, &c.

O igitur Regina cæli dignissima, ora pro nobis Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, vt nos Resurrectionis suæ participes efficiat, in præfenti per gratiam, & in futuro per gloriam. Qui cum, &c.

Gaude Christo ascendente,
Et in cælum te vidente,
Motu fertur proprio.
Iesus fructus ventris, &c.

Antiphona.

Imperatrix, &c.

Psalms.

In conuertendo.

Imperatrix & mundi Domina, tuus natus cum quantâ gloria, nostræ carnis sumpta materia, capta præda conscendit æthera, hinc os cordis plenum lætitiæ, & lingua nostra exultatione, te collaudet & benedicat, dicens: Aue Maria.

R. Et beatus venter, &c.

O igitur Imperatrix & Domina nostra benignissima, iure Matris impera tuo dilectissimo Filio Domino nostro Iesu Christo, vt mentes nostras ab amore terrestrium ad cœlestia desideria erigere dignetur.

Qui viuit & regnat, &c.

Gaude quæ post Christum scandis,
Et est honos tibi grandis
In cæli Palatio.

A Iesus fructus ventris tui, &c.

Antiphona.

Aduocata.

Psalms.

Ad te leuauit.

Aduocata miserorum, ad te sunt oculi seruorum, te assumpsit Rex cælorum, super choros Angelorum, vbi cœtus beatorum, te digne veneratur, & benedicit in æternum, dicens: Aue Maria, &c.

R. Et beatus venter, qui te portauit, &c.

O igitur gloriosissima Domina, excelsa super sidera, piissima aduocata nostra suscipe laudum pia precamina, quæ ad honoré quinque vulnerum Filij tui, & ad laudem sancti nominis tui decantauimus, & pro nobis quæsumus intercedere festina, quatenus dulcissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus per suâ magnam misericordiam, à vinculis peccatorum nostrorum nos eripiat, & in suo sancto seruitio nos conseruet, confortet, ac finaliter perseuerare faciat, nam te nihil negans honorat. Qui cum Deo Patre, &c.

**S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE
Doctõris, Carmina super Canticum,
SALVE REGINA.**

C *Salue Regina sic dispositum est à Sancto Bonauentura, vt singulis vocibus quatuor adhibeat Carmina B. Virginis laudes vberius explicãtia: id quod optime præstitit Doctõr Sanctissimus, cum vere religiosus esset, & affectione sancta ferueret: non enim nisi ab eis, qui eiusmodi sunt canticum hoc subtiliter intelligi, aut efficaciter poterit decantari. De quo Bernardus, aut quisquis alius est auctõr, in Salue Regina ser. i. nõ longe à principio sic loquitur: Tam suaue est ad gratiam, tam fecundum ad sensum, tam etiam profundum ad mysteria, quod à nobis considerari, & discuti, prout dignum est, non valeat. Ex eo autem, quod suauiter sonat, mulcet affectum, & de sensuum vbertate mentem impinguat, & in Sanctam Sanctorum, Aduocatum scil. nostram, dum eam, quasi præsentem salutat, omnia interiora nostra medullitus inflamat. Hac ille. Ex quibus manifeste apparet præstantia huius Cantici, quod Auctõr noster deuote canendo, ad frequentem illius meditationem animos legentium accendit.*

Salue.

SALVE Virgo Virginum stella matutina,
Sordidorum criminum vera medicina,
Consolatrix hominum, qui sunt in ruina:
O vere peccaminum vere draconina.

Regina.

Regina regnantium Virgo puellaris,
Peperisti Filium Mater singularis,
Sacratum Palatium Dei conuocaris,
Diuinum auxilium nobis largiaris.

Misericordia.

Fons misericordiæ dici meruisti,
Atque Mater gratiæ, quia concepisti
Summum regem gloriæ, quem post peperisti,
Largitorem veniæ mundo contulisti.

Vita.

Vita.

Vita, via, veritas est de terra nata.
Et tua virginitas restat illibata,
Nam tua humilitas fuit operata.
Quòd in te diuinitas esset incarnata.

Dulcedo.

Dulcedo dulcedinis fructus benedictus,
Ventris tui Virginis agnus Dei dictus.
Cuius vnda sanguinis homo derelictus,
Lotus labe criminis est, & dæmon victus.

Et spes nostra.

Et spes nostra solida es virgo Maria,
Virga Iesse florida vt in Isaia.
Rore cœli madida dicit prophetia,
Pulchra vt nix candida mater Dei pia.

Salue.

Salue lux fidelium fulgens vt aurora,
Quæ es supra liliū pulchra & decora,
Omne quod est noxium tolle sine mora:
Et Dei auxilium pro nobis implora.

Ad te.

Ad te clamamus miseri multum desolati.
Nobis aures aperi pectoris sacrati:
Vt a fauce inferi per te liberati,
Consequamur liberi viam tui nati.

Clamamus.

Clamamus deuotius ad te suspirantes,
Et affectuosius te pie precantes.
Dele quod interius male cogitantes
Gessimus exterius opere peccantes.

Exules.

Exules exilio omnes sumus dati,
Pro parentum vitio gloria priuati,
Paradisi gaudio & exorbitati,
Tuo beneficio sumus reparati.

Filij.

Filij suspiriis prodere coguntur,
Mundi pro miseria, per quam inuoluuntur.
Ad damnata vitia sæpe dilabuntur.
Sed misericordia tua fulciuntur.

Eua.

Eua lapsus intulit damnum desperatum.
Et à nobis abstulit gaudium beatum.
Et post Euam contulit Virgini incarnatum.
Quo modo mortem sustulit, diluit peccatum.

Ad te.

Ad te clamant iugiter tui famulantes,
Et in te fideliter omnes suspirantes,
Iuuamen humiliter tuum implorantes,
Quos misericorditer audias clamantes.

Suspiramus.

Suspiramus fletibus nostris pro peccatis.
Et multis gemitibus per nos perpetratis.
Sed in te confidimus mater pietatis.
Vere pœnitentibus veniam da gratis.

Gementes.

Gementes recolimus mala retroacta.
Quæ inique gessimus mente non coacta.
Sed in te confidimus Maria intacta,
Vt à te, quæ petimus, sint in nobis facta.

Et flentes.

Et flentes doloribus mente verecunda,
Lumen nostris cordibus infunde facunda:
Vitiū sordibus benigne tu munda,
Iunge nos cœlestibus Maria iucunda.

In hac valle.

A In hac valle misera, multum tenebrosa,
Hominum sunt genera multum foedosa,
Nam eorum opera sunt contagiosa,
Propter facta scelera, & opprobriosa.

Lacrymarum.

Lacrymarum cumuli non profunt, vel aquæ:
Cum senes & paruuli, & plebs vnaquaque
Timeant, quòd æmuli quærunt circumquaque,
Et fratres huius sæculi trahunt vsquequaque.

Eia ergo.

Eia ergo digne ad te nostras mentes,
Atque lapsus erige: conforta tremantes,
Et errantes corrige te pie quærentes,
Miseros nos dirige in te confidentes.

Aduocata.

B Aduocata libera coram Saluatore:
Postulare propera, consuetoque more,
Et pro gente misera benigno fauore,
Natum tuum mitiga materno amore.

Nostra.

Nostra spes fidelium semper fuit talis,
Est & erit, omnium mater virginalis,
Vt nobis præsidium ciuitas regalis,
Sit atque remedium pulsus procul malis.

Illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte.

C Illos pios oculos & misericordes
Conuerte ad famulos in bono discordes:
Et ad malum sedulos fortius concordēs,
Nostræ carnis stimulos deleas, & sordes.

Et Iesum benedictum fructum.

Et Iesum vnigenitum fructum benedictum,
Monstra nobis inclytum, pium & non fictum:
Per quem genus perditum à Deo in æuum victum,
Datum in interitum reuixit inuictum.

Ventris tui.

Ventris tui viscera Iesum portauerunt,
Et beata vbera ipsum lactauerunt,
Cui Iudæi vulnera dira intulerunt,
Et ipsum post verbera cruci tradiderunt.

Nobis post hoc exilium ostende.

D Nobis post hoc exilium, benignum ostende
Iesum tuum Filium, & nobis impende
Verum patrocinium, & maternum extende,
Et cum ad iudicium erimus, defende.

O clemens.

O clemens clementia summæ bonitatis,
Adonai filia, flos virginitatis,
Damnatorum venia, mater pietatis,
Virginum læticia, stola charitatis.

O pia.

E O pia piissima Regina cœlorum,
Omnium digna ditissima Dei sæculorum,
Virgo prudentissima, gemma confessorum,
Atque iucundissima laus Apostolorum.

O dulcis.

O dulcis dulcissima, super fauo, melle,
Columba castissima, carens omni felle,
Mater benignissima, iuxta nostrum velle,
Cuncta fœtidissima à nobis repelle.

Maria.

Maria eximia, natum deprecare.
Vt quicumque omnia hæc vult recitare,
In tui memoria, & te collaudare,
Dignetur in gloria sua collocare.

S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE DOCT.

VE cæleste lilium,
Ave rosa speciosa,
Ave Mater humilium,
Superis imperiosa,
Deitatis triclinium.

Opusculum inscriptum:

LAVS B. VIRGINIS MARIÆ.

Opusculum hoc, quod Laus Beatæ Mariæ appellatur, Salutationem Angelicam continet, scilicet Ave Maria: ita tamen, ut iuxta singulas literas eiusdem octonis versibus Virginis Laudes celebret. Auctor, et unumquemque octonarium ordiatur à literis Salutationis Angelicæ, donec tota compleatur. Præterea 19. sacra Scriptura locis Beatissimam Dei genitricem Mariam docet adumbratam, ut ex contextu apparet. Harum figurarum series est, quæ sequitur.

- I. *Figurata fuit per Fontem, qui ascendebat de terra, ut habetur. Gen. 2.*
- II. *Figurata fuit per Lignum vitæ plantatum in medio Paradisi. Gen. 2.*
- III. *Figurata fuit per Paradisum rigatum à fluvio voluptatis. Gen. 2.*
- IV. *Figurata fuit per Arcam Noë, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conservatum. Gen. 6. & 7.*
- V. *Figurata fuit per Arcum, quem Dominus dedit Noë. Gen. 9.*
- VI. *Figurata fuit per Scalam, quam Iacob in somniis vidit. Gen. 28.*
- VII. *Figurata fuit per Rubum, qui ardebat, nec comburebatur. Exod. 3.*
- VIII. *Figurata fuit per Vas, in quo servatum fuit Manna. Exod. 16.*
- IX. *Figurata fuit per Virgã Aarõ, quæ habuit fructum præter opus naturæ. Num. 17.*
- X. *Figurata fuit per Stellam, & per Virgã, de quibus prophetauit Balaam. Num. 24.*
- XI. *Figurata fuit per Concham Gedeonis, de qua habetur. Iudic. 6.*
- XII. *Figurata fuit per Domum Domini, quam adificavit Salomon; & gloria Dei eam implevit. 3. Reg. 6.*
- XIII. *Figurata fuit per Abigail, quæ fecit pacem inter Nabal & David. 1. Reg. 25.*
- XIV. *Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernẽ peremit, & populũ liberavit. Iudith. 13.*
- XV. *Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardocheum cum populo liberari. Esther. 7.*
- XVI. *Figurata fuit per Columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noë, & filiis suis in arcam. Gen. 8.*
- XVII. *Et per Perticam, quæ tulit serpentem æneum in deserto. Num. 21.*
- XVIII. *Figurata fuit per Portam clausam, per quam vir non transiit. Ezech. 44.*
- XIX. *Figurata fuit per Mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.*

Hac in valle lacrymarum,
Da robur, fer auxilium,
O excusatrix culparum.
Virgo pia sine pare,
Gabriele nuntiantẽ,
Quæ meruisti portare
Christum, Flatu sacro flante.
Virgo partum post, & ante,
Refugium singulare,
Hac in vita vacillante,
Tuos seruos consolare.
Ecce stupet humanitas,
Quod sis Virgo puerpera.
Scire nequit fragilitas
Tantæ virtutis opera.
Fides transcendens æthera,
Confitetur & veritas.
Ex te mater Christifera,
Carnem sumpsit diuinitas.
Mater Natum, Patrem nata,
Stella Solem genuisti,
Increatum res creata,
Fontem riuus emisisti.
Vas figulum peperisti,
Virgo manens illibata,
Per te nobis Mater Christi,
Est perdita vita data,
Almissima sunt viscera,
Quæ Domini sunt conclate,
Sanctissima sunt vbera,
Quæ suxit, & lac suaue,
Quo lactatur. Mater Ave,
Quæ regnas super sidera,
Perpetuæ mortis à væ
Nos & à malo libera.
Rosa decens, rosa munda,
Rosa recens sine spina,
Rosa florens, & fecunda,
Rosa gratia diuina.
Facta calorũ Regina,
Non est, nec erit secunda
Tibi, rei medicina
Nostris cœptis obsecunda.
In scripturis figurata,
Multis locis ostenderis,
Ænigmatibus monstrata,
Sacris vt patet literis,
Testamentorum veteris,
Et noui iure prælata,
Mulieribus cæteris,
Super omnes cleuata.
Ante mundi originem
Te Dominus ordinauit,
Dum cæli latitudinem
Sapienter fabricauit.
Ex tunc sancta mente cauit
Per te Matrem & Virginem,
Protoplasti, qui peccauit,
Expirare voraginem.
Gaude Virgo, Mater gaude,
Per te mundus restauratur,
Cum ciuibus cæli plaude,
Qui honor tibi datur.
Deus decenter soluatur,
Tibi, maius omni laude,
Qui per te liberatur.
Omnis homo facta fraude.

*I. Figurata fuit per Fontem, qui ascendebat de terra, ut A
haberetur, Genes. 2.*

Rigans Mundum nouo rore,
Noua prolis nouitate,
Noua facis, nouo more,
Cuncta mira claritate,
Ex diuina bonitate
Fons ascendens in honore,
Rigans terram charitate,
Dei crescens in amore.

*II. Figurata fuit per Lignum Vitę plantatum in medio
Paradisę, Genes. 2.*

Arbor & lignum vitale
In Paradisi medio,
Plantaris spirituale,
Cuius fructus fruitio,
Replet omnia gaudio,
Nunquam fuit, nec est tale,
Nec deerit proculdubio,
Lignum ita commodale.

*III. Figurata fuit per Paradisum rigatum a Fluuio
voluptatis, Genes. 2.*

Casta Virgo te fluuius
Voluptatis irrigauit
Paradisę, dum Filius
Dei corpus habitauit
Tuum, terra tunc donauit
Nostra fructum vberius,
Et naturam reformauit
Nostram Deus in melius.
In Paradiso posuit
Deus hominem Filium
Suum, custodem posuit
Tuum corpus egregium
Per Gabrielem nuntium
Dum visitare voluit,
Redemptorem eximium
Nobis eum exhibuit.

*IV. Figurata fuit per Arcam Noë, per quam fuit genus
humanum tempore diluuij conseruatum,
Genes. 6. & 7.*

Arcam Noë fabricauit
Sed de lignis leuigatis,
Fabricatam subintrauit
Cum vxore & cum natis.
De parentibus beatis
Sibi Matrem te formauit
Dominus, & à peccatis
Te subintrans conseruauit.

*V. Figurata fuit per Arcum, quem Dominus dedit
Noë, Genes. 9.*

Pactum suum antiquitus
Deus promisit Patribus,
Arcum suum diuinitus
Ostendendum in nubibus,
Qui foederis est omnibus
Signum promissum cęlitus,
A Deo pax hominibus
Datur in eo penitus.
Labor & timor fugiunt
Arcu monstrato foederis,
Spes & gaudium veniunt
Peccatoribus miseris,
Qui de reatu sceleris
Flentes arcum conspiciunt,
Per promissum de superis
Se consolatos sentiunt.
Est in arcu cęruleus
Color, qui Virginitatis

Typum gerit: & rubeus
Etiam, qui charitatis
Formam notat: puritatis
Tuę demonstrat aqueus
Notam, & humilitatis;
Quam elegit in te Deus.

Nubibus cęli cerneris
Arcus, quę nos illuminas,
Refulgens morum miseris
Exempla cunctis feminas.
Hęretes omnes terminas,
Et hęreticos conteris,
In Christo, quando geminas
Naturas simul congeris.

Arcus insuperabilis,
Arcus potens, arcus fortis,
Arcus dulcis, amabilis,
Arcus patens cęli portis.
Post pręsentis metam mortis
Nobis ineuitabilis,
Fac consortes tuę fortis
Nos Virgo venerabilis.

*VI. Figurata fuit per Scalam, quam Iacob in somnis
vidit, Genes. 28.*

Dormiens Iacob somnio
Scalam vidit contingentem
Cælum: cuius confinio
Deum vidit innitentem,
Angelorum descendentem
Cętum vidit, Promissio,
Terrę sanctę per potentem
Datur, & benedictio.

O Maria figuraris
Scala, sed Scalam superas,
Ab Angelo salutaris,
Denm hominem generas.
Super virtutes superas,
Per Angelos collocaris,
Genus humanum liberas,
Ergo longe plus bearis.

*VII. Figurata fuit per Rubum, qui ardebat, nec
comburebatur, Exod. 3.*

Mater, tua Virginitas,
Rubo montis ostenditur
Oreb, cuius viriditas
Per ardorem non vritur,
Sic nec tua corrumpitur
Virginalis integritas,
Dum ventre tuo iungitur
Humanitati Deitas.

*VIII. Figurata fuit per Vas, in quo seruatum fuit
Manna, Exod. 16.*

In Vase Manna positum
Vt conseruetur, legitur,
Israelitis traditum
Neque vas Manna frangitur.
In te Christus concipitur,
Virgo, per sanctum Spiritum,
Neque tuę minuitur
Virginitatis meritum.
Nobis Manna mirificum
Seruasti mirabiliter,
Manna terminans typicum
Figuratum veraciter,
In se misericorditer
Per illud Manna cęlicum,
Quod datur communiter
Israël in viaticum.
Vetustum Manna nouitas
Tuę gratiæ terminat.

Figurarum antiquitas
Fugit, & lux illuminat
Noua, quos lex discriminat
Noua, Cessat obscuritas,
Purgat, mundat, eliminat
Antiqua noua claritas.
Summus artifex omnium
Te prouidit vas nobile,
Vas dignum, vas egregium,
Vas gratum, vas laudabile,
Vas cunctis venerabile
Famulis vt edulium
Ministres delectabile,
Panemque cęli ciuium.
Tu ministras hominibus
Verum panem Angelorum.
Tuis natum visceribus
Pro salute peccatorum.
Hic est panis viatorum:
Qui non est dandus canibus,
Qui est salus miserorum,
Pręstans omnibus panibus.
Ecce panis dulcissimus,
Ecce panis amplectendus,
Ecce panis pinguisissimus,
Ecce panis diligendus,
Ecce panis recolendus,
Ecce panis pręoptimus,
Cibus cunctis pręferendus,
Et prę cunctis gratissimus.
Cibus iste nos reficit,
Recreat, & regenerat.
Et sibi mentem allicit,
Dirigit, & confęderat.
Omne bonum exaggerat,
Et omnę malum abiicit,
Vincit, regnat, & imperat,
Auget, alit, & perficit.
Viuus panis, & vitalis,
Via, veritas & vita,
Et hic panis immortalis,
Et bonitas infinita:
Quo refulget pręmonita
Noua sponsa spiritalis,
Synagoga definita
Perit, & vmbra legalis.
Manna cessat, & cęlitus
Nobis panis proponitur,
Panis verus viuificus
Nobis de cęlo mittitur,
Christianis conceditur
Solis panis hic mysticus,
Quibus communis traditur
Verus panis Angelicus.

I X. Figurata fuit per Virgam Aaron, qua habuit fructum præter opus natura. Numer. 17.

Beatus tabernaculo
Moyfes virgam posuit.
Aaron, sed pro titulo
Sacerdotis: quę fronduit,
Floruit, fructum habuit,
Euidenti miraculo.
Sacerdotis obtinuit
Ius Aaron in populo.
Ecce valde mirabilis
Res, & miranda nouitas,
Floret siccitas sterilis,
Gignit sicca sterilitas.
Parturit virgę siccitas
Fructum profert, & fertilis
Efficitur sterilitas.
Non fuit ante similis.

A Notat virga florigera,
Quę naturę non opere
Efficitur fructifera,
Sed puro Dei munere,
Quod debebas concipere,
Virgo noua puerpera,
Nouum fructum parere,
Post partum Virgo libera.
Ergo vere Virgo parens,
Germinasti campi florem,
Dei Patris verbum parens,
Mundi paris Saluatorem,
Puritatisque decorem
Non amittis, sorde carens.
Charitatis fundens rorem,
Quo rigatur mundus arens.

X. Figurata fuit per Stellam, & per Virgam, de quibus prophetauit Balaam. Num. 25.

De Iacob exoritura
Noua stella prædicitur,
Ex Israele nascitura
Virga nobis ostenditur,
Per quam Moab percutitur.
Te præsignat hæc figura,
De qua Virga producit
Christus mirante natura.

Ista stella clarissima,
Quam non violat radius,
Luce nitens purissima,
Crytallo fulgens clarius,
Te significat verius
Virgo semper castissima,
Quam non violat Filius,
Nascens ex te mundissima.

Consurgens Virgo florida,
Ex Israele propheticę.
Promissa Virgo nitida,
Diceris virga mysticę.
Egrediens de radice
Iesse, potens & valida,
Florem proferis mirifice
Virgo, Materque grauida.

D Tu es Virga, tu es stella,
Tu es gratię fluuius,
Deitatis munda cella,
Genitrix, cuius Filius
Flos dicitur, & radius,
Charitatis fundens mella,
Cęlo, luctus superius
Mundum seruans à procella.
Aue Virgo fertilior
Vniuersis arboribus.
Aue Stella fulgidior
Vniuersis sideribus.
Factis, dictis, virtutibus,
Vniuersis præstantior,
Creaturis hominibus,
Custos, & quies tutior.

XI. Figurata fuit per Concham Gedeonis, de qua habetur Iudicum 6.

Tu Gedeonis rorida
Concha cęlestis diceris,
Rore manans & fluida
Lana compressa velleris,
Diuini dono muneris,
Tu semper manes madida,
Solatium das miseris,
Sed terra manet arida.
Verus cęlestis fluminis,
Tuam Concham munditię,
Ros repleuit, dum numinis
Sacri munere gratię,

Plena solis iustitię,
Mater Dei, & hominis,
Fis, flore pudicitię
Vernans Matris & Virginis.

XII. *Figurata fuit per Domum Domini, quam edificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Regum. 6.*

Impleuit domum Domini,
Superni Regis gloria,
Suo sacratam nomini,
Salomonis industria.
Dum te superna gratia
Gabrielis affamini,
Parentem Virgo Maria
Replet dicatam numini.
Notat hic Dei Filium
Salomon Rex pacificus,
Qui fecit thronum regium,
Vt hic artifex cęlicus.
Et nuntius Angelicus
Pręparauit hospitium,
Nostrę salutis pisticus,
Verum deferens gaudium.
Maria mater gratię,
Mater & fons bonitatis,
Mater misericordię,
Fons, & fomes pietatis,
Triclinium Deitatis,
Mater Solis iustitię,
Perpetuę claritatis
Confers lumen, & glorię.

XIII. *Figurata fuit per Abigail, que fecit pacem inter Nabal, & Dauidem. 1. Reg. 25.*

Vxor Nabal cum Dauide
Pacem datis muneribus,
Nabal reformat solide
Benignissimis precibus.
Licet Nabal sermonibus,
Dictis, factisq; solide,
Meruisset doloribus
Vitam finire turbide.
Larga Nabal conuiuia
Suo faciens tonsori,
Quęrendo temporalia,
Gulę vacans & honori,
Comparatur peccatori,
Dei danti conuiuia,
Seruis: Vnde morte mori
Debent propter hęc vitia.
Iste desiderabilis
Vultu Dauid gratiosus,
Rex nulli comparabilis.
Manu fortis, bellicosus,
Clemens, pius, amorosus,
Christus est immutabilis,
Qui semper est gloriosus
In sanctis & mirabilis.
Es tu Abigail sapiens,
Dauid deferens munera,
Nabal & Dauid faciens
Precibus tuis fœdera:
Dum pia lactis vbera
Christo dedisti nutriens,
Hinc peccatoris scelera
Tuis meritis leniens.
Regina Virgo Regia
De genere Dauid Regis,
Dei mater & filia
Christi parens, Christum regis,
Nostra mater nostrę legis
Gaudium & lætitia,
Peccatoris fortis Ægis,

A

Decus, honor, & gloria.
In te sola spes figitur
Omnis humani generis,
Per te solam destruitur
Adę peccatum veteris.
Vitę portus es miseris,
Per te salus acquiritur.
Nescit reatum sceleris,
Qui te deuote sequitur,
Bonum est ergo subdere
Sese tuę seruituti,
Secundum te se regere,
Disponendo se virtuti.
Namque tui serui tui
Per te possunt ascendere
Cælum, vitam assecuti,
Tecum semper & viuere.

B

XIV. *Figurata fuit per Iudith, que Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith 13.*

Volens mundum sæuitia
Principis Assyriorum,
Subiicere: nefaria
Manu collecta virorum,
Magnam plebem Iudæorum
Obsedit in Bethulia,
In mortem mœstam eorum
Mente debacchans impia.
Sancta Iudith pro populo
Saluando se pręparauit,
Nocte surgens de lectulo,
Vocans Abram properauit,
Holoferni pręsentauit
Se, pro gentis periculo.
Necans eum liberauit
Ciues à mortis iaculo.
Est ciuitas Bethulia,
Quam obsidet dissensio,
Dæmonisque perfidia,
Et hęcesis deceptio,
Coniuncta tuo Filio,
Nostra mater Ecclesia,
Tuo tuta subsidio,
Munita tua gratia.
Tu es Iudith pulcherrima,
Quę liberas Ecclesiam,
Holofernis acerrima,
Vt per diuinam gratiam
Hęcesisque perfidiam,
Confutas....
Spem certissimam,
Fundens super familiam.
Benignus sapientię
Spiritus, & dulcedinis,
Consilij, scientię,
Timoris, fortitudinis,
Lumen diuini numinis,
Omnis genere gratię,
Te repleuit vt hominis
Causa sis indulgentię.

D

XV. *Figurata fuit per Esther, que Aman fecit suspendi, & Mardocheum cum populo liberari. Esther 7.*

Edissa per connubium
Assuero coniungitur,
Thalamum subdit Regium,
Coronatur, pręsicitur,
Cunctis. Vasti deponitur,
Amittit regni solium.
Superba Vasti tollitur
Esther habet dominium.
Nota Esther humile
Cor contritum humiliter,

Cor dulce, cor amabile,
 Cor diligens veraciter,
 Cor contemplan sublimiter,
 Vasti notat cor fragile,
 Exaltans se perniciousiter
 Superbum & indocile.
 Et te quid est humilior
 Per cuncta mundi climata?
 Dulcius, amabilior,
 Destruens cuncta schismata?
 Te sacra probant dogmata
 Nil esse gratiosius,
 Sacra probant ænigmata
 Te nihil esse mundius.
 Designat Esther igitur
 Te, quæ nunquam humilior
 In creaturis legitur,
 Fuisse: nec suavior,
 Pulchrior, amabilior,
 Dulcior nulla dicitur.
 Et propter hoc sublimior
 Esse, nulla te noscitur.
 In Iudæos inuidia
 Scæuit Aman peruerfitas,
 Damnat eos perfidia,
 Crudelisque dolofitas.
 Mardochæi benignitas,
 Esther scribit euprepia,
 Mutetur vt crudelitas
 Decreti Regis impia.
 Condolet Esther fratribus
 Totius sui generis,
 His auditis rumoribus,
 Regem adit, qui fœderis,
 Signum dedit pestiferis,
 Morti datis complicitibus,
 Damnatur Aman sceleris,
 Eius notis criminibus.
 Tu es Esther, perfidiam
 Aman reprimens grauitur,
 Famulorum miseriam,
 Exterminans benigniter.
 Regi summo feliciter,
 Desponsata per gratiam,
 Coronata perenniter,
 Regiam tenes potentiam.
 Vere notat inimicum
 Aman humani generis,
 Dirum serpentem lubricum,
 Iure pulsus de superis,
 Condemnatum in inferis,
 Accusatorem iniquum,
 Quem tu calcas & conteris,
 Deum reddis pacificum.
 Sicut pupillam oculi,
 Seruos, seruas, seruo Regis.
 Tu solamen es sæculi,
 Refugium tui gregis.
 Summa sponsa, summi Regis,
 Caput conteris zabuli.
 Tu es verus liber legis,
 Tu arca tabernaculi.
 Flos vernalis, flos lilij,
 Flos florum, decus Virginum,
 Diceris, & auxiliij,
 Fons plenus, custos hominum;
 Cuius attraxit Dominum,
 Et Angelum consilij,
 Dulcis odor, vt terminum
 Nobis daret exilij.

XVI. Figurata fuit per Columbam, quæ attulit ramum
 oliuæ Noë, & filiis suis in Arcam. Gen. 8.

A XVII. Et per Perticam, quæ tulit Serpentem æneum in
 deserto. Numer. 21.

Ramum ferens virentibus,
 Ore Columba proprio.
 Foliis fructuantibus,
 Generali diluuiio,
 Quis turbat vndatio,
 Noë, natis, coniugibus,
 Refouit eos gaudio;
 Salutis intuitibus.
 Vna Serpentem pertica
 Deserto tulit æneum,
 Vt si intus vis toxica,
 Quenquam læserat Hebræum,
 Sanaretur videns eum,
 Ope Dei mirifica.
 Propellente vipereum,
 mirus virtute mystica.
 Columba tu simplicior
 Omni, tutrix humilium,
 Salus hominum tutior.
 Mundo tulisti gaudium,
 Enixa Dei Filium,
 Omni veneno fortior,
 Medicina peccantium,
 Signo Serpentis promptior.

B

C

XVIII. Figurata fuit per Portam clausam, per quam
 Vir non transiit. Ezech. 44.

Tu es Porta, quæ clauditur,
 Apertionis nescia,
 De qua Propheta loquitur,
 Hominum nulli peruia.
 Quia Dei Sapiencia
 Ingreditur, & egreditur,
 Semota violentia
 Per egressum non frangitur.
 Virginitas est ianua,
 Qua cælis fulgens altius,
 Cæli non linquens ardua,
 Messias Dei Filius,
 Concepit est, exterius
 Carne tectus exigua,
 Corpus sumens perfectius
 Ex te, Virgo præcipua.
 Sicut sidus perluitur,
 Infuso solis lumine,
 Et eo lux emittitur
 Sine fideris fragmine:
 Sic sine carnis crimine
 Christus in te concipitur,
 Ex te manente Virgine
 Super naturam oritur.

D

XIX. Figurata fuit per Mulierem, quam vidit
 Ioannes. Apoc. 12.

E

Vidit Ioannes mysticum
 Signum quoddam mirabile,
 Quod in cælo propheticum
 Apparuit notabile.
 Nunquam fuerat simile
 Prophetis ænigmaticum
 Signum datum, quod vile,
 Præcedens vt mirificum.
 Erat patens cælestibus
 Amicta Solis lumine
 Mulier, Lunam pibus
 Supponens, cuius culmine
 Capitis pro tegmine,
 Duodecim sideribus,
 Sertum fulgebat numine,
 Suis plenis visceribus.

Nihil

Nihil te magis proprie
 Per istam intelligitur
 Mulierem, quæ serie
 Prophetæ nobis panditur,
 In te namque concipitur,
 Et oritur iustitiæ
 Verus Sol, vnde oritur
 Regnum cælestis curiæ.
 Tuis Luna supponitur
 Pedibus, & militia
 Cæli tota per te regitur,
 Caput duodenaria,
 Patriarcharum gloria,
 Quæ per te benedicitur,
 Et bisseña victoria
 Apostolorum textitur.
 Repleris plenitudine
 Generis omnis gratiæ,
 Totaque multitudine
 Virtutum & potentiæ;
 Tu decus excellentiæ,
 Tu lux carens fuligine
 Culpæ: splendor gloriæ
 Mundum decorans lumine.
 In te totum perficitur,
 Quidquid verbis propheticis,
 De te virgo prædicatur,
 Et legis ænigmaticis:
 Sive quidquid angelicis
 Tibi verbis exprimitur,
 Finitis verbis typicis
 Res manifesta cernitur.
 Salve solamen hominum,
 Salve munda stella maris,
 Salve purgatrix criminum,
 Salve virgo singularis:
 Consortio carens maris,
 Concipis, paris Dominum.
 Tu lapis es angularis,
 Quæ das figuris terminum,
 Tu supra cæli solium
 Ad dexteram Dei resides,
 Iuxta proprium Filium
 Cæli Regina præsides,
 Confirmans mentes desides,
 Præstans eis auxilium,
 Et tuis seruis prouides;
 Impetrando subsidium.
 Vbi namque sanctissima
 Caro, quam Dei filius
 Sumpsit ex te mundissima:
 Inthronizatur celsus,
 Creatis gloriosus,
 Ratio vult certissima:
 Esse te non inferius,
 Vel sede magis infima:
 Ibi mater cum Filio
 Gaudentes cæli patria,
 Trinitatis consortio,
 Creata super omnia.
 Tua benigna gratia
 Fœlicitatis gaudio
 Nos coronat, & gloria,
 Beatorumque præmio, Amen.

ORATIO.

Omnipotens sempiternus Deus, qui gloriosæ Virgini Matris Mariæ corpus & animam, vt dignum Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti, da, vt cuius commemoratione lætamur, eius pia intercessione ab instantibus malis, & à morte perpetua, & subitanea liberemur. Per Christum Dominum, &c.

ALIA ORATIO.

DEVs, qui beatissimam Virginem Mariam, Matrem tuam in Annuntiatione, Visitatione, & Assumptione multiplici gaudio lætificasti, tribue quæsumus: vt eius precibus & omnibus sanctis tuis interuenientibus, ad inestimabile gaudium, quo nunc tecum sine fine gaudent, peruenire mereamur. Per Christum Dominum, &c.

HAs videas Laudes,
 Qui sacra Virgine gaudes,
 Et venerando piam
 Studeas laudare Mariam.

Virginis intactæ
 Dum veneris ante figuram,
 Prætereundo caue,
 Ne fileatur Aue,
 Inuenies veniam,
 Sic salutando Mariam,
 Aue Maria gratia, &c.

Vilis homo materiæ
 Surge de mortis tumulo,
 Dum spes est adhuc veniæ,
 Te subtrahe periculo.
 Excutere de puluere,
 Dum opus est remedio,
 Surge, curre pro brauiio.
 Dum licet comprehendere.

Viam quærens in inuio
 Malorum reminiscere,
 Ad Patriam reuertere
 Cum pœnitente filio:

S. BONAVENTURÆ,
 EXIMII ECCLESIAE,
 DOCTORIS,

Opusculum nuncupatum:

PSALTERIUM MINVS BEATÆ
 Mariæ Virginis:

D Opusculum hoc, Psalterium Minus B. Mariæ Virginis prænotatur, quia quilibet quaternarius rhythmicus aliquid continet ad imitationem Psalmorum Davidis in ordine: ita vt primus quaternarius versuum aliquid primi Psalmi redoleat, secundus aliquid secundi, & sic de singulis. Diuiditur Opusculum in quinquagenas tres, iuxta numerum Psalmorum centum quinquaginta, & B. Virginem initio cuiuslibet quaternarij deuote per Aue salutatur S. Bonaventura, itidemq; eiusdem B. Virginis laudes decantat, necnon partem recenset beneficiorum, qua per talem mediatricem in genus humanum contulit omnipotens, & misericors Deus: vt hac salutationis forma affectus deuotorum Sanctissima Maria Virginis, magis ac magis erga ipsam excitetur.

PRIMA QVINQVAGENA.

Ave Virgo vitæ lignum,
 Quæ perenni laude dignum,
 Saluo voto quod vouisti,
 Mundo fructum attulisti.

Aue, cui sine fine
 Reges astant & Regiæ;
 Tu Regina seculorum,
 Regum Princeps, & regnorum.

- Aue David germen iustum,
Vt vitalem Dei gustum
Mereamur experiri,
Fac de monte nos audiri.
- Aue Virgo Deo digna,
Serua seruos, & configna
Luce tuæ faciei,
Et splendore vultus Dei.
- Aue Mater noui moris,
Nec conceptu Redemptoris,
Neque ortu deflorata
Scuto Dei obumbrata.
- Aue Virgo, quæ furorem
Conditoris in amorem
Tua forma conuertisti,
Votis iram extinxisti.
- Aue Virgo, quam saluator,
Renum testis, & scrutator,
Quem non fallit nox erroris,
Laudat intus atque foris.
- Aue Virgo plena bonis
Gratiarum diues donis,
Opus Dei digitorum,
Grande nimis & decorum.
- Aue Virgo post, & ante.
Pro me semper te pugnante,
Vertat hostis mihi dorsum,
Et conuersus stet retrorsum.
- Aue Porta libertatis,
Aula summæ Trinitatis,
Et solemnne Dei templum,
Salus orbis & exemplum.
- Aue Virgo flos regalis,
Mulierum nulla talis,
Verba cuius sunt argentum,
Lingua laudis instrumentum.
- Aue Virgo cui plaudo,
Tibi canto, te collaudo,
Bona mihi tribuentem,
Serua Virgo me canentem.
- Aue Virgo, Deo chara,
Pulchra, suavis, prudens, clara:
Sola Dei salutare,
Digna mundo generare.
- Aue Virgo virtus mea,
Natum Deum posce Dea,
Vt in arce Sion clare
Nos concedat habitare.
- Aue Virgo forma morum,
Cui Christus Rex cælorum,
Mundi curis expeditæ
Notas fecit vias vitæ.
- Aue Virgo cuius ori,
Voci, verbis & clamori,
Dei aures inclinata
Sunt, præstandi largitate.
- Aue Virgo diligenda,
Laude cunctis præferenda,
Radix sancta semen verum,
Flos & gemma mulierum.
- Aue, cuius prouocatus
Forma Deus Deo natus,
Pugnaturus non expauit,
Sed vt gigas exultauit.
- Aue Scala cælum tangens,
Ad te Virgo clamo plangens,
Vt à malo stella maris;
De Sion me tuearis.
- Aue Iesse stirps beata,
Virgo voto non fraudata,
Tui cordis & tuorum,
Voluntate labiorum.
- Aue, cuius quæ nascetur
Claritatem gens loquetur,
- A
Cuius honor non decreuit,
Et potestas finem nescit.
Aue Digna omni laude,
Casta Dei mater gaude,
Et admitte vota precum,
Vt sis Virgo, semper mecum.
- Aue Virgo, cuius manus,
Non fœdauit actus vanus,
Sed ab omni prauitate,
Innocentes sunt seruata.
- Aue Virgo speciosa,
Cuius quasi recens rosa,
Spirat caro, cor lætatur,
mens in bonis demoratur.
- Aue Virgo, quæ iam audis,
Coram throno vocem laudis,
Iube simul nos astare,
Dei laudes enarrare.
- Aue Virgo, rumpe moras,
Et ad omnes semper horas,
mihi custos, & adiutrix,
Esto digna Dei nutrix.
- Aue Virgo vernans flore,
Gustu cuius, & odore,
Rursum homo iuuenescit,
Et ad vitam reuirescit.
- Aue Virgo, & appare,
Iube tecum nos regnare,
Et ad Christum, quo abisti,
Post te trahe, mater Christi.
- C
Aue Virgo fauus mellis,
Cedit ecce Sol cum stellis,
Tui vultus claritati,
Tu decoris consummati.
- Aue Virgo finis iræ,
Purga culpas, & largire,
Nos peracto cursu mundi,
Pro peccatis non confundi.
- Aue Virgo pulchra visu,
Deprecor te toto nisu,
me clamantem quotidie
Clemens mater audi pie.
- D
Aue mater Virgo tamen,
Posce semper sacrum flamen,
Ad munimen nobis dari,
Et à verbo nos firmari.
- Aue Virgo ruga carens,
Da intacta Dei parens,
Vt laus tua cum dulcore
meo semper sit in ore.
- Aue mater expers viri,
Fac me dignum inueniri,
Quem digneris adiuuare,
Noli Virgo iam tardare.
- Aue Virgo vena munda,
Per te viui fontis vnda
mihi semper irroretur,
Quo cor meum deebrietur.
- E
Aue Virgo vitæ via,
Salue mundi spes maria,
Cuius legem cor rimatur,
Os sopheriam meditatur.
- Aue Virgo mundi decus,
Tibi cedens Iudex æquus,
Est oblitus iræ suæ,
In aspectu formæ tuæ.
- Aue Virgo mundi ratis,
Da, vt ighis charitatis
De te mihi semper crescat,
Cor amore incalescat.
- Aue Virgo, lux astrorum,
Educ, quæso, vitiorum
Lutulenta me de fæce,
Pro me Deo fusa prece.

Aue virgo fac dignare,
Te laudantem me sanare,
A languore nimis graui,
Quem peccando comparau.

Aue virgo, da quod cernis,
Vt contempler in supernis,
Epulantis turbæ sonum,
Et canticis ante thronum.

Aue virgo singularis,
Vera veri salutaris,
Et emissæ lucis mater,
Cui Deus verus Pater.

Aue virgo, tu quietum
Fac frementis mundi fretum,
Iesus naui soporatus,
A te surgat excitatus.

Aue virgo, digna coli,
Quæ diuinæ tuæ proli,
In festina claritate,
Vestis astas deauratæ.

Aue virgo, mundi lumen;
Quæ à Patre verbi flumen,
Tibi missum & infusum,
Effudisti præter vsu.

Aue virgo, Mater agni,
Iesu Christi regis magni,
Qui est pius, & benignus,
Et honore summo dignus.

Aue virgo formæ raræ,
Cuius vultus singulare
Visum iubar sunt mirati
Reges cælo congregati.

Aue virgo, veta mentem,
Te laudando diligentem,
Deputari inter reos,
Vbi mors depascet eos.

Aue veris claritudo,
Tecum agri pulchritudo,
Quæ perfusa cæli rore,
Vernans orto Saluatore.

Aue Mater orphanorum,
Miserere miserorum,
Tollens sordes, & peccata,
Super niuem dealbata.

SECUNDA QVINQVAGENA.

Aue virgo primitiua
Virgo ferax vt oliua,
Quæ diuini germen floris,
Attulisti nostris oris.

Aue schema clarum Dauid,
Mundus omnis acclamauit,
Sola Deum requisisti,
Nec ad probra descendisti.

Aue virgo noui voti,
Posce bona mundo toti,
Tuum omnes adiuuamen,
Sentiamus semper, Amen.

Aue virgo columbina,
Fac vt mundi de sentina,
Illuc volem datis pennis,
Vbi quies est perennis.

Aue virgo, da, te duce,
Me viuorum frui luce,
In qua raptus ad superna,
Vita viuam sempiterna.

Aue virgo specialis,
Foue tuis me sub alis,
Sede fruar, vt amena,
Et quiete pace plena.

Aue decus puellarum,
Virga Iudæ, semen clarum,
Patris parens, nata prolis,
Dei domus, aula solis.

A

Aue virgo flos de spina,
Quod rogamus, da Regina,
Surge nobis in occursum,
Præbe dextram, trahe fursum.

Aue virgo lacte lota,
Pasce semper nos, & pota,
Deitatis fonte trino,
De compunctionis vino.

Aue Turris nostræ spei:
Esto virgo memor mei,
Et cantorem laudum harum,
Salua princeps fœminarum.

Aue virgo sine dolo,
Cuius omnis spes in solo
Creatore semper mansit:
Non in mundo, qui pertransit.

B

Aue virgo, caro cuius
Ridens dapes vitæ huius,
Solum Deum concupiuit,
Et eum mente sitiuit.

Aue virgo recti cordis,
Nec vilius vnquam sordis
Inquinata fœditate,
Dono prolis illibatæ.

Aue salus ex Iudæis,
Votis virgo faue meis,
Vt in Sion reddam illa,
Dum resurgam de fauilla.

Aue virgo par argento.
Quæ pudoris detrimento,
Igne mundi non arlisti,
Quem illa sa pertransisti.

C

Aue parens absque pare,
Mater Dei deprecare,
Deum mihi misereri,
Et cum iustis me censeri.

Aue virgo Deo iuncta,
Te tollente mala cuncta
Viæ meæ prosperentur,
Res aduersæ secudentur.

Aue virgo, per quam volens
Pauper ille fit, & dolens,
Quo iubente dolor cedit,
Et paupertas retro redit.

Aue virgo Dei cella,
Quem pro nobis interpella,
Placa natum, ne moreris,
Quæ repulsam non vereris.

D

Aue norma castitatis,
Esto virgo pro peccatis,
Ne descendam ad tormentum,
Forte mihi firmamentum.

Aue virgo vitæ portus,
Porta clausa, clausus hortus,
Vellus clari Gedeonis,
Veri thronus Salomonis.

Aue virgo, cuius lotus
Pes peccando non est motus,
Ergo firma vacillantes,
Leua lapsos, tene stantes.

E

Aue decus disciplinæ,
Stella lucis matutinæ,
Veri solis tu aurora,
Tu pro nobis semper ora.

Aue virgo, quam laudamus,
Da securi videamus,
Horam Christi iudicantis,
Et post semper imperantis.

Aue virgo, sed fœcunda,
Firma vagos, fœdos munda,
Et qui aufert regum statum,
Regem nobis fac placatum.

Aue virgo Dei quies,
Tu antiquos mihi dies,

Et per Euam quam amisi,
Redde lucem paradisi,
Aue virgo, quæ rogasti,
De secreto ventris casti,
Super ora peccatorum
Verum panem Angelorum.
Aue Templum impollutum,
Cuius mundo cor exutum,
Nulla vnquam sæculati
Lue, quiniuit inquinari.
Aue mundi medicina,
Misce potum, & propina,
Fletum mihi mensurate,
Pro peccati quantitate.
Aue virgo, flos æstatis,
Tu diuinæ suauitatis
Mel, & Manna suscepisti,
Et hæc nobis porrexisti.
Aue virgo, fuga mortem,
Serua reos, & in sortem
Transfer Dei filiorum,
Reparatrix perditorum.
Aue virgo admiranda,
Tibi nulla comparanda,
Nulla talis in puellis,
Vniuersas tu præcellis,
Aue virgo, quæ de tristi
Valle fletus emerxisti.
Orta terris & in mare,
De excelso rutilare.
Aue terra fructuosa,
Iesu mater generosa,
De qua nobis modo miro,
Vir processit sine viro.
Aue grandis, & pusilla,
Dei mater & ancilla,
Tu regina reginarum,
Honor coeli, laus terrarum.
Aue virgo mundi vita,
Tu cum nato da petita
Vt me Dei ciuitatis
Ciuem esse faciatis.
Aue virgo dies festa,
Per te salua à molesta
Paupertate, qua laboro,
Mater absque viri thoro.
Aue virgo, & latere,
Te in coelis imperare,
Gens, & lingua omnis sciat.
In æternum fiat, fiat.
Aue virgo, cuius oris,
De splendore conditoris,
Splendor clare resplendescit,
Lucet corpus, cor clarescit.
Aue virgo, decus rerum,
Tu iubente me dierum
Comitetur longitudo,
Et salutis plenitudo.
Aue cedrus exaltata,
Virgo palmæ coæquata,
Premens arce dignitatis
Cuncta ligna voluptatis.
Aue virgo, quæ decorem
Induisti, Creatorem
Præcinxisti pulchre Deum,
Carne munda velans eum.
Aue virgo gratiosa,
Tu quæ mitis, & formosa,
Super omnes es puellas,
A te nunquam me repellas.
Aue virgo vincens solem,
Cuius infans terræ molem,
Fundat, librat, & appendit,
Fines manu comprehendit.

A Aue virgo vitæ rectæ,
Fac peccata nos perfecte
Confitendo, decorari,
Da te semper venerari.
Aue virgo vellus roris,
Tu dilecta Saluatoris,
Tu cor habes liquefactum,
Ad ignitum Dei tactum.
Aue sponsa regis almi
Psalle Deo voce psalmi,
Et fer opem, quam precamur,
Ne in culpa moriamur.
Aue nubes pluuialis,
Quæ perusta mille malis,
Corda nostra refecisti,
Quibus Deum infudisti.
B Aue virgo, nec morare,
Surge portas referare,
Quas obstruxit homo primus,
Vt intrare nos possimus.
Aue virgo, quam inuisi
Nusquam tangit hasta, nisi
Tota felix, nec adusta,
Qualicumque re iniusta.

TERTIA QVINQVAGENA.

A Vire virgo, mundi fidus,
Domus, tectum, mons, & nidus,
Vbi passer solitarius
Iesu Christe demoraris.
C Aue virgo delicata,
Mater virum dedignata,
Per te datur vitæ dator,
Et perennis miserator.
Aue virgo, terra bona,
Tu petenti mihi dona,
Panem de te procreatum,
Vinum vera vite natum.
Aue mater Ioseph veri,
Ab interna qui tueri,
Semper fame nos dignetur,
Per te illud impetretur.
Aue virgo, ac præbeto,
Vnam mihi rem, quam peto,
Me in tuo salutari,
Ad salutem visitari.
D Aue virgo, fons signatus,
Cuius nunquam violatus
Venter fudit Redemptorem,
Oppressorum ereptorem.
Aue virgo, & implora,
Vt cor meum omni hora,
Præparatum, lene, pronam,
Gaudens sit ad omne bonum.
Aue virgo, vitæ datrix,
Ad te, diues Imperatrix,
Clamo pauper & egenus,
Et ærumna multa plenus.
Aue virgo, & ne sinas
Sion muros, & ruinas,
Sine nobis reparari,
Fac ad illam nos quadrari.
Aue virgo, cuius vultus,
Mores, modus, forma, cultus,
Cuncta placent ad perfectum,
In te nihil est neglectum.
Aue virgo agni nupta,
Opto, mater incorrupta,
Larga nimis, & felici
Tua manu benedici.
Aue virgo nata mundo,
Ne mergamur in profundo,
Tu deporta nos ad portum,
Ad æterni solis ortum.

Aue

Aue virgo, quam sincero
Semper esse corde spero,
Vitæ meæ protectricem,
Credo Dei Genitricem.
Aue virgo lætabunda,
Per te vitam cum iucunda
Electorum concione,
In viuorum regione,
Aue virgo, virens salix,
Fauus, vna, fons, & calix,
Quæ Prophetæ protoplasti,
Nectar orbi propinasti.
Aue virgo, virga Iesse,
Dona nobis tecum esse,
Vt affectu quo debemus,
In æternum te laudemus.
Aue virgo Gloriosa,
Fac virtutem virtuosa,
Et me iube semper frui
Visione vultus tui.
Aue virgo, meque doce
Intus sono sine voce
Bonitatem, disciplinam,
Et scientiam diuinam.
Aue virgo tota lenis,
Salues, oro, me à pœnis,
Grauis huius incolatus,
Et æterni cruciatus.
Aue parens absque nœuo,
Ad te cor, & vultum leuo,
Vt me quoque consoles,
Quæ cunctorum misereris.
Aue virgo, lux iustorum,
Tu conuexa superiorum
Glorianter introisti,
Et, vt regnes, refedisti.
Aue, cui dominator
Rex cœlorum habitator,
In perenni dedit iure,
Omnis scepra creaturæ.
Aue virgo benedicta,
Quam non traxit ad dilecta
Rerum iste torrens vanus,
Ros decurrens, flos mundanus.
Aue Sion mons sublimis,
Eleuata virgo nimis,
Et in cœlis principatum,
Ius vsurpans & primatum.
Aue virgo, quam perflauit,
Et perflando fecundauit,
Auster fructu spiritali,
Christo flore virginali.
Aue plena gratiarum,
Domus septem columnarum,
Dei manu fabricata,
Nec ab eo violata.
Aue palme vitis veræ,
Bona Sion me videre
Cunctis, virgo, fac diebus,
Vt abundem lætis rebus.
Aue virgo, maris stella,
Dona vires, doce bella,
Fac me dote præliari,
Et ne sinas expugnari.
Aue virgo, spes humana,
Preme ventos, fluctus plana,
Vt euictis mundi vndis,
Emergamus de profundis.
Aue virgo, cuius sensus,
Nunquam fuit deprehensus
Arroganter eleuari,
Aut iniuste gloriari.
Aue virgo, diua poli,
Cuius Deus sibi soli

A

Habitandum cor elegit,
Et libenter ibi degit.
Aue virgo, vas vnguenti,
Iam in oram vestimenti,
Vnctionem, qua abundas,
Supplicamus vt infundas.
Aue virgo, quæ ad pura
Ad olendum precum thura
Deo manus extulisti,
Cui mater extitisti.
Aue virgo pia tota,
Da vt mente te deuota,
Et amore semper puro,
Laudem nunc, & in futuro.

B

Aue cœlum spirituale,
Summum intellectuale,
Tu mons ille non incisus,
Tu cœlestis paradisus.
Aue Mater, virgo vera,
Doce mente me sincera,
Sion semper recordari,
Non de mundo meditari.
Aue noui mater Adam,
Cuius precor vt euadam,
In me iustam vltionem,
Pro me reddas rationem.

C

Aue mater pietatis,
Per te nostræ cæcitatibus
Nox vt dies, illustretur,
Malum omne propulsetur.
Aue digna prædicari,
Non me sinas supplantari,
Et ne ruant ad excessus,
Meos, virgo, rege gressus.
Aue virgo cor ornatum,
Veta, quæ so, ne peccatum
Verbis parem excusare,
Doce linguam refrænare.
Aue virgo da post luctum,
Mundi huius hinc eductum,
Phœbi vultu clariora,
Me videre Christi ora.
Aue Regum alta proles,
Tu me virgo sicut soles,
Ad te salua fugientem,
Serua tibi procidentem.

D

Aue arbor mire culta,
Virgo pollens laude multa,
In qua Deus cum descendit,
Fœdum nihil deprehendit.
Aue virgo, quæ lactasti,
Suaue lumen, quod gustasti,
Et in cœlo mente fixa,
Stella Solem es enixa.
Aue botrum ferens vitis,
Per quam pulsa mundi fitis,
Lux est cæcis restaurata,
Et libertas vincetis data.

E

Aue felix in septenas,
Sparsa stellas, quas serenas,
Christiani orbis rura,
Luce nunquam occasura.
Aue rerum potens diua,
Mensæ Dei tu coniuua,
Tu medullam da stumenti,
Tecum mihi discumbenti.
Aue tota dealbata,
Virgo, cui comparata,
Luna nigra reputatur,
Sol cum stellis obscuratur.
Aue virgo, quæ lætaris,
Et exultans gloriaris,
De virtutum tot vnguentis,
In cubili tuæ mentis.

Aue

Aue sidus principale,
Alma Dei mater vale,
In æternum æternorum,
Digna sono cymbalorum. Amen.

**S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE
DOCTORIS,**

Opusculum, quod inscribitur:

**PSALTERIUM BEATÆ MARIÆ
Virginis.**

Sequens Opusculum, cui titulus est: Psalterium B. Virginis, artificiose instar Davidici Psalterij Sanctus Bonaventura composuit. Sunt autem in eo centum quinquaginta Psalmi, quorum initia coherent cum Psalmis Davidis: quæ vero subsequuntur verba, Beata Virgini pulchre aptantur. Continet etiam Cantica octo, instar scilicet Canticorum Isaia, Ezechia, Anna, duorum Moysi, Habacuc, trium puerorū, & Zacharia. Præterea, Hymnum, Te matrem Dei laudamus, similem illi, qui Ambrosio, & Augustino tribuitur, denique Symbolum, Quicumque vult, ad imitationem Symboli Athanasij. Quis vero fuerit Auctoris Scopus, in hoc Opusculo ex præfatione in ipsum satis apparet.

PRÆFATIO.

ARRIPERE illam, & exaltabit te, & glorificaberis ab ea, cum illam fueris amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te, ait Sapiens. Gloria in excelsis Deo, & gratiarū actio, & vox laudis, qui nunc per prophetica mysteria, nunc per oracula de cœlis lapsa, nunc per lectionem Evangelicam, nunc per Apostolicam tubam multifarie, multisque modis ad honorem Virginis Mariæ, Reginae cœlorum ac Angelorum sincerissime nos inuitat, ac incitat: ut per ipsius sancta merita, omni acceptione dignissima, ex infernorum claustris arreptos. Angelicæ militiæ nos adscribat. Vnde, licet Salomō verba prædicta de Sapientia protulerit; Spiritus tamen sanctus illa ad Virginem præcellentem Mariam intellectu mystico reflectit. In quo verbo vos, amicæ, charissimæ, ad ipsius amorem est alliciēs, vestrumque cor ad ipsius amplexum, variis promissionibus attrahens, & demulcens. Assignat autem vobis assecutura quatuor dona mirifica, si tam præclara puella nexu spirituali vobis fuerit coniuncta, & brachiis desideriorum feruentium à vobis cum magna reuerentia & deuotione amplexata. Primo affert vobis exaltationem, ibi: *Et exaltabit te.* Secundo glorificationem, ibi: *Et glorificaberis ab ea.* Tertio gratiarum abundantiam, ibi: *Dabit capiti tuo augmenta gratiarum.* Quarto viriditatis perpetuæ immarcescibilem coronam, ibi: *Corona proteget te.* Vnde rogo, charissimæ & desiderantissimæ, ne tam nobilem & speciosissimam Virginem repellatis, ne tam admirandam reuerendissimam Reginam Virginem Mariam vilipendatis: ne si à vobis contemptam se viderit, non dico tantis fraudemini, verum, quod absit, mala perpetua incurratis. Qua propter ad obsequendum ei, sinū mentis extendatis, ad laudandū & glorificandū eam cor præparate, linguam laxate, ac celeri famulatu illi placere festinate. Constat enim, quod ex ipsius accessu remanebitis deuotiores, ex ipsius tactu mundiores, ex ipsius amplexu virtute & gratia profusiores, & nitidiores. Et, ut tantorum bonorum vobis aliquam occasionē conferā, mitto vobis ipsius Virginis sacratissimę Psalte-

rium, ex scintillula meæ pauculæ intelligentiæ, gratia & adiutorio illius conditum & cōpactum: in quo diuersis præconiis eam extolletis, nunc ipsius virginitatem & castimoniam, nunc eius fœcunditatem & sanctimoniā, nunc eius largitatem siue clementiam. Ibi efferetis eam, velut plenam omni gratia, velut repletā omni scientia, velut illustratam omni sapientia & intelligentia. Ibi benedicetis fructum sui ventris gloriosi, membra corporis sancti, & prærogatiuas animæ, omni sanctitate pollētes, Ibi ad ipsius laudem inuocabitis choros Angelorum, & sanctorum nationes hominum, insulas gentium, cœlum, & pulchritudinem luminarium, ac totum orbem terrarum. Ibi eam rogabitis, ut destruat vires spiritualium hostium, ut vobis impetret veniam peccatorum, ut vobis reddat placibilem terribilem iudicem, & ut vestrum finem sua illustret præsentia, vobisque obtineat gaudia sine fine mansura. Igitur, ô charissimæ, hoc tantillum meum munusculum primum vobis oblatum gratanter suscipite, fructumque ex eo proferre satagite, & in eo matrem Dei frequentius collaudate: si forte piissima super vos suum conuertat amabilem vultum, ad suum amorem vos recipiens, vestram animam in præsentem recreans & reficiens, & in futura gloria coronam de lapide pretioso vestro capiti superponens.

**PSALTERIUM BEATÆ
MARIÆ VIRGINIS.**

Psalmus 1.

BEATVS vir qui diligit nomen tuum Maria Virgo: gratia tua animam eius confortabit.

Tanquam aquarum fontibus irrigatum vber: in eo fructum iustitiæ propagabis. Benedicta tu inter mulieres: per credulitatem cordis sancti tui.

Vniuersas enim fœminas vincis pulchritudine carnis: superas Angelos & Archangelos excellentia sanctitatis.

Misericordia tua & gratia vbique prædicatur: Deus operibus manuum tuarum benedixit. Gloria Patri, &c.

Psalmus 2.

QVARE fremuerunt inimici nostri: & aduersum nos meditati sunt inania?

Protegat nos dextera tua mater Dei: ut acies terribilis confundens & destruens eos.

Venite ad eam, qui laboratis & tribulati estis: & dabit retrigerum animabus vestris.

Accedite ad eam in tentationibus vestris: & stabiliet vos serenitas vultus eius.

Benedicite illam in toto corde vestro: misericordia enim illius plena est terra. Gloria Patri, &c.

Psalmus 3.

DOMINA, quid multiplicati sunt qui tribulant me? In tempestate tua persequeris & dissipabis eos.

Dissolue colligationes impietatis nostræ: tolle fasciculos peccatorum nostrorum.

Miserere mei Domina, & sana infirmitatem meam: tolle dolorem, & angustiam cordis mei.

Ne tradas me manibus inimicorum meorum: & in die mortis meæ conforta animam meam.

Deduc me ad portum salutis: & spiritum meum redde factori & creatori meo. Gloria Patri, &c.

Psalmus 4.

CVM inuocarem, exaudisti me Domina: & è sublimi solio tuo, mei dignata es recordari.

A rugientibus præparatis ad escam: & de manibus quærentium me, liberabit me gratia tua.

Quoniam benigna est misericordia & pietas tua: in omnes, qui inuocant nomen sanctum tuum.

Benedicta sis Domina in æternum: & maiestas tua in sæculum.

Glorificate

Glorificate eam omnes gentes, in virtute vestra: & A
cuncti populi terræ extollite magnificentiam eius.

Gloria Patri, & c.

Psalmus 5.

Verba mea auribus percipe Domina: & ne auertas
à me speciontatem vultus tui.

Conuerte luctum nostrum in gaudium: & tribulatio-
nem nostram in iubilationem.

Corruant ante pedes nostros inimici nostri: virtute
tua eorum capita conterantur.

Benedicat te omnis lingua: & nomen sanctum tuum
confiteatur omnis caro.

Spiritus enim tuus super mel dulcis: & hæreditas su-
per mel & fauum. Gloria Patri, & c.

Psalmus 6.

Domina ne in furore Dei finas corripere me: neque
in ira eius iudicari.

Propter honorem nominis tui Domina: propitietur
nobis fructus gloriosi ventris tui.

De porta inferi, & de ventre abissi: tuis sanctis pre-
cibus libera nos.

Aperiantur nobis ianua: sempiternæ: vt enarremus in
æternum mirabilia tua.

Quia non mortui, neque qui in inferno sunt, lauda-
bunt te Domina: sed qui tua gratia vitam æternam ob-
tinebunt. Gloria Patri, & c.

Psalmus 7.

Domina mea in te speravi: de inimicis meis libera
me Domina.

Conclude ora leonis & dentes eius: labia persequen-
tium constringe.

Non moreris propter nomen tuum: facere nobis mi-
sericordiam tuam.

Splendor vultus tui fulgeat super nos: vt seruetur
conscientia nostra apud Altissimum.

Si persequatur inimicus animam meam, Domina ad-
iutorio tuo conforter: ne vibret gladium suum contra
me. Gloria Patri, & c.

Psalmus 8.

Domina, Dominus noster factus est frater noster: &
Saluator noster.

Vt ignis in rubo, & ros in vellere: descendit in te
æternum Verbum Dei.

Spiritu sancto fecundante: obumbravit tibi virtus
Altissimi.

Benedictus sit mundissimus conceptus tuus: bene-
dictus sit partus tuus virgineus.

Benedicta sit munditia carnis tuæ: benedicta sit dul-
cedo misericordiae cordis tui. Gloria Patri, & c.

Psalmus 9.

Confitebor tibi Domina in toto corde meo: & nar-
rabo in populis laudem & gloriam tuam.

Tibi enim debetur gloria, & gratiarum actio: & vox
laudis.

Inuenient gratiam peccatores apud Deum: per te in-
uentricem gratiæ & salutis.

Respirent ad indulgentiam humiles pœnitentes: sana
contritiones cordis eorum.

In pulchritudine pacis, & requie opulenta: cibabis
nos post laborem peregrinationis nostræ. Gloria, & c.

Psalmus 10.

In Domina confido: propter dulcedinem misericor-
diæ nominis sui.

Oculi eius in pauperem respiciunt: & manus eius ad
pupillum & viduam sunt extentæ.

Exquirite illam à iuuentute vestra: glorificabit vos
ante faciem populorum.

Misericordia illius nostrorum auferat multitudinē pec-
catorum: & fecunditatem nobis conferat meritorem.

Extende ad nos brachium tuum Virgo gloriosa: & ne
auertas à nobis gloriosum vultum tuum. Gloria, & c.

Psalmus 11.

Salutem me fac Mater pulchræ dilectionis: fons cle-
mentiae & dulcor pietatis,

Gyrū terræ sola circuis: vt subuenias inuocantibus te
Pulchræ sunt viæ tuæ: & semitæ tuæ pacificæ.

In te refulget species castitatis: lumen iustitiæ, &
splendor veritatis.

Amicta solari lumine sicut vestimento: duodecim
stellarum corona rutilans radianti. Gloria Patri, & c.

Psalmus 12.

Vsquequo Domina obliuisceris me: & non liberas
me in die tribulationis.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me: po-
tentia virtutis tuæ contere ipsum.

Aperi oculos misericordiae tuæ: ne inimicus noster
aduertus nos præualeat.

Magnificamus te gratiæ inuentricem: per quam sæ-
cula reparantur.

Exaltata super choros Angelorum: ante thronum Dei
ora pro nobis. Gloria Patri, & c.

Psalmus 13.

Dixit insipiens aduersarius noster in corde suo: per-
sequar & comprehendam, & interficiet eum ma-
nus mea.

Exurge Domina, & præueni eum, & supplantam eum:
de arne omnes conatus illius.

Tuam pulchritudinem Sol & Luna mirantur: tibi
Angelicæ potestates seruiunt & famulantur.

Tuo tactu lenissimo sanantur infirmi: tuo odore ro-
seo mortui reuiuiscunt.

Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis: in
tua se clausit viscera factus homo. Gloria Patri, & c.

Psalmus 14.

Domina quis habitabit in tabernaculo Dei? aut
quis requiescet cum Senatoribus populi?

Pauperes spiritu, & mundi corde: mites, pacifici, at-
que lugentes.

Recordare Domina, vt loquaris pro nobis bona: &
indignationem Filij tui auertas à nobis.

Amplectamur Mariæ vestigia: peccatores: & eius bea-
tis pedibus prouoluamur.

Teneamus eam fortiter, nec dimittamus: donec ab
ea meruimus benedici. Gloria Patri, & c.

Psalmus 15.

Conserua me Domina, quoniam speravi in te: mihi-
que tuæ stillicidia gratiæ impartire.

Aluis tuus virginalis & viscera tua: Filium Altissimi
generunt.

Benedicta sint vbera tua: quibus lacte Deifico, Sal-
uatorem enutristi.

Confitemini laudes Virgini gloriosæ: quicumque
apud eam gratiam & misericordiam inuenistis.

Date magnificentiam nomini eius: & collaudate in
sæculum conceptum atque partum eius. Gloria, & c.

Psalmus 16.

Exaudi Domina iustitiam meam & amorem: amoue
à me tribulationem meam.

Confitebor tibi in voce exultationis, cum magnifica-
ueris super me misericordiam tuam.

Imitamini eam sanctæ Virgines Dei: vt imitatae sunt
Agnes, Barbara, Dorothea, & Catharina.

Honorificate eam in voce labiorum vestrorum: per
hoc eius gratiam Agatha, Lucia, Margareta, & Cæcilia
susceperunt.

Sponsum dabit vobis Patris Filium: & de Paradisi li-
liis coronam incomparabiliter radiantem. Gloria & c.

Psalmus 17.

Diligam te Domina cœli & terræ: & in gentibus
nomen tuum inuocabo.

Confitemini illi tribulati corde, & roborabit vos con-
tra inimicos vestros.

Stilla nobis Domina gratiam vberum tuorum: ex ma-
nante lacte dulcedinis tuæ refice viscera puerorum tuo-
rum.

Religiosi omnes honorate illam: quia ipsa est adiu-
trix, & vestra specialis aduocata.

Esto

Esto refrigerium nostrum gloriosa Mater Christi: quia A tu es totius religionis mirabile firmamentum.
Gloria Patri, &c.

Psalms 18.

COeli enarrant gloriam tuam: & vnguentorum tuorum fragrantia in gentibus est dispersa.

Respirate ad illam perditii peccatores: & perducet vos ad indulgentię portum.

In hymnis & psalmis & canticis pulsate viscera eius: & stillabit vobis gratiam dulcedinis suę.

Glorificate eam iusti ante thronum Dei: quia fructu ventris eius estis iustitiam operati.

Laudate eam cęli cęlorum: & nomen eius glorificet omnis terra. Gloria Patri, &c.

Psalms 19.

EXaudias nos Domina in die tribulationis: & precibus nostris conuerte clementem faciem tuam.

Ne proicias nos in tempore mortis nostrę: sed succurre animę cum deseruerit corpus suum.

Mitte Angelum in occursum eius: per quem ab hostibus defendatur.

Ostende ei serenissimum Iudicem sęculorum: qui ob tui gratiam veniam ei largiatur.

Sentiat in pœnis refrigerium tuum: & concede ei locum inter electos Dei. Gloria Patri, &c.

Psalms 20.

Domina in virtute tua lætabitur cor nostrum: & in dulcedine nominis tui consolabitur anima nostra.

De sedibus mitte nobis sapientem: per quam in omni veritate dulciter illustremur.

A carnalibus desideriis concede gratiam abstinendi: vt lumen gratię in nostris cordibus oriatur.

Quam dulcia diligentibus te eloquia tua Domina: quam suauia sunt tuarum stillicidia gratiarum.

Gloriam & honorem psallam tibi: & in nomine tuo gloriabor in sęculum. Gloria Patri, &c.

Psalms 21.

Deus Deus meus: respiciat in me meritis tuis Virgo semper, Maria.

Domina mea clamaui ad te per diem & noctem: & fecisti cum seruo tuo misericordiam tuam.

Quia ego speraui in misericordia tua: sempiternum à me opprobrium abstulisti.

Deriserunt me inimici mei vndique: tu autem sub vmbra manus tuę contulisti mihi refrigerium bonum.

Adorent te familię gentium: & glorificent te omnes ordines Angelorum. Gloria Patri, &c.

Psalms 22.

Dominus regit me, Virgo Dei genitrix: quia tu samlabilem vultum eius ad me conuertisti.

Benedicti sunt oculi tui splendidissimi: quos digneris misericorditer conuere super nos peccatores.

Benedictum sit lumen & splendor faciei tuę: benedicta sit gratia vultus tui.

Benedicta sit misericordia manuum tuarum: benedicta sit emanatio virginei lactis tui.

Benedicant te Apostoli tui, & Prophetę Dei: Martyres, Confessores, & Virgines psallant tibi. Gloria, &c.

Psalms 23.

Domini est terra & plenitudo eius: tu autem sanctissima Mater cum eo regnas in æternum.

Gloriam & decorem induisti: omnis lapis pretiosus amictus, & operimentum tuum.

Splendor Solis super caput tuum: lunaris pulchritudo sub pedibus tuis.

Sidera micantia ornant sedile tuum: astra te glorificant iugiter matutina.

Memento nostri Domina in beneplacito tuo: & fac nos dignos glorificandi nomen tuum. Gloria, &c.

Psalms 24.

Ad te Domina leuaui animam meam: in iudicio Dei, tuis precibus non erubescam.

Neque illudant mihi aduersarij mei: etenim præsumentes de te roborantur.

Non præualeant aduersum me laquei mortis: & castra malignantium non impediunt gressus meos.

Collide impetum eorum in virtute tua: & cum mansuetudine occurre animę meę.

Ductrix mea esto ad patriam: & me cętui Angelorum digneris aggregare. Gloria Patri, &c.

Psalms 25.

Iudica me Domina, quoniam ab innocentia mea digressus sum: sed quia sperabo in te non infirmabor.

Vre cor meum igne amoris tui: & cingulo castitatis restringe renes meos.

Quoniam misericordia tua, & clementia tua ante oculos meos: & delectatus sum in voce laudis tuę.

Domina dilexi decorem faciei tuę: & veneratus sum sanctam maiestatem tuam.

Confitemini nomini eius, quoniam sanctum est: enarrantur in sęculum mirabilia eius. Gloria Patri, &c.

Psalms 26.

Domina illuminatio mea sit splendor faciei tuę: & serenitas tuę gratię refulgeat menti meę.

Exalta caput meum, & ego psallam: psalmum nomini tuo decantabo.

Ne auertas faciem tuam à me: quia speciem & decorem tuum à iuuentute mea concupiui.

Te amaui & exquisiui Regina cęlorum: misericordiam tuam, & gratiam tuam ne subtrahas à seruo tuo.

Confitebor tibi in nationibus: & thronum glorię tuę honorificabo. Gloria Patri, &c.

Psalms 27.

Ad te Domina clamabo, & exaudies me: in voce laudis tuę lætificabis me.

Miserere mei in die angustię meę: & in luce veritatis tuę libera me.

Benedicta sis, ô Domina: in finibus omnibus orbis terrę.

Sanctuarium quod firmauerunt manus tuę: & sanctum templum corporis tui.

Conscientia tua munda, & immaculata est: locus propitiationis & habitaculum sanctum Dei. Gloria, &c.

Psalms 28.

Afferte Domine nostrę filij Dei: afferte Domine nostrę laudem, & reuerentiam.

Da virtutem sanctis tuis Mater sancta: & benedictionem laudantibus, atque glorificantibus te.

Dexaudi gemitus suspirantium ad te: & ne spernas vota iuuocantium nomen tuum.

Sit manus tua ad succurrendum mihi parata: & auris tua intendens ad deprecationem meam.

Benedicant tibi cęli & terra: mare & orbis terrarum. Gloria Patri, &c.

Psalms 29.

Exaltabo te Domina, quoniam suscepisti me: ab iniquo aduersario meo liberabis me.

Conuere ad me, & viuifica me, de portis mortis reduc me: & defluctibus tribulationum, quę circuderunt me.

Propter imperium & magnificentiam dextere tuę: contere, & dissipa omnes aduersarios meos.

Et ego offeram tibi sacrificium laudis: & gloriam tuam deuotius exaltabo.

Exultate cęli & iucundare terra: quia consolatur Maria seruos suos, & pauperum suorum miserebitur. Gloria Patri, &c.

Psalms 30.

In te Domina speraui, non confundar in æternum: in gratia tua suscipe me.

Tu es fortitudo mea & refugium meum: consolatio mea, & protectio mea.

Ad te Domina clamaui, dum tribularetur cor meum: & exaudisti me de vertice collium æternorum.

Educas me de laqueo, quem absconderunt mihi: quoniam tu es adiutrix me.

In manus tuas Domina commendo spiritum meum: A
totam vitam meam, & diem vltimum meum. Gloria
Patri, &c.

Psalms 31.

Beatæ, quorum corda te diligunt, Virgo Maria: pec-
cata ipsorum à te misericorditer diluentur.

Sancta, casta & florifera vbera tua: quæ florem viri-
ditatis perpetuæ eruperunt.

Decor pulchritudinis tuæ corruptionem non vide-
bit: & vultus tui gratia in perpetuum non marcescet.

Benedicta tu Virga Iesse sublimis: qua te vsque ad
sedentem in throno dilatasti.

O Virgo Regina, ipsa es via: per quam nos salus de
supernis sedibus visitauit. Gloria Patri, &c.

Psalms 32.

Exultate iusti in Virgine Maria: & in rectitudine
cordis collaudate eam.

Accedite ad eam cum reuerentia, & deuotione: &
delectetur cor vestrum in salutatione eius.

Impendite illi sacrificium laudis: & inebriamini ab
vberibus dulcoris illius.

Influit enim vobis radios suæ pietatis: & clarificabit
vos fulgoribus misericordiæ suæ.

Suauius est fructus illius: in ore & in corde sa-
pientis dulcescit. Gloria Patri, &c.

Psalms 33.

Benedicam Dominam in omni tempore: & non de-
ficiet laus eius in ore meo.

Magnificate eam mecum omnes: qui impinguati
estis melle & lacte recreationis eius.

In periculis, in rebus dubiis inuocate eam: & in ne-
cessitatibus inuenietis auxilium, & refrigerium dulce.

Sumite exemplum conuersationis eius: & æmulami-
ni studia charitatis & humilitatis illius.

Quia ergo Domina humillima fuisti: Verbū increa-
tum ex te carnem suscipere coëgisti. Gloria Patri, &c.

Psalms 34.

Iudica Domina nocentes me: & contra eos exurge, &
vindica causam meam.

Anima mea in te lætabitur: & tuis beneficiis deu-
tus exultabo.

Gratia & dulcedine tua pleni sunt cæli & terra: vn-
dique tuis beneficiis irretiti nos semper.

Quocumque enim pergimus: occurrit nobis diffusio
tui vteri virginalis.

Curramus ergo charissimi, & ita nobilem & dulci-
ssimam Virginem salutemus: vt in suæ dulcedinis gremio
quiescamus. Gloria Patri, &c.

Psalms 35.

Dixit iniustus, vt peccet in abscondito, per se à ma-
lo proposito discedat Mater Dei.

Inclina vultum Dei super nos: coge illum peccatori-
bus misereri.

Domina in cælo misericordia tua: & gratia tua dif-
fusa est super terram.

Potentia & virtus in brachio tuo: robur & fortitu-
do in dextera tua.

Benedictum sit imperium tuum super cælos: bene-
dicta sit magnificentia tua super terram. Gloria, &c.

Psalms 36.

Noli æmulari in malignantibus Domina: furorem
eorum dulcifica per gratiam tuam.

Sperate in illa religiosi & claustrales: confidite in il-
la clerici & sæculares.

Delectamini in laudibus illius: & exaudiet petiti-
ones cordis vestri.

Melius est modicum cum gratia illius: quàm thesau-
ri argentei, & lapides preciosi.

Gloria semper sit tibi, ô Regina cælorum: & in vlti-
mo tempore noli nos obliuisci. Gloria Patri, &c.

S. Bonavent. Operum Tom. VI.

Psalms 37.

Domina ne in furore tuo arguat me Dominus: no-
bis veniam obtine de peccatis.

In conspectu tuo sit omne desiderium nostrum: spes
nostra & confidentia nostra.

Cor meum conturbatum est in me: recedit lux de
visceribus meis.

Illumina splendore tuo cæcitatem meam: dulcifica
dulcore tuo contritionem meam.

Ne derelinquas nos Domina mater Dei: gratia tua
& virtus sit à dexteris meis. Gloria Patri, &c.

Psalms 38.

Dixi custodiam vias meas, ô Domina: cum per te
gratia Christi mihi fuit data.

Dulcore tuo liquefactum est cor meum: amore tuo
inflammata sunt viscera mea.

Exaudi orationem meam Domina, & deprecationem
meam: & contabescant aduersarij mei.

Miserere mei de cælis, & de altitudine throni tui: &
ne permittas me in valle miseræ conturbari.

Custodi pedem meum ne lædatur: & in fine meo sit
gratia tua. Gloria Patri, &c.

Psalms 39.

Expectans expectaui gratiam tuam: & fecisti mihi
secundum multitudinem misericordiæ nominis tui.

Exaudisti preces meas: & eduxisti me de lacu mise-
riæ, & de fouea inimici.

Multa & mirabilia sunt dona tua Domina: incompa-
rabilia sunt munera gratiarum tuarum.

Exultent & lætentur super te omnes, qui diligunt
te: qui oderunt nomen tuum corruant in infernum.

Benedicta sis in æternum Domina: in sæculum, & in
sæculum sæculi. Gloria Patri, &c.

Psalms 40.

Beatæ Maria intelligit super egenum & pauperem:
in eius laudibus permanentem.

Domina Angelorum, Regina mundi: munda cor
meum igne amoris, & charitatis tuæ.

Tu es Mater illuminationis cordis mei: tu es nutrix
refouens mentem meam.

Te cupit os meum collaudare: te affectat mens mea
affectuosissime venerari.

Te desiderat anima mea exorare: quia tuitioni tuæ se
commendat tota substantia mea. Gloria Patri, &c.

Psalms 41.

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes equa-
rum: ita ad amorem tuum anhelat anima mea.

Quia tu es genitrix vitæ meæ: & alitrix reparatoris
carnis meæ.

Quia tu es lactatrix Saluatoris animæ meæ: initium
& finis totius salutis meæ.

Exaudi me Domina, mundentur sordes meæ: illumi-
na me Domina, vt illustrentur tenebræ meæ.

Accendatur amore tuo tepor meus: gratia tua expel-
latur torpor meus. Gloria Patri, &c.

Psalms 42.

Iudica me Domina, & discerne causam meam de
gente peruersa: à serpente maligno & dracone pesti-
fero libera me.

Sancta fœcunditas tua disperdat eum: beatæ Virgini-
tas tua conterat caput eius.

Sanctæ preces tuæ corroborent nos contra eum: san-
cta merita tua exinaniant virtutem eius.

Persecutorem animæ meæ mitte in abyssum: puteus
infernalis deglutiat eum viuentem.

Ego autem anima mea in terra captiuitatis meæ be-
nedicam nomen tuum: & glorificabo te in sacula sæcu-
lorum. Gloria Patri, &c.

Psalms 43.

Domina auribus nostris audiuius: Patres nostri
annuntiauerunt nobis.

Sf

Quia

Quia ineffabilia sunt merita tua : & valde stupenda A
mirabilia tua.

Domina innumerabiles sunt virtutes tuæ: & inæsti-
mabiles misericordiæ tuæ.

Exulta anima mea, & lætare in illa: quia multa bona
sunt laudatoribus præparata.

Benedicta sis Regina cælorum, & Angelorum : &
benedicantur à Deo laudatores magnificentiæ tuæ.
Gloria Patri &c.

Psalms 44.

ERuctavit cor meum verbum bonum Domina: cum
rore mellifino exiit dulcoratum.

Per tuam sanctitatem peccata mea purgentur : per
tuam integritatem mihi incorruptibilitas condonetur.

Per tuam virginitatem anima mea à Christo adama-
tur: & sibi amoris vinculo sociatur.

Per tuam fœcunditatem ego captivus sum redemp-
tus : per tuum partum virgineum de morte perpetua
sum ereptus.

Per tuam prolem dignissimam perditus sum restitu-
tus : & de exilio miseræ in patriam beatitudinis sum
reductus. Gloria Patri, &c.

Psalms 45.

Domina refugium nostrum tu es in omni necessi-
tate nostra: & virtus potentior conterens inimicū.

Beneficiis tuis plenus est mundus: superant cælestia,
penetrant & inferna.

Plenitudine gratiæ tuæ, quæ in inferno erant: se læ-
tantur liberata.

Obtentu fœcunditatis tuæ virgineæ, quæ supra mun-
dum sunt: se gaudent restaurata.

Per gloriosum tuæ virginitatis sanctissimæ partum:
homines Angelorum fiunt socij & concives. Gloria
Patri, &c.

Psalms 46.

OMnes gentes plaudite manibus: psallite in iubilo
virgini gloriosæ.

Quoniam ipsa est porta vitæ, ianua salutis: & via no-
stræ reconciliationis.

Spes pœnitentium, solamen lugentium : pax beata
cordium, atque salus.

Miserere mei Domina, miserere mei: quia tu es lux
& spes omnium confidentium in te.

Per tuam salutarem fœcunditatem placeat : vt pec-
catorum venia mihi concedatur. Gloria Patri, &c.

Psalms 47.

Magna es Domina & laudabilis valde in civitate
Dei cæli: in vniuersa Ecclesia electorum eius.

Ascendisti, alternantibus hymnidicis Angelicis cho-
ris: Archangelis constipata, rosis & liliis coronata.

Occurrite illi Potestates & Principatus : obuiate ei
Virtutes & Dominationes.

Cherubim & Throni & Seraphim exaltate eam : &
constituite eam à dextris sponsi amantissimi filii eius.

O quam lato animo, quam sereno aspectu suscepi-
sti eam Angelorum & hominum Deus : & dedisti ei
principatum super omnem locum dominationis tuæ.
Gloria Patri, &c.

Psalms 48.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite, qui in-
gredi cupitis regnum Dei.

Virginem Mariam honorate : & inuenietis vitam &
salutem perpetuam.

Pauperes seruos tuos Domina: felici confœderatione
coniunge Christo.

Esuriem paruulorum tuorum: fructu ventris tui resi-
ce, & sustenta.

Remansisti enim incorrupta post partum: & inuola-
ta post Filium. Gloria Patri, &c.

Psalms 49.

Deus deorum, Mariæ locutus est : per Gabrielem
nuntium suum, dicens.

Aue gratia plena, Dominus tecum: per te salus mun-
di reparatur.

Speciem & decorem tuum : Altissimi Filius concu-
piscit.

Adorna thalamum tuum Sion : præparare in occur-
sum Dei tui.

Per spiritum enim Sanctum concipies : tuum par-
tum faciet virgineum & incundum. Gloria Patri, &c.

Psalms 50.

Miserere mei Domina : quæ mater misericordiæ
nuncuparis.

Et secundum viscera misericordiarum tuarum: mun-
da me ab omnibus iniquitatibus meis.

Effunde gratiam tuam super me: & solitam clemen-
tiam tuam ne subtrahas à me.

Quoniam peccata mea confitebor tibi : & coram te
me accuso de sceleribus meis.

Fructui ventris tui me reconcilia : & pacifica me ei,
qui me creauit. Gloria Patri, &c.

Psalms 51.

Quid gloriaris in malitia: ô maligne serpens, & dra-
co infernalis ?

Submitte caput tuum mulieri: cuius fortitudine de-
mergeris in profundum.

Contere eum Domina pede virtutis tuæ: exurge, &
dissipa malitiam eius.

Extingue potentiam eius : & virtutem illius redige
in fauillam.

Vt viuentes exultemus in nomine tuo : & læto ani-
mo dicamus tibi laudem. Gloria Patri, &c.

Psalms 52.

Dixit insipiens inimicus in corde suo : Hominem
eiiciam de tabernaculo filiorum Dei.

Egrediar & ero spiritus mendax in ore serpentis : &
per fœminam eiiciam virum, virum eius.

Sicut exaltantur, ô miser, cæli à terra : exaltatæ sunt
cogitationes Dei à cogitationibus tuis.

Noli extolli de casu mulieris : quia mulier conteret
caput tuum.

Tu illi foueam præparasti ; & in sagena illius capie-
ris. Gloria Patri, &c.

Psalms 53.

Domina in nomine tuo saluum me fac: & ab iniu-
stitiis meis libera me.

Vt non noceat mihi calliditas inimici: sub vmbra ala-
rum tuarum protege me.

Domina mea adiua me : gratiam tuam largire
animæ meæ:

Voluntarie offeram tibi sacrificium laudis: & confi-
tebor nomini tuo, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione liberabis me: & ini-
micos meos despiciet oculus meus. Gloria Patri, &c.

Psalms 54.

EXaudi Domina orationem meam: & ne contemnas
deprecationem meam.

Contristatus sum in cogitatione mea : quia iudicia
Dei perterruerunt me.

ETenebræ mortis venerunt super me: & pavor infer-
ni inuasit me.

Ego autem in solitudine expecto consolationem
tuam: & in cubili meo attendo misericordiam tuam.

Glorifica manum, & dexterum brachium tuum : vt
prosternantur à nobis inimici nostri. Gloria Patri, &c.

Psalms 55.

Miserere mei Domina, quoniam conculcauerunt
me hostes mei quotidie: omnes cogitationes eo-
rum in malum contra me.

Excita furorem & memento belli, & super eos ef-
funde iram tuam.

Innoua signa, & immuta mirabilia: sentiamus adiu-
torium brachij tui.

Glorifica

Glorifica nomen tuum super nos : vt cognoscamus quoniam in sæculum misericordia tua.

Stilla nobis guttam suauitatis tuę: quia tu es pincer- na gratiæ dulcoris. Gloria Patri, &c.

Psalms 56.

Miserere mei Domina, miserere mei: quia paratum est cor meum exquirere voluntatem tuam.

Et in vmbra alarum tuarum requiescam : quia delectabile est mihi refrigerium tuum.

Manus tuę distillant myrrham primam: & digiti tui vnguenta gratiarum.

Et fragmenta mali punici est guttur tuum : & spiramen oris tui suauē compositum Thymiana.

Tu enim es mater pulchrę dilectionis, & anchora spei: portus indulgentiæ, & ianua salutis. Gloria Pat. &c.

Psalms 57.

Si vere vtique iustitiam loquimini: iustitię & misericordię honorate Reginam.

Ad laudem enim & gloriã pertinet Saluatoris: quid quid honorificum suę impensum fuerit genitrici.

Rosę Martyrum te circundant ô Regina: & lilia virginum ambiunt thronum tuum.

Laudate eam simul astra matutina: concentum illi facite omnes filij Dei.

Glorificate eam cęli & terra: mare & flumina ac fundamenta orbis. Gloria Patri, &c.

Psalms 58.

Eripe me de inimicis meis Domina mundi: exurge in occursum meum Regina pietatis.

Aurum Obrizum in ornamentis tuis: Sardius & Topazius in diademate tuo.

Iaspis & Amethystus in dextera tua : Berillus & Chrysolitus in sinistra tua.

Hyacinthus & Achates in pectore tuo : Carbunculi scintillantes in monilibus tuis.

Myrrha, thus & balsamum in manibus tuis: Sapphyrus & Smaragdus in digitis tuis. Gloria Patri, &c.

Psalms 59.

Deus repulisti nos propter peccata nostra : & miseratus es nobis per Virginem Mariam.

Intercede pro nobis salutifera mater Dei : quę Angelorum & hominum salutem peperisti.

Tu enim męstis exultationem infundis: & męrentibus lætitiã & dulcorem.

Lætifica nos dulcissimo sono oris tui : & liquore tuo roseo perfunde corda nostra.

Tonate illi desuper, & date illi laudem: glorifica illã terra cum omnibus habitatoribus tuis. Gloria Patri, &c.

Psalms 60.

Exaudi Domina orationem meam : super firmam petram stabilias mentem meam.

Esto mihi turris fortitudinis : me tuearis à facie crudelis vastatoris.

Vt castrotum acies sis illi terribilis: & viuus corruat in profundum inferni.

Tu enim es rutilans & decora: nubes rorifera & con- surgens aurora.

Pulchra es & clara, vt Luna plenissima : tanquam Sol refulget sacer aspectus tuus. Gloria Patri, &c.

Psalms 61.

Nonne Domina tibi subiecta erit anima : quę Saluatorem omnium genuisti?

Memento nostri perditorum Saluatricis: exaudi planctus cordis nostri.

Infunde gratiam de thesauris tuis: & vnguentis tuis placa dolorem nostrum.

Da nobis gaudium & lætitiã : vt confundas bonorum inimicos.

Ablue omnia peccata nostra : sana omnes infirmitates nostras. Gloria Patri, &c.

Psalms 62.

Deus, Deus meus: per matrem te glorificabo. Virginaliter enim te concepit: & sine angustia te parturiuit.

Benedicta sis; ô Domina nostra : & pro nobis assiste ante thronum Dei.

Species & claritas: in conspectu tuo.

Custodi animam meam Domina : vt nunquam corruat in peccata. Gloria Patri, &c.

Psalms 63.

Exaudi Domina orationem meam cum deprecor : à pœuore crudelis libera animam meam.

Impetra nobis pacem & salutem: in die nouissimo.

Benedicta sis super mulieres : & benedictus sit fructus ventris tui.

Illumina Domina oculos meos: & illustra cęcitatem meam.

Da mihi in te confidentiam bonam: & in vita & in fine meo. Gloria Patri, &c.

Psalms 64.

Te decet hymnus Domina nostra, in Sion : laus & iubiliatio in Hierusalem.

Benedictionem omnium gentium dedit tibi Dominus: laudem & gloriã ante conspectum populorum.

Benedixit te Dominus in misericordia sua : & thronum tuum constituit super Ordines Angelorum.

Gratiam & decorem posuit in labiis tuis : & pallio glorię induit corpus tuum.

Coronam radiantem posuit in capite tuo: & virtutum monilibus te decenter ornauit. Gloria Patri, &c.

Psalms 65.

Iubilate Domina nostra omnis terra : psallite hymnũ in nomine eius, date honorificentiam maiestati eius.

Benedictum sit cor tuum Domina : cum quo ardentem & sinceriter Filium Dei dilexisti.

Respice paupertatem meam gloriosa Virgo : miseriam & angustiam meam, ne tardes remouere.

Aufer tribulationem meam : dulcifica languorem meum.

Benedicat te omnis caro: glorificet te omnis lingua. Gloria Patri, &c.

Psalms 66.

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: per illam quę eum genuit.

Miserere nostri Domina, & ora pro nobis : in lætitiã bonam conuerte męstitiam nostram.

Illumina me Stella maris : clarifica me Virgo clarissima.

Extingue ardorem cordis mei : refrigera me gratia tua.

Protegat me semper gratia tua: præsentia tua illustret finem meum. Gloria Patri, &c.

Psalms 67.

Exurgat Maria, & dissipentur inimici eius: conterantur omnes sub pedibus eius.

Impetum inimicorum nostrorum dissipa : destrue omnem iniquitatem eorum.

Ead te Domina clamaui in tribulatione : & serenasti conscientiam meam.

Non deficiat laus tua in ore nostro : & amor tuus de visceribus nostris.

Pax multa diligentibus te Domina : anima eorum non videbit mortem in æternum. Gloria Patri, &c.

Psalms 68.

Saluum me fac Domina: quoniam intrauerunt concupiscentiarum aquę vsque ad animam meam.

Infixus sum in limo peccati : & aquę voluptatis circumdederunt me.

Plorans ploraui in nocte : & dies lætitię ortus est mihi.

Salua animam meam Genitrix Saluatoris : quia per te vera salus data est omni mundo.

Dum nuntiante Angelo fuisti obumbrata : & Patris A
Sapientia prægnans & grauidata. Gloria Patri, &c.

Psalms 69.

Domina in adiutorium meum intende: & luce mi-
sericordiæ tuæ illustra mentem meam.

Doce nos exquirere bonitatem tuam : vt enarremus
mirabilia tua.

Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros: vt
sanctificeris in nationibus procul.

In ira flammæ tuæ mergantur in infernum : & qui
conturbant seruos tuos inueniant perditionem.

Miserere seruatorum tuorum , super quos inuocatum
est nomen tuum : & ne suas angustiarum eos in tenta-
tionibus suis. Gloria Patri, &c.

Psalms 70.

In te Domina speravi non confundar in æternum : in
tua misericordia libera me, & eripe me.

Propter multitudinem iniquitatum mearum : op-
pressus sum vehementer.

Facti sunt hostes mei in capite meo: subannauerunt
& deriserunt me quotidie.

Vide Domina quoniam tribulor : expande manus
tuas, succurre pereunti.

Ne moreris, propter gratiam nominis tui : vt efficia-
ris mihi in gaudium & salutem. Gloria Patri, &c.

Psalms 71.

Deus iudicium tuum Regi da : & misericordiam
tuam Reginae matri eius.

In manu tua salus, & vita consistunt : lætitia perpe-
tua & æternitas gloriosa.

Resperge cor meum dulcedine tua : fac me obliuisci
miserias huius vitæ.

Trahe me post te vinculis misericordiæ tuæ : & fo-
mentis gratiæ, & pietatis tuæ sana dolorem meum.

Concupiscentias sempiternas excita in animam meam:
& de gaudio Paradisi inebria mentem meam. Gloria
Patri, &c.

Psalms 72.

Quam bonus Israël Deus : his qui colunt matrem
suam, & venerantur.

Ipsa est enim solatium nostrum : in laboribus sub-
uentio optima.

Obtexit caligine animam meam hostis : in visceribus
meis Domina lucem fac oriri.

Auertatur à me ira Dei per te : placa eum meritis
& precibus tuis.

In iudicio pro me assiste : coram eo suscipe causam
meam, & mea sis aduocata. Gloria Patri, &c.

Psalms 73.

Vt quid Domina repulisti nos : nec subuenis in
die tribulationis?

Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo : & voces
gementium ne despexeris.

Tendit arcum suum contra nos inimicus : firma-
uit dexteram suam & non est consolator.

Dirumpe in nobis ligaturam malitiarum suarum : &
libera nos dextera tua.

Repelle eum in locum perditionis: sempiterna dam-
natio suscipiat eum. Gloria Patri, &c.

Psalms 74.

Confitebimur tibi Domina, & laudabimus nomen
tuum : fac nos in tuis laudibus delectari.

Cantate ei habitatores terræ : & laudem eius in po-
pulis nuntiate.

Confessio & magnificentia coram illa : fortitudo &
exultatio in throno illius.

Adorate illam in throno illius : glorificate opificem
pulchritudinis illius.

Recordamini in sempiternum misericordiæ illius:
retinete in mente virtutes & mirabilia illius. Gloria
patri, &c.

Psalms 75.

Notus in Iudæa Deus : in Israël honorificentia ma-
tris eius.

Dulcis est memoria eius super mel, & fauura : &
amor eius super omnia aromata.

Salus & vita in domo illius : & in tabernaculo eius
& gloria sempiterna.

Honorificate illam cæli & terra : quia summus arti-
fex hanc mirabiliter honorauit.

Date illi omnes creaturæ laudem : & stupendam mi-
sericordiam eius extollite gratulanter. Gloria Patri, &c.

Psalms 76.

Voce mea ad Dominam clamaui : & sua gratia in-
tendit mihi.

BAbstulit à corde meo mœsticiam & mœrorem: & sua-
uitate sua cor meum dulcorauit.

Formidinem meam erexit in confidentiam bonam:
& suo aspectu melliflino mentem meam serenauit.

Adiutorio sancto suo euasi pericula mortis : & de
manu crudeli subterfugi.

Gratias Deo & tibi mater pia, de omnibus, quæ affe-
cutus sum: de pietate & misericordia tua. Gloria, &c.

Psalms 77.

Atrendite popule Dei præcepta Dei : & Reginae
gratiæ nolite obliuisci.

Aperite cor ad inuestigandum eam: & labia ad glo-
rificandum illam.

CDescendat amor eius in cordibus vestris: concupisci-
te placere illi.

Pulchritudo eius vincit Solem & Lunam: composi-
tio eius ad ornamenta virtutum.

Miserere mei Regina gloriæ, & honoris: & ab om-
ni periculo custodi mentem meam. Gloria Patri, &c.

Psalms 78.

Domina venerunt gentes in hæreditatem Dei:
quas tu meritis tuis Christo confœderasti.

Sit eloquium tuum dulce coram ipso : & coniunge
me illi, qui me redemit.

Extende brachium tuum contra hostem crudelem:
& denuda mihi versutiam illius.

Vox tua dulcis super omnem melodiam : harmonia
Angelica ei non valet comparari.

DDistilla mihi suauitatem gratiarum tuarum: & tuorum
charismatum fragrantiam & odorem. Gloria, &c.

Psalms 79.

Qui regis Israël intende ad me: matrem tuam col-
laudare.

Expergiscere de puluere anima mea: perge in occur-
sum Reginae cæli.

Solue vincula colli tui paupercula anima mea : &
gloriosis laudibus accipe illam.

Odor vitæ de illa progreditur: & omnis salus de cor-
de illius scaturizat.

Charismatum suorum fragrantia suauis : animæ mor-
tuæ suscitatur. Gloria Patri, &c.

Psalms 80.

Exultate Domina adiutrici nostræ : iubilate in læti-
tia cordis vestri.

Accendantur affectus vestri in illam: & inimicos ve-
stros induet confusione.

Imitemur humilitatem eius: obedientiam & mansue-
tudinem illius.

Omnes gratiæ radiant in illa : capacissima enim fuit
capacitas illius.

Currite ad illam cum deuotione sancta : & de bonis
suis participabit vobis. Gloria Patri, &c.

Psalms 81.

Deus in synagoga Iudæorum: de qua vt rosa de sen-
tibus progressa est mater Dei.

Terge fœditatem meam Domina : quæ semper ruti-
las puritate.

Fonte vitæ influe in os meum: ex quo viuētes aquæ A cor nostrum contra concupiscentias carnis. Gloria Pa-
profluunt, & emanant. tri, &c.

Omnes sitientes venite ad illam: & de fonte suo gra-
tanter vos potabit.

Qui hauriet ex eo, saliet in vitam æternam: & qui bi-
bet ex eo, non sitiet vnquam. Gloria Patri, &c.

Psalms 82.

Domina mea, quis similis erit tibi: quæ gratia, &
gloria superemines vnuerfos.

Sicut exaltantur cæli à terra: sic tu præcellis cun-
ctis, & nimis exaltata.

Vulnera cor meum charitate tua: fac me dignum gra-
tia & numeribus tuis.

Liqueat cura mea in timore tuo: & concupiscentia tua
cor meum inflammetur.

Fac me desiderare honorificentiam & gloriam tuam: B
vt per te recipiar ad pacem Iesv Christi. Gloria Pat. &c.

Psalms 83.

Quam dilecta tabernacula tua Domina virtutum:
quam amabilia tentoria redemptionis tuæ.

Honorate illam peccatores: & impetrabit vobis gra-
tiam & salutem.

Super thus & balsamum oratio eius incensum: preces
eius non reuertuntur vacuæ, nec inanes.

Intercede pro me Domina apud Christum tuum: ne-
que derelinquas me in morte, neque in vita.

Benignus est enim spiritus tuus: gratia tua replet or-
bem terrarum. Gloria Patri, &c.

Psalms 84.

Benedixisti Domine domum tuam: consecrasti habi-
tationem tuam.

Hæc est speciosa inter filias Hierusalem: cuius memo-
ria est in benedictione.

Beatissimam prædicauerunt illam Angeli sancti: glo-
rificate nam Virtutes, & Dominationes.

Populi gentium exquirite prudentiam eius: & inue-
stigate thesauros misericordiæ illius.

Sentite de illa in bonitate: & in simplicitate cordis
exquirite illam. Gloria Patri, &c.

Psalms 85.

Incлина Domina aurem tuam & exaudi me: conuerte
vultum & miserere mei.

Dilatatio dulcoris tui oblectat animas sanctorum: & D
infusio charitatis tuæ super mel dulcissimum.

Irradiatio gloriæ tuæ dilucidat intellectum: & lux
miserationum tuarum perducit ad salutem.

Fons bonitatis tuæ inebriat sitientes: & aspectus faciei
tuæ retrahit à peccato.

Scire & cognoscere te, est radix immortalitatis: &
enarrare virtutes tuas est via salutis. Gloria Patri, &c.

Psalms 86.

Fundamenta vitæ in anima iusti: perseverare in chari-
tate vsque in finem.

Gratia tua reuelat pauperem in aduersitate: & inuo-
catio tui nominis immitit ei confidentiam bonam.

Miserationibus tuis repletur Paradisus: & à terrore tuo
hostis confunditur infernalis.

Qui sperat in te, inueniet thesauros pacis: & qui te E
non inuocat in hac vita, non perueniet ad regnum Dei.

Fac Domina vt viuamus in gratia Spiritus sancti: &
perduc animas nostras ad sanctum finem. Gloria, &c.

Psalms 87.

Domina auxiliatrix salutis meæ: in die clamaui, &
nocte coram te.

Ingradiatur oratio mea in conspectu tuo: consolare
cum facie tua mœsticiam meam.

Multiplicata sunt mala in anima mea: expurga eam
de sordibus, & peccatis.

Virtus tua persequitur inimicos nostros: ne nos im-
pediant ad salutem.

Confer gratiam animæ ad resistendum eis: conforta

cor nostrum contra concupiscentias carnis. Gloria Pa-
tri, &c.

Psalms 88.

Misericordias tuas Domina: in sempiternum de-
cantabo.

Vnguento pietatis tuæ medere contritis corde: &
oleo misericordiæ tuæ refoue dolores nostros.

Gratiosus tuus vultus mihi appareat in extremis: for-
mositas faciei tuæ lætificet spiritum meum egredientē.

Excita spiritum meum ad amandam bonitatem tuam:
excita mentem ad extollendam nobilitatem & pretiosi-
tatem tuam.

Libera me ab omni tribulatione mala: & ab omni
peccato custodi animam meam. Gloria Patri, &c.

Psalms 89.

Domina refrigerium facta es nobis: in cunctis ne-
cessitatibus nostris.

Diffusio gratiæ tuæ producit operationes tuas: & stil-
licidium dulcoris tui affectiones facit sanctissimas.

Miserationum tuarum Domina recordabor: sacrifi-
cium laudis, & carmen lætitiæ pfallam tibi.

Qui honorant te, coronam perennem pro cinere ob-
tinebunt: & pallium laudis pro spiritu mœroris.

Qui sperant in te, amicti lumine induentur: gaudium
& perpetuam lætitiā sortientur. Gloria Patri, &c.

Psalms 90.

Qui habitat in adiutorio Matris Dei: in protectione
ipsius commorabitur.

Concurfus hostis non nocebit ei: sagitta volans non
tangent eum.

Quoniam liberabit eum de laqueo insidiantis: & sub
pennis suis proteget eum.

Clamate ad illam in periculis vestris: & flagellum non
appropinquabit tabernaculo vestro.

Fructus gratiæ inueniet, qui sperauerit in illa: porta
paradisi referabitur ei. Gloria Patri, &c.

Psalms 91.

Bonum est confiteri Virgini Mariæ: & psallere illi
gloriam, prosperitas est mentis.

Annuntiare merita eius, lætificat intellectum: & imi-
tari opera eius, exhilarat Angelos Dei.

Qui acquirit gratiam eius: agnoscetur à ciuibus Para-
disi.

Et qui habuerit characterem nominis eius: annotabi-
tur in libro vitæ.

Exurge Domina & iudica causam nostram: & ab in-
surgentibus in nos, libera nos.

Ne retrahas à peccatore dexteram tuam: & excipe
gladio tuo iacula vastatoris. Gloria Patri, &c.

Psalms 92.

Dominus regnavit, decorem induit: matremque
suam ornamento coronauit virtutum.

Adimpleat propitiationem suam in nobis mater pa-
cis: & viam æquitatis doceat seruos suos.

Qui desideratis sapientiam Christi: seruite Matri eius
animo reuerenti.

Quis satisfaciet enarrare opera tua Domina: & quis
inuestigabit thesauros misericordiæ tuæ?

Sustine deficientes in tentationibus suis: destina illos
in sortem veritatis. Gloria Patri, &c.

Psalms 93.

Deus vltionum Dominus: sed tu Mater misericor-
diæ ad miserandum inflectis.

Magnificentia tua Domina prædicatur in sæculum:
qui autem colunt te, inuenient viam pacis.

Seruite illi reuerenter exultantes: & sanabit vos bene-
dictus fructus castissimi ventris illius.

Respice Domina humilitatem seruorum tuorum: &
laudabunt te in generationibus sæculorum.

Magnifica nomen tuum in multiplicatione gratia-

rum tuarum : & ne sinas seruos tuos subiaccere periculis. Gloria Patri, &c.

Psalms 94.

Venite, exultemus Dominæ nostræ: iubilemus salu-
tiferæ Mariæ Reginae nostræ.

Præoccupemus faciem eius in iubilatione: & in can-
ticis collaudemus eam.

Venite, adoremus & procidamus ante eam: confitea-
mur illi cum fletibus peccata nostra.

Impetra nobis indulgentiam plenam: assiste pro no-
bis ante tribunal Dei.

Suscipe in fine animas nostras: & introduce nos in re-
quiem æternam. Gloria Patri, &c.

Psalms 95.

Cantate plenæ gratiæ canticum nouum: cantate
Mariæ omnes terrigenæ orbis.

Quoniam omnes Angelos sanctitate præcellit: & na-
tos mulierum virtutibus mirabilibus & signis.

Formositas & gloria in vultu illius: & gratia in ocu-
lis eius.

Afferte illi gloriam Patriæ gentium: exultate in ea
omnes creaturæ Dei.

Admirabile commercium habetis per eam: ex qua
vocati estis filij Dei excelsi. Gloria Patri, &c.

Psalms 96.

Dominus regnavit: exultet Maria. in omni imperio
dominationis suæ.

Adorate eam ciues curiæ paradisi: exaltate eam Vir-
gines speciosæ filiæ eius.

Quoniam eleuata est super Principatus & Domina-
tiones: exaltata est super Angelorum & Archangelorum
legationes.

Patriarchæ & Prophetæ concrepate illi laudem: con-
centum illi facite Apostoli, martyresque Christi.

Confessores cum Virginibus de canticis Sion dicite
canticum ei: & regratiâmini ei monachi sancti de ac-
ceptis triumphis. Gloria Patri, &c.

Psalms 97.

Cantate Dominæ nostræ canticum nouum: quia mi-
rabilia fecit.

In conspectu gentium reuelauit misericordiam suam:
in extremis terræ auditum est nomen eius.

Recordare Domina pauperum & miserorum: & su-
stenta eos ope refrigerij sancti tui.

Tu autem Domina suavis & verax: patiens nimis &
miseratione plena.

Conculca hostes animarum nostrarum: & contuma-
ciam illorum elide brachio sancto tuo. Gloria Patri, &c.

Psalms 98.

Dominus regnavit irascantur populi: maria subChe-
rubim sedet à dextris.

magna est in Sion gloria tua Domina: & in Hieru-
salem magnificentia tua.

Cantate ante eam chori virginales: & adorate thro-
num eius, qui sanctus est.

In dextera eius ignea lex: & in circuitu eius sancto-
rum millia:

Mandata eius ante oculos eius: & iustitiæ regula in
corde eius. Gloria Patri, &c.

Psalms 99.

Iubilare Dominæ nostræ homines terræ: seruite illi
in lætitiâ & iucunditate.

In toto animo vestro accedite ad illam: & in omni
virtute vestra conseruate vias eius.

Inuestigate illam & manifestabitur vobis: estote
mundi corde, & apprehendetis eam.

Quibus auxiliata fueris Domina, erit refrigerium pa-
cis: & à quibus auerteris vultum tuum, non erit spes
ad salutem.

Recordare nostri Domina, & non apprehendent nos

A mala: succurre nobis in fine, & inueniemus vitam æter-
nam. Gloria Patri, &c.

Psalms 100.

Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domina:
psallam tibi in exultatione cordis, cum lætifica-
ueris animam meam.

Laudabo nomen tuum & gloriam: & præstabis re-
frigerium animæ meæ.

Zelatus sum amorem tuum & honorem: ideo defen-
das causam meam ante iudicem sæculorum.

Allectus sum gratia & bonitate: tua oro, ne frauder
à spe & confidentia bona.

Conforta animam meam in nouissimis: & in carne
ista fac me conspicerem Saluatorem. Gloria Patri, &c.

Psalms 101.

Domina exaudi orationem meam: & clamor meus
ad te veniat.

Non auertas sacrum aspectum tuum à me: neque
abomineris me propter immunditiam meam.

Non derelinquas me in cogitatu & consilio inimico-
rum meorum: & ne sinas me cadere in exprobrationem
illorum pessimam.

Qui confidunt in te, non timebunt colubrum tortuo-
sum: & qui exaltant te præconiis, euadent manus Ache-
rontis.

Per virginalem conceptum tuum da mihi in te con-
fidentiam bonam: & per admirabilem partum tuum læ-
tifica animam meam. Gloria Patri, &c.

Psalms 102.

Benedic anima mea matri IESU Christi: & omnia
præcordia mea glorificate nomen eius.

Ne obliuiscaris beneficia eius: nec gratiam & con-
solatus illius.

Gratia eius peccata relaxantur: & misericordia eius
ægritudines reparantur.

Benedicite ei omnes virtutes cælorum: glorificate
eam chori Apostolorum, & Prophetarum.

Benedicite mare & insulæ gentium: hymnum dicite
ei cæli & habitatores eorum. Gloria Patri, &c.

Psalms 103.

Benedic anima mea Virgini mariæ: honor & magni-
ficentia eius in perpetuum.

Formositatem & pulchritudinem induisti: amicta es
Domina fulgenti vestimento.

De te procedit peccatorum medela, & pacis discipli-
na ac seruo charitatis.

Imple nos seruos tuos virtutibus sanctis: & ira Dei
non appropinquet nobis.

Iucunditatem æternam da seruitoribus tuis: & noli
eos obliuisci in certamine mortis. Gloria Patri, &c.

Psalms 104.

Confitemini Dominæ nostræ & inuocate nomen
eius: cantate ei gloriose, narrantes virtutes eius.

Laudate & exaltate eam Virgines filiæ Sion: quia de-
E sponsabit vobis Regem Angelorum.

Honorate Reginam plenam omni gratia: & contem-
plamini cum reuerentia sanctissimum vultum eius.

Salus sempiterna in manu tua Domina: qui te digne
honorificauerint, suscipient illam.

Clementia tua non deficiet à sæculis æternis: & mise-
ricordia tua à generatione in generationem. Gloria, &c.

Psalms 105.

Confitemini Dominæ nostræ, quoniam bonum est:
per cunctas tribus terræ enarrate misericordias eius.

Longe est ab impiis conuersatio eius: à via Altissimi
non declinavit pes eius.

Fons irrigantis gratiæ procedit de ore illius: & ema-
natio virginalis sanctificans animas castas.

Spes de gloria paradisi in corde illius: quæ deuoto
animo honorificauerit illam.

Miserere

Miserere nostri fulgentissima Regina cęli: & pręsta consolationem de gloria tua. Gloria Patri, & c.

Psalms 106.

Confitemini Domino quoniam bonum: confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.

Innocentiam & vitam prudentię ostende nobis Domina: & viam intelligentię indica seruis tuis.

Timor Dei illustrat intellectum: & amor tuus exhilarat illum.

Beatus vir, cuius eloquium est tibi gratum: illius ossa impinguabuntur adipe & pinguedine.

Eloquium tuum sustentat animam imbecillum: & labia tua esurientem animum refocillant. Gloria Patri, & c.

Psalms 107.

Paratum cor meum Domina paratum cor meum: laudes psallere & cantare.

Maior est charitas tua cunctis diuitiis: & gratia tua super aurum, & lapidem pretiosum.

Beatitudo & iustitia donantur a Deo: qui autem de peccatis conuersi fuerint ad te pœnitentię remedium consequentur.

Emisericordie tuę gratia & pax: qui autem tibi placuerit procul fiet a perditione.

Esto vmbraculum protectionis in tentationibus nostris: expansio alarum tuarum defendat nos a deuorante. Gloria Patri, & c.

Psalms 108.

Domina laudem meam ne despexeris: & hoc dedicatum tibi psalterium digneris acceptare.

Respice voluntatem cordis mei: & affectionem meam facti beneplacentem.

Propera ad visitandum seruos tuos: sub tegumento manus tuę illęsi conseruentur.

Illuminationem Spiritus sancti per te suscipiant: & refrigerium contra cupiditatis æstum.

Medere contritis corde Domina: & refoue eos vnguento pietatis. Gloria Patri, & c.

Psalms 109.

Dixit Dominus Domine nostrę: sede mater mea a dextris meis.

Bonitas, & sanctitas placuerunt tibi: ideo regnabis mecum in æternum.

Corona immortalitatis in capite sancto tuo: cuius fulgor & claritas non extinguetur.

Miserere nostri Domina, mater luminis & splendoris: illumina nos Domina veritatis & virtutis.

De thesauris tuis infunde nobis sapientiam Dei: & intellectum prudentię, ac formam disciplinę. Gloria Patri, & c.

Psalms 110.

Confitebor tibi Domina in toto animo meo: glorificabo te in tota mente mea.

Opera gratię tuę commorabuntur: & testamentum misericordię tuę ante thronum Dei.

Per te missa est redemptio a Deo: populus pœnitens habebit spem salutis.

Intellectus bonus omnibus honorantibus te; & fors illorum inter Angelos pacis.

Gloriosum & admirabile est nomen tuum: qui illud retinent, non expauescent in puncto mortis. Gloria Patri, & c.

Psalms 111.

Beatus vir qui timet Dominam: & beatum cor, quod diligit illam.

Iucundus homo, qui non satiatur laude tua; & a relatu virtutum tuarum non fatigatur.

Exortum est in corde illius lumen Dei: Spiritus sanctus illuminat intelligentiam eius.

Disperge Domina gratiam tuam pauperibus tuis: esurientes refoue, & egenos.

S. Bonavent. Operum Tom. VI.

In memoria æterna sunt per te nomina: ab auditu a terribili non trepidet cor nostrum. Gloria Patri, & c.

Psalms 112.

Laudate pueri matrem Dei: glorificate senes nomen eius.

Benedicta sit Maria mater Christi: ipsa enim est via ad patriam sanctitatis.

Excelsus super Cherubim thronus eius: & sedes eius super cardines cęli.

Super humiles, vultus eius: & super confidentes in eam aspectus illius.

Misericordia eius super omnem carnem: & elemosyna illius vsque ad extremum terrę. Gloria Patri, & c.

Psalms 113.

Bin exitu animę meę de hoc mundo; occurre illi Domina, & suscipe eam.

Consolare eam vultu sancto tuo; aspectus dæmonis non turbet illam.

Esto illi scala ad regnum cęlorum; & iter rectum ad Paradisum Dei.

Impetra ei a patre indulgentiam pacis; & sedem lucis inter seruos Dei.

Sustine deuotos ante tribunal Christi; suscipe causam eorum in manibus tuis. Gloria Patri, & c.

Psalms 114.

Dilexi matrem Dei Domini mei; & lux miserationum eius infulsit mihi.

Circumdede runt me dolores mortis; & visitatio Marię lætificauit me.

Dolorem & periculum incurri; & recreatus sum gratia illius.

Nomen eius, & memoriale illius sit in medio cordis nostri; & non nocebit nobis ictus malignantis.

Conuertere anima mea in laudem ipsius; & inuenies refrigerium in nouissimis tuis. Gloria Patri, & c.

Psalms 115.

Credidi propter quod locutus sum; gloriam tuam Domina orbi terrę.

Compatere animę meę, & dirige illam; dignare beneplacitum tuum insinuare illi.

Statue illi testamentum pacis & dilectionis tuę; præbe illi ingenui memoriam nominis tui.

De benedictione ventris tui da mihi sustentationem; & de pinguedine gratię tuę dulcora animam meam.

Dirumpe vincula peccatorum meorum; & de virtutibus exorna faciem animę meę. Gloria Patri, & c.

Psalms 116.

Laudate Dominam nostram omnes gentes: glorificate eam omnes populi.

Quoniam confirmata est super nos gratia, & misericordia eius: & veritas illius permanet in æternum.

Qui digne coluerit illam, iustificabitur: qui autem neglexerit illam, morietur in peccatis suis.

Labia Angelorum enarrabunt sapientiam eius: & omnes ciues paradisi cantabunt eius laudem.

Bono animo accedentes ad illam: non capientur ab Angelo deuastante. Gloria Patri, & c.

Psalms 117.

Confitemini Domino, quoniam bonus; confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.

Amor illius expellit peccatum a corde; & gratia illius expiat conscientiam peccatoris.

Via veniendi ad Christum est appropinquare ad illam; qui autem fugerit eam, non inueniet viam pacis.

Qui obduratus est in peccatis, sæpe inuocet illam; & lux in suis tenebris oriatur.

Qui tristatur in corde suo clamet ad illam; & dulcoranti stillicidio inebriabitur. Gloria Patri, & c.

Ss 4

Psalms

Psalms 118.

Beati immaculati in via : qui matrem Domini imitantur.

Beati imitatores humilitatis eius : beati participes charitatis illius.

Beati persecutores virtutum illius: beati conformes imagini illius.

Beati qui conceptum & partum illius venerantur: beati qui deuote ei famulantur.

Beati qui in ea habent spem & confidentiam : beati qui per illam suscipient felicitatem sempiternam. Gloria Patri, &c.

Retribue seruo tuo Domina: viuifica me, & faciam voluntatem tuam.

Incola ego sum in terra : nihil abscondas mihi de amore tuo.

Concupiuit anima mea laudem tuam desiderare: omni tempore,

Tu es salus mea in Domino: quæ me morti adiudicatum liberaisti.

Quid pro his retribuam tibi, nisi me totum? Domina suscipe me. Gloria Patri, &c.

Legem pone mihi, Domina, voluntatis tuæ, sanctarum sanctissima: & exquiram eam semper.

Deduc me in semitam miserationum tuarum mulierum pulcherrima: quia ipsam volui.

Inclina animam meam ad supernorum amorem Domina: & non ad impudicitiam.

Ecce concupiui castimoniam tuam à intuentute mea: in misericordia tua confirma me.

Et obseruabo viam testimoniorum tuorum in seculum : & scrutabor mandata Filij tui, quæ dilexi. Gloria Patri, &c.

Memor esto verbi tui Dominarum primiceria: in quo mihi spem dedisti.

Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me: quia eloquium tuum viuificabit me,

Circudederunt me viri mendaces, & congregata sunt super me flagella: & ecce manus tua eripuit me.

Communicauit in bonis omnibus timentibus te : & custodientibus obnixè mandata tua.

Miserationibus tuis plena est terra: ideo viam iustificationum tuarum exquisiui. Gloria Patri, &c.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domina : de qua gaudent Angeli.

Disciplinam morum tuorum & æquitatem tuam doce me: quia verbis tuis præ cunctis credidi.

Bonum mihi, quia onere tuo humiliasti me: vt sequar conuersationem tuam.

Qui amant seruientes tibi venerabantur : qui autem abominatus fuerit eos ruet in æternum.

Veniant mihi semper desuper guttæ clementiæ tuæ, & viuum: quia lex tua sancta meditatio mea est. Gloria Patri, &c.

Defecit in semitis tuis anima mea Domina ; & nisi miseratio maxima esset, periissem, vtique in infirmitate mea.

Defecerunt oculi mei in contemplatione tua : velut vter in pruina à te visa est anima mea.

Secundum bonitatem tuam viuifica me: & non obliuiscar sermones tuos, quia tibi adhærere bonum est.

Dispositione tua perseverat mundus: quem & tu cum Deo fundasti ab initio.

Tuus totus ego sum Domina saluum me fac: quoniam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore peregrinationis meæ. Gloria Patri, &c.

A

Quomodo dilexi legem tuam Domina: in conspectu meo semper.

Suauitatum tuarum affluentia cor meum alienauit à me: & caro mea mirabiliter exultauit in te.

Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina : super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo.

Illuminatio gressibus meis verbum tuum : & lumen ineffabile semitis meis.

Quoties exasperauerunt me peccatores inferni, quia à charitate tua declinare nolui : ego autem speraui in te Domina. Gloria Patri, &c.

Iniquos odio habui: & viam tuam dilexi Domina gratiosa.

Adiuua me & saluus ero Domina mundi: & meditor honorificentiam mandatorum tuorum.

Fac me semper stare in timore tuo: & non tradas me Virgo calumniantibus me.

Vernaculus tuus sum ego : minimus in familia tua.

Custodi me Domina à negligentibus iudicia iustitiæ tuæ.

Contemnes omnes discedentes à seruitio tuo : quia iniusta est conuersatio eorum. Gloria Patri, &c.

Mirabilia tua testimonia mater alma, & sermonibus tuis illuminatum est cor meum.

Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis: filia regum collaudant faciem tuam.

Ardens verbum labiorum tuorum vehementer: qui ad te properat, percipiat illud.

Arundo agitata sum in conspectu tuo: tene me Domina sub iugo tuo, & non confundar.

Seruientes tibi plus ahis inuadunt dracones inferni; sed tu Domina defende nos. Gloria Patri, &c.

Clamauit in toto corde meo ad te Domina : de necessitatibus meis clementer eripe me.

Vocem gemis mei exaudi Domina mea : doce me quid acceptum sit apud te omni tempore.

Longa à nescientibus te salus : qui autem præstat in obsequio tuo procul fiat à perditione.

Misericordia tua rigat vniuersum: Domina in salutari tuo viuifica me.

Initium eloquiorum tuorum veritas in æternum : & legem tuam immaculatam non sum oblitus. Gloria Patri, &c.

Pincipes persecuti sunt me gratis: & ab inuocatione nominis tui trepidat spiritus malignus.

Pax multa obseruantibus nomen tuum mater Dei: & non est in illis scandalum.

Septenis horis decantauit tibi laudes Domina: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret oratio mea in conspectu tuo, vt non derelinquam te Domina cunctis diebus vitæ meo : quoniam via tuæ misericordia & veritas.

Concupiscam in æternum laudare te Domina : cum docueris me iustificationes tuas. Gloria Patri, &c.

E

Psalms 119.

Ad Dominam cum tribularer clamaui : & exaudivit me.

Domina libera nos ab omni malo: cunctis diebus vitæ nostræ.

Contere caput inimicorum nostrorum: pede insuperabilis virtutis tuæ.

Vt exultauit spiritus tuus in Deo salutari tuo: sic veram digneris infundere latitiam cordi meo.

Ad Dominum accede rogatura pro nobis : vt per te nostra peccata deleantur. Gloria Patri, &c.

Psalms

Psalms 120.

Leuauit oculos meos ad te mater Christi: per quam **A** venit solatium omni carni.
Auxilium tuum, & gratiam tuam nobis impende: in omni tribulatione nostra.
Custodi nos Domina Virgo Maria: ne peccatorum laqueo capiamur.
Non dormit neque dormiet pupilla oculi tui: vt tua semper custodia protegamur.
Angelorum, & hominum te laudat omnis lingua: & ante te omnia genua curuantur. Gloria Patri, & c.

Psalms 121.

Lætatus sum in te Regina cœli: quia te duce in domum Domini ibimus.
Hierusalem cœlestis ciuitas: ad Mariæ præmia veniamus.
Pacem, & indulgentiam Virgo nobis impetra: & palmam de hostibus, & triumphum.
Conforta, & consolare cor nostrum: tuæ dulcedine pietatis.
Sic Domina nobis infunde clementiam: vt deuote in Domino moriamur. Gloria Patri, & c.

Psalms 122.

Ad te leuauit oculos meos Regina, quæ regnas in cœlis.
Adiutorium nostrum in virtute sit nominis tui: per te omnia opera nostradirigantur.
Benedicta sis in cœlo, & in terra: in mari, & in omnibus abyssis.
Benedicta sit fecunditas tua: benedicta sit virginitas, & munditia tua.
Benedictum sit corpus tuum sanctum: benedicta sit anima tua sanctissima. Gloria Patri, & c.

Psalms 123.

Nisi quia Domina nostra erat in nobis: inuenissent nos pericula multa.
Esto Virgo defensatrix nostra: & ante Deum aduocata propitia.
Ostende nobis Domina misericordiam tuam: & conforta nos in seruitio sancto tuo.
Benedicant te S. Angeli in cœlo: benedicant te omnes homines super terram.
Non tradas bestiis animas confitentium tibi: ora te canentium non obturentur. Gloria Patri, & c.

Psalms 124.

Qui confidunt in te mater Dei: non timebunt a facie inimici.
Gaudete, & exultate omnes qui diligitis eam: quia adiuuabit vos in die tribulationis vestræ.
Reminiscere miserationum tuarum Domina: & releua peregrinationem incolatus nostri.
Conuerte amabilem vultum tuum super nos: confunde, & destrue omnes inimicos nostros.
Benedicta sint omnia opera manuum tuarum Domina: benedicta sint omnia sancta miracula tua. Gloria Patri, & c.

Psalms 125.

In conuertendo faciem tuam serenissimam super nos: lætificabis nos Virginea Mater Dei.
Benedicta sis, ô sacrarium Christi: præ cunctis mulieribus super terram.
Benedictum sit gloriosum nomen tuum: quod os Domini mirabiliter nominauit.
Non deficiat laus tua de labiis nostris: nec charitas tua de præcordiis nostris.
Qui te diligunt benedicantur à Deo: & qui te volunt diligere non defraudentur à fide. Gloria Patri, & c.

Psalms 126.

Nisi Domina ædificaueris domum cordis nostri: non permanebit ædificium eius.
Ædifica nos gratia, & virtute tua: vt maneamus firmi in perpetuum.

Benedictum sit eloquium tuum: & benedicta sint omnia verba oris tui.

Benedicantur à Deo qui te benedicunt: & in iustorum numero computentur.

Benedic Domina te benedicentes: & ne vnquam auertas ab eis gratiosum vultum tuum. Gloria Patri, & c.

Psalms 127.

Beati omnes, qui timeant Dominam nostram: & beati omnes, qui sciunt facere voluntatem tuam, & beneplacitum tuum.

Benedicti sunt Pater, & mater, qui te genuerunt: quorum memoria permanet in sæculum.

Benedictus est venter, qui te portauit: & benedicta sint vbera, quæ te lactauerunt.

B Conuerte misericordiam tuam super nos: & deprecabilis esto super seruos tuos.

Intuere, & respice opprobrium nostrum: aufer à nobis cunctas iniquitates nostras. Gloria Patri, & c.

Psalms 128.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea inimici mei: libera me Domina, & vindica me ab ipsis.

Ne des illis potestatem in animam meam: custodi omnia interiora, & exteriora mea.

Obtine nobis veniam peccatorum: per te Spiritus sancti gratia nobis detur.

Fac nos digne, & laudabiliter pœnitere: vt beato finæ ad Deum veniamus.

Placatum, tunc, & serenissimum nobis ostende: gloriosum fructum ventris tui. Gloria Patri, & c.

Psalms 129.

De profundis clamaui ad te Domina: Domina exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes in vocem laudis, & glorificationis tuæ.

Libera me de manu aduersariorum meorum: confunde ingenia & conatus eorum contra me.

Erue me in die mala: & in die mortis ne obliuiscaris animæ meæ.

Deduc me ad portum salutis: inter iustos scribatur nomen meum. Gloria Patri, & c.

Psalms 130.

Domina non est exaltatum cor meum: neque sublimati sunt oculi mei.

Benedixit te Dominus in virtute sua: qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

Benedictus sit, qui te sanctificauit: & mundam de matris vtero te produxit.

Benedictus sit qui te obumbravit: & sua gratia te fecundauit.

Benedic nos Domina, & conforta nos in gratia tua: vt per te ante conspectum Domini presentemur. Gloria Patri, & c.

Psalms 131.

Memento Domina Dauid: & omnium inuocantium nomen tuum.

Da nobis in nomine tuo fiduciam: & confundantur aduersarij nostri.

Consolare nos in terra peregrinationis nostræ: & releua paupertatem nostram.

E Da nobis panem lacrymarum Virgo sancta: & dolorem peccatorum in terra incolatus nostri.

Redde nobis propitium benedictum fructum ventris tui: vt Spiritus sancti gratia repleamur. Gloria, & c.

Psalms 132.

Ecce quam bonum, & quam iucundum Maria: diligere nomen tuum.

Vnguentum effusum, & aromaticum est nomen tuum: diligentibus ipsum.

Quoniam magna multitudo dulcedinis tuæ Domina: quam præparasti diligentibus, & sperantibus in te.

Esto refugium pauperum in tribulatione : quia tu es baculus pauperum, & miserorum.

Inueniant, quæso, gratiam apud Deum: qui te in suis necessitatibus inuocabunt. Gloria Patri, &c.

Psalms 133.

ECce nunc benedicite Dominam: omnes qui speratis in nomine sancto eius.

Gaudete gaudio magno, qui exultatis, & glorificatis eam: quia lætabimini ab vbertate consolationis eius.

Ecce nunc inundante vbertate declinabit in vos: ad consolandum, & lætificandum corda vestra.

Benedicite illam omnes serui eius: & memoriale sit in desiderio animæ vestræ.

Benedicite illam omnes Angeli, & sancti Dei: laudate in sæcula mirabilia eius. Gloria Patri, &c.

Psalms 134.

Laudate nomen Domini: benedicite nomen Mariæ matris eius.

Mariæ precamina frequentate : & suscitabit vobis voluptates sempiternas.

In anima contrita veniamus ad illam : & non stimulat nos cupiditas peccati.

Qui cogitat de illa in tranquillitate mentis: inueniet dulcorem, & requiem pacis.

Respiremus ad illam in finitione nostra: & referabit nobis atria triumphantium. Gloria Patri, &c.

Psalms 135.

Confitemini Domino quoniam bonus est: quoniam per suam dulcissimam matrem Virginem Mariam datur misericordia eius.

Impetra nobis Domina amicitiam IES V Christi: & custodi nos, ne perdamus innocentiam nostram.

Comprime hostem nostrum imperio tuo: ne feriat in nobis virtutem charitatis.

Bona naturalia conferua in nobis: & bona gratiæ per te multiplicantur.

Illumina vias & semitas nostras: vt noscamus quæ beneplacita sunt Deo. Gloria Patri, &c.

Psalms 136.

Super flumina Babylonis fleuerunt Hebræi: nos vero super iniquitates nostras lugeamus.

Clamemus humiles ad puerperam Virginem: offeramus ei planctus, & suspiria nostra.

Non inuenitur propitiatio sine illa: nec salus sine fructu illius.

Per illam peccata purgantur: & per fructum illius, animæ dealbantur.

Per illam fit satisfactio peccatis: per fructum illius, sanitas condonatur. Gloria Patri, &c.

Psalms 137.

Confitebor tibi Domina in toto corde meo: quia per te expertus sum clementiam IES V Christi.

Audi Domina verba mea, & preces meas: & in conspectu Angelorum cantabo tibi laudes.

In quacunque die inuocauero te, exaudi me: & multiplica virtutem in anima mea.

Confiteantur tibi omnes tribus, & linguæ: quia per te salus restituta est nobis.

Ab omni perturbatione libera seruos tuos: & fac eos viuere sub pace, & protectione tua. Gloria Patri, &c.

Psalms 138.

Domina probasti me, & cognouisti me: ruinam, & transgressionem meam.

Copiosa facta est super me misericordia tua: & dilatata est super me clementia.

Imperfectum meum aspexit oculus tuus: & palpebræ tuæ nouerunt vias meas.

Affluentiam desiderij sancti habeamus à Spiritu sancto: & macula peccati non turpet conscientiam nostram.

Serenet corda nostra lux misericordiæ tuæ: & recreet nos tuæ pacis dulcedo. Gloria Patri, &c.

Psalms 139.

ERipe me Domina ab omni malo: & ab hoste inferni defende me.

Contra me tetendit arcum suum: & in fraude sua infidiatur mihi.

Constringe vires eius malignas: & obtunde potenter astutias eius.

Conuerte iniquitatem ipsius in verticem illius: & in foueam quam fecit, cadat festinanter.

Nos autem exultemus in seruitio tuo: & in tuis laudibus gloriemur. Gloria Patri, &c.

Psalms 140.

Domina clamaui ad te exaudi me: intende orationi meæ, & postulationi meæ.

Dirigatur obsecratio mea velut incensum coram facie tua: & in tempore serotini sacrificij, & matutini.

Non declinet cor meum in verbis malignantibus: & nequitia cogitatus non subuertant sensum meum.

Fac me assentiri beneplacito cordis: & tuis actionibus conformari.

Gladio intelligentiæ reuerbera cor meum: & igniculo charitatis inflamma mentem meam. Gloria Patri, &c.

Psalms 141.

Voce mea ad Dominam clamaui: ipsamque humiliter deprecatus sum.

Effudi in conspectu eius lacrymam meam: & dolorem meum sibi exposui.

Infidiatur hostis calcaneo meo: extendit contra me rete suum.

Adiuua me Domina, ne corruam coram eo: fac vt conteratur sub pedibus meis.

Educ de carcere animam meam: vt confiteatur tibi, & psallat Deo forti in perpetuum. Gloria Patri, &c.

Psalms 142.

Domina exaudi orationem meam: percipe tuis auribus supplicationem meam.

Persecutus est malignus vitam meam: deposuit in terra conuersationem meam.

Denigravit me caligine sua: & anxius est nimis D spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam à me: vt non corruam cum descendentibus in lacum.

Emitte lucem tuam, & gratiam tuam: & repara dento vitam meam, & conscientiam meam. Gloria Patri, &c.

Psalms 143.

Benedicta sis Domina, quæ instruis seruos tuos ad prælium: & eos roboras contra inimicum.

Fulgure, & coruscatione dissipa illum: mitte iacula tua, vt confundas illum.

Clarifica de alto manum tuam: & cantent serui tui laudem, & gloriam tuam.

Eleua de terrenis affectionem nostram: de sempiternis deliciis refice viscera nostra.

E concupiscentiam supernorum accende in cordibus nostris: & de gaudiis paradisi velis nos recreare.

Exaltabo te mater filij Dei: & per singulos dies cantabo laudes tuas.

Generatio, & populi laudabunt opera tua: & misericordiam tuam infulæ expectabunt.

Abundantiam dulcoris tui Angeli eructabunt: & suauitatem tuam sancti pronuntiabunt.

Oculi nostri sperant in te Domina: mitte nobis cibum & escam delectantem.

Laudationem tuam loquatur lingua mea: & benedicam te in sæculum sæculi. Gloria Patri, &c.

Psalms 144.

Lauda anima mea Dominam: glorificabo eam quando diu vixero.

Nolite

Nolite cessare à laudibus eius : & per singula momenta recogitate illam.

Cum exierit spiritus meus, Domina, sit tibi commendatus: & in terra ignota præsta illi ducatum.

Non conturbent eum culpæ prius commissæ: nec inquietent ipsum occurfus malignantis.

Perduc eum ad portum salutarem: ibi præstoletur secure aduentum Redemptoris. Gloria Patri, & c.

Psalms 146.

Laudate Dominam, quoniam bonus est psalmus: iucunda, & decora sit illi nostra laudatio.

Ipsa enim medetur contritis corde: & refouet eos vnguento pietatis.

Magna est virtus illius: & clementia eius nullum habebit finem.

Præcinite ei in iubilatione: & in confessione psalmum canite illi.

Beneplacitum est ei super timentes Deum: & in eis qui sperant in misericordia eius. Gloria Patri, & c.

Psalms 147.

Lauda Hierusalem Dominam: glorifica illam etiam ô Sion.

Ipsa enim construit muros tuos: & filios tuos benedicit.

Gratia sua te impingat: pacemque donat terminis tuis.

Emisit verbum suum altissimus: & virtus eius obumbravit illi.

Leuemus corda nostra cum manibus ad illam: vt suam influentiam sentiamus. Gloria Patri, & c.

Psalms 148.

Laudate Dominam nostram de cælis: glorificate eam in excelsis.

Laudate eam omnes homines, & iumenta: volucres cæli, & pisces maris.

Laudate eam Sol, & Luna: Stellæ, & circuli Planetarum.

Laudate eam Cherubim, & Seraphim: Throni, & Dominationes, & Potestates.

Laudate eam omnes legiones Angelorum: laudate eam omnes Ordines spirituum supernorum. Gloria Patri, & c.

Psalms 149.

Cantate Dominæ nostræ canticum nouum: laus eius in congregatione iustorum.

Lætentur cæli de gloria eius: insulæ maris, & totus orbis.

Aqua, & ignis laudent eam: frigus & æstus, splendor, & lumen.

Exultationes eius in gutture iustorum: & laudes eius in cœtu triumphantium.

Ciuitas Dei iucundare in illa: & pro incolis tuis frequenta illi carmen. Gloria Patri, & c.

Psalms 150.

Laudate Dominam in sanctis eius: laudate eam in virtutibus, & miraculis eius.

Laudate eam cœtus Apostolorum: laudate eam chori Patriarcharum & Prophetarum.

Laudate eam exercitus Martyrum: laudate eam turmæ Doctorum & Confessorum.

Laudate eam in collegio Virginum, & Cõtinentium: laudate eam ordines Anachoretarum, & Monachorum.

Laudate eam conuentus Religiosorum omnium: laudate eam omnes animæ ciuium supernorum.

Omnis spiritus: laudet Dominam nostram. Gloria Patri, & c.

A CANTICA AD
B. VIRGINEM.

Canticum instar illius Isaia 12.

CONFITEBOR tibi Domina quoniam per te placatus est mihi Dominus, & consolata es me.

Ecce Domina saluatricis mea: fiducialiter agam in te, & timebo.

Quia fortitudo mea, & salus mea in Domino es tu: & facta es mihi in salutem.

Hauriam aquas in gaudio de riuulo: & semper inuocabo nomen tuum.

B Notas facite in populis virtutes Dominæ nostræ: quia excelsum est valde nomen eius.

Exalta, & lauda totum genus humanum: quia talem dedit tibi mediatricem Dominus Deus meus. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius Ezechia. Isa. 38.

EGO dixi circa dimidium dierum meorum: vadam ad Mariam, vt me Christo reconciliet.

Quæsiui residuum annorum meorum: in amaritudine animæ meæ.

Generatio mea ablata est, quia pater, & mater, & omnia dereliquerunt me: Maria autem assumpsit me.

C Sperabam in illa mane, sero, & meridie: quasi leo sic contriuit omnia ossa peccatorum meorum.

Et tu Domina eruisti animam meam, vt non periret: & de manu canis vnicam meam.

Domina saluum me fac: & laudem tuam cantabo cunctis diebus vitæ meæ, ô pia Mater Domini mei. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius Anna. 1. Reg. 2.

EXULTAUIT cor meum in Domino: & exaltatum est cornu meum in Domina mea.

Quia fecit mihi magna, qui potens est: per Mariam Matrem eius.

Non est sancta vt est Domina nostra: quæ sola supergressa est vniuersas.

D Recedant ergo vetera de ore nostro: & linguis loquamur nouis.

Exalta, & lauda Mariam Sion, & Hierusalem: quia maxima in dominabus Israel.

Ipsa pauperem facit, & ditat: humiliat, & sublimat. Altior cælo, terra latior: est hæc Domina nostra. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius Maria. Exod. 15.

CAntemus Dominæ gloriosæ Virgini Mariæ: in Chymnis, & confessionibus benedicamus eam.

Domina nostra omnipotens post Deum nomen eius: currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.

Dextera tua Domina magnificata est in fortitudine: Et quia in multitudine misericordiæ tuæ strauisti aduersarios meos.

De ore leonis liberaisti me Domina: & tanquam infantem genitum Mater suscepisti me.

O Domina charissima mea: velut gallina tege me mirabili possessione tua.

Tuus totus ego sum: & omnia mea tua sunt, Virgo super omnia benedicta.

Ponam te sicut signaculum super cor meum: quia fortis est, vt mors dilectio tua. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius Habacuc 3.

Domina audiui auditionem tuam, & obstupui: consideravi opera tua, & expani.

Domina

Domina opus tuum: circa medium annorum viuificasti illud.

Confitebor tibi Domina: quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis.

Operuit cælos gloria tua: & misericordia tua plena est terra.

Egressa es Virgo in salutem populi tui: in salutem cum Christo tuo.

O benedicta, in manibus tuis est reposita nostra salus: recordare pia paupertatis nostræ.

Quem vis, ipse saluus erit: & à quo auertis vultum tuum, vadit in interitum. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius Moysi, Deut. 32.

A Vdite cæli quæ loquar de Maria: audiat terra verba oris mei.

Magnificate ipsam mecum semper: & exaltemus nomen eius in sæculum sæculi.

Generatio praua atque peruersa: agnosce Dominam nostram saluatricem tuam.

Nunquid non ipsa est mater tua, quæ possedit te: & in fide generauit te?

Si hanc dimittis non es amicus summi Cæsaris: quoniam ipse sine ea non saluabit te.

Vtinam sciperes, & intelligeres: ac nouissima prouideres.

Quemadmodum infans sine nutrice non potest viuere: ita nec sine Domina nostra potes habere salutem.

Sitiat ergo anima tua ad ipsam, tene eam nec dimitte: donec benedixerit tibi.

Repleatur os tuum laude sua: decanta tota die magnificentiam eius. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius trium Puerorum, Dan. 3.

Benedicite omnia opera Domine gloriosæ: laudate & superexaltate eam in sæcula.

Benedicite Angeli Domine nostræ: benedicite cæli Domine nostræ.

Benedicat omnis creatura Dominam nostram: quam Rex sic voluit benedici.

Benedicta sis ô summi Regis filia: quæ odore præis cuncta lilia.

Benedicta sis corona Dominarum omnium: benedicta sis gloria Hierusalem.

Odor tuus sicut agri pleni, cui benedixit Dominus: qui in benedicientes te redundat, irrigans omnia intima eorum.

Qui benedixerit tibi ô Virgo beata: sit ille iugiter benedictus.

Qui maledixerit tibi rosa candidissima: sit ille maledictus.

Non recedat de domo seruorum tuorum: vini, & olei abundantia.

In nomine tuo omne genu flectatur: cælestium, terrestrium & infernorum.

Benedicamus Deum qui te creauit: benedictus vterque parens, qui te generauit.

Benedicta sis Domina in cælo, & in terra: laudabilis, & gloriosa, & superexaltata in sæcula. Gloria Patri, & c.

Canticum instar illius Zachariae, Luc. 1.

Benedicta sis Domina, & mater Dei mei Israël: qui per te visitauit, & fecit Redemptionem plebis suæ.

Et erexit vnicornu salutaris castitatis tuæ: in domo David pueri sui.

Sicut locutus est per os Isaïæ: & aliorum sanctorum Prophetarum eius.

Salutem ex inimicis præsta Virginum Virgo: de manu omnium, qui nos oderunt pacem nobis tribue.

Et fac misericordiam pro parentibus, & nobis: vt memor sis testamenti omnipotentis Dei.

Quod iurauit ad Patres nostros: Abraham, & semini eius in sæcula.

Sic sine timore de manu inimicorum nostrorum li-

berati: quiete seruiemus illi.

A In sanctitate, & iustitia coram te: omnibus diebus nostris.

Et tu Maria Propheta Dei vocaberis: quoniam nonisti, quod respexit humilitatem ancillæ suæ.

Per quam dedit scientiam salutis plebis eius: in remissionem peccatorum.

Per viscera multitudinis misericordiæ tuæ: visita nos stella matutina oriens ex alto.

Illumina tenebras sedentium in vmbra mortis: & eas luce dilectissimi filij tui digneris instillare.

Miserere misericordiæ mater nobis miseris peccatoribus, qui retroacta peccata pœnitere negligimus: ac multa quotidie pœnitenda committimus. Gloria, & c.

Hymnus instar illius, qui ascribitur Ambrosio, & Aug.

TE Matrem Dei laudamus, te Mariam Virginem profitemur.

Te æterni Patris Sponsam omnis terra veneratur.

Tibi omnes Angeli, & Archangeli: tibi Throni, & Principatus fideliter deseruiunt.

Tibi omnes Potestates, & omnes Virtutes cælorum: & vniuersæ Dominationes obediunt.

Tibi omnes Chori, tibi Cherubim, & Seraphim exultantes assistunt.

Tibi omnis Angelica creatura incessabili voce proclamatur.

Sancta, sancta, sancta Maria Dei genitrix, Mater, & Virgo.

Pleni sunt cæli, & terra Maiestatis gloriæ fructus ventris tui.

C Te gloriosus Apostolorum chorus, sui Creatoris Matrem collaudat.

Te beatorum Martyrum cœtus candidatus, Christi Genitricem glorificat.

Te gloriosus Confessorum exercitus, Trinitatis templum appellat.

Te sanctarum Virginum chorea amabilis, Virginitatis, & humilitatis exemplum prædicat.

Te tota cælestis curia Reginam honorat.

Te per vniuersum orbem Ecclesia inuocando concelebrat.

Matrem diuinæ Maiestatis.

Venerandam te veram Regis cælestis puerperam, sanctam quoque, dulcem, & piam.

Tu Angelorum Domina, tu Paradisi ianua.

Tu scala regni cælestis, & gloriæ.

Tu thalamus, tu arca pietatis, & gratiæ.

Tu vena misericordiæ, tu sponsa, & Mater Regis æterni.

Tu templum, & sacrarium Spiritus sancti, totius beatissimæ Trinitatis nobile triclinium.

Tu Mediatrix Dei, & hominum amatrix, mortalium cælestis illuminatrix.

Tu Agonizatrix pugnantium, aduocata pauperum, miseratrix, & refugium peccatorum.

Tu Erogatrix munerum, separatrix, ac terror dæmonum, & superbiorum.

Tu mundi Domina, cæli Regina, post Deum sola spes nostra.

E Tu salus te inuocantium, portus naufragantium, miserorum solatium, pereuntium refugium.

Tu Mater omnium beatorum, gaudium plenum post Deum, omnium supernorum ciuium solatium.

Tu promotrix iustorum, congregatrix errantium, promissio Patriarcharum.

Tu veritas Prophetarum, præconium, & doctrix Apostolorum, magistra Euangelistarum.

Tu fortitudo Martyrum, exemplar Confessorum, honor, & festiuitas Virginum.

Tu ad liberandum exulem hominem, Filium Dei suscepisti in vterum.

Per

Per te expugnato hoste antiquo, sunt aperta fidelibus regna cœlorum.

Tu cum Filio tuo sedes ad dexteram Patris.

Tu ipsum pro nobis roga virgo Maria, quem nos ad iudicandum credimus esse venturum.

Te ergo poseimus nobis tuis famulis subueni, qui pretioso sanguine Filij tui redempti sumus.

Æterna fac pia Virgo, cum sanctis tuis nos gloria munerari.

Saluum fac populum tuum Domina, vt simus participes hæreditatis Filij tui.

Et rege nos, & custodi nos in æternum.

Per singulos dies ô pia te salutamus.

Et laudare te cupimus vsque in æternum, mente, & voce.

Dignare dulcis Maria, nunc & semper nos sine delicto conseruare.

Miserere pia nobis, miserere nobis.

Fiat misericordia tua magna nobiscum, quia in te Virgo Maria confidimus.

In te dulcis Maria speramus, nos defendas in æternum.

Te decet laus, te decet imperium, tibi virtus, & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Symbolum instar illius Athanasij.

Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est: vt teneat de Maria firmam fidem.

Quam nisi quisque integram, inuiolatamque seruaerit: absque dubio in æternum peribit.

Quoniam ipsa sola Virgo manens peperit: sola cunctas hæreses interemit.

Confundatur, & erubescat Hebræus: qui dicit Christum ex Ioseph semine esse natum.

Confundatur Manichæus: qui dicit Christum fictum habere corpus.

Palleat omnis, qui hoc ipsum aliunde, non de Maria dicit assumpsisse.

Idem namque Filius, qui est Patris in diuinis vnigenitus: est, & verus vnigenitus Virginis Mariæ filius.

In cœlis sine matre, in terris sine Patre.

Nam sicut anima rationalis, & caro propter vnionem de homine vere nascitur; ita Deus, & homo Christus, de Maria Virgine vere generatur.

Induens carnem de carne Virginis: quia sic genus humanum redimi congruebat.

Qui secundum diuinitatem æqualis Patri: secundum vero humanitatem minor Patre.

Conceptus in vtero Virginis Mariæ Angelo annuntiante de Spiritu sancto: non tamen Spiritus sanctus est pater eius.

Genitus in mundum sine pœna carnis Virginis matris: quia sine delectatione carnis conceptus.

Quem lactauit mater: vberem de cœlo pleno.

Quem circumstant Angeli obstetricum vice: nuntiantes pastoribus gaudium magnum.

Hic à Magis muneribus adoratus, ab Herode in Ægyptum fugatus, à Ioanne in Iordane baptizatus: traditus, captus, flagellatus, crucifixus, mortuus, & sepultus.

Cum gloria resurrexit: ad cœlos ascendit.

Spiritum sanctum in discipulos, & in matrem misit.

Quam demum ipse in cœlum assumpsit: & sedet ad dexteram Filij, non cessans pro nobis Filium exorare.

Hæc est fides de Maria Virgine: quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

A LITANIA B. MARIÆ VIRGINIS.

K yrie eleison. **K** yrie eleison. **K** yrie eleison.

Christe audi nos.

Christe exaudi nos.

Pater de cœlis Deus, Mariæ conditor gloriofus, miserere nobis.

Fili Redemptor mundi Deus, Mariæ nobilis fœcundator, miserere nobis.

Spiritus sancte Deus, Mariæ mirabilis obumbrator, miserere nobis.

Sancta Trinitas vnus Deus, qui Mariam glorificas, miserere nobis.

B Sancta Maria, quæ totum mundum illuminas, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ tuos seruos exaltas, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ pro peccatoribus supplicas, ora pro nobis.

Sancta Maria illuminatrix cordium, ora pro nobis.

Sancta Maria fons misericordiæ, ora pro nobis.

Sancta Maria splendor S. Ecclesiæ, ora pro nobis.

Sancta Maria flumen sapientiæ, ora pro nobis.

Sancta Maria ab Angelo salutata, ora pro nobis.

Sancta Maria per Spiritum sanctum obumbrata, ora pro nobis.

Sancta Maria in cœlis glorificata, ora pro nobis.

Sancta Maria rosa veris speciosa, ora pro nobis.

C Sancta Maria vitis frondens generosa, ora pro nobis.

Sancta Maria dulcis virgo, & speciosa, ora pro nobis.

Sancta Maria à Deo patre sponsa electa, ora pro nobis.

Sancta Maria Verbi Dei mater præelecta, ora pro nobis.

Sancta Maria à Spiritu sancto protecta, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ Deum in vtero concepisti, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ Deum, & hominem genuisti, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo virginum signifera, ora pro nobis.

Sancta Maria virga lesse Christifera, ora pro nobis.

Sancta Maria arbor vitæ fructifera, ora pro nobis.

Sancta Maria fœminarum pulcherrima, ora pro nobis.

Sancta Maria humilium humillima, ora pro nobis.

Sancta Maria sanctarum sanctissima, ora pro nobis.

D Sancta Maria super omnes diligentius amanda, ora pro nobis.

Sancta Maria super omnes excellentius magnificanda, ora pro nobis.

Sancta Maria mater Conditoris, ora pro nobis.

Sancta Maria mater Redemptoris, ora pro nobis.

Sancta Maria mater Saluatoris, ora pro nobis.

Sancta Maria mater mundo desiderabilis, ora pro nobis.

Sancta Maria inferis terribilis, ora pro nobis.

Sancta Maria mater amabilis, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo plena gratia, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo plena clementia, ora pro nobis.

Sancta Maria pia fundens solatia, ora pro nobis.

Sancta Maria flos, & decus virginalis, ora pro nobis.

Sancta Maria fluuius sapientialis, ora pro nobis.

E Sancta Maria splendor, & lux Orientalis, ora pro nobis.

Sancta Maria virtutum cœli Regina, ora pro nobis.

Sancta Maria domus Dei cypressina, ora pro nobis.

Sancta Maria cœli fenestra crystallina, ora pro nobis.

Sancta Maria perpetuæ lucis aurora, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo pulchra, & decora, ora pro nobis.

Sancta Maria melodia dulcis, & sonora, ora pro nobis.

Sancta Maria deliciarum Dei dapifera, ora pro nobis.

Sancta Maria cœlestis curiæ pincerna, ora pro nobis.

Sancta Maria paradisi porta peruia, ora pro nobis.

Sancta Maria placitum Dei vmbra, ora pro nobis.

Sancta Maria virginum noua exultatio, ora pro nobis.

Sancta Maria mulierum prima benedicta, ora pro nobis.

Sancta

Sancta Maria miserorū pia consolatio, ora pro nobis.
 Sancta Maria vera salus & beatitudo, ora pro nobis.
 Sancta Maria charitatis magnitudo, ora pro nobis.
 Sancta Maria pietatis latitudo, ora pro nobis.
 Sancta Maria mater orphanorum, ora pro nobis.
 Sancta Maria mammilla orphanorum, ora pro nobis.
 Sancta Maria mammilla paruulorum, ora pro nobis.
 Sancta Maria consolatio afflictorum, ora pro nobis.
 Sancta Maria, cui Angeli obediunt, & obsecrantur, ora pro nobis.
 Sancta Maria nobilis Regina cælorum, ora pro nobis.
 Sancta Maria, cui Sancti & Sanctæ congaudent, & gratulantur, ora pro nobis.
 Sancta Maria, quam omnia laudant, & venerantur, ora pro nobis.
 Propitia esto, Parce nobis Domina.
 Propitia esto, Libera nos Domina.
 Ab omni malo, libera nos Domina.
 Ab omni mala tentatione, libera nos Domina.
 Ab ira & indignatione Dei, libera nos Domina.
 A periclitatione & desperatione, libera nos Domina.
 A superbia præcipitante, libera nos Domina.
 A peccato iræ & inuidiæ cruciante, libera nos Domina.
 A carnis tentatione vndique anxiantes, libera nos Domina.
 A peccato gulæ & castrimargiæ commaculante, libera nos Domina.
 Ab incurfu hostis malignantis, libera nos Domina.
 Per dulcorem & gaudium de Christi Incarnatione, libera nos Domina.
 Per dolorem & angustiam de illius Passione, libera nos Domina.
 Per gaudium & miraculum de illius Resurrectione, libera nos Domina.
 Per fidem tuam de Spiritus sancti Missione, libera nos Domina.
 Per gaudium & lætitiā de illius Ascensione, libera nos Domina.
 Per gaudium & lætitiā de tua Coronatione, libera nos Domina.
 In hora mortis deuastante, libera nos Domina.
 In iudicis districto examine, libera nos Domina.
 Ab inferni horribili cruciamine, libera nos Domina.
 Peccatores, Te rogamus audi nos.
 Vt sanctam Ecclesiam piissima Domina conseruare digneris, te rogamus audi nos.
 Vt iustis gloriam, peccatoribus gratiam impetrare digneris, te rogamus audi nos.

A Vt tribulatis consolationem, captiuis liberationem impetrare digneris, te rogamus audi nos.
 Vt famulos & famulas tibi deuote seruientes consolari digneris, te rogamus audi nos.
 Vt populum Christianum filij tui pretioso sanguine redemptum conseruare digneris, te rogamus audi nos.
 Vt cunctis fidelibus defunctis requiem æternam donare digneris, te rogamus audi nos.
 Mater Dei, te rogamus audi nos.
 Mater charissima & Domina nostra, miserere nobis, & dona nobis perpetuam pacem, Amen.
 Kyrie eleison.
 Christe eleison.
 B Kyrie eleison.
 Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem.
 V. Ego dixi Domina miserere mei.
 R. Sana animam meam, quia peccaui tibi.
 V. Conuerte misericordiam tuam super nos.
 R. Et deprecabilis esto super seruos tuos.
 V. Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros.
 R. Vt iustificeris in nationibus populorum.
 V. Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum.
 R. Et ne finas angustiari eos in tentationibus suis.
 V. Ne proicias nos in tempore mortis nostræ.
 C R. Et succurre animæ cum deseruerit corpus suum.
 V. Esto nobis Domina turris fortitudinis.
 R. Et petra durissima contra inimicum.
 V. Adiuua me Domina, ne corruam coram eo.
 R. Fac vt conteratur sub pedibus meis.
 V. Exaudi orationem meam, & deprecationem meam.
 R. Et contempescant aduersarij mei.

Oremus.

O Mnipotens sempiternus Deus, qui pro nobis de castissima Virgine Maria nasci dignatus es, fac nos tibi casto corpore seruire, & humili mente placere.

O Remus etiam te, piissima virgo Maria, mundi Regina & Angelorum Domina, vt eis quos in purgatorij ignis examinat, impetres refrigerium, peccatoribus indulgentiam, & iustis perseverantiam in bono: nos quoque fragiles ab omnibus instantibus defende periculis. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

*Finis huius Psalterij Beatissima, & Gloriosissima Virginis Maria,
 & Tomi Sexti, qui continet primam, & secundam partem
 Opusculorum Sancti Bonaventurae.*

E L E N C H V S
O P V S C V L O R V M,
Q V Æ H O C T O M O S E X T O
C O N T I N E N T V R.

O P V S C V L A P R I M Æ
P A R T I S.

D E Reductione artium ad Theologiam.	1
Breuiiloquium.	5
Centiloquium, quod Compendium Theologiæ dicitur.	55
Pharetra.	99
Declaratio Terminorum Theologiæ.	200
Compendiosum principium in Libros Sententiarum.	204
Sententiæ Sententiarum carmine digestæ.	205
De quatuor Virtutibus Cardinalibus.	223
De septem Donis Spiritus sancti.	226
De Resurrectione à peccato ad gratiam.	264
De tribus Ternariis peccatorum infamibus.	266
Diæta Salutis.	271

O P V S C V L A S E C V N D Æ
P A R T I S.

M editationes Vitæ Christi.	332
Lignum Vitæ.	403
De quinque Festiuitatibus pueri I E S V.	411
Officium de Passione Domini.	417
Opus Contemplationis.	420
Laudismus de sancta Cruce.	423
Philomena.	425
De septem verbis Domini in cruce.	427
Speculum B. Mariæ Virginis.	428
Officium de Compassione Beatæ Mariæ Virginis.	462
Corona B. Mariæ Virginis.	465
Carmina super Canticum Salue Regina.	466
Laus B. Virginis Mariæ.	468
Pfalterium minus Beatæ Mariæ Virginis.	473
Pfalterium B. Mariæ Virginis.	478

Finis Tomi Sexti Sancti Bonaventura.

